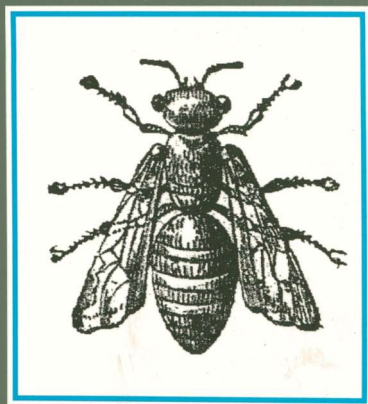

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974

Επιμέλεια
ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ - ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ
Λ-Π

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ-103
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974

Η τετράτομη *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Τύπου, 1784-1974*, αποτελεί καρπό μιας προσπάθειας που ξεκίνησε με το ομώνυμο Ερευνητικό Πρόγραμμα του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών το 1995. Με χρονική αφετηρία το 1784, έτος έκδοσης της πρώτης ελληνικής εφημερίδας στη Βιέννη και καταληκτική χρονολογία την Μεταπολίτευση, περίοδο που αποτελεί τομή και στην ιστορία του Τύπου, η *Εγκυκλοπαίδεια* προσφέρει ένα «πανόραμα» της έντυπης δημοσιογραφίας και των πρωτεργατών της στην ελληνική επικράτεια και το εξωτερικό, όπου αναπτύχθηκε ο ελληνισμός.

Η *Εγκυκλοπαίδεια* απαρτίζεται από τρία μέρη: περίγραμμα ιστορίας του Τύπου, αλφαβητικά ταξινομημένα λήμματα και πινακίδια. Τα κείμενα που προτάσσονται των λημάτων αποτελούν ένα συνοπτικό και πολύ κατατοπιστικό περίγραμμα της ιστορίας του Τύπου κατά τους δύο και πλέον αιώνες του βίου του. Ξεκινώντας από τον προεπαναστατικό Τύπο και φθάνοντας έως την περίοδο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την Μεταπολίτευση, παρουσιάζεται με ενάργεια η άρρηκτη, αμφίδρομη σχέση του Τύπου με τις αναπτυσσόμενες ελληνικές κοινωνίες, σε όλες τους τις εκφάνσεις και ιδιαίτερα με την πολιτική και την πολιτισμική ζωή, καθώς και ο ειδικός ρόλος του εντός συγκεκριμένων ιστορικών περιόδων.

Τη συντακτική ομάδα του έργου πλαισίωσε ένα επιτελείο 340 συνεργατών (καθηγητές πανεπιστημίου, ιστορικοί και άλλοι κοινωνικοί επιστήμονες, δημοσιογράφοι, βιβλιοθηκάριοι, αρχαιονόμοι, μελετητές τοπικής ιστορίας, συλλέκτες) που κατέθεσαν τις γνώσεις και τα προϊόντα των ερευνών τους στα πάνω από 2.300 λήμματα της *Εγκυκλοπαίδειας*, τα οποία συνοδεύονται από 1.600 περίπου φωτογραφίες. Από τα 2.300 λήμματα, τα 1.600 των εντύπων (εφημερίδων και περιοδικών) καλύπτουν, ενδεικτικά, το σύνολο της επικράτειας αλλά και του εξωτερικού, καθώς και όλο το εύρος του πολιτικού φάσματος. Τέλος, η παρουσίαση και άλλων κατηγοριών εντύπων (αθλητικά, οικονομικά, φιλολογικά,

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Η ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΜΕ ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ

 ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ

© Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Βασ. Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα
τηλ. (+30) 210-72 73 554 - φαξ (+30) 210-72 46 212
e-mail: kne@eie.gr

ISBN 978-960-7916-52-5

ISBN Γ΄ τόμος 978-960-7916-55-6

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / Ι03
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες

Επιμέλεια
ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τόμος Γ΄
Λ - Π

ΑΘΗΝΑ 2008

ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σχεδιασμός, επιμέλεια παραγωγής, επιμέλεια έκδοσης

ΔΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

ΓΙΟΥΛΙΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Οργάνωση έκδοσης, τυπογραφικές διορθώσεις

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Επιμέλεια εικονογράφησης

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Art director / καλλιτεχνική επιμέλεια

ΛΑΜΠΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Σάρωση και επεξεργασία εικόνας

ΒΑΣΩ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Φωτογραφίες

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΓΑΡΑΚΗΣ

Γραμματεία

ΜΑΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΚΕΛΛΥ ΑΓΓΕΛΗ

Εκδοτική παραγωγή και βιβλιοδεσία
Μ. ΤΟΥΜΠΗΣ ΑΕ, ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Οι συνεργάτες του τόμου

- Αθανasiάδης Χάρης**, ιστορικός της εκπαίδευσης, λέκτορας στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- Ακριτίδης Λάζαρος Γ.**, δημοσιογράφος
- Αλεξίου, Γεώργιος Φ.**, δημοσιογράφος, εκδότης
- † **Αλισανδράτος Γιώργος Γ.**, φιλόλογος, ιστορικός, εκπαιδευτικός
- Ανδρέου Α. Π.**, ιστορικός, επίκ. καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (Φλώρινας), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Ανδρικόπουλος Γιάννης**, δημοσιογράφος-εκδότης, ποιητής
- Ανέστη Κατερίνα**, δημοσιογράφος
- Ανεστίδης Αδαμάντιος Στ.**, φιλόλογος, εκπαιδευτικός
- Αντωνίου Θανάσης**, δημοσιογράφος
- Αντωνίου-Τίλιου Μαρία**, λέκτορας Νεοελληνικής Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Ασδραχάς Σπύρος Ι.**, ιστορικός, ομοτ. διευθυντής ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
- Ασημακοπούλου Φωτεινή**, ιστορικός, επίκ. καθηγήτρια στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής Προσχολικής Ηλικίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Αχλάδη Ευαγγελία**, ιστορικός, διδάσκουσα στο Τμήμα Τουρκικών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Βαρελάς Λάμπρος**, ερευνητής στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (Θεσσαλονίκη)
- Βαρών-Βασάρ Οντέτ**, ιστορικός, διδάσκουσα στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Βασιλοῦδη Βασιλική**, δρ. φιλολογίας, εκπαιδευτικός
- Βεντούρα Λίνα**, ιστορικός, αναπλ. καθηγήτρια στο Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
- Βλαχάκης Γιώργος Ν.**, δρ. φυσικής, εκπαιδευτικός
- Γαρυπή Μελίνα**, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Γεωργιάδης Νίκος Β.**, πρόεδρος της Πνευματικής Εστίας Σπάρτης

Γιάννου Τριανταφυλλιά, φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Πανουλόπουλος Γιάννης, ιστορικός, καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Γιουμετάκης Ανδρέας, δημοσιογράφος

Γκιώνης Δημήτρης, δημοσιογράφος

Γκολομπιάς Γιώργος, ιστοριοδίφης-ερευνητής

Γλυκοφρύδη-Λεοντίνη Αθανασία, καθηγήτρια φιλοσοφίας στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Γρηγορίου Ρέα, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Θεάτρου, Σχολή Καλών Τεχνών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Cicanci Olga, ιστορικός, καθηγήτρια της Σχολής Αρχαιολογίας (Βουκουρέστι)

Δαμηλάκου Μαρία, ιστορικός, λέκτορας στο Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Δελβερούδη Ελίθα-Αννα, φιλόλογος, αναπλ. καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Δημάδης Κωνσταντίνος Α., καθηγητής του Πανεπιστημίου Βερολίνου, Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Νεοελληνιστών

† Διαμαντόπουλος Γιώργος, ποιητής, ιστοριοδίφης αντιστασιακού τύπου

Dobre Anca, πτυχιούχος Τμήματος Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Δούνας Στρατής, μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, μέλος Συντακτικής Επιτροπής π. Οδηγητής

Δράκος Μανώλης, δημοσιογράφος

Δρούλια Λουκία, ιστορικός, ομοτ. διευθύντρια ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Δρούλια-Μητράκου Έλλη, φιλόλογος, Βιβλιοθήκη της Βουλής

Δωροβίνης Βασίλης Κ., δικηγόρος, πολιτικός επιστήμων, ερευνητής τοπικής ιστορίας

Εξεργιόγλου Χάρης, ιστορικός, αναπλ. καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ζάγκος Χρήστος Δ., πολιτικός επιστήμονας, υποψήφιος διδάκτορας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δ. Μακεδονίας

Ζερβής Νίκος Ι., δημοσιογράφος, συγγραφέας

Ζωϊόπουλος Νίκος, ιατρός, συλλέκτης παιδικών περιοδικών

Ζωϊτοπούλου-Μαυροκεφαλίδου Κατερίνα, σκηνοθέτις

Θεοδώρα Βασιλική, ιστορικός, επίκ. καθηγήτρια στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ιγγλέζου Γεωργία Δ., δρ. ιστορίας

Καθβαδία-Βοϊκλή Μαρία, εκπαιδευτικός, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Καϊσιδής Πάνος Γ., δημοσιογράφος, συγγραφέας (Θεσσαλονίκη)

Καλαφάτης Θανάσης, ιστορικός, επίκ. καθηγητής στο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Καναράκης Γιώργος, φιλόλογος, καθηγητής στο Charles Sturt University, Bathurst (Αυστραλία)

Κανδυλάκης Μανώλης, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνητής τύπου

Καραβά Ζαχαρούλα, εκπαιδευτικός, δρ. Νεοελληνικής Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Καραμανωλάκης Βαγγέλης, ιστορικός, Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας

Καράγλου Χ.Α., φιλόλογος, καθηγητής στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Καρασάββας Δημήτριος Ιορδ., εκδότης εφ. *Οι Καιροί* (Βέροια)

Καριάτογλου Ελευθέριος, δρ. φιλολογίας, εκπαιδευτικός, ερευνητής Τύπου

Καρπόζηλος Κωστής, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Καρτσάκης Αντώνιος Ηρ., δρ. φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Καρυκόπουλος Πάνος, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνητής Τύπου

Κατηφόρης Κώστας, δικηγόρος

Κατσορίδας Δημήτρης Α., επιστημονικός συνεργάτης στο Ινστιτούτο Εργασίας / Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας

Κατσούδας Κωνσταντίνος, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Κιτροπέφ Αλέξανδρος, ιστορικός, αναπλ. καθηγητής στο Haverford College (ΗΠΑ)

†Κιτρομηλίδου Μάγδα Μ., φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Κλιόφα Μαρούλα, συγγραφέας

Κόκλα-Παπαδάτου Γεωργία, προϊσταμένη Κεντρικής Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζακύνθου

†Κολιού Νίτσα, δημοσιογράφος, συγγραφέας, ερευνητρια Τύπου (Βόλος)

Κομπορόζος Πέτρος, αρχαιολόγος ερευνητής, Καρδίτσα

Κοντογιώργη Ελισάβετ, ιστορικός, ερευνητρια στο Κέντρο Έρευνας Ιστορίας Νέου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

†Κοντομύχης Πανατζής, λαογράφος, συγγραφέας

Κοτσαγεωργή-Ζυμάρη Ξανθίππη, δρ. ιστορίας, επιστημονική συνεργάτρια του Ιδρύματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (Θεσσαλονίκη)

Κοτσάκος Χρήστος, πτυχιούχος τμήματος Αρχαιολογίας και Βιβλιοθηκονομίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Κουμαριανού Αικατερίνη, ιστορικός, μοστ. καθηγήτρια Πανεπιστημίου Σορβόνης

Κουμπιάς Δημήτριος Γ., δημοσιογράφος

Κουτσιακιώτης Γιώργος, ιστορικός, δόκιμος ερευνητής στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Κουτσοπανάγου Γιούλα, δρ. ιστορίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, εξωτερική επιστημονική συνεργάτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Κραβατόγιαννος Δρόσος, φαρμακοποιός, εκδότης (Άμφισσα)

Κρεμμύδας Κώστας, ποιητής

Κροκίδας Πάνος, ιστορικός - αρχαιολόγος

Κυπριωτέλης Πέτρος, δημοσιογράφος

Κυραμαργιού Ελένη, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κωνσταντοπούλου Δήμητρα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Λαμπάτος Γαβριήλ, ιστορικός, συγγραφέας, εκπαιδευτικός

Λάμψα Καρίνα, δημοσιογράφος

Λάνδρος Χρήστος, εκδότης, προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σάμου

Λάμπας Κώστας, ιστορικός, διευθυντής Κέντρου Έρευνας Ιστορίας Νέου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

Λεβογιάννης Νίκος Ι., φιλόλογος

Λεονταρίτης Γιώργος, δημοσιογράφος, συγγραφέας

Λευκοφρύδη Ναυσικά, διευθύντρια Επικοινωνίας - Μάρκετινγκ

Λογοθέτης Μιλτιάδης, δρ. οικονομολόγος, συγγραφέας,

Λούβη Λίνα, ιστορικός, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Λούδη Αγγελική, δρ. φιλολογίας του Τμήματος Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών
 Λυρίτσας Βασίλης, ιστορικός
 Λώλης Ευθ. Γρ., δημοσιογράφος
 Μαλασπίνας Χρίστος, δημοσιογράφος
 Μάντζαρης Ευάγγελος, κοινωνιολόγος, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Durban-Westville, Ν. Αφρική
 Μαντζουράτου Δήμητρα, μουσικολόγος, πιανίστρια, καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
 Marcheselli Loukas Lucia, φιλόλογος, καθηγήτρια Νεοελληνικής Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο της Τεργέστης
 Μαρίνος Γιάννης Π., δημοσιογράφος
 Μαρκάκης Ανδρόνικος, δημοσιογράφος
 Μαρκάτου Δώρα Φ., επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο
 Ιωαννίνων
 Ματθαίου Άννα, ιστορικός, επικ. καθηγήτρια στο Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και
 Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
 Μάτσου Κατερίνα Μ., δημοσιογράφος
 Μηλιώρη Πόλυ, δημοσιογράφος, συγγραφέας
 Μητροπέτρος Χρήστος Κων., αντιστράτηγος, υπαρχηγός Πυροσβεστικού Σώματος
 Μητρόπουλος Δημήτρης Χαρ., εκδότης, Τρίτολη
 Μίσσιος Κώστας Γ., συγγραφέας, ερευνητής της λεσβιακής γραμματείας
 Μιχαηλάκης Παναγιώτης, ιστορικός, διευθυντής ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα
 Ερευνών
 Μόλχο Ρένα, δρ. ιστορίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο
 Μουστράτος Κωνσταντίνος, φιλόλογος
 Μούλιας Χρήστος Αθαν., δικηγόρος, συγγραφέας (Πάτρα)
 Μπακαδήμα Μαρία, προϊστάμενη στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Αιτωλοακαρνανίας
 Μπακογιάννης Μιχάλης Γ., δρ. φιλολογίας, εκπαιδευτικός
 Μπάλα Νάση, ιστορικός, αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Ελληνικό Άνοιχτό Πανεπιστήμιο
 Μπαρτζής Γιάννης Γ., δρ. ιστορίας, εκπαιδευτικός
 Μπελίτσος Θεόδωρος Γ., χημικός, εκπαιδευτικός
 Μπενάκης Θεόδωρος, εκδότης
 Μπετινάκης Κώστας, δημοσιογράφος
 † Μπουγάτσος Ν.Θ., θεολόγος, ερευνητής θρησκευτικού Τύπου
 Μπραγκ Λέων, δρ. θεολογίας
 Ναούμ Ιωάννα, φιλόλογος, υποψήφια δρ. στον Τομέα Μεσαιωνικών και Νεοελληνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή,
 Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
 Νάσιουτικ Παυλίνα, δρ. ιστορίας, συγγραφέας
 Νάτσιος Δημήτριος Θ., προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχαία Νομού Φθιώτιδος
 Νέζη Γεωργία, υποψήφια δρ. στο Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Αθηνών
 Ντελόπουλος Κυριάκος, φιλόλογος, βιβλιογράφος
 Ντόνα Κατερίνα, εκπαιδευτικός
 Παΐζη-Αποστολοπούλου Μάχη, ιστορικός, διευθύντρια ερευνών στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό
 Ίδρυμα Ερευνών
 Παλούκης Κώστας, υποψήφιος δρ. στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης
 Παναγιωτοπούλου Μαρία Παν., προϊστάμενη στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Ευρυτανίας

Πάντος Δημήτριος Χαρ., θεολόγος, δρ. Θεολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Παπαδημητρίου Δέσποινα, ιστορικός, επίκ. καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Παπαδοπούλου Δέσποινα, ιστορικός, ερευνήτρια Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παπαλεοντίου Λευτέρης, φιλόλογος, επίκ. καθηγητής στο Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κύπρου

Παπιομότγου Γιάννης Ζ., προϊστάμενος της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Ρεθύμνης

Παρπαρά Χρυσή, μουσικολόγος

Πατρικίου Αλεξάνδρα, ιστορικός, υποψήφια διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πασαλάρης Χρήστος, δημοσιογράφος

Παυλόπουλος, Δημήτρης, ιστορικός τέχνης

Πέτρα Φωτεινή Β., υποψήφια δρ. ιστορίας, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πλανάκης Σταύρος Γ., φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Πολέμη Πόπη, ιστορικός, Βιβλιολογικό Εργαστήρι «Φίλιππος Ηλιού», Μουσείο Μπενάκη

†Πολέμης Δημήτριος Ι., δρ. ιστορίας, διευθυντής της Καΐρειου Βιβλιοθήκης (Άνδρος)

Πολενάκης Λέανδρος Σ., κριτικός θεάτρου, συγγραφέας

Πολίτη Έφη, πτυχιούχος Φιλοσοφικής Σχολής, Πανεπιστήμιο Αθηνών

† Πολίτης Νίκος Ε., δημοσιογράφος, ερευνητής πατράϊκού Τύπου

Πολυκανδριώτη Ουρανία, φιλόλογος, κύρια ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

Πουγαρίδης Κοσμάς Α., εκδότης – δημοσιογράφος

Πρασά Αννίτα, δρ. ιστορίας, Προϊσταμένη ΓΑΚ-Αρχείων Θεσσαλίας

Πρίγγουρης Δημήτριος Μ., φιλόλογος, τ. διευθυντής της Βιβλιοθήκης της Ανδριτσάνας

Πυλαρινός Θεοδόσης Δ., φιλόλογος, επίκ. καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ρούβαλης Γιώργος, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, συγγραφέας

Ρουδομέτωφ Νικόλαος, πρόεδρος του Ιστορικού και Λογοτεχνικού Αρχείου Καβάλας

Ρωμανού Καίτη, μουσικολόγος, αναπλ. καθηγήτρια στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ρώτα Μαρία, δρ. φιλολογίας, διδάσκουσα στο Τμήμα Φιλολογίας, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Πατρών

Σακελαρίου Μαρία, Ειδικό Επιστημονικό Διδακτικό Προσωπικό Τμήματος Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σακκάτος Βαγγέλης, συγγραφέας, δημοσιογράφος

Σαλιάρη-Βρατσάλη Πηνελόπη, φιλόλογος, εκπαιδευτικός (Λέρος)

Σαπρανίδης Δημήτρης, δημοσιογράφος, ερευνητής σατιρικού Τύπου

Σέργης Μανόλης Γ., επίκουρος καθηγητής Λαογραφίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σκλαβενίτη Κωστούλα, ιστορικός–επιμελήτρια εκδόσεων

Σμυρναίος Αντώνιος Α., ιστορικός της εκπαίδευσης, σχολικός σύμβουλος πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Σουλιγιάννης Ευθύμιος Θ., επισκέπτης καθηγητής ιστορίας, ομότιμος διευθυντής ερευνών στο Κέντρο Ερεύνης της Ιστορίας του Νεότερου Ελληνισμού, Ακαδημία Αθηνών

Σοφοκλέους Ανδρέας Κλ., καθηγητής στο Intercollege, διευθυντής στο Ινστιτούτο Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας Intercollege (Λευκωσία, Κύπρος)

Σταματόπουλος Δημήτρης, ιστορικός, λέκτορας στο Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σταυρίδη Πατρικίου Ρένα, ιστορικός, καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Σταυροπούλου Έρη, καθηγήτρια νεοελληνικής φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συνονιδός Ζήσιμος Χ., ιστορικός, Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος

Σωμερίτης Ριχάρδος, δημοσιογράφος

Ταλιέρης Σπύρος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός

Τάμης Αναστάσιος Μ., καθηγητής, διευθυντής του Εθνικού Κέντρου Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Πανεπιστήμιο La Trobe (Μελβούρνη, Αυστραλία)

Ταρίνας Στρατής Δ., επιχειρηματίας, συλλέκτης-ερευνητής

Τζατζής Α.Ι., πλοίαρχος ε.α., συγγραφέας-ερευνητής ναυτικής ιστορίας

Τζανακάρης Βασίλης Ι., συγγραφέας, εκδότης, συλλέκτης (Σέρρες)

Τσακίρης Θανάσης, δρ. πολιτικών επιστημών του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τσακινιάς Γιώργος, ιστορικός, συνεργάτης του Ε.Λ.Ι.Α.

Τσαρούχας Γιάννης, προϊστάμενος στα ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σερρών

Τσεβιάς Ιωάννης Α., χειρουργός-οδοντίατρος, υποψήφιος δρ. στο Πανεπιστήμιο Durham (Μ. Βρετανία)

Τσιγκάνκης Κώστας Γ., ερευνητής ιστορίας, ειδικός λειτουργικός επιστήμονας στο Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Αθηνών

Τσούρκα-Παπαστάθη Δέσποινα, ιστορικός Δικαίου

Φλιτούρης Λάμπρος, δρ. Ιστορίας, διδάσκων στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Φρουζιάκης Κώστας, μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Χατζηβασιλείου Ευάνθης, επικ. καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Χατζηγεωργίου Χασιώτη Βικτωρία, φιλόλογος, λέκτορας στο Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Χατζηδημητρίου-Παράσχου Σοφία, Σχολική σύμβουλος φιλόλογων Πειραιά, συγγραφέας

Χατζημιχάλη Αγγέλα, ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σάμου

Χιέταλα Τάινα, ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Κυκλάδων (Σύρος)

Χριστιανόπουλος Ντίνος, ποιητής, φιλόλογος

Χρυσοστομίδης Σοφιανός, δημοσιογράφος

Ψαρρά Αγγέλικα, ιστορικός, δημοσιογράφος

Ψαρρού Εύη, δρ. ιστορίας, Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ) (Αθήνα)

Van Gemert Arnold, φιλόλογος, καθηγητής, Πανεπιστήμιο του Amsterdam

Βιβλιογραφικές Βραχυγραφίες

ΔΙΕΕΕ: Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος

ΘΗΕ: Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια

Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*: Μανώλης Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης. Συμβολή στην Ιστορία του Τύπου*.

τ. Α : Τουρκοκρατία, Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 1998

τ. Β : 1912-1923, Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 2000

τ. Γ : 1923-1941, Θεσσαλονίκη, University Studio Press / Έκφραση, 2005

Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*: Ερευνητική Ομάδα – Εποπτεία Χ.Λ. Καράογλου, *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940). Αναλυτική βιβλιογραφία και παρουσίαση*.

τ. Α : Αθηναϊκά περιοδικά (1901-1925), Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 1996

τ. Β : Αθηναϊκά περιοδικά (1926-1933), Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2001

Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*: Νίτσα Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*, τ. Α -Β, [Αθήνα] 1991

Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία*. Β : Βούλα Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία. Β Κατάλογος εφημερίδων και περιοδικών 1866-1980*, Αθήνα, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 1999

Κουμαριανού, *Τύπος στον Αγώνα*: Αικατερίνη Κουμαριανού (εισ.-επιμ.), *Ο Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α -Γ, Αθήνα, Ερμής, 1971

Μάγερ, *Ιστορία*: Κώστας Μάγερ, *Ιστορία Ελληνικού Τύπου*, τ. Α -Γ, Αθήνα 1950, 1959, 1960

Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*: Ευγένιος Μιχαηλίδης, *Πανόραμα, ήτοι εικονογραφημένη ιστορία του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1972)*, Αλεξάνδρεια 1972

ΜΕΕ: *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Αθήνα, εκδ. Πυρός / Δρανδάκης, 1926-1934 (6 έκδ., επανυζημένη: Αθήνα, Φοίνιξ / Δρανδάκης, χ.χ.)

Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά, 1903-1958*: Λευτέρης Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά (1903-1958). Αναλυτική Βιβλιογραφία και Παρουσίαση, Περιοδικά Λόγου και Τέχνης*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2004 [τ. Δ της σειράς: Χ.Λ. Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*]

Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*: Ανδρέας Κλ. Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*,

τ. Α : 1878-1890, Λευκωσία, Intercollege Press, 1995

τ. Β : 1890-1900, Λευκωσία, Intercollege Press, 1998

τ. Γ : 1900-1914, Μέρος Α και Β, Λευκωσία, Intercollege Press, 2003

τ. Δ : 1914-1931, Μέρος Α και Β, Λευκωσία, Intercollege, 2006

Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*: Παναγιώτης Φ. Χριστόπουλος, *Εφημερίδες αποκεείμενες στη Βιβλιοθήκη της Βουλής (1789-1970)*, Αθήνα 1993

Συντομογραφίες

αρ. φ.: αριθμός φύλλου

γ.δ.: γρόσια διατίμησης

εισ.: εισαγωγή

έκδ: έκδοση

εκδ.: εκδότης / εκδοτικός οίκος /
εκδόσεις

ελλ. σ.: ελλiptής σειρά

επιμ.: επιμέλεια

έτ.: έτος

εφ.: εφημερίδα

κ.ά.: και άλλοι

κ.α.: και αλλού

κ.ε.: και εξής

κ.λπ.: και λοιπά

λ/α: λήμμα

λ.χ.: λόγου χάριν

μ/φ: μικροφίλμ

ν.σ.: νέα σειρά

π.: περιοδικό

περ.: περίοδος

πλ. σ.: πλήρης σειρά

π.χ.: παραδείγματος χάριν

σ.: σελίδα

σσ.: σελίδες

σπ.: σπάνια

συγγρ.: συγγραφέας

τ.: τόμος

τετρ.: τετράδιο

τχ.: τεύχος

φ.: φύλλο

φυλλ.: φυλλάδιο

χ.α.: χωρίς αρίθμηση

χ.χ.: χωρίς χρονολογία

Αρκτικόλεξα

- ΑΑΜ: «Αναγνώστηριον» Αγιάσου, Μυτιλήνη
ΑΒ: Αρχείο Βοβολίνη, Αθήνα
ΑΓΣΕΕΕ: Αρχείο Γενικής Συνόδου Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, Αθήνα
ΑΔΔΕ: Αρχείο Δελτίου Διοικήσεως Επιχειρήσεων, Αθήνα
ΑΔΙΑΜΚ: Αρχείο Δημοτικού Ιστορικού Λαογραφικού Μουσείου Καρδίτσας
ΑΕ: Αρχαιολογική Εταιρεία, Αθήνα
ΑΕΑΑ: Αρχείο Εφημερίδας Αστήρ της Ανατολής, Αθήνα
ΑΕΑΚ: Αρχείο Εφημερίδας Απογευματινή, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία
ΑΕΓΤΠ: Αρχείο Εφημερίδων Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, Λευκωσία, Κύπρος
ΑΕΔΑΕΑ: Αρχείο Ένωσης Δημοκρατικών Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, Αθήνα
ΑΕΕ: Αρχείο Εφημερίδας Έθνος, Αθήνα
ΑΕΕΑ: Αρχείο της κίνησης Ενωμένη Εθνική Αντίσταση, Αθήνα
ΑΕΕΑπ.: Αρχείο Εφημερίδας Επικούρειος Απόλλων
ΑΕΕΕ: Αρχείο Α΄ Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας, Αθήνα
ΑΕΕΚ: Αρχείο Εφημερίδας Εθνικός Κήρυξ, Αθήνα
ΑΕΕΛ: Αρχείο Εφημερίδας Ελευθερία, Λάρισα
ΑΕΕΠ: Αρχείο Εφημερίδας Εορδαϊκή, Πτολεμαΐδα
ΑΕΕΠΠ: Αρχείο Εφημερίδας Εορδαϊκός Παλμός, Πτολεμαΐδα
ΑΕΕΦ: Αρχείο Εφημερίδας Επαρχιακή Φωνή, Πτολεμαΐδα, κατατεθειμένο στο ΑΕΕΠΠ
ΑΕΕΦΑ: Αρχείο Εφημερίδας Εθνικός Φρουρός Λακωνίας, Σπάρτη
ΑΕΗΘ: Αρχείο Εφημερίδας Η Θεσσαλία, Βόλος
ΑΕΘ: Αρχείο Εφημερίδας Θάρος, Κοζάνη
ΑΕΘΚ: Αρχείο Εφημερίδας Θάρος, Καλαμάτα
ΑΕΚ: Αναγνωστική Εταιρεία Κέρκυρας
ΑΕΚΜΑ: Αρχείο Ελληνικής Κοινότητας Μπουένος Άιρες, Αργεντινή
ΑΕΛΜ: Αρχείο εφ. Λήμνος, Μύρινα (Λήμνος)
ΑΕΜ: Αρχείο Επιμελητηρίου Μαγνησίας, Βόλος
ΑΕΝΚ: Αρχείο Εφημερίδας Νέα Καστοριά, Καστοριά
ΑΕΟΘ: Αρχείο Εφημερίδας Ο Θαρραλέος, Βέροια
ΑΕΠ: Αρχείο εφ. Πελοπόννησος (Πάτρα)
ΑΕΠΚ: Αρχείο εφημερίδας Προσφυγικός Κόσμος, Αθήνα
ΑΕΠΣ: Αρχείο εφημερίδας Πρόοδος (Σέρρες)
ΑΕΡ: Αρχείο Εφημερίδας Ρίζοσπάστης, Αθήνα
ΑΕΤΧΣ: Αρχείο του ελληνικού τμήματος του Χριστιανικού Συνδικάτου (Βρυξέλλες)
ΑΙΚΒ: Αρχεία Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου
ΑΚΓΗΣ: «Αρχείο Κρήτης» Γεωργίου και Ηρώς Σγουράκη, Αθήνα

ΑΚΚΒ: Αρχείο Κομμουνιστικού Κόμματος Βουλγαρίας, Σόφια
ΑΚΠΚ: Αρχείο Κέντρου Ιστορίας και Πολιτισμού «Κλιάφα», Τρίκαλα
ΑΜΔΑ: Αθλητικό Μουσείο Δήμου Αθηναίων
ΑΠΑ: Αρχείο Περιοδικού Αντί, Αθήνα
ΑΠΑν: Αρχείο Περιοδικού Αναγέννηση, Αθήνα
ΑΠΓΣ: Αρχείο Περιοδικού Γιατί, Σέρρες
ΑΠΘ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
ΑΠΘΚ: Αρχείο Περιοδικού Θάρρος, Καλαμάτα
ΑΠΝ-Ν: Αρχείο Περιοδικού Ναυτιλιακά Νέα, Αθήνα
ΑΠΝΝ: Αρχείο Περιοδικού Ναυτιλιακή-Ναυτεργατική, Αθήνα
ΑΠΠΕ: Αρχείο Περιοδικού Πυρσοβυστική Επιδείωση
ΑΡΙΣΤΟΣ: Αρχείο Ιστορίας των Συνδικάτων, Αθήνα
ΑΣΚΙ: Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, Αθήνα
ΑΣΦΕΙ: Αρχεία Συνδέσμου Φιλίας Ελλάς-Ισραήλ, Αθήνα
ΑΤΙΣ: Αρχείο Τάγματος Ιησού Σύρου, Σύρος
ΑΤΝΣ/ΠΒΑ: Αρχείο Τομέα Νεοελληνικών Σπουδών, Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη Άμστερνταμ, Ολλανδία

ΒΑΘΖ: Βιβλιοθήκη Αδελφότητας Θεολόγων «Ζωή», Αθήνα
ΒΒ: Βιβλιοθήκη Βουλής των Ελλήνων
ΒΔΒΗ: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη Ηρακλείου
ΒΕΚΤ: Βιβλιοθήκη Ελληνορθόδοξης Κοινότητας Τεργέστης, Ιταλία
ΒΕΜΠ: Βιβλιοθήκη Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου
ΒΕΜΣ: Βιβλιοθήκη Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη
ΒΕΠΜ: Βιβλιοθήκη Επιτροπής Ποντιακών Μελετών, Αθήνα
ΒΕΣ: Βιβλιοθήκη Ένωσης Σμυρναίων, Αθήνα
ΒΘΜ: Βιβλιοθήκη Θεατρικού Μουσείου, Αθήνα
ΒΘΣΧ: Βιβλιοθήκη Θεολογικής Σχολής Χάλκης, Τουρκία
ΒΙΕΙΘ: Βιβλιοθήκη Ιταλικού Επιμορφωτικού Ινστιτούτου Θεσσαλονίκης
ΒΙΜΛ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Μονής Λειψώνος, Μυτιλήνη
ΒΙΜΜ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Μητροπόλεως Μεσσηνίας
ΒΙΣ: Βιβλιοθήκη Ιεράς Συνόδου, Αθήνα
ΒΚΜ: Βιβλιοθήκη Κυπριακού Μουσείου, Λευκωσία, Κύπρος
ΒΚΣΑ: Βιβλιοθήκη Κυθηραϊκού Συνδέσμου Αθηνών
ΒΛ: Βιβλιοθήκη Λένιν, Μόσχα
ΒΜΚΙ: Βιβλιοθήκη Μορφωτικού Κέντρου Ιθάκης
ΒΜΣΣ: Βιβλιοθήκη Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου «Σκουφάς», Άρτα
ΒΝΒΦ/ΦΣΠΑ: Βιβλιοθήκη Νεοελληνικής και Βυζαντινής Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΒΟΑ: Βιβλιοθήκη Οφθαλμιατρείου Αθηνών
ΒΟΠ: Βιβλιοθήκη Οικουμενικού Πατριαρχείου, Κωνσταντινούπολη, Τουρκία
ΒΠΠ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
ΒΠΚ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, Λευκωσία, Κύπρος
ΒΠΚ-Μ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Karl Marx, Λειψία, Γερμανία
ΒΠΚΡ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κρήτης, Ρέθυμνο
ΒΠΜ: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη
ΒΠΠ: Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα
ΒΣΑΔ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου Αργείων «Ο Δαναός», Άργος
ΒΣΑ: Βρετανικό Συμβούλιο Αθήνας

ΒΣΑΑ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Ανάπλαις», Αθήνα
ΒΣΕΑ: Βιβλιοθήκη Συνδέσμου «Ευγένιος ο Αιτωλός», Καρπενήσι
ΒΣΙΒ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Ιωάννης ο Βαπτιστής», Αθήνα
ΒΣΠΣ: Βιβλιοθήκη Σωματίου «Παναγία Σουμελά», Θεσσαλονίκη
ΒΣΓΠΒ: Βιβλιοθήκη Συλλόγου «Τρεις Ιεράρχες», Βόλος
ΒΤΕ: Βιβλιοθήκη Τριάδας της Ελλάδος, Αθήνα
ΒΤΙ/ΙΠ: Βιβλιοθήκη Τμήματος Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα
ΒΦΕΑΟ: Βιβλιοθήκη της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλυμυρού “Όθρυς”
ΒΦΣΠ: Βιβλιοθήκη Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός»
ΒΦΣΦΛ: Βιβλιοθήκη Φιλεκαπαιδευτικού Συλλόγου Φλωρίνης «Ο Αριστοτέλης», Φλώρινα

ΓΑΚ: Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αθήνα
ΓΑΣ: Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή, Αθήνα
ΓΒ: Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αθήνα
ΓΠΑΙ: Γενικά Ιστορικά Αρχεία της Ιερουσαλήμ, Ισραήλ
ΓΠΑ: Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα
ΓΤΝΚ: Γραφείο Τύπου Νομαρχίας Κιλίκης
ΓΤΠ: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Λευκωσία, Κύπρος

ΔΒΑ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Αθηνών
ΔΒΑγ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Αγίου
ΔΒΑμφ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Άμφισσας
ΔΒΑν: Δημόσια Βιβλιοθήκη Ανδρίτσαινας
ΔΒΕ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης
ΔΒΖ: Δημόσια Βιβλιοθήκη Ζακύνθου
ΔΒΘ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης
ΔΒΚ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Καβάλας
ΔΒΚαστ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Καστοριάς
ΔΒΚερκ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Κέρκυρας
ΔΒΛαρ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λάρισας
ΔΒΛεμ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λεμεσού, Κύπρος
ΔΒΛευκ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λευκωσίας, Κύπρος
ΔΒΛευκάδ.: Δημοτική Βιβλιοθήκη Λευκάδας
ΔΒΠ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πειραιά
ΔΒΠατρ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάτρας
ΔΒΠαφ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάφου, Κύπρος
ΔΒΤ: Δημοτική Βιβλιοθήκη Τρικάλων
ΔΒΧαν: Δημοτική Βιβλιοθήκη Χανίων
ΔΙΑΜΚ: Δημοτικό Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο «Λ. και Ν. Σακελλαρίου», Κέντρο Τεκμηρίωσης και Επικοινωνίας Καρδίτσας
ΔΙΣ: Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, Αθήνα
ΔΚΒΒ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας
ΔΚΒΔ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Δράμας
ΔΚΒΛ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λαμίας
ΔΚΒΜ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης
ΔΚΒΝΠ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ναυπλίου «Ο Παλαμήδης»
ΔΚΒΠ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Πύργου
ΔΚΒΡ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρεθύμνης

ΔΚΒΡοδ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Ρόδου
ΔΚΒΣ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σάμου
ΔΚΒΣέρρ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών
ΔΚΒΣπ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σπάρτης
ΔΚΒΦ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Φλώρινας «Βασιλικής Πιτόσκα-Βαρνά»
ΔΚΒΧ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας
ΔΚΒΧΚ: Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χίου «Κοραΐς»
ΔΚΙΕΤΑΕΒ: Δημοσικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών και Τεκμηρίωσης Αρχείων και Εκθεμάτων Βόλου
ΔΟΑ: Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία, Ολυμπία
ΔΟΕ: Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα
ΔΟΛ/ΑΤ: Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη / Αρχείο Τύπου, Αθήνα
ΔΟΜ/ΕΤΕ: Διεθνή Οικονομικών Μελετών / Εμπορική Τράπεζα Ελλάδας, Αθήνα
ΔΠ: Δήμος Πτολεμαΐδας
ΔΠΘ: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνή
ΔΣΑ: Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών

ΕΒΕ: Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδος, Αθήνα
ΕΒΙΒ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Ιβάν Βάζοφ», Πλόβντιφ (Φιλιππούπολη), Βουλγαρία
ΕΒΚΜ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Κυρίλλου και Μεθοδίου», Σόφια, Βουλγαρία
ΕΒΝΑ: Εθνική Βιβλιοθήκη Ν. Αφρικής, Πρετόρια
ΕΒΠΣ: Εθνική Βιβλιοθήκη «Πέντσο Σλαβέικοφ», Βάρνα, Βουλγαρία
ΕΕΛ: Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, Αθήνα
ΕΕΣ: Εταιρεία Ευβοϊκών Σπουδών, Αθήνα
ΕΗΜ: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα
ΕΙΕ: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΕΙΕΜΕΚΒ: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», Χανιά
ΕΚΕΜΕ: Εθνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας, Πανεπιστήμιο La Trobe, Μελβούρνη, Αυστραλία
ΕΚΘΕ: Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών, Αθήνα
ΕΚΚΤ: Ελληνική Κοινότητα Κέηπ Τάουν, Ν. Αφρική
ΕΚΚΕ: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΚΜ: Ελληνική Κοινότητα Μόντρεαλ, Καναδάς
ΕΚΠΑ: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΕΚΠΕ: Ελληνική Κοινότητα Πορτ Ελίζαμπεθ, Ν. Αφρική
ΕΚΤ/ΕΙΕ: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα
ΕΛΙΑ: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα
ΕΜΕ: Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος, Αθήνα
ΕΜΙΑΝ: Εταιρεία Μελέτης Ιστορίας Αριστερής Νεολαίας
ΕΜΝΕ: Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού
ΕΜΣ: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη
ΕΝΑΜ: Εταιρεία Ναυπакτιακών Μελετών
ΕΝΜ: Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
ΕΝΣ: Εστία Νέας Σμύρνης, Αθήνα
ΕΟΒ: Ενώσιμος Οικολογική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
ΕΠ: Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα
ΕΠΒ / ΠΣΕ: Ειδική Πυροσβεστική Βιβλιοθήκη / Πυροσβεστικό Σώμα Ελλάδος
ΕΠΜ: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Αθήνα
ΕΤΙ/ΠΣΦ/ΠΑΜ: Εργαστήριο Τοπικής Ιστορίας / Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας / Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας
ΕΦΕ: Ελληνική Φιλοτελική Εταιρεία, Αθήνα

ZBI: Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη, Ιωάννινα

ΘΕΜ: Θεατρικό Μουσείο, Αθήνα

ΘΣΑΠΘ: Θεολογική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΘΣΠΑ: Θεολογική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΙΑ / ΕΜΤΕ: Ιστορικό Αρχείο / Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα

ΙΑ/ ΕΤΕ: Ιστορικό Αρχείο / Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα

ΙΑΔΠ: Ιστορικό Αρχείο Δήμου Πειραιά

ΙΑΕ: Ιστορικό Αρχείο Εδέσσης

ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα

ΙΑΚ: Ιστορικό Αρχείο Κρήτης, Χανιά

ΙΑΛ: Ιστορικό Αρχείο Λαμίας (ΓΑΚ-Αρχαία Νομού Φθιώτιδος)

ΙΑΜ: Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία, Κύπρος

ΙΑΜΜ: Ιστορικά Αρχαία Μουσείου Μπενάκη, Αθήνα

ΙΑΝ: Ιστορικό Αρχείο Νάξου

ΙΑΥΕ: Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

ΙΑΠΑ: Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνών

ΙΒΑ: Ιακωβάτειος Βιβλιοθήκη, Ληξούρι

ΙΔΙΓ: Ίδρυμα Δημοσθένη και Ισμήνης Γούλα, Γρανίτσα Ευρυτανίας

ΙΚΒ: Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου

ΙΚΘ: Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης

ΙΛΑΚ: Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας

ΙΑΜΚ: Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Κορινθίου

ΙΜΗ: Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου

ΙΜΧΑ: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη

ΙΠΕΜ: Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχαήλ, Αθήνα

ΚΒ: Καίριος Βιβλιοθήκη, Άνδρος

ΚΒΒΣ: Κοινοτική Βιβλιοθήκη Βαθέος Σάμου

ΚΒΕ/ΕΙΕ: Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα

ΚΒΜΛ: Καρατζάδειος Βιβλιοθήκη Μύρινας (Λήμνος)

ΚΔΒΚ: Κοβεντάριος Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης

ΚΕΕ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα

ΚΕΕΛ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας / Ακαδημία Αθηνών

ΚΕΕΦ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ελληνικής Φιλοσοφίας / Ακαδημία Αθηνών

ΚΕΙΕΔ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου / Ακαδημία Αθηνών

ΚΕΙΝΕ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Ιστορίας Νεώτερου Ελληνισμού / Ακαδημία Αθηνών

ΚΕΜΝΕ/ΑΑ: Κέντρο Ερεύνης Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού / Ακαδημία Αθηνών

ΚΕΝΕΚ: Κέντρο Ερευνών Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, Αθήνα

ΚΕΠΕ: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα

ΚΘΔ-ΣΝΕ: Ιδιωτική συλλογή Κ.Θ. Δημαρά - Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού

ΚΙΘ: Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Δήμος Θεσσαλονίκης

ΚΙΑΜ: Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο, Αργοστόλι

ΚΙΣ: Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα

ΚΜΙΜΚ: Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Κύπρος

ΚΜΛ: Κυπριακών Μουσείων Λευκωσίας, Κύπρος

ΚΜΣ: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα

ΚΝΕ/ΕΙΕ: Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Αθήνα

ΚΠΕΒ: Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου, Αθήνα

ΛΒΚΛ: Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καρδίτσας «Η Αθηνά»

ΛΒΚ: Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας

ΛΕ: Λύκειο Ελληνίδων, Αθήνα

ΜΑ: Μουσείο Αθλητισμού

ΜΔΔΕ: Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αθήνα

ΜΑΑ / ΚΜΣ: Μουσικό και Λαογραφικό Αρχείο / Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

ΜΜΒΕΛΒ / ΣΦΜ: Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη»/ Σύλλογος Φίλων Μουσικής

ΜΜΑ: Μονή Μεγίστης Λαύρας, Άγιον Όρος

ΜΠΑ: Μαράσλειος Παιδαγωγική Ακαδημία, Αθήνα

ΜΠΕ/ΕΠΜ: Μουσείο Ποντιακού Ελληνισμού / Επιτροπή Ποντιακών Μελετών, Αθήνα

ΜΠΑ: Μονή Τάγματος Ιησού, Αθήνα.

ΜΤΠ: Μουσείο Τύπου Πατρών

ΝΜ: Ναυτικό Μουσείο, Πειραιάς

ΟΛΜΕ: Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης, Αθήνα

ΠΒ/ΝΓΠ: Πασχυλίδειος Βιβλιοθήκη / Νικολαΐδειον Γυμνάσιον, Πάφος

ΠΒΒ: Πολιτειακή Βιβλιοθήκη Βικτώριας, Αυστραλία

ΠΕΑΕΑ: Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης, Αθήνα

ΠΕΤ/ΟΤΕ: Πανελλήνιος Ένωσις Τεχνικών/ΟΤΕ

ΠΠΜ: Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών

ΠΣΝΔ: Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου»

ΠΣΕ: Πανεπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος, Αθήνα

ΣΑΜ: Σύνδεσμος των εν Αθήναις Μεγαλοσχολιτών, Αθήνα

ΣΒ: Σεβέρειος Βιβλιοθήκη, Λευκωσία, Κύπρος

ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΕΠ: Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, Βιβλιοθήκη

ΣΚΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Κλασικής Φιλολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΜΑΕ: Σύλλογος «Μέγας Αλέξανδρος», Έδεσσα

ΣΝΕΦ/ΠΙ: Σπουδαστήριο Νεώτερης Ελληνικής Φιλολογίας / Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΣΠΤΦΠΨ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Παιδαγωγικής του Τμήματος Φιλολογίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΤΘΠΑ: Σπουδαστήριο του Τμήματος Θεολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΦ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Φιλοσοφίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΣΦΠ: Σύλλογος «Φίλοι της ΠΕΑΝ [Πανελλήνιος Ένωσις Αγωνιζομένων Νέων]», Αθήνα

ΣΨΤΦΠΨ/ΦΣΠΑ: Σπουδαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλολογίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΤΕ: Ταινιοθήκη της Ελλάδας

ΤΙ/Π: Τμήμα Ιστορίας / Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα

ΤΙΑ / ΦΣΠΙ: Τμήμα Ιστορία Αρχαιολογίας / Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΤΜΝΕΣ/ΑΠΘ: Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών / Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΦΣΠΑ: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών

ΦΣΠΠ: Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΧΕΛΒ: Χαραμόγλειος Ειδική Λευκαδιακή Βιβλιοθήκη, Λευκάδα

ΧΟΦΕ: Χριστιανικός Όμιλος Φοιτητών και Επιστημόνων, Αθήνα

A AFCU: American and Foreign Christian Union, Ν. Υόρκη, ΗΠΑ

BAR: Biblioteca Academiei Române (Βιβλιοθήκη Ρουμανικής Ακαδημίας), Βουκουρέστι, Ρουμανία

BCT: Biblioteca Civica di Trieste, Ιταλία

BIULO: Bibliothèque Interuniversitaire des Langues Orientales

BKT: Biblioteka Kombetare (Εθνική Βιβλιοθήκη), Τίρανα, Αλβανία

BL: British Library, Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία

BNF: Bibliothèque Nationale de France, Παρίσι, Γαλλία

BDIC: Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine, Université de Nanterre, Παρίσι, Γαλλία

CZA: Central Zionist Archives, Ιερουσαλήμ, Ισραήλ

FOA: Foreign Office Archives, Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία

HCBM: Hellenic College Brookline, Μασαχουσέτη, ΗΠΑ

HL/SU: Hoover Library / Stanford University, Καλιφόρνια, ΗΠΑ

HSP: Historical Society of Pennsylvania, Φιλαδέλφεια, ΗΠΑ

IBZI: Itzhack Ben Zvi Institute, Ιερουσαλήμ, Ισραήλ

IGH: Instituti i Gjuhësisë dhe Historisë (Ινστιτούτο Γλώσσας και Ιστορίας), Τίρανα, Αλβανία

LC: Library of Congress, Ουάσιγκτον, ΗΠΑ

NYPL: New York Public Library, ΗΠΑ

NYUA: New York University Archives, ΗΠΑ

ÖNB: Österreichische Nationalbibliothek (Εθνική Βιβλιοθήκη Αυστρίας), Βιέννη, Αυστρία

PU: Princeton University, ΗΠΑ

RAU: Rand Afrikaans University, Γιοχάνεσμπουργκ, Ν. Αφρική

RUN: Καθολικό Πανεπιστήμιο Nijmegen, Ολλανδία

SFSU: San Francisco State University

TPHS: The Presbyterian Historical Society Montreat, Βόρειος Καρολίνα, ΗΠΑ

UCT: University of Cape Town, Ν. Αφρική

UL/KC: University of London / King's College, Μ. Βρετανία

Λ-Π

Λαγός, Τζέμης [Λαγόπουλος, Αδαμάντιος]

(Λακωνία 1906 – Ντητρόιτ 1997). Συγγραφέας, ποιητής δημοσιογράφος, εκδότης. Αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο Αθηνών με το πτυχίο της Γεωπονικής Σχολής. Εργάστηκε ως γεωπόνος στον δημόσιο τομέα για την ελληνική κυβέρνηση. Το 1947 μετανάστευσε στις ΗΠΑ. Το 1950 έγινε ιδιοκτήτης και αρχισυντάκτης της εβδομαδιαίας ελληνόφωνης εφημερίδας *Εθνικόν Βήμα / Detroit Greek Tribune*. Η εφημερίδα, που είχε υπό-τιτλο *Greek Progressive Newspaper*, εκδόθηκε στο Ντητρόιτ (1920-1955) ως *Το Βήμα / Greek Tribune* και συνέχισε ως *Εθνικόν Βήμα / National Greek Tribune* (πρώτο φύλλο: 10 Νοε. 1955, αρ. 1970), δίγλωσση, με ιδρυτή τον Άγγελο Παναζόπουλο. Διαφημιζόταν στα αγγλικά ως «Η εβδομαδιαία ελληνική εφημερίδα, η πιο πολυδιαβασμένη και με την μεγαλύτερη κυκλοφορία στο Ντητρόιτ, τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά, ανάμεσα στις ελληνικές κοινότητες».

Ο Λαγός ασχολήθηκε πολύ με τα κοινωνικά θέματα και ήταν θερμός υποστηρικτής της ελληνικής γλώσσας και παιδείας καθώς και της ελληνορθόδοξης θρησκείας. Ήταν μέλος της Ελληνοαμερικανικής Προοδευτικής Ένωσης (GAPA) και της εθνικοτοπικής ένωσης Σπαρτιατών «Spartans».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 57- «James Lagos, editor of Greek paper *Ethniko Vema / Detroit Greek Tribune*» (Νεκρολογία) εφ. *The Detroit News*. 8 Μαρτ. 1997.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΕΦ

Λαγουδάκης, Μίνως

(Κωνσταντινούπολη, 1876 - Θεσσαλονίκη, 9 Αυγ. 1944). Δημοσιογράφος και διαφημιστής. Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και από τη νεανική ηλικία του εγκαταστάθηκε στο Παρίσι για σπουδές, όπου όμως διακρίθηκε ως δειρμητικός της διαφημίσεως, ιδίως μετά από εντυπωσιακή πρωτοποριακή εισήγησή του σε διεθνές συνέδριο στο Παρίσι. Εξαιτίας δύο επεισοδίων, για τα οποία καταδικάστηκε από γαλλικά δικαστήρια για διατάραξη της τάξης και για φθορά ξένης περιουσίας, προτίμησε να εγκαταλείψει τη Γαλλία και να εγκατασταθεί στην Αλεξάνδρεια, όπου εργάστηκε ως δημοσιογράφος στις εφ. *Βόσπορος*, *Χρόνος* και *Βήμα* του Ι. *Κουμμένου.

Πέντε χρόνια αργότερα, το 1913, εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη ακολουθώντας τον εκδότη του και εργάστηκε στον *Βόσπορο που συνέχισε να εκδίδεται στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, ίδρυσε το ομώνυμο διαφημιστικό γραφείο, το πρώτο στη Θεσσαλονίκη. Αργότερα, το 1915, εργάστηκε –ίσως ως αρχισυντάκτης– στην εφ. *Άγκυρα* (που εξέδωσε πάλι ο Ι. Κούμμενος) έως τη διακοπή της έκδοσής της, το 1918. Διετέλεσε πρόεδρος του Συνδέσμου Ελλήνων Συντακτών μόλις ιδρύθηκε το 1914, αλλά δεν έγινε μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης, η οποία ιδρύθηκε το 1923, δηλαδή όταν ήδη είχε αποχωρήσει από τη δημοσιογραφία.

Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ασχολήθηκε με τις διαφημίσεις, καθιερώνοντας την ανά-

γκη προβολής των προϊόντων και της αναδειξής των επιχειρηματιών. Όμως, το 1920, κατά τα επινίκια των αντιπάλων του αντιβενιζελικών έγινε πάλι ήρωας ενός αιματηρού επεισοδίου, καθώς τραυμάτισε έναν διαδηλωτή και έγινε η αιτία να σκοτωθεί ένα παιδί, πράξεις για τις οποίες καταδικάστηκε και φυλακίστηκε. Ήταν γνώστης επτά ευρωπαϊκών και αραβικών γλωσσών και ανέπτυξε κοινωνική δράση σε όλες τις τάξεις της Θεσσαλονίκης. Έγραψε το 1922 την αξιόλογη σατιρική «πρωτότυπη μυθιστορία» με τίτλο *Ο κύριος Παρλεβού Φρανσέ και η κυρία Ισελόγγου*, ηθογραφία της Θεσσαλονίκης της περιόδου του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πέθανε στις 9 Αυγούστου 1944, δύο μήνες πριν από την Απελευθέρωση και αφού πέρασε δύσκολες ημέρες στην Κατοχή από την περιορισμένη κίνηση της διαφημιστικής αγοράς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Ορολογιάς, «Μίνως Λαγουδάκης», εφ. *Θεσσαλονίκη*, 28 και 31 Αυγ. 1963, 3 Σεπτ. 1963· Κωνδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄, σσ. 177-178, 182-183.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Λαζαρίδης, Ορέστης

(Αθήνα, 1914-1981), Δημοσιογράφος, ρεπόρτερ, μεταφραστής. Πήρε μέρος στο αλβανικό μέτωπο. Σπούδασε οικονομικά και ξένες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά). Εργάσθηκε στις εφ. **Πατρίς*, *Προοδευτικός Φιλελεύθερος*, *Αλλαγή* (του Σ. Παπαπολίτη), **Απογευματινή* (ρεπορτάζ Προνοίας), **Νέα* και στο γραφείο Τύπου του υπουργείου Προνοίας. Συνεργάστηκε με τα π. **Θησαυρός* ως μεταφραστής και **Ταχυδρόμος* ως αρχισυντάκτης για μερικά χρόνια και ως μεταφραστής από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, οπότε και τερμάτισε τη σταδιοδρομία του.

Η γλωσσομάθειά του, η δημιουργική αξιοποίηση της γνώσης του, κυρίως της αγγλικής και ιταλικής γλώσσας, στήριξε τον *Ταχυδρόμο* σε δύσκολες περιόδους, όπως στη διάρκεια της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967-1974), με θέματα επίκαιρα, πολιτικά, οικονομικά, στρατιωτικά, ψυχιατρικά που απαιτούσαν γλωσσική απόδοση και προσαρμογή για να δίνουν στον αναγνώστη την ευκαιρία να διαβάσει και μερικά «άλλα» θέματα κάτω από τίτλους και

γραμμές. Αναμόρφωσε, επικαιροποιούσε αποσπάσματα από τον ξένο Τύπο που κάτι είχαν να πουν στον ενδιαφερόμενο, για αλογόκριτες αλήθειες, Έλληνα. Έτσι, πέρασαν από τη λογοκρισία ειδήσεις για ανατροπές δικτατόρων, οδοντρές για αυταρχικά καθεστώτα, ανταποκρίσεις ή εκτενείς περιγραφές για τον Μάη 1968 στο Παρίσι κ.ά. Έγραψε, παράλληλα στον *Ταχυδρόμο* αστυνομικά, κυρίως, διηγήματα με το ψευδώνυμο, παράγωγο του ονόματός του, «Ρέστ Λάρσον».

Ευχάριστος, κοινωνικός, απλός με τους συνεργάτες του, έντιμος, πιστός σε φιλίες, απροσπέλαστα εχέμυθος όταν χρειαζόταν. Τον διέκρινε φιλεργατικότητα και αίσθημα ευθύνης στην περαίωση εκείνου που ανελάμβανε να κάνει. Ωρες σκυφτός πάνω από ξένα έντυπα και χειρόγραφα συμμετείχε και στη ζωή του περιοδικού με στιγμιαίες «ανάσεις» δηκτικότητας και χιούμορ.

Μέλος της ΠΕΑΝ [Πανελλήνιος Ένωσις Αγωνιζόμενων Νέων] στα χρόνια της γερμανικής Κατοχής, συνεργάσθηκε στις γραμμές της στενά με τον Γ.Α. Μαγκάκη. Στα χρόνια της επτάχρονης δικτατορίας, εμπνεόμενος από βαθιά πατριωτικά δημοκρατικά αισθήματα δραστηριοποιήθηκε, κυρίως στον επαγγελματικό του τομέα, αναλαμβάνοντας την ενημέρωση των κρυπτομένων στις φυλακές με το να διοχετεύει σημειώματα που εύρισκε τρόπους να περνούν. Διαβίβαζε έτσι πληροφορίες για δράσεις, αποφάσεις, κινήσεις στο εξωτερικό κατά της χούντας, καθώς και για το περιεχόμενο δηλώσεων και συνεντεύξεων προσωπικοτήτων κύρους, πολέμιων της δικτατορίας. Τακτικός τότε, λήπτης πληροφοριών και ειδήσεων, μέσω της δημοσιογράφου Λίνας Αλεξίου, ήταν ο μετέπειτα πρόεδρος του Συνασπισμού της Αριστεράς, Νίκος Κωνσταντινόπουλος, για τον οποίο ο Λαζαρίδης είχε προσέλθει ως μάρτυρας υπεράσπισης στη δίκη της αντιδικτατορικής οργάνωσης Δημοκρατική Άμυνα. Για τη συλλογή πληροφοριών από το εξωτερικό ιδιαίτερα χρήσιμη ήταν η μακρά φιλία του με την ιταλίδα δημοσιογράφο Οριάννα Φαλάτσι.

Έγινε μέλος της ΕΣΗΕΑ από το 1956 και της Διεθνούς Ομοσπονδίας Δημοσιογράφων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Ανδρόνικου Μαρκάκη (τχ. του π. *Ταχυδρόμος*).

ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις του συγγραφέα με συναδέλφους, συνεργάτες και συγγενικά πρόσωπα του Ορ. Λαζαρίδη (Δημ. Παπαναγιώτου, Λεωνίδα Ζενάκος, Λίνα Αλεξίου, Κώστας Μητρόπουλος, Όλια Λαζαρίδου).

ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΜΑΡΚΑΚΗΣ

Λαϊκή

Εβδομαδιαία πολιτική και φιλολογική εφημερίς. Λευκωσία, 2 Ιουλ. 1925 - 19 Μαΐου 1926. αρ. φ. 1-47 και 11 Ιουν. 1926 - 10 Οκτ. 1930. αρ. φ. 48-224. Από τις 11 Ιουν. 1926 άλλαξε τίτλο: *Νέα Λαϊκή*. Ίδρυτής-εκδότης: Γεώργιος *Χατζηπαύλου. Διευθυντής: Ηρ. Γ. Φυλακτού. Υπεύθυνος: Δ.Χ. Κυριακίδης (από τις 11 Ιουν. 1926). Εβδομαδιαία (Παρασκευή), τετρασέλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 52x43 εκ. Τιμή φύλλου: 2 γρόσια. Ετήσιες συνδρομές: 10 σελίνια. Τυπογραφείο: «Θεσσαλονίκη», του Δ.Χ. Κυριακίδου.

Πολιτική, οικονομική και φιλολογική εφημερίδα, η οποία εκδόθηκε για να υποστηρίξει την υποψηφιότητα του Γεώργιου Χατζηπαύλου στις βουλευτικές εκλογές του 1925. Με την αγωνιστική αρθρογραφία και σχολιογραφία της εναντίον της βρετανικής αποικιοκρατικής κυβέρνησης της Κύπρου και με την υποστήριξη της προς τα αγροτικά και λαϊκά στρώματα κατόρθωσε να έχει μεγάλη κυκλοφορία.

Τον Ιούνιο 1926 ο Γεώργιος Χατζηπαύλου καταδικάστηκε από αγγλικό δικαστήριο σε δίμηνη φυλάκιση για δημοσιογραφία στασιαστικού περιεχομένου, σύμφωνα με τις πρόνοιες της ανελεύθερης νομοθεσίας για τον Τύπο που εισήγαγαν οι Βρετανοί για να αντιμετωπίσουν το ενωτικό με την Ελλάδα κίνημα των Ελλήνων της Κύπρου. Η εφημερίδα του κλείστηκε με διάταγμα του βρετανού Κυβερνήτη, αλλά επανεκδόθηκε στις 11 Ιουνίου του 1926 με τον τίτλο *Νέα Λαϊκή* και με υπεύθυνο τον Δ.Χ. Κυριακίδη. Με τον νέο τίτλο συνέχισε την έκδοσή της με μεγάλη επιτυχία και με την ίδια αγωνιστική αρθρογραφία έως τις 10 Ιουνίου 1930, αφού κυκλοφόρησε 224 φύλλα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Λαϊκή», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Η', Λευκωσία 1988, σ. 178.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Λαϊκή Δύναμις

Εβδομαδιαία, πολιτική, οικονομολογική και φιλολογική εφημερίς, επίσημον όργανον της Παγκυπρίου Λαϊκής Θελήσεως. Λευκωσία, 23 Ιαν. 1931 - 22 Ιαν. 1932. αρ. φ. 1-40. Ίδιοκτήτης-διευθυντής: Σωτήρης Θ. Περίδης. Εβδομαδιαία (Παρασκευή), τετρασέλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 57x43 εκ. Τιμή: 3 γρόσια. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 σελ., εξωτερικού 15 σελ. Τυπογραφείο: Κ. Χατζηιωάννου (πλατεία Δημαρχείου, Λευκωσία).

Πολιτική εφημερίδα που γεννήθηκε μέσα από τη διαμάχη για τη διάλυση ή μη του Νομοθετικού Συμβουλίου, την άρνηση κάθε συνεργασίας με τη βρετανική αποικιοκρατική διοίκηση της Κύπρου και

την ανάληψη δυναμικού και ανέन्दου αγώνα για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Ήταν όργανο των δεξιών «εθνοκοφρόνων» δυνάμεων που με επικεφαλής την Εκκλησία πρέσβευαν τις πιο πάνω πολιτικές θέσεις. Το ξέσπασμα αυτό οδήγησε στην εξέγερση του Οκτωβρίου 1931, τα γνωστά «Οκτωβριανά». Στις πρώτες εκδόσεις της και κάτω από κύρια άρθρα στην πρώτη σελίδα, καλούσε τους έλληνες βουλευτές της Κύπρου να παραιτηθούν χωρίς χρονοτριβή από το Νομοθετικό Συμβούλιο.

Τα κύρια άρθρα της υπογράφονταν με τα ψευδώνυμα «Ριζοσπάστης», «Φιλελεύθερος», «Δαντών» κ.ά. Αργότερα, η εφημερίδα απεκάλυψε ότι ο «Ριζοσπάστης» ήταν ο Πολύκαρπος Σ. *Ιωαννίδης, γραμματέας της μητροπόλεως Κερυθίαιας. Στο φ. 40 (30. Οκτ. 1931) αναφέρεται ότι «λόγων των μεσολαβησάντων πολιτικών γεγονότων, ηναγκάσθημεν να ανακόψωμεν επί μίαν εβδομάδα την έκδοσίν μας». Στο φύλλο αυτό δίνονται λεπτομέρειες των γεγονότων της εξέγερσης. Ύστερα από τις δημοσιεύσεις αυτές ο διευθυντής της συνελήφθη και η εφημερίδα ανέστειλε την έκδοσή της για περίπου δύο μήνες.

Επανεμφανίσθηκε στις 15 Ιανουαρίου 1932 με δήλωση στην οποία ανέφερε και τα ακόλουθα: «Η ημετέρα εφημερίς "Λαϊκή Δύναμις" άρχεται από της σήμερον επανεκδομένη, μετά δίμηνον διακοπήν της εκδόσεώς της, λόγω της συλληψεως του Διευθυντού αυτής, ως αναμειχθέντος εις τα πολιτικά γεγονότα του τόπου μας». Όμως, κυκλοφόρησε μόνο ένα φύλλο στις 22 Ιαν. 1932 (αρ. 42) και ανέστειλε οριστικά την έκδοσή της, στραγγαλισμένη από τα στυγνά μέτρα της «Παλμεροκρατίας». Αν και βραχύβια, η *Λαϊκή Δύναμις*, έχει ιδιαίτερη σημασία για τη μελέτη των εσωτερικών πολιτικών καταστάσεων που οδήγησαν στην εξέγερση του Οκτωβρίου 1931.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Λαϊκή Δύναμις», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Η', Λευκωσία 1988, σ. 178-179.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Λαϊκή Φωνή

Ημερησία Πρωινή Εφημερίς Εκδομένη εν Βόλω. Βόλος, Οκτ. 1922 - 28 Φεβρ. 1935, αρ. φ. 1-4351. Εκδιδόταν από εταιρία εργατών τυπογράφων με διευθυντή τον Ιωάννη Γκλάβατο και αρχισυντάκτες τους Πέτρο Λεμκή και Σταμ. Δελακώστο. Συντάκτες της υπήρξαν αξιόλογοι δημοσιογράφοι του Βόλου, ανάμεσα στους οποίους ο Γιώργος *Ζωϊτόπουλος ή Ζιούτος, αρ-

Λαϊκή Φωνή

Όργανο της Κομματικής Οργανώσεως Περιούχης Μακεδονίας του Κ.Κ.Ε. Θεσσαλονίκη, 1936-1946 (η έκδοσή της πρέπει να διακόπτεται με την κήρυξη της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγ. 1936). Διευθυντής: Π. Μαυρομάτης, Αρχισυντάκτης: Παρίσης Αγγελίδης, Πιδανόν να ονομαζόταν **Λαϊκή Φωνή της Βορ. Ελλάδος**, Άλλος υπότιτλος: **Όργανο του Μακεδον. Γραφείου της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε.** (στην Κατοχή). Κατά τη διάρκεια της Κατοχής εκδόθηκαν 58 φύλλα. Καθημερινή πρωινή, δισέλιδη/ τετρασέλιδη (μεταπολεμικά), μεγάλο σχήματος. Τυπωτόντα στα πιεστήρια «Του Φωτός», στην οδ. Πλάτωνος 9.

Η εφημερίδα εκδόθηκε –σε λίγα φύλλα– παράνομα κατά την Κατοχή και κανονικά από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης μέχρι το 1946. Εκτός από τις κομματικές θέσεις δημοσίευσε πολλές ειδησεις από τους ραδιοφωνικούς σταθμούς (Μόσχας) για τις πολεμικές επιχειρήσεις και για τα εσωτερικά γεγονότα (μάχες, επιχειρήσεις, πολιτικές διαμάχες, ενέργειες αντιστασιακών οργανώσεων κ.ά.), αλλά και άρθρα και σχόλια με τα οποία τόνωνε την αντιστασιακή διάθεση του απληροφόρητου κοινού.

Συνέχισε την έκδοσή της και μετά την απελευθέρωση, χρησιμοποιώντας πάντοτε αιχμηρή γλώσσα και ασκώντας σκληρή και ακραία κριτική για τοπικά και για γενικότερα ζητήματα με εντυ-

δρογράφος και ο Άθως* Τριγκώνης σχολιαστής και ερευνητής τοπικών ιστορικών θεμάτων. Άλλοι υπότιτλοι: *Ημερησία Θεσσαλική Εφημερίδα Εκδιδόμενη εν Βόλῳ* *Η Λαϊκή Φωνή έχει την μεγαλύτεραν κυκλοφορίαν ἐξ ὅλων των θεσσαλικῶν εφημεριδῶν* (1924). Ημερήσια, τετρασέλιδη/ εξασέλιδη, διαστάσεων 60x45 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Γραφεία-τυπογραφείο: οδ. Ξένωνος 9.

Πολιτική εφημερίδα του Βόλου, υποστήριξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων και τοπικά τους αδελφούς Στυρίδη (τον δήμαρχο Σπ. Στυρίδη και τον υπουργό Κωστή Στυρίδη). Μετά το κίνημα των βενιζελικών την 1^η Μαρτίου 1935 και την καταστολή του από την κυβέρνηση Τσαλδάρη, υποχρεώθηκε να διακόψει την έκδοσή της. Στις εγκαταστάσεις της εκδόθηκε από τις 11 Μαρτίου 1935 η εφ. *Νέα Ελλάς*. Στον Τριγκώνη οφείλεται σημαντική έρευνα για την ιστορία του Βόλου, η οποία δημοσιεύθηκε σε πολλές συνέχειες το 1933 και εκδόθηκε το 1934 σε βιβλίο, με τίτλο *Χρονικά του Βόλου*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΣΤΙΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Παναγιώτου, *Ο Τύπος του Βόλου*, Βόλος 1979· Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα του Βόλου*, τ. Α', σ. 364-367.

ΝΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

πωσιακά και αποκαλυπτικά δημοσιεύματα. Ως χρονογράφος εργάστηκε στην εφημερίδα ο Νίκος *Παπατερικλής.

Η *Λαϊκή Φωνή* παύθηκε με δικαστική απόφαση στις 13 Σεπτεμβρίου 1946 και αντικαταστάθηκε αμέσως από τη *Νέα Λαϊκή Φωνή*, με αρχισυντάκτη τον Τάσο Καραγκιόζη, συνεχίζοντας τη θαρραλέα ειδησεογραφία και αρθρογραφία, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίσει σύντομα δικαστικές δίωξεις. Η *Νέα Λαϊκή Φωνή* παύθηκε με δικαστική απόφαση στις 2 Νοεμβρίου 1946 και αμέσως αντικαταστάθηκε από την εφ. *Συμφιλιστής*, που συνέχισε να εκδίδεται έως τις 8 Ιανουαρίου 1947, όταν απαγορεύτηκε η έκδοση όλων των κομμουνιστικών εφημερίδων.

Ο Κωστής Μοσκόφ επαινεί τη δουλειά που έκανε το ΚΚΕ στη Θεσσαλονίκη με την έκδοση των εφ. *Λαϊκή Φωνή* και *Αβάντι* (*Avanti).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μοσκόφ, «Εισαγωγικά», στο *Ιστορία του Κινήματος της Εργατικής Τάξης*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 31988· Παρ. Αγγελίδης, «Ο Τύπος στην Αντίσταση. Μερικές σελίδες από το χρονικό της *Λαϊκής Φωνής*», π. *Εθνική Αντίσταση*, τχ. 53 (Φεβρ. 1987).

ΜΑΝΘΑΣ ΚΑΝΔΑΛΑΚΗΣ

Λαϊκή Φωνή

Καθημερινή τοπική και πολιτική εφημερίς. Καλαμάτα, 25 Μαρτ. 1932-1936. Διευθυντής: Πότης Ιππόλυτος, δικηγόρος. Αρχισυντάκτης: Γιάννης Αναπλιώτης (αρχισυντάκτης του *Θάρρος στα χρόνια της Κατοχής και μετά το 1945 στη *Σημαία)· μετά τον Αναπλιώτη ως αρχισυντάκτες εργάστηκαν οι Θεόδ. Μαρινόπουλος, Γ. Αποστολόπουλος, Νίκος Κ. Ηλιόπουλος και Νότης Ζακόπουλος. Άλλος υπότιτλος: *Καθημερινή εφημερίς, όργανον του εργαζομένου λαού* (μετά την κήρυξη της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου 1936). Πρωινή, καθημερινή, τετρασέλιδη, τετράστυλη, διαστάσεων 52x36 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ως οικονομικός διευθυντής αναγραφόταν ο Γιάννης Βενιζέλος, δικηγόρος, ο οποίος έγραφε και ποιήματα με το ψευδώνυμο «Γιάννης Δάφνης». Στην πρώτη σελίδα, παραπλευρώς του τίτλου αναγραφόταν: «Προϊστάμενος τυπογραφείου: Ανδρ. Φουρναράκης», «Οικονομική διεύθυνση: Ιωάν. Βενιζέλος», «Γραφείον Τυπογραφείων: Οκία Λυμπερόπουλου παρά την Λεωφόρον Αριστοτέλους».

Το κύριο άρθρο στην πρώτη σελίδα αφορούσε κατά κανόνα θέματα μεσοησιακά και εθνικά. Στις σ. 3 και 4 υπήρχαν οι μόνιμες στήλες «Καλαματιανή Ζωή», «Μεσοησιακές Ειδήσεις» και «Νυκτερινά Ειδήσεις - Τηλεγραφήματα». Χρονογραφήματα με τα ψευδώνυμα «Μαρκ» και «Τρίτος» παρουσιάζονταν κάτω από τη στήλη «Ένα κάθε ημέρα». Στα

τέλη του 1936 σταμάτησε η κυκλοφορία της *Λαϊκής Φωνής* η οποία συγχωνεύθηκε (όπως ανακοινώθηκε) με την εφ. *Θάρρος*. Ο Πότης Ιππόλυτος ανέλαβε τη διεύθυνση της, ενώ έγραφε και χρονογράφημα με το ψευδώνυμο «Αματέλλ».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότης Δ. Οικονομάκης, «Εφημερίδες, περιοδικά και ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα (συμβολή)», *Μεσοησιακόν Έτος 1938*, Καλαμάτα, Σύλλογος προς Διάδοσιν των Γραμμάτων, 1938, σ. 247-248.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Λαϊκή Φωνή Φθιωπορφωκίδος

Ανεξάρτητος διεβδομαδιαία πολιτική και οικονομική εφημερίς, μετέπειτα Λαϊκή Φωνή. Λαμία, 1929 – 1941. Ιδρυτές – Διευθυντές και Ιδιοκτήτες ήταν οι αδελφοί Γ. Παπαδέλου. Διεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, πεντάστυλη αρχικά έβγαινε σε μεγάλο σχήμα και αργότερα σε μεσαίο σχήμα 50x34 εκ. Τιμή φύλλου Δρχ. 1. Είχε ιδιότητα τυπογραφεία στην οδό Ρήγα Φεραίου με ποικιλία τυπογραφικών στοιχείων και κοσμημάτων.

Πολιτική και οικονομική, ήταν μία ακόμη αξιόλογη λαϊκωτική εφημερίδα, σύγχρονη, αλλά και «αντίπαλη» της εφ. *Επαρχία. Την εξέδιδαν οι πελο-

Κυκλοφορεί στο Αργυρόκαστρο, στους Αγίους Σαράντα, στα Τίρανα και στο εξωτερικό. Η κυκλοφορία της, η οποία θα προσεγγίσει τα 5000 φύλλα, σήμερα κυμαίνεται σε περίπου 2500 φύλλα με πτωτική τάση που συμβαδίζει με τον ρυθμό μείωσης του ελληνικού μειονοτικού πληθυσμού της Αλβανίας. Η εφημερίδα αντιμετωπίζει αρκετές δυσκολίες που αφορούν στην έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού και κατάλληλων κτιριακών εγκαταστάσεων, στην απουσία σύγχρονου τεχνολογικού τυπογραφικού εξοπλισμού. Στη διακίνηση στα μικρότερα αστικά κέντρα της Αλβανίας, στη συρρίκνωση του αναγνωστικού της κοινού. Το τυπογραφείο της εφημερίδας παραμένει στο Αργυρόκαστρο παρά τις λειτουργικές και οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει.

Το *Λαϊκό Βήμα* συνιστά πολύτιμη πηγή για τη μεταπολεμική ιστορία της ελληνικής μειονότητας της Αλβανίας καθώς αποτυπώνει στις σελίδες της τα ζητήματα, κοινοτικά, πολιτικά, οικονομικά, που την απασχολούν.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΤ, ΕΒΕ.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον Μενέλαο Δαλιάνη (Τίρανα, 21 Ιουλ. 2006).

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Λαϊκόν Βήμα

Ανεξάρτητος Πολιτική - Φιλολογική - Οικονομολογική εφημερίς - Όργανον των λαϊκών δικαίων. Λεμεσόσ, 16 Απρ. 1933 - 21 Νοε. 1955, με διακοπές, αρ. φ. 1-649. Διοικητής-διευθυντής: Ευέλθων *Πιτσιλλίδης (γνωστός με το λογοτεχνικό ψευδώνυμο «Εύσκιος Πεύκης»). Αρχισυντάκτης-οικονομικός διαχειριστής: Ιωάννης Γ. Πελαγιάς. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη / εξασέλιδη / οκτασέλιδη / διασέλιδη, πεντάστιχη, διαστάσεων 54x39 εκ. Το πρώτο οκτασέλιδο φύλλο της καταλαμβάνεται εξ ολοκλήρου από έγχρωμη λιθογραφία της Αναστάσεως, γεγονός πρωτοποριακό για τα εκτυπωτικά δεδομένα της εποχής. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 8 σελ., εξωτερικού 10 σελ. Εκτυπώθηκαν στο τυπογραφείο Χριστόφορου Γεωργίου, στη Λεμεσό.

Στο πρώτο φύλλο, το οποίο εκδόθηκε την Κυριακή του Πάσχα του 1933, αναφέρεται, μεταξύ άλλων: «Υποσχόμεθα πως θα κρατήσωμεν το “Λαϊκόν Βήμα” ως ανεξάρτητον, ακομμάτιστον και απροσωπώληπτον δημοσιογραφικόν όργανον». Διέθετε πλήθος συνεργατών και χαρακτηριζόταν από πλούσια ειδησεογραφία και αρθρογραφία. Ιδιαίτερο, όμως, χαρακτηριστικό της ήταν οι εμπνευσμένοι σατιρικοί στίχοι του λόγιου δημοσιογράφου Εύσκιου Πεύκη που σατίριζε πρόσωπα, καταστάσεις και γεγονότα της εποχής. Ο Πιτσιλλίδης διακρινόταν για το ξει-

ρετικό σατιρικό και ευδημογραφικό του ταλέντο που εκδηλωνόταν μέσα από τις στήλες της εφημερίδας. Συνάντησε κατά καιρούς δυσχέρειες, γι’ αυτό και άλλαξε μέγεθος, σχήμα και τυπογραφεία. Ανέστειλε προσωρινά και κατά καιρούς την έκδοσή της, για να ζήσει, όμως, επί 22 χρόνια. Έπαψε οριστικά την έκδοσή της μετά τον θάνατο του Ευέλθωντος Πιτσιλλίδη το 1955.

Αποτελεί σημαντική πηγή πληροφοριών, τόσο για τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πνευματικά ζητήματα του τόπου για μία εικοσαετία, όσο και για την πλούσια πνευματική παραγωγή του εκδότη της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΔΒΛεμ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Λαϊκόν Βήμα», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Η΄, Λευκωσία 1988, σ. 180-181.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Λαϊκός Αγών

Εφημερίς των λαϊκών συμφερόντων, εκδιδόμενη κατά Κυριακήν. Μυτιλήνη, 11 Δεκ. 1911-1920, με διακοπές. Ιδιο-

κτήτης-υπεύθυνος: Κ.Γ. Ποιμενίδης. Συντάκτες: Αρ. Χ. Σαμαριδής, Τιμόθεος Παπαδόπουλος. Εβδομαδιαία / τρισεβδομαδιαία (έως τις 20 Σεπτ. 1912) / καθημερινή / εβδομαδιαία, τετρασελίδη, τετράστηλη/εξάστηλη, διαστάσεων 50x25 εκ. / 58x34 εκ. Ετήσιες συνδρομές: «μετρήτια 4 ως ετησία εν Μυτιλήνη και 5 ως ετησία εν τη νήσω και τω Κράτει»· μετά την απελευθέρωση: «δραχμαί 18 ως ετησία εν Μυτιλήνη και 22 ως ετησία εν τη νήσω και τη Ελλάδι». Γραφεία: οδ. Μητροπόλεως. Τυπογραφείο: εφ. *Λέσβος* (1911-1912), Νεοχώρι-Πόρτες (1912-1913).

Προήλθε από τη συνένωση των εφ. *Λαός* (των Τιμόθεου Παπαδόπουλου και Κ. Ποιμενίδη) και *Αγών* (των Αρ. Χ. Σαμαριδής και Θ.Δ. Θεοδορίδη), οι οποίες κυκλοφόρησαν στις 4 Δεκεμβρίου 1911 και αμέσως συγχωνεύτηκαν, χωρίς να γίνουν δεύτερο φύλλο. Είναι η πρώτη σοσιαλιστуса του νησιού, καθώς και οι δύο «συντάκται»—όπως προσδιορίζονται— διαπνέονται από αριστερές ιδέες. Μάλιστα, ο Αντισταίος Τιμόθεος Παπαδόπουλος, ο οποίος ήταν μία από τις πλέον αξιόλογες μορφές της δημοσιογραφίας της Μυτιλήνης (αρχισυντάκτης του **Ελευθέρου Λόγου*, εκδότης των π. *Λεοντάρης* και *Διάβολος* και άλλων εντύπων) θα εκλεγεί, αργότερα, πρόεδρος του Πανεργατικού Κέντρου Μυτιλήνης και θα δγάλει την πρώτη εργατική εφημερίδα με τίτλο *Μέλλον* (1919).

Ο *Λαϊκός Αγών* συνέχισε με το ίδιο σχήμα, εβδομαδιαίως και λίγο μετά τρισεβδομαδιαίως, έως τις 20 Σεπτ. 1912. Τότε γήγκε για ένα μικρό διάστημα σε «παραρτήματα» με τα τηλεγραφήματα της ημέρας: «ελλείπει τεχνικών μέσων, ως εξ αντιδράσεως, παρεμποδισθείσης της εκτυπώσεώς του εις τα τυπογραφεία της *Λέσβου*, υπό τον Ν. Ταχτατζή», όπως έγραψε, υποδεικνύοντας την αιτία. Ξαναβήγκε σε μεγάλο σχήμα και καθημερινή, δύο εβδομάδες σχεδόν πριν απελευθερωθεί το νησί, στις 19 Οκτωβρίου 1912. Το φύλλο της Παρασκευής 9 Νοεμβρίου 1912 θα είναι το πρώτο εκ των εντύπων της Μυτιλήνης δια του οποίου αναγγέλληκε η απελευθέρωση του νησιού, με την ελληνική σημαία να κυματίζει κάτω από τον τίτλο: «Ζήτω η Μυτιλήνη ελευθέρα». Στο επόμενο φύλλο, πέρα από τα σχετικά άρθρα («Ζήτω ο Βενιζέλος», «Εθνική Πανήγυρις», «Η υπό του ελληνικού στόλου κατάληψις της Μυτιλήνης» κ.ά.), ενδιαφέρον έχουν οι «όροι συνδρομών» και η αλλαγή του νομίσματος στις ετήσιες συνδρομές.

Κυκλοφόρησε έως τις 15 Σεπτεμβρίου 1913 και λίγο πριν κλείσει ξανάγνε εβδομαδιαία. Ξαναβήγκε, από τον Αρσιεΐδη Σαμαριδής, πριν από τις εκλογές

του 1920 για να υποστηρίξει την υποψηφιότητά του ως βουλευτή του Κόμματος των Φιλελευθέρων, χωρίς όμως και να εκλεγεί, αφού ήταν 22ος στη σειρά (με 6921 ψήφους) ενώ οι εκλεγόμενοι ήταν 12. Να σημειωθεί ότι ο 23ος ήταν ο συνεργάτης του Τιμόθεος Παπαδόπουλος (με 6310 ψήφους) και 13ος—χωρίς δηλαδή να εκλεγεί— ο Γεώργιος Παπανδρέου (με 10996 ψήφους), ο οποίος πάντως χρημάτισε 8 φορές βουλευτής *Λέσβου*, περισσότερο από κάθε άλλον, ακόμα και σήμερα. Φυσικά, η εφημερίδα σταμάτησε να κυκλοφορεί αμέσως μετά τις εκλογές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΜΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 574, σ. 89· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεοσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 191, 196· του ίδιου, «Πολιτική ιστορία της *Λέσβου*», εφ. *Αιολικά Νέα*, σε συνέχειες από τον Ιαν. έως τον Ιουν. 1991 και εφ. *Εμπρός*, σε συνέχειες από τον Ιαν. έως τον Ιουλ. 1994.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΕΣΣΙΟΣ

Λακεδαίμων

Εβδομαδιαία εφημερίς του Νομού Λακεδαίμονος. Αθήνα / Σπάρτη, 1909-1911. Ιδιοκτήτης-διευθυντής-συντάκτης: Σπύρος Θεοδορόπουλος (χωρίς όμως να αναγράφονται οι ιδιότητες και το όνομά του στις οικείες θέσεις της εφημερίδας). Κατά την επανάληψη των στοιχείων της στην τρίτη σελίδα αναγράφεται: «*Λακεδαίμων*, Εφημερίς του Νομού Λακεδαίμονος. Εκδίδεται κάθε Κυριακή». Άλλος υπότιτλος: από το φ. 23 (12 Ιουλ. 1910) διευρύνεται ο γεωγραφικός χώρος που καλύπτει και αναγράφεται: «...του *Νομού Λακεδαίμονος* και των εν *Αμερική Λακεδαίμωνίων*, Εβδομαδιαία, τετρασελίδη / εξασελίδη κατά καιρούς, τρίστηλη, διαστάσεων 38x27 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 5 δρχ., εξωτερικού 10 φρ., 2 δολ. ΗΠΑ. Στη δεύτερη σελίδα, καταχωρείται μόνιμα: «*Η Λακεδαίμων* πωλείται λεπτά δέκα το φύλλον καθ' όλην την εβδομάδα εν Σπάρτη παρά του κ. Στασινάκη, εν Αθήναις δε, εν τω καπνοπωλείω του καφενείου “*Νέον Κέντρον*” καθώς και παρά τω εφημεριδοπώλη Π. Γιαννοπούλου, γυνία Χαιτείων. Εξαερετικώς εκάστην Κυριακήν, ημέραν εκδόσεως της εφημερίδος, θα πωλείται εν Σπάρτη λεπτά 5». «Γραφεία: εν Αθήναις, τυπογραφείον Π. Πετράκου, Σοφοκλέους 7, στοιά Πάππου. Εν Σπάρτη, βιβλιοχαρτοπωλείον Κ. Στασινάκη, Λεωφόρος Αμαλίας».

Η δομή και καταχώριση της ύλης σταθερή, σε όλη τη διάρκεια κυκλοφορίας. Υπάρχει κύριο άρθρο που αναφέρεται κατά κανόνα στην ανάδειξη της φυσιογνωμίας του νομού ή στην επισήμανση των αναγκών και προβλημάτων της περιοχής, ενώ εντυπωσιάζει ο αριθμός των μονίμων στήλων, που καλύπτουν—πέραν της ενημερωσης— μεγάλο εύρος ενδιαφερόντων του αναγνωστικού κοινού. Η καινο-

τομία αυτή εμφανίστηκε για πρώτη και μοναδική φορά στην ιστορία του τοπικού τύπου, με το φύλλο αυτό. Έτσι, σταθερές στήλες που συναντά ο σημερινός ερευνητής είναι: «Κοινωνική κίνησης», «Μικρά ανταποκρίσεις» (με επικεφαλίδα τον δήμο από τον οποίον προέρχονται), «Δελτίο θανάτου» (με τους αποβιώσαντες την προηγούμενη εβδομάδα στην πόλη), «Ιστορικά αναγνώσματα» (μελέτες και άρθρα ελλήνων και ξένων ιστορικών), «Αλληλογραφία», «Αρχαιολογικά» (στοιχεία, κυρίως από τις αρχαίες συστηματικές ανασκαφές στην περιοχή της Αγγλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών), «Μετεωρολογικών Δελτίων» (καταγραφή των στοιχείων της προηγούμενης εβδομάδας από τον μετεωρολογικό σταθμό της πόλης), «Γραμμές» (τα συμβαίνοντα στην πόλη, με διακριτικό χιούμορ), «Εμπορικό Δελτίον» (τιμές για αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα κατά την προηγούμενη εβδομάδα), «Αστυνομικών Δελτίων», «Γεωργικά ζητήματα» (εργασίες του μινός, ασθένειες φυτών, διαχείριση αγροτικών προϊόντων), «Χρηματιστικών Δελτίων» (κλείσιμο του Χρηματιστηρίου Αθηνών με τις τιμές ξένων νομισμάτων), «Οι ένορκοι του μηνός» (κατάλογος κληρωθέντων), «Ταχυδρομείον» (ώρες κλεισίματος των σάκκων και αναχωρήσεις της ταχυδρομικής άμαξας), «Πρόγραμμα μουσικής» (το επόμενο πρόγραμμα της φιλαρμονικής, που εμφανίζεται κάθε Κυριακή βράδυ το καλοκαίρι στην κεντρική πλατεία της πόλης), «Η Λακεδαίμων εν Αμερική» (κοινωνικά και δραστηριότητες των εκεί ομογενειακών συλλόγων, εκδόσεις εφημερίδων και βιβλίων στις ΗΠΑ), «Νέαι εκδόσεις» (βιβλία στην Ελλάδα), «Ελεύθερον Βήμα» (απόψεις αναγνωστών, με ευπρεπή πάντα γλώσσα αλλά και σκληρή διατύπωση, σοκία από θεωρείται αναπόφευκτα αναγκαία, ως εκ της «ελευθερίας» του «Βήματος»).

Έναν μόλις μήνα από την εμφάνιση της εφημερίδας, η ανταπόκριση του κοινού ήταν εντυπωσιακή, όπως διαπιστώνεται από δημοσίευμα στο φ. 7 (22 Μαρτ. 1909): «Εξηντλήθη εξ ολοκλήρου σχεδόν το προηγούμενον φύλλον της Λακεδαίμονος, το οποίον εξετυπώθη εις 2.000 αντίτυπα, εξ ών μόνο εν Σπάρτη εκκυκλοφόρησαν περί τα 500 φύλλα. Η δε εξ αυτού προξενηθείσα εντύπωσις παρά τοις Λακεδαιμονίοις αλλά και τοις κύκλοις των Αθηνών, υπήρξε αρίστη».

Η συνέπεια της εφημερίδας κατά το πρώτο έτος κυκλοφορίας της υπήρξε υποδειγματική, πωλούμενη κάθε Κυριακή στην Αθήνα και τη Σπάρτη, ταυτόχρονα. Από το δεύτερο όμως έτος, λόγω εμπλοκής του εκδότη με την πολιτική δραστηριότητα διαπιστώνεται αργοπορία στην εκτύπωση του φύλλου. Η σημαντική όμως αλλαγή στη μικρή αλλά αξιόλογη διαδρομή της *Λακεδαίμονος* είναι το ότι από το δεύτερο έτος μετατρέπεται σε πολιτικό φύλλο, εκφράζοντας θέσεις για τοπικά ή εθνικά ζητήματα, σύμφωνα με τις απόψεις του Κόμματος των Φιλελευθέρων, βουλευτής του οποίου είναι πλέον ο Σπύρος Θεοδωρόπουλος. Έτσι, τις σελίδες καταλαμβάνουν μακροσκελή άρθρα και σχεδιασμοί αντιμετώπισης των προβλημάτων και δεν υπάρχει πλέον ελεύθερος χώρος, παρά για ελάχιστο αριθμό από το πλήθος των μονίμων έως τότε στήλών, που επέστρωσαν ζωηρά το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (τα φ. 1-47, 8 Φεβρ. 1909 - 26 Δεκ. 1909), ΔΚΒΣπ (όλα τα φ. του 1909).

ΝΙΚΟΣ Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Η Λακωνική

Εβδομαδιαία πολιτική και κοινωνική εφημερίς - έδρα Σπάρτη, Σπάρτη, 1 Οκτ. 1931 - 21 Σεπτ. 1932, έτ. Α΄, αρ. φ. 1-50. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Δημήτριος Β. Βούκλιζας (αργό-

τερα γνωστός στους δημοσιογραφικούς κύκλους των Αθηνών με το ψευδώνυμο «Δημήτρης Αστερινός»). Κατά καιρούς έχει τον υπέρτιτλο: «Η Λακωνική εξ όλων ομοίων των Λακωνικών εφημερίδων, έχει την μεγαλύτεραν κυκλοφορίαν». Στις περιπτώσεις αυτές χρησιμοποιεί άλλη μορφή τίτλου ενώ ως υπότιτλο αναγράφει: *Εβδομαδιαία εφημερίς εν Σπάρτη*. Εβδομαδιαία (Πέμπτη), τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 48x32 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. (έως το τέλος της κυκλοφορίας της). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 60 δρχ., εξωτερικού 4 δολ. ΗΠΑ ή 1 λίρα Αγγλίας. Τυπογραφείο: αδελφών Μάνη, Γραφεία: Μέγαρον Λιούνη

Η δομή της ύλης και οι στήλες των καταχωρίσεων ήταν σταθερές: κύριο άρθρο στην πρώτη σελίδα, το χρονογράφημα στη δέση της επιφυλλίδας και ένα άρθρο από την επικαιρότητα ή τα εθνικά θέματα. Μόνιμες επίσης στήλες και στις υπόλοιπες σελίδες: «Ειδήσεις», «Κοινοτικά Νέα», «Κοινωνικά», «Αθλητικά Νέα», «Λακωνική εβδομάς», «Άρθρα συνεργατών», «Μικράι αγγελία», «Ξένα δημοσιεύσεις», «Αγροτικά ζητήματα», «Από Πέμπτης εις Πέμπτην», διαφημίσεις και ελάχιστες φωτογραφίες σε όλη τη διάρκεια κυκλοφορίας της.

Τακτικοί συνεργάτες ήταν επώνυμοι και καταξιωμένοι στον χώρο τους Σπαρτιάτες, μερικοί από τους οποίους στη συνέχεια διακριθήκαν ως επιτελικά στελέχη τοπικών φύλλων, όπως ο καθηγητής Ν. Πατρινάκος και ο δικηγόρος Δ. Πυπιδόπουλος που συνεκδίδουν αργότερα τον *Λακωνικό Ταχυδρόμο*, την πρώτη ουσιαστικά ημερήσια εφημερίδα της Σπάρτης –αφού κυκλοφορούσε κάθε δεύτερη μέρα–, ο δικηγόρος Λυκούργος Καμαρινός που εκδίδει στην Αθήνα τον *Λακωνικό Τύπο*, ο δημοσιογράφος Γ. Γκουζούλης, διευθυντής συντάξεως στα *Σπαρτιατικά Νέα* και αρχισυντάκτης του περιοδικού της τοπικής εκκλησίας *Ο Όσιος Νίκων* κ.ά.

Πολιτικά, εκφράζει ευθέως τις θέσεις της βενιζελικής παράταξης, με άρθρα, αντιπαραθέσεις, επιχειρήματα και συνθήματα, οπωσδήποτε σκληρά, εν όψει των βουλευτικών εκλογών του 1932: «θέλετε αναστάτωσης, εθνικών διχασμών, εμφύλιον σπαραγμόν, τότε ψηφίσατε τον Γαυλάδηρον».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΣπ (πλ. α.).

ΝΙΚΟΣ Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Λαμιακός Τύπος

Λαμία, 1935 έως σήμερα [2005], με μικρή διακοπή στη διάρκεια της Κατοχής, Ίδρυτής-διευθυντής-εκδότης: Μιλτιάδης Αλ. *Αλεξανδρής, έως το 1982 οπότε πουλήθηκε στους αδελφούς Δημήτριο και Σπυρίδωνα Ρίζου.

σημερινούς εκδότες. Άλλοι υπότιτλοι: *Πρωινή ανεξάρτητος εφημερίς εν Λαμία*, *Δημοσιογραφικόν όργανον τοπικών συμφερόντων νομού Φθιωτιδοφωκίδος* (Μάρτ.-Δεκ. 1945)· *Ημερησία πρωινή εφημερίς εν Λαμία*, *Όργανον των εθνικοφρόνων Φθιώτων* (Ιαν.-Απρ. 1946)· *Ημερησία εθνικοφρόνων εφημερίς* (Απρ. 1946-1950)· *Καθημερινή πρωινή εθνικόφρων εφημερίς* (1950-1964)· *Ημερησία πρωινή εφημερίς εκδοδομένη εν Λαμία* (1964-1982)· *Καθημερινή εφημερίδα Λαμίας* (1982-1985)· *Καθημερινή αδέσμευτη εφημερίδα* (1986 κ.ε.). Ημερήσιο φύλλο, χωρίς σταθερό αριθμό σελίδων και στήλων ή διαστάσεων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1945-1947 είχε διαστάσεις 55x40 εκ. και επτά στήλες, από το 1982-1990 γίνεται πεντάστηλη 45x28 εκ., πρόσφατα τυπώνεται εξάστηλη σε διαστάσεις 44x32 εκ. Τιμή φύλλου: παλαιότερα 100 δρχ., αργότερα 150 δρχ. και πρόσφατα 0,8 ευρώ. Διέθετε ιδιόκτητα τυπογραφεία και ήταν η πρώτη εφημερίδα της Λαμίας που χρησιμοποίησε λιποτυπικές μηχανές

Είναι η μακροβιότερη λαμιακή εφημερίδα, και από τους υπότιτλους της «τεκμαίρεται» η κομματική-πολιτική θέση της. Στις σελίδες της έχει καταγραφεί ολόκληρη η τοπική ιστορία των τελευταίων εξήντα ετών και είναι μία ακέλυτη πηγή ειδήσεων, ιδιαίτερα για την περίοδο (1946-1949). Μεταξύ άλλων έχουν καταχωριστεί όλες οι αποφάσεις του

εκτάκτου στρατοδικείου Λαμίας και τα ονόματα των καταδικασθέντων και εκτελεσθέντων έξω από το νεκροταφείο της Λαμίας στη θέση «Ξηριώτισσα». Επίσης, οι πολεμικές επιχειρήσεις που έγιναν κυρίως στη Στερεά Ελλάδα και τη Θεσσαλία στη διάρκεια του Εμφυλίου.

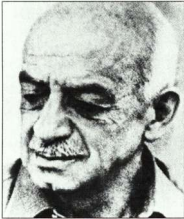
Έχει πλούσια τοπική ειδησεογραφία, κύριο άρθρο με κρίσεις και σχόλια με πολιτικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Έχει αθλητική και φιλολογική στήλη, καταχωρίζει διαφημίσεις, απολογισμούς, πλειστηριασμούς, διακηρύξεις κ.ά. Σε πολλές εκατοντάδες ανέρχονται οι λόγοι της περιοχής, μόνιμοι και ευκαιριακοί, πολιτικοί και πολιτευόμενοι, δικηγόροι, εκπαιδευτικοί, καλλιτέχνες κ.ά., επώνυμοι και ανώνυμοι, που έχουν δημοσιεύσει κείμενά τους στον *Λαμιακό Τύπο*. Δεν έχει σωθεί κανένα φύλλο των ετών 1935-1940.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Δεκ. 1968 - Δεκ. 1970), ΙΑΛ (πλ. σ. των ετ. 1945-1999).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, *Κατάλογος Εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας, 1852-1979*. Λαμία 1979· Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου - Δ.Θ. Νάτσιος, *Φθιωτικός Τύπος (1852-1999)*, Λαμία 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Λαμπράκης, Δημήτριος

(Βάμος Κρήτης, 1888 - Αθήνα, 1957). Δημοσιογράφος, εκδότης, ιδρυτής του ΔΟΛ (Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη). Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του το 1906 στο γυμνάσιο Χανίων, φεύγει κρυφά στη Μακεδονία, συνεπαρμένος από το

όραμα της εθνικής ιδέας. Με την πλαστή ιδιότητα του δασκάλου δραστηριοποιήθηκε στην περιοχή της Φλώρινας με έδρα το χωριό Φλάμπουρο (τότε Νεγκοβάνι), αλλά μετά από κατάθεση οι οθωμανικές αρχές τον συνέλαβαν και φυλακίσθηκε στις φυλακές Μοναστηρίου.

Με τη γενική αμνηστία που ακολούθησε την επανάσταση των Νεοτούρκων τον Ιούλιο 1908 απελευθερώθηκε και επέστρεψε στον Βάμο, αλλά έφυγε για το Γιοχάνεσμπουργκ της Νοτίου Αφρικής. Εκεί, προσπάθησε να οργανώσει συνδικαλιστικά τους μαύρους εργάτες των ορυχείων. Με επικείμενη τη σύλληψή του, επέστρεψε στην Ελλάδα το 1914 και στην Αθήνα συνάντησε τον

Ελ. Βενιζέλο. Η συνάντηση ήταν καθοριστική για τον Λαμπράκη, που αποφάσισε να γίνει δημοσιογράφος, και προσελήφθη στην εφ. **Πατρίς του Σπίρου* *Σίμου, δημοσιογραφικό όργανο του Ελευθέριου Βενιζέλου, πρώτα ως συντάκτης και κατόπιν ως διευθυντής. Το 1922 αποχώρησε για να ιδρύσει το **Ελευθέρον Βήμα*, με το οποίο άνοιξε νέους ορίζοντες στον ελληνικό Τύπο.

Άνθρωπος με ευρύτητα αντιλήψεως και μεγάλη διορατικότητα, προικισμένος με ασυνήθεις ικανότητες και προπαντός με καταπληκτική αίσθηση της πραγματικότητας, κατόρθωσε να δώσει νέα έκφραση στον χώρο του Τύπου και της δημοσιογραφίας, εμφορούμενος από τις προοδευτικές και αναμορφωτικές τάσεις της γενιάς που δημιούργησε τη σύγχρονη Ελλάδα. Η επίδραση του Λαμπράκη στις πολιτικές εξελίξεις και οι αγώνες του για τη δημοκρατία, στους οποίους διακρίθηκε, του στοίχισαν πολλές φορές τη σύλληψη και τη διακοπή της εφημερίδας του. Φρόντιζε όμως πάντοτε ώστε τα άρθρα και τα σχόλια των εφημερίδων του να συντάσσονται με ευπρέπεια, χωρίς φραστικές ακρότητες, και οι θέσεις τους να είναι καλά τεκμηριωμένες, με λογική επιχειρηματολογία που να υπηρετεί τα δημοκρατικά ιδεώδη και το συμφέρον του έθνους.

Πρωτοπόρος και καινοτόμος έβγαλε το 1926 τον εβδομαδιαίο **Οικονομικό Ταχυδρόμο*, αρχικά ως έκδοση της ημερήσιας εφ. *Ελευθέρον Βήμα* και την *Κυριακή*, η έκδοση της οποίας είχε μονοετή διαρκεία. Τον Δεκέμβριο 1931 εξέδωσε τα απογευματινά **Αθηναϊκά Νέα*, ευρείας κυκλοφορίας εφημερίδα δημοκρατικών αρχών, με πρωτότυπη εμφάνιση, συνδυασμό εγκυρότητας και ελκυστικής δημοσιογραφίας και το 1932 την εφ. *Φωνή του Λαού* που κυκλοφόρησε για δύο χρόνια.

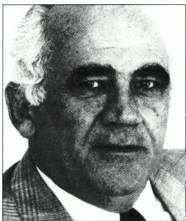
Κατά την Κατοχή ο Λαμπράκης, που είχε εκχωρήσει την έκδοση των εφημερίδων του στο συντακτικό προσωπικό, με τη μορφή της συνεργατικής, ενημέρωνε συχνά την εξορίστη ελληνική κυβέρνηση για τις απόψεις των πολιτικών κομμάτων σχετικά με τις μελλοντικές εξελίξεις και για τα διαμορφωμένα ρεύματα της κοινής γνώμης. Τον Μάιο 1944 κατέφυγε και ο ίδιος στη Μέση Ανατολή. Μετά την Απελευθέρωση, το 1945, επανεκδόθηκαν τα δύο ημερήσια φύλλα του με τη σημερινή μορφή τους ως *Το *Βήμα* και *Τα *Νέα*. Αργότερα, το 1954 εξέδωσε τον *Ταχυδρόμο* και μαζί τον *Οικονομικό Ταχυδρόμο*.

Με τον θάνατο του ιδρυτή του κορυφαίου δημοσιογραφικού οργανισμού της χώρας, την ιδιοκτησία και διεύθυνση των εφημερίδων ανέλαβε ο γιος του Χρήστος Λαμπριάκης, που συνεχίζει τη μεγάλη παράδοση και τις αρχές του πατέρα του, ο οποίος επαγγελματίας συντάκτης και ο ίδιος έδωσε ιδιαίτερη έκφραση στην έγκυρη πληροφόρηση και την αλήθεια και καταδικάζει τον κιτρινισμό, τον οποίο θεωρούσε επικίνδυνο για την κοινωνία και τη δημοκρατία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 227· Π. Καρικόπουλος, *200 χρόνια ελληνικού Τύπου (1784-1984)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 1984, σ. 101-102· εφ. *Το Βήμα*, «Ο Αγωνιστής Δημοσιογράφος-ο πολιτικός», 3 Ιουλ. 1988· Φάνης Κλεάνδης, «Λαμπριάκης Δημήτριος», *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 5, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1986, σ. 168· Στ. Ευσταθιάδης, «50 χρόνια το "Βήμα" μπροστά», εφ. *Το Βήμα*, 14 Μαΐου 1995· Τάκης Ψαρράκης, *Εφημερίδες και δημοσιογράφοι*, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα/Αιθάνη, 1993, σ. 136-137.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Λαμπριάς, Παναγιώτης [Τάκης]

(Αθήνα, 1926-2001). Δικηγόρος, δημοσιογράφος, σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ασχολήθηκε με τη δικηγορία και παράλληλα την δημοσιογραφία, στην οποία σύντομα διακρίθηκε και διέπρεψε. Υπήρξε από τους πλέον

σημαντικούς δημοσιογράφους της μεταπολεμικής γενιάς. Συντάκτης της εφ. *Καθημερινή, ανέλαβε το 1961 τον σχεδιασμό και την διεύθυνση της εφ. *Μεσημβρινή, στην οποία εφαρμόστηκαν καινούριες αντιλήψεις σχετικά με τον Τύπο και την λειτουργία του.

Στα χρόνια της στρατιωτικής δικτατορίας (1967-1974) αυτοεξορίστηκε στο εξωτερικό. Στο Λονδίνο όπου έζησε ένα μακρύ διάστημα εξέδιδε την αγγλόφωνη επιδεύρωση *Greek Report*, όργανο το οποίο αγωνίσθηκε εναντίον της χούντας εκφράζοντας την αντιστασιακή στάση του ελληνισμού. Στην Αθήνα επέστρεψε τις πρώτες πρωινές ώρες της 24^{ης} Ιουλίου 1974, με το αεροπλάνο που μετέφερε τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, του οποίου υπήρξε έκτοτε στενός, αφοσιωμένος συνεργάτης.

Διακεκριμένος δημοσιογράφος, άνθρωπος με ανθρωπιστική παιδεία, με καλλιτεχνικά και ευρύτερα πνευματικά ενδιαφέροντα, υπηρέτησε τον δημόσιο βίο ως υφυπουργός Προεδρίας (1974-1977), ως γραμματέας του ΕΟΤ (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού), έως το

1980 και ως μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με αξιόλογες επιδόσεις για την υποστήριξη των ελληνικών θεμάτων, από το 1984 έως τον θάνατό του. Πιστός στην δημοσιογραφική του ιδιότητα, διηύθυνε την εφ. *Μεσημβρινή* όταν επανεκδόθηκε. Την δημοσιογραφική αυτή δραστηριότητα διατήρησε ως το 1983.

ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΠΑΡΙΑΝΟΥ

Λαμπρινός, Χρήστος

(Θεσσαλονίκη, 1917 - 23 Μαρτ. 1988). Δημοσιογράφος και συνδικαλιστής. Μετά την ολοκλήρωση των γυμνασιακών σπουδών του στη Θεσσαλονίκη φοίτησε από το 1935 στο ΕΜΠ (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο) στο Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών και πολιτικές επιστήμες στην Πάντειο Σχολή. Το 1940-1941 πολέμησε στο αλβανικό μέτωπο και κατά την Κατοχή εργάστηκε σε ομάδα για την απόκρυψη και τη διαφυγή Άγγλων και Εβραίων. Τελικά διέφυγε στη Μέση Ανατολή και κατατάχθηκε στο αγγλικό ναυτικό, όπου υπηρέτησε στην Υπηρεσία Πληροφοριών.

Από το 1945 στράφηκε στη δημοσιογραφία και εργάστηκε στη *Νέα Αλήθεια* και ως ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων, ενώ παράλληλα είχε προσληφθεί στο Γραφείο Τύπου του προέδρου της Μεγάλης Βρετανίας στο οποίο εργάστηκε επί δύο χρόνια. Από το 1948 ανέλαβε τη διεύθυνση του Γραφείου Τύπου στις Υπηρεσίες Πληροφοριών του προξενείου των ΗΠΑ, στο οποίο εργάστηκε επί δεκαετίες. Από το 1955 προσελήφθη στη *Μακεδονία, ως συντάκτης και χρονογράφος, υπήρξε δε απεσταλμένος της εφημερίδας στο εξωτερικό. Επί χρόνια και έως τον θάνατό του διατηρούσε εγκυκλοπαιδική στήλη στη *Μακεδονία*, από την οποία παρουσίαζε τα βιβλία, τους ανθρώπους και τις δραστηριότητες που σχετίζονταν με την ιστορία και τα πολιτιστικά θέματα της Μακεδονίας. Παράλληλα συνεργάστηκε με το ΕΙΡ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας) και με το π. *Μακεδονική Ζωή*, στο οποίο ήταν υπεύθυνος του αγγλόγλωσσου τμήματος. Ασχολήθηκε επίσης με την ιστορία του ελληνικού Τύπου της Θεσσαλονίκης και δημοσίευσε τις μελέτες: «Ο Ελληνικός Τύπος στη Θεσσαλονίκη, αρχές και εξέλιξη» (στο *Απέρρομα για τα 40 χρόνια της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 377-406 και σε ανάτυπο) και «Συνοπτική ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης» (π. *Νέα Εστία*, Χριστούγεννα 1985, σ. 268-282).

Η μεγάλη εμπειρία του, η μαχητικότητά του, η άριστη χρήση τριών ξένων γλωσσών, οι σχέσεις του με ελληνικές και ξένες προσωπικότητες και οι

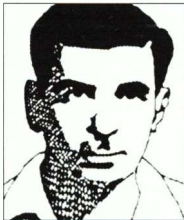
γνώσεις του, το ενδιαφέρον του για τα πολιτιστικά θέματα και τα προβλήματα της Μακεδονίας και η ανάδειξη του σε γραμματέα της ΕΜΣ (Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών) βοήθησαν στην προβολή των εθνικών θεμάτων και των τοπικών προσώπων και φορέων. Από το 1959 συμμετείχε στη διοίκηση της ΕΣΗΕΜΘ (Ενώση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης) της οποίας αναδείχθηκε για πρώτη φορά πρόεδρος το 1964 και παρέμεινε (εκτός της τετραετίας 1975-1979) έως τον θάνατό του, το 1988. Στην εικοσαετή θητεία του επιλύθηκαν ή προωθήθηκαν σε μεγάλο βαθμό χρονίζοντα προβλήματα των δημοσιογράφων, η επικουρική ασφάλιση, οι συμβάσεις εργασίας, η συμμετοχή σε πανελλήνια συνδικαλιστικά όργανα, η διεθνής αναγώριση της Ενώσεως κ.ά.

Η κοινωνική δράση του συμπληρώθηκε με την ανάδειξή του σε πρόεδρο του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, αντιπρόεδρο του ΙΜΧΑ (Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου), μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνος, διευθυντή του Κέντρου Αποδήμων Ελλήνων, γραμματέα της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης, διοικητή του ελληνικού «Ρόταρυ» και με την ενεργή συμμετοχή του σε άλλους φορείς. Για την προσφορά του τιμήθηκε με τον Ταξίαρχο και με τον Χρυσό Σταυρό του Φοίνικα και από τις ΗΠΑ με τα αργυρά Μετάλλιο Τιμής, Μετάλλιο Αξίας και με το Μετάλλιο Ανωτέρας Τιμητικής Διάκρισης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Χρίστος Λαμπρινός*, Θεσσαλονίκη, ΕΣΗΕΜΘ, 1988. «Η κηδεία του Λαμπρινού», εφ. *Μακεδονία*, 25 Μαρτ. 1988. Β. Φόρης. «Ο Συντάκτης που έφυγε», εφ. *Μακεδονία*, 29 Μαρτ. 1988.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Λαμπρολέσβιος, Βασίλης [Λαμπρέλλης]

(Μυτιλήνη, 10 Απρ. 1908 - Πειραιάς, 28 Μαρτ. 1989). Ποιητής, χρονογράφος. Οι γονείς του κατάγονταν από τις Κυδωνίες της Μικράς Ασίας. Στον Πειραιά τελείωσε το Γ΄ Γυμνάσιο, δεν μπόρεσε όμως να συνεχίσει στη Φιλοσοφική Σχολή, όπως επιθυμούσε, λόγω μιας σοβαρής πάθησης που του στέρευσε πλήρως την ακοή. Από το 1925 άρχισε να εργάζεται σε τοπικές εφημερίδες (*Φωνή των Πειραιώς*, *Χρονογράφος*, *Σημαία* κ.ά.), κρατώντας κυρίως τη στήλη του χρονογράφου. Το 1928 έβγαλε το

φιλειρηνικό π. *Γλαύκα* που επέζησε λίγο και ξαναβγήκε το 1934 με συνεργασίες των Κωστή*Πυλαμά, Γιώργου*Βαλέτα, Χρ.*Λεβάντα, Γ. Αθάνα, Ν. Χατζάρα, Στ. Δάφνη, Γ. Σκαρίμπα κ.ά.

Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1927 με τη συλλογή ποιημάτων *Γύρω από το νέκταρ*. Μετά ακολούθησαν τα πεζά *Παιδιά στον πόλεμο* (1928) και *Τελειαίο καλοκαίρι* (1930), η συλλογή ποιημάτων *Εαρινά άνθη* (1930), το πεζό *Το γαλάζιο ημερολόγιο* (1936), οι συλλογές ποιημάτων *Επίνεια* (1939), *Ευαγγελία* (1940), *Αιολικά* (1940), *Όσοι πιστοί* (1942), λιγοςέλιδες όλες ως τα τελευταία, τις συλλογές διηγημάτων *Ο Αγαθόδωρος* και *Ο Χρήστος* (1979), *Μοιρίντζο* (1982) και *Μεγάλοι καημοί* (1985).

Ο Βασίλης Λαμπρολέσβιος είναι ο κατ'εξοχήν ποιητής του πειραιώτικου χώρου. «Το μεγάλο λιμάνι και η πολιτεία του Πειραιά, σαν αδιάσπαστα, στην ενότητα ταυτίζονται απόλυτα με το σύνολο σχεδόν του έργου του», γράφει ο Γιάννης Ε. Χατζημανωλάκης και συνεχίζει: «πιστός στην παραδοσιακή τεχνική, μένει βασικά ένας λυρικός τραγουδιστής, που πολλές φορές είναι αλήθεια μας φέρνει στη μνήμη περασμένων καιρούς». «Για την στιχουργική των ποιημάτων του Λαμπρολέσβιου –παρατηρεί ο Δημ. Γιατράκος– δεν έχω να πω τίποτα εκτός από το να σημειώσω τον πλούτο και τα μάγια των ρυθμών και των μέτρων του. Υπάρχουν ποιήματα στις συλλογές του που είναι και αυτά τα ίδια λαλούμενη μουσική». Στη μεταπολεμική περίοδο ο Λαμπρολέσβιος εργάστηκε, παράλληλα με την απασχόλησή του ως δημοσιογράφου, στον Δήμο Πειραιώς, για ν' απολυθεί επί δικτατορίας από τον τότε δήμαρχο Α. Σκυλίτση και ν' αποκατασταθεί τελικά μετά την Μεταπολίτευση. Έλαβε τιμητική λογοτεχνική σύνταξη για την προσφορά των σημαντικών του υπηρεσιών στη λογοτεχνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Στ. Γιατράκος, *Ο ποιητής Λαμπρολέσβιος*, Μελέτη, Πειραιάς 1945. *Αφιέρωμα στον ποιητή Βασίλη Λαμπρολέσβιο*, π. *Προσώπιτη Φιλολογική Επιθεώρησης* (Μάιος 1969). Αντ. Ζαρίφης, *Ο Πειραιάς και η δάλεια στην ποίηση του Β. Λαμπρολέσβιου*, Πειραιάς 1973. Γ. Χατζημανωλάκης, *Χρονικό της Πειραιώτικης πνευματικής ζωής (1835-1973)*, Πειραιάς 1973. «Λαμπρολέσβιος, Βασίλης», *Βιογραφική Εγκυκλοπαίδεια Ελλήνων Λογοτεχνών*, τ. Β΄, Αθήνα, εκδ. Παγούλατου, 1977. «Πέθανε ο ποιητής του Πειραιά», εφ. *Καθημερινή*, αρ. φ. 2114, 28 Μαρτ. 1989. «Λογοτεχνικά Πένθη, Βασίλης Λαμπρολέσβιος», εφ. *Δημοκράτης*, αρ. φ. 10419, 3 Απρ. 1989. Κ. Μίσσιος, «Βασίλης Λαμπρολέσβιος, Ο ποιητής της οδύνης και της μοναξιάς», στον τόμο *Μυτιληνιοί λόγιοι και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 325-329. Τ. Χαρωλάτης, «Βασίλης Λαμπρολέσβιος», π. *Λιμάνια*, τχ. 14 (Ιουλ.-Αύγ. 1992), 76.

ΚΩΣΤΑΣ Ι. ΜΙΣΣΙΟΣ

Λάμπρος, Πέτρος [Lambros, Peter]

(Σπάρτη, 1873 - Σικάγο, 1947). Εκδότης. Μετά-στους νέος στο Σικάγο όπου δούλευε ως μικρέμπορος και παράλληλα φοιτούσε σε νυχτερινή σχολή. Το 1904, με τους Παναγιώτη Λάμπρο, Δημήτριο Ευταξία και Δημήτριο Μανουσόπουλο ιδρύει την εφ. **Ελληνικός Αστήρ / Greek Star*, εβδομαδιαία εφημερίδα που γιόρτασε πρόσφατα την εκατονταετία της. Ο Λάμπρος διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τη βασιλική οικογένεια, αλλά στην εφημερίδα του υιοθέτησε συντηρητικές θέσεις και τήρησε φιλοβυσσική στάση.

Στην περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπηρέτησε στην Επιτροπή Δανείων Ελευθερίας (Liberty Loan Drive Committees) και δραστηριοποιήθηκε σε πολιτικο-κοινωνικά κινήματα, όπως στη διοικητική επιτροπή του Εθνικού Συνασπισμού Ασφαλείας (Safety First) του οποίου ήταν ένας από τους θεμελιωτές. Το 1922 συμμετείχε στην επιτροπή υποδοχής του Βενιζέλου, όταν ο τελευταίος επισκέφτηκε το Σικάγο.

Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου ήταν ένθερμος υποστηρικτής της καμπάνιας για την απόκτηση της αμερικανικής ιθαγένειας. Το 1945 πούλησε την εφημερίδα στον Ανδρέα Φασσέα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπάμπης Μαλαφούρης, *Έλληνας της Αμερικής 1528-1948*. Νέα Υόρκη, 1948· Georgia S. Mitchell, «Biography on Peter Lambros Founder of the Greek Star», *The Greek Star 10th Anniversary 1904-2004*, Σικάγο 2004.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΥΠΡΙΟΥ

Λάμπας, Γιάννης του Δημητρίου

(Αθήνα, 1921-2002). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, μεταφραστής. Σπούδασε νομικά και πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Γνώριζε την αγγλική, γαλλική και γερμανική γλώσσα. Δημοσιογράφος από το 1947, αρχικά στην εφ. *Ελευθερία και το *Βήμα. Σχολιογράφος, αρθρογράφος και κατόπιν διευθυντής σύνταξης της εφ. *Εστία (1950-1969), συνεργάτης πολλών εφημερίδων (*Αθηναϊκή, *Μακεδονία, *Θεσσαλονίκη, *Εμπρός, *Νίκη, *Η Βραδινή, *Ακρόπολις, *Απογευματινή κ.ά.), διευθυντής των εφ. *Ωρα* (1956) και *Ημέρα* (1964), αρθρογράφος στις εφ. *Η *Καθημερινή* (1974-1975),

Μεσημβρινή (1980-1992) και *Ελεύθερος Τύπος* (1990-1997). Συνεργάτης πολλών περιοδικών και διευθυντής των π. *Άλφα (1964) και *Πολιτικά Θέματα* (1978). Εκδότης του π. *Μεθαύριο* (1986-1892).

Το 1968 συνελήφθη, φυλακίστηκε και δικάστηκε –μαζί με τον Τάκη *Λαμπρία και τον Κ. Ψύχα– εξαιτίας σειράς άρθρων του στο π. *Εικόνες. Το 1969 κατέφυγε στο εξωτερικό και έζησε στη Γενεύη έως την πτώση της δικτατορίας. Συνεργάτης της ελληνικής εκπομπής του ραδιοσταθμού του Μονάχου (Deutsche Welle) και αρθρογράφος της εφ. *Νέα Δημοκρατία* του Γ. Πιλιτά, στο Λονδίνο, εργάστηκε παράλληλα ως ερευνητής στο Διεθνές Γραφείο Εργασίας της Γενεύης.

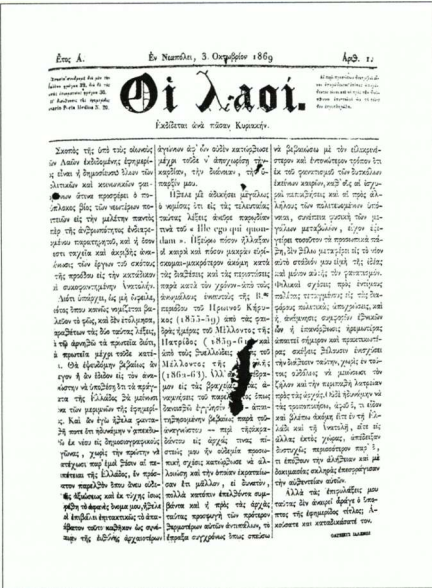
Το 1975, τοποθετήθηκε Γενικός Γραμματέας Τύπου στο υπουργείο Προεδρίας και, στη συνέχεια, Γενικός Διευθυντής της ΕΡΤ (1975-1978). Την περίοδο 1978-1982 υπήρξε Διευθυντής Δημοσίων Σχέσεων της εταιρίας «Αρχιρόδο» στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Συγγραφέας των βιβλίων *Λεξικό του Αρχαίου Κόσμου* (τ. 6, εκδ. Δομή, 1974), *Η Ελληνική Νομικλατούρα* (εκδ. Ροές, 1986), *Πρασινοπούλις* (εκδ. Σείριος, 1984), *Δεκαπέντε Νεοελληνικοί Μύθοι* (εκδ. Ροές, 1986), *Πολιτικά Ανιγμάτα 1940-41* (εκδ. Ευρωεκδοτική, 1991), *Βασιλιάδες, Δικτάτορες, Πρωθυπουργοί* («Ίδρυμα Τύπου Α.Ε.», 1995), *Μεγάλες Μορφές 20 Αιώνων* (τ. 4, 1996), *Χίλια Χρόνια Ελληνικής Σκέψης-Από τον Όμηρο στον Πλωτίνο* (εκδ. Παπαζήση, 1996).

Μετάφρασε πάνω από 200 ιστορικά, λογοτεχνικά και κοινωνικά έργα, μεταξύ των οποίων: *Ανθρώπινη Δουλεία του Σόμερσετ Μομ*, *Οι Έλληνες του Η. Kitto*, *Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης του Ζυλ Μισελέ* (τ. 4), *Απομνημονεύματα Ελπίδας του Σαρλ ντε Γκωλ*, *Το Πορτρέτο μιας Κυρίας. Ο Κλόουν του Χάινριχ Μπελ*, *Ανδρόπινη Μοίρα του Αντρέ Μαλρώ*, *Ερωτευμένες Γυναίκες του D.H. Lawrence*, *Όσα Παίρνει ο Άνεμος* της Μ. Μίτσελ, *Μεγάλες Προσδοκίες* του Κ. Ντίκενς, *Ανάπτυξη του Ολοκληρωτισμού* της Α. Άρεντ, *Μυστήρια του Κνουτ Χάμσουν*, *Η Γέννηση της Τραγωδίας* του Νίτσε κ.ά.

Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ (1956), της Εταιρίας Ευρωπαϊκού Πολιτισμού (1976) και της Ένωσης Ευρωπαίων Δημοσιογράφων (1989). Τιμήθηκε με το Βραβείο Δημοσιογραφίας του Ιδρύματος Μπότση (1993).

ΚΑΡΙΝΑ ΛΑΜΠΡΑ

Οι Λαοί

Εκδόθηκε ανά πάσαν Κυριακήν. Νεάπολη, 3 Οκτ. 1869 - 5 Ιουν. 1870. αρ. φ. 1-36. Συντάκτης: Οδυσσέας Ίάλεμος. «Il direttore: Saverio Tutino. Il gerente responsabile: Francesco Smith». Εβδομαδιαία, δεκαεξαεπίδη, διαστάσεως 34x23 εκ. «Ετησία συνδρομή δια μεν την Ιταλία φράγκα 32, δια δε τας λοιπάς επικρατείας φράγκα 36. Η διεύθυνσις της εφημερίδος: Rosario Porta Medina N.20. Αι περί προσωπίων διατριβαί είναι: απαράδεκτοι. Επίσης απαράδεκτοι είναι και αι προς την διεύθυνσιν επιστολαί ων το τέλος δεν εκπροληρώθη. Napoli - Pei tipe dei fratelli De Angelis».

Πολιτική εφημερίδα, στο προγραμματικό ενυπόγραφο άρθρο της οποίας ο Ιάλεμος δήλωνε: «Σκοπός της υπό τους οιωνούς των Λαών εκδιδομένης εφημερίδος είναι η δημοσιεύσις όλων των πολιτικών και κοινωνικών φαινομένων άτινα προσφέρει ο πολύπλοκος βίος των νεωτέρων πολιτειών εις την μελέτην παντός υπέρ της ανθρωπότητος ενδιαφερομένου παρατηρητού και η όσον ένεστι ταχεία και ακριβής ανακοίνωσις των έργων του σκότους ή της προόδου εις την κατάδικον και συκοφαντημένην Ανατολήν». Και συνεχώς, σε κάθε φύλλο, επαναλάμβανε τις θέσεις του για τα προβλήματα των Λαών. Ένδεμος δημοκράτης –άλλωστε ως αντιοθωνιστής είχε φυ-

λακιστεί παλαιότερα– πλην απογοητευμένος από τα συμβαίοντα δέχτηκε θέση υποπροξένου στο Castelmare στη Νεάπολη, όπου κυκλοφορούσε την ομώνυμη εφημερίδα του της οποίας το σύνολο των κειμένων έγγραφε ο ίδιος ή μεταγλώττιζε από άλλες εφημερίδας.

Η προσπάθειά του υπήρξε βραχύβια. «Μη ευρόντες την απαιτουμένην υλικήν προς διατήρησιν της εφημερίδος αναγκαζόμεθα να διακοφωμεν επί του παρόντος την έκδοσιν. Επιχειρήσαντες αυτήν άνευ μεγάλων κεφαλαίων και ελπίσαντες εις τας πανταχόθεν δωδείας ημίν υποσχέσεις [...]. Αλλ' η προσδοκία αυτή απέτυχε οκτρά και μετά δαπάνασ υποβάσας τας 12 χιλ. φράγκων δεν κατορθώσαμεν να εισπράξωμεν ούτε 5 χιλιάδας [...]. Τις ήδελε πιστώσει λχ. ότι μας καθυστερούνται συνδρομαί της Αλεξανδρείας, της Λέσθου, του Γαλαζίου πλην δύο, της Σμύρνης πλην ολίγιστων, της Μαγχεστρίας, της Βράβλας πλην εξ», γράφει περίλιπος ο Ιάλεμος στη μονόφυλλη ανακοίνωσή του με τίτλο: «Ειδοποιήσις της Εφ. Των Λαών [...] Εν Νεαπόλει τη 12 Ιουνίου 1870».

Οι σύγχρονόι του του χαρακτήρισαν ως έναν «εκ των ολίγων μεγάλων δημοσιογράφων της νεωτέρας Ελλάδος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 214· Αρ. Στεργέλγης, «Από την ιστορία των φιλελευθιεντικών σωματείων της Κωνσταντινούπολης», *Δελτίο KEINE*, τ. 1 (1998), 110· Όμηρος Κοντούλης, «Οι εδωάρχες», *εφ. Δημοκράτης*, αρ. φ. 14192, 27 Δεκ. 2004.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Λαοκρατία

Πρωτοεκδόθηκε παράνομα το φθινόπωρο του 1943 στο βουνό. Για τον λόγο αυτό δεν αναγράφονται οι συντάκτες της και ο τόπος έκδοσης. Συντάκτες της ήταν αρχικά οι αδελφοί Λεωνίδας και Λύσανδρος Παπαστεφάνου και ο ζωγράφος Κ. Ντάκος. Στη συνέχεια τη διεύθυνση ανέλαβε ο Μέμος Τσουρέκης με συνεργάτη τον Κίτσο Παππά. Σημαντική ήταν και η συμβολή του τυπογράφου Χαρίλαου Δερμιάν, από τη Μικρά Ασία. Κυκλοφορούσε χέρι με χέρι.

Στις 8 Οκτωβρίου 1943, όταν ανακοινώθηκε επίσημως η συνθηκολόγηση της Ιταλίας και τα Τρίκαλα έμειναν για δυο ολόκληρες μέρες ελεύθερα, ο εφεδρικός ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) καθόρθωσε να μεταφέρει στην περιοχή του Περτουλλίου, μαζί με όλο τον οπλισμό των Ιταλών, το πιεστήριο της εφ. *Αναγέννησις και μέρος των

εγκαταστάσεων της εφ. *Θάρρος, προκειμένου να τα χρησιμοποιήσει για την έκδοση της εφ. *Λαοκρατία*.

Μετά την Απελευθέρωση, η *Λαοκρατία*, ως όργανο πλέον του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) Τρικάλων, εκδίδεται νόμιμα στα Τρίκαλα, υπό τη διεύθυνση του Βασιλείου Μαργάρα. Η έκδοση της όμως αρχίζει να γίνεται προβληματική μετά την πρώτη εμφάνιση του «δευτέρου αντάρτικου» στα τρικαλινά βουνά. Νεαροί τρικαλινοί, οργανωμένοι σε δεξιές ομάδες, έμπαιναν τη νύχτα στο τυπογραφείο, διέλυναν τις ήδη στοιχειοθετημένες σελίδες και πετούσαν τα τυπογραφικά στοιχεία στο ποτάμι. Με την έναρξη του Εμφυλίου η έκδοση της απαγορεύτηκε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΚΙΠΚ (ελάχιστα φ. σε αντίγραφο).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαρούλα Κλιάφα, *Τρίκαλα. Από τον Σεισολυγιά ως τον Τσιτάση*, τ.1-3, Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1996 της ίδιας, *Σιωπηλές Φωνές. Μαρτυρίες Θεσσαλών για τον 20^ο αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 2001.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΑΦΑ

Λαός

Εκδίδεται καθ' εκάστην. Αθήνα, 1876-1883, αρ. φ. 1-2132. Διευθυντής: Γεώργιος Ανεξάρτητος. Τετρασέλιδη, δισηπλη, διαστάσεων 33x29 εκ. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Τυπογραφείο: αδελφών Βαρβαρρήγου, από το φ. 36 (2 Φεβρ. 1877) Ι. Κουβέλου και Α. Τρίμη, Δ.Δ. Βιλλάρια, «Ροδωμάνθη». Γραφείο: οδ. Πραξιτέλους 8.

Καλύπτει με την αρθρογραφία του κυρίως την υπόθεση της εθνικής αποκατάστασης. Εμφανίζεται σε μια περίοδο που το Ανατολικό Ζήτημα, «La Question d'Orient υπερ παν άλλο ζήτημα εμποίει δόρυθον εν τοις πολιτικούς και διπλωματικούς κύκλοις». Με πυκνή αρθρογραφία («Ρωσοφοβία», σε συνήθειες) καυτηριάζει την ατομία των ελληνικών κυβερνήσεων σε μια εποχή που οι άλλοι βαλκανικοί λαοί διεκδικούν μαχητικά τα δικαιώματά τους, ενώ η Ελλάδα αποναρκωμένη αδρανει από φόβο μήπως χαρακτηριστεί «όργανον ξένης δυνάμεως» (αρ. φ. 5, 28 Δεκ. 1876). Παράλληλα με την καταγγελία της εθνικής αδράνειας («Πάσαν την ενέργειάν σας περιωρίσατε επί δεκαετηρίδας στην από Λαμίας μόνον μέχρι Ταινάρου», αρ. φ. 18) φωτίζει και τις προθέσεις του ξένου παράγοντα, π.χ. της Βρετανίας, της οποίας ο πρωθυπουργός Ντισραέλι «ουδέποτε θέλει δέσσει την υπογραφήν αυτού εις έγγραφον δίγκον και πόρρωθεν την ακεραιότητα της Οθωμανικής αυ-

τοκρατορίας» (αρ. φ. 15, 8 Ιαν. 77). Την Ελλάδα απειλοποιεί σε εκείνες τις κρίσιμες περιπτώσεις («Ο Σλαβισμός ή η επέκτασις της Ελλάδος», αρ. φ. 23, 18 Ιαν. 77 και αρ. φ. 25, 20 Ιαν. 77) προτρέπει ο *Λαός* απορώντας «και μολονότι ακούομεν από πολλού χρόνου και γινώσκομεν θετικώς ότι η Ελλάς πάντοτε σπλίεται, ουχ ήττον την βλέπομεν πάντοτε διαστάσασαν [...]. Τι περιμέναί η Αθηναϊκή κυβέρνησις δια να εισέλθη εις ενέργειαν;». Για να ευαισθητοποιήσει ακόμα την κυβέρνηση αναδημοσιεύει μεταφρασμένο άρθρο της εφημερίδας ο *Πολίτης (Cittadino)* της Τεργέστης (αρ. φ. 314, 30 Δεκ. 1877), στο οποίο η συνάδελφος επιμένει ότι «το ζήτημα δια τους Έλληνας είναι ζήτημα ζωής ή θανάτου».

Όταν οι εξελίξεις και οι στρατιωτικές επιχειρήσεις βρίσκονται στις αρχές του 1878 σε κρίσιμο σημείο, ο *Λαός* ξεσπά στο πρωτοσέλιδο άρθρο: «Εγερθήτε. Πόσον θλίβεται η καρδιά παντός Έλληνος ότε ακούει ότι κι από Βορρά καταλεύσται στρατιά πρόωριστή να πραγματοποιήσωσι το μέγα αυτό όνειρον την επί της Επταλόφου αναστήλωσιν του σταυρού! Πόσας αράς η ιερά σκιά του τελευταίου των Παλαιολόγων καθ' ημών θα

εκφέρη!» (αρ. φ. 321, 9 Ιαν. 1878). Τον Ιανουάριο παραιτείται η οικοουμενική κυβέρνηση του Κανάρη («μετά επιδειχθείσαν επί 8 απελθόντας μήνας αβουλίαν και διχοστασίαν») και αναλαμβάνει η κυβέρνηση Αλ. Κουμουνδούρου με υπουργό εξωτερικών τον Θ. Δεληγιάννη. Η νέα κυβέρνηση χειρίστηκε δυναμικά το ζήτημα των διαδηλώσεων για είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο. Στο πρωτοσέλιδο άρθρο του (αρ. φ. 328, 27 Ιαν. 1878) με τίτλο «Αιματοχυσία» αναγκάζει: «έρρευσε λοιπόν το αίμα! Έρρευσε δυστυχώς μόνον, ίνα παραστήση την εθνικήν αγανάκτησιν κατά της γενομένης προδοσίας». Και των επόμενων ημερών η αρθρογραφία είναι αποκάλυπτα δηκτική και καταδικαστική των χειρισμών της νέας κυβέρνησης («Οι δικασταί του Ερλικάν», αρ. φ. 329, 18 Ιαν. 1878· «Απέπτυσαν την αιδω», αρ. φ. 330, 19 Ιαν. 1878).

Συνεχίζει να παρακολουθεί με αμείωτο ενδιαφέρον την εξέλιξη του εθνικού θέματος και στο πρωτοσέλιδο άρθρο «Η Ελλάς εν τω Συνεδρίω» (αρ. φ. 436, 29 Μαΐου 1878) διαμαρτύρεται με πικρία γιατί δεν εκλήθη επισήμως η Ελλάς να συμμετάσχει στο Συνέδριο του Βερολίνου. Περί τον κύριο άξονα της αρθρογραφίας του στρέφονται τα άλλα θέματα του εθνικού θίου. Ενδιαφέροντα είναι τα οικονομικά δημοσιεύματα. Ο «οικονομικός παράγων εν τω προϋπολογισμώ της Ελλάδος κατά το 1877» εμπεριέχει χρήσιμες παρατηρήσεις για το εμπόριο και τη ναυτιλία (μετάβαση από την ιστιοφόρο στην ατμοκίνητη ναυτιλία, αρ. φ. 29, 25 Ιαν. 1877), ενώ εκδέσσει για τα οικονομικά δημοσιεύονται σε σειρά φύλλων (αρ. φ. 26-41, 21 Ιουλ. 1877 - 8 Φεβρ. 1877).

Η υπόλοιπη ύλη αναφέρεται στα «τηλεγραφήματα» (πρακτορείο HAVAS και αργότερα Στεφανόπουλου), «Διάφορα», «Επαρχιακά», «Εξωτερικόν Δελτίον» ή «Εξωτερική Επιθεώρησις», «Ειδοποιήσεις» (διαφημίσεις) και ισολογισμοί τραπεζών (Εθνικής και Ιονικής). Χαρακτηριστική για τα πολιτικά ήθη της εποχής είναι η έκδοση του *Λαού* στις 31 Δεκεμβρίου 1877 (αρ. φ. 315) όπου νεκρολογείται ο Δημ. Βούλγαρης («Εκ των δημιουργών της εθνικής ημών παλιγγενεσίας»).

Ως προς τους συνεργάτες της έκδοσης, από το φ. 210 (29 Αυγ. 1877) δίπλα στον Γ. Ανεξάρτητο (διευθυντή και ιδιοκτήτη), αναφέρεται ως συντάκτης και ο Κ. Ανεξάρτητος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: BB (ελλ. σ.).

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΩ

Λαός

Ανεξάρτητος εβδομαδιαία εφημερίς εν Βεροία. Βεροία, 18 Ιαν. 1965-1969 και 1974 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-8835. Εκδότης: Ζήσης Πατσόκας, Διευθυντής συντάξεως: Γιώργος Χιονίδης, δικηγόρος. Κατά τη νέα περίοδο διευθυντής είναι ο Μιχ. Πατσόκας, διευθυντής συντάξεως ο Αν. Πατσόκας και αρχισυντάκτης ο Χρ. Μπλατσιώτης. Άλλος υπότιτλος: *Αδέσμευτη καθημερινή εφημερίδα* (από τον Φεβρ. 1977). Εβδομαδιαία / καθημερινή / εβδομαδιαία (από τον Αύγ. 1974), τετρασέλιδη, επτάσπληη, μεσαίου μεγέθους. Τιμή φύλλου: 1,5 δρχ. «Συνδρομή ετησία δρ. 80, εξάμηνος δρ. 50, κοινοτήτων δρ. 200, δήμων δρ. 300, νομικών προσώπων, οργανισμών κλπ δρ. 300». Τυπογραφείο: δεν αναφέρεται.

Στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου που υπογράφει ο Γ.Χ. Χιονίδης, με τίτλο «Σκοποί και αρχαί», το αναγνωστικό κοινό ενημερώνεται για τους σκοπούς της εφημερίδας που είναι η ύπαρξη μιας καθαρώς επαγγελματικής εφημερίδας στο νομό Ημαθίας, η οποία θα ενημερώνει χωρίς κομματικές και προσωπικές προκαταλήψεις και δεσμεύσεις. Όπως αναφέρεται: «Δύο λοιπόν είναι οι στόχοι του *Λαού*, η συμβολή εις την πρόοδο του Νομού Ημαθίας, δια της προβολής των φλεγόντων ζητημάτων του, και η ενημέρωσις, καθοδήγησις του λαού του, δια της παροχής, δημοσιεύσεως αντικειμενικών, αδιαβλήτων και ωφελίμων κειμένων [... Ο *Λαός*],

ο οποίος θα αγωνίζεται βεβαίως δια τον λαόν, δια του λαού, υπέρ του λαού, αλλά φαινομενικός και κατά του λαού, όταν ούτος θα μεταβάλλεται εις ανοργάνωτον, ασυνείδητον, επικίνδυνον, οπισθοδρομούντα όχλον».

Μόνιμες στήλες είναι: «Απ' όλα για όλους» (με διηγήματα, στίχους, στήλη χιούμορ), «Για να γνωρίσουμε την ιστορία του τόπου», «Βιβλιοκρισία», «Θεάματα» (με πρόγραμμα πολιτιστικών δράσεων), «Απ' ό,τι ακούω, βλέπω και διαβάζω» (με διάφορες θεματικές). Περιλαμβάνει σε κάθε φύλλο της και σταυρόλεξο. Τα φ. 12 και 13 εκδίδονται δισέλιδα λόγω μεταφοράς του τυπογραφείου στη Βέροια. Θέματα με τα οποία ασχολείται είναι μεταξύ άλλων οι αγροτικές βιομηχανίες, η Κύπρος, η δίκαιη κατανομή του εισοδήματος, το κράτος και οι πολίτες, τα αγροτικά προβλήματα, καθώς και τα πολιτικά ζητήματα. Ως συνεργάτες εμφανίζονται οι Εμμ. Ι. Μπαντουβάς (χειρουργός ιατρός), Ζ.Χ. Πάτωκας, Ν. Σιδηρόπουλος (δικηγόρος), Γ. Τσαλέρας κ.ά.

Δημιουργεί τοπικές, ελληνικές και διεθνείς ειδήσεις. Έχει έντονο τοπικό χρώμα, χωρίς να αδιαφορεί για τα σημαντικά γενικότερα θέματα. Είναι ευαίσθητη στα εθνικά θέματα και φιλοξενεί τις απόψεις όλων των πολιτικών κομμάτων και των τοπικών φορέων. Η αντικειμενικότητα, ο πλουραλισμός και η υπευθυνότητα των στελεχών της εξασφάλισε κύρος και κυκλοφορία. Αργότερα προχώρησε στην ίδρυση ραδιοφωνικού σταθμού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 1-103, 18 Ιαν. 1965-13 Μαρτ. 1967), ΔΚΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλάκης, «Ο Τύπος του Νομού Ημαθίας», π. Τύπος (Μάρτ. 2000).

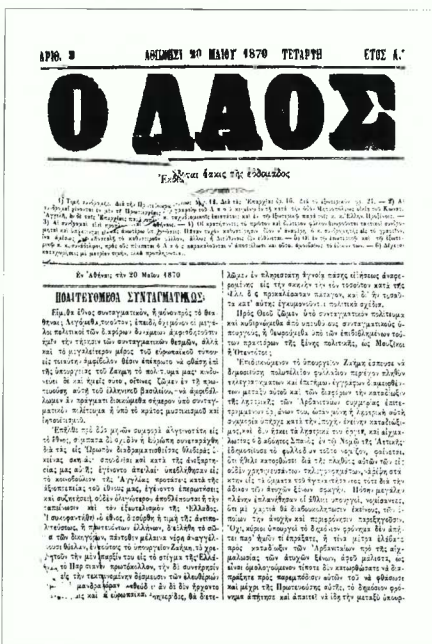
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ο Λαός

Εκδίδεται 4 άκις της εβδομάδος. Αθήνα, 16 Μαΐου 1870 - 24 Αυγ. 1876. αρ. φ. 1-821. Συντάκτες: Ι. Κουτσογιαννόπουλος, Κ.Ι. Αγγελής. Έως το φ. 87 (27 Νοε. 1870) συντάκτης, αναλαμβάνει ο Σπ. Λογωπατίδης. Τα φ. 11^{ης} Σεπτ. 1872 και της 2^{ης} Απρ. 1873 εμφανίζεται με διαοριστικό υπότιτλο: *Εκδίδεται δις της εβδομάδος*. Κυκλοφορεί τέσσερις φορές την εβδομάδα (Τρίτη, Τετάρτη, Παρασκευή, Σάββατο) και τέσσερις δισεβδομαδιαία (αρ. φ. 7-93, Τρίτη και Παρασκευή), και πρωτοεβδ. δισημερή και αργότερα τρισημερή (έως το φ. 87, 27 Νοε. 1870), διαστάσεων 31,5x22 εκ. Συνδρομές: «Δια την Πρωτεύουσαν ετησίως Δρχ. 12. Δια τας επαρχίας δρ. 16. Δια το εξωτερικόν φρ. 24. Αι συνδρομαί γίνονται εν μεν τη Πρωτεύουσῃ εν τω γραφεῖο του Λαού κειμένον εν τη κατά την

οδόν Μητροπόλεως οικία του κ. Κωστ. Αγγελή, εν δε ταις Επαρχίαις παρά τοις κ.κ. ταχυδρομικοῖς επιστάταις και εν τα εξωτερικῇ παρά τοις κ.κ. Ἑλλην. Προξένοις. Αι συνδρομαί εἰσι προληφθητέαι ἐν Αθήναις». Από το φ. 87 (27 Νοε. 1870) «Δια το Εσωτερικόν ετησίως 16. Δια το Εξωτερικόν φρ. 30». Τυπογραφείο: «Ραδάμανθους», οδ. Αχαρνών 7.

Η έκδοσή του συμπίπτει με την έξαρση της ληστείας και τα συνταρακτικά γεγονότα του Ωρωπού. Η αρθρογραφία του επικεντρώνεται κυρίως σ' αυτά τα γεγονότα. Με το πρωτοσέλιδο άρθρο «Τι ποιητέον» (αρ. φ. 10, 2 Ιουν. 1870), αλλά και με

τα προηγούμενα άρθρα με τίτλους «πολιτευόμεθα συνταγματικώς» (αρ. φ. 3) και «Αυτοδιοικούμεθα» (αρ. φ. 4), αντιπολιτεύεται την κυβέρνηση Θ. Ζαΐμη διαμαρτυρόννη «κατά των παρανομιών και οργίων του». Τον θεωρεί υπεύθυνο για τους χειρισμούς του στη σφαγή των αγγλων περιηγητών (αρ. φ. 6), αλλά και στο ζήτημα της Κρήτης. Την αντι-ζαϊμική αντιπολίτευση ο Λαός τη θεματοώνει με ιστορικές αναφορές. Παραλληλίζει τον πρωδοπουρνο με τον Αντακλικά και τον Τριβίδο, την ειρηνή του υπέγραψαν με το Παρισινό Πρωτόκολλο

και τους εν Ασία Έλληνες με τους «αδελφούς μας Κρήτες» (αρ. φ. 14).

Ο *Λαός* πανηγυρίζει, όπως είναι φυσικό, με την πτώση της κυβέρνησης «της εθνικής ατιμίας και εξαχρείωσης», την οποία επίσης επικρίνει και για την επέμβαση των ξένων στις ανακρίσεις των γεγονότων του Ωρωπού. Το νέο «Υπουργείο» του Επ. Δελγιώργη τρεις μήνες μετά την ανάληψη της εξουσίας κρίνεται ευνοϊκά, καθώς υποστηρίζεται ότι «εργάζεται και μεριμνά ανένδοτος» (αρ. φ. 60), για το συμφέρον της δημόσιας ασφάλειας. Και ενώ η ληστεία κινείται, ο συντάκτης Κ.Ι. Αγγελής την αποδίδει στο γεγονός ότι η νέα κυβέρνηση δεν απομακρύνει από τις θέσεις τους στρατιωτικούς και διοικητικούς υπαλλήλους, τους οποίους θεωρεί ως «αποκλειστικά όργανα της πεσούσης κυβερνήσεως» (αρ. φ. 66).

Στο φ. 81 (11 Νοε. 1870) ξεσπά κρίση στη σύνταξη της εφημερίδας, επειδή «ο λεγόμενος συντάκτης και ιδιοκτήτης του *Λαού* πιστεύσας ότι και πράγματι εγένετο τοιούτος, εξηκολούδει να παραγωνρίζει την αποστολήν του τύπου, και να παραγεμίζει την εφημερίδα με απόπους συστάσεις και άλλα πράγματα χάριν χρηματισμού ηνάγκασεν την σύνταξιν αυτής να τω υποδείξει το προσγινόμενον και εις τους συνδρομητάς και εις αυτήν αδίκημα». Έτσι διακόπτεται από το φύλλο αυτό η συνεργασία του Κ. Αγγελή με τον *Λαόν*.

Όταν αναλαμβάνει ως συντάκτης ο Σπ. Λογιωτατίδης, η εφημερίδα εξακολουθεί να προβάλλει το έργο της κυβερνήσεως Δελγιώργη. Δημοσιεύει «Έκθεσιν περί της καταστάσεως της Δημοσίας Ασφαλείας» (αρ. φ. 3-89), η οποία αποτελεί πολύσηλη αναφορά που συνοδεύεται από πίνακες φονευθέντων και συλληφθέντων αρχιληστών και ληστών αλλά και συλληφθέντων καταδίκων και φυγόδικων. Αναδημοσιεύει επίσης εγκωμιαστικό για τον Δελγιώργη άρθρο από την εφ. *Ομόνοια* της Κωνσταντινούπολης (αρ. φ. 7-93).

Τον Δεκέμβριο 1870 το «υπουργείο» αναλαμβάνει ο Αλ. Κουμουνδούρος με υπουργό οικονομικών τον Κ. Σωτηρόπουλο. Η νέα κυβέρνηση επικρίνεται, ενώ δεν παύει ο *Λαός* να εκφράζει το θαυμασμό του για τις αρετές (δύναμη) του λόγου, πειστικότητα, ρητορική δεινότητα) του Επ. Δελγιώργη. Το «υπουργείο» Κουμουνδούρου «ενισχύει τον πατριισμόν» (αρ. φ. 26-112) και αποκαλείται «εταιρεία κοινοβουλευτικών» (αρ. φ. 60-146). Στη συνέχεια ο *Λαός* επιτίθεται σκληρά εναντίον του Ι. Σερπieri: «αι λαυραικάί άρπυια καταθιβρώσκουσι εν εθνι-

κόν πλούτον, μη ευχαριστούμενα να δώσωσιν εις το έθνος ουδέ την ανήκουσαν αυτού δικαίαν φορολογίαν» (αρ. φ. 34-129).

Στο πεδίο των εξωτερικών ειδήσεων πληροφορεί με συνέπεια τους αναγνώστες της για το γαλλογερμανικό πόλεμο με τα επίσημα δελτία του γαλλικού Γενικού Στραταρχείου. Δίνει πληροφορίες για τους εμπολέμους («Στρατιωτικοί δυνάμεις της Πρωσίας και της Γαλλίας», αρ. φ. 28. 11 Ιουλ. 1870), παρακολουθεί τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στη Γαλλία μετά τη συνθηκολόγηση και διατηρεί ζωντανό το ενδιαφέρον των Αθηναίων για τον πόλεμο με ειδοποιήσεις για δημόσιες ομιλίες περί του γαλλοπρωσικού πολέμου από επώνυμους ρήτορες («Εμμ. Βυβιλάκης εν τη πλατεία Ομονοίας», αρ. φ. 22-108).

Τα περιεχόμενα του φύλλου εμπλουτίζει και η καθιερωμένη επιφυλλίδα «Ραϊνόλδου. Απόκρυφα της αυλής του Λονδίνου» (αρ. φ. 15-101).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΣΗΕΑ (διάφορα φ. των ετ. 1870-1875 και 21 Ιαν. 1876 - 4 Αυγ. 1876, αρ. φ. 616-821).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 261· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 215.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΟΥ

Ο Λαός

Εθνική Έβδομαδιαία Έκδοσις Δυτικής Στερεάς Ελλάδος. Μεσολόγγι, 1956-1984, αρ. φ. 1-604 [1956-1968]. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Θεόδωρος Ανδρ. *Λιαπικός, Έβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη / εφασέλιδη, με αριθμό στηλών που ποικίλει ανάλογα με τα κείμενα και τους τίτλους, διαστάσεων 63x43 εκ. Τιμή φύλλου: 1,5 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ., εξωτερικού 15 δολ. Έχει έδρα το Μεσολόγγι και γραφεία επί της οδ. Α. Παπούλα 13, τυπώνεται όμως σε ιδιόκτητο τυπογραφείο στο Αγρίνιο επί της πλατείας Μπέλλου και διατηρεί γραφεία στην οδ. Αγίας Τριάδος 8. Από το 1964 τα γραφεία του Αγρινίου και οι τυπογραφικές εγκαταστάσεις μεταφέρονται στην οδ. Ζωοδόχου Πηγής 36, ανοίγει δε γραφεία και στην Αθήνα επί της οδ. Ικτινίου 1.

Καλύπτει δημοσιογραφικά τις δύο μεγαλύτερες πόλεις του νομού, Μεσολόγγι και Αγρίνιο, και κατ' επέκταση ολόκληρο τον νομό. Ασχολείται συστηματικά με τα μεγάλα προβλήματα των κατοίκων, με πρώτο το καπνικό και την κρίση στο καπνεμπόριο, αφού ο καπνός αποτελεί το κύριο προϊόν της περιοχής. Αναφέρεται σε θέματα όπως τα έργα που εκτελούνται ή πρέπει να γίνουν, στο φράγμα του Αχελώου, στα προβλήματα του εμπορικού κόσμου και των εργατοϋπαλλήλων, στα μέτρα συγκοινωνίας,

στα σχολεία και τα κτήρια τους (π.χ. Παπαστράτη στα εκπαιδευτήρια στο Αγρίνιο) και ειδικότερα σε αποφάσεις των δημοτικών συμβουλίων και έργα των Δήμων Μεσολογγίου (π.χ. το πρόβλημα της ύδρευσης) και Αγρινίου. Ασκεί κριτική υποδεικνύοντας και λύσεις επί των ζητημάτων.

Σε μεγάλη έκταση καλύπτει την πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση της χώρας. Τα κύρια άρθρα της αναφέρονται στα κυβερνητικά προγράμματα, τις επενδύσεις, τα μεγάλα έργα και την εκδιомηχάνιση της χώρας (υδροηλεκτρικά εργοστάσια, Εγνατία οδός, καπνεργοστάσια κ.ά.), στην πολιτική κατάσταση ή τις ηθικές αξίες της κοινωνίας. Πληροφορεί τους αναγνώστες της για τη διεθνή κατάσταση και παρακολουθεί το Κυπριακό Ζήτημα, π.χ. κυβερνητικές αναφορές, κινήσεις του Γρίβα, του Μακάριου κ.ά. Προβάλλει το έργο και τις παρεμβάσεις των βουλευτών του νομού Α. Στράτου (υπουργού Κοινωνικής Προνοίας το 1959-1960), Γ. Σταμάτη, Παν. Σταυρόπουλου, Στυλ. Χούτα (υπουργού Δημοσίων Έργων το 1964), του Γ. Αθανασιάδη-Νόβα (προέδρου της Βουλής) και του Παύλου Κατσώτα (υπουργού Εθνικής Προνοίας το 1964) κ.ά. Η πολιτική τοποθέτηση της εφημερίδας είναι σαφώς καραμανλική, με αντικομμουνιστικές θέσεις. Κατακρίνει την κυβέρνηση Παπανδρέου το 1964 για υποσχέσεις που δεν υλοποίησε και για την πολιτική κατάσταση που προσομοιάζει με αυτήν της δεκαετίας του 1930—έως της 4ης Αυγούστου 1936—και για αναβίωση των πολιτικών μεθόδων «της διαίρεσως, της αναμοχλεύσεως των παδών, της προκλήσεως προς αγανάκτησιν, της καταστροφικής μανίας των σκοτεινών δυνάμεων» (αρ. φ. 3717, 5 Απρ. 1964), ενώ μετά το 1967 στηρίζει τη δικτατορική κυβέρνηση, τα έργα και τις ιδέες της.

Αξιοσημείωτες είναι οι στήλες με ιστορικό περιεχόμενο και οι συνεργασίες σημαντικών πνευματικών ανθρώπων, μόνιμων συνεργατών της εφημερίδας. Στήλες με θέματα όπως: «Αρχαιικά ή Ιστορικά» του Κ.Σ. Κώνστα, «Ιστορικές αναδρομές» του Θ. Θωμόπουλου, «Από το θάδος των περασμένων χρόνων ή Ιστορικά» αλλά και «Χρονογραφήματα» του Μιλτ. Τζάνη, συνεργασίες με ιστορικά και κοινωνικά θέματα του Χρήστου Ευαγγελιάτου, και σε συνέχειες την ιστορική μυθιστοριογραφία άγνωστου συγγραφέα του 19ου αιώνα με τίτλο «Η εποποιία των Σουλιωτών». Μόνιμη στήλη με δρασκευτικά θέματα κρατά ο πρωτοσύγγελλος αρχιμανδρίτης Καλλίνικος Πούλος, ενώ προβάλλονται οι δραστηριότητες της

Χριστιανικής Ένωσης Νέων Αγρινίου ή καταγράφεται σε πολύστυλα άρθρα η ζωή και το έργο του αρχιμανδρίτου Αποστόλου Φαφούτη που απεβίωσε στο Αγρίνιο τον Αύγουστο 1960. Υπάρχουν κοινωνικές στήλες με αναφορές σε γάμους, βαπτίσεις, πένθη, νεκρολογίες ή μετακινήσεις πολιτικών και άλλων προσώπων. Γίνετα λόγος για αθλητικά θέματα σχετικά με την περιοχή και υπάρχει εκτενής αναφορά στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Ρώμης το 1960. Δημοσιεύονται δικαστικά έγγραφα, προκηρύξεις δημοπρασιών, διαγωνισμοί, ανακοινώσεις διάφορες και πολλές διαφημίσεις. Υπάρχουν ασπρόμαυρες φωτογραφίες κυρίως πολιτικών προσώπων αλλά και διαφημίσεων. Κάποιες φορές η εφημερίδα χρησιμοποιεί έκκικνο μελάνι στον τίτλο.

Ο Θεόδωρος Α. Λιαπικός εκδίδει συστηματικά την εβδομαδιαία εφ. Ο Λαός από το 1956 μέχρι το 1968 και συνεχίζει αργότερα, καθώς φαίνεται, τουλάχιστον έως το 1984. Το 1961 προχωρεί στην έκδοση της ημερήσιας εφ. *Αιτωλοακαρνανική Ηχώ ως Ανεξάρτητη πολιτική και οικονομική εφημερίδα του Αγρινίου*, με διευθυντή τον Μιλτιάδη Τζάνη, καθώς προαναγγέλλει από τον Αύγουστο 1960 στην εφ. Λαός ότι ολόκληρο το διάστημα οι δύο εφημερίδες συνεργάζονται μεταφέροντας δημοσιεύματα και αγγέλλοντας τα θέματα της μίας στην άλλη. Η *Αιτωλοακαρνανική Ηχώ* συνεχίζει να εκδίδεται τουλάχιστον έως το 1984 (ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας φύλλα των ετών 1978-1984) παράλληλα με τον Λαόν

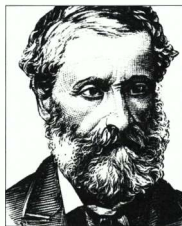
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Ιούλ. 1968 - Δεκ. 1970), ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας (19 φ. των ετ. 1959-1968).

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Ο Λαός

βλ. *El Pueblo*

Λασκαράτος, Ανδρέας

(Ληξούρι, 1811 - Αργοστόλι, 1901). Κοινωνικός στοχαστής, σατιρικός ποιητής και πεζογράφος. Απασχόλησε πολύ την ελληνική κοινωνία μετά τον αφορισμό του από την Εκκλησία της Κεφαλληνίας το 1856. Ως δημοσιογράφος εξέδωσε μόνο τη μικρή, «οικογενειακή» εφ. *Ο Άλχνος*, η έκδοση του οποίου υπήρξε περιπετειώδης.

Εκτός των άλλων συγγραφών και δημοσιευμάτων του, είχε τη συνήθεια –τη μανιά– της δημοσιότητας, ώστε έστελνε συχνά επιστολές στις τοπικές εφημερίδες της Κεφαλονιάς (και μάλιστα σε οργίλο συνήθως ύψος) για ποικίλα θέματα, όχι πάντοτε γενικότερου ενδιαφέροντος: άλλοτε ως διαμαρτυρία, άλλοτε ως διαφωνία, και σπανιότερα ως υπόδειξη. Αλλά οι επιστολές αυτές, πέραν του ότι είναι ίσως χρήσιμες για την προσωπογραφία του ιδιόρρυθμου αυτού στοχαστή της Κεφαλονιάς, δεν αποτελούν συστατικά της «δημοσιογραφικής» του ιδιότητας. Επίσης, η όποια άλλη συνεργασία του σε τοπικές εφημερίδες είναι φιλολογικού ή γλωσσικού περιεχομένου και όχι «δημοσιογραφικού».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Θ. Δημιράς, *Από τις πηγές προς τη μορφή του Λασκαράτου*, αναθεωρημένο ανάτυπο από το π. *Νέα Εστία* (Χριστούγεννα 1961), 20-28· Ανδρ. Λασκαράτος, *Αυτοβιογραφία*, μετ. Πόπη Θεοδοράτου, εισαγωγή-σημειώσεις Αλόη Σιδέρη, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1983· Γ.Γ. Αλιανδράτος, «Αρχαιακές έρευνες για τον Ανδρέα Λασκαράτο: τα τέσσερα τελευταία τεύχη του *Λύχνου* (1894, 1896)», π. *Ο Ερασιστής*, τ. 19 (1993), 297-323· του ίδιου, «Αρχαιακές έρευνες για τον Ανδρέα Λασκαράτο», *Κεφαλληνιακά Χρονικά*, τ. 6 (1994), 415-437.

ΠΟΡΤΟΣ Γ. ΑΛΙΑΝΔΡΑΤΟΣ

Η Λαύρα

Εφημερίς του φερωνίμου Καλαβρυτινού Πολιτικού Συλλόγου, Πάτρα, 1879-1885. Εκδότης: ο «εν Πάτραις» Σύλλογος των Καλαβρυτινών «Λαύρα». Μότο: «Το συνταγματικόν πολίτευμα ευδοκείται όταν πας πολίτης μετ' ενδι-

αφέροντος εκπληροί το καθήκον και ενασκή το δικαίωμα του. (Πόρισμα των συνταγματικών αρχών)». Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, αλλά και με λιγότερες ή περισσότερες σελίδες δίστηλη, διαστάσεων 32,5x23 εκ. Ετήσιες συνδρομές: για τα μέλη του συλλόγου 2 δρχ., και για τα μη μέλη 6 δρχ., για το εξωτερικό 10 δρχ. Σχετικά με τις καταχωρίσεις προβλέπονται τα εξής: «Καταχωρείται δωρεάν παν άρθρον συμφωνούν προς τας αρχάς του Συλλόγου. Αι λοιποί καταχωρήσεις εισί δεκταί επί καταβολή 20 λεπτών κατά στίχον». Από το φ. 21 (21 Δεκ. 1879) οι συνδρομές για τις «λοιπές καταχωρήσεις» μειώνεται από 20 σε 16 λεπτά. «Εκ του τυπογραφίου Π. Ευμορφοπούλου».

Όργανο του «εν Πάτραις» Συλλόγου των Καλαβρυτινών, που ονομαζόταν «Λαύρα», η εφημερίδα είναι ένα καθαρά πολιτικό φύλλο. Ασκεί έντονη κριτική στο πολιτικό «σύστημα», αλλά και στους βουλευτές των Καλαβρύτων, κατηγορώντας τους για εγκατάλειψη της επαρχίας. Σκοπός της είναι η παρέμβαση στις σύγχρονες εκλογικές αναμετρήσεις, με την προβολή δικών της υποψηφίων βουλευτών για την επαρχία Καλαβρύτων. Μεταξύ αυτών είναι και ο γνωστός οικονομολόγος Αριστείδης Οικονόμος, ο οποίος με την υποστήριξη της εκλέγεται βουλευτής τον Οκτώβριο 1879. Την υποψηφιότητά του προτείνει η εφημερίδα και στις εκλογές του Δεκεμβρίου 1881, αλλά ο ίδιος προτίμησε την περιφέρεια της πρωτεύουσας.

Η ειδησεογραφία της για την επαρχία Καλαβρύτων είναι περιορισμένη και αναφέρεται κυρίως σε ζητήματα πολιτικής επικαιρότητας. Προβάλλει πάντως και ορισμένα γενικά αιτήματα, όπως η ανά-

Έτος Α΄.

Γ'ν Πάτραις τήν 4 Ιουνίου 1879.

Άριθ. 4.

Η Λ Α Υ Ρ Α

ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΤΟΥ ΦΕΡΩΝΙΜΟΥ ΚΑΛΑΒΡΥΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

« Το συνταγματικόν πολίτευμα ευδοκείται όταν πας πολίτης μετ' ενδιαφέροντος εκπληροί τὸ καθήκον και ενασκή τὸ δικαίωμά του. »
(Πόρισμα τῶν συνταγματικῶν ἀρχῶν.)

Τιμὴ συνδρομῆς. Διὰ μὲν τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου, δρ. 2, διὰ δὲ τὰ μὴ τοιαῦτα δρ. 6 ἐτησίως· προκαταβλητέα καθ' ἑξαμηνίαν. Καταχωρεῖται δωρεάν πᾶν ἄρθρον συμφωνούν πρὸς τὰς ἀρχάς τοῦ Συλλόγου. Αἱ λοιπὴ καταχωρήσεις·εἰσὶ δεκταί ἐπὶ καταβολῆ 20 λεπτῶν κατὰ στίχον. (Ἐκδίδεται ἐβδομαδιαίως.)

πτυξη του οδικού δικτύου, η σύσταση δημοτικών σχολείων σε κάθε δήμο, η μόρφωση των κληρικών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (σχεδόν πλ. σ.), ΒΒ (φ. τωv ετ. 1879, 1881, 1885).

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΠΠΑΣ

Λαχανάς, Βασίλειος

(Αμφισσα, 1892 - Αθήνα, 1985). Συμβολαιογράφος, δικηγόρος, δημοσιογράφος, εκδότης. Τελείωσε το Πιάτγτειο γυμνάσιο της Αμφισσας. Από μαθητής του δημοτικού είχε κλίση στη μελέτη. Η στάση του αυτή υποδαυλίστηκε αποφασιστικά από την οικογένεια του δείου του Στασινού Παπαχριστόδουλου, δασκάλου και ιερέα στη μητρόπολη Αμφίσσης, του οποίου η οικογένεια ανέδειξε τον μεγάλο αρχαιολόγο Χρήστο Καρούζο. Παράλληλα με τη μελέτη και την αγάπη του για το βιβλίο, ανέπτυξε υπέρμετρο ζήλο για τη λαογραφία. Σε ηλικία 17 ετών, μαθητής της Γ΄ γυμνασίου, ίδρυσε τη «Χρυσολίδα», τον πρώτο ελληνικό σύλλογο για τη συλλογή λαογραφικού υλικού, του οποίου ο φάκελος με τον «Οργανισμό» κ.ά. βρίσκεται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Αμφίσσης. Την εποχή εκείνη (1909) έκανε τη συλλογή «Τραγούδια του Παρνασσού», πολλά από τα οποία είχε ακούσει από γυναίκες των Δελφών, συγγενείς της μητέρας του. Στη διάρκεια των σπουδών του άρχισε να συγκεντρώνει σπάνιες εκδόσεις βιβλίων. Όταν αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή, διορίστηκε συμβολαιογράφος Αθηνών και διατηρούσε ένα από τα σοβαρότερα συμβολαιογραφεία: πλούτισε, πλουτίζοντας τη βιβλιοθήκη του με χιλιάδες βιβλία.

Από το 1929 άρχισε να εκδίδει την εφ. **Νομική και Συμβολαιογραφική Επιθεώρησης*. Ως ενεργό μέλος του Συμβολαιογραφικού Συλλόγου υπήρξε ένας από τους πρωτεργάτες για την ίδρυση του Ταμείου Νομικών και πολλές από τις εισιγήσεις του έγιναν δεκτές. Γνώρισε όλον τον αξιολογο κόσμο των γραμμάτων της εποχής του. Μαζί με τον συμπατριώτη του Αλέξανδρο Δελμούζο ίδρυσαν τον «Εκπαιδευτικό Όμιλο». Ο Β. Λαχανάς έγινε ταμίας και χρηματοδότης του. Το 1925, ιδρύθηκαν και λειτούργησαν, στο όνομα του αδελφού του και των ανειψιών του, το καλλιτεχνικό τυπογραφείο «Προμηθεύς», η εκδοτική εταιρεία «Ο Στοχαστής» και στη συνέχεια το βιβλιοπωλείο «Άτλας». Πίσω από τα ονόματα των συγγενών του βρισκόταν ο Β. Λαχανάς.

Η δραστηριότητα της εκδοτικής αυτής εταιρείας υπήρξε σημαντική σε μια εποχή που δεν

υπήρχαν χρήματα. Στην τριετία που λειτούργησε (1925-1928) εξέδωσε αρκετά βιβλία όπως τα *Ανέκδοτα έργα του Σολωμού* του Κ. Καροφύλλα σε χαρτί πολυτελείας, έργα του Νίκου Καζαντζάκη, του Κώστα Βάρναλη και πολλά άλλα. Για τις εκδόσεις του αυτές ο οίκος «Ο Στοχαστής» έλαβε το χρυσό βραβείο στην Έκθεση Θεσσαλονίκης. Ο πνευματικός και εκδοτικός κόσμος της εποχής εντυπωσιάζεται από την καλλιτεχνική εμφάνιση και το περιεχόμενο αυτών των εκδόσεων. Οι κριτικοί τις εκδειάζουν. Όμως οι προσοπάθειες δεν αποδίδουν οικονομικά. Το αναγνωστικό κοινό ελάχιστο: το απόθεμα των βιβλίων μεγάλο. Η εταιρεία διαλύεται, ενώ η δικτατορία Μεταξά καίει περισσότερα από 4000 αντίτυπα από το *Τι είδα στη Ρουσία* του Καζαντζάκη.

Ύστερα ο Λαχανάς νυμφεύτηκε την Καλλιόπη Πιοτσαλίτου, γόνου οικογένειας αγωνιστών του '21 από την Κυνουρία, από τις πρώτες γυναίκες γυμνασίστρες και από τις πλέον δραστήριες γυναίκες της Αθήνας. Του συμπαραστάθηκε και τον βοήθησε με όλη της τη δύναμη στη συλλογή βιβλίων. Τέκνα δεν απέκτησαν. Στην περίοδο που ακολουθεί ο Λαχανάς αναγκάζεται να παραχωρήσει το συμβολαιογραφείο του υπό όρους και να ασκήσει το δικηγορικό επάγγελμα ώσπου να πάρει τη σύνταξη του δικηγόρου, με την οποία ζούσε στα τελευταία χρόνια. Μετά το 1970 παίρνει τη μεγάλη απόφαση να δωρίσει την εκ 17000 τόμων –σπάνιων εκδόσεων– δερματοδέττων με χρυσομέννες ράχες– βιβλιοθήκη του στον Δήμο Αμφισσας, που βρήκε στέγη στο Πνευματικό Κέντρο της πόλης.

Υπάρχει πολύ ανέκδοτο υλικό στα αρχεία του Β. Λαχανά, «Λάθε βιώσας», δεν δημοσίεψε ούτε εξέδιδε κείμενα δικά του. Χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια για να τον πείσει ο γράφων να εκδώσει τέσσερα μικρά βιβλία, έναν χρόνο πριν πεθάνει. Άρθρα του δημοσιεύτηκαν ένα στη *Νέα Εστία* και τρία στα *Τετράμηνια*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Λαχανάς, *Ας μιλήσει κι ένας εκδότης ο παλιός Στοχαστής*, Αθήνα 1984· Ι. Καπέλλος, «Βασίλειος Λαχανάς», π. *Σελίδες απ' τη Φωκίδα*, τχ. 40 (Αμφισσα 1986), 1152-1153· Δρόσος Κραβαρτόγιαννος, «Βασίλειος Λαχανάς (1892-1985)», *Τετράμηνια*, τχ. 30 (Αμφισσα, Άνοιξη 1986), 2073-2074· του ίδιου, *Ιστορία της πόλεως Αμφίσσης*, τ. Β' (Συμπληρώματα), Αμφισσα, Σύλλογος των Απανταχού Αμφισσίων «Τα Σάβωνα», 1997, σ. 453-455· του ίδιου, «Η αλληλογραφία Νίκου Καζαντζάκη-Βασίλη Λαχανά», *Φωκικά Χρονικά*, τ. 6, (Αμφισσα 1997, 20-24 (αριθμέμα: Νίκος Καζαντζάκης, 40 χρόνια μετά τον θάνατό του).

ΔΡΟΣΟΣ ΚΡΑΒΑΡΤΟΓΙΑΝΝΟΣ

Λεβάντας, Χρήστος [Κυριάκος Χατζηδάκης]

(Πειραιάς, 1904-1975). Συγγραφέας, δημοσιογράφος, εκδότης, καθώς και επιμελητής ή διευθυντής εφημερίδων και περιοδικών του Πειραιά. Καταγόταν από το Φόδελε Ηρακλείου Κρήτης και το πραγματικό του όνομα ήταν Κυριάκος Χατζηδάκης. Έχασε τους γονείς του σε πολύ μικρή ηλικία με αποτέλεσμα να πρέπει να εργαστεί και να μην έχει τη δυνατότητα να σπουδάσει.

Η επαγγελματική ενασχόλησή του με τη δημοσιογραφία ξεκίνησε στα 18 του μόλις χρόνια, το 1922, ασχολούμενος με θέματα και προβλήματα του Πειραιά. Εργάστηκε στον τοπικό δημοσιογραφικό Τύπο, ως ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων όπως *Τα Νέα* (πιθανότατα με το ψευδώνυμο «ο Πειραιώτης»), *Το Βήμα*, *Ακρόπολις κ.ά., αλλά και ως συνεργάτης επαρχιακών και παροικιακών εφημερίδων όπως η *Αλλαγή* που έβγαζε στο Ηράκλειο της Κρήτης και ο *Πάροικος* του Καΐρου. Διετέλεσε επίσης διευθυντής του εβδομαδιαίου φιλολογικού εντύπου **Εφημερίς των Νέων*, το 1922, δέσφ από την οποία αποχώρησε για λόγους υγείας. Υπήρξε από τους πρώτους συντάκτες του **Οικονομικού Ταχυδρόμου* που εκδόθηκε το 1926, ενώ είχε και την επιμέλεια του *Πειραιϊκού Ημερολογίου* που εξέδωσε ο Κώστας Βάλβης το 1928. Μετά την Απελευθέρωση, στα 1945, υπήρξε ιδρυτικό μέλος και αντιπρόεδρος του πνευματικού και εκπαιδευτικού ομίλου «Φίλοι της Τέχνης», ο οποίος πέρα από τις διάφορες εκδηλώσεις που διοργάνωσε, την περίοδο 1945-1946 εξέδιδε το π. *Πορεία*. Τη διετία 1958-1960 εργάστηκε ως επιμελητής στο π. *Το Περιοδικό μας*, μια προσπάθεια πειραιαιτών λογοτεχνών να επανεκδώσουν το π. *Το Περιοδικό μας* του Γερ. Βώκου (1900-1902).

Ήταν μέλος της «Φιλολογικής Στέγης Πειραιώς» που ιδρύθηκε το 1930 και αργότερα του πολιτιστικού ομίλου «Φίλοι της Τέχνης» (1945). Πλούσια υπήρξε και η λογοτεχνική του παραγωγή με τις συλλογές διηγημάτων *Στο μεθύσι του πόνου* (1923), *Ίσιος δρόμος* (1932), *Η φαμίλια του Νώε* (1940), *Ταξίδι στο άγνωστο* (1949), *Ιστορίες του Πόρτο Λεόνε* (1960), *Εν ώρα λυκάρωτος* (1973), *Θυέλλα στο Μπάτη Μπίσκου και άλλες ιστορίες της θάλασσας και της στεριάς* (1974), το θαλασσινό αφήγημα *Πορεία κόντρα στον πυκνό και* τη μελέτη *Δυο μορφές: Δημ. Γ. Βουτυράς*

– *Ν. Χατζάρας* (1952). Το σύνολο σχεδόν του έργου του διαδραματίζεται στον Πειραιά με πρωταγωνιστές τους ανθρώπους του μόχθου και της θιοπάλης, για τους οποίους ακόμα και η απλή καθημερινότητα αποκτά τις διαστάσεις της δυσωϊωνης περιπέτειας και εξελίσσεται σε εφιάλτη. Ο αφηγηματικός φάκος του παρέμεινε σταθερά και αδιάκοπα προσηλωμένος στον μικρόκοσμο αυτών των ανθρώπων, καταγράφοντας με ρεαλιστική αντικειμενικότητα και συχνά συγκινητική απλότητα και ανθρωπιά τις προσωπικές ανυμώσεις και καταβυθίσεις τους, τις προσωπικές τους αγωνίες, ελπίδες και διαμυσισεις, οι οποίες αποκτούν τις διαστάσεις του γενικού και του πανανθρώπινου. Ο Μιχ. Περάνθης πίστευε ότι Χρήστος Λεβάντας συνδυάζει σε ολόκληρο το έργο του «την όσφρηση του δημοσιογράφου, τη διαίσθηση του λογοτέχνη, και τη καλοσύνη του ανθρώπου». Επηρέαστηκε ιδιαίτερα από τον Δ. Βουτυρά, ο οποίος υπήρξε δάσκαλός του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (Αρχειό Χρήστου Λεβάντα).

ΠΗΓΗ: www.lpa.gr και www.pireas.com/history/writers

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Ε. Χατζημανωλάκης, *Χρονικό της πειραιϊκής πνευματικής ζωής (1835-1973)* Πειραιάς 1973, σσ. 122, 130-131, 154, 158· Κ.Γ. Παπαγεωργίου, «Χρήστος Λεβάντας», στο έργο *Η μεσοπολεμική πεζογραφία*, τ. Ε', Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1992, σ. 158-177.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΤΙΟΥ

Λεβαντής, Πέτρος

(Ταταύλα Κωνσταντινουπόλεως, 1891 - Θεσσαλονίκη, 22 Οκτ. 1957). Δημοσιογράφος, εκδότης εφημερίδας, πολιτικός. Σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και αποφοίτησε με βαθμό άριστα ως δάσκαλος. Ως μαθητής ακόμη δημοσίευσε σε εφημερίδα ενυπόγραφο άρθρο που το χαρακτήριζε ο εθνικός παλμός και το πάθος για την ελευθερία και προκάλεσε την ανησυχία των τουρκικών αρχών. Η μετασχολική δράση του ενόχλησε τους Τούρκους που διέταξαν τη σύλληψή του. Τελικά, το 1912 δραπέτευσε και κατέφυγε στην μόλις απελευθερωμένη από τον ελληνικό στρατό Αλεξανδρούπολη (τότε Δεδέαγατς), όπου νοσηλευόμενος σε στρατιωτικό νοσοκομείο προκάλεσε την προσοχή της βασίλισσας Σοφίας. Ακολουθώντας κατατάχθηκε εθελοντής στον ελληνικό στρατό και

τοποθετήθηκε στη Θεσσαλονίκη για τη βασική του εκπαίδευση, ζητώντας δε να εργασθεί ως δημοσιογράφος, προσλήφθηκε αμέσως στην εφ. *Μακεδονία, ως φιλολογικός συντάκτης και ως μεταφραστής, ενώ σύντομα, το 1913, του ανατέθηκε το πολιτικό ρεπορτάζ και η αρθρογραφική στήλη, η οποία εντυπωσίασε για τη μαχητικότητα της. Η βενιζελική τοποθέτηση της Μακεδονίας και το θάρρος του αρθρογράφου οδήγησαν τον Πέτρο Λεβαντή σε κακουργιοδικεία και σε στρατοδικεία από τα οποία τις περισσότερες φορές αδωώθηκε, ενώ ανασύχρασαν και το υπουργικό συμβούλιο.

Το 1916 εμφανίστηκε ως στενός συνεργάτης του *Ρίζοπάστη, που τότε είχε πρωτοεκδοθεί στη Θεσσαλονίκη και υποστήριξε την απομάκρυνση του βασιλέως Κωνσταντίνου, κατά την επίθεση δε στρατιωτικών εναντίον των γραφείων του ο Λεβαντής τραυματίστηκε. Το 1919 ανέλαβε αρχισυντάκτης της Μακεδονίας, θέση που διατήρησε επί 25 περίπου χρόνια –εκτός από τις σύντομες περιόδους της επιστρατεύσεώς του. Η Μακεδονία, με αρχισυντάκτη και αργότερα διευθυντή τον Πέτρο Λεβαντή, όχι μόνο αντιμετώπισε με επιτυχία τον ανταγωνισμό άλλων νέων και παλαιών εφημερίδων, αλλά εξελίχθηκε σε υπολογίσιμη εφημερίδα για την εγκυρότητα, την ενημερότητα, τη στελέχωση, τον τεχνικό εξοπλισμό και την κυκλοφορία της. Το 1924 αποχώρησε από τη Μακεδονία και εξέδωσε δική του εφημερίδα, τον *Νέον Κόσμον*, μετά τη διακοπή της εκδόσεως της οποίας (επειδή το πιστόριο που αγοράστηκε από το εξωτερικό αποδείχθηκε ακατάλληλο ή οι τεχνικοί δεν γνώριζαν να το χρησιμοποιήσουν καλά), τον επόμενο χρόνο επέστρεψε στη Μακεδονία ως διευθυντής και αρχισυντάκτης της.

Όταν αποχώρησε οριστικά από τη Μακεδονία τον Ιούνιο 1936 εξέδωσε την εφ. *Ελληνικός Βορράς, με στόχο να υποστηρίξει πιο αποτελεσματικά το Κόμμα των Φιλελευθέρων και το δημοκρατικό πολίτευμα που μετά τις εκλογές του Ιουνίου και την επαναφορά του βασιλικού θεσμού αντιμετώπιζε κινδύνους. Με την κήρυξη της δικτατορίας στις 4^{ης} Αυγούστου 1936 και την αναστολή των ελευθεριών του Τύπου ο Λεβαντής διέκοψε την έκδοση της εφημερίδας του, ο ίδιος δε εξορίστηκε. Κατά τη γερμανική Κατοχή εργάστηκε στις τάξεις των αντιστασιακών οργανώσεων ΠΑΟ (Πανελλήνιος Αντιστασιακή Οργάνωση) και ΕΔΕΣ (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος), για την περιθάληση τραυματιών και αποκλεισμένων βορειοελλαδικών στρατιωτών και για τη φυγάδευση Άγγλων, ενώ για τη δράση του οι

γερμανικές αρχές παρακολουθούσαν κάθε επαφή του και είχαν επιβάλει περιορισμό στην κατοικία του επί δύο χρόνια περίπου. Αμέσως μόλις επιτράπηκε η έκδοση και μη αριστερών εφημερίδων μετά την Απελευθέρωση, εξέδωσε πάλι τον Ιανουάριο 1945 τον *Ελληνικό Βορρά*, που τον έταξε στην υπηρεσία του εθνικού αγώνα στον Εμφύλιο, στην υποστήριξη των αιτημάτων του λαού της Βόρειας Ελλάδας και του Κόμματος των Φιλελευθέρων.

Συμμετείχε ενεργά στη συνδικαλιστική δραστηριότητα των δημοσιογράφων: το 1914 ήταν από τα ιδρυτικά μέλη του Συνδέσμου Ελλήνων Συντακτών Θεσσαλονίκης και το 1916 είχε την πρωτοβουλία για την ίδρυση του Συνδέσμου Συντακτών Θεσσαλονίκης. Εξαιτίας της ιδιότητας του διευθυντή και ιδιοκτήτη εφημερίδας, μόνο το 1941 έγινε μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης, από την οποία διαγράφηκε όταν εξέδωσε τον *Ελληνικό Βορρά*.

Παράλληλα με τη δημοσιογραφική απασχόλησή του ο Λεβαντής είχε αναμείξει από το προσκήνιο ή το παρασκήνιο με την πολιτική και επηρέασε τις εξελίξεις, όχι μόνο στη Θεσσαλονίκη. Στο κίνημα του συνταγματάρχη Καρακούρα (Απρ. 1926) έπαιξε μεσολαβητικό ρόλο και απέτρεψε την άσκοπη αιματοχυσία στη Θεσσαλονίκη, ενώ στο κίνημα του 1935 (5 Μαρτ.) κατηγορήθηκε για συμμετοχή και καταδικάστηκε από το στρατοδικείο σε ειρκτή 20 χρόνων, παρέμεινε δε στη φυλακή για μεγάλο διάστημα.

Αμέσως μετά την Απελευθέρωση ως εκπρόσωπος στις κυβερνήσεις Πλαστήρα επιδίωξε την απελευθέρωση των ομήρων που κατακρατούσαν οι κινηματίες του Δεκεμβρίου. Πριν από τον πόλεμο ακόμη, αποδέχθηκε την πρόταση του Ελ. Βενιζέλου να είναι υποψήφιος και εκλέχθηκε βουλευτής το 1928, το 1932, το 1933 το 1936 και το 1946 με το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Είχε διατελέσει μάλιστα υφυπουργός Συγκοινωνιών το 1933 στην κυβέρνηση Βενιζέλου και υπουργός Προνοίας και Υγιεινής το 1945 στην κυβέρνηση Πλαστήρα. Από το 1952 ανταποκρίθηκε στον συναγεράμμο του λαού από τον στρατάρχη Αλ. Παπάγο και με άλλα 30 φιλελεύθερα στελέχη υποστήριξε την πολιτική κίνησή του, τον Ελληνικό Συναγεράμμο· στη συνέχεια ακολούθησε τον Κ. Καραμανλή μόλις δημιούργησε το πολιτικό του κόμμα το 1956, την ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση). Χρημάτισε υπουργός Γεωργίας στην κυβέρνηση Παπάγου το 1954, Κοινωνικής Προνοίας στην πρώτη κυβέρνηση Καραμανλή και Παιδείας στην δεύτερη κυβέρνηση.

Παραιτήθηκε λόγω ασθενείας τον Μάιο 1957. Κατά την υπουργική θητεία του το όνομα του συνδέθηκε με πλήθος από νομοθετήματα που συντέλεσαν στην αντιμετώπιση της κοινωνικής αποστολής του κράτους, στην ανάπτυξη της γεωργίας και στην προαγωγή της παιδείας, ενώ πρόσφερε πολλά ως δημοσιογράφος και ως πολιτικός στις εθνικές υποθέσεις και στον ελληνικό λαό, με προγράμματα λαϊκής στέγης, τη στέγαση των προσφύγων, την ανέγερση σχολείων και με την επίλυση αγροτικών θεμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Μητρώο Βουλευτών).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Η σταδιοδρομία του εκλιπόντος», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 23 Οκτ. 1957· Κανδυλικής, *Εφημερίδα-γραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', 97-112.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Λεβή, Νταούντ

(Θεσσαλονίκη, 1863 - Άουσιτς, 1943<;>). Εκδότης. Ήταν γιος του εκδότη Σαάδια Λεβή που εξέδωσε τις πρώτες εφημερίδες στη Θεσσαλονίκη, μεταξύ των οποίων την *La*Erosa* από το 1875. Υπήρξε από τους πρώτους αποφοίτους του σύγχρονου γαλλοεβραϊκού σχολείου *Moïse Allatini* της *Alliance Israélite Universelle* (Παγκόσμια Ισραηλιτική Οργάνωση, Παρίσι 1860) που απέκτησε παράρτημα στη Θεσσαλονίκη το 1864 και σχολείο το 1873. Στη συνέχεια, το 1890, προσελήφθη στην υπηρεσία διαβατηρίων της εταιρείας σιδηροδρόμων της πόλης. Στη διάρκεια της θητείας του κέρδισε την εκτίμηση της οθωμανικής ηγεσίας που του απένειμε τον τίτλο του πασά. Έως το 1919, διετέλεσε διευθυντής της Επιτροπής Ακινήτων της Κοινότητας και από το 1919 έως το 1934 κατείχε τη θέση του Γενικού Διευθυντή της Κοινότητας.

Από μικρός εργάστηκε στο τυπογραφείο του πατέρα του, για τον οποίο μετέφραζε στα ισπανοεβραϊκά κείμενα από τα γαλλικά, τα ιταλικά, τα τουρκικά και τα αρχαία ελληνικά. Είχε επίσης την ευθύνη της ετήσιας έκδοσης του ιωραηλιτικού ημερολογίου που συντόνιζε το τυπογραφείο ως προς τις ηλιακές και σεληνιακές φάσεις του έτους, αλλά και τα διάφορα σημαντικά γεγονότα της χρονιάς. Το 1895 σε συνεργασία με τον αδελφό του Σαμ και άλλους νέους εβραίους που έλαβαν γαλλοεβραϊκή παιδεία εξέδωσαν τη γαλλόφωνη εβραϊκή εφ. **Journal de Salonique*.

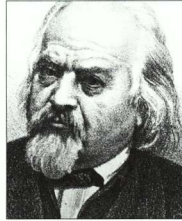
Μετά το 1934 ήταν μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Κοινότητας και ασχολήθηκε με την αναδιοργάνωση της κοινοτικής διοίκησης. Το 1942

συνέταξε έκδοση για τη δομή και λειτουργία της Κοινότητας της Θεσσαλονίκης με τίτλο *Ιστορικές σημειώσεις για την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, 1870-1940*. Όπως και οι περισσότεροι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, το 1943 συνελήφθη από τις γερμανικές αρχές Κατοχής και εκποτίσθηκε στα ναζιστικά στρατόπεδα εξοντώσεως όπου και πέθανε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Sam Levy, «Mes Mémoires», *Tesoro de los judios sefardies*, τ. VIII (1965), XLV-LX1· Rena Molho, *Les Juifs de Salonique, 1856-1919: Une Communaute hors norme*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ανθρωπιστικών Σπουδών Στρασβούργου, Οκτ. 1996, 666 σ.

ΡΕΝΑ ΜΟΛΧΟ

Λεβίδης, Κωνσταντίνος

(Κωνσταντινούπολη, 1790 - Αθήνα, 1868). Δημοσιογράφος. Επούδασε πολιτικές επιστήμες στη Βιέννη. Μυήθηκε ενωρίς στη Φιλική Εταιρεία και, ως μέλος του Ιερού Λόγου, πήρε μέρος στη μάχη του Δραγατσανίου. Στην Ελλάδα ο

Ιωάννης Καποδίστριας τον χρησιμοποίησε στην διοίκηση. Παραιτήθηκε επί Όθωνος. Από τους πιο μαχητικούς εφημεριδογράφους της οθωμανικής περιόδου, αγωνίσθηκε με αφοσίωση, επιμονή και πίστη για την εξασφάλιση συνταγματικών ελευθεριών, για την προαγωγή του Τύπου και την καχορήωση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος στην διάρκεια των ετών 1836-1868.

Τον Οκτώβριο 1836 εκδίδει την εφ. **Ελλάς*, δίγλωσσο φύλλο σε ελληνική και γερμανική γλώσσα. Η πολεμική του εναντίον της θανατοκρατίας προκάλεσε τη μηνί Βαυαρών αξιωματικών οι οποίοι, με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Φέδερ του επετέθησαν στο καφενείο «Ωραία Ελλάς» και τον εκακοποίησαν. Το επεισόδιο περιγράφεται στο φύλλο της εφημερίδας του Κ. Λεβίδη, της 17ης Νοεμβρίου 1837, σε Παράρτημα. Αποτέλεσμα της συμπλοκής, στην οποία ανεμίχθησαν και Έλληνες πολίτες υπερασπιζόμενοι τον Λεβίδη, υπήρξε η διακοπή της έκδοσης της *Ελλάδος*.

Η εφημερίδα επανεκδόθηκε ολίγες ημέρες μετά την ψήφιση του Συντάγματος της τρίτης Σεπτεμβρίου, σε ελληνική γλώσσα μόνο και με τον υπότιτλο *Εφημερίς των αρχών της 3ης Σεπτεμβρίου*. Και κατά την περίοδο αυτή ο Λεβίδης δεν έπαυσε τους

αγώνες του για την κατοχύρωση των συνταγματικών ελευθεριών, για την εξογίανση της πολιτικής ζωής και εναντίον των Ελλήνων πολιτικών που συχνά αποσκοπούσαν σε ίδια οφέλη. Παρ' όλο που στους ίδιους αγώνες είχαν αποδυθεί με τις εφημερίδες τους οι σύγχρονοί του δημοσιογράφοι Εμμ. *Αντωνιάδης και Ι. *Φιλήμων, δεν υπήρχε σύμπτωση μεταξύ τους: ανήκε άλλωστε ο καθένας τους σε διαφορετικό πολιτικό σχήμα. Σε ορισμένη χρονική περίοδο (1854-1858) στάθηκε φιλικός απέναντι στον Όθωνα για να μεταστραφεί εφόσον ο βασιλέας δεν τηρούσε τις υποσχέσεις του για την σωστή εφαρμογή του Συντάγματος. Συντέλεσε με την αρθρογραφία του στην εξέταση του τελευταίου, ενώ και ο ίδιος θρέθηκε εξόριστος, για αδιευκρίνιστους λόγους, πιθανώς διότι είχε προτείνει σε άρθρο του ως διάδοχο του θρόνου, συγγενικό πρόσωπο του Όθωνος, Ο Κ. Λεβίδης διακρίθηκε ως αρθρογράφος για τον πολιτικό του λόγο, ο οποίος υπήρξε πάντα άμεσος και οξύς, χωρίς περιστροφές και γενναίος, πράγμα που μαρτυρεί την εντιμότητα και το ήθος του δημοσιογράφου. Με την έκδοση της *Ελπίδος* συντέλεσε αποφασιστικά στην πρόοδο της ελληνικής δημοσιογραφίας.

Από τις 23 Ιουλίου 1856 έως την 1^η Σεπτεμβρίου 1859 εξέδιδε την εφημερίδα και σε γαλλική γλώσσα με τον τίτλο *L'Espérance*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Λεβίδης, *Η «Ελπίς» του δημοσιογράφου Κωνσταντίνου Ν. Λεβίδη (1836-1868)*, Αθήνα, Πυρός, 1930 και ανατ. από *Ελληνικόν Έτος* (Ημερολόγιον Ενώσεως Συνακτών), τ.2 (1930), 138-142· *Μάγερ, Ιστορία*, τ. Α', σ. 62-69.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Λειβαδάς ή Λιβαδάς, Θεαγένης

(Ληξούρι, 1827 - Βιέννη, 1903). Φιλόλογος, εκδότης. Έλαβε τα εγκύκλια μαθήματα στη γενέτειρά του και στη συνέχεια, ως υπότροφος των αρχών, στο ιεροσπουδαστήριο της Κέρκυρας. Νεώτατος σπούδασε στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και της Λειψίας από το οποίο έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα στη Φιλοσοφία. Έμαθε γερμανικά και ιταλικά. Άρχισε την επαγγελματική του σταδιοδρομία ως καθηγητής στο Ιονικό Γυμνάσιο της Κέρκυρας και κατόπιν στο ελληνικό σχολείο της Τεργέστης (1859-1870). Κατά το διάστημα αυτό είχε αποκτήσει άδεια να δημοσιεύσει στην Τεργέστη μια «φιλολογική, μη πολιτική» εφημερίδα, χωρίς όμως να την εκμεταλλευτεί (διάταγμα της 21^{ης} Απριλ. 1860). Στις 13 Φεβρουαρίου 1861, όταν ήταν, μαζί με τον Δ. *Θερεσιανό, συντάκτης της εφ. *Ημέρα* του Ι.Ι. *Σκυλίτση, υπέβαλε αίτηση να εκδώσει ένα

επιστημονικό και πολιτικό περιοδικό, και έλαβε δετική απάντηση στις 5 Απριλίου 1861. Εξέδωσε λοιπόν την εφ. *Η *Κλειώ* (23 Ιουν. /5 Ιουλ. 1861) και χρημάτισε διευθυντής της έως το τέλος του 1864, όταν παραιτήθηκε, αφού καταδικάστηκε για παραβίαση της λογοκρισίας. Αντικαταστάθηκε τότε από τον Δ. Θερεσιανό, με τον οποίο όμως συνέχισε τη συνεργασία

Το 1870 εγκαταστάθηκε στη Βιέννη όπου δίδασκε ιδιωτικά και το 1874 διορίστηκε διευθυντής της Εθνικής Ελληνικής Σχολής, θέση που κατείχε έως το 1894. Επιδόθηκε επίσης σε ιστορικές, θεολογικές και φιλολογικές μελέτες και ήταν αντεπιστέλλον συντάκτης στις ελληνικές εφημερίδες της Τεργέστης *Η *Ημέρα - *Νέα Ημέρα* και *Η *Κλειώ*, στις οποίες δημοσίευε άρθρα και επιφυλλίδες για φιλοσοφικά και φιλολογικά ζητήματα. Πολυγرافώτατος, είχε μεταφράσει μεταξύ άλλων τη *Λογική* του J. Beck (Τεργέστη 1861), τα *Στοιχεία Γενικής Ιστορίας*, από τα γερμανικά (Τεργέστη 1863) κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Χιώτης, *Ιστορικά Απομνημονεύματα Επτανήσου*, τ. Ζ', Ζάκυνθος [1900], σ. 94-95· Ηλ. Α. Τοιτσέλης, *Κεραλληνικά Σύμμικτα*, τ. Α', Αθήνα 1904, σ. 303-310· Σ.Σ. Μακρυμύχαιλος, «Η έκδοση της εφημερίδας *Ημέρα* στην Τεργέστη στα 1855 (Από την ανέκδοτη αλληλογραφία του ιδρυτού της Σμυρναίου λογιού και δημοσιογράφου Ι. Ισ. Σκυλίτση)», *Ο Ερασιστής*, έτ. Η', τχ. 43 (1970), 10-30· L. Marcheselli, *Vita e opere di D. Therianos*, Roma 1971, σ. 8-10.

LUCIA MARCHESELLI LOUKAS

Λεοντής, Απόστολος

(Μυτιλήνη, 1876 - Αλεξάνδρεια, 1943). Δημοσιογράφος, Εργάστηκε για περισσότερα από 40 χρόνια στην Αλεξάνδρεια ως δημοσιογράφος, αρχισυντάκτης και διευθυντής της καθημερινής αλεξανδρινής εφ. **Ταχυδρόμος*, της μεγαλύτερης στην Αίγυπτο. Χρημάτισε επίσης, γύρω στα 1932, αρχισυντάκτης του γνωστού αλεξανδρινού π. **Παναγίπτια*. Κατά τον Μανώλη Γαλιουράκη: «Υπήρξε φυσιογνωμία τιμίου διανοουμένου. Ως δημοσιογράφος ήταν συνεπής στις αρχές του και η στοργή του προς τους νέους διανοούμενους ήταν ανεπιφύλακτη. Πολλοί από αυτούς πρωτοδημοσίευσαν κείμενά τους στον *Ταχυδρόμο* με την φροντίδα του, τα δε κατά καιρούς δημοσιευμένα στην ίδια εφημερίδα κριτικά σημειώματά του για τα νέα βιβλία, ήσαν μάλλον κείμενα ενθαρρύνσεως παρά κριτικής. Ο Απ. Λεοντής ασχολήθηκε επίσης και με την κριτική του θεάτρου αποκλίνοντας στα ακαδημαϊκής δομής έργα, έγραψε δε και μερικά λιρικά ποιήματα».

Επίσης, έγραψε και μυθιστορήματα και θεατρικά έργα. Το βιβλίο του *Ατσάλενιες κλωστές* (1926) είχε κυκλοφοριακή επιτυχία και επαινεθήκε από την κριτική, μάλιστα ο νεοελληνιστής D.C. Hesseling έγραψε εκτενώς και φιλοφρονητικά γ' αυτό. Άλλα δύο μυθιστορήματα τα *Πύργος του Μπουλκλείου* (1931) και *Αννίκα* (1937) πορεύτηκαν παρόμοια, το θεατρικό του *Σκλάβος στο Μόσχο* (1927) παίχτηκε την ίδια χρονιά από τον θίασο της Μαρίας Κοτοπούλη. Γενικά όλα τα έργα του στις ημέρες τους κινήθηκαν θετικά, όμως, όπως επισημαίνει ο Παλουράκης, «λησμονήθηκε μετά τον θάνατό του, γιατί το έργο του δεν είχε την απαραίτητη εκείνη πνοή που χαρακτηρίζει τα γνήσια λογοτεχνικά έργα». Ο Λεοντής υπήρξε από τους στενούς φίλους του Κωνσταντίνου Καβάφη, αρκετές φορές τον υποστήριξε από τις στήλες του *Ταχυδρόμου* και ήταν αυτός που τον νεκρολόγησε στην κηδεία του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: D.C. Hesseling, *Uit Hellas' heden en verleden. Haarlem* 1927, σ. 192-195· «Αφιέρωμα στον Καβάφη», π. *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 108 (Δεκ. 1963), 708· Τίμος Μαλιάνος, *Φύλλα τετραδίου και άλλα*, Αθήνα 1963, σ. 48· Γ.Α. Παπουτσάκης, *Καβάφη Πεζά*, Αθήνα 1963, σ. 149· Μαν. Παλουράκης, «Λεοντής Απόστολος», *Λογοτεχνική Εγκυκλοπαίδεια Χάρη Πάτσι*, τ. Β', σ. 284· Βαγγ. Καραγιάννης, «Ο θάνατος του Καβάφη», *Τέχνη του ΕΛΙΑ*, τ. Β' (1989), 97-98· Κ. Μίσσιος, «Για τους Λόγγο, Δ.Ν. Βερναρδάκη, Ερπάλωτη και Α.Π. Λεοντή», π. *Αισιολικά Γράμματα*, τχ. 201 (Μάης-Ιούν. 2003), 30-31.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Λεοντής, Δημήτριος

(Μυτιλήνη, 1910 - 13 Φεβρ. 2000). Δημοσιογράφος. Τέλειωσε τα εγκύκλια μαθήματα στο νησί. Αφού φοιτήσει δύο χρόνια στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, την εγκαταλείπει για οικονομικούς λόγους και εργάζεται στη Μυτιλήνη, στην αρχή ως συντάκτης της εφ. *Ελεύθερος Λόγος και στη συνέχεια ως αρχισυντάκτης της εφ. *Φως, ενώ ταυτοχρόνως ήταν ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων. Το 1939 εκδίδει την εφ. *Εξέλιξις*, της οποίας η έκδοση διακόπτεται με την κήρυξη του πολέμου από τους Ιταλούς. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής εργάζεται στο «Άσυλο Ψυχοπαθών», Λέσβου και στη συνέχεια στην UNRA, ενώ το 1947, μετά από διαγωνισμό, διορίζεται στο

Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Νομού Λέσβου όπου υπηρετεί έως τις 31 Δεκεμβρίου 1975. Υπήρξε ακόμα μέλος διοικητικών συμβουλίων των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων Μυτιλήνης, του Βοστανείου Νοσοκομείου, του ΠΙΚΠΑ, του Θεραπευτηρίου Λέσβου «Η Υγεία» κ.ά.

Στα γράμματα εμφανίστηκε πολύ νέος, το 1925, ως μέλος της επονομαζόμενης «Εννεάδας», η οποία, έως το 1927, κυκλοφόρησε τα νεανικά έντυπα *Γερουσία*, *Καμπανάκι* και *Νιότη*. Η παρουσία του έκτοτε, στην πνευματική και πολιτιστική ζωή Μυτιλήνης, ήταν συνεχής και πολυδιάστατη. Ασχολήθηκε με πολλά είδη του λόγου και διακρίθηκε ιδιαιτέρως για την κριτική του σκέψη. Ο λόγος του ήταν ορθός, εύστοχος, διαυγής, με ήθος. Κάποιοι από τις μονογραφίες του κυκλοφόρησαν σε ανάτυπα και ένα θεατρικό του έργο – που παίχτηκε με επιτυχία – τυπώθηκε σε βιβλίο. Τα λοιπά γραφτά του είναι κατασπαρμένα σε διάφορα έντυπα, απλησίαστα πλέον, πλην της εφ. *Εξέλιξις*, η προσφορά της οποίας στην πνευματική ζωή του νησιού υπήρξε μεγάλη, παρά τη σύντομη ζωή της.

Η εφ. *Δημοκράτης, του οποίου ήταν στενός συνεργάτης για πολλές δεκαετίες, έγραψε: «Ήταν ένας ακέραιος άνθρωπος που διακρίθηκε[...] Δεν έκανε οικογένεια και δεν είχε παιδιά αλλά ποτέ και ούτε και στη θανά του φάνηκε δυστυχής και άκληρος[...]». Οι «παλιοί φεύγουν», εκείνοι που σαν τον Δ. Λεοντή υπήρξαν άριστοι λειτουργοί του δημοσίου και ακέραια μέλη της κοινωνίας «φεύγουν». Ας μείνουν τουλάχιστον οι «αρχές» τους σαν φάροι στους νεότερους». Στη συγγραφική του παραγωγή συγκαταλέγονται τα βιβλία *Επίκαιρα* (1935), *Η απελευθέρωση της Μυτιλήνης, 8 Νοεμβρίου 1912*, *Θεατρική ηθογραφία* (1968) και τα ανάτυπα «Λέσβιοι θάρδοι της Βυζαντινής μουσικής» (1987), «Ο Μητροπολίτης Μυτιλήνης Ιάκωβος ο από Σισσανίου και Σιατίστης (1907-1987) και ο «Ν. Δαμδούμης ο αιολικός ακέραιος άνθρωπος» (1989).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στάμ. Σταμάτιου, «Οι Παναγιές της Λέσβου», π. *Μπουκέτο* (5 Ιαν. 1939), 7-8· Π. Παλαιολόγος, «Ναυαγοί στην Αθήνα», εφ. *Το Βήμα*, 10 Σεπτ. 1960· «Η εορτία θεατρική παράσταση», π. *Ποιμήν*, τχ. 11-12 (Νοέ.-Δεκ. 1962), 316-318· «Διαλέξεις. Η απελευθέρωση της Μυτιλήνης», εφ. *Βραδυνή*, 5 Ιαν. 1963· «Ο λογοτέχνης κ. Νικ. Αθανασιάδης δια το έργο του κ. Δημ. Λεοντή», εφ. *Δημοκράτης*, αρ. φ. 4942, 23 Νοε. 1968· «Ο κ. Δημ. Λεοντής μας γράφει αποσυρόμενος από την υπηρεσία», εφ. *Δημοκράτης*, αρ. φ. 5940, 1 Ιουν. 1972· Γ. Χατζηθασίλειου, «Δ. Π. Λεοντή, Ο Μητρ. Ιάκωβος και ο Ν. Δαμδούμης», π. *Άγασος* (1991)· «Επάξια Διάκριση», εφ. *Λεσβιακός Κήρυξ*, αρ. φ.

8903. 29 Μαρτ. 1991· Κ. Μίσσιος, «Δημήτρης Π. Λεοντής. Ο λόγιος-δημοσιογράφος. Ο κοινωνικός λειτουργός. Ένας "Ευπατρίδης" της πνευματικής ζωής του νησιού μας», στο *Μυτιλήνιο λόγοι και λογοτέχνες*. Μυτιλήνη 1994. σ. 361-363 του ίδιου. *Ανθολόγιο Λέσβιων Ποιητών*, τ. Β'. Μυτιλήνη 1998, σ. 356-359· Ντόρα Πολίτη, «Ευδυτηνής και Ανδρωπος ο κ. Δ. Π. Λεοντής», εφ. *Δημοκράτης*, αρ. φ. 12068. 23 Μαΐου 1996· «Πένθη: Δημήτριος Λεοντής», εφ. *Δημοκράτης*, αρ. φ. 12957, 16 Φεβρ. 2000.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Λέος, Δημήτρης

(Πειραιάς, 1922<;> - Γιοχάνεσμπουργκ, 1998). Συγγραφέας. Αφού τελείωσε το Τεχνικό Κολέγιο Πειραιά έγινε καθηγητής της Μηχανικής Σχολής στην ίδια πόλη, όπου ανάμεσα στους μαθητές του ήταν ο διακεκριμένος «Ποιητής της Ειρήνης» Αποστόλης Παριανός, που ζει στην πόλη Μπενόνη, έξω από το Γιοχάνεσμπουργκ. Αφότου μετανάστευσε στη Νότια Αφρική, ο Λέος ασχολήθηκε με την εκπαίδευση μαύρων κυρίως φοιτητών ως ιδιοκτήτης και διευθυντής του «Leos Engineering College», μία σχολή σχεδιαστών και άλλων συναφών επαγγελματιών.

Ήταν τακτικό μέλος του Επιμελητηρίου Μηχανολόγων του Γιοχάνεσμπουργκ. Από το 1962 έως το 1972 ήταν τακτικός συνεργάτης της εφ. *Νέα Ελλάδα* όπου κρατούσε την εβδομαδιαία στήλη «Εδώ Γιοχάνεσμπουργκ». Υπήρξε η «ατμομηχανή» του λογοτεχνικού και πολιτιστικού π. *Ο Σταυρός του Νότου* (Γιοχάνεσμπουργκ. Ν. Αφρική, πρώτη περίοδος 1961-1962, δεύτερη περίοδος 1977-1984), καθώς και τακτικός συνεργάτης της εφ. **Αφρικανίς/Ελληνικός Τύπος*.

Έγραφε διηγήματα και μυθιστορήματα που περιέγραφαν με ζωντανά χρώματα τη ζωή των ελλήνων μεταναστών στη Ν. Αφρική και το γράφημά του ήταν σοβαρά επηρεασμένο από τον Δ. Βουτυρά και τον Π. Ιστράτι. Το πρώτο του βιβλίο, με τίτλο *Ανεξάρτητες Στιγμές*, εκδόθηκε στην Αλεξάνδρεια το 1943 και το τρίτο του, με τίτλο *Κάποιοι Κόσμοι*, το 1955. Άλλα βιβλία του ήταν: *Η ζωή που δεν έζησε* (Αθήνα 1952), *Εδώ Γιοχάνεσμπουργκ* (Αθήνα 1975), *Ο Τελευταίος Μετανάστης* (Αθήνα 1979), *Το Τσίρκο* (2^η έκδ., Σμυρνωτάκης, Αθήνα 1989) και *Ο Χριστός πέθανε στο Νατάλ* (Γωλκός 1992). Έκανε μία σειρά από ομιλίες λογοτεχνικού και πολιτιστικού περιεχομένου στη Ν. Αφρική και τον Πειραιά. Ανάμεσα στα βραβεία του ξεχωρίζει το «Βραβείο Λουντέμη» που του απονεμήθηκε το 1988.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον υπογράφωντα, Γιοχάνεσμπουργκ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ε.Α. Μάντζαρης, «Έλληνες Λογοτέχνες στη Νότια Αφρική», π. *Διαβάτω*, αρ. 37 (Δεκ. 1980), 47-52.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Λεσβιακά Γράμματα

Φιλολογικό και καλλιτεχνικό περιοδικό των Νέων, Μυτιλήνη, 15 Ιαν. 1844 - 15 Οκτ. 1944, αρ. τχ. 1-6. Υπεύθυνος: Μίλητος *Παρασκευαΐδης, καθηγητής γυμνασίου· στο τχ. 3 αναφέρεται συντακτική επιτροπή από είκοσι ονόματα (μεταξύ των οποίων και πέντε γυναικεία) που πρέπει να ήσαν τελειόφοιτοι του γυμνασίου. Τρίστιλο, διαστάσεων 30x19,5 εκ., τυπώθηκε στο τυπογραφείο «Ταχυδρόμου» με τη φροντίδα των Κώστα Παυλή και Δημ. Καλδῆ.

Ο Φιλοτεχνικός Όμιλος Νέων Μυτιλήνης ήταν δημιουργήμα των επονιτών του νησιού στην περίοδο της Κατοχής. Ήταν νόμιμο σωματείο με πολιτιστικούς σκοπούς, κι έτσι μπορούσε να εκδίδει το π. *Λεσβιακά Γράμματα*. Η έκδοσή του εγγράφεται στη στρατηγική της ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων) για παρέμβαση στον χώρο του πολιτισμού, αξιοποιώντας τα περιθώρια της νομιμότητας στο καθεστώς της Κατοχής. Ο Φιλοτεχνικός Όμιλος ακροβατούσε ανάμεσα στη νομιμότητα και την παρανομία, όπως συνέβαινε με όλα τα παρόμοια σωματεία. Το περιοδικό ήταν λογοτεχνικό, στην παράδοση της πνευματικής ζωής της Λέσβου. Αποτέλεσε συνέχεια ενός μαθητικού εντύπου, των *Μαθητικών Σελίδων*, που είχε κυκλοφορήσει το 1943 από μια παρέα φωτισμένων εκπαιδευτικών, με κείμενα μαθητών τους. Η ομάδα αυτών των εκπαιδευτικών υπερέβαινε τα απλά καθήκοντα του δασκάλου και καθοδηγούσε μία γενιά νέων ανθρώπων στα μονοπάτια της πνευματικής ζωής, με ένα ευρύτερο όραμα: το όραμα της ιδεολογίας του σοσιαλισμού, το οποίο επηρέαζε και τις απόψεις του περιοδικού γύρω από θέματα τέχνης και λογοτεχνίας.

Στο πρώτο τεύχος δηλώνεται πως σ' αυτό θα «συνεργάζονται μόνον νέοι», αλλά στη συνέχεια δημοσιεύονται και κείμενα δόκιμων λογίων. Ορισμένα αναδημοσιεύονται από αθηναϊκά έντυπα, όπως λόγου χάρι η επιφυλλίδα του Κ. *Βάρναλη για τον Σωκράτη, που αναδημοσιεύεται από την εφ. **Πρωία*. Άλλα είναι πρωτότυπα και αφορούν εν γένει τη ζωή του νησιού, όπως την ίδρυση Δημοτικής Βιβλιοθήκης ή το Καρναβάλι της Λιγιάσου. Ενδιαφέρον έχει η δημοσίευση άρθρου για τον Ναυ. Λαπαδιώτη (αρ. τχ. 3), που ακολουθείται από τη διευκρίνιση ότι το περιοδικό δεν θέλει να εξάρει

τη μορφή του ποιητή που αυτοκτόνησε, πρακτική που αποδοκίμαζε γενικώς η Αριστερά. Μετά την Απελευθέρωση έπαιξε την έκδοσή του (Βλ. επίσης τα *Λ/α *Ηπειρωτικά Γράμματα* και **Ξεκίνημα* του ΕΟΠ. Θεσσαλονίκη).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΜ (πλ. σ.), ΕΛΙΑ (αρ. τχ. 3).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Απ. Αποστόλου, *Μηνες*, Αθήνα, εκδ. Καπόπουλου, 1985· Οντέτ Βαρών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987· Π. Αργύρης, «Λεσβιακά Γράμματα», π. *Μυτιλήνη*, τ. Γ' (Μυτιλήνη 1989), 121-136 (πλήρης αποδελτίωση περιεχομένων).

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ-ΒΑΣΕΡ

Λεσβιακός Κήρυξ

Εβδομαδιαία ανεξάρτητη πρωινή εφημερίδα. Μυτιλήνη. 15 Μαρτ. 1959 - 27 Μαρτ. 2004. Εκδότης-διευθυντής: Αθανάσιος *Καρβελάς. Μετά την εκδήμια του το 1968, τη διεύθυνση και έκδοση ανέλαβε η αδελφή του Αμαλία *Καρβελά. Αρχισυντάκτες: Άγγελος *Ταπανλής (έως το καλοκαίρι του 1960), Γεώργιος Φωτίου. Εβδομαδιαία / καθημερινή (από την 1^η Σεπτ. 1959), τετρασέλιδη, οκτάστυλη, διαστάσεων 58x43 εκ. Τιμή φύλλου: 500/1000 δρχ. πληρωστικές (1951), 1.5 δρχ. (1960). Τυπωνόταν στην αρχή στα τυπογραφεία του *Ιαχυδρόμου* και μετά σε δικιά της στη Στοά Γρηγορίου, με αρχηγό της τον Σταύρο Γεωργαλά και βοηθούς τους Γιώργο Αράπη και Γιώργο Γεωργαλά.

Η έκδοση του *Λεσβιακού Κήρυκα* έδωσε σημαντική ώθηση στη λεσβιακή δημοσιογραφία καθώς ανάγκαζε τις εφημερίδες που κυκλοφορούσαν να βελτιώσουν την ύλη τους για να κρατήσουν τους αναγνώστες τους. Οι τέσσερις σελίδες του φύλλου, που την περίοδο εκείνη –ίσως τη χειρότερη του λεσβιακού Τύπου μετά την Κατοχή και τον Εμφύλιο– δεν εύρισκε κανείς ούτε στις εφ. Ο **Δημοκράτης* και **Στέμμα*, παρ' όλο που τις διέυθυναν ο Τέρπανδρος **Αναστασιάδης* και ο Αθανάσιος **Γκράβαλης*, αντίστοιχα, δύο καθιερωμένοι δημοσιογράφοι.

Έτσι, τα «Αθλητικά» (και με φωτογραφίες, που δεν τολμούσαν οι ανταγωνίστριες να βάζουν, αφού οι τσιγκογραφίες ετοιμαζόνταν στην Αθήνα), τα «Καλλιτεχνικά» και τα «Λογοτεχνικά» είχαν στη διάθεσή τους σημαντικό χώρο. Το ίδιο συνέβαινε με τα ρεπορτάζ από διάφορα συμβάντα (που και αυτά αποτελούσαν είδος μη εμφανιζόμενο έως τότε), τις διάφορες αρχές, τα χρονογραφήματα και τις χιουμοριστικές αναφορές, τα οποία συντέλεσαν ώστε γρήγορα η εφημερίδα να καθιερωθεί και να αποκτήσει την εμπιστοσύνη των λογίων του νησιού, που την συνέδραμαν με τις συνεργασίες τους. Άλλωστε ο Άγγελος Ταπανλής, δημοσιογράφος πεπειραμένος –εργαζόταν χρόνια στον *Εθνικό Κήρυκα*–, έκανε την εφημερίδα νευρώδη και καυστική, με κείμενά του πάντοτε πρωτότυπα, χωρίς αναδημοσιεύσεις από τον αθηναϊκό Τύπο.

Στενοί συνεργάτες της περιόδου αυτής ήταν οι Τάκης Ψαράκης, Σάββας Χαλβατζής, Κώστας Μίσσιος και Στρατής Καρίνος, καθώς και οι λογιόφιλοι Δήμος Παροδίτης, Σίτας Καραγκάκη, Στρατής Παρασκευαΐδης, Πάνος Ευαγγελίνος, Μίλτης *Παρασκευαΐδης, Νικήτας Αλισάφης, Ρος Μακωλεί, Δημήτριος Γρ. Βερναρδάκης, Παναγιώτης Σκεπάρνης κ.ά. Για κάποιο διάστημα (1971-1975) σκόλια και άρθρα έγραφε ο Μίμης Ελευθεριάδης. Τα τελευταία χρόνια είχε αρθρογράφο τον Γιάννη Αναγνωστό.

Η εφημερίδα υποστήριζε, κατά κανόνα, υποψήφιους δουλευτές συντηρητικών κομμάτων, άλλωστε και ο Ταπανλής και ο Φωτίου δημοσιογραφούσαν πάντοτε στα συντηρητικά φύλλα του νησιού, ενώ ο Καρβελάς ήταν παλιότερα συνεργάτης του βουλευτή της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) Γεωργίου Βιτούλια. Η εφημερίδα έκλεισε αμέσως μετά τον θάνατο της εκδότριας (27 Μαρτ. 2004), αφού είχε συμπληρώσει 45 χρόνια συνεχούς παρουσίας στη δημοσιογραφική ζωή της Μυτιλήνης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.). ΔΚΒΜ. ΕΒΕ, πλήρης σειρά υπήρχε στα γραφεία της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Μίσσιος, *Τα Μυτιληνά*. Αιγάλεω 1976. σ. 12-14' του ίδιου. «Για εικοσόχρονα του Λεσβιακού Κήρυκα», π. Απανεμιά, τχ. 9 (Ιαν.-Μάρτ. 1979). 216-217' «Τριάντα Χρόνια Λεσβιακός Κήρυκας», εφ. *Λεσβιακός Κήρυξ*, αρ. φ. 8506. 25 Σεπτ. 1989 και άλλες επτά συνέχειες: Κ.Γ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιληνή*, Μυτιλήνη 1991, λ/α 50' Αντ. Πλάτων. «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991). 215.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

γίωργη 22. Από το 1960 σε ιδιόκτητα γραφεία-τυπογραφεία (οδ. Τριταΐας 5. Ακαδημία Πλάτωνος).

Αναφερόταν σε θέματα μόνο λεσβιακού ενδιαφέροντος, είτε αυτά προέρχονταν από το νησί, είτε από τους διαμένοντες στην Αθήνα και τα περίχωρα Λέσβιους, που τότε άρχισαν να μεταναστεύουν κατά χιλιάδες στην πρωτεύουσα, στην αρχή λόγω κυρίως της επικρατούσας μετεμφυλιακής κατάστασης και λίγο αργότερα –από τα μέσα της δεκαετίας του 1950– λόγω της ανεργίας, με αποτέλεσμα το νησί των 160000 κατοίκων γρήγορα να μείνει με 100000 κατοίκους. Έτσι, η εφ. *Λέσβος* ήταν τότε ο μοναδικός συνδικτικός κρήκος του Λέσβιου, καθώς το πρώτο τοπικό σωματείο, η «Λεσβιακή Παροικία», ιδρύθηκε το 1966 θγάζοντας και το ομότιπλο έντυπό της. Μόνο προς τα μέσα της επόμενης δεκαετίας άρχισαν να συσπειρώνονται, κατά τους τόπους προέλευσής τους οι εκ Λέσβου, ιδρύοντας σωματεία και εκδίδοντας έντυπα πολυσέλιδα και με καλή ύλη.

Από τότε φυλλορρόσηαν οι συνδρομητές της και το 1981 έκλεισε. Όσο κυκλοφορούσε όμως η προσφορά της ήταν –και πρέπει να θεωρείται– αξιόλογη. Άλλωστε, κοντά της θρέθηκαν αρκετοί σημαντικοί λογοτέχνες του νησιού. Ο Κλεάνδης Παλαιολόγος ήταν μόνιμος χρονογράφος, η Ελένη Μυρογιάννη-Σαραντάκου και η Πέπη Δαράκη, με ποιήματα και διηγήματα και η πρώτη και με ποικίλα κείμενα η δεύτερη, συνεργάζονταν ιδιαίτερως τακτικά, όπως και οι Μιχάλης Καλλοναΐος, Αλέκος *Αντωνιάδης-Γιαννακός, Μίλτης *Παρασκευαΐδης, Γιώργος *Βαλέτας και άλλοι πολλοί. Να σημειωθεί ακόμα ότι πολλοί λέσβιοι λογοτέχνες είχαν φιλοξενηθεί στις σελίδες της και οι παρουσιάσεις βιβλίων ήταν συχνές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Μίσσιος, «Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιληνή», Μυτιλήνη 1989, λ/α 39, σ. 22' Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 218.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Λέσβος

Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και των Ειδήσεων, εκδομένη Δευτέραν-Τετάρτην-Παρασκευήν, Μυτιλήνη, 3 Μαΐου 1911 - Μαρτ. 1916. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Ν.Α. Ταχτατζής. Το 1913 την αγόρασε ο Μήτσας Κουρτζής. Αρχισυντάκτης: Άγγελος Σημηριώτης (έως το 1915), στη συνέχεια ο Χρυσάνθος *Μολίνος, Διαχειριστής: Θρ. Δουβαλετέλλης, Τρισεβδομαδιαία / καθημερινή (από το 1913), τετρασελίδη,

Λέσβος

Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Πολιτική Εφημερίς των Λεσβιακών συμφερότων, Αθήνα, 24 Σεπτ. 1951-1981, αρ. φ. 1-146. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Δ. Ιακ. *Ψωμαδέλλης. Από το 1976 εκδότης-ιδιοκτήτης-διευθυντής γίνεται ο Ιάκωβος Ψωμαδέλλης, γιος του Δημητρίου, ο οποίος έκτοτε προσδιορίζεται στον λογότυπο ως «Ιδρυτής». Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 43x29 εκ. / 52x34 εκ. (από το 1977). Τιμή φύλλου: 10 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: ιδιωτών 350 δρχ., συλλόγων κ.ά. 800 δρχ., δήμων κ.ά. 2000 δρχ., εξωτερικού 40 δολ. (1981). Γραφεία: οδ. Πετριώας 8. Τυπογραφεία: οδ. Δελι-

Χρυσάνδος Μολίνος, ο οποίος εξιστορεί το συμβάν: «Στα 1915 αντικατέστησε το Σημηριώτη ο υποφαινόμενος, νεαρός τότε και αρκετά αυθάδης. Δεν εδίστασε μάλιστα να... ξιφουλκήσει και κατά του Βενιζέλου ακόμα (Είναι ο πιο βαρύς ψυχικός λεκές της ζωής μου), έτσι τόσο ο Μ.Π. Κουρτζής, όσο και ο υποφαινόμενος, φρενθίκαμε φεφνδονισμένω στην Αθήνα για πολιτικούς λόγους».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΚΒΜ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 576, σ. 90' του ίδιου, «Ληροφορημένες μορφές, Μήτσας Κουρτζής, Ο διαμόνιος εκπολιτιστής της Λέσβου», π. *Λεσβιακή Παροκία*, τχ. 95 (Μάιος-Ιούν. 1986), 5' Χρυσάνδου Μολίνος, «Για το λεσβιακό τύπο», π. *Λεσβιακές Σελίδες* (1950), 67-72' Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 191,196' Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 218.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Τα Λευκά Όρη

*Εφημερίς του λαού, εκδίδεται κατά Σάββατο, Χανιά, 10 Απρ. 1881 - 24 Αυγ. 1885, σ. φ. 1-170 (με διακοπές). Ιδιοκτήτης-εκδότης-υπεύθυνος συντάκτης: Κ.Κ. Μητσούτακης, δικηγόρος. Ο τίτλος επιβλητικός, με κεφαλαία γράμματα, κάτω τις λέξεις «Λευκά Όρη», που εκτείνονται σε μήκος 20 εκ. Ο υπότιτλος σε δύο σειρές, ακριβώς κάτω από τον τίτλο, στο ίδιο μήκος, με κεφαλαία γράμματα επίσης, μικρότερον διαστάσεων. Στο φ. 36 (10 Φεβρ. 1882) ο τίτλος γίνεται **Λευκά Όρη** και καλύπτει με μεγάλων διαστάσεων κεφαλαία γράμματα όλο το πλάτος της σελίδας χωρίς υπότιτλο. Διακοπές έκδοσης: στο φ. 44 (15 Απρ. 1882) με την ένδειξη «Έτος Β'»· μετά το φ. 45 (22 Απρ. 1882) η έκδοση σταματά για διάστημα δεκαεπτά μηνών, καθώς το φ. 46 κάνει την εμφάνισή του στις 25 Σεπτ. 1883, μονόφυλλο. Το εκδοτικό χάσμα συνεχίζεται έως την Τρίτη 7 Φεβρ. 1884, οπότε εκδίδεται το φ. 47, Δίπλα στο «Έτος Β'» προστίθεται η ένδειξη «Περίοδος Β'», Εβδομαδιαία: αρχικά Σάββατο, αργότερα Τετάρτη (από το φ. 10, 10 Ιουν. 1881), κατόπιν Πέμπτη (από το φ. 37, 18 Φεβρ. 1882) και τέλος δισβδομαδιαία. Τρίτη και Σάββατο (από το φ. 47, 7 Φεβ. 1884). Τετρασέλιδη, τρισηλίη, διαστάσεων 40x28 εκ. Τιμή φύλλου: 40 παράδες. Συνδρομές: ετήσια Κρήτη 2 μετζίσια αργυρά και εξεμνηνιαία 1,5 μετζ· ετήσια εξωτερικού 3 μετζίσια αργυρά. Τιμή καταχώρησης: «δι' εκάστην γραμμήν [..] γρόσια 3, ειδοποιηθείς γρ. 2». Από το φ. 47 οι τιμές μειώνονται σε 2 γρ. και 1 γρ. αντίστοιχα. Διευθυντής τυπογραφείου: Γεώργιος Γυπακίης (1884). «Εκ του εν Χαλέπα τυπογραφείου».*

πεντάστηλη, διαστάσεων 45x30 εκ. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά (1913). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 20 δρχ., εξωτερικού 30 δρχ. Γραφεία: Εμπορική Στοά, αρ. 14, 15, 16, 17. Υπογραφή: οδ. Παύλου Κουντουριώτου.

Φιλοβασιλική εφημερίδα, αν και τον καιρό εκείνο οι Λέσβιοι κατά τη συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν βενιζελικοί. Εκσυγχρονίστηκε τεχνολογικά όταν την ανέλαβε ο Μ. Κουρτζής και συνεργάστηκε με καταξιωμένους λογοτέχνες. Απέκτησε ληνοτυπία τοιχογραφικά και έκανε ειδική εκτύπωση (χαρτί, μελάνι κ.ά.) για τον βασιλιά. Συνάκουσθα οργανώσε δίκτυο ανταποκριτών στην Αθήνα και το εξωτερικό. Ειδικώς γι' αυτήν έγραφαν χρονογραφήματα ο Ηλ. Νιρβάνας και ο Γρ. *Ξενοπούλος και συνεργάζονταν οι Ηλ. Ηλιάδης, Κλ. Μαργιλις κ.ά. Με τις βελτιώσεις αυτές και τις συνεργασίες της θεωρήθηκε ως μία από τις καλύτερες εφημερίδες της Ανατολής.

Τον Μάρτιο 1916, σύμφωνα με τον Γ. *Βαλέτα, οι Σύμμαχοι έκλεισαν την εφημερίδα εξαιτίας των αντιβενιζελικών της φρονιμάτων και εξόρισαν τον Μήτσα Κουρτζή. Μαζί του και ο αρχισυντάκτης

ρός. Αυτό σημαίνει ότι ευθύς εξ αρχής το έντυπο τοποθετείται εχθρικά προς τον Γενικό Διοικητή Ι. Φωτιάδη Πασά, την αστυνομική και δικαστική υπηρεσία και τους συμβούλους που στήριζαν τον διοικητή. Ο Κωνσταντίνος Κ. Μητσotάκης, ψυχή της εφημερίδας και ο μόνος επώνυμος αρθρογράφος, στέλεχος του εκκολλητού τότε Κομματός των Προοδευτικών ή Φιλελευθέρων ή Ξυπόλητων, υπογράφει στο πρώτο φύλλο «Το Πρόγραμμα». Έξι είναι οι βασικές αρχές της εφημερίδας που παρατίθενται σε επιγραμματικό λόγο: «α΄) Πατριωτική ειλικρινής υπερασπισίς των απαγαργάπτων δικαιωμάτων του λαού. β΄) Αυστηρά οικονομία του χρηματός του τόπου και εξέλεξις της διαχειρίσεως αυτού. γ΄) Αποκεντρωτικών Διοικητικών σύστημα και απαλλαγή του πλημμελούς συστήματος της πολυγραφίας [πιθανότατα λανθασμένη γραφή της λέξης «πολυγραφία», δηλ. «γραφειοκρατία»]. δ΄) Υποστήριξις ακραιφνώς της παιδείας και προ πάσης της δημοτικής εκπαιδεύσεως του λαού. ε΄) Εξευερίσις δρόμων προς ανακούρσιον της των Γεωργών τάξεως, εμπύχσιον της βιομηχανίας και του εμπορίου. στ΄) Αμερολήπτως και δικαία υποστήριξις των προσώπων, άτινα δικαιούνται να μετώσισι των δημοσίων αξιωμάτων». Δηλώνεται ότι οι στήλες της εφημερίδας θα είναι «άνοικται εις πάντα, όστις υπό αληθή και επιστημονικήν συζήτησιν και εξέτασιν προς το καλόν του τόπου έχει την ευχαρίστησιν να διαπραγματευθή οιοσδήποτε ζήτημα εκ των ανωτέρω». Η υπόλοιπη πρώτη σελίδα καλύπτεται από άτιτλο άρθρο του Κ. Μητσotάκη, που κρίνει την πολιτική κατάσταση της Κρήτης, γνωματεύει περί της χρησιμότητας του Τύπου και συμπεραίνει, περιαιτιολογώντας έμμεσα, ότι οι Κρήτες δημοσιογράφοι «έχουσι δύο οδούς να βαδίσωσι και η μεν άγει προς το τέλος των δεινών των Κρητών, η δε προς αύξησιν αυτών».

Με «Ειδοποίησι» στην πρώτη σελίδα του φ. 1 αλλά και σε επόμενα φύλλα ενημερώνει τους συνδρομητές *Των Απτερών ότι θα τους αποστέλλεται η εφ. Τα Λευκά Όρη έως την επανέκδοσή της εφημερίδας, Τα Απτερα και ο εκδότης Ιωάννης Γ. Παπαδάκης, παρά τις άδωδικές αποφάσεις των τοπικών δικαστηρίων, ύστερα από έφεση του εισαγγελέα, οδηγούνται σε νέες περιπέτειες, για δήθεν συγκρατική δυσφήμιση κατά του μεταπράτου-εμπόρου Βελή Ρεράκη. Η επανέκδοσή αναβάλλεται και ο Ι. Παπαδάκης σύρεται ως βασικός μάρτυρας στην αρχόμενη εκδίκαση (11 Ιουν. 1881) της πολύκροτης υπόθεσης του ραβδισαού του Κ. Μητσotάκη

ΛΕΥΚΑ ΟΡΗ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΙΣ ΚΑΤΑ
ΕΠΙΣΤΗΛΑΙ ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ

<p>Τοια εφημερίδα ανήκει εις τον Κωνσταντίνον Κ. Μητσotάκη, ο οποίος είναι ο μόνος υπεύθυνος της εφημερίδας. Ο Κωνσταντίνος Κ. Μητσotάκης είναι ο μόνος υπεύθυνος της εφημερίδας. Ο Κωνσταντίνος Κ. Μητσotάκης είναι ο μόνος υπεύθυνος της εφημερίδας.</p>	<p>ΕΠΙΣΤΗΛΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ</p> <p>ΕΤΟΣ 1881-1882 ΕΠΙΣΤΗΛΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ</p>	<p>ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ</p> <p>ΕΤΟΣ 1881-1882 ΕΠΙΣΤΗΛΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ</p>
--	--	--

από τον διοικητικό σύμβουλο Ρούσο Κουνδουράκη. Στην παρωδία δίκης που ακολουθεί για έναν μήνα, ερήμην του Κουνδουράκη, η αστυνομία διαστρέφει τα στοιχεία, αλλοιώνει τα πισωτήρια, ενοχοποιεί τον Παπαδάκη, κατά του οποίου γίνεται απόπειρα δολοφονίας (Λευκά Όρη, αρ. φ. 26, 30 Σεπτ. 1881), ενώ διατυπώνονται απειλές κατά της ζωής του Κ. Μητσotάκη. Τελικά προφυλακίζεται ο Παπαδάκης (αρ. φ. 28, 14 Οκτ. 81), άρα ναυαγεί η επανέκδοσή Των Απτερών και μελετάται η παύση και των Λευκών Ορέων. Η λεπτομερής παρακολούθηση της δικαστικής περιπέτειας του δικωόμενου Ι. Παπαδάκη και η δημοσίευσή κάθε πληροφορίας σχετικά με τις αλλαγές στο κατηγορητήριο και τις λαϊκές κινητοποιήσεις και παραστάσεις προς τον Γενικό Διοικητή, εξόργισαν τη Διοίκηση και, προφανώς, παρακίνησαν τους μηχανισμούς της λογοκρισίας. Η εκδοτική περιπέτεια που ακολουθεί αναγκάζει την εφημερίδα από το φ. 45 (22 Απρ. 1882) να σταματήσει την έκδοσή της για διάστημα δεκαεπτά μηνών, χωρίς να υπάρχει προειδοποίηση ή δικαιολογία. Προφανής λόγος είναι η δυσμέμεια της Γενικής Διοικήσεως, λόγω της καυστικής αρθρογραφίας. Το επόμενο φύλλο (αρ. φ. 46) κάνει την εμφάνισή του την Κυριακή 25 Σεπτεμβρίου 1883 με λευκή τη

δευτέρα σελίδα. Μοναδικό περιεχόμενο της πρώτης σελίδας είναι δύο επιστολές κάποιων ανώτερων υπαλλήλων της Γενικής Διοικήσεως, με τις οποίες εκθειάζεται το έργο και το πρόσωπο του Ι. Φωτιάδη Πασά, και ζητείται από τον σουλτάνο και τον έλληνα πρόξενο η ανανέωση της θητείας του. Ενωπόγραφα ο Κ. Μητσotάκης καταγγέλλει στον λαό τους συντάκτες και ξεσκεπάει τις δόλιες μεθοδεύσεις τους. Σηματοδοτεί τα προανακρούσματα της σφοδρής κομματικής αντιπαράθεσης μεταξύ «*Ευπόλητων*» και «*Καραβανάδων*». Το εκδοτικό χάσμα συνεχίζεται έως την Τρίτη 7 Φεβρουαρίου 1884, οπότε εκδίδεται το φ. 47.

Με την επανέκδοση της εφημερίδας ο Κ. Μητσotάκης επαναποδοτεί τις αρχές της σε μακροσκελές πρωτοσέλιδο άρθρο που υπογράφει. Εκεί δηλώνεται σε ύφος διαλλακτικό και ήπιο, ότι *Τα Λευκά Όρη* έχουν σκοπό να υπηρετήσουν «εκθύμως τα γενικά συμφέροντα της καθόλου πατρίδος, ως προς τα τοπικά δε θα υπερμαχήσουν της πραγματοποιήσεως του πολιτικού προγράμματος, όπερ διεχάραξαν οι παρά τη Γεν. συνελεύσει [...] πληρεξούσιοι»· αλλά και άλλα θέματα θα την απασχολήσουν που «η πείρα απέδειξε ως λίαν ζωτικά δια τον τόπον». Η εφημερίδα κρίνει ότι «ο περί εκλογής βουλευτών νόμος, η βάση του ημετέρου πολιτεύματος, είναι υπό πάσαν έποψιν ατελής, η διοικητική υπηρεσία είναι έτι αδιοργάνωτος, η δικαστική εν πολλοίς ελαττωματική και η οικονομική πλημμελεστάτη όλως. Πολλά έτι απαιτούνται προς διάδοσιν της παιδείας προς παύσιν της δημοσίας ασφαλείας, προς ανάπτυξιν των μέσων της συγκοινωνίας και προς προαγωγήν της γεωργίας, του εμπορίου και της βιομηχανίας. Εν ενί λόγω τα πάντα ευρίσκονται έτι παρ' ημίν εν δημιουργική καταστάσει και επομένως χρήζοντα αναπλάσεως και μεταρρυθμίσεως επί νέων υγιών βάσεων». Ο συντάκτης αντιλαμβάνεται ότι το έργο είναι εξαιρετικά πολυμοχθο και δύσκολο, αλλά έχει την πεποίθηση «ότι θα δυνθώ ν' ανατασκοριθώ εις τας προς το κοινόν επαγγελίας μου χάρις εις την ευμενώς χορηγηθείσαν μοι σύμπραξιν των επί πολιτική πείρα και ικανότητι διακεκριμένων λογίων πολιτικών φίλων μου, των κ.κ. Στυλιανού Α. Σταυρούδη, Ιωάννου Γ. Παππαδάκη και Ηρακλέους Ιερωνυμάκη». Σε «Γνωστοποίησι» στην τελευταία σελίδα επισημαίνεται ότι «διατριβαί γεγραμμένα με αυστηρόν και εξυβριστικόν ύφος δεν δημοσιεύονται». Στο ίδιο φύλλο (αρ. φ. 47) στη στήλη «Διάφορα» γίνεται έμμεση αναφορά για το εύρος κυκλοφορίας

και εμβέλειας της εφημερίδας με τις ευχαριστίες που απευθύνει στις εφ. «*Ιντιπάχ Χανίων*, *Αιών και *Παλιγγενεσία Αθηνών, *Πανόπη Σύρου και *Ομόνοια* Αλεξάνδρειας, διότι έσπευσαν να συστήσουν ευμενώς τα *Λευκά Όρη* άμα τη αναγγελία της εκ νέου εκδόσεώς των».

Η ύλη οργανώνεται σε επαναλαμβανόμενες στήλες: «*Επιχώρια*» ή «*Διάφορα*» (με τοπικές ειδήσεις), «*Επισκοπικά*» ή «*Δεσποτικά*» (με διαμαρτυρίες του λαού κυρίως για την αυθαιρέσια των επισκόπων αλλά και της Συνόδου και του Πατριαρχείου στην εκλογή των ιεραρχών και για τον παραγκωνισμό της λαϊκής βούλησης), «*Εξωτερικά* *Ειδήσεις*», «*Τηλεγραφήματα*», «*Εμπορικών Δελτίων*» (με τις τιμές των προϊόντων), «*Γενική των Κρητών Συνέλευσις*» (με τα αναλυτικά πρακτικά των συνεδρισμάτων), «*Ψηφίσματα*», «*Πλειστηριασμοί*», «*Επιστολαί*», «*Νεκρολογία*», «*Γνωστοποιήσεις*». Στο φ. 54 (3 Μαρτ. 1884) εμφανίζονται οι στήλες «*Τα εν Ελλάδι*», με πολιτικές ειδήσεις από την Ελλάδα, και «*Οφέλιμοι Γνώσεις*» με επιστημονικά και ιατρικά νέα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΙΕΜΕΚΒ (πλ. σ.), ΙΑΚ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *λα* «*Κρήτη-Ύψος*», ΜΕΕ, τ. ΙΕ', σ. 166· Ξενοφών Παγκαλιάς, «*Οι κρητικές εφημερίδες του περασμένου αιώνα*», *Κρητική Εστία*, τχ. 260-261 (1980), 407· Ζωή Μητσotάκη, *Κωνσταντίνος Κ. Μητσotάκης. Στην Αυγή της Κρητικής Ελευθερίας, 1868-1898*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 2004, σσ. 151, 153-164· Μιχ. Γρηγοράκης, *Χανιώτικος Ύψος 1831-1981*. Χανιά, εκδ. Χανιώτικα Νέα, 2004.

ΣΤΑΥΡΟΣ Γ. ΠΛΑΝΑΚΗΣ

Λευκαδίτικες Σελίδες

Μηνιαία έκδοση του μουσικοφιλολογικού ομίλου Λευκάδος «Ορφεύς». Λευκάδα / Αθήνα, 10 Ιουν. 1961 - Απρ. 1966, αρ. φ. 1-60· έτ. Α', 10 Ιουν. 1961 - Απρ. 1962· έτ. Β', Οκτ. 1962 - Απρ./Μάιος 1963· έτ. Γ', Ιουν. 1963 - Ιαν./Φεβρ. 1964· έτ. Δ', Μάιος/Αύγ. 1964 - Φεβρ. 1965· έτ. Ε', Μάιος/Ιουλ. 1965 - Απρ. 1966. Υπεύθυνοι: Δήμος Λν. Μαλακιάσης και Παναγιώτης Χ. Καθβαδάς, Οικονομικός διαχειριστής: Π.Χ. Καθβαδάς, φαρμακοποιός και πρόεδρος του «Ορφέα», Μηνιαία, τετρασέλιδη / εξασέλιδη (αρ. φ. 23/24 και 26/27) / οκτασέλιδη (αρ. φ. 36/39), πεντάστηλη, διαστάσεων 43x28,5 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 60 δραχ., εξωτερικού 10 δολ. Τυπογραφείο: Στ. Π. Τσάκας, Πρέβεζα· από το φ. 7 κ.ε. τυπωνόταν στην Αθήνα, αρχικά στο τυπογραφείο «Παρνασσός», κατόπιν πάλι στην Πρέβεζα για μερικά φύλλα και ύστερα ξανά στην Αθήνα, διαδοχικά, στα ακόλουθα τυπογραφεία: Κρίτωνος Χρυσούχου, Τάσου Νικολαΐδη και Θ. Ματαφιά.

Υπήρξε η πρώτη καθαρά φιλολογική-λογοτεχνική εφημερίδα, όργανο, όπως δηλώνεται και στον υπό-τιτλο, του μουσικοφιλολογικού ομίλου «Ορφέας». Στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου, που ήταν αφιερωμένο στα δέκα χρόνια από τον θάνατο του Άγγελου Σικελιανού, αναφέρει τους στόχους της έκδοσης, η οποία «είναι ένα επίτευγμα όλων των ζωντανών πνευματικών ανθρώπων, που με την συναίσθηση των συνθηκών και των προσπαθειών της επαρχίας, έχουν επιφορτισθή με το βαρύ αυτό έργο της διατήρησης και της αξιοποίησης των δυνατοτήτων της Λευκάδος. Η έκδοση [...] επιθυμεί να συμπεριλάβει και ν' αξιοποιήσει. [...] όλες αυτές τις δυνάμεις που διαθέτει ο τόπος μας [...] οι προσπάθειές μας θα βρίσκονται μέσα στα πιο αυστηρά φιλολογικά, λαογραφικά και εκπολιτιστικά πλαίσια, μακριά –όρος απαράβατος– από κάθε πολιτικό ζήτημα [η υπογράμμιση της εφημερίδας]. Θέλομε η εφημερίδα αυτή να σταθή θήμα εκπολιτιστικό και καθαρά αντικειμενικό».

Ευελπιστεί να έχει «συμπαραστάτες όλους τους Λευκαδίτες, τα πνευματικά ιδρύματα και τα εκπολιτιστικά σωματεία και οργανισμούς». Ανάμεσα σε αυτά «αρμόζουσα θέση στις σελίδες μας» θα έχει «ως ανώτερο πνευματικό ίδρυμα [...] το Γυμνάσιο Λευκάδος, το φυτώριο αυτό της μορφώσεως της Λευκαδίτικης νεολαίας [...]. Την πηγή αυτή απ' την οποία ο Ορφέας αντλούσε και αντλεί, ως ένα μεγάλο βαθμό, το υλικό με το οποίο συγκροτεί οι οργανώνει τις κάθε λογής πνευματοκαλλιτεχνικές εκδηλώσεις του». Επίσης σημειώνεται ότι η φιλαρμονική θα έχει τη θέση που της ταιριάζει και το παράρτημα του Εθνικού Ωδείου της Λευκάδας θα αποτελεί για όλους όσοι πρωτοστάτησαν στην προσπάθεια, μία επιπλέον δύναμη που θα βοηθήσει το έργο που ανέλαβαν.

Με τη συμπλήρωση του πρώτου χρόνου κυκλοφορίας της (αρ. φ. 13) κάνει έναν απολογισμό του μέχρι τώρα έργου της και εκτιμά ότι οι σκοποί της, όπως διατυπώθηκαν στο πρώτο φύλλο, καθαρά πνευματικοί και εκπολιτιστικοί, πραγματοποιήθηκαν με ειλικρίνεια και σταθερότητα παρά τις μεγάλες οικονομικές, κυρίως, και τεχνικές δυσκολίες. Οι Λευκαδίτικες Σελίδες απέβλεπαν να παροτρύνουν την επαρχία να συγκεντρώσει τις δυνάμεις της, να στηριχθεί στις ικανότητές της και να δημιουργήσει μία εστία καλλιέργειας καθώς θεωρούσε ότι έχει αποξενωθεί και παραγκωνιστεί απ' την πνευματική και καλλιτεχνική Αθήνα. Και τούτο, όπως σημειώνει: «Πατί πιστεύουμε πως δεν έχει καμιά αξία το να

γαίνη σε μία επαρχία από ένα άτομο ή από ένα οργανισμό, ένα επί πλέον έντυπο, αλλά αξία έχει το να προσφέρει θετικά, αξιολογώντας, κρίνοντας, αναζητώντας την αλήθεια και δίνοντας ολόένα και κάτι καλύτερο, κάτι νέο».

Παράλληλα, επισημαίνεται η σχέση του «Ορφέα» με την εφημερίδα, της οποίας πιστεύει ότι οι σκοποί δεν πρέπει να αψίστανται των σκοπών του Ομίλου, του οποίου, η έκδοση της εφημερίδας αποτελούσε «μια παλιά, μια πρωταρχική και μια βασική επιδίωξή του». Η στενή αυτή σχέση δηλώνεται και κατά την επέτειο του εορτασμού των 25 χρόνων λειτουργίας του Ομίλου με εκτενείς ανα-

φορές στις δραστηριότητες του. Σε κύρια άρθρα γραμμένα από τον πρόεδρό του Παν. Χ. Καββαδά, και τον Δήμο Μαλακάση, (αρ. φ. 19, 22, 28/29), αποτιμάται η πνευματική και καλλιτεχνική προσφορά του «Ορφέα», ο οποίος αποτέλεσε «την ουσία της Λευκαδίτικης Επτανησιώτικης παράδοσης» και «στάθηκε η έδρα της πνευματικής αντίστασης όλων των Λευκαδίων κατά των κατακτητών [... που]

μαζί με τη Φιλαρμονική με μιά ψυχή, οικοδόμησε τον πλατύ μέλλον της Λευκάδας και αναβίωσε τον επτανησιακό πολιτισμό [...]. Και έβαλε πρώτος τις βάσεις για γιορτές Παλλευκαδίτικες και αγωνιστική σκληρά ν' ανοίξει το δρόμο Εορτών Λόγου και Τέχνης από το 1952».

Τα δέματα της εφημερίδας είναι φιλολογικά, λαογραφικά, αρχαιολογικά, ιστορικά, καλλιτεχνικά, κυρίως από την Λευκάδα. Στις μόνιμες στήλες συμπεριλαμβάνονται το «Χρονογράφημα», στο οποίο συνέβαλε συχνά ο Δήμος Μαλακάσας, τα «Εκπολιτικά» που υπογράφονται με το ψευδώνυμο «Σίσυφος», οι «Λευκαδίτικοι Αντίλαλοι», τα «Λευκαδίτικα Θέματα», «Το Διήγημά μας», οι «Επιφυλλίδες», «Γύρω απ' τη ζωή μας», «Ελευθέρες Σκέψεις», «Το Σημειωματάριο του παλαιού» (με το ψευδώνυμο «Ο Παλαιός») και τα «Λαογραφικά Λευκάδος» του Πανταζή Κοντομίχη. Από το φ. 3 καθιερώνεται η στήλη «Άλληλογραφία των αναγνωστών» και από το φ. 7 εγκαινιάζεται η «Στήλη των Νέων», όπου δημοσιεύονται συνεργασίες μαθητών του γυμνασίου – κύριο μέλημα της εφημερίδας ήταν «η Νεολαία μας, και ειδικά η μαθητική νεολαία μας [...] η ελπίδα και το μέλλον της ελληνικής κοινωνίας». Μέσα σε αυτό το πλαίσιο προέτρεπε την ενίσχυση και εμπύχωση του γυμνασίου της Λευκάδας, το οποίο «στάθηκε ένα από τα πιο καλύτερα, τα πιο άριστα Γυμνάσια όλης τη Ελλάδος». Επίσης, δημοσιεύονται μελέτες σε συνέχειες, εκδίδονται αφιερωματικά και πανηγυρικά φύλλα, όπως το φ. 13 για τον εορτασμό του δεύτερου χρόνου της κυκλοφορίας της εφημερίδας και το φ. 48/50 «εις μνήμην Γεωργίου Παρίση», υπεύθυνου του αρχαιοφυλακείου Λευκάδας. Δημοσιεύονται ακόμα ποιήματα, διηγήματα, δέματα για τη τουριστική ανάπτυξη του νησιού, δέματα σχετικά με τη μουσική.

Συμπαράστατης «πιστή» στις ετήσιες Γιορτές Λόγου και Τέχνης της Λευκάδας, η εφημερίδα θέτει τον εαυτόν της στη διάθεση της οργανωτικής επιτροπής, πρόθυμη να προσφέρει «εποικοδομητικά την υπηρεσία της». Τακτικοί συνεργάτες της ήταν οι Νίκος Κ. Κατηφόρης, Πανταζής Κοντομίχης, Σπύρος Ασδραχάς (μερικές φορές με το ψευδώνυμο «Ερασιστής»), Γεράσιμος Γρηγόρης κ.ά. Συνεργασίες τους έστειλαν επίσης καθηγητές του γυμνασίου, όπως οι Τάκης Βλάχος, Κώστας Φωτεινός, Τάσος Κονιδάρης κ.ά., καθώς και μαθητές, όπως οι Δ. Ναπολιτάνος, Θ. Καλαφάτης κ.ά.

Η εφημερίδα αντιμετώπιζε εξ αρχής οικονομικές δυσκολίες, όπως φαίνεται ήδη από το φ.

2. «Γνωρίζουμε τις ανυπέβλητες δυσκολίες, τα αζεπέραστα εμπόδια και κυρίως τα οικονομικά προβλήματα μιας τέτοιας έκδοσης». Όμως, πίστευε ότι «ο ενθουσιασμός, που θα τον αντλήσωμε από την αστείρευτη πηγή της Λευκαδίτικης αγάπης, θα μας δώσει τη δύναμη να ανταπεξέλθωμε με συνέπεια». Στο φ. 34/35 η εφημερίδα κάνει «θερμή παράκληση» στους συνδρομητές της να εκπληρώσουν τις οικονομικές υποχρεώσεις τους απέναντι στην έκδοσή της γιατί βρίσκεται συχνά σε αδιέξοδο, ένας λόγος που συντελεί στη μη κανονική κυκλοφορία του φύλλου. Τελικά, διέκοψε την κυκλοφορία της τον Απρίλιο 1966 (αρ. φ. 60) για λόγους οικονομικούς. Σ' όλο το διάστημα της έκδοσής τους οι *Λευκαδίτικες Σελίδες*, που εκτιμήθηκε ως το καλύτερο φιλολογικό έντυπο που εκδόθηκε στη Λευκάδα, υπηρέτησαν με ενθουσιασμό και πίστη τα πολιτιστικά και πνευματικά θέματα του νησιού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Λευκάδας (Αρχειοφυλάκειο).

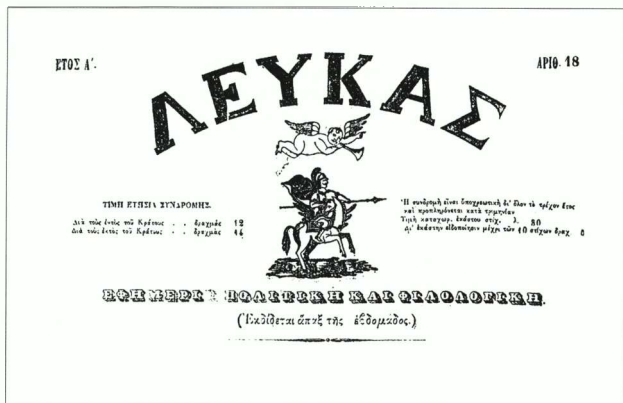
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πανταζής Κοντομίχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 218-221.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Λευκάς

Εφημερίς Πολιτική και Φιλολογική. Λευκάδα, 17 Φεβρ. 1866-1869<;>. Υπεύθυνος συντάκτης: Σπ. Καθαδάς (αρ. φ. 1-3). Ευάγγελος Ζαθερδίνος (αρ. φ. 4-5). Ο υπότιτλος εμφανίστηκε στα φ. 2-4. Κάτω από τον τίτλο υπάρχει παράσταση τροπαιοφόρου αγίου που έφιππος, κονταροφόρος και φέρων περικεφαλαία ορμά εναντίον των αντιπάλων του. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη (έτ. Α') / εξασέλιδη (έτ. Β'), τρίστηλη (έτ. Α') / δίστηλη (έτ. Β'), διαστάσεων 42x30εκ. (έτ. Α') / 30x21 εκ. (έτ. Β'). Συνδρομές: εσωτερικού 12 δρχ., εξωτερικού 14 δρχ. Τυπογραφείο: «Ο Πίνδος» Γεωργίου Χριστοδουλοπούλου.

Πρόκειται για την πρώτη έντυπη λευκαδίτικη εφημερίδα, καθώς τη χρονιά αυτή φαίνεται πως εγκαταστάθηκε στο νησί και το πρώτο τυπογραφείο. Η έκδοσή της αναγγέλθηκε και χαιρετίστηκε από τον αθηναϊκό Τύπο (**Εθνοφύλαξ*, **Αυγή*, **Αλήθεια*). Την εξέδιδε ο πολιτικός σύλλογος «Η Αδελφότης», η οποία είχε αγοράσει το τυπογραφείο «Ο Πίνδος», που λειτουργούσε με μετοχικά κεφάλαια. Μέλη της αδελφότητας ήταν νέοι λευκαδίτες λόγιοι που κινούνταν γύρω από τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη. Πολλοί από αυτούς, μεταξύ των οποίων και ο Βαλαωρίτης, ήταν συνεργάτες στην εφημερίδα, όπως οι Σπ. Καθαδάς, Ευάγγελος Ζαθερδίνος, Ζαφείριος Βρεττός,

Πέτρος Πολίτης, Θεόδωρος Αραβάνης, Κ. Φίλιππας, Ιωάννης Δ. Φέτσης. Η δράση του συλλόγου σταμάτησε, πιθανόν, γύρω στα 1867.

Η εφημερίδα αποτελεί πλούσια πηγή πληροφοριών για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή της Λευκάδας. Στις σελίδες της διαφαίνονται οι προβληματισμοί, οι αντιθέσεις και τα διλήμματα της Λευκαδικής κοινωνίας πριν και μετά το τέλος της Αγγλικής Προστασίας και της ένωσής της με την Ελλάδα (1864) και τη συνακόλουθη δικοικητική υπαγωγή του νησιού στην Κέρκυρα. Η ύλη, στα ελάχιστα φύλλα που διασώζονται, διαμοιράζεται στο κύριο άρθρο, την «Επιφυλλίδα», τα «Διάφορα», όπου σταχυολογούνται ειδήσεις από αθηναϊκές και επαρχιακές εφημερίδες. Δημοσιεύονται, ακόμα, επίσημες καταχωρίσεις και αλληλογραφία αναγνωστών.

Είναι ενδιαφέρον να σταθεί κανείς στην «Επιφυλλίδα», που δημοσιεύεται σε συνέχειες στα φ. 1-3, όπου αναπτύσσεται ένας διάλογος ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, τον «Ζαφείριο» και τον «Μιχαήλ», σχετικά με την αναγκαιότητα ύπαρξης του Τύπου και τις βασικές αρχές που θα πρέπει να υπηρετεί: «Η εφημερίς πρέπει να ήναι γραμμένη εις γλώσσαν απλουστάτην, δια να την εννοή ο λαός, όστις έχει χρείαν από την διδασκαλίαν της, δεν πρέπει να πίπτει εις προσωπικότητας, μήτε να γίνεται όργανον των παθών, και των φατριών – πρέπει να ήναι ο επόπτης παντός κόμματος πολιτικού, ο χαλινός και η επάκρισις πάσης παρεκτροπής του – ο φύλαξ των ελευθεριών, η στηλίτευσις του ψεύδους, και το καταφύγιον των αδικουμένων [...]. Μεγάλη και ευαγγελική είναι η αποστολή της εφημερίδος [...], διότι

τον [λαόν] διδάσκει, να μη τολμή κανένας να ονομάζεται χριστός πολίτης, αν δεν αγαπά ειλικρινώς την δικαιοσύνην, ήτις είναι η ισονομία, η ισηγορία, και η κοινή πάντων ελευθερία, ήτις αποβάλλει τας διακρίσεις μεταξύ ισονόμων αδελφών».

Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει άρθρο στο φ. 41, με τίτλο «Το Δημοτικόν Δάμειον», σχετικά με το ζήτημα της επαναλειτουργίας των υλικών Λευκάδας «δια του συνεταιρισμού επιχειρήσεων μέτρον». Εκεί διατυπώνεται η αξιολογείωτη, για τα οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα

της εποχής, άποψη πως αν το μέτρο αυτό «καθιερούμενοι και εκπεκτεινόμενοι και εις άλλας επιχειρήσεις, δι' αυτού και μόνον δυνάμεθα και την κατάστασιν ημών να βελτιώσωμεν και την Επαρχίαν μας υλικώς και ηθικώς να προάξωμεν».

Δεν είναι γνωστό πότε διέκοψε την έκδοσή της η εφημερίδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Λευκάδας (Αρχαιοφυλάκειο, έτ. Β΄, αρ. φ. 41). ΧΕΛΒ (έτ. Α΄, αρ. φ. 1-4 και έτ. Β΄, αρ. φ. 33).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Ροντογιάννης, *Ιστορία της Νήσου Λευκάδος*, τ. Β΄, Αθήνα 1982· Παναγιής Κοντομίχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 51-67· Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης, «Η άνοδος των αστών στη Λευκάδα τα χρόνια της Ένωσης», στον τόμο *Η Ένωσις της Επτανήσου με την Ελλάδα, 1864-2004*, Πρακτικά, τ. Α΄, Αθήνα 2005, σ. 460.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Λευκάς

Εβδομαδιαία ανεξάρτητος εφημερίς, εκδομένη εν Λευκάδι. Όργανον των απανταχού Λευκαδίων. Λευκάδα, 16 Δεκ. 1950 έως σήμερα [2005], με διακοπές. Διευθυντής: Τάκης Λ. *Μαμαλούκας, δικηγόρος, από το φ. 75 (8 Δεκ. 1959) φέρεται ως ιδιοκτήτης-διευθυντής. Εκδότες-οικονομικοί διαχειριστές: Κ. Δελλαπόρτας, Πάνος Τιμ. Ματαφιάς (αρ. φ. 47-113, 23 Φεβρ. 1952 - 3 Μαρτ. 1954, οπότε φέρεται μόνον ως διαχειριστής, και έως το φ. 159, 12 Ιουλ. 1956, οπότε εγκαταστάθηκε στην Αθήνα). Ως διαχειριστές φέρονται επίσης οι Ευτυχίος Δάλλας (αρ. φ. 160-162, 28 Δεκ. 1956 - 20 Ιουν. 1963), Σπύρος Ν. Ματαράγγας, βιβλιοπώλης (1963). Από τον Μάιο 1987 τη διεύθυνση έχει ο δικηγόρος Λεωνίδα (Λάκης) Μαμαλούκας, γιός του Τάκη Μαμαλούκα. Εβδομαδιαία, δι-

σέλιδη / τετρασέλιδη / οκτασέλιδη (σπάνια, ως αφιέρωμα), σχήματος 4^{ου}. Τυπωνόταν αρχικά στον Πειραιά, κατόπιν στον Αλάρνη στη Λευκάδα· μετά τη διακοπή του 1963, τυπώνεται από το 1974 στο τυπογραφείο Κώστα Π. Αλάρνη και από το φ. 196 (20 Μαρτ. 1981) στην Αθήνα, στο τυπογραφείο Πάνου Ματαφιά, οδ. Βασταξή 9, πλατεία Βάθης.

Μακρόβια λευκαδίτικη εφημερίδα με καλή εμφάνιση, σχεδόν άφογα σελιδοποιημένη, με ενδιαφέρον περιεχόμενο. Είχε σαφή απόκλιση προς τη δεξιά ιδεολογία, έδινε μεγάλη σημασία στα πολιτιστικά και τουριστικά θέματα του νησιού. Αρκετές στήλες της κάλυπτε ο Τάκης Μαμαλούκας, που συνέντασσε τακτικά τα χρονογραφήματα. Τα περισσότερα είχαν ως θέμα τους παλιούς «τύπους» της Λευκάδας (με το σπινθηροβόλο λευκαδίτικο πνεύμα τους) και διακρίνονταν για την καλλιτέπεια, τον λυρισμό και τη σαφήνεια.

Στις στήλες της έδινε επίσης το παρών η πνευματική Λευκάδα της εποχής: Πάνος Ροντογιάννης, Νίκος Κατηφόρης, Πανταξής Κοντομίχης, Νίτσα Σταύρακα-Παπαδάκη, Γιάννης Αθηνιώτης, Θρασ. Βρεττός, Τάκης Μπαρλάς, Δ. Φραγκούλης κ.ά. καταξιωμένοι Λευκαδίτες. Ο ίδιος δίνει ως εξής το στίγμα της νέας εφημερίδας: «Παρά τας ελλείψεις και εν τω μέτρω των ασθενών μας δυνάμεων, φροντίζομεν να διατηρώμεν την Επτανησιακήν παράδοσιν του δημοσιογραφικού πνεύματος». Ο Πανταξής Κοντομίχης έγραψε, 46 χρόνια μετά: «Ήμουνα συνεργάτης από το πρώτο κίολας φύλλο της [...]. Δύσκολα, αλλά ωραία χρόνια, όπου άρχιζε μια νέα εποχή για τη Λευκάδα [...]. Από την αρχή, φιλοξενούσε άρθρα και επιφυλλίδες για τους μεγάλους πνευματικούς ανθρώπους της πατρίδας μας, Βαλαωρίτη, Σικελιανό, Ζαμπελιούς και πολλούς άλλους [...]. Ο ίδιος κρατούσε τη στήλη του χρονογραφήματος, που ήταν πάντα μια όση από πηγαίο χυμό και καλλιτέπεια. Γιατί ο Τάκης Μαμαλούκας ήταν ένας στιλιίστας του είδους αυτού, ο καλύτερος ίσως χρονογράφος που πέρασε από τις στήλες του λευκαδίτικου τύπου [...]. Δημιουργικός, με πνευματικότητα και οξύ νου, με τεράστια αγάπη για τον τόπο του, ο Τάκης Μαμαλούκας, με τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα, τη λαμπρή δικηγορική του καριέρα και την κοινωνική του δράση, σφράγισε μιαν ολόκληρη εποχή».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχείο Ν. Λευκάδας (Αρχαιοφιλικείο, αρ. φ. 1-160), ΔΒΛευκαδ (πλ. σ.), ΧΕΛΒ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Λευκάς. Η πρώτη έντυπη Λευκαδίτικη εφημερίδα», εφ. *Λευκάς*, αρ. φ. 261-264, 1987 (σε 4 συνέ-

χειες): Πανταξής Κοντομίχης, «Ίσως ο καλύτερος χρονογράφος», εφ. *Αποψη*, αρ. φ. 11 (Λευκάδα, 11 Νοε. 1996): του ίδιου, *Ο τύπος της Λευκάδας 1800-1987*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 205-207.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ

Λεύκης, Γιάννης

βλ. Παπαγγέλου, Γιάννης

Λευκοφρύδης, Ιωάννης

(Νεάπολη Καισαρείας, 1897 - Αθήνα, 1989). Εκδότης. Αποφοίτησε από τη Βασιλειάδα Σχολή Καισαρείας. Γνώριζε τουρκικά, αγγλικά, γαλλικά, αραβικά. Έως την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία εργαζόταν στην Αρμιοστεία της Σμύρνης. Μετά το 1922 εγκαθίσταται στην Ελλάδα και διορίζεται ταμίας της Ελληνοβουλγαρικής Επιτροπής.

Το 1929 ιδρύει την **Εφημερίδα Δημοπρασιών και Πλειστηριασμών*. Ήταν μέλος της Ενώσεως Ιδιοκτητών Εφημερίδων. Σημαντικός συλλέκτης γραμματοσημών, αναφέρεται σ' όλες τις διδλιογραφίες, ελληνικές και ξένες, με τους σημαντικότερους φιλοτελιστές.

ΝΑΥΣΙΚΑ ΛΕΥΚΟΦΡΥΔΗ

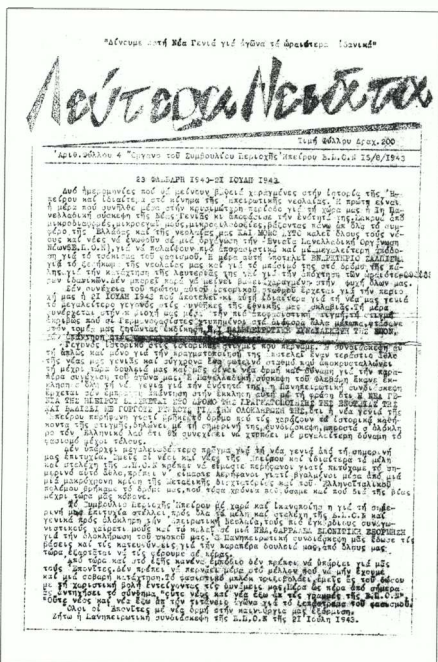
Λεύτερα Νειάτα / Ηπειρωτικά Νιάτα

Όργανο του Συμβουλίου Περιοχής Ηπείρου της Ε.Π.Ο.Ν. Ήπειρος, Φεβρ. 1943 - Μάρτ./Απρ. 1944, αρ. τχ. 1-17· στη συνέχεια μετονομάστηκε σε *Ηπειρωτικά Νιάτα*. *Όργανο του Συμβουλίου Περιοχής Ηπείρου ΕΠΟΝ.* Ήπειρος, 1944-1945, αρ. τχ. 18-33. Υπεύθυνος: Α. Παπλωματάς (αρ. τχ. 33). Οι υπότιτλοι, η περιοδικότητα και το σχήμα ποικίλλουν. Υπήρξε το κεντρικό όργανο της ΕΠΟΝ Ηπείρου, που εκδιδόταν από το «Συμβούλιο Περιοχής», όπως ήταν η πρακτική της ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων) για κάθε περιοχή. Τα 26 τχ. κυκλοφόρησαν παράνομα, ενώ από το τχ. 27 (1 Νοέ. 1944) έως το τχ. 33 κυκλοφορεί νόμιμα. Την άνοιξη του 1945 οι νέες διώξεις του ελληνικού πια κράτους θα διακόψουν οριστικά την έκδοσή του (η Λέσχη της ΕΠΟΝ δέχτηκε επίθεση στις 25 Μαρτ. 1945 και έπαψε η δράση της).

Το παράνομο τυπογραφείο της ΕΠΟΝ Ηπείρου μεταφέρεται διαρκώς από τόπο σε τόπο. Αναφέρει σχετικά ο μετέπειτα γνωστός ιστορικός Λεάνδρος Βρανούσης: «Πρώτα μας κατέβασαν στα καμποχώρια—Λιγοψά, Βατατιάδες—έπειτα αποσυρθήκαμε στη χαράδρα του Βίκου, στο μοναστήρι της Αγ. Παρασκευής, που κρέμεται σαν περιστερίνα πάνω από το βράδρο. Εκεί θγάξαμε τα *Λεύτερα Νειάτα*». Ο ίδιος ο Βρανούσης είχε δημοσιεύσει δύο ποιήματα

που είχαν τυπωθεί σε μονόφυλλα παρένθετα στην εφημερίδα

Η έκδοση μαρτυρεί για τη συγκρότηση της ΕΠΟΝ Ηπείρου. Αν και η Ηπειρος ήταν συντηρητικής πολιτικής κατεύθυνσης, η ΕΠΟΝ κατόρθωσε μέσα στις δύσκολες αυτές συνθήκες να ιδρύσει τοπικές οργανώσεις, κυρίως στις μεγάλες πόλεις: Γιάννενα, Άρτα, Πρέβεζα. Έχουν σωθεί έντυπα που μαρτυρούν για την ύπαρξη και τη δραστηριότητά τους: η *Φλόγα* (Άρτα), τα *Σουλωτόπουλα* (Άρτα-Πρέβεζα), τα *Ηπειρωτικά Γράμματα* (Γιάννενα), που εκδίδονται

ως νόμιμο πολιτιστικό περιοδικό (βλ. *Ηπειρωτικά Γράμματα*).

Η ύλη της είναι η συνήθης γι' αυτήν την κατηγορία εντύπων της ΕΠΟΝ: κείμενα που κρατούν υψηλό το αντιποτασιακό φρόνημα, επίσημα κείμενα της οργάνωσης (αποφάσεις του κεντρικού συμβουλίου της ΕΠΟΝ, ανακοινώσεις του «Συμβουλίου Περιοχής» κ.ά.), τοπικά νέα, είτε κατορθώματα της οργάνωσης είτε απώλειες. Έχει επιπλέον μόνιμες στήλες σε ορισμένα τεύχη που αποτυπώνουν τη δράση και τη ζωή της οργάνωσης: «Η δράση μας»,

«Χρονογράφημα» (στο φ. 18 γραμμένο από τον Λ. Βρανούση με το ψευδώνυμο «Νίκας»), ποιήματα. Ενδιαφέρον έχουν οι αναφορές στην πλούσια πολιτιστική δράση της ΕΠΟΝ, σε θέατρο ή διαλέξεις. Στα φ. 18, 19 και 22 τρία άρθρα αναφέρονται στην «Αντιφασιστική Νεολαία της Αλβανίας» και στη συνεργασία της με την ΕΠΟΝ.

Μετά την Απελευθέρωση, η εφημερίδα γιορτάζει το κορυφαίο γεγονός, αλλά και αποτυπώνει την εμφύλια διαμάχη που είναι έντονη στην Ηπειρο μεταξύ ΕΔΕΣ και ΕΛΑΣ (αρ. φ. 27, «Οι φασίστες του ΕΔΕΣ»· αρ. φ. 30, «Ο ΕΛΑΣ λευτέρωσε τα Γιάννενα»). Το τχ. 32 είναι αφιέρωμα στην 3^η επέτειο της ΕΠΟΝ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (Αρχείο του ΚΣ της ΕΠΟΝ, αρ. τχ. 5, 13, 14, 18-22, 27, 30). Ιδιωτική συλλογή Γ. Διαμαντόπουλου (αρ. τχ. 1, 5, 12, 13, 14, 16, 17, 18-22, 25, 27, 30-33).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Ανταίος, *Συμβολή στην Ιστορία της ΕΠΟΝ*, τ. ΑΙΙ, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1977-1979. Σ. Εργολιάδης, *Δύο προσωπικότητες των Ηπειρωτικών Γραμμάτων Σ. Δάκαρης και Λ. Βρανούσης*, Γιάννενα 1986· Οντέτ Βαριόν, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1941-1945)*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΙΟΝ-ΒΑΛΑΡ

Δεύτερα Νειάτα, Χανιά
βλ. *Ελεύθερα Νειάτα*, Χανιά

Δεύτερα Νειάτα
Όργανο του Συμβουλίου της Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων Ε.Π.Ο.Ν. Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, Ιούν. 1943 - Μάιος 1946, αρ. φ. 1-48. Υπεύθυνος: Λευτέρης Ελευθερίου, Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή (αρ. φ. 31-46). Υπεύθυνος: Θαν. Φωτιάδης (αρ. φ. 39-43). Αριστέλης Μαγαζής (αρ. φ. 46). Το φ. 48 διευθύνεται απ' την «Επιτροπή Διαφώτισης» με διευθυντή τον Αρ. Μαγαζή. Οι υπόλοιποι ποικίλλουν στα επόμενα φύλλα. Στην πρώτη περίοδο, έως την Απελευθέρωση, τυπώνεται και κυκλοφορεί παράνομα μία φορά τον μήνα (αρ. φ. 1-23). Από το φ. 24 αρχίζει η νόμιμη περίοδος εκδόσεως με συχνότητα δύο περίπου φορές τον μήνα (ένις και τρεις). Το φ. 48 με ημερομηνία «7 Μάη 1946» είναι το τελευταίο.

Η έκδοση του φύλλου ως κεντρικού οργάνου της ΕΠΟΝ Θεσσαλονίκης αποφασίστηκε στην ιδρυτική συνδιάσκεψη, που πραγματοποιήθηκε στις αρχές Ιουνίου 1943. Ο υπεύθυνος Λευτέρης Ελευθερίου σημειώνει: «σημαντικό ρόλο παίζει η εφημερίδα *Λεύτερα Νειάτα*, με πολιτικό υπεύθυνο εμένα, και υπεύθυνο ύλης τον Πάνο Θασίτη, φοιτητή της Νο-

μικής και ποιητή. Τα *Λεύτερα Νιάτα* παίζουν έτσι και τον ρόλο του “μαζικού οργανωτή”. Ανεκτίμητη η συμβολή του στην πολιτική-διαφωτιστική αγωνιστική δουλειά της οργάνωσης».

Πρόκειται για ένα από τα πλουσιότερα δείγματα επωνύμιου Τύπου και από τα μακροβιότερα έντυπα, με συχνότητα έκδοσης σπάνια για την εποχή. Λίγες εφημερίδες επιβίωσαν τόσο, καθώς η οργάνωση υφίστατο τις διώξεις του ελληνικού κράτους, γι’ αυτό και η νόμιμη περίοδος εκδόσεως είναι κατά κάποιον τρόπο ημι-παράνομη. Στην περίοδο της Κατοχής η αρθρογραφία έχει ως κύριο μέλημά της να κρατά υψηλό το φρόνημα των νέων, εμπνέοντάς τους με την ιδέα μιας κοντινής απελευθέρωσης (αρ. φ. 12, «Νικηφόρος, λευτεροδότης, λαοκρατούμενος ο καινούργιος χρόνος»). Την Άνοιξη 1944 τα κύρια άρθρα χαιρετίζουν την ίδρυση της ΠΕΕΑ (Προσωρινή Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης).

Μετά την Απελευθέρωση, προχωρά σε αλλαγή μορφής (δγάνει πια σε σχήμα εφημερίδας) και στον επαναπροσδιορισμό της, καθώς ο πρώτος στόχος, που ήταν η απελευθέρωση, έχει επιτευχθεί. Στο φ. 36 σημειώνεται: «Ένα σωρό προβλήματα απασχολούν σήμερα τη νεολαία της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας, προβλήματα σταθερά και άλλα που κάθε τόσο ξεπηδούν και ζητούν τη λύση τους.[...] Όλα αυτά φιλοδοξούν να εκφράσουν τα Λ.Ν.». Αποτυπώνεται στην εφημερίδα η εξέλιξη της ΕΠΟΝ: από αντιστασιακή οργάνωση που ήταν τον καιρό της Κατοχής, μετά την Απελευθέρωση διαμορφώθηκε στη μαζική νεολαία της Αριστεράς, με βασικά της συνθήματα την εγκαθίδρυση λαϊκής δημοκρατίας και την «ανοικοδόμηση», όπως ήταν ο σχετικός όρος της εποχής, που δήλωνε την ανασυγκρότηση.

Για τη δεύτερη περίοδο εκδόσεως υπάρχουν ονόματα συνεργατών, μεταξύ των οποίων οι Ηλίας Βενεζής (ψευδώνυμο «Μ. Αλκαίος»), Δημήτρης Δημητριάδης, Πάνος Δημητρίου, Κώστας Καλαντζής, Κλείτος Κύρου, Ελένη Μπιμπίκου, Ν.Χ. Ρουσσόπουλος, Θανάσης Φωτιάδης. Στα ονόματα αυτά φαίνεται η συμμετοχή ανθρώπων που θα διακριθούν αργότερα στην επιστήμη και στα γράμματα.

Το Συμβούλιο Περιφέρειας Μακεδονίας της ΕΠΟΝ εξέδιδε και το π. *Καινούριοι Δρόμοι* (κυκλοφόρησαν 4 τχ.). Στη Μακεδονία εκδίδονταν πολλά τοπικά έντυπα της ΕΠΟΝ, όπως: *Φλόγα* (Θεσσαλονίκη), *Ηχώ των Νέων* (Κιλκίς), *Ελεύθερη Ζωή* και *Νέα Γενιά* (Πέλλα), *Νέα Ζωή* (Αρδέα), *Νεανικοί Πόδοι* (Βέ-

ροια), *Νέος Μαχητής* (Κατερίνη). Το πολιτιστικό τμήμα του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εξέδιδε νόμιμα το π. *Εκκίνημα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (Αρχείο του ΚΣ της ΕΠΟΝ, μερικά φ.), ΕΛΙΑ (Αρχείο Διεύθυνση Φλάμπουρα, ΤΧ 24, 25 / αρ. φ. 14, 40).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Ανταίος, *Συμβολή στην Ιστορία της ΕΠΟΝ*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1979· Οντέτ Βαρών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1941-1945)*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Εκατό χρόνια λογοτεχνικού περιοδικού στη Θεσσαλονίκη (1889-1889)*, Θεσσαλονίκη 1989· Λ. Ελευθερίου, *Το Πολυτεχνείο και η ΕΠΟΝ Θεσσαλονίκης στην Εθνική Αντίσταση*, Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 1992· Π. Δημητρίου, *Εκ βαθέων*, Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 1997.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΟΝ-ΒΑΣΑΡ

Λευτεριά

Όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜ των Νέων, Αθήνα, Μάιος 1942 - 5 Φεβρ. 1943, αρ. φ. 1-5. Στην αρχή τυπώνεται σ' έναν πολύγραφο (προφορική μαρτυρία του Κώστα Λιναρδάτου) κι αργότερα σ' ένα τυπογραφείο που βρισκόταν σε υπόγειο καταφύγιο στην Κοκκινιά.

Είναι μία από τις πρώτες παράνομες αντιστασιακές εφημερίδες της νεολαίας. Στο φ. 1 δημοσιεύεται «Το Συμφωνητικό μας», όπου διευκρινίζονται οι όροι με τους οποίους οι νέοι προσχωρούν στο ΕΑΜΝ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο Νέων), καθώς και ένα «Ανοιχτό γράμμα της Κ.Ε. του ΕΑΜΝ» προς την ελληνική νεολαία. Το ΕΑΜΝ υπήρξε το πρώτο ενιαίο μέτωπο αντιστασιακών οργανώσεων νεολαίας, στα χνάρια του ΕΑΜ. Η συμβολή του ήταν ουσιαστική στην πρώτη φάση της αντίστασης, όταν η αντιστασιακή δραστηριότητα εκδηλωνόταν με μαχητικές διαδηλώσεις στην Αθήνα και στα μεγάλα αστικά κέντρα. Παράλληλα, επιστρατεύονταν όλα τα μέσα της διαφώτισης εναντίον της Κατοχής και της άρνησης κάθε συνεργασίας. Αυτόν τον ρόλο έπαιξε και το έντυπο του ΕΑΜΝ, η *Λευτεριά*. Το φ. 5 (5 Φεβρ. 1943) ήταν το τελευταίο, αφού τον Φεβρουάριο 1943 το ΕΑΜ Νέων θα συνιδρύσει μαζί με άλλες οργανώσεις την ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων) και θα συγχωνευτεί σ' αυτήν. Το ΕΑΜΝ ήταν κατά κάποιον τρόπο ένα ενδιάμεσο βήμα, ανάμεσα στην ΟΚΝΕ (Οργάνωση Κομμουνιστικής Νεολαίας Ελλάδος) και στην ΕΠΟΝ. Αυτόν τον ενδιάμεσο χαρακτήρα διατηρεί και το έντυπο. Τα έντυπα αυτά χρησιμεύουν ως πηγές για την αντίστοιχη

οργάνωση, αφού δημοσίευαν επίσημα κείμενα της οργάνωσης δυσερέτα αλλού.

Το ΕΑΜΝ στρατολόγησε τα μέλη του κυρίως ανάμεσα στους αθηναίους φοιτητές και φοιτήτριες και η αίγλη του ήταν μεγάλη στον φοιτητικό κόσμο. Το φθινόπωρο του 1942 το φοιτητικό κίνημα σημείωσε μία μεγάλη επιτυχία, καθώς καθάρωσε τη ματαιώση της απόπειρας συγκρότησης μιας οργάνωσης μέσα στο Πανεπιστήμιο, που σκοπό είχε τη χειραγώγηση φοιτητών και καθηγητών και την κατάλυση της αυτονομίας του ιδρυμάτος και που θα υπηρετούσε έτσι τους στόχους των δυνάμεων Κατοχής. Οι οργανώσεις που πρωτοστάτησαν σ' αυτό το γαχείρημα ήταν σαφώς η ΟΚΝΕ και το ΕΑΜΝ, όμως το φοιτητικό κίνημα χαρακτηριζόταν ακόμη από ομοφυλία, και η επιτυχία οφειλόταν αναμφίβολα και σ' αυτό. Το φ. 2 της *Λευτεριάς* διασώζει στοιχεία σχετικά με τη ματαιώση αυτής της οργάνωσης («ανοιχτή φασιστική επίθεση στο Πανεπιστήμιο»). Ο κύριος υπεύθυνος ήταν ο καθηγητής Γ. Σακελλαρίου, ο οποίος είχε καταρτίσει τον νόμο μετά από πρόσκληση του προέδρου της κυβέρνησης

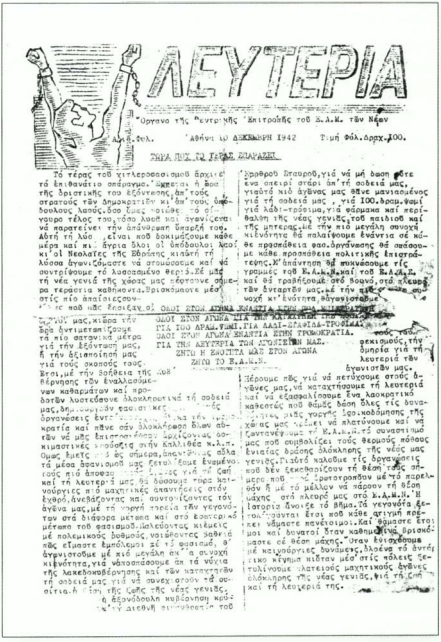
συνεργασίας Τσολακόγλου. Ο νόμος προέβλεπε τη διάλυση των φοιτητικών λεσχών, καθώς και τη διάλυση κάθε φοιτητικής οργάνωσης. Παράλληλα με τη φασιστικού τύπου οργάνωση είχε σχεδιαστεί και η ίδρυση ενός αστυνομικού σταθμού μέσα στο Πανεπιστήμιο και αστυνομική δύναμη επρόκειτο να τεθεί στη διάθεση του Σακελλαρίου. Ο φοιτητικός κόσμος εξεγέρθηκε σύσσωμος, με την υποστήριξη μεγάλου μέρους του διδακτικού σώματος. Η *Λευτεριά* κυκλοφόρησε στις 24 Σεπτεμβρίου 1942 σε έκτακτη έκδοση, καλώντας σε συναγερμό για «την αντιμετώπιση του μεγαλύτερου κινδύνου που πέρασε ως σήμερα η Ελληνική νεότητα». Η διαμαρτυρία είχε τέτοια ένταση που ματαίωσε την εφαρμογή του νόμου.

Το φ. 3 λανθάνει. Στο φ. 4 αναγγελλόταν η δημιουργία του «Θεσσαλικού Γερου Λόχου» (βλ. **Ερολογίτης*). Στο φ. 5 δημοσιεύεται φωτογραφία του φοιτητή Μήτσου Κωνσταντινίδη, που ήταν στέλεχος του ΕΑΜΝ και είχε σκοτωθεί σε αντιστασιακή διαδήλωση στην Αθήνα στα τέλη του 1942. Στο πρόσωπό του η νεολαία θα αναγνωρίσει έναν από τους πρώτους της ήρωες. Στο ίδιο φύλλο δημοσιεύεται επίσης η «Απόφαση της Ολομέλειας της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜΝ» που αφορά τη «σημερινή κατάσταση της νέας γενιάς και τα καθήκοντα του ΕΑΜΝ». Ένα άρθρο του φ. 5 αναφέρεται στην ίδρυση και ανάπτυξη της αντιστασιακής οργάνωσης «Λευτερη Νέα», που υπήρξε η μόνη αμιγώς γυναικεία οργάνωση του εαμικού χώρου, η οποία τον Φεβρουάριο 1943 συγχωνεύθηκε στην ΕΠΟΝ. Από τον Ιούνιο 1942 εκδόθηκε το έντυπο με τίτλο *Η Φωνή της Νέας*. Πίσω από την υπογραφή «Λευτερη Νέα» κρύβεται η Ηλέκτρα Αποστόλου, εμπνευσμένη καθοδηγήτρια αυτής της οργάνωσης, που βρήκε λίγο αργότερα τραγικό θάνατο στα κρατητήρια της Γκεστάπο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΛΣΚΙ (Αρχειό του Κ.Σ. της ΕΠΟΝ, μερικά φ.), ΕΛΙΑ (αρ. φ. 5).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Ανταίος, *Συμβολή στην ιστορία της ΕΠΟΝ*, τ. ΑΙ, ΑΙΙ, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1977-1979· Οντέτ Βαρών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987· Θ. Λιακόπουλος (Πορφύρης), *Τα επανικά νάτα της Εθνικής Αντίστασης*, Αθήνα, εκδ. Οδηγητής, χ.χ· Τασούλα Βερβενιώτη, *Η γυναίκα της Αντίστασης. Η είσοδος των γυναικών στην πολιτική*, Αθήνα, εκδ. Οδυσσεύς, 1994· Μαν. Γλέζος, *Εθνική Αντίσταση 1940-1945*, τ. Α'· Β', Αθήνα, εκδ. Στοχαστής, 2006· Οντέτ Βαρών-Βασάρ, *Οι νέοι στην κατοχή και στην αντίσταση. Η ελληνική μας γενιάς*, Αθήνα, εκδ. Νεφέλη (υπό έκδ.).

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ-ΒΑΣΑΡ

Λευτεριά

Όργανο Γραφείου Αν. Μακεδονίας-Θράκης (Κομματική Οργάνωση Μακεδονίας Κ.Κ.Ε.). Καβάλα. 1943-1946;>. Αρχικά υπεύθυνοι ήταν ο καπνεργάτης Παναγιώτης Σαμαράς, ο Παναγιώτης Μαυρίδης και ο γραμματέας του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) στον νομό Καβάλας Βασίλης Πατές, υπεύθυνοι επίσης της παράνομης εφ. *Νίκη* και του καθημερινού δελτίου ειδήσεων. Στη συνέχεια διευθυντής έγινε ο Γιώργος Μαυρίδης και αργότερα ο Χρ. Μαρμαρινός. Μότο: «Προλετάριοι όλων των χωρών, ενωθείτε!». Άλλος υπότιτλος: *Όργανο Γραφείου Περιοχής Αν. Μακεδονίας-Θράκης της Κομματικής Οργάνωσης του Κ.Κ.Ε.* (μετά τα μέσα Νοε. 1944). Κυκλοφορούσε τρεις φορές την εβδομάδα και μετά συχνότερα, δισέλιδη / τετρασέλιδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 46.5x31 εκ., παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές στο σχήμα. Η τιμή του φύλλου ανερχόταν σε 5 λέβα και, μετά τα μέσα Ιαν. 1945, σε 10 λέβα. Δακτυλογραφημένη σε κυρτωμένο χαρτί αρχικά, τυπωνόταν στη συνέχεια στο παράνομο τυπογραφείο του ΚΚΕ στην Καβάλα. Την οργάνωση του τυπογραφείου είχαν αναλάβει, μετά την Απελευθέρωση, οι Χρ. Βραϊκίδης και Κώστας Πόρναλης.

Όργανο του ΚΚΕ στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, ήταν μία από τις ελάχιστες ελληνικές εφημερίδες που κυκλοφορούσαν παράνομα στις περιοχές αυτές κατά τη διάρκεια της τρίτης βουλγαρικής κατοχής (1941-1944). Παρουσίαζε ιδιαίτερα τις επιτυχίες του κομμουνιστικού κινήματος διεθνώς και καταδικάζε συχνά την αγγλική πολιτική στην Ελλάδα.

Τα κύρια άρθρα της δημοσιεύονταν στις πρώτες σελίδες. Αφορούν, μεταξύ άλλων, την Οκτωβριανή Επανάσταση, τη δράση του ΕΑΜ, του ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) και του ελληνικού στρατού στη Μέση Ανατολή. Μερικές φορές επαναδημοσίευε άρθρα άλλων εφημερίδων (*Αγροτική Επιθεώρηση*, *Πράβντα*, **Ρίζοσπάστη*). Επίσης, περιλαμβάνει σύντομες εσωτερικές και εξωτερικές ειδήσεις («Σημειώσεις»), την κίνηση των τοπικών κομματικών οργανώσεων, την καλλιτεχνική κίνηση, τις εισφορές των μελών του κόμματος, ανακοινώσεις, προκηρύξεις και σατιρικούς στίχους. Η τελευταία σελίδα έχει κυρίως τις ειδήσεις των τελευταίων τηλεγραφημάτων («Επί του πιστηρίου», «Τελευταία ώρα»). Αρχισυντάκτης της ήταν ο Στέφανος Νησιώτης. Τα άρθρα της είναι συνήθως ανυπόγραφα. Μερικά άρθρα της υπογράφουν οι Νίκος *Καρδούνης, Χ. Μάγνης και ο ταγματάρχης Γιάννης Χιωτάκης.

Δεν είναι γνωστό τότε ακριβώς ανεστάλη η κυκλοφορία της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Φ. Βαμβούρη-Δημάκη, *Ιστορία του τύπου της Καβάλας από τις αρχές του 20ου αιώνα ως σήμερα*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 19-22· Γ.Β. Ιωαννίδης, *Ο τύπος της Καβάλας. Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα*, Καβάλα 1996, σ. 41-46.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΟΦ – ΠΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Λεφκίας, Θεϊέλπης

(Μυτιλήνη, 1898-1958). Δημοσιογράφος. Ο πατέρας του, που ονομαζόταν Μπεγιάζης (σημαιίνει λευκός), άλλαξε το όνομά του σε Λεφκίας, δίνοντας στα παιδιά του ονόματα επινοημένα από τον ίδιο (Λέσβανδρος, Θεϊέλπης, Κρινάνδη). Ο Θεϊέλπης τέλειωσε τα εγκύκλια μαθήματα στη Μυτιλήνη και μαθητής ακόμα, μαζί με τον Αντ. *Πρωτοπάτη, τον Στρ. Παρασκευαΐδη και τον Π. Κεφάλια, γράζουν το π. *Ελπίδες, πρωτοστατώντας στη διάδοση της δημοτικής. Ο Ασ. Πανσέληνος γράφει: «μαλλιάρως ως το κόκαλο [...] αποκατάστησε τη γλωσσική του τιμή και πήρε το ψευδώνυμο Βρανάς Μπεγιάζης, πλην στο ληξιαρχείο ήταν γραμμένος Θεϊέλπης Λεφκίας και με τούτη τη γλωσσική μουτσούνα μπήκε κατόπι στη Βουλή. Και θυμάμαι τη δυσφορία όταν ο Πρόεδρος καλούσε τους βουλευτές ονομαστικά σε καμία ψηφοφορία ή ένσταση απαρτίας!». Μαζί με άλλους νέους εκδίδουν το 1919, το π. *Τα *Νιάτα* και πρωτοστατούν στη «Λεσβιακή Άνοιξη».

Λίγο αργότερα, το 1924, άρχισε να συνεργάζεται με τον Στρ. *Μυριβήλη όταν ο τελευταίος έβγαζε την εφ. *Καμπάνα. Το 1925 εκδίδουν μαζί την εφ. *Ταχυδρόμος την οποία θα κρατήσει μόνος του από το 1932. Έντονα πολιτικοποιημένος, παίρνει μέρος στο κίνημα του 1935, φυλακίζεται και θγαίνει με αμνηστία. Τον επόμενο χρόνο εκλέγεται για πρώτη φορά βουλευτής με το κόμμα των Φιλελευθέρων του Θεμ. Σοφούλη, αλλά με τη δικτατορία του Μεταξά εξορίζεται στην Αμοργό και κλείνεται ο *Ταχυδρόμος*. Στην Κατοχή παίρνει μέρος στην Αντίσταση, θγαίνει στο βουνό και το 1943 περνά στη Μέση Ανατολή. Το 1945 οργανώνει το Σοσιαλιστικό Κόμμα (Σβώλου) στη Λέσβο, αλλά την άνοιξη της ίδιας χρονιάς συλλαμβάνεται. Ξαναβγαίνει τον *Ταχυδρόμο* το 1950 και ταυτόχρονα εκλέγεται βουλευτής με το ΣΚΕΛΔ (Σο-

σιαλιστικό Κόμμα Ένωσης Λαϊκής Δημοκρατίας) του Αλ. Σβώλου.

Έγραψε λίγα ποιήματα εκλεχτά σε ύφος δημοτικού τραγουδιού αλλά και με συγχρονισμένο αίσθημα, εκφραστικά της «ψυχής» του νησιού. Το 1955 συντάσσει την ιδιογραφή διαθήκης του, ένα «ερωτικό» ποίημα στη γυναίκα του, που συγκινεί βαθιά τον αναγνώστη. Τρία χρόνια αργότερα, στις 21 Ιανουαρίου 1958, θα πεθάνει, πάνω στις κάσες του *Ταχυδρόμου*. «Η πένα σου βουβάθηκε, στέγνουσι του μιλάνι / κι η Λέξβου μας ορφάνιμι' ένα λουλουδι χάνει», θα τον μοιρολογήσει ο Στρατής Αναστασέλλης. Τα αισθήματα και η εκτίμηση στο πρόσωπό του όσων τον γνώρισαν από κοντά αποτυπώνονται ανάγλυφα στις νεκρολογίες που τού αφιέρωσαν: «μαχητής της Δημοκρατίας και της Εθνικής Αντίστασης [...] Ήταν η πνευματική ευωδία της Λέσβου» θα τον νεκρολογήσει ο Μυριθίλης, και ο Ηλίας Βενέζης θα πει: «Ένας άνθρωπος με αίσθημα γνήσιο και θαδύ, με εντιμότητα και με πίστη και φιλία στον άνθρωπο. Η πνευματική καλλιέργεια και το τάλαντο, που του είχε δώσει ο Θεός, θα τον βοηθούσαν να πάει μπρος, ν' αποκτήσει όνομα με πανελλήνιο κύρος στην περιοχή της δημοσιογραφίας και του πνεύματος, αν ήθελε να αφήσει τη Μυτιλήνη. Προτίμησε να μείνει στο νησί του και να το υπηρετήσει με τον τρόπο του. Αυτό είναι ένας ακόμη τίτλος τιμής, καθαυτό λεσβιακής, που του ανήκει».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αφιέρωμα στον Θεόκλητο Λεφκιά», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 27 (Μάης-Ιούν. 1975), 28· Βαγγ. Καραγιάννης, *Θεόκλητος Λεφκίας*, Αθήνα 1975· Μίλτης Παρασκευαΐδης, «Ο Αγωνιστής Ποιητής Θεόκλητος Λεφκίας», π. *Αγιάσος*, τχ. 49 (Νοέ.-Δεκ. 1988), 3-21· Κ. Μίσσιος, *Ανθολόγιο Λεσβίων Ποιητών*, Μυτιλήνη 1998, σ. 163-173· του ίδιου, «Ο ποιητής Θεόκλητος Λεφκίας», εφ. *Δημοκρατία Μυτιλήνης*, αρ. φ. 91, 5 Αυγ. 2003.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

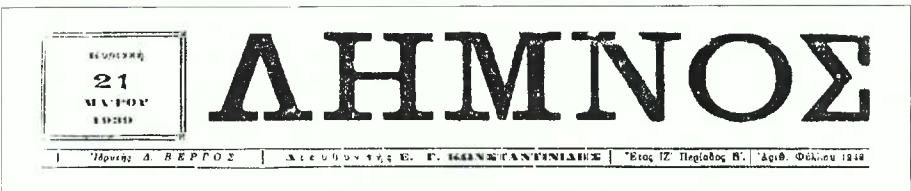
Λήμνος

Κάστρο (Μύρινα) Λήμνου, 1920< ;>-1922 και Νοέ. 1922 - 22 Νοε. 1964, Ιδρυτής: Δημήτριος Βέργος. Η ακριβής χρονολογία έκδοσης δεν είναι γνωστή, αλλά

δεδομένου ότι τον Σεπτ. 1920 κυκλοφόρησε άλλη εφ. με τίτλο *Νέα Λήμνος*, συμπεραίνεται ότι η κυκλοφορία της είχε προηγηθεί. Διεκόπη πριν από τον Νοέ. 1922. Τα φύλλα της περ. Α' δεν έχουν σωθεί. Στην περ. Β' ιδιοκτήτης, εκδότης και διευθυντής είναι ο Εμμανουήλ Γ. Κωνσταντινίδης. Έως το φ. 474 (3 Φεβρ. 1926) έφερε τον υπότιτλο *Δισεβδομαδιαία Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών*. Κατά την περίοδο της Κατοχής της επιβλήθηκε το μότο, με κεφαλαία, «Viktoria = V= Nίκη» (αρ. φ. 1360-1424, 10 Αυγ. 1941 - Φεβρ. 1944), το οποίο μετά την Κατοχή αποκήρυξε. Δισεβδομαδιαία (Πέμπτη και Κυριακή) /εβδομαδιαία (Κυριακή, από τον Σεπτ. 1926), δισέλιδη και σπανιότερα τετρασέλιδη, διαστάσεων 50x35 εκ., είχε ποικίλα σχήματα κατά την περίοδο της Κατοχής. Την περίοδο Φεβρ. 1944 - Οκτ. 1944 διέκοψε την έκδοσή της λόγω έλλειψης χαρτιού. «Τιμή φύλλου δραχ. 2. Συνδρομή ετησία εσωτερικού δραχ. 110, εξάμηνος εσωτερικού δραχ. 60, ετησία εξωτερικού λίρ. Αγγλ. 1, ετησία Αιγύπτου λίρ. Αγγλ. 1, ετησία Αμερικής δολλάρια 5» (1939) / «Τιμή φύλλου δραχ. 10. Συνδρομή εσωτερικού ετησία δραχ. μιά 50, εξάμηνος δρ. 25, εξωτερικού ετησία δολ. 10, εξάμηνος δολ. 5» (1963). Είχε πολλούς συνδρομητές μεταξύ των Λημνίων της διασποράς (Αίγυπτος, Αυστραλία, ΗΠΑ, Ν. Αφρική, Καναδάς), στις συνδρομές των οποίων ουσιαστικά στηριζόταν, ώστε να επιδιώσει κατά τη μακροχρόνια διαδρομή της. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Γεωργίου Χ. Ροδάκη.

Αποτελεί την πρώτη εφημερίδα του νησιού που ίδρυσε ο ηπειρωτικός καταγωγής Δ. Βέργος, όταν εγκαταστάθηκε γύρω στο 1915 στη Λήμνο, όπου δι-ατηρούσε ναυτικό και ασφαλιστικό πρακτορείο έως περίπου το 1926, χρονιά που εκλέχθηκε βουλευτής Λέσβου-Λήμνου με το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Το ίδιο και το 1928. Κατά την περ. Β' της εφημερίδας αρθρογραφούσε σε αυτήν κατά καιρούς. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα. Συνεργάστηκε με την εφ. *Κραυγή* Ιωαννίνων και το 1932 πολιτεύτηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, την Ήπειρο, χωρίς να εκλεγεί.

Ο εκδότης της εφημερίδας στην περ. Β' Εμ. Κωνσταντινίδης, δικηγόρος, από τη Νεάπολη Λασιθίου Κρήτης είχε αρχικά δικηγορήσει στη Μυτιλήνη.

Το 1922 εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Κάστρο (Μύρινα) Λήμνου όπου άνοιξε δικηγορικό γραφείο. Τον Νοέμβριο του ίδιου έτους εξέδωσε την εφ. *Λήμνος, που είχε διακόψει την έκδοσή της, και συνέχισε να την εκδίδει ανελλιπώς έως το 1964. Υποστήριξε τις πνευματικές προσπάθειες των λογίων του νησιού προωθώντας αρθρογραφία με θέματα ιστορικά, λαογραφικά, αρχαιολογικά, περιηγητικά κ.ά. Επίσης, στήριξε τη λογοτεχνική δημιουργία δημοσιεύοντας ποιήματα, διηγήματα, θεατρικά έργα, κριτικές βιβλίων κ.ά. Υπήρξε επίσης ιδρυτικό μέλος του Λημνικού Γυμναστικού Συλλόγου.

Η εφημερίδα ασχολείτο σχεδόν αποκλειστικά με τοπικά ζητήματα. Στα φύλλα της δημοσιεύτηκαν άρθρα και κείμενα λογίων για την τοπική ιστορία, την αρχαιολογία και τη λαογραφία, όπως των Ηλία Ηλιού, Κομνηνού Πυρομάγλου, Ιωάννη Παπουσιδάκη, Μαρίας Λαμπαδαρίου-Πόδου, Τρύφωνος Μαραγκού, παπα-Αγγελή Μιχέλη, δασκάλων και καθηγητών του νησιού, αρχαιολόγων που πραγματοποίησαν ανασκαφές κ.ά. Επίσης, διηγήματα, ποιήματα, χρονογραφήματα κ.ά. Τον Νοέμβριο 1964 διέκοψε την έκδοσή της, λόγω οικονομικής αδυναμίας να ανανεώσει το τυπογραφείο της.

Η έκδοσή της διακόπηκε κατά την περίοδο από 1 Απριλίου έως 13 Δεκεμβρίου 1944, οπότε επανεκδίδεται σε μικρότερο σχήμα (39x30 εκ. / 41,5x30 εκ.) και το μόνο που αναφέρει για τη διακοπή αυτή είναι «διότι ατυχώς η έκδοσις εφημερίδος αποτελεί ατυχή επιχείρησιν δια μικρά μέρη».

Με τον ίδιο τίτλο κυκλοφόρησαν μεταγενέστερα άλλες δύο εφημερίδες, οι οποίες δεν έχουν σχέση με την παλαιά *Λήμνος*: μία μηνιαία από τον «Σύλλογο Νέων Λήμνου» (1979-1990, 140 φ.) και μια εβδομαδιαία από τον Ηλία Κότσαλη (12 Φεβρ. 1997 έως σήμερα [2005]).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΒΜΑ, ΑΕΛΜ (αρ. φ. 344-2371, 3 Ιουλ. 1924 - 22 Νοε. 1964), ΒΒ (αρ. φ. 1228 κ.ε., 1 Ιαν. 1939 κ.ε.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μαυλάκης, «Λεύκωμα Λήμνου», 1939· Θ.Γ. Μπελίτσος, «Τα νεανικά χρόνια του Ηλία Ηλιού στη Λήμνο», *Αισιόκα Φύλλα*, τχ. 50 (Ιούλ. 1998), 573-583.

Θ.Γ. ΜΠΕΛΙΤΣΟΣ

Λιαπίκος, Θεόδωρος του Ανδρέα

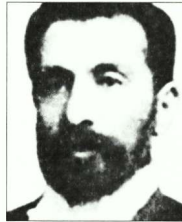
(Αιτωλικό, 14 Νοε. 1910 - Αγρίνιο, 19 Μαΐου 1985). Τυπογράφος, εκδότης, Καταγόμενος από τη Γούρια της επαρχίας Μεσολογγίου, φοίτησε στο δημοτικό και το ελληνικό σχολείο Αιτωλικού. Έζησε στο Αργί-

νιο με την οικογένεια του όπου δραστηριοποιήθηκε ως επαγγελματίας τυπογράφος και εκδότης εφημερίδων.

Το 1956 άρχισε την έκδοση της εφ. Ο *Λαός με έδρα το Μεσολόγγι, αλλά γραφεία και τυπογραφικές εγκαταστάσεις διέθετε στο Αγρίνιο, ενώ από το 1964 διατηρεί γραφεία και στην Αθήνα. Ο *Λαός*, *Εθνική εβδομαδιαία έκδοσις Δυτικής Στερεάς Ελλάδος*, είναι εβδομαδιαία πολιτική εφημερίδα που εκδίδεται μέχρι το τέλος της ζωής του. Το 1961 προχώρησε στην έκδοση καθημερινής εφημερίδας με έδρα το Αγρίνιο και τίτλο *Αιτωλοακαρνανική Ηχώ* και υπότιτλο *Ανεξάρτητη Πολιτική και Οικονομική Εφημερίδα του Αγρινίου*, την οποία επίσης συνεχίζει να εκδίδει μέχρι το τέλος της ζωής του. Διατηρούσε ιδιόκτητο τυπογραφείο το οποίο έως σήμερα υπάρχει στην πόλη του Αγρινίου από τους κληρονόμους του.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Λιασιδής, Αχιλλέας

(Λευκωσία, 1850-1924). Δικηγόρος, πολιτευτής, εκδότης. Φοίτησε στην Ελληνική Σχολή της Λευκωσίας, Ιδιοκτήτης και συντάκτης της εφ. *Πατρίς, υπήρξε μία σημαντική προσωπικότητα της Λευκωσίας που διαδρα-

μάτισε ουσιαστικό ρόλο στις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις των αρχών του εικοστού αιώνα στην Κύπρο. Πολύ δραστήριος, έντιμος και αψιλοκερδής, υπηρέτησε για πολλά χρόνια την παιδεία του τόπου ως έφορος Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λευκωσίας (1893-1918), μέλος της Επαρχιακής Εκπαιδευτικής Επιτροπής Λευκωσίας και του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (1895-1916), του Εκτελεστικού Συμβουλίου της Αγγλικής Κυβέρνησης (1897) και του Νομοθετικού Συμβουλίου για πολλά χρόνια (1886-1901, 1911-1916). Διετέλεσε δήμαρχος Λευκωσίας στις περιόδους 1888-1908 και 1911 έως τον Ιανουάριο 1924 όταν απεβίωσε. Υπήρξε ακόμη μέλος της Κυπριακής Πρεσβείας που με επικεφαλής τον αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο πήγε στο Λονδίνο το 1889 για προώθηση του εθνικού θέματος. Υπηρέτησε και ως πρόεδρος του Αναγνωστηρίου της Λευκωσίας «Αγάπη του Λαού» έως το 1897. Πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Παγκυπρίου Γυμνασίου και του Διδασκαλείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 753-754· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2005, σ. 221-222.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Λιάτσης, Σωτήριος

(Καστανίτσα Κυνουρίας, 1867 - Αθήνα, 1938). Δημοσιογράφος, Απόφοιτος της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, αρθρογραφούσε στην πειραϊκή εφ. *Πρόνοια. Στην Αίγυπτο φθάνει το 1885, γράφει στον *Τηλέγραφο και προσλαμβάνεται από τον Γεώργιο Μανουσάκη ως συντάκτης στην εφ. *Ομόνοια*, της οποίας γίνεται αργότερα ιδιοκτήτης και διευθυντής. Όταν η καθημερινή εφ. *Μεταρρύθμιση* (κυκλοφορούσε στην Αλεξάνδρεια από το 1886) του Νικολάου Ιωάννου Λημνίου άρχισε να καταρρέει, ο Λήμιος πείθει τον Λιάτση να αναλάβει την έκδοσή της (1891). Ύστερα από έξι μήνες (1892) ο νέος διευθυντής συνεταιρίζεται με τον Γεώργιο Τήνιο για να διαγούν την *Μεταρρύθμιση* καθημερινά και μία φορά την εβδομάδα τον *Ταχυδρόμο, στον οποίο ο Λιάτσης θα παραμείνει διευθυντής για σχεδόν πενήντα χρόνια, ενσωματώνοντας σ' αυτόν και την *Ομόνοια*.

Ο Φ.Φ. Όδδης γράφει γι' αυτόν στα 1911: «Ο *Ταχυδρόμος* ούτινος προϊστάται σήμερα, κατέχει την πρώτη κυκλοφορία μεταξύ των άλλων ημερησίων φύλλων εκδιδόμενος εις τέσσαρας χιλιάδας αντιτύπων καθ' εκάστην. Τούτο δ' οφείλεται εις τας μεγάλας αρετάς του κ. Λιάτση, όστις παρελάβεν τον *Ταχυδρόμον* νήπιον, ίνα εντός δεκαπενταετίας τον καταστήση το σπουδαιότερον όργανον του εν Αιγύπτω Ελληνισμού. Μόνον ο γνωρίζων τι εστί δημοσιογραφία εν Αιγύπτω δύναται να θαυμάση το μέγα έργον του κ. Λιάτση. Κυκλοφορία τεσσάρων χιλιάδων αντιτύπων είναι τι ονειρώδες [...] και το ρεκόρ αυτό θα υψίσταται εφόσον ο κάλαμος του κ. Λιάτση εξακολουθεί να γοητεύη και να συναρπάξη τα πλήθη των αναγνωστών του».

Ο Ιωάννης Γκίκας παραλληλίζει τον Λιάτση με τον Βλάση *Γαβριηλίδη, αναφέρεται στη μαχητικότητα, την ευστοχία των επιλογών και των κειμένων του, αλλά και την αδυναμία του να μεριμνά για το οικονομικά, έργο το οποίο επωμιζόταν ο στενός του συνεργάτης Γ. Τήνιος έως τον θάνατό του στα 1936. Σημειώνει επίσης την επιρροή που είχε δεχθεί από την εφ. *Νέα Ημέρα της Γεργέστης, στην οποία «Πολιτικός Πράκτωρ» Αλεξάνδρεια ήταν έως το 1890 ο Αναστάσιος *Βυζάντιος, συνεχιστής αντίστοιχου

έργου του Κλέωνος Ραγκαβή. Η επιρροή θεωρεί ότι είναι ευδιάκριτη στη στάση που κρατά ο Λιάτσης στο γλωσσικό, παραμένοντας «αμετανόητος της καθαρεύουσας λάτρης». Θυμαστές της αρχαιοελληνικής παράδοσης και του Λουκιανού, γράφει την τραγωδία σε τέσσερις πράξεις με τίτλο *Σέλευκος ο Νικάτωρ*, που παρουσιάσθηκε από σκηνής στα 1902.

Τιμήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση με τον «Χρυσούν Σταυρόν του Σωτήρος», στα 1937, για «το μέγα πατριωτικόν έργον [...] όπερ επί πενήκονταετίαν επετέλεσεν ως Διευθυντής του *Ταχυδρόμου-Ομόνοίας* [...] αναγνώρισιν των προς την Πατρίδα και τον Αιγυπτιώτην Ελληνισμόν παρασεθειών παρ' αυτού υμίστων υπηρεσιών». Επτά μήνες πριν από τον θάνατό του η Φιλολογική Συντροφία της ΧΑΝ (Χριστιανική Αδελφότης Νέων) στην Αλεξάνδρεια «διωργάνωσε τιμητικήν εσπερίδα, κατά την οποίαν εκλεκτοί της Αλεξανδρινής διανοήσεως [Γ. Ρούσος, Ν. Καραβίας, Ρ. Ραδόπουλος, Παλ. Γεωργίου, Ι. Γκίκας, Θ.Δ. Μοσχονάς κ.ά.], απένειμον φόρον σεβασμού και ευγνωμοσύνης». Στα *Παναγιώττα της εποχής ο Τ.Κ. Μπούσαλης συμπληρώνει: «Αυτό που κινεί την αγάπη και το σεβασμό [...] είναι ο Λιάτσης που έκανε εφημερίδα με την πέννα του, που αγωνίστηκε και γιγάντωσε κ' έγινε Διευθυντής χωρίς ποτέ να στραγγίσει τον ιδρώτα των συναδέλφων του. Ήταν ο Διευθυντής που έμεινε Συντάκτης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ.Φ. Όδδης, *Ελληνικός Διάκοσμος, Αλεξάνδρεια 1911*, σ. 116· Γ.Κ. Μπούσαλης, «Σωτήρης Λιάτσης, ο αγωνιστής της πέννας», *Παναγιώττα*, 15 Ιαν. 1938· [Αωνύμως] «Ο Σωτήρης Λιάτσης απέθανε» και «Βιογραφικά σημειώσεις», εφ. *Ταχυδρόμος-Ομόνοια*, Αλεξάνδρεια, 18 Αυγ. 1938· Ι.Α. Γκίκας, *Πενήντα χρόνια δάσκαλος*, Αλεξάνδρεια 1950, σ. 21-25.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Λιθιέρης, Σ.Ε.

(Μεσολόγγι, <:; - <:;). Δημοσιογράφος, εκδότης, Δραστηριοποιείται τη δεκαετία 1890-1900 στον χώρο της δημοσιογραφίας και της έκδοσης εφημερίδων. Τα έτη 1893-1896 εκδίδει την εφ. *Μεσολόγγιον και το 1895 την εφ. *Κλείσσοβα, Εφημερίς του Λαού Φιλολογική και των Ειδήσεων - Εκδιδόμενη κατά Κυριακήν και συντάκτες τους Στάμο Μπράντα και Σ. Θεολόγο*. Δεν είναι γνωστό πόσο κράτησε η έκδοσή της (στα ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλ/νίας σώζονται μόνο τα φ. 15, 16 και 18, 1-24 Σεπτ. 1895). Το 1896 σύμφωνα με ανακοίνωση στην εφ. *Μεσολόγγιον* (αρ. φ. 60, 11 Νοε. 1896), ο Σ. Λιθιέρης διατηρεί βιβλιοπωλείο.

Φαίνεται ότι τα επόμενα χρόνια συνεργάζεται ή έχει από κοινού το τυπογραφείο με τον Ζαχ. *Αναστασιου ή Αγγελή και το 1899 και οι δύο εργάζονται μάλλον ως τυπογράφοι στην εφ. *Αγγελιοφόρος του Ανδρέα Γεωργόπουλου, όπου σε φύλλα των ετών 1899-1900 αναφέρεται: «Πάσα αποστολή δικογράφων δέον να αποστέλλεται προς τους Σ. Λιθιέρη και Ζαχ. Αγγελήν» και για τα έτη 1900-1902 «προς Ζ. Αγγελήν». Ο *Αγγελιοφόρος* συνέχισε να εκδίδεται έως το 1918 και πιθανότατα τυπώνεται στο ίδιο τυπογραφείο. Το όνομα του Σ. Λιθιέρη δεν απαντάται πλέον στις εφημερίδες του Μεσολογγίου, ενώ ο Ζ. Αγγελής επανεκδίδει το *Μεσολόγγιον* το 1908.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Αίλλης, Γιάννης

(Δερβιτσιάνη Βορ. Ηπείρου, 1918 - Μελβούρνη, 10 Ιουν. 1965). Εργάτης, υπάλληλος, δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Μετά τις πρώτες εγκύκλιες σπουδές του στο σχολείο του χωριού του, σπούδασε στο ιεροδιδασκαλείο της Μονής Βελλά στα Ιωάννινα (1932-1934) και στη συνέχεια, εργαζόμενος, τελείωσε τη Ζωσιμαία Σχολή στην ίδια πόλη (1934-1936). Μετά την αποφοίτησή του από τη Ζωσιμαία επέστρεψε στην Βόρειο Ήπειρο, όπου άρχισε να δημοσιογραφεί σε διάφορες εφημερίδες.

Το 1938, ως ανταποκριτής του ημερήσιου Τύπου, συνέχισε σπουδές στη λογοτεχνία και φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο της Ρώμης, αλλά αναγκάστηκε να τις διακόψει λόγω της έκρηξης του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Τον Νοέμβριο 1940 επέστρεψε στον τόπο του, όπου πέρασε όλες τις κακουχίες του πολέμου. Μετά την Απελευθέρωση πήγε και πάλι στα Γιάννενα (1944) και τον ίδιο χρόνο εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου επί τέσσερα χρόνια (1944-1948) εργάστηκε ως δημοσιογράφος. Σε αυτό τον βοήθησε και η γνώση της ιταλικής και αλβανικής γλώσσας.

Το 1948 μετανάστευσε στη Μελβούρνη της Αυστραλίας και έμεινε μαζί με τον αδελφό του που ήταν εγκαταστημένος εκεί από χρόνια. Αρχικά εργάστηκε ως εργάτης στο εργοστάσιο της General Motors και ως υπάλληλος σε διάφορες άλλες εταιρείες (ασφαλιστική T.N.G. κ.α.) προτού στραφεί επαγγελματικά στη δημοσιογραφία. Το 1951-1953 υπήρξε διευθυντής σύνταξης του μελβουρνιώτικου π. *Οικογένεια*, στο οποίο μεταξύ άλλων κρατούσε τη στήλη «Απ' τη ζωή μας». Συνεργάστηκε και με άλλες εφημερίδες της Μελβούρνης: ως διευθυντής σύνταξης στον *Πυρσό* (1958) και στο *Εδνος (1959, για αρκετούς

μήνες εγκαταστάθηκε στο Σίδνεϊ σε μια προσπάθεια παράλληλης έκδοσης, αλλά η προσπάθεια απέτυχε ύστερα από την έκδοση 40 φύλλων), ως διευθυντής-ιδιοκτήτης στο *Σήμερα* (1959-1961), και για ένα διάστημα (1964) ως χρονογράφος στον *Παυελλήνιο Κήρυκα* του Σίδνεϊ.

Εκτός από τη δημοσιογραφία το ενδιαφέρον του έλκυσε και η λογοτεχνική συγγραφή (ποίηση, πεζογραφία). Τα πρώτα του λογοτεχνήματα εμφανίστηκαν το 1934-1938 κατά την περίοδο των σπουδών του στη Ζωσιμαία και της επακόλουθης παραμονής του στη γενέτειρά του. Τότε δημοσίευσε ποιήματα και μικρά πεζά σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά, όπως στις εφ. *Βόρειος Ήπειρος* των Ιωαννίνων, *Εστία* των Τιράνων κ.ά., καθώς και μεταφράσεις ελληνικών διηγημάτων στην αλβανική γλώσσα που εμφανίστηκαν σε αλβανικά έντυπα.

Κατά την τετράχρονη παραμονή του στην Αθήνα (1944-1948) υπήρξε λογοτεχνικός συνεργάτης των αθηναϊκών π. *Νέα Εστία, **Νεοελληνικά Γράμματα*, και των εφ. *Ηπειρωτικόν Μέλλον*, *Αγωνιστής* κ.ά. Αργότερα στην Αυστραλία δημοσίευσε πολλά ποιήματα και μικρά πεζογραφήματα σε εφημερίδες και περιοδικά της Αυστραλίας, αλλά και της Ελλάδας, καθώς και άλλων χωρών, όπως, εκτός των προαναφερθέντων, στις εφ. *Αυστραλοέλλην, *Τα Νέα* και *Νέος Κόσμος της Μελβούρνης και στα π. *Ηπειρωτική Εστία των Ιωαννίνων, *Κρίκος* του Λονδίνου κ.ά.

Εξέδωσε μια ποιητική συλλογή (*Πνιγμένοι καιίμοι*, Κέρκυρα 1945) και δύο πεζογραφικές (*Μεθυσμένα Βαλκάνια*, Αθήνα 1946 και *Βορειοηπειρωτικές σελίδες*, Αθήνα 1947). Τρεις άλλες πεζογραφικές του εργασίες, το μυθιστόρημα *S/S Partizanka* με υπότιτλο *Η ξεριζωμένη γενιά*, οι περιγραφικές εντυπώσεις του από την Αυστραλία (*Αυστραλία, η άλλη όχθη της γης*) και η συλλογή διηγημάτων *Οι σκλάβοι του κάμπου* (με δέμα τη θασανιομένη ζωή του βορειοηπειρωτικού λαού), καθώς και πλήθος ποιημάτων και διηγημάτων του έμειναν ανέκδοτα. Ατελείωτο έμεινε και το *Βιογραφικό Λεξικό του Ελληνισμού της Αυστραλίας* που είχε αρχίσει να γράφει. Μετέφρασε στα αλβανικά ελληνες πεζογράφους, τους οποίους παρουσίασε στη συλλογή του *Η σύγχρονη ελληνική πεζογραφία* (Τίρανα: Venus 1942) και στα ελληνικά αλβανούς ποιητές, όπως τον Lasgush Paradeci κ.ά. Σε ελληνικούς λογοτεχνικούς διαγωνισμούς της Αυστραλίας απέσπασε βραβεία στο διήγημα και στο δοκίμιο. Επίσης, κατά καιρούς εκλέχτηκε μέλος κριτικών λογοτεχνικών επιτροπών.

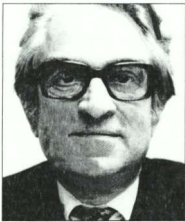
Τέλος, υπηρέτησε την ομογένεια της Αυστραλίας και ως εκφωνητής ελληνικού ραδιοφωνικού σταθμού στη Μελβούρνη (1952), ενώ στα χρόνια που έζησε εκεί έδωσε πλήθος διαλέξεων πάνω σε λογοτεχνικά και κοινωνικά θέματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: G. Kanarakis. «La presencia literaria griega en Australia». *Bizantion-Nea Hellas*, vol. 5, Centro de Estudios Bizantinos y Neohelénicos, Santiago, Universidad de Chile, 1981, 90-91· του ίδιου. *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*. Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 41, 43, 44, 56, 213-215· του ίδιου. *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Σίδνεϋ, Australian National University Press, 21991, σσ. 29, 31, 35, 40, 157-159· του ίδιου. *Οψεις της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*. Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σσ. 70, 204 και σμμ. 16.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Λιναρδάτος, Σπύρος

(Ληξούρι, 1923 - Αθήνα, 2004). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Τελείωσε το Βαρβάκειο Γυμνάσιο στην Αθήνα και μπήκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1940. Από τις αρχές της Κατοχής συμμετείχε στην κομμουνιστική οργάνωση «Αλήθεια» που είχε επικεφαλής τον Νίκο *Καρβούνη, με παρότρυνση του Δημήτρη *Γληνού. Είχε ενεργή ανάμειξη στις κινητοποιήσεις των φοιτητών στα χρόνια της Κατοχής ως στέλεχος της ΟΚΝΕ (Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας). Με την ίδρυση της ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων) συμμετείχε στην οργάνωση του κινήματος της νεολαίας σε συνοικιακούς τομείς της Αθήνας. Την περίοδο αυτή αρθρογραφούσε στα έντυπα της ΕΠΟΝ *Φοιτητική Φωνή* και **Νέα Γενιά*. Το 1946 εργάσθηκε ως επαγγελματίας δημοσιογράφος στην εφ. **Ρίζοσπάτσης*, έως το κλείσιμο της εφημερίδας στη διάρκεια του Εμφυλίου. Από τον Φεβρουάριο 1948 έως τις αρχές του 1952 ήταν εκτοπισμένος για τις πολιτικές του ιδέες στην Ικαρία, τη Μακρόνησο και τον Άη Στράτη.

Μετά την απόλυσή του από την εξορία εργάσθηκε ως συντάκτης για ένα σύντομο διάστημα στην εφ. *Ελληνική Ημέρα*. Ακολούθησε εργάσθηκε ως δημοσιογράφος στην εφ. **Αυγή*, από την ίδρυση

της (1952) έως το κλείσιμο της εφημερίδας από τη δικτατορία των συνταγματάρχων (1967). Παράλληλα, συμμετείχε ενεργά στην πολιτική. Μέλος της Διοικούσας Επιτροπής της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) από το 1956 και αναπληρωματικό μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ από το 1961, έρχεται σε σύγκρουση (το 1965 στο Βουκουρέστι) με την ηγεσία του κόμματος για την πολιτική της περιόδου, για θέματα της λειτουργίας της εφ. *Αυγή* και για γενικότερα προβλήματα του αριστερού και του κομμουνιστικού κινήματος. Λίγο πριν από τη διάσπωση του 1968 αποχώρησε από το ΚΚΕ. Με την κήρυξη της στρατιωτικής δικτατορίας (21 Απρ. 1967) συνελήφθη και εκτοπίστηκε στα Γιούρα και αργότερα στη Λέρο (Παρθένη και Λακκί) έως το καλοκαίρι του 1970. Τον Αύγουστο 1968 πρωτοστάτησε στη διαμαρτυρία εκατό εξόριστων του Παρθενίου για τη σοβιετική εισβολή στην Τσεχοσλοβακία. Μετά την αποφυλάκισή του προσελήφθη στην εφ. **Ακρόπολις*.

Από το 1974 έως τη συνταξιοδότησή του το 1982 εργάστηκε ως πολιτικός συντάκτης στην εφ. *Το *Βήμα*. Παράλληλα συνεργάστηκε με πολιτικά περιοδικά, το **Αντί* κ.ά. Μετά τη συνταξιοδότησή του συνεργάστηκε ως αρθρογράφος με *Το Βήμα* έως τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Στη Μεταπολίτευση ενεργοποιήθηκε πολιτικά κατά διαστήματα στην ΕΔΑ.

Ο Σπύρος Λιναρδάτος ανήκει στην κατηγορία των δημοσιογράφων που ασχολήθηκαν με συστηματικό τρόπο με θέματα της νεοελληνικής ιστορίας. Στην προδικτατορική περίοδο με το πεντάτομο έργο του με τίτλο *Από τον Εμφύλιο στη Χούντα* (εκδ. Πατάξη, Αθήνα 1977-1986). Τα έργα του τα ονόμαζε «ιστορήματα». Δεν πρόκειται όμως για μια απλή χρονολογική καταγραφή των γεγονότων. Όπως σημειώνει ο ιστορικός Γιάννης Γιανουλόπουλος, το προαναφερθέν έργο του: «Αντιπροσωπεύει κάτι περισσότερο από ένα πολύ καλό χρονικό».

Για τη συγγραφή των έργων του βασίστηκε στη μελέτη του Τύπου της περιόδου καθώς και στις μαρτυρίες πολιτικών πρωταγωνιστών. Παράλληλα, εκπρόσωποι του πολιτικού κόσμου του έδωσαν τη δυνατότητα πρόσβασης σε τμήματα των προσωπικών τους αρχείων. Τελευταίο έργο του η αυτοβιογραφική εξιστόρηση στον Άγγελο Σιδεράτο στον τόμο με τίτλο *Πολιτικοί και Πολιτική*. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορική έρευνα παρουσιάζουν οι μαρτυρίες του ως στελέχους της ΕΠΟΝ για τα κατοχικά χρόνια, τα «Δεκεμβριανά» και την πορεία προς τον Εμφύλιο

και η εξιστόρηση των εμπειριών του από τις εφημερίδες στις οποίες εργάστηκε.

Ανάμεσα στα έργα του με αρκετές επανεκδόσεις αναφέρονται τα ακόλουθα: *Πώς εφτάσαμε στην 4^η Αυγούστου* (εκδ. Θεμέλιο 1965, 5^η 1988, εκδ. Θεμέλιο 1974), *Η 4^η Αυγούστου* (εκδ. Θεμέλιο 1966, 1988, εκδ. Διάλογος 1975), «Η Κύπρος ως την Ανεξαρτησία», στον τ. *Ο Μακάριος και οι σύμμαχοι* (εκδ. Gutenberg, χ.χ. [1972]), *Ο Ιωάννης Μεταξάς και οι μεγάλες δυνάμεις, 1936-1940* (εκδ. Προσκήνιο 1993), *Ο Πόλεμος του 1940-41 και η μάχη της Κρήτης* (εκδ. Προσκήνιο 1995), *Πολιτικοί και Πολιτική: 70 χρόνια Αναμνήσεις-Αγώνες-Ντοκουμέντα* (εκδ. Προσκήνιο 1999).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπ. Λιναρδάτος, *Πώς εφτάσαμε στην 4^η Αυγούστου*, Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο 1965· Παν. Γιανουλόπουλος, *Ο μεταπολεμικός κόσμος. Ελληνική και Ευρωπαϊκή Ιστορία (1945-1963)*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1992, σ. 18.

ΓΑΡΦΙΝΑ ΛΑΜΠΑΤΟΣ

Λίτινας, Μανώλης

(Αθήνα, 1917 - 8 Σεπτ. 1944), Δημοσιογράφος, αντιστασιακός. Πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ παράλληλα δημοσιογραφούσε συνεργαζόμενος κυρίως με τον Μίνω Ανδρουλιδάκη. Το 1938 στρατεύθηκε και υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός στην ελληνοαλβανική μεθόριο. Μετά την ιταλική επίθεση εναντίον της Ελλάδας διακρίθηκε στη μάχη του Καλπακίου και έλαβε εύφημο μνεία.

Κατά την περίοδο της Κατοχής οργανώθηκε στον ΕΔΕΣ (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος) Αθηνών και έγινε συντάκτης της εφ. **Δημοκρατική Σημαία*, δημοσιογραφικού οργάνου του ΕΔΕΣ στην πρωτεύουσα. Διετέλεσε, επίσης, επικεφαλής του κλιμακίου της οργάνωσης στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Παράλληλα, συνεργαζόταν με την εφ. *Νέα Ζωή* του Δ. Γιαννακόπουλου. Το φθινόπωρο 1943, όταν ένα τμήμα του ΕΔΕΣ Αθηνών στράφηκε προς τον δοσιλογισμό, ο Λίτινας έγινε ηγετικό στέλεχος της ομάδας που ενέμενε στην πατριωτική δράση, μετέβη στο «βουνό», στο αρχηγείο του Ν. Ζέρβα και μετέφερε στην Αθήνα το μήνυμα της αποκήρυξης των προδοτών. Την αποκήρυξη αυτή δημοσίευσε και

από τις στήλες της *Δημοκρατικής Σημαίας*. Μετά τη διάσπαση του ΕΔΕΣ δολοφονήθηκε από τους προδότες ο Δ. Γιαννακόπουλος, ενώ σημειώθηκε απόπειρα δολοφονίας του Λίτινα από πράκτορες της Ειδικής Ασφάλειας.

Μετά τη δολοφονία του Γιαννακόπουλου, ο Λίτινας ανέλαβε την έκδοση της *Δημοκρατικής Σημαίας*. Παράλληλα, συνεργαζόταν με την οργάνωση πληροφοριών και δολιοφθορών «Υβόνη» υπό τον Ιωάννη Πελλάκη και με τη «Μπουμπουλίνα» της Λέλα Καραγιάννη, που δραστηριοποιήθηκε κυρίως στα πεδία της διαφύλαξης συμμάχων στρατιωτών και ελλήνων πατριωτών στη Μέση Ανατολή, καθώς και της συλλογής πληροφοριών.

Συνελήφθη στις 7 Απριλίου 1944. Βασανίστηκε στα κρατητήρια της οδού Μέρλιν, στις φυλακές Αβέρωφ και στο Χαϊδάρι, χωρίς, ωστόσο, να κατανομάσει έστω και έναν συνεργάτη του. Εκτελέστηκε, μαζί με τη Λέλα Καραγιάννη και 57 άλλους, στις 8 Σεπτεμβρίου 1944. Διασώθηκε πρόχειρο σημειώμά του, το οποίο πέταξε δεμένο σε ένα μανικετόκουμπο, από το καμión που τον μετέφερε για εκτέλεση: «Σήμερα το πρωί τυφεκιζόμεθα. Πέφτομε για την πατρίδα με γέλιο στα χείλη για τη λευτεριά». Για τη δράση του, τού απονεμήθηκε μετά θάνατον στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια το Χρυσό Αριστείο Ανδρείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Α. Ζαούσης, *Οι δύο όχθες, 1939-1945: μια προσπάθεια για εθνική συμφιλίωση*, τ. 3, Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, 1987· του ίδιου, *Λέλα Καραγιάννη: η Μπουμπουλίνα της Κατοχής, 1941-1944*, Αθήνα, εκδ. Οικεανίδα, 2004· Κ. Σβολόπουλος, *Χαϊδάρι, 8 Σεπτεμβρίου 1944: η Λόρατη Στρατιά στο απόσπασμα*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη, 2002.

ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Λόγος

Ποίημα-διήγημα-μελέτη, Αθήνα, Μάιος 1917 - Φεβρ. 1919, αρ. τχ. 1-5. Διευθυντής: Φάνης Μιχαλόπουλος και Γ. Νάζος (αρ. τχ. 5). Άλλοι υπότιτλοι: *Περιοδική έκδοση* (αρ. τχ. 5). Διμηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίμηση (σ. 1-120), είκοσι τεσσάρων έως τριάντα δύο σελίδων, μονόστηλο, διαστάσεων 24,5x17 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Όσοι κρατήσουν το πρώτο φύλλο λογαριάζονται συνδρομητές. Το φύλλο δεν στέλνεται δωρεάν σε κανέναν. «Τύπος "Τύπου"», οδ. Σοφοκλέους και Αριστειδίου.

Το πρώτο μιας σειράς τριών αμιγώς λογοτεχνικών περιοδικών που προβάλλουν την ποίηση του Άγγελου Σικελιανού – τα δύο επόμενα είναι η *Λύρα (1917-1918, 1919) και η *Νέοι (1919-1920). Ποίηση, διήγημα και μελέτη αποτελούν κυρίως την ύλη του. Διαμόρφωσε

μια ενιαία, συλλογική φυσιογνωμία, που αποτελεί και το σαφές διακριτικό γνώρισμά του από άλλα σύγχρονά του περιοδικά. Συγκεκριμένα, τόσο στις λογοτεχνικές τάσεις όσο και στις θεωρητικές αναζητήσεις του εντοπίζεται μια έντονη θρησκευτική-μυστικιστική ροπή, που διακυμαίνεται, με ποικίλες ενδιάμεσες κλιμακώσεις, από την παγανιστική-διονυσιακή διάθεση και την αδιάπτωτη βιολογική-ζωική ορμή της οικελιανικής ποίησης μέχρι τη χριστιανική-μεταφυσική στοχαστικότητα του Τάκη Παπατσώνη.

Και στα πέντε τεύχη του δημοσιεύονται, πρωτοσέλιδα, μέρη από το «Μήτηρ Θεού» του Άγγελου Σικελιανού. Επίσης, δημοσιεύονται: «μία εκστατική μελέτη» του νεαρού τότε, μόλις 22 χρονών, Τάκη Παπατσώνη για το ΚΕ΄ Άσμα («Του Παραδείσου») από τη *Θεία Κομωδία* του Δάντη (αρ. τχ. 2, 4 και 5)· τρία αποσπάσματα «Από τις ομιλίες ενός ελεύθερου» του Φάνη Μεγαλόπουλου, για τον σεβασμό της μετρικής παράδοσης και τον συμβολισμό του Άμλετ και του Δον Κιχώτη (αρ. τχ. 3-5, αντίστοιχα)· ένα εκτενές μαχητικό σημείωμα του Γιάννη Μηλιάδη για το γλωσσικό ζήτημα με αφορμή την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 και την εισαγωγή της δημοτικής στις τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου (αρ. τχ. 2).

Στους συνεργάτες του, αρκετοί από τους οποίους είναι γνωστοί για τις «ελληνοκεντρικές» απόψεις τους, συγκαταλέγονται ακόμη οι Μάρκος Αυγέρης, Κ. *Βάρναλης, Γεώργιος Σ. Δούρας, Λίνος Καρζής, Γ. Νάζος, Νίκος Νικολαΐδης, Κλέων Παράσχος και Νίκος Προεστόπουλος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α΄, σ. 298-305.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Λόγος

Εφημερίς της εν Χριστώ θησκειάς, πολιτείας και φιλοσοφίας, Αθήνα, 2 Μαρτ. 1868 - 20 Μαρτ. 1871, έτ. Α΄-Γ΄, αρ. φ. 1-151 και 4 Δεκ. 1876 - 29 Δεκ. 1905, έτ. Δ΄-ΛΒ΄, αρ. φ. 152-1657. Συντάκτης: Απόστολος *Μακράκης. Διευθυντής:

Απ. Μακράκης (2 Μάρτ. 1868 - 24 Δεκ. 1888 και 5 Μαΐου 1905 - 29 Δεκ. 1905), Σ.Δ. Φιλάρετος (1 Ιαν. 1889 - 28 Απρ. 1905). Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς των αρχών του ισόθεου λόγου, θρησκευτικών, πολιτικών και φιλοσοφικών, βασίζουσα το πάντμον και μεγαλοπρεπείς Αυτού όνομα ενώπιον Εθνών και Βασιλείων των τριών Ιερών* (περ. Β΄). Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 44x30 εκ. Συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ., εξωτερικού 10 χρυσά φράγκα. Τυπογραφείο: Ν. Ρουσοπούλου (περ. Α΄) και Α.Ν. Καστριώτου (περ. Β΄).

Παράλληλα με την αρθρογραφία κατά καιρούς σε άλλες εφημερίδες και περιοδικά (*Ο *Βρετανικός Αστήρ*, 1860-1861· *Δικαιοσύνη*, 1866-1867· *Ειρήνη*, 1874-1876· *Κήρυγμα*, 1878-1884· *Νέον Κήρυγμα*, 1884-1885) ο *Λόγος* αποτελεί

το κύριο επικοινωνιακό μέσο του Αποστόλου Μακράκη. Το εκδίδει με τη βοήθεια λίγων μαθητών του. Γλώσσα της εφημερίδας είναι η καθαρεύουσα. Με την έκδοσή της επί 32 χρόνια ο ενδουσιώδης και δυναμικός λαϊκός κήρυκας του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα καλύπτει όλο το φάσμα των ιδεών του και παρουσιάζει έτσι με βάση την επικαιρότητα ανάγλυφο τον ιδεολογικό του κόσμο. Άλλωστε, μεγάλο μέρος των έργων του Μακράκη που εκδίδονται αυτοτελώς αργότερα είναι αναδημοσίευση από την εφ. *Λόγος*.

Ήδη με τον τίτλο και τον υπότιτλο της εφημερίδας (περ. Α΄) ο Μακράκης εισάγει τον αναγνώστη στο όραμά του για τον ελληνισμό, του οποίου επίκεντρο είναι ο σαρκωθείς «Λόγος» του Θεού. Αυτόν καλείται να υπηρετήσει η εφ. *Λόγος* και μάλιστα «κατά την μίαν και τριαδικήν αυτού φύσιν, ως Χριστόν του Θεού αρχιερέα, ως Χριστόν του Θεού βασιλέα, ως Χριστόν του Θεού καθηγητήν και διδάσκαλον», με την αξίωση δηλαδή της καθολικής επικράτησής Του στον εθνικό βίο, σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής, στο θρησκευτικό, κοινωνικοπολιτικό και φιλοσοφικό-επιστημονικό. Έτσι ανταποκρίνεται στο πραγματικό εύρος του σωτηριολογικού έργου του Χριστού, το οποίο περικλείει ολόκληρο τον άνθρωπο και επομένως όλες τις εκδηλώσεις της ανθρωπίνης ζωής (*Λόγος*, αρ. φ. 1, 2 Μαρτ. 1868).

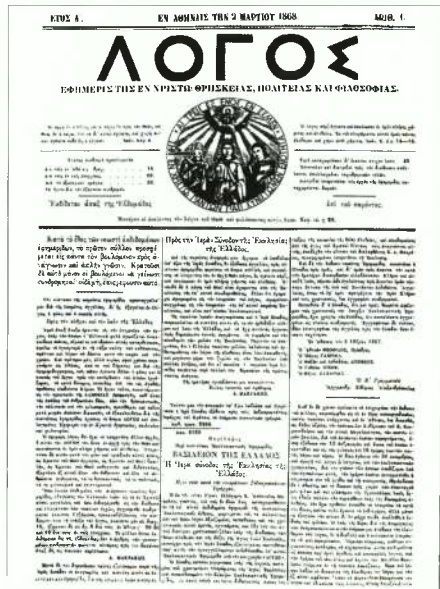
Αυτή η κατ' αρχήν απόλυτα παραδοσιακή ορθόδοξη αντίληψη, στη συνέχεια, στις αναλύσεις του Μακράκη, λαμβάνει μια ιδιόρρυθμη μορφή. Η θρησκεία λειτουργεί, ανταποκρινόμενη στο θρησκευτικό συναίσθημα, ως προετοιμασία του ανθρώπου για την ένταξή του στη νέα κοινωνία που οραματίζεται. Κατανοείται μέσα στο δικανικό πλαίσιο της δυτικής θεολογικής σκέψης για την ικανοποίηση της δικαιοσύνης του Θεού και έτσι καλείται να υπηρετήσει τον ηθικό εξαγνισμό του ανθρώπου ώστε να τον καταστήσει πρόσφορο έδαφος για να δεχθεί τη νέα παιδεία, για να ανυψωθεί στο νέο πρότυπο του ανθρώπου που είναι κατ' εξοχήν ο άνθρωπος-φιλόσοφος, ο εγκεφαλικός άνθρωπος. Αποστολή της πολιτείας, τέλος, είναι με το χριστιανικό της δίκαιο, που ορίζει με απόλυτη ακρίβεια τα ηθικά καθήκοντα και δικαιώματα των ανθρώπων, να παρέχει το νέο πλαίσιο ζωής της αρμονικής συμβίωσης των αναγεννημένων ανθρώπων-φιλοσόφων.

Αυτό το τρίπτυχο, εν Χριστώ θρησκεία, πολιτεία και φιλοσοφία, μέσα στο παραπάνω πλαίσιο κατανόησής του γίνεται στη συνέχεια το κριτήριο για τους αγώνες που διεξάγονται με μεγάλη μαχητικότητα από τις σελίδες της εφημερίδας εναντίον προσώπων, θεσμών και γενικά όλων εκείνων των φορέων που κατά τον Μακράκη στέκονται εμπόδιο για την εφαρμογή του. Ιδιαίτερο κίνδυνο διακρίνει στο πανεπιστήμιο που μεταφέρει αυτούσια τα δυτικά ιδεολογικά ρεύματα στην Ελλάδα, μια επιλογή που εκφράζει φυσικά και τους φορείς της πολιτικής εξουσίας και συμβαδίζει με τις προσπάθειες για περιθωριοποίηση της εκκλησίας. Στόχος της κριτικής του γίνονται κατά καιρούς καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπως οι Κ. Παπαρηγόπουλος και Δ. Βερναρδάκης, οι καθηγητές της Θεολογικής Σχολής Ν. Δαμαλάς, Α. Διομήδης Κυριακός και Θ. Βίμπος. Ο τελευταίος, μάλιστα, θα σταθεί αφορμή για έντονη κριτική του Μακράκη στη διοίκηση της εκκλησίας, επειδή παρά τις καταγγελίες του εκλέγεται αρχιεπίσκοπος Μαντινείας.

Έτσι, ενώ αρχικά η Ι. Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος είχε συστήσει την εφημερίδα στους πιστούς, αργότερα, στις 10 Μαρτίου 1871, ανάρωσε τη σύστασή της, τονίζοντας ότι έχει ξεφύγει από τον αρχικό της προορισμό και εκφράζει πλέον προσωπικές αντιλήψεις. Ο Μακράκης στη συνέχεια, έντονα απογοητευμένος από τη στάση της Συνόδου, η οποία πρώτη ως πνευματική ηγεσία της χώρας έπρεπε μαζί με τον υπόλοιπο κλήρο να στηρίζει την αναγεννητική προσπάθεια του Λόγου, διακόπτει την έκδοση

της εφημερίδας λόγω και της περιπέτειας με την υγεία του, η οποία κατέληξε το 1874 με την αποκοπή του αριστερού του ποδιού.

Το 1876, με την έναρξη της περ. Β', αλλάζει ο υπότιτλος, διότι ο Μακράκης πλέον περνάει από τη θεωρητική φάση της ανάλυσης και προβολής των οραματισμών του για τον ελληνισμό στην πρακτική εφαρμογή, με τη δημιουργία των κοιτίδων της αναγέννησης στην ελληνική κοινωνία σύμφωνα με το ιδεολογικό του μοντέλο: δημιουργία της «Σχολής του Λόγου» (1876), του θρησκευτικού συλλόγου «Ιωάννης ο Βαπτιστής» (1877), των πολιτικών συλλόγων «Ο Μέγας Κωνσταντίνος» (1879) και «Ο Πλάτων» (1901) και του «μαρτυρικού» συλλόγου «Ιωάννης ο Θεολόγος» (1884). Με το αποφασιστικό αυτό βήμα η ιδανική του κοινωνία λαμβάνει σάρκα και οστά και έτσι περιγράφονται πλέον επακριβώς και συγκεκριμένα οι αρχές της. Μέσα από τις σελίδες της εφημερίδας ο αναγνώστης μυείται σ' αυτές, που είναι, σύμφωνα με την αντίληψή του, οι αρχές όλου του ελληνισμού, αποτυπώνονται όμως ειδικότερα στους κανονισμούς των παραπάνω συλλόγων και της Σχολής του Λόγου. Χαρακτηριστικό αυτής της κοινωνίας είναι η βαθιά ριζωμένη πεποίθηση ότι

πρόκειται για την αυθεντική Εκκλησία και Πολιτεία, μια πεποίθηση που εδραϊώνεται στην έξαρση της ηθικής καθαρότητας και στην καλλιέργεια ελιτιστικών τάσεων.

Από εκεί και έπειτα η θεματολογία της εφημερίδας είναι ευρύτατη: σύγκριση Ελληνικής και Γαλλικής Επανάστασης, η κριτική στην «ψευδοπαιδεία» και «ψευδοεπιστήμη», η χειραφέτηση των γυναικών, ο μιμητισμός των ξένων προτύπων, η μασονία, η εξοδάλιση του ανωτέρου κλήρου και του Πατριαρχείου, η καταπίεση των δικαίων της Εκκλησίας εκ μέρους του κράτους, η ανεξιδροσκία που κατανοείται ως καταχθόνιος επιβουλή εναντίον της χριστιανικής θρησκείας, η εκ των πραγμάτων αδυναμία επικράτησης μιας καθαρά ουμανιστικής ηθικής, ο αντιχριστιανικός χαρακτήρας του φυλετισμού, αναλύσεις σχετικά με τον αντικλησιστικό χαρακτήρα της θανατοκρατίας κ.ά.

Κεντρική θέση στη θεματολογία του κατέχουν το Ανατολικό Ζήτημα και οι «μακρακικοί» μεγαλοϊδεατικοί οραματισμοί για το μέλλον του ελληνισμού, την οικογενική του διάσταση, που διακρίνονται και από τον υπότιτλο της περ. Β'. Αρχικά ο Μακράκης βλέπει το Ανατολικό Ζήτημα στα πλαίσια της αποκατάστασης του ελληνισμού με την εθνική του μορφή, παράλληλα όμως ενστερνίζεται μια μετέπειτα υπερεθνική μορφή με κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Ποτέ δεν δέχεται μια συρρίκνωση της Μεγάλης Ιδέας σε στενή εθνική ιδέα με κέντρο την Αθήνα, όπως συμβαίνει γενικά στη δεκαετία του 1880 κάτω από την επίδραση της αναβίωσης του εθνικισμού. Ο ρόλος της Ρωσίας θεωρείται –με αμφιταλαντεύσεις, βέβαια, λόγω της υποδάλισης των σλαβικών εθνικισμών– μέσα από τα πλαίσια της χρησιμολογικής γραμματείας ως καθαρά υλικός, η κατάργηση δηλαδή του οδομανικού καθεστώτος, ενώ ο ελληνισμός λόγω της υπεροχής έναντι των άλλων λαών έχει μια καθαρά εκπολιτιστική αποστολή και μάλιστα με οικουμενικές διαστάσεις, την ειρηνική εγκαθίδρυση της νέας «χριστοκρατικής» κοινωνίας, όπως την οραματίζεται ο Μακράκης.

Η όλη εκδοτική προσπάθεια του Λόγου συνιστά στην ελληνική κοινωνία κατά το δεύτερο ήμισυ του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μια πρωτότυπη προσπάθεια λαϊκού κηρύγματος με ευρύτατη απήχηση. Το παράδειγμα του Λόγου θα ακολουθήσουν πολλές εφημερίδες και περιοδικά που ιδρύονται από τον κύκλο των μαθητών του Μακράκη (άλλα από μαθητές που έμειναν πιστοί στον Μακράκη, όπως ο Σ. Φιλάρετος και ο Μ. Χαρίτος και άλλα από

μαθητές που αργότερα τον εγκατέλειψαν λόγω των ιδιορρυθμιών του, όπως οι αρχιμανδρίτες Ευσέβιος Ματθόπουλος, Ιεροδemos Μητρόπουλος (μετέπειτα επίσκοπος Πατρών), Ηλίας Βλαχόπουλος και οι λαϊκοί Κ. *Διαλισιμάς, Μ. *Γαλανός κ.ά.): *Κήρυγμα, Νέον Κήρυγμα, Ειρήνη, Φως του Λόγου, Φωνή του Λόγου, *Ιωάννης ο Βαπτιστής, *Αγάπη, *Ανάπλασις, *Ζωή κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, «Λόγος», ΘΗΕ, τ. 8 (1966), 345.

ΛΕΩΝ ΜΠΡΑΝΚ

Λόγος

Μηνιαία Επιδείρωση της Πνευματικής Επαρχίας. Μυτιλήνη, 1 Σεπτ. 1953 – Ιούν. 1955, αρ. τχ. 1-22 (4 διπλά τεύχη), Εκδότης: Ελευθέριος Δαγκλής, Μηνιαίο αρχικά, τριάντα δύο σελίδων τα μονά τεύχη και σαράντα οκτώ σελίδων τα διπλά, με συνεχή σελιδαριθμηση, διαστάσεων 24x17 εκ. Στο εμπροσθόφυλλο, μοιχομόρφο για όλα τα τεύχη (αλλά όχι και μοιχοχρώμο), μετά τον τίτλο δημοσιεύει τα περιεχόμενα, Τιμή φύλλου: 80 δρχ., 40 δρχ. (1955), Συμβρομές: ετήσια εσωτερικού 80000 δρχ., εξωτερικού 40000 δρχ., ετήσια εξωτερικού 2 λίρες Αγγλίας, 5 δολ. ΗΠΑ (1953), Προϊστάμενος τυπογραφείου: Γ. Πασόδουρης, Τυπογραφείο: «Δημοκράτης».

Λ Ο Γ Ο Σ		
<small>ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΔΕΙΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ</small>		
<small>ΤΕΥΧΟΣ 2</small>	<small>ΜΥΤΙΛΗΝΗ 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1953</small>	<small>ΧΡΟΝΟΣ Α'</small>
Ε. ΑΒΑΝΑΣΙΑΔΗ		
ΑΠΟ ΤΙΣ "ΜΙΚΡΕΣ ΕΛΕΓΕΙΣ,"		
<p>Κόποις παύεις τὸν Ίσμο μου ἐσθίζουσι ὄμοιους ὄμοια ἄνετος μου ἐσθίζεις, μέλαγχρικός, καὶ ῥοσός· Σίμια σφύρα ἀλόωβιστα τοῦ ἰσάβια μου Ἔρμεις· καὶ ὄμοια τοῦ ἀγγλοῦ ἀπὸ μοιχέρας Μούρας·</p>		
<p>Ἄκουε ὡς πόσο πολέμας, μικροῦσιππὴ Ἐὐνοῦσά· Μα τὰ θρημένα νύκτα σου εἰ βροσσον πὰ σὲ μέγε καὶ κοῦδα, μοιχός ἀπὸ τὴν κῆμα τους ἀνάδα, ἀπὸ ὅσα ἐχει ὁ θάνατος κοῦδῆρια νιατρέμενα·</p>		
<p>Τοπιάζει, μὰ εἰςθελά σὲ μὴ καρδιά σου κῆρι, ἀσπίζασα, ἡ ἀνάμνηση· Κι ἂν ἐχω πὰ περσοῦ, τὸ μαῖορο ῥέμμα, ἔτσι μωσὸς ἂ σκουῖς ὃ θάνατος· ὄμοια ἀντίτρου τὸ θῆμα ποῦ ἔχει κοῦδῆρας·</p>		
<p>Ἄφου ἡ σέ-που, σπαλιάνετα γὰρ τὴ σπληνὴ θυσία μὲ τὸν ῥοσός, ἀπὸ κοῦδα, τὸ τραγικὸ σιέβαν· γὰ ὄμοια μὴ ὄρα ἀσθίητρα μὲ τὴν ἄκωρασία, εἰσὶν τ' αὐτὴ μω σὸν ἀπὸ ποῦ ὁ στυμῆρας μου κάνει ἰ, <small>Μεταφρασθὲν ἀπὸ τὸ γαλλικὸν Α. Γ.</small></p>		

Δημοσίευε ποιήματα, διηγήματα, μελέτες, μεταφράσεις, κριτικές των πνευματικών δυνάμεων του νησιού που για μια δεκαετία και πλέον δεν είχαν τη δυνατότητα να εμφανιστούν πουθενά. Η Κατοχή και ο Εμφύλιος δεν άφηναν περιθώρια για τέτοιες «πολυτέλειες». Ήταν, προφανώς, ευνόητο να συσπειρωθούν γύρω του οι πνευματικοί άνθρωποι του τόπου καθώς οι διευθύνοντές του, ο Τάκης Χατζηαναγνώστου και ο Γεώργιος Χαμχούμης, δίνανε τα απαραίτητα εχέγγυα.

Ως συνεργάτες εμφανίζονται οι Ε.Χ. Αθανασιάδης, Ανθούλας Τόλσερ, Στρατής Καρίπης, Γιώργος Λιάκος, Παντελής Μαρής, Ελένη Μυρογιάννη-Σαραντάκου, Τάκης Ελευθεριάδης, Στρατής Ασνασασέλλης, Όμηρος Σουσαμλής, Νότης Παναγιώτου, Θρασύβουλος Σταύρου, Στρατής *Μυριβήλης, Ηλίας Βενέτης, Αλφόνσος Δελής, Παν. Σκοπελίτης κ.ά. Όμως στο περιοδικό δεν συνεργάστηκαν μόνο μυτιληνιοί. Πολλά γνωστά σήμερα ονόματα λογοτεχνών, θα περάσουν από τις σελίδες τους. Υπάρχουν συνεργασίες των Τηλ. Αλαβέρα, Τάκη Δόξα, Χρυσάνδης Ζίτσαϊα, Χρ. Κουλούρη, Θάνου Κωτσόπουλου, Κλ. Μαρκιάς, Τατιάνας Μιλιέξ, Λευτ. Νεγρεπόντη, Λ. Ραφτόπουλου, Π. Σπανδωνίδη, Τατιάνας Σταύρου, Γ. Δέλιου, Υπατίας Δελή, Τάσου Παπά, Γιάννη Μαγκλή, Ζωής Καρέλλα, Αλ. Λιδωρίκη κ.ά.

Ο Λόγος θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα περιοδικά που εκδόθηκαν στη Μυτιλήνη, παρόλο που ήταν βραχύβιο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ. ΔΚΒΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη, 1989, λ/α 23· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1990), 214, 216· Κ. Μίσσιος, *Η Λεσβιακή Άνοιξη εν καρποφορία*, Μυτιλήνη 1994, σ. 152-158.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Ο Λόγος

Μηνιαίο περιοδικό γραμμάτων και τέχνης, Αθήνα, Νοέ. 1930 - Δεκ. 1931, έτ. Α', αρ. τχ. 1-12 και Μάρτ. 1936 - Απρ. 1936, έτ. Β', αρ. τχ. 1-2. Εκδότης: Αριστ. Ν. Μαυρίδης, Διευθυντής: Άγγελος Τερζάκης, Ναπ. Παπαγιωργίου (έτ. Β'). Μηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά έτος (έτ. Α': σ. 1-394 και έτ. Β': σ. 1-64), τριάντα δύο σελίδων, δίσηπλο, διαστάσεων 24x17 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Τυπογραφείο: Αριστ. Ν. Μαυρίδης.

Αξιόλογο όσο και βραχύβιο λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό, που διαδέχεται την επίσης βραχύβια *Πνοή (1928-1930). Κυκλοφόρησε χωρίς

προγραμματικό σημείωμα, γιατί «καθ' όσον στοιχειώδους ευσυνειδησίας επιβάλλει σ' ένα λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό να μην έχει προδιαγραμμένη πολιτική—μοιραία στενόκαρδη— εμπνευσμένη από υπολογισμούς και συμφέροντα ατόμων και ομάδων». Στόχος του είναι να συγκεντρώσει κυρίως νέες δυνάμεις, να υποστηρίξει αξιόλογους δημιουργούς της νέας γενιάς και να συμβάλει στην ευρύτερη επικοινωνία του μορφωμένου κοινού με την τέχνη.

Εκδίδεται σε μια κρίσιμη, μεταβατική εποχή, που, πνευματικά, κινείται στο μεταίχμιο μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας. Διαδέχεται άφθονη λογοτεχνική ύλη, πρωτότυπη και μεταφρασμένη, και πολλά κριτικά κείμενα, που δείχνουν ότι είναι ανοιχτό στις σύγχρονες τάσεις και τους προβληματισμούς. Παρακολουθεί τη σύγχρονη θεατρική και μουσική κίνηση, τις εικαστικές τέχνες και την ελληνική και ξένη πνευματική επικαιρότητα. Οι ίδιες αρχές διέπουν και τη δεύτερη περίοδο της ζωής του. Η καθυστερημένη επανακυκλοφορία του οφείλεται στην ολιγωρία της διεύθυνσης να ανανεώσει το δικαίωμα του τίτλου.

Από την κριτική, ξεχωρίζει η πρόδρομη και οξυδερκής μελέτη του Δ.Χ. Μέντζελου «Ο υπερρεαλισμός κι οι τάσεις του» (αρ. τχ. 7-9), στην οποία ο συγγραφέας αναλαμβάνει με τρόπο μετριοπαδή—γνώρισμα που χαρακτηρίζει και συνολικά το ύφος του περιοδικού και τις απόψεις του περί λογοτεχνίας— να συστήσει στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό τον υπερρεαλισμό και να ξεκαθαρίσει τη σύγχυση που επικρατούσε γύρω από τον καινοφανή τότε ακόμη όρο. Το ενδιαφέρον της εποχής για το θέμα μαρτυρά και η μελέτη του Βασίλη Κασαπάκη για τον Ναζιμ Χικμέτ. Ακόμη, δημοσιεύονται μελέτες του Thomas Carlyle για τις ομοιότητες μεταξύ του *Φάουστ* του W. Goethe και του *Μάνφρεντ* του Byron (έτ. Α', αρ. τχ. 1)· του Enrico Ferrgi για τους χαρακτήρες-δολοφόρους του L. Tolstoi (έτ. Α', αρ. τχ. 2)· του Λ. *Πηλιάτογλου για τους *Παραχαράκτες* του Α. Gide (αρ. τχ. 5)· του Fyodor I. Panfyorov για την προλεταριακή λογοτεχνία (αρ. τχ. 9)· του Αδ. Παπαδήμα για τη μοντέρνα ποίηση (αρ. τχ. 5), όπου απορρίπτονται τα μεταπολεμικά ποιητικά ρεύματα ως «διανοητικά» και του Μήτσου Παπανικολάου για τη λειτουργία της ποιητικής τέχνης (αρ. τχ. 7). Από τις βιβλιοκρισίες, δετικές είναι του Άγγελου Τερζάκη για τους *Ξεριζωμένους* του Βασ. Δασκαλάκη (αρ. τχ. 4), όπου γίνεται λόγος και για τα γνωρίσματα του μυθιστορηματός ως λογοτεχνικός είδος· του Στ. Ξεφλούδα για τις *Ιζρες αργίες* του Γ. Θεοτοκά

(αρ. τχ. 7) του Γ. Κοτζιούλα για τις *Ψηφώσεις εις την λογοτεχνίαν του Δημ. Κουρέτα* (αρ. τχ. 7). Αρνητική είναι η αποτίμηση του Απ. Μαγγανάρη για την *Εκλογή από τα Ωραιότερα Ελληνικά Λυρικά Ποιήματα* των Κλ. Παράσχου και Ξ. Λευκοπαριδή (αρ. τχ. 5). Κατά την περ. Β', δημοσιεύεται έρευνα για τον ποιητή Κ. *Παλαμά (έτ. Β', αρ. τχ. 2).

Στους συνεργάτες του συγκαταλέγονται επιπλέον οι Τάσος Αθανασιάδης, Ηλίας Βενέζης, Έλλη Δασκαλάκη, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Ήθη Κούγια (γνωστή ως Μελισσάνθη), Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, Ρίτα Μπούμη, Ντόλης Νίκβας, Μαρία Πολυδούρη, Γιάννης Ρίτσος, Γιάννης Σκαρίμπας, Σ. Σκίπης, Γερ. Σπαταλάς, Πάνος Δ. Ταγκόπουλος και Ρώμος Φιλύρας. Φιλοξενούνται, μεταξύ άλλων, εικαστικά έργα των Πάνου Βαλοσαμάκη, Γιώργου Βαλταδώρου, Γιάννη Βάσσου, Αγγ. Θεοδωρόπουλου, Τάκη Καλμούχου, Περικλή Λύττα, Αντ. *Πρωτοπάτση, Γ. Στέρη και Γιαννούλη Χαλεπά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (έτ. Α'), ΕΒΕ (έτ. Α'), ΕΛΙΑ.

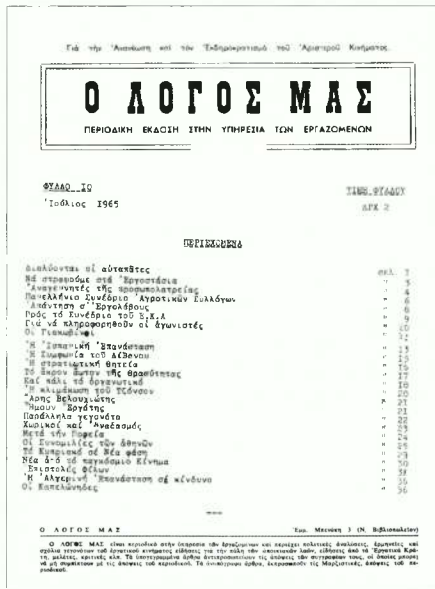
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (επιστολεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 298-305.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Ο Λόγος μας

Περιοδική έκδοση στην υπηρεσία των εργαζομένων. Αθήνα, Οκτ. 1964 - Απρ. 1967, αρ. τχ. 1-31. Ιδρυτές: Γ. Βερούλης, Γ. Δαλαβάγκας και Δ. Λιβεράτος (παρ' ότι δεν αναγράφονταν). Εκδιδόταν από συντακτική επιτροπή. Μότο: «Για την Ανανέωση και τον Εκδημοκρατισμό του Αριστερού Κινήματος». Μηνιαίο, πολυγραφημένο, με ασαθή αριθμό σελίδων, διαστάσεων 28x20 εκ. Τιμή τεύχους: 2 δραχ. Γραφεία: «Νέο Βιβλιοπωλείο», οδ. Εμμ. Μπενάκη 3, του οποίου υπεύθυνος ήταν ο Γ. Βερούλης.

Πολιτικό περιοδικό μαρξιστικής-τροτσκιστικής προέλευσης με γλώσσα σύνταξης τη δημοτική, το οποίο φιλοδοξούσε, όπως επισημαίνουν οι εκδότες τους, να παρουσιάσει «μια ανάγλυφη εικόνα της πάλης της παγκόσμιας εργατικής τάξης ενάντια στον καπιταλισμό, του ανερχόμενου επαναστατικού αγώνα των αποικιακών λαών ενάντια στον ιμπεριαλισμό, καθώς και την προσπάθεια και πάλη των πρωτοπόρων αγωνιστών στα Εργατικά κράτη ενάντια στα προνόμια και στις αυθαιρεσίες της γραφειοκρατικής ηγεσίας τους». Ταυτόχρονα, επιδίωξη του ήταν να γίνει «ο καθρέφτης της καθημερινής πάλης των εργαζομένων, οι οποίοι πρέπει από τώρα όχι μόνο να το θεωρούν δικό τους, αλλά και ν' αναλάβουν οι

ίδιοι μέσα από τις σελίδες του να παρουσιάσουν τα αιτήματά τους, την πάλη τους».

Σύμφωνα, πάλι, με τους υπεύθυνους της σύνταξης (αρ. τχ. 10, Ιούλι. 1965, σ. 34), το περιοδικό δεν εκπροσωπούσε καμία οργάνωση, αλλά ένα ιδεολογικό ρεύμα στο πλαίσιο της Αριστεράς με σκοπό την ανανέωση και τον εκδημοκρατισμό του αριστερού κινήματος και των οργανώσεών του και την ανύψωση του μορφωτικού επιπέδου των αριστερών με βάση τις αρχές του επιστημονικού σοσιαλισμού. Γι' αυτό στην κίνηση του περιοδικού παίρνουν μέρος παλαιοί αγωνιστές της Αντίστασης, εργάτες συνδικαλιστές που παλεύουν για την εξύγιανση του συνδικαλιστικού κινήματος με βάση τις αρχές του Δημοκρατικού Συνδικαλιστικού Κινήματος καθώς και βελοίαιοι «Λαμπράκηδες».

Στις στήλες του περιλαμβάνεται μια αναλυτική περιγραφή των «Ιουλιανών» (1965), ενώ διατυπώθηκαν για πρώτη φορά οι ιδέες των Επιτροπών Πρωτοβουλίας, οι οποίες αργότερα υλοποιήθηκαν στον αντιδικτατορικό αγώνα με τις Δημοκρατικές Επιτροπές Αντίστασης και με την αυτο-οργάνωση, όταν ιδρύθηκε το ΠΑΣΟΚ, το 1974.

Τυπώθηκαν σε 400 πολυγραφημένα αντίτυπα που όλα διακινούνται. Η ύλη του περιελάμβανε

του περιοδικού, όπως, για παράδειγμα, η μελέτη του Μιχαλόπουλου για *Το υπόγειο του Φ. Ντοστογιέφκι*, ή, ακόμα, η δετική κρίση για το έργο του Βουτυρά, αν και θεωρείται πως «η ταξική του συνείδηση είναι μερικές φορές φιλελεύθερα μικροαστική, τις περισσότερες φορές όμως είναι προλεταριακή και κάποτε πρωτόφωνα επαναστατική. Όταν δεν μπορεί να χτυπήσει φανερά, ειρωνεύεται, πειράζει, ξεσπάει σε περιγέλιο». Προφανώς, η δημοσίευση τέτοιων απόψεων μπορεί να ερμηνευθεί ως τεκμήριο ενός ανοίγματος προς άλλους ιδεολογικούς χώρους – ενός ανοίγματος όμως που δεν διήρκεσε επί πολύ. Σύντομα, σε διάφορα σημείωματα ή σχόλια, στράφηκε εναντίον ομοϊδεατών ή «συνοδοιπόρων» (λ.χ. του Βάρναλη ή της *Αναγέννησης). Κορύφωση της πολεμικής προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί το άρθρο του Πέτρου Πικρού «“Απολεμικός” κομπογιαννιτισμός», όπου ασκεί δριμύτατη κριτική στο δοκίμιο του Βάρναλη «Πόλεμος και Τέχνη». Οι επιθέσεις αυτές αποκαλύπτουν τις ιδεολογικές – και όχι μόνο – αντιθέσεις και τις συγκρούσεις στο εσωτερικό της Αριστεράς· μάλιστα, η διακοπή της έκδοσης σχετίζεται με την πολιτική κρίση στους κόλπους της. Λίγους μήνες αργότερα, η κρίση φάνηκε να ξεπερνιέται με την έκδοση, υπό την ίδια διεύθυνση, της **Νέας Επιδημόρησης*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΑΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Ντουνιά, *Λογοτεχνία και Πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο*. Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1996, σ. 96-110· Καρύογλου (Εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β' σ. 65-68.

ΜΕΛΙΝΑ ΓΑΡΜΠΗ

Λομβάρδος, Κωνσταντίνος Χαράλ.

(Ζάκυνθος, 1820 - Αθήνα, 1888). Πατρός, πολιτικός εκπρόσωπος του ριζοσπαστισμού, δημοσιογράφος και συγγραφέας. Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1843), μετεκπαιδεύτηκε στο Μόναχο όπου αναγορεύτηκε διδάκτορας και τελειοποίησε τις σπουδές του στην Ιταλία και τη Γαλλία. Άσκησε την ιατρική στη Ζάκυνθο με φιλανθρωπία, ιδίως κατά την επιδημία της χολέρας (1855). Με τη δημοσιογραφία ασχολήθηκε και επί Αγγλικής Προστασίας και μετά την Ένωση για

να εκφράσει και να στηρίξει τις πολιτικές ιδέες και τα προγράμματά του.

Το 1858 εξέδωσε την εφ. *Η Φωνή του Ιονίου*, της οποίας ήταν μόνος συντάκτης και τον επόμενο χρόνο τη **Φωνή Ιονίου και Ρήγας* (1859-1864) με τους Γεώργιο *Βερούκιο και Δημήτριο Καλλίνικο στην αρχή, μόνος από το 1862, και μ' αυτές αγωνίστηκε για την καθαρή, απόλυτη και τέλεια Ένωση με την Ελλάδα. Επιδίωκε την αφύπνιση της κοινής γνώμης της Ευρώπης υπέρ της Ένωσης και συνεργάστηκε με επιφανείς ευρωπαϊούς δημοσιογράφους, όπως τους Lenormann, Girardin, Dunoyer, Charigny κ.ά. Μετά την Ένωση αρθρογραφούσε στις εφ. *Φωνή του Έλληνα* (1865-1867) και *Λαός της Ζακύνθου*, υπήρξε συντάκτης της εφ. *Η Δημοτική* (1870-1873) και συνεργάτης της εφ. *Αγών* (1873-1883). Έγραφε και με το ψευδώνυμο «Χωρικός». Εξέδωσε πολιτικά φυλλάδια και έγραψε «Απομνημονεύματα προς καταρτισμόν της περί απελευθερώσεως της Επτανήσου ιστορίας» (αρ. φ. 1-6, 1870-1875), των οποίων δεν ολοκληρώθηκε η έκδοση, καθώς και λόγους και αγορεύσεις στη Βουλή.

Πριν από την Ένωση συντάχθηκε με το ριζοσπαστικό κόμμα του οποίου αναδείχθηκε οργανωτής και ηγέτης, δίνοντας έμφαση στον ενωτικό χαρακτήρα του και από το 1852 εκλεγόταν με τους Ριζοσπάστες βουλευτής της Ιονίου Βουλής, της οποίας διατέλεσε και αντιπρόεδρος (1859). Αγωνίστηκε για την απελευθέρωση των υποδούλων λαών της Ανατολής, συνεννοείτο με τα ελληνοϊταλικά κομμάτια και έλαβε μέρος στις επαφές του Όθωνα με τον Γαριβάλδη και τον βασιλιά Βίκτορα Εμμανουήλ για την απελευθέρωση των χριστιανικών λαών. Μέλος της Εθνοσυνέλευσης το 1864, επικεφαλής των επτανησίων πληρεξουσίων, συντέλεσε στη ψήφιση του συντάγματος.

Μετά την Ένωση ίδρισε το τοπικό λομβαρδιανό κόμμα και εκλεγόταν βουλευτής με μεγάλη πλειοψηφία σχεδόν σ' όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις. Στη Βουλή συντάχθηκε με τον Αλ. Κουμουνδούρο αρχικά και τον Χαρ. Τρικούπη αργότερα και διατέλεσε υπουργός Εκκλησιαστικών και Παιδείας (1865, 1882), πρόεδρος της Βουλής (1870-1871), υπουργός Δικαιοσύνης (1875), Ναυτικών (1875) και Εσωτερικών (1880, 1885, 1886-1888). Εργάστηκε για την ομαλή λειτουργία του κοινοβουλίου και συνέβαλε ουσιαστικά με τον «περί Δημοκρατίας» λόγο του (1874) στην αποκατάσταση των κοινοβουλευτικών αρχών και στην παραδοχή της αρχής της δεδηλω-

μένης. Τιμήθηκε με χρυσό αριστείο από τον Δήμο Ζακυνθίων, με αργυρό στεφάνι από τη Λέσχη «Ο Ζάκυνθος», ο δε Παγκόσμιος Εβραϊκός Σύνδεσμος τον ευχαρίστησε για την προστασία της εβραϊκής κοινότητας Ζακύνθου κατά τις τρεις πρώτες κρίσιμες μέρες μετά την Ένωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Λόγος Επιτάφιος επί του νεκρού Κ. Λομβάρδου, απαγγελθείς εν τω κοιμητηρίω Ζακύνθου την 31 Αυγούστου 1888 υπό Διον. Θ. Σωμερίτη», εφ. *Ελπίς* (Ζάκυνθος), αρ. φ. 638, 5 Σεπτ. 1888· «Λόγος επιτάφιος προ του νεκρού του Κ. Λομβάρδου, εκφωνηθείς εν τω κοιμητηρίω υπό Ι. Παπαδάτου, δικηγόρου», ό.π. αρ. φ. 640, 18 Σεπτ. 1888· Π. Χιώτης, *Ιστορικά Απομνημονεύματα Επτανήσου*, τ. 7. Ζάκυνθος 1900 (φωτ. αντύ. Διον. Ν. Καραβία, Αθήνα 1981), σ. 105-109· Σπ. Δεδιάζης, «Επτανήσιοι ιστοριογράφοι [Λομβάρδος]», π. *Αι Μούσαι* (Ζάκυνθος), τχ. 222 (1 Ιουλ. 1902)· Α.Χ. Ζώης, «Μεγάλοι της Ζακύνθου πολίται. Λομβάρδος Κωνσταντίνος», στο *Παναγυρικόν Τεύχος επί τη εκατονταετηρίδι από της γεννήσεως του Εθνικού ποιητού Διον. Σολωμού*, Αθήνα 1902, σ. 652-655· Α.Β. Καραπαναγιώτης, «Το φιλελεύθερο πνεύμα στη νεώτερη Ελλάδα – Ο λόγος για τη Δημοκρατία του Κωνσταντίνου Λομβάρδου», π. *Εποχές*, τχ. 48 (Απρ. 1967), 383-400· Σ.Ν. Αβούρης, «Λομβάρδος Κωνσταντίνος», *Εγκυκλοπαίδεια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 1968, σ. 489· Δέσποινα Κατηφόρη, *Οι Επτανήσιοι βουλευτές στην α΄ δεκαετία από την Ένωση*, Αθήνα 1985.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Λούβαρης, Πέτρος

(Κωνσταντινούπολη< ; >, 1880 - Θεσσαλονίκη, 28 Μαΐου 1940). Δημοσιογράφος και πολιτικός. Από οικογένεια που φέρεται να κατάγεται από την Τήνο, αποφοίτησε από τη Θεολογική Σχολή του Σταυρού των Ιεροσολύμων και εργάστηκε ως διευθυντής στις Εμπορικής Σχολής της Γιάφας (Ισραήλ). Λόγω των εκκλησιαστικών διενέξεων υποχρεώθηκε να καταφύγει στην Ελλάδα και να επιχειρήσει να σταδιοδρομήσει στη δημοσιογραφία, συνεργαζόμενος με την εφ. *Εμπρός των Αθηνών. Αργότερα, το 1913, εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη ως αρχισυντάκτης της εφ. *Θάρρος που τότε πρωτοεκδόθηκε. Στη συνέχεια εργάστηκε ως συνδιευθυντής με τον Α. Βουτυρά στην ελληνική έκδοση της εφ. *Λα Λιμπερτέ* (La Liberté) του Ν. Σηφάκη, την *Ελευθερία, και ως συντάκτης στη *Μακεδονία, τον *Ριζοσπάστη και τη *Μεγάλη Ελλάδα* έως τη διακοπή της εκδόσεώς της. Το 1919 ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. **Φωνή της Μακεδονίας* και με τη μαχητική αρθρογραφία της την κατέστησε αξιόλογη εφημερίδα.

Ήταν από τα ιδρυτικά μέλη της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης και διακρίθηκε για το θάρρος και την ευχέρεια να διατυπώνει γραπτά και προφορικά τις απόψεις του. Το 1924 ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Μακεδονικά Νέα. Το 1928 εκλέχθηκε βουλευτής του Κόμματος των Φιλελευθέρων, και πρωτοστάτησε στην ίδρυση κόμματος για τη συμφιλίωση των γηγενών και των προσφύγων με αποτέλεσμα να δημιουργήσει δυσάρεστες. Μετά τη λήξη της θητείας του, το 1933, διορίστηκε διευθυντής του Λιμενικού Ταμείου Θεσσαλονίκης και αποσύρθηκε από τη δημοσιογραφική δράση.

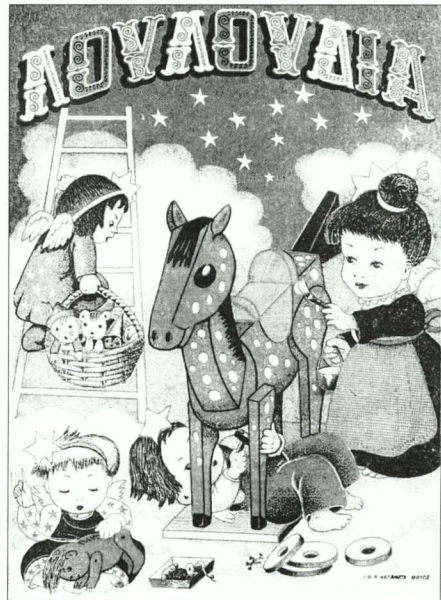
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ («Μητρώων Βουλευτών»).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Πέτρος Λούβαρης», εφ. *Το Φως*, 30 Μαΐου 1940· Αλ. Ωρολόγας, «Πέτρος Λούβαρης, ο θεολόγος, ο καθηγητής, ο δημοσιογράφος», εφ. *Θεσσαλονίκη*, 12 Μαρτ. 1964· Κανδύλακης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄, σσ. 276, 284-285, 366, 370.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Λουλούδια

Περιοδικό για παιδιά, Βόλος, 1945-1952. Κυκλοφόρησαν περισσότερα από 66 τχ. Έκδοση ομάδας εκπαιδευτικών. Διευθυντής: Κ. Γιαννέλης, Εγκεκριμένο από το υπουργείο

Παιδείας (από τις 30 Απρ. 1948). Μηνιαίο, δεκαέξι σελίδων με συνεχή σελιδαριθμηση, διαστάσεων 23,5x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: 500 δρχ. Με δίχρωμο εξώφυλλο, εσωτερικά είχε έγχρωμα τυπογραφικά στοιχεία, διαφορετικού χρώματος σε κάθε σελίδα. Τον Οκτώβριο 1949 βελτίωσε την εμφάνισή του: εξώφυλλο με λιθογραφημένες ζωγραφίες (λιθογραφείο Ν. Καλαμάτα, Βόλος), αλλαγή των γραμμάτων του τίτλου από μικρά σε κεφαλαία, λίγο μεγαλύτερο σχήμα (24x17 εκ.), είκοσι σελίδων. Τιμή τεύχους: 800 δρχ. Εκτός του γραφείου στον Βόλο (οδ. Ρόζου 42) υπήρχε γραφείο στην Αθήνα (οδ. Αριστοφάνους 8) και σε άλλες πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτρα κ.α.). Στο τεύχος Ιουν. 1951 δημοσιεύθηκε χάρτης της Ελλάδας με την υποσημείωση: «Ο χάρτης, αυτός δείχνει τα μέρη που κυκλοφορούν πιο πολύ τα *Λουλούδια*, και κάθε πόλη έχει το ανάλογο με την κυκλοφορία σημάδι». Σύμφωνα με τον χάρτη, τα περισσότερα τεύχη κυκλοφορούσαν στην Αθήνα και ακολουθούσαν ο Πειραιάς, η Τρίπολη, ο Βόλος και η Θεσσαλονίκη. Τυπογραφείο: Κ. Παρασκευόπουλου, οδ. Ιάσωνος 56-58, Βόλος.

Η ύλη ήταν ποικίλη. Σχολικά νέα απ' όλη την Ελλάδα, σχόλια εκπαιδευτικού περιεχομένου, ποιήματα, παραμύθια και διηγήματα (μικρά επωνύμων λογοτεχνών), μυθιστορήματα σε συνέχειες, θέματα μυθολογίας, ιστορίες του Χότζα, σπαζοκεφαλιές και παιχνίδια, εγκυκλοπαιδικά θέματα, εικόνες κ.ά. Ενδιαφέρουσα η στήλη «Μπουμπούκια που ανθίζουν», όπου δημοσιεύονταν μικρά κομμάτια αναγνωστών, πεζά ή έμμετρα.

Τα *Λουλούδια* είχαν πραγματοποιήσει την έκδοση αρκετών διβλίων και περιοδικών, ενώ παράλληλα οργάνωναν διαλέξεις, συγκεντρώσεις κ.ά. Από τις εκδόσεις αναφέρονται το παιδικό ανάγνωσμα του Σπύρου Λυγκώνη *Του θεού το χάρισμα*, η πρωτότυπη πατριδογραφία *Η Χώρα των Κενταύρων* που έγραψε ο διευθυντής της έκδοσης και διευθυντής του ΙΙΟΥ δημοτικού σχολείου Βόλου Ι.Κ. Γιαννέλης. Έγιναν επίσης εκδόσεις με θεατρικά έργα του Παιδικού Μορφωτικού Θεάτρου Βόλου (πρώτη έκδοση: *Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει*, Βόλος 1949, με εξώφυλλο του Γερ. Γρηγόρη). Το 1951 τα *Λουλούδια* προχώρησαν στην έκδοση του διβλίου *Τα πάντα του Μορφωτικού Παιδικού θεάτρου Βόλου* (με 120 σελίδες, επιμ. Ι. Γιαννέλη).

Τα *Λουλούδια* είχαν εκδοθεί αρχικά στη Λήμνο και κατόπιν στην Αθήνα. Η έκδοση του Βόλου ακολούθησε στο τέλος του 1945.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τύπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Β', σ. 563-567. Κυριάκος Κάσσης, *Ελληνική παριολογοτεχνία & Κόμικς*, Αθήνα 1998· Ν. Ζωιόπουλος, *Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

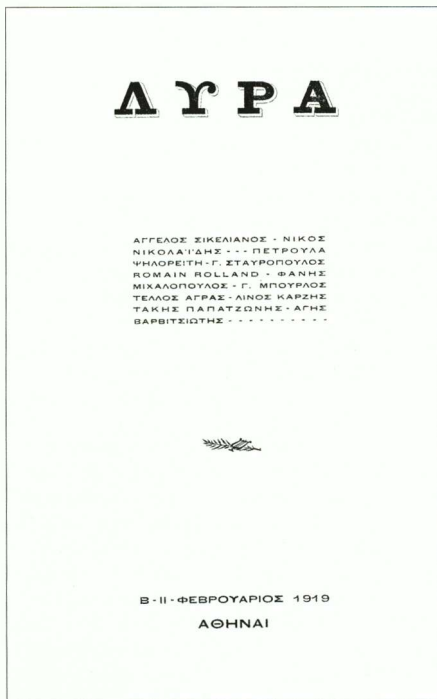
ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Λύρα

Μηνιαίο καλλιτεχνικό περιοδικό. Αθήνα, [1917]-1919; περ. Α', [Νοέ. 1917] - Ιαν. 1918, αρ. τχ. 1-2, σ. 1-48 και περ. Β', Ιαν. 1919 - Δεκ. 1919, αρ. τχ. 1-12, σ. 1-352. Διευθυντής: Γ. Μπούλος, Μηνιαίο, είκοσι τεσσάρων έως είκοσι οκτώ σελίδων ανά τεύχος, δίστυλο (περ. Α') / μονόστυλο (περ. Β'), διαστάσεων 30,5x21 εκ. (αρχικά), Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Τυπογραφείο: εφ Κράτος.

Αμιγώς λογοτεχνικό περιοδικό –το δεύτερο εκ των τριών που προβάλλουν την ποίηση του Άγγελου Σικελιανού (τα άλλα δύο είναι ο *Λόγος, 1917-1919 και *Οι Νέοι*, 1919 και 1920). Δημοσιεύει κυρίως λογοτεχνία, ποιήματα, διηγήματα, πεζά τραγούδια και θεατρικά έργα. Αρκετές συνεργασίες αφιερώνονται στην κριτική, το δοκίμιο και τη μουσική, ενώ ελάχιστες είναι οι αναφορές στην καλλιτεχνική επικαιρότητα. Μαζί με τα άλλα δύο περιοδικά εκφράζει έναν ενιαίο, συλλογικό λόγο, με κεντρικό άξονα τους ποιητικούς-υπερξιακούς ορατισμούς του Σικελιανού. Θέση προγραμματικού σημειώματος επέχει ένα απόσπασμα από τον *Jean Christophe* του Romain Rolland: «Ανθρωποι της σήμερα, νέοι οι οι σειρά σας! Μεταχειρισθήτε τα κορμιά σας για σκαλοπάτι, και διαδίστε εμπρός. Γίνετε μεγαλύτεροι και ευτυχέστεροι από μας. [...] Η ζωή είναι σειρά θανάτων και αναστάσεων. Ας πεθάνουμε, Χριστόφ, για ν' αναγεννηθούμε». Πράγματι, τόσο οι θεωρητικές αναζητήσεις όσο και οι λογοτεχνικές τάσεις του εναρμονίζονται προς αυτόν τον πρόλογο: εμφανής γίνεται μια «ζωική» διάθεση, η οποία εκδηλώνεται άλλοτε ως θρησκευτική ροπή, με αποχρώσεις παγανιστικές-μυστικιστικές ή χριστιανικές, και άλλοτε ως λατρεία της φύσης και του έρωτα.

Μερικά από τα δοκίμια αφορούν ευρύτερα φιλοσοφικά ή ιδεολογικά ζητήματα και άλλα ασχολούνται με ειδικότερα ζητήματα αισθητικής. Ο Γ.Θ. Σταυρόπουλος, («Αφελείς και Φιλισταίους», αρ. τχ. 7-8), διατυπώνει ερωτήματα που βασανίζουν τον σύγχρονο άνθρωπο, τον στοχαστικό και σκεπτικιστή. Παρόμοιος προβληματισμός τον απασχολεί και στην κριτική του για το *Γαλάζιο Λουλούδι* του Ν. Νικολαΐδη (αρ. τχ. 9-12). Ο Φάνης Μιχαλόπουλος, στο ντσεικόν απηχέσεων δοκίμιό του «Οι μάσκες» (αρ. τχ. 7-8), ασχολείται με τις κοινωνικές συμβάσεις (τις «μάσκες»), το αδιέξοδο του σύγχρονου ανθρώπου και την ανεπάρκεια των ιδεολογιών να εμπνεύσουν την πίστη και να συμβάλουν στην ηθική συγκρότησή και τη λύτρωσή του ανθρώπου. Από την άλλη πλευρά, ο Λίνος Καρζής κρίνει ότι, εξαιτίας του ευρωπαϊκού προσανατολισμού, στην πνευμα-

τική ζωή του τόπου επικρατεί το «χάος» και ότι σε αυτήν την πορεία ελάχιστοι προέβλεπαν αντιστάσεις —ένας από αυτούς είναι ο Περικλής Γιαννόπουλος. Από την «ελληνοκεντρική» αποτίμηση της ελληνικής πεζογραφίας —η οποία χαρακτηρίζεται ως «μαϊμοιδιόστικη» παραγωγή—, διασώζεται μόνον ο Πατούχας του Ι. *Κονδυλάκη (αρ. τχ. 2). Την ιδεολογική θέση του Καρζή ελέγχει ο Μιχαλόπουλος με το άρθρο του «Υστερούντες ιδεολόγοι» (αρ. τχ. 5). Στο δοκίμιο του Τέλλου Άγρα «Αισθητικές απόπειρες» (αρ. τχ. 9-12) —από τις πρώτες εμφανίσεις του νεαρού κριτικού—, υπογραμμίζεται ότι η τέχνη είναι έννοια ασύμβατη με την αλήθεια και το φέμα και ότι την τέχνη την ενδιαφέρει μόνον η ομορφιά και η τελειότητα, δηλαδή η αναζήτηση της απόλυτης έκφρασης και η κατάκτηση ενός νέου ύψους —πράγμα που θεωρείται ότι πέτυχε ο Ο. Wilde. Ο Κλέων Παράσχος αναφέρεται στην ελληνική αρχαιότητα, επισημαίνει τον θρησκευτικό χαρακτήρα της τέχνης και θεωρεί ότι το μεταφυσικό αίσθημα, που βρίσκεται στη βάση κάθε θρησκείας, είναι φαινόμε-

νο μουσικό στη φύση του (αρ. τχ. 7-8). Με τη σχέση φύσης-τέχνης ασχολείται ο Μιχαλόπουλος (αρ. τχ. 5). Επίσης, ενδιαφέρον έχουν δύο εκτενείς μεταφράσεις, για τους Η. Ibsen και Μ. Maeterlinck (αρ. τχ. 3 και 5, αντιστοίχως).

Από τις συνεργασίες για τη μουσική, ξεχωρίζει η κριτική του Κ.Δ. Μακρή για το «Δαχτυλίδι της μάνας» του Μαν. Καλομοίρη (περ. Α', αρ. τχ. 2). Άλλοι συνεργάτες είναι οι Γεώργιος Σ. Δούρας, Άλκης Θρύλος, Ν.Δ. Καλογερόπουλος, Α. Κουκούλας, Νίκος Λαϊδής (γνωστός ως «Πωλ Νορ»), Μ. Μαλακάσης, Γιάννης Μηλιάδης, Ν. Νικολαΐδης, Τ. Παπατσώνης, Νίκος Προεστόπουλος, Βασίλης Ρώτας, Α. Σικελιανός και «Πετρούλα Ψηλορείτη» (Γαλιτεία Αλεξίου).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (περ. Β', αρ. τχ. 2-12), ΕΒΕ (περ. Β', αρ. τχ. 2-12), ΕΛΙΑ (περ. Β', αρ. τχ. 1-12).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καρύγιου (επιτομεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 261-263.

Χ.Α. ΚΑΡΑΓΙΟΥ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Ο Λύχνος / Λυχνίς

Εφημερίδα Οικογενειακή, Κεφαλλονιά / Αθήνα / Ζάκυνθος / Κέρκυρα, 1859-1896, με μεγάλες διακοπές, αρ. τχ. 1-53 (με λάθη στην αρίθμηση): περ. Α', 1859-1862 και 1863, αρ. τχ. 1-43· περ. Β', 1868, αρ. τχ. 44-49· περ. Γ', 1894 και 1896, αρ. τχ. 50-53 [48-51]. Εκδότης: Ανδρ. Λασκαράτος. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίδα Οικογενειακή* (αρ. τχ. 1-13, 18-20, 22-28, 39-49)· *Εφημερίδα πολεμική* (αρ. τχ. 14-17, 21, 29)· *Εφημερίδα Σωφρονιστική* (αρ. τχ. 37-38)· *Εφημερίδα οικογενειακή και οσιωδώς αναταραχική* (αρ. τχ. 50-53 [48-51]). Περιοδικότητα: ασταθής (αν και δηλώνεται ότι θα κυκλοφορεί δύο φορές τον μήνα). Μονόσπληη, οκτώ σελίδων ανά τεύχος με συνεχή αρίθμηση (396 σ. + 16 σ. των τεσσάρων τελευταίων τευχών· στην πραγματικότητα οι σελίδες είναι περισσότερες γιατί υπάρχουν λάθη στην αρίθμηση), σχήματος 8^{ου} (μικρό). Τιμή τεύχους: 15 λεπτά (αρ. τχ. 1-13), 36 όβολοι (αρ. τχ. 14-43), 1 σελίνι (αρ. τχ. 44-49). Στα τελευταία τεύχη δεν αναγράφεται τιμή. Τυπογραφείο: «Ο Πανασσός» Σεργίου Χ. Ραφτάνη (Ζάκυνθος), «Η Κεφαλληνία» (Κεφαλλονιά), «Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως» (Αθήνα), «Ερμής» (Κέρκυρα), «Ο Λέων» (Κεφαλλονιά).

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται στον Λύχνο είναι η ιδιωματική δημοτική του Λασκαράτου. Στο πρώτο τεύχος γίνεται η δήλωση: «Η οικογενειακή τούτη εφημερίδα [...] θέλει γράφεται εις το Γρεκικόν· θέλει συγχωρούνται όμως Ιταλικά και Γαλλικά άρθρα. Άρθρα σταλμένα εις το λογιστατιστικό ή άλλες διάλεχτες, θέλει τυπώνονται αφού πρώτα

μεταφρασθούν εις τὸ γρηκόν». Χρησιμοποιεῖ ἰδιωματικές λέξεις ὅπως «εγδότης» καὶ «εγδίδεται» ἀντὶ «εκδότης» καὶ «εκδίδεται».

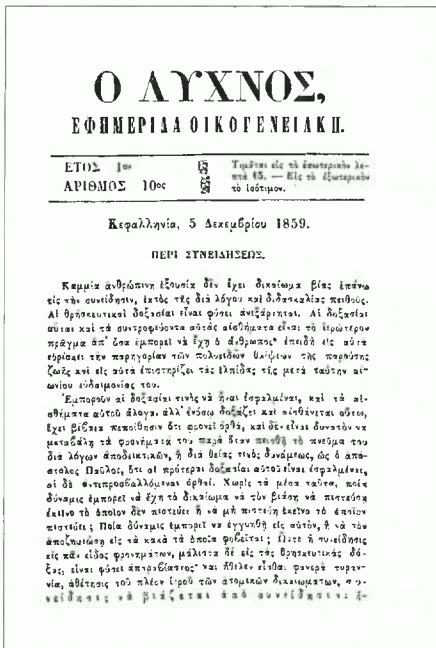
Στόχος τῆς εφημερίδας εἶναι ἡ ἠθική, ἄθρησκευτική καὶ πολιτική ἀναμόρφωση τῆς κοινωνίας – ἢ «ἠθίκευση τῆς κοινωνίας» ὅπως ἦταν τὸ σύνθημα τῆς ἀρετολογίας τοῦ Λασκαράτου. Πυρῆνα γιὰ ἓνα τέτοιο ἀναμορφωτικό ἐργὸ θεωρεῖ τὴν οἰκογένεια, γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζει τὴν εφημερίδα τοῦ «οἰκογενειακή» καὶ ὄχι «πολιτική». Ὁ τίτλος εἶναι συμβολικός:

ρόντος φύλλου [...] Ὅποιοι θέλει τὸ λύχνο, ἀς τοῦ βάλῃ λάδι. Ἀν ὑπάρχουν ἀνδρῶποι που νὰ τοὺς μὲναι καιρὸς νὰ γνοιάζονται καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειά τοὺς, ἰδοὺ ἓνα ἀπὸ τὰ χρειάζεμενα του σπητιοῦ, ο ΛΥΧΝΟΣ».

Ἡ θεματική του φύλλου ἦταν ἐπιλεκτική, ὥστε νὰ ἐξυπηρετεῖται ὁ στόχος τῆς εφημερίδας: κείμενα ἠθικοῦ φρονηματισμοῦ, ἄθρησκευτικῆς ἀγωγῆς (κατὰ τὴς ἀντιλήψεις τοῦ Λασκαράτου) καὶ κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς πολιτισμένων ἀνδρῶπων (μᾶλλον συντηρητικοῦ προσανατολισμοῦ), ἀλλὰ καὶ ἀρθρογραφία κατὰ τοῦ Ριζοσπαστισμοῦ τῆς Ἐπτανήσου. Ἐπίσης, γνωμικά ἀντίστοιχου ἠθικο-κοινωνικοῦ περιεχομένου ἀπὸ ευρωπαϊοὺς συγγραφεῖς, χρήσιμες ἐγκυκλοπαιδικῆς γνώσεις, διδακτικά ἀνέκδοτα ἢ ἀποσπάσματα ἀρχαίων συγγραφέων καὶ κάποτε ποιήματα καὶ μερικά πεζογραφήματα.

Ἡ πολιτική του φύλλου στα πρῶτα τεύχη (αρ. τχ. 1-13), ἦταν πράγματι «οἰκογενειακή» – ἢ περίπου. Ἀλλὰ οἱ πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἄθρησκευτικῆς ἀπόψεις που υποστήριξε ὁ «αφορεσμένος» τοῦ 1856, προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση μερκῶν εκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κωνσταντινίου *Λομβάρδου (1820-1888), ἡγέτη τοῦ κόμματος τῶν (νέων) Ριζοσπιστῶν. Καὶ ἡ ἀπάντησή τοῦ Λασκαράτου υπῆρξε ἄμεση καὶ σφοδρή – με ἀποτέλεσμα ὁ *Λύχνος* ἀπὸ εφημερίδα «οἰκογενειακή» νὰ μετατρέπεται κάθε τόσο σὲ πολιτική καὶ «πολεμική» με τὸ ὄνομα *Λυχνιές* (αρ. τχ. 14-17, 21, 29, 37-38), ὅπου τὸ «*Λυχνιές*» σημαίνει δυνατὰ χτυπήματα με τὸ *Λύχνο*. Ὅταν κάθε φορά τελειώνει ἡ πολεμικὴ αὐτῆ σύγκρουση, ξαναγύριζε στὸν «οἰκογενειακό» τῆς χαρακτῆρα ὡς *Λύχνος* – πάντοτε ὅμως με ὀργανισμένη παρέμβαση στα «καιτὰ» θέματα τῆς ἐποχῆς.

Τὸ 1867-1868 ὁ Λασκαράτος ἐξέδωσε τὴν περίφημη «*Ἀπόκρισὴ*» τοῦ στὸν ἀφορισμὸ τοῦ 1856, βιβλίου πράγματι καταλυτικό καὶ ἀδυσώπητο. Ἡ οξύτητα τῆς «*Ἀπόκρισης*» προκάλεσε τὴ διώξή του ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὸ δικαστήριο τὸν ἀδῶωσε. Κατόπιν ἦρθε σὲ σύγκρουση με τὸν φανατικό θεολόγο καὶ «φιλόσοφο» Ἀπόστολο *Μακράκη (1831-1905) καὶ τὴν εφ. *Λόγος. Τα τεύχη τοῦ *Λύχνου* τῆς περιόδου αὐτῆς (αρ. τχ. 44-48) ἀναφέρονται κυρίως στα δύο αὐτὰ γεγονότα – καὶ ἐπομένως δεν εἶναι «οἰκογενειακά», παρὰ τὸν ὑπότιτλο που ἔχουν. Στὰ τχ. 48 καὶ 49 ὁ Λασκαράτος ἐξέφρασε σατιρικὰ τὴ δυσφορία του γιὰ τὴν υπέρρογκη δαπάνη που ψήφισε ὁ Δῆμος Ἀθηναίων γιὰ τὴν κολυμπήδρα τοῦ διαδόχου Κωνσταντινίου, καὶ ἀπειλήθηκε με νέο διωγμὸ γιὰ

ὅπως ὁ λύχνος ἐφώτιζε τότε τὰ περισσότερα σπίτια, ἔτσι καὶ ἡ ὁμώνυμη εφημερίδα δὲ «εφώτιζε» τὴν καθυστορημένη οἰκογένεια καὶ μέσω αὐτῆς τὴν κοινωνία. «Σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ δίνῃ ωφέλιμες ἀνάγνωσες εἰς τες οἰκογένειες», δηλώνει στο πρῶτο τεύχος. Ἡ ἔννοια «οἰκογενειακή» ἀναπτύσσεται ἐνῆρτερα στη δεύτερη ἐκδοση τοῦ πρῶτου τεύχους: «Ἡ ἐπιθυμία του νὰ δώσωμε καλῆς καὶ ωφέλιμες ἀνάγνωσες εἰς τες οἰκογένειες μας ἔκαμε νὰ κλείσωμε τὰ μάτια εἰς ὅλα τὰ ἐμπόδια, καὶ ν' ἀρχίσωμε τὴν ἐγδοσὴν του πα-

το τόλμημά του αυτό. Αλλά με την αναφορά του στον βασιλιά και τις εξηγήσεις που δημοσιεύθηκαν σε Παράρτημα του *Λύχνου* (αρ. τχ. 49), η δίωξή του αποφεύχθηκε.

Ο *Λύχνος* του 1894 είναι καθαρά πολιτικό έντυπο, «ανταρχικό», όπως το λέει και ο υπότιτλος του: επιτίθεται με πάθος στους σοσιαλιζόντες συντάκτες της τοπικής εφ. *Έγερσις τους οποίους ο συντηρητικός Λασκαράτος ονομάζει «αναρχικούς» και για τους οποίους γράφει ότι «για την ώρα περιορίζονται [...] εις το να ρίχνουνε βόμβες από βρυσιές και ατιμασιές εις τους καλύτερους της κοινωνίας, δια να καθιδρύνουν έτσι την τρομοκρατίαν τους. Αλλ' αν τους αφήσωμε να προσδέψουνε, να δυναμώσωσνε, θα μας ρίχνουνε βόμβες από δυναμίτιδα» (αρ. τχ. 49[48]). Και ο μοναδικός *Λύχνος* του 1986 επιτίθεται και πάλι στον Απόστολο Μακράκη, όταν εκείνος ύβρισε στον *Λόγο* του τον νεκρό πλέον μητροπολίτη Αθηνών Γερμανό Καλλιγά (1889-1896), συμπολίτη και στενό φίλο του Λασκαράτου.

Τα περισσότερα κείμενα του *Λύχνου* είναι του Ανδρέα Λασκαράτου. Δική του επίσης είναι και η επιλογή των ολίγων παροιμιών και δημοτικών τραγουδιών που δημοσιεύονται, καθώς και των ολίγων επίσης προσωπικών ποιημάτων (απόσπασμα από την «Κυρια Φροσύνη» του Βαλαωρίτη, τη «Φυγή» του Ιουλίου Τυπάλδου και –αποδοκμαστικά– «Τα Ποιητικά Σεσκλοσέλιννα» του «Κυρίου Αλεξάνδρου Σούτσου»). Συνεργασίες άλλων υπάρχουν πολύ λίγες, κυρίως στα πρώτα τεύχη. Τον βοηθούν οι κόρες του Άγγιλου, Λουίζα και Ελισάβετ ή Λάιζα, με μεταφράσεις από τα ιταλικά και τα αγγλικά. Είναι πολύ χαρακτηριστικά αυτά που γράφει ως υστερόγραφο σε μια μετάφραση της Λουίζας στο τχ. 9: «Ο *Λύχνος* όντας ουσιαδική οικογενειακή εφημερίδα, όχι μόνον δεν αποβάλλει, αλλά και εμψυχώνει μάλιστα τες φιλολογικές προσπάθειες των παιδιών, τυπώνοντάς τες με προθυμίαν· φθάνει μόνον να περιέχουν κάτι τη ηθικός διδαχτικόν και, ως προς την γραφήν, να είναι οπωσούν τυπόσιμες· ως το άνωθεν». Υπάρχουν και μερικές συνεργασίες φίλων του: του Αρ. Βαλαωρίτη, του Ν. Βάμβα, του Ν. Κομεμένου, του ιερέα Ι. Μελιδόνη, του Παναγιώτη *Πανά, του Νέστορα Φλαμπουριάρη, του Σ. Σερεμέτη κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (πλ. σ., εκτός των 4 τελευταίων τχ.), ΚΙΛΜ (ελλ. σ.). Ιδιωτική συλλογή Γ. Αλιξανάρη-του (Αθήνα, πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αναδημοσιεύσεις του *Λύχνου*: α') *Άπαντα Ανδρέα Λασκαράτου*, εισ. Αλ. Γ. Παπαγεωργίου, τ. Γ', Αθήνα 1959, σ. 225-442 (λείπουν τα τχ. 50[48] και 53[51],

β') *Άπαντα Λασκαράτου*, επιμ. Γ. Πικρού, τ. 1, σ. 59-478 (λείπουν και εδώ τα ίδια δύο τεύχη): *Οι Καταδοσμέ μου εξαιτίας του Λύχνου*, «παρά του κυρίου Ανδ. Λασκαράτου», («Κεφαλληνία. Τυπογραφείον «Η Κεφαλληνία», 1862-1863») στο *Άπαντα Ανδρέα Λασκαράτου*, εισ. Αλ. Γ. Παπαγεωργίου, τ. Γ', Αθήνα 1959, σ. 341-416 και επίσης στα *Άπαντα Λασκαράτου*, επιμ. Γ. Πικρού, τ. 1, σ. 135-288· Κ.Θ. Δημαράς, «Από τις πηγές προς τη μορφή του Λασκαράτου», ανυπερωμένο ανάτυπο από το π. *Νέα Εστία* (Χριστούγεννα 1961), 20-28.

ΓΙΩΡΓΟΣ Γ. ΑΛΙΞΑΝΑΡΑΤΟΣ

Λύχνος, Γεράσιμος

(Κέρκυρα, 1894 - Αθήνα, 1976). Δημοσιογράφος, πολιτικός και συγγραφέας. Τις εγκύκλιες σπουδές του τις ολοκλήρωσε στην Κέρκυρα. Στη συνέχεια σπούδασε πολιτικές επιστήμες. Ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία το 1912. Εργάστηκε ως συντάκτης και αρθρογράφος στις εφ. *Σκρίπ, *Νέα Ημέρα*, *Νέα Ελλάς*. *Πατρικός και *Έθνος. Υπήρξε απ' τους πρώτους συνεργάτες του *Ελευθέρου Τύπου όπου διετέλεσε διευθυντής επί της ύλης και αρθρογράφος.

Η συνεργασία του με το *Ελευθέρον Βήμα άρχισε το 1922, έτος που ιδρύθηκε η εφημερίδα, ως αρχισυντάκτης και αρθρογράφος. Μέσα σε λίγους μήνες, τον Σεπτέμβριο 1922, έγινε διευθυντής με αρχισυντάκτη τον Κώστα *Αδάνατο. Όταν η εφημερίδα περιήλθε στον Δημήτρη *Λαμπράκη και οι υπόλοιποι ιδρυτές αποχώρησαν, τη διεύθυνση ανέλαβε ο ίδιος ο Λαμπράκης και ο Λύχνος παρέμεινε ως αρθρογράφος. Τον Νοέμβριο 1923 ο Λύχνος έγινε πάλι διευθυντής της έως τον Μάρτιο 1926, όταν ο Λαμπράκης συνελήφθη και εκτοπίστηκε από το καθεστώς του Παγκάλου. Μετά την ανατροπή του Παγκάλου ο Λύχνος ανέλαβε και πάλι τη διεύθυνση της εφημερίδας έως το 1929. Η συνεργασία του με την εφημερίδα συνεχίστηκε και όταν ο τίτλος της έγινε *Το Βήμα*, μετά το τέλος της Κατοχής. Το διάστημα 1929-1931 εξέδιδε την εβδομαδιαία πολιτική και οικονομική επιθεώρηση *Παιδαρχία. Το 1950-1964 ήταν πολιτικός σχολιαστής του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών. Υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Ίλιος Λάκκος», όταν δημοσίευε πεζογραφήματα και ταξιδιωτικές εντυπώσεις στις εφημερίδες.

Υπήρξε απ' τα πρώτα μέλη της ΕΣΗΕΑ. Για την προσφορά του στη δημοσιογραφία η ΕΣΗΕΑ του

απένειμε το Χρυσό Εύσημο Δημοσιογραφίας. Μετά τον θάνατό του άφησε στην Ένωση ένα σημαντικό κληροδότημα και την πλούσια βιβλιοθήκη του που περιλάμβανε χιλιάδες βιβλία.

Είχε εκλεγεί κατ' επανάληψη βουλευτής Κέρκυρας (το 1936 εξελέγη για πρώτη φορά με το Κόμμα των Φιλελευθέρων κατά την Γ' Αναθεωρητική Βουλή) και διετέλεσε υφυπουργός Τύπου και Προεδρίας στις κυβερνήσεις του Θεμιστοκλή Σοφούλη (1946) και του Αλέξανδρου Παπάγου (1954-1955).

Έγραψε πλήθος μελέτες: *Τα Πράγματα Καθαρά* (1947), *Υπουργική Περιπέτεια* (1948), *Η αλήθεια περί των Πολιτικών Δυνάμεων εις την Ελλάδα* (1966, τον

ίδιο χρόνο εκδόθηκε στα γαλλικά), *Ο Δημοσιογράφος* (1974), *Ο Τύπος Χθες, Σήμερα, Αύριο* (1972), *Νέα Εξωτερική Πολιτική* (1975), *Ο Πολιτικός, Πολιτικές Αναμνήσεις, Κρίσεις και Συμπεράσματα* (1976). Επίσης, έγραψε ένα πεζογράφημα με τον τίτλο *Ταξίδι με το Στέφανο* (1973) και το ταξιδιωτικό έργο *Παξοί-Το Μικρό Νησί* (1975).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης – Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα, «Τύποις Διον. Πετσόλη», 1939, σσ. 100, 112-114· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σσ. 130, 200-204· *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, τ. 39, Αθήνα 1989, σ. 325· *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, τ. 1Β', «Έκδοσις της Εγκυκλοπαιδικής Επιθεωρήσεως Ήλιος», Αθήνα χ.χ., σ. 666.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΓΓΛΕΖΟΥ

Μαγγανάρης, Απόστολος

(Σμύρνη, 1904 - Αθήνα, 1990). Δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Μαθήτευσε στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης. Μόλις αποφοίτησε πήγε στη Γερμανία, όπου σπούδασε νομικά και πολιτικές επιστήμες. Στη συνέχεια ήρθε στην Ελλάδα και απο-

περάτωσε τις σπουδές του παίρνοντας το πτυχίο της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αρχικά έκανε διάφορα επαγγέλματα (τραπεζικός υπάλληλος και χρηματομεσίτης). Η πρώτη του ενασχόλησή του με τον Τύπο και τη δημοσιογραφία (τομείς που τελικά τον κέρδισαν) ήταν το 1928, όταν και έγινε αρχισυντάκτης του π. *Εβδομάς*.

Επιδόθηκε στη λογοτεχνία (ποίηση και πεζογραφία). Έγραψε ποιήματα, σονέτα, διηγήματα, άρθρα, καθώς και βιβλιοκριτικές, ενώ έκανε και μεταφράσεις. Το 1931 έγραψε το θεατρικό μονόπρακτο *Τα μαύρα πουλιά*, που τον επόμενο χρόνο ανέβασε στο θέατρο Παγκρατίου ο διασος του Γιάννη Αποστολίδη. Έγραψε ακόμα κείμενα για πολλές επιθεωρήσεις (τις περισσότερες σε συνεργασία με τον Ευάγγελο Μπέζο).

Το 1943 ήταν διευθυντής του π. **Ρομάντσο*, ενώ το 1950 έγινε διευθυντής του εβδομαδιαίου π. *Αρι-*

στούργημα (έκδ. Κ. Τόπακα), που κυκλοφόρησε περισσότερα από 21 τεύχη. Το 1951 ήταν διευθυντής στο *Τραστ του γέλιου*. Το 1954 ανέλαβε διευθυντής της εφ. *Ο *Ταχυδρόμος* του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη, θέση που κατείχε για έναν χρόνο. Το 1958 συνεργάστηκε στην περ. Β΄ του π. *Θεατής*, που κυκλοφόρησε 230 τεύχη.

Η δραστηριότητα του και στον εκδοτικό τομέα ήταν επίσης αξιόλογη. Ξεκίνησε εκδίδοντας δικά του ποιήματα και πεζά, επεκτάθηκε όμως και σε άλλους τομείς: το 1935-1936 κυκλοφόρησε το περιοδικό ποιητικής ύλης *Ατλαντίς* (εκδότης και διευθυντής ο ίδιος), με περισσότερα από 44 τεύχη. Το 1959 διεύθυνε το π. *Άσσοι του Γηέδου*, μια έκδοση του Χριστόφορου Γεωργόπουλου. Τα κείμενα έγραψαν οι Π. Στρατίκης, Χ. Γεωργόπουλος και Η. Μπακόπουλος (βγήκαν 4 τεύχη). Μεγάλη επιτυχία του ήταν η κυκλοφορία του εβδομαδιαίου π. **Μάσκα* (το 1935, με εκδότη τον Μ. Σαλίβερο), ενός έντυπου που έμελλε να γράψει ιστορία στον ελληνικό περιοδικό Τύπο. Υπήρξε εκδότης και διευθυντής των π. **Σφίγγα* (1950, 40 τεύχη) και *Μισκούλα* (1958, 76 τεύχη), που ουσιαστικά αποτελούσαν συνέχεια της *Μάσκας*. Δημιουργήματά του ήταν και δύο περιοδικά περιπετειών που κυκλοφόρησε το 1942 η *«Άγκυρα»* (*Αράχνη* με 34 τεύχη, και *Άσσοι* με 24 τεύχη), καθώς και δύο σειρές βιβλίων τσέπης, εκδόσεις της *Μάσκας* (περ. Α΄ και Β΄).

Μετά το 1959 δεν είχε πλέον καμιά συμμετοχή στα δρώμενα της *Μάσκας* που ο ίδιος δημιούργησε, καδιέρωσε και υπηρέτησε με μεγάλη συνέπεια.

Διετέλεσε γραμματέας της ΕΣΗΕΑ, ενώ είχε εκλεγεί και επίτιμος πρόεδρος της ΕΣΠΤ (Ένωση Συντακτών Περιοδικού Τύπου). Πέθανε στις 28 Αυγούστου 1990.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το αστυνομικό μυθιστόρημα και ο περιοδικός τύπος*, Αθήνα 1980· του ίδιου, *Απόστολος Μαγανάρης, εξήντα χρόνια πνευματικής δημιουργίας: η συμβολή του στον περιοδικό τύπο*, Αθήνα, Ένωση Συντακτών Περιοδικού Τύπου, 1984· *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος - Λαρούς- Μπριτάνικα*, τ. 39, Αθήνα 1989· του ίδιου, *Pulp Fiction*, Αθήνα 1999.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Μάγερ, Γιόχαν-Γιάκομπ [Meyer, Johann-Jacob]

(Ζυρίχη, 1798 - Μεσολόγγι, 1826). Ελβετός φιλέλληνας γιατρός και εκδότης της εφ. *Ελληνικά Χρονικά. Γεννημένος στη Ζυρίχη προς το τέλος του 1798, άρχισε τις σπουδές ιατρικής ή –σύμφωνα με άλλους– φαρμακευτικής το 1816. Παρακολούθησε, επίσης, μαθήματα φιλοσοφίας και μελέτησε τους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς. Το 1817 παντρεύτηκε τη Σαλώμη Στάουμπτ αλλά τον επόμενο χρόνο ο γάμος τους διαλύθηκε. Το 1820 αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τις σπουδές στο πανεπιστήμιο του Φράμπουργκ, καθώς αποβλήθηκε για ανάρμοστη συμπεριφορά σε ακαδημαϊκό πολίτη. Έναν χρόνο αργότερα «αποχαίρεσε την πατρίδα του και κατήλθε εις την αποτινάσσουσαν τα δεσμά της Ελλάδας», όπως έγραψε ο Γ. *Δροσίνης προλογίζοντας το *Ημερολόγιον της πολιορκίας του Μεσολογγίου* (1926). Στις 15 Ιουλίου 1822, σύμφωνα με έγγραφα του Αρχείου Αλ. Μαυροκορδάτου, η ελληνική Διοίκηση είχε αναγνωρίσει τόσο την ιατρική του ιδιότητα όσο και την προσφορά του στον Αγώνα. Τον Ιανουάριο 1823 εργαζόταν στο νοσοκομείο του Αιτωλικού. Στο Μεσολόγγι παντρεύτηκε την κόρη του Γεωργίου Γγλέση, Αλτάνη, με την οποία απέκτησε ένα ή δύο παιδιά. Όλη η οικογένεια χάθηκε κατά την Έξοδο, στις 11 Απριλίου 1826.

Ο Άγγλος συνταγματάρχης Λ. Στάνχοπ, εκπρόσωπος του Φιλελληνικού Κομιτάτου του Λονδίνου, εφοδιασμένος με πιεστήρια, έφτασε στην Ελλάδα το 1823 με σκοπό να δέσει τις βάζες του ελεύθερου Τύπου. Υπεύθυνο εκδότη και διευθυντή της εφ. *Ελληνικά Χρονικά* όρισε τον «Ζβίτσερο» όπως αποκαλούνταν στο Μεσολόγγι. Ο Μάγερ, ο οποίος υποστήριξε ότι ο Τύπος καλείται να υπηρετεί την «σοβαράν αλήθειαν», καθώς «η δημοσιότης είναι η ψυχή της δικαιοσύνης», ήταν οπαδός της ελευθεροτυπίας, όπως και ο Στάνχοπ που ήταν υποστηρικτής των ιδεών του Άγγλου φιλοσόφου Τζέρεμι Μπένθαμ (1748-1832). Για αυτό τον λόγο δημιουργήθηκαν αντιδράσεις με τη Διοίκηση, δηλαδή με τον Αλ. Μαυροκορδάτο σε μία σειρά περιστάσεων. Με τη στήριξη του Στάνχοπ, ο Μάγερ αντιμετώπισε τις πολιτικές παρεμβάσεις του Αλ. Μαυροκορδάτου, αλλά και του λόρδου Βύρωνα στο εκδοτικό του έργο.

Η ύλη της εφημερίδας εκτός από τα πολεμικά γεγονότα και τις αποφάσεις της Διοίκησης, περιλάμβανε πλήθος άρθρων ποικίλου ενδιαφέροντος: θεσμικά ζητήματα και την ερμηνεία τους, την οργάνωση της πολιτικής ζωής, ενημερωτικά δημοσιεύματα μεταφρασμένα από τον Τύπο της Δυτικής Ευρώπης και της Αμερικής, και φιλολογική στήλη. Το ευρύ φάσμα που κάλυπτε, αποτύπωνε τόσο τις ιδέες του Μάγερ όσο και τις ιδιαίτερες ευαισθησίες του. Ειδική μνεία πρέπει να γίνει για την προσπάθειά του να ιδρυθεί Εθνική Βιβλιοθήκη. Για τον σκοπό αυτό στέλνει σχετικές επιστολές προς σημαίνοντα πρόσωπα της Δ. Ευρώπης, όπως σημειώνει σε έκκλησή του τον Αύγουστο 1824, καθότι «Δεν πρέπει ποσώς ο κατά τυράννων πόλεμος να εμποδίσει τους Έλληνες τα παλαιά της παιδείας φώτα». Ο ίδιος, αν και γνώριζε ελληνικά συνεργαζόταν με τον Δημ. Παυλίδη ή Παύλου, ο οποίος μετέφραζε και διόρθωνε τα κείμενά του. Ακόμα, αντάλλαξε ειδήσεις και απόψεις με τον εκδότη της εφ. *Ο *Φίλος του Νόμου*, Ιωσήφ *Κιάπλε, με τον οποίο είχε συνεργαστεί για τη δημιουργία τακτικού ταχυδρομείου.

Η έκδοση των *Ελληνικών Χρονικών* διακόπηκε στις 20 Φεβρουαρίου 1826. Ο Μάγερ πολέμησε μαζί με τους πολιορκημένους αν και τραυματισμένος στον ώμο, εμπύχωνε τους πολεμιστές έως το τέλος και σκοτώθηκε κατά την Έξοδο του Μεσολογγίου..

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 23-24· Κουμαριανού, *Τύπος στον Αγώνα*, τ. Α', σ. μα 'ν'· Γ. Μπάκος, *Τα πρώτα ελληνικά τυπογραφεία στο χώρο της «καθ' ημάς Ανατολής» (1627-1827)*, Αθήνα, ΕΑΙΑ, 1998, σ. 359-372.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Η Μαγνητιζομένη

Αθήνα, 1858-1859. Εκδότης: Σοφοκλής *Καρύδης. Εξασέλιδη, δίστιχη, Σαπρικό ανάγνωσμα ή «περιοδικό σύγ-

πάνω, και η μέρα της κυκλοφορίας του Περιοδικού παίρνει γιορταστικό χαρακτήρα [...]. Αν μάλιστα το περιοδικό αυτό γράφεται κι' απ' τους ίδιους τους μαθητές τότε αναπτύσσεται και η άμιλλα για αυτενέργεια και παρατήρηση. Η κρίση οξύνεται».

Κυκλοφορούσε με εικονογραφημένα έγχρωμα εξώφυλλα (π.χ. τον βασιλιά Παύλο έφιππο να παραλαύνει, σκίτσο του Γ. Γρηγόρη με λειξάντα: «Από τη ζωή του Νησιού μας: το τρύνημα της κλιματαριάς», σκίτσο του Γ. Αθηνιώτη, «Λευκάδα: Το Κάστρο»). Η ύλη ήταν οργανωμένη σε τακτικές στήλες: κύριο άρθρο, «Σημειώματα», «Από τα φαιδρά του θρανίου», «Λαογραφικά Επίκαιρα», «Μαθητική Συνεργασία», «Λίγα απ' όλα», «Η αλληλογραφία μας» κ.ά. Επίσης, δημοσιεύονται διηγήματα, ποιήματα, μελέτες, ανέκδοτα, γρίφοι και προκηρύσσονται μαθητικοί διαγωνισμοί.

Το μεγαλύτερο μέρος της ύλης ήταν γραμμένο από μαθητές του γυμνασίου Λευκάδας αλλά και άλλων σχολείων, όπως από τα γυμνάσια Ζακύνθου και Χαλανδρίου. Στο περιοδικό συνεργάζονταν και καθηγητές του γυμνασίου Λευκάδας (Τάκης Η. Ροντογιάννης), αλλά και άλλων γυμνασίων (Πέτρος Γρηγόρης, γυμνάσιο Πρεβέζης). Κυκλοφορούσε και σε σχολεία εκτός Λευκάδας (π.χ. Πρέβεζα, Γιάννενα, Λευκωσία κ.α).

Η διάρκεια ζωής του περιοδικού ήταν σύντομη γιατί τα έξοδα ήταν «δυσβάσταχτα» για τον διαχειριστή και εκδότη Αθαν. Τσιρίμπαση και το γυμνάσιο απλώς το αναγνώριζε σαν όργανο των μαθητών του χωριού να συνεισφέρει στην έκδοσή του. Η παρουσία του όμως δεν έμεινε απαρατήρητη, καθώς από τις στήλες του παρέλασαν εκατοντάδες μαθητές της εποχής εκείνης, πολλοί από τους οποίους σήμερα είναι διακεκριμένοι επιστήμονες, άνθρωποι των γραμμάτων, πολιτικοί, άξιοι επαγγελματίες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Λευκάδας (Αρχειοφυλάκειο, αρ. τχ. 3, 4, 5), ΔΒ Λευκ., Ιδιωτική συλλογή Πανταζή Κοντομίχη (Λευκάδα), ΧΕΛΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πανταζής Κοντομίχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 260-261.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Η Μαΐμου

Φύλλον σατυρικών εβδομαδιαίων, Βραΐλα, 1 Ιαν. 1895 - 3 Ιουλ. 1895. Ιδιοκτήτης-συντάκτης: Διονύσιος Μεταξάς Λασκαράτος, Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, χωρίς σελιδαρίθμηση, σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 15 λεπτά για τη

Ρουμανία και 10 καπίκια για τη Ρωσία. Ετήσιες συνδρομές: 12 φράγκα για τη Ρουμανία, 5 χρυσά ρούβλια για τη Ρωσία και 15 χρυσά φράγκα για τις άλλες χώρες του εξωτερικού.

Θεματικά διαφέρει από τις υπόλοιπες ελληνικές εφημερίδες της Ρουμανίας, Δημοσιεύονταν μόνο ανέκδοτα, ποιήματα και ιστορίες σατυρικού χαρακτήρα. Ήταν επίσης πλούσια εικονογραφημένη, με γελοιογραφίες και κόμικς. Σκοπός της ήταν, έτσι όπως αναγγέλλεται στο πρώτο φύλλο, της 1^{ης} Ιανουαρίου 1895, «να επιχύσει τόσον εις τα σαλόνια των πλουσίων, καθώς και εις την καλύβη του πτωχού, ευθυμίας και ιλαρότητα, της οποίας πάντες έχομεν απόλυτην ανάγκην, διότι αι δεινάι περιστάσεις της εποχής πιέζουσι τον σημερινόν άνθρωπον εις τοιούτον θαδμόν, ώστε, δια να μη παραφρονίση, απαιτούνται ενέσεις μεγάλης δόσεως ευθυμίας».

Κυκλοφόρησε μόνο για 7 μήνες, από τον Ιανουάριο έως τον Ιούλιο 1895. Στο τελευταίο φύλλο της (3 Ιουλ. 1895) γνωστοποιείται ότι στη δέση της θα εκδίδεται η εφ. *Ελευθερος Λόγος*, η οποία θα περιέχει «άρθρα επί το σοβαρότερον», αλλαγή η οποία οφείλεται στην έλλειψη ενός κανονικού δημοσιογραφικού οργάνου στους κόλπους της ελληνικής κοινότητας της Βραΐλας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΑΡ.

ANCA DOBRE

Μακεδονία

Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς, Θεσσαλονίκη, 10 Ιουλ. 1911 έως σήμερα [2005], με πολλές πάυσεις. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κωνσταντίνος *Βελλίδης (έως το 1930). Διευθυντής: Γεώργιος Βελλίδης (έως το 1937), Ιωάννης *Βελλίδης (έως το 1978) και στη συνέχεια η σύζυγός του Άννα και από το 1978 η κόρη του Κατερίνα. Την διέυθυναν στην τελευταία περίοδο οι Κ. *Δημάδης (1965-1994), Νίκος Βουγιουρτζής, Γιάννης Νικολόπουλος, έως το 1996, όταν ολόκληρο το εκδοτικό συγκρότημα έκλεισε και πέρασε στην ευθύνη της Εθνικής Τράπεζας έως την επανέκδοσή τον Μάρτ. 1998. Αρχισυντάκτης (αρχικά): Αντ. Παπαδόπουλος και λίγο αργότερα ο Βασ. *Μεσολογγίτης, με βοηθό τον Κώστα Ποιμενίδη· από το 1919 ο Π. *Λεβαντής (με τη μακροβιότερη θητεία). Υπεύθυνος έκδοσης: Γρ. Κ. Ωρολογάς. Ως αρχισυντάκτης εργάστηκε και ο Νίκος *Φαρδής (1923-1924, 1927 κ.ε.). Άλλος υπότιτλος: *Ημερησία, Πρωινή Εφημερίς εν Θεσσαλονίκη* (1919). Καθημερινή, πρωινή, τετρασελίδη, εξάστηλη, διαστάσεων 56x40 εκ. σε λευκό χαρτί. Καθιέρωσε την τιμή σε ελληνικό νόμισμα τον Ιούν. 1913 και μόνο μετά το 1915 εφάρμοσε το σύστημα της πρακτορέσεως και της πωλήσεως μέσω εφημεριοπωλών. Ακολούθησαν αυξη-

σεις των τιμών: από 1 Νοε. 1922 καθορίστηκε η τιμή των εφημερίδων σε 50 λεπτά. «Συνδρομαί δια Θεσσαλονικην γρόσια 90, δια το Κράτος γρόσια 120, δια το εξωτερικό φράγκα χρυσά 40, δια την Αμερικην δολλ. 5. Εξάμνοι το ήμισυ». «Αι συνδρομαί προπληρώνονται. Τιμή εκάστου φύλλου 10 παράδες. Δια την Επαρχίαν 20 παράδες». Τα γραφεία της εγκαταστάθηκαν στον Φραγκομαχαλά, στο Τοπ Χανέ «παρπλευρώς των Γραφείων της [Καπνοβιομηχανίας] Ρεξη». Χρησιμοποίησε το τυπογραφείο «του Νίκου Ξενοφωντίδη». Πολλές υπήρξαν οι αλλαγές στη σχεδόν αιωνόδια πορεία της εφημερίδας.

Η μακροβιότερη εφημερίδα της Βορείου Ελλάδος, μία από τις παλαιότερες ελληνικές, η πρώτη πρωινή της Θεσσαλονίκης και μία από τις πληρέστερες ειδησεογραφικά εφημερίδες της Ελλάδας. Πρωτοκυκλοφόρησε υπό εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες για τον ελληνικό Τύπο, με πενιχρότητα οικονομικά μέσα, με πολύ μικρή κυκλοφορία, καταπιεστική τουρκική λογοκρισία, συνεχείς διώξεις και φυλακίσεις. Κατόρθωσε, όμως, να κρατηθεί, εκτός από περιόδους απαγόρευσης της έκδοσής της, έως

την ημέρα της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης από τον ελληνικό στρατό και να συνεχίσει κατόπιν ελεύθερη την έκδοσή της.

Στο προγραμματικό άρθρο, στην πρώτη σελίδα, με τον τίτλο «Δύο λέξεις», ο εκδότης εξηγούσε γιατί αποφάσισε να εκδώσει την εφημερίδα (το θεωρούσε «πατριωτικών καθήκον» στο οποίο θα αφιέρωνε όλες τις δυνάμεις και προσπάθειές του, παρ' όλες τις δυσκολίες που γνώριζε ότι θα συναντούσε) και ποιος ήταν ο σκοπός και το πρόγραμμά του: «Το δε πρόγραμμα ημών περιλαμβάνει: α') Την επισταμένην εξετασιν όλων των ζητημάτων, των αναγομένων εις τε τον πολιτικόν και τον κοινωνικόν ημών βίον, γενικών τε και τοπικών. β') Τον έλεγχον της πολιτείας εκείνων, εις ούς είνε εκάστοτε εμπισπιστευμένα αι τύχαι της κοινής ημών πατρίδος. γ') Την υποστήριξιν της ενότητος του οθωμανισμού δια του υπό των εκάστοτε κυβερνώντων ορειλομένου σεβασμού προς τα δίκαια των διαφόρων εθνότητων και δια της αστηράς εφαρμογής υπ' αυτών της συνταγματικής ισονομίας και ισοπολιτείας. δ') Την υπερσπασίαν των εθνικών

και δθησκευτικών ημών δικαίων και προνομίων, οσάκις ιδωμεν ταύτα παραβιάζομενα είτε εξ εσφαλμένης των πραγμάτων των περιστάσεων αντιλήψεως, είτε εκ σωβθινιστικών και εθνικιστικών ιδεών. ε') Τον έλεγχον της πολιτείας των εθνικών και δθησκευτικών ημών ταγών. στ') Την μετάδοσιν ειδήσεων αληθών και εξηκριβωμένων και την τήρησιν του δημοσίου ενμηέρου πάσης της γενικής και τοπικής πολιτικής και κοινωνικής κινήσεως». Και συνεχίζει το άρθρο τονίζοντας τη σημασία που έχει το λειτουργήμα του Τύπου –τη δύναμη και την επιρροή που εξασκεί στο δημόσιο φρόνημα, την υψηλή του αποστολή– και τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει η εφημερίδα να απέχει από κάθε εμπαθή συζήτηση και κομματική αντιπαλότητα, από κάθε ιδιοτελή υπολογισμό, ελέγχοντας και επικρινοντας με αυστηρότητα, αλλά και με αμεροληψία τις πράξεις καθενός.

Στο δεύτερο φύλλο του, η Μακεδονία δέωρσε σκόπιμο να παρουσιάσει στους αναγνώστες της τους άμεσους συνεργάτες της, οι οποίοι θα τη συνέτρεχαν να εφαρμόσει το πρόγραμμά της: τον Αντ. Παπαδόπουλο, δόκιμο δημοσιογράφο, που είχε εξασκήσει επί σειρά ετών με επιτυχία το επάγγελμα αυτό στην Κωνσταντινούπολη

και την Αίγυπτο, τον Θεόδωρο Ράμφο, τον γνωστότατο στο αναγνωστό κοινό της Θεσσαλονίκης και των επαρχιών πολιτικό αρθρογράφο και ως συντάκτη τον Βασ. Μεσολογγίτη, γνωστότατο χρονογράφο, που ήταν μεταξύ των πρώτων συντακτών της και κυριάρχησε στην εξέλιξη του Τύπου της Θεσσαλονίκης. Έγραφε άρθρα και χρονογραφήματα, αλλά σύντομα ανέλαβε και την ευθύνη της αρχισυνταξίας. Εκτός από αυτούς η εφημερίδα είχε εξασφαλίσει την τακτική συνεργασία πολλών και εκλεκτών λογίων της πόλης και των επαρχιών. Χρονογραφήματα έγραφαν επίσης ο μετέπειτα πολιτικός Αύγ. Θεολογίτης, ο Αντ. Παπαδόπουλος, ο Γ. *Διαμόρης και ο «Κώστας Σερραϊός». Την πολιτική ανάλυση ανέλαβε και ο Ι. Καραβασιλής, ενώ αρθρογραφούσαν επίσης οι Κ. Ποιμενίδης και Θεοφ. Παναγιωτόπουλος.

Σημαντική ήταν η συμβολή της *Μακεδονίας* στη βελτίωση του Τύπου της Θεσσαλονίκης, ήδη από το σύντομο διάστημα του βίου της κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Εκτός από την αρτιότητα των τυπογραφικών εγκαταστάσεων που χρησιμοποίησε από την αρχή (δεν ξεκίνησε με ιδιόκτητες εγκαταστάσεις) και τη σελιδοποίηση που εξυπηρετούσε τον αναγνώστη ως εμφάνιση αλλά και ως κατανομή της ύλης, πρόσθεσε στην τέταρτη—τελευταία—σελίδα της που ήταν προορισμένη για διαφημίσεις, δύο στήλες με ύλη και με τηλεγραφήματα. Καινοτομία υπήρξε, επίσης, η καθιέρωση από τις 17 Μαρτίου 1912 πρωτοσέλιδης σχολιογραφικής στήλης, με θέματα τοπικά και γενικά. Σταδιακά η δημοσίευση των σχολίων περιορίστηκε σε μία στήλη και η δημοσίευση έγινε αραιότερη, μέχρι που καταργήθηκε εντελώς.

Αρκετές φορές, πριν από την απελευθέρωση της πόλης από τους Τούρκους, ορισμένες ελληνικές εφημερίδες της Θεσσαλονίκης κατηγορήθηκαν ότι έπαιρναν οικονομική ενίσχυση από τουρκικές ή βουλγαρικές οργανώσεις. Στις 22 Μαρτίου 1912, η *Μακεδονία*, απαντώντας σε δημοσίευμα για χρηματοδότησή της από βουλγαρικές πηγές, κατηγορήσε τη συνάδελφός της εφ. **Φάρος της Θεσσαλονίκης* ότι τη δική της έκδοση χρηματοδοτούσαν οι Τούρκοι.

Η θαρραλέα αρθρογραφία στοίχισε στη *Μακεδονία* ορισμένες διώξεις και τελικά την παύση της. Εκτός από την αρθρογραφία, ταλμούσε και δημοσίευε και ειδήσεις, που προκαλούσαν τις οθωμανικές αρχές. Επανεκδόθηκε την επομένη της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης—την πρώτη σελίδα της κάλυπτε η ελληνική σημαία, πάνω από την οποία ήταν γραμμένο «Ζήτω η Ελευθερία». Η έκδοσή της συνεχίστηκε

κανονικά με τελειότερη συγκρότηση και σύντομα άρχισε να γνωρίζει αξιόλογη άνδιση. Ο Κ. Βελλίδης παρέμεινε πάντα πιστός στη φιλελεύθερη ιδεολογία. Η εφημερίδα του υποστήριξε το κίνημα του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη και είναι η μόνη από όλον τον ελληνικό Τύπο που τόλμησε να γράψει ότι δεν πρέπει να επιστρέψει ο βασιλιάς Κωνσταντίνος.

Μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία και στην περίοδο του Μεσοπολέμου εξακολούθησε τη φιλελεύθερη και δημοκρατική γραμμή της, τοποθετημένη στον κεντρικό χώρο. Για την ειδησιογραφική ενμέρωση του κοινού συνέχισε κανονικά τις εκδόσεις της, ακόμη και όταν επιβλήθηκε λογοκρισία και καταργήθηκε η ελευθερία του Τύπου στη διάρκεια των δικτατοριών του Θ. Πάγκαλου και του Ι. Μεταξά. Όμως, δεν μπόρεσε να αποφυγει ούτε τις τρεις πάυσεις της, ούτε τις δύο εξορίες του εκδότη της και του αρχισυντάκτη της, ούτε τις συλλήψεις των επιτελικών συντακτών της. Μετά τον πόλεμο υποστήριξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων και την παράταξη της κεντροδεξιάς, χωρίς ακρότητες, με ισορροπία στην ειδησιογραφία απέναντι στα πολιτικά κόμματα, στις συνδικαλιστικές οργανώσεις και στους φορείς της πόλης.

Στη μακρά πορεία της, με τη δημιουργική δύναμη και του Γιάννη Βελλίδη, η *Μακεδονία* παρουσιάστηκε αναμορφωμένη, πλουτισμένη με σύγχρονες εγκαταστάσεις, στελεχωμένη με πολλούς και σημαντικούς δημοσιογράφους, δικτυωμένη με ανταποκριτές και πρακτορεία στην Ελλάδα και το εξωτερικό, άρτια από πολλές απόψεις, οργανωμένη, προοδευτική, ζωντανή, με καίρια συμβολή στη διαμόρφωση των πολιτικών, των κοινωνικών, των πολιτιστικών και των τοπικών εξελίξεων. Η κυκλοφορία της είχε φτάσει σε τέτοια επίπεδα που από το 1936 της επέτρεψε να αναγράψει πάνω από τον τίτλο της ότι «Η *Μακεδονία* έχει τόση κυκλοφορία όσην έχουν όλα τα άλλα φύλλα μαζί», αγγελία που διατήρησε για πολλά χρόνια και μετά από τον πόλεμο.

Όταν επανεκδόθηκε στις 28 Μαρτίου 1945, έπρεπε να αποκατασταθούν οι ζημιές στο κτίριό της, που το χρησιμοποιούσαν οι γερμανοί κατακτητές, να τεθούν οι σωστές βάσεις για την οργάνωσή της, να στελεχωθεί πάλι με άξια στελέχη και να εξασφαλιστούν νέα κεφάλαια για τη λειτουργία της. Όλα αυτά επιτεύχθηκαν ουσιαστικά μετά το τέλος του Εμφυλίου, των εσωτερικών αναστατώσεων και την αποκατάσταση της τάξης. Η *Μακεδονία* κατέκτησε τότε μια επίζηλη οικονομική ευρωστία, που της επέτρεπε να προχωρήσει σε νέους ορίζοντες, από την

ανέγερση νέου κτιρίου στην οδό Τσιμισκή έως τον εξοπλισμό του με σύγχρονα μέσα επικοινωνίας και με νέα τεχνολογία. Ανάλογη προσοχή δόθηκε στην παρακολούθηση των ενδιαφερόντων των αναγνωστών και σε θέματα της καθημερινότητας.

Απέκτησε τεράστιο επιχειρηματικό και πολιτικό κύρος, ενώ στη συνείδηση του κοινού εδραιώθηκε η εγκυρότητα της ειδησεογραφίας της και η σημασία της προσφοράς της. Η ελκυστική εμφάνιση και η σελιδοποίησή της, η προσοχή στη διατύπωση των κειμένων, η αδόρυχη καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος από τις αρχές του 1950, η κατάργηση των σχολιογραφικών και αρθρογραφικών στηλών της, η πλούσια εικονογράφηση και τα πολυσέλιδα αφιερώματά της θρήκαν χωρίς την ανταπόκριση του κοινού, με αποτέλεσμα να αιχμηθεί καταπληκτικά η κυκλοφορία της, που άρχισε να συρρικνώνεται μετά τον θάνατο του Γιάννη Βελλίδη το 1978.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΙΑΥΕ, ΚΙΘ.

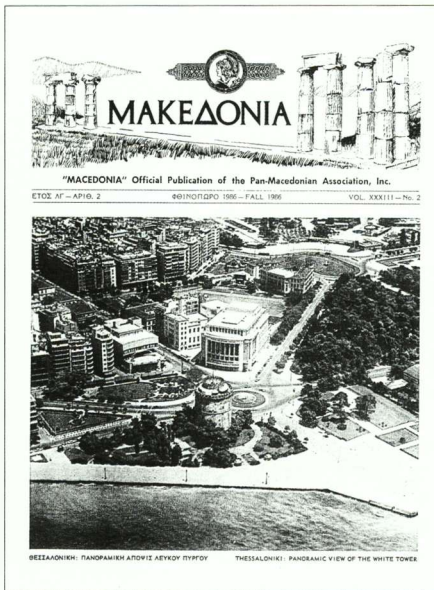
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογγίτης. «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελεύθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 29 Μαρτ. 1934· Ι. Μπήτος. «Η προοδευτική εξέλιξις του Ελληνικού Τύπου της Θεσσαλονίκης κατά τα τελευταία τεσσαράκοντα έτη», στο *Λεύκωμα Βορ. Ελλάδος* της Γεωργίας Νενέ, 1934· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 52-68· εφ. *Μακεδονία*, 26 Οκτ. 1962· Χρ. Λαμπρινός. «Ο ελληνικός τύπος στη Θεσσαλονίκη, αρχές και εξέλιξη», στο αφιέρωμα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών για την 40ετηρίδα της, 1980· του ίδιου. «Επτά δεκαετίες», εφ. *Μακεδονία*, 27 Ιουλ. 1981· Πανηγυρικό φύλλο της *Μακεδονίας*, 26 Ιουλ. 1981 (όπου και άρθρο του Κ. Δημάδη)· Τάκης Ψαράκης, *Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι*, Αθήνα 1993· Αν. Πεπονής. «Επικοινωνία, Ενημέρωση, Βιβλία, Τύπος, Ραδιόφωνο, Τηλεόραση», ανάρτυπο από τον τ. 9 του έργου *Ελλάς, Θεσσαλονίκη*, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, 1982· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α' - Γ'· του ίδιου. «Η *Μακεδονία*», εφ. *Μακεδονία*, 16 Δεκ. 2001.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Μακεδονία / Macedonia

Official Publication of the Pan-Macedonian Association. Νέα Υόρκη, 1948 έως σήμερα [2005]. Εκδότης: Παμμακεδονική Ένωση Αμερικής και Καναδά. Μηνιαίο περιοδικό, τριάντα οκτώ σελίδων, διαστάσεων 27,5x21,25 εκ. Διανέμεται δωρεάν στα μέλη της οργάνωσης. Τυπογραφείο: Pella Publishing 337 36th str. New York, NY 10018.

Επίσημο όργανο και έκδοση της Παμμακεδονικής Ενώσεως Αμερικής και Καναδά, της μεγαλύτερης τοπικής οργάνωσης στον ελληνο-αμερικανικό χώρο διότι το ιστορικά τελευταίο μεταναστευτικό κύμα από την Ελλάδα (από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 έως τα

μέσα της δεκαετίας του 1970) αποτελείτο κυρίως από κάτοικους των νομών της Μακεδονίας.

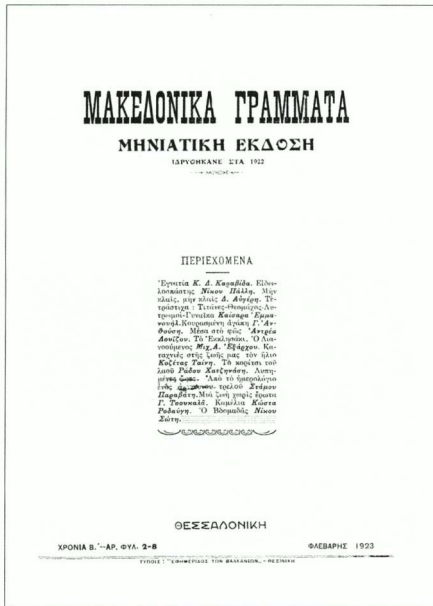
Το περιοδικό καλύπτει τις δραστηριότητες της οργάνωσης σε παναμερικανικό και τοπικό επίπεδο, και από τη δεκαετία του 1990, με την ανάφλεξη του «Μακεδονικού Ζητήματος», μεγάλο τμήμα της ύλης του περιλαμβάνει πολιτικά και ιστορικά άρθρα καθώς και τις θέσεις της οργάνωσης, μηνύματα από πολιτικές προσωπικότητες, και κείμενα ομιλιών από τις εκδηλώσεις και τα ετήσια συνέδρια της οργάνωσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΩΣ

Μακεδονικά Γράμματα

Μηνιαία έκδοση, Θεσσαλονίκη, 1922-1924, αρ. τχ. 1-21. Διευθύνεται από συντροφιά συνεργατών, Διευθυντής: Ράδος* Χατζηνάσης (το όνομα του άρχισε να αναγράφεται από το τχ. 7 και μόνο στο οπισδόφυλλο). Μηνιαίο, δεκαέξι σελίδων με συνεχόμενη σελιδαρίθμηση: Απρ. 1922 -Νοέ./Δεκ. 1922, αρ. τχ. 1-6, σ. 1-96· Ιαν. 1923 - Δεκ. 1923, αρ. τχ. 7-17, σ. 1-208· Ιαν. 1924. - Απρ. 1924, αρ. τχ. 1(18) - 4(21), σ. 1-64. Το όνομα των διευθυντών Γ.Θ.*Βαφόπουλου και Κ.*Κόκκινου δεν αναγράφεται πουνενα. Διαστάσεις: 24x17,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ., στα τέσσερα τελευταία τεύχη 2,5 δρχ. Τυπογραφεία:

Ακουαρόνη, οδ. Κολόμβου 6 (αρ. τχ. 1): «Τύποις "Εφημερίδος των Βαλκανίων"» (αρ. τχ. 2-20): «Φοινίξ». Βεγγέλου 95 (αρ. τχ. 21).

Λογοτεχνικό περιοδικό, που υποστηρίζει τη δημοτική του Ψυχάρη, έχοντας ως πρότυπο τη *Μούσα. Από τις προγραμματικές δηλώσεις του πρώτου τεύχους: «Πρέπει να ομολογήσουμε πως πολλοί κατακρίναμε την *Τέχνη γιατί δεν είχε δήθεν ύλη καλή, γιατί δέχθηκε να γράφουμε και στην καθαρεύουσα και άλλα. Μα ποιος φταίει για όλα; Πρέπει κι εδώ να ομολογήσουμε πως φταίμε μεις. Γιατί δεν συνασπιστήκαμε όλοι γύρω της να εργαστούμε, να προσφέρουμε κάθε πνευματική και υλική συνδρομή μας, να συνδράμουμε με κάθε δυνατό μέσο τον αγώνα της που της ήταν πολύ δυσκολώτερος απ' τον τωρινό δικό μας, αφού εμείς οπωσδήποτε βρίσκουμε το χουράφι μισοκαλλιεργημένο κι' έχουμε και το κέρδος ενός μαθήματος που η Τέχνη γέννησε αιτία να καρπωθούμε. Και να, ύστερις από αγώνες για τη σύμπτυξη φιλολογικού συλλόγου, που συναχτήκαμε κάμποσοι φίλοι, ενωθήκαμε, βάλαμε τις βάσεις για την έκδοση περιοδικού και προσφέραμε ό,τι μπορούσαμε για τον αγώνα του. Δεν είμαστε πολλοί μα ελπίζουμε να μεγαλώσουμε γρήγορα,

αφού η ιδέα για την οποία αγωνιζόμαστε δεν έχει λίγους οπαδούς. [...] Το πρόγραμμά μας είναι να υποστηρίξουμε τη ζωντανή μας γλώσσα που τόσο άδικα υβρίζεται και κατατρέχεται, τη φιλολογία και γενικά την τέχνη και την επιστήμη, όπως και κάθε αγώνα, ιδέα, σύμφωνη με τη δική μας. Να εργαστούμε για να δημιουργήσουμε φιλολογικό περιβάλλον. Να σχηματίσουμε βιβλιοθήκη. Να γνωρίσουμε την Μακεδονία και την Θράκη μας, λαογραφικά».

Κατά την πρώτη περίοδο (1922-1923) παρουσιάζει τακτικά δημοτικά τραγούδια και αρκετές βιβλιοκρισίες και διβλιοπαρουσιάσεις. Επίσης, δημοσίευσε μία μελέτη για την εκπαίδευση και πρωτότυπες συνεργασίες των Ψυχάρη και Μένου Φιλήτη. Πολλοί νέοι θεσσαλονικείς ποιητές και πεζογράφοι φιλοξενήθηκαν στα τεύχη του περιοδικού. Ενδεικτικά αναφέρονται οι νέοι ποιητές Κ. Καραβίδας, Β. Παραρλάμας (ψευδ. του Β. Χατζηκόστα), Σπεράντζα Τώνη, Νίκος Μακρής, Γ.Θ. Βαφόπουλος, Θρασύβουλος Ν. Σταυράκης, Δ.Λ. Δανάλης, Τάκης Σταματόπουλος, και οι πεζογράφοι Ράδος Χατζηνάσης, Νίκος Σώτης, Χρ. Γεωργίου, Δ. Αυγέρης (Γεώργιος Ιορδάνου), Θανάσης Τζήμηρας, Μάριος Δρόσος, Φώτος Αύγης, Γιάννης Θεοδωρίδης, Στάμος Παραβάτης, Κώστας Ροδαύγης (Κώστας Κόκκινος), Τάσος Παρεδρίτης, Σώτος Παρδένης.

Φιλοξενήθηκαν επίσης συνεργασίες αθηναίων λογοτεχνών, όπως οι Χρ. Εστέρας, Ν.Γ. Κατηφόρης, Γιάννης Κουγιούλης, Νίκος Πάλλης, Α.Δ. Παπαδήμας, Τάκης Χαιρόπουλος, Απ. Ν. *Μαγανάρης, Κώστας Ηλιού, Καίσαρας Εμμανουήλ, Γ. Τσουκαλάς, Μαρία Πολυδούρη, Κ. Κλώνης, Μ.Δ. Στασινόπουλος. Το ίδιο και απ' την περιφέρεια: Αντρέας Λοΐθος (Χίος), Σίτσα Καραϊσκάκη (Σάμος), Άκισ Μιράνας, Κώστας *Νταϊφάς (Βόλος), Κώστας Τσιτσιλίνης (Κοζάνη).

Το περιοδικό δημοσίευε ακόμα μεταφράσεις από ξένους συγγραφείς: ρώσοι κλασικοί (Αντρέιγεφ, Μορόζοφ) από τους Νίκο και Κώστα Καστρινό, Γκόρκυ απ' τον Αντώνη Νεόκλη, γερμανοί ποιητές (Σίλλερ, Γκαίτε, Χάινε) απ' τον Δ.Κ. Βογαζλή, ρουμάνοι (Tibor, Stoica) απ' τον Παν. Θεοχαρίδη, γάλλοι (André Theuriot) απ' τον Δήμο Κάβου, Λαμαρτίνος απ' τον Νίκο Χατζηνικολάου, Ντωντέ απ' τον Γιάννη Θεοδωρίδη, Πιέρ Λουίς απ' τον Νότι Βασιλειάδη, Paul Fort απ' τον Μιχ. Δ. Στασινόπουλο, Han Ryner απ' τον Αντώνη Νεόκλη, ο Άγγλος Galsworthy απ' τον Πολύβιο Ιωαννίδη, αρχαίοι συγγραφείς από τον Γ.Θ. Βαφόπουλο (Οράτιος και Θεόκριτος) και τον Καίσαρα Εμμανουήλ (Βίων).

Η δεύτερη περίοδος αρχίζει με πρωτοσέλιδα ποιήματα του Κ.Π. Καβάφη και κλείνει με κεφάλαια από το βιβλίο *Ζωή εν τάρω* του Στρατή *Μυριθήλη. Περιλαμβάνει επίσης ποιήματα των Αθ. Γ. Κυριαζή, Ι.Μ. Παναγιωτοπούλου, Κ. Βελμούρα, Γ. Τσουκαλά, Ν. Πάλλη, Γ.Θ. Βαφόπουλου, Γερ. Σπαταλά, Μ.Δ. Στασινόπουλου και πεζά των Βελ. Φρέρη, Αντρ. Λοΐζου, Αν. Δρίβα, Κ. Ροδαίγη.

Στα περιεχόμενα του περιοδικού περιλαμβάνονται φιλολογικές μελέτες: για τον Καβάφη (Γ.Θ. Βαφόπουλου) και για ρώσους συγγραφείς (Κώστα Καστρινού), καθώς και μεταφράσεις των Henri de Regnier (Μιχ. Δ. Στασινόπουλος), Paul Verlaine (Γιάννης Καψαμπέτης), Alphonse Daudet και αρχαίοι έλληνες λυρικοί (Τέλλος Άγρας), Rodenbach (Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος), Hubert Krains (Πολύβιος Ιωαννίδης), Ludwig Uhland και E.V. Wasserman Giordan (Σίτσα Καραϊσκάκη), Μπωντλαίρ («Β.Χ.» [Βασίλης Χατζηανδρέου;>) και Γιάννης Κουγιούλης), Pierre Louys (Χ. Άλσης [Βασίλης Χατζηανδρέου]), λόρδος Βύρων (Δ. Γρ. Καμπούρογλου). Λίγες αλλά προσεγμένες ήταν οι βιβλιοκρισίες.

Η πρώτη περίοδος, πληθωρική, με δεκάδες ονόματα που δημιουργούν τη γενιά του 1920. Η δεύτερη, με λίγα, αλλά καλοδιλεγμένα κείμενα, δημιουργεί το σοβαρότερο πρόσωπο της λογοτεχνικής Θεσσαλονίκης πριν από την εμφάνιση του π. *Μακεδονικές Ημέρες*.

Τα *Μακεδονικά Γράμματα* συνέχισαν την προσπάθεια της *Τέχνης* και υπήρξαν φυτώριο της γενιάς του 1920 στη Θεσσαλονίκη (και όχι μόνο), συμβάλλοντας στη δημιουργία πνευματικής ζωής στη συμπρωτεύουσα, που μέχρι τότε ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Η πρώτη περίοδος, με το Ράδο Χατζηνάση, είναι κάπως υποτονική, ενώ η δεύτερη, με τον Βαφόπουλο και τον Κόκκινο, υπήρξε πιο ζωντανή και δημιουργική. Οι σημαντικότεροι νέοι αυτής της δεκαετίας (Βαφόπουλος, Κόκκινος, Καραβίδας, Βογιατζής) προέρχονται από το περιοδικό αυτό, που τρία χρόνια αγωνίστηκε παλεύοντας με οικονομικές δυσκολίες και έλλειψη ανταπόκρισης.

Με τον ίδιο τίτλο, *Μακεδονικά Γράμματα*, εκδόθηκε και άλλο περιοδικό την περίοδο 1944-1953.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Χριστιανόπουλος, «Τα πρώτα λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης (1921-1924)», π. *Διαγώνισ*, αρ. 12 (Σεπτ.-Δεκ. 1975), 232-245· Μαρία Μακαρίου, «Πίνακας περιεχομένων των περιοδικών *Μακεδονικά Γράμματα* (1922-1924) και *Μορφές*», στον τόμο *Λογοτεχνία της Θεσσαλονίκης*, ειδική έκδοση του π. *Νέα Πορεία*, 1988,

σ. 347-359· Βίκυ Καλαντζοπούλου, *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης (1889-1932)*, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 61-67· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 46-67.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Μακεδονικά Νέα

Θεσσαλονίκη, 14 Μαρτ. 1924 - Φεβρ. 1934. Διευθυντής: Πέτρος *Λουθάρης (έως 25 Οκτ. 1925), και έκτοτε συνδιευθυντής ο Β. *Μεσολογίτης. Κυθημερινή, τετρασέλιδη/εξασέλιδη/οκτασέλιδη, με επτά στήλες, διαστάσεων 60x41,5 εκ. Τιμή φύλλου: 30 λεπτά (αρχικά). Τυπωνόταν στην αρχή στα τυπογραφεία της εφ. *Νέα Αλήθεια* και κατόπιν σε ιδιόκτητο πιεστήριο.

Εκδόθηκε από σημαντικούς συντάκτες της εφ. *Μακεδονία, όταν αυτοί ήρθαν σε αντίθεση με τον εκδότη της Κ. *Βελλίδη εξαιτίας μιας παρεξήγησης και της επιπόλαιης αντιμετώπισής της από αυτόν. Η παρεξήγηση άρχισε από τη δημοσίευση στη *Μακεδονία* δηλώσεων του τούρκου προξένου στη Θεσσαλονίκη για την ανάγκη της σύμφιξης των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, ώστε να ζήσουν οι δυο λαοί σε ησυχία, παραμερίζοντας με ειλικρίνεια το παρελθόν. Η δήλωση έγινε σε ιδιωτική συνάντηση που είχαν (ως μέλη του διοικητικού συμβουλίου της νεοϊδρυθείσας

Ένωσης Συντακτών) ο Πέτρος Λούβαρης (πρόεδρος της Ένωσης), ο Νίκος *Φαρδής (αρχισυντάκτης της *Μακεδονίας*) και ο Β. Μεσολογγίτης. Η δήλωση, με τη φωτογραφία του προξένου, δημοσιεύθηκε σε ρεπορτάζ της *Μακεδονίας* από τον Ν. Φαρδή, με τη σύμφωνη γνώμη του διευθυντή σύνταξης Ανδρ. *Κονιτόπουλου, αλλά ο Βελλίδης, αντί να εκτιμήσει την είδηση και την αποκλειστικότητά της, έκανε «διοικητική ανάκριση» και τελικά δημοσίευσε, χωρίς να ενημερώσει κανέναν από τους συντάκτες της εφημερίδας ενυπόγραφο άρθρο του με το οποίο «κατήγγειλεν εις την κοινήν γνώμην ότι οι συντάκται του, από του διευθυντού Κονιτοπούλου και του αρχισυντάκτου Φαρδή, μέχρι του τελευταίου τηλεφωνητού και διορθωτού είχαν πωληθή εις ξένην δύναμιν και εδημοσίευσαν εις την *Μακεδονίαν* άρθρον το οποίον ο ιδιοκτήτης αυτής ήτο υποχρεωμένος ν' αποκρηύξη και δημοσία».

Η δημοσίευση της «αποκρηύξεως» προκάλεσε όχι μόνον έκπληξη στους αναγνώστες της, αλλά και τις διαμαρτυρίες των συντακτών της, που ζήτησαν εξηγήσεις και απαίτησαν να ανακληθούν οι κατηγορίες. Ο Βελλίδης, όμως, ήταν αμετάπειστος. «Πήραν παράδες και πούλησαν την *Μακεδονίαν*. Όχι μόνον δεν ανακαλώ, αλλά θα γράψω και άλλα. Τους διώχνω. Να πάνε στο διάβολο όλοι των. Κλείνω την εφημερίδα, αλλά δεν την πωλώ στους Τούρκους!».

Τότε οι συντάκτες αποφάσισαν να φύγουν ομαδικά. Η εφ. *Μακεδονικά Νέα* ξεκίνησε κανονικά και συνεχίσε δριαμδεντικά. Ήταν η πρώτη συνεταιριστική εφημερίδα της Ελλάδας και δεν είχε να ανταγωνισθεί παλιές εφημερίδες. Η *Μακεδονία* δεν εκδόθηκε την άλλη μέρα, επειδή δεν υπήρχαν συντάκτες. Ο Β. Μεσολογγίτης αναφέρει ότι: «Ο Βελλίδης κλειδώσας τα γραφεία και τυπογραφεία του ετηλεγράφησεν εις τον εν Αθήναις ανταποκριτήν του να του στείλη επειγόντως...ένα-δύο αρχισυντάκτας και μέχρι της αφιξείας των δεν θα εξέδιδε την εφημερίδα του. Δεν είχαν ανάγκην, βρε αδελφέ!».

Όμως, οι διαφωνίες των μελών της Ένωσης Συντακτών προκάλεσαν τη ματαιώση της μορφής του συνεταιρισμού, που αποφασίστηκε. Σχεδόν αμέσως την ευθύνη της έκδοσης ανέλαβαν ο Πέτρος Λούβαρης ως πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών, ο Β. Μεσολογγίτης και ο Θεοφ. Παναγιωτόπουλος, με αρχισυντάκτη τον Ανδρ. Κονιτόπουλο και «επί της ύλης» τον Νίκο Φαρδή, που λίγο αργότερα αποχώρησε, για να εργασθεί στην υπό έκδοση εφ. *Νέος Κόσμος*.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η περίοδος αυτή ήταν μεστή από πολιτικά γεγονότα (παραίτηση κυβέρ-

νησης Καφαντάρη, σχηματισμός κυβέρνησης Αλ. Παπαναστασίου, διάσπαση των Φιλελευθέρων, έντονη δραστηριότητα, για να ανακηρυχθεί η αβασίλευτη δημοκρατία κ.ά.) και η έλλειψη της πληροφόρησης του κοινού από πρωινή φιλελεύθερη εφημερίδα ήταν πολύ αισθητή. Κάτω από τις συνθήκες αυτές η έκδοση των *Μακεδονικών Νέων* και η ανεπιφύλακτη από την πρώτη ημέρα υποστήριξη της κυβέρνησης Αλ. Παπαναστασίου, που προχωρούσε προς την κατάργηση του βασιλικού θεσμού, εννόσησε τη νεαρή εφημερίδα και της εξασφάλισε την κυκλοφορία στην οποία έλπιζαν οι εκδότες της.

Το πρώτο φύλλο εκδόθηκε στις 14 Μαρτίου 1924, ύστερα από πολύ σύντομη προετοιμασία. Η εφημερίδα, που αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία της εφημεριογραφίας της Θεσσαλονίκης και ίσως της Ελλάδας, είχε μακρό βίο και έμελλε να απειλήσει τη *Μακεδονία*. Μετά την απόκτηση ιδιόκτητου πιεστήριου αύξησε τον αριθμό των σελίδων της σε έξι ή σε οχτώ και βελτίωσε αισθητά την εμφάνιση και την ύλη τους. Αυτή η ανακαίνισή της χαιρετίστηκε από τη σύνταξή της με το εξής σχόλιο: «Καιρός του καυχάσθαι και καιρός του ταπεινοφρονείν, είπεν ο Χρυσόστομος. Και νομίζομεν ότι είναι καιρός σήμερον δια τα *Μακεδονικά Νέα* να καυχηθούν. Ιδρύθησαν άνευ άλλων κεφαλαίων, πλην της ψυχικής και πνευματικής των δυνάμεως, και ήρχισαν την σταδιοδρομίαν των εις ταπεινά γραφεία και πτωχάς εγκαταστάσεις, αι οποίαι αν δεν είνε αι τελειότεραι είνε από τας τελειότερας της Βαλκανικής. Η αλματική αυτή πρόοδος της εφημερίδος μας οφείλεται πρωτίτως εις την ένθερμον υποστήριξιν, την οποίαν παρέσχεν εις αυτήν από της εμφανίσεώς της η κοινή γνώμη, διαβλέψασα εις τα πενήρα τότε, από απόψεως εμφανίσεως *Μακεδονικά Νέα* κάποιαν νέαν τάσιν και κάποιαν νέαν ζωήν, την οποίαν αντιπροσώπευαν και εσκόρπιζαν».

Το πιεστήριο και οι εγκαταστάσεις που αγόρασαν τα *Μακεδονικά Νέα* ανήκαν στον Νέον Κόσμον του Π. *Λεβαντή, που είχε διακόψει την έκδοσή του, κυρίως λόγω της κακής χρησιμοποίησης αυτών των τυπογραφικών εγκαταστάσεων. Ο Β. Μεσολογγίτης σημειώνει ότι η ικανοποιητική απόδοση του πιεστήριου επί τρία χρόνια έδωσε εκτύπωση καθαρή και άρτια, μέχρι κάποια τυχαία καταστροφή του, όταν πλέον η αποκατάστασή του κρίθηκε δαπανηρή και χρονοβόρα.

Τα *Μακεδονικά Νέα* αρχικά υποστήριξαν την κοινοβουλευτική κυβέρνηση Πάγκαλου, γιατί πίστευαν

ότι θα δοηδούσε στη γεφύρωση των πολιτικών αντιθέσεων και ότι θα ήταν μια λύση προσωρινή. Όταν διαφεύσθηκαν οι ελπίδες αυτές, άσκησαν έντονη κριτική εναντίον της κυβέρνησης, παρόμοια δε σχόλια δημοσίευσαν και μετά την κήρυξη της δικτατορίας, εξ αιτίας δε αυτών παύθηκε για λίγες μέρες. Μετά την ανατροπή της δικτατορίας υποστήριξαν το Κόμμα των Φιλελευθέρων με ηγέτη τον Γ. Καφαντάρη και μάλιστα ο διευθυντής της εφημερίδας Π. Λούβαρης εκλέχθηκε βουλευτής στην Έδεσσα.

Χαρακτηριστικά είναι όσα αναφέρει ο Κ. Μάγερ για τις αντιπαλότητες που δημιούργησε η προαναφερθείσα διάσπαση: «Με την επάνοδο του Βενιζέλου εις την πολιτικήν το 1928, αι δύο φιλελεύθεροι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης “Μακεδονία” και “Μακεδονικά Νέα” έκαμαν θρασύν, ενώ αντιδέτως τα αντιβενιζελικά φύλλα “Φως” και “Ταχυδρόμος” έπιπταν. Και ως ήτο επόμενον οι διευθυνταί των φιλελευθέρων εφημερίδων εφιλοδόχησαν να γίνουν και βουλευταί. Πρώτος εβουλευτοποιήθη ο διευθυντής των “Μακεδονικών Νέων” Π. Λούβαρης. Κατόπιν, εις μίαν αναπληρωματικήν εκλογήν έγινε βουλευτής και ο διευθυντής της “Μακεδονίας” Π. Λεβαντής. Από της στιγμής εκείνης εκτός της επαγγελματικής αντιζηλίας που υπήρχεν αγρία μεταξύ των δύο βενιζελικών εφημερίδων, προστέθη και η πολιτική αντιζηλία μεταξύ των διευθυντών των. Ο καθένας απ’ αυτούς ήθελε να φαίνεται ως εκπροσωπών εγκυρότερον το Φιλελεύθερον Κόμμα».

Στα *Μακεδονικά Νέα* εργάζονταν επίσης το 1932 οι δημοσιογράφοι Δημ. Διδασκόλου, Αδαν. Καραγεωργόπουλος, Δημ. *Τσούρκας, Θεοφ. Παναγιωτόπουλος, Πέτρος Παπαναούμ, Θεόδ. Σπανίδης, Γιάννης *Ταχογιάννης και Άριστος *Χασοτήζογλου. Το αθλητικό ρεπορτάζ είχε ο Αχιλ. Σούλας. Διέκοιπαν την έκδοσή τους τον Φεβρουάριο 1934, ύστερα από λαμπρό βίο μιας δεκαετίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Ο Τύπος εν Θεσσαλονίκη επί Τουρκοκρατίας και σήμερα», στον *Μέγα Οδηγό Θεσσαλονίκης* 1932· Β. Μεσολογγίτης, «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονικίαν», εφ. *Ελεύθερος Μακεδονικός Τύπος*, 25 Μαρτ. 1934· 12 Αυγ. 1934· Άριστος Χασοτήζογλου, «Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 8 Αυγ. 1943· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', 85-87· Κανδυλιάνης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', 171-204.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΙΑΚΗΣ

Τα Μακεδονικά Σπορ, Θεσσαλονίκη, 1971-1978
βλ. *Σπορ*, Θεσσαλονίκη, 1969-1971

Μακεδονικές Σελίδες

Μηνιαίο Λογοτεχνικό Περιοδικό, Θεσσαλονίκη, Ιουν. 1937 - Σεπτ./Οκτ. 1937, αρ. τχ. 1-5 (τα τχ. 2/3 και 4/5 είναι διπλά), Διευθύνεται από Ομάδα Νέων, Υπεύθυνος: Γεώργιος Ζούμος (αρ. τχ. 1, οδ. 26^{ης} Οκτωβρίου 6), Θάνας Μεγγρέλης (αρ. τχ. 2/3 - 4/5, πλατεία Διοικητηρίου-Μέγαρον «Συνασσός»). Μηνιαίο, είκοσι τεσσάρων σελίδων στην αρχή (αρ. τχ. 1), σαράντα οκτώ σελίδων στη συνέχεια (αρ. τχ. 2/3) και τέλος τριάντα δύο σελίδων (αρ. τχ. 4/5), μονόστιχο, με συνεχή αρίθμηση, διαστάσεων 23,6x16,4 εκ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 50 δρχ., εξαμηνιαία 30 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 1,5 δολ., εξαμηνιαία 1 δολ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Τυπογραφείο: Μαρινέλη, οδ. Αγίας Σοφίας 26 (αρ. τχ. 1), Α. Ακουαρόνη, οδ. Ερμού 19 (αρ. τχ. 2/3 και 4/5). Γραφείο: οδ. Σιατίστης 2 (αρ. τχ. 1), πλατεία Διοικητηρίου-Μέγαρον «Συνασσός» (αρ. τχ. 2/3 και 4/5).

Οι στόχοι του περιοδικού αναφέρονται στο σημείωμα «Λίγα Λόγια» (αρ. τχ. 1, σ. 20): «Θέλουμε να πιστεύουμε πως οι *Μακεδονικές Σελίδες* έρχονται να συμπληρώσουν κάποιο κενό που φαίνεται στα Μακεδονικά γράμματα. Ο τελευταίος οργανισμός που παρατηρείται σ' όλα τα είδη του λόγου και σ' αυτές ακόμα τις εικαστικές τέχνες έχει ανάγκη από τόσα μέσα εκδηλώσεως, όσα δίνει ο ίδιος αυτός οργανισμός

[...]. Οι *Μακεδονικές Σελίδες* θα σταθούν μακριά από κάθε προσωπική ικανοποίηση, από κάθε διαφήμιση οποιωνδήποτε ονομάτων που φιλοδοξούν να πάρουν κάποια θέση στη βορειοελλαδική διανοήση, και, ανέπαφες από ατομικά πάθη και μίσση, θα πασκίσουν να δημιουργήσουν μιν πνευματική ατμόσφαιρα, αντίξια των κόπων που κατάβαλαν και θα καταβάλλουν. Στο σκοπό αυτό πιστεύουν πως θα βρεθή πιστός συμπαριστάτης τους όλος ο διανοούμενος κόσμος της Μακεδονίας, που παντοτε παρακολουθεί και συνδράμει κάθε καλόπιστη προσπάθεια».

Δημοσιεύτηκαν ποικίλα λογοτεχνικά κείμενα (διηγήματα, ποιήματα, άρθρα φιλολογικά και για την τέχνη), καθώς και μεταφράσεις ποιημάτων των Paul Verlaine, Charles Baudelaire και John Massfield και των μελετών «Η τεχνική του μυθιστορητήματος» του Gaston Rageot και «Ο Μπωτελαίρ πεζογράφος» του H. Peyre De Bétouzet. Στις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους δημοσιεύονταν σχόλια για την πνευματική ζωή της Θεσσαλονίκης, παρουσιάσεις νέων βιβλίων και περιοδικών, αλληλογραφία. Υπήρχαν επίσης διαφημίσεις καταστημάτων, γραφείων και προϊόντων της Θεσσαλονίκης. Δεν υπήρχε εικονογράφηση, παρά μόνον στα εξώφυλλα: στο τχ. 1 η ξυλογραφία «Αδως» του Πολ. Ρέγκου, στο τχ. 2/3 το λινόλευοι «Παλιά Θεσσαλονίκη» του Χρήστου Λεφάκη και στο τχ. 4/5 το λινόλευοι «Αλώνι» του Χρήστου Λεφάκη. Στο οπισθόφυλλο του τχ. 4/5 υπήρχαν διαφημίσεις βιβλίων συγγραφέων της Θεσσαλονίκης.

Συγκεκριμένες του περιοδικού υπήρξαν πολλοί λογοτέχνες, όπως ο Γιώργος Δέλιος, Τάκης Δόξας, Γιώσεφ Ελιγιά, Χρυσάνθη Ζιτσαία, Γ.Κ. Ζωγραφιάκης, Κώστας Μαρινάκης, Θάνος Μεγγρέλης, Γιάννης Φιλιάσιος κ.ά.

Από τα πιο αξιολογα νεανικά λογοτεχνικά έντυπα που τυπώθηκαν κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου. Κυκλοφόρησε για λίγο χρονικό διάστημα αλλά κατόρθωσε να συσπειρώσει στους κόλπους του πολλούς, νέους κατά κύριο λόγο, λογοτέχνες της Θεσσαλονίκης. Αλλά και τα κείμενα που δημοσιεύτηκαν στις σελίδες του ήταν επιλεγμένα με πολύ προσοχή και γνώση του αντικειμένου. Χαρακτηριστικό της μεγάλης απήχησης που βρήκε η έκδοση στο αναγνωστικό κοινό είναι το σημείωμα με τίτλο «Τα ευχαριστώ» (αρ. τχ. 2/3, σ. 67): «Ευχαριστούμε όλους όσους προθυμοποιήθηκαν να ενισχύσουν και να διαδώσουν τις *Μακεδονικές Σελίδες*. Οι κόποι ξεχνιούνται σαν υπάρχει το κατάλληλο κοινό που αναγνωρίζει τον σκοπό ορισμένων προσπαθειών. Οι

νέοι που διευθύνουν αυτό το περιοδικό, έπειτα απ' την θερμή υποδοχή που έτυχε, προσδέτουν δίπλα στην πίστη του ενδοουσιασμό. Και διακηρύττουν πως θα γίνουν οι *Μακεδονικές Σελίδες* τ' όργανο όλων των νέων της Βορείου Ελλάδος, που έχουν να πουν κάτι αυθόρμητο και πηγαίο για να προστέσουν κάτι ζωντανό στην τέχνη του λόγου». Όμως, παρά την επιτυχία που γνώρισε αρχικά το περιοδικό, η έκδοσή του διακόπηκε για άγνωστο λόγο μετά την κυκλοφορία του τχ. 4/5.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΘ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*. Καταγραφή, Αθήνα, ΕΜΝΕ-Μνήμων, 1992, σ. ΙΙΙ-ΙΙ6· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*. *Εισαγωγή-βιβλιογραφία-καταγραφή-προσωπογραφία*, Θεσσαλονίκη, Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, 1995, αρ. 46, 37 αρ. 9, 69, 91 και 98, σ. 36.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Η Μακεδονική

Εβδομαδιαία Εφημερίς ενΦλώρινη, Φλώρινα, 1929-1938, αρ. φ. 1-485, Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Δημήτριος *Τσώγκος. Από τις 17 Μαρτ. 1937 (αρ. φ. 414) προστέθηκε και ο υπότιτλος: *Η Αρχαιότερα Επαρχιακή Εφημερίς της Δυτικής Μακεδονίας* στο ίδιο φύλλο άλλαξε και η γραμματισοσειρά του τίτλου, *Εβδομαδιαία (Παρασκευή)*, διςέλιδη/ τετρασέλιδη, τετράστυχη, Τιμή φύλλου: 1 δρχ. / 2 δρχ. (από το φ. 381, 21 Αυγ. 1936), ενώ δεν καταγραφόταν η τιμή συνδρομών. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του Δημητρίου Τσώγκου στη Φλώρινα οπού στεγάζονταν και τα γραφεία της.

Ήταν η τρίτη χρονολογικά εκδοτική προσπάθεια του Μοναστηριώτη Δημητρίου Τσώγκου μετά τις εφ. *Νέα Φλώρινα και *Φωνή του Λαού. Ανήκε ιδεολογικά στον αντιβενιζελικό χώρο και στήριξε με παρρησία τις πολιτικές επιλογές του Λαϊκού Κόμματος. Ενδεικτικά για την ιδεολογική θέση του εντύπου, καθώς και για την ευρύτερη κατάσταση πολιτικής πόλωσης της εποχής, με αντίπαλο δέος τη βενιζελική εφ. *Έθνος του Στ. *Κωνσταντινίδη, είναι ορισμένα από τα πολιτικά άρθρα της προεκλογικής περιόδου του 1933-1934, με τίτλους όπως: «Πώς να συντρίψουμε τον Βενιζελισμό» (αρ. φ. 195), «Ο λαός πανηγυρίζει» (αρ. φ. 201), «Επί της παραπομπής του κ. Βενιζέλου» (αρ. φ. 210), «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος απέκτησε αυτοκίνητο όπως οι Γκάνγκστερς» (αρ. φ. 141).

Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας το έντυπο, τελώντας υπό τον έλεγχο της κρατικής λογοκρισίας, δημοσίευσε σε τακτά χρονικά διαστήματα

διδραμικά άρθρα για το έργο του Ι. Μεταξά. Μετά το 1938, οπότε και κυκλοφόρησε το τελευταίο της φύλλο, και ύστερα από εντολή της νομαρχίας συγχωνεύθηκε με τις εφ. Έθνος, Νέοι Καιροί και Μακεδονικός Αστήρ σε μία εφημερίδα με τίτλο Ηνωμένος Τύπος, η οποία κάτω από τη δικτατορική λογοκρισία θα αποτελέσει προπαγανδιστικό όργανο της 4^{ης} Αυγούστου, ακολουθώντας το παράδειγμα προγενέστερων απολυταρχικών καθεστώτων της Δυτικής Ευρώπης.

πολιτευτών, ενώ σε κάθε φύλλο υπήρχαν και αρκετές διαφημιστικές καταχωρήσεις. Τέλος, στην Μακεδονική πλην του ιδιοκτήτη Δ. Τσόγκου, ο οποίος συνήθως συνέτασσε το κεντρικό άρθρο του φύλλου, αρθρογραφούσαν τακτικά και μια σειρά Φλωρινιωτών, όπως ο Θ. Νικολούδης, ο Λαζ. Βαφειάδης και ο Σ.Θ. Ζέγας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Ι. Θεοδοσίου. Ιδιωτική συλλογή Χρήστου Δ. Ζάγκου (σε ψηφιακή μορφή υπάρχει μεγάλος αριθμός φύλλων της εφημερίδας παρμένους από το αρχείο του Ι. Θεοδοσίου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφία Ηλιάδου-Τάχου. «Ο τύπος της Φλώρινας από τα Αρχεία του Γεωργίου Ι. Θεοδοσίου». π. Αριστοτέλης, τχ. 251 (Φλώρινα 1999), 45-47· Χρ. Δ. Ζάγκος. «Επαρχιακός Τύπος και Τοπική Κοινωνία στη Φλώρινα», στον τόμο Όψεις της Δυτικής Μακεδονίας, Φλώρινα (υπό έκδοση).

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΖΑΓΚΟΣ

Μακεδονική Νεολαία

Μηνιαίο φιλολογικό και εγκυκλοπαιδικό περιοδικό. Αθήνα, 20 Ιουλ. 1934 - Μαρτ. 1937, αρ. τχ. 1-35. Εκδότρια: «Διαπλασιακός Σύλλογος Σαλονικιώτικη Παρέα». Διευθυνόταν από επιτροπή. Υπεύθυνος: Νίκος Δ. Γεωργίτσας (έτ. Α', Β' και Γ'), Κ. Χατζής (έτ. Δ'). Άλλοι υπότιτλοι: Δεκαπενθήμερον φιλολογικό και εγκυκλοπαιδικό περιοδικό (έτ. Β', αρ. τχ. 1-2); Μηνιαίο φιλολογικό και εγκυκλοπαιδικό περιοδικό (έτ. Β', αρ. τχ. 13-18); Μηνιαίο περιοδικό (έτ. Γ' και Δ'). Μηνιαίο, δώδεκα έως είκοσι τεσσάρων σελίδων το τεύχος, διάτμηλο, με συνεχή σελιδαρίθμηση (έτ. Α', σ. 96· έτ. Β', σ. 284· έτ. Γ', σ. 184· έτ. Δ', σ. 48), διαστάσεων 25x17,5 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. και αργότερα 4 δρχ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 30 δρχ. (έτ. Α'), εξαμηνιαία 15 δρχ., τριμηνιαία 9 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 15 γαλλικά φράγκα. Αργότερα, οι συνδρομές εσωτερικού διαμορφώνονται σε 50 δρχ., 25 δρχ., 15 δρχ. (αρ. τχ. 1-12, έτ. Β'), και 40 δρχ., 25 δρχ., 15 δρχ. (αρ. τχ. 13-18, έτ. Β'), ενώ η ετήσια εξωτερικού παραμένει 15 γαλλικά φράγκα. Τυπογραφείο: Μιχαηλίδου-Λαναρά, οδ. Κομνηνών 27 (έτ. Α'); Μπεχάρ και Ρίζοπούλου, πλατεία Εμπορίου, Στοά Αλμπέλγα (έτ. Β')· στα τεύχη του έτ. Γ' δεν αναγράφεται τυπογραφείο· Ν. Μιχαηλίδου, οδ. Δραγούμη 3 (έτ. Δ'). Γραφεία: οδ. Παλαιών Πατρών Γερμανού 116, Θεσσαλονίκη.

Αποτελούσε ουσιαστικά συνέχεια του π. *Μακεδονόπολις. Όπως επισημαίνονται στο πρώτο τεύχος του, «οι σκοποί μας είναι να συνδέσουμε, όσο περισσότερο μπορούμε, πνευματικά, τα παιδιά, τους νέους όλης της Ελλάδος» (αρ. τχ. 1). Την άνοιξη του 1934 ο «Διαπλασιακός Σύλλογος Χιρομένηνη Συντροφιά» που εξέδιδε από το 1932 το π. Μακεδο-

Η ύλη του εντύπου αφορούσε σε θέματα πανελληνίας εμβέλειας, αλλά και τοπικά. Στις στήλες της κυριαρχούσαν τα πολιτικά θέματα, αλλά δεν έλειπαν και αυτά που αφορούσαν σε πολιτιστικά δρώμενα που λάμβαναν χώρα κυρίως στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Επίσης, είχε σταθερή στήλη κοινωνικών, ενώ συχνά περιλαμβάνονταν καταχωρήσεις ιατρικού ή γενικότερου επιστημονικού ενδιαφέροντος. Μεταξύ άλλων δημοσιεύονταν επιστολές πολιτών, συνεντεύξεις, κυρίως ομοϊδεατών

νόπουλο, διασπάστηκε. Όσοι παρέμειναν συνέχισαν την έκδοση του περιοδικού. Οι υπόλοιποι —τα μισά σχεδόν μέλη του με επικεφαλής τον έως τότε διευθυντή του εντύπου Νίκο Γεωργίτσα— αποχώρησαν και δημιούργησαν το «Διαπλασιακό Σύλλογο Σαλονικιώτικη Παρέα». Ο νέος σύλλογος προετοίμασε την έκδοση της *Μακεδονικής Νεολογίας*.

Οι ιδιόμορφες συνθήκες κάτω από τις οποίες εκδόθηκε αναφέρονταν σε εγκύκλιο που έστειλε τον Ιούλιο 1934 ο Νίκος Γεωργίτσα προς τους συνδρομητές του *Μακεδονόπουλου*. Σ' αυτή, δίνονταν εξηγήσεις για τους λόγους για τους οποίους είχε διασταστεί η «Χαρούμενη Συντροφιά»: «Μερικοί φιλόδοξοι, που και σεις ούτε καν το όνομά των ξέρετε, θέλοντας να φιγουράρη φαίνεται το όνομά τους ως διευθυντών και δεν ξέρουμε τι άλλο του περιοδικού, δημιούργησαν μια τέτοια κατάσταση στο σύλλογό μας ώστε τα μισά και παραπάνω μέλη —όλοι διαπλασόπουλα— φύγαμε και αναδιοργανώσαμε το σύλλογο για τη συνέχιση των σκοπών μας. Έτσι απαλλαγίκαμε από κείνους που μας ήταν ανεπιθύμητοι και υπονομευτάι του έργου μας έχοντας κατά νου να δημιουργήσουν μέσα στο σύλλογο και στο περιοδικό μια κατάσταση εντελώς ασυμπίδραστη όχι μόνο με τους σκοπούς μας αλλά και με τις ιδέες που πρέπει να έχει κάθε Ελληνόπουλο». Οι υπεύθυνοι έκδοσης, θεωρώντας το έντυπο συνέχεια του *Μακεδονόπουλου*, δεν παύουν να σημειώνουν έως το τέλος στο λογότυπο, πριν την αναγραφή του έτους έκδοσης, την ένδειξη «Περίοδος Β'».

Δημοσιεύονταν ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα και χρονογραφήματα. Φιλολογικές μελέτες και κριτικές για το βιβλίο και θέατρο. Σχόλια για την πνευματική ζωή και ειδήσεις από τη δραστηριότητα της «Σαλονικιώτικη Παρέας». Στη σελίδα αλληλογραφίας και μικρών αγγελιών υπήρχαν πολλές ανακοινώσεις. Δεν δημοσιεύτηκαν φωτογραφίες ή διαφημίσεις.

Πολλές από τις συνεργασίες, όπως συνέβαιναν και στην περίπτωση του *Μακεδονόπουλου*, ήταν με ψευδώνυμο. Από τις επώνυμες, ξεχωρίζουν εκείνες νέων διανοούμενων (Ιωάννα *Μπουκουβάλα-Αναγνώστου, Κ. Γρόλλιος, Άρης Δικταίος, Τάκης Δόξας, Κατίνα Παϊζή, Δέσπω Ν. Παναγιωτίδου, Όλγα Σολωμού, Κατίνα Τσατοαρωνάκη, Πάνης Φλιάσιος κ.ά.). Δεν έλειπαν όμως και οι συνεργασίες καθιερωμένων λογοτεχνών, όπως των Μελή *Νικολαΐδη, Γρ. *Ξενοπούλου, Ι. Παναγιωτόπουλου, Χρ. *Χρηστοβασιλή κ.ά.

Τα τρία περίπου χρόνια έκδοσής του πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες. Από καθαρά παιδικό έντυπο που ήταν αρχικά, σταδιακά καθιερώθηκε ως βήμα παρουσίας της δουλειάς νέων λογοτεχνών. Η προσφορά του στο νεανικό περιοδικό Τύπο της εποχής, πρέπει να εξετάζεται από κοινού με τις περιπτώσεις των π. *Μακεδονόπουλο* και *Νέα Πνοή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ, ΙΑΚ, ΝΧ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Γσκνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*. Καταγραφή. Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 650-653. Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*. Εισαγωγή-βιβλιογραφία-καιταγραφία-προσωπογραφία. Θεσσαλονίκη, Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, 1995, αρ. 10, 37, 38, 60-62, 87, σ. 36.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Μακεδονική Τέχνη

Μηνιαίο περιοδικόν των γραμμάτων και των καλών τεχνών. Θεσσαλονίκη, Μάιος 1927, αρ. τχ. 1. Διευθυντής: Κώστας Σκαλτσάς. Μηνιαίο, δεκαεξί σελίδων, διαστάσεων: 18,2x16,3 εκ. Τιμή τεύχους: 3,5 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 30 δρχ., ετήσια τραπεζών 100 δρχ., ετήσια εξωτερικού 15 σελίνια. Αμερικής 2 δολ. Τυπογραφείο: Ιωάννου Κουμένου.

Δημοσιεύεται ολόκληρη η ανέκδοτη συλλογή ποιημάτων του Αιμίλιου Ριάδη «Τα τραγούδια της Φιρμαθούλας» (σ. 1-6), σαν απόδειξη ότι δεν είναι σωστός ο ισχυρισμός πως «καμία πνευματική κίνηση δεν άρχισε να εκδηλώνεται ακόμα στη Μακεδονία». Συνεπικουρεί και η δημοσίευση του διηγήματος του δημοσιογράφου και λογοτέχνη Νίκου *Φαρδή, με τίτλο «Εγκλημα στον κάμπο» (σ. 14-15). Τα υπόλοιπα περιεχόμενα, πολύ καλά και αυτά σε ποιότητα, δεν έχουν καμία σχέση με τη μακεδονική τέχνη: είναι πεζά γνωστών αθηναίων λογοτεχνών (Πάυλος Νιρβάνας, Σπύρος *Μελάς, Δημοσθένης Ν. Βουτυράς, Ζαχαρίας Α. *Παπαντωνίου), καθώς και λίγες μεταφράσεις (ένα πεζό των Μ. και Α. Αουδιν και ένα πεζό ποίημα του Μπωντλαίρ σε μετάφραση Α. Βεκιαρέλη).

Φαίνεται πως δε γήγκε δεύτερο τεύχος, παρόλο που τονίζονταν από την αρχή ότι «η έκδοση της *Μακεδονικής τέχνης* είναι ασφαλισμένη για ένα χρόνο». Και φαίνεται πως ο διευθυντής του περιοδικού, μετά την αποτυχία της έκδοσης, έφυγε στην Καβάλα, όπου εργάστηκε ως δημοσιογράφος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (φθαρμένο), Ιδιωτική συλλογή Ξ. Δαμόρη (Θεσσαλονίκη), Ιδιωτική συλλογή Ντίνου Χριστιανόπουλου (σε φωτοτυπία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βίκυ Καλαντζοπούλου. *Συμβολή στη μελέτη των λογοτεχνικών και ημιλογοτεχνικών περιοδικών της Θεσσαλονίκης (1889-1932)*. Θεσσαλονίκη 1989, σ. 86-89. Ντ. Χριστιανόπουλος. *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*. Θεσσαλονίκη, Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, 1995, σ. 50.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Μακεδονικόν Βήμα

Καθημερινή Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών. Κοζάνη, 15 Μαρτ. 1930 - 6 Απρ. 1941, αρ. φ. 1-690. Ιδρυτής-εκδότης: Νικόλαος Κουπαρούσος. Αρχισυντάκτες: Λυκούργος Πατακωνοσταντίνου (15 Μαρτ. 1930 - 4 Απρ. 1930, αρ. φ. 1-49), Ιωάννης Χατζημίχος (5 Απρ. 1930 - 5 Σεπτ. 1930, αρ. φ. 50-114) και στα επόμενα φύλλα διευθυντής ο Μιχαήλ Ζωγράφος με μία διακοπή περίπου δύο ετών, όπου ως διευθυντής αναφέρεται ο Νικόλαος Κουπαρούσος (2 Σεπτ. 1932 - 18 Νοε. 1934, αρ. φ. 254-362). Ο υπότιτλος παραλλάσσει ανάλογα με την περιοδικότητα και αργότερα γίνεται *Εβδομαδιαία Πολιτική και Οικονομική Εφημερίς*. Καθημερινή, κατά τους πέντε πρώτους μήνες της έκδοσης της και αργότερα διεβδομαδιαία με ημέρες έκδοσης Κυριακή και Πέμπτη (13 Ιουλ. 1930 - 27 Ιαν. 1932, αρ. φ. 99-216), από το φ. 217 και έως το τέλος εβδομαδιαία με ημέρα έκδοσης την Κυριακή, *Τετραεβδομη* (κάποια φύλλα δισελίδα) και επτάστηλη, σε σχήμα που αξομειώνεται κατά περιόδους. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Συνδρομές εσωτερικώς: ετήσια 360 δρχ., εξαμηνιαία 200 δρχ. Συνδρομές εξωτερικώς: ετήσια 2 δολ. και εξαμηνιαία 1,10 δολ., ενώ υπήρχαν και ειδικές τιμές για την Αμερική. Τυπωνόταν σε δικό της τυπογραφείο στην Κοζάνη και διανεμόταν σε συνδρομητές και από τα πρακτορεία Τύπου.

Εκδόθηκε και κατόρθωσε να επιβιώσει ως καθημερινή, τουλάχιστον κατά τους πέντε πρώτους μήνες της έκδοσής της, κατακτώντας έτσι τον τίτλο της πρώτης ημερήσιας εφημερίδας της Δυτικής Μακεδονίας. Παρόμοιες προσπάθειες είχαν ήδη γίνει και προηγουμένως: το 1922 με την εφ. *Εμπρός* της Φλώρινας, που εξέδωσε ο βουλευτής και αργότερα δήμαρχος Φλώρινης Παντ. Παπαθανασίου, χωρίς όμως επιτυχία, αφού μετά από τρία μόλις φύλλα η έκδοσή της μετατράπηκε σε εβδομαδιαία. Ως ημερήσια επίσης χαρακτηρίζεται στον τίτλο του σωζόμενου φύλλου της και η πρώτη εφημερίδα της Φλώρινας με τίτλο **Νέα Φλώρινα*, του Δημ. *Γωγγύκου το 1914, δεν υπάρχουν όμως άλλα στοιχεία που να επιβεβαιώνουν την καθημερινή περιοδικότητά της.

Ιδρυτής και εκδότης της ήταν ο κοζανίτης βουλευτής του Κόμματος των Φιλελευθέρων Νικόλαος Κουπαρούσος, που, αν και από το πρώτο φύλλο ανακοινώνει την πολιτική γραμμή της εφημερίδας, παραμένει αφανής, τουλάχιστον στα φύλλα των δύο

πρώτων μηνών. Το όνομα του αναφέρεται για πρώτη φορά στο φ. 50 (5 Μαΐου 1930) με τον τίτλο του ιδρυτή και διατηρείται έως το 1938 (22 Μαΐου, αρ. φ. 540), όταν αφαιρείται από τους τίτλους, χωρίς ωστόσο να γίνεται σαφές, αν αποχώρησε και από το ευρύτερο σχήμα της εφημερίδας. Πιθανόν ο Κουπαρούσος να ακολούθησε και στα τελευταία φύλλα την πρακτική της πρώτης περιόδου με «αφανή» την προσωπική του παρουσία.

Με το κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου το *Μακεδονικόν Βήμα*, μετά από μία εκτενή αναφορά στη

δύναμη του ημερήσιου Τύπου, που «παρασύρει αρχηγούς κρατών, κυβερνήσεις και λαούς», ανακοινώνει τους σκοπούς και το πρόγραμμα της έκδοσής του. Μιας έκδοσης που ανήκει δεξιά «εις το κραταιόν κόμμα», οι στήλες της όμως θα είναι πάντα ανοιχτές σε όλους και σε όλες τις απόψεις, ακόμα και στις αντίθετες, με σκοπό τη συμβολή της στη λύση σημαντικών προβλημάτων του τόπου. Κοινή διαπίστωση όλων σχεδόν των προπολεμικών, αλλά και ορισμένων μεταπολεμικών τοπικών εφημερίδων, τουλάχιστον της περιοχής της Κοζάνης,

είναι η αδιαφορία της κεντρικής εξουσίας απέναντι στα προβλήματα που ταλαινίζουν τη Βόρεια Ελλάδα. Στη λύση των προβλημάτων αυτών επιθυμούν με κάποιον τρόπο, με τη δύναμη που τους δίνει ο Τύπος κυρίως, να συμβάλλουν.

Ωστόσο οι σκοποί και το πρόγραμμα της νέας εκδόσεως σε αυτό το πρώτο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου δεν γίνονται ξεκάθαροι και το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη συνεχή δημοσίευση των λόγων και των πράξεων του ιδρυτή της Νικ. Κουπαρούσου και του κόμματος που αυτός υπηρετεί, δημιουργούν την εντύπωση πως το *Μακεδονικόν Βήμα* ήταν ένα όργανο του ίδιου για την παρουσίαση των πολιτικών του φιλοδοξιών. Η εφημερίδα του μάλιστα δεν παρουσιάζει κάποιο ιδιαίτερο αναγνωστικό ενδιαφέρον και περιέχει πολλά ορθογραφικά και συντακτικά λάθη, αποκτώντας μία πιο «στρωτή» μορφή μετά την αποχώρηση του ιδρυτού της (τουλάχιστον από τους τίτλους). Η ύλη της αποτελείται, από ρεπορτάζ πολιτικά και τοπικά, αθλητικά, οικονομικά και ό,τι άλλο απασχολεί τη μικρή πόλη της Κοζάνης κατά το πρώτο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα, αλλά και αγγελίες και διαφημίσεις. Ακόμη είναι μία από τις πρώτες εφημερίδες που δημοσιεύει προγράμματα πλειστηριασμών επ' υμοιβή, δημοσιεύσεις που δεν παρατηρούνται, τουλάχιστον με την ίδια συχνότητα, σε πολλές εφημερίδες της εποχής. Επίσης, δεν αναφέρονται πουθενά ονόματα συνεργατών ή συντακτών, παρά μόνο, όταν αυτοί υπογράφουν τα κείμενα τους.

Πέντε μόλις μήνες μετά την πρώτη κυκλοφορία η έκδοσή της μετατρέπεται από ημερήσια σε διεβδομαδιαία. Αιτία της αλλαγής αυτής, όπως τουλάχιστον αναφέρει το διευκρινιστικό άρθρο στο πρώτο φύλλο της νέας περιόδου, είναι από τη μία τα εμπόδια και οι οικονομικές δυσχερείες της καθημερινής έκδοσης και από την άλλη «αι συχνάι κομ[μ]ουνιστικαί πιέσεις μεριδος του τεχνικού προσωπικού». Η ανάγκη της διεβδομαδιαίας έκδοσής της θεωρείται προσωρινή και οι δημιουργοί της ελπίζουν να επιστρέψουν σύντομα στην καθημερινή κυκλοφορία.

όμως οι επιδιώξεις τους δεν πραγματοποιούνται και το 1932 η εφημερίδα γίνεται εβδομαδιαία. Με την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου γίνεται δισελιδή και η ύλη της πλέον αναφέρεται, κατά το μεγαλύτερο της ποσοστό, στα πολεμικά γεγονότα τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη. Η μεγαλύτερη συμβολή ωστόσο του *Μακεδονικού Βήματος* στην εξέλιξη του Τύπου της Κοζάνης και της Δυτικής Μακεδονίας γενικότερα είναι αυτή ακριβώς η καθημερινή έκδοσή του, έστω και για πέντε μόνο μήνες. Η κυκλοφορία του διακόπτεται στις 6 Απριλίου 1941 με την κήρυξη του πολέμου εναντίον της Ελλάδας και από τη Γερμανία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΚΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Π. Δελιαλής, *Εφημερίδες (εκδοθείσαι εν Κοζάνη)*, Κοζάνη 1959· Μαν. Κανδυλάκης, «Οι εφημερίδες του νομού Κοζάνης», *Ο Τύπος*, τχ. 122 (Ιούλ. 2000), 13-30· του ίδιου, «Ο Τύπος του νομού Φλωρίνης», *Ο Τύπος*, τχ. 126 (Νοέ 2000) 22-34.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ Μ. ΜΑΤΣΟΥ

Μακεδονικός Κήρυξ

Παναστραλιανό όργανο του Μακεδονικού Ελληνισμού. Μελβούρνη, 2 Ιουν. 1962-1969, αρ. φ. 1-985. Ιδρυτής-εκδότης: π. Αντώνιος Αμανατίδης· από τον Ιαν. 1965, μετά την παραίτηση του Αμανατίδη, αναλαμβάνει την έκδοση επιτροπή Κρατεριωτών και συντακτική επιτροπή υπό την ευθύνη του Αναστασίου Μούσια. Μότο: «Εις τον αγώνα δια την προστασίαν της Ελληνικής Μακεδονίας». Δεκαπενθήμερο, δεκαοκτώ σελίδων, εξάστηλο, διαστάσεων 61x41 εκ. Τιμή φύλλου: 10 σεντς. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 2 δολ. Αυστραλίας, εξωτερικού 10 δολ. Αυστραλίας (για τον Καναδά και τις ΗΠΑ). Τυπογραφείο: της εφ. *Πυρσός του Μ. *Μιχαηλίδη, 132, Lonsdale Street, Μελβούρνη, Γραφεία: 712, Napier Street, Fitzroy.

Επίσημο όργανο του Εθνικού Παμμακεδονικού Οργανισμού. Στο εκδοτικό σημείωμα του πρώτου φύλλου ο εκδότης γράφει ότι «βλέποντες να εντείνεται η κομμουνιστική προπαγάνδα των βορείων γει-

<p>ΕΚΔΑΤΑΙ - ΣΥΝΔΕΣΤΑΙ ΥΠΟ ΕΛΛΗΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ</p> <p>Εφημερίδα Συντακτική ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΚΗΡΥΞΟΝ 12 NAPIER ST., FITZROY, MELB.</p> <p>Τελεσίγραφα διεύθυνση GPO Box 3926N, MELBOURNE Καθημερινή 132 LIT. LONSDALE ST., MELB. Τηλεφωνία: 32 3174, 32 2147</p>	<p>ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΙΑΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ</p> <h1>ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ</h1> <p>THE MACEDONIAN HERALD - GREEK FORNHEALTH NEWSPAPER ΔΕΚΑΡΗΜΕΡΕΙΟΝ ΕΞΙΣΤΗΜΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΡΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ</p>	<p>ΔΕΥΤΕΡΑ, 27 ΜΑΪΟΥ 1968 MONDAY, MAY 27, 1968</p> <p>ΜΕΛΕΘΡΩΝΙΝ ΕΤΟΣ 606 ΑΡ. 134 - 1976 - 100 034</p> <p>Τιμή Φύλλου 10 σεντς - Πρινο 16c</p> <p>*Τιμή Συνδρομής: Εσωτερική 2 \$ Εξωτερική 10 \$</p> <p>Registered at the G.P.O. Melbourne, for transmission by post as a Newspaper.</p>
---	---	---

τόνων μας εις βάρος της γενέτειρας και να αυξάνεται η σατανική των Σλάβων, με την αποκάλυπτον υπονόμειον της ακεραιότητας των ακριτικών Μακεδονικών εδαφών της Ελλάδος, και αντιληφθέντες, ευτυχώς εγκαίρως, τας αυτονομιστικές κινήσεις των διαμενόντων εις Αυστραλίαν Σλάβων του Ίλλιντεν, εθεωρήσαμεν ιερόν καθήκον μας και επιτακτική υποχρέωσίν μας συνάμα, να προβώμεν εις την δαπανηράν τω όντι έκδοσιν του *Μακεδονικού Κήρυκος*. Ο *Κήρυξ* σύντομα θα αναδειχθεί στη μαζικότερη εφημερίδα του Μακεδονικού Ελληνισμού της Αυστραλίας με αριθμό 7000 φύλλων κατ' έκδοσιν.

Τα θέματα που την απασχολούν είναι ιστορικά σημειώματα του Μακεδονικού Αγώνα, φυσιογνωμίες του μακεδονικού ελληνισμού, συγκεκριμένοι μακεδονομάχοι, οικονομικά δεδομένα της Μακεδονίας και ειδήσεις από την ευρύτερη ελληνική παροικία της Αυστραλίας, από την Ελλάδα και τον κόσμο. Δημοσιεύει ανακρινώσεις των συλλόγων της Μακεδονίας και διατηρεί ανταποκριτές σε όλες της πόλεις της Αυστραλίας και ιδιαίτερα στην Πέρθη και στο Σίδνεϋ, όπου διαβιούσε μεγάλος αριθμός σλαβομακεδόνων της Αυστραλίας που βρίσκονταν σε διαρκή σύγκρουση και πρόκληση με τους Έλληνες.

Συντηρητική πολιτικά, μετά την εγκαθίδρυση της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967-1974) αποτέλεσε, μαζί με την εφ. *Φως, το ισχυρότερο όργανο της δικτατορίας στην Αυστραλία. Σε κάθε φύλλο της εκδίδετο τους συνταγματάρχες, επαινούσε «την επανάσταση» και ωραιοποιούσε την οικονομία, το καθεστώς και την πρόοδο της Ελλάδας. Συχνά δημοσίευε αποσπάσματα των ομιλιών του δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλου ως αποφθέγματα και συλλογή αλησμόνητων φράσεων. Σε θέματα που αφορούσαν στην ομογένεια κράτησε στάση συντηρητική, υπεράσπισε τις απόψεις της Εκκλησίας και των αντιπροσώπων της Ελλάδος. Διέθετε στήλη κοινωνική και αθλητική μόνον εφόσον οι δραστηριότητες αυτές αποτελούσαν ειδηση για το ευρύτερο κοινό. Από την άποψη της διαμόρφωσης του χώρου, οι στήλες δεν ήταν σαφώς διαμορφωμένες και ευδιάκριτες. Καταχρούσε ελάχιστες μόνο διαφημίσεις. Αποχαιροδετούσαν αποκλειστικά σε λινοτυπική, ακόμη και οι αναδημοσιεύσεις. Επομένως, την εμφάνισή της χαρακτήριζαν η υψηλή ποιότητα της παρουσίασης, η αισθητική ομοιομορφία και η καταχώριση των ειδήσεων σε συγκεκριμένες θεματικές.

Ονόματα συνεργατών σπάνια δημοσιεύονταν. Συχνά οι δημοσιογράφοι της χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμα (π.χ. «Περδιώτης»).

Μετά την ίδρυση και κυκλοφορία στη Θεσσαλονίκη του π. *Μακεδονική Ζωή* από την ΕΜΣ (Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών), με ιδρυτή τον Κλ. *Τσούρκα, ανακλήθηκε η ετήσια βοήθεια που προσφερόταν στη μακεδονική εφημερίδα της Μεμβούρης, με αποτέλεσμα να κλείσει οριστικά στα μέσα του 1969.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Tamis. *The History of Immigration and Settlement of Macedonian Greeks in Australia*. La Trobe University Press 1994. 146 κ.ε.: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2. Victoria, Αυστραλία, Ellikon Press, 2000. σ. 101-115· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Ύψος στους Αντίποδες. Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*. Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Μακεδονόπουλο

Μηνιαίο Περιοδικό εκδιδόμενο απ' το Διαπλασιακό Σύλλογο Χαρούμενη Συντροφιά. Θεσσαλονίκη, Ιουν. 1932 - Μάιος 1936, αρ. τχ. 1-48. Εκδότης: Διαπλασιακός Σύλλογος Χαρούμενη Συντροφιά Θεσσαλονίκης, Διευθυντής: Ν.Δ. Γεωργιάσας (έτ. Α' -Β' , οδ. Μητροπόλεως 73). Διευθυντής: Ν.Π. Πάνος (έτ. Γ' -Δ'). Υπεύθυνος: Βασ. Καλεύρας. Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαίο περιοδικό* (έτ. Β')· *Μηνιαίο φιλολογικό και εγκυκλοπαιδικό περιοδικό* (έτ. Γ')· *Μηνιαία έκδοση Διαπλασιακού Συλλόγου «Χαρούμενη Συντροφιά» Θεσσαλονίκης* (έτ. Δ'). Μηνιαίο, δεκαεξί έως είκοσι τεσσάρων σελίδων, δίστιγλο, με συνεχή σελιδαριθμηση (έτ. Α' και έτ. Β' : 196 σ.· έτ. Γ' : 204 σ.· έτ. Δ' : 272 σ.), διαστάσεων: 30x21 εκ. (έτ. Α') / 24x16,7 εκ. (έτ. Β' και έτ. Γ') / 25x15,2 εκ. (έτ. Δ'). Τιμή τεύχους: 3 δρχ. (έτ. Α' -Γ') και 4 δρχ. (έτ. Δ'). Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 30 δρχ., εξαμηνιαία 15 δρχ., τριμηνιαία 9 δρχ. (έτ. Α' -Δ'). Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 15 γαλλικά φράγκα, εξαμηνιαία 10 γαλλικά φράγκα· το έτ. Δ' γίνονται 10 και 5 γαλλικά φράγκα αντίστοιχα. Τυπογραφείο: Ι. Κωνσταντινίδου, οδ. Παναγίδου 10, Θεσσαλονίκη.

Στόχος του περιοδικού ήταν «να δημιουργήσει μια πνευματική κίνηση στον παιδοκόσμο όλης της Ελλάδας γενικά και της Μακεδονίας ειδικότερα, να μορφώσει τις ψυχές των νέων και να αναπτύξει το πνεύμα τους παρέχοντας ύλη φιλολογική, επιστημονική και εγκυκλοπαιδική (έτ. Β' , αρ. τχ. 11/12, σ. 192).

Στις σελίδες του δημοσιεύονταν ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα και χρονογραφήματα. Επίσης, φιλολογικές μελέτες, κριτικές για το θέατρο και τον κινηματογράφο, μεταφράσεις ποιημάτων των Ch. Baudelaire, A. Musset, Hans Richterman, A. Rimbaud, R. Zooman. Στη σελίδα αλληλογραφίας,

στο τέλος κάθε τεύχους, πολλές επιστολές νεαρών αναγνωστών. Στα τεύχη που κυκλοφόρησαν δημοσιεύτηκαν ελάχιστες φωτογραφίες της Θεσσαλονίκης και σκίτσα, ενώ στο οπισθόφυλλο υπήρχαν διαφημίσεις καταστημάτων.

Οι περισσότερες συνεργασίες, στα πρώτα χρόνια έκδοσης, υπογράφονταν με ψευδώνυμα. Στα δύο τελευταία χρόνια, αντίθετα, όλες έφεραν υπογραφές. Για τα τεύχη του έτ. Δ' μάλιστα, υπήρχε αναλυτικός πίνακας συνεργατών και περιεχομένων. Συνεργάστηκαν και πολλοί μαθητές και μαθήτριες που έγιναν γνωστοί τις επόμενες δεκαετίες (Κ.Χ. Γρόλλιος, Λούης *Δάνος, Άρ. Δικταίος, Κ. Δρακόπουλος, Μήτσος Λυγίτης, Σπ. Πλασκοβίτης κ.ά.). Δημοσίευσαν επίσης κείμενά τους και πολλοί γνωστοί λόγιοι της εποχής (Γέλλος Άγρας, Μάριος Βαϊάνος, Θεόφιλος Βορέας, Γιώσφ Ελιγιά, Γ.Κ. Ζωγραφάκης, Ρίτα Ν. Μπούμη, Ν. Παππάς, Γ. Σκαρίμπας, Ν. Τομαδάκης, Ρώμος Φιλύρας κ.ά.).

Εκδόθηκε το 1932 από το «Διαπλασιακό Σύλλογο Χαρούμενη Συντροφιά» που είχε δημιουργηθεί στη Θεσσαλονίκη. Αποτελεί από τα πιο ενδιαφέροντα νεανικά έντυπα του Μεσοπολέμου. Έτυχε μεγάλης αποδοχής από τον μαθητικό κόσμο, κυρίως της Βόρειας Ελλάδας. Για δύο περίπου χρόνια δεν αντιμετώπιζε προβλήματα στην κυκλοφορία του. Τον Ιούλιο 1934 όμως, ύστερα από οξύτατες αντιθέσεις που ανέκυψαν ανάμεσα στους υπευθύνους της, η «Χαρούμενη Συντροφιά» διασπάστηκε. Τα μισά μέλη αποχώρησαν μαζί με τον έως τότε διευθυντή του εντύπου Νίκου Γεωργίτσα, συγκρότησαν το «Διαπλασιακό Σύλλογο Σαλονικιώτικη Παρέα» και προχώρησαν στην έκδοση του π. *Μακεδονική Νεολαία.

Παρά τη δυσμενή αυτή εξέλιξη, το Μακεδονόπουλο συνέχισε την έκδοσή του με διευθυντή τον Νίκο Πάνο. Ύστερα από δύο χρόνια φαίνεται ότι αντιμετώπιζε προβλήματα όσον αφορά στο κοινό προς το οποίο απευθυνόταν. Γι' αυτό και από τους ιδύνοντες αποφασίστηκε η αναστολή της έκδοσης και η κυκλοφορία άλλου εντύπου. Χαρακτηριστικά ήταν όσα γράφονταν στο τελευταίο τεύχος: «Όπως όλοι οι φίλοι μας αντελήφθησαν, προ καιρού το Μακεδονόπουλο έγινε ένα περιοδικό νέων. Θέλοντας να ανταποκριθούμε καλύτερα στο σκοπό που τάξαμε αποφασίσαμε, με την είσοδο στον πέμπτο χρόνο της εκδόσεως, να προβούμε σε ριζικές ανικαινίσεις, σε τρόπο που να καταστήσουμε το περιοδικό μας πραγματικό περιοδικό νέων. Η πρώτη μας σκέψη ήταν να δώσουμε ένα νέο τίτλο στο Μακεδονόπουλο, τίτλο

που να ανταποκρίνεται και στις απαιτήσεις των αναγνωστών μας και στο περιεχόμενο. Μα η αγάπη μας προς τον τίτλο υπεχώρησε μπρος στην αγάπη μας προς το περιοδικό και μπρος στη λογική που το επέβαλλε. Έτσι δώσαμε το νέο όνομα. Με το νέο όνομα θα εξακολουθήσουμε την έκδοση του περιοδικού». Ακολουθούσαν άλλες πληροφορίες για τον κανονισμό που θα διέπετε το νέο έντυπο, το οποίο εκδόθηκε τον Ιούλιο 1936 με τον τίτλο *Νέα Πνοή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΘΘ. ΕΒΕ. ΙΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός πόντος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ/ΓΓΝΕ, 1986, σ. 548-551. Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Εισαγωγή-βιβλιογραφία-καταγραφή-προσωπογραφία, Θεσσαλονίκη, Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, 1995, αρ. 7, 33, 38, 57-58, 103-104, α. 35.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΚΑΚΗΣ

Μακράκης, Απόστολος

(Σίφνος, 1831 - Αθήνα, 24 Δεκ. 1905). Ένας από τους μεγαλύτερους λαϊκούς κήρυκες του 19^{ου} αιώνα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές στη γενέτειρά του φοιτά στη Μεγάλη Σχολή του Γένους στην Κωνσταντινούπολη. Στη συνέχεια εργάζεται για ένα σύντομο χρονικό διάστημα ως γραμματέας του μητροπολίτη Μεθύμνης και έπειτα ως καθηγητής στο λύκειο του Σπ. Πατμίου. Το 1862 του δόθηκε η ευκαιρία ως παιδαγωγός των τριών υιών του τραπεζίτη Αθανασίου Αδαμαντίδου να μεταβεί για δύο χρόνια στο Παρίσι και να μελετήσει εκεί τη δυτική φιλοσοφία.

Το 1866, έχοντας σχηματίσει πλέον τον ιδεολογικό του κόσμο, επιλέγει ως κέντρο δράσης την Αθήνα. Οι Αθηναίοι τον γνωρίζουν ευρύτερα από την εκφώνηση είκοσι δημόσιων ομιλιών στην πλατεία Ομονοίας με τον χαρακτηριστικό τίτλο: «Το έργο του 1821 πως αν τάχιστα και κάλλιστα εις πέρας έλθοι». Το «πέρας» για τον Μακράκη είναι η εκπλήρωση της Μεγάλης Ιδέας, μια νέα κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα του ελληνισμού. Ο σίφνιος οραματιστής, μάλιστα, τολμά να προβλέψει, ότι ο νέος αυτός ελληνισμός θα γνωρίσει μια αίγλη παγκοσμίων διασπάσεων, έτσι ώστε σε τελική ανάλυση θα πρέπει να γίνει λόγος για ένα είδος πανελληνισμού ή για τον εξελληνισμό των πάντων. Σ' αυτό το ιδεώδες αφιερώνει στη συνέχεια όλη τη ζωή του.

Μακρὺς ὅμως ο δρόμος και πᾶμπολλες οι προκλήσεις για τη συνειδηση του Μακράκη με τα δεδομένα του νεοελληνικού κράτους. Από το 1833 και ἔπειτα οι Βαυαροὶ είχαν προοδηήσει με συστηματικό τρόπο τον εξευρωπαϊσμό της χώρας. Κεντρικός ἄξονας της νέας πραγματικότητας ήταν η δημιουργία μίας πανίσχυρης πολιτείας, που είναι η μόνη ἀρμόδια για την κάλυψη των αναγκών του λαού στη ζωή αυτή και η ἀπόλυτη υποταγή της Εκκλησίας, ὡστε να περιορίζεται αυστηρά στη διάσταση της μέλλουσας ζωής, στις θρησκευτικές τελετές και στην ηθική σφαίρα. Με την πολιτική αυτή οι Βαυαροὶ, εφαρμόζοντας πιστὰ τις επιταγές του Διαφωτισμού, είχαν ανατρέψει τον παραδοσιακό ὀρθόδοξο τρόπο ζωής, που χαρακτηρίζεται από τη βαθιά πεποίθηση της ἐνότητας της ἀνθρώπινης ζωής, της σωτηρίας ἐν Χριστῷ ολόκληρου του ἀνθρώπου και, ἐπομένως, της αναφοράς του ἀνθρώπου σε ὅλες τις εκδηλώσεις της ζωής του στον Τριαδικό Θεό.

Αυτή την καθολικότητα της Ὀρθοδοξίας ονομάζει ο Μακράκης «χριστοκρατία», την προβάλλει στην εποχή του με την ἀπαίτηση της διαπότισης ὅλης της ζωής, θρησκευτικής ὡπως και κοινωνικοπολιτικής, ἀπό τον Χριστό. Στον ἀγῶνα του αυτό ἀνοίγει πολλὰ μέτωπα. Με δημόσιες ὁμιλίες, βουλευτικές υποψηφιότητες, ἐντονη συγγραφική δραστηριότητα, ἀρθρογραφία σε διάφορες εφημερίδες (*Δικαιοσύνη, Ειρήνη, Κήρυγμα, Νέον Κήρυγμα*), κυρίως ὅμως στη δική του εφ. *Λόγος (1867-1871 και 1876-1905), καταφέρει ἐναντίον της ἀυτονομίας της κοινωνικοπολιτικής ζωής ἐναντι του Θεοῦ (21^ο ἀρθρο του συντάγματος που ὀρίζει τη λαϊκή κυριαρχία) με συνέπεια τον ὅλο και περισσότερο ἐξορισμό του Χριστοῦ ἀπό τη ζωή του Ἐθνους.

Στο στόχαστρό του βρίσκονται κυρίως ο τεκτονισμός, που είναι ο «δολοφόνος της Ελλάδος», ο αυταρχισμός και ο δεσποτισμός του κράτους, με τα κόμματα ὡς ὄργανα διάδοσης της ἰδεολογίας των ξένων και βασικούς ἐκφραστὲς της παρανομίας, της φαυλότητας, του ρουσφετιού, του φραντισμού κ.ά., η διοίκηση της Εκκλησίας ἰδίως με ἀφορμή τα «Σμωνιακά» του 1874 και το Πανεπιστήμιο, «πανοικιστήριο» κατὰ τον Μακράκη λόγω της μεταφοράς δυτικών ἰδεολογικών ἀντιλήψεων στο ελληνικό ἔθνος.

Ταυτόχρονα ο Μακράκης ἰδρύει τη δική του Σχολή, τη «Φιλοσοφική Σχολή» (1875), που ἕναν χρόνο ἀργότερα μετονομάζεται σε «Σχολή του Λόγου», ἰδρύει διάφορους συλλόγους, τον θρησκευτικό σύλλογο «Ιωάννης ο Βαπτιστής» (1877), τους πολιτικούς συλλόγους «Ο Μῆγας Κωνσταντίνος» (1879) και «Ο

Πλάτων» (1901) και τον «μαρτυρικό» σύλλογο «Ιωάννης ο Θεολόγος» (1884) τους ὁποίους θεωροῦσε ὡς κοιτίδες του κοινωνικού του οράματος και ὡς ζύμη για την ἀναμόρφωση του ελληνισμού.

Αποτέλεσμα της οξύτατης πολεμικής υπήρξε, ὡπως ήταν ἀναμενόμενο, ὁ ὅλο και πιο συντονισμένη ἀντίδραση των ἀντιπάλων του. Αρχικά καταγγέλλθηκε στην Ἱερά Σύνοδο ὡς αἰρετικός, ἐπειδή ὑποστήριξε το «τρισύνδετο», ὅτι δηλαδή ὁ ἀνθρώπος ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία συστατικά: σῶμα, ψυχή και πνεῦμα, μια δέση που ἐρχόταν σε ἀντίθεση με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, ἡ ὁποία δέχεται μόνο δύο συστατικά: σῶμα και ψυχή ἢ πνεῦμα. Ἀργότερα, το «τρισύνδετο» του καταδικάστηκε ἀπὸ συνοδική ἐγκύκλιο που ἐκδόθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1878. Δεν καθυστέρησε και η πολιτεία να λάβει τα μέτρα της. Σε συντονισμό με τη συνοδική ἐγκύκλιο ἐκέισε τη Σχολή του Μακράκη (ἐπαναλειτούργησε ἀργότερα). Στη συνέχεια ἄρα ἀρχίσουν οι δικαστικές του περιπέτειες. Περνάει συνολικά 18 μήνες στη φυλακή ἔως την τελική του ἀδῶση ἀπὸ τον Ἄρειο Πάγο (1882). Παρότι οι διώξεις αυτές ἐπέφεραν καίρια πλήγματα στους ἀγῶνες του, παρότι ἐγκαταλείπεται ἀπὸ σημαντικά στελέχη (1883 και 1887), συνεχίζει ἀκούραστα ἔως το τέλος της ζωής του την ἀναμορφωτική του προσπάθεια με ὁμιλίες, ἱεραποστολικά ταξίδια σε ὅλη την ἐπικράτεια (10 συνολικά στα ἔτη 1885-1894) και γενικά με το συγγραφικό του ἔργο.

Ἀχιλλεὺς πέραν για τον Μακράκη και ὅλη την ἀναγεννητική του προσπάθεια ἀποδείχθηκε η υπερβολική του ἀυτοπεποίθηση. Αυτή διαφαίνεται ἤδη στα παιδικὰ του χρόνια και ἀποκρυσταλλώνεται προοδευτικά στην ἀκράδαντη πίστη, ὅτι ἀποτελεῖ ὄργανο ἐκλογής του Θεοῦ με ἀποστολή την ἀνάπλαση ὅλης της ἰστορικής πραγματικότητας. Κορύφωση της, τελικά, ἀποτελεῖ μια φαρισαϊκού τύπου ἀυτοδικαίωση του Μακράκη, το «ἰσχύρηστο» που διεκδικεί για το πρόσωπό του, ὅτι δηλαδή τα δικὰ του ἀισθήματα, πράξεις και γενικά ἡ θωιτή είναι ἴδια με ἐκείνη του Χριστοῦ, ὡπως και η πεποίθηση ὅτι ἔφθασε σε μια μοναδική στην ἰστορία φιλοσοφική σύλληψη του χριστιανισμοῦ. Ἐτσι, μπροστὰ στο δικὸ του πρόσωπο ὡχρῶν ὅλες οι προσωπικότητες που υπήρξαν πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ἀκόμη και οι Πατέρες της Εκκλησίας.

Παρότι ο Μακράκης υπήρξε σφοδρὸς πολεμιστὸς του Διαφωτισμοῦ και του ἀνθρωπο-εἰδῶλου που προέβαλε, του χειραφετημένου ἀπὸ τον Θεό ἀυτόνομου και λογοκρατούμενου ἀνθρώπου, τελικά μοιάζει να ἔχει πολὺ περισσότερα κοινὰ στοιχεία με ἐκείνον παρά με την ὀρθόδοξη παράδοση του τόπου του. Και ο

ίδιος προβάλλει εντέλει τον λογοκρατούμενο άνθρωπο που όμως, αντίθετα με την ιδεολογία του Διαφωτισμού, ζητά όχι να εξορίσει τον Θεό από τη ζωή των ανθρώπων, αλλά να τον εγκαταστήσει στην κορυφή του έντεχνα ορθολογικά δομημένου συστήματος των σκέψεών του. Και στη συνέχεια αρύεται από τον Θεό αυτόν τη δεία αυθεντία για τη διαμόρφωση της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας των ημερών του. Εγκαθιδρύοντας, έτσι, ένα είδος θεοκρατίας στην εποχή του, δεν αφήνει φυσικά απολύτως κανένα περιθώριο για μια έστω ελάχιστη αμφισβήτηση των θέσεων και του προσώπου του.

Με τη νοοτροπία αυτή γαλουχήθηκαν και τα μέλη των συλλόγων του. Αυτοπροβάλλονται ως γνήσιοι εκφραστές του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, τον ενσαρκώνουν στα πρόσωπά τους λόγω ιδίως της δικής τους ηθικής καθιέρωσης και του «γνήσιου» ορθόδοξου φρονήματος που είναι πεπεισμένοι ότι τους διακρίνει. Αυτός ο θρίαμβος της ηθικής και οι ελιτιστικές τάσεις σε συνδυασμό με τον έλεγχο των πάντων είναι και η εκπρονομία του μακρακισμού ως κινήματος στις μετέπειτα χριστιανικές κινήσεις του 20^{ου} αιώνα.

Ο Μακράκης είναι ένας από τους πολυγραφότερους συγγραφείς της εποχής του. Μεγάλο μέρος των έργων του έχει επανεκδοθεί και μεταφρασθεί στα αγγλικά. Ένα μικρό δείγμα των σημαντικότερων έργων του: *Η Πόλις Σιών ή η επί της πέτρας οικοδομηθείσα Εκκλησία ήτοι η ανθρώπινη κοινωνία εν Χριστώ* (Κωνσταντινούπολη 1860, Αθήνα 1956)· *Λόγιο είκοσι δέμα έχουντες το έργο του 1821 πώς αν τάξιστα και κάλλιστα εις πέρας έλθοι...* (Αθήνα 1886, 1965)· *Απολογία Αποστόλου Μακράκη περί των εαυτού αισθημάτων, φρονημάτων και πράξεων, και ιδίως αναιρέσεις πάντων όσα ο καθηγητής Κ. Νεστορίδης έγραψε κατ' αυτού και του περί ψυχής φρονήματος αυτού* (Αθήνα 1873, 1958)· *Η φιλοσοφία και αι φιλοσοφικά επιστήμα. τ. Α^ο - Β^ο* (Αθήνα 1961)· *Ομοφυής και ομογενής τριανδρία, Βολταίρος - Κορνήις - Καίσης και περί Ελληνισμού και Χριστιανισμού. Άρθρα εκ της εφημερίδος «Λόγος» (1877-1881)* υπό Αποστόλου Μακράκη και Σ.Δ. Φιλαρέτου (Αθήνα 1967).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αμερόληπτος [Μ. Γαλανός], «Σκιαγραφία Απ. Μακράκη», εφ. *Ακρόπολις*, 28, 29, 30 και 31 Δεκ. 1905, όπως και 4 και 7 Ιαν. 1906· Χρυσόστ. Α. Παπαδόπουλος, *Απόστολος Μακράκης*, Αθήνα 1939· Φ. Ζερβάκος, *Αι πλάνα του Μακράκη υπό της αληθείας ελεγχόμενα*, Αθήνα 1957· Μ.-J. Le Guillou, «Apostolos Makrakis: ses intuitions apostoliques et spirituelles», *Istina*, 3 (1960), 261-278· Μ. Χαρίτος, *Ιστορία του μεγάλου διδασκάλου του Ελληνικού Γένους και της Ορθοδοξίας Αποστόλου Μακράκη*, Αθήνα 1964· Ι. Καρμίρης, «Μακράκης Απόστολος», *ΘΗΕ*, 8

(1966), 514-517· Δ. Κατουνακιώτης, *Κατά αρετικών δοξασιών Απ. Μακράκη*, Άγιον Όρος, έκδ. Μοναστικής Αδελφότητας Δανιηλαίων, 1984· Ε. Καραγεωργούδης, *Χριστιανισμός και πολιτική κατά τον Απόστολο Μακράκη*, Θεσσαλονίκη 1992· Λέων Μπράνγκ, *Το μέλλον του Ελληνισμού στον ιδεολογικό κόσμο του Αποστόλου Μακράκη*, Αθήνα 1997· «Αφιέρωμα στον Απόστολο Μακράκη», *Νέα Κοινωνιολογία, κοινωνιολογική επιθεώρηση της Νέας Ελλάδας*, 27 (1999), 5-42· Γ.Α. Ρουκαλής, *Ο Απόστολος Μακράκης ως ερμηνευτής της Αγίας Γραφής*, Αθήνα 2003.

ΛΕΩΝ ΜΠΡΑΝΓΚ

Μακρής, Γεώργιος Σπ.

(Πειραιάς, 1871-1924). Κληρικός, εκκλησιαστικός δημοσιογράφος και λόγιος. Φοίτησε στη Φιλοσοφική και στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Χρησιμοποίησε και τη γαλλική γλώσσα. Παντρεύτηκε τη δασκάλα Ξανθή Γ. Βαλαμιά και απέκτησε εννέα παιδιά, από τα οποία επέζησαν μόνο επτά, που έγιναν επιστήμονες.

Εξέδωσε στον Πειραιά τα π. *Χριστιανική Αλήθεια* (1893-1897, στην αρχή μηνιαίο και έπειτα δεκαεπενδήμερο), *Αναμόρφωσις* (1899-1906, με τον Γ.Δ. Δημάκοπουλο, εβδομαδιαίο, ηθικοκοινωνικό και οικογενειακό) και *Η Σημεία της Αναμορφώσεως, όργανον θρησκευτικής αναζωπυρώσεως ατομικής, οικογενειακής, εκκλησιαστικής* (1967). Στα περιοδικά αυτά συνεργάστηκαν βέβαια και πολλοί άλλοι, ενώ έχουν καταχωρισθεί περίφημα λογοτεχνήματα, μυθιστορήματα, άρθρα κ.ά. του διευθυντή Μακρή. Η *Αναμόρφωσις* επανεκδόθηκε στην Αθήνα (1956-1959), από τον γιο του θεολόγο Σπύρο Μακρή και τον επίσης θεολόγο Ι. Γρ. Τιμαγένη. Ο Μακρής ήταν ακόμη διευθυντής του π. **Ιερός Σύνδεσμος* κατά τα έτη 1932-1937. Αρθρογράφησε σε πειραιϊκές εφημερίδες και αγωνίστηκε για να εφαρμοσθεί και στην Ελλάδα η υργία της Κυριακής.

Με την επίμονη προτροπή του αρχιεπισκόπου Αθηνών χειροτονείται ιερέας από τον μητροπολίτη Πανατοπόλεως (Άγιο) Νεκτάριο Κεφαλά το 1907 στον Αγ. Νικόλαο Πειραιώς και έπειτα από την οικοδόμηση του Ναού του Αγ. Βασιλείου ποιμαίνει έως τον θάνατό του. Υπήρξε υπόδειγμα εφημερίου, ποιμένου, ιεροκήρυκος και πρότυπο εξομολόγου. Το 1896 ίδρυσε στον Πειραιά το πρώτο κατηχητικό σχολείο. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Πειραιϊκού Συνδέσμου. Το 1920 ίδρυσε την «Αδελφότητα Εποικοδομής και Ελπίδος», που δρα έως σήμερα. Τα έτη 1934-1935 έγινε πρόεδρος του συλλόγου «Ανάπλαισις» και αντιπρόεδρος του «Ιερού Συνδέσμου», με πρόεδρο τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών.

Συνέγραψε και εξέδωσε τα βιβλία: *Περί συντριβής καρδιάς του Ι. Αυγουστίνου* (1890)· *Η Κυριακή αργία και ο αγιασμός αυτής*· *Ι. Ακολουθία εις τον εορτασμόν της Θεοτόκου Ἄξιον Ἐστίν* (1896) και *Λειτουργική* (1966).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, *ΘΗΕ*, 8, 520-523· του ίδιου, *Βιβλιογραφία Ἑλληνικού Θρησκευτικού Τύπου*, 1974, λ/α 43, 64, 65, 463, 504.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Μακρής, Θρασύβουλος

(Κανάλια Καρδίτσας, < ; > - Λάρισα, 1952). Δημοσιογράφος, βιβλιοπώλης, τυπογράφος. Εγκαταστάθηκε στη Λάρισα, όπου τον Απρίλιο 1896 εξέδωσε την ιστορική εφ. *Μικρά* –τη μικρότερη της Ελλάδας, το «θωρηκτό της τσέπης», όπως την αποκαλούσε ο ίδιος– αναδειχθείς σε δάσκαλο της τοπικής δημοσιογραφίας. Επίσης, προ του 1900 είχε εκδώσει και την εφ. *Ισότης*. Υπήρξε θερμός πατριώτης, οπαδός του Ελευθερίου Βενιζέλου και είχε αφιερώσει τη ζωή του στην ανάπτυξη και την πνευματική ανύψωση της Θεσσαλίας. Παράλληλα, διατηρούσε βιβλιοπωλείο με καλλιτεχνικό τυπογραφείο.

Η Ένωση Συντακτών Θεσσαλίας, της οποίας υπήρξε μέλος από το 1939 για λίγα χρόνια, εξέδωσε για τον θάνατο του ψήφισμα (8 Ιαν. 1952) με το οποίο απεφάσιζε τη συμμετοχή στο πένθος με εκπροσώπηση στην κηδεία και κατάθεση στεφάνου στη σορό του μεταστάντος, «αγωνισθέντος επί 50ετίαν ολόκληρον δια τα κοινά και συμβάλλοντος εις την πρόοδον του επαρχιακού Τύπου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λάζ. Αρσενίου, *Ο Αντιστασιακός Τύπος της Θεσσαλίας*, Λάρισα 2006.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΟΥΡΜΕΤΑΚΗΣ

Μακρής, Φαίδων

(Λάρισα, 1907 - Βόλος, 1988). Δημοσιογράφος, ο οποίος εργάστηκε στον Βόλο, κυρίως ως χρονογράφος, επί εξήντα χρόνια, από τα οποία τα σαράντα στην εφ. *Θεσσαλία. Υπήρξε επίσης συνδικαλιστικό στέλεχος. Ήταν ιδρυτικό μέλος της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Εύβοιας, της οποίας διετέλεσε και πρόεδρος επί επτά διετίες θητείας, με προσφορά σημαντικών υπηρεσιών στον κλάδο.

Κατά τα χρόνια της Κατοχής (1941-1944) εγκαταστάθηκε στη Νεράιδα Καρδίτσας, όπου εργάστηκε ως διευθυντής πολλών εντύπων της ελεύθερης Ελλάδας. Το 1948 συνελήφθη και εξορίστηκε στην Ικαρία και στη Μακρόνησο. Επέστρεψε στον Βόλο το 1950 και άρχισε να απασχολείται πάλι στην εφ. *Θεσσαλία*, δίνοντας κάθε μέρα το «παρών», με χρονογραφήματα, συχνά κοινωνικού προβληματισμού, υπό τον κοινό επίτιτλο «Αυτοσχεδισμοί».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 193-196.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Μαλαχίας, Μιχάλης

(Λέρος, 1901 - Σίδνεϋ, 12 Μαρτ. 1958). Εργάτης, λογιστής, δημοσιογράφος. Προερχόταν από αρχοντική οικογένεια. Νεαρός άφησε το νησί του και πήγε στην Αλεξάνδρεια, όπου τελείωσε το γυμνάσιο και σπούδασε λογιστικά. Γνώστης της αγγλικής, γαλλικής και αραβικής, δούλεψε σε γραφεία και, ως λογιστής, σε τράπεζες της Αιγύπτου. Για ένα διάστημα πήγε και σε άλλες πόλεις αφρικανικών χωρών για να επιστρέψει, όμως, στην Αλεξάνδρεια. Άρχισε να ασχολείται ερασιτεχνικά με τη δημοσιογραφία όταν ακόμη βρισκόταν στην πόλη αυτή.

Το 1922, μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία, μετανάστευσε στην Αυστραλία. Τον ίδιο χρόνο δούλεψε σε ζυτάρια στο λιμάνι Port Pirie της Αδελαΐδας και το 1923 σε εργοστάσιο σιδηροδρόμων και σε καφέ-εστιατόριο της πόλης. Αργότερα εργάστηκε εποχιακά σε αλυκές της Αδελαΐδας, σε ελληνικά μαγαζιά και εστιατόρια της Μελβούρνης, του Σίδνεϋ και άλλων αυστραλιανών πόλεων. Το 1928, ευρισκόμενος στο Σίδνεϋ, προσλήφθηκε στην εφ. **Πανελληνίος Κήρυξ* ως μαθητευόμενος λινοτύπης. Μετά από έναν χρόνο ανέλαβε τη διεύθυνση σύνταξης της εφημερίδας, την οποία κράτησε έως το 1942. Το 1956, όταν απολύθηκε μετά από πολύχρονη υπηρεσία στον αυστραλιανό στρατό ως εθελοντής, επέστρεψε στον *Πανελλήνιο Κήρυκα*, αλλά με την υγεία του ήδη κλονισμένη.

Κατά τη μακρόχρονη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία συνεργάστηκε στέλνοντας άρθρα και μελετήματα (κυρίως για εθνικά, παροικιακά και μεταναστευτικά θέματα), εκτός από τον *Πανελλήνιο Κήρυκα*, και με άλλα έντυπα, μεταξύ των οποίων και με το π. *Κρίκος* του Λονδίνου. Συνήθως

υπέγραφε τα δημοσιεύματά του με τα αρχικά του «Μ.Ε.Μ.».

Εκτός όμως από τη δημοσιογραφία ασχολήθηκε και με το χρονογράφημα. Κατά τη δεκαετία του 1930 διατηρούσε δική του στήλη με τίτλο «Αντί χρονογραφηματος», χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο «Ο μέμας» ή «Μέμας». Ασχολήθηκε, επίσης, με το αφηγηματικό είδος των απομνημονευμάτων επωφελούμενος του πολύμορφου υλικού και της πλούσιας πείρας του από τις περιπέτειες και τις περιπλανήσεις των χρόνων της αποδημικής του ζωής στην Αυστραλία (1922-1928). Έγραψε δύο διβλία τα οποία δημοσιεύτηκαν με το ψευδώνυμο «Κος Μίχος», αρχικά στην εφ. *Πανελλήνιος Κήρυξ* σε δύο ξεχωριστές σειρές (*Αναμνήσεις ενός μετανάστου* σε 72 εβδομαδιαίες συνέχειες (1931-1932), οι οποίες αναδημοσιεύθηκαν στο π. *Ταχυδρόμος* του Σίδνεϋ το 1980-1983 και *Εντυπώσεις ενός μετανάστου από την ζωή του εν Αυστραλία Ελληνισμού* το 1933-1935).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καναράκης, *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 33, 151-152· Γ. Καναράκης, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Σίδνεϋ, Australian National University Press, 2019, σσ. 25, 110-111· Γ. Καναράκης, *Ο ελληνικός τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σ. 65.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Μαμάκης, Αχιλλέας

(Κωνσταντινούπολη, 1906 - Αθήνα, 1966). Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Ως στέλεχος εφημερίδων, διευθυντής του Φεστιβάλ Αθηνών, διέπρεψε κυρίως στο καλλιτεχνικό και ειδικότερα το θεατρικό ρεπορτάζ, του οποίου υπήρξε ο προπάτορας.

Ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του σταδιοδρομία στα είκοσι του χρόνια στην εφ. *Έθνος, για να περάσει διαδοχικά στις εφ. *Ελεύθερος Τύπος και *Ελεύθερον Βήμα, αλλά και στο π. *Εικόνες. Διετέλεσε αρχισυντάκτης των εφ. *Αθηναϊκά Νέα, από το 1932 έως το 1944 και *Ακρόπολις, από το 1944 έως το 1945. Το 1946 ξαναπέρασε στο *Έθνος*, ως προϊστάμενος των καλλιτεχνικών ειδήσεων, καθιερώνοντας στη δεύτερη σελίδα το καλλιτεχνικό ρεπορτάζ, που μιμήθηκαν και άλλες εφημερίδες.

Με τη θέσπιση των θεατρικών νέων οι άνδρωποι του θεάτρου απόκτησαν έναν δικό τους άνθρωπο, που ενδιαφερόταν για τη δουλειά τους, που έκανε είδηση τις παραστάσεις τους. Το ίδιο έγινε αργότερα και

σε άλλους χώρους της τέχνης, στους οποίους αφιέρωνε μία ημέρα της εβδομάδα. Έτσι την Τρίτη είχε κινηματογραφικά νέα, την Τετάρτη εικαστικά, την Πέμπτη λογοτεχνικά, την Παρασκευή μουσικά και το Σάββατο θεατρικά. Και, καθώς ήταν δημιουργός του ρεπορτάζ, είχε πηγές παντού.

Παράλληλα με το ρεπορτάζ έκανε κριτικές, έπαιρνε συνεντεύξεις και, ακόμα, έγραφε αναγνώσματα σε συνέχειες, όπως «Ο Ήρωας του '21», «Ο Άγνωστος Βενιζέλος» κ.ά.

Το 1951 καθιέρωσε τη ραδιοφωνική εκπομπή «Το θέατρο στο Μικρόφωνο», που μεταδιδόταν κάθε Κυριακή μεσημέρι κι επαναλαμβάνονταν κάθε Τρίτη «με τις εν τω μεταξύ νεότερες ειδήσεις». Και είχε τεράστια ακροαματικότητα. Το θέατρο, την εποχή εκείνου του ραδιοφώνου είχε μπει στα σπίτια και οι ηθοποιοί έγιναν πρόσωπα οικεία και αγαπητά. Από την εκπομπή πέρασε όλο το θέατρο της εποχής, με συνεντεύξεις και σκηνές από παιζόμενα έργα. Ο Μαμάκης κράτησε την εκπομπή έως το 1964, οπότε αρρώστησε σοβαρά. Αλλά κι εκεί στο νοσοκομείο όπου βρισκόταν, συνέχισε να την επιμελείται έως τον θάνατό του. Μέχρι τότε η εκπομπή είχε μεταδοθεί πάνω από 1500 φορές και είχαν περάσει πάνω από 3800 σκηνές θεατρικών έργων. Την εκπομπή συνέχισε η σύζυγός του, χορογράφος και πρώην χορεύτρια Τατιάνα Βυρούτη, η οποία την κράτησε έως το 1967, οπότε της προτάθηκε από την τηλεόραση της τότε YENEΔ (Υπηρεσία Ενημερώσεων Ενόπλων Δυνάμεων) να την κάνει τηλεοπτική, πράγμα που έγινε και κράτησε έως το 1970.

Το 1957 είχε ανατεθεί στον Μαμάκη η διεύθυνση του Φεστιβάλ Αθηνών. Το μεγαλύτερο επίτευγμά του ήταν να προσκαλέσει τη Μαρία Κάλλας, η οποία και τραγούδησε στο Ηρώδειο. Υπήρξε επίσης ο εισηγητής του «Επάδλου Κοτοπούλη» για την καλύτερη ηθοποιό, καθώς και του θεσμού των καλλιτεστών, μέσω του *Έθνος*, στην Ελλάδα.

Πάνω απ' όλα ήταν και παρέμεινε έως το τέλος του, δημοσιογράφος. «Τον δονούσε η επικαιρότητα, τον βασάνιζε η εξακριβίωση της πληροφορίας. Είχε το πάθος της λεπτομέρειας [...]. Μεγάλος του έρωτας, το θέατρο. Το αγάλιασε, το πόνησε και το εξυπνέτησε όσο μπορούσε καλύτερα», έγραψε στη νεκρολογία του ο διευθυντής σύνταξης του *Έθνος*, Κώστας Οικονομίδης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Ελευθεροτυπία* (Αυγ. 1966): εφ. *Ελευθεροτυπία*, 26 Μαρτ. 1988 (συνέντευξη της Τατιάνας Βυρούτη στον Δημήτρη Γκιώνη).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΚΙΩΝΗΣ

Μαμαλούκας, Δημήτριος [Τάκης]

(Λευκάδα, 1904-1996). Δικηγόρος, εκδότης, Πατέρας του ήταν ο γιατρός Λεωνίδας Μαμαλούκας από την Πάλαιρο (Ζαβέρδα) της Ακαρνανίας, γνωστός για την πολυσχιδή κοινωνική του προσφορά. Μητέρα του ήταν η ποιήτρια Ευαγγελία Σκυριανού, γόνος επιφανούς λευκαδίτικης οικογένειας της εποχής, από την οποία κληρονόμησε την κλίση για τη λογοτεχνία. Σε ηλικία 20 ετών είναι κιόλας πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αφού εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, το 1927 αρχίζει να δικηγυρεί στη Λευκάδα. Τότε νυμφεύεται την Ανθούλα Τερεζάκη, με την οποία αποκτά δύο γιους, τον Λεωνίδα και τον Μιχάλη. Το 1928 αποφασίζει να ακολουθήσει το δικαστικό κλάδο και διορίζεται ειρηνοδίκης στο Καστρί Κυνουρίας. Αργότερα μετατίθεται στην Κέρκυρα, αλλά η δικτατορία Μεταξά, το 1936, τον απολύει από το δικαστικό σώμα, λόγω των δημοκρατικών του φρονημάτων, γεγονός που τον αναγκάζει να επιστρέψει στη Λευκάδα και να ασχοληθεί ξανά με τη δικηγορία.

Η Κατοχή τον βρίσκει στη Ζαβέρδα και, κυνηγημένος από τους Γερμανούς, αναζητά καταφύγιο σε συγγενείς του στην Ιθάκη. Το «οδοπορικό» του αυτό τελειώνει με το τέλος του πολέμου, οπότε και εγκαθίσταται, οριστικά πλέον, στη Λευκάδα όπου ασκεί τη δικηγορία και μετέχει στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου. Ειδικότερα, από το 1947 μέχρι το 1966, ο Μαμαλούκας εκλέγεται: δύο φορές πρόεδρος του μουσικοφιλολογικού ομίλου Ορφεύς, αντιπρόεδρος της Φιλαρμονικής Εταιρείας, δύο φορές δημοτικός σύμβουλος, πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου, δύο φορές πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου, πρόεδρος της Επιτροπής Εθνικού Ωδείου (παραρτήματος Λευκάδας). Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του σωματείου «Φίλοι του Ωδείου», πρόεδρος του τοπικού προσκοπικού συνδέσμου, πρόεδρος της Τοπικής Επιτροπής Τουρισμού, επί σειρά ετών, μέλος, αντιπρόεδρος και πρόεδρος της εφορείας της Δημόσιας Βιβλιοθήκης. Επί της προεδρίας του, ιδρύθηκε το «Μουσείο Μεταβυζαντινής Τέχνης», το 1966.

Το 1950 νυμφεύεται, για δεύτερη φορά, την Άννα Μανωλίση, με την οποία αποκτά άλλα δύο αγόρια, τον Κώστα και τον Βασίλη.

Στις 16 Δεκεμβρίου 1950 ιδρύει την εφ. *Λευκάς, η οποία υπήρξε σταθμός στην ιστορία του λευκαδίτικου Τύπου και, ευρύτερα, στο εντόπιο πολιτιστικό γίγνεσθαι. Ο ίδιος κράτησε πάντοτε τη στήλη του χρονογραφηματος. Η εφημερίδα ανέστηλε την έκδοσή της το 1964. Επανεκδόθηκε την 21^η Δεκεμβρίου

1974 και κυκλοφόρησε υπό τη διεύθυνσή του έως τις 20 Μαΐου 1987. Τα χρονογραφήματα συνεχίστηκαν και εκατοντάδες ανδρώπινοι τύποι της εποχής, με το ιδιαίτερο λευκαδίτικο πνεύμα, έχουν ήδη μια θέση στην αιωνιότητα. Στη δε στήλη του με τίτλο «Γύρω από τη ζωή μας» αποτύπωσε σπάνιες στιγμές από τη ζωή της πόλης, αποχώσες λεπτομέρειες που θα διατηρούν για πάντα ζωντανή τη φυσιογνωμία της εποχής αυτής, που έχει πλέον χαθεί.

Μέσα από τις στήλες της εφημερίδας του υποστήριξε ένδερμα κάθε προσπάθεια, κάθε ιδέα που απέβλεπε να αναβαθμίσει τη λευκαδίτικη πραγματικότητα, όπως π.χ. την προσπάθεια του Πάνου Ροντογιάννη να ιδρύσει μουσείο μεταβυζαντινής τέχνης, τους αγώνες για την «ορθολογική» ανάπτυξη του τουρισμού στο νησί κ.ά. Τις απόψεις του για τον τουρισμό εξέφραξε σε σειρά άρθρων στον τοπικό Τύπο που μαρτυρούν για την ικανότητά του να οραματίζεται προς τη σωστή κατεύθυνση. Όπως εκείνο που έγραψε, ήδη το 1971: «Ας μη χαρακτηριστεί ουτοπία μια τελευταία σκέψις μας. Είναι κάτι μέσα στα πλαίσια του απολύτως εφικτού. Η αξιοποίηση των Αλυκών της πόλεως ή Κάτω Αλυκών [...]. Ιδανική τοποθεσία για μια μαρίνα [...]. Μια περιοχή, ίσως η πιο κατάλληλη σε όλη την Ελλάδα». Και όσα ακολούθησαν –30 χρόνια μετά– επιβεβαίωσαν την ορθότητα της σκέψις του.

Ο Μαμαλούκας δεν επεδίωξε να «αναβαθμιστεί» από τις θέσεις στις οποίες εξελέγη. Επεδίωκε μόνο να δημιουργήσει και να προσφέρει. Ακόμη περισσότερο, έδωσε κύρος στους θεσμούς που υπερέτρεσε. Σύμφωνα με τον Βούλη Βρεττό: «Ο Τάκης Μαμαλούκας, εκτός από ευγένεια, κομψότητα και λεπτότητα, είχε ωραίο λέγειν, η φυσιογνωμία του, η αβρότητα του, το παρουσιαστικό του, όλα έδειχναν έναν αριστοκράτη, όπως ήταν και στην πραγματικότητα. Ήταν επίσης ένας από τους δυο-τρεις ονομαστούς δικηγόρους που, όταν αγόρευαν, έτρεχε ο κόσμος να τους ακούσει». Η κρίση του Βρεττού, επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι, στα χωριά της Λευκάδας, όταν κάποιος επιχειρηματολογεί, έχοντας στον λόγο διάρκεια ή δείχνοντας ρητορικές ικανότητες, έχει μείνει, σαν έκφραση, να λέει «Αυτός είναι Μαμαλούκας» ή «Τούτο το παιδί είναι Μαμαλούκας».

Με τίτλο *Λαογραφικά της Λευκάδας* εκδίδει ένα δίτομο έργο (1978 και 1982) όπου παρουσιάζονται τα παλαιά επαγγέλματα και η εικόνα της Λευκάδας στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Ο ίδιος εξηγεί τον λόγο που τον ώθησε στη συγγραφή αυτού του έργου και που συνιστά συστηματική καταγωγή για τον καθένα:

«Η ιστορία του κάθε τόπου δεν πρέπει να ξεχνιέται, ακόμα και στις μικρές της λεπτομέρειες». Ορισμένα χαρακτηριστικά χρονογραφημάτα του εκδόθηκαν σε τόμο με τίτλο *Λευκαδίτικα Ευθυμιογραφήματα*.

Απαλλαγμένος εντελώς από κάθε είδους μικρότητα, δυναμικός και βαθύτητα αξιοπρεπής, σοβαρός και συγχρόνως λάτρης του λεπτού χιούμορ, συνδυάζοντας την αδρότητα της Ακαρνανίας με την επτανησιακή ευγένεια και κουλτούρα, αδιάφορος για προσωπική προβολή και προσωπικά οφέλη, αλλά εμφορούμενος από άσβεστο δημιουργικό πάθος, υπήρξε ένας από τους παράγοντες εκείνους οι οποίοι, με τη δράση και τον δυναμισμό τους, στήριξαν σθεναρά τη Λευκάδα κατά τη διάρκεια των πρώτων, δύσκολων μεταπολεμικών δεκαετιών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βούλης Βρεττός, *Λευκαδίτικος Τύπος, Ζήτων, Φυσιολογικός Σύνδεσμος Πειραιώς*, 1931, αφιέρωμα στη Λευκάδα, επιμ. Ε. Χατζημανωλάκης, Πειραιάς 1979· Κ. Μαμαλούκας, «In Memoriam», εφ. *Αποψη* (Λευκάδα), αρ. φ. ΙΙ, ΙΙ Νοε. 1996 (αφιερωμένο στον Τάκη Μαμαλούκα)· Πανταζής Κοντομίχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 205-207.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ

Μανιάκης, Νικόλαος Κ.

(Πάργα, 1789-1854). Νομικός και δημοσιογράφος. Έζησε τα παιδικά του χρόνια στα Ιωάννινα, όπου είχε διδάσκαλο τον Αδ. Ψαλλίδα. Αργότερα εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Κέρκυρα. Με υποτροφία του ιδρυτή της Ιονίου Ακαδημίας λόρδου Γκίλφορντ σπούδασε νομικά στο Trinity College του Πανεπιστημίου Καίμπριτζ κατά τα έτη 1819-1824. Για να ενισχύσει το φιλελληνικό ρεύμα στην Αγγλία, εξέδωσε το 1823 σε αγγλική γλώσσα με ελληνική μετάφραση ένα φυλλάδιο με τίτλο *Κανάρης, ποιήμα απλοελληνικόν υπό Νικολάου Μανιάκου, μαθητεύοντος εν Λυκείω της Αγίας Τριάδος παρά τοις καναθουριανοίς. Προς ο ετέδη και Ελληνικός παϊάν, μεταφρασθείς εκ του Αγγλικού υπό του αυτού*.

Μόλις επέστρεψε στην Κέρκυρα διορίστηκε καθηγητής νομικών στην Ιόνιο Ακαδημία. Ήταν ο πρώτος καθηγητής που διδασκε το αντικείμενο αυτό στην ελληνική γλώσσα. Οι προγενέστεροι και οι σύγχρονοί του διδασκαν στα ιταλικά. Το 1827, μετά τον θάνατο του Γκίλφορντ, η Ακαδημία περιόρισε τον αριθμό των καθηγητών της. Τότε ο Μανιάκης διορίστηκε διευθυντής στο λύκειο της Ιθάκης. Εκεί γνώρισε και νυμφεύτηκε τη διευθύντρια της Σχολής Θηλέων του νησιού. Ήταν λογία και γλωσσομαδής, της οποίας η οικογένεια (Μιχαλοπούλου) είχε καταφύγει στην

Πάτρα από την Ιθάκη, όταν άρχισε η επανάσταση του 1821. Μετά τον γάμο του ο Μανιάκης μετόικησε στο Ναύπλιο, όπου διορίστηκε από τον Καποδίστρια τμηματάρχης της Γραμματείας της Δικαιοσύνης. Επί αντιβασιλείας έγινε δικαστής στην Αθήνα και το 1832 πρόεδρος πρωτοδικών στην Πάτρα. Από τη θέση αυτή παραιτήθηκε το 1836, επειδή τον μετέδεσαν στο Μεσολόγγι.

Το 1840 εκδίδει την πρώτη ελληνική εφημερίδα της Πάτρας, τον **Αχαϊκό Κήρυκα*, με σκοπό την διάδοση ωφελίμων γνώσεων. Τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του έμεινε στην Πάτρα, όπου εκλέχτηκε και δημογέρων και δικηγορούσε, έως τον θάνατό του το 1854, σε ηλικία 66 ετών. Ο Νικόλαος Μανιάκης είναι ο πρώτος δημοσιογράφος στην Πάτρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παπαδόπουλος Βρετός, *Νεοελληνική Φιλολογία, Μέρος Β΄*, Αθήνα 1857· Κ.Ν. Τριανταφύλλου, *Ιστορικών λεξικόν των Πατρών*, Β΄ έκδ. αναθεωρημένη και εικονογραφημένη, Πάτρα 1980· Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατραϊκού τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Μάνος, Μανώλης

(Θεσσαλονίκη, 1895-1953). Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και για μικρό διάστημα εργάστηκε στο υπουργείο Παιδείας. Από το 1920 εργάστηκε ως δικηγόρος στη Θεσσαλονίκη. Το 1921, μαζί με τον Βασίλη Χατζηανδρέου, εξέδωσε το πρώτο λογοτεχνικό περιοδικό της Θεσσαλονίκης με τον τίτλο **Τέχνη*, όπου δημοσίευσε με το ψευδώνυμο «Μιχαήλ Λωτ» και παρουσίασε σε μετὰ φράσην το έργο *Δάφνης και Χλόη* του Λόγγου. Συμπαραστάθηκε πολύ στον ρώσο στοχαστή και συγγραφέα Ιππόλυτο Γκοφτέτερ, που μετά τη ρωσική επανάσταση είχε καταφύγει στη Θεσσαλονίκη. Ο Μάνος είχε μεγάλη κλίση στη μουσική. Υπήρξε ηγετικό στέλεχος της χριστιανικής κίνησης. Εκεί οργάνωσε μαθητικές, φοιτητικές και εργατικές χορωδίες και εισήγαγε στα κατηχητικά την τετραφωνία.

Μετέφρασε και διασκεύασε πολλά ευρωπαϊκά δρασκευτικά τραγούδια ή κλασσικά κομμάτια και έγραψε και αρκετά δικά του, που όλα μαζί εκδόθηκαν από τους φίλους του μετά τον θάνατό του σε ένα τεύχος με τον τίτλο *Με κρυστάλλινες φωνές*. Υπήρξε επίσης εμπνευστής των εκδόσεων «Λύχνος» (1948 κ.ε.), που παρουσίαζαν παιδικά ηθικοπλαστικά μυθιστορήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, Θεσσαλονίκη, 1995, σ. 97-98.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Μανουσάκης, Μιχαήλ

(<;> - <:>). Εκπαιδευτικός, εκδότης. Με καταγωγή από την Κρήτη, σταδιοδρόμησε επαγγελματικά ως δάσκαλος στα σχολεία της ελληνικής κοινότητας Αλεξανδρείας. Περί το 1880 εξέδωσε την εβδομαδιαία εφ. *Ομόνοια*. Στη συνέχεια συνεταιρίστηκε με τον δημοσιογράφο Α. Βιτάλη και κυκλοφόρησαν την εφημερίδα ως καθημερινή. Η επιχείρησή τους ήταν επιτυχημένη, αλλά σύμφωνα με σημείωμα του δημοσιογράφου Γ. Τήνιου, ο Μανουσάκης, όταν έληξε το συμβόλαιο συνεργασίας του με τον Βιτάλη, αποχώρησε από τον συνεταιρισμό και ίδρυσε δικό του τυπογραφείο, στο οποίο τύπωνε μόνος του την εφ. *Ομόνοια*. Ο συνεταιρισμός του Βιτάλη με τον δημοσιογράφο Αχ. *Κυριακόπουλο, στην έκδοση της εφ. *Τηλέγραφος είχε ως αποτέλεσμα την άνοδο της κυκλοφορίας του και κατά συνέπεια τον περιορισμό της κυκλοφορίας της *Ομόνοιας*. Στο μεταξύ απεβίωσε ο Μιχαήλ Μανουσάκης και την εφημερίδα του ανέλαβε ο αδελφός του Ιωάννης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Παλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα 1967, σ. 557 (2^η έκδ. 2006); Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σσ. 68, 71-72.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Μανούσος, Αργύριος

(Τέμενη Αιγίου, 1834 - Αίγιο, 1896). Τυπογράφος, εκδότης. Απόγονος διακεκριμένης οικογένειας από την Τέμενη, που είχε παίξει σημαντικό ρόλο κατά την Επανάσταση του Εικοσιένα. Σύμφωνα με τον Αρ. Σταυρόπουλο, «νεαρός ακόμη, ειργάσθη ως τυπογράφος εις το εν Λευκάδι τυπογραφείον του ποιητού Αρ. Βαλαφρίτου, από τον οποίον ηγήρασε το παλαιόν του πιεστήριον, με το οποίο ήρchiσε τας εργασίας του το δεύτερον τυπογραφείον της Βοστίτσας, περί το έτος 1870». Έτσι ξεκίνησε και αυτός από την τυπογραφία και μέσα στη δεκαετία του 1870 εμφανίζεται ως εκδότης τριών τοπικών εφημερίδων: *Νέμεσις (1872), *Αίγιον (1875) και *Ερμής* (1879). Η *Νέμεσις* παρουσίαζε στον λογοτύπο της ως «εκδότην-τυπογράφον» τον Μανούσο και ως «υπεύθυνον εκδόσεως» τον Ανδρ. *Μιχαλόπουλο του οποίου η εφημερίδα υπήρξε πολιτικό όργανο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Με τις τυπογραφικές του γνώσεις και το τυπογραφείο του ο Μανούσος βοήθησε σημαντικά τον Μιχαλόπουλο στην έκδοση των εφημερίδων του και κατά συνέπεια στους πολιτικούς του αγώνες

Με την έκδοση της δεύτερης εφημερίδας του, το *Αίγιον*, ο Μανούσος μπαίνει δυναμικά στην το-

πική δημοσιογραφική ζωή και προσλαμβάνεται ως συντάκτης από τον γιατρό Ανδρ. Σπηλιόπουλο, ο οποίος αργότερα (1880) θα εκδώσει μαζί με τον Βασ. Χριστοδουλόπουλο την πολύ καλή εφ. *Οι Σημερινοί Καιροί*. Ο Χριστοδουλόπουλος είχε σπουδάσει και αυτός ιατρική, αλλά την εγκατέλειψε για να ακολουθήσει τη δημοσιογραφία, με την έκδοση και άλλων δύο εφημερίδων: την *Αιγιάλεια* και τον *Λαό*.

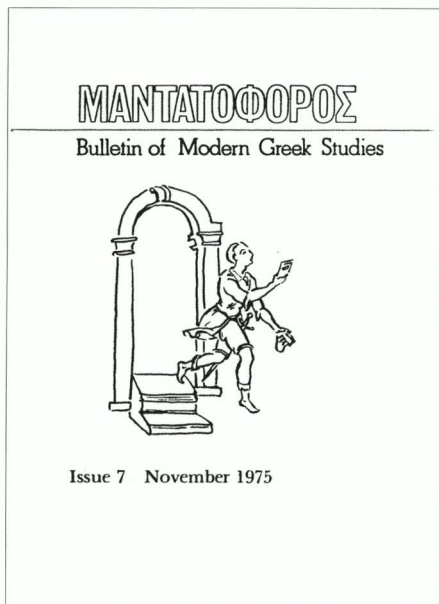
Τέλος, ο Μανούσος εμφανίζεται στην εφ. *Ερμής* ως εκδότης, τυπογράφος και υπεύθυνος συντάκτης και την ίδια περίοδο ιδρύει και δεύτερο τυπογραφείο στο Αίγιο. Το όνομα του ως «υπεύθυνου τυπογραφείου» καταγράφεται και στην αιγιάλεια εφ. *Κίβωτός (1881-1885).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αριστ. Σταυρόπουλος, *Ιστορία της πόλεως Αιγίου*, Πάτρα 1954· Γ. Ανδρικόπουλος, *Εφημερίδες του Αιγίου*, *Ο Τύπος της Αιγιάλειας*, π. Η *Σχέδια της Αιγιάλειας*, τχ. 7 (Αίγιο, Πάσσα 2000), 29-49· *Εν Αιγίω* (1900-1970), *Λεύκωμα*, Αίγιο, έκδοση σωματίου «Πολυτεχνείο», 2001· Γ. Ανδρικόπουλος, *Σημαντικές μορφές του Αιγιάτικου Τύπου*, *Δημοσιογράφοι – εκδότες εφημερίδων – τυπογράφοι*, Αίγιο, έκδ. Φιλολογική Φωνή, 2005.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Μαντατοφόρος

A Bulletin of Modern Greek Studies, Birmingham, αρ. τχ. 1-12, 1972-1978 / Άμστερνταμ, αρ. τχ. 13-34, 1979-1991 / Ρέθυμνο, αρ. τχ. 35/36-41.1. 1992-1996. Σύνταξη και συνεργάτες: διάφοροι ερευνητές και νοελληνιστές του Birmingham και των άλλων πανεπιστημίων της Αγγλίας· στο Άμστερνταμ, οι Wim Bakker και Arnold van Gemert (σύνταξη) και συνεργάτες η Ems Swaan και άλλες εδελόντριες· στο Ρέθυμνο, διευθυντής ο Στέφανος Κακλαμάνης και συντακτική επιτροπή οι Γιάννης Βάσισης, Θεοχάρης Δετοράκης, Σ.Ν. Φιλιππίδης. Άλλοι υπότιτλοι: *Δελτίο Νεοελληνικών Σπουδών* (Άμστερνταμ): *Εξαμηνιαίο περιοδικό Νεοελληνικών Σπουδών* (τχ. 38/39 κ.ε.)· Έδρα της σύνταξης ήταν ταξίδια μια έδρα (Νεοελληνικών Σπουδών: Dept. of Greek (University of Birmingham), Byzantijns-Nieuwgrieks Seminarium (Universiteit van Amsterdam), Τομέας Βυζαντινής και Νεοελληνικής Φιλολογίας (Πανεπιστήμιο Κρήτης). Τα τχ. 23-32 (1986-1990) εκδόθηκαν από το ΕΛΙΑ. Εξαμηνιαίο δελτίο/περιοδικό: τχ. 1-4: 26x20 εκ. περίπου σαράντα σελίδων· τχ. 5-11: 21x15 εκ· τχ. 12: 20x14, 3 εκ., είκοσι έως ενενήντα έξι σελίδων· τχ. 13-22 (1979-1983): 20,5x14,5 εκ. ενενήντα έξι σελίδων· τχ. 23-34 (1986-1991): 23x17 εκ. ογδόντα έως εκατόν είκοσι οκτώ σελίδων· τχ. 35/36-41.1 (1992-1996): 23,5x16,5 εκ., διακοσίων πενήντα έως τριακοσίων σελίδων το διπλό τεύχος. Γλώσσα: στην αρχή αγγλικά και ελληνικά, στο Άμστερνταμ και Ρέθυμνο κυρίως ελληνικά. Ευρετήρια: αρ. τχ. 1-10 στο τχ. 10 (ένδικο)· αρ. τχ. 11-22 στο τχ. 22 (1983), σ. 89-93· αρ. τχ. 13-34 στο τχ. 34 (1991), σ. 80-84.

Ενημερωτικό δελτίο νεοελληνικών σπουδών για τους (ξένους) νεοελληνιστές, ειδικά της Ευρώπης. Δημοσίευσε τακτικά επισκοπήσεις ερευνών, ερευνητών και ερευνητικών κέντρων (αρ. τχ. 1, 3, 7, 8, 11, 16, 19, 23/24, 29, 30, 31, 35/36), επισκοπήσεις για τις νεοελληνικές σπουδές σε διάφορες χώρες (αρ. τχ. 2, 3, 4, 6, 7, 11, 27, 31), αξιολογήσεις και κριτικές βιβλιογραφίες για συγγραφείς (Βιτσ. Κορνάρος: αρ. τχ. 13, 33· Γ. Θεοτοκάς: αρ. τχ. 3· Κ. Καβάφης: αρ. τχ. 18-19· Καζαντζάκης: αρ. τχ. 5· Κοσμάς Πολίτης: αρ. τχ. 3· Γ. Ρίτσος: αρ. τχ. 12· Ρόδης Ρούφος: αρ. τχ.: 34· Δ. Σολωμός: αρ. τχ.: 35/36· Γ. Ψυχάρης: αρ. τχ. 28· Γ. Χορτάσης: αρ. τχ. 16), κείμενα (Διγενής Ακρίτης: αρ. τχ. 11· *Ελληνική Νομαρχία*: αρ. τχ. 13), ιπποτικά μυθιστορήματα (αρ. τχ. 14) και για ειδικά θέματα: αρχιτεκτονική (αρ. τχ. 13-14), γεωγραφία (αρ. τχ. 1, 3, 4), γλώσσα (αρ. τχ. 4, 16, 17, 20, 22), δισκογραφία (αρ. τχ. 6), εκδοτική κειμένων (αρ. τχ. 25-26), ιστορία (αρ. τχ. 13), ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας (αρ. τχ. 15), χρήση του κομπιούτερ (αρ. τχ. 17, 22), κρητική λογοτεχνία (αρ. τχ. 2, 21, 22, 33), κρητικό ιδίωμα (αρ. τχ. 10, 14, 33), λαογραφία (αρ. τχ. 6, 16, 21, 34), λεξικά (αρ. τχ. 16, 18), λογοτεχνικά αρχεία (αρ. τχ. 21), μεταφράσεις (αρ. τχ. 16, 18, 19, 20, 21, 22), μετρική (αρ. τχ. 9, 32), περιοδικά (αρ. τχ. 17,

23/24, 27, 29, 33, 35/36), ρητορική και ποιητική (αρ. τχ. 35/36), «Ρωμαίος-Ρωμιάς» (αρ. τχ. 22), φιλοσοφία (αρ. τχ. 20, 21), φυσικές επιστήμες (αρ. τχ. 20). Επίσης, δημοσίευσε βιβλιογραφίες για πρόσφατα δημοσιεύματα, αναγγελίες διατριβών, διορισμών, συνεδρίων κ.ά. Στα τελευταία χρόνια του Ρεθύμνου το Δελτίο εξελίχθηκε σε κανονικό περιοδικό με κύριο βάρος τα επιστημονικά άρθρα και τις βιβλιοκρισίες και λιγότερο τον ενημερωτικό του ρόλο.

Η έκδοση του *Μαντατοφόρου* ήταν πρωτοβουλία της νέας γενιάς των νεοελληνιστών των αγγλικών πανεπιστημίων, ειδικά του Birmingham, Cambridge και Oxford. Τον Ιούλιο 1972 κυκλοφόρησε ένα Trial Issue (8 σελίδων). Από τον Νοέμβριο 1972 άρχισε να κυκλοφορεί δύο φορές τον χρόνο. Από το πρώτο τεύχος καθιερώθηκε στο εξώφυλλο η εικόνα του μαντατοφόρου από το χειρόγραφο του *Ερωτόκριτου* του Βρετανικού Μουσείου ως σήμα κατατεθέν του δελτίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΤΝΣ/ΡΒΑ. ΚΝΕ/ΕΙΕ.

ARNOLD VAN GEMERT

Μάξιμος, Σεραφείμ

(Πάνος Αν. Θράκης, στις ακτές της Προποντίδας, 1899 - Βιέννη, 1962). Σπούδασε στη Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Κωνσταντινούπολη όπου και εντάχθηκε στο εργατικό κίνημα, μέσα από τις γραμμές της πολυεθνικής σοσιαλιστικής κίνησης Πανεργατική Ένωση, την οποία θα αντιπροσωπεύσει σε συνέδρια στη νεότευκτη Σοβιετική Ένωση.

Το 1922 έρχεται στην Ελλάδα. Συμμετέχει στη μεγάλη εργατική απεργία του Αυγούστου 1923, ενώ τον Σεπτέμβριο θα εκλεγεί μέλος της ΚΕ (Κεντρική Επιτροπή) του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος) και την επόμενη χρονιά εκλέγεται στο Εθνικό Συμβούλιο του κόμματος και μαζί με τους Γ.*Κορδάτο και Θ. Αποστολίδη στην τριμελή ΚΕ. Αντιπροσωπεύει μαζί με τους Π.*Πουλιόπουλο και Θ. Μάγγο το ΣΕΚΕ στο 5^ο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς τον Ιούλιο 1924 στη Μόσχα. Με την επιστροφή του εξορίζεται στη Σκύρο, δραστηρεύει για να εκδιωχθεί στη συνέχεια από την κυβέρνηση Α. Μιχαλακόπουλου, συλλαμβάνεται ξανά από την παγκαλική δικτατορία και αντιμετωπίζει την κτηναγορία της εσχάτης προδοσίας, ως «επιδιωκόμενος των αυτονόμων της Μακεδονίας και Θράκης». Καταδικάστηκε σε 4,5 χρόνια φυλακή.

Στις εκλογές του Νοεμβρίου 1926, ύστερα από την πτώση της δικτατορίας του Πάγκαλου, εκλέγεται βουλευτής και αρχηγός της πρώτης δεκαμελούς κοινοβουλευτικής ομάδας του ΚΚΕ. Στην κρίση που

θα εξεσπάσει στο εσωτερικό του κόμματος αναφορικά με τη στάση του ΚΚΕ στο μακεδονικό ζήτημα και την οργανωτική του κατάσταση, ο Μάξιμος θα συνταχθεί με την τάση που έμεινε γνωστή ως «κεντριστές» (μαζί με τους Τ. *Χαϊνούλου και Κ. Σκλάβο). Τον Σεπτέμβριο 1927 παραιτείται από το πολιτικό γραφείο και στο 4^ο συνέδριο διαγράφεται.

Μαζί με άλλα διαγραφέντα μέλη (Π. Πουλιόπουλο, Π. Γιατσόπουλο) αναμειγνύεται σε βραχυθίκες αντιπολιτευτικές προς το ΚΚΕ κινήσεις, όπως ο «Σπάρτακος» (αρθρογραφεί και στο ομώνυμο περιοδικό). Από το 1933, χρονιά επέμβασης της Κομμουνιστικής Διεθνούς και τοποθέτησης του Ν. Ζαχαριάδη στη θέση του γραμματέα του ΚΚΕ, ο Μάξιμος εγκαταλείπει την αντιπολιτευτική τακτική και έως το τέλος της ζωής του συμπορεύεται με το ΚΚΕ. Ήδη το 1930 είχε εκδώσει στη Θεσσαλονίκη το πρώτο του βιβλίο με τίτλο *Κοινοβούλιο ή δικτατορία*. Αρθρογραφεί για ιστορικούς λόγους σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες με το ψευδώνυμο «Βόρειος» (*Πολιτεία, *Πρωϊά, *Η *Βραδυνή*). Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας εργάζεται ως αντισοκορτίης της εφ. *Η Βραδυνή* στο Παρίσι, όπου φοιτά στη σχολή Πολιτικών Επιστημών και πραγματοποιεί έρευνες στα Κρατικά Αρχεία.

Με την επιστροφή στην Ελλάδα εκδίδει το δεύτερο βιβλίο του. *Το ελληνικό εμπορικό ναυτικό κατά τον XVIII αιώνα* (Αθήνα 1940). Το 1943 ακολουθεί το *Θεωρητική Οικονομική και οικονομική ακρισία* (Αθήνα 1943), το οποίο αποτελείται από άρθρα πολεμικής και κριτικής στο βιβλίο του Ξεν. Ζολώτα *Θεωρητική Οικονομική*. Με την έκδοση του βιβλίου με τίτλο *Πού βαδίζουμε;* (Αθήνα 1945) προσπαθεί να παρέμβει στη νέα κατάσταση που διαμορφώνεται μετά την Απελευθέρωση, στη συντριβή του φασισμού και τα εναγώνια ερωτήματα για την τύχη της μεταπολεμικής Ελλάδας. Η μελέτη του *Η αυγή του ελληνικού καπιταλισμού* (Αθήνα 1945), συνιστά μια επιστροφή στο προσφιλές του πεδίο της οικονομικής ιστορίας, έρευνα γύρω από τις συνθήκες συγκρότησης της ελληνικής αστικής τάξης. Παράλληλα αρθρογραφεί στο π. *Ανταίος, όντας μέλος της συντακτικής του επιτροπής.

Το 1947 καταφεύγει στη Βουλγαρία, κατοπιν στην Ιταλία, στη Γαλλία από όπου απελαύνεται, στην Πράγα και τελικά στις αρχές του 1950 καταλήγει στη Βιέννη όπου και θα παραμείνει έως τον θάνατό του, το 1962.

Το έργο του, καρπός συστηματικής αρχειακής έρευνας, σπάνιας για την περίοδο εξοικείωσης με τη σκέψη του Κ. Μαρξ και οξυδερκόις πολιτικής ανάλυσης αποτελεί για την ελληνική μαρξιστική σκέψη του Μεσοπολέμου (όπως και του Π. Πουλιόπουλου)

μια ιδιότυπη περίπτωση παρέκκλισης από τα απλόια και έξωθεν επιβαλλόμενα ερμηνευτικά σχήματα για την ιστορία και την ανάλυση του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού. Η κυριαρχία του σοβιετικού μαρξισμού σε μεγάλο μέρος της ελληνικής αριστερής σκέψης, μέσα και έξω από τις γραμμές του ΚΚΕ, είχε ως αποτέλεσμα τον εξοβελισμό και την περιθωριοποίηση του έργου του Μάξιμου για πολλά χρόνια. Η εργογραφία του περιλαμβάνει επίσης το αυτοτελές δημοσίευμα *Τουρκοκρατία 1685-1789* (χ.χ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λουκάς Αξελός, «Εισαγωγή στη ζωή και το έργο του Σ. Μάξιμου», στον τόμο Σ. Μάξιμος *Η αυγή του ελληνικού καπιταλισμού*, Αθήνα, εκδ. Στοχαστής 1973 του ίδιου, «Σεραφεΐμ Μάξιμος, Η ζωή, το έργο και η εποχή του», στον τόμο Σ. Μάξιμος *Κοινοβούλιο ή δικτατορία*, Αθήνα, εκδ. Στοχαστής, 1975 Άγγ. Ελεφάντης *Η επαγγελματία αδύνατη επανάσταση. ΚΚΕ και αστισμός το μεσοπόλεμο*, Αθήνα, εκδ. Ολκός, 1976 Δ. Καστορίδης, *Η ιδιαιτερότητα των απόψεων του Σ. Μάξιμου σχετικά με το χαρακτήρα και την ανάπτυξη του ελληνικού καπιταλισμού*, Αθήνα, Μαρξιστικός Όμιλος Οικονομικών και Κοινωνικών Μελετών/Ρωγή 2002 Γ. Μηλιός, «Ο μαρξισμός στο μεσοπόλεμο και ο Σ. Μάξιμος», π. *Θέσεις*, τχ. 26 (Ιαν.-Μάρτ. 1989) του ίδιου, *Ο μαρξισμός ως σύγκρουση τάσεων*, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις, 1996* αφιερώματα στα π. *Αρχειοαίθιο*, τχ. 3 (Μάιος 2001) και *Νέα Κοινωνιολογία*, τχ. 10 (1990).

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΤΣΑΚΟΣ

Μαραγκός, Κίμων Ε. [Κεμ]

(Μεχάλα Κεμπίρ Αιγύπτου, περίπου 1890 - Λονδίνο, <,>). Γελοιογράφος, μάλλον αυτοδίδακτος. Το 1914 εκδόθηκε στα ελληνικά και τα αγγλικά το λευκώμα του *Qua Riglak!*, με 200 γελοιογραφημένες προσωπογραφίες κυρίως Αιγυπτιωτών.

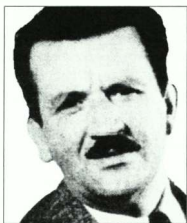
Ήρθε στην Αθήνα το 1914, μετά την έκδοση του λευκώματός του, και διαφημίζεται ότι γελοιογραφεί τον αγοραστή κάθε αντιτύπου του λευκώματός του «αντί πληρωμής 50 δρχ.». Φιλοτέχνησε τη δεκαετία του 1920 γελοιογραφίες για εφημερίδες (*Ισις*) και ημερολόγια της Αιγύπτου (*Σατάν του Γ. *Κοκκάλης), ενώ δούλεψε και για έντυπα του επίσης γελοιογράφου και εκδότη Κώστα Ν. *Ρωμάνου στην Αίγυπτο. Το 1924 εξέδωσε στην Αλεξάνδρεια την εικονογραφημένη επιθεώρηση *Maafesh*. Μετά το 1932 εργάστηκε ως γελοιογράφος στο Λονδίνο, όπου διακρίθηκε.

Τα γελοιογραφικά σκίτσα του, που παρουσίασε σε εκδόσεις στην Αλεξάνδρεια και το Κάιρο, είναι ρεαλιστικά με μια υπερβολή στην περιγραφή των μορφών του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Εθνική Χαρά*, 22 Απρ. 1914· Φώτος Γιουφύλης, *Ιστορία της νεοελληνικής τέχνης (ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτικής, αρχιτεκτονικής και διακοσμητικής) 1821 -1941*, τ. 2, Αθήνα 1963, σ. 449· Ι.Μ. Χατζηφώτης, «Η προσφορά των Αιγυπτιακών Ελλήνων στα γράμματα και τις τέχνες», στον κατάλογο της έκθεσης *Οι Έλληνες της Αιγύπτου. Η άλλη πλευρά της Μεσογείου*, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων, 11 Ιαν. - 27 Φεβρ. 2000, Αθήνα 2000, σ. 248· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της Ελληνικής Γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφοσβήτησης*, Αθήνα, εκδ. Ποταμός, 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Μαρής, Γιάννης

(Σκόπελος, 1916 - 13 Νοε. 1979). Δημοσιογράφος. Το πραγματικό του όνομα ήταν Πάννης Τσιριμώκος και ήταν γόνος της μεγάλης πολιτικής οικογένειας των Τσιριμώκων από τη Λαμία, εξάδελφος του Ηλία Τσιριμώκου, ενός εκ των ιδρυτών της Ενωσης

Κέντρου. Σπούδασε νομικά στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και ως φοιτητής ακόμα εξέδωσε τη σατιρική εφ. *Μούδιταν*. Κατά την Κατοχή μπήκε αμέσως στην Εθνική Αντίσταση από τις τάξεις του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και της ΕΛΔ (Ενωση Λαϊκής Δημοκρατίας, ιδρυτικό κόμμα του ΕΑΜ) κοντά στον εξάδελφό του Ηλία Τσιριμώκο και τον καθηγητή Αλέξανδρο Σβώλο.

Μετά την Κατοχή, ασχολήθηκε πλέον επαγγελματικά με τη δημοσιογραφία. Διετέλεσε αρχισυντάκτης της σοσιαλιστικής εφ. **Μάχη* και φυλακίστηκε εξαιτίας των αγώνων της εφημερίδας για την κατάργηση του στρατοπέδου της Μακρονήσου. Ως αρχισυντάκτης εργάστηκε ακόμα στην πρωινή εφ. *Ελευθερος Λόγος* του Γιάννη Παπαγεωργίου και ως αρθρογράφος της εφ. *Αθηναϊκή*. Υπήρξε ακόμη σχολιογράφος και κινηματογραφικός κριτικός της εφ. *Προοδευτικός Φλελεύθερος* του Νίκου Ευαγγελόπουλου το 1951. Από το 1953 ανέλαβε επιτελική θέση στο συγκρότημα Μπότση, στις εφ. **Ακρόπολις* και **Απογευματινή* όπου έμεινε έως τη συνταξιοδότησή του. Πραγματοποίησε επίσης μεγάλες δημοσιογραφικές αποστολές στο εξωτερικό. Πολλές έρευνές του γύρω από πολιτικά θέματα προκάλεσαν αίσθηση, όπως οι αποκαλύψεις του γύρω από τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη.

Παράλληλα με την καθαρά δημοσιογραφική του εργασία, ο Μαρής έγινε κοσμοαγαπητός εξαιτίας των πολυπληθών μυθιστορημάτων του, που δημοσιεύονταν σε εφημερίδες και περιοδικά σε συνέχειες. Τα περισσότερα

μυθιστορημάτα του εξεδόθησαν σε βιβλία και γνώρισαν πρωτοκράνη κυκλοφοριακή επιτυχία. Επανεκδόθηκαν στη σειρά *Ελληνική Βιβλιοθήκη αστυνομικού μυθιστορήματος του Γιάννη Μαρή* (Ατλαντίς, 45 τομύδια).

Ο Μαρής επίσης συνεργάσθηκε και με τις δύο μεγάλες εφημερίδες της Βορείου Ελλάδος **Ελληνικός Βορράς* και **Μακεδονία*. Διετέλεσε ακόμα συνεργάτης του π. Θεατής, διευθυντής της εβδομαδιαίας *Μάχης*, αρχισυντάκτης και διευθυντής του π. *Πρώτο* (του συγκροτήματος Μπότση). Έγραψε ακόμα πολλά κινηματογραφικά σενάρια, δυο θεατρικά έργα σε συνεργασία με τον Δ.Κ. Ευαγγελίδη, και διετέλεσε αντιπρόεδρος της Ενωσης Κινηματογραφικών Κριτικών (επί προεδρίας Ελένης **Βλάχου*).

ΠΟΡΓΟΣ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗΣ

Μαρινόπουλος, Γεώργιος Παν.

(Λαμία, 1853 - Τρίκαλα, 1891). Τυπογράφος, δημοσιογράφος. Για τυχόν σπουδές του δεν υπάρχουν πληροφορίες, ίσως φοίτησε στο ελληνικό σχολείο και στο γυμνάσιο της πόλης. Ενωρίς ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και την τυπογραφία, αφού το 1877 και σε ηλικία 24 ετών ίδρυσε στη Λαμία τυπογραφείο και άρχισε να εκδίδει την εφ. **Ενωμία*, της οποίας η έκδοση συνεχίσθηκε έως το 1884. Μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα (1881) διέυρνε τις εκδοτικές του επιχειρήσεις, ιδρύοντας τυπογραφείο στην Καρδίτσα και εκδίδοντας την ομώνυμη εφ. **Καρδίτσα* (1882-1891<);>). Μετά από μία τετραετία, το 1886, ίδρυσε και τρίτο τυπογραφείο, τη φορά αυτή στα Τρίκαλα, όπου εξέδωσε την *Εφημερίδα των Συνόρων* που από το 1888 μετονομάζεται σε *Τρίκηνη*.

Απεβίωσε στα Τρίκαλα τον Ιούνιο 1891, η δε εφ. **Πρωία των Αθηνών* στο φύλλο της 28^{ης} Ιουνίου 1891 έγραψε τα εξής: «Απεβίωσεν εν Τρικάλαις της Θεσσαλίας εν ηλικία μόλις 38 ετών ο Γεώργιος Μαρινόπουλος, χρηστός πολίτης, εκδότης της ομώνυμης της πόλεως εκείνης εφημερίδος, καταγαμένος εκ Λαμίας και αποκαταθείς εκεί, ένθα δια της δραστηριότητος και φιλοπονίας του κατώρδωσε να διατηρήση τυπογραφείον από τας αρχάς της προσαρτήσεως των νέων επαρχιών».

Δεν είναι ακριβώς γνωστό ποια τύχη είχαν οι τρεις θεσσαλικές εφημερίδες του Μαρινόπουλου. Πάντως το τυπογραφείο στην Καρδίτσα, υπό τη διεύθυνση του αδελφού του Δημήτριου Μαρινόπουλου, συνέχισε να λειτουργεί εκδίδοντας την εφ. *Τα Άγραφα* (1896-1897) και μέσα στον 20^ο αιώνα την εφ. *Φωνή της Θεσσαλίας*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Πρωία*, 28 Ιουν. 1891· Τάκης Λάππας, *Ρομμελιώτικος Τύπος 1821 -1880*, Αθήνα 1959, σ. 146· Ερασμία-Λουίζα Σταυροπούλου, «Οι πρώτες εφημερίδες της Καρδίτσας και των Τρικάλων μετά την προάρτηση της Θεσσαλίας (1881)», *Θεσσαλικά Χρονικά*, τ. ΙΓ' (Αθήνα 1980), 465-469· Δ.Θ. Νάτσιος, *Τυπογραφεία της Θεσσαλίας, 1881 -1889*, Λαμία 1982, σσ. 29, 53.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Μαρκέτος, Μπάμπης [Marketos, Bob]

(Κεφαλονιά, 1912 - Αθήνα, 1998), Δημοσιογράφος, εκδότης. Εγκαταστάθηκε στο Σαν Φρανσίσκο των ΗΠΑ το 1937. Συνεργάστηκε για δύο χρόνια με τον Αναστάσιο *Μούντανο στην εβδομαδιαία εφ. *Νέα Καλλιφόρνια και αργότερα με τον αρθρογράφο Πάνο Ζαμενή στην εφ. *Προμηθείς, στην οποία το 1940 έγινε συνδιοκτήτης. Το 1942 εγκαταστάθηκε στη Νέα Υόρκη όπου από το 1944 έως και το 1947 εργάστηκε ως πρώτος βοηθός του εκδότη της ημερησίας εφ. *Εθνικός Κήρυξ, Βασίλη *Βλαχιανιά, μετέπειτα καθηγητή του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης. Τον Μάρτιο 1947 η εφημερίδα πέρασε στην ιδιοκτησία του και ο ίδιος παρέμεινε επί τριάντα χρόνια ως εκδότης-διευθυντής της.

Ο Μαρκέτος ταυτίστηκε με την εφ. *Εθνικός Κήρυξ*. Μαχητικός δημοσιογράφος με πολυσχιδή δράση έμεινε πιστός στις δημοκρατικές πεποιθήσεις, τις αρχές και στο πρόγραμμά του. Κάλυψε πολλούς τομείς που αφορούσαν στις σχέσεις της ομογένειας των ΗΠΑ με την Ελλάδα. Πίστευε –και αγωνίστηκε με επιτυχία σε δύσκολες συγκυρίες– ότι η ελληνική ομογένεια έπρεπε να είναι ενωμένη και δραστήρια, αποφασιστική στη διατήρηση της ελληνικότητάς της. Εργάστηκε συστηματικά για την ενίσχυση των δεσμών της με την ελληνική μητρόπολη, καταλογίζοντας, όμως, στην τελευταία, ότι έμεινε ασυγκίνητη και αδιάφορη μπροστά στην ομογένεια και το επιτελούμενο έργο της.

Συχνά ανέλαβε πρωτοβουλίες συνεργασίας με πνευματικά ιδρύματα και ιδιαίτερα με εκείνα που είχαν σχέση με τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Για αρκετά χρόνια προσέφερε οικονομική ενίσχυση στο ελληνικό σχολείο «Ο Πλάτων» της Νέας Υόρκης, ενώ υπό την άμεση ευθύνη του η εφημερίδα παρακολούθησε και με έρανο εξασφάλισε τα οικονομικά μέσα για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στο κολλέγιο Barnard του Πανεπιστημίου Κολούμπια της Νέας Υόρκης την τριετία 1974-1977.

Επί των ημερών του η εφημερίδα απέκτησε στενούς δεσμούς με προσωπικότητες των ελληνικών γραμμάτων και της τέχνης, την τακτική ή έκτακτη συνεργασία των οποίων επεδίωξε και πέτυχε να έχει, όπως π.χ. με τους

Τίμο Μωραϊτίνη, Παύλο Παλαιολόγο, Κωστή *Μπασιτιά, Ανδρέα Δημάκο, Πάνο Καραβία, Αλέκο Λιδωρίκη, Κώστα Μουσούρη, Βάσο Τσιμπιδάρη κ.ά.

Μαχητικός δημοσιογράφος, από το πρωινό ήδη της 21^{ης} Απριλίου 1967 δημοσίευσε το πρώτο αντιδικτατορικό άρθρο του, με τίτλο «Μετά το πραξικόπημα». Ακολούθησε επίμονη αρθρογραφική αλλά και παραστασιακή πολυσχιδής και εργώδης δραστηριότητά του για την ενότητα του ελληνικού πολιτικού κόσμου και την απομάκρυνση των συνταγματαρχών από την εξουσία, την ίδια ώρα που άγρυπνη παρέμενε η αγωνία του να μη διχαστεί η ομογένεια.

Αναγνωρισμένοι είναι οι αγώνες του και για την Κύπρο. Ήδη από το 1954 (δύο χρόνια πριν από την έναρξη του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ / Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών), προσκάλυψε και πραγματοποιούσε συσκέψεις των ομογενειακών οργανώσεων για τον συντονισμό της συμπάραστασης των αποδήμων στον αγώνα των Κυπρίων.

Με πρωτοβουλία του οργάνωσε συνάντηση των εκδοτών ξενόγλωσσων εφημερίδων στον Λευκό Οίκο, τον Μάιο 1953, με τον πρόεδρο των ΗΠΑ Α. Αϊζενχάουερ, ζητώντας αλλαγή της μεταναστευτικής νομοθεσίας, κίνηση που, προφανώς, συνέβαλε στην ψήφιση νέου νόμου περί μεταναστευτικών αναλογιών (1957). Από το 1958 ανακηρύχθηκε, από τον Ατλά Στήβενσον, αξιωματούχο του Δημοκρατικού Κόμματος των ΗΠΑ, επίτιμος πρόεδρος του Κεντρικού Ελληνοαμερικανικού Τμήματος του Δημοκρατικού Κόμματος των ΗΠΑ.

Εκτός από τη πλούσια αγωνιστική αρθρογραφία του –υπέγραφε συνήθως με τα αρχικά «Μπ. Μ.»– τη σειρά των χρονογραφημάτων του στη διετία 1964-1966, ο Μαρκέτος εξέδωσε και δύο βιβλία: *Η Ελλάς στο Σταυροδρόμι* (1942) και *A proverb for it - 1510 Greek sayings* (1945). Στο ανέκδοτο έργο του συγκαταλέγεται μελέτη για την κρίση που προκάλεσε στη διετία 1970-1972 η απόπειρα ανεξαρτητοποίησης της αρχιεπισκοπής Βορείου και Νοτίου Αμερικής από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με αφορμή την εισήγηση του αρχιεπισκόπου Ιακώβου στο 20^ο Κληρικόλαϊκό Συνέδριο (Ιούλ. 1970) για αντικατάσταση της ελληνικής γλώσσας στην τέλεση της θείας λειτουργίας με τη χρήση επιχώριων γλωσσών· και τέλος για την ελληνική πολιτική σκηνή και τα δραματικά γεγονότα της περιόδου 1966-1974, ενώ μελέτη του για την ιστορία της ελληνοαμερικανικής κοινότητας δημοσιεύτηκε πρόσφατα (2006).

Όπως προκύπτει από την ογκώδη αλληλογραφία του, ανέπτυξε δεσμούς φιλίας με έλληνες πολιτικούς όπως τους Κωνσταντίνο Καραμανλή, Γεώργιο Πάλλη, Κωνσταντίνο Μητσότακη, Δημήτριο Παπα-

σπίρου. Μπάμπη Ποταμίνο. Ευάγγελο Αβέρωφ. επιχειρηματίες όπως τους Πολ Βαρδινογιάννη. Πέτρο Γουλιανδρή, Μποδοσάκη-Αθανασιάδη (με πρωτοβουλία του Μπ. Μαρκέτου κατέστη δυνατή η ολοκλήρωση της βιομηχανικής μονάδας στη Λάριμνα), τον οικουμενικό πατριάρχη Αθηναγόρα, τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο, με τον πνευματικό και καλλιτεχνικό χώρο όπως τους Κωστή *Παλαμά, Κώστα Μουσουρή, Αλέξη Μινωτή, Ελένη *Βλάχου, αλλά και με παράγοντες της αμερικανικής πολιτικής, όπως τον πρόεδρο Τζίμμι Κάρτερ, τον γεροϋσιαστή Πολ Σαρμπάνη και πολλούς άλλους.

Το απονεμήθηκαν τιμητικές διακρίσεις: από την Ελληνική Πολιτεία ο Χρυσός Σταυρός του Φοίνικος (Οκτ. 1949), ο Σταυρός των Ταξιαρχών (Δεκ. 1959), ο Σταυρός των Ταξιαρχών του Τάματος Γεωργίου Α΄ (Ιούν. 1965), ο Ταξιάρχης του Τάματος Τιμής (Μάρτ. 1977)· από την Κυπριακή Δημοκρατία αργυρά πλάκα του χάρτη της Κύπρου με χαραγμένη προσωπική αφιέρωση του προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Μακαρίου (1977)· από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και από τον πατριάρχη Αθηναγόρα, ο τίτλος του Άρχοντος Νοταρίου και ο Σταυρός του Αγίου Όρους· από την αρχιεπισκοπή της Βορείου και Νοτίου Αμερικής και από τον αρχιεπίσκοπο Μιχαήλ, το χρυσό μετάλλιο της αρχιεπισκοπής.

Το 1977 αποσύρθηκε από την ενεργό δράση στην οποία με εγκωμιαστικούς λόγους αναφέρθηκαν σε αποχαρτιστήρια επιστολή τους, μεταξύ άλλων, οι πρόεδροι της Ελληνικής και Κυπριακής Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής και Μακάριος, ο Τζίμμι Κάρτερ, ο Πολ Σαρμπάνης, ο σημαντικός παράγοντας της πλειοψηφίας του κόμματος των Δημοκρατικών στη Βουλή των Αντιπροσώπων Τζον Μπράδφιας, ο πρόεδρος της Ελλάδος στις ΗΠΑ Μενέλαος Αλεξανδράκης, ο στρατηγός Ορέστης Βιδάλης, οι πρωθυπουργοί Κωνσταντίνος Μητσοτάκης και Γεώργιος Ράλλης, η εκδότρια της εφ. *Καθημερινή* Ελένη Βλάχου κ.ά. Το ίδιο έτος επιστρέφει στην Ελλάδα. Απεβίωσε το 1998, σε ηλικία 86 ετών, στην κατοικία του στο Χαλάνδρι, όπου ζούσε με τη σύζυγό του Αθανασία Γαζιάρη-Μαρκέτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Προβληματισμοί μιας δεκαετίας» και «Μια τελετή», εφ. *Εθνικός Κήρυξ*, 21 Απρ. 1975 και (ακριβής ημερομηνία) Μάρτ. 1977· π. *Κριός* (Λονδίνο, Νοε.-Δεκ. 1978), 27-42· *Εγκυκλοπαίδεια Britannica*, συμπλ. τχ. 1970, σ. 648· π. *Νέα Εστία*, αφιέρωμα (Δεκ. 1955)· Ορ. Βιδάλης, *Ιστορικό Ημερολόγιο - Χρόνια εκπατρισμού 1968-1975*, τ. 2, Αθήνα, εκδ. Libro, 1997· Μπ. Μαρκέτος, *Οι Ελληνοαμερικανικοί Ιστορικοί της εν Αμερική Ομογένειας*, επιμ.-εισαγ. Πούλα Κουτσοπανίου-Στέφ. Παπαγεωργίου, Αθήνα, Παπαδάκης, 2006.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΑΛΑΣΣΙΝΑΕ

Μαρκίδη-Πούλιου

Πούπλιος (< > < >) και **Γεώργιος** (Σιάτιστα, 1766 - < >), Τυπογράφοι, εκδότες. Εξέδωσαν το πρώτο σε ελληνική γλώσσα δημοσιογραφικό φύλλο με τίτλο **Εφημερίς* (Βιέννη, Δεκ. 1790 - Δεκ. 1797). Συνεργάτες του Ρήγα, πράκτορες της Γαλλικής Επανάστασης, διακινητές προοδευτικών, «ανατρεπτικών», βιβλίων στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, επιδόθηκαν σε ποικίλες επαγγελματικές δραστηριότητες με βασικό ωστόσο άξονα την προώθηση των απελευθερωτικών κινήσεων του Γένους.

Οι πληροφορίες σχετικά με τον τόπο και τον χρόνο γέννησης των δύο αδελφών είναι πενιχρές. Η καταγωγή της οικογένειας από την Σιάτιστα της δυτικής Μακεδονίας, σύμφωνα με ορισμένες πηγές, ΄εξησαν το μεγαλύτερο μέρος του βίου τους στην Βιέννη και σε άλλες περιοχές της Δυτικής Ευρώπης. Ωστόσο στοιχεία ακριβή των δραστηριοτήτων και των ασχολιών τους παρουσιάζονται σαφώς ελλιπή.

Για τον Γεώργιο υπάρχουν οι ακόλουθες πληροφορίες: γεννημένος στη Σιάτιστα το έτος 1766, βρισκόταν από το έτος 1776 στα εδάφη της αυτοκρατορίας των Αψβούργων. Από το έτος 1780 επιδίδεται σε εμπορικές δραστηριότητες ενώ τα έτη 1788 και 1789, εγκαταστήθηκε ήδη στη Βιέννη, ζήτησε, μαζί με τον αδελφό του Πούπλιο την άδεια των αυστριακών αρχών προκειμένου να εκδώσει εφημερίδα ελληνική στην αυστριακή πρωτεύουσα. Παράλληλα ασχολείται με τυπογραφικές εργασίες, συνεργαζόμενος με το τυπογραφείο του αυστριακού Baumeister εκδίδοντας ελληνικά βιβλία και ημερολόγια.

Τον Δεκέμβριο 1790, εγκαινιάζει, μαζί με τον αδελφό του Πούπλιο την έκδοση της *Εφημερίδος*, όπου μεταξύ άλλων δημοσιεύονται ειδήσεις για την Γαλλική Επανάσταση, ειδήσεις για ελληνικές εκδόσεις, μεταξύ άλλων και για την εκτύπωση της *Χάρτας* του Ρήγα. Συνεργάτης του Βελεστινλή, δεν είχε την τραγική τύχη του τελευταίου και των συνεργατών του μετά την σύλληψή τους. Ως αυστριακός υπήκοος τιμωρήθηκε με την ποινή της απέλασης από τα εδάφη της αυτοκρατορίας των Αψβούργων. Τα επόμενα χρόνια βρίσκεται στη Γαλλία και την Αγκώνα και αργότερα στην Γερμανία, σε υπηρέσια μυστική του γαλλικού υπουργείου Εξωτερικών. Χαρακτηριστική η μνεία του Κωνσταντίνου Στεμιάτη, σε έγγραφο του Οκτωβρίου 1798, για την ελληνική εφημερίδα της Βιέννης, της οποίας «οι αρχές συμπίπτουν με αυτές της γαλλικής δημοκρατίας».

Μετά μία δεκαετία από την εποχή της εξορίας του, ο Γεώργιος υποβάλλει αίτηση στην αυστριακή

κυβέρνηση για επιστροφή στην Βιέννη. Η αίτηση εγκρίνεται αλλά δεν είναι γνωστό αν επαλήθευσε και πότε στην αυστριακή πρωτεύουσα, όπως δεν είναι γνωστά άλλα στοιχεία για την ζωή και τις ασχολίες του, ούτε το έτος του θανάτου του.

Για τον άλλο αδελφό, τον Πούπλιο, οι πληροφορίες είναι ακόμα ολιγότερες. Είναι γνωστό ότι όπως και ο αδελφός του Γεώργιος ήταν και αυτός αυστριακός υπήκοος και «κρατικός υπάλληλος», θέση την οποία έχασε, σύμφωνα με αρχαικές πληροφορίες, μετά τον θάνατο του αυτοκράτορα Ιωσήφ Β΄ (Φεβρ. 1790). Τον ίδιο χρόνο υποβάλλει, από κοινού με τον αδελφό του, την αίτηση για την έκδοση της εφημερίδας, στη σύνταξη της οποίας εργάστηκε για αρκετό διάστημα.

Σύμφωνα επίσης με αυστριακές αρχαικές πηγές τον Δεκέμβριο 1796 βρισκόταν στο Βουκουρέστι, με σκοπό την διακίνηση βιβλίων, τα οποία, κατά τον εκεί πρόξενο της Αυστρίας, απέβλεπαν στην διάδοση των ανατρεπτικών ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης. Τον Απρίλιο 1797 τα βιβλία είχαν ήδη κατασχεθεί ενώ ο Πούπλιος εγκατέλειπε το Βουκουρέστι για το Ιάσιο, φοβούμενος τις ενέργειες του αυστριακού προξένου εναντίον του.

Το έτος 1800, αφού εν τω μεταξύ είχε περιπλανηθεί στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες επί αρκετό διάστημα, μετά την σύλληψη του Ρήγα και την εξορία του αδελφού του, ο «Πούπλιος Μάρκου Βουκολίδης» όπως τώρα υπογράφεται, με έγγραφο του προς την Γερουσία της νεοσύστατης Ιονίου Πολιτείας ζητεί να αποκτήσει την επανησιακή υπηκοότητα και την άδεια να ιδρύσει στην Κέρκυρα τυπογραφείο και χαρτοποιείο. Έκτοτε ελλείπουν παντελώς οι πληροφορίες για τον Πούπλιο Μαρκίδη Πούλιο.

Παρά τα ολίγα, ελλιπή στοιχεία που διαθέτει η έρευνα σχετικά με τον βίο και τις δραστηριότητες των αδελφών Μαρκίδη Πούλιου, είναι προφανές ότι ο βίος και οι επαγγελματικές τους δραστηριότητες προσδιορίστηκαν με γνώμονα την ενεργό πολιτική τους μέδεξη. Πράγμα που στοιχειοθετείται και από τις εκδόσεις του βραχύβιου τυπογραφείου τους, οι οποίες διακρίνονται για την πρόθεση και δέλησή τους να συμβάλλουν στην διαμόρφωση της πολιτικής συνείδησης του ελληνικού κοινού. Με αυτά τα κριτήρια επεξεύρησαν και πραγματοποιήσαν και την έκδοση της ελληνικής εφημερίδας, όπως δηλώνεται στην προσηγή έκδοση του φύλλου.

Κρίνοντας από τον προβληματισμό αυτού του κειμένου μπορεί να λεχθεί πως όλες οι δραστηριότητές τους, ακόμη και οι επαγγελματικές, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τις εθνικές και πολιτικές τους επιδιώξεις. Η στενή συνεργασία τους άλλωστε με τον

Ρήγα, η ενεργός συμμετοχή τους στην προετοιμασία των επαναστατικών του σχεδίων, η εκτύπωση από το τυπογραφείο τους της *Χάρτας* και των επαναστατικών κειμένων του Βελεστινλή, η ένταξή τους στις μυστικές υπηρεσίες του υπουργείου Εξωτερικών της Γαλλίας, η αποστολή τους στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες όπου επροπαγάνδιζαν υπέρ της Γαλλικής Επανάστασης, συνηγορούν ότι πρόκειται για άτομα σε εγρήγορση πολιτική και διαμορφωμένους πολιτικούς προβληματισμούς και σχεδιασμούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Λάιος, *Οι αδελφοί Μαρκίδες Πουλίου, ο Γεώργιος Θεοχάρης και άλλοι σύντροφοι του Ρήγα, Ανέκδοτα έγγραφα από τα Αρχεία της Βιέννης*, ανάπτυπο από το ΔΙΕΕ, τ. 12 (1957), 202-270· Αικατερίνη Κουμαριανού, «Ενέργειες του Κωνσταντίνου Σταμάτη για την απελευθέρωση της Ελλάδος (1798-1799)», *Πρακτικά Τρίτου Πανοιού Συνεδρίου* (1965), τ. Α΄, Αθήνα 1967, σ. 154-174· Β.Π. Παναγιωτόπουλος, «Προτάσεις του Π. Μαρκίδη Πούλιου για εγκατάσταση ελληνικής τυπογραφίας στην Ιόνιο Πολιτεία (1800)», *ό.π.*, σ. 292-297· Α. Βρανούσης, *Εφημερίς. Η αρχαιότερη ελληνική εφημερίδα... Βιέννη 1791 -1797*, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών / Κέντρον Ερευνών του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού, 1995 (βλ. ιδίως τον τ. Α΄): Αικατερίνη Κουμαριανού, *Ο Ελληνικός προεπαναστατικός Τύπος, Βιέννη-Παρίσι (1784-1821)*, Αθήνα, Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, 1995.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Μαρκίδης, Βίας

(Λεμεσός, 1907 - Λευκωσία, 1975), Νομικός και δημοσιογράφος. Μετά την αποφοίτηση του από το Παγκύπριο Γυμνάσιο σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1931). Άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου στη Λευκωσία από το 1931 έως το 1935. Την ίδια χρονιά μπήκε στο δημοσιογραφικό επάγγελμα και ανέλαβε ως συνδιευθυντής την έκδοση της εφ. **Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, τον οποίο εξέδιδε ο πεθερός του Κωνσταντίνος Α. *Κωνσταντινίδης. Το 1950 προσελήφθη από τον δήμαρχο Λευκωσίας Θεμιστοκλή Δέρβη ως διευθυντής της εφ. **Εθνος* και το 1958 ανέλαβε ως πολιτικός αρθρογράφος της εφ. **Ελευθερία*.

Διετέλεσε μέλος του Εθναρχικού Συμβουλίου και του Γραφείου Εθναρχίας από το 1949 μέχρι της ανακηρύξεως της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960. Μετά την ανακήρυξη ο πρόεδρος Μακάριος τον διόρισε από τον Οκτώβριο 1960 γενικό διευθυντή του ΡΙΚ (Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου), θέση από την οποία αφυπρέτησε το 1967. Συνέχισε όμως να εργάζεται για μερικά ακόμα χρόνια ως συντάκτης στο δελτίο ειδήσεων της τηλεόρασης του ΡΙΚ. Κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγανιστών, 1955-1959) συνελήφθη ως

πολιτικός κρατούμενος και εκρατήθη στα κρατητήρια Κοκκινοτριμιθιάς. Υπήρξε επίσης ως πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών Κύπρου. Ως δημοσιογράφος, και κυρίως αρθρογράφος, έχαιρε μεγάλης εκτίμησης από τους συναδέλφους του. Δημοσίευσε μεγάλο αριθμό άρθρων επί πολιτικών, νομικών, εκκλησιαστικών και εκπαιδευτικών θεμάτων σε κυπριακές και ελληνικές εφημερίδες, τα οποία υπέγραφε ως «Β.Ι.Μ.».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Ελευθερία*, 29 Σεπτ. 1960· Φρίξος Βράχας, «Βίος Μαρκίδη», *Πνευματική Κύπρος*, τ. 1Ε' (Ιούν.-Ιουλ. 1975), 275· Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 48· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001, σ. 211-212.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Μάσκα

Αστυνομικές περιπέτειες. Αθήνα, 1935-1938. περ. Α', αρ. τχ. 1-128 και 1946-1950. περ. Β', αρ. τχ. 1-188. Την περ. Α' εξέδωσε συνολικά 129 τχ., καθώς μετά το τχ. 42 κυκλοφόρησε την ίδια εβδομάδα ένα εμβόλιμο τχ., το 42ε, για λόγους ανταγωνιστικούς προς το τότε «αντίπαλο» π. *Μυστήριο*. Στην περ. Α' εκδότης ήταν ο Μ. Σαλιβέρος και διευθυντής ο Α. *Μαγγανάρης, ενώ στην περ. Β' εκδότες ήταν οι αδελφοί Ρόδη και διευθυντής παρέμεινε ο Α. Μαγγανάρης. Εβδομαδιαίο. εξήντα οκτώ σελίδων, εκτός από μερικά τχ. της περ. Β' (ογδόντα τεσσάρων σελίδων) και από τα τχ. 113-130 (πενήντα δύο σελίδων, υπήρχε όμως ένθετο ακόμη ένα περιοδικό, η *Μασκοίλα*), διαστάσεων 22x15 εκ. (περ. Α') / 21x14 εκ. (περ. Β'). Τιμή τεύχους: 4 δρχ. (περ. Α'), 2000 δρχ. (περ. Β'). Σήμα του ήταν μία μάσκα με ένα σπιλέτο στο μάτι της, ενώ στη συνέχεια τη δέση του σπιλέτου πήρε ένα φτερό γραφής. Είχε έγχρωμο εξώφυλλο και διχρωμες εικόνες εσωτερικά (περ. Α'). Τα τχ. 29-60 της περ. Β' είχαν έγχρωμες λιθογραφίες και στις εσωτερικές σελίδες. Επίσης, την περ. Β' περιείχε εικόνες από ξένα περιοδικά, αλλά και ελληνικά σκίτσα (Μιχάλης *Γάλλιας, δημιουργός του αστείου ήρωα «Μπάμπος ο κηρύτσοπος»). Β. *Απτόσογλου από το τχ. 76 και μετά, Α. Κοντόπουλος κ.ά.). Συνεχίστηκε και με άλλους τίτλους: *Σφίγγα*. Αθήνα 1950-1951, αρ. τχ. 1-40. Εκδότης-διευθυντής: Απ. Μαγγανάρης. Εβδομαδιαίο, αρχικά εκατόν τριάντα δύο σελίδων (αρ. τχ. 1-6) / εκατό σελίδων (αρ. τχ. 7-12) / εξήντα οκτώ σελίδων (αρ. τχ. 13 κ.ε.), διαστάσεων 17x12 εκ. Αριστερά του τίτλου υπήρχε στρογγυλή εικόνα Σφίγγας, δεξιά η γνωστή μάσκα με το φτερό (με αποδείξη της ταυτότητάς του περιοδικού). Τιμή τεύχους: 3000 δρχ. Εξώφυλλο έγχρωμο. Εικόνες από ξένα περιοδικά, αλλά και ελληνών (Β. Απτόσογλου, *Αρχέλαος κ.ά.). Αργότερα επανήλθε στον αρχικό τίτλο *Μάσκα* με νέο υπότιτλο: *Εβδομαδιαίο περιοδικό*. Αθήνα, 1955-1958. περ. Γ', αρ. τχ. 1-147. Εκδότης είναι ο Ν. Θεοκρανίδης και διευθυντής ο Απ. Μαγγανάρης. Εβδομαδιαίο, ενενήντα δύο σελίδων (αρ. τχ. 1-26) / εξήντα οκτώ σελίδων (αρ. τχ. 27 κ.ε.), διαστά-

σεων 21x14 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Έγχρωμο εξώφυλλο. Εικόνες από ξένα περιοδικά, αλλά και σκίτσα του Β. Απτόσογλου. *Μασκοίλα Εβδομαδιαίο περιοδικό*. Αθήνα 1958-1959, αρ. τχ. 1-76. Εκδότης διευθυντής: Α. Μαγγανάρης. Εβδομαδιαίο. εξήντα οκτώ σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ. Εξώφυλλο έγχρωμο. Εικονογράφηση: Β. Απτόσογλου. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Ο τίτλος *Μασκοίλα* παρέμεινε μέχρι το τχ. 48, οπότε μετονομάστηκε σε *Λέμμο Κώσιον*. *Μάσκα (Εβδομαδιαίο περιοδικό)*. Αθήνα, 1963-1974. περ. Δ', αρ. τχ. 1-296. Εκδότης: Σπύρος Δαρεμιάς. Διευθυντής: Τζίμμο Κορίνης. Εβδομαδιαίο / δεκαπενθήμερο, ογδόντα τεσσάρων σελίδων αρχικά και εξήντα οκτώ σελίδων μετά το τχ. 200, διαστάσεων 21x14 εκ. Εξώφυλλο έγχρωμο. Μετά από πολλά χρόνια κυκλοφόρησε ξανά ως *Μάσκα. Περιοδικό δράσης και μυστηρίου*. Αθήνα, 1986. περ. Ε', αρ. τχ. 1-56. Εκδότης-διευθυντής: Δ. Χανός. Εβδομαδιαίο, διαστάσεων 21x14 εκ. (τα πρώτα οκτώ τχ.) / 17,5x12,5 εκ. (αρ. τχ. 9 κ.ε.). Εικόνες: Ξένα περιοδικά και σκίτσα του Μιχ. Γάλλια. Εξώφυλλο: έγχρωμο. Τιμή τεύχους: 100 δρχ. (τα πρώτα οκτώ τχ., που είχαν πανελλήνια κυκλοφορία μέσω πρακτορείου), στη συνέχεια 300-600 δρχ. (τυπωνονταν λίγα τχ., περίπου 300 κάθε φορά, που κυκλοφορούσαν μόνο σε συνδρομητές και συλλέκτες). Μετά περίπου από το τχ. 40 ο τίτλος δεν ήταν σταθερός: Άλλοτε *Μάσκα του Μαγγανάρη* - *Ντετέκτιβ* ή *Πίσω απ' τη Μάσκα* κ.ά., ενώ συχνά στο εξώφυλλο

γράφονταν μόνο ο τίτλος της περιπέτειας μαζί με τον ήρωα και τον συγγραφέα, σαν ανεξάρτητο βιβλιαράκι. Στα τέλη της δεκαετίας 1990 επανεκδόθηκε από τις Τεχνικές Εκδόσεις ΑΕ με τίτλο *Η Μάσκα του Τζίμμου Κορίνη*, Αθήνα, 1998, αρ. τχ. 1-5. Αρχισυντάκτης: Τζίμμου Κορίνης, Μηνιαίο, εκατόν ενενήντα έξι σελίδων, διαστάσεων 20,5x13,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1000 δρχ. Νέα μορφή (κομμάτι βιβλία τσέπης με εξώφυλλο έγχρωμο, από χαρτόνι). Εσωτερική εικονογράφηση στα πρότυπα των εικόνων της παλιάς *Μάσκας*, μετά από ειδική επεξεργασία με υπολογιστή.

Η *Μάσκα* θεωρήθηκε σαν το πρώτο «μαγκαζίν» της Ελλάδας. Ο τίτλος αποτελούσε την ελληνική εκδοχή του περίφημου αμερικανικού π. *The Black Mask*, που ήταν ένα από τα πιο επιτυχημένα «φτηνά» περιοδικά αστυνομικής φιλολογοίας που κυκλοφορούσαν με μεγάλη επιτυχία στις ΗΠΑ.

Στην πρώτη περίοδο δημοσιεύτηκαν περιπετειώδη αναγνώσματα, κυρίως αστυνομικά. Οι περιπέτειες ήταν κατά κανόνα αυτοτελείς. Οι περισσότερες ήταν έργα ξένων συγγραφέων, παρμένες από αμερικανικά παρεμφερή έντυπα. Αναφερόταν πρώτα το όνομα του συγγραφέα και μετά ο τίτλος της περιπέτειας. Τα περισσότερα έργα ήταν του αμερικάνου συγγραφέα Μπραντ Χάιους, δημιουργού του δημοφιλούς ήρωα «Ντετέκτιβ Χ», πολλά του Χέρμαν Λάντον με τον αριστοκράτη «Λυποδύτη-Φάντασμα», και του Γκραντ Στόκμτριξ με ήρωα την περίφημη «Αράχνη» (καμιά σχέση με τον ομώνυμο ήρωα των κόμικς). Στον χώρο των γουέστερν ο γνωστός από περιοδικά και κινηματογράφο «Τομ Μιξ», δημιουργημά του Λώρενς Κήτινγκ. Υπήρχαν και περιπέτειες του Λέσλι Τσάρτερς, με ήρωα τον «Σάιμον Τέμπλαρ», τον περίφημο «Άγιο», που όμως τότε λανθασμένα αναφερόταν σαν «Σίμον Τέκλαρ».

Έγραφαν και έλληνες συγγραφείς, όπως ο Ορφέας Καραβίας με το ψευδώνυμο «Φέλιξ Καρ» (δημιουργός του «Μάρτιν Μπεγκ»), η Ειρήνη Καλκάνη (που παρουσίαζε περιπέτειες του «Τομ Μιξ» υπογράφοντας ως «Α. Κήτινγκ»), ο Νίκος Τσεκούρας (με το ψευδώνυμο «Νικ Χάτσετ» δημιούργησε την «Ντετέκτιβ Ζ.Ρ.», τη «γυναίκα με τα χαλυδίνια νεύρα», που εκπροσωπούσε το γυναικείο φύλλο στο κατ' εσχόλην ανδροκρατούμενο περιοδικό). Ακόμα, περιπέτειες του «Πιτσιρίκου», νεαρού ερασιτέχνη αστυνομικού, τύπου «μάγκα», με καλό χαρακτήρα, που σημείωνε αλληπάλληλες επιτυχίες χάρη στο κοφτερό μυαλό του. Κάθε τεύχος είχε μια καταχώριση στην οποία αναφέρονταν ότι: «Στα αναγνώσματα της *Μάσκας* εξαιρούνται πάντοτε τα κατορθώματα και οι ηρωισμοί μόνο των ανδρών που κυνηγούν το έγκλημα, και ποτέ εκείνων που το υποστηρίζουν».

Η «διακήρυξη» αυτή δημοσιεύονταν και στα τεύχη των επόμενων περιόδων.

Στη δεύτερη περίοδο περιλαμβάνονταν έργα των ίδιων ξένων συγγραφέων, και άλλων, πρωτοεμφανιζόμενων. Έτσι το κοινό γνώρισε και αγάπησε αρκετούς νέους ήρωες, όπως τον «Ντετέκτιβ-Φάντασμα», τη «Νυχτερίδα» κ.ά. Συνεργάστηκαν ακόμα αρκετοί έλληνες συγγραφείς (Στέλιος *Ανεμοδουράς, Ηλίας Μπακόπουλος, Ν. Μαράκης, Γιάννης Καμπούρης, Βασίλης Κοχλατζής, Ορφέας Καραβίας), οι οποίοι μεταφράζαν ή διασκεύαζαν κείμενα ξένων συγγραφέων. Αρκετοί απ' αυτούς έγραψαν περιπέτειες γνωστών ξένων ηρώων, και υπέγραψαν με το όνομα του πραγματικού συγγραφέα. Δημοσιεύτηκαν ακόμα (για πρώτη φορά) περιπέτειες επιστημονικής φαντασίας, καθώς και εικονογραφημένες ιστορίες (κόμικς) στο οπισθόφυλλο. Τώρα αναφερόταν κατ' ευθείαν ο ήρωας κάθε περιπέτειας και ακολουθούσε ο τίτλος της, ενώ το όνομα του συγγραφέα υπήρχε στις εσωτερικές σελίδες. Αυτό συνεχίστηκε και στις επόμενες περιόδους. Η δεύτερη περίοδος χαρακτηρίστηκε ως «χρυσή», από την καλή ποιότητα εκτύπωσης και τη μεγάλη ποικιλία ύλης. Αυτά όμως δεν κράτησαν για πάντα. Έτσι, η έκδοση σταμάτησε μετά την κυκλοφορία του τχ. 188 (Ιούν. 1950). Τότε ο Α. Μαγγανάρης κυκλοφόρησε το π. *Σφήγγα*, που ουσιαστικά αποτελούσε τη συνέχεια της *Μάσκας* και περιείχε περιπέτειες των γνωστών συγγραφέων-ηρώων και ορισμένες αναδημοσιεύσεις απ' τη *Μάσκα* της περ. Α'.

Στην περ. Γ' δημοσιεύονταν περιπέτειες των γνωστών συγγραφέων και ηρώων, και νέες παρουσίες («Λέμμο Κώσιον», ο δημοφιλής ήρωας του Πήτερ Τσέινυ και άλλοι). Έλληνες συγγραφείς ήταν οι Στ. Ανεμοδουράς, Γ. Μαρμαρίδης, Πότης Στρατίκης, Ν. Μαράκης κ.ά. Περιλάμβανε εικόνες από ξένα περιοδικά, υπήρχε όμως και συνεργασία με τον Β. Απτόσογλου. Στη *Μασκούλα* δημοσιεύονταν αρκετές περιπέτειες των γνωστών ηρώων της *Μάσκας*, κατά κύριο λόγο όμως του «Λέμμο Κώσιον», τις οποίες έγραφαν έλληνες συγγραφείς και όχι ο δημιουργός του.

Στην τέταρτη, μακροβιότερη, περίοδο περιλαμβάνονταν πάλι περιπέτειες των γνωστών συγγραφέων με τους ίδιους ήρωες (μερικές αναδημοσιευμένες από την περ. Α'), καθώς και πολλοί πρωτοεμφανιζόμενοι συγγραφείς και ήρωες (π.χ. «ο Τζέιμς Μπροντ», δημιούργημα του Ιαν Φλέμινγκ). Προοδευτικά η ποιότητα έπεσε και η έκδοση σταμάτησε το 1974. Στην πέμπτη περίοδο συνεχίστηκαν οι περιπέτειες παλιών ηρώων, μερικές για πρώτη φορά στη χώρα μας, και άλλες με ήρωες άγνωστους στο ευρύ κοινό. Αρκε-

τές ιστορίες έγραψε ο ίδιος ο εκδότης (Δ. Χανός), υπογράφοντας με διάφορα ψευδώνυμα («Douglas Steel», «James Hunter», «Δημ. Αθηνάϊος» κ.ά.).

Τέλος, η *Μάσκα του Τζιμμο Κορνήν* περιλαμβάνει έργα γνωστών συγγραφέων και ηρώων, σε προσεγγισμένη μετάφραση και επιμέλεια. Η έκδοση ήταν ποιητικά άψογη, ωστόσο, μετά το τχ. 5 σταμάτησε η κυκλοφορία του. Ήρθε το οριστικό τέλος για το θρυλικό περιοδικό που κυριολεκτικά τάραιξε για πάρα πολλά χρόνια τα λιμνάζοντα νερά της αστυνομικής φιλολογίας στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΠΗΓΗ: «Χάρτινοι ήρωες», σειρά τηλεοπτικών εκπαιδευτικών εκπαιδευτικής τηλεόρασης στην ΕΡΤ (1996-1997).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το αστυνομικό μυθιστόρημα και ο Περιοδικός Τύπος*, Αθήνα 1980· Κυριάκος Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & Κόμικς*, Αθήνα 1998· James Hunter [Δ. Χανός], *Pulp Fiction*, Αθήνα 1999· Ν. Ζωικόπουλος, *Τα Χάρτινα Όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Μαστίγιον

Λευκωσία, 31 Οκτ. 1911-19 Δεκ. 1929, αρ. φ. 1-260, Εκδότης, συντάκτης και κατά νόμον υπεύθυνος ο σατιρικός ποιητής Ιωάννης Περγίος, είχε απευθυνθεί στην Αρχιγραμματεία της Βρετανικής Διοίκησης της Κύπρου ζητώντας άδεια «προς έκδοσιν εμμέτρου πολιτικού και σατιρικού φύλλου εν Λευκωσία, υπό τον τίτλον *Μαστίγιον*». Ο τίτλος της εφ. σε κόκκινο χρώμα, εξεδιάστηκε έτσι ώστε ένα χέρι να κρατάει μαστίγιο για να μαστιγώνει μεταφορικά τα κακώς κείμενα. Στην προμετωπίδα της αναγράφεται σταθερά: «Μαστιγιον / που δυο φοραίς τον μήνα κροταλίζει / και πότε πίπτει καυστικός και πότε γαργαλίζει. / Ο Πάννης ο Περγίος εδώ στη Λευκωσία / Το φύλλο θα το γράφη με πένα σκοπτική / -χωρίς ποτέ να δέλη καμιά συνεργασία- / και θ' αφηρά με γέλιο κι' αυτήν την φυλακή. / Ετήσια συνδρομή πέντε μονάχα σελίνια / Και για ξένον κι' Έλληνα / κι' αν την θρῆσκετε φθηνά και λυπάσθε για την φθηνά / Δώστε ... διπλοσέλινα!». Δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη, δίσηλη, διαστάσεων 32x24 εκ. Ετήσια συνδρομή 5 σελίνια. Εκτυπωνόταν στο τυπογραφείο "Λευκωσία" του Εφραίμ Πετριδῆ και αργότερα στο τυπογραφείο "Μουσών" του Υψηλάντη.

Σατιρική εφημερίδα στο στυλ και τη μορφή του *Ρωμῆου του Γεωργ. *Σουρή. Όλες οι πληροφορίες για την ταυτότητά της δίδονται έμμετρα: «Πρώτος αμιδῶς / και παντού ρυθμός / Πρώτον χρόνο λογαριάζω / Κι' ὅλο στίχους αραδιάζω / Μηνός Οκτώβρη τριακοστή και πρώτη / Κι' ὅλοι σαλέπι να πίνωμε του Χιώτη. / Έτος ένδεκα και χίλια κι' εννιακόσια / Και

ταις τσέπαις μας κυττούμε δίχως γρόσια». Έμμετρα δίδεται επίσης και ὅλη η ὕλη της περιλαμβανομένων των ειδήσεων, των σχολίων και των διαφιμώσεων.

Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου του ο Ιωάννης Περγίος δίδει με το χιούμορ που τον χαρακτηρίζει ως εἰς τις προγραμματικές δηλώσεις της: «Πρόλογος λακωνικός / ἴσως δε κι' εκκεντρικός / Αντί στον Πρόλογο μου λόγια να πω πολλά / Και ψέματα ξετσίπωτα / Θα σας εἰπῶ μονάχα πως κάμνω πιο καλά / Να σας εἰπῶ ... τίποτα!» Σε κάθε φύλλο περιλαμβάνεται σχόλιο των τρεχουσών εξελίξεων και γεγονότων κάτω από τον σταθερό τίτλο: «Σουρή κι' Αριστοφάνης / Κι' ο ξεναγός των Πάννης» (Πάννης ασαφῶς είναι ο ίδιος ο Ιωάννης Περγίος). Ο σχολιασμός των γεγονότων γίνεται μ' ἓνα έντεχνο διάλογο ανάμεσα στον Αριστοφάνη, τον Σουρή και τον Περγίο. Ο Περγίος με το δηκτικό του πνεύμα και το πηγάδι χιούμορ του καυτηριάζει τα γεγονότα της εποχής, ιδιαίτερα ὡς καυστικός εἶναι για τους ιερείς και τους Ἄγγλους κατακτητές. Η πρώτη σελίδα κάθε φύλλου αφιερώνεται στο εθνικό θέμα. Αφιερώνονται επίσης ωραία ποιήματα και σε γνωστὰ δημοσιογράφους της εποχής που ἄφησαν την τελευταία τους πνοή, ὡπως λ.χ. το ολοσέλιδο ποῖημα στον δημοσιογράφο – εκδότη του π. *Αυγή* και της εφ. *Εμπρός* Κώστα *Ελευθεριάδη, στο φ. 4.

Συνέχισε ανελλιπῶς την έκδοσή του ἀκάδεκτο, με το ίδιο πάντα σχῆμα και περιεχόμενο. Ολόκληρο το τελευταίο φύλλο είναι αφιερωμένο σε ποιήματα για τον απελευθερωτικό αγώνα και την Παιδεία που πέρασε στα χέρια των Ἄγγλων.

Ο Ιωάννης Περγίος (Λευκωσία, 1882-1930) είχε σπουδάσει στη Γενεὴ νομικά, ὅπου ἔμαθε και την γαλλική γλῶσσα· ασχολήθηκε ὡμως συστηματικά με τη σατιρική ποίηση. Το ποιητικό του ταλέντο ἔγινε γνωστό και ἔξω ἀπὸ τὰ κυπριακά σύνορα γιατί ἔγραψε ποιήματα και στη γαλλική, μερικά ἀπὸ τὰ οποία ἀφῆρσε στους Κλεμανσό και Σάρα Μπερνάρ. Τα πρώτα ποιήματά του δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα *Ακρόπολις των Αθηνών. Εξέδωσε σειρά ποιητικών συλλογών με τον τίτλο "Κυπριακή Μούσα" (1907), "Σχολική Μούσα" (1908) και "Νέα Σχολική Μούσα" (1916, 1931).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΜ, ΑΕΤΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Οι πρώτες εφημερίδες της Λευκωσίας*, Λευκωσία 1997, σ. 55-58· Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 985-997.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ματίες στις Φωτιές

Μηνιαίο περιοδικό. Αθήνα. Δεκ. 1970-1973. Ιδρυτής-εκδότης: Αρχηγείο Πυροσβεστικού Σώματος (Διεύθυνση Μελετών, Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων). Μηνιαίο, τριάντα τεσσάρων ή τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 27x20 εκ., με έγχρωμο εξώφυλλο. Τον Σεπτ. 1973, χωρίς να αλλάξει το σχήμα, τη μορφή και τη διάταξη της ύλης μετονομάσθηκε σε Πυροσβεστική Επιθεώρηση. Διατήρησε την αρίθμηση των τευχών του προκατόχου του, διπλασίασε όμως τις σελίδες του που έφταναν τριεξήντα τέσσερις. Τον Δεκ. 1983 το υπουργείο Δημόσιας Τάξης δέλησε να ενοποιήσει μαζί με τα Σώματα Ασφαλείας και τα περιοδικά που εξέδιδαν, εκδίδοντας την Αστυνομική Επιθεώρηση. Το γεγονός αυτό στάθηκε αφορμή να σταματήσει την έκδοσή της η Πυροσβεστική Επιθεώρηση, παρά τη σθεναρή αντίδραση των πυροσβεστών· το τεύχος 157 στάθηκε το τελευταίο της Πυροσβεστικής Επιθεώρησης της πρώτης περιόδου. Τρία χρόνια αργότερα το περιοδικό επανεκκίδεται με τον ίδιο τίτλο και σχήμα, σαράντα οκτώ σελίδων, καλύπτοντας δίμηνο χρονικό διάστημα. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 100 δραχ., τραπεζιών, οργανισμών, δήμων, κοινοτήτων, εταιρειών και επιχειρήσεων 200 δραχ., εξωτερικού 10 δολ. Γραφεία: οδ. Μουρούζη 4, Αθήνα. Τυπογραφείο: Α.Μ. Κασίμη.

Σκοπός του περιοδικού είναι η συνεχής ενημέρωση των υπαλλήλων του Πυροσβεστικού Σώματος στις εξελίξεις της πυροσβεστικής τέχνης και των επιστημών που σχετίζονται με το λειτουργημά τους, η παροχή προς τους πολίτες οδηγιών προφύλαξης από τον κίνδυνο των πυρκαγιών και άλλων ατυχημάτων και γνώσεων για την αντιμετώπισή τους καθώς και η καταγραφή των καθημερινών πυροσβεστικών δράσεων και της ξεχωριστής εκδήλωσης του πυροσβεστικού βίου. Με το περιοδικό συνεργάστηκαν διακεκριμένα μέλη του Πυροσβεστικού Σώματος καθώς και μέλη της πνευματικής κοινότητας μιας και περιλαμβάνονταν επίσης λογοτεχνικά κείμενα. Δημοσιεύθηκαν επίσης αποσπάσματα από το ανέκδοτο βιβλίο «Πυρ και πυρκαγιά στο διάστημα» του χροών. Ιστορία του Πυροσβεστικού Σώματος» του πυράρχου Β. Ζαφειρόπουλου, καθώς και κείμενα λογοτεχνικού και ιστορικού περιεχομένου του ιστοριοδίφη τ. επιτυραγού. Βύρωνας Δάβου, ενός από τους αξίους υπευθύνους της έκδοσης.

Το πρώτο τεύχος της δεύτερης περιόδου εκδίδεται τον Ιανουάριο 1987, τυπωμένο με την τεχνική της φωτοσύνθεσης και με φανερή πρόθεση να είναι καθαρά επαγγελματικό χωρίς την ποικίλη ύλη της πρώτης περιόδου. Δημοσιεύει έγχρωμες φωτογραφίες και διαφιμώσεις. Σήμερα εξακολουθεί να κυκλοφορεί και αποστέλλεται σε όλους τους πυροσβεστι-

κούς υπαλλήλους του Πυροσβεστικού Σώματος και άλλους ενδιαφερόμενους συνδρομητές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΠΕ, ΕΒΕ, ΕΠΒ/ΠΣΕ.

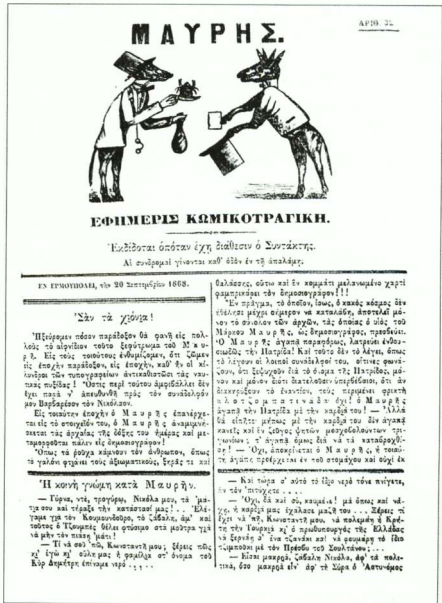
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Κ. Μητροπέτρος, «Περιοδικές Πυροσβεστικές Εκδόσεις», π. Πυροσβεστική Επιθεώρηση, τχ. 26 (Μάρτ.-Απρ. 1991), 8-11 του ίδιου, «1970-2000: τριάντα χρόνια Πυροσβεστική Επιθεώρηση», π. Πυροσβεστική Επιθεώρηση, τχ. 82 (Ιουλ.-Αύγ. 2000), 8-11 του ίδιου, «Ευρετήριο δημοσιευμάτων Πυροσβεστικής Επιθεώρησης 1970-2000», έκδοση π. Πυροσβεστική Επιθεώρηση, Αθήνα 2001.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΩΝ. ΜΗΤΡΟΠΕΤΡΟΣ

Μαυρίς

Εφημερίδα κωμικοτραγική. Εκδόσιμα όποτεν έχη διάθεσις ο Σύντάκτης. Ερμούπολη. < > 1868, αρ. φ. 1-40< >. Χωρίς τακτική περιοδικότητα, τετρασέλιδη, δίσηλη, 28x19,5 εκ. «Αι συνδρομαί γίνονται καδ' οδον εν τη παλάμη». «Τύπος Εθνικού Μέλλοντος».

Το πρωτοσέλιδο κείμενο του φ. 32 (20 Σεπτ. 1868) με τίτλο «Σαν τα χιόνια» εξηγεί τους λόγους της επανεμφάνισης του περιοδικού, ενώ συγχρόνως επιβεβαιώνει τα μεγάλα κενά στην έκδοση και τον συνολικό αριθμό τευχών του κατά τα τρία έτη της κυκλοφορίας του, που δεν ξεπερνούν τα 40. Το ζήτημα

της Κρήτης κατά τον συντάκτη του *Μαυρή* ήταν η αφορμή της επανέκδοσης, διότι. «ο *Μαυρής* αγαπά παραφόρως την πατρίδα! Και τούτο δεν το λέγει όπως το λένουν οι λοιποί συνάδελφοί του, οίτινες φωνάζουν ότι ξεψιγούν δια το όνομα της Πατρίδος, μόνον και μόνον διότι διατελούν υπερβέβαιοι, ότι αν διακηρύξουν το εναντίον, τους περιμένει φρικτή κλοτσομπανιάδα». Τα τεύχη που βρέθηκαν αφορούν το έτ. Γ' και πρόκειται μάλλον για το τέλος της έκδοσης, τον Σεπτέμβριο 1868.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ΛΑ'), 20 Σεπτ. 1868, αρ. φ. 32).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 223· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γαιιογοραρίας, 3000 χρόνια αμφοσθήτησης*, Αθήνα, εκδ. Ποταμός, 2001, σ. 84.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Μαυροειδής, Κωνσταντίνος

(Κοτύλιο Ανδρίτσαινας, τέλη 19^{ου} αιώνα - Λαμία, <;>). Τυπογράφος, δημοσιογράφος. Το 1910 εγκαταστάθηκε στη Λαμία, ίδρυσε τυπογραφείο όπου άρχισε να εκδίδει την αντιβενιζελική εφ. **Σημεία* (1911-1916) και άνοιξε βιβλιοχαρτοπωλείο. Ακόμη διηγήθηκε και πρακτορείο αθηναϊκού Τύπου. Υπήρξε μάλλον αυτοδίδακτος δημοσιογράφος και γνώριζε καλά την τέχνη του τυπογράφου. Απεβίωσε στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, αλλά το τυπογραφείο και το βιβλιοπωλείο λειτουργήσαν και μετά την Κατοχή υπό τη διεύθυνση του συγγενούς του Χαράλ. Τ. Μαυροειδή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, «Βιβλιοπωλεία της Λαμίας, 1836-2002», π. *Φθωτικά Χρονικά* 24 (Λαμία, 2003), 23-26.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Μαύρος Γάτος

Φιλολογικό και λογοτεχνικό περιοδικό. Αθήνα, 1 Ιουν. 1919 - Μάιος 1920, αρ. τχ. 1-12. Διευθυντής: Γεράσιμος Σπαταλάς, Μηνιαίο, δίσητλο, με συνεχή σελιδαριθμηση (σ. 1-160), διαστάσεων 28,5x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 40 λ. (αρ. τχ. 1-8), 50 λ. (αρ. τχ. 9-12). Τυπογραφείο: «Αθηναϊκό Τυπογραφείο». Α. Παπακωνσταντίνου.

Αποκλειστικά λογοτεχνικό, αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος των σελίδων του στην ποίηση και στην πεζογραφία. Οφείλει τον τίτλο του στο ομώνυμο φιλολογικό καφενείο του Γερ. Σπαταλά, στο οποίο συχναζαν πολλοί από τους συνεργάτες του. Εδώ πρωτοδημοσιεύονται ο *Προσκυνητής* του Κ. *Βάρναλης και «Ο ποιητής» του Κ. *Παλαμά (πρώτο κεφάλαιο από την

Ποητική του). Στις μεταφράσεις που δημοσιεύονται σαφής είναι η προτίμηση στην ιταλική λογοτεχνία: L. Ariosto, Giosuè Carducci, Gabriele D'Annunzio, Dante, Ugo Foscolo, Giacomo Leopardi κ.ά.

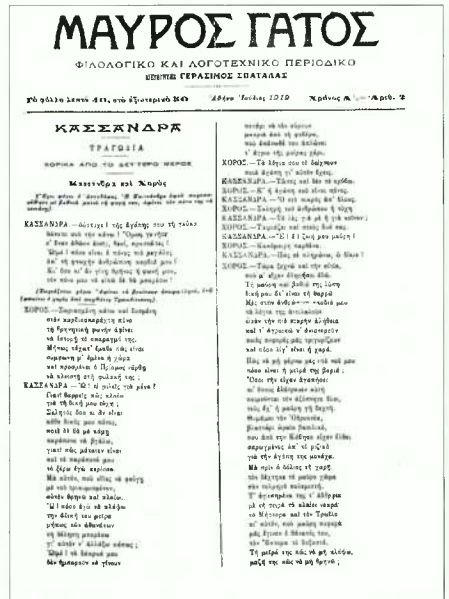
Η κριτική είναι περιορισμένη και, ως επί το πλείστον, ασκείται από τον εκδότη Γερ. Σπαταλά, ο οποίος ασχολείται με το έργο του Σολωμού (αρ. τχ. 2 και 3), τις ελληνικές μεταφράσεις της *Θείας Κωμωδίας* (αρ. τχ. 8) και τον *Κατάλογο* του Κ. Θεοτόκη (αρ. τχ. 7). Επίσης, μεταφράζονται μελέτες για τον Baudelaire (αρ. τχ. 3) και τον Ugo Foscolo (αρ. τχ. 1-12).

Στους συνεργάτες του συμπεριλαμβάνονται οι Κώστας *Βάρναλης, Γιάννης Βλαχογιάννης, Ηλ. Π. Βουτιεριδής, Δημοσθένης Βουτιυράς, Κωνσταντίνος Θεοτόκης, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Λέων Κοκκούλας, Κωστής *Παλαμάς, Κωνσταντίνος Χατζόπουλος κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κάτια Φλεριανού, «Ευρετηριακό του *Μαύρου Γάτου*», π. *Τεύχη του ΕΛΙΑ*, 2 (1989), 125-152; Καραγιώγου (εσοπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α' , σ. 280-282.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΓΙΩΓΟΥ

Η Μάχη

Λευκωσία, 24 Οκτ. 1960 - 15 Νοε. 1980, αρ. φ. 1-5818 και 24 Οκτ. 1992 έως σήμερα [2005]. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Νίκος *Σαμφών. Αρχισυντάκτης: Διομήδης *Γαλανός. Αρχικά εβδομαδιαία (Δευτέρα), καθημερινή (από τις 13 Δεκ. 1960), οκτασέλιδη, εννιάστηλη, διαστάσεων 55,5x42 εκ. Τιμή φύλλου: 75 μιλς στην αρχή, αργότερα 50 σεντς. Τυπογραφείο: ιδιόκτητη.

Πολιτική εφημερίδα που κυκλοφόρησε με την ενδάρτυση του προέδρου Μακαρίου μετά την εγκαθίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας και υποστήριξε τις δυνάμεις που έλαβαν μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα 1955-1959. Κάλυπτε εκτενώς τόσο τις τοπικές όσο και τις παγκόσμιες εξελίξεις. Η ίδια χαρακτήριζε εαυτήν ως «πρωτοποριακό όργανο της λαϊκής δελήσεως και ως μαχητικών φρουρόν των λαϊκών συμφερόντων που δέχεται εις την πρώτην γραμμήν των δημοσιογραφικών αγώνων την προσβολή όλων των φλεγόντων λαϊκών προβλημάτων και την προώδησιν αυτών προς την λύσιν των».

Είχε σημαντικό επιτελείο συντακτών, συνεργατών και ανταποκριτών και μεγάλη κυκλοφορία. Αποτέλεσε φυτώριο πολλών νέων δημοσιογράφων. Με κόκκινο και κίτρινο χρώμα στους τίτλους, ήταν η πρώτη κυπριακή εφημερίδα που εισήγαγε το πλούσιο φωτορεπορτάζ και τις πολυάριθμες αθλητικές σελίδες.

Ύστερα από το πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου 1974 εναντίον του προέδρου Μακαρίου και την παράνομη ανάληψη της προεδρίας της Δημοκρατίας από τον Νίκο Σαμφών, η εφημερίδα υποστήριξε τους πραξικοπηματίες. Μετά τη σύλληψη, καταδίκη και φυλάδευση του Σαμφών στο εξωτερικό, τη διεύθυνσή της ανέλαβε η σύζυγός του, Βέρα Ν. Σαμφών, άρχισε όμως ν' αντιμετωπίζει προβλήματα κυκλοφορίας και ανέστειλε την έκδοσή της στις 15 Νοεμβρίου 1980.

Μετά την απονομή χάριτος στον Νίκο Σαμφών και την επιστροφή του στην Κύπρο επανεκδίδεται στις 24 Οκτωβρίου 1992 και, όπως αναφέρει στο πρωτοσέλιδο άρθρο «Αρρηκτη Ενότητα», «επανεκδόθη και ευρίσκεται ήδη στα χέρια των πολλών χιλιάδων φίλων και αναγνωστών της, που με λακτάρα την περιμέναν έντεκα ολόκληρα χρόνια, και είναι αμέτρητοι οι φίλοι της που έκαναν πραγματικότητα την επανεκδόσή της με την οικονομική συνδρομή τους». Μετά τον θάνατο του Νίκου Σαμφών στις αρχές του 2001 τη διεύθυνση της εφημερίδας ανέλαβε ο γιος του Σωτήρης Σαμφών, ο οποίος είναι βουλευτής του Δημοκρατικού Συναγερμού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Μάχη», Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, τ. Θ', Λευκωσία, εκδ. Φιλόκυπρος, 1988, σ. 370.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Η Μάχη

Όργανο της Ένωσης Λαϊκής Δημοκρατίας (ΕΛΔ), Αθήνα, 1941-1952;> και 1965-1966. Περ. Α': 25 Οκτ. 1941 - 12 Οκτ. 1944, αρ. φ. 1-32· περ. Β': Οκτ. 1944 - Δεκ. 1944· περ. Γ': 11 Οκτ. 1945-<;> περ. Δ': 19 Αυγ. 1946-1949· περ. Ε': 1952 και 1965-1966. Ίδρυτες: τα μέλη της ηγεσίας της ΕΛΔ (ένα από τα ιδρυτικά κόμματα του ΕΑΜ / Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και κυρίως οι Ηλίας Γιαμιώκος, Στράτης *Σωμερίτης, Σταύρος Κανελλόπουλος κ.ά. Διευθυντής-υπεύθυνος: Στράτης Σωμερίτης (έως τα τέλη 1949, με μόνη εξαίρεση την περίοδο της φυλάκισής του το 1946). Μότο: «Ενιαίο σύνθημα, η τριπλή απελευθέρωση: εθνική, πολιτική, κοινωνική». Εβδομαδιαία και για δύο διαστήματα καθημερινή, από δύο μικρού σχήματος σελίδες έως οκτώ μεγάλου. Ο αριθμός των φύλλων είναι ανεξακριβώτος. Τυπωνόταν στα τυπογραφεία «Της Πρώιας» (Στόα Περασόγλου, οδ. Πανεπιστημίου 39) το 1944 και της Στοάς Πάππου από το 1945 έως το 1950.

Κατά την πρώτη περίοδο εκδιδόταν και κυκλοφορούσε παράνομα, περίπου σε 1000 φύλλα. Οι συλλήψεις του τυπογράφου της, ορισμένων συνεργατών της και μελών της οικογένειας Σωμερίτη από την Γκεστάπο το Πάσχα του 1943 δεν οδήγησαν σε διακοπή της έκδοσης. Από την ημέρα της Απελευθέρωσης έως τα «Δεκεμβριανά» (περ. Β΄), η έκδοσή της, νόμιμη, ήταν καθημερινή, με αρχισυντάκτη τον Γ. *Ανδρουλιδάκη και με συνολική κυκλοφορία πάνω από 20000 φύλλα. Την καθημερινή έκδοση ακολουθούσαν τέσσερα φύλλα που κυκλοφόρησαν στα Τρίκαλα Θεσσαλίας (αρ. φ. 78, 79, 80, 81, το τελευταίο με ημερομηνία 11 Φεβρ. 1945), προπαραμονή της συμφωνίας της Βάρκιζας. Στην τρίτη περίοδο εκδίδεται καθημερινά στην Αθήνα, από τις 11 Οκτωβρίου 1945, με νέο υπότιτλο (*Καθημερινό όργανο της ΕΛΔ – Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλάδος*) έως τις 27 Ιουλίου 1946, με αρχισυντάκτη τον Γ. *Καράντζα και με κυκλοφορία λόγω των συνθηκών της τάξης των 2000 φύλλων. Από τις 19 Αυγούστου 1946 έως την άνοιξη του 1949 κυκλοφορεί ως εβδομαδιαία έκδοση με υπότιτλο *Εβδομαδιαία έκδοση του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΛΔ*, ενώ από τον Μάρτη 1950 έως τα τέλη του ίδιου χρόνου (περ. Ε΄) κυκλοφορεί ως καθημερινή έκδοση, με αρχισυντάκτη πάντα τον Γ. Καράντζα. Στη συνέχεια, ακολούθησε μια περιοδική εκδοτική προσπάθεια, όμως με τις δύο διασπάσεις της ΕΛΔ η εφημερίδα μετατράπηκε σε προσωπικό όργανο του Ηλία Τσιριμώκου. Από τις 25 Μαρτίου 1952, αλλάζει ο υπότιτλος: *Εβδομαδιαία πολιτική, οικονομική, πνευματική έκδοση*. Έκλεισε μερικούς μήνες μετά για να επανεκδοθεί, πάντα ως προσωπικό όργανο του Τσιριμώκου από το 1965 έως το 1967.

Γραμμένη σε δημοτική γλώσσα, δημοσίευε φωτογραφίες, σκίτσα και γελοιογραφίες του Ν. *Καστανάκη και ορισμένες καταχωρήσεις: ελάχιστες ιδιωτικές και λίγες κρατικές. Διακρίνεται για τις καινοτομίες της, την προσεγγιγμένη και μοντέρνα για την εποχή της σελιδοποίηση της πρώτης καθημερινής της και μετά της εβδομαδιαίας έκδοσης και την κόκκινη γραμμή κάτω από τον (πλάγιο) τίτλο της. Η διανομή της γινόταν και από μέλη της ΕΛΔ.

Ο κεντρικός τίτλος της του φύλλου της 3ης Δεκεμβρίου 1944 (ημέρα που άρχισαν τα «Δεκεμβριανά») ήταν: «Υπέρτατο καθήκον όλων των Ελλήνων αυτή τη στιγμή είναι να εμποδίσουν το ξέσπασμα εμφυλίου πολέμου». Η *Μάχη* και η ΕΛΔ δεν το πέτυχαν και αυτό καθόρισε και την μετέπειτα πορεία.

Σε ορισμένες ή και σε όλες τις περιόδους συνεργάστηκαν με τη *Μάχη* σημαντικοί πολιτικοί, δημοσιογρά-

φοι και διανοούμενοι: Αλ. Σβώλος, Ηλ. Τσιριμώκος, Αγγ. *Αγγελόπουλος, Νίκος Βέης, Αγγ. Σκελιανός, Γ. *Βλάχος, Ν. Καζαντζάκης, Ασημάκης Πανσελίνας, Γιάννης Τσιριμώκος (Γιάννης *Μαρής), Μανώσος Πλουμίδης, Α. Κουκούλας, Δ. *Ψαδάς, Αλ. Σακελάριος, Λιάνα Σωμερίτη, Ρένα Χριστούλα κ.ά.

Η *Μάχη* ακολουθούσε τη γραμμή της ΕΛΔ για τερματισμό του Εμφυλίου με ειρηνικά πολιτικά μέσα και εκδημοκρατισμό της χώρας. Έπαιξε κύριο ρόλο στην αποκάλυψη της Μακρονήσου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Νοέ. 1942 - Δεκ. 1966).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 223.

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

Η Μάχη

Ανεξάρτητος Εφημερίς Νομού Αργολίδος (πολιτική - αγροτική - οικονομική), Ναύπλιο, 16 Σεπτ. 1962 - 28 Φεβρ. 1963, αρ. φ. 1-19. Ιδρυτής-διευθυντής: Παναγιώτης *Ρούβαλης. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίσηηλη, διαστάσεων 42x31 εκ. Τιμή φύλλου: 1,5 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 72 δρχ., δήμων-κοινοτήτων-οργανισμών 200 δρχ., εξωτερικού 20 δολάρια. Γραφεία: Ναύπλιο, λεωφ. Αμαλίας (Στώα), «τηλ. 7-18». Υπεύθυνος τυπογραφείου: Α.σ. Κοϊνής, οδ. Κοκκίνου 19.

Σκοπός της ήταν η «μόρφωση και η ηθική ανύψωση του λαού [...] η επικράτηση των αληθινών δημοκρατικών ιδεωδών, η εις τον δημόσιον εν γενει βίον αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης, ο ηθικός καθαρισμός και η ηθική ανάπλαση του δημοσίου βίου, η προβολή και υποστήριξη των προβλημάτων και αιτημάτων του πολυπληθέστερου τμήματος του νόμου μας, των αγροτών ως και των λοιπών εργαζομένων εργατών, υπαλλήλων, εμποροεπαγγελματιών, επισημόνων, των συνταξιούχων και, όλως ιδιαίτερος, της νεολαίας» και η εδραίωση «εις τας ψυχάς όλων και περισσότερων συνανθρώπων μας της αποφάσεως όπως αγωνισθώσιν δια την *Ειρήνην*».

Ασκήσε δριμεία κριτική στην αδιαφορία των κυβερνώντων για τα προβλήματα των αγροτών, στην κακή διακυβέρνηση, τη φαυλοκρατία και το κομματικό κράτος. Αποτελεί παράδειγμα ανεξάρτητης και κριτικής αντιμετώπισης των δεξιών κυβερνήσεων της εποχής. Καταδίκασε τη θία και νοθεία που ασκήθηκαν στις εκλογές του 1961 κατά των υποψηφίων του συνασπισμού ΠΑΜΕ (Πανδημοκρατικό Αγροτικό Μέτωπο Ελλάδος).

Τα κύρια άρθρα και τα σχόλια ήταν γραμμένα στην καθαρεύουσα, ενώ τα χρονογραφήματα στη δημοτική. Στην πρώτη σελίδα κάθε φύλλου δημοσιεύονταν το κύριο άρθρο με πολιτικά ή οικονομικά θέματα. Στην ύλη της συμπεριλαμβάνονταν τα «Μαχητικά», σύντομα τοπικά νέα καθώς και χρονογράφημα με κοινωνικά σχόλια, σκέψεις για την ειρήνη, αναμνήσεις από το παλιό Ναύπλιο, κοινωνικά νέα (γεννήσεις, θανάτους, γάμους), διαλέξεις, δικαστικά νέα, τα προγράμματα των κινηματογράφων, μικρές αγγελίες και επιστολές αναγνωστών. Μεγάλη έκταση κάλυπταν ειδήσεις για αγροτικά ζητήματα, με υπεράσπιση των καπνοπαραγωγών, τοματοπαραγωγών και παραγωγών εσπεριδοειδών. Δημοσίευσε σε συνέχειες μεγάλη έρευνα για την Κοινή Ευρωπαϊκή Αγορά και τα γεωργικά προϊόντα της Ελλάδας. Κοινωνικά και πολιτικά ευαισθητοποιημένη αναφέρθηκε συχνά σε θέματα που αφορούν στα δικαιώματα του παιδιού, με παραδείγματα καταπίεσης των δικαιωμάτων του στην Ελλάδα και δημοσίευε καταγγελίες πολιτικών κρατούμενων. Τάχθηκε υπέρ της κουδανικής επανάστασης του Φιντέλ Κάστρου.

Ιδιαίτερα πρέπει να τονιστεί η τρίτη σελίδα «Ζωή-Τέχνη» που περιείχε θέματα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά, στη διαμόρφωση της οποίας συμμετείχε ενεργά η σύζυγός του, Τερέζα, οδοντίατρος και ποιήτρια. Ο αναγνώστης μπορούσε να βρει εκεί πληθώρα ποιητών: Άγγελος Σικελιανός, Νικηφόρος Βρεττάκος, Γιάννης

Ρίτσος, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Κώστας Βάρναλης, Ναπολέων Λαπαθιώτης, Κωστής Παλαμάς, Γεώργιος Σουρής, καθώς και αναπλιώτες ποιητές, όπως ο Τάκης Δημόπουλος και ο Νίκος Καρούζος. Δημοσιεύτηκε αφιέρωμα στον συνδότη Γιάννη Ξενάκη και στίχοι του κογκολέτου ποιητή και πολιτικού Πατρίς Λουμούμπα. Πέρα από την ποίηση η σελίδα ασχολήθηκε γενικότερα με το βιβλίο· σε κάθε φύλλο, ο αναγνώστης είχε τη δυνατότητα να διαβάσει αποσπάσματα από κλασικά έργα, όπως *Ο εχθρός του λαού* του Ερρίκου Ύπεν, σε διασκευή Τερέζας Ρούβαλη (υπέγραφε με τα αρχικά «Θ.Ρ.») κ.ά.

Στους συνεργάτες της συμπεριλαμβάνονταν ο Δ.Κ. Δρούζας ή «Γραμμέτζος», ο νομιατρος Αργολίδας Α.Χ. Τσίλης, ο θουλευτής του ΕΑΚ (Εθνικό Αγροτικό Κόμμα) Θ. Γιαννόπουλος, για συνεταρτιστικά θέματα.

Εξαιτίας οικονομικών δυσχερειών και πολλαπλών πιέσεων ο εκδότης *της Μάχης* διέκοψε την έκδοσή της και μετανάστευσε στο Βελγικό Κογγό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχείο Ν. Αργολίδας, ΔΚΒΝΠ. Ιδιωτική συλλογή Γ. Ρούβαλη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΓΠ. Ρούβαλης (επιμ.), *Τ.Γ. Ρούβαλης, Άρθρα και χρονογραφήματα στη "Μάχη", 1962-1963*, Ναύπλιο 2003· Χ. Κουλούρης, «Τάκης Ρούβαλης, Άρθρα και χρονογραφήματα» (βιβλιοκρισία), π. *Νέα Σκέψη*, τχ. 467 (Μαης 2004), 272· Χλόη Κ. Μουρίνη, «Τα φύλλα», π. *Το Δέντρο*, τχ. 133-134 (Απρ.-Ιούν. 2004), 251· Β. Δωροσίτης, «Ασύστατα και συστηνόμενα», εφ. *Τα Νέα της Αργολίδας*, 27 Απρ. 2004, σ. 4 (όπου αναφορά και στον Τάκη Ρούβαλη)· Γ. Αντωνίου, «Βιβλιοκρισίες» *Ναυπλιακά Ανάλεκτα*, τ. V (2004), 670-672.

ΓΡΗΓΟΣ ΡΟΥΒΑΛΗΣ

Ο Μαχητής

Όργανο του Γραφείου του Εσωτερικού της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. Αθήνα, 1 Μαΐου 1968 – Μάρτ. 1974 (από το 1972 εκδιδόταν στην Ιταλία). Αλλαγές τίτλου και υποτίτλων: *Ρίζοσπαστής (Μαχητής)*, Όργανο του Γραφείου της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. [1 (6) Νοέ. 1968], *Ρίζοσπαστής (Μαχητής)*, Όργανο του Γραφείου της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. (Εσωτερικού), [3 (8) Γενάρης 1969], *Ρίζοσπαστής (Μαχητής)*, Όργανο του Γραφείου της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. [13-14 (18-19) Νοέ.-Δεκ. 1969], *Ρίζοσπαστής (Μαχητής)*, Όργανο του Γραφείου της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. (Εσωτερικού), [29 (34) Μάρτης 1971]- 65 (Μάρτης 1974). Μότο: «Ενότητα-Οργάνωση-Πάλη, Κάτω η δικτατορία – Ζήτω η αντίσταση». Από τον Ιανουάριο 1969 προστίθεται το «Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε», ενώ στα στοιχεία της έκδοσης εισάγεται και το Νέα περίοδος, Μηνιαίο, με νέα αρίθμηση όταν αλλάζει τίτλο, συνήθως τετρασέλιδο, τρισέλιδο, 32x23,5 εκ. Τιμή δεν αναγράφεται. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Αρτέμις Ιωαννίδης.

Αποτελεί ένα από τα μακροβιότερα αντιδικτατορικά παράνομα έντυπα. Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε τον Μάιο 1968, στην Αθήνα, και το τελευταίο τον Μάρτιο του 1974. Ήδη, όμως, τον Απρίλιο του 1972 το έντυπο εκδιδόταν στην Ιταλία και κυκλοφορούσε παράνομα στην Ελλάδα.

Οι αλλαγές στον τίτλο και στον υπότιτλο του παράνομου εντύπου είναι ενδεικτικές των γενικότερων εξελίξεων στο ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα την περίοδο αυτή. Το Νοέμβριο 1968, μετά τη διάσπαση του ΚΚΕ, προστίθεται στον τίτλο ο όρος *Ριζοσπάστης* παραπέμποντας στην ιστορική κομμουνιστική εφημερίδα. Το έντυπο από όργανο του Γραφείου του Εσωτερικού της Κεντρικής Επιτροπής (Κ.Ε.) του ΚΚΕ εμφανίζεται πλέον ως όργανο του Γραφείου της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ και στη συνέχεια του ΚΚΕ εσωτερικού, το οποίο διατήρησε όλη την περίοδο την πολιτική και οργανωτική ευθύνη της έκδοσής του.

Η μαρτυρία του υπεύθυνου του παράνομου τυπογραφείου του *Ριζοσπάστη Μαχητή*, καθώς και άλλων εντύπων που εξέδιδε το ΚΚΕ εσωτερικού και το ΠΑΜ, Αρτέμη Ιωαννίδη προσφέρει πολύτιμα στοιχεία για την ιστορία του φύλλου. Το παράνομο τυπογραφείο στεγάστηκε σε σπίτι στο Παλαιό Φάληρο. Τα πρώτα φύλλα γράφτηκαν σε γραφομηχανή και αναπαρήχθησαν σε πολύγραφο, ενώ αργότερα χρησιμοποιήθηκε ένα πρωτόγονο τυπογραφείο. Το τιράζ ξεκινούσε από τα 250 έντυπα και έφτανε έως τα 1000 σε περιπτώσεις συλλήψεων ή σημαντικών πολιτικών γεγονότων. Τα φύλλα παραδίδονταν σε «συνδέσμους», οι οποίοι αναλάμβαναν την περαιτέρω διακίνησή τους, ενώ κάποια στέλνονταν μέσω του ταχυδρομείου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Η ύλη του εντύπου συγκεντρωνόταν από τον εκάστοτε υπεύθυνο που είχε ορίσει το κόμμα. Την ευθύνη του πρώτου φύλλου είχε ο Μπάμπης Δρακόπουλος, ο οποίος είχε αναθέσει στον Ιωαννίδη και την έκδοση της εφημερίδας. Στη συνέχεια ανέλαβε ο Νίκος Καρράς έως τον Ιούνιο του 1969 και έπειτα οι Μήτσος Παρτσαλίδης και Βαρθής Βαρθινογιάννης, ο οποίος συνέχισε μόνος του μετά τη σύλληψη του πρώτου (Οκτώβριος 1971). Ακολούθησε ο Λεωνίδας Τζεφρώνης (Ιανουάριος- Απρίλιος 1972), έως ότου ο Ιωαννίδης μετακινήθηκε στην Ιταλία, όπου και συνέχισε την έκδοση.

Η ύλη της εφημερίδας δημοσιεύονταν, εύλογα, ανυπόγραφα. Ένα σημαντικό τμήμα καταλάμβαναν κείμενα του ΚΚΕ εσωτερικού, του ΠΑΜ και άλλων αντιδικτατορικών οργανώσεων: διακηρύξεις, αποφάσεις συλλογικών οργάνων, ανακοινώσεις, άρθρα

ηγετικών στελεχών (Α. Μπριλλάκης, Μ. Θεοδωράκης κ.ά) δημοσιεύονταν, συνήθως, πρωτοσέλιδα. Στη θεματολογία του εντύπου κεντρική θέση είχε ο αντιδικτατορικός αγώνας στο εσωτερικό και στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, με ιδιαίτερη έμφαση στις ενέργειες του ΠΑΜ και των συγγενών προς αυτό οργανώσεων. Οι επαφές μεταξύ των αντιδικτατορικών οργανώσεων και οι προσπάθειες για την σύμπτυξη κοινού αντιστασιακού μετώπου απασχολούν τους συντάκτες της εφημερίδας. Στην τέταρτη σελίδα υπό τον τίτλο «Το μέτωπο της αντίστασης» φιλοξενούνταν ειδήσεις και πληροφορίες από την αντίσταση στην Ελλάδα, όπως είχαν συγκεντρωθεί από τον παράνομο μηχανισμό, και στο εξωτερικό: παράνομες αφισοκολλήσεις και διαμαρτυρίες -ιδιαίτερα στα πρώτα φύλλα όταν η αντιδικτατορική δράση ήταν περιορισμένη-. διαδηλώσεις στην Ελλάδα και στον κόσμο, φοιτητικές κινητοποιήσεις, δηλώσεις συμπαραστάσης και διαμαρτυρίας ξένων επισήμων, δυναμικές ενέργειες. Προβάλλονταν, επίσης, οι δίκες και ιδιαίτερα οι απολογίες των κατηγορουμένων, όπως εκείνες των Μπ. Δρακόπουλου και Δ. Παρτσαλίδη, ενώ υπήρχαν συνεχείς καταγγελίες της χούντας για τη γενική πολιτική της, ιδιαίτερα στο ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με αναφορές στα βασανιστήρια ή στην κατάσταση της υγείας των πολιτικών κρατουμένων.

Ένα σημαντικό τμήμα της κεντρικής αρθρογραφίας της εφημερίδας αφιερώθηκε στη διάσπαση του ΚΚΕ, το 1968. Η πολιτική τοποθέτηση της εφημερίδας εκδηλώθηκε, από πολύ νωρίς, με άρθρα και σχόλια πολεμικής εναντίον των «διασπαστών». Αρκετά από αυτά τα σχόλια δημοσιεύθηκαν στη μόνη στήλη «Η σκοπιά μας», στην τρίτη σελίδα, μαζί με άλλα εναντίον του καθεστώτος και των εκπροσώπων του.

Ο *Ριζοσπάστης Μαχητής* αποτελεί πολύτιμη πηγή για τον αντιδικτατορικό αγώνα, καθώς στις σελίδες του, πέρα από πολιτικές θέσεις και απόψεις, αποδησαυρίζονται εκ των έσω πολύτιμες μικρές ειδήσεις και πληροφορίες για τον αγώνα εναντίον του καθεστώτος από την πρώτη, σχεδόν, στιγμή της επιβολής του έως την πτώση του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρτέμης Ιωαννίδης, «Ένα παράνομο τυπογραφείο στις μέρες της δικτατορίας», *Αρχιστάσιο* 8 (Μάιος 2006), σ. 97-104. Το πλήρες σώμα του εντύπου έχει αναπαράξει στο *Αρχείο παράνομου αντιστασιακού εντύπου 1967-1974: ΚΚΕ εσωτερικού, Ε.Δ.Α., Π.Α.Μ., Ρήγας Φεραίος, ΚΚΕ εσωτερικού, κ.χ.*

ΒΑΓΓΕΛΛΗΣ ΚΑΡΑΜΑΝΟΛΑΚΗΣ

Μεγάλη Ελλάς

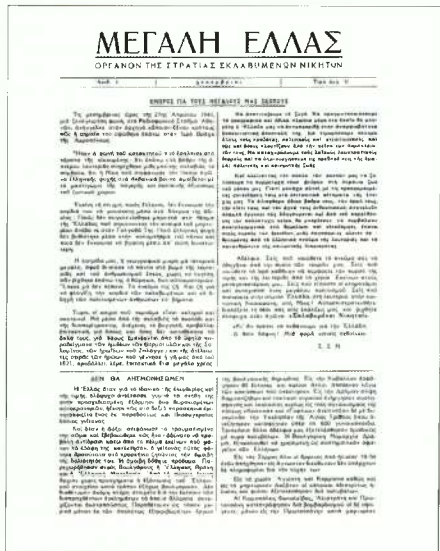
Όργανον της Στρατιάς Σκλαβωμένων Νικητών. Αθήνα, Δεκ. 1941 - Σεπτ. 1943, περ. Α', αρ. φ. 1-19 και 1944 - Φεβρ. 1945, περ. Β', αρ. φ. 20-94. Ιδρυτής: Κωνσταντίνος Περρίκος. Μότο: «Αγών επικρατήσεως των τιμών ελληνικών ιδεωδών». Άλλοι υπότιτλοι: 'Όργανον της Στρατιάς Σκλαβωμένων Νικητών. (Α.Δ.) (αρ. φ. 12-21)'· Επίσημον Όργανον της ΕΔΕΕ (Ζέφας) (αρ. φ. 19, 1944)'· Επίσημον Όργανον της Κεντρικής Επιτροπής της Εθνικής Δημοκρατικής Ενώσεως Ελληνοπαίδων (ΕΔΕΕ) (αρ. φ. 21-34), με άλλες παραλλαγές στη συνέχεια. Τα φ. 1 και 9 κυκλοφόρησαν πολυγραφημένα. Δεκαπενθήμερο ή μηνιαίο αρχτά, χωρίς τακτική περιοδικότητα κατόπιν καθημερινό μετά την Απελευθέρωση, δίσητλο / επτάσητλο / εξάσητλο, ποικίλων διαστάσεων. Τιμή τεύχους: 10 δρχ., θα φτάσει με τον πληθωρισμό στα 250 δισ. δρχ. (αρ. φ. 31) και θα καταλήξει στις 20 δρχ. στα τελευταία φ. (αρ. 63-94). «Εκδίδεται δις της εβδομάδος υπό την διεύθυνσην επαγγελματιών δημοσιογράφων» (αρ. φ. 19, 1944)· «Υπεύθυνος: Ι. Ιπποκράτης» (αρ. φ. 25)'· «Διευθυντής: Ιω. Λαζάρους» (αρ. φ. 27-84).

Κυκλοφόρησε ως έντυπο της αστικής αντιστασιακής οργάνωσης ΣΣΝ (Στρατιά Σκλαβωμένων Νικητών), που ήταν μία από τις πρώτες «αστικές» αντιστασιακές οργανώσεις της Αθήνας, και διαπνεύσταν από ένα πνεύμα πρώιμης αντίστασης, όπως υπαδείκνυε και το όνομά της. Ο ιδρυτής της ήταν απότακτος αξιωματικός και όραμά του ήταν η στρατιωτική συνέχιση του πολέμου. Παρ' όλα αυτά η οργάνωση δεν κατόρθωσε να αναπτύξει ένοπλη δράση και βασική δραστηριότητά της στάθηκε η έκδοση της εφημερίδας της.

Πρόκειται για ένα από τα πρώτα παράνομα αντιστασιακά έντυπα που κυκλοφορούν στην Αθήνα με συχνότητα περίπου μία φορά τον μήνα. Στα φ. 1-12 (Οκτ. 1942) τα άρθρα καλούν σε αγώνα εναντίον της κατάκτησης της χώρας. Από το φ. 13-19 γίνεται αισθητή μια ουσιαστική αλλαγή στη γραμμή και στον λόγο της. Ενώ έως τότε ήταν καθαρά αντιστασιακή, από το φθινόπωρο 1942 και μετά το θάρρος πέφτει στον «εσωτερικό αγώνα», δηλαδή στις ενδοελληνικές πολιτικές διαμάχες. Τα άρθρα τείνουν προς μια συντηρητικότερη πολιτική κατεύθυνση, και το όραμα μιας «Μεγάλης Ελλάδας» φέρεται με εγγύηση για το μέλλον της χώρας. Το όραμα αυτό –του οποίου η εξέχουσα σημασία του διακρίνεται και από τον τίτλο της εφημερίδας– υπήρξε ο συνεκτικός ιστός του ιδεολογικού λόγου της παράταξης αυτής καθ' όλη τη διάρκεια της Κατοχής. Η ξενική Κατοχή θεωρείται μια προσωρινή υπόθεση, με ορατό τέλος και το διακύβευμα είναι πλέον η κατοπινή διακυβέρνηση της

χώρας. Στο φ. 15/16 (Ιαν./Φεβρ. 1943) το κύριο άρθρο με τίτλο «Ποιοί είμαστε και τι ζητάμε» συγκραφεί τον χαρακτήρα της οργάνωσης, η οποία στο άρθρο αυτό επαναπροσδιορίζεται. Πρόκειται πια για άλλη οργάνωση. Η ΣΣΝ εμπλέκεται στον πολιτικό αγώνα και φιλοδοξεί να γίνει ένας πολιτικός οργανισμός που θα επιδιώσει και μετά την Απελευθέρωση.

Η πρώτη, λοιπόν, περίοδος είναι αυτή που το έντυπο εμφορείται από το πνεύμα του ιδρυτή της. Από τον Ιούλιο 1942, όταν ο Περρίκος αποχώρησε από την ΣΣΝ και αφοσιώθηκε στην ΠΕΑΝ (Πανελληνίους Ένωσις Αγνωριζόμενων Νέων), άλλα άτομα πήραν στα χέρια τους και την οργάνωση και την εφημερίδα. Το ύφος αλλάζει: η γλώσσα διολισθαίνει

προς την καθαρεύουσα και την πατριωτική ρητορεία αντικαθιστά η πολιτική. Η αρθρογραφία υπηρετεί πλέον αυτόν τον σκοπό. Ενδεικτικό απόσπασμα από το κύριο άρθρο του φ. 15/16, στο οποίο τονίζεται πως ο αγώνας πρέπει να διεξαχθεί κυρίως εναντίον «του εσωτερικού εχθρού που είναι πιο ύπουλος και πιο επικίνδυνος και η συντριβή του θα χρειαστεί τεραστία προσπάθεια σε έντασι, έκτασι και χρόνο.» Το άρθρο θεωρεί ως κύριο εσωτερικό εχθρό τους εκπροσώπους των παλιών αστικών κομμάτων και της δικτατορίας Μεταξά.

Η καθαρά αθηναϊκή αυτή οργάνωση ήταν συνδεδεμένη με ορισμένες γειτονιές της Αθήνας και τον κοινωνικό ιστό τους. Υπήρξε γέννημα-θρέμμα των νοτιοανατολικών προαστίων της Αθήνας (Νέα Σμύρνη-Φάληρο). Στο Φάληρο η ΣΣΝ υπήρξε δραστήρια σ' όλη την Κατοχή, εκδίδοντας, σύμφωνα με την προφορική μαρτυρία του Νίκου Παπαντωνίου, τοπικό έντυπο με τίτλο *Μεγάλη Ελλάς*. *Όργανον της ΣΣΝ (Ανατολ. Περιφέρεια Αθηνών)*. Η έκδοση διακόπτεται με το φ. 94 της περ. Β'.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΜΜ, ΣΦΠ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κύρου, *Σκλαβωμένοι Νικηταί*, Αθήνα 1945· Δ. Γιατόπουλος, *Ιστορία της Κατοχής*, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1965· Αν. Πεπονής, *Προσωπική μαρτυρία*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1970· Γ. Κυριακίδης, *Εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας*, Νέα Σμύρνη 1983 (αναδημοσιεύεται όλο το φ. 9 στη σ. 100-107)· Οντέτ Βαρόν, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Α', εκδ. ΙΑΕΝ, Αθήνα 1987· Α. Λ. Ζαούσης, *Οι δύο όχθες 1939-1945*, Αθήνα, εκδ. Πατάχησης 1987· ΠΕΑΝ, *Τι πιστεύουμε. Δόξα, Μεγάλη Ελλάς*, Αθήνα, εκδ. Διογένης 2000 (ανατύπωση της εφημερίδας)· Ευάνθης Χατζηβασιλείου, ΠΕΑΝ, Αθήνα, εκδ. Συλλόγου προς Διάδοσιν Οφελίμων Βιβλίων, 2004.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΟΝ-ΒΑΣΑΡ

Μεγάλη Ελλάς

Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς των Φιλελευθέρων Αρχών. Θεσσαλονίκη, 1919-1921. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Βασίλειος Α. *Μεσολογγίτης, Καθημερινή, διαέλιδη / τετρασέλιδη, εξάστηλη, ποικίλων διαστάσεων. «Όροι Συνδρομής: Ετησία Δραχμάς 40, Εξάμηνο 25, Επαρχιών 30. Αι συνδρομαί πάσαι προπληρώνονται». Τυπογραφείο: ιδιόκτητο. Γραφεία: οδ. Εθνικής Αμύνης 33 (μετά την πυρκαγιά του 1917).

Ήταν συνέχεια της εφ. *Ελλάς και μετονομάσθηκε σε *Μεγάλη Ελλάς* εξαιτίας διαμάχης που ξέσπασε μεταξύ των στελεχών του Κόμματος των Φιλελευθέρων για το αν θα υποστηριζόταν ή όχι ο δημοτικός σύμβουλος Νικόλαος Μάνος για την προεδρία του δημοτικού συμβουλίου Θεσσαλονίκης. Δεν μπορεί να καθορισθεί με ακρίβεια πότε άλλαξε ο τίτλος της εφημερίδας. Ωστόσο, από το γεγονός ότι την 1^η Νοεμβρίου 1919 είχε εκδοθεί το φύλλο της, μπορεί να θεωρηθεί ότι η μετονομασία έγινε στο τέλος Σεπτεμβρίου 1919.

Λίγες ημέρες μετά την αλλαγή του τίτλου η *Μεγάλη Ελλάς* κατάγγειλε το *Φως για τα υπονοούμενα και τις διφορούμενες λέξεις ενός άρθρου του και προκάλεσε την παραπομπή του διευθυντή του Θ. *Χατζηγώγου στο στρατοδικείο, που τον καταδίκασε. Πρόκειται για τη «Δίκη του Αγίου Δημητρίου», όπως έμεινε στην ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης. Ο Χατζηγώγος

καταδικάσθηκε σε φυλάκιση ενός έτους και αποφυλακίστηκε με βασιλική χάρη τον Μάρτιο 1920.

Με ιδιοκτήτη τον Μεσολογγίτη, σημειώνει ο Άρ. *Χασοφτόγλου, η *Μεγάλη Ελλάς* έγινε «μεγαλόστομος και θαρραλέον θήμα κήρυκος των προγραμματικών ιδεών του Κόμματος των Φιλελευθέρων». Αντίθετα, ο μετέπειτα βουλευτής και υπουργός Αύγουστος Θεολογίτης, που διετέλεσε για ένα διάστημα αρχισυντάκτης της, αναφέρει ότι η κυκλοφορία της δεν ικανοποίησε τον Μεσολογγίτη, που απέδιδε την ευθύνη στον αρχισυντάκτη του. Ο Θεολογίτης τότε, χωρίς να συνεννοηθεί με κανέναν, κατασκεύασε και δημοσίευσε μια πλαστή και συγκινητική συνέντευξη με τον έκπτωτο βασιλιά Κωνσταντίνο εξ αιτίας της οποίας παραπέμφθηκε στο στρατοδικείο που, όμως, τον απάλλαξε ενώ η εφημερίδα αντιμετώπισε προβλήματα.

Η *Μεγάλη Ελλάς* συνέχισε την ανοδική κυκλοφοριακή και μαχητική της πορεία, με εντυπωσιακή παρουσία στην προεκλογική περίοδο του 1920. Τη νύχτα των εκλογών της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920, ομάδες αντιβενιζελικών διαδηλωτών, εορτάζοντας τη νίκη τους, κατέστρεψαν τα φρουρούμενα γραφεία της. Τα τυπογραφικά στοιχεία διασκορπίστηκαν στην οδό Εθνικής Αμύνης έως τον Λευκό Πύργο. Είναι χαρα-

κτηριστικό το σχόλιο που δημοσίευσε ο φανατικά αντιβενιζελικός *Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος στις 9 Νοεμβρίου 1920: «είναι ζήτημα τιμής η επανέκδοσις της "Μεγάλης Ελλάδος" αφού ο Βασ. Μεσολογγίτης κρύβεται υπεύκωτος εις διαδόσεις καλοθελητών».

Πράγματι, επανεκδόθηκε μετά από τέσσερις μήνες, τον Μάρτιο 1921, αφού αγοράστηκαν τυπογραφικά στοιχεία και εξασφαλίστηκε πιεστήριο. Είχαν προηγηθεί διαφημίσεις για την επανέκδοση. Ο Βασ. Μεσολογγίτης αναφέρει: «Τον Μάρτιον ήρχισα την επανέκδοσιν. Συνεργάτας είχα τον Πέτρον *Λούβαρηλ και τον Μιχ. Καρακωνσταντίνου. Το πρώτον φύλλον εξεδόθη μαχητικώτατον. Με ένα άρθρον πύρινον το οποίον εκαλούσε την Κυβέρνησιν να... παραιτηθή διότι ωδηγούσε την Ελλάδα εις την καταστροφήν εν Μικρασία και με ένα σκίτσον, το οποίον παρουσίαζε τον Βενιζέλον ανατέλλοντα ως ήλιον και τους τότε κυβερνήτας θαμβωμένους και πίπτοντας καταγής. Το ίδιο θράδν έγινε απειλητική εκδήλωσις προ των γραφείων [...]. Το πράγμα επανελήφθη και τα άλλα θράδνα και επιτέλους μας έσπασαν μερικά τζάμα κω των γραφείων [...]. Αυτά είχαμε καθημερινώς ή μάλλον καθηθεραδυνώς πλέον. Δυστυχώς ή ευτυχώς εκλήθησαν μερικά ηλικία υπό τα όπλα. Και έτσι αναγκάσθηκα να εγκαταλείψω την "Ελλάδα" δια να παρουσιάσω εις το έμπεδον». Δεν προσδιορίζεται ποτέ έγινε αυτό, που σήμανε και τη διακοπή της έκδοσης της εφ. *Μεγάλη Ελλάς*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Αστ. Συνάπτου (1919). Ιδιωτική συλλογή Μ. Κανδυλάκη (1 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασοριτζόγλου, «Ο Τύπος εν Θεσσαλονίκη επί Τουρκοκρατίας και σήμερα», στον *Μεγάλο Οδηγό Θεσσαλονίκης και περιχώρων 1932-33*, Β. Μεσολογγίτης, «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκη», εφ. *Ελεύθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 26 Μαΐου 1934, Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 194-202.

ΜΑΝΘΑΙΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια

Φιλολογικόν περιοδικόν. Αθήνα, 28 Φεβρ. 1926 - 10 Μαρτ. 1929, αρ. τχ. 1-173. Εκδότης: Παύλος Δρανδάκης (αρ. τχ. 1-13). «Α.Ε.Β.Ε. Π. Γ. Μακρής και Σία» (αρ. τχ. 14 κ.ε.). Διευθυντής: Παύλος Δρανδάκης (αρ. τχ. 14 κ.ε.). Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία έκδοσις* (αρ. τχ. 17-173). Εβδομαδιαίο, οκτασέλιδο, δίσηλο και τρίσηλο, διαστάσεων 35x25 εκ. Τυπογραφείο: «Ε.Β.Ε.Χ.» (αρ. τχ. 1-10). «Α.Ε.Β.Ε. Π. Γ. Μακρής και Σία» (αρ. τχ. 11 κ.ε.).

«Φιλολογικό παράρτημα» της ομότιτλης *Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας*, «Οικογενειακό», όπως αυτοχαρακτηρίζεται, με πλούσια εικονογράφη-

ση, εγκυκλοπαιδικά άρθρα, μόδα κ.ά. Απευθυνόταν στο ευρύ κοινό με σκοπό να τέρψει και συγχρόνως να διδάξει· ως εκ τούτου, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «λαϊκό» περιοδικό—ιδίως στα πρώτα τεύχη του. Έως και το τχ. 40 κυκλοφορούσε σε δύο διαφορετικές εκδόσεις: μία εβδομαδιαία, από 40 μονά τεύχη 8 ή 12 σελίδων, και μία δεκαπενθήμερη, από 20 διπλά οκτασέλιδα τεύχη.

Ο αριθμός των συνεργατών είναι εντυπωσιακά μεγάλος. Όμως, πολλά από τα λογοτεχνικά έργα ανήκουν σε ελάσσονες ή πρωτοεμφανιζόμενους και επίδοξους λογοτέχνες. Στην ενδιαφέρουσα στήλη αλληλογραφίας απαντούν, μεταξύ άλλων, τα ονόματα των Αντρέα Καραντώνη, Μανόλη Κριαρά, Γιάννη Ρίτσου, Ν. Καββαδία, Γ. Μπεράτη κ.ά. Πιο αξιόλογη, ποσοτικά και ποιοτικά, είναι η κριτική ύλη, η οποία στρέφεται γύρω από πρόσωπα και έργα της παλαιότερης και της νεότερης λογοτεχνίας, ελληνικής και ξένης. Μεγάλο μέρος των κριτικών άρθρων ανήκει σε τρεις μόνο συνεργάτες, τους Κλέωνα Παράσχο, Γεράσιμο Σπαταλά και Πάνο Ταγκόπουλο.

Ο Κλ. Παράσχος ασχολείται με οικεία του θέματα, όπως ο Βαλαωρίτης, ο Δραγουμής και ο *Ροϊδής· σε μια σειρά άρθρων του («Πώς τραγουδούν τον

έρωτα οι νέοι Έλληνες ποιητάι», αρ. τχ. 84-85, 88), ανιχνεύει την ηδονιστική τάση στην ποίησή μας· παρόμοιο είναι το θέμα δύο άλλων άρθρων του: «Ο έρωτας στην ποίηση του Καβάφη» (αρ. τχ. 105) και «Το ερωτικό αίσθημα στην ποίηση του Σικελιανού» (αρ. τχ. 109)· τον απασχολεί επίσης «Το σύγχρονο ελληνικό μυθιστόρημα» (αρ. τχ. 102).

Ο Γεράσιμος Σπαταλάς δημοσιεύει βιοεργογραφικά άρθρα για τους Αθανάσιο Χριστόπουλο (αρ. τχ. 53), Ιωάννη Βηλαρά (αρ. τχ. 57), Ιάκωβο *Πολυλά (αρ. τχ. 69, 71) και Λορέντζο Μαβίλη (αρ. τχ. 115-117), καθώς και άλλα για τον *Ερωτόκριτο* (αρ. τχ. 84, 86, 88), τον Γεώργιο Καλοσγούρο ως μεταφραστή (αρ. τχ. 119-120) και τα ιταλικά ποιήματα του Δ. Σολωμού (αρ. τχ. 59).

Ο Πάνος Ταγκόπουλος, στη σειρά των άρθρων του «Περασμένα πρόσωπα και πράγματα» καταθέτει τις αναμνήσεις του και προχωρεί σε γενική παρουσίαση και αποτίμηση του έργου παλαιότερων και νεότερων λογοτεχνών, όπως των Ιωσήφ Ραφτόπουλου (αρ. τχ. 109, 111), Αργύρη Εφταλιώτη (αρ. τχ. 112-113), Στέφανου Μαρτζώκη (αρ. τχ. 117), Αντρέα Καρκαβίτσα (αρ. τχ. 128-129, 131), Κ.Γ. Καρυωτάκη (αρ. τχ. 144, 146).

Επίσης, ο Αντρέας Καραντώνης δημοσιεύει τα πρώτα κριτικά άρθρα του με θέμα τον *Παλαμά (αρ. τχ. 125, 133, 169) και τον Λάμπρο Πορφύρα (αρ. τχ. 151). Ο Αδ. Παπαδήμας γράφει για τον «διηγηματογράφο Κ. Χατζόπουλο» (αρ. τχ. 139-141) και τις «Νέες ποιητικές κατευθύνσεις» (αρ. τχ. 165), όπου απορρίπτει τον μοντερνισμό, τον Καβάφη και την τελευταία συλλογή του Καρυωτάκη («μα είναι ποιήματα αυτά!», αναφωνεί και για τους δύο). Αξιοσημείωτο είναι το ότι, πρώτη, ίσως, φορά σε ελλαδικό περιοδικό, γίνεται εκτενώς λόγος για την κυπριακή λογοτεχνία. Ο Κυρ. Καραμάνος αναφέρεται στον Δημ. Λιπέρτη (αρ. τχ. 82), και στον Βασίλη Μιχαηλίδη, του «Μιστράλ της Κύπρου», (αρ. τχ. 87, 116, 118), ο Τ. *Ανθίας παρουσιάζει την ποίηση των ποιητάριθων της Κύπρου (αρ. τχ. 102-103) και αναλύει τα γνωρίσματα της ποίησης του Λιπέρτη (αρ. τχ. 107, 110)· ασχολείται επίσης με τα κυπριακά «Δίστιχα» (αρ. τχ. 113) και δημοσιεύει μία σειρά ομοτίτων άρθρων *Από την κυπριακή ζωή* (αρ. τχ. 122, 128, 142).

Πολλά κριτικά κείμενα αναφέρονται στη σύγχρονη λογοτεχνία, κυρίως τη γαλλική. Μεταξύ άλλων: Remy de Gourmont. «Ο ελεύθερος στίχος» (αρ. τχ. 125, 127, 130)· Georges Duhamel. «Δύο ερωτικό ποιητάι» (Paul Géraldy – Maurice Magre) (αρ. τχ. 122)· Κλ. Παράσχος, «Ο Ίαλ-

λος μυθιστοριογράφος Φρανσουά Μοριάκ» (αρ. τχ. 153) και «Εμίλ Βεράρεν» (αρ. τχ. 157-160). Ο Σπαταλάς μεταφράζει το «Εγκώμιο στον Ούγο Φώσκολο» του Δ. Σολωμού (αρ. τχ. 92-94, 96-97) και γράφει για τον «λυρικό Ούγο Φώσκολο» (αρ. τχ. 104, 106-108, 110) και τον Πετράρχη (αρ. τχ. 63). Ο Γ. Σερούος αναφέρεται στη σημασία που είχε για την ηττημένη Γερμανία η «ανακάλυψη» του Hölderlin. Άλλα άρθρα αναφέρονται σε ξένες λογοτεχνίες, λιγότερο γνωστές στην Ελλάδα: στην περιπετειώδη ζωή και τη δημοκρατική δράση του Ισπανού Μπλάσκο Ιμπάνιεθ (αρ. τχ. 26), στη σερβική και στην αρμενική ποίηση (αρ. τχ. 47, 122), στην τουρκική λογοτεχνία (αρ. τχ. 84), στην εβραϊκή λογοτεχνία και το *Άσμα Ασμάτων* (αρ. τχ. 99-100), στην τσέχικη λογοτεχνία (αρ. τχ. 171) κ.ά.

Το θέατρο δεν ελκύει ιδιαίτερα το ενδιαφέρον. Η κριτική παραστάσεων σχεδόν απουσιάζει, ενώ άρθρα με θεατρολογικό περιεχόμενο είναι σχετικώς λίγα. Λεξιοσημείωτα είναι κάποια άρθρα που αναφέρονται στον ελληνικό κινηματογράφο (ο Πέτρος Χάρης κρίνει την ταινία «Το λιμάνι των δακρύων» με τον Ατμ. Βεάκη, αρ. τχ. 169) ή στη σχέση θεάτρου και κινηματογράφου (αρ. τχ. 156, 167).

Ιδιαίτερα έντονο είναι το ενδιαφέρον για τις εικαστικές τέχνες. Εκτός από την πλουσιότετη εικονογράφηση (συχνά τολμηρή για την εποχή) με έργα διασήμων ελλήνων και, κυρίως, ξένων καλλιτεχνών, δημοσιεύονται πολλά και, συχνά, αξιολογικά εικαστικά άρθρα. Ο τακτικός συνεργάτης της Στέφανος *Ξενοπούλος, σε κάθε σχεδόν τεύχος, δημοσιεύει ένα ολοσέλιδο άρθρο με θέμα κάποιον γνωστό ζωγράφο: Θεοτοκόπουλος (αρ. τχ. 3), Βαν Γκογκ (αρ. τχ. 29), Ντελακρουά (αρ. τχ. 30), *Γαλάνης (αρ. τχ. 34), Ρέμπραντ (αρ. τχ. 37), Λύτρας (αρ. τχ. 41), Ιακωβίδης (αρ. τχ. 43), Ντα Βίντσι (αρ. τχ. 48-49), Μιχαήλ Άγγελος (αρ. τχ. 58), Ρενουάρ (αρ. τχ. 67), Μποπιτσέλι (αρ. τχ. 69), Βαν Ντάικ (αρ. τχ. 71), Ντεγκά (αρ. τχ. 73) και πολλούς άλλους, Τον Ι.Μ. Παναγιωτόπουλο τον απασχολεί η τέχνη των Φοινίκων (αρ. τχ. 90-91, 97, 101, 134) και τα τοπία του και οι προσωπογραφίες του ο Δ. Πολδάσης (αρ. τχ. 166). Ο Άγγ. Δόξας ασχολείται με θέματα όπως «Η έκφραση του γυμνού εν τη αρχαία γλυπτική (Αιγύπτιοι, Χαλδαίοι, Ασσύριοι, Έλληνες)» (αρ. τχ. 139-142) και «Ο τύπος του εραμφοδίου εν τη κλασική τέχνη» (αρ. τχ. 146). Άλλα άρθρα, μεταφρασμένα, αναφέρονται στον Πικασό και τον κυβισμό (αρ. τχ. 172), στη νορβηγική τέχνη (αρ. τχ. 152), στη νέα δελφική ζωγραφική (αρ. τχ. 154) και γλυπτική (αρ. τχ. 155).

Σημαντικό μέρος του περιοδικού κατέχουν διάφορα περιηγητικά και ταξιδιωτικά κείμενα που συνδεούνται από πλούσιου φωτογραφικό υλικό και ιστοριοδικτικά άρθρα. Προς το τέλος της ζωής του περιοδικού δημοσιεύονται και ελάχιστα άρθρα με μουσικό ενδιαφέρον.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ. ΒΒ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εποπτεία). *Περιοδικά λόγια και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 4-28.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Μεκτέπουλ Φεννούι Μεσρηκή [Mektebul

Fünnül-i Mesrîki = Σχολείον Ανατολικών Σπουδών] Σμύρνη, 20 Σεπτ. 1849 - 2 Απρ. 1850, αρ. φ. 1-[9] (το τελευταίο τεύχος αρ. 9 φέρει την ίδια αριθμηση με το προηγούμενο, δηλ. 8). Ιδιοκτήτης-εκδότης: Ευαγγελινός *Μισαηλίδης, Μηνιαίο, δεκαεξαεπίδο, διαστάσεων 30x21 εκ. Τα τεύχη φέρουν οθωμανικές, ελληνικές και αραβικές ημερομηνίες, όπως π.χ. το φ. 1 [Είλουλ (Σεπτεμβρίου) 20 1849, 15 Ζιλκαδέ 1265 και το τελευταίο φύλλο [1850 Νισάν (Απριλίου) 2]. Τζιμαζέλ Αχρή 2 1266]. Τυπογραφείο: «Σμυρδέ. Δερβίς ογλού Χανηνδέ. Νικόλαος Σταμένης Ταπαχανεσιντέ» (Εν Σμύρνη, Δερβίς ογλού Χαν, στο Τυπογραφείο του Νικολάου Σταμένη).

Εικονογραφημένη επιθεώρηση σε τουρκική γλώσσα, με ελληνικούς χαρακτήρες (καραμανλήδικη). Ορισμένες λέξεις αποδίδονται και με τον αντίστοιχο ελληνόγλωσσο όρο σε παρένθεση. Ήταν το είδος των περιοδικών της εποχής που κυκλοφορούσαν και στη Δυτική Ευρώπη στον 19^ο αι. με αντικείμενο την ειρύτερη διάδοση της γνώσης όπως ήταν και η **Αποθήκη των Ωφελίων Γνώσεων* που εκδιδόταν στη Σμύρνη την περίοδο 1837-1844 από τους αμερικανούς ιεραποστόλους που απέβλεπαν στη διάδοση της γνώσης και τον δημοκρατικών αρχών. Όπως επισημαίνει η **Εφημερίς της Σμύρνης* (25 Νοε. 1849): «Ο Ευαγγελινός Μισαηλίδης ακολουθεί ως προς την εκλογήν της ύλης τα ίχνη της προ τιτων ετών εκδοθείσης εν ταύτα *Αποθήκης των Ωφελίων Γνώσεων*. Ο εκδότης του προσδέτει και εικονογραφίας περισσότερας

και χρήσιμά τινα των τεχνών, αποκαδιστών ούτω το πόνημά του τερπνόν και ωφέλιμον. Όστις έχει ιδέαν πόσον οπίσω μένον ως προς την νοεράν ανάπτυξιν οι εν τη Ανατολή ομογενείς θέλει ευλογήσει το έργον του κ. Μισαηλίδη ως άξιον πάσης εμψυχώσεως».

Ενδεικτικά αναφέρονται μερικά από τα περιεχόμενα του περιοδικού: Περιγραφές πολύτιμων λίθων (αδάμιας, αμείδωτος, χαλκηδόνιας, αγάτης, οπάλλιο κ.ά.), τα ορυχεία χρυσού στην Αμερική, το ινδικό έθιμο καύσης νεκρών στον Γάγγη ποταμό, καθώς επίσης η καύση των χρωών γυναικών στην Ινδία. Παρασκευή διαφόρων γλυκών, φαρμάκων, ονειρομαντία, βαφές γενεάδας, μαλλιών, μελώνων, φρεσιών κ.ά. Μουσικές νότες του σαζιού, επαργυρώσεις χάλκινων σκευών. Χρονολογίες αρχαίων ελλήνων, εβραίων, αιγυπτίων, κινέζων, ινδών και λατινών. Τα δαμάτια της αριθμητικής. Άρθρα αναφορικά με τη ναυτιλία, τον ναυτικό στόλο διαφόρων κρατών το 1848, τη Γη, τους κύκλους του Ηλίου, την Προύσα της Βιθυνίας, το νοσοκομείο της Σμύρνης (ιστορία-συμβούλιο), τη ζάχαρη και το παντζάρι (κοκκινογούλα), καθώς και για τον σεισμό της Σμύρνης (22 Απρ. 1850) κ.ά.

Ο Νικόλαος Σταμένης διατηρούσε τυπογραφείο και βιβλιοπωλείο στη Σμύρνη. Στη μεγάλη πυρκαγιά της πόλης το 1850, το τυπογραφείο του Σταμένη καταστράφηκε ολοσχερώς και ο Μισαηλίδης μετακόμισε στην Κωνσταντινούπολη, όπου και συνέχισε τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα.

Ο τίτλος του περιοδικού αναφέρεται ως *Μεκτέπι Φουνούι Σαρκί* από τον Χρ. Σολωμωνίδη και ως *Μεκτέπι Φουνούι-Μεσρηκή* από την Ευαγγελία Μπαλάτ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα (πλ. σ. φωτοτυπιών).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Σολωμωνίδης. *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη, 1821-1922*. Αθήνα 1959, σ. 288. Ευαγγελία Μπαλάτ. «Καραμανλήδικος Τύπος (Σμύρνη 1845 - Αθήνα 1926)», στον τ. *Ο Ελληνικός Τύπος 1784 έως σήμερα*. *Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005. Στρ. Ταρίνας. «Ελληνική εκδότεις και δημοσιογραφία τουρκικών εφημερίδων της Πόλης», στον τ. *Ο Ελληνικός Τύπος 1784 έως σήμερα*, β.π., σ. 126-134.

ΣΤΡΑΤΗΣ Δ. ΤΑΡΙΝΑΣ

Μελακοπίδης, Αθανάσιος

(Σμύρνη, 1914< >- Ποχιάνεμπουργκ, 14 Ιουν. 1989), Δημοσιογράφος. Εγκαταστάθηκε στην Αθήνα μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία και αφού τελείωσε το γυμνάσιο σπούδασε οικονομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Παράλληλα παρακολούθησε μαθήματα δημοσιογραφίας. Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατατάχθηκε στην Ελληνική Αεροπορία στην Αλεξάνδρεια. Τραυματισμένος το 1941 έφτασε στην πόλη Πίτερμαριτςμπουργκ της επαρχίας Νατάλ της Ν. Αφρικής. Αποράσισε να παραμείνει εκεί και αρχικά ασχολήθηκε με ασφαλιστικές επιχειρήσεις. Διορίστηκε έμμισθος γραμματέας της Ελληνικής Κοινότητας Ποχιάνεμπουργκ κατά την εποχή της μεγάλης μετανάστευσης προς τη Νότια Αφρική. Ακόμα εκλέχθηκε πολλές φορές στην ίδια κοινότητα ως ταμίας ή μέλος του διοικητικού της συμβουλίου.

Το 1952 αγόρασε την εφ. **Νέα Ελλάς* καθώς και τις ιδιόκτητες τυπογραφικές της εγκαταστάσεις. Παρ' ότι έφερε μερικούς δημοσιογράφους από την Ελλάδα, ο Μελακοπίδης ήταν ο κύριος μοχλός της εφημερίδας και έγραφε τα κύρια άρθρα, τα κοινοτικά νέα και σχόλια επί παντός επιστητού. Οι συνεντεύξεις του με διάφορα σημαίνοντα πολιτικά πρόσωπα της Ελλάδας, έδειξαν την γνώση του πάνω σε πολλά οικονομικά, πολιτιστικά και ειδικότερα θέματα. Του απονεμήθηκε ο τίτλος του «Πρύτανη της Ελληνικής Δημοσιογραφίας της Νότιας Αφρικής», πριν τον θάνατό του, σε ηλικία 75 χρόνων.

ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις με τους Α. Μελακοπίδη και Γ.Η. Μπερτόλη (Ποχιάνεμπουργκ).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Μελάς, Σπύρος Ι.

(Ναύπακτος, 1883 - Αθήνα, 1966). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Έζησε τα παιδικά και εφηβικά του χρόνια στον Πειραιά όπου τελείωσε το γυμνάσιο. Εγκατέλειψε τις σπουδές του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και αφοσιώθηκε

στη δημοσιογραφία στην οποία έκανε τα πρώτα βήματα από πολύ νωρίς ως ρεπόρτερ και χρονογράφος στις πειραιϊκές εφ. **Σφαίρα* (1880-1941) και *Φωνή του Πειραιώς* (1944-2005). Το 1900 εξέδωσε ο ίδιος την επιδεώρηση *Περιδερίς* με την οποία έδωσε διέξοδο στις πρώιμες δημοσιογραφικές του αναζητήσεις.

Στα είκοσι χρόνια του ήταν τακτικός συνεργάτης της εφ. Το **Άστυ* και στη συνέχεια της εφ. **Ακρόπολις*. Τις εντυπώσεις του από τους Βαλκανικούς Πολέμους στους οποίους συμμετείχε ως έφεδρος λοχίας δημοσίευσε στην εφ. **Νέα Ημέρα*. Ήταν ο πρώτος διευθυντής της εφ. Η **Δημοκρατία*, όργανο της Δημοκρατικής Ενώσεως του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Υπήρξε συντάκτης και χρονογράφος στις εφ. **Εμπρός*, **Ελευθερος Τύπος*, **Πατρίς*, *Ημερήσια Νέα*, *Ημερήσιος Τηλέγραφος*, Η **Καθημερινή*, **Εθνος*, **Ελευθερία*, **Αθηναϊκά Νέα*, **Ελευθερον Βήμα*, **Εστία* καθώς και ανταποκριτής τους σε ευρωπαϊκές χώρες, τις ΗΠΑ και την Αίγυπτο. Ήταν εκδότης των π. **Ιδέα* (1933-1934) και **Ελληνική Δημιουργία* (1948-1954). Όταν έγραφε τα χρονογραφήματά του, χρησιμοποιούσε το ψευδώνυμο «Φορτούνιο».

Το 1910 οδηγήθηκε στον χώρο του σοσιαλισμού και στη συνέχεια στο Κόμμα των Φιλελευθέρων του Ελευθερίου Βενιζέλου. Αργότερα μέσω του π. *Ιδέα* είχε αντιμαρξιστική τοποθέτηση και μπήκε στον χώρο του ελληνοκεντρικού ιδεοκρατισμού που ακολούθησε μια μερίδα της «γενιάς του '30», όπου ανήκε και ο Γεώργιος Θεοδοκάς. Τον Αύγουστο 1921, όταν ήταν διευθυντής του *Ελευθερου Τύπου* υπήρξε μαζί με τον εκδότη της εφημερίδας Ανδρέα **Καθαράκη* θύμα επίθεσης στην οδό Σταδίου στο κέντρο της Αθήνας από ομάδα αντιβενιζελικών και οδηγήθηκε στο αστυνομικό τμήμα με ψευδείς κατηγορίες ότι συσκοφαντούσε τον ελληνικό στρατό.

Υπήρξε πολυγραφώτατος. Έγραψε δέκατο, πεζογραφία, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, διηγήματα, βιογραφίες αγωνιστών, κριτική ιστορία. Στην εφ. *Σφαίρα* του Πειραιά δημοσίευσε ένα νεανικό μυθιστόρημά του με τον τίτλο *Τα μυστήρια του Πειραιώς*. Θεατρικά έργα του: *Ο Γιος του Ίσκιου* (1908), *Κόκκινο Ποκάμισο* (1909), *Το Άσπρο και το Μαύρο* (1914), *Μία Νύχτα μία Ζωή* (1924), *Παπαφλέσσας* (1934). Ο *Μπαμπάς* εκπαιδευτή (1939). Από τις βιογραφίες του ξεχωρίζουν *Ο Γέρος του Μοριά* (τ. 2, 1931), *Ο Ναύαρχος Μισαούλης* (1932), *Ματωμένα Ράσα* (1933), *Φιλικοί* (1960) και από τα πεζογραφήματά του τα *Σφουρήματα* (1923) και *Κουβέντες με το Φορτούνιο* (1934).

Ήταν ιδρυτής του «Θεάτρου Τέχνης» (1925) και της «Ελευθέρας Σκηνής» (1929) μαζί με τη Μαρίκα Κοτοπούλη και τον Δημήτρη Μυράτ. Το 1935 ανέλαβε τη θέση του καλλιτεχνικού διευθυντή στον θίασο «Καινούργιο Θέατρο» της Αλικής και του Κώστα Μουσύρη. Από το 1935 ανακηρύχθηκε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και το 1958 διετέλεσε πρόεδρος της. Διετέλεσε, επίσης, πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ. Τι-

μήθηκε με τον Πολεμικό Σταυρό, τον Ταξίαρχου του Φοίνικου και το παράσημο της «Χρυσής Αδάφνης» της Ακαδημίας του Βουκουρεστίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης – Κ. Μέγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα, «Τύποις Διον. Πετσόλη», 1939, σ. 178-179· Μέγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 237-238· Ι.Α. Κουτσούκος (επιμ.), *Σπύρος Μελάς: Λογοτέχνης. Χρονολόγος, Ιστορικός, Θεατρικός Σηγγραφέας. Προσφορά στα 80 χρόνια του Σπύρου Μελά*, Αθήνα, εκδ. Σχολής Α. Καλπάκα, 1961· Γ. Χατζήνης, «Σπύρος Μελάς», Σπύρος Παναγιωτόπουλος, «Ο Μελάς, στο Φως και στη Σκιά» και Νικόλαος Μάτσας, «Βιογραφικό Σημείωμα», π. *Νέα Εστία*, τ. 80, τχ. 947 (1966), 2-13· Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, τ. 6, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1991, σ. 119-120· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 1, Αθήνα, εκδ. Ποδόνη, 1990, σ. 157-161· Georgia Eglezou, *The Athenian Press on the Asia Minor Campaign and Disaster, 1919-1922*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, University of Birmingham, 2005.

ΦΕΡΓΙΑ Δ. ΓΓΑΓΕΖΟΥ

ου Αθηνών. Το διευθύνει το διοικητικό συμβούλιο του Ομίλου και το φροντίζει ειδική πενταμελής επιτροπή. Υπεύθυνος: Κ. Προυσής (αρ. τχ. 1-3), Θ. Λυκογιάννης (αρ. τχ. 4)· στα επόμενα τχ. δεν αναφέρονται υπεύθυνοι. Μηνιαίο, είκοσι τεσσάρων σελίδων / είκοσι έξι σελίδων, διστίγλο (αρ. τχ. 1-6) / μονόστιγλο (αρ. τχ. 7), διαστάσεων 23,5x16,7 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 60 δρχ. Τυπογραφείο: «Συζητήσις», οδ. Χάλκηδόνος 30 (αρ. τχ. 1-4)· «Τυπογραφείον-Βιβλιοδετείον Ροδάκη και Πατράς», οδ. Θεμιστοκλέους 54 (αρ. τχ. 5-6)· για το τχ. 7 δεν αναφέρεται τυπογραφείο.

Στο προγραμματικό άρθρο με τίτλο «Το περιοδικό μας» (αρ. τχ. 1, σ. 1) τονίζεται ότι το περιοδικό «έρχεται σαν κορυφώμα να πούμε της όλης εργασίας. Η δουλειά μας μέσα σ' αυτό θα είναι αρνητική και θετική μαζί (Κριτική), θετική και δημιουργική (Μελέτη). Μ' αυτό οι φοιητές όχι μόνο θα παίρνουν μια θέση απέναντι στα διάφορα επιστημονικά ζητήματα (Κριτική), μα θα είναι και δημιουργικοί, βέβαια στο μέτρο των δυνάμεών τους. Το φύλλο δεν θα έχει στενά επιστημονικό χαρακτήρα, άλλως τε σ' αυτό το σημείο ελάχιστα θα μπορούσαν να προσφέρουν οι φοιητές, μα θα είναι πλατύτερα επιστημονικά. Κάθε μελέτη ή κριτική που θα είναι καλογραμμένη και σύμφωνη με το σκοπό του Ομίλου και τον προοδευτικό χαρακτήρα του περιοδικού ευχάριστα θα δημοσιεύεται».

Αποτέλεσε για έναν και πλέον χρόνο το επίσημο όργανο του «Ακαδημαϊκού Ομίλου», ενός πνευματικού σωματείου που λειτουργούσε στο πλαίσιο της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών την περίοδο 1925-1936. Στην εκδοτική του δραστηριότητα συγκαταλεγόταν η έκδοση το 1926 και το 1929 του π. **Δελτίον Ακαδημαϊκού Ομίλου Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου*. Υστερα από μια περίοδο κατά την οποία η δράση του Ομίλου είχε ατονήσει χωρίς όμως να διακοπεί, σε συνέλευση των μελών του στις 3 Απριλίου 1931 αποφασίστηκε η τροποποίηση του καταστατικού του, καθορίστηκε ως γλωσσικό του όργανο η δημοτική και προτάθηκε η εντονότερη δραστηριοποίησή του. Η έκδοσή του πρέπει να συσχετιστεί με αυτό το κλίμα. Κύριος σκοπός του ήταν να αποτελέσει μοχλό πίεσης για την καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας.

Δεν κυκλοφόρησε από τον Μάιο έως τον Δεκέμβριο 1932, γιατί –όπως επισημαινόνταν στο τχ. 5– «οι συνθήκες κάτω από τις οποίες θγαίνει η *Μελέτη-Κριτική* δεν επέτρεψαν την έκδοσή της και το καλοκαίρι». Δημοσιεύθηκαν όμως και αξιολογα κείμενα με το οποία σχολιαζόταν η πνευματική κίνηση της εποχής. Εξαιρετικό ενδιαφέρον, λόγω χάρη, παρουσιάζει η έρευνα με τίτλο

ΜΕΛΕΤΗ-ΚΡΙΤΙΚΗ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ "ΑΚΑΔΗΜ. ΟΜΙΛΟΥ"

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Καθηγητή Κ. ΛΑΜΑΡΤΟΥ: Ο Ερμηνευτής ή ο γενικευμένος κριτικός. — Χ. Σ. ΠΗΛΑΓΙΩΤΟΥ: Ο δημοτικός και ο νέος ακαδημαϊκός. — ΒΑΣΙΛ. ΠΑΥΣΙΝΙ: Ο Γρακς μου, που κερδίζω. — ΚΩΣΤΑ. ΠΑΥΣΙΝΙ: Η επιστημολογία του Αμιλιό Μεγέρον. — ΚΡΙΤΙΚΗ (Χ. Σ. ΣΑΦΙΡΟΠΟΥΛΟΥ): Γάβρον Μουσική. • Χαϊρές από ακουστικό πρόβλημα. — ΕΚ. ΠΑΥΣΙΝΙ: Νέοι • Η ερώση Νεο-Σπιν • Η ερώση Νεο-Αντίστοιχο. • Η ερώση Νεο-Αντίστοιχο. • Η ερώση Νεο-Αντίστοιχο. • Η ερώση Νεο-Αντίστοιχο. • Η ερώση Νεο-Αντίστοιχο. • Η ερώση Νεο-Αντίστοιχο. — Αλλάστροφα.

ΑΘΗΝΑ ΧΡΟΝΟΣ Α' ΜΑΗΣ 1932

4

Μελέτη-Κριτική
Μηνιαίο όργανο του «Ακαδημαϊκού Ομίλου», Αθήνα, Φεβρ. 1932 - Μάρτ. 1933, αρ. τχ. 1-7. Εκδότης: «Ακαδημαϊκός Όμιλος», αναγνωρισμένο Σωματείο των Φοιτητών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου

«Ποιοι δρόμοι ανοίγονται μπροστά μας». Ο Όμιλος απευθύνθηκε σε γνωστά πρόσωπα ζητώντας τις απόψεις τους στο ερώτημα «Ποιες πνευματικές κατευθύνσεις νομίζετε ότι πρέπει να ακολουθήσουν οι νέοι». Στα τχ. 1, 2 και 4 δημοσιεύτηκαν οι απαντήσεις, κατά σειρά, των Ν. Λούβαρι, Ν. *Καρβούνη, Ι. Θεοδορακόπουλου, Π. Κανελλόπουλου, Ι. Σκουτρή και Δ. *Γληνού. Οι απαντήσεις αποτελούν σημαντική κατάθεση για τα νεανικά προβλήματα της περιόδου. Παρά τις διαφορετικές απόψεις που εκφράζονταν συχνά μέσα από τις σελίδες του εντύπου, χαρακτηριστικό άλλωστε των τάσεων που υπήρχαν και στους κόλπους του Ομίλου, τα δημοσιευόμενα άρθρα συνιστούν τις καλύτερες μαρτυρίες για τον τρόπο αντιμετώπισης γενικότερων πολιτικών ζητημάτων από τους φοιτητές της εποχής.

Δημοσιεύονταν και μελέτες ιστορικού και φιλολογικού περιεχομένου, επιστημονικά άρθρα, παιδαγωγικά και διδασκαλικά σημειώματα. Στις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους σχολιαζόταν η πανεπιστημιακή ζωή και παρουσιαζόταν η δραστηριότητα του Ομίλου.

Συντάκτες των άρθρων ήταν φοιτητές και φοιτήτριες, μέλη του Ομίλου (Ν.Π. Ανδριώτης, Θ. Βαγενάς, Γ.Μ. *Βαλέτας, Νίκος Γκάτσος, Τάσος Γριτσόπουλος, Ν.Σ. Ζαφειρόπουλος, Ρόζα Ιμβριώτη, Πύργος Κοτζιούλας, Σάββας *Κωνσταντόπουλος, Τώνης Μπρούσαλης, Αντώνης Ν. Μωραΐτης, Άγγελος Προκοπίου κ.ά.). Συνεργάστηκαν επίσης αρκετοί καθηγητές της Φιλοσοφικής Σχολής (Κωνσταντίνος Άμαντος, Χαράλαμπος Θεοδωρίδης, Σωκράτης Β. Κουγιάς, Παναγής Λορεντζάτος).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Γ. Αλιανδράτος, «Ο "Ακαδημαϊκός Όμιλος" της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1925-1936)», στον τόμο *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου. Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Αθήνα, 1-5 Οκτ. 1984*, τ. 2, Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 667-680 (κυρίως σ. 676-677); Κ.Γ. Ταγκάνης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, Κατάρραφ, Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 530-532.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΕΙΚΝΑΚΗΣ

Μέλισσα

Εικονογραφημένον εβδομαδιαίον περιοδικόν διά παιδας και εφηβίδου. Κωνσταντινούπολη, 28 Απρ. 1912 - 18 Αυγ. 1912. Εκδότης: Τομάζος Α. Δεπάστας Υπεύθυνος: Βασ. Διμάντογλου, δικηγόρος. Αντιπρόσωπος του περιοδικού στην Αμμό: Ιωάννης Σουβλίδης. Εβδομαδιαίο, οκτασέλιδο (αρ. τχ. 1) / δωδεκασέλιδο (αρ. τχ. 2 κ.ε.), δίστιχο, με συνεχή αρίθμηση (σε κάποια τεύχη αναγραφόταν διπλή για να υπενθυμίζει στους αναγνώστες τον αριθμό τεύχους που θα είχε, εάν συνεχίζονταν κανονικά η

έκδοση του προγενέστερου από τη Μέλισσα περιοδικού που έφερε τον τίτλο *Φάρος), διαστάσεων 28,5x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 20 παράδες. Συνδρομές: 25 γρ. για την Κωνσταντινούπολη, 30 γρ για τις επαρχίες και τα περίχωρα, 7 δρχ. για την Ελλάδα και 8 φρ. για το εξωτερικό. Τυπογραφείο: «Τύπος Π. Αγγελίδου και Σιας» (αρ. τχ. 1-2). «Τύπος Κ. Ζιβίδη» (τα υπόλοιπα). Διεύθυνση: Μέγ. Εθν. Χάνισον 46-47, Γαλατάς.

Μετά την παύση από την τουρκική λογοκρισία του π. Φάρος, τον Μάρτιο 1912, η διεύθυνση του περιοδικού αποφάσισε να εκδώσει τη Μέλισσα ως απάντηση των Ελλήνων της Πόλης στις προσπάθειες των αρχών για φίμωση του ελληνικού Τύπου. «Αντί του παιδικού Φάρου του υπό της Μ. Εκκλησίας πάσι τοις έλλησι γονεύσι συστηθέντος ως αναγνώσματος δια τα τέκνα αυτών χρησιμωτάτου, εξεδόθη από της παρελθούσης εβδομάδος η Μέλισσα». Με τους ήδη γνωστούς συνεργάτες του Φάρου, όπως τους Παπα-Σπύρο (Κωνσταντίνου Καλλίνικο), Μαρία Παπαριστείδου, Θεοδώρα Σεμβέ, αλλά και νέους, με τα ψευδώνυμα «Σμίλη», «Μέλισσα της Αιολίδος», «Χαριδής», «Σύμβουλος» κ.ά. καθώς και με πληθώρα παλιών και νέων συνδρομητών συνεχίζεται η έκδοση του περιοδικού. «Η Μέλισσα ακολουθούσα ακριβώς το πρόγραμμα του Φάρου θα παρέχη όχι μόνον ως μέλι ευχαρίστησιν εις τους φίλους της αλλά και φωτισμόν ως κηρίον» (αρ. τχ. 4/15, σ. 43). Έτσι επιγραμματικά αποκαλύπτεται από τη διεύθυνση του περιοδικού ο σκοπός της έκδοσής του.

Όπως φαίνεται από τη στήλη της αλληλογραφίας με τους συνδρομητές, περιορισμένος ήταν ο αριθμός ψευδώνυμων συνδρομητών του περιοδικού που χρησιμοποιούσαν εθνικού περιεχομένου ψευδώνυμα, ιδιαίτερα στα πρώτα τεύχη, όπου η διεύθυνσή του προσπαθούσε να αποφυγει πιθανή επέμβαση της τουρκικής λογοκρισίας. Για τον λόγο αυτό συστάθηκαν με προτροπή του συλλόγου «Πρόσδος του Φάρου», δύο όμιλοι, ο «Βασιλείς των Βασιλέων» και το «Αιματομήνον Ξίφος», των οποίων κύριο μέλημα ήταν η έγκριση της επιλογής ψευδώνυμων από τους συνδρομητές, προκειμένου η διεύθυνση του περιοδικού ν' απαλλαγεί από αυτή την ευθύνη.

Το αξιοσημείωτο στην περίπτωση της Μέλισσας του Τομάζου Α. Δεπάστα ήταν ότι κυκλοφορούσε, όταν δεν εκδιδόταν ο Φάρος. Στην πραγματικότητα, επομένως, επρόκειτο για έντυπο που εκδιδόταν στη θέση του Φάρου, όταν και εφόσον οι συνθήκες το επέβαλλαν.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. Ιδιωτική συλλογή Στρατή Δ. Ταρίνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ζαχαρούλα Καραβά, *Τα κωνσταντινουπολίτικα ελληνικά περιοδικά για παιδιά και νέους της πρώτης εικοσαετίας του 20^{ου} αιώνα*, ανέκδοτη διδακτορική διατριφή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 2008.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ ΚΑΡΑΒΑ

Μέλισσα

Εβδομαδιαίον Εικονογραφημένον Παιδικόν Περιοδικόν, Κωνσταντινούπολη, 7 Οκτ. 1918 - 27 Ιουλ. 1919, αρ. φ. 1-43 (εντοπιζόμενα τεύχη 32). Διευθυντής-υπεύθυνος: Δ. Π. Δαμασκηνός, Συντάκτες: Μ. Κ. Καλυβόπουλος, Γ. Καριτζάς, Αρχισυντάκτης: Μ. Κ. Καλυβόπουλος (από το τχ. 27). Εβδομαδιαίο, οκτασέλιδο, δίσθηλο, με συνεχή αρίθμηση, διαστάσεων 29,5x23,5 εκ. Τιμή τεύχους: 100 παράδες. Συνδρομές: για την Κωνσταντινούπολη η ετήσια 100 γρόσια, η εξαμηνιαία 55 γρ. και η τριμηνιαία 30 γρ., για τις επαρχίες 110, 60 και 35 γρόσια, αντίστοιχα. Από τον Απρ. < > 1919 σημειώθηκαν αλλαγές: η τιμή τεύχους ορίστηκε στα 5 γρ. (200 παράδες) και οι συνδρομές για την Κωνσταντινούπολη ανήλθαν στα 150, 80 και 45 γρ., ενώ για τις επαρχίες στα 160, 85, 50 γρ., αντίστοιχα. Δεν αναγραφόταν συνδρομητική αξία για την Ελλάδα. Τυπογραφείο: «Τύποις Καλλιτεχνικού». Γαλιτάς (αρ. τχ. 1-3), Κ.Γ. Μακρίδου – Ι.Α. Αλευροπούλου στην ίδια διεύθυνση με αυτή του περιοδικού (τα υπόλοιπα τεύχη). Διεύθυνση: Μπερεκέτ Χαν, αρ. 9, Γαλατάς.

Το τελευταίο σε σειρά έκδοσης περιοδικό για παιδιά και νέους που εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη πριν από την ήττα του ελληνικού στρατού στην Μικρά Ασία το 1922. Όπως διαπιστώθηκε από δήλωση της διεύθυνσης του περιοδικού στο πρωτοσέλιδο του πρώτου τεύχους, σκοπός του ήταν να αναπληρώσει την έλλειψη εντύπου αυτής της κατηγορίας, με στόχο «να διαπλάση την καρδιάν, να αναπτύξη τον νούν και να υποκινήση την πνευματικὴν ἀμίλλαν, η οποία φέρει την μόρφωσιν και την πρόοδον».

Βασικό γλωσσικό όργανο χρησιμοποιήθηκε η απλή καθαρεύουσα σε συνδυασμό με τη δημοτική, ενώ ο τίτλος του αναγραφόταν και στα τουρκικά. Αξιοσημείωτη, όμως, θεωρείται και η δημοσίευση μαθημάτων αγγλικής γλώσσας, προκειμένου τα παιδιά να παρακινήθουν στην εκμάθηση ξένων γλωσσών.

Οι περισσότεροι από τους συνεργάτες του προτιμούσαν τη χρήση ψευδωνυμικής ταυτότητας. Ανάμεσά τους εντοπίστηκαν οι «Νέστωρ», ο υπεύθυνος της ενότητας υπό τον τίτλο «Χαρακτήρες», «Ιστορικός», ο υπεύθυνος της στήλης «Οι πρόμαχοι της Ελευθερίας (1493-1918)», «Άρης», ο υπογράφων τη στήλη «Τα θύματα του υποδρούσιου», «Ο Περιέργος», «Γαλιπρός» με παρουσιάσεις παιχνιδιών. Στην ποίηση ξεχώρισαν έργα του Σίμου Φάνα, του Ξάν-

του κ.ά. Αλλά και στον κύκλο των συνδρομητών οι περισσότεροι προτιμούσαν τη χρήση ψευδωνυμικής ταυτότητας. Ανάμεσά τους διακρίθηκαν για την τακτική τους εμφάνιση οι «Αιθήρ», «Γνωστός», «Εγώ», «Φυσιολόγος», «Περιδρομος» κ.ά.

Στις σελίδες του περιοδικού δημοσίευαν επίσης ποιήματα και κείμενα τους νέοι εκκολλητόμενοι λογοτέχνες από το μαθητικό κόσμο και όχι μόνο. Ακόμη, δημοσιεύονταν περιπετυσίδεις ιστορίες και αποσπάσματα από διδάλια του Ιουλίου Βερν, καθώς και από το έργο της Πηνελόπης Δέλτα, *Για την Πατρίδα*. Σε κάθε τεύχος υπήρχε στήλη αλληλογραφίας. Οι φωτογραφίες ή τα σκίτσα ήταν λιγοστά. Το περιοδικό ανέπτυξε έντονη πολιτιστική δραστηριότητα με παρουσιάσεις θεατρικών και χορευτικών παραστάσεων, μέσω της «Κυμέλης», του παιδικού συλλόγου που ιδρύθηκε από τους φίλους-συνδρομητές του περιοδικού, η σύσταση και η δράση του οποίου υποβοηθήθηκε από τις δετικές, για τον ελληνισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πολιτικές και ιστορικές εξελίξεις της εποχής. Παρ' όλα αυτά, η αύξηση της τιμής του χαρτίου τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο θα τον δημιουργήσει προβλήματα, καθώς «ανέβηλεν όλα τα σχέδια και ηνάγκασε την Μέλισσα προς το παρόν να ακολουθή άλλον δρόμον».

Μετά την *Μέλισσαν* του Δ. Π. Δαμασκηνού, η επόμενη εκδοτική παρουσία αυτής της κατηγορίας στην Κωνσταντινούπολη είναι ο *Παιδικός Κόσμος* (1945) των Χρήστου Μαυροφρύδη και Ιωάννη Κοπτότγλου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ. Ιδιωτική συλλογή Στρατή Δ.Ταρίνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Τσικνάκης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα 1986, σ. 78-79· Ζαχαρούλα Καραβά, *Τα κωνσταντινουπολίτικα ελληνικά περιοδικά για παιδιά και νέους της πρώτης εικοσαετίας του 20^{ου} αιώνα*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 2008.

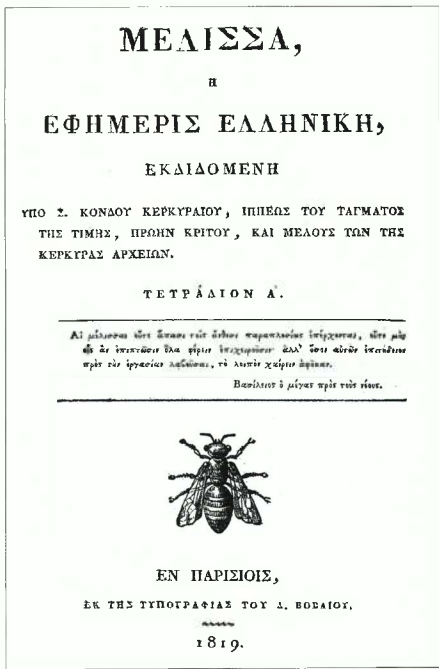
ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ ΚΑΡΑΒΑ

Μέλισσα ή Εφημερίς Ελληνική

Παρίσι. 1819-1821. Εκδότες: Σ. *Κονδός, Κερκυραίος (τετρ. Α΄), Σ. Κονδός, Κερκυραίος – Αγαθόφρων Λακεδαιμόνιος (ψευδ. του Κων. *Νικολόπουλου), πολίτης Παρισίων (τετρ. Β΄, 1820 και τετρ. Γ΄, 1821. Τετραμελής Εκδοτική Εταιρεία, θάσσει συμφωνητικού, με ημερομηνία Οκτ. 1820 και με τις υπογραφές των Σ. Κονδού, Κωνσταντίνου Νικολόπουλου, Δ.Ν. Φωτίδα και Κ. Γαλάτη.

αναλαμβάνει την έκδοση του περιοδικού καθορίζοντας επακριβώς τις ευθύνες των συνεταίρων, τόσο τις εκδοτικές όσο και τις λειτουργικές, τα οικονομικά και τα θέματα συνδρομητών του περιοδικού. Μότο: «Αι μέλισσαι ούτε άπασιν τοις άνδσει παραπληρώς επέρχονται, ούτε μην οις αν επιπτώσιν φέρειν επιχειρούσιν»· αλλι΄ όσον αυτών επιτήδειον προς την εργασίαν λάβούσαι, το λοιπόν χαιρείν αφήκαν» (Βασίλειος ο μέγας προς τους νέους). Τριμηνιαίο / τετραμηνιαίο, με επτά / οκτώ «κόλλας». «Τιμή εκάστης κόλλας: σολδ.[ία], Γαλλ. 10,- Γρ.[όσια], Τουρκ. 1». Τυπογραφείο: Α. Βοβαΐου (Α. Bobée). Στο οπισθόφυλλο του τετρ. Β΄ καταγράφονται εννέα πόλεις όπου υπήρχαν αντιπρόσωποι υπεύθινοι για τις συνδρομές, ενώ για το έτος 1821 έχουν περιορισθεί σε πέντε ευρωπαϊκές πόλεις, στον ελληνικό και στον χώρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Περιοδικό φιλολογικό, χωρίς ιδιαίτερη κατεύθυνση, δημοσιεύει στον πρώτο τόμο άρθρα γενικού ενδιαφέροντος, φιλολογικά, παιδαγωγικά, φιλοσοφικά, επιστημονικά, αγγλικής φιλολογίας. Από το δεύτερο έτος εκφράζει θέσεις προοδευτικές, στα πλαίσια του κινήματος του διαφωτισμού, συμπαρατάσσεται με τον Κοραή και τους οπαδούς του και αντιπαρατάσσεται στους συντηρητικούς κύκλους, ενδεικτικό για τις βαθιές ιδεολογικές αντιθέσεις που επικρατούν σε διάφορες ελληνικές ομάδες και των συγκροτούσων που εκδηλώνονται με πολλή διαιότητα, εκατέρωθεν, διαφοροποιώντας την ελληνική κοινωνία στην κρίσιμη προεπαναστατική περίοδο. Θέματα όπως η γλώσσα, τα εκπαιδευτικά συστήματα, οι αναγνώσεις, γίνονται αντικείμενο αντιπαραθέσεων στις οποίες διαδραματίζει έντονο ρόλο. Αποθάνει το δημοσιογραφικό όργανο το προορισμένο να ενισχύσει τον αγώνα των προοδευτικών δυνάμεων του έθνους απέναντι σε όσους θεωρείται ότι παρεκλύουν με τις παρεμβάσεις τους τις αναγεννητικές προσπάθειες του ελληνισμού. Σύμφωνα με αυτούς τους προβληματισμούς, υπερασπίζεται τις θέσεις, την προσωπικότητα και το έργο του Αδαμάντιου Κοραή, αποθαινόνας ο κύριος εκφραστής των απόψεων του τελευταίου. Σε αυτό το πνεύμα της δυναμικής αντιμετώπισης των αντιπάλων ομάδων πρέπει να σημειωθεί η «προκληρυσξς» τριών ετησίων βραβείων για τη συγγραφή κειμένων, των οποίων τα θέματα σχετίζονται με καιρία ζητήματα που απασχολούσαν την ελληνική κοινωνία. Θέμα «Ο σχολαϊσμός» για το έτος 1819, «Ο μαχιαβελισμός», για το 1820 και «Η Εκκλησία», για το 1821. Όλα δηλώνουν ανησυχίες που προκαλούσαν οι παρεμβάσεις των συντηρητικών κύκλων της Κωνσταντινούπολης στα θέματα παιδείας, γλώσσας, αγωγής, τυπογραφίας και εκδοτικής παραγωγής.

Δημοσιεύει επίσης άρθρα μεταφρασμένα από ξέ-
να περιοδικά έντυπα, κυρίως γαλλικά, όπως την *Revue
Encyclopédique*, το *Dictionnaire des Sciences* και
την *Biographie Universelle*. Επίσης το καταστατικό
της Société des Observateurs de l'homme, που είχε
ιδρυθεί στο Παρίσι από τους κύκλους των *Ideologues*
και της οποίας μέλος ήταν και ο Αδ. Κοραΐς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (φωτομηχανική επα-
νέκδοση: *Μέλισσα ή Εφημερίς Ελληνική*, Αθήνα 1984),
ΚΝΕ/ΕΙΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στ. Καρατζάς, «Ο Αγαθόφρων Λα-
κεδαιμόνιος και το Παρισινό περιοδικό *Μέλισσα*», Πε-
λοποννησιακά, τ. 3-4 (1960), 241-262· Αγγελική Γαθαδά-
Παναγιωτοπούλου (επιμ.), Τα Ελληνικά Προεπαναστατικά
Περιοδικά, Εφετήρια. Α΄ Αθηνά - Καλλιόπη - Μέλισσα,
Το Μουσείον, Αθήνα, ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1971· *Μέλισσα ή Εφημε-
ρίς Ελληνική*, ΕΛΙΑ, Αθήνα 1984 (φωτομηχανική επανέ-
κδοση): Κ.Θ. Δημαράς, «Τα Προεπαναστατικά περιοδικά»
και Αικατερίνη Κουμαριανού, «Εισαγωγικά στην *Μέλισσα*»·
Αικατερίνη Κουμαριανού, Ο ελληνικός προεπαναστατικός
τύπος Βιέννη - Παρίσι (1784-1821), Αθήνα, Ίδρυμα Ελληνι-
κού Πολιτισμού, 1995, σ. 140-161.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Η Μέλισσα των Κυκλάδων

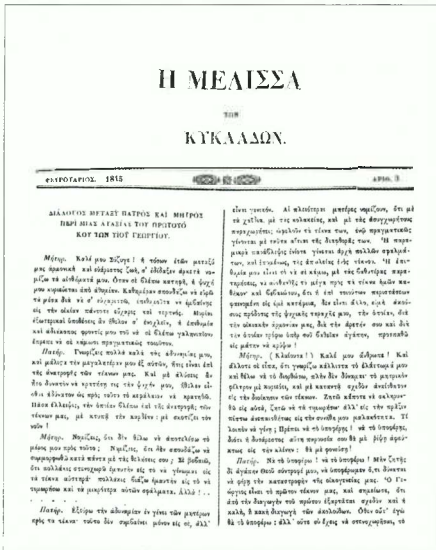
Εκδομένη άπαξ του μηνός υπό Γεωργίου Πολυμέρη, Ερ-
μούπολη, Δεκ. 1845 - Ιαν. 1847, αρ. τ. Α΄ - Β΄, αρ. τχ. 1-24.
Εκδότης-συντάκτης: Γ* Πολυμέρης, Μιηναίο, με συνεχή
σελιδαριθμηση (τ. Α΄: 191 σ. και τ. Β΄: 192 σ.), δίτιτλο, δια-
στάσεων 31x22 εκ. Ετήσιες συνδρομές: Ερμούπολη 6 δρχ.,
«εκτός» 7 δρχ. Τυπογραφείο: Γεωργίου Πολυμέρη.

Περιοδικό σύγγραμμα με ποικίλη ύλη που έχει
ως αντικείμενο να σχολιάζει τον πολιτικό και κοι-
νωνικό βίο της εποχής και παράλληλα να συμβάλει
στην ηθική διαμόρφωση και εκπαιδευτική πρόοδο
του ελληνικού λαού. Με επίκεντρο τον «άνθρωπο-
πον», τα κείμενα του εκδότη αποτελούν τον κα-
θρέφτη των στόχων και ενδιαφερόντων του, όπως
διατυπώνονται στις «Παρατηρήσεις» του: «θέλο-
μεν τροποποιείν όσα ηθικά, ή φιλολογικά άρθρα
κρίνομεν αναγκαία τροποποιήσως προς τον σκο-
πόν του Περιοδικού μας Φύλλου, όστις είναι το να
προετοιμάσωμε δια τας διδιδιοθήκας των ομογενών
εν αναγκαίον και χρήςισιον Σύγγραμμα, σύμφωνον
με το πνεύμα και με τον πολιτισμόν του σημερινού
Αιώνα» (αρ. τχ. 12, 1845). Τον Γ. Πολυμέρη εμπνέ-
ουν πρωτίστως οι ιδέες του Διαφωτισμού. Στο άρ-
θρο του με τίτλο: «Παρατηρήσεις επί των αρχών
του περιοδικού τούτου φύλλου» διευκρινίζει ότι
η δημοσιογραφία βασίζεται στην αρχή την οποία
ονομάζει «κοινόν κριτήριον» και εννοεί τα όρια

τα οποία δέτε το είδος της διακυβέρνησης μιας
χώρας και η ηθική κατάσταση του τόπου (αρ. τχ.
13, 1846). Και προς τον σκοπό αυτό διακηρύσσει
ότι «Θέλω εξακολουθήσει θαρραλέως και επιμό-
νως το έργον μου, προσπαθών, καθόσον με είναι
δυνατόν να συμβιδιάω εν γένει των ομογενών μου
τας κρίσεις με τα δημοσιεύόμενα εν τω Περιοδικώ
μου Σύγγραμματι αντικείμενα».

Ορισμένοι αναγνώστες είχαν συστήσει στον εκδό-
τη να μην δημοσιεύει πολιτικά άρθρα, αλλά εκείνος
επιμένει πως η πολιτική είναι επιστήμη που διδάσκει
τον άνθρωπο πώς να κυβερνάει και να κυβερνάνται και
προσδοκά να δει να αναπτύσσεται το πολιτικό αί-
σθημα που αποτελεί την πραγματική έννοια του συ-
νταγματικού πολιτεύματος. Ο Πολυμέρης πιστεύει
ακράδαντα ότι η δημοσιογραφία έχει πρώτιστο κα-
θήκον να καθοδηγεί τη λαϊκή κρίση προς τις γενικές
αρχές της συνταγματικής διακυβέρνησης και ευελ-
πιστεί ότι το έργο του θα ωφελήσει τον λαό, αλλά
και τους ανθρώπους «της ανωτάτης τάξεως» (αρ.
τχ. 13, 1846). Στραμμένος προς τον αγγλοσάξονικό
πολιτισμό, δημοσιεύει επίσης κείμενα γάλλων δια-
φωτιστών. Ωστόσο, αν και δαυμάζει τους αγγλικούς
συνταγματικούς δεσμούς, παρακολουθώντας την
αγγλική πολιτική απέναντι στους Ιρλανδούς, κατα-
κρίνει τον κυνισμό της αρχής «Διαίρει και κυβέρνηα»,
την οποία εφαρμόζουν οι Άγγλοι, καθότι όπως γρά-
φει: «Αι κυβερνήσεις εχρήσαντο την διαίρεσιν και το
προς αλλήλους των υπηκόων μίσος, δια να στηρίξουν
την πολιτική των» (αρ. τχ. 16, 1846).

Πολλά είναι επίσης τα άρθρα γύρω από τα ζη-
τήματα της εκπαίδευσης και διαπαιδαγώγησης των
νέων, καθότι «η τύχη παντός έθνους κρέμαται από
την καλήν ανατροφήν των νέων» (αρ. τχ. 6, 1845). Στο
πλαίσιο αυτό ασφαλώς εντάσσεται και η δημοσίευση
στην πρώτη σελίδα, ανώνυμα, ένδεκα *πεζογραφημά-
των* που φέρουν την επιγραφή «Ηθικών διήγημα». Κεί-
μενα του εκδότη αναφέρονται επίσης σε ορισμένα
φρημισμένα σχολεία, όπως είναι τα γυμνάσια της Σύ-
ρου και της Σύμης. Πέρα από τους κλάδους των θεω-
ρητικών επιστημών στις στήλες του περιοδικού περι-
λαμβάνονται άρθρα αναφερόμενα στις θετικές επι-
στήμες: γεωγραφία, γεωλογία, ζωολογία, αστρονομία
κάθως και σχετικά με τις εφευρέσεις και ανακαλύψεις,
όπως η τυπογραφία, οι εφαρμογές των θετικών επι-
στημών στη βιομηχανία (αρ. τχ. 11, 1845), όπως λ.χ. η
αναδημοσίευση από την εφ. *Penny Magazine* άρθρων
με τίτλο «Βιομηχανικά» και «Περί τεχνομαθίας» Στο
ίδιο τεύχος προσπαθεί ο εκδότης να πλάσει νέες λέ-
ξεις και ορολογία σχετικά με τεχνικούς όρους.

Είναι φανερό ότι ο Πολυμέρης, εκτός από το έντονο ενδιαφέρον του να σχολιάζει την πολιτική και κοινωνική κατάσταση της εποχής, κινείται εδώ στην ίδια περίπου γραμμή που είχαν χαράξει προγενέστερα περιοδικά, όπως λ.χ. η **Ανθολογία των κοινωφελών γνώσεων* (Αθήνα 1836-1838) και η **Αποθήκη των Ωφελίμων Γνώσεων* την οποία είχαν εκδώσει οι αμερικανοί ιεραπόστολοι στη Σύμωρη (1837-1844). Ακολουθώντας σύγχρονα ξένα περιοδικά που διέδιδαν χρήσιμες και ωφέλιμες γνώσεις, τα προαναφερθέντα περιοδικά απέβλεπαν στην αφύπνιση των συνειδήσεων και τη γενικότερη λαϊκή εκπαίδευση, μικρών και ενηλίκων. Η *Μέλισσα των Κυκλάδων* αναδημοσιεύει επίσης κείμενα και από τα π. **Ευρωπαϊκός Ερασιστής* (Αθήνα), *Ερασιστής της Κωνσταντινουπόλεως*, *Sat. [urday] Mag. [azine]*, **Αμάλθεια* (Σμύρνη) και *Φημη* (Αθήνα).

Σε αρκετά κείμενά του ο Γ. Πολυμέρης ασχολείται με τη δημόσια υγεία και την υγιεινή. Αναφέρεται στις μεταδοτικές αρρώστιες, την πρόληψη, τη διαίτα και άλλα παρεμφερή θέματα (αρ. τχ. 12), «Περί πανώλης» (αρ. τχ 17, 1846) και επανέρχεται στο θέμα της υγιεινής, ειδικά των παιδιών (αρ. τχ. 19, 1846). Το μορφωτικό και παιδαγωγικό υλικό του περιοδικού συμπληρώνεται από ανέκδοτα, γνωμικά και αστεία τα οποία σκορπισμένα περίτεχνα δίνουν μια ευχάριστη αντάπαιλα στον αναγνώστη. Δημοσιεύονται επίσης

επιστολές ιατρών οι οποίες συγκεντρώνουν υλικό για τις μελέτες τους και παρακαλούν να τους σταλούν οι όποιες παρατηρήσεις για συγκεκριμένα νοσήματα, όπως η λέπρα (αρ. τχ. 16, 1846 και αρ. τχ. 19, 1846).

Η *Μέλισσα των Κυκλάδων* είναι μία αξιόλογη εκδοτική προσπάθεια ενός φωτισμένου ανθρώπου, ο οποίος απέφευγε την πομπώδη λόγο και την εξωστρεφή πατριδολατρία. Προσέφερε πλούτο και ποιικιλία ύλης στους αναγνώστες της στην ανερχόμενη Ερμούπολη του μέσων του 19^{ου} αιώνα. Είχε συνδρομητές στην Αθήνα, τις επαρχίες, αλλά και στη Σύμωρη και την Κωνσταντινούπολη. Μόνιμες στήλες: «Πολιτικά», «Παρατηρήσεις», «Σωκρατικά ρήσεις», «Ηθικόν διήγημα».

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ (με ορισμένα κενά).
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Τα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*. Ιωάννινα 1991, σ. 75-77.

ΤΑΙΝΑ ΧΙΣΤΑΛΛΑ

Μελισσάρης, Θεοχάρης [Μελισσαρόπουλος]

(Άμφισσα, 1860-1930). Τυπογράφος, δημοσιογράφος, εκδότης, συγγραφέας. Τέλειωσε το σχολαρχείο στην Άμφισσα. Από μικρός βιάσισε στα χιάρια του συμπατριώτη του Νικόλαου Βαρότση, ο οποίος είχε σπουδάσει την τυπογραφική τέχνη στη Βενετία, δημιουργώντας στην Άμφισσα του 19^{ου} αιώνα παράδοση στην τυπογραφία. Στην ηλικία των 13 ετών—όπως ο ίδιος εξομολογείται—είχε εκμάθει την τυπογραφική κάσση στην Άμφισσα και έτος εκείνο (1873) μετέβη στην Αθήνα προς «ανεύρεσιν εργασίας». Ξεκίνησε ως μελανωτής και το 1877 άρχισε την εργασία του στοιχειοδέτη στο τυπογραφείο του **Τηλεγράφου*. Στην Αθήνα εργάστηκε επί σειρά ετών καθημερινός επί δωδεκάωρο, που συνηδέστατα κατέληγε σε «μαρτυρικό δεκαεξάωρο», σε πολλές εφημερίδες και υπέφερε τα πάνδεινα. Δούλεψε ως αρχιεργάτης στην εφ. **Χρόνος* κ.α. Η τελευταία εφημερίδα που εργάστηκε ήταν η εφ. *Το *Αστύ*.

Έλαβε μέρος στην πρώτη απεργία των τυπογράφων, το 1891, μετά την αποτυχία της οποίας αναχώρησε στο εξωτερικό και εργάστηκε στην Κωνσταντινούπολη και το Βουκουρέστι. Δύο χρόνια αργότερα επέστρεψε στην Αθήνα, όπου βρήκε τους συναδέλφους του σε αξιοδρήνητη κατάσταση. Πρωτοστάτησε στην ανασύσταση του «Συνδέσμου Τυπογράφων», εξελέγη μέλος του διοικητικού συμβουλίου, αγωνίστηκε για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των συναδέλφων του και οργάνωσε τη δεύτερη απεργία του

1896. Το 1899 εγκατέλειψε τον πολυτάραχο αθηναϊκό τυπογραφικό βίο και αποσύρθηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, όπου ίδρυσε μικρό τυπογραφείο. νυμφεύτηκε και απέκτησε τρία τέκνα· την πρωτότοκη κόρη του ονόμασε Αμφισσα. *Αμφισσα ονόμασε και την «εβδομαδιαία πολιτική και κοινωνική εφημερίδα» που κυκλοφόρησε από το 1900 έως το 1930 με πενταετή διακοπή (κατά τη δεκαετία του 1920). Αρχές του 1930 ενοποιείται με την εφ. *Φωκίς με τον τίτλο *Αμφισσα-Φωκίς* με διάρκεια έξι μηνών.

Το 1924 εξέδωσε σε δύο τόμους την πρώτη *Ιστορία της Αμφισσης*, η οποία υπήρξε μοναδικό τεκμήριο εποχής. Σ' αυτήν αποκαλύπτεται το πάθος του για την αρχαία πόλη και τους κρυμμένους θησαυρούς της. Στον πρόλογο του πρώτου τόμου διερωτάται: «Πού είναι οι νεκροπόλεις της αρχαίας Αμφισσης; Πού είναι τα αρχαία περικαλή μνημεία της; Πού είναι το Βουλευτήριον και η επιφανής Αγορά της; Τα αγάλματα της Αθηνάς και της Αρτέμιδος; Οι ναοί, οι θωμοί και τα άλλα ιερά και δημόσια οικοδομήματα;». Η αξία του έργου έγκειται στην καταγραφή και τον τόπο ευρέσεως ή υπάρξεως των αρχαίων ναών, ετισήμων οικοδομημάτων, ψηφιδωτών δαπέδων, αντικειμένων οικιακής χρήσεως και λατρείας, ακόμη και αρχαίων νομισμάτων. Οι σύγχρονοι αρχαιολόγοι θεωρούν το βιβλίο αυτό σπουδαία πηγή έρευνας. Με τη λατρεία προς τα αρχαία που τον διέκρινε, ακολουθούσε κατά πόδας τον Αντώνιο Κεραμόπουλλο, όταν αυτός προΐστατο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Δελφών, του υπέβαλλε ερωτήσεις και τις απαντήσεις συγκρατούσε στη μνήμη του και αργότερα τις κατέγραφε. Πολλά ιστορικά στοιχεία που αφορούσαν στην πόλη του υπαγόρευσε ο γνώστης της τοπικής ιστορίας Αμφισσεύς ιατρός Χαράλαμπος Φλώκος, τον οποίον και μνημονεύει. Τέλος καταγράφει (και διασώζει) τα ήδη και έδιμα των προγόνων, τις προλήψεις, τις εορτές και πανηγύρεις, αλλά και τις τελετουργίες των αρχαίων Αμφισσεών. Ο συγγραφέας φαίνεται πως δεινοπάθησε ώσπου να συγκεντρώσει τα χρήματα και να φέρει εις πέρας το έργο που, παρ' όλες τις ατέλειες και τις υπερβολές ενίοτε, υπήρξε ένα

σπουδαίο γραπτό μνημείο που καταξιώνει τον συγγραφέα-εκδότη με την πενιχρή μόρφωση αλλά και την ισχυρή θέληση κι επιμονή.

Παράλληλα με την ενασχόλησή του με το τυπογραφείο και τη δημοσιογραφία ο Θεοχάρης Μελισσάρης, εκτός από την *Ιστορία της Αμφισσης και των πέριξ κομποπόλεων και χωριών*, συνέγραψε και τα ακόλουθα έργα: *Πραγματεία περί Ιτέας-Κίφρας* (Αμφισσα 1927, 72 σ.), *Πεντηκονταετή Τυπογραφικά Απομνημονεύματα*, «του αρχαίου τυπογράφου Θεοχάρους Μελισσαροπούλου» (Αμφισσα, Αύγουστος 1924, 32 σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Θεοχάρης Μελισσάρης: Νεκρολογία», εφ. *Φωκίς*, αρ. φ. 326, 4 Δεκ. 1930· Ευαγ. Ν. Ζαχαρόπουλος, «Θεοχάρης Μελισσάρης και το έργο του», *Ιστορία της Αμφισσης*, εφ. *Φωκικός Λαός*, αρ. φ. 478, 15 Δεκ. 1973 και αρ. φ. 479, 1 Απρ. 1974· Δρόσος Κραβαρτόγιαννος, *Ιστορία της πόλεως Αμφισσης*, τ. Β' *Συμπληρώματα*, Αμφισσα 1997, σ. 458-460.

ΔΡΟΣΟΣ ΚΡΑΒΑΡΤΟΓΙΑΝΝΟΣ

Το Μέλλον

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική. Αθήνα, 1 Οκτ. 1863 - 29 Δεκ. 1877. Εκδότης: ο Γ. Γλύνης έως το 1869 και από το 1870 έως τη διακοπή της έκδοσής της, ο ως τότε έτερος των συντακτών της Δ. Παπαθανασίου. Τετρασέλιδη, μεγάλου σχήματος, είναι αρχικώς διεβδομαδιαία, από το 1873 τρισεβδομαδιαία και από το Νοέ. 1875 «εκδίδεται τετράκις της εβδομάδος». Ετήσιες συνδρομές: εξωτερικού 30 φρ. (1873). Τυπογραφείο: Νικήτα Γ. Πασσάρη, οδ. Νικία και Μιλτιάδου 6 (1872).

Πολιτική εφημερίδα, το πρώτο φύλλο της οποίας κυκλοφόρησε λίγες ημέρες πριν από την άφιξη του Γεωργίου Α'. Το μεγαλύτερο μέρος της ύλης της καταλαμβάνει η αρθρογραφία. Ασχολείται κυρίως με τα εθνικά θέματα, στο πρόγραμμά της δε αναφέρει ότι σκοπός της έκδοσής της είναι η συμφιλίωση των Ελλήνων, ώστε να δημιουργηθούν όλες οι απαραίτητες για επίτευξη των εθνικών διεκδικήσεων προϋποθέσεις. Τάσσεται κατά των επεμβάσεων των ξένων δυνάμεων και το 1866 ζητά τον σχηματισμό οικουμενικής κυβέρνησης για την υποστήριξη της επανάστασης στην Κρήτη.

Η διεθνής ειδησεογραφία αντλείται κυρίως από τον ξένο Τύπο. Το 1871 ασχολείται εκτενώς με τα γεγονότα της «παρισινή επαναστάσεως» και κατηγορείται από άλλες εφημερίδες για «απολογία ή μάλλον αποθέωσιν του Δήμου των Παρισίων». Απαντά εξηγώντας τη διαφορά μεταξύ της «αρχής της κοινότητας, de la commune ή communisme» και της «άκρας εναντίας της κοινοκτημοσύνης, socialisme» (αρ. φ. 773, 10 Αυγ. 1871) και ο συντάκτης Δ. Παπαθανασίου διευκρινίζει ότι τα σχετικά άρθρα του δεν είναι «υπαγορεύσεις» ούτε «δόγματα» της «Διεθνούς Εταιρείας Εργατών» (αρ. φ. 778, 27 Αυγ. 1871).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

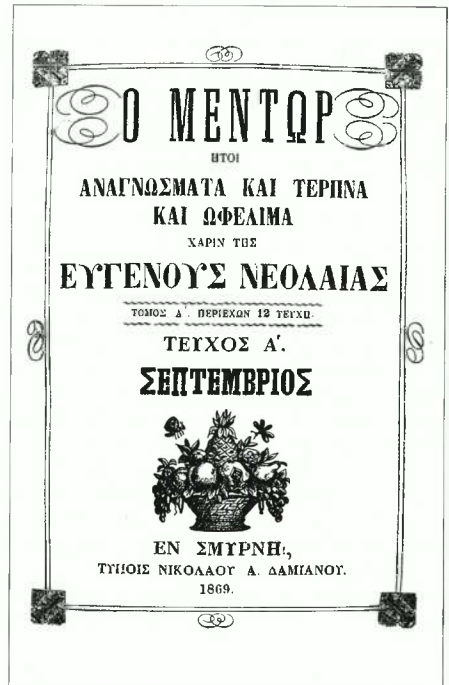
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 112-114.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

Ο Μέντωρ

Ητοι αναγνώσματα και τερντά και ωφέλιμα χάριν της ευγενούς νεολαίας. Σμύρνη, 1869-1874, αρ. τχ. 1-60. Εκδότης: αδελφοί Γρηγοριάδη. Μότο: «Α επίστασαι, ταύτα διαφύλαττε ταις μελέταις [Ισοκράτης]» (έτ. Γ'): «Το ελληνικόν έθνος ουδέποτε έσται μέγα, εάν μη κατά Χριστόν αναγεννηθή» (έτ. Δ'-Ε'). Άλλοι υπότιτλοι: *Σύγγραμμα περιοδικόν εκδιδόμενον δις του μηνός* (έτ. Β'): *Σύγγραμμα περιοδικόν εκδιδόμενον δις του μηνός υπό Αδελφ. Γρηγοριάδων τη συμπράξει διαφόρων λογίων και κοσμοσίμενον δι' ωραιών εικόνων* (έτ. Γ'-Δ'): *Σύγγραμμα περιοδικόν μετ' εικόνων εκδιδόμενον δις του μηνός ανά δύο τυπογραφικά φύλλα υπο των αδελφ. Γρηγοριάδων τη συμπράξει Δ. Χαρικλέους, Μ. Δ. Σειζάνη και άλλων λογίων* (έτ. Ε'). Μηνιαίο, εικονογραφημένο, εξήντα τεσσάρων σελίδων ανά τεύχος (τ. Α') / τριάντα δύο σελίδων (έτ. Β' κ.ε.), με συνεχή σελιδαριθμηση (π. Α': 832 σ., έτ. Β': 382 σ., έτ. Γ': 400 σ., έτ. Δ': 396 σ., έτ. Ε': 384 σ.), μονόστηλο, 21 εκ. (τ. Α') / δίστηλο 29 εκ. στους επόμενους. Ετήσιες συνδρομές: 2 αργυρά μετζίτια (τ. Α') / 45 γρσία (από τον τ. Β'). Τυπωτόταν στο τυπογραφείο του Νικολάου Α. Δαμιάνοφ.

Το σπουδαιότερο ίσως περιοδικό της Σμύρνης, με ιδιαίτερα προσεγμένη εμφάνιση, αρχικά απευθύνεται στη φιλομαθή σμυρναϊκή νεολαία (τ. Α') και έπειτα μετατρέπεται σε φιλολογικό-οικογενειακό περιοδικό ποικίλης ύλης. Στο πρώτο τεύχος, σε επιστολή με τον τίτλο «Φίλτατε Αναγνώστα», περιέγραφε τον στόχο του: «Το κέντρον, περί ο, φίλε μου, θα περιστρέφωμαι, είναι η διανοητική και ηθική σου ανάπτυξις: διότι ταύτα, εκ παραλλήλου δαίνοντα, αποτελούσι την αληθή παιδείαν, ης ειπερ ποτέ έχεις ανάγκην σήμεραν, ότε η ψευδοπαιδεία, αυδαδεστάτην γερίρασ κεφαλίν, κατέκλυσε την υψηλίον σχε-

δόν άπασαν. Γλώσσά μου θα ήνε η γλώσσά σου· εάν ποτε όμως έχης συνακροατάς ανθρώπους, οι οποίοι δεν εδυσίασαν υπέρ της γραμματικής τόσοσ έλαιον, όσον συ, τότε θα ομιλώ και απλούστερα. Προς ψυχαγωγίαν σου θα σοι διηγώμαι και τα αστεία της ημέρας, οσάκις το θεωρώ καλόν. Σύμβολόν μου, ως βλέπεις, είναι η κυμέλη. Τούτο σημαίνει ότι και εγώ, θα μιμώμαι την μελίσσαν».

Σταδερή επιδίωξη και στις δύο «περιόδους» αποτελεί η ωφέλεια του αναγνώστη στο πνεύμα της εποχής που απηχούν και άλλα έντυπα (*Πανδώρα, **Εθνική Βιβλιοθήκη*). Η ηθική διαμόρφωση και η τελική ανύψωση του αναγνώστη αντιμετωπίζονται μέσα από ένα χριστιανικό πρίσμα. Όπως αναφέρεται επιγραμματικά, σε σημείωμα της σύνταξης, ο χαρακτήρας του περιοδικού είναι να προσφέρει προς τον αναγνώστη «την τάσιν προς τα βελτίω».

Καθώς ο διδακτικός χαρακτήρας παραμένει ουσιαστικά αμετάβλητος, δεν σημειώνεται αισθητή διαφοροποίηση στις κατηγορίες της ύλης όπως αυτές αποτυπώνονται στους πίνακες περιεχομένων. Κυρι-

αρχούν οι θρησκευτικές ιστορίες, οι ηθικές παραινέσεις, βιογραφίες, φιλολογικές, ιστορικές και φιλοσοφικές μελέτες, σελίδες με γνώσεις γεωγραφίας, φυσικής, ζωολογίας, περιέργων, ποιήματα και ηθοπλαστικά διηγήματα, καθώς και θέματα τοπικού ενδιαφέροντος για τα ιδρύματα της ελληνικής κοινότητας και τις δραστηριότητές της. Περιείχει επίσης πλούσια εικονογράφηση σχετική με τα δημοσιευμένα κείμενα, όπως εμφανίζεται και από τον πίνακα «των εμπεριεχομένων εικονογραφιών». Οι εκδόσεις ήταν, στην πλειονότητά τους, έργα του χαρακτήρα Μ. Νικολαΐδη.

Οι συνεργάτες του *Μέντορος* προέρχονται κυρίως από τον κύκλο των λογίων της Σμύρνης και ανάμεσά τους συγκαταλέγονται οι Χ. Βενάρδος, Φωκ. Βουτσίνας, Εμμ. Πανακόπουλος, Δ. Ζαχαρίας, Δ. Μαυροφρύδης, Ν. Σαλτέλης, Μιλτ. Σεϊζάνης, Ι. Ισιδωρίδης* Σκυλίσης, Σαφώς Λεοντιάς και Σοφία Λαμπίση.

Κυκλοφορούσε στους Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Πόντου μέσα από ένα εκτεταμένο δίκτυο ανταποκριτών, ενώ περιορισμένη ήταν η απήχσή του στον ελλαδικό χώρο. Άμεση απόδειξη αυτού αποτελεί ο δημοσιευμένος κατάλογος των «φιλόμουσων συνδρομητών». Από αυτόν τον τελευταίο διαπιστώνεται ότι κυκλοφορούσε ευρύτατα στις τάξεις των κληρικών και των ιερωμόνων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ. ΒΒ. ΔΘΘ. ΕΙΑΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Σ. Σολομωνίδης. *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*. Αθήνα 1959. σ. 295-298· Μάρθα Καρπόζηλου. *Ελληνικός νεανικός τύπος (1830-1914)*: Καταγραφή. Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987. σ. 51-59.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΙΟΖΛΟΣ

Μέρος, Αλέξανδρος

(Χρύσω Ευρυτανίας, 1891 - Βόλος, 1964). Ιδρυτής, διευθυντής και ιδιοκτήτης της μεγάλης ημερησίας εφ. **Ταχυδρόμος* του Βόλου. Έζησε τα παιδικά του χρόνια στα Τρίκαλα και στην Καρδίτσα και εγκαταστάθηκε στον Βόλο από μαθητής γυμνασίου. Από το 1908 έγινε συντάκτης της εφ. **Θεσσαλία* και το 1910 ήταν ανταποκριτής της από την Καρδίτσα, όπου παρακολούθησε ιδιαίτερα τις εξελίξεις για το αγροτικό πρόβλημα της Θεσσαλίας και τους αγώνες για την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών, στους οποίους μετείχε και ο ίδιος ενεργά. Το 1911 στρατεύθηκε και έλαβε μέρος στους Βαλκανι-

κούς Πολέμους, στους οποίους διακρίθηκε και τιμήθηκε με προαγωγή. Το 1914 επανήλθε στη σύνταξη της *Θεσσαλίας*, αργότερα για μικρό διάστημα έγινε διευθυντής της και στο τέλος του 1916 εξέδωσε την εφ. *Ταχυδρόμος*, διατηρώντας τη διεύθυνση και την ιδιοκτησία επί σαράντα οκτώ χρόνια, δηλαδή έως τον θάνατό του, στις 7 Οκτωβρίου 1964.

Επί μισόν σχεδόν αιώνα κρατούσε τα σκήπτρα στη θεσσαλική δημοσιογραφία και ανέδειξε την εφημερίδα του στην πρώτη γραμμή των επαρχιακών της Ελλάδας. Ακάματος, μαχητικός και επίμονος, καταπάτησε με όλα τα θέματα της Θεσσαλίας, ιδιαίτερα των λαϊκών στρωμάτων, αγροτών και εργατών, πάντοτε με δυνατή φωνή, αλλά με ευπρέπεια και σεβασμό προς τον πολίτη. Ο *Ταχυδρόμος* του Μέρου υπήρξε «σχολή δημοσιογραφίας» για γενιές συντακτών, αρκετοί από τους οποίους διακρίθηκαν αργότερα σε αθηναϊκές εφημερίδες.

Παράλληλα, ο Μέρος μετείχε σε κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες. Από πολύ νωρίς, στα μέσα της δεκαετίας του 1910, μύσσε τα παιδιά στον προσκοπισμό και ίδρυσε την πρώτη προσκοπική ομάδα στον Βόλο. Το 1916, σε συνεργασία με τον γιατρό Δημήτρη Σαράτση, ίδρυσε το σύλλογο «Προστασία Παιδιών», δημιουργήμα του οποίου υπήρξαν τα νικητερά δημοτικά σχολεία για εργαζόμενα παιδιά, που λειτούργησαν με επιτυχία στον Βόλο επί εξήντα χρόνια. Μετά το 1917 μετείχε στην Πανθεσσαλική Αγροτική Ένωση και υποστήριξε με πάθος τις αγροτικές διεκδικήσεις και τον αγώνα για την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών. Το 1922 μετείχε στην πενταμελή διοικητική επιτροπή της πολιτικής οργάνωσης του Κόμματος των Φιλελευθέρων Βόλου. Το 1924 διορίστηκε νομάρχης Άρτας-Πρέβεζας από την επαναστατική κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα, με υπουργό Εσωτερικών τον Γεώργιο Παπανδρέου. Το 1926 εξελέγη βουλευτής Βόλου. Το 1927 εισηγήθηκε στην κυβέρνηση (υπουργός Γεωργίας ο Αλ. Παπαναστασίου) και στη Βουλή νομοσχέδιο για τη συγκέντρωση σιτηρών. Επίσης νομοσχέδιο για την ίδρυση αγροτικής τράπεζας, που αποδέχθηκε η κυβέρνηση Βενιζέλου. Μετά το 1955 πρωτοστάτησε για την ίδρυση γηροκομείου στον Βόλο και για την επανίδρυση της «Λέσχης Εργαζομένου Κοριτσιού». Το 1963 εξελέγη βουλευτής με την Ένωση Κέντρου, διαδέχοντας τη βουλευτική του αποζημίωση για μικρά κοινωφελή έργα σε χωριά της Μαγνησίας. Για τη γενετήριά του (Χρύσω Ευρυτανίας) έδειχνε επίσης ενδιαφέρον και διέδωσε τα απαιτούμενα για τη δημιουργία ξενώνα. Ο Αλέξανδρος Μέρος τιμήθηκε από τον Δήμο Βόλου

με προτομή στην πλατεία Ελευθερίας και με ονοματοδεσία σε συνοικιακό δρόμο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σσ. 172-173, 178, 180-181, 185-187, 189, 271-309.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Μεσημβρινή

Αθήνα, 9 Οκτ. 1961 - 20 Απρ. 1967 και 1980 - 14 Μαΐου 1994. αρ. φ. 1-5985. Εκδότης: Ελένη *Βλάχου-Λούνδρα (1961-1967, 1978). Αθανάσιος Σέκερης (έως το 1994) Διευθυντής: Κωνσταντίνος Λούνδρας (1961-1967). Εκδότης: Χρήστος Σιαμαντάς (28 Ιαν. 1980 - 1 Οκτ. 1982). Διευθυντής (1980-1983): ο Παναγιώτης (Τάκης) *Λαμπρίας. Καθημερινή απογευματινή (εκτός Κυριακής), συνήθως οκτασέλιδη και δεκασέλιδη (π.χ. τη Δευτέρα λόγω διαφημίσεων), οκτάστηλη, διαστάσεων 64.5x41 εκ. Τιμή: 1.50 δρχ. (1961-1967). Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 480 δρχ., εξωτερικού 250 δρχ., ετήσια εξωτερικού 900 δρχ. Τυπωνόταν στο -υπό τη διεύθυνση του Κ.Ι. Ζαγοριανίτη- τυπογραφείο της οδ. Σωκράτους 57.

Ανήκε στον συντηρητικό χώρο, στήριζε την παράταξη της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) και ήταν φιλικά διακείμενη προς τη βασιλική οικογένεια, αλλά δεν θεωρήθηκε η κατ' εξοχήν εκπρόσωπος της

Δεξιάς παράταξης. Τα πολιτικά της σχόλια χαρακτηρίζονταν από μετριопάθεια και διάθεση παρουσί-ασης όλων των απόψεων.

Η γλώσσα της ήταν ένα μείγμα καθαρεύουσας και δημοτικής με υπεροχή της δεύτερης. Απόφευγε την πυκνογραμμένη περιγραφή και ανάλυση της επικαιρότητας και έδειχνε ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την «ελαφριά» είδηση. Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Λαμπρία, ο οποίος οργάνωσε και έστησε την εφημερίδα, η κατανομή, το περιεχόμενο της ύλης και ο τρόπος παρουσί-ασης του ακολουούθησαν τα πρότυπα των αγγλικών tabloids, όπως της εφ. *The Daily Mail*, και της γερμανικής εφ. *Die Welt*. Το στήσιμο της σελίδας έγινε με διαφορετικό για τα δεδομένα της εποχής τρόπο. Το μεγαλύτερο μέρος των στηλών διαχωρίζεται με κενό και οι λιγότερες μαύρες γραμμές δίνουν την εντύπωση ότι η εφημερίδα εκδίδεται σε λευκό χαρτί. Η έκταση των κειμένων ήταν μικρή, οπότε μεγάλωσε ο αριθμός των καταχωρίσεων. Σημαντική δέση στην εφημερίδα έχουν οι φωτογραφίες. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο καθιερώνεται στην 8^η συνήθως σελίδα η «φωτογραφική επικαιρότητα», με φωτογραφίες από την Ελλάδα αλλά και το εξωτερικό.

Στην εφημερίδα εργάστηκαν γνωστοί δημοσιογράφοι αλλά και άνθρωποι των τεχνών και των γραμμάτων, όπως οι Αλέκος Φιλιππόπουλος, Αντώνης Καλαμαράς, Βαγγέλης Μπίστηκας, Φρέντυ *Γερμανός, Ανδρέας Φραγκιάς, Νίκος Μαστοράκης, ο γελοιογράφος Γιάννης Κυριακόπουλος (Κυρ), Μένης *Μποσταντζόγλου (Μποστ), η Ροζίτα Σώκου-Μαραντέι, οι Θεοφύλακτος *Παπακωνσταντίνου, Γρηγόρης *Δαφνής κ.ά.

Ο μέσος όρος της ημερήσιας κυκλοφορίας της *Μεσημβρινής* την περίοδο 1961-1967 ήταν αναλυτικά: 17996 (1961), 23457 (1962), 41555 (1963), 54714 (1964), 62824 (1965), 72239 (1966), 80602 (1967). Με την επιβολή της δικτατορίας η Ελένη Βλάχου αποφάσισε να διακόψει την κυκλοφορία της και στα τέλη τη δεκαετίας του 1970 να εγκαταλείψει οριστικά την ευθύνη της εκδόσής της. Επανεκδόθηκε το 1980 από τον Χρήστο Σιαμαντά, ο οποίος το 1978 αγόρασε τα δικαιώματα της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λυκούργος Κομίνης, *Η κρίση του ελληνικού Τύπου*, Αθήνα, εκδ. Κάκτος, 1985· Γ. Σκλαβούνης, *Ιστορία του Τύπου*, Αθήνα, εκδ. Έλλην, 1995· Τ.Δ. Φαράκης, *Εφημερίδες και δημοσιογράφοι. Η «μικρή ιστορία» των εφημερίδων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, της Λευκωσίας*, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα/Ιδία, 1993.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΥΡΙΤΗΣ

Μεσογειακή Φωνή

Μηνιαίο περιοδικόν εις Πέρθην Δυτικής Αυστραλίας, Πέρθη, Νοε. 1971-1972, αρ. φ. 1-3. Ιδιοκτήτης: ο φλωρινώτης επιχειρηματίας Ευθύμιος Τουτουνητής. Εκδότης-διευθυντής: Θεοδόσης Οικονόμου. Υπερίτιλος: «Τουριστικών, πληροφοριακών, κοινωνικών, λογοτεχνικών, άνευ πολιτικής αποχρώσεως, Οδηγός των εκ της Μεσογειακής Λεκάνης Νεοαυστραλών». Μηνιαία εφημερίδα, οκτασέλιδη, τετράγλωσση / τετρασέλιδη (από το φ. 2, Φεβρ. 1972) και μόνο στα ελληνικά, διαστάσεων 58x41 εκ. (αρ. φ. 1) / 38x28 εκ. (αρ. φ. 2-3). Τιμή φύλλου: 15 σεντς. Τυπογραφείο: Πέτρος Πετράνη (β' έκδοση), Γραφεία: James Street, Northbridge, Πέρθη.

Πολιτική παροικιακή εφημερίδα στα ελληνικά, ιταλικά, σερβοκροατικά και μαλτέζικα. Επρόκειτο για ιδιόρρυθμη εκδοτική προσπάθεια, η οποία είχε ως στόχο να χρησιμοποιεί όλες τις γλώσσες της Μεσογείου, ώστε να είναι σε θέση να επιτύχσει οικονομικά στη μικρή παροικία των μεταναστών της Πέρθης. Επειδή όμως κύρια γλώσσα της ήταν η ελληνική, όπως και οι κύριοι συνεργάτες της, δεν υπήρξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τις αλλόγλωσσες παροικίες, με αποτέλεσμα η κυκλοφορία της τελικά να καταστεί εφήμερη. Ο Θεοδόσης Οικονόμου, εμπορούμενος από αυστηρά συντηρητικές αρχές και ένθερμος ευπατριδής, από τη δεύτερη κιόλας έκδοση της *Φωνής* επέβαλε το ελληνικό χρώμα.

Η ύλη της εφ. *Μεσογειακή Φωνή*, όπως και αργότερα της εφ. **Ελληνισμός*, την οποία εξέδωσε ο Οικονόμου μετά την παύση της πρώτης, κατακλυζόταν από αποκρήνματα για τη διαχρονική αξία του ελληνισμού, τη σπουδαιότητα του ελληνικού πνεύματος. Καταχωρούνταν ειδήσεις που είχαν σχέση με την Εκκλησία, την Εθνική Αντιπροσωπεία της Ελλάδος και την κίνηση των παροικιών. Διατηρούσε πνευματική στήλη, σελίδα με παροικιακά σημειώματα, ειδήσεις για τον ελληνικό τουρισμό, κοινωνικά θέματα, την οικονομία και την πρόοδο της Ελλάδας. Την επιμέλεια των κοινοτικών θεμάτων είχε ο Γιάννης Μαρσέλλος, ανταποκριτής στο Port Hedland ήταν ο Δ. Πουτούρης, συνεργάτης της εφημερίδας στην Ελλάδα ο Χρήστος Ευαγγελάτος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Βικτώρια, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Μεσόγειος

Καθημερινή προινή έκδοσις εν Κρήτη, Ηράκλειο, 23 Οκτ. 1950 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-10740. Ιδιοκτήτης-εκδότης: Α.Κ. *Γραμματικάκης, Αρχισυντάκτης: Άρης Χατζηνάκης. Από το 1976, εκδότης-διευθυντής

είναι ο Κώστας Γραμματικάκης. Ημερήσια, εξασέλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 59x43 εκ. Τιμή φύλλου: 1000 δραχ. (αρχικά). Τυπογραφείο-γραφεία: οδ. Πάνδαρος 22. Ηλεκτρονική διεύθυνση: www.mesogios.gr

Στις προγραμματικές δηλώσεις υπόσχεται να μην υποχωρήσει σε «πίεσεις και προστάτες», αλλά να αφοσιωθεί στα προβλήματα και τις ανάγκες της περιφέρειας, να υπηρετήσει «την κοινωνική ανασύνδεση, ανασύνταξη και ανακατανομή», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει. Διευκρινίζει ότι τάσσεται υπέρ των μεταρρυθμίσεων που περιορίζουν την κοινωνική ανισότητα, ότι «δεν έρχεται να καταλύσει αλλά να πληρώσει», ότι δεν θα αναλωθεί σε προσωπικές αντεγκλήσεις, αλλά θα επιχειρήσει την προαγωγή του επαρχιακού τύπου και θα υπηρετήσει τα συμφέροντα του πολίτη. Τήρησε τις υποσχέσεις της αυτές χάρη στη συνέπεια του εκδότη της. Ανήκει από την ίδρυσή της έως σήμερα στον φιλελεύθερο χώρο και υποστηρίζει τις θέσεις του χώρου αυτού χωρίς εμπάθεια, κρίνει τις αντίθετες πολιτικά θέσεις και διακρίνεται γενικά για την ευπρέπεια της κριτικής και τη σταθερότητα των θέσεών της και την αμετακίνητη γραμμή της, που συνοψίζει η ίδια στην εμβληματική φράση του σημερινού εκδότη της: «Πάντοτε αδέσμευτη, ποτέ ουδέτερη».

Στις σελίδες της αναπτύσσονται πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά, επιστημονικά θέματα, καθώς και ζητήματα επικαιρότητας, πνευματικής και καλλιτεχνικής κίνησης, θέματα τοπικού ενδιαφέροντος, όπως ο τουρισμός, και αθλητικά νέα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η δεύτερη σελίδα της με επιστημονικά άρθρα, ποιήματα, μυθιστορήματα, βιβλιοπαρουσιάσεις και σχολιασμό των νέων εκδόσεων. Στην ίδια σελίδα υπάρχει η στήλη αλληλογραφίας, η στήλη της κοινωνικής ζωής και πολλές διαφημίσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε για τα εκπαιδευτικά ζητήματα, για την ευρύτερη παιδεία του αναγνωστικού της κοινού. Στον άξονα αυτό εντάσσεται η αναδημοσίευση αποσπασμάτων σημαντικών βιβλίων, όπως εκείνο του Στέφανου Ξανθουδίδη, *Χάνδαξ – Ηράκλειον*, οι τακτικές δημοσιεύσεις αποσπασμάτων του μυθιστορήματος *Ο Καπετάν Μιράλης* και οι προδημοσιεύσεις από τους *Αδερφοφάδες* του Νίκου Καζαντζάκη. Επέδειξε επίσης ευαισθησία ως προς τα πνευματικά ιδρύματα της πόλης, ειδικά για τη Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, με την οποία ασχολήθηκε σε αλληπάλληλα δημοσιεύματα.

Στους συνεργάτες της συγκαταλέγονται, εκτός από τον εκδότη Αριστοτέλη Γραμματικάκη και τον γιο του Κωνσταντίνου Γραμματικάκη, διαπρεπείς προσωπικότητες του πνεύματος όπως οι Νίκος Καζαντζάκης, Κ.Θ. Κοκκινίδης, Παντελής Πρεβελάκης, Δημήτρης Πλάκας, Μενέλαος Παρλαμάς, Γιώργος Σεφέρης. Ο τελευταίος επέλεξε τη *Μεσολόγγιο* για την πρώτη δημοσίευση του ποιήματος *Ωδή στον Γ. Κατσιμπαλή*. Στις σελίδες της καταλέγονται επίσης τα ονόματα των Αριστ. Μισιλιόγλου, Χριστόφορου Σταυρακάκη, Εμμ. Λουκάκη, Ν.Γ. Δαφνομήλη, Γ. Βερνάρδου, Ν.Ε. Ζευγαδάκη, Ν. Κριτσωτάκη κ.ά.

Έως σήμερα έχει διαγράψει μακρά πορεία μισού και πλέον αιώνα και συνεχίζει. Από το παλιό επίπεδο πεσστήριο, όπου η τροφοδοσία γινόταν με το χέρι και εννέα τυπογράφοι συνέθεταν την ύλη γράμμα-γράμμα, περνά το 1959 πρώτη από τις εφημερίδες της περιφέρειας στη λινοτυπία με ιδιόκτητη πιεστήριο, το 1987 συνεχίζει με φωτοσύνθεση και εκτύπωση offset, το 1995 εγκαθιστά ηλεκτρονικούς υπολογιστές και από το 1997 διαθέτει τη δική της πλούσια ιστοσελίδα στο διαδίκτυο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΔΒΗ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 189-190: Ξενοφών Παγκαλιάς, «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, τχ. 36 (Οκτ.-Δεκ. 1983), 341-379: 371.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Μεσολόγγιον

Εφημερίς Πολιτική και των Ειδήσεων. Μεσολόγγιο, 1870-1938, με διακοπές. Εκδότης: Γεώργιος *Γουργουρίνης (1870-1881). Σ.Ε. *Λιθιέρης (1893-1896) και Ζαχαρίας Α. Αναστασίου ή *Αγγελής (1908-1938). Συντάκτης: Ανδρέας Δημητρίου (1908-1909). Οι εκδοτικές περιόδοι είναι πέντε με αντίστοιχους υπότιτλους: περ. Α' (1870-1881, αρ. φ. 1-355), *Εφημερίς Πολιτική και των Ειδήσεων* περ. Β' (1893-1896), *Εφημερίς Πολιτική και των Ειδήσεων*, *Εφημερίς Εβδομαδιαία* και *Εφημερίς του Λαού Φιλολογική και των Ειδήσεων εκδιδομένη κατά Κυριακήν* περ. Γ' (1908-1911, αρ. φ. 1-95), *Εφημερίς Εβδομαδιαία*, *Όργανον των Λαϊκών του Νομού Συμπερόντων* (1931, αρ. φ. 1-13): *Εβδομαδιαία Πανατωλοκαρναυκή Εφημερίς* (1936-1938, αρ. φ. 1-318). Εβδομαδιαία. Οι διαστάσεις της ποικίλλουν κατά περίοδο. Στην περ. Α' κυκλοφορεί σε διαστάσεις 29x22 εκ. και δίσητη, δισέλιδη / τετρασέλιδη ανάλογα με την ύλη, εκδίδει δε

συχνά δικαστικά παραρτήματα. Στην περ. Β' κυκλοφορεί κάθε Κυριακή, δισέλιδη, δίσητη, διαστάσεων 33x24 εκ. Το 1908 ο Ζαχαρίας Αγγελής μεγαλώνει το σχήμα της στα 40x29 εκ., οι στήλες είναι τέσσερις και οι σελίδες δύο (μονόφυλλο). Το 1931 αλλάζει η μορφή των γραμμάτων του τίτλου που γίνονται μεγαλύτερα και καλλιτεχνικότερα, εκδίδεται σε μονόφυλλο με διαστάσεις 48x31 εκ. και τέσσερις στήλες. Στην τελευταία περίοδο η μορφή είναι πανομοιότυπη, εκτός του υπότιτλου, με τα φύλλα του 1931: μονόφυλλο, 48x31 εκ., τετράσητο. Συνδρομές: την περ. Α' 10 δρχ., για τις επαρχίες 12 δρχ. και το εξωτερικό 24 δρχ' την περ. Β' ή ετήσια 8 δρχ., η εξαμηνιαία 4, ενώ ορίζεται και η τιμή κατά μήνα στα 50 λεπτά. Το 1908-1911 οι συνδρομές είναι 5 δρχ. κατ' έτος. Στην τελευταία εκδοτική περίοδο η τιμή φύλλου ανέρχεται στις 2 δρχ. και οι συνδρομές στις 100 δρχ. η ετήσια, 50 δρχ. η εξαμηνιαία, 1 λίρα Αγγλίας ή 5 δολάρια ΗΠΑ για το εξωτερικό. Τυπώνεται στα τυπογραφεία ιδιοκτησίας των εκδοτών Γ. Γουργουρίνη κατ' αρχήν, Σ. Λιθιέρη επί της οδ. Αγίου Σπυρίδωνος αργότερα και Ζαχαρία Αγγελή επί της οδ. Παλαμά από το 1908 κ.ε.

Ως τοπική εβδομαδιαία εφημερίδα, καλύπτει την τοπική ειδησεογραφία και ασχολείται με την πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση, μετέχοντας σ' αυτήν και διαδραματίζοντας τον ρόλο της. Η πολιτική τοποθέτησή της συναρτάται με τις εκδοτικές περιόδους. Το 1871 εμφανίζεται οπαδός του Επαμ. Δεληγιώργη και σφοδρή πολέμιος του Χ. Τρικούπη. Στο φ. 7 (5 Ιαν. 1871) επιβραβεύει την κυβέρνηση Θ. Δηλιγιάννη και τον μεσολογιτή Επαμ. Δεληγιώργη για την καταπολέμηση της ληστείας στην περιοχή και αντίθετα επικρίνει τον Χαρίλαο Τρικούπη για σωρεία παύσεων και διορισμών φίλων και μελών της οικογένειάς του. Το 1877 είναι σε σύγκρουση με τον δήμαρχο Μεσολογγίου αλλά κυρίως με τη νομαρχία για την εκτύπωση των εκλογικών καταλόγων στο δεύτερο τυπογραφείο της πόλης, αλλά και με τον πρωτοδικη με τον οποίο κατέληξαν σε δικαστική διαμάχη επί εξυβρίσει και συκοφαντίας.

Στη δεύτερη εκδοτική περίοδο με εκδότη τον Σ. Λιθιέρη είναι ξανά αντιτρικούπική. Στα φ. 26 και 27 (2 Οκτ. 1893 και 27 Δεκ. 1893) διακηρύττει την αποτυχία της πολιτικής του Τρικούπη με βαρυστατους χαρακτηρισμούς για τον ίδιο και την κυβέρνηση του. Οι επικρίσεις συνεχίζονται έως το 1895. Στο φύλλο της 22^{ας} Οκτωβρίου 1895 υπάρχει η «Ειδοποίησης»: «Το Μεσολόγγιον το εις τας επάλξεις του κατά του Τρικούπισμου αγώνος πρωταγωνιστήσαν δια του ευδαρσούς αυτού καλάμου κατά της παντοδυναμίας του ήδη μεγάλου πλάνητος ήρξατο και αΐδως να εκδίδεται» (προφανώς ύστερα από μακρή διακοπή).

Το 1908, με εκδότη πλέον τον Ζαχαρία Αγγελή, τοποθετείται ενάντια στο διάδοχο τρικούπικό κόμμα. Με επιφύλαξη ωστόσο και χαμηλούς τόνους κατακρίνει την κυβέρνηση Γ. Θεοτόκη το 1908, τον Στρατιωτικό Σύνδεσμο και την επανάσταση του 1909. Το 1908 (αρ. φ. 42, 1 Δεκ. 1908) αναφέρεται εκτενώς στον θάνατο του Επαμ. Δεληγιώργη. Στις εκλογές του 1910 καλεί τον λαό να καταψηφίσει τα ενωμένα παλαιά κόμματα και να ακολουθήσει τον Ελ. Βενιζέλο. Στην επόμενη εκδοτική φάση, τον Ιούλιο 1931, δεν διαφαίνεται η πολιτική τοποθέτηση της. Στη διετία ωστόσο 1936-1938 παρουσιάζεται φίλα προσκείμενη στην πολιτική της δικτατορικής κυβέρνησης Ι. Μεταξά, σε τομείς όπως η γεωργία, η εκπαίδευση, η φορολογία κ.ά. ενώ φιλοξενεί άρθρα με αντικομμουνιστικό περιεχόμενο και προπαγανδίζει τις ενέργειες και εκδηλώσεις της ΕΟΝ (Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας).

Καλύπτει τη διεθνή κατάσταση με τηλεγραφήματα και αναδημοσιεύσεις από ευρωπαϊκές εφημερίδες συστηματικά στην περίοδο 1870-1881. Όσον αφορά τα

τοπικά θέματα, το 1910 αναφέρεται στην επέκταση του σιδηροδρόμου προς την Άρτα, τον γεωργικό σταθμό Μεσολογγίου, στην κατασκευή του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Σπυριδώνος. Το 1931, στην κατασκευή των στρατώνων Αγίου Αθανασίου στο Μεσολόγγι και την εγκαινίαση μουσείου λόρδου Βύρωνα στην Αγγλία όπου προσκαλείται ο δήμαρχος Μεσολογγίου. Τη διετία 1936-1938 δίνει πάρα πολλές μικρές ειδήσεις και πληροκορίες από την πόλη του Μεσολογγίου αλλά και ολόκληρο τον νομό. Μεταξύ άλλων, δύο ειδήσεις σχετικά με τον Κωστή *Παλαμά: ο Δήμος Μεσολογγίου προμηματοποίησε τιμητική εκδήλωση και ίδρυση προτομής του Κωστή Παλαμά «παύρα την λυμνοδάλυσσαν» (αρ. φ. 299, 11 Ιουλ. 1937) και ο Δήμος Αθηναίων με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου απένευσε τιμητική σύνταξη 5000 δρχ. στον ποιητή Κωστή Παλαμά και πήρε απόφαση να δοθεί το όνομα του σε μία από τις οδούς της πρωτεύουσας (αρ. φ. 304, 5 Σεπτ. 1937).

Η εφημερίδα δημοσιεύει δικαστικά έγγραφα και πλειστηριασμούς, αγγελίες, διαφημίσεις προϊόντων και καταστημάτων, δημολογία πλοίων και κοινωνικές στήλες. Σ' ολόκληρο το διάστημα έκδοσης της δεν καταγράφονται καθόλου συνεργάτες, ούτε ανταποκριτές, ενώ δεν υπάρχουν σταθερές στήλες σε καμία εκδοτική φάση της. Γενικά στα εξήντα χρόνια περιόδου που επανέρχεται ο τίτλος είναι: σε συντηρητική κατεύθυνση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας (18 φ. των ετ. 1871-1881, 13 φ. των ετ. 1893-1896, 8 φ. των ετ. 1908-1911, 3 φ. του ετ. 1931 και 14 φ. των ετ. 1936-1938).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 281· Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρουμελίας (1821-1940)*, Αθήνα 1959· Τάκης Λάπτας, *Ο Ρουμελιώτικος Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 228.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Μεσολογιτής, Βασίλειος

(Θεσσαλονίκη, 1889 - 23 Μαρτ. 1953). Δημοσιογράφος και εκδότης. Οι γονείς του κατάγονταν από τη Δυτική Μακεδονία και είχαν καταρύγει στο Μεσολόγγι. Κατά τη φοίτηση του στο περίφημο γυμνάσιο Τσοτυλίου έστειλε με δική του πρωτοβουλία ανταποκρίσεις σε εφημερίδες των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης για τις εξελίξεις του Μακεδονικού Αγώνα, ενώ μετά την αποφοίτηση του

εργάστηκε ως συντάκτης στις εφ. **Φάρος της Θεσσαλονίκης* και *Αλήθεια. Όμως, εξ αιτίας ενός άρθρου του για την δολοφονία του μητροπολίτη Αιλιανού και τη δίωξη της εφημερίδας του, διέκοψε τη δημοσιογραφική εργασία του και γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, χωρίς ωστόσο να ολοκληρώσει τις σπουδές του γιατί επέστρεψε σύντομα στις εφημερίδες και στη Θεσσαλονίκη. Εργάστηκε στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης *Εθνος και *Πολιτικά Νέα, ενώ είχε εξασφαλίσει ένα σεβαστό επίδομα από το ελληνικό υπουργείο των Εξωτερικών που εκτίμησε τις ικανότητές του, πρόσφερε δε σημαντικές υπηρεσίες στον Μακεδονικό Αγώνα με τις πληροφορίες που διοχέτευε και με τις αποστολές του προέυνενίου που αναλάμβανε.

Όταν προετοιμαζόταν η έκδοση της εφ. *Μακεδονία του ζητήθηκε η συνεργασία του και λίγους μήνες αργότερα, σε ηλικία 21 χρόνων, ανέλαβε αρχισυντάκτης της. Από τότε θεωρείται ότι άρχισε η αλματώδης εξέλιξή του στη δημοσιογραφία, αφού αποδείχθηκε η ικανότητά του να ασχοληθεί με κάθε είδος δημοσιογραφικού κειμένου, αλλά και το θάρρος του να υπογράφει (παρά τις διώξεις εναντίον του και εναντίον της εφημερίδας) και τα άρθρα με τα οποία ασκούσε κριτική στην τουρκική διοίκηση και στη δικαιοσύνη. Οι δύο Βαλκανικοί Πόλεμοι, η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας και η δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου Α' (στην οποία ήταν παρών) βρήκαν τον Μεσολογγίτη στη θέση του αρχισυντάκτη της *Μακεδονίας*, από την οποία παραιτήθηκε το 1913 επειδή διαφώνησε με τον εκδότη της Κ. *Βελλίδη.

Λίγους μήνες αργότερα, το 1914, οργάνωσε και εξέδωσε την εφ. *Το Φως* (με αφανή εκδότη τον Δημοσθένη *Ρίτζο), που από την αρχή κέρδισε σημαντική κυκλοφορία. Μετά από διαφωνία με τον εκδότη αποχώρησε από *Το Φως* και επέστρεψε στη *Μακεδονία* που ανακαίνισε τον τεχνικό εξοπλισμό της και την αναδιοργάνωσε, ενώ θεωρείται ως ο συντελεστής της διαμορφώσεως της φιλελεύθερης γραμμής της που διατηρείται μέχρι σήμερα. Αν και στρατευμένος και σε κατάσταση εμπόλεμη, αρθρογραφούσε και σχολίαζε έντονα τις κυβερνητικές, τις στρατιωτικές και τις διπλωματικές ενέργειες.

Από τη *Μακεδονία* αποχώρησε τον Αύγουστο 1916 και αφού για ένα μικρό διάστημα ήταν συνεκδότης του *Ριζοσπάστη, με τον Θεόδ. *Χατζηγέωγο εξέδωσαν τον *Μακεδονικό Κήρυκα των Φιλελευθέρων*, ο οποίος όμως σύντομα διέκοψε την έκδοση του καθώς επιστρατεύθηκαν και οι δύο εκδότες του. Το 1917 εξαγόρασε τη μισή ιδιοκτησία της εφ. *Ελλάς,

που από το 1919 τη μετονόμασε σε *Μεγάλη Ελλάς και έγινε ο μοναδικός ιδιοκτήτης της. Η εφημερίδα του έγινε το πιο ένθερμο βενιζελικό έντυπο, αλλά μετά την καταστροφή των εγκαταστάσεων της στις εκλογές του 1920, διέκοψε την έκδοσή της.

Επέστρεψε στη *Μακεδονία* ως αρχισυντάκτης, έγινε το 1922 συνεκδότης της εφ. **Τηλέγραφος της Βορ. Ελλάδος* και το 1924 ανέλαβε να οργανώσει και τη διεύθυνση της συνεταιριστικής εφημερίδας των συντακτών *Μακεδονικά Νέα που συνέχισε να εκδίδεται έως το 1934, ενώ την ίδια εποχή αρνήθηκε συμμετοχή σε συνδυασμό των Φιλελευθέρων, για να μη χάσει τη δημοσιογραφική ευχέρεια να κρίνει και να σχολιάζει κάθε ενέργεια της εξουσίας.

Λίγο μετά τη διακοπή της εκδόσεως των *Μακεδονικών Νέων* εξέδωσε με τον Νίκο *Φαρδή την εφ. **Ελευθέρως (Μακεδονικός) Τύπος* που συνέχισε να εκδίδεται μέχρι το κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935, ενώ στη συνέχεια ήταν από τους βασικούς συντάκτες της εφ. *Ελληνικός Βορράς του Πέτρου *Λεβαντή που εκδόθηκε τις παραμονές της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου και διέκοψε την έκδοσή της λίγες μέρες αργότερα. Εργάστηκε ακολούθως στην εφ. *Το Φως*, έως τη διακοπή της εκδόσεως της μετά την είσοδο του γερμανικού στρατού στη Θεσσαλονίκη.

Μετά την Κατοχή συμμετείχε στην εταιρεία (με τον Πέτρο Λεβαντή και τον Χρ. *Χιωτόπουλο) που εξέδωσε τον *Ελληνικό Βορρά* και ανέλαβε τον δημοσιογραφικό τομέα ως διευθυντής και αρθρογράφος έως τον θάνατό του, ύστερα από μακρά ασθένεια και αφού χαιρέτησε την ένταξη στη δεξιά παράταξη των φιλελευθέρων στελεχών το 1952. Κατά τη μακρά και σημαντική δημοσιογραφική θητεία του χρησιμοποιήσε τα ψευδώνυμα «Ακαρνάν», «Παλαιός» και «Παρσινέβελος». Ήταν επίσης ο συγγραφέας ενός συναρπαστικού ιστορικού δημοσιεύματος για τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, που άρχισε να δημοσιεύεται στην εφ. *Μεγάλη Ελλάς τον Ιούνιο 1920 και το 1938 εξέδωσε τα δημοσιευμένα στο *Φως* χρονογραφήματα με ιστορικό θέμα και τίτλο *Σκλαβιά και αγώνες*.

Ήταν μέλος του Συνδέσμου Ελλήνων Συντακτών Θεσσαλονίκης και ιδρυτικό μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: [Ηλίας Κύρου], «Βασίλειος Μεσολογγίτης», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 24 Μαρτ. 1953· Θεοφ. Παναγιωτόπουλος, «Επικήδειος εις τον εκλιπόντα δημοσιογράφον Βασίλειον Μεσολογγίτην», Θεσσαλονίκη 1953· Κωνδύλακης, *Εφημεριογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α' -Γ'.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Μεσολογγίτης, Κλεόβουλος Ν.

(Λάρνακα, 1872-1934). Δημοσιογράφος. Γεννήθηκε στην Κύπρο από έλληνες υπηκόους και φοίτησε στο δημοτικό και στην ελληνική σχολή της Λάρνακας. Υπήρξε ένας από τους δημοσιογράφους που διακρίθηκαν στην πόλη αυτή κατά την πρώτη περίοδο της κυπριακής δημοσιογραφίας. Πολύ νέος εργάστηκε ως στοιχειοθέτης στην εφ. **Ένωσις του Χριστόδουλου* *Κουπιά και στη συνέχεια ως υπεύθυνος σύνταξης της άλλης εφημερίδας της Λάρνακας, με τίτλο *Το Έθνος*, ιδιοκτήτης της οποίας ήταν ο τυπογράφος και έλληνας υπήκοος Σηπλιώτης Γρύσσης. Το 1893 αποχώρησε μαζί με τον μεγαλύτερο αδελφό του Κλεάνθη από *Το Έθνος* για να ιδρύσουν τη δική τους ιδιόκτητη εφημερίδα με τίτλο *Νέον Έθνος, η οποία κυκλοφόρησε το πρώτο της φύλλο στις 8/20 Σεπτεμβρίου 1893. Ο Κλεόβουλος Ν. Μεσολογγίτης ήταν ο εκδότης και διευθυντής σύνταξης και ο αδελφός του Κλεάνθης οικονομικός διευθυντής και υπεύθυνος σύμφωνα με τις πρόνοιες του νόμου για τον Τύπο.

Εξελέχθηκε σε ένα σημαντικό και διακεκριμένο αρθρογράφο και σχολιογράφο ιδιαίτερα στο εθνικό δέμα και τις πολιτικές εξελίξεις. Εκτός όμως από το δημοσιογραφικό του λειτούργημα, αναδείχθηκε σε διακεκριμένο μέλος της κοινωνίας της Λάρνακας αναπτύσσοντας πλούσια κοινωνική δράση. Υπήρξε τον τόπο ως μέλος διαφόρων εκπαιδευτικών και πολιτιστικών επιτροπών και ως μέλος του Εθνικού Συμβουλίου και της Εθνικής Οργάνωσης Κύπρου, συμβάλλοντας σημαντικά στον αγώνα του κυπριακού λαού για ένωση με την Ελλάδα. Διετέλεσε πρόεδρος του Γυμναστικού Συλλόγου «Ζήνων».

Ταυτόχρονα, κατέστησε την εφημερίδα του μία από τις σημαντικότερες και μακροδιώτερες της πρώτης περιόδου της ιστορίας του κυπριακού Τύπου. Εκτός από την πλούσια αρθρογραφία και σχολιογραφία της, περιλάμβανε φιλολογικά και λογοτεχνικά κείμενα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένας από τους μεγαλύτερους ποιητές της Κύπρου, ο Δημήτρης Παπέρτης πρωτοεμφανίστηκε μέσα από τις στήλες του *Νέου Έθνους*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Β', σ. 91-93· Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 17· Αρ. Α. Κουδονάρας, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 225-226.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Μεσσηνία

Ανεξάρτητος καθημερινή εφημερίδα. Καλαμάτα, 14 Απρ. 1929-1973, με διακοπές: περ. Α', 29 Απρ. 1929 - 26 Ιαν.

1935, αρ. φ. 1-1621· περ. Β', Φεβρ. 1935 - Δεκ. 1940, αρ. φ. 1-976· περ. Γ', 24 Δεκ. 1941 - 25 Απρ. 1941, αρ. φ. 977-1097· περ. Δ', 29 Ιουλ. 1946 - 3 Σεπτ. 1973, αρ. φ. 1-1172. Διευθυντής: Κ. Χρυσομάλλης, δικηγόρος (αργότερα και ιδιοκτήτης). Συντάκτες: Κ. Μεταξάς (αρχικά), Μίμης Φερέτος (από το 1937). Ως εκδότης φέρεται ο Λεωνίδας Χρονέας, μαζί με τον Ιωάννη Χρυσομάλλη, ανιψιό του ιδιοκτήτη και τυπογράφο (21 Νοε. 1949 - 30 Ιαν. 1950)· από τις 6 Φεβρ. 1950 ως εκδότης φέρεται ο Ι. Χρυσομάλλης. Κατά τα έτη 1951-1968 αναγράφεται ως διευθυντής ο Κ.Γ. Χρυσομάλλης. Άλλοι υπότιτλοι: *Ανεξάρτητος Καθημερινή απογευμαινή εφημερίς* (1940-1941)· *Εβδομαδιαία πολιτική εφημερίς-όργανο των απανταχού Μεσσηνίων* (από 29 Ιουλ. 1946)· *Ανεξάρτητος εβδομαδιαία, επιστημονική, οικονομική και πολιτική εφημερίς-όργανο των απανταχού Μεσσηνίων* (από το φ. 709, 6 Ιουλ. 1964). Καθημερινή, πρωινή/εβδομαδιαία (μετά τις 10 Οκτ. 1937. Δευτέρα πλην ορισμένων περιπτώσεων που κυκλοφόρησε Πρίτη), τετρασέλιδη/δισέλιδη (από το 1940), εξάστηλη/πεντάστηλη/εξάστηλη, διαστάσεων 55x36 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. (αρχικά) / 200 δρχ. (1946) / 500 δρχ. (1949) / 1 δρχ. (1956). Υπεύθυνος τυπογραφείου: Ιωάννης Μ. Χρυσομάλλης (μεταπολεμικά). Γραφεία-τυπογραφεία: οδ. Υπαταντής 31, με αλλαγές διευθύνσεων από το 1968. Γραφεία στην Αθήνα: οδ.

Χαριλάου Τρικούπη 19· από τις 5 Οκτ. 1959· οδ. Αραχώθης 35· από 9 Οκτ. 1967· οδ. Δερβενίων 35.

Διεξήγαγε πολλούς αγώνες υπέρ των συμφερόντων του μεσσηνιακού λαού και της Καλαμάτας. Το χρονογράφημά της έγραφε ο δικηγόρος Κ. Μεταξάς με το ψευδώνυμο «Αύρας» και από το 1932 έως το 1935 ο δικηγόρος και μεταπολεμικά υποδιοκοφύλακας Πότης Δ. Οικονομάκης, με το ψευδώνυμο «Ανοικονόμητος». Η κυκλοφορία σταμάτησε με την κατάληψη της Καλαμάτας από τον γερμανικό στρατό (29 Απρ. 1941). Παρά τον τοπικό της χαρακτήρα, η θεματολογία της αφορά περισσότερο στα σημαντικά ζητήματα της εποχής, όπως η εσωτερική πολιτική κατάσταση και οι εξελίξεις γύρω από το ζήτημα της Κύπρου.

Μεταπολεμικά, στην πρώτη σελίδα υπάρχει σχεδόν πάντοτε άρθρο του διευθυντή της Κωνσταντίνου Χρυσομάλλης, ο οποίος σχολιάζει την πολιτική κατάσταση υποστηρίζοντας έντονα την παράταξη της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) και τον πρόεδρό της Κωνσταντίνο Καραμανλή. Στο φύλλο της 16^{ης} Ιανουαρίου 1956 σημειώνεται: «Οι αρχηγοί της αντιπολιτεύσεως ουδενός εφείσθησαν. Αυτοί οι οποίοι απειλούν εκλογικόν σύμπραξιν και δεν αποκλείεται να την πραγματοποιήσουν με τους κομμουνιστάς τους εχθρούς του κοινωνικού καθεστώτος, και του Έθνους –δεν εδίστασαν να εμφανιστούν ως φρουροί του Συντάγματος– του πολιτεύματος της Βασιλευομένης Δημοκρατίας».

Παράλληλα, στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας υπάρχει μόνη στήλη με την υπογραφή «Παραπιδιμών» (για περιγραφές ταξιδιών στην περιοχή), «Παραπιδιμών» (για ανταποκρίσεις από την Αθήνα όπου διέμενε ο Κ. Χρυσομάλλης μετά τη συνταξιοδότησή του ως δικηγόρος), καθώς και στήλη με τίτλο «Λίγ' απ' όλα» με την υπογραφή «Συλλέκτης». Από το ύψος της γραφής, συνάγεται ότι και τα τρία ψευδώνυμα ανήκαν στον διευθυντή και εκδότη Κ. Χρυσομάλλη. Στη δεύτερη σελίδα ακολουθούν ειδήσεις κυρίως εξωτερικές αλλά και εσωτερικές που αφορούν συνήθως στο αστυνομικό ή αθλητικό ρεπορτάζ.

Επιπλέον, συχνά υπάρχουν στήλες οι οποίες αναφέρονται σε αγροτικά ζητήματα («Καλλιέργεια της αραχίδος», 23 Απρ. 1956· «Η βελτίωση της κτηνοτροφίας μας», υπογεγραμμένες από τον νομογεωπόνο Μεσσηνίας Γενναίο Γαρδίκη, πρωτοπόρο της ανάπτυξης της συνεταιριστικής ιδέας· «Ορυζοκαλλιέργεια και Γεωργική Ιχθυοτροφία», με υπογραφή του Χρήστου Κωστάκη, 18 Ιουν. 1956) και προβλήματα της τοπικής κοινωνίας, όπως η ηλεκτροδότηση του νομού. Τα τελευταία χρόνια, πριν από την αναστολή της έκδοσής

της, το χρονογράφημα, σε εκτεταμένη μορφή, έγραφε ο Δ. Κολλάτος με το ψευδώνυμο «Ν. Μεσσήσιος».

Η Μεσσηνία αφιερώνει μεγάλο τμήμα της έκτασής της στις εκλογές των ετών 1956, 1958, 1961, 1963 και 1964, υποστηρίζοντας πάντοτε το κόμμα της ΕΡΕ και τον Κ. Καραμανλή. Συγκεκριμένα, δημοσιεύονται λεπτομερείς κατάλογοι των εκλογικών αποτελεσμάτων σε περιοχές του νομού Μεσσηνίας, ενώ δίνεται μεγάλη βαρύτητα και στις προεκλογικές επισκέψεις του Καραμανλή στην Καλαμάτα. Κατά το πραξικόπημα του 1967 συντάσσεται με το νέο καθεστώς και στο φύλλο της 24^{ης} Απριλίου 1967 δηλώνει ότι: «Οι Έλληνες χαιρέτουν την ανάληψη της εξουσίας υπό του εθνικού στρατού. Απόλυτος τάξις εις ολόκληρον την χώραν».

Σε άρθρο του με τίτλο «Εν τω επιανιδείν και μετά μικράν ανάπαυαν» (αρ. φ. 1172, 3 Σεπτ. 1973) ο Κ. Χρυσομάλλης προαναγγέλλει ότι μετά από 44 χρόνια αναγκάζεται να αναστείλει την κυκλοφορία της *Μεσσηνίας* «δια μικρόν, ως ελπίζομεν χρονικόν διάστημα», καθότι «λόγοι υπερκοτώσεως» τον υποχρεώνουν να κάνει μία μικρή ανάπαυλα. Η εφημερίδα δεν ξανακυκλοφόρησε. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1947-1968), ΔΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότης Δ. Οικονομάκης, «Εφημερίδες. Περιοδικά και Ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα», (Συμβολή), *Μεσσηνιακά*, Έτος Α', Καλαμάτα. Σύλλογος προς Διάδοσιν των Γραμμάτων, 1938 σ. 244-245· Αντ. Γ. Μπούνας, «Μεσσηνιακές εφημερίδες και περιοδικά (1821-1992)», *Ιθάκη*, τχ. 33-34 (1972), 110· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 228.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ – ΠΑΝΟΣ ΚΡΟΚΙΑΔΣ

Η Μεσσηνία

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική και των ειδήσεων, Καλαμάτα, Δεκ. 1856< ; >-13 Οκτ. 1873< ; >, αρ. φ. 1-600< ; >. Εκδότης: Δαμιανός Δημητριάδης, από την Κυπαρισσία. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς πολιτική και φιλολογική* (Οκτ. 1857)· *Πίστις, Πατρίς, Στέμμα* (Μάρτ. 1864)· *Εφημερίς του Μεσσηνιακού Λαού* (Ιούλ. 1866). Τον Δεκ. 1869 κυκλοφορεί χωρίς υπότιτλο, τον Μάιο 1875 επανέρχεται στον υπότιτλο του 1866 που συνεχίζεται έως το φ. 600 (τελευταίο γνωστό φύλλο), Εβδομαδιαία, «εκδίδεται ανά πάσαν Πέμπτην» (Αύγ. 1861)· στις αρχές του 1862 «εκδίδεται ανά πάσαν 10^{ην}, 20^{ην} και 30^{ην} εκάστου μηνός», ενώ τον Αύγ. του έκτου χρόνου κυκλοφορίας της δεν αναγγέλλει πότε εκδίδεται. Τιμή φύλλου δεν αναγράφεται. Ετήσιες συνδρομές εσωτερικού: 20 δρχ. (1857), 18 δρχ. (1862), 10 δρχ. (1866), 15 δρχ. (1873). 11ηδ έχει αφιερώσει το άρθρο από τον τίτλο της και εκδίδεται ως *Μεσσηνία*. «Τύπος Μεσσηνίας Δ. Δημητριάδου».

Πρόκειται για την πρώτη εφημερίδα της Καλαμάτας, που κυκλοφόρησε μετά την ανακήρυξη του

ελληνικού κράτους το 1833. Στα φύλλα της υπάρχουν αρκετά σχόλια για την Καλαμάτα και τη γύρω περιοχή της, όπως και ειδήσεις από την Αθήνα και το εξωτερικό. Ασχολείται επίσης με θέματα γενικού ενδιαφέροντος, όπως «Ο Τύπος», «Τα Κόμματα», «εξωτερικά προβλήματα», «Το Κρητικόν ζήτημα», «εσωτερικά ζητήματα», χωρίς να παραλείπει να αναφέρει και τα τοπικά ζητήματα της Καλαμάτας και της Μεσσηνίας γενικότερα (σύκα, σταφίδα, λάδι κ.ά.).

Στο φύλλο της 1^{ης} Ιανουαρίου 1866 (αρ. 334) δημοσιεύεται ο λόγος «Εις τα εγκαίνια του Ιερού Ναού του Τιμίου Προδρόμου» της Καλαμάτας, τον οποίον είχε εκφωνήσει ο νομαρχιακός δημοδιδάσκαλος Αδαμάντιος Ιωαννίδης, παππούς του μετέπειτα καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Αδαμαντίου Αδαμαντίου. Ο λόγος του έχει ιδιαίτερη σημασία για την ιστορία της Καλαμάτας, δεδομένου ότι αναφέρεται στον χώρο στον οποίο τελέστηκε η δοξολογία στις 23 Μαρτίου 1821, αμέσως μετά την κατάληψη της πόλης και την «κατάλυσιν της οθωμανικής τυραννίας». Αναφερόμενος ο Ιωαννίδης στον ναό του Τιμίου Προδρόμου της Καλαμάτας είχε πει και τα εξής: «ενταύθα ηυλογήθη το πρώτον η ιερά σημαία της ελευθερίας. Ενταύθα ελαβε αρχήν και πραγματικήν υπόστασιν η επανάστασις, ενταύθα συνέστη το Α΄ Ελληνικόν Στρατόπεδον, αρχηγούμενον υπό του Ηγεμόνος της Λακωνίας Πέτρου Μαυρομυχήλη και ενταύθα εξεδόθη η Α΄ Προκήρυξις της ανεξαρτησίας της Ελλάδος, ήτις αντήχησεν ευδύς μεν εν Καλαβρύτοις κατόπιν δε και καθ' άπασαν την Ελλάδα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΑΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότης Δ. Οικονομικής, «Εφημερίδες, περιοδικά και ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα (Συμβολή)», *Μεσσηνιακόν Έτος*, έτος Α΄, Καλαμάτα, Συλλογος προς Διάδοσιν των Γραμμάτων, 1938, σ. 223· Μίμης Ηλ. Φερέτος, «Τύπος και δημοσιογράφοι εις την Καλαμάτα τον περασμένο αιώνα», *εφ. Ηχώ της Μεσσηνίας* (Αθήνα), αρ. φ. 70, 1 Φεβρ. 1952· Ν. Καραμπέλας, *Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό*, Καλαμάτα, εκδ. Νέστωρ, 1962, σ. 100, όπου το Ντ. «Δημητριάδης Αδαμάντιος»· Ν.Ι. Ζερβής, *Πού έγινε η πρώτη δοξολογία στην Καλαμάτα στις 23 Μαρτίου 1821*; ανάτυπο από τα Πρακτικά του Β΄ Τοπικού Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών, *Πελοποννησιακά*, παράρτημα 10, Αθήνα 1964, σ. 106 κ.ά.· Αντ. Ι. Μπούνας, «Μεσσηνιακές Εφημερίδες και περιοδικά (1821-1992)», *Ιθάκη* (περιοδική έκδοσις Συλλόγου προς διάδοσιν των Γραμμάτων), τχ. 33-34 (Ιούν. 1992), 103 (στο εξώφυλλο η αριθμηση σημειώνεται ως «λι΄ λδ΄»)· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σσ. 228, 449.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Μεσσηνιακά Νέα

Ειδησεογραφική, φιλολογική, οικονομική εφημερίς - Ανεξάρτητον όργανον επαφής και επικοινωνίας των

Μεσσηνίων. Αθήνα, 18 Αυγ. 1955 - < >, περ. Α΄, αρ. φ. 1-< > και 1 Φεβρ. 1966-1977, περ. Β΄, αρ. φ. 1-< >. Εκδότης-υπεύθυνος: Ι.Η. Μιστριώτης, Διευθυντής σύνταξης: Μίμης Ηλ. Φερέτος, δημοσιογράφος, ιστοριοδίφης. Από το φ. 20 (11 Ιαν. 1957) εκδότης διευθυντής είναι ο Μίμης Ηλ. Φερέτος. Στην περ. Β΄ εκδότης είναι ο Βασίλης Γιαννίκος. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. (αρχικά).

Περιέχει πλήθος πληροφοριών για τη μεσσηνιακή ιστορία, των επί μέρους περιοχών της Μεσσηνίας -κυρίως όμως της Καλαμάτας- κατά τους χρόνους πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την Επανάσταση του 1821. Το ιστορικό αυτό υλικό ανεδίφησε ο ακούραστος ερευνητής Μίμης Ηλ. Φερέτος, ο οποίος μελέτησε τις πρώτες εκδόσεις των εφημεριδών της Καλαμάτας και το σωζόμενο αρχαιακό υλικό.

Πλήρη σειρά των τόμων της εφημερίδας και ολόκληρο το αρχείο της με πλήρη στοιχεία και σημειώσεις για τους μελετητές, πληντοιμμένα κατά αλφαβητική σειρά έχει δωρίσει ο Μίμης Ηλ. Φερέτος στα Γενικά Αρχεία του Κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1955-1970), ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Μεσσηνίας (Καλαμάτα), ΑΒΚ.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Η Μεταβολή

Πανατωλοακαρνανική περιοδική εφημερίς πολιτική-εγκυκλοπαιδική όργανο των αισθηματιών φιλελευθέρων. Αγρίνιο - Μεσολόγγι, (από το φ. 34), 1919-1931 / Αθήνα, 6 Ιαν. 1932-1933. Εκδότης-ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κλεομένης Κ. Τσάτσος, «Συντάκται: Ο Λαός» (στα πρώτα φύλλα). «Διευθύνεται παρ' επιτροπής» (1921). Μότο: «Είμεθα οι τίμιοι, οι ειλικρινείς, οι πατριώται και οι ερασιτέχναι δημοσιογράφοι. Στριζόμεθα στην ηθική μας, στην ιδεολογία μας και στην οικονομική μας ανεξαρτησία. Το έμβλημα μας είναι: Κάτω ο δημοσιογραφικός επαρχιωτισμός των παλαιών μεθόδων, της κουτσουμπολιάς, της προγραμματικής πενταρολογίας και των εκδιαστικών επιδέσεων». Ζήτη η αξιοπρέπεια και η ελευθερία της γνώμης» (1919). Ο τίτλος πλαισιώνεται αρχικά με βέλη, ενώ από το 1924 προστίθεται εντός παρενθέσεως: **Μεταβολή (του 1909)**. Άλλοι υπότιτλοι: *Πανατωλοακαρνανική Πολιτική Εφημερίς* (1921 και 1924-1925)· *Πανατωλοακαρνανική πολιτική εφημερίς των αρχών της μεταβολής του 1909* (1923)· *Πανελλήνιος μεγάλη εβδομαδιαία πολιτική εφημερίς* (1932-1933). Εβδομαδιαία (συνήθως Κυριακή), δισελίδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 52x37 εκ. Εξαμηνιαίες συνδρομές: εσωτερικού 20 δραχ. (25 δραχ. από το 1925), εξωτερικού 30 χρυσά φράγκα, Αμερικής 2 δολ. Τυπογραφείο: Ζαχαρία *Αγγελί.

Εκπρόσωπος των αρχών της επανάστασης του 1909 και ένθερμο όργανο του Κόμματος των Φιλελευθέρων, του Ελευθερίου Βενιζέλου και των δημοκρατικών ιδεών, το 1921 (αρ. φ. 86-87, 21 Νοε.) ολοκλήρωται για την ήττα του Βενιζέλου και την αυτοεξορία του. Το 1924 υποδέχεται με χαρά την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας απευθύνοντας συγχαρητήριο τηλεγράφημα στο οποίο αναταντά ο Αλ. Παπαναστασίου: «Προς την εφημερίδα *Μεταβολή* Μεσολόγγιον. Ευχαριστών θερμώς επί ημετέροις συγχαρητήρισις αντισυγχαίρωμάς δια την δημοσιογραφικήν συμβολήν σας προς επικράτησιν της δημοκρατικής Ιδέας» (αρ. φ. 196, 4 Μαΐου 1924), ενώ στο ίδιο φύλλο αναφερόμενη στο πολίτευμα της χώρας γράφει μεταξύ άλλων: «Το νεαρόν πολίτευμα μας, η ελληνίς ονειρεμένη και μονακριβή κόρη της Ελευθερίας, η Δημοκρατία, ροδαλή, σφριγώσα, όργωσα προς την ζωήν, πλήρης χρυσών

ελπίδων και φέρουσα την άτρωτον πανοπλίαν πάσης εθνικής και προοδευτικής εγγύσεως, βαδίζει υπό τα ευαιωνότερα λαϊκά ρήγη».

Στην ύλη της περιλαμβάνονται διαφημίσεις καταστημάτων και προϊόντων στο Μεσολόγγι, το Αιτωλικό, το Αγρίνιο και αλλού, αγγελίες διάφορες, διακηρύξεις δημοπρασιών και δημοσιεύσεις δικαστικών εγγράφων των δικαστηρίων του νομού. Διατηρεί στήλες, με τίτλους όπως «Συμβάντα και Αγγέλματα», «Σκίτσα και Σχόλια», «Ποικίλη ζωή». Δημοσιεύει κείμενα με αντικείμενο τοπικά θέματα και ζητήματα όπως η οδοποιία του νομού, η εγκατάλειψη των επαρχιών (π.χ. Βάλτου, Μακρυνείας), το ζήτημα της καπνοπαραγωγής κυρίως στην περιοχή Αγρινίου, η εγκατάσταση των προσφύγων στο Αγρίνιο και αλλού, η επέκταση του σιδηροδρόμου προς Άρτα και Ιωάννινα, η ίδρυση ιερατικής σχολής και Φιλαρμονικής Εταιρείας στο Μεσολόγγι το 1924 (πρωτοβουλία των διευθυντών των δύο αιτωλοακαρνανικών εφ. *Μεταβολή* και *Στερεάς Ελλάδος* Κλ. Τσάτσου και Χρ. Ευαγγελάτου), η σύσταση γυμνασίου Ναυπάκτου (1923), η σύσταση ειδικού ταμείου εξυγιάνσεως Μεσολογγίου (1923), τα αποκαλυπτήρια του μνημείου του επισκόπου Ιωσήφ Ρωγών (1923).

Στα φ. 193-196 (20 Απρ. 1924 - 4 Μαΐου 1924) δημοσιεύονται άρθρα και κείμενα για τις εορτές της Εξόδου (χρονία κατά την οποία παρευρέθη και ο πρωθυπουργός Αλ. Παπαναστασίου), για τη ζωή του λόρδου Βύρωνα, για τα αποκαλυπτήρια προτομής του στρατηγού Γεώργιου Κίτσου στον Κήπο των Ηρώων, αλλά και ποιήματα όπως του Κωστή *Παλαμά («Μεσολόγγι»), του Ονερίου Θρούλου («Σήμερα»), του Μίλτου Μαλακάση («Μπαύρων»), καθώς και αιτωλοακαρνανών ποιητών όπως του Ι.Δ. Ροντήρη και ιστορικές μελέτες σε συνέχειες, όπως «Το Αιτωλικό και η μάχη του Ντομάς» του Φώτη Καραπάνου (αρ. φ. 237-239, «Ο Αιτωλικός Τύπος» του Κίτσου Εύα (Χρήστος Ευαγγελάτος, αρ. φ. 216-218).

Πέρα από τους δημοσιογράφους Ι. *Καλλιμαδάκο και Γ. Κασόλα που αναφέρονται από τον Θωμόπουλο (βλ. Βιβλιογραφία) ως συντάκτες της εφημερίδας,

υπάρχουν συννεφιασμένες όπως ο πρώην βουλευτής Π. Καραπεθιάς που δημοσίευσε πολιτικά άρθρα (αρ. φ. 150), ο δικηγόρος Χ.Γ. Αλετράς, άλλοι με ψευδώνυμο όπως «Αγρινιώτης», «Αστός», «Κίτσος Εύας», ενώ άλλοι υπογράφουν με αρχικά.

Με κυκλοφορία που φτάνει τα 1600 φύλλα (αρ. φ. 86-87, 21 Νοε. 1921), όπως αργότερα δηλώνει: «Η Μεταβολή έχουσα την πρώτη κυκλοφορίαν – εντός του νομού Αιτωλοακαρνανίας– μεταξύ ολοκλήρου του ημερησίου και περιοδικού τύπου, και κυκλοφορούσα ευρύτερα εις τους απανταχού του Εσωτερικού και Εξωτερικού Αιτωλοακαρνανίας, αποτελεί το ασύγκριτον δημοσιογραφικόν μέσον επαρής μετά της Αιτωλοακαρνανικής Κοινής Γνώμης». ενώ το 1932 στο δεύτερο φύλλο της πανελληνίου εκδόσεως γράφει: «Απαραίτητον να τονισθή ότι η εφημερίς αυτή και υπό την νέαν ώραν πανελληνιον μορφήν της, ουδόλως εΐδε μειομένην την παλαιάν τεραστίαν εν τω νομώ Αιτωλ/νίας κυκλοφορίαν της [...] εν στενή συνεργασία όπως και εις το παρελθόν και εν αμοιβαία ειλικρινεία συναδελφική μετά του υπολοίπου του τόπου εκείνου τύπου, θα εργασθή και αιΐδις ιδιαίτέρως δια τα συμφέροντα της Αιτωλοακαρνανίας».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας (9 φ. των ετ. 1921-1925).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ.Δ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821-1940)*. Αθήνα 1959· Β. Τόγιας, *Μνημεία του Λόγου σε δημοσίους - δημοτικούς και εκκλησιαστικούς χρόνους του Μεσαλλογίου*. Αθήνα 1998, σσ. 198, 203.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Μεταξάς, Ανδρέας Σπ.

(Λευκάδα, 1873 - Αθήνα, 1925). Δημοσιογράφος. Από τα παιδικά του χρόνια έως το τριακοστό όγδοο έτος της ηλικίας του έζησε στην Πάτρα. Το 1893 γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και έναν χρόνο αργότερα άρχισε να δημοσιογραφεί. Εργάστηκε στις ακολουθες εφημερίδες της Πάτρας: *Νεολόγος του Ιωάννη *Παπανδρόπουλου από τότε που ιδρύθηκε (15 Αυγ. 1894) έως τις 30 Ιανουαρίου 1899· ήταν ο ένας από τους δύο πρώτους συντάκτες της εφ. *Χρόνος* του Κ. Θεοδώρου, ως υπεύθυνος συντάκτης, από τον Μάρτιο έως τον Ιούλιο 1899· *Ο *Νέος Αιών* που ίδρυσε και διεύθυνε ο ίδιος από τον Ιούλιο 1899 έως τις αρχές του 1909· *Πάτρα* του Κυριάκου Τσερώνη από τις 17 Ιανουαρίου 1910 ως υπεύθυνος συντάκτης και από 1 Μαΐου ως διευθυντής, έως τις 21 Σεπτεμβρίου 1911, οπότε αποχώρησε προκειμένου να εγκατασταθεί στην πρωτεύουσα.

Στην Αθήνα εργάστηκε σε πολλές εφημερίδες ως αρθρογράφος, αρχισυντάκτης ή διευθυντής. Μεταξύ αυτών ήταν η *Πατρίς, το *Νέον Άστυ*, η *Εστία κ.ά. Συγχρόνως, ανέπτυξε συνδικαλιστική δράση. Ως πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ πρωτοστάτησε σε αποτελεσματικές ενέργειες για την ασφάλιση και περιθάλωση των αθλητών δημοσιογράφων. Μετείχε επίσης ενεργώς σε πατριωτικές κινήσεις στα χρόνια εθνικών αγώνων, ως μέλος της εταιρείας «Ελληνισμός». Όταν απέθανε, ο *Νεολόγος* έγραψε (1 Σεπτ. 1925) ότι ο Μεταξάς, ως αρθρογράφος, «εισεδύε στο βάθος των πολιτικών ζητημάτων με ακριβή λογία και παραστατικότητα» και ότι ήταν επίσης «ευκφραδής ρήτωρ εις δημοσίας συναυθροίσεις». Το δημοσιογραφικό επάγγελμά ακολουθήσαν και οι γιοι του Ανδρέα Μεταξά, Σπυρίδων, Πλάτων και Ιωάννης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράικου τύπου, 1840-1940*. Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Η Μεταπολίτευση

Εφημερίς πολιτική (εκδίδεται άπαξ ή πολλάκις της εβδομάδος κατά τις περιπτώσεις). Κέρκυρα, 1871-1873. Υπεύθυνος συντάκτης: Ν. Καραγιάννης. Μότο: «Και η βασιλεία αυτού λεπτυνει και λιμνίζει πάσας τας

βασιλείας» (Δανιήλ, κεφ. Β΄), Τετρασέλιδη, διαστάσε-
ων 31x23 εκ. «Τιμή εξαμηνιαία συνδρομής, εντός του
κράτους, δρ. 6, εκτός του κράτους δρ. 7». Τυπογραφείο:
«Ο Κάδμος» του Νεοφύτου Καραγιάνη.

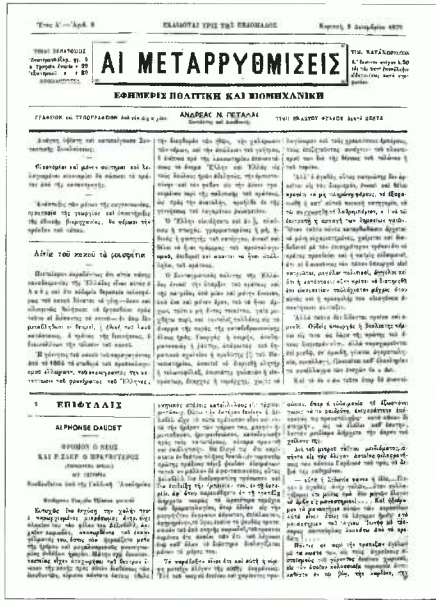
Υπήρξε δημοσιογραφικό όργανο που πρόβαλλε
τις κοινωνικές αρχές του κερκυραίου πολιτικού Πο-
λυχρόνη Β. *Κωνσταντά (στην εφημερίδα υπογρά-
φεται ως Κωσταντάς) (στη φιλαργολική πολιτική του
Αν και δεν αναφέρεται ο ίδιος ως συντάκτης
της, όμως αποτελεί τον μοναδικό βασικό συντελε-
στή της σύνταξης και της έκδοσής της, πράγμα που
επαναλήφθηκε αργότερα στην επίσης κερκυραϊκή
εφημερίδα του *Οι Εργάται* (1881-1882).

Το κύριο άρθρο της – που αποτελεί και το πλέον εν-
διαφέρον ιδεολογικά σημείο της –, ενίοτε υπογεγραμμέ-
νο, αποκαλύπτει την πατριότητα του Π. Κωσταντά και
υπνογράφο όμως τα πρωτοεξίδια κείμενα, μαχητικά
και φιλολαϊκά, ορειλώνται εν πολλοίς στη δική του γρα-
φίδα. Η *Μεταπολίτευσις* έχει πολιτικό κυρίως ενδιαφέ-
ρον, ως αντιπολιτευόμενη την παράταξη του Ιακώβου
*Πολυλά και τις υπερβολές της πολιτικής του, και ως
εκπροσωπούσα τον λαό της υπαίδου, τα δικαιώματα
του οποίου με ιδιαίτερη μαχητικότητα υπεράσπιζε. Οι
καταγγελίες της κατά των εφ. *Ρήγας Φεραϊός* και *Ο*Κώ-
δων* του Πολυλά είναι χρήσιμες για την απεικόνιση της
αντιπολιτευτικής γραμμής της, που εκτός από το αγρο-
τικό ζήτημα συνομίζονται στην καταφορά της εναντίον
του πασιλαϊσμού, στην αναφορά της στο Βουλευτικό
Ζήτημα, στον έλεγχο των εκτρώπων των κληρικών, στον
κωπηριασμό των ολισθημάτων της Αυλής και στις βο-
λές της κατά της οικονομικής κακοδιαχείρισης.

Εκτός από το κεντρικό άρθρο με το οποίο εξέ-
φραζε ο συντάκτης τις πολιτικές θέσεις του, επιλέ-
γοντας το εκάστοτε φλέγον ζήτημα από την πολιτική
επικαιρότητα, οι άλλες στήλες της, περιορισμένης
εμβέλειας και γενικά λιτές, έχουν ενημερωτικό χαρα-
κτήρα. Αναφέρονται σε τρέχοντα πολιτικά θέματα
(βλ. στήλη «Βουλή»), σε εξωτερικές ειδήσεις ή σε
τοπικά ζητήματα, όπως σε θέματα της κοινωνικής
ζωής (αρ. φ. 80, 15 Σεπτ. 1872, τα περί της κηδείας
του Στεφ. Παδοβιά), νεκρολογίες (με ενδιαφέροντα
ελεγεϊκά ποιήματα), καταχωρίες λογοτεχνικών
κειμένων (αρ. φ. 65, 8 Απρ. 1872, την «έμμετρο προ-
σώφηση» του ποιήματος του Αριστ. Βαλαωρίτη στα
αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του Γρηγορίου Ε΄,
στην Αθήνα) και σε άλλες ειδήσεις καταχωρισμένες
στις στήλες «Διάφορα», «Τηλεγραφήματα» κ.ά.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Αι Μεταρρυθμίσεις

Εφημερίς πολιτική και διοικητική, Αθήνα, 7 Δεκ. 1879 - 1 Ιαν.
1881, αρ. φ. 1108. Συντάκτης διευθυντής: Ανδρέας Ν. Πετα-
λάς, Γραιοδωμαδία, τετρασέλιδη, τριήλινη/διήλινη (από
το φ. 78, 27 Ιουλ. 1880), διαστάσεων 38x27 εκ. Τιμή φύλλου: 5
λεπτά/10 λ. (από το φ. 48, 17 Μαΐου 1880). «Τιμὰ Συνδρομῆς
(πρωτημεριῶν): Εσωτερικῶν εξεμ. φρ. 6. Δια Γραφεῖα φρ.
20. Εξωτερικῶν ετησία φρ. 20. Τιμὴ καταχωρησῆς: δι' ἑκά-
στον στίχον λ. 50. Εἰς τὰς κατ' ἐπιταγήμιν εἰσδηλώσεις κατὰ
συμμερίαν». «Γραφεῖόν και τυπογρ. υπό την Δημαρχίαν».

Οι αρχές που κινούν και εμπνέουν την έκδοση της
εφημερίδας διατυπώνονται με τον ακόλουθο τρόπο
στο φ. 1 (Δεκ. 1879): «Ανάγκη ὑψίστη και κατεπειγου-
σα Συντακτικῆς Συνελεύσεως. Οικονομία και μόνον
αυστηραί και λελογισμέναι οικονομίαι θα σώσωσι το
κράτος ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Ανάπτυξις τῶν μέσων
της συγκοινωνίας, προστασία τῆς γεωργίας και υπο-
στήριξις τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας, θα φέρωσι τὴν πρό-
δον του τόπου». Το πρόγραμμα που ακολουθεῖ στο
ίδιο φύλλο επανατοποθετῆι το πολιτικό πρόβλημα της
εποχῆς που παραμένει ἄλυτο: «Το πολυδύλητον λοι-
πὸν ζήτημα “Τις πταίει” και τοι δημιούργησαν ἕνα
Προδουποργὸν και κληροδότησαν ἐν ἐπί κόμμα εις
τὴν πολιτικὴν παλαίστραν, εξακολουθεῖ να κρισταται
ἐτι ἄλυτον πρὸς καταστροφὴν του τόπου».

Παράλληλα με τις πολιτικές της αναλύσεις τρέφει και τις αναγνωστικές νοοτροπίες της εποχής με τη συνήθη επιφυλλίδα: «Alphonse Daudet. *Φροσιόν Ο Νέος και Ρισλερ ο Πρεσβύτερος* (Εμπορικός Οίκος). Μυθιστορία. Βραβευθείσα υπό της Γαλλικής Ακαδημίας. Μετάφρασις Γεωργίου Τζέτσικα, φοιτητού» (αρ. φ. 1).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 267· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 229.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΛΟΥ

Μετέωρα

Διμηνιαίο περιοδικό εκδιδόμενο στα Τρίκαλα απ' τον Εκδρομικό και Μορφωτικό Όμιλο Τρικαλίων (ΕΜΟΤ). Τρίκαλα, 1947 έως σήμερα [2005]. Ιδρυτής-διευθυντής: Αχιλλέας Καρανάσιος, οδοντίατρος, πρόεδρος του ΕΜΟΤ. Μετά τον θάνατό του, τη διεύθυνση ανέλαβε ο γιος του Γρηγόριος Καρανάσιος, επίσης οδοντίατρος και πρόεδρος του ΕΜΟΤ. Διμηνιαίο αρχικά, πολυσελίδο, δίσημο, διαστάσεων 25x17 εκ. Τιμή τειχούς: 2000 δρχ. και από το τχ. 8 (3 Απρ. 1948) 3000 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 12000 δρχ./18000 δρχ. (1948), εξωτερικά 6000 δρχ., ετήσια Αμερικής 4 δολ. Τυπογραφείο: Μπακάλης - Κωνσταντινίδη (Τρίκαλα). Γραφεία: οδ. Γαριβάλδη 10.

Το πρώτο περιοδικό που κυκλοφόρησε μετά τον πόλεμο και συνεχίζει να εκδίδεται αδιάκοπα. Περιέχει πλούσια ύλη, με κείμενα λογοτεχνικά, ποίηση, φυσιολατρία, ιστορία, λαογραφία και πολλούς συνεργάτες. Τρικαλινούς, αλλά και από όλη την Ελλάδα. Στο πρώτο τεύχος περιλαμβάνεται άρθρο με τίτλο «Η Έκδοσή μας» όπου δηλώνονται οι στόχοι του: «Δεν είναι η πρώτη φορά, που η πρωτεύουσα της Δυτικής Θεσσαλίας, σημαιοφόρος ακλόνητος στο πνευματικό στίβο, δίνει το ευγενικό και φωτεινό παράδειγμα, της χειραφέτησης της σκεπτόμενης και αισιαντικής Επαρχίας, [...] ξεκινούμε γεμάτοι ενδουσιασμό, δέληση και δίψα, από το μισόφωτο της Αρχής, προς τη φωτόλουστο λεωφόρο της δικαίωσης των πόδων μας. Απευθυνόμαστε ιδιαίτερα στη νέα Γενιά, αλλά και σε κάθε άλλο που συμπιέει μαζί μας για το κατάντημα της πνευματικής Σαχάρας που λέγεται επαρχία και τους καλούμε να βοηθήσουν τη δύσκολη προσπάθειά μας. Δεν αποβλέπουμε σε υλικά κέρδη, γιατί δεν είμαστε επιχείρηση, μηδ σε εφήμερες ανδρώπινες αδυναμίες, ποδούμε μόνο να υπηρετήσουμε απλοί στρατιώτες σε γνώριμες επάλξεις, για την πνευματική αναγέννηση και απολύτρωση της πάντα παραγκωνισμένης Επαρχίας. Η έκδοσή μας φιλοδοξεί να πραγματοποιήσει την άυψωση της πνευματικής Επαρχίας με την ενθάρρυνση της πνευματικής εκδήλωσης της νέας γενιάς και την ανάδειξη καινούργιων ταλέντων, που θα συνεχίσουνε παλιά αξιολογη παραδόση στον τόπο αυτό προς τα Ελληνικά Γράμματα και τις Τέχνες».

Κυκλοφορεί σε όλη τη χώρα. Είναι το μακροβιότερο περιοδικό των Τρικαλίων που αντικατοπτρίζει την πνευματική και καλλιτεχνική ζωή της πόλης και του τόπου γενικότερα. Για τον άδλο αυτής της έκδοσης επί μισό πενήτον αιώνα έχει αποσπάσει τιμητικές διακρίσεις, μεταξύ των οποίων και το βραβείο της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών.

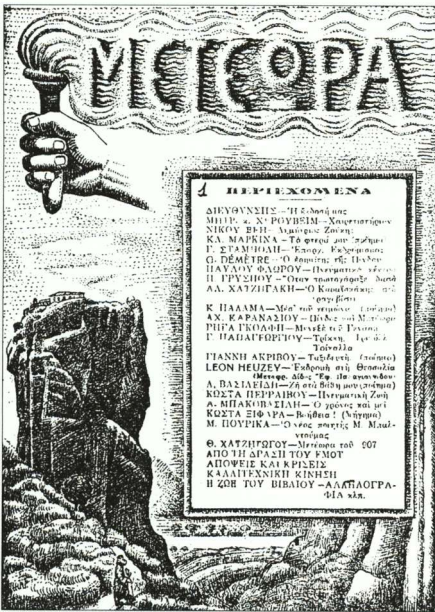
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΤ, ΕΒΕ.

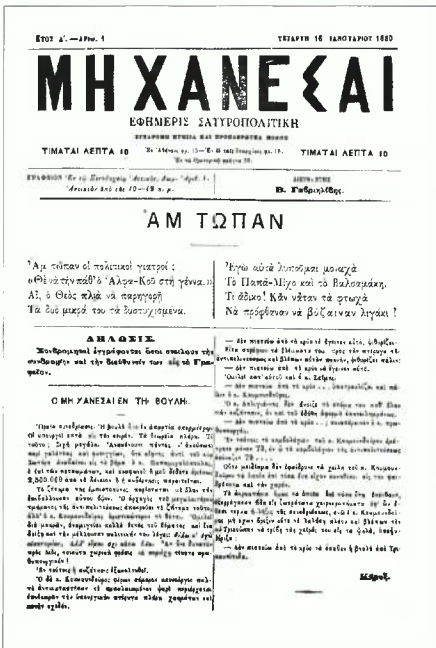
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λχ. Καρανάσιος, *Παλιά Πνευματικά Τρίκαλα*, Τρίκαλα 1956· Νίκη Καμπούρη, *Η Ιστορία του Τρικαλινού Τύπου και η Δημοσιογραφία*, Τρίκαλα 1989.

Ενθ. Πρ. ΑΔΛΗΣ

Μη Χάνεσαι

Εφημερίς Σατυροπολιτική, Αθήνα, 14 Ιαν. 1880 - 24 Οκτ. 1883, αρ. φ. 1-598. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Βλάσης *Γαβρηλίδης. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς Πολιτικοσατυρική* (από το φ. 14)· από το φ. 404 (13 Ιαν. 1883) δεν φέρει υπότιτλο. Κυκλοφορούσε δύο φορές την εβδομάδα (αρχικά), κατόπιν τρεις (από το φ. 180, 30 Σεπτ. 1881) και

λύτερο μέρος της εφημερίδας, υπήρχε και σημαντική λογοτεχνική ύλη: φιλοξενούσε πολύ συχνά ποιήματα νέων ελλήνων λογοτεχνών και μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων, κυρίως τα δύο τελευταία χρόνια της έκδοσής της. Υπήρχαν επίσης καλλιτεχνικά και θεατρικά νέα, κριτική, κοινωνικά σχόλια, ευφυολογήματα, επικαιρά θέματα κ.ά. Οι συνεργάτες της ήταν μόνιμοι ή περιστασιακοί: Γεώργιος *Σουρής («Souris»), Κωστής *Παλαμάς («Κουτρούλης», «Κωστής»), Νίκος Καμπάς («Νίκος»), Δημήτριος Κόκοκς («De Cock», «Dock»), Γεώργιος *Δροσίνης («Αράχνη»), Θεόδωρος Γενναίος Κολοκοτρώνης («Φαλέξ»), Περικλής Γιαννόπουλος («Ονούφρος»), Δημήτριος Καμπούρογλου («Καμπούρογλους»), Ιωάννης *Βεβέρης («Παλιάνθρωπος»). Αλέξανδρος *Μυραϊτίδης («Ούτις»), «Σφιγξ»), Αγησίλαος Γιαννόπουλος («Αγχιόλαος»), Μιχαήλ Μητσάκης («Michelet») κ.ά. Όλοι υπέγραψαν με ψευδώνυμα και ο ίδιος ο Γαβριηλίδης χρησιμοποίησε το όνομα του σαιεπτηρικού ήρωα της *Τρικυμίας* «Καλιθάβν».

Κυκλοφορεί σε μια κρίσιμη στιγμή της δυο διαπραγματεύσεων για την προσάρτηση της Θεσσαλίας, όταν μάλιστα η κυβέρνηση Κουμουνδούρου θεωρείται υπεύθυνη για το διπλωματικό αδιέξοδο που έχει δημιουργηθεί. Στην αρθρογραφία της κυριαρχεί ο έντονος μεγαλοιδεατισμός και η σκληρή κριτική εναντίον της κυβέρνησης, της αντιπολίτευσης αλλά και της μοναρχίας για την ανεπάρκειά τους να χειριστούν το ζήτημα που αφορά την επέκταση των συνόρων του κράτους. Στις εκλογές του Δεκεμβρίου 1881 θα δώσει σκληρή μάχη εναντίον του Κουμουνδούρου αλλά δεν θα στηρίξει ούτε τον Τρικούπη. Αποκασίζει για να στηρίξει τους πραγματικά «αντιπολιτευόμενους», αλλά και μη ανήκοντες στην «οργανωμένη αντιπολίτευση». Ρόκκο Χοϊδά, Αρ. *Οικονόμου και τον λαϊκό ιεροκήρυκα Απόστολο *Μακράκη. Αποβάλλοντας σταδιακά τον σατιρικό της χαρακτήρα, εξελίσσεται σε καθαρά πολιτική εφημερίδα. Μία εβδομάδα περίπου μετά τη διακοπή της έκδοσής της, θα κυκλοφορήσει το πρώτο φύλλο της *Ακροπόλεως.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ.Ν. Συναδινός (επιμ.), *Βλίστης Γαβριηλίδης*, Αθήνα 1929· Μιχ. Ροδάς, «Γαβριηλίδης», *Πειραχία*, 22 Δεκ. 1929· Θ.Ν. Συναδινός, «Ο Γαβριηλίδης, δύναμις εθνική», εφ. *Ακρόπολις*, 26 Απρ. 1936· Χ. Μισαηλίδης, «Βλίσσιος Γαβριηλίδης. Ο αριστοκράτης Δημοσιογράφος», *Αρχαίοι του Θεσσαλικού και Λαγκαρμικού και Γλωσσικού Θεσσαυρού*, περ. Β', 27 (1962), 195-207· Γ. Μαρής, «Βλίσσιος Γαβριηλίδης», εφ. *Ακρόπολις*, 1 Μαρτ. 1970· Ν. Σταθάτος, «Ο Βλίσσιος Γαβριηλίδης και η ελληνική δημοσιογραφία».

τελικά τέσσερις (από 16 Νοε. 1882), τετρασέλιδη και από 19 Ιουν. 1880 οκτασέλιδη, δίσηλη, σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 16 φράγκα και εξωτερικού 20 φρ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του «Μέλλοντος».

Από τον τίτλο της και μόνο δηλώνει τις πολιτικές της πεποιθήσεις. «Μη χάνεσαι» ήταν μια χαρακτηριστική έκφραση του Αλέξανδρου Κουμουνδούρου, η οποία φυσικά χρησιμοποιείται απαξιωτικά από τον νέο εκδότη. Η θέση της απέναντι στους υπόλοιπους πολιτικούς –πλην του Κουμουνδούρου– και στα κόμματα δεν είναι ποτέ καθορισμένη· εξαρτάται και καθορίζεται από αυτό το οποίο ο ίδιος ο Γαβριηλίδης εκτιμά κάθε φορά ότι αποτελεί το μέσο για την «ηθικην αναγέννησιν της Ελλάδος [...] την ευημερίαν του Κράτους και [τον] σύνδεσμον της όλης φυλής μας». Αυτό άλλωστε αποτελεί, σύμφωνα με τις διακηρύξεις του, και τον μοναδικό σκοπό του, αναγνωρίζοντας παράλληλα τον κίνδυνο να κατηγορηθεί για «κοπορτουισμό».

Εκτός από την πολιτική ειδησεογραφία, τα πολιτικά και τα παραπολιτικά σχόλια –συνήθως στη στήλη με τον τίτλο «Φρου-Φρου»– που κλύπταν το μεγα-

π. Παρνασσός, τ. ΚΑ' (Ιαν.-Μάρτ. 1982), 143-155· Δ. Σταμέλος, *Πρωτοπόροι και ήρωες της ελληνικής δημοσιογραφίας. Βλάσης Γαβριηλίδης Κλεάνδης Τριαντάφυλλος Ραμπάγιας*. Αθήνα 1982, σ. 11-90· Λίνα Λούδη, *Περίγελτος Βασιλειον*. Οι σατιρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875-1886). Αθήνα 2002, σ. 44-51.

ΑΙΝΑ ΛΟΥΒΗ

Μηνιαία Επιθεώρησις

Λογοτεχνική - Μουσική - Θεατρική, Όργανον του Φιλοτεχνικού Όμιλου Νέων. Βαθό Σάμου. Ιουλ. 1923-1925<>: ετ. Α', 12 τχ. (τα τχ. 5/6 και 8/9 είναι διπλά), έτ. Β', 8 τχ. (έχουν διασωθεί)· δεν έχει εξακριβωθεί πότε σταμάτησε η έκδοσή του. Διευθυντής: Γιάννης Βουλής. Το έτ. Α' έχει διαστάσεις 29x21 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 30 δρχ., «Αγγλίας - Αποικιών 1 λίρα στερλ., Αμερικής δι' εν έτος 5 δολ., Γαλλίας - Αποικιών 50 φρ. χρ., Διά τα λοιπά Ευρωπαϊκά κράτη 50 φρ. χρ.». Το έτ. Β' έχει διαστάσεις 22x15 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 20 δρχ. και εξωτερικού 2 δολάρια ή 10 σελίνια ή 20 φράγκα (όταν και η ποιότητα του χαρτιού ήταν κατώτερη). Το πρώτο φυλλάδιο τυπώθηκε στα «Ηνωμένα τυπογραφεία Ελένης *Σφορώνου και Ιωάννου *Βακιρτζή», ενώ τα υπόλοιπα στο τυπογραφείο «Σάμος».

Βραχύβιο λογοτεχνικό περιοδικό με ιδιαίτερη προτίμηση στην ποίηση, το δήμημα, το δοκίμιο και τις μεταφράσεις, ενώ δεν λείπουν οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις και οι συνεντεύξεις. Τα κείμενα γραμμένα στη δημοτική γλώσσα, είναι αρκετά υψηλού επιπέδου. Τα τεύχη του έχουν απλή εμφάνιση με τον λογότυπο και τα περιεχόμενα στο εξώφυλλο, αλληλογραφία και διάφορα σημειώματα στο εσωφυλλο και διαφημίσεις στη δεύτερη και στην τελευταία σελίδα του.

Τακτικός συνεργάτης από το πρώτο τεύχος της υπήρξε ο Ζήσιμος *Σίδερης που δημοσιεύει μετάφραση της *Οδύσσειας* του Ομήρου. Από τα αρχαία ελληνικά μεταφράζονται ποιήματα του Ανακρέοντα και της Σαπφώς, επιγράμματα του Ρουφίνου, Αυτομέδοντος και Λουκίλλου, καθώς και οι *Ψαλμοί* του Δαυίδ. Από τους μεγάλους της ευρωπαϊκής γραμματείας μεταφράζονται οι Fr. Nietzsche, G. D' Annunzio, Guy-Edouard Mottini, Paul Verlaine, Remy de Gourmont, Anatole France, Pierre Loti, François Coppée, Paul Landormy, Paul Claudel, Pierre Louys, Schiller, Charles Dickens, A. Τσόεφφ, Guy de Maupassant, Μαρία Ποπέσκου, Φερίτ Μπαγκλάγιτς (από την εσπεράντο), Πληθώρα άλλων συνεργατών που αντιπροσωπεύουν την πνευματική Σάμο της δεκαετίας του

1920 φιλοξενούνται στις στήλες της, όπως οι Γιάννης Βουλής, Μ. Βοηκλής, Γιάννης Χατζίνης, Ζήνων Δημητριάδης, Θεολόγος Δημητριάδης, Γ. Λογής, Ελένη Βελλά, Τέλλος Άγρας, Σωτ. Φώκος, Γ. Θέμελης (που δημοσιεύει τακτικά ποιήματά του από το τχ. 4), Στέφανος Σίδερης, Θέμος Στεφανίδης, Μαρία Καλομοίση, Βασ. Θεαφανίδης, Ι. Κουκούλης, Συμεών Θαλασσινός, Χρ. Κωνσταντάρας, Αρίστος Ρώμας, Βασ. Ιωαννίδης, Σ. Δορής, Κώστας Χάρης κ.ά.

Η ίδρυσή του είχε προβλεφθεί από την καταστατική διακήρυξη του ΦΟΝ (Φιλολογικός Όμιλος Νέων) τον Ιανουάριο 1923, μαζί με την ίδρυση βιβλιοθήκης, μουσικής και δραματικής σχολής. Υπήρξε η μοναδική περιοδική έκφραση μιας δυναμικής ομάδας νέων λογοτεχνών της Σάμου που επιχείρησαν να αποτυπώσουν το δικό τους στίγμα, δέκα χρόνια μετά την ένασή της με την Ελλάδα και όταν είχε κατακλυθεί από μικρασιατίες πρόσφυγες μετά το 1922. Η πρωτοβουλία της έκδοσης λογοτεχνικού περιοδικού ανήκε στον ποιητή Γιάννη Βουλή από τον Μαυραδόκαμπο. Αυτός ήταν και ο πρώτος διευθυντής του, αλλά στο τχ. 3 διαφώνησε με την απόφαση του συλλόγου «να βγει το περιοδικό από την αυστηρώς καλλιτεχνική κατεύθυνση» και αποχώρησε από τη διεύθυνση. Ο Γιάννης Βουλής στην πρώτη συνέλευση τονίζοντας την ανάγκη της ίδρυσης του ΦΟΝ διαπίστωνε την πεζότητα της ζωής που κυλούσε γύρω του και υπογράμιζε το χρέος του νέου σαμιάτη «ν' αντισταθεί, [...] την υλιστική αυτή ζωή να την εξωραΐσει, να την κάμει άξια να τη ζή κανείς». Το χρέος ήταν απέναντι στον εαυτό του, στις περασμένες και τις μελλούμενες γενιές, στη Σάμο με τη μεγάλη παράδοση και έναντι της μεγάλης πατρίδας «όχι της πατρίδας των χασάπικων διαδόσεων και των καραγκιόζικων χειρονομιών, του ποσοτικού πατριωτισμού και των ζητωκραυγών, αλλά απέναντι της θεάνθρωπης Σολωμικής Πατρίδας». Μετά την παραίτηση του Βουλή το περιοδικό διευθυνόταν από επιτροπή ή από το διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου που κατά το δεύτερο έτος αποτελούσαν οι Θέμος Στεφανίδης, Ουρανία Σφορώνου, Γεώργιος Σμυρνούδης,

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΙΔΟΤΕΧΝΙΚΗ—ΜΟΥΣΙΚΗ—ΘΕΑΤΡΙΚΗ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΝΕΩΝ

ΕΤΟΣ Β'· ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Ι Ο^{ος}

ΣΑΜΟΣ—ΒΑΘΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1925

Κώστας Στεφάνου, Μήτσος Καραθανάσης, Κώστας Νικολαοφείτης, Μεμάς Σθορόνος, Αύρα Συννεφιά και Πλάτων Σωτηρίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, «Η πνευματική Σάμος», Σαμακή *Επιθεώρηση*, τχ. 22-23 (Αθήνα 1979) 69- Μαν. Σίμος, «Η συμβολή του σαμωτικού περιοδικού τύπου στα σαμωτικά γράμματα», *Συμπόσιο Σαμακής Λογοτεχνίας Πρακτικά*, Ηυδαγόρευο 22-24 Απρ. 1988, Αθήνα, εκδ. Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών Σάμου, 1989, σ. 367-374- Αρ. Βουγιούκας, «Η σαμακή ποίηση από τις αρχές του 19ου αιώνα ως τις μέρες μας (1988)», ό.π., σ. 91-92- Χρ. Λάνδρος, «Το μεταφραστικό έργο στα πλαίσια της σαμακής γραμματείας», ό.π., σ. 367-374.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΝΔΡΟΣ

Μηνιαία Επιθεώρησις Λέρου

Εκδίδεται υπό τον Δήμον Λέρου δια της Δημοτικής Βιβλιοθήκης, Λέρος, Νοέ. 1956 - 31 Δεκ. 1972, αρ. φ. 1-119, Ιδρυτής-εκδότης: Δήμος Λέρου. Υπεύθυνον αρ- χισυντάκτης : Δ. Μιχαλόπουλος, έμπορος (1956-1962), Νομ. Ζαΐρης, γυμνασιάρχης (1962-1968), Νικ. Αντάρτης, δάσκαλος (1968-1972), Διευθυντής: Μ. Σαμάρκος, φιλό- λογος (1961-1968), Ν. Αντάρτης, δάσκαλος (1968-1972), Μηνιαία, τετρασελίδη, συνήθως τετράστυχη, διαστάσε- ων 49x29 εκ. Ως προμετωπίδα έφερε ένα ιχνογράφημα του Κάστρου της Λέρου από τον Κ. Βρατσάλη. Διανεμό- ταν δωρεάν σε Λεριούς και σε φίλους της Λέρου, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, οι οποίοι τη στήριζαν οικονο- σικά με προσωπικές συνεισφορές. Τυπωνόνταν αρχικά στις εγκαταστάσεις του τυπογραφείου των «Βασιλικών Τεχνικών Σχολών Λέρου», όταν αυτές έκλεισαν, εξακο- λούθησε να τυπώνεται στο ίδιο πιεστήριο, που είχε περι- έλθει στην ιδιοκτησία του Δήμου και είχε μεταφερθεί στο δημοτικό κτήριο. Από τον Μάρτιο 1970, την εκτύπωση της ανέλαβε το τυπογραφείο Κ. Σπανού, στη Ρόδο.

Εκδόθηκε με στόχο να προβάλει τα προβλήμα- τα του νησιού, καθώς και να αξιοποιήσει το πνευμα- τικό δυναμικό του. Στο πρώτο φύλλο ο Μ. Σαμάρ- κος γράφει: «Η *Επιθεώρηση* δέλει να είναι κάτι που τιά τη Λέρο. Λερισί οι διασκευές, οριστέ, τιμήστε την». Ανάμεσα στους τακτικούς συνεργάτες της συγκαταλέγονται οι Μιχ. Σαμάρκος, Ανδρ. Σερρα- φεινίδης, Μάρκος Κουδιάς, Ν. Αντάρτης, Μάρ- κος Βρατσάλης, Στέλα Παπαδούλη, Ευ. Γοργιάς, Ι. Βαμβακούλης, Γ. Κοκάς, Ξεν. Χατζησαράντος, Ν. Αγγελινάκης και πολλοί άλλοι, που αναπτύσσουν ποικίλα θέματα, ανάλογα με την ειδικότητά τους. Παράλληλα, όμως, μέσα από την καθημερινότητα της τοπικής ειδησεογραφίας, μπορεί κανείς να πα- ρακολουθήσει τις προσπάθειες του νησιού, που τα

64 τετραγωνικά χιλιόμετρα του υπήρξαν το δέατρο μιας από τις αγριότερες μάχες του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, να ορθοποδήσει και, μέσα από τα ερείπιά του και τις ανιζηότητες της μεταπολεμικής Ελλά- δας, να ξαναβρεί τον φυσιολογικό ρυθμό της ζωής.

Το τελευταίο φύλλο κυκλοφόρησε την Πρωτοχρο- νιά του 1973, οπότε ο Ν. Αντάρτης παραιτήθηκε για λόγους υγείας. Μετά την παραιτήσή του, κανείς δεν ανέλαβε τη συνέχισή του έργου του. Έτσι η εφημερίδα έπαψε να εκδίδεται, αφού είχε συμπληρώσει δεκαέξι χρόνια κυκλοφορίας και 119 φύλλα. Τη σκυτάλη θα πάρει ο «Σύλλογος των Απανταχού Λεριών», εκδίδο- ντας από το 1974, τα *Λερισκά Νέα*. Στο Τμήμα τυπο- γραφείου των «Βασιλικών Τεχνικών Σχολών Λέρου» είχε εκδοθεί κατά το διάστημα 1 Ιανουαρίου 1950 - 15 Μαρτίου 1951 ο *Φοίνξ της Λέρου*, δεκαπενθήμερο δελ- τίο (μονοσελίδο, διαστάσεων 33x24 εκ.) που διέκοψε για ένα εξάμηνο την κυκλοφορία του και επανεκδόθη- κε τον Οκτώβριο 1951 σε μικρότερο σχήμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Τοπικό Αρχείο Δήμου Λέ- ρου (πλ. σ. και ο *Φοίνξ της Λέρου*, περ. Α., πλ. σ.), ΕΛΙΑ (φ. των ετ. 1957-1958, 1960, 1962, 1963).

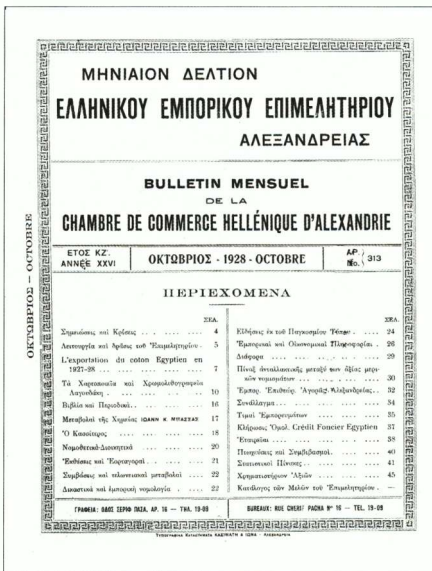
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Κουκάς, *Τύπος και τυπογραφεία στη Λέρο*, Πανελλήνια Ένωση Λεριών, 1986 (ανάτυπο από την εφ. *Λεριακά Νέα*, Δεκ. 1986); Κ. Πάχος, «Συμβολή στην ιστορία του Λεριακού τύπου, 1955-2001», εφ. *Λεριακά Νέα*, Νοέ. 2001.

ΠΗΛΕΟΠΗ ΣΑΛΙΑΡΗ-ΒΡΑΣΣΑΗ

Μηνιαίον Δελτίον Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου Αλεξανδρείας

Αλεξάνδρεια, 1902-1962, αρ. τχ. 1-747. Ιδιοκτήτης-εκδότης: ΕΕΕΑ (Ελληνικό Εμπορικό Επιμελητήριο Αλεξανδρείας). Από το 1947 ο τίτλος αλλάζει: **Ελληνικών Εμπορικών Επιμελητηρίων Αλεξανδρείας, Δεκαπενθήμερον Δελτίον**, που αναγράφεται στα γαλλικά ως **Bulletin Bi-mensuel de la Chambre de Commerce Hellénique d'Alexandrie** και στα αραβικά: **Meclie al grafiya al ticaretiya al yunani bil Askenderiya**. Άλλοι υπότιτλοι: **Εμπορικών και Οικονομολογικών Δεκαπενθήμερον Δελτίο** (από το τχ. 575, Απρ. 1948); **Εμπορικών και Οικονομικών Δελτίον Εκδιδόμενον** (1952). Μηνιαίο / διμηνιαίο (Φεβρ.-Μάρτ. 1902) / τριμηνιαίο (Ιούν.-Ιουλ.-Αύγ. 1902), δεκαπενθήμερο / μηνιαίο, μονόστιλο / δίστιλο (από το 1922), ο αριθμός των σελίδων ποικίλλει (35-50 σ.), διαστάσεων 24x16 εκ. / 28x22 εκ (από τον Οκτ. 1924). Τυπογραφείο: «Ταχυδρόμου», Γ. Τήνιου (1902)· από τον Σεπτ. 1916: «Ταχυδρόμου, Αδελφών Τήνιου και Σίας»· από τον Ιούλ. 1919: «Ταχυδρόμου, Γ. Τήνιου και υιών»· από τον Μάρτ. 1920 (αρ. τχ. 210): «Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου»· από τον Δεκ. 1922: τυπογραφείο Ν. Μητσάνη· από τον Φεβρ. 1929: «Τυπογραφικά Καταστήματα Κασμάτι & Ιωνά, Αλεξάνδρεια». Διανέμετο σε Αίγυπτο, Αφρική και Ευρώπη. Εμπροσδόφυλλο και οπισδόφυλλο σε σκληρότερο χαρτί, έγχρωμο, άλλοτε γαλάζιο άλλοτε μπλε ή γκρι. Στο πάνω μέρος καταγραφόταν ο αριθμός του έτους έκδοσης (έτ. Α' : 1902) η ημέρα και το έτος του τεύχους καθώς και ο αύξων αριθμός τεύχους. Ακολουθούσε ο τίτλος και μετά τα περιεχόμενα που άλλοτε περικλείονταν σε ένα τυπογραφικό πλαίσιο ενώ άλλοτε βρίσκονταν σε κάθετη διάταξη. Ακολουθούσαν τα γραφεία του επιμελητηρίου και το τηλέφωνο από όταν αυτό υπήρχε. Σπανίως μέσα στις σελίδες υπήρχαν εικόνες, συνήθως κάθε φορά που κάποιος πεθαίνει (Μάρτ. 1913: Γεώργιος Α'). Διανεμόταν δωρεάν στα μέλη του ΕΕΕΑ.

Το έντυπο απειδυνόταν κατά κύριο λόγο σε εμπόρους και επιχειρηματίες, μέλη του Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου της Αλεξανδρείας τα ονόματα των οποίων καταγράφονταν σε κατάλογο ανά τόπο κατοικίας τους στο τέλος κάθε τεύχους. Σε επιστολή του προέδρου του Επιμελητηρίου Εμ-

μανουήλ Μπενάκη προς την Αιγυπτιακή Διεύθυνση των Αιγυπτιακών Τελωνείων στις 8 Δεκεμβρίου 1903 (τχ. Νοε.-Δεκ. 1903, σ. 52) αναφέρεται: «το ημέτερον Επιμελητήριον κύριον σκοπόν έχον την ενδελεχή εξέτασιν πάντων των ζητημάτων των σχετιζομένων προς την ανάπτυξιν των μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου εμπορικών σχέσεων».

Δημοσιεύονταν ειδήσεις και άρθρα οικονομικού περιεχομένου. Συγκεκριμένα, σε κάθε τεύχος υπήρχουν μελέτες για την αγροτική οικονομία της Αιγύπτου, όπως η βυβακοκαλλιέργεια και η καπνοκαλλιέργεια, καθώς και λεπτομερείς στατιστικοί πίνακες των εισαγωγών και εξαγωγών της χώρας. Στους πίνακες αυτούς καταγράφεται η συνολική ποσότητα των εξαγχθέντων ή εισαγθέντων προϊόντων, καθώς και η χρηματική τους αξία. Πολύ συχνά, υπάρχουν δημοσιεύσεις που αφορούν στα μεγάλα δημόσια έργα της Αιγύπτου, όπως οι σιδηροδρομικές γραμμές και τα φράγματα του Νείλου.

Επιπλέον, δημοσιεύονταν τα κείμενα οικονομικών συμβάσεων, ειδήσεις από τα χρηματιστήρια Αθηνών και Αλεξανδρείας καθώς και οι ισολογισμοί της Τράπεζας Αθηνών. Επιπροσθέτως, ειδήσεις που αφορούσαν στην εμπορική κίνηση των λιμένων του Πειραιά, της Αλεξανδρείας και του καναλιού του Σουέζ, ενώ κάποιες φορές δημοσιεύονταν άρθρα στη γαλλική

γλώσσα που αποσπάστηκαν αυτούσια από άλλα περιοδικά, όπως στο τχ. 303 (Δεκ. 1927) από το *Bulletin Economique et Financier de la Banque d'Athènes*.

Στις πρώτες και τις τελευταίες σελίδες υπάρχουν συχνά πολυάριθμες διαφημίσεις ελληνικών επιχειρήσεων στην Αίγυπτο και την Ελλάδα. η δημοσίευσή των οποίων κατά το έτος 1906 κόστιζε 100 χρυσά φράγκα ετησίως ή 50 χρυσά φράγκα για εξαμηνιαία προβολή. Σε γενικές γραμμές η θεματολογία του δελτίου συνιστά μια τακτική συνοπτική παρουσίαση του οικονομικού τομέα της Αιγύπτου με ιδιαίτερη έμφαση σε ζητήματα που ενδιέφεραν τους εκεί έλληνες εμπόρους και επιχειρηματίες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχαηλίδης, Πανόραμα, σ. 174-175.

ΠΑΝΟΣ ΚΡΟΚΙΔΑΣ

Μηνιαίος Εικονογραφημένος Εθνικός Κήρυξ.

Νέα Υόρκη, 1915 - Απρ. 1925<.>

βλ. *Εθνικός Κήρυξ*, Νέα Υόρκη, 1915 έως σήμερα [2005]

Μηνύτωρ του Αίμου

Φιλιπούπολη (Πλόβντιφ, Βουλγαρία), 13 Σεπτ. 1894 - 8 Φεβρ. 1896, αρ. φ. 1-146. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γερμανός Ο. Σκαναβής. Δισεβδομαδιαία (Τρίτη και Παρασκευή) και από τις 5 Σεπτ. 1895 (αρ. φ. 89) τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη, Σάββατο), τετρασέλιδη, διαστάσεων 44x28 εκ. «Συνδρομή προπληρωτέα: εν τω εσωτερικώ ετησία Λέβα 15, εξάμηνος 8. Εν τω εξωτερικώ ετησία φρ. Χρ. 20, εξάμηνος 12». Τυπογραφείο: «Ο Αίμος», υπεύθυνος Πέτρος Χρήστου, Φιλιπούπολη.

Τα κείμενά της ήταν γραμμένα εξολοκλήρου στην ελληνική γλώσσα και η δομή και τα περιεχόμενά της ανάλογα με αυτά των άλλων δύο ελληνικών εφημερίδων της πόλης, *Φιλιπούπολις και **Ειδήσεις του Αίμου*. Στο πρώτο φύλλο της αναφέρεται ως εκδότης ο Πέτρος Χρήστου, ενώ στο φ. 103 (12 Οκτ. 1895) αναφέρεται ως υπεύθυνος ο Γεώργιος Ζέκου (ή Ζέκοφ), ο οποίος εμφανίζεται ως υπεύθυνος και μίας άλλης ελληνικής εφημερίδας, της σατιρικής *Σατανάς* (Βάρνα, 1895 / Φιλιπούπολη, 1895-1896). Ο κατεξοχήν εκδότης της πρέπει ωστόσο να θεωρηθεί ο Γ.Ο. Σκαναβής, ο οποίος αναφέρεται ως ιδιοκτήτης-διευθυντής στο φ. 7 (12 Οκτ. 1894). Λόγω των μετακινήσεων του διευθυντή της σε άλλες ελληνικές κοινότητες της Βουλγαρίας και της περιοδικής του απασχόλησης και ως δασκάλου σε ελληνικά σχολεία, η εφημερίδα εκδόθηκε μόνο για δύο έτη.

Πριν από το 1894 ο Σκαναβής ήταν συνεκδότης μαζί με τον Χρ. Λαμπριδίη της ελληνικής εφημερίδας *Οδησός της Βάρνας, ενώ μετά το 1896 εγκαταστάθηκε στον Πύργο της Βουλγαρίας. Ο Γερμανός Σκαναβής, σύμφωνα με πληροφορίες των τοπικών ελληνικών εφημερίδων, συνέγραψε επίσης για τις διδακτικές ανάγκες των ελληνικών αστικών σχολείων και των παρθεναγωγείων της Βουλγαρίας σχολικό εγχειρίδιο *Γεωγραφίας της Βουλγαρίας* στα ελληνικά, το οποίο εκδόθηκε στη Βάρνα (1893). Είναι πολύ πιθανό να διδάσκει και ο ίδιος στα σχολεία κάποιων ελληνικών κοινοτήτων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΒΙΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Despina Loukidou-Mavridou, «An outline of the Greek Press in Bulgaria (1879-1906)», *Balkan Studies*, 2 (1978), 349-350· Ξανθίππη Κοτζαγεώργη, «Ο ελληνικός τύπος και η λοιπή εκδοτική δραστηριότητα», στο Ξανθίππη Κοτζαγεώργη (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας. Ένα ιστορικό τμήμα του περικομματικού ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 418, 421, 427.

ΞΑΝΘΙΠΠΗ ΚΟΤΖΑΓΕΩΡΓΗ - ΖΥΜΑΡΗ

Μήτσιου, Στέφανος

(Νεοχώρι Καρδίτσας, 1921 - Βόλος, 1993). Δημοσιογράφος του Βόλου, με προϋπηρεσία σε εφημερίδες της Καρδίτσας (*Νέος Αγών* και *Φωνή*). Στον Βόλο εργάστηκε επί διετία (1947-1949) στην ημερήσια εφ. *Ταχυδρόμος και επί τριακονταετία (1949-1979) στη *Θεσσαλία, όπου διετέλεσε και διευθυντής σύνταξης (1971-1979). Κατά την Κατοχή 1941-1944 εργάστηκε στον παράνομο-αντιστασιακό θεσσαλικό Τύπο, με αποστολές σε ορεινά χωριά της Δυτικής Θεσσαλίας, όπου εκδιδόνταν οι εφημερίδες, σε συνεργασία με ανώτατα στελέχη των οργανώσεων του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με κοινωνικά και φιλολογικά θέματα. Υπήρξε μέλος του διοικητικού συμβουλίου, της Εταιρίας Θεσσαλικών Ερευνητών, που εδρεύει στον Βόλο. Ανέπτυξε επίσης συνδικαλιστική δράση και διετέλεσε διοικητικός σύμβουλος και γενικός γραμματέας της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας - Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σσ. 194-195, 197, 281.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΟΪΟΥ

Μηχανική Επιθεώρησις

Σύγγραμμα περιοδικόν. Εκδιδόμενον άπαξ του έτους. Αθήνα. 1887-1888. αρ. τχ. 1-12. Ιδρυτής-διευθυντής: Ηλίας Ι. Αγγελόπουλος. Άλλος υπότιτλος: Εκδιδόμενον εξάκις του έτους (έτ. Β΄). Ετήσιο / εξαμηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά έτος (έτ. Α΄: 162 σ., έτ. Β΄: 152 σ.), διαστάσεων 30x22 εκ. Ορισμένοι τόμοι περιέχουν πίνακες. Ο τίτλος στο εξώφυλλο. Εξαμηνιαίες συνδρομές: για όλη την Ελλάδα 12 δρχ. και για το εξωτερικό 19 φράγκα (μετά το φ. 9, 12 φρ.). Στο οπισθόφυλλο σημειώνονται οι D. Géorgiades (Παρίσι) D. Zachiri (Παρίσι) και Valère Mabile (Βέλγιο) στους οποίους καταβάλλονται οι συνδρομές του εξωτερικού. Η έκδοση διακόπτεται από έλλειψη συνδρομών και πόρων. Τυπογραφείο: «Παλιγγενεσία», Ι. Αγγελούπουλου.

«Η πρόοδος των δημοσίων έργων εν Ελλάδι και η συστηματικώτερα διαρρυθμίσις της υπηρεσίας αυτών, δι' ην συνεστήθη πολυπληθές σώμα δημοσίων υπαλλήλων [...] δικαιολογούσι, φρονούμεν, την έκδοσιν του αναγελομένου περιοδικού συγγράμματος, ως του προσφορωτέρου μέσου πνευματικής επικοινωνίας, ως του επιτηδαιτέρου οργάνου περαιτέρω επιστημονικής μορφώσεως και πρόδου πάντων των περί την μηχανικήν και περί τα δημόσια έργα ενασχολούμενων εν Ελλάδι» αναφέρει στο εισαγωγικό σημείωμα ο Ηλίας Αγγελόπουλος, ιδρυτής του πρώτου μη στρατιωτικού περιοδικού στην Ελλάδα με τεχνικό και επιστημονικό περιεχόμενο. Επιπλέον το περιοδικό στοχεύει να αποτελέσει το μέσο για την καθιέρωση και τη διάχυση των τεχνικών και επιστημονικών όρων, όπως σημειώνει ο εκδότης του: «Πολλοίς τοις εμποδίοις εντιχόντες, ένα τιθέμενοι σκοπόν της ημετέρας επιμονής, την διά του περιοδικού μόρφωσιν των ελλειπόντων τεχνικών όρων εν τη νεωτέρα ημών γλώσση» (αρ. τχ.7).

Η ύλη του περιοδικού περιλαμβάνει μελέτες επιστημονικού χαρακτήρα για τα μεγάλα δημόσια έργα που εκτελούνται την περίοδο εκείνη ή που είναι προγραμματισμένα να υλοποιηθούν –όπως μελέτες για σιδηροδρομικές γραμμές, για τη γέφυρα του ισθμού της Κορίνθου, αποξηράνσεις ελών και αρδεύσεις, μελέτες ύδρευσης και εξυγίανσης (της πρωτεύουσας, αλλά και μικρότερων πόλεων), σχέδια κατασκευής δημοσίων κτιρίων και πραγματείες για τη συντήρηση των έργων. Επίσης, δημοσιεύονται (στα γαλλικά, με παράλληλη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα) μελέτες γάλλων μηχανικών που εργάζονται στα δημόσια έργα στην

Ελλάδα. Υποβάλλονται υπομνήματα για τον σχεδιασμό δημοσίων έργων και παρουσιάζονται νέες επιστημονικές μέθοδοι και επιστημονικά όργανα. Δημοσιεύονται πληροφορίες για την υπηρεσία της Διεύθυνσης των Δημοσίων έργων και για το προσωπικό της κατά τμήμα (μετακινήσεις, προαγωγές μηχανικών), μαζί με ανακοινώσεις προϋπολογισμών, διακοπής έργων και προτεινόμενες λύσεις. Στην ύλη του περιοδικού εμφανίζονται αγγελίες έκδοσης μελετών που απευθύνονται αποκλειστικά σε μηχανικούς, αλλά και συγγραμμάτων για πανεπιστημιακά μαθήματα, βιβλιοκρισίες και ειδήσεις για τους αποφοιτήσαντες από τεχνικές σχολές της Ευρώπης, δημοπρασίες και μειοδοτικοί διαγωνισμοί για την ανάληψη δημοσίων έργων στην Ελλάδα και, τέλος, ειδήσεις από μεγάλα δημόσια έργα στο εξωτερικό.

Ο Ηλίας Αγγελόπουλος υπήρξε απόφοιτος, το 1886, της École des Ponts et Chaussées, καθηγητής του Πολυτεχνείου (1888-1890 και 1897-1898), ανώτερο κρατικό στέλεχος (Υπηρεσία Δημοσίων Έργων και Τεχνική Υπηρεσία Δήμου Αθηναίων), ιδιοκτήτης τεχνικής εταιρείας, από τα ιδρυτικά μέλη του Πολυτεχνικού Συλλόγου και διευθυντής του π. *Αρχιμήδης*. Είναι ο μηχανικός που εισήγαγε τις εφαρμογές του οπλισμένου σκυροδέματος στην Ελλάδα. Όταν, μάλιστα, το 1923 ιδρύθηκε η επαγγελματική οργάνωση των ελλήνων μηχανικών, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, ο Αγγελόπουλος ήταν εκείνος που κλήθηκε να προεδρεύσει.

Στο πρώτο τεύχος σημειώνονται 19 ονόματα συνεργατών, «τη ευμενεί συνεργασία» των οποίων εκδίδεται το περιοδικό. Ανάμεσα τους, δύο μηχανικοί της γαλλικής αποστολής για την εκτέλεση των δημοσίων έργων στην Ελλάδα μαζί με μηχανικούς, οι περισσότεροι από τους οποίους έχουν κάνει, όπως και ο Αγγελόπουλος, ανώτερες σπουδές στις σχολές των εφαρμογών της Γαλλίας (Grandes Écoles), ανήκουν στο καθηγητικό δυναμικό του Πολυτεχνείου και, παράλληλα, εργάζονται στα υπό κατασκευή δημόσια έργα.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (έτ. Β΄, αρ. τχ. 7-12), ΒΕΜΠ (πλ. σ.), ΕΒΕ (πλ. σ., εκτός τχ. 5-6).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τ.Τ.Ε., *Τεχνική Επετηρίς της Ελλάδος*, 1934, τ. Α΄, Αθήνα, 1935· «Ηλίας Αγγελόπουλος 1859-1932», *Τεχνικά Χρονικά*, 9 (1932), 485-487 (νεκρολογία του Ηλία Αγγελόπουλου από τον Θεμιστοκλή Χαριτάκη).

ΦΩΤΕΙΝΗ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

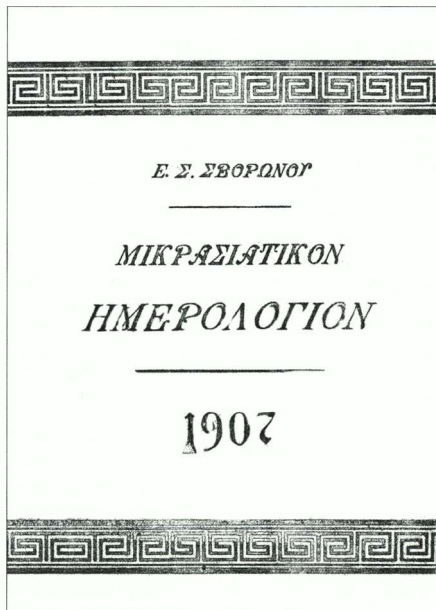
Μικρασιατικόν Ημερολόγιον

Σάμος, 1907-1919. αρ. τχ. 1-21. Ιδιοκτήτρια: Ελένη *Σβορώνου. Ετήσιο, μονόστιχο, τετρακοσίων σελίδων, σχήματος 12^{ου}. Αναφέρεται ότι τυπωνόταν σε πάνω από 2000 τεύχη. Τιμή τεύχους: για τη Σάμο 12 γρόσια, για την Τουρκία 15 αργυρά γρόσια, για την Ελλάδα 4 δρχ., για την Αίγυπτο και την Κύπρο 4 φράγκα, για την Ρωσία 1,5 ρούβλια, για την Αμερική 1 δολ., για την Αγγλία και τις αγγλικές κτήσεις 4 σελίνια (έκδοση 1911). Κυκλοφορεί και εκτός των ορίων της σαμιακής ηγεμονίας. Τεύχη του πωλούνται σε βιβλιοπωλεία στις ακόλουθες πόλεις: Κωνσταντινούπολη, Θεσσαλονίκη, Μοναστήρι, Οδησσός και Νέα Υόρκη. Τυπωνόταν στο «Ηγεμονικόν Τυπογραφείον» (αρ. τχ. 1907-1908) και στο τυπογραφείον του «Μικρασιατικού» (αρ. τχ. 1909-1919).

Το ημερολόγιο υπήρξε είδος που ευδοκίμησε στη Σάμο από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η Ελένη Σβορώνου μαζί με τον Θρασύβουλο Μάλη εκδίδουν το *Ημερολόγιον του Αιγαίου* για τις χρονιές 1905 και 1906. Από σωζόμενες μαρτυρίες είναι γνωστό ότι είχε προηγηθεί η έκδοση του *Σαμιακού Ημερολογίου* του Σταυρινίδη το 1882 και του *Σαμιακού Ημερολογίου του έτους 1904* του Ιωάννη *Βακιρτζή. Από το 1907 η Σβορώνου εκδίδει μόνη της, έως τον θάνατό της το 1918, το νέο ημερολόγιο με τίτλο *Μικρασιατικόν Ημερολόγιον*. Οι συνεργάτες της με το υλικό που η ίδια είχε συλλέξει εξέδωσαν τον τελευταίο τόμο το 1919.

Στις πρώτες σελίδες παρατίθεται ημερολόγιο και εορτολόγιο. Η γλώσσα που κυριαρχεί είναι η καθαρεύουσα. Όμως δεν είναι λίγα και τα κείμενα γραμμένα στη δημοτική. Η ίδια η Ελένη Σβορώνου γράφει στην καθαρεύουσα τα πεζά της κείμενα, αλλά τα ποιήματά της στη δημοτική. Τα θέματα είναι ποικίλα και διαπνέονται από τα υψηλά ιδανικά για την πατρίδα, την αγάπη και τα εθνικώς αισθήματα. Δημοσιεύονται όλα τα είδη του λόγου (δοκίμια, λογοτεχνικά έργα –πρωτότυπα ή μεταφράσεις κυρίως γαλλικών– βιογραφίες, παροιμίες και ανέκδοτα. Επίσης, κείμενα για τη γλώσσα, τη χειραφέτηση των γυναικών, τις περιπέτειες του ελληνισμού, ιδίως από τους Βαλκανικούς Πολέμους και μετά, ιατρικές μελέτες, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, αναμνήσεις, βιογραφικά σημειώματα επιφανών προσώπων της τέχνης και της επιστήμης κ.ά. Περιέχει επίσης εικονογραφίες προσώπων, κτηρίων και τόπων, φωτογραφίες, σκίτσα και γειογραφίες καθώς και αρκετές διαφημίσεις.

Στις σελίδες του φιλοξενούνται διακεκριμένοι επιστήμονες και λογοτέχνες, όπως οι Ι. Γρυπάρης, Π. Νιρβάνας, Ζ. *Παπαντωνίου, Ι. Πολέμης, Γ. *Δροσίνης, Λ. Μαβίλης, Α. Προβελέγγιος, Γ. *Σουρής, Χ.

*Αννινος, Α. Παπαδιαμάντης, Α. *Λασκαράτος, Ν. Χατζηδάκης, Κ. Ραγκαβής, Γ. *Ξενόπουλος, Κ. Κρυστάλλης, Ι. Μπήτος, Κ. Ουράνης κ.ά. Από τους Σαμίους, μερικοί είναι οι Γ. *Καρατζάς, Ζήσιμος *Σίδερης, Ι. Βακιρτζής, Σ.Ι. Φώκος, Ν.Ι. Σταματιάδης, Β. Θεοφανίδης, Δ. Καλτάκης. Επίσης γράφουν και αρκετές γυναίκες: Σωτηρία Αλιμπέρτη, Αθηνά Βαβάση, Α. Παναγιωτάτου, Μ. Ζάμπα, Ιουλίτσα Σοφianού, Μαρία Χρύση κ.ά.

Το *Μικρασιατικόν Ημερολόγιον* εκδίδεται επί ηγεμονίας του Κωνσταντίνου Καραθεοδωρή. Η Ελένη Σβορώνου διατηρεί φιλικές σχέσεις με το ηγεμονικό καθεστώς. Πορτραίτα και βιογραφίες των ηγεμόνων και των μελών των οικογενειών τους κοσμούν τα τεύχη του ημερολογίου. Όταν όμως γίνεται η Ένωση τη χειφετίζει με δημοσιεύσεις φωτογραφιών των πρωτεργατών της επανάστασης του 1912 και πατριωτικά ποιήματα αφιερωμένα στην Ελλάδα, την ελευθερία και τη σημαία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σάμου, ΔΚΒΣ.

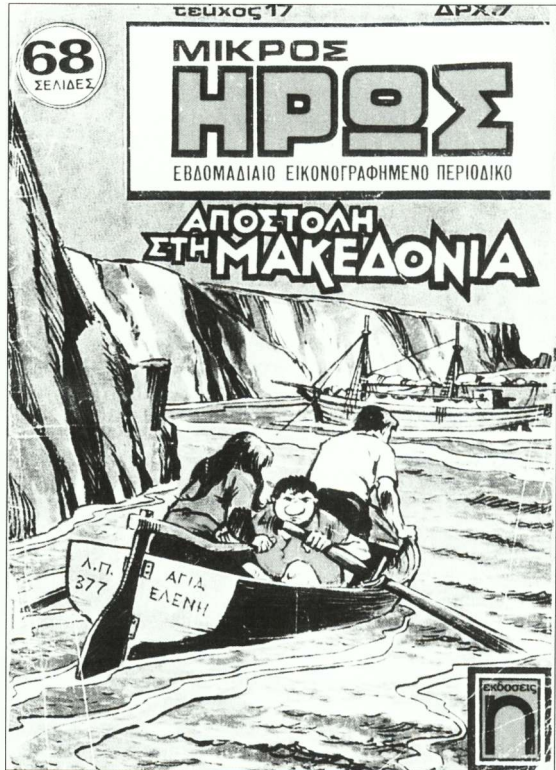
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Βακιρτζής, «Επικήδειος λόγος εις την Ελένην Σβορώνου», *Αιγαίον*, αρ. φ. 685, 29 Σεπτ. 1918· *Μικρασιατικόν Ημερολόγιον έτους 1919*· Γ. Βαλέτας «Η πνευματική Σάμος», Α΄ μέρος, *Σαμιακή Επιθεώρηση*, τχ.

22-23 (Αθήνα 1979). 68· Παύλος Διακογιάννης, «Τυπογραφία και Τύπος στη Σάμο», *Σαμιακή Επισκόπηση*, τ. Ζ', τχ. 26-27 (Ιούν. 1981), 109-112· Αγγελική Βαλεοντή-Δεμερτζή, «Ελένη Σβορώνου. Ελπίδα Βοντζαλίδου. Έργα. 1900-1918», *Συμπόσιο Σαμιακής Λογοτεχνίας, Πρακτικά*, Πυθαγόρειο, Αθήνα, έκδ. Συλλόγου Δασκάλων και Νηπιαγωγών Σάμου, 1989, σ. 151-163· Κ. Καλατζής, «Σαμιακή χειρογραφία», *ό.π.*, σ. 199-200· Δέσποινα Καλβίνου, «Το Μικρασιατικόν Ημερολόγιον», *Αποπλύς*, τχ. 14-16 (Σάμος 1995).

ΑΓΓΕΛΑ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ

Μικρός Ήρωας

Αθήνα, 1953-1967: περ. Α', αρ. τχ. 1-798, 1968· περ. Β', αρ. τχ. 1-64, 1975 και περ. Γ', αρ. τχ. 1-28 / 1985 (επανεκδόση περ. Α'), αρ. τχ. 1-798 και 1995 (νέα επανέκδοση της περ. Α' με δύο νέα τεύχη, αρ. 799-800). Εκδότες: Στ. *Ανεμοδουράς και Γ. Γεωργιάδης. Συγγραφείς: «Θάνος Ασπίτης» (Στέλιος Ανεμοδουράς). Εβδομαδιαία, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ. Εικονογράφηση: Βύρων *Απτόσογλου, Θέμος *Ανδρέοπουλος (αρ. τχ. 253-262). Εξώφυλλο έγχρωμο (όλα του Απτόσογλου, πλην των τχ. 263-278 που τα επιμελήθηκε πάλι ο Θ. Ανδρέοπουλος). Στο οπισθόφυλλο με κόμικς συνεχείας και αρκετά με φιγούρες ηρώων. Τιμή τεύχους: 2000 δρχ. (αρχικά), Έγιναν δύο επανεκδόσεις: η πρώτη ξεκίνησε την πρωταπριλιά του 1961 και η δεύτερη την 1^η Σεπτ. 1966. Το 1968 διαφοροποιήθηκε ο τίτλος: **Εικονογραφημένος Μικρός Ήρωας**. Εβδομαδιαίο, εξήντα οκτώ σελίδων, με έγχρωμο εξώφυλλο και όλες τις εσωτερικές σελίδες με εικόνες (έκδοση τύπου κόμικς). Εικονογράφηση: Β. Απτόσογλου. Τιμή τεύχους: 4 δρχ. Περιείχε εικονογραφημένη περιπέτεια του «Μικρού Ήρωα» και της παρέας του, καθώς και άλλες εικονογραφημένες ιστορίες δράσης, γέλιου κ.ά. Το 1975 έγινε νέα αλλαγή τίτλου και απέκτησε υπότιτλο: **Μικρός Ήρωας. Εβδομαδιαίο εικονογραφημένο περιοδικό**. Αθήνα 1975. Εβδομαδιαίο, εξήντα οκτώ σελίδων, διαστάσεων 21x14 εκ. Εξώφυλλο έγχρωμο. Εικονογράφηση: Β. Απτόσογλου. Τιμή τεύχους: 7 δρχ. Δημοσίευσε πωλιές περιπέτειες των μικρών ηρώων (κείμενο), καθώς και άλλες εικονογραφημένες περιπέτειες. Τα τχ. της περ. Α' επανεκδόθηκαν το 1985 με τον αρχικό τίτλο. Εβδομαδιαίο. Τέταρτη έκδοση: Όλη η σειρά σε 100 τομιάδια με 8 τχ. το καθένα. Κείμενα: Στ. Ανεμοδουράς (τα παλιά, προσαρμοσμένα στη δημοτική). Εικονογράφηση: Βυγοπ (χρήση παλιών εικόνων). Τιμή τεύχους: 150 δρχ. αρχικά, 200 δρχ. στη συνέχεια.

Εξώφυλλο: εικόνες των τριών μικρών ηρώων, και στο κάτω μέρος σε σμίκρυνση τα εξώφυλλα των περιεχομένων τευχών. Το 1995 έγινε νέα επανεκδόση των τχ. της περ. Α' με τον αρχικό τίτλο, ενώ κυκλοφόρησαν και δύο νέα τεύχη (αρ. 799 και 800, τριάντα έξι σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ.) που δόθηκαν δωρεάν ως ένθετα στο τχ. 577 του π. *Αντί. Κείμενα: Σωτ. Δημητρίου, Ξεν. Μπροντζάκης, Άλ. Πανσέληνος, Ηλιάς Λάιος (ομαδικά, για το τχ. 799) και Στ. Ανεμοδουράς (για το τχ. 800). Εικονογράφηση: Δ. Χαντζόπουλος (εξώφυλλο), Β. Χερουβίμ (εσωτερικές εικόνες).

Το ανάγνωσμα είχε μοναδική επιτυχία και αγαπήθηκε από τα ελληνόπουλα. Ολόκληρες γενιές μεγάλωσαν διαβάζοντας τα καλογραμμένα κείμενα του «Μάγου της πέννας» Στέλιου Ανεμοδουρά. Ο συγγραφέας εμπνευσμένος από την Εθνική Αντίσταση επινόησε μια παρέα από τρία μικρά ελληνόπουλα που έδωσαν έναν «ντερό πάντων αγώνα» ενάντια

στον ξένο κατακτητή. Προικισμένα με θάρρος, τόλμη και απέραντη αγάπη για την πατρίδα τους, οι μικροί αυτοί ήρωες πραγματοποίησαν κατορθώματα εντελώς δυσανάλογα με την ηλικία τους, προκαλώντας τεράστιες καταστροφές στους κατακτητές.

Κύριο πρόσωπο ο μοναδικός Γιώργος Θαλάσσης ή «Παιδί Φάντασμα». Μαζί του η γλυκιά Κατερίνα, ένα ατρόμητο μικρό κορίτσι με πολλές ικανότητες. Ήταν ακόμα ο Νίκος Κατσανίκος ή «Σπίδας», ένα χοντρό, αδιάκοπο πεινασμένο παιδί, κάπως αφελής αλλά με ηρωική καρδιά. Στις μεγάλες μάχες που κατά καιρούς έδωσαν οι μικροί αγωνιστές είχαν συνεργάτες μια πλειάδα άλλων επίσης μικρών αλλά προικισμένων παιδιών, η συνεισφορά των οποίων ήταν κάτι περισσότερο από πολύτιμη. Ο Κύπριος Νίκος Γαλανός, ο Διαβολάκος, το Ζουζούνι, το Πειραχτήρι, η Κύπρος, ο Μπόμπιρας, η Σουσουράδα, ο Πισιρίκος, ο Πατος, το Τζιτζίκι, η Μιμόζα, ο Γαβριάς... Όλοι τους αγωνίστηκαν με αυταπάνηση, και στο τέλος έπεσαν σαν ήρωες στη μάχη, έχοντας εκπληρώσει στο ακέραιο το καθήκον τους απέναντι στην πατρίδα και τον εαυτό τους (οι τρεις κεντρικοί ήρωες βέβαια έζησαν μέχρι τέλους).

Ο δεξιότηχης συγγραφέας τροφοδοτούσε τους αναγνώστες με κείμενα που είχαν αμείωτο ενδιαφέρον, ασίγητη δράση με εναλλασσόμενη πλοκή, εξωτικά ταξίδια, εξερευνήσεις, άφθονο ασπένες, μυστήριο και αγωνία σε συνδυασμό με στοιχεία υπερφυσικού και άλλα πολλά, που συνέπαιρναν. Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι η προσωπικότητα και τα ασύγκριτα προσόντα του «Παιδιού Φάντασμα» ήταν τέτοια, που τον χαρακτήριζαν σαν έναν μικρό υπεράνθρωπο: είχε γνώσεις που θα τις ζήλευαν και σοφοί, και μεγάλες νοητικές ικανότητες (έπαιρνε αμέσως σημαντικές αποφάσεις υρίστης σημασίας για μια μάχη, με αποτελέσματα καλύτερα από εκείνα που θα είχε ένας έμπειρος στρατηγός). Ήξερε σχεδόν όλες τις γλώσσες που μιλούσαν οι κάτοικοι όλων των χωρών του πλανήτη. Ήταν άσος στις πολεμικές τέχνες. Έβλεπε καθαρά μέσα στο βαθύ σκοτάδι, ενώ μπορούσε να εξαφανίζεται απ' τα μάτια των άλλων και να γίνεται για λίγο αόρατος... και τα προσόντα του δεν είχαν τελειωμό.

Εκτός όμως από την καθαρά μυθιστορηματική πλευρά, μέσα στις σελίδες του κειμένου υπήρχαν και όλα τα πραγματικά γεγονότα που κατά καιρούς έλαβαν χώρα στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο *Μικρός Ήρωας* έγινε τραγούδι απ' τον Λουκιανό Κηλαηδόνη, ενώ έδωσε το θέμα σε αρκετές δεατρι-

κές παραστάσεις («Το τραμ το τελευταίο», «Τα καλύτερα μας χρόνια», και «Ο Μικρός Ήρωας» (Ιούν. 2001, στα πλαίσια του Φεστιβάλ Αθηνών).

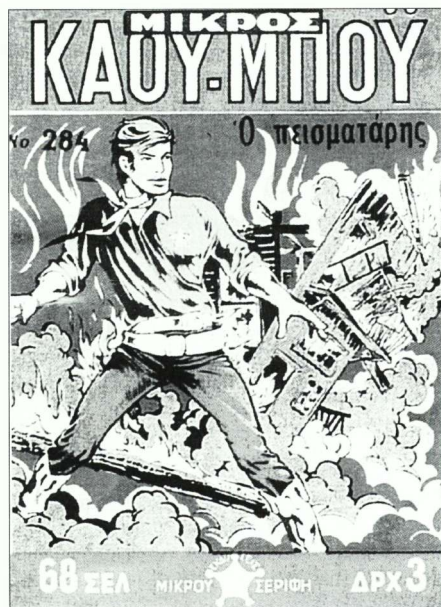
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ. ΕΑΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Κυριάκος Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & Κόμικς*, Αθήνα 1997· Ν. Ζωιόπουλος, *Τα χείρπνα όνειρα των παιδικών μας χρόνων*, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Μικρός Καου-μπόι

Αθήνα, 1963-1991, αρ. τχ. 1-1218 (ακολούθησαν συνεχείς ανατυπώσεις). Εκδότες: «Θ. Ανδρέοπουλος & Σια». Κείμενα: Θ. Ανδρέοπουλος, Π. Στρατίκης, Γ. Μαμαριδής, Μαν. Αγγριμανάκης, Τάκης Φαναυράς, Χρ. Κυριακός, Εικονογράφηση: Θ. Ανδρέοπουλος. Αρχικά μηνιαίο, σύντομα έγινε εβδομαδιαίο, πενήντα δύο σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ. Εξώφυλλο: τετράχρωμο. Τιμή τεύχους: 2 δρχ. Μετά το 1975 την έκδοση έκανε μόνος ο Θ. Ανδρέοπουλος. Επίσης, κυκλοφόρησε και η έκδοση *Μικρός Καουμπόι - Υπερτέυχος*, (Αθήνα, 1972-1975, αρ. τχ. 1-25. Εκδόσεις «Μονόκρωσ» (Θ. Ανδρέοπουλος - Κ. Ραμπατζής). Κείμενα: Γ. Μαμαριδής, Κ. Τσούσης, Γ. Σάμιος, Εικονογράφηση: Θ. Ανδρέοπουλος. Μηνιαίο, εβδομήντα δύο σελίδων, διαστάσεων 21x14 εκ.

Εξώφυλλο τετράχρωμο. Τιμή τεύχους: 6 δρχ. Μετά το τχ. 25 συνέχισε με τον τίτλο *Ντιάνα - Υπερτεύχος*, αρ. τχ. 26-40. Τιμή τεύχους: 10 δρχ. (Δοιπά χαρακτηριστικά, όπως του *Μικρού Καουμπόυ - υπερτεύχος*).

Περιοδικό μακρόβιο, με εντυπωσιακή εκδοτική παρουσία. Δημοσίευε, όπως και ο *Μικρός Σερίφης τις περιπέτειες των ίδιων ηρώων, χωρίς να υπάρξει ποτέ ουσιαστική διαφοροποίηση της ύλης τους. Και εδώ περιγράφεται η μάχη του «καλού» ενάντια στο «κακό» και το «άδικο».

Στο πίσω εξώφυλλο δημοσιεύτηκαν πορτραίτα των ηρώων της σειράς, καθώς και προσωπογραφίες διασήμων προσώπων που κατείχαν σημαντικούς ρόλους στην ιστορία του «Φαρ Ουέστ». Υπήρχε και συνοδευτικό κείμενο μιας σελίδας με αναφορές στη ζωή, τη δράση και τα ανδραγαθημάτά τους. Στις κεντρικές σελίδες (σαλόνι) του *Μικρού Καουμπόυ - υπερτεύχους* παρουσιάστηκαν οι ήρωες, σε καλλιτεχνικούς έγχρωμους πίνακες. Δημοσιεύτηκαν ακόμη μονοσέλιδες εικονογραφημένες περιπέτειες του «Μπόμπου του λαγωνικού», σε μορφή αστυνομικών προβλημάτων. Υπήρχαν τέλος, πάλι σε μονοσέλιδα, οι κωμικές ιστορίες του «Μπανγκ - Μπανγκ», ενός «καουμπόυ για κλάματα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

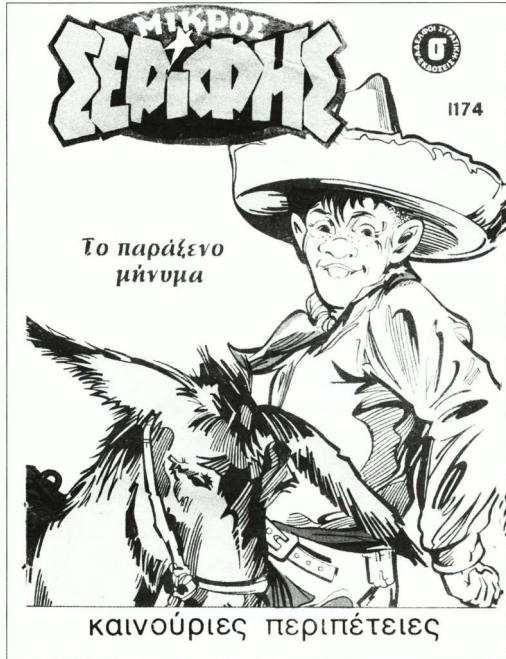
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Κυριάκος Κάσσης, *Ελληνική παραλογιστεχνία & Κόμικς*, Αθήνα 1997· Ν. Ζωϊόπουλος, «Τα χάρτινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων», Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΟΠΟΥΛΟΣ

Μικρός Σερίφης

Αυτοτελή εικονογραφημένα βιβλία. Αθήνα, 1962-1997, αρ. τχ. 1-1422. Εκδότες: «ΤΑΜ ΤΑΜ» (©. *Ανδρέοπουλος, Πότης Στρατίκης), Συγγραφέας: Κ. Φωτεινός (ψευδώνυμο του Π. Στρατίκη). Εικονογράφηση: Θέμος Ανδρέοπουλος, Εβδομαδιαίο, τα τχ. 1-410 είναι είκοσι σελίδων (με τα εξώφυλλα), διαστάσεων 25x17,5 εκ., ενώ τα υπόλοιπα είναι πενήντα δύο σελίδων, διαστάσεων 17,5x12,5 εκ. Εξώφυλλο: τετράχρωμο. Τιμή τεύχους: 2 δρχ. Μετά το 1975 την έκδοση έκανε μόνος ο Π. Στρατίκης.

Περιοδικό ιδιαίτερα μακρόβιο, με εντυπωσιακή εκδοτική παρουσία. Δημοσίευε, όπως και ο *Μικρός Καουμπόυ τις περιπέτειες των ίδιων ηρώων, χωρίς να υπάρξει ποτέ ουσιαστική διαφοροποίηση

της ύλης τους. Και εδώ περιγράφεται η μάχη του «καλού» ενάντια στο «κακό» και το «άδικο». Το «καλό» εκπροσωπούσαν ο «Μικρός Σερίφης» και η παρέα του, το δε «κακό» οι απανταχού παράνομοι εγκληματίες. Το «καλό» πάντα έβγαινε νικητής των αναμετρήσεων αυτών, έτσι ο νόμος και η τάξη επικρατούσαν στις αχανείς εκτάσεις του «Φαρ Ουέστ». Τα καλογραμμένα κείμενα, η εναλλασσόμενη δράση και το χιούμορ ήταν τα στοιχεία εκείνα που κρατούσαν σε ψηλά επίπεδα το ενδιαφέρον των αναγνωστών. Κεντρικός ήρωας ο Δημήτρης Αδαμόπουλος, πιο γνωστός στο Τέξας σαν Τζιμ Άνταμς, γιός ενός Έλληνα μετανάστη απ' τη Σπάρτη, που χρίστηκε σερίφης σε πολύ νεαρή ηλικία, επειδή είχε μεγάλες ικανότητες και ήθελε πάντα να υπηρετεί τη δικαιοσύνη. Ο Μικρός Σερίφης ενεργούσε σύμφωνα με τις διαταγές του Κάπτεν Κούπερ, αρχηγού όλων των σερίφηδων του Τέξας. Πολύτιμοι βοηθοί στις ηρωικές περιπέτειές του ήταν η Ντιάνα, μια γενναία νεαρή κοπέλα (που ήταν και το κρυφό του αίσθημα), ο γκαφατζής Πεπίτο Γκονζάλες, με τον αχώριστο γάιδαρο του Πελεγκρίνο, και ο Τσιπρίπιο,

ένιας μικρός γνιδάνας, που λόγω ειδικών ικανοτήτων ήταν ο ανιχνευτής της παρέας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΒΒ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο - περιοδικό - βιβλίο*, Αθήνα 1991· Κυριάκος Κάσσης, *Ελληνική παραλογοτεχνία & Κόμικς*, Αθήνα 1997· Ν. Ζωϊτοπούλος, «Τα χίτρινα όνειρα των παιδικών μας χρόνων», Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ ΖΩΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μικροχωριτικά Γράμματα

Γράμματα του Μικρού Χωριού Ευρυτανίας. Περιοδική έκδοση της Αδελφότητας Μικροχωριτών «Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος» (Ιδρυθείσα εν Κων/πολει 1885). Αθήνα, 1966-1999, αρ. τχ. 1-66. Εκδότης: Αδελφότης Μικροχωριτών Ευρυτανίας. Άλλοι υπότιτλοι: *Κυκλοφορεί ανάμεσα στους Μικροχωριτές του εσωτερικού και του εξωτερικού, καθώς και στους φίλους του μικρού χωριού Ευρυτανίας*, «Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών 1986». Δίστιχο, διαστάσεων 24x17 εκ., ογδόντα σελίδων, χωρίς κανονική περιοδικότητα. Ετήσιες συνδρομές: 1000 δρχ. Φωτοστοιχειοθεσία - εκτύπωση: Δημ. Γκανηράγας, οδ. Γερανίου 7, Αθήνα.

Ως στόχοι ορίζονται από τους υπεύθυνους η διατήρηση της επαφής των ξενιτεμένων με το χωριό, η ενημέρωση ατόμων και αρμοδίων αρχών για τα

θέματα της κοινότητας Μικρού Χωριού, η προβολή του έργου της ιστορικής αδελφότητας, η ανάδειξη της ιστορίας του τόπου και η παρουσίαση λογοτεχνικών κειμένων.

Παράπλευρος στόχος αναγνωρίζεται η προσπάθεια των υπευθύνων να προσφέρουν πνευματικά ερεθίσματα στους αναγνώστες με άρθρα ευρύτερου, έξω από τον στενά ευρυτανικό χαρακτήρα, περιεχομένου, λ.χ. άρθρο για την ορθοδοξία στη Μαδαγασκάρη, απομνημονεύματα (στρατιωτικό ημερολόγιο του στρατηγού Δημ. Πολύζου από την μικρασιατική εκστρατεία), και διβλιοπαρουσιάσεις.

Ορισμένοι από τους συνεργάτες του είναι διακεκριμένες πνευματικές μορφές της Ευρυτανίας, όπως ο καθηγητής Κλεομένης Κουτσούκης και ο πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Βαστάκης, βασικός συνεργάτης και του εντύπου *Η *Φωνή του Μεγάλου Χωριού*

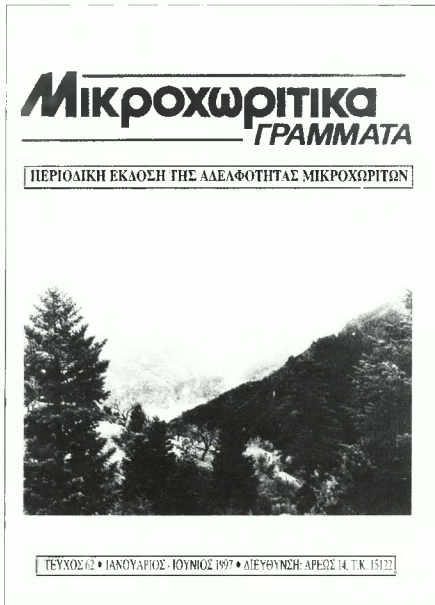
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Ευρυτανίας (ορισμένα τεύχη), ΕΒΕ.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝ. ΠΑΝΑΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Μίνως

Εφημερίς των ειδήσεων της Ανατολής, Πάτρα, 15 Νοε. 1841 - 30 Δεκ. 1877<;>. Πρώτος υπεύθυνος συντάκτης ήταν ο Ευαγγελίνος Ιωάννου. Κατά τον μακρό βίο της η εφ. άλλαξε πολλές φορές συντάκτη: Νικόλαος *Μίνως (από τον Ιαν. 1861)· τον διαδέχθηκαν ο Γ. Σταυρόπουλος και ο Πάυλος Σαντοριναίος. Ο τίτλος και υπότιτλος αλλάζουν συχνά: *Εφημερίς φιλολογική και των ειδήσεων* (από τις 5 Απρ. 1842)· *Ο Συνταγματικός Μίνως* (χωρίς υπότιτλο, από τις 23 Δεκ. 1844)· το 1845 κυκλοφορούν λίγα φύλλα με τίτλο *Ο Αδιάφορος Μίνως*· από τις 10 Μαΐου 1858 ο τίτλος γίνεται *Ο Συνταγματικός Έλληνας* με υπότιτλο *Εφημερίς πολιτική, εμπορική και δικαστική*· από τις 7 Ιουν. 1858 παίρνει τον αρχικό τίτλο της και διατηρεί τον τελευταίο υπότιτλο· από τις 21 Ιαν. 1872 αφαιρείται ο υπότιτλος και από τις 18 Αυγ. 1872 στη θέση του υπότιτλου αναγράφεται: «εκδίδεται άταξ της εβδομάδος». Εβδομαδιαία, σχήματος 2^{ου}. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο Μιχ. Γεωργιάδη και Στ. Βλαστού.

Στο ξεκίνημά του έδινε προτεραιότητα στα γεγονότα που αφορούσαν τον υπόδουλο ελληνισμό και ιδίως την Κρήτη, τις «ειδήσεις της Ανατολής» –όπως ανέφερε στον υπότιτλο. Τόσο στα εξωτερικά, όσο και στα εσωτερικά θέματα κατά την πρώτη εικοσαετία του βίου του υποστήριζε πάντα συντηρητικές θέσεις. Την πολιτική αυτή μετέβαλε το 1860, όταν ως υπεύθυνος συντάκτης της προσελήφθη ο Νικόλαος Μίνως. Επί των ημερών του ο Μίνως εξελίχθηκε σε

μία από τις μαχητικότερες αντι-οθωνικές εφημερίδες της χώρας και απέκτησε μεγάλο κύρος. Ο Κ. *Φιλόπολος έγραψε σε νεκρολογία του Μίχου ότι με τα άρθρα του «διεσάλειεν εκ της συνειδήσεως του κοινού το πολιτικόν σύστημα της εποχής εκείνης».

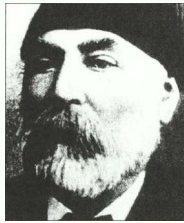
Μετά την έξωση του Όθωα ο Μίχος εγκατέλειψε τη δημοσιογραφία και οι συντάκτες που τον διαδέχθηκαν ξαναβόσσαν στην εφημερίδα την παλιά μετριότητα, η οποία την οδήγησε τελικά στον μαρασμό της. Ήταν μία από τις μακροβιότερες πατριάικες του ΙΘ΄ αιώνα και ο Μιχ. Γρηγορόπουλος στο βιβλίο του *Περύγησις εν Ελλάδι* (Αθήνα 1882) την αναφέρει μεταξύ των εφημερίδων του 1882. Από το 1875 όμως είχε κατατήσει εφημερίδα των πλειστηριασμών. Κυκλοφορούσε κάθε δέκα ή δεκατέσσε μέρες και πολλές φορές με δύο μόνο σελίδες

ΒΙΒΛΙΟΓΡΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (αφ. φ. 834, έτ. ΚΓ΄, 1865), ΜΠΠ (αφ. φ. 1020, έτ. ΚΖ΄, 28 Φεβρ. 1869).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Φιλόπολος, «Νεκρολογία», εφ. *Φορολογικίμος*, Σεπτ. 1887· Κ.Ν. Τριανταφύλλου, «Ο Τύπος των Πατρών», π. Αθηνά τ. ΟΓ΄-ΟΔ΄ (1973), 127-143· Ν.Ε. Πολίτης, *Χροικό το Πατριάικό τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

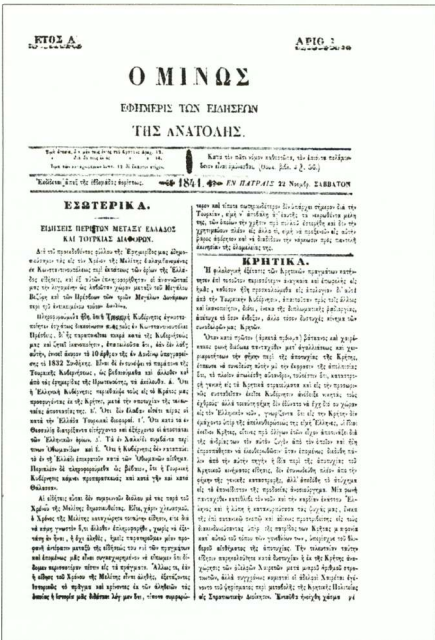
Μισαηλίδης, Ευαγγελίνος

(Κούλα Φρυγίας, 25 Μαρτ. 1820 - Φανάρι Κωνσταντινούπολης, 3 Ιαν. 1890). Συγγραφέας, εκδότης, Σπουδασε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης απ' όπου αποφοίτησε το 1839. Άριστα εκπαιδευμένος στην ελληνική, τουρκική και γαλλική γλώσσα. Συνέχισε τις σπουδές του στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Η προχειρότητα και ακαταστασία της τότε παρεχόμενης πανεπιστημιακής διδασκαλίας δεν τον ικανοποίησε. Με τη λήξη της ακαδημαϊκής χρονιάς εγκατέλειψε το Πανεπιστήμιο και διορίετα από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Άνθιμο Δ΄ (1840-1841) στην θέση του διερμηνέα του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας. Σύντομα όμως, αποχωρεί από τη θέση αυτή εξαιτίας της απαράδεκτης κατάστασης της τότε Αλεξανδρινής Εκκλησίας. Προσκεκλημένος από τον φιλόμωσο μητροπολίτη Πισιδίας Γεράσιμο, αναλαμβάνει την οργάνωση και διεύθυνση της «Ελληνικής Σχολής» στη Σπάρτη της Μ. Ασίας (1841-1843). Στο διάστημα αυτό συνεργάζεται δημοσιογραφικά με την εφ. *Αμάλδεια της Σμύρνης.

Το 1843 εγκαταστάθηκε στη Σμύρνη, όπου στην αρχή συνέχισε την συνεργασία του με την *Αμάλδεια*. Το 1844 τυπώνει στα τυπογραφεία της *Αμάλδεια* μια σύνοψη διαφόρων μελετημάτων που απευθύνονταν στους ορθόδοξους τουρκόφωνους Έλληνες της Μικράς Ασίας (καραμανλίδες), γραμμένο με ελληνικούς χαρακτήρες σε τουρκική γλώσσα. Στις 12 Ιανουαρίου 1845 εκδίδει την πρώτη *καραμανλίδικη* εφ. *Πελασρέτ ιλ Μαορίκ* (Ανατολικών Μηνύτωρ), χάριν του τουρκόφωνου ελληνικού πληθυσμού της Ανατολίας, του οποίου αναλαμβάνει την πολιτιστική του αναγέννηση και αφήνιση. Η έκδοση αυτή συνεχίστηκε έως το τέλος του 1847. Στις 20 Σεπτεμβρίου 1849 εκδίδει το εικονογραφημένο π. **Μεκτέπουλ Φενουίλ Μεσρηκί* (Σχολείον Ανατολικών Σπουδών), μνημιαία εικονογραφημένη επιδεώρηση στα *καραμανλίδικα*. Το περιοδικό σταμάτησε την έκδοσή του, μετά από 9 τεύχη, στις 2 Απριλίου 1850. Παράλληλα κυκλοφορούσε και την *καραμανλίδικη* εφ. *Σαρκ* (Ανατολή).

Αμέσως μετά την πυρκαγιά του 1850 στη Σμύρνη, ο Μισαηλίδης μετακομίζει στην Κωνσταντινούπολη και συνεταιρίζεται με τον τυπογράφο Ιωάνν-

νη Λαζαρίδη, προκειμένου να τυπώνει βιβλία και την καραμανλήδικη εφ. *Ρισαλεΐ Χαβαδής, Φουνούν Σαρκιγιέ* (1 Δεκ. 1850), την οποία τον Αύγουστο 1851 ονομάζει οριστικά *Ανατολή*. Ακόμη εξέδωσε τις εφ. *Ανατολή στα ελληνικά, την καραμανλήδικη *Ασιαΐ Σουγρά γιάνι Ανατολή*, την *Μικρά Ασία* (1874-1875) στα ελληνικά, με διευθυντή τον Παναγιώτη Γώγο, και το εβδομαδιαίο πολιτικοσατιρικό φύλλο *ο Κουκουρίκος* (1875-1877). Το 1875 ανέλαβε την ιδιοκτησία της τουρκικής σατιρικής εφ. *Hayal* (1873-1877) του Θεόδωρου *Κασάπη, η οποία δεχόταν συνεχείς διωγμούς από τις οθωμανικές αρχές.

Ελάχιστοι ήταν αυτοί που κατά τον 19^ο αιώνα εργάστηκαν όσο ο Μισαηλίδης για την αναβίωση και συντήρηση του τουρκοφωνήσαντος ελληνισμού της Μικράς Ασίας. Στην *Ανατολή* ή και παλαιότερα στην *Σαρκ* έγραφε με το πνεύμα αυτό, αλλά και με μεταφράσεις κοινωφελών συγγραμμάτων μετέδιδε γνώσεις, χρήσιμες από κάθε άποψη για τους Έλληνες Μικρασιάτες που αγνοούσαν την ελληνική. Για την εξαιρετική του συγγραφική, μεταφραστική και εκδοτική του δραστηριότητα, που αριθμεί περισσότερους από 120 τόμους βιβλία, υποκλήθηκε «Κοράης των τουρκοφώνων ελλήνων», Το Οικουμενικό Πατριαρχείο για τις πολιτιστικές και εθνικές του υπηρεσίες του απένευε τον τίτλο του «Δασκάλου του Γένους». Το ελληνικό κράτος το 1872 του απένευε το παράσημο του «Αργυρού Σταυρού των Ιπποτών του Βασιλικού Τάγματος του Σωτήρος» και το οθωμανικό κράτος το 1886 του απένευε τον πολιτικό βαθμό β' τάξεως Μουτεμαϊζ «τω πολλαχώς εργασαμένω προς διάδοσιν των γραμμάτων» μετά παρασήμου Μεδξηδιέ και του προσέφερε τη θέση του πρέσβη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο Λονδίνο. Ο Μισαηλίδης όμως δεν αποδέχθηκε αυτή την προσφορά του αξιώματος του πρέσβη και προτίμησε να παραμείνει στην Πόλη και να συνεχίσει τη δράση του για την αναγέννηση των τουρκόφωνων ελλήνων, έως τον θάνατό του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Πλ. Μισαηλίδης, «*Ανατολή*», εφ. *Προσφυγικός Κόσμος*, αρ. φ. 2681-2695, 31 Ιουλ. 1982 - 6 Νοε. 1982· του ίδιου, «Οι πρώτοι δάσκαλοι μετά την ελληνική επανάσταση του 1821 στη Σπάρτη Πισιδίας Μ. Ασίας, Ευαγγελινός Μισαηλίδης. Ο μεγάλος Μικρασιάτης. Η ζωή και το έργο του», εφ. *Προσφυγικός Κόσμος*, αρ. φ. 2716-2725, 2 Απρ. 1983 - 4 Ιουν. 1983· Στρ. Δ. Ταρινάς, «Ευαγγελινός Μισαηλίδης: Το εκδοτικό έργο. Πρώτη αναγραφή αυτοτελών δημοσιευμάτων του», π. *Η καθ' ημάς Ανατολή*, τ. Γ' (1996), σ. 299-350.

ΣΤΡΑΤΗΣ Δ. ΤΑΡΙΝΑΣ

Μιχαηλίδης, Ανδρέας Τ.
βλ. Χάννας, Ανδρέας Τ.

Μιχαηλίδης, Μιχαλάκης

(Λευκωσία, 1923 - Μελβούρνη, 16 Ιουν. 1995). Λινοτύπης, τυπογράφος, εκδότης. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές, το 1940 και σε ηλικία 17 χρονών άρχισε να κάνει τα πρώτα του βήματα ως τυπογράφος και δημοσιογράφος σε κυπριακές εφημερίδες. Η αγάπη του για τους δύο αυτούς κλάδους των έντυπων μέσων επικοινωνίας ήταν τέτοια που το 1945, ακριβώς μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ίδρυσε με φίλο του τη δική τους εφημερίδα, με τίτλο *Εφημερίς των Συζητήσεων*. Ήταν μεγάλου σχήματος (broadsheet), τετρασέλιδη, της οποίας όμως η εκδοτική διάρκεια περιορίστηκε σε ένα μόνο φύλλο. Αιτία ήταν οι πολιτικές γελοιογραφίες του πρωτοσέλιδου εναντίον των αγγλικών αρχών της Κύπρου της εποχής εκείνης, οι οποίες και την έκλεισαν. Κατόπιν τούτου ο Μιχαηλίδης αποφάσισε να επιζητήσει την πραγματοποίηση της εκδοτικής του φιλοδοξίας στο εξωτερικό, σε χώρες όπου ανδούσε το ελληνικό στοιχείο. Σκέφτηκε την Αργεντινή και τη Χιλή αλλά, τελικά, κατέληξε στην Αυστραλία.

Έφτασε στη Μελβούρνη στις 5 Ιουλίου 1949. Ύστερα από μερικούς μήνες, τον Δεκέμβριο 1949, εργάστηκε στην εφ. *Φως της Μελβούρνης του Γιάννη Παναγιωτόπουλου. Προς τα τέλη του 1950 αποχώρησε από το *Φως* για να οργανώσει μαζί με δύο φίλους του (έναν Έλληνα και έναν Αυστραλό) το τυπογραφείο Adprint για εκτύπωση του νέου μελβουρνιώτικου π. *Οικογένεια. Το περιοδικό, με διευθυντή σύνταξης τον Γιάννη *Λίλλη, επρόκειτο να γίνει ένα από τα πιο επιτυχημένα ομογενειακά έντυπα της Αυστραλίας. Ο Μιχαηλίδης εργάστηκε στο Adprint ως τεχνικός διευθυντής. Το 1952 παραιτήθηκε για να δουλέψει στο Coronation Press, ένα ελληνικό τυπογραφείο της Μελβούρνης, αριστερής πολιτικής κατεύθυνσης. Τότε στο Coronation Press τυπωνόταν το μηνιαίο αριστερό π. *Ελληνοαυστραλιανή επιδείρωση* του εργατικού συνδέσμου Μελβούρνης «Δημόκριτος», το οποίο έκλεισε η κυβέρνηση το 1953. Ένα χρόνο αργότερα, ο Μιχαηλίδης δά άφησε και το Coronation Press για να εργαστεί ως τυπογράφος στο Hall's Bookstore.

Τον Απρίλιο 1958 άνοιξε τελικά, στο κέντρο της Μελβούρνης, δικό του τυπογραφείο (The Torch Printing and Publishing Co. Pty. Ltd.) με ιδιοκτησία

ταχυπεστήρια. Ήταν τότε που πήρε και τη μεγάλη απόφαση να χρησιμοποιήσει τη μακρόχρονη εμπειρία του να θγάλεει δική του εφημερίδα. Το όνειρό του πραγματοποιήθηκε την 1^η Αυγούστου 1958. Η εφημερίδα του, που έφερε τον τίτλο *Πυρσός και είχε για διευθυντή σύνταξη τον προαναφερθέντα Γιάννη Αίλλη, κυκλοφόρησε σε δεκαέξι σελίδες μικρού σχήματος.

Στο τυπογραφείο του, εκτός από την ομότιτλη εφημερίδα του *Πυρσός*, τύπωνε και άλλα έντυπα, όπως την εφ. **Μακεδονικός Κήρυξ*. Ο *Πυρσός* σημείωσε εντυπωσιακή κυκλοφοριακή επιτυχία έναντι των λοιπών ελληνικών εφημερίδων. Τον Αύγουστο 1969 άλλαξε ιδιοκτήτη και τόπο έκδοσης, όχι όμως και τίτλο. Τούτο κράτησε έως τον Οκτώβριο 1972, όταν ξαναπουλήθηκε και επανεκδόθηκε ως *Ελλάδα. Ας σημειωθεί ότι ο Μιχαηλίδης καθιέρωσε τον *Πυρσός* ως την πρώτη εφημερίδα με έγχρωμες διαφημίσεις στη ιστορία του ελληνικού Τύπου της Αυστραλίας. Μια επιπλέον συμβολή του *Πυρσού* ήταν η προσφορά του στη λογοτεχνική δημιουργία των Ελλήνων της Αυστραλίας. Η εφημερίδα αυτή, μαζί με *Τα *Νέα* (1961-1970) του Στάθη Βλασσόπουλου, πρωτοστάτησε ανάμεσα στις εφημερίδες των δεκαετιών του 1950 και 1960 στη δημοσίευση λογοτεχνικών συνεργασιών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο Τύπος όχι μόνο να προβάλλει με ανανεωμένη διάθεση αλλά και να παρουσιάζει αυξημένη κυκλοφορία.

Τον Ιούνιο 1969 ο Μιχαηλίδης αποπειράθηκε ένα δεύτερο μεγάλο τόλμημα. Εξέδωσε την πρώτη κυριακάτικη αγγλόγλωσση εφ. *The Sunday Post*, η οποία όμως δεν κατόρθωσε να επιβιώσει πέρα από τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου εξαιτίας του μπουκοκτύ από τις αυστραλιανές εφημερίδες και το εργατικό συνδικάτο (δεν του έδιναν τυπογραφικό χαρτί, εργάτες του απειλήθηκαν κ.ά.). Μετά την πώληση του *Πυρσού*, ο Μιχαηλίδης για μερικά χρόνια ακόμη (Σεπτ. 1969-1984) εργάστηκε ως τυπογράφος και λινοτύπης στην εταιρεία Moogabin Printing της Μελβούρνης προτού αποσυρθεί οριστικά πια από την ενεργό υπηρεσία. Κατά τη γνώμη της συναδέλφου του, Μαρίας Παναγιωτοπούλου, ο Μιχαηλίδης παρέμεινε γνωστός ως «ταλαντούχος και πολύπλευρος λινοτύπης και τυπογράφος», με ένα επαγγελματικά οργανωμένο τυπογραφείο που διέθετε «τελευταίους τύπου μηχανήματα, εντελώς καινούρια στοιχεία και το πλέον πεπειραμένο προσωπικό».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: G. Kanarakis, «A Contribution Towards the Study of the Greek Press in Australia». *Modern Greek Studies (Australia and New Zealand)* (Sydney), vol. 1, (1993), 84, 85· του ίδιου, *Ο ελληνικός τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 29, 30, 77 σημ. 33, 79, 97· του ίδιου, *Όψεις της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 204.

ΠΟΡΤΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Μιχαηλίδης, Περικλής

(Καμπιά Λευκωσίας, 1836 - Λευκωσία, 1905). Εκπαιδευτικός και πρωτοπόρος εκδότης, τυπογράφος και διβλιοπώλης. Φοίτησε στην ελληνική σχολή Λευκωσίας και σε διδασκαλείο στην Αθήνα. Εργάστηκε ως δάσκαλος στο Ξυλόκαστρο Κορινθίας και στη συνέχεια μετέβη στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες όπου δίδασσε τα ελληνικά γράμματα σε δημόσια σχολεία. Παράλληλα με το διδασκαλικό επάγγελμα επιδόθηκε στη συγγραφή και έκδοση σχολικών βιβλίων τα οποία εκτιπώνε σε ιδιόκτητο τυπογραφείο. Το 1890 αποφάσισε να επιστρέψει στην Κύπρο όπου μετέφερε και το τυπογραφείο του. Εκτός από την εφ. *Ευαγόρας εκδίδει και σειρά βιβλίων και άλλων εντύπων και δημιουργεί στη Λευκωσία μεγάλο διβλιοπωλείο με το όνομα «Ευαγόρας».

Από το 1896 τη σύνταξη της εφημερίδας αναλαμβάνει ο καθηγητής των φυσικομαθηματικών στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Νικόλαος *Καταλάνος, ο οποίος εξελίσσεται στον πιο μαχητικό αρθρογράφο υπέρ της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Λόγω της επιθετικής αρθρογραφίας του, τόσο ο ίδιος όσο και ο Περικλής Μιχαηλίδης καταδικάστηκαν επανειλημμένα για λίβελο σε φυλακίσεις και πρόστιμα, εξαιτίας των οποίων η εφημερίδα ανέστειλε κατά καιρούς την έκδοσή της. Όταν πέθανε ο ιδρυτής της Περικλής Μιχαηλίδης, το 1905, ο *Ευαγόρας* ανέστειλε οριστικά την έκδοσή του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: εφ. *Κυριακή Επιθεώρησης*, 10 Δεκ. 1905· εφ. *Σάββατο*, 17 Δεκ. 1905· Αρ. Α. Κουδούννης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 233-234.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΑΡΟΥΣ

Μιχαηλίδης, Χαρίλαος Παύλος

βλ. Κριναίος, Παύλος

Μιχάλαρος, Δημήτριος

(Αλάτσατα Μικράς Ασίας, < > - Σικάγο, 1967). Ιδρυτής και αρχισυντάκτης της εφ. *The *American Hellenic World* και του π. **Athene* στο Σικάγο. Σπούδασε στη Σμύρνη και στη Βοστώνη. Αγωνιζόταν για την αναγέννηση των κλασικών σπουδών στις ΗΠΑ και υποστήριξε τη δυνατότητα της διατήρησης των παραδόσεων των ελληνοαμερικανών μέσω της αγγλικής γλώσσας. Ήταν από τους πρώτους ομογενείς δημοσιογράφους που κατανόησε την ανάγκη της διδασχής των ελληνικών παραδόσεων και πολιτισμού στα αγγλικά προς χάριν των παιδιών των ελλήνων μεταναστών που μεγάλωναν στο αγγλόφωνο αμερικανικό περιβάλλον. Παράλληλα, προέβιλλε τα έργα των ελληνο-αμερικανών γλυπτών, ζωγράφων, λογοτεχνών και ποιητών μέσα απο το π. *Athene*. Δημοσίευσε δύο ποιητικές συλλογές στα αγγλικά και έγραψε θεατρικό έργο για την αυτοκράτειρα Θεοδώρα που ανέβηκε στη σκηνή στο Σικάγο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Μιχάλαρος, «Η Κλασική Παράδοση και ο Ελληνισμός της Αμερικής», π. *Ο Κρίκος του Αποδιδμου Ελληνισμού*, έτ. 7 (Ιουλ.-Αυγ. 1956), αρ. 67-68· Theodore Saloutos, *The Greeks in the United States*, Cambridge, Harvard University Press, 1964.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΕΦ

Μιχαλόπουλος, Ανδρέας

(Αίγιο, 1830-1884). Πολιτευτής, εκδότης, Γόνος εύπορης οικογένειας αγωνιστών του Εικοσιένα. Σπούδασε στο Παρίσι και την Ιταλία «κι επεδόθη μετά ζήλου στη μελέτη φιλοσοφικών συγγραμμάτων». Ο **Φιλόδημος*, το πρώτο δημοσιογραφικό του εγχείρημα, κάνει την παρουσία του μέσα σε ζοφερή οικονομική και κοινωνική κατάσταση, στην 6^η δεκαετία του 1800. Μοναδικός σκοπός του είναι να βοηθήσει τον λαό. Να τον στηρίζει ηθικά. Να τον απαλλάξει από παγιωμένες καταστάσεις που τον φέμωσαν, τον καταπιέζαν, τον εκμεταλλεύονταν.

Ο δημιουργός του, ο πολιτευτής Ανδρέας Μιχαλόπουλος, ένας τολμηρός «κοινωνικός ανατροπέας», με σπάνια για την εποχή μόρφωση, πρόδρομος των σοσιαλιστικών ιδεών στη χώρα και ο πρώτος διεισθητής της Ελλάδας, με σοβαρή ανάμειξη τόσο στα τοπικά δημοτικά, όσο και στα εθνικά πολιτικά θέματα, προχώρησε στην έκδοση εφημερίδας. Θεώρησε σκόπιμο να εκδώσει ένα μόνιμο, τακτικό έντυπο για

να διατυπώνει εκεί, ελεύθερα, αναλυτικότερα, καθαρότερα και δυνατότερα τις σκέψεις, τις απόψεις και τις τολμηρές ιδέες του, για κάθαρση της πολιτικής ζωής, για περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη, για δημιουργία ενός Δήμου που θα 'ναι φίλος και υπηρέτης του λαού, απαλλαγμένος από τον κομματισμό, το ρουσφέτι, τις ανισότητες και τις φορολογικές επιβαρύνσεις.

Πριν εκδώσει την εφ. *Φιλόδημος* (Ιαν. 1866), ο Ανδρ. Μιχαλόπουλος ήδη βρίσκεται στο επίκεντρο όχι μόνο της τοπικής πολιτικοκοινωνικής ζωής αλλά και σε πανελλαδικό επίπεδο έχει γίνει γνωστός για τους εθνικούς και πολιτικούς του αγώνες. Η δράση του αυτή μπορεί να συνοψιστεί, επιγραμματικά, στα ακόλουθα: 1) Στον Κριμαϊκό πόλεμο συγκρότησε εκστρατευτικό σώμα με 80 Αιγιώτες και μ' επικεφαλής τους φίλους του Ανδρ. Κανελλόπουλο ή «Μονόλογο» και τον Ηλία Σπανογιάννη ή «Κόκκαλη». 2) Η ίδρυση της εκστρατευτικής του ομάδας και η μετάβασή του στο στρατόπεδο του Πέτα, στερώσε τη φήμη του ως γενναίου, φιλόπατρι και πρωτοπόρου πολιτικού άνδρα. 3) Υπηρέτησε τη διετία 1857-1858 ως αστυνόμος Αγίου, Άτρομος, δραστήριος και ακάματος, καταπολέμησε τις βίαιες πράξεις, τις ληστείες και τους τραπούκους και δημιούργησε μια ήσυχη κι ευνομούμενη τοπική κοινωνία. 4) Πρωτοστάτησε στην κίνηση για έξωση του βασιλιά Όθωνα, ριζικά αντίθετος στο πολίτευμα της βασιλείας και ένθερμος υποστηρικτής της δημοκρατίας. 5) Το 1862 εκλέγεται πληρεξούσιος της Αιγαλίας στην Εθνική Συνέλευση. 6) Την ίδια χρονιά γράφει και κυκλοφορεί το πολιτικό του μανιφέστο, με τίτλο *Δοκίμιον Αναθεωρήσεως του Κοινωνικού Οργανισμού*.

Μαζί με τον πατρινό δικηγόρο και πολιτευτή Ανδρέα Ρηγόπουλο, διατύπωσε τις πιο τολμηρές, σοσιαλιστικές ιδέες, με σκοπό να αλλάξει το συντηρητικό και φαύλο κοινωνικό και πολιτικό σύστημα που επικρατούσε τότε και να αναδιαρθρώσει την κοινωνία σε πιο δίκαιη, φιλελεύθερη, ισόνομη κι ευημερούσα. Ο συγγραφέας επιδιώκει την επικράτηση φιλολαϊκών πολιτικών αντιλήψεων και την κατάργηση των ανισοτήτων στο κοινωνικοπολιτικό σύστημα, όμως «με ομαλό κι ' ακίνδυνο τρόπο, άνευ αίματος και βίαιων ανατροπών». Θαρραλέα διακηρύσσει ότι «αρχικός σκοπός του είναι η ευημερία και η ελεύθερη βούληση του ατόμου».

Στις εθνικές εκλογές που θα γίνονταν προς τα τέλη του 1866 ο Μιχαλόπουλος αποφασίζει να εκδύσει βουλευτική υποψηφιότητα. Γι' αυτό κι από τις αρχές αυτού του χρόνου προβαίνει στην έκδοση του *Φιλό-*

δημοι, από τις στήλες του οποίου αρθρογραφεί και ξεκινάει δριμύτατος δημοσιογραφικούς αγώνες για να επιτύχει: 1) Εξυγίανση των δημοτικών πραγμάτων με καθιέρωση σωστής και συνετής διαχείρισης, διαφάνειας, κατάργησης του ρουσφετιού, αξιοκρατίας και σεβασμού του πολίτη. 2) Κατάργηση της αισχροκέρδειας των σταφιδοεργαστασιάρχων σε βάρος του μόχθου των σταφιδοπαραγωγών. 3) Απαλλαγή της πολιτικής ζωής της χώρας από τυχοδιώκτες, κερδοσκόπους και φαύλους, τονίζοντας ότι «η πολιτική πρέπει να παύσει να είναι το ανέντιμον παίγνιον, εις το οποίον οι πονηρότεροι και οι λησταί κερδίζουν».

Ενδιαφέροντα είναι όσα σημειώνει ο Αρ. Σταυρόπουλος για τους δημοσιογραφικούς του αγώνες: «Ως δημοσιογράφος είναι μαχητής ακυτόβλητος. Τα άρθρα του σοβαρότατα δι' επαρχιακήν εφημερίδα απευθύνονται εις το πέραν της μικράς του πόλεως, πανελλήνιον κοινόν και είναι διατυπωμένα εις γλώσσαν αυστηράν και δικηκτικήν και οι χαρακτηρισμοί του τολμηροί και πολλάκις ωμότατοι». Παρ' όλα ταύτα: «Παρέμειν ένας ρομαντικός επαναστάτης που δυστυχώς δεν μπόρεσε να επηρεάσει αποφασιστικά την πολιτική ζωή του τόπου», σημειώνει ο ιστορικός Κ. Τριανταφύλλου.

Τις φιλόδοξες απόψεις του ο εκδότης του *Φιλοδόχου* διατυπώνει ήδη στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου (7 Ιαν. 1866): «Προς τον αδικητό μόνον αυτόν λαόν η διάνοια ημών στρέφεται και υπέρ των συμφερόντων αυτού σήμερα, αναγκάζει ημάς ν' αναλάβωμεν εν δυσχερές καθήκον. Αν δεν κατορθώσωμεν να εμπνεύσωμεν αυτόν δάρρος αρρενωπόν, αγανάκτησιν κατά των αιτίων της ενεστώσης καταστάσεώς του, να κινήσωμεν υπέρ των καταπατουμένων νόμων και δεσμών, το ενδιαφέρον αυτού, έστω τότε η φωνή ημών, ο επικήδειος θρήνος της Συνταγματικής Ελευθερίας». Επιδιώξή του να εμπνεύσει δάρρος στον λαό.

Όπως ήταν στον κοινωνικό του βίο και στην πολιτική του σταδιοδρομία θαρραλέος, ανιδιοτελής, παράτολμος και βαδύτατα δημοκρατικός και ανθρωπιστής, το ίδιο ήταν και στη δημοσιογραφία. Την αγάπησε με πάθος από την πρώτη στιγμή και την υπηρέτησε με ήθος, αίσθημα ευθύνης κι έντιμο αγωνιστικό πνεύμα από το 1866 έως τον θάνατό του το 1884, στην αρχή με την εφ. *Φιλοδόχου* και στη συνέχεια με την εφ. *Η Νέμεσις*, που εξέδωσε το 1872. Ακόμα, άλλο ένα στοιχείο της πίστης και της αφοσίωσης του Μιχαλόπουλου στη δημοσιογραφία και στην έκδοση εφημερίδων, είναι το γεγονός ότι αγόρασε και συγκρότησε δύο δικά του τυπογραφεία

για να στοιχειοθετεί και να εκτυπώνει τις εφημερίδες του. Το πρώτο ιδιόκτητο τυπογραφείο, στο οποίο τύπωνε τη *Νέμεσις*, καταστράφηκε από τους τραμπούκους του αντίπαλου κόμματος του Κων. Θεοδώρου. Το δεύτερο, το εγκατέστησε μέσα στο σπίτι του για να μη το καταστρέψουν κι αυτό οι πολιτικοί του αντίπαλοι, τους οποίους κατατρόπωσε στις δημοτικές εκλογές του 1874 όταν εκλέχθηκε δήμαρχος, αλλά αναγκάστηκε μετά από τριετία να παραιτηθεί μετά από έντονες πιέσεις.

Εδώ θα μπορούσαν να αναφερθούν και δύο άλλοι ουσιαστικοί συντελεστές της πρώτης αιγιώτικης δημοσιογραφικής παρουσίας το 1866, της εφ. *Φιλόδημος*, ο Δημήτριος Παπαναγιώτου και ο Αργύρης Θ. *Διαμαντόπουλος. Ο πρώτος ίδρυσε το πρώτο τυπογραφείο στο Αίγιο, με την ονομασία «Αίγλη» (1864) κι έτσι διευκόλυνε την έκδοση της πρώτης τοπικής εφημερίδας. Διέθετε μικρό, χειροκίνητο πιεστήριο γι' αυτό και οι σελίδες του *Φιλοδόχου* ήσαν μικρού σχήματος και η εκτύπωση δεν ήταν τόσο καθαρή.

Γενναίος στο φρόνημα, πρωτοπόρος στις ιδέες, φιλελεύθερος, ασυμβίβαστος με τεράστιες γνώσεις, γλωσσολόγος, συγγραφέας μελετών, φιλοσοφικών συγγραμμάτων, μυθιστορημάτων και ποιημάτων, ο Ανδρέας Μιχαλόπουλος θεωρείται ο πλέον πρωτοποριακός και ριζοσπάστης πολιτικός αλλά και ο πλέον μαχητικός δημοσιογράφος της Αιγιάλειας, όλων των εποχών. Τα συγγράμματά του και η αρθρογραφία του, από τις δύο εφημερίδες που είχε εκδώσει, επηρεασμένα από τις ιδέες του Μοντεσκιέ, του Ρουσσώ («Κοινωνικό Σύμβολο») του Σαιν-Σιμόν και άλλων, συγκλόνισαν την Ελλάδα του 1860-1880.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Σταυρόπουλος, *Ιστορία της πόλεως Αιγίου*, Πάτρα 1954, σ. 500-506· Γ. Ανδρικόπουλος, *Αιγιάλεια, μίνα γη μας: Αιγιώτικο πνευματικό ανθολόγιο*, Αίγιο, Φωνή της Αχαΐας, 1976· Κ. Τριανταφύλλου, *Ιστορικών Λεξικών των Πατρών*, Πάτρα 2^η1980 (3^η1995).

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Μίχος, Νικόλαος

(Βενετία, 1830 - Σμύρνη, 1887). Δικηγόρος και δημοσιογράφος. Από γονείς ηπειρωτικής καταγωγής, τελείωσε το γυμνάσιο στην Κέρκυρα, σπούδασε νομικά στην Αθήνα και υπηρέτησε για μικρό διάστημα ως αντιεισαγγελέας. Όταν εγκατέλειψε το δικαστικό κλάδο, εγκαταστάθηκε στην Πάτρα, όπου άσκησε το επάγγελμά του δικηγόρου και νυμφεύτηκε μία κόρη του Νικολάου *Μανιάκη. Ο Μίχος ήταν ενδοουσιώδης οπαδός του Επ. Δελγιώργη. Το 1861 ανέλαβε τη σύνταξη και την αρθρογραφία της εφ. *Μίχος, την

οποία κατέστησε ένα από τα μαχητικότερα φύλλα στον αγώνα εναντίον του Όθωνα. Για τα άρθρα του μηνύθηκε πολλές φορές.

Μετά την έξωση του Όθωνα διορίστηκε νομάρχης στην Πάτρα και αργότερα στην Καλαμάτα, στη Σπάρτη και στην Κέρκυρα. Από το διοικητικό κλάδο μετεπήδησε στο διπλωματικό και υπηρέτησε ως πρόξενος της Ελλάδος στο Κάιρο, στην Αλεξάνδρεια, στην Ιερουσαλήμ, στην Κωνσταντινούπολη και τέλος στη Σμύρνη, όπου και πέθανε στις 11 Σεπτεμβρίου 1887.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριάκου τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Μοδιάνο, Σάμ

(Θεσσαλονίκη, 1895-1979<;>), Δημοσιογράφος. Όπως και οι περισσότεροι εβραίοι διανοούμενοι της πόλης φοίτησε στο γαλλοεβραϊκό Λύκειο *Moïse Allatini*, της Alliance Israélite Universelle και την Mission Laïque Française. Όπως και οι περισσότεροι από τους Μοδιάνο της Θεσσαλονίκης είχε ιταλική υπηκοότητα. Η πρώτη του αποστολή, όσο η Θεσσαλονίκη ήταν το Μέτωπο της Ανατολής υπό τον στρατηγό Maurice Sarrail, ήταν να καλύψει τα γεγονότα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στη Μακεδονία ως ανταποκριτής της νέας γαλλόφωνης εφ. *L'Opinion*. Από το 1917 αρθρογραφούσε για πολλά χρόνια στη νέα γαλλοεβραϊκή εφ. *Le Progrès* του δεσσαλονικιού δικηγόρου Αβραάμ Λεβί. Από το 1926 ιδιοκτήτης και διευθυντής της *Le Progrès* ήταν ο Αντάν Ηουλί τον οποίον, όταν πέθανε το 1931, αντικατέστησε ο Σ. Μοδιάνο. Πρόκειται για σοβαρή εφημερίδα κύρους τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό που διατηρήθηκε έως το 1938. Ο Μοδιάνο ήταν από το 1940 ανταποκριτής του πρακτορείου Ρώτερ και κάλυψε τα γεγονότα του ελληνοϊταλικού πολέμου.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής συνελήφθη και ανακρίθηκε από την Γκεστάπο που κατάσχεσε τη βιβλιοθήκη του και τις εγκαταστάσεις της εφημερίδας του. Κατάφερε παρόλα αυτά να διαφύγει με την οικογένειά του με τη βοήθεια των συναδέλφων του και κρύφτηκε σε φιλικό σπίτι στην Αθήνα απ' όπου εργάζονταν κρυφά σ' όλη την περίοδο της Κατοχής. Το 1948 ανέλαβε καθήκοντα γενικού ανταποκριτή του πρακτορείου Ρώτερ στην Ελλάδα και λίγο αργότερα και στην Τουρκία. Διετέλεσε επίσης ανταποκριτής του πρακτορείου ειδήσεων United Press (Ηνωμένος Τύπος). Μετά τη συνταξιοδότησή του,

εργάστηκε ως ανταποκριτής της αγγλικής εφ. *Daily Telegraph*. Το 1964 η ελληνική κυβέρνηση τον τίμησε με το παράσημο του Ταξίαρχου του Φοίνικα. Ανάλογα τιμήθηκε και από τις κυβερνήσεις της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Ισπανίας και της Πολωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλτική Κοινότητα Βόλου, 1999· Mario Modiano, *Hamelhune Modiliano. The Genealogical Story of the Modilano Family in Greece from 1570 to Our Days*, Αθήνα 2000 (6^η αναθεωρημένη έκδ. στο διαδίκτυο www.themodianos.gr)· Ρένα Μόλχο, *Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919: Μια ιδιαίτερη κοινότητα*, Αθήνα, Θεμέλιο, 2001, σ. 126, υποσημ. 339 (για την εφ. *Opinion*).

ΡΕΝΑ ΜΟΛΧΟ

Μολίνος, Χρυσάνθος

(Μήθυμα, 13 Ιουλ. 1888 - Μυτιλήνη, 30 Νοε. 1972), Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Η μητέρα του -Χρυσούλα Κέπετζη, ανειμιά της μητέρας του Αργ. Εφραλιώτη Ελένης, κόρη του Σταύρου Κεπετζή- πέθανε από επιλόχειο οκτώ μέρες μετά τη γέννησή του, γι' αυτό του έδωσαν το όνομά της. Μεγάλωσε στη Μυτιλήνη, όπου τελείωσε τα εγκύκλια μαθήματα. Εν συνεχεία πήγε στη Λωζάννη της Ελβετίας για να σπουδάσει νομικά και να διαδεχτεί στη δικηγορία τον πατέρα του. Ακολούθησε, ωστόσο, την κλίση του, την αγάπη του στη λογοτεχνία και σπούδασε γαλλική φιλολογία. Για ορισμένα διαστήματα δίδαξε γαλλικά σε γυμνάσια, της Ναυπάκτου και της Μυτιλήνης, υπηρετώντας όμως και τη δημοσιογραφία, με την οποία ασχολήθηκε από νέος.

Ήταν αρχισυντάκτης των εφ. *Λεούθερος Λόγος και άλλων τοπικών και συνεκδότης -στη δεύτερη περίοδο, της Αθήνας- του π. *Χαραυγή. Απ' αυτήν ξεκίνησε άλλωστε ως λογοτέχνης. Εκεί δημοσιεύθηκαν τα πρώτα ποιήματα και πεζά του. Δεν επέμενε σ' αυτά καθώς, ως οξυδερκέστατος κριτικός, επιδόθηκε ιδιαίτερος στις αναλύσεις του έργου άλλων. Στο π. *Νουμάς -του οποίου υπήρξε ένας από τους τακτικότερους συνεργάτες της τελευταίας περιόδου του (1920-1924)- υπάρχουν μεκάδες κείμενα του υψηλού επιπέδου, όπως εξάλλου και σε όλα τα έντυπα του νησιού, τουλάχιστον έως τις αρχές της δεκαετίας του 1950, οπότε, όπως γράφει ο Στρατής Μολίνος: «Ένα ξεπεράστω οικογενειακό του δράμα του 'κοψε απότομα τα φτερά του και τον καθήλωσε σε αναγκαστική απραξία». Αλλά η έως τότε προσφορά του υπήρξε εκλεκτή, συν το ότι ήταν ένας από τους πρωτοπόρους νέους του δημοτικισμού.

«Τα Λεσβιακά γράμματα», γράφει ο Γιώργος

*Βαλέτας, «έχασαν στις 30 Νοέμβρη του περασμένου χρόνου (το 1972) τον πατριάρχη τους, τον ευγενέστερο εκπρόσωπο και συντελεστή του μεγαλείου τους, το Χρύσανθο Μολίνο, που με την κριτική του διόραση, αναγνώρισε, παρακολούθησε, καθοδήγησε στη διαδρομή πολλών γενεών και στη διαδοχή πολλών μεταβολών όλες τις πνευματικές εξορμήσεις, όλα τα αξιόλογα ταλέντα, που έχει να δείξει ο πνευματικός μεταπελευθερωτικός χώρος της Λέσβου. [...] Εκδηλώθηκε σαν ελεύθερος στοχαστής (*penseur libre*) ως κριτικός, ως αισθητικός, ως δημοσιογράφος, ως Λεσβιογράφος, ως αισθητικός Ευρωπαϊκής ολκής, ως μεταφραστής και στις καλές του ώρες ως ποιητής νεοκλασικής υφής, έγραψε πολλά και εξαιρετικά που θα μπορούσαν να γεμίσουν τόμους».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, «In Memoriam. Χρύσανθος Μολίνος (1888-1972)», π. *Αισθητικά Γράμματα*, τχ. 13 (Ιαν.-Φεβρ. 1973), 60· Στρ. Μολίνος, «Ένας βασιβουζούκος της Μυτιλήνης. Ο κριτικός Χρύσανθος Μολίνος», Αθήνα 1985· Κ. Μίσιος, «Ο Χρύσανθος Μολίνος και το αρχείο του», εφ. *Δημοκράτης Μυτιλήνης*, αρ. φ. 85, 29 Ιουλ. 2003 (και άλλη μια συνέχεια).

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Μόλχο, Αλμπέρτο

(Θεσσαλονίκη, περίπου 1900 - Αθήνα, 1945), Θεατρικός συγγραφέας, δημοσιογράφος. Σπούδασε στο σύγχρονο σχολείο της *Alliance Israélite Universelle*. Με σοσιαλιστικό προσανατολισμό, εξέδιδε την ισπανοεβραϊκή εφ. *Accion, αλλά έγραφε και σε άλλες εφημερίδες, όπως τις *Information*, *L'Indépendant*, *Volonté* και στη σατιρική εφ. *La Vara* με το ψευδώνυμο «Naroulitan». Ήταν γνωστός για την κομπότση και τη σαφήνεια της γλώσσας του και για την καυστική κριτική που ασκούσε κατά της εβραϊκής θρησκείας, του σιωνισμού, και του εποικισμού της Παλαιστίνης. Η εξαιρετική πολιτική κωμωδία *Ο Μπελαλής (El Belachi)*, (1930) είναι το μόνο έργο που διασώθηκε από τα δεατρικά του.

Στην Κατοχή διέφυγε μέσω Κρήτης στο Κάιρο όπου συνεργάστηκε με την εκεί εξόριστη ελληνική κυβέρνηση ως σύνδεσμος του ελληνικού εβραϊσμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Isaak Jack Levy, *And the World stood Silent. Sephardic Poetry of the Holocaust*, Ουμπάντα και Σικάγο, University of Illinois Press, 1989· Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, 1999.

PENA ΜΟΛΧΟ

Μόλχο, Ιτσακ

(Θεσσαλονίκη, 1894 - Ιερουσαλήμ, 1976). Εκδότης, έμπορος. Έλαβε σύγχρονη γαλλοεβραϊκή αλλά και δημοσκοπευτική παιδεία. Ήταν μεγαλύτερος οπίου και παράλληλα ένας από τους πιο δραστήριους διανοούμενους της Θεσσαλονίκης. Ασπάστηκε από νωρίς τη σιωνιστική ιδεολογία και το 1917 ίδρυσε την πρώτη γαλλόφωνη σιωνιστική εφημερίδα *Pro Israël μαζί με τους Αβράαμ Ρικανάτι, Ισάακ Αμαρίλιο, Ισάακ Κοέν, Ζοζέφ Ουζιέλ και Μορδεχάι Ρεσιμπέν. Η *Pro Israël* συνέβαλε στην πληροφόρηση των συμμάχων και της ελληνικής διοίκησης για τους σκοπούς του σιωνιστικού κινήματος και στη διωροτίση των γαλλοδρεμένων εβραίων αστών που υποστήριζαν την ιδεολογία της αφομοίωσης. Συνεργάστηκε επίσης με τις ισπανοεβραϊκές εφ. *Esperansa*, *Prensa* και *Congresso Judio*. Ως το 1919 που μετανάστευσε στο Ισραήλ κατάφερε και πήρε συνεντεύξεις από μεγάλες προσωπικότητες, π.χ. τον βασιλέα Αλέξανδρο, τον υπουργό εξωτερικών Νικόλαο Πολίτη, τον Γενικό Διοικητή Θεσσαλονίκης Περικλή Αργυρόπουλο κ.ά.

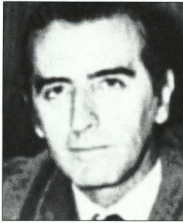
Στο Ισραήλ συνέχισε τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα και το 1958 ίδρυσε το δίγλωσσο ετήσιο περιοδικό στα ισπανοεβραϊκά και στα εβραϊκά *Tesoro de los judios sefaradies* (Θησαυρός των εβραίων σεφαραδιτών) που διατηρήθηκε για περισσότερο από μία δεκαετία κυρίως με τις συμμετοχές των δεσφαλονικών εβραίων διανοουμένων που είχαν εγκατασταθεί στο Ισραήλ. Δημοσίευσε ιστορικά και φιλολογικά κείμενα και πραγματοποίησε πολλές διαλέξεις. Αγωνίσθηκε για τη διάσωση της ισπανοεβραϊκής γλώσσας και συμμετείχε στις ραδιοφωνικές εκπομπές του σταθμού «Κολ Ισραέλ» (Φωνή του Ισραήλ). Ως προσωπικότητα του σεφαραδίτικου εβραϊσμού διετέλεσε αντεπιστέλλον μέλος της Κολομβιανής Ακαδημίας της Μπογοτά και της Ακαδημίας της Βαρκελώνης.

Στο Ισραήλ συνδέθηκε με τον γενικό πρόξενο της Ελλάδας Δημ. Παπά και στη διάρκεια της Κατοχής ανέπτυξε μεγάλη φιλελληνική δραστηριότητα οργανώνοντας εράνους υπέρ της Ελλάδας και των ελλήνων προσφύγων της Μέσης Ανατολής. Το 1965 τιμήθηκε από τον βασιλιά Κωνσταντίνο με το παράσημο του Ταξιάρχη του Φοίνικα για την πολυετή φιλελληνική του δραστηριότητα. Πέθανε σε βαθιά γεράματα το 1976 στη Ιερουσαλήμ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Robert Attal, *Bibliografia de las obras de Isaac Rafael Molho*, Ιερουσαλήμ 1989.

PENA ΜΟΛΧΟ

Μομφεράτος, Νίκος

(Αθήνα, 1924-1985), Δημοσιογράφος, εκδότης και πολιτικός. Στα εφηβικά του χρόνια εντάχθηκε στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), συνελήφθη και βασανίστηκε από τους Γερμανούς στο Χαϊδάρι απ' όπου διέφυγε την εκτέλεση.

Μετά την Κατοχή εντάχθηκε στην ομάδα Καρτάλη – Σβώλου. Φοίτησε στην Ανωτάτη Εμπορική Σχολή και για τη στρατιωτική θητεία του εστάλη στη Μακρόνησο. Με κρατική υποτροφία έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη London School of Economics απ' όπου αποφοίτησε με έπαινο. Το 1956 έγινε σύμβουλος του υπουργείου Συντονισμού έως το 1958. Από το 1958 έως το 1960 εργάστηκε στο τεχνικό γραφείο του Κ. Δοξιάδη ως οικονομικός σύμβουλος. Το 1957 ο τότε πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής τον ενέταξε στην άτυπη ομάδα των οικονομικών συμβούλων του. Εκτοτε ο Μομφεράτος αφοιμώθηκε στον Καραμανλή και στο έργο του. Τόσο στην τετραετία 1963-1967 όσο και στην επταετία 1967-1974 λειτούργησε ως σύνδεσμος του Κ. Καραμανλή με μέρος του πολιτικού κόσμου και ήταν τακτικός επισκέπτης του στο Παρίσι όπου βρισκόταν ως αυτοεξόριστος.

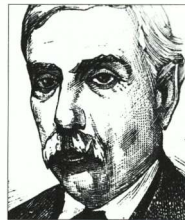
Από το 1970 ξεκίνησε τη συνεργασία του με τις εκδοτικές επιχειρήσεις Μπότσης, ενώ το 1973 συμμετείχε στην κυβέρνηση Σπ. Μαρκεζίνη ως υπουργός Βιομηχανίας. Ο Νάσος *Μπότσης με τη διαθήκη του ίδρυσε το ομώνυμο Ίδρυμα Προαγωγής Δημοσιογραφίας στο οποίο κληροδότησε και την εφ. *Απογευματινή, όρισε τον Νίκο Μομφεράτο εκτελεστή της διευθίκης του και ισότιμο πρόεδρο του ιδρύματος, με ιδρυτικά μέλη τους Χρήστο Πασαλάρη, Χρήστο Φιλιππίδη και Π. Παναγιωτόπουλο. Έκτοτε ο Νίκος Μομφεράτος λειτούργησε ως εκδότης της *Απογευματινής* έως τη δολοφονία του στις 21 Φεβρ. 1985, ενώ από το 1983 έως τότε κατείχε τη θέση του προέδρου της ΕΙΗΕΑ (Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών).

Η δημοσιογραφική δραστηριότητα του Ν. Μομφεράτου αφορούσε κυρίως σε άρθρα γνώμης και ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1950 στις εφ. *Βήμα, Η *Καθημερινή, *Ελευθερία, *Ακρόπολις και *Απογευματινή. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 είχε επιτελικό ρόλο στην επιχείρηση Μπότση και μετά την αποχώρηση του τότε διευθυντή της *Απογευματινής* Χρήστου Πασαλάρη ανέλαβε εκδό- της, ως το Φεβρουάριο 1985.

Ο Νίκος Μομφεράτος διακρίνεται για το άμεμπτο ήθος του, την απaráμιλλη ευγένειά του, το υψηλό επίπεδο γνώσεων και τις σύγχρονες αντιλήψεις του σε ότι αφορούσε την οικονομία και τα μέσα δημοσιότητας. Ως υποδιοικητής της Αγροτικής Τράπεζας το 1960-1963 έκανε για πρώτη φορά καταγραφή της αγροτικής οικονομίας και με δική του επιστασία αναμορφώθηκαν οι καλλιέργειες σε πολλούς νομούς της χώρας. Υπήρξε υπέρμαχος της ίδρυσης εγχωρίων βιομηχανιών που θα υποκαθιστούσαν τις εισαγωγές και ήταν αυτός που υλοποίησε τη δημιουργία ελληνικής βιομηχανίας ζάχαρης. Ως σύμβουλος του υπουργείου Συντονισμού το 1956 συνέβαλε στην αναμόρφωση της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Ως δημοσιογράφος ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα αγροτικά προβλήματα και με την αναμόρφωση της βιομηχανίας. Φημιζόταν ως ο «τζέντλεμαν» του εκδοτικού χώρου και οι σχέσεις του με τους εργαζομένους ήσαν άνογες, γι' αυτό και η απώλειά του έγινε ιδιαίτερα αισθητή σε μια περίοδο που ο ελληνικός τύπος, μετά τις δολοφονίες του εκδότη Τζώρτζη *Αθανασιάδη, και του δημοσιογράφου και πολιτικού Παύλου Μπακογιάννη, εισερχόταν σε μακρά περίοδο κρίσης.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΣΑΛΑΡΗΣ

Μομφεράτος, Ιωσήφ

(Κάστρο Κεφαλληνίας, 1816 - Αργοςόλι, 1888). Νομικός, πολιτικός, δημοσιογράφος, ηγέτης του ριζοσπαστισμού. Σπούδασε νομικά στο Παρίσι και κατόπιν στην Πίζα (1840-1843), δεν άσκησε όμως το δικηγорικό επάγγελμα. Οι αρχές της γαλλικής «Φεβρουαριανής» επανάστασης (1848) επηρέασαν ιδιαίτερα το φιλελεύθερο φρόνημά του. Οπαδός του Ματσίνι, του Λεντύ Ρολέν και άλλων δημοκρατικών επαναστατών τάχτηκε στην αριστερότερη πτέρυγα του ριζοσπαστισμού. Δεν επιδίωκε μόνο την ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα αλλά ήταν διασώτης του δημοκρατικού πολιτεύματος, καθώς και ιδεών των ουτοπικών σοσιαλιστών, γι' αυτό και χαρακτηρίστηκε από τον Ηλ. Τσιτσέλη «σπορέυς του δημοκρατισμού και του κοινωτισμού» στην ιδιαίτερη πατρίδα του.

Εξαιτίας της αρθρογραφίας του ήρθε σε σύγκρουση με την Αγγλική Προστασία και εξορίστηκε στις 30 Σεπτεμβρίου 1849 στους Οθωνούς, απ'

όπου επανήλθε όταν εκλέχτηκε βουλευτής στην Θ' Ιόνιο Βουλή μαζί με τον Ηλία *Ζερβό. Λίγο αργότερα εξορίστηκε και πάλι στην Ερείκουσα (1851-1857). Στη διάρκεια της εξορίας των δύο ηγετών της Κεφαλλονιάς αναπτύχθηκαν οι Ζακύνθιοι «ενωτικοί» ριζοσπάστες με αρχηγό τον Κων. Λομβάρδο. Βουλευτής Κεφαλληνίας στην ΙΑ' και ΙΒ' Ιόνιο Βουλή πρότεινε το 1862 ως αντιπρόεδρος της ΙΒ' Βουλής μαζί με τον Ζερβό την αναβολή κάθε σχετικής με την ένωση ενέργειας, επειδή αφενός η αγγλική διπλωματία με την παραχώρηση των Επτανήσων θα εδραίωνε την επιρροή της στο ελληνικό κράτος και αφετέρου επειδή εγκαταλείπονταν η προσπάθεια για αλλαγή πολιτεύματος, που αποτελούσε τον άλλο στόχο των ριζοσπαστικών αγώνων. Μετά την ένωση εκλέχτηκε αντιπρόσωπος στην Εθνοσυνέλευση του 1864, λίγο αργότερα όμως (αφού εκλέχτηκε βουλευτής και το 1868) αποσύρθηκε στην ιδιαίτερη πατρίδα του, όπου προσπάθησε μάταια να δημιουργήσει έναν διώσιμο δημοκρατικό σύλλογο.

Τρεις είναι οι εφημερίδες που εξέδωσε στην Κεφαλληνία και σ' αυτές περιέχονται τα γραπτά του, γιατί αντίθετα από άλλους δεν άφησε απομνημονεύματα, ούτε δημοσίευσε άλλα κείμενα σχετικά με τον ριζοσπαστισμό. Λίγο μετά τον *Φιλελεύθερο του Ζερβού, κυκλοφόρησε στο Αργοστόλι την *Αναγέννησι (1849-1851, 1858-1859). Τη δύσκολη περίοδο της διάσπασης των ριζοσπαστών εξέδωσε την εφ. *Ο *Αληθής Ριζοσπάστης* (1862-1863) σε αντίθεση με τον σύγχρονο του *Ριζοσπάστη* των «ενωτικών». Λίγο αργότερα κυκλοφόρησε την εφ. *Αναμόρφωσης* (1866-1867) σε συνεργασία με τον Δημήτριο Δαυή. Στις εφημερίδες του είχε τη συμπαραστάση των μελών του «Δημοτικού Καταστήματος των Αργοστόλιων», του τοπικού ριζοσπαστικού συλλόγου. Σε όλες ανευρίσκονται στοιχεία για την πορεία της Επτανήσου τα τελευταία χρόνια της αγγλοκρατίας ή τα πρώτα μετά την ένωση, ενώ παράλληλα καθρεφτίζουν τη δύσκολη προσπάθεια των δημοκρατικών να δώσουν δημοσιότητα στις ιδέες τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Πανάς, *Βιογραφία Ιωσήφ Μομφερράτου*, Αθήνα 1888· Ηλ. Τσιτσέλης, *Κεφαλληνιακά Συμμκτα*, τ. Α', Αθήνα 1904, σ. 482-489· Λίνα Αγγελοπούλου-Δανηλάτου, «Ιωσήφ Μομφερράτος», *Αφιέρωμα στα εκατόχρονα της ένωσης*, 1864-1964, εισ.-επιμ. Σπ. Μυλωνάς, Αθήνα 1964· Γ. Αλιανδράτος, «Ιωσήφ Μομφερράτου Αυτοβιογραφικά Σημειώματα (Συμβολή στον Επτανήσιακο ριζοσπαστισμό)», *Δελτίον Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, έτ. 7, αρ. 7 (1970), 7-34· του ίδιου, «Ανέκδοτα γράμματα του Ιωσήφ Μομφερράτου (Συμβολή στην ιστορία του Επτανήσιακού ριζοσπαστισμού)».

Πρακτικά του Δ' Ηανιονίου Συνεδρίου, τ. Α', Κέρκυρα 1980· Αντ. Λιάκος, «Η διάθλαση των επαναστατικών ιδεών στον ελληνικό χώρο, 1830-1850», *Τα Ιστορικά*, τχ. 1 (Σεπτ.1983), 121-144.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Μόντζαλας, Πέτρος

(Μελνίκο Βουλγαρίας, Ιούν. 1910 - Θεσσαλονίκη, 27 Νοε. 1982). Δημοσιογράφος και πολιτικός. Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, κατά το 1913, η οικογένειά του μαζί με τους περισσότερους Μελνίκιους εγκαταστάθηκε στο Σιδηρόκαστρο Σερρών.

Μέλος πολυμελούς οικογένειας (είχε τέσσερα αδέρφια), έλασε τη μητέρα του το 1924, όντας μαθητής του ημιγυμνασίου Σιδηρόκαστρου. Συνέχισε και ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στο Α' Γυμνάσιο Αρρένων Θεσσαλονίκης. Σπούδασε νομικά στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης χωρίς να ολοκληρώσει τις σπουδές του, καθότι γρήγορα τον απορόφησε η δημοσιογραφία.

Εξέδωσε, στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, την τοπική εφ. *Φωνή της Σιντικής* (1931-1940) που τύπωνε στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του. Παράλληλα, ήταν ανταποκριτής στο Σιδηρόκαστρο της εφ. *Φως της Θεσσαλονίκης. Στην Κατοχή εργάστηκε στην εφ. *Νέα Ευρώπη και στο Γραφείο Τύπου της Γενικής Διοίκησης Μακεδονίας, στη Θεσσαλονίκη, ενώ το 1945 αρθρογράφησε στην εφ. της πόλης *Δημοκρατία*. Κατέθεσε ως μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη των δωσίλογων δημοσιογράφων (Οκτ.-Νοε. 1945).

Από το 1946 ήταν συνεργάτης του *Ελληνικού Βορρά και συντάκτης του στη συνέχεια έως και τους τελευταίους μήνες της ζωής του. Στη διάρκεια του Εμφυλίου διετέλεσε πολεμικός του ανταποκριτής στη Νάουσα, στο Μπέλες, στα Κρούσια, στην Ξάνθη και στον Γράμμο. Ασχολήθηκε και με το αστυνομικό ρεπορτάζ. Έτσι, κάλυψε δημοσιογραφικά την περίφημη υπόθεση Πολκ (ενδεικτικά βλ. το φ. της 18^{ης} Οκτ. 1948). Πολλά πολιτικά του άρθρα, αντικομμουνιστικά, αλλά και χρονογραφήματά του, σε μόνιμη στήλη με τίτλο: «Απλά Λόγια», φιλοξενήθηκαν, κατά τα έτη 1947 και 1948, στην εφ. *Εργαζόμενος Κόσμος* της Θεσσαλονίκης, όπως και κείμενά του στο *Εργατικό Βήμα* Αθηνών και στην εφ. *Η *Πρόσδος* Σερρών, την ίδια περίοδο. Το 1949, έστειλε ανταποκρίσεις του στην εφ. *Ακρόπολις της Λήδας.

Τη δεκαετία του 1940 υπέγραφε συνήθως ως «Π. Μελενίκιος» ή απλώς ως «Μ». Από το 1960 έως και το 1966 συνεργάστηκε με την εφ. *Εθνος. Μάλιστα, με αφορμή δίκη σε βάρος της, δηλώνεται: «διεπιστώθη ότι ο κ. Μόντζαλας, ανταποκριτής της εφημερίδος εις την Θεσσαλονίκην, είναι παλαιόν στέλεχος της δημοσιογραφίας. Η διεύθυνσις δεν ήτο δυνατόν να εκλέξει ικανότερον» (αρ. φ. 16^{ης} Σεπτ. 1966). Επιπλέον, στα μέσα της δεκαετίας του 1960 έγραφε στα *Πρωινά Νέα* Θεσσαλονίκης.

Κατά τα έτη 1967-1969 επισκέπτεται σχεδόν όλη τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία και δημοσιεύει εκτεταμένες ανταποκρίσεις σε συνέχειες, στον *Ελληνικό Βορρά*. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 δημοσίευσε ταξιδιωτικές εντυπώσεις, εκτός των άλλων, από τη Βουλγαρία και τη Γιουγκοσλαβία. Δοκίμιά του ιστορικού περιεχομένου διαβάστηκαν σε ραδιοφωνικές εκπομπές του κρατικού ραδιοφώνου της Θεσσαλονίκης, την ίδια εποχή. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης και διετέλεσε πρόεδρός της κατά την περίοδο 1978-1979.

Εντάχθηκε στο Λαϊκό Κόμμα, υπέρ του οποίου έδρασε, με άλλα μέλη της οικογένειάς του, κατά το κίνημα του 1935, στο Σιδηρόκαστρο. Πήρε μέρος στον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-1941 και διακρίθηκε με μετάλλιο ανδρείας. Εκλέχθηκε δύο φορές βουλευτής Σερρών, με το ψηφοδέλτιο του Ελληνικού Συναγερμού του Αλ. Παπάγου, το 1952, και της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις), το 1956. Συγκρούστηκε με τον αρχηγό του, τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, με επικαλούδο να αποσκιρτήσει από την ΕΡΕ και να προσχωρήσει στο Κόμμα των Προοδευτικών του Σπ. Μαρκεζίνη.

Κατήλθε στις εκλογές του 1958 με το ψηφοδέλτιο συνασπισμού κομμάτων υπό την ονομασία Προοδευτική Αγροτική Δημοκρατική Ένωσις (Κόμμα των Προοδευτικών, Εθνική Προοδευτική Ένωσις Κέντρου, Κόμμα Αγροτών και Εργαζομένων, Δημοκρατικών Κόμμα Εργαζομένου Λαού), χωρίς επιτυχία. Έλαβε επίσης μέρος στις εκλογές του 1961 ως υποψήφιος του συνασπισμού Ένωσις Κέντρου και Κόμματος Προοδευτικών και στις εκλογές του 1963 με το Κόμμα των Προοδευτικών, χωρίς και πάλι επιτυχία.

Στη Θεσσαλονίκη διακρίθηκε για την κοινωνική του δράση. Για χρόνια υπήρξε πρόεδρος του ΒΑΟ (Βυζαντινός Αθλητικός Όμιλος) και αντιπρόεδρος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Άρσης Βαρών. Θεωρείται ιδρυτής του προσκοπισμού του Σιδηρόκαστρου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Σερρών (Αρχείο Αδελφότητας Κυριών και Δεσποινίδων Μελενίκου «Η Αρμονία»), ΑΔΣ (δημοτολογία 1929), Ιδιωτική συλλογή Π. Μόντζαλα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Ι. Τζανακάρης, *Οι βουλευτικές εκλογές στα Σέρρας 1915-1996*, Σέρρες 2000, σ. 98-99· του ίδιου, *Το Σιδηρόκαστρο επί περσικών Ιστορίας*, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 100-101· Ελένη Χαϊδιά, *Ο διαλογισμός στη Μακεδονία: Τα πρακτικά των δικών των δικαίων (1945-1946)*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία στο Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 97-98.

ΠΑΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Μούντανος, Αναστάσιος

(Μάνη, 1880 - Σαν Φρανσίσκο, 1966), Ιδιοκτήτης και αρχισυντάκτης της εφ. *Καλιφόρνια. Πολέμησε στον ελληνο-οθωμανικό πόλεμο του 1897 και μετανάστευσε στις ΗΠΑ το 1906. Το 1907 ίδρύει την εβδομαδιαία *Καλιφόρνια*, που απηχούσε τις συντηρητικές, φιλοβασιλικές του πεποιθήσεις. Ασχολήθηκε με τα θέματα της εκκλησίας και υποστήριξε τη διατήρηση της ελληνικής γλώσσας στη διάρκεια του Μεσοπόλεμου, σε μια εποχή που αυξάνονταν οι πιέσεις για την αφομοίωση των μεταναστών. Υπηρέτησε ως αντιπρόεδρος της ομογενειακής οργάνωσης GAPA (Greek American Progressive Association / Ελληνο-αμερικανική Προοδευτική Οργάνωση). Το 1946 πούλησε την εφ. *Καλιφόρνια* παραμένοντας στο χώρο της δημοσιογραφίας ως συνεργάτης της εφ. *Ατλαντίς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπάμπης Μαλαφούρης, *Έλληνες της Αμερικής 1528-1948*, Νέα Υόρκη 1948.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Μουρατόρι, Σαλβατόρε

(Πρίντζι Ιταλίας, <> - Θεσσαλονίκη, 1941), Τυπογράφος και εκδότης. Ιταλός υπήκοος, Έλληνας από τη μητέρα του, ήταν εγκατεστημένος στη Θεσσαλονίκη, όπου παντρεύτηκε Ελληνίδα. Το 1903 εξασφάλισε την άδεια να εκδώσει εφημερίδα, αφού εξέδωσε μία γαλλόγλωσση, την *Προγκρέ ντε Σαλονίκ* (*Progrès de Salonique*). Μετά από συμφωνία με τον Ιωάννη *Κούσκουρα εξέδωσε την εφ. *Αλήθεια, της οποίας ψυχές αναδείχθηκαν ο εκδότης της και ο αρχισυντάκτης της Ιωάν. *Μπίτης, οι οποίοι από τις στήλες της έδωσαν μάχες για την ελληνικότητα της Μακεδονίας, τα προβλήματα της Θεσσαλονίκης και των κατοίκων της και την προβολή της τοπικής μητροπόλεως αλλά και των ζητημάτων της ελληνι-

κής παιδείας. Μετά την αποχώρηση των συντακτών από την εφημερίδα και την έκδοση της **Νέας Αλήθειας* προσπάθησε να συνεχίσει χωρίς επιτυχία την έκδοσή της, αλλά και να εκδώσει άλλες εφημερίδες (το *Έθνος* και τα *Πολιτικά Νέα*) συνεταιριζόμενος ή εκμισθώνοντας το τυπογραφείο του στους αδελφούς **Γκαρπολά*, επίσης χωρίς επιτυχία. Στη συνέχεια περιορίστηκε σε τυπογραφικές δραστηριότητες (μίσθωση σε εφημερίδες, όπως π.χ. το **Εμπρός* και την *Χιλάλ*), έως το 1924 όταν μεταβίβασε τις εγκαταστάσεις και ιδιώτευσε. Πέθανε μετά Θεσσαλονίκη στις 17 Απριλίου 1941, λίγες μέρες μετά από την είσοδο των Γερμανών και των Ιταλών στη Θεσσαλονίκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α' και Β'.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Μουρέλλος, Ιωάννης Δ.

(Μεραμβέλλο Λασιθίου, 1886 - Ηράκλειο, 1963). Εκδότης, δημοσιογράφος, πεζογράφος. Εκδότης πολλών εντύπων, δραστηριότητα στην οποία επιδίδεται ήδη από τα νεανικά του χρόνια, όταν το 1905, σε ηλικία 19 ετών, εκδίδει το δεκαπενθήμερο φιλολογο-λογοτεχνικό π. *Νεότης* (Αυγ. 1905 - Απρ. 1906) το οποίο κυκλοφόρησε σε 14 δεκαεξασέλιδα φυλλάδια. Εκτός από τον ίδιο που υπογράφει μερικές φορές και με το ψευδώνυμο «Αννης Ρέλλος», συνεργάτες του ήταν οι Νίκος Καζαντζάκης (ψευδ. «*Lacrima Regum*»), Στέφανος Μαρτζώκης, Ιωάννης Σοφριανόπουλος κ.ά. Τον Οκτώβριο 1908, ενώ οι Τούρκοι συνυπήρχαν με τους χριστιανούς στην πόλη και ήταν ακόμη «νοπέ» οι μήνες της επανάστασης του 1866 και της μεγάλης σφαγής του 1898, εκδίδει την **Κρητική Στοά*, το πρώτο λογοτεχνικό περιοδικό του Ηρακλείου.

Η πολιτική κατάσταση που διαμορφώνεται στην Κρήτη στις παραμονές των Βαλκανικών Πολέμων, με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ένθερμος οπαδός του οποίου ήταν ο Μουρέλλος, να ηγείται της χώρας από το 1910, δημιουργεί την ανάγκη έκδοσης δημοσιογραφικού οργάνου το οποίο να εκφράζει τη νέα πολιτική κατάσταση. Εκδίδει την εφ. *Νέα Εφημερίς* (1911-1926), αρχικά εβδομαδιαία, στη συνέχεια διεβδομαδιαία και από το 1917 καθημερινή. Πρόκειται για μια άρτια, μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδα με

ειδησεογραφία από όλο τον κόσμο, πολιτική αρθρογραφία και φιλολογικές σελίδες. Την επιμέλεια των τελευταίων καθώς και τη χρονογραφική στήλη είχε ο ίδιος ο εκδότης με το ψευδώνυμο «Ι. Πύργος». Στην έκδοση συνεργάστηκαν οι δημοσιογράφοι Ηλίας Διαλυνάς, Αθηνάγορας **Μικωνιάτης* και, από το 1925, ο Αριστοτέλης **Γραμματικάκης*, που υπογράφει ως «Τέλης Άλκης».

Τον Μάιο 1926, λόγω οικονομικών δυσχερειών, έχοντας ασχοληθεί στο διάστημα αυτό ανεπιτυχώς με το εμπόριο, παραίτεται από την ιδιοκτησία της εφημερίδας (της «πρώτης του θυγατέρας») και η *Νέα Εφημερίς* γίνεται πλέον μετοχική (υπότιτλος από το φ. 3359, 10 Μαΐου 1926: *Μετοχική καθημερινή εφημερίδα*). Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ο Μουρέλλος εκδίδει το λογοτεχνικό π. **Νεοελληνικά Γράμματα*. Τον Αύγουστο 1928 έως τον Μάιο 1936 εκδίδει την εφ. *Ελευθέρα Σκέψις* (τη «δεύτερη θυγατέρα» του) με την οποία υποστήριξε τον Βενιζέλο στους κομματικούς και εθνικούς αγώνες του. Στην ύλη της περιλαμβάνονταν πολιτική αρθρογραφία, παγκόσμια ειδησεογραφία, φιλολογικές και λογοτεχνικές σελίδες. Το 1939 εξήγγειλε την έκδοση λαογραφικού περιοδικού με τον τίτλο *Κρητικά Χρονικά* και τον υπότιτλο, *Μηριαίο ιστορικό και λαογραφικό περιοδικό*, η οποία όμως δεν πραγματοποιήθηκε λόγω της έκρηξης του πολέμου. Συμπλήρωσε τριάντα χρόνια εκδοτικής και δημοσιογραφικής δράσης και συνέβαλε στην πνευματική ανάπτυξη του λαού, στην προώθηση των τοπικών προβλημάτων αλλά και στον σχολιασμό της ευρύτερης επικαιρότητας.

Ενεργός πολίτης, κατατάσσεται το 1912 στον στρατό και συμμετέχει ως εθελοντής λοχίας του «Ανεξάρτητου Συντάγματος Κρητών» στην πολιορκία του Μπιζανίου, στη συνέχεια ως έφεδρος αξιωματικός στους Βαλκανικούς Πολέμους και το 1917 στην εκστρατεία της Ουκρανίας. Οι εμπειρίες του αυτές αποτυπώθηκαν σε ανταποκρίσεις του για την *Νέαν Εφημερίδα* στις στήλες «Από το πεδίο της μάχης» και «Ημερολόγιον Πολεμιστού». Διετέλεσε γενικός γραμματέας στον Δήμο Ηρακλείου από το 1938 έως το 1941, όταν οι Γερμανοί κατέλαβαν την Κρήτη, και από τον Οκτώβριο 1944 έως το 1952.

Το συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει ηθωγραφίες και αισθηματικά ρομάντζα και αργότερα διηγήματα πολεμικού και κοινωνικού περιεχομένου. Εκδόθηκαν οι συλλογές: *Πολεμικά Ύμνοι και τροπία* (1930), *Οι δυο τελάλισες. Η ιστορία μιας γυναίκας. Αγάπησε ποτέ;* (1936), *Ο Μικρός Ηρώας. Μια ιστορία από τον πόλεμο. Το Ημερολόγιο ενός νεκρού λοχαγού* (1947),

Αγνώστου πατρός (1947). *Ο Δάσκαλος, Ο Ταπεινός, Ικουλμπέ* (1948). Επίσης, τα θεατρικά: το έμμετρο *Η προδοσιά* (1906, παίχθηκε με επιτυχία από τον διάσο Δημητρακόπουλο), *Ό,τι παλεύει μέσα μας, Ο Γυρισμός*, που ανεβάστηκαν με επιτυχία από τον διάσο Βεάκη και της Κατερίνας στο Θέατρο Πουλακάκη του Ηρακλείου. Με το έργο του, μεγάλο μέρος του οποίου παραμένει ανέκδοτο, κατατάσσεται στους ήσσονες πεζογράφους του Μεσοπολέμου. Έγραψε δύο ιστορικές μελέτες, την τρίτομη *Ιστορία της Κρήτης* (1931) και τον τόμο *Η μάχη της Κρήτης* (1946).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αντ. Σανουδάκης, *Η νεοκρητική λογοτεχνική σχολή της δεκαετίας 1930-1940*, Αθήνα 1972, σ. 69-73· Μαρίνα Μηλιωδάκη-Κότσιρα, *Το λογοτεχνικό Ηράκλειο της δεκαετίας 1930-1940*, Αθήνα 1972 σ. 7-8· Μηνάς Ι. Γσαγκαράκης, «Γιάννης Μουρέλλος-Πύργος», Ο δημοσιογράφος, ο λογοτέχνης, ο ιστορικός», εφ. *Μεσόγειος*, 11-16 Μαρτ. 1973· λ/α «Κρήτη», στη *MEE*, τ. 15, χ.χ., σ. 157-208· Στέργιος Σπανιάκης, «Γιάννης Μουρέλλος (1886-1963)», Η ζωή και το έργο του», π. *Αμάθεια*, τ. 1Β', τχ. 47 (Απρ.-Ιούν. 1981), 145-160· Επ. Γ. Μπαλουμής, *Πεζογραφία του '20 - Μεσοπόλεμος*, Αθήνα 1996, σ. 178 κ.ε.· Μάρθα Αποσκήτη, «Προπολεμικά ηρακλειώτικα φιλολογικά περιοδικά», π. *Παλίμνηστον*, τχ. 16 (Δεκ. 1996), 163-172· Δ.Ν. Μουδατσάκης, *Τα τυπογραφεία του Ηρακλείου*, Ηράκλειο 2005, σ. 92-98.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Μούσα

Μηνιαία έκδοση, Αθήνα, Αύγ. 1920 - Νοέ. 1923 (αρ. τχ. 1-39). Ιδιοκτήτης: «Συντροφιά συνεργατών» (Κ. Αρβιλλιάς, Αντίοχος Ευαγγελιάτος, Γρηγ. Λιδιεράτος, Γ.Λ. Ρόης και Νάσος Χρηστίδης, αρ. τχ. 1-38). Κ. Κροντηράς, Θ. Τσολαϊνός (αρ. τχ. 39), Διευθυντής: «Συντροφιά συνεργατών» (αρ. τχ. 1-24)· Νάσος Χρηστίδης, Π.Γ. Καλλιγιάς, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (αρ. τχ. 25-36)· Νάσος Χρηστίδης, Μ.Γ. Καλλιγιάς, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (αρ. τχ. 37-38). Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαίο περιοδικό* (αρ. τχ. 17-24)· *Μηνιαία λογοτεχνική και καλλιτεχνική έκδοσις* (αρ. τχ. 25-39), *Μηνιαίο, δεκαεξί η είκοσι σελιδών, διςηπτο, διαστάσεων 28,5x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 75 λεπτά* (αρχικά). Τυπωνόταν στο «Αθηναϊκόν Τυπογραφείον» Α. Παπακωνσταντίνου.

Κατ' εξοχήν λογοτεχνικό περιοδικό, το σημαντικότερο και μακροβιότερο εκφραστικό όργανο των νέων λογοτεχνών, της «νεορομαντικής και νεοσυμβολιστικής σχολής» στις αρχές του Μεσοπολέμου. Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, από τους κύριους συντελεστές, εύστοχα παρατηρεί ότι «εκφράζει μια λογοτεχνική γενιά, τη γενιά του είκοσι, αυτούς τους νέους ανθρώπους που εμεγάλωσαν μέσα στη σφαγή του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και που ενόμισαν έπειτα πως εκείνη η σφαγή δεν είχε τίποτε ρυθμίσει

[...], είχε θρυμματίσει μόνο τον άνθρωπο και τις αιώνιες αξίες του ανθρώπου. Μελαγχολική είναι αυτή η γενιά. Επηρεασμένη από το γαλλικό συμβολισμό και τις πρώτες μετασυμβολιστικές σχολές, επηρεασμένη από και από τη λυρική πεζογραφία, που είναι, καθώς και ο συμβολισμός, μια πεζογραφία ατμόσφαιρας» (*Τα γράμματα και η τέχνη*, Αθήνα 1967, σ. 197).

Η πορεία του υπήρξε απολύτως συνεπής προς τις προγραμματικές δηλώσεις: σκοπός των νεαρών εκδοτών ήταν η ίδρυση ενός καθαρά λογοτεχνικού περιοδικού, αποδοσμεμένου από την πολιτική, που θα υποστήριζε ιδίως τους νέους λογοτέχνες. Πράγματι, οι περισσότεροι συνεργάτες ανήκουν στη νέα γενιά των λογοτεχνών (εδώ περιλαμβάνονται πολλοί από τους πιο αξιόλογους ποιητές της εποχής), και οι οποίοι μαζί με τους παλαιότερους ξεπερνούν τους 90 – αριθμός ενδεικτικός της ευρείας απήχησης της. Από τον ευρύ κατάλογο ξεχωρίζουν οι Έλλος Άγρας, Κ.* Βάρναλης, Αιμίλιος Βεάκης, Δημοσθ. Βουτυράς, Κ.Π. Καβάφης, Πάνος Καραβίας, Κ.Γ. Καρυωτάκης, Λέων Κουκούλας, Ναπολέων Λαπαθιώτης, Απόστολος Μελαχρινός, Φάνης Μιχαλόπουλος, Κώστας Ουράνης, Κωστής* Παλαμάς, Λέανδρος Παλαμάς, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Μήτσος Παπανικολάου, Τάκης

Παπατσώνης, Κλέων Παράσχος, Γερ. Σπαταλάς, Μιχ. Στασινόπουλος, Πέτρος Χάρης, Νάσος Χρηστίδης, Γιάννης Ψυχάρης.

Από τα θέματα που αναφέρονται στην προμετωπίδα (ποίηση, διήγημα, κριτική, εικαστικές τέχνες, θέατρο, μουσική) η ποίηση είναι η πιο ευνοημένη και ακολουθούν το διήγημα και το θέατρο. Λξιολογική είναι το υψηλό ποσοστό της μετάφρασης (τα μεταφρασμένα λ.χ. ποιήματα αποτελούν το 40% των ποιημάτων) –στοιχείο ενδεικτικό του ανοίγματος προς την ξένη λογοτεχνία. Ο Κουκούλας και άλλοι μεταφράζουν γερμανόφωνους ποιητές και πεζογράφους, ο Ουράνης Πορτογάλους συμβολιστές ποιητές, ο Σπαταλάς Ιταλούς. Οι περισσότεροι θίβεται μεταφράζουν γαλλόφωνους ποιητές, που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταφράσεων. Οι λογοτεχνικές μεταφράσεις, εναρμονισμένες με τα πρωτότυπα έργα, κινούνται, οι περισσότερες, μεταξύ του ρομαντισμού και του συμβολισμού.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή του στους προβληματισμούς της λογοτεχνικής κριτικής. Μόνιμο σχεδόν είναι ένα τουλάχιστον άρθρο ή μελέτη που αναφέρεται σε θέματα θεωρίας της τέχνης ή της λογοτεχνίας ή σε ειδικότερα ελληνικά θέματα. Οι κριτικοί του πιστεύουν στην απόλυτη αυτονομία της τέχνης, που την ανυψώνουν σε θρησκεία, και απορρίπτουν την υποταγή της σε οποιαδήποτε σκοπιμότητα. Σε αυτό το θέμα, έρχεται σε αντίθεση με τη μαρξιστική ή μαρξίζουσα αντίληψη άλλων συγχρόνων κριτικών (λ.χ. του *Νουμά) που μιλούν για την κοινωνική αποστολή της λογοτεχνίας και της τέχνης. Η δική του θέση αποσυνδέει τη λογοτεχνία από την πολιτική. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η διεύθυνσή του δεν κάνει καμιά αναφορά στον πόλεμο της Μικράς Ασίας και στην ήττα του ελληνικού στρατού το 1922. Όταν μάλιστα δημοσιεύει το ποίημα «Λευτεριά» του Κ. Βάρναλη –απάντησης στο ποίημα «Οι Λίκοι» του Κ. Παλαμά, ποίημα που έδιε την Οκτωβριανή Επανάσταση– η διεύθυνση αισθάνεται την ανάγκη να το συνοδεύσει με δήλωση στην οποία τονίζεται ότι «δεν αναμειγνύει τα Γράμματα ούτε με την Κοινωνιολογία ούτε με την Πολιτική. Ενδιαφέρεται για κάθε ειλικρινή και αξία λόγω πνευματική εκδήλωση του τόπου μας, οποιαδήποτε κι αν είναι η ιδεολογική αφετηρία της» (αρ. τχ. 29).

Ως προς τις θεωρητικές και κριτικές του θέσεις, υποστηρίζει τον «υποκειμενικό» χαρακτήρα της τέχνης, εξαιρεί το ατομικό «αίσθημα» και τη «διάθεση» του δημιουργού, εκτιμά την υποβολή στην έκφραση των αισθημάτων, και, αποκρούοντας τη

στενά «ελληνοκεντρική» αντίληψη, υποστηρίζει τον «συγχρονισμό» της ελληνικής λογοτεχνίας, δηλαδή τη σύνδεσή της με τα σύγχρονα ευρωπαϊκά ρεύματα. Εν γένει, οι αντιλήψεις της συγκρούονται τόσο με τη μαρξιστική αντίληψη, όσο και με την ιδεαλιστική τάση της κριτικής που εκπροσωπούν οι Πάννης *Αποστολάκης και Φώτος Πολίτης. Οι αντιθέσεις και οι συγκρούσεις της κριτικής εκδηλώθηκαν έντονα και καθαρά από αφορμή το έργο του Βουτιρά που αποτέλεσε πόλο έλξης της εποχής. Είναι το δεύτερο αθηναϊκό περιοδικό (πρώτο ήταν ο *Βωμός) που προβάλλει τον Καβάφη, δημοσιεύοντας 13 ποιήματά του και κρίνοντας θετικά το έργο του.

Πλούσια είναι και η ύλη που σχετίζεται με την πνευματική επικαιρότητα. Στη μόνη στήλη «Ελληνική Φιλολογία» αναγγέλλονται ή κρίνονται πολλές από τις νέες εκδόσεις, ενώ στα «Σημειώματα» σχολιάζονται πρόσωπα και επίκαιρα γεγονότα της λογοτεχνικής ζωής (λ.χ. η απονομή του Αριστείου Γραμμάτων και Τεχνών). Στις σελίδες του διεξάγεται ένα μέρος της διαμάχης Ψυχάρη – Νουμά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποδέχεται την ψυχαρακή αντίληψη της γλώσσας· αντίθετα, έχει απορρίψει όλες τις γλωσσικές ακρότητες –θέση που το διαφοροποιεί από τον Νουμά. Μόνιμη είναι και η στήλη «Ξένη Φιλολογία» όπου μεταφράζονται άρθρα από γαλλικά περιοδικά. Τέλος, ελάχιστα κείμενα αναφέρονται σε μουσικά θέματα και, ακόμη πιο λίγα, στις εικαστικές τέχνες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ (πλην των τχ. 10-12), ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ,

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χ.Λ. Καραόγλου, *Το περιοδικό «Μούσα» (1920-1923)*, Ζητήματα ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας, Αθήνα, Νεφέλη, 1991· Π.Δ. Μαστροδημήτρης, «Ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος και το περιοδικό Μούσα», στο *Αφιέρωμα στον Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο*, επιμ. Ε. Κριαράς, Θεσσαλονίκη, εκδ. Μαλιάρης/Παιδεία, χ.χ., σ. 165-189.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Αι Μούσαι

Εφημερίς φιλολογική, πολιτική και των ειδήσεων. Αθήνα, 7 Οκτ. 1871 - 5 Ιουν. 1874, αρ. φ. 1-116. Εκδότης-συντάκτης: Ν.Π. Μενουδάκης, Μότο: «Οι διδάσκαλοι της Γερμανίας ενίκησαν την Γαλλίαν». Εκδίδεται «άπαξ της εβδομάδος επί του παρόντος», τετρασελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 37x26 εκ. Τυπωνόταν στα τυπογραφεία Δ. Καρακατζάνη, «Χρόνος» (Καλαμάτου 39), «Παρθενώνας». Γραφεία: οδ. Ρόμφης 29.

Ασχολείται κυρίως με την εν Ελλάδι παιδεία και προτείνει τρόπους και λύσεις για την ανασυγκρό-

ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚῆ ΠΟΛΙΤΙΚῆ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

Εκδίδεται ἅπασ τῆς ἑβδομάδος ἐπὶ τοῦ παρόντος.

ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Διὰ τὴν Ἑκστέρην	δρ. 12
Διὰ τὴν Ἑκστέρην	
Τουρκίας καὶ ἀφροσύτου	Φρ. 20
Διὰ τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ λοιπὰ	
μέγαν τῆς Εὐρώπης	Φρ. 25
Διὰ τὴν Ἑλλάδα, Ἑσθονίαν καὶ	
Ἀμερικτὴν αὐστραλικὴν φιλίαν	4
Ἡ ἐτησίαν συνδρομὴν περιλαμβάνεται ἑνὴς δὲ καὶ τριμηνίαν	
καὶ ἄλλο εἰς τὰς ἐκστέριας.	

Συνδρομηταὶ ἐγγράφονται εἰς τὸ γρασεῖον τῆς ἐφημερίδας καὶ μένουσιν κατὰ τὴν συνδρομὴν ἕως τοῦ ἔτους 72

Ἐν τοῖς Ἐκστέριας παρὰ τοὺς Κ. Κ. Διδασκάλους καὶ Ταγματάρχικας ἑπιστάτας, καὶ ἐν τῷ Ἐκστέριας παρὰ τοὺς Κ. Κ. Ἑλλὰς, Προέτους.

Δι' ἑκάστην εἰσδοσίαν δρ. 3

καὶ δι' ἑκάστην εἰσδοσίαν ληπτε. 50

Προσωπικαὶ καὶ ἀνώνυμοι διακρίβη εἰσὶν ἀπαράδεκτοι εἰς τὴν ἀρτίαν προσαρτῶνται.

Τὰ χεῖρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ ΕΝΙΚΕΣΑΝ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

τησὴ της στην Αθήνα: «Δια να θελτωθεὶ ο κλάδος των δημοδιδασκάλων απαιτοῦνται τα εξής: 1) Η σύστασις δημοδιδασκαλείου προς μόρφωσιν πράγματι δημοδιδασκάλων. 2) Η αἰσχίσις της μισθοδοσίας των δημοδιδασκάλων καὶ ἐλληνοδιδασκάλων ἵνα ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐπάγγελμα ἄνδρες καινοί. 3) Η κατά νομοῦς ἐπιδεώρησις των σχολείων δις τοῦ ἔτους παρ' ἀρχαίων καὶ καινῶν δημοδιδασκάλων καὶ 4) Η παύσις της ΦΑΜΠΡΙΚΑΣ των χειροτονουμένων ἀδοκίμων δημοδιδασκάλων» (αρ. φ. 37. 4 Ιουλ. 1872).

Οπαδὸς τοῦ γερμανικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος (ἀπόψη που αποτυπώνεται καὶ στο μῦθο καὶ ἐξηγεῖ τὴ νίκη των Γερμανῶν ἐπὶ των Γάλλων), ἀπηχεῖ τις ἀπόψεις περὶ ἐκπαιδευτικῆ καὶ ἀγωγῆς της εποχῆς της. Αναφέρεται στην ἐλληνικὴ ἐκπαιδευτικὴ πραγματικότητα, προβάλλει σχολεία (Εκπαιδευτήριον Γ. Μανούσου, Λύκειον Σουρμελή κ.ά.), ἐκθέσεις στελεχῶν της ἐκπαίδευσης, ἄρθρα ὅπως «Η κατάσταση της ἐν Ἑλλάδι παιδείας», «Περὶ παιδείσεως των νέων παρ' Ἀθηναίους» (αρ. φ. 25-35, 4 Ἀπρ. 1872 - 27 Ιουν. 1872), «Περὶ του μαθήματος της Ἰχνογραφίας» (αρ. φ. 40, 25 Ιουλ. 1872), «Περὶ Μουσικῆς» (αρ. φ. 62-71, 8 Μαρτ. 1873 - 19 Μαΐου 1873) κ.ά., δημοσιεύει ὅμως καὶ σε συνέχειες «Εγκύκλιον του ἐν Γαλλία Ὑπουργοῦ της Παιδείας

κ. Ιουλίου Σίμωνος, Περί Ἐκπαιδευσεως» (αρ. φ. 52-57, 2 Νοε. 1872 - 18 Ιαν. 1873).

Ἀντεῖ συχνὰ τα θέματα της ἀπὸ υποδείξεις δασκάλων καὶ ἐνθαρρύνει τους ἀναγνώστες να της χορηγοῦν πληροφορίες σχετικὲς με ἐλλείψεις ἐκπαιδευτηρίων, ἀσκούμενες πιέσεις σε διδάσκοντες κ.ά., με τὴ διαβεβαίωση ὅτι πριν τις δημοσιεύσει θα τις «δρασιοποιεῖ». Τα ὑπόλοιπα θέματα ἐσωτερικῆς πολιτικῆς ἐπικαιρότητας ἀπουσιάζουν παντελῶς ἀπὸ τὴν ὄλη της, με μόνη ἐξαίρεση τὸ «Λαυριακό», τὸ ζήτημα δηλοδῆ της ἐκμετάλλευσης των ἐκβολῶν του Λαυρίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στεφ. Κομμανούδης, «Ἑλληνικὴ Περιοδικὴ Δημοσιογραφία», *Οικονομικὴ Ἐπιθεώρησις*, τ. 3, φ. 32 (Οκτ. 1875), 353- Μάγερ, *Ἱστορία*, τ. Α' σ. 262- Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 233.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΛΟΓΟΥ

Αι Μούσαι

Δεκαπενθήμερον περιοδικὸν ἀνάγνωσμα τῆ ευγενεῖ συμπράξει διαφόρων λογίων, Ζάκυνθος, 1 Σεπτ. 1892-;< / Αθήνα, Ἀπρ. 1939 - Ιαν./Μάρτ. 1941, αρ. τχ. 1-981. Διευθυντῆς-ἐκδοτῆς: Λεωνίδας Χ. Ζώης. Τίτλος καὶ ὑπότιτλος στα γαλλικὰ ἀπὸ τον Ἀπρ. 1939. Ἄλλο ὑπότιτλος:

Δεκαπενθήμερον ανάγνωση φιλολογικών και κοινωνικών (από την 1^η Νοε. 1900): Φιλολογικών και ιστορικών περι-
 οδικών (από τις 15/25 Μαρτ. 1912): Τριμηνιαίον Τεύχος
 ιστορίας και κριτικής (από τον Ιαν. 1937). Δεκαπενθήμερο
 (έως τον Δεκ. 1936), σχήματος 8^{ου}, δεκαεξασέλιδο, μονό-
 στηλο (έως τις 15 Αυγ. 1893), στη συνέχεια σχήματος 4^{ου},
 οκτασέλιδο, δίστηλο, με σελιδαρίθμηση 1-1070 (έως τις 15
 Οκτ. 1899), 1-160 (έως τις 15 Οκτ. 1900), 1-72 (έως τις 15
 Μαρτ. 1901), με ασυνεχή αρίθμηση και ποικίλο αριθμό
 σελίδων κάθε τχ. από την 1^η Απρ. 1901· τον Ιαν. 1937
 έγινε τριμηνιαίο, σχήματος 8^{ου}, δεκαεξασέλιδο, δίστηλο.
 Ο τίτλος, δηλωτικός του περιεχομένου και των κατευ-
 θύνσεων του, περιβάλλεται αρχικά από διακοσμητικά
 πλαίσια και από 1 Αυγ. 1923 - Δεκ. 1936 φέρει εικονο-
 γράφηση που παριστάνει τις εννέα Μούσες σε ξυλογρα-
 φία Διον. Καφοκεφάλου. Σε διάφορα φύλλα υπάρχουν
 επιτίτλα κοσμητικά, διακοσμητικά αρχικά γραμμάτων
 και αργότερα φωτογραφίες διαφόρων προσώπων και
 καλλιτεχνικών έργων. Συνδρομές: η ετήσια εσωτερικού
 ήταν 7 δρχ., η εξαμηνιαία 4 δρχ. και η τριμηνιαία 2 δρχ.·
 του εξωτερικού, αντίστοιχα 8.5 δρχ. και 3 δρχ.· για τη
 Ζακύνθο, η ετήσια ήταν 5 δρχ., η εξαμηνιαία
 3 δρχ. και η τριμηνιαία 1.5 δρχ. Στη συνέχεια
 καταργήθηκαν σταδιακά η τριμηνιαία εσωτε-
 ρικού (1901), εξωτερικού (1910) και Ζακύνθου
 (1924) και ορίστηκε ετήσια εσωτερικού 8 δρχ.,
 εξωτερικού 10 φρ. και εξαμηνιαία αντίστοι-
 χα 4 δρχ. και 5 φρ. Από τις 19 Ιαν. 1932, οι
 συνδρομές είναι μόνο ετήσιες: εσωτερικού 25
 δρχ., εξωτερικού 25 φρ. και η τιμή τχ. 1 δρχ.
 Αργότερα γίνεται 30 δρχ. και 1 λίρα αντίστοι-
 χα και τελευταία του εσωτερικού ήταν 25 δρχ.,
 γραφείων και οργανισμών 100 δρχ. και εξε-
 ρικού 1 δολ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «ο
 Φώσκολος» του Σπ. Καφοκεφάλου και από
 τις 6 Νοε. 1897, κατά διαστήματα, έως τις 15
 Μαΐου 1923 και στο τυπογραφείο «Η Αυγή»
 του Ν. Κοντόγιωργα, ενώ κατά τη χροιά 1912-
 1918 και στο τυπογραφείο «Η Πρόσδος» του
 Κωνσταντίνου Τσοουλούφη. Το διάστημα Ιούν.
 1923 - Μάρτ. 1939 τυπωνόταν στο τυπογρα-
 φείο «Η Αυγή» του Δ. Κοντόγιωργα. Ενδιά-
 μεσα τυπώθηκε και στα τυπογραφεία Κοντό-
 γιωργα-Πετσάλη (1924-1925), «Η Ελπίς» του
 Δ. Πετσάλη (1927-1928), Τάκη Βρυώνη (1931,
 1933-1934), «Προόδου» (1934-1936) και Ηλία
 Μπάστα (Νοέ. 1935). Στην Αθήνα τυπωνόταν
 στην «Πολυβιοτεχνική Ο.Ε.» (έως τον Δεκ.
 1941) και τέλος στη «Εκδοτική και Τυπογρα-
 φικές Επιχειρήσεις».

Ως περιοδικό, «επωφελεύς, τερπνής
 και ποικίλης ύλης μετ' ειδήσεων» είχε ως
 στόχο την πνευματική καλλιέργεια, την

κοινωνική μόρφωση και ψυχαγγλία και αντικείμενο
 της ύλης του, σύμφωνα με αγγελία του, «φιλολογία,
 δραχσκεία, καλλιτεχνία, αρχαιολογία, λαογραφία,
 ποιήσεις, μυθιστορία, διηγήματα, εμπόριον, βιο-
 μηχανία, ευθυμογραφηματα, ποικίλα, κοινωνικά,
 παγκόσμιος κίνησις». Περιέχονται επίσης άρθρα
 κοινωνικού προβληματισμού, σχετικά με υγιεινή, ια-
 τρική, γεωγραφία, γεωργία, φυσικές επιστήμες και
 αστρονομία, βιογραφίες, μελέτες και σημειώματα με
 έγγραφα από το προσεισμικό (1953) Αρχαιοσυλακείο
 Ζακύνθου κυρίας, λόγιοι και νεκρολογίαίς. Γλώσσα
 της σύνταξης είναι η καθαρεύουσα. Υπάρχουν άρθρα
 στην καθαρεύουσα και στη δημοτική, ποιήματα
 στη δημοτική, καθώς και στην ιταλική και γαλλική
 γλώσσα.

Δημοσιεύονται ποιήματα των Γεωργίου *Δρο-
 σίνη, Ι. Πολέμη, Κ. Κρυστάλλη, Κωστή *Παλα-
 μά, Σοτ. Σκίτη, Δ. Βικέλα, Ανδρέα Κάλθου, Δι-
 ον. Σολομού, Ιουλίου Τυπάλδου κ.ά., καθώς και

«Ημιν Διόνειος Λαογραφία, Φιλολογία, Ιστορία, Αρχαιολογία, Λαογραφία, Ποιήσεις, Μυθιστορία, Διηγήματα, Εμπόριον, Βιομηχανία, Ευθυμογραφηματα, Ποικίλα, Κοινωνικά, Παγκόσμιος Κίνησις»

ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ
 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ

Διεύθυνσις

Διευτ. : Ν. Κ. Κοντογιώργα

Επιμ. : Δ. Κοντογιώργα

Γραμ. : Δ. Κοντογιώργα

ΕΠΙΣΤΕΥΟΜΕΝΟΙ

Καθηγ. Παιδείας : Μ. Ξυδωνάκης

Καθηγ. Φιλολογίας : Γ. Αλκίνοϊ

Καθηγ. Αρχαιολογίας : Κ. Τσολωνάς

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Κ. Τσολωνάς

ΚΑΤΑΡΤΙΣΤΑΙ

Κ. Τσολωνάς

Κ. Τσολωνάς

ΦΟΣΦΟΡΙΣΜΟΣ

Το φως γεννάται από την ηλεκτρική ενέργεια, η οποία μετατρέπεται σε φως από το φθορίζον υλικό που περιβάλλει την ηλεκτρική λαμπαδάκια. Ο φθορισμός είναι η διαδικασία κατά την οποία οριστά υλικά απορροφούν ακτινοβολία με μεγαλύτερη ενέργεια από την που εκπέμπουν ως φως.

Όταν ένα υλικό απορροφεί ακτινοβολία με υψηλή ενέργεια, οι ηλεκτρόνια του μεταφέρονται σε υψηλότερο ενεργειακό επίπεδο. Όταν επιστρέφουν στο βασικό επίπεδο, εκπέμπουν ακτινοβολία με χαμηλότερη ενέργεια, η οποία γίνεται φως. Η διαδικασία αυτή ονομάζεται φθορισμός.

Η διάρκεια της ακτινοβολίας που εκπέμπεται ονομάζεται διάρκεια ζωής του φωτός. Η διάρκεια ζωής του φωτός μπορεί να είναι πολύ μικρή ή πολύ μεγάλη.

Η διάρκεια ζωής του φωτός είναι σημαντική για πολλές εφαρμογές, όπως οι φωταυγές οθόνες, οι λαμπυριστές, οι φωταυγές πινάκες, οι φωταυγές μαρμαίτινες, οι φωταυγές οδοδείκτες, οι φωταυγές παιχνίδια, οι φωταυγές παιχνίδια, οι φωταυγές παιχνίδια, οι φωταυγές παιχνίδια.

177

μεταφράσεις έργων ξένων λογοτεχνών, όπως των de Maupassant (Στέφ. Ξενοπούλος), De Amicis και Gualtieri (Γεωφ. Σφήκας), Ρεγάλδη (Ανδρέας Μαρτζώκης), Γκαίτε («Χρ. Χιλιώτης»), Τέννυσον (Στέφ. Μαρτζώκης και Διον. Ηλιακόπουλος), Δάντη (Ναθαναήλ Δομενεγίνης), Σαίξπηρ (Δ. Ιγγλέσης), Ουγκώ και Μασκάνη (Κ. Καροφύλας), Χάινε (Διον. Ηλιακόπουλος, Αντ. Μάτσης, Άγγ. Βλάχος και Κ. Καροφύλας), Bertola (Μαρίνος Σιγούρος) καθώς και Πετράρχη, Συρέ, Γκόρκι, Ουάλντ κ.ά. Μεταφράζεται επίσης *Οιδίπους Τύραννος* από τον Γ. Μάνεση και ποιήματα των Κάτουλου, Ορατίου και Ανακρέοντα (παράφραση).

Στις δύο τελευταίες σελίδες περιλαμβάνονται οι στήλες «Ποικίλα» (συμβουλές, τρόποι: καλής συμπεριφοράς και οικιακής οικονομίας, κανόνες υγιεινής και αξιοπερίεργα, ανιγνίματα και γνωμικά), «Ειδήσεις» (από τη ζωή του τόπου), «Κοινωνικά» και αργότερα «Διάφορα», «Εγχώρια» (από το 1902), «Το Δεκαπενθήμερον» (από το 1906, με εγχώρια και εκτός Ζακύνθου), «Δημοσιεύσεις και αγγέλματα», αργότερα «Φιλολογική στήλη» και τέλος «Εκδόσεις-Αγγέλματα» (με αγγελίες εκδόσεων και βιβλιοκρισίες), καταχωρήσεις με «Ειδοποιήσεις» (διαφημίσεις) και «Αλληλογραφία».

Κυκλοφόρησε και παραρτήματα με «κοινωνικά», ποιήματα, διατριβές, βιβλιοκρισίες και από τις 6 Νοεμβρίου 1898 ένδετο, ημίφυλλο αρχικά, ενσωματωμένο στα τεύχη αργότερα, το *Λεξικόν φιλολογικόν και ιστορικόν Ζακύνθου*. Συνεργάτες του ήταν παλιοί γνωστοί και νέοι λόγιοι. Επτανήσιοι και άλλοι, όπως οι Παν. Χιώτης, Σπ. Δεβιάτης, Στέφ. Μαρτζώκης, Διον. Σωμερίτης, Παν. *Πανάς, Αριστ. Καμοκέφαλος, Α. *Λασκαράτος, Α. Αβούρης, Ηλ. Τσιτσέλης, Χρ. Βαρλέντης, Μιχ. Λάνδος, Ι. Τσακασιάνος, Φρ. Καρρέρ, Αντ. Μπισκίνης, Ι. Τσιλιμίγκρας, Γ. Μολφέτας, Χρ. Χιώτης, Δ. Καπανδρίτης, Μαριάννα Δενδρινού, Γ. Πολίτης, Διον. Δάσης, Μαριέττα Πιανοπούλου, Ανδρ. Ζώντος κ.ά. Πολλοί έγραψαν με ψευδώνυμο, όπως «Οσκ», «Λαχίζης», «Υάκινθος», «Σποφυγίτης», «Ορέστης», «Άρης», «Εγώ», «Μποέμ», «Μίμης Ανατολίτης», «Άγγελος Βραδινός», «Πέτρος Ελικώνιος» κ.ά., ή με αρχικά όπως «Α.Χ.Ζ.», «Η.Τ.», «Χρ. Χ.».

Από το 1935 ο εκδότης του περιοδικού ήταν μέλος της Ένωσης Δημοσιογράφων Ημερησίου και Περιοδικού Τύπου. Ήταν παραδοσιακών αρχών, αρνητικός για τα νέα λογοτεχνικά ρεύματα (συμβολισμός) και δεν αναμείχθηκε στην πολιτική. Έφερε στο φως πολύτιμες αρχαιακές πηγές, διέσωσε τη φιλολογική και

κοινωνική ζωή του τόπου, ήταν το μέσον επικοινωνίας ενός ευρύτερου πνευματικού κόσμου που είχε την αναγνώριση του επιστημονικού κόσμου για τη σοβαρότητα και εγκυρότητά του. Διέκοψε την τακτική έκδοσή του από την 1^η Μαρτίου 1897, λόγω στράτευσης του Διευθυντού του, και συνέχισε σε περ. Β' από τις 6 Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου.

Δεν κυκλοφόρησε τον Φεβρουάριο 1925, τον Οκτώβριο και τον Δεκέμβριο 1926, τον Αύγουστο 1929 και τον Οκτώβριο 1930 και 1934. Παρά την προσπάθειά του να καλύπτει τις καθυστερήσεις με την έκδοση διπλών ή και τριών τευχών το μήνα, από το 1925 παρουσιάζει τάσεις να γίνει μηνιαίο, ώστε το 1936, αν και διατηρεί στον υπότιτλο τη δεκαπενθήμερη περιοδικότητα, είναι ουσιαστικά μηνιαίο. Με τη μετατροπή του σε τριμηνιαίο τον Ιανουάριο 1937, μπόρεσε να επιβιώσει για μια τετραετία μέχρι που σταμάτησε οριστικά τον Μάρτιο 1941 «ένεκα της ξένης Κατοχής».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΖ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Δ. Μάνεσης, «Αι Μούσαι επί οκταετίαν», π. Αι Μούσαι (Ζάκυνθος), αρ. τχ. 182 (1 Νοε. 1900): Ανδρ. Αβούρης, «Αι Μούσαι», π. Αι Μούσαι (Ζάκυνθος), αρ. τχ. 501 (1 Ιαν. 1914): Δ. Μάργαρης, *Τα παλιά περιοδικά. Η ιστορία τους και η εποχή τους*, Αθήνα [1954]: Φ. Μπουμπουλίδης, *Συμβολή εις την Επτανησιακήν βιβλιογραφίαν. Περιοδικά και εφημερίδες Ζακύνθου*, Αθήνα 1956: Α.Χ. Ζώης, *Λεξικόν ιστορικόν και Λαογραφικόν Ζακύνθου*, τ. Α' 2, Αθήνα 1963, σ. 440.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΑΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Μουσεῖον ἡ Εφημερίς, φιλολογική, επιστημονική και τεχνική

Παρίσι, Ιούλ. 1819, Εκδότης: Παναγιώτης Ιωαννίδης, Σμυρναίος, Δεκαπενθήμερο, δισημερο, 36 σελίδων (+εξώφυλλο), διαστάσεων 29,5x20,5 εκ. Τριμηνιαίες συνδρομές: 50 γαλλικά φράγκα ή 70 τουρκικά γρόσια. Στη σ. 2 του εξώφυλλου υπάρχει κατάλογος 44 ξένων και ελληνικών πνευματικών ιδρυμάτων και εκπαιδευτηρίων στα οποία «Η Εφημερίς δίδεται δωρὸν υπό του εκδότηου», «Εκ της τυπογραφίας Α. Belin».

Το πλέον βραχύβιο από τα δημοσιογραφικά φύλλα της προεπαναστατικής περιόδου, εκυκλοφόρησε σε ένα μοναδικό τεύχος. Αλλά αν και περιορισμένης διάρκειας, παρουσιάζει ενδιαφέρον διότι στις ολίγες σελίδες του έχουν καταγραφεί φάσεις από τη διαμάχη που κυριάρχησε σε κύκλους της ελληνικής λογοσύνης σε αυτά τα πολύ κοντά στην έκρηξη της ελληνικής επανάστασης χρόνια, όταν εκδηλώθηκαν σφοδρές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις, στις

οποίες πρωτοστάτησε ο Τύπος. Σε κείμενο, με τον τίτλο «Είδησις», ο Π. Ιωαννίδης πληροφορεί τους αναγνώστες του για τους λόγους που τον ανάγκασαν να αναστείλει την έκδοση της *Αθηνάς και να προχωρήσει στην έκδοση του καινούριου φύλλου. Λόγοι που οφείλονται, σύμφωνα με τον Π. Ιωαννίδη, στην εχθρική στάση, στην πολεμική εναντίον της Αθηνάς, των εκδοτών του π. *Ερμής ο Λόγιος.

Περιέχει ολίγα άρθρα με αντικείμενο την φιλολογία και τις φυσικές επιστήμες, ενώ το θέμα της διαμάχης επανέρχεται στο προσκήνιο με αιχμές εναντίον του Κοραή. Δημοσιεύει επίσης πρόσκληση για συνεργασίες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΝΕ/ΕΙΕ (φωτοαντίγραφο), ΒΝΦ (μοναδικό γνωστό αντίτυπο).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Γαβαδιά-Παναγιωτοπούλου (επιμ.). *Τα Ελληνικά Προσανατολιστικά Περιοδικά. Ευρητήρια. Α' Αθηνά - Καλλιόπη - Μέλισσα. Το Μουσείον. Αθήνα. ΚΝΕ/ΕΙΕ. 1971*. Αικατερίνη Κουμαριανού. *Ο ελληνικός προσανατολιστικός τύπος Βιέννη - Παρίσι (1784-1821)*. Αθήνα. *Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, 1995*, σ. 180-185.

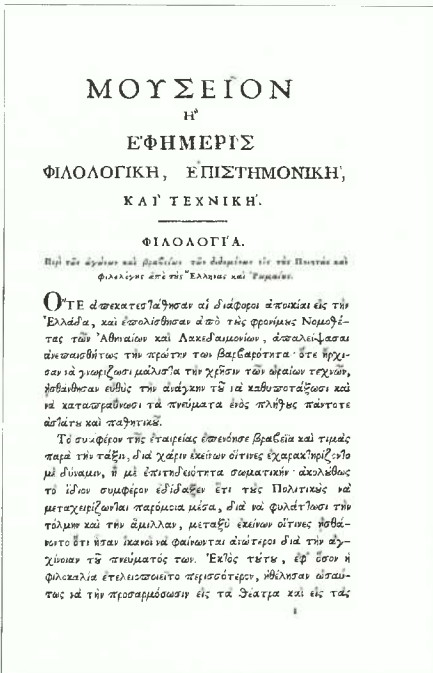
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Μουσικά Χρονικά

Μηνιαία Καλλιτεχνική Επιθεώρησης, Αθήνα. Απρ. 1928 - Ιούν. 1933, αρ. τχ. 1-54. Εκδότης: Ιωσήφ Παπαδόπουλος-Γκρέκας. Διευθυντής: Γεώργιος Λαμπιλέτ (αρ. τχ. 1-12) και Ιωσήφ Παπαδόπουλος-Γκρέκας (αρ. τχ. 13-54). Μηνιαίο, δίσηλο, διαστάσεων 25x17,5 εκ. Τιμή τεύχους: 10 δραχ. Τυπογραφείο: Μαρακή και Δασκαλάκη (αρχικά).

Προσανατολισμένο προς την έντεχνη (ευρωπαϊκή) μουσική, εκδόθηκε σε μια περίοδο άνθησης της ελληνικής μουσικής που σχετίζεται με την ευρωπαϊκή και να συντελέσει στην ανάπτυξη της μουσικής ζωής και να συντελέσει «στην αισθητική και πνευματική διαπαιδαγώγηση του κοινού», με τη δημοσίευση επιμορφωτικών άρθρων, την κριτική παρέμβαση στα τοπικά μουσικά δρώμενα και την ενθέρωση για τις διεθνείς μουσικές εξελίξεις. Η ύλη κάθε τεύχους περιλαμβάνει άρθρα, κριτικά και ειδησεογραφικά κείμενα και σχόλια και δημοσίευση μιας –συνήθως σύντομης– σύνδεσης σε ευρωπαϊκή σημειογραφία. Ωστόσο, αφιέρωσε σελίδες και για τη βυζαντινική και τη δημοτική μουσική (περίπου το 20% και το 5,6% των άρθρων αντίστοιχα).

Τα άρθρα με άξονα την ευρωπαϊκή μουσική είναι κυρίως επιμορφωτικά και έχουν, συνήθως, τον χαρακτήρα παρουσίασης, αν και δεν λείπουν εξειδικευμένα κείμενα. Τα περισσότερα είναι βιογραφικά και αναφέρονται σε συνθέτες της κλασικής και της ρομαντικής περιόδου ή σε γνωστούς εκτελεστές της εποχής. Για τα νεωτερικότερα ρεύματα της ευρωπαϊκής μουσικής του 20^{ου} αιώνα (εξπρεσιονισμός, νεοκλασικισμός, γαλλική σχολή των Ξε) διατυπώνονται αρνητικές απόψεις, καθώς θεωρείται ότι τους λείπει η φυσικότητα και η μελωδικότητα. Ο Λαμπιλέτ (αρ. τχ. 3), δηλώνει αντίθετος στην κατάργηση της τονικότητας και στην επιδίωξη μιας «αντικειμενικής μουσικής» χωρίς μουσική συγκίνηση και έκφραση. Ο Τουρνάισον («Άρνολντ Σζένμπεργκ», αρ. τχ. 27-28) επιχειρεί μια «διπλωματική» παρουσίαση των αρχών του δωδεκαφθογγισμού, θέλοντας να δείξει πως η δημιουργική πορεία του συνθέτη ήταν αποτέλεσμα μιας εσωτερικής παρόρμησης και όχι μιας ψυχρής κατασκευαστικής συλλογιστικής. Ο Φέλιξ Πέτυρεκ (αρ. τχ. 9-10) εγκωμιάζει το συνθετικό έργο του Δ. Μητρόπουλου «Κοντσέρτο Γκρόσο», αλλά η διεύθυνση, στο ίδιο τεύχος, εκφράζει τις επιφυλάξεις της ως προς το «νεωτερικότερο» ύφος του. Για τον ίδιο λόγο εκφράστηκαν αρνητικά σχόλια για τον πρωτοεμφανιζόμενο συνθέτη Ν. Σκαλκώτα. Η

τζαζ αντιμετώπιστηκε θετικά και αναγνωρίστηκε η ζωντάνια, η φυσικότητα και το ρυθμικό στοιχείο της. Το ενδιαφέρον είλκυσαν επίσης τα σημαντικότερα ηλεκτρικά μουσικά όργανα που εφευρέθηκαν τη δεκαετία του 1920, οι νέες προοπτικές που άνοιξε η χρήση τους στον χώρο της μουσικής σύνδεσης αλλά και η εισβολή της μηχανής στην τέχνη και η ανεργία που θα προκάλυψε στους μουσικούς.

Η ελληνική μουσική δημιουργία με ευρωπαϊκό προσανατολισμό καταλαμβάνει, παραδόξως, πολύ μικρό ποσοστό. Ο Πέτρος Πετρίδης (αρ. τχ. 37) αναφερόμενος στη σχέση της ελληνικής έντεχνης μουσικής με το δημοτικό τραγούδι, αφενός εκφράζει την προτίμησή του στη δημιουργία δημοτικοφανών θεμάτων που να επιδέχονται ανάπτυξη καθαρά συμφωνική, δραματική ή προγραμματική, σύμφωνα με τις συνθέσεις των Ντεμπισί, Ραβέλ, Μουσόρσκι και Στραβίνσκι, και αφετέρου προτείνει τη δημιουργία μιας μουσικής γλώσσας που να στηρίζεται στο τροπικό σύστημα της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής. Ευνοϊκά σχόλια διατυπώθηκαν για πολλές ελληνικές συνθέσεις με εξαίρεση τις έντονα αρνητικές κριτικές για το έργο του Μανόλη Καλομοίρη, του οποίου η πληθωρική δράση αποτελούσε την πέτρα του σκανδάλου.

Αρνητική είναι η κριτική και για τους αμανέδες και την ανατολίτικου ύφους μουσική, ενώ αρκετές ανιστηρές παρατηρήσεις διατυπώθηκαν επίσης για την ποιότητα της οπερέτας, η οποία ωστόσο έτυχε σαφώς ευνοϊκότερης μεταχείρισης πιδανώς λόγω του ευρωπαϊκού χαρακτήρα της μουσικής της. Δημοσιεύτηκαν επίσης ορισμένα ιστορικά άρθρα για την ελληνική μουσική, όπως το «Έργα και ημέραι του πρώτου Ελληνικού μελοδράματος» (αρ. τχ. 43-45), καθώς και παρτιτούρες έργων ελληνών συνθετών.

Αρκετά άρθρα αναφέρονται στη θυζαντινή μουσική: τα διαστήματα των θυζαντινών κλιμάκων, ζητήματα αναμόρφωσης και εναρμόνισης της θυζαντινής μουσικής κ.ά., σχετικές προτάσεις διατύπωσαν ειδικοί, όπως οι αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος, Μ. *Γεδών, Θ. Θωίδης, Χρ. Βλάχος, και μουσικοί με ευρωπαϊκή μουσική παιδεία, όπως οι Ι. Παπαδόπουλος-Γκρέκας, Δ. Λαυράγκας, Π. Γλυκοφριδης, Κ. Οικονόμου κ.ά. Από τα άρθρα για τη δημοτική μουσική αξιολογία είναι εκείνα του Κ. Ψάχου, «Δημώδη άσματα Ηπείρου» (αρ. τχ. 38), και του Κ. Παπαδημητρίου, «Ένα ηρωικό δημοτικό τραγούδι» (αρ. τχ. 26). Επίσης, αξιολογες και πολύτιμες είναι οι μαρτυρίες για το Παναγιώτικο όργανο του Ψάχου (αρ.

τχ. 37, 43-45). Η μουσική αρθρογραφία κάλυψε και άλλες περιοχές, όπως η ψυχολογία, η παιδαγωγική και η αισθητική της μουσικής.

Στα πολυάριθμα επίκαιρα κριτικά κείμενα και σχόλια τίγονται ζητήματα της μουσικής εκπαίδευσης, της συναυλιακής δραστηριότητας (φορολογία εκδηλώσεων, προγράμματα, μουσική κριτική, φωτογραφικοί δίσκοι κ.ά.) και επαγγελματικά ζητήματα των μουσικών. Επικρίνεται ο εντυπωσιακός πολλαπλασιασμός των ωδείων, καταγγέλλονται φαινόμενα εμπορευματοποίησης της μουσικής εκπαίδευσης και προτείνεται η ίδρυση κρατικού ωδείου με ανιστηρές προδιαγραφές. Προβάλλονται ιδιαίτερα δραστηριότητες που αποσκοπούσαν στη διάδοση της έντεχνης μουσικής στα λαϊκά στρώματα, υποστηρίχθηκε η αξία των ελληνών καλλιτεχνών και επικρίθηκε η ξενομανία, καταγγέλλθηκαν φαινόμενα αμάθειας, μεροληψίας και ιδιοτέλειας μουσικοκριτικών. Έντονος παρουσιάζεται ο προβληματισμός για την κατοχύρωση του μουσικού επαγγέλματος.

Στην υπόλοιπη ύλη κυριαρχεί το θέατρο και σε κάθε σχεδόν τεύχος δημοσιεύονται ένα ή και περισσότερα εκτεταμένα κριτικά άρθρα. Αφιερώθηκαν κείμενα στις Δελφικές Εορτές και ένα τεύχος στην παράσταση του *Προμηθέα Δεσμώτη* του Αισχύλου το 1931 (αρ. τχ. 33-34). Το 1931 και το 1932 κυκλοφόρησαν ως παράρτημα τα *Θεατρικά Χρονικά*, με διευθυντή τον Μιχαήλ *Ροδά. Η έκδοση είχε τον χαρακτήρα επιθεώρησης και περιείχε διάφορα άρθρα αναδημοσιευμένα από εφημερίδες και περιοδικά, ειδήσεις και σχόλια για επίκαιρα γεγονότα ή για συνδικαλιστικά θέματα.

Άλλα άρθρα αναφέρονται στα πρώτα θέματα του ομιλούντος κινηματογράφου. Στα κείμενα αυτά γίνεται φανερός ο φόβος για την εισβολή της μηχανής στην τέχνη και για τις επιπτώσεις της στην τέχνη του θεάτρου. Τέλος, συζητείται το γλωσσικό ζήτημα σε σχέση με τη μουσική. Ο Λαμπελέτ (αρ. τχ. 1), στηριζόμενος στο ηχητικό στοιχείο της γλώσσας, υποστήριξε πως για την επίλυση των ζητημάτων της γλώσσας μπορούν να εφαρμοστούν κριτήρια βασισμένα στο μουσικό αισθητήριο, ενώ ο Ε. Πανιδης υποστήριξε ότι παράγοντας εξέλιξης της γλώσσας είναι κυρίως το γλωσσικό και όχι το μουσικό αισθητήριο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (αρ. τχ. 1-24), ΒΒ, ΒΜΜ (αρ. τχ. 1-45, 49-54), ΔΒΘ (αρ. τχ. 1-40), ΕΒΕ (αρ. τχ. 1-45), ΕΛΙΑ (αρ. τχ. 1-48).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρυσή Παρπαρά, *Το περιοδικό «Μου-*

κής, τον τρόπο καταγραφής της ελληνικής δημοτικής μουσικής, τη μουσική που πρέπει να διδάσκεται στα σχολεία, τη μελοποίηση χορικών των αρχαίων τραγωδιών και κωμωδιών κ.ά. Σε όλες τις περιπτώσεις, κεντρικό δίλημμα είναι η υιοθέτηση ή μη της δυτικής αρμονίας και της πολυφωνίας στην ελληνική μουσική. Ιδιαίτερου μουσικολογικού ενδιαφέροντος είναι δημοσιεύσεις και μεταφράσεις δυσεύρετων κειμένων, όπως της πραγματείας *Περί των ενθουρωμένων τη ψαλτική τέχνη και περί ών φρονούσι κακώς τινές περί αυτών* του Μανουήλ Δούκα Χρυσάφη (γραμμένη τον Ιούλ. 1458), των συγγραμμάτων του L. A. Bourgault-Ducoudray, *Études sur la musique ecclésiastique grecque* (1887) και *Conférence sur la modalité dans la Musique Grecque* (1879).

Προσαρμόζει έγκαιρα την ύλη του σε κρίσιμα εθνικά και διεθνή γεγονότα και στις πολεμικές συρράξεις στα Βαλκάνια και την Ευρώπη: Τον Απρίλιο 1912 δημοσιεύονται κείμενα περί του ηρωισμού των μουσικών του «Τιτανικού». Η μουσική της Θράκης καλύπτει μεγάλο μέρος της ύλης μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς που έγιναν εκεί τον Αύγουστο 1912. Τον Απρίλιο 1913, μετά τη δολοφονία του Γεωργίου Α΄, δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο «Ο Βασίλειος Γεώργιος και η Μουσική». Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων και την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη δημοσιεύονται άρθρα σχετικά με τη μουσική των βαλκανικών χωρών αλλά και σχετικά με τον πολιτισμό και τον πόλεμο και την ειρήνη («Η *Εκάθη* του Ευριπίδους και η εν πολέμοις των Ελλήνων φιλανθρωπία»). «Η εν πολέμοις ευσέβεια και Σοφοκλέους *Αίας ο Μαστιγοφόρος*». «Αριστοφάνους *Ειρήνη*» κ.ά.).

Η μουσική κίνηση στη Μικρά Ασία, την Ελλάδα και την Ευρώπη και την Αμερική δίδεται στις καλά ενημερωμένες τακτικές στήλες «Παγκόσμιος μουσική κίνησης», «Η μουσική κίνησης ανά τον Ελληνισμό: εγχόρια», «Η Μουσική κίνησης ανά τον Ελληνισμό: έξω ελληνισμός», «Η μουσική κίνησης ανά τους σύνοικους λαούς». Στα τέλη των ετών 1914 και 1915 πληθαίνουν οι ανταποκρίσεις από την Αμερική, και παρουσιάζονται πολλοί έλληνες μουσικοί και ελληνικοί σύλλογοι της Αμερικής. Καλά ενημερωμένη με την εκδοτική κίνηση της Αθήνας είναι και η τακτική στήλη «Νέα Βιβλία» (ή «Νέες εκδόσεις» ή «Νέα βιβλία και εκδόσεις»). Ειδησιογραφικό περιεχόμενο έχουν και μεγαλύτερης έκτασης έκτακτα κείμενα όπου παρουσιάζεται το έργο μουσικών ή γενέι πολιτιστικών (και αθλητικών) συλλόγων από όλα τα σημεία του κόσμου όπου υπάρχουν ελληνι-

κές κοινότητες, καθώς και περιγραφές παραστάσεων (από επαγγελματίες, ερασιτέχνες, μαθητές κ.ά.) αρχαίων ελληνικών τραγωδιών ή κωμωδιών, συναυλιών και άλλων εκδηλώσεων. Τις περιγραφές συνοδεύουν φωτογραφίες.

Στο «*Ασματολογικόν*» μέρος διαφαίνεται η προσπάθεια του Παχτίκου να γεφυρώσει τις αντιθέσεις μεταξύ των υποστηρικτών της «εθνικής» μουσικής και της νευματικής (βυζαντινής) σημειογραφίας, αφενός, και των υποστηρικτών της δυτικής μουσικής και της σημειογραφίας της, αφετέρου. Δεν είναι μόνο «δικαίω» μοιρασμένη η μουσική που δημοσιεύεται, αλλά και μεγάλο ποσοστό ευρωπαϊκής μουσικής μεταγράφεται στη νευματική σημειογραφία, και αντιστρόφως. Μεγάλο ενδιαφέρον στο «*Ασματολογικόν*» μέρος προκύπτει από τη δημοσίευση σημαντικού αριθμού καταγραφών της συλλογής του Γ. Παχτίκου, που δεν περιλαμβάνονται στην έκδοσή του με τίτλο *260 Δημόδη Ελληνικά Ασματα από του στόματος του Ελληνικού Λαού...* (Αθήνα, Βιβλιοθήκη Μαρσολή, 1905). Είναι καταγραφές τραγουδιών και οργανικών κομματιών από τη Βιθύνια, την Καπαδοκία, την Ιωνία, την Προύσα, τη Θράκη, την Ήπειρο, τη Δράμα, την Κεφαλονιά. Δημοσιεύεται επίσης δημοτική μουσική της Κύπρου (από τη συλλογή του Χρ. Αποστολίδη), της Ρόδου, της Μυτιλήνης, της Χίου (από τη συλλογή του Η. Pernot) κ.ά., όπως και αρκετά αρμένικα, τούρκικα, αλβανικά, βουλγάρικα κ.ά. δημοτικά τραγούδια και οργανικά κομμάτια.

Το «*Ασματολογικόν*» περιέχει πολλά εκκλησιαστικά μέλη, κυρίως ελληνικά, αλλά και αρμένικα, ρουμάνικα, ρώσικα. Περιέχει επίσης συνθέσεις (ως επί το πλείστον αποσπάσματα και μεταγραφές) των ελλήνων συνθετών Ν.Χ. Μάντζαρου, Π. Καρρέρ, Σπ. Σαμάρα, Αλ. Κατακουζηνού, Μ. Καλομοίρη, Ν. Αυγερινού, Μ. Μαυρογορδάτου, Αν. Μάλτου, Ι. Πρωΐου· των Ελληνίδων Σωσάνας Κλάδου (Νεράντζη) και Ακριθής Ανεμογιάννη και, ακόμη, των δραστήριων στην Κωνσταντινούπολη Auguste Lombardi, Marco Gravina, Γ. Παχτίκου, Γ.Α. Ξανδόπουλου. Επίσης, υπάρχουν αποσπάσματα έργων των συνθετών της Δύσης: Βέρντι, Βάγκνερ, Γκούντ, Γκρετρώ, Μασενέ, Μισκάνι, Μέντελσον, Μπετόβεν, Μπίτζε, Ντονιτσέτι, Όφενμπαχ, Πουτσίνι, Ραβέλ, Σούμαν, Ροσίνι κ.ά. Πολλά από αυτά είναι διασκευασμένα για κιθάρα από τον Γ.Α. Ξανδόπουλο.

Στο πρώτο τεύχος δημοσιεύονται ο *Ύμνος του Οθωμανικού Συντάγματος* και ο *Ελληνικός Εθνικός Ύμνος* (και στις δύο σημειογραφίες και οι δύο), ενώ σε επόμενα τεύχη, οι εθνικοί ύμνοι της Σερβίας, της

σελίδες μουσικής και «4 σελίδες εξώφυλλου», οι τρεις από τις οποίες περιέχουν πυκνό δίστηλο κείμενο με ειδήσεις και άρθρα. Η σελιδαρίθμηση είναι ανεξάρτητη στα δύο τμήματα του περιοδικού και σε κάθε τεύχος του. Οι σελίδες έχουν διαστάσεις 32,50x23 εκ. Στην πρώτη σελίδα του εξώφυλλου δημοσιεύονται τα περιεχόμενα κάθε τεύχους, πληροφορίες περί της έκδοσης και μία εικόνα σχετική με την ύλη (πιο συχνά προσωπογραφίες συνθετών). Τιμή φύλλου: εσωτερικού 1,5 χρυσά φράγκα. Συνδρομές: τριμηνιαία εσωτερικού 3 δρχ. και εξωτερικού 3 χρυσά φράγκα. Την περ. Β' (από τον Ιαν. 1896) εσωτερικού 1 δρχ. και εξωτερικού 1 χρ. φρ. Συνδρομές: οι ετήσιες 10 δρχ. και 10 χρ. φρ. και οι εξαμηνιαίες 6 δρχ. και 6 χρ. φρ. αντίστοιχα. Τυπογραφείο: Παρασκευά Λεωνή.

Είναι μία περιοδική έκδοση μουσικής (στην ευρωπαϊκή σημειογραφία), κατά το πρότυπο των πρώτων μουσικών περιοδικών της Δυτικής Ευρώπης την τελευταία δεκαετία του 17^{ου} αιώνα. Κύριος στόχος των περιοδικών είναι να προμηθεύει με μουσικά κομμάτια τους φίλους της μουσικής, τα μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύματα και τις φιλαρμονικές εταιρείες των οποίων ο αριθμός αυξάνει στην Αθήνα στις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα. ενώ οι μουσικές εκδόσεις είναι ακόμη σπάνιες και ακριβές. Τόσο η επιλογή των κομματιών που δημοσιεύονται όσο και το περιεχόμενο των κειμένων, αλλά και τα ονόματα των κύριων συντελεστών και συνεργατών, κατοπτρίζουν τον μουσικό πολιτισμό που μεταφέρεται στην Αθήνα από μουσικούς των Επτανήσων, μετά την ένωση με την Ελλάδα (1864), και χαρακτηρίζεται από τη λαϊκή του απήγηση, την απουσία διάκρισης μεταξύ «σοβαρής» και «ελαφράς» τέχνης και από την κυριαρχία της εύληπτης μελωδίας. Κύριος συντάκτης, σε όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας, είναι ο Γεώργιος Λαμπελέτ, αδελφός του Ναπολέοντα, που υπογράφει και ως «Γωρτζής» ή και «Γς.». Γράφει επίσης συχνά ο τρίτος αδελφός, Λουδοβίκος Λαμπελέτ, που υπογράφει και ως «Λ.Α...τ» ή και «Λ.Α.».

Στο μουσικό τμήμα δημοσιεύονται: τραγουδία από δημοφιλή κωμειδύλλα της εποχής γραμμένα από τον Δ. Κόκκο, τον Δ. Ρόδιο, τον Ι. Καίσαρη κ.ά.· ανεξάρτητα τραγουδία με συνοδεία πιάνου (σε στίχους Γ. *Δροσίνη, Ι. Πολέμη, Γ. Λαμπελέτ κ.ά.) των Λ. Σπινέλλη, Δ. Ροδίου, Σπ. Σαμάρα, Ν. Λαμπελέτ, Λ. Καμηλιέρη, Εδ. Λαμπελέτ, Σ. Ξύνδα, Δ. Λαυράγκα, Γ. Αξιώτη και Αλ. Κατακουζηνού· χοροί σαλονιού για πιάνο του Εδ. Λαμπελέτ, του Ι. Καίσαρη, του Δ. Φώτη· εμβατήρια του Ν. Λαμπελέτ και του Σπ. Καίσαρη· αποσπάσματα από έργα που παρου-

οιάστηκαν σε συναυλίες των Ολυμπιακών Αγώνων (1896), όπως την *Φλόρα Μιράμπιλις* του Σπ. Σαμάρα, το *Πεντάθλον* του Δ. Λαυράγκα και το *Παναθηναϊκόν Εμβατήριον* του Ι. Καίσαρη.

Πληροφορίες για τη μουσική που δημοσιεύεται σε κάθε τεύχος δίδονται στην τακτική στήλη «Η Μουσική μας», στις σελίδες εξώφυλλων. Στο τμήμα αυτό κυριαρχούν ειδήσεις, περιγραφές και κριτικές συναυλιών και άλλων δραστηριοτήτων των μουσικών ιδρυμάτων, κυρίως της Αθήνας και της Κέρκυρας, που παρουσιάζονται σε ανεξάρτητα άρθρα και στις τακτικές στήλες «Ειδήσεις του Μηνός» και «Κερκυραϊκά» (υπογράφει ο Μιχαήλ Λάνδος).

Ιδιαίτερα προβάλλονται ο «Όμιλος Φιλομούσων» της Αθήνας και ο διευθυντής του Ριχάρδος Βονιτσιόλης (Ricardo Bonicicoli) καθώς και η Νέα Φιλαρμονική Εταιρεία «Μάντζαρος» της Κέρκυρας. Στο διπλό τεύχος (περ. Β', έτ. Γ', αρ. τχ. 2-3) Φεβρουαρίου / Μαρτίου 1896 υπάρχει ευρεία κάλυψη των μουσικών εκδηλώσεων στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Δημοσιεύονται επίσης υποθέσεις λιμπρέτων από ιταλικές όπερες, καθώς και της όπερας του Σπ. Σαμάρα *Η Μάρτυς*.

Από το πρώτο τεύχος της περ. Β' αναγράφονται στο εξώφυλλο ως συνεργάτες οι «δεσποινίδες» Έλλη και Ερμηνεία Βλαχάκη και οι «κ.κ.» Α. Ανάργυρος, Ι. Καίσαρης, Σπ. Καίσαρης, Λ. Καμηλιέρης, Π. Καρρέρ, Δ. Λαυράγκα, Ν. Λαμπελέτ, Δ. Ρόδιος, Σπ. Σαμάρας και Λ. Σπινέλλη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΜΜΒΕΑΒ/ΣΦΜ.

KATHI ROMANOY

Μουσική Ζωή

Μηνιαίον Μουσικόν Περιοδικόν, Αθήνα, Οκτ. 1930 - Οκτ. 1931, αρ. τχ. 1-24. Εκδότης-διευθυντής: Κωνσταντίνος Οικονόμου και Σταύρος Προκοπίου (αρ. τχ. Β' 1). Εφορευτική Επιτροπή: Μ. Καλομοίρης, Δ. Μητρόπουλος, Μ. Βάρβογλης (αρ. τχ. 9 κ.ε.). Μηνιαίο, είκοσι τεσσάρων σελίδων, δίστηλο, διαστάσεων 21x28 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Τυπογραφείο: «Πυρσού».

Προσανατολισμένη κατά κύριο λόγο προς την έντεχνη (ευρωπαϊκή) μουσική, δηλώνει πως έχει σκοπό να παρουσιάσει στο ελληνικό κοινό: «α') τα έργα των Ελλήνων συνθετών, β') τα συστήματα και τις μεθόδους διδασκαλίας των Ελλήνων και Ευρωπαϊών μουσικών παιδαγωγών (οργάνων άσματος και θεωρίας), γ') τας ιδέας, "θέσεις" και αισθητικές απόψεις των Ελλήνων και Ευρωπαϊών μουσικών επιστημόνων, των μουσικών λογοτεχνών και των συνθετών, δ') την

εξέλιξη της ευρωπαϊκής μουσικής, ε') την παγκόσμια μουσική κίνηση. στ') την ελληνική μουσική (αρχαία, βυζαντινή και δημόσια) και ζ') την σοβιετική. τελειώνει αντικειμενική κριτική των συναυλιών, μελοδράματος, οπερέτας, γραμμωφώνου, ραδιοφώνου και μουσικών βιβλίων».

Οι προγραμματικές δηλώσεις του περιοδικού φέρνουν την επιδίωξη του να κινηθεί σε ένα επίπεδο σοβαρών και επιστημονικών δημοσιεύσεων, κυρίως επί θεμάτων της έντεχνης ευρωπαϊκής και ελληνικής δημιουργίας και μουσικής ζωής. Έτσι δημοσιεύει σε σταθερή βάση μελέτες και άρθρα όπου παρουσιάζονται σύγχρονοι συνθέτες και σύγχρονα μουσικά ρεύματα, μουσικές ανταποκρίσεις από τη Βιέννη και το Βερολίνο, παρτιτούρες με έργα ελλήνων συνθετών, άρθρα επιστημονικά για τη φυσιολογία της ανθρώπινης φωνής, την κατασκευή του πιάνου, τον τρόπο λειτουργίας του ραδιοφώνου, ελαφρά και ευχάριστα κείμενα με θέμα τη ζωή των μεγάλων ευρωπαίων συνθετών και μεταφράσεις αποσπασμάτων από την αλληλογραφία ή άλλα κείμενά τους.

Φέρει έντονα την προσωπική σφραγίδα του διευθυντή του, Κωνσταντίνου Οικονόμου (μουσικολόγου, δρ. Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου της Βιέννης), ο οποίος δημοσιεύει μεγάλο αριθμό κειμένων—τόσο ευπρόγραφων όσο και ανυπόγραφων. Συνεργάτες του υπήρξαν μερικά από τα πιο διακεκριμένα πρόσωπα της ελληνικής μουσικής ζωής, όπως ο Μανώλης Καλομοίρης, ο Νίκος Σκαλκώτας, ο Κωστής Νικολάου, ο Σταύρος Προκοπίου, η Σοφία Σπανοδή, ο Γεώργιος Λαμπελέτ και ο Κωνσταντίνος Ψάχος.

Καθοριστικές σημασίες για τη φυσιολογία του υπήρξε η επιδίωξη του Οικονόμου να προβάλλει την επιστήμη της μουσικολογίας και την επιστημονική μεθοδολογία. Το άρθρο του «Η μουσική ως επιστήμη» (αρ. τχ. 2) είναι—αν όχι το πρώτο—ένα από τα πρώτα ελληνικά άρθρα για τον ορισμό, το περιεχόμενο, τους κλάδους και τη μεθοδολογία της μουσικολογίας, και βασίζεται στο σύστημα του Γκούντο Άντλερ και σε αυτό του Ρόμπερτ Λαχ. Σε όλα τα κείμενά του επιδιώκει να εισάγει την «αναλυτική κριτική μέθοδο εργασίας» στη σκέψη των αναγνωστών, αναπτύσσοντας τεκμηριωμένες θέσεις και συμπεράσματα και ανασκεύοντας απόψεις—ακόμα και συνεργατών του περιοδικού— που θεωρούσε αναίρετες και αστήρικτες. Με το ίδιο πνεύμα, το περιοδικό κρατά μια στάση κριτική αλλά και ήπια απέναντι σε πρόσωπα και πράγματα της αθηναϊκής μουσικής ζωής, αποφεύγοντας την προσωπική σε πρόσωπα και τη συμμετοχή σε προσωπικές διαμάχες.

Ως προς την ελληνική μουσική δημιουργία, δημοσιεύει δύο άρθρα του Καλομοίρη. Στο πρώτο, ο συνθέτης τονίζει ότι «η Βυζαντινή Ύμνωδία είναι και πρέπει να είναι για την ελληνική και την όλη βαλκανική μουσική ό,τι υπήρξε το Γρηγοριανό και αργότερα το προτεταντικό Χοράλι για την εξέλιξη της ευρωπαϊκής μουσικής» (αρ. τχ. 1). Αρνείται να περικλείσει την έννοια της ελληνικής μουσικής σε μια απλή εναρμόνιση δημοτικών τραγουδιών και γράφει πως ο Έλληνας μουσουργός πρέπει ν' αφομοιώσει μέσα στην ψυχή του όλο το μουσικό λαογραφικό υλικό και να προσπαθήσει να δημιουργήσει κάτι ατομικά δικό του υποδεικνύοντας τις εθνικές σχολές της Ρωσίας, της Σκανδιναβίας και της Ισπανίας ως πρότυπο (αρ. τχ. II, Β' 1). Στο τχ. 8, ζητά από την πολιτεία να προβάλλει το έργο των ελλήνων συνθετών μέσω της ορχήστρας του Ωδείου Αθηνών και με την ίδρυση κρατικού μελοδράματος.

Εντυπωσιακή είναι η υποστήριξη που πρόσφερε στον νεοεμφανιζόμενο συνθέτη Νίκο Σκαλκώτα, σε μια περίοδο κατά την οποία το αθηναϊκό κοινό και οι περισσότεροι μουσικοκριτικοί αντιμετώπιζαν επιθετικά τις μοντέρνες τεχνοτροπίες συνθέσεώς του. Δημοσιεύονται συχνά επαινετικά σχόλια για την αξία του και φιλοξενείται μια έντονη διαμαρτυρία του για

❖ ΜΟΥΣΙΚΗ ΖΩΗ ❖
ΜΗΝΙΑΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ

<p>ΕΤΟΣ Δ. — ΤΕΥΧΟΣ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1990 12 ΣΕΛΙΔΕΣ ΕΚΔΟΣΗ ΕΠΕΛΕΥΣΤΕΡΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΦΑΙ</p>	<p>ΟΡΘΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΩΝ Τεύχος εκδόθηκε (Τεύχ. 12...) Aug. 90 Τεύχος (Τεύχ. 12...) 1990 σε ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ</p>	<p>ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ KONST. A. OIKONOMOU Μουσική Φιλοσοφία Δρ. του Πανεπιστημίου της Βιέννης</p>
--	--	---

ΙΣΤΟΡΙΑ, ΤΕΧΝΗ, ΠΑΡΑΧΑΡΜΑΤΙΣΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

(ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΩΝ ΤΕΥΧΟΣ)

«Η δημοσίευση μιας από τις άριστες δουλειές είναι μια από τις άριστες. Μια από τις άριστες, αν είναι, της εποχής μας είναι η δημοσίευση μιας από τις άριστες μουσικές μελέτες.»

A. Τσατσάλη

«Ο Κωνσταντίνος Οικονόμου είναι ο άνθρωπος που καθιέρωσε την έρευνα στην ελληνική μουσική. Από τις έρευνες του Οικονόμου, οι μελέτες του Μανώλη Καλομοίρη, οι μελέτες του Νίκου Σκαλκώτα, οι μελέτες του Κωστή Νικολάου, οι μελέτες του Σταύρου Προκοπίου, οι μελέτες της Σοφίας Σπανοδής, οι μελέτες του Γεώργιου Λαμπελέτ και οι μελέτες του Κωνσταντίνου Ψάχου είναι οι μελέτες που καθιέρωσαν την έρευνα στην ελληνική μουσική.»

«Η μουσική είναι η πρώτη επιστημονική μέθοδος για να ερευνηθεί η μουσική και να ερευνηθεί η μουσική. Η μουσική είναι η πρώτη επιστημονική μέθοδος για να ερευνηθεί η μουσική και να ερευνηθεί η μουσική.»

«Αν και η μουσική είναι η πρώτη επιστημονική μέθοδος για να ερευνηθεί η μουσική και να ερευνηθεί η μουσική, η μουσική είναι η πρώτη επιστημονική μέθοδος για να ερευνηθεί η μουσική και να ερευνηθεί η μουσική.»

B. Τσατσάλη

«Μεγαλόθυμος είναι ο Κωνσταντίνος Οικονόμου, ο οποίος είναι ο άνθρωπος που καθιέρωσε την έρευνα στην ελληνική μουσική. Από τις έρευνες του Οικονόμου, οι μελέτες του Μανώλη Καλομοίρη, οι μελέτες του Νίκου Σκαλκώτα, οι μελέτες του Κωστή Νικολάου, οι μελέτες του Σταύρου Προκοπίου, οι μελέτες της Σοφίας Σπανοδής, οι μελέτες του Γεώργιου Λαμπελέτ και οι μελέτες του Κωνσταντίνου Ψάχου είναι οι μελέτες που καθιέρωσαν την έρευνα στην ελληνική μουσική.»

την κατάσταση της μουσικοκριτικής στην Ελλάδα (αρ. τχ. 6). Επιπλέον, ο συνθέτης έστειλε τακτικές ανταποκρίσεις από το Βερολίνο (αρ. τχ. 5-10). Δημοσιεύτηκαν επίσης 10 παρτιτούρες έργων ελληνών συνθετών: των Μ. Βάρβογλη, Μ. Καλομοίρη, Αλ. Κόντη, Ν. Λάβδα, Δ. Λαυράγκα, Στ. Προκοπίου, Ν. Σκαλκώτα και Γ. Σκλάβου.

Στην αρθρογραφία του περιλαμβάνονται επίσης κείμενα για τα προγράμματα σπουδών στα ωδεία, ενώ προτείνεται η ίδρυση μουσικού τμήματος στην Εθνική Βιβλιοθήκη και επικρίνεται η ανυπαρξία μουσικής πολιτικής του υπουργείου, ζητώντας τον διορισμό ειδικού μουσικού συμβούλου. Επίσης δεν λείπουν κείμενα σχετικά με την παραδοσιακή ελληνική μουσική, όπως: «Η μουσική και η απαγγελία στην αρχαία τραγωδία» του Γ. Λαμπελέτ (αρ. τχ. 2), «Περί των διατονικών διαστημάτων της Ελληνικής Εκκλησιαστικής Μουσικής» του Κ. Μαλτέζου (αρ. τχ. 4), «Το Νεοελληνικόν Λαϊκόν Ἄσμα» του Κ. Οικονόμου (αρ. τχ. 1, 2, 4, 7-12), «Ιστορία, Τέχνη, Παρασηματική και Παράδοσις της Βυζαντινῆς μουσικῆς» (αρ. τχ. 2), «Το δημώδες ἄσμα εν Ζακύνθω» (αρ. τχ. 6), «Το Βυζαντινόν δημώδες ἄσμα» (αρ. τχ. 9) του Κ. Ψάχου, καθώς και το δοκίμιο «Η χαρά της τέχνης» του Κ. *Παλαμά (αρ. τχ. 4).

Η βραχύδια αυτή έκδοση είναι τόσο πρωτόγνωρα περιεκτική σε επιστημονική ενημερότητα και προβληματισμό για τα τότε ελληνικά δεδομένα, και τόσο πλούσια σε συνεργασίες σημαντικών μουσικών προσωπικοτήτων, ώστε να κατέχει αξιολόγητη θέση ανάμεσα στα ελληνικά μουσικά περιοδικά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (περ. Α', αρ. τχ. 1-12), ΑΠΘ, ΕΒΕ (περ. Α', αρ. τχ. 1-12), Ιδιωτική συλλογή Λάκης Παπαστάθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 291-297.

ΧΡΥΣΗ ΠΑΡΠΑΡΑ

Μουσική Κίνησης

Δεκαπενθήμερο περιοδικό, Αθήνα, Μάιος 1949 - Ιούλι 1956, αρ. τχ. 1-93, Εκδότης: «Μουσική και Εκδοτική Εταιρεία Α.Ε.», Διευθυντής: Π. Κοσιρίδης, Συντάσσεται από επιτροπή, Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαίο περιοδικό* (αρ. τχ. 25 κ.ε.), *Δεκαπενθήμερο* (αρ. τχ. 1-24) / *Μηνιαίο* (αρ. τχ. 25-93), δεκαεπτά σελίδων (αρχικά), δίστιχο, διαστάσεων 27x20 εκ. Τιμή φύλλου: 2500 δρχ. (αρχικά) / 3500 δρχ. (από το τχ. 25), 3,50 δρχ. (από το τχ. 70). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 50000 δρχ., εξωτερικού 80000 (αρχικά), Τυπογραφείο: Παντατοσάκη - Φραγκάκη.

Μουσικό περιοδικό στο οποίο η πλειονότητα των θεμάτων σχετίζεται με την έντεχνη μουσική. Εντός του αναφέρονται ως συνήδη περιεχόμενα τα εξής: «Μουσικά, Θεατρικά, Κινηματογραφικά θέματα - Κινήσις των Ωδείων Αθηνών, Επαρχιών και του Εξωτερικού - Συναυλίας Αθηνών, Επαρχιών κλπ. - Μουσικά Μαθήματα κλπ.». Στους στόχους του δεν είναι η άσκηση μουσικοκριτικής αλλά κυρίως η παρουσίαση της μουσικής κίνησης της εποχής. Στο αναγνωστικό του κοινό επιθυμεί να συμπεριλάβει τον απλό φιλόμουσο, 'Ίσως γι' αυτόν το λόγο ελάχιστα άρθρα έχουν τον χαρακτηρισμό μελέτης και ακόμη λιγότερα προϋποθέτουν μουσικές σπουδές για την κατανόησή τους. Αποτελεί τμήμα της «Μουσικής και Εκδοτικής Εταιρείας Α.Ε.», όπως και το Ελληνικό Ωδείο, πράγμα το οποίο εξηγεί την εκτενή αναφορά στη συναυλιακή κίνηση του συγκεκριμένου ωδείου τόσο στην Αθήνα όσο και στην επαρχία.

Αρκετά μεγάλο ποσοστό των άρθρων ασχολείται με τη δυτική μουσική. Πολλά από αυτά τα κείμενα είναι μεταφρασμένα από τον ξενόγλωσσο τύπο και τη βιβλιογραφία. Συχνά αφορούν βιογραφίες συνθετών ή μεγάλων ερμηνευτών, απομνημονεύματα ή αλληλογραφία τους. Επίσης παρουσιάζονται συμβουλές μεγάλων καλλιτεχνών σχετικά με τον τρόπο μελέτης και την άρτια ερμηνεία. Υπάρχουν αφιερώματα σε μουσικά όργανα, όπως το πιάνο, το βιολί, η κιθάρα, όπου παρουσιάζεται η εξέλιξη του οργάνου, το ρεπερτόριο και οι μεγάλοι ερμηνευτές του. Άλλο σημαντικό τμήμα της ύλης ασχολείται με την εθνική μουσική διαφόρων χωρών, όπως της Γαλλίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Ιταλίας, της Τσεχίας. Χαρακτηριστικά για το ύφος του είναι τα ανέκδοτα που αφορούν στη ζωή ή στα λεγόμενα μεγάλων μουσικών. Λίγα άρθρα αναφέρονται στη μουσική εκπαίδευση του εξωτερικού και στην ξενόγλωσση μουσική βιβλιογραφία. Υπάρχουν επίσης κείμενα που παρουσιάζουν κεφάλαια της ιστορίας της μουσικής και άλλα που ασχολούνται με τη μουσική ανάλυση. Συχνά, άρθρα πραγματεύονται έννοιες όπως «μουσική δοματίου», «λίηνη», «κουαρτέτο εγχόρδων», «συμφωνικό ποίημα», «χορωδιακό τραγούδι», «μονοφωνική και πολυφωνική μουσική», «δωδεκάτονο» κ.ά. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη φωνητική μουσική μέσα από στήλες για τους σημαντικούς τραγουδιστές, το ρεπερτόριο, την αντιμετώπιση από το κοινό. Εκτενείς είναι οι αναφορές στο ιταλικό μελόδραμα.

Η ελληνική μουσική δημιουργία παρουσιάζεται κυρίως μέσα από αφιερώματα σε διάφορους Έλληνες συνθέτες. Η ιστορία του ελληνικού μελο-

δράματος κατέχει εξέχουσα θέση αφού δίνεται εκτενώς σε δεκαπέντε τείχη από τον Αντ. Χατζηπαποστόλου. Επίσης, υπάρχουν άρθρα με θέμα την ελληνική οπερέτα και την επιθεώρηση. Κείμενα για το αρχαίο ελληνικό πνεύμα και ιδιαίτερα την αρχαία ελληνική μουσική περιλαμβάνονται σχετικά συχνά στη θεματολογία του. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί το άρθρο της Αλεξάνδρας Λαλαούνη με τίτλο «Η μουσική στην αρχαία τραγωδία», καθώς και του Σπ. Σκιαδαρήση, «Η μουσική αισθητική και ηθική των αρχαίων Ελλήνων».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κείμενα που πραγματεύονται το φλέγον ζήτημα της εποχής: το λαϊκό τραγούδι. Εμφανίζεται έντονη η ανησυχία μπροστά στην πιθανή εξαφάνιση του δημοτικού τραγουδιού και στην εξάπλωση του ρεμπέτικου. Εκφράζονται ακραίες απόψεις που προτείνουν ακόμη και νομοθετικές ρυθμίσεις προκειμένου να καταπολεμηθεί το ρεμπέτικο τραγούδι για το οποίο χρησιμοποιούνται λέξεις όπως «εκφυλισμός» και «ανοησία» σε άρθρα του Ιάκ. Χαλιάσα και του Γ. Υφαντίδη. Με αντίθετο ύφος ο Δ. Πατράς διατυπώνει σε άρθρο του την άποψη ότι η κακή μουσική αντιμετωπίζεται από την καλή μουσική και όχι από νόμους. Πάντως, μέσα από τις αντιφατικές γνώμες που παρουσιάζει οδηγεί τον αναγνώστη στο συμπέρασμα ότι αποτελούσε βήμα ελεύθερης έκφρασης της εποχής.

Λίγα είναι τα άρθρα που αναφέρονται στη μουσική εκπαίδευση των Ελλήνων, όπως αυτό του Π. Βρετού με τίτλο «Η μουσική διαπαιδαγώγηση του παιδιού στο σχολείο» που εκτείνεται σε αρκετά τεύχη και δίνει κυρίως οδηγίες για τη διδασκαλία της μουσικής στο δημόσιο σχολείο, καθώς και αυτό του Αλ. Καζαντζή, «Το έργο των Ωδιδίων», που αναφέρεται στον τρόπο λειτουργίας στον οποίο πρέπει να στοχεύσουν τα ωδεία. Συχνά στα περιεχόμενα περιλαμβάνονται γενικότεροι προβληματισμοί γύρω από το στυλ, την ερμηνεία, το μουσικόφιλιο κοινό, τη θέση της έντεχνης μουσικής στην εποχή, τη μουσικοκριτική στην Ελλάδα, τη μουσική έμπνευση, τη σύγχρονη μουσική, το μέλλον της όπερας κ.ά. Επίσης, πολλές φορές συναντώνται κινηματογραφικά νέα καθώς και άρθρα που αναφέρονται στο θέατρο και στον χορό είτε σε συνάρ-

τηση με τη μουσική είτε αυτοτελώς. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι σε εξαιρετικά μικρό αριθμό κειμένων υπάρχει αναφορά στη διζαντινή μουσική.

Από τις μακροβιότερες στήλες είναι το «Μουσικό Ημερολόγιο» όπου για κάθε μέρα του μήνα υπάρχει αναφορά σε μουσικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στο παρελθόν την αντίστοιχη ημερομηνία. Σε κάθε τεύχος παρουσιάζεται η μουσική κίνηση του εσωτερικού όπου συχνά τονίζεται η καλλιτεχνική δράση του Ελληνικού Ωδείου τόσο στην Αθήνα όσο και στην επαρχία. Ιδιαίτερα συχνά είναι και τα αφιερώματα στη μουσική ζωή του εξωτερικού με έμφαση στη δράση των ελλήνων καλλιτεχνών. Επίσης δημοσιεύονται πάντα τα αποτελέσματα των πτυχιακών και διπλωματικών εξετάσεων των τριών ωδείων: Αθηνών, Ελληνικού και Εθνικού. Τέλος, στις περιπτώσεις καλλιτεχνικού πένθους, ελληνικού ή διεθνούς, η αναφορά στους εκλιπόντες είναι συνήθως εκτενής αποτελώντας έτσι πηγή άντλησης σημαντικών πληροφοριών.

Συνεργάτες του υπήρξαν οι Αντ. Ευαγγελάτος, Μ. Βάρβογλης, Σπ. Σκιαδαρέσης, Γ. Σκλάβος, Θ. Σακελλαρίδης, Ι. Ψαροΐδας, Γ. Σιδέρης, Θ. Συναδινός, Π. Κατσέλης, Αντ. Χατζηαποστόλου, Π. Βρετός, Γ. Λαζαρίδης, Ισμήνη Ιππολύτου, Γ. Γεωργιάδης, Θ. Χατζηθεοδώρου, Σ. Μιχαηλίδης, Αλ. Καζαντζής, Δ. Μοναστηριώτης, Ανδρ. Νομικός, Σ. Καραντινός, Τ. Νικοκάβουρας, Μ. Κουτούγκος, Κ. Τριανταφύλλου, Χ. Χαλικιάς, Σ. Γρηγοριάδης, Μ. Σκουλούδης, Γ. Μολφέτας, Γ. Πλούτης, Γ. Ζερβουδάκης, Σοφία Σπανούδη, Αλεξάνδρα Λαλαούνη, Ιωάννα *Μπουκουβάλα-Αναγνώστου, Ιάκ. Χαλιώσας, Γ. Υφαντίδης, Δ. Γιατράς, Θ. Μπούρλος, Σ. Βασιλειάδης, Ζ. Φραντζή, Ν. Γαβριήλ, Αλ. Thiņneysen, Χ. Εκμεκτσόγλου, Κ. Σφακιανάκης, Ν. Σαντορινάιος, Γ. Τουρνάσσην, Μαργαρίτα Δαλιμάτη, Δ. Μιλανάκης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΜΜΒΕΛΒ/ΣΦΜ (ελλ. σ.).

ΔΗΜΗΤΡΑ ΜΑΝΤΖΟΥΡΑΤΟΥ

Μουσούρης, Γεράσιμος του Κωνσταντίνου

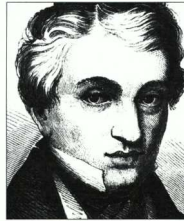
(Λακύδρα Κεφαλληνίας, 1848-1903). Νομικός, λόγιος, δημοσιογράφος, Δημοκρατικών αρχών, συνδέθηκε στην Κεφαλληνία με τον κύκλο των «αληθών ριζοσπαστών», τις ιδέες των οποίων υποστήριξε με το δημοσιογραφικό του έργο αλλά και ως βουλευτής (τρεις φορές βουλευτής Κραναίας).

Φίλος του Παναγιώτη *Πανά και συνεργάτης του στην εφ. *Εξέγερσις, όπου έγραψε άρθρα υπέρ της καθολικής ψήφου, υπήρξε, επίσης, θερμός υποστηρικτής του Ρόκκου Χοϊδά. Εξέδωσε στο Αργοστόλι την εβδομαδιαία πολιτική εφ. *Φίλος του Λαού* (1875-1876), κυρίως για να υποστηρίξει και να προβάλλει τις απόψεις του Χοϊδά. Κατά τον Α.-Δ. Δεμπόνο εξέδωσε ακόμη την εβδομαδιαία εφ. *Ανεξάρτητος* (Αργοστόλι, 1879-1880), για να υποστηρίξει τον εαυτόν του και τον Ρ. Χοϊδά στις εκλογές του 1879. Διετέλεσε, ακόμη, πρόεδρος του Φιλολογικού Συλλόγου Βύρων, στο περιοδικό του οποίου έγραψε «Περί του εν Κεφαλληνία ριζοσπαστισμού». Μετέφρασε: Β. Ουγκό (*Βουκ Ζαργάλ*, Κεφαλληνία 1873) και J. Barni (*Δημοκρατικόν εγκυφιδιον*, Κεφαλληνία 1875).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ηλ. Τσιτσέλης, *Κεφαλληνικά Σύμμικτα*, τ. Α΄, Αθήνα, εκδ. Π. Λεωνή, 1904, σ. 862· Άγγελο-Διονύσης Δεμπόνος, *Ρόκκος Χοϊδάς, ο επίγονος των ριζοσπαστών*, Αργοστόλι 1984.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Μουστοζύδης, Ανδρέας

(Κέρκυρα, 1785-1860). Ιστορικός, αρχαιολόγος, φιλόλογος πολιτικός, εκδότης, Ίονος εύπορης και αριστοκρατικής οικογένειας της Κέρκυρας, έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του στο νησί του, για να σπουδάσει στη συνέχεια νομικά στην Πάντοβα (1800-1805). Το 1806 διορίστηκε ιστοριογράφος της Επτανήσου. Μετά την επιστροφή του στην Κέρκυρα δίδαξε στη Σχολή της Τενέδου λατινικά, ιταλικά και φιλολογία, και επιδόθηκε στη μελέτη αρχαίων επιγραφών. Στο διάστημα 1807-1829 έζησε στην Ιταλία, όπου συγκέντρωσε αρχαιολογικό υλικό σχετικό με την ιστορία της Κέρκυρας, ασχολήθηκε με ιστοριοδιφικές μελέτες και μελέτησε την κλασική γραμματεία. Υπήρξε από τους ιδρυτές της ιστορικής σχολής της Επτανήσου, στενός συνεργάτης του φίλου και συμπατριώτη του Ι. Καποδίστρια.

Βασικός στόχος του υπήρξε η κατάδειξη της αδιάπτωτης διαχρονικής ενότητας του ελληνισμού, γεγονός που τον ώθησε να ασχοληθεί τόσο με τη μετάφραση, τον σχολιασμό και την έκδοση κειμένων αρχαίων ελληνικών συγγραφέων, όσο με τη δημοσίευση μελετών για το μεσαιωνικό και τον νεότερο ελληνισμό, για σπουδαιές εκκλησιαστικές προσωπικότητες κ.ά. Εργάστηκε για την ανάδειξη του ελληνικού Αγώνα της Ανεξαρτησίας στην Ευρώπη, είναι από τους σκαπανείς της Μεγάλης Ιδέας και από τους οργανωτές του νεότερου ελληνικού κράτους.

Το 1829 πήγε στην Αίγινα, όπου ο Καποδίστριας του ανέθεσε την εδραίωση της παιδείας, την οργάνωση αρχαιολογικού μουσείου και την ευθύνη της Εφορείας της Εθνικής Τυπογραφίας και του Ορφανοτροφείου της Αίγινας. Το 1832, και αφού είχε προηγηθεί η δολοφονία του Κυβερνήτη, επέστρεψε στην Κέρκυρα. Χρημάτισε βουλευτής στο Ίονο Κοινοβούλιο και «άρχων της παιδείας» (1834-1835), οπότε του δόθηκε η ευκαιρία της προβολής της ελληνικής γλώσσας στην επτανησιακή παιδεία. Οι θέσεις του κατά της αγγλικής Προστασίας, που συντέλεσαν στη συνειδητοποίηση του αγώνα για την ένωση της Επτανήσου, προκάλεσαν τη δυσμενεία των Άγγλων προς το πρόσωπό του. Με τη μερίδα των Μεταρρυθμιστών εκλέχθηκε βουλευτής στην Ίονο Βουλή (1850-1851). Ίδρυσε την Εταιρεία των Φιλομαδών (1845), διετέλεσε πρόεδρος της Φιλαρμονικής Εταιρείας Κεραύρας (1842).

Έργα του: *Notizie per servire alla storia corcirese dei tempi eroici fino al secolo XII. Illustrazioni corciresi. Le nove Muse di Erodoto*, ο λόγος του Ισοκράτη *Περί Αντιδόσεως* (που ο ίδιος ανακάλυψε και εξέδωσε το λανθάνον τμήμα του έργου αυτού), *Delle cose corciresi* (Κερκυραϊκές υποθέσεις), ο πατριωτικός *Ύμνος εις τους Έλληνες* (1821, στην ιταλική), την *Έκθεση των γεγονότων που προηγήθηκαν και ακολούθησαν την παραχώρηση της Πάρου*, την *Περιληψη των επιχειρήσεων του ελληνικού στόλου κατά την επανάσταση του 1821 και 1822* (αντιαγγλικό κείμενο πολιτικής σημασίας, γραμμένο στη γαλλική), το μεγάλης σημασίας για το γλωσσικό ζήτημα μελέτημα *Considerazioni sulla presenta lingua dei Greci* κ.ά.

Για τη φιλολογική δεινότητά του τιμήθηκε με τη φιλία πολλών επώνυμων ανθρώπων της εποχής του (Φόσκολος, Κοράης, Μαντζόνι, Μόντι, μαζί με τον οποίο μετέφρασαν την *Ιλιάδα*, Λεοπάρντι, Βύρων, Φαμπρόνι, Ισαβέλλα Θεοτόκη Albrizzi, Θωμαζιάος κ.ά.) και με την εκλογή του σε ακαδημίες και επιστημονικές εταιρείες (Ακαδημία Φλωρεντίας, Αρχαιολογική Εταιρεία Φλωρεντίας, Istituto di Corrispondenza Archeologica της Ρώμης, Ακαδημία Επιστημών του Μονάχου).

Πολύμορφη και πολυμερής φύση ο Μουστοξίδης, ασχολήθηκε επιτυχώς και με τον Ύπνο, η παρουσία του οποίου υπήρξε καταλυτική για την τύχη της Επτανήσου μετά την καδίερωση της ελευθεροτυπίας (1848). Συγκεκριμένα, συνεργάστηκε στο ιταλικό περιοδικό έντυπο *Poligrafo* (Πολυγράφος). Από τους πρωτοπόρους της δημοσιογραφίας, το 1829 φρόντισε για την έκδοση στη γαλλική προς ενημέρωση των ξένων της πρώτης επίσημης ελληνικής εφ. *Le *Courier de la Grèce* (1829-1831), ενώ το 1831 ίδρυσε τη φιλολογικού-αρχαιολογικού ενδιαφέροντος εφ. *Η *Αιγυψία* και από το 1843 έως το 1853 εξέδωσε τον περίφημο **Ελληνομνημόνα* ή *Σύμματα Ελληνικά*, επιστημονικό περιοδικό σύγγραμμα που περιείχε δικές του φιλολογικές και ιστορικές μελέτες, καθώς και την εφ. *Φιλαλήθης* (1851 κ.ε.). Συμμετείχε στην έκδοση των κερκυραϊκών εντύπων *Gazzeta Urbana* (1802-1803), καθώς και της δίγλωσσας εφ. **Παρίς* (1849-1852) από κοινού με τον Ανδρέα Κάλβο και τον φιλόσοφο Πέτρο *Βράιλα-Αρμένη. Ακόμη είχε εργαστεί ως συντάκτης του πρώτου επτανησιακού περιοδικού με τίτλο **Ίσνιος Ανθολογία* (1834-1835).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Μουστοξίδης, *Ανδρέας Μουστοξίδης (βίος και έργα)*, Αθήνα 1963· *Ιστορικά ασημειωμένα και Επιτηρήσεις* υπό Π. Χιώτου, τ. 7 (νέα έκδοση συμπληρωμένη), Αθήνα 1981, σ. 147-148· Ε. Μανής, *Ανδρέας Μουστοξίδης 1785-1860. Ο επιστήμων, ο πολιτικός, ο εθνικός αγωνιστής*, Αθήνα 1960.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΡΡΙΝΟΣ

Μπακάλης, Ιωάννης (Γιάννης)

(Καστοριά, 1902-1956). Συγγραφέας, ποιητής, λαογράφος, μουσικός, δημοσιογράφος. Μετά την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο Καστοριάς και τη στρατιωτική του θητεία, φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και διορίστηκε δικηγόρος στο πρωτοδικείο Καστοριάς το 1926.

Το συγγραφικό του ταλέντο φάνηκε ήδη από τα γυμνασιακά του χρόνια. Μαθήτευσε στη δημοσιογραφία πλάι στον Θωμά *Βαλαλά, συμμετέχοντας από νωρίς στη θρυλική **Καστορία* του με ποιήματα, μικρά διηγήματα και μελέτες, και παράλληλα για ένα διάστημα ως στοιχειοθέτης. Αργότερα, την περίοδο 1929-1931, ανταγωνίστηκε επάξια τον δάσκαλό του ως διευθυντής της αντίπαλης εφ. **Δυτική Μακεδονία*, της οποίας η ιδιαίτερα φροντισμένη έκδοση, παρά την πολιτική πόλωση που προκάλεσε, συνέτεινε σε μια χρυσή εποχή της δημοσιογραφίας στην Καστοριά, αζεπέραστη έκτοτε. Το 1935 εξέδωσε τη βραχύβια σατιρική εφ. *Το Τσίμπημα* και το 1937 την *Καναγκιουρία Καστοριά*, μικρό διβλίο με εξαιρετικής ποιότητας ποιήματα γραμμένα στο καστοριανό ιδίωμα, με συνοδευτικές επεξηγήσεις των πολυαριθμών ιδιοματικών λέξεων.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής διετέλεσε όμηρος των Ιταλών και τον Δεκέμβριο 1944 φυλακίστηκε από το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Το 1946, επαναλαμβάνοντας το προ II ετών εγχείρημά του, επανήλθε στο δημοσιογραφικό προσκήνιο με το «πολιτικό σατιρικό» *Τσίμπημα*, εξοκλήρου έμμετρο όσον αφορά τα πρώτα 7 φύλλα. Σύντομα (στο τχ. 13) το *Τσίμπημα* σοβάρεψε πλήρως και μετονομάστηκε σε **Ορεστιάς*. Στα φύλλα της *Ορεστιάδος*, πλάι στις πολιτικές και κοινωνικές ειδήσεις της ταραγμένης εμφυλιακής και μετεμφυλιακής περιόδου, παρέλασε πλήθος ιστορικών και λαογραφικών μελετών, καθιστώντας την, μαζί με τη *Δυτική Μακεδονία*, πολύτιμη δημοσιογραφική πηγή για την ιστορία της Καστοριάς. Την ίδια περίοδο ο Μπακάλης υπήρξε συντάκτης (για τα 23 από τα 30 συνολικά τεύχη που κυκλοφόρησαν) του μηνιαίου δελτίου της οργάνωσης Ελληνική Μέριμνα που εκδιδόταν στην Καστοριά με τίτλο *Μέριμνα*. Το 1951 εξέδωσε τον *Τουριστικό Οδηγό Καστοριάς*, που είναι διανθισμένος με πολλά ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία, και το 1954 την *Τουριστική Καστορία*.

Ο Μπακάλης υπήρξε ιδεολόγος δημοσιογράφος που προσπάθησε να εξυπηρετήσει με κάθε τρόπο το συμφέρον της αγαπημένης του γενέτειρας και να εξυψώσει το επίπεδο των κατοίκων της. Ο αιφνίδιος θάνατός του από καρδιακή προσβολή το 1956 σήμανε τη διακοπή της έκδοσης της *Ορεσιτιάδος*. Άφησε πίσω του σημαντικό αριθμό από ανέκδοτα ή απουσιαστικά δημοσιευμένα έργα σε μορφή χειρογράφων, ενώ αρκετά χειρόγραφα του με λαογραφικά θέματα της Καστοριάς κατατέθηκαν από τον ίδιο στο Λαογραφικό Αρχείο της Ακαδημίας Αθηνών.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ

Μπακλαβάς, Περικλής

(Πάνορμος, αρχές 20^{ου} αι. - Αθήνα, 1980). Δημοσιογράφος, εκδότης. Γόνος μικρασιατικής προσφυγικής οικογένειας που εγκαταστάθηκε αρχικά στη Θεσσαλονίκη και στη συνέχεια στην Καβάλα. Άρχισε να ασχολείται με τη δημοσιογραφία από τη νεαρή ηλικία του και εργάστηκε συγκεκριμένα ως νυχτερινός συντάκτης των εφ. *Καβάλα*, *Νέος Αιών* (1927-1928) και **Σημεία* (1929-1930) της Καβάλας. Από τις αρχές του 1931 ανέλαβε την αρχισυνταξία της δραμικής εφ. *Νέοι Καιροί*, αλλά, από τον Σεπτέμβριο της επόμενης χρονιάς επέστρεψε στον καθολικό Τύπο ως συντάκτης στις εφ. **Κήρυξ* (1931-1932) και **Ταχυδρόμος* (1932-1933).

Μετά από την πολύπλευρη αυτή δημοσιογραφική εμπειρία επιχείρησε τον Σεπτέμβριο 1933, μαζί με το Χ. Βραϊκίδη, το πρώτο εκδοτικό πείραμά του, με την έκδοση της καθημερινής εφ. *Πρωινά Νέα*. Μέσα από τις στήλες της υποστήριξε το θενιζελικό κίνημα του 1935 και καταδικάστηκε σε πενταετή φυλάκιση. Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας δέχτηκε προτάσεις –ως συγγενής του τότε υπουργού Δημοσίας Τάξεως Κ. Μανιαδάκη– για επανέκδοση των *Πρωινών Νέων*, με αντάλλαγμα την υποστήριξη του καθεστώτος. Αλλά αρνήθηκε και εργάστηκε ως επιβλέπων σε δημόσια έργα ορεινών κοινοτήτων της Καβάλας.

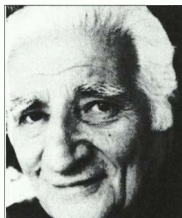
Στα πρώτα χρόνια της Κατοχής εκτοπίστηκε και τέθηκε υπό περιορισμό –μαζί με τον Χ. Βραϊκίδη– στον Παρθενώνα Χαλκιδικής (1941-1942). Μετά την Απελευθέρωση, υπήρξε για σύντομο χρονικό διάστημα υπεύθυνος σύνταξης της εφ. **Νίκη* (1945) του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) Καβάλας. Στη συνέχεια εξορίστηκε στη Σαμοθράκη και παρέμεινε εκεί έως το 1950. Με την επιστροφή του στην Καβάλα έγινε πρωτοεργάτης για την ίδρυση

της εκδοτικής εταιρείας «Καβάλα», η οποία εξέδωσε, τον Απρίλη 1952, την ανεξάρτητη καθημερινή εφ. *Η *Πρωινή* με διευθυντή σύνταξης τον ίδιο. Το μεγαλύτερο μέρος των μετοχών της αρχικά πολυμετοχικής *Πρωινής* περιήλθε σύντομα στα χέρια του διευθυντή σύνταξης της. Παρέμεινε διευθυντής και εκδότης της έως τη Μεταπολίτευση, αλλά δεν έπαυε να αγωνίζεται με την πένα του έως το τέλος της ζωής του για το συμφέρον του τόπου του. Διετέλεσε, επίσης, ιδρυτικό μέλος της Ενώσεως Δημοσιογράφων Αν. Μακεδονίας και Θράκης (1954). Απέβησε στο νοσοκομείο «Ευαγγελισμός» της Αθήνας. «Η δημοσιογραφική του ικανότητα ήταν παραδεγμένη παρά πάντων», όπως έγραφε μετά τον θάνατό του η εφ. *Ταχυδρόμος* της Καβάλας. «η δε σταδιοδρομία του επί μια σχεδόν 50ετία υπήρξε σταδμός εις τα δημοσιογραφικά χρονικά της πόλεως».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αντ. Κούφαλης, «Η πορεία ενός θρύλου...», εφ. *Η Πρωινή*, 11 Μαρτ. 1980· Χριστίνα Φ. Βαμ-δούρη-Δημάκη, *Ιστορία του τύπου της Καβάλας από τις αρχές του 20ου αιώνα ως σήμερα*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 18, 23-24· Γ.Β. Ιωαννίδης, *Ο τύπος της Καβάλας. Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα*, Καβάλα 1996.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Μπακόλας, Νικόλαος

(Θεσσαλονίκη, 1927 - 12 Νοέ. 1999). Δημοσιογράφος και λογοτέχνης. Πτυχιούχος του Μαθηματικού Τμήματος της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Φοιτητής ακόμη εργάστηκε ως μεταφραστής στις εφ. *Ελεύθερος Κήρυξ* (1951), **Νέα Αλήθεια*, **Μακεδονία* (1955-1960), Δράσις. Από το 1961 δραστηριοποιήθηκε στη δημοσιογραφία: εργάστηκε ως συντάκτης στην εφ. *Ελεύθερος Λαός* (1961-1964), ως κινηματογραφικός και καλλιτεχνικός ρεπόρτερ στη Θεσσαλονίκη δημοσιεύοντας συνεντεύξεις με καλλιτέχνες του θεάτρου, του κινηματογράφου και της μουσικής (1966 - Σεπτ. 1967), ως αρχισυντάκτης στη *Δράσι* (1967 έως τη διακοπή της έκδοσης της στα τέλη του 1969), ως αρχισυντάκτης και διευθυντής συντάξεως στη *Νέα Αλήθεια* (1969-1970), ως συνεργάτης στον **Ελληνικό Βορρά* (1973) και από το 1975 ως συντάκτης του. Από την τελευταία εφημερίδα αποχώρησε το 1982 όταν προσκλήθηκε στη *Μακεδονία*, από την οποία συντα-

ξιοδοτήθηκε το 1986. Ταυτόχρονα, στο διάστημα 1959-1967 εργάστηκε στο Γραφείο Τύπου της Διεθνούς Εκδέσεως Θεσσαλονίκης, τελικά ως προϊστάμενος του. Το 1989-1990 και για έξη μήνες εργάστηκε ως γενικός διευθυντής της ΕΡΤ-3. Από το 1978 ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης.

Παράλληλα με τη δημοσιογραφική δραστηριότητα του ασχολήθηκε με το θέατρο και με τη λογοτεχνία. Οι γνώσεις του για το θέατρο και οι σχέσεις του με τους ανθρώπους του τον καθιέρωσαν ως θεατρικό κριτικό, με ανεξάρτησία γνώμης και με ορθότητα κρίσεως. Το ενδιαφέρον του για το θέατρο αξιοποιήθηκε με την ανάθεση αρχικά (1980-1982) της ευθύνης για την κατάρτιση του ρεπερτορίου και μετά (1990-1993) της διεύθυνσης του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος. Εξέδωσε τέλως τα λογοτεχνικά βιβλία: *Μην κλαίς αγαπημένη* (1958), *Ο κήπος των προκρίπων* (1966), *Εμβυτήρια* (1972), *Ύπνος θάνατος* (1974), *Μυθολογία* (1977), *Η μεγάλη πλεπεία* (1987), *Καταπάτηση* (1990), *Η κεφαλή* (1994), *Το ταξίδι που πληώνει* (1995), *Η ατέλειωτη γραφή του αίματος* (1997), *Μπέσα για μπέσα* (1998). Επίσης μετέφρασε από τα αγγλικά μυθιστορήματα του Φόκνερ και του Φιτζέραλντ. Για το λογοτεχνικό του έργο τιμήθηκε το 1988 και το 1997 με το Α΄ Κρατικό Βραβείο Πελοποννήσιας, με το βραβείο Πλοτέν και με μετάλλιο του Δήμου Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλάκης, «Αυλαία στην Ατέλειωτη Ιστορία», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 14 Νοε. 1999.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Μπαρμπάτσος, Κώστας

(Καρδίτσα, 7 Φεβρ. 1919- < >). Δημοσιογράφος του Βόλου, με προύπηρεσία έως το 1950 σε εφημερίδες της Καρδίτσας. Είχε επίσης διατελέσει αρχισυντάκτης της αντιστασιακής εφ. *Μαχητής* (1943). Στον Βόλο εργάστηκε ως στέλεχος του *Ταχυδρόμου επί 30 σχεδόν χρόνια (1950-1979). Είχε αναπτύξει έντονη συνδικαλιστική δράση, εκλεγόμενος συνεχώς διοικητικός σύμβουλος, πρόεδρος και γενικός γραμματέας της Ένωσης Συντακτών ημερησίων εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας. Ιδιαίτερες προσπάθειες κατέβαλε για την εφαρμογή και στους δημοσιογράφους της επαρχιακής Ελλάδας βασικών δεσμών κατακτήσεων, όπως το οκτάωρο και η σύνταξη της πρώτης στην Ελλάδα συλλογικής σύμβασης συντακτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Β΄, σσ. 760, 763, 796.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Μπασιτιάς, Κωστής

(Σύρος, 1901 - Αθήνα, 1972). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, άνθρωπος του θεάτρου. Το πραγματικό του όνομα ήταν Αιμίλιος Κωνσταντίνος Μπασιτσούπουλος του Ιωάννου. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Αρρένων Σύρου το 1919 και

συνέχισε τις σπουδές του τον ίδιο χρόνο στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, τις οποίες όμως δεν ολοκλήρωσε. Μιλούσε γαλλικά και αγγλικά.

Άρχισε την ενασχόλησή του με τη δημοσιογραφία από τα γυμνασιακά του χρόνια, όταν εξέδωσε το δεκαπενθήμερο π. *Αναγέννησις* (Απρ. 1918) και συνεργάστηκε στην εβδομαδιαία εφημερίδα του Εργατικού Κέντρου Κυκλάδων, *Ο Εργάτης*. Το καλοκαίρι 1919 τον προσέλαβε στην εφ. *Η *Ακρόπολις* ο Βλάσης *Γαβριηλίδης. Πήρε μέρος στην εκστρατεία της Μ. Ασίας το 1920 αλλά μετά τον τραυματισμό του στη μάχη του Σαγγαρίου (Αύγ. 1921) επέστρεψε στη Σύρο. Για να μην επιστρέψει στο μέτωπο του πολέμου που ήταν ενάντια στις σοσιαλιστικές του πεποιθήσεις, αποφάσισε να εγγραφεί στην Αστυνομική Σχολή Κέρκυρας. Στο διάστημα παραμονής του στην Κέρκυρα (1921-1923) συνεργάστηκε με το συριανό περιοδικό του Βελισσαρίου Φρέση *Έσπερος*.

Στη συνέχεια διατέλεσε συντάκτης και αρχισυντάκτης, υπογράφοντας για πρώτη φορά με το όνομα Κωστής Μπασιτιάς, στην εφ. *Δημοκρατία, όργανο του κόμματος του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Τον Νοέμβριο 1924 ανέλαβε αρχικά τη στήλη κριτικής βιβλίου και στη συνέχεια τη συγγραφή χρονογραφημάτων, καθώς και συνεντεύξεις και ανταποκρίσεις στο εξωτερικό για την εφ. *Ελεύθερος Τύπος*. Έγινε διευθυντής σύνταξης στην εφ. *Εσπέρα* το 1925 της οποίας η έκδοση διακόπηκε λίγους μήνες αργότερα από τη δικτατορία του Θ. Πάγκαλου. Το 1927 εξέδωσε το φιλολογικό δεκαπενθήμερο π. **Ελληνικά Γράμματα* που στέγαζε την ομάδα του Αλέξανδρου Δελμούζου, μετά τη διάσπαση του Εκπαιδευτικού Ομίλου. Συνεργάστηκε με την εφ. *Η *Πρωΐα* (1929-1933). Τον Απρίλιο 1930 εξέδωσε για σύντομο χρονικό διάστημα την εβδομαδιαία εφ. *Τα Νέα-Φιλολογικά-Καλλιτεχνικά-Επιστημονικά*. Δημοσίευσε κριτικές θεάτρου και λογοτεχνίας στο εβδομαδιαίο π. *Πειθαρχία του Γεράσιμου *Λύχου (1930-1931). Το ίδιο διάστημα αρθρογραφήσε στα

π. *Εβδομάς* και *Θεατής* καθώς και στην εφ. *Πρώτη*. Το 1933 εγκαίνιασε τη συνεργασία του με το δεκαπενθήμερο π. *Επιθεώρησης Νοτίου Ελλάδος* της Πάτρας καθώς και με την εφ. **Εστία των αδερφών Κύρου* και τρεις μήνες αργότερα με την πρωινή βενιζελική εφ. **Ημερήσιος Κήρυξ* του Γιάννη Πασσά. Τον Μάιο 1934 άρχισε τη συνεργασία του με την εφ. *Εβδομαδιαίος Τύπος*. Για λίγους μήνες το 1935 εξέδωσε την πρωινή εφ. *Ηχώ της Ελλάδος* και υπήρξε χρονογράφος στην *Ελευθέρα Γνώμη*. Παράλληλα συνεργαζόταν με την εφ. *Η *Καθημερινή*.

Τον Ιούλιο 1936 αναχώρησε για τη Γερμανία, για να παρακολουθήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως ανταποκριτής της **Εστίας*. Μετά όμως την εγκαθίδρυση της δικτατορίας του Ι. Μεταξά επέστρεψε στην Ελλάδα εγκαταλείποντας τους Αγώνες. Το 1936 ξεκίνησε τη συνεργασία του με την εφ. *Η *Βραδυνή* στην οποία τον Αύγουστο 1943 εγκαίνιασε την εβδομαδιαία στήλη κριτικής «Ο Κόσμος των Βιβλίων». Το 1945 άρχισε να αρθρογραφεί στην εφ. **Ελληνικόν Αίμα*. Αναχώρησε για τη Νέα Υόρκη το 1946 όπου παρέμεινε επί οκτώ χρόνια. Εκεί διετέλεσε, εκτός από ανταποκριτής του *Ελληνικού Αίματος* και της *Βραδυνής*, αρθρογράφος στην εφ. **Εθνικός Κήρυξ* της Νέας Υόρκης. Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα το 1954 συνέχισε τη συνεργασία του με τη *Βραδυνή* που διήρκεσε έως τον θάνατό του. Από το 1964 έως το 1968 εξέδωσε, μαζί με τον γιό του, Γιάννη Μπαστιά, το δεκαπενθήμερο στην αρχή και αργότερα εβδομαδιαίο π. **Άλφα*.

Το 1920 συμμετείχε στο Σοσιαλιστικό Κέντρο της Αθήνας του Ν. *Γιαννίου όπου ως «σύντροφος Μπαστουνόπουλος» έδωσε διαλέξεις. Η θητεία του στο Σοσιαλιστικό Κέντρο τον εισήγαγε στους κύκλους του συνεργαζόμενου Σοσιαλιστικού Κέντρου Κέρκυρας του πεζογράφου Κων. Θεοτόκη. Εξέφρασε την υποστήριξή του στον Ιωάννη Μεταξά το 1936 και συνεργάστηκε στενά μαζί του έως το 1941. Ο βασιλιάς Γεώργιος του απένειμε τον Ταξiάρχη του Φοίνικος τον Ιανουάριο 1938. Στα τέλη Μαΐου 1941 συνελήφθη από τους Γερμανούς με την κατηγορία ότι ασκούσε «φιλοαγγλική προπαγάνδα» και παρέμεινε στη φυλακή για έναν μήνα.

Με την ίδρυση του Εθνικού Θεάτρου το 1930, ο Γεώργιος Παπανδρέου τον διόρισε γενικό γραμματέα με διευθυντή τον Ι. Γρυπάρη και σκηνοθέτη τον Φώτο Πολίτη. Το 1937 ο Ι. Μεταξάς του ανέθεσε τη γενική διεύθυνση Γραμμάτων και Τεχνών του υπουργείου Παιδείας και τη γενική διεύθυνση του Εθνικού, όπου παρέμεινε έως την Κατοχή (Απρ. 1941) οπότε

παραιτήθηκε. Στη διάρκεια της θητείας του, καθιέρωσε τα φεστιβάλ αρχαίου δράματος, υλοποίησε τις απόψεις του για την παρουσίαση αρχαίων τραγικών μόνο στα αρχαία θέατρα με παραστάσεις στο Ωδείο Ηρώδου Αττικού. Το 1938, για πρώτη φορά από την αρχαιότητα, ανέβασε στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή σε σκηνοθεσία Δ. Ροντήρη. Το 1940, με δική του πρωτοβουλία ανεγέρθηκε το Βασιλικό Θέατρο Θεσσαλονίκης και ιδρύθηκε η Λυρική Σκηνή. Το 1959, ανέλαβε πάλι τη διεύθυνση της Λυρικής Σκηνής και μετακάλεσε την Μαρία Κάλλας για να ανεβάσει στην Επίδαυρο τις ιστορικές παραστάσεις *Νόρμα* (1960) και *Μήδεια* (1961). Το 1961 ανέλαβε επίσης τη γενική διεύθυνση του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας.

Έγραψε διηγήματα, νουβέλλες, ποιήματα, θεατρικά έργα, μυθιστορήματα, από τα θεατρικά έργα ξεχωρίζουν η *Πέτρα Σκανδάλοι*, που ανέβασε η Κυβέλη το 1923, καθώς και *Το Πουλί της Νύχτας* και *Η Α.Μ. το Ταλέντο*, που ανέβασε η Μαρίκα Κοτοπούλη το 1924 και 1925 αντίστοιχα. Από το πεζογραφικό του έργο αναφέρονται: *Στεριές και Θάλασσες* (1932), *Τ' Αλευτικά* (1935), *Οι Άνθρωποι και τα Ζώα* (1939), *Λιμάνια* (1939), *Μηνάς Ρέμπελος* (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, 1940), *Η Μπουμπουλίνα* (1944), *Αράχνη 44* (1944), *Ο Παπουλάκος* (1951) και τα δοκίμια *Νέον Κυριακοδρόμιον* (1956), *Ο Παπαδιαμάντης* (1962).

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον Γιάννη Μπαστιά, γιο του Κωστή Μπαστιά (Ιαν. 2000 και Νοέ. 2004).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΓΚ. Μπαστιάς, *Ο Κωστής Μπαστιάς στα Χρόνια του Μεσοπολέμου. Χρονογραφία-Εργογραφία-Βιβλιογραφία*, τ. Α' και τ. Β', Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1997· του ίδιου, *Κωστής Μπαστιάς. Δημοσιογραφία-Θέατρο-Λογοτεχνία*, (βιογραφία), Αθήνα 2005.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΓΓΛΕΖΟΥ

Μπαστουνόπουλος, Αιμίλιος Κωνσταντίνος
βλ. Μπαστιάς Κωστής, 1901-1972

Μπεζαντί, Μεντές

(Θεσσαλονίκη, 1882 - στρατόπεδο Μπικρενάου, 1943). Δημοσιογράφος. Παρακολούθησε το δημοτικό σχολείο Ταλμούντ Τορά αλλά και το προοδευτικό σχολείο της Alliance Israélite Universelle. Γνώριζε πολλές ξένες γλώσσες γεγονός που τον βοήθησε να εργαστεί ως δημοσιογράφος. Καταρχήν προσλήφτηκε στην ισπανοεβραϊκή εφ. *La *Eroca* (1875- < >) και κατόπιν στη γαλλική **Journal de*

Salonique (1900-;>) και στις *Libertad, Impartial* και *L' *Indépendant* (1909-;>), της οποίας ήταν διευθυντής έως το 1941 που οι Γερμανοί έπαψαν όλες τις εναπομεινισες εβραϊκές εφημερίδες. Λίγους μήνες μετά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917 εξέδωσε μαζί με τον Ελι *Βεϊσού την εφ. *El *Pueblo* (Ο Λαός). Το κύριο ενδιαφέρον του εστιάζονταν στη μελέτη της ιστορίας και της πολιτικής οικονομίας. Διακρίθηκε για τον ακέραιο χαρακτήρα του και για τη μαχητικότητα του, στα κείμενά του κατά του αντισημιτισμού, της φυλετικής και της κοινωνικής αδικίας, της κυβερνητικής πολιτικής, όταν αυτή συνέδραμε στην υποβάθμιση της Θεσσαλονίκης σε σχέση με τα υπόλοιπα λιμάνια της Ελλάδας κ.ά.

Στο διάστημα μεταξύ 1926-1930 υπήρξε πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Θεσσαλονίκης και παράλληλα διετέλεσε πρόεδρος της Σιωνιστικής Ομοσπονδίας Ελλάδος. Το 1926 εκλέχτηκε βουλευτής με το Κόμμα της Εβραϊκής Πολιτικής Ενώσεως και το 1928 και το 1932 με το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Με αυτήν την ιδιότητα υπερασπίστηκε τα δικαιώματα των Ελλήνων Εβραίων. Διακρίθηκε ιδιαίτερα για τις αγορεύσεις του στη Βουλή σχετικά με τον εμπρησμό της συνοικίας Κάμπελ (1931) και στη δίκη που έλαβε χώρα στη Βέροια. Στη διάρκεια της Κατοχής διέφυγε στην Κρήτη όπου συνεργάστηκε με την Αντίσταση και συνέδραμε στον αντιστασιακό Τύπο. Εκεί όμως συνελήφθη μαζί με άλλους αντιστασιακούς και εκποτίστηκε στα στρατόπεδα θανάτου Άουσβιτς και Μπικερνάου όπου και εκτελέστηκε το 1943.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σαμ Χασσίδ, «Εβραίοι στη Βουλή των Ελλήνων», *Χρονικά*, αρ. φ. 40, Νοέ./Δεκ., 1995· Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, 1999· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σσ. 381, 397, 411.

ΡΕΝΑ ΜΟΛΑΧΟ

Μπεδάνης, Ιωάννης

κτης της εφ. *Ανατολή (1932-1960) του εκδότη Κ. Αρβανιτόπουλου. Η πολιτικώς ανεξάρτητη εφ. *Ανατολή*

(;><), Δημοσιογράφος και συγγραφέας. Ήταν ιδιοκτήτης διευθυντής της εφ. *Χρόνος (Κάιρο, 1899-1916), συντάκτης για ορισμένο διάστημα της εφ. *Κλειώ* (Κάιρο, 1916-1941) και της μακρόβιας εφ. *Φως* (Κάιρο 1897), καθώς και αρχισυντάκτης της εφ. *Ανατολή (1932-1960) του εκδότη Κ. Αρβανιτόπουλου. Η πολιτικώς ανεξάρτητη εφ. *Ανατολή*

(1932-1960) ανταγωνίστηκε με επιτυχία την εδραιωμένη από τον Γεώργιο Τρίνο εφ. *Ταχυδρόμος, αναγκάζοντάς την να μειώσει την τιμή του φύλλου της. Το όνομά του εμφανίζεται ακόμα το 1930 και ως διευθυντής του *Μηηαίον Επαγγελματικού Δελτίου Ενώσεως Ελλήνων καταστηματάρχων Δημοσίων Κέντρων Κάιρου και Περιχώρων*.

Ο Μπεδάνης, ως διορατικός δημοσιογράφος, έστρεψε την προσοχή του στην «ανασύσταση του αιγυπτιακού Ελληνισμού» και οραματίστηκε μια καλύτερη οργάνωση των θεσμών της κοινωνικής πρόνοιας της παροικίας. Μάλιστα πίστευε ακράδαντα ότι το μέλλον των Κοινοτήτων ήταν στην κοινή τους σύμπραξη, ζητώντας παράλληλα τη στενή συνεργασία του Πατριαρχείου με τις Κοινότητες, για να αποτραπεί, όπως διέβλεπε, ο κίνδυνος του αδείσμου.

Το ενδιαφέρον του για την τύχη του αιγυπτιώτη ελληνισμού είναι φανερό και από το συγγραφικό του έργο: συνέγραψε σύντομη ιστορία του ελληνικού Τύπου της Αιγύπτου με τίτλο «Ο Ελληνικός Τύπος εν Αιγύπτω», που έχει περιληφθεί στο βιβλίο του Τ. Μ. Τσιχλάκη, *Ο εν Αιγύπτω Ελληνισμός* (σ. 68-72) και εξέδωσε τη μελέτη *Εγκόλλιον. Ανασυγκρότησις του Αιγυπτιακού ελληνισμού* (Αλεξάνδρεια 1934).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Παλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα, 1967, σσ. 559, 561-562 (2^η εκδ. 2006)· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σσ. 97, 107.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΣΟΥΛΟΠΙΑΝΝΗΣ

Μπεναρόγια, Αβραάμ

(Θεσσαλονίκη, 1887 - Χολόν Ισραήλ, 1979). Εκπαιδευτικός, τυπογράφος, δημοσιογράφος. Μεγάλωσε στο Βιδίη της Βουλγαρίας όπου εγκαταστάθηκε η οικογένειά του. Το 1907 διορίστηκε δάσκαλος στο εβραϊκό σχολείο της Φιλιπούπολης. Εκεί σχετίστηκε με τους φιλελευθέρους σοσιαλιστές του Χαρλάκωφ, οι οποίοι μετείχαν στο σοσιαλιστικό κίνημα της Βουλγαρίας. Στο διάστημα αυτό εξέδωσε φυλλάδιο με τίτλο *Το εβραϊκό ζήτημα και η σοσιαλδημοκρατία* και συνεργάστηκε με τη βουλγαρική εφ. *Ο εβραϊός εργάτης* που εκδιδόταν από ομάδα εβραίων σοσιαλιστών.

Το 1908 εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου εργάστηκε ως δάσκαλος σ' ένα από τα σχολεία της εβραϊκής κοινότητας. Μετά από μικρό χρονικό δι-

άστημα εγκατέλειψε τη θέση του και έγινε τυπογράφος και αργότερα καπνεργάτης προκειμένου, όπως έλεγε, «να αποκτήσει ταξική συνείδηση και την εμπιστοσύνη των εργαζόμενων». Λίγους μήνες μετά την επανάσταση των Νεότουρκων, τον Σεπτέμβριο 1908, ίδρυσε μαζί με άλλους τριάντα συντρόφους την Ισραηλιτική Εργατική Λέσχη με σκοπό τη διοργάνωση διαλέξεων για την επιμόρφωση των εβραίων εργατών. Ως το 1909 εντάχθηκαν στη λέσχη πολλοί εβραίοι εργάτες. Κρίθηκε τότε αναγκαίο να μετατραπεί η λέσχη σε πολιτική οργάνωση προκειμένου να συμπεριληφθούν και εργάτες από τις υπόλοιπες εθνοκοινωνικές κοινότητες της πόλης. Έτσι το 1909 ο Μπεναρόγια ίδρυσε την Association Ovradera de Salonica, δηλαδή τον Εργατικό Σύνδεσμο Θεσσαλονίκης του οποίου ανέλαβε τη γραμματεία. Λίγο αργότερα, στις 24 Ιουλίου 1909 ο Εργατικός Σύνδεσμος μεταβλήθηκε σε Ομοσπονδία με τη γνωστή ονομασία Fédération Socialista Laboradera (Εργατική Σοσιαλιστική Ομοσπονδία) ή Φεντερασιόν. Οργανο της Φεντερασιόν ήταν η *Jornal del Lavorador* που εκδιδόταν με τον τίτλο αυτόν στα ισπανοεβραϊκά, ως *Εφημερίδα του Εργάτου* στα ελληνικά, ως *Ραμπονιτσέσκι Βέστνικ* στα βουλγαρικά και ως *Αμελέ Γκαζετεσί* στα τουρκικά. Πρωτοκυκλοφόρησε με πρωτοβουλία του Μπεναρόγια στις 15 Αυγούστου 1909. Επειδή όμως στην αρχή ήταν τετραγλώσση, το υψηλό κόστος που απαιτούσε η έκδοσή της οδήγησε σύντομα στην πρώτη διακοπή της.

Τον ίδιο καιρό ο Μπεναρόγια συμμετείχε ως εδελοντής στην εκστρατεία των Νεότουρκων στην Κωνσταντινούπολη για την καθαίρεση του σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ, καθώς υποστήριζε πως η ενέργεια αυτή στόχευε στη νομιμοποίησή του στην υπό οθωμανική διοίκηση Θεσσαλονίκη. Μετά την επάνοδό του στην πόλη ίδρυσε το 1911 την εφ. *Solidaridad Ovradera* ή *Εργατική Αλληλεγγύη* και το 1912 την **Avanti* (Εμπρός) η κυκλοφορία της οποίας συνεχίστηκε έως το 1935. Όταν η κυκλοφορία της διακόπηκε προσωρινά το 1915, ο Μπεναρόγια εξέδωσε για μικρό διάστημα την εφ. *Αγών*, εκτοπίστηκε δε και με διαταγή του γαλλικού Στρατηγείου για άλλα δημοσιεύματα της εφ. *Αβάντι*. Συνεργάστηκε ακόμη και με τις ισπανοεβραϊκές εφ. *Ελ Κομπάτε*, *Λα Βάρα*, *Λα Βερνάρντ* κ.ά. Οι εφημερίδες αυτές που πάντοτε έγραψαν επιθετικά κατά της κυβέρνησης, συχνά παύωνταν, ακόμη και πυρπολούνταν, επειδή βέβαια καταδικάζονταν από τη λογοκρισία. Λίγα μόνο τεύχη διασώθηκαν, καθώς

ο εκδότης τους Αβραάμ Μπεναρόγια σε κάθε περίπτωση φυλακίζόταν ή εξοριζόταν: το 1911 στη Σερβία, το 1912 στην Κωνσταντινούπολη και στην Αθήνα, το 1914 στη Νάξο, το 1919 στη Φολέγανδρο και το 1924 στις φυλακές Λθέρωφ στην Αθήνα.

Συχνά, ο Μπεναρόγια μιλούσε σε μεγάλες διαδηλώσεις εργατών στα ισπανοεβραϊκά. Στην επέτειο της 1^{ης} Μαΐου του 1909 η σοσιαλιστική παράταξη είχε καταφέρει να συγκεντρώσει 20000 εργάτες στη Θεσσαλονίκη μπροστά από το ξενοδοχείο *Majestic*, στην παραλία της οδού Αγίας Σοφίας, στο κέντρο της πόλης. Μολονότι αυτή ήταν μία από τις πιο εντυπωσιακές μαζικές διαδηλώσεις που είχε έως τότε οργανωθεί στην πόλη, ο Μπεναρόγια μίλησε στα ισπανοεβραϊκά με τη δεβαιοότητα ότι οι εργάτες κάθε εθνικότητας στη Θεσσαλονίκη τον καταλάβαιναν όταν τους έλεγε: «*Mirando ke semos 300 millones leones*», δηλαδή «προσέξτε, είμαστε 300 εκατομμύρια λιοντάρια». Ο Μπεναρόγια ήταν αντισημιτιστής και πίστευε ότι το ζήτημα του κατατρονισμού του εβραϊκού λαού θα αντιμετωπιζόταν μέσω της σοσιαλιστικής αλλαγής. Κάλεσε, όμως, τους σιωνιστές Ισγάκ Μπεν Τσβί και Δαβίδ Μπεν Γκουριόν, που ασπάζονταν τις σοσιαλιστικές ιδέες, οι οποίοι ήρθαν στη Θεσσαλονίκη και μίλησαν στην Λέσχη της Φεντερασιόν.

Ο Μπεναρόγια ανέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα για την περίθαλψη των πυροπαθών της πυρκαγιάς του 1917. Τον Σεπτέμβριο 1918 συμμετείχε στο πανεργατικό συνέδριο όπου πρωτοστάτησε στην ίδρυση της ΓΣΕΕ (Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος) και εκλέχτηκε στην ενδεκαμελή της επιτροπή. Την ίδια χρονιά συμμετείχε στην ίδρυση του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος) και αποτέλεσε ένα από τα σημαντικότερα στελέχη του. Δύο χρόνια αργότερα, όταν το ΣΕΚΕ μεταβλήθηκε σε ΚΚΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος) ο Μπεναρόγια συγκέντρωσε το ενδιαφέρον του στον αγροτικό συνδικαλισμό διατυπώνοντας τις απόψεις του με άρθρα στον **Ριζοπάστη*, στον *Εργατικό Αγώνα* και στην **Κομμουνιστική Επιθεώρηση* κ.ά. Το 1924 διαφώνησε με την ηγεσία του ΚΚΕ που τον διέγραψε από μέλος του. Τότε ο Μπεναρόγια, μαζί με άλλους δυσασεστημένους συντρόφους του από τον χώρο του ΣΕΚΕ και του ΚΚΕ, ίδρυσε την Σοσιαλιστική Εργατική Ένωση η οποία εξέδωσε το π. *Νέα Εποχή*. Μέσα από αυτό ο Μπεναρόγια ασκούσε έντονη κριτική στο ΚΚΕ. Παράλληλα εργαζόταν ως αντιπρόσωπος ενός σοβιετικού πρακτορείου ταξιδιών στη Θεσσαλονίκη.

Κατά τη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου έχασε τον γιό του Λάζαρο που υπηρετούσε στο μέ-

τωπο ως δεκαεάς του ελληνικού στρατού. Στην περίοδο της Κατοχής, είχε τη μοίρα των περισσότερων Εβραίων της Ευρώπης και εκτοπίστηκε με τη σύζυγό του στα στρατόπεδα εξοντώσεως. Μετά την Απελευθέρωση, ο Μπεναρόγια διαπίστωσε ότι ήταν από τους λίγους εβραίους που κατόρθωσαν να επιζήσουν. Το 1945 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και συνδέθηκε με την ομάδα των Μήτσου Στρατή, καθηγητή Αγγ. *Αγγελόπουλου, Άγγελου Σικελιανού, Νίκου Καζαντζάκη, Νίκου *Πουλιόπουλου, Άγγελου Τερζάκη και των σοσιαλιστών με τους οποίους ίδρυσε το ΣΚ-ΕΛΔ (Σοσιαλιστικό Κόμμα - Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας) και συμμετείχε στην κεντρική επιτροπή.

Το 1952 έκανε ένα ταξίδι στο Ισραήλ όπου διαπίστωσε την πραγματοποίηση του σιωνιστικού οράματος, το οποίο είχε καταπολεμήσει στο παρελθόν. Δημοσίευσε τις εντυπώσεις του στην εφ. *Μάχη (El Combate)* της Θεσσαλονίκης και το 1953 εγκαταστάθηκε στο Ισραήλ, όπου συνέχισε τον ιδεολογικό του αγώνα γράφοντας και δημοσιεύοντας άρθρα για την ιστορία της *Fédération* και το σοσιαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα στο ισραηλινό σοσιαλιστικό π. *El Tiempo* στο Τελ Αβίβ. Παράλληλα εξακολούθησε να διατηρεί επικοινωνία με τους συντρόφους του στην Ελλάδα και να ενημερώνεται για την ελληνική πολιτική κατάσταση. Πέθανε το 1979 στη Χολόν του Ισραήλ σε ηλικία 92 ετών. Στις 19 Μαΐου του 2000 το Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης οργάνωσε εκδήλωση προς τιμή του και έδωσε το όνομά του στην αίθουσα εκδηλώσεών του, ενώ παράλληλα επιδόθηκε στον για τον Ελιού Μπεναρόγια το μετάλλιο «Μάης '36».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αβραάμ Μπεναρόγια. *Ελπίδες και πλάνες*, εισ., επιμ. Θ. Μπενάκης, Αθήνα, εκδ. Στοχαστής, 1989-Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών. *Η σοσιαλιστική οργάνωση Fédération της Θεσσαλονίκης*, 1908-1918, Αθήνα 1989- Ρένα Μόλγο, «Ο εβραϊκός τύπος της Θεσσαλονίκης», στα Πρακτικά του επιστημονικού συμποσίου της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 3 και 4 Απρ. 1998. *Ο Ελληνικός Εβραϊσμός*, Αθήνα 1999, σ. 149-169- Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών. *Η σοσιαλιστική οργάνωση «Φεντερασιόν» Θεσσαλονίκης*, 1908-1918, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1989 (ΚΜΕ Θεσσαλονίκης, Άκης Αποστολίδης – Αλέκος Δάγκας κ.ά.)- Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σσ. 377-380, 390-393.

ΡΕΝΑ ΜΟΛΧΟ

Μπενρουμπή, Ισαάκ [Ιτζάκ]

(Σέρρες, 1905- < >, < >). Πολιτικός επιστήμονας, δημοσιογράφος. Μεγάλωσε στη Θεσσαλονίκη όπου μετακόμισε με την οικογένειά του το 1912. Σπούδα-

σε πολιτικές επιστήμες και από το 1923 έγραφε στην κρατική γαλλική εφ. *L'Opinion*, στην γαλλοεβραϊκή *Le Progrès* καθώς και σε ελληνικές εφημερίδες και περιοδικά. Παράλληλα εργάζονταν στην Τράπεζα Θεσσαλονίκης και από το 1927 ήταν γενικός γραμματέας στην Ελληνοαυστριακή Εταιρεία Καπνού. Το 1940 πολέμησε στο αλβανικό μέτωπο, ενώ στη διάρκεια της Κατοχής κρύφτηκε στην Αθήνα με τη βοήθεια των φίλων του Πασχάλη, Παπαστεργίου και Καστέκη. Το 1945 μετανάστευσε στο Ισραήλ και το 1949 εντάχθηκε στο σοσιαλιστικό κόμμα Μαπαΐ του Μπεν Γκουριόν. Ως μέλος του Μαπαΐ ανέλαβε την έκδοση των κομμουνιστικών εφημερίδων του κυκλοφορούσαν στα γαλλικά και στα ισπανοεβραϊκά. Παράλληλα εργάστηκε στο ραδιοφωνικό σταθμό του Ισραήλ για τον οποίον έγραψε πολλά ραδιοφωνικά σκέτς και συντόνιζε την εκπομπή «Ηχώ του Ισραήλ». Το 1950 ίδρυσε την πολιτική και λογοτεχνική ισπανοεβραϊκή εφ. *El Tiempo* της οποίας υπήρξε διευθυντής και αρχισυντάκτης.

Το συγγραφικό του έργο περιλαμβάνει δύο θεατρικά και έξι μυθιστορήματα, ορισμένα από τα οποία διαδραματίζονται στην Ελλάδα. Το σημαντικότερο έργο του είναι το *El secreto del mundo* (Τελ Αβίβ, εκδ. Lidor, 1953) που μεταφράστηκε στα γαλλικά από τον διάσημο ελβετό γλωσσολόγο Andrée Chédel ως *Le muet d'Auschwitz* (Ο Βουβός του Άουσβιτς) και δημοσιεύθηκε στις εκδόσεις La Pensée Universelle στο Παρίσι (1973).

Υπήρξε από του ιδρυτές του συλλόγου «Ισραήλ-Ελλάς» και τιμήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση με το παράσημο του Τάγματος Γεωργίου του Α' και από την ισπανική κυβέρνηση με το παράσημο του Ιππότου του Τάγματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Isaac B. Ben-Rubi. *Le muet d'Auschwitz*, Παρίσι. La Pensée Universelle, 1973- Ραφαήλ Φρεξίης. *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλική Κοινότητα Βόλου, 1999.

ΡΕΝΑ ΜΟΛΧΟ

Μπίτος, Ιωάννης

Σχολή Γκιρώ ως δάσκαλος, αλλά και για να ολοκληρώσει τις σπουδές του στη γαλλική γλώσσα. Δεν είναι

(Μεσάχωρο Κωνσταντινούπολης, 1870 - Θεσσαλονίκη, 17 Ιουλ. 1941), Δημοσιογράφος. Από πατέρα Ήπειρωτη και μητέρα Κωνσταντινουπολίτισσα, μεγάλωσε στην Κωνσταντινούπολη όπου τελείωσε το γυμνάσιο και εργάστηκε στη Ήλική Σχολή Γκιρώ ως δάσκαλος, αλλά και για να ολοκληρώσει τις σπουδές του στη γαλλική γλώσσα. Δεν είναι

γνωστό τότε εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη, όμως σύντομα στράφηκε στη δημοσιογραφία και εργάστηκε από το 1899 στην εφ. **Φάρος της Θεσσαλονίκης* ενώ ήταν και ανταποκριτής εφημερίδων της Κωνσταντινουπόλεως. Μόλις εκδόθηκε η εφ. *Αλήθεια από τον Ι. *Κούσκουρα ο Μπήτος ανέλαβε την αρχισυνταξία της, την οποία διατήρησε και στη διάδοχο της *Νέα Αλήθεια, έως την πτώση της από τις γερμανικές αρχές Κατοχής. Συνεργάστηκε επίσης με τη σατιρική εφ. *Βέλος και αργότερα με περιοδικά και ημερολόγια της Θεσσαλονίκης. Για πολλά χρόνια, έχοντας χάσει την όρασή του, οι βοηθοί του τον ενημέρωναν για την τρέχουσα ειδησεογραφία και διάβαζαν τα τηλεγραφήματα και τα ρεπορτάζ· εκείνος δε τους υπαγόρευε το κύριο άρθρο, τα σχόλια και τους τίτλους για να δημοσιευθούν.

Ο Μπήτος υπήρξε ο πρώτος δημοσιογράφος της Θεσσαλονίκης που περιηγήθηκε με αεροπλάνο την πόλη. Έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το τοπικό ρεπορτάζ, για την υποστήριξη των νέων λογοτεχνών και για την πρόσφατη ιστορία της Θεσσαλονίκης, ενώ με τα θαυραλέα και τα μαχητικά άρθρα του βοήθησε όσο λίγοι στην εμφύχωση των Ελλήνων στα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα, στην υποστήριξη του έργου του Ελ. Βενιζέλου και στην αντιμετώπιση των τοπικών προβλημάτων.

Έγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα, ευθυμογραφήματα, κριτικές θεάτρου και βιβλίου, φιλολογικές επιφυλλίδες, χωρίς όμως να εκδώσει κάποιο βιβλίο. Για μικρό διάστημα το 1916 διετέλεσε πρόεδρος του Συνδέσμου Ελλήνων Συντακτών που ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1914 και στη συνέχεια, από το 1938, μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης. Για τη μεγάλη προσφορά του, του απονεμήθηκε το 1924 από την κυβέρνηση ο Αργυρούς Σταυρός των Ιπποτών του Σωτήρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Ωρολογιάς, «Ιωάννης Μπήτος», εφ. *Θεσσαλονίκη*, 9 Οκτ. 1963· Αρ. Χασιέρ, «Πώς μία καταστροφή υπηρέτησε την πόλιν μας», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 15 Οκτ. 1942· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', Β' και Γ'.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Μπορτολής, Λεωνίδας Ιωάννην

(Χανιά, 1899 - Αθήνα, 1966). Δημοσιογράφος. Αποφοίτησε από το γυμνάσιο Χανίων. Ξεκίνησε από πολύ νεαρή ηλικία την ενασχολήσή του με τη δημοσιογραφία και σύντομα έγινε διευθυντής της τοπικής εφ. *Έρευνα* η οποία ασκούσε αυστηρή κριτική στην πολι-

τική του Ελ. Βενιζέλου. Στην Αθήνα άρχισε να δημοσιογραφεί από το 1918. Το 1921 έγινε αρχισυντάκτης της εφ. *Εσπερινή και το 1925 διευθυντής σύνταξης της εφ. *Χρόνος Χαϊροπούλου*, εφημερίδα που συνέχισε αργότερα την εφ. *Χρόνος του Κ. *Χαιροπούλου. Το 1930 ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Η Βραδυνή* του Δ. Αραβαντινού και τη διατήρησε έως τον θάνατό του, ακολουθώντας την επιθυμία του Αραβαντινού, την οποία είχε διατυπώσει στη διαθήκη του.

Στη *Βραδυνή* αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της δημοσιογραφικής του ζωής οργανώνοντας δημοσιογραφικές αποστολές στο εσωτερικό και το εξωτερικό (π.χ. με τον Σεραφείμ *Μάξιμο στην Αφρική, με το Δημήτρη Καλλονά στον ισπανικό εμφύλιο). Σε μία απ' αυτές τις αποστολές ο ίδιος πήγε στο Λονδίνο και πήρε συνέντευξη από τον βασιλιά Γεώργιο Β' λίγο πριν το δημοψήφισμα. Στη διάρκεια της Κατοχής εξέδωσε την εφ. *Ανεξαρτησία*, την οποία διένεμε με τη βοήθεια φίλων και με τη συνεργασία του διευθυντή του πρακτορείου εφημερίδων Π. Χριστοδουλόπουλου. Μετά την Απελευθέρωση η *Ανεξαρτησία* κυκλοφόρησε το 1946 υπό τη διεύθυνσή του ως εβδομαδιαία έκδοση της *Βραδυνής*. Στο διάστημα 1963-1966 διήυθη παράλληλα με τη *Βραδυνή* και την πρωινή εφημερίδα *Ημέρα*.

Η αυστηρή κριτική του στον Βενιζέλο είχε ως συνέπεια να διωχθεί και να φυλακιστεί από τους βενιζελικούς και στη συνέχεια να διωχθεί από την Κρήτη. Συνεργάστηκε με τον οπλαρχηγό Τσόντο Βάρδα ο οποίος σχημάτισε σώμα Κρητών εθελοντών που μετείχε στους αγώνες για την απελευθέρωση της Ηπείρου. Κατά τη διάρκεια του Κυπριακού Αγώνα της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών) το γραφείο του στη *Βραδυνή* είχε γίνει τόπος καταστρώσεως σχεδίων και συγκεντρώσεως χρημάτων για την αποστολή όπλων στην Κύπρο. Τα όπλα στέλνονταν με τον Γ. Γκαζουλέα, πρώην υπασπιστή του κύπριου στρατηγού Γεώργιου Γρίβα-Διγενή και με τους αδελφούς Ευσταδόπουλου. Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ.

ΠΗΓΗ: συνέντευξη με τη Νίνα Παπαδάκη, ανιψιά του Λεων. Μπορτολή (30 Μαΐου 2005).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μυτάλης - Κ. Μάγερ, *Ελληνική Δημοσιογραφία*, Αθήνα, «Τύπος Διον. Πετσάλη», 1939, σσ. 77, 122· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σσ. 60, 250· «Ο Λ. Μπορτολής: Ο γεννημένος δημοσιογράφος ο μεγιστής ο άνθρωπος», εφ. *Η Βραδυνή*, 22 Αυγ. 1966, σ. 11· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 378· Τ.Δ. Ψαράκης, *Εφημερίδες και δημοσιογράφοι*, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα/Αθήνα, 1993, σ. 76-79.

ΓΕΩΡΓΙΑ Δ. ΙΓΓΛΕΖΟΥ

Μποστ

βλ. Μποσταντζόγλου Χρυσάνθος (Βοσταντζόγλου)

Μποσταντζόγλου, Χρυσάνθος**[Βοσταντζόγλου, Μέντης, Μποστ]**

(Κωνσταντινούπολη, 1918 - Αθήνα, 1995). Γελοιογράφος, ζωγράφος, συγγραφέας. Από το 1926 στην Αθήνα, σπούδασε για ένα διάστημα (1939) στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών με καθηγητή τον Δημήτριο Μπισκίνη και συ-

νέχισε με ελεύθερες σπουδές, μελετώντας τη βυζαντινή και τη λαϊκή τέχνη. Στα χρόνια της γερμανικής Κατοχής γίνεται μέλος του ΕΑΜ καλλιτεχνών (1942). Από το 1947 ήταν εικονογράφος των π. **Θησαυρός των Παιδιών*, *Ζωή του Παιδιού και των εκδόσεων «Ατλαντίς». Μετά εργάστηκε στο π. *Εκλογή*, στην εφ. *Καθημερινή από το 1952, στις *Εικόνες (1954) ως εικονογράφος και το 1955 στο π. *Ταχυδρόμος, όπου εισήγαγε και καθιέρωσε τους λαϊκούς ήρωές του, με τις αλληγορίες και τους συμβολισμούς τους για τη σύγχρονη εποχή. Ο «Μεγαλέξανδρος ο Μακαϊδών», και η «Γοργόνα του Αρχιπελάγους», ο «γενέος ήρος Κατσαντόνης», ο «γενέος ήρος Οδησέφς Ανδρούτσος» ήταν από τα πιο προσφιλή του πρόσωπα, όπως και τα ζεύγη «Ερωτόκριτος και Αρετούσα», «Αδάμ και Εύα», «Περικλής και Ασπασία» κ.ά., όλοι όσοι στη συνειδήσή του εξεικόνιζαν τη δική του διαχρονική Ελλάδα και μέσα από τους οποίους στηλίτευε και σάρκαζε, έμμεσα, τα πολιτικά και κοινωνικά ήθη της σύγχρονης επικαιρότητας.

Ο βιογράφος του (*Επτά Ημέρες της Καθημερινής*, 18 Μαΐου 2003, σ. 30) εντοπίζει για πρώτη φορά ανорθόγραφη λεξάντα το 1956. Η ανорθόγραφη και μικτή –λόγιες και λαϊκές εκφράσεις– εφευρετική, αλλά συνάμα θαυματούχαστη, γραφή που χρησιμοποιούσε θα χαρακτηρίσει το όλο έργο του στο εξής. Στον *Ταχυδρόμο* εικονογράφησε τις *Σταυροφορίες* του Ν. Τσιφόρου, σε μια εποχή που το Κυπριακό Ζήτημα θροισκόταν σε έξαρση, με συνέπεια να εξελιχθεί ο ίδιος και σε πολιτικό γελοιογράφο. Είναι επίσης η εποχή που αυξάνονται τα έμμετρα συνοδευτικά κείμενά του στις εικόνες τις οποίες αρχίζει να πλαισιώνει με ποικίλα σχόλια γραμμένα βουστροφηδόν. Στην *Ελευθερία το 1958 δημιούργησε τους τύπους της σύγχρονης Ελλάδας:

η «Μαμά Ελλάδα», ο «Πειναλέων» και η «Ανεργίτσα». Το 1963 πέρασε στην *Αυγή, όπου δημοσίευσε σε συνέχειες τη σειρά επιστολών με τον τίτλο «Αλληλογραφεία με τον Κόστα» (1 Οκτ. 1863 - 5 Δεκ. 1963) με εικόνες και κείμενα που διακωμωδούσαν, στο πρόσωπο του Κων. Καραμανλή, την κρίσιμη πολιτική ζωή της εποχής.

Από το 1966 που διακόπηκε η συνεργασία του με την *Αυγή* επιδόθηκε στη ζωγραφική και τη διακόσμηση χρηστικών αντικειμένων με σκίτσα, ζωγραφική, ανорθόγραφες επιγραφές, στιχάκια και αφιερώσεις. Πέρα από τη μόνιμη έκδασή του στο κατάρτημα το «Λαϊκά Εικόνια», από το 1977 παρουσίασε το έργο του σε ατομικές και ομαδικές εκθέσεις, Έργα του βρίσκονται σε μουσεία και συλλογές στην Ελλάδα. Το 1973 επέστρεψε στην πολιτική γελοιογραφία. Η δικτατορία των συνταγματαρχών τον κυνήγησε και κατέστρεψε αρκετό από το αρχείο του. Συνεργάζεται πάλι με τον *Ταχυδρόμο* από το 1973 και από το 1974 έως το 1978 με την *Αυγή*, καθώς και στο πρωτοεμφανιζόμενο τότε π. *Αντί. Συνεργασίες του περιλαμβάνονται και σε άλλες εφημερίδες και περιοδικά (*Πρωινή*, 1979· *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία*, 1979· *Ριζοσπάστης, 1981· π. *Τέχνη και Πολιτισμός*, 1981 κ.ά.).

Τα σκίτσα του, εμπνευσμένα από τη λαϊκή ζωγραφική και από τον Καραγκιόζη, σφραγίζονται από τις πολύ προσωπικές ανорθογραφίες του και το καίριο ανατρεπτικό χιούμορ του. Έγραψε και θεατρικά έργα σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο, με τον ιδιότυπα αλλοιωμένο γραμματικά λόγο του. Τον Ιούλιο 1995, λίγους μήνες πριν από τον θάνατό του, ανεβαίνει στο Ηρώδειο το έργο του «Ρωμαίος και Ιουλιέτα». Εργάστηκε επίσης και ως σκηνογράφος. Το πρώτο βιβλίο του με σκίτσα εκδίδεται το 1959 και στα δύο επόμενα χρόνια αντίστοιχα. Το *λέφομαί μου*, πάλι με σκίτσα και το *Σκίτσα και Κείμενα*. Το 1987 κυκλοφορεί το *40 χρόνια Μποστ: δέατρο Μέντης Μποσταντζόγλου*. Το έργο του, ευρύ και ποικίλο, περιλαμβάνει πάμπολλες γελοιογραφίες και χρονογραφημάτα, εικονογραφησεις βιβλίων και περιοδικών, διαφημίσεις, δέκα θεατρικά έργα και πολλούς ζωγραφικούς πίνακες.

Οι πολιτικές γελοιογραφίες που φιλοτέχνησε του κόστισαν διώξεις και μηνύσεις. Προσπάθησε αρκετές φορές να εκλεγεί βουλευτής με κόμμα της Αριστεράς, χωρίς να το επιτύχει. Ήταν μέλος του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος, της Πανελληνίας Πολιτιστικής Κίνησης και της Εταιρείας Εικαστικών Τεχνών «Α. Τάσσης». Σύμφωνα με το χρονολόγιο που κατάρτισε ο Κώστας

Μποσταντζόγλου στις *Επτά Ημέρες της Καθημερινής*. «Ούτε στις δυσμιάς του βίου του γίνεται δεκτός στην Ένωση Συντακτών, παρά τα τόσα χρόνια παρουσίας του σε εφημερίδες και περιοδικά. (Υπογράφει πλέον ως μη μέλος της *Ενώσεως Συντακτών*)».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι – Γλύπτες – Χαρακτές. 16^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, τ. 3, Αθήνα 1999 (Ευγένιος Δ. Μαθιόπουλος), όπου συγκεντρώνεται και η σχετική ως τότε βιβλιογραφία: *Επτά Ημέρες / Καθημερινή*, 18 Μαΐου 2003.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Μπότσης, Νάσος

(Τρίπολη, 1904 - Λονδίνο, 1980). Δημοσιογράφος, εκδότης. Ένας από τους κορυφαίους δημοσιογράφους και εκδότες της εποχής του. Η οικογένειά του καταγόταν από το Βελιμάχι της Αρκαδίας. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά νωρίς τον έλκυσε η δημοσιογραφία. Εργάστηκε στην εφ. *Ακρόπολις του Γεώργιου Βουτσινά και το 1937 ανέλαβε τη διεύθυνση της σύνταξης. Μετά το θάνατο του Βουτσινά ανέλαβε τη διεύθυνση και λίγο αργότερα τη συνδιοικησία με την αδελφή του, Γούλα Λεβίδη, την Μαρία Βουτσινά, τον αδελφό του, Σάκη Μπότση και οικονομικό διευθυντή τον Σπύρο Βουτσινά. Την περίοδο αυτή μέχρι το 1943 που διέκοψε την έκδοσή της, η εφημερίδα παρέμεινε στην κορυφή της κυκλοφορίας καθώς ο διευθυντής της φρόντιζε για την προσεγμένη ύλη με ρεπορτάζ και αποστολές συντακτών στο εξωτερικό. Η εφημερίδα ακολούθησε, την άνοιξη 1943, την τύχη των υπόλοιπων εφημερίδων με αφορμή την υποχρεωτική δημοσίευση κειμένου που έστειλε η ιταλική λογοκρισία. Ο Νάσος Μπότσης συνελήφθη από τους Ιταλούς και εστάλη κρατούμενος στην Καλαβρία της Ιταλίας από όπου απέδρασε και κατέφυγε στους Συμμάχους.

Μετά την Απελευθέρωση επανήλθε στην Ελλάδα και στις 23 Ιανουαρίου 1945 επανεξέδωσε την *Ακρόπολις* με τον αδελφό του Σάκη. Κριτήριο για την επιλογή των συνεργατών του ήταν η δημοσιογραφική τους επίδοση και όχι η ιδεολογική τους τοποθέτηση. Ανάμεσα στους δημοσιογράφους της *Ακρόπολεως* ήταν ο Σόλων Γρηγοριάδης, από το 1949 ο Σάββας *Κωνσταντόπουλος, από τη δέση

του αρχισυντάκτη οι Βάσος Τσιμπιδάρος, Αλέκος Λιδωρίκης, Κώστας Τριανταφυλλίδης, Χρήστος Φιλιππίδης, Αλέκος Σακελλάριος, Παύλος Καμβύσης, Πάνης *Μαρίς κ.ά.

Το 1952 ο Νάσος Μπότσης ανέλαβε την οικονομική υποστήριξη για την έκδοση της εφ. *Απογευματινή μετά από πρόσκληση, εν όψει των βουλευτικών εκλογών του 1952, του κόμματος του Ελληνικού Συναγερμού του στρατηγού Αλ. Παπάγου, με διευθυντή τον Σάββα Κωνσταντόπουλο, ο οποίος θα παρέμενε και αρθρογράφος της *Ακρόπολεως* έως το 1966, οπότε ο τελευταίος αποχώρησε από το συγκρότημα Μπότση για να ιδρύσει την εφ. *Ελεύθερος Κόσμος. Αρχισυντάκτης της νέας εφημερίδας, που σύντομα θα κατακτήσει την πρώτη κυκλοφορία, τοποθετήθηκε ο Όθωνας Κιμπάνης. Οι αδελφοί Μπότση θα εκδώσουν, το 1960, το εβδομαδιαίο π. *Πρώτο* με διευθυντή τον Γιάννη Κοκκινάκη και το περιοδικό *Οικογένεια*. Ο Νάσος Μπότσης υποστήριξε πάντα ένθερμα τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, με τον οποίο διατηρούσε φιλικές σχέσεις έως τον θάνατο του εκδότη, και το κόμμα της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση).

Πέθανε στις 24 Οκτωβρίου 1980 αφήνοντας την περιουσία του στο ελληνικό δημόσιο τις δε εφημερίδες του στο Ίδρυμα Προαγωγής Δημοσιογραφίας Αθανασίου Β. Μπότση, το οποίο έκτοτε έχει αναπτύξει πλούσια δράση και κάθε χρόνο βραβεύει τους αριστείς της δημοσιογραφίας.

«Είναι ο άνθρωπος» σημειώνει ο γράφων στο ημερολόγιό του, «που έχει τη δημοσιογραφία στο πετσί του. Δίδαξε ότι ο εκδότης πρέπει να είναι μόνο δημοσιογράφος και να ρίχνει στη μάχη όλα τα όπλα προτού προλάβει να το κάνει ο ανταγωνιστής του. Ήθελε την εφημερίδα του με μεγάλους τίτλους, μεγάλες φωτογραφίες, απλές φράσεις, εύληπτα κείμενα. Ήθελε αποκλειστικότητα και δεν τον ένοιαζε αν αυτές ενοχλούσαν την εξουσία. Δημοσίευε με την ίδια ευκολία συνέντευξη του Τρούμαν αλλά και του Ζαχαριάδη. Μια μεγάλη και δαπανηρή αποστολή που ο Λαμπράκης και η Βλάχου θα την σκεφτόντουσαν δυο φορές αυτός θα την αποφάσιζε πριν καν το σκεφτεί... Ήταν δεσποτικός και εκκεντρικός αλλά πολύ συμπαθής».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Λεωνταρίτης «Οι Μεγάλοι του Ελληνικού Έθνους: Νάσος Μπότσης», *Δημοσιογραφία και Τύπος*, τχ. 1 (Αυγ. 2004), 2-14· Χρ. Πασαλάρας, *Οι θαρόνοι των media*, Αθήνα 1995, σ. 243-258.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΣΑΛΑΡΗΣ

Μπουκουβάλα-Αναγνώστου, Ιωάννα

(Κάιρο, 1904 - Αθήνα, 1992). Μυθιστοριογράφος. Γεννημένη από γονείς εξέχοντες εκπαιδευτικούς και μεγαλωμένη σε μεγαλοαστικό σπίτι, ήταν αποφασισμένη να ανοίξει δρόμους για τις γυναίκες της γενιάς της. Σπούδασε μουσική στη Λει-

ψία και επιστρέφοντας στην Αθήνα άρχισε την επαγγελματική της ζωή διδάσκοντας πρώτο στο Ωδείο Αθηνών. Δεν έπαψε να διδάσκει ούτε και όταν η επιτυχία των μυθιστορημάτων της την έκανε γνωστή σε όλη την Ελλάδα.

Η πολυγραφώτερη ελληνίδα λογοτέχνης (225 μυθιστορήματα, θεατρικά, ποίηση, παιδικά αναγνώσματα) αλλά και η δημοφιλέστερη, αφού τα μυθιστορήματά της δημοσιεύονταν σε συνέχειες στον ημερήσιο (*Μακεδονία, *Αθηναϊκή, Τα *Νέα) και περιοδικό Τύπο (Μπουκέτο, *Θησαυρός, *Ρομάντσο). Έκανε την αρχή αυτής της σταδιοδρομίας το 1936 όταν, νεόνυμφη με τον αξιωματικό και δικηγόρο Κλεάνθη Αναγνώστου, βρέθηκε στη Θεσσαλονίκη όπου εκείνος υπηρετούσε, και σκέφτηκε να δώσει το δεύτερο μυθιστορήμά της *Μυρτώ* (είχε προηγηθεί η έκδοση του *Ιζόλη*) στην εφημ. *Μακεδονία. Ο Γρηγόριος *Ξενοπούλος την υποδέχθηκε στον χώρο με τα εξής λόγια: «Το μυθιστορημα αυτό είναι ίσως ανώτερο απ' όλα όσα γράφτηκαν ποτέ στην Ελλάδα από γυναίκα. Αλλά ελάχιστα κι από τα ανδρικά, μου φαίνονται ισάξια. Ας το πούμε καθαρά: Ένα σκαλί πιο πάνω απ' τη Μυρτώ, βρίσκεται το αριστούργημα».

Η πολυπραγμοσύνη και η παραγωγικότητά της προξενούν την έκπληξη. Υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς και δραστηριοποιείτο έως το τέλος της ζωής της σε λογοτεχνικούς και μουσικούς κύκλους. Έως το 1979 που σταμάτησε να γράφει μυθιστορήματα, παρέδιδε «συνέχεια» κάθε εβδομάδα στο π. *Ρομάντσο*, το οποίο με την τεράστια κυκλοφορία του έφερε σε 200000 με 250000 αναγνώστες τα μηνύματά της: ρεαλιστική καταγραφή της ελληνικής πραγματικότητας, αλλά ταυτόχρονα και πίστη στον άνθρωπο, εκτίμηση στον ιδεαλισμό, έξαρση των «γυναικείων αξιών». Ακόμα και όταν αποσύρθηκε από τη συγγραφική της απασχόληση, το αναγνωστικό κοινό απαιτούσε τη δημοσίευση μυθιστορημάτων της και το *Ρομάντσο* αναδημοσίευσε

τα παλαιά. Κατά τη δεκαετία του 1990, πρώτα οι εκδόσεις Νέα Σύνορα και αργότερα οι εκδόσεις Άγκυρα, με τη φιλολογική φροντίδα του Θόδωρου Γρηγοριάδη και του Ι.Δ. Ιωαννίδη αντίστοιχα, προσέφεραν με τη μορφή βιβλίων πολλά από τα μυθιστορήματά της, ώστε να την γνωρίσει και το νεώτερο αναγνωστικό κοινό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Μικρό αφιέρωμα στην Ιωάννα Μπουκουβάλα Αναγνώστου*, Αθήνα, Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά / εκδ. Άγκυρα, 1996.

ΠΟΛΥ ΜΗΛΙΩΡΗ

Μπούσιος, Γεώργιος

(Γρεβενά, 1876 - Αθήνα, 1929). Πολιτευτής, εκδότης, Γόνος εύπορης οικογένειας, μετά την εγκύκλια μόρφωση στην ιδιαίτερη πατρίδα του φοίτησε στην Εμπορική Σχολή της Χάλκης. Ασχολήθηκε με τις επιχειρήσεις της οικογένειάς του. Αφιερώθηκε στην πολιτική, ανέπτυξε έντονη πατριωτική δράση και ως βουλευτής στην οθωμανική βουλή προώθησε τα συμφέροντα των Ελλήνων στην Τουρκία. Έλαβε ενεργό μέρος στον Μακεδονικό Αγώνα στο πλευρό του Γρεβενών Αιμιλιανού. Φυλακίστηκε από τους Τούρκους επί τριετία στο Μοναστήρι, όπου η ζωή του διέτρεξε μεγάλο κίνδυνο. Μετά την ανακήρυξη του συντάγματος το 1908 εκλέχθηκε αντιπρόσωπος του σαντζακίου Σερβίων στην οθωμανική βουλή. Υπήρξε μέλος της πατριωτικής «Οργανώσεως Κωνσταντινουπόλεως», που ίδρυσαν οι Ίων Δραγούμης και Αθ. Σουλιάτης-Νικολαΐδης, και εργάστηκε για τη συνεργασία των υποτελών στους Τούρκους εθνοτήτων. Οι αντιπολιτευτικές θέσεις του κατά των Νεότουρκων απέβλεπαν στη συσπείρωση των μη τουρκικών εθνοτήτων, τη συμμετοχή τους στη διοίκηση του οθωμανικού κράτους, στο σεβασμό της εθνικής γλώσσας τους και στην κατοχύρωση της εθνικής υπόστασης και της αυτονομίας τους.

Το 1913 απελάθηκε από την Κωνσταντινούπολη. Στην Αθήνα πλέον αναμείχθηκε στο Ηπειρωτικό Ζήτημα. Στις ελληνικές εκλογές του 1915 συνεργάστηκε επιτυχώς στη Μακεδονία με τον Ίωνα Δραγούμη και με ανεξάρτητους συνδυασμούς προσπάθησαν να αναδείξουν τα καίρια προβλήματα των Νέων Χωρών. Η εκλογική τους επιτυχία οδήγησε στη σύσταση ομάδας οκτώ βουλευτών με αρχηγό τον Ίωνα Δραγούμη, μετά τον θάνατο του οποίου (1920) τον διαδέχθηκε ο Μπούσιος. Βουλευτής Κοζάνης επανεκλέχθηκε τα έτη 1915 και 1926. Το 1922

του δόθηκε από τον βασιλιά Κωνσταντίνο εντολή σχηματισμού κυβερνήσεως, η οποία δεν υλοποιήθηκε. Προ της ήττας του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία χρημάτισε για ελάχιστο χρονικό διάστημα υπουργός των Εσωτερικών στην κυβέρνηση Ν. Τριανταφυλλάκου.

Η ιδιότυπη δημοσιογραφική ιδιότητά του στην Κωνσταντινούπολη, είτε ως εκδότη και διευθυντή είτε ως μαχόμενου δημοσιογράφου, αποτέλεσε στην ουσία προκάλυψη της εν γένει πολιτικής δράσης του. Οι ποικιλώνυμες εφημερίδες στις οποίες υποκρύπτεται ή συναντάται υπό διάφορες ιδιότητες το όνομά του, αφού επιβίωσαν επί τριετία περίπου (4 Απρ. 1910 - 31 Δεκ. 1912), μετά από αλλεπάλληλες αλλαγές υπευθύνων διευθυντών και τίτλων, διώχθηκαν συστηματικά από τα οθωμανικά στρατοδικεία.

Εξέδωσε στην Κωνσταντινούπολη—άλλοτε επώνυμος και άλλοτε μη εμφανιζόμενος επισήμως— τις εφ. **Πολιτική Επιθεώρησης*, *La *Tribune des Nationalités*, **Ισοπολιτεία*, **Ελευθεροτυπία*, *(Τα) *Δίκαια των Εθνών*, **Φωνή*, **Δράσις* και **Συναδέλφωσις*, οι οποίες διέδωσαν τις πατριωτικές αρχές της «Οργανώσεως Κωνσταντινουπόλεως», αντιπολιτευθήκαν εκ των έδων την πολιτική των Νεότουρκων, πρόβαλλαν τις ανακατατάξεις στα Βαλκάνια και ανέδειξαν το Ανατολικό Ζήτημα στη νέα του φάση. Στενοί συνεργάτες του υπήρξαν κυρίως οι συμβουλευτές του Χαρίσιος **Βαμβιακάς*, βουλευτής Σερβίων, Δημήτριος Δίγκας, βουλευτής Σερρών, Μιχαήλ Σάλτας, βουλευτής Λέσβου, και Π. Καρολίδης, βουλευτής Σμύρνης.

Στην Αθήνα η δημοσιογραφική του ενασχόληση συνδέεται με την προβολή των ιδεών της ομάδας των βουλευτών του Ίωνα Δραγούμη. Όργανο της το εβδομαδιαίο πολιτικό π. *Πολιτική Επιθεώρησης*, σκοπίμως συνώνυμο και συνειρμικά συνδεδεμένο με την πρόγονο του εφημερίδα της Πόλης, το οποίο διηύθυναν οι Μπούσιος, Δραγούμης και Καραπάνος.

Οι δημοσιογραφικές επιδόσεις του οφείλονται στη φλογερή πολιτική αρθρογραφία του, στη βαθιά γνώση των ελληνικών πραγμάτων στην Τουρκία και την Ελλάδα, της πολιτικής των Νεότουρκων και ευρύτερα του Ανατολικού Ζητήματος, καθώς και στην παρηρσία και το θάρρος του, που μέχρι να απελαθεί, άλλοτε με τις ανελέητες καταγγελίες του και άλλοτε με τους περίτεχνους ελιγμούς του, έφεραν σε δύσκολη θέση τους κυβερνώντες.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Μικωνιάτης, Αθηνάγορας

(Σμύρνη, 1899 - Ηράκλειο, 21 Οκτ. 1964). Εκδότης, δημοσιογράφος. Κατείχε ευρύτατη μόρφωση και γλωσσομάθεια, προορισμένος από την οικογένειά του για εμπορική σταδιοδρομία. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη στη Μεγάλη του Γένους Σχολή, προστατευόμενος του μητροπολίτη Παραμυθίας Αθηνάγορα. Συνέχισε σπουδές στο Παρίσι τις οποίες διέκοψε και ήρθε στην Ελλάδα προκειμένου να λάβει μέρος στο Μικρασιατικό μέτωπο. Αιχμαλωτίστηκε για δεκαπέντε μήνες και μετά την απελευθέρωσή του μεταβαίνει στην Αθήνα και στη συνέχεια στο Ηράκλειο. Εκεί εργάζεται ως συντάκτης και αρχισυντάκτης τοπικών εφημερίδων.

Υπήρξε αρχισυντάκτης σε ηρακλειώτικες εφημερίδες, όπως στη μεγάλης κυκλοφορίας *Νέαν Εφημερίδα* του Γιάννη *Μουρέλλου (1911) και διευθυντής της εφ. *Η *Δράσις* (1940). Το 1946 ίδρυσε την εφ. **Πατρίς*, την οποία διηύθυνε έως τον θάνατό του. Εξέδωσε επίσης το εβδομαδιαίο φύλλο *Νέα Χρονικά*, με το οποίο έδωσε νέα ώθηση στην πνευματική κίνηση του Ηρακλείου, έχοντας εξασφαλίσει εκλεκτές συνεργασίες. Έργο ζωής του, όμως, υπήρξε η *Πατρίς*, η οποία εκδόθηκε με υπόδειξη του Σοφοκλή Βενιζέλου και παρέμεινε για πολλά χρόνια το επίσημο όργανο του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Παροιμιώδης έχει μείνει η επιμονή του για την άρτια εμφάνισή της, όλες τις εκδοτικές φάσεις της οποίες παρακολουθούσε προσωπικά· μαρτυρείται η ακრής τεύχη εκατοντάδων τυπωμένων φύλλων, όταν ελέγχοντας τα τυπογραφικά δοκίμια ανακάλυπτε ένα αδιόρατο για τους πολλούς τυπογραφικό παρόραμα.

Η μόρφωση, η γλωσσομάθεια και το υψηλό αισθητικό του κριτήριο συνεργούσαν στην καλή επιλογή της δημοσιογραφικής και φιλολογικής ύλης των εφημερίδων του. Υπέραχος της ιδέας του φιλελευθερισμού, με ιδεολογική συνέπεια και μετριοπάθεια, αγωνίστηκε επί δεκαοκτώ χρόνια από τις στήλες των εντύπων του για τα δημοκρατικά ιδεώδη. Με τις αρχές αυτές κατέστησε την *Πατρίδα* μία από τις εγκυρότερες τοπικές εφημερίδες της εποχής.

Σε μόνος και μετριοφρων άνθρωπος, δραστήριος και εμπνευσμένος δημοσιογράφος με αναγνωρισμένη τη συμβολή του στην ανύψωση της δημοσιογραφικής και γενικότερα της πνευματικής ζωής του Ηρακλείου, κατά τα μεταπολεμικά κυρίως χρόνια, ο Αθηνάγορας Μικωνιάτης, θεωρείται ο ευπατρίδης της κρητικής δημοσιογραφίας, όπως μαρτυρεί η εκλογή του στη θέση του αντιπροέδρου της Ένωσης Ιδιο-

κτητών Επαρχιακών Εφημερίδων το 1964. Παρέμεινε στη μαχόμενη δημοσιογραφία έως το τέλος της ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Ο Αθηνάγορας Μυκωνιάτης πέθανε» (νεκρολογία), εφ. Πατρίς, αρ. φ. 5433, 22 Οκτ. 1964· Γ.Ε. Κωσταράς, «Αθηνάγορας Μυκωνιάτης», εφ. Πατρίς, αρ. φ. 5436, 25 Οκτ. 1964· Εμμ. Παλιανάκης, «Στον Αθηνάγορα Μυκωνιάτη», εφ. Πατρίς, αρ. φ. 5437, 27 Οκτ. 1964· Άρης Χατζιδάκης, «Χειροκροτήστε τους νεκρούς μας. Το φιλολογικό μνημόσυνο στους πνευματικούς ανθρώπους», εφ. Πατρίς, αρ. φ. 6701, 24 Ιαν. 1969· Δ.Ν. Μουδατσάκης, *Τα τυπογραφεία του Ηρακλείου*, Ηράκλειο 2005, σ. 150-153.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Μυλαράκης, Γιάννης

(Κομοτηνή, 1934 - Θεσσαλονίκη, 17 Μαΐου 2004). Δημοσιογράφος. Εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1942. Σπούδασε οικονομικές και πολιτικές επιστήμες στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο και από το 1963 εργάστηκε στην εφ. *Θεσσαλονίκη ως καλλιτεχνικός ρεπόρτερ, ενώ εξελίχθηκε στη θέση του βοηθού αρχισυντάκτη. Εργάστηκε ως μεταφραστής ή ως συντάκτης ύλης σε διάφορα περιοδικά της Θεσσαλονίκης (*Μακεδονική Ζωή, Balkan News, Φρεσιθάλ κ.α.*).

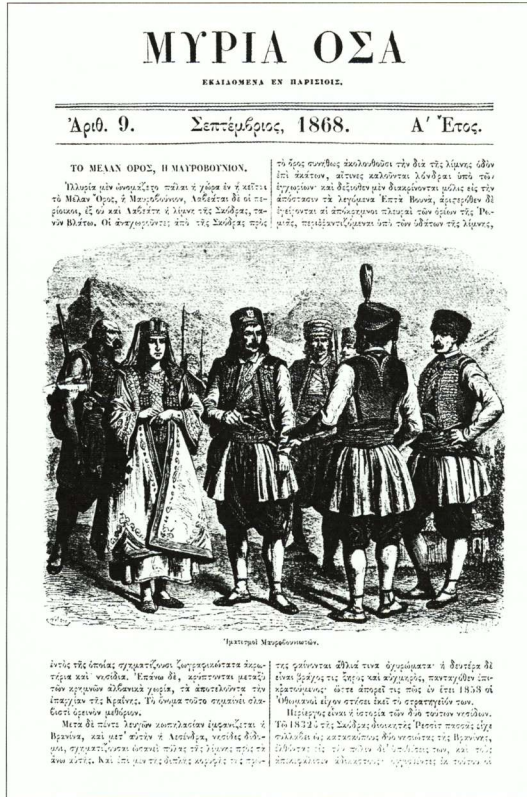
Μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης (1988-1990 και 1994-1998), ασχολήθηκε και με τα συνδικαλιστικά εκλεγείς στο διοικητικό συμβούλιο της όπου ανέλαβε τη θέση του Γενικού Γραμματέα. Στη διετία 1993-1994 ήταν υπεύθυνος του Βαλκανικού Κέντρου Τύπου. Εκλέχθηκε επίσης (1999-2001) εκπρόσωπος των συντακτών της Μακεδονίας-Θράκης στον Ενιαίο Δημοσιογραφικό Οργανισμό Επικοινωνίας Ασφαλίσεως και Περιδάλψεως, όπου κατέλαβε τη θέση του αντιπροέδρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεόφιλος (Λάκης) Ιωαννίδης, *Θεσσαλονίκη: η Ψυχή μας*, Θεσσαλονίκη 1998 (2^η 2004).

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Μυρία Όσα

Παρίσι, Ιαν. 1868 - Δεκ. 1869, αρ. τχ. 1-24. Εκδότης: Ιωάννης Ισιδωρίδης *Σκυλίτσης [ή Σκυλίτσης]. Μηνιαίο περιοδικό, δίσηλο, με συνεχή σελιδορίθμηση, διαστάσεων 30x19 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 22 φρ. για τη Γαλλία, διαποροετική ανάλογα με τη χώρα διάθεσης. Τυπογραφείο: J. Best, Παρίσι.

Γαλακίτη Μακεδονομάχου.
 Άνδρες της άσπιας οργανώσεως διαφραστάται διαπραγματεύονται με τους Έλληνας.
 Έπειτα δε, αρπάζονται μεταξύ των στρατών ελληνικής γαλις, τα αποτόλονται των στρατών της Ελλάδας. Τα όπλα τους σπάζονται και οι στρατιώτες αφήνουν.
 Μετα δε πάλιν λαλούν κατακλιθείσιν ημερησίως οι Έλληνας, και μετ' αυτών η Αρσίζα, κατ'εξ άδελφίας, οργανώσεως άσπιας κατ'εξ άδελφίας τους άσπιας.
 Ησπερ άρα άσπιας κατ'εξ άδελφίας τους άσπιας, και μετ' αυτών η Αρσίζα, κατ'εξ άδελφίας, οργανώσεως άσπιας κατ'εξ άδελφίας τους άσπιας, και μετ' αυτών η Αρσίζα, κατ'εξ άδελφίας, οργανώσεως άσπιας κατ'εξ άδελφίας τους άσπιας.

Γραμμένο σε καθαρεύουσα, ως στόχο του είχε την ψυχαγωγία των αναγνωστών σε συνδυασμό με την προσφορά γνώσεων. Απευδύνεται σε όλη την οικογένεια με θεματολογία που περιλαμβάνει ζητήματα οικιακής οικονομίας, ιστορικά, περιηγητικά, επιστημονικά και ιατρικά, βιογραφίες, βιβλιοπαρουσιάσεις. Οι αναφορές στην πολιτική ζωή είναι ελάχιστες και παίρνουν κυρίως τη μορφή σχολίων ή γλειογραφιών. Σχεδόν σε κάθε τεύχος περιλαμβάνονται διηγήματα και τραγούδια σε πεντάγραμμο. Οι στίχοι είναι γραμμένοι από τον ίδιο τον Σκυλίτση. Γενικότερα, ο εκδότης είναι ο κύριος συντάκτης. Σε ειδική στήλη («Τα του συρμού») που υπογράφει ο ίδιος με ψευδώνυμο («Ζωή Πολυμύχθου») παραδίδει συμβουλές για θέματα μόδας και διάφορα σχόλια, συχνά αναφορικά με την ελληνική παροικία στο Παρίσι.

Τα περιεχόμενα είναι στην πλειονότητά τους μεταφράσεις άρθρων και βιβλίων «του πεφωτισμένου κόσμου», κατά τον Σκυλίση. Δημοσιεύονται ενυπόγραφα αποσπάσματα γνωστών έργων της εποχής όπως *Η ιστορία του ελληνικού έθνους* του Κωνσταντίνου Παπαρρογόπουλου.

Περιέχει εικονογράφηση που είναι άμεσα συνδεδεμένη με το περιεχόμενο των θεμάτων. Περιλάμβανε πορτραίτα Ελλήνων και ξένων, εικόνες ζώων, φυτών κ.ά. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επιχρωματισμένες λιθογραφίες με ενδυματολογικές προτάσεις της εποχής.

Διαβαζόταν στις ελληνικές παροικίες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της ελληνικής διασποράς στην Αίγυπτο, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Σερβία, την Αυστρία, την Ιταλία, την Αγγλία και τη Γερμανία. Με τη συμπλήρωση ακριβώς δύο χρόνων εκδοτικής παρουσίας η κυκλοφορία του διακόπτεται. Ο Σκυλίσης αποφασίζει να αναβάλει την έκδοση λόγω σημαντικής μείωσης του αριθμού των συνδρομητών. Ορίζει ο ίδιος τους 1800 συνδρομητές ως ελάχιστο αριθμό για την επιβίωση του περιοδικού. Ένα μέρος της χρηματοδότησης προερχόταν από τις συνεισφορές ελλήνων μεγαλεμπόρων εγκατεστημένων στην Αγγλία. Επρόκειτο κυρίως για μέλη των χιωτικών οικογενειών Ρύλλη, Πετροκόκκι-νου, Σκαρφαμαγκά, Ροδοκανάκη, Σκυλίση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.-Η.-Ε. (Marquis de). *Queux de Saint-Hilaire, «La presse dans la Grèce moderne depuis l'indépendance jusqu'en 1871»*. *Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France*, Paris, Imprimerie Adolphe Lainé, 1871: του ίδιου, «Notice des principales publications grecques faites en Orient et en France pendant l'année 1874-1875». *Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France*, Paris, Maisonneuve et Cie Librairies-éditeurs, 1875: Μάρθα Καρπόζηλου. *Τα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*. Ιωάννινα, παράρτημα αρ. 1 της *Επιστημονικής Επετηρίδας* του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 1991: Ελ. Καριδάγλου. *Εφημερίδες και περιοδικές εκδόσεις (1790-1990)*. *Αυτοβιογραφικές πηγές και συνολική απογραφή*, αιδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, 1997: Despina Papadopoulou, *Les Grecs à Paris à la fin du XIXe siècle: la construction d'une communauté migrante*. Thèse de doctorat. École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, 2004.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Μυριανθόπουλος, Κλεόβουλος

(Πρόδρομος Τροόδους, 1878 - Λεμεσός, 1953). Εκπαιδευτικός, συγγραφέας, δημοσιογράφος, Σπούδασε στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας και αγγλική

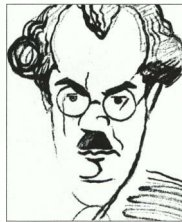
γλώσσα και λογοτεχνία στη Βηρυτό. Υπηρετήσε ως εδελοντής στον ελληνο-οθωμανικό πόλεμο του 1897. Άσκησε για σειρά ετών το επάγγελμα του καθηγητή στη μέση εκπαίδευση και δίδαξε αγγλικά, ιστορία και γεωγραφία στο Ημιγυμνάσιο και το Ελληνικό Γυμνάσιο Λεμεσού από το 1908-1973.

Το 1913 εισήλθε στο δημοσιογραφικό επάγγελμα ως εκδότης και συντάκτης της εβδομαδιαίας πολιτικής εφ. *Κήριξ την οποία εξέδιδε στη Λεμεσό έως το 1921. Δημοσίευσε αρκετές μελέτες και εξέδωσε τα ακόλουθα βιβλία: *Δύο Μεγάλοι Μορφαί: Ανδρέας Θεμιστοκλέους και Χριστόδουλος Σώζος* (Λεμεσός 1938)· *Η Συμβολή της Μαραδάσης εις την Εκκλήσιαν* (Λεμεσός 1939)· *Η Παιδεία εν Κύπρω επί Αγγλοκρατίας 1878-1946* (Λεμεσός 1946)· *Κυπριακά Σελίδες* (Λεμεσός 1949)· *Ζωή και Τάφος του Χριστόδουλου Σώζος* (Λεμεσός 1951).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Αλήθεια*, 24 Σεπτ. 1904· εφ. *Ένωσις*, 23 Μαΐου 1913· εφ. *Πάφος*, 12 Δεκ. 1946· Κ. Πιλαβάκης, *Η Λεμεσός σ' άλλους καιρούς*, 1977, σσ. 213, 271, 275, 284· Αρτιστείδης Α. Κουδουνάρης, *Βιβλιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001, σ. 247.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΑΛΟΥΣ

Μυριθής, Στράτης (Στρατής)

(Σκαμανιά [Συκαμιά] Λέσθου, 30 Ιουν. 1890 - Αθήνα, 19 Ιουλ. 1969). Κορυφαίος λογοτέχνης, ποιητής, εκδότης-δημοσιογράφος. Το πραγματικό του ονομαστέπώνυμο ήταν Ευστράτιος Σταματοπούλος. Το ψευδώνυμο «Μυριθής»—που εν συνε-

χία ονοματοποιήθηκε—το πήρε από τη γειτονική με τη Σκαμανιά κορυφή του ορεινού όγκου του Πεπέτμουνο «Μυριθίλι» που σημαίνει ημεροβίγλι (σκοπιά της μέρας). Έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Αστική Σχολή Σκαμανιάς και στα γυμνάσια Κυθωνίων και Μυτιλήνης και εργάστηκε για έναν χρόνο ως δάσκαλος στο Μανταμάδο. Στη συνέχεια γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, χωρίς όμως και να αποκοιτήσει αφού στις 12 Σεπτεμβρίου 1912 κατατάσσεται εδελοντής στον στρατό και θα υπηρετήσει, με μικρές αλλά και μεγάλες διακοπές, έως την 21^η Οκτωβρίου 1922 όταν επιστρέφει στη Λέσβο, όπου θα παραμείνει έως το 1932. Στο μεταξύ από το 1909 δημοσιεύει λυρικά πεζά, μικρά αφηγήματα και ποιήματα στα περιοδικά της Σμίρνης *Νεότης* του μυτιληνού Θεόδωρου *Ξεάρχου, από το οποίο βραβεύεται σε σχετικούς διαγωνισμούς, και της Μυτιλήνης *Χαρμυγή.

Το 1911 ξεκινά τη δημοσιογραφική πορεία του, εκδίδοντας μαζί με τον Θεόδωρο *Θεοδωρίδη (Ντόρο Ντορή) το βραχύβιο π. *Σκριπ*. Την ίδια χρονιά όταν θα είναι στην Αθήνα εργάζεται στην εφ. *Πατρίς του Σπύρου *Σίμου. Τον Μάιο 1914 γίνεται συντάκτης και τακτικός χρονογράφος της εφ. *Σάλπηξ και τον Σεπτέμβριο 1916 σε συνεργασία με τον Μανώλη *Βάλλη συμμετέχει στην έκδοση της εφ. *Ελεύθερος Λόγος ως αρχισυντάκτης της, στην οποία ξαναεργάζεται μετά την οριστική απόλυσή του από τον στρατό, όταν τη διευθύνει ο Στρατής *Παπανικόλας. Το 1923 εκδίδει την εβδομαδιαία εφ. *Καμπάνα στην οποία δημοσιεύθηκαν τα λογοτεχνικά έργα η *Ζωή εν τάφω*, σε 42 συνέχειες, και το *Νούμερο 31328* του Ηλία Βενέζη. Το 1925 μαζί με τον Θεόδωρο *Λεφκιά θγάζουν την καθημερινή εφ. *Ταχυδρόμος, υποστηρίζοντας τις δημοκρατικές αρχές του Αγροτικού-Εργατικού Κόμματος του Αλ. Παπαναστασίου. Παραμένει συνδιευθυντής και συνεκδότης έως το 1932 που τον καλεί στην Αθήνα ο Παπαναστασίου και εκδίδει την εβδομαδιαία εφ. *Δημοκρατία* που κράτησε έως το Μάρτιο 1933.

Η δημοσιογραφική του σταδιοδρομία στην Αθήνα συνεχίστηκε έως το 1958. Υπήρξε τακτικός συνεργάτης των εφ. *Καθημερινή, *Πρωία, *Εθνική*, *Ασύρματος*, *Ακρόπολις, *Ελληνικό Αίμα, *Εθνος, *Ελληνική*, *Ιμέρα*, *Ελευθερία* και συνεκδότης μαζί με τους Π. Σιφναίο, Π. *Κόκκα, Αχ. *Κύρου κ.ά. της εφ. *Μάχη* από το 1942 έως το 1944. Έβγαλε ακόμα το 1945 το βραχύβιο λογοτεχνικό π. *Καλλιτεχνική Ελλάδα*. Το 1938 διορίστηκε τμηματάρχης Β΄ Τάξεως στη Βιβλιοθήκη της Βουλής και από το 1946 έως το 1950 διετέλεσε διευθυντής προγράμματος στο ΕΙΡ (Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας). Υπήρξε τακτικό μέλος της ΕΣΗΕΑ.

Η περί της λογοτεχνικής του παρουσίας θαυμαστή πορεία δεν κατατίθεται εδώ, καθότι γίνεται αναφορά αποκλειστικά στη δημοσιογραφική του δραστηριότητα. Αναφέρεται μόνο ως επιστέγασμα αυτής της πορείας ότι εκλέχθηκε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών το 1958 και τον επόμενο χρόνο του απονεμήθηκε ο Σταυρός του Ταξιάρχη του Βασιλικού Τάγματος Γεωργίου Α΄. Επίσης, ότι προτάθηκε τρεις φορές για το βραβείο Νόμπελ, ενώ λίγο πριν από τον θάνατό του ανακηρύχθηκε επίτιμος πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αφιέρωμα στον Στρατή Μυριβήλη», π. *Νέα Εστία*, τχ. 1033 (15 Ιουλ. 1970). «Σημειογραφία του Στρατή Μυριβήλη. Διατύπωση μνήμης και τιμής», π. *Ευθύνη*, τχ. 27 (1987). «Αφιέρωμα στον Στρατή Μυριβήλη. Εκατό χρόνια από τη γέννησή του», π. *Νέα Εστία*, τχ. 1523 (Χριστούγεννα 1990). Κ. Μίσσιος, *Η ορδή των βασιβουζού-*

κων, ήγουν η «συμμορία» του Μυριβήλη, Μυτιλήνη 1990. Νίκη Λυκούργου, *Σχεδιάσμα χρονογραφίας Στρατή Μυριβήλη*, Αθήνα 1990. Μίλτης Παρασκευαΐδης, «Χρονολόγιο Στρατή Μυριβήλη», π. *ΤαΨαρά*, τχ. 127 (Ιαν. 1991), 23-33. Σύλλογος Φιλολόγων Ν. Λέσβου – Εταιρεία Αιολικών Μελετών, *Στρατής Μυριβήλης. Οι εισηγήσεις τμητικού συνεδρίου*, Μυτιλήνη 2000. Ράνια Πολυκανδριώτη, «Στρατής Μυριβήλης. Αντιμιλιταριστής, πατριώτης και λυρικός πεζογράφος», στον τόμο *Πρόσωπα του 20ού αιώνα. Έλληνες που σημάδεψαν τον 20ό αιώνα*, συντονιστής-επιμέλεια Βασίλη Παναγιωτόπουλου, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα/Αιθάνη, 2000, σ. 325-330.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Μυτιληναίος, Εμμανουήλ Γ.

(Καρτεράδο Σαντορίνης, 1900 - Αθήνα, 1960). Κληρικός, εκκλησιαστικός δημοσιογράφος. Πρώτευσε στις εισαγωγικές εξετάσεις στη Ριζάρειο Εκκλησιαστική Σχολή (1918), αλλά δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να καταδέσει 300 δρχ. για εγγύηση με αποτέλεσμα να μην εγγραφεί. Όταν όμως πήγε προ των Χριστουγέννων, ο διευθυντής της Σχολής (ο μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, τότε αρχιμανδρίτης και καθηγητής Πανεπιστημίου), τον ανεξήτησε και τυχαία τον βρήκε και τον ενέγραψε χωρίς εγγύηση. Μετά την αποφοίτησή του από τη Ριζάρειο και τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών εργάστηκε στη ΧΑΝ (Χριστιανική Αδελφότης Νέων) Αθηνών ως παιδαγωγός στα εργαζόμενα παιδιά. Παράλληλα βοηθούσε στην έκδοση του π. *Εκκλησία, όπου έγινε αρχισυντάκτης.

Το Πάσχα 1931 έγινε εφημέριος του Οσίου Μελετίου (Σεπόλια Αθηνών) και εξέδωσε το τετρασέλιδο εποικοδομητικό π. *Η Φωνή του Κυρίου*, που προσεφέρτε δωρεάν στο εκκλησίασμα. Τα έξοδα τα παρέχώρησαν φίλοι του. Είναι το πρώτο περιοδικό που προσφέρεται δωρεάν σε όλη την Ελλάδα. Ο μητροπολίτης Μυτιλήνης Ιάκωβος Κλεόμβροτος έγραψε για τον πατέρα Εμ. Μυτιληναίο: «Κατείχεν το τάλαντον του εκκλησιαστικού δημοσιογράφου όσον ολίγοι». Το 1933 στην Αθήνα εξέδωσε το π. *Χριστιανική Νεολαία* και ως παράρτημά του το π. *Δράσις*. Ο Μυτιληναίος εξέδωσε το 1940 το π. *Αγία Σιών στην Αγία Σοφία Μυτιλήνης.

Στην Αθήνα το 1952 γίνεται ο πρώτος διευθυντής του π. *Ο *Εφημέριος* και διευθυντής στα π. *Τα *Χαρούμενα Παιδιά* και *Το *Χαρούμενο Σπίτι*, όλα της Αποστολικής Διακονίας. Συνεργάστηκε στα π. *Πανελλήνιος Ελπίς* (Αθήνα 1922) και *Ελευθερόπουλο* (Χαλκίδα 1935). Το 1933-1934 ήταν διευθυντής στο π. *Ανάπτυξις.

Ως εφημέριος υπηρετήσε εκτός από τον Όσιο Μελέτιο στον Πανεπιστημικό Ναό της Καπνικαρέας, στη Μυτιλήνη, στην Αγιάσση της Μυτιλήνης, στην Αγία Βαρβάρα της Αθήνας. Παράλληλα, από το 1952 υπήρξε η ψυχή της Αποστολικής Διακονίας μέχρι σχεδόν το θάνατό του, παρ' όλο που έπαυσε από φαρμάτωσή και ζάχαρο.

Παράλληλα με τις απασχολήσεις του με τα διάφορα περιοδικά ο Μυτιληναίος εξέδωσε και πολλά βιβλία και μελέτες, όπως Η Εκκλησία Δρώσα. Η κοινωνική πρόνοια της Αρχιεπισκοπής Αθηνών (1929)· Η ποίηση του κύκλου των εορτών του Πάσχα. Τριωδίου, Πεντηκοσταρίου (1932)· Ο Ιερέυς εν τη οικογενεία. Εισήγησις (1932)· Ενώπιον της τραγωδίας της Νεότητος (Μυτιλήνη 1932)· Η στάσις της Νεολαίας μας απέναντι της Θρησκείας (Αγιάσσης 1934)· Τη Υπερήχοο Στρατηγώ, Προσευχητήριον του Αγώνος (Μυτιλήνη 1941)· Του εν Αγίοις Πατρός ημών Προκοπίου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Εγκόμιον προς την Υπεραγίαν Θεοτόκον Μαρίαν (1949, νεοελληνική απόδοση, εισαγωγή, πρόλογος ο Μυτιλήνης Ιάκωβος Κλεομύροτος)· Η θρησκεία της Νεότητος και της Χαράς (1949, ανάτυπο π. Ποιμήν Μυτιλήνης)· Η Εκκλησία μας και η Αγία Γραφή (Αθήνα 1949)· Απολυτικόν Πρόγραμμα των Κατηχητικών Σχολείων της Εκκλησίας της Ελλάδος (1951, με εισαγωγή. «Εγκρίσει της Ιεράς Συνόδου»)· Ιστορία της Κ. Διαδήκης (1951 και 1957)· Ιστορία της Π. Διαδήκης (1951 και 1957)· Ιστορία εκ των Ευαγγελίων (1953 και 1957)· Ιστορία των Αποστόλων (τ. 1. 1954 και 1957) – τα τέσσερα τελευταία εκδόσεις της Αποστολικής Διακονίας). Επίσης, Το Τίμιον Προσβύτιον και το εν τη Εκκλησία έργον αυτού (1958, ανάτυπο τιμητικού τόμου στον καθηγητή Αμ. Αλιβιζάτο), το Θεοτόκος Μαρία, η Κόρη των Προσευχών (1961) κ.ά.

Χαρακτηριστικά του Εμμ. Μυτιληναίου είναι η ευστοργία του, η σαφήνεια, η εργατικότητα, η κοινωνικότητα, η εποικοδομητικότητα, ο ενθουσιασμός που μετέδιδε στον ακροατή, γι' αυτό η ιεροσύνη του χαρακτηρίστηκε «ανοιχτή Διακονία».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Κοτταδάκης, Ιερουσάν ανοιχτή Διακονία Προσπεσβυτήρος Εμ. Μυτιληναίου (1900-1960), Αθήνα 1997· Ν.Θ. Μπουγάτσος, Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου, Αθήνα 1974, λγ.α 66.176. 188. 195. 240. 382. 403. 478. 489. 556. 630.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Ο Μυτιληνός

Εκδίδεται εν Μυτιλήνη, Μυτιλήνη, 1909-1921 και 1926: περ. Α' , 21 Φεβρ. 1909 - Απρ. 1912· περ. Β' , 8 Σεπτ. 1912 - 8 Ιουν. 1913· περ. Γ' , Αυγ. 1916 - αρχές 1918 και Οκτ. 1918 - 27 Αυγ.

1919· περ Δ' , Νοέ. 1920 - τέλη 1921· περ. Ε' , 1926 (μικρό διάστημα). Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Θ.Δ. *Θεοδωρίδης. Εβδομαδιαία, έμμετρο, τρίσηπλη, τετρασέλιδη. Ετήσιες συνδρομές: για την πόλη της Μυτιλήνης 25 γρ., για τα χωριά 30 γρ., εξωτερικού 2 μετρήτια ή 10 φράγκα. Το 1911 η τιμή της είναι ίδια, μόνο που προσδέτε και τα 40 γρόσια για το «κράτος». Γραφεία: οδ. Σαρή Μπαμπά 36.

Είναι η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στη Μυτιλήνη, μετά την επανάσταση των Νεότουρκων και την άρση απαγόρευσης έκδοσης εφημερίδων. Κυκλοφορούσε κάθε βδομάδα με πολιτικοσατιρική ύλη και είχε βασικό συνεργάτη τον εξ Αγιάσσης Αλκιμάδη Μαριγγή, ο οποίος όμως αποχώρησε τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς και έβγαλε αργότερα μαζί με τον Χρ. Δεληγκιαβούρη την επίσης σατιρική εφ. Σκορπιός. Τότε ο Θεοδωρίδης μετακόμισε «Επί της Προκειμίας» ενημερώνοντας τους συνδρομητές του: «Είμαι χωρίς συνέταιρο, μονάχος δηλαδή / και σας το λέγω παστρικά σαν παστρικό παιδί, / να στέλνετε στα χέρια μου τας φίλας συνδρομάς σας / για να μη γένη σκοτωμός, και βρήτε τον μεπλά σας, / Γρόσια είκοσι και πέντε μεσ' την πόλη Μυτιλήνη / κι' από τα χωριά τριάντα ο συνδρομητής θα δίνη, / Πας τουρκομερίτης άλλος δύο μετρήτια θα πληρώνη / ...

ώμος καθ' ἑξωμερίτης δέκα φράγκα θα φυσάη... / Μάδετε κι' αυτό προσέτι. συνδρομές μισές δε θέμε / παρά χρονικές μονάχα με το κέφι να τα λέμε / θα περνούμε κι αγγελίες όλο στο βαρύ τον ήχο / γιατί δάχουμε στη λίστα πέντε γρόσια κάθε στίχο. / Ο Μυτιληνός Σαββάτο θα γυρίζη στο σεργιάνι / κι όποιος μερακλής τον θέλει την κοσάρα του θα σκάη».

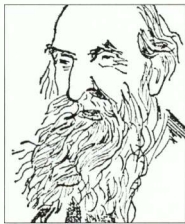
Κατά την περ. Δ' έγινε καθαρά πολιτική, στηρίζοντας κομμουνιστικές ιδέες και τη σοβιετική επανάσταση. Αρθρογραφούν σ' αυτή στελέχη του ΣΕΚΕ (Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος, μετονομάστηκε αργότερα σε ΚΚΕ) από την Αθήνα, όπως ο Δ. Καρδάρας, γραμματέας της κομμουνιστικής νεολαίας· ο Θεοδορίδης διοργανώνει σοσιαλιστικά μαθήματα στον κινηματογράφο «Αλκαίος», προκηρύσσει διαγωνισμό με θέμα «Ο θάνατος του μικρού παιδιού εργάτη», όπου βραβεύονται οι τελειόφοιτοι του γυμνασίου και πασιγνώστοι στα μετέπειτα χρόνια λογοτέχνες Ασημάκης Πανσέληνος και Κλεάνδης Παλαιολόγος, και φυσικά ενχολεί την Ασφάλεια, η οποία σκηνοθετεί εις βάρος του κατηγορία, που εν τέλει και μετά την αθώωση του από το εφετείο της Σύρου, τον αναγκάζει να φύγει στην Αθήνα. Ο Μυτιληνός, πέρα από τα θεμέλια που έβαλε στον Τύπο του νησιού ήταν «πάντοτε καλογραμμένος και αξιόλογος», όπως γράφει ο ιστορικός της λεσβιακής γραμματείας Αντώνης Πλάτων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΚΒΜ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Βαλέτας, *Αιολική βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 533· Π. Νικολού, «Να επισκευασθούν τα γραφεία της εφ. Μυτιληνός», εφ. *Εμπρός*, αρ. φ. 709, 14 Σεπτ. 1989· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 189-221· Κ. Μίσιος, «Ντόρος Ντορής», στον τόμο *Μυτιληνιά λόγια και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 108-127· Αρ. Κοντζαμάνης, *Θ. Θεοδορίδη*, *Απαντα τα σωζόμενα*, Μυτιλήνη 2003.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Μωραϊτίδης, Αλέξανδρος

(Σκιαδός.1850 - Σκιαδός<;>, 1929). Λογοτέχνης, δημοσιογράφος, Ομότεχνος και εξάδελφος του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, κατέχει μια επίσημη θέση στα νεοελληνικά γράμματα και τη δημοσιογραφία, στην οποία διακρίθηκε ως ο πρώτος κοινο-

βουλευτικός συντάκτης στην Ελλάδα. Άριστος μαθητής, μετά τα πρώτα εγκύκλια γράμματα στη γενέ-

τειρά του και την αποφοίτησή του από το Α' Γυμνάσιο Αθηνών, εγγράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών από την οποία το 1881 αναγορεύτηκε διδάκτωρ της Φιλοσοφίας.

Η επαγγελματική του σχέση με τη δημοσιογραφία αρχίζει για τον δευτεροετή φοιτητή το 1874 στην **Εφημερίδα* του Δ. *Κορομηλά στην οποία επί επτά ολόκληρα χρόνια κράτησε τη στήλη των Πρακτικών της Βουλής, έπειτα στις εφ. **Μη Χάνεσαι* και **Ακρόπολις* του Βλάση *Γαβριηλίδη, στη **Νέα Εφημερίδα* του Ιωάννου Καμπούρογλου και σε άλλα ημερήσια έντυπα και περιοδικά ως επιφυλλιδιογράφος και χρονογράφος και στα 1874-1876 ως εκδότης της σατιρικής εφ. *Αγορά*. Ο Μωραϊτίδης στον πρόλογο του τ. ΣΤ' των διηγημάτων του σημειώνει: «Εγώ λαβών το δίπλωμα της φιλολογίας είχα διορισθεί εις το Β' Γυμνάσιο χωρίς όμως να αποσυρθώ από τη δημοσιογραφία, προς την οποία αισθανόμουν ακατανόητον αγάπη».

Άξιο ιδιαίτερης προσοχής είναι το γεγονός ότι ο Μωραϊτίδης ως λογοτέχνης, όπως και ο Παπαδιαμάντης, με κοινές συγγενικές και θρησκευτικές καταβολές, φέρνουν τον αναγνώστη πιο κοντά στις χριστιανικές παραδόσεις με την εορταστική διηγηματογραφία, που συναρτάζει και εμπνέει δειό ζήλο και πνεύμα αυτογνωσίας. Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο το γεγονός ότι στην υμνογραφική φιλολογία ο Μωραϊτίδης προηγείται του ομοτέχνου του Παπαδιαμάντη για την πρώτη παρουσίαση και καδιέρωση του νέου αυτού λογοτεχνικού είδους στη νεοελληνική σκέψη, δημοσιεύοντας στα 1884 στην εφ. *Ακρόπολις* τα πρώτα του διηγήματα *Εικόνες - Χριστούγεννα και Πρωτοχρονιά*. Ο Βλάσης Γαβριηλίδης με τη δημοσίευση και άλλων διηγημάτων του τον επαινεί και τον επιβάλλει στους λογοτεχνικούς κύκλους της εποχής.

Για την προσφορά του στην πνευματική ζωή του τόπου ο Μωραϊτίδης από το 1873 γίνεται τακτικό μέλος του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός», το 1886 παρασημοφορείται με τον Αργυρό Σταυρό του Σωτήρος και το 1921 του απονέμεται το Εθνικό Αριστείο των Γραμμάτων και των Τεχνών. Σημαντικό, όμως, γεγονός θεωρήθηκε η αναγορεύσή του το 1928 ως πρόσδεδρου μέλους της Ακαδημίας Αθηνών. Ο Κωστής *Παλαμάς, σε λόγο του που εκφωνήθηκε στο φιλολογικό μνημίσιο προς τιμή του Αλέξανδρου Μωραϊτίδη στην Ακαδημία Αθηνών, επαινεί την ταπεινότητά του με την οποία δέχθηκε τον τίτλο του πρόσδεδρου μέλους της Ακαδημίας.

Το στοιχείο αυτό της ταπεινότητας και της ευσέβειας και η αγάπη του προς τον ασκητισμό τον οδηγεί

στα τελευταία χρόνια της ζωής του στο νησί του για να περιβληθεί το μοναχικό σχήμα. Στις 16 Σεπτεμβρίου 1929 αφού πραγματοποιήσει την έφεση της ψυχής του ο υμνητής των ταπεινών και απλοϊκών ανθρώπων εξομολογείται: «Δεν είμαι πλέον ο διδάσκαλος Αλέξανδρος. Είμαι ο μοναχός Ανδρόνικος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βλάσης Γαβριηλίδης, «Α. Μωραΐτιδης», εφ. *Ακρόπολις*, 1 Ιαν. 1892· Π. Δειλινός [Γ.Δ. Κορομηλάς], «Δημοσιογραφικά. Ο Αλέξανδρος Μωραΐτιδης», εφ. *Καθημερινή*, 12 Αυγ. 1923· *Αλέξανδρου Μωραΐτιδου. Με του βορρά τα κύματα. Ταξίδια-περιγραφαί-εντυπώσεις-Άγιον Όρος*, έκδοση τιμητική για την πεντηκονταετηρίδα του συγγραφέα, σειρά Γ' (1874-1924), Αθήνα, εκδ. Ι.Ν. Σιδέρη, 1924· «Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Μωραΐτιδη», π. *Νέα Εστία*, έτ. ΜΗ',

τχ. 559 (1950)· «Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Μωραΐτιδη», π. *Ελληνική Δημοκρατία*, τχ. 64 (1950)· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 257-258· Χριστίνα Χρήστου, «Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Μωραΐτιδη», π. *Σκιαδός*, τχ. 12 (1979)· Π. Παπαντωνίου, «Αλέξανδρος Παπαδιαμάντη», π. *Επιθεώρηση Χωροφυλακής*, τχ. 122 (Φεβρ. 1980)· Κ. Σαρδελής, «Μνήμη Αλέξανδρου Μωραΐτιδη», εφ. *Καθημερινή*, 3 Ιαν. 1990· Σοφία Μπόρα, «*Εντυπώσεις πελωρίου σπόγγου. Ο Αλέξανδρος Μωραΐτιδης ως πρακτικογράφος της Βουλής*», π. *Παπαδιαμαντικά τετράδια*, τχ. 3 (1995), 167-176· Ροδάνθη Βαλέρα-Κουνάβα, *Αλέξανδρος Μωραΐτιδης (1850-1929)*, Αθήνα, εκδ. Βιβλιωγόνια, 1996· Φ. Δημητρακόπουλος, *Ο μοναχός Ανδρόνικος. Λεύκωμα Μωραΐτιδη*, Αθήνα, εκδ. Ergo, 2002.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Νάκου, Λιλίκα

(Αθήνα, 1899-1989). Πεζογράφος και δημοσιογράφος. Από τις σημαντικότερες γυναικείες μορφές της ελληνικής λογοτεχνίας που παρουσιάστηκαν στην αρχή της δεκαετίας του 1930. Κόρη του κοινωνιολόγου-εγκληματολόγου και πολι-

τευτή Λουκά Νάκου, έζησε από παιδί στη Γενεύη, όπου σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Γενεύης και στο Κονσερβατούαρ της ίδιας πόλης, ενώ αργότερα εγκαθίσταται στο Παρίσι, όπου ακολουθεί σπουδές γαλλικής λογοτεχνίας στη Σορβόνη. Στο Παρίσι αναπτύσσει στενές σχέσεις με εξέχουσες προσωπικότητες της γαλλικής προσοδευτικής διανόησης και, μεταξύ άλλων, συνδέεται με τον Ανρί Μπαρμπίς, τον οποίο δαίμαζε και είχε ως πρότυπο. Στη γαλλική πρωτεύουσα δοκιμάζει επίσης τις δυνατότητες της στη δημιουργική λογοτεχνία και δημοσιεύει τα πρώτα διηγήματά της στα γαλλικά με την υποστήριξη του Μπαρμπίς. Στην Αθήνα επιστρέφει το 1931, όπου δημοσιεύει την ίδια χρονιά το πρώτο μυθιστόρημά της, *Η ξεπάρθενη*. Το 1935 κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Γκοδόση το δεύτερο μυθιστόρημά της, *Παραστρατημένοι*, με το οποίο αποσπά ευνοϊκότερες κριτικές και καθιερώνεται ως πεζογράφος στο πλαίσιο της λεγόμενης γενιάς του '30.

Παράλληλα εργάζεται ως δημοσιογράφος. Ήδη στα τέλη του 1935 το π. **Νέα Εστία* της είχε αναθέσει να γράψει τη μυθιστορηματική βιογραφία του Έντγκαρ Άλλαν Πόε, η οποία εμφανίστηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 1936 σε συνέχειες στο περιοδικό αυτό, ενώ την ίδια χρονιά κυκλοφόρησε αυτοτελώς σε διβλίο και ανατυπώθηκε το 1975 και το 1981 με τον τίτλο *Ποτέ πια*. Το 1936, αμέσως μετά την εγκαθίδρυση της μεταξικής δικτατορίας, αναγκάζεται από το καθεστώς της λογοκρισίας να διακόψει τις δημοσιογραφικές έρευνές της με κοινωνικό χαρακτήρα. Την εποχή αυτή αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα και στρέφεται στη συγγραφή μυθιστορηματικών ή εκλαϊκευτικών βιογραφιών για πρόσωπα παγκοσμίως γνωστά, που δημοσιεύονται στην εφ. **Ακρόπολις*, με την οποία συνεργάζεται. Κατά την περίοδο της μεταξικής δικτατορίας διατηρεί στενές σχέσεις με το περιβάλλον της εφ. **Ελεύθερον Βήμα*, και ιδιαίτερα με τον Ανδρέα Δημάκο, διευθυντή αργότερα του *Βήματος*, τον Σπύρο **Μελά* και τον δημοσιογράφο Νίκο Βέρο. Η ίδια θα δώσει πολλές πληροφορίες, αν και συχνά συγκεχυμένες, για τα πρώτα βήματά της στη δημοσιογραφία, όπως και για πρόσωπα του δημοσιογραφικού κόσμου της Αθήνας στα χρόνια του μεταξικού καθεστώτος, στο διβλίο της που κυκλοφόρησε το 1980 με τον τίτλο *Το χρονικό μιας δημοσιογράφου*.

Αντίθετα με το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, θα δημοσιευθεί το 1939 στην απογευματινή εφημερίδα της Αθήνας *Ασύρματος* την αθησαύριστη έως το 1995 ιστορική αφήγηση *Μόσχος Τζαβέλλα*, έργο που έμεινε λογοτεχνικά ανεπεξέργαστο, αποτελεί όμως ως κείμενο μαρτυρία εποχής από την άποψη της προσπάδειας να προβάλει η συγγραφέας ένα γυναικείο σύμβολο της ελληνικής ηρωικής δημοτικής παράδοσης από τις στήλες μιας εφημερίδας στις παραμονές του Β' Παγκόσμιου Πολέμου. Στη διάρκεια του 1942 και στις αρχές του 1943 γράφει μία σειρά αξιόλογων διηγημάτων, που αποτελούν επίσης χαρακτηριστική μαρτυρία εποχής. Τα διηγήματα αυτά αναφέρονται στη φρόκη της Κατοχής στην Ελλάδα και κυκλοφόρησαν αρχικά στη Λοζάνη γαλλικά και στις ΗΠΑ αγγλικά· το 1944 εκδίδονται στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου σε βιβλίο στα ελληνικά, με τον τίτλο *Η κόλαση των παιδιών*. Μεταπολεμικά, εξακολουθεί να ασχολείται με τη λογοτεχνία, δημοσιεύει μεταξύ άλλων το ενδιαφέρον μυθιστόρημα *Η κυρία Ντορεμί* (1955) και συνεχίζει να καλλιεργεί τη μυθιστορηματική βιογραφία. Το 1983 αποσπτά το Κρατικό Βραβείο μυθιστορηματικής βιογραφίας για το βιβλίο της *Η ζωή του Σεμελθίς* (1982).

Στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας του 20^{ου} αιώνα θα παραμείνει το χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα γυναικας πεζογράφου και δημοσιογράφου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Deborah Tannen, *Lilika Nakos*, Βοστώνη, Wayne Publishers, 1983· Κ.Α. Δημάδης, *Δικτατορία, πόλεμος και πεζογραφία (1936-1944)*, δεύτερη εμπλουτισμένη έκδοση, Αθήνα, Εστία, 2004.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΔΗΜΑΔΗΣ

Ναξιακά Νέα

Πολιτική, κοινωνική και ειδησεογραφική εφημερίς, Νάξος, 25 Φεβρ. 1945-1947. Ίδιοκτητής στην αρχή (1945-1946) είναι το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και εκδότης ο Μιχ. Γρατσιάς· στη συνέχεια (1946-1947) το ΕΛΔ-ΣΚ (Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας - Σοσιαλιστικό Κόμμα) και εκδότης ο γιατρός Εμμ. Μπαρδάνης. Άλλοι υπότιτλοι: *Κυκλοφορούν δύο φορές τη βδομάδα* (από το φ. 12, 12 Σεπτ. 1945)· *Όργανο του σοσιαλιστικού κόμματος ΕΛΔ* (από τις 30 Ιαν. 1946)· *Εβδομαδιαίο όργανο του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΛΔ* (από τις 13 Απρ. 1946). Δισεβδομαδιαία / εβδομαδιαία / μηνιαία, δισελίδη, τρίσηλη / πεντάσηλη, διαστάσεων 37,5x26 εκ. Τιμή φύλλου: 20 δρχ. / 10 δρχ. Συνδρομές: «Εσωτερικού: τριμ. δρ. 150, ετησία δρ. 500. Εξωτερικού: Αμερικής: ετησία δολ. 10, λοιπών χωρών: λίρες 4». Τυπωνόταν στη Σύρο, στο τυπογραφείο του Γ. Κυπριάου.

Στόχος της εφημερίδας είναι, όπως γράφει σε κύριο άρθρο της, «ο αγώνας για την πραγματική ηθική αναγέννηση της μικρής αυτής ελληνικής γωνιάς της Νάξου. Θα εξαρτώμεθα από το συμφέρον της και θα εμπνεόμεθα απ' αυτό». Συνεργάτες της είναι οι Κ. Ματζουράνης, Μιχ. Γρατσιάς κ.ά.

Την απασχολούν κυρίως ναξιακά ζητήματα, έτσι όπως αναφέρονται στο φ. 3 (25 Μαρτ. 1945): ζωοκλοπή, συγκοινωνία (να γίνει πιο τακτική), γεωργία (να σταλούν στη Νάξο αρκετά λιπάσματα, γεωργικά φάρμακα, εργαλεία, τα οποία δεν υπάρχουν), αγροζήμια (να δημιουργηθεί αγροτική ασφάλεια και να αντικατασταθούν οι αγροφύλακες που βοήθησαν τις αρχές Κατοχής στις επιτάξεις), δικαιοσύνη (να ιδρυθεί πρωτοδικείο στη Νάξο, με περιφέρεια την Παροναξία και τα νησιά των Νότιων Κυκλάδων), σμυριδικό (να ενισχυθούν οικονομικά οι σμυριδουργάτες της Νάξου και ν' αρχίσουν οι εργασίες των σμυριδωρυχείων), απαλλοτρίωση αδιανέμητου γεωργικού κλήρου (το μεγαλύτερο αίτημα των κοινοτήτων Λειβαδιών, Κινιδάρου και Μελάνων: να διανεμηθούν στους ακτήμονες γεωργούς οι μοναστηριακές, εκκλησιαστικές περιουσίες και τα υπολείμματα της «φρουδαρχικής εποχής») και ιατρική περίθαλψη (απεριόριστη κρατική μέριμνα σε χωριά που μαστίζονται από ελονοσία και φυματίωση και ενίσχυση οικονομική του νοσοκομείου και του Πατριωτικού Ιδρύματος).

Στο ίδιο φύλλο, στο κύριο άρθρο με τίτλο «Ας σπάσουμε τα δεσμά μας», ο Ε.Γ. Μπαρδάνης προσπαθεί να «αρυπνίσει» και να παρακινήσει τον τοπικό πληθυσμό να σπάσει τα δεσμά του, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: «Και ενώ ο Ναξιακός λαός ύστερα από την πολυπόθητη λευτεριά του από τους άγριους κατακτητές περίμενε την πραγματική λευτεριά με το σπάσιμο των δεσμών κάθε είδους σκλαβιάς του, βλέπει να δεσπόζουν ακόμα εκείνοι που ενώ θαπρεπε να δικάζονται ως δόσολογοι, έχουν το δράσος να κατηγορούν το Ναξιακό λαό ως αναρχικό, για να στηρίξουν έτσι τη θέσι τους που κλονίζεται από τη λαϊκή οργή [...]. Και πρέπει να σπάσουμε τα δεσμά κάθε σκλαβιάς του!!!...Ας σπάσουμε λοιπόν τα δεσμά μας!!!».

Μόνιμες στήλες: «Χρονικά» (τοπικά ζητήματα), «Ναξιακή ζωή» (περιλαμβάνει εύθυμη στήλη, κοινωνικά, γάμους, κηδείες, βαπτίσεις), «Ειδήσεις του δεκαπενθήμερου». Από τον Σεπτέμβριο 1945, οι στήλες: «Ναξιακά ζητήματα», «Αθηναϊκά Νέα», «Σημειώματα», «Ναξιακά Νέα», «Απ' ότι διαβάζω» (αποσπάσματα από αθηναϊκές εφημερίδες). Σε

πολλά φύλλα της σημειώνεται επάνω αριστερά στο πρώτο φύλλο: «Τα Ναξιακά Νέα με την αρθρογραφία τους είναι ένα θήμα αλήθειας, αγώνα, προσπάθειας και προόδου για την μεταπολεμική αναγέννηση του νησιού μας», καθώς επίσης και μια προτροπή προς τους αναγνώστες να διαβάζουν και να διαδίδουν την εφ. *Μάχη.

Όταν ο υπότιτλος αλλάζει σε *Όργανο του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΛΔ*, η εφημερίδα εξηγεί τους λόγους: «Η τοποθέτησή μας αυτή απορρέει από την ανάγκη της ενοποίησης όλων των ηθικών δυνάμεων – μικρών και μεγάλων – που πλαισιώνονται από τις σοσιαλιστικές αρχές και ιδέες για τη δημιουργία μιας καινούργιας ζωής και τη σταθεροποίησή της ανάμεσα στις λαϊκές μάζες της ανθρωπότητας [...]. Η οριστική τοποθέτησή μας στο Σοσιαλιστικό Κόμμα ΕΛΔ, που αρχηγό του έχει τη μεγάλη προσωπικότητα, τον καθηγητή ΣΒΩΛΟ, είναι αλήθεια πως μας δημιουργεί υποχρεώσεις και καθήκοντα μεγάλα απέναντι του λαού του νησιού μας, αλλά και γενικότερα απέναντι του ελληνικού λαού».

Από το φ. 29 (27 Ιουν. 1946) δίνεται σε συνέχειες ο λόγος του Αλ. Σβώλου στη συνδιάσκεψη Θεσσαλονίκης, με τα εξής θέματα: «- ο δρόμος μας είναι φανερός. -η φυσιογνωμία του Κόμματος, -οι θέσεις του Κόμματος. -Η πολιτική μας απέναντι στους Συμμάχους. -Το εθνικό ζήτημα. -οι αξιώσεις της Βουλγαρίας. -ο αυτονομιστικός δόρυθος, -το τρίπτυχο των εθνικών αξιώσεων. -ο μοναρχικός κίνδυνος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ. ΒΒ (ελλ. σ., 25 Μαρτ. 1945 - 22 Ιαν. 1947), ΙΑΝ.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΛΕΒΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ναξιακά Χρονικά

Ανεξάρτητη πολιτική, οικονομική, φιλολογική και ειδησεογραφική εφημερίδα όργανο του Ναξιακού λαού. Αθήνα, 12 Ιαν. 1960 - 10 Οκτ. 1961, περ. Α', αρ. φ. 1-22 και 14 Οκτ. 1963 - 24 Αυγ. 1964, περ. Β', αρ. φ. 24[23]-31. Εκδότης-διευθυντής: Νικηφόρος Μανδηλαράς. Δεκαπενθήμερη/μηνιαία / διμηνιαία με διακοπές, τετρασέλιδη, εξάσπλη, διαστάσεων 50x35 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 50 δρχ. Διεύθυνση: οδ. Πανεπιστημίου 6.

Εφημερίδα πολιτική η οποία εκφράζει τις θέσεις του δικηγόρου και πολιτευτή Νικηφόρου Μανδηλαρά, υποψήφιου βουλευτή του ΠΑΜΕ (εκλογικός σχηματισμός της ΕΔΑ / Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) στις Κυκλάδες στις εκλογές του 1961. Στις εκλογές του Μαΐου 1967, του λόγου της επιβληθείσης

δικτατορίας στις 21 Απριλίου 1967 δεν έγιναν, επρόκειτο να δέσει υποψηφιότητα με την Ένωση Κέντρου του Γεωργίου Παπανδρέου.

Μαχητική στην προβολή των πολιτικών της θέσεων, γράφεται εξ ολοκλήρου από τον Νικηφόρο Μανδηλαρά. Η αρθρογραφία της επικεντρώνεται στα θέματα της δημοκρατίας και της ειρήνης, στα οξυμένα προβλήματα της Νάξου, το μυριόγλι, την πατάτα, την αστυρλία, καθώς και εναντίον των συτηρητικών κυβερνήσεων της εποχής εκείνης, θέμα που χαρακτηρίζει κάθε φύλλο. Τα άρθρα και τα σχόλια του Μανδηλαρά συγκλονίζουν τους αναγνώστες και πολλοί τα αποστηθίζουν και τα απαγγέλλουν.

Σε κάθε φύλλο υπάρχει στην πρώτη σελίδα κύριο πολιτικό άρθρο του εκδότη με περιεχόμενο γενικό ή τοπικό. Από τα *Ναξιακά Χρονικά* ασκείται σκληρή κριτική στον Αρ. Πρωτοπαπαδάκη, υπουργό στις κυβερνήσεις της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) και στους κομματικούς και κυβερνητικούς παράγοντες της ΕΡΕ στις Κυκλάδες και τη Νάξο, για τον τρόπο άσκησης της εξουσίας, για τη διαφθορά, τα

ρουσφέτια κ.ά. Η δεύτερη σελίδα είναι φιλολογικού και κοινωνικού περιεχομένου και έχει τίτλο «Ναξιακά δεκατενθήμερα, γράμματα, επιστήμη, τέχνη, κοινωνική ζωή». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μόνιμη στήλη της δεύτερης σελίδας με τίτλο «ετσάκι' αλλιώς κι' αλλιώτικα», στην οποία, με μορφή επιστολών ανάμεσα στον Έργη [Γιώργο], που μένει στο χωριό [Κόρωνος Νάξου, το χωριό του Μανδηλαρά] και τον Μιχάλη, που βρίσκεται στην Αθήνα, αναδεικνύονται τα μικρά και μεγάλα προβλήματα του χωριού, αλλά και της πόλης, την εποχή μετά τον Εμφύλιο και τη δεκαετία του 1960. Πρόκειται για κείμενα γραμμένα στο τοπικό ιδίωμα με άφθονο χιούμορ και καυστικά σχόλια. Η στήλη αυτή υπογράφεται με το ψευδώνυμο «Έργης» ή «Μιχάλης» και «διά την αντιγραφικήν Ν.Μ. [Νικηφόρος Μανδηλαράς]».

Ιδιαίτερα προσφιλές θέματα στην αρθρογραφία του Νικηφόρου Μανδηλαρά είναι το πρόβλημα της σμύριδας, «το σμυριδικό», «ο άταφος νεκρός», όπως συνήθιζε να γράφει για το πρόβλημα αυτό των χωριών της ορεινής Νάξου. Την εποχή που εκδίδεται η εφημερίδα τα σμυριδοχώρια Νάξου αντιμετωπίζουν οξύτατο πρόβλημα επιβίωσης εξ αιτίας της μεγάλης κρίσης στη διάθεση σμύριδας στην αγορά και της αδιαφορίας του κράτους για τα προβλήματα των σμυριδορύχων.

Ο εκδότης και διευθυντής της, ο αγωνιστής Νικηφόρος Μανδηλαράς δολοφονήθηκε από όργανα της χούντας στις 18 Μαΐου 1967 και το πτώμα του εκβράστηκε σε ερημική παραλία της Ρόδου. Το αποτρόπαιο αυτό έγκλημα δεν έχει εξιχνιαστεί έως σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΝ. Ιδιωτική συλλογή Ν.Ι. Λεβογιάννη.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΛΕΒΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ναξιακή Πρόοδος

Μηνιαία ανεξάρτητος εφημερίς της Νάξου. Νάξου, 1945-1972, αρ. φ. 1-429 και Ιούν. 1975 - Δεκ. 1977, αρ. φ. 430-457. Την πρώτη περίοδο εκδότης-διευθυντής είναι ο Δημήτριος Μελισσηνός (έμπορος, μόνιμος κάτοικος Νάξου) και είναι μηνιαία, συνήθως τετρασελίδη, εξάστηλη, διαστάσεων 50x35 εκ., με ετήσια συνδρομή 150 δρχ. τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο στην πόλη της Νάξου. Με την επανέκδοσή της εκδότης-διευθυντής είναι ο Δημήτριος Ασημακόπουλος, παραμένει μηνιαία, τετρασελίδη, εξάστηλη, διαστάσεων 50x35 εκ., ενώ η συνδρομή είναι 150 δρχ. (1975): τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Μάριου Δενεζάκη, οδ. Βαλτετισίου 40, Αθήνα.

Κατά την πρώτη περίοδο εκφράζει τις πολιτικές θέσεις του εκδότη της Δ. Μελισσηνού, ο οποίος και διορίστηκε δήμαρχος Νάξου κατά την περίοδο της δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου 1967 και αναμεγγυόταν στα τοπικά ζητήματα. Μετά τη Μεταπολίτευση, στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου με τίτλο «Η επανέκδοσις» (αρ. φ. 430, Ιούν. 1975), με την υπογραφή «Α.» του νέου εκδότη-διευθυντή της Δ. Ασημακόπουλου, αναφέρονται οι στόχοι της, που είναι: «η ενημέρωση του κοινού για όσα συμβαίνουν, η περιφρούρηση των νόμιμων συμφερόντων του τόπου, η επισήμανση των προβλημάτων και η αδιάλλακτη εμμονή για την άμεση και ικανοποιητική επίλυσί τους».

Είναι ειδησεογραφική με θέματα αποκλειστικά τοπικά. Σημαντικές είναι και οι δημοσιεύσεις ιστορικών, λαογραφικών και άλλων σχετικών ενυπόγραφων κειμένων. Τα κοινωνικά θέματα κατέχουν σημαντική θέση στις σελίδες της. Δεν λείπουν και τα σχόλια του εκδότη, τα οποία κυρίως αναδεικνύουν μικρά και μεγάλα προβλήματα του νησιού και της πόλης, τα οποία συνήθως έχουν σχέση με την καθημερινότητα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΝ. Ιδιωτική συλλογή Ν.Ι. Λεβογιάννη. Ιδιωτική συλλογή Βασ. Σφυρόερα.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΛΕΒΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ναζιακόν Αρχείον

Μηνιαίο ιστορικό και λαογραφικό περιοδικό. Νάξος, Ιαν. 1947 - Απρ. 1949, αρ. τχ. 1-15. Έκδοση του «Προοδευτικού Ομίλου Νάξου», με συντακτική επιτροπή τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου Ιωάννη Ν. Δελλα-Ρόκκα (φαρμακοποιός, Νάξος), Γεώργιο Μ. Μελισσηνό (δάσκαλος, Νάξος) και τρίτο συνεργάτη τον Νίκο Βλ. Σφυρόρα (λαογότης, Νάξος-Αθήνα), ο οποίος αποχωρεί στο τχ. 15. Η μηνιαία περιοδικότητα τηρήθηκε κατά τον πρώτο χρόνο της έκδοσης, στη διάρκεια του οποίου από τα δώδεκα τεύχη που κυκλοφόρησαν, με τιμή 1000 δραχ., μόνο τα τρία ήταν διπλά. Από το 1948 ο υπότιτλος αλλάζει σε *Δίμηνο ιστορικό και λαογραφικό περιοδικό*, το αντίτιμο διπλασιάζεται, αλλά έκτοτε τυπώνονται τρία μόνο τεύχη, δύο της χρονιάς αυτής κι ένα ακόμη του 1949. Το σχήμα είναι 8^ο (25.1x17.7 εκ.), κάθε τεύχος εκτείνεται συνήθως σε ένα δεκαεξασέλιδο, εκτός τριών που το υπερβαίνουν, κι η αρίθμηση είναι ενιαία παραδίδοντας 216 σελίδες: «τύποις Δ. Μελισσηνού-Νάξος».

Το ναζιακό έντυπο ακολουθεί τη διαμορφωμένη από τη δεκαετία του 1930 παράδοση των τοπικών επιστημονικών εκδόσεων, συγκεντρώνοντας και καταγράφοντας την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου (ιστορία, αρχαιολογία, γλώσσα, λαογραφία). Συμμετέχει στο μεταπολεμικό αίτημα για σαφή διατύπωση κατευθυντήριων γραμμών προς την ανασυγκρότηση, θεωρώντας ως προϋπόθεση για την ιστοριογραφική μελέτη του νησιού τη διάσωση, προστασία, αποκατάσταση και αξιοποίηση των τεκμηρίων του παρελθόντος. Ταυτοχρόνως, τονίζει την ανάγκη να δομηθεί ένα δίκτυο αρχειακών υπηρεσιών ικανό να αναλάβει τη διαχείρισή τους. Στην αφετηρία αυτής της πρότασης βρίσκονται οι από το 1940 ενέργειες του Ι.Ν. Δελλα-Ρόκκα για την ίδρυση του Ιστορικού Αρχείου Νάξου, που εντείνονται μετά την Απελευθέρωση από τον «Προοδευτικό Όμιλο», του οποίου τότε πρόσταται. Τον Δεκέμβριο 1946, στην πρώτη εποπτική επιτροπή του τοπικού ιστορικού αρχείου συμμετέχουν και τα τρία μέλη της συντακτικής ομάδας που έναν μήνα αργότερα θα δώσουν το πρώτο τεύχος του *Ναζιακού Αρχείου*, δηλώνοντας προγραμματικά: «Όσα [...] θα δημοσιευθούν [...] δεν μπορούν να είναι εκλαϊκευσις ιστορίας. Το *Ναζιακό Αρχείο* θέλει να διευκολύνη σήμερα το μελετητή που θα δώσει ύπερα την θέσι του στον ιστορικό».

Προκρίνοντας την ιστορική οπτική το περιοδικό δίνει έμφαση στις καθοριστικές για τα τοπικά πράγματα περιόδους της φραγκοκρατίας και τουρκοκρατίας και καθιερώνει ειδικές σελίδες για την παρουσίαση περιηγητικών κειμένων (εδώ, όπως και στη δημοσίευση αρχειακού υλικού ή παραδόσεων, το κείμενο

παρουσιάζεται σε δίσηλο). Στις σελίδες του δημοσιεύονται αρχαιολογικές μελέτες των Χ.Ι. Καρούζου και Ν.Μ. Κοντολέοντος, μεταφράζονται σε συνέχειες αναμνήσεις του Γάλλου περιηγητή Ε. De Mandat-Grancey (από το βιβλίο του *Στις χώρες του Ομήρου*) και του συμπατριώτη του ιησοΐτη Tarillon (από χειρόγραφο αρχείου), ανακινώντας από τους Ι.Ν. Δελλα-Ρόκκα και Αντώνιο Κατσουρό αρχειακό υλικό για τις πειρατικές επιδρομές, τη «Ρωσική πολιτεία στη Νάξο», καθώς και για το εθμικό δικαίωμα των χρόνων της τουρκοκρατίας, γίνεται η πρώτη προσπάθεια για μια επισκόπηση του τύπου και της τυπογραφίας στο νησί από τον Κώστα Ματζουράνη, μία αντίστοιχη για τα ναζιακά τοπωνύμια από τον Αντ. Κατσουρό και μία τρίτη για τα γλωσσικά ιδιώματα και τους εμποτισμούς της Νάξου από τον Αντώνιο Σιγάλα. Η φιλολογική κριτική εκπροσωπείται με ένα μελέτημα του Γιάννη Δάλλα, η σύγχρονη εποχή με δυο κείμενα, και η δημοφιλής λαογραφία με εννέα συνεργασίες. Η παλαιά φρουρά των ντόπιων λογίων συμμετέχει με τους Μιχ. Ιακ. Μαρκόπολι και Τάσο Ματθ. Σενγώλη και η Ακαδημία Αθηνών με τον Νικόλαο Βέη.

Το *Ναζιακόν Αρχείον* επέτρεψε να συναντηθούν οι «μεγάλοι φίλοι και ερευνητές του νησιού» με τους ντόπιους διανοούμενους, έδωσε από το 1947 ζητήματα που εξακολουθούν να απασχολούν τις τοπικές σπουδές, για τις οποίες υπήρξε έντυπο αναφοράς, ενδυνάμωσε τους συντελεστές του, έτσι ώστε να δώσουν στη συνέχεια μία σειρά μελετημάτων που ανάγονται στις αναζητήσεις του συλλογικού τους χειρήματος. Οι οικονομικές δυσχέρειες και η ελληνική ηθική ενίσχυση, που ανέστειλαν εντέλει την έκδοση, είναι γνωστές στους αναγνώστες από το απολογιστικό σημείωμα του πρώτου έτους κυκλοφορίας της: υψηλό παθητικό (305000 δραχ.), μόνο 154 συντελείς συνδρομητές, τεχνικές δυσκολίες, μικρός αριθμός διαθέσιμων συνεργατών, περιορισμένο ενδιαφέρον του ντόπιου αναγνωστικού κοινού, παρόλο που «η προσπαθεια αυτή της εκδόσεως του *Ναζιακού Αρχείου* κατέστησε την Νάξον ηγέτιδα της συγχρόνου πνευματικής κινήσεως των Κυκλάδων, η δε κριτική υπήρξε ευμενεστάτη».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΝ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Αντ. Κατσουρός, «Από το *Ναζιακό Αρχείο* στα *Ναζιακά*. Πολιτισμός και πολιτική», π. *Ναζιακά*, τχ. 4/5 (Σεπτ.-Δεκ. 1985), 72-82. Μαρία Ρώτα, «*Ναζιακόν Αρχείον*. Ένα περιοδικό σταδμός», στον τόμο *Πρακτικά του Β' Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος διά μέσου των αιώνων»*, Αθήνα 2003, σ. 685-689.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Ναξιακόν Βήμα

Εφημερίς Δεκαπενθήμερος. Ανεξάρτητον Όργανον των Απαναζωών Παροναζίων. Εκδοδιμενη Υπό Ομάδος Νέων. Νάξος, 15 Οκτ. 1930 - 19 Δεκ. 1933, αρ. φ. 1-26(59). Εκδότης: Ομάδα Νέων. Διευθυντές της κατά σειρά διετέλεσαν οι Ι. Αγιοπετριτής, Ν. Κατσουρός και Γ.Ν. Γκίλης. Διέκομε προσωρινά την έκδοσή της από την 5^η Απρ. έως την 16^η Δεκ. 1932 «λόγω του σάλου των εκλογών και ίνα μη παρασυρθη εκ τούτου». Δεκαπενθήμερος έως και το φ. 33. «Εφημερίς Δεκαήμερος» από το επόμενο έως το τέλος, διατέλιδη πλην των φ. 1, 2, 24(57), 23(56) που είναι τετρασελίδη η ο διαστάσεις των δύο πρώτων φύλλων της είναι 36x24 εκ. και των υπολοίπων 47,5x31,5 εκ., τετράστιγλη, με εξάρτηση τα «διστιγλα», φ. 15(48), 16(49) και 23(56). Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 30 δρχ. (η εξαμηνιαία 20 δρχ.). «δια τας Κοινότητας» 100 δρχ., εξωτερικού 30 χρ. φρ. και για την Αμερική 2 δολ. από το φ. 1(34) κ.ε., οι συνδρομές αναπροσαρμόστηκαν ως προς τους συνδρομητές του εσωτερικού σε 40 δρχ. η ετήσια και 25 δρχ. η εξαμηνιαία.

Στην πρώτη σελίδα κυριαρχούν το κύριο άρθρο, το χρονογράφημα, η ναξιακή ποίηση (του Ραγκωδή—ψευδώνυμο του Ματθ. Πρωτοπατρίου— και κυρίως της Διαλεχτής Ζευγώλη) και η στήλη «Εις το περιδώριον» (η μονομιχρύτερη όλων). Τη συμπληρώνουν ιστοραδικά οι

στήλες «Ελευθέραι σκέψεις», «Επικαιρα», «Ανταποκρίσεις εξ Αμερικής», «Σκέψεις και κρίσεις» κ.ά. Η θεματολογία του πρωτοεξιδου κύριου άρθρου της αφορά αποκλειστικά στη Νάξο και στα προβλήματα της, αφού μόνο δύο πρωτοσελίδια της σχετίζονται με την Πάρο, καίτοι αυτοχαρακτηρίζεται ως «Όργανον των Απαναζωών Παροναζίων». Στη δεύτερη σελίδα συνεχίζει συνήθως η στήλη «Εις το περιδώριον» και οι μόνιμες στήλες «Ειδήσεις» (σύντομες ειδήσεις από τη Νάξο), «Κοινωνική ζωή» (τα γνωστά θέματα των κοινωνικών ειδήσεων), οι δηλοποιήσεις πλειστηριασμών και οι διαφημίσεις, που αποτελούν τη φανερή πηγή εσόδων της. Ελάχιστες φορές εμφανίζονται οι στήλες «Ωφέλιμοι γνώσεις» για τους γεωργούς, «Λαογραφικά» (με λαογραφική ύλη από την Απειρανθο), «Από το παρελθόν» (σελίδες από την τοπική ιστορία), «Ολίγα περί υγιεινής», «Νεκρολογία», «Αλληλογραφία», «Επιστολαί» αναγνωστών κ.ά.

Μόνιμους και τακτικούς συνεργάτες δεν είχε, αφού μάλλον αρκούσαν οι εναλλασσόμενοι στη διεύθυνση τρεις συντάκτες της. Ξεχωρίζει μόνον η περίπτωση του Ν. Πρωτοπατρίου. Αρκετές δεκάδα συνεργασίες δημοσιεύθηκαν με ψευδώνυμα, όπως «Ψηλοχωριανός», «Ορεινός», «Απεραδίτης», «Παροναζίος», «Χωραίτης», «Κορωνιδιάτης», «Ενας Κωμιακίτης» (δηλωτικά καταγωγής), «Παρατηρητής», «Παιαίος», «Ειδικός», «Ερμηίτης» κ.ά.

Δύο είναι τα χαρακτηριστικά της ύλης και της ιδεολογικής της ταυτότητας: α) η συνεχής προσβολή του σμυρδικού ζήτηματος και των συντελούμενων τότε στη Νάξο έργων οδοποιίας, και β) ο έντονος κομματικός της χαρακτήρας, ως αντανάκλαση του πολιτικού κλίματος και της μόνιμης πολιτικής αστάθειας που επικρατούσαν στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Καίτοι στο προγραμματικό της άρθρο αρνείται οποιαδήποτε ανάμιξη της στις κομματικές διαμάχες, αποδείχθηκε σφόδρα αντιβενιζελική, αντίπαλος του βενιζελικού τοπικού βουλευτή Πέτρου Ευριπαιού και φυσικά του δημοσιογραφικού οργάνου που τον υποστήριζε, της *Φωνής Νάξου—Πάρου (1926-1936). Οι μεταξύ των δύο φύλλων αντεγκλήσεις διαχέονται όχι μόνο στα ακραϊκώς «πολιτικά» της άρθρα, αλλά σχεδόν σε κάθε δημοσίευμα που αφορά σε τοπικό ζήτημα— ως εκ τούτου δεν είναι τυχαίο ότι οδηγήθηκαν εκκρόσσοποι τους σε αιθούσες δικαστηρίων. Από τις αρχές του 1933, όταν το Λαϊκό Κόμμα ανέρχεται στην εξουσία, και καθ' όλο το υπόλοιπο του βίου της υποστηρίζει τον βουλευτή Νάξου Αρσιεδίτη Πρωτοπαπαδάκη, γιo τον εκτελεσθέντο το 1922 στο Γουδί Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Μ. Μαντζουράνης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο». π. *Ναξιακόν Αρχαίον*, τχ. 2-3 (Φεβρ.-Μάρτ. 1947), 25.

ΜΑΝΩΛΗΣ Γ. ΣΕΡΓΗΣ

Ναξιακόν Μέλλον

Μηνιαία εφημερίδα της Νάξου, Αθήνα. Ιαν. 1936 - Μάιος 1941, 15 Μαΐου 1945-2000. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης-εκδότης: Δημήτριος Φραγκούλης, από την Απειράνθο Νάξου. Την περίοδο 1978-1991 ιδιοκτήτης-διευθυντής αναφέρεται ο γιος του εκδότη Ελευθέριος Φραγκούλης και από το 1992 ο Δημήτριος Φραγκούλης. Το 2000 αναλαμβάνει διευθυντής ο Νίκος Κεφαλληνιάδης. Υπέρτιτλος: «Όλοι και όλα για τη Νάξο» (Φεβρ. 1954). Άλλος υπότιτλος: *Πολιτική, φιλολογική και εικησογραφική εφημερίς της Νάξου (1954)*. Αρχικά δεκαπενθήμερη (αρ. φ. 1-4, σπότε και είχε διαφορετικό τίτλο: *Παροναξιακόν Μέλλον*) και στη συνέχεια μηνιαία, τετρασελίδη και συχνά οκτασελίδη, εξάστηλη, διαστάσεων 50x35 εκ. Τιμή φύλλου: 1000 δρχ. (1954). Ετήσια συνδρομή: Αθηνών - Επαρχιών 30.000 δρχ. Σωματείων - Κοινοτήτων 100.000 δρχ. (1954) 1350 δρχ. (1981). Τυπώνεται από το 1946 σε ιδιόκτητο τυπογραφείο στην οδ. Ρεμουίνδου 20 και στη συνέχεια στην οδ. Ζωοδόχου Πηγής 15 (1947-1970) και τελικά στο τυπογραφείο του Μάριου Δνεζάκης στην οδ. Βαλτετσίου 40, Αθήνα (1970 κ.ε.).

Κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο 1935 ως δεκαπενθήμερη αρχικά με τον τίτλο *Παροναξιακόν Μέλλον* και εκδότες τους Δημήτριο Φραγκούλη (φοιτητή της Νομικής Σχολής) και Γεώργιο Μπαρδάνη (φοιτητή της Μαθηματικής Σχολής). Πρόδρομος του ήταν η έκδοση της εφ. *Απειράνθος* (1 Μάρτ. 1933-1934) από τους τελειόφοιτους γυμνασίου Δ. Φραγκούλη, Ι.Ν. Πρωτόπαπα, Εμμ. Ι. Μπαρδάνη και Μιχ. Γ. Ζευγώλη. Η εφημεριδούλα αυτή έζησε έναν περίπου χρόνο και εξέδωσε 11 φύλλα. Χαρακτηριστικό είναι το έμμετρο κύριο άρθρο του φ. 1 με τίτλο «Εκκλησις προς Απεραδίτες», που ξεκινά με τους παρακάτω στίχους: «Απεραδίτες πού 'σαστε κι 'εδώ και στ' άλλα μέρη/ Δεχθήτε τη μικρούτσικη αυτή εφημερίδα / Που τήνε γράφη του χωριού των φοιτητάδων χέρι». Το υπογράφει ο φερόμενος ως ιδιοκτήτης Γιάγκος Πρωτόπαπας (Ι. Πρωτόπαπας).

Από τον Μάιο 1941 λόγω της Κατοχής το *Ναξιακόν Μέλλον* διακόπτεται την έκδοσή του. Κατά τη διάρκεια του πολέμου με την Ιταλία είχαν εκδοθεί τρία φύλλα με τον τίτλο *Πολεμικόν Ναξιακόν Μέλλον* στα οποία σατιρίζονται οι Ιταλοί εισβολείς με εξαιρετικά ευφρείς, δηκτικές και χλευαστικές γελοιογραφίες και σκίτσα του ζωγράφου Νίκου

*Κατσουρού και ωραιότατα σκωπτικά κοτσάκια και τραγούδια του «Νικόλου» (ψευδώνυμο του λογογέτη Νίκου Σφουρδόρα) και άλλων Ναξίων και ιδιαίτερα Απεραδιτών. Στα φύλλα της περιόδου του ελληνοϊταλικού πολέμου υπάρχουν πολλές αναφορές στα γεγονότα του μετώπου, γράμματα στρατιωτών, περιγραφές της κατάστασης στο νησί. Το τρίτο και τελευταίο φύλλο με τίτλο *Πολεμικόν Ναξιακόν Μέλλον* κυκλοφόρησε στις 5 Απριλίου 1941. Επανεκδόθηκε στις 15 Μαΐου 1945 και συνέχισε να κυκλοφορεί έως το 2000.

Είναι η μακροβιότερη ναξιώτικη εφημερίδα και αυτό οφείλεται τόσο στην προσωπικότητα του εκδότη της, ανθρώπου δραστήριου, δημιουργικού και αγαπητού σε όλους, όσο και στο γεγονός ότι διατηρούσε ιδιόκτητο τυπογραφείο. Ο Δ. Φραγκούλης, παρά την πολιτική στήριξη που παρείχε από τις στήλες της εφημερίδας του στον ναξιώτη βουλευτή και υπουργό Αριστεϊδή Πρωτοπαπαδάκη, καθ' όλη τη μακρά πολιτική του σταδιοδρομία, σεβόταν την αντικειμενικότητα ως είδηση και κρατούσε την εφημερίδα μακριά από πολιτικές έριδες και συγκρούσεις, ενώ ταυτόχρονα οι σελίδες της ήταν πάντοτε ανοιχτές στις διαφορετικές πολιτικές δέσεις.

Το *Ναξιακόν Μέλλον* ήταν ενημερωτική εφημερίδα, με άρθρα, σχόλια και ειδήσεις για όσα συμβαίνουν στη Νάξο. Τα κοινωνικά θέματα (γεννήσεις, γάμοι, θάνατοι, καριέρα) κατέχουν σπουδαία θέση στις στήλες της και αναφέρονται κυρίως στα της Απειράνθου. Μία τουλάχιστον σελίδα σε κάθε φύλλο περιέχει έμμετρες ενυπόγραφες αναφορές σε προσφιλή πρόσωπα. Αναδεικνύεται μέσα από αυτές τις σελίδες το έμφυτο ποιητικό ταλέντο ενός ολόκληρου χωριού, της Απειράνθου, που στιχουργεί. Ενδιαφέρουσες είναι οι ανταποκρίσεις των Ναξίων του Καναδά και της Αμερικής, που έχουν τίτλο «Ειδήσεις από την Αμερική». «Ειδήσεις από τον Καναδά» και περιλαμβάνονται σχεδόν σε κάθε φύλλο, με πολλές ειδήσεις για τις δραστηριότητες του Συλλόγου Ναξίων Μόντρεαλ (πόλη στην οποία διατηρούσε ανταποκριτές), με κοινωνικά θέματα και πληροφορίες από τη ζωή και δράση των Ναξίων του Καναδά.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης οι πολυάριθμες δημοσιεύσεις ιστορικών, λαογραφικών, επιστημονικών θεμάτων που αφορούν τη Νάξο. Το σύνολο σχεδόν των ερευνών του συγγραφέα και ιστοριοδίφη Νίκου Κεφαλληνιάδη πρωτοδημοσιεύονται στο *Ναξιακόν Μέλλον*. Πολλές απ' αυτές τις μελέτες θα κυκλοφορήσουν και ως ανάτυπα. Τακτικοί συνεργάτες είναι για πολλά χρόνια οι Νίκος Σφυρόερας, Βασίλης Σφυρόερας, Νίκος Κεφαλληνιάδης, Γιάννης Ματζουράνης-Πλάτανος, Γιάννης Μ. Ματζουράνης, Μανώλης Κατσούρης κ.ά. Η εφημερίδα υπηρέτησε με αφοσίωση την προσπάθεια μελέτης, έρευνας και ανάδειξης της ιστορίας και του πολιτισμού της Νάξου και συνέβαλε τα μέγιστα στην προβολή του νησιού. Οι μόνιμες στήλες της «άκου-βλέπε-μίλα» του Γιάννη Ματζουράνη-Πλάτανου (μεθόδωνμο), «Απεριδίττικα στιγμιότυπα» του Γ.Μ. Ματζουράνη, «Ιστορίες του Νικολού» του Νίκου Σφυρόερα, με χιουμοριστικό περιεχόμενο άφησαν εποχή.

Από τον Ιανουάριο 1978 κυκλοφορεί ως ένδετο έντυπο το *Ναξιακόν Μέλλον φιλολογική έκδοση*, ιδιοκτησίας Ελ. Δ. Φραγκοκύλη και σε επιμέλεια Ν. Κεφαλληνιάδη. Σε σύντομο άρθρο στο πρώτο φύλλο αναφέρονται οι στόχοι της έκδοσης: «Το "Ναξιακόν Μέλλον" θα διαθέτει περιοδικά ξεχωριστό φύλλο αφιερωμένο στη Ναξιακή φιλολογία, ποίηση, λαογραφία, ιστορία, καλές τέχνες, περιγραφές κ.λπ. όπως είχε κάμει και παλαιότερα».

Πρόκειται ουσιαστικά για χωριστή εφημερίδα-περιοδικό, που εκδιδόταν ανά δίμηνο έως τετράμηνο έως το 1991, δύο έως πέντε ένδετα ανά έτος. Το πρώτο φύλλο του φιλολογικού *Ναξιακού Μέλλοντος*

κυκλοφόρησε με τον αρ. φ. 410 του *Ναξιακού Μέλλοντος* τον Ιανουάριο 1978, με χωριστή αρίθμηση των σελίδων του (τετράστιχο, συνήθως οκτασέλιδο, διαστάσεων 35x25 εκ.). Από το τρίτο φύλλο της η φιλολογική έκδοση θα έχει χωριστή αρίθμηση. Εκδόθηκαν συνολικά 46 ένδετα έως τον Οκτώβριο 1991. Το «*Ναξιακόν Μέλλον*» θα σταματήσει να εκδίδεται με τον θάνατο του εκδότη του το 2000.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΙΑΝ. Ιδιωτική συλλογή Ν.Ι. Λεβογιάννη, Ιδιωτική συλλογή Βασ. Σφυρόερα.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΛΕΒΟΓΙΑΝΝΗΣ

Νάξος

Εφημερίς πολιτική και των ειδήσεων. Εβδομαδιαία εφημερίς. Νάξος, 1 Δεκ. 1890 - 26 Μαρτ. 1897, αρ. φ. 1-218. Εκδότης-διευθυντής: Γεώργιος Μανετάκης (αρ. φ. 1-81). Από το φ. 82 έως το φ. 85 (3 Δεκ. 1892 - 17 Απρ. 1893) δεν αναγράφεται εκδότης, ούτε διευθυντής, ενώ από τον Ιούλ. 1893 αναγράφεται ο Ι. Βυρίνης. Από το φ. 131 (12 Δεκ. 1894) θα επανέλθει ο Γ. Μανετάκης και ως διευθυντής ο Γ.Α. Παγίδας (αρ. φ. 184-218, 1 Μαρτ. 1896 - 26 Μαρτ. 1897). Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστιχη, σχήματος 4^{ου} / 8^{ου} / 4^{ου}. Συνδρομές: το 1892 είναι 10 δρχ. για τη Νάξο, 12 δρχ. για τη λοιπή Ελλάδα, 20 δρχ. για το εξωτερικό. Τυπογραφείο: Γ.Ν. Μανιτάκη, Χώρα Νάξου.

Είναι η αρχαιότερη εφημερίδα της Νάξου. Γενέθλιος ημερομηνία της η 1^η Δεκεμβρίου 1890 και τελευταίο φύλλο της το υπ' αριθμ. 218, της 26^{ης} Μαρτίου 1897, κυκλοφορημένο λίγες ημέρες πριν από τον πόλεμο του 1897.

Ο πρώτος εκδότης και διευθυντής της, ο κρητικός καταγωγής Γεώργιος Μανετάκης, εγκαθίσταται στο νησί προερχόμενος από τη Σύρο, όπου και γεννήθηκε το 1864. Το 1891 θα παντρευτεί την Κυριακή Μαρή, αδελφή της Ειρήνης Μαρή, γυναίκα του Ιωάννη Βυρίνη. Με τους Βυρίνηδες (πατέρα και γιους, τους εκδότες της εφ. *Αγίαίον) θα συνεργασθεί κατ' αρχάς αρμονικά, αλλά θα συγκρουσθεί σφοδρά μετά το 1906, όταν θα εκδώσει την εφ. *Παροναξία (η συνέχεια της εφ. *Νάξος*), την κύρια αντίπλα των εξ αγχιστείας συγγενών και ομοτέχνων του.

Τα κύρια άρθρα της είναι εύστοχες παρεμβάσεις του διευθυντή και των συνεργατών του στα φλέγοντα τοπικά προβλήματα. η λύση των οποίων προβάλλεται ως πρώτη φροντίδα της εφημερίδας: λιμάνι, σμύριδα, αμαξιτός δρόμος Χώρας-Τραγέας, σχολικά κτήρια, απομόνωση νησιού από τα υπόλοιπα κυκλαδονήσια και την Αθήνα, τοπικές εκλογές, κομματισμός κ.ά. Κάνει δηλαδή πράξη τον «ναξιωτισμό», την προβολή, με κάθε μέσον του γενέθλιου τόπου

ΕΤΟΣ Α΄ . . . . . ΕΝ ΝΑΞΟΙΣ ΤΗΣ 30 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1890 . . . . . ΑΠΡΙΛ. 4

ΝΑΞΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΛΟΓΟΤΥΠΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

<p>ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΗΡΗΘΗΣΑ ΚΑΛΩΣΚΑΛΩΣΑΜΕΝΑΙ ΤΙΜΗ ΚΑΤΑΧΡΗΜΩΝ</p> <p>1 Έτος..... Δραχ. 8 . . . . . ΕΚΔΟΣΗΜΗ 2 Διά τα δημοτικά Έγγραφα . . . . . 20 3 Έτος..... Δραχ. 24 . . . . . 4 Έτος..... Δραχ. 32 . . . . . 5 Έτος..... Δραχ. 40 . . . . . 6 Έτος..... Δραχ. 48 . . . . . 7 Έτος..... Δραχ. 56 . . . . . 8 Έτος..... Δραχ. 64 . . . . . 9 Έτος..... Δραχ. 72 . . . . . 10 Έτος..... Δραχ. 80 . . . . . 11 Έτος..... Δραχ. 88 . . . . . 12 Έτος..... Δραχ. 96 . . . . . 13 Έτος..... Δραχ. 104 . . . . . 14 Έτος..... Δραχ. 112 . . . . . 15 Έτος..... Δραχ. 120 . . . . . 16 Έτος..... Δραχ. 128 . . . . . 17 Έτος..... Δραχ. 136 . . . . . 18 Έτος..... Δραχ. 144 . . . . . 19 Έτος..... Δραχ. 152 . . . . . 20 Έτος..... Δραχ. 160 . . . . . 21 Έτος..... Δραχ. 168 . . . . . 22 Έτος..... Δραχ. 176 . . . . . 23 Έτος..... Δραχ. 184 . . . . . 24 Έτος..... Δραχ. 192 . . . . . 25 Έτος..... Δραχ. 200 . . . . . 26 Έτος..... Δραχ. 208 . . . . . 27 Έτος..... Δραχ. 216 . . . . . 28 Έτος..... Δραχ. 224 . . . . . 29 Έτος..... Δραχ. 232 . . . . . 30 Έτος..... Δραχ. 240 . . . . . 31 Έτος..... Δραχ. 248 . . . . . 32 Έτος..... Δραχ. 256 . . . . . 33 Έτος..... Δραχ. 264 . . . . . 34 Έτος..... Δραχ. 272 . . . . . 35 Έτος..... Δραχ. 280 . . . . . 36 Έτος..... Δραχ. 288 . . . . . 37 Έτος..... Δραχ. 296 . . . . . 38 Έτος..... Δραχ. 304 . . . . . 39 Έτος..... Δραχ. 312 . . . . . 40 Έτος..... Δραχ. 320 . . . . . 41 Έτος..... Δραχ. 328 . . . . . 42 Έτος..... Δραχ. 336 . . . . . 43 Έτος..... Δραχ. 344 . . . . . 44 Έτος..... Δραχ. 352 . . . . . 45 Έτος..... Δραχ. 360 . . . . . 46 Έτος..... Δραχ. 368 . . . . . 47 Έτος..... Δραχ. 376 . . . . . 48 Έτος..... Δραχ. 384 . . . . . 49 Έτος..... Δραχ. 392 . . . . . 50 Έτος..... Δραχ. 400 . . . . . 51 Έτος..... Δραχ. 408 . . . . . 52 Έτος..... Δραχ. 416 . . . . . 53 Έτος..... Δραχ. 424 . . . . . 54 Έτος..... Δραχ. 432 . . . . . 55 Έτος..... Δραχ. 440 . . . . . 56 Έτος..... Δραχ. 448 . . . . . 57 Έτος..... Δραχ. 456 . . . . . 58 Έτος..... Δραχ. 464 . . . . . 59 Έτος..... Δραχ. 472 . . . . . 60 Έτος..... Δραχ. 480 . . . . . 61 Έτος..... Δραχ. 488 . . . . . 62 Έτος..... Δραχ. 496 . . . . . 63 Έτος..... Δραχ. 504 . . . . . 64 Έτος..... Δραχ. 512 . . . . . 65 Έτος..... Δραχ. 520 . . . . . 66 Έτος..... Δραχ. 528 . . . . . 67 Έτος..... Δραχ. 536 . . . . . 68 Έτος..... Δραχ. 544 . . . . . 69 Έτος..... Δραχ. 552 . . . . . 70 Έτος..... Δραχ. 560 . . . . . 71 Έτος..... Δραχ. 568 . . . . . 72 Έτος..... Δραχ. 576 . . . . . 73 Έτος..... Δραχ. 584 . . . . . 74 Έτος..... Δραχ. 592 . . . . . 75 Έτος..... Δραχ. 600 . . . . . 76 Έτος..... Δραχ. 608 . . . . . 77 Έτος..... Δραχ. 616 . . . . . 78 Έτος..... Δραχ. 624 . . . . . 79 Έτος..... Δραχ. 632 . . . . . 80 Έτος..... Δραχ. 640 . . . . . 81 Έτος..... Δραχ. 648 . . . . . 82 Έτος..... Δραχ. 656 . . . . . 83 Έτος..... Δραχ. 664 . . . . . 84 Έτος..... Δραχ. 672 . . . . . 85 Έτος..... Δραχ. 680 . . . . . 86 Έτος..... Δραχ. 688 . . . . . 87 Έτος..... Δραχ. 696 . . . . . 88 Έτος..... Δραχ. 704 . . . . . 89 Έτος..... Δραχ. 712 . . . . . 90 Έτος..... Δραχ. 720 . . . . . 91 Έτος..... Δραχ. 728 . . . . . 92 Έτος..... Δραχ. 736 . . . . . 93 Έτος..... Δραχ. 744 . . . . . 94 Έτος..... Δραχ. 752 . . . . . 95 Έτος..... Δραχ. 760 . . . . . 96 Έτος..... Δραχ. 768 . . . . . 97 Έτος..... Δραχ. 776 . . . . . 98 Έτος..... Δραχ. 784 . . . . . 99 Έτος..... Δραχ. 792 . . . . . 100 Έτος..... Δραχ. 800 . . . . .</p>	<p>ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΟΝ</p> <p>Επισημαίνεται η απόφαση να δημοσιεύονται τα αποτελέσματα των εκλογών των δημοτικών συμβουλίων, σύμφωνα με το άρθρο 108 του Ελληνικού Συντάγματος. Η απόφαση αυτή λαμβάνεται από την Επικρατεία, η οποία είναι αρμόδια για τον έλεγχο της ορθότητας των διαδικασιών που ακολουθούνται.</p>
---	--

Το δημοτικό καθήμεριον είναι αρμόδιον να δημοσιεύει τα αποτελέσματα των εκλογών των δημοτικών συμβουλίων, σύμφωνα με το άρθρο 108 του Ελληνικού Συντάγματος. Η απόφαση αυτή λαμβάνεται από την Επικρατεία, η οποία είναι αρμόδια για τον έλεγχο της ορθότητας των διαδικασιών που ακολουθούνται.

τα μεταρασμένα συνήθως μισθιστήματα («αμοδοτικές» οικονομικές πηγές για τα άδεια, συνήθως οικονομικά όλων των εφημερίδων αυτής της περιόδου, τοπικών και αθηναϊκών), αλλά και με το «Περί παιδών αγωγής» του Πλουτάρχου, με το ιστορικό «Γουλιέλμος Τέλλος και η απελευθέρωση της Ελβετίας», την «Αναΐδα», το (ναξιακό ιστορικό διήγημα) «Ελένη της Μιλήτου» κ.ά. Η Νάξος είναι από τις πιο «φιλολογικές» εφημερίδες της πρώτης περιόδου του ναξιακού Τύπου (1890-1915, υπερτερει όλων το Ληγαίον), υπολείπεται όμως σε επιτόπια λαϊκή λογοτεχνία και ποίηση.

Η πρώτη κρίση της εφημερίδας, λόγω των οικονομικών της βαρών, φαίνεται ήδη από το 1892: στο φ. της 30^{ης} Ιουλίου δεν αναγράφεται καθόλου όνομα εκδότη ή διευθυντή, υπάρχουν καθυστερήσεις στην έκδοση, το μεγαλύτερο μέρος καταλαμβάνουν τα «Δικαστικά» με συρρικνωμένη την πλούσια άλλοτε ύλη της. Ο Μανετάκης φέρεται και πάλι στη θέση του διευθυντή-εκδότη από το φ. 131, το σχήμα της μικραίνει, η εφημερίδα έχει εισέλθει σε εποχή λιτότητας, με δυσκολους τους όρους της επιβιώσης της. Η τελευταία προσπάθεια για την αναζωογόνησή της γίνεται στο τέλος του 1895. Ξαναμεγαλώνει το σχήμα της, η ύλη γίνεται πλουσιότερη, στοιχεία που αποδεικνύουν την πρόσκακη, όπως θα αποδειχθεί, ανάκαμψή της.

Μετά το φ. 185 (11 Μαρτ. 1896) ο Μανετάκης θα παραμείνει μόνον εκδότης, τη διεύθυνση θα την αναλάβει ο νάξιος λόγιος (από το χωριό Φιλώτι) Γεώργιος Παγίδας, αδελφός του αρχιμανδρίτη Νεοφύτου (που διέπρεψε στην Πετρούπολη της Ρωσίας). Ο Παγίδας δίνει το δικό του στίγμα στη «Μικρή Επιφυλλίδα», τονίζει διακριτά τον ελληνοχριστιανικό άξονα της ιδεολογίας της. Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται οι Μάρκος Κορρές (καθηγητής μαθηματικών), Μιχαήλ Σωμμαρίτας (από την καθολική κοινότητα της πόλης), αλλά όχι και ο Μιχαήλ Μαρκοπόλις, ο λαμπρός ιστοριοδίφης. Ο τελευταίος δημοσιεύει σε συνεχείς δεσμεύσεις ιστορικές μελέτες ναξιακού ενδιαφέροντος.

Το τελευταίο της φύλλο, «ανυποψίαστο» για τα τερατώδη, θα κυκλοφορήσει στις 26 Μαρτίου 1897, λίγες ημέρες πριν από την έναρξη του πολέμου. Η ύλη του είναι ελάχιστη (από το οικονομικό αδιέξοδο): μια ακόμη δήλωση προς τους συνδρομητές που καθυστερούν την πληρωμή, ειδήσεις για τον αποκλεισμό της Κρήτης από τους στόλους των Μ. Δυνάμεων, «Δικαστικά» από την πρώτη σελίδα. Η εικόνα της τελικής πτώσης. Το τέλος της αρχής του ναξιακού Τύπου.

και την εισοδηκή του στη χορεία των αναπτυγμένων νησιών. Στο πλαίσιο αυτού του στόχου καλλιέργει τη μετριοπάθεια στις σχέσεις μεταξύ των δύο δρασησκευτικών κοινοτήτων της Χώρας, των «δυτικών» και των ορθοδόξων, προβάλλει τις επιτυχίες ναξίων επιστημόνων, δριαμβολογεί σε περιπτώσεις κάποιου ευτυχούς για το νησί αποτελέματος κ.ά. Βεβαίως, δεν κατάφερε ούτε ο ίδιος ο εκδότης να απαλλαγεί από τον καταγελλόμενο πολλακλή «βραχνά» του κομματισμού, αφού υποστηρίζει αναφανδόν υποψηφίους του δηληγιαννικού κόμματος.

Ο άλλος άξονας περι τον οποίο στρέφεται η ύλη της είναι αυτός των μεγάλων εθνικών θεμάτων της περιόδου, δηλ. του Κρητικού, του Μακεδονικού, ενταταγμένων φυσικά στο ευρύτερο πλαίσιο της Μεγάλης Ιδέας. Η εφημερίδα, όπως σχεδόν το σύνολο του ελληνικού Τύπου, θα γίνει ο διαπύριος κήρυκας της εθνικής ιδέας.

Από το δεύτερο έτος της κυκλοφορίας της παίρνει μία μόνιμη φιλολογική επιφυλλίδα (με τον τίτλο «Επιφυλλίδες») και μετά από λίγο (αρ. φ. 123 κ.ε.) και δεύτερη όμοια, με τον τίτλο «Μικρά Επιφυλλίδες», στις οποίες διακεκριμένοι λόγιοι Νάξιοι, όπως π.χ. ο Μιχαήλ Μαργαρίτης, θα διατρέφουν με

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΝ. Ιδιωτική Συλλογή Μανόλη Γ. Σέρρη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Μ. Ματζουράνης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο», *Ναξιακόν Αρχαίον*, τχ. 2-3 (Φεβρ. 1897 - Μαρτ. 1947), 17-25 και τχ. 4 (Απρ. 1947), 43-45· Ν. Κεφαλληνιάδης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο», *Ναξιακά*, τχ. 6 (Ιαν.-Φεβρ. 1986), 38 και τχ. 7 (Μαρτ.-Απρ. 1986), 22· Γιάν. Λογαράς, «Συμπληρωματικά στοιχεία για το Ναξιακό τύπο», *Ναξιακά*, τχ. 17-18 (Οκτ.1987 - Φεβρ. 1988), 46· Μαν. Σέρρης, *Εφημερίδες και Λογογραφία, η ταυτότητα μιας Ναξιακής εφημερίδας*, Αθήνα 2000, russim· Στέφ. Φαρμάς, «"Νάξος": Η πρώτη ναξιακή εφημερίδα (1890-1897)», *Ναξιακά* 22/60 (Σεπτ.-Νοέ. 2006), 5-20.

ΜΑΝΩΛΗΣ Γ. ΣΕΡΡΗΣ

Ναός, Βασίλειος

(Τίρναβος, αρχές 20^{ου} αι. - Αθήνα, <,>). Δικηγόρος, εκδότης, Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Κατόπιν εγκαταστάθηκε στη Λάρισα, όπου άσκησε τη δικηγορία και εξελίχθηκε σε άριστο ποινικολόγο. Στα νεανικά του χρόνια ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και υπήρξε μαχητικός αρθρογράφος για κοινωνικά ζητήματα του τόπου και για την αποκατάσταση των ακτημόνων της Θεσσαλίας. Σειρά άρθρων του εκδόθηκε σε βιβλίο με τίτλο *Ευαγγέλιον των αγροτών*. Κατά τα χρόνια 1924-1925 διετέλεσε διευθυντής της εφ. *Ελευθερία. Το 1927 εξέδωσε με τον αδερφό του Θεόδωρο την εφ. *Λαρισιακή*, η οποία έζησε ως τον Μάρτιο 1928. Το 1935 ίδρυσε την εβδομαδιαία πολιτική εφ. *Λαρισιακή Άμυνα*. Κατόπιν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου άσκησε τη δικηγορία, πάντα με επιτυχία.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΟΥΡΜΕΤΑΚΗΣ

Νάστος Αναστάσιος

(Μοναστήρι, 1913 - Θεσσαλονίκη, 5 Δεκ. 1976). Εκδότης εφημερίδων. Πήρε το 1936 το πτυχίο της Νομικής Σχολής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, δικηγόρησε επί χρόνια και μετά ασχολήθηκε με οικοδομικές επιχειρήσεις. Το 1956 εξέδωσε, σε συνεργασία με τον Χρήστο *Χιωτόπουλο, την ημερησία απογευματινή εφ. *Δράσις που λίγες εβδομάδες αργότερα έγινε εβδομαδιαία. Από το 1961 ήταν εκδότης της εφ. *Ελευθερος Λαός*. Και οι δύο εφημερίδες συνέχισαν να εκδίδονται έως το 1970, με μικρή ή δεύτερη κυκλοφορία. Το 1969 εξέδωσε την αθλητική εφ. *Σπόρ που το 1971 μετονομάστηκε σε *Μακεδονικά Σπόρ* και την εβδομαδιαία εφ. *Τα Σπορ της Δεινέρας*. Είχε συμμετοχή στην αθλητική κίνηση της Θεσσαλονίκης και αναδείχθηκε σε αντιπρόεδρο της ΕΠΟ (Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αναστ. Νάστος», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 11 Δεκ. 1976.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΑΚΗΣ

Ναυπακτία

Ναύπακτος, 1905-1910: 18 Οκτ. 1905-1907, περ. Α΄, αρ. φ. 1-34 και 1 Ιουλ. 1909-1910, περ. Β΄, αρ. φ. 35-44. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Ιωάννης *Καλλιαμβάκος. Ο τίτλος με απλά κεφαλαία γράμματα κατ' αρχήν και από το φ. 19 (19 Μαρτ. 1906) καλλιγραφικότερα. Χωρίς υπότιτλο. Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, διαστάσεων 37,5x26,5 εκ. Οι συνδρομές, οι οποίες προπληρώνονται, είναι καθορισμένες στις 8 δρχ. ετησίως και 5 δρχ. κατά εξάμηνο για το εσωτερικό, ενώ για το εξωτερικό στα 10 και 5 φράγκα αντίστοιχα· για τη δημοσίευση αγγελιών και διατριβών απαιτείται ιδιαίτερη συμφωνία· το 1909 η συνδρομή εξωτερικού ανεβαίνει στα 12 φράγκα ετησίως και 7 κατά εξάμηνο. Τυπώνας στο τυπογραφείο Ηρ. Π. Εμμορφόπουλου στην Πάτρα.

Οι στόχοι της καθορίζονται στο πρώτο φύλλο όπου εκτίθεται το πρόγραμμα και μεταξύ άλλων αναφέρεται: «Αποστέρνοντας τας επιδείξεις περιοριζόμεθα μόνον να είπωμεν, ότι η *Ναυπακτία* θέλει είσθαι ο άγρυπνος φρουρός και ο ένθερμος υποστηρικτής των δικαιωμάτων και συμφερόντων της ομνύμου επαρχίας και δη της πόλεως Ναυπάκτου, ήτις έχει να επιδείξει προς τοις άλλοις πλεονεκτήμασι, και τας λαμπροτέρας ιστορικής σελίδας από τους αρχαίους χρόνους». Στο φ. 35, 1 Ιουλ. 1909, μετά από διακοπή της κυκλοφορίας της για δύο χρόνια, επανέρχεται με κύριο άρθρο και τίτλο «Ο προορισμός της Ναυπακτίας», προσδιορίζοντας τον ρόλο της στον αγώνα «όπως η Επαρχία απολαύση συγκοινωνίας, δημοσίας ασφαλείας, αγαθής διοικήσεως» και δηλώνοντας ότι «εις ουδέν πολιτικόν κόμμα ανήκει, θέλει δε υποστηρίξει το κόμμα εκείνο το οποίον θα θέληση να εργασθεί υπέρ της προόδου και ευημερίας της επαρχίας μας».

Η πολιτική ουδετερότητά της είχε διασαφηνισθεί από το πρώτο φύλλο: «Η Δ/σις της *Ναυπακτίας* αναγκάζεται μετά λύπης να δηλώσει ότι εις ουδέν πολιτικόν κόμμα και εις ουδένα αρχηγόν ανήκει.». Πράγματι, στο φ. 19 (19 Μαρτ. 1906) σε άρθρο με τίτλο «Πολιτική Κατάσταση» παρουσιάζεται η προεκλογική κίνηση των υποψηφίων όλων των παρατάξεων. Συνήθως δεν υπάρχουν κύρια πολιτικά άρθρα. Στα τοπικά θέματα της επαρχίας, που πραγματεύεται, αναδεικνύονται οι ιδιαιτερότητες και η φυσιογνωμία της περιοχής. Στο φ. 1 (18 Οκτ. 1905) περιγράφει το φαινόμενο της μετανάστευσης –εσω-

τερικής και εξωτερικής— που ήδη είχε αρχίσει: «Κατά την εποχήν ταύτην καθ' ην το κύμα της βιοπάλης διασκορπίζει τα πάσης τάξεως, φύλου και πάσης ηλικίας τέκνα της Ναυπακτίας προς πάσαν πόλιν και χώραν του τε παλαιού και νέου κόσμου». Πράγματι οι διαφημίσεις καταστημάτων, όπως εστιατόρια και ξενοδοχεία, πιστοποιούν ότι Ναυπάκτιοι έχουν εγκατασταθεί στην Πάτρα και την Αθήνα. Επίσης η Γαλλική Υπερωκεάνειος Ατμοπλοία ΦΑΒΡ-ΛΑΙΝ ανακοινώνει ότι δρομολόγησε πλοία από Πειραιά προς Νέα Υόρκη και Βοστώνη απευθείας με πλοία ναυπηγηθέντα αποκλειστικώς για τη μεταφορά μεταναστών, ειδοποιούνται δε οι μετανάστες Ναυπακτίας και Δωριδός ότι μπορούν να εφοδιαστούν εισιτήρια από το πρακτορείο της Ναυπάκτου (αρ. φ. 19, 19 Μαρτ. 1906). Δημοσιεύονται δρομολόγια πλοίων αναδεικνύοντας την θαλάσσια επικοινωνία της Ναυ-

Διατηρεί επίσης στήλες με τίτλους όπως «Ειδήσεις της εβδομάδος», «Παντοία», «Πινακίδες», «Φιλολογικά Σελίδες» κ.ά. Υπάρχουν ανταποκριτές στα χωριά της επαρχίας, που αλληλογραφούν με την εφημερίδα, και συνεργάτες, που υπογράφουν με ψευδώνυμο όπως «Μυήσιος» (μάλλον πρόκειται για τον ίδιο τον Ι. Καλλιαμβάκο) που διατηρεί τη στήλη φιλολογικές σελίδες με τίτλο «Κράβαρα» σε συνέχειες, «Ρέννος» κ.ά. Δημοσιεύει σταθερά διαφημίσεις καταστημάτων και προϊόντων, που μερικές φορές καλύπτουν ολόκληρη την πρώτη σελίδα, μικρές αγγελίες, κοινωνικές στήλες και δικαστικά έγγραφα. Η *Ναυπακτία* ξεκίνησε στις 18 Οκτωβρίου 1905 με αξιώσεις ως ένα τοπικό φύλλο με πλούσια και ποικίλη ύλη, συγκροτημένη αρχιτεκτονική και διάρθρωση και συνέχισε για δύο χρόνια περίπου. Καθώς στο φ. 35. Ιουλ. 1909—στη δεύτερη εκδοτική της περίοδο—

πάκτου με την Πάτρα, Πρέβεζα, νησιά Ιονίου, Ιτέα, Κόρινθο, Πειραιά και Σύρο κάθε εβδομάδα.

Σημαντικό επίσης θέμα, για το οποίο αγωνίζεται η εφημερίδα και ο διευθυντής της, είναι η ανάπτυξη της σπηροτροφίας. Στο φ. 19 (19 Μαρτ. 1906) το κύριο άρθρο έχει τίτλο «Η Σπηροτροφία εν Ελλάδι», ακολουθεί δε πρόσκληση του διευθυντή της προς τις κυρίες και δεσποινίδες της πόλης να συστήσουν Σπηροτροφική Επιτροπή «συστάσει της Κεντρικής Σπηροτροφικής Εταιρείας Ελλάδος», εκπρόσωπος της οποίας είναι ο Ιωάννης Καλλιαμβάκος. Ακόμα η εφημερίδα αναφέρεται σε θέματα όπως η ίδρυση γυμνασίου στη Ναύπακτο, η κατασκευή της αμαξιτής οδού Μεσολόγιου-Ναυπάκτου, η γεφύρωση του Μόρνου και των παραποτάμων του, η εκπροσώπηση της Ναυπακτίας στους Ολυμπιακούς Αγώνες με τον μαραθωνοδρόμο Ευθύμιο Σ. Αναγνώστου από το χωριό Άγιος Δημήτριος Κλεπαίδος.

αναφέρει: ο εκδότης διεκόπει η κυκλοφορία της προ δύο ετών λόγω σοβαρός ασθένειας «ήτις εκλόνησε σπουδαίως την υγείαν μας». Σώζονται φύλλα του 1909, ωστόσο η έκδοση της αναφέρεται βιβλιογραφικά έως το 1910. Στο ενδιαμέσο αυτό διάστημα ο Ιωάννης Καλλιαμβάκος διευθύνει την εφ. *Ανεξάρτητος στο Μεσολόγι, ιδιοκτησίας Χαράλαμπου *Γουργουρίνη, ενώ βιβλιογραφικά αναφέρεται ότι τα έτη 1906-1907 εκδίδει στο Μεσολόγι την εφ. *Κραυγή*. Αργότερα, το 1914-1916 ο Καλλιαμβάκος εκδίδει στο Μεσολόγι νέα εβδομαδιαία εφημερίδα με τίτλο *Βήμα* και υπότιτλο *Εφημερίς Πανατωλοακαρνανική*, το ίδιο πολιτικά αδέσμευτη και πλούσια σε ύλη και τοπικά θέματα.

Με τον τίτλο *Ναυπακτία* εκδίδεται στην Αθήνα τα έτη 1924-1926 υπό την διεύθυνση του Κ. Βλαχογιάννη μηνιαία εφημερίδα ως *Όργανον των απανταχού Ναυπακτιών*, εκδιδόμενη υπό του εν Αθήναις

Συνδέσμου των Ναυπακτιών. Το 1931-1932 ο ίδιος σύνδεσμος συνεχίζει την έκδοση της σε Β' «εκδοτική περίοδο» και με υπότιτλο *Εκδίδεται υπό του Συνδέσμου Ναυπακτιών - Διευθύνεται και συντάσσεται υπό επιτροπής*. Τον ιστορικό πλέον τίτλο χρησιμοποίησε αργότερα και εξέδωσε στην Αθήνα ο Σπύρος Κ. Στέργιου τα έτη 1945-1950, με υπότιτλο *Όργανον εξυπηρετήσεως της επαρχίας Ναυπακτίας και των απανταχού Ναυπακτιών*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Αιτωλοακαρνανίας, ΕΝΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρούμελης (1821 -1940)*, Αθήνα 1959· π. *Ναυπακτικά*, τ. Θ' (Πρακτικά Β' συνάντησης: Ναυπακτιακός Τύπος), Περιοδική έκδοση Εταιρείας Ναυπακτιακών Μελετών, Αθήνα 1999.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Ναυπλιακή Ηχώ

Εβδομαδιαία εφημερίς, Ναύπλιο, Μάιος 1926<> - 1 Ιαν. 1954<>, αρ. φ. 1-963<>, με διακοπή στην Κατοχή. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Μ.Ν. Λάμπρου. Υπεύθυνος συντάκτης: Νίκος Γ. Καραγιώργας (από τις 16 Ιουλ. 1933). Διευθυντής-υπεύθυνος συντάκτης: Νίκος Γ. Καραγιώργας (19 Νοε. 1933 - 7 Ιουλ. 1935), Ιδιοκτήτης: Μ.Ν. Λάμπρου (από τις 7 Ιαν. 1934). Διευθύνεται από επιτροπή (25 Φεβρ. 1934 - 9 Σεπτ. 1934). Συντάσσεται από επιτροπή (23 Σεπτ. 1934 - 18 Νοε. 1934), Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Μ.Ν. Λάμπρου (από τις 9 Φεβρ. 1936). Διευθυντής-προϊστάμενος τυπογραφείου: Μ.Ν. Λάμπρου (από τις 25 Μαρτ. 1953). Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαία εφημερίς*. *Ανεξάρτητον όργανον των απανταχού Ναυπλιέων* (13 Αυγ. 1939, αρ. φ. 688)· *Εβδομαδιαία εφημερίς*. *Ανεξάρτητον όργανον των τοπικών συμφερόντων της Αργολιδο-Ναυπλίας* (από τις 20 Αυγ. 1939)· *Εβδομαδιαία εφημερίς*. *Όργανον των συμφερόντων του νομού Αργολίδος* (από τις 7 Μαΐου 1950). Εβδομαδιαία (Κυριακή), τετρασέλιδη, στην αρχή τετράστηλη και από τις 25 Δεκ. 1938 πεντάστηλη· δισέλιδη και εξάστηλη από τις 14 Μαΐου 1950· τετρασέλιδη και πεντάστηλη από τις 14 Δεκ. 1952. Οι διαστάσεις της κυμαίνονται από 46x30 εκ σε 52x36 εκ. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. / 2 δρχ. (από τις 20 Μαρτ. 1938) / 500 δρχ. (από τις 7 Μαΐου 1950). Ετήσιες συνδρομές εσωτερικού: 50 δρχ., για «Κοινότητας και Τραπέζας» 100 δρχ.· από τις 22 Ιαν. 1939 αυξάνεται σε 75 δρχ. και 200 δρχ. αντίστοιχα, από τις 7 Μαΐου 1950 σε 30000 δρχ. και από τις 20 Ιαν. 1950 σε 50000 δρχ. Ετήσιες συνδρομές εξωτερικού: 3 δολ., 2 δολ. (από τις 22 Ιαν. 1939), 15 δολ. (από τις 7 Μαΐου 1950), 10 δολ. (από το 1952), 15 δολ. (από τις 2 Αυγ. 1953). Γραφεία: οδ. Βασ. Κωνσταντίνου 6, Ναύπλιο (από τις 7 Μαΐου 1950).

Στόχος της έκδοσης είναι να υπεραστίζεται και να εξυπηρετεί όσο πληρέστερα μπορεί τα τοπικά συμφέροντα και την πρόοδο του Ναυπλίου. Φιλοδοξεί επίσης «να καταστή το πραγματικόν ελεύθερον δῆμα» της πόλης. Τάσσεται με το Κόμμα των Φιλελευθέρων και εξυμνεί τον Ελ. Βενιζέλο, ανταπαντώντας σε οποιοδήποτε δημοσίευμα θεωρεί ότι διαστρεβλώνει τον λόγο του. Με συνεχή άρθρα «περί της Κομμουνιστικής αερολογίας», ανταπαντά στη δράση εκπροσώπων της μαρξιστικής ιδεολογίας. Δικαιολογεί το βενιζελικό κίνημα του 1933. Καταφέρεται επανειλημμένα εναντίον του Λαϊκού Κόμματος και του Π. Τσαλδάρη, επικρίνοντας τη διακυβέρνηση της χώρας εκ μέρους του. Υποστηρίζει ένθερμα τον βενιζελικό δήμαρχο Ναυπλίου Κ. Κόκκινο και την υποψηφιότητά του στις δημαρχιακές εκλογές του 1934 και στις βουλευτικές του 1936. Η μαχητικότητα και ο βενιζελισμός της αναδιπλώνονται μετά το κίνημα του 1935· τότε σπεύδει να αποποιηθεί και την παραμικρή υποψία συμπάθειας, εκφράζοντας ταυτόχρονα την υποστήριξη της «προς την νόμιμον Κυβέρνησιν του τόπου, την εξ αυτού [του πτωχού λαού] προερχομένην», μάλλον φοβούμενη τα αντίποινα που θα επακολουθήσουν. Προφανώς το πολιτικό κλίμα έχει διαφοροποιηθεί αρκετά. Αργές 1936 και παραμονές εκλογών, προβάλλει τη βούληση του «προ ολίγου επανελδόντος» Γεωργίου Β' «να είναι πράγματι ο Βασιλεύς των Ελλήνων, δηλαδή της ολότητος του πληθυσμού». Προωθεί το κλίμα της συμφιλίωσης και την ανάγκη συγκρότησης κυβέρνησης με συμμετοχή όλων των κομμάτων. Είναι ενδεικτικό του πολιτικού κλίματος ότι μετά τις δημοτικές εκλογές του 1934 η εφημερίδα δεν αναφέρει συγκεκριμένο όνομα εκδότη, αλλά για έναν χρόνο σχεδόν αναγράφει αόριστα ότι «Διευθύνεται υπό Επιτροπή».

Δικαιολογεί, ωστόσο, τη δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936 αιτιολογώντας την ως σωτήρια επέμβαση κατά του «ερευθρού κινδύνου» και των δοκιμασιών που υπέστη η χώρα «κατά τα τελευταία έτη εκ της κομματικής διακυβερνήσεώς της» και στις σελίδες της προβάλλει τα έργα και τις οργανώσεις του μεταξικού καθεστώτος. Αντιμάχεται την άλλη μεγάλη εφημερίδα της πόλης εκείνη την εποχή, το *Σύνταγμα και τον συνεργάτη της Πραξίτηλη Γ. Μουτζουρίδη. Η αντιδικία αυτή υποχωρεί στις παραμονές της 4^{ης} Αυγούστου· η *Ναυπλιακή Ηχώ* επαναλαμβάνει τις θέσεις των αντιπάλων της που προτρέπουν στη λήδη των πολιτικών παθών και της συνεργασίας των δύο μεγάλων κομμάτων. Όμως, η αντιπολιτική αναζω-

πυρώνεται κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας σε βαθμό μάλιστα που να επέμβει ο νομάρχης Αργολιδοκορινθίας και με έγγραφό του να απαιτήσει από τις δύο εφημερίδες να παύσουν τις μεταξύ τους επιθέσεις. Η ιταλική στρατιωτική επίθεση εγκαινιάζει μια νέα περίοδο όχι απλώς ύφεσης στις σχέσεις των δύο εφημερίδων, αλλά πραγματικής σύμπνοιας, με τη *Ναυπλιακή Ηχώ* να δημοσιεύει ποιήματα του Πρ. Μουτζουριδή μαζί με άρθρα σχετικά με ομιλία του για τις νίκες του ελληνικού στρατού.

Μεταπολεμικά υποστηρίζει την κυβέρνηση Ν. Πλαστήρα και εκδηλώνεται υπέρ των μέτρων ειρηνεύσεως και ανασυγκροτήσεως. Τάσσεται κατά του Ελληνικού Συναγερμού και του Αλ. Παπάγου. Η κεντρικά πολιτική της τοποθέτηση δηλαδή δεν έχει αλλάξει. Κατά κύριο λόγο ενδιαφέρεται για τα τοπικά προβλήματα και θέματα. Αυτή είναι εξάλλου και η διάσταση του βενιζελισμού της: το σθένος της εκδηλώνεται πρωτίστως στην υποστήριξη της υποψηφιότητας του ντόπιου δημάρχου και κατά πρόεκταση του Κόμματος των Φιλελευθέρων.

Ασχολείται με προβλήματα, συμβάντα και ζητήματα της πόλης. Δεν αρκείται απλώς να τα διξει, αλλά προβαίνει σε συστάσεις και υποδείξεις, σε πρόταση λύσεων, χωρίς απαραίτητα να εξετάζει διεξοδικά την κατάσταση και τις εμπλεκόμενες πλευρές. Παράλληλα όμως αρθρογραφεί για θέματα ευρύτερου ενδιαφέροντος, είτε αυτά αφορούν στο κράτος είτε στις πολιτικές ιδέες. Φροντίζει πάντα να διατυπώνει με έντονο τρόπο τη δική της άποψη σε βαθμό που συχνά να καταλήγει στην προπαγάνδα. Η ίδια η εφημερίδα αναφέρει ότι στην «πάντοτε αξιόλογον και ενδιαφέρουσαν» ύλη της περιλαμβάνονται: «τοπική ειδησιογραφία», «φιλολογικά και πλουσιώτατο ιστορικό περιεχόμενο» και «σθεναρά και εξαιρετώς επιβάλλουσα σοβαρά αρθρογραφία».

Η ύλη της κατανέμεται σε μόνιμες στήλες. Υπάρχουν το χρονογράφημα, η στήλη των κοινωνικών και της κοσμικής κινήσεως, Σχόλια και κρίσεις για τοπικά θέματα, οι δημοσιεύσεις «Εκλεκτών Στίχων» αλλά και πεζών κειμένων σε συνέχειες, «Η δρασηκεντική μας Στήλη». Η δεύτερη σελίδα φέρει τον υπέρτιτλο «Ναυπλιακή Εβδομάς», στεγάζοντας πλήθος μικρών ειδήσεων της πόλης και της περιοχής. Υπάρχει ακόμα η στήλη «Η Ηχώ των Περιχώρων», όπου φιλοξενούνται ανταποκρίσεις από την αργολιδική περιφέρεια. Η εικονογράφηση αποτελείται από ασπρόμαυρες φωτογραφίες. Δημοσιεύονται ακόμα άρθρα για ιατρικά θέματα και ψευδοεπιστημονικές

μελέτες σωβινιστικής ρητορείας που επιδιώκουν να πληροφορήσουν το αναγνωστικό κοινό για τις αρχαιοελληνικές ρίζες σύγχρονων συνθηκών και να το ενημερώσουν σχετικά με μη προσήκοντα ιδεολογικά φρονήματα.

Η είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο επιβάλλει την αποκλειστική μονοπώληση της ύλης από τις εξελίξεις στο μέτωπο. Μετά τον πόλεμο η *Ναυπλιακή Ηχώ* συνεχίζει να ασχολείται με θέματα τοπικά ή με ζητήματα που αφορούν άμεσα την περιοχή. Διατυπώνει την άποψη της για την τρέχουσα πολιτική κατάσταση. Ακόμα αρθρογραφεί για το ζήτημα της Κύπρου. Ορισμένες από τις στήλες αλλάζουν όνομα, αλλά η στάση τους απέναντι στα πράγματα παραμένει ίδια όπως και προπολεμικά.

Τα άρθρα υπογράφονται με ονόματα, αλλά και με αρχικά ή ψευδώνυμα. Δημοσιεύονται κείμενα γνωστών ελλήνων λογοτεχνών, όπως των Πέτρου Χάρη, Στέφανου Δάφνη, Ιωάννη Πολέμη, Κωστή *Παλαμά κ.ά. Μεταπολεμικά εμφανίζονται νέοι συνεργάτες.

Ο εκδότης Μ.Ν. Λάμπρου προπολεμικά διατηρεί κατάσταση στο Ναύπλιο και φροντίζει να διαφημίσει από τις στήλες της εφημερίδας τον ότι έχει «Μελί αγνόν εξαιρετικής ποιότητος», «Φυσόλια Βυρπιτού εφετηνής εσοδείας» και «Ίαλα Βλάχας πάντα φρέσκον», αλλά επίσης ότι εκεί «γίνονται εμφανίσεις και εκτυπώσεις φωτογραφιών ήτοι: Φιλμ-Ρολλ, Φιλμ-Πακ, Πλακών κλπ.». Μεταπολεμικά το κατάστημα του έχει αλλάξει χρήση: πρόκειται για το «Ζαχαροπλαστέιον Το Εκλεκτόν».

Αποτιμώντας τα τέσσερα πρώτα χρόνια της έκδοσής της, η *Ναυπλιακή Ηχώ* αναφέρεται με κάποια υπερβολή στην «κολοσσιαίαν αύξησιν της κυκλοφορίας της εις όλας τας επαρχίας και κοινότητας του νομού Αργολιδοκορινθίας και της Ελλάδος». Την άποψη αυτή επαναλαμβάνει ενισχυμένη δύο χρόνια αργότερα μιλώντας τώρα για «ενθουσιώδη υποδοχήν [...] πανταχού, όπου, ανά την Ελλάδα, το εξωτερικόν έχουν εγκατασταθή τα τέκνα του Ναυπλίου». Από τη στιγμή που ξεκινά ο πόλεμος του 1940, η εφημερίδα μειώνει τις σελίδες της σε δύο. Η Κατοχή που ακολουθεί αποτελεί αιτία διακοπής της κυκλοφορίας της. Επανεκδίδεται όμως ξανά μετά το τέλος του Εμφυλίου.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (μ/φ 6185: 1927-1932· μ/φ 6186: 1933· μ/φ 6194: 1934· μ/φ 6239: 1935-1936· μ/φ 6187: 1937-1938). ΕΒΕ (1929, 1930-1933, 1939-1940, 1952). ΔΚΒΝΠ (4 Μαΐου 1934 - 7 Απρ. 1931, 7 Μαΐου 1950 - 1 Ιαν. 1954).

ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΑΙΡΗΣ

Η Ναυτεμπορική

Ημερησία Πρωινή Οικονομική Εφημερίς. Πειραιάς, 2 Αυγ. 1948 / Αθήνα, 1949 έως σήμερα [2005], αρ. τχ. 1-23017. Ιδρυτής: Πάνος *Αθανασιάδης. Πρωτοκυκλοφόρησε με τον τίτλο Ναυτικών και Εμπορικών Δελτίων Πειραιώς, στις 8 Μαρτ. 1924. Άλλος υπότιτλος: Οικονομική και Επιχειρηματική Εφημερίδα, όπως προσδιορίζεται σήμερα. Καθημερινή, δώδεκα έως δεκαέξι σελίδων, τρί-στηλη/ τετράστηλη. Τιμή φύλλου: 500 δρχ. Συνδρομές: «Αθηνών-Πειραιώς-Επαρχιών: ετησία 150000 δρχ., εξαμηνιαία 75000 δρχ., τριμηνιαία 40000 δρχ., Λν. Εταιρειών και Οργανισμών (ετησία) 200000 δρχ.» «Επαρχία: εξυπηρετούμενοι αεροπορικός επί πλέον των ανωτέρω τιμών δρ. 15000. Θεσ/νίκης-Πατρών-Βόλου-Ηρακλείου-Χανίων-Ρεθύμνου-Καλαμών (εξυπηρετούμενοι αυθημερόν δια διανομής): τρίμηνος 50000. εξάμηνος 90000, ετησία 180000. Εξωτερικού: ετήσια 400000, εξάμηνος 200000. Αεροπορικός ετησία 1000000, εξάμηνος 500000». Τυπογραφείο-γραφεία: οδ. Πειραιώς 50 (1949), οδ. Δραγατσίου (1954), οδ. Πειραιώς 9-11 (1962), οδ. Λένορμαν 205 σε ιδιότητα κτίρια. Ιστοσελίδα: www.naftemporiki.gr

Ο ιδρυτής Πάνος Αθανασιάδης είχε εκδώσει το 1923 στην Κωνσταντινούπολη το δελτίο Bulletin Maritime et Commercial de Constantinople. Το κλίμα ωστόσο δεν ήταν κατάλληλο για τέτοιες πρωτοβουλίες, μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία και την επικράτηση του Κεμάλ στην Τουρκία. Έτσι έρχεται στην Ελλάδα και όταν διαπιστώνει ότι από την αγορά έλειπε ένα έντυπο σαν και αυτό που εξέδιδε στην Κωνσταντινούπολη, που θα εννημερώνε για τα δρομολόγια των πλοίων και για τα εμπορεύματα που διακινούνταν, δημιουργεί το Ναυτικών και Εμπορικών Δελτίων Πειραιώς. Αγοράζει μια γραφομηχανή — το σπέρμα των σημερινών σύγχρονων εγκαταστάσεων της εφημερίδας — και στρώνεται στη δουλειά. Αρχικά το έγγραφε και το μοίραζε μόνος του στα ναυτικά και εμπορικά —εισαγωγικά και εξαγωγικά— γραφεία. Σύντομα οι παραλήπτες διαπιστώνουν ότι είναι απαραίτητο εργαλείο για τη δουλειά τους, ενώ ταυτόχρονα, το Δελτίον συμβάλλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη του νεοσύστατου τότε Χρηματιστηρίου Εμπορευμάτων του Πειραιά, και στην προώθηση των εμποροβιομηχανικών, ναυτικών και οικονομικών θεμάτων της πόλης. Η παρατεταμένη διεθνής οικονομική ύφεση, που άρχισε το 1929 με το «κραχ» στις ΗΠΑ και διήρκεσε έως το 1933, πλήθυνε και τις άλλες δυτικές

χώρες, συγκλόνισε όπως ήταν φυσικό το εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο. Έτσι έφτασε η ώρα να γίνει το επόμενο βήμα του Δελτίου. Να διευρυνθεί και να εμπλουτισθεί με περισσότερες πληροφορίες, Ωστόσο, όλα αυτά δεν θα μπορούσαν να γίνουν με τη γραφομηχανή. Το 1933, με ένα μικρό επίπεδο πειστηρίου και μερικές κάσες στοιχειών στήνεται στην οδό Φίλωνος του Πειραιά ένα μικρό τυπογραφείο και ετοιμάζεται μια πρωτοποριακή εφημερίδα. Με τη νέα μορφή εμφανίσθηκε την Τετάρτη 19 Απριλίου 1933. Σχήμα λίγο μικρότερο από τη σημερινή εφημερίδα

ΕΛΛΗΣ 18
ΑΡΙΘΜΟΣ 29
ΤΙΜΗ 29
ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1948
ΤΡΕΙΣ ΘΥΛΑΚΙΣ ΑΡΧ. 30
Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ
ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΡΩΙΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΗΡΧΙΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ ΤΟ ΠΑΝΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ
ΠΡΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΝ ΤΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ
ΟΙ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ
ΕΙΣ ΤΑΧΕΙ ΚΑΙ ΙΟ ΣΕΛΑΜΕΣ ΜΑΞ

—η οποία ήταν η πρώτη που κυκλοφόρησε σε μέγεθος ταμπλόιντ, πολύ νωρίτερα από τις άλλες, που το «ανακάλυψαν» στη δεκαετία του 1980— και ειδήσεις που δεν αφορούσαν μόνο την εμπορευματική κίνηση του λιμανιού. Στην πρώτη σελίδα του συγκεκριμένου φύλλου μεταξύ άλλων δημοσιεύονταν: Γνωμοδοτήσεις Διαιτητικού Δικαστηρίου Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Πειραιώς, Τέλη Χαρτοσήμου (οδηγίες για τη χαρτοσήμωση διατακτικών). Η νέα εμφάνιση συνδέεται χρονικά αλλά και ου-

σιαστικά με την ανάμιξη του μικρότερου αδελφού του ιδρυτή, του Τζώρτζη *Αθανασιάδη, ο οποίος μετά το πέρας των σπουδών του εργάστηκε κι αυτός στο Δελτίον. Με όρεξη για δουλειά, και σχέδια για το μέλλον, δίνει στο έντυπο δημοσιογραφικό νεύρο. Και έναν χρόνο αργότερα, το 1934 αρχίζει να κυκλοφορεί, ως συνδρομητικό έντυπο, και σε άλλες πόλεις με εξαγωγικές δραστηριότητες, όπως η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, ο Βόλος και το Αίγιο. Σήμερα έχει υποκαταστήματα και αντιπροσώπους σε 25 πόλεις της Ελλάδας. Με αυτό το σχήμα και με ενδιαφέροντες πάντοτε ειδήσεις κυκλοφόρησε έως το τέλος Δεκεμβρίου 1940, οπότε ανέστειλε την έκδοσή του. Στο μεταξύ είχε κηρυχθεί ο ελληνοϊταλικός πόλεμος, ο Τζώρτζης Αθανασιάδης — που είχε ήδη αναλάβει τη διεύθυνση— ήταν επιστρατευμένος και πολεμούσε στην Αλβανία, τα γραφεία βομβαρδίστηκαν και ακολούθησε η γερμανοϊταλική Κατοχή.

Αμέσως μετά την Απελευθέρωση το Δελτίον επανεκδόθηκε με το ίδιο πάντοτε ύφος και περιεχόμενο, ενώ ταυτόχρονα ξεκίνησαν και πρώτες σκέψεις για τη μεγάλη απόφαση, που δεν ήταν άλλη από τη μετονομασία του εντύπου σε *Ναυτεμπορική*. Εμπλοτύζονται οι τυπογραφικές εγκαταστάσεις και την ευθύνη της σύνταξης αναλαμβάνουν πρώτα ο Κώστας Ζαφειρόπουλος και κατόπιν ο Βαγγέλης Ανδρουλιδάκης, δύο κολοσσοί της ελληνικής δημοσιογραφίας. Η *Ναυτεμπορική*, με νέο όνομα και εμφάνιση αλλά με την ίδια πάντοτε φιλοσοφία που χαρακτήριζε το Δελτίον, εμφανίζεται στις 2 Αυγούστου 1948. Σε σύντομο χρονικό διάστημα διαπιστώνεται ότι ο Πειραιώς άρχισε να γίνεται στενός για τους στόχους και τους ορίζοντές της. Ήταν η μοναδική οικονομική εφημερίδα στη χώρα και για να τηρήσει όσο το δυνατόν καλύτερα το αξίωμα «ειδήσεις έγκυρες και έγκαιρες», έπρεπε να βρίσκεται πλησιέστερα στις πηγές των ειδήσεων, που βρίσκονταν στην Αθήνα. Έτσι, αποφασίζεται η μεταφορά της έδρας στην πρωτεύουσα. Φυσικά δεν απεμπολεί τον Πειραιά. Κάθε άλλο. Εκεί είναι ο τόπος της γέννησής της, έχει κι εκεί τις αναγκαίες πηγές της. Αφήνει κι εκεί, σε λειτουργία, το γραφείο της και μεταφέρει, στις 5 Μαΐου 1949 την έδρα της στην Αθήνα και συγκεκριμένα στην οδ. Πειραιώς 50.

Στα νέα της γραφεία η *Ναυτεμπορική* αποκτά νέα διάσταση. Από εκεί θα περάσουν όλοι οι παράγοντες της οικονομικής ζωής του τόπου. Η εφημερίδα αποσπά την εμπιστοσύνη τους. Ζητούν τη βοήθειά της για την προώθηση των δικαίων αιτημάτων τους και την παρέχει. Όχι με ανταλλάγματα, αλλά με την πίστη και τη βεβαιότητα ότι επιτελεί επωφελές για την

οικονομία έργο. Υπήρξαν όμως και περιπτώσεις που δεν συμμερίσθηκε αιτήματα των παραγωγικών τάξεων, όχι γιατί ήθελε ν'αντιταχθεί σ' αυτές, αλλά γιατί έβλεπε παραλογισμούς και ανεδαφικότητες. Αυτή η αντικειμενική και αδέκαστη κρίση της υπήρξε το ασφαλέστερο όπλο της για να κερδίσει τον χώρο της και να τον διασφαλίσει.

Χαρακτηριστικές υπήρξαν οι προτάσεις της και οι υποδείξεις της για την καλύτερη αξιοποίηση της αμερικανικής βοήθειας, για την εκτέλεση έργων υποδομής, για μείωση της κρατικής παρέμβασης στις συναλλαγές και για περαιτέρω ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ακόμα πρέπει να σημειωθεί ότι η εφημερίδα, παρά το γεγονός ότι ο προσανατολισμός της ήταν καθαρά οικονομικός, δεν έπαυε, όταν οι περιστάσεις το επέβαλαν, να παρεμβαίνει και στην πολιτική ζωή της χώρας με υποδείξεις και προτάσεις πάντοτε με γνώμονα την περιφρούρηση των δικαιωμάτων των παραγωγικών τάξεων.

Το 1954 ήταν ένας ακόμη σταθμός στην τριαντάχρονη, έως τότε, πορεία της εφημερίδας. Εγκαταλείπονται τα γραφεία της οδ. Πειραιώς και η έδρα μεταφέρεται στις σύγχρονες για την εποχή εγκαταστάσεις της οδ. Δραγατσανίου, όπου παρέμεινε επί οκτώ χρόνια. Για να μεταφερθεί στη συνέχεια, γραφεία και τυπογραφικές εγκαταστάσεις, στην οδ. Πειραιώς 9-11, στο κτήριο της παλαιάς *Βραδυλής η οποία ανήκε ήδη στους αδελφούς Αθανασιάδη. Το 1965 ξεκινούν οι πρωτοχρονιάτικες ειδικές εκδόσεις και από το 1970 οι εκδόσεις για τη Διεθνή Έκθεση της Θεσσαλονίκης. Προπομποί δεκάδων ειδικών κλαδικών εκδόσεων και εβδομαδιαίων ενθέτων που κυκλοφορούν σήμερα μαζί με την εφημερίδα.

Από το 1981 η *Ναυτεμπορική* είναι εγκατεστημένη στα ιδιόκτητα κτήριά της επί της οδ. Λένορμαν 205. Στο μεταξύ έχει εγκαταλείψει τις παλαιές μεθόδους στοιχειοθεσίας και εκτύπωσης, περνώντας σε νέες, ηλεκτρονικές, που συνεχώς εκσυγχρονίζονται. Όλα αυτά συνετέλεσαν στο να ανανεωθεί η εφημερίδα, αλλάζοντας φρεσιογνωμία. Έχει εξοπλιστεί με τα πλέον σύγχρονα μηχανήματα τηλεπικοινωνιών και συνδέεται με όλα τα ξένα ειδησιογραφικά πρακτορεία, ανοίγοντας παράθυρα στον κόσμο για τους αναγνώστες της. Ταυτόχρονα εξασφαλίζει τη συνεργασία του έγκυρου οικονομικού π. *Economist*.

Μετά τον θάνατο του Πάνου Αθανασιάδη το 1981 και τη δολοφονία του Τζώρτζη Αθανασιάδη το 1983, τη σκιντάλη της εφημερίδας ανέλαβε η οικογένεια του δεύτερου, με εκδότη και διευθύνοντα σύμβουλο τον Νίκο Αθανασιάδη, εξάδελφο των ιδρυτών. Και

όταν το 1992 ο τελευταίος συνταξιοδοτείται, τα ηνία παίρνουν οι θυγατέρες του Τζωρτζή Αθανασιάδη Ειρήνη, Μαριέττα και Αγγέλα, εκδότριες σήμερα της εφημερίδας. Τότε ξεκινάει νέα εξόρμηση όχι μόνο για τη διατήρηση της πρώτης θέσης στον χώρο του ημερήσιου οικονομικού τύπου, αλλά για την κατάκτηση νέων ευρύτερων πεδίων της οικονομικής, της επιχειρηματικής και πολιτικής ζωής του τόπου.

Τον Δεκέμβριο 1994 η ανανέωση επισφραγίζεται από τη συμφωνία με τους *Financial Times* για αποκλειστική ταυτόχρονη δημοσίευση των δεμάτων της βρετανικής εφημερίδας. Ακολουθεί, τον Απρίλιο 2001 ανάλογη συμφωνία με την αμερικανική *The Wall Street Journal*, που συνεχίζεται, με εξαιρετική απτήχηση στο αναγνωστικό κοινό. Τον Φεβρουάριο 1996 η *Ναυτεμπορική* πρωτοπορεί και στον χώρο της ηλεκτρονικής ενημέρωσης, δημιουργώντας τη δική της ιστοσελίδα (www.naftemporiki.gr) και παρέχοντας στους χρήστες του διαδικτύου άμεση εικοσιτετράωρη οικονομική –και όχι μόνο– ενημέρωση.

Τη διεύθυνση της εφημερίδας, στο δημοσιογραφικό σκέλος ανέλαβε το 1946 ο «πρύτανης» των οικονομικών συντακτών Βαγγέλης Ανδρουλιδάκης, για να τον διαδεχθούν ο Αντώνης Μαρμαρινός, ο Νίκος Σαρανταένιας και από το 1993 ο Δημήτρης Κουμπιάς. Γενικοί διευθυντές, ο Λάμπρος Λυκογιώργος και από το 2001 ο Γιάννης Περλεπές.

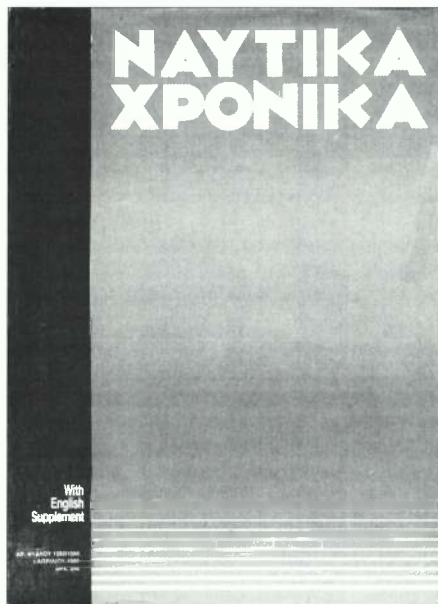
Σημαντικός σταθμός στην πολυετή ιστορία της *Ναυτεμπορικής* είναι αναμφίβολα η εισαγωγή της στο Χρηματιστήριο Αξιών στις 8 Μαρτίου 2000, ακριβώς 76 χρόνια μετά την έκδοσή της ως *Δελτίον*. Θυγατρικές επιχειρήσεις της είναι οι «Γραφικές Τέχνες – Αφοί Αθανασιάδη Α.Ε.» και η «Αίμος Α.Ε. Σύμβουλοι Επιχειρήσεων». Επίσης μετέχει με ποσοστό 35% στην «Έρασμος – Τουριστικές Επιχειρήσεις».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Λώζος, «Ο Πειραιεύς του άλλοτε», χ.τ., 1987· Τίκης Ψαρράκης, *Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι*, Αθήνα 1993· Γ. Αγγούρης – Ιάκ. Ντούγιας, *Ναυτεμπορική και Οικονομία. 70+1 χρόνια κοινής πορείας*, Αθήνα 1995· Γ. Αγγούρης, *Η Ναυτεμπορική –ενημερωτικό δελτίο για την εισαγωγή στο Χρηματιστήριο ...*, Αθήνα, 2000· του ίδιου, *Η Ναυτεμπορική: 80 χρόνια*, Αθήνα, εκδ. «Η Ναυτεμπορική», 2004.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΚΟΥΜΠΙΑΣ

Ναυτικά Χρονικά

Δεκαπενθήμερος Ναυτική & Εμπορική Επιθεώρησης, Πειραιάς, 1931-1940. Ιουλ. 1945 έως σήμερα [2005]. Διευθυντής-εκδότης: Δ.Ν. Κωστάκης (έως τον θάνατό του, το 1983). Τη διεύθυνση ανέλαβε τότε ο εγγονός του Δημή-

τρης Ρήγας-Κωττάκης έως το 1993. Μετά από μία μικρή διακοπή η ιδιοκτησία περιήλθε στην Gratia Εκδοτική Ε.Π.Ε. Εκδοσή-διεύθυνση: Ιωάννα Μπίσια. Υπεύθυνη συντάξεως: Λίτσα Μαρέλλου. Δεκαπενθήμερο/μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, δίσηλο, διαστάσεων 31x23 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Συνδρομές: εσωτερικού 150 δρχ., εξωτερικού 1 λίρα Αγγλίας. Τυπογραφείο: οδ. Πραξιτέλους 120 (από τις 1 Απρ. 1931, λεωφ. Σωκράτους 35).

Ναυτιλιακό περιοδικό ασχολούμενο με θέματα του εμπορικού ναυτικού. Στο τχ. 1 (1 Ιαν. 1931) παρατίθεται προγραμματικό άρθρο υπό τον τίτλο «Ερχόμεθα προς την θάλασσαν!...», όπου αναφέρεται ότι εκδίδεται σε μία εποχή δύσκολη για την ελληνική εμπορική ναυτιλία και δεν υποκινείται από καμία εξάρτηση ούτε αποβλέπει στην εξυπηρέτηση μερικών αναγκών και συμφερόντων. Ορμώμενο από την πλήρη συναίσθηση της βαρύτητας την οποία έχει η ελληνική εμπορική ναυτιλία, η οποία έχει καταστεί «ως το μοναδικόν όργανον και τον κραταιότερον συντελεστήν της καδύλου εθνικής και οικονομικής ημών υπέρβεως», ενημερώνει το αναγνωστικό κοινό ότι «κατερχόμεθα προς την Ελληνικήν Θάλασσαν ως πρωτοπόροι, με σημαίαν μας τα *Ναυτικά Χρονικά* δια να προκαλέσωμεν την προς αυτήν κάθοδον μεθ' ημών και όλων των ταγών και όλων των παραγώ-

ντων της πολιτικής και οικονομικής Ελλάδος, καθώς και του συνόλου των τάσεων της Ελληνικής Κοινωνίας [...] θα δυνηθώμεν, μετ' ασφαλούς βεβαιότητος, να προκαλέσωμεν την δημιουργίαν Ναυτικής Κοινής Γνώμης και να σφρηλατήσωμεν την αναγέννησιν της Ναυτικής του Έθνους Συνειδήσεως, υπό το κράτος της οποίας θ' αξιωθῆ και πάλιν η Ελλάς να ευημερήσῃ και ν' αναπτύξῃ τον νέον πολιτισμόν της».

Από το προγραμματικό αυτό άρθρο γίνεται σαφές επίσης ότι η Ελλάδα μόνο από τη θάλασσα μπορεί να αντλήσει τους πόρους από όπου θα κατορθώσει να αναδημιουργηθεί, να ευημερήσει, να ακμάσει και να δοξασθεί και πάλι. Το περιοδικό περιέχει αξιόλογες ανασκοπήσεις και άρθρα σχετικά με την εμπορική ναυτιλία, τις θαλάσσιες συγκοινωνίες, τη ναυλαγορά καθώς και την κίνηση των ελληνικών φορητών στους ωκεανούς. Μεταξύ άλλων θεμάτων είναι η ίδρυση της ναυτικής πίστης, η ελληνική θαλασσασφάλεια, ναυτιλία και ναυπηγική, η ναυτική κίνηση των γειτόνων χωρών, το ναυτικό επιμελητήριο της Ελλάδος, το προσωπικό του εμπορικού ναυτικού (άρθρα σε συνέχειες του Ι. Φαφουτάκη), οι ανάγκες της εμπορικής ναυτιλίας κ.ά.

Ως συνεργάτες εμφανίζονται οι Γ. Σάκαλης, Δ.Γ. Παπαμιχαλόπουλος, Κ. Κατσάμπης, Ν.Τ. Παπαδημητρίου (δικηγόρος), Δ.Α. Κόκκινος, Γ. Οικονομόπουλος, Π. Παυλίδης, Ν. Μεταξάς, Κ. Δανάλης, Ι. Μελισσινός, Ι. Φαφουτάκης κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

Α.Ι. ΤΖΑΜΙΖΗΣ

Ναυτική Ελλάς

Μηνιαίον Περιοδικόν εκδιδόμενον υπό του Γενικού Επιτελείου Πολεμικού Ναυτικού (ΓΕΠΝ), Αθήνα, 31 Οκτ. 1928 - Μαρτ. 1941, 1945 έως σήμερα [2005]. Διευθυντής σύνταξης: Θ. Ποταμιάνος, Εκδότης: ΕΘΕ (Ελληνική Θαλάσσια Ένωση, από το τχ. 40, Ιαν. 1932). Διευθυντής: Π.Ε. Σεγδίτσας. Το 1945 επανεκδόθηκε με διευθυντή τον Επαμεινώνδα Μπαμπούρη. Τα δύο πρώτα χρόνια είχε συνεχή σελιδαρίθμηση και διαστάσεις 33x23 εκ. Τιμή τεύχους: 2 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 40 δρχ. και εξωτερικού 75 δρχ. Τυπογραφείο: «Π.Δ. Σακελλάριος», οδ. Λυκούργου 8, Αθήνα.

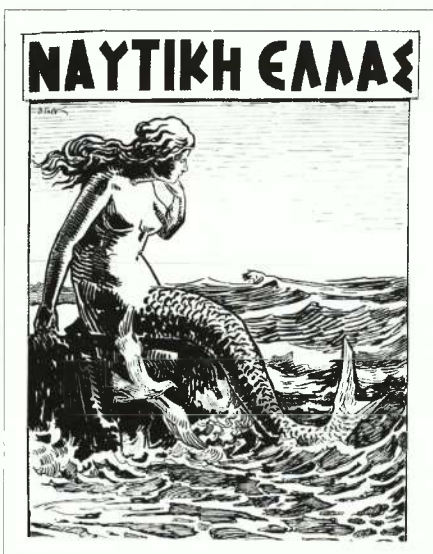
Ως σκοπός του ΓΕΠΝ διατυπώνονταν η ψυχαγωγία των πληρωμάτων του Πολεμικού Ναυτικού, η διάδοση της ελληνικής ναυτικής ιστορίας και λαογραφίας, η δημιουργία στενότερων δεσμών μεταξύ του ναυτικού και του θαλασσινού κόσμου και η ανάπτυξη της αγάπης προς τη θάλασσα. Την προσπάθεια αυ-

τή δήλωσαν ότι θα στήριζαν άνθρωποι των γραμμάτων, ναυτικοί, εφοπλιστές, αθλητικές και ναυτικές οργανώσεις και φυσιολάτρες, με συνεργασίες και συνδρομές. Στο πρώτο τεύχος προτάσσεται ποίημα του Α. Πορφύρα με τίτλο «Φωνές της θάλασσας». Ανάμεσα στους συνεργάτες του συγκαταλέγονται οι Μ. Μαλακάσης, Δ. Κόκκινος, Α. Ανδρεάδης, Τάσος Ζάππας, Ευάγγελος Μπόμπος, Τάκης Πολίτης, Παντελής Χορν, Κώστας Γεράνης, Πάννης Χλιμίντζας, Κώστας Βελμύρας, Ηλ. Π. Βουτιεριδής. Περιείχε διηγήματα, ιστορικές διηγήσεις, ευθυμογραφήματα –όλα ναυτικού περιεχομένου–, καθώς και ειδήσεις ναυτικές και ναυταθλητικές, αλληλογραφία κ.ά. Προκήρυσσε διαγωνισμούς φωτογραφίας, πεζογραφίας, γελιογραφίας, λαογραφικού ναυτικού θέματος και ήταν πλούσιο σε φωτογραφίες και σκίτσα. Τον Μάρτιο 1941 δέκομε την κυκλοφορία του λόγω του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η διακίνησή του γινόταν μέσω των βιβλιοπωλείων Κ. Ελευθερουδάκη (πλατεία Συντάγματος) και Γ. Βασιλείου (οδ. Σταδίου).

Σήμερα, εξακολουθεί να αποτελεί μνημεία έκδοσης, ιδιοκτησίας της ΕΘΕ, υπαγομένης στο ΓΕΝ (Γενικό Επιτελείο Ναυτικού), με διευθύντρια-εκδότρια την Κ. Καραβοκώρη-Φωτιάδου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

Α.Ι. ΤΖΑΜΙΖΗΣ

Ναυτική Επιθεώρησις

Περιοδικώς κατά μήνα εκδιδόμενον. Αθήνα, Ιαν. 1897. αρ. τχ. 1. Εκδόθηκε από «Το επί των Ναυτικών Υπουργείον». Μηνιαίο, εξήντη τεσσάρων σελίδων, διαστάσεων 24x17 εκ. Στο εξώφυλλο υπάρχει σύνδεση που απεικονίζει υδρόγειο σφαίρα, ανοιχτό βιβλίο, διππαράλληλο και τηλεσκόπιο. «Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου και Λιθογραφείου».

Ένα από τα πρώτα ελληνικά ναυτικά περιοδικά Στην πρώτη σελίδα του τχ. 1 καταχωρίζεται εγκύκλιος του τότε υπουργού Ν.Δ. Λεβίδη με ημερομηνία 30 Νοεμβρίου 1896 προς τη Διοίκηση της Σχολής των Ναυτικών Δοκίμων που αναφέρεται ότι ανατίθεται στον υποπλοίαρχο Μ. Γούδα η επιμέλεια της εκδόσεως. Δημοσιεύονται επίσης «Εκθεσις τωνκατά τον περί την Γην περίπλου τον γαλλικού ιστοδικρότου το “Ναυαρίον”» του Ηλία Φ. Κανελλόπουλου, «Οι δύτα εν τω Ρωσικώ Ναυτικώ» του Κ.Μ. Μελά, «Σκέψεις τινές επί των αιτίων των επιβαλλόντων την αναθεώρησιν των χαρτών των παραλιών ημών» του Μ. Ματθαίουπουλου, «Ανέκδοτον Ιστορικόν Σημείωμα περί των κινήσεων του ημετέρου στόλου κατά την επανάστασιν του 1821» του Σ. Δε Βιάζη και τέλος στατιστικές πληροφορίες κινήσεως ελληνικών λιμνιων. Δεν φαίνεται να εκδόθηκε δεύτερο τεύχος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΝΜ.

A.I. ΤΖΑΜΙΖΙΣ

Ναυτική Επιθεώρησις

Μελέται και πληροφορίαί επί θεμάτων αφορώντων αμέσως ή εμέσως εις το Βασιλικόν Ναυτικόν. Αθήνα, 1917-1941, 1945 έως σήμερα [2005]. Έκδοση: «Ιστορική Υπηρεσία του Βασιλικού Ναυτικού». Από το τχ. 416 (Σεπτ. 1982) ο τίτλος γίνεται *Ναυτική Επιθεώρηση*. Τετραμηνιαίο / μηνιαίο (από το 1922) / διμηνιαίο (από το 1945), εκατόν δώδεκα σελίδων (από το 1928 τα τχ. χωρίζονταν σε τόμους με συνεχή αρίθμηση σελίδων ανά εξάμηνο), μονόστηλο, διαστάσεων 24x17 εκ. Στο εξώφυλλο υπήρχε σύνδεση από κυκλικό σωσίτιο με την επιγραφή «Μέγα τω της Θαλάσσης Κράτος», άγκυρα, τορπίλη και τηλεσκόπιο, στο δε οπισθόφυλλο κεφαλή του Ποσειδώνα που κρατάει τρίαινα. Τιμή τεύχους: 2 δραχ. Συνδρομές: «δια τους αξιωματικούς θαλάσσης και ξηράς δραχ. 6, δια τους ιδιώτας δραχ. 12, εξωτερικού φρ. χρ. 15» (1918). Τυπογραφείο: Εστία.

Στο πρώτο τεύχος παρατίθεται το πρόγραμμα της *Ναυτικής Επιθεωρήσεως*, όπου αναφέρεται ότι έγιναν αρκετές φιλότιμες προσπάθειες δημιουργίας ναυτικού περιοδικού, που όμως δεν κατόρθωσαν να ανταποκριθούν στις ανάγκες μιας τέτοιας έκ-

δοσης. Προς κάλυψη της ανάγκης αυτής ελήφθη μέσω οργανικών μέτρων η πρόνοια, για την έκδοση ναυτικού περιοδικού που ανέλαβε το Γενικό Επιτελείο του Βασιλικού Ναυτικού, με την εξασφάλιση ικανής κρατικής συνδρομής. Η *Ναυτική Επιθεώρησις* «προσδοκά ότι θα καταστή άξιον όργανον μεταδόσεως εις τους αξιωματικούς του Β.Ν. των προόδων του κλάδου των, κλάδου, όστις επ’ εσχάτων τοσούτον εξειλίχθη, ότι θα συντελέση εις ευρύτεραν μελέτην και αναθεώρησιν των κρατούντων, εις την εφαρμογήν νέων μεθόδων, εις την δημιουργίαν τέλος ενιαίου ναυτικού δόγματος [...] εις την ανάπτυξιν και την πρόοδον του Εμπορικού Ελληνικού στόλου, εισηγουμένη τα εις το εξωτερικόν κρατούντα μέτρα και προάγουσα τας μελέτας, τας συντελεστικάς ενισχύσεως του μεγάλου τούτου παράγοντος της Εθνικής ζωής».

Στόχος της *Ναυτικής Επιθεωρήσεως* θα είναι η προσέλκυση του ενδιαφέροντος και της αγάπης του κοινού, σε ζητήματα που αφορούν το πολεμικό και εμπορικό ναυτικό της χώρας, προετοιμάζοντας το έδαφος για τη σύσταση ναυτικής ενώσεως παρόμοια με αυτές των ξένων χωρών. Το Γενικό Επιτελείο του Β.Ν. ευελπιστεί ότι θα αποτελέσει αφορμή επιστημονικής έρευνας και μελέτης, από όπου θα

προκύψει πρόοδος των συνεργατών που θα εξυπηρετεί το κοινό συμφέρον. Κλείνοντας το άρθρο αυτό που υπογράφει ο Σ.Ι. Δουσμάνης (υποναύαρχος, Αρχηγός του Γεν. Επιτελείου) αναφέρει για την επιδεώρηση αυτή τα εξής: «θα τηρηθῆ ἀπαρεγκλίτως ἐντὸς τοῦ αὐστηροῦ αὐτῆς ἐπιστημονικοῦ καὶ τεχνικοῦ κύκλου καὶ θα ἐργασθῆ με ὅλας αὐτῆς τὰς δυνάμεις ἀποβλέπουσα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ναυτικοῦ, ὅπερ διεφύλαξε νικηφόρος καὶ θα διαφυλάττη εσαεί τὴν Ἐθνικὴν Τιμὴν, καὶ τοῦ ναυτικοῦ ἐκεῖνου, τοῦ περιείγοντος ἀνά τὰς θαλάσσας τὰ ἐθνικὰ χρώματα, σπουδαίου πλουτοπαραγωγικοῦ παράγοντος καὶ συντελεστοῦ τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς προόδου τῆς χώρας».

Θέματα τῆς *Ναυτικῆς Επιδεώρησης*, μεταξύ ἄλλων: «Αἱ υδρογραφικαὶ ἐργασίαι παρ' ὑμῖν», «Ἡ φυματίσσις εἰς τὸ ναυτικόν», «Τα κυριώτερα Ναυτικά Γεγονότα τοῦ Ἑρωπαϊκοῦ πολέμου, μετὰ πινάκων τῶν κατὰ θάλασσαν ἀπωλειῶν τῶν ἐμπολέμων», «Ὁ στρατιωτικὸς καὶ ναυτικὸς τύπος ἐν Ἑλλάδι», «Χρονικὰ τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου», «Πληροφορία καὶ ἐιδήσεις» (ἀπὸ διάφορες χώρες), «Ἱστορικὸν περὶ τῶν φάρων τῶν ἑλληνικῶν ακτῶν» (σε συνέχειες που υπογράφει ὁ Στελ. Λυκούδης (αντιπλοίαρχος) κ.ά.

Ὡς συνεργάτες ἐμφανίζονται οἱ Μ.Θ. Ματθαίου-Πουλος (πλοίαρχος), Ἰ.Α. Σπετσιώτης, Π. Αποστολίδης (ἀρχίατρος), Δ.Γ. Φωκάς (υποπλοίαρχος), Ἰ. Μεταξάς, Γρ. Στεφάνου, Κ. Αλεξανδρῆς (υποπλοίαρχος), Ἀν. Κωνσταντέλλος (υπίατρος) κ.ά.

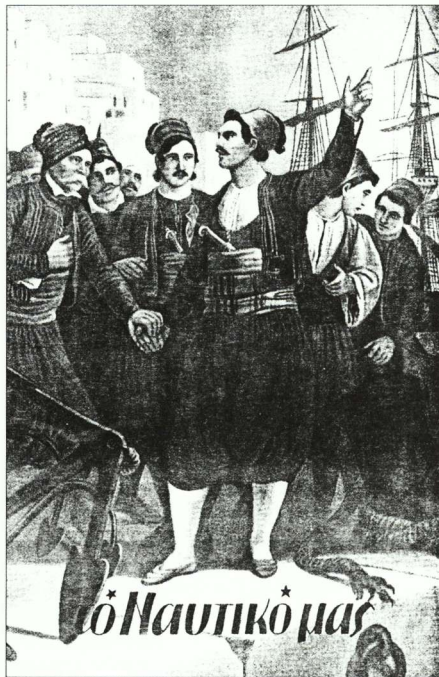
Απὸ τὸ 1987 κυκλοφορεῖ μαζὶ καὶ ἡ *Πνευματικὴ Καλλιέργεια*, ἓνα ἐνθето με φιλολογικὸ, λογοτεχνικὸ, ἱστορικὸ κ.λπ. περιεχόμενο. Ἐπίσης, κατὰ καιροὺς κυκλοφορεῖ ἐνθεται ἀναστατικὲς ἐκδόσεις παλιῶν ἱστορικῶν ναυτικῶν ἐκδόσεων καὶ συλλογῶν ναυτικῶν μονογραφιῶν.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΝΜ.

Α.Ι. ΤΖΑΜΤΖΗΣ

Το Ναυτικόν μας

Μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Ἀθήνα, 1947 - Φεβρ. 1952, ἀρ. τχ. 1-60. Ἐκδόση: Γενικὸ Ἐπιτελεῖο Ναυτικοῦ. Ἀρχικὰ υπεύθυνος ἐμφανίζεται ὁ Α. Γόκαρης (υποπλοίαρχος) καὶ ἀρχισυντάκτης ὁ Πάννης Α. Καραμήτσος, ὁ ὁποῖος καὶ παραμένει στὴ δέση αὐτὴ σε ὅλη τὴ διάρκεια ἐκδόσης τοῦ περιοδικοῦ. Τὸν Μάιο 1948 υπεύθυνος εἶναι ὁ Σ. Μυλωνογιάννης (πλωτάρχης) καὶ τὸν Δεκ. 1949 διευθυντῆς-υπεύθυνος ὁ Κωνστ. Σπυράκης (πλωτάρχης). Μηνιαῖο, σαράντα ἑως πενήντα σε-

λίθων, μονόστηλο, διαστάσεων 19x14 εκ. Τιμὴ τεύχους: 1000 δρχ. Ἐτήσιες συνδρομές: ἡ πληθωριστικὴ τιμὴ τῶν 12000 δρχ. Διαμερόταν δωρεὰν στα πληρώματα τοῦ Β. Ναυτικοῦ.

Ἐίχε ψυχαγωγικὸ χαρακτῆρα με πλοῦσια εἰκονογράφηση, σταυρόλεξα, ασκήσεις καὶ παιχνίδια, ἀνέκδοτα, ἀθλητικὲς ἐιδήσεις, διαγωνισμοὺς καὶ στήλη ἀλληλογραφίας. Φιλοξενούσε συνεργασίες πολλῶν ἀξιωματικῶν ἀλλὰ καὶ ἐπώνυμων λογοτεχνῶν καὶ ἀνδρῶν τῶν γραμμάτων, ὅπως ὁ Κωστῆς *Παλαμῆς, Ἀνδρέας Καραντώνης, Μ. Μιχαηλίδης-Νουῆρος, Γιάννης Π. Καιροφύλλας, Γ. *Δροσίνης, Στρατῆς *Μυριβήλης, Κ. Καρυωτάκης, Μαρία Πολυδούρη, Κώστας Ουράνης, Παῦλος Νιρβάνας, Θέμος Ποταμιάνος, Ἀνδρέας Καρκαβίτσας, Λάμπρος Πορφύρας, Κ.Π. Καβάφης, Λιλή Γακωβίδη-Πατρικίου, Ἀνδρέας Καββαδίας, Δ. Γατόπουλος, Φώτης *Κόντογλου κ.ά. Ἀκόμη, περιλάμβανε μεταφράσεις τῶν Σώμερσετ Μωμ. Στέφαν Τσβάρχ κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ἰαν. 1948 - Φεβρ. 1952).

Α.Ι. ΤΖΑΜΤΖΗΣ

Ναυτικόν Δελτίον

Της *Θωρηκτής Μοίρας*. Μάρτ. 1916 - Ιουλ. 1916, αρ. τχ. 1-5. Τριάντα δύο έως πενήντα σελίδων, διαστάσεων 21x15 εκ. Τιμή φύλλου: 4 δρχ. Τυπώνονταν επί του θωρηκτού «Κιλίκης».

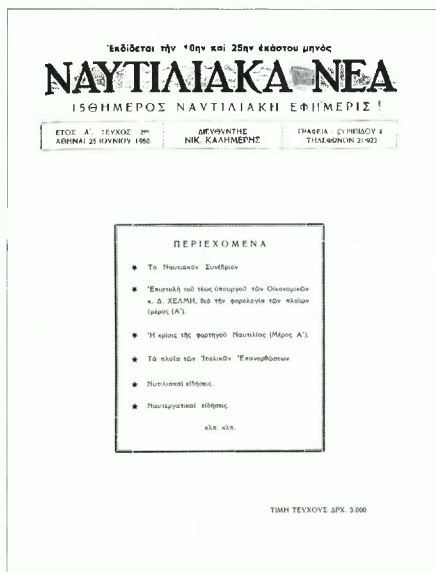
Όπως αναφέρεται πρωτοσέλιδα: «Οργανισμός Ναυτικού Δελτίου : Α´) Κατά μήνα υπό τον άνω τίτλον θα εκδίδεται περιοδικόν προς χρήσιν των Αξιωματικών του Ελληνικού Β. Ναυτικού. Β´) Περιεχόμενον αυτού ορίζεται: 1) Άρθρον (πραγματεία, μελέτη, διάλεξις) πρωτότυπον, σχέσιν έχον προς την Ναυτικὴν επιστήμην και δη την πολεμικὴν τοιαύτην. 2) Μετάφρασις επικαίρου άρθρου του αυτού περιεχομένου. 3) Αναδρομική επισκόπησις της Ναυτικής φάσεως του Ευρωπαϊκού πολέμου. 4) Ναυτική Χρονογραφία (καθελκύσεις, εφευρέσεις, πόλεμος, στατιστικαί κ.λπ.) 5) Βιβλιογραφία και Βιβλιοκρισία. Γ´) Η σύνταξις του περιοδικού δέχεται και δίδει σειράν εις πάσαν εντός του ανωτέρω προγράμματος αποστελλομένην συνεργασίαν. Δ´) Ετήσια συνδρομή ορίζεται δραχ. 4.00. Εν όρω Ναυστάθμου και από του Θωρηκτού Λήμνος. Ο υπονώαρχος Αρχηγός της Θωρηκτής Μοίρας, Δ. Παπαρχήστου».

Σύμφωνα με τον *Οργανισμό* του δημοσίευε άρθρα για τη ναυτική επιστήμη, όπως: «Εύρεσις της καμπύλης των αποστάσεων Δύο πλοίων κινουμένων», «Περί του υπολογισμού της πορείας και ταχύτητος στόχου δια γεωμετρικής κατασκευής» (αρ. τχ. 1), «Η ηλεκτροκίνησις των πύργων και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αυτής εν συγκρίσει προς τα λοιπά συστήματα κινήσεως αυτών» (διάλεξις γενομένη προς τα επιτελεία της θωρηκτής μοίρας υπό Κ. Φραγκοπούλου, Πλωτάρχου του Β.Ν.), «Γυροσκοπική πυξίς», «Περί του υπολογισμού της πορείας και ταχύτητος στόχου δια γεωμετρικής κατασκευής», υπό Κ. Αλεξανδρή, Ανθυποπλοίαρχου Β.Ν. (αρ. τχ. 2) και άλλα παρεμφερή στα επόμενα τεύχη. Στην επισκόπηση της ναυτικής δράσης στον ευρωπαϊκό πόλεμο εντάσσονταν: «Τα κατορθώματα του EMDEN υπό του πλοίαρχου L. Cotton του αμερικανικού Ναυτικού», μετάφραση εκ του αγγλικού, υπό Ανδρ. Κολιαλέξη, υποπλοίαρχου Β.Ν. (σε συνέχειες) και στη στήλη «Ναυτική χρονογραφία» ποικίλα περιστατικά, όπως λ.χ. «ΑΓΓΛΙΑ. Το ελαφρόν καταδρομικόν Αρέθουσα προσέκρουσεν επί νάρκης εις τας ανατολικάς ακτάς της Μεγ. Βρετανίας», «ΓΑΛΛΙΑ. Κατά γαλλικά ανακοινωθέντα το τεθωρακισμένον καταδρομικόν "Amiral Chanter" και ουχί το θωρηκτόν "Juffreu". εβυδίσθη υπό γερο-

μανικού υποβρυχίου παρά τα ύδατα της Συρίας και προς νότον της Βηρυττού» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΝΜ.

A.I. ΤΖΑΜΙΤΖΗΣ

Ναυτιλιακά Νέα

15ήμερος *Ναυτιλιακή εφημερίς*. Αθήνα. 1949 έως σήμερα [2005], αρ. τχ. 1-1026: Δεκ. 1949 - Νοε. 2004, περ. Α´, αρ. τχ. 1-1012 και Δεκ. 2004 έως σήμερα, περ. Β´, αρ. τχ. 1013-1026. Ίδρυτης-εκδότης: Νίκος Ι. Καλημέρης, δημοσιογράφος (1949-1962). Δότη Καλημέρης, σύζυγος του Ν.Ι. Καλημέρη (1962-1967), Βασίλης Νικολόπουλος, δημοσιογράφος (1967-2004), Γρηγόρης Νικολόπουλος, γιος του Β. Νικολόπουλου (2004 έως σήμερα), Διευθυντής: Βασίλης Νικολόπουλος (1967-1997), Τάκης Λαϊνάς (1997 έως σήμερα), Αρχισυντάκτης: Μίμης Χριστόπουλος (1960-2004), Αλέξανδρος Κασμάτης (2004 έως σήμερα). Από το τχ. 1013 (περ. Β´) αλλάζει τίτλο: *Οικονομικά και Ναυτιλιακά Νέα*. Δεκαπενθήμερο / μηνιαίο, ογδόντα τεσσάρων σελίδων, δισητλο, διαστάσεων 28x21 εκ. Τιμή τεύχους: 3 ευρώ (σήμερα), Συνδρομές: ετήσια εταιρειών 250 δρχ. (1960), 300 δρχ. (δεκαετία 1960), 500 δρχ. (δεκαετία 1970), 45 ευρώ / 50 λίρες Αγγλίας (σήμερα). Συνδρομητές: 150 εταιρικοί (σήμερα). Τυπογραφείο: Queue Print (σήμερα; οδ. Χρυσοσπηλιωτίσης 7). Γραφεία: οδ. Ευριπίδου 4/οδ. Δραγατσανίου 6.

Αν και δεν είχε προηγούμενη εκδοτική εμπειρία, η αγάπη του για τη θάλασσα ώθησε τον Νίκο Καλημέρη, δημοσιογράφο στην εφ. *Η *Καθημερινή*, του οποίου ο αδελφός, Διονύσιος υπήρξε διακεκριμένος αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού, να αναλάβει την έκδοση του ιστορικού αυτού περιοδικού. Ο στόχος της έκδοσης, την εποχή που πρωτοκυκλοφόρησε ήταν να παρέχει προς τον ελληνικό εφοπλισμό (εντός κι εκτός Ελλάδας), αλλά και την ευρύτερη επιχειρηματική κοινότητα συνεχή και έγκυρη πληροφόρηση σε θέματα ναυτιλίας, εμπορίου και οικονομίας. Το 1967 αναλαμβάνει την έκδοση ο επίσης δημοσιογράφος της *Καθημερινής* Βασίλης Νικολόπουλος, που μόλις είχε μείνει χωρίς δουλειά μετά την απόφαση της Ελένης *Βλάχου να κλείσει την εφημερίδα με την εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Μεταδικτατωρικά θα συνεχραστεί και πάλι με την *Καθημερινή* και με τον ΔΟΑ (Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη) φτάνοντας μέχρι τη θέση του διευθυντή σύνταξης της εφ. *Τα *Νέα*.

Μετά την αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος το 2004, το περιοδικό υπέστη εκτεταμένη αισθητική αναμόρφωση, ενώ τη διανομή και την εμπορική του επικοινωνία ανέλαβε η εκδοτική εταιρεία «Σελάνα» (συμφερόντων Γρ. Νικολόπουλου). Σημαντική μορφή του περιοδικού και συνδετικός κρίκος ανάμεσα στον ιστορικό εκδότη και την εποχή της οικογένειας Νικολόπουλου υπήρξε ο Μίμης (Δημήτρης) Χριστόπουλος. Ο νεαρός αυτός δημοσιογράφος μίπηκε στο περιοδικό το 1960 ως δακτυλογράφος του ασθενούντος εκδότη και στη συνέχεια ανελίχθηκε έως τη θέση του αρχισυντάκτη. Θα παραμείνει στο περιοδικό έως το 2004. Ο Χριστόπουλος υπήρξε δημοσιογράφος με ειδικευση στο ναυτιλιακό ρεπορτάζ στην εφ. *Ελεύθερος Κόσμος και αργότερα στο ΑΠΕ (Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων), απ' όπου συνταξιοδοτήθηκε το 2004.

Χωρίς να καταφέρει ποτέ να γίνει ιδιαίτερα μαζικό, το περιοδικό διατήρησε μικρό, αλλά σταθερό από άποψη συνδρομών κοινό σ' όλη τη διάρκεια των πρώτων 50 χρόνων της κυκλοφορίας του. Η ύλη του, η οποία έως το 2004 ήταν αναστράφως προσηλωμένη σε ελληνικά και διεθνή ναυτιλιακά θέματα, εμπλουτίστηκε με θέματα που αφορούν στην ελληνική και διεθνή οικονομία. Η θεματολογία του ποικίλλει: εκτός των ναυτιλιακών θεμάτων, τα οποία αποτελούν την πλειονότητα της ύλης του, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο τραπεζικό σύστημα, τις επενδύσεις και τα νέα τραπεζικά προϊόντα με στόχο την καθοδήγηση των αναγλωστών σε πιο αποδοτικές μορφές επενδύσεων.

Περιλαμβάνει επίσης ένα ξεχωριστό lifestyle τμήμα με θέματα σχετικά με αυτοκίνητο, ταξίδια, αγορές, διασκέδαση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΝΝ.

ΠΗΓΗ: Πληροφορίες από τους Μίμη Χριστόπουλο και Τάκη Λαϊνά.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ναυτιλιακή - Ναυτεργατική

Πειραιάς, Μαρτ. 1957 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-1060. Ιδρυτής: Θεόδωρος Βώκος. Εκδότης-διευθυντής: Θεόδωρος Βώκος (1957-1973). Θεμιστοκλής Βώκος (1973-1984). Αναστασία Βασιλάκη (1984 έως σήμερα). Αναλυτικά: περ. Α', Μαρτ. 1957 - Σεπτ. 1973· περ. Β', Οκτ. 1973 - Ιουλ. 1977· περ. Γ', Ιουλ. 1977 - Δεκ. 1983· περ. Δ', Ιαν. 1984 - Ιαν. 2004 και περ. Ε', Ιαν. 2004 έως σήμερα. Αρχισυντάκτης: David Glass (1984 έως σήμερα). Την περ. Ε' ο τίτλος αλλάζει σε *Newsfront - Naftiliaki*. Εβδομαδιαία (περ. Α', Παρασκευή) / μηνιαία (περ. Β' και Γ') / τριμηνιαία (περ. Δ') / εξαμηνιαία (περ. Ε'), ογδόντα τεσσάρων σελίδων, με συνεχή αρίθμηση, διαστάσεων αρχικά μεγάλης εφημερίδας και 29,7x21 εκ. από τον Ιουλ. 1977. Συνδρομές: 30 ευρώ για τα δύο τεύχη. Υπογραφείο: αδελφοί Αθωνασίου Γρακίρη. Γραφεία: Πειραιάς, Ρότερνταμ (1957), Λονδίνο (1958), με επεκ-

The image shows the cover of the magazine 'Nautikiaki' (ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ) with the subtitle 'ναυτεργατική'. The cover is densely packed with text and small images. At the top, it mentions 'ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ' and 'ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΝΑΥΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΑ'. The main headline reads 'ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ναυτεργατική'. Below this, there are several sections: 'Υπό του Έθν. Κυβουλίου Οικονομικής Πολιτικής', 'ΕΝΕΡΓΗΡΗ Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΥΟ ΑΚΟΜΗ ΣΩ.14 ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΑΥΡΗΓΕΙΑ', and 'ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ Η ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΗ ΝΑΥΤΕΡΓΑΤΙΚΗ'. There are also smaller headlines like 'ΕΝΕΡΓΗΡΗ Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΥΟ ΑΚΟΜΗ ΣΩ.14 ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΑΥΡΗΓΕΙΑ' and 'ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΝΑΥΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΑΡΔΑΝΕΛΛΑ'. The cover also features a large number '2,778' and '15,780,111'.

φιλής τον γιο του εκδότη, Θεμιστοκλή Βώκο, ο οποίος ανέλαβε χρέη εμπορικού διευθυντή· σήμερα: Λεωφ. Συγγρού 132. Ιστοσελίδα: www.naftiliaki.gr

Εκδότης ναυτιλιακών εντύπων, ο Θεόδωρος Βώκος είχε εκδώσει νωρίτερα την εβδομαδιαία εφ. *Επιθεώρησης Εμπορικού Ναυτικού*. Καταγόταν από ιστορική εφοπλιστική οικογένεια και ήταν μακρινός απόγονος του Ανδρέα Μιαούλη. Συνεργάστηκε προπολεμικά με το υπουργείο Εμπορικής Ναυτίας και κατά τη διάρκεια της Κατοχής ανέλαβε τη φύλαξη του αρχείου που διέθετε το υπουργείο, ακολουθώντας την εξόριστη κυβέρνηση στην Αίγυπτο. Μεταπολεμικά ασχολήθηκε με την πολιτική δημοσιογραφία, ως αρχισυντάκτης της κεντρώς εφ. **Δημοκρατική Αλλαγή*.

Με την έκδοση της *Ναυτιλιακής-Ναυτεργατικής* στόχος του ήταν η σύνδεση των τριών πόλων του κλάδου: εφοπλισμός, ναυτεργασία και κράτος. Μετά το 1961 το περιοδικό, χάρις στις προσπάθειες του γιου, Θεμιστοκλή, εγκαινιάζει συνεργασία αρχικά με το σημαντικό ναυτιλιακό π. *Fairplay* και στη συνέχεια με το έγκυρο π. *Lloyd's List*, αμφότερα βρετανικά. Η *Ναυτιλιακή-Ναυτεργατική* φιλοξενεί άρθρα τους, ενώ ο Θεμιστοκλής Βώκος γίνεται ανταποκριτής τους στην Ελλάδα. Η οικογένεια Βώκου αποφάσισε το 1964 να οργανώσει συνέδρια, πραγματοποιώντας σε συνεργασία με τον υπουργό Εμπορικής Ναυτίας, Σταύρο Μπίρη (κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου), το 1^ο Ναυτιλιακό Συνέδριο, ενώ μια πενταετία αργότερα, το 1969, η εκδοτική εταιρεία θα προχωρήσει στη διοργάνωση της έκδοσης «Ποσειδώνια» στο Ζάππειο Μέγαρο (από το 1976 στον ΟΛΠ / Οργανισμός Λιμένας Πειραιώς). Η οργάνωση της έκδοσης, η οποία συνεχίζεται έως σήμερα αποτελεί τη σημαντικότερη στα Βαλκάνια κι έχει αποκτήσει διεθνές κύρος. Το 1970 ο Θεμιστοκλής Βώκος κυκλοφόρησε το αγγλόγλωσσο π. *Sea Trade*, το οποίο, υπό άλλον εκδότη πλέον, δραστηριοποιείται στον χώρο των συνεδρίων και των εκδόσεων, πραγματοποιώντας σημαντικές για τον κλάδο εκδηλώσεις στο Λονδίνο, τη Νέα Υόρκη κ.α.

Η ύλη σε όλη τη διάρκεια της έκδοσης παραμένει σταθερά προσανατολισμένη στη ναυτιλία: ναυπηγήσεις νέων πλοίων και διεθνείς ναυλοί, ζητήματα εμπορίου και ειδήσεις από τον χρηματοπιστωτικό κλάδο, συνδικαλιστικά ζητήματα και ρεπορτάζ από τον Πειραιά, αλλά και πολλά τεχνικά θέματα για τη ναυσιπλοΐα αποτελούν την κύρια ύλη του περιοδι-

κού. Διέθετε αγγλικό τμήμα και από τον Ιανουάριο 2004 κυκλοφορεί δίγλωσσο.

Το 1977 με τη συνεργασία της Αναστασίας Βασιλάκη ξεκινάει μια νέα εποχή για το περιοδικό. Συντάκτρια αρχικά, διευθύντρια στη συνέχεια και εκδότρια από το 1984 η Βασιλάκη μετατρέπει το περιοδικό σε εξαμηνιαίο οδηγό και δημιουργεί πολλά νέα, συνδρομητικά και ηλεκτρονικά έντυπα, σημαντικότερο από τα οποία είναι το αγγλόγλωσσο εβδομαδιαίο π. *Newsfront Greek Shipping Intelligence*.

Οι συνεργάτες του ήταν δημοσιογράφοι, εφοπλιστές, ειδικό σε ναυτιλιακά θέματα. Ο σημαντικότερος δημοσιογράφος της ύστερης περιόδου είναι ο David Glass, συνεργάτης του π. *Sea Trade*, μέτοχος του οποίου είναι ο Θεμιστοκλής Βώκος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΝ-Ν.

ΠΗΓΗ: Πληροφορίες παρέχουν ο Θεμιστοκλής Βώκος και η σημερινή εκδότρια Αναστασία Βασιλάκη.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ναυτίλος

Εφημερίς ναυτική, εβδομαδιαία. Άνδρος, 1901-1902, περ. Α΄, αρ. φ. 1-37 / Αθήνα, 1905, περ. Β΄, αρ. φ. 1-9. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεώργιος Φ. Δελαγραμμάτικας. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς εμπορική και ναυτική*. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, διαστάσεων 37x26 εκ. Συνδρομές: «Εν Ελλάδι δραχ. 8. Εξωτερικού φρ. 10». Τα φύλλα της περ. Β΄ (Αθήνα) είναι αισθητώς καλύτερα τυπωμένα. Φαίνεται ότι εκτυπωνόταν στο παλαιό τυπογραφείο της Άνδρου. Στην Αθήνα ο Δελαγραμμάτικας διέθετε δικό του τυπογραφείο, όπου το 1903 εκτυπώθηκαν και δύο βιβλία.

Ήταν κατεξοχήν ναυτιλιακή και η ειδησεογραφία της περιστρέφεται κατά πολύ στα γενικότερα θέματα και λιγότερο στα της Άνδρου. Φαίνεται καλά ενημερωμένη για όλα τα ζητήματα που απασχολούσαν τότε τους εφοπλιστές και τους ναυτικούς, όπως η διακίνηση του εμπορίου, η ναυλαγορά, οι ασφάλειες, οι δανειοδοτήσεις, οι αγοραπωλησίες πλοίων, η σχετική νομοθεσία, η ναυτική εκπαίδευση, οι κινήσεις των ατμοπλοίων, ειδήσεις που ενδιαφέρουν τους ναυτικούς κ.ά. Επίσης, κάποτε παρέχονται και πληροφορίες για τα κέρδη των βαποριών και για τα μερίσματα των μετόχων. Ένα ναυτικό συνέδριο που έγινε τότε στη Σύρο απασχόλησε κατ'επανάληψη την εφημερίδα. Κατά καιρούς αναδημοσιεύονται άρθρα που είχαν κάποια εγκυρότητα.

Ναυτίλος

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΜΠΟΡΙΚΗ & ΝΑΥΤΙΚΗ

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ	ΕΣΤΙΓΜΕΡΙΚΟΥ ... Δραχμάς 10 ΕΣΤΙΓΜΕΡΙΚΟΥ ... φρ. χρ. 12	ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ & ΙΔΙΟ ΎΠΗΘΗΣ	Έτος Α' - Άρ. 0
ΓΡΑΦΕΙΑ & ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ	7—Όδός Ντασιμπακογιάνη—7	Β. Φ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΣ	Άρ. 12 Σεπτεμβρίου 1903

Τα άρθρα και τα σχόλια του *Ναυτίλου* συνήθως ήταν ανυπόγραφα. Σε λίγες περιπτώσεις οι δημοσιεύσεις φέρουν τα ονόματα των πολύ γνωστών τότε ανδρών εφοπλιστών Δημητρίου Γ. Μωραΐτη και Επαμεινώνδα Κ. Εμπειρικού, καθώς και του επίσης γνωστού συριανού ναυτικού συγγραφέα Νικολάου Γ. Κοτσοβίλλη. Κάποτε δημοσιεύονται και επιστολές αναφερόμενες σε ναυτικά θέματα.

Ο *Ναυτίλος* αποτέλεσε μια σπάνια και αξιόλογη εκδοτική προσπάθεια που όμως δεν ευδοχώθηκε, όπως δεν ευδοχώθηκαν και τα άλλα εκδοτικά επιχειρήματα του διευθυντή του. Η κυκλοφορία της εφημερίδας πρέπει να ήταν μικρή. Η επανέκδοση των Αθηνών που δεν απέβλεπε στο αναγνωστικό κοινό της Άνδρου είχε ακόμη μικρότερη απήχηση. Ο Γ. Δελαγραμμάτικας εξέδωσε το 1907 την εφ. *Κυκλαδική* η οποία γρήγορα σταμάτησε την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΒ (πλ. σ.).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΟΛΕΜΗΣ

Ναχαμούλης, Ιωσήφ

(Κέρκυρα, 1821-1886). Συγγραφέας, μεταφραστής, δημοσιογράφος και εκδότης. Σπούδασε νομικά, επειδή όμως στη διάρκεια της αγγλικής προστασίας του ηνσιού δεν μπορούσε ως εβραίος να ασκήσει το επάγγελμα του δικηγόρου ή του συμβολαιογράφου στράφηκε στο «κατώτερο» επάγγελμα του συνηγόρου. Παράλληλα εργάστηκε με επιτυχία ως συγγραφέας, μεταφραστής, δημοσιογράφος και εκδότης. Μεταξύ του 1861-1863 εξέδωσε τη δίγλωσση ελληνική και ιταλική εφ. **Ισραηλικά Χρονικά* και από το 1864 για 15 χρόνια την επίσης δίγλωσση (ελληνικά και ιταλικά)

Ισραηλτική Οικογένεια. Μεταξύ του 1878-1885 σε συνεργασία με τον αρχираββίνο Κέρκυρας Ιωσήφ Εμμανουήλ Λεβή εξέδωσε στα ιταλικά το μηνιαίο π. *Mose Antologia Israelitica*. Ο εβραϊκός Τύπος που εξέδιδε ο Ι. Ναχαμούλης εστιάζονταν στην ενημέρωση των Εβραίων για τα προβλήματα και τη δραστηριότητα του εβραϊσμού της Ελλάδος αλλά και του εξωτερικού. Υπήρξε πρωτοπόρος στον τομέα της τυπογραφίας καθώς κατείχε δικό του τυπογραφείο με την επωνυμία «Κοραής», το οποίο είχε εξοπλίσει με περιττοτροφικό ταχυτυποστήριο Μαρρίoppi που το είχε εισαγάγει από το Λιβόρνο, το πρώτο στην Ελλάδα.

Καταξιωμένος μεταφραστής δρασηκευτικών έργων, εξέδωσε τα περισσότερα στο τυπογραφείο του, όπως για παράδειγμα: *Το προσευχολόγιο του Πέσαχ, η Αγκανά, το Βιβλίο της Ρουθ και Αζαράω*. Το βιβλίο των καθημερινών εβραϊκών προσευχών *Σιντούρ*, που αφιέρωσε στον διάδοχο Κωνσταντίνο, το εβραϊκό αλφαριθμητάριο, μία ιταλοελληνική γραμματική και άλλα. Πολλές από τις εκδόσεις του βρίσκονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη και στην Αναγνωστική Εταιρεία Κέρκυρας. Για την εκδοτική του δραστηριότητα και τις καλαίσθητες εκδόσεις του στην ελληνική, ιταλική και εβραϊκή γλώσσα κέρδισε το πρώτο θραβείο στη Διεθνή Έκθεση Αθηνών.

Ο Ναχαμούλης διετέλεσε δημοτικός σύμβουλος και πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Κέρκυρας. Μετά τον θάνατό του, τον Νοέμβριο 1886, ο γιος του ανέλαβε το τυπογραφείο και εξέδωσε αφιέρωμα για τη ζωή και το έργο του πατέρα του με τίτλο *In Memoriam de G. Nacamulli*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ραφαήλ Φρεζής, *Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα*, Βόλος, Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, 1999.

PENA ΜΟΛΧΟ

Τα Νέα

Αθήνα, 16 Μαΐου 1945 έως σήμερα [2005]. Αποτελεί συνέχεια της εφ. *Αθηναϊκά Νέα. Η αλλαγή του τίτλου, όπως προφανώς και για το *Βήμα, αποφασίστηκε από τον ιδρυτή τους Δ. *Λαμπράκη για να υπογραμμίσει ότι δεν είχε προσωπική σχέση με την κατοχική τους έκδοση –είχε εξάλλου καταφύγει στη Μέση Ανατολή. Ιδιοκτήτης: ΔΟΛ ΑΕ (Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη). Ιδρυτής: Δ. Λαμπράκης. Εκδότης: Χρ. Δ. Λαμπράκης. Διευθυντής: Α.Β. Καραπαναγιώτης. Εκδότης και διευθυντής: Παντελής Καής. Διευθυντής σύνταξης: Β. Γρ. Νικολόπουλος. Καθημερινή, απογευματινή, διαστάσεων 36x29 εκ. για την εφημερίδα και τα διάφορα ένδετα. Ο αριθμός σελίδων εξαρτάται από τις ημέρες και τις εποχές του έτους: κατά μέσο όρο εξήντα έως ενενήντα σελίδες, συν τα ένδετα περιοδικά, συν το καθημερινό ένδετο *Ομάδα* (αθλητικά) με το οποίο επιβιώνει μια παλαιή ανεξάρτητη έκδοση του ΔΟΛ. Εικονογράφηση: μαυρόασπρη και έγχρωμη, φωτογραφίες, γραφήματα, σκίτσα και γελοιογραφίες (Κ. Μητρόπουλος, Δημήτρης Χαντζόπουλος κ.ά.). Τιμή

φύλλου: 300 δρχ. και το Σάββατο 350 δρχ. Τυπογραφείο: ΔΟΛ και Multimedia ΑΕ για την ηλεκτρονική παραγωγή. Διεύθυνση: οδ. Χρ. Λαδά 3, και τέλος οδ. Μιχαλικοπούλου 80. Ηλεκτρονική διεύθυνση: ta-nea@dolnet.gr. Ιστοσελίδα: www.ta-nea.dolnet.gr

Είναι μία από τις σημαντικότερες εφημερίδες του τόπου. Ο σταθερός κεντροαριστερός προσανατολισμός της (μόνη εξαίρεση η στήριξη της καδούχο του στρατάρχη Αλ. Παπάγου στην πολιτική με σχέδιο μια συμμαχία με τους Φιλελευθέρους) δεν εμποδίζει τον ειδησεογραφικό και αρθρογραφικό πλουραλισμό. Την τόσο πολύχρονη επιτυχία της εξηγεί η ιδιαίτερα πλούσια ύλη, το αξιόλογο συντακτικό επιτελείο και ο μεγάλος αριθμός πολύ γνωστών συνεργατών αρθρογράφων. Εφημερίδα ποιοτικά λαϊκή (το κράμα είναι σπάνιο). Τα Νέα προσέχουν όμως ιδιαίτερα και ό,τι έχει σχέση με τον πολιτισμό και την παιδεία και έτσι ο δημοσιογραφικός ρόλος τους και η επιρροή τους δεν περιορίζεται στην πολιτική αλλά εκτείνεται στην οικονομία, τα κοινωνικά θέματα, τα γράμματα,

τις τέχνες, τα σπορ. Σταθερά στην πρώτη θέση ως προς την κυκλοφορία και την αναγνωσιμότητα. Τα Νέα, όπως και *Το Βήμα*. Η *Καθημερινή και η *Ελευθεροτυπία*, «μετράνε» στην εθνική ζωή ανεξάρτητα από παρατάξεις και τάσεις.

Τη διεύθυνση ή την αρχισυνταξία των Νέων ανέλαβαν συν το χρόνο μερικοί από τους καλύτερους Έλληνες δημοσιογράφους όπως –όταν εκδόθηκαν με το νέο τίτλο– τον Αλκη Ζαφειρόπουλο, αρχισυντάκτη τον Γεώργιο Ρούσσο και συντάκτη ύλης τον Βάσο *Βαρίκα που διέπρεψε και σαν άνθρωπος των γραμμάτων. Στη συνέχεια, και για πολλά χρόνια, διευθυντής διετέλεσε ο Κώστας Νίτσος –που εξέδωσε και το π. *Το Θέατρο–, ο Πάννης Καής, ο Α. Καραπαναγιώτης και σήμερα ο Παντελής Καής.

Τα Νέα είναι, με λίγες εξαιρέσεις, η πρώτη σε κυκλοφορία εφημερίδα με ένα μέσο όρο περίπου 90000 φύλλων. Η έκδοση περιλαμβάνει εκτός από το κυρίως σώμα της εφημερίδας πολλά ένδετα (οικονομία, πολιτισμός, «Ορίζοντες», εργασία, ακίνητα, αυτοκίνητο, μικρές αγγελίες κ.ά.) ενώ η έκδοσή τους του Σαββάτου, που έχει διαφορετικό περιεχόμενο κυρίως στις πολιτικές και οικονομικές σελίδες, περιλαμβάνει το π. *Ο Ταχυδρόμος*, ένα περιοδικό ποικίλης ύλης του ΔΟΛ που μετά από μια διακοπή

TA NEA 12
Οι 3.000 φοιτῆται ἐπὶ Νομικῆ Σχολῆς
ΔΕΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΠΟΥΝ ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ
*Αν δὲν ἀνακληθῆ τὸ Ν.Δ. γιὰ τὴ στρατεύσει
ΘΑ ΚΗΡΥΞΟΥΝ ΑΠΕΡΓΙΑ ΠΕΙΝΗΣ!

ΕΝΤΑΦΙΣΘΗΚΕ ὁ *Ἀλέξανδρος
 ΔΕΝΤΕ ΚΟΚΚΙΝΑ ΤΡΙΑΝΤΑΡΑΛΙΑ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΑΙΩΟ ΤΗΣ ΦΙΛΙΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΑΘΑΝΑΤΟΝ

«Μὴ ρίχνετε λάδι στὴ φωτιά»

Ἀπαγορεύεται τρεῖς φοιτῆται!

ΕΛΕΦΡΟ Ὀπλοσκευαστικὸ REX
ΚΑΡΕΛΙΑ

λίγων ετών άρχισε ως ένδετο μια νέα σταδιοδρομία. Ακόμα το ένδετο περιοδικό σκέψης και ανάλυσης *Πρόσωπα* (διεύθυνση: Παντελής Καψής) και το «Βιβλιοδρόμιο» (αρχισυνταξία: Μικέλα Χαρτουλάρη) αφιερωμένο όχι μόνο στο βιβλίο αλλά γενικότερα στους προβληματισμούς της εποχής μας.

Στις καινοτομίες της εφημερίδας, η κατιέρωση του πληρέστατου πολιτιστικού τμήματος «Ορίζοντες», τα ένδετα για τις γειτονίες και πολλά ειδικά θέματα, οι ειδικές έρευνες, η εκμετάλλευση των νέων μεθόδων που προσφέρει η τεχνική, ο περιεκτικός αλλά δεκτικός σχολιασμός, «Ο Μικροπολιτικός» κ.ά. Υπάρχουν έκτακτες εκδόσεις όταν μεσολαβούν πολύ μεγάλα γεγονότα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΔΟΛ/ΑΤ. ΕΒΕ.

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ

Τα Νέα

Απογευματινή εφημερίδα των Καλαμών. Καλαμάτα, 30 Νοε. 1936-1970<;>, αρ. φ. 1-9953. Ιδιοκτήτης: Κων. Γιαννακόπουλος. Συντάκτης: Σπύρος Ηλ. Γιαννακόπουλος. Διευθυντής: Ευάγγελος Δημητρακόπουλος, δικηγόρος (Απρ. 1937), ο οποίος και αποχώρησε. Έκτοτε δεν αναγράφεται όνομα διευθυντή. Στην Κατοχή (1941-1944) διευθυντής είναι ο Σπύρος Ηλ. Γιαννακόπουλος και φέρει λογότυπο: «*Τα Νέα-καθημερινή απογευματινή*», ενώ από τα μέσα Ιουν. 1943 κυκλοφορεί ως *Απογευματινή ανεξάρτητος εφημερίδα*. Άλλοι υπότιτλοι: *Ανεξάρτητος καθημερινή εφημερίδα* (από τις 26 Μαρτ. 1945); *Ανεξάρτητος απογευματινή εφημερίδα Καλαμών* (1946-1952); *Νοτία Πελοποννήσος* (Οκτ. 1952-1963); *Καθημερινή έκδοσις Νοτίου Πελοποννήσου* (1964-1970); το τελευταίο γνωστό φύλλο της φέρει υπότιτλο: *Καθημερινή έκδοσις εν νοτίω Πελοποννήσω* (30 Δεκ. 1970). Καθημερινή, διαστάσεων 56x42 εκ. Τιμή φύλλου: 1,5 δραχ. Γραφεία-τυπογραφείο: οδ. Εθνικής Τραπεζής.

Λόγω των ιστορικών γεγονότων η πορεία της εφημερίδας είχε πολλές διακυμάνσεις. Από την 1^η Ιουλίου 1942 κυκλοφορούσε και με ειδήσεις στην Ιταλική γλώσσα, όπου δημοσιεύονταν τα πολεμικά ανακοινωθέντα του Άξονος και νέα από τα μέτωπα. Τίτλος του Ιταλικού παραρτήματος που σταμάτησε στις 10 Νοεμβρίου 1942 ήταν *Notiziario in Italiano*. Στο μεταξύ τα γραφεία της είχαν μεταφερθεί στην οδ. Καπεταν Κρόματα. Η εφημερίδα επανεδόθηκε στις 6 Σεπτεμβρίου 1944, δηλαδή την επομένη της αποχώρησης του γερμανικού στρατού από την Καλαμάτα, με αρ. φ. 1 και διευθυντή τον Σπύρο Ηλ. Γιαννακόπουλο. Η έκδοσή της απαγορεύθηκε (όπως και των άλλων δυο ημερησίων εφημερίδων της Καλαμάτας *Θάρρος και *Σημεία) μετά την κατάληψη της Καλαμάτας από τις δυνάμεις του ΕΛΑΣ (Εθνικός

Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) στις 9 Σεπτεμβρίου 1944. Επανεκδόθηκε στις 26 Μαρτίου 1945. Ιδιοκτήτης ο Σπ. Ηλ. Γιαννακόπουλος, που διέμενε στις ΗΠΑ. Διευθυντής-πληρεξούσιος ο Νικ. Ηλ. Γιαννακόπουλος, που διέμενε στην Αθήνα. Διευθυντής συντάξεως ο Γεωργ. Β. Μπακόπουλος και προϊστάμενος τυπογραφείου ο Ιωάννης Μιχ. Χρυσομάλλης.

Η τοποθέτηση της εφημερίδας ήταν πάντοτε με την κρατούσα κατάσταση και κυρίως με το Λαϊκό Κόμμα και τα κόμματα που το διαδέχθηκαν. Όταν σταμάτησε η κυκλοφορία της, άρχισε να κυκλοφορεί ένα ανέκδοτο στους δημοσιογραφικούς κύκλους της Καλαμάτας: «Κυκλοφόρησε με δικτατορία (4^{ης} Αυγούστου) και σταμάτησε επίσης με δικτατορία (21^{ης} Απριλίου)».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότσης Δ. Οικονομικής, «Εφημερίδες, Περιοδικά και Ημερολόγια που εξεδόθησαν στην Καλαμάτα», *Μεσσηνιακόν Έτος Α'*. Καλαμάτα, Σύλλογος προς Διάδοσιν των Γραμμάτων, 1938 σ. 149· Π. Κανελλόπουλος, «Ημερολόγιο 31 Μαρτίου 1942 - 4 Ιανουαρίου 1945», Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1977 σ. 647· Ν.Ι. Ζερβής, *Καλαμάτα, Κατοχή-αντίσταση-απελευθέρωση*, τ. Β' (1942): *Ιταλική κατοχή*, Καλαμάτα 2001, σ. 169-170.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Τα Νέα

Εφημερίς Πολιτική και των Ειδήσεων. Λεμεσός, 12/25 Φεβρ. - 29/10 Αυγ. 1912, αρ. φ. 1-50. Διευθυντής-εκδότης: Ευριπίδης Σ. *Χουρμούζιος. Δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 31x21 εκ. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Ετήσιες συνδρομές: για την Κύπρο 10 σελίνια, για το εξωτερικό 12 σελίνια. Εκτυπωνόταν στο τυπογραφείο Ζ. Κυπριανίδου στη Λεμεσό.

Σε σημείωμα του εκδότη με τίτλο «Δήλωσις» που δημοσιεύεται στην τρίτη σελίδα του δεύτερου φύλλου, αναφέρεται ότι πρόθεση του ήταν η εφημερίδα να κυκλοφορεί τρεις φορές την εβδομάδα, ωστόσο: «Προ ανυπερβλήτων δυσχερειών ευρεθέντες ως εκ της ελλείψεως εργατικού προσωπικού, αναγκαζόμεθα να εκδίδωμεν το φύλλον μας δις της εβδομάδος αντί τρις, ως προαναγγείλαμεν. Επειδή όμως το πρώτον φύλλον εκδοθέν επί τη βάσει τριπλής καθ' εβδομάδα εκδόσεως είνε σχετικώς μικρόσχημον δια διπλῆν έκδοσιν, δια τούτο από του σημερινού φύλλου αυξήσαμεν το μέγεθος, επιφυλασσόμενοι να το αυξήσωμεν ακόμη περισσότερον διδομένη ευκαιρίας, ίνα και περισσότερην ὕλην δυνάμεθα να προσφέρωμεν εις τους αναγνώστας μας. Ένεκα του μικρού χώρου του πρώτου φύλλου και κακού υπολογισμού, πολλή ὕλη επίκαιρος παρελείφθη την τελευταίαν στιγμήν δια καὶ "Τα Νέα" παρουσίασαν ἐξ αρχῆς αρκετὰς ελλείψεις. Ως συνδρομὴν οἱ συνδρομηταὶ μας θα πληρώνουν ετησίως σελλίνια οκτώ (£ 0.8.0) πληρωτέα μηνιαίως, ἤτοι ἐξ γρόσια (γρ. 6) κατὰ μήνα. Επί τούτοις σπειδόμεν να ευχαριστήσωμεν θερμῶς τους πολυαριθμους συνδρομητάς μας δια το ἐνθερμον ενδιαφέρον των προς "Τα Νέα", ὅπερ διαβεβαιώμεν ὅτι θα χρησιμεύσῃ πάντοτε εις ἡμᾶς ὡς ἐνίσχυσις εις την ἐκλήρωσιν του καθήκοντος, το ὁποῖον ἔχει πας δημοσιογράφος ἀπέναντι της κοινωνίας και του τόπου εν γένει».

Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου υπάρχουν τρία κείμενα. Το πρώτο με τίτλο «Ολίγα Λέξεις» αναφέρεται στις προθέσεις και προγραμματικές δηλώσεις της εφημερίδας. Το δεύτερο, «Ψευδεῖς Ελευθερίαι», αναφέρεται στη σύνδεση και λειτουργία του Νομοθετικού Συμβουλίου και το τρίτο με τίτλο «Εκκλησιαστικὸν Ζήτημα» τονίζει την ανάγκη διευθέτησής του το συντομότερο δυνατό. Από το δεύτερο φύλλο (28 Φεβρ. 1912) γίνεται κύπως μεγαλύτερη και περιλαμβάνει περισσότερη ὕλη. Στο φύλλο αυτό δημοσιεύονται τρία σημαντικά άρθρα με τίτλους «Ολυμπιακὸν Αγώνες», «Η Ελευθερία των Λαων» και «Τα Δίκαια της Κύπρου». Ωστόσο, παρά το μικρό της μέγεθος και της σύντομης ζωής της

περιλαμβάνει πλούσια και μαχητική αρθρογραφία για τα αιτήματα του κυπριακού λαού. Ο Ευριπίδης Σ. Χουρμούζιος ανέστειλε την κυκλοφορία της για να αναλάβει την έκδοση και διεύθυνση της ἔγκριτης και καθιερωμένης οικογενειακής εφ. *Σαλπῆς που ίδρυσε ο πατέρας του Στυλιανός *Χουρμούζιος, γνωστός πρωτοπόλητης, ο οποίος αποφάσισε να περιοριστεί στη βυζαντινή μουσική, στην οποία είχε διαπρέψει.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΗ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Τα Νέα». *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 10. Λευκωσία, 1989, σ. 191.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Τα Νέα

Επαλήθρη Εθνικὸν και Κοινωνικὸν Αγώνων. Λευκωσία, 1969-1989, αρ. φ. 1-953: περ. Α', 18 Νοε. 1969 - 20 Σεπτ. 1980 και περ. Β', 21 Σεπτ. 1980 - 30 Νοε. 1989. Εκδότης: εταιρεία «Βήμα Ltd». Διευθυντής: Συντακτική επιτροπή (από το φ. 20, 10 Δεκ. 1969). Διευθυντής σύνταξης: Λύσανδρος *Τομίλλης, Αρχισυντάκτης: αρχικά Άνθος Λυκαύνης και στη συνέχεια Τάκης Κουνναφής και Ρένος Πρέντζας. Καθημερινή, πρωινή, την περ. Α' είναι εξασέλιδη (το φ. 1, οκτασέλιδη), εννιάστηλη, διαστάσεων 60x47 εκ., ενώ την περ. Β' είναι τριάντα ἔξι σελίδων, εξάστηλη, διαστάσεων 42x28 εκ. Τιμή φύλλου: 15 μιλς. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Ι.Γ. Κασουλίδη.

Όργανο του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΔΕΚ του Βάσου Λυσαριδίτη. Εμφανίστηκε σε μια κρίσιμη περίοδο των κυπριακών εξελίξεων, μετά την επιβολή στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα, τις μεγάλες πιέσεις για διχοτομική λύση του Κυπριακού Ζητήματος και την υπονόμευση του προέδρου Μακαρίου στο εσωτερικό μέτωπο, την πολιτική του οποίου υποστήριξε με πάθος.

Διέθετε πλούσια ειδησεογραφία και αγωνιστική αρθρογραφία και εξελίχθηκε σε σημαντικό ἔθιμα δυναμικών πνευματικών και καλλιτεχνικών δυνάμεων της Κύπρου. Μαζί της συνεργάζονταν γνωστοὶ ἄνθρωποι των τεχνῶν και των γραμμάτων, ὅπως οἱ Τάκης Χατζηδημητρίου, Νίκος Σιαφκάλλης, Γιάννης Κατσούρης, Χριστάκης Γεωργίου, Χριστόφορος Χριστοφίδης, Κώστας Μόντης, Τατιάνα Μιλλιέξ, Βασίλης Βασιλικός, Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρονδα, Πέτρος Στυλιανού, Τάσος Γεωργίου, Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Γεώργιος Ξενοφώντος-Σέρτης, Κώστας Βενιζέλος, Χρυσόστομος Περικλέους κ.ά.

Από τη δεκαετία του 1980 εισήγαγε τη νέα τεχνολογία και βελτίωσε σημαντικά την εκτύπωση και την αισθητική της εμφάνιση, ενώ από το 1986 περνάει

στην περ. Β΄, γεγονός που τονίζεται και στο πρώτο της φύλλο με το άρθρο «Από Σήμερα Τα Νέα»: «Αναμορφωμένα όχι μόνο στο σχήμα αλλά και στη δομή και παρουσίαση της ύλης θα κυκλοφορούν από σήμερα "ΤΑ ΝΕΑ" με 24 σελίδες τις καθημερινές και 32 το κυριακάτικο φύλλο. Πλούσια ύλη με την καθιέρωση νέων στηλών και ειδικών σελίδων». Εισάγει το κόκκινο χρώμα στους τίτλους και αυξάνει σημαντικά την εικονογράφηση και το φωτορεπορτάζ, καθώς και τις πολιτιστικές και αθλητικές σελίδες.

Υπήρξε μια σημαντική έπαλξη των σοσιαλιστικών δυνάμεων της Κύπρου, που κατόρθωσε να επιβιώσει: για 20 χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Νέα», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 10, Λευκωσία 1989, σ. 191-192.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Τα Νέα

Εικονογραφημένη Ανεξάρτητος Εβδομαδιαία Ελληνική Εφημερίς, Μελβούρνη, 2 Νοε. 1961 - 3 Οκτ. 1963. Ιδρυτής-διευθυντής: ο Στάθης Βλασσόπουλος, καταγόμενος από την Ιθάκη, επί σειρά ετών γενικός γραμματέας της Κοινότητας Μελβούρνης. Μότο: «Να βοηθήσωμεν, ενισχύσωμεν και ενθαρρύνωμεν κάθε ωραίαν και καλήν προσπάθειαν της Παροικίας μας». Εβδομαδιαία (Πέμπτη), δεκαεξί έως είκοσι σελίδων, εξάστηλη, αρχικά με επαγγελματική ποιότητα, λινοτυπική και τριχρωμή, μία παράδοση που, όμως, δεν συνέχισε με συνέπεια στη διάρκεια της διετούς παρουσίας της. Διαστάσεις: 39x28 εκ. (ταμπλόιντ). Πιμή φύλλου: 1 πένα. Ετήσιες συνδρομές: 2 λίρες και 10 σελίνια. Τυπογραφείο: Πέτρου Πετράνη, 669 Victoria Street, Abbotsford. Γραφεία: 256 Swanston Street, Μελβούρνη.

Εκδόθηκε με την ευκαιρία των ελληνικών γενικών εκλογών και παρότι προσπάθησε να είναι κομματικά αμερόληπτη, εν τούτοις στήριξε το πρόγραμμα και τις εξαγγελίες της Ένωσης Κέντρου.

Η ύλη της υπήρξε αρχικά πλούσια συμπεριλαμβάνοντας σύντομες ειδήσεις από την Ελλάδα, ανταποκρίσεις από τον παγκόσμιο Τύπο, σύντομες διεθνείς ειδήσεις, επιφυλλίδες για την αρχαιότητα, σημειώματα ιστορικά, φιλολογικά και πολιτιστικά και ψυχαγωγική στήλη. Υπήρχαν, επίσης, νέα από τις άλλες ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, αλλά και ανταποκρίσεις από τις υπόλοιπες Πολιτείες της Αυστραλίας. Διέθετε έγχρωμο τετρασέλιδο με τίτλο «Φωτογραφικό Ρεπορτάζ» που παρουσίαζε φωτογραφίες γενικού ενδιαφέροντος και κυρίως κοινωνικά (με έμφαση σε φωτογραφίες γάμων και

εκδηλώσεων των οργανώσεων της ομογένειας). Το ένθετο αυτό έγραφε πραγματικά ιστορία για τον Τύπο της Αυστραλίας, όταν δημοσίευε φωτογραφίες από θεομηνίες και καταστροφές που έπλητταν την Ελλάδα, μεταφέροντας όλο το δράμα των περιστατικών μέσα από την οπτική εικόνα, χωρίς σχόλια. Με τη συμπλήρωση ένδεκα μηνών από την κυκλοφορία της το ένθετο καταργήθηκε. Διατηρούσε, αρχικά, μεγάλο αριθμό στηλών που έδιναν στην εφημερίδα κύρος και γόητρο, όπως για παράδειγμα, «Όπως τα βλέπουμε», «Καλλιτεχνικά Νέα», «Παροικιακές Αθλητισμός», «Τα Τελευταία Διεθνή Νέα» και «Πνευματική Σελίς». Αν και αρχικά δεν διαμόρφωσε ειδικό χώρο για τα αθλητικά, εν τούτοις συχνά καταχωρούνταν συνεντεύξεις, άρθρα και ρεπορτάζ αθλητικού περιεχομένου στις εσωτερικές σελίδες με κύριο αθλητικογράφο τον Εύρο Γαβριηλίδη.

Στην πρώτη σελίδα δημοσίευε, αρχικά, στην αγγλική γλώσσα ένα μονόστηλο με τις κυριότερες ειδήσεις του Τύπου της Αυστραλίας, που όμως από το φ. 8, καταργήθηκε. Την κοινωνική κίνηση της παροικίας είχε ο Γ. Μαλαξός, ενώ διατηρούσαν στήλη δική τους με σχόλια και απόψεις διάφοροι συμπαρόικοι, με κύριο συντάκτη τον ίδιο τον εκδότη. Διατήρησε επαγγελματική ποιότητα μόνον κατά τους πρώτους μήνες της κυκλοφορίας της. Με τη συμπλήρωση ενός έτους από την έκδοσή της η θεματική ποικιλία και η ποιότητα της εφημερίδας γνώρισαν δεκαετή κάμψη. Οι εικονογραφημένες σελίδες μειώνονταν πλέον προοδευτικά, αφαιρέθηκε το έγχρωμο από τις σελίδες και με εξαίρεση μόνον τρεις σελίδες ζωντανής ύλης, όλη η εφημερίδα αποτελούσε «ψαλίδι» ελλαδικών εφημερίδων.

Συ συνεργάτες της εφημερίδας υπήρξαν οι Γιάννης *Δίλλης, Σ. Παπαδόπουλος, Ανδρέας Αναγνωστάτος, Σάββας Γαβριηλίδης, Γ. Παλάσης, Σπύρος Μυριάνδης (Σιδνεύ), και Ιωάννης Γρηγοράς (Βρισβάνη).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Βικτώρια, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες. Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Τα Νέα - Σημαία - ΘΆρρος

Καλαμάτα, 14 Φεβρ. 1944 - 5 Σεπτ. 1944, αρ. φ. 1-169. Στα χρόνια της γερμανικής και ιταλικής Κατοχής της Καλαμάτας (29 Απρ. 1941 - 5 Απρ. 1944) κυκλοφορούσαν στην Καλαμάτα τρεις παραδοσιακές εφημερίδες: *ΘΆρρος

(1899). *Σημεία (1914) και *Ta *Néa* (1936). Οι δύο πρώτες ήταν πρωινές και η τρίτη υπογεγραμμένη—όπως λεγόταν—αλλά κυκλοφορούσε το μεσημέρι. Τούτο σήμαινε για τις γερμανικές αρχές Κατοχής περισσότερο χρόνο για λογοκρισία, αλλά και για τους ιδιοκτήτες πολλές δυσκολίες για την εξεύρεση του απαραίτητου δημοσιογραφικού χαρτιού. Οι εφημερίδες αυτές εκδίδονταν κανονικά έως την Κυριακή 13 Φεβρ. 1944, ημερομηνία κατά την οποία δημοσιεύθηκε—και στις τρεις—η ακόλουθη ανακοίνωση: «Κατόπιν διαταγής του Γερμανικού Φρουραρχείου οι εφημερίδες *Ta Néa*, *Σημεία* και *Θάρρος* από αύριον θα εκδίδονται υπό τον τίτλον: *Ta Néa – Σημεία – Θάρρος*. Εις δύο κοινάς εκδόσεις ημερησίου, ήτοι την πρωϊαν και την μεσημβριαν με πλήρες ειδησεογραφικόν δελτίον. Από της Δευτέρας αναμεινάντε την κοινήν έκδοσιν του Καλαματιανού τύπου: *Ta Néa – Σημεία – Θάρρος*». Λίγο αργότερα, μάλιστα οι αρχές Κατοχής διέταξαν όπως ο τίτλος της εφ. *Ta Néa*, υπέρκειται των δύο άλλων *Σημεία* και *Θάρρος*. Η «μεσημβρινή έκδοσις» δεν κυκλοφορούσε την Κυριακή, ενώ η πρωϊνή έκδοσις δεν έβγαινε τη Δευτέρα. Η τιμή και των δύο εκδόσεων ήταν στο μεν πρώτο φύλλο 4000 δρχ. και στο τελευταίο 5000000 δρχ. Στην πρωϊνή έκδοσις αναγράφονται και τα εξής: «Γραφεία: Πλατεία Μαυρομυχάλη-Γρηγορίου Ε΄-Σταδίου, όπου τα γραφεία της εφημερίδας *Σημεία* και *Θάρρος* αντιστοίχως. Στην απογευματινή έκδοσις της εφημερίδας αναγράφονται τα εξής: «Γραφεία: Οδός Καπετάν Κρόμπα», όπου τα γραφεία της εφ. *Ta Néa*.

Τη Δευτέρα 14 Φεβρουαρίου 1944 κυκλοφορεί το πρώτο φύλλο της μεσημβριανής έκδοσης με την ένδειξη ότι «διενδύνεται παρ' επιτροπής». Η έκδοσις ήταν δισέλιδη και τετράστηλη με μικρό πλάτος η πρώτη στήλη και διαστάσεων 42x28 εκ. Οικοδεν νοείται ότι οι ειδήσεις (εξωτερικές και τοπικές) λογοκρίνονται από τον γερμανικό στρατό Κατοχής. Το τελευταίο φύλλο φέρει ημερομηνία Τρίτη 5 Σεπτεμβρίου 1944 και αρ. φ. 169. Το τελευταίο φύλλο της Κατοχής είναι λογοκριμένο και η δεύτερη σελίδα είναι λευκή. Ανάμεσα στις τοπικές ειδήσεις με τον τίτλο «Η χθεσινή ημέρα διέρρευσε ηρέμως», αναγράφεται μεταξύ άλλων ότι «εκείνο το οποίον έκαμε εξαιρετικην εντύπωσιν και εις τας γερμανικάς στρατιωτικάς αρχάς κατοχής είναι η στάσις την οποίαν τηρεί ο λαός απέναντι των αναχωρούντων γερμανών στρατιωτών. Τους προπέμπουν όταν εκείνοι φεύγουν!». Ας σημειωθεί ότι οι τελευταίες φράσεις περί «προστοιπής» και «φιλικώς» είναι ψευδείς και εκτός ιστορικής αλήθειας. Ο γράφων που έζησε τα γεγονότα μπορεί να το θεβαιώσει αδιατάκτως και η μαρτυρία του είναι αληθινή.

Τέλος, στα 169 φύλλα της κοινής μεσημβριανής έκδοσης μπορεί ο ιστορικός ερευνητής να διαπιστώ-

σει τα σκληρά χρόνια της γερμανικής Κατοχής στην Καλαμάτα και τη Μεσσηνία και κυρίως από τις 13 Φεβρουαρίου 1944 έως τις 5 Σεπτεμβρίου 1944 που αποχώρησε ο γερμανικός στρατός από την Καλαμάτα (απαγορευτικές διαταγές για τον πληθυσμό, επιβολή περιορισμών, κυκλώσεις-bloco, συλλήψεις και ομαδικές εκτελέσεις, καταναγκαστική εργασία με ονομαστικές καταστάσεις πολιτών). Εξ αυτού υπάρχουν πληροφορίες για τη ζωή στην πόλη ως και άλλες πληροφορίες, παρά τη λογοκρισία του κατακτητή. Μετά την ίδρυση του Τάγματος Ασφαλείας στην Καλαμάτα (18 Φεβρ. 1944) και των γεγονότων στο Μεγίλαλα δημοσιεύονται ενδιαφέρουσες διαταγές και ανακοινώσεις του τότε νομάρχη Μεσσηνίας.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΘΚ. Ιδιωτική συλλογή Ν.Ι. Ζερβή (ο τόμος της μεσημβριανής έκδοσης και αρκετά φύλλα της πρωϊνής).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ι. Ζερβής. *Η Γερμανική Κατοχή στη Μεσσηνία*, τ. Α΄-Ε΄. Καλαμάτα 1998.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Νέα Αλήθεια

Εθνική καθημερινή εφημερίς, Θεσσαλονίκη, 2 Ιουν. 1909-1971. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης: Ιωάννης *Κούσκουρας. Διευθυντής-διαχειριστής-υπεύθυνος: Κωνσταντίνος *Κούσκουρας, Αρχισυντάκτης: Ιωάννης *Μπήτος. Καθημερινή (την περίοδο 11 Ιουλ. 1911 - 28 Νοε. 1911 εκδιδόταν και τις επτά ημέρες της εβδομάδας, με εξαίρεση δύο εορτές), τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 56x42 εκ. Με τη δικαιολογία ότι εκδίδεται από τα ίδια πρόσωπα που έβγαζαν την παλαιά *Αλήθεια, το 1912 πρόσδεσε στην αριζμησή της τα 989 φύλλα της και έτσι από το φ. 917 στις 31 Μαΐου 1912 πέρασε την 1^η Ιουνίου στον αρ. φ. 1907. Από τότε ανέγραφε και ως έτος ίδρυσης το 1903. Τιμή φύλλον: 10 παράδες. Στην αρχή δεν διέθετε γραφεία και την εξυπηρετούσε το βιβλιοπωλείο «Καλογεροπούλου-Βελλίδου». Κατόπιν εγκαταστάθηκε στον Φραγκομαχαλά, «εις την δίοδον Μπενουμπή». Μετά το 1910 τα γραφεία και τυπογραφεία μεταφέρθηκαν στην οδ. Βενιζέλου (τότε οδ. Σαμπρή Πασιά). Ανυλάμβανε και τυπογραφικές εργασίες.

Μόλις επιτράπηκε από τους Νεότουρκους η ελεύθερη έκδοσις εφημερίδων, το δημοσιογραφικό επιτελείο της εφ. *Αλήθεια, χωρίς προηγούμενη ανακοίνωση, εξέδωσε την εφ. *Νέα Αλήθεια*, με διαφορετική μορφή, αλλά ολόιδιους στόχους. Όπως δηλώνει στο πρώτο φύλλο της, σε άρθρο με τίτλο «Νέα Περίοδος»: «Προσωπικόν συντάξεως, πρόγραμμα και αρχαί εφημεριδικοί παραμένονσι τα ίδια χωρίς την ελαχίστην τροποποίησιν». Παραδέτει επίσης αναλυ-

τικά τις αρχές και τους ποικίλους στόχους της προς όφελος του κοινού συμφέροντος, σε πολλαπλά επίπεδα: στην επιστημονική, φιλολογική, πολιτική και κοινωνική κίνηση και ζωή. Και καταλήγει: «Με την εξαετή πείραν του παρελθόντος, με πλήρη επίγνωσιν των προς το Έθνος, την Εκκλησίαν, την Πατρίδα, την κοινωνίαν υποχρεώσεών μας, με τελείαν συνείδησιν των καθηκόντων και δικαιωμάτων μας εισερχόμεθα σήμερον εις την δευτέραν περίοδον του δημοσιογραφικού ημών σταδίου».

Ταυτόχρονα με τον Ιωάννη Κούσκορα, που επέτuxe να του χορηγηθεί άδεια για την έκδοση της Νέας

της Θεσσαλονίκης δεν είχαν ευρεία κυκλοφορία, γιατί τις συναγωνίζονταν οι μεγάλες ελληνικές εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης, που έφθναν στη Θεσσαλονίκη την επόμενη μέρα της έκδοσής τους.

Στην πρώτη περίοδο του μακρού βίου της, έως την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, η Νέα Αλήθεια συνέχισε τους αγώνες για την ελληνικότητα της Μακεδονίας και δεν δίστασε να αποκαλύψει τις προσπάθειες του Νεοτουρκικού Κομιτάτου εναντίον του ελλητισμού. Εκτός όμως από τους εθνικούς αγώνες της, συνέχισε το έργο της Αλήθειας, χρησιμεύοντας και ως φυλάκιο ποικίλης πνευματικής ανάπτυξης.

Τις πρώτες βάσεις του μακεδονικού χρονογραφηματος έδωσε από τις στήλες της ο Ι. Αντωνιάδης, από τη Βελβενδό. Επίσης, ο Κ. Κουρτίδης, γιατρός από το Σουφλί, δημοσίευσε τα διηγήματα και τα εμπνευσμένα χρονογραφημάτά του, καθώς και ο Κ. *Σνωκ από την Ξάνθη, που διακρίθηκε στη συνέχεια ως δημοσιογράφος και λογοτέχνης, ο Γ.*Ησαΐας-Γαγκός κ.ά. Από τις σελίδες της παρουσίασαν τα έργα τους (λογοτεχνικά, ιστορικά, επιστημονικές πραγματείες κ.ά.) γνωστοί κατόπιν πνευματικοί άνθρωποι του βορειοελλαδικού χώρου, όπως ο Άριστος *Χασρητζόγλου από την Ξάνθη, ο Αναστάσιος Ζάλλης από το Μοναστήρι, ο Σταύρος Χωγός από τη Νάουσα, οι καθηγητές Ι. Ταικόπουλος και Γ. Χατζηκυριακού, ο Πέτρος Παπαγεωργίου, ο ποιητής Γ. Σαγιαξής από το Μοναστήρι και ο συμπατριώτης του ιστορικός και λογοτέχνης Γ. Μόδης.

Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι με την Αλήθεια και τη Νέα Αλήθεια τέθηκαν οι βάσεις για τη δημιουργία ελληνικού τύπου στη Μακεδονία και από τότε άρχισε η προοδευτική του εξέλιξη. Τις μεταφράσεις των τουρκικών εφημερίδων έκανε ο καθηγητής Δημοσθένης Δώδος και από τα γαλλικά μετέφραζε ο αρχισυντάκτης Ι. Μπήτος, ο οποίος υπέγραφε και με το ψευδώνυμο Γιόχαν Μπουτέλ. Από τη Βιέννη έστελνε ανταποκρίσεις και αναλύσεις ο Δ. Καραχάλιος. Με την εφημερίδα συνεργάστηκαν οι αθηναίοι χρονογράφοι Ιωάννης *Κονδυλάκης και Αλέξανδρος Μωραϊτίτης. Μεταξύ των άλλων συνεργατών συγκαταλέγονται οι Θεοφ. Παναγιωτόπουλος, Γ.Μ. Ζαχαρόπουλος, Λάζ. Χαρισιάδης, Κ. Σχοινάς, Δημ. Χατζόπουλος, Θ. Ράμμος κ.ά.

Οι Νεοτουρκοί κατάργησαν τη λογοκρισία, αλλά έστελναν τους εκδότες κάθε τόσο στα δικαστήρια,

Αλήθειας, και ο Σ. *Μουρατόρις, που ο Κούσκορας τον εγκατέλειψε δημιουργώντας μυστικά τυπογραφείο, συνέχισε την έκδοση της Αλήθειας, έχοντας μαζί του τον παλιό συνεργάτη του Γεώργιο Χατζηκυριακού. Άρχισε τότε ένας αγώνας μεταξεί των δύο εφημερίδων, η καθεμιά από τις οποίες ισχυριζόταν ότι αυτή είναι η αληθινή Αλήθεια. Οι δύο ελληνικές εφημερίδες

Έτσι, τα προβλήματα της εφημερίδας με τις αρχές συνεχίστηκαν και με τη *Νέα Αλήθεια*, που είχε σπεύσει να συμμορφωθεί με τον νέο νόμο περί Τύπου. Πολλές ήταν οι δίκες, στις οποίες οδηγήθηκαν ως κατηγορούμενοι οι υπεύθυνοι της εφημερίδας. Κοινά σε όλα αυτά, η εφημερίδα αντιμετώπισε μεγάλα προβλήματα όταν τον Δεκέμβριο 1910 μια τυχραγία προκάλεσε σοβαρές ζημιές στα γραφεία της.

Σοβαρό πρόβλημα της προκάλεσε όμως η έκδοση της **Μακεδονίας*, κυρίως γιατί ο εκδότης της νέας εφημερίδας Κ. *Βελλίδης ήταν περιοδευών αντιπρόσωπος της *Νέας Αλήθειας* και είχε δημιουργήσει έναν κύκλο γνωριμιών με τους συνδρομητές και με τις αρχές, που ήταν φυσικό να χρησιμοποιήσει προς όφελος της δικής του εφημερίδας. Στις 18 Μαΐου 1911 και για μερικά φύλλα κατόπιν η *Νέα Αλήθεια* δημοσίευε την αγγελία ότι ο Κ. Βελλίδης αποχώρησε. Τότε άρχισε ένας πόλεμος μεταξύ των δύο εφημερίδων, που συνεχίστηκε για πολλά χρόνια: στις 20 Ιανουαρίου 1910 η *Νέα Αλήθεια* για να προστασπίσει τα συγγραφικά της δικαιώματα αναγκάζεται να δηλώνει επάνω από τα τηλεγραφήματά της «ότι απαγορεύεται η αναδημοσίευσή τους». Για να προστατεύσει μάλιστα τα ακριβοπληρωμένα τηλεγραφήματά της έφτασε στο σημείο να δημοσιεύει πλαστά τηλεγραφήματα, τα οποία απέσυρε στη συνέχεια ή τα διέμευσε σε νεότερη έκδοσή της, ή να καθυστερεί την έκδοσή της, αναγκάζοντας και τη *Μακεδονία* να μην τυπώνεται έγκαιρα. Με τις ενέργειές της αυτές δημιουργούσε σπαρταριστές «γκάρες», που το αναγνωστικό κοινό τις απολάμβανε.

Μετά από την έκδοση της *Μακεδονίας* (9 Ιουλ. 1911) ο Ι. Κούσκουρας δοκίμασε για μικρό διάστημα να εκδώσει την εφημερίδα του εσπερινή, όμως «μετά παρέλκυσαν ολίγων μηνών η πρωινή εφημερίς εσταμάτησεν και η *Νέα Αλήθεια* εξηκολούθησε την απογευματινή της μόνον έκδοσιν, έχοντας πάντοτε τους περισσότερους συνδρομητάς και το μεγαλύτερον ηθικόν κύρος». Αυτή η πληροφορία είναι ανακριβής σε πολλά της σημεία, γιατί δεν διακόπηκε η πρωινή αλλά η απογευματινή έκδοση και δεν πέρασαν λίγες μέρες, αλλά λίγες ημέρες. Αυτό διαπιστώνεται από τα τέσσερα φύλλα που διασώθηκαν και είναι διβλιοδετημένα μαζί με τα φύλλα της «κανονικής» *Νέας Αλήθειας*. Η απογευματινή έκδοση και όχι η πρωινή είχε τη διαφορετική σελιδοποίηση, την άλλη μορφή των γραμμάτων και το νέο, μικρότερο σχήμα. Στις 27 Δεκεμβρίου 1911, στο φ. 27, περιλαμβάνεται ανακοίνωση ότι «λόγω των δυσχερειών διακόπτεται επ' αόριστον η εσπερινή έκδοσις», όμως λόγω των εορτών των Χριστουγέννων είχε ήδη διακοφεί προ-

σωρινά πάλι την έκδοσή της και το είχε αναγγείλει. Η *Μακεδονία* χαρακτηρίσε τη *Νέα Αλήθεια* «εσπερινοπρωινή».

Η κυκλοφορία της συνεχίστηκε χωρίς σημαντικές δυσκολίες έως τις παραμονές της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης και δεν είναι ακριβές ότι παύθηκε στις 10 Σεπτεμβρίου 1911 από την τουρκική διοίκηση, η οποία βέβαια ήταν επιφυλακτική απέναντί της (ο νομάρχης Χουσεΐν Κιαζήμ βέης τη χαρακτήρισε μαζί με τη *Μακεδονία* ως «λησταποδόχους»). Η αλήθεια είναι ότι κυκλοφόρησε κανονικά έως και τις 21 Οκτωβρίου (με ημερομηνία της επομένης, όπως ήταν συνήθεια) και ότι εκδόθηκε πάλι στις 27 Οκτωβρίου (ξανά με ημερομηνία της επομένης). Η τουρκική διοίκηση οδήγησε τον διευθυντή της στο στρατοδικείο, αλλά ο Ι. Κούσκουρας έδωσε επιφυλακτικές εξηγήσεις για τα δημοσιεύματα της εφημερίδας και έτσι δεν εκτελέσθηκε η απόφαση για πάωση της, που είχε ληφθεί πριν από τη δίκη. Όμως έναν χρόνο αργότερα, οι ελληνικές εφ. *Νέα Αλήθεια*, **Εμπρός* και *Μακεδονία* «επαύθησαν οι δε υπεύθυνοί των εκλήθησαν εις το Στρατοδικεόν όπου μετά σύντομον διαδικασίαν ηρώδησαν».

Η *Νέα Αλήθεια* έφερε αρκετές και σημαντικές καινοτομίες στον Τύπο της Θεσσαλονίκης, όπως ήταν η καθιέρωση του οκτάστηλου πρωτοσέλιδου τίτλου, η απόδοση ιδιαίτερης σημασίας στο επαρχιακό ρεπορτάζ από την αρχή του Β' έτους έκδοσής της, η εισαγωγή του ηλεκτροκίνητου πιεστηρίου και γενικά η ηλεκτροφότιση του νέου τυπογραφείου της, η καθιέρωση τηλεγραφικής υπηρεσίας για την καθημερινή αποστολή ειδήσεων από την Αθήνα και την Κωνσταντινούπολη, οπότε συναγωνίζοταν με ίσους όρους με τις εφημερίδες αυτών των πόλεων, η καθιέρωση της επί πληρωμή δημοσίευσης των αγγελιών, η έκδοση καλλιτεχνικού ετήσιου ημερολογίου κ.ά.

Ξαναεκδόθηκε την επομένη η εισόδου του ελληνικού στρατού και (με κάποιες διακοπές και παύσεις) συνέχισε να εκδίδεται έως το 1971.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΚ, ΕΒΕ, Ιδιωτική συλλογή κληρονόμων Ι. Κούσκουρα (αρχείο της εφημερίδας)· Μεμονωμένα φύλλα: ΑΠΓ Σ, ΑΥΕ, ΓΑΚ, ΕΛΙΑ, ΕΣΗΜΘ, ΚΙΘ, ΒΛ, Ιδιωτικές συλλογές Μ. Κανδυλάκη, κληρονόμων Στεφ. Κοτσίανου, Ιορδ. Αθανασιάδη, Κων. Σνωκ, Χρ. Καβαδά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μπήτος, «Η προσευτική εξέλιξις του Ελληνικού Τύπου της Θεσσαλονίκης κατά τα τελευταία τεσσαράκοντα έτη», στο *Λεύκιμα Βορ. Ελλάδος έτους 1935* της Γεωργίας Νένε, σ. 31-41· Κανδυλάκης, *Εφημεροδιογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', 155-173, τ. Β', σ. 30-59.

Νέα Άνδρος, 1892

βλ. Άνδρος, Εφημερίς πολιτική, δικαστική και των ειδήσεων, Άνδρος, 1877-1901

Η Νέα Γενεά ή Γενεά των Προσκόπων

Το περιοδικόν κάθε Ελληνοπαίδος. Αθήνα, 21 Ιαν. 1916 - 25 Μαΐου 1917, αρ. τχ. 1-71. «Εκδιδόμενον υπό των εκδοτικών καταστημάτων της "Ακροπόλεως"». Διευθυντής: Βλ. *Γαβριηλίδης Στα τεύχη 11-71 εμφανίζεται με την προμετωπίδα: **Η Νέα Γενεά**. Στα τχ. 61-64 κυκλοφορεί χωρίς υπότιτλο. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαίον περιδικόν διά την Νεολαίαν* (αρ. τχ. 65-71), *Εβδομαδιαίο, δεκαεξαεπίδο / δωδεκαεπίδο* (αρ. τχ. 58, 60, 62, 63, 64, 65) / *οκταεπίδο* (αρ. τχ. 59, 61) / *τετραεπίδο* (αρ. τχ. 66, 67, 68, 69, 70, 71), τρισέλιδο, διαστάσεων 35.1x26 εκ. Τιμή τεύχους: 10 λεπτά (αρ. τχ. 1-41) / 15 λ. (αρ. τχ. 42-60). Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 5 δρχ. (μετά παρατηρήσειν 10 δρχ. στα τχ. 1-60), εξαμηνιαία 2,5 δρχ., τριμηνιαία 1,25 δρχ., μηνιαία 40 λ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 10 φράγκα (αρ. τχ. 61-71). Γραφεία: οδ. Παπαρηγοπούλου 7, Αθήνα.

Η έκδοση του περιοδικού στόχευε αρχικά στη διάδοση των προσκοπικών ιδεών μεταξύ των νέων της εποχής. Χαρακτηριστικά ήταν τα όσα αναφέρονταν στο ανυπόγραφο άρθρο με τίτλο «Ο Προσκοπισμός» (αρ. τχ. 1, σ. 11): «Ιδιαίτερος απευθύνεται το περιοδικόν μας ως προσκοπικόν εις τους απανταχού Έλληνας προσκόπους. Στείλατέ μας

τίποτε καθαρώς προσκοπικόν. τι ιδέαν έχετε διά τον προσκοπισμόν εν Ελλάδι; Τι κατώρθωσε μέχρι σήμερα; Τι έπρεπε να γίνεται και δεν έγινε; Με τι τρόπο θα μπορούσε ο προσκοπισμός να εξαπλωθή περισσότερο εν Ελλάδι; Ποία είναι τα καλλίτερα γυμνάσματα; Τι ατομικάς εντυπώσεις έχετε σεις από το προσκοπικόν σας έργον; Τι εδιδάχθητε; Ιδού ζητήματα που ενδιαφέρουν τους προσκόπους και την "Νέαν Γενεάν". ζητήματα που ενδιαφέρουν κάθε παιδί. Πρόσκοποι! Κάμετε προπαγάνδαν διά τον προσκοπισμόν. Έχετε ένα πρόθυμον φίλον και σύντροφον που θα σας βοηθήσῃ εις το έργον σας -την "Νέαν Γενεάν"». Από το τχ. 11 του περιοδικού όμως, οι προσανατολισμοί του άλλαξαν και η ύλη του έγινε αμιγώς λογοτεχνική.

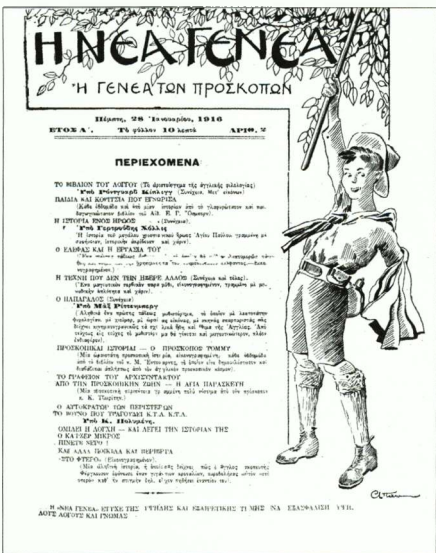
Δημοσιεύονταν ποιήματα, διηγήματα, παραμύθια και διάφορα άρθρα ψυχαγωγικού περιεχομένου. Υπήρχαν ανταποκρίσεις μαθητών και μαθητριών από όλη την Ελλάδα (κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες) με περιγραφές από μαθητικές ή προσκοπικές δραστηριότητες. Στη σελίδα αλληλογραφίας και έγκρισης ψευδωνύμων που υπήρχε σε κάθε τεύχος, δημοσιεύονταν εκατοντάδες επιστολές στις οποίες διασώζεται το κλίμα της εποχής. Αξίζει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο τμήμα κάθε τεύχους καταλαμβάναν οι συνηργασίες των μικρών αναγνωστών του εντύπου. Δεν απουσίαζαν ωστόσο εκείνες γνωστών ονομάτων της εποχής.

Η έκδοση του περιοδικού θα πρέπει να ενταχθεί στην προσπάθεια που καταβάλλεται εκείνη την περίοδο για την εξάπλωση των προσκοπικών ιδεών. Αρμός προς αυτήν την κατεύθυνση υπήρξε ο γνωστός εκδότης Βλάσης Γαβριηλίδης που ανέλαβε, προφανώς ύστερα από συνεννόηση με το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, το κόστος του εγχειρήματος. Την προηγούμενη χρονιά άλλωστε είχε αναλάβει την έκδοση για το *Το Περιοδικόν της «Νέας Γενεάς» ή Γενεάς των Προσκόπων*, το οποίο δεν είχε μεγάλη διάρκεια. Και αυτή τη φορά όμως οι δυσκολίες υπήρξαν μεγάλες. Έτσι, από το τχ. 11 το νέο περιοδικό έπαψε να είναι προσκοπικό και απευθυνόταν ως λογοτεχνικό πλέον στη νέα γενιά. Σταδιακά όμως το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού έφθινε. Γι' αυτό και ο αριθμός σελίδων των τελευταίων τευχών συνεχώς μειωνόταν, ώσπου διακόπηκε η έκδοσή του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΒΒ, ΔΒΘ, ΣΕΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιουκίνας, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΝΓ, 1986, σ. 49-51.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΕΙΚΝΑΚΗΣ

Νέα Γενιά

Όργανο του Κ.Σ. της Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων (Ε.Π.Ο.Ν.). Αθήνα, 22 Μαρτ. 1943-1944 / Τρίκαλα, Δεκ. 1944 / Αθήνα, 1945-1947 και Μάρτ. 1956 - Απρ. 1956. αρ. τχ. 1-82 (υπάρχουν δύο διαφορετικές εκδόσεις με τον αρ. 35, άρα στην πραγματικότητα τα φ. είναι 83. Διασείλιδο / τετρασείλιδο, διαστάσεων 29x18 εκ. (αρ. τχ. 1-29) / 42x29 εκ. (αρ. τχ. 30-38). Η τακτική αλλαγή τόπου έκδοσης είναι ένα δείγμα των συνθηκών έκδοσης. Συγκεκριμένα δηλώνονται οι εξής τόποι: κατεχόμενη Αθήνα (αρ. τχ. 1-29), «Ελεύθερη Ελλάδα» (αρ. τχ. 30-

Ρόχα Ιμβριώτη και Μαρία Σβώλου, όλοι συνεργάτες του Δημήτρη *Γληνού, ανήκαν στη συντακτική επιτροπή σε όλη τη διάρκεια της έκδοσης. Οι εποπότες Σταυρος Ζορμπυλάς, Νίκος Καραντηνός και Νίκος Γιανναράς προστέθηκαν λίγο αργότερα στην επιτροπή.

Η ΕΠΟΝ στάθηκε η μαζικότερη αντιστασιακή οργάνωση νεολαίας του καιρού της Κατοχής και ανήκει στον χώρο του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Στην Απελευθέρωση αριθμούσε 600000 μέλη και οι τοπικές οργανώσεις της απλώνονταν σε όλη την Ελλάδα. Κάθε όργανο της (Συμβούλιο Νομού, Επαρχιακό Συμβούλιο κ.λπ.) όφειλε να εκδίδει το δικό του έντυπο. Είναι χαρακτηριστικό ότι από το σύνολο των νεανικών εντύπων των ετών 1941-1945 που έχουν καταγραφεί ως τώρα, το 66% αντιστοιχεί σε εποπτικά έντυπα. Στην ιδρυτική σύσκεψη της ΕΠΟΝ (23 Φεβρ. 1943) αποφασίστηκε η έκδοση οργάνου του Κεντρικού Συμβουλίου της. Έναν μήνα αργότερα έβλεπε το φως το πρώτο τεύχος της Νέας Γενιάς (αρ. φ. 1, «22 Μάρτη 1943»).

Η Νέα Γενιά εξελίχθηκε στο μακροβιότερο και σημαντικότερο έντυπο της ΕΠΟΝ, με τον μεγαλύτερο αριθμό τευχών στο ενεργητικό του. Στις σελίδες της αποτυπώνεται η εξέλιξη της, η δράση της, αλλά και οι ιδεολογικές της κατευθύνσεις και επιλογές. Καθώς η έκδοσή της συνεχίστηκε αδιάλειπτως για πέντε χρόνια, παρέχει ένα πλούσιο πρωτογενές υλικό, ιδανικό για να παρακολουθήσει κανείς όλη της την εξέλιξη: από τη μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση (στα χρόνια της Κατοχής) στη μαζική πολιτική νεολαία της Αριστεράς (στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια).

Στην έκδοση του εντύπου διακρίνονται δύο περιοδοί: η περίοδος της Κατοχής (αρ. τχ. 1-37), και η μεταπελευθερωτική (αρ. τχ. 38-82). Η πρώτη ήταν εντελώς παράνομη, ενώ και η δεύτερη δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να χαρακτηριστεί πραγματικά νόμιμη, αφού από τις αρχές κιόλας του 1945 η ΕΠΟΝ υπέστη πολλές διώξεις. Τον Μάιο 1947 θα σταματήσει η κυκλοφορία της, καθώς η ΕΠΟΝ έχει επισήμως διαλυθεί από το κράτος και στην πράξη είναι και

38, όπου ήταν το Κεντρικό Συμβούλιο της ΕΠΟΝ, με αρχισυντάκτη τον Νίκο Γιανναρά, απελευθερωμένη Αθήνα (αρ. τχ. 39, νόμιμο, δεκαεξασείλιδο, με μορφή περιοδικού και έγχρωμο εξώφυλλο), Τρίκαλα (αρ. τχ. 40-45, πάλι σε μορφή εφημερίδας, διαστάσεων 40x30 εκ.), Αθήνα (αρ. τχ. 46-82, τυπικά εκδίδεται νόμιμα, σε μορφή περιοδικού, δεκαξέξι έως είκοσι τεσσάρων σελίδων, διαστάσεων 27,5x19,5 εκ., όμως αντιμετωπίζει κάθε είδους δυσκολίες διακίνησης). Το πρώτο τχ. θήγκε με την καθοδήγηση της Ηλέκτρικς Αποστόλου (που εκτελέστηκε λίγο αργότερα). Στην παράνομη περίοδο το τираξ ήταν 5000-10000 φύλλα, ενώ στη νόμιμη 40000 (σύμφωνα με τον Γ. Διαμαντόπουλο). Οι παιδαγωγοί Κώστας Σωτηρίου,

πάλι παράνομη. Το έντυπο επιβίωσε λοιπόν σ' ένα καθεστώς ημι-νομιμότητας, με ασαφή όρια.

Οι συνεργάτες της είναι πάρα πολλοί. Αναφέρονται, ενδεικτικά μόνο, οι πανεπιστημιακοί Πέτρος Κόκκαλης, Αλ. Σβώλος, Γ. Γεωργιάδης, οι ήδη καταξιωμένοι ποιητές Γιάννης Ρίτσος και Νικηφόρος Βρεττάκος, αλλά και νεότεροι συγγραφείς και στοχαστές που αργότερα δημιούργησαν σημαντικό έργο, όπως ο Άρης Αλεξάνδρου, η Έλλη Αλεξίου, ο Κ. Αξελός, η Μέλπω Αξιώτη, ο Κ. Κοτζιάς, ο Τ. Λειβαδίτης. Υπήρχαν φυσικά και οι επωνίτες που θα εξελίσσονταν σε στελέχη της Αριστεράς όπως ο Πάνος Δημητρίου, ο Άγγελος Διαμαντόπουλος, ο Κώστας Φιλίνης. Αξιοσημείωτη ήταν και η συμβολή των εικαστικών καλλιτεχνών, του Ηλία Φέρτη και του Νίκου Καστανάκη. Σημασία έχει πως η κατοπινή ελίτ των γραμμάτων και των τεχνών αυτής της γενιάς βίωσε στο σύνολό της σχεδόν την εμπειρία της ΕΠΟΝ, συνυφασμένη με την εμπειρία της Κατοχής, της Αντίστασης, αλλά και της πολιτικής ένταξης. Το κοινό αυτό βίωμα σημάδεψε ανεξίτηλα τη γενιά αυτή και τη δημιουργία της.

Ως προς τα περιεχόμενα, τα τεύχη της Κατοχής δημοσίευαν επίσημα κείμενα (αρ. τχ. 17: «Απόφαση του Προεδρείου του ΚΣ της ΕΠΟΝ»), τα οποία κοινοποιούνταν μ' αυτόν τον τρόπο. Στα κύρια άρθρα σχολιάζονταν καίριας σημασίας γεγονότα, όπως ο θάνατος του Δ. *Γληνού (αρ. τχ. 23: «Δημ. Γληνός, Καταλύτης και οικοδόμος»). Οι επέτειοι της 25^{ης} Μαρτίου τιμώνται με ειδικά αφιερώματα. Η δεύτερη σελίδα πολλών παρανομων τευχών περιέχει τη μόνιμη στήλη «Εθνικοαπελευθερωτική φιλολογία». Ειδήσεις του πολέμου και της αντιστασιακής δράσης απαρτίζουν την υπόλοιπη ύλη. Λεπτομερείς είναι οι αναφορές στη δραστηριότητα της ΕΠΟΝ (περιγραφές κινητοποιήσεων και διαδηλώσεων, ειδήσεις από τη δράση της). Συστηματικές ήταν οι αναφορές στις απώλειες συναγωνιστών (αρ. τχ. 8, αναφορά στον θάνατο της Παναγιώτας Σταδοπούλου και του Θωμά Χατζηδημά, επωνιτών που έπεσαν νεκροί στις μεγάλες αθηναϊκές διαδηλώσεις την άνοιξη του 1943). Από το καλοκαίρι του 1944, όταν τα τεύχη τυπώνονται στην «Ελεύθερη Ελλάδα» (αρ. τχ. 30-38), το έντυπο παρακολουθεί από πιο κοντά τη ζωή της νεολαίας στη Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία, και της συμπαραστέκεται στην τόσο καίρια για την επιβίωση περιφήμη «μάχη της σοδειάς» (η άρνηση να παραδοθεί η σοδειά στις δυνάμεις Κατοχής). Το ίδιο διάστημα η εφημερίδα καλεί σε ένοπλο αγώνα τη νεολαία μέσα από τις τάξεις των επονελα-

σιτών. Αλλά δεν αμελεί και τον εκπολιτιστικό τομέα, που περιλαμβάνεται πάντοτε στις προτεραιότητές της. Την εποχή αυτή η ΕΠΟΝ θα φέρει για πρώτη φορά σε απομακρυσμένα χωριά θέατρο, μουσική, κουκλοθέατρο, διευρύνοντας για πρώτη φορά τους ορίζοντες μιας στερημένης αγροτικής νεολαίας.

Στη μεταπελευθερωτική περίοδο, το έντυπο άλλαξε μορφή και περιεχόμενο, αντανακλώντας την εξέλιξη της ΕΠΟΝ. Από όλες τις αντιστασιακές οργανώσεις νέων, η μόνη που προέδλεπε την επιβίωση της και μετά την Κατοχή ήταν η ΕΠΟΝ. Το όραμά της δεν εξαντλείτο στην Απελευθέρωση, καθώς ήθελε να γίνει μεταπολεμικά η μεγάλη οργάνωση της ελληνικής νεολαίας. Μέσα στον κλοιό του εμφυλιοπολεμικού κλίματος, που σηματοδοτήθηκε ήδη από τα «Δεκεμβριανά», εξελίχθηκε στη μαζικότερη πολιτική νεολαία που είχε ποτέ η Αριστερά. Την εξέλιξη αυτή αποτύπωνε η *Νέα Γενιά*, που αποτελεί μια σπουδαία γραπτή πηγή για την ιστορία της οργάνωσης. Στα πρώτα μεταπελευθερωτικά τεύχη τα βασικά συνθήματά της ήταν η «ανοικοδόμηση» και η επικράτηση των δημοκρατικών θεσμών. Λίγο αργότερα, το περιοδικό επιχειρεί να καλύψει και ευρύτερα νεανικά ενδιαφέροντα.

Η τακτική ύλη περιέχει συχνά άρθρα γύρω από εκπαιδευτικά προβλήματα, καθώς στη συντακτική επιτροπή θρίσκονται πάντοτε οι φωτισμένοι παιδαγωγοί Κ. Σωτηρίου, Ρόζα Ιμβριώτη και Μαρία Σβώλου. Φιλοξενούνται άρθρα πολιτικών προσωπικοτήτων που απευθύνονται στη νεολαία και άλλα που απευθύνονται ειδικότερα στη νέα γυναίκα. Την περίοδο αυτή η ΕΠΟΝ συμμετέχει σε διεθνή συνέδρια νεολαίας και η *Νέα Γενιά* δημοσιεύει τακτικές ανταποκρίσεις (Αύγ. 1945, «Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Νέων»). Υπάρχουν επίσης μεταφορές είτε πολιτικών άρθρων, είτε λογοτεχνίας (κυρίως διηγήματα της νέας σοβιετικής λογοτεχνίας). Στο πενιχρό τμήμα της λογοτεχνίας καθρεφτίζονται ήδη οι ζντανοφικές επιρροές. Σημαντικά είναι τα αφιερώματα: στους «Εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες» (αρ. τχ. 47, 25 Μαρτ. 1945), στο Α' Αντιφασιστικό Συνέδριο (αρ. τχ. 65), στην Επανάσταση του '21 (αρ. τχ. 68). Πολλές μόνιμες στήλες συμπληρώνουν την ύλη.

Το τιράζ του περιοδικού ήταν ενδεικτικό της απήχησης: «αρχίζοντας στα τέλη του 1944 να κυκλοφορεί σαν περιοδικό σε 5 χιλιάδες αντίτυπα, έφτασε στις 5 Αυγούστου 1945 τις 15 χιλιάδες αντίτυπα και σ' ένα χρόνο ξεπέρασε τις 45 χιλιάδες.», κατά τον Σ. Ζορμπαλά. Τον Μάιο 1947, στο κλίμα του Εμφυλίου, σταμάτησε η έκδοση με επίσημη απαγόρευση. Πολύ

αργότερα η *Νέα Γενιά* θα ξανακυκλοφορήσει παράνομα (επισημάνθηκαν 6 τεύχη: Μάρτ. 1956 - Ιούλ. 1956, με την ένδειξη «Νέα περίοδος»).

Το παράνομο όργανο που θα κυκλοφορήσει η ΕΠΟΝ Αθήνας μετά το 1950 θα έχει τίτλο *Λεθθενιά*. Επονίτες είναι ακόμη ορισμένοι νέοι που διαδηλώνουν στις αρχές της δεκαετίας του 1950 για την Κύπρο. Δέκα χρόνια όμως μετά την ίδρυση της ΕΠΟΝ, πρόκειται πια για άλλη γενιά νέων και για άλλη οργάνωση. Η κατοχική ΕΠΟΝ ήταν η οργάνωση που πρώτη επεξεργάστηκε την έννοια της νεολαίας ως ειδικής κατηγορίας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: συνέβαλε έτσι στην ωρίμανση, τη χειραφέτηση και την πολιτικοποίησή της. Μ' αυτήν την έννοια άνοιξε τον δρόμο στις πολιτικές νεολαίες, όπως εμφανίζονται στις δεκαετίες του 1950 (νεολαία ΕΔΑ / Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά) και κυρίως του 1960 (Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη), με βασικά συνθήματα την ειρήνη, την ελευθερία, τα ανδρώπινα δικαιώματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (Αρχείο του ΚΣ της ΕΠΟΝ: μερικά παράνομα τχ. και πλήρης σειρά νόμιμων), ΒΒ (αρ. τχ. 39, 46-82), ΕΒΕ (αρ. τχ. 39, 46-52, 64-67, 69, 71-73), ΕΛΙΑ (αρ. τχ. 1, 22-23, 32-34, 36-79, 81-82 και Αρχείο Διονύση Φλάμπουρα: αρ. τχ. 3, 6, 9, 11, 12, 38, πρωτότυπα, και αρ. τχ. 2, 13, 14, 24, 28, 31, φωτοτυπία).

ΠΗΓΗ: Πληροφορίες από τον Γ. Διαμαντόπουλο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σ. Ζορμπαλάς, *Εθνική Αντίσταση. Το έπος του Λαού. Αφιέρωμα στα τριαντάχρονα της Αντιστασιακής νίκης*, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1975, σ. 209-214 (χρονικό της *Νέας Γενιάς*): Π. Ανταίος, *Συμβολή στην Ιστορία της ΕΠΟΝ*, τ. Α '1-Α 'ΙΙ, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης, 2¹⁹⁷⁷⁻¹⁹⁷⁹: Οντέ Βαρών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος. (1941-1945)*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987· Σ. Ζορμπαλάς, *ΕΠΟΝ*, Αθήνα, εκδ. Δελφίνι, 1993· Μαν. Γλέζος, *Εθνική Αντίσταση*, τ. Α' - Β', Αθήνα, εκδ. Στοιχαστής, 2006.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ-ΒΑΣΑΡ

Νέα Γορτυνία

Μηνιαία έκδοση ζωής και τέχνης, Αθήνα, Ιαν. 1973 - Δεκ. 1975, αρ. φ. 1-25. Ιδιοκτήτης-διευθυντής-εκδότης: Χρήστος Νικήτας Στρατολάτης, Μηνιαία, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων, 46x29,5 εκ. Η τιμή φύλλου στις 7 Ιουλ. 1973 (αρ. φ. 5) είναι 7 δρχ. και οι ετήσιες συνδρομές ορίζονται ως εξής: εσωτερικοί (Αθηνών και επαρχιών) 80 δρχ., κατοίκων Γορτυνίας 50 δρχ., μαθητών Γορτυνίας 30 δρχ., δήμων-κοινοτήτων-ιδρυμάτων 100 δρχ., «Αμερικής απλή 6\$. Αμερικής αεροπλ. 10\$». Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Απ. Χρυσοχού, οδ. Γερανίου 7, Δάφνη-Αθήνα, με το σύστημα της μηχανικής στοιχειοθεσίας (λινοτυπία). Γραφεία: οδ. Χρυσίππου 34, Αθήνα.

Είναι μία από τις τρεις νεοεμφανιζόμενες εκείνη την περίοδο (1971-1973) γορτυνιακές εφημερίδες (*Λιάδωνας*, *Ο Τύπος της Γορτυνίας*, *Νέα Γορτυνία*). Γράφεται σε δημοτική γλώσσα με έντονο το γορτυνιακό γλωσσικό ιδίωμα. Ο εκδότης της, προικισμένος λογοτέχνης, σταδιοδρόμησε ως δημόσιος υπάλληλος στο υπουργείο Εμπορίου και με μοναδικό κίνητρο την πατριωτική ιδέα, αποτάσσοντας το ατομικό του συμφέρον, συμβάλλει παντοιοτρόπως στην αναγέννηση του γορτυνιακού κόσμου. Μέσα από τη συμμετοχή του στον πολυδύναμο Σύνδεσμο των εν Αττική Λαγκαδινών, εμπνέει και πρωτοστατεί, ενωρίτερα, στην έκδοση της *Ηχούς των Λαγκαδίων* (μηνιαία γορτυνιακή εφημερίδα εκδιδόμενη από το Σύνδεσμο των Λαγκαδινών της Αττικής). Καθιερώνει με τη νέα του προσπάθεια *Νέα Γορτυνία* Παγγορτυνιακό Διαγωνισμό Δημοτικού Τραγουδιού στη γενέτειρά του, Λαγκάδια, στις 26 Ιουλίου (ημέρα εορτασμού της Αγίας Παρασκευής), θεσμός που ζει ως σήμερα και εξελίχθηκε ως παμπελοποννησιακός με μεγάλη συμμετοχή. «Ήταν άνθρωπος που έγραφε με το αίμα της καρδιάς του. Έγραφε να τιμήσει, να καταξιώσει, να δικαιώσει και να θαυμάσει απλούς, ταπεινούς, τίμιους ανθρώπους της θιοπάλης του τόπου μας. Έγραφε για ανθρώπους αμνημόνευτους, αδικημένους από τη μοίρα και ανθρώπους αλλά έντιμους, καλόκαρδους και αγωνιστές [...] με αξιοπρέπεια στη ζωή της ορεινής επαρχίας μας», σημειώνει ο Δ. Καρδαράκος.

Ο εκδότης ήθελε μια εφημερίδα που να αγκαλιάζει όλη τη Γορτυνία. Πάντρευε τη δημοσιογραφική ακρίβεια με τη λογοτεχνική του ικανότητα και δημιουργούσε εφημερίδα λαμπερή, αισθησιακή, ανάλαφρη, καλόγουστη. Στις στήλες της βρίσκει κανείς πλούσια, ιστορική, λαογραφική, φιλολογική και φρυσολατρική ύλη. Ακόμη περιλαμβάνει στήλη θιβλίου, δημοσίευση ποιημάτων, στήλη κοινωνικών, «νέα από τα χωριά μας», σχόλια από «το δεφτέρι του Σπήλιου». Δυναμική εφημερίδα, κυρίως ειδησεογραφική, ιδιαίτερα καλαισθητή με πλούσιο φωτογραφικό υλικό σε όλες τις σελίδες, με μείγμα κάθετης και οριζόντιας σελιδοποίησης. Πληροφορεί την κεντρική διοίκηση για χρονίζοντα προβλήματα που απασχολούν τη γορτυνιακή γη, ενημερώνει τους απανταχού Γορτυνίους και Αρκάδες για κάθε τι το σημαντικό, περιγράφει τις δραστηριότητες των πολυάριθμων γορτυνιακών συλλόγων και αναδεικνύει τους απλούς, τους έντιμους και δημιουργικούς Γορτυνίους όπου κι αν αυτοί βρίσκονται. Οι διαφημίσεις του είναι επιλεγμένες και καταχωρούνται στις εσωτερικές σελίδες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Καρδαράκος, «Τα διάφορα», π. Λευκοχώρι Γορτυνίας-Αρκαδίας, αρ. 93 (Ιαν.-Φεβρ. 1993), σ. 3 [άρθρο με αιρομορφή τον θάνατο του Χρ. Γ. Νικήτα (Στρατολάτη)].

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΡ, ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Νέα Γράμματα

Λογοτεχνική επιθεώρηση. Αθήνα, Ιαν. 1924 - Αύγ. 1924, αρ. τχ. 1-8. Διευθυντής: Αθ. Γ. Κυριαζής. Μηνιαίο, διακοσίων εξήντα οκτώ σελίδων, μονόστιχο, διςτάσεων 25x18 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ.

Αμιγώς λογοτεχνικό περιοδικό, όργανο της λεγόμενης νέο-ρομαντικής και νέο-συμβολιστικής γενιάς του 1920. Στις σελίδες του δημοσιεύονται ποιήματα, πεζοτράγουδα, πεζά αφηγηματικά κείμενα, μελέτες, διβλιοκρισίες και ειδήσεις από την ξένη και την ελληνική επικαιρότητα, ενώ ελάχιστες είναι οι συνεργασίες για το δέκατρο.

Από τις πιο σημαντικές δημοσιεύσεις είναι το εκτενές δοκίμιο του Τέλλου Άγρα «Λογική και Μυστικοπάθεια» –κείμενο ιδιαίτερα ενδεικτικό για τις αναζητήσεις της εποχής και την κρίση που επέφεραν ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Μικρασιατική Καταστροφή· ο Άγρας αντιμετωπίζει τη «Νόηση» και τον «Εγκέφαλο» ως τους δύο πνευματικούς πόλους γύρω

από τους οποίους στρέφεται η διανοητική ζωή· συνδέει τη «Νόηση» με τη «Λογική», την «Επιστήμη» και τη «Γνώση», ενώ τον «Εγκέφαλο» με τη «Μυστικοπάθεια», τη «Μεταφυσική» και τη «Διαίσθηση». Είναι σαφής η περιφρόνησή του για τη «Λογική», που «δεν είναι παρά ένα όργανο παραφθαρμένο από τη χρήση, κατώτερης περιωπής», και η προτίμησή του για έναν «εγκεφαλικό» άνθρωπο, που προσεγγίζει τη ζωή και τις αξίες της με σκεπτικισμό.

Παρόμοιο κλίμα, διάχυτο στον Μεσοπόλεμο, αντικατοπτρίζεται και στο δοκίμιο του Φάνη Μιχαλόπουλου με τίτλο «Η τραγική γαλήνη». Σε άλλο δοκίμιο του για τον Ευριπίδη, ο Μιχαλόπουλος διατυπώνει τη διαφωνία του με τον Νίτσε, που αδίκησε τον τραγικό ποιητή και τον θεώρησε «σαν το διαλυτή της ελληνικής ζωής της ηρωικής τάσεως», και επισημαίνει την ανωτερότητα του Ευριπίδη έναντι των άλλων δύο μεγάλων τραγικών, του Αισχύλου και του Σοφοκλή, γιατί ακριβώς «ανέβασε στη σκηνή ανθρώπους του καιρού του με τις αμφιβολίες, με τη λογική εναντιότητα απέναντι των θεών, με την απιστία στο δόγμα», γιατί «υποδεικνύει μια κοινωνική πληγή λανθάνουσα [...], επιβάλλει τη γειοποίηση των αξιών που το Κράτος επιδιώκει να πραγματοποιήσει –δηλαδή επιβάλλει τις περισσότερον ζωικές απόψεις που θα 'φερναν την ανθρωπότητα σ' ένα πεδίο ανώτερης ελευθερίας».

Από τα κριτικά άρθρα που δημοσιεύονται, ξεχωρίζουν εκείνα του Άγρα για τον συμβολισμό του J. Μορέας, του Μιχαλόπουλου για το δημοτικό τραγούδι και τη Φόνισσα του Αλέξ. Παπαδιαμάντη, του Κλ. Παράσχου με τίτλο «Η ψυχιαρική και οι μεταψυχιαρικές γενεές» και του Π. Χάρη για το Φθινόπωρο του Κ. Χατζόπουλου. Το περιοδικό μετέχει στον εορτασμό για τα εκατό χρόνια από τον θάνατο του λόρδου Βύρωνα και φιλοξενεί σχετική ύλη. Ακόμη, δημοσιεύονται διβλιοκρισίες για την Κόλαση του Η. Barbusse, τους Αλανιάρηδες του Δημοσθένη Βουτυρά, Το ανθρώπινο του Γρ. *Ξενοπούλου κ.ά. Οι συνεργάτες του συγκαταλέγονται μεταξύ των πιο αξιόλογων λογοτεχνών της εποχής: Δ.Ν. Βουτυράς, Κ.Γ. Καρωτάκης, Φ. *Κόντογλου, Λέων Κουκούλιας, Αθ. Γ. Κυριαζής, Ναπολέων Λαπαδιώτης, Μυρτιώτισσα, Κ. Ουράνης, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Μήτσος Παπανικολάου κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (αρ. τχ. 1-7), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940), τ. Α΄, σ. 339-341.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Τα Νέα Γράμματα

Λογοτεχνική Επιθεώρηση, Αθήνα, 1935-1941, 1944, έτ. Α' - Ζ', αρ. τχ. 1-66 (ο πραγματικός αριθμός τους είναι πολύ μικρότερος, διότι αρκετά είναι διπλά ή τριπλά). Ιδρυτής: Γιώργος Κατσιμπάλης, Διευθυντής: Αντρέας Καραντώνης. Μονόστηλο, διαστάσεων 15x22 εκ. Έχει συνεχή αρίθμηση σελίδων κατ' έτος, αλλά νέα αρίθμηση τευχών: έτ. Α', μηνιαίο, αρ. τχ. 1-12, Ιαν. 1935 - Δεκ. 1935, σ. 1-736· έτ. Β', αρ. τχ. 1-11, Ιαν. 1936 - Νοε. 1936, σ. 1-940· έτ. Γ', αρ. τχ. 1-12, Ιαν. 1937 - Δεκ. 1937, σ. 1-824· έτ. Δ', αρ. τχ. 1-12, Ιαν. 1938 - Δεκ. 1938, σ. 1-824· έτ. Ε', αρ. τχ. 1-12, Ιαν. 1939 - Δεκ. 1939, σ. 1-334· έτ. ΣΤ', τριμηνιαίο, αρ. τχ. 1, Άνοιξη 1940, σ. 1-88· έτ. Ζ', περ. Β', διμηνιαίο, αρ. τχ. 1-4, Ιαν. 1944 - Ιούλι. 1944, και αρ. τχ. 5-6, Ιούλι. 1945, σ. 1-430. Διεύθυνση: οδ. Φυλής 208 και μόνο για το έτ. Ζ' δηλώνεται: «Ο Γλάρος, Ανώνυμη Εκδοτική Εταιρία».

Εμπνευστής αλλά και χρηματοδότης του περιοδικού υπήρξε ο Γιώργος Κατσιμπάλης, οι ιδέες και οι προτιμήσεις του οποίου διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό την εικόνα του. Η εμφάνισή του ήταν εξαιρετικά λιτή, χωρίς φωτογραφίες, εικόνες σχέδια ή κοσμήματα. Σε κάθε τεύχος δημοσιεύονταν ποίηση, ελληνική και μεταφρασμένη, ένα διήγημα ή μυθιστόρημα σε συνέχειες, μελέτες και άρθρα όχι μόνο για τη λογοτεχνία και την τέχνη γενικότερα, αλλά και για φιλολογικά ή ιστορικά θέματα, αρκετές διβλοκρισίες και, τέλος, η στήλη «Χρονικά» με σύντομα σχόλια σε επίκαιρα θέματα. Σε λίγα τεύχη και κάτω από τον τίτλο «Τα ξένα γράμματα» δημοσιεύονται άρθρα για ξένους συγγραφείς, λογοτεχνικά ζητήματα κ.ά., ενώ κάτω από τον τίτλο «Ξένες γνώμες» δημοσιεύονται κείμενα ξένων νεοελληνιστών για Έλληνες λογοτέχνες. Η ύλη του υπήρξε αυστηρά περιορισμένη στον χώρο της φιλολογίας και της τέχνης. Λείπουν εντελώς οι αναφορές στην πολιτική και κοινωνική ζωή της εποχής ή σε άλλα μεγάλα επιστημονικά θέματα. Στο τέλος του πρώτου τευχους διατυπώνεται ανώνυμα ο στόχος της έκδοσης: «*Τα Νέα Γράμματα* δεν είναι περιοδικό μιας σχολής, Φιλοδοξούν να καθρεφτίσουν γενικά, στις πιο διαλεχτές εκδηλώσεις της, τη νέα και πολύμορφη λογοτεχνική ζωή, που διαμορφώνεται στην Ελλάδα τα τελευταία αυτά χρόνια, να την παρακολουθήσουν με την προεπιλεγμένη προσοχή και αγάπη και να βοηθήσουν την ανάπτυξή της. Για τούτο οι σελίδες των *Νέων Γραμμάτων* θα είναι ανοιχτές σε ό,τι καλό και αληθινό μπορούν να προσφέρουν οι νεότερες γενές προς όλες τις κατευθύνσεις [...] Ενισχύοντας από τη μια μεριά τις νέες και σύγχρονες τάσεις και συντείνοντας, από την άλλη, στην κατανόηση και στη δίκαιη αποτίμηση των αποκτημάτων του παρελθόντος, θα

προσπαθήσουν να δέσουν μια γέφυρα ανάμεσα στις γενέες και να αποκαταστήσουν τη συνέχεια του ελληνικού πνεύματος, που είναι πάντα, μες σ' όλες τις εκδηλώσεις του, ελευθερία και μορφορία».

Παρά τις επαγγελίες του, όμως, και παρά τον μεγάλο αριθμό συνεργατών του, το περιοδικό ταυτίστηκε με τις επιδιώξεις μιας ομάδας πνευματικών ανδρώπων, εκείνων που καδιέρωσαν για τους ίδιους τον όρο «Γενιά του '30», δίνοντας ενότιητα και κύρος στην καλλιτεχνική δημιουργία τους. Κατά τον Ελύτη, αρχικά φαινόταν να μην έχει «ξεκαθαρισμένη γραμμή», ενώ οι νέοι ποιητές χρειάζονταν ένα «όργανο μαχητικής πρωτοπορίας». Ωστόσο, σταδιακά αναδείχτηκε στο κυριότερο μέσο διάδοσης της «νέας λογοτεχνίας» και των νέων αισθητικών θεωριών με τη δημοσίευση ορισμένων πολύ σημαντικών λογοτεχνικών έργων, αλλά και σειράς σχετικών κριτικών. Γενικότερα στα διάφορα δημοσιευμάτά του διακρίνεται η αντίδραση στην ποίηση του Καρωτάκη και τον καρυωτακισμό, ο σεβασμός στη λογοτεχνική παράδοση (ένα διπλό τεύχος αφιερώθηκε στον Κ. *Παλαμά), η προβολή του υπερρεαλισμού, η προάσπιση των νεοελληνικών αξιών (με τριπλό τεύχος

αφιερωμένο στον Περικλή Γιαννόπουλο, άρθρα για τη λαϊκή ζωγραφική και τον Θεόφιλο κ.ά.), η μαχητική υπεράσπιση της δημοτικής, η κριτικά αμήχανη μάλλον στάση απέναντι στον Καβάφη και η συστηματική παρουσίαση της ξένης λογοτεχνίας.

Ανάμεσα στους συνεργάτες του συγκαταλέγονται οι σημαντικότεροι έλληνες δημιουργοί της εποχής, ορισμένοι από τους οποίους, όπως ο Ελύτης, πρωτοεμφανίστηκαν στις σελίδες του: Κ. Παλαμάς, Αγγ. Σκελιανός, Τ.Κ. Παπατσώνης, Γ. Σεφέρης (με πρωτότυπα και μεταφρασμένα ποιήματα, δοκίμια αλλά και με σειρά κειμένων για την ποίηση με συνομιλητή τον Κ. Τσάτσο, από το π. *Προπύλαια*). Οδ. Ελύτης (εκτός από ποιήματα παρουσιάζει δοκίμια και άρθρα για τη νέα ποίηση και τους δημιουργούς της), Α. Εμπειρικός, Ν. Εγγονόπουλος, Δ.Ι. Αντωνίου, Γ. Σαραντάρης, Α. Δρίβας, Γ. Θεοτοκάς, Θ. Πετσάλης, Μ. Καραγάτσης, Κ. Πολίτης (δημοσίευσε δύο από τα καλύτερα μυθιστορήματά του, την *Εροίκα* και *Το Γυρί*), Αγγ. Τερζάκης (δημοσιεύει τη *Μενεξεδένια πολιτεία* αλλά και κριτικές για βιβλία θεατρικές παραστάσεις κ.ά.), Τ. Αθανασιάδης, Α. Καραντώνης (έγραψε το μεγαλύτερο μέρος των κριτικών), Κ. Τσάτσος, Θ. Ξύδης, Κ.Θ. Δημαράς, Κ.Μ. Μιχαηλίδης, Απ. Σαχίνης, Τ. Άγρας κ.ά., ενώ μεταφράστηκαν έργα των Paul Eluard, D.S. Eliot, Lautréamont, P.J. Jouve, H. Miller, T.H. Lawrence, E. Pound, J. Supervielle, G. Apollinaire κ.ά. Χαρακτηριστική είναι, πάντως, η απουσία αριστερών λογοτεχνών, όπως ο Γ. Ρίτσος (εμφανίζεται μία φορά με ψευδώνυμο), ο Κ. Βάρναλης και ο Νικ. Βρεττάκος.

Η κανονική κυκλοφορία του περιοδικού διακόπηκε το 1940. Μετά την Απελευθέρωση κυκλοφόρησε μόνο ένα τεύχος, ενώ το τελευταίο, που έμεινε αρκετούς μήνες έτοιμο στο τυπογραφείο, κυκλοφόρησε μόλις τον Ιούλιο 1945. Για την οριστική διακοπή του χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του Ελύτη στο άρθρο του με τον δηλωτικό τίτλο «Απολογισμός και νέο ξεκίνημα»: «1935-1945! Μια δεκαετία σημαντική για τα χρονικά της νέας ποίησης κλείνει τον κύκλο της οριστικά. Η μαχητική περίοδος τελειώνει».

Σύμφωνα με μαρτυρία του Καραντώνη η κυκλοφορία του ήταν χαμηλή: από τα 1000 αντίτυπα κάθε τεύχους, που εκδίδονταν, αγοράζονταν περίπου τα μισά. Το 1976 έγινε φωτοτυπική επανέκδοση από το Βιβλιοπωλείον Νότη Καραβία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Τα Νέα Γράμματα. Lettere Nuove*. (1935-

1945). A cura di Massimo Peri. Presentazione di Filippo Maria Pontani. Edizioni dell' Ateneo, Roma 1974. Οδ. Ελύτης, «Το χρονικό μιας δεκαετίας», *Ανοιχτά Χαρτιά*, Γ', Αθήνα, έκδ. Ίκαρος, 1987, σ. 319-459. Massimo Peri, *Το περιοδικό «Τα Νέα Γράμματα»* (Επιτάσσονται δύο κείμενα των Mario Vitti και Α. Καραντώνη), πρόλογος και επιμέλεια Φώτης Δημητρακόπουλος, Αθήνα, Σύλλογος Διδακτικού Προσωπικού Πανεπιστημίου Αθηνών, 1989. Γ.Γ. Αλυσανδράτος, «Η ποίηση στο περιοδικό *Τα Νέα Γράμματα* (1935-1940 και 1944-1945)», *Πρακτικά Δέκατου Συμποσίου Ποίησης (Ανδρέας Εμπειρικός-Γιάννης Ρίτσος, Περιοδικά)*, Πανεπιστήμιο Πατρών, 1-3 Ιουλ. 1994, επιμ. Σ.Λ. Σκαρτσής, Πάτρα, Αχαΐκες Εκδόσεις, 1996, σ. 96-111. Νικήτας Παρίσης, «Το περιοδικό *Νέα Γράμματα*, η χρονιά του 1935 και ο ελληνικός ποιητικός υπερρεαλισμός», *Επιστημονικά Συμπόσια Ο περιοδικός τύπος στον μεσοπόλεμο (26 και 27 Μαρτίου 1999)*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 2001, σ. 135-141.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Νέα Δημοσιότης, 1973-1976.

βλ. *Δημοσιότης και προβολή*, Αθήνα, 1958-1976.

Η Νέα Δράμα

Δράμα, 1916-1917. Διευθυντές: Ν. Μαυρομιχάλης (και διαχειριστής) και Γ. *Συρούκης (και αρχισυντάκτης). Καθημερινή, τετρασέλιδη, τριστήλη, διαστάσεων 42x29 εκ. αρχικά, παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές στον αριθμό των σελίδων. Δεν αναφέρεται η τιμή του φύλλου της ούτε το τυπογραφείο.

Μία από τις πρώτες ελληνικές εφημερίδες της Δράμας, φιλοβασιλική και γερμανόφιλη. Στη διαφήμισή της δήλωνε ρητά ότι: «Θα είναι πάντοτε με το μέρος εκείνων, οίτινες, όπως ο γενναίος στρατός, αναμένουν την διαταγήν του Βασιλέως εναντίον ή υπέρ οιουδήποτε». Αποτελούσε τη «μόνη εκδιδόμενη εν τη Ανατολική Μακεδονία» με πολιτική ύλη. Μετά την κατάληψη της Δράμας από τους Γερμανούς και τους Βούλγαρους, λίγες μέρες μετά την κυκλοφορία της, ακολούθησε φιλοβουλγαρική πολιτική.

Οι πρώτες σελίδες φέρουν τα αντιβενιζελικά, φιλοβασιλικά και μετέπειτα φιλοβουλγαρικά κύρια άρθρα του αρχισυντάκτη της Γ. Συρούκη και τις ανταποκρίσεις από το Βερολίνο του Ε. Ψυλλάκη. Στη συνέχεια δημοσιεύονται πολεμικά «Ανακοινωθέντα των Κεντρικών» του Λουδενδώρφ, σύντομες εξωτερικές ειδήσεις «διά του ασυρμάτου» και ανακοινώσεις τοπικού ενδιαφέροντος. Η τελευταία σελίδα περιλαμβάνει διαφήμιση της εφημερίδας και μετέπειτα προσφέρει στους αναγνώστες της ένα μυθιστόρημα «γεμάτων από συναρπαστικές σκηνάς και ψυχολογικής τελειότητας» (*Το πορτραίτο του Δόριαν Γκραϊνί του Όσκαρ Ουάιλντ*).

Πρωτοκυκλοφόρησε πιθανώς στις 12 Αυγούστου 1916 και, όπως ανέφερε στη διαφήμιση της, στελλνόταν «κατά χιλιάδας αντιτύπων» στη Γερμανία. Η έκδοσή της σταμάτησε το 1917, μετά την κατάχρηση των τυπογραφείων της Δράμας από τις κατοχικές δυνάμεις και τη μεταφορά των μηχανημάτων τους στη Βουλγαρία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΛΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεοφ. Α. Δανασιάδης. «Ιστορική ανασκόπηση της τυπογραφίας και δημοσιογραφίας εν Δράμα από του 1913-1930». *Ημερολόγιον Δράμας 1930*, σ. 36-37.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΩΦ – ΓΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΟΤΗΣ

Νέα Έδεσσα

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική. Όργανον τοπικών συμφερόντων. Έδεσσα. 2 Ιουλ. 1921-1923. αρ. φ. 1-62. Εκδότης: Ηρασιτίων Κολιούσκας. Διευθυντής: ο ιστορικός της Έδεσσας Ευστάθιος Στουγιαννάκης, που τον αντικατέστησε αργότερα ο Δημ. Στουγιαννάκης. Εβδομαδιαία, τετρασελίδη (και για μεγάλο διάστημα λόγω των πολεμικών γεγονότων δισελίδη), τρίστηλη, διαστάσεων 45x28 εκ. Τον τίτλο περιέκλειαν σκίτσα με τις κεφαλές του Φίλιππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 25 δρχ., Αμερικής 5 δολάρια.

Συνέχεια της **Έδεσσας*, η οποία διέκοψε το 1921 την έκδοσή της, με περιορισμένη ειδησιογραφία. Περιλάμβανε εκτός από τις τοπικές ειδήσεις, πληροφορίες από το μέτωπο της Μικράς Ασίας. Η ύλη της ήταν περισσότερο ιστορική, αρχαιολογική και λαογραφική, ενώ σε κάθε φύλλο υπήρχε κύριο άρθρο για επίκαιρο τοπικό θέμα. Η εμφάνισή της ήταν εντυπωσιακή και δημοσίευε πρωτοσέλιδες φωτογραφίες τοπών του νομού και των γειτονικών περιοχών. Πρόσφερε αρκετά κυρίως στην τοπική πνευματική ζωή. Συνεργάτες της, εκτός από τον Ευστ. Στουγιαννάκη, ήταν οι Ευάγγελος Γιούσιμης, Δημ. Μυσιρλής, Γ. Παναγιωτόπουλος, Μίμης Φορμικός κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάσος Σαμαρτζής. «*Νέα Έδεσσα*, 1921. Μία από τις καλύτερες παλιές εφημερίδες της Έδεσσας». π. *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τ. 2 (Μάιος-Αυγ. 1972), 36-37.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΑΑΚΗΣ

Νέα Ελλάδα. Μελθούρνη

βλ. *Πυρσός*, Μελθούρνη, 1958-1974

Νέα Ελλάς

Εφημερίς πολιτική και φιλολογική. Αθήνα, 3 Δεκ. 1879 - 31 Ιουλ. 1881, αρ. φ. 1-256. Εκδότης: δεν αναφέρεται. Από το φ. 77 (26 Αυγ. 1880) κυκλοφορεί χωρίς υπότιτλο. Δισεβδομαδιαία (Τρίτη και Παρασκευή), τετρασελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 45x30 εκ., από τον Φεβρ. 1881 γίνεται καθημερινή (πλην Κυριακής), τετρασελίδη, δίστηλη, διαστάσεων 30x20 εκ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 12 δρχ., εξεμφανισια εσωτερικού 6 δρχ. και ετήσια εξωτερικού 20 δρχ. Αργότερα αναγράφεται: «Εξωτερικού ετήσια Φράγκα 20, εξεμφανισια φράγκα 10». Τυπογραφείο: του «Μέλλοντος» και αργότερα του Ν.Γ. Πάσσαρη.

Η γλώσσα του φύλλου είναι η καθαρεύουσα, η συνήθης για τον Τύπο λόγω δημοσιογραφική της εποχής. Στο πρωτοσέλιδο άρθρο του πρώτου φύλλου ο εκδότης επιχειρεί μία σύντομη επισκόπηση της πολιτικής κατάστασης μέσω του βασιλικού λόγου που εκφωνήθηκε στο κοινοβούλιο μετά τις πρόσφατες εκλογές. Τα εξωτερικά θέματα προαναγγέλλονται στην πρώτη σελίδα, στα «τηλεγραφήματα». Στις εσωτερικές σελίδες παρακολουθείται και καταγράφεται η εξέλιξη θεμάτων εξωτερικών («Εξωτερική Επιδειώρησις») για να εστιαστεί το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον στην τρίτη σελίδα, στην «Εσωτερική». Άλλα αναγνώματα της εφημερίδας είναι το μυθιστόρημα *Μαριάννα* «υπό Ιουλίου Σανδώ» (αρ. φ. 1. 3 Δεκ. 1879) αλλά και άρθρα για την πρόσφατη ελληνι-

κή ιστορία: «Τα κατά την δολοφονία του Οδυσσέως Ανδρούτσου» του υποστράτηγου Αντ. Γεωργαντά (αρ. φ. 98. 7 Νοε. 1880).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μίγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 267· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 105.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Νέα Ελλάς

Ημερησία Προνή Εφημερίς εξ 8-16 σελίδων. Αθήνα, 8 Σεπτ. 1913 - 14 Νοε. 1920, αρ. φ. 1-2350 και 31 Ιαν. 1921 - 26 Δεκ. 1921, με διακοπές. «Εκδίδεται υπό της Μετοχικής Εταιρίας Νέα Ελλάς. Διευθύνεται υπό της επιτροπής εκ συνεργατών. Διευθυντής της συντάξεως και Υπεύθυνος Γ.Α. *Βεντήρης». Επικεφαλής της ομώνυμου μετοχικής εταιρίας είναι ο Φαίλης *Κουτούπης, μέλος της ομάδας των «κοινωνιολόγων», ο οποίος είναι και βασικός αρθρογράφος της εφημερίδας και στη συνέχεια αποκλειστικός ιδιοκτήτης της. Καθημερινή, δωδεκασέλιδη, τετράστυχη, διαστάσεων 86x58 εκ. Γραφεία-τυπογραφείο: οδ. Σταδίου, πλ. Κολοκοτρώνη.

Τη φιλοβενιζελική πολιτική της κατεύθυνση υποστηρίζει με μαχητική αρθρογραφία, εξαιτίας της οποίας ο Θ. Κουτούπης θα δεχθεί άγρια επίθεση στις 31 Δεκεμβρίου 1915 από φιλοβασιλικούς κύκλους. Δεν είναι δυνατό να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι τον αντιβασιλικό οίστρο της μετρίασε η ομαδική αποχώρηση στις 4 Ιανουαρίου 1915 βασικών συντελεστών της με επικεφαλής τον Γ. Βεντήρη. Φαίνεται πάντως ότι διακρίνει τον βασιλικό δεσμό από τη βασιλική κυβέρνηση. Έτσι το άρθρο για τον Βενιζέλο (αρ. φ. 564, 2 Απρ. 1915) απέχει από υπερβολές και ύμνους για τον κρητικό πολιτικό. Στις 3 Απρ. 1915 (αρ. φ. 565) δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο «Αι μεγάλοι Γραμμαί του κόμματος των Φιλελευθέρων». Ως συντάκτης του φέρεται ο Γ. Παπανδρέου, ο οποίος χρησιμοποιεί καυστική γλώσσα όσον αφορά στο φιλοβασιλικό κόμμα: «τέταρτη πράξη της Κυβερνήσεως είναι η άναυδος συκοφαντία κατά του κ. Βενιζέλου. [...] Η εκμετάλλευσις του στέμματος: Η Κυβέρνησις αυτή, η οποία επιτηδευείτα τον προστάτην του Ανευθύνου, αντί να καλύπτει αυτόν δια της ευθύνης της, έχει την ανανδρίαν να καλύπτεται αυτή όπισθεν της αίγλης και του ανευθύνου του στέμματος». Στο φ. 606 (14 Μαΐου 1915) υπάρχει το πρωτοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Σώσατε τον Βασιλέα». Σε αυτό φαίνεται να συγκινείται από την περιπέτεια υγείας του άνακτα, δίχως ωστόσο η στάση αυτή να συνιστά υποχώρηση από τις φιλοβενιζελικές της θέσεις.

Παρακολουδεί εξίσου και τις διεθνείς εξελίξεις. Στο φ. 872 (7 Φεβρ. 1916) δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο «επί τη πτώσει της Ερζερουίμ. Ένα εκατομμύριο Αρμένιοι κατεδικάσθησαν εις αέναον πορείαν. Έχει αποφασισθεί εξαφανίσις του αρμενικού έθνους». Επίσης, στην 5^η σελίδα της συνήθως υπάρχει η στήλη «Νυχτερινές ειδήσεις και τηλεγραφήματα», με νέα από τα μέτωπα του πολέμου.

Για τη δημοσιοποίηση των ιδεολογικών και εθνικών επιλογών της επιστρατεύεται και η γελοιογραφία. Στο φ. 995 (11 Ιουν. 1916) ο Άγιος Δημήτριος πάνω στο άλογο σκοτώνει το τέρας που έχει τη μορφή γυναίκας με το όνομα «Μεγάλη Ιδέα». Δεν λείπει από τις στήλες της και η «Επιφυλλίς της Κυριακής», γενικότερα το μυθιστόρημα. Δημοσιεύονται: Φλωμπέρ, *Η κυρία Μποδαρύ* (από το φ. 1)· *Ερωτόκριτος* (αρ. φ. 298, 6 Ιουλ. 1914)· Ερρίκου Μυρζέ, *Οι Μπαέμ* (αρ. φ. 298, 6 Ιουλ. 1914)· Ζερόμ Ντουσέ, *Μανόν*. *Η βασιλική ερωμένη* (αρ. φ. 368, 14 Σεπτ. 1914)· Μαρσέλ Πρεβό, *Λεϊλά* (αρ. φ. 476, 1 Ιαν. 1915)· Ι.Β. Μενιέ, *Ο Δεκανεύς* (αρ. φ. 492, 18 Ιαν. 1915) κ.ά.

Στους συνεργάτες της συγκαταλέγονται ο Παύλος Νιρβάνας (στην τακτική στήλη της πρώτης σελίδας «Ελληνικά Ημέρια») («Ο νόμος της αντιλογί-

ας», αρ. φ. 341. 18 Αυγ. 1914 και «Η ξεριζωμένη ζωή», αρ. φ. 342. 20 Αυγ. 1914 κ.ά.), ο Κωστής *Παλαμάς («Επιτάφιος του νέου μου φίλου Νίκου Β. Φανδρίδη», αρ. φ. 391. 7 Οκτ. 1914), ο Τίμος Μωραϊτίνη (χρονογραφεί το 1915 με τα αρχικά «Τ.Μ.»), ο Ηλ. Π. Βουτιερίδης (υπογράφει τη στήλη «Σημειώσεις» στην πρώτη σελίδα, το 1915). Και για τη γενικότερη πολιτιστική ζωή του εξωτερικού η *Νέα Ελλάς* έχει ανοικτές τις σελίδες της. Στο φ. 861 (27 Ιαν. 1916) δημοσιεύεται άρθρο για τη γερμανική θεατρική φιλολογία. Ενδιαφέρον εκδηλώνεται και για επιστημονικά θέματα, όπως ο συκχαρώδης διαβήτης (αρ. φ. 306. 14 Ιουλ. 1914).

Δημοσιεύεται πληθώρα αγγελιών και διαφημίσεων. Χαρακτηριστική είναι η διαφήμιση για τις γραμές μεταξύ Ελλάδας-Αμερικής με «Αγγλικά Βασιλικά Υπερωκεάνια ατμόπλοια Κιούναρ Λάιν (Cunard Line)» (αρ. φ. 476. 1 Ιαν. 1915).

Η εφημερίδα εμφανίζεται αμέσως μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και φιλοδοξεί να υπηρετήσει τη συγκρότηση του γεωγραφικά επεκτεινόμενου ελληνικού κράτους (αρ. φ. 1, 8 Σεπτ. 1913). Το 1915 δοκιμάζεται από εσωτερική κρίση με την αποχώρηση σημαντικών συνεργατών της. Το κενό θα καλυφθεί από τους Θ. Συναδινό, Π. Νιρβάνα, Τ. Μωραϊτίνη, Ηλ. Βουτιερίδη, Φ. Πολίτη κ.ά. Διακόπτεται την έκδοσή της στις 18 Νοεμβρίου 1916 και επανεκδίδεται στις 3 Ιουλίου 1917. Για μερικούς μήνες το 1917 ο Θ. Κουτούπης είχε μεταφέρει την εφημερίδα του στη Θεσσαλονίκη, ακολουθώντας εκεί την Προσωρινή Κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου (βλ. *Νέα Ελλάς, Θεσσαλονίκη) Μετά την ήττα των βενιζελικών στις εκλογές του Νοεμβρίου 1920 η εφημερίδα διακόπτεται πάλι την κυκλοφορία της. Επανεκδίδεται ξανά στις 31 Ιανουαρίου 1921 ως εβδομαδιαία, για να σταματήσει οριστικά τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 100-107· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α', Αθήνα εκδ. Ποιάνης, 1989, σ. 38-40 (για τον Γ. Βεντήρη).

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Νέα Ελλάς

Ημερησία Θεσσαλική Εφημερίς - Όργανον της Λαϊκής Κυριαρχίας. Βόλος, 11 Μαρτ. 1935 - 15 Σεπτ. 1943, Διευθυντής: Β. Αποστολίδης, βουλευτής που πολιτεύεταν με το κονδυλικό κόμμα. Στην ταυτότητα της τρίτης σελίδας αναφερόταν: «Εκδίδεται υπό Εταιρίας, Αρχισυντάκτης Πέτρος Λεμικός». Καθημερινή, τετρασέλιδη, σχήματος 2^{ου}. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 350 δρχ., εξωτερικού 18 δολάρια. Διαδέχθηκε στα γραφεία και το τυπογραφείο της, τη βενιζελική εφ. *Λαϊκή Φωνή, που οδηγήθηκε σε κλείσιμο μετά το κίνημα της 1^{ης} Μαρτ. 1935.

Πολιτική εφημερίδα που υπεστήριξε αρχικά το Λαϊκό Κόμμα και τον δεσμό της βασιλείας, θεωρήθηκε από τους αντιπάλους της ως καλυμμένη βενιζελική έκδοση. Πράγματι, ο Βασ. Αποστολίδης, με τη συνολική πολιτική του πορεία, πέρασε στην τοπική ιστορία ως δημόσιος άνδρας δημοκρατικών αρχών. Στα φύλλα της εφημερίδας εμφανίζονται ενδιαφέρουσες συνεργασίες του Αθ. *Τριγκώνη, του Χρίστου Παπαζήση και του δημοσιογράφου Σταμάτη Δεληκόστα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΒΣΤΙΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 177· Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», ανάπτυπο από το *Αρχειόν Θεσσαλικών Μελετών*, τ. 5 (1979), 167-182· Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 436-442.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Νέα Ελλάς – Grecia Nouă

Όργανον των εν Ρουμανία Ελληνικών Κοινοτήτων. Βουκουρέστι, 22 Οκτ. 1944 - 15 Σεπτ. 1946, αρ. φ. 1-97. Ιδρυτής-εκδότης διευθυντής: Κλεόβουλος *Ίσσυρκας. Για το ρουμανικό τμήμα της εφημερίδας, αρχισυντάκτης ο Κωνσταντίνος Αρσένης (Constantin Arsenie) και υπεύθυνος σύνταξης ο Ρενέ Θεοδοσιάδης (René Teodosiade ή Τέο). Εβδομαδιαία (Κυριακή), δίγλωσσος (ελληνικά και ρουμανικά), τετρασέλιδη (δύο σελίδες στα ελληνικά και δύο στα ρουμανικά), με χωριστό εξώφυλλο σε κάθε γλώσσα και χωριστή σελιδαρίθμηση για το κάθε τμήμα, διαστάσεων 61x43 εκ. Μερικά φύλλα κυκλοφόρησαν δισέλιδα, είτε μόνο σε μία από τις δύο γλώσσες είτε από μία σελίδα σε κάθε γλώσσα, με αιτιολογία την έλλειψη δημοσιογραφικού χαρτιού ή κάποιο τεχνικό πρόβλημα. Η τιμή φύλλου αρχικά, το 1944, ήταν 100 λέι, και αργότερα, από

το 1945, 200 λεί, για να φθάσει το 1946, προς το τέλος της έκδοσης τα 600 λεί. Η εξαμηνιαία συνδρομή ήταν αρχικά 5000 λεί για τους ιδιώτες και 10000 για επιχειρήσεις και οργανισμούς και αργότερα, το 1946, 6000 και 12000 λεί αντίστοιχα. Τυπώνονταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο του εκδότη που στεγαζόταν στο ημιυπόγειο της κατοικίας του στο Βουκουρέστι, ενώ τα γραφεία βρίσκονταν στη λεωφόρο Κ. Μπραγκοβεάνου 34.

Ο στόχος του εντύπου δηλώνεται στο κύριο άρθρο του φύλλου που κυκλοφόρησε με τη συμπλήρωση ενός έτους από την έκδοση της εφημερίδας (αρ. φ. 52): «αι ελληνικά της σελίδες αποτελούν το αρχείον της ζωής των παροικιών μας, προσελκύσασαι πάντας τους Έλληνας διανοουμένους, αι ρουμανικά σελίδες είναι το θήμα του διαφωτισμού των αρμοδίων κύκλων της Ρουμανίας επί των ελληνικών δικαίων και ζητημάτων και το εργαστήριο της συσφίξεως των σχέσεων των δύο λαών».

Στα περιεχόμενα βρίσκει κανείς θέματα της ελληνικής, ρουμανικής και διεθνούς πολιτικής επικαιρότητας (ελληνικού ή βουλγαρικού ενδιαφέροντος) σε σύντομα άρθρα της σύνταξης, τακτικών συνεργατών και ανταποκριτών από την Αθήνα, την Ευρώπη και τις ΗΠΑ, ρουμάνων ή ελλήνων πολιτικών (π.χ. Petre Papacostea, Γεώργιος Παπανδρέου). Σε κάθε φύλλο υπάρχει σύντομο κύριο άρθρο, χρονογράφημα, ανταποκρίσεις και ειδήσεις από τις ελληνικές παροικίες της Ρουμανίας, ιστορικά θέματα γι' αυτές και τους συλλόγους τους (συνήθως σε διαδοχικά φύλλα) ή για ελληνορουμανικά πολιτιστικά θέματα. Δημοσιεύονται διαφημίσεις επιχειρήσεων και αγγελίες για κοινωνικά γεγονότα στις κοινότητες, καθώς και πολλά άρθρα για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες της Ρουμανίας. Στα πρώτα φύλλα του 1944 –κυρίως στις ρουμανικές σελίδες–, υπάρχει σύντομη αφήγηση της Απελευθέρωσης από τη γερμανική Κατοχή και των πανηγυρισμών στην Αθήνα, η δράση της Εθνικής Αντίστασης και οι τελευταίες εκτελέσεις αγωνιστών από τους Γερμανούς. Σε φύλλα του 1945 αποτυπώνεται η δράση των κοινοτήτων για την περίθαλψη και οικονομική υποστήριξη των διερχομένων ελλήνων αιχμαλώτων που επαναπατρίζονταν, ενώ σε άλλα, το 1946, παρουσιάζονται με σχετικές ανταποκρίσεις οι διαπραγματεύσεις για την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου. Γενικά, η ύλη στα ρουμανικά διαφέρει αρκετά από εκείνη στα ελληνικά.

Στη συντακτική ομάδα περιλαμβάνονταν ο δημοσιογράφος Γ.Π. Πετροπουλιάδης και ο ποιητής και δημοσιογράφος Άλκης Μυρούνης-Μάνδης. Τακτικοί συνεργάτες υπήρξαν ο δρ. νομικής Ι. Χατζη-

πέτρου, ο φιλόλογος Δημήτριος Β. Οικονομίδης, οι γιατροί Δ. Γραμματόπουλος και Έκτωρ Σαραφίδης και ο Γ. Βέργης για ιστορικά θέματα των παροικιών, ο π. Κωνσταντίνος Μωραϊτάκης, πρωθιερέας του ναού του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου στο Βουκουρέστι, για εκκλησιαστικά θέματα. Μεταξύ άλλων, συνεργάστηκαν διαπρεπείς ρουμάνοι φιλόλογοι και ιστορικοί, όπως οι καθηγητές Alexandru Elian, I.D. Stefanescu, C.C. Giurescu, Dan Simonescu, M. Sadoveanu, ο Νέστωρ Καμαριανός και η Αριάδνη Καμαριανού-Cioran.

Η *Νέα Ελλάδα* ήταν προφανώς συνέχεια της επίσης βραχυβίας (εβδομαδιαίας<,>) εφημερίδας του Βουκουρεστίου *Ελλάς* (1932-1934), του ίδιου εκδότη (πλάι στον τίτλο αναγράφεται «Περίοδος Β' »). Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε μία εβδομάδα μετά την Απελευθέρωση της Αθήνας (22 Οκτ. 1944), στην οποία είναι αφιερωμένο μαζί με την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου. Η διακοπή της έκδοσής (15 Σεπτ. 1946) έγινε απότομα, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση των αναγνώστων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή οικογενείας Τσοούρκα (σχεδόν πλ. σ.).

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΤΣΟΥΡΚΑ-ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ

Νέα Ελλάδα

Κυκλοφορεί εις Βελγικό Κογκό, Ταγκανίκα, Ζανζιβάρη, Πορτογαλικές Αποικίες Ανατολικής Αφρικής, Ροδεσία, Νότιο Αφρική, Μαδαγασκάρη, Γιοχάνεσμπουργκ, Νότιο Αφρική, 1913-1989, αρ. φ. 1-4200. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κωνσταντίνος Νικολαΐδης. Τελευταίος υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο: Α. *Μελακοπίδης. Άλλος υπότιτλος: Εφημερίς των ένθεν του Ισημερινού Ελλήνων. Οκτώ έως είκοσι σελίδων με συνεχή σελιδαριθμηση. Ένθετα: κάθε Χριστούγεννα και Πρωτοχρονιά (ειδική αρίθμηση σελίδων). Τυπογραφεία: ιδιόκτητα. Διεύθυνση: 55 Fox Street, Γιοχάνεσμπουργκ· 58 Nugget Street, Γιοχάνεσμπουργκ.

Ιδρύθηκε το 1913 απ' τον νομικό και διανοούμενο Κωνσταντίνο Νικολαΐδη, κυπριακής καταγωγής, που έφτασε στη Νότιο Αφρική στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο Νικολαΐδης, διανοούμενος της «παλιάς εθνικιστικής σχολής» με ταλαντούμενες ιδεολογικές ρίζες, ήταν ο συγγραφέας του πρώτου σημαντικού βιβλίου για τους Έλληνες της Νότιας Αφρικής και των γύρω χωρών, που εκδόθηκε από τη *Νέα Ελλάδα* το 1923. Το βιβλίο ήταν καρπός συνεχών ταξιδιών του σ' ολόκληρη τη νοτιότερη Αφρική. Αυτό φαίνεται από τα πολλά «σχόλια του εκδότη» που παρουσιάζονταν κάθε εβδομάδα στη *Νέα Ελλάδα*.

Κατά τη δύσκολη περίοδο για τον Ελληνισμό της Νότιας Αφρικής (1914-1918) ο Νικολαΐδης υποστήριξε ανοιχτά από τις στήλες της εφημερίδας και σε συνεντεύξεις στον αγγλικό Τύπο της εποχής την ουδετερότητα της Ελλάδας. Τέτοιες ανοιχτές απόψεις έπαιξαν ρόλο στις ανθελληνικές ταραχές και καταστροφές ελληνικών επιχειρήσεων κατά την περίοδο 1916-1917 στην πόλη του Γιοχάνεσμπουργκ. Ο Νικολαΐδης έτσι τάχθηκε ανοιχτά κατά της πλειοψηφίας του ελληνικού στοιχείου στη Νότια Αφρική την περίοδο αυτή, που ήταν καταφανώς βενιζελικοί, όπως φαίνεται από την πληθώρα επιστολών που ο ίδιος παρουσίασε στην εφημερίδα του.

Ο μετέπειτα συνεκδότης της εφημερίδας Νι-

τειακά νέα της παροικίας. Έδωσαν επίσης περισσότερη σημασία στα γράμματα αναγνωστών όπου καθρεφτίζεται ανάγλυφα η κοινωνική και κοινοτική προσωπικότητα του ελληνισμού της Νότιας Αφρικής, αλλά και γενικότερα της νοτιότερης Αφρικής. Η *Νέα Ελλάς* ήταν αποδεδειγμένα η πιο διαβασμένη ελληνική εφημερίδα σε ολόκληρη αυτή την περιοχή και τις υπόλοιπες χώρες της Αφρικανικής Ηπείρου. Είχε δημιουργήσει ένα σοβαρό δίκτυο ανταποκριτών όχι μόνο σε κάθε πόλη και χωριό της Ν. Αφρικής αλλά και παραπέρα.

Η αγορά της εφημερίδας από τον Αθανάσιο Μελακοπίδη το 1952 δεν άλλαξε την υφή, το περιεχόμενο και τις προοπτικές της. Ο νέος ιδιοκτήτης

κόλαος Σαριδάκης από την Κρήτη ήταν ηγετικό στέλεχος της «Βενιζελικής Επιτροπής» με έδρα το Γιοχάνεσμπουργκ και με παραρτήματα σε όλες τις πόλεις της Νότιας Αφρικής και την τότε Ροδεσία. Η εφημερίδα βασίζονταν για την σχολιογραφία της και σε ελληνικές εφημερίδες της εποχής που άρθρα τους παρουσιάζονταν κάθε εβδομάδα. Ο Νικολαΐδης όμως άνοιξε τις στήλες του και σε ιδεολογικούς «αντιπάλους», όπως ήταν ο ηγέτης των ελλήνων εργατών και σοσιαλιστών Αθανάσιος Πουρνάρας, ένας από τους ιδρυτές της Διεθνιστικής Σοσιαλιστικής Λίγκας που αργότερα μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα της Νότιας Αφρικής.

Η ιδιοκτησία της εφημερίδας πέρασε στα χέρια των αδερφών Κωνσταντίνου και Ιωάννη Θεοχαρίδη κατά τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1940. Έπαιξε σημαντικό ρόλο στην κινητοποίηση του ελληνικού στοιχείου κατά τον αντιρατσιστικό-αντιαποικιστικό αγώνα με πολλά σχόλια και ρεπορτάζ από το μέτωπο και τους αγώνες του ελληνικού πληθυσμού στη Νότια Αφρική και παγκόσμια. Οι νέοι ιδιοκτήτες-διευθυντές κράτησαν βασικά την ίδια ιδεολογικοπολιτική γραμμή με τους προκατόχους τους και έδωσαν ίσως μεγαλύτερη βαρύτητα στα κοινοτικά και σωμα-

διευθυντής της εκμεταλλεύθηκε τις ευκαιρίες που παρουσίασαν οι νέες γενιές ελλήνων μεταναστών στη χώρα και πλούτισε την εφημερίδα με καινούριες στήλες (παρμένες κυρίως από ελληνικές εφημερίδες και άλλα έντυπα) και για πρώτη φορά μετακάλεσε δημοσιογράφους και τεχνίτες τυπογράφους από την Ελλάδα, όπως ο Κωνσταντίνος Χέλμης και ο Βασίλης Μαρκατσέλης. Παράλληλα, εκσυγχρόνισε το ιδιόκτητο τυπογραφείο της εφημερίδας με νέα μηχανήματα παραγωγής εντύπων και άλλου υλικού, ενδυναμώνοντας μ' αυτόν τον τρόπο τις οικονομικές δυνατότητες της επιχείρησης. Οι οικονομικές γνώσεις του Μελακοπίδη, ταυτόχρονα με τη δημοσιογραφική του ικανότητα, στέφθηκαν με τη *Νέα Ελλάδα* σαν μία δυναμική παρουσία στον χώρο του Τύπου της Αφρικής γενικότερα.

Λόγω της συνεχούς και συνειδητής παρουσίας και δραστηριότητας του διευθυντή της στα τεκτανόμενα της ελληνικής κοινότητας του Γιοχάνεσμπουργκ και της, στα σπάργανα, Ομοσπονδίας Ελληνικών Κοινοτήτων Νοτιότερης Αφρικής, ο Μελακοπίδης ως κοινοτικός και δημοσιογραφικός παράγοντας δημιούργησε ένα πλαίσιο και δίκτυο πληροφοριών που βοήθησαν στη δημοσιογραφική και οικονομική σταθε-

ρότητα και ανάπτυξη της εφημερίδας. Ακόμα άνοιξε στη λήξη της σε λογοτέχνες, όπως ο Δ. *Λέος, ο Λ. Θεοφιλόπουλος, η Ντόλη Νταλκά, συνεχίζοντας έτσι την ιστορική παράδοση του Κ. Νικολαΐδη που είχε κάνει το ίδιο με τους πρωτοπόρους λογοτέχνες, όπως ο Μ. Ψελλός και ο Κ. Ελισσαίου. Ο Δ. Λέος με τη στήλη του «Εδώ Ποχάνεσμπουργκ», ήταν κοινωνικός και εθνικός αναλυτής των προβλημάτων, των πόθων και των ονείρων των νέων και παλιότερων μεταναστών που δυνάμωναν παραπέρα τις ελληνικές κοινότητες, τον πολιτισμό και τον δυναμισμό όχι μόνο τις παροικίας αλλά και γενικότερα της Νότιας Αφρικής.

Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980 οι οικονομικές δυσκολίες του εκδότη και η σταδιακή αποδυνάμωση της υγείας του οδήγησαν την εφημερίδα σε μια κατιούσα πορεία. Έτσι η *Νέα Ελλάδα*, που στον κολοφώνα της κυκλοφοριακής ευρωστίας είχε χιλιάδες συνδρομητές και κυκλοφορία μεταξύ 12000-15000 φύλλα, έφτασε στα 2500-3000. Από εβδομαδιαία μετατράπηκε σε δεκαπενθήμερη (ακριβώς όπως ο *Ελληνικός Τύπος Νότιας Αφρικής / Αφρικανός, ο από χρόνια ανταγωνιστής της). Συγκριτικά όμως, ο *Ελληνικός Τύπος / Αφρικανός* βρισκόταν σε καλύτερη κατάσταση γιατί ο ιδιοκτήτης-διευθυντής Γ.Η. Μπερτόλης μπορούσε να στηριχθεί ηθικά και υλικά στη βοήθεια της οικογένειάς του και κύρια του γιου του Η.Γ. Μπερτόλη, ενώ ο ιδιοκτήτης-διευθυντής της *Νέας Ελλάδος* στηριζόταν αποκλειστικά στις δικές του δυνατότητες. Ήταν τυπογράφος, σχολιαστής, αρθρογράφος, διορθωτής, διευθυντής πωλήσεων και μάρκετινγκ, μια σειρά δηλαδή από δύσκολους ρόλους για ένα πρόσωπο.

Ο θάνατός του το 1989 σήμανε το τέλος της ιστορικής εφημερίδας που τα τελευταία χρόνια είχε τελεσιδικά μετατραπεί σε μια θλιβερή σκιά της δυναμικής παρουσίας του παρελθόντος. Μετά από την κηδεία του εκλιπόντος οι κληρονόμοι παραχώρησαν τον τίτλο της εφημερίδας στον διευθυντή-εκδότη του *Ελληνικού Τύπου / Αφρικανίδος*. Όταν έκλεισε η *Νέα Ελλάδα* είχε εκδώσει 4200 φύλλα.

Στην ιστορική της πορεία η εφημερίδα κυκλοφορούσε σε οκτώ έως είκοσι σελίδες και την περίοδο Χριστογέννων-Πρωτοχρονιάς με τριάντα έως σαράντα σελίδες, συνεχόμενες, με διαφημίσεις και μηνύματα παροικιακών και κοινοτικών παραγόντων, σωματείων και συλλόγων και πλούσιο υλικό διαφημίσεων εταιρειών, ελληνικών και νοτιοαφρικανικών.

Όλοι οι τόμοι της εφημερίδας διατηρούνται στα Αρχεία Ελληνισμού στο Άφρικανς Ραντ Πανεπι-

στήμιο κάτω από την αιγίδα του Τμήματος Λατινικών και Ελληνικών Σπουδών (καθηγητής Benjamin Hendrickx). Φαίνεται όμως ότι δεν βρίσκονται ανάμεσα στο αρχειακό υλικό οι δεκάδες σάκοι όπου ο Α. Μελακοπίδης κρατούσε με δημοκρατική ευλάβεια όλα τα γράμματα αναγνωστών από το 1913 και μετά. Αν παρ' ελλείδα ο θησαυρός αυτός της Ιστορίας έχει παραμεληθεί ή εξαφανιστεί, ένα αρχειακό υλικό τεράστιας αξίας θα έχει χαθεί για τους μελλοντικούς ερευνητές της Διασποράς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: RAU (Department of Greek and Latin Studies / Τμήμα Λατινικών και Ελληνικών Σπουδών, πλ. σ.).

ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις με τους Α. Λαγούδη, Γ.Η. Μπερτόλη, Α. Μελακοπίδη, Η.Γ. Μπερτόλη (Ποχάνεσμπουργκ).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ε.Α. Μάντζαρης, *Έλληνες Εργάτες στη Νότια Αφρική 1890-1930*. Αθήνα, Συλλογικές Εκδόσεις, 1995· του ίδιου, *Δραχμός στη διασπορά και οι Ανθελληνικές καταστροφές στη Ν.Αφρική 1915-1917*. Αθήνα, Συλλογικές Εκδόσεις, 1995.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΤΖΑΡΗΣ

Νέα Ελλάδα

Ημερησία μεταμεσημβρινή εφημερίς. Εκδίδεται υπό των συνεργατών της Νέας Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, αρχές Μαΐου 1917 - Αύγ.< > 1917. Εκδότης: Θαλής *Κουτούπης. Διευθυντής-αρθρογράφος: Αλέξ. Λέτσας, γεωπόνος. Αρχισυντάκτης-διευθυντής σύνταξης: Μάνος Βατάλας. Δίπλα στον τίτλο, δεξιά και αριστερά, αναγράφεται: «Εκδοσις Θεσσαλονίκης». Καθημερινή, τετρασέλιδη, τετράστυλη, σχήματος 2^{ου}. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά. Γραφεία: οδ. Βότση 5. Ήταν η πρώτη εφημερίδα της Θεσσαλονίκης που χρησιμοποίησε λινотυπία στη στοιχειοθεσία της, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ανταγωνισμός με τις άλλες εφημερίδες.

Η εφημερίδα είχε μεταφερθεί από την Αθήνα στη Θεσσαλονίκη, λίγους μήνες μετά την εγκατάσταση στην πόλη της Προσωρινής Κυβερνήσεως του Ελ. Βενιζέλου. Ο εκδότης της Θαλής Κουτούπης, φανατικός βενιζελικός και μαχητικός δημοσιογράφος, ήταν κρηνητής της Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, βουλευτής, μέλος του «Ομίλου Κοινωνιολόγων» και με ριζοσπαστικές αρχές. Συμμετείχε στην οργάνωση του Κινήματος Εθνικής Άμυνας πριν να αναλάβει την ευθύνη του ο Ελ. Βενιζέλος. Στη συνέχεια ανέλαβε τη διεύθυνση του γραφείου Τύπου και αργότερα τα υπουργεία Εθνικής Οικονομίας και Γεωργίας στην Προσωρινή Κυβέρνηση. Τον διευθυντή Αλέξανδρο Λέτσα είχε υποδείξει ως συνεργάτη στον Κουτούπη ο ίδιος ο Ελ. Βενιζέλος, γιατί, κατά

τον Αλ. *Ωρολογά, διέκρινε τις ικανότητές του. «Διέπρεψεν αμέσως», προσδέτει, «ως αρθρογράφος και κάτοχος όλων των ζητημάτων του τόπου και ισφαλώς αν δεν απεσύρετο της δημοσιογραφίας θα είχε διακριθεί έκτοτε ως πανελλήνιος προσωπικότης εν τη δημοσιογραφία και τη πολιτική».

Η πολιτική γραμμή της εφημερίδας ήταν φανατικά βενιζελική και μαζί με την εφ. *Ρίζοσπάστης ήταν οι πρώτες εφημερίδες που αμφισβήτησαν τον βασιλικό θεσμό, με αφορμή την ορκοδοσία του στρατού στον βασιλιά Αλέξανδρο. Κατά τον Αλ. Ωρολογά, που εργάστηκε ως συντάκτης της, «η *Νέα Ελλάς* ήταν το μοναδικόν κυρίως ειπείν όργανον του Ελευθ. Βενιζέλου, διότι ο άλλος Τύπος απέφευγε τα άρδρα

γότερα, όταν καταστράφηκαν οι εγκαταστάσεις της από πυρκαγιά (5 Αυγ. 1917). Φαίνεται όμως ότι εκδιδόταν στις 22 και 24 Ιουλίου 1917, καθώς οι εφ. *Φως και *Νέα Ελλάδα* (Αθηνών) συλλυπήθηκαν τότε τον Λέτσα για τον θάνατο της συζύγου, αναφερόμενοι σ' αυτόν με την ιδιότητα του διευθυντή της εφ. *Νέα Ελλάς*.

Στο μεταξύ, η *Νέα Ελλάς* είχε επαναλάβει την έκδοσή της στην Αθήνα (από τις 2 Ιουλ. 1917), χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι έτσι τελείωσε η «μεταδημότευσή» της, όπως τη χαρακτηρίζει ο Ι. Κούμενος, στη Θεσσαλονίκη. Εκεί συνέχισε να εκδίδεται έως τον Δεκέμβριο 1921. Βλ. λήμμα *Νέα Ελλάς, Αθήνα 1913.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΚος (10 φ.), ΙΑΥΕ (1 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογγίτης, «Η δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην», εφ. *Ελεύθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 25 Μαρτ. 1934 - 12 Αυγ. 1934· Αλ. Ωρολογάς, «Σαράντα ετών κομματικοί αγώνες στη Θεσσαλονίκη», εφ. *Το Φως*, 4 Σεπτ. 1951 - 9 Νοε. 1951· του ίδιου, «Ο Τύπος της Θεσσαλονίκης», στο λεύκωμα *Θεσσαλονίκη 1912-1962*, Θεσσαλονίκη, Επιτροπή εορτασμού πεντηκονταετηρίδος απελευθερώσεως της Θεσσαλονίκης / Υπουργείο Β. Ελλάδος, 1962, σ. 549-551· Κ. Βαδούσκος, «Αλέξανδρος Λέτσα, 1884-1965», π. *Μακεδονικά*, τ. Ζ' (1966)· Μαν. Κανδυλάκης, «70 χρόνια από την Πυρκαϊά», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 1 Ιαν. 1988· Γ. Αναστασιάδης, «Σημειώσεις για την ιστορία του Τύπου της Θεσσαλονίκης», π. *Παρατηρητής (Καλοκαίρι 1993)*· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 342-347.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Νέα Ελληνική

βλ. *Η Ελληνική*, Αθήνα, 1925-1934

Νέα Επιδείρωση

Μηνιαία έκδοση μελέτης, κριτικής και τέχνης, Αθήνα, Ιαν. 1928 - Μάρτ. 1929, περ. Α', αρ. τχ. 1-15, σ. 1-384 και σ. 1-104, και Ιούν. 1933 - Ιούλ. 1934, περ. Β', αρ. τχ. 1/16-12/27, σ. 1-406. Διευθυντής: «Συνταχτική Επιτροπή». Επιμελητής ύλης: Αντρέας Ζεβγιάς/Ζευγάς (Αιμ. *Χουρούμυζος, αρ. τχ. 1-15). Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαία έκδοση κοινωνικής τέχνης, μελέτης και κριτικής*, *Όργανο των διανοούμενων της πρωτοπορίας* (αρ. τχ. 15)· *Δελτίο κριτικής και πληροφοριών* (αρ. τχ. 16-19)· *Δελτίο κοινωνικής έρευνας, τέχνης και κριτικής* (αρ. τχ. 20-27). Μότο: «Η Τέχνη ανήκει στο λαό. Η Τέχνη πρέπει ν' απλώνει τις πιο βαθιές ρίζες της μέσα στις μεγάλες μάζες. Οι εργάτες πρέπει να τη νιώσουν και να την αγαπήσουν. Πρέπει η Τέχνη να τους ενώνει όλους και ν' ανυψώνει το αίσθημά τους, τη σκέψη τους και τη δέλησή τους. Οι τεχνίτες πρέπει να γεννιούνται και να μεγαλώνουν ανάμεσα στις

και την διατύπωση γνώμων επί της καταστάσεως δια να μη γίνεται αποκρουστικός εις τον φανατισμένον αντιβενιζελικόν κόσμον. Εντούτοις αναφέρεται ο θόρυβος που προκάλεσε άρθρο της «κατά της Δεκάτης»».

Ο βίος της εφημερίδας ήταν εξαιρετικά βραχύς, χωρίς να προσδιορίζεται ακριβώς. Ανέστειλε την έκδοσή της, είτε όταν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα η κυβέρνηση Βενιζέλου (14 Ιουν. 1917) είτε λίγο αρ-

μάζες αυτές. Λένιν» (αρ. τχ. 5-7). Μηνιαίο, δίσητλο / μονόσητλο, διαστάσεων 27x19,5 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. (αρχικά). Τυπογραφείο: «Ελπίδος».

Αριστερή πολιτικής ιδεολογίας, είναι συνέχεια της **Λογοτεχνικής Επιθεώρησης*. Προγραμματικός σκοπός «δεν είναι να γίνει ούτε ανδολογία των ονειροπαθών φλυαριών των ερωτευμένων ποετάρσκων και των φερέλιπιδων νεοελλήνων διηγηματογράφων [...] Πειθαρχημένη σε μια ιδεολογία κι έχοντας συναίσθηση του αληθινού προσορισμού της Τέχνης, που το ευρύτερο πλαίσιο της αγκαλιάζει τη μάζα [...], απευθύνεται σ' αυτήν περισσότερο παρά στην εκφυλισμένη élite της ελληνικής διάνοησης». Ωστόσο, επέλεξε συνειδητά να είναι ανοιχτό σε «συννοητόρους» που παρεκκλίνουν από την «ορθόδοξη» γραμμή του ΚΚΕ.

Σε σύγκριση με τους προδρόμους του, έδωσε μεγαλύτερη σημασία στην κριτική, και πρόβαλε πιο συστηματικά τη μαρξιστική σκέψη και, ειδικότερα, τη μαρξιστική θεωρία της τέχνης καθώς και τη σκέψη θεωρητικών του μαρξισμού για μεγάλα ιδεολογικά και φιλοσοφικά ζητήματα. Το κύριο ζήτημα που απασχολεί το περιοδικό είναι το περιεχόμενο της «προλεταριακής λογοτεχνίας»: ενδεικτικά αναφέρονται το δοκίμιο του Μπογνάνοφ με τίτλο «Τι είναι προλεταριακή ποίηση;» (αρ. τχ. 13) και η «μεγάλη έρευνα» του Henri Barbusse. «Προλεταριακή λογοτεχνία;» (αρ. τχ. 11). Επίσης, από το βιβλίο του Τρότσκι *Λογοτεχνία και Επανάσταση* δημοσιεύεται το κεφάλαιο «Ο φουτουρισμός και το κοινωνικό του περιεχόμενο» (αρ. τχ. 3), με τις γνωστές παρατηρήσεις του για τη λογοτεχνική θεωρία της φουτουριστικής ομάδας του Μαγιακόφσκι.

Εκτός από τα θεωρητικά κείμενα, φιλοξενούνται αρκετά φιλολογικά μελετήματα για σημαντικές προσωπικότητες των γραμμάτων, όπως ο Ugo Foscolo (ο Π. *Πικρός αρνείται τη φιλελεύθερη ιδεολογία, την ποιητική αξία και τη συμβολή του στον ελληνικό αγώνα, αρ. τχ. 1-2), ο Γκόρκι (αρ. τχ. 5), ο Hipp. Taine (αρ. τχ. 6), ο Βολταίρος (αρ. τχ. 8), ο Τολστόι (αρ. τχ. 9, 10) κ.ά. Αρκετά άρθρα αναφέρονται στη σύγχρονη πνευματική κίνηση στη Σοβιετική Ένωση, με σκοπό να δείχσει η πρόδοος που έχει συντελεστεί, μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, σε διάφορους τομείς (αρχιτεκτονική, θέατρο, κινηματογράφος).

Ιδιαίτερα σημαντικές και εκτενείς είναι οι βιβλιοκρισίες για ελληνικά και ξενόγλωσσα βιβλία, στις οποίες εύκολα διακρίνονται η συγκρότηση της σκέ-

ψης των κριτικών και τα (όχι πάντοτε ενιαία) κριτήρια αξιολόγησης. Για παράδειγμα, ο Γ. *Κορδάτος, συνδυάζοντας αισθητικά και ιδεολογικά κριτήρια και θεωρώντας πως «ένα λογοτέχνημα πρώτα-πρώτα [πρέπει] να είναι καλά γραμμένο», κρίνει το έργο του Κ. Παρορίτη *Οι δύο δρόμοι* ως «λανθασμένο και αντικομμουνιστικό» (αρ. τχ. 1).

Μικρότερη σημασία δίνεται σε ζητήματα του θεάτρου. Δημοσιεύονται σύντομες κριτικές θεατρικών παραστάσεων και μερικά άρθρα με διάφορα θέματα. Το υπό ίδρυση Εθνικό Θέατρο προβλέπεται ότι δεν πρόκειται να προσφέρει τίποτε: «δα είναι ένα παραπάνω μπουρζουάδικο θέατρο, αντιδραστικότητας μορφής»: παρομοίως, επικρίνονται η Κυβέλη γιατί διαλέγει «έργα αράδας» και ο Αιμίλιος Βεάκης, διότι με το έργο του *7.000.000 εισόδημα* «μας παρούσιασε [...] ένα Βεάκη βουλευσαρδιέρο διομηχανο του χειρότερου είδους» (αρ. τχ. 10). Το ενδιαφέρον ελκύει και ο κινηματογράφος, που στη Σοβιετική Ένωση είχε να παρουσιάσει σημαντικά επιτεύγματα, με κείμενα όπως του Παναΐτ Ιστράτι «Η ανάπτυξη της κινηματογραφίας στη Ρωσία» (αρ. τχ. 6). Αντιθέτως, ο ελληνικός κινηματογράφος δεν ικανοποιεί και κρίνονται αρνητικά η *Μαρία Πενταγύφισσα* του Αχ. Μαδρά (αρ. τχ. 15) και *Το λιμάνι των δακρύων* του Γαζιάδη (αρ. τχ. 14).

Κατά τη δεύτερη περίοδο, εκφράζοντας την τροτσκιστική τάση, δηλώνει την αντίθεσή του με το ΚΚΕ: παίρνοντας «το χαρακτήρα προπαγανδιστικού οργάνου μιας ομάδας που, μη έχοντας κανένα οργανικό δεσμό με καμιά από τις πολιτικές μαρξιστικές παρατάξεις, ενσαρκώνει τη διάχυτη επιθυμία για μια σδεναρή και ευπρόσωπη εκπροσώπηση του μαρξισμού στη χώρα μας». Ως προς την ύλη του, αρθρώνεται σε τέσσερα (άνισα) μέρη. Στο πρώτο και κύριο, περιλαμβάνονται διάφορα άρθρα και δοκίμια κυρίως πολιτικά, στο δεύτερο (μικρότερο σε έκταση) τα λογοτεχνικά έργα, στο τρίτο η κριτική του βιβλίου και του θεάτρου και στο τέταρτο τα επίκαιρα, πολιτικά κυρίως, σημειώματα και τα σχόλια. Σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο, αποκτά καθαρότερα χαρακτήρα κατ' εξοχήν κριτικού περιοδικού.

Στην πλούσια πολιτική του ύλη πραγματεύεται, από τη μαρξιστική σκοπιά, επίκαιρα πολιτικά προβλήματα, θέματα μαρξιστικής θεωρίας της τέχνης, ενώ προβάλλονται ιδιαίτερα οι απόψεις του Τρότσκι, από το έργο του οποίου *Φιλολογία και επανάσταση* δημοσιεύονται εκτενή κεφάλαια (αρ. τχ. 23-26).

Σημαντικότερη είναι η συμβολή του στην κριτική του βιβλίου. Ο Γ. Κορδάτος και ο Θ. *Παπακων-

σταντίνου κρίνον κυρίως ιστορικές και πολιτικές εκδόσεις, ενώ ο Ζεβγάς λογοτεχνικά έργα. Για τον τελευταίο σημασία έχει η επαναστατική θεματολογία του έργου, χωρίς όμως αυτή να αρκεί και για να το δικαιώσει· συχνά, στις κριτικές του επιμένει σε δύο σημεία: στη γνήσια και συνεπή «προλεταριακή συνείδηση» του συγγραφέα αλλά και στην αισθητική αρτιότητα του έργου. Κρίνοντας την ποιητική συλλογή *Ελεγεία και Σάτιρες* του Καρυωτάκη (αρ. τχ. 3), δεν μένει ικανοποιημένος από τα «Ελεγεία», αλλά εκτιμά ότι «πετυχαίνει πλέρια» στις «Σάτιρες», ιδίως στον «Μιχαλιό». Πάντως η θέση του είναι ότι «σοσιαλιστική τέχνη» μπορεί να υπάρξει μόνο μετά την επικράτηση του σοσιαλισμού (αρ. τχ. 2).

Στους συνεργάτες του, μεταξύ πολλών άλλων, συγκαταλέγονται και οι Γλαύκος Αλιθέρης, Κ. *Βάρναλης, Αθ. Πανσέληνος, Ιωσήφ Ραυτόπουλος, Ελιγιά Γιώσεφ, Ν. Κατηφόρης, Ν. Νικολαΐδης, Π. Πρεβελάκης, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Τατιάνα Σταύρου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Ντουλά, *Λογοτεχνία και Πολιτική. Τα περιδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο*. Αθήνα 1996, σσ. 111-144, 208-215· Καραούλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 164-179.

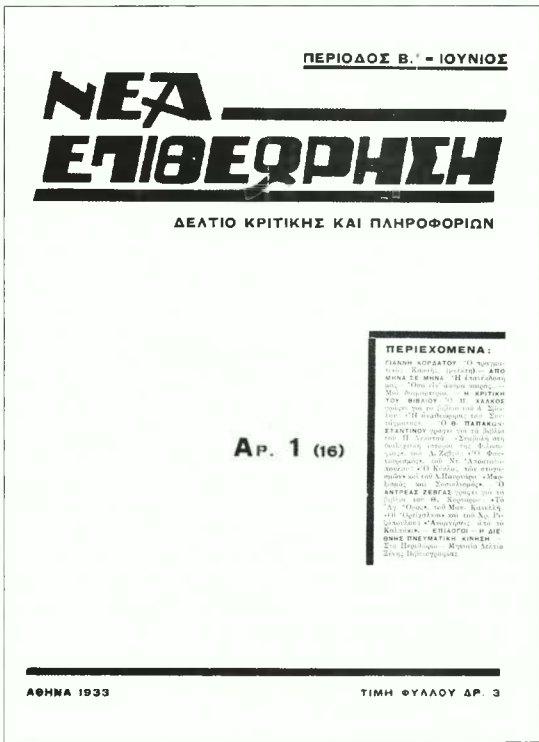
Χ.Α. ΚΑΡΑΟΥΛΟΥ

Νέα Εποχή

Μηνιαίο περιοδικό σύγχρονης σκέψης, Λευκωσία, Μάρτ. 1959 έως σήμερα [2005]. Υπεύθυνοι συντάκτες διατέλεσαν προσωρινά οι Πανίκος Παιονίδης, Μίνως *Περδίο, Σταύρος Αγγελίδης, ακολούθως ο Αχιλλέας Πυλιώτης και από το 1989 ο Θωμάς Συμεού. Μηνιαίο / τριμηνιαίο (αρ. τχ. 62 κ.ε.) / διμηνιαίο (1971 κ.ε.), σαράντα δύο έως ογδόντα έξι σελίδων ανά τεύχος, τρίστηλο-τετράστηλο / μονόστηλο-δίοστηλο, διαστάσεων 30,5x23,5 εκ. / 24,5x17,5 εκ. / 26x20,5 εκ. Τιμή φύλλου: από 100 μιλς έως 1 λίρα Κύπρου. Τυπογραφείο: «Πρίντκο», Λευκωσία.

Όπως αναφέρεται στις προγραμματικές διακηρύξεις της, η *Νέα Εποχή* «φιλοδοχεί να πάρει τη θέση της στις επάλξεις των αγώνων του κυπριακού λαού»: το «μεγάλο εθνικό πρόβλημα» τα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά προβλήματα, καθώς και «η επιστήμη, η πνευματική ζωή, η λογοτεχνία, η Τέχνη θα 'ναι από τα ζωντανά θέματα που θα γεμίζουν τις σελίδες της». Κατά την περ. Α' κυκλοφορεί ως πολιτιστικό έντυπο ποικίλης ύλης, ενώ από το 1971 (περ. Β') αποκτά λογοτεχνικό-καλλιτεχνικό περιεχόμενο. Από το 1989 εμφανίζεται με νέο σχήμα, ως «διμηνιαίο πολιτιστικό περιοδικό». Σε γενικές γραμμές, αποτελεί εκφραστικό όργανο της ελληνικής αριστεράς διανοησης. Συχνά προβάλλονται από τις σελίδες του ιδεολογικές απόψεις και λογοτέχνες της Αριστεράς, καθώς και η πνευματική ζωή σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Ωστόσο, ιδίως κατά την τελευταία φάση, η διεύθυνση εμφανίζεται πιο ελαστική στην επιλογή συνεργατών και κειμένων ή στην προβολή ιδεολογικών θέσεων.

Ανάμεσα στους συνεργάτες περιλαμβάνονται λογοτέχνες, κριτικοί και νεοελληνιστές από την Κύπρο και τον ευρύτερο χώρο του ελληνισμού, όπως οι Μ. Αλεξανδρόπουλος, Έλλη Αλεξίου, Μαν. Αναγνωστάκης, Τεύκρος *Ανθιάς, Μάρκος Αυγέρης, Κ. *Βάρναλης, Β. Βασιλι-

κός, Ν. Βρεττάκος, Τατιάνα Γκρίτσιτς-Μιλλιέξ, Σόνια Πίνσκαγια, Γ. Κεχαγιόγλου, Γ. Λεύκης, Κατερίνα Μητροπούλου, Γ. Μολέσκης, Μ.Μ. Παπαϊωάννου, Γ.Φ. Περίδης, Θ. Περίδης, Δ. Ραυτόπουλος, Γ. Ρίτσος, Στρ. Τσίρκας κ.ά.

Η *Νέα Εποχή* συμβάλλει ουσιαστικά στην προβολή της τοπικής, κάποτε και της διεθνούς λογοτεχνικής παραγωγής και κίνησης. Εκτός από ποιητικά και πεζά κείμενα, βιβλιοκριτικές και λογοτεχνικές μελέτες, φιλοξενεί εικαστικά θέματα, κριτικές για θεατρικές παραστάσεις κ.ά. Επίσης, κατά καιρούς δίνει ενδιαφέροντα αφιερώματα, που κυρίως αφορούν κύριους λογοτέχνες (λ.χ., τους Τεύκρο Ανθία, Ν. Νικολαΐδη, Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρώνδα, Γ.Φ. Περίδη, Θ. Περίδη, Στρ. Τσίρκα κ.ά.). Στον τομέα της λογοτεχνικής μετάφρασης, συνήθως επιλέγονται γνωστοί και άγνωστοι συγγραφείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και γενικότερα αριστεροί λογοτέχνες. Μεταξύ άλλων μεταφράζονται (από τους Γ. Μολέσκη, Έ. Πανονίδου, Γ. Χριστοδουλίδη κ.α.) κείμενα των Ι. Άντριτς, Ν. Βαλτσόροφ, Λ. Βασίλεβα, Γ. Γεφτουσένκο, Γ. Γκαμπόρ, Γ. Εμίν, Σ. Κουαζιμόντο, Βλ. Μιχαϊκόφσκι, Δ. Μιχαήλοβιτς, Π. Νερούντα, Ζ. Χέρμπερτ, Ν. Χικμέτ και Μ. Χόλουπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΠΚ, ΔΒΛευκ., ΕΒΕ, ΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αχ. Πολιώτης, «Το περιοδικό *Νέα Εποχή*. Μια τριαντάχρονη πορεία», π. Η Λέξη, τχ. 85-86 (1989), 715-719.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

Νέα Εστία

Αθήνα, 15 Απρ. 1927 έως σήμερα [2005]. Εκδότης: το βιβλιοπωλείο της Εστίας, Διευθυντές: Γρ. *Ξενοπούλος (1927-1932), Γρ. Ξενοπούλος και Π. Χάρης (1933-1934), Π. Χάρης (1935-1987), Ε.Ν. Μόσχος (1988 - Ιούν. 1998). Στ. Ζουμπουλάκης (Σεπτ. 1998 κ.ε.). Δεκαπενθήμερο (έως τον Ιούλ. 1998) / μηνιαίο (από τον Σεπτ. 1998 κ.ε.), εξήντα τεσσάρων σελίδων αρχικά (με πολλές αυξομειώσεις αργότερα), δίστυλο, διαστάσεων 24x17 εκ. Τιμή τεύχους: αρχικά 6 δρχ., με σταδιακή αύξηση αργότερα. Έως το 1998 εκδίδεται σε δύο τόμους ανά έτος, με συνεχή σελιδαριθμηση. Το Χριστουγεννιάτικο τεύχος κυκλοφορεί από το 1931 με δική του σελιδαριθμηση, αφιερωμένο συνήθως σε ένα θέμα ή συγγραφέα.

Το μακροβιότερο ελληνικό λογοτεχνικό περιοδικό, πολύτιμη ιστορική πηγή για τα ελληνικά γράμματα και σπουδαίος «σταθμός» στην ιστορία του ελληνικού περιοδικού τύπου. Ο τίτλος του παραπέμπει στην πα-

λαιότερη *Εστία / *Εστία Εικονογραφημένη*, της οποίας ο Γρ. Ξενοπούλος είχε διατελέσει συνεργάτης και τελευταίος διευθυντής. Η έκδοσή του φιλοδοξούσε να καλύψει το κενό που είχε άφησε στον λογοτεχνικό περιοδικό Τύπο η διακοπή των *Παναθηναίων*. Ήδη από την αρχή σπειδίζει να διακηρύξει τον ευρύ χαρακτήρα της, τόσο με την ύλη που θα περιέχει. Προορίζεται «διά τους εκλεκτούς, αλλ' όχι μόνον διά τους ευπόρους». Ό,τι φαίνεται πως διασπά το «ενιαίο πνεύμα» της είναι ότι θα πρέπει να συνδυάζει τη δημοτική της λογοτεχνίας με την καθαρεύουσα της επιστήμης. Το μεγαλύτερο μέρος του προγραμματικού σημειώματός της αφιερώνεται σ' αυτήν τη «διγλωσσία» που θα εμφανίζουν οι σελίδες της.

Η διάρθρωση της ύλης του δεν έχει αλλάξει με την πάροδο των χρόνων. Στο κυρίως σωμα κάθε τεύχους, τους βασικούς άξονες των περιεχομένων της αποτελούν η ποίηση, η πεζογραφία και η κριτική. Η ξένη λογοτεχνική κίνηση (κυρίως γαλλική, αγγλική και γερμανική) παρουσιάζεται και σχολιάζεται σταθερά. Το χρονογράφημα, οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις, το θέατρο, ο κινηματογράφος, οι εικαστικές τέχνες, η μουσική, η γλώσσα, η ιστορία, η λαογραφία συμπληρώνουν την εξαιρετικής ποικιλίας ύλη της. Το δεύτερο μέρος, που έχει τίτλο «Το Δεκαπενθήμερον» και που μετονομάζεται σε «Μηνολόγιο», περιλαμβάνει επίκαιρα κριτικά σημειώματα για ποικίλες κατηγορίες θεμάτων. Η στήλη «Περιοδικά και Εφημερίδες» αποτελεί επισκόπηση του σύγχρονου ημερήσιου και περιοδικού τύπου. Σχολιάζεται ο ελληνικός αθηναϊκός και επαρχιακός Τύπος, λογοτεχνικός και επιστημονικός, καθώς και ξένα περιοδικά με ύλη γραμμένη από Έλληνες ή που αφορά τη Ελλάδα. Στη στήλη «Θησαυρίσματα» δημοσιεύονται άγνωστα κείμενα ελληνών λογίων. Το 2005 εισάγεται η στήλη «Βιβλιογραφικό Δελτίο» με καταγραφή των νέων εκδόσεων. Η εικονογράφηση περιλαμβάνει εικαστικά έργα, σκίτσα, προσωπογραφίες και φωτογραφίες.

Οι επιλογές της κινούνται μεταξύ συντήρησης και νεωτερισμού. Στην ποίηση, ο λυρισμός συγκεντρώνει την προτίμησή της. Παράλληλα, μεγάλο και διαρκές είναι το ενδιαφέρον της για τα σημαντικά κεφάλαια του παρελθόντος (Δ. Σολωμός και Κ. *Παλαμάς). Υπερασπίζεται τον Κ.Π. Καβάφη από τις «ανευλαθείς» επιθέσεις και επικρίνει με δριμύτητα τις «ψυχαναλυτικές» προσεγγίσεις του έργου του. Όσο ενδοσυϊώδεις κι αν είναι οι κρίσεις που διατυπώνει για τα *Ελεγεία και Σάτιρες* του Κ. Καρυωτάκη, δεν προσπερνά την έκδοση της *Στροφής*

του Γ. Σεφέρη, ανοίγοντας μια ολόκληρη συζήτηση για την «καθαρή» ποίηση. Βέβαια, η σύγκριση ανάμεσα στους δύο ποιητές είναι καταλυτική: η *Στροφή* θεωρείται «ποίηση στεγνή, στενά ατομιστική, ποίηση σπουδαστηρίου» (αρ. τχ. 128).

Οι αναζητήσεις της στην πεζογραφία αποτελούν επίσης μια χαρακτηριστική περίπτωση συνύπαρξης του «παλαιού» με το «νέο». Από τη μια τηρεί γραμμή «διηγηματοκεντρική», κατακρίνοντας τις συνδηλώσεις της ξεπερασμένης αγροτο-λαϊκής ηθογραφίας (που μπορεί να κουβαλά το διήγημα ως είδος) και προωθώντας περισσότερο ψυχογραφικές, συμβολιστικές και κοινωνικές αναζητήσεις· από την άλλη, όμως, δεν μπορεί παρά να καταγράφει στις σελίδες της την επικείμενη εξόρμηση ενός άλλου λογοτεχνικού είδους, του μυθιστορήματος, με όλα τα επικά και μοντερνιστικά συμφραζόμενά του. Πάντως, η κριτική στάση της απέναντι στις λογοτεχνικές και άλλες θεωρητικές ζυμώσεις αυτής της εποχής παραμένει ενδεικτική της προγραμματικής διακήρυξής της: ότι προτίθεται να κινηθεί μεταξύ συντήρησης και πρωτοπορίας αποφεύγοντας τα επικίνδυνα άκρα.

Σχεδόν όλοι οι νεώτεροι πεζογράφοι δημοσίευσαν στο περιοδικό μυθιστορήματά τους και έργα των σημαντικότερων ελλήνων πεζογράφων δημοσιεύθηκαν στις σελίδες του πριν εκδοθούν· ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής: *Η καμπάνα της Αγίας Τριάδος* του Θ. Πετσάλη, απόσπασμα από τον *Ζορμπά* του Ν. Καζαντζάκη, *Ο Γιούγκερμαν* του Μ. Καραγάτση, απόσπασμα από τη *Γαλήνη* και ολόκληρη η *Αιολική γη* του Ηλ. Βενέζη.

Δημοσίευσε αφιερώματα σε μεγάλους Έλληνες και ξένους λογοτέχνες, καλλιτέχνες και επιστήμονες και σε σημαντικά γεγονότα της ελληνικής και ξένης πνευματικής ζωής: τον Παύλο Νιρβάνα, τον Ιωάννη Συκουτρή, τη χαρακτηριστική, τον Ζαχαρία *Παπαντωνίου, τον Κώστα Χατζόπουλο, τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη, τον Κωστή Παλαμά (με αφορμή τον θάνατό του), τον Paul Valéry, τον Ανδρέα Κάλβο, τον Ρίγα Βελεστινλή, τον Γιάννη Βλαχογιάννη, τον Γεώργιο *Δροσίνη, τον Γιάννη Ψυχάκη, τον Αργύρη Εφταλιώτη, τον Άγγελο Βλάχο, τον Άγγελο Σικελιανό, τον Γρηγόριο Ξενοπούλο, τον Victor Hugo, τον Κωνσταντίνο Καβάφη, τον Κώστα Ουράνη, τον συμβολισμό, τον Sigmund Freud, τον Feodor Dostojewskij, τον Jean Moréas, τη Ρωσική Επανάσταση, τον Νίκο

Καζαντζάκη, τον Διονύσιο Σολωμό, τον Αλέξανδρο Δελμούζο, τον Jean Jaurès, τον Friedrich Schiller, τον Edgar Allan Poe, τον Anton Chechov, τον Leon Tolstoi, τον Ανδρέα *Λασκαράτο, τη Θεσσαλονίκη, το Άγιον Όρος, τον Ναπολέοντα Λαπαδιώτη, τον William Shakespeare, τον T.S. Eliot, τον Φώτη *Κόντογλου, την Κρήτη, τη Μυρτιώτισσα, την Τσεχοσλαβακία, τον Στράτη *Μυριβήλη, τον Κώστα Καρυωτάκη, τον Γιώργο Σεφέρη, τον Άλκη Θυρόλο, την Κατίνα Παξινού, τον Μάρκο Αυγέρη, τον Γιώργο

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ
1929

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ', ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", ΟΔΟΣ — ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

Θεοτόκα, τον Ηλία Βενέζη, τον Τάκη Παπατσώνη, τη λογοτεχνία και τον δημοτικισμό, τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, τον ελληνικό Ρομαντισμό, την προσφορά της γυναίκας στον πολιτισμό, τον Παντελή Πρεβελάκη, την ελληνική λογοτεχνία και τις επιδράσεις των ξένων πνευματικών ρευμάτων, τον Πέτρο Χάρη, τον Γιάννη Ρίτσο, την Πηνελόπη Δέλτα, την Τατιάνα Σταύρου, τη Μακεδονία, τον Γεώργιο Βιζυηνό, τον Οδυσσέα Ελύτη, τον Γιώργο Βοαφόπουλο, τον W.B.

Yeats, τον Άγγελο Τεράκη, τον Κορνήλιο Καστοριάδη, τον Καραγάτση, τη λογοτεχνία και την Αριστερά, τον Ανδρέα Εμπειρικό, τον Αλέξανδρο *Κοτζιά.

Εκτός από τους διευθυντές της, συσπειρώνει στο επιτελείο της μια πλειάδα γνωστών κριτικών: Τέλλος Άγρας, Άλκης Θρύλος, Γιάννης Χατζής, Α. Καραντώνης, Δ.Α. Κόκκινος, Δ. Νικολαΐδης, Π. Νιρβάνας, Ζαχ. *Παπαντωνίου, Κλ. Παράσχος, Σοφία Κ. Σπανούδη, Μιχ. Δ. Στασινόπουλος, Πέτρος Γλέζος, Γεώργιος Πράτσικας κ.ά. Στους υπόλοιπους συνεργάτες, που φτάνουν σε υπερβολικά μεγάλο αριθμό, συγκαταλέγονται όλα σχεδόν ανεξαιρέτως τα πρόσωπα της σύγχρονης ελληνικής πνευματικής ζωής.

Η είσοδος του Π. Χάρη στη διεύθυνση συνεπάγεται μια γενικότερη ανανέωση, τόσο στην τυπογραφική εμφάνισή της (βελτίωση της ποιότητας του χαρτιού), όσο και στους τακτικούς συνεργάτες της. Σε αυτούς προστίθενται τώρα ο Κώστας Ουράνης, ο οποίος αναλαμβάνει το χρονογράφημα του «Δεκαπενθημέρου» και ο Κ.Θ. Δημαράς, ο οποίος αναλαμβάνει τη στήλη «Η κίνηση των ιδεών», επίσης στο πλαίσιο του «Δεκαπενθημέρου». Οι σχέσεις της με τα σύγχρονα περιοδικά είναι, συχνά, τεταμένες – ιδιαίτερα με περιοδικά της Αλεξάνδρειας και τα *Ελληνικά Γράμματα του Κ. *Μπασιά.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής η *Νέα Εστία* διατήρησε συνεπή στάση. Δημοσίευσε μελέτες για θέματα από την πνευματική και εθνική ιστορία, για προεπαναστατικές και επαναστατικές μορφές, ποιήματα και θεατρικά εμπνευσμένα από τις ίδιες θεματικές περιοχές. Την πρώτη προσπάθεια Πνευματικής Αντίστασης έκανε ο Άγγελος Σικελιανός με το μανιφέστο που δημοσίευσε τον Μάιο 1941 με τον τίτλο «Το σημερινό ελληνοκεντρικό αίτημα», όπου έγραφε: «Η ώρα εσήμανε όπου όλοι όσοι δουλεύουμε στο πνεύμα της Ελλάδας υποχρεώμαστε να ξέρουμε πως αν το ιερό υποσυνείδητο του ελληνικού λαού που ως με προχτές εδαματούργησε, σφειλίζει τώρα να υψωθεί ως με το ύψος μιας του νέας ιστορικής αποστολής, ανάγκη πάσα, σε σοφρή αναλογία με τον κρυφό δυναμισμό του να στηθεί πάνω στο βάθρο μιας αντίστοιχης Ελληνικής Παιδείας». Τα Χριστούγεννα του 1942 κυκλοφόρησε αφιέρωμα στον Αλ. Παπαδιαμάντη που έγινε ανάρπαστο, ενώ απαγορεύτηκε από τη λογοκρισία αφιέρωμα στον Α. Κάλβο. Από το 1942 έως την Απελευθέρωση ο Σπύρος *Βασιλείου δημοσιεύει τις ζυλογραφίες του που αγαπήθηκαν πολύ από το κοινό.

Η προσφορά του περιοδικού επιβραβεύτηκε με δύο τιμητικές διακρίσεις. Το 1936 από την Ολομέ-

λεια του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και το 1946 από την Ακαδημία Αθηνών «δια την αξιόλογον συμβολήν του περιοδικού εις την όλην πνευματικη κίνησην της Ελλάδος κατά τα τελευταία είκοσι έτη, και διότι δεν έπαυσεν εκδιδόμενον και κατά τα έτη της εχθρικής κατοχής, προκαλέσαν δια της πατριωτικής του στάσεως και διώξιν του Διευθυντού αυτού υπό του εχθρού». Υπό την εποπτεία του Γ.Θ. Ζώρα έχουν εκδοθεί οι τρεις πρώτοι τόμοι του Ευρετηρίου της Νέας Εστίας (τ. Α΄ : 1927-1936· τ. Β΄ : 1937-1946· τ. Γ΄ : 1947-1956).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΕΛΙΑ (λείπουν οι τ. Ε΄ και Γ΄).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Πορφύρης, «Η αντίσταση με νόημα μέσα», π. *Επιθεώρηση Τέχνης*, 87-88 (1962), 336-365· Ερρίκος Χατζηνεστής, «*Νέα Εστία* και Πέτρος Χάρης», π. *Παρνασσός*, 28 (1986), 382-393· Αλ. Αργυρίου, «1927. “Ένα έτος τομή” πυκνό από κορυφαίες σημασιές λογοτεχνικά γεγονότα», π. *Γράμματα και τέχνες*, περ. Γ΄, τχ. 73 (Ιαν.-Απρ. 1995), 1-5· Ioanna Mylonaki, *Die Suche nach der “Nationalen Identität”. Eine griechische literarische Zeitschrift der Zwischenkriegszeit*, Peterlang 1995· Π.Δ. Μαστροδημήτρης, «Η *Νέα Εστία* και η Νεοελληνική Φιλολογία: μια μακροχρόνια και γόνιμη συνεργασία», στα *Πρακτικά Δέκατου Τέταρτου Συμποσίου Ποίησης (Ανδρέας Εμπειρικός - Γιάννης Ρίτσος - Περιοδικά)*, Πανεπιστήμιο Πατρών, 1-3 Ιουλ. 1994, Πάτρα, Αχαϊκές Εκδόσεις, 1996, σ. 84-95· Χ.Α. Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης*, (1901 -1940) τ. Β΄, σ. 78-115· Αγορή Γκερού, «Η “καθαρή ποίηση” στη *Νέα Εστία* (1927-1934)», στον τόμο *Ο περιοδικός τύπος στον Μεσοπόλεμο*, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 2001, σ. 87-101· Αλ. Αργυρίου, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα 2001-2004, τ. 1, σ. 155-158, τ. 2, σ. 1033-1048, τ. 3, σ. 28-29, τ. 4, σ. 58, 68-81, τ. 5, σ. 25, τ. 6, σ. 115-118.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ – ΜΑΡΙΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Νέα Ευρώπη / Das Neue Europa

Θεσσαλονίκη, 13 Απρ. 1941-1944. Εκδότης-διευθυντής: Β. Λαμπράκης (αρχικά). Αργότερα αναλαμβάνουν την έκδοση διαδοχικά οι Ι. *Σπαθάρης, Δ. Ηλιάδης και Μιχ. *Παπαστρατηγάκης. Στις 16 Φεβρ. 1943 την εφημερίδα αγόρασε ο διαχειριστής της Γ. Πολλάτος. Από τότε σχεδόν άρχισε νέα αρίθμηση της εφημερίδας. Ο γερμανικός τίτλος από τις 14 Αυγ. 1941 καλύπτεται με ένα «V» και από τις 13 Ιουν. 1942 εξαφανίζεται εντελώς. Καθημερινή (εκτός από τη Δευτέρα), ερασιέλιδη / τετρασελίδη / δισελίδη (όταν άρχισε η πίεση των Γερμανών και η έλλειψη χαρτιού), το σχήμα της πολλές φορές μειώθηκε σε «τετράγωνο», δηλαδή σε ύψος όμοιο με το κενονότιό πλάτος. Τιμή φύλλου: 4 δραχ. Για την έκδοση της *Νέας Ευρώπης* ο Λαμπράκης προμηθεύτηκε το χαρτί από τη *Νέα Αλήθεια και τη *Μακεδονία, που είχαν διακόψει τις εκδόσεις τους. Τα γραφεία της ήταν για λίγο στην οδ.

Ερμού 58, στα γραφεία της **Εφημερίδας των Βαλκανίων* και διαδοχικά: οδ. 4^{ης} Αυγούστου 34 (οδ. Αγίας Σοφίας), οδ. Πλάτωνος 9 (στις εγκαταστάσεις της εφ. **Φως*), οδ. Μητροπόλεως 48 (στα γραφεία και τυπογραφεία της *Νέας Αθήνας*), οδ. Τσιμισκή 63 (στις εγκαταστάσεις της *Μακεδονίας*), ενώ τα τυπογραφεία στην οδ. Αγίας Σοφίας 26, στο τυπογραφείο του Κοντογούρη. Εκεί παρέμειναν μέχρι το τέλος της Κατοχής.

Κατοχική εφημερίδα της Θεσσαλονίκης, που υπηρέτησε επί τριάμισι χρόνια τη γερμανική προπαγάνδα. Εκδόθηκε στις 13 Απριλίου 1941, τέσσερις ημέρες μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από τους Γερμανούς. Η δημοσιογραφική προετοιμασία για τη σύνταξη της έγινε τη δεύτερη μόλις ημέρα της Κατοχής και οι ενέργειες για τη συγκρότηση του προσωπικού της, για την εξασφάλιση τυπογραφικών εγκαταστάσεων κ.λπ. έγιναν, προφανώς, τουλάχιστον την ίδια ημέρα που ο λαός της Θεσσαλονίκης δεχόταν με απελπισία και με απόγνωση τον γερμανικό στρατό στην πόλη.

Ως εκδότης και διευθυντής της εμφανίστηκε ο Βασ. Λαμπιάκης, άγνωστος έως τότε στους δημοσιογραφικούς κύκλους, που διακρίθηκε, όμως, ως μνηστής του κατακτητή και της ναζιστικής κοσμοθεωρίας. Από τις 27 Ιουνίου 1941, όταν περιέπεσε στη δυσμένεια των Γερμανών, αφαιρείται το όνομα του Λαμπιάκη (ο οποίος αναχώρησε στο εξωτερικό και χάθηκαν τα ίχνη του) και έως τις 4 Νοεμβρίου 1941, παραπλεύρως των τίτλων του ιδιοκτήτη και του αρχισυντάκτη τοποθετούνται τρία άστρα. Στο διάστημα αυτό (για το οποίο η εφημερίδα ονομάστηκε «εφημερίδα των αστέρων»), τη διεύθυνσή της ανέλαβε υποχρεωτικά ο Ι. Σπαθάρης. Στις 4 Νοεμβρίου 1941 εμφανίζεται το όνομα του Δ. Ηλιάδη ως νέου εκδότη (το 1924 ήταν αρχισυντάκτης της εφ. *Ημερσία*), ενώ την αρχισυνταξία της ανέλαβε ο αθηναίος δημοσιογράφος Μιχ. Παπαστρατηγάκης, με μισθό 30000 δρχ., όταν η τιμή της εφημερίδας ήταν 4 δρχ.

Δημοσίευε και στα γερμανικά ανακοινώσεις των αρχών Κατοχής και ορισμένες θανατικές καταδικές που εξέδωσαν τα γερμανικά στρατοδικεία. Εκτός, όμως, από τη γερμανική γλώσσα, που με την πάροδο του χρόνου εγκαταλείπεται, δημοσιεύθηκαν στη *Νέα Ευρώπη* συνεργασίες Γερμανών—μάλλον επιστημόνων—και γερμανικά προπαγανδιστικά κείμενα.

Συνεργάτες της για μεγάλο ή μικρό διάστημα υπήρξαν πολλοί επαγγελματίες δημοσιογράφοι, όπως οι Άριστος *Χασήρ, Ν. *Καμψώνας, Β. *Μεσολογγίτης, Γιάννης Ζήρας, Ν. *Στάγκος, Αντ. *Κοσματόπουλος, Ν. *Φαρδής κ.ά., ενώ πολλοί απέφηναν,

να υπογράφουν ή χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμο.

Τόσο η δημοσιογραφία όσο και η αρθρογραφία και οι πολλές ιστορικές-πολιτικές αναλύσεις που δημοσίευε, είχαν αντισυμμαχικό ή φιλοναζιστικό περιεχόμενο. Έτσι, εκτός από τις συνεχείς έντονες και πολλές φορές υπερβολικές φραστικές επιθέσεις κατά της Μεγάλης Βρετανίας, δημοσίευε και άρθρα εναντίον των ΗΠΑ, αντιεβραϊκά, πολλά αντικομμουνιστικά και ευνοϊκές ανταποκρίσεις από τις κατεχόμενες από τα γερμανικά στρατεύματα ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, δημοσιεύθηκαν σχόλια για τις καλές διαθέσεις των γερμανικών αρχών Κατοχής ή άρθρα που επιχειρούσαν να μειώσουν τις δυσμενείς εντυπώσεις από τις καταδικαστικές αποφάσεις των γερμανικών στρατοδικείων ή που απέδιδαν στους Άγγλους και τους άλλους συμμάχους την πείνα του ελληνικού λαού. Σε άλλα κείμενα προέβριλλε την παλαιότερη πρόοδο της Ελλάδας και τόνιζε τις προοπτικές για τη λήξη του πολέμου με νίκη του Άξονα, με επικράτησή του σε ολόκληρη την Ευρώπη, με την αποτροπή των πολέμων κ.ά. Ειδικότερα για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης ανέπτυξε, πριν ακόμη αρχίσουν οι διωγμοί τους, έντονη αντισιμωτική πολιτική και έκανε συστηματική προσπάθεια να αποδώσει στους Εβραίους ιστορικές, σε τοπικό, σε πανελλήνιο και σε παγκόσμιο επίπεδο, ευθύνες.

Δεν είναι γνωστό τότε ακριβώς δέκομε την εκδόσή της. Στις 15 Οκτωβρίου 1944 εκδόθηκε το φ. 15 της συγχωνευμένης εφ. *Νέα Ευρώπη—Απογειωμένη*, γεγονός που σημαίνει ότι η νέα εφημερίδα εκδόθηκε την 1^η Οκτωβρίου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (*Νέα Ευρώπη—Απογειωμένη*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασήρ [Χωσιτζιόγλου], «Εφημερίδες και δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 7 Αυγ. 1942· Κωνδύλικης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Γ', σσ. 200-202, 221-222.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Νέα Εφημερίς

Αθήνα, 6 Δεκ. 1881-1896. Ίδρυτής-εκδότης: Ιωάννης Καμπούρογλου, μετά την αποχώρησή του από την αρχισυνταξία της **Εφημερίδος* του Δ. *Κορομηλά. Από τις 21 Απρ. 1896 ως διευθυντής αναφέρεται ο Αλέξιος Κολυβάς. Μικρού δίστηλου σχήματος, τετρασέλιδη / οκτασέλιδη (εκτάκτως, όποτε υπήρχε πληθώρα ύλης και κατά το 1896), «Τιμή φύλλου 5λ. Τιμή συνδρομής εσωτ. ετησία, Αθηνών 8ρ. 15, επαρχιών 20, εξ.αμ. Αθηνών 8, επαρχιών 10, εξ.ωτ. ετησία, φρ. χρ. 22,25 (1887), εξ.αμ. 12. Γραφεία Μουσών 3 (οικία Αμβροσίου Κάπταρη)».

Στη στήλη των βιβλιοκρισιών παρουσιάζονται κυρίως νέες ποιητικές συλλογές (από τους Τέλλο Άγρα, Γ.Κ. Βλάχο, Μίμη Κυριακίδη, Μ.Δ. Στασινόπουλο) και κριτικά έργα: ο Θεόδωρος Ξύδης εξάγει τη μελέτη του Ανδρέα Καραντώνη με τίτλο *Γύρω στον Παλαμά: ο 'Ηθος Δελφός* συμφωνεί ότι οι μελέτες του Καραντώνη για τον Παλαμά και τον Σεφέρη αποτελούν φωτεινό παράδειγμα κριτικής και εγκωμιάζει το κριτικό έργο του Κωστή Παλαμά *Πεζοί δρόμοι Γ' . Κάποιον νεκρών η ζωή*, το οποίο χαρακτηρίζει αυθεντική πηγή της ιστορίας της λογοτεχνίας μας. Αν για τους εκδότες ο Παλαμάς εκφράζει το ποιητικό ιδεώδες και ο Καραντώνης εκπροσωπεί τον ιδανικό κριτικό, στον αντίποδα βρίσκονται ο Καβάφης και ο Τίμος Μαλάνας: ο Μίμης Κυριακίδης καταφέρεται εναντίον του Μαλάνου και παρουσιάζει ψυχαναλυτικά τον Καβάφη. «έχοντας ως πυξίδα του έργου του τη σεξουαλική διαστrophή του ποιητή».

Στη θεατρική επισκόπηση του 1932 (από τον Δ.Α. Καπετανάκη) μνημονεύεται επαινετικά η πολύτιμη συμβολή του Εθνικού Θεάτρου και ειδικότερα του σκηνοθέτη Φώτου Πολίτη στην ανύψωση του ελληνικού πολιτισμού: θετικά αποτιμάται και η παρουσία των διάσων Μαρίκας Κοτοπούλη και Κυβέλης και του «Ελευθέρου Θεάτρου» του Σπύρου *Μελά. Ευρύτερα θέματα της πνευματικής ζωής δίνονται κυρίως στη στήλη «Σημειώματα», όπου υποστηρίζεται λ.χ., η ανάγκη ίδρυσης έδρας νεοελληνικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράγυλου (εσπ.πετρία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 414-420.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΙΑ ΠΑΝΟΥ

Η Νέα Ζωή

Όργανο του ομώνυμου Φιλολογικού Συλλόγου εκδιδόμενο κατά μήνα. Εν Αλεξανδρεία, Αλεξάνδρεια, 1904-1927; 1904-1907, τ. I-III, αρ. τχ. 1-36, διαστάσεων 29x21 εκ., «τύποις Ι. Κ. Λαγουδάκη» 1907-1909, με νέο υπότιτλο: Μηνιαίο όργανο του ομώνυμου φιλολογικού συλλόγου, τ. IV-V, αρ. τχ. 37-60, διαστάσεων 28x20 εκ., «τύπος Νέας Ζωής, Θ. Κασμάτη και Κ. Ιωνά» 1909-1916, με υπότιτλο: Όργανο του ομώνυμου φιλολογικού συλλόγου, τ. VI-X, διαστάσεων 23.1x15.2 εκ. στο εξής, αρ. τχ. 1-12, 1-12, 1-6, 1-4, 1-4 για κάθε τόμο αντίστοιχα: τα τέυχρη του ένατου τόμου φέρουν τον υπότιτλο: Τρίμηνο λογοτεχνικό περιοδικό 1922-1927, χωρίς υπότιτλο, τ. XI-XIV, αρ. τχ. 1-4, 1-5, 1-6, 1-4 αντίστοιχα. Η τιμή κάθε φυλλαδίου τετραπλασιάζεται στα 1926, από 3 γρόσια διατίμησης που ήταν είκοσι χρόνια νωρίτερα.

Αρχικά οικογενειακό φιλολογικό περιοδικό, σταδιακά μετατρέπεται σε λογοτεχνικό, το μακροβιότερο από όσα κυκλοφόρησαν στην Αλεξάνδρεια. Ιδρυτές είναι οι δημιουργοί του νεανικού συλλόγου «Νέα Ζωή» (Κ. Πάγκαλος, Αντ. Κόκκινος, Π. Πετρίδης, Γ. Πετρίδης Π. Παδόπουλος, Κ. Σκάμπουλος, Π. Συμεωνίδης και Κ. Ν. Κωνσταντινίδης), που συσπειρώνονται στα 1904 τροφοδοτώντας την πνευματική κίνηση της πόλης. Η ομάδα αυτή δοκιμάζεται αλλά και διαμορφώνεται κατά τα πρώτα χρόνια της έκδοσης, καθώς αναγκάζεται να συνεργαστεί με ιερωμένους και διδάσκοντες του Αβερωφείου Γυμνασίου, για να έχει την αδιαμφισβήτητη εγκυρότητα δημοσιεύσιμη ύλη, την οποία θεωρούσε ως προϋπόθεση καθιέρωσης του συλλόγου, έστω κι αν απέφερε ένα φύλλο χωρίς ιδιαίτερη φημισση. σε γλώσσα καθαρευούσα. Από τον τρίτο τόμο εξασφαλίζεται η αμειβόμενη συνεργασία αθηναίων λογοτεχνών («ύλη εκλεκτή και... πληρωμένη», σημειώνει ο Γρ. *Ξενοπούλος στα 1907), ενδυναμώνοντας τους νέους του συλλόγου, έτσι ώστε να διακηρύξουν στα 1908 ότι διακόπτουν την αταίριαστη συστέγαση του «καλογεροδασκαλισμού» με τη νεότητα και να το αποδείξουν στα αμιγώς λογοτεχνικά δημοσιεύματα των δυο επόμενων τόμων: «Ηδελύσαμε την Νέαν Ζωήν αποκλειστικώς λογοτεχνικό περιοδικό, ανελάβαμε να δημιουργήσωμε μία κάποια πνευματική κίνηση γύρω μας και ακολουθήσαμε την εξέλιξη της γλώσσης μας και της Τέχνης στα νεοελληνικά γράμματα. [...] Προσπαθήσαμε και προσπαθούμε να δείξωμε [...] ότι υπάρχει Ελληνική Λογοτεχνία που μπορεί να μη δίπλα στην Ευρωπαϊκή άφοβα και υπερήφανα» (σημείωμα της συντακτικής επιτροπής στο εναρκτήριο τεύχος του 1909).

Ως λογοτεχνικό, μετριπαδές, φύλλο θα εξακολουθήσει έκτοτε την έκδοσή του. Τα μέλη της συντακτικής του επιτροπής λογοδοτούν στη γενική συνέλευση του συλλόγου, από την οποία εκλέγονται, υποχρεούμενα να πειδαρχούν στις αποφάσεις της. Οι εσωτερικές διεργασίες ευνοούν τη συγκρότηση και αυτονομία ομάδων, όπως αυτής που εμφανίζεται με το π. *Σεράπιον (1909-1910), «μηνιαίο όργανο της ομώνυμης εταιρίας για το ξελεντέρωμα της σκέψης και την επικράτηση της ζωντανής γλώσσας», κι εκείνης που θα δώσει το π. *Γράμματα, με την απόφαση «να μην επιδιώξωμε εύσημα "καλής διαγωγής" και να μην επιζητήσωμε τον κολακευτικόν τίτλο "των φιλοτιμών νέων"». Φιλότητα και συνετά η

Νέα Ζωή θα ξεπεράσει εσωτερικούς και εξωτερικούς ανασχετικούς παράγοντες και θα τυπώνεται έως τον Αύγουστο 1927, όταν, παρά την εξαγγελία της ότι θα κυκλοφορεί πλέον τακτικά «κάθε διμηνία με 48-64 σελ.», θα διακόψει την έκδοσή της.

Στα περιεχόμενά της ξεχωρίζει από τα 1906 η συνεργασία του Αλέξανδρου Παπαδιαμαντή και το τχ. Απριλίου 1908, το αφιερωμένο εξ ολοκλήρου στον πεζογράφο για τα φιλολογικά εικοσιπεντάχρονά του. Στα 1908 ξεκινά και η παρουσία του Κ.Π. Καδάφη στο ανανεωμένο πλέον περιοδικό, που φιλοξενεί κείμενα των Γ. Βλαχογιάννη, Δ. Βουτυρά, Περ. Γιαννό-

Ο έβδομος τόμος της έρχεται με καθυστέρηση ενός έτους, χωρίς το σφρίγος των τριών προηγούμενων, καθώς οι ανανεωτικές τοπικές δυνάμεις εκφράζονται πια μέσα από τα *Γράμματα*. Η *Νέα Ζωή*, μετά από μια περίοδο ιμηνιανίας κι αλλαγών στη συντακτική της ομάδα, συντονίζεται με το νέο περιοδικό, το συμπληρώνει φιλοξενώντας στις σελίδες της συζητήσεις που αυτό έχει προκαλέσει, υιοθετεί κάποιες καινοτομίες του, αλλά όχι τις αιρετικές του αποκλίσεις από το κοινό κριτήριο (ενδεικτικά είναι τα κείμενα του συνεργάτη της Κώστα Ν. Παπτά κι αξιολογείματα τα δημοσιεύματα των Κωσταντίνου Χατζόπουλου και Γαλιτέας Καζαντζάκη). Ανάμεσα στα δεκαεννέα τεύχη των τεσσάρων τελευταίων τόμων διακρίνονται τα ποιήματα των Κ.Γ. Καρωτάκη και Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, το αφιερωμένο στην πεντηκονταετηρίδα του Κωστή Παλαμά τεύχος (Απρ. 1926), η συνεργασία του Ευάγγελου Παπανούτσου και το κείμενο του Τίμου Μαλιάνου για τον κριτικό Δ. Ζαχαριάδη.

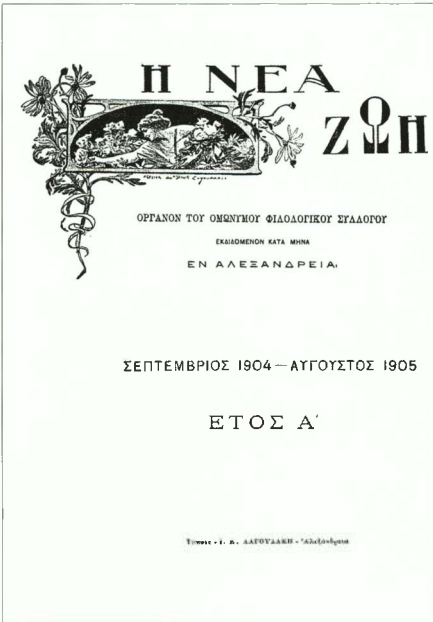
Ο Πύργος Βρισημιτάκης γράφει στα 1918 για «ατυχείς προκαταλήψεις» στις οποίες «προσέκρουσε» η *Νέα Ζωή*: «Ωφειλε δηλ. η πνευματική αιγυπτιώτικη κίνηση να [...] ρυθμίζεται απάνω στην Αθηναική, τόλμες δεν εχρειάζοντο [...]. Κι εδώ συναντώμεν το γνωστόν bon pour l'orient που άργησαν λίγο οι Αιγυπτιώτες διανοούμενοι να το αντιληφθούν». Ο Μανώλης Γιαλουράκης διασώζει (1967) την ακόλουθη αποτίμηση του δημοσιογράφου Αγ. Αριστοκλή: «Η *Νέα Ζωή* ημπορεί να ειπή κανείς ότι υπήρξε περίπου δια την πλειονότητα των Αλεξανδρινών λογίων ό,τι και η *Ακρόπολις δια τους Αθηναίους δημοσιογράφους».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΠΗΓΗ: www.lis.upatras/kosmopolis

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πέτρος Μάγνης, *Ομιλούν οι Γιώργος Βρισημιτάκης, Τίμος Μαλιάνος, Νίκος Σαντορινιός, Πέτρος Αλήτης, Αλεξάνδρεια*, έκδ. «Απουάνων», 1918, σ. 9-11· Λουκάς Ν. Χριστοφίδης, *Σύντομη επισκόπηση της φιλολογίας μας από τα 1890 έως σήμερα*, Κάιρο 1919, σ. 15-17 (ανατυπώθηκε από τις εκδ. Μπάρον, Αθήνα 1983)· Κ.Ν. Κωσταντινιδής, *Η ζωή της «Νέας Ζωής»*, Αλεξάνδρεια 1963 [βλ. Π.Δ. Δασκαλόπουλος, «Αυτοτελής δημοσιεύματα (1954-1999) σχετικά με τα περιοδικά λόγου και τέχνης. Πρώτη καταγραφή», π. *Ιχνευτής*, τχ. 26 (Καλοκαίρι 2000), 29-30]· Μαν. Γιαλουράκης, *Η Αιγυπτιακή των Ελλήνων*, Αθήνα, εκδ. Μητρόπολις, 2006, σ. 568-574· Ι.Μ. Χατζηφώτης, *Αλεξάνδρεια. Οι δυο αιώνες του νεότερου ελληνισμού*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999, σ. 328-329.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

πουλου, Ι. Γρυπάρη, Ν. Καζαντζάκη, Α. Καρκαβίτσα, Αρ. Κουρτιδή, Μιλτ. Μαλακάση, Στ. Μαρτζώκη, Π. Νιρβάνα, Γρ. *Ξενόπουλου, Κ. *Παλαμά, Ι. Πολέμη, Χ. Χρηστομάνου, συνεργασίες των ντόπιων Ι. Α. Γκίκα, Παύλου Γνευτού, Δ. Ζαχαριάδη, Χρ. Ζερβού, Γ. Κασιμάτη, Κ.Ν. Κωσταντινιδή, Πέτρου Μάγνη, Στέφ. *Πάργα, Βάσου Παυλίδη, μεταφράσεις των G. D' Annunzio, Fr. Coppée, Μ. Γκόρκι, Ν. Γκόγκολ, Jul. Le Maitre, Fr. Mistral, Fr. Nietzsche, E. Poe, Λ. Ίολσότι, Αντ. Τσέχοφ.

Νέα Ημέρα

Εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος. Τεργέστη, 7/19 Δεκ. 1874 - 25/9 Μαρτ. 1912, αρ. φ. 1-1943. Αποτελεί συνέχεια της εφ. *Η Ημέρα* της Τεργέστης. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αλέξανδρος Σκαρλάτου *Βυζάντιος από την αναχώρηση του αδελφού του Αναστάσιου *Βυζάντιου για την Αθήνα. Τον διαδέχθηκε μετά τον θάνατό του (Δεκ. 1898) ο Ιωάννης Χαλκοκονδύλης. Υπεύθυνοι συντάκτες «συνφώνως τω νόμω»: Σταμάτιος Οικονόμου (1882-1891), Ιωάννης Βαυπτιστής Στάλιτς (1892-1901), Ιωάννης Ρωμαιοί Βάϊς (1902-1911), Giovanni de Col (1911-1912): συντάκτες, ο ίδιος ο Αλ. Βύζαντιος (έως τον θάνατό του, τον Δεκ. 1898) και ο Στάλιτς (8/20 Ιαν. 1899-1901). Στο πρώτο φύλλο του έτους 1878 (αυτομία στη Biblioteca Civica της Τεργέστης) υπάρχει η ένδειξη «Δ' / ΚΓ' (αρ. 208/1783)», οπότε η αλλαγή του τίτλου πρέπει να έχει γίνει το φθινόπωρο του 1874. Εβδομαδιαία, τετραεπίδη, χωρίς σελιδαρίθμηση. Το φύλλο διανεμόταν έναντι 50 σολιδίων (από το 1901) και με ετήσιες συνδρομές («Αι συνδρομαί πρέπει να λήγουν εν 30^{ην} Ιουνίου ή 31^{ην} Δεκεμβρίου»); για την Αυστρία: φλορίνια 16 (αρ. φ. 369/1357, 26/7 Ιαν. 1882 - 25/6 Ιαν. 1899): για το εξωτερικό: (αρ. φ. 369/1357, 26/7 Ιαν. 1882), την Ελλάδα, Τουρκία, Αίγυπτο, «Ρωμουνία», Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, «εικοσάφραγκα 2»· την Αγγλία και τις Αποικίες «λίραι στ.ερλίανι 2»· τη Ρωσία και Αμερική «φράγκα 50» (αρ. φ. 890/1878, 21/2 Ιαν. 1892 - αρ. 1256/2244, 25/6 Ιαν. 1899): «Εν πάσαις ταις λοιπαίς χώραις φράγκα 40». Τυπωνόταν στην αρχή από το τυπογραφείο του Αυστριακού Λόυδ (1874-1910) και στο τέλος από την Tipografia Nuova - Stabilimento Tipografico Strangalos & Co (23/11 Νοε. 1910 - 1912).

Ελληνόγλωσση εφημερίδα της διασποράς, που συνέχισε και επωξήσε την επιτυχημένη πορεία της εφ. *Η Ημέρα* του Ι. Ισιδωρίδη *Σκυλίτση, με άρθρα και ειδήσεις, μεταφρασμένα από διάφορες ευρωπαϊκές εφημερίδες, φιλολογικές επιφυλλίδες, τοπικές οικονομικές ειδήσεις, συναλλάγματα και νομίσματα. Απέκτησε και αυτή σημαντικό κύρος, αποδεικνύοντας ότι εξακολούθησε να καλύπτει μια πραγματική ανάγκη του ελληνόγλωσσου κοινού της διασποράς και της ελεύθερης Ελλάδας. Το 1912 μεταφέρθηκε από τον Ιωάννη Χαλκοκονδύλη στην Αθήνα, όπου συνέχισε να εκδίδεται ως το 1936 με τον τίτλο **Νέα Ημέρα Τεργέστης*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΒCΤ (ελλ.σ. [162 L], τ. VI-VIII 1882-1883, τ. XI 1885, τ. XV 1889, τ. XVII 1892 [έως τις 2 Ιουλ., αρ. 916], τ. XX 1894, τ. XXII-XXV 1896-1899, τ. XXVII 1901, τ. XXXI-XXXVII 1903-1911, τ. XXXVIII 1912, έως τις 25 Μαΐου: άλλη ελληνική σειρά [326 L]: 1878-1881 [σκόρπια φυλλά: 25/7 Νοε. 1878 - 30/11 Ιαν. 1879, 17/1, 28/15-10/22 Μαρτ. 1879 15/27 Μαρτ. - 23/4 Σεπτ. 1880, 8/20 Νοε. - 19/31 Δεκ. 1881], 1884-1887-1884 πλήρες,

1885 λείπει. 1886 έως 6/18 Σεπτ., 1888 πλήρες-, 1888-1890 -λείπει το 1889-, 1891-1893 -λείπει το 1892-, 1895-1900 -λείπουν 1896-1899- ο πρώτος τόμος με τίτλο «Νέα Ημέρα» είναι στη σειρά [326 L], έχει τις ενδείξεις: Αρ. 208/1783, 25/7 Νοε. 1878. Έτος Δ' / ΚΓ' , όπου η διπλή αρίθμηση δείχνει ότι εδωρείτο συνέχεια της *Ημέρας*). ΒΕΚΤ (ελλ. σ., δυσπρόσιτη).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 88- Σ.Σ. Μακρμιχάλος, «Η έκδοση της εφημερίδας *Ημέρα* στην Τεργέστη στα 1855 (Από την ανέκδοτη αλληλογραφία του ιδρυτού της Σμυρναίου λογιού και δημοσιογράφου Ι. Ισ. Σκυλίτση)», π. Ο *Ερανιστής*, έτ. Η', τχ. 43 (1970), 10-30.

LUCIA MARCHESELLI-LOUKAS

Νέα Ημέρα Τεργέστης

Η αρχαιότερα ελληνική εφημερίς. Μεγάλη πρωινή καθημερινή εφημερίς. Αθήνα, 8 Ιουλ. 1912 - 21 Σεπτ. 1918, 17 Μαΐου 1920 - 21 Οκτ. 1923, 7 Φεβρ. 1924 - 15 Απρ. 1928 και 8 Ιουν. 1835 - 14 Νοε. 1836 (περ. Γ'). Αποτελεί συνέχεια των εφ. *Ημέρα της Τεργέστης και *Νέα Ημέρα. Έτος ίδρύσεως 1853, Ιδρυτές: Αν. Σ. *Βυζάντιος και Αλ. Σ. *Βυζάντιος, Ιδιοκτήτης και διευθυντής Ι.Α. Χαλκοκονδύλης. Αρχισυντάκτης: Σπ. *Μελάς. Ο υπότιτος εμφανίζεται στα φ. 5 και 6. Ημερήσια, δωδεκασελίδη.

τρίστηλη, διαστάσεων 44x30 εκ. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά (αρχικά). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 20 δρχ., εξωτερικού 40 χρυσά φράγκα, Ρωσίας 16 ρούβλια, Αμερικής 10 δολάρια. «συνδρομαί εξάμηνου και τρίμηνου κατ' αναλογίαν». Γραφεία-τυπογραφείο: οδ. Σταδίου 6.

Ο Ι.Α. Χαλκοκονδύλης, ιδιοκτήτης και διευθυντής της *Νέας Ημέρας* από το 1898, μετέφερε το 1912 την έδρα της εφημερίδας του στην Αθήνα, τροποποιώντας τον τίτλο σε *Νέα Ημέρα Τεργέστης*. Η αλλαγή της έδρας αποφασίστηκε, ώστε να μπορέσει η εφημερίδα να συμβάλει, από τη δική της σκοπιά, στη δημιουργία της νέας Ελλάδας. Στόχος της εξακολουθούσε να παραμένει «ο αδιάκοπος και αμείλικτος πόλεμος εναντίον του καθεστώτος των προσωπικών κομμάτων».

Οι δώδεκα σελίδες της εφημερίδας πρόσφεραν στον αναγνώστη ενημέρωση για το σύνολο της πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής της Ελλάδας και του εξωτερικού. Μεταξύ των μόνιμων στηλών της ξεχωρίζουν: οι ανταποκρίσεις από τα υπουργεία, η ειδησεογραφία της Αθήνας, του Πειραιά και της επαρχίας, τα τηλεγραφήματα από το εξωτερικό και οι ανταποκρίσεις από τον ευρωπαϊκό Τύπο. Ο αναγνώστης μπορεί να ενημερωθεί για τις δικαστικές υποθέσεις, για τις οικονομικές εξελίξεις και το χρηματιστήριο, για τα όσα διαδραματίζονται στον στρατό και το ναυτικό, αλλά και για τις επιστήμες και τις τέχνες. Στη μόνιμη στήλη με τίτλο «Σημειώσεις Αθηναίου» συνήθως ο αρχισυντάκτης διατυπώνει τις απόψεις του για ένα θέμα της τρέχουσας επικαιρότητας, ενώ και στη στήλη «Τα Μεγάλα Ζητήματα» αναπτύσσονται ζητήματα γενικού ενδιαφέροντος, όπως η γεωργία, η ναυτιλία ή η βιομηχανία. Σε συνεχείς δημοσιεύονται διηγήματα ξένων, κυρίως λογοτεχνών, όπως του Ερ. Μπροντό και του Ανατόλ Φρανς.

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η εφημερίδα, λόγω της έλλειψης χαρτιού, μείωσε τις σελίδες της σε τέσσερις. Σύμφωνα με τον Κ. Μάγερ ο Ι.Α. Χαλκοκονδύλης την περίοδο του Εθνικού Διχασμού τάχθηκε στο πλευρό της αντιβενιζελικής παράταξης, αλλά προσπάθησε να κρατήσει το φύλλο του στα πλαίσια της ευπρέπειας και της αμεροληψίας. Η καταδίκη του Ι.Α. Χαλκοκονδύλη και το αντιεπιναστατικό κίνημα των Παργαλίδη-Λεοναρδόπουλου διέκοψαν προσωρινά την έκδοση του, για να κλείσει οριστικά στις 15 Απριλίου 1928, παρότι ο εκδότης του αναφέρθηκε σε προσωρινή διακοπή της κυκλοφορίας του προκειμένου να μπορέσει να αναδιοργανωθεί και να εκσυγχρονιστεί.

Από τον Ιούνιο 1935 έως τον Νοέμβριο 1936 κυκλοφορούσε μία φορά την εβδομάδα, ενώ εξέδωσε και ορισμένα φύλλα τον Ιανουάριο 1945.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β΄, σ. 86-100· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 162-163.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΤΙΟΥ

Νέα Ηχώ του Πορτ ΣαΪδ */Nouvel Echo de Port Said*

Journal Politique, Social et de Nouvelles. Πορτ ΣαΪδ, 25 Νοε.1912-<;>, περ. Α΄ / Κάιρο, 1944-<;>, περ. Β΄. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεώργιος Η. Σουλτανικής, που είχε ιδρύσει το 1906 στο Πορτ ΣαΪδ την ερ. *Πρόοδος*, η οποία κυκλοφόρησε μόλις πέντε φύλλα. Την περ. Β΄ ο τίτλος άλλαξε: *Νέα Ηχώ*. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, πεντάστηλη (περ. Α΄) / εξάστηλη (περ. Β΄), διαστάσεων 55x40 εκ. Τιμή φύλλου: «10 μιλλέμ» (περ. Β΄). «Συνδρομή ενταύθα ετησία γρόσια διατιμήσεως 80, εξάμηνος γ.δ. 45, τρίμηνος γ.δ. 25. Συνδρομή εσωτερικού και εξωτερικού ετησία γ.δ. 100». «Γραφεία και Τυπογραφεία οδός Κωνσταντινίε (ακίνητον Μακρή), Πορτ ΣαΪδ» (περ. Α΄) / «Γραφεία και Τυπογραφεία οδός Γκαλάα αρ. 14, Κάιρον» (περ. Β΄).

Η θεματολογία της κατά την περ. Α΄ περιλαμβάνει κυρίως τοπικά θέματα, με τη στενή έννοια (κοινότητα Ελλήνων του Πορτ ΣαΪδ) και την ευρύτερη (αιγυπτιώτικος ελληνισμός). Στο φ. 752 (20 Ιουν. 1925), το κύριο άρθρο φέρει τίτλο «Αι δημαρχιακά εκλογαί» και αφορά τον τρόπο εκλογής του τοπικού δημοτικού συμβουλίου, σε σύγκριση με τον τρόπο εκλογής στην Αλεξάνδρεια. Στο Πορτ ΣαΪδ ψηφίζουν οι ντόπιοι τους δικούς τους συμβούλους και ξεχωριστά οι ευρωπαίοι τους δικούς τους (ένα κοινό ψηφοδέλτιο ευρωπαϊκό). Η εφημερίδα προτιμά το σύστημα της Αλεξάνδρειας, όπου τα ψηφοδέλτια περιλαμβάνουν και ντόπιους και ευρωπαίους. Στηρίζει ανοιχτά το ψηφοδέλτιο των Νικολάου Παρτζιζώτου, Σίλβιο Σιμονίη, Ιωσήφ Μπουχατζιάρ. Κατά τα άλλα, η πρώτη σελίδα φιλοξενεί χρονογράφημα του Παύλου Νιρβάνα, ανταπόκριση από την Αλεξάνδρεια («μια ματιά στις πλαζ, στα κέντρα, στα θέατρα, στην πελότα και στις κούρσες») με την υπογραφή «Μανώλης Ατικός», ποίημα με τίτλο «Ινδική ποίησης» (Τηλεμάχος Τσιχλάκη) καθώς και στήλη με τίτλο «Επιστημονικά-περίεργα».

Τη μόνη περίπου δεύτερη σελίδα καταλαμβάνει στήλη με τίτλο «Επίκαιρα». Θέματα: οι ελληνοσερβικές σχέσεις, όπου μεταφέρονται πληροφορίες από τις ερ. *Φως του Κάιρου και *Ταχυδρόμος, το

ζήτημα της εκλογής νέου Οικουμενικού Πατριάρχη στην Κωνσταντινούπολη, τα εκπαιδευτήρια της «ημετέρας κοινότητος» (αρρεναγωγείο και παρθεναγωγείο) και το ζήτημα του νόμου περί ενοικίων, σχετικά με το οποίο η εφημερίδα παρατηρεί πως «ουδεμία καλλιτέρευσις της οικονομικής των βιοπαλαιστών καταστάσεως εσημειώθη, από της ιδρύσεως του νόμου τούτου, τουναντίον δε η κρίσις βαθμιδόν και κατ' ολίγον επαυξάνει, αιτίαν έχουσαν κυρίως την στερεοποίησιν του χρήματος των πλουτοκρατών». Ακόμη, στη δεύτερη σελίδα: «Ισραηλιώτικα» (στήλη με ανταπόκριση από την ελληνική κοινότητα της Ισραηλίας), «ποδοσφαιρικά» (με υπογραφή «Π.Κ.Π»), λίγες διαφημίσεις (μεταξύ αυτών μία χειρουργού οφθαλμολόγου, δύο οδοντιάτρων, αμφότερες αφορούν νέες οδοντιατρικές κλινικές ελλήνων γατρών).

Η τρίτη σελίδα περιλαμβάνει σύντομες τοπικές ειδήσεις, επιστολές, ανακοινώσεις, αναγγελίες νέων ελληνόφωνων αιγυπτιώτικων εκδόσεων και τα δρομολόγια των ατμόπλοιων. Στην τέταρτη, τέλος σελίδα, δημοσιεύονται διαφημίσεις καθώς και επιφυλλίδα του Τηλέμαχου Τσιχλάκη, φιλόλογου, με τίτλο «Η γυνή εις την λογοτεχνίαν».

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1940, η θεματολογία της εφημερίδας κυριαρχείται από τα διεθνή θέματα (τις εξελίξεις στα μέτωπα του πολέμου) και τις περιπλοκές στα ελληνικά πολιτικά πράγματα, χωρίς πάντως να σταματά η ενασχόλησή της με τα κοινοτικά ζητήματα. Το φ. 1539 (31 Μαΐου 1941) είναι δισέλιδο και οι αναφορές στις πολεμικές εξελίξεις εξαιρετικά λακωνικές. Πρόκειται βέβαια για την εποχή της παντοδυναμίας της ναζιστικής Γερμανίας και των επιτυχιών των στρατευμάτων του Άξονα στο αφρικανικό μέτωπο. Στα μέσα του Μαΐου, ο Ρόμελ είχε αφήσει το Τομπρούκ στους Ιταλούς για να διαδέσει όλες του τις δυνάμεις στην επίθεση εναντίον της Αιγύπτου. Πολύ προσεκτικά, η *Νέα Ηχώ του Πορτ Σάιτ* σημειώνει: «Τα Γερμανο-Ιταλικά στρατεύματα λαβόντα ενισχύσεις ανέλαβον από της παρελθούσης Τρίτης νέαν επίθεσιν κατά των συνόρων της Αιγύπτου. Είνε δύσκολον να προεικάσωμεν τα αποτελέσματα της νέας ταύτης εχθρικής επίδσεως».

Από την άνοιξη του 1944, η εφημερίδα μπαίνει στην περ. Β΄ της έκδοσής της, με έδρα το Κάιρο, πάντοτε με τον ίδιο ιδιοκτήτη-διευθυντή και με τίτλο *Νέα Ηχώ*. Βεβαίως η κατάσταση στα μέτωπα του πολέμου έχει αλλάξει, το ίδιο και ο τόπος της εφημερίδας («Τα αμερικανικά στρατεύματα προε-

λαύνουν». «Η ώρα της χαρακτηριστικής βολής πλησιάζει διά την Γερμανίαν», «Σφοδρά επίθεσις των Ρώσων» κ.ά.) Όσον αφορά τα ελληνικά ζητήματα, στο φ. 18 (16 Απρ. 1944), η άφιξη του Γεωργίου Παπανδρέου στην Αίγυπτο ανακοινώνεται στην πρώτη σελίδα, ενώ οι δηλώσεις του φιλοξενοούνται στην τέταρτη δίχως σχόλια. Στο φ. 24 (28 Μαΐου 1944), ανυπόγραφο πρωτοσέλιδο άρθρο ζητεί την «αυστηρά τιμωρία» των στασιαστών, αναφερόμενο στην εξέγερση των αξιωματικών και οπλιτών του ελληνικού στρατού της Μέσης Ανατολής, η οποία είχε ξεσπάσει τον προηγούμενο μήνα. Τους επόμενους μήνες, η εφημερίδα θα παρακολουθήσει τις εξελίξεις στο θέμα με πρωτοσέλιδες ανταποκρίσεις από τις συνεδριάσεις του Στρατοδικείου.

Στα επόμενα χρόνια, η κατανομή της ύλης ακολουθεί το ίδιο πρότυπο: ανταποκρίσεις, αναλύσεις και σχόλια για την εμφύλια διαμάχη στην Ελλάδα στην πρώτη σελίδα, κοινοτικά και τοπικά θέματα στη δεύτερη και στην τρίτη, διάφορες ειδήσεις από την Ελλάδα και τον κόσμο στην τέταρτη σελίδα. Η *Νέα Ηχώ* παραμένει πιστή στην «Εθνικόφρονα παράταξιν» και στον βασιλιά. Στο φ. 11 (26 Μαρτ. 1950), το ανυπόγραφο πρωτοσέλιδο άρθρο (κατά πάσα πιθανότητα του διευθυντή της) σχετικά με την ανάθεση από τον βασιλιά της εντολής σχηματισμού κυβέρνησης στον Σοφοκλή Βενιζέλο και όχι στον Νικόλαο Πλαστήρα («τον αμείλικτον βενιζελικόν [...] τον άνθρωπον που συνδέεται προς το δράμα των Εξ [...] τον επαναστάτην του '22»), καθώς και τα σχόλια για την πολυδιάσπαση του Κέντρου, είναι χαρακτηριστικά των πολιτικών απόψεων της εφημερίδας και του σχετικά μετριοπαδούς—για τα δεδομένα της εποχής—τρόπου που τις εκφράζει.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρών του δημοσιογραφικού περιόδου Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιακών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964, σ.79. Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 96.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΑΚΝΙΑΣ

Νέα Ιδέα

Πολιτική Εφημερίς, Έδεσσα, 4 Ιουλ. 1927-1928, αρ. φ. 1-47. Εκδότης: Αργ. Καρωτάκης, Ιδιοκτήτης-διευθυντής-υπεύθυνος: Γρηγόριος Τηλικίδης (βουλεύτης), Φιλ. Εσπιελίδης (από το φ. 31, 29 Ιαν. 1928). Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη/ δισέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 27x43 εκ. Συνδρομές: ετήσια 60 δρχ., εξαμηνιαία 30 δρχ. Το 1927 εκτύπωνε 1200 φύλλα. Γραφεία: οδ. Βασιλίσσης Όλγας («έναντι Καταστήματος Αδελ.

Ν. Δώδου». Διεύθυνση: «βουλευτού Τηλεκίδου», οδ. Κοντογιανναιών 44Γ', Αθήνα. Τυπογραφείο: Στουγιαννάκη. Έδεσσα.

Στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου με τίτλο «Εις τι πιστεύομεν» αναφέρονται οι κύριες αντιλήψεις της: «είναι τολμηρά η απόφασις παντός, όστις θα δελήσει να μείνη πιστός και αφοσιωμένος σημαιοφόρος και αγωνιστής της Ιδέας [...] σχεδόν πάντοτε δ' αντιμετώπιση την παράνομον συμμαχίαν εχθρών και φίλων, εκμεταλειυομένων και εκμεταλευτών, θα ιδη τον λαόν, υπέρ του οποίου αγωνίζεται να ενώνη την φωνήν των γραμματέων και φαρισαίων και να φωνάξη: "Σταύροσον, Σταύροσον αυτόν". Αλλά' αυτή ήτο πάντοτε η δύναμις της πίστewος προς την Ιδέαν. να περιφρονή τους κινδύνους, να θυσιάζεται και να θριαμβεύη. Με την πίστην αυτήν εκδίδεται η "Νέα Ιδέα"».

Στο ίδιο φύλλο, στο προγραμματικό άρθρο, αναφέρεται ότι θα αγωνισθεί υπέρ των συμφερόντων των αγροτών, αλλά και των εργατικών και μικροεπαγγελματικών τάξεων των πόλεων που είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης, καθώς επίσης ότι θα ασχοληθεί με το προσηυγκικό ζήτημα που είχε τότε δημιουργηθεί. Σχεδόν σε κάθε φύλλο αναφέρεται η εξής προτροπή: «Αγρότες! Από την υποστήριξίν σας εξαρτάται η έκδοσις της εφημερίδος σας η οποία έδωσε ως κύριον σκοπόν της την εξυπηρετήσιν των συμφερόντων σας».

Στο φ. 2 (10 Ιουλ. 1927) τάσσεται ανοιχτά υπέρ των αγροτών και ισχυρίζεται ότι το κράτος συνεχίζει την πολιτική της φορολογικής ανισότητας, προσπαθώντας να μεταφέρει όλα τα βάρη του προϋπολογισμού στους οικονομικά αδύνατους, δηλαδή στους αγρότες. Παραθέτει μάλιστα τις απαιτήσεις τους που συνοψίζονται στα εξής τρία σημεία: αποζημίωση των αγροτών προσφύγων, αύξηση των πλουτοπαραγωγικών δυνάμεων της χώρας μέσω της αποξήρανσης των μεγάλων ελωδών εκτάσεων και κατασκευή δρόμων και σχολείων.

Μόνιμες στήλες της είναι οι εξής: «Ενώ κυλάει ο χρόνος» (νέα από όλον τον κόσμο, ποιήματα των Κ. *Παλαμά, Κ. Ουράνη, Ι. Άγγελου, του δημοδιδάσκουλου Ανεστ. Παπαδόπουλου κ.ά.), «Αθλητικά Νέα», «Συλουέττες» (περιλαμβάνει μικρές ελεγείες στο

γυναικείο φύλο, στήλη με κοσμικά γεγονότα, αρραβώνες, γάμους κ.ά.), «Βαρυτιμιακά» (αστείες ή ρομαντικές ιστορίες, μόδα, δοσμένα με έντονο σατιρικό ύφος), «Η ζωή των επαρχιών» (τοπικά ζητήματα), και κυρίως «Αγροτικά». Από το φ. 33, 12 Φεβρουαρίου 1928, υπάρχει και η «Στήλη των ανταποκριτών» με ανταποκρισεις από όλο το νομό.

Περιστασιακά εμπεριέχει μυθιστορήματα σε συνέχειες, όπως για παράδειγμα του René de Chateaubriand, «Αταλά», σε μετάφραση του Π. Παναγιωτόπουλου, καθώς και επιστολές αναγνωστών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (αρ. φ.1-49).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλάκης: *Εφημεριδογραφία της Μακεδονίας και της Θράκης*, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 151, 153.

ΜΑΝΔΛΗ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ - ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τα Νέα της Ιθάκης

Ανεξάρτητος δεκαπενθήμερη εφημερίς των Ιθακισίων. Αθήνα, 1952 - 1979 (περ. Α'). Μάιος-Ιούν. 1979 - 1983 (περ. Β' , με νέα αρίθμηση φύλλων). 1996 έως σήμερα (περ. Γ' , με νέα αρίθμηση φύλλων). Ιδιοκτήτες και διευθυντές, στην περ. Α' : Επαμ. Γ. Βλασσόπουλος και Κων. Π. Κολυβιάς. Από τον Νοέ. 1957 την διεύθυνση αναλαμβάνει μόνος ο Βλασσόπουλος. Στην περ. Β' : Ιδιοκτήτης Επαμ. Γ. Βλασσόπουλος, εκδότες: Μιχάλης Αντ. Μπουμπουλής και Διονύσιος Φερεντίνος. Στην περ. Γ' : Εκδότης: Ένωσις των απανταχού Ιθακισίων Δεκαπενθήμερη πεντάστηλη, τετρασέλιδη, διαστάσεων 43x29 εκ. Μηνιαία, εξασέλιδη (από Φεβρ. 1955). Ετήσια συνδρομή 50.000 δρχ. για την Ελλάδα, 9 δολάρια για την Αμερική, 3 λίρες για την Αυστραλία, 3 λίρες για την Αφρική και 3 για την Ευρώπη.

Η εφημερίδα εκδίδει το πρώτο της φύλλο την 1η Φεβρουαρίου 1952, όταν η *Εφημερίς των Ιθακισίων* του Λιάντος Μουσούρη και Δώρας Κουβαρά διακόπτει οριστικά, ύστερα από είκοσι χρόνια, την έκδοσή της. Στο πρώτο φύλλο εξαγγέλλει ότι στόχος της είναι «η επαφή των Ιθακισίων με την Ιθάκη»: «Είμαστε τόσο λίγοι σ' αυτή τη βασανισμένη χώρα και τόσο πολλοί αυτοί που φεύγουν μακριά μας, ώστε αποτελεί εθνική ανάγκη η διατήρησις του δεσμού με την πατρίδα». Παράλληλα, δηλώνεται πως

"Τά Νέα τής 'Ιθάκης"

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΙΘΑΚΗΣΙΩΝ

ΕΤΟΣ Α',
Αριθ. φύλλου 1

Προσφυγή Απελευθέρωσης Γεωργίου
*Οδός ΚΥΡΕΝΗΣ Αριθ. 39 - Τηλέφ. 89-299

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΗΣ - ΕΠΑΜ. Γ. ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΩΣΤ. Π. ΚΟΛΥΒΙΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1952

«η εφημερίς μας έχει και μιαν άλλη αποστολήν. Να κινήση την προσοχήν του επισήμου Κράτους προς την Επαρχίαν». Η εφημερίδα αποκτά γρήγορα ένα ευρύ αναγνωστικό κοινό: εκτός από τους Ιθακήσιους της Αθήνας, ταξιδεύει και ενημερώνει τους μόνιμους κατοίκους του νησιού, ταξιδεύει στις θάλασσες συντροφεύοντας και παρηγορώντας τους πάμπολλους Θιακούς ναυτικούς, ταξιδεύει ακόμα ως την Αυστραλία και τη Νέα Υόρκη και διαβάζεται από τους πολλούς Θιακούς που ζουν μόνιμα εκεί.

Την 1η Ιουλίου του 1980 ο Βλασσόπουλος δολοφονείται ασκώντας τα καθήκοντα του δικηγόρου, γεγονός που συγκλόνισε το νομικό κόσμο της χώρας και απασχόλησε τον ημερήσιο αθηναϊκό Τύπο· το ίδιο και η δίκη του δολοφόνου, που καλύφθηκε σε αρκετές συνέχειες. Αντίκτυπο είχε και στην έκδοση της εφημερίδας, η οποία το 1983, τρία χρόνια μετά τον αδόκητο αυτό θάνατο, αναστέλλει την έκδοσή της.

Ύστερα όμως από δεκαέξι χρόνια, τον Οκτώβριο 1996, η εφημερίδα αναβιώνει: η γυναίκα του Βλασσόπουλου δώρισε τα δικαιώματα και τον τίτλο της εφημερίδας στο Σωματείο «Ένωσις των απαταχού Ιθακησίων» που εδρεύει στην Αθήνα, το οποίο πλέον εμφανίζεται ως εκδότης. Την ύλη φροντίζει τώρα συντακτική επιτροπή και ο Βλασσόπουλος μνημονεύεται ως ιδρυτής. Η εφημερίδα γίνεται οκτασέλιδη. Στην τελευταία σελίδα, δεξιά και αριστερά του τίτλου σημειώνονται οι στίχοι: «...Και καπνόν αποδρώσκοντα νοήσαι ης γιάης θανένιν ιμείρεται...». Οδύσσεια Α, στ. 58–59 και «...Πάντα στο νου σου νάχης την Ιθάκη, το φθάσιμο εκεί ειν ο προορισμός σου...». Καβάφης.

Στις στήλες της κυριαρχούν τα νέα του νησιού αλλά και των κοινοτήτων των αποδήμων Ιθακησίων. Ο ομηρικός «πρόγονος», ο Οδυσσεύς, κατέχει κυρίαρχη θέση και προβάλεται ως ιδανικό για το νόστο στην πατρίδα. Το ζήτημα των αρχαιολογικών ανασκαφών στο νησί απασχολεί την εφημερίδα, που εκφράζει παράπονο για την κρατική αδιαφορία στη διάθεση πόρων για την προβολή του «ομηρικού» νησιού. Υπάρχουν ακόμα άρθρα επιστημονικά που σχετίζονται με την ιστορία της Ιθάκης, την επιστημονική παραγωγή των Ιθακησίων και τα επιτεύγματά τους εκεί όπου ζουν. Κατά την τρίτη περίοδο ιδιαίτερη στήλη προσφέρεται στο Δήμο της Ιθάκης, ως βήμα επικοινωνίας με τους αναγνώστες και ενημέρωσης. Προσπάθεια των εκδοτών, και στις τρεις περιόδους, είναι να μην διαφαίνεται κάποιος πολιτικός προσανατολισμός της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Βιβλιοθήκη Μορφωτικού Κέντρου Ιθάκης, αρχείο οικογένειας Εταμεινώνδα Βλασσόπουλου, αρχείο Διονύσιου Φερεντίνου, αρχείο Τηλέμαχου Καραβία.

ΜΑΧΗ ΠΑΙΖΗ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Νέα Ισότης

Λάρνακα, 5 Σεπτ. 1931 – 3 Σεπτ. 1932, αρ. φ. 1–52, Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Δημήτριος Θεοχάρους, Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 60x46 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 σελίνια και εξωτερικού 20 σελ. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο της «Κιτακίας Εκτυπωτικής Εταιρείας» στη Λάρνακα.

Θεωρείται διάδοχος της εφ. *Ισότης. Στο πρώτο της φύλλο δημοσιεύει κύριο άρθρο με τίτλο «Αντί προγράμματος», στο οποίο εκτίθενται οι κύριοι σκοποί και οι επιδιώξεις της: «Δεδομένου ότι η αποστολή του Τύπου αποτελούντος σήμερα την μεγίστην κινητήριον δύναμιν των λαών προς την πρόοδον είναι το δάφρος, η ευτολμία και η απόλυτος αμεροληψία εν τη εξυπηρετήσει του κοινού, χωρίς φόβον αλλά και χωρίς πάθος, θα φροντίσωμεν να καταστήμεν πιστούς διεργηνείς της λαϊκής δαλθσεως και αντλούντες από την κοινήν γνώμη τας υποδείξεις μας επί των συγχρόνων αναγκών, θα αποδείξωμεν την ορθήν οδόν δια την ευημερίαν του λαού. Θα υποστηρίξωμεν ανεκδότως και θα διακηρύξωμεν τιμίως και ειλικρινώς τους μυχίους πόθους του Ελληνικού Κυπριακού λαού δια την ένωσίν του μετά των ελευθέρων αδελφών του και θα εργασώμεν εντός των νομίμων ορίων δια την πραγματοποίησίν των».

Τακτικός αρθρογράφος της είναι ο δικηγόρος Μιχαήλ Κ. *Νικολαΐδης πρώην διευθυντής της *Εφημερίδας του Λαού, ενώ στους συνεργάτες της συγκαταλέγονται ο λόγιος και ιστορικός Ι.Κ. Περισιάνης, ο καθηγητής Γ.Α. Σωτηρίου, ο Γ.Σ. Ανδρεΐδης και ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος. Στις σελίδες της δημοσιεύθηκαν σημαντικές ιστορικές, φιλολογικές και θυζαντινές μελέτες.

Η έκδοσή της συνέπεσε με τις εσωτερικές πολιτικές αναταραχές που οδήγησαν στην εξέγερση κατά των Άγγλων τον Οκτώβριο 1931, οι οποίες περιγράφονται χωρίς λογοκρισία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ. ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Νέα Ισότης», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 10, Λευκωσία 1989, σ. 193.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νέα Καλιφόρνια / New California.

Σαν Φρανσίσκο, 1950

βλ. *Καλιφόρνια*, 1907

Νέα Καστοριά

Εβδομαδιαία Εφημερίδα Εκδομένη εν Καστοριά. Καστοριά, 24 Ιουν. 1956 έως σήμερα [2005]. Εκδότες-ιδιοκτήτες: Ανδρέας και Στέφανος Δούκης, γιοι του βιβλιοπώλη και τυπογράφου της Καστοριάς Απόστολου Δούκη. Διευθυντής: Ανδρέας Δούκης (1956-2002, η αναγραφή των ονομάτων δεν άλλαξε καθ' όλη τη συγκεκριμένη περίοδο, παρά τον θάνατο του Ανδρέα το 1989 και του Στέφανου το 1999). Εκδότης-διευθυντής: Τρύφωνας Πολυγιάννης (από το φ. 2201. 24 Μαΐου 2002). Υπεύθυνος σύνταξης: Θ. Παπαργυρίου (αρ. φ. 69-83). Αδ. Γκανής (αρ. φ. 189-207). Διευθυντής σύνταξης: Δ. Γιαννούσης (αρ. φ. 891-1505). Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία Εφημερίδα Εκδομένη στην Καστοριά* (αρ. φ. 1595 έως σήμερα). Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, διαστάσεων 50x35 εκ., από το φ. 1635 (12 Ιαν. 1990) οι διαστάσεις μειώθηκαν (35x25 εκ.) και έγινε οκτασελίδη και σταδιακά από το 2001 δεκαεπίδη, στην αρχή εξάσπληη (αρ. φ. 1-1634) και αργότερα πεντάσπληη (αρ. φ. 1635 έως σήμερα). Συνδρομές (για την πρώτη δεκαπενταετία): εσωτερικού 60 δρχ. (Ιούν. 1956 - Ιούν. 1963). 75/80 δρχ. (αντίστοιχα για κατοίκους Καστοριάς και λοιπής χώρας. Ιουλ. 1963 - Δεκ. 1967). 80/100 δρχ. (Ιαν. 1968 - Δεκ. 1970). 100 δρχ. (Ιαν. 1971 - Ιούν. 1972)· εξωτερικού 15 δολ. ή 5 λίρες Αγγλίας (Ιούν. 1956 - Αύγ. 1956). 10 δολ. ή 4 λ. (Αύγ. 1956 - Φεβρ. 1957)· οι συνδρομές εξωτερικού επανεμφανίζονται τον Ιαν. 1970: Αμερικής 10/20 δολ. (αντίστοιχα απλή και αεροπορική συνδρομή). Αυστραλίας 5/9 λ. χάρτ.. Γαλλίας 50 φρ., Γερμανίας 40 μάρκα. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο των αδελφών Απ. Δούκη με διαδοχικούς υπεύθυνους τυπογραφείους τους Κ. Μοδόπουλο (αρ. φ. 3-229). Αν. Μακρόπουλο (αρ. φ. 230-892) και Χαράλ. Αλεξιάδη (αρ. φ. 893-904). Τον Οκτ. 1974 η εκτύπωση μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη, στο τυπογραφείο του Σταύρου Ορφανίδη (αρ. φ. 905-972) και επανήλθε στην Καστοριά τον Μάρτ. 1976, με υπεύθυνους τυπογραφείους πάλι τους Αν. Μακρόπουλο (αρ. φ. 973-1160) και Χαράλ. Αλεξιάδη (αρ. φ. 1061-1151)· στα τέλη του 1979 μεταφέρθηκε ξανά στη Θεσσαλονίκη, στο τυπογραφείο των αδελφών Παπαγεωργίου (αρ. φ. 1152-1634), για να επανέλθει από την αρχή του 1990 (αρ. φ. 1635 κ.ε.) στην Καστοριά, στο τυπογραφείο του Κ. Δούκη.

Πρωτοκυκλοφόρησε τον Ιούνιο 1956, καλύπτοντας το κενό που άφησε δυόμισι μήνες νωρίτερα η παύση της εφ **Ορεστιάς* εξαιτίας του ξαφνικού θανάτου του διευθυντή της Γιάννη **Μπακάλη* (με την ίδια προφανώς υφορμή εκδόθηκε σχεδόν ταυτόχρονα το κατώτερο ποιοτικά *Θάρρος* του Γιάννη Γκουλιώρη). Ο τίτλος της παρέπεμπε στην ιστορική **Καστοριά* του Θωμά **Βαλιλά*, που εκδιδόταν στην πόλη κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου

Από το πρώτο φύλλο διακρίνεται την πρόθεση να αγωνιστεί «διά τα συμφέροντα του τόπου μικράν πάσης πολιτικής παρατάξεως» και «να χρησιμεύσει ως σύνδεσμος της Καστοριάς με τα εις ξένην τέκνα της». Περιλάμβανε τον δοκιμασμένο συνδυασμό τοπικής ειδησεογραφίας και άρθρων ιστορικού και λαογραφικού χαρακτήρα με θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος. Η ύλη της συμπληρωνόταν από την αθλητική επικαιρότητα και από ανταποκρίσεις από τα γύρω χωριά και τη γειτονική Σιάτιστα, καθώς και από τους καστοριανούς συλλόγους της Αμερικής και του Καναδά. Χαρακτηριστικές ήταν οι μακρόβιες στήλες «Σημειώσεις ενός Καστοριανού» και «Καστοριανές Εικόνες», η πρώτη με ιστοριοδιφικού χαρακτήρα ανάπτυξη ποικίλων θεμάτων τοπικού κυρίως ενδιαφέροντος και η δεύτερη με τον παραδοσιακό χιονομορστικό σχολιασμό της τρέχουσας τοπικής επικαιρότητας. Από το 1959 προστέθηκε στήλη με σύντομες ειδήσεις από την παλαιότερη ζωή της πόλης, αναδημοσιευμένες από φύλλα της *Καστοριάς* η (από το 1975) της ίδιας της *Νέας Καστοριάς*.

Παράλληλα με πολλές ξένες συνεργασίες, στην εφημερίδα συμμετείχαν με αξιολογες μελέτες εξέχοντες ντόπιοι λόγιοι, όπως ο Λουκάς Σιάνος, ο

Απόστολος Σαχίνης, ο Αντώνης Καλαφιδής, ο Χριστόφορος Σκύδαλος, ο Κωνσταντίνος Πηχιών, η Ιφιγένεια Διδασκάλου κ.ά. Ο Δημήτρης Γιαννούσης, σταθερός συνεργάτης από την έναρξή της (ιδίως με ηθογραφίες γραμμένες στο καστοριανό ιδίωμα) ανέλαβε το 1974 διευθυντής σύνταξης και κράτησε την αρχισυνταξία για τα επόμενα 13 χρόνια.

Η **Νέα Κασοριά** στη μακρά της πορεία διακρίθηκε για τη μετριοπάδειά της. Διατήρησε με αξιοσημείωτη συνέπεια τη γενική εμφάνιση, τη δεματολογία και το συντηρητικό ύφος γραφής μέχρι το 1989. Με την είσοδο στο 1990 άλλαξε ριζικά: οι διαστάσεις μειώθηκαν στο μισό με ταυτόχρονο διπλασιασμό των σελίδων, υιοθετήθηκε η εκτύπωση offset εγκαταλείποντας τη λιντοτυπία και γενικά η εμφάνιση της εφημερίδας προσαρμόστηκε στις επιταγές της σύγχρονης εποχής. Η ταυτόχρονη πτώση της ποιότητας προήλθε από την αύξηση των μηχανοαγγελιών, των κοινωνικών και των διακηρμίσεων εις βάρος των πρωτότυπων άρθρων, σε συνδυασμό με το διεκπεραιωτικό στήσιμο και την έλλειψη νέων συνεργατών που να στέκουν στο επίπεδο των παλαιών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΚαστ. ΑΕΝΚ. Ιδιωτική συλλογή Γ. Γκολομπία (Θεσσαλονίκη).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ

Νέα Κορινθός

Εφημερίς ανεξάρτητος εβδομαδιαία, όργανον τοπικών συμφερόντων. Κορινθός, 1902-1953, αρ. φ. 1-2203. Ιδιοκτήτης: Χ.Α. Σκουτέρης, Εκδότης: Γεώργιος *Σκουτέρης και ο αδελφός του, γιοι του ιδρυτή, Εβδομαδιαία, αρχικά κυκλοφορούσε με τέσσερις σελίδες και από το 1930 γίνεται οκτασέλιδη, διαστάσεων 42x29 εκ. (1902-1934) / 48x35 εκ. (1934 έως και την Κατοχή) / 42x29 εκ (1952-1953). Κυκλοφορούσε σε ολόκληρο τον νομό Κορινθίας μέσω εφημεριδοπωλών. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο στην Κορινθό.

Κύριος στόχος της, όπως δήλωνε και ο υπότιτλος, ήταν να υποστηρίξει τα συμφέροντα των Κορινθίων. Στην πολιτική τοποθέτησή της παρέμενε αδέσμευτη. Η ειδησεογραφία αφορούσε κατά κύριο λόγο τοπικά νέα, προβλήματα που απασχολούσαν τους κατοίκους της Κορινθίας και θέματα που σχετιζόταν με την επικαιρότητα της εποχής. Κατά κύριους φιλοξενούνταν άρθρα τοπικών αρχόντων ή δημοσιεύονταν αποσπάσματα από συνεδριάσεις του δημοτικού συμβουλίου, χωρίς να αποκλείεται και η φιλολογική ύλη με τη δημοσίευση ποιημάτων και διηγημάτων. Δημοσιεύονταν επίσης ειδήσεις για αρχαιολογικές ανακαφές που διενεργούνταν στην ευρύτερη περι-

οχή. Η οικονομογράφηση περιλάμβανε ασπρόμαυρες φωτογραφίες, σκίτσα και γελοιογραφίες. Υπήρχαν καταχωρίσεις κρατικές, διαφημιστικές, μικρές αγελίες, ανακοινώσεις πλειστηριασμών, κοινωνικές ειδήσεις και ενίοτε νεκρολογίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις κυκλοφορούσε και ένδετο, όπως συνέβη για παράδειγμα στον σεισμό στην πόλη της Κορινθίας, το 1928, ή σε δεύτερη έκδοση, όποτε ήταν αναγκαίο, ενώ διέθετε και παράρτημα.

Συντάκτης το 1927 αναφέρεται ο Μ. Λεονάρδος, δικηγόρος που δημοσιογραφούσε, υπεύθυνος της εφημερίδας σύμφωνα με τον νόμο. Συνεργάτες υπήρξαν οι Γ. Σάμιος, Α. Αποστολίδης και Κ.Δ. Μαυραγάς, με τους δύο τελευταίους να έχουν διατελέσει και διευθυντές. Υπήρχαν επίσης και ανταποκριτές της σε διάφορες περιοχές του νομού Κορινθίας.

Η έκδοσή της υπήρξε συνεχής για πενήντα χρόνια. Τις δεκαετίες 1920 και 1930 συναγωνιζόταν σε κυκλοφορία άλλες τοπικές εφημερίδες όχι μόνον του νομού Κορινθίας αλλά και άλλων νομών ανά την Ελλάδα, με τα φύλλα της να φθάνουν εβδομαδιαίως τα 5000. Σήμερα συνεχίζει να κυκλοφορεί με τον τίτλο *Κορινθιακή Ημέρα* και ανήκει στον εγγονό του ιδρυτή Χ. Σκουτέρη, που είναι και ο εκδότης της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Χ. Σκουτέρη (φ. των ετ. 1924, 1926, 1934, 1935, 1952, 1953).

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με Χ. Σκουτέρη (2003).

ΦΩΤΙΝΗ Β. ΠΕΡΡΑ

Νέα Λαϊκή. Λευκωσία, 1926-1930

βλ. *Λαϊκή*. Λευκωσία, 1925-1930

Νέα Λαϊκή Φωνή. Θεσσαλονίκη

βλ. *Λαϊκή Φωνή*. Θεσσαλονίκη, 1936-1946

Νέα Λακεδαίμων

Μηνιαία Επιθεώρησης, Αθήνα, 1955-1961, αρ. τχ. 1-31. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης: Δημήτριος Βούκλιζας, αργότερα έγινε γνωστός στους δημοσιογραφικούς και λογοτεχνικούς κύκλους με το ψευδώνυμο Δημήτρης Αστερινός. Οι δύο όμως αυτές ιδιότητές του δεν αναγράφονται ποτέ στο έντυπο, σε αντίθεση με την αναφορά του ονόματός του ως αρχισυντάκτη στην αρχή και ως διευθυντή σύνταξης αργότερα. Άλλος υπότιτλος: *Σύγχρονη Ζωή-Ιστορία-Φιλολογία-Λαογραφία* (αρχές 1958 κ.ε.). Μηνιαίο (ορισμένα τχ. με διπλή αρίθμηση), δεκαεννιά έως είκοσι τεσσάρων σελίδων με συνεχή σελιδαρίθμηση (στα πρώτα 12 τχ.), δίσηλο / τρίσηλο, διαστάσεων 27x19 εκ. Παρά τις κατά καιρούς παροτρύσεις για εγγραφή συνδρομητών και διάδοσης του περιοδικού, δεν αναγράφεται το κόστος των συνδρομών, ούτε και το τυπογραφείο.

Από τις τρεις πάντα στήλες της πρώτης σελίδας, μία ή δύο καταλαμβάνει το κύριο άρθρο, που αναφέρεται σε ζωτικής σημασίας θέματα (όπως η επέκταση του δικτύου της ΔΕΗ / Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού, η αποκατάσταση του κατεστραμμένου οδικού δικτύου κ.ά.) υπογραφόμενα από τον Δημήτρη Αστερινό. Τα θέματα που κυλιότανε αναφέρονται επιγραμματικά στον υπότιτλο των ετών 1958-1961. Η ποιότητα των δημοσιευμάτων οφείλεται στη συνεργασία καταξιωμένων επιστημόνων ή ερευνητών που έλκουν κατά κανόνα την καταγωγή τους από τη Λακωνία και τα ονόματά των οποίων αναφέρονται κάθε φορά αριστερά του τίτλου του εντύπου. Μόλιμες στήλες που καταγράφονται είναι: «Επικαιρότητες», «Προβλήματα της Επαρχίας μας», «Εντυπώσεις και στοχασμοί», «Λαογραφία», «Πρωτότυπες ιστοριοκριτικές μελέτες», «Λακεδαιμονικά», «Απ' όσα συνέβησαν στις αρχές του αιώνα», «Μέσα σε 30 ημέρες», «Από την σπαρτιατική μυθολογία και ιστορία», «Φύλλα λόγου και τέχνης», «Το χρονόγραφομα», «Πεννιές στο περιθώριο».

Η έκδοση της *Νέας Λακιδέμωνος* σταμάτησε το 1961, γιατί ο Δημήτρης Αστερινός ανέλαβε επιμελη-

τής συντάξεως του λεξικού *Λαρούς* της εκδοτικής εταιρείας «Πάπυρος Πρες», καθώς και της *Πολιτικής Ιστορίας της Νεωτέρας Ελλάδος* του Σπ. Μαρκεζίνη και υπεύθυνος της *Ιστορίας Εικονογραφημένης* επίσης της «Πάπυρος» (η κυκλοφορία της οποίας εκτοξεύθηκε στα ύψη) έως το θάνατό του, το 1978.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΣΠ (πλ. σ.).
 ΝΙΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Η Νέα Οικονομία

Μηνιαία οικονομική και πολιτική επιθεώρηση, Αθήνα, 1 Νοε. 1946 - Μάρτ. 1967, τ. 1-21. Ιδρυτής: Άγγελος Θ. *Αγγελόπουλος. «Διευθύνεται από επιτροπή επιστημόνων». Μηνιαίο περιοδικό, σαράντα οκτώ έως ενενήντα έξι σελίδων, μονόσηλο και δίσηλο, από το 1962 μόνο δίσηλο και αργότερα και τρίσηλο, με συνεχή αρίθμηση των σελίδων σε κάθε ετήσιο τόμο, διαστάσεων 23,5x16,5 εκ. (1946-1958) / 25,5x18,5 εκ. (1959-1964) / 26,5x21 εκ. (από το 1965). Από το 1950 οι τόμοι (850-1000 περίπου σελίδες έκαστος) ξεκινούν με το τέυχος του Ιανουαρίου και ολοκληρώνονται τον Δεκέμβριο. Μερικά διπλά τεύχη καλύπτουν διμήνη έκδοση. Στο δίχρομο εξώφυλλο κάθε τεύχους, που κυκλοφορούσε στο τέλος του μήνα, αναγράφονται ο αριθμός και η ημερομηνία του, τα κυρι-

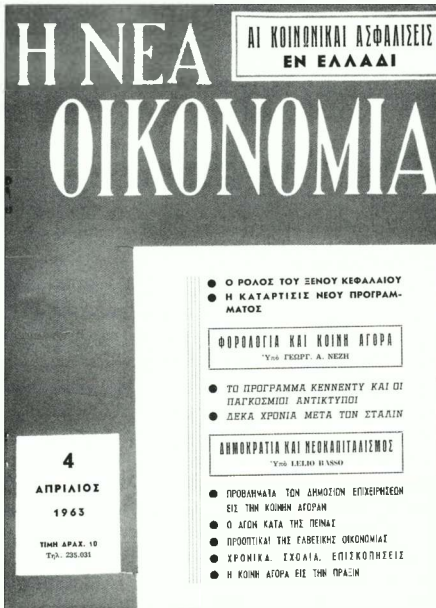
ότερα περιεχόμενα και η τιμή του. Τα περιεχόμενα του τεύχους γραμμένα τα πρώτα χρόνια μόνο στα ελληνικά, από το 1962 μεταφέρονται δίγλωσσα (ελληνικά-γαλλικά) στη σελίδα τίτλου. Το ίδιο ισχύει και με την αναγραφή της ταχυδρομικής διεύθυνσης του περιοδικού (οδ. Ελ. Βενιζέλου 39 - Στόα Πεσμαζόγλου, 2^{ος} όροφος, Νοέ. 1946 - Σεπτ. 1963· οδ. Σταδίου 28, 4^{ος} όροφος, Σεπτ. 1963 - Απρ. 1967, Αθήνα) και το τηλέφωνο επικοινωνίας, ενώ από το 1965 αναγράφονται όλα τα ονόματα των «τακτικών συνεργατών». Στην ταυτότητα του περιοδικού αναφέρονται επίσης η εκάστοτε τιμή του τεύχους, το κόστος της εξαμηνιαίας και ετήσιας συνδρομής, ο υπεύθυνος σύμφωνα με τον νόμο εκδότης (Άγγελος Θ. Αγγελόπουλος), ο υπεύθυνος την περίοδο 1948-1952 Κωνσταντίνος Δήμας, ο υπεύθυνος τυπογραφείου (1946-1958: Φραγκίσκος Μιλατέστας· 1959-1967: Γεώργιος Σ. Χρυσάφης) και η έλδειξη ότι τυπώνεται στην Αθήνα, στον «Πυρσό» (1946-1956), στο τυπογραφείο των αδελφών Ρόδη (1956-1958) και στα μονοτυπικά συγκροτήματα του τυπογραφείου Τσιρώνη (1958-1967).

Πρόκειται για ένα από τα πιο αξιόλογα φύλλα οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού προβληματισμού στη μεταπολεμική περίοδο της ανασυγκρότησης και του «οικονομικού θαύματος», το οποίο έπαιξε ιδιαίτερο ρόλο στη γενικότερη οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας και διεκόπη βίαια και με την

επιβολή του δικτατορικού καθεστώτος της 21^{ης} Απριλίου 1967. Εμπνευστής, ιδρυτής και εκδότης καθ' όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας του ήταν ο διαπρεπής, διεθνούς κύρους οικονομολόγος και καθηγητής πανεπιστημίου Άγγελος Θεοδ. Αγγελόπουλος.

Τον Νοέμβριο 1946, στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου με τον τίτλο «Η γραμμή μας» ο καθηγητής Άγγελόπουλος, αφού αναφερθεί στα μεγάλα προβλήματα της Ελλάδας, ορίζει «με σαφήνεια και ενάργεια» τους στόχους του περιοδικού: να συμβάλει στον διάλογο για την κατάρτιση και εφαρμογή ενός μακρόπνοου οικονομικού σχεδιασμού, μιας πολιτικής που πρέπει να θεμελιώνεται «πάνω στη δικαιοσύνη, την ελευθερία και την κοινωνική δημοκρατία».

Το περιοδικό περιλαμβάνει άρθρα, μελέτες, παρεμβάσεις και πολιτικά σχόλια-σημειώματα, πρωτότυπα κείμενα ή μεταφρασμένα, ερασιμμένα από ξένα επιστημονικά δελτία, περιοδικά και εφημερίδες, τα οποία αφορούν οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά καθώς και θεωρητικά επιστημονικά και πνευματικά ζητήματα της ελληνικής και διεθνούς επικαιρότητας, στοχεύοντας αφενός στη διαμόρφωση μιας πιο εξειδικευμένης, με κοινωνική διάσταση, οικονομικής παιδείας, εισάγοντας αφετέρου τη νεοελληνική κοινωνία σε έναν διάλογο με τις ιδέες του μεταρρυθμιστικού σοσιαλισμού, του οποίου άλλωστε υπήρξε σε όλη του τη ζωή υπέρμαχος ο Άγγελόπουλος. Στις τελευταίες σελίδες πολλών τευχών συμπεριλαμβάνονται ετήσιες εκδόσεις διοικητών τραπεζών και οργανισμών, ισολογισμοί δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων, οργανισμών και τραπεζών καθώς και διαφημίσεις, ιδιαίτερα στα εσώφυλλα και το οπισθόφυλλο, προϊόντων και υπηρεσιών διαφόρων. Ξεχωρίζουν οι διαφημίσεις νέων έργων των αθηναϊκών κινηματογράφων, βιβλιοπωλείων και νέων βιβλίων. Το τελευταίο τεύχος κάθε χρονιάς, με το οποίο θεωρητικά ολοκληρώνεται ο ετήσιος τόμος, συνοδεύεται από αναλυτικό «ευρετήριο περιεχομένων» (αλφαβητικό ευρετήριο κατά συγγραφείς, Έλληνας και ξένους χωριστά, και ευρετήριο περιεχομένων κατά θέματα), όπου εμφανίζεται σχηματικά η εξέλιξη κατάταξη: α') γενικά θέματα, ελληνικά και ξένα (οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά άρθρα, μελέτες, σχόλια, σημειώματα, κρίσιμα προβλήματα της ελληνικής και της παγκόσμιας οικονομίας), β') θεωρητικά ζητήματα, άρθρα-μελέτες, γ') δημοσιονομικά θέματα, δ') αγροτικά θέματα, ε') Κοινή Αγορά, στ') βιομηχανία-βιοτεχνία, ζ') ορυκτός πλούτος-εξηλεκτρισμός,

η´) εμπόριο-τουρισμός-ναυτιλία, θ´) συγκοινωνίες-μπαφορές, ι´) τιμές-τιμάριθμοι-στατιστικά, ια´) νόμισμα-πίστη-τράπεζες, ιβ´) επιστήμη και τεχνική, ιγ´) υγεία-κοινωνικά θέματα-κοινωνική πολιτική, ιδ´) απασχόληση-μισθοί, ιε´) παιδεία-πνευματικά θέματα, ιστ´) νεκρολογίες-μνημόσυνα, ιξ´) η κίνηση του διβλίου-διβλιοκρίσιες.

Μέσα από τις σελίδες της *Νέας Οικονομίας* στα είκοσι έτη αδιάλειπτης, συνεχούς κυκλοφορίας της, παρέλασε το πιο αξιόλογο εγχώριο δυναμικό των κοινωνικών επιστημών και της πολιτικής και μερικά από τα γνωστότερα διεθνή ονόματα της οικονομικής σκέψης, ενώ η θεματική της αντανάκλα τους προβληματισμούς και τις αναζητήσεις της εποχής στα μεγάλα οικονομικά, κοινωνικοπολιτικά και ιδεολογικά ζητήματα: οικονομική ανασυγκρότηση και πρόοδος του δυτικού κόσμου, χρήση της πυρηνικής ενέργειας και τεχνολογική ανάπτυξη, Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά, η δράση του ΟΗΕ και των άλλων διεθνών οργανισμών, μαρξισμός και υπαρξισμός, σοβιετικό και κινεζικό σύστημα, πάλη των ιδεών και συνύπαρξη των πολιτικών συστημάτων, κενύσιανισμός, κινήματα των αδεσμεύτων χωρών, πείνα και φτώχεια του Τρίτου Κόσμου, ειρήνη και αφοπλισμός, βάδευμα της δημοκρατίας και σοσιαλισμός, προβληματισμός για την πορεία της ανθρωπότητας και αναζήτηση μιας δικαιότερης και καλύτερα ρυθμισμένης κοινωνίας. Από την άλλη μεριά, οι συχνές, συστηματικές αναφορές για την Ελλάδα, με ειδικές έρευνες, αναλύσεις και στατιστικά στοιχεία σε μόνιμες στήλες αναδεικνύουν το περιοδικό σε βασική πηγή της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της χώρας για ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο έως τη δικτατορία του 1967.

Τα ενυπόγραφα, σχετικά σύντομα αλλά περιεκτικά στην πλειονότητά τους, άρθρα είναι συνήθως συμβολές ελλήνων και ξένων επιστημόνων και τεχνοκρατών της εποχής, ακαδημαϊκών, καθηγητών πανεπιστημίου, διανοουμένων, πολιτικών, οικονομολόγων, νομικών, κοινωνιολόγων, δημοσιογράφων, στελεχών ερευνητικών ιδρυμάτων, ενόσμων και δημόσιων ή διεθνών οργανισμών. Με την υπογραφή τους ή με τα αρχικά τους εμφανίζονται τακτικότερα οι Άγγ. Αγγελόπουλος, Χρ. Αγαλλόπουλος, Σωτ. Αγαπητίδης, Γ. Βάιος, Σπ. Γρανίτσας, Β. Δαμαλάς, Χρ. Ευελπίδης, Δ. Καλιτσουράκης, Γ. Κατζουράκης («Γ.Δ.Κ.»), Ν. Κιτσίκης, Κ. Κουκκίδης, Γ. Λουκόπουλος, Β. Μεταξάς, Κλ. Μπανταλούκας («Κ.Β.Μ.»), Γ. Νέξης, Γ. Πίτσιος, Αγγή Ρουσοπούλου («Α.Ρ.»), Γ. Σαπουντζάκης («Γ.Ε.Σ.»), Κλ. Στυλιανίδης, Στρ. *Σωμερίτης («Σ.Σ.»), Γ. Τενεκίδης, Σπ. Χλωρός και από τους

νεότερους οι Χρ. Καβαράκης, Π. Καζάκος, Μ. Νικολινάκος, Σπ. Π. Παπασπηλιόπουλος, Αστ. Στάγκος, Β. Φίλιας και Κ. Χατζηαργύρης («Κ.Χ.»). Με λιγότερες συμβολές παρουσιάζονται οι Αχ. Γρηγορογιάννης, Β. *Βαρίκας, Α. Δερτιλής, Κ. Δεσποτόπουλος, Αλ. Διομήδης, Ξ. Ζολώτας, Ηλ. Ηλιού, Ι. Ζίγδης, Γρ. Κασιμάτης, Στ. Κωστόπουλος, Α. Μακκάς, Γ. Μαύρος, Ε. Παπανούτσος, Γ. Πεσμαζόγλου, Θρ. Σταύρου («Θ.Σ.»), Ηλ. Τσιριμώκος, Εμμ. Τσουδερός κ.ά., ενώ από τους ξένους αναφέρονται χαρακτηριστικά οι R. Aron, Ch. Bettelheim, B. Carantino, P. Castel, G. Cole, M. Cornforth, Is. Deutscher, M. Dobb, M. Duverger, J. Galbraith, R. Garaudy, G. Gurvitch, E. Hobsbawm, J. Huizinga, C. Kindleberger, R. Mossé, G. Myrdal, R. Oppenheimer, J. Robinson, W. Rostow, P. Samuelson, J.-P. Sartre, E. Varga και M. Weber. Αρκετά σημειώματα και σχόλια του περιοδικού που είναι ανυπόγραφα ή αναφέρονται στα περιεχόμενα ως «Νέας Οικονομίας» έχουν συνταχθεί από τον ίδιο τον Αγγελόπουλο. Πολλά κείμενα συνοδεύονται μόνον από ψευδώνυμο ή από τα αρχικά του συντάκτη τους (π.χ. «Α.Ρ.», «Β.Φ.», «Σ.Π.», «Τ.Τ.», «Χ.», «Candidus», «Praetor», «R.», «S.», «W.», «του συνεργάτου μας*», «***»), μερικά από τα οποία είναι γνωστά ή αναγνωρίζονται σχετικά εύκολα (Μ.Γ.Κ. = Μ. Γ. Κυπραίος, Γ.Τ. = Γεώργιος Τενεκίδης, Α. Πευκιώτης = Απόστολος Γουλής κ.ά.).

Η πρωτοβουλία του Αγγελόπουλου συσπειρώνει από την αρχή κεντρώους μεταρρυθμιστές, σοσιαλιστές και αριστερούς θεωρητικούς όλου του φάσματος, ακόμη και κομμουνιστές (Γ.*Ζουίτος, Γ.*Κορδάτος, Σ.*Μάξιμος, Δ. Μπάτσης), νέους επιστήμονες και φιλελεύθερους διανοούμενους, οι οποίοι με τα κείμενά τους, μερικές φορές με τη φωτισμένη καθοδήγησή του, θέτουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ζητήματα εκδημοκρατισμού, πολιτικοκοινωνικού μετασχηματισμού και εκσυγχρονισμού της χώρας. Κατά το μεγαλύτερο διάστημα της αποδημίας του στη Γενεύη το περιοδικό ουσιαστικά διηύθυνε ο καθηγητής Χρήστος Αγαλλόπουλος (1946-1956). Το 1955, ακολουθώντας πάντα «μια προσδετική κοινωνική γραμμή», ενισχύεται με νέους συνεργάτες και η ύλη του εμπλουτίζεται με έρευνες σε βασικά οικονομικοκοινωνικά και πνευματικά θέματα. Αργότερα, τον Δεκέμβριο 1958, οι συνδρομητές του Αγγελόπουλου στη *Νέα Οικονομία* (Χρ. Αγαλλόπουλος, Σωτ. Αγαπητίδης, Βασ. Δαμαλάς, Χρ. Ευελπίδης, Στ. Κατράκης, Γ. Νέξης, Στρ. Σωμερίτης κ.ά.) θα τον βοηθήσουν να ιδρύσει την Ελληνική Εταιρεία Προγραμματισμού, ενώ την τελευταία περίοδο οι βασικοί συνεργάτες

του, με προέδρου από τα μέλη του πολιτικού Ομίλου Παπαναστασίου (Β. Βαλαώρας, Π. Θωμόπουλος, Διον. Καραγιώργας, Γ. Κριμπίας, Π. Μερλόπουλος, Ι. Μπακογιαννόπουλος, Γερ. Νοταράς, Σπ. Παπασηλιόπουλος, Κ. Σημίτης, Αστ. Στάγκος, Β. Φίλιας, Κ. Χατζηαργύρης κ.ά.). Στην πορεία, η διεύθυνση του περιοδικού και το μεγαλύτερο τμήμα αυτού του δυναμικού θα στηρίζει την ανανεωτική προσπάθεια των κυβερνήσεων του Γεωργίου Παπανδρέου.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί η πρωτοβουλία της *Νέας Οικονομίας* να συστήσει το 1963 ειδική επιτροπή, με πρόεδρο τον Ευάγγελο Παπανούτσο, για τη διατύπωση πρακτικών κανόνων στη χρήση της δημοτικής στον γραπτό λόγο. Το αποτέλεσμα ήταν η πρωτότυπη εργασία με τίτλο *Σύντομες οδηγίες για την καλή χρήση της δημοτικής*, που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό το 1964 αλλά και σε αυτόνομη έκδοση το επόμενο έτος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΠΜ (1947-1964), ΒΠΠ, ΒΤΕ, ΕΚΚΕ, ΙΑ/ΕΤΕ (1966), ΙΑ/ΕΜΤΕ (1961-1966), ΚΕΠΕ (1963-1966), ΣΥΨΤΦΠΨ/ΦΣΠΑ (1957-1960), ΤΙΑ/ΦΣΠΙ (1947-1967).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Θ. Αγγελόπουλος, *Από την Κατοχή στον Εμφύλιο. Η Μεγάλη Ευδυνή των Συμμάχων. Ένα διβλίο-συνέντευξη στον Σοφοκλή Γ. Δημητράκοπουλο*, Αθήνα 1994· Β.Π. Μαθιόπουλος (εισ.-επιμ.), *Άγγελος Θ. Αγγελόπουλος. Κοινωνικός αναμορφωτής. Επιλογή κειμένων από το έργο του*, Αθήνα, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λιμπράκη, 1995.

ΧΕΙΜΟΣ Χ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ

Νέα Πατρίς / New Country

Σίδνεϋ, 3 Νοε. 1966-2001, αρ. φ. 1-3018, ίδρυτής: Θεόδωρος Σκάλκος. Εκδότης: Θεόδωρος Πατρικαρέας, Συνδιοκίτης: Δημήτριος Κωνσταντίνου. Το 1968 οι Πατρικαρέας και Κωνσταντίνου αποχώρησαν και την έκδοσή της ανέλαβε αποκλειστικά ο Θ. Σκάλκος. Το 1982 η *Νέα Πατρίς* μετονομάζεται σε *Νέα Πατρίδα*. Αρχικά ήταν εβδομαδιαία (Πέμπτη) και κυκλοφορούσε σε 20000 φύλλα δωρεάν ώστε «να τυπώνεται και να διανέμεται από την μία άκρη έως την άλλη του Σίδνεϋ, σε όλες τις συνοικίες, σε όλα τα καταστήματα και σε όλους τους τόπους συγκεντρώσεως των Ελλήνων της Παροικίας», αργότερα τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη και Σάββατο, έχοντας τη δεύτερη αρχαιότερη εφημερίδα του Ελληνισμού, τον **Πανελλήνιο Κήρυκα*, να κυκλοφορεί κάθε Δευτέρα, Τετάρτη και Παρασκευή), επιστρέφει στην εβδομαδιαία κυκλοφορία (Σάββατο) και από το 1982 γίνεται ημερήσια. Συνήθως εκοις τεσσαράρων σελίδων που συχνά αυξανόταν σε σαράντα σελίδες και σε πολλές περιπτώσεις γίνονταν εξήντα και εβδομήντα δύο, ενώ σε τρεις περιπτώσεις οι πανηγηρικές εκδόσεις ξεπέρασαν τις ογδόντα σελίδες. Τιμή φύλλου: 20 σεντς αρχικά για να αυξηθεί, σταδιακά, στα

2 δολ. όταν η εφημερίδα γίνεται εβδομαδιαία (Σάββατο). Διαστάσεις: 38x28 εκ. (ταμπλόιντ). Τυπωνόταν σε letter press-offset. Κεντρικά Γραφεία: 251 Elizabeth Street, Σίδνεϋ. Από το 1969 άνοιξε δικά της γραφεία στη Μελβούρνη και στην Αδελαΐδα.

Η πρώτη παναυστραλιανή εφημερίδα του αυστραλιώτη ελληνισμού, με έδρα της το Σίδνεϋ, τη Μελβούρνη και την Αδελαΐδα. Οραματιστής και οξυδερκής ο λακεδαίμων εκδότης εισήγαγε στην εφημερίδα του πολλές καινοτομίες: η πρώτη εφημερίδα που από το 1972 εφάρμοσε το μονοτονικό για πρακτικούς και όχι γλωσσικούς λόγους, εισήγαγε το σύστημα του web set, καθιέρωσε πρώτη το σύστημα της λήψης των φωτογραφιών από την Ευρώπη και την Αμερική με facsimile και αργότερα εφάρμοσε πρώτη το σύστημα της στοιχειοθεσίας και επαγγελματική σελιδοποίηση με ειδικούς σελιδοποιούς. Μια άλλη καινοτομία ήταν ότι διέθετε δικά της δίκτυα δημοσιογράφων σε κάθε Πολιτεία με ειδικό διευθυντή εκδόσεων και υπεύθυνο τυπογραφείου.

Στη Μελβούρνη διευθυντές ανέλαβαν οι Τάκης Ευστρατιάδης, Πάνος Γεωργίου, Αλφρέδος Κουρής, Σπύρος Μεταλλινός, Κώστας Νικολόπουλος και Γιώργος Γαλιάνης, έχοντας ως επιτελείο επώνυμους δημοσιογράφους, όπως τους Τάσο Τάμη, Πάνο Γεωργίου, Μάνο Μήλιο, Νίκο Κιτσάκο, Γιάννη Πούλιο. Στην Αδελαΐδα το συγκρότημα Σκάλκου διατηρούσε γραφείο με ανταποκριτές και φωτορεπόρτερς με τον Γιώργο Τσαμαντάνη και άλλα στελέχη της τοπικής παροικίας. Στο Σίδνεϋ, όπου βρίσκονταν τα κεντρικά γραφεία του συγκροτήματος, πέρασαν σχεδόν όλοι οι επώνυμοι δημοσιογράφοι της μεταπολεμικής περιόδου, μεταξύ των οποίων η Μαρία Πολίτη, ο Βαγγέλης Μυγδαλής, ο Άγγελος Κούρλιος, ο Λάμπης Πασχαλίδης, ο Μιχάλης Μυστακίδης, ο Γιώργος Τσερδάνης, ο Πάνος Γεροντάκος, ο Μάκης Έλυμπος κ.ά. Ο Σκάλκος, ως εκδότης, παράλληλα με την κυκλοφορία της εφημερίδας διατηρούσε και τυπογραφεία στο Σίδνεϋ και στη Μελβούρνη όπου τυπώνονταν δεκάδες αλλόγλωσσα περιοδικά και εφημερίδες.

Αρχισυντάκτης της ανέλαβε το 1969 ο μυτιληνός δημοσιογράφος Τάκης Καλδής, ο οποίος από το 1970 έως το 1972 γίνεται αρχισυντάκτης του *Πανελλήνιο Κήρυκα*, οπότε αποχώρησε από τις εφημερίδες του συγκροτήματος του Θ. Σκάλκου.

Πρωτοποριακή υπήρξε η δεματική ευρύτητα της *Νέας Πατρίδας*, μεταφέροντας ειδήσεις από τον ελλαδικό και τον διεθνή χώρο με τηλεαντίγραφο. Διατηρούσε μόνιμες στήλες, πολλές από τις οποίες διήρκεσαν δεκαετίες, ειδικό αθλητικό τμήμα, ειδικό

νών τη επιμελεία συντακτικής επιτροπής εκ των Ε. Χαρισιάδου, Β. και Μ. Καλευράς», Μηηνιαίο, τριάντα δύο έως σαράντα έξι σελίδων, μονόστηλο, με συνεχή αρίθμηση, διαστάσεων 24.2x16.8 εκ. Αριθμός σελίδων: 314+στ' (έτ. Α'), 188 (έτ. Β'). Τιμή τεύχους: 5 δρχ. (έτ. Α'), 6 δρχ. (έτ. Β'). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 40 δρχ., εξωτερικού 70 δρχ. (έτ. Α')· 50 δρχ. και 80 δρχ. αντίστοιχα (έτ. Β'). Δεν αναφέρεται τυπογραφείο. Κεντρική πώληση: Α.Ν. Συρόπουλος, οδ. Τσιμισκή 77. Γραφεία: οδ. Μητροπολίτου Ιωσήφ 10, Θεσσαλονίκη.

Με την κυκλοφορία του τχ. 48 (Μάιος 1934) του π. *Μακεδονόπουλου αναγγέλλθηκε η διακοπή της εκτύπωσής του και η έκδοση ενός άλλου περιοδικού στη δέση του. Οι λόγοι της αλλαγής εξηγούνται αναλυτικά στην ανακοίνωση αυτή της «Διαπλασιακής Συντροφιάς» και μάλιστα δημοσιευόταν ο κανονισμός του νέου περιοδικού. Η εκδοτική ομάδα της *Νέας Πνοής*, θεωρώντας το έντυπο συνέχεια του *Μακεδονόπουλου*, δεν παρέλειπε να σημειώνει έως το τέλος, μετά την αναγραφή του έτους έκδοσης (Α', Β'), την ένδειξη μέσα σε παρένθεση του έτους με βάση τον υπολογισμό του 1932 ως αρχικού χρόνου έκδοσης (έτ. Ε', ΣΤ').

Είναι ένα καθαρά λογοτεχνικό έντυπο. Στις σελίδες του δημοσιεύτηκαν αξιόλογα κείμενα. Χαρακτηριστικά, για τα σχέδια που είχε η ομάδα έκδοσης είναι όσα αναφέρονται

στο ανυπόγραφο άρθρο με τίτλο «Η κληρονομία και το μέλλον» (αρ. τχ. 1, σ. 25): «Η *Νέα Πνοή* κληρονομεί κάποιον παρελθόν. Καλό, βέβαια [...] Η προσπάθεια των ανθρώπων, που τη βγάζουμε σήμερα ήταν πάντοτε ειλικρινής [...]. Εμείς, διαλέγοντας απ' την κληρονομία των περασμένων χρόνων τα καλά και αφήνοντας πίσω μας τα περιττά θα κάνουμε την πολιτική του κηπουρού, που δέλει ένα χωράφι με άγρια θλάστηση και με σκόρπια εδώ κι εκεί λουλούδια να το κάνει κήπο: θα ξεριζώσουμε τ' άγρια και θα καλλιιεργήσουμε τα ήμερα. Αλλά εμείς είμαστε σε καλύτερη δέση απ' τον κηπουρό της παραβολής μας. Γιατί δε θα φιλοξενούμε οι σελίδες μας μόνο τους καλούς παλιούς συνεργάτες, αλλά κερδίζουμε και νέους. Και είμαστε βέβαιοι, πως η αλλαγή αυτή κ' η βελτίωση από φύλλο σε φύλλο και θα μας διαδόσει, βέβαια, σε πλατύ κι' εκλεκτό αναγνωστικό κοινό και θα φέρει στην πλώρη μας περισσότερους συνεργάτες».

τμήμα για τα κτηματομεσιτικά, για τα κοινωνικά, πολλές παροικιακές ειδήσεις και συνεντεύξεις με σημαίνουσες προσωπικότητες της Ελλάδας και της Αυστραλίας. Έως σήμερα η *Νέα Πατρίδα* παρμένει ισχυρή και εύρωστη, κυκλοφοριακά, εφημερίδα του αυστραλιώτη ελληνισμού, διατηρώντας σταθερότητα την έκδοση και δημοσιογραφική συνέπεια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Βικτώρια, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες. Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Νέα Πνοή

Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό νέων. Θεσσαλονίκη, Ιουλ. 1936 - Δεκ. 1938, αρ. τχ. 1-24. Εκδότης: Διαπλασιακός Σύλλογος «Χαρούμενη Συντροφιά». Διευθυντής: Νίκος Π. Πάνος (έτ. Α' και Β'). «Εκδίδεται από ομάδα

Δημοσιεύονταν ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα και χρονογραφήματα. Ακόμη, φιλολογικές μελέτες, κριτικές για βιβλία, το θέατρο, τη ζωγραφική και τη μουσική. Μεταφράσεις ποιημάτων του Ch. Baudelaire, Ch. R guy, R. Tagore καθώς και το θεατρικό  ργο του Andr  Gide *Φιλοκτήτης*. Στις τελευταίες σελίδες  καστε τεύχους υπήρχουν σχόλια για την ελληνική πνευματική ζωή και περιγραφή της δράσης που ανέπτυξε η «Χαιρούμενη Συντροφιά». Φωτογραφίες δεν δημοσιεύθηκαν. Στα οπισθοφύλλα των τευχών παρουσιάζονται διαφημίσεις καταστημάτων της Θεσσαλονίκης.

Με το περιοδικό συνεργάστηκαν πολλοί νέοι λογοτέχνες (Γεώργιος *Βυλι τας, Βασ. Βασιλείου, Μηνάς Δημάκης, Τάκης Δόξας, Βασίλειος Καλένρας, Κοσμάς Σταυράκιος, Γιώργος Κοτζιούλας, Κωνσταντίνος Μαρινάκης, Α. Μυστακίδης, Νίκος Π. Πάνος, Ρίτα Μπουμπ-Παπά, Λευίδας Ρήγας κ.ά.), αλλά και αρκετοί γνωστοί συγγραφείς (Γεώργιος Βαφόπουλος, Γ. Θέμελης, Γιάννης Σκαρίμπας, Π. Σπανδωνίδης, Μένος Φιλής κ.ά.).

Ο διορισμός του διευθυντή Νίκου Πάνου ως γεωπόνου στη Δράμα είχε ως αποτέλεσμα τη διακοπή της έκδοσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, Ιδιωτική συλλογή Ντ. Χριστιανόπουλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 714-717· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά Θεσσαλονίκης (1889-1954)*, *Εισαγωγή-βιβλιογραφία-καταγραφή-προσωπογραφία*, Θεσσαλονίκη, Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, αρ. 44, σ. 36, αρ. 8, σσ. 37, 67-68, 103-104.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΚΑΚΗΣ

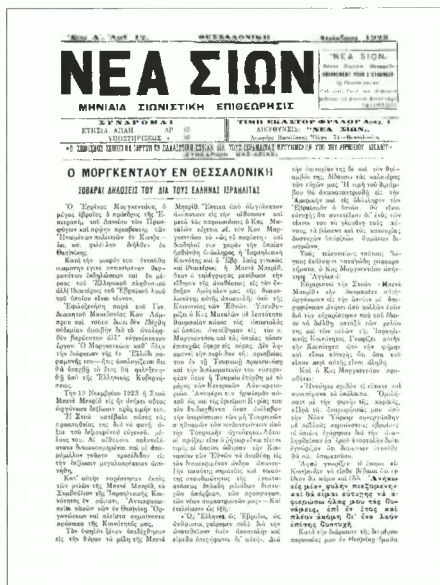
Νέα Ρόδος, 1911-1937 (περ. Β΄),

βλ. *Ρόδος*, 9 Απρ. 1909 - 11 Απρ. 1911 (περ. Α΄) και Γεώργιος Κοκκίδης

Νέα Σιών

Θεσσαλονίκη, Ιαν. 1923-1924. Έκδοση της επιτροπείας του Εθνικού Εβραϊκού Κεφαλαίου. Για την έκδοση της εργάστηκαν ο δικηγόρος Ποιτῶδ *Πακο λ και ο Ισάκ *Καμπελής. Μηνιαία σιωνιστική επιδείωση, οκταεβδομη, μνοσήλη, τρισήλη/τετράσηλη, διαστάσεων 30x21 εκ. Στο λογότυπο της, που εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο τεύχος του Δεκ. 1924, περιέγραφε τον σκοπό του σιωνισμού ως εξής: «Ο Σιωνισμός σκοπεύει να ιδρύσει εν Παλαιστίνῃ Ἐστίαν δια του Ισραηλιτῶν ηγνυημένην υπό του Δημοσίου Δικαίου (Σιωνιστικό Συνέδριον της Βασιλείας)». Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 15 δρχ. και συνδρομές υποστήριξης 50 δρχ. Γραφεία: οδ. Βασιλείσης Ολγας 74. Τυπογραφείο: οδ. Κουντουριῶτου 40.

Τυπώνονταν στα ελληνικά και αποσκοπούσε να ενημερώνει τους ελληνόφωνους εβραίους (Ρωμαιοτέρ) της «Παλαιάς Ελλάδας» και της Ιπείρου για τα εθνικά εβραϊκά ζητήματα στην Ελλάδα και τον κόσμο και είχε διαφωτιστικό χαρακτήρα. Η οργάνωση του Εθνικού Εβραϊκού Κεφαλαίου (Keren Kayemeth le Israel), που την εξέδιδε, ιδρύθηκε τον Δεκεμβριο 1901 από το 5^ο Παγκόσμιο Σιωνιστικό Συνέδριο με σκοπό τη συλλογή χρηματικών πόρων για την εξαγορά γης στην Παλαιστίνη, που θεωρούνταν απαραίτητη για την πραγματοποίηση της σιωνιστικής ιδέας. Η οργάνωση ίδρυσε σε κάθε χώρα που κατοικούσαν Εβραίοι «Επιτροπείες» στις πόλεις με μεγάλο εβραϊκό πληθυσμό και «Επιτροπές» σε  καστε κοινότητα, οι οποίες αναλάμβαναν τη συλλογή χρημάτων για την εκπλήρωση του σκοπού της. Η *Νέα Σιών* εξέδιδε την ιδεολογία των μεγάλων σιωνιστών ηγετών και πληροφορούσε το κοινό για το  ργο τους. Περιείχε, επίσης, ειδήσεις από τις εβραϊκές κοινότητες της Ελλάδας και της Παλαιστίνης και προέτρεπε τους αναγνώστες να στέλνουν ανταποκρίσεις περί των σιωνιστικών δραστηριοτήτων της κοινότητάς τους. Εκτός των θεμάτων εβραϊκού ενδιαφέροντος στην εφημερίδα δημοσιεύονταν και συνεργασίες

γνωστών ελλήνων λογοτεχνών, όπως του Γρηγ. Ξενόπουλου, του Κωστή *Παλαμά, του Γεργ. Αναγνωστόπουλου κ.ά.

Είχε ελάχιστες διαφημίσεις και δεν είχε φωτογραφίες, εκτός από ειδικές περιπτώσεις όπως όταν δημοσίευσε την φωτογραφία του μεγάλου φιλέλληνα πωινιστή γγέτη Μαξ Νόρνταου. Περιείχε όμως γελοιογραφίες και διάφορα κλισέ. Το 1924 συγχωνεύτηκε με τη **Renessancia Judia*, το όργανο της Σιωνιστικής Ομοσπονδίας, και η έκδοσή της σταμάτησε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: CZA (Αρχείο «Keren Kayemeth le Israel»).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σολομών Ρεουμπέν Μορδεχάι, «Ο εβραϊκός τύπος στη δεσσαλονίκη και γενικότερα στην Ελλάδα», στο π. Χρονικά, τχ. 1 (Ιουν. 1978), παράρτημα 1, σ. 1-20· Ραφαήλ Φρεξής, Ο εβραϊκός τύπος στην Ελλάδα, Βόλος 1999.

PENA MOΛOX

Νέα Σιών

Εκκλησιαστικών Περιοδικών Σύγγραμμα, Ιερουσόλυμα, 1904-1916, 1920-1993, έτ. Α΄ -ΠΕ΄ (συνεχίζεται). Είναι ιδιοκτησία και όργανο του Πατριαρχείου Ιερουσαλύμων. Διευθυντές: Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (έπειτα αρχιεπίσκοπος Αθηνών) και Γρηγόριος Πατριμαρχιάλ (1904-1908, έπειτα καθηγητής πανεπιστημίου), Ιωάν. Φωκυλίδης (1909-1915), επιτροπή από έναν επίσκοπο και έναν αρχιδιάκονο (Κάλλιστο Μηλιάρá) και αρχισυντάκτη του αρχιδιάκονο Ιππόλυτο ή αρχιμανδρίτη Νάρκισσο (1922-1938), Κάλλιστος Μηλιάρás (1939-1950), αρχιμανδρίτης Ιάκωβος Καπενεκάς (1956-1986 κ.ε., έπειτα μητροπολίτης). Ο υπότιτλος εμφανίζεται από το έτ. Β΄, αρ. τχ. Ι, Διμηνιαίο (αρχικά), με εναλλασσόμενη περιοδικότητα, μονόστηλο, εκατό περίπου σελίδων (με ενιαία αρίθμηση τεύχους και σελίδων που μηδενίζεται κάθε χρονιά), διαστάσεων 24x17εκ. Ετήσιες συνδρομές: Ιερουσαλήμ 60 γρ., Παλαιστίνη 70 γρ., εξωτερικό 15 σελ., ιεροσπουδαστές 10 σελ. (έτ. ΙΔ΄, αρ. τχ 17, αναγράφονται για πρώτη φορά συνδρομές). Τυπογραφείο: «εκ του τυπογραφείου του ιερού κοινού του Πανάγιου Τάφου»

Σύμφωνα με τους εκδότες του το περιοδικό αποτελεί «δησαυρό αδαπάνητο της Εκκλησίας των Ιεροσολύμων, που πραγματεύεται θέματα επιστημονικά της καθόλου θεολογίας, ασχολείται ειδικότερον περί την ιστορίαν, αρχαιολογίαν τοπογραφίαν της Παλαιστίνης, παρακολουθεί την σύγχρονον εκκλησιαστικὴν ζοήν εν ταις ορθοδόξοις Εκκλησίαις και την θρησκευτικὴν και πνευματικὴν κίνησιν των άλλων λαών και αναγράφει τα χρονικά της Εκκλησίας των Ιερουσαλύμων»

ΤΥΠΟΣ Α΄ ΤΕΥΧΟΣ Ι ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1904

Ν Ε Α Σ Ι Ω Ν

ΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ ΑΓΙΩΝ
ΓΕΝΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΥΜΩΝ

Ο Δ΄ αἰών ἐν τῇ ιστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶνε ἡ ἐποχὴ τοῦ θριαμβοῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ Ἔθνος, ἡ ἐποχὴ τῆς πνευματικῆς ἀνάγης αὐτοῦ καὶ ἀναπτύξεως, ἡ τῆς ἀνάθεσης αὐτοῦ γρηγορῶν αἰώνῳ ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἰδιαιτέρα ἐν τῇ αἰῷ Ἱερουσαλῶν. Ἐν τῷ αἰῶνι γοῶν τῆς Αἰτίας, ὅτε τὸ ἔθνος ἔβρισκετο, ἐπὶ πανταχοῦ ἀπώλειαν, κατὰ τοὺς πρῶτους αἰῶνας, καὶ αὐτὸ τὸ ἔθνος τῆς Ἱερουσαλῆ ὄνομα, ἐβρίσκετο ἐν τῇ ἀρραίνῃ αὐτοῦ καὶ περιβάλλεται ἐν αἰῷ στήλην. Ἡ εὐαγγελία μὴ τῆς πρῶτου γρηγορῶν βασιλείας ἀπέστρεψε τοὺς ἰερούς πύλους, ἐν οἷς ἐπιβλήθη ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἐμαρτίας καὶ καθάρσεν τὰ θεοβλαβῆ ἀναγκασμάτων μεταλήψεως νεοῦ καὶ εὐαγγελίου αἰῶνος συμβαλλόντων τὸν θριαμβῶν τοῦ νέου θρησκωματος καὶ τὴν ἀναταραχίστην αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ὄνομα, οὐματα: ἐπὶ οὐριστοισιν πρὸς τὴν πρῶτην αἰῶνον Ἱερουσαλῶν, πρὸς τὴν Μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἔβρισκετο πρῶτον. Ἐπὶ τῷ μετῶν ἐπὶ σπανίῳ καὶ μετὰ μεγάλην ἀδελειαν ἐπέβλεπε τὴν πρῶτον ἀπεκαταστάσῃ τὴν Ἱερουσαλήν, κατὰ τὸν 2. αἰῶνα ἀπεκαταστάσῃ ἀπεβόλον πρὸς αὐτήν, ἀναζωογονήσῃ αὐτὴν ἀναταραχίαν τῶν Ἀγίων Ἰερῶν καὶ ἡ Ἱερουσαλήν, ἀνακαταστήν τὴν ἐμαρτίαν αὐτῆς ἐν τῷ γρηγορῶνι κόσμῳ πνευματικῇ καὶ ἡθικῇ ἰστίᾳ, ἔβρισκετο ἐπιβλήσῃ ἐπὶ αὐτοῦ καὶ καθάρσῃ τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ θρησκευτικὸν βίον. Οὕτως ἐπὶ τὸ ἔθνος τῆς Σιών, ἔπειρ ἐν τοῖς πρώτοις ἡμέραις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέβη ἡ πρῶτος τοῦ νέου θρησκωματος νεῖς, ἐν ᾧ

Εκδίδεται στη καθαρεύουσα με κάποιες μόνιμες στήλες, όπως τα «Εκκλησιαστικά Χρονικά», το «Βιβλιογραφικό Δελτίο» και τη «Μοναχική Ζωή», ενώ δεν λείπουν οι μελέτες για τους Βίους των Αγίων και την ανοικοδόμηση των Ναών. Αποτελεί το μέσο για τη κοινοποίηση των επιστολών του Πατριάρχη προς τους πιστούς. Συνεργάτες του υπήρξαν κυρίως οι Αγιογράφτες μοναχοί, οι οποίοι με τις μελέτες τους «αποκάλυψαν και αποκρυστάλλωσαν σπουδαίες απόψεις της δράσης της Αδελφότητας τους και έδωσαν σε αυτή επιστημονική υπόσταση». Μεταξύ των συνεργατών (εκτός των διευθυντών) ήταν οι Μελέτιος Μεταξάκης (έπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης), Γεώργιος Λαμπάκης, Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Ι.Ε. Μεσολωράς (καθηγητής πανεπιστημίου) κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΘΗΕ, 6, 239 (Ν.Θ.Μ.): Ν.Θ. Μπουγάτσος, Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966), Αθήνα 1974, λν 480.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Νέα Τέχνη

Μηνιαία λογοτεχνική έκδοση. Αθήνα / Καρδάμυλα Χίου. 1924-1927. Εκδότης: «Συντροφιά Νέων». Διευθυντής: «Συντροφιά Νέων». Μάριος Βαϊάνος (από το έτ. Α', αρ. τχ. 5/6). Επιμελητής ύλης: Ναπολέων Λαπαδιώτης (έτ. Α', αρ. τχ. 1). Άλλοι υπότιτλοι: *Περιοδικό, Συντροφιά, Εκδόσεις* (έτ. Β', αρ. τχ. 3/6) και άλλοι, οι οποίοι όμως δεν δηλώνουν καμιά ουσιαστική αλλαγή στον χαρακτήρα του. Αρχικά μηνιαίο (έτ. Α', Ιαν. 1924 - Οκτ. 1924, αρ. τχ. 1-10, σ. 1-130; έτ. Β', Ιαν. 1925 - Ιούν. 1925, αρ. τχ. 1-6, σ. 1-58; έτ. Γ', Ιούν.< > 1926, τχ. «προπαρασκευαστικό», σ. 1-18 και έτ. Δ', Ιαν. 1927 - Φεβρ. 1927, αρ. τχ. 1[-2], σ. 1-24), δίσηλο, διαστάσεων 27x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 2.50 δρχ. Τυπογραφείο: «Σφενδόνης».

Προγραμματικός σκοπός είναι «να στεγάσει όλους ανεξάρτητα τους νέους είτε γνωστοί, είτε άγνωστοι είναι αυτοί, αδιακρίτως προτιμήσεων αισθητικών και ιδεολογικών. [να] διεξαχθούν από τις στήλες της συζητήσεις φιλικές για την εξιχνίαση των πολυειδών και πολυτρόπων φαινομένων που έχουν να παρουσιάσουν οι νέες τάσεις, οι σύγχρονες επάνω στην ακράττητα εξελισσόμενη Τέχνη».

Δημοσιεύεται σχεδόν αποκλειστικά λογοτεχνική ύλη. Μάλιστα, εδώ εκδηλώνεται η πρώτη, ίσως,

απόπειρα να γραφτούν ελληνικά χεί-κάι (ιαπωνικά στιχορρογίματα γνωστά και ως χάικου), από τον Ν. Χάγερ-Μπουφίδη (έτ. Β', αρ. τχ. 3/6). Είναι ιδιαίτερος πλούσιος σε βιβλιοπαρουσιάσεις και σε ειδήσεις ή σχόλια γύρω από τη λογοτεχνική επικαιρότητα, ενώ ελάχιστα ασχολείται με το θέατρο και τη ζωγραφική. Επιδίωξε να αναπτύξει και ευρύτερη δραστηριότητα καθώς προανήγγειλε διαλέξεις, εκδόσεις, φιλολογική εσπερίδα προς τιμήν του Καβάφη, προκήρυξε ποιητικό διαγωνισμό, αλλά τελικά πραγματοποίησε μάλλον λιγότερα από όσα εξήγγειλε. Είναι συνδεδεμένο με την επιβολή του Καβάφη στον ελληνικό χώρο: προέβαλε επίμονα την ποίησή του και υπερασπίστηκε την αξία της. Ένα ογκώδες τετραπλό τεύχος είναι αφιερωμένο σε εκείνον, ως απάντηση στους επικριτές του, που τον αντιμετώπιζαν με ειρωνική σχόλια (έτ. Β', αρ. τχ. 7/10): ξεχωρίζουν οι μελέτες του Τέλλου Άγρα «Η δρασκευτική μυστικοπάθεια» και του Άλκη Θρύλου «Ο ποιητής Κ.Π. Καβάφης».

Εκτός από το καθαφικό αφιέρωμα, τα υπόλοιπα κριτικά σημειώματα και δοκίμια δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Ξεχωρίζουν, ωστόσο, τα άρθρα του Θρύλου «Το έργο του Κ. Θεοτόκη στην Νεοελληνική λογοτεχνία» (έτ. Α', αρ. τχ. 2-3) και του Κλ. Παράσχου «Βαλαωρίτης» (έτ. Α', αρ. τχ. 4). Ένα ακόμη τεύχος είναι αφιερωμένο στον λόρδο Βύρωνα, για τα εκατό χρόνια από τον θάνατό του (έτ. Α', αρ. τχ. 4). Το πρότυπο του περιοδικού στην πεζογραφία είναι ο Δημοσθένης Βουτυράς, που «ύστερα από τον Παπαδιαμάντη, είναι ο μοναδικά μεγάλος και σύγχρονος καλλιτέχνης» (έτ. Α', αρ. τχ. 5). Ακόμη, δημοσιεύονται πολλά σκίτσα νέων, κυρίως, λογοτεχνών. Στους συνεργάτες του περιλαμβάνονται και οι Φώτος Γιοφύλης, Αναστάσιος Δρίβας, Ναπολέων Λαπαδιώτης, Μ. Μαλακάσης, Μυρτώτισσα (Θεώνη Δρακοπούλου), Παύλος Νιρβάνας, Τ. Παπατσώνης, Ν. Πετιμεζάς-Λαύρας, Στέλιος Σπεράντσας και Γ. Ψυχάρης.

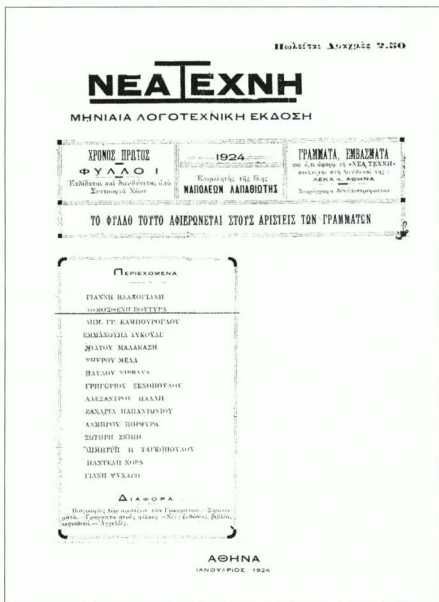
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (έτ. Α')

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός Τύπος (1915-1936)*, Αθήνα 1986, σ. 231-233· Καραόγλου (εμπειρία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 342-349.

Χ.Α. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Νέα Υόρκη

βλ. *Greek American Review*, Νέα Υόρκη, 1947

Νέα Φλώρινα

Επαρχιακή της Νέας Ελλάδος Εφημερίς. Εφημερίς Πρωινή Καθημερινή. Φλώρινα, Οκτ. 1914-1915<;>. Ίδρυτές-εκδότες: Δ. *Τσώγκος και Μ. Νίτσας. Διευθυντής και υπεύθυνος ύλης διετέλεσε ο Δημήτριος Τσώγκος. Ημερήσια, το μόνο φύλλο που σώζεται είναι τετρασέλιδο, τετράσηλο. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Συνδρομές: εσωτερικού 6 δρχ., εξωτερικού 10 δρχ. Τυπογραφείο: Δ. Τσώγκου.

Η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στην πόλη της Φλώρινας και μόλις η δεύτερη στη Δυτική Μακεδονία, μετά την **Ηχώ της Μακεδονίας* που εκδίδεται στην Κοζάνη στις 31 Αυγούστου 1914. Οι πληροφορίες για την εφ. *Νέα Φλώρινα* είναι αρκετά περιορισμένες καθώς έχει διασωθεί μόνο το φ. 33 της 25^{ης} Απριλίου 1915. Ως υπότιτλος της εφημερίδας αναγράφεται στο αριστερό άκρο του τίτλου «Επαρχιακή της Νέας Ελλάδος Εφημερίς». Σύμφωνα με τη Σοφία Ηλιάδου-Τάχου ο προσδιορισμός «της Νέας Ελλάδος» δημιουργήθηκε κατ' αναλογία προς τον αντίστοιχο «Νέες Χώρες», ο οποίος συναντάται σε νομικά κείμενα της εποχής.

Ίδρυτής της *Νέας Φλώρινας* ήταν μία από τις προδρομικές μορφές του φλωρινιώτικου τύπου, ο Δημήτριος Τσώγκος (1886-1961), που με τον συντοπίτη του Μ. Νίτσα, ερχόμενοι στη Φλώρινα μετά την κατάληψη του Μοναστηρίου από τους Σέρβους στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, μετέφεραν από τη γενέτειρά τους τη μακρά παράδοση των ελλήνων τυπογράφων. Σύμφωνα με τον Α. Αντρέου, ο Δ. Τσώγκος, ο δημοδιδάσκαλος, τυπογράφος, εκδότης και δημοσιογράφος από το Μοναστήρι συμπυκνώνει στο πρόσωπο του την ιστορία του τύπου της Φλώρινας.

Η διάταξη της ύλης και των περιεχομένων ακολουθεί τη μορφή και τη φόρμα όλων των τοπικών εφημερίδων της εποχής. Τις σελίδες της καλύπτουν θέματα ποικίλης επικαιρότητας τοπικού και πανελληνίου ενδιαφέροντος, ενώ σημαντικότερο τμήμα της ύλης καλύπτουν τα χρονογραφήματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Ι. Θεοδοσίου (το μοναδικό σωζόμενο φύλλο, αρ. 33).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφία Ηλιάδου Τάχου, «Ο τύπος της Φλώρινας από το Αρχείο του Γεωργίου Ι. Θεοδοσίου», π. *Αριστοτέλης*, τχ. 251 (Φλώρινα 1999), 45-47· Α. Π. Αντρέου, «Σπαράγματα από την Ιστορία του Τύπου στη Φλώρινα», π. *Πιπεριά*, τχ. 1 (Καλοκαίρι 2004), 8-20· Χρ. Δ. Ζάγκος, «Επαρχιακός Τύπος και Τοπική Κοινωνία στη Φλώρινα», στον υπό έκδοση τόμο *Ομεις της Δυτικής Μακεδονίας*.

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΖΑΓΚΟΣ

Νέα Χίος

*Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και Εμπορική. Εκδιδόμενη Απαξ της Εβδομάδος. Χίος, 1910 - Αυγ. 1942. περ. Α', 20 Ιαν. 1945 - Σεπτ. 1951, περ. Β' και 22 Οκτ. 1955-1967, περ. Γ'. Διευθυντής-υπεύθυνος: Μιχαήλ Μέλης. Υπεύθυνος συντάκτης: Ευάγγελος Α. Κώτης (από το 1939). Μετά τον θάνατο του Μ. Μέλη (1945) διευθυντής γίνεται ο Ευάγγελος Α. Κώτης (από το 1948 και ιδιοκτήτης). Ιδιοκτησία κληρονομημένη Ευάγγελου Α. Κώτη (από το φ. 5489, 30 Μαρτ. 1951), με διευθυντή τον Νέκο Ι. Ζορμπά και οικονομικό διευθυντή τον Β. Μωραΐτη (από το φ. 5503/1, 22 Οκτ. 1955). Από το φ. 5702/200, συνδιευθυντής είναι ο Λεωνίδας Νικολάκης. Το 1951 πάνω από τον τίτλο της αναγράφεται το σύνθημα: «Η Χίος είναι Πλαστική». Μότο: «Η Αρχαιότερα Χιακή Εφημερίς» (από το 1955). Ο υπότιτλος εμφανίζεται από το φ. 15 (8 Νοε. 1910). Τα πρώτα χρόνια άλλαζε συχνά την περιοδικότητα του φύλλου στον υπότιτλο. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών* (από το φ. 2851, 1931); *Εφημερίς Καθημερινή Ίδρυθείσα το 1910* (από το φ. 4037, 20 Ιαν. 1936)· με τον ίδιο υπότιτλο αλλάζει πάλι την περιοδικότητα του φύλλου (έως το φ. 5539/37, 17 Απρ. 1956)· *Εβδομαδιαία Πολιτική Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών* (περ. Γ')· *Εβδομαδιαία Πολιτική Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών. Όργανον Διοικήσεως Επιτροπής ΕΠΕΚ Χίου* (αρ. φ. 336-578, 10 Οκτ. 1962 - 19 Απρ. 1967).*

Με συχνές αλλαγές περιοδικότητας, τετρασέλιδη, δισέλιδη, αλλά και μονόφυλλη, συνήθως πεντάστυχη. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. (1939), 10 δρχ. (1945), 200 δρχ. (1947), 500 δρχ. (1948). Ετήσιες συνδρομές: εντός Χίου 60 χρ. γρ., εκτός Χίου 20 χρ. φρ. (1910)· εντός Χίου 20 χρ. φρ. (1912)· εντός Χίου 25 δρχ., εσωτερικού 30 δρχ., εξωτερικού 50 δρχ., Αμερικής 5 δολ. (1922)· εκτός Χίου 150 δρχ., εσωτερικού 200 δρχ., εξωτερικού 250 δρχ., Αμερικής 5 δολ. (1931)· εσωτερικού 20000 δρχ., Αιγύπτου 3 λίρες Αγγλίας, Αγγλίας, Ινδιών, Αυστραλίας 4 λίρες Αγγλίας, Αμερικής 15 δολ. (1947)· εσωτερικοί: 30000 δρχ. (1948), 40000 δρχ. (1949), 600000 δρχ. (1951), 80 δρχ. (1956), 100 δρχ. (1966). Τυπωνόταν αρχικά σε ιδιόκτητο τυπογραφείο, το επονομαζόμενο της «Νέας Χίου»· την περ. Β' στα τυπογραφεία «Χαρακιάδης», «Ο Τύπος», του Δ. Σιλαβόπουλου, με υπεύθυνο ύλης και τυπογραφείου τον Ενώσιμο Κ. Ζήσιμο (από το φ. 5243, 10 Ιουν. 1948)· την περ. Γ' στα «Τυπογραφεία Ελευθερίας» με υπεύθυνο τον Δανιήλ Γεωργούλη, στο τυπογραφείο «Ν. Χαρακιάδης», με υπεύθυνο τον Ευστράτιο Μ. Καζάκο και αργότερα, από το 1962 έως το τέλος κυκλοφορίας της, υπεύθυνος τυπογραφείου ήταν ο Δημήτρης Ζακείρης.

Μικρόβια πολιτική εφημερίδα. Κίνητρο έκδοσής της υπήρξε η αγάπη, η αφοσίωση και το ενδιαφέρον των εκδοτών της για τη Χίο, ενώ σκοπό είχε να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του νησιού και ταυτόχρονα να περιφρουρήσει τα συμφέροντα των κατοίκων της Χίου.

Στις πρώτες πάντα στήλες της υπήρχε το κύριο άρθρο της, που σχεδόν πάντα ήταν ανυπόγραφο και ήταν σχετικό με την επικαιρότητα, είτε της Χίου, είτε γενικότερα του ελληνικού κράτους, ακόμα και της διεθνούς πολιτικής κατάστασης. Στα πρώτα χρόνια έκδοσής της, στην πρώτη σελίδα δημοσιευόταν ένα χρονογράφημα το οποίο υπέγραφε ο «Περιπλανώμενος». Επιπλέον, δημοσίευε μικρές ειδήσεις και σχόλια από το εξωτερικό (π.χ. Ιταλία, Αγγλία, Ρωσία) που έφταναν στη διεύθυνση της *Νέας Χίου* με τηλεγραφήματα, αλλά αναδημοσίευε και άρθρα από άλλες εφημερίδες, όπως για παράδειγμα της Αθήνας και της Σύμης. Επιπλέον, ασχολήθηκε με προβλήματα που αφορούσαν την καθημερινότητα της χιακής κοινωνίας. Δημοσίευε ειδήσεις από τα χωριά της Χίου και είχε ειδική στήλη για την κοινωνική κίνηση του νησιού, όπου γίνονταν αναφορές σε γαμους βαπτίσεις, αφίξεις, αναχωρήσεις σημανόντων Χίων κ.ά. Ακόμα περιλαμβάνονταν ειδήσεις και άρθρα για τα φιλανθρωπικά ιδρύματα του νησιού, αλλά και για τη ναυτιλία, την οδοποιία, τη γεωργία, τις καλλιέργειες, τις ελληνοτουρκικές εμπορικές συναλλαγές, την κίνηση της Ένωσης Μαστιχοπαραγωγών Χίου,

τα χιακά προϊόντα, τη συμμετοχή των Χίων εμπόρων και παραγωγών στις διεθνείς εκθέσεις Θεσσαλονίκης, την εκπαίδευση στη Χίο, τον αθλητισμό κ.ά. Περιλάμβανε επίσης ιστορικά άρθρα, διηγήματα, χρονογραφήματα, καθώς και ομιλίες και δοκίμια του δίζαντινολόγου Κωνσταντίνου Αμάντου, αλλά και του γυμνασιάρχη Γ. Μαδώ. Κατέγραφε την πολιτιστική κίνηση του νησιού και αξιολογία πολιτιστικά γεγονότα, όπως για παράδειγμα τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνταν στον χώρο του ιστορικού πλέον Γυμνασίου Χίου προς τιμή του Αδαμαντίου Κοραή, καθώς και λόγους που εκφωνήθηκαν από τους κατά καιρούς τοπικούς άρχοντες και ιεράρχες της Χίου. Επίσης, δημοσιεύονταν αρκετές διαφημίσεις, καθώς και ασπρόμαυρες φωτογραφίες.

Η διαμάχη της *Νέας Χίου* και της **Παχιακής* ήταν έκδηλη και εντονότατη, κάτι που δικαιολογείται από το γεγονός ότι οι εφημερίδες ανήκαν σε διαφορετικά πολιτικά στρατόπεδα. Η *Παχιακή* όμως ασχολήθηκε περισσότερο με τα διεθνή γεγονότα και το κύριο άρθρο της αφορούσε συνήθως την επικαιρότητα, ενώ η *Νέα Χίος* ασχολήθηκε περισσότερο με τα τοπικά ζητήματα. Αρχικά στην ύλη της περιελάμβανε ειδήσεις που αφορούσαν στην οθωμανική κυβέρνηση, στους νέους νόμους και τα διατάγματα, αλλά και ανακοινώσεις των τοπικών οθωμανικών αρχών που ανακοίνωναν στο νησί. Μετά την απελευθέρωση της Χίου, στο πρώτο φύλλο που κυκλοφόρησε (αρ. φ. 208, 15 Νοε. 1912) τυπώθηκε η ελληνική σημαία καταλαμβάνοντας ολόκληρη την πρώτη σελίδα. Κατόπιν, η εφημερίδα ακολούθησε τις εξελίξεις και κατέγραψε πώς διαμορφώθηκε η πολιτική κατάσταση στη Χίο και πώς το νησί ενσωματώθηκε στο ελληνικό κράτος. Ασχολήθηκε με το Ανατολικό Ζήτημα, αλλά και τους Βαλκανικούς Πολέμους. Αργότερα ασχολήθηκε με τα γεγονότα του πολέμου του 1940 και ακολούθως της Κατοχής, τα προβλήματα της μεταπολεμικής περιόδου, την τετραετή δικτατορία του Μεταξά, τον Εμφύλιο κ.ά.

Ως προς την πολιτική της τοποθέτηση, το 1917 υποστήριξε τον Γεώργιο Παπανδρέου, ενώ το 1932 ήταν υπέρ του σχηματισμού οικουμενικής κυβέρνησης και κατά της διακυβέρνησης μόνο από το Λαϊκό Κόμμα. Το 1936 υποστήριξε εμφανώς το Δημοκρατικό Κόμμα, τον αρχηγό του Γ. Παπανδρέου, και τους υποψηφίους Χίου που ανήκαν στον συνδυασμό του Συνασπισμού Δημοκρατικών Κομμάτων. Το 1945 υποστήριξε τον Ν. Πλαστήρα και το 1946 τον Συνδυασμό της Εθνικής Πολιτικής Ενώσεως με αρχηγό τον Γ. Παπανδρέου. Η *Νέα Χίος* καταφερόταν εναν-

ντίον του στρατηγού Παπάγου και προέτρεπε τους αναγνώστες της να ψηφίσουν τον «Πλαστηρικό» συνδυασμό Χίου και τον υποψήφιο βουλευτή Ν.Ι. Ζορμπά, ο οποίος αργότερα υπήρξε διευθυντής της εφημερίδας. Το 1957 η εφημερίδα ήταν εμφανώς κατά της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις) και δήλωσε ότι ήταν «Όργανον της Διοικούσης Επιτροπής ΕΠΕΚ Χίου».

Από τη στιγμή που ανέλαβε διευθυντής ο Ν. Ζορμπάς, η εφημερίδα υιοθέτησε πιο ασηστή κριτική στην πολιτική, ενισχύοντας έτσι το πολιτικό της προφίλ. Πλέον το κύριο άρθρο, το οποίο συνήθως υπέγραφε ο διευθυντής της, αφορούσε στα πολιτικά ζητήματα, ενώ δεν δημοσιεύονταν χρονογραφήματα, ποιήματα και γενικότερα ιστορικά-φιλολογικά θέματα. Η εφημερίδα έγινε πιο μαχητική αναφορικά με τα τοπικά πολιτικά ζητήματα, αλλά και τη διεθνή πολιτική. Παράλληλα, έχοντας αλλάξει ύψος, ασχολήθηκε με τα προβλήματα της μεσαίας τάξης και έγινε, ως όργανο της ΕΠΕΚ (Εθνική Προοδευτική Ένωσις Κέντρου), περισσότερο αγωνιστική για τα συμφέροντα του λαού, όπως ο ίδιος ο Ζορμπάς υποστήριζε. Το 1962 εκδίαζε τον αρχηγό της Ένωσης Κέντρου Γ. Παπανδρέου, τον οποίο αποκαλούσε «εθνικό γιγέτι» και εξακολουθούσε να υποστηρίζει τον συνασπισμό κομμάτων της Ένωσης Κέντρου. Στα ίδια πλαίσια κινήθηκε το 1964 και το 1966, όπου δημοσίευε τις ομιλίες του Ν. Ζορμπά και τις απόψεις του επί διαφόρων πολιτικών θεμάτων.

Το τελευταίο φύλλο της Νέας Χίου που εντοπίστηκε ήταν αυτό της 19ης Ιουνίου 1967 (αρ. φ. 578, περ. Γ΄).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΧ.

ΕΥΗ ΨΑΡΡΟΥ

Νέαι Ιδέαι
Εφημερίς του Λαού. Εκδίδεται καθ'εκάστην. Αθήνα, 24 Μαΐου 1878 - 18 Φεβρ. 1884, αρ. φ. 1-1780. Διευθυντής: Θ. Αγγελόπουλος Αθάνατος, δικηγόρος. Άλλος υπάλληλος: Εφημερίς του Λαού. Εκδίδεται καθ'εκάστην, πλην των Κυριακών και 5 εορτών. Ημερήσια, τετραεξάριθμη διάστημα, αρχικά με διαστάσεις 31x21,5 εκ., κατόπιν έγινε τετρασέλιχη και μεγαλύτερη 46x31 εκ. (αρ. φ. 184, 1 Δεκ. 1878), αργότερα 43x29 εκ. (αρ. φ. 518, 5 Ιαν. 1880) και το 1882 επανήλθε στο αρχικό σχήμα, ενώ άρχισε σποραδικά να εκδίδει φύλλα 8 σελίδων για να γίνει τέλος, το 1883, οκτασέλιδη. Τιμή φύλλου: στην αρχή 5 λ. και 10 λ. από το 1883. Ετήσιες συνδρομές: αρχικά για την Αθήνα 12 δρχ., για τις επαρχίες 16 δρχ., για την Τουρκία 1 λίρα και για το εξωτερικό 25 φρ., από το 1883 για την Ελλάδα 25

δρχ. Γραφεία: οδ. Σοφοκλέους 38, κατόπιν οδ. Αθηνάς 53. Τυπογράφοι: Ι. Κουβέλου και Α. Τρίμη, οδ. Πραξιτέλους 11 και λίγο αργότερα «Νέων Ιδεών» στα μέσα του 1880 τα γραφεία και το τυπογραφείο μεταφέρθηκαν στην οδ. Σοφοκλέους 25.

Κοινωνιστική αντιλήψων, πρόβαλλε την σοσιαλιστική μεταβολή του πολιτεύματος, επιδιώκοντας τη μεταρρύθμιση, χωρίς να προτείνει συγκεκριμένες λύσεις και πρόσωπα. «Αναρχία και Δεσποτισμός είναι κοινοί ημών εχθροί» τόνιζε στο «Πρόγραμμα» του φύλλου, ενώ σε μεταγενέστερα άρθρα διευκρινίζει ότι στήριζε τη δυνάμη της στην κοινωνία και ανέμενε την άνοδο της εργατικής τάξης στην εξουσία με τη δημιουργία «λαϊκού κόμματος». Επέκρινε εξίσου τον Αλ. Κουμουνδούρο και τον Χ. Τρικούπη.

Τα θέματα που την απασχολούν χρωματίζονται από την γενική αντιπολιτευτική της διάθεση. Προβάλλει τη διαφθορά, την κομματική ακολασία, την κακή κατάσταση της χώρας, την κακή ελληνική εξωτερική πολιτική, αλλά και την πρόοδο του σοσιαλιστικού ιδέων στο εξωτερικό (με εκτενή δημοσιεύματα, όπως «Ο μηδενισμός εν Ρωσία» και «Ιστορία της κοινοκτημοσύνης» του Α.Β. Δεμερτζή). Ιδιαίτερη

προβολή γίνεται στο έργο του βουλευτή Αριστείδη *Οικονόμου. Από τους συνεργάτες της είναι γνωστοί οι Στέφανος *Ξένος, Νεοκλής *Καζάζης, «Α.Γ.Η.» (Αγησίλαος Γιαννόπουλος Ηπειρώτης) και ως μεταφραστές οι Ανδρέας Ν. Καλύβας, Ι. Ισιδωρίδης *Σκυλιτσης, Γ. Λαγουδάκης, Θ.Γ. Γεννάδης, Ανδρέας Ι. Αρβανίτης, Δημοσθένης Π. Ιωαννίδης, Στίλπ. Ιωαννίδης. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επιφυλλίδες της με μυθιστορήματα των Αλ. Δουμά, Ιουλίου Βερν, Θεόφιλου Γκωτιέ, Βίκτ. Ουγκό, Ερρίκου Γρεβύλ κ.ά., καθώς και άλλα κείμενα των Eugène Moret, Βικεντίου Eyre, Silvio Pellico κ.ά.

Το 1878 εξέδιδε και κυριακάτικο φύλλο, με χωριστή αρίθμηση φύλλων και συνδρομές για την Αθήνα 3 δρχ., την επαρχία 4 δρχ. και το εξωτερικό 5 φρ. και περιεχόμενο: «ποικίλα, επιστημονικά, ιστορικά, πολιτειογραφικά, εμπορικά και βιομηχανικά και εν γένει ύλην τερπνήν και ωφέλιμον». Την ίδια χρονιά ίδρυσε «Ειδικόν Γραφείον Παραπόνων» για τις κυβερνητικές, δικαστικές και διοικητικές παρανομίες. Από το 1880 άρχισε να εκδίδει *Ετήσιον Ημερολόγιον*. Το 1880, επίσης, διένειμε στους αναγνώστες της χάρτη με τα νέα σύνορα της χώρας. Στο τελευταίο φύλλο ανακοινώνεται η διακοπή της έκδοσης, γεγονός μάλλον ασυνήθιστο.

Αξιοσημείωτο είναι, τέλος, ότι διαφιμίζονται πολλά καταστήματα (ξενοδοχεία, καφενείο, αρτοποιείο κ.ά.) στην Αθήνα και τις επαρχίες με το όνομα «Νέαι Ιδέαι».

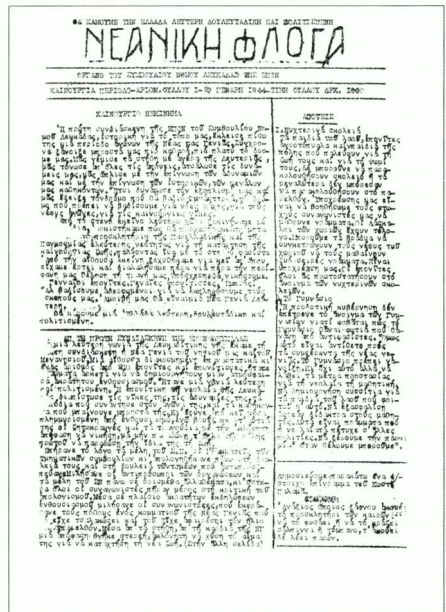
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία...*, τ. Α', σ. 170-173.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Νεανική Φλόγα

Όργανο της Νέας Γενιάς. Λευκάδα, Μάιος 1943-1945: «Χρόνος 1^{ος}», αρ. φ. 4 (1 Ιουλ. 1943)· «Καινούργια Περίοδος», αρ. φ. 1-2 (Ιαν. 1944)· «Περίοδος Τρίτη», αρ. φ. 1 (5 Φεβρ. 1945), αρ. φ. 2 (1 Μαρτ. 1945), αρ. φ. 3 (25 Μαρτ. 1945), αρ. φ. 4 (10 Απρ. 1945), αρ. φ. 5 (25 Απρ. 1945). Μότο: «Άμμες δε γ' εσόμεθα πολλὰ κάρρονες» (1943)· «Θα κάνουμε την Ελλάδα λύτερη, δουλευταλδική και πολιτισμένη» (1944)· «Όλοι κ' όλες στον αγώνα για τη λευτεριά, την ανεξ'σία, τη Δημοκρατία»· «Νέοι και Νέες: Για πάντα για τη συντριβή του φασισμού. Για πάντα για τη Δημοκρ. αναγέννηση της Ελλάδας μας» (1945). Άλλοι υπότιτλοι: *Όργανο του Συμβουλίου Νομού Λευκάδας της ΕΠΟΝ* [Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων]· *Δεκαπενθήμερο Όργανο του Επαρχιακού Συμβουλίου Ε.Π.Ο.Ν. Λευκάδας*. Δεκαπενθήμερη, δισελιδή (μονοσελιδή στη φ. 1 και 2 του 1945), μονόστηλη (η χειρό-

γραφή)/ δίπτυχη, διαστάσεων 34,5x23,5 εκ. / 38x21,5 εκ. / 29,5x21 εκ. / 35,5x25 εκ. Τιμή φύλλου: 100 δρχ. (1943), 1000 δρχ. (Ιαν. 1944), 20 δρχ. (1945). Χειρόγραφο (1943), πολυγραφημένη (1944), έντυπη (1945).

Την εφημερίδα έγραφαν, επιμελούνταν και κυκλοφορούσαν οι μιμητές του Γυμνασίου Λευκάδας, οι οργανωμένοι αρχικά στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) νέων και κατόπιν (από τον Φεβρ. 1943) στην ΕΠΟΝ. Όταν κυκλοφόρησε το πρώτο φύλλο έγινε αφορμή να συλληφθούν πολλοί από τους συνεργάτες της. Αργότερα, με την ίδρυση της ΕΠΟΝ Λευκάδας, έγινε όργανο της οργάνωσης αυτής. Την επιμέλεια είχε αναλάβει συντακτική επιτροπή από τους Νίκο Κ. Κατηφόρη, Τάκη Κόγκρα και Πέτρο Αργύρη.

Στο φ. 4 (1943) προσπαθεί να ενθαρρύνει και να εμψυχώσει τον αγώνα κατά του φασισμού, αλλά και να επισημάνει τις ανάγκες «των παρανόμων μας» σε τρόφιμα και ρουχισμό, καθώς και την τιμωρία που περιμένει τους προδότες («ρουφινάνους»). Παραθέτει επίσης ποίημα με τίτλο «Η Αναχώρηση του Αντάρτη: αφιερωμένο στο ΕΑΜ». Το φ. 1-2 (Ιαν. 1944) αφιερώνει το πρωτοσέλιδο και τμήμα της επόμενης σελίδας στην 1^η

Συνδιάσκηψη της ΕΠΟΝ Λευκάδας και με αφορμή αυτό το γεγονός προσκαλεί «τη Νέα Γενιά του νησιού μας» να οργανωθεί και να αγωνιστεί κατά του φασισμού μέσα από τις γραμμές της ΕΠΟΝ. Ως μέσα που θα ενισχύσουν την προσέλευση νέων μελών θα πρέπει να είναι «ο πλούσιος τύπος, οι συχνές συγκεντρώσεις, τα μορφωτικά μαθήματα, οι μορφωτικές διαλέξεις, οι λέσχες και οι μουσικοί αγώνες». Υπάρχει ολόκληρη σελίδα (σ. 3) με «Ανταποκρίσεις», δηλαδή διάφορες ειδήσεις από όλη τη Λευκάδα. Η «Στήλη της Επονίτσας» (σ. 4) είναι αφιερωμένη στη γυναίκα που με τον αγώνα της «κάτω από τη σημαία του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΠΟΝ» αποβλέπει και αγωνίζεται «και για τη δική της απελευθέρωση και αποκατάσταση μέσα στη κοινωμία». Η εφημερίδα συνιστά ότι «θα πρέπει να διαβάξεται στις ολομέλειες και να αναλύεται σε συζήτηση. Οι υπεύθυνοι να ενδιαφέρονται για το κανονικό μοίρασμα».

Το 1945, στο φ. 1, καλεί τους νέους και τις νέες σε κανούριους αγώνες («να πυκνώσουμε τις γραμμές του αλύγιστου ΕΛΑΣ [Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός]»). Παράλληλα, εγκαινιάζοντας την τρίτη περίοδο της κυκλοφορίας της («Η “Φλόγα” ξαναβγαίνει ύστερα από οχτώ μήνες σκλαβιάς»), καλεί τους παλιούς και νέους αναγνώστες της να την ενισχύσουν οικονομικά και να εμπλουτίσουν την ύλη της με «ανταποκρίσεις». Στο φ. 2 αισιοδοξεί ότι η Συμφωνία της Βάρκιζας «ανοίγει για τη νεολαία μια περίοδο νέων ειρηνικών αγώνων [...] που θα μας οδηγήσουν στη πλήρη απελευθέρωση». Το φ. 3, το οποίο κυκλοφορεί στις 25 Μαρτίου, χαιρετίζει την εθνική επέτειο, κάνοντας παραλληλισμό των αγώνων του 1945 με τους αγώνες της Ελληνικής Επανάστασης («το ΕΑΜ γίνεκε η κανούργια Φιλική Εταιρία. Και η φωνή του Ρήγα οδήγησε τους νέους ραγιάδες. Οι κανούργιοι κοτσαμπάσηδες [είναι] ο ελλ. φασισμός με το Γλύξμπουργκ επί κεφαλής»). Μιλά για «κατάφωρη παραβίαση της Βάρκιζας» και ζητά «να γίνει νέα αληθινά δημοκρατική Κυβέρνηση».

Η ύλη της, το 1945, είναι οργανωμένη στο κύριο άρθρο, συνήθως με τη μορφή προσκλητήριου, στο «Χρονογράφημα» και στη στήλη «Επονίτικη Ζωή». Από το φ. 3 προστίθεται η στήλη «Ο Γνώμες μας», ποιήματα με επαναστατικό περιεχόμενο και στο φ. 5 η στήλη «Νεολαίες». Τα φ. 1 και 2 είναι μονοσελίδα και τυπωμένα πάνω στις λευκές σελίδες φύλλων καταστάσεων της Εθνικής Τράπεζας. Καθώς η εφημερίδα πάντα πίστευε ότι «η ψυχαγωγία και ο πολιτισμός συνδυάζεται με τη διαφώτιση», στην

«Επονίτικη Στήλη» υπάρχουν συχνά ειδήσεις για θεατρικές παραστάσεις, αθλητικές συναντήσεις και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Στο φ. 5 ανακοινώνει την ανασυγκρότηση του «Ορφέα», του «εκπολιτιστικού συλλόγου της πόλης μας. Ο Ορφέας πρέπει να πλατύνει τους ορίζοντες του και ν’ αγκαλιάσει όλη τη νεολαία της πόλης για να τη διδάξει τη μουσική και να την ανεβάσει σε μεγαλύτερο επίπεδο». Καλεί τους επονίτες και τις επονίτισες να τρέξουν πρώτοι στον «Ορφέα» για να «βρούνε σ’ αυτόν τη μόρφωση, την ψυχαγωγία και τον πολιτισμό».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΧΕΛΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ποσειδών Λογοθέτης, «Το Γυμνάσιο της Λευκάδας στην Εθνική Αντίσταση», *εφ. Δημοκρατική Λευκάδα*, αρ. φ. 43 (1979): Παντοζής Κοντομίχης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, 167-177.

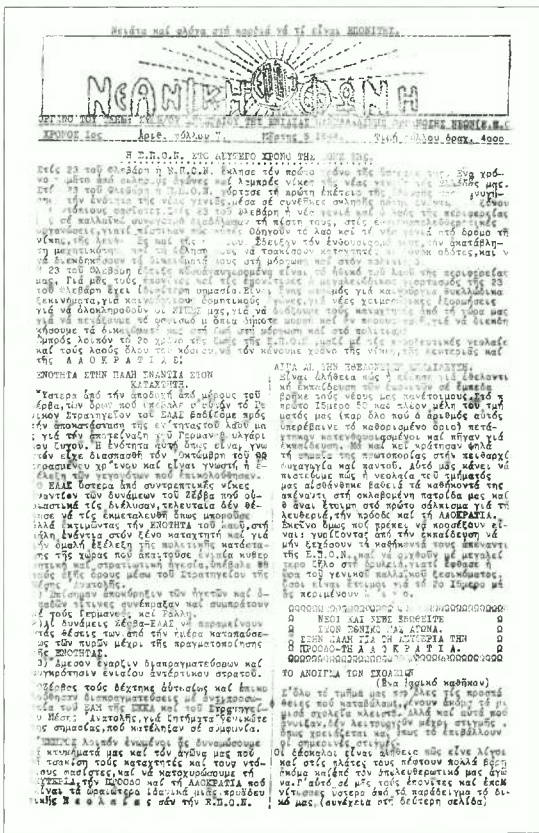
ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΣΠΟΠΑΝΑΓΟΥ

Νεανική Φωνή

Μηνιαίο Περιοδικό Νέων, Αθήνα, Οκτ. 1943 - Σεπτ. 1944, αρ. τχ. 1-10. Τα ονόματα που εναλλάσσονται στους ρόλους του αρχισυντάκτη και του διευθυντή είναι του Θανάση Ραχουτή, του Τάκη Ε. Κωνσταντινίδη, του Τάσου Λιγνάδη. Ως «διαχειριστής» εμφανίζεται ο Ερρίκος Βαλέρας, μόνο στο τχ. 8. Μηνιαίο, δίσηλο, με συνεχή σελιδορίθμηση (σ. 1-288), διαστάσεων 23x17 εκ. Το περιοδικό έχει καλαίσθητη και επιμελημένη τυπογραφική μορφή. Τυπογραφίες του Τάσου και του Σπύρου* Βασιλείου κοσμούν τα εξώφυλλα. Τυπογραφείο: «Π. Σεργιάδη, Γερανίου 9, τηλέφ. 20-552». «Τυπογραφείον Εμμ. Μαθιουδάκη, Ζωοδόχου Πηγής, 15» (αρ. τχ. 7-9/10).

Πρόκειται για ανεξάρτητο περιοδικό, που εκδίδεται από μία ομάδα νεαρών αθηναίων διανοουμένων. Στο τχ. 1, στο εκδοτικό σημείωμα του αρχισυντάκτη Θανάση Ραχουτή, σημειώνεται πως στόχος του περιοδικού είναι «να δώσει μια ώθηση στους ταλαντούχους νέους [...] ν’ ανοίξουν το δρόμο στα νέα ταλέντα». Σταμάτησε την έκδοσή του τον μήνα της Απελευθέρωσης της Αθήνας, τον Οκτώβριο 1944. Συνυφασμένη λοιπόν με την Κατοχή η έκδοσή του, κι ας μην υπάρχουν ρητές αναφορές σ’ αυτήν.

Η ύλη του αποτελείται από ποίηση, διηγήματα, μελέτες, κριτικές, έχει δηλαδή χαρακτήρα λογοτεχνικού και φιλολογικού περιοδικού συγχρόνως. Εκτενές άρθρο του Τάκη Κωνσταντινίδη, που δημοσιεύεται σε τρεις συνέχειες (αρ. τχ. 2, 3, 4), πραγματεύεται τη «Θέση των ανθρωπιστικών γραμμάτων στην Ελλάδα». Στο περιοδικό εμφανίζεται το πρώτο δείγμα γραφής ανδρών που θα διαπρέψουν αργότερα στα γράμματα. Τις πρώτες του κριτικές δημοσιεύει

ο Κωστής Σκαλιόρας (με το ψευδώνυμο Κωστής Νεχαλιώτης). Ο Τάσος Λιγνάδης συνεργάζεται σε όλα σχεδόν τα τεύχη είτε με κριτική, είτε με διήγηση (αρ. τχ. 3. «Το τραγούδι των ανθρώπων»). Η Άλκη Ζέη δημοσιεύει ορισμένα από τα πρώτα της διηγήματα (αρ. τχ. 4. «Κοντά στις ράγες» αρ. τχ. 5. «Ο κάβουρας»). Στο τχ. 7οι νέοι ποιητές Έκτωρ Κακναβάτος και Δημήτρης Παπαδίδας δημοσιεύουν άρθρο με τίτλο «Μια δέση και μια έφοδος», όπου σε τόνο ορμητικό εκθέτουν την άποψη τους για τη λογοτεχνία και τη θέση των νέων σ' αυτήν.

Οι μεταφράσεις δεν είναι πολλές, αλλά είναι χαρακτηριστικές. Στο ίδιο τεύχος αρχίζει να δημοσιεύεται σε συνέχειες το μυθιστόρημα του Alain Fournier, *Ο Μεγάλος Μολν* (μτφρ. Μ. Πασκοεράλου). Το

μυθιστόρημα αυτό σημάδεψε –ως μυθιστόρημα εφηβείας και μύησης– τη γενιά των λογίων που ανδρώθηκε στην Κατοχή. Ποιήματα δημοσιεύουν ακόμη ο Σταύρος Βαβούρης και ο Γιάννης Δάλλας, που θα καταξιώθούν αργότερα ως ποιητές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Το περιοδικό διατηρεί σχέσεις με το *Σεξίγμα του Εκπολιτιστικού Ομίλου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και δημοσιεύει ποιήματα του Μανώλη Αναγνωστάκη (αρ. τχ. 8). Τα δύο περιοδικά αναγνωρίζονται ως συγκεκλιμένα έντυπα και χαριτζίζουν το ένα την έκδοση του άλλου. Από το τχ. 5 γίνεται μόνιμη και πλουτίζει η στήλη «Από μήνα σε μήνα», όπου ασκείται η κριτική βιβλίου, η κριτική θεάτρου, αλλά υπάρχει και ενημέρωση γύρω από τη μουσική κίνηση και τις άλλες περιοδικές εκδόσεις, όπως η κριτική στην *Ερσίοα* του Κοσμά Πολίτη (αρ. τχ. 8), μυθιστόρημα εφηβείας που σημαδεύει επίσης αυτή τη γενιά, αλλά και στην πρώτη ποιητική συλλογή της Μάτσης Χατζηλαζάρου *Μάης, Ιούνης και Νοέμβρης* (με το ψευδώνυμο Μάτση Ανδρέου, ως σύζυγος τότε του Ανδρέα Εμπειρίου).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΙΒΟ: ΕΒΕ (λείπει το τχ. 6), ΕΛΙΑ (Αρχειο Φιάλιμπουρα, αρ. τχ. 6).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Αργυρίου, «Σύντομες αναφορές σε περιοδικά της Κατοχής», π. *Διαβίωθ.* τχ. 58 (15 Δεκ. 1982), 40-45. 47. Οντέτ Βαριών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987 (πλήρης αποδελτίωση)· Λύτσια Στεφανίου, «Τα περιοδικά της μεταβατικής περιόδου», *Πρακτικά Έκτου Σημιναρίου Ποίησης* (Πάτρα 1986), Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1987· Άλκη Ζέη, *Νεανική Φωνή. Πέντε διηγήματα με ζωγραφική της Μαρίτσας Βλαχική*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1996 (αναδημοσίευση όλων των διηγημάτων της από τη *Νεανική Φωνή*)· Αλ. Αργυρίου, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας και η πρόοδός της στους δύστηνους καιρούς (1941-1944)*, τ. Γ', Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 2003· Αγγέλα Καστριανίκη, *Η λογοτεχνία στην παραγμένη δεκαετία 1940-1950*, Αθήνα, εκδ. Πόλις, 2005.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΟΝ-ΒΑΣΑΡ

Νεανική Ψυχή

Μηνιαίο περιοδικόν εκδιδόμενον υπό της Χριστιανικής Αδελφότητος των Νέων Αθηνών, Αθήνα, Μάιος 1931 - Ιούν. 1935, αρ. τχ. 1-57. Εκδότης: ΧΑΝ (Χριστιανική Αδελφότης Νέων) Αθηνών. Σε κανένα τεύχος δεν αναγράφονται ονόματα υπευθύνων έκδοσης.

Διον. Πόδος, νομικός. Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαίον περι-οδικόν της Χριστιανικής Αδελφότητας των Νέων Αθηνών* (έτ. Γ' - Δ')· *Δελτίον της «Χριστιανικής Αδελφότητος των Νέων» Αθηνών* (περ. Γ')· *Μηνιαίο, δίσηλο, είκοσι τεσσάρων σελίδων με συνεχή αρίθμηση* (την περ. Γ' οκτώ σελίδων), διαστάσεων 24.2x17.5 εκ., με μικρές διαφοροποιήσεις στη συνέχεια. Τιμή τεύχους: 2.5 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 25 δρχ., εξαμηνιαία εσωτερικού 15 δρχ., ετήσια εξωτερικού 1 δολάριο. Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωσε. Πρέπει, πάντως, να ήταν πολύ υψηλός αφού κυκλοφορούσε μεταξύ των νεανικών χριστιανικών ομάδων όλης της Ελλάδας. Γραφεία: οδ. Μητροπόλεως 44. Αθήνα. «Τυπογραφείον Π. Δ. Κυριάκου», οδ. Τάκης 13· τα τχ. 10-11 (5 Οκτ. 1934 -1 Νοε. 1934): «Τύποις Γ. Δημητρακοπούλου», οδ. Παναγή Σκουφέ 3.

Όσον αφορά τους στόχους του περιοδικού δεν υπάρχει καλύτερο κείμενο από το προγραμματικό άρθρο με τίτλο «Η έκδοσίς μας» (αρ. τχ. 1, σ. 2): «*Η Νεανική Ψυχή* επιθυμεί να εμφανισθή η αγαθή όψις της νεολαίας, επί της οποίας και μόνης δύναται να βασισηθή μία πραγματική αισιοδοξία διά το μέλλον της κοινωνίας μας, αι δε στήλαι της θα είναι πάντοτε πρόδρομοι διά να εμφανίσουν τας ευγενείς νεανικάς δυνάμεις, τάσεις και προσπάθειάς. Το περιοδικόν μας θα δείξῃ ότι η νεανική ψυχή ενδιαφέρεται και διψά, δι' ό τι αφορά την ζωὴν την πραγματικὴν, την

ζωὴν την νέαν. Εἰς τας στήλας του περιοδικού μας θα δύναται ο νέος να ανεύρῃ ευχάριστα και εκλεκτά αναγνώσματα, να πλουτίσῃ τας εγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις του και να παρακολουθήσῃ τας κοινωνιολογικάς μελέτας και τας ενδιαφερούσας την νεολαίαν παγκοσμίους ἐιδήσεις. Η *Νεανική Ψυχή* θα εἶναι γραμμένη διὰ την νεολαίαν».

Δημοσιεύονταν θρησκευτικά, επιστημονικά και ιστορικά άρθρα που προέτρεπαν τους νέους να ζουν χριστιανικά. Επίσης, αναδημοσιεύονταν γνωστά ελληνικά ποιήματα, καθώς και ξένα σε μετάφραση του Δ. Στάη. Σημαντικό τμήμα κάθε τεύχους καταλάμβαναν οι συνεργασίες νεαρών αναγνωστών: διηγήματα, ποιήματα, χρονογραφήματα, ανταποκρίσεις χριστιανικών ομάδων από όλη την ελληνική επικράτεια. Σε σελίδα «Γράμματα προς τους νέους μας φίλους», που διατηρούσε ο γνωστός πρωτοπρεσβύτερος Εμμ. *Μυτιληναίος, δίνονταν συμβουλές στους νέους. Ακόμη, υπήρχαν εκτενείς αναφορές σε δραστηριότητες της ΧΑΝ, διαγωνισμοί και δεκάδες νεανικές επιστολές στη σελίδα αλληλογραφίας. Πολύτιμη είναι η έρευνα –συνυδευόμενη από πλούσιο φωτογραφικό υλικό– για την κατάσταση των σχολείων της Αθήνας που δημοσιεύτηκε στα τεύχη του 1933.

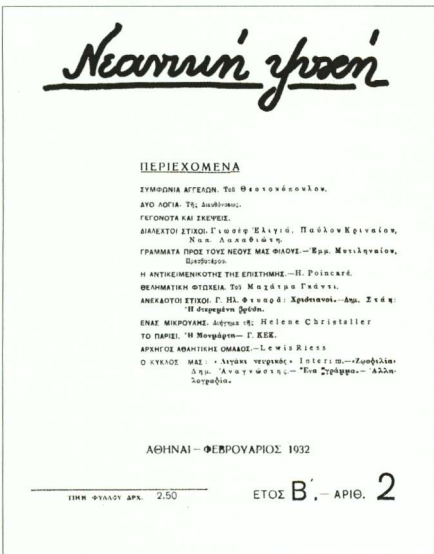
Συνεργάτες, μεταξύ πολλών άλλων, ήταν οι Γ. Αθάνας, Αμίλκας Σ. Αλιβιζάτος, Ειρήνη Αμ. Αλιβιζάτου, Μάριος Βαϊάνος, Θ. Βορέας, Γιωσήφ Ελιγιά, Αστέρης Σ. Κομβατζής, Μίλτος Κουντουράς, Εμμ. Λαμπαδάριος, Κλεαρέτη Δίπλα-Μυλάμου, Μελισσάνθη Κ. Ρωμαίος, Γερ. Σπαταλός, Μίμης Τραϊφόρος, Γιάννης Φλιάσιος.

Από την αρχή της έκδοσής του το περιοδικό έκανε σαφείς τους στόχους του. Αποτελώντας ουσιαστικά όργανο της ΧΑΝ απευθυνόταν με ένα συγκεκριμένο τρόπο στο νεανικό κοινό. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις η ανταπόκριση που είχε στις χριστιανικές ομάδες ανά τη χώρα ήταν μεγάλη. Σε αυτό βοηθούσε η επιμελημένη ύλη του, οι συνεργασίες γνωστών λογίων της εποχής και το πλούσιο φωτογραφικό υλικό που δημοσιεύονταν στις σελίδες του. Η έκδοσή του, για άγνωστη αιτία, διακόπηκε αφηνιαστικά σε μια περίοδο που δεν συνέτρεχαν κάποιοι σοβαροί λόγοι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΠ, ΕΒΕ, ΕΝΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966)*, Αθήνα 1974, λιλ. 620· Κ.Γ.Τσικνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, *Καταγραφή*, Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ/ΤΓΝΕ, 1986, σ. 496-499.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Νέμεσις

Κατά Παρασκευήν εν Αιγίω εκδοδιόμενη. Αίγιο. 10 Μαρτ. 1872 - 10 Ιουν. 1877. αρ. φ. 1-199<;>. Υπεύθυνος έκδοσης: Ανδρέας *Μιχαλόπουλος. Εκδότης τυπογράφος: Αργύριος Γ. *Μανουσός. Εβδομαδιαία (Παρασκευή), τετρασελίδη, δίστηλη, διαστάσεων 30x23 εκ. και ενίοτε δισελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 41x29 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικῶν 8 δραχ., εξωτερικῶν 12 φρ. <Τιμὴ καταχωρήσεων δι' ἑκάστον στοιχ.[ον] Λ.[επτά] 50. Δι' ἑκάστην εἰδοποίησιν εκ 10 στοιχ. Δρ. 5. Διὰ τὰ Δικαστικὰ εκ 10 στοιχ. Δ. 6.>».

Η δεύτερη τοπική εφημερίδα του Αιγίου, της οποίας η έκδοση έρχεται αμέσως μετά την αποτυχία του Ανδρέα Μιχαλόπουλου να εκλεγεί βουλευτής Αιγιάλειας στις 26 Φεβρουαρίου 1872. Για μεγάλη περίοδο είναι ουσιαστικά πολιτικό όργανό του, από τις στήλες της οποίας εκλαϊκεύει τον εκσυγχρονιστικό του λόγο, επικρίνει την τοπική πολιτική κατάσταση, μάχεται για τη ρύθμιση του Λαυρεωτικού Ζητήματος κατά τρόπο συμφέροντα για την Ελλάδα και εξειδικεύει τα προβλήματα του αστικού εκσυγχρονισμού έχοντας ως σημείο αναφοράς την τοπική κοινωνία της Αιγιάλειας. Μέσα από τις γραμμές της εφημερίδας εκφράζεται η πολιτική φιλοσοφία του εκδότη της, ο οποί-

ος θεωρεί ότι το δίλημμα για την Ευρώπη είναι δημοκρατία ή βαρβαρότητα («απολιτισμός»), ενώ για την ελληνική περίπτωση πιστεύει ότι δεν αρκούν οι πολιτικές διαρρυθμίσεις, αλλά πρέπει να αντιμετωπισθούν και να λυθούν τα κοινωνικά προβλήματα.

Η Νέμεσις ασπάζεται και εκλαϊκεύει πολλές από τις αρχές της Γαλλικής Επανάστασης. Διαφωνεί με τα μέσα που χρησιμοποίησε ο Ροβεσπιέρος, όχι όμως με τους στόχους του, και διακρίεται ευνοϊκά προς τους αγώνες των λαών.

Ειδικότερα, ο Μιχαλόπουλος συνδέεται με τον Πάγκαλο, αλλά και με άλλους προοδευτικούς παράγοντες της εποχής. Οπαδός του Θρ. Ζαΐμη, θα υποστηρίξει τις κυβερνήσεις Επ. Δεληγιώργη και θα εναντιωθεί στους Δημήτριο Βούλγαρη και Αλ. Κομμουνόδρομο και, στο τοπικό επίπεδο, στους Μεσσηνέζη και Θεοδώρου. Με τα άρθρα του στην εφ. Νέμεσις επισημαίνονται οι μηχανισμοί διαπλοκής ανάμεσα στην κεντρική κυβέρνηση, τη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση. Κύρια θέματα με τα οποία ασχολείται την περίοδο 1872-1874 είναι οι φυγόδοκοι, η νεοσυλλεξία, η διανομή της γης και η ενοικίαση των εθνικών προσόδων.

Τα κύρια άρθρα της εφημερίδας κάλυπταν σχεδόν τα 2/5 της ύλης. Η τοπική σχολιογραφία και τα τοπικά νέα δεν καλύπτονται από ειδικές στήλες, αλλά περιέχονται σε άλλες στήλες ή καταχωρούνται χωρίς τίτλο. Πηγές των εξωτερικών ειδήσεων είναι κυρίως οι ημερήσιες αθηναϊκές εφημερίδες (Κλειώ, Αυγή κ.ά.). Τα εσωτερικά νέα έρχονται από τοπικές πηγές της Αιγιάλειας (εφημερίδες επαρχιών), αλλά και από αθηναϊκές εφημερίδες, ενώ φαίνεται ότι χρησιμοποιούνται πολλές εφημερίδες άλλων περιοχών (Τρίπολη, Άργος κ.ά.). Η εφημερίδα δεν φαίνεται αποκλειστικά τοπική με τα σημερινά δεδομένα, αλλά υστερεί φανερά στην πληροφόρηση για τις οικονομικές και εμπορικές εξελίξεις, ενώ κυκλοφορεί με δικαστικό παρήτριμο (πλειστηριασμοί, πτωχεύσεις κ.ά.).

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΛΙΑ (83 φ. των ετ. 1874-1877).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Καλαφάτης, *Αγροτική πίστη και οικονομικός μετασχηματισμός στην Πελοπόννησο. Αιγιάλεια τέλη 19ου αιώνα*, τ. Β', Αθήνα, ΜΙΕΤ, 1991, σ. 239-241; Γ. Ανδρικόπουλος, «Η Ιστορία του Τύπου της Αιγιάλειας», ανάπτυπο από το π. Η Σχεδία της Αιγιάλειας, Αίγιο, έκδ. Φιλολογική Φωνή, 2000, σ. 9.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ

Νεοελληνικά Γράμματα

Εβδομαδιαία φιλολογική, καλλιτεχνική, επιστημονική εφημερίδα. Αθήνα. Απρ. 1935 - Φεβρ. 1936. περ. Α΄, αρ. τχ. 1-44 και Δεκ. 1936 - Απρ. 1941. περ. Β΄, αρ. τχ. 1-228. Διευθυντές: Κώστας Ελευθερουδάκης, Θεμιστοκλής Αναστασιάδης, Αλέκος Φωτιάδης, Δημήτρης Φωτιάδης, Αντώνης Νικολόπουλος. Εβδομαδιαίο, δεκαέξι σελίδων (έντεκα σελίδων τον Σεπτ. 1939), πεντάστιχο, διαστάσεων 42x31 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. (4 δρχ. τον Ιαν. 1938).

Από τα πιο σημαντικά περιοδικά της δεκαετίας του 1930, πρωτοπαρουσιάστηκε με πρωτοβουλία του εκδοτικού οίκου Ελευθερουδάκη και αποτελεί τον κατεξοχήν εκφραστή των απόψεων των πεζογράφων της «γενιάς του '30». Ο Στρ. *Μυριβήλης το χαρακτηρίζει «ένα όργανο των νέων, κυβερνημένο με σοβαρότητα και στόχασση» (αρ. τχ. 43, 1937). Στο πρώτο φύλλο της περ. Β΄ η σύνταξη καθορίζει τους σκοπούς της επανέκδοσής του: «να φέρει πιο κοντά στα ελληνικά γράμματα το μεγάλο αναγνωστικό κοινό» και να στηρίζει «κάθε νέο που με το ταλέντο του, το ζήλο και τη σπουδή θα δείχτει ικανός να βοηθήσει στο αναλαμβανόμενο έργο για την εξύψωση της ελληνικής τέχνης και του ελληνικού κοινού» (αρ. τχ. 1, 1936).

Χαρακτηρίζεται για τη μεγάλη θεματική ποικιλία των περιεχομένων του, καθώς και για την πληθώρα των συνεργατών του. Ασχολείται με τη λογοτεχνία, το θέατρο, τον κινηματογράφο, τον χορό, τις εικαστικές τέχνες, τη μουσική, τη γλωσσολογία και τη λαογραφία. Δημοσιεύει κείμενα ελληνικής και ξένης λογοτεχνίας, λογοτεχνικές μελέτες, βιβλιοκρισίες, κριτικές θεατρικών παραστάσεων και κινηματογραφικών ταινιών. Την περ. Β΄, τον Δεκέμβρη 1936 και σε όλη τη διάρκεια του 1937, η παρουσία του Άγγ. Τερζάκη με τη στήλη «Η ζωή των γραμμάτων» είναι καθοριστική για τον χαρακτήρα και τον προβληματισμό του. Μεταξύ των περιεχομένων του αξίζει ακόμη να επισημανθεί η σειρά συνεντεύξεων με λογοτέχνες της εποχής, υπό τον γενικό τίτλο «Πορτραίτα συγγραφέων μεταπολεμικής γενιάς», καθώς και οι ανάλογες με ανθρώπους του επιστημονικού χώρου, υπό τον τίτλο «Η ελληνική διανόηση». Τα χρονογραφήματα του εκδότη Δημ. Φωτιάδη δημοσιεύονται με τον τίτλο «Εφήμερα». Στη στήλη «Ελληνική επαρχία» φιλοξενούνται ειδήσεις και παρουσιάζεται ο επαρχιακός Τύπος. Αναφορά στην παγκόσμια πνευματική κίνηση γίνεται στις στήλες «Το πνεύμα και οι λαοί» και «Πολιτισμός-διανόηση-τέχνη», ενώ στην «Πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση», εκτός

από τις καλλιτεχνικές ειδήσεις, παρουσιάζονται οι νέες εκδόσεις και τα τρέχοντα τεύχη των περιοδικών. Οι βιβλιοκρισίες δημοσιεύονται στη στήλη του βιβλίου. Σε αρκετά τεύχη εμφανίζονται συνεργασίες νέων λογοτεχνών, ενώ τον Αύγουστο 1938 το τεύχος είναι αφιερωμένο στον Γ. Ψυχάρη.

Συνεργάτες του ήταν πάρα πολλοί από τους πιο αξιόλογους συγγραφείς, καλλιτέχνες και επιστήμονες της εποχής. Το περιοδικό αποτελεί, αναμφι-

σβήτητα, πανόραμα των τάσεων και των ζυμώσεων της ελληνικής λογοτεχνίας, αλλά και της ευρύτερης πνευματικής ζωής κατά τα έτη πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μεταξύ των συνεργατών περιλαμβάνονται οι λογοτέχνες και λόγιοι Τ. Άγρας, Γ. Αδάνας, Ηλ. Βενέζης, Β. Δασκαλάκης, Γ. Θεοτοκάς, Μ. Καραγάχης, Αντρ. Καραντώνης, Θρ. Καστανάκης, Αντρέ Μιραμπέλ, Τ. Μπαρλάς, Στρ. Μυριβήλης, Κ. Μιχαηλίδης, Στ. Ξεφλούδας, Γ. Σεφέρης, Γ. Σκαρίμπας, Μ. Σκουλούδης, Άγγ. Τερζάκης, Γ. Φτέρης, Δ. Φωτιάδης, Ο Σ. Καραντινός και ο Αλέξης Σολωμός ασχολούνται με τη θεατρική κίνηση και την κριτική του κινηματογράφου, ο Μίνως Δούνας και ο Ελισαί-

ος Παννίδης (Σ. Σταματιάδης) δημοσιεύουν μελέτες και κριτικές σε θέματα μουσικής, ο Σπύρος *Βασιλείου, ο Τάσσος και ο Ηλίας Ζιώγας ασχολούνται με εικαστικά θέματα. Στην τελευταία σελίδα παρουσιάζονται συνήθως έργα ζωγραφικής (ο Γ. Βακαλό εικονογραφεί αρκετά τεύχη), γλυπτικής, σκίτσα και φωτογραφίες ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΕΛΙΑ· έχει αναπαράχθει ψηφιακά σε μορφή διαδραστικού δίσκου (cd-rom).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Πορφύρης, «Αντίσταση στην 4^η Αυγούστου και τα Νεοελληνικά Γράμματα», π. *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 14 (1961), 163-170· Δ. Τσάκωνας, *Η γενιά του 30*, Αθήνα 1989, σ. 535-536· Κ.Α. Δημάδης, *Δικτατορία-πόλεμος και πεζογραφία, 1936-1944*, Αθήνα 1991, ιδίως σσ. 51-56, 160-163, 166-167, 262-263· Mario Vitti, *Η γενιά του τριάντα, νέα έκδοση επαιζήμενη*, Αθήνα, εκδ. Ερμής, 2000.

ΜΑΡΙΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Νεοελληνικά Γράμματα

Μηνιαίο Λογοτεχνικό Περιοδικό, Ηράκλειο, 1926 - Ιουν. 1928, αρ. τχ. 1-21: τ. Α', αρ. τχ. 1-12 και τ. Β', αρ. τχ. 13-21, 1^{ος} βρυτής εκδότης διευθυντής: Γιάννης *Μουρέλλος, *Μηνιαίο / διμηνιαίο* (αρ. τχ. 3-4, Δεκ. 1926 - Ιαν. 1927· αρ. τχ. 13-14, Οκτ.-Νοε. 1927· αρ. τχ. 17-18, Φεβρ.-Μαρτ. 1928 και αρ. τχ. 19-20, Απρ.-Μάιος 1928), μονότυπο, διαστάσεων 22x16 εκ. Τιμή τεύχους: 12,50 δρχ.,. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 120 δρχ., εξωτερικού 15 σελίνια. Αριθμός αντιτύπων: 1500 (κατά μαρτυρία του εκδότη. Η έλλειψη αρχείου καθιστά αδύνατη τη διερεύνηση της κυκλοφορίας του εντύπου).

Το περιοδικό, όπως ρητά δηλώνεται και όπως εξάγεται από το σύνολο των συνεργασιών, είχε λογοτεχνικό χαρακτήρα. Η δηλωμένη πρόθεση του εκδότη ήταν η παρουσία ενός «καθαρά λογοτεχνικού περιοδικού» και ο διαχωρισμός της πνευματικής δράσης από την πολιτική σε χρόνια σφοδρής πολιτικής αντιπαράθεσης. Στους προγραμματικούς στόχους περιλαμβάνεται επίσης η αρχή της «ελεύθερης λογοτεχνικής κριτικής» με κριτήρια αμιγώς αισθητικά, ο σεβασμός της πνευματικής δημιουργίας, η επιθυμία ανάπτυξης γόνιμου διαλόγου σε λογοτεχνικά ζητήματα, η παρακολούθηση και προβολή της τοπικής πνευματικής ζωής και επικαιρότητας. Το στίγμα τελικά της έκδοσης προσδιορίστηκε από τις προθέσεις του εκδότη αλλά και από το σύνολο των συνεργασιών, στις οποίες ανιχνεύονται οι «κοινωνιστικοί» στόχοι που είχαν διαποτίσει τον Μεσοπόλεμο.

Εκτός από τον εκδότη-διευθυντή Γιάννη Μουρέλλο, ως τακτικοί συνεργάτες θα μπορούσαν να

χαρακτηριστούν οι Λευτέρης Αλεξίου, Νίκος Καζαντζάκης, Βελισσάριος Φρέρης, Μιχάλης Αναστασίου, Θρασύβουλος Σταυράκης. Συνεργάστηκαν με ποιήματά τους κατά σειρά εμφάνισης οι Λευτέρης Αλεξίου, Μιχ. Αναστασίου, Γεράσιμος Σπαταλάς, Μ.Γ. Πετρίδης, Κ.Ν. Κωνσταντινίδης, Γ. Περιγαλιτής, Θρ. Σταυράκης, Μ.Δ. Στασινόπουλος, Μ. Σκουλούδης, Ίσωντρος Άρις (Χάγερ Μπουφίδης), Ν. Καζαντζάκης, Π. Ταγκόπουλος, Α. Μαγγανάρης, Μαρίκα Αμαριώτου, Διαλεχτή Ζευγώλη, Γ. Κατσιμπαλής, Μ. Παπανικολάου, Στ. Σπεράντζας, Σοφία Μαυροειδή, Ι. Παπαϊωάννου, Σωτήρης Σκίπης, Ρίκα Σεγκοπούλου, Ειρήνη Δεντρινού.

Τα πεζά κείμενα (λογοτεχνικά, κριτικά ή μεταφράσεις) υπογράφουν οι Βελισσάριος Φρέρης, Γιάννης Μουρέλλος, Α.Δ. Παπαδήμας, Α. Γιαλούρης, Β. Δασκαλάκης, Ρένα Κυριακού, Ν. Καζαντζάκης, Α. Αλεξίου, Π. Σιλβάνος, Νάθαν Μπλουτράχ, Φώτος Προφύλης, Δ. Κυριακού, Κ. Καμαρινός, Ι. Κορδάτος, Μ. Βάλσας, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Γ. Δελιβασίλης, Μ. Αναγνωστόπουλος, Θ. Βλιζιώτης, Μ. Βισάνδης, Π. Βούγας, Γ. Καλομενόπουλος, Δ. Μαραγκός, Έλλη Δασκαλάκη (Αλεξίου), Τέλης Άλκης (Αριστοτέλης *Γραμματικάκης), Π. Πρεβελάκης, Φ. Πετρούλης, Β. Τατάκης, Γ.Δ. Πράτσικας.

Διακρίνεται η προτίμηση των συντελεστών στα ποιητικά έναντι των πεζών κειμένων. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ποιήματα που φιλοξενήθηκαν, τα περισσότερα από τα οποία σε πρώτη δημοσίευση, καθώς και απόσπασμα του δράματος *Νικηφόρος Φωκάς* και της *Οδύσσειας* (Η', στ. 875-913) του Νίκου Καζαντζάκη. Οι ποιητές των *Νεοελληνικών Γραμμάτων*, βιώνοντας την πολιτική και πνευματική ρευστότητα της πρώτης μεσοπολεμικής δεκαετίας αλλά και τον απομονωτισμό της περιφέρειας, υιοθετούν, όπως είναι φυσικό, την παραδοσιακή μετρική, την αυστηρή φόρμα, τον ομοιοκατάληκτο στίχο, και διατάζουν να προτείνουν τρόπους εκφραστικής ανανέωσης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μεταφράσεις των ποιημάτων του Κάτουλλου από τον Α. Αλεξίου, η μετάφραση μεγάλου μέρους του έργου του Κνυτ Χάμσον και ποιημάτων από τα δικά από τον Βάσο Δασκαλάκη και αποσπάσματος της Μ. Yourcenar (*Ο άνθρωπος*, αρ. τχ. 2) από τον Πέτρο Σιλβάνο. Το μεταφραστικό ενδιαφέρον του περιοδικού προσελκύει επίσης ο Gabriele D' Annunzio (μετάφραση Φ. Περούλης, Π. Πρεβελάκης), ο Joseph Addison (μετάφραση Δ. Ν. Μαραγκός), ο Auguste

Roddin (μετάφραση Β. Τατάκης) κ.ά. Από τα πεζά λογοτεχνικά κείμενα ευνοείται ιδιαίτερα το διήγημα που κινείται ανάμεσα στα όρια του ρεαλισμού και του νατουραλισμού, ενώ η ηθογραφία, όπως προκύπτει από την πυκνή δημοσίευση των λαογραφικού περιεχομένου κειμένων, δεν φαίνεται να έχει εξαντλήσει ακόμη κριτική της διαδρομή. Δημοσιεύονται μικρές, ελκυστικές ιστορίες, προορισμένες για το ευρύ κοινό. Οι πεζογράφοι του περιοδικού καταπιάνονται με θέματα παραδοσιακά και επικαιρικά, γίνονται δέκτες των κοινωνικών διεργασιών, κάποτε όπλα μάχης στο πεδίο των ιδεών. Σε αρκετή απόσταση από τις αισθητικές αναζητήσεις του κέντρου, επηρεάζονται αποφασιστικά από τον ορίζοντα προσδοκιών του μέτριας πνευματικής στάθμης κοινού στο οποίο απευθύνονται.

Η κριτική, τέλος, κατέχει σημαντική θέση στην ύλη του περιοδικού με εβδομήντα περίπου κριτικά κείμενα, στα οποία αποτυπώθηκε το ενδιαφέρον για την ελληνική αλλά και την ευρωπαϊκή λογοτεχνία. Οι Βιζυηνός, Σικελιανός, *Βάρναλης, Κονδυλάκης, Παπαδιαμάντης, *Παλαμάς, Πικρός αλλά και οι James Joyce, Sean O' Casey, Joseph Addison, Alfred de Musset και πολλοί άλλοι δημιουργοί συγκινούν τους

κριτικούς του περιοδικού. Η άποψη των συντελεστών της έκδοσης για την τέχνη και η πρόθεση αποστασιοποίησης τους από την διπολικού χαρακτήρα ιδεολογική σύγκρουση, που σημαδεύει τη δεκαετία του 1920, κατατέθηκε σε αξιόλογα θεωρητικά κείμενα αισθητικής αλλά και στον σχολιασμό της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής εν γένει επικαιρότητας.

Αν και έτρεφε ευρείας κυκλοφορίας, όπως προκύπτει από τις στήλες των αναγνωστών, δίωσε σε όλη την πορεία του τις δυσκολίες της περιφερειακής έκδοσης και την οικονομική καχεξία των εντύπων του Μεσοπολέμου. Η αρχική επιθυμία του εκδότη του να «ξεπεράσει την εξασφαλισμένη δίχρονη ζωή» εκπληρώθηκε οριακά, αφού, ενώ υποστήριζε μέχρι τέλους ότι έχει ευρύτατη αποδοχή, η έκδοση διακόπτεται απότομα τον Ιούνιο 1928.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΔΒΗ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αντ. Σανουδάκης, *Η νεοκρητική λογοτεχνική σχολή της δεκαετίας 1930-1940*, Αθήνα 1972, σ. 66· Μαρίνα Μηλοδιδάκη-Κότσιρα, *Το λογοτεχνικό Ηράκλειο της δεκαετίας 1930-1940*, Αθήνα 1972, σ. 7· Γ. Παπιομύτογλου, «Τα κρητικά και κρητολογικά περιοδικά», π. *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, τχ. 19 (Μαρ.-Μάιος 1980), 143-149· 145· Στέργ. Σπανιάκης, «Γιάννης Μουρέλλος (1886-1963). Η ζωή και το έργο του», π. *Αμύλλαια*, τ. 1Β', τχ. 47 (Απρ.-Ιουν. 1981), 145-160· Επαμεινώνδας Μπαλουμπής, *Πεζογραφία του 1920-Μεσοπόλεμος*, Αθήνα 1981, σ. 194-198· Στυλ. Αλεξίου, «Ο Ηρακλειώτης ποιητής Λευτέρης Αλεξίου (1890-1964)», π. *Παλίμνηστον*, τχ. 9-10 (Δεκ. 1989 - Ιουν. 1990), 5-4· Μάρθα Αποσκήτη, «Μιχαήλ Αναστασίου (1891-1955)», π. *Παλίμνηστον*, τχ. 13 (1993) 5-11 της ίδιας, «Προπολεμικά ηρακλειώτικα φιλολογικά περιοδικά», π. *Παλίμνηστον*, τχ. 16 (Δεκ. 1996), 163-172· Αντ. Ηρ. Καρτσάκης, *Τα λογοτεχνικά περιοδικά του Ηρακλείου (1900-1940)*, Ρέθυμνο 1998, σ. 32-70.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΗΡ. ΚΑΡΤΣΑΚΗΣ

Νεοελληνική Παιδεία

Όργανο για τη διαφώτιση και την ανάπτυξη της Παιδείας, Αθήνα, 1945-1949, αρ. τχ. 1-46. Υπεύθυνοι έκδοσης (με σειρά διαδοχής): Στ. Αλοΐζος, Γ. Ντεγιάννης, Γ. Σιακός, Ηλ. Ξηροτύρης, Τέλ. Πεκκάρης, Λάζ. Γαβαλάς, Μηναίο, Διστάηλο / μόνοςτάηλο, είκοσι τεσσάρων έως εξήντα δύο σελίδων, διαστάσεων 24x17 εκ. Ετήσιες συνδρομές: συχνές ανατιμήσεις, από 500 δρχ. φτάνει στις 24000 δρχ. Τυπώνονταν στον εκδοτικό οίκο Ν. Αλκιώτη.

Εκδίδεται το 1945 ως έκφραση των προοδευτικών κεντρικών δασκάλων και αποτυπώνει την πορεία του διδασκαλικού κόσμου στη μετακατοχική και εμφυλιακή περίοδο. Κεντρικοί άξονες του περιοδικού είναι η εκπαιδευτική πολιτική, η παιδαγωγική και διδακτική οκέψη, η γλώσσα, τα επαγγελματικά

**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ::::**

**ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΥΡΕΛΛΟΣ**

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ :

Α. ΑΛΕΞΙΟΥ
ΒΕΛ. ΦΡΟΦΕ
ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑ
ΜΙΚ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ
ΑΔ. ΠΑΠΑΝΙΚΑ
Ε. Ν. ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ
ΜΙΚ. ΠΕΤΡΩΝ
ΓΙΑΝΝΗ ΠΕΡΤΑΛΗ
ΤΕΛΩΝΗ ΜΟΥΡΕΛΛΟΥ
ΦΡΑΣ. ΣΤΑΥΡΑΚΗ
ΜΙΚ. ΣΤΡΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΒΑΣ. ΧΑΥΝΟΥΔΗΣ
ΑΝΤ. ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ
ΒΑΣ. ΔΕΚΑΛΑΚΗΣ

**ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ :::
ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1926
ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ**

συνδικαλιστικά θέματα και οι διώξεις των εκπαιδευτικών που γίνονται από το 1945 σε μεγάλη έκταση. Πρωταγωνιστεί στις συνδικαλιστικές εξελίξεις το 1945-1946 και αναδεικνύεται ως ο κρίσιμος τρίτος παράγοντας ανάμεσα στις πολωμένες αριστερές και δεξιές δυνάμεις για την επανίδρυση της ΔΟΕ (Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος). Με την επικράτηση της πολιτικής και συνδικαλιστικής παράταξης της Δεξιάς μετά το 1946, το περιοδικό λειτουργεί ως αντιπολίτευση στη διοίκηση της ΔΟΕ και ασκεί έντονη κριτική στην εκπαιδευτική πολιτική και στις διώξεις των εκπαιδευτικών που ξεσηπών με το «Θ΄ Ψήφισμα» και το «Διάταγμα της Νομομορφούνης». Από το 1948, παρατηρείται σταδιακή ιδεολογική μετατόπιση και κατά το τελευταίο έτος της κυκλοφορίας του (1949) κυριαρχεί το αντικομμουνιστικό πνεύμα. Παράλληλα, ο συνδικαλιστικός χαρακτήρας και η ανάλογη ύλη του περιοδικού περιορίζεται σταδιακά προς όφελος του παιδαγωγικού και διδακτικού χαρακτήρα. Στο τελευταίο έτος δίνεται έμφαση σε θέματα διδακτικής, στις σχολικές δραστηριότητες (γιορτές, εκδηλώσεις) και εισάγεται μαθητική στήλη.

Σε πολυσέλιδα κείμενα συνεργατών και σχόλια, το περιοδικό υπερασπίζει σταθερά τη δημοτική γλώσσα και επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στην αποσύνδεσή της με τον κομμουνισμό που επιχειρείται συστηματικά από πολιτικούς και δημοσιογραφικούς κύκλους της Δεξιάς. Όσον αφορά στην παιδαγωγική και διδακτική, μέσα από τα κείμενα υποστηρίζονται συστηματικά απόψεις της «Νέας Αγωγής» (παιδαγωγικό ρεύμα που σηματοδότησε τη στροφή στο παιδί στις αρχές του εικοστού αιώνα), με έντονα παιδοκεντρικό χαρακτήρα. Ανάλογες αντίληψεις είναι και οι μεταφράσεις άρθρων ξένων παιδαγωγών και ψυχολόγων.

Διατηρεί μόνιμες στήλες όπου σχολιάζεται η εκπαιδευτική επικαιρότητα, στήλη αλληλογραφίας, βιβλιοκριτικής, βιβλιοπαρουσίασης και νεκρολογίων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (ελλ. σ.), ΚΕΕ (πλ. σ.), ΜΠΑ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991)*. Βιβλιογραφία (1831-1974). Α΄ Φάση, εποπτεία Αλ. Δημητράς, εισαγωγή-επιμέλεια Χ. Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 303-306.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΤΟΝΑ

Νέοι

Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό. Καβάλα, Αύγ. 1933 - Νοέ. 1933, αρ. τχ. 1-4. Διευθυντής-υπεύθυνος: Γ. Παπαστεφάνου. Εκδότης: Σίμος Ταβλαρίδης. Μηνιαίο, δεκαεξαεπίδο αρχικά, παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές

στον αριθμό σελίδων, μονόστυλο, διαστάσεων 24x17 εκ. Τιμή τεύχους: 2 δραχ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Κ.Π. Δελαγιάν και μετέπειτα στο τυπογραφείο «Απόλλων» του Ι.Ν. Τζιβανίανη.

Με χαρακτηριστή καθαρά λογοτεχνικό, θεωρούσε ανώτερο και κύριο σκοπό του την πνευματική ενίσχυση και καθοδήγηση. Φιλοδοξούσε, όπως δήλωνε χαρακτηριστικά «να ρίξει την πέτρα της αφύπνισης στα λημνασμένα νερά της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής κίνησης του τόπου μας».

Την ύλη του αποτελούσαν ποιήματα, διηγήματα, νουβέλες, πρόζες, μεταφράσεις ξένων έργων (Grillparzer, Mehmet Nurettin, Edgar Allan Poe, Paul Zanet), κριτικά σημειώματα, φιλοσοφικές μελέτες, βιβλιοκρισίες. Επίσης, περιλαμβάνει τη στήλη «Από μήνα σε μήνα», με διάφορα μικρά πολιτιστικά νέα και στήλη αλληλογραφίας.

Οι συνεργάτες του ήταν όχι μόνο άγνωστοι νέοι συγγραφείς, αλλά και γνωστοί από όλο τον ελληνικό χώρο και το εξωτερικό. Μεταξύ άλλων καταλέγονται οι Στ. Δάρας, Γιάννης Κουτσόγλους, Τάκης Κυριζόπουλος, Θεόδωρος Μυτιληνάκης, Γιάννης Τζαβάρας (Καβάλα), Κώστας *Δρακόπουλος (Δράμα), Γ.Κ. Ζωγραφιάκης, Γιώργος Φιλανθίδης (Θεσσαλονίκη), Τάσος Βιόλις (Κοζάνη), Μεν. Λουτήμις, Γιάννης

Σκαρίμπας (Χαλκίδα), Λ. Καραγάλιος (Πειραιάς), Αθρ. Ν. Παπάζογλου (Κωνσταντινούπολη), Μ. Βύλασας (Παρίσι), Άγγελος Β. Μεντζελίδης, Ήρα Λάμπη, Χ. Μάγνος, Πώργος Φυλακτός, Λάκης Χελιδόνης. Ο Γ.Ξ. Στογιαννίδης είχε την επιμέλεια της ύλης.

Οι *Νέοι* δήλωναν στο δεύτερο τεύχος «κατάβα-
δα» συγκινημένοι από το ενδιαφέρον και την υπο-
στήριξη των αναγνωστών και τους προέτρεπαν να
ξεχωρίσουν τους καλύτερους νέους ποιητές και πε-
ζογράφους, για να συμπεριληφθούν στο έκτο τεύχος.
Ωστόσο, ο δρόμος του περιοδικού φαίνεται ότι δεν
ήταν στη συνέχεια «ομαλός και ολόχαρος» και ότι
δεν κυκλοφόρησε ούτε το πέμπτο τεύχος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΕΜΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Ξ. Στογιαννίδης, «Μικρή ιστορία του
τοπικού τύπου», π. *Αντί*, τχ. 113 (2 Δεκ. 1978), 48· Πρόδρ.
Χ. Μάρκογλου, «Η πνευματική ζωή. Η λογοτεχνία στην
Καβάλα από τις αρχές του αιώνα έως τη χούντα του 1967»,
εφ. *Η Καθημερινή* / *Επτά Ημέρες* (27 Ιουν. 1993), 14· Ντ.
Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλε-
ων πλην Θεσσαλονίκης 1879-1950*, Καταγραφή - βιβλιογραφία
- προσωπογραφία, Κοζάνη 1998, σ. 65.

ΠΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΟΤΗΣ

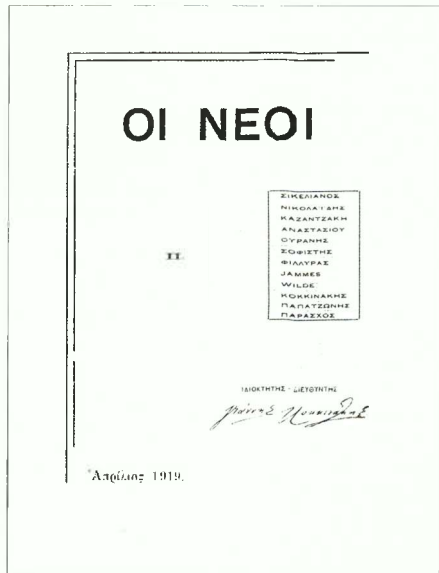
Οι Νέοι

Μηνιαία φιλολογική έκδοση. Αθήνα, Μάρτ. 1919 - Μάιος
1919 και Μάρτ. 1920 - Μάιος 1920, αρ. τχ. 1-8. Ιδιοκτή-
της-διευθυντής: Γιάννης Δ. Κοκκινάκης. Μότο: «Δεν
είναι η Τέχνη για τον διαβασμένον Όχλο, αλλά για τους
Λίγους και για τη Φυλή, για τη Φιλία και την Ανθρωπό-
τητα». Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαία φιλολογική και κριτική
έκδοση* (αρ. τχ. 4-8). Μηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση
(σ. 1-192), μονόστηλο, διαστάσεων 24.5x17 εκ. Τιμή τεύ-
χους: 2 δρχ. Τυπογραφείο: Εταιρεία «Τύπος».

Ελληνοκεντρικό λογοτεχνικό περιοδικό της νέας
γενιάς, διακηρύσσει την ανωτερότητα των Ελλήνων
έναντι των «παραδωμένων» Ευρωπαίων και θέτει
ως «πρώτον άρθρον πίστewος» το να κάνει! «καθαρά
και έντονα αισθητή τη συνειδηση της αναμφισβή-
τητης αυτής υπεροχής μας». Είναι το τρίτο περιο-
δικό μετά τον *Λόγος (1917) και τη *Άυρα (1919) που
προβάλλει τον Σικελιανό· εδώ πρωτοδημοσιεύονται
(πάντοτε πρωτοσέλιδα) αποσπάσματα από το «Πά-
σχα των Ελλήνων». Ποίηση, πεζογραφία και μελέτη
αποτελούν τους κύριους άξονες του.

Ο κριτικός και ο δοκιμιακός λόγος, αν και περι-
ορισμένος σε έκταση, είναι αξιόλογος. Ο Φάνης Ми-
χαλόπουλος στην «Κριτική της Τέχνης» ασχολείται
με τον ρόλο της κριτικής και, υιοθετώντας απόψεις
του Όσκαρ Ουάιλντ (Oscar Wilde) περί δημιουργίας,

θεωρεί ότι έργο της κριτικής δεν είναι να κρίνει το καλ-
λιτέχνημα, αλλά να το αποκαλύψει και να μεταδώσει
τη συγκίνηση που προκαλεί. Ο Κλέων Παρισίχος είναι
ο κύριος κριτικός· δημοσιεύει ένα εκτενές επαινετικό
δοκίμιο για τον Α. Κάλβο και μια αξιόλογη βιβλιο-
κρισία του για τα *Παράκαιρα* του Κ. *Παλαμά, στην
οποία, αρνούμενος απολύτως σχεδόν την παλαμική
ποιητική, εκφράζει τη νέα λογοτεχνική τάση προς το
σύντομο και το υπαινικτικό λυρικό ποίημα· σε άλλη βι-
βλιοκρισία του για το δοκίμιο του Σικελιανού με τίτλο
Περικλής Γιαννόπουλος, αν και δεν υιοθετεί τις ακραί-
ες τοποθετήσεις του Γιαννόπουλου, υποστηρίζει τις
ίδιες βασικές αντιλήψεις περί οριστικής χρεοκοπίας
της Ευρώπης και του κινδύνου ν' απολέσουμε κι εμείς
την ταυτότητα μας όσο περισσότερο την προσεγγί-
ζουμε· επίσης, δημοσιεύονται το άρθρο του με τίτλο
«Η πολεμική και μεταπολεμική φιλολογική κίνηση
στη Γαλλία», όπου επικρίνει τους «αδιάφορους εστέτ
και τους ντιλετάντηδες, τους ηδονικομενόμενους, τους
στείρους» που μένουν αδιάφοροι μπροστά στα συ-
νταρακτικά γεγονότα της εποχής, και το δοκίμιο με
τίτλο «Περί καλλιτεχνικού κριτηρίου». Στην αξιόλο-
γη ύλη εντάσσονται τα «Σημειώματα στο περιδώριο»
του Κ. Παλαμά, οι «Αισθητικές απόπειρες» του Τέλ-
λου Άγρα και η μετάφραση ενός από τα *Πορτραίτα*
του André Suarès για τον Stendhal.

Στους συνεργάτες του περιλαμβάνονται επίσης πολλοί από τους πιο αξιόλογους λογοτέχνες της εποχής: Μάρκος Αυγέρης, Γιάννης Βλαχογιάννης, Άλκης Θρύλος, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Λίνος Καρζής, Νίκος Νικολαΐδης, Κώστος Ουράνης, Κωστής Παλαμάς, Τάκης Παπατζώνης, Άγγελος Σικελιανός, Ρώμος Φιλόρας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 275-278.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Νέοι Βομοί

Μηνιαίοκο φύλλο, Αθήνα, Ιαν. 1924 - Ιούν. 1924, αρ. τχ. 1-6. Εκδότης: «Συντροφιά Νέων» (Γ. Γαβρούλης, Τ. Δόντης, Ν. Καραιώτης, Α. Μεντζελίδης και Θ. Νόσης). Μηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-192), μονόστηλο, διαστάσεων 23x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Τυπογραφείο: Κ.Σ. Παπαδογιάννη.

Υπήρξε το πρώτο αμιγώς λογοτεχνικό περιοδικό που προέβαλε, με τον πιο σαφή και εμφαντικό τρόπο, τη σοσιαλιστική αντίληψη για την τέχνη: αφενός, καταδικάζει τον πεσιμισμό της σύγχρονης λογοτεχνίας που παρουσιάζει «εικόνια κακομοιριάς», και τους νέους, διότι «με τ' αρωστιάρικα πνεύματά τους, νανουρίζονται σε τεφρές αναμνήσεις, μακριά από το φως, μακριά απ' τη ζωή και το λαό»· αφετέρου, υποδεικνύει τους νέους ορίζοντες, προς τους οποίους πρέπει να στραφεί η πρωτοπορία: «Όσοι νοιάζονται τη ζωή, πονούν τον πόνο των τυραγμισμένων, αιστάνονται το αίμα τους ζεστό, ας θάνουν μιαν οριστική παύλα κι ας αρχίσουν να δημιουργούν. Πίσω ας μένουν τα ερείπια και μπροστά ας χαράζει το εξιλαστήριο φως». Τα έργα που επαινεί συμμερίζονται την ανθρώπινη δυστυχία, διαδέχονται ανθρωπιστική και αντιμιλιταριστική έμπνευση.

Παρακολουθεί κυρίως τη ρωσική πνευματική κίνηση. Αναφέρεται ειδικότερα στους Boris Pilniak και Vl. Maiakovski, στο πρώτο, ίσως, σχετικό άρθρο στην Ελλάδα. Ενδεικτικό των αντιλήψεών του είναι και το άρθρο του Πέτρου *Πικρού με τίτλο «Η εκδήλωση της πάλης των τάξεων στη σύγχρονη τέχνη», όπου δίνεται το δέμα της αυτονομίας της τέχνης. Οι διβλοκορσίες υπαγορεύονται από σοσιαλιστικές ιδέες· ο Γ. *Κορδάτος λ.χ. κρίνει θετικά τον *Κόκκινο τράγο* του Κ. Παρορίτη, αλλά αρνητικά ο παλαμοτραφής *Ήθος Δελφός* (Κωνσταντίνος Τσάτσος). Συνεργάτες του είναι οι Ρήγας Γκόλφης, Κάισaras Εμμανουήλ, Ν.Γ. Κατηφόρης, Κλ. Κλώνης, Γιάννης

Κουγιούλης, Ναπολέων Λαπαδιώτης, Φάνης Μιχαλόπουλος, Μ. Παπανικολάου, Κ. Παρορίτης και Γ. Τσουκιλάς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Ντουνιά, *Λογοτεχνία και πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1996, σ. 61-83· Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 350-352.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Νέοι Καιροί

Εβδομαδιαίον πολιτικόν, κοινωνικόν, αγροτικόν και φιλολογικόν περιοδικόν, Θεσσαλονίκη, 17 Αυγ. 1942 - 15 Φεβρ. 1943<.>. Εκδότης: Β. Λαμπράκης, Διευθυντής-αρθρογράφος: Γρ. Γραμματικόπουλος, Εβδομαδιαία (Δευτέρα), δεκαεξαετήλιο, διαστάσεων 41x32 εκ. Γραφεία: οδ. Αγ. Σοφίας 26 και από τις 30 Νοε. 1942 στην οδ. Τοιμασκή 63.

Περιοδικό με ειδησεογραφία και με τα χαρακτηριστικά εφημερίδας. Δημοσίευε φιλοναζιστική ύλη, επαινούσε τις γερμανικές νίκες, ενώ είχε ποικίλη ύλη και κείμενα με περιεχόμενο αντιεθραϊκό, αντισυμμαχικό, αλλά και καλλιτεχνικού περιεχομένου. Δημοσίευε πολλές φωτογραφίες και γελοιογραφίες, πολλές «συνεργασίες» (στα ελληνικά) Γερμανών, χωρίς να είναι γνωστό αν πρόκειται για μεταφράσεις ή για πρωτότυπες εργασίες.

Συνεργάτες της οι δημοσιογράφοι Νικ. *Καμώνας, Αριστος *Χασήρ, Νίκος Κοντομήτρος (αδελφικά), Αν. *Κοσματόπουλος, Β. Βεκιάρης, Γιάννης Ζήρας, Νίκος *Φαρδής, Δ. Αυγέρης, Γιάννης *Ταχογιάννης, Κ. Δημάδης, Χρ. Ελευθεριάδης, Γιάννης Μπέτσορας, Στέργ. Βαλιούλης, Πέτρος Σπανδωνίδης, Νίκιός Μάγνης, Δ. Μασσαλιώτης κ.ά.

Δεν είναι γνωστό έως πότε συνεχίστηκε η έκδοσή της. Θεωρείται ότι εκδόθηκαν 27 φύλλα, το τελευταίο με ημερομηνία 15 Φεβρουαρίου 1943, όμως δεν είναι βέβαιο αν πράγματι δεν εκδόθηκε άλλο. Στο φ. 8 αγγέλλεται ότι από το επόμενο θα υπήρχε ανακαίνιση, αύξηση των σελίδων σε 20, πολύχρωμες εκδόσεις και άρτια εμφάνιση. «Οι τέσσαρες σελίδες που προστίθενται θα πλουτίσουν την ύλην του περιοδικού με πολλά νέα δέματα. Σελίδες ολόκληροι θα αφιερωθούν εις την εξονύχισην ζωτικών προβλημάτων της χώρας μας. Αυτήν την στιγμήν δεν υπάρχει ήδη εις όλην την χώραν περιοδικόν επικαιρότητας και ερεύνης όπως το περιοδικόν μας. Η φιλοδοξία μας είναι να καταστήσωμεν τους *Νέους Καιρούς* την αρτιωτέραν επιθεώρησιν που εξεδόθη ποτέ εις την

Ελλάδα». Η φιλοδοξία όμως αυτή δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΜΘ. Ιδιωτική συλλογή Μ. Κινδύλακη (Θεσσαλονίκη).

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΛΑΚΗΣ

Νέοι Καιροί

Πολιτική και Οικονομική εφημερίδα. Πειραιάς, 1929-1941. Εκδότες - διευθυντές: Γεώργιος και Δημήτριος Ζ. Πιτσάκης. Διευθυντής σύνταξης: Ν.Ι. Μαράκης (από το 1932). Εβδομαδιαία έως το 1932, στη συνέχεια καθημερινή, τετρασελίδη, εξάσπληη. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. (το 1932). Τυπογραφείο: των *Νέων Καιρών*, οδ. Τομαμαδού 43.

Από την πρώτη στιγμή της έκδοσής της ξεχώρισε εξαιτίας της πληθώρας των θεμάτων που την απασχολούσαν και της βαρύτητας που απέδιδε σε επιστημονικά και ιστορικά άρθρα, συχνά άσχετα από τις εξελίξεις της επικαιρότητας. Πάντως, το πολιτικό της προφίλ ήταν αντιβενιζελικό και σε κρίσιμες πολιτικές φάσεις υπήρξαν πρωτοσέλιδες παρεμβάσεις με την υπογραφή του εκδότη Γεωργίου Ζ. Πιτσάκη.

Στην πρώτη σελίδα φιλοξενούνταν συχνά επιστημονικές έρευνες, ιστορικά σημειώματα και πολιτικές ή κοινωνιολογικές μελέτες, μαζί με τις μόνιμες στήλες «Γεγονότα και Κρίσεις», «Τα μεγάλα προβλήματα» καθώς και «Λογικά και Παράλογα» η οποία υπογραφόταν από τον «Παράξενο». Αρκετά συχνά φιλοξενούνταν επίσης άρθρα πολιτικών και οικονομικών παραγόντων. Στη δεύτερη σελίδα δημοσιευόταν «το μυθιστόρημα μας», αποσπάσματα από «λογοτεχνικά αριστουργήματα», καθώς και ειδήσεις από τον κόσμο της οδούνης. Σπάνια δημοσιεύονταν και φωτογραφίες, κυρίως σχετιζόμενες με καλλιτεχνικές ειδήσεις.

Ενδεικτική του ύφους της εφημερίδας είναι η συχνή δημοσίευση άρθρων μεταφρασμένων από τον διεθνή τύπο. Η τρίτη σελίδα φιλοξενεί κυρίως οικονομικές ειδήσεις, την κίνηση του λιμανιού και λίγες διαφημίσεις.

Τακτικοί συνεργάτες είναι ο Β.Δ. Παράσχος, ο ανταποκριτής στο Παρίσι Δ. Παράσχος και ο Γ. Χαλκιάπουλος. Οι *Νέοι Καιροί* είχαν εξασφαλίσει όμως και την συνεργασία νέων λογοτεχνών της εποχής, όπως για παράδειγμα του Νίκου Καββαδία, ο οποίος την πρωτοχρονιά του 1932 έγραψε άρθρο με τίτλο «Φιλολογικό 1932 στον Πειραιά». Η έκδοσή της διεκόπη το 1941 λόγω της Κατοχής. Αρκετά μετά την Απελευθέρωση, το 1949, ο Γεώργιος Πιτσάκης εξέ-

δωσε την εφ. *Νέοι Σκοποί* που αποτελούσε τη συνέχεια των *Νέων Καιρών*. Η κυκλοφορία της σταμάτησε το 1984, ενώ προηγουμένως από το 1969 την είχαν αναλάβει οι Ι. Σκορδύλης και Π. Πέτσας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΙΑΔΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Χατζημανωλάκης, *Χρονικό της Πειραικής Ζωής (1835-1973)*, Πειραιάς 1973.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΝΕΣΤΗ

Νέοι Πρωτοπόροι

Ομιδική προσπάθεια, Μηνιαίο όργανο των Πρωτοπόρων της Ελλάδας. Αθήνα, Δεκ. 1931 - Ιούλ. 1936, αρ. τχ. 1-54. Υπεύθυνος: Θανάσης Γκογκώνης, Ν. Λυώκης (αρ. τχ. Δ' 6 κ.ε.). Αλεξ. Αλαφούχος (αρ. τχ. Ε' 1 κ.ε.). Συντακτική επιτροπή: Πέτρος Βλάσις, Ν. Κατηφόρης, Γ.*Κορδάτος, Φούλα Χατζιδάκη, Ασημάκης Πανσέλιγγος και Θ. Σκουρλής (1931-1932), Φούλα Χατζιδάκη-Πορφυρογέννη, Δημήτρης *Γληνός, Γιάννης Ζεύγος, Νίκος *Καρβούνης και Μιλτιάδης Πορφυρογέννης (1933-1936). Μηνιαίο, σαράντα περίπου σελίδων, δίτυπλο, διαστάσεων 21,5x29 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. και 6 δρχ. (αρ. τχ. Β' 8 κ.ε.). Τυπογραφείο: Ν. Απατζίδα (αρχικά).

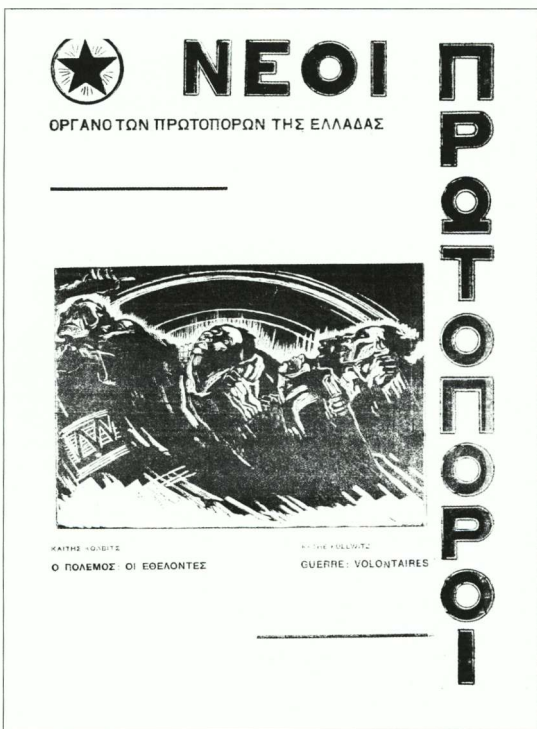
Από τα σημαντικότερα λογοτεχνικά περιοδικά της Αριστεράς την περίοδο του Μεσοπολέμου, αποτελεί συνέχεια των *Πρωτοπόρων. Αν και εκφράζει το ΚΚΕ, επιδιώκει να συσπειρώσει ένα ευρύ στρώμα αριστερών διανοομένων και καλλιτεχνών. Μολονότι ο προσανατολισμός του είναι κυρίως λογοτεχνικός-φιλολογικός, παράλληλα ασχολείται με τον σχολιασμό της επικαιρότητας, με ζητήματα τέχνης και πολιτισμού, πολιτικής, φιλοσοφίας, εκπαίδευσης, ιστο-

1935 και σταματά με τη διακοπή της έκδοσης του το 1936, επιχειρεί να επανασυνδεθεί με παλιούς συνεργάτες και να συνεργαστεί με λογοτέχνες και διανοομένους που κινούνται έξω από τη σφαίρα επιρροής του ΚΚΕ. Επανεμφανίζεται έτσι η Γαλάτεια Καζαντζάκη και δημοσιεύονται κείμενα των Βάσου Δασκαλάκη, Κλέανδρου Καρδαίου, Αντρέ Μιραμπέλ, Κωστή *Μπασιτιά, Λιλίκας *Νάκου, Παύλου Νιρβάνα, Ζαχαρία *Παπαντωνίου, Βασιλή Ρώτα και Σωτήρη Σκίπη. Παράλληλα καταργείται η στήλη με τίτλο «Το παραμιλητό ενός κόσμου που πεθαίνει», στην οποία σχολιάζονταν η πνευματική και κοινωνική ζωή, εγκαταλείπεται η ιδιότυπη απλουστευτική ορθογραφία που ακολουθούσε και επανέρχεται «στην γενικά καθιερωμένη ορθογραφία της δημοτικής» (αρ. τχ. 1, 1936, σ. 38). Περιορίζονται στο ελάχιστο οι συστηματικές ανταποκρίσεις από τη Σοβιετική Ένωση. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται μία προσπάθεια αλλαγής της φυσιογνωμίας του και μετατροπής του σε ένα αυθεντικό λογοτεχνικό περιοδικό που θα εκφράζει τη δημοκρατική αντιφασιστική διάνοηση και θα λειτουργεί ως ένα πραγματικό βήμα διαλόγου και προβληματισμού.

Κατά τη διάρκεια της θητείας της πρώτης Συντακτικής Επιτροπής οι Νέοι Πρωτοπόροι επιχειρούν ανοίγματα προς αρκετούς διανοομένους, κυρίως από τον χώρο της ποίησης και της ζωγραφικής, που είτε δεν είναι μέλη του ΚΚΕ, είτε δεν ανήκουν στις στενές επιρροές του, όπως ο Νικόλας Κάλας που με τα ψευδώνυμα «Νικήτας Ράντος» και «Μανώλης Σπιέρος» δημοσιεύει ποιήματα, μεταφράσεις και κριτικές, ο Δημοσθένης Βουτυράς, ο Κώστας *Βάρναλης, η Γαλάτεια Καζαντζάκη, ο Μανώλης Κανελλής, ο Κλέανδρος Καρδαίος, ο Ναπολέων

Λαπαδιώτης και ο νεαρός, τότε, Στρατής Τσίρκας. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην εικονογράφηση. Από τους έλληνες καλλιτέχνες ξεχωρίζουν οι Ορέστης Κανελλής και Α. Τάσος.

Το 1933 ενισχύεται η πολιτική αρθρογραφία με κύριο στόχο την καταπολέμηση του «σοσιαλφασισμού», γεγονός που έχει ως αντίκτυπο τη μείωση των λογοτεχνικών σελίδων. Παράλληλα, αντικειδίστανται τα μέλη της παλιάς Συντακτικής Επιτροπής, γεγονός

ρίας και γλώσσας. Το γυναικείο κίνημα, ο ρόλος των διανοομένων, η απειλή του πολέμου, η κατάσταση της οικονομίας, η νεολαία, οι επιστήμες είναι επίσης θέματα που απασχολούν τους συνεργάτες του.

Η πορεία του χαρακτηρίζεται από δύο φάσεις. Η πρώτη, που διαρκεί έως το 1934, έχει ως βασικό στοιχείο την καταπολέμηση του «σοσιαλφασισμού» και μια πολιτική αναδίπλωσης στον εκκληρικό κομματικό πυρήνα. Η δεύτερη, που αρχίζει στα μέσα του

που έχει εκτός ΚΚΕ αντικτύπο στην κυκλοφορία του, η οποία μειώνεται σημαντικά. Η νέα Επιτροπή ανοίγει ιδεολογικό μέτωπο ενάντια και σε πολιτικά περιοδικά, όπως η *Κοινωνική Έρευνα* του Δημητρίου *Πουρνάρα και η **Σοσιαλιστική Επιθεώρηση* του Στρατή *Σωμερίτη, αλλά και σε εκείνα που ο λογοτεχνικός τους χαρακτήρας χρωματίζεται από τον ιδεολογικό τους προσανατολισμό, όπως η *Ιδέα, το *Σήμερα, η *Νέα Επιθεώρηση και ο *Λυτρωμός*. Μόνο μετά το 1934, χρονιά διεξαγωγής του συνεδρίου των σοβιετικών συγγραφέων γίνεται προσπάθεια ανοίγματος στους έκτες ΚΚΕ διανοούμενους και την νεοελληνική λογοτεχνική πραγματικότητα.

Εκτός από την ελληνική λογοτεχνία δημοσιεύονται μεταφράσεις κυρίως ρωσικής, αμερικανικής και γερμανικής λογοτεχνίας. Δημοσιεύονται ποιήματα του Μαγιακόφσκι, του Ναζίμ Χικμέτ, αλλά και του γάλλου υπερρεαλιστή Λουί Αραγκόν. Η Συντακτική Επιτροπή, στην προσπάθειά της να αναδείξει και να προωθήσει λογοτέχνες από την εργατική τάξη, δημοσιεύει συνεργασίες αναγνωστών κάτω από την ρουμπρίκα «Οι πρωτοπόροι που ξεκινούν», σχολιάζει τα κείμενά τους στην στήλη «Κριτική της συνεργασίας που πήραμε». Προκηρύσσει, επίσης, λογοτεχνικό διαγωνισμό χωρίς όμως επιτυχία. Ιδιαίτερη σημασία δίνουν στην κριτική του βιβλίου, των εικαστικών, του θεάτρου και του κινηματογράφου. Δημοσιεύονται συνεργασίες της Αλεξάνδρας Αλαφούζου που θεωρεί την *Αργώ* του Γ. Θεοδοκά μονότονο και κουραστικό μυθιστόρημα, ενώ αναγνωρίζει ως κύριο προσόν του Στρατή *Μυριβίλη τον τρόπο παρουσίασης των ηρώων του. Η Φούλα Χατζιδάκη επαινεί την αφηγηματική ικανότητα του Καραγάτση. Ο Δημήτρης *Γληνός εντοπίζει τη δυσκολία του Θέμου Κορνάρου να δημιουργήσει έναν «θετικό ήρωα» που να προέρχεται από την εργατική τάξη. Κριτικές δημοσιεύουν επίσης και οι Τάκης Ηλιάδης, Νίκος Κατηφόρης, Γιάννης *Κορδάτος, Ασπμάκης Πανσέληνος, Νικόλας Κάλας και Νίκος Καρβούνης. Όλες έχουν ως κριτήριο αξιολόγησης του λογοτεχνικού έργου την ιδεολογική του θέση παρά ζητήματα της μορφής του. Κυρίως όμως ενδιαφέρει αν ο συγγραφέας επιτυγχάνει να γίνει πειστικός ως προς τη διαδικασία μέσα από την οποία οι ήρωές του αποκτούν ταξική συνείδηση.

Δημοσιεύονται επίσης, μεταφράσεις κειμένων θεωρίας και κριτικής της λογοτεχνίας από τα ρωσικά, γαλλικά και γερμανικά. Τον Ιανουάριο 1932 με τη δημοσίευση του άρθρου του Νίκου Κατηφόρα με τίτλο «Μελέτες για συζήτηση: από τα προβλήματα

της προλεταριακής λογοτεχνίας» (αρ. τχ. 3, 1932), ανοίγεται διάλογος για τη μορφή και το περιεχόμενο της. Ανάμεσα στα κείμενα που δημοσιεύονται είναι και του Νικήτα Ράντου. «Προβλήματα προλεταριακής τέχνης» (αρ. τχ. 9, 1932). Η κριτική θεωρία του σοσιαλιστικού ρεαλισμού αποτελεί κυρίαρχο αντίληψη ιδίως μετά τον Αύγουστο 1934, όταν πραγματοποιήθηκε στη Μόσχα το πρώτο συνέδριο των σοβιετικών συγγραφέων, στο οποίο είναι αφιερωμένο ένα ειδικό τεύχος με τις εισηγήσεις των Γκόρκι, Ράντεκ, Ζντάνοβ, Μπουχάριν και Πανφέροβ. Ενδιαφέρον δείχνει και για την νεοελληνική λαϊκή παράδοση, δημοσιεύοντας, το 1935, μια σειρά άρθρων για το δημοτικό τραγούδι. Την ίδια περίπου εποχή δημοσιεύεται το άρθρο του Γιάννη Ζεύγου με τίτλο «Πάνω στο Σολωμό» (αρ. τχ. 4, 1936) όπου ο ποιητής αναξιολογείται και αναγνωρίζεται η έμπνευσή του από τους αγώνες του λαού. Το περιοδικό διέκοψε την έκδοσή του τον Αύγουστο 1936 με την δικτατορία του Μεταξά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (ελλ. σ.), ΒΒ, ΔΒΘ (με λίγες ελλείψεις), ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γεωργία Λαδογιάννη, «*Ιδέα - Νέοι Πρωτοπόροι*: Ιδεολογικές συγκρούσεις ή η ασφυξία της αναήτησης», στο *Κείμενα κριτικής για τη νεοελληνική λογοτεχνία*, Αθήνα 1995, σ. 51-65· Χριστίνα Ντουλιά, *Λογοτεχνία και πολιτική. Τα περιοδικά της αριστεράς στο μεσοπόλεμο*, Αθήνα 1996, σ. 175 κ.ε.· Μιράια Σακελλαρίου, *Νέοι Πρωτοπόροι (1931 - 1936)*, εισ. Χριστίνα Ντουλιά, Θεσσαλονίκη 1999 (Ευρετήρια)· Γ.Γ. Αλιανδράτος, «Τέσσερα περιοδικά ιδεών στη δεκαετία του '30: *Νέοι Πρωτοπόροι*, *Ιδέα*, *Σήμερα*, *Το Νέον Κράτος*», στον τόμο *Ο περιοδικός Τύπος στο Μεσοπόλεμο*, Αθήνα 2001, σ. 283-329 (ιδίως σ. 288-299).

ΜΑΡΙΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Νέοι Ρυθμοί

Δεκαπενθήμερο φύλλο, Δράμα, 15 Μαρτ. 1926 - Δεκ. 1926, περ. Α', αρ. τχ. 1-6 και Φεβρ. 1928 - Απρ. 1929, περ. Β', αρ. τχ. 1-6, Διευθυντής: Κώστας Ν. *Δρακόπουλος, Άλλοι υπότιτλοι: *Λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά φύλλα* (περ. Α', αρ. τχ. 6)· *Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό* (περ. Β'), Μηνιαίο, παρά τον υπότιτλο της περ. Α', με εξαίρεση το τελευταίο τεύχος της και τα δύο τελευταία τεύχη της περ. Β' που κυκλοφόρησαν με μεγάλη καθυστέρηση, Σελιδαρίθμηση συνεχής και ενιαία: δεκαέξι σελίδων (περ. Α') / τριάντα δύο σελίδων (περ. Β'), εκτός από το προτελευταίο τεύχος που ήταν σαράντα οκτώ σελίδων), Μονόστηλο, διαστάσεων 22.2x15 εκ. αρχικά, παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές στο σχήμα. Τιμή φύλλου: 2,50 δρχ. (περ. Α') / 10 δρχ. (περ. Β'). Ετήσιες συνδρομές: την περ. Α', εσωτερικού 50 δρχ., για την Αίγυπτο αρχικά 80 γ.ρούσια] δι.Σιτατικός] και

στη συνέχεια 40 γ.δ., για την Αμερική αρχικά 4 δολάρια και στη συνέχεια 3 δολ., για τις άλλες χώρες 50 γαλλικά φράγκα την περ. Β' για το εσωτερικό 100 δρχ., για την Αμερική αρχικά 4 δολ. και στη συνέχεια 3 δολ., για τις άλλες χώρες αρχικά 15 σελίνια και στη συνέχεια 10 σελ. Τα δύο πρώτα τεύχη τυπώθηκαν στο τυπογραφείο του Αναστασίου Αναστασόπουλου, το τρίτο τεύχος στο τυπογραφείο Κολόμβου-Αγώνος, το τελευταίο τεύχος της περ. Β' και ίσως και τα υπόλοιπα της ίδιας περιόδου στο άρτιο για την εποχή του ηλεκτροκίνητου τυπογραφείου των Κυριαζόπουλου – Πεντζίκη.

Περιοδικό «πέρα για πέρα φιλολογικό», ένα υπό τα καλύτερα του είδους του στο βορειοελλαδικό χώρο κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, θεωρούσε σκοπό και έργο του την «καλλιτεχνική και πνευματική ζωή, κίνηση, συνείδηση στη Μακεδονία». Προσδοκούσε το κάθε φύλλο του ν' αποτελέσει «ένα αλέτρι που απ' τη μια μεριά θα καταστρέφει το άγρονο, το παλιό, το σάπιο, κι απ' την άλλη θ' ανοίγει το δρόμο, για το καλό, το καινούργιο, το όμορφο». Φιλοδοξούσε να συγκεντρώσει στις σελίδες του νέους αναγνωρισμένους και μη λογίους και κυρίως «τα νιόβλαστα λουλουδία» της βορειοελλαδικής πνευματικής παραγωγής. Δημιούργησε και εκδοτικό παράρτημα, με τη δημοσίευση αυτοτελών λογοτεχνικών έργων.

Δημοσιεύει ποιήματα, πεζογραφήματα, θεατρικά έργα, μελέτες και κριτικά κείμενα νέων από τη Δράμα (Αχιλλέας Βαγενάς, Κώστας Ν. Δρακόπουλος, Κώστας Τσιπραξής), από το Παγγαίο (Βασίλης Γαβριηλίδης), από την Αδριανή (Νίκος Σαμαράς), από την Ξάνθη (Αντώνης Επ. Κόκκινος), από τη Θεσσαλονίκη (Γιώργος Θ. Βαφόπουλος, Πάβλος Εράτης, Κώστας Καστρινός, Νίκος *Φαρδής, Βισίλης Χατζανδρέας), από τον Βόλο (Φάνης Ι. Μιράνας, Κούλα Τσιούγκου, Στέφανος Φιλύρας), από τη Μυτιλήνη (Σίτσα Καραϊσκάκη), από την Αθήνα (Φίλη Κ. Βατιτίδου, Πυθαγόρας Δρουσιώτης, Πάνος Α. Καλογερίκος, Παύλος Κριναίος, Απ. Ν. Μαγγανάρης, Άγγελος Β. Μεντζελίδης, Νίκος Τουουντζιάκης), από την Κωνσταντινούπολη (Α.Ν. Παπαζογλου), από το Πορτ-Σάντ (Α. Σκουφόπουλος), από το Παρίσι (Μ. Βάλσας) και άλλων αγνώστου διαμονής (Γιάννης Αρδάμης, Κώστας Βαμβακάς, Γιάννης Κουγιουλής, Αντ. Μπουχλας, Αδαν. Νόσης).

Με το περιοδικό συνεργάζονται και οι παλαιότεροι έλληνες λογοτέχνες Αντώνης Γιαλούρης, Κ.Π. Καβάφης, Απ. Μαμήλης και Γιώργος Φιλανθίδης. Επίσης, στις σελίδες του παρουσιάζονται σε μετάφραση έργα αρχαίων (Σαπφώ) και ξένων συγγρα-

φών, παλαιών (Henri-Frédéric Amiel, Charles Baudelaire, Jean Moréas, Friedrich Nietzsche, P.B. Shelley, Paul Verlaine) και συγχρόνων (Abd Ul-Haqq Hamid, Leonid Nicolaevič Andreev, Marc Ariel, Massimo Bontempelli, Josef Chanderl, G. Falke, Claire Goll, Ivan Goll, Raoul Hautier, Georg Kaiser, Stojan Mihajlovskij, Börries von Münchhausen, Joseph Rivière, Sami Pacha Zadé Sézai, Van Hanner).

Αρχικά κυκλοφόρησε χάρη στην οικονομική στήριξη των μελών της Μορφωτικής Συντροφιάς Νέων Δράμας «Προμηθεύς» (1925-1936) και οι αναγνώστες το υποδέχθηκαν με «αληθινό ενθουσιασμό». Αλλά στη συνέχεια ακολούθησε η αδιαφορία που εκδηλώθηκε κυρίως με την παραμέληση των οικονομικών υποχρεώσεων των συνδρομητών. Ο στενός κύκλος των άμεσα ενδιαφερόμενων λειτουργήσε σφοδράς αναστασιατικής για τη μακροβιότητά του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΑ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Χριστιανόπουλος, «Η λογοτεχνία στη Δράμα (1819-1935)», *Η Δράμα και η Περιοχή της, Ιστορία και Πολιτισμός*, Δράμα 1992, σ. 413-416· του ίδιου, *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης 1879-1950. Καταγραφή - βιβλιογραφία - προσωπογραφία*, Κοζάνη 1998, σ. 47-48· *Νέοι Ρυθμοί, Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό, 1926-1929 Δράμα*, παρουσίαση Νάσου Βαγενά και ευρετηρίαση Άννας Κατσιγιάννη, Δράμα 1998.

ΓΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

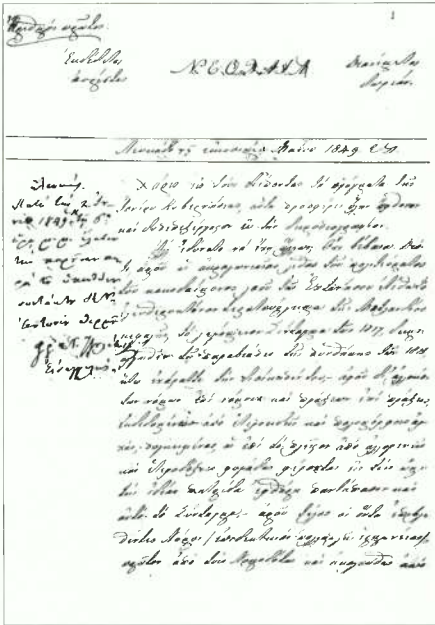
Νεολαία

Λευκάδα, 1849, αρ. φ. 1-3<;>. Υπεύθυνος συντάκτης: Αντώνιος Θερμός, «υποδικηγόρος». «Εκδίδεται αορίστως», δεκατριών σελίδων (αρ. φ. 1) / δεκαέξι σελίδων (αρ. φ. 2) / έξι σελίδων (αρ. φ. 3). Σώζονται τα φύλλα 1-3 (21 Μαΐου 1849: «[Ε]τος| ΙΙ[αλκαίων]», 23 Ιουν. 1849 «[Ε]τος| Ν[έον]», 21 Ιουν. 1849 / 3 Ιουλ. 1849: «Ε.Π / Ε.Ν.») και παράρτημα του φ. 2. Αναγγέλθηκε έκδοση παραρτήματος του φ. 3, αλλά δεν κυκλοφόρησε. Διαστάσεις: 36x22 εκ. «Διανέμεται δωρεάν». Χειρόγραφο.

Η δεύτερη, μετά την **Εφημερίδα Αγίας Μάρρας*, χειρόγραφη και αυτή, εφημερίδα της Λευκάδας. Όλα τα φύλλα που σώθηκαν φέρουν στο αριστερό περιθώριο της πρώτης σελίδας θεαίωση παραλαβής του φύλλου με υπογραφή του εισαγγελέα, ο οποίος, υποχρεωνόταν από τον νόμο να χορηγεί «αποδεικτικόν» παραλαβής και εγκυρότητας, δηλώνοντας το «καλώς έχει».

Ο σκοπός της *Νεολαίας* παρουσιάζεται στο πρώτο φύλλο και η έκδοσή της σε αυτή την περίοδο συν-

αρχών, που με το πρόσχημα των παραβιάσεων των διατάξεων του νόμου περί Τύπου την ανάγκασαν να διακόψει την έκδοσή της. Το πρόσχημα ήταν ότι κυκλοφορούσε χειρόγραφα και όχι έντυπη, συνεπώς θεωρούνταν απλώς ιδιωτικό έγγραφο και υπαγόταν στη δικαιοδοσία του πλημμελειοδικείου, άρα ήταν ανά πάσα στιγμή κάτω από την απειλή του ποινικού νόμου. Την παύση της *Νεολαίας* γνωστοποίησε στο αναγνωστικό κοινό της Επτανήσου ο Αντώνιος Θερμός με επιστολή του, που δημοσιεύτηκε στην εφ. *Πατρις* (αρ. φ. 27, 16 Ιουλ. 1849), κατηγορώντας τις αγγλικές αρχές για υποκρισία ως προς την ερμηνεία των νόμων περί Τύπου.

Την εφ. *Νεολαία* σύντομα, διαδέχτηκε μια άλλη χειρόγραφη εφημερίδα, η *Ρομφαία της Νεολαίας*, την έκδοση της οποίας καλωσόρισε η *Αναγέννηση* του Ι. Μομφεράτου (αρ. φ. της 15/16 Ιουλ. 1849).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Λευκάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Παναγιής Κοντομίχης, «Οι δύο πρώτες χειρόγραφες εφημερίδες της Λευκάδας στο πρώτο ήμισυ του 19ου αιώνα», *Πρακτικά Β' Συνεδρίου «Επτανήσιου Πολιτισμού»*, Λευκάδα, 3-8 Σεπτ. 1984, Αθήνα, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, 1991, σ. 510-514· του ίδιου, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 21-42.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

δέεται με τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της Αγγλικής Προστασίας. Ο αρμοστής Ιωάννης Σίτων (1843-1849) ακολούθησε πολιτική μετριασμού και προέβη σε συνταγματικές μεταρρυθμίσεις. Στα 1848 επιτράπηκε η λειτουργία τυπογραφείων από ιδιώτες και η έκδοση εφημερίδων (στη Λευκάδα τυπογραφείο θα εγκατασταθεί το 1866). Οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν είναι άσχετες με το γενικότερο κλίμα διεκδίκησης συνταγματικών ελευθεριών στην Ευρώπη, αλλά και με την εντεινόμενη επαναστατική δραστηριότητα των Επτανήσιων. Έτσι, το πνεύμα της εφημερίδας είναι ριζοσπαστικό, απελευθερωτικό, και τον συντάκτη της πλαισιώνε ομάδα νέων ριζοσπαστών, που τον βοηθούσαν στο δημοσιογραφικό έργο.

Τα δέματα που την απασχολούν αφορούν στην παιδεία στο νησί, στη διαχείριση των μοναστηριών, στον τρόπο διοίκησης των Άγγλων ως προς τη σκληρή φορολογική επιβάρυνση των κατοίκων και τα βίαια μέτρα καταστολής. Η εφημερίδα κυκλοφορούσε και σε άλλα νησιά του Ιονίου, όπως φαίνεται από σχόλια των εφημερίδων **Πατρις* της Κέρκυρας και **Αναγέννηση* του Ιωσήφ *Μομφεράτου, στην Κεφαλονιά.

Τα επαναστατικά πατριωτικά άρθρα, ωστόσο, της *Νεολαίας* επέσυραν την προσοχή των αγγλικών

Νεολαία

Όργανο της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας (Ο.Κ.Ν.Ε.) Ελληνικού Τμήματος της Κομμουνιστικής Διεθνούς Νέων (Ε.Τ.Κ.Δ.Ν.), Αθήνα, 1922-1936, περ. Α' και Αύγ. 1941- Φεβρ. 1943, περ. Β', αρ. φ. 1-17. Την πρώτη συντακτική επιτροπή απάρτιζαν στελέχη της ΟΚΝΕ που είχαν δρατεπεύσει από την εξορία. Αργότερα στην επιτροπή έλαβαν μέρος οι Νίκος Γιανναράς, Άγγελος Διαμαντόπουλος και Μιχάλης Μυριαγκός. Στη περ. Β' την ευθύνη της έκδοσης ανέλαβαν οι Πάνος Λαγθάς και Λεωνίδας Τζεφρώνης, δύο νέοι που συμμετείχαν σε μια αντιφασιστική ομάδα από το 1939, με την καθοδήγηση του Αδάμ Μολυβδά, που ήταν επικεφαλής του Γραφείου της ΟΚΝΕ.

Η πρώτη περίοδος κυκλοφορίας της, από το 1922, που αρχίζει με την ίδρυση του ΚΚΕ και της νεολαίας του, της ΟΚΝΕ, έως το 1936 με την απαγόρευση της έκδοσής της από το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, αποτυπώνει τις απαρχές του νεολαιίστικου κομμουνιστικού κινήματος στην Ελλάδα. Την εποχή αυτή εκδιδόταν σε πολύ δύσκολες συνθήκες παρανομίας, με την αυτοδυσία των στελεχών της ΟΚΝΕ, που ριψοκινδύνευαν για την έκδοσή της. Σε σχέση με όλα τα στάδια της παράνομης έκδοσης (σύνταξη,

εκτύπωση, διακίνηση) πολύτιμη στάθηκε η πείρα της ΟΚΝΕ στον τομέα αυτόν, καθώς ο Τύπος της και στη δεκαετία του 1930 κυκλοφορούσε σχεδόν παράνομα, ιδιαίτερα στην επαρχία, και πάντως έξω από το κανονικό κύκλωμα κυκλοφορίας του Τύπου.

Η δεύτερη περίοδος έκδοσης, η παράνομη, συμπίπτει με την αντιστασιακή δράση της ΟΚΝΕ στην Κατοχή. Με την επανέκδοσή της συμβαδίζει η προσπάθεια ανασυγκρότησης της ΟΚΝΕ το καλοκαίρι του 1941, από τα πλήγματα που είχε υποστεί από τη δικτατορία Μεταξά (εξορία των στελεχών της, διάλυση των μηχανισμών της). Τα κύρια άρθρα, που είναι φυσικά ανυπόγραφα, καλούν σε οργάνωση της νεολαίας (αρ. τχ. 2, «Εμπρός για ένα εθνικο-απελευθερωτικό μέτωπο της νέας γενιάς»), αναφέρονται σε ειδήσεις σχετικές με το κίνημα (αρ. τχ. 13, «Οι παλαϊκές διαδηλώσεις της Αθήνας-Πειραιά στις 28 Οκτώβρη») ή δημοσιεύουν επίσημα κείμενα της οργάνωσης (αρ. τχ. 17, «Απόφαση της 2ης Ολομέλειας της Κ.Ε. της Ο.Κ.Ν.Ε.»). Η απόφαση αφορά την ίδρυση της ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων) με πρωτοβουλία της ΟΚΝΕ. Η *Νεολαία* διέκοψε την έκδοσή της όταν η ΟΚΝΕ αυτοδιαλύθηκε για να ιδρύσει την ΕΠΟΝ, στην οποία και συγχωνεύθηκε (Φεβρ. 1943).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚ1 (Αρχειό του Κ.Σ. της ΕΠΟΝ, μερικά φύλλα), ΕΑΙΑ (Αρχειό Διονύση Φλάμπουρα, αρ. φ. 14), ΕΣΗΕΑ (αρ. τχ. 13).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Ανταίος, *Συμβολή στην Ιστορία της ΕΠΟΝ*, 2 τ., Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης, 1977· Αγγ. Ελεφάντης, *Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης*, Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 1979· Κ. Τσιουμάκης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915-1936)*, Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1986 (για την περίοδο από 1922-1936)· Οντέτ Βαρών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1941-1945)*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987· Σ. Ζορμπάλας, *ΕΠΟΝ*, Αθήνα, εκδ. Δελφίνι, 1993· Θ. Λυκαόπουλος (Πορφύρης), *Τα επανίκα νιάτα της Εθνικής Αντίστασης*, Αθήνα, εκδ. Οδηγητής, χ.χ.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΟΝ-ΒΑΣΑΡ

Η Νεολαία

Επίσημον Όργανον της Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας της Ελλάδος, Αθήνα, 14 Ιαν. 1938 - 27 Μαΐου 1938, αρ. φ. 1-20. Εκδότης: ΕΟΝ, Διευθυντής σύνταξης: Δ. Καλλονάς (αρ. φ. 1-5)· «Διευθύνεται υπό Επιτροπής» (αρ. φ. 6-20). Αριστερά από τον τίτλο το σήμα του διπλού πέλεκυ. Δεκαέξι έως τριάντα σελίδων, με αρίθμηση μη συνεχή, πενήτασηλο, διαστάσεων 43x31,8 εκ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 100 δρχ., εξαμηνιαία 60 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 1 δολ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Γραφεία: οδ. Σταδίου 45 (αρ. φ. 1-6), οδ. Πατησίων 9 (αρ. φ. 7-20). Τυπογραφεία-πιστήρια: οδ. Λυκούργου 8 (αρ. φ. 1-6), στοά Πάππου 8 (αρ. φ. 7-20).

Η έκδοσή της αποσκοπούσε στην προπαγάνδισι των δέσεων της ΕΟΝ στον χώρο της νεολαίας. Στο ανυπόγραφο προγραμματικό άρθρο με τίτλο «Μεταξύ μας» (αρ. φ. 1) σημειωνόταν χαρακτηριστικά: «Το πρώτον φύλλον της *Νεολαίας* χωρίς τις συνήδεις δημοσιογραφικές διαφημίσεις και τας πομπώδεις υποσχέσεις που προηγούνται κάθε δημοσιογραφικής εκδόσεως, εμφανίζεται σήμερον ενώπιον του Ελληνικού αναγνωστικού Κοινού. Η έκδοσις επισήμου οργάνου της Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας ήτο απαραίτητος, διὰ να διαθιβάωνται εις όλα τα μέλη, τα απανταχού της Ελλάδος, αι σκέψεις, αι αποφάσεις, αι οδηγίαι και αι συμβουλαι του Μεγάλου Αρχηγού μας, όσαι αφορούν τους νέους και ιδιαίτερος την Εθνικὴν Νεολαίαν, επί της οποίας το Κράτος της 4ης Αυγούστου στηρίζει τας ελπίδας του».

Δημοσιεύονταν μνημτικά σχόλια και άρθρα για το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου και την ΕΟΝ. Όσον αφορά στη νεολαιίστικη οργάνωση υπήρχαν αναλυτικά σχόλια για τη δράση της ανά την ελληνική επικράτεια. Ακόμα, δημοσιεύονταν διηγήματα, ποιήματα, ιστορικά και εγκυκλοπαιδικά άρθρα. Σε ειδικές σελίδες υπήρχαν ειδήσεις αθλητικού περιεχομένου, πνευματικές ασκήσεις και συνταγές μαγειρικής. Μεταξύ των μυδιτοσημάτων συνεχείας ήταν

του Γ. Ασπρέα («Ερημος στους Τεσσερις ανέμους»), του Στ. *Ξένου («Η ηρώς της Ελληνικής Επανάστασως»), του André Maurois («Θάνατος Πάλλας Οτέλ»), του Αντρέ Ντεμαϊζόν («Η θλιβέρα ιστορία ενός άσπρου πιθήκου»), του Αντρέ Σαβινιόν («Φάιντασμα στο καράβι»), του Κνουτ Χάμερμαν («Τρία χρόνια στη ζούγκλα της μαύρης ηπειρού») και Noel Vindry («Το ματωμένο περιδέραιον»).

Το φωτογραφικό υλικό σε κάθε φύλλο της εφημερίδας ήταν πλούσιο. Την πρώτη σελίδα κάλυπτε συνήθως χρωματιστή φωτογραφία του βασιλιά Γεωργίου Β', του διαδόχου Παύλου, του Ιωάννη Μεταξά και δραστηριοτήτων της ΕΟΝ. Δημοσιεύονταν λίγες διαφημίσεις προϊόντων ή καταστημάτων και, επίσης, ισολογισμοί.

Για την έκδοση της εφημερίδας εργαζόταν ένα εκλεκτό επιτελείο συνεργατών. Ανάμεσά τους γνωστά ονόματα της πνευματικής ζωής, όπως οι Γ.Κ. Ασπρέας, Μ.Δ. Βολονάκης, Τζούλιο Καΐμης, Αντ. Κεραμόπουλλος, Αχ. Α. *Κύρου, Φάνης Μιχαλόπουλος, Στ. Ξένος, Ζαχαρίας *Παπαντωνίου, Αικ. Σ. Σβορώνου, Χρήστος *Χρηστοδουλής κ.ά. Εκτός όμως από τους τακτικούς συνεργάτες, στην εφημερίδα δημοσιεύονταν δεκάδες επιστολές από νεαρούς αναγνώστες, με τις οποίες επαινούσαν ή έκδοση.

Η έκδοση της εφημερίδας ήλθε να καλύψει, αρκετά καθυστερημένα, τη σοβαρή έλλειψη δημοσιογραφικού οργάνου από την ΕΟΝ. Ύστερα από πολλούς πειραματισμούς για το περιεχόμενό του εκδόθηκε η Νεολαία. Όσοι είχαν την ευθύνη της σύνταξης της επιχείρησαν να καλύψουν όλες τις ανάγκες της νεολαίας της εποχής. «Ηδελφίσαιεν να δώσωμεν ταυτοχρόνως ένα πλήρες περιοδικόν, με πρωτότυπον εντελώς, ευχάριστον, διδακτικόν, εγκυκλοπαιδικήν ύλην. Οι συνεργάται μας εξελέγησαν μεταξύ των αριστοτεχνών της δημοσιογραφίας, διαρκώς δε η ύλη της "Νεολαίας" υποσχόμεθα ότι θα γίνεται από φύλλον εις φύλλον περισσότερον ενδιαφέρονσα και εκλεκτή. Η "Νεολαία" μπορεί έτσι να διαβάζεται από όλους, από του μαθητού και της μαθητριάς, μέχρι του σπουδαστού και της φοιτητριάς. Με τα ωραία της αναγνώσματα, τας εγκυκλοπαιδικάς σελίδας της, την ποικίλην ύλην της, θα είναι ο ευχάριστος σύντροφος κάθε σπιτιού, κάθε οικογενείας». Αυτά, αναφέρονταν χωρικά-ηλεκτρικά στο προγραμματικό άρθρο, για το οποίο έγινε ήδη λόγος. Σε γενικές γραμμές τηρήθηκαν.

Αν και ακόμη γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωνε η εφημερίδα θα πρέπει να ήταν πολύ υψηλός. Καθώς αποτελούσε το επίσημο όργανο της ΕΟΝ, κυκλοφορούσε σε όλη την ελληνική

επικράτεια και, τις περισσότερες φορές, διανεμόταν δωρεάν στα μέλη της οργάνωσης. Φαίνεται όμως ότι η έκδοση δεν ικανοποιούσε τους υπευθύνους της ΕΟΝ οι οποίοι επιζητούσαν την έκδοση ενός πιο ευελκτικού εντύπου. Έτσι, αποφασίστηκε η διακοπή της έκδοσης της εφημερίδας. Ύστερα από τους καλοκαιρινούς μήνες, οι οποίοι αποτέλεσαν περίοδο μεγάλων αναζητήσεων, εκδόθηκε τον Οκτώβριο 1938 το π. Η *Νεολαία. Η έκδοσή του θεωρήθηκε επιτυχημένη και συνεχίστηκε έως τον Απρίλιο 1941. Πάντοτε όμως υπήρχε στο λογότυπό του η ένδειξη «Β' Περίοδος», γεγονός που δήλωνε ότι αποτελούσε συνέχεια της ομώνυμης εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ, Ιδιωτική συλλογή Τ. Ζεβελάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τοικνίκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΕΜ.ΝΕ, 1992, σ. 143-151.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΕΙΚΝΑΚΗΣ

Η Νεολαία

Επίσημον όργανον πνευματικής, δρασηκευτικής, ηθικής, κοινωνικής και πολιτικής αγωγής της «Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας της Ελλάδος», Αθήνα, 15 Οκτ. 1938 - 26 Απρ.

Image of the cover of the journal 'Η Νεολαία' (The Youth). The cover features the title in large, bold letters, a coat of arms on the left, and various text elements including the publisher's name 'ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ, ΔΡΑΣΗΚΕΥΤΙΚΗΣ, ΗΘΙΚΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ' and the date '15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1938'. Below the title, there is a sub-headline 'Η Έλληνική Πατρις' and 'Εθνικόν Κράτος Όλων των Έλλήνων'.

1941. Στην προμετωπίδα αναγράφεται ότι «συντάσσεται και εκδίδεται επιμελεία της Διευθύνσεως Ύψου της Γενικής Γραμματείας της Ε.Ο.Ν. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία επίσημος έκδοσης ΕΟΝ* (αρ. τχ. 41, 22 Ιουλ. 1939). Εβδομαδιαίο, σχήματος 4^{ου}, ο αριθμός των σελίδων κάθε τεύχους ποικίλλει. αρχικώς περί τις σαράντα, αργότερα περί τις εκαοσι, με συνεχή σελιδαρίθμηση έως τον Οκτ. 1939 και νέα σελιδαρίθμηση από τις 7 Οκτ. 1939, νέα αρίθμηση τευχών από τον Οκτ. 1939 (αρ. τχ. 1.7 Οκτ. 1939) με την ένδειξη «έτος Δ' », αν και στο εξώφυλλο αναγράφεται «προς το δεύτερον έτος». Η πρώτη ένδειξη οφείλεται προφανώς στο ότι θεωρείται συνέχεια της εφ. Η **Νεολαία (Επίσημον Όργανον της Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας της Ελλάδος*, Αθήναι, 14 Ιαν. - 27 Μαΐου 1938). Στο εξής ακολουθείται αυτού του είδους η διπλή αρίθμηση: για παράδειγμα, στο τχ. 10, 9 Δεκ. 1939, στο εξώφυλλο αναγράφεται «αρ. φ. 10 (61), 9 Δεκ. 1939-Δ' », στο εσώφυλλο «έτος 2, περ. Β' » στο τχ. 15 (66), 13 Ιαν. 1940 (Δ'), στο εσώφυλλο αναγράφεται «έτος 1, περ. Β' » στο τχ. 28 (79), 13 Απρ. 1940 (Ε'), στο εσώφυλλο αναγράφεται «έτος Β' , περ. Β' ». Τιμή τεύχους: 3 δρχ., 4 δρχ. (αρ. τχ. 12, Δεκ. 1938). Συμβρομές: ετήσια εσωτερικού 100 δρχ., εξεμφανία 50 δρχ., τριμηνιαία 25 δρχ. (αρ. τχ. 1, 15 Οκτ. 1938): ετήσια εσωτερικού 200 δρχ. (αρ. τχ. 4, 5 Νοε. 1938), 1 λίρα Αγγλίας, Αμερικής 6 δολ. (αρ. τχ. 12, 31 Δεκ. 1938), Αιγύπτου 1 λίρα (αρ. τχ. 1, 7 Οκτ. 1939): μελών της ΕΟΝ και μαθητών 160 δρχ. (ετήσια), 80 δρχ. (εξαμηνιαία), 40 δρχ. (τριμηνιαία): ετήσια μη μελών 200 δρχ., εξεμφανία 100 δρχ., τριμηνιαία 50 δρχ. (αρ. τχ. 1, 7 Οκτ. 1939): νομικών προσώπων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου 300 δρχ. (αρ. τχ. 10, 9 Δεκ. 1939). Γραφεία: διευθύνσης και συντονισμού οδ. Καρυαφόρων 4, έκδοσης και διαχείρισης οδ. Σόλωνος 31 (1938), οδ. Λεωφόρος 19 (Δεκ. 1939). «Τύπος Πυρσού Α.Ε.» (1940).

Περιοδικό της Εθνικής Οργανώσεως Νεολαίας του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Το πρώτο τεύχος κυκλοφόρησε στις 15 Οκτωβρίου 1938, δύο χρόνια μετά την ίδρυση της οργάνωσης. Η έκδοσή του γνωστοποιείται στις κρατικές αρχές με την υπ' αρ. 195 Ε.Π. της 15^{ης} Οκτωβρίου 1938, διαταγή του Ι. Μεταξά, όπου αναφέρεται ότι το περιοδικό εκδίδεται «ως μορφωτικών, ηθικοπλαστικών και ψυχαγωγικών αντάγωνσμάτων των νέων της Ελλάδος και προς διάδοσιν των Ιδεών, αι οποίαι πρέπει να τους εμπνέουν». Αρμόδια για τη σύνταξη, κυκλοφορία και οικονομική διαχείριση της έκδοσης είναι η «Υπηρεσία Περιοδικών Εκδόσεων της Κεντρικής Διοικήσεως» της ΕΟΝ.

Η ύλη είναι οργανωμένη γύρω από τους εξής βασικούς άξονες της προσφερόμενης από την ΕΟΝ «εθνικής αγωγής»: αντικοινοβουλευτισμός, αντικομμουνισμός, πίστη στη βασιλεία, εθνικισμός, προγονολατρία, προσωπολατρία και «πατρίς - θρησκεία - οικογένεια». Σε κάθε τεύχος υπάρχει μία σελίδα

με ρήσεις του «Αρχηγού» (Ι. Μεταξάς), του οποίου η φωτογραφία βρίσκεται στο εξώφυλλο πολλών τευχών, όπως και εκείνες του βασιλιά και μελών της βασιλικής οικογένειας. Τα περισσότερα άρθρα αποτελούν μακροσκελείς αναλύσεις αποσφραγμάτων του Μεταξά. Ως ιδανική πολιτεία προβάλλεται η αρχαία Σπάρτη. Τα αντικομμουνιστικά άρθρα διανθίζονται με ιστορίες νέων που έγιναν «εγκληματίες» παρυσυρμένοι από την κομμουνιστική προπαγάνδα, ή με μαρτυρίες ανανηψάντων. Οι μικροί αναγνώστες παροτρύνονται να καταγγέλλουν τους «προδότες»: «πρέπει ταυτοχρόνως να τους παραδίδωμεν εις το πρώτον αστυνομικόν όργανον και εις την κοινήν αγανάκτησιν» (αρ. τχ. 12, 31 Δεκ. 1938, σ. 396).

Οι λογοτεχνικές σελίδες φιλοξενούν μυθιστορήματα σε συνέχειες, πατριωτικού περιεχομένου. Οι μικροί «σκαπανείς» έχουν τη δική τους σελίδα με απλουστευμένες αναλύσεις λόγων του «Αρχηγού», ανέκδοτα και παραμύθια. Δική τους σελίδα έχουν και τα κορίτσια. Στην αρχή τιτλοφορείται «Το βασίλειον του σπιτιού: Νοικοκυριό, Μητρότης, οικιακή οικονομία», αργότερα «Σελίδες των κοριτσιών μας». Εκεί δημοσιεύονται πρακτικές συμβουλές για το νοικοκυριό και ένα θεωρητικό άρθρο με ηθικοπλαστικό περιεχόμενο που στοχεύει να πείσει τις νεαρές αναγνώστριες ότι μοναδικό τους χρέος είναι να φέρουν στον κόσμο και να ανατρέψουν ηθικά παιδιά, πιστούς στρατιώτες της πατρίδας, να μη γίνουν «Φρόνες και Ασπασίες» αλλά «Ναυσικάδες και Πηνελόπες» (αρ. τχ. 44, 3 Αυγ. 1940, σ. 1400). Σε σήληες με τίτλο: «Ζωή και κίνηση της νεολαίας μας» παρουσιάζονται οι δραστηριότητες των περιφερειακών οργανώσεων της ΕΟΝ σε όλη τη χώρα, από δε τον Οκτώβριο 1940 υπό τον τίτλο «Το πολεμικόν ημερολόγιον της νεολαίας» παρουσιάζεται η πολεμική δράση των εοניתών.

Βασικοί συνεργάτες του περιοδικού ήταν μεταξύ άλλων οι Μελές *Νικολαΐδης, Κώστας Καλαντζής, Σίτσα Καραϊσκάκη. Σχετικά με την απήχσή του, η σύνταξη του περιοδικού θριαμβολογεί για την τεράστια κυκλοφορία του (αρ. τχ. 3, 29 Οκτ. 1938: αρ. τχ. 6, 19 Νοε. 1938), όπως όμως προκύπτει από το Αρχείο της ΕΟΝ (εγκύκλιος 11^{ης} Φεβρ. 1939 του κυβερνητικού επιτρόπου της ΕΟΝ Αλεξ. Κανελλόπουλου και εγκύκλιος διαταγή «περί γενικών τινών κατευθύνσεων και οδηγιών», φυλλάδιο, 1939) η «Κεντρική Διοίκηση» δεν ήταν καθόλου ευχαριστημένη από την κυκλοφορία του περιοδικού (40000-50000 τεύχη) με βάση τα στοιχεία που συγκέντρωνε από τις περιφερειακές διοικήσεις της ΕΟΝ, παρά το γεγονός

ότι η αγορά του περιοδικού, όπως και η συμμετοχή στην ΕΟΝ ήταν υποχρεωτική.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Μπενάκειος Βιβλιοθήκη, «Συλλογή Ι.Μεταξά»).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νάση Μπάλτα, «Η Εθνική Οργάνωση Νεολαίας της 4^{ης} Αυγούστου: Προπαγάνδα και πολιτική διαφώτιση – Μια αρχαιακή έρευνα». Ανακοίνωση στο Διεθνές Ιστορικό Συνέδριο Ελλάδα 1936-1944-Δικτατορία. Κατοχή. Αντίσταση (Αθήνα, Απρ. 1984). Αθήνα. Μορφωτικό Ινστιτούτο ΑΤΕ, 1989. σ. 70-76· της ίδιας, «Το περιοδικό της ΕΟΝ Η Νεολαία: Σκοποί και απήχηση», στα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου *Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας* (Αθήνα, Οκτ. 1984). Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1986. τ. Β', σ. 631-639· Ελένη Μαχαίρα, «Η νεολαία της 4ης Αυγούστου: φωτο-γραφές», Αθήνα, ΙΑΕΝ, 1987· Αγγελική Πανοπούλου - Κ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1936-1941)*. Καταγραφή, Αθήνα, ΕΜΝΕ, 1992. σ. 166-175.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΤΑ

Νεολαία Εθνική

Ημερησία προνή εφημερίς των αρχών του αναγεννώμενου κράτους. Αθήνα, 7 Οκτ. 1936 - 25 Νοε. 1936, αρ. φ. 1-44. Εκδότης-διευθυντής: «Εκδίδεται υπό της ομάδος νέων της "Εθνικής Νεολαίας"»· «Διευθύνεται και εκδίδεται υπό της ομάδος νέων της "Εθνικής Νεολαίας"» (αρ. φ. 15-44). Διευθυντής σύνταξης: Δ.Ν. Γολδάσης, Μότο: «Νέοι. Τεθήτε σύσσωμοι παρά το πλευρόν του αρχηγού μας κ. Ι. Μεταξά» (αρ. φ. 43-44). Άλλο υπό-τίτλο: *Μεγάλη ημερησία προνή εφημερίς των αρχών του αναγεννώμενου κράτους* (αρ. φ. 15-44). Ημερήσια, οκτασέλιδη έως δωδεκασέλιδη, τρίστηλη για την πρώτη σελίδα κάθε φύλλου και πεντάστηλη για τις υπόλοιπες σελίδες, διαστάσεων 46x29,5 εκ. (αρ. φ. 1-14), από το τχ. 15 κ.ε. γίνεται τετρασέλιδη έως εξασέλιδη, πεντάστηλη για την πρώτη σελίδα κάθε φύλλου και επιτάστηλη για τις υπόλοιπες σελίδες, διαστάσεων 60,5x43 εκ. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια 720 δρχ., εξαμηνιαία 380 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια 4 δολ., εξαμηνιαία 2 δολ. Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπων. Τυπογραφείο: οδ. Σαπφούς 4 (προϊστάμενος τυπογραφείου: Ευάγγελος Μαντάδης, αρ. φ. 1-14 και 24-44), οδ. Ρ. Παλαμήδη 4 (προϊστάμενος τυπογραφείου Δημοσδ. Αποστολίδης, αρ. φ. 15-23). Γραφεία: οδ. Πειραιώς 30, Αθήνα.

Στόχος της ήταν η προπαγάνδη στον χώρο της νεολαίας των θέσεων του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου που είχε επιβληθεί λίγους μήνες πριν. Στο ανυπόγραφο προγραμματικό άρθρο «Προς νέους αγώνας» (αρ. φ. 1), μεταξύ των άλλων, αναφερόταν: «Η Εθνική Νεολαία, που ουδ' επί στιγμήν δεν εδειλίσαε και δεν άφησε να φθαρή, διότι είχε και έχει πεποίθησιν εις το μέλλον της Ελλάδος και πίστιν

εις τον από ετών εργαζόμενον διά την ανάστασιν και αναγέννησίν της κ. Ι. Μεταξίν. Ιδού λοιπόν και πάλιν η νεότης, η σφριγούσα αλκή της Ελλάδος και μαζί της η "Εθνική Νεολαία" παρά το πλευρόν Εκείνου, ετοιμή να αγωνισθῆ μαζί του διά την αναδημιουργίαν και την ευημερίαν της φιλάτης Πατρίδος μας».

Σε κάθε φύλλο δημοσιεύονταν εγκωμιαστικά άρθρα για το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου και παρουσιάζονταν με λεπτομέρεια οι περιόδους του Ιωάννη Μεταξά ανά την ελληνική επικράτεια. Σχολιάζονταν θετικά, με την παράθεση πλήθους φωτογραφικού υλικού, τα γεγονότα στη Γερμανία, την Ιταλία και την Ισπανία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα, η οποία δημοσιεύτηκε σε πολλές συνέχειες, με το ερώτημα «Πώς κρίνει ο εργαζόμενος λαός της πρωτεύουσής την ετελθούσαν μεταβολήν. Ομιλούν οι εκπρόσωποι των επαγγελματιών». Δημοσιεύτηκαν οι απόψεις εκπροσώπων δεκάδων επαγγελματικών σωματείων. Το φωτογραφικό υλικό που δημοσιεύονταν ήταν πλούσιο. Σχετιζόταν με δραστηριότητες της βασιλικής οικογένειας και του Ιωάννη Μεταξά. Τέλος, υπήρχαν πολλές διαφημίσεις καταστημάτων και προϊόντων. Οι συντάκτες των δημοσιευόμενων άρθρων ήταν δεκάδες.

Η εφημερίδα *Νεολαία Εθνική* πρέπει να συσχετιστεί με την έκδοση του π. Η *Νεολαία. Όσοι ανέλαβαν την ευθύνη έκδοσής της απέδελταν να την καθιερώσουν ως το επίσημο όργανο της 4^{ης} Αυγούστου στον χώρο της νεολαίας. Για διάφορους λόγους αυτό δεν έγινε δυνατό. Έτσι, οι προσπάθειες της εφημερίδας να κερδίσει την εμπιστοσύνη όσων είχαν την ευθύνη υλοποίησης της κυβερνητικής πολιτικής στον χώρο, έπεσαν στο κενό. Το νέο καθεστώς επιδιούσε να αποκτήσει ένα δικό του αυτόνομο νεολαιίστικο έντυπο, το οποίο δεν θα είχε καμιά σχέση με προηγούμενες εκδοτικές προσπάθειες. Θα το επιχειρήσει τα επόμενα χρόνια. Η εφημερίδα, μπροστά στα μεγάλα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε, υποχρεώθηκε να αναστείλει την έκδοσή της. Στο τελευταίο φύλλο της σημειωνόταν ότι αντιμετώπιζε προβλήματα «αριθμών». Όπως χαρακτηριστικά τονιζόταν στο άρθρο με τίτλο «Θλιβερά αλήθεια», «το μεγαλύτερον μέρος των φύλλων της μοιράζεται δωρεάν εις εκείνους ακριβώς, που θα έπρεπε να αποτελούν την κυκλοφορίαν της».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

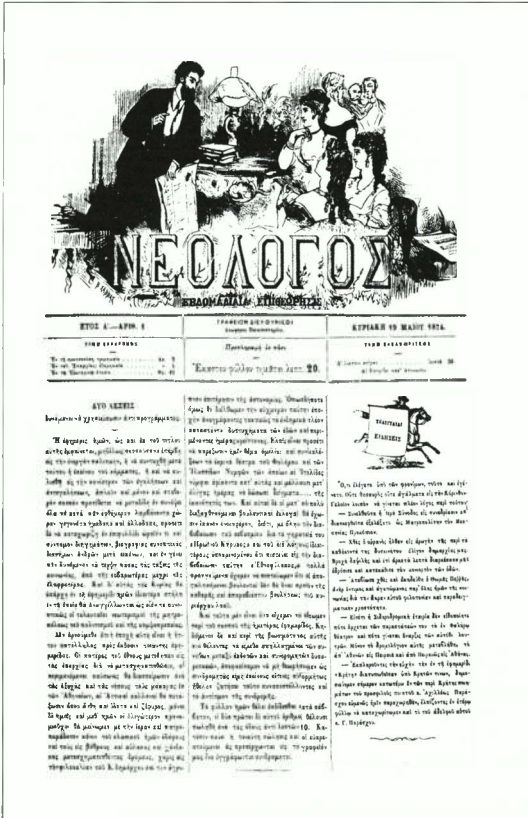
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Πανοπούλου - Κ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*. Καταγραφή, Αθήνα, ΕΜΝΕ, 1992. σ. 60-64.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Νεολόγος / Νεολόγος Αθηνών

Αθήνα, 19 Μαΐου 1874 - 28 Ιουλ. 1879. Διευθυντής-συντάκτης: Α.Γ. Σκαλιός. Αρχικά κυκλοφορούσε κάθε Σάββατο, με τον υπότιτλο *Εβδομαδιαία Επιδείξις*, χωρίς συνεχή αρίθμηση φύλλων, τετρασελίδη, με επιμλημένη εμφάνιση, εικόνες και κοσμήματα, τρίστηλη, διαστάσεων 32x23 εκ. και συνδρομές για την Αθήνα 2

15 (1 Σεπτ. 1874) χωρίς να μεταβάλει διαστάσεις, γίνεται πρωινή εφημερίδα, δίστηλη με ετήσιες συνδρομές για την Αθήνα 12 δρχ., για τις επαρχίες 15 δρχ., για το εξωτερικό 12 δρχ. και τα αντίστοιχα ταχυδρομικά τέλη, ενώ η τιμή φ. ήταν 10 λ. Από το φ. 94 (1 Δεκ. 1874) προστέθηκε στον τίτλο η λέξη *Αθηνών* (πιθανότατα για να διακρίνεται από την ομότιτλη εφ. της Κωνσταντινούπολης), με τον υπότιτλο *Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και των ειδήσεων*, έγινε πάλι τρίστηλη και οι ετήσιες συνδρομές διαμορφώθηκαν για την Ελλάδα 20 δρχ., για την Τουρκία και την Αίγυπτο 30 φρ., για τις Ηγεμονίες 3 φλ., για τη Ρωσία 12 αιν, ρουβλία και για τη λοιπή Ευρώπη 40 φρ. και από το 1875 για την Αμερική 80 φρ., ενώ η τιμή φύλλου είναι για την Αθήνα 5 λ. και για τις επαρχίες 10 λ. Από 1 Αυγ. 1876 το σχήμα της μεγαλώνει και γίνεται 47x31 εκ., είναι τετράστηλη αλλά εταπεινείται σε τρίστηλη με διαστάσεις 36,5x26 εκ. από 1 Ιαν. 1877 και με ετήσιες συνδρομές για την Αθήνα 15 δρχ. και τις επαρχίες 20 δρχ. Το 1879 οι διαστάσεις της μεταβάλλονται σε 30,5x22 εκ., δίστηλη και οι ετήσιες συνδρομές γίνονται για την Αθήνα 12 δρχ., για τις επαρχίες 16 δρχ., για τα δημόσια γραφεία 25 δρχ., για το εξωτερικό 20 δρχ. και η τιμή φύλλου 5 λ. Τυπογραφείο: «Παρθεναίως», κατόπιν «Νεολόγος» (από τις 10 Ιαν. 1876). Γραφεία: οδ. Πανεπιστημίου («απέναντι από το Αρσάκειο»), κατόπιν οδ. Λιόλου 138, οδ. Αιόλου και Μουσαίου 117, ενώ το 1877 τα γραφεία και το τυπογραφείο είναι στην οδ. Νομισματοκοπείου και τέλος το 1879 κάτω από το Δημαρχείο.

δρχ. (τριμηνιαία), για τις επαρχίες 4 δρχ. (εξαμηνιαία) και για το εξωτερικό 10 φρ. (ετήσια), ενώ η τιμή φύλλου ήταν 20 λ. Από το φ. 15 (1 Σεπτ. 1874) γίνεται καθημερινή, σύμφωνα και με τον υπότιτλο που προστέθηκε: *Εφημερίς εκδόσιμη καθ' ἐκείστην*. Διευθυντής: Νικόλαος Μανιάκης - το όνομά του δεν αναφέρεται σε πολλά φ., αλλά το 1876 επανεμφανίζεται ως διευθυντής και ιδιοκτήτης. Το 1879 διευθυντής είναι ο Γ.Ι. Παρίσης και αρχισυντάκτης ο Άγγελος Βλάχος (27 Ιαν. 1875 - 11 Απρ. 1875). Από το φ.

Επιδείξη της εφημερίδας σύμφωνα με τις προγραμματικές της δηλώσεις ήταν η ψυχαγωγία των αναγνωστών και όχι ο πολιτικός σχολιασμός. Απειθύνονταν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις «από της σοβαροτέρας μέχρι της ελαφροτέρας», ενώ για τις κυρίες θα είχε ιδιαίτερη στήλη. Πράγματι, στα πρώτα φύλλα δημοσιεύει ειδήσεις («Επαρχιακά», «Εξωτερικά», «Ποικίλα»), λογοτεχνική ύλη και σχόλια («Θεατρική Επιδείξις»). Η πολιτική παραμένει δευτερευόν θέμα (προς την αντιπολιτευτική προς τον Βούλγαρη στάση της) ακόμη και όταν μεταβάλλεται σε καθημερινή, αλλά παρακολουθεί τις εργασίες της Βουλής σε ιδιαίτερη στήλη, όπως και όλη την πολιτική επικαιρότητα και τα σχετικά με το Ανατολικό Ζήτημα, το οποίο παρουσιάζει πολλές διακυμάνσεις την ταραγμένη δεκαετία του 1870. Για ένα

διάστημα μάλιστα καθιέρωσε και τη στήλη «Δούλη Ελλάς», στην οποία προβάλλεται η καταπίεση των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Στα περιεχόμενά της προστίθενται οι στήλες «Εμπορικά», «Ειδοποιήσεις», «Βιβλιογραφία» (βιβλιοκρισίες), ενώ υπάρχουν πολλές ανταποκρίσεις από την επαρχία, ισολογισμοί και διαφημίσεις. Στα ενδιαφέροντα της περιλαμβάνεται και η λογοτεχνία, ιδιαίτερα στο διάστημα που αναλαμβάνει τη σύνταξη ο Άγγελος Βλάχος. Τότε καθιερώνεται και η στήλη «Φιλολογία». Ως επιφυλλίδα μεταφράζονται κυρίως γαλλικά μυθιστορήματα των Octave Feuillet, Eugène Scribe, Alphonse Karr, Victor Cherbuliez, François Méry, Δον Μανουέλ Φερνάνδεζ υ Γονζαλές κ.ά.

Η μόνη φορά που απέκτησε έντονα πολιτικό χαρακτήρα ήταν το 1879, όταν στρέφεται εναντίον του Χ. Τρικούπη και τοποθετείται υπέρ του αντιπάλου του Θ. Δηλιγιάννη, ενώ στις δημοκρατικές εκλογές της χρονιάς αυτής τάσσεται υπέρ του υποψήφιου Παναγιώτη Κυριακού.

Μόνος γνωστός συνεργάτης στα πρώτα φύλλα είναι ο Ι. *Βερβέρης. Κατόπιν προστίθενται οι μεταφραστές Αναστ. Βυζάντιος, Π.Ι. Φέρμος, Δ. Κονταρίνης, Ι. Παπαδιαμαντόπουλος και ακόμη οι Αχιλλέας Παράσχος, Τιμολέων Αμπελάς, Μ.Γ. Δημίτσα, Ι. Αραβαντινός κ.ά.

Γνώρισε αρκετές αλλαγές, όπως δείχνουν οι μεταβολές της εμφάνισής της και οι μετακινήσεις των κυριότερων συνεργατών της. Η προσπάθεια να στηριχτεί την ύλη της στη συστηματική παρακολούθηση της επικαιρότητας δεν είχε ανταπόκριση στους αναγνώστες της. Για παράδειγμα, απέτυχε το καλοκαίρι του 1875 η προσπάθεια να κυκλοφορεί σε ημίφύλλο δύο φορές ημερησίως. Αντίστοιχα, τον Ιανουάριο 1877, παρακολούθώντας την επικαιρότητα επανέλαβε τη διπλή έκδοση ημερησίως, αν και όχι τακτικά. Άλλοτε πάλι κυκλοφορούσε διπλά οκτασέλιδα φύλλα. Ας σημειωθεί ακόμη ότι διένειμε στους αναγνώστες τα μυθιστορήματα των επιφυλλίδων της, καθώς και άλλα βιβλία, άλλοτε ως δώρο και άλλοτε ως βραβείο λαχείου. Τέλος, η επιλογή του τίτλου *Νεολόγος* πρέπει να θεωρηθεί εξαιρετικά επιτυχημένη για τον ελληνικό τύπο, αφού ο ίδιος τίτλος προτιμήθηκε εκτός από την εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης και της Αθήνας και από τη μακρόδια εφημερίδα της Πάτρας, αλλά και σε άλλες μικρότερες πόλεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α^ο, σ. 140-143.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Νεολόγος / Νεολόγος Κωνσταντινούπολεως

Θεσσαλονίκη, 25 Σεπτ. 1916-1917, 1925-1927< >. Εκδότης: Αλέξανδρος Στ. Βουτυράς. Σύντακτης: Θωμάς *Βαλαλάς (1916-1917). Ο τίτλος περιβάλλεται από σκίτσα του Λευκού Πύργου, αριστερά, και της Αγίας Σοφίας της Πόλης, δεξιά, και τον Παρθενώνα, στο επάνω μέρος. Η πρώτη σελίδα του είναι σύνθεση κυκλικών σκίτσων, που στην κορυφή τους βρίσκονται οι μορφές της Τριανδρίας (Βενιζέλος, Κουντουριώτης, Δαγκλής) και από κάτω οι 12 υπουργοί της Προσωρινής Κυβερνήσεως. Τετρασέλιδη, εξάστηλη, μικρού σχήματος. Στην επανέκδοση του 1925-1927 έχει τίτλο *Νεολόγος Κωνσταντινούπολεως*, και υπότιτλο *Εφημερίς Πανελληνίου Ανεξάρτητος, Πρωινή έκδοσις*. Ιδιοκτήτης: Αλ. Στ. Βουτυράς, Διευθυντής: Αντώνης Θεοδωρίδης, Ημερήσια (κυρίως ατογενεατινή, αλλά και πρωινή για την επαρχία), τετρασέλιδη (με νέα αρίθμηση), εξάστηλη / πεντάστηλη, διαστάσεων 57x41 εκ. Γραφεία-τυπογραφείο: οδ. Βασιλέως Γεωργίου 89, Θεσσαλονίκη.

Η εφ. **Νεολόγος της Κωνσταντινούπολεως* του Σταύρου *Βουτυρά, που στις αρχές του αιώνα είχε αξιολογήσει κυκλοφορία και στη Θεσσαλονίκη εκδόθηκε στην πόλη αυτή για ορισμένο διάστημα, όταν ο γιος του Στ. Βουτυρά, Αλέξανδρος εγκαταστάθηκε προσωρινά στη Θεσσαλονίκη –στην περίοδο της Προσωρινής Κυβερνήσεως.

Η εφημερίδα ήταν φανατικά φιλελεύθερη. Εκδόθηκε για να ενισχύσει τον εθνικό αγώνα που άρχιζε και λίγες ημέρες αργότερα συμμετείχε στην ίδρυση της «Ένωσης των Εφημερίδων», που μόλις εμφανίστηκε, και στο διοικητικό της συμβούλιο. Όπως διαπιστώνεται με διάταγμα της Προσωρινής Κυβερνήσεως τον Μάρτιο 1917, περιλαμβάνεται στις πέντε εφημερίδες της Θεσσαλονίκης που έλαβαν μηνιαία επιχορήγηση δύο χιλιάδων δραχμών για να παραδίδουν πεντακόσια φύλλα την ημέρα με προορισμό να διανεμούνται σε στρατευμένους. Η διανομή φράνεται να διατηρήθηκε έως τον Ιούλιο του ίδιου χρόνου. Είναι άγνωστο αν διακόπηκε η κυκλοφορία της λόγω της μεγάλης πυρκαγιάς, από την οποία καταστράφηκαν και οι δικές της εγκαταστάσεις, ή αν ακολούθησε στην Αθήνα τη μεταφορά της έδρας της Προσωρινής Κυβερνήσεως, συνεχίζοντας από τις 17 Σεπτεμβρίου 1917 για κάποιο διάστημα την έκδοσή της.

Επανεκδόθηκε στη Θεσσαλονίκη και στην περίοδο 1925-1927. Στο κύριο άρθρο που υπογράφει ο Αλέξανδρος Στ. Βουτυράς με τίτλο «Το Πρόγραμμά μας» (14 Σεπτ. 1925) δηλώνει ότι η επανέκδοση της εφημερίδας θα ακολουθήσει τη γραμμή που έδωσε ο Σταύρος Βουτυράς όταν πρωτοεξέδωσε «πιο εξηκονταετίας περίπου» την εφ. *Νεολόγος* στην

Κωνσταντινούπολη. Σε εκείνο το πρώτο φύλλο ο Στ. Βουτυράς έγραφε: «Η εφημερίς [...] εδράζεται επί της κοινής συνεργασίας και του κοινού πόδου πάντων των θεωρούντων ότι η φυλή μας έχει τον μέγιστον εν Ανατολή προορισμόν. Ούτε φιλοπρωτίας θα υποστηρίζωμεν, αλλ' ούτε και θα συντελέσωμεν όπως οι ικανοί και άξιοι υποβιβασθώσι εις το κοινόν επίπεδον, διότι η μακραιών ιστορία μας αποδεικνύει ότι οι μεν πρώτοι κατεβαράδρωσαν το Ελληνικόν, οι δε δεύτεροι εξεφύλυσαν τας αγνάς του έθνους κροσπαθείας». Στην επανέκδοση του *Νεολόγου της Κωνσταντινουπόλεως* ο Αλέξανδρος Βουτυράς επισημαίνοντας ότι «την κοινήν συνεργασίαν όλων των παραγόντων του έθνους εν τη επάλξει εκείνη του ελληνισμού, εν Κωνσταντινουπόλει, κατώρθωσε ο αείμνηστος πατήρ μας να διευδύνη και καθοδηγήσει επί πενηκονταετίαι με αποτελέσματα αξιοθαύμαστα, τα οποία ας ευχηθώμεν ότι ανέκοψε μόνον η εθνική καταστροφή», εξαγγέλλει ότι «δεν δυνάμεθα και σήμεραν έτι ν' υποχωρισθώμεν του αρχικού τούτου προγράμματος, μολοντί αναγνωρίζομεν πλήρως ότι αι συνθήκαι σημαντικώτατα ηλλοιώθησαν. Δεν αρκούμεθα ότι το νέον περιβάλλον και η ελευθερία της διατυπώσεως των γνώμών μας, χωρίς πλέον τας συνθήκας της κρατικής διώξεως, ως συνέβαιναν εν Τουρκία διευκολύνει το έργον μας. Αλλ' ακριβώς η απόλυτος αυτή ελευθερία του τύπου, και η υποχρέωσις του Έλληνος δημοσιογράφου όπως αποτελεί όχι μόνον αρκετόν στοιχείον επιδέσεως και πολεμικής, αλλά δετικής καθοδηγήσεως και υποδείξεως των δεόντων, μας αναγκάζει ν' ακολουθήσωμεν μίαν και μόνην οδόν, της απολύτου ανεξαρτησίας των φρονημάτων και της αντικειμενικής εξετάσεως των πραγμάτων».

Η εφημερίδα υποστήριξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων, με το οποίο ο Βουτυράς πολιτεύθηκε και εκλέχτηκε αργότερα βουλευτής. Διέδette μόνιμες στήλες, όπως «Επιφυλλίδες», «Χρονογράφημα» (το υπογράφει ο Γ. *Δαμόρης). «Αι νεώτεροι ειδήσεις», «Τελευταία ειδήσεις και τηλεγραφήματα», «Στο περιθώριο της ζωής» (θέματα περί οικοκυρικής, μόδας, κοσμικά νέα), «Ο Νεολόγος εις την επαρχίαν» (ανταποκρίσεις και ειδήσεις των μόνιμων ανταποκριτών της εφημερίδας), «Ζητήματα» (θέματα επικαιρότητας), «Τα περιεργα της ζωής απ' όλον τον κόσμον» κ.ά.

Ανάμεσα στους συνεργάτες της αναφέρονται οι Γ. Δαμόρης, Β. Ηλιάδης κ.ά. που υπογράφουν με ψευδώνυμα, όπως «Τοξότης», «Severus». Ειδικότερα απευδύνηθη στη νεολογία και στα αθλητικά

σωματεία, εκδίδοντας από το 1926 κάθε Τετάρτη το φύλλο *Αθλητικός Νεολόγος* με υπεύθυνο τον Κώστα Φλισθήρη. Την ίδια μέρα εξέδιδε τον *Νεολόγον της Μόδας*, τις Παρασκευές τον *Οικονομολογικόν Νεολόγον* και τις Κυριακές τον *Φιλολογικόν Νεολόγον*. Εξάλλου, εκτός από την πάντοτε φιλοπροσφυγική του ειδησιογραφία και σχολιογραφία, δημοσίευσε σε επιφυλλίδες το μυθιστόρημα *Ανήλικη προσφυγοπούλα* και αργότερα το ανάγνωσμα *Το κόκκινο χαρέμι* που κυκλοφόρησε σε ειδική έκδοση το 1926 για την επέτειο της Αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως.

Προφανώς ειδική έκδοσή του, με βάση το μοναδικό φύλλο που διασώζεται, είναι το τιτλοφορημένο *Νεολόγος Εικονογραφημένος* που περιείχε σκίτσα και κείμενα. Στις άλλες σελίδες δημοσιεύονται σκίτσα από τη ζωί στο μέτωπο και στις εσωτερικές σελίδες, άρθρο του Αλ. Βουτυρά με τίτλο «Το Έργον της Εθνικής μας Κυβερνήσεως» και καταγραφή όλης της «κρατικής μηχανής», με τα ονόματα των προϊσταμένων των δημόσιων υπηρεσιών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 140-722. Ιαν. 1926 - 22 Σεπτ. 1927). ΕΒΕ. ΕΛΙΑ (*Νεολόγος Εικονογραφημένος*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Κούμενος, «Εφημεριδογραφική κίνηση της Θεσσαλονίκης», στο *Ημερολόγιον Διάττων Αστήρ*, 1924· Β. Μεσολογγίτης, «Η δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκη», εφ. *Ελευθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 28 Μαρτ. 1934· Ι. Μπήδης, «Προοδευτική εξέλιξις του Ελληνικού Τύπου της Θεσσαλονίκης κατά τα τελευταία τσσαράκοντα έτη», στο *Λεύκωμα Βορ. Ελλάδος της Γεωργίας Νενέ*, έτους 1935· Άριστος Χασίρη, «Εφημερίδες και δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 8 Αυγ. 1942· Χ. Παπαστάθης, «Ένα υπόμνημα για την Πυρκαϊά της Θεσσαλονίκης στα 1917 και την περιδαλψη των θυμάτων», π. *Μακεδονικά*, τ. ΙΗ' (1978): Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 332-336 και τ. Γ', σ. 205-214.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Νεολόγος

Εφημερίς Πολιτική Φιλολογική Εμπορική, Κωνσταντινούπολη, 8/21 Μαρτ. 1867 - 9 Απρ. 1897, περ. Α', αρ. φ. 1(205)-8358 / Αθήνα, 18 Αυγ. 1897-1908, περ. Β'. Τα φ. 1-204 έφεραν τον τίτλο *Ομόνοια και Νεολόγος*. Συντάκτης: Σταύρος *Βουτυράς. Ιωάννης Βρεττός και Γεώργιος Βαφειάδης. Διευθυντής σύνταξης: Γεώργιος Βαφειάδης. Άλλος υπότιτλος: *Εκδίδεται καθ'εκάστην πλην των εορτών* (1874-1897). Ημερήσια (έως τον Νοε. 1867), τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη, Σάββατο), και πάλι ημερήσια (από τις 2/13 Οκτ. 1871), κυρίως τετρασέλιδη με ελάχιστα διεσέλιδα φύλλα, εξάσπλη, διαστάσεων 63x46 εκ. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι και αργότερα 20 παράδες. Ετήσιες συνδρομές (για την ημε-

ρήσια έκδοση): Κωνσταντινούπολη 48 φρ., Ελλάδα και επαρχίες Τουρκίας 60 φρ., Αίγυπτος, Ρουμανία, Ευρώπη 64 φρ. Τιμή καταχωρίσεων, ανάλογα με τη σελίδα, 5-10 γρόσια. Τυπογραφείο: Βρεττού (Γυλατάς), αργότερα ιδιόκτητο (Πέρα).

Η έκδοση του *Νεολόγου* προέκυψε μετά τη συνένωση, στις 21/2 Ιανουαρίου 1867, δύο διαφορετικών εντύπων της Κωνσταντινούπολης, της **Ομόνοιας* του Δημήτριου **Κατσελίδη* και του *Νεολόγου της Ανατολής* των Σταύρου Βουτυρά, πρώην συντάκτη του **Ανατολικού Αστέρως*, Γεωργίου Βασιριάδη και Ιωάννη Βρεττού. Η νέα εφημερίδα είχε τίτλο *Ομόνοια και Νεολόγος* έως τις 8/21 Μαρτίου 1871. Διατήρησε διπλή αρίθμηση φύλλου ως συνέχεια και των δύο φύλλων, αλλά μετά την επιλογή του τίτλου *Νεολόγος* η αρίθμηση ακολούθησε αυτήν του *Νεολόγου της Ανατολής*. Για το λόγο αυτό η αρίθμηση του *Νεολόγου* ξεκινά από τον αρ. 205.

Υπήρξε μία από τις σημαντικότερες ελληνικές εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης και στα σαράντα περίπου χρόνια της έκδοσής της ασχολήθηκε με μεγάλη ποικιλία θεμάτων. Η αρχική έκδοσή του φύλλου στα 1867 ανακοινώθηκε στο κοινό με «αναγγελία προς το ελληνικό δημόσιο», στην οποία αναφέρεται

ότι η έκδοση θέλει να συμβάλλει στη «διανοητική και ηθική ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας» και θα φροντίσει όχι μόνο «περί της δημοσιεύσεως και διαδόσεως των ειδήσεων αλλά και περί της εις το δημόσιον πνεύμα εμφυτεύσεως αρχών ηθικοπολιτικών και περί του σχηματισμού δημοσίας γνώμης και περί της απολογίας του ημετέρου έθνους προς τας αδιαλείπτους κατηγορίας και διαβολάς». Πάντως, η συνένωση αποσκοπούσε να εξασφαλίσει την ομαλή συνέχιση της κυκλοφορίας του *Νεολόγου της Ανατολής*, η έκδοση του οποίου είχε προσωρινά απαγορευτεί λόγω των θέσεων που διατύπωσε κατά την κρητική εξέγερση. Η αλλαγή τίτλου αποτελούσε συνηθισμένη μέθοδο προκειμένου να παρακαμφθεί η απαγόρευση που για διάφορους λόγους έδετο το οθωμανικό γραφείο Τύπου.

Στις πρώτες στήλες κάθε φύλλου υπάρχει πολιτικό σχόλιο, τα κεντρικά άρθρα και ακολουθεί ένα μέρος για τα εσωτερικά θέματα και ένα μέρος για τα εξωτερικά θέματα. Από το 1871 προστίθεται στήλη πληροφόρησης για τα τεκταινόμενα στην Ελλάδα. Τέλος, ακολουθούν οι οικονομικές στήλες ενώ στη τελευταία σελίδα καταχωρούνται διαφημίσεις, αγγελίες και επίσης ανακοινώσεις. Δημοσιεύει επίσης συχνά ετήσιους απολογισμούς σχολικών εφοριών, φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και τραπεζικών καταστημάτων.

Η φυσιογνωμία της νέας εφημερίδας διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της ρευστής και απρόβλεπτης πορείας του βουλγαρικού και του ανατολικού ζητήματος αλλά και του ανταγωνισμού των ελληνικών εφημερίδων που εκδίδονταν στην Κωνσταντινούπολη. Ο *Νεολόγος* φαίνεται πως υποστήριξε τον πατριάρχη Άνθιμο στην υιοθέτηση περισσότερο διαλλακτικής αντιμετώπισης του βουλγαρικού ζητήματος ερχόμενος σε αντιπαλότητα με άλλες ελληνικές εφημερίδες της Πόλης αλλά και των Αθηνών. Ταυτόχρονα στήριξε τη δημιουργία ελληνικών πολιτιστικών συλλόγων και υπήρξε βασικός υποστηρικτής στη δραστηριότητα του Ελληνικού Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινούπολεως. Αργότερα ανέπτυξε μία κριτική στάση απέναντι στον πατριάρχη Ιωακείμ Γ', προβάλλοντας έντονες αντιρρήσεις στη δημιουργία της Φιλανθρωπικής Αδελφότητας «Αγαπάτε Αλλήλους». Οι σχέσεις με τον Πατριάρχη οξύνθηκαν σε τέτοιο βαθμό που υποστηρικτές του Ιωακείμ οργάνωσαν διαδήλωση έξω από τα γραφεία της εφημερίδας στις 25 Φεβρουαρίου 1882, εισέβαλαν σε αυτά και τραμάτισαν ελαφρά τον Βουτυρά.

Η αποχώρηση, λόγω απέλασης, του Βουτυρά από την Κωνσταντινούπολη κατά τον ελληνoturρκικό πόλεμο του 1897 είχε ως αποτέλεσμα τον τερματισμό της έκδοσης της εφημερίδας στην Κωνσταντινούπολη, αλλά δεν σήμανε και το τέλος της εφημερίδας. Συνέχισε, με μικρά διαλείμματα, την κυκλοφορία της μέχρι και τον Απρίλιο 1897· μετά από διάστημα λίγων μηνών ο *Νεολόγος* εκδόθηκε ξανά από τον Βουτυρά και τον υιό του στην Αθήνα. Το πρώτο τεύχος της περ. Β΄ κυκλοφόρησε ως καθημερινό φύλλο στις 18 Αυγούστου 1897 και συντηρήθηκε σε κυκλοφορία μέχρι και την νεοτουρκική επανάσταση, οπότε και έγινε εκ νέου προσπάθεια να εκδοθεί στην Κωνσταντινούπολη χωρίς, όμως, επιτυχία.

Ο **Νεολόγος* εκδίδεται στη Θεσσαλονίκη από τον Α.Σ. Βουτυρά το 1916-1917 ως συνέχεια της κωνσταντινουπολίτικης έκδοσης και επανεκδίδεται εκεί από τον ίδιο, το 1925-1927, με τίτλο *Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΕΝΣ, Ιδιωτική συλλογή Γεωργίου Ι. Δολιανίτη, Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ.Ι. Γεδεών, *Αποσημειώματα Χρονογράφου, 1800-1913*, Αθήνα, «Τύπος Φοίνικος», 1932, σσ. 32-41, 66-67· λ/α «Σταύρος Βουτυράς», *ΜΕΕ*, τ. ΙΙ.

ΧΑΡΗΣ ΕΞΕΡΤΖΟΛΟΥ

Νεολόγος Πατρών

Εφημερίς Καθημερινή, Πάτρα, 15 Αυγ. 1894 - 24 Δεκ. 1972, Ιδρυτής-διευθυντής: Ιωάννης Π. *Παπανδρόπουλος, το όνομα του οποίου αναγράφεται για πρώτη φορά στο φύλλο της 29^{ης} Αυγ. 1931· στα προηγούμενα 37 χρόνια δεν υπήρχε καμία σχετική ένδειξη. Ημερήσια, πρωινή, τετρασέλιδη, μικρού σχήματος. Ο αριθμός των σελίδων και το σχήμα της αυξομειωνόταν ανάλογα με τα πολιτικά γεγονότα και την αντίστοιχη κυκλοφορία της. Η αρίθμηση των φύλλων έως τις 31 Δεκ. 1915 ήταν συνεχής· από το 1916 τα φύλλα κάθε ημερολογιακού έτους αριθμούνται από της 1^{ης} Ιαν., ενώ ο αριθμός του έτους έκδοσης αλλάζει κάθε 15 Αυγ., έτσι, από 15 Αυγ. έως 31 Δεκ. οι αριθμοί των φύλλων είναι μεγαλύτεροι από εκείνους των φύλλων 1^{ης} Ιαν. έως 14 Αυγ. του επομένου έτους, ενώ έχουν τον ίδιον αριθμό έτους έκδοσης. Συνδρομές: ετήσια 12 δρχ., εξαμηνιαία 6 δρχ. (1895)· μετά ακολούθησε τις τιμές των αθηναϊκών εφημερίδων. Τυπωτόνων αρχικά (αλλά και την περίοδο 1903-1907) στο τυπογραφείο «Φοίνιξ» του Ηρακλή Ευμορφόπουλου, στο τυπογραφείο Χαλκιοπούλου και από το 1907 σε ιδιόκτητο τυπογραφείο της εφημερίδας.

Στα πρώτα και δύσκολα χρόνια του *Νεολόγου*, από την πρώτη μέρα της έκδοσης του, συντάκτες

ήταν (εκτός από τον Ι. Παπανδρόπουλο) ο Ανδρέας Σπ. *Μεταξάς και ο Θεόδωρος Πετρακόπουλος. Αρθρογράφος ήταν από τον Φεβρουάριο 1896 έως τις 15 Ιουλίου 1904 ο Μιχαήλ *Σακελλαρίου. Στη διάρκεια του μακρού βίου της εφημερίδας εργάστηκαν σ' αυτήν οι ικανότεροι πατρινοί δημοσιογράφοι. Δημοσίευαν εξάλλου συνηρησίες και άρθρα πολλοί διαπρεπείς πολιτικοί, οι γνωστότεροι άνθρωποι των γραμμάτων κ.ά.

Στα χρόνια της ακμής του ο *Νεολόγος* είχε μεγάλη κυκλοφορία και μεγάλο κύρος. Σε μέρες σημαντικών γεγονότων (λ.χ. ο πόλεμος του 1897, η σύλληψη του λήσταρχου Κ. Πανόπουλου που δρούσε στην περιοχή της Πάτρας) πουλούσε δέκα χιλιάδες φύλλα και πλέον, αριθμό-ρεκόρ για επαρχιακή εφημερίδα εκείνης της εποχής. Κυκλοφορούσε από την Κόρινθο ως την Καλαμάτα, στα Επτάνησα και στην Αιτωλοακαρνανία. Φύλλα του μπορούσε να βρει κανείς και σε περίπτερα της Αθήνας. Το κύρος του το οφείλει στην ειδησεογραφική πληρότητα και ακριβολογία, στην αμεροληψία και στη μετροπαθή πολιτική του, χαρακτηρισμοί που της αποδόθηκαν από έγκυρους κριτές της. Ήδη από τις πρώτες μέρες της έκδοσης του ο Βλάσης *Γαβριηλίδης έγραψε στην *Ακρόπολη ότι η νέα εφημερίδα είναι «μικρή, αλλά ζουμερή, με πράγματα και όχι κενολογίας».

Από το 1912 έως το 1936 υποστήριξε ανεπιφύλακτα τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Όμως τα άρθρα του ήταν γραμμένα πάντα σε ευπρεπή γλώσσα και χωρίς υπερβολές. Δεν περιείχαν ποτέ προκλήσεις ή ύβρεις, ούτε έθιγαν τα πρόσωπα, των οποίων έκριναν τις πράξεις. Έτσι η εφημερίδα εξασφάλιζε την εμπιστοσύνη και την εκτίμηση του αναγνωστικού κοινού. Εντούτοις, τρεις φορές τα γραφεία και το τυπογραφείο της κινδύνευσαν να καταστραφούν από οχλοκρατικές εκδηλώσεις των αντιδενζελικών, το 1916 σε δύο περιπτώσεις και το 1923. Και τις τρεις φορές η προφύλαξαν πολιτικοί παράγοντες, που δεν ήταν ομοϊδεάτες της. Η μόνη σοβαρή πολιτική δίωξη που αντιμετώπισε ο *Νεολόγος* ήταν η παραπομπή του σε δίκη το 1922, επειδή δημοσίευσε το «Δημοκρατικό Μανιφέστο» του Αλέξανδρου Παπαναστασίου, μαζί με τις αθηναϊκές εφ. *Ελευθερο Τύπο και *Πατριδα. Και οι τρεις εφημερίδες τελικά αδωώθηκαν. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο *Νεολόγος* υποστήριξε τα κόμματα της Δεξιάς.

Παράλληλα προς την ποιοτική βελτίωση της εφημερίδας του ο Παπανδρόπουλος φρόντιζε την έγκαιρη ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό του τεχνικού εξοπλισμού της. Τον Απρίλιο 1907 αγόρασε δικό του τυπογραφείο και ταχυπρεσστήριο που εξυπρέτησε τις ανάγκες της εφημερίδας έως το 1930. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το 1948, πρώτος στην Πάτρα ο Παπανδρόπουλος έφερε λινοτυπικές μηχανές. Ο γιος του Παναγιώτης που τον διαδέχτηκε, επέτυχε να εκσυγχρονίσει τις τεχνικές εγκαταστάσεις της εφημερίδας, αλλά δεν κατόρθωσε να αντιμετωπίσει τα οικονομικά προβλήματά της, τα οποία οξύνθηκαν στα πρώτα χρόνια της δικτατορίας του 1967 και τελικά οδήγησαν στο κλείσιμο της τον Δεκέμβριο 1972. Ο *Νεολόγος* αποτελεί πολύτιμη πηγή για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ιστορία της Πάτρας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Απρ. 1900 - Δεκ. 1970, με ελλείψεις). ΜΠΠ (σχεδόν πλ. σ., από δωρεά των κληρονόμων του Ιωάννη Παπανδρόπουλου, Λέιπτον τα φ. της περιόδου 15 Αυγ. 1894 - 31 Μαρτ. 1895, τα φ. των τεσσάρων πρώτων και των τριών τελευταίων μηνών του 1897, του δευτέρου εξαμήνου του 1923, καθώς και τα φ. από 1 Ιαν. 1945 έως 13 Απρ. 1945. Τέλος κενά υπάρχουν στους τόμους των ετών 1942-1944).

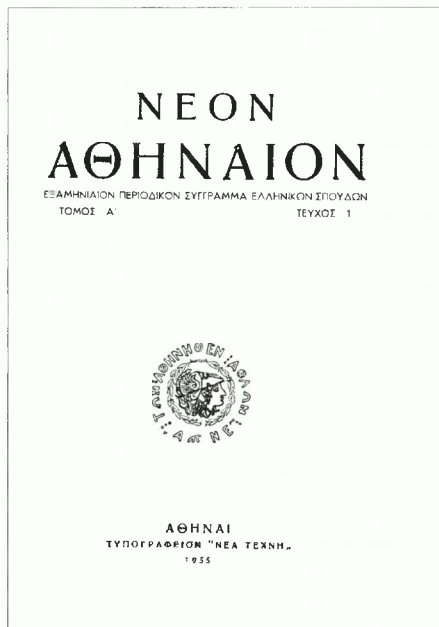
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1. Παπανδρόπουλος, «Η ιστορία του *Νεολόγου*», εφ. *Νεολόγος Πατρών*, 4 Απρ. 1948 - 15 Αυγ. 1948 (107 συνέχειες)· Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράϊκου τύπου. 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Νέον Αθήναιον

Εξαμηνιαίον περιοδικόν σύγγραμμα ελληνικών σπουδών. Αθήνα, 1955-1967: τ. Α΄/1 και Α΄/2 (1955, 300 σ.), τ. Β΄/1-2 (1957, 122 σ.), τ. Γ΄/1-2 (1958, 60 σ.), τ. Δ΄/1-2 (1961, 63 σ.)· τ. Ε΄ (1967) δεν κυκλοφόρησε. Μονόστυλο, διαστάσεων 23,5x16,5 εκ. Το 1955: «Συνδρομή ετησία δραχ. 80, δια το εξωτερικόν δολλάρια 3. Διεύθυνσις: Μαρία Τσεμπελή-Ασδραχά, Σάρδεων 11, Νέα Σμύρνη, Αθήναι»· το 1957: «Συνδρομή ετησία δραχ. 80, δια το εξωτερικόν \$4. Διεύθυνσις: Νικόλαος Α. Οικονομίδης, Σπετσών 93, Κυψέλη». Τυπογραφείο: «Νέα Τέχνη». Προϊστάμενος τυπογραφείου: Δημήτριος Ηλιάδης, Καποδιστρίου 43, Φιλοθέη.

Ιδρύθηκε από ομάδα φοιτητών της Φιλοσοφικής, οι περισσότεροι, Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, αλλά δεν ήταν φοιτητικό περιοδικό: πρότυπο του τα ακαδημαϊκά περιοδικά και αντικείμενό του όλη η ελληνική ιστορία και γραμματεία. Αυτοχρηματοδοτούνταν από τους συνεργάτες του. Το 1959 ορισμένοι απ' αυτούς ίδρύουν μια Εταιρεία Μελέτης Ελληνικού Πολιτισμού που εγκρίνεται το 1961 και αναλαμβάνει την έκδοση του περιοδικού, δηλαδή του Δ΄ και τελευταίου τόμου του. Τα δημοσιεύματά του όλα ευρηματικού χαρακτήρα, στη συντριπτική

τους πλειονότητα συνταγμένη στην καθυρέουσα. Την ιδέα της έκδοσης είχαν οι Άλκης Οικονομίδης (1930-1991), Στέφανος Κουμανούδης (1930-1987) και Νίκος Οικονομίδης (1934-1999) και έγινε αποδεκτή από άλλους συνήλικες και γνωστούς, όπως οι Τάσος Λιγνάδης (1926-1989), Βασίλης Παναγιωτόπουλος, Σπύρος Ασδραχάς, Αριστέιδης Δημόπουλος, Μαρία Τσεμπελή, Βασίλης Ζάγκας, που μαζί με τους πρώτους αποτέλεσαν τον εκδοτικό πυρήνα του περιοδικού.

Κύριο χαρακτηριστικό της νεαρής ηλικίας των περισσότερων συνεργατών του, γύρω στα 25 αλλά και νεώτεροι, η πλήρης απουσία θεωρητικού λόγου και η ανοχή ως προς τα θεματικά πεδία, με την προϋπόθεση ότι η διαπραγματεύουσα τους προσαρμόζονταν στην επιστημονική, τυπική, δεοντολογία. Η ενεργός συμμετοχή του Άλκη Οικονομίδη και του Στέφανου Κουμανούδη έδινε την αρχαιγνωστική διάσταση του περιοδικού, επικεντρωμένη κυρίως στην επιγραφική, ενώ η σημειολογία του εξωφύλλου την τόνιζε καθοριστικά. Αναλυτικότερα: στα 53 μελέτηματα που δημοσιεύονται στο περιοδικό, στα 22 αφορούν την αρχαιότητα (τα 11 επιγραφικά), τα 16 το νεώτερο ελληνισμό και τα 15 το Βυζάντιο (και τη μεταβυζαντινή τέχνη). Οπότε, από τους 26 συνεργάτες του περιοδικού οι 10 ασχολούνται με θέματα νεοελληνικής ιστορίας και γραμματείας, οι 9 με θέματα της ελληνικής αρχαιότητας και 7 με αντίστοιχα του Βυζαντίου. Από τον ιστορικό φορμαλισμό των ακαδημαϊκών περιοδικών της εποχής το Νέον Αθήναον ξεφεύγει τυχαία με δύο μελέτηματα πρωαναλυτικής μεθόδου, και τα δύο προερχόμενα από μεγαλύτερης ηλικίας συνεργάτες του (Δ. Κουρέτας, Γ. Τσουκαντάς). Οι περισσότεροι από τους νέους τότε συνεργάτες του ακολούθησαν ακαδημαϊκάς σταδιοδρομίες ή συνδύασαν άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες με τη λογιόσυνη, ενώ ελάχιστοι δεν εμφανίστηκαν ξανά στα γράμματα.

Διαφορετικές πολιτικές ένταξης οι δημιουργικοί του περιοδικού, εμφορούνταν από ένα ανθρωπιστικό πνεύμα ανοχής και αφοσίωσης στα επιστημονικά τους έργα: δύο απ' αυτούς, οι Στέφανος Κουμανούδης και Άλκης Οικονομίδης, είχαν έρθει σε αντίθεση με το πανεπιστημιακό και αρχαιολογικό κατεστημένο της εποχής και δεν ενσωματώθηκαν ποτέ σ' αυτό, χωρίς τούτο να οφείλεται σε πολιτικές ή ιδεολογικές αιτίες. Το μεταγενέστερο έργο του νεώτερου συνεργάτη, πέρα από ορισμένα θεματικά πεδία και την τυπική μεθοδολογία, ελάχιστα θυμίζει τα δημοσιεύματά τους στο περιοδικό αυτό.

που πάντως υπήρξε το προϊόν μιας γενικευμένης βούλησης ανεξάρτητης από το ακαδημαϊκό κατεστημένο, χωρίς όμως να αμφισβητούν τους ουσιώδεις χαρακτήρες του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΝΕ/ΕΙΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ελληνική Επιγραφική Εταιρεία, Το περιοδικό «Νέον Αθήναον», Ευρετήριο, επιμ. Βούλας Ν. Μπαρδάνη - Αγγ. Π. Ματθαίου, Αθήνα 1997, 20 σ. (φυλλάδιο ηλεκτρονικής παραγωγής).

ΣΗΜΥΡΟΣ Ι. ΑΣΔΡΑΧΑΣ

Νέον Αστύ

6λ. Το Αστύ, Αθήνα, 1890-1907

Νέον Έθνος

Εβδομαδιαία πολιτική εφημερίς. Λάρνακα, 8/20 Σεπτ. 1893 - 31 Αυγ. 1934. Εκδότης-διευθυντής: Κλεόβουλος Ν. Μεσολογιτής. Οικονομικός διευθυντής: Κλεάνδης Ν. Μεσολογιτής. Εβδομαδιαία, τετρασελιδή, τετράστιχη, διαστάσεων 41x28 εκ. Ετήσιες συνδρομές: Κύπρου 8 σελίνια και εξωτερικού 10 σελίνια. Τυπογραφείο: «Φιλοκαλία». Λάρνακα.

Image of the cover of the newspaper 'NEON EΘNOS' (New Nation). The cover features the title in large, bold letters, the date 'ΕΠΙΧΡΗΜΑΤΙΣ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ', and various headlines and notices. The layout is typical of a newspaper from that era, with multiple columns of text and some decorative elements.

Όπως δηλώνεται στο προγραμματικό της ύδρου: «Αναλαμβάνοντες από σήμερα την έκδοσιν εβδομαδιαίας εφημερίδος υπό το όνομα "Νέον Έθνος", ελπίζομεν ότι δεν δέλομεν θεωρηθῆ ὡς λίαν τολμηροί πιστεύοντες ότι δυνάμεθα κάτι να συμβάλωμεν και ημεῖς εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ευημερίαν τῆς πατρίδος ἡμῶν. Καί εἴνε μὲν ἀληθές ὅτι πολλά ἑφημερίδες καὶ ἐγκριτοὶ ἐκδοῦνται ἤδη ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' οὐδεὶς δέλεαι ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἡ πλειθὺς τῶν στρατιωτῶν δὲν βλάπτει τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐν Κύπρῳ πρᾶγματι ἀγὼν διεξάγεται καὶ πρέπει μέχρις ἐπιτυχίας πειραματικῶς να διεξαχθῆ μεταξύ τῶν κατοίκων καὶ τῆς νέας ἡμῶν Κυβερνήσεως, ἣτις μεθ' ἀπάσας τὰς λαμπρὰς υποσχέσεις τῆς ἐν τῷ παρελθόντι ἐξακολουθεῖ κυβερνήσεως ἡμᾶς με τρόπον ἀποδεικνύοντα, ὅτι μόνον μέλημα καὶ σκοπὸς αὐτῆς εἶναι το ἀπληρῶς φορολογεῖν τοὺς Κυπρίους, ἀδιάφορον αὐτῇ ἀν ἐξαντλή καὶ πτωχεύῃ ἡμᾶς οσημέραι καὶ ἀν ὑπὸ τοιαύτῃν πολιτικῇ δὲν ἐλιπίζομεν ποτέ να ἴδωμεν καὶ ημεῖς εὐτυχεστέρας ἡμέρας».

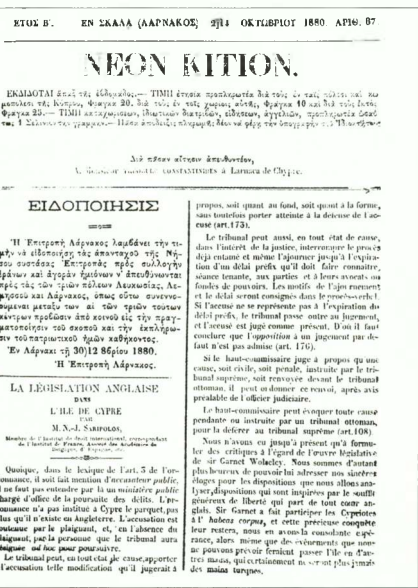
Στις σελίδες της περιλαμβάνει πλούσια ἀρθρογραφία καὶ σχολιογραφία πάνω στις τρέχουσες πολιτικές, οικονομικές καὶ κοινωνικές ἐξελιξεις με ἔμφαση στο ἐθνικὸ ζήτημα, στὴ φορολογία, στὴν αστυνομία καὶ τὴν ἐγκληματικότητα, στα σχολεῖα καὶ στὴ γεωργία. Επίσης, φιλοξενεῖ πλούσιο πολιτιστικὸ ὑλικὸ γιὰ τις πρώτες θεατρικές παραστάσεις στὴν Κύπρου κυρίως ἀπὸ ἐλλαδικὸς θιάσου, καὶ τὰ πρώτα ποιητικὰ σκίτθματα κυπρίων ποιητῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ξεχωρίζουν οἱ Δημήτρης Λιπέρτης, Μιχαὴλ Χατζηγαβριήλ, Νικόλαος Δ. Φραγκοῦδης, Λοῦης Εὐαγγέλου Λοῖζου, Ονωύριος Ιασονίδης, Επαμεινώνδας Μοδινός κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΒΚΜ.
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακοῦ Έθνου, τ. Β', σ. 89-169.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νέον Κίτιον

Ἐκδίδεται ἀπὸς τῆς εβδομάδος, Λάρνακα, 4 Ἰουν. 1879 - 9 Ἰουν. 1884, ἀρ. φ. 1-220. Ἐκδότης-διευθυντής-συντάκτης: Θεόδουλος Φ. Κωνσταντινίδης. Ἐβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίσητλη (ἀρ. φ. 1-15) / τρισητλη (ἀρ. φ. 16-17) / τετράσητλη (ἀπὸ το φ. 18 κ.ε.), διαστάσεων 27x19 εκ. Τιμὴ φύλλου: 5 λέννες. Ἐτήσιος συνδυμός: εσωτερικὸ 20 φράγκα καὶ ἐξωτερικὸ 25 φράγκα. Καταχωρίσεις (διαφημίσεις): πρὸς ἓνα σελίνι τὸν στίχῳ. Ἀρχικὰ ἐκτυπώονταν στὸ τυπογραφεῖο ποῦ ἔφερε ὁ Θεόδουλος Φ. Κωνσταντινίδης ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, στὴ συνέχεια (ἀρ. φ. 16-17) στὸ τυπογραφεῖο τοῦ Τελεοφόρο Μασκάλη

καὶ ἀπὸ το φ. 18 στὸ τυπογραφεῖο «Cyprus» τῆς ἀγγλικῆς εταιρείας Henry King & Co.

Μία ἀπὸ τῆς σημαντικότερες ἐφημερίδες τῆς πρώτης περιόδου τῆς κυπριακῆς δημοσιογραφίας. Ὅπως ἀναφέρεται στὸ πρωτοσέλιδο ἀρθρὸ με τίτλο «Δύο λέξεις ἀντὶ προγράμματος» ποὺ δημοσιεύεται στὸ πρῶτο τῆς φύλλου: «Μετὰ καρδιάς πλήρους ευγνωμοσύνης πρὸς τοὺς φιλοσόφους ἐκείνους πατριότας, τοὺς ἐνδραρυμένους με εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ νέου τοῦτοῦ φύλλου ἐν Κύπρῳ, τανύω πάλιν τὰς χορδὰς τῆς δημοσιογραφικῆς λύρας, ἔχων ὡς πρόγραμμα τὰ ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πρώτης ἐν Κύπρῳ ἐφημερίδος δημοσιεύδεντα, ἤτοι τὴν πρόοδον τῆς φιλιτάτης πατριδος μου».

Ἐξέδωσε 220 φύλλα καὶ παρά τὰ σημαντικὰ τεχνικά καὶ ἄλλα προβλήματα τῆς ἐποχῆς, τὸ περιορισμένο ἀναγνωστικὸ κοινὸ καὶ τοὺς περιορισμούς τοῦ νόμου γιὰ τὸν ἴτυπο, ἀποτελεῖ πολὺ σημαντικὴ πηγὴ πληροφοροφρήσης γιὰ τῆς πολιτικές, κοινωνικές καὶ οικονομικές συνθήκες ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὸ νησί στα πρώτα χρόνια τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Δέκοψε τὴν ἔκδοσή τῆς λόγω οικονομικῶν δυσχερειῶν.

Ἀπὸ το φθινόπωρο τοῦ 1882 ἡ ἐκτύπωσή τῆς γινόταν στὴ Λευκωσία, στὸ σύγχρονο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἰδιόκτητο τυπογραφεῖο τοῦ Θεοδόουλου Φ. Κωνσταντι-

νίδα. Με τις δυνατότητες που του πρόσφερε το νέο τυπογραφείο προχώρησε και στην έκδοση εβδομαδιαίας εφημερίδας στην αγγλική γλώσσα, με τον ίδιο τίτλο: *The Neon Kition*, και υπότιτλο *An English Edition Will Be Published Weekly*. Στο πρώτο φύλλο της αγγλόφωνης έκδοσης, που κυκλοφόρησε στις 7 Οκτωβρίου 1882 («No. 1. Nicosia - Cyprus, Saturday, October 7, 1883, price 3 piastres»), αναφέρεται ότι κύριος στόχος της είναι να πληροφορούνται οι Άγγλοι στην Κύπρο και το Λονδίνο τι ακριβώς συμβαίνει στο νησί και πώς οι Κύπριοι σκέπτονται τέσσερα χρόνια μετά την κατάληψη της πατρίδας τους από τους Άγγλους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΒΒ (ελλ. σ.), ΒΚΜ, ΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους. Συμβολή στην *Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Α', σ. 87-119.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

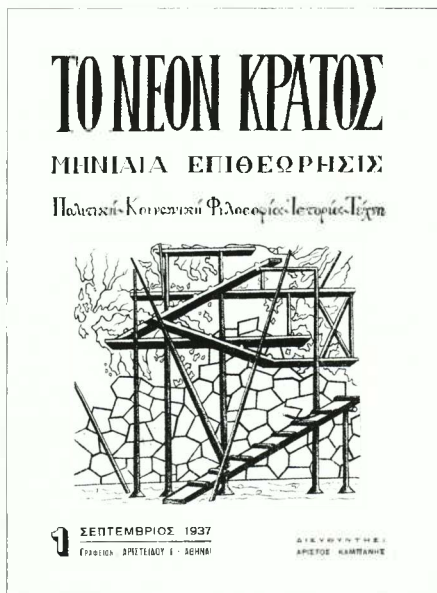
Το Νέον Κράτος

Μηνιαία Επιθεώρησης, Πολιτική - Κοινωνική Φιλοσοφία - Ιστορία - Τέχνη, Αθήνα, Σεπτ. 1937 - Μάρτ. 1941, αρ. τχ. 1-43. Διευθυντής: Άριστος *Καμπάνης. Επιτροπή συντάξεως: Γεώργιος Μαντζούφας, Νικόλαος Κούμυρος. Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαία Επιθεώρησης Πολιτική - Κοινωνική Οικονομική - Λογοτεχνική* (από το 1939). Μηνιαίο (κυκλοφορεί «την 10^η εκάστου μηνός»· «την 15^η εκάστου μηνός», αρ. τχ. 19, Μάρτ. 1939· «την 20^η...», αρ. τχ. 20, Απρ. 1939· «την 25...», αρ. τχ. 25, Οκτ. 1939· «την 30^η...», αρ. τχ. 26, Νοε. 1939· έκτοτε, «εις το τέλος εκάστου μηνός»), ενενήντα έως εκατό σελίδων με συνεχή σελιδαρίθμηση, σχήματος 4^{ου}. Εικονογράφηση: στο εξώφυλλο, έως το τχ. 23 ανεγειρόμενη οικοδομή με φρόντο τον χάρτη της Ελλάδας· από το τχ. 24 κ.ε στο εξώφυλλο αναφέρονται τα περιεχόμενα. Τιμή τεύχους: 10 δρχ. (αρ. τχ. 1), αργότερα 14 δρχ. και «πολυτιπούς εκδόσεις» 25 δρχ., το 1940 25 δρχ. «Συνδρομή: εσωτ. ετησία επί κοινον χάρτου 0ρχ. 125, επί εκλεκτού χάρτου 250 δρχ., εξωτ. ετησία Ευρώπης & Αιγύπτου» αντίστοιχα 12 σελίνια και 1 λίρα στερλίνα, Αμερικής 6 δολ. και 8 δολ., Αυστραλίας 30 σελίνια και 1 λίρα στερλίνα. Γραφεία: οδ. Αριστείδου 1. «Τύπος Μ.&Π. Μπετσάκου», οδ. Σόλωνος 100.

Επίσημο θεωρητικό όργανο του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Στόχος του είναι να συμβάλλει στην προσπάθεια διάχυσης της φασίζουσας ιδεολογίας της μεταξικής δικτατορίας. Συνεργάτες του ήταν επιφανή στελέχη του καθεστώτος, όπως ο υφυπουργός Τύπου και Προπαγάνδας της δικτατορίας Θεολόγος Νικολούδης, ο γαμπρός του Ι. Μεταξά Γ.Α. Μαντζούφας και οι Ν. Κούμαρος, Δ.Ι. Δεληβάνης,

Δ.Σ. Βεζανής, Κώστας *Αδάνατος, Αχ. *Κύρου, Κ. Μεταλλινός, Γ.Ν. *Δρόσος, Φρίξος Θεοδωρίδης, Ευάγγ. Κυριάκης. Το περιοδικό προσπαθεί πάντως να εξασφαλίσει τη συνεργασία ευρύτερων ομάδων διανοουμένων και πανεπιστημιακών καθηγητών. Έτσι, κατά την περίοδο έως τον Οκτώβριο-Νοέμβριο 1940, δημοσιεύει και συνεργασίες φιλελεύθερων διανοουμένων, όπως ο Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας, και γνωστών προσωπικοτήτων, επιστημόνων κ.ά., όπως οι Ν. Τωμαδάκης, Στ. Κυριακίδης, Ι. *Πολυλάς, Κλέων Παράσχος, Στρ. Γ. Ανδρεάδης, Β.Δ. Πατριάρχας. Στο εξής, και έως το τέλος της έκδοσής του, οι συνεργάτες περιορίζονται στον στενό κύκλο των αρθρογράφων του καθεστώτος.

Στα μικροσκελή άρθρα τους, οι θεωρητικοί του καθεστώτος προπαγανδίζουν τις αρχές και τις «εθνικές αξίες» του «Νέου Κράτους» και του «Γ' Ελληνικού Πολιτισμού» και την προσωπολατρία του «Αρχηγού» (Ι. Μεταξάς). Επίκεντρο των αναλύσεων είναι η έννοια του εθνικού κράτους και η μοναδικότητα του ελληνικού έθνους λόγω του μοναδικού φυλετικού-γεωπολιτικού προσδιορισμού του. Εκτός από την πολιτική, ο δεύτερος θεματικός άξονας της ύλης του είναι ο πολιτισμός (στήλες για την πνευματική-καλλιτεχνική κίνηση, άρθρα με επιστημονικό

περιεχόμενο για φιλολογικά, λαογραφικά, οικονομικά θέματα). Σημαντικό επίσης μέρος της ύλης αναφέρεται στη διεθνή και ελληνική επικαιρότητα. Το περιοδικό επιμένει ιδιαίτερα στο ζήτημα της «εθνικής αγωγής» των νέων: «Ζητούμεν να προστεθεί η αντιδημοκρατική πίστις εις το τρίπτυχον: Πατρις - Θρησκεία - Οικογένεια... Αν η γάπη και η απεριόριστος πίστις εις ωρισμένα ιδανικά αποτελούν την προϋπόθεσιν πάσης δημιουργίας, δεν πρέπει να λησμονώμεν ότι χρειάζεται ακόμη και το Μίσος [...] θα την μάθωμεν και θα την αναγκάσωμεν [τη νεολαία] να παιδαρχήση» (άρθρο του Δ. Βεζανή με τίτλο «Δικαιώματα και καθήκοντα της Νεολαίας υπό το Νέον Κράτος», αρ. τχ. 1, Σεπτ. 1937).

Το τελευταίο τεύχος (αρ. 43, Μάρτ. 1941) συνοδεύεται από το *Δελτίον Πνευματικής Επιστρατεύσεως* αρ. 1, στο οποίο αναφέρονται τα «περί οργανώσεως της πνευματικής επιστρατεύσεως της χώρας» (αναγκαστικός νόμος αρ. 2702/1940).

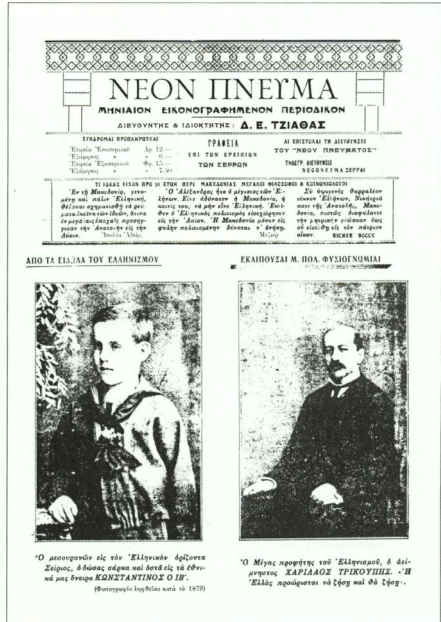
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Αλιανδράτος, «Τέσσερα περιοδικά ιδιών στη δεκαετία του '30. Νέοι Πρωτοπόροι. Ίδρα. Σήμερα. Το Νέον Κράτος», στον τ. *Ο Περιοδικός Τύπος στον Μεσοπόλεμο*. Επιστημονικό Συμπόσιο (26-27 Μαρτ. 1999), Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 2001. σ. 283-328. Γ. Κόκκιος, *Η φραξίζουσα ιδεολογία στην Ελλάδα. Η περίπτωση του περιοδικού «Νέον Κράτος» (1937-1941)*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1989. Αννίτα Παναρέτου, «Το περιοδικό Νέον Κράτος», *Τεύχη του ΕΛΙΑ*, Αθήνα, τ. 3 (1993), 129-168.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΤΑ

Νέον Πνεύμα

Μηνιαίον εικονογραφημένον περιοδικόν, Διά τον επιστήμονα, τον εργάτην, τον νεόν, τους γέροντας και τα παιδιά, Σέρρες, 1 Μαρτ. 1914 - 31 Ιαν. 1915, αρ. τχ. 1-12. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Δημήτριος Ε. Τριδάδας και για τα δύο τελευταία τεύχη (αρ. 11, Δεκ. 1914 και αρ. 12, Ιαν. 1915), Υποδιευθυντής: Γ.* Συρούκης. Μότο: «Επαναστατήσωμεν κατά του εαυτού μας, δια να δινηθώμεν να ζήσωμεν [και] Εργασθώμεν με σύστημα δια να δινηθώμεν να επαναφέρομεν την μεγάλην μας πατρίδα εις το αρχαίον αυτής κλέος». Με ασταθή περιοδικότητα. Ενώ το τχ. 1 φέρει ημερομηνία έκδοσης 1 Μαρτ. 1914, το τχ. 2 εκδίδεται στις 15 του ίδιου μήνα. Την 15^{ην} μέρα των επόμενων μηνών δια κυκλοφορήσουν και τα τχ. 3-6 (Απρ. 1914 - Ιούν. 1914), θα ακολουθήσουν σε συνέκδοση τα τχ. 7, 8 και 9 στις 15 Οκτ. του ίδιου έτους, ενώ τα υπόλοιπα (τχ. 10-12, Νοέ. 1914 - Ιαν. 1915) θα εκδοθούν την τελευταία μέρα του αντίστοιχου μήνα. Με αυτόνομη αριθμηση εικοσιτεσσάρων σελίδων το κάθε τεύχος, εκτός του τχ. 11 (31 Δεκ. 1914) που είναι σαράντα δύο σελίδων, ενώ η

συνέκδοση των τριών τευχών είναι τριάντα έξι σελίδων. Διαστάσεις: 34x24 εκ. Τιμή τεύχους: 1 βρχ. Εξώφυλλα έγχρωμα. Με ιδιαίτερα εορταστικό εξώφυλλο λόγω του Πάσχα το τχ. 3 (15 Απρ. 1914). Τυπωνόταν αρχικά στις Σέρρες, στο τυπογραφείο Χρήστου Α. Γουσίου (αρ. τχ. 1-9) και στη συνέχεια στη Θεσσαλονίκη, στο τυπογραφείο του Ν.Γ. Βικιοπούλου (αρ. τχ. 10-12). «Γραφεία επί των ερειπίων των Σερρών». Στη σ. 1 των τελευταίων τευχών: «Έδρα: Ερείπια Σερρών».

Περιοδικό ποιητικής ύλης, με πολιτικά ύρδρα, λογοτεχνικά έργα αλλά και ειδήσεις και σχόλια κοινωνικού περιεχομένου. Η επανάληψη, στην πρώτη σελίδα των τχ. 1-6 (1 Μαρτ. 1914 - 15 Ιουν. 1914), κάτω από τα στοιχεία ταυτότητας του, ρήσων για την ελληνικότητα της πρόστατα απελευθερωμένης Μακεδονίας, υπό τον τίτλο «Τί ιδέας είχαν προ 30 ετών περί Μακεδονίας μεγάλοι φιλόσοφοι και κοινωνιολόγοι», φανερώνουν τον έντονα πατριωτικό του χαρακτήρα. Προβάλλει με μηχανικό τρόπο τα τεράστια προβλήματα αποκατάστασης του πληθυσμού που προκάλεσε η πυρπόληση της πόλης, τον Ιούνιο 1913, από τους Βούλγαρους. Αρκετές φωτογραφίες των ερειπίων της πόλης τα υπογραμμίζουν. Διαδέτει μισθωμένο φωτογράφο, ο οποίος εκτός των ερειπίων φωτογραφίζει τις πολιτικές, στρατιωτικές και δηρ-

σκευτικές αρχές της πόλης και της χώρας, όπως τον Ελ. Βενιζέλου και τους υπουργούς του κατά την επίσημη τους στον νομό, αλλά και στιγμές της καθημερινότητας των αγροτών της υπαίθρου. Κάτω από φιλοβενιζελική δημοσίευση συνεργάτη του στο τχ. 4, ο διευθυντής, αν και φιλοβασιλικός δηλώνει: «Το *Νέον Πνεύμα* μακράν πάσης προσωπικής οιασδήποτε επηρεάσει ευχαρίστως δι δημοσίευη πολιτικά άρθρα συνεργατών, όταν διέπονται από υγιείς κρίσεις».

Ο διευθυντής της, δημοσιογράφος, ανταποκριτής σε πολλές εφημερίδες, βρίσκει πρόθυμους συνεργάτες ανάμεσα στους πρώτους δικηγόρους της πόλης. Έτσι, πολλές καταχωρίσεις, πολιτικού κυρίως χαρακτήρα, οφείλονται στους δικηγόρους Δημήτριο Ταρσή, Νικόλαο Αβραάμ και Αγησίλαο Ζερβουλάκο, με τον τελευταίο να μεταφράζει έργα ξένων συγγραφέων. Σπουδαίοι επίσης εκπαιδευτικοί της πόλης όπως ο Δημήτριος Μισυρλής και ο Αναστάσιος Γαλδέμης προσφέρουν συνεργασίες τους. Αναδημοσιεύονται ακόμη και σχολικές ομιλίες καθηγητών του γυμνασίου, όπως του Ευάγγελου Γάνου και του Κωνσταντίνου Σάββα. Ο δημοσιογράφος Σταμάτης *Σταματιάνου που υπογράφει πάντα ως «Σταμ. Σταμ» αλλά και ο Κωνσταντίνος *Σνωκ, λογοτέχνης, δημοσιογράφος και πολιτικός, συγκαταλέγονται στους συνεργάτες του.

Δεσπόζουν στην ύλη του αποσπάσματα από την αρχαία και βυζαντινή ιστορία των Σερρών που δημοσιεύει σε συνέχειες, υπό τον τίτλο «Προοίμιον Ιστορίας Σερρών» (αρ. τχ. 2, 4, 5), ο ιστορικός των Σερρών και γυμνασιάρχης Ευάγγελος Στράτης. Σε λογοτεχνικές στήλες δημοσιεύονται έργα του Αχ. Παράσχου και του Αλ. Παπαδιαμαντή. Επίσης, της Πηνελόπης Δέλτα με παιδευτικό περιεχόμενο. Ο Γ. Συρούκης βρίσκει ήγμια για να κοινοποιήσει το λογοτεχνικό του ταλάντο, κυρίως με ποιήματα, όπως και ο Σωτήριος Σγούλης. Λογοτεχνικές απόπειρες, με μικρά αφηγήματα κοινωνικού περιεχομένου, επιχειρεί και ο εκδότης του, με τα αρχικά «Δ.Τ.». Δεν λείπουν και δημοσιεύσεις που αφορούν τις τοπικές καλλιέργειες, όπως αυτή του νομογεωπόνου Θ. Αργυριάδη για το ρύζι (αρ. τχ. 10). Κάτω από τον τίτλο «Πεννιές», προβάλλει εκδηλώσεις κοινωνικού χαρακτήρα και ιδιαίτερα μουσικές. Διατηρεί σε πολλά τεύχη στήλη «μαθητώσεως νεολαίας» με αναφορές σε δοκίμια μαθητών που στέλνονται στο περιοδικό, όπως και στήλη με τον τίτλο «Καλλιτεχνική κίνησις». Εντυπωσιάζουν, ως δείγματα υψηλής κατάρτισης, τα σχόλια του εκδότη για τον θάνατο του μεγάλου ιστορικού Κ. Σάβα, όπως και ο ενδοσιασμός για την αδώωση του Αλ. Δελμούζου, στην περίφημη

«Δίκη του Ναυπλίου». Διατηρήσεις των σερραϊκών επιχειρήσεων και των προϊόντων τους, κυρίως στα τελευταία τεύχη, καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος της ύλης του. Διαφημίζονται μόνιμα και οι επαγγελματικές τάξεις της πόλης των Σερρών, αλλά και της Κάτω Τζουμαγιάς (Ηράκλειας), καθώς και οι τράπεζες της εποχής. Την ύλη του συμπληρώνουν αινίγματα και γρίφοι. Οι δυσχέρειες του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου που επέφερε πολλά επιπλέον δεινά στην περιοχή οδήγησαν στη μεταφορά της έκδοσής του στην Αθήνα, όπου και εκδίδεται με υπότιτλο: *Μηριαίων εικονογραφημένον φιλολογικόν και καλλιτεχνικόν περιοδικόν* τουλάχιστον έως τον Ιούνιο του 1917 (τχ. 40).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ, Ιδιωτική συλλογή Γ. Καψταντζή (Σέρρες).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καψταντζής, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*, Σέρρες, έκδ. του Ομίλου Ορφεία Σερρών, 1983, σ. 71-72· του ίδιου, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 452· Β. Τζανακάρης, *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, τ. 1, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1991, σ. 293· για τον Δ.Ε. Τζιάδα βλ. Στ. Κοταμανίδης, «Σύγχρονοι λογοτέχνη και πνευματικοί άνθρωποι των Σερρών», *Σερραϊκά Χρονικά*, 5 (1970), 774· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικές εκδόσεις μακεδονικών πόλεων πλην Θεσσαλονίκης 1879-1950*, Κόζινη, έκδ. Ινστιτούτου Βιβλίου και Ανάγνωσης, 1998, σ. 41.

ΠΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Νέος Αγών

Καθημερινή εφημερίς των τοπικών συμφερόντων εν Καρδίτση, Καρδίτσα, 1936 έως σήμερα [Δεκ. 2005], με ελάχιστες διακοπές, (συνεχίζεται). Ίδρυτής εκδότης: Νικόλαος Τσέλιος, βιβλιοπώλης. Εκδότης: Φώτης Αλεξίου (από το 1968 κ.ε), ανεμιάς του Ν. Γέζιου, Διευθυντής: Ιω. Ιακωβάκης (αρχικά), Δ. *Παπαγεωργίου (μετά το 1945), Γεώργιος Φ. Αλεξίου [από 2000]. Στην περίοδο του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, λόγω επιστράτευσης του εκδότη και του διευθυντή, την έκδοση συνέχισε ο Στεφ. Μήτσιου ως αρχισυντάκτης, με πολλές δυσκολίες. Άλλος υπότιτλος: *Πρωινή ανεξάρτητος εφημερίς ειδήσεων και τοπικών συμφερόντων* (από το 1945, όταν η σελευδαριδίμηση αρχίζει πάλι από τον αρ. 1). Καθημερινή, (αρχικά) διςέλιδη, τετράσπληη, διαστάσεων 43x29 εκ. Τιμή φύλλου: (αρχικά) 2 δρχ. Τυπογραφείο στο βιβλιοπωλείο, Σήμερα καθημερινή, 20 και 24 σελίδων, μεγάλο παραδοσιακού μεγέθους εκ των οποίων 8 τετράρhomες σελίδες και 4 δίχρωμες οκτάσπληη, διαστάσεων 63x43 εκ. (1959) / 56x37 εκ. Τιμή φύλλου: 0.50 ευρώ. Κυκλοφορία: 9.000 φύλλα καθημερινά. Τυπογραφεία: ιδιόκτητες εγκαταστάσεις 1.500 τμ στο 1^ο χλμ. Καρδίτσας - Αθηνάς, Γραφεία: πεζόδρομος Στ. Λάππα 27 Καρδίτσα, Ιδιοκτησία: Γ. Αλεξίου & Σια α.ε. Παρουσία στο διαδίκτυο: www.neosagon.gr.

Υπήρξε συνέχεια της εφ. *Καρδίτσα* (1932-1934). Στόχος της καθημερινός ήταν να αποτελεί την έκφραση της τοπικής κοινωνίας και να συμβάλει στην πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής, με επίκαιρα ρεπορτάζ και σχόλια, αλλά και μαχητική δημοσιογραφία, δίχως δεσμεύσεις και με γνώμονα μόνον την αλήθεια. Διακρίθηκε για τον πλουραλισμό στις απόψεις της και εξελίχθηκε στο κυρίαρχο μέσο ενημέρωσης του νομού Καρδίτσας.

Στα χρόνια της Κατοχής, σύμφωνα με τον Λάζαρο Αντωνίου, στο τυπογραφείο του *Νέου Αγώνα*, εκδιδόνταν καθημερινά η αντιστασιακή εφημερίδα *Φωνή του ΕΑΜ*, της οποίας η συντακτική ομάδα αποτελούσαν οι Δ. Παπαγεωργίου, Στ. Μήτσιου, Θ. Τσουπαρόπουλος και Β. Μαργάρας. Κατά τον εκδότη Φώτη Αλεξίου υπήρξε η μοναδική εφημερίδα που «μετέφερε» τα πιεστήριά της στην ορεινή ζώνη των Λγράφων και αποτέλεσε τη φωνή της «ελεύθερης Ελλάδας» των ανταρτών που μάχονταν τους ναζί κατακτητές. Στα χρόνια της στρατιωτικής δικτατορίας της 21^{ης} Απριλίου 1967 η εφημερίδα υπέστη τις συνέπειες της αδεσμευτής στάσης της με το κλείσιμό της στις 22-26 Απριλίου 1967.

Με πλουραλισμό στις απόψεις αλλά και μαχητικότητα στη διεκδίκηση αναπτυξιακών έργων πνοής για την περιοχή, η εφημερίδα συνέδεσε την πορεία της με μια σειρά από δράσεις και ενέργειες – σταθμούς για το νομό Καρδίτσας όπως: την αυτονόμηση της Νομαρχίας Καρδίτσας στη δεκαετία του '40, από αυτή των Τρικάλων· τη συμβολή της στην κατασκευή του φράγματος Ταυρωπού (μετέπειτα ονομάσθηκε Νικολάου Πλαστήρα) στα τέλη της δεκαετίας του '50· τη δημιουργία των αρδευτικών έργων του δικτύου «Ταυρωπού» στη δεκαετία του '60· την προώθηση της κατασκευής των έργων του Λαχλώου· την υλοποίηση του φράγματος Σκοκόβου· την προώθηση του αυτοκινητόδρομου Κεντρικής Ελλάδας (Ε 65)· την ίδρυση της Κτηνιατρικής Σχολής Καρδίτσας· το στρατόπεδο στρατονομίας στο χωριό Ρούσσο Καρδίτσας· την προώθηση για τη δημιουργία του χιονοδρομικού κέντρου στο δήμο Νεβρόπολης (Αγραφα) κ.λπ.

Ως προς τα πρόσωπα που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην επιτυχημένη πορεία του *Νέου Αγώνα*, αλλά και γενικότερα στην ανάπτυξη του τύπου στην Καρδίτσα, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στον Νίκο Τζίρο (Ντζίρο) και τον Φώτη Αλεξίου. Ο πρώτος διατηρούσε βιβλιοχαρτοπωλείο στην πόλη και κατέβαλε πολλές προσπάθειες να ιδρύσει εφημερίδες· εκτός από τον επιτυχημένο μακρόβιο *Νέον Αγώνα*, είχε εκδώσει τις βραχύβιες *Ανατολή* (*Εβδομαδιαία εφημερίς εν Καρδίτση*, 1928) και *Καρδιτσιώτικα Νέα* (*Εφημερίς των τοπικών συμφερόντων*, 1936). Μετά τον πόλεμο φρόντισε να εκσυγχρονίσει τις εγκαταστάσεις του τυπογραφείου του. Σε επιστολή του προς τον Δ. Παπαγεωργίου, αναφέρει ότι η εφημερίδα απέκτησε «το θωρηκτόν της τσέπης ήτοι: πιεστήριον τελειοτάτου τύπου στο είδος του από τα ελάχιστα εισαγόμενα προπολεμικώς εν Ελλάδι, γερμανικού τύπου, δυνάμενον να εκτυπώση από επισκεπτήριον μέχρι μιας σελίδος αθηναϊκής εφημερίδος».

Ο δεύτερος, ο «αρχιτέκτονας» της σύγχρονης πορείας της εφ. *Νέος Αγών*, ο Φώτης Αλεξίου, που είχε εργαστεί επί δώδεκα χρόνια σε όλα τα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας ως διανομέας, διαχειριστής και ουσιαστικά διευθυντής, εξαγόρασε από τον δείο του την εφημερίδα έτοιμη προς πτώχευση για να την αναδείξει κατόπιν σε ισχυρό οικονομικό παράγοντα της περιοχής, με υπερσύγχρονες εκτυπωτικές εγκαταστάσεις, σε ιδιόκτητα ακίνητα. Υψηλότεντας με όραμα και αγάπη τον τύπο του, όχι μόνον πέτυχε να δώσει στην εφημερίδα την αναπτυξιακή της πνοή,

αλλά διεύρυνε και τον κύκλο των ενδιαφερόντων της με την έκδοση της εβδομαδιαίας εφ. *Νέος Αγών* της *Δευτέρας*, περιοδικών ποικίλης ύλης (*Καρδιτσιώτικες Επιλογές*, 1985, *Πανόραμα*, 1990) και την ίδρυση οπτικοακουστικών μέσων επικοινωνίας (*ΡΑΔΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑ* με έδρα την Καρδίτσα (1989) και εμβέλεια σε όλη τη Θεσσαλία και τη *ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ* (1992) με έδρα τη Λάρισα και εμβέλεια σε όλη την Κεντρική Ελλάδα), δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο έναν δυναμικό δημοσιογραφικό όμιλο.

Ο *Νέος Αγών*, σύμφωνα με έρευνα της *Metron Analysis* (2004), αποτελεί «την πρώτη πανελλαδικά περιφερειακή εφημερίδα σε αναγνωσιμότητα σε αναλογία πληθυσμού».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Αρχείο της εφ. *Νέος Αγών*, Καρδίτσα, ΒΒ (Σεπτ. 1939 - Οκτ. 1940), ΛΒΚΑ (1955 κε).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μουσείο Καρδίτσας (Αρχείο Παπαγεωργίου)· Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδος-Ευβοίας, *50 χρόνια δημοσιογραφικές αναμνήσεις 1932-1982*, χ. τ., χ.χ.· Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδος – Ευβοίας, *70 σχολοπάτια 1932-2000*, Βόλος 2000.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Φ. ΑΛΕΞΙΟΥ

Ο Νέος Αιών

Φύλλον της Κυριακής, Πάτρα, Ιούλ. 1899 - 25 Δεκ. 1907, Νοέ. 1908 - αρχές 1909. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Ανδρέας Σ. *Μεταξάς. Άλλοι υπότιτλοι: *Φύλλον της Κυριακής πολιτικο-κοινωνικο-φιλολογικόν* (από το φ. 103, 21 Ιουλ. 1902)· *Φύλλον ημερήσιον πεντάλεπτον πολιτικο-κοινωνικο-φιλολογικόν* (από το φ. 128, 10 Φεβρ. 1903). Εβδομαδιαία (Κυριακή) / ημερήσια πρωινή (από τις 10 Φεβρ. 1903), τετρασέλιδη, τετράστηλη. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 10 δρχ., εξαμηνιαία εσωτερικού 5 δρχ. και εξαμηνιαία εξωτερικού 8 φρ., από το 1903 η ετήσια και η εξαμηνιαία εσωτερικού είναι 8 και 15 δρχ. αντίστοιχα και του εξωτερικού 8 και 15 φρ. αντίστοιχα· «Εν Τουρκία μετζίτια 2, 4» αντίστοιχα, με αυξήσεις στα επόμενα

χρόνια. Γραφεία: πλατεία Γεωργίου Α' αρ. 46. Τυπογραφείο: Α. Β. Πάσχα, Πάτρα· οδ. Πατρέως 24, Πάτρα (1902), με συχνές αλλαγές διεύθυνσης στη συνέχεια· διατηρούσε γραφεία και στην Αθήνα, στην οδ. Σταδίου 56.

Με την εφημερίδα του ο Α. Μεταξάς κέρδισε τον σεβασμό και την αγάπη της πλειονότητας των συμπολιτών του διότι αποκαλύπτε τις παρανομίες και καταπολεμούσε τις αδικίες, από όπου και αν προέρχονταν. Απέκτησε όμως και εχθρούς και υπέστη πολλές δικαστικές διώξεις. Αντιμετώπισε ακόμη και δολοφονική απόπειρα εναντίον του. Για την εφημερίδα του Ανδρέα Μεταξά, το *Πανελλήνιον Ημερολόγιον* του 1910 (σ. 501-506) τονίζει μεταξύ άλλων: «Ο *Νέος Αιών* των Πατρών υπήρξεν η στέγη υπό την οποία εύρε θερμὴν προστασίαν πάσα δράσις πνευματική, παν έργον πνευματικόν, πάσα ηθική ιδέα, παν ζήτημα εθνικόν, πάσα δικαιοσύνη[...] Εκεί εύρεν αείποτε άσυλον πάς ο οποδενδήποτε αδικούμενος. Εκεί απετέθη πάντοτε μετ' εμπιστοσύνης πάσα δικαία αξίωσις...».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

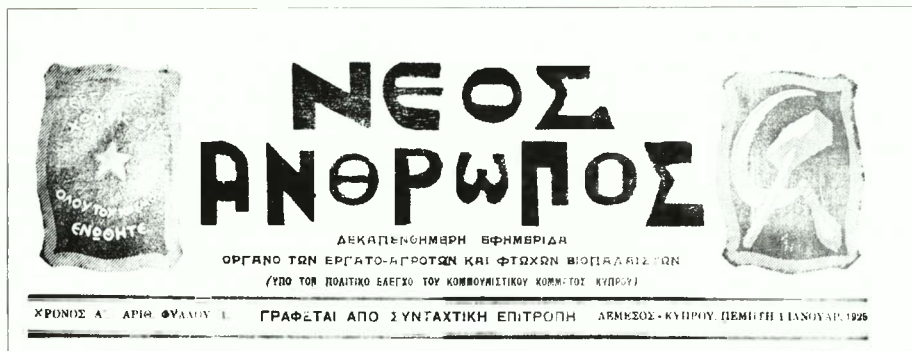
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατραϊκού τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Νέος Άνθρωπος

Όργανο των εργατο-αγροτών και φτωχών βιοπαλαιστών. Λεμεσός, 1 Ιαν. 1925 - 27 Αυγ. 1930. Εκδότης: συντακτική επιτροπή, την οποία αποτελούσαν οι Χαρ. Σολομωνίδης (υπεύθυνος σύμφωνα με τον νόμο για τον Τύπο), Χαρ. Βατυλιώτης (γνωστός ως «Βάτης»), Κ. Χριστοδουλίδης (γνωστός ως «Σκελέας»), οικονομικός διαχειριστής, Κ. Αντωνιάδης, Χ. Σκαπανέας, Ν. Παβόπουλος, Γιάννης Παπαγγέλου. Ως τυπεργάτης και δημοσιογράφος εργάστηκε και ο Πλούτης *Σέρβας. Από τον Νοέ. 1925 εντάσσεται στον λογότυπο το σφυροδρέπανο και στην προμετωπίδα παρουσιάζεται τακτικά το σύνθημα:

«Προλετάριοι όλου του κόσμου ενωθείτε». Δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη, τριστηλή / πεντάστηλη, διαστάσεων 48,5x33 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 σελίνια, εξωτερικού 8 σελίνια. Τυπογραφείο: «Άστρον».

Όργανο του ΚΚΚ (Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου), δημοσιεύει στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου τους στόχους του με τίτλο «Το Πρόγραμμα μας. Προς τον Εργατικό και Αγροτικό πληθυσμό της Κύπρου», όπου σημειώνει ότι απευθύνεται σε αυτούς, και όχι στους «πλουτοκράτες αστούς» γιατί γνωρίζει ότι μόνο σε αυτούς θα βρει ανταπόκριση: «σκοπός μας φτωχέ εργάτη και ξεκληρισμένε χωρικό θα είνε το οικονομικό σας ξεσκλάβωμα [...], να σταματήσουμε την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπον». Τους προτρέπει στη συνέχεια να απαλλαγούν από κάθε πρόληψη και μαζί να εξαλείψουν κάθε φυλετικό μίσος στο νησί. «οι άνθρωποι δεν ξεχωρίζονται πια σε Έλληνες και Τούρκους [...], αλλά σε φτωχούς και πλουτοκράτες». Στο ίδιο φύλλο αναδημοσιεύεται από την εφ. *Ρίζοσπάστης της Αθήνας σχόλιο με τίτλο «Τα Κυπριακά ζητήματα», όπου γίνεται αναφορά στην εξαθλίωση του αγροτικού πληθυσμού στην οποία τον έχει φέρει «κατά πρώτιστον και κύριον λόγον η πλουτοκρατία και δεύτερον η Κυβερνητική αδιαφορία και απομύηση».

Η εφημερίδα διατηρεί στενή συνεργασία με τον *Ρίζοσπάστη* και καλεί τους Κυπρίους να εγγραφούν συνδρομητές στο «καθημερινό επίσημο όργανο του Κομμουνιστικού Κόμματος και της Γενικής Συνομοσπονδίας των Εργατών της Ελλάδος». Ο *Νέος Άνθρωπος* δέχθηκε γρήγορα τις επιδράσεις της αστικής τάξης, της Εκκλησίας και της βρετανικής Διοίκησης του νησιού, γι' αυτό και αναγκάζεται να διευκρινίζει ότι στόχος της δεν είναι να ανατρέψει το καθεστώς

και να εισαγάγει τον κομμουνισμό, αλλά μέσα στο πλαίσιο των νόμων να επιδιώξει τη βελτίωση της θέσης του «πονεμένου εργατοαγρότη», το διανοητικό του ζύγνημα και τις πολιτικές του ελευθερίες. Ταυτόχρονα, λαμβάνει σταθερή θέση εναντίον της ένωσης με την Ελλάδα, που ήταν η πολιτική θέση της Εκκλησίας και των δεξιών πολιτικών δυνάμεων, ενώ καταγγέλλει τις εθνικιστικές σωβινιστικές εξάρσεις που θα έθιγαν τους Τούρκους κατοίκους του νησιού. Η πολιτική θέση που υποστηρίζει είναι η πλατειά αυτονομία των Κυπρίων.

Πολύ σύντομα άρχισε να εκδηλώνεται ο ασφυκτικός κλοιός εναντίον της εφημερίδας με προσαγωγή στα δικαστήρια για libelους και με την εξορία του στελέχους της γιατρού Νίκου Γιαδόπουλου, που ήταν έλληνας υπήκοος. Τον Νοέμβριο 1925 το ΚΚΚ κηρύσσεται παράνομο και η αστυνομία Λεμεσού εισβάλλει στα γραφεία της εφημερίδας και στα σπίτια των στελεχών της και κατάσχει την αλληλογραφία, βιβλία και άλλα έγγραφα και περιουσιακά στοιχεία ως τεκμήρια για την προσαγωγή τους στο δικαστήριο με την κατηγορία της συνομοσίας με σκοπό την ανατροπή του καθεστώτος.

Το καίριο πλήγμα κατά της εφημερίδας επιτυγχάνεται με την εισαγωγή από τη βρετανική Διοίκηση νέας περιοριστικής νομοθεσίας για τον Τύπο. Σε κύριο άρθρο της (αρ. φ. 108, 13 Ιουν. 1930) με τίτλο «Το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου θα εντείνει τις δυνάμεις του για την Ελευθερία του Τύπου», γράφει: «Ο περί Τύπου Νόμος εμπήκε σε εφαρμογή από τις 30 του Μάη. Ο Εγγλέζκος μπερλιαλισμός εβιάστηκε να βάλει σ' εφαρμογή τον νόμο αυτό για να σταματήσει τη φωνή μας όσο το δυνατόν πιο γρήγορα». Όπως σημειώνει, ο νέος νόμος επέ-

βαλε στον *Νέο Άνθρωπο* να καταβάλει 200 λίρες για να συνεχίσει να εκδίδεται, ποσό πολύ βαρύ και για το ΚΚΚ και για τον υπεύθυνο της εφημερίδας, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί το φύλλο σε κλείσιμο. Παρά τη μάχη που έδωσε για να επιβιώσει και τις δραματικές εκκλήσεις στους αναγνώστες της και τα μέλη του ΚΚΚ για συγκέντρωση του αναγκαίου ποσού, η εφημερίδα δεν επέτυχε του σκοπού της και τελικά αναγκάστηκε να αναστείλει την έκδοσή της στις 27 Αυγούστου 1930.

Ο *Νέος Άνθρωπος* υπήρξε μία σημαντική και επαναστατική εφημερίδα για την εποχή της, το επίσημο όργανο του ΚΚΚ και των εργατικών δυνάμεων, που άρχισαν να οργανώνονται και να διεκδικούν τα δικαιώματά τους παρά τις επισταμένες διώξεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «*Νέος Άνθρωπος*», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 10, Λευκωσία 1989, σ. 201.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νέος Δημοκράτης, Λευκωσία

βλ. *Δημοκράτης*, Λευκωσία, 1946-1949

Νέος Δρόμος

Περιοδικόν Τρίτης Τάξεως του Γυμνασίου Λευκάδος, Λευκάδα, 1926-1927. Επιτροπή σύνταξης του τχ. 1: Ν. Σβορώνος, Κ. Βιγενάς, Α. Τσιρίπιασης, Δ. Φιλίππας. Στα ονόματα της Επιτροπής, εκτός από το όνομα του Ν. Σβορώνου που παραμένει σε όλα τα φύλλα, θα αφαιρεθούν κάποια και θα προστεθούν άλλα, όπως των Κ. Δάγλα, Σ. Κονδυλάτου, Α. Λουπέτη, Κ. Βλάχου, Κ. Κατηφόρη, Μηνιαία, μονόστηλο εννιά έως δώδεκα σελίδων, διαστάσεων 29.5x20 εκ. (κόλλα διαγωνισμού). Χειρόγραφη (με καλλιγραφικά γράμματα). Τιμή τεύχους: 3 δρχ.

Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία πρόκειται για το πρώτο μαθητικό περιοδικό που εκδόθηκε στη Λευκάδα. Στο «φύλλον 1» η συντακτική επιτροπή παρουσιάζει τους λόγους που την ώθησαν στην έκδοσή του. τους στόχους και τη λειτουργία του: «Οργανωμένοι σε μια Κοινότητα και συσσωματωμένοι από καιρού επινοήσαμεν ότι τας σκέψεις [...] καλών να τας ενώσωμεν [...] 3-4 φύλλα κάθε 15 μέρες. Αυτή λοιπόν η συσσωμάτωσις των σκέψεων είναι για μας αυτό. [...] περιοδικό της Τρίτης Γυμνασίου «*Νέος Δρόμος*». Το περιοδικό μας δηλ. δεν έχει συνεργάτας, ούτε τον ονομαστόν λογοτέχνην κ. Ξενοπούλου[...] ούτε τον δοξαζομένον Παλαμά[...] Συνεργάται του περιοδικού μας είναι οι μικροί μαθηταί της Τρίτης

Γυμνασίου. Καθώς λοιπόν βλέπετε, το περιοδικόν τούτο θα έχη μιαν ύλην, η οποία θα προέρχεται από μέσα από τας ψυχάς των μαθητών. Δια τούτο ελλίτουμε ότι το περιοδικό μας «*Νέος Δρόμος*» θα γήνη το αγαπητότερον ανάγνωσμα μικρών και μεγάλων και μάλιστα των μαθητών». Και συνεχίζει, «δεν έχει σκοπόν να πλουτήση τους εκδότας του, αλλ' έχει σκοπόν να μορφώση τους αναγνώστας του, και να διδη εις αυτούς μια ευχαρίστησι[...] δεν είναι πλούσια εικονογραφημένο ούτε πολυσέλιδο, αλλά δια τούτο νομίζω ότι δικαιολογούμεθα, καθ' όσον δυστυχώς εις την μικρήν μας πόλιν δεν έχομεν τα απαιτούμενα μέσα και αναγκαζόμεθα να το τυπώνομε με το πολύγραφο μιά-μιά σελίδα. Χωρίς να προσδέσω, ότι όταν κάνουμε κινένα λάθος πρέπει εξαρχής να κάμομε όλη τη φασαρία και νέον χειρόγραφον πρωτότυπον. Εν τούτοις ημείς παραβλέψαμε τους κόπους για να δινηθώμεν να δώσωμεν εις τους αγαπητούς μας συμμαθητάς μιαν ευχαρίστησιν».

Στη συνέχεια ακολουθεί σημείωμα της Επιτροπής με τίτλο «*Νέος Δρόμος*» που εξηγεί την συλλογιστική της έκδοσης και δίνει τη σημασιολογική ερμηνεία του τίτλου: «Μέχρι τώρα εβδιάζαμε στο μονότονο και πολύ λίγο διασκεδαστικό δρόμο της προόδου, τον γεμάτο με τα μαθηματικά και ελληνικά και τα άλλα μαθήματα. Τώρα ξανοίξαμε μέσα σε μία ανδοστολίτη πεδιάδα ένα νέο δρόμο ένα νέο μονοπατάκι, στρωτό, ομαλό που θα μας φέρη στο λιμάνι της γνώσης και της προόδου συμπληρώνοντας τον πρώτον και συντομεύοντάς τον. Ένα από τα μέσα που θα μεταχειρισθώμεν για το μονοπατάκι είναι και το περιοδικό μας... Το θαφτίσαμε «*Νέο Δρόμο*», γιατί νομίζομε, πως μόνο αυτό μπορεί να συμβολίξη την προς τα νέα διεύθυνσίν μας, το προς τα νέα ήθημα μας. Βγάλαμε λοιπόν το αγαπημένο μας περιοδικό «*Νέος Δρόμος*» συμβολίζοντας ότι ευρήκαμε και ένα νέο μονοπατάκι, που συμπληρώνει και βοηθά το πρώτο, που είπαμε πρωτίτερα δηλ. τον γεμισμένο με τα διάφορα μαθήματα».

Το περιοδικό καλωσορίστηκε από μαθητές και καθηγητές του γυμνασίου, όπως η ίδια η Επιτροπή, με υπογραφή «Η Γ' Γυμνασιακή Τάξις», δηλώνει στο τχ. 2: «Πολύ ευχαριστηθήκαμε και ενθαρρυνθήκαμε, όταν είδαμεν, ότι και άλλοι και από το σχολείο αλλά και εκτός αυτού υπεστήριξαν το περιοδικό μας ηθικώς και υλικώς. Προς όλους εκφράζομεν τα θερμά μας ευχαριστήρια. Και τώρα πλέον ποιά θαρρετά προβαίνομεν εις την συνέχισιν του έργου μας». Στο ίδιο πνεύμα ενθουσιασμού για την αποδοχή της πρωτοπόρας αυτής μαθητικής

έκδοσης είναι και το σημείωμα της Επιτροπής στο τχ. 4, όταν με χαρά αναφέρει ότι συνδρομητής του περιοδικού γράφτηκε ο καθηγητής του Γυμνασίου Θ. Σταματέλος. Στο ίδιο τεύχος αναφέρεται ότι ο καθηγητής Ν. Δευτεραίος είναι ο αποδέκτης «πάσας διατριβής προς δημοσίευσιν».

Στο τχ. 5 υπάρχει σημείωμα της Επιτροπής με τίτλο «Αλήθειες και Ελπίδες», στο οποίο αναγγέλλεται η διακοπή της έκδοσης (προσωρινά) λόγω των διαγωνισμών και των θερινών διακοπών. Στο ίδιο σημείωμα η Επιτροπή αφού ευχαριστήσει όσους «μας υπεστήριξαν και μας ενθάρρυναν στο έργο μας, από το οποίον νομίζομεν ότι αρκετά ωφεληθήκαμε» θα διατυπώσει επίσης τις δυσκολίες που συνάντησε το εγχείρημα, γιατί «η αλήθεια [...] πρέπει να λέγεται» και αυτή είναι, ότι δεν είδαμεν την υποστήριξη που περιμέναμε σε ένα τέτοιο έργο, πρώτη φορά στο γυμνάσιο συντελούμενο: «αδιαφορία συναντήσαμε αν μη και αποθάρρυνσι πράγμα, που δεν περιμέναμε και πολύ λυπούμεθα δια τούτο. Μόλα ταύτα ημείς προχωρήσαμε εμπρός με την ιδέα πάντοτε μέσα μας κρυμμένη, ότι προσφέρομεν προς τους συμμαθητάς μας κάτι καλόν και ωραίον αρκετά συντελεστικό στην εξάσκησι της εκφράσεως των ιδεών μας. Ας ελπίσωμεν, ότι το επόμενο έτος όλοι θα μας υποστηρίξουν, όλοι θα νοιώσουν τη μεγάλη ωφέλεια εκ του περιοδικού και όλοι μαζί θα κατωρθώσωμεν, ώστε το περιοδικόν τούτο να καταστή περιοδικό ολοκλήρου του Γυμνασίου πράγμα το οποίον ωνειρεύθηκε ευδώς από την έκδοσιν του πρώτου φύλλου. Είδε αι ελπίδες μας να πραγματοποιηθούν τον άλλο χρόνον».

Όμως, από ό,τι φαίνεται, το περιοδικό δεν θα ξανακυκλοφορήσει εκτός από ένα τετρασέλιδο Παράρτημα τον Ιούνιο 1927, μετά το τέλος των εξετάσεων, καθώς «οι μαθηταί ένας-ένας φεύγει για το σπίτι του» μόνο η επιτροπή μέναιε πλιά». Όλο το τεύχος είναι αφιερωμένο σε ποιήματα, γιατί, όπως σημειώνει η επιτροπή, «ποιητικός οίστρος έχει καταλάβει τους συμμαθητάς μας, γι' αυτό λοιπόν κι εμείς θγάρομε αυτό το Παράρτημα το οποίο δεν είναι τίποτα άλλο παρά μία συλλογή των ποιημάτων αυτών. Όσα εχώρησε».

Η ύλη του περιοδικού αποτελούνταν σε μεγάλο ποσοστό από ποιήματα μαθητών, μελέτες (π.χ. για τον Σαίπτηρ, τον Γκαίτε, τον Δάντε), εκθέσεις, χρονογραφήματα (π.χ. «Η αείμνηστος βέργα») και θεατρικό έργο σε συνέχειες («Οι Βαδιοί»), θέματα εμπνευσμένα από τη μαθητική ζωή, από τη ζωή στο νησί («Η Γκρεμισμένη Καλύβα»), «Μια σκηνή από την Ελληνική Ζωή») ή γενικότερου ενδιαφέροντος

(«Πατρίδα», «Ακρόπολη»). Επίσης, υπήρχαν μεταφράσεις κειμένων και ποιημάτων από γερμανικά, γαλλικά κείμενα (αρ. τχ. 1 και 2: «Μεταφράσεις εκ του Γαλλικού/Γερμανικού»), παροιμίες, γνωμικά, ανέκδοτα, γελοιογραφίες και σκίτσα. Μάλιστα στο τχ. 2 η επιτροπή γνωστοποιεί «εις τους συμμαθητάς μας, συνδρομητάς του περιοδικού μας, ότι αυτοπροσφέρθη ως τακτικός συνεργάτης του περιοδικού μας ο μαθητής της Α^{ης} Τάξεως Α. Χαμοσφακίδης ειδικός σκιτισσογράφος».

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα αλλά και ενδεκτική του σκοπού του περιοδικού ήταν η οργάνωση διαγωνισμών. Στο τχ. 2, σε άρθρο με τίτλο «Οι διαγωνισμοί μας» η επιτροπή δηλώνει ξεκάθαρα τον στόχο αυτών των διαγωνισμών: «Το περιοδικό μας είπαμε μαζί με τους άλλους σκοπούς του έχει και το σκοπό να οξύνη το πνεύμα των αναγνωστών του. Δια τούτο σκεφθήκαμε να γράψομε σε κάθε φύλλον από κάμποσα αινίγματα, που θα τα λέμε πνευματικές ασκήσεις. Όσοι εκ των αναγνωστών θέλουν να συμμετάσχουν εις τους διαγωνισμούς μας θα στέλλουν εντός φακέλλου τας λύσεις...συνυποδόμενα με 1 δραχμή». Ο μαθητής Ν. Σβορώνος ήταν ο αποδέκτης των λύσεων. Ο νικητής του διαγωνισμού θα βραβευόταν με βραβείο το οποίο «θα κανονίξη η επιτροπή». Το βραβείο για τον «Διαγωνισμό Α'» ήταν «ένα μικρό μολύβι των 20 δραχμών».

Η γλώσσα είναι η καθαρεύουσα του σχολείου, εμπλουτισμένη με τοπικούς ιδιωματοσιμούς και λέξεις της δημοτικής (π.χ. «βραβεύεται»). Στο περιοδικό αρθρογραφούσαν και μαθητές άλλων τάξεων (της Α' και της Β' τάξης). Οι περισσότεροι μαθητές προτιμούν να υπογράψουν με ψευδώνυμα: «Ελληνοπούλα», «Βροντή», «Τραγουδιστής», «Άγνωστος», «Αφελής», «Ωρίων», «Ο περίεργος», «Βρυκόλακας», «Εύεινος Πόντος», «Αδιάφορος», «Χελιδί/ονι», «Ιουστινιανός», «Ηφαιστός», «Νηρηίς» ή με αρχικά «Ι.Γ.», «Γ.Α.Κ.» αλλά και επώνυμα: Ν. Σβορώνος, Κ. Βαγενάς, Δ. Μανιάκης, Γ. Φίλιππας, Π. Ταφλαμπάς, Φ. Μιχελής.

Το 1930 κυκλοφόρησε ένα άλλο μαθητικό περιοδικό με τον τίτλο *Νέος Δρόμος. Πρόκειται, ασφαλώς, για συνέχεια του ίδιου περιοδικού παρότι δεν δηλώνεται.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΧΕΛΒ (αρ. φ. 1, Ιαν. 1927· αρ. φ. 2, Φεβρ. 1927· αρ. φ. 3, Μάρτ. 1926 [1927]· αρ. φ. 4, Απρ. 1927· αρ. φ. 5, Μάιος 1927 και Παράρτημα, Ιούν. 1927). Ιδιωτική συλλογή Π. Κοντομίχη (Λευκάδα, 3 τχ. του 1926 [1927], Ιαν. 1927, Φεβρ. και Μαρτ. 1927, Απρ. 1927, Μάιος 1927, Παράρτημα/Ιούν. 1927).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θρ. Βρεττός, *Λευκαδίτικος Τύπος*, Πειραιάς, Λεύκωμα Φυσιολατρικού Συλλόγου Πειραιώς «Ζήνων», 1979, σ. 138· Π. Κοτομήρης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σσ. 256-259, 260.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Νέος Δρόμος

Δεκαπενθήμερο μαθητικό περιοδικό εκδιδόμενο υπό τον Συνδέσμου Γυμνασίου Λευκάδος Ο Προμηθεύς, Λευκάδα, «Έτος Α΄, Πέμπτη 1 Μαΐου 1930, αρ. τχ. 3» (το μόνο γνωστό τεύχος). Πρόεδρος του Συνδέσμου «Ο Προμηθεύς»: Γ. Καπελάκης. «προς εν οστέλλοντο και αι συνεργασίαι των μαθητών». Μότο: «Άμες δε γ' εσόμεθα πολλά κάρωνες». Δεν είναι γνωστό πόσα τεύχη εξέδωσε. Τετρασελίδη, δίστηλη, διαστάσεων 30,5x23 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 25 δρχ. Τυπογραφείο: Σύλλογος Γυμνασίου Λευκάδος «Ο Προμηθεύς».

Από το μοναδικό τεύχος που διασώζεται φαίνεται ότι το περιοδικό διαπνέεται από το ίδιο πνεύμα με αυτό της παλαιότερης ομότιπλης εφ. *Νέος Δρόμος. Ποιήματα μαθητών, εκθέσεις και ιστορίες σε συνέχειες, διαγωνισμοί με θράβευση, λογοπαίγνια, σάτιρα, «Λαογράφμα», «Πνευματικές ασκήσεις». Επίσης, υπάρχει στήλη αλληλογραφίας, στήλη με κοινωνικές ειδήσεις (πένθος για τον θάνατο μαθητή και πατέρα μαθητή). Συνεργάτες του περιοδικού ήταν όλοι οι μαθητές του γυμνασίου, όπως δηλώνεται από το ίδιο το περιοδικό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Λευκάδας (αρ. φ. 3.1 Μαΐου 1930).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θρασύβουλος Βρεττός, *Λευκαδίτικος Τύπος*, Πειραιάς, Λεύκωμα Φυσιολατρικού Συλλόγου Πειραιώς «Ζήνων», 1979, σ. 138· Παναγιής Κοτομήρης, *Ο Τύπος της Λευκάδας (1800-1987)*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σσ. 256-259, 260.

ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗΣ – ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Ο Νέος Ελληνισμός

Ημερησία ανεξάρτητης εφημερίδας. Βουκορέστι, 31 Ιαν. 1921-1926. Ιδρυτής: Ανδρέας Λάzarης, πρόεδρος την Ελληνική Κοινότητα Βουκορεστίου εκείνη την περίοδο. Διευθυντής: ο γνωστός δημοσιογράφος Θεόδωρος Μοσχόπουλος, ενώ από το 1925 η διεύθυνση πέρασε στα χέρια μιας διαχειριστικής επιτροπής, αποτελούμενης από τους Γ. Ζερβό, Γ. Μηλιάρη και Π. Σαραβάνο. Άλλος υπότιτλος: *Όργανον εν Ρουμανία των Πανελληνίων Συνταγματικών Συνδέσμων* (κατά τα δύο τελευταία χρόνια της κυκλοφορίας της). Ημερησία, τετρασελίδη (αρ. φ. 1 και 2) / διεσελίδη, πεντάστηλη, σχήματος 4^{ου}. Τιμή φύλλου: 1 λεί (1921-1924) αυξήθηκε σε 3 λεί (1925-1926)

ανάλογα κινήθηκε και η τιμή της ετήσιας συνδρομής εσωτερικού, από 200 λεί στα 500 λεί. Κατά την περίοδο 1925-1926 η εφημερίδα έκανε προσφορές για ετήσιες συνδρομές: 1000 λεί για Ευρώπη, 5 δολ. για Αμερική. «Τύπος Ελληνισμού».

Στο εκδοτικό σημείωμα του πρώτου φύλλου με τίτλο «Ο Ελληνισμός» ο Θ. Μοσχόπουλος, πλήρης ενδοσιασμού που το «μέγα έθνος, το φέρον το τετιμμένον του Ελληνισμού όνομα, ενισχυθέν εις έδαφος, πληθυσμόν και ηδικόν, καταλαμβάνει την υπό της μεγάλης αυτού ιστορίας ενδεδεικνυμένην εν μέσω των άλλων Κρατών περίσπτον δέσιν», ανακοινώνει ακριβώς αυτήν τη στιγμή την εμφάνιση της εφημερίδας «εις τον δημοσιογραφικόν ορίζοντα, όπως εκπληρώση παρά τοις εν Ρουμανία και αλλοιού Έλλησιν εθνικήν αποστολήν. [...] Αι νεωστί ανακηθείασι υπό του στρατού και του στόλου ημών χώρα προικίζουσι το Κράτος δια νέων διανοιών, νέων βραχιόνων μεστών ηδικού και υλικού σφρίγγου, δυνάμει των οποίων θα δινηθώμεν να επιδιώξωμεν την τελείαν των δικαίων ημών

καδιέρωσαν» θα βοηθήσουν να «ατενίζομεν τους περί ημάς λαούς μετά της υπερηφανείας εκείνης, ην εμπνέει η ερ' εαυτούς πεποϊθησις και η θεσιούτης ότι εκείνα άτινα εδεδωρούμεν έως της χδεις έργα ανέφικτα, η τελική δηλονότι επί του πατρώου ημών εδαφους αποκατάστασις, θα καταστή γεγονός μετά μικρόν εισέτι χρόνον». Έτσι. «υπό τοιούτους αιωνούς ο Ελληνισμός ανατέλλει σημερινον ενώπιον των αναγνωστών και φίλων του – και έχει ευτυχώς πολλούς τοιούτους, καθ' α μαρτυρούσιν αι προσρήσεις των-προσαγορευών αυτούς μετά της ευχής ίνα η ημετέρα εφημερίς αντί λύρας Ιερεμίου ην ο Ελληνικός τύπος εξ απογνώσεως έτι προ δεκαετίας έκρουε, ανακρούη εφεξής παιάνας Τυρταίων και Πινδάρων, εξυμούντος εκάστοτε νέους εθνικούς δριάμβους, νέους άδλους, νέας κατακτήσεις».

Το κύριο άρθρο σε κάθε φύλλο υπογράφει ο Θ. Μοσχόπουλος. Η εφημερίδα παρακολουθεί τις πολιτικές εξελίξεις που αφορούν την Ελλάδα σε σχέση με το διεθνές περιβάλλον, με θέματα όπως «Αγγλία και Ελλάς», «Ο Στρατός», «Αθήναι και Φανάριον», «Αγγλία και Γαλλία», «Το Ζήτημα των Δωδεκανήσων», «Εθνικά Ζημία», «Κωνσταντινούπολις και Ρωσία», «Πατριαρχείον και Συνδιάσκεψι», η «Συνθήκη των Σεβρών», «Ελλάς και Ρωμουμία», «Ο Ελληνικός Αγών» κ.ά.

Κεντρικό, επίσης, θέμα στην ειδησεογραφία της εφημερίδας ήταν η δράση των ελληνικών κοινοτήτων της Ρουμανίας· αξιοσημείωτος είναι ο αγώνας της κατά των «κομματικών αντεγκλήσεων» στους κόλπους των εν λόγω κοινοτήτων. Δημοσιεύονται ακόμα ειδήσεις σχετικά με τις υπόλοιπες ελληνικές κοινότητες της διασποράς, καθώς και πολιτικές ειδήσεις της επικαιρότητας, κυρίως σε σχέση με τα Βαλκάνια και την Μικρά Ασία. Διέδτε μόνιμες στήλες, όπως «Ειδήσεις εξ Ελλάδος», «Τηλεγραφήματα εκ του ραδιού», «Επί του πισστηρίου», «Του ιδιαίτερου αντιποκριτού μας», «Καθημερινή ζωή», «Επιφυλλίδες» («Η Ανθούλα, ιστορικών διήγημα εκ της Ισπανικής», «Φιλοσόφου του θυγατρός Αφοσίωσις» κ.ά.) και διαφημίσεις στην τελευταία σελίδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (μ/φ 1921).

OLGA CIGANCI – ANCA DOBRE

Νέος Κόσμος

Πανελλήνιος Καθημερινή Εφημερίς Φιλελευθέρων Αρχών. Αθήνα, 4 Μαΐου 1933-1936, 1945-1947, 1947-1954. Ιδρυτής-ιδιοκτήτης-διευθυντής: Αντ. Ν. Νικολόπουλος, Διευθυντής σύνταξης: Ιωάννης Νάσκος, Αρχισυντάκτες: Γάκης Μπαράλας και Σάββας *Κων-

σταντόπουλος, Την περ. Γ´ (24 Μαρτ. 1947- 20 Μαΐου 1954) ως ιδρυτής αναγραφόταν ο Αντώνιος Ι. Νικολόπουλος, ως ιδιοκτήτες οι Ρ.-Ι. & Ε. Αντ. Νικολοπούλου και ως διευθύντρια η Ρόζα Αντ. Νικολοπούλου. Άλλοι υπότιτλοι: Πανελλήνιος Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς (από τις 19 Απρ. 1935)· Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών (από τις 15 Μαΐου 1935)· Εβδομαδιαία Πολιτική Εφημερίς (από τις 16 Απρ. 1945)· Ανεξάρτητος Πολιτική και Οικονομική Εφημερίς (από τις 25 Ιαν. 1947). Πρωινή, καθημερινή, τετρασελίδη / εξασέλιδη, σχήματος 2^{ου}-εβδομαδιαία και απογευματινή, δισελίδη (περ. Β´, 2 Απρ. 1945 - 17 Μαρτ. 1947), δίγως περιοδικότητα από το 1950, «Όροι συνδρομών Εσωτερικού ετησία δρχ. 380, εξάμηνος δρχ. 200, Εξωτερικού ετησία δολ. 10, εξάμηνος δολ. 5» (1934). Διευθυντής τυπογραφείου: Νικ. Γαβαλάς.

Υποστήριξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων, διατηρώντας ήπιους τόνους στην αρθρογραφία του και προτάσσοντας το ζήτημα της οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας και εκείνο της εθνικής ενότητας. Φιλοξενούσε άρθρα του Γ. Παπανδρέου, στα οποία κυρίαρχη θέση είχε η επίκληση της ανάγκης της «ομαλότητας», «χάριν των γενικών συμφερόντων της χώρας», αλλά και του Αλ. Παπαναστασίου και του

Γ. Καφαντάρη. Συνεργάτης της εφημερίδας υπήρξε και ο ακαδημαϊκός Γ. Αθανασιάδης Νόβας. Από την προεκλογική ήδη περίοδο του Ιανουαρίου 1936 διέκρινε τη «συμφιλίωτική πολιτική» του βασιλιά και την ανάλογη πολιτική των Φιλελευθέρων από τους παράγοντες εκείνους του αντιβενιζελισμού που την υπονόμισαν. Μετεκλογικά επιχείρησε να ενισχύσει τη συνεννόηση μεταξύ των δύο παρατάξεων και διενήργησε προς τούτο έρευνα διερευνητική των τάσεων της κοινής γνώμης. Οι συνεντεύξεις στις οποίες στηρίχθηκε η έρευνα δημοσιεύθηκαν ως μέσο πίεσης στα πολιτικά κόμματα υπέρ της συνδιαλλαγής και της συμφιλίωσης. Η ερευνητική δημοσιογραφία υπήρξε εξάλλου, όπως φαίνεται, μεταξύ των προτεραιοτήτων της εφημερίδας. Η μεταπολεμική έκδοση χαρακτηρίζεται από έναν ακραίο αντικομμουνισμό, στο όνομα του οποίου στρέφεται κατά της εφ. *Βήμα, κάνοντας έκκληση στον πρωθυπουργό να την κλείσει. Στηρίζει τον Σοφοκλή Βενιζέλο αλλά και τον Αλέξανδρο Παπάγο αργότερα. Η αρθρογραφία την περίοδο εκείνη ήταν κυρίως οικονομικού ενδιαφέροντος.

Κατά την περ. Α΄ συνεργάζονταν σε τακτικές στήλες με τίτλο «Φυσιολογίες», ο Άριστος *Καμπάνης και «Πρωϊνοί Περίπατοι», ο Παύλος Νιρβάνας. Η έκδοσή της ανεστάλη εξαιτίας της άρνησης δημοσίευσης των ανακοινώσεων του καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου. Από τις 7 Απριλίου 1947 συνεκδίδεται στη δεύτερη σελίδα η εφ. *Εργασία*. *Εβδομαδιαία Οικονομική Επιθεώρησης*. *Όργανον ερεύνης των οικονομικών προβλημάτων της χώρας*. Με τα δελτία του *Νέου Κόσμου* οι αναγνώστες μπορούσαν να αποκτήσουν την «Παγκόσμια Ιστορίαν» του Ουέλς και τον «Κοινωνικών Ανδρωπων».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β΄, σ. 298-302.

ΔΕΛΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Νέος Κόσμος

Βοστώνη, 1892. Ιδρυτής-αρχισυντάκτης: Κωνσταντίνος *Φασουλαρίδης. Χωρίς τακτική περιοδικότητα. Δεν διασώζονται φύλλα της.

Πρόκειται για την πρώτη ελληνόφωνη εφημερίδα που τυπώθηκε στην Β. Αμερική. Είναι χαρακτηριστικό πως όταν εκδόθηκε η πρωτοποριακή αυτή εφημερίδα δεν υπήρχαν ομογενειακές οργανώσεις στη Βοστώνη. Κυκλοφορούσε σε ελληνικά καφενεία που άνοιγαν σταδιακά στη Νέα Υόρκη όταν άρχισε να εκδηλώνεται το μεγάλο κύμα μετανάστευσης

από την Ελλάδα. Όπως όλες οι πρώτες ελληνοαμερικανικές εφημερίδες, λειτουργούσε ως σύνδεσμος ανάμεσα στους μετανάστες και την Ελλάδα, περιέχοντας κυρίως ελληνικές ειδήσεις. Η εφημερίδα κατάφερε να επιβιώσει μόνο για μερικούς μήνες. Σύμφωνα όμως με άλλες μαρτυρίες κυκλοφόρησε έως το 1894.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦΩ

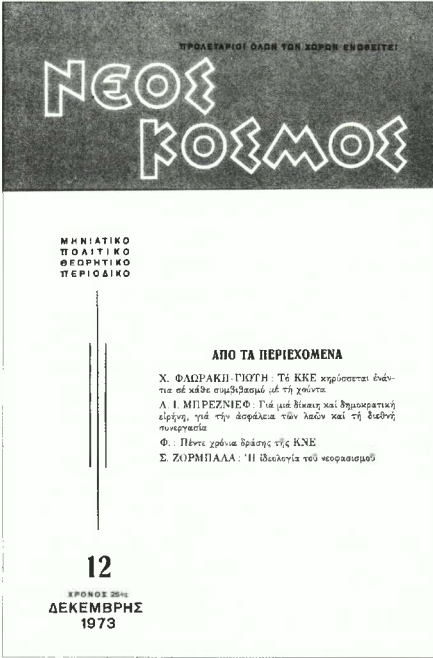
Νέος Κόσμος

(*Δεκαπενθήμερη έκδοση*) *Επιλογή άρθρων απ' τον παγκόσμιο δημοκρατικό τύπο*, Βουκουρέστι, 1 Απρ. 1949-1968 / Αν. Γερμανία, 1968-1974. Άλλοι υπότιτλοι: *Επιθεώρηση για τα ελληνικά και τα διεθνή προβλήματα* (από το 1951). *Μηνιαίο πολιτικό θεωρητικό περιοδικό* (από το 1957). Αρχικά δεκαπενθήμερο, οκτασέλιδο, πεντάστηλο, εικονογραφημένο ασπρόμαυρο, σε μορφή εφημερίδας (φύλλο)· από το 1950 παίρνει τη μορφή περιοδικού, με δίχρωμο εξώφυλλο, ο αριθμός των σελίδων του ποικίλλει, είναι μηνιαίο, δίτηλο, χωρίς εικονογράφηση, διαστάσεων 27x19 εκ. / 22x15,5 εκ. Συνδρομές, τυπογραφείο δεν αναφέρονται.

Ξεκινώντας ως «επιλογή άρθρων απτόν παγκόσμιο δημοκρατικό τύπο» και σε μορφή εφημερίδας, μετεξελίσσεται από το 1950 και εξής στο βασικό κομματικό όργανο της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, που εκδίδεται στην υπερορία. «Κομματικά υλικά» (αποφάσεις και ανακοινώσεις της Κεντρικής Επιτροπής και του Πολιτικού Γραφείου, εισηγήσεις, άρθρα και λόγοι σπλιεχών του ΚΚΕ), πλαισιώνονται από πληθώρα κεμενών για τον μαρξισμό, για το «σοσιαλιστικό στρατόπεδο» (τη Σοβιετική Ένωση, τις «χώρες της λαϊκής δημοκρατίας» και μέχρι το 1963 την Κίνα), για τις δραστηριότητες των «αδελφών» κομμάτων της Ανατολικής Ευρώπης και του υπόλοιπου «καπιταλιστικού» κόσμου. Παράλληλα, δημοσιεύονται άρθρα πολιτικά-θεωρητικά, οικονομικά, συνδικαλιστικά, ιστορικά, αναλύσεις που αναφέρονται στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, καθώς και σε ζητήματα του «ιδεολογικού μετώπου» (κειμενα για την τέχνη και ειδικότερα τη λογοτεχνία, τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό και την αστική διανοήση), ενώ δεν λείπουν οι βιβλιοκρισίες, που αφορούν κυρίως εκδόσεις των πολιτικών προσφώνων.

Η έκδοση του *Νέου Κόσμου* συνιστά ένα από τα κύρια μελήματα της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ και έναν από τους κύριους άξονες ευθύνης του κομματικού εκδοτικού μηχανισμού. Μετά τη διάσπαση του ΚΚΕ, τον Μάρτιο 1968, οπότε διαλύεται και το

«εκδοτικό», η έκδοση του περιοδικού συνεχίζεται στην Ανατολική Γερμανία έως την αρχή της Μεταπολίτευσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (με ελάχιστα κενά).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άννα Ματθαίου-Πόπη Πολέμη, *Η εκδοτική περίπτωση των ελληνών κομμουνιστών: από το θάνατο στην υπερωρία, 1947-1968*. Αθήνα, εκδ. Βιβλιόραμα/ΑΣΚΙ, 2003.

ANNA MATTHAIOY – POPH POLEMI

Νέος Κόσμος

Η εφημερίδα των Ελληνικών Παροικιών Αυστραλίας, Μελβούρνη, Ιαν. 1956 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-9856. Ιδρυτής-διευθυντής: Δημήτρης Γκόγκος με συνεργάτη τον Νώντα Πεζάρο. Άλλος υπότιτλος: Εβδομαδιαία κοινωνική και εμπορική εφημερίδα. Στον λογότυπο εικονίζονται κολώνια ιωνικού ρυθμού ριζωμένη στην αυστραλιανή ήπειρο. Εβδομαδιαία / δισεβδομαδιαία (από το 1962), επτάστηλη, οκτασέλιδη με προσδευτική αύξηση σελίδων μετά το 1961 σε δώδεκα / δεκαέξι / είκοσι τέσσερις σελίδες έως τα τέλη του 1968 και στη συνέχεια (καθώς η εφημερίδα καθιερώθηκε ως η πλέον δημοφιλή της Μελβούρνης) σε τριάντα δύο / τριάντα οκτώ / σαράντα

οκτώ σελίδες και σε ειδικές περιπτώσεις έως και σε ενενήντα σελίδες, διαστάσεων 44x35 εκ. / 48x36 εκ. (από τέλη 1966 κ.ε.). Τιμή φύλλου: αρχικά διανεμόταν δωρεάν σε εργοστάσια και συνάξεις του ελληνισμού από αριστερούς και μέλη της αριστερής οργάνωσης «Δημόκριτος» της Μελβούρνης. Το 1958 ορίστηκε τιμή φύλλου (9 πέννες) και ετήσιες συνδρομές (3 δολ. Αυστραλίας)· αργότερα, αυξήθηκε σε 1 σελίνι ή 4 λίρες και οι ετήσιες συνδρομές σε 10 σελίνια ετησίως (1963), 20 σεντς (στα μέσα του 1970), 25 σεντς (1978), 60 σεντς (1985), 1 δολ. (1991), 1.30 δολ. (1997), 1.60 δολ. (2001), 2 δολ. Αυστραλίας και 2.20 δολ. (2005) στην υπόλοιπη Αυστραλία. Γραφεία: 360, Collins Street, Μελβούρνη· 17 Niagara Lane (1959)· 256 Crown Street, Σίδνευ, το οποίο ανέλαβε, το 1960, ο Τάκης Καλδής· 219 Russell Street (1962)· γραφεία ανταποκριτών λειτουργούν σήμερα στην Αδελαΐδα, την Πέρθη και τη Μιλτσούρα. Τυπογραφείο: στα μεγάλα τυπογραφεία του Southdown Press, 402 La Trobe Street, Μελβούρνη.

Η μεγαλύτερη σε κυκλοφορία εφημερίδα του ελληνισμού της Μελβούρνης. Ιδρύθηκε ως εφημερίδα του αριστερού κινήματος. Αποτέλεσε τη φυσική συνέχεια και εξέλιξη του π. *Ελληνο-Αυστραλιανή Επιθεώρηση* και της εκφ. *Αυστραλοέλληνα και η έκδοσή της ικανοποίησε τις ιδεολογικές ανάγκες και τις ανησυχίες του αριστερού έλληνα μετανάστη στη διάρκεια των δύσκολων πρώτων χρόνων της μεταπολεμικής μετανάστευσης.

Ακολούθησε έως το 1965 αριστερή πολιτική και υποστήριξε το οργανωμένο αριστερό κίνημα. Μετά το 1966 άρχισε η προσδευτική αποστασιοποίηση του εντύπου από τις δεαμεύσεις και συμμαχίες που καλλιέργησε στα πρώτα οκτώ χρόνια της κυκλοφορίας του. Από την περίοδο αυτή αρχίζει η ωρίμανση μιας νέας περισσότερο φιλελεύθερης νοοτροπίας, μιας περισσότερο κεντροαριστερής πολιτικής, την οποία έκτοτε ακολούθησε με συνέπεια. Στράφηκε με πάθος εναντίον της επταετούς δικτατορίας στην Ελλάδα. Ακολούθησε συνετή πολιτική, χωρίς να παρεκκλίνει από τη στήριξη του Εργατικού Κόμματος Αυστραλίας και από το 1974 του ΠΑΣΟΚ και των άλλων αριστερών κομμάτων της Ελλάδας και της Κύπρου. Υποστήριξε με δέριμη την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, χωρίς να αποσιωπά παραλείψεις που έγιναν. Στήριξε την Ομογένεια σε θέματα που είχαν σχέση με τους αγώνες της για το εκπαιδευτικό, τις συντάξεις, και ακολούθησε συνεπή πολιτική στο εκκλησιαστικό παρά τις προκλήσεις που δέχθηκε. Ουσιαστικά έφερε το ρόλο της Αρχιεπισκοπής και τη στάση της απέναντι στις Κοινότητες των Ελλήνων και πήρε θέση εναντίον της σε θέματα ουσίας.

Πολλές στήλες του *Νέου Κόσμου* διαδραμάτισαν σπουδαιότατο ρόλο και η πολιτική του γενικά επηρέασε αισθητά τις παροικιακές οργανώσεις και τις κυβερνήσεις της Ελλάδας, της Κύπρου και της Αυστραλίας. Σε πολλές περιπτώσεις κυβερνήσεις και ο αγγλόφωνος Τύπος της Αυστραλίας τον είχαν ως σημείο αναφοράς και πηγή άντλησης πληροφοριών, ενώ ο εκδότης και οι συντάκτες του έδωσαν δεκάδες συνεντεύξεις σε αγγλόγλωσσες εφημερίδες, περιοδικά και ραδιοφωνικούς σταθμούς.

Το περιεχόμενο της ύλης και η θεματική διάρθρωση των σελίδων του άλλαξε κατά τις προτιμήσεις των αρχισυντακτών του, για τα πρώτα 35 χρόνια του Νώντα Πεζάρου (1989) και από το 1992 του Σωτήρη Χατζημανώλη. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 η εφημερίδα ήταν προσεγγιμένη, μεθοδική, με υψηλής ποιότητας και επιμέλειας ειδήσεις. Από το 1974 έως το 1984 παρουσίασε μία κάμψη στην ποιότητά της, για να αρχίσει εκ νέου την ανοδική της πορεία στα χρόνια που ακολούθησαν. Αποτέλεσμα της πλούσιας ύλης και της πλήρους επικράτησής της στη διαφημιστική αγορά ήταν να αρχίσει η εφημερίδα να εκδίδεται, λόγω μέρους της (48 σελίδες) σε δύο τμήματα. Στο πρώτο τμήμα των 24 σελίδων ήταν τα πολιτικά θέματα και στο δεύτερο τα κοινωνικο-οικονομικά και αθλητικά.

Μετά το 1990 ο *Νέος Κόσμος* εισήγαγε καταχωρίσεις δύο και πλέον σελίδων με μνημόσινα και κηδείες, καθώς ο αριθμός θανάτων των γεννημένων στην Ελλάδα μεταναστών αυξανόταν προοδευτικά λόγω γήρανσης. Επίσης, ο αριθμός των σελίδων με μικρές και μεγάλες αγγελίες και κρατικές διαφημίσεις αυξήθηκε σε περισσότερες από 26 σελίδες. Ήδη από το 1960 έγινε φανερό ότι θα προσέλκυε τον μεγαλύτερο αριθμό των διαφημίσεων και βέβαια των αναγνωστών, μία παράδοση που συνεχίζει να διατηρεί και στον 21^ο αιώνα, αφού το 2001 διατηρούσε το 69% της διαφημιστικής αγοράς σε σύγκριση με όλα τα άλλα έντυπα της ομογένειας.

Οι μεταλλάξεις στη νοοτροπία της παροικίας ως αποτέλεσμα της οικονομικής και κοινωνικής εδραίωσης των ελλήνων εποίκων αλλά και οι σημαντικότερες αλλαγές που σημειώθηκαν εξαιτίας της επικοινωνιακής και τεχνολογικής επανάστασης και η ανάδυση της δεύτερης και τρίτης γενιάς των αυστραλιωτών Ελλήνων, οδήγησαν τον *Νέο Κόσμο* σε πλήρη αναδιοργάνωση όχι μόνον του αγγελικού ένθετου, το οποίο έγινε εβδομαδιαίο (Δευτέρα) και δωδεκασελίδο, αλλά σε ουσιαστική αναδιάρθρωση στην οργάνωση της ύλης, της σελιδοποίησης, της θεματικής του εμβέλειας και γενικά της όλης εμφάνισης. Πολυχρωμία, πρω-

τοσέλιδα συνοπτικά, έγχρωμα spots στη μετώπη της εφημερίδας, πάνω από τον λογότυπο, πολύχρωμη σελιδοποίηση στις άλλες σελίδες και πλήρη αναδιοργάνωση της ύλης, υπήρξαν τα χαρακτηριστικά του τα τελευταία δέκα χρόνια. Για παράδειγμα, η αλληλογραφία που διατηρούνταν στη δεύτερη σελίδα έως τις αρχές του 1992, τελικά οδηγήθηκε στο τέλος του πρώτου τμήματος της εφημερίδας. Πρωτοποριακά υπήρξαν επίσης τα αφιερώματα του *Νέου Κόσμου* σε ελληνικές κοινότητες, οργανισμούς, επιχειρήσεις.

Από την αρχή η εφημερίδα είχε εκτυπωτική ομοιομορφία και άρτια ποιότητα εμφάνισης. Όλες οι ειδήσεις ακόμη και οι αναδημοσιεύσεις ξαναγράφονταν από τους λινοτύπες. Ο Νώντας Πεζάρος επιμελούνταν αναπόγραφα την εκδοτική της στήλη, καθώς και την πρώτη σελίδα έως το 1990. Γα θέματα που έδιγε ο *Νέος Κόσμος* ήταν προσεκτικά επιλεγμένα, με κεντρικό άξονα το Κυπριακό Ζήτημα, τα εργατικά και εργασιακά θέματα, την ενδο-κοινοτική διένεξη, εκκλησιαστικά θέματα και την επικαιρότητα από την Ελλάδα και την Κύπρο. Πρωτοπόρησε στο ότι στις σελίδες του υπήρχαν ειδήσεις από την ελληνική επαρχία και αδρομερώς αποδιδόνταν οι ειδήσεις, οι οποίες κατέφθαναν αεροπορικά από την Ελλάδα. Μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 1960 δεν υπήρχαν φωτογραφίες. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζαν τα αθλητικά, τα οποία καταλάμβαναν μέρος της προτελευταίας σελίδας με τίτλο «Η Ζωή και τα Σπορ», καθώς και «Αι Τελευταία Παγκόσμια Ειδήσεις», «Νέα των Ελληνικών Επαρχιών», «Κυπριακά Νέα». Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 καθιερώθηκε η αγγλόγλωσση σελίδα με τον τίτλο *New Generation*, η οποία στα επόμενα 25 χρόνια αυξήθηκε σε χωρητικότητα και αναβαθμίσθηκε σε ποιότητα με τη συμμετοχή ευρύτερου συνεργείου δημοσιογράφων και με διευρυμένη θεματολογία. Η δεύτερη σελίδα αναφερόταν στις ανταποκρισίες των ελληνικών παροικιών από τις άλλες πολιτείες, με προεξάρχοντες τον λογοτέχνη και δημοσιογράφο Τάκη Καλόη από το Σίδνεϋ, τον ιστορικό και πανεπιστημιακό Μιχάλη Τσούνη από την Αδελαΐδα, τον Α.Μ. Αθανάσιο από την Πέρθη, τον Γ. Καβουριάδη από τη Μιλτζίουρα κ.ά.

Σημαντικότετος υπήρξε ο ρόλος των συνεργατών του *Νέου Κόσμου*, αποτελούμενων από ένα επιτελείο ειδικών και ανδρών των γραμμάτων και της τέχνης, οι οποίοι δημιούργησαν δικές τους στήλες και καδιέρωσαν απόψεις που επηρέασαν την κοινή γνώμη, όπως οι Κυριάκος Αμανατίδης, Κώστας Βίτικος, Γιάννης Λιάσκος, Κύπρος Κυπριανού, Χρήστος Φίφης κ.ά. επώνυμοι ομογενείς.

Από το 1990, η εφημερίδα άνοιξε τις στήλες της συστηματικά σε άτομα της παροικίας που ήθελαν να εκφράσουν τις απόψεις και τις θέσεις τους, καθώς σε επιστήμονες και ερευνητές, οι οποίοι δημοσιοποίησαν στις σελίδες της τις εργασίες τους. Στο δημοσιογραφικό επιτελείο του *Νέου Κόσμου* εργάσθηκαν μεταξύ άλλων και οι Μιχάλης Τσουνής, Χρήστος Μουρίκης, Δημήτρης Γκόγκος, Σωτήρης Χατζημανώλης, Δημήτρης Παπαγεωργίου, Αναστάσιος Τάμης, Μάνος Μήλιος, Νίκος Σκιαδόπουλος, Αντώνιος Σκρινής, Μπάμπης Σταυρόπουλος, Κώστας Παϊβανάς, Βίβιαν Μόρρις, Σπύρος Μεταλλινός, Πάνος Γεωργίου, Κώστας Νικολόπουλος Κλαίρη Γαζή και Χάρης Σιαμαρής, ενώ στα αθλητικά οι Ηλίας Ντωουδής, Νίκος Κιτσάκης, Γεράσιμος Κατηφόρης. Στο αγγλικό ένδετο σπουδαίο ρόλο διαδραμάτισε αρχικά η Φίλια Πολίτη που υπήρξε και ιδρυτικός συντάκτης του, για να ακολουθήσουν, μεταξύ άλλων, οι Κέβιν Ζερβός, Πέτρος Κοσμάπουλος, Αλέκος Μπερβανάκης, Στέλλα Τσολπανάκη, Κατερίνα Καμποροπούλου, Μαρία Αναστασοπούλου, Βασίλειος Κυριακόπουλος, Γιώργος Χατζημανώλης και Βασιλική Αρσιτεϊδοπούλου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Βικτόρια, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Κωνάρας, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

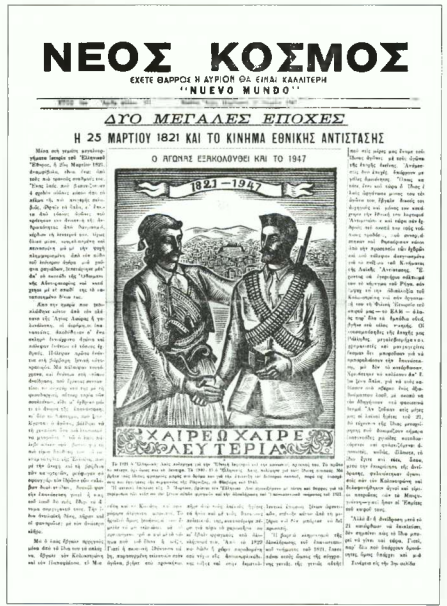
Νέος Κόσμος / Nuevo Mundo

Έχετε δάφρος, η αύριον θα είναι καλλίτερη. Μπουένος Άιρες, 1942-1948 (με διακοπή λίγων μηνών το 1945). Ιδρυτές: Π. *Δάνδολος, Β. *Γραβθάνης. Πρωτοεργάτες στην κυκλοφορία της ήταν επίσης οι Χ. Σαπουντζής, Γ. Πορράβας και οι ναυτικοί Λ. Αδαμίδης, Οδ. Σαραντιδής και Μ. Βαχάς.

Οι στόχοι της ήταν καθαρά πολιτικοί και συγκεκριμένα η διάδοση της αριστερής ιδεολογίας στην παροικία του Μπουένος Άιρες και η ανάληψη δράσης ενάντια στην παρουσία του Κωνσταντίνου Μανιαδάκη, ο οποίος έζησε κατά το διάστημα 1941-1949 στο Μπουένος Άιρες και επηρέαζε μερίδα του παροικιακού Τύπου. Σύμφωνα με τα λόγια του ιδρυτή της, η εφημερίδα «ξεπήδησε» ως «κοινωνική ανάγκη», ως «επιτακτικό καθήκον έπειτα από την άφιξη στις όχθες του Λα Πλάτα του επιτελείου της πιο μάχης τετραγωνιστικής αντίδρασης, της φασιστικής ομάδας Μανια-

δάκη που θέλησε να κάμει την παροικία μας ορμητήριο για την επιστροφήν του στην Κυβέρνηση του εξωτερικού». Τον Ιούνιο 1943, με πρωτοβουλία της εφημερίδας, συγκροτήθηκε επιτροπή που συγκέντρωσε υπογράφες διαμαρτυρίας για τη συνέχιση της μισθοδοσίας ορισμένων ακολούθων του Μανιαδάκη, παρά την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης του Λονδίνου, τον Μάιο 1942, να διαλύσει, με διάταγμα, την αποστολή.

Ο *Νέος Κόσμος* έγινε στόχος καταγγελιών από την ελληνική πρεσβεία του Μπουένος Άιρες λόγω του ότι μέσω της αρθρογραφίας της στρεφόταν κατά της ελληνικής και βρετανικής κυβέρνησης. Η ελληνική πρεσβεία προχώρησε σε μηνύσεις εναντίον της προς τις αρμόδιες αργεντινικές αρχές και πέτυχε την απαγόρευση της κυκλοφορίας της το 1945 ως κομμουνιστικού εντύπου. Το πρόγραμμα της εφημερίδας συνεχίστηκε για λίγους μήνες από το παροικιακό έντυπο *Πρόδος*, έως ότου επανакυκλοφορήσει ο *Νέος Κόσμος*. Η κυκλοφορία του σταμάτησε οριστικά το 1948, μετά τη σύλληψη και απέλαση των συντακτών του. Για μικρό χρονικό διάστημα τον διαδέχτηκε η παροικιακή εφ. *Αγαγώνης*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΥΕ (Φάκελος 37.1. Κυβ. Καίρου Α/1. 1944 και Φάκελος 42.1. 1945).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Παροικιακών Αρχείων: Νέος Κόσμος 1941», εφ. *Ελλάς*, 29 Μαρτ. 1961.

ΜΑΡΙΑ ΔΑΜΗΛΑΚΟΥ

Νέος Κυπριακός Φύλαξ

Λευκωσία, 5 Μαρτ. 1924 - 19 Δεκ. 1950. Διευθυντής-συντάκτης: Κωνσταντίνος *Κωνσταντινίδης. Αρχικά εβδομαδιαία, εξάστηλη και από τις 6 Ιαν. 1935 καθημερινή, εννιάστηλη. Τιμή φύλλου: 3 γρόσια. Ετήσιες συνδρομές: 12 σελίνια. Γραφεία: λεωφόρος Κύκου 52.

Θεωρείται διάδοχος και συνέχεια της εφ. *Κυπριακός Φύλαξ. Με πλούσια ύλη, καθιερώθηκε ως μία από τις πιο έγκυρες και ενημερωμένες κυπριακές εφημερίδες. Στο τελευταίο φύλλο της καταχωρείται σημείωμα με τίτλο «Με πόνο ψυχής», στο οποίο σημειώνεται: «Με μεγάλην συγκίνηση αναγγέλλομεν προς τους φιλάτους συνδρομητάς μας και γενικώς προς τον κυπριακόν λαόν, ο οποίος επί δεκαετηρίδας μας τιμά δια της εκτιμήσεως και υποστηρίξεώς του, ότι λόγω σοβαρής ασθένειας του διευθυντού μας κ. Κ.Α. Κωνσταντινίδη η έκδοσις του *Νέου Κυπριακού Φύλακος* αναστέλλεται προσωρινώς. Ο χαλκέντερος διευθυντής μας, όστις αφιέρωνε 15 ώρας ημερησίως διά να εξυπηρετεί διά της εφημερίδος του τον εθνικόν αγώνα και τα συμφέροντα του λαού, είναι τώρα υποχρεωμένος να καταδέσει την πέννα και να υποστεί το μαρτύριον της ασθένειας, την οποίαν προφανώς προκάλεσεν η μακροχρόνιος, εξαντλητική και ουχι σπανίως βασανιστική εκτέλεσις του δημοσιογραφικού του καθήκοντος. Ελπίζομεν, ότι η ακουσία διακοπή της εκδόσεως του “*Νέου Κυπριακού Φύλακος*” δεν θα είναι μακρά, και ότι, αποκαθισταμένης της υγείας του διευθυντού του θα επανέλδει συντόμως επί των επάλξεων δια να συνεχίση την τιμάν του παράδοσιν». Η εφημερίδα δεν επανήλθε.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΜ, ΑΕΓΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες της Λευκωσίας*, Λευκωσία 1997, σ. 42-43.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κλ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νέος Νομιάς

Δίμηνο περιοδικό γραμμάτων και διανόησης, Αθήνα, 1949-1952: έτ. Α', Αυγ./Σεπτ. 1949 - «Απριλομάης»/Ιούν. 1950, αρ. τχ. 1-5· έτ. Β', 28 Φεβρ. 1951 - 1 Ιαν. 1952, τ. Β', αρ. τχ. 1/2-6. Εκδιδόταν από συντακτική επιτροπή. Διευθυντής: Νίκος Οικαλιώτης. Εκδότης: Σ.Δ. Χατζημιχελάκης και Νίκος Οικαλιώτης (από το τχ. 5, 1950) και

Σ.Δ. Χατζημιχελάκης (από το τχ. 1/2, 1951). Έως το τχ. 4 του πρώτου χρόνου το εξώφυλλο περιλαμβάνει χαρακτηρισκά διαφόρων καλλιτεχνών, όπως τη «Δημιουργία» του Πάτροκλου Καριαντινού, τον «Χριστό» του Leonardo Da Vinci κ.ά. Δίμηνο λογοτεχνικό περιοδικό, δεκαέξι σελίδων, διαστάσεων 28x21 εκ. Τιμή τεύχους: 3000 δρχ. (από το τχ. 1/2, 1951), 4000 δρχ. (από το τχ. 3). Συνδρομές: εξαμηνιαία 10000 δρχ., «χρονιατική» 20000 δρχ. Υπέυθυνος τυπογραφείου: Γ. Καραμαλέγκος, οδ. Αισχύλου 25, Αθήνα. Γραφεία: οδ. Κεραμεικού 114· οδ. Ευφρόνιου 36, Παγκράτι (από το τχ. 1/2, 1951).

Αριστερό λογοτεχνικό περιοδικό, με γλώσσα σύναξης τη δημοτική. Σκοπός του ήταν να βοηθήσει ό,τι—κατά τη γνώμη του—καλό υπάρχει ή δημιουργείται στην τέχνη και να το προωθήσει. Να λειτουργήσει ως ένα παράθυρο για να ακουστούν οι φωνές, οι γνώμες, οι συμβουλές ακόμη και οι διαμαρτυρίες και άλλων ανδρώπων των γραμμάτων και γενικά της διανόησης, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις ήταν αποκλεισμένοι από την επίσημη πνευματική παραγωγή εκείνης της εποχής.

Η ύλη του περιλαμβάνει ποίηση, πεζογραφία, μουσική, χορό, θέατρο, ζωγραφική, γλυπτική, κινηματογράφο, κριτική και παρουσιάσεις βιβλίων. Δημοσίευσε κείμενα και εργασίες μετέπειτα σημαντικών προσώπων της πνευματικής ζωής του τόπου, όπως των Δημόσθενη Βουτυρά, Μιχάλη Κατσαρού, Γ. Κοτζιούλα, Άγγελου Φουριώτη, Άγγελου Καλοκαιρινού, Μάρκου Αυγέρη, Γεράσιμου Σπατίλα, Πάνη Σκαρίμπα, Ρώμου Φιλόρα, Κ. Ταμδάκη, Σωτήρη Αδάμου, Γαλάτειας Καζαντζάκη και φυσικά του Στέφανου Έλυρου, ψευδώνυμο του εκδότη Στέφανου Χατζημιχελάκη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΚΑΤΣΟΡΙΔΑΣ

Νέος Ορίζων

Εβδομαδιαία ανεξάρτητος εφημερίς Ολυμπίας, Ανδρίτσαινα, 9 Μαΐου 1926 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-733: περ. Α', 1926-1946 (διακόπηκε επί μια διετία κατά τον Εμφύλιο)· περ. Β', 1946-1948· περ. Γ', 1950-1996· περ. Δ', 1996 έως σήμερα. Ιδιοκτήτης-υπεύθυνος: Ιωάννης Κωστογιάννης. Ιδιοκτήτρια-διευθύντρια-εκδótτρια: Ε.Ν. Κωστογιάννη (από τις 18 Μαρτ. 1992, αρ. φ. 576). Ιδρυτής: Ιωάννης Κωστογιάννης. Άλλο υπότιτλο: *Εφημερίς ανεξάρτητος Ολυμπίας* (1951)· *Η αρχαιότερα εβδομαδιαία ανεξάρτητος εφημερίς Ολυμπίας* (από τις 25 Ιαν. 1958)· *Η αρχαιότερα ανεξάρτητος εφημερίς της Επαρχίας Ολυμπίας εκδιδόμενη εν Ανδριτσαινίη* (1965)· *Η αρχαιότερα ανεξάρτητος εφημερίδα της Επαρχίας Ολυμπίας* (από τις 18 Μαρτ. 1984)· *Η αρχαιότερα ανεξάρτητη εφημερίδα της επαρχίας Ολυμπίας*, και υπέρτιτλο: *Ο «Νέος Ορίζων» 72*

χρόνια στην υπηρεσία της Επαρχίας Ολυμπίας και του Λαού της. Εβδομαδιαία / δεκαπενθήμερη / μηνιαία. τετρασέλιδη / δισέλιδη. τριστήλη / τετράστηλη. διαστάσεων 48x31.5 εκ. / 50x34.5 εκ. (1999). Διέτελεσαν κατά διαστήματα ως συντάκτες οι Χρόνης Παπαδημητρίου, Λάκης Φραγκαντώνης, Αησιόλαος Τσελάλης. Στοιχειοθετείται με τα στοιχεία της κάσας και τυπώνεται σε ιδιόκτητη τυπογραφείο στην Ανδρίτσαινα («από το 1926»).

Οι στόχοι της εφημερίδας κατά την περ. Γ΄ αναφέρονται αναλυτικά σε δήλωσή της στο φ. 32 (4 Νοε. 1951): «Δήλωσις Ν. Ορίζοντος: [...] Υπέρ του Ελληνικού λαού, της ευημερίας του και της εντελούς αποκαταστάσεως των αφαιρεθέντων ατομικών ελευθεριών του, υπέρ των τοπικών συμφερόντων και πολλαπλών αναγκών του Νομού μας θα εξακολουθήσωμεν τον αναληφθέντα τραχύν αγώνα. ελέγχοντες τους εντεταλμένους την τοπικήν διοίκειν και καιτηριάζοντες πάσαν παρανομίαν και παρεκτροπήν των εις βάρος του λαού. Εις τους αρμοδίους και ιδίως εις τους αντιπροσώπους του Νομού μας θα υποδεικνύωμεν τας εκάστοτε τοπικάς ανάγκας, θα τους καταγγέλωμεν δε, ανεξαρτήτως προσώπων και πολιτικών φρονημάτων, ενώπιον των εκλογέντων, αν τους συναντήσωμεν ολιγωρούντας. Ούτω εννοούμεν τον προορισμόν μας, τον προορισμόν δημοσιογραφικού

οργάνου επιθυμούντος να ίσταιται εις το αρμόζον ύψος της αποστολής του. Αι προσπάθειαι όμως αύται δεν αρκούν, ούτε δυνάμεθα ημείς να είμεθα ενήμεροι όλων των ζητημάτων· δια τούτο αν επιθυμούμεν τον τόπον μας Εκπαιδύειν τελείαν, Δικαιοσύνην λειτουργούσαν, πλήρη Συγκοινωνίαν και χρηστήν Διοίκειν οφείλομεν πάντες από του απλού πολίτου μέχρι του Βουλευτού να κινηθώμεν, υποδεικνύοντες πάσαν έλλειψιν και ανάγκην τοπικήν αφ΄ ενός και αφ΄ ετέρου καταγγέλοντες παν έκτροπον και πάντα σατραπισμόν οποθενδήποτε και αν ούτος προέρχεται[...] Είναι ανάγκη να κατανοηθή παρ΄ όλων, ότι πρέπει να ενδιαφερόμεθα δια τον τόπον μας, δια την ευημερίαν μας, δι΄ αυτήν τέλος την ζωήν και σφάλλειάν μας».

Οι μόνιμες στήλες της από το 1926 φανερώνουν τα ενδιαφέροντα και το περιεχόμενό της: «Απ΄ τη γύρω ζωή», «Πεννιές», «Χρονογραφήματα», «Αλληλογραφία Νέου Ορίζοντος», «Επικαιρα», «Χρονικά» (θέματα οικονομικά, του νομού, ζητήματα συγκοινωνίας κ.ά.). Περιλαμβάνει επίσης ανταποκρίσεις του Σωτ. Π. Παπαζαφειρόπουλου από τα γύρω χωριά, αλλά και από την Αίγυπτο. Σε κάθε πρώτη σελίδα επάνω δεξιά παρατίθεται ποίημα που υπογράφει συνήθως ο «Σώπας». Θέματα που απασχολούν την εφημερίδα είναι επίσης, μεταξύ άλλων: «Λαϊκή Δικαιοσύνη & Δημοτική Εκπαίδευσις», «Μέτρα υπέρ της Σταφίδος», «Μισθοδοσία Δημοσίων υπαλλήλων», «Κυμαινόμενο χρέος», «Νομοδικτικά Διατάγματα» κ.ά.

Από το 1930 η εφημερίδα περιλαμβάνει και άλλες μόνιμες στήλες, όπως: «Από την ζωή» (γυναικεία στήλη και εκλεκτά ποιήματα), «Ιστορικά Σημειώματα» (π.χ. «Πολιτική και Διοικητική θέσις της Ολυμπίας από του 146π.Χ. μέχρι σήμερα»), «Χρονογραφήματα» (τα περισσότερα από τα οποία υπογράφει ο Λάμπης Λύκαιος), «Γεωργικά», «Ειδήσεις της εβδομάδος» (αθλητικά νέα, κοινωνική κίνηση, ειδήσεις και τοπικά ζητήματα), «Ειδήσεις και ανταποκρίσεις».

Την εφημερίδα απασχολούν κυρίως τοπικά ζητήματα, όπως τα υδραυλικά έργα Αγουλινίτσης και Αλφειού, η οδός Ζάχα-Γκρέκα, τα αποξηραντικά έργα Αγουλινίτσης και Αλφειού κ.ά.

Ως συνεργάτες της εμφανίζονται οι Ι. Πάσχος (οδοντίατρος), Αντ. Θ. Παπαγεωργίου (δικηγόρος), Κ. Σταυρόπουλος, Κ. Προυσαιλίδης (καθηγητής της Παλλικής), Ι. Κοσμόπουλος, Δ. Ζωγράφος (τηματάρχης της Διευθύνσεως Γεωργίας) και άλλοι που υπογράφουν με τα αρχικά τους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΕΑπ. ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (φ. των ετών 1951-2003), ΔΒΛΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Μ. Πρίγγουρης, *Ο Ολυμπιακός Τύπος από το 1892 μέχρι σήμερα*. Αθήνα 2001 (ανάτυπο από *Ολυμπιακή Εστία*, τ. Α΄).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Μ. ΠΡΙΓΓΟΥΡΗΣ

Ο Νέος Ποιμήν

Περιοδικόν Θεολογικόν εκδιδόμενον κατά μήνα. Κωνσταντινούπολη, 1919-1923. τ. Α΄-Ε΄; τ. Α΄, 1919, αρ. τχ. 1-12; τ. Β΄, 1920, αρ. τχ. 1-9; τ. Γ΄, 1921, αρ. τχ. 1-9; τ. Δ΄, 1922, αρ. τχ. 1-5; τ. Ε΄, Ιαν. 1923 - Σεπτ. 1923, αρ. τχ. 1-9. Εκδότης: Οικουμενικό Πατριαρχείο. Διευθύνεται από τη «Διευθύνουσα Επιτροπή» της εφ. **Εκκλησιαστική Αλήθεια*, ως παράρτημά της. Διευθυντής: ο Φιλαδέλφειας Χρυσόστομος Χατζησταύρος (1919), ο Δαρδανελίων Ειρηνάιος Παταμιαήλ (1920-Αυγ. 1921), ο Ρόδου Απόστολος (Σεπτ. 1921 - Ιούν. 1922). Στα υπόλοιπα τεύχη έως και τη διακοπή της έκδοσής του δεν αναγράφεται όνομα διευθυντή ούτε και αρχισυντάκτη. Αρχισυντάκτης: ο Βασίλειος Αντωνιάδης. Υπεύθυνος (και υπεύθυνος της εφ. *Εκκλησιαστική Αλήθεια*): Μ.Ι. *Γεδεών. Μότο: «Ο υιός του ανθρώπου ουκ ήλθε διακονηθήναι αλλά διακονήσαι» (Μάρθ. κ΄ 28). Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαίων Θεολογικόν Περιοδικόν*, *Όργανον του Συλλόγου των Ορθόδοξων Ελλήνων Θεολόγων* (1921 - Ιουλ./Σεπτ. 1922); *Μηνιαίων Θεολογικόν Περιοδικόν* (Οκτ./Νοε. 1922 - Σεπτ. 1923), *Μηνιαίο με διπλά τα τχ.* 2/3 (Φεβρ./Μάρτ.), 4/5 (Απρ./Μάιος), 6/7 (Ιούν./Ιούλ.) του 1920, τα τχ. 1/2 (Ιαν./Φεβρ.), 9/10 (Σεπτ./Οκτ.), 11/12 (Νοε./Δεκ.) του 1921, τα τχ. 1/2 (Ιαν./Φεβρ.), 3/6 (Μαρτ./Ιουν.), 7/9 (Ιουλ./Σεπτ.), 10/11 (Οκτ./Νοε.) του 1922. Συνεχής σελιδαρίθμηση κατά τόμο, διαστάσεων 22x15 εκ. (τ. Α΄) / 21x14 εκ. (τ. Β΄) / 23x16 εκ. (τ. Γ΄) / 22x16 εκ. (τ. Δ΄) / 23x16 εκ. (τ. Ε΄). Ετήσιες συνδρομές: 2 γρόσια. Τυπώνεται στο Πατριαρχικό Τυπογραφείο.

Εκδίδεται ως παράρτημα της εφ. *Εκκλησιαστική Αλήθεια*. Σκοπός του είναι να καλλιεργήσει τις θεολογικές σπουδές παράλληλα με τις φιλοσοφικές, φιλολογικές και ιστορικές. Το περιοδικό μνημονεύει ότι είχε την υποστήριξη δύο χορηγών, των Μποδοσάκη-Αθανασιάδη και Κ. Γαλιάν.

Δημοσιεύει μελέτες που αναφέρονται στην εκκλησιαστική ιστορία, την Καινή και Παλαιά Διαθήκη, την πολιτική ιστορία, την μνημογραφία, την ποιμαντική και βιβλιοκρισίες.

Ανάμεσα στους συνεργάτες του ήταν οι Γερμανός Σάρδων, Αθηνάγορας πρ. Παραμυθίας, Ανθιμος Βιζύης, Β. Αντωνιάδης, Βασίλειος Νικαίας, Μ.Ι. Γεδεών, Γεννάδιος Σκοπέλου, Γερβάσιος Αγκύρας, Γερμανός Θυατείρων, Δωρόθεος Γεωργιάδης, Δωρό-

θεος Προύσης, Στ. Σ. Εμμανουήλ, Π.Γ. Ζερλέντης, Αλ. Ζώτος, Λ. Ηλιού, Ιωακείμ Ιδριρίτης, Κ.Ν. Καλλίνκος, Καλλίνκος Κυζίκου, Ι.Η. Κάλφαγλου, Π. Κομνηνός, Εμμ. Λούκας, Ι.Π. Μηλιόπουλος, Β.Α. Μυστακίδης, Νικόλαος Καισαρείας, Παγκράτιος Βατοπεδινός, Ι. Παπαδόπουλος, Χρυσ. Παπαδόπουλος, Ξ.Α. Σιδερίδης, Β.Κ. Στεφανίδης, Σωφρόνιος πρ. Λεοντουπόλεως, Φιλάρτος Διδυμοτείχου, Χριστόφορος Ιεροδιάκονος, Β.Δ. Κρασιόνκι, Β.Σ. Πολιάσκις, S. Salaville.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΠ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Θ. Μπουγάτσος, «Βιβλιογραφία ελληνοκυπριακού τύπου (1826-1966)», π. *Θεολογία*, τ. ΜΒ΄ (1971), 617; Β.Θ. Σταυρίδης, *Να «Νέος Ποιμήν»*, *ΘΗΕ*, τ. 9 (1966), 406; του ίδιου, «Εκκλησιαστικά και θεολογικά περιοδικά του Οικουμενικού Πατριαρχείου», *Texts and Studies II* (1983), 219-222; Αδ. Στ. Ανεστίδης, *Νέος Ποιμήν*, *Μηνιαίων Θεολογικόν Περιοδικόν*, *Παράρτημα Εκκλησιαστικής Αληθείας*, εν Κωνσταντινουπόλει, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, τ. Α΄ (1919) - τ. Ε΄ (1923), *Ευρετήριον*, *Μνήμη Μητροπολίτου Ικονίου Ιακώβου*, Αθήνα 1984, σ. 415-436.

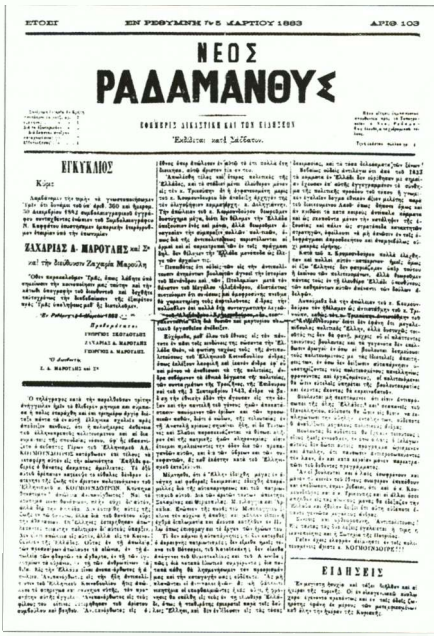
ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Νέος Ραδάμανθς

Εφημερίς Δικαστική και των Ειδήσεων. Εκδίδεται κατά Σάββατο. Ρεθύμνο. 24 Ιαν. 1881 - 22 Σεπτ. 1884. αρ. φ. 1-180 και 8 Φεβρ.1886 - 1 Μαρτ. 1886. αρ. φ. 181-183. Ιδιοκτήτης-υπεύθυνος συντάκτης: Στυλιανός Εμμ. *Καλαϊτζάκης. Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασελίδη / εξωσελίδη (όταν το απαιτούσε η δημοσίευση πληθώρας πλειστηριασμών και άλλων δικαστικών ειδήσεων). Διστηματά κατά τους τέσσερις πρώτους μήνες της κυκλοφορίας της και στη συνέχεια μέχρι τέλους τρισηλίδη, διαστάσεων 43x30 εκ. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού (Κρήτη) 2 μετζίτια, εξωτερικού (λοιπή Ελλάδα) 3 μετζίτια. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του εκδότη της Στυλ. Ε. Καλαϊτζάκη.

Ιδρύεται μέσα στην τουρκοκρατία και είναι η πρώτη εφημερίδα που εκδόθηκε στο Ρεθύμνο και η τρίτη στην Κρήτη μετά τη Σύμβαση της Χαλέπας (1878), με το άρθρο 15 της οποίας επιτράπηκε, για πρώτη φορά, η έκδοση εφημερίδων στην Κρήτη. Ένας από τους πρώτους που έσπευσαν να εκμεταλλευθούν αυτή τη δυνατότητα ήταν ο Στυλιανός Εμμ. Καλαϊτζάκης. Ο επιθετικός προσδιορισμός «Νέος» στον τίτλο οφείλεται στο γεγονός ότι εκδόθηκε ως συνέχεια του Ραδάμανθ, που εξέδιδε επί 28 χρόνια στην Αθήνα ο Εμμ. Βυβιλάκης, θεός του Στ. Καλαϊτζάκη.

Η δομή της εφημερίδας, κατά τα δύο πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας της, είναι σε γενικές γραμμές σταθερή. Μεγάλο μέρος της πρώτης σελίδας συνήθως καταλαμβάνει το κύριο άρθρο, το οποίο πραγματεύεται κυρίως θέματα του Ρεθιμίνου, όπως π.χ. το επισκοπικό ζήτημα που ταλάνισε επί δύο χρόνια (1881-1882) την περιοχή και οφειλόταν στο γεγονός ότι οι Ρεθιμνιώτες αρνούνταν να αποδεχθούν τον επίσκοπο που επέλεξε για την επισκοπή Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου ο μητροπολίτης Κρήτης. Άλλα θέματα της αρθρογραφίας της υπήρξαν οι εκλογές των αντιπροσώπων στη Γενική Συνέλευση των Κρητών, οι εκλογές των δημογερόντων, προτάσεις για νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, το βακουφικό ζήτημα κ.ά. Τα άρθρα είναι κατά κανόνα ανυπόγραφα, αλλά είναι προφανές ότι οφείλονται στον εκδότη Στυλ. Καλαϊτζάκη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψή του για τον ρόλο της δημοσιογραφίας σε άρθρο της 30ης Απριλίου 1883: «Επιβλητικών καθήκον θεωρείται τη δημοσιογραφία εκάστοτε παραινείν μεν τοις βουλευομένοις πράττειν τα άριστα, ψέγειν δε τα ανάρμοστα». Στην πρώτη σελίδα υπάρχει ακόμη η στήλη «Διάφορα Επιχώρια» με σύντομες τοπικές ειδήσεις και την «Επικρυλλίδα». Στη δεύτερη και τρίτη σελίδα περιέχονται οι στήλες «Εξωτερικά» και «Τηλεγραφήματα» με εξωτερικές ειδήσεις. Επίσης φιλοξενούνται περιλήψεις των πρακτικών της Γενικής Συνελεύσεως των Κρητών, επιστολές αναγνωστών καθώς και ανακοινώσεις της οθωμανικής διοίκησης, της δημογεροντίας και άλλων φορέων. Στην τέταρτη σελίδα κυριαρχούν οι πλειστηριασμοί, οι αγωγές και άλλες δικαστικές ειδήσεις, οι οποίες πολλές φορές καταλαμβάνουν και την τρίτη σελίδα. Στο τέλος της τέταρτης σελίδας υπάρχει σε καθημερινή βάση το «Εμπορικόν Δελτίον» με τις τιμές των κυριότερων προϊόντων της αγοράς, καθώς και οι τιμές σε γρόσια των ξένων νομισμάτων.

Κατά τη δεύτερη διετία της κυκλοφορίας τα άρθρα περιορίζονται, ενώ αυξάνονται οι τοπικές ειδήσεις και οι δημοσιεύσεις πλειστηριασμών. Επίσης αρχίζουν να κάνουν δειλιά-δειλιά την εμφάνισή τους οι πρώτες διαφημιστικές καταχωρίσεις. Τακτικούς συνεργάτες δεν είχε, μόνο περιστασιακός επιστολογράφος. Ο μοναδικός συνεργάτης στα τέσσερα χρόνια της κυκλοφορίας της υπήρξε ο μεγάλος κρητικός λογογράφος Παύλος Βλαστός, ο οποίος σε 7 συ-

νέχειες αντικρούει, με επίκληση των γραπτών πηγών, τον ισχυρισμό Τούρκων βουλευτών ότι οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κρήτη ύστερα από παράκληση του κρητικού λαού.

Εκδίδεται κάθε εβδομάδα ανελλιπώς έως το φ. 180 (22 Σεπτ. 1884), οπότε ο Στ. Καλαϊτζάκης δέλοντας να εντείνει την αντιπολιτευτική του στάση απέναντι στις οθωμανικές αρχές, διακόπτει την έκδοση και εκδίδει στη θέση της το *Αρκάδιον, επιτρέποντας τους αναπόφευκτους συνειρμούς με το μονιστήρι-σύμβολο. Όταν το *Αρκάδιον* θα κλείσει προσωρινά κατά το πρώτο τρίμηνο του 1886, ύστερα από απόφαση της οθωμανικής διοίκησης, ο Στ. Καλαϊτζάκης θα αναπληρώσει το κενό επανεκδίδοντας για λίγο το *Νέο Ραδάμανθυ*. Είναι μια τακτική που ο εκδότης θα ακολουθήσει και άλλες φορές στο μέλλον: όταν η οθωμανική εξουσία μη ανεχόμενη τον θαρραλέο και ενοχλητικό του λόγο θα κλείνει την εφημερίδα, εκείνος στη θέση της θα εκδίδει άλλη. Φυσικά δεν πρόκειται για νέα εφημερίδα, αλλά για την ίδια με άλλο όνομα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 1-180), ΔΚΒΡ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρκος Γουμπάκης, «Οι πρώτες Ρεθεμνίτικες εφημερίδες», εφ. *Κρητική Επιδόρησης*, 6-21 Φεβρ. 1969· Ξενοφών Παγκυλιάς, «Οι Κρητικές εφημερίδες του περασμένου αιώνα», π. *Κρητική Εστία*, τχ. 260/261 (1980), 403-413· Γ.Ζ. Παπιομούτογλου, «Εκατό χρόνια Ρεθεμνιώτικων εφημερίδων», π. *Προμηθεύς ο Πυρφόρος*, τχ. 29(1982), 165-181· του ίδιου, «Ο Τύπος του Ρεθύμνου», *Επτά Ημέρες / Καθημερινή*, 20 Ιουλ. 1997· του ίδιου, «Οι πρώτες εφημερίδες του Ρεθύμνου: Τουρκοκρατία και Αυτονομία», στον τόμο *Ρεθύμνο 1898-1913: Από την Αυτονομία στην Ένωσή*, Ρεθύμνο 1998, σ. 53-56.

ΠΑΝΝΗΣ Ζ. ΠΑΠΙΟΜΟΥΤΟΓΛΟΥ

Ο Νέοστος

Εφημερίς Πολιτική - Κοινωνική - Φιλολογική. Δράμα, 1916. 1921. Διευθυντής-υπεύθυνος: Θεόφιλος Δ. *Αθανασιάδης. Καθημερινή, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 42x31,5 εκ. Η τιμή του φύλλου δεν αναφέρεται. Τυπνονόταν στο τυπογραφείο Παυλοπούλου.

Από τις πρώτες ελληνικές εφημερίδες της Δράμας, σκόπευε να αποτελέσει φύλλο «διαρκώς εν αυτή εκδιδομένον και τα συμφέροντα αυτής εκδύμωσ υποστηρίζον». Διέθετε πρόθυμα τις στήλες της «εις τους δέλοντας να πραγματευθώσι ζητήματα αφορώντα εις τα συμφέροντα της Επαρχίας ημών».

Την ύλη της αποτελεί, όπως αναφέρει στο πρώτο φύλλο της, κάθε ζήτημα που αφορά την ίδια επαρχία. Επίσης, δημοσιεύει αυτοτελή χρονογραφήματα.

Η τελευταία σελίδα περιλαμβάνει τη στήλη «Ξένη φιλολογία», όπου παρουσιάζει, σε συνήχει, μεταφράσεις ξένων λογοτεχνικών έργων («Οι περιπτώσεις του Αντ. Τσέχωφ»), και διαφημίσεις καταστημάτων και κινηματογράφων.

Ο ίδιος ο διευθυντής της σημειώνει σ' ένα άρθρο του, αρκετά χρόνια μετά την κυκλοφορία της, ότι την εξέδωσε λίγο πριν τη βουλγαρική εισβολή του 1916 και ότι αναγκάστηκε να διακόψει την έκδοσή της λόγω της κατάσχεσης και μεταφοράς του τυπογραφείου Παυλοπούλου από τις κατοχικές δυνάμεις στη Βουλγαρία. Ωστόσο, το σωζόμενο πρώτο φύλλο της φέρει την ημερομηνία 31 Ιουλίου 1921 και δεν αναφέρεται σε πρώτη περίοδο κυκλοφορίας της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΛΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεόφ. Δ. Αθανασιάδης, «Ιστορική ανασκόπησης της τυπογραφίας και δημοσιογραφίας εν Δράμα από του 1913-1930», *Ημερολόγιον Δράμας 1930*, σ. 36· Β.Κ. Πασχαλίδης, *Δραματικά ιστορικά. 67 Μελέτες για τη Δράμα και την περιοχή της*, Δράμα 1992, σ. 122.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΩΦ - ΠΩΡΤΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΟΤΗΣ

Νεόστις

Περιοδικόν Λογοτεχνικόν Όργανο των Δημοτικιστών Σμύρνης και Αϊντανίου, Σμύρνη, 14 Νοε. 1909 - 12 Φεβρ. 1911, περ. Α', αρ. τχ. 1-48 και Ιούν. 1912 - Μάιος/Αύγ. 1913, περ. Β', αρ. τχ. 1(49)-9/12(57-60). Εκδότης: Θ. *Έξαρχος. Διευθυντές: Δ. Πελεκίδης, Κ. Φριλιγγός (από τις 18 Σεπτ. 1910). Σύνθημα: «Περιοδικό που γράφεται στη δημοτική μας γλώσσα και θγάνει κάθε μήνα». Μηνιαίο, τρίσηλο, μεγάλο σχήματος, 342 σ. (περ. Α') / Μηνιαίο, 32-48 σ. (σύνολο σελίδων 320), μονόστηλο, διαστάσεων 22,5x11 εκ. (περ. Β'). Με έγχρωμο εξώφυλλο. «Η συντομία του προπληρώνεται και είναι το χρόνο για την Τουρκία μετζ. 2½ για το Εξωτερικό φρ. 12½». Τυπνονόταν στο τυπογραφείο «Ερμής». Γραφεία: οδ. Γαλαξί 30 (έως τον Δεκ. 1912), οδ. Γαλαξί 15 (από τον Ιαν. 1913), Σμύρνη.

Σύμφωνα με τον εκδότη Θ. Έξαρχο, το περιοδικό «θα προσπαθήσει να εργασθή δια την φιλολογίαν μας, δια διαφόρων μέσων και εν από αυτά θεωρεί τους διαγωνισμούς». Στο διαγωνισμό διηγήματος μάλιστα ήρθε πρώτος ο άγνωστος μέχρι τότε δάσκαλος του Μανταμάδου της Μυτιλήνης Στρατής *Μυριθίλης με το πρώτο του διήγημα, το «Άσπρο Στεφάνι». Στο περιοδικό δημοσιεύονταν ποιήματα, διηγήματα, αποσπάσματα από διβλία, μεταφράσεις αρχαίων κειμένων καθώς και κριτικές για τις νέες εκδόσεις. Μέσω ειδικής στήλης ο αναγνώστης είχε τη δυνατότητα να ενημερωθεί για εκδόσεις και φι-

λογικά γεγονότα του εξωτερικού. Οι συνεργάτες του περιοδικού δημοσίευαν σε αυτό μελέτες τους, φιλολογικού περιεχομένου, ενώ μέσα από τις σελίδες του διεξάγονταν συζήτηση με θέμα: ο δημοτικισμός στη Σμύρνη, δημοτικισμός και «Νεότης».

Συnergάτες του ήταν οι διαπρεπέστεροι λέσβιοι και σμυρνιοί λόγιοι: Στέλιος Σεφεριιάδης, Στέλιος Σπεράντζας, Σύλβιος Παπαδόπουλος, Μ. Σεϊζάνης, Κ. Μισαηλίδης, Κ. Φριλίγγος, Αλέκος Φωτιάδης, Στίλιων Πιττικής, Κώστας Τζελέπης, οι οποίοι αντι-

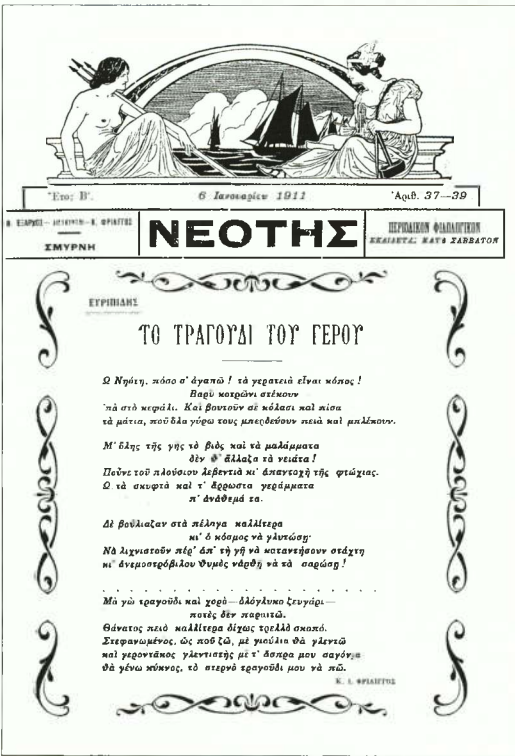
Η έκδοση του π. *Νεότης* στη Σμύρνη, σύμφωνα με την κριτική επιθεώρηση του Γρ. *Ξενοπούλου στην εφ. *Καιροί*, έρχεται να προστεθεί στα περιοδικά, τις εφημερίδες και τους πολιτιστικούς συνδέσμους που υπηρετούν τη δημοτικιστική ιδέα και συμβάλλουν όχι μόνο στην αναμόρφωση της γλώσσας αλλά και της εθνικής ζωής. Οι δημοτικιστές, φωτισμένοι και ελεύθεροι απελευθερώνουν σιγά-σιγά και άλλους από το ζυγό του σχολαστικισμού. Σύμφωνα με τον ίδιο τον Έξαρχο, η έκδοσή του συνοδεύτηκε από πλήθος επικρίσεων και αρνητικών κριτικών, οι οποίες όμως δεν αλλοίωσαν και την πραγματικότητα: η *Νεότης* ήταν το πρώτο δημοτικιστικό περιοδικό που κυκλοφόρησε στη Σμύρνη, ενώ η έκδοσή της στάθηκε πολλές φορές η αφορμή για να αποδειχτεί πως υπάρχει «ζήτημα δημοτικισμού» σε αυτήν.

Η μαχητική διάθεση του εκδότη για να προσταπίσει τη «γλωσσική ιδέα» βιασιζόταν όπως γράφει και ο ίδιος (Ιούλ. 1912) στα «ενθαρρυντικά λόγια των ολιγών που δε μας ελευθερώνει για την ώρα [και] είναι η καλύτερη παρηγοριά μας στον αγώνα μας. Χαρακτηριστικό κάθε πρωτόφαντης αλήθειας είναι να μην την ανέχονται στην αρχή οι πολλοί. Την αγκαλιάζουν όμως πάντα οι εκλεκτοί, οι αριστοκράτες της σκέψης κ' έτσι έπειτα είναι αδύνατο να μη προσοδέψει». Ωστόσο, έναν χρόνο αργότερα, μέσα από τη στήλη «Σημειώματα» (αρ. τχ. 9-12, Μάιος-Αύγ. 1913) προαναγγέλλει τη διακοπή της έκδοσης για οικονομικούς κυρίως λόγους, χωρίς όμως να κρύβει την πικρία του για την πολεμική που δέχτηκε τόσο ο ίδιος όσο και το περιοδικό όλα αυτά τα χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ., περ. Β'), ΕΒΕ (ελλ. σ., περ. Β').

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Μ. Μισαηλίδης, *Συμβολή στην Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1940, λ.σ. 203, 211, σ. 63-64· Χρ. Σολωμονίδης, *Η Δημοσιογραφία στη Σμύρνη (1821-1922)*, Αθήνα 1959, σσ. 319-320, 330-331· Γ. Βαλέτας, «Το πρώτο διήγημα του Μυριβήλη», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 4 (Ιούλ.-Αύγ. 1971), 317· του ίδιου, «Ληομονημένες αιολικές μορφές, Θεόδωρος Έξαρχος», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 7 (Ιαν.-Φεβρ. 1972), 12-14· Κ. Μίσσιος, «Θεόδωρος Έξαρχος», στο βιβλίο *Μυτιληναί λόγιοι και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 142-149· του ίδιου, «Η Νεότης του Θεόδωρου Έξαρχου», στο βιβλίο *Φιλολογικά και πάρεργα της Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1996, σ. 102-110.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

προσώπευαν την πνευματική πρωτοπορία της Σμύρνης στις γραμμές του δημοτικισμού. Συνεργαζόταν επίσης οι Κωστής Μισαηλίδης, Μίλτος Κουντουράς, Ρώμος Φιλύρας, Δώρος Στέλλας, Νίκος *Καρβούνης, Φώτης Βορεινός, Μιχ. *Ροδάς, Μ. Φιλήντας, Δήμος Βερενίκης, Γ. Σπαταλάς, Φ. Ευγενής, Μαρία Ζάμπας, Νίκος Σαντοριναίος, Μάρκος Αυγέρης κ.ά.

Τα Νιάτα

Λογοτεχνικό περιοδικό. Το θγαίει κάθε δεκαπέντε μια Μυτιλήνια πέρα. Μυτιλήνη. «30 του δεριστή» 1919-1920. Ο υπότιτλος εμφανίζεται από τις 15 Οκτ. 1919. Συνέχισε την αριθμηση του π. Ο Φάρος της Μυτιλήνης. Δεκαπενθήμερο, δώδεκα έως είκοσι τεσσάρων σελίδων (με συνεχή σελιδαριθμηση) / τριάντα δύο σελίδων. δισθηλο / μονόσθηλο (στο μοναδικό τχ. του έτ. Β'), διαστάσεων 28.5x19 εκ. / 22x16 εκ. «Συντρομές: Χρονιάτικη δρχ. 10. Εξάμηνη δρχ. 6. Κάθε απόδειξη πληρωμής πρέπει να 'ναι υπογραμμένη απ' τους κ. Ευρ. Σέρεσλη και Κ. Παραδείση. Την αντιπροσωπεία του περιοδικού ανέλαβεν ο κ. Κλ. Μαριγιλές». Γραφεία: στοά Βαμβούρη 1 (αντίκρυ στα τυπογραφεία της Σάλπιας). Τυπογραφείο: «Φοίνιξ».

Οι νέοι εκδότες αγόρασαν τον τίτλο του π. Ο Φάρος της Μυτιλήνης από τον εκδότη του και συνέχισαν την αριθμηση του. Στο προγραμματικό άρθρο τους, σημειώνουν ότι «δε μας άρεζε και τόσο. Φάρος! ένας τέτοιος τίτλος δεν ταίριαζε ε' ένα λογοτεχνικό περιοδικό' μας φαινότανε παιδιακίσκος και μας θύμισε το Διάπλωση των Παιδών, επίσης κι ένα εκκλησιαστικό περιοδικό που έβγαινε στην Πόλη. Φάρος λεγότανε και καθόλου παράξενο να σηκωνότανε μια μέρα ο διευθυντής και να μας κινήση αγωγή. Γι' αυτό λοιπόν και για να λείψη κάθε μεπάλας αποφασίσαμε να το ξαναβαφτίσουμε με τ' όνομα Νιάτα που κρύβει δα και κάποιο νόημα κι έχει ένα τι γούστο [...]. Από σήμερα το περιοδικό μας μπαίνοντας σε καινούριο δρόμο, δ' αρχίση τη δημοσίεψη ξεχυσμένων έργων παλιών ποιητών και διηγηματογράφων δικών μας και ξένων' μας φαίνεται πως έτσι ξεπληρώνη καλλίτερα τον προορισμό του κι' όχι δημοσιεύοντας κάθε σαχλαμάρα και κάθε πεζό ή καθάλλα ποιήματα του καθένα που πρώτη φορά έπιασε βιβλίο στο χέρι και καταπίστηκε κι αυτός να κάνει κάτι και να δρέψει φιλολογικάς δάφνας». Καταλήγοντας δηλώνουν ότι Τα Νιάτα θα φιλοξενούν κάθε έργο που δ' αξίζει τον κόπο να δημοσιευτεί, και ελπίζουν ότι με τον καιρό θα το τιμήσουν με τη συνεργασία τους «οι λογογράφοι και ποιητάδες του νησιού μας.».

Απερίφραστα επίσης δηλώνουν ότι το περιοδικό θα χρησιμοποιεί την αληθινή δημοτική γλώσσα χωρίς να φοβάται μήπως το κατηγορήσουν πως είναι των άκρων. Την απόφαση αυτή επαινεί το π. *Ναμάς (αρ. φ. 41/650, 21 Σεπτ. 1919). Πρωτοπόρος στον γλωσσικό αγώνα στη Μυτιλήνη την εποχή εκείνη ήταν ο Αντώνης *Πρωτοπάτης με την παρέα του, που την αποτελούσαν οι Θεόφιλης *Λεφκιάς, Παναγιώτης Κεφάλας, Στρατής Παρασκευαΐδης, Στρατής Βαρελτζίδης, Στρατής Δούκας, Παναγιώτης Νικήτας, Μαρία Κλω-

νάρη, Τάκης Κόντος, Κώστας Μάκιστος, Η Μαρία Κλωνάρη, η μικρότερη απ' όλους (1899-1993) ήταν το ταλέντο της συντροφιάς, πεζογράφος. Όταν ο Γιάννης Ψυχάρης επισκέφτηκε τη Μυτιλήνη το 1925—εντυπωσιασμένος από τον πνευματικό της οργανισμό και το υπέρ της δημοτικής τοπικό κίνημα— και διάβασε το διήγημά της Η θεία μ' του Μαργελλ' «βροντωφώναξε: α.α.αυτή είναι καινούρια Ψάιπρα, μωρέ παιδιά, φέρτε μου την, να την φιλήσω».

Εκτός από τους παραπάνω, θα συνεργαστούν και οι Άγγελος Σημηριώτης, Βάσος Ελεγάς, Μίλτος Κουντουράς, Γεώργιος Φωτίου, Γιάννης Χατζής, Γ. Σημηριώτης, Θρασύβουλος Σταύρου, Στρατής *Μυριβήλης, με διηγήματα, ποιήματα, κριτικά σημειώματα, μεταγλωττισμένα ποιήματα, τραγούδια της Μυτιλήνης. Οι δυσκολίες για την έκδοση είναι πολλές: «Είνε πιο έφκολο σήμερα να γίνεις πολυκατομμυριούχος, παρά να τυπώνεις ταχτικά ένα φυλλάδιο» γράφουν σε σημειώμά τους, παραπονούμενοι για το τυπογραφείο, όμως φαίνεται ότι ο συνεχιζόμενος πόλεμος ήταν η κύρια αιτία που έκλεισε, αφού κοντά στους Λεφκία, Μάκιστο, Μυριβήλη κ.ά. που ήδη υπηρετούσαν στον στρατό, θα προστεθεί και ο Κεφάλας, που ήταν ο κινητήριος μοχλός της έκδοσης.

Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Λσημάκη Πανσέληνου σχετικά με το έντονο κίνημα του δημοτικισμού που παρουσιάστηκε τότε στη Μυτιλήνη: «δεν είναι ώρα σήμερα να εξετάσουμε, το γιατί ο δημοτικισμός βρήκε από την αρχή γερά στηρίγματα και διατήρησε μόνιμες εστίες. Και κάτω ακόμα από την τουρκική κυριαρχία υπήρχε στο νησί μια ζωηρή πνευματική κίνηση που απηχούσε και στον ελεύθερο ελληνισμό. Χρόνια και χρόνια το περιοδικό *Χαραωνή κράτησε μόνιμους συνεργάτες του τους πιο φημισμένους γραφιάδες της Αθήνας. Κι όταν στα 1912 απελευθερώθηκε η Μυτιλήνη η πνευματική κίνηση έγινε ζωηρότερη. Το περιοδικό Νιάτα σήκωσε πιο ξεκάθαρη τη σημαία του γλωσσικού αγώνα και οι παρέες των δημοτικιστών γεννήκανε πιο μαχητικές.».

Ο Πρωτοπάτης με την παρέα του ήταν περίπου οι ίδιοι που είχαν βγάλει το 1915 το π. Ελιπίδες (με υπότιτλο: Περιοδικό Λογοτεχνικό Μηνιαίο). «γραμμένο πέρα για πέρα στη δημοτική, στην αληθινή δημοτική, χωρίς καθαρευουσιάνικους τύπους». Το περιοδικό αυτό κυκλοφόρησε μόνο δύο φύλλα. Καθώς φαίνεται η υποστήριξη δεν ήλθε και συνέχεια δεν υπήρξε. Ωστόσο, είναι οι ίδιοι που το 1917 θα υπερασπιστούν και πάλι τη δημοτική γλώσσα με ένα μανφέστο που στο εμπροσθοφύλλο έγραφε: «Τούτο το φυλλάδιο κι τόβγαλαν οι Μαλλιαιροί της Μυτιλήνης» και στο

οπισθοφύλλο: «Όποιος το θέλει μπορεί να το γυρέψει απ' τους εκδότες· οι μαλλιαροί είναι καλομίλιτοι αδρώπιοι και δεν τρώνε τον κόσμο».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, Ιδιωτική συλλογή Στρατή Μολλίου (π. *Ελπίδες*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Βαλέτας, *Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1939, λ/α 740, σσ. 103, 115· Κ.Μ. Μεγαλήδης, *Συμβολή στην Αιολική Βιβλιογραφία*, Αθήνα 1940, λ/α 256, σ. 71· Ασημάκης Πανσέληνος, «Οι μέρες του Ψυχάρη στη Μυτιλήνη», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 53 (Σεπτ.-Οκτ. 1979), 265-273· Κ.Γ. Μίσσιος, «Τα λεσβιακά περιοδικά από το 1877 έως το 1940», π. *ΤαΨαρά*, αρ. τχ. 52-54 (Οκτ.-Δεκ. 1984), 33-36· του ίδιου, *Η ορδή των βασιβουζούκων, ήχουν η «συμμορία» του Μυριόβηλη*, Μυτιλήνη 1991, σ. 19-20· του ίδιου, «Αναδύμιση του Ψυχάρη. Έργα και ημέραι του κατά την δεκαπενθήμερη (8-22 Αυγ. 1925) παραμονή του στη "μαλλιάρη" Μυτιλήνη», π. *Γιατί*, αρ. τχ. 233-234 (Νοε.-Δεκ. 1994), 57-63 (και στο δίδυμο *Φιλολογικά και πάρεργα της Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1994, σ. 30-43)· Κ.Ι. Τσιγκάκης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915-1936)*, Αθήνα 1986, λ/α 34, σ. 99-101· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. *Μυτιλήνη*, τ. Δ' (1991), 197.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Νίκη

Όργανο Γραφείου Αν. Μακεδ. Θράκης του Εθν. Απελευθερωτικού Μετώπου. Καβάλα, 1943-1946. Αρχικά υπεύθυνοι ο καπνεργάτης Παναγιώτης Σαμαράς, ο Παναγιώτης Μαυροΐδης και ο γραμματέας του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) στο νομό Καβάλας Βασίλης Πατές, υπεύθυνοι επίσης της παράνομης εφ. *Λευτεριά και του καθημερινού δελτίου ειδήσεων. Στη συνέχεια υπεύθυνος σύνταξης ο Περικλής *Μπακλαβάς, Αργότερα διευθυντές οι Κ. Κολλιανιάτης, Κ. Τσολάκης (μετέπειτα δήμαρχος Καβάλας), Αργύρης Δερεμπούκος και Διπλός. Μότο: «Για το δριμάβο της Δημοκρατίας, για την κοινωνική ανάπτυξη». Άλλος υπότιτλος: *Όργανο της Επιτροπής του Πολιτικού Συνεσπισμού των Κομμμάτων του ΕΑΜ Νομού Καβάλας* (από το 1945). Αρχικά δια εβδομαδιαία / ημερήσια, διεξέλιξη / τετραεξέλιξη, πεντάσηλη / οκτάσηλη, αρχικά διαστάσεων 50x34 εκ., παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές στο σχήμα. Τιμή φύλλου: 5 λέβα / 10 λέβα / 20 δρχ. / 50 δρχ. / 200 δρχ. Πολλές φορές διανεμόταν δωρεάν ή τοιχοκολλούνταν. Δακτυλογραφημένη σε κηρωμένο χαρτί αρχικά. τυπωνόταν στη συνέχεια στο παράνομο τυπογραφείο του ΕΑΜ στην Καβάλα. Ως

προϊστάμενος του τυπογραφείου αναφέρεται, το 1946, ο Αλέκος Προσκόλλης.

Μία από τις ελάχιστες ελληνικές εφημερίδες που κυκλοφορούσαν παράνομα στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη κατά τη διάρκεια της τρίτης βουλγαρικής κατοχής (1941-1944), αποτέλεσε στη συνέχεια την πρώτη με ταπελευθερωτική εφημερίδα της Καβάλας, Όργανο του ΕΑΜ, δήλωνε «σημαιοφόρος των εθνικών αγώνων και των δημοκρατικών ιδεωδών» και στόχευε στον δριμάβο της δημοκρατίας και στην κοινωνική ανάπτυξη.

Τα άρθρα της καλύπτουν κυρίως την τοπική ειδησεογραφία. Οι ειδήσεις από την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό συνήθως δεν καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση. Στο τέλος της δεύτερης σελίδας δημοσιεύονται πληροφορίες για τη ζωή της πόλης (ανακοινώσεις και εκδηλώσεις). Επίσης, σε στήλες με τον τίτλο «έρανος υπέρ του ΕΑΜ», «εισφορές για το ΕΑΜ» ή «εισφορά τιμής» καταγράφονται τα ονόματα ή αρχικά των ονομάτων των πολιτών που ενίσχυν οικονομικά την οργάνωση και το ποσό που ο καθένας τους συνεισέφερε. Τα άρθρα της είναι ανυπόγραφα.

Το Έκτακτο Στρατοδικείο Δράμης απαγόρευσε, στις 20 Δεκεμβρίου 1946, την έκδοση των εφ. *Νίκη* και *Εργατική Φωνή* και καταδίκασε τους τότε διευθυντές τους. Αλλά η *Νίκη* κυκλοφόρησε την επόμενη μέρα με νέο τίτλο (*Η Νέα Νίκη*), νέο διευθυντή (Κώστας Πούρας) και με τον ίδιο προϊστάμενο τυπογραφείου (Αλέκος Προσκόλλης). Τα πρώτα φύλλα της *Νέας Νίκης* κατασχέθηκαν και ο διευθυντής της συνελήφθη. Ωστόσο, φαίνεται ότι η εφημερίδα με τον νέο τίτλο κυκλοφόρησε στη συνέχεια κανονικά έως τις αρχές του 1947.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΛΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Φ. Βαμφούρη-Δημάκη, *Ιστορία του τύπου της Καβάλας από τις αρχές του 20ου αιώνα ως σήμερα*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 19-22· Γ.Β. Ιωαννίδης, *Ο τύπος της Καβάλας*, Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα, Καβάλα 1996, σ. 41-46.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΩΦ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΟΠΗΣ

Νίκη

*Όργανο της επαρχιακής επιτροπής Κοζάνης-Σερβίων του Ε.Α.Μ. Κοζάνη, 1942-1946<>. Εκδίδεται από την τοπική επαρχιακή επιτροπή του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και κατά τη δεύτερη περίοδο από τον συνασπισμό κομμάτων του ΕΑΜ του νομού Κοζάνης. Διευθυντής κατά τη διάρκεια της Κατοχής και της παράνομης κυκλοφορίας της δεν αναφέρεται, ενώ αργότερα, με τη νόμιμη κυκλοφορία της, εναλλάσσονται ο Κώστας Α. Ίβρος (26 Σεπτ. 1945, αρ. φ. 24 και 16 Φεβρ. 1946, αρ. φ. 37) και ο Θ. Παπαδόπουλος (10 Νοε. 1945 - 24 Νοε. 1945, αρ. φ. 28-30). Μότο: «Θάνατος στο Φασισμό - Λευτεριά στο Λαό»· μετά την Απελευθέρωση: «Για το θρίαμβο της Δημοκρατίας - Για την κοινωνική ανάπλαση». Άλλος υπότιτλος: *Όργανο του Συνασπισμού Κομμάτων του Ε.Α.Μ. Νομού Κοζάνης* (μεταπολεμικά). Μηνιαία και διςέλιδη κατά τη διάρκεια της παράνομης κυκλοφορίας της επί Κατοχής, από το 1945 κ.ε. γίνεται εβδομαδιαία και τετρασέλιδη. Τιμή: στο παλαιότερο σωζόμενο φ. 500000 δρχ. (αρ. φ. 17, 5 Νοε. 1944) και στα επόμενα από 30 δρχ. έως 200 δρχ. Δεν δίνονται πληροφορίες για συνδρομές. Αρχικά κυκλοφορούσε παράνομα και πολυγραφημένη, τυπογραφημένη αργότερα με νόμιμη κυκλοφορία και επίσημα γραφεία στην κεντρική πλατεία της Κοζάνης.*

Η κυριότερη αδυναμία στη μελέτη και στην παρουσίαση μίας ολοκληρωμένης εικόνας για την πορεία και τη δράση της *Νίκης* κατά την παραγμένη δεκαετία του 1940 συνίσταται κυρίως στο γεγονός ότι σώζονται ελάχιστα φύλλα της. Ωστόσο, η έρευνα των σχεδιασμού και των περιεχομένων των επί τω γνωστών σήμερα φύλλων της κατορθώνει να σκιαγραφήσει έστω τις βασικές αρχές και προσδοκίες της δημιουργίας της.

Σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία και την έρευνα των ιστορικών κυκλοφορούσε αρχικά παράνομα με μηνιαία περιοδικότητα, που δεν πρέπει ωστόσο να τηρούνταν με ακρίβεια. Οι εκδότες της και ο πολυγράφος που χρησιμοποιούσαν για την προετοιμασία των πρώτων φύλλων βρήκαν κατά καιρούς καταφύγιο σε διάφορες ασφαλείς περιοχές του νομού Κοζάνης, όπως η Αιανή, η Ροδιανή, αλλά και το μοναστήρι του Ζιδανίου. Στη μεταπολεμική περίοδο (1945-1947), όταν η έκδοση της γίνεται πλέον νόμιμα, η *Νίκη* αποκτά πιο προσεγμένη εμφάνιση και μορφή εφημερίδας και αρχίζει να κυκλοφορεί σε εβδομαδιαία βάση. Τη διεύθυνσή της αναλαμβάνουν ο Κώστας Α. Ίβρος από τον Πεντάλοφο της επαρχίας Βοΐου, διευθυντής σύνταξης και της προπολεμικής δεκαπενθήμερης εφημερίδας του Πενταλόφου *Το Βόιον* (1930-1932) και ο Θ. Παπαδόπουλος, δικηγόρος από

την Άνω Κώμη Κοζάνης. Συνεχίζει να εξυπηρετεί τα συμφέροντα του ΕΑΜ, όργανο πλέον του συνασπισμού κομμάτων του ΕΑΜ νομού Κοζάνης, ακολουθώντας πάντα τη γενικότερη ιδεολογία των εκδοτών της, με σφοδρές ιδεολογικές αντιδικίες με τον *Εθνικό Αγώνα*, τοπική εφημερίδα της ίδιας περιόδου, μα εκ διαμέτρου αντίθετης πολιτικής τοποθέτησης.

Την ύλη της συνθέτουν θέματα από τον νομό Κοζάνης, ενημερώσεις κυρίως για τις δραστηριότητες του ΕΑΜ και τα «ειδεχθή» εγκλήματα εναντίον των μελών του ή τις ηρωικές πράξεις των υποστηρικτών του. Ανταποκριτές ή συνεργάτες δεν αναφέρονται, αν αυτοί δεν υπογράφουν τα κείμενα τους. Εξαιρεση παρατηρείται στην περίπτωση που αρθρογραφεί κάποιο επιφανές στέλεχος του ΕΑΜ, όπως ο μητροπολίτης Ιωακείμ, ο Μ. Σουμειλίδης ή άλλα γνωστά δραστήρια στελέχη της περιοχής.

Η εμφάνιση της, που μετά το 1945 είναι πολύ πιο προσεγμένη, δεν διαφέρει από όλων των άλλων τοπικών εφημερίδων της εποχής. Πάντα υπήρχε κύριο άρθρο γραμμής και αναφορά στις γενικότερες συνθήκες της εποχής και τις ειδικές στον νομό. Δημοσιεύει επίσης ζητήματα επαγγελματικά, συνδικαλιστικά και συντεχνιακά, ανακοινώσεις του ΕΑΜ, του Αγροτικού Κόμματος και του ΚΚΕ Κοζάνης, αλλά και δημοσιεύσεις για την τοπική ιστορία του ΕΑΜ από βασικούς συντελεστές του. Συχνά τις σελίδες της καλύπτουν και οι φωτογραφίες των νεκρών από τη βία των Γερμανών και των ελλήνων συνεργατών τους. Η έκδοση της *Νίκης* διακόπηκε μάλλον το 1946 (ή το 1947), όταν με τις εχθροπραξίες του Εμφυλίου αρχίζει και η δίωξη του ΚΚΕ. Ίσως αυτός να ήταν και ένας λόγος που σήμερα δεν σώζονται πολλά φύλλα της, που πρέπει κυρίως να αναζητηθούν σε συλλογές ιδιωτών.

Σίγουρα η *Νίκη* δεν είχε ποτέ την ενημέρωση, την ύλη και τις κατευθύνσεις μιας συνηθισμένης επαρχιακής εφημερίδας, κυρίως γιατί δεν είχε αποκλειστικό σκοπό την ενημέρωση. Ήταν όμως το συνειδητό όργανο μίας πολιτικής προσπάθειας που αγωνίζονταν, μέσα σε ασφυκτικές συνθήκες, να χαράξει ένα διαφορετικό, καλύτερο αύριο. Το κατόρθωμα της επιδίωξής της σε μία εποχή βίας, παράνομη τα πρώτα χρόνια, νόμιμη, μα δακτυλοδεικτούμενη αμέσως μετά και τα πολύ λίγα σωζόμενα φύλλα της σήμερα, της δίνουν μία ξεχωριστή θέση στην καταγραφή της τοπικής εφημεριδογραφίας του νομού Κοζάνης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (αρ. φ. 4, 10 [αν. 1943], ΔΒΚ (1 φ. της 5ης Νοε. 1944, 5 φ. των ετ. 1945-1946).

ΠΗΗ: Συνέντευξη με τον Θανάση Καλλιανιώτη, ιστορικό, υπογύριο διδάκτορα σύγχρονης ιστορίας στο ΑΠΘ (Κοζάνη, 26 Φεβρ. 2002).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Π. Δελαλιός, *Εφημερίδες (εκδοθείσαι εν Κοζάνη)*, Κοζάνη 1959· Β.Π. Καραγιάννης, «Μια ξεχασμένη εφημερίδα (ιστορία)», *Παρέμβαση*, αρ. φ. 18, Μάιος 1986· Μαν. Κανδυλάκης, «Οι εφημερίδες του νομού Κοζάνης», π. *Ο Τύπος*, τχ. 122 (Ιουλ. 2000), 13-30· Γ. Αντωνίου, *Η εαμική εφημερίδα Νίκη της Κοζάνης, 1942-1946*, μεταπτυχιακή εργασία στο Τμήμα Ιστορίας του ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2001.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ Μ. ΜΑΤΣΟΥ

(Ανοιξη 1945) / Γ. Εμμανουηλίδης (Απρ. 1947). Μότο: «Η Λευθερία δεν χαρίζεται, παίρνεται με αγώνα και δυσίες». Άλλος υπότιτλος: *Όργανο Συνισπαιού Κομμμάτων Ε.Α.Μ.* (Ανοιξη 1945). Εβδομαδιαία, διπλόληδη, διαστάσεων 50x34 εκ. Τιμή φύλλου: 5 λέβα / 10 λέβα / 20 δρχ. (3 Απρ. 1945). Τυπογραφείο: πολυγραφημένη (Κατοχή) / παράνομο τυπογραφείο (Κατοχή) / Πάνη Σαμαρά.

Ξεκίνησε ως όργανο του ΕΑΜ Σερρών. Κυκλοφορούσε παράνομα στη διάρκεια της Κατοχής, γι' αυτό και το πρώτο φύλλο της «επίσημης» περιόδου κυκλοφορίας της φέρει τον αρ. Π. Ο τελευταίος διευθυντής της Γ. Εμμανουηλίδης συνελήφθη την 1^η Απριλίου 1947 από την Ασφάλεια, δικάστηκε και καταδικάστηκε σε δωδεκάμηνη ποινή. Το ιδιαίτερα υψηλό πρόστιμο των 1200000 δρχ. που επιβλήθηκε στην εφημερίδα σήμανε και το τέλος της έκδοσής της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β.Ι. Τζανακάκης, *Χρονικό της Σερραϊκής Τυπογραφίας, 1878-1960*, Σέρρες, έκδοση του π. Γιατ, 1999.

ΒΑΣΙΛΗΣ Ι. ΤΖΑΝΑΚΑΡΗΣ

Νίκη

Όργανο του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου Νομού Σερρών. Σέρρες, 22 Σεπτ. 1944 - Απρ. 1947<>, αρ. φ. Π-ε<> (κυκλοφορούσε παράνομα και κατά τη διάρκεια της Κατοχής). Διευθυντής: «Έβρος» (Βαγγέλης Τσαμπάλης) / χωρίς ένδειξη (28 Νοε. 1944, αρ. φ. 26) / Στέφανος Καρύδης (Π Μαρτ. 1945, αρ. φ. 47) / Γιώργος Μαυρίδης

Η Νίκη

Γυμναστική Επιθεώρησης εικονογραφημένη, εκδιδόμενη κατά μήνα, επίσημο όργανο του συνδέσμου των Γυμναστών της Μέσης Εκπαίδευσης. Αθήνα, 1909-1928 (με διακοπές και αλλαγές τίτλου). Το 1909: Ιδιοκτήτης: Άγγελος Ι. Φέτσης. Επιτροπή: Β. Πλαστήρας, Α. Φέτσης, Π. Ορεσίτροφος, Δ. Στριφτός, Θ. Ζωϊόπουλος, Μηνιαία, δίστηλη, διαστάσεων 29x21 εκ. Τιμή τεύχους: 50 λεπτά. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 5 δρχ. και εξαμηνιαία 3 δρχ., εξωτερικού 6 φρ. Τυπώνεται στο Αθηναϊκό Τυπογραφείο, οδ. Κολοκοτρώνη 37. Γραφεία: οδ. Πανεπιστημίου 19. Από τον Ιαν. 1910 έως τον Δεκ. 1910 αλλάζει ο τίτλος και ο υπότιτλος: *Η Νίκη Πανελλήνιος Στρατιωτική και Γυμναστική Επιθεώρηση* κατά μήνα συνεργασία λογιών, αξιωματικών, γυμναστών και φιλάθλων. Διευθυντής: Α.Ι. Φέτσης. Μηνιαία, δίστηλη, με συνεχή αρίθμηση (σ. 1-166), διαστάσεων 26x18.5 εκ. Συνδρομές εσωτερικού: ετήσια καλλιτεχνική έκδοση 9 δρχ., εξαμηνιαία 5 δρχ., κοινή: ετήσια 6 δρχ., εξαμηνιαία 3 δρχ. Συνδρομές εξωτερικού: ετήσια καλλιτεχνική 10 φρ., κοινή 6 φρ. Για τους υπαξιωματικούς, μαθητές και στρατι-

ότες η ετήσια κοινή είναι 4 δρχ. και η εξαμηνιαία 2 δρχ. Τυπογραφείο: Π.Α. Πετράκου (αρ. τχ. 1) και ο «Υψηλάντης». Μιχαήλ Καρακωνσταντίνου, οδ. Παπαρρηγοπούλου 9(21) (αρ. τχ. 7). Από τον Ιαν. 1922 έως τον Οκτ. 1928 επανεκδίδεται με νέο τίτλο και υπότιτλο: *Η Νίκη. Η (Ολυμπιακή) Πανελληνιος Επιδεώρησις Εικονογραφημένη, εγκυκλοπαιδική - αθλητική - γυμναστική - σχολική και όλων των sports ξηράς, θαλάσσης και αέρος*. εκδίδεται κατά μήνα εν Αθήναις συνεργασία των ειδικο(ω)τέρων λογίων, φιλάθλων, γυμναστών και πρωταθλητών. Ιδρυτής: Α.Ι. Φέτσης. Το 1928 (αρ. τχ. 9-10) επί της συντάξεως των αθλητικών και διαχειριστής είναι ο Γ. Ζαμαρίας και επί των εκτόσ του στίβου και της φυσιολατρίας ο Σπ. Ναουμίδης Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαία Επιδεώρησις Εικονογραφημένη, όργανον των απανταχού ελληνικών συλλόγων, των φιλάθλων (και των φυσιολατρών): Δεκαπενθήμερος Επιδεώρησις Εικονογραφημένη, εγκυκλοπαιδική-αθλητικογυμναστική και φυσιολατρική / δι' όλα τα sports και την φυσιολατρειαν' Η Νίκη είναι το αρχαιότερον περιοδικόν Ελλάδος και Ανατολής εις το είδος του. Συντάσσεται υπό παιδαγωγών, γυμναστών, φιλάθλων και αθλητών' Η Νίκη είναι το επίσημον όργανον της Ενώσεως των Γυμναστών ως και παντός φιλάθλου, αθλητού, φυσιολατρου και κυνηγού' Η Νίκη είναι το αρχαιότερον περιοδικόν της Ελλάδος και Ανατολής και το επίσημον όργανον της Ενώσεως των Ελλήνων Γυμναστών, των γυμναστικών, των αθλητικών, των φυσιολατρικών σωματείων και του Προσκοπισμού' Η Νίκη είναι το αρχαιότερον περιοδικόν της Ελλάδος εις το είδος του και όργανον των Ελλήνων Γυμναστών, (των διανοουμένων φιλάθλων), των απανταχού της Γης αθλητικών φυσιολατρικών σωματείων (ως) και του Προσκοπισμού' Η αρχαιότερη αθλητική και φυσιολατρική επιδεώρησις των Βαλκανίων, Μηνιαία και δεκαπενθήμερη, δισητηλη με συνεχή κατά έτος αρίθμηση. Διαστάσεις: 31x23εκ. (1922-1924, 1925-1926, 1927-1928). Η τιμή πώλησης κάθε τεύχους καθώς και οι συνδρομές στο εσωτερικό και εξωτερικό ποικίλλουν. Τυπογραφείο: Μιχαήλ Μαντζεβελάκη, οδ. Μιλτιάδου 7 και Σπ. Στραγγάλου (και Γ. Γαλάνη), οδ. Λέκκα 7 (από την 1^η Ιαν. 1925). Γραφεία: οδ. Καλλιθέας 34.*

Όπως γράφει ο Α. Φέτσης στο κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους, το 1909, με τίτλο «*Η Νίκη* προς τους φιλάθλους αναγνώστας αυτής», προβαίνει στην έκδοση του περιοδικού «προνοούντες ότι το μοναδικόν τούτο εν όλη τη Ελλάδι και τη Ανατολή περιοδικόν αρκούντως θα συντελέση προς διάδοσιν της γυμναστικής ιδέας, και θα βοηθήση τους άοκνως εργαζομένους επισήμους και ιδιώτας προς επικράτησιν των υγιών αρχών της σωμαστικής παρά τω λαω και τη νεολαία». Ο σκοπός της επανέκδοσής της

(Ιαν. 1922) επαναλαμβάνεται, σχεδόν ο ίδιος, ανυπόγραφα και στο κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους, με τίτλο «*Η Νίκη* προς το φιλάθλον κοινόν & την ελληνίδα νεότητα».

Ένα μόνο τεύχος δεκαεξασέλιδο και με περιεχόμενα έχει εντοπιστεί για το 1909. Στο εξώφυλλο του πρώτου τεύχους (Ιαν. 1910) το περιοδικό παρουσιάζει το πρόγραμμά του στο οποίο κυριαρχούν ειδήσεις από την εγχώρια και παγκόσμια στρατιωτικογυμναστική κίνηση, πιστεύοντας ότι η ενίσχυση της στρατιωτικής και γυμναστικής εκπαίδευσης θα οδηγήσει στην εθνική αποκατάσταση της χώρας. Από το 1922 έως και το 1928 στις στήλες του, όπως επίσης αναφέρεται στο εναρκτήριο άρθρο του Ιανουαρίου 1922, πέρα από την ιστορία του αθλητισμού, τις ειδήσεις για την παγκόσμια και εσωτερική αθλητική και γυμναστική κίνηση τα περιέργα και τα ανέκδοτα, κυριαρχούν θέματα υγιεινής και μέθοδοι προπόνησης. Από το 1925 μάλιστα δημοσιεύεται σε επιφυλλίδα το σύγγραμμα περί προπονήσεως του Α.Ι. Φέτση, *Η Φυσική Αγωγή των νέων*.

Η διάδοση, μέσω του περιοδικού, της «κατά φύσιν αγωγής» των νέων «ήτις είνε η μόνη αγωγή του αληθινού πολιτισμού και της αληθινής ανατροφής» κυριαρχεί σε όλα τα πρωτοσέλιδα άρθρα στο πρώτο τεύχος κάθε έτους. Με τον αθλητισμό και τη ζωή στη φύση, επισπιμάνει το περιοδικό, εκπολιτίζεται η κοινωνία και «ανδρίζεται» το έθνος, γι' αυτόν τον λόγο το κράτος δεν πρέπει να τα θεωρεί πολυτέλεια και πάρεργα. Ενδεικτικό είναι το άρθρο με τίτλο «*Η γυμναστική, ο αθλητισμός και η φυσιολατρεία είναι εθνικός πλούτος, εθνική ευδαιμονία, εθνική ανάγκη*» (αρ. τχ. 11-12, 1924). Το ανδροπρεπές το οποίο χαρίζεται από τη φυσιολατρεία και τον αθλητισμό, «ο σύγχρονος ψευτοπολιτισμός» γράφει ο Φέτσης (αρ. τχ. 10-11, 1927) το ονομάζει πυγμαχία.

Η ίδρυση γυμναστηρίων, η οργάνωση των αθλητικών σωματείων και η συστηματική προπόνηση, θα δημιουργήσουν αθλητές έτοιμους να αντιπροσωπεύσουν την Ελλάδα στους Ολυμπιακούς Αγώνες, «ώστε να μην επαναληφθί η κωμωδία της προπονητικής πασαλείψεως των αθλητών μας και η συγκομιδή των τελευταίων των ολυμπιακών αγώνων». *Η Νίκη*, μάλιστα, καταφέρεται εναντίον της Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων η οποία, παρότι ιδρύθηκε από το κράτος, αδιαφορεί για την προπόνηση των αθλητών και είναι υπέρ της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, δηλαδή του Συνδέσμου των Ελληνικών Αθλητικών και Γυμναστικών Σωματείων. Ο Σύνδεσμος, κατά την εφημερίδα, αποφάσισε να διοργανώσει αγώνες

για να διαπιστώσει εάν υπάρχουν αθλητές, ικανοί να συμμετάσχουν στους Ολυμπιακούς αγώνες στο Παρίσι, στους οποίους θα λάβει μέρος ακόμη και η Τουρκία.

Διατηρεί μόνιμες στήλες σε όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας της και στηρίζεται σε άρθρα λογίων φιλάθλων και ειδικών συνεργατών. Το 1922 υπάρχουν νέα από το μέτωπο ενώ και το εξώφυλλο του τχ. 2 είναι αφιερωμένο στους ήρωες αθλητές που πολέμησαν στην πρώτη γραμμή του μικρασιατικού μετώπου. Το 1924 και το 1928 γίνεται λεπτομερής περιγραφή, με ειδικούς απεσταλμένους, των Ολυμπιακών Αγώνων στο Παρίσι και στο Άμστερνταμ αντίστοιχα. Από το 1923, όταν η *Νίκη* προχωρά στην ίδρυση συνδέσμου με την επωνυμία «Συνδέσμος Φυσιολατρικής Ήλιος, Αήρ, Ύδωρ», υπάρχουν και φυσιολατρικές ειδήσεις με συχνές περιγραφές των εκδρομών του συνδέσμου. Πλούσιο σε διαφημίσεις περιοδικό, διέδετε δίκτυο ανταποκριτών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Ανάμεσα στους συνεργάτες αναφέρονται κατά το 1909 οι Σ. Πέππας, Σ. Αρβανίτης, Ι. Χρυσάφης, Φ. Καρβελάς, Κ. Ζήσιος, Αδ. Βρυάκης, Αγ. Μάρκος, Δ. Δεβίδης, Γράφουσι ακόμα οι G. Baillet (από το σύγγραμμα «La Médication par l'exercice» του Dr F. Lagrange), και κατά το 1910 ο ελβετός καθηγητής Καρ. Δελαπαλλός και ο Εμ. Χανδράκης. Στην περίοδο 1922-1928 αναφέρονται ως συνεργάτες οι Κων. Οκταποδάς, Γερ. Σαλβάνος, Θεοδ. Κόντερης, Αναστ. Σαράτζογλου, Δ. Δάλλας, Αριστ. Σχορσανίτης, G. Fenolhac (καθηγητής της γαλλικής), Μάρκ. Μίνδλερ, Γ. Κίτσος, Π. Μανιτάκης, Ν. Λαπαδιώτης, Φιλ. Καρβελάς, Αδ. Λευκαδίτης, Ελ. Χριστομάνου, Δ. Καραμπάτης, Α. Μαναίος, Δ. Βασιλόπουλος, Ευ. Μοιρόπουλος, Ευ. Καλφαρέντζος, Τηλ. Καθβαδί-ας, Α. Νικολαΐδης, Κ. Ρουμπέσης, Ν. Γιαννίος, Χρ. Βρεττός, Γ. Δρεκόλιας, Στ. Ναουμίδης, Μιχ. Χρυσάφης, C. Tourneau (ποδοσφαιριστής της Ισπανίας), Γ. Ζαμαρίας, Τιμ. Βοΐλας.

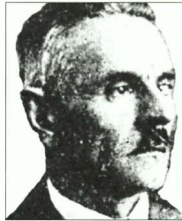
Το 1922 το περιοδικό τυπώνεται σε 10000 αντίτυπα. Μάλιστα προσφέρει και δώρα σε όσους εγγράφουν και άλλους συνδρομητές. Από το 1925 γίνεται συχνά λόγος για την ακρίβεια των τιμών και τις δυσχερείς οικονομικές συνθήκες κάτω από τις οποίες εκδίδεται. Ο Φέτσης δήλωνε ότι η έκδοση του περιοδικού δεν αποτελεί κερδοσκοπική επιχείρηση και ήταν απογοητευμένος γιατί δεν κατάφεραν οι αντιλήψεις του και το σύγγραμά του να επηρεάσουν και άλλους. Το περιοδικό σταματά την κυκλοφορία του τον Οκτώβριο 1928.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευάγγ. Καλφαρέντζος, *Ελληνική Γυμναστική Βιβλιογραφία 1829-1934*, Θεσσαλονίκη 1934· Παύλ. Μανιτάκης, *100 χρόνια νεοελληνικού αθλητισμού 1830-1930*, Αθήνα 1962· Χριστίνα Κουλούρη, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας – Γυμναστικά και Αθλητικά Σωματεία 1870-1930*, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΕΙΕΠ, 1997· Γ. Κουσουνέλος, *Λεξικό Ελληνικού Αθλητικού Τύπου 1894-2004*, Αθήνα 2004.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΝΕΖΗ

Νικολαΐδης, Αδαμάντιος

(Λάρισα, 1879-< ;>), Δικηγόρος, πολιτικός, εκδότης. Εξέδωσε σε δεύτερη περίοδο τη μεγάλη καθημερινή εφ. *Κήρυξ* στις 21 Μαΐου 1928, που πέρασε το 1937 στην ιδιοκτησία των Μιχάλη *Χαδέλη, Κώστα *Περραιβού και Γεωργίου Ζαγούρα. Παράλληλα, υπήρξε διαπρεπής δικηγόρος και πολιτικός. Εκλέχθηκε επανειλημμένα βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος, και διετέλεσε αντιπρόεδρος της Βουλής κατά το διάστημα 9 Νοεμβρίου 1950 έως 30 Ιουλίου 1951.

Μέσα από τις σελίδες της εφ. *Κήρυξ* ενημέρωνε τους ψηφοφόρους του για τις δραστηριότητές του και σε σχετική καταχώριση δήλωνε ότι θα δεχόταν τους πολιτικούς του φίλους στα γραφεία της εφημερίδας. Πιθανότατα το 1932-1933 ήταν ο συντάκτης των ανυπόγραφων κυρίων άρθρων τα οποία είχαν συνήθως πολιτικό περιεχόμενο, είτε υπέρ του Παν. Τσαυδάρη και του Λαϊκού Κόμματος, είτε κατά του Ελ. Βενιζέλου. Ενδεικτικό είναι λ.χ. το άρθρο του στις 6 Ιουνίου 1932 με τίτλο «Πρωθυπουργός Δεσμώτης»: «Ο κ. Βενιζέλος, όστις εκαυχάτο ότι είναι ο άνθρωπος της πυγμής, ο άνθρωπος από την δέλτην του οποίου εξηράτο το σύμπαν και ενώπιον του οποίου ουδείς ηδύνατο να έχη ιδίαν δέλτην και γνώμην, ο άνθρωπος αυτός τώρα τελευταίως επεδείχθη, ότι ουδέποτε είχε πυγμήν, ουδέποτε είχε δέλτην, αλλά πάντοτε ήτο ένα ετεροκίνητον υπάκουον εις τα κελεύσματα ορισμένης πέριξ αυτού μυστηριώδους και αφανούς προΐτινος καταφανούς δε σήμερον κλίμακας, εχούσης ίδια συμφέροντα, ίδιας βλέψεως και ίδιους σκοπούς.»

Ιδιαίτερος αγώνας είχε καταβάλει για την αποκατάσταση των αγροτών. Για μικρό διάστημα, το 1939, είχε διατελέσει μέλος της Ένωσης Συντα-

κτών Θεσσαλίας. Ο Νικολαΐδης ήταν δυνατός αρθρογράφος με χαρακτηριστικό τις πολύ μεγάλες προτάσεις που θύμιζαν σχοινοτενείς αγορεύσεις στη Βουλή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Μητρώον Βουλευτών).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λάζ, Αρσενίου, *Ο Αναστασιακός Τύπος της Θεσσαλίας*. Λάρισα 2006.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΟΥΡΜΕΤΑΚΗΣ

Νικολαΐδης, Γιώργος

(Λειβάδια Λάρνακας, 1891 - Αδελαΐδα, 16 Απρ. 1966). Ναυτικός, ιδιωτικός υπάλληλος, δημοσιογράφος. Μετά το ελληνικό σχολείο του χωριού του στην Κύπρο, λόγω οικονομικών δυσκολιών της οικογένειάς του, ο Νικολαΐδης σε ηλικία μόλις δεκαπέντε χρονών εγκατέλειψε το σχολείο και εργάστηκε ως βοηθός θαλαμηπόλος σε ελληνικά καράβια. Το 1908 ξεμπαρκάρισε στην Αλεξάνδρεια. Το 1911 επισκέφθηκε για πρώτη φορά την Αθήνα. Επιστρέφοντας στην Αίγυπτο μετακινήθηκε στην πόλη Ασουάν, όπου βρήκε δουλειά, μαζί με αρκετούς άλλους Έλληνες, στην εταιρεία που κατασκεύαζε τον εκεί υδατοφράχτη. Το 1913 μετανάστευσε στη Μελβούρνη χωρίς γνώση της αγγλικής γλώσσας.

Υπήρξε ένας από τους παλαιότερους κύριους μετανάστες της Αυστραλίας. Στη Μελβούρνη εργάστηκε αρχικά στο Anglo-American Café που το είχε συγγενής της γυναίκας του από το Ασουάν. Αναζητώντας συνεχώς νέες ευκαιρίες, το 1914 μετοίκησε στην Αδελαΐδα και δούλεψε στο Anglo-American Candy Factory του ίδιου συγγενούς του. Τον χρόνο εκείνο, παρά το νεαρό της ηλικίας του (ήταν μόλις είκοσι τριών χρονών), τις δυσκολίες της μετανάστευσης και την ελάχιστη εμπορική του πείρα, πήρε την απόφαση να εκδώσει ελληνική εφημερίδα στην πόλη αυτή. Δεν αποδαρφύθηκε ούτε από το γεγονός ότι το ελληνικό στοιχείο στην Αδελαΐδα τότε αποτελούνταν μόλις από πενήντα ή εξήντα άτομα και σε ολόκληρη την Πολιτεία της Νότιας Αυστραλίας από περίπου εκατό, ούτε από το ότι ήδη κυκλοφορούσε άλλη ελληνική εφημερίδα, η μελβούρνιατικη **Αυστραλία του Ευστράτιου *Βενλή*.

Έτσι, μετά τον Απρίλιο 1914, ο Νικολαΐδης έδωσε το πρώτο φύλλο της εφημερίδας του στην οποία έδωσε το όνομα *Ωκεανός*. Αυτή υπήρξε η πρώτη ελληνική εφημερίδα της Αδελαΐδας και η δεύτερη σε ολόκληρη την Αυστραλία. Εντούτοις, οι δύο παραπάνω λόγοι αποδείχθηκαν καθοριστικοί, με

αποτέλεσμα η διατήρηση της εφημερίδας να γίνει αντιοικονομική. Γι' αυτό, σε έναν περίπου χρόνο αναγκάστηκε να τη μεταφέρει στο Σίδνεϋ μαζί με όλα τα τυπογραφικά μέσα που είχε για την έκδοση της. Επίσης, η εφημερίδα απέκτησε δικό της οργανωμένο τυπογραφείο, αξιοσημείωτο επίτευγμα για την εποχή. Το πρώτο φύλλο στη δεύτερη αυτή περίοδο κυκλοφόρησε στις 30 Ιουλίου 1915 και η *Ωκεανός* καθιερωνόταν ως η πρώτη ελληνική εφημερίδα του Σίδνεϋ και ολόκληρης της Πολιτείας της Νέας Νότιας Ουαλίας.

Στη συνέχεια ο Νικολαΐδης συνεταιρίστηκε με τον Αρκάδα Νικόλαο Γιαννίκο, απόφοιτο της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, τότε κάτοικο Σίδνεϋ. Οι δύο φίλοι—από κοινού εκδότες, συντάκτες και ιδιοκτήτες—συνέχισαν μαζί την εβδομαδιαία έκδοση της *Ωκεανίδας*. Όπως η εφ. *Αυστραλία* του Βενλή έτσι και η *Ωκεανός* κυκλοφορούσε όχι μόνο στην Αυστραλία αλλά και στη Νέα Ζηλανδία. Όμως, στο πρώτο μισό του 1916 η έκδοσή της διακόπηκε απότομα, μάλλον για οικονομικούς λόγους.

Μερικούς μήνες προτού κλείσει η εφημερίδα (μεταξύ του τέλους Δεκ. 1915 και των μέσων του 1916), τύπωσε από τα πειστήριά της τον πρώτο τόμο ενός έργου του πρύτανη του γαλλικού πανεπιστημίου της Αιξ, Jules Payot, σε ελληνική μετάφραση από τον δημοδιδάσκαλο Δημήτριο Σιγαλό, με τίτλο *Πραγματεία περί ηθικής*. Αυτό υπήρξε το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε σε ελληνικό τυπογραφείο της Αυστραλίας. Συνεπώς, ήδη στα μέσα του 1916 ο Γιώργος Νικολαΐδης δεν ήταν μόνον ο πρωτοπόρος του ελληνικού Τύπου στην Αδελαΐδα και στο Σίδνεϋ, αλλά και ο πρώτος που εξέδωσε ελληνόγλωσσο βιβλίο σε ολόκληρη την Αυστραλία.

Τον Ιούνιο 1921, βλέποντας την έλλειψη στην παροικία ενός περιοδικού, ο Νικολαΐδης εξέδωσε στο Σίδνεϋ το εικονογραφημένο π. *Παρθενών*, αλλά και αυτό αποδείχθηκε αντιοικονομικό με αποτέλεσμα να κυκλοφορήσουν ελάχιστα μόνο τεύχη. Με το κλείσιμο του *Παρθενώνα* τερματίστηκε και η ανάμειξη του Νικολαΐδη στον ελληνικό Τύπο της Αυστραλίας. Στο μεταξύ, περί το 1915-1916, από την Αδελαΐδα πήγε στη Μελβούρνη, όπου έμεινε περισσότερο από τρία χρόνια και ξαναδούλεψε στο Anglo-American Café. Αργότερα επέστρεψε στην Αδελαΐδα όπου εργάζεται ως διευθυντής του Anglo-American Candy Factory και το 1923 αναλαμβάνει, παράλληλα, και τη διαχείριση του εκεί ελληνικού καφερείου «Ομόνοια».

Οι καθημερινές όμως εργασιακές υποχρεώσεις του, καθώς επίσης το κλείσιμο της εφημερίδας και του περιοδικού του δεν μείωσαν τον ενθουσιασμό του Νικολαΐδη για τον τυπογραφικό και εκδοτικό χώρο. Έξι χρόνια μετά το κλείσιμο του περιοδικού, το 1927, ο Νικολαΐδης μαζί με άλλους δύο Έλληνες, τον Ιθακήσιο Ανδρέα Παπαδόπουλο και τον Καστελορίζιο Γιώργο Ετρελέξη, προχώρησε στη σύσταση εκδοτικής εταιρείας στην Αδελαΐδα, της International Publishers Limited, και στην έκδοση ενός βιβλίου με τίτλο *International Directory of 1927 / Διεθνής Εμπορικός Οδηγός 1927*. Το έργο αυτό, 605 σελίδων, περιλάμβανε ποικίλου περιεχομένου μελετήματα στην αγγλική, στην ελληνική και ένα στη γαλλική γλώσσα, καθώς και άλλη επιμορφωτική και εμπορική ύλη, με πλήθος φωτογραφιών. Το τύπωμά του είχε ανατεθεί στην αυστραλιανή εταιρεία E.J. McAlister and Company. Πρόθεση του Νικολαΐδη ήταν το βιβλίο να έχει πρακτική και ηθική αξία για τους έλληνες μετανάστες. Το γεγονός είναι πως και σήμερα ακόμη αποτελεί σημαντική πηγή για τον ερευνητή του αυστραλιώτη ελληνισμού. Αυτή υπήρξε και η τελευταία εκδοτική προσπάθεια και συμβολή του Νικολαΐδη. Στις δεκαετίες του 1930 και του 1940 που ακολούθησαν, έστρεψε τις προσπάθειές του στις επιχειρηματικές του δραστηριότητες με ποικίλα αποτελέσματα. Το 1954 αποσύρθηκε οριστικά από την ενεργό υπηρεσία.

Εκτός από την έκδοση εντύπων, ο Νικολαΐδης ασχολήθηκε (αν και στα νεανικά του μόνο χρόνια) και με τη λογοτεχνική συγγραφή, και ιδιαίτερα την πεζογραφία, ένα ενδιαφέρον που είχε πρωτοφανέρωσει όταν ακόμη ήταν στην Αίγυπτο. Τα λογοτεχνήματά του που διασώθηκαν είναι μικρά διηγήματα και, ομολογουμένως, όχι υψηλών απαιτήσεων. Δημοσιεύθηκαν στην εφ. *Αυστραλία* του Βενλί. Το πρώτο διήγημα εμφανίστηκε στο φ. 5 (4 Ιουλ. 1913), έκτοσ οκτώ ημέρες μετά την πρώτη κυκλοφορία της εφημερίδας και μόλις είκοσι εννιά ημέρες από την άφιξη του Νικολαΐδη στην Αυστραλία. Παρά τη μικρή λογοτεχνική αξία των διηγημάτων του η προσφορά του έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί υπήρξε ο πρώτος Έλληνας που δημοσίευσε πεζογράφημα, αλλά και γενικά λογοτέχνημα, στην Αυστραλία, και συνεπώς είναι ο πρώτος εκπρόσωπος της γραπτής πεζογραφικής λογοτεχνίας των Ελλήνων στη χώρα αυτή.

Παράλληλα με την προσφορά του στον Τύπο και στα ελληνικά γράμματα της Αυστραλίας, ο πολυπράγμων αυτός μετανάστης συνέβαλε και στην πα-

ροικιακή κοινωφελή μέριμνα. Το 1924, με τη βοήθεια και άλλων Ελλήνων της παροικίας της Αδελαΐδας, ίδρυσε εκεί τον Ελληνικό Φιλανθρωπικό Σύλλογο Νότιας Αυστραλίας «Ομόνοια» (γνωστό και ως Πανελλήνια Λέσχη), τον πρώτο ελληνικό οργανισμό στη Νότια Αυστραλία. Σε αναγνώριση της καινοτόμου ιδέας του και του δυναμικού ρόλου που έπαιξε στην ίδρυση του φιλανθρωπικού αυτού συλλόγου, ο Νικολαΐδης επελέγη πρώτος πρόεδρος και, μερικά χρόνια αργότερα, του απονεμήθηκε ειδικό μετάλλιο καλών υπηρεσιών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γ. Καναράκη (Bathurst Αυστραλίας).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καναράκης, *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 23, 25, 37· του ίδιου, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Σίδνεϊ, Australian National University Press, 1991, σσ. 17, 26· του ίδιου, *Ο ελληνικός τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 52-53, 57-62· του ίδιου, «Από την ιστορία του ελληνικού τύπου της Αυστραλίας: Τα πρώτα επιτεύγματα στο Σίδνεϊ», εφ. *Ο Κόσμος* (Σίδνεϊ), 27 Ιουν. 2000· του ίδιου, *Όψεις της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σσ. 57, 199· του ίδιου, *Γιώργος Νικολαΐδης: Μια κυπριακή σελίδα στον Αυστραλιώτη Ελληνισμό*, Λευκωσία, εκδ. Γραφείου Προεδρικού Επιτρόπου, 2003.

ΠΟΡΤΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Νικολαΐδης, Θάνος

(Σμύρνη, 1916 - Αθήνα, 21 Φεβρ. 1976). Τραπεζικός υπάλληλος, δημοσιογράφος, συγγραφέας. Με την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία κατάφερε να σωθεί από τις σφαγές που έγιναν στη Σμύρνη από τις τουρκικές δυνάμεις. Φυγαδευμένος από τον μεγαλύτερο πατέρα του, έφτασε –μαζί με τις δυο μικρότερες αδελφές του– στη Μυτιλήνη και από εκεί στην Αθήνα. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στη Λεόντειο Σχολή της Αθήνας και στο γυμνάσιο American Mission του Καΐρου, συνέχισε στο Αμερικανικό Πανεπιστήμιο του Καΐρου. Κατά μία εκδοχή τελείωσε και τη Ριζάρειο Σχολή της Αθήνας. Εκτός από την ελληνική γλώσσα μίλούσε αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά και γερμανικά. Η μόρφωση και η πολυγλωσσία του τον βοήθησε να προσληφθεί ως τμηματάρχης στο υποκατάστημα της American Express του Καΐρου. Με την κήρυξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, ευρισκόμενος στην Ελλάδα, επέστρεψε με καΐκι στο Κάιρο και από εκεί το 1940, μόλις με την τελευταία ησομοιότητα, έφυγε για την Αυστραλία.

Το 1941 εγκαταστάθηκε στη Μελβούρνη όπου ζούσε ο αδελφός του, και μέσα στους πρώτους μήνες εγκαίνασε τη δημοσιογραφική του καριέρα εργαζόμενος στη εφ. *Φως της Μελβούρνης και στις αυστραλιανές εφ. *Daily Mirror* και *Daily Telegraph*. Τον ίδιο χρόνο κατατάχθηκε στον αυστραλιανό στρατό όπου υπηρέτησε τέσσερα χρόνια. Κατά την περίοδο αυτή έμενε στο Σίδνεϊ όπου συνέχισε να δημοσιογραφεί για τις εφ. *Daily Mirror* και *Daily Telegraph*. Το 1943 ανέλαβε τη διεύθυνση της εφ. *Το *Εθνικό Βήμα* του Σίδνεϊ και, στη συνέχεια, έγινε συνδιοκτήτης της μαζί με τον αρχιμανδρίτη Μητροφάνη Νικολαΐδη από την Κωνσταντινούπολη, τον κύπριο Χριστόδουλο Καλογερά και τη Μαρία Μαρινάκη, σύζυγο του Νίκου Μαρινάκη, προηγούμενου ιδιοκτήτη της εφημερίδας.

Ως διευθυντής και συνδιοκτήτης του *Εθνικού Βήματος* το αναδιοργάνωσε και το ανέδειξε σε αξιόλογη εφημερίδα, ενώ με την ιδιότητα αυτή περιόδευσε επανειλημμένα στην Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία. Μάλιστα οι περιόδεις που έκανε την εποχή αυτή έδωσαν το υλικό για τη συγγραφή των ταξιδιωτικών ιστοριών του, τις οποίες δημοσίευσε αργότερα στο βιβλίο *Οι ξεριζωμένοι: Ψάχνοντας να βρω τους Έλληνες* (1949) και αναδημοσίευσε στο *Εθνικό Βήμα* (1960). Τελικά, κράτησε την εφημερίδα μόνος του έως τον Ιανουάριο 1962, οπότε την πούλησε στον Παναγιώτη Αρώνη και έφυγε για την Ελλάδα με σκοπό να εγκατασταθεί μόνιμα. Από τότε έως το τέλος της ζωής του μετακινούνταν συνεχώς μεταξύ Σίδνεϊ και Αθήνας, ενώ τους τελευταίους μήνες επιδίωξε να μόνασει στο Άγιον Όρος.

Εκτός από τα πολυάριθμα δημοσιογραφικά άρθρα πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου, ανταποκρίσεις και κύρια άρθρα (ελληνικά, αγγλικά), ο Νικολαΐδης ασχολήθηκε και με τη λογοτεχνία, ιδιαίτερα την ταξιδιωτική. Στις ομογενειακές εφημερίδες της Αυστραλίας *Φως* και *Το Εθνικό Βήμα* δημοσίευσε ποιήματα (αγγλικά), ταξιδιωτικές ιστορίες (μερικές σε συνέχειες), διηγήματα, χρονογραφήματα (ελληνικά, αγγλικά), καθώς και άρθρα λαογραφικού και ιστορικού περιεχομένου (ελληνικά, αγγλικά). Παράλληλα, μερικά λογοτεχνήματά του εμφανίστηκαν στο π. *Κρίκος* του Λονδίνου. Αρκετά δημοσιεύματά του (ελληνικά ή αγγλικά) τα υπέγραφε με το πλήρες όνομά του και άλλα με τα αρχικά «Θ.Ν.». Επίσης, υπήρξε μέλος κριτικών επιτροπών σε παροικιακούς λογοτεχνικούς διαγωνισμούς.

Για τη σημαντική προσφορά του στον ελληνισμό και τον ελληνικό Τύπο της Αυστραλίας τιμήθηκε με

τον Αργυρό Σταυρό, τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος του Γεωργίου Α΄, τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος του Φοίνικα, τον Χρυσό Σταυρό του Παναγιού Τάφου, το Ανώτατο Χρυσό Παράσημο του Λιβάνου, τον Σταυρό του Αγίου Μάρκου και τον Σταυρό του Απόδημου Ελληνισμού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καναράκης, *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*. Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σσ. 40, 41, 43, 181-183, 557-558 του ίδιου. «The Greek Press in Australia: A Social and Literary History». *Modern Greek Studies Yearbook*, vol. 5, University of Minnesota, Minneapolis 1989, σ. 172 του ίδιου, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Σίδνεϊ, Australian National University Press, 21991, σσ. 28, 29, 131, 132 του ίδιου. *Όψεις της λογοτεχνίας των Ελλήνων της Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2003, σ. 69.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Νικολαΐδης, Κωνσταντίνος (Κώστας)

(Λάρνακα, 1873 - Λεμεσός, 1937). Δικηγόρος και δημοσιογράφος στην Κύπρο και τη Νότιο Αφρική. Παρακολούθησε εγκύκλιες σπουδές στη Λάρνακα. Στη συνέχεια φοίτησε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και από το 1900 ασκούσε το δικηγορικό επάγγελμα στην Αμμόχωστο, όπου εκλέχθηκε και δημοτικός σύμβουλος το 1907. Συνέβαλε μαζί με τον Λουκά *Ζαλουμίδα στην έκδοση της πρώτης εφημερίδας της Αμμόχостου *Σαλαμής, της οποίας ήταν συνεκδότης στο διάστημα 1907-1911. Υπηρέτησε στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913) ως έφεδρος υπαξιωματικός του ελληνικού στρατού.

Το 1913 μετανάστευσε στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής όπου εξέδωσε την εφ. *Νέα Ελλάς και ανέπτυξε πλούσια πνευματική και πολιτιστική δράση. Διετέλεσε αναπληρωτής πρόξενος της Ελλάδας στη Νότιο Αφρική. Το 1922 εξέδωσε στο Γιοχάνεσμπουργκ το βιβλίο *Ιστορία και Γεωγραφία των από το Ισημερινό μέχρι του Ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδος Διαφόρων Χωρών της Νοτίου Αφρικής*, καθώς και το βιβλίο *Ελληνικός Οδηγός της Νοτίου Αφρικής* (1924).

Με την επιστροφή του στην Κύπρο, το 1925, εγκαταστάθηκε στη Λεμεσό όπου άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα. Το 1931 αντικατέστησε τον Μενέλαο *Φραγκοΐδη στη διεύθυνση και έκδοση της μεγάλης εφημερίδας της Λεμεσού *Αλήθεια της οποίας απέκτησε και την ιδιοκτησία. Στις μέρες του η εφημερί-

δα αναδομήθηκε και γνώρισε μεγάλη κυκλοφορία. Την διηύθυνε έως τον θάνατό του στις 21 Δεκεμβρίου 1937, ο οποίος σηματοδότησε και το οριστικό κλείσιμο της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 255-256.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νικολαΐδης, Μελής Π.

(Λάρνακα, 1892 - Αθήνα, 1979), Σημαντικός λογοτέχνης και δημοσιογράφος. Φοίτησε σε δημοτικό σχολείο και το ημιγυμνάσιο Λάρνακας. Στην περίοδο 1910-1911 εργάστηκε ως υπάλληλος σε δικηγορικό γραφείο και το 1911-1913 ως δημοσιολόγος στο χωριό Αλαμίνος. Από τον Ιανουάριο 1913 έως τον Ιανουάριο 1920 εξέδιδε στη Λάρνακα την σημαντική πολιτική και φιλολογική εφ. *Ηχώ της Κύπρου και από τον Ιανουάριο 1920 έως τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου συνέχισε την έκδοσή της στη Λεμεσό. Από το 1919 έως το 1922 εργάστηκε ως γραμματέας στη μητρόπολη Κιτίου.

Το 1924 εγκατέλειψε την Κύπρο και εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα όπου παρέμεινε έως τον θάνατό του. Στην Αθήνα ανέπτυξε πλούσια πνευματική και λογοτεχνική δράση. Υπήρξε τακτικός χρονογράφος της ημερησίας εφ. *Νέος Αιών*. Ίδρυσε βιβλιοπωλείο και εκδοτικό οίκο με τίτλο «Λογοτεχνία», για την προώθηση του καλού λογοτεχνικού βιβλίου. Το 1936 ίδρυσε το «Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών» και προχώρησε στην έκδοση του λογοτεχνικού π. *Πνευματική Ζωή (1936-1941, 1952-1954). Υπήρξε αντιποικριτής της κυπριακής εφ. *Ελευθερία από το 1945 έως το 1963. Ήταν μέλος και εκπρόσωπος στην Αθήνα τον Εθναρχικό Συμβουλίου της Κύπρου. Μετά τον θάνατο του Αχιλλέως *Κύρου ορίστηκε εκπρόσωπος των Κυπρίων στην «Πανελλήνια Επιτροπή Αυτοδιάθεσης Κύπρου». Συνέβαλε στην προετοιμασία του νόσπουλου απελευθερωτικού αγώνα της Κύπρου, 1955-1959, και πρόσφερε από την Αθήνα τις υπηρεσίες του στον αγώνα.

Βραβεύθηκε επανειλημμένα για το λογοτεχνικό του έργο και τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Το 1927, μαζί με τον Ηλία Βενέζη, βραβεύθηκε σε διαγωνισμό του π. *Νέα Εστία. Συνεργάστηκε στην ετοιμασία του βιβλίου *Νεοελληνικά Αναγνώσματα* και πολλά διηγήματά του περιλήφθηκαν σε σχολικά βιβλία. Το 1928 δημοσίευσε στο π. *Νέα Εστία* το πρώτο του πεζογράφημα με τίτλο «Η καταδι-

κασμένη». Υπήρξε μέλος και γενικός γραμματέας της «Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών». Εκτός από διηγήματα και μυθιστορήματα, έγραψε και ταξιδιωτικά, θεατρικά και χρονογραφήματα. Το πεζογραφικό του έργο διακρίνεται σε δύο μέρη: α') πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με θεματογραφία κυρίως κοινωνικού χαρακτήρα, που του χάρισε τον τίτλο του πεζογράφου «των φτωχών και ταπεινών, των τιμών και καλών ανθρώπων», και β') μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οπότε η θεματογραφία είναι κυρίως δρασκευτικού χαρακτήρα. Το πρώτο του βιβλίο με τίτλο *Χρονογραφήματα* εκδόθηκε στη Λεμεσό το 1922 και το πρώτο του μυθιστόρημα, με τίτλο *Το Κλεισμένο Σπίτι*, στην Αθήνα το 1928. Εξέδωσε συνολικά 20 λογοτεχνικά έργα, ενώ δεκάδες άλλα κείμενά του (ομιλίες, άρθρα, μελέτες) βρίσκονται δημοσιευμένα σε διάφορα κυπριακά και ελληνικά έντυπα. Τα φιλολογικά του απομνημονεύματα δημοσιεύτηκαν στο π. **Η Επιδέωρσις Λόγου και Τέχνης* της Λευκωσίας.

Το 1966 τιμήθηκε σε μεγάλη εκδήλωση που έγινε στη Λευκωσία, στην οποία μίλησε και ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος, πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο οποίος προλόγισε επίσης το βιβλίο του Μελή Νικολαΐδη με τίτλο *Γύρω από τον Ιησού*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 10, Λευκωσία 1989, σ. 236-237· Κλ. Ιωαννίδης, *Ιστορία της Νεώτερης Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Λευκωσία 1990, σ. 183-185· Αρ. Κ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 256.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νικολαΐδης, Μιχαήλ

(Λάρνακα, 1878-1963), Νομικός, πολιτευτής και δημοσιογράφος. Αδελφός του Κωνσταντίνου *Νικολαΐδη. Φοίτησε στο δημοτικό και ημιγυμνάσιο της Λάρνακας. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα στη Λάρνακα από το 1901. Αναμείχθηκε ενεργά στις πολιτικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές εξελίξεις της πατρίδας του και εκλέχτηκε βουλευτής στο Νομοθετικό Συμβούλιο (1906-1911) και αντιδήμαρχος Λάρνακας (1908-1911, 1917-1920). Υπηρετήσε επίσης ως έφορος Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων και ως μέλος του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, της Εκπαιδευτικής Επιτροπείας Λάρνακας, του Εθνικού Συμβουλίου, της Εθνικής Οργανώσεως Κύπρου και του Εθναρχικού Συμβουλίου. Υπήρξε επίσης στέλεχος και μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής του ΚΕΚ (Κυπριακό Εθνικό Κόμμα).

Το 1906 συνεργάστηκε με τον Ευάγγελο Χατζηϊωάννου στην έκδοση της εβδομαδιαίας εφ. **Εφημερίς του Λαού* της Λάρνακας ως διευθυντής και συντάκτης. Η εφημερίδα επιβίωσε για δυο χρόνια (έως το 1908). Από το 1913 έως το 1920 υπήρξε αρχισυντάκτης της άλλης σημαντικής εφημερίδας της Λάρνακας *Ηχώ της Κύπρου, εκδότης της οποίας ήταν ο γνωστός λογοτέχνης και δημοσιογράφος Μελής *Νικολαΐδης.

Ο Μιχαήλ Νικολαΐδης διακρινόταν επίσης για την ποιητική του έμπνευση και εξέδωσε στη Λάρνακα το 1950 ποιητική συλλογή με τίτλο *Χλωμές Αναλαμπές*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 10, Λευκωσία 1989, σ. 237· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 256-257.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νικολαΐδης, Νεόφυτος Ν.

(Πέγεια Πάφου, 1872 - Πάφος, 1941). Δικηγόρος, πολιτευτής και εκδότης. Μετά το δημοτικό σχολείο του χωριού του μετέβη στην Ελλάδα όπου φοίτησε σε γυμνάσιο των Αθηνών και στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Υπήρξε ο πρώτος δικηγόρος της Πάφου και άρχισε να δικηγорεί από το 1898. Το 1905 εξέδωσε την πρώτη εφημερίδα της Πάφου με τίτλο *Αγών, η οποία συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της επαρχίας και η οποία συνέχισε την έκδοση της έως το 1912. Υπήρξε ο κύριος αρθρογράφος αλλά και χρηματοδότης της.

Γενικά ανέπτυξε μεγάλη πολιτική, εθνική, εκπαιδευτική και εμπορική δραστηριότητα και αναδείχθηκε σε μια από τις σημαντικότερες προσωπικότητες του τόπου. Υπηρέτησε ως αναπληρωτής επαρχιακός δικαστής Πάφου το 1907. Πρωτοστάτησε στη δημιουργία του ημιγυμνασίου της Πάφου το 1905 και υπηρέτησε την εκπαίδευση αρχικά ως έφορος (1904-1930, 1933-1937) και κατόπιν ως αντιπρόεδρος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Πάφου (1937-1941), ως μέλος της Επαρχιακής Εκπαιδευτικής Επιτροπείας και του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (1922-1926, 1928-1930).

Επιδόθηκε σε μεγάλης κλίμακας εμπορικές επιχειρήσεις για την εποχή του, εμπορευόμενος κυρίως την γεωργική παραγωγή της επαρχίας Πάφου, συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην οικονομική της ανάπτυξη. Το 1906 ίδρυσε το Ταμειντήριο

«Μέλισσα», του οποίου υπήρξε η ψυχή έως το 1924 οπότε μετατράπηκε στην Τράπεζα Μέλισσα, της οποίας υπήρξε διευθυντής στο διάστημα 1924-1936.

Υπήρξε μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Πάφου (Μιτζιλίς Ιταρέ) και μέλος της Θρονικής Επιτροπής Πάφου (1915-1930). Το 1908 εξελέγη δήμαρχος Πάφου και επανεξελέγετο έως το 1920. Από το 1920-1941 εκλεγόταν δημοτικός σύμβουλος Πάφου, ενώ εξελέγη βουλευτής Πάφου, μέλος του Νομοθετικού Συμβουλίου, κατά το 1916-1921 και το 1928-1930. Το 1901 πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Ελληνικού Συλλόγου «Ευσέβεια», του οποίου διετέλεσε σε διάφορες περιόδους γραμματέας και πρόεδρος από το 1934 ως το 1941. Το σωματείο αυτό ανέπτυξε μεγάλη πνευματική και πολιτιστική δραστηριότητα και λειτουργεί έως σήμερα.

Διετέλεσε μέλος της Κυπριακής Πρεσβείας υπό τον αρχιεπίσκοπο Κύριλλο Γ΄ η οποία μετέβη στο Λονδίνο τα έτη 1918-1919 για να προβάλει το εθνικό θέμα της Κύπρου και να αξιώσει την ένωση με την Ελλάδα. Επίσης, ήταν μέλος του Εθνικού Συμβουλίου (1921-1925) και του Συμβουλευτικού Σώματος (1934-1937), προξενικός πράκτορας της Γαλλίας στην Πάφο (1914-1917) και μεγάλος ευεργέτης των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων της Πάφου. Με προσωπική του δαπάνη ανεγέρθηκε η Νεοφύτειος Αστική Σχολή Πάφου που προσφέρει τις υπηρεσίες της έως σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 10, Λευκωσία 1989, σ. 237· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 257.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νικόλης, Γιώργος

(Κύμη Ευβοίας, < > - 17 Φεβρ. 1929). Αγωνιστής της κομμουνιστικής Αριστεράς και δημοσιογράφος. Στο επαναστατικό κίνημα της Ελλάδας αναμείχθηκε από το 1920 ως παλαιός πολεμιστής. Στη διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας δούλεψε στον στρατό για τη διαφώτιση των στρατευμένων παιδιών και έδωξε στη Μικρά Ασία, για τους συναδέλφους του φαντάρους, το αντιπολεμικό π. *Η Φούντα*. Για τη δράση του καταδιώχθηκε από τις στρατιωτικές αρχές. Από το 1924 έως το 1927 διετέλεσε μέλος της κεντρικής επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας. Στην παγκαλική δικτατορία συνελήφθη για τις ιδέες του, κακοποι-

ήθηκα και φυλακίστηκε. Το 1927, ενώ ήταν αρχισυντάκτης της εφ. *Ριζοσπάστης, ταξίδεψε στη Μόσχα ως αντιπρόσωπος των θυμάτων της λευκής τρομοκρατίας και επιστρέφοντας στην Ελλάδα δημοσίευσε μια σειρά άρθρων με τις εντυπώσεις του. Όταν το 1928 ξέσπασε η κρίση στους κόλπους του ΚΚΕ, ο Νικόλης τάχθηκε με το μέρος της αντιπολίτευσης, αναλαμβάνοντας την αρχισυνταξία του οργάνου της, της εφ. *Σπάρτακος.

Ως δημοσιογράφος διακρινόταν για το νευρώδες και τη σαρκαστικότητα του ύφους του, την ευσυνειδησία του, τη φροντίδα της ακρίβειας και την ευθύτητα του χαρακτήρα του. Ως επαναστάτης συνδύαζε στέρεα θεωρητική μόρφωση με υψηλό πρακτικό ιδεαλισμό. Υπήρξε επίσης συντάκτης της εφ. *Καθημερινή. Ο αδόκητος θάνατός του υπήρξε πραγματική απώλεια για το ελληνικό επαναστατικό κίνημα. Σκοτώθηκε νεότετος, στις 27 Φλεβάρη 1929, όταν κατέρρευσε τμήμα του καφενείου «Πανελλήνιον» στα Χαυτεία, στην οδό Πανεπιστημίου και Εμμανουήλ Μπενάκη, με αρκετούς νεκρούς και τραυματίες. Ο παλιός τροτσκιστής Λουκάς Καρλιάφτης υποστηρίζει πως η κατάρρευση του «Πανελληνίου» δεν ήταν ατύχημα αλλά δυναμιτιστική ενέργεια της Γκε-Πε-Ου, που δρούσε μέσα στον «Σπάρτακο» με τον πράκτορα Σένιν και μέσα στη γραμματεία της ΔΔΑ (Διεθνής Αριστερή Αντιπολίτευση) με τον πράκτορα Μ. Μιλ ή Ομπίν, που καταγγέλθηκε ανοιχτά ως πράκτορας από τον Τρότσκι, στο *Δελτίον* (Μπουλετίν) της ΔΑΑ του Οκτώβρη 1932. Ο ίδιος αποδίδει το γεγονός στο «Πανελλήνιο» σε σφοδρές εσωτερικές κομματικές αντιπαραθέσεις και υποστηρίζει ότι ο Νικόλης δηλητηριάστηκε πρώτα και μεταφέρθηκε στον τόπο του «ατυχήματος» για να θεωρηθεί ο θάνατός του συμπτωματικός. Παραθέτει επίσης στο φυλλάδιό του τους πηχυαίους τίτλους της εφ. *Καθημερινή της επόμενης μέρας: «Η χθεσινή πολύνεκρος συμφορά. Μία πτέρυξ του καφενείου κατέρρευσε απότομα κι έθαψε υπό τα ερείπιά της δεκάδες ανθρώπων θυμάτων. Αυτόπτες μάρτυρες αφηγούνται την τρομεράν στιγμήν του ατυχήματος. Σκηναί απερίγραπτον αλλοφροσύνης και φρίκης. Ο τραγικός θάνατος συντάκτη της *Καθημερινής*, Ανασύρθησαν 5 νεκροί και τραυματίαι».

Οι ισχυρισμοί του Λουκά Καρλιάφτη και ποιητικές άλλες ερμηνείες που διατυπώθηκαν για το συμβάν δημιουργούν σίγουρα πολλά ερωτηματικά για την ταραγμένη εκείνη περίοδο και το τραγικό τέλος του Νικόλη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Βαγγέλη Σακκάτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λουκάς Καρλιάφτης, *Ίδρυση της Κομμουνιστικής Οργάνωσης Μπολσεβίκων Λενινιστών Ελλάδας (Αρχειομαρξιστές - Τροτσκιστές) 1930*, Αθήνα, εκδ. Διεθνιστής, χ.χ., σσ. 10-11, 13, 23-26· *Πολιτική και Κοινωνιολογική Εγκυκλοπαίδεια του «Ανεξάρτητου»*, Αθήνα 1934, σ. 2457.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΣΑΚΚΑΤΟΣ

Νικολόπουλος, Κωνσταντίνος

(Σμύρνη, 1786 - Παρίσι, 1841). Λόγιος βιβλιοφίλος, εκδότης, Ανήκε στο κοραϊκό κύκλο, αν και όχι στους πολύ στενούς συνεργάτες του Αδ. Κοραή. Έζησε στο Παρίσι σχεδόν όλη του τη ζωή, εργαζόμενος ως βιβλιοθηκάριος στη βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου (Institut de France). Δημοσίευσε πολλά άρθρα σε γαλλικά περιοδικά, ιδίως κατά την διάρκεια της Επανάστασης. Συνεργάτης του π. *Ερμής ο Λόγιος, υπήρξε μαζί με τον Σπ. Κονδό ιδρυτής, το 1819, του φιλολογικού π. *Μέλισσα, του μαχητικού και δυναμικού οργάνου το οποίο εστήριξε ο Νικολόπουλος με τη δημοσίευση εργασιών του με τα ψευδώνυμα «Αγαδόφρων Λακεδαιμόνιος» ή «Αριστόβουλος Λακεδαιμόνιος». Έγραψε ποιήματα, πατριωτικά τραγούδια και δούριους που είχε συνθέσει ο ίδιος. Εδώρισε την πλούσια βιβλιοθήκη του, την οποία είχε σχηματίσει στη μακρά παρισινή διαμονή του, στη γενέτειρα του πατέρα του, την Ανδριότσιαινα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στ. Καρατζής, *Κοραΐς και Νικολόπουλος*, Αθήνα 1949· Στ. Καρατζής, «Ο Αγαδόφρων Λακεδαιμόνιος και το Παρισινό περιοδικό *Μέλισσα*», π. *Πελοποννησιακά*, τ. 3-4 (1960), 241-262· Ι. Δημάκης, «Η συνεργασία του Κ. Νικολόπουλου στο γαλλικό τύπο από το 1821 ως το 1824», π. *Ο Ερασιστής*, τ. 2 (1964), 193-206· Ιωσήφ Φινκ, *Η Αρκαδική αποστολή του Κωνσταντίνου Νικολόπουλου, μετάφραση Αργύρη Πετρονώτη*, Αθήνα 1980· Ελληνική Εταιρεία Βιβλιοφίλων, *Ανδριότσιαινα. Η βιβλιοθήκη Κωνσταντίνου Νικολόπουλου*, Αθήνα 1981 (περιλαμβάνει άρθρα των Κ.Θ. Δημαρά, Αγ. Τσέλαλη, Κυριακής Σαντοριναίου, Δήμητρας Πικραμένου-Βάρφη, Ευτυχίας Δ. Λιάτα· Π. Νούτσος, «Επιβιώσεις των ιδεών του γαλλικού Διαφωτισμού στην "Προτροπή" του Αρ. Λακεδαιμόνιου», στον τόμο *Αντίχαρ. Αφιέρωμα στον καθηγητή Σταμάτη Καρατζή*, Αθήνα 1984, σ. 327-333· Κ.Θ. Δημαράς, «Το προαναστασιατικά περιοδικά» και Αικατερίνη Κουμαριανού, «Εισαγωγικά στην *Μέλισσα*», στον τόμο *Μέλισσα ή Εφημερίς Ελληνική*, Αθήνα, ΕΛΙΑ, 1984 (φωτομηχανική επανέκδοση)· Αλ. Πολίτης (επιμ.), *Η Βιβλιοθήκη του Κωνσταντίνου Αγαδόφρονος Νικολόπουλου στην Ανδριότσιαινα. Κατάλογος*, Αθήνα, ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1987.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑΝΟΥ

Νικόπουλος, Γεώργιος

(Λευκωσία, 1865-1912). Δημοσιογράφος, τυπογράφος. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο και την Ελληνική Σχολή Λευκωσίας. Εργάστηκε για μικρή περίοδο ως υπάλληλος στην αγγλική διοίκηση της Κύπρου. παραιτήθηκε όμως για να αφοσιωθεί στη δημοσιογραφία. Συνεργάστηκε αρχικά (1880-1882) με τον Θεόδουλο *Κωνσταντινίδη στην έκδοση της εφ. *Νέον Κίπρον. Το 1882 αποχώρησε μαζί με τον Θεμιστοκλή Θεοχαρίδη από το *Νέον Κίπρον* για να ιδρύσουν στη Λάρνακα την εφ. *Στασίως, ως βασικός συνεργάτης του Θεοχαρίδη. Όταν ο τελευταίος πέθανε το 1886 ανέλαβε την ευθύνη σύνταξης της εφημερίδας, η οποία έφερε τον μεταβλητικό τίτλο *Στασίως ή Φωνή της Κύπρου*, για να επικρατήσει τελικά ο τίτλος *Φωνή της Κύπρου. Την ιδιοκτησία της εφημερίδας συνέχισε να έχει η χήρα Μαρία Θεοχαρίδη.

Από τις 24 Φεβρουαρίου 1887 ο Γεώργιος Νικόπουλος μετέφερε την εκτύπωσή της σε σύγχρονο, για την εποχή εκείνη, ιδιόκτητο τυπογραφείο στη Λευκωσία, στη στοά Φανερωμένης. Το Τυπογραφείο «Φωνή της Κύπρου» εξελίχθηκε σε ένα πνευματικό κέντρο όπου εκτυπώνονταν και άλλες εφημερίδες και περιοδικά, καθώς και βιβλία και άλλα έντυπα.

Σοβαρός και μετριόπαθης στα γραφόμενά του, υπήρξε ένας από τους σημαντικούς κυπρίους δημοσιογράφους και εκδότες της πρώτης περιόδου της κυπριακής δημοσιογραφίας, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ανάπτυξη της δημοσιογραφίας και της τυπογραφίας στην Κύπρο. Τα άρθρα του εμπνέονται από την αγάπη προς την πατρίδα του, η οποία αγωνιζόταν να χαράξει την εθνική της πορεία στα πρώτα χρόνια της αγγλοκρατίας. Το 1886 καταδικάστηκε από τους Άγγλους και φυλακίστηκε για παράβαση προνομίων του ανελεύθερου νόμου για τον Τύπο. Υπηρέτησε επίσης τα κοινά ως πρόεδρος του Αναγνωστηρίου της Λευκωσίας «Αγάπη του Λαού» και ως δημοτικός σύμβουλος Λευκωσίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, τ. Β΄, Λευκωσία 1998, σ. 171-172· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 262.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ, ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Νισυριακά Χρονικά

Μηνιαία έκδοση του Συλλόγου των Νισυρίων Αθηνών-Πειραιώς «Γνωμαγόρας». Αθήνα, Φεβρ. 1955 - Δεκ. 1955, περ. Α΄, αρ. τχ. 1-11 και Αύγ. 1956 - Δεκ. 1961, περ. Β΄, αρ. τχ. 12-37. Υπεύθυνος: ο πρόεδρος του Συλλόγου, Αρμόδιος Γιαννίδης (περ. Α΄). Πανάγος Σακελλαρίδης

(περ. Β΄). Συντάκτης: Πάννης Οικονομίδης (περ. Α΄), Κωνσταντίνος Μούρας (περ. Β΄). Ορίστηκε επίσης εκδοτική επιτροπή, η οποία όρισε τετραμελή συντακτική επιτροπή (Κ. Μοίρας, Παύλος Σακελλαρίδης, Αρμ. Γιαννίδης και Γ. Οικονομίδης). Μηνιαίο / διμηνιαίο (από το τχ. 14), δεκαέξι σελίδων / τριάντα δύο σελίδων (περ. Β΄), διαστάσεων 24,5x17,5 εκ. Τιμή τεύχους: 4 δρχ. (περ. Α΄) / 10 δρχ. (περ. Β΄). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 50 δρχ. (περ. Α΄) / 60 δρχ. (περ. Β΄). Αμερικής 3 δολ., Αυστραλίας και Αιγύπτου 1,5 λίρες. Τυπώνονταν στην Αθήνα και αποστέλλονταν σε περίπου 800 συνδρομητές· είχαν επίσης οριστέι ανταποκριτές στη Νίσυρο, τη Ρόδο, την Κω, τη Νέα Υόρκη και την Αυστραλία. Υπεύθυνος τυπογραφείου: Αντ. Κόμης (οδ. Ιπποκράτους 75). Τυπογραφείο: Α. Καλογήρου, οδ. Μάγερ 34 / Σχολή Μονοτυπίας, οδ. Πατράκου 9, με υπεύθυνο τυπογραφείου τον Γ. Αυγερόπουλο και στη συνέχεια άλλες αλλαγές. Το αρχικό εξώφυλλο απεικονίζει την εικόνα της Παναγίας της Σπηλιανής, έργο του Λάζ. Κοντοθερού και από το τχ. 13 απεικονίζει παραστατικά τα αξιοθέατα του νησιού, έργο του Δ. Σακελλαρίδη. Τα τεύχη επανεκδόθηκαν το 1996 από την Εταιρεία Νισυριακών Μελετών σε τρεις τόμους: τ. Α΄ (αρ. τχ. 1-11), τ. Β΄ (αρ. τχ. 12-24), τ. Γ΄ (αρ. τχ. 25-37).

Το περιοδικό εκδόθηκε από τον παροικιακό Σύλλογο των Νισυρίων και του Πειραιά, που ιδρύθηκε το 1921 από Νισυρίους που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το νησί λόγω της ιταλοκρατίας και να καταφύγουν στην ελεύθερη Ελλάδα. Σκοπός του εντύπου ήταν η έρευνα των ζητημάτων που απασχολούσαν την ιδιαίτερη πατρίδα και παράλληλα η συγκέντρωση και διαφύλαξη του λαογραφικού και ιστορικού πλούτου του νησιού. Επίσης, σε ειδικές σελίδες δημοσιεύονταν οι δραστηριότητες του Συλλόγου, ειδήσεις από το νησί και ανταποκρίσεις από τις νισυριακές παροικίες της Ρόδου και της Αμερικής.

Η δομή και το περιεχόμενο του περιοδικού ήταν η ακόλουθη: στην αρχή δημοσιεύονταν κύριο άρθρο της Σύνταξης, ή του προέδρου του Συλλόγου, που αφορούσε επίκαιρα θέματα του νησιού, ακολουθούσαν συλλογικές ανακoinώσεις, κρίσεις και σχόλια σε διάφορα θέματα καθώς και νέα από το νησί και άρθρα.

Τα ενυπόγραφα άρθρα ήταν πραγματείες σε ιστορικά, λαογραφικά, αρχαιολογικά και οικονομικά θέματα του νησιού. Ο Κώστας Σακελλαρίδης διατηρούσε τακτική στήλη με τίτλο «Ιστορικά έγγραφα Νισύρου», ο Νικήτας Σακελλαρίδης τη στήλη «Απ΄ ό,τι θυμάμαι», ο μητροπολίτης Κω Εμμανουήλ τακτικές συνεργασίες λαογραφικού και ιστορικού

περιεχομένου και άλλοι πανεπιστημιακοί, όπως ο Γ. Γεωργιάδης, ο Π. Κρητικός, ο Κ. Ανδριωτάκης, ο Αν. Καραναστάσης και άλλοι νισύριοι επιστήμονες, δημοσίευαν εργασίες του επιστημονικού τους ενδιαφέροντος, που αναφέρονταν στο νησί. Ήταν το μοναδικό έντυπο που διέδετε το νησί την περίοδο ανασυγκρότησης και από την άποψη αυτή η συμβολή του ήταν αποφασιστική στη προώθηση βασικών ζητημάτων της Νισύρου.

Ως συνέχεια των *Νισυριακών Χρονικών* η Εταιρεία Νισυριακών Μελετών από το 1963 έως το 2004 εξέδωσε 15 τόμους του π. *Νισυριακά*, του οποίου συνεχίζεται η έκδοση.

BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: ENM.

BIBΛIOΓPAΦIA: Μιλτ. Λογοθέτης. «Ο περιοδικός τύπος της Νισύρου (1914-1978)». Αθήνα 1978.

ΜΙΑΤΙΑΔΗΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Νόβας, Ηλίας Αθ.

(Μύτικας Πρέβεζας, 25 Νοε. 1902 - Αθήνα, 3 Δεκ. 1984). Δικηγόρος, εκδότης, πολιτευτής. Αφού ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στην Πρέβεζα, φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ακολούθως υπηρέτησε τη

στρατιωτική του θητεία, στα Ιωάννινα. Διορίστηκε κατόπιν διευθυντής των Αγροτικών Φυλακών Κασσάνδρας Χαλκιδικής, όπου και παρέμεινε έως τη διάλυσή τους, με την εισβολή των Γερμανών (1941). Την ίδια χρονιά έδωσε εξετάσεις στην Αθήνα για να εισαχθεί στο δικαστικό σώμα. Διορίστηκε ειρηνοδίκης αρχικά στη Βάλτα Χαλκιδικής (1941) και ακολούθως στη Βέροια.

Η εγκατάστασή του στη Βέροια (4 Ιαν. 1943) εξελίχθηκε σε διαμονή 22 ετών. Το 1946 παραιτήθηκε από το δικαστικό σώμα κι έκτοτε σταδιοδρόμησε ως δικηγόρος αναπτύσσοντας αξιόλογη κοινωνική δράση. Προκειμένου να επιτύχει την ψυχική επαφή, γνωριμία και μεγαλύτερη κοινωνικότητα στους κόλπους του επιστημονικού κόσμου της πόλης, διοργάνωσε δύο συνεστιάσεις: η πρώτη μεταξύ δικηγόρων (αμέσως μετά την Κατοχή, τον Νοέ. 1944) και η δεύτερη διεπιστημονική, μεταξύ δικηγόρων, ιατρών, φαρμακοποιών (τον Μάιο 1945). Τον Νοέμβριο 1946 δημιούργησε τον Σύνδεσμο Επιστημόνων Βέροιας και το 1956 ίδρυσε τη Φιλαρμονική Σχολή

Βέροιας, στην οποία από της συστάσεώς της διετέλεσε πρόεδρος.

Σε μία πάρα πολύ δύσκολη περίοδο, εκδίδει (14 Οκτ. 1946) την εβδομαδιαία εφημερίδα της Βέροιας *Ο Θαρραλέος*, την έκδοση της οποίας θα συνεχίσει έως το 1964. Κατά τη διάρκεια της έκδοσής της, λόγω της οχληρότητας των δημοσιευμάτων της, η εφημερίδα δέχθηκε 32 μηνύσεις (30 από κρατικές υπηρεσίες και 2 από ιδιώτες δικηγόρους), με αποτέλεσμα ο εκδότης του να έχει και τις ανάλογες καταδίκες προσωρινής κράτησης, καθώς και 5 μέρες προφυλάκιση «δι' ενώπιον Στρατοδικείου, ψευδοκατηγορίας», όπου και απηλλάγη με βούλευμα.

Ο Νόβας, ασχολήθηκε και με την πολιτική. Πολιτεύθηκε υπό τη σημαία της ΕΠΕΚ (Εθνική Προοδευτική Ένωσις Κέντρου) του Ν. Πλαστήρα (1950) και εκλέχθηκε βουλευτής της. Το 1964, απογοητευμένος, υποχρεώθηκε για επαγγελματικούς λόγους να εγκαταλείψει τη Βέροια και να μεταβεί στην Πρέβεζα, όπου συνέχισε να ασκεί την δικηγορία στο πρωτοδικείο της πόλης. Εκεί τον συλλαμβάνει (1968) το στρατιωτικό καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου 1967 και τον οδηγεί στις φυλακές της Λευκάδας και της Πρέβεζας. Αργότερα το στρατοδικείο Ιωαννίνων του επιβάλλει ποινή 5 ετών φυλάκισης και στέλνεται στις φυλακές Αίγινας, όπου εξέτισε ποινή ενός χρόνου, έξι μηνών και είκοσι ημερών, οπότε αποφυλακίστηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 1969.

Το 1981 εξέδωσε σε τόμο τους σατιρικούς στίχους της περιόδου 1946-1967, της στήλης «Ραντάρ», που έγραφε στον *Θαρραλέο*, με τίτλο *Η Βέροια με το μάτι του Ραντάρ*. Όνειρο ζωής του ήταν να επισκεφθεί το Άγιον Όρος και τη Σοβιετική Ένωση. Στο Άγιον Όρος πήγε τελικά το 1981. Στη δε Σοβιετική Ένωση, προσκεκλημένος επί πολλά χρόνια από την Ομοσπονδία Εντύπου Τύπου, δεν μπορούσε να την επισκεφθεί, αφού του κατεκρατείτο το διαβατήριό. Το κατόρθωσε τελικά τον Αύγουστο 1984.

Ο Ηλίας Αθ. Νόβας, χαρακτηρίστηκε ως ανιδιοτελής, λαϊκός αγωνιστής και θαρραλέος μαχητής της Δημοκρατίας. Άτομο με πληθωρική ζωτικότητα και παράτολμους δημοσιογραφικούς αγώνες, ασυμβίβαστος και συνεπής. Άνθρωπος φιλελεύθερος και πάντα ελευθερογνώμων. Το 1943 είχε παντρευτεί την Ευαλία Ευαγγελίδου με την οποία απέκτησε δύο γιους.

BIBΛIOΓPAΦIA: εφ. *Ο Θαρραλέος*, αρ. φ. 592, 29 Σεπτ. 1964.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΟΡΑ, ΚΑΡΑΞΑΒΒΑΣ

Νομική και Συμβολαιογραφική Επιθεώρησις

Μηνιαίον περιοδικόν, Αθήνα, Οκτ. 1929 - Δεκ. 1932, τ. Α' - Γ', ορ. τχ. 1-30 και Μαρτ. 1934 - Δεκ. 1934, αρ. τχ. 1. Διευθυντής: Β.*Λαχανάς. Μηνιαίο (δεν εκδίδεται τον Ιούλ. και τον Αύγ.), ο αριθμός των σελίδων κατά τεύχος ποικίλλει: κάθε τχ. πλην μερικών εξαιρέσεων περιλαμβάνει τρία μέρη με ιδιαίτερη αριθμηση σελίδων: «Α' Γενικόν», «Β' Φορολογικόν», «Γ' Νομικόν». Από το τχ. 1 του τ. Β' στο «Νομικόν» μέρος συνεργάζεται ο Ιωάννης Καλπαύρος, δικηγόρος, τέως πρωτοδικής. Κείμενα δίστηλα πλην των πρώτων σελίδων του «Γενικού» μέρους που είναι μονόστηλα. Διαστάσεις βιβλιοδετημένων τόμων: 25x18 εκ. και 50x33,5 εκ (στην επανέκδοσιν του 1934). Εξώφυλλο: α') στα τρία πρώτα τεύχη του τ. Α' με το ίδιο χαρτί (χωρίς να περιλαμβάνεται στην αριθμηση) με επεξηγήσεις συντομογραφιών και οδηγίες, β') στην αρχή κάθε τόμου (διαφορετικού χρώματος) και τυπώνεται μετά τη συμπλήρωσή του. Παραχωρείται στους συνδρομητές για δυνατή βιβλιοδεσία και υπάρχει στους έτοιμους τόμους για τους εκ των υστέρων προμηθευτές/αγοραστές τους. Στο τέλος κάθε τόμου ακολουθεί «Πίναξ Περιεχομένων». Στην εσωτερική (β') σελίδα του εξώφυλλου του τ. Α' παρέχονται από τον εκδότη-διευθυντή οδηγίες για τη χρήση των τόμων του περιοδικού και αφορούν κυρίως στην αριθμηση των τριών πρώτων τχ. του τ. Α', όπου το «Γενικόν» μέρος φέρει λατινική αριθμηση (σ. I-XXV), το «Φορολογικόν» ελληνική (σ. α' -ρν') και το «Νομικόν» αραβική (σ. 1-168 και 169-228). Ακολουθούν οι οδηγίες για τον βιβλιοδέτη. Στους τ. Β' και Γ' η αριθμηση ακολουθεί το αραβικό σύστημα και αρχίζει από τη σ. 1 για το καθένα από τα τρία μέρη: τ. Α': 1) «Ευρετήριον Αλφαβητικόν», 2) «Ευρετήριον Νομολογίας» (Συμβουλίου Επικρατείας, Ελεγκτικού Συνεδρίου, Αρείου Πάγου, Εφετείων, Πρωτοδικείων, Προέδρων Αθηνών), 3) «Εγκύκλιον» (Υπουργείου Οικονομικών, Γενικού Λογιστηρίου κ.ά.), 4) «Νόμοι και Διατάγματα», 5) «Γενικά» (Απόψεις-Σκέψεις-Διάφορα), 6) «Αιτιολογικά Εκθέσεις», 7) «Μελέται-Γνώμαι», 8) «Γνωμοδοτήσεις νομοαθών», 9) «Παρατηρήσεις επί των νόμων», 10) «Υπομνήσεις», 11) «Κριτική νομολογίας», 12) «Συζητήσεις Βουλής και Γερουσίας», 13) «Νεκρολογία»· τ. Β': 1) Ευρ. Αλφαβ. 2) Γενικά (Απόψεις-Σκέψεις-Διάφορα), 3) Συζητήσεις, 4) Γνωμοδοτήσεις και Διατριβαί, 5) Νόμοι-Διατάγματα (Εισηγητικά εκθέσεις-Σχέδια-Πρακτικά), 6) Βιβλιογραφία, 7) Ευρ. Νομολογ. 8) Ευρ. Εγκυκλίων κ.λπ.· τ. Γ': Τα ίδια με τον τ. Β' πλην των «Ευρετηρίων Νομολογίας» και των «Εγκυκλίων». Τα «Φορολογικά», για να είναι εύχρηστα, βιβλιοδετηθήκαν και ιδιαίτερα σε δύο τόμους ως απόσπασμα της *Νομικής και Συμβολαιογραφικής Επιθεωρήσεως*: τ. Α', 1929-1930 και τ. Β', 1930-1931. Δεν αναγράφεται η τιμή τεύχους και

των ετήσιων συνδρομών. Η γνωστοποίηση έγινε με ιδιαίτερη εγκύκλιο που εστάλη στους παραλήπτες συμβολαιογράφους και δικηγόρους. Υπάλληλός του και υπεύθυνος τυπογραφείου ήταν ο ανεψιός του Β. Λαχανά, Γιάννης Α. Κανέλλος, Γραφεία: οδ. Κρατίου 2, Αθήνα.

Η *Νομική και Συμβολαιογραφική Επιθεώρησις* με 10 τχ. τον χρόνο κάλυψε μεγάλο κενό στα νομικά χρονικά της χώρας. Ο Βασίλης Λαχανάς μέσα από το μηνιαίο περιοδικό του κατόρθωσε, σε μια εποχή κοινωνικής αστάθειας, να προαγάγει τη νομική επιστήμη με τρόπους που ο ίδιος επέλεξε: με συνεχή ενημέρωση του αναγνωστικού του κοινού και αφύπνισή του· με αγώνες που ξεκίνησε και ευοδόθηκαν. Στις 29 Απριλίου 1930 επισημαίνει την ανάγκη διεξαγωγής του Α' (Πενθήμερου) Πανελληνίου Συνεδρίου Συμβολαιογράφων και στις 26 Οκτωβρίου το πραγματοποιεί και σημειώνει εξαιρετική επιτυχία. Εισηγητές διάσημοι νομικοί της εποχής. Εξήχθησαν πορίσματα κι εκδόθηκε ψήφισμα που απεστάλη στον πρόεδρο της Κυβέρνησης, στους προέδρους της Βουλής και της Γερουσίας, στους υπουργούς Δικαιοσύνης και Οικονομικών και στα κόμματα. Ο

Νομοταγής / The Loyal

Επίσημον Ὀργανον του εν Αμερικῇ Συνδέσμου των Ἑλληνο-Αμερικανῶν νομοταγῶν / National Weekly Greek Newspaper. Official Organ of the Greek-American Loyalists League of the United States. Νέα Ὑόρκη. 5 Ἀπρ. 1919 - 10 Ἰουλ. 1920. ἀρ. φ. 1-67. Εκδότης-διευθυντής: Παντελής Α. Σιόρης. Μότο: «Ἰσχύς μου η ἀγάπη του λαοῦ» καὶ «Ὀλίγοι λαοὶ εἶναι τόσον ταπεινοὶ καὶ ἐξηκρειωμένοι, ὥστε να προτιμῶσι διοικήσιν ἀπὸ ἀνδρῶπων ξένων τὴν καταγωγὴν, το αἴσθημα καὶ τὴν δρησκείαν ἀντὶ τῆς ομοφύλου καὶ ομοδρῆσκου διοικήσεως. Γλάδστον». Ἑβδομαδιαία εφημερίδα (Σάββατον). ἐξασελίδη, ἐπτάστηλη, μεγάλου σχήματος. Τιμὴ φύλλου: 5 σέντς. Συνδρομῆς ἐσωτερικοῦ: ἐτήσια 3 δολ., ἐξαμηνιαία 2 δολ., τριμηνιαία 1 δολ. Συνδρομῆς ἐξωτερικοῦ: ἐτήσια 20 φράγκα, ἐξαμηνιαία 15 φρ. καὶ τριμηνιαία 10 φρ.

Ἀπηχῆ τὴν ἐνταση του Ἐθνικοῦ Διχασμοῦ στις τάξεις του ἐλληνισμοῦ των Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐκφράζοντας τὸ φιλοβασιλικὸ στρατόπεδο καὶ συντονίζοντας τὶς δράσεις των συνδέσμων «Νομοταγῶν» που δραστηριοποιούνταν σε πολυάριθμης ἐλληνικῆς κοινότητες. Οἱ ἐξειλίξεις τῆς Μικρασιατικῆς Ἐκστρατείας καὶ οἱ πολιτικῆς ἀντιπαράθεσις στην Ἑλλάδα καλύπτουν μεγάλο μέρος τῆς ὕλης με τὴν ἀναδημοσίευση ἀρθρῶν ἀπὸ ἐλληνικῆς ἐφημερίδες, ἀποδελτίωση καὶ μετάφραση δημοσιευμάτων του ξένου Ὑποῦ για τὴν περιοχὴ των Βαλκανίων, καθὼς καὶ τὴν ἐκτενὴ ἀναπαραγωγὴ δηλώσεων του βασιλικῆ καὶ παραγόντων τῆς φιλοβασιλικῆς παράταξης.

Τα πρωτοσέλιδα κοσμούνται ἀντίστοιχα ἀπὸ φωτογραφίες τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας, ἐνὼ τὸ κύριο

ἀρθρο εἶναι μεταφρασμένο στα ἀγγλικά, συχνὰ ὑπὸ τὴ μορφῇ ἐκκλήσης πρὸς τὴν ἀμερικανικὴ κυβέρνηση καὶ τὴν κοινῇ γνώμη. Ἡ τρίτη σελίδα εἶναι αφιερωμένη στην ἐλληνικὴ παρουσία στις ἨΠΑ, ὑπὸ τον γενικὸ τίτλο «ἀπὸ τὴν ζωὴν των Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς». Ἐκτός ἀπὸ νέα γενικὸν ἐνδιαφέροντος καὶ τον εορτασμὸ ἐθνικῶν ἐπετειῶν («Ὁ πανηγυρισμὸς τῆς 25^{ης} Μαρτίου εἰς τὸ Holyoke [...] Ὁ ἐκφωηθέντες λόγοι», ἀρ. φ. 3), ἡ συντριπτικὴ πλειονότητα των ἀναποκρίσεων ἀναφέρεται στις ἀντιπαράθεσις με τὴ βενιζελικὴ παράταξη για κοινωτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Ἡ διακοπὴ τῆς ἐκδόσης ἀνακοινώθηκε στο τελευταίον φύλλο «λόγῳ τῆς κλονισθεῖσης υγείας του Διευθυντοῦ του Νομοταγῶς κ. Σιόρη», ο ὁποῖος μαζί με τους Δ. Θεοφίλω καὶ Α. Κονταρῖνη ἀποτελοῦσαν τὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ των συνδέσμων των Νομοταγῶν.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: S. Victor Papacosma, «The Greek Press in America», *Journal of the Hellenic Diaspora*. 5.4 (Winter 1979), 43-61.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Ὁ Νουμάς

Εφημερίς πολιτικῆ, κοινωνικῆ, φιλολογικῆ, Ἀθήνα, 1903-1931: 2 ἰαν. 1903 - 20 Μαΐου 1917, περ. Α', ἀρ. τχ. 1-609· 15 Δεκ. 1918 - Δεκ. 1924, περ. Β', ἀρ. τχ. 610-785· Ὀκτ. 1929 - Αὐγ. 1931, περ. Γ', ἀρ. τχ. 786-805. Εκδότες: Δ. Π. Ταγκόπουλος (ἀρ. τχ. 1-609), εταιρεία «Τύπος» (ἀρ. τχ. 610-708 καὶ 770-779), «Ἀθηναϊκὸ Βιβλιοπωλεῖο Χ. Γανιάρης» (ἀρ. τχ. 709-769), ἐκδοτικὸς οἶκος Γ.Ι. Βασιλείου (ἀρ. τχ. 780-785), Π.Δ. Ταγκόπουλος (ἀρ. τχ. 786-805). Διευθυντές: Δ. Π. Ταγκόπουλος (ἀρ. τχ. 1-780), Π. Δ. Ταγκόπουλος (ἀρ. τχ. 781-805). Ἄλλος ὑπότιτλος: *Λογοτεχνικὴ ἐπιδεώρηση* (ἀρ. τχ. 746-805). Μότο: «Μη ζητάς στα λατινικά πως θα μιλήσεις καλὰ γερμανικά. Ρῦτα τὴ μάνα στο σπίτι, τα παιδιὰ στους δρόμους, τον ἀπλοϊκὸ ἀνδρωπο στο παζάρι. Κολοῦξέ τὸν στο στομα πως μιλῶν καὶ ἐτσι γράφε (Λοῦθηρος)» (ἀρ. τχ. 248-267, καὶ ἄλλες ἐπιγραφές). Δισεβδομαδιαία, τεσσάρων / οκτῶ / δώδεκα σελίδων.

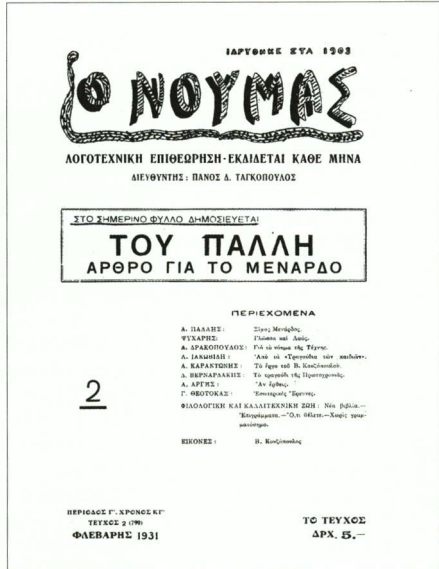

τρίστηλο, διαστάσεων 43.5x31,5 εκ. αρχικά, παρουσιάζει κατόπιν αλλαγές. Τιμή τεύχους: 5 λεπτά. Τυπογραφείο: Κ. Χαϊρόπουλου (αρχικά).

Το κατ' εξοχήν όργανο του μαχητικού δημοτικισμού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Κατά την πρώτη περίοδο, η πορεία του είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία του γλωσσικού ζητήματος. Στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων του ανήκουν επίσης τα εκπαιδευτικά θέματα, και, λιγότερο, τα κοινωνικά και τα πολιτικά ζητήματα. Ασκει δριμύεια κριτική της πολιτικής ζωής και, με μαχητικότητα, βάλλει κατά της δημαγωγίας, του κομματισμού κ.ά. Ωστόσο, όταν το γλωσσικό ζήτημα άρχισε να συνδέεται με την πολιτική και κοινωνική αλλαγή και τον σοσιαλισμό, ο εκδότης του υποστήριξε συντηρητικότερες απόψεις. Πάντως, η σχετική διαμάχη διεξάγεται από τις στήλες του.

Στην αρχή της επανέκδοσής του, το 1918, δεν παρουσιάζονται αλλαγές στον χαρακτήρα του, αλλά σύντομα μετατρέπεται σε λογοτεχνικό κυρίως περιοδικό (το 1923 αλλάζει και ο υπότιτλος του), χωρίς ωστόσο να πάψει να ενδιαφέρεται για το γλωσσικό ή άλλα ζητήματα που το είχαν απασχολήσει κατά την προηγούμενη περίοδο· και βέβαια η θέση του στο γλωσσικό παραμένει ψυχαρική. Όσον αφορά τη λογοτεχνική θεωρία, αποτελεί τον ιδεολογικό αντίποδα των «παρακμιών» του π. *Μούσα. Ο Κ. Παρορίτης π.χ., μεταφέρει τη μαρξιστική αντίληψη της τέχνης: «η Τέχνη, όπως όλα τα πνευματικά προϊόντα του ανθρώπου, είναι φαινόμενο κοινωνικό. [...] καθαρός καθρέφτης της κοινωνίας όπου αντανακλώνται κυρίως οι οικονομικές σχέσεις αυτής της κοινωνίας» (αρ. τχ. 781). Ανάλογα και ο Ρήγας Γκόλφης, μιλώντας για τον *Κόκκινο τράγο* του Παρορίτη, υπογραμμίζει ότι «ξεσκεπάζει την ψυχή των θυσανισμένων, δείχνει τη σαπίλα που τρωει τη λεγόμενη “καλή κοινωνία”». Με αυτές τις προϋποθέσεις η κριτική στάση του περιοδικού δεν μπορεί να είναι παρά αντικαβαφική.

Με την επανέκδοσή του, για τρίτη φορά, φιλοδοξεί να γίνει πάλι ένας «αληθινός προστάτης και οδηγός» για τους νέους των γραμμάτων. Ωστόσο, παρά την ελκρινή του πρόθεση, στην πραγματικότητα αποτελεί κατεστημένη φωνή, έκφραση της προηγούμενης περισσότερο γενιάς. Ούτως ή άλλως, γέννημα της εποχής του το ίδιο, δεν μπορεί παρά να καθρεφτίζει τα αδιέξοδα του καιρού του, πολιτικά, κοινωνικά και λογοτεχνικά, και να εγκλωβίζεται έτσι στην εξάντληση των ίδιων του των προγραμματικών

αρχών, που απηχούν ακόμη τις μέρες των γλωσσικών αγώνων. Έτσι, η προσπαθειά του φαίνεται να είναι από την αρχή καταδικασμένη παρά τις ευχές παλαιών φίλων· ενώ συγκεντρώνει όλο το παλαιό «επιτελείο» του (*Παλαμά, Μαλακάση, Παρορίτη, Φιλίππα, Κουκούλα, Γκόλφης, Καρδαίο) και κάποιους νεότερους (Θρ. Σταύρου, Ι. Περωάκη, Λιλή Ιακωβίδη), στην πραγματικότητα το μοναδικό εμπόδιο για την επιβίωσή του είναι το ότι οι γλωσσικοί αγώνες, που έδιναν νόημα στην ύπαρξή του, έχουν πλέον περάσει σε άλλη φάση, όπως παρααδέχεται και η ίδια η συντακτική ομάδα (αρ. τχ. 786). Όμως, η προσκόλλησή του στον δημοτικιστικό κανόνα και η δυσκολία του να παρακολουθήσει τις νεότερες λογοτεχνικές εξελίξεις το εμποδίζουν ουσιαστικά να ανανεωθεί και να επιδιώσει.

Γενικότερα, ο προσανατολισμός του παραμένει, σε μεγάλο βαθμό, γλωσσικός και εκπαιδευτικός, όπως μαρτυρούν και οι σταθερές στήλες «Γλωσσικά» και «Όνοματολογικά», καθώς και τα άρθρα που αφορούν στην εκπαίδευση, τα οποία παρουσιάζουν ξεχωριστό ενδιαφέρον, καθώς περιστρέφονται γύρω από το ζήτημα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Η ενασχόληση με το παλαμικό έργο και η προβολή του συνιστούν βέβαια έμμεση αμφισβήτηση

ή απόρριψη άλλων αξιών: του Σολωμού, του Καβάφη, του Καρυωτάκη, που κάποτε εκφράζεται ανοιχτά: το άρθρο, λ.χ., του Παρορίτη με τίτλο «Κριτικός υστερισμός πάνω στο Σολωμό» (αρ. τχ. 788) σκιαγραφεί πλαγίως τον Πάνην* Αποστολάκη, ουσιαστικά όμως θάλλει κατά του ανολοκλήρωτου σολωμικού έργου και υποβάλλει τη σύγκριση με τον Παλαμά. Σαφής επίσης είναι ο αντικαβαφισμός του περιοδικού (λ.χ. το άρθρο του Αδαμ. Παπαδήμα με τίτλο «Καβαφική φυλλοξήρα», αρ. τχ. 792), και δεν είναι τυχαίο ότι αυτός αποτελεί το μόνο σημείο στο οποίο θα συνηγορήσει ανεπιφύλακτα με το *Ελεύθερο Πνεύμα* (αρ. τχ. 790).

Ό,τι πρωτίστως ενδιαφέρει είναι η καθαρότητα της γλώσσας. Μια ανάγνωση της στήλης «Χωρίς γραμματόσημο», όπου κρίνονται οι συνεργασίες που στέλνονται στο περιοδικό, πείθει γι' αυτό. Ποιήματα «ανακατωμένα με καθαρεύουσες και ψευτομοντερνισμούς» δεν έχουν θέση μαζί και ό,τι θυμίζει «καθαφειο ποίηση» και κοσμοπολιτισμό (αρ. τχ. 787).

Ιδιαίτερο επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει η απάντηση του Παρορίτη στο *Ελεύθερο Πνεύμα* του Γ. Θεοτοκά (αρ. τχ. 790): διαβάζοντας τον αντιδογματισμό του Θεοτοκά ως το «σήμα του κινύνου» που εκπέμπει η αστική τάξη μπροστά στο νέο δόγμα της κοινωνικής μεταβολής που ανατέλλει, του υπενθυμίζει ότι υπάρχουν δόγματα «νεκρά σαν κι εκείνα που παλεύουν απεγνωσμένα να καθιερωθούν το Σολωμό» και δόγματα ζωντανά και έτοιμα να αντικατασταθούν από άλλα πιο ζωντανά. Στη βιβλιοκρισία του για το *Η ζωή εν τάφω* του Στρ. *Μυριβήλη και το *Η πιάτσα* του Ν. Κατηφόρη (αρ. τχ. 800), υπερασπιζόμενος το δόγμα της ωφελιμιστικής τέχνης, υποστηρίζει πως δεν είναι αρκετή η αντικειμενική σκιαγράφηση της πραγματικότητας, αλλά ότι οι λογοτέχνες πρέπει να καθορίζουν την «πηγή του κακού» και να υποδεικνύουν τα «μέσα θεραπείας» της κοινωνίας: «Τέχνη ουδέτερη, σημαίνει απλούστατα τέχνη αντιδραστική». Παρομοίως, στο άρθρο του «Για τη μοντέρνα τέχνη» (αρ. τχ. 792), με αφορμή το μυθιστόρημα του Θράσου Καστανάκη *Στο χορό της Ευρώπης*, επικρίνει την εκθήτηση του ύφους της μοντέρνας τέχνης, κατά βάση όμως το πρόβλημα είναι η «αντικειμενική τέχνη» του συγγραφέα, η οποία αποτελεί και τον «επιδανάτιο ρόγχο της αστικής τέχνης».

Για λίγο (Απρ. 1930 - Φεβρ. 1931) στις σελίδες του φαίνεται να φωνάζει μια έντονη συζήτηση με αι-

σθητικά και ιδεολογικά ζητούμενα. Ο Μ. Σπίερος (Ν. Κάλας) αντιτάσσει στην «Αιώνια μοντέρνα τέχνη» την «Προλεταριακή τέχνη» (αρ. τχ. 798): εξαρχής ορίζει τη διαφορά απόψεων με τον Θρ. Καστανάκη ως «ταξική» και τον συνομιλήτη του ως «ιδεολογικό αντίπαλο». Είναι προφανές ότι ο Κάλας έχει διαφορετικές από τον Παρορίτη αφητηρίες, σαφή μαρξιστική ιδεολογική συγκρότηση, αλλά και βαθιά γνώση της σύγχρονης ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, αφού στο άρθρο του αυτό, γραμμένο τον Ιανουάριο 1931, αναφέρεται ήδη στον *Οδυσσέα* του James Joyce. Ενδιαφέρον, στο ίδιο τεύχος, είναι το εκτενές άρθρο του Γ. Θεοτοκά με τίτλο «Εσωτερικές έρευνες», γραμμένο με αφορμή *Τα τετραδία του Παύλου Φωτεινού* του Στέλιου Ξεφλούδα· ο Θεοτοκάς διακρίνει μάλιστα τρεις βασικές πεζογραφικές κατευθύνσεις: την τάση προς το επικό μυθιστόρημα (εκπρόσωπος ο Μυριβήλης), την κοσμοπολιτική (εκπρόσωπος ο Καστανάκης) και τον εσωτερισμό, την τάση για ενδοσκόπηση και αυτοανάλυση, που συμπτωματικά μόνο εμφανίζεται μετά τον πόλεμο έντονα.

Ως προς την υπόλοιπη ύλη του, αυτή παρουσιάζει μικρό ενδιαφέρον: τα εικαστικά σχεδόν δεν σχολιάζονται, ενώ ούτε θεατρικές ειδήσεις και σχόλια φιλοξενούνται συστηματικά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (ελλ. σ.), ΒΒ (ελλ. σ.), ΔΒΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ.Χ. Καλογιάννης, *Ο Νουμάς και η εποχή του (1903-1931)*, Γλωσσικοί και ιδεολογικοί αγώνες, Αθήνα 1984, όπου και βιβλιογραφία: Winfried Uellner, «Ο Νουμάς» (1903-1931), *Untersuchungen zu einer griechischen Zeitschrift für Politik, Gesellschaft und Literatur, Nebst einem Schlagwortregister der Sachbeiträge des «Numas»*, Αμβούργο 1986, όπου ευρετήρια και βιβλιογραφία: Ρένι Σταυρίδη Πατρικίου, *Δημοτικοί και κοινωνικοί πρόβλημα*, Αθήνα 1976· Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 246-258.

Χ.Α. ΚΑΡΑΘΕΩΛΟΥ – ΙΩΑΝΝΑ ΝΑΟΥΜ

Νταΐφας, Κώστας

(Βόλος, 1891 - Αθήνα, 1958). Δημοσιογράφος, λογοτέχνης, Δημοτικιστής, ποιητής και πεζογράφος, δημοσίευσε παλιότερα ποιήματά του στον **Νουμά* και εξέδωσε σε βιβλίο τα μυθιστορήματά του *Θεσσαλία* και *Οι άνθρωποι του βάλτου*. Το 1907 είχε διατελέσει γενικός γραμματέας του Πανεργατικού Συνδέσμου Βόλου· Η Αδελ-

φότης». που εξέδιδε την εφ. *Ο Εργάτης. Το 1910 χρημάτισε συντάκτης της εφ. *Θεσσαλία και το 1911, μετά τη δίωξη των πρωτεργατών του Παρθεναγωγείου και του Εργατικού Κέντρου, συνέγραψε με τον Π. Σταματίου τη θεατρική επιδewρηση Το πανόραμα του Βόλου.

Ιδρυτής, διευθυντής και ιδιοκτήτης της καθημερινής εφ. Η *Πρόδος (Βόλος, 11 Μαΐου 1920-1924), την οποία εξέδιδε προηγουμένως, για έναν σχεδόν χρόνο (12 Ιουν. 1916 - 25 Μαΐου 1917) στη Λάρισα, ενώ μετά τον Βόλο, για μικρό διάστημα, από τον Μάιο 1926 έως τον Ιανουάριο 1927, εξέδιδε εφημερίδα με τον ίδιο τίτλο στην Αθήνα. Κατά την εποχή που εξέδιδε την εφ. Η Πρόδος ήταν στενός φίλος του πολιτικού Ίωνα Δραγούμη και αντιβενιζελικός. Στις 7 Ιουνίου 1920 καταδικάστηκε από το Έκτακτο Στρατοδικείο σε φυλάκιση ενός μηνός με την κατηγορία ότι «ηρέθισε τους πολίτες εις διχόνοϊαν». Μετά το 1926 ο Κ. Νταϊφάς ζούσε στην Αθήνα. Εκεί εγκατέστησε το 1934 μεγάλη τυπογραφεία και ταχυπρεστήρια, όπου εκδίδονταν η εφ. *Εσπερινή του Π. Γιάνναρου και άλλα έντυπα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου, τ. Α', σσ. 179, 314-320, 364.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Ντορής, Ντόρος

βλ. Θεοδωρίδης, Θεόδωρος

Νυκτερίς

Εβδομαδιαία θεατρικοσαυτηρική εφημερίς, Αθήνα, 27 Μαΐου 1901 - 7 Ιουλ. 1902, αρ. φ. 1-41. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κ.Γ. Μιχαλόπουλος. Άλλος υπότιτλος: Εβδομαδιαίον θεατρικοσαυτηρικών φύλλον (αρ. φ. 2). Εβδομαδιαία (Κυριακή), εικονογραφημένη, τετρασελίδη, τριστηνή, διαστάσεων 35x25 εκ. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 4 δραχ. και εξωτερικού 2 δραχ., ετήσια εξωτερικού 6 χρ. φρ. και εξαμηνιαία 3 χρ. φρ. Γραφεία: οδ. Τσαμαδού 10.

Το «θεατρικοσαυτηρικών φύλλον» η Νυκτερίς αποτελεί στον ελληνικό χώρο την πρώτη εφημερίδα με ειδικό θεατρικό χαρακτήρα. Πρόκειται για ένα έντυπο που στόχευε να με σοβαρό και ευέλικτο τρόπο στο ύψος των καλλιτεχνικών περιστάσεων της εποχής και «περιπτωμένω από θεάτρον εις θέατρον» παρακολουθεί συστηματικά ολοκλήρη τη θεατρική περίοδο του έτους. Οι συντάκτες της δηλώνουν από το πρώτο φύλλο την πρόθεση να κρίνουν «αμερολήπτως τα διδασκόμενα έργα, καθώς και τους υποδομμένους τα διάφορα πρόσωπα

αυτών ηθοποιούς, ανεξαρτήτως συμπαθειών και αντιπαθειών».

Ποικίλα είναι τα θέματα και τα προβλήματα που γίνονται στις σελίδες της. Ασχολείται συστηματικά με τη δραστηριότητα του «Βασιλικού Θεάτρου» και της «Νέας Σκηνής», αφού στις αρχές του 20ου αιώνα αυτές οι δύο επαγγελματικές μονάδες εκφράζουν στην Αθήνα την πιο σύγχρονη και εναρμονισμένη με τα ευρωπαϊκά δεδομένα αντίληψη για την σκηνοθετική εργασία και την απόδοση του σκηνοκωμικού υφους των έργων. Η εφημερίδα κρίνει αυστηρά τις δραματολογικές επιλογές και την πολιτική του «Βασιλικού Θεάτρου», κρατά αντικειμενική στάση και ως ένα βαθμό υποστηρικτική απέναντι στον Κ. Χρηστομάνο, διευθυντή της «Νέας Σκηνής», τονίζει την αναγκαιότητα ύπαρξης εθνικού θεάτρου, σχολιάζει τις απόψεις για τη δημιουργία δραματικής σχολής στην Αθήνα και προβάλλει την ιδέα οργάνωσης και σύστασης σωματείου ελληνών ηθοποιών. Σε άλλα άρθρα της γίνονται ζητήματα σχετικά με την πρόσληψη της ευρωπαϊκής δραματολογίας (γαλλικής, ιταλικής), την ιστορική σχέση των Ελλήνων με το θέατρο, με την αναβίωση της αρχαίας τραγωδίας ή θέματα ευρύτερου θεωρητικού ενδιαφέροντος όπως η σχέση εκκλησίας και θεάτρου.

Σε μόνιμη στήλη παρουσιάζονται οι υποθέσεις και αξιολογούνται οι παραστάσεις των έργων που ανέβαιναν στα θέατρα της Αθήνας και του Πειραιά. Η σατιρική και καυστική πρόθεση της *Νυχτερίδας* επαληθεύεται στη μόνιμη στήλη «Από τα παρασκήνια», όπου ο ψευδώνυμος αρθρογράφος η «Τσιμπίδα» χρωματίζει με χιούμορ και ορισμένες φορές με ειρωνική διάθεση τις πτυχές της θεατρικής επικαιρότητας. Στα περισσότερα τεύχη δημοσιεύονται σύντομες προσωπογραφίες ανθρώπων που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις θεατρικές εξελίξεις (ηθοποιών, συγγραφέων ή θεωρητικών του θεάτρου) και επηρέασαν την διαμόρφωση των θεατρικών πραγμάτων από το δεύτερο μισό του 19^{ου} έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ειδικότερα σκιαγραφούνται οι προσωπικότητες των Α. Απέργη, Δ. Βενιέρη, Γ. Γεννάδη, Ι. Κοκ-

κίνη, Ν. Λάσκαρη, Διον. Λαυράγκα, Γ. *Σουρή, Ε. Παντόπουλου, Αικατερίνης Βερόνη, Μαρίκας Κοτοπούλη, Ε. Νίκα, Χ. Ταβουλάρη κ.ά.

Οι συνεργάτες της *Νυχτερίδας* υπογράφουν κυρίως με ψευδώνυμα του τύπου «Δον Σατάν», «Μάγκ...ας», «Δ- άντης», «Αχαιός», «Κλέος», «Μεφιστοφελής», «Άσπρος Οθέλλος», «Πήγασος», «Πίκμαν», «Τροβαδούρος», «Φάων», «Φιλόξενος», «Φιλότεχνος», «Φοίβος Ανταποκριτής», «Τσιμπίδα», «Αλκιβιάδης» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ, ΘΕΜ, Ιδιωτική συλλογή Γ. Ζεβελάκη, Ιδιωτική συλλογή Λάκη Παπαστάθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 88-89.

ΡΕΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Ξανθάκης, Σωκράτης [Xanthakis, Socrates A.]

(<;>, 1865 - <;>, <;>) Δημοσιογράφος, εκδότης. Πρωτοπόρος της ελληνο-αμερικανικής δημοσιογραφίας, από το 1897 και για δέκα χρόνια διετέλεσε αρχισυντάκτης της εφ. *Ατλαντίς. Διαφορές, όμως, στην αντίληψη ως προς την πολιτική της φιλοβασιλικής εφημερίδας και τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσε τον ανάγκασαν να παραιτηθεί το 1907. Αμέσως εξέδωσε την εφ. *Πανελλήνιος Εφημερίς, η οποία έως την χρεοκοπία της το 1913 βρισκόταν σε αδισώπητη διαμάχη με την εφ. Ατλαντίς.

Στη δημοσιογραφική του καριέρα ασχολήθηκε με πλειάδα θεμάτων: κοινοτικές υποθέσεις, ελληνική πολιτική, διεθνείς υποθέσεις. Έγραψε τα βιβλία *The Greek's Companion* (1903), τον Οδηγό του Έλληνα Μετανάστη (*Guide of the Greek Immigrant*) και μαζί με τον Νικόλαο Γ. Σακελλάριο μετέφρασαν και εξέδωσαν μια συλλογή από λόγους του Ελευθερίου Βενιζέλου με τίτλο *Greece in her true light: her position in the world-wide war as expounded by El. K. Venizelos, her great statesman, in two memoranda to the King Constantine, in several speeches before the Greek parliament, an address to the king and in a proclamation to the Greek people* (N. Υόρκη 1916).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Theodore Saloutos, *The Greeks in the United States*, Cambridge Mass., Harvard University Press, 1964.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΨΦ

Ξάνθη

Ανεξάρτητος Εφημερίς εν Ξάνθη. Ξάνθη, Δευτέρα 6 Ιουλ. 1953 - 20 Δεκ. 1970, με διακοπές, αρ. φ.1-548. Διευθυντής: Κωνσταντίνος Κριτσιάνης. Υπεύθυνος συντάξεως και τυπογραφείου: Αθανάσιος Α. *Αθανασιάδης. Κατά την περ. Γ' (22 Δεκ. 1968 - 20 Δεκ. 1970) ιδιοκτήτης είναι ο Γ.*Κονδύλης, διευθυντής ο Βασίλειος Παρασχίδης, προϊστάμενος γραφείου ο Νικόλαος Βασιλείου (οδ. Ρούσβελτ 33, Αλεξανδρούπολη)· οικονομικός αντιπρόσωπος Αθηνών ο Ευάγγελος Καλαφέλης. Εβδομαδιαία (Δευτέρα), τετρασέλιδη, οκτάστηλη, διαστάσεων 61x48 εκ. / 50x34 εκ. Κατά την περ. Γ' της έκδοσης η τιμή φύλλου είναι 1000 δρχ., έως τις 3 Μαΐου 1954 οπότε αρχίζει να πωλείται 1 δρχ. / 1.50 δρχ. ακολουθώντας τις πληθωριστικές τάσεις. Την περ. Γ' οι συνδρομές των δήμων και κοινοτήτων είναι 30 δρχ., των τραπεζών 500 δρχ. και των ιδιωτών 120 δρχ.

Πρόκειται για ένα από τα μακροβιότερα έντυπα που κυκλοφόρησαν στην Ξάνθη. Αρχίζει να εκδίδεται στις 6 Ιουλίου 1953 και αυτοχαρακτηρίζεται «καθαρός Θρακικών δημοσιογραφικών όργανων διά την υπεράσπισιν έναντι του αναλήθου Κέντρου των δικαιωμάτων του Θρακικού Λαού». Σκοπός της έκδοσής της, όπως προκύπτει από τις προγραμματικές δηλώσεις είναι «ο εξαναγκασμός του Κέντρου να προσέξη την Θράκην και τους Θράκας όπως έχει ιεράν υποχρέωσιν και όπως είναι ύψιστον εθνικόν συμφέρον». Υπόσχεται στους αναγνώστες της ότι δεν θα υποταχθεί «εις κανένα απολύτως κόμμα και

πολύ ολιγώτερον εις οικονομικούς ομίλους». Ήδη από την πρώτη μέρα κυκλοφορίας της δέχεται επίθεση από την *Προοδευτική της Ξάνθης, η οποία την κατηγορεί ότι δεν είναι ξανθιώτικη εφημερίδα, αλλά εφημερίδα με νέα από όλη τη Θράκη. Την κατηγορεί ότι είναι πιστό αντίγραφο της εφημερίδας *Ελεύθερος Τύπος*, η οποία εκτυπώνεται στις εγκαταστάσεις της εφημερίδας *Ταχυδρόμος στην Καβάλα και κυκλοφορεί με τον τίτλο *Ξάνθη* στην Ξάνθη, ως *Κομοτηνή* στην Κομοτηνή και ως *Πανδρακική* στην Αλεξανδρούπολη. Ο *Ελεύθερος Τύπος* σταματά να πωλείται στην Ξάνθη, όταν κυκλοφορεί η *Ξάνθη*. Η αυτοψία των εφημερίδων επιβεβαιώνει την παραπάνω πληροφορία.

Κατά την περίοδο 1953-1954 στην πρώτη και τέταρτη σελίδα δημοσιεύει ειδήσεις πολιτικού και αθλητικού περιεχομένου. Αν και πρόκειται για επαρχιακή εφημερίδα, ένα μεγάλο τμήμα της αφιερώνεται στην ξένη ειδησεογραφία, καλύπτοντας επίκαιρα πολιτικά ζητήματα, από τη στάση του Τίτο στο ζήτημα της Τεργεστής έως το Κορεατικό ζήτημα. Στη στήλη «Θρακική Ηχώ» δημοσιεύονται ειδήσεις από όλη τη Θράκη. Την απασχολεί η ανάπτυξη της Θράκης και αποσκοπεί στην ευ-

αισθητοποίηση του Κέντρου απέναντί της· κάνει έκκληση για την κατασκευή δημοσίων έργων, αντιπλημμυρικών και αποξηραντικών, αποκατάσταση γεφυρών, ύδρευση χωριών, εγκατάσταση τηλεφωνικών συνδέσεων και δίνει έμφαση στο καινεργατικό ζήτημα της Ξάνθης. Στο δέμα της μειονότητας, σε περιόδους έντασης εξαιτίας δημοσιευμάτων σε τουρκικές εφημερίδες, παραθέτει στοιχεία για διανομή τροφίμων και φαρμάκων, για χορήγηση δανείων, ώστε να διασκεδάσει τις όποιες υπόνοιες για άνιση μεταχείριση χριστιανών-μουσουλμάνων. Στη δεύτερη σελίδα της συχνά φιλοξενεί άρθρα μικρής έκτασης, τα οποία παρουσιάζουν την Αμερική ως πρωτοπόρο έθνος στον τομέα της γεωργίας. Δημοσιεύει απολογισμούς του δήμου Ξάνθης, αποτελέσματα εξετάσεων της Ζαριφειού Ακαδημίας Αλεξανδρουπόλεως, αθλητικές ειδήσεις με έμφαση στο ποδόσφαιρο, αγγελίες, διαφημίσεις και ποίηση ή βιογραφικά στοιχεία επιφανών ελλήνων λογοτεχνών, όπως των Αλ. *Σούτσου, Κ.Γ. Καρυωτάκη, Λορ. Μαβίλη, Κ. *Παλαμά, Γ. *Σουρή, Αρ. Βαλωρίτη κ.ά. Επίσης, περιλαμβάνει στήλη αφιερωμένη στις γυναίκες και ανέκδοτα ή αστείες ιστορίες στη στήλη «Ευθύμιο διάλογοι».

Για την περ. Α' ο Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου, ιδρυτής και διευθυντής του Λαογραφικού και Γλωσσικού Αρχείου, αρθρογραφεί συχνά από τη στήλη «Εκλεκτά συνεργασίαι», με δέματα όπως η ελληνικότητα της Θράκης, η λαογραφία, το θρακικό παραμύθι. Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται και τα άρθρα του Γρηγορίου Π. Ευθυμίου, επιμελητή αρχαιοτήτων Διδυμοτείχου, ο οποίος γράφει από την ίδια επίσης στήλη.

Ως προς την πολιτική της γραμμή για τα χρόνια 1953-1954, παρά τις διαβεβαιώσεις της ότι είναι «ακομμάτιστος εφημερίς», φαίνεται ότι πρόσκειται τουλάχιστον φιλικά προς την ΕΠΕΚ (Εθνική Προοδευτική Ένωση Κέντρου) του Ν. Πλαστήρα, τον οποίο σε κεντρικό της άρθρο κατά τον θάνατό του αποκαλεί «θρυλικό και λαοφιλή», ενώ θεωρεί ότι «το Κ.Κ.Ε. εκμεταλλεύθηκε τον λαό...[και μόνο] η αντοχή του λαού και η αυτοθυσία του μαζί με την οικονομική βοήθειαν των συμμάχων μας Αμερικανών έσωσαν την ανεξαρτησία της πατρίδος» και εκφράζει ρητά και απεριφρασता την απέχθεια προς την κομμουνιστική Σοβιετική Ένωση: «Εξακόσια εκατομμύρια Λαοί εγένοντο δούλοι του Σοβιετικού κυριάρχου κράτους». Ωστόσο, συχνά στρέφει τα φώτα προς τις προσπάθειες του Σπ. Μαρκεζίνη, υπουργού Συντονισμού της κυβερνήσεως Αλ. Πα-

πάγου για τις προσπάθειές του να προσελκύσει ξένα κεφάλαια στην ελληνική αγορά.

Κατά την περ. Γ΄ αποτελεί πλέον φιλοκαθεστωτικό έντυπο με άξονες τη θρησκεία και την ελληνικότητα, εγκωμιάζοντας το καθεστώς της 21^{ης} Απριλίου για τη σωτηρία του έθνους «εκ του ελλοχεύοντος κομμουνιστικού κινδύνου», ενώ χαρακτηρίζει τον Α. Παπανδρέου «μίσθαρνον όργανον ξένων κατά της Ελλάδος συμφερόντων... [ο οποίος] προσεπάθησε να σύρη ανεπιτυχώς μεν, αλλά με παν μέσον την Χώραν εις το άρμα του διεθνούς κομμουνισμού». Εξακολουθεί να είναι τετρασέλιδη με τις δύο μεσαίες σελίδες να καλύπτουν κυρίως καταχωρίσεις διαφημίσεων τοπικών επιχειρήσεων. Περιλαμβάνει λίγες τοπικές ειδήσεις και σχεδόν καθόλου ξένες. Την περίοδο αυτή αρθρογραφεί στην εφημερίδα ο Ξενοφών Χατζησαράντος, δικηγόρος εξ Αθηνών, ο οποίος συνεργάζεται και με άλλες θρακικές εφημερίδες. Το μεγαλύτερο μέρος της αφιερώνεται στους λόγους του δικτάτορα, οι οποίοι εμφανίζονται ως αποφθέγματα: «Ο Γράμμος και το Βίτσι ο τάφος του Κομμουνισμού», «Εάν προ του Δεκεμβρίου 1944 υπήρχε μία 21^η Απριλίου θα ήτο δυνατόν να συμβούν τα Δεκεμβριανά και ο συμμαχοισπόλεμος;» ή στους λόγους του φιλοκαθεστωτικού νομάρχη Ξάνθης, Χ. Κροντήρη.

Η πρώτη περίοδος της Ξάνθης είναι και η καλύτερη, καθώς το επίπεδο της έκδοσης αγγίζει τις προδιαγραφές μεγάλων ημερήσιων εφημερίδων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1891-1892).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλάκης, «Ο Τύπος του Νομού Έβρου», π. Τύπος (Φεβρ. 2001), 29-36 και στον τόμο *Εφημεριδογραφία της Μακεδονίας και της Θράκης*, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 247-271.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΒΑΣΙΛΟΥΔΗ

Ξεκίνημα

Δεκαπενθήμερο περιοδικό του Εκπολιτιστικού Ομίλου Πανεπιστημίου (Ε.Ο.Π.), Θεσσαλονίκη, Φεβρ. 1944 - Νοέ. 1944. αρ. τχ. 1-11/12. Αρχισυντάκτης και «ψυχή» του περιοδικού ήταν ο Μανόλης Αναγνωστάκης, φοιτητής ιατρικής τότε. Οι υπότιτλοι ποικίλλουν: Δεκαπενθήμερο λογοτεχνικό κι' επιστημονικό περιοδικό (αρ. τχ. 11/12, Οκτ. 1944); Μηημέριον εκπολιτιστική επιθεώρηση (τ. Β΄, αρ. τχ. 1, Νοέ. 1944). Δίστηλο, διαστάσεων 23x16,5 εκ., είκοσι τεσσάρων έως σαράντα οκτώ σελίδων ανά τεύχος και συνεχή σελιδαρίθμηση. «Τυπογραφείον Μ. Τριανταφύλλου, Αριστοτέλους 31» (αρ. τχ. 1-9/10), «Τυπογραφείον "Νέα Αλήθεια", Μητροπόλεως 48» (αρ. τχ. 11/12 και τ. Β΄, αρ. τχ. 1).

Ο «Εκπολιτιστικός Όμιλος Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης», ο γνωστός με τα αρχικά του ΕΟΠ, υπήρξε το πιο επιτυχημένο δημιούργημα της «Εννείας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων» στον τομέα της πολιτιστικής της δραστηριότητας. Νόμιμο σωματείο, αφού λειτουργούσε ως πανεπιστημιακός φορέας, μπορούσε να εκδίδει και περιοδικό. Το Ξεκίνημα ήταν η κύρια δραστηριότητα του εκδοτικού τμήματος του ΕΟΠ. Το περιοδικό όμως παρουσιάζει και ευρύτερο ενδιαφέρον, καθώς στις σελίδες του διαγράφεται μια μετατόπιση της στάσης της Αριστεράς απέναντι στη λογοτεχνία σε σχέση με τον Μεσοπόλεμο. Η λογοτεχνία δεν κρίνεται πια με αυστηρά μαρξιστικά πρότυπα. Οι σελίδες του μαρτυρούν για κάποιες ρωγμές στη στάση της Αριστεράς απέναντι στη λογοτεχνία. Αυτές οι ρωγμές θα κλείσουν με κομματικές επιταγές αμέσως μετά την Απελευθέρωση.

Το περιοδικό δημοσίευε συστηματικά ποίηση. Από τα ονόματα που πρωτοεμφανίζονται στις σελίδες του, θα αναδειχθεί αργότερα μία πλειάδα αναγνωρισμένων ποιητών της Θεσσαλονίκης, όπως οι Μανόλης Αναγνωστάκης, Γιώργος Καφταντζής, Κλείτος Κύρου, Πάνος Θασίτης, Θανάσης Φωτιά-

δης. Αντώνης Ζαχαρόπουλος, αλλά και μη Θεσσαλονικέων, όπως η Ελένη Βακαλό, ο Σταύρος Βαβούρης, ο Τάκης Σινόπουλος. Παράλληλα, φιλοξενούσε μελέτες πανεπιστημιακών καθηγητών, όπως των Γ. Ιμβριώτη, Αντ. Σιγάλα, Απ. Βακαλόπουλου, δείγμα του κλίματος συνεργασίας ανάμεσα σε φοιτητές και καθηγητές.

Ορισμένες λογοτεχνικές μεταφράσεις είναι αξιοσημείωτες: R.M. Rilke, *Γράμματα σ' έναν ποιητή* (μτφρ. Θ. Παπαδόπουλος)· G. Apollinaire, *3 Ποιήματα* (μτφρ. Μ. Αναγνωστάκης)· Walt Whitman, *Από τα «Φύλλα χλόης»* (ποίηση)· J. Supervielle, *Ποιήματα*. Οι μεταφράσεις δεν είναι πολλές, η παρουσία τους όμως είναι συστηματική και σ' αυτές ανιχνεύονται τα πρωτοποριακά αναγνώσματα του κύκλου του περιοδικού.

Όμως, οι πρωτοποριακές τους απόψεις φαίνονται εναργέστερα στις σελίδες της κριτικής. Είναι γνωστό πόσο χλευαστική υπήρξε η στάση της Αριστεράς απέναντι στον υπερρεαλισμό στη δεκαετία του 1930. Ο Θανάσης Φωτιάδης επιχειρεί να αποκαταστήσει τον κατασκευασμένο υπερρεαλισμό στο άρθρο του «Ο ποιητής Οδυσσέας Ελύτης» (αρ. τχ. 3, σ. 14-17). Διαλαλεί τον ενδοουσιασμό του για τους *Προσανατολισμούς*, παίρνοντας την ευθύνη της προσωπικής του γνώμης. Στο επόμενο τεύχος του περιοδικού, ο Μ. Αναγνωστάκης αναλαμβάνει το δύσκολο εγχείρημα να παρουσιάσει την πρόσφατα δημοσιευμένη *Αμοργό* του Νίκου Γκάτσου. «Πιστεύω επαναλαμβάνω πως είναι από τους λίγους στίχους μέσα στη νεώτερη ποίησή μας», γράφει (αρ. τχ. 4, σ. 103). Αντίθετα, στην αρνητική κριτική που διατυπώνεται για άλλα έργα, όπως για τους *Θαλασσινούς Προσκυνητές* του Τάσου Αθανασιάδη, φαίνεται η άποψη του κριτικού Αναγνωστάκη, η επιμονή στη «ζωή» ως πρώτη ύλη και η απορρογή «λυρικών αισθηματολογιών». Στο περιοδικό αποτυπώνονται οι απαρχές του ποιητικού αλλά κυρίως του κριτικού έργου του Μανόλη Αναγνωστάκη. Η εμπειρία του *Ξεκίνηματος* υπάρχει και θαράινει στις αποσκευές του, όταν θα εκδώσει το π. *Κριτική στη δεκαετία του 1950.

Μία ιδιομορφία της εποχής, την οποία αντανάκλα κατ' εξοχήν το *Ξεκίνημα*, είναι ο τρόπος που συμπλεκόταν το πολιτικό-κοινωνικό με το πολιτιστικό. Ο Αναγνωστάκης, σε μία προφορική του συνέντευξη, μιλά για το πώς συμβαδίζουν: «το πιάτο της Λέσχης και το προσδετικό και ζωντανό λογοτέχνημα». Το περιοδικό πετυχαίνει πράγματι

μια ισορροπία. Στις μόνιμες στήλες, «Η κίνηση της ΦΕΛ» (Φοιτητική Επιτροπή Λέσχης), «Ζωή και κίνηση του ΕΟΠ», αντικαθρεφτίζεται η καθημερινότητα της φοιτητικής ζωής. Μόνιμη είναι και η «Στήλη της φοιτήτριας». Στη στήλη αυτή αντιμετωπίζεται με ευρύτητα πνεύματος, αξιοσημείωτη για την εποχή, η θέση της φοιτήτριας στη μελλοντική κοινωνία.

Τα δύο τελευταία τεύχη του περιοδικού, που κυκλοφορούν μετά την Απελευθέρωση, αποτυπώνουν τη λανθάνουσα σύγκρουση ανάμεσα στους συντάκτες του περιοδικού και την ηγεσία της ΕΠΟΝ (Ενιαία Πανελλαδικής Οργάνωσης Νέων) Μακεδονίας. Ο Μ. Αναγνωστάκης δεν φέρεται πια ως αρχισυντάκτης, ενώ διευθυντής είναι ο Θ. Φωτιάδης. Ο Γραμματέας της ΕΠΟΝ Πάνος Δημητρίου υπογράφει το κύριο άρθρο του τελευταίου τεύχους. Σ' αυτό επισημαίνεται ότι το περιοδικό πρέπει να πάψει να είναι το όργανο «μιας κλειστής ομάδας διανοουμένων», αλλά πρέπει να το «αγκαλιάσουν οι εργάτες, οι υπάλληλοι και τα παιδιά της αγροτιάς». Φαίνεται πως το περιοδικό είχε απομακρυνθεί πολύ από τις κομματικές επιταγές, στο πλαίσιο αυτής της περιέργης αυτονομίας και ελευθερίας της Κατοχής. Το τεύχος αυτό ήταν και το τελευταίο. Έκλεισε λίγο μετά την Απελευθέρωση, όπως και τα π. **Ηπειρωτικά Γράμματα* και **Λεσβιακά Γράμματα*. Τα περιοδικά αυτά ήταν γέννημα-θρέμμα της Κατοχής και ενώ θα περιμενε κανείς να ανδίσουν περισσότερο μετά, ο κύκλος τους έκλεισε μαζί της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (πλ. σ.), ΕΛΙΑ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Αργυρίου, «Η λογοτεχνική ζωή της Θεσσαλονίκης τα τελευταία τριάντα χρόνια», π. *Επιθεώρηση Τέχνης*, τ. ιστ', τχ. 94-95 (Οκτ.-Νοέ. 1962), 390-415· Θ. Φωτιάδης, «Η πνευματική αντίσταση στη Θεσσαλονίκη», π. *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 87/88 (Μάρτ.-Απρ. 1962)· Δ.Ν. Μαρωνίτης, *Ποιητική και πολιτική ηθική*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1976· Αλ. Αργυρίου, «Σύντομες αναφορές σε περιοδικά της Κατοχής», π. *Διαβάξω*, τχ. 58 (15 Δεκ. 1982), 40-45, 47· Γ. Καφαντσίης, *Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στον καιρό της Κατοχής*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 54· Οντέτ Βαρών, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ, 1987 (πλήρης αποδελτίωση περιεχομένων)· Ντ. Χριστιανόπουλος, *Εκατό χρόνια λογοτεχνικού περιοδικού στη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 1989· Λευτ. Ελευθερίου, *Το Πολιτεχνείο και η ΕΠΟΝ Θεσσαλονίκης στην Εθνική Αντίσταση*, Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 1992· Π. Δημητρίου, *Εκ θαθέων*, Αθήνα, εκδ. Θεμέλιο, 1997· Οντέτ Βαρών-Βισάφ, «Νεανικές αναζητήσεις στη Θεσσαλονίκη της Κατοχής: Ο ΕΟΠ και το περιοδικό *Ξεκίνημα*», π. *Μνήμων*, τ. 23 (2001), 319-338· Αλ. Αργυρίου, *Ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας*

και η πρόσληψή της στους δύστηνους καιρούς (1941 -1944). τ. Γ'. Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 2003· Αγγέλα Καστρινάκη. Η λογοτεχνία στην ταραγμένη δεκαετία 1940-1950. Αθήνα, εκδ. Πόλις, 2005· Οντέ Βαρών-Βασάρ. «Ο Μανόλης Αναγνωστάκης στο Ξεκίνημα», αφιέρωμα στον Μ. Αναγνωστάκη, εφ. Η Καθημερινή της Κυριακής, επιμ. Κ. Πούργος - Γ. Ζεβελάκης, 4 Δεκ. 2005.

ONTET BAPON-BAZAP

Το Ξεκίνημα

Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό των νέων. Αθήνα, Ιαν. 1933 - Δεκ. 1934, αρ. τχ. 1-24. Ιδρυτές: Στ. Στανέλλος, Μ. Θαλασσινός, Επιμελητής ύλης: Νικ. Αιθαλιώτης. Μηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά έτος (έτ. Α', αρ. τχ. 1-12, σ. 1-366 και έτ. Β', αρ. τχ. 13-24, σ. 1-324), είκοσι οκτώ σελίδων περίπου, μονόστυχο, διαστάσεων 23,6x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Τυπογραφείο: οδ. Θεμιστοκλέους 54.

Κατεχοχόν λογοτεχνικό περιοδικό που, όπως δηλώνει προγραμματικά και υποδηλώνεται στον τίτλο του, σκοπό έχει να υποστηρίξει τους νέους που γράφουν. ν' ανασύρει από την αφάνεια κρυμμένα ταλέντα και να δημιουργήσει γύρω του μια πνευματική κίνηση νέων. Πράγματι, καθίσταται νεανικό βήμα, δημοσιεύει συνεργασίες δόκιμων λογοτεχνών, αναγγέλλει σειρά πολυτελών εκδόσεων έργων νέων λογοτεχνών και προκηρύσσει διαγωνισμούς πεζών και ποιητικών έργων νέων συγγραφέων. Φιλοδοξεί ν' ακολουθήσει σταθερά, σε όλα τα ζητήματα, έναν δρόμο μετριοπάθειας, δίχως ακρότητες.

Εκδίδεται σχεδόν ταυτόχρονα με το π. *Ιδέα (1933-1934) και βρίσκεται σε αντιπαράθεση μαζί του ήδη από την αρχή. Τάσσεται εναντίον του κομμουνισμού, τον οποίο θεωρεί μεγάλο κίνδυνο και «άρρωστη» τάση, που «μεταδίδει το δηλητήριο του διεθνισμού καθημερινά στις απλόικες ελληνικές ψυχές» (αρ. τχ. 4). Βασικούς άξονες του προβληματισμού του για τη λογοτεχνία φαίνεται να συνιστούν τα ερωτήματα μιας έρευνας που διεξάγει: α') αν οι διάφορες μεσοπολεμικές κοινωνιολογικές θεωρίες ωφέλησαν ή έβλαψαν με την επίδρασή τους τη λογοτεχνία, β') αν υπάρχει κριτική στην Ελλάδα ικανή ν' αποδώσει σ' έναν νέο που πρωτοφανερώνει στα γράμματα την πραγματική αξία και δέση του, και γ') ποια μοιάζει να είναι η εξέλιξη της σύγχρονης ποίησης καθώς τείνει να αφομοιωθεί από τον πεζό λόγο. Ακόμη, παρακολουθεί και κρίνει την ελληνική θεατρική, εικαστική και μουσική επικαιρότητα.

Στις εισηγητικές εκδόσεις των διανοισμών που οργανώνει διαφαίνονται οι απόψεις του για τη λογοτεχνία: Στην ποίηση, απορρίπτει την εμμονή στις κλασικές φόρμες και τη ροπή των νέων προς τη «υψηρή διάθεση. [την] αδικαιολόγητη απαισιοδοξία, [την] αδιάκοχη κλάψα και [το] ανεξήγητο, μα κι αδικαιολόγητο, για νέους ανθρώπους παράπονο» και προβάλλει την ανάγκη πρωτοτυπίας και σύγχρονης ρεαλιστικής δεμάτων. Ιδιαίτερη εκτίμηση δείχνει για τον Λάμπρο Πορφύρα - το πρώτο

τεύχος είναι αφιερωμένο στον θάνατό του— και τον Τέλλο Άγρα. Στην πεζογραφία, απορρίπτεται το κλίμα του «νοσηρού ρομαντισμού», που οφείλεται στην «ανικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου», και προτιμά τα έργα που αποτελούν συνθετικές κοινωνικές εικόνες της εποχής — έργα τα οποία όμως είναι ελάχιστα. Στον πρώτο διαγωνισμό, το βραβείο πεζογραφίας κερδίζει ο Αλκ. Γιαννόπουλος με το διήγημα «Συμβολή στο ναυτικό δίκαιο». Από τους παλαιότερους πεζογράφους, την εκτίμησή του συγκεντρώνουν οι Αλ. Παπαδιαμάντης, Ανδρ. Καρκαβίτσας, Δ. Βουτυράς, και από τους νεότερους οι Στρ. *Μυριδιήλης και Ηλ. Βενέζης.

Η κριτική κατέχει δευτερεύουσα θέση. Στις πιο αξιόλογες συνεργασίες περιλαμβάνεται η κριτική μελέτη του Τ. Άγρα για τον Απ. Μαμμέλη (αρ. τχ. 11), τον ποιητή που «έρχεται από την παράδοση των μάντεων και των προφητών». Η Ειρήνη η Αθηναία αναφέρεται στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τις τάσεις της σύγχρονης ελληνικής ποίησης και πεζογραφίας (αρ. τχ. 7-8) και οι Ph. Lebesgue και Μιχ. Χανούσης γράφουν για τον Ch. Baudelaire (αρ. τχ. 5 και 9, αντιστοίχως).

Αξιοσημείωτη είναι και η μετάφραση από τη *Storia della letteratura Italiana* (1870) του De Sanctis, του κεφαλαίου που αναφέρεται στον Ugo Foscolo (αρ. τχ. 19-24). Η μετάφραση εμπλουτίζεται με εκτενή βιβλιογραφική καταγραφή των ελληνικών μεταφράσεων του Dante. Συνοπτικά παρουσιάζονται οι μεταπολεμικές τάσεις της ιταλικής λογοτεχνίας και η επίδραση του φασισμού στη λογοτεχνία (αρ. τχ. 8 και 11).

Από τη μόνιμη στήλη της κριτικής του βιβλίου παρακολουθείται συστηματικά η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνική παραγωγή. Από τα ποιητικά έργα, το περιοδικό ξεχωρίζει το *Φως που καίει* του Κ. *Βάρναλη (αρ. τχ. 5), το *Μαραμπού* του Ν. Καββαδία (αρ. τχ. 9) κ.ά., ενώ επικρίνει τον Νικηφόρο Βρεττάκο. Ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την πεζογραφική παραγωγή της Θεσσαλονίκης: επιδοκιμάζεται η τεχνική της «αυτοψυχοβιογραφίας ή του εσωτερικού μονολόγου» στα μυθιστορήματα *Εσωτερική Συμφωνία* (αρ. τχ. 1) και *Εύα* (αρ. τχ. 18) του Στ. Ξεφλούδα και *Οι άνθρωποι που νοσταλγούν* (αρ. τχ. 17) του Γ. Δέλιου. Ακόμη, αντιμετωπίζεται θετικά η κοσμοπολίτικη διάθεση της συλλογής του Αγγ. Δόξα με τίτλο *Γκαρσόν, ένα ούσκι* (αρ. τχ. 2), επαινούνται το *Θείο Τραγί* του Γ. Σκαρίμπα (αρ. τχ. 7) και η συλλογή διηγημάτων *Κεφάλια στη σειρά* του Γιαννόπουλου (αρ. τχ. 24). Πολύ θετικά

κρίνονται και τα μυθιστορήματα *Άλγος* του Διον. Κόκκινου (αρ. τχ. 9) και *Μυστήρια της Ρωμοσύνης* του Θράσου Καστανάκη (αρ. τχ. 11). Αντιθέτως, η *Αργώ* του Γ. Θεοδοκά ενοχλεί με τη συσώρευση ιστορικών πληροφοριών (αρ. τχ. 12). Η βαριά, πολύ καταθλιπτική ατμόσφαιρα υπογραμμίζεται ως αρνητικό στοιχείο στην *Παρακμή των Σκληρών* του Άγγελου Τερζάκη (αρ. τχ. 24).

Ο Γιάννης Σιδέρης αναλαμβάνει τακτικά τη θεατρική κριτική. Οι κριτικές του είναι συνήθως εκτενείς και αξιόλογες και αναφέρονται στις περισσότερες παραστάσεις που ανέβαζαν οι γνωστές αθηναϊκές σκηνές. Εν γένει, η άποψή του για τα σύγχρονα θεατρικά δρώμενα είναι αρνητική (αρ. τχ. 19). Ιδιαίτερα στρέφεται εναντίον του Γρ. *Ξενοπούλου, του Σπ. *Μελά και κυρίως του Φώτου Πολίτη, τον οποίο αποκαλεί «φασίστα ελληνομάστιγα» (αρ. τχ. 18). Άλλοι συνεργάτες είναι οι Γ.Θ. Βαφόπουλος, Φώτος Ποφύλλης, Ρήγας Γκόλφης, Στέφ. Δάφνης, Θεόδωρος Δ. Καρυωτάκης, Κ. Καρυωτάκης, Πάυλος *Κριναίος, Ορέστης Λάσκος, Μήτσος Λυγίζος, Απ. Ν. *Μαγγανάρης, Απ. Μαμμέλης, Σοφία Μανροειδή-Παπαδάκη, Δ. Μπόγρης, Ρίτα Ν. Μπούμη, Μυρτώσισα, Μελής *Νικολαΐδης, Γρ. Ξενοπούλος, Νίκος Δ. Παπάς και Αλέκος Σακελλάριος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (αρ. τχ. 5-24), ΒΒ, ΔΒΘ (αρ. τχ. 1-5 και 7-24), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 403-413.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Ξενητέμενος

Μελβούρνη, 6 Μαΐου 1961-1965, αρ. τχ. 1-8. 18ρυτής-διευθυντής: Θεόδωρος Τανταρούδας. Δεκαπενθήμερο, οκτασέλιδο, τετράστηλο, μικρών διαστάσεων. Εκδιδόταν από τα τυπογραφεία του Πέτρου Πετράνη στη Μελβούρνη.

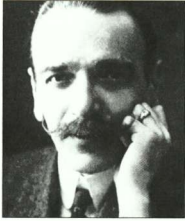
Κυκλοφόρησε με στόχο να προαγάγει τα συμφέροντα των νεομεταναστών και να προσφέρει κοινωνικές υπηρεσίες. Στις σελίδες του φιλοξενούνταν σύντομα διηγήματα, αποσπάσματα μυθιστορημάτων ακόμη και αθλητικές ειδήσεις. Η εμφάνιση και η εν γένει ποιότητα του περιοδικού ήταν υψηλής ποιότητας. Η κυκλοφορία του εντύπου υπήρξε εφήμερη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Ξενοπούλος, Γρηγόριος

(Φανάρι Κωνσταντινούπολης. 1867 - Αθήνα. 1951). Συγγραφέας, δημοσιογράφος. Μεγάλωσε στη Ζάκυνθο. Το 1883 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και σπούδασε στο Πανεπιστήμιο φυσικομαθηματικά. Το 1885 εμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα και ασχολήθηκε με κάθε είδος του γραπτού λόγου. Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του στην επαγγελματική δημοσιογραφία από την εφ. **Καιροί* του Πέτρου **Κανελλίδη* και λίγο αργότερα έγινε αρχισυντάκτης και στη συνέχεια διευθυντής (1890-1896) της εβδομαδιαίας εικονογραφημένης έκδοσης της εφ. **Εστία*, με διευθυντή τον Γ. **Δροσίνη*. Από το 1896 είναι αρχισυντάκτης του π. **Διάπλασις των παιδιών*, ο πασιγνωστός «*Φαίδων*» στη στήλη της αλληλογραφίας με τους νέους.

Στις δεκαετίες που ακολούθησαν και έως τον θάνατό του εργάστηκε σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά (**Αθήνα*, **Νέα Ελλάς*, **Χρόνος* (1913-1918), **Ημερήσιος Τύπος*, *Η *Καθημερινή*, **Ελευθερος Τύπος* (1916-1927), **Αθηναϊκή*, *Νέον Άστυ* κ.ά.) γράφοντας χρονογραφήματα, επιφυλλίδες, φιλολογικά άρθρα, κριτικές, μελέτες, διηγήματα και μεταφράσεις. Ιδιαίτερα συνεργάστηκε στο π. **Παναθήναια* (1900-1912) και στην εφ. **Έθνος* (1913-1931), όπου δημοσίευσε τα περισσότερα από τα κοινωνικά του μυθιστορήματα. Στην εφ. *Ελευθερος Τύπος* υπέγραφε τα χρονογραφήματά του με το ψευδώνυμο «*Ιερεμίας*», στην εφ. *Καθημερινή* δημοσίευσε μια σειρά από επιφυλλίδες με τον γενικό τίτλο «*Τα τριάντα χρόνια της φιλολογικής μου ζωής*». Το 1927 ίδρυσε και διηύθυνε για χρόνια το φιλολογικό π. **Νέα Εστία*.

Μυθιστοριογράφος και θεατρικός συγγραφέας, ήταν ο πιο γόνιμος, πολυπλευρος, εργώδης και πολυγλωσσότερος μεταξύ των σύγχρονων του συγγραφέων. Τα μυθιστορήματά του, χωρίς να αποκοπών εντελώς από την ηθογραφία, διακρίνονται για τον ρεαλισμό και τον νατουραλισμό τους, ενώ και τα θεατρικά του έργα εισήγαγαν από τη σκηνή τον ελληνικό ρεαλισμό της εποχής του. Πολλά από τα έργα του, που ξεπερνούν τους 100 τόμους, έχουν μεταφραστεί σε αρκετές γλώσσες και εξακολουθούν να γνωρίζουν αλληπάλληλες εκδόσεις. Τα θεατρικά του έργα παίζονται στις ελληνικές και ξένες σκηνές και πολλά από αυτά έχουν γίνει σεναρία για τον κινηματογράφο και την τηλεόραση. Εκτός από

το πρώτο του μυθιστόρημα, ο Ξενοπούλος έγραψε στη δημοτική, μια δημοτική εύκολη και πολύ κοντά στον κοινό λόγο.

Υπήρξε από τα πρώτα μέλη της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών. Τιμήθηκε με τον Αργυρό Σταυρό του Σωτήρος, με το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών και με άλλα βραβεία της Ακαδημίας Αθηνών. Το 1931 εξελέγη ακαδημαϊκός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα 1985· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α΄, Αθήνα, εκδ. Γιοβάνης, 1989· Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά Λόγου και Πόλης*, τ. Α΄-Β΄.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΩΠΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΙΔΟΥ

Ξενοπούλος, Στέφανος

(Ζάκυνθος, 1872/1873 - Αθήνα, 1950). Ζωγράφος, σκιτσογράφος, γελοιογράφος, ψηφιδωγράφος, διακοσμητής, συγγραφέας. Αδελφός του Γρ. **Ξενοπούλου*, διέπρεψε στη γελοιογραφία, εργαζόμενος για τις εφ. **Ακρόπολις*, **Εσπερινή*,

*Εστία, **Σκριπ*, **Ρωμής*, ενώ εικονογραφούσε και φύλλα των *Κυριακών της Διαπλάσεως των Παιδιών*. Συνεργάστηκε με τα π. *Μουσείο* (1901), *Πνακοθήκη* (1901-26) και *Δάφνη* (1909-1910, 1911). Το 1905 φιλοτέχνησε το σχέδιο για λιθογραφία με παράσταση θέματος από λευκή λήκυθο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, ενώ τον ίδιο χρόνο πήγε στο Παρίσι, όπου φοίτησε έως το 1911 στην Académie de la Grande Chaumière. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα στο Παρίσι με τη διακοσμητική: την τέχνη της υαλογραφίας (βιτρώ) και την τέχνη της διακόσμησης της πορσελάνης. Μετά το 1913 έμεινε για πολύ στη Βενετία, όπου μελέτησε τις τέχνες του ψηφιδωτού. Με την επιστροφή του στην Ελλάδα αφοσιώθηκε στο ψηφιδωτό και την υαλογραφία.

Δημοσίευσε εκλαϊκευτικά άρθρα για ζητήματα ιστορίας της τέχνης στο εβδομαδιαίο περιοδικό της **Μεγάλης Ελληνικής Γενικολοπαιδείας* (1926-1929). Από το 1931 διδάξε ιστορία της τέχνης και ρυθμολογία στο Τμήμα και στο Εργαστήριο Μωσαϊκών και Υαλογραφίας της Σιβιτανειδείου Δημοσίας Σχολής Τεχνών και Επαγγελμάτων. Το 1934 εκδόθηκε η μελέτη του *Το ψηφιδωτό*. Εργάστηκε για τη συντήρηση και τη συμπλήρωση αρχαίων μωσαϊκών

στο Δαφνί, την Πρέβεζα, τη Νικόπολη, τη Νέα Μονή Χίου, την Πάτρα, τη Σπάρτη. Φιλοτέχνησε ψηφιδωτά το 1933 στην Αθήνα, στον ναό του Αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτου και το 1935 στο Λουτράκι άρχισε τη διακόσμηση με ψηφιδωτά του θόλου του κτηρίου της κρατικής πηγής.

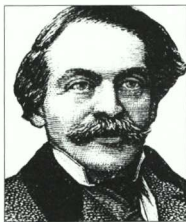
Εξέδωσε έργα του σε ομαδικές εκδόσεις (1900. «Εταιρεία Φιλοτέχνων»: 1927, 1929, 1932, 1936, 1939. «Σύνδεσμος Σκιτσογράφων»: 1930, 1931, «Ομάς Τέχνη»: 1935, Λέσχη Καλλιθέας, Α΄ Έκθεση Καλλιθεατών Ζωγράφων). Ήταν μέλος του «Συνδέσμου Σκιτσογράφων», της «Ομάδος Τέχνη» και του Καλλιτεχνικού και Επαγγελματικού Επιμελητηρίου.

Τα ψηφιδωτά και οι υαλογραφίες του αποκαλύπτουν την κατοχή των τεχνικών και την ικανότητά του στην εναρμόνιση των χρωμάτων. Οι υαλογραφίες του, ανάμεσα στις οποίες ξεχωρίζουν οι μονοκοντυλιές του, δείχνουν κριτική στάση απέναντι στα πρόσωπα και την πραγματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Παυλόπουλος, «Διονύσιος Καφοκέφαλος – Στέφανος Ξενοπούλος. Δύο παραγνωρισμένοι Ζακυνθινοί εικαστικοί». *Επιανσιακά Φύλλα*, τ. ΚΓ΄, τχ. 5-6 (2003), 950-962, όπου συγκεντρώνεται και η σχετική βιβλιογραφία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ξένος, Στέφανος

(Σμύρνη, 1821 - Αθήνα, 1894). Συγγραφέας, εκδότης, δημοσιογράφος και επιχειρηματίας. Ήταν γόνος μεγάλης πατριακής οικογένειας με σημαντική δράση στα προεπαναστατικά χρόνια και στην Εθνεγερσία. Σπούδασε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και στη Σχολή των Ευελπίδων, αλλά χωρίς να ακολουθήσει στρατιωτική σταδιοδρομία. Το 1847 εγκαταστάθηκε στην Αγγλία έως το 1878 που επέστρεψε στην Ελλάδα, όπου και παρέμεινε έως τον θάνατό του.

Πνεύμα εφευρετικό και ανήσυχου, κατόρθωσε μέσα σε λίγα χρόνια να διακριθεί στη βρετανική πρωτεύουσα για τις παράτολμες δραστηριότητές του, άλλοτε στον επιχειρηματικό τομέα (ιδρύοντας το 1857 την Ανατολική Ατμοπλοϊκή Εταιρεία και το 1865 την Αγγλο-Ελληνική Ατμοπλοϊκή και Εμπορική Εταιρεία ή συνεργαζόμενος το 1871 με την Ελληνική Μεταλλευτική Εταιρεία) και άλλοτε στον κοινωνικό

και πολιτικό (συμμετέχοντας ενεργά και με πάθος στην κοινωνική ζωή της ελληνικής κοινότητας του Λονδίνου, στην ίδρυση φιλελληνικών και πατριωτικών οργανώσεων, στην πολεμική εναντίον του Όθωνα κ.ά.). Λιγότερο εντυπωσιακές, αλλά εξίσου παράτολμες ή και δοκιμαστικές ακόμα ήταν οι πολιτικές και επιχειρηματικές πρωτοβουλίες του μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα (π.χ. υποψηφιότητα σε βουλευτικές εκλογές, ανάμιξη σε ελληνοτουρκικά διπλωματικά επεισόδια, μεγαλεπήβολα επιχειρηματικά σχέδια για την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας, τον εκσυγχρονισμό της Αττικής).

Τις θέσεις του για τα πολιτικά πράγματα της πατρίδας του, αλλά και για τη λύση βασικών προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας, τις πρόβαλλε κυρίως μέσα από τις στήλες του σημαντικού περιοδικού εντύπου που εξέδιδε επί χρόνια, της εβδομαδιαίας ελληνικής «πολιτικής, δικαστικής, εμπορικής, φιλολογικής, ποικίλης και μετά εικονογραφιών» εφ. *Ο Βρετανικός Αστήρ*. Οι σχέσεις του με τον Γύπο δεν περιορίστηκαν μόνο στην έκδοση του *Βρετανικού Αστέρου*. Έναν μόλις χρόνο μετά την εγκατάστασή του στο Λονδίνο άρχισε να στέλνει τακτικές ανταποκρίσεις στις εφ. **Αμάλθεια* της Σμύρνης και **Ελπίς* της Αθήνας, και από το 1852 στην αθηναϊκή επίσης **Αθηνα*. Αλλά και στα επόμενα χρόνια (έως το τέλος της δεκαετίας του 1880 τουλάχιστον) συνεργαζόταν τακτικά (με ανταποκρίσεις, επιφυλλίδες και αρθρογραφία) τόσο με ελληνικές εφημερίδες (**Αίω*, **Εφημερίς των Σιγητήσεων*, **Νέα Ίδέα*, *Ποικίλη Στοά* κ.ά.) όσο (λιγότερο συχνά) και με βρετανικές (*The Times*, *The Daily News* κ.ά.).

Από τη συνεργασία του με τον ελληνικό Τύπο αξίζει να σημειωθεί εδώ η σειρά των ανταποκρίσεών του στις εφ. **Αμάλθεια* και στην *Αθηνα* σχετικά με την πρώτη παγκόσμια εμπορική και βιομηχανική έκθεση του Λονδίνου, την άνοιξη του 1851. Οι ανταποκρίσεις του εκείνης (που εκδόθηκαν το 1852 με πλούσια εικονογράφηση σε χωριστό ογκώδη τόμο με τον τίτλο *Η Παγκόσμιος Έκθεση*) αποτελούν την πληρέστερη ελληνική μαρτυρία για το σημαντικό εκείνο γεγονός της οικονομικής ιστορίας του 19^{ου} αιώνα.

Παράλληλα με τις συνεργασίες του στον Τύπο ο Ξένος εξέδιδε (στα ελληνικά ή στα αγγλικά) αυτοτελή έργα με περιεχόμενο και χαρακτήρα που είχαν σχέση πολλές φορές με την αρθρογραφία του στον *Βρετανικό Αστήρα* ή σε άλλες ελληνικές και ξένες εφημερίδες της εποχής του. Με το δίδομο και πλούσια εικονογραφημένο έργο του *Κιθθαλία* (1859) ασκεί έντονη και πολύπλευρη κριτική στη διακυβέρ-

νηση της Ελλάδας από τον Όθωνα. Στο *East and West* (1865) καυτηριάζει τη βρετανική κυριαρχία στα Επτάνησα. Στο αυτοβιογραφικό *Depredations* (1869) αποκαλύπτει τα παρασκηνία της οικονομικής και χρηματιστηριακής ζωής του Λονδίνου και τις δικές του πικρές εμπειρίες. Στο *Union and Dismemberment of Turkey* (1876) επιχειρεί μια αρκετά πρόωμη ανάλυση της βουλκανικής κρίσης του 1875-1876. Ενδιαφέροντες προβληματισμούς για την ελληνική κοινωνία της εποχής περιέχουν επίσης και διάφορα πολυσυζητημένα πολεμικά κείμενα του της δεκαετίας του 1880, ιδιαίτερα η «ιλαροτραγωδία» με τίτλο *Οι χρυσοκάνθαροι και η Οικουμενική Σύνοδος των διαβόλων της Ελλάδος και της Τουρκίας* (1889) και το δράμα *Οι σύγχρονοι* (που εκδόθηκε μεταθανάτια, το 1895).

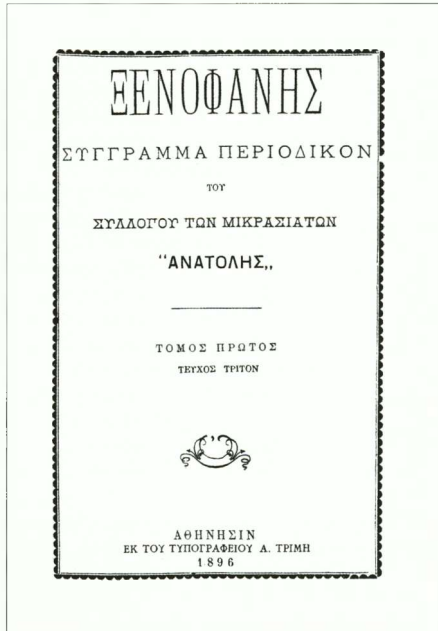
Αλλά ο Ξένος έγινε περισσότερο γνωστός όχι τόσο χάρη στις εκδοτικές και δημοσιογραφικές του επιδόσεις όσο στο συγγραφικό του έργο και ιδιαίτερα στα ογκώδη και σχοινοτενή μυθιστορήματά του. Μερικά από τα έργα αυτά δημοσιεύτηκαν σε συνέχειες στις ελληνικές εφημερίδες της εποχής και, φυσικά, και στον *Βρετανικό Αστέρα*. Τα περισσότερα ξεχάστηκαν. Ένα, ωστόσο, από τα έργα αυτά, η δίτομη *Ηρωϊς της Ελληνικής Επανάστασης*, που πρωτοεκδόθηκε το 1861 στο Λονδίνο, όχι μόνο εξασφάλισε στον Ξένο αξιοσημείωνευτη θέση στην ελληνική γραμματεία του 19^{ου} αιώνα, αλλά και τον καθιέρωσε ως τον ουσιαστικό εισηγητή του ιστορικού μυθιστορήματος στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τ. Φιλήμων, «Στέφανος Ξένος», *Ποικίλη Στοά*, έτ. II (1895), 244-259· Κ. Ράδος, *Ο Στέφανος Ξένος και το ιστορικό μυθιστόρημα*, Αθήνα, εκδ. Ελευθερουδάκης και Μπάρτ, 1917· Βικτωρία Χατζηγεωργίου-Χασιώτη, «Ο Στέφανος Ξένος και η *Ηρωϊς της Ελληνικής Επανάστασης*», Εισαγωγή στην έκδοση του μυθιστορήματος, Αθήνα, εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, 1988, σ. 7-27· της ίδιας, «Οι διπλωματικές πρωτοβουλίες του Στ. Ξένου για την προσάρτηση της Ηπειροθεσσαλίας και ο σατιρικός τύπος της εποχής», *Τμητικός τόμος στη μνήμη Σταμάτη Καρατζά*, Θεσσαλονίκη, εκδ. ΑΠΘ, 1990, σ. 147-161· της ίδιας, «Στέφανος Ξένος. Παρουσίαση, ανθολόγηση», *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, τ. 3 (1830-1880), Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1996, σ. 378-400.

ΒΙΚΤΟΡΙΑ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ-ΧΑΣΙΩΤΗ

Ξενοφάνης

Σύγγραμμα Περιοδικόν του Συλλόγου των Μικρασιατών «Ανατολής». Αθήνα, 1896-1910, τ. 1-7. Πρόεδρος συντακτικής επιτροπής: Μαργαρίτης Ευαγγελίδης (1850-1932), καθηγητής της ιστορίας της φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1883-1924) και πρόεδρος του

Συλλόγου των Μικρασιατών «η Ανατολή». Διευθυντής: Γεώργιος Γ. Ραζής. Γενικός Γραμματέας: Κωνσταντίνος Λαμέρας. Κατά καιρούς μέλη της συντακτικής επιτροπής ήταν οι Κλεάνθης Χουρμούζης (καθηγητής), Ευήμερος Κολοκοτρώνης (δικηγόρος), Ιωάννης Παρασκευαΐδης (θεολόγος), Αντώνης Κινδύνης (ιατρός), Ανδρέας Παρασακελλιάνης (έμπορος), Εμμανουήλ Πολυζωΐδης (φιλόλογος), Κωνσταντίνος Ψάχος (δάσκαλος της βυζαντινής μουσικής), Άνθιμος Παπαδόπουλος, Αριστέδης Μουράτογλου (γεωπόνος), Κωνσταντίνος Ρωμανός κ.ά. Μηνιαίο, αλλά σήμερα υπάρχουν 7 συγκεντρωτικοί τόμοι αυτού (τ. 1, 1896-1904· τ. 2-3, 1905-1906· τ. 4, 1906-1907· τ. 5, 1907-1908· τ. 6, 1909 και τ. 7, 1910, με σύνολο σελίδων 5961). Το σχήμα του ήταν όγδοο και η τιμή του 60 γρόσια. Τα τυπογραφεία ήταν διαφορετικά: τ. 1-2, τυπογραφείο Αθ. Γ. Δελγιάννη, οδ. Πειραιώς - Ζήνωνος 2· τ. 3-5, τυπογραφείο Παρασκευά Λέωνη, οδ. Περικλέους 16· τ. 6, τυπογραφείο Δ. Ευστρατίου και Δ. Δελή, οδ. Πραξιτέλους 8, ενώ ο τελευταίος τόμος σε τυπογραφείο που βρισκόταν στην οδ. Θουκυδίδου 1.

Στο προλογικό σημείωμα του πρώτου τόμου γράφεται πως η έκδοση περιοδικού προβλέπεται στο άρθρο 2 του κανονισμού του Συλλόγου των Μικρασιατών «η Ανατολή» και πως κυριότερος σκοπός της έκδοσης

αυτής είναι «η ιστορική και πραγματική [πραγματολογική] μελέτη της Μικράς Ασίας» αλλά και η εξέταση «υλικών και πνευματικών αναγκών» των μικρασιατικών ελληνικών κοινοτήτων οι οποίες «δια των γενναίων και φιλοπάτριδων ανδρών», που είχαν αναδείξει, ενίσχυσαν και το έργο του Συλλόγου το οποίο είχε αποσπάσει την προσοχή του ελληνισμού.

Η γλώσσα του περιοδικού είναι η καθαρεύουσα, η οποία είναι απλή και εύκολη στην ανάγνωση. Η ύλη του ποικίλλει. Περιλαμβάνονται σ' αυτό αξιόλογες αρχαιολογικές και ιστορικές μελέτες, τοπογραφικά και οδοιπορικά της Μικράς Ασίας και πολλές ενδιαφέρουσες πληροφορίες και στατιστικές για την εκπαιδευτική, φιλανθρωπική και γενικότερη δράση των ελληνικών κοινοτήτων της Ιωνίας μέχρι τον Πόντο και την Καππαδοκία, μελέτες για θέματα δρασκευτικά, λαογραφίας, μουσικής καθώς και πραγματείες φιλολογικές και φιλοσοφικές.

Ο πρώτος τόμος αρχίζει με άρθρο του Μαργαρίτη Ευαγγελίδη για τον θίο και τη φιλοσοφία του Ξενοφάνη, φιλοσόφου της Ιωνίας, που μετέφερε την φιλοσοφία από την Ανατολή στη Δύση και προσέδωσε σ' αυτή χροιά δρασκευτική. Η παρουσία της φιλοσοφίας στο περιοδικό είναι συνεχής με συντάκτη των μελετημάτων τον Ευαγγελίδη, ο οποίος θεωρούσε τον ρόλο της φιλοσοφίας στο κοινωνικό γίνεσθαι σημαντικό. Σε σχετική εισήγηση του για τον Σούτσειο Φιλοσοφικό Διαγωνισμό, που δεσπίστηκε από το Πανεπιστήμιο Αθηνών ετησίως το 1899 από κληροδότημα του Γρηγορίου Κ. Σούτσου, με χρηματικό έπαθλο χιλίων δραχμών και με σκοπό την αναβάθμιση των φιλοσοφικών σπουδών, ο Ευαγγελίδης ως εισηγητής της «αγωνοδίκου επιτροπείας» αναφέρει: «η ελληνική φυλή οφείλει να μη θεωρή ως τι πάρεργον τας φιλοσοφικός σπουδάς, αλλά να έχη πάντοτε προ οφθαλμών και ν' ακολουθεί το παραγέλωμα εκείνω του Κράτητος, "Φιλοσοφείτε τε πολλάκις ή αναπνεΐτε αρετώτερον γαρ το ειζην, ο ποιεΐ φιλοσοφίας του ζην, ο ποιεΐ αναπνοή" άλλως θα καταδικάση εαυτήν εις διανοητικήν ατροφίαν και εντεύθεν εις ηδικόν δάματον, τον χείριστον των θανάτων».

Οι φιλοσοφικές πραγματείες που περιέχονται στο περιοδικό είναι είκοσι δύο και έχουν συνταχθεί από τον Ευαγγελίδη, εκτός από δύο που έχει συντάξει ο Κωνσταντίνος Λογοθέτης, για το φιλοσοφικό σύστημα του Π. *Βράϊλα-Αρμένη και για την ψυχολογία των αρχαίων φιλοσόφων, και μία μελέτη του Μ. Καρακατσάνη με τίτλο «Η φιλία κατ' Αριστοτέλη», καθώς και το άρθρο του Ε. Zeller «Λόγος υπέρ της τιμής της Ξανθίππης» σε μετάφραση του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Ε. Κοντογόνη. Οι μελέτες του Ευαγγελίδη αναφέρονται στην αρχαία φιλοσοφία (Ξενοφάνη, Πυθαγόρα, Ηθική Δημοκρίτου, Θαλή, Βίαντα Πριηνέα, στην Στοά, στο Σωκράτη και τον Αριστοτέλη) γενικότερα στους έλληνες φιλοσόφους και ειδικότερα σε αποφθέγματα του Βίαντα Πριηνέα, του Δημόνακτα και του Επιχάρμου, αλλά και στη σωκρατική και αριστοτελική φιλοσοφία όπως και στην έννοια της φιλανθρωπίας κατά την αρχαιότητα (μεταξύ άλλων μία μελέτη του αναφέρεται στη φιλοσοφία του Η. Spencer), ενώ άλλοι τίτλοι είναι οι εξής: «Περί φυλετικής ενότητας», «Αμβροσία Σωκρατική», «Οι έλληνες διδάσκαλοι της ανθρωπότητας» και τέλος «Η Μικρά Ασία, ως κοίτης της φιλοσοφίας, της ποιήσεως, της μουσικής και καθόλου των τεχνών».

Συnergάτες του περιοδικού είναι πολλοί λόγοι της εποχής, όπως ο Αλ. Κολυφής («Το δρασκευτικόν συναίσθημα εν τη αγωγή», τ. 6, 1909, σ. 158-163), ο Φ. Κουκούλης («Περί των παιδαγωγικών δοξασιών Βασιλείου του Μεγάλου», τ. 5, 1907-1908, σσ. 176-181, 286-292, 328-333) κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΝΒΦ/ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Κρίσις του φιλοσοφικού διαγωνισμού Γρ. Κ. Σούτσου», π. *Ξενοφάνης*, τ. 6 (1909), 378-384· Π. Οικονόμου, «Τα δημοσιεύματα του περιοδικού *Ξενοφάνης*. Συμβολή στη Μικρασιατική Βιβλιογραφία», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 1 (1977), 169-215.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΛΥΚΟΦΥΛΟΥ-ΛΕΟΝΤΕΙΝΗ

Ξενύκτης

βλ. Κουβαράκος Κ.

Όσις

Εβδομαδιαία ειδησεολογική, πολιτική, κοινωνική και φιλολογική εφημερίς εν Ζάκυνθο, Ζάκυνθος, 3 Απρ. 1927 - 1 Απρ. 1928, αρ. φ. 1-38. Ιδρυτής-διευθυντής: Ανδρέας Ι. *Ζώντος. Εβδομαδιαία (Κυριακή, έως τις 16 Οκτ. 1927) / δεκαήμερη (από την 1^η Νοε. 1927). Ημίφυλλο, τετράσηλη, με τετρασέλιδα διπλά φύλλα (αρ. φ. 5-6, 10-11, 25-26, 27-28) που καλύπτουν καθυστερήσεις στην έκδοσή της, παρουσιάζει ποικιλία διαστάσεων, από 40x29 εκ. έως 46x31 εκ. Έκτακτο παράρτημα με επιστολή του βουλευτή Ερμάννου Λούντζη κυκλοφόρησε στις 12 Σεπτ. 1927. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: «εντός της νήσου» 60 δρχ., «Εσωτερικού» 80, εξωτερικού φρ. 40, εν Αμερική δολ. 4» και κατ' αναλογίαν οι εξαμεηνιαίες και οι τριμηνιαίες συνδρομές. Τυπωνόταν στη Ζάκυνθο στο τυπογραφείο Κοντόγωργα-Πετσάλη (έως τις 29 Μαΐου 1927) και «Νικ. Κοντόγωργα και Σίας» (έως τις 10 Ιουλ. 1927) και στην Αθήνα στο τυπογραφείο Α. Δημοπούλου (από τις 21 Αυγ. 1927).

Υποστήριζε και πρόβαλλε το έργο του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά και όπως αναφέρεται στο προγραμματικό της άρθρο σκοπός της ήταν η εξυπηρέτηση των γενικών-εθνικών και τοπικών συμφερόντων και η υποστήριξη μετά φανατισμού κάθε αδικουμένου πολίτη, «ανεξαρτήτως πολιτικών πεποιθήσεων και φρονημάτων». Γλώσσα της ήταν η απλή καθαρεύουσα, με τα ποιήματα και μερικές συνεργασίες στη δημοτική.

Περιλαμβάνει άρθρα πολιτικού, κοινωνικού και

φιλολογικού περιεχομένου στην πρώτη σελίδα, στήλη χρονογραφήματος με τίτλο «από Κυριακή σε Κυριακή» (αργότερα «η στήλη μου») και ακόμη τις στήλες «Από τη ζωή που διαβαίνει» και «Σημειώματα» (στην πρώτη ή δεύτερη σελίδα με θέματα της τοπικής επικαιρότητας). Στη δεύτερη σελίδα δημοσιεύονται ποιήματα, δικαστικά, αστυνομικό δελτίο, κοινωνικά, θεατρικά, βιβλία και περιοδικά, τηλεγραφήματα, καταχωρίσεις με διαρρημίσεις, μερικές εικονογραφημένες, και ειδησεογραφία. Αργότερα σε ιδιαίτερη στήλη υπάρχουν «Τα νέα της εβδομάδος» και «Τα νέα του δεκαημέρου».

Συνεργάτες της ήταν οι Γ. Ξένος, Διον. Δάσης, Σπ. Μινώτος, Δ. Πελεκάσης, Κ. Φραγκούλης κ.ά. που υπέγραφαν με ψευδώνυμο, όπως «Φιλίπ», «Πυθαγόρας», «Ορεσύβιος», «Νεοπρωτεουσσιάνος», «Αυτήκοος», ή με αρχικά, όπως «γ-ξς», «Πακ», «Α.Ω.». Δημοσιεύτηκαν ποιήματα των Ι. και Διον. Τσακασιάνου, Ανδρέα Μαρτζώκη, Ανδρέα Βιαγκίνη και μεταφράσεις ποιημάτων του Λ. Στεκκέτη από τον Κ. Καιροφύλα και του Σουλή Προυδώμ.

Η εφημερίδα παρακολούθησε τοπικά θέματα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, όπως τις γιορτές για τον Ούγο Φώσκολο, το διδασκαλικό συνέδριο που έγινε στη Ζάκυνθο, τη σύμβαση της ηλεκτρικής εταιρείας, τη συντήρηση των εικόνων του Μουσείου, την αποχώρηση του Νικ. Κολυβά από το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά.

(αρ. τχ. 858-878), Αλέκος Χαλβατζής (αρ. τχ. 879-933), Γιώργος Ελταχής (αρ. τχ. 934-945). Μότο: «Δεν είναι εγώ σπορά της τύχης/ο πλαστοουργός της νιάς ζωής/εγώ 'μαι τέκνο της ανάγκης/κι ώριμο τέκνο της οργής» Κ. *Βάρναλης. Στα πρώτα φύλλα επιπλέον απόσπασμα από ποίημα του Κώστη *Παλαμά: «Και στα λογκωμένα του/τα στήθια/μια πλατεία καρδιά θροντολαλεί/μαρτυρώντας πολεμήνους/ τραγουδώντας τη ζωή/και την αλήθεια».

Την περίοδο της δικτατορίας: «Κάτω η δικτατορία— Ζήτη η δημοκρατία». Άλλοι υπότιτλοι: *Βδομαδιατικό όργανο του ΚΣ της ΚΝΕ* (αρ. τχ. 1-781) *Μηνιαίο όργανο του ΚΣ της ΚΝΕ* (αρ. τχ. 782) *Όργανο του ΚΣ της ΚΝΕ* (αρ. τχ. 783 έως σήμερα). Περίοδο κυκλοφορίας: περίοδο παρανομίας κυκλοφορίας, 22 Σεπτ. 1968 - Ιουν. 1974 τχ. 44, περ. Β' (νόμιμη κυκλοφορία), 15 Σεπτ. 1974 -14, Δεκ. 1990 (αρ. τχ. 1-781, νέα αρίθμηση). Η επανακυκλοφορία μετά την ανασυγκρότηση της ΚΝΕ, Σεπτ. 1991 έως σήμερα (αρ. τχ. 782 κ.ε.). Συνήθως μηνιαία, κατά την περίοδο της παρανομίας, Εβδομαδιαία (1974-1990), κάθε Τετάρτη (δεκαετία 1970), Πέμπτη (πρώτο μισό δεκαετίας 1980), Παρασκευή (από τα μέσα του 1980), μηνιαία (1991 κ.ε.), συνήθως διμηνιαία το διάστημα 1991-1997. Στη διάρκεια της εβδομαδιαίας κυκλοφορίας του είναι τετρασελίδο (στην περίοδο της παρανομίας), δωδεκαεπίδο (αρ. τχ. 1-33), δεκαεξαεπίδο (αρ. τχ. 34-97), είκοσι σελίδων και κατά διαστήματα είκοσι τεσσάρων σελίδων (αρ. τχ. 98-768), ογδόντα τεσσάρων σελίδων (αρ. τχ. 766-779), εκατό σελίδων (αρ. τχ. 780-781). Στη διάρκεια της μηνιαίας κυκλοφορίας είναι είκοσι τεσσάρων σελίδων (αρ. τχ.782-787), τριάντα δύο σελίδων και κατά διαστήματα δεκαέξι, είκοσι τεσσάρων ή σαράντα σελίδων (αρ. τχ. 788-919), σαράντα σελίδων (αρ. τχ. 920-945), σαράντα οκτώ σελίδων ή πενήντα έξι σελίδων (αρ. τχ. 946 κ.ε.). Διαστάσεις: στη διάρκεια της παρανομίας, κυμαίνονται από 33x24 εκ. έως 40x29,5 εκ., ενώ σήμερα είναι 33,5x26,5εκ. Τιμή τεύχους: δεν αναγράφεται (παρανομία), από 4 έως 100 δρχ. (1974-1990). Από το 1991: 100 δρχ. (αρ. τχ. 782-791), 200 δρχ. (αρ. τχ. 792-840), 300 δρχ. (αρ. τχ. 841-858), 2 ευρώ (αρ. τχ. 946 κ.ε.). Τυπογραφείο: Τυποεκδοτική Α.Ε. (από τον Σεπτ. 1991).

Την 1^η Απριλίου 1928 σταμάτησε την έκδοσή της στη Ζάκυνθο και ακολουθώντας τον διευθυντή της, που ήδη είχε εγκατασταθεί στην Αθήνα, μεταφέρθηκε εκεί και κυκλοφόρησε με τίτλο *Επτανησιακή Ηχώ*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ:ΔΒΖ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λογογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α', Αθήνα 1963, σ.491/ Ντ. Κονώσιος, *Ζάκυνθος 500 χρόνων (1478-1978)*, τ. Γ', *Επτανησιακή Ιστορία* (τχ. Δ' 1864-1978), Αθήνα 1986, σ. 165.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΟΥ

Οδηγητής

Όργανο της ΚΝΕ, Αθήνα, 22 Σεπτ. 1968 έως σήμερα [2005]. Από το 1974 έως σήμερα [2005], αρ. τχ. 1-923. Ιδρυτής: ΚΝΕ [Κομμουνιστική Νεολαία Ελλάδος], Ιδιοκτήτης: Σπύρος Χαλβατζής και Σία ΟΕ (αρ. τχ. 1-858, 15 Σεπτ. 1974 - Φεβρ. 2000). Το διάστημα Μάρτ. 2000 - Δεκ. 2005, αρ. τχ. 859-923, κυκλοφορεί ως ένδοτο στην εφ. **Ρίζοσπάστης*. Διευθυντής (νόμιμη κυκλοφορία): Κώστας Κάππος (αρ. τχ. 1-332), Μαρία Δαμανάκη (αρ. τχ. 333/334-781), Παναγιώτης Μεντρέκας (αρ. τχ. 782 <,>), Λ. Σορόπιδης (αρ. τχ. 827-858). Υπεύθυνος (ως ένδοτο) της τχ. εφ. **Ρίζοσπάστης*): Χριστίνα Παναγιωτακοπούλου

Ο *Οδηγητής*—δανείστηκε τον τίτλο του από το ομώνυμο ποίημα του Κώστα Βάρναλη— ως τμήμα του ελληνικού επαναστατικού-κομμουνιστικού Τύπου, είναι η εφημερίδα-περιοδικό που απευθύνεται στη νεολαία. Ιδρύθηκε παντόχρονα με την ΚΝΕ, σε περίοδο παρανομίας, ως όργανο του Κεντρικού Συμβουλίου της, απηχεί τις απόψεις της και προωθεί την πολιτική του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας. Όπως αναγράφεται και στο καταστατικό της ΚΝΕ, «είναι το όργανο του Κεντρικού Συμβουλίου. Αναδείχνει τα προβλήματα της νεολαίας, αποκαλύπτει τις αιτίες και τους υπευθύνους για την ύπαρξη αυ-

τών των προβλημάτων. Προβάλλει τις συλλογικές και δημογραφικές δραστηριότητες της νέας γενιάς, τους αγώνες της για τα δικαιώματά της. Αποτελεί τον μαχητικό προπαγανδιστή της πολιτικής του ΚΚΕ, τον δόξεων της ΚΝΕ στη νεολαία».

Πρωτοκυκλοφόρησε παράνομο, γραμμένος σε μεμβράνη και πολυγραφημένος ενώ λίγες μέρες αργότερα ξανατυπώθηκε σε παράνομο τυπογραφείο, μονόφυλλος, με περισσότερη ύλη. Η μηνιαία κυκλοφορία του διακόπτεται όταν τον Απρίλιο 1971 δέχτηκε επίθεση το παράνομο τυπογραφείο του. Το πρώτο φύλλο του μετά τη Μεταπολίτευση κυκλοφορεί χωρίς να έχουν νομιμοποιηθεί ακόμα το ΚΚΕ και η ΚΝΕ. Αυτή τη περίοδο, ο Οδηγητής κυριαρχεί στο χώρο των νεολαιίστικων εντύπων με κυκλοφορία σχεδόν 50000 φύλλα την εβδομάδα. Τα άρθρα είναι κυρίως ανυπόγραφα, με εξαίρεση κάποια, κυρίως την τελευταία χρονιά, το 1990. Την περίοδο 1987-1990 κυκλοφορεί και Οδηγητής ειδική έκδοση με ποικίλο πολιτικό-θεματικό περιεχόμενο ανά διαστήματα. Στην τρίτη περίοδο κυκλοφορίας του, ο Οδηγητής επανακυκλοφορεί ως μηνιαία εφημερίδα είκοσι τεσσάρων σελίδων σηματοδοτώντας και την ανασυγκρότηση της ΚΝΕ. Τον Μάρτιο 2000, προκειμένου να διευκολυνθεί η διανομή και η κυκλοφορία του, εκδίδεται ως ένδομο με την επ. Ριζοσπάστης, τη πρώτη Κυριακή κάθε μήνα.

Είτε πρόκειται για τη μονοσελίδη πολυγραφημένη έκδοση της παρανομίας είτε για τη μετέπειτα πολυσελίδη έγχρωμη έκδοση διατηρεί σταθερό το περιεχόμενό. Στις σελίδες του, από τη πρώτη στιγμή βρήκαν τη θέση τους ζητήματα που αφορούσαν τους νέους, με ανταποκρίσεις, ρεπορτάζ, δημοσιογραφικά κείμενα, καθώς και οι αγώνες του νεολαιίστικού κινήματος. Ο Οδηγητής απευνύεται, ταυτόχρονα, σε όλα τα τμήματα της νεολαίας: τους μαθητές, τους σπουδαστές, τους φοιτητές, τους εργαζόμενους. Η πολυθεματικότητα του εκφράζεται με τις στήλες και τις θεματικές ενότητες. Η σημερινή έκδοση είναι χωρισμένη στις εξής ενότητες: Νέοι Εργαζόμενοι, Μαθητές, Αμφιθέατρα (για τους φοιτητές), Ιστορία, Ιδεολογία, Νέες Γυναίκες-Νέα Ζευγάρια, Πάμε Γυμνάσιο (για τους μαθητές των Γυμνασίων), Νέοι Μετανάστες, Δημοκρατικά Δικαιώματα, Περιβάλλον, Αθλητισμός, Όχι σε όλα τα ναρκωτικά, Πολιτισμός, Κατάρτιση (για τους σπουδαστές σε ΙΕΚ), Νέοι Στρατευμένοι, Διεθνή, Περιλαμβάνει ακόμα σελίδες για τα σχόλια, τη δράση της ΚΝΕ, συνεντεύξεις ενώ συχνά δημοσιεύονται θεματικά αφιερώματα.

Ο Οδηγητής στηρίζεται εν δειλονική προσφορά των μελών της ΚΝΕ στη σύνταξη των κειμένων, στο ρεπορτάζ, στο σκίτσο, στη φωτογραφία, στο «στήσιμο» των σελίδων. Κυκλοφορεί με την ευθύνη της συντακτικής επιτροπής που αποραίζει την ύλη του και εκτιμά κάθε φύλλο που κυκλοφορεί. Αποτέλεσε σχολείο για δεκάδες δημοσιογραφους, σκιτσογράφους, φωτογράφους αλλά και για πολλά μέλη της ΚΝΕ όπου «έμαθαν» τη δημοσιογραφία. Παράλληλα, βασίζεται σε ένα εκτεταμένο δίκτυο «λαϊκών ανταποκριτών»: τα μέλη της ΚΝΕ και τους αναγνώστες του.

Στο πλαίσιο των νεολαιίστικων δραστηριοτήτων του, Οδηγητής και η ΚΝΕ διοργανώνουν κάθε χρόνο, από το 1975 φεστιβάλ νεολαίας, Φεστιβάλ ΚΝΕ – Οδηγητή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, Αρχείο Οδηγητή, ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Πώς έβγαμε ο Οδηγητής; Μέρος πρώτο: Η παρανομία (1968-1974)», Οδηγητής, αρ. τχ. 901, σ. 16-17 «Πώς έβγαμε ο Οδηγητής; Μέρος δεύτερο: Η εβδομαδιαία κυκλοφορία (1974-1990)», Οδηγητής, αρ. τχ. 902, σ. 16-17 «Πώς έβγαμε ο Οδηγητής; Μέρος τρίτο: Η ανασυγκρότηση», Οδηγητής, αρ. τχ. 903, σ. 24' Αλ. Χαλβατζής, «35 χρόνια Οδηγητής», ΚΟΜΕΠ, τ. 4 (2003).

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΝΙΑΣ

ΟΔΗΓΗΤΗΣ
ΚΑΤΟ Η ΑΙΚΑΤΑΡΙΑ - ΖΗΤΩ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Κ.Ν.Ε.

Ο Κ Τ Η Ρ Η Σ Τ Η Σ Τ Η Σ Α Π Η Ρ Α Φ Α Λ Α Σ Τ Η Σ Χ Ρ Ο Ν Ο Σ Δ Η Σ

<p>ΣΤΡΑΤΗΣ Η ΣΤΑΛΙΝΕΥΣΗ ΤΗΣ ΚΝΕ</p> <p>ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΕΠΙΘΕΣΗΣ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ ΑΓΟΝΕΣ</p> <p>Μέσα στις συνθήκες της βαθύτατης παρανομίας και της έκτακτης επιβολής της τρομοκρατίας, η ΚΝΕ, η οποία είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να οργανώσει και να ηγηθεί στην επανάσταση, έχει την υποχρέωση να αντιμετωπίσει με αποφασιστικότητα τις προκλήσεις που της θέτει η κατάσταση. Η ΚΝΕ, η οποία είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να οργανώσει και να ηγηθεί στην επανάσταση, έχει την υποχρέωση να αντιμετωπίσει με αποφασιστικότητα τις προκλήσεις που της θέτει η κατάσταση.</p>	<p>ΝΕΟΙ, ΕΝΔΟΞΕΤΕ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ</p> <p>ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΤΟ ΣΟΚΙΑΙΣΜΟ</p> <p>ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Κ.Ν.Ε. Η ΚΝΕ, η οποία είναι η μόνη δύναμη που μπορεί να οργανώσει και να ηγηθεί στην επανάσταση, έχει την υποχρέωση να αντιμετωπίσει με αποφασιστικότητα τις προκλήσεις που της θέτει η κατάσταση.</p>
--	--

Οδησός

Βάρνα Βουλγαρίας, 19 Ιαν. 1891-1894 <>. αρ. φ. 1-378 <>. Εκδότης-διευθυντής: Α. Αθανασιάδης. Συντάκτης: Β. Γουναρόπουλος, Εβδομαδιαία (Σάββατο), από τις 10 Αυγ. 1891 κυκλοφορεί δύο φορές την εβδομάδα και από τις 17 Ιαν. 1891 τρεις φορές σε 600 αντίτυπα έως τουλάχιστον τις 3 Ιαν. 1892 (αρ. φ. 60): κάποια στιγμή ξανάγινε εβδομαδιαία, έως τις 20 Ιουν. 1892 (αρ. φ. 122) και από τότε έως τις 31 Δεκ. 1892 (αρ. φ. 180) κυκλοφορούσε πάλι τρεις φορές την εβδομάδα από την 1^η Ιαν. 1894 (αρ. φ. 309) έγινε πάλι εβδομαδιαία και στα τέλη του 1894 η κυκλοφορία της δεν ήταν τακτική. Τετρασέλιδη και τρίστηλη τα πρώτα τρία έτη (1891-1893) και κατά το τέταρτο έτος (1894) δισέλιδη και τετράστηλη, έως τις 25 Ιουν. 1894 (αρ. φ. 355) οπότε και έγινε πεντάστηλη. Έως τις 29 Ιουν. 1892 (αρ. φ. 122) οι διαστάσεις ήταν 46,8x29,5 εκ., μετά και έως τις 25 Ιουν. 1894 (αρ. φ. 355) 44x29,5 εκ. και από τότε και στο εξής 39,5x53 εκ. Συνδρομές: το πρώτο έτος η ετήσια εσωτερικού οριζόταν σε 10 λέβα και η εξαμηνιαία σε 6 λέβα, το δεύτερο έτος 15 και 8 λέβα, το τέταρτο 15 και 10 λέβα αντίστοιχα· η ετήσια εξωτερικού το πρώτο έτος ήταν 12 φράγκα και η εξαμηνιαία 7 φράγκα και από το δεύτερο έως το τέταρτο έτος 20 και 12 φράγκα. Εκδιόταν σε δικό της τυπογραφείο, το «Διεθνές Τυπογραφείο Οδησού».

Αποκλειστική γλώσσα της ήταν η ελληνική. Η εφημερίδα ήταν υψηλού επιπέδου και προσέφερε καλή ενημέρωση όχι μόνο για την εσωτερική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων, αλλά και για την εσωτερική πολιτική κατάσταση στη Βουλγαρία, την Ελλάδα, την Οθωμανική Αυτοκρατορία και άλλες χώρες του κόσμου. Σημαντικότερες είναι οι πληροφορίες που παρέχει για τον βίο της ελληνικής κοινότητας Βάρνας. Στην εφ. *Οδησός* δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς ιστορικές και αρχαιολογικές μελέτες για την περιοχή της Βάρνας, όπως αυτές του Ιωάννου Νικολάου, δασκάλου και τοπικού λογίου, συγγραφέα του βιβλίου *Η Οδησός (Βάρνα) υπ' αρχαιολογικήν και ιστορικήν έποψιν* (Βάρνα 1894). Κατά τον τρίτο τουλάχιστον χρόνο της κυκλοφορίας της εξέδιδε, από τον Ιανουάριο 1893 έως τουλάχιστον και τον Απρίλιο 1893, τρεις φορές τον μήνα, τη *Μυθιστορηματική Ανδοδέση Οδησού*, η οποία αποτελούνταν από δύο τυπογραφικά φύλλα και περιείχε πρωτότυπα και μεταφρασμένα λογοτεχνικά έργα. Επίσης, το *Ημερολόγιον «Οδησός»*, το μόνο ελληνικό ημερολόγιο που κυκλοφόρησε στη Βουλγαρία και αποτελούνταν από δώδεκα τυπογραφικά φύλλα.

Πολύ συχνά βρισκόταν σε αντιπαράθεση με την άλλη σημαντική εφημερίδα της Βάρνας, τον **Εύ-*

ξεινον, τόσο για κοινοτικά-εθνικά ζητήματα, όσο και για «προσωπικά». Αναφορικά με τα πρώτα οι δύο εφημερίδες εκπροσωπούσαν δύο αντιπολιτευόμενες μεταξύ τους τάσεις και παρατάξεις της ελληνικής κοινότητας Βάρνας, σχετικά με την πολιτική που έπρεπε αυτή να ακολουθεί στις σχέσεις της με τις βουλγαρικές αρχές, με τους υπεύθυνους της *Οδησού* να υιοθετούν μία περισσότερο άκαμπτη και έντονα εθνική στάση: «αι εφημερίδες είνε τα όργανα, δι' ων προστατεύονται τα δίκαια των εθνών και εξαπλούσι την ηθικήν αυτών επιρροήν επί των ξένων, έστω και ισχυρότερων, κατακτώντα οσημέραι εθνικών έδαφος».

Οι προσωπικές αντιπαράθεσεις σχετίζονται και με τις αλλαγές προσώπων στη διεύθυνση και σύνταξη της εφημερίδας. Ο Α. Αθανασιάδης εγκατέλειψε την εφημερίδα και από τις 10 Αυγούστου 1891 τον διαδέχθηκε ως εκδότης ο Χρ. Λαμπρίδης, ο οποίος διατέλεσε επίσης δάσκαλος και διευθυντής στα ελληνικά σχολεία Βάρνας και Πύργου. Ο τελευταίος μαζί με τον Γουναρόπουλο ήταν υπεύθυνοι για την έκδοση της εφημερίδας έως τις 17 Ιανουαρίου 1892, οπότε έμεινε ως μοναδικός εκδότης και διευθυντής ο Χρ. Λαμπρίδης. Από την 1^η Ιανουαρίου 1894 ως συνδιοκτήτης και εκδότης της εφημερίδας αναφέρεται ο Γ. Ο. Σκαναβής, ο οποίος επίσης άφησε την εφημερίδα στις 3 Ιουλίου 1894 μετακινούμενος στη Φιλιππούπολη, όπου ίδρυσε την εφ. **Μηνύτωρ του Αίμου*. Ο Α. Αθανασιάδης και ο Β. Γουναρόπουλος ίδρυσαν αργότερα στη Βάρνα την ελληνική εφ. *Εύξεινος*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΒΠΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Despina Loukidou-Mavridou, «An outline of the Greek Press in Bulgaria (1879-1906)», *Balkan Studies*, n. 2 (1978), 352· Ξανθίππη Κοτζαγεώργη, «Ο ελληνικός τύπος και η λοιπή εκδοτική δραστηριότητα», στο Ξανθίππη Κοτζαγεώργη (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας: Ένα ιστορικό τμήμα του περιφερειακού ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1999, σσ. 419, 423 και 425.

ΞΑΝΘΙΠΠΗ ΚΟΤΖΑΓΕΩΡΓΗ-ΖΥΜΑΡΗ

Οδυσσεύς

Όργανον του εν Ιθάκη ομωνύμου Συνδέσμου. Εκδίδεται κατά μήνα και διανέμεται δωρεάν εις τα μέλη του Συνδέσμου. Ιθάκη, Ιουλ. 1914 – Οκτ. 1916. Είναι άγνωστο αν συνεχίστηκε μετά το 1916 η έκδοσή της. Ο ιδρυτής δεν δηλώνεται, ήταν όμως ο ιατρός και αργότερα Δήμαρχος επί πολλά χρόνια της Ιθάκης Νικόλαος Κουλιός. Μηνιαία, τετρασέλιδη και τρίστηλη, σε διαστάσεις 43x29 εκ. Διανεμόταν δωρεάν, σύμφωνα με τη ρητή εξαγγελία

Είχε ανταποκριτές στην Ιθάκη, οι οποίοι μετέφεραν την ειδησιογραφία του νησιού, όπως οι Ανδρέας Αναγνωστάτος, Παναγιώτης Παπαδόπουλος, Ανταποκριτές της εφημερίδας από τις άλλες πολιτείες της Αυστραλίας υπήρξαν πολλοί. Μετάξύ αυτών ήσαν οι Αντώνης Λεκατσάς από το Newcastle της Νέας Νοτίας Ουαλίας, Αναστασία Δευτεραίου από τη Βρισβάνη, Περιστέρα Καρατζή από τη Νέα Ζηλανδία κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Ο εν Κωνσταντινούπολει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος, Σύγγραμμα Περιοδικών, Κωνσταντινούπολη, 1863

βλ. *Σύγγραμμα Περιοδικών (Ο εν Κωνσταντινούπολει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος)*

Οικογένεια

Δημοφιλές περιοδικό της ελληνικής οικογένειας, Μελβούρνη, 1946-1975, αρ. φ. 1-457, Ιδρυτής: Γ. Παννόπουλος, Εκδότης: Γιάννης *Αίλιος (από το 1951), Ζώης Οικονόμου (από το 1964), Μηνιαίο, δίσηλο, εξήντα τεσσάρων σελίδων, διαστάσεων 29,5x21 εκ.

Το μόνο εικονογραφημένο περιοδικό που κυκλοφόρησε κατά τη διάρκεια της πρώτης μεταναστευτικής περιόδου. Είχε επιμελημένη έκδοση και γνώρισε μακρά και επιτυχημένη εκδοτική ζωή, ιδιαίτερα όταν την ευθύνη του ανέλαβε ο εκ Θεσσαλονίκης νομικός Ζώης Οικονόμου.

Είχε χαρακτήρα ηθογραφικό, ακολουθούσε συντηρητική πολιτική και στήριξε τους εθνικούς αγώνες της ομογένειας. Διατηρούσε μόνιμες στήλες για τα επίκαιρα θέματα, τη διατροφή, τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, Δημοσίευε άρθρα για την υγεία, την κοινωνική ζωή των Ελλαδικών αλλά και των Αυστραλιωτών Ελλήνων. Καταχωρούσε έγχρωμες διαφημίσεις, έγχρωμες εικόνες και φωτογραφίες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίποδες, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Οικονομάκης, Τάκης

(Βόλος, 1886 - 18 Απρ. 1944), Δημοσιογράφος, συγγραφέας, Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αλλά δεν άσκησε ποτέ το επάγγελμα, καθώς ασχολήθηκε με την ποίηση (με το ψευδώνυμο Τάκης Σαρακηνός) και τη

δημοσιογραφία. Στη δημοσιογραφία πρωτοεμφανίστηκε ως ανταποκριτής της εφ. *Η *Θεσσαλία του Βόλου*, που τότε ήταν ιδιοκτησίας Δημοσθένη *Ρίζου. Το 1908 εγκαταστάθηκε στον Βόλο και εργάστηκε στις εφ. **Εργάτης* και **Πανθεσσαλική*. Από ανταποκριτής και συντάκτης της *Θεσσαλίας* επέτι μία περίπου πενταετία, το 1914, σε ηλικία 28 ετών, αναλαμβάνει τη διεύθυνσή της που διατήρησε έως τον θάνατό του.

Ήταν σταθερά προσηλωμένος στις φιλελεύθερες δημοκρατικές ιδέες, συνεπής δημοτικιστής και θαυραλέος· μία λαμπρή δημοσιογραφική πένα. Στήριξε τις πολιτικές προσπάθειες του Ελ. Βενιζέλλου και υπερασπίστηκε την αβυσσίουλην δημοκρατία, ενώ συγχρόνως υπήρξε αρωγός του γαυδαία αναπτυσσόμενου σοσιαλιστικού και εργατικού κινήματος στον Βόλο. Αφιέρωσε τη δημοσιογραφική του ζωή για να δημιουργήσει την εφ. *Θεσσαλία* στην οποία καθιέρωσε για πρώτη φορά φιλολογική σελίδα και πρωτοστάτησε στην ανάπτυξη των γραμμάτων στον Βόλο. Η αρθρογραφία του στη διάρκεια της Κατοχής, που στρεφόταν εναντίον της γερμανικής πολιτικής κυρίως στο κουτσοβλάχικο ζήτημα στην Πίνδο, τον έφερε σε αντίθεση με τις κατοχικές αρχές.

Υπήρξε διακεκριμένος συγγραφέας – συχνά υπέγραφε ως «Εφήμερος», «Τάκης Σαρακηνός», «Πέτρος Μαλεστός», «Αλδεβαράν», «Άδως», «Παράξενος» – ενός πολύμορφου και τεράστιου έργου, που είναι διάσπαρτο σε εφημερίδες και λογοτεχνικά περιοδικά και περιλαμβάνει πολιτικά άρθρα, χρονογραφήματα (συντάκτης 8000 και πλέον χρονογραφημάτων), μεταφράσεις (λέγεται ότι είναι ο πρώτος Έλληνας που μετέφρασε Στέφαν Τσβάιχ στα ελληνικά), λογοτεχνικές, θεατρικές και εικαστικές κριτικές, ταξιδιωτικές εντυπώσεις (από τη Γερμανία της χιτλερικής περιόδου, 1936), διηγήματα, δοκίμια, ποιήματα κ.ά. Συνεργασίες του Οικονομάκη-Σαρακηνού (ποιήματα, πεζά και δοκίμια) βρίσκονται δημοσιευμένα τόσο στο αλε-

ξανθινό π. *Σεράπιον, στα ιδρυτικά μέλη του οποίου καταλέγονταν αρκετοί Πηλιορείτες, όσο και στο π. *Φιλότεχνος. Έχει ανθολογηθεί ως ποιητής από τους Μάρκο Αυγέρη, Μ.Μ. Παπαϊωάννου, Βασίλη Ρώτα, Θρασύβουλο Σταύρου στον τέταρτο τόμο της ανθολογίας τους με τίτλο *Η ελληνική ποίηση ανθολογημένη* (σ. 369-370).

Πέθανε από ανακοπή το 1944, την ώρα που η Γκεστάπο έμπαινε στο σπίτι του να τον συλλάβει και η πόλη του τον τίμησε ως εθνικό μαρτύρα. Ο Δήμος Βόλου έδωσε το όνομά του σε κεντρικό δρόμο της πόλης και έστησε προτομή του στην πλατεία Ελευθερίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νίτσα Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόγραμμα του Βόλου*, τ. Α', σ. 183-195. Γ. Σιαφλέκης, *Τάκης Οικονομίδης: ο δημοσιογράφος-ο ποιητής-ο άνθρωπος-ο πατριώτης*, Βόλος 1952. «Βόλος: Το αστικό δαίμα», εφ. *Ελευθεροτυπία* / π. *Τα Ιστορικά*, τχ. 66 (18 Ιαν. 2001). Δ. Δασκαλόπουλος (επιλογή-παρουσίαση-σχόλια), *Ελληνικά καθαρωγενή ποιήματα (1909-2001)*, Πάτρα, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών, 2003. Κ. Σαρδελής, *Βίαιος Γεθρήλιδης 1848-1920*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα ΕΣΗΕΑ, 2005, σ. 225-227.

ΠΕΤΡΟΣ ΚΥΠΡΙΚΕΛΗΣ

Οικονομίδης, Αντώνιος

(Τσεσμές, < > - Θεσσαλονίκη, 17 Οκτ. 1921). Δημοσιογράφος, εκδότης εφημερίδας. Με καταγωγή από τον Τσεσμέ της Ερυθραίας και αφού εργάστηκε ως δημοσιογράφος στην Κωνσταντινούπολη (εφ. **Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως*), στην Αθήνα, στον Βόλο και στη Σμύρνη (συντάκτης της εφ. *Ημερησία, εκδότης της εφ. *Καιράι*, 1910) εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη λίγο πριν από την απελευθέρωσή της. Είχε διατελέσει διευθυντής των εφ. **Φάρος της Θεσσαλονίκης* και της σατιρικής εφ. *Σατανάς* και τον Αύγουστο 1912 εξέδωσε την ημερήσια εφ. *Εμπρός όταν είχε απαγορευθεί η έκδοση της *Μακεδονίας, της μόνης πρωινής εφημερίδας. Το 1913 συνέχισε την έκδοση του *Εμπρός* στην Καβάλα, όμως τον επόμενο χρόνο μεταφέρθηκε πάλι στη Θεσσαλονίκη, όπου με διακοπές εκδιόταν έως το 1921, όταν διέκοψε οριστικά την έκδοση της μετά τον θάνατο του εκδότη της.

Προσωπικότητα αμφιλεγόμενη, επαινέθηκε αλλά και σχολιάστηκε αρνητικά από συναδέλφους του που αναφέρθηκαν στο πρόσωπο και τη δράση του. «Ορμητικός και ερίγδουπος [...] ήταν μία δημοσιογραφική ιδιοφυΐα και νεύμα πολυσχιδές», κατά τον Άρ. *Χασήρ, που σημειώνει: «Ήξερε να γράφει μ' επιτυχία παν ό,τι δημοσίευε μία εφημερίδα: άρθρο, χρονογράφημα, μυθιστόρημα και

ποιήματα ακόμα. [...] να κατανικά με άνεση όλες τις εναντιότητες και τις δυσχέρειες της ζωής. Αν ειδικώς και με πάθος επαγγελματικό επεδίετο εις την δημοσιογραφία θα μπορούσε να δημιουργήσει δική του Σχολή και παράδοση». Από τη μεριά του ο Βασ. *Μεσολογγίτης, σε λίβελο που έγραψε με εντολή του Κ. *Βελλίδη και που δημοσιεύτηκε πρωτοσέλιδο στην εφ. *Μακεδονία* υπό τον τίτλο «Ίδού ο Οικονομίδης», αφού αναφέρει ότι είχε περιέλθει σχεδόν όλα τα κέντρα της Ανατολής «εκδόσας παντού εφημερίδας και παντού υβρίσας και εκδιόσας, ενιαχού δε και φυλακισθείς και ως ήτο μένον παντού χρεωκοπήσας, ενέσκηψε προ ενός και ημισέως έτους εις την πόλιν μας, εις εποχήν καθ' ην το Νεοτουρκικόν Κομιτάτον δεινόν διεξήγαγεν αγώνα κατά της εθνικής θέσεως και υποστάσεως του Ελληνικού Έθνους εν Τουρκία». Στη συνέχεια τον κατηγορεί ότι «επωλήθη» στο Κομιτάτο για να συνεχίσει την έκδοση του *Φάρου της Θεσσαλονίκης* και τους «πάντας φορολογήσας» κατόρθωσε να εκδώσει την εφ. *Εμπρός*. Ο Μεσολογγίτης έφτασε μάλιστα δημόσια να ισχυριστεί ότι υπήρχαν επίσημα έγγραφα του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη «δια των οποίων καταδικάζεται ως εθνικός προδότης». Σε περίοδο δύσκολη, με αυξημένα εθνικά προβλήματα αλλά και έντονους οικονομικούς ανταγωνισμούς, η εμφάνιση στο δημοσιογραφικό πεδίο της Θεσσαλονίκης ενός «ανήσυχου πνεύματος» όπως ήταν ο Οικονομίδης, ή αλλιώς «ενός ευδαιμόνου μαχητού» (κατά τον Άρ. Χασήρ), επόμενο ήταν να δημοσιογραφίσει αναστάτως, ακόμα και εχθρότητα.

Πάντως, το κλίμα φαίνεται αργότερα να αποφορτίζεται, τον Νοέμβριο 1919 η επανακραυγήφορία του *Εμπρός*, μετά μία διακοπή του, χαιρετίζεται από την εφ. *Νέα Αθήνα—που είχε αρχικά εκδηλώσει απέναντί του έντονη επιφυλάξη και περιφρόνηση— με τους ακόλουθους στίχους του «Ταγκού» (Γ. *Ήσαιας): «Ο τύπος μας πάει λαμπρώς, / κόβει με γλώσσα σαν ψαλλίδι, / εβγήκε πάλι το *Εμπρός* / του φίλου μας Οικονομίδη, / Τους εύχομαι να προοδεύουν / μέσα στου κόσμου τη δεκάρα, / πλην κάπως να περιμαζεύουν / την μεταξύ τους φαγομάρα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Σολωμωνίδης, *Η δημοσιογραφία στη Σμύρνη*, Αθήνα 1959, σ. 226. Άλ. Ωρολόγας, «Αντώνιος Οικονομίδης», εφ. *Θεσσαλονίκη*, 18 Δεκ. 1963. Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σ. 244-250 και τ. Β', σ. 116-124.

ΜΑΓΝΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Οικονομίδης, Δημήτριος [Τάκης]

(<;>, 1910 - Θεσσαλονίκη, 7 Φεβρ. 1942). Δημοσιογράφος και θεατρικός συγγραφέας. Πίος του Αντωνίου *Οικονομίδη. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία από τη νεανική του ηλικία. Εργάστηκε ως ρεπόρτερ (στα αστυνομικά ρεπορτάζ των εφ. *Μακεδονικών Βήμα*, 1924, και *Ελληνικός Βορράς, 1936) και χρονογράφος στις εφ. *Νέα Αλήθεια (όπου κατέλαβε επιτελική θέση), *Μακεδονία, *Το *Φως*, **Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος* (1928) και *Νέα Ελλάς* (1935). Χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο «Ενζωλωράς» και καθιέρωσε ένα ιδιαίτερο αφηγηματικό στυλ. Ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης από το 1924.

Ασχολήθηκε με την επιθεώρηση, το θέατρο και την оперέτα και στη *Νέα Ημέρα* έγραφε τη θεατρική κριτική. Το 1924 συνέθεσε την оперέτα «Ονειρό μου γλυκό» και λίγο αργότερα το θεατρικό «Ο διάσος σε τουρνέ», που πιθανόν να εκδόθηκε σε βιβλίο. Επίσης, συνεργάστηκε σε σειρά επιθεωρήσεων με τον Αντ. *Κοσματόπουλο και τον Αλέκο Σακελλάριο. Το όνομα του δόθηκε σε μεγάλο δρόμο της Καλαμαριάς, όπου κατοικούσε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ταχογιάννης, «Τάκης Οικονομίδης» (νεκρολογία), εφ. *Απογευματινή*, 8 Φεβρ. 1942· Αγγελική Στεργίου, *Καλαμαριά. Μνήμη και φως*, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 151-152.

ΜΑΝΘΟΥΑ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Οικονομίδης, Ευθύμιος

(Τρίκαλα, αρχές 19^{ου} αι. - Μάρτ. 1888). Δικηγόρος, εκδότης εφημερίδας, δημοσιογράφος. Νεαρός ακόμα μετέβη στη Γερμανία, όπου έζησε επτά χρόνια. Στα 1835 πηγαίνει στην Τεργέστη και για δυο χρόνια διδάσκει στο εκεί Γυμνάσιο, το οποίο είχε οργανώσει ο Κωνσταντίνος Κοΰμας. Στα 1837 επιστρέφει στη γενετήριά του όπου, επί ένα οκτάμηνο, προσπαθεί να συστήσει ελληνικά αλληλοδιδασκαστικά σχολεία και να οργανώσει μία μικρή βιβλιοθήκη. Για τη συμβολή του αυτή ο επίσκοπος Τρίκης Κύριλλος και οι πρόχοντες της πόλης του απονέμουν στις 28 Ιουλίου 1837 αργυρούν σταυρό και τιμητικό δίπλωμα.

Εξαιτίας της δράσης του αυτής, οι οθωμανικές αρχές τον καταδιώκουν και αναγκάζεται να εγκαταλείψει τα Τρίκαλα. Το 1854 παίρνει μέρος στην ατυχή δεσσαλική επανάσταση και λίγο αργότερα εγκαθίσταται στη Λαμία όπου ιδρύει τυπογραφείο και από το 1856 έως το 1881 εκδίδει την εφ. *Φάρος της Όθρυος. Αμέσως μετά την απελευθέρωση της

Θεσσαλίας, τον Αύγουστο 1881, μεταφέρει το τυπογραφείο του στα Τρίκαλα. Με τη βοήθεια ενός εθραίου τυπογράφου αρχίζει να εκδίδει την πρώτη τρικαλινή εφημερίδα με τίτλο **Φάρος του Ολύμπου*, την οποία συντάσσει ο ίδιος, ενώ παράλληλα ασκεί και το επάγγελμα του δικηγόρου.

Στις βουλευτικές εκλογές του 1881 δέχεται υποψηφιότητα αλλά δεν εκλέγεται. Το 1884 πρωτοστατεί στην ίδρυση του Δικηγορικού Συλλόγου Τρικάλων στον οποίο εκλέγεται πρόεδρος. Με τη διαθήκη του όλη του η περιουσία, μετά τον θάνατο της συζύγου του, περιέρχεται στο ελληνικό δημόσιο για να συσταθεί στη Λαμία κοινοφελές ίδρυμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Εργάται Τρικάλων*, 25 Μαρτ. 1888 (νεκρολογία)· Δ.Θ. Νάτσιος, *Η τρικαλινή εφημερίδα «Φάρος του Ολύμπου, 1881 -1888»*, Λαμία, εκδ. *Φθιστικά Χρονικά*, 1981· του ίδιου, *Τυπογραφεία της Θεσσαλίας, 1881 -1889*, Λαμία 1982, σ. 48-50· Μαρούλα Κλάφρα, *Τρίκαλα. Από τον Σέφρουλλά ως τον Τσιτσάνη*, τ. 1-3, Αθήνα, Κέδρος, 1996.

ΜΑΡΟΥΑΑ ΚΛΙΑΦΑ

Οικονομίδης, Ορφέας του Θεόφραστου

(Πέτρα Λέσβου, 1907 - Αθήνα, 18 Ιουλ. 1979). Δημοσιογράφος, συγγραφέας. Φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Δεν ολοκλήρωσε τις σπουδές του λόγω της συμμετοχής του στο Κομμουνιστικό κίνημα. Σπούδασε

στην ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) μαζί με άλλους έλληνες κομμουνιστές σε σχολή πολιτικών επιστημών του ΚΚΣΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Σοβιετικής Ένωσης). Γνώριζε γερμανικά, γαλλικά, ρωσικά κ.ά. Στα χρόνια του Μεσοπολέμου και έως το τέλος της Κατοχής εργάστηκε ως δημοσιογράφος στις εφ. *Ριζοσπάστης (1927-1936), *Ασύρματος* (1939-1941) και *Πρωία (1940-1944).

Το 1933 εξέδωσε το βιβλίο *Μάρξ, Ένγκελς, Λένιν για την Ελλάδα* που δημοσιεύτηκε με το ψευδώνυμο Ορφέας Πετρανός. Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια ανθολόγηση δημοσιογραφικών-πολιτικών κειμένων τους που σχετίζονται με θέματα της νεοελληνικής ιστορίας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα σχόλια του συγγραφέα που εντάσσουν τα κείμενα αυτά στο ιστορικό τους πλαίσιο. Ειδικότερα για την αρθρογραφία των Μάρξ-Ένγκελς για το Ανατολικό Ζήτημα γίνεται αναφορά στην εκτίμησή τους ότι τα επαναστατικά κινήματα που εκδηλώνονται στα

Βαλκάνια εξυπηρετούσαν την επεκτατική πολιτική της τσαρικής Ρωσίας, γεγονός που τους οδηγούσε στην αρνητική τους εκτίμηση γι' αυτά. Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια ενδιαφέρουσα πηγή για την πρόσληψη των ιδεών του μαρξισμού στην Ελλάδα στα χρόνια του Μεσοπολέμου. Στην περίοδο της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου και του Εμφυλίου φυλακίστηκε και εξορίστηκε λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων.

Από το τέλος του Εμφυλίου έως τη δικτατορία των συνταγματαρχών εργάστηκε στις εφ. *Εθνικός Κήρυξ* (1947-1952), *Προοδευτική Αλλαγή* (1951-1952), *Τα *Νέα* και *Το *Βήμα* (1956 κ.ε.) με ειδικότητα στις εξωτερικές ειδήσεις. Μετά τη Μεταπολίτευση εργάστηκε και πάλι στην εφ. *Ριζοσπάστης* στο τμήμα των διεθνών ειδήσεων. Δημοσίευσε τότε τα ακόλουθα βιβλία του: *Μάρξ, Ένγκελς για την επανάσταση του 1821* (1976), *Ο Μεγάλος Οχτώβρης και η Ελλάδα* (εκδ. Κάκτος, 1979)· στο βιβλίο αυτό εξέτασε τις αντιδράσεις που προκάλεσε η είδηση της Ρωσικής επανάστασης στον Τύπο της χώρας, καθώς και στον πνευματικό της κόσμο. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του συνεργάστηκε με την εφ. *Ελευθεροτυπία* από την αρχή της έκδοσής της. Υπήρξε μέλος της ΕΣΗΕΑ από το 1941.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΣΗΕΑ.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη με τον γιο του Ορφέα Οικονομίδη, Φοίβο Οικονομίδη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 2, Αθήνα, εκδ. Ποιάνη, 1990, σ. 238-240.

ΓΑΒΡΙΗΛ ΛΑΜΠΑΤΟΣ

Οικονομικά και Ναυτιλιακά Νέα

βλ. *Ναυτιλιακά Νέα*, Αθήνα, 1949 έως σήμερα [2005]

Οικονομικά-Κοινωνικά-Τεχνικά Σπουδαί

βλ. *Σπουδαί/Spoudai*, Αθήνα, 1951 έως σήμερα [2005]

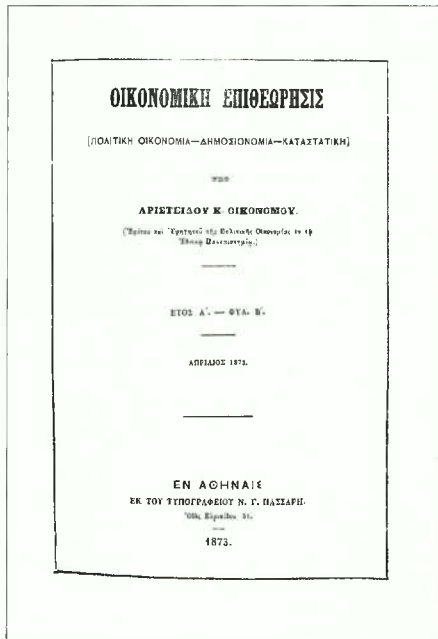
Οικονομική Επιθεώρησις

Πολιτική Οικονομία - Δημοσιονομία - Καταστατική, Αθήνα, 1873-1884, 1888-1890, τ. 1-14, αρ. τχ. 1-159. Εμπνευστής-εκδότης-αρχισυντάκτης: Αριστείδης Κ. *Οικονόμος. Μηνιαίο περιοδικό οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, τριών συνηθώς τυπογραφικών φύλλων (σαράντα οκτώ σελίδων) με συνεχή αρίθμηση των σελίδων σε κάθε ετήσιο τόμο, διαστάσεων 23x14,5 εκ. Στο εξώφυλλο των δύο πρώτων τόμων αναγράφεται ως τυπογράφος ο Ν.Γ. Πάσσαρης (οδ. Ευριπίδου 51, Αθή-

να), ενώ στους υπόλοιπους τόμους μόνο η διεύθυνση του περιοδικού: οδ. Μουσείου 74 έως το 1879, οδ. Ακαδημίας 12 ή οδ. Σταδίου 41 έως το 1884, οδ. Πανακωτών 10 και οδ. Φειδίου 16 την περίοδο 1888-1890.

Πρόκειται για το πρώτο χρονολογικά επιστημονικό φύλλο στο είδος του, στο οποίο μάλιστα διαφαίνεται η προσπάθεια των συντακτών του για εκλαΐκευση του περιεχομένου του, ώστε τα μηνύματά του να φθάσουν σε όσο το δυνατόν ευρύτερο κοινό. Ο εκδότης του ήταν ένα ανήσυχο, σοσιαλίζον πνεύμα με προωθημένες δημοκρατικές ιδέες και πλούσια κοινωνική δράση, ανώτερος δικαστικός, δημοσιογράφος, πολιτικός και κρηνηγής της πολιτικής οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Από τις πρώτες σελίδες ο Οικονόμος προσπαθεί να ορίσει τη χρησιμότητα της πολιτικής οικονομίας, τη σχέση της με τον δημόσιο-κοινωνικό χώρο, την πολιτική, την ηθική και το δίκαιο: «Η Πολιτική ούτως Οικονομία είναι η λυδία λίθος της χρησιμότητος των λοιπών ενασχολήσεων του ανθρωπίνου πνεύματος [...] εάν ο καθολικός σκοπός πάσης επιστήμης και πάσης τέχνης είναι η δυνατή τελείωσις του ανθρώπου επί της γης, η Πολιτική Οικονομία, ως

επιστήμη της ευδαιμονίας των εθνών, συγκεντρώνει παρ' αυτή όλες τας δετικές αποδείξεις [...], επισημαίνοντας ότι το πολίτευμα είναι προϊόν των καθόλου οικονομικών όρων υφ' ους το έθνος διατελεί. Καθ' όσον ούτοι αναπτύσσονται κατά τοσούτον και το πολίτευμα του έθνους τελειοποιείται [...] και ότι στην πεφωτισμένην πολιτείαν [...] προνόμια δεν υπάρχουν, ούτε κερηυμένα ούτε αφανή. Ο συναγωνισμός είναι ελεύθερος και η εργασία ο καθολικός νόμος της ανανέωσης εν τε τη πολιτική και οικονομική σφαίρα».

Το περιοδικό περιλαμβάνει μελέτες και πρωτότυπα άρθρα, ή μεταφρασμένα κείμενα ερασιμμένα από ξένα έντυπα, τα οποία παρακολουθούν την τρέχουσα ελληνική και διεθνή επικαιρότητα. Αυτά αναφέρονται σε μια μεγάλη ποικιλία οικονομικοκοινωνικών θεμάτων, όπως ιδιωτική και δημόσια οικονομία, φορολογία, στατιστική, νομισματικά και τραπεζικά, βιομηχανία, εμπόριο, γεωργία, κοινωνικά προβλήματα, δικαιοσύνη, εκπαίδευση, εργασία, μετανάστευση, συγκοινωνίες κ.ά., εισάγοντας σε έναν διάλογο τη νεοελληνική κοινωνία με τις προοδευτικές ιδέες και τους νέους πρωτοποριακούς δεσμούς της Δύσης (κοινωνική ισότητα, συνταξιοδοτικοί, γενική υποχρεωτική παιδεία, δημόσια υγεία, ασφάλιση και εργατικές συντάξεις, αργειακό δικαίωμα, εργατική αλληλεγγύη, γυναικεία εργασία και χειραφέτηση κ.ά.). Από μερικούς συντάκτες δίνεται μάλιστα ιδιαίτερη προσοχή σε ζητήματα της εργατικής τάξης και των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, όπως εργατικά ημερομίσθια, απεργίες, εργατικές κατοικίες και συννοικομοί, εργοστασιακές συνθήκες, παιδική εργασία, πάλη μεταξύ εργοστιάς και κεφαλαίου, ολιγαρχικές τάσεις του πλούτου, διεθνή εργατικά συνέδρια και διασκέψεις, θεωρίες περί κοινοκτημοσύνης κ.ά. Ο Γ. Κορδάτος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η *Οικονομική Επιθεώρησης* «ήταν για την περίοδο εκείνη ένας φάρος που για χρόνια έριχνε τον προβολέα του πάνω στα ελληνικά προβλήματα που ζητούσαν λύση». Παράλληλα η πληροφόρηση πάνω σε ανάλογα θέματα του εξωτερικού διακρίνεται για την εκπληκτική ποικιλία της: τις απεργίες στην Αμερική, τα νομισματικά και τη φορολογία της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Τουρκίας, τα σιτηρά της Ρωσίας, την παγκόσμια παραγωγή χρυσού και αργύρου, τις σουηδικές και ιαπωνικές τράπεζες, την κινεζική μετανάστευση, την κατάσταση των βελγικών φυλακών, τα οικονομικά της Τύνιδας, τη φορολογία, τον στρατό στην Δαχομής κ.ά.

Τα περισσότερα άρθρα είναι ανυπόγραφα και έχουν συνταχθεί από τον ίδιο τον Αριστείδη Οικονόμο. Αρκετά κείμενα συνοδεύονται μόνον από τα αρχικά του συντάκτη τους (π.χ. «Λ.», «ΑΡ.», «Α.Γ.», «Γ.Α.», «Μ.Π.», «Π.Σ.», «Σ.Κ.Μ.»), μερικά από τα οποία αναγνωρίζονται σχετικά εύκολα (π.χ. «Ι.Π.Ε.» = Ι.Π. Ευταξίας, «Π.Α.Α.» = Π. Αγγελόπουλος Αθάνατος). Τα ενυπόγραφα είναι συνήθως συμβολές σημαντικών προσωπικοτήτων της εποχής, καθηγητών πανεπιστημίου, πολιτικών, οικονομολόγων, νομικών, τραπεζιτών, εμπόρων, επιχειρηματιών, ανώτερων δημόσιων λειτουργών, δημοσιογράφων και διανοουμένων όπως οι Ι.Α. Σούτσος, Ν.Ι. Βαλσαμάκης, Αδ. Ν. Βερναρδάκης, Ι.Π. Ευταξίας, Αλ. Γ. Σκουζές, Ν.Ι. Σαρπίτολος, Σ.Γ. Φλώρος, Γ.Κ. Τυπάλδος, Ι. Μοσχονήσιος, Ι. Ευκλείδης, Α. Θεοδωρίδης, Ε. Εμπεϊρικός, Π. Αγγελόπουλος Αθάνατος, Μ.Γ. Δήμιτσας, Γ.Π. Βεγληρής, Στέφ. Στρέιτ, Κ. Σάδας, Μ.Ι. *Γεδών, Ε. Ραγκαθής, Γ. Βικέλας, Γ.Ε. Αντωνιάδης, Σ. Παυλίδης, Η.Ν. Στρούμπας, Γ. Αθηνογένης, Π.Σ. Κυριακός, Σ.Ε. Στεφάνου, Θ.Γ. Ρετσίνας, Ν.Δ. Καλλιφρονάς, Στ. *Ξένος, Μ.Θ. Χαϊρέτης, Ι. Αραβαντινός, Ε. Γλυμενόπουλος, Δ. Γ. Μακκάς, Κ. Ζάνος κ.ά., με πολύ συχνότερη την παρουσία των δεκαπέντε πρώτων.

Η πρωτοβουλία του Οικονόμου συστηριώνει μέλη του δημοκρατικού πολιτικού συλλόγου «Ρήγας» και φιλελεύθερους, λαϊκιστές και μεταρρυθμιστές, νέους διανοούμενους με λιμπρές σπουδές στην Εσπερία, παλαιούς σαινισμοιστές, κοινωνιστές και ουτοπιστές σοσιαλιστές, οι οποίοι με τα κείμενα τους θέτουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο ζητήματα πολιτικοκοινωνικού μετασχηματισμού και εκσυγχρονισμού της χώρας. Στην πορεία, τμήμα αυτού του δυναμικού θα στηρίξει την ανορθωτική προσπάθεια των κυβερνήσεων του Χ. Τρικούπη, με τον «λαϊκό» Οικονόμο να επιμένει στον ανεξάρτητο πολιτικό ρόλο του. Μάλιστα στον τ. 10 (αρ. τχ. 109-113) δημοσιεύει σε συνέχειες τη «βουλευτική λογοδοσία» του από την πρώτη θητεία του στο ελληνικό κοινοβούλιο (1879-1881) ως αντιπρόσωπος των Καλαβρυτινών, ενώ τα επόμενα χρόνια που πολιτεύεται στην Αττική θα αναγκαστεί να διακόψει την έκδοσή.

Τα τεύχη του περιοδικού κυκλοφορούσαν στις αρχές κάθε μήνα, ενώ από τον Σεπτέμβριο 1888 (τ. 12, περ. Β') θα έχουν συνήθως λιγότερες σελίδες (γύρω στις σαράντα).

Στο τελευταίο επιθανάτιο τεύχος (αρ. 159, Απρ. 1890) προτάσσεται τιμητικά η προσωπογραφία του Αριστείδη Κ. Οικονόμου (χαλκογραφία εποχής, δη-

μουσειωμένη και στον τ. Α', αρ. τχ. 7, 22 Απρ. 1890 του έγκριτου αθηναϊκού νομικού περιοδικού *Θέμις, που διευθύναν οι συγγενείς του Θ. και Π. Αγγελόπουλοι Αδάνατοι).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ, ΙΑ/ΕΤΕ, ΚΒΕ-ΚΝΕ/ΕΙΕ, ΤΙ/ΠΙ, ΦΣΠΙ.

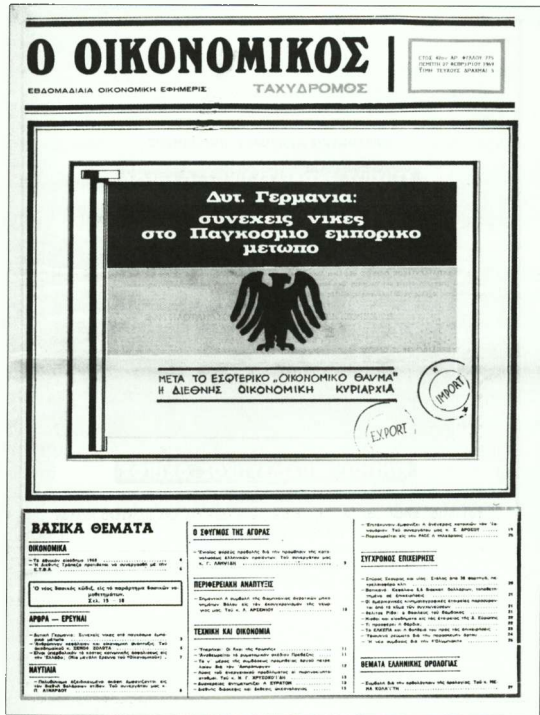
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αλ. Α. Οικονόμου, *Τρεις άνθρωποι: συμβολή εις την ιστορίαν του ελληνικού λαού (1780-1935)*, τ. Α', Αριστέϊδης Κ. Οικονόμος, 1835-1890, Αθήνα 1950.

ΖΗΣΙΜΟΣ Χ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ

Οικονομικός Ταχυδρόμος

Αθήνα, 11 Απρ. 1926 - 21 Αυγ. 1944, περ. Α' και 17 Απρ. 1954 - Οκτ. 2004, περ. Β'. Εκδότης: Δημήτριος *Λαμπράκης, Διευθυντές: Βασίλειος Ι. Δεληγιάννης (έως τον Οκτ. 1935), Νικόλαος Πράτσικας (έως τον Δεκ. 1935), Άλκης Ζαφειρόπουλος (12 Ιαν. 1936 - 3 Αυγ. 1936), Γ.Α. Εξηντάρης (από τις 5 Απρ. 1937) την περ. Β': το 1954 ο Παναγιώτης Ίγναντακίης και μετά δυο χρόνια ο Αθανάσιος *Κανελλόπουλος, τον οποίον διαδέχθηκε το 1965 ο Γιάννης Π. Μαρίνος που παρέμεινε στη θέση αυτή για 32 συνεχή χρόνια. Αρχικά εβδομαδιαία έκδοση της ημερήσιας εφ. *Ελεύθερον Βήμα, οκταεπίδη, επτάστηλη σε σχήμα 2^ο. Τιμή φύλλου: 2.50 δρχ. Από τις 7 Σεπτ. 1936 κυκλοφορεί κάθε Δευτέρα, τετρασελίδη, προς 3 δρχ. και από τις 4 Νοε. 1940 έως τον Ιούν. 1944 γίνεται δι-σελίδη και πωλείται αρχικά προς 3 δρχ. για να φθάσει με ασταμάτητες αυξήσεις λόγω πληθωρισμού στην τιμή των 20000000 δρχ., στις 21 Αυγ. 1944, οπότε και διεκόπη η έκδοσή της επί μία δεκαετία. Επανεκδόθηκε στις 17 Απρ. 1954 σε σχήμα 4^ο, ως χωριστό ένδετο στο πρώτο φύλλο της εβδομαδιαίας εφ. *Ο Ταχυδρόμος* και δύο μήνες αργότερα ως ανεξάρτητη έκδοση δεκαεξί σελίδων και τιμή 1.50 δρχ.

Διακηρύσσει ως μοναδικό σκοπό του «να επικρατήσουν εις τον τόπον μας υγιείς δημοσιονομικά και οικονομικά αρχαί». Από το πρώτο φύλλο δίνει έμφαση στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, επισημαίνει τα προβλήματα του ισοζυγίου εξωωτερικών πληρωμών και τις αναστολές στην πρόοδο που προκαλεί η γραφειοκρατία και η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων. Είναι η πρώτη οικονομική εφημερίδα της νεότερης Ελλάδας από τις στήλες της οποίας αρθρογραφούν από το πρώτο φύλλο κορυφαίοι οικονομολόγοι και πολιτικοί της χώρας, όπως οι Ξεν.

Ζολώτας, Κυριάκος Βαρβαρέσος, Αλέξανδρος Κοριζής, Αλέξανδρος Διομήδης, Εμμανουήλ Τσουδερός κ.ά. Ακόμα και ο πρώτος διευθυντής της (Β. Δεληγιάννης) διετέλεσε υφυπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο *Οικονομικός Ταχυδρόμος* συνέχισε ανελλιπώς την έκδοσή του, ακόμα και κατά την περίοδο της Κατοχής, αλλά υπό καθεστώς λογοκρισίας και χωρίς τον έλεγχο του ιδιοκτήτη της Δ. Λαμπράκη, ο οποίος είχε παραδώσει τη διαχείριση όλων των εφημερίδων του (*Ελεύθερον Βήμα*, *Αθηναϊκά Νέα) σε επιτροπή συντακτών, για να καταρύγει στη Μέση Ανατολή.

Κατά την επανέκδοσή του το 1954, ο *Οικονομικός Ταχυδρόμος* δέτει ως στόχο του να συμβάλει στην ενημέρωση για τα αφορώντα την ελληνική και διεθνή οικονομία, δίνοντας έμφαση στην υγιή ανασυγκρότηση, την κατά το δυνατόν αυτοδύναμη οικονομική ανάπτυξη και τη σύγκλιση προς τις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές οικονομίες υπό καθεστώς κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και ελεύθερης οικονομίας.

Κατά την περίοδο αυτή από οικονομική εφημερίδα βαθμιαία εξελίχθηκε σε περιοδικό μικρότερου σχήματος με κριτική κάλυψη και αναλύσεις για τις εξελίξεις στην ελληνική και διεθνή οικονομία, στην πολιτική και την κοινωνία γενικότερα. Ταυτόχρονα χρησιμοποιήθηκε η πολυχρωμία και αξιοποιήθηκαν οι ραγδαίες πρόοδοι της τυπογραφίας. Κατά τις δεκαετίες '70 και '80 γνώρισε μεγάλη κυκλοφοριακή επιτυχία (έφθασε τις 21000 πωλούμενα τεύχη με συνδρομές και στο περίπτερο) και υψηλό κύρος χάρις στην ανεξαρτησία της γραμμής του, τους αγώνες του για την ανάπτυξη και τον εξευρωπαϊσμό της χώρας – υπήρξε σταθερός και μαχητικός υποστηρικτής της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα), πρόδρομο της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Ένωση)–, αλλά και του δημοκρατικού πολιτεύματος και της ελεύθερης οικονομίας.

Από τις σελίδες του αναδείχθηκαν οι περισσότερες μεγάλες οικονομικές προσωπικότητες της μεταπολεμικής Ελλάδας. Οι Ξεν. Ζολώτας, Ι. Πεσμαζόγλου, Αγγ. *Αγγελόπουλος, Α. Παπανδρέου, Αδ. Πεπελάσης, Απ. Λάξαρης, Δημ. Χαλκιάς, Ι. Μπούτος, Ν. Γκαργκάνας, Θ. Πάγκαλος, Κώστας Καραμανλής, Μιχ. Παπαγιαννάκης, Ι. Βαρθιτσιώτης, Ν. Χριστοδουλάκης, Γ. Αλογοσκούφης κ.ά., υπήρξαν ανάμεσα στους τακτικούς αρθρογράφους του, ενώ η διεύθυνσή του έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην παρουσίαση των πρωτοποριακών οικονομικοπολιτικών ρευμάτων που κυριάρχησαν κατά την μεταπολεμική περίοδο διεθνώς με αποτέλεσμα να συνιστά πηγή αναφοράς για την εγκυρότητα των στοιχείων του και τη βαρύτητα της κριτικής και των υποδείξεών του.

Κατά κάποιον τρόπο υπήρξε ένα είδος άτυπης σχολής για τη φιλελεύθερη οικονομική σκέψη, χώρος ελεύθερου σοβαρού διαλόγου και φροντιστήριο για χιλιάδες φοιτητές των οικονομικών επιστημών και όχι μόνο, των οποίων τις απόψεις φιλοξενούσε στην τακτική στήλη του «Το θήμα των Σπουδαστών», ενώ μεγάλοι αριθμός σελίδων διετίθετο για τη φιλοξενία επιστολών των αναγνωστών του. Υπήρξε επίσης φυτώριο μεγάλου αριθμού δημοσιογράφων που πολλοί αναδείχθηκαν ακόμα και σε διευθυντικές θέσεις. Σε πανηγυρική έκδοση για τα 60 χρόνια του *Οικονομικού Ταχυδρόμου* ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη, Χρήστος Λαμπράκης, σε ενυπόγραφο άρθρο του (30 Απρ. 1987) αναλύει τους λόγους που ο *Οικονομικός Ταχυδρόμος* «από μια απλή οικονομική εφημερίδα εξελίχθηκε σε έναν αληθινό θεσμό», πράγμα που επιβεβαιώνουν με εκτενείς δηλώσεις

τους οι διαπρεπέστεροι πολιτικοί της εποχής όλων των κομμάτων.

Κατά την περίοδο αυτή προσέφερε υπό μορφή πολυσέλιδων ένθετων αφιερώματα, συχνά με πρωτότυπο περιεχόμενο (π.χ. «60 χρόνια που άλλαξαν τον κόσμο», «Οι Άγνωστοι Έλληνες του Πόντου», «776 π.Χ. έως 1956 μ.Χ.», «Τα Οικονομικά της Επανάστασης του 1821» κ.ά.).

Τον Οκτώβριο 1996 ο Γιάννης Μαρίνος αποχώρησε από τη διεύθυνση και διατήρησε τη θέση του αρθρογράφου έως τον Ιούνιο 1999, οπότε εξελέγη ευρωβουλευτής. Ας σημειωθεί ότι και οι προηγούμενοι μεταπολεμικοί διευθυντές του Π. Τζαννετάκης και Αδ. Κανελλόπουλος, γρήγορα ανεδείχθησαν σε σημαντικούς πολιτικούς. Από το 1996 έως τον Νοέμβριο 1999 διευθυντής σύνταξης είναι ο Ντένης Αντύπας, οπότε τον διαδέχθηκε ο Κώστας Τσαούσης, για να ακολουθήσει ο Χρήστος Ράπτης και τέλος ο Νίκος Νικολάου. Στις 6 Απριλίου 2000 κυκλοφόρησε το τελευταίο τεύχος του *Οικονομικού Ταχυδρόμου* ως ανεξάρτητη έκδοση (τιμή 600 δρχ.) και συνέχισε να κυκλοφορεί ως ένθετο μαζί με την εφ. *Το Βήμα*. Τον Οκτώβριο 2004 διεκόπη η έκδοσή του με πρόβλεψη πιθανής επανέκδοσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΗ: Συνεντεύξεις – άρθρα / *Οικονομικός Ταχυδρόμος*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1967-1999).

ΠΑΝΝΗΣ Π. ΜΑΡΙΝΟΣ

Οικονομόπουλος, Διονύσιος

(Πάτρα ή Ζάκυνθος, 1830 - Κάιρο, 1890). Γιατρός, δημοσιογράφος, συγγραφέας. Το 1860 ίδρυσε στο Ναύπλιο το π. *Γιατρός του λαού*, την έκδοση του οποίου συνέχισε στην Αλεξάνδρεια τον Ιούλιο 1862 ως δεκαπενθήμερο παράρτημα της εφημερίδας που ίδρυνε τότε εκεί μαζί με τον Σπ. Φερενδινό: Η **Αίγυπτος, εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εμπορική*, είναι το πρώτο ελληνικό φύλλο που κυκλοφορεί στην Αφρική, εβδομαδιαίο, έως το 1863, μαζί με το Δελτίον του *Ο Κερδώς Ερμής*. Από το 1867 εγκαθίσταται στο Κάιρο. Ως πρόεδρος του εκεί εκπαιδευτικού συλλόγου «Η Ενώτης» (1875) συμβάλλει αποφασιστικά στην έκδοση του περιοδικού του «οργάνου» **Κέκροφ* (1876-1897).

Όπως αναφέρει ο Ευγένιος Μιχαηλίδης: «Ο Διονύσιος Οικονομόπουλος, ο ρίψις των πρώτων σπέρων του δημοσιογραφικού εν Αιγύπτω Ύψου, διεκρίθη ακολούθως ως γόνιμος συγγραφέας και κοινωνικός πρωτοβάθμιος παράγων, ιδίως εις τον Τεκτονισμόν.

Εκ των γνωστόν έργων του: *Η εν Αιγύπτω χολέρα του 1883*, εις γαλλικόν κείμενον (1883) και ελληνικόν (1884), *Τα Λερισκά*, δηλαδή χωρογραφία της Λέρου (1888) και το πολύτιμον έργον του *Ο Αλεξανδρινός Δαίκοσμος* (1889)».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σσ. 50-55, 59-60.

ΜΑΡΙΑ ΡΩΤΑ

Οικονόμος, Αριστείδης Κ.

(Καλάβρυτα, 3 Ιαν. 1835 - Αθήνα, 11 Απρ. 1890). Δικαστικός, οικονομολόγος, πολιτικός, εκδότης. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1853-1857) και έλαβε τον τίτλο του διδάκτορα. Δικηγόρος στα δικαστήρια της πρωτεύουσας, υπηρετεί στη συνέχεια διαδοχικά ως πρωτοδικής στο Ναύπλιο, τη Σύρο και την Πάτρα, όπου τον βρίσκει η επανάσταση του 1862. Πρωτοστατεί στο αντι-οθωνικό κίνημα και ανακηρύσσεται από την επαναστατική επιτροπή της πόλης «εισαγγελέας του λαού». Τον επόμενο χρόνο γίνεται πρόεδρος Πρωτοδικών στην Πάτρα και στη συνέχεια εφέτης στην Αθήνα, θέση την οποία θα τιμήσει με τη βαθιά νομική του παιδεία, το αίσθημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, το ανεξάρτητο πνεύμα του και την ακεραιότητα του χαρακτήρα του. Με την ιδιότητα του εφέτη θα συμβάλει επίσης αποφασιστικά στην απαλλογή του Χαρίλαου Τρικούπη, κατηγορούμενου για το γνωστό άρθρο του «Τις πταίει;» στην αθηναϊκή εφ. *Καιροί το 1874. Για τη γενναία, ανυποχώρητη στάση του θα «τιμωρηθεί» από την κυβέρνηση Δ. Βούλγαρη με μετάθεση στην επαρχία, που δεν θα αποδεχθεί έως ότου η νέα κυβέρνηση του Χ. Τρικούπη τον διορίσει εισαγγελέα εφετών Αθηνών (1875-1879). Ως εισαγγελέας εφετών θα πρωτοστατήσει στην καταδίκη των «Σιμωνιακών» υπουργών Ι. Βαλασόπουλου και Β. Νικολόπουλου και των επισκόπων Αργολιδας, Πατρών, Μεσσηνίας και Κεφαλληνίας. Παράλληλα αναπτύσσει έντονη κοινωνικοπολιτική δραστηριότητα: γράφει μελέτες, εκφωνεί λόγους, δημοσιογραφεί σε διάφορα έντυπα, εκδίδει εφημερίδες και περιοδικά, ενώ από το 1867 έχει εκλεγεί υφηγητής της πολιτικής οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Η δημοσιογραφική του δράση βρίσκεται σε απόλυτη συνάφεια με το επιστημονικό του έργο και τα πολιτικά του πιστεύω. Μόλις δεκαοκταετής φοιτητής εκδίδει στην Αθήνα την πρώτη του, βραχύβια, φιλελεύθερη εφημερίδα με τον τίτλο *Παλαιός Καλαβρυπνός* (1853). Το 1869 δημοσιεύει την εργασία του «Η ελευθερία του εμπορίου και η ελληνική βιομηχανία». Τρία χρόνια αργότερα, με αφορμή τη διεθνή διαφορά

περί των εκβολάδων της Λαυρεωτικής, τυπώνει τη μελέτη του «Λαύριον» και τον επόμενο χρόνο ξεκινά το σπουδαίο μηνιαίο επιστημονικό π. **Οικονομική Επιθεώρησης* (1873-1884, 1888-1890), του οποίου υπήρξε εκδότης και αρχισυντάκτης έως το τέλος της ζωής του. Το 1873 επίσης, σύμφωνα με τον Γ. Κορδάτο, ο Αρ. Οικονόμος κυκλοφορεί για δέκα μήνες την εφ. *Υπερασπιστής του Λαού*. Δύο χρόνια αργότερα, με στόχο την αναμόρφωση του σφραγιστικού συστήματος και την αναδιοργάνωση των φυλακών, αρχίζει να εκδίδει «υπό τις εμπνεύσεις του» ένα νέο μηνιαίο φύλλο με τίτλο **Εφημερίς των Φυλακών, οργανιστική, νομική, οικονομική* (1875-1878).

Παράλληλα, αρθρογραφεί τακτικά στη δημοκρατική, φιλολαϊκή εφημερίδα του συγγενούς του Θρασ. Αγγελόπουλου Αθάνατου με τίτλο *Νέαι Ιδέαι (1879-1884), ενώ από το 1879, μετά την απόλυσή του για πολιτικούς λόγους από το δικαστικό σώμα, θα κλιμακώσει τη δράση του. Επανέρχεται στη δικηγορία, συμμετέχει, μαζί με τους Ρόκκο Χοϊδά, Ανδρέα Ρηγόπουλο, Γεώργιο Φιλάρετο, Παναγιώτη *Πανά, Γεράσιμο Λυκιαρδόπουλο, Τιμολέοντα Φιλήμονα κ.ά., στις δραστηριότητες του δημοκρατικού πολιτικού συλλόγου «Ρήγας» και πολιτεύεται. Πρώτα θα εκλεγεί πανηγυρικά βουλευτής της επαρχίας Καλαβρυτών (1879-1881), επικρατώντας στην ιδιαίτερη πατρίδα του έναντι του πρώην πρωθυπουργού Θρασ. Ζαΐμη, και το 1885 ως ανεξάρτητος βουλευτής της επαρχίας Αττικής (1885-1886) με μεγάλη πλειοψηφία, εκτοπίζοντας τους παλαιούς κομματάρχες. Στο κοινοβούλιο θα υπερασπιστεί τα συμφέροντα των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, συμμετέχοντας, μαζί με τους Ρ. Χοϊδά, Γ. Φιλάρετο, Τ. Φιλήμονα και άλλους δημοκρατικούς που εμφορούνταν από νεωτεριστικές αρχές, στη διαμόρφωση ενός λαϊκού κόμματος μεταξύ των Τρικούπικων και των Δηληγιαννικών με το σύνθημα «τα πάντα υπέρ του λαού διά του λαού».

Βαθύς γνώστης των πολιτειακών και οικονομικών ζητημάτων, υπέρμαχος των ατομικών ελευθεριών και επηρεασμένος από τα ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά ρεύματα (κυρίως από τη σκέψη των Saint-Simon και Sismondi) καταγγέλλει την πολιτική και οικονομική ολιγαρχία της εποχής (τους «χρυσοκάνθαρους» κεφαλαίου της ομογένειας), τη γραφειοκρατία, την κυβερνητική διαφθορά, την ευνοιοκρατία, τις άδλιες συνθήκες εργασίας, ζωής και εκπαίδευσης των λαϊκών στρωμάτων και εισηγείται τολμηρές μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση, την παιδεία και την κοινωνία, μεταξύ των οποίων προοδευτική φορο-

λογία και ανακούφιση των ασθενέστερων τάξεων. Χαρακτηριστικό της ιδεολογίας του αποτέλεσε η άρνησή του να δεχθεί παράσημο της πολιτείας το 1877, θεωρώντας την απονομή ή αναγνώριση τίτλων ως διάκριση αντίθετη με το ελληνικό Σύνταγμα. Εργάστηκε ακόμη δραστήρια για τη διάδοση των συνεταιριστικών ιδεών, ιδρύοντας διάφορους αλληλοβοηθητικούς και καταναλωτικούς συνεταιρισμούς ή οργανώνοντας επιστημονικά, επαγγελματικά, εργατικά-λαϊκά σωματεία, αρκετά από τα οποία μάλιστα τον είχαν ανακηρύξει επίτιμο πρόεδρο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Βικέλας, *Η ζωή μου. Παιδικά· αναμνήσεις-νεανικοί χρόνοι*, Αθήνα 1908· Αλ. Α. Οικονόμου, *Τρεις άνθρωποι: συμβολή εις την ιστορίαν του ελληνικού λαού (1780-1935)*, τόμ. Α΄, Αριστείδης Κ. Οικονόμος, 1835-1890, Αθήνα 1950· Γ. Κορδάτος, *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας*, τ. Δ΄ (1862-1900), Αθήνα 1958· Κ. Βεργόπουλος, *Κράτος και οικονομική πολιτική στον 19ο αιώνα*, Αθήνα 1978· π. Θέμις, τ. 1 (1890-1891), 99-104· *Νέα Εφημερίς*, έτ. Θ΄, αρ. φ. 102, 12 Απρ. 1890 και αρ. φ. 103, 13 Απρ. 1890· ΜΕΕ, τ. 18, σ. 758· *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό Εκδοτικής Αθηνών*, τ. 7, σ. 425-26· Θαν. Καλαφάτης, «Τα οικονομολογικά ρεύματα στα Επτάνησα του 19ου αιώνα», *Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Πρακτικά Β΄ Συνεδρίου Επιστημονικού Πολιτισμού (Λευκάδα 3-8 Σεπτεμβρίου 1984)* με θέμα «Πολιτισμικές επαφές στα Επτάνησα και αναμεταδόσεις στον υπόλοιπο Ελλαδικό χώρο, 16ος-20ός αι.», Αθήνα 1991, σ. 81-99.

ΖΗΜΙΟΣ Χ. ΣΥΝΟΔΙΝΟΣ

Οικονόμου, Κίμων

(Θεσσαλονίκη, 1929 - 14 Μαρτ. 1983). Δημοσιογράφος. Οι γονείς του κατάγονταν από τη Μοσχόπολη. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Το 1951 εξέδωσε το πολυγραφημένο π. *Φοιτητικά Νέα* και το 1952 το πολυγραφημένο λογοτεχνικό π. *Διαγώνιος*. Την ίδια χρονιά ανέλαβε την έκδοση του *Δελτίου της Νεολαίας* του Ελληνικού Συναγερμού Θεσσαλονίκης ενώ το 1955 εξέδωσε το ημι-λογοτεχνικό φοιτητικό π. *Φοιτητικά Γράμματα*.

Στη δημοσιογραφία αναμίχθηκε επαγγελματικά το 1954 όταν άρχισε να εργάζεται, παράλληλα με τις σπουδές του, στην εφ. *Εθνικός Κήρυξ*. Αργότερα εργάστηκε στις εφ. *Δράσις* (1957-1969) και *Ελεύθερος Λαός* από την έκδοσή του το 1961 έως το 1963, στις οποίες έγινε αρχισυντάκτης. Έγραφε καλλιτεχνικό ρεπορτάζ και κριτική θέατρο και μουσικής, ενώ δημιούργησε γύρω του ένα φυτώριο πολλών δημοσιογράφων. Το 1964 ανέλαβε τη διεύθυνση των γραφείων των αθηναϊκών εφ. *Ακρόπολις και *Απογευματινή στη Θεσσαλονίκη και οργάνωσε την

ειδική έκδοση της πρώτης για τη Β. Ελλάδα, ενώ το 1965 προσλήφθηκε για το ίδιο έργο στην υπό έκδοση εφ. *Ελεύθερος Κόσμος.

Ήταν μέλος της Ενώσεως Δημοσιογράφων Βορείου Ελλάδος στην οποία εκλέχθηκε και πρόεδρος. Το 1969, ως υπάλληλος της ΔΕΗ μετετέθη στην Αθήνα και ανέλαβε τη διεύθυνση του Γραφείου Τύπου και συνέπεια να διακόψει τη συνεργασία του με τις εφημερίδες και να απομακρυνθεί από τη Θεσσαλονίκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Χριστιανόπουλος, *Λογοτεχνικά περιόδικα της Θεσσαλονίκης, 1889-1954*, Θεσσαλονίκη 1995.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΑΚΗΣ

Όλα τα Σπορ / Tous les sports

Εβδομαδιαίον Εικονογραφημένον Αθλητικόν Περιοδικόν/ Grande Revue Illustrée Hebdomadaire Sportive. Αθήνα 6 Μαρτ. 1929 - 4 Ιουν. 1930, αρ. τχ. 1-68). Ιδιοκτήτης: ο Γ. Ι. Τόγιας. Από το τχ. 40 (20 Νοε. 1929) ιδιοκτήτης είναι ο Θ. Παππίδης. Διευθύνεται από επιτροπή συνεργατών. Αρχισυντάκτης: Ν. Καπίτσογλου. Από το τχ. 7 (17 Απρ. 1929) διευθυντής: Φ. Κ. Κουντουριώτης και από το τχ. 57 (19 Μαρτ. 1930) διευθυντές σύνταξης: Ν. Καπίτσογλου και Α. Αγγελόπουλος. Αρ. τχ.: 45 τεύχη (1929), 23 τεύχη (1930) (το τχ. 9 ήταν έκτακτο, πανηγυρικό, πολυσέλιδο με την ευκαιρία των Πανελλαδικών Αγώνων Λεμεσού Κύπρου), Εβδομαδιαίο, τρισήλο, 20σέλιδο (εκτός του πανηγυρικού με 28 σελίδες) με διαστάσεις 34,5x24,5εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Συνδρομές εσωτ. ετήσια 150δρχ, εξάμηνη 75 δρχ και τρίμηνη 40 δρχ· εξωτ.: ετήσια 1 λίρα Αγγλίας, εξάμηνη 1/2 λίρα Αγγλίας, 4 δολ. Αμερικής, εξάμηνος 2 δολ., Αιγύπτου, Κύπρου, Δωδεκανήσου: Κων/λεως 250δρχ, Γραφεία: οδ. Ομήρου 8, από τχ. 29 (18 Σεπ. 1929), πλατεία Αγ. Θεοδώρων 7.

Πρόκειται, όπως αναφέρεται στο εκδοτικό σημείωμα με τίτλο «Η έκδοσή μας», για «ένα περιοδικόν σοβαρόν, από πάσης απόψεως και του οποίου η έκδοσις δεν είναι δυνατόν παρά να έχει ευεργετικόν αντίκτυπον εις ότι αφορά την εξάπλωσιν του Σπορ εν Ελλάδι». Παραδέχεται ότι δεν καινοτομεί με την παρουσία του και ότι θα ενισχυθεί κάθε προσπάθεια, συλλογική ή ατομική, που αποσκοπεί στην ευρύτερη διάδοση του αθλητισμού και των σπορ ώστε αυτά να γίνουν αγαπητά από όλους τους Έλληνες. Το εναρκτήριο αυτό άρθρο συνοδεύεται από τη γραπτή επιστολή του πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου, ο οποίος, ύστερα από πρόσκληση της διεύθυνσης του περιοδικού, εκφράζει τη γνώμη του για τον αθλητισμό και τη γυμναστική.

Το περιοδικό, με σχολία του, με ενυπόγραφα ή ανυπόγραφα άρθρα, πρωτοσέλιδα ή μη, θέτει το

κράτος προ των ευθυνών του και επικρίνει την ολιγογυμναστική και την αδιαφορία της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας (ΕΠΟ) και του Συνδέσμου Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων (ΣΕΓΑΣ) σε πολλές περιπτώσεις. Απέναντι στις αθλητικές αρχές, εκφράζει την αντίθεσή του στην τροποποίηση του καταστατικού της ΕΠΟ που οδηγεί στη μονόπλευρη εξυπηρέτηση σωματειακών συμφερόντων, την κατηγορεί γιατί αδιαφορεί για τον καταρτισμό της εθνικής ποδοσφαιρικής ομάδας που θα εκπροσωπήσει την Ελλάδα στο κύπελλο των Βαλκανίων, για την καθυστέρηση των αγώνων του ελληνικού πρωταθλήματος ποδοσφαίρου που οφείλεται στη διαίτησή. Ο ΣΕΓΑΣ περίπου ένα μήνα πριν από τους ελληνο-ελβετικο-συγγρικούς αγώνες, οι οποίοι οργανώθηκαν τον Απρίλιο 1929, δεν έχει λάβει καμία απόφαση για τον καταρτισμό της εθνικής ομάδας που θα εκπροσωπήσει την Ελλάδα. Με το πρωτοσέλιδο ανυπόγραφο άρθρο «Το καθήκον του ΣΕΓΑΣ απέναντι του ελληνικού αθλητισμού» επιστράτην προσοχή στο Σύνδεσμο για τη στάση που πρέπει να κρατήσει σχετικά με την κρατική επιχορήγηση για την εξωσχολική γυμναστική και τον αθλητισμό ύστερα από τη συνάντησή του με τον πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο.

Μετά την ελληνοϊταλική ποδοσφαιρική συνάντηση στις 7 Απριλίου 1929 και το τηλεγράφημα του Μουσολίνι προς τον Έλληνα πρωθυπουργό με την ευκαμία του αγώνα, επισημαίνει την πραγματική ανάγκη ενίσχυσης του αθλητισμού με έργα και όχι με υποσχέσεις. Ο αθλητισμός προσφέρει υπηρεσίες πολιτικής μορφής και το κράτος θα έχει πολλά να ωφεληθεί από την αξιοπρεπή κάθε φορά εκπροσώπηση της Ελλάδας στο διεθνές στίβο. Ο συντάκτης, που υπογράφει με τα αρχικά Σ. Γ. πρωτοσέλιδο άρθρο με τον τίτλο «Η Ένωσις των αθλητών' ως οργάνωσις», κατηγορεί τους αρμόδιους γιατί ανάγκασαν τους αθλητές να προχωρήσουν στη δημιουργία σωματείου για να διεκδικήσουν τα απολύτως νόμιμα αιτήματά τους τα οποία έπρεπε ήδη να τους είχαν χορηγηθεί. Υπάρχει έτσι ο κίνδυνος, συνεχίζει το άρθρο, η ένωση αυτή των αθλητών να εξελιχθεί σε αναρχική οργάνωση, η οποία μπορεί να καταστήσει το κράτος εν κράτει στον αθλητισμό. Το κράτος αδιαφορεί και για τον αθλητισμό των Ελλήνων της Αιγύπτου σε αντίθεση με τον Μουσολίνι που χρηματοδότησε την ανέγερση γυμναστηρίου για την εκεί ιταλική παροικία. Έτσι, το να αγωνίζεται η ελληνική νεολαία της Αιγύπτου σε ξένα στάδια και ιδιαίτερα σε ιταλικά. Το περιοδικό θεωρεί ότι είναι

μεγάλος εθνικός κίνδυνος. Ιδιαίτερα απασχολεί το περιοδικό η τέλεση των πρώτων Βαλκανικών αγώνων κλασσικού αθλητισμού στις 22 έως 29 Σεπτεμβρίου 1929 στην Αθήνα και η μετέπειτα καθιέρωσή τους ως Βαλκανικών Ολυμπιάδων. Ο σκοπός, όπως τον αντιλαμβάνεται το περιοδικό είναι διπλός: η ευρύτερη συνεργασία μεταξύ των βαλκανικών λαών και η εξέλιξη του Βαλκανικού αθλητισμού ώστε να μπορεί να συγκριθεί με τον διεθνή. Φιλοξενούνται και δηλώσεις του πρωθυπουργού Ελ. Βενιζέλου με τις οποίες αναγνωρίζει την αξία της τέλεσης των Βαλκανικών αγώνων ως ένα βήμα για τη γενικότερη συμμαχία των Βαλκανίων.

Ο Ν. Καπίτσογλου δημοσιεύει στα τρία πρώτα τεύχη του περιοδικού έρευνά του για τη γυμναστική και τον αθλητισμό στα σχολεία της χώρας και προβάλλει το έργο των γυμναστών τους. Με αφορμή αποβολή μαθητή από το Πρακτικό Λύκειο Χανίων ο οποίος ήταν μέλος αθλητικού εξωσχολικού συλλόγου, το περιοδικό ζητά από το υπουργείο Παιδείας και τους υπεύθυνους για τη σωματική αγωγή να τιμωρούν παραδειγματικά όσους δεν ενισχύουν την εξωσχολική γυμναστική και τον αθλητισμό. Στα 16 πρώτα τεύχη του περιοδικού και στη στήλη «Περασμένες αθλητικές δόξες» γράφεται σε συνέχειες η ζωή του Σπύρου Λοιή από τον Κ. Παλιμάχο, κατόπιν σειράς συνομιλιών με τον ολυμπιονίκη.

Η ύλη του είναι ποικίλη, με αθλητική ειδησεογραφία από την Ελλάδα και το εξωτερικό με μόνιμους και τακτικούς ανταποκριτές και με σταθερές στήλες σε όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας του. Εμπλουτίζεται από συνεντεύξεις Ελλήνων και ξένων ιδιωνόντων του αθλητισμού, με δημοσιεύσεις μυθιστορημάτων σε μετάφραση από αγγλικά και στα γαλλικά (είναι ένα στα γαλλικά, ο Ολυμπιονίκης του αθλητικογράφου Ζεφ Ουρφέρ, χρονογραφημάτων και της επιφυλλίδας του Henri Decoin, με τίτλο 'Δεκαπέντε γύροι' ή ιστορία ενός αγώνος, σε μετάφραση από τα γαλλικά, Δημοσιεύονται, επίσης, διαγωνισμοί και διαφημίσεις, ενώ στη στήλη «Από την ζωή και την κίνηση όλων των σπορ» υπάρχει πάντα άρθρο 'Για τη γυναίκα' με την υπογραφή 'Νέλλη'.

Συνεργάστηκαν οι Ι. Χρυσάφης, Μ. Ρινόπουλος, Ι. Κετσάς, Μ. Χρυσάφης, Α. Νικολαΐδης, Ε. Καλφαρέντζος, Γ. Ζαμαρίας, Θ. Μαμιζορίδης, Α. Πλωμαρίτης, Ν. Λανίτης, Ε. Α. Ιορδανίδης, Γ. Κίτσος, Κλεάνδης Παλαολόγος, Σ. Σπεράντσας, Δις Κασομάτης, Δις Χατζηκωνσταντίνου, Πάυλος Κριναίος, Κ. Τζωρτζίδης, Ν. Ιγγλέσης. Από αυτούς οι τέσσερις πρώτοι και οι δύο γυναίκες αναφέρονται από το περιοδικό ως

συνεργάτες παρ' όλο που δεν υπάρχουν ενυπόγραφα άρθρα τους. Δεν είναι ξεκάθαρο αν η 'Νέλλη' είναι μία από τις δύο συνεργάτιδες και ποια.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, Μουσείο Αθλητισμού, Αθήνα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ευ. Καλφαρέντζος, *Ελληνική Γυμναστική Βιβλιογραφία 1829-1934*, Θεσσαλονίκη 1934, σ. 41· Χριστίνα Κουλούρη, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας - Γυμναστικά και Αθλητικά Σωματεία 1870-1930*, σ. 388, ΙΑΕΝ/ΕΙΕ· Γ. Κουσουνέλος, *Λεξικό Αθλητικού Τύπου 1894-1940*, Αθήνα 2004, σ. 106-107.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΝΕΖΙ

Η Ολυμπία

Εκδίδοται άπαξ της εβδομάδος, εν Ανδριτσαινίη. Ανδριτσαινα, 1891<;>1902<;>. Διευθυντής: Π.Γ. Βλασόπουλος. Άλλος υπότιτλος: *Πολιτική-Κοινωνική και Φιλολογική* (1900). Εβδομαδιαία, δισέλιδη / τετρασέλιδη / εξασέλιδη, δίστηλη έως πεντάστηλη, διαστάσεων 40x29 εκ. «Τιμή ετησία προπληρωτέα: Εσωτερικού δραχ. 6, Εξωτερικού δραχ. 8. Τιμή καταχωρίσεων δι' έκαστον στίχον λεπτ. 30, εκάστη ειδοποίησις κατ' αποκοπήν». Τυπογραφείο: οδ. Γυμνασίου.

Λίγα στοιχεία έχουν διασωθεί για την πρώτη αυτή εφημερίδα της Ανδριτσαίνας, της οποίας το αρχείο έχει χαθεί. Ο αρχικός σκοπός της έκδοσής της δεν είναι γνωστός ούτε και η ακριβής χρονολογία που πρωτοκυκλοφόρησε. Επειδή όμως σώζεται το φ. 75 (24 Απρ. 1893) και εφ' όσον ήταν εβδομαδιαία, συμπερασματικά πιθανολογείται ότι κυκλοφόρησε τον

Νοέμβριο 1891. Στο φ. 326 (1896) αναγράφεται ως διευθυντής ο Φ.Μ. Κιλιμοίρης.

Μερικές πληροφορίες για την *Ολυμπία* είχαν δημοσιευθεί αργότερα στον ντόπιο τύπο. Σ' ένα άρθρο που είχε καταχωρηθεί στην εφ. *Επικούρειος Απόλλων*, με τίτλο *Η Εφημεριδοϋλα μας*, αναφέρεται ότι την εξέδιδαν ο Π.Γ. Βλασόπουλος με τον «τέντλεμαν» Ανδριτσάνο Φώτη Κιλιμοίρη και με συνεργάτες τον γιατρό και λογοτέχνη Τάση Φραγκαντώνη, τον καθηγητή Πάνο Τσεκουρόπουλο, τον δήμαρχο Κουτσιούρα, τον Ντούφα και άλλους. Ετυπώνετο στην Ανδριτσαινα σε χειροκίνητο πιεστήριο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΑν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Μ. Πρίγγουρης, *Ο Ολυμπιακός Τύπος από το 1892 μέχρι σήμερα*, Αθήνα 2001 (ανάτυπο από *Ολυμπιακή Εστία*, τ. Α').

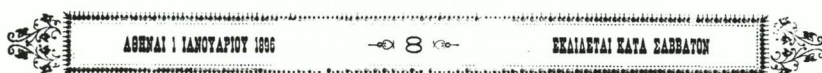
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Μ. ΠΡΙΓΓΟΥΡΗΣ

Τα Ολύμπα

Εβδομαδιαία αθηναϊκή επιθεώρησις εικονογραφημένη. Αθήνα, Νοέ. 1895 - Φεβρ. 1897. Ίδρυτές: Χ. *Αννίνος, Ν. Λάσκαρης, Ν.Γ. Ιγγλέσης. Διευθυντές: στα τχ. 1-5 οι ανωτέρω, στα τχ. 6-7 οι δύο πρώτοι, στα τχ. 8-21 ο Χ. Αννίνος (ιδιοκτήτης ο Γ. Μελανδρινός) και τέλος από το τχ. 22 ο Γεώργιος Μαλανδρινός. Εβδομαδιαία (αρχικά «κατά Σάββατον» και στη συνέχεια «κατά Κυριακήν»). Κατά το πρώτο έτος (11 Νοε. 1895 - 31 Δεκ. 1896) εκδόθηκαν 52 οκτασέλιδα τεύχη, τρίστηλα, με συνεχή σελιδαρίθμηση, σε μεγάλο σχήμα. Από το δεύτερο έτος σώζονται επτά τεύχη (1 Ιαν. 1897 - 16 Φεβρ. 1897) των δώδεκα σελίδων.

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

δίστηλα, με συνεχή σελιδαρίθμηση· αλλάζει εξώφυλλο και περιέχει σκίτσα και σχέδια. Εξέδιδε και δισέλιδο / τετρασελίδο *Δελτίον των Ολυμπίων*, κατά το πρότυπο της *Εστίας. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 15 δρχ., εξωτερικού 15 φρ. Τιμή φύλλου: 20 λεπτά (αρ. τχ. 1-9) και 30 λεπτά (αρ. τχ. 10 κ.ε). Τυπωνόταν αρχικά στο «Βασιλικόν Τυπογραφείο» Ν.Γ. Ιγγλέση και αργότερα στο τυπογραφείο «Νομικής».

Η αναβίωση του ολυμπιακού πνεύματος με τη διεξαγωγή των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 1896, δημιούργησε κλίμα εθνικής ανάτασης και υπερηφάνειας και πυροδότησε μία σειρά από πρωτοβουλίες για την ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η έκδοση των *Ολυμπίων*, που μεταξύ άλλων ανέλαβαν να ενημερώσουν τους πολίτες για το πνεύμα της διοργάνωσης και την πρόοδο των προετοιμασιών για τους Αγώνες. Οι σκοποί βέβαια του περιοδικού δεν περιορίζονται στα παραπάνω, καθώς επιθυμεί δια της ποικίλης ύλης να «συντελή εις την ορθότεραν εκτίμησιν των πραγμάτων και εις την τελειότεραν μόρφωσιν της κοινής γνώμης» (αρ. τχ. 1, σ. 2).

Οι στόχοι αυτοί αποτυπώνονται και στα περιεχόμενα, όπου εκτός από ενημερωτικά άρθρα και ειδήσεις για τις συνθήκες διεξαγωγής των Αγώνων και τις προσωπικότητες του ολυμπιακού κινήματος (Πιερ ντε Κουμπερτέν, Δημήτριος Βικέλας) περιέχονται πολλές κατηγορίες ύλης: φιλολογικές και ιστορικές μελέτες, πρωτότυπα αλλά και μεταφρασμένα —κυρίως από τα Γαλλικά—, ποιήματα και διηγήματα, ειδήσεις για επιστημονικά επιτεύγματα και καταγραφές ηθών και εθίμων. Τα κείμενα πλαισιώνονται από πλούσια εικονογράφηση ενώ συνολικά το περιοδικό ξεχωρίζει για την άρτια τυπογραφική εμφάνισή του.

Ο κύκλος των βασικών συνεργατών περιλαμβάνει τα κορυφαία ονόματα της εποχής από τον χώρο των γραμμάτων και των επιστημών, όπως οι Ειρηναίος Ασώπιος, Χ. Άννινος, Ν. Αποστολίδης, Αρ. Κουρτίδης, Δ. Γρ. Καμπύρογλους, Ι. *Κονδυλάκης, Σπ. Λάμπρος, Γερ. Μαρκοράς, Σπ. Μηλιαράκης, Γρ. *Ξενόπουλος, Κ. *Παλαμάς, Ι. Πολέμης, Ζαχ. *Παπαντωνίου, Εμμ. *Ροΐδης, Μήτσος Χατζόπουλος και Μενέλαος Φιλιπτάς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ. Ταμπάκη-Ιωνά, «*Τα Ολύμπια*: το περιοδικό των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896 και η προβολή της Γαλλικής Λογοτεχνίας». Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: «*Θεσμός των Ολυμπιακών Αγώνων*, Αθήνα 1993, σ. 437-445.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΑΣ

Ολύμπιος, Κώστας του Νικολάου

(Ναύπλιο, 1872 - Άργος, 1938). Δικηγόρος που, όμως, τελικά δεν άσκησε δικηγορία, δημοσιογράφος σε τοπικές εφημερίδες και ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων στο Άργος. Η οικογένεια του πατέρα του καταγόταν από τη Ραψάνη Μακεδονίας και είχε καταφύγει στο Ναύπλιο μετά την Επανάσταση του 1821. Η μητέρα του (γένος Σαμπούλου) ήταν από το Άργος. Το 1903 αποκτά πτυχίο Νομικής και εγκαθίσταται οριστικά στο Άργος.

Συνεργάστηκε με διάφορες τοπικές εφημερίδες, όπως τον *Δαναό (του ομώνυμου συλλόγου), *Μυκήνια*, *Τελέσλλα* από το 1928 και με το π. *Τα Τυχερά* (1924). Ανταποκρίσεις του έχουν εντοπιστεί στο αθηναϊκό *Το *Λασι*, όπου καλύπτει γενικότερου ενδιαφέροντος γεγονότα, όπως την 1^η Παμελλήνια Γεωργικηνοτροφική Έκθεση στους «Στρατώνες Καποδίστρια» του Άργους αλλά και τοπικά θέματα με οξύ και κριτικό πνεύμα.

Ο αργαίος λογοτέχνης Γιώργος Λογοθέτης τον χαρακτηρίζει ως «ορμητικό, αμείλικτο, σκληρό, αλλά πάντοτε τίμιο. Η ανάμιξις του στα διάφορα ζητήματα της πόλεως έδινε ένα έντονο παλμό. Η συμβολή του και ως θέσις και ως άρνησις ήταν πολύτιμη. Αλλά η μεγαλύτερη υπηρεσία που προσέφερε ο Ολύμπιος στην πόλη του Άργους ήταν η παρουσία του, υπό την έννοια του αντιπάλου δέους. Δεν ήταν εύκολο να τον αγνοήση κανείς». Και συνεχίζει τονίζοντας ότι αναμιχθηκε σε κάθε είδος του λόγου χωρίς σύστημα, τάξη, συγκέντρωση και γενικότερη κατεύθυνση, γι' αυτό και το έργο του έμεινε με χαρακτήρα του πρόσκαιρου και στενού τοπικού ενδιαφέροντος, με σπατάλη κάθε πνευματικής ζωτικότητας, γι' αυτό και με λίγες αξιώσεις μελλοντικής προσοχής. Παρ' όλα αυτά, υποστηρίζει ο Λογοθέτης, αν το έργο του μπορούσε να συγκεντρωθεί θα τον κατέτασσε στους πνευματικούς ηγέτες του Άργους, «δίπλα στους Διοσκούρους, που μας έδωσε η ίδια γενεά, τον *Βαρδουνιώτη και τον Κοφινιώτη».

Ο Ολύμπιος σε ένα άρθρο του στην εφ. *Τελέσλλα* («*Το γυμνάσιον*», αρ. φ. 23, 27 Απρ. 1930) με το ψευδώνυμο «*Ολύμπιος*», με το οποίο υπέγραφε τις ανταποκρίσεις του στο *Λασι*, αυτοχαρακτηρίζεται ως «*ανήκων εις τας τάξεις των φανατικών βασιλοφρόνων*» χτυπώντας τη βενιζελική παράταξη ως «*λυμμένες του δημοσίου χρήματος*», αλλά και χαρακτηρίζοντας τους «*ανήκοντας εις την ημετέραν παράταξιν*» ως «*ανεξαρτέτως αδέξιοι, μπουνταλάδες [που] έβραγαν το κουτόχορτο ατελώνιστο*». Στη

συνέχεια χαρακτηρίζει «κοιμισμένους» τους κατόικους του Άργους και καταλήγει με το «ημείς οι γερμανόφιλοι». Πάθος, ανεξαρτησία γνώμης (παρά τη σαφή ένταξη του σε παράταξη), ελεύθερο φρόνημα και εξυγιαντική διάθεση χαρακτηρίζουν τον Ολύμπιο σε κάθε στιγμή της δημοσιογραφικής δράσης του. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα διακρίθηκε για τη θαυραλέα αντίθεσή του προς τον βουλευτή Πλατούτσα, μια χαρακτηριστική μορφή λαϊκιστή και φαυλοκράτη της εποχής εκείνης.

Τα πιο συγκροτημένα άρθρα του έχουν δέμα τον αθλητισμό και τη γυμναστική, προφανώς επηρεασμένα από το κλίμα των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896. Προς το τέλος της ζωής του δημοσίευσε δύο άλλες εξίσου σημαντικές σειρές άρθρων, στην εφ. *Τελέσιλλα* του 1930 και με την ευκαιρία της εκατοπεταστήριδας από την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους. Στα άρθρα αυτά εμπιριέχονται σημαντικά ανέκδοτα στοιχεία για το Άργος του 19^{ου} αιώνα. Τέλος, στην εφ. *Αργεϊακά Νέα* δημοσιεύεται το 1933 μία άλλη σειρά άρθρων του υπό τον τίτλο: «Αι εξοχία του Άργους», όπου επίσης έχουν καταγραφεί πολύτιμες μαρτυρίες για την πόλη και για ιστορικά κτήρια της αλλά και οξυτάτη κριτική για τα κακώς κείμενα σε αυτή.

Έξι χρόνια πριν τον θάνατό του έχασε το φως του, απομονώθηκε και εγκαταλείφθηκε από παλαιούς φίλους και γνωστούς του, μία «μοίρα» που βίωσε και ο Δημήτριος Βαρδουνιώτης στο τέλος της ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Ολύμπιος. *Περί γυμναστηρίων παρὰ τους αρχαίους Έλλησι*, σειρά άρθρων στην εφ. *Δαναός* στα φ. 16, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 28, 29 και 30 (Απρ.-Ιουλ. 1896) του ίδιου. *Διαφορά μεταξύ γυμναστικής και αθλητισμού εν τη αρχαιότητι*, εφ. *Δαναός*, αρ. φ. 51, 26 Ιαν. 1897. Γ. Λογοθέτης. *Κώστας Ολύμπιος* (νεκρολογία στο π. *Τα Ηραία*, τχ. 3 (Φεβρ.-Μαρτ. 1938).

ΒΑΣΙΛΗΣ Κ. ΔΟΡΟΒΙΝΗΣ

Όλυμπος, Αθήνα, 1881-1883, 6λ. *Η Ελευθερία*, Αθήνα, 1883-1887. *Ημέρα*, Αθήνα, 1887-1910.

Η Ομογένεια

N. Υόρκη, 1 Οκτ. 1969-1975, αρ. τχ. 1-29, Ιδρυτής-διευθυντής: Μπάμπης Μαλαφούρης, Μηνιαία ελληνόγλωσση εφημερίδα, Αρ. 29 Οκτώβριος-Νοέμβριος 1974)

Στο πρώτο φύλλο έγραφε χαρακτηριστικά ο δημοσιογράφος και συγγραφέας Μαλαφούρης πως πέρα από την ενημέρωση των ομογενών, σκοπός της εφημερίδας ήταν «να μνημονεύει στις μελλοντικές

Η ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ

MINIHAL KANONIKI EPHMERIDA

ΣΤΙΣ 2 ΑΡΧΑΙΑΣ ΒΡΑΧΩΝ 27 ΔΕΚ ΝΟΜΕΙ ΑΥΤΟΤΕΛΕΣ 1024 ΑΓΙΟΠΟΥΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

Αθήνα, 10 Αυγούστου 1975. Ο δρόμος της Τραπεζοκράτου... (text continues)

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΚΑΙ Η ΣΙΑ

Αθήνα, 10 Αυγούστου 1975. Ο ρόλος της ΗΠΑ και της ΣΙΑ... (text continues)

Αποδημικά

Αθήνα, 10 Αυγούστου 1975. Αποδημικά... (text continues)

γενιές των μεταναστών μας εκείνα που διαδραματίζονται σήμερα εις βάρος της φυλής των ελλήνων από την Συντηχία που αυτοαποκαλείται Πνευματική Ηγεσία του Ελληνισμού Βορείου και Νοτίου Αμερικής και των δύο Ωκεανών.»

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΨ

Ομόνοια /Concordia ή Konkordie

Αργυρόκαστρο, 22 Ιουν./5 Ιουλ. 1917;<> - 22 Αυγ./5 Σεπτ. 1921, περ. Β', έτ. Δ', Ιδρυτής-διευθυντής: Β.Κ. Ντίλος, Υπεύθυνος συντάκτης-διαχειριστής: Π.Κ. Ντίλος. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία Πολιτική Εφημερίς* (από το φ. 95[42], 17/30 Σεπτ. 1918). Τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 35,2x26,3 εκ. / 43x30,6 εκ. Τιμή φύλλου: 10 λ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ., εξωτερικού 15 δρχ., Αμερικής 3 δολ.

Δεν είναι γνωστή η ημερομηνία έκδοσης καθότι λανθάνουν τα πρώτα φύλλα. Τρίγλωσση, στην ελληνική, αλβανική και ιταλική γλώσσα. Η χρήση της αλβανικής αυξάνεται και από δύο στήλες στην πρώτη σελίδα το 1917 καταλαμβάνει δύο σελίδες το 1920, με τις άλλες δύο στα ελληνικά. Ο ιδρυτής της ήταν

δικηγόρος και μέλος του νομαρχιακού συμβουλίου Αργυροκάστρου και εκδότης της εφ. *Ηπειρωτική Άμυνα* (Αργυροκάστρο, 1914-1916).

Τον Ιούνιο 1917 η Ιταλία είχε ανακηρύξει την «αλβανική ανεξαρτησία» κάτω από ιταλική προστασία. Το πρώτο φύλλο του σάματος που διασώζεται ξεκινά με κύριο άρθρο γραμμένο από τον Β.Κ. Ντίλιο με τίτλο «Αρχή νέας ιστορικής περιόδου». Πιστεύοντας στη «μεγάλη αρχή του δικαίου [αυτοδιάθεσης] των εθνότητων ελλήνων, αλβανών και κουτσόβλαχων», καλωσορίζει την έναρξη της ιταλικής προστασίας γιατί πιστεύει ότι η Ιταλία κατανοεί ότι «και τα μικρά έθνη έχουν δικαίωμα να υπάρχουν» και θα συμβάλει προς αυτήν την κατεύθυνση. Μπορεί η ιταλική στρατιωτική κατοχή να έχει επεκταθεί «ως την Ελληνικήν ήπειρον μέχρι Μετσόβου και του Γλυκέως ποταμού», όμως «υπό την αγίδα αυτής [της Ιταλίας] δύναται να αναπνεύσουν ελευθέρως και να αναπτυχθή έκαστος κατά την φυλετικήν αυτού φύσιν και να πραγματοποιή τα ιδιαίτερα εθνικά του ιδεώδη». Δεν πιστεύει ο συντάκτης ότι σκοπός της Ιταλίας είναι ιμπεριαλιστικός ή κατακτητικός και κάτι τέτοιο «θα ήτο αστείο...ένω εργάζεται αντιθέτως».

Ενημερωτικά είναι κυρίως η ύλη που οργανώνεται σε στήλες, όπως «Ανταποκρίσεις», «Τελευταίες Ειδήσεις», «Πολεμικές Ειδήσεις». Άλλες στήλες είναι «Τα εν Ελλάδα», «Ελευθερον Βήμα», «Διάφορα». Ειδήσεις συλλέγει και από τον ξένο τύπο (*The Daily Chronicle*, *Corriere della Sera*, *Il Secolo*). Οι κοινωνικές ειδήσεις αναφέρονται σε αφίξεις προσώπων, κοινωνικές προσκλήσεις, ευχετήρια και συλλυπητήρια. Επίσης, δημοσιεύονται καταχωρήσεις των ποτικών αρχών και διαμηχίσεις.

Η αποσπασματικότητα των διαδίστιμων πληροφοριών και η έλλειψη επαρκών στοιχείων δεν επιτρέπει την πλήρη κατανοήση του στόχου και της πολιτικής της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΤ, ΙGH.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γούλα Κουτσουανού, «Ο ελληνόγλωσσος τύπος στην Αλβανία: Πρώτη διερεύνηση στα αλβανικά και ελληνικά αρχεία και βιβλιοθήκες», στον τόμο *Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005, 454-462.

Ομόνοια

Ζάκυνθος, 12 Φεβρ. 1866 - 21 Ιουν. 1867, αρ. φ. 1-68. Υπεύθυνος: Βασιλείος Πατουήνης από τις 19 Φεβρ. 1866 (αρ. φ. 2). υπεύθυνος εκδότης ο Παναγιώτης Δραγώνης. Εβδομαδιαία (Σάββατο), τετρασέλιδη με μίμφυλα (αρ. φ. 8, 46, 59) / εξασέλιδη (αρ. φ. 43) / οκτασέλιδη (αρ. φ. 27), τριστηλιζ, διαστάσεις 49x33 εκ. / 45x30 εκ. Έβγαλε και δικαστικά παραρτήματα που συνήδως προανήγγελε στο τέλος του φύλλου. Τυπώνεται στο τυπογραφείο «Η Αυγή», Νικ. Κοντόγιωργα.

Κυκλοφόρησε δύο χρόνια μετά την Ένωση της Επτανήσου και ενώ στη Ζάκυνθο επικρατούσε φαιρασιακό πνεύμα, αναρχία και διχόνοια. Με τίτλο δηλωτικό του προσανατολισμού της, είχε σκοπό, σύμφωνα με το προγραμματικό άρθρο, «την ακριβή και ανέυθον εφομογήν του συντάγματος, την παγίωσιν της τάξεως και της προσωπικής ασφαλείας». Προς την κατεύθυνση αυτή υπερραπισώθηκε το κοινό συμφέρον, σπλιτίσεσε τις

παρανομίες και παρεκτροπές της εξουσίας, επέκρινε «αμερολήπτως τας πράξεις των» και τις κατήγγειλε «εις το αδέκαστον της κοινής γνώμης». Παράλληλα, παρακολούθησε την εξέλιξη των εθνικών θεμάτων και με υπευθυνότητα και σοβαρότητα αναφέρθηκε σε έργα υποδομής και οικονομικής εξύψωσης.

Στην πρώτη σελίδα περιλαμβάνει το κύριο άρθρο, άτιτλο αρχικά, ανυπόγραφο πολιτικά άρθρα, γενικά, δημοτικά και εκλογικά. Στις εσωτερικές σελίδες δημοσιεύονται διατάγματα και νόμοι σχετικά με τη νομοθετική και διοικητική αφομοίωση της Επτανήσου, «Εξωτερική Επιθεώρησις» και «εκ των της πρωτεύουσής εφημερίδων» με ειδήσεις, τηλεγραφήματα, ανταποκρίσεις από την Ελλάδα και το εξωτερικό και αναδημοσιεύσεις, «Νεώτερα ειδήσεις» και «Τελευταία ειδήσεις». Με ιδιαίτερες στήλες «Κρητικά», «Θεσσαλικά», «Ηπειρωτικά», παρακολουθείται η πορεία των εθνικών θεμάτων με δημοσίευση εγγράφων και ειδήσεων. Στην τέταρτη σελίδα τα «Δικαστικά» με προγράμματα πλειστηριασμών, αγωγές, δηλώσεις, διακλήτρητα (προσκήσεις πιστωτών), καθώς και καταχωρήσεις αγγελιών, ειδοποιήσεων και νεκρολογίες. Τα «Διάφορα», με τοπικές ειδήσεις, σχόλια, επιστολές και διατριβές αναγνωστών βρίσκονται στην τρίτη και τέταρτη σελίδα. Η εφημερίδα δημοσίευσε και μία επιφυλλίδα (αρ. φ. 39) σχετικά με προσφορές χειροτεχνημάτων σε δημοπρασία υπέρ των Κρητών. Συντάκτες, εκτός από τον Αντ. Γαϊτά, υπήρξαν και οι Αναστ. Γαϊτάς και Ν. Μινώτος.

Ήταν η εφημερίδα που συσπείρωσε την αντιπολίτευση του τόπου και συντέλεσε στη διαμόρφωσή της στα πρώτα χρόνια μετά την Ένωση. Πολέμησε με δάρσος και οξύτητα για τη νομιμότητα, την τάξη, την ασφάλεια και τις πολιτικές ελευθερίες και αντιπολιτεύτηκε το πανίσχυρο τότε «λομβαρδιανό κόμμα». Εξαιτίας της μαχητικής αρθρογραφίας τους, οι συντάκτες της απειλήθηκαν, προπηλακίσθηκαν και τελικά δολοφονήθηκε ο κυριότερος συντάκτης της, Αντ. Γαϊτάς. Μετά τη δολοφονία του, έπαψε και η έκδοσή της. Οι συντάκτες της αρνήθηκαν να συνεχίσουν «υπό το πιστόλιον και το εγχειρίδιον του δολοφόνου», πιστοί στην αρχή ότι η ελευθερία του Έθνους δεν μπορεί να συνυπάρξει με την απειλή κατά της ζωής του γράφοντος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΖ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α2, Αθήνα 1963, σ. 498· Σπ. Αθούρης, «Οι Ζακυνθινές εφημερίδες μετά την Ένωση, Η Φωνή Του Έλληρος, Ελευθερία και Ομόνοια», π. *Ιόνιος Ηχώ*, τχ. 308-311 (Μάρτ.-Απρ. και Μάιος-Ιούν. 1972), 69-70, 79-80.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΟΥ

Ομόνοια / Ομόνοια και Νεολόγος

Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει εκδιδόμενη δις της εβδομάδος, Κωνσταντινούπολη, 1862-1870: περ. Α΄, 9 Μαΐου 1862-19 Μαΐου 1867, αρ. φ. 1-950, περ. Β΄, 1867, αρ. φ. 861-915 και περ. Γ΄, 1870. Την περ. Α΄, εκδότης είναι ο Ιωάννης Βρετός και διευθυντές ο Γεώργιος Πολυχρονιάδης (έως Νοέ. 1862) και ο Δημήτριος *Κατσελίδης. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει, εκδιδόμενη άπαξ της εβδομάδος, μετά καθημερινού παραστήματος* (από το φ. 168, 18 Ιαν. 1864)· *Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει* (από το φ. 405, 26 Μαΐου 1865)· *Εφημερίς Πολιτική και Φιλολογική* (από το φ. 916, 4 Απρ. 1867). Δισεβδομαδιαία (Τετάρτη και Σάββατο, Ιουλ. 1863) / εβδομαδιαία (από το 1864 και με καθημερινό παράρτημα), τετρασέλιδη, δίστυλη, μεγάλου σχήματος και σε μικρό σχήμα που αργότερα μεγάλωσε πάλι. Τιμή φύλλου: 30 παράδες. Συνδρομές: ετήσια 10 αργυρά εικασάρια «δια τους εντάδα», 12 αργυρά εικασάρια «δια την επαρχίαν και το εξωτερικόν». Γραφεία: «οδός Βοϊθόνδα 4, εντός Χρηματιστηρίου (Μπόροα), 2^ο πάτωμα, Γαλατάς» κ.α. Τυπογραφείο: Α. Κορομηλά και Π. Πασιπάλλη / Τυπογραφείο της Οθωμανικής εφημερίδας Δεξιριδί Χαβαδής «παρά τη Υψηλή Πύλη» / Ιδιόκτητο τυπογραφείο της Ομόνοιας. Την περ. Β΄ αλλάζει τίτλο και υπότιτλο: *Ομόνοια και Νεολόγος, Εφημερίς πολιτική, φιλολογική και εμπορική*. Αναφέρεται ως «Διευθυντής, ο εκ των συντακτών Γ. Βαφειάδης». Ήταν μαζί με τους άλλους εκδότες του *Νεολόγου*, τον Σ.Ι. *Βουτυρά και τον Ι.Α. Βρετό. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίς πολιτική και φιλολογική*, Καθημερινή, τετρασέλιδη, τριστήλη / τετράστυλη, μεγάλου σχήματος. Τιμή φύλλου: 20 παράδες. Συνδρομές: για την Κωνσταντινούπολη 180 γρόσια η ετήσια και 90 γρ. η εξαμηνιαία, για τα προόστια και το εξωτερικό υπάρχει η επιβάρυνση των ταχυδρομικών τελών. «Υπεύθυνος: Δ. Κατσελίδης, Τύπος Αρμονίας». Τυπογραφείο: Ι.Α. Βρετού και σε άλλα τυπογραφεία. Γραφεία: οδ. Αράβογλου 45 «εν Γαλατά». Την περ. Γ΄ επανέρχεται στον αρχικό τίτλο και αλλάζει υπότιτλο: *Ομόνοια, Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και Εμπορική, Εκδίδεται καθ' εκάστην*. Υπεύθυνος: Δ. Κατσελίδης. Συντάκτης: Βλ. *Ταβηρλιδής. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και Εμπορική, Εκδίδεται κατά Τετάρτην και Σάββατον εις μέγα σχήμα, τας δε λοιπάς ημέρας εις μικρόν μετά παραρτήματος* (αρ. φ. 76, 8 Απρ. 1870)· *Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και Εμπορική, Εκδίδεται κατά Δευτέραν, Τετάρτην και Παρασκευήν* (αρ. φ. 79-114, 20 Απρ. 1870 - 20 Ιουλ. 1870)· *Εφημερίς Πολιτική, Φιλολογική και Εμπορική, Εκδίδεται κατά Τρίτην, Πέμπτην και Σάββατον* (αρ. φ. 115-172, 23 Ιουλ. 1870 - 17 Δεκ. 1870). Με αλλαγές στην περιοδικότητα και το σχήμα, όπως εμφανίζεται από τους υπότιτλους, Συχνές είναι και εδώ οι αλλαγές στα τυπογραφεία και τις διευδύνσεις των γραφείων.

Στις προγραμμιακές δηλώσεις της ηφημερίδα ανέφερε μεταξύ άλλων τα εξής: «ιδίως δε δέλομεν ενιασχοληθή περί τα Εκκλησιαστικά ημών πράγματα, δημοσιεύοντες τας τε πράξεις της Αγίας και Ιεράς Συνόδου, και τα μέτρα, άπαντα το Εθνικών ημών Μικτόν Συμβούλιον δέλει λαμβάνει εκάστοτε προς βελτίωσιν των εθνικών ημών πραγμάτων[...] δεν δέλομεν αφεδθή όμως και ούτως, ώστε να παραδεχθώμεν αναποκρούσιως παν ό, τι ήδελε τις καταλαλήσει κατά των πράξεων της Σεβαστής Κυβερνήσεως, ή ήδελε προσβάλει οποσδήποτε την Αγίαν ημών Εκκλησίαν».

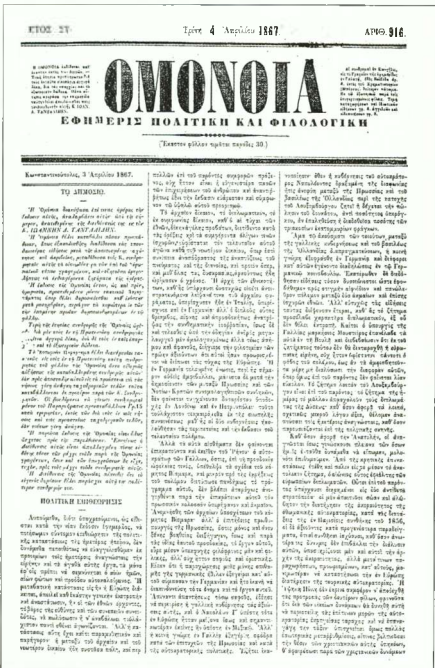
Στην πραγματικότητα η έκδοση της ηφημερίδας ήταν πολιτική επιλογή του οικουμενικού πατριάρχη Ιωακείμ Β΄, προσωπικού φίλου του μητροπολίτη Χαλκιδόνας Γεράσιμου, ενός από τους επιφανέστερους ιεράρχες του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα μέσα του 19ου αιώνα και υποστηρικτή της διατήρησης του «Γεροντικού» διοικητικού καθεστώτος, συγγενούς του Δ. Κατσελίδη, εκδότη της Ομόνοιας. Σκοπός του Ιωακείμ ήταν να περιορίσει την επιρροή των εφ. *Τηλεγράφος του Βοσπόρου και Βυζαντίου και κυρίας της εφ. *Ανατολικός Αστέρη, η οποία ιδρύθηκε με πρωτοβουλία

των φιλοεταρρευμιακών κύκλων της Κωνσταντινούπολης τον Οκτώβριο 1861, καθώς και οι δυο πιέζαν για την εφαρμογή των Γενικών Κανονισμών.

Ο Μανουήλ *Γεδεών ωστόσο ισχυρίζεται ότι «μικρώ πριν ιδη το φως ο "Ανατολικός", ήρξασθε της εκδόσεως αυτής η "Ομόνοια"». Ο Κατσελίδης δηλαδή κατά τον Γεδεών είχε ήδη εκδώσει την ηφημερίδα πριν την πάρει υπό την προστασία του ο Ιωακείμ Β΄. Κάτι τέτοιο όμως φαίνεται απίθανο, αφού η ημερομηνία έκδοσης του πρώτου φύλλου δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Εκτός κι αν υπήρξε περίοδος έκδοσης της ηφημερίδας ήδη από τα μέσα του 1861. Αντίθετα, η έκδοση της Ομόνοιας τον Μάιο 1862 προκάλεσε την αντίδραση της σύναξης του Ανατολικού Αστέρως. Έτσι σε δημοσίευμα του δεύτερου που αφορούσε δημοσίευση πρακτικών του Μικτού Συμβουλίου αναφερόταν στην Ομόνοια υποστηρίζοντας ότι «ουδεμίαν φέρει επισιμότητα, ουδ' υπάρχει γνωστή εις το κοινόν, τουλάχιστον επί του παρόντος ως ηφημερίς εκκλησιαστική».

Συνεπώς, το πρόβλημα ήταν ποια από τις δύο ηφημερίδες θα αναλάμβανε το ρόλο του επίσημου δημοσιογραφικού οργάνου του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την περίοδο αυτή. Με εγκώλιο του ο Πατριάρχης και η Ιερά Σύνοδος τον Ιούλιο 1862 προς τους μητροπολίτες των επαρχιών και τους ηγουμένους των σταυροπηγιακών μονών, υπερασπιζόνταν τον ρόλο της Ομόνοιας ως εκκλησιαστικής ηφημερίδας και τους προέτρεπαν να γίνουν συνδρομητές της αλλά και επίσημοι ή ανεπίσημοι ανταποκριτές της στέλνοντας ειδήσεις. Τελικά, τον Ιούλιο 1862 Πατριάρχης και Διαρκές Εθνικό Μικτό Συμβούλιο έφδασαν ενάν συμβιβασμό για τον ρόλο που επεφύλασσαν στις δύο αντίπαλες ηφημερίδες. Η διεύθυνση της Ομόνοιας δημοσιεύει τότε επιστολή του Αρχιερατοματά του Πατριαρχείου, Ιωάννη Δ. Αριστοκλή, όπου ανακοινώνεται ότι «οιδηται εις την Ομόνοιαν επίσημον υπόστασιν του Πρακτικού, ήτοι αι αποφάσεις αυτού εκάστης συνεδρίσεως αυτού προς καταχώρισιν. Εγκρίνει δε συνάμα, ίνα έχη ως ημετισίμων ηφημερίδα τον Ανατολικόν Αστέρτα, εν ω δέλομαι και ταχωρίζεσθαι αι αποφάσεις αυτού ηηολογημένα, και διάφοροι διατριβή: οίον ανασκευαι και τα όμοια».

Η λύση πάντως αυτή δεν φαίνεται να εξαομάλυνε τις σχέσεις μεταξύ των δυο ηφημερίδων. Το επόμενο διάστημα για παράδειγμα εντάθηκαν οι επιδείσεις του Ανατολικού Αστέρως εναντίον του διευθυντή της Ομόνοιας, Γεώργιου Πολυχρονιάδη, τον οποίο κατηγορούσε ότι ενω εμφανιζόνταν ως δημοσιογράφος της, ήταν ταυτόχρονα και «επιστάτης διαφόρων ξένων ηφημε-

ρίδων» και ότι διατηρούσε με αυτές «πολιτικήν ανταπόκρισιν». Οι εφημερίδες τις οποίες υπαινίσσονται αν συντάκτες του «Ανατολικού Αστέρα» πιθανόν να ήταν ρωσικές ή ελληνικές γιατί ο Πολυχρονιάδης δέωρσε τον εαυτό του υποχρεωμένο στην επίσημη απάντησή του από τις στήλες της *Ομόνοιας* να δηλώσει τη νομιμοφροσύνη του «προς τα καθεστώτα». Είναι βέβαιο πάντως ότι η *Ομόνοια* χρηματοδοτήθηκε αδρά από τον Ιωακείμ Β΄ κατά την τριετία της πρώτης του πατριαρχίας (1860-1863).

Το 1867 εκδόθηκε συγγενευμένη με την νεοπαγή τότε εφ. *Νεολόγος της Ανατολής* του Σταύρου Βουτυρά ως *Ομόνοια και Νεολόγος* (από 1 Ιαν. 1867 - 9 Μαρτ. 1867, αρ. φ. 861-915). Αυτός ήταν ένας συνηθισμένος τρόπος εφημερίδων της εποχής να υπερβούν το εμπόδιο της απαγόρευσης της κυκλοφορίας τους από την Πύλη: να τεθούν υπό τον τίτλο μιας άλλης εφημερίδας της Κωνσταντινούπολης. Αυτό έγινε και με την εφ. *Νεολόγος της Ανατολής* που ιδρύθηκε εν μέσω της κρίσης που ξέσπασε με την Κρητική Επανάσταση του 1866-1869 και ήταν επόμενο να απαγορευθεί η κυκλοφορία της επειδή μετέδιδε ειδήσεις που αφορούσαν τα γεγονότα στην Κρήτη. Επειδή όμως και η εφ. *Ομόνοια και Νεολόγος* επέμεινε στην ίδια τακτική, απαγορεύθηκε επίσης η κυκλοφορία της, με συνέπεια η *Νεολόγος* να αναζητήσει «στέγη» σε άλλη εφημερίδα, τη *Μέλισσα*. Ως συντάκτες της εφ. *Ομόνοια και Νεολόγος* εμφανίζονται οι Σ.Ι. Βουτυράς, Ι.Α. Βρετός και Γ. Βαφεϊαίδης.

Το 1870 ανέλαβε την διεύθυνσή της ο Βλάσης Γαβριηλίδης, που είχε αποχωρήσει τότε από τη διεύθυνση της εφ. *Κωνσταντινούπολις*. Αυτή υπήρξε και η τελευταία έκλαμψη της εφημερίδας που σταμάτησε οριστικά την έκδοσή της το 1871. Συνεργάτες της εκτός από τον Γαβριηλίδη ήταν κατά την πρώτη, έβδομη, περίοδο της ο Γ. Πολυχρονιάδης (διευθυντής της έως τον Νοέμβριο 1862) και ο δημοσιογράφος Ν. Αργυριάδης (που αποχώρησε την ίδια περίοδο με τον προηγούμενο), ενώ κατά τη δεύτερη, περιπετειώδη, φάση της συνεργάστηκαν μεταξύ άλλων ο Μανουήλ Γεδεών και ο Σπυριδών Λάμπρος, ως ανταποκριτής της εφημερίδας στην Αθήνα, φοιτητής τότε ακόμη φιλολογίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (πλ. σ. περ. Γ΄), ΒΟΠ (1862-1863, αρ. φ. 1-103), Ιδιωτική συλλογή Στρ. Ταρίνα (φ. των περ. Α΄-Β΄).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μανουήλ Ι. Γεδεών, «Κανονισμών Απόπειρα», *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, έτ. Μ΄, 44 (1920), 301 του ίδιου, *Αποσπαιρώματα Χρονογράφου, 1800-1913*, Αθήνα 1932, σσ. 18-19, 40· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 263· Δ.

Σταματοπούλος, *Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Πρόσβαση ανασύνδεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19^ο αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Αλεξάνδρεια, 2003.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

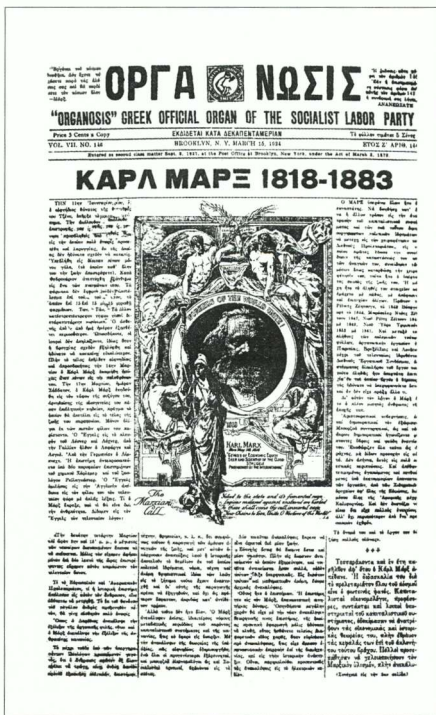
Όμπραξ, 1971

βλ. Ο Υπεράνθρωπος, Αθήνα, 1951

Οργάνωσις /Organosis

Greek Official Organ of the Socialist Labor Party, Σινοπούλι, 1917 / Ντιτρόιτ, 1918-1919 / Ν. Υόρκη, 1920-1924. Έκδοση των Ελληνικών Τμημάτων του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Αμερικής (Greek Branches of the Socialist Labor Party of America). Αρχισυντάκτης: Πέτρος Τσιτσίνης. Μηνιαία και κατά περιόδους δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη, εξάστυχη εφημερίδα.

Η εφημερίδα *Οργάνωσις*, της οποίας διασώζεται ένας μικρός αριθμός φύλλων της περιόδου 1922-1923, αποτελεί την πρώτη χρονολογικά ελληνική έκδοση στις Ηνωμένες Πολιτείες με σαφή φιλεργατικό

και σοσιαλιστικό προσανατολισμό. Συνδεδεμένη με το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα / ΣΕΚ (Socialist Labor Party / SLP), μια ιδιότυπη οργάνωση της αμερικανικής Αριστεράς που είχε ως κύρια αναφορά τα έργα του ιδρυτή της Ντάνιελ Ντε Λέον (Daniel De Leon), λειτουργήσε ως προπαγανδιστικό όργανο μιας μικρής ομάδας ριζοσπαστικοποιημένων εργατών με περιορισμένη κυκλοφορία.

Η ύλη της κυρίως περιοριζόταν στη μετάφραση στα ελληνικά των έργων του Ντάνιελ Ντε Λέον και των προκρίψεων του ΣΕΚ από την αγγλόγλωσση έκδοση *Weekly People*. Πέραν αυτού, καλύπτονται οι δραστηριότητες των ελληνικών τμημάτων (που λειτουργούσαν κυρίως στη Νέα Υόρκη, το Σικάγο και το Ντιτρόιτ), ενώ δεν λείπουν οι εργατικές ανταποκρίσεις και σχολιασμοί της τρέχουσας ελληνοαμερικανικής επικαιρότητας. Σημαντικό μέρος της ύλης αναλώνεται στην αντιμετώπιση με την κύρια ελληνοαμερικανική σοσιαλιστική εφ. **Φωνή του Εργάτου*.

Κύριος συντάκτης της εφημερίδας υπήρξε ο αυτοδίδακτος εργάτης από την Καστοριά Πέτρος Τσιτσίνης, ο οποίος διατηρούσε επαφές με τους ελληνικούς πρωτοσοσιαλιστικούς κύκλους και αρθρογράφουσε στην εφ. *Έρευνα (Εβδομαδιαία εφημερίς σοσιαλιστική, πρόμαχος της εργατικής ιδέας)*, 1911-1912, 1919-1920 των Πλ. *Δρακούλη και Νικ. *Γιαννίου από το 1911. Ο Τσιτσίνης πρωταγωνιστούσε στις οικονομικές εξορμήσεις της εφημερίδας, συνέγραφε τα κύρια άρθρα και μία τακτική στήλη εργατικού χρονογραφήματος, ενώ παράλληλα μετέφραζε από τις κροατικές και σερβικές εκδόσεις του ΣΕΚ. Βασικοί συνεργάτες ήταν επίσης ο Ν. Jefferson, ο οποίος μετέφραζε από τα αγγλικά, και ο Π. Κορωνάιος, αμφότεροι εργατικά στελέχη του ΣΕΚ.

Η συνολική υποχώρηση του ΣΕΚ ύστερα από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην άρνησή του να ταυτιστεί με τη νεοσύστατη Σοβιετική Ένωση, καθόρισε σε μεγάλο βαθμό και τη φθίνουσα πορεία της ελληνικής του έκδοσης. Στον χώρο της ελληνοαμερικανικής Αριστεράς κυριάρχησε η εφημερίδα του Καμμουνιστικού Κόμματος Ηνωμένων Πολιτειών, το **Εμπρός*, η έκδοση του οποίου συμπίπτει χρονικά και με τα τελευταία φύλλα της εφ. *Οργάνωσης*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Kostis Karpozilos, «Pre-Communist Greek Immigrant Radicalism in the United States», *Journal of the Hellenic Diaspora*, 30, 2 (2004), 7-56.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Ορεστιάς

Εβδομαδιαία Πολιτικοκοινωνική Τοπική Εφημερίς Εκδομένη εν Καστοριά Εκάστην Κυριακήν, Καστοριά, 1946-1956 και 6 Οκτ. 1946 - 8 Απρ. 1956. αρ. φ. 1-478 (τα φ. 1-12 εκδόθηκαν με τίτλο *Το Τσίμπημα*). Διευθυντής-συντάκτης: Ιωάννης *Μπακάλης, δικηγόρος. Άλλος υπότιτλος: *Εφημερίδα με Καρδιά - Πολιτική Σατιρική - Κυκλοφορεί στην Καστοριά - κι Εκδίδεται την Κυριακή* (αρ. φ. 1-7, ήταν εξολοκλήρου έμμετρα). Εβδομαδιαία, δισελίδη με αρκετά τετρασέλιδα και λίγα εξασέλιδα φύλλα, διαστάσεων 40x29 εκ. Τετράστηλη (αρ. φ. 1-37) / πεντάστηλη (αρ. φ. 38 κ.ε.). Τιμή φύλλου: 200 δρχ. (αρ. φ. 1-5), 500 δρχ. (αρ. φ. 69-207). Συνδρομές: εσωτερικού 10000 δρχ. (Νοέ. 1946 - Μάιος 1947), 15000 δρχ. (Μάιος 1947 - Φεβρ. 1948), 25000 δρχ. (Φεβρ. 1948 - Νοέ. 1950), 30000 δρχ. (Νοέ. 1950 - Δεκ. 1951), 30000 δρχ. / 40000 δρχ. (αντίστοιχα για κατοίκους Καστοριάς και λοιπής χώρας, Ιαν. 1952 - Σεπτ. 1952), 40000 δρχ. / 50000 δρχ. (Σεπτ. 1952 - Μάιος 1954), 40 δρχ. / 50 δρχ. (Μάιος 1954 κ.ε.)· εξωτερικού 10 δολ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Κ. Δούκη στην Καστοριά.

Ο Πάννης Μπακάλης, 15 χρόνια μετά την πάυση της φιλόδοξης εφ. **Δυτική Μακεδονία (1929-1931)* και 11 χρόνια μετά το *Θνησιγενές Τσίμπημα (1935)*, επανέρχεται στην ενεργό δράση στα δύσκολα μετακατοχικά χρόνια με το τρίτο του δημοσιογραφικό εγχείρημα, με αρχικό τίτλο πάλι *Το Τσίμπημα*. Προσέκειτο για μία «πολιτική σατιρική» εφημερίδα που στα επτά πρώτα φύλλα ήταν εξολοκλήρου έμμετρα και με μικροκαταληξία, ακόμη και ως προς τον υπότιτλο και την τοποχρονολογία. Στα φύλλα αυτά η δεινή ποιητική ευχέρεια του Μπακάλη, που ήταν έτοιμος ανά πάσα στιγμή να σκαρώσει ρίμες, κάνει τα διεθνή ζητήματα, τις συμπλοκές με τους «σνοκίτες» και τις δίκες των δοσιλόγων, καθώς και τις υπόλοιπες τοπικές μικροειδήσεις, να παρελαίνουν με αμεσότητα, χωρίς λεκτικούς ακροβατισμούς χάριν του μέτρου. Θυμάται έντονα τα χρόνια της Κατοχής και ειρωνεύεται την ομάδα των αριστερών ανταρτών που είναι στα βουνά. «έχοντας για το γλέντι της / πιστόλια και μαχαίρια / και μερικά αυτόματα / κρατώντας εις τα χέρια». Η ύλη συμπληρώνεται με έμμετρες διαφημίσεις καστοριανών επαγγελματιών.

Παρά την προτροπή του Μπακάλη, «συνεργασίαι εκλεκταί / εμμέτρως γίνονται δεκταί», μονάχα ο ντόπιος ποιητής Αργύρης Παπαδόσκος ανταποκρίθηκε με μερικά ποιήματα. Ήταν φανερό ότι δεν θα μπορούσε να συνεχιστεί για πολύ από ένα μόνο άτομο μία τέτοια κοπιώδης προσπάθεια, όπου ακόμη και οι αφίξεις, οι αναχωρήσεις, οι αρραβώνες και τα υπόλοιπα κοινωνικά γράφονταν έμμετρα. Έτσι, το *Τσίμπημα* από το φ. 8 «παίρνει νέαν μορφήν εις πεζόν λόγον πλέον, όστις αναγνώσκεται ευχερέστε-

ρον και ίνα δώση ούτω την ευκαιρίαν διά συνεργασίας». Την πρωτοχρονιά του 1947 το «σοβάρεμα» του εντύπου ολοκληρώθηκε με τη μετονομασία του σε Ορεστιάς, συνεχίζοντας όμως την αριθμηση του Ταμπήματος (δηλ. το πρώτο φύλλο της Ορεστιάδας που κυκλοφόρησε ήταν το υπ' αρ. 13).

Κατά την περίοδο του Εμφυλίου στην Ορεστιάδα κυριαρχούν τα αντικομμουνιστικά άρθρα και οι ειδήσεις από τα κοντινά μέτωπα των συρραξένων, με συνεχείς ανακοινώσεις μαχών, καταδικών, εκτελέσεων και δηλώσεων αποκρίψης του ΚΚΕ. Παράλληλα, η επιθετική διάθεση εναντίον της *Φωνής της Καστοριάς, που ήταν η μόνη ανάλογη εφημερίδα που εκδιδόταν στην πόλη, σύντομα κατέληξε σε μετωπική διαμάχη, η οποία αποκλιμακώθηκε προσωρινά στις αρχές του 1948 μόνο μετά από αμοιβαίες μηνύσεις.

Στα επόμενα χρόνια πληθαίνουν τα φιλολογικά και ιστορικά θέματα τοπικού ενδιαφέροντος – που ποτέ δεν είχαν λείψει–, συχνά ιδιαίτερα ειδικού βάρους, πλάι στα καθημερινά ζητήματα της πόλης και της επαρχίας, που ο Μπακάλης φροντίζει να φέρνει στο προσκήνιο με τη γνώση του ευαισθησία και μαχητικότητα. Επιπλέον, δεν λείπουν οι λαογραφικές

πραγματίες και τα ευθυμογραφήματα γραμμένα στο καστοριανό ιδίωμα, όπου ο Μπακάλης ήταν απέξωραστός, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί μια «ιδιαιτέρας μορφής λαογραφική λογοτεχνία, την οποία από τινος με τα τοπικά των γλωσσικά ιδιώματα μιμούνται και άλλα επαρχιακά εφημερίδες εντάδα και αλλαχού». Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την προσεγμένη τυπογραφική εμφάνιση του εντύπου, επέφεραν τα εγκωμιαστικά σχόλια όχι μόνο των καστοριανής προέλευσης αναγνωστών αλλά και πολλών ξένων πνευματικών ανθρώπων, που υποδείκνυαν στον συγγραφέα τους την έκδοση των σημαντικότερων κειμένων σε αυτοτελή βιβλία.

Ο κομπασμός της εφημερίδας ότι είναι «εθνική, τοπική, ικομμάτιστος, απροσωπόληπτος, αντικειμενική, αμερόληπτος», φαίνεται να αντιπροσωπεύει αρκετά την πραγματικότητα. Στα φύλλα της διαφαίνονται τα στοιχεία που χαρακτήριζαν ανέκαθεν τον συντάκτη της: η έντονη αγάπη για την Καστοριά και τη προσπάθεια να λυθούν τα παντοειδή προβλήματα της ώστε να αποκτήσει όψη σύγχρονης πόλης, η εθνική και τοπικιστική υπερηφάνεια, η ειλικρινής συμπάθεια προς τους αδύνατους και η εμμονή για την πνευματική ανύψωση της επαρχιακής πόλης.

Η Ορεστιάς αποτελεί βασική ιστορική, λαογραφική και γλωσσολογική πηγή για τους νεότερους ερευνητές της Καστοριάς και της περιοχής της, επίσης ο συνεχιστής της *Καστοριάς του Θωμά *Βαλαλά και της Δυτικής Μακεδονίας του ίδιου του Μπακάλη. Εκδιδόταν επί εννέα και πλέον χρόνια και διακόπηκε στις 8 Απριλίου 1956, δύο μόλις μέρες μετά τον θάνατο του συντάκτη της από καρδιακή προσβολή σε ηλικία 54 ετών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΚαστ. ΚΔΒΚ, Ιδιωτική συλλογή Γ. Γκολομπία (Θεσσαλονίκη).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΚΟΛΟΜΠΙΑΣ

Ορθοδοξία / Ortodoxia
Periodikón nηdikoθρησκευτικόν / Ahlākī ve dinī resale.
Κωνσταντινούπολη, 10 Απρ. 1926-1963 και Ιαν. 1994 έως σήμερα [2005]. Διεθυντής-υπεύθυνος: μητροπολίτης Χριστουπόλεως Μελέτιος Λουκάκης (1926-1946), μητροπολίτης Πριγκηποννήσων Δωρόθεος Γεωργιάδης (1946-1963), συνδικό επιτροπής του Οικουμενικού Πατριαρχείου (1994 κ.ε). Αρχισυντάκτης: Βασίλειος Αντωνιάδης (έως τον Ιαν. 1930), ανεπίσημα (έως το 1963) οι μητροπολίτες Ηλιουπόλεως και Θείρων Γεννάδιος Αραμπατζόγλου και Πριγκηποννήσων Δωρόθεος Γεωργιάδης (Λαοδικεάς έως Μαρτ. 1946). Διεθυντής σύνταξης (από το 1994): μητροπολίτης Σεβαστείας Δημήτριος Κομνατάς* υπεύθυνος έκ-

ΑΔΕΛΦΟΙ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΝ
Γεννήσιου Γ. Κωνσταντίνου
Καλλιθέα

ΟΡΕΣΤΙΑΣ

*Έτος 4.
*Αριθμός φύλλου 16
26 Ιανουαρίου 1947
Έκδοση εντύπου
Μεταπολεμική

ΜΟΥ ΕΚΔΟΣΜΑΤΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΝ ΚΟΙΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΤΗΝ ΕΚ ΚΑΛΙΤΕΙΑΣ ΕΝΔΕΙΧΤΟΝ ΚΥΡΙΑΚΟΝ 2009

ΕΤΖΙ ΕΝΟΜΟΥΝ ΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΝ

Ημερομηνία έκδοσης: 26 Ιανουαρίου 1947. Έκδοση εντύπου: Μεταπολεμική. Αριθμός φύλλου: 16. Έτος: 4. Αριθμός φύλλου: 16. Αριθμός φύλλου: 16.

Μεταπολεμική έκδοση του εντύπου, υπό την επωνυμία «ΟΡΕΣΤΙΑΣ», που εκδιδόταν στην Καστοριά, από τον εκδότη Γ. Κωνσταντίνου, στην Καλλιθέα, Αθήνα, με την επωνυμία «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΝ». Ο εντύπος εκδιδόταν από τον εκδότη Γ. Κωνσταντίνου, στην Καλλιθέα, Αθήνα, με την επωνυμία «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΝ». Ο εντύπος εκδιδόταν από τον εκδότη Γ. Κωνσταντίνου, στην Καλλιθέα, Αθήνα, με την επωνυμία «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΝ».

ΣΧΗΜΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΗ

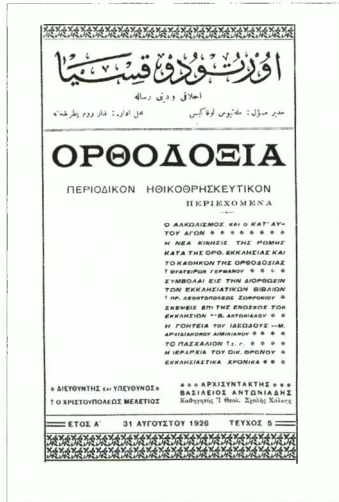
Η ΟΡΕΣΤΙΑΣ εκδιδόταν με την επωνυμία «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΝ». Ο εντύπος εκδιδόταν από τον εκδότη Γ. Κωνσταντίνου, στην Καλλιθέα, Αθήνα, με την επωνυμία «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΝ».

ΗΕΚΚΛΗΣΙΑ

Η Εκκλησία της Ελλάδος, η οποία αποτελεί τον κοινό τόπο των Ορθοδόξων Χριστιανών, είναι η μόνη Εκκλησία που αναγνωρίζεται ως η μόνη Εκκλησία της Ορθοδοξίας. Η Εκκλησία της Ελλάδος, η οποία αποτελεί τον κοινό τόπο των Ορθοδόξων Χριστιανών, είναι η μόνη Εκκλησία που αναγνωρίζεται ως η μόνη Εκκλησία της Ορθοδοξίας.

δοσης (στη Θεσσαλονίκη): Ιωάννης Φουντούλης (Ιαν. 1994 - Ιουν. 2002) και Απόστολος Γλαβίνας (Ιουλ. 2002 κ.ε.). Στο εξώφυλλο εμφανίζεται διακοσμητικό σχέδιο και στις σελίδες του διακοσμητικά επίτιτλα, έργα του ζωγράφου Κωνσταντίνου Βασιματζή (τ. 9. 1934 κ.ε.), νέο εξώφυλλο και εσώφυλλο, καθώς και νέα επίτιτλα, έργα του αγιογράφου Ειρήναρχου Κόβα (τ. 21. 1946 κ.ε.). Τίτλος και υπότιτλος και στα τουρκικά: περ. Α', εκτός του τχ. 1 (1926-1927), *Ortodoksia. Her ay nesr olunan. Ahlâki ve dinî resale* (έως τον τ. 5. 1930), μόνο ο τίτλος και στα τουρκικά: περ. Β', Άλλοι υπότιτλοι: *Τριμηνιαίο ηθικοδρασκευτικών περιοδικών* (περ. Α', 1955-1963)· *Επίσημον ηθικοδρασκευτικών τριμηνιαίων περιοδικών του Οικουμενικού Πατριαρχείου* (περ. Β'). Περίοδος έκδοσης: περ. Α', Κωνσταντινούπολη, Οικουμενικό Πατριαρχείο, 1926-1963, τ. 1-38· περ. Β', Κωνσταντινούπολη, Οικουμενικό Πατριαρχείο / Θεσσαλονίκη (Μονή Βλατάδων), Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών, 1994 κ.ε., τ. 1 κ.ε. Μηνιαίο (έως το 1951), καλύπτοντας συχνά τους αντίστοιχους τόμους με διπλά / τριπλά / πολλαπλά τεύχη, τριμηνιαίο (1955-1963, 1994 κ.ε.), ωστόσο η έκδοση παρουσιάζει μικρές ή μεγάλες καθυστερήσεις. Κυκλοφορεί και έκτακτα τεύχη (Δεκ. 1935) με αφορμή τον θάνατο του πατριάρχη Φωτίου Β' (1929-1935), στην εκατονταετηρίδα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης (Οκτ. 1944). Συνεχής σελιδαριθμηση τευχών ανά τόμο εξακοσίων έως οκτακοσίων σελίδων. Μονόστηλη σελίδωση, εκτός των περιπτώσεων αναδημοσίευσης κειμένων από την εβδομαδιαία εφ. του Οικουμενικού Πατριαρχείου *Ο Απόστολος Ανδρέας* (1951-1964), χωρίς νέα στοιχειοθεσία. Διαστάσεις: 24x17 εκ. Αποκλειστικά συνδρομητικό· συνδρομές: την περ. Α' οι ετήσιες εσωτερικού και εξωτερικού δεν αναγράφονται έως και το τχ. 5 (τ. 1. 1926-1927)· από το τχ. 6 (τ. 1. 1926-1927) έως το τχ. 15 (τ. 2. 1927) η ετήσια εσωτερικού δεν διευκρινίζεται, ενώ η ετήσια εξωτερικού δεν αναγράφεται σε 2.50 λίρες Τουρκίας· από το τχ. 1 (τ. 2. 1927) η ετήσια εσωτερικού γίνεται 2.50 λίρες Τουρκίας και το τχ. 81 (τ. 7. 1932) υπάρχουν ακόμη συνδρομές, οι οποίες, όμως, καταργούνται (αδιευκρίνιστο πότε) και το περιοδικό αποστέλλεται δωρεάν στους ενδιαφερομένους, ως ευλογία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Την περ. Β' η ετήσια εσωτερικού είναι 6000 δρχ. και η ετήσια εξωτερικού 40 δολ. ΗΠΑ (έως τον τ. 8. 2001)· από το 2002 κ.ε. (τ. 9) γίνονται 18

ευρώ και 40 δολ. ΗΠΑ. Τυπογραφείο: «Φαλιζέτ» του Τάσου Καλοπούλου (έως τον Απρ. 1940), των «Αδελφών Τσιτούρη» (έως τον Σεπτ. 1951), στο Πατριαρχικό Τυπογραφείο και στα τυπογραφεία Β. Βασιλειάδη (έως το 1963), «Μέλισσα» (Ασπροβόλιτα Θεσσαλονίκης, από το 1994 κ.ε.). Οι αλλαγές τυπογραφείου έχουν ως αποτέλεσμα να εμφανίζονται συχνά στις σελίδες των τευχών της περ. Α' διπλές αριθμήσεις ή άλματα στην αριθμηση, παραλείψεις στον πίνακα των περιεχομένων, μπερδέμα στις αράδες και τυπογραφικά λάθη.

Η νέα ιστορική πραγματικότητα που διαμορφώνεται για το Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922), την υπογραφή

της Συνθήκης της Λωζάννης (1923) και την εκχώρηση των μητροπόλεων των Νέων Χωρών στη δικαιοδοσία της Εκκλησίας της Ελλάδος (1928), υπαγορεύει την έκφραση και τον τονισμό της οικουμενικότητας του προς κάθε κατεύθυνση σε όλα τα επίπεδα. Η ανάγκη αυτή προβάλλει πιο επιτακτική με την ανάδυση νέων ιστορικών προκλήσεων, όπως η ανασυγκρότηση της Ορθοδοξίας στον χώρο της διασποράς και η ανάληψη πανορθόδοξων και διαχριστιανικών πρωτοβουλιών. Στα πλαίσια αυτά, εκδίδεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο η *Ορθοδοξία*, με στόχο την παρακολούθηση της εκκλησιαστικής κίνησης στον ορθόδοξο κόσμο αλλά και ευρύτερα, καθώς και η ενημέρωση του συνόλου του χριστιανικού κόσμου για τη ζωή και τις δραστηριότητες των Ορθόδοξων Εκκλησιών και ειδικότερα του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Επίσης, αποβλέπει στην ηθικοδρασκευτική διαπαιδαγώγηση του λαού, στην τόνωση του δρασκευτικού αισθήματος και της πνευματικής του ζωής, καθώς και στην ανάπτυξη των καθηκόντων του κλήρου. Παράλληλα, καταβάλλονται προσπάθειες, ώστε το περιοδικό να καλύψει και άλλους χώρους, όπως της φιλολογίας, ανταποκρινόμενο στις ευρύτερες πνευματικές αναζητήσεις του ολόαντα συγκροτούμενου ελληνικού στοιχείου της Πόλης, χωρίς όμως επιτυχία. Παρόμοιοι λόγοι εκκλησιαστικής ειδησεογραφίας και πομπαντικής, στις νέες όμως συνθήκες που διαμορφώθηκαν το τέλος του 20^{ου} αιώνα, οδηγούν στην επανέκδοση της *Ορθοδοξίας* (1994 κ.ε.) από το Πατριαρχείο.

Την ύλη αποτελούν θεολογικές ιστορικές, φιλοσοφικές, φιλολογικές, ιστορικές μελέτες και άρθρα, λόγοι, επίσημα έγγραφα, χρονικά και βιβλιοκριτικά. Όλα τα δημοσιεύματα είναι στην ελληνική γλώσσα (κυριαρχεί η καθαρεύουσα, με χρήση της δημοτικής σε μερικά δημοσιεύματα της δεύτερης περιόδου), εκτός ορισμένων μελετών γραμμένων σε δυτικοευρωπαϊκή (μόνο σε τόμους της δεύτερης περιόδου). Το υλικό κατανέμεται σε θεματικές στήλες (μελέτες και άρθρα, λόγοι και ομιλίες, πατριαρχική απόδειξη για το Πάσχα και τα Χριστούγεννα, εόρτια γράμματα, επίσημα γράμματα, κύρια εκκλησιαστικά γεγονότα, εκκλησιαστικά χρονικά, βιβλιοκρισίες, βιβλιογραφίες, νεκρολογίες κ.ά.), χωρίς πάντα σταθερή ονομασία και θέση. Η συνηθισμένη διάταξη της ύλης δεν τηρείται πάντοτε, όταν σοβαροί λόγοι, που κυρίως σχετίζονται με τη ζωή και τις δραστηριότητες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, υπαγορεύουν τη δημοσίευση εκτάκτων κειμένων ή ειδήσεων, ακόμη και με παράλειψη στήλης.

Στους τόμους της πρώτης περιόδου αναδημοσιεύονται τέσσερα μελέτηματα από άλλα περιοδικά και αρκετά κείμενα από την εβδομαδιαία εφημερίδα του Οικουμενικού Πατριαρχείου *Ο Απόστολος Ανδρέας* (1951-1964). Για τη συγκρότηση του ειδησεογραφικού υλικού της εφημερίδας αυτής, αποσπάται από την *Ορθοδοξία* ένα μεγάλο μέρος των εκκλησιαστικών χρονικών και ειδικότερα όσα καλύπτουν τη χρονογραφία της Ιεράς Συνόδου του Πατριαρχείου. Επίσης, από τα δημοσιεύματα σε συνέχειες, δίδεκα δεν ολοκληρώνονται ποτέ, χωρίς καμία αναφορά στους λόγους διακοπής.

Κατά την περ. Α' οι συνεργάτες προέρχονται κυρίως από τους κύκλους του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δηλαδή από τον χώρο της πατριαρχικής αυλής και της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, αλλά και από τις επαρχίες του στον ελλαδικό χώρο και στη διασπορά. Παρά το ότι θεωρητικά απευθύνεται στο σύνολο της ελληνικής παροικίας της Πόλης, από τους συνεργάτες του απουσιάζει σχεδόν ολοκληρωτικά το εξω-εκκλησιαστικό στοιχείο της (ελληνικό σύλλογο, εκπαιδευτήρια κ.ά.), γεγονός που δείχνει παράλληλα και το περιορισμένο πλέον των δυνατοτήτων της παροικίας. Από τον ίδιο χώρο προέρχονται και οι συνεργάτες της δεύτερης περιόδου, με τη μόνη διαφορά ότι το κενό που έχει δημιουργηθεί με το κλείσιμο της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης (1971), έρχονται να καλύψουν οι Θεολογικές Σχολές Αθηνών και Θεσσαλονίκης, καθώς και οι Θεολογικές Ακαδημίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο εξωτερικό. Σε καμία όμως περίπτωση δεν καταφέρνει να γίνει ο κύριος

εκφραστής της θεολογικής επιστημοσύνης του συνόλου των επαρχιών του Πατριαρχείου.

Η *Ορθοδοξία* κυκλοφορεί για πρώτη φορά τον Απρίλιο 1926, επί πατριαρχίας Βασιλείου Γ' (1925-1929). Κύριος εμπνευστής της είναι ο μητροπολίτης Σάρδεων και Πισιδίας Γερμανός Αθανασιάδης, στον οποίο οφείλεται προφανώς και η ονομασία της, ως τίτλος διορθόδοξος, αποδεκτός από όλους. Παρά τα ποικίλα προβλήματα (οικονομικές δυσκολίες, έλλειψη συνεργατών εξ αιτίας της διαρκούς συρρίκνωσης του ελληνικού πληθυσμού της Πόλης, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος κ.ά.), η έκδοσή της συνεχίζεται αδιάκοπα έως και τον Σεπτέμβριο 1963, καλύπτοντας συνολικά τη δεκάετη πενταετία Οικουμενικών Πατριαρχών. Στις 10 Απριλίου 1964, επί πατριαρχίας Αθηναγόρα Α' (1948-1972), η Αστυνομική Διεύθυνση Κωνσταντινούπολης ανακαλεί την άδεια λειτουργίας του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, εφαρμόζοντας τις διατάξεις του νόμου 5681, που αναγνώριζε μόνο σε νομικά πρόσωπα το δικαίωμα να έχουν ιδιόκτητο τυπογραφείο. Όταν συνέβη αυτό, ετοιμαζόταν το τέταρτο τεύχος του τόμου 38 (Οκτ.-Δεκ. 1863), από το οποίο είχαν τυπωθεί μόνο τα πρώτα επτά τυπογραφικά φύλλα. Το τεύχος παρέμεινε ημιτέλες, χωρίς να εκδοθεί ποτέ. Η απόφαση για οριστική διακοπή της κυκλοφορίας του περιοδικού πρέπει να αποδοθεί στη γενικότερη εκτίμηση της κατάστασης από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αφού η άδεια έκδοσής του δεν ανακλήθηκε ποτέ επίσημα και θα μπορούσε να συνεχιστεί κανονικά η εκτύπωσή του σε εμπορικά τυπογραφεία της Πόλης, όπως άλλωστε γενόταν έως το 1951.

Επανεκδίδεται τον Ιανουάριο 1994, επί πατριαρχίας Βαρδολομαίου Α' (1991 κ.ε.), θέτοντας έτσι τέλος στην άγονη εκδοτική περίοδο που είχε ακολουθήσει τη διακοπή της κυκλοφορίας του. Από τότε εκδίδεται τακτικά κάθε τρίμηνο, ευρισκόμενο σήμερα στη δεύτερη δεκαετία της δεύτερης περιόδου έκδοσής του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΙΣ, ΒΠΚΡ, ΓΒ, ΕΒΕ, ΕΜΝΕ, ΘΣΠΑ, ΘΣΑΠΘ, ΚΕΜΝΕ/ΛΑ, ΚΜ/ΜΚ, ΠΠΜ, ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ, ΓΙΑ/ΦΣΠΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β.Θ. Σταυρίδης, «Ορθοδοξία», *ΘΗΕ*, 9 (1966), 955-956· Ν.Θ. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου (1826-1966)*, π. *Θεολογία*, 42 (1971), 608 (αρ. 398) (και ανάπτυξη, Αθήνα 1974, σ. 99)· Β.Θ. Σταυρίδης, «Εκκλησιαστικά και θεολογικά περιοδικά του Οικουμενικού Πατριαρχείου», *Texts and Studies*, 2 (1983), 225-228· Αθ. Στ. Ανεστήδης, *Ορθοδοξία. Ηθικοδραματικές Περιοδικών του Οικουμενικού Πατριαρχείου, 1926-1963. Ευρετήριο*, Αθήνα 1984.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΑΡ. ΠΑΝΤΟΣ

Ο Ορθόδοξος Παρατηρητής / The Orthodox Observer

Ν. Υόρκη, 25 Νοε. 1934 έως σήμερα [2005]. Διευθυντής: Σταύρος Παπαγεωργιάδης, Αρχιεπισκόπος. Jim Goliding (Χρυσούλης). Από το 1971 έως την 1η Ιαν. 1995 την εφημερίδα εξέδιδε ο Παν. Γκαζουλέας, Αγγλόφωνη μηνιαία εφημερίδα της Ελληνορθόδοξης Αρχιεπισκοπής Αμερικής, αρχικά ελληνόγλωσσο δεκαπενθήμερο περιοδικό που μετατράπηκε σε ελληνόγλωσσο και αργότερα αγγλόγλωσσο εφημερίδα με τμήμα στα ελληνικά, τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 38x28 εκ. Ετήσιος συνδρομές: 12 δολ. ΗΠΑ. Τυπογραφείο: Ελληνο-Ορθόδοξης Αρχιεπισκοπής Αμερικής, Γραφεία: 8 East 79th Street, New York, NY 10021.

Επίσημο όργανο της Αρχιεπισκοπής Β. και Ν. Αμερικής, ιδρύθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών. Η Αρχιεπισκοπή κατέχει κεντρικό ρόλο στη ζωή της ελληνοαμερικανικής ομογένειας διότι στις ΗΠΑ η βασική μορφή οργάνωσης είναι οι ενορίες και όχι οι κοινότητες όπως σε άλλες χώρες με σημαντική παρουσία Ελλήνων. Σύμφωνα με στοιχεία της Αρχιεπισκοπής, το 2004 λειτουργούσαν 540 ενορίες στις ΗΠΑ και ο συνολικός αριθμός των μελών της Ελληνορθόδοξης εκκλησίας ήταν περίπου 1,5 εκατομμύριο.

Σε εφημερίδα μετατράπηκε τη δεκαετία του 1970, όταν ο Αρχιεπίσκοπος Ιάκωβος δέωρσε ότι υπήρχε ανάγκη για περισσότερη άμεση επικοινωνία της Εκ-

κλησίας με το ποιμνίο της. Οι σελίδες του *Ορθόδοξου Παρατηρητή* αντικατοπτρίζουν την ευρύτητα των δραστηριοτήτων του Αρχιεπισκόπου, των μητροπολιτών, των ενοριών και των διαφόρων εκκλησιαστικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων που λειτουργούν στους κόλπους της Αρχιεπισκοπής. Περιλαμβάνει εθνικές και διεθνείς ειδήσεις εκκλησιαστικού ενδιαφέροντος. Τη δεκαετία του '70 η κυκλοφορία της ανερχόταν σε περίπου 45000 φύλλα, ενώ η αναγνωσιμότητά της το 2000 έφτανε τις 140000 φύλλα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: HCBM, NYPL.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπάμπης Μαλαφούρης, *Έλληνες της Αμερικής, 1528-1948*, Νέα Υόρκη 1948.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

Ορφανίδης, Αχιλλέας

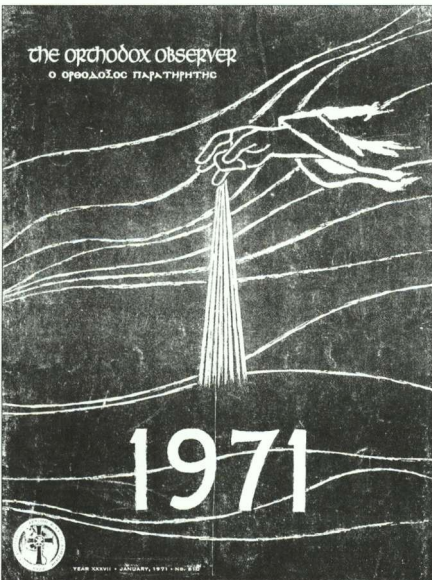
(Λευκωσία, 1910 - Βόλος, 1992). Δημοσιογράφος του Βόλου, με θητεία 41 χρόνων αποκλειστικά στην ημερήσια εφ. **Θεσσαλία*, της οποίας διετέλεσε και διευθυντής Σύνταξης. Ήταν επίσης ανταποκριτής αθηναϊκών εφημερίδων. Κατά την Κατοχή είχε εργαστεί και στην εαμική εφημερίδα *Αναγέννηση*. Μέλος της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας από το 1939, διετέλεσε επανειλημμένα πρόεδρος, γενικός γραμματέας και ταμίας της Ένωσης. Θεωρούνται από τους πλέον εργατικούς και ευσυνειδητούς δημοσιογράφους της επαρχίας και δαιμόνιος ρεπόρτερ.

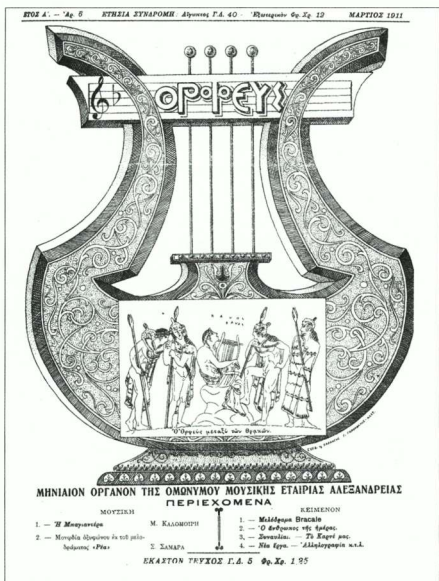
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου, τ.Α*, σ. 193-195.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Ορφεύς

Μηνιαίο Όργανο της Ομώνυμου Μουσικής Εταιρείας Αλεξάνδρειας, Αλεξάνδρεια, Οκτ. 1910 - Αύγ. 1912. Εκδίδεται και συντάσσεται από επιτροπή της Μουσικής Εταιρείας «Ορφεύς» της Αλεξάνδρειας. Κύριοι συντάκτες είναι τα μέλη της επιτροπής: Στεφ. Παντελίδης, Θ. Φιλίππου, Αντ. Κόκκινος και Ι. Στεφανουδάκης. Μότο: «Σκοπός του "Ορφεύς": η δωρεάν διάδοσις της μουσικής εις τους Ελληνόπαιδας» (αρ. τχ. 5-7, Ιουλ. 1912). Μηνιαίο μουσικό περιοδικό. Το κυρίως μέρος του (το μουσικό) έχει 8 σελίδες, με συνεχή σελιδαρίθμηση στα τεύχη όλου του έτους κυκλοφορίας, ενώ οι σελίδες των εξωφύλλων είναι χωρίς σελιδαρίθμηση. Από την έναρξή του έτ. Β' (αρ. τχ.

13. Οκτ. 1911) η σελιδαριθμηση γίνεται ανεξάρτητη σε κάθε τεύχος. Από τον Ιαν. 1912 (περ. Β΄) αποκτά 10 σελίδες με μουσική και 8 με κείμενο (που δημοσιεύεται τώρα τρίστηλο). Η σελιδαριθμηση είναι ανεξάρτητη σε κάθε μέρος του περιοδικού και σε κάθε τεύχος. Διαστάσεις: 31,50x25,50 εκ. Τιμή τεύχους: 5 γρόσια διατίμησης στην Αίγυπτο και 1,25 χρυσά φράγκα στο εξωτερικό. Ετήσιες συνδρομές: 40 γρ. δ. στην Αίγυπτο και 12 χρ. φρ. στο εξωτερικό. Το περιοδικό έχει συνδρομητές, εκτός της Αλεξάνδρειας, στο Κάιρο, το Πορτ-Σάιτ, το Ζαγαζίκ, το Βένχα και: Καρτούμ της Αιγύπτου, στην Αθήνα, τη Σύμωρη, τη Σάμο, τη Χίο, τη Σαμψούντα και τη Ρουμανία. Τυπώνεται στο «Ελληνικόν Χρωμο-τυπολιθογραφείον Αι Μούσαι των Αδελφών Γαρουφαλής και Δάμσου» της Αλεξάνδρειας, στο τυπογραφείο «Ταχυδρομού» του Γ. Τηνίου της Αλεξάνδρειας (από το τχ. 5. Μάιος 1912).

Πρόκειται για περιοδική έκδοση μουσικής (στην ευρωπαϊκή σημειογραφία), κατά το πρότυπο των πρώτων μουσικών περιοδικών της Δυτικής Ευρώπης στην τελευταία δεκαετία του 17^{ου} αιώνα. Στις τρεις από τις τέσσερις σελίδες των εξωφύλλων δημοσιεύεται πυκνό δίστηλο κείμενο με ειδήσεις, κριτικές, συνεντεύξεις και άρθρα.

Κύριος στόχος του περιοδικού είναι να προμηθεύει με μουσική τα μουσικά εκπαιδευτικά ιδρύμα-

τα, τους μουσικούς συλλόγους και τους ερασιτέχνες της πόλης. Τα μουσικά κομμάτια—κυρίως για πιάνο ή μαντολίνο—και τα τραγούδια είναι ψυχαγωγικά, μελωδικά και εύκολα στην εκτέλεση. Σημαντικό ποσοστό καταλαμβάνουν έργα συνθετών από την Ελλάδα (όπως του Μ. Καλομοίρη, του Σπ. Σαμάρα, του Γ. Λαμπιλέτ), μουσικών της Αλεξάνδρειας (όπως του Ν. Συναδινού, του G. Galletti) και μεταγραφές ελληνικών δημοτικών τραγουδιών. Δημοσιεύονται επίσης οι εθνικοί ύμνοι της Ελλάδας, της Αιγύπτου, της Γαλλίας, της Αγγλίας, της Αυστρίας, της Ρωσίας, όπως και ο «Ύμνος του Γαριβάλδη» του Α. Olivieri, χοροί σαλσονιού (πόλκες, βαλς, μαζούρκες κ.ά.), μελωδίες από όπερες και οπερέτες ευρωπαϊκών συνθετών κ.ά.

Τα περισσότερα από τα κείμενα που δημοσιεύονται «εν τω εξωφύλλω» είναι επίκαιρα και πρωτότυπα (ελάχιστες είναι οι μεταφράσεις από ξένα έντυπα βιογραφιών μεγάλων συνθετών). Κεντρική θέση κατέχει η περιγραφή της μουσικής κίνησης της Αιγύπτου και της Ελλάδας. Ιδιαίτερη δημοσιότητα δίνεται στις εμφανίσεις ελληνών μουσικών στην Αίγυπτο, όπως του Σπύρου Σαμάρα (που διηύθυνε την όπερά του *Ρέα*) του Μανώλη Καλομοίρη (που έδωσε συναυλία έργων του με την τραγουδίστρια Νίνα Φωκά και την πιανίστα Χαράκλεια Καλομοίρη), της τραγουδίστριας Ελπίδας Καλογεροπούλου (Σπεράντζα Καλό), του Διονύσιου Λαυράγκα (που έδωσε εκεί παραστάσεις με το «Ελληνικόν Μελόδραμα» του οποίου ήταν διευθυντής) κ.ά. Πολλές σελίδες αφιερώνονται επίσης στις εκδηλώσεις του συλλόγου «Ορφεύς» και του ωδείου του.

Από το τχ. 10 (Ιουλ. 1911), ο Αντώνιος Κόκκινος δημοσιεύει σειρά μεγάλων συνεντεύξεων με κεντρικό δέμα την χρήση της δημοτικής μουσικής για τη δημιουργία έντεχνης ελληνικής μουσικής. Εκτός από τον Νικόλαο Συναδινό, που κατοικεί στην Αλεξάνδρεια, με τον οποίο εγκαινιάζεται η σειρά, οι συνεντεύξεις δίδονται στην Αθήνα από τους Γεώργιο Νάτσο (διευθυντή του Ωδείου Αθηνών), Κλεάνθη Ζάννο (πρόεδρο του Συλλόγου «Απόλλων», τμήμα του οποίου είναι το Ωδείο Λότνερ), Νικόλαο Λάβδα (διευθυντή της «Αθηναϊκής Μανδολινατάς»), Θεόδωρο Συναδινό (αρχισυντάκτη της εφ. *Ακρόπολις και ιστορικό της ελληνικής μουσικής), Διονύσιο Λαυράγκα (διευθυντή του «Ελληνικού Μελοδράματος»), και τους συνθέτες Σπύρο Σαμάρα και Γεώργιο Λαμπιλέτ.

BIBΛIOΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΚΑΙΤΗ ΡΟΥΜΑΝΟΥ

Παβέλλας, Αλέξανδρος

(Ναύπλιο, 1876 - Σαν Φρανσίσκο, Μάιος 1934). Εκδότης, δημοσιογράφος. Μετανάστευσε στις ΗΠΑ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και μαζί με τον Μιχαήλ Αντωνικόπουλο, το 1906, ίδρυσε στο Σαν Φρανσίσκο την εφ. *Ειρηνικός* που μετονομάσθηκε σε **Προμηθεύς* το 1907, όταν ο Παβέλλας συνεταιρίσθηκε με τον λόγιο Γεώργιο Παπαγεωργίου Παλλάδιο που είχε μεταναστεύσει στις ΗΠΑ από τη Σάμο. Οι δύο άνδρες είχαν κοινό πάθος τις τέχνες, τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό και συμφωνούσαν στην ανάγκη της πνευματικής καλλιέργειας του ελληνισμού στις ΗΠΑ.

Ο Παβέλλας ήρθε στην Ελλάδα στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων και επέστρεψε στις ΗΠΑ το 1915. Αναλαμβάνει την ευθύνη του ελληνικού περιπτέρου στην παγκόσμια έκθεση στο Σαν Φρανσίσκο το 1915 και ακολούθως υπηρετεί, αμισδί, ως πρόξενος της Ελλάδας στο Σαν Φρανσίσκο. Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 οι Παβέλλας και Παλλάδιος κατέβαλλαν μεγάλες προσπάθειες να διατηρήσουν την εφημερίδα τους σε μια εποχή οικονομικών δυσκολιών. Οι κληρονόμοι τους συνέχισαν την έκδοσή της μετά τον θάνατο του Παβέλλα και του Παλλάδιου λίγους μήνες αργότερα. Η εφημερίδα συνέχισε να κυκλοφορεί έως το 1942.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: George P. Daskarolis, «San Francisco's Greek Colony: An Evolution of an Ethnic Community 1890-1945», *California History Magazine*, τχ. 60 (1982), 114.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΕΦ

Παγιακιά

*Δημοσιογραφικόν Ὄργανον της Χίου και των Περιούκων. Εκδίδεται κατά πάσαν Κυριακήν, Χίος (και αλλού), 1908-1946, αρ. φ. 1-3569. Διευθυντές-συντάκτες: Μιλτ. Πολεμίδης (δημοσιογράφος), Α. Πολεμίδης (δικηγόρος): ο τελευταίος σε όλη τη διάρκεια κυκλοφορίας της εφημερίδας εμφανίστηκε ως διευθυντής, ιδιοκτήτης, υπεύθυνος ύλης αλλά και υπεύθυνος τυπογραφείου, ενώ υπεύθυνοι ύλης υπήρξαν και οι Δημοσθ. Κεφάλας (1922) και Σ.Χ. Σιδεράκης (1942-1946). Μότο: «Εἰς οἰωνός ἀρίστος, ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρης» (1909): «Ἡ ἀρχαιότερα Χιακὴ Ἐφημερὶς» (1915). Συχνές εναλλαγές υποτίτλων: *Πατριωτικόν Δημοσιογραφικόν Ὄργανον των Χιακῶν Συμφερόντων, Πολιτικὴ και Φιλολογικὴ Ἐφημερὶς* (από το φ. 48): *Ἐφημερὶς Πολιτικὴ Φιλολογικὴ και των Εἰδησεων, Εκδίδεται δις της ἑβδομάδος* (από το φ. 409, 6 Ιαν. 1913): *Εἰκονογραφημένη Πολιτικὴ και Ἐγκυκλοπαιδικὴ Ἐφημερὶς, Εκδιδόμενη τρις της ἑβδομάδος* (από το φ. 432, 30 Μαρτ. 1913): *Εἰκονογραφημένη Πολιτικὴ και Ἐγκυκλοπαιδικὴ Ἐφημερὶς, Εκδιδόμενη τετράκις της ἑβδομάδος* (από το φ. 433, 2 Ἀπρ. 1913): *Ανεξάρτητος Πολιτικὴ και των Τοπικῶν Συμφερόντων Ἐφημερὶς* (από το φ. 618, 7 Ιουν. 1914): *χωρὶς υπότιτλο* (από τις 5 Ἀπρ. 1915): *Καθημερινὴ Πολιτικὴ Ἐφημερὶς* (από το φ. 813, 5 Ιουλ. 1915): *χωρὶς υπότιτλο* (από το φ. 1229, 5 Ιαν. 1915): *Ανεξάρτητος Πολιτικὴ και Φιλολογικὴ Ἐφημερὶς* (αρ. φ. 1322-1333, 1 Ιαν. 1920 - 13 Φεβρ. 1920): *Πολιτικὴ Φιλολογικὴ και των Εἰδησεων Ἐφημερὶς* (αρ. φ. 1334-1358, 16 Φεβρ. 1920 - 4 Ιουν. 1920): *Ανεξάρτητος Ἐφημερὶς* (αρ. φ. 1359-1376, 6 Ιουν. 1920 - 19 Σεπτ. 1920): *χωρὶς υπότιτλο* (από το φ. 1377): *Ἐβδομαδιαία Χιακὴ Ἐπιθεώρησης* (περ.*

Β΄, από το φ. 1601, 1 Ιαν. 1925): *Τρισεβδομαδιαία Χιακή Επιθεώρησης* (από το φ. 1800, 1 Ιαν. 1929): *Εβδομαδιαία Χιακή Επιθεώρησης* (αρ. φ. 3507-3523, 14 Φεβρ. 1942- 24 Φεβρ. 1942): *Δισεβδομαδιαία Εθνική Εφημερίς* (περ. Γ΄, αρ. φ. 3524-3541, 6 Φεβρ. 1946- 11 Απρ. 1946): *Τρισεβδομαδιαία Εφημερίς εν Χίω* (από το φ. 3542-3569, 23 Ιουν. 1946- 13 Σεπτ. 1946). Χωρίς τακτική περιοδικότητα (όπως εμφανίζεται και από τους υπότιτλους), διςελιδη / τετρασέλιδη / εξασέλιδη / οκτασέλιδη, ανάλογα με τα γεγονότα και την έκταση των ειδήσεων που έπρεπε να καλύψει κάθε φορά, ποικίλων διαστάσεων. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά / 2 δρχ. (1938) / 100 δρχ. (1946). Συνδρομές: ετήσια Χίου 3 μετζίτια, εξωτερικού 20 φράγκα χρυσά. Αμερικής 5 δολ. (1908): ετήσια Χίου 13 δρχ., 20 φρ. χρ., Αμερικής 5 δολ., το 1915, ετήσια Χίου 16 δρχ., εσωτερικού 20 δρχ., εξωτερικού 40 δρχ. (1913): ετήσια Χίου 25 δρχ., εσωτερικού 30 δρχ., εξωτερικού 40 δρχ. (1922): ετήσια εσωτερικού 150 δρχ., εξωτερικού 25 φρ. χρ. (1929): ετήσια Χίου 200 δρχ., εσωτερικού 250 δρχ., εξωτερικού 50 φρ. χρ. (1938). Διεύθυνση: 1) οδ. Κάτω Αιγαίου, 2) οδ. Καλοπλύτου, 3) οδ. Απλωταριάς, 4) οδ. Βενιζέλου. Τηλεγραφική διεύθυνση: 1) Panchiaky-Chio (Turquie), 2) Panchiaki-Chio. Το πρώτο σωζόμενο φύλλο είναι της 3^{ης} Φεβρ. 1908, που τυπώθηκε στη Σάμο. Ορισμένα φύλλα τυπώθηκαν στη Σμύρνη, ελάχιστα στην Αθήνα και κατόπιν τυπωνόταν στη Χίο, σε δικό της τυπογραφείο, το επονομαζόμενο «Τύπος Παγχιακής», το οποίο για την εποχή του ήταν εξαιρετικά προηγμένης τεχνολογίας, καθώς λειτουργούσε με λινοτυπικά μηχανήματα. Το τυπογραφείο της διέθετε τμήμα χαρτοπωλείου-βιβλιοδετείου, αλλά και εργαστήριο σφραγίδων από το 1915 κ.ε.

Η εφ. *Νέα Σμύρνη* το 1908 ανήγγειλε την κυκλοφορία ιδιαίτερης εβδομαδιαίας έκδοσης, η οποία επρόκειτο να περιλαμβάνει ύλη αποκλειστικά χιακή. Στην εξαγγελία της σημειώνεται ότι: «Η *Νέα Σμύρνη* καθ' εκάστην Κυριακήν Παγχιακήν Εφημερίαν Πολιτικήν Ειδησεολογικήν. Ιδιαίτερα Εβδομαδιαία Χιακή Έκδοσις». Τη διαχείριση της εφημερίδας επρόκειτο να αναλάβουν οι Μιλτιάδης και Ανδρέας Πολεμίδης στη Χίο, όπου θα ιδρύετο και ιδιαίτερο γραφείο για να εξυπηρετεί τις ανάγκες της, το οποίο θα λειτουργούσε ταυτόχρονα ως δικτυογραφείο και ως πρακτορείο που θα διευκόλυνε την αλληλογραφία των Χίων που διέμεναν στην Αμερική με τους μόνιμους κατοίκους του νησιού. Η νέα εφημερίδα θα είχε τίτλο «Εβδομαδιαία Χιακή Νέα Σμύρνη» και θα περιελάμβανε ειδήσεις για την κοινωνική ζωή, την εμπορική, βιομηχανική και γεωργική κίνηση της Χίου.

Παρ' όλες τις εξαγγελίες αυτές, τελικά εκδόθηκε μία ξεχωριστή εφημερίδα με τον τίτλο *Παγχιακή* που δεν είχε καμία σχέση με τη *Νέα Σμύρνη*. Από

το φ. 18, 23 Απριλίου 1908, εξεδόθη μαζί με την *Πρόοδο* της Σμύρνης, ενώ από το φ. 23, 16 Ιουλίου 1908, κυκλοφόρησε και πάλι ανετόμο. Στο ίδιο φύλλο αναφέρεται ότι οι διευθυντές της *Παγχιακής* υπέβαλαν αίτηση στην οθωμανική κυβέρνηση προκειμένου να της χορηγηθεί επίσημη άδεια κυκλοφορίας. Η εφ. *Χίος* στις αρχές του 1909 γράφει ότι ο συντάκτης της *Παγχιακής Α. Πολεμίδης* είχε καταδικαστεί στο παρελθόν με πρόστιμο 50 οθωμανικών λιρών, γιατί τόσο η εφημερίδα όσο και το τυπογραφείο του λειτουργούσαν χωρίς άδεια. Οι ίδιοι οι εκδότες της *Παγχιακής*, σύμφωνα με τα γραφόμενά τους, παραδέχονται ότι αντιμετώπιζαν πολλές δυσκολίες, όμως η υποστήριξη των απανταχού Χίων τους έδινε θάρρος να συνεχίσουν την κυκλοφορία της εφημερίδας.

Το κύριο άρθρο στην πρώτη σελίδα ήταν αφιερωμένο στην πολιτική επικαιρότητα, τοπική, εθνική, αλλά και διεθνή. Δημοσίευε άρθρα αναγνωστών, αλλά και ανακοινώσεις των διοικητικών αρχών της Χίου. Ασχολήθηκε συστηματικά με τα θέματα τοπικού ενδιαφέροντος (οδοποιία, ηλεκτροφωτισμός ύδρευση, κατασκευή λιμανιού, κίνηση της χιακής ναυτιλίας, γεωργία, δραστηριότητες του εμπορικού και βιομηχανικού επιμελητηρίου Χίου, την εμπορική κίνηση του νησιού κ.ά.). Επιπλέον, δημοσίευε ανέκδοτα έγγραφα και μελέτες αναφορικά με την ιστορία και τη λαογραφία της Χίου, περιείχε στήλη αφιερωμένη στην κοινωνική κίνηση και ειδική στήλη για ιατρικά θέματα. Στη φιλολογική στήλη δημοσιεύονταν ποιήματα, χρονογραφήματα, θιογραφικά σημειώματα σημαντών προσώπων κ.ά. Εκτενείς ήταν οι αναφορές της στα ελληνικά εθνικά θέματα, το Μικρασιατικό Ζήτημα, τους πρόσφυγες και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν όταν έφτασαν στη Χίο: ακόμα, στην εκπαίδευση και τα εκκλησιαστικά ζητήματα της Ελλάδας.

Υπήρχαν επίσης αναφορές στη διεθνή επικαιρότητα, για την οποία μάλιστα διέθετε ιδιαίτερη στήλη, με τίτλο «Παγκόσμιον Ταχυδρομείον». Αναδημοσίευε άρθρα από αγγλικές και άλλες εφημερίδες μεταφρασμένα στα ελληνικά. Στην τελευταία σελίδα δημοσίευε διαφημίσεις και αγγελίες. Η εφημερίδα είχε ανταποκριτές στα διάφορα χωριά της Χίου, αλλά και το εξωτερικό. Αμερική Αίγυπτο, Ρωσία, Ελλάδα, Γαλλία, Ιταλία, Αγγλία, Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη κλπ. Σκοπός της ήταν η εξυπηρέτηση των γενικών συμφερόντων της Χίου και η ανάγκη πλήρωσης του κενού από την έλλειψη ενός δημοσιογραφικού οργάνου που θα ασχολούνταν αποκλειστικά με τη Χίο.

Οι ιδρυτές της Παγχιακής Μιλτιάδης και Ανδρέας Πολεμίδης υπήρξαν και οι σημαντικότεροι συντάκτες της. Τα άρθρα τους συνήθως ήταν ανυπόγραφα ή υπήρχαν ψευδώνυμα όπως «MISK», «Φρουρός», «ο Άλλος» κ.ά. Αρκετά άρθρα, κυρίως της πρώτης σελίδας, υπογράφονται με τα αρχικά «MILPOL», «LORMIL» ή «Μ.Π.» που δεν ήταν τίποτα άλλο από τα αρχικά του Μιλτιάδη Πολεμίδα, ο οποίος προς το τέλος της ζωής του είχε εργαστεί και ως υπάλληλος στο υπουργείο Παιδείας. Συνήθως, ο διευθυντής της εφημερίδας Ανδρέας Πολεμίδης υπέγραφε τα άρθρα του, ή έδετε τα αρχικά του ονόματός του.

Η Παγχιακή το 1915 υποστήριζε σθεναρά την πολιτική του Ελ. Βενιζέλου. Αργότερα, το 1928, αλλάζει πολιτική γραμμή και στρέφεται προς το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά. Ο Α. Πολεμίδης το 1928 (αρ. φ. 1771, 15 Ιουν. 1928) είχε εκλεγεί βουλευτής Χίου του Κόμματος των Ελευθεροφρόνων. Από το 1932 και μετά η εφημερίδα υποστήριζε τον Π. Τσαλδάρη, αρχηγό του Λαϊκού Κόμματος, με το οποίο ο Α. Πολεμίδης εκλέχθηκε βουλευτής Χίου. Με μία διακοπή τεσσάρων χρόνων περίπου, 1942-1946, η Παγχιακή ξεκίνησε την τρίτη περίοδο

κυκλοφορίας της. Η νέα εξόρμηση της εφημερίδας συνέπεσε με την ένωση των εθνικοφρόνων κομμάτων. Στο φ. 3524 (6 Φεβρ. 1946), η Παγχιακή έγραφε: «Με οδηγόν μας την ένωση αυτή, με γνώμονα το συμφέρον του τόπου, με πίστη στην ιερότητα του αγώνα μας περνάμε στην επίθεση. Ο κόσμος των Εθνικοφρόνων ... ξεκινά δια την μάχην». Αυτή την περίοδο το κύριο άρθρο της ήταν σχεδόν πάντα αφιερωμένο σε αντικομμουνιστική προπαγάνδα.

Μεγάλη αντίπαλός της υπήρξε η εφ. Νέα Χίος. Ανάμεσα στις δύο υψίστατο κλίμα οξύτατης αντιπαράθεσης. Η Παγχιακή σταμάτησε να κυκλοφορεί το 1946, έχοντας συμπληρώσει περισσότερα από 3500 φύλλα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΚΒΧΚ, ΕΛΙΑ.

ΕΥΗ ΦΑΡΡΟΥ

Ο Παιδαγωγός

Σύγγραμμα περιοδικόν περί Παιδαγωγικής και περί ανατροφής. Πειραιάς, Ιαν. 1839 - Δεκ. 1839, αρ. τχ. 1-24. Εκδότης: Ηλίας *Χριστοφίδης, αλληλοδιδασκτικός δάσκαλος και τυπογράφος. Μότο: «Πηγή και ρίζα καλοκαγαθίας το νομίμου τυχείν παιδείας - Μεγάλη τω ροπή προς αρετής κύψαν εστίν...έδη, και παιδείαι, και διδασκαλία και βίων αγωγή... (Πλουτ., Περί παιδων αγωγής)». Μηνιαίο / διμηνιαίο, διαστάσεων 19x12 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 13 δρχ., εξωτερικού 16 δρχ. «Εκ της του Ηλία Χριστοφιδου Τυπογραφίας Η Αγαθή Τύχη».

Ήταν το πρώτο καθαρά παιδαγωγικό-εκπαιδευτικό περιοδικό που εκδόθηκε στη μετεπαναστατική Ελλάδα. Ήταν υψηλού επιστημονικού επιπέδου και απευθυνόταν στους δασκάλους, αλλά και στους γονείς, με σκοπό την «αύξηση της δημοτικής εκπαίδευσως και την βελτίωσιν και ενίχυσιν των διδασκόντων», έτσι ώστε να τελειοποιηθεί «η εθνική ανατροφή». Προσέφερε στους αναγνώστες του παιδαγωγικά άρθρα, μεταφρασμένα από γαλλικά και γερμανικά συγγράμματα, ενημέρωση για την εκπαιδευτική νομοθεσία και διδακτικές οδηγίες, οι οποίες συνδύαζαν τις ξένες παιδαγωγικές θεωρίες της εποχής με την εμπειρία «εις την καθ' ημάς εθνικήν εκπαίδευσιν» του Ι. Κοκκώνη, ανυπόγραφου συντάκτη του περισσότερων άρθρων του περιοδικού. Μέσα στα κείμενά του δινόταν ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της παιδείας, στη σημασία της μεθοδικής διδασκαλίας, στην αρμονική ανάπτυξη των σωματικών και ψυχικών δυνάμεων των μαθητών, στην υγιεινή τους διαβίωση, στην αυτενέργειά τους και στην άσκησή τους στην παρατήρηση και στη δημιουργική

σκέψη. Απέβλεπε επίσης στην ιορόροπη θρησκευτική τους αγωγή, η οποία, ακολουθώντας το κοραϊκό υπόδειγμα, θα έπρεπε να απορρίψει τις ακρότητες της δεισιδαιμονίας και της αδείας. Τέλος, τονίζονταν σε αυτό η σημαντική αποστολή και οι ιδιαίτερες υποχρεώσεις των δασκάλων προς τους μαθητές και τους γονείς, ενώ παρουσιάζονταν ως επείγουσα ανάγκη να ενισχυθεί η γυναικεία εκπαίδευση.

Το περιοδικό φιλοξένησε μία σειρά παιδαγωγικών άρθρων σε συνέχειες με γενικό τίτλο «Αντικείμενον της ανατροφής και της παιδαγωγίας», η οποία κάλυπτε όλη την περίοδο της έκδοσής του. Παρουσιάζονταν επίσης κείμενα πάνω στις γενικές αρχές της διδακτικής («Περί μεθόδων», «Περί διδακτικής εν γένει»), συγκεκριμένες διδακτικές οδηγίες («Περί του τρόπου της διδασκαλίας των χειροτεχνημάτων εις τα σχολεία των Κορασίων», «Τρόποι προς διδασκαλίαν της Αναγωγικής»), συμβουλές προς τους βιβλίο διδασκόντες, εκδόσεις για τη δημόσια εκπαίδευση, αγγελίες και κριτικές σχολικών εγχειριδίων, λόγοι διαφόρων δασκάλων στις δημόσιες εξετάσεις των σχολείων τους, ύμνοι προς το βασιλικό ζεύγος, ιστορικά γεγονότα κάθε μήνα

και εκπαιδευτικές ανακοινώσεις. Σε ορισμένα τεύχη παρουσιάζονταν κείμενα εγκυκλοπαιδικού περιεχομένου με τον γενικό τίτλο «Μαθημια χάριν των διδασκάλων και των γονέων». Όλα τα άρθρα ήταν ανυπόγραφα, αλλά είναι γνωστό ότι συντάκτης τους ήταν κυρίως ο εξέχων παιδαγωγός της εποχής Ι. Κοκκώνης.

Ο Παιδαγωγός διέκοψε την κυκλοφορία του, για οικονομικούς λόγους στο τχ. 23-24, το οποίο αναγράφει ως μήνα έκδοσης τον Δεκέμβριο 1839, αλλά η τελευταία ειδοποίηση για τη διακοπή του υπογράφεται στις 30 Νοεμβρίου 1840, επειδή φαίνεται ότι εκδιόταν ετεροχρονισμένα. Η ελληνική ανταπόκριση της εκπαιδευτικής κοινότητας προς το περιοδικό και η ρήξη του Χριστοφίδη με τον Κοκκώνη, αμέσως μετά την προσωρινή διακοπή της έκδοσης, δεν επέτρεψε την επανακυκλοφορία του, στερνώντας την εκπαίδευση της εποχής από ένα σημαντικό επιστημονικό θήμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ.Γ. Παπακωνσταντίνου (εισαγωγή, παρουσίαση, σχόλια). Ο Παιδαγωγός. Αθήνα, ΕΚΠΑ / Εργαστήριο Πειραματικής Παιδαγωγικής, 1982. Χρ. Τζηκας, Ι.Π. Κοκκώνης. Ο Ρόλος του στη Θεμελίωση και τα Πρώτα Βήματα της Δημοτικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1999, σ. 167-176. Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας. Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991). Βιβλιογραφία (1831-1974). Α' Φάση, εποπτεία Αλέξης Δημαράς, εισ.-επιμ. Χάρης Αθανασιάδης. Αθήνα 2004, σ. 344-346.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α. ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ

Αρ 5-6 και 7.

Εκδόσεις 50α ή 50
 τού μηνός τῆς συνδρομῆς ἐξῆς τῶν κτήσεων καὶ τῶν ἀρθρῶν 13
 50 ἡμερῶν 6, 50
 Δικ τῶν ἐξῆς τῶν κτήσεων καὶ τῶν 16
 50 ἡμερῶν 8

Ἐπιτάφιος συνδρομῆς τῶν κτήσεων ἐξῆς τῶν κτήσεων καὶ τῶν ἀρθρῶν 13
 50 ἡμερῶν 6, 50
 Δικ τῶν ἐξῆς τῶν κτήσεων καὶ τῶν 16
 50 ἡμερῶν 8

1839

Ο ΗΜΗΤΕΡΟΣ
 ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
 ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ.

Ποῦ καὶ τίς κολοκωχῆσαι τὸ ἴσμιον ταχῆς παιδείας —
 Μάγειο τοῦ ποῦ καὶ τίς κολοκωχῆσαι τὸ ἴσμιον ταχῆς παιδείας —
 Μάγειο τοῦ ποῦ καὶ τίς κολοκωχῆσαι τὸ ἴσμιον ταχῆς παιδείας —
 Μάγειο τοῦ ποῦ καὶ τίς κολοκωχῆσαι τὸ ἴσμιον ταχῆς παιδείας —

Μαρτίου 31. ἔτος Ἰηρ', 15.

Περὶ φυσικῆς ἀνατροφῆς.
 (συνέχεια τῆς σελ. 33.)

Ὁ διδάσκαλος εἴταμον χρῆσασθαι καὶ προσέχη πῶς οἱ μαθηταὶ εἶναι μόνον καὶ μὴ ἀποκεῖσθαι κατὰ ἐλάττωμα φρονεῖν· διὰ τῆς ἀκαταλλοῦ χρίσεως τῶν μελῶν, ἀλλὰ καὶ, ἂν εἴπωσι κατὰ τοῦτο, πῶς· καὶ τὸ διαφρονεῖσθαι ἢ καὶ να τὰ μεταρῶσιν. Εἶναι τινα ἐπιτηδεύματα τῶν ἀρχῶν τῶν παιδῶν ἢ ἀφθόνια, οἱ ὅποιοι διαρραπῶσιν αὐτοτε-

Παιδεία

Περιοδικό Μελέτης - Έρευνας - Διαφοτισμού. Αθήνα, Οκτ. 1946 - Δεκ. 1951, αρ. τχ. 1-63. Εκδότης: Ι.Π. Ζαχαρόπουλος. Διευθυντής: Ε.Π. Παπανούτσος. Μετονομάστηκε σε **Παιδεία και Ζωή** (Ιαν. 1952 - Δεκ. 1961, αρ. φ. 1-99). Μηνιαίο, σαράντα οκτώ σελίδων, διαστάσεων 22,5x15 εκ. Ετήσιες συνδρομές εσωτερικού 30000 δραχμικά, παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές.

Παιδαγωγικό περιοδικό, το οποίο επεδίωξε, με την έκδοσή του, «να ακουσθῆ μία θαρραλέα και αντικειμενική φωνή για την ανασυγκρότηση, την ανάπλαση και τον συγχρονισμό της παιδείας μας», σε εκείνη την παραγμένη μεταπολεμική περίοδο. Απευθυνόταν στους εκπαιδευτικούς της Στοιχειώδους και της Μέσης Εκπαίδευσης, αλλά και στους γονείς, έχοντας ως αποκλειστικό της κίνητρο «τον πόνο για το σχολείο, τη λαχτάρα να μορφωθῆ και να αναπτυχθῆ το ταλιπωρούμενο μέσα στις ατελείωτες εθνικές μας δοκιμασίες ελληνοπόπουλου». Έτσι, δημοσιεύοντας αυτοτε-

λείς επιστημονικές μελέτες και οδηγητικά κείμενα για την καθημερινή σχολική πράξη, ενημερώνοντας τους αναγνώστες της γύρω από τη διεθνή εκπαιδευτική κίνηση και σχολιάζοντας την επικαιρότητα, η *Παιδεία* αποτελούσε ένα «παιδαγωγικό δημοσιογραφικό όργανο», το οποίο προσπαθούσε να συμβάλει: «στον ορθό προσανατολισμό της παιδείας και στην ανάπλασή της». Διατεινόταν ότι η κριτική και ο έλεγχος που ασκούσε ήταν «όσο το δυνατόν αντικειμενική και αμερόληπτη», υπερβαίνοντας «τον κομματικό ανταγωνισμό και τις προσωπικές συμπάθειες ή αντιπάθειες». Κρατούσε αποστάσεις από τον «εξημμένο ασκητισμό με τους φανατισμούς του», δηλαδή τις συντηρητικές πολιτικές και δρησκευτικές αντιλήψεις, ακολουθώντας την πορεία που είχαν χαράξει ο Δελμούζος και ο Τριανταφυλλίδης στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών ζητημάτων.

Εκτός από το κύριο άρθρο, που σχολίαζε δέματα της επικαιρότητας, παρουσιάζονταν παιδαγωγικές, ψυχολογικές και ιστορικοφιλολογικές μελέτες και άρθρα, όπως «Το παιδαγωγικό Ήθος», «Η αντιληπτική σύνδεση του παιδιού», «Ο Henri Wallon και το έργο του», «Η ομιλία και η σκέψη του παιδιού κατά τον J. Piaget», «Ο Φώτης Φωτιάδης και το γλωσσικοεκπαιδευτικό πρόβλημα», «Γρηγόριος Κωνσταντάς» κ.ά. Υπήρχαν ακόμη μελέτες για την τέχνη, το θέατρο, άρθρα ειδικής διδακτικής («Η διδασκαλία της Γεωγραφίας στο Δημοτικό σχολείο»), κείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής και συμβουλές προς τους γονείς και τους δασκάλους. Ακολουθούσαν η ενημέρωση για τη διεθνή εκπαιδευτική κίνηση, σχόλια, ειδήσεις, νεκρολογίες και διβλιοκρισίες.

Τα άρθρα ήταν συνήθως ενυπόγραφα και, εκτός από του Παπανούτσου, δημοσιεύτηκαν κείμενα των Γ. Αθανασιάδη-Νόβα, Α. Αλεβιζάτου, Κ. Άμαντου, Μαρίας Αμαριώτου, Σοφίας Γεδεών, Αλ. Δελμούζου, Κ.Θ. Δημηρά, Πηνελόπης Δέλτα, Π. Ζέπου, Κ. Κιτσάρα, Γ. Θέμελη, Ι.Θ. Κακριδί, Μίλτου Κουντουρά, Ν. Λούρου, Αικατερίνης Μάνου, Δ. Μπαλάνου, Χ. Πάτση, Ευρ. Σούρλα, Θρ. Σταύρου, Ι. Συκουτρή, Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα, Η. Brule, Α. Buchan, Hebert Reid, A.N. Whitehead κ.ά.

Από τον Ιανουάριο 1952, μετονομάστηκε σε *Παιδεία και Ζωή*, συνεχίζοντας χωρίς διακοπή την κυκλοφορία της έως τον Δεκέμβριο 1961, εκδιδοντας, κατά το διάστημα αυτό, 99 τεύχη. Ο Παπανούτσος δικωολόγησε την αλλαγή του τίτλου με το επιχειρήμα ότι «η παιδεία είναι από τη φύση της και κατά την γνησιάν εννοία της μια λειτουργία της ζωής». Στόχος των συντακτών, στη νέα αυτή περίοδο, ήταν «να τα-

1

ΠΑΙΔΕΙΑ

ζωή

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1952

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

Παιδεία και Ζωή	'Η Διδασκαλία
Οι εικοστούς αιώνες του πολιτισμού μας	Γ. Μ. Παπανούτσος
Έθνος, δημοκρατία και φιλία	Μαρίνα Σίμου
Άγρια και Κρήνια	Γιώργ. Α. Χάλιας
Η δασκαλία της 'Ιστορίας	Felice-Louis
Τα μάθημα της 'Ιστορίας όπως το βλέπει σήμερα ένας Γάλλος 'Ιστορικός	Ε. Κουρής
Οι καιρόνες πάσης της μεταστροφής παιδείας	W. E. Miller
Πρόβλημα από την καθημερινή ζωή	Φανούτ. Ο. Τριαντάφυλλου
Ψυχολογία του παιδιού	Αθ. Κ. Γκαρής
Ο βίβλος του κ. 'Υπουργού της 'Εθνικής Παιδείας	'Η Διδασκαλία
Βιβλιοκρισίες	Εβρ. Κουρής, Θ. Σάβης
Νέα Βιβλία	

ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΟΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ

χθούν με κάθε τι ζωντανό στη θεωρία και στην πράξη της αγωγής και να πολεμήσουν την κάθε λογής νέκρα στις σκέψεις και στις ενέργειες που προβάλλουν την αξίωση να διαπαιδαγωγήσουν τη νεότητα του Έθνους μας και να διαμορφώσουν το ιστορικό του Αύριο». Επιθυμούσαν «να τονώσουν την εκπαιδευτική ψυχή [...] να καλλιεργήσουν την γνήσια ελληνική νοοτροπία και ψυχοσύνδεση» και να βοηθήσουν στην οικοδόμηση ενός πνεύματος «οικουμενικής συνεννόησης και ειρήνης μεταξύ των λαών».

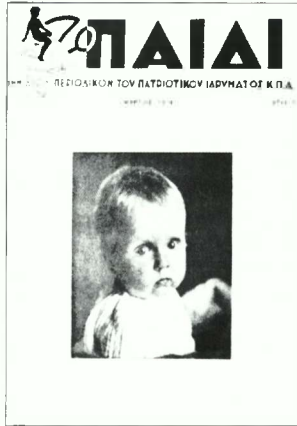
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΕΛΙΑ, ΚΕΝΕΚ, ΚΠΕΒ, ΜΙΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Συδης, «Το περιοδικό *Παιδεία* του Ε.Π. Παπανούτσου», στον τόμο *Μελετήματα για τον Ε.Π. Παπανούτσο – Εορτασμός στα ογδοντάχρονα* του Αθηνά, Τετράδια «Ευθύνης», 1981, σ. 52-60. Αδ. Στ. Ανεστήδης, «Ευρετήριο των περιοδικών *Παιδεία* και *Παιδεία και Ζωή* του Ε.Π. Παπανούτσου», π. *Απόψεις*, τχ. 3 (Νοέ. 1986), 221-295 (και σε ανάτυπο): Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991)*, *Βιβλιογραφία (1831-1974)*, Α' Φάση, εποπτεία Αλέξης Δημαράς, εισ.-επιμ. Χάρης Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 357-364.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Α. ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ

Το παιδί

Επιστημονικών περιοδικών της Γενικής Εταιρείας προς την προστασίαν της παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Αθήνα, 1930-1943: περ. Α΄, 1930-1938, αρ. τχ. 1-50 και περ. Β΄, 1939-1943, αρ. τχ. 51-105. Εκδότης: «Γενική Εταιρεία προς προστασίαν της παιδικής και εφηβικής ηλικίας» (περ. Α΄) και «Πατριωτικών Ίδρυμα Κοινωνικής Προστασίας και Αντιλήψεως» (περ. Β΄). Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαίων περιοδικών του Πατριωτικού Ιδρύματος Κοινωνικής Προστασίας και Αντιλήψεως* (περ. Β΄). *Διμηναίο σε όλη τη διάρκεια της έκδοσης*, την περ. Α΄ είναι πενήντα δύο σελίδων, διαστάσεων 22x15 εκ. και την περ. Β΄ τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 28x21 εκ. (κατά τη διάρκεια της Κατοχής άτακτη έκδοση). Ετήσιες συνδρομές: την περ. Α΄ 50 δρχ. (εσωτερικού) και 2 δολ. (ξεωτερικού), ενώ την περ. Β΄ 60 δρχ. και 3 δολ. αντίστοιχα (από το 1941 αναπροσαρμόζονται συνεχώς). Τυπώνεται στο τυπογραφείο της «Φυλακής – Σχολής Αβέρωφ».

Για το παιδί και γενικότερα την παιδική ηλικία παρουσιάζεται αυξημένο ενδιαφέρον μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κυρίως μετά το 1922. Κρατικοί και φιλανθρωπικοί φορείς δραστηριοποιούνται για την ίδρυση ορφανοτροφείων, παιδικών σταθμών, ηηπιαγωγείων καθώς και σωφρονιστικών ιδρυμάτων για ανήλικους. Η «Γενική Εταιρεία προς Προστασίαν της Παιδικής και Εφηβικής Ηλικίας» και το «Πατριωτικών Ίδρυμα Προστασίας Παιδιού» είναι οι βασικές οργανώσεις που εκτός από την ανάληψη συγκεκριμένων πρακτικών και δράσεων ενδιαφέρονται να ορίσουν, να διαφωτίσουν και να διαμορφώσουν αντίληψη στην κοινή γνώμη για θέματα νομικά, κοινωνικά, ανατροφής, υγείας και πρόνοιας που αφορούν το παιδί.

Στο περιοδικό παρουσιάζονται σχετικές εργασίες, μελέτες και συζητήσεις με έμφαση στα νομοθετικά ζητήματα. Ο σωφρονισμός των ανήλικων παραβατών, η παιδική αλητεία, η πρόληψη της παιδικής εγκληματικότητας, είναι τα θέματα που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της ύλης. Ενδιαφέρον υπάρχει και για την «εξυγίανση του λαϊκού σπιτιού και την προφύλαξη του παιδιού μέσα στο σπίτι του» με άρθρα που αναφέρονται στη νοστή ανατροφή, την ψυχική και σωματική υγεία, στις υποχρεώσεις των γονέων προς τα παιδιά τους. Τα εκπαιδευτικά θέμα-

τα αφορούν κυρίως στην εκπαίδευση παιδιών και εφήβων στις φυλακές και τα ορφανοτροφεία. Το περιοδικό φαίνεται να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αλλαγή του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου με επιρροές από νομοθεσία άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (ελλ. σ.), ΦΕΠΑ (πλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831 -1991)*, Βιβλιογραφία (1831-1974), Α΄ Φάση, εποπτεία Αλέξης Δημαράς, εισ.-επιμ. Χάρης Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 365-368.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΤΟΝΑ

Παιδικά Φύλλα

Μηνιαίων Περιοδικών Χριστιανικών Αρχών, Αθήνα, 1947-1959, τ. 1-13, αρ. τχ. 1-156. Ιδρυτής-εκδότης: Γεώργιος Α. *Χατζηαντωνίου. Διευθύνεται υπό επιτροπή: Γ.Α. Χατζηαντωνίου, Αρσ. Κεσίσογλου, Εύα Κεσίσογλου, Ελένη Σειρινίδου, Σερ. Σαραφειμίδης, Γ. Κωνσταντινίδης. Μηνιαίο, είκοσι έως είκοσι τεσσάρων σελίδων με συνεχή σελιδαριθμηση, διαστάσεων 24x17 εκ. Συνδρομές: εξαμηνιαία 4500 δρχ. Τυπογραφείο: «Πυρός» (1947 - Απρ. 1955, προϊστάμενος: Φρ. Μαλατέστας), «Τύποις Γ. Νικολετάκη» (Μάιος 1955 - Αύγ. 1956), «Τύποις Χαρ. Συνοδινού» (Δεκ. 1956 - Δεκ. 1957), τυπογραφείο Σπ. Πόλιου (Ιαν. 1958 - Δεκ. 1959).

Παιδικό χριστιανικό περιοδικό, ιδρύθηκε από τον ποιμένα (πάστορα) της Β΄ Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας δρ. Γ. Χατζηαντωνίου, ο οποίος υπέγραφε το σημείωμα του εκδότη («Το Γράμμα μου») με το ψευδώνυμο «ο θεός Γιώργος». Στο πρώτο σημείωμα, δίνοντας τους στόχους του περιοδικού, αναφέρει: «ένα δέντρο γυμνό από φύλλα είναι και η Ελλάδα μας. Πέρασε από πάνω της η βαρυσχευωμένη του πολέμου, της πείνας, του εμφυλίου σπαραγμού, και την άφησε ένα δέντρο ρημαγμένο. [...] Μα η καρδιά όλων μας είναι στραμμένη προς την άνοιξη, που θα ξεπεταχθούν πάλε στον κορμό της Ελλάδας μας τα καινούργια φυλλαράκια-και τα φυλλαράκια αυτά είσαστ΄ εσείς, [...] Για να επιτύχουμε το σκοπό μας αυτό μονάχα ο Χριστός μπορεί να μας βοηθήσει. Μονάχι με τη δική Του τη δύναμη θα ξεπεταχθούν τα φυλλαράκια μας θαλερά και όμορφα».

Εκτός από δρασκευτικός και ηθοπλαστικός, ο στόχος του περιοδικού είναι επιμορφωτικός. Στην ύλη του περιλαμβάνονται ιστορίες και διηγήματα, βιογραφίες και ιεραποστολικές ιστορίες, ενώ οι μικρές ειδήσεις και τα αξιοπερίεργα δημοσιεύονταν με τον τίτλο «Απ' όσα ακούω και διαβάω» γραμμένα από την Ελένη Σερινίδου, γεωγραφία («Απ' την Ελλάδα μας») από την Εύα Κεσίσογλου, αστρονομία (ο «Έναστρος ουρανό») από τον Γ. Φερεντίνο. Τα διηγήματα και οι ιστορίες ήταν γραμμένα από διεθνώς γνωστούς, στον χώρο της ευαγγελικής παιδικής λογοτεχνίας συγγραφείς, όπως οι Χριστίνα Ρούι, Ο.Χ. Γκέρτνερ (θέατρο), Comtesse de Ségur (θέατρο), Ο.Φ. Ουάλτον, Ε.Μ. Λίλλη, Ε. Βαν Ντάϊκ, Π.Μ. Σεν Τζον, Δ.Χ. Μπάρνχαουζ (μαθήματα από τη Βίβλο), L.C. Silke, I. Σάγγερ Λάου κ.ά. Πολλά από αυτά τα διηγήματα κυκλοφόρησαν και σε αυτοτελή βιβλία, π.χ. *Θησαυροί μεσ' το χιόνι*, *Μαρτίνο*, *Η κόρη του Θεασάρχη*.

Υπήρχε στήλη φιλοτελισμού, παιδικών παιχνιδιών και ασκήσεων. Την κυρίως καλλιτεχνική εργασία στην εικονογράφηση του περιοδικού έκανε ο ζωγράφος Παύλος Παυλίδης. Εκτός της πρωτότυπης καλλιτεχνικής εργασίας, δημοσιεύονταν φωτογραφίες, εκδόσεις και σειρά γελοιογραφιών με τίτλο *Ο κ. Ζαχαρίας και ο γιος του*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΠΗΓΗ: Συνέντευξη της Έλενης Σερινίδου (15 Ιουλ. 2001).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Γεώργιος Αριστοτέλους Χατζηφαντωνίου», εφ. *Αστήρ της Ανατολής*, 1 Ιαν. 1996.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΤΣΕΒΑΣ

Παιδική Αποθήκη

Περιοδικόν σύγγραμμα εκδιδόμενον δις του μηνός. Δια τα παιδιά της Ελλάδος. Αθήνα, 6 Σεπτ. 1836 και 30 Σεπτ. 1836, αρ. τχ. 1-2. Διευθυντής-συντάκτης: Δ. *Πανταζής. Μότο: «Λάβετε παιδείαν και μη αργύριον και γνώσιν υπέρ χρυσίον δεδοκιμασμένον. Παροιμ. Σολομ.». Στο κάτω μέρος ο λόγυπος. Δεκαεξασέλιδο με συνεχή σελιδαριθμηση (σ. 1-32). Στα εξώφυλλα η ένδειξη «Φυλλάδιον» με πρόβλεψη δια χειρός προσθήκης του αριθμού. Μόνο το δεύτερο έχει συμπληρωθεί με «B». Οι διαστάσεις διαφέρουν: το πρώτο τεύχος, λόγω ξακρίσματος απρόσεκτου, είναι 16,8x10,7 εκ. και το δεύτερο 18,2x11,4 εκ. Τα εξώφυλλα είναι ομοίμορφα, χρώματος γκρι-γαλάζιου, περιέχουν τα βιβλιογραφικά στοιχεία περιβαλλόμενα από διακοσμητικό πλαίσιο. «Εν Αθήναις, εκ της τυπογραφίας Αγγελού Αγγελίδου, Οδός Αιόλου, 1836».

Είναι το πρώτο ελληνικό παιδικό περιοδικό, έμπνευση και εγχείρημα του Δημητρίου Πανταζή, ο οποίος σε μια εντελώς πρόωμη εποχή και πριν εμφανιστεί η παιδική λογοτεχνία ως αυτόνομη ή έστω διακριτή έκφανση της λογοτεχνίας, δοκίμασε τις ικανότητες του εκδότη περιοδικής έκδοσης και μάλιστα στην καινοφανή βάση των συνδρομών με προεγγραφές μεταξύ των μαθητών. Η απόπειρα να απευθυνθεί στη στερημένη από πνευματική εξωσχολική τροφή νεότητα προσδίδει στην *Παιδική Αποθήκη*, εκτός της μοναδικότητας των πρωτείων, το πρόσθετο ενδιαφέρον της προσφοράς κάποιων λογοτεχνικών κειμένων αφιστάμενων από τους κλειστούς ερμητικά ορίζοντες της σχολικής παιδείας στην οποία πρυτάνευε δυναστικά ο διδασκισμός. Λόγοι οικονομικοί κυρίως και ενδεχομένως άλλοι άγνωστοι εμπόδισαν τον Δ. Πανταζή να προχωρήσει. Τα δύο φυλλάδια της παρέχουν αξιόπρόσεκτα στοιχεία, αντλούμενα από την εξέταση των κειμένων, τα οποία ενισχύουν την πολύπλευρη προσωπικότητα του συντάκτη τους και χωρίς ενδοιασμούς, αλλά με κάποια συγκατάθεση, διεκδικούν μια θέση στη γεννώμενη παιδική λογοτεχνία, σε μια εποχή αδιαμόρφωτη ιστορικά, κοινωνικά και πνευματικά.

Τα κείμενα, όλα του Δ. Πανταζή, κατανέμονται στις ενότητες: μαθήματα, βιογραφίες, επιστήμες, αρχαιολογία, γεωγραφία-ταξίδια, νουθεσίες, όλες του κύκλου γνώσης και ενδιαφέροντος του εκδότη, όπως αμέσως μετά χαρακτήρισαν τις επαγγελματικές και λογοτεχνικές επιδόσεις του. Παρά την ευφάνταστη και πρωτοποριακή πρωτοβουλία του, άνθρωπος ουσιαστικά τυπολάτρης, με έντονη πίστη προς τη συμβατική εκπαίδευση, θα αποτυπώσει στο περιοδικό περισσότερο την ακαμψία του δασκάλου παρά την ευστοφροία του καινοτόμου. Το πνεύμα της εποχής τον εμπόδιζε να την υπερβεί και τον συγκράτησε στις δικές της επιταγές, χωρίς αυτό να εγγράφεται στο παθητικό του.

Δεν είναι καθόλου χωρίς ενδιαφέρον η προγραμματική του στο πρώτο φυλλάδιο θέση: «Σκοπόν έχοντες, μικροί μου φίλοι, να σας διασκεδάσωμεν με ωφέλειαν εις τας ώρας της ευκαιρίας σας, απεφασίσαμεν να τυπώσωμεν δια σας δύο φορές τον μήνα από εν παρόμοιον φυλλάδιον, περιέχον διάφορα νόστιμα πράγματα και ιστορίας, δια να τα διαβάζετε και να μανθάνετε ό, το περιγράφουν». Ο Πανταζής, εικοσιδύο μόλις ετών τότε, είχε ήδη συλλάβει τη φυσιογνωμία ενός παιδικού περιοδικού και το συνδυασμό της παροχής γνώσεων μέσω της λογο-

τεχνίας, που έχει στη σημερινή εποχή ολοκληρωθεί στη μορφή και είδος «βιβλία γνώσεων».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (πλ. σ.), ΕΒΕ (αρ. τχ. 2).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κυρ. Ντελόπουλος. Η «Παιδική Αποθήκη» και ο Δημήτριος Πανταζής. Το πρώτο ελληνικό παιδικό περιοδικό και ο εκδότης του. Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης, 1995.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η Παιδική Εγκυκλοπαίδεια

Δεκαπενθήμερο εικονογραφημένο περιοδικό. Αθήνα, 1 Ιαν. 1933 – 22 Σεπτ. 1934, αρ. τχ. 1-46. Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Πέτρου Δημητράκου Α.Ε., Πεσμαζόγλου 8, Αθήνα. Δεν αναφέρονται ονόματα υπευθύνων. Από το τχ. 11 εμφανίζεται με την προμετωπίδα: **Παιδική Εγκυκλοπαίδεια**. Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαίον περιοδικόν*. *Κυκλοφορεί κάθε Σάββατον* (Τεύχη 11-31/32). *Εβδομαδιαίον περιοδικόν εγκυκλοπαιδικής μορφώσεως διά παιδιά και νέους, εγκεκριμένον υπό του Υπουργείου Παιδείας ως ελεύθερον ανάγνωσμα των μαθητών «διότι περιέχει πλουσίαν, υγιή, μορφωτικήν και φρονηματοστικν ύλην».* (τχ. Β΄ έτους). Δεκαπενθήμερο (διπλά ήταν τα αρ. τχ. 17-18, 9/16 Σεπτ. 1933, 19/20, 23, 30 Σεπτ.

1933), 21-22, 7/14 Οκτ.1933, 23-24, 21/28 Οκτ. 1933, 29-30, 1/15 Δεκ. 1933, 31-32, 31 Δεκ. 1933 και τετραπλό το τχ. 25-28, 4/25 Νοε. 1933). Τα τχ. 2-9 του 1933 συνοδεύονταν από το παράρτημα: **Η Μικρή Εφημερίδα**. Παράρτημα της Παιδικής Εγκυκλοπαίδειας. Δεκαπενθήμερο ὄργανο των παιδιών και των νέων. Έτος Α΄, αρ. 1-9, 1/14 Ιαν. -1 Μαΐου 1934. Το έτος 1934 κυκλοφόρησε ως ιδιαίτερο παράρτημα: **Παιδική εγκυκλοπαίδεια**. *Περιοδικόν εγκυκλοπαιδικής μορφώσεως των παιδιών και των νέων*. Μηνιαία έκδοσις, αρ. 1-2, Ιουλ.-Αύγ. 1934. Η έκταση των τευχών του Α΄ έτους 16-32 σελίδες (του παραρτήματος 2-18 σελίδες). Των τευχών του Β΄ έτους 32 σελίδες (του πρώτου τευχους της μηνιαίας έκδοσης 216 σελίδες και του δεύτερου 198 σελίδες). Οι σελίδες δίστηλες, με αριθμηση συνεχή για τα κανονικά τεύχη. Σύνολο σελίδων Α΄ έτους 536, Β΄ έτους 448. Οι σελίδες, για το παράρτημα του Α΄ έτους τριστήλες με αριθμηση μη συνεχή και μονόστηλες για τη μηνιαία έκδοση. Διαστάσεις: τχ. Α΄ έτους +παράρτημα 24.2x17.5 εκ., Β΄ έτους 25.7x18.2 εκ. ενώ του παραρτήματος του 1934 17. 6 x 13 εκ. Συνδρομές: τχ. 1-10 Εσωτερικού ετήσια δρχ. 90, εξάμηνη δρχ. 45, Εξωτερικού ετήσια χρυσά φράγκα 5, Αμερικής δολλάριο 1, Αιγύπτου γρόσια 30, Κύπρου σελλίνια 5, Τιμή τευχους δρχ. 4, τχ. 11 31/32 Εσωτερικού ετήσια δρχ. 100, εξάμηνη δρχ. 55, τρίμηνη δρχ. 30, Εξωτερικού Αιγύπτου γρόσια 35, Κύπρου σελλίνια 8, Αμερικής δολλάριο 1, 50, Άλλες χώρες χρυσά φράγκα 7, 50, Τιμή τευχους δρχ. 2, 50, Τεύχη Β΄ έτους Εσωτερικού ετήσια δρχ. 180, εξάμηνη δρχ. 100, Εξωτερικού ετήσια δρχ. 280, εξάμηνη δρχ. 150, τιμή τευχους δρχ. 4, Συνδρομές μαζί με το μηνιαίο παράρτημα: Εσωτερικού ετήσια δρχ. 280, εξάμηνη δρχ. 150, Εξωτερικού ετήσια δρχ. 400, εξάμηνη δρχ. 200, *Μηνιαία Παιδική Εγκυκλοπαίδεια*: Τιμή τευχους δρχ. 25, για τους συνδρομητές και αγοραστές της *Εβδομαδιαίας Παιδικής Εγκυκλοπαίδειας* δρχ. 8 και 4 δελτία Π. Ε. Στα τεύχη του Α΄ έτους δεν αναφέρεται τυπογραφείο. Τεύχη Β΄ έτους: Τύποις Γ. Π. Ξένου, Μπενάκη 9.

Οι στόχοι της έκδοσης αναφέρονται στο προγραμματικό άρθρο «Προς τα παιδιά. Όλα τ΄ αγόρια, όλα τα κορίτσια» (τχ. 1, οπισδόφυλλο): «Φίλοι μου! Το περιοδικό αυτό είναι για σας. Ένα περιοδικό που ποτέ ως τώρα δεν πήρατε στα χέρια σας. Ένα περιοδικό γεμάτο από θαυμάσια πράγματα. Ένα περιοδικό που θα σας διδάξει και θα σας διασκεδάση...».

Στο περιοδικό δημοσιεύονταν ιστορίες, παραμύθια, περιπετειώδη μυθιστορήματα και εγκυκλοπαιδικά άρθρα. Στη *Μικρή Εφημερίδα* δημοσιεύονταν δεκάδες συνηρασίες (μικρά διηγήματα), γρίφοι, αινίγματα, περιγραφές δραστηριοτήτων) μαθητών και μαθητριών από όλη

την Ελλάδα. Στη μηνιαία έκδοση του περιοδικού δημοσιεύονταν τα μυθιστορήματα του Ιουλίου Βερν. Το μυστικό του Βίλελμ Στόριτς και Ο Μιχαήλ Στρογκώφ. Τα δημοσιεύματα, στην πλειονότητά τους, ήταν ανυπόγραφα. Στη *Μικρή Εφημερίδα* αντίστοιχα όλες οι παιδικές συνεργασίες ήταν ενυπόγραφες.

Το περιοδικό, αποτέλεσε μία ακόμη απόπειρα του εκδοτικού οίκου Πέτρου Δημητράκου. Τα χρόνια 1932-1933 εξέδιδε παράλληλα το περιοδικό-βιβλίο *Ο *Θησαυρός των Παιδιών*. Οι προοπτικές για το νέο περιοδικό ήταν πολύ ευνοϊκές. Ύστερα όμως από λίγους μήνες παρατηρήθηκαν τα πρώτα προβλήματα και κρίθηκε σκόπιμο να επανεξεταστεί η έκδοση. Από τον Ιανουάριο έως τον Ιούνιο 1934 το περιοδικό είχε αναστείλει την έκδοσή του. Οι λόγοι εξηγούνταν σε ανακοίνωση που δημοσιεύτηκε στο τχ. 31/32 (31 Δεκεμβρίου 1933): «Κατόπιν νεωτέρας αποφάσεως η αναγγελλείσα διά την 15ην Ιανουαρίου 15ήμέρας έκδοσις της *Παιδικής Εγκυκλοπαιδείας* αναβάλλεται επ' αόριστον και διακόπτεται προσωρινώς η έκδοσις αυτής από του παρόντος τεύχους». Όπως προκύπτει από την ανακοίνωση, μέσα στους στόχους των υπευθύνων της έκδοσης του περιοδικού ήταν να γίνει από μηνιαίο δεκαπενθήμερο. Για λόγους που είχαν σχέση με τον καλύτερο σχεδιασμό της κίνησής τους, προφανώς, επιλέχθηκε η ολιγόμηνη διακοπή της έκδοσης. Όπως αποδείχτηκε όμως, παρά την επανέκδοση σε νέα βάση, οι δυσκολίες παρέμεναν αζεπέραστες. Το αποκαλύπτουν οι συνεχείς πειραματισμοί του εκδοτικού οίκου με την έκδοση παραρτημάτων. Γι' αυτό και προτιμήθηκε τελικά, όπως όλα δείχνουν, να διακοπεί οριστικά η έκδοσή του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΠ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κώστας Γ. Τσιγκνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*. Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΤΝΓ, 1986, σ. 569-573 αρ. 243· Δημήτρης Χανός, *Το παιδικό λαϊκό φυλλάδιο-περιοδικό-βιβλίο*, Αθήνα 1991, σ. 55-56.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΝΑΚΗΣ

Παιδική Ζωή

Δεκαπενθήμερον Περιοδικόν, Αθήνα, 1 Νοε. 1927 - 1 Μαΐου 1932, αρ. τχ. 1-105. Εκδότης: «Εθνικός Σύνδεσμος». Διεύθυνση: Άννα Τριανταφυλλίδου και Μαρία Μομφερράτου (αρ. τχ. 1-96), Δ.Ι. Καλογερόπουλος (αρ. τχ. 97-103) στα τχ. 104-105 την ευθύνη έκδοσης είχε συντακτική επιτροπή, την οποία αποτελούσαν οι Αικατερίνη Ευστρατιάδου, Μαρία Μομφερράτου, Άννα Τριανταφυλλίδου, Δ.Ι. Καλογερόπουλος, Π. Μέρμηγκας,

Αντ. Σπηλιωτόπουλος, Άλλοι υπότιτλοι: *Περιοδικόν Δεκαπενθήμερον υπό του «Εθνικού Συνδέσμου»* (αρ. τχ. 49-96)· *Δεκαπενθήμερον Περιοδικόν του «Εθνικού Συνδέσμου»* (αρ. τχ. 95-105). Δεκαπενθήμερο, δεκαπέντε έως είκοσι πέντε σελίδων, δίστιπλο, διαστάσεων 25x18 εκ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 75 δρχ., εξαμηνιαία 40 δρχ. και ετήσια εξωτερικού 0.5 λίρα ή 2.5 δολ. (αρ. τχ. 1-96)· ετήσια εσωτερικού 80 δρχ., εξαμηνιαία 40 δρχ. και ετήσια εξωτερικού 10 σελίνια ή 2.5 δολ. (αρ. τχ. 97-105). Πολλές αλλαγές τυπογραφείων.

Αποτελούσε ένα κλασικό παιδικό έντυπο της εποχής. Απευθυνόταν, κατά κύριο λόγο, στους μαθητές και τις μαθήτριες. Το υπουργείο Παιδείας, λόγω της μορφωτικής ύλης του περιοδικού, συνιστούσε στους μαθητές την ανάγνωσή του. Από το τχ. 16 στο εσώφυλλο κάθε τεύχους υπήρχε η ακόλουθη ανακοίνωση προς τους επιθεωρητές των Σχολείων Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως: «Υπό του “Εθνικού Συλλόγου” εκδίδεται δεκαπενθήμερον περιοδικόν *Παιδική Ζωή*, του οποίου το περιεχόμενο αναφέρεται εις διάφορα διηγήματα κατάλληλα προς ανάγνωσιν υπό των μαθητών του σχολείου εις τους οποίους παρακαλούμεν να συστήσετε τούτο».

Δημοσιεύονταν διηγήματα, ποιήματα, ιστορίες και παραμύθια. Υπήρχαν επίσης σελίδες με γνωμικά, σταυρόλεξα, αινίγματα, αστεία και αλληλογραφία. Ιδιαίτερη προσοχή δινόταν στις παιδικές συνεργασίες, οι οποίες καταλάμβαναν μεγάλο τμήμα κάθε τεύχους, όπως και οι φωτογραφίες από παιδικές δραστηριότητες.

Εκτός από τα μέλη της συντακτικής επιτροπής, συνεργάστηκαν πάνω από πενήντα λόγιοι, εκπαιδευτικοί κ.ά., όπως οι Αθηνά Ταρσούλη, Άγγελος Βλάχος, Θεόφιλος Βορέας, Μυρτιώτισσα, Στ. Σπεράντζας, Αλέξ. Φιλαδέλφους και πολλοί άλλοι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΠ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (ορισμένα τχ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΤΝΓ, 1986, σ. 372-375.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΝΑΚΗΣ

Παιδικόν Περιοδικόν

Μηνιαίον σύγγραμμα εικονογραφημένον εκδιδόμενον υπό την διεύθυνση Μιχαήλ Ε. Κανακάκη και Νίκου Α. Κοτσελοπούλου συστημένον υπό του Υπουργείου της Παιδείας ως τερπνόν και ωφέλιμον ανάγνωσμα διά παιδιά, εφήβους και νεανίδας, Αθήνα, Ιαν. 1889 - Δεκ. 1891, αρ. τχ. 1-36. Εκδότες: Ν.Α. Κοτσελόπουλος και Μ.Ε. Κανακάκης. *Μηνιαίο*, οκτασέλιδο (με ταυτόχρονη συνηχή και μη συνεχή αριθμηση), δίστιπλο, διαστάσεων 31x22

εκ. (έτ. Α΄-Β΄), γίνεται δεκαεξασέλιδο (με μη συνεχή αρίθμηση), μονόστηλο, διαστάσεων 25x17 εκ. (έτ. Γ΄). Τον Δεκ. 1889 κυκλοφόρησε εκτός σειράς ένα «έκτακτον φύλλο», με ξεχωριστή αρίθμηση σελίδων και με τίτλο *Λεύκωμα Παιδικού Περιοδικού*. Συνδρομές: «Ετησία Εν Ελλάδι Δρ. 2. Εν των Εξωτερικῶ Φρ. χρ. 2.50». Γραφεία: «Αθήνα, οδός Βησσαρίωνος 6 (όπισθεν Δυτικής Εκκλησίας)» από το τχ. ΙΙ (Νοέ. 1890): «οδός Ομήρου 15. Τυπογρ. των Νέων Ιδεών, πλατεία Αγίου Γεωργίου Καρύστη».

Στόχευε στην ψυχαγωγία, στην καλλιέργεια και την ηθική μόρφωση της ελληνικής νεολαίας. Απευδύνονταν κυρίως στα άτομα νεαρής ηλικίας («παιδιά, εφήβους και νεανίδας») αλλά και στους γονείς. Στην επιστολή των εκδοτών προς τους συνδρομητές του σημειωνόταν χαρακτηριστικά: «Λέγομεν περί αμοφτέρων, ήτοι γονέων και τέκνων, καθόσον ωφελιμώτερον αποβαίνει και διδακτικώτατον το *Παιδικόν Περιοδικόν* αν ο γονεύς αυτός μετά την ανάγνωσιν του *Περιοδικού* δαπανά ολίγα δευτερόλεπτα εις ερωτήσεις προς τα τέκνα αυτού, εις συζητήσεις μετ' αυτών επί τη θέσει των εν των *Περιοδικών* δημοσιευομένων διηγημάτων και λοιπών τερπνών αναγνωσμάτων, τα οποία επί τούτω, προς τον σκοπόν δήλα δη του να τέρψωσιν άμα και να διδάξωσιν, να ευχαριστήσωσι και ηθικοποιήσωσι τον αναγιώσκοντα παιδα, γράφονται μετ' ευσυνειδήτου προσοχής υπό τε των διευθυντών και των διακεκριμένων παρ' ημίν λογίων συνεργατών του *Περιοδικού*. Όταν το τέκνον ούτως ηθικώς ποδηγήται, και αναπτύσσηται εν τη οικογενεία υπό των ιδίων αυτού γονέων, τότε αναμφιδόλως δύναται τις να προμαντεύση αίσιον το μέλλον αυτού, τότε δύναται τις πολλά να ελπίση παρ' αυτού καλά!».

Στα περιεχόμενά του περιλαμβάνονταν διηγήματα, ποιήματα, μονόπρακτα, μύθοι. Τα διηγήματα συνοδεύονταν συνήθως από σκίτσα και εικόνες. Υπήρχαν επίσης σελίδες με ανέκδοτα, πνευματικές ασκήσεις, διαγωνισμούς, μουσική, οδηγίες ζωγραφικής και αλληλογραφία. Συντάκτες των κειμένων δεκάδες νεαροί και νεαρές από όλη την Ελλάδα.

Γνώριζε μεγάλη αποδοχή από το αναγνωστικό κοινό της εποχής. Αναγνώστες του ήταν όχι μόνο νέοι και νέες αλλά και γονείς. Κυκλοφόρουσε σε όλη την ελληνική επικράτεια. Σε πολλά μάλιστα επαρχιακά έντυπα δημοσιεύτηκαν εγκωμιαστικά σχόλια για την ύλη του. Στην ευρύτατη διάδοσή του συνετέλεσε και το γεγονός ότι συστηνόταν να ανάγνωσται από το υπουργείο Παιδείας στο μαθητικό κοινό. Πολύ κατατοπιστικά είναι όσα αναφέρονται στη *Στατιστική του*

Ελληνικού Τύπου κατά τους Εξ Πρώτους Μήνας του Έτους 1892 (Αθήνα 1892, σ. 17): «Είνε χρήσιμον προς διαμόρφωσιν των παιδίων. Εξεδίθετο επί διετίαν εις σχήμα τέταρτον (οκτασέλιδον) αντι διδράχμου ετησίας συνδρομής. Εν έτει 1891 μετεβλήθη το σχήμα εις όγδοον δεκαεξασέλιδον. Κατά τα δύο πρώτα έτη της εκδόσεώς του ηρίθμει 3-4.000 συνδρομητών. Είνε εικονογραφημένον. Το υπουργείον της Παιδείας συνέστησε τούτο τετράκις μέχρι τούδε διά των υπ' αρ. 632. του 1889, 2162 του 1890 και 872 και 876 του 1891 εγκυκλίων του ως αξιόλογον όργανον της διδασκαλίας της οικογενείας. Από της α΄ Ιανουαρίου τρέχ. έτους διεκόπη επί τινα καιρών η έκδοσίς του χάριν επενεχθησομένων μεταρρυθμίσεων».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1830-1914)*. Καταγραφή. Αθήνα, ΓΓΝΓ/ΙΑΕΝ, 1987, σ. 116-124.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Παιδικός Αστήρ

Δεκαπενθήμερον παιδικόν και οικογενειακόν περιοδικόν. Αθήνα, 1 Οκτ. 1911 - 20 Δεκ. 1913. αρ. τχ. 1-66. Εκδότης: «Βιβλιοπωλείον Δ. Δημητράκου». Άλλος υπότιτλος: *Δεκαήμερον εικονογραφημένον παιδικόν και οικογενειακόν περιοδικόν* (αρ. τχ. 31-66). Δεκαπενθήμερο, δεκαεξασέλιδο, με συνεχή αρίθμηση, διάστημα, διαστάσεων 23,5x16 εκ. Συνδρομές: «Ετησία, Εσωτερικού Δρ. 4. Εξάμηνος, Εσωτερικού Δρ. 2.5. Τρίμηνος, Εσωτερικού Δρ. 1.5. Τιμή εκάστου φύλλου Λεπτά 10. Ετησία, Εξωτ. Δρ. 5.5. Εξάμηνος, Εξωτ. Δρ. 3. Τρίμηνος, Εξωτ. Δρ. 2» (αρ. τχ. 1-24) / «Ετησία, Εσωτερικού Δρ. 6. Εξάμηνος, Εσωτερικού Δρ. 3.5. Τρίμηνος, Εσωτερικού Δρ. 2.5. Τιμή εκάστου φύλλου Λεπτά 10. Ετησία, Εξωτ. Φρ. 8. Εξάμηνος, Εξωτ. Φρ. 4. Τρίμηνος, Εξωτ. Φρ. 2.5» (αρ. τχ. 25-66). Σε όλα τα τεύχη: «Τύποις Αυγής Αθηνών Αποστολοπούλου»· μοναδική εξαίρεση το τχ. 33: «τυπ. Κρανωτάκη, οδ. Γεωργίου Σταύρου 3». Γραφεία: οδ. Σταδίου 56. Αθήνα.

Η έκδοση του απέβλεπε στην ψυχαγωγία και την εγκυκλοπαιδική μόρφωση του παιδικού αναγνωστικού κοινού. Στις σελίδες του δημοσιεύονταν διηγήματα, ποιήματα, παραμύθια, άρθρα γεωγραφίας, πραγματογνωσίας, ιστορίας, φυσικής ιστορίας. Υπήρχαν σελίδες με πνευματικές ασκήσεις και αλληλογραφία.

Συνεργάτες του περιοδικού υπήρξαν γνωστοί λογοτέχνες της εποχής (Ιωάννης Πολέμης, Γεώργιος *Σουρής, Γεώργιος Στρατήγηρ κ.ά.). Οι παιδικές συνεργασίες ήταν δεκάδες. Μεταξύ των νεαρών

συνεργατών ήταν ο Ευάγγελος Ιωάννου (μετέπειτα Τέλλος Άγρας), ο Κ.Γ. Καρυωτάκης κ.ά.

Το έντυπο αποτελεί από τις πρώτες απόπειρες του ανερχόμενου εκείνη την περίοδο βιβλιοπωλείου του Δ. Δημητράκου να προσελκύσει το παιδικό κοινό της εποχής. Η ανταπόκριση, με βάση τις συνεργασίες που δημοσιεύτηκαν, υπήρξε μεγάλη. Εκφράστηκαν ωστόσο και ορισμένες δυσμενείς κρίσεις για το περιεχόμενό του. Στο γνωστό άρθρο της Γαλάτειας Καζαντζάκη, «Τι διαβάζουν τα παιδιά μας», (*Δελτίο του Εκπαιδευτικού Ομίλου, 3 (1913), 227), σημειωνόταν: «Ο Παιδικός Αστήρ είναι το γνήσιο παιδί της Διάπλασης. Όλα δανεισμένα, όλα ξένα. Κατάχρηση στις πνευματικές ασκήσεις, και δω, στους διαγωνισμούς και στην αλληλογραφία. Ένα μυθιστόρημά του με ελληνική υπόθεση, Η τελευταία Σπαρτιάτις, είναι κι αυτό έργο ξένου συγγραφέα. Τρία πράγματα το χαρακτηρίζουν γενικά: η τέλεια απομimesis της Διάπλασης, η φριχτή του καθαρειούσσια, και η έλλειψη σχεδόν ποιημάτων». Στα τελευταία φυλλάδια βλέπουμε και μερικές εικόνες από τον πόλεμο».

Η έκδοση διακόπηκε, πιθανότατα, εξαιτίας των πολεμικών γεγονότων της εποχής. Τις επόμενες δεκαετίες ο Δ. Δημητράκος, ως καθιερωμένος εκδοτικός οίκος πλέον, θα επιχειρήσει και άλλες φορές

ανάλογες εκδοτικές πρωτοβουλίες με ικανοποιητικά αποτελέσματα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. ΔΒΘ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1830-1914)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΓΓΝΓ/ΙΑΕΝ, 1987, σ. 174-181· Βίκυ Πάτσιου, «Παιδικός περιοδικός τύπος και ιστορία της λογοτεχνίας: Ο Κ.Γ. Καρυωτάκης συνδρομητής και συνεργάτης περιοδικών για παιδιά», στον τόμο *Το παιδικό έντυπο. Πρακτικά Συμποσίου. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο-Δήμος Θεσσαλονίκης (16-17 Ιανουαρίου 1993)*, Θεσσαλονίκη, Δήμος Θεσσαλονίκης-Τμήμα Παιδικών Βιβλιοθηκών, 1996, σ. 83-87.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Παιδικός Αστήρ

Εβδομαδιαίο εικονογραφημένο περιοδικό, Αθήνα, 5 Μαΐου 1918 - 12 Ιουλ. 1918;>, αρ. τχ. 1-10;>, >. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Σόλων Γ. Βλαστός, Φίλων Ν. Σέλας (από το τχ. 4). Αρχισυντάκτης: Β.Γ. Βαλασσόπουλος (αρ. τχ. 5-6) και στο τχ. 7 ως προσωρινός αρχισυντάκτης ο Π. Θαλασσινός. Στα τχ. 5-6 και 7 αναφέρεται ως υπεύθυνος ο Α.Ν. Ιγγλέσης. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις κυκλοφόρησαν 10 τχ. από τις 5 Μαΐου 1918 έως τις 12 Ιουλ. 1918. Εβδομαδιαίο, τετρασέλιδο, δίστηλο, με συνεχή αρίθμηση, διαστάσεων 28.3x21 εκ. Τιμή τεύχους: 10-15 λεπτά. Συνδρομές: ετήσια 8 δρχ., εξαμηνιαία 4 δρχ. Περιείχε φωτογραφίες και σκίτσα. Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωνε. Τυπογραφείο: αδελφών Β. Φραντζεσκάκη, οδ. Σταδίου 43 (στοά Ορφανίδου 10). Γραφεία: οδ. Ονήσφ 11Β.

Αποτελεί κλασική περίπτωση εντύπου με ευδιάκριτους στόχους. Αποσκοπούσε, κατά κύριο λόγο, στην ψυχαγώγηση των παιδιών. Κατά περιεργό όμως τρόπο, στις σελίδες του δεν υπάρχει κάποιο σημείωμα με το οποίο θα εξηγείται αναλυτικότερα η εκδοτική πρωτοβουλία. Σε κάθε τεύχος δημοσιεύονταν ποιήματα και χρονογραφήματα. Επίσης, αποσπάσματα από μυθιστορήματα του Louis Bousseparos και Βίκτωρος Ουγκώ. Ξεχωριστή θέση κατείχε η σελίδα με τα ανέκδοτα, τα παιγνίδια, τις μικρές αγγελίες και την αλληλογραφία. Οι φωτογραφίες και τα σκίτσα εμπλούτιζαν την ύλη.

Για την επίτευξη των στόχων του εντύπου, όπως προκύπτει από τη μελέτη του, συγκροτήθηκε ένα εκλεκτό επιτελείο μόνιμων συνεργατών. Για να αυξηθεί η κυκλοφορία του άλλαξε η ημέρα έκδοσής του και αντί του Σαββάτου, όπως αρχικά ξεκίνησε, μετατέθηκε την Πέμπτη. Ακόμη, για την προσέλκυση αναγνωστών ανακινώθηκε ότι θα δημοσίευε «χρωματιστές εικόνες», πράγμα όμως που τελικά δεν έγινε. Οι έκτακτες συνθήκες ωστόσο που επι-

κρατούσαν, εξαιτίας των συνεχιζόμενων πολεμικών επιχειρήσεων, δεν ευνοούσαν ανάλογες εκδοτικές πρωτοβουλίες. Κάτω από αυτά τα δεδομένα αναστάλη η έκδοση μετά την κυκλοφορία 10 τευχών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσιγκνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*. Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ / ΓΓΝΓ, 1986, σ. 75-76.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΓΝΑΚΗΣ

Παιδικός Κόσμος

*Εικονογραφημένον περιοδικόν εκδιδόμενον δις του μηνός εν Κωνσταντινουπόλει χάριν των παιδων και των εφήθων υπό Τ. Α. Δεπάστα, Κωνσταντινούπολη, 15 Οκτ. 1898 - 17 Ιουν. 1908 (το τελευταίο εντοπιζόμενο τεύχος). Κατά τη διάρκεια της δεκαετούς κυκλοφορίας του διακρίνονται τέσσερις περίοδοι έκδοσης: περ. Α', 1898-1900· περ. Β', 1 Οκτ. 1901 - 1 Μαΐου 1905; η περίοδος αυτή διακρίθηκε σε έτ. Α', Β', Γ' (1 Οκτ. 1903 - 1 Σεπ. 1904) και έτ. Δ' (1 Ιαν. 1905 - 1 Μαΐου 1905, το τελευταίο εντοπιζόμενο τεύχος)· περ. Γ', 1 Ιαν 1906 - 1 Οκτ. 1906· περ. Δ', 1 Φεβ. 1907 - 17 Ιουν. 1908; η περ. Δ' διακρίθηκε σε έτ. Α' (1 Φεβ. 1907 - 1 Δεκ. 1907) και έτ. Β' (1 Ιαν. 1908 - 17 Ιουν. 1908). Την περ. Α', υπεύθυνος-διοικητής ο Κωνσταντίνος Χρ. Βλούσος και εκδότης-διευθυντής ο Γ.Α. Δεπάστας. Δεκαπενθήμερο (αρ. τχ. 1-24) με συνεχή σελιδαρίθμηση, διαστάσεων 24x17 εκ. Συνδρομές: «Ετησία Εν Κωνσταντινουπόλει γρ. αρ. 30. Εν ταις επαρχίαις γρ. αρ. 35. Εν τω εξωτερικώ φρ. χρ. 8», με μικρές διακυμάνσεις στις επόμενες περιόδους. Γραφεία: «εν Γαλατά οδώ Χαρασθή αρ. 12», με συχνές αλλαγές διεύθυνσης. Τυπογραφείο: Κ. Ζιβίδου και Ν. Θεοδάτη (αρ. τχ. 11, 1 Μαρτ. 1903 κ.ε.). Την περ. Β', εκδότης-διευθυντής ο Ι.Γ. Σακελλαρίδης. Υπεύθυνος: Κ. Βλούσος. Άλλος υπότιτλος: *Εικονογραφημένον περιοδικόν διά παιδιάς και εφήθους εκδιδόμενον δις του μηνός*. Από το τχ. 7 (1904) το κάτω μέρος του λογότυπου, μετά τους υπότιτλους, αναγραφόταν ότι το περιοδικό: «Εβραβείθη εν τη Διεθνεί Βασιλική Εκδόσει Αθηνών δι' αργυρού μεταλλίου και από το τχ. 16 του ίδιου έτους συμπληρώθηκε ότι: «Έτυχεν επαινίου εν τη σχολική εκδόσει Αθηνών». Δεκαπενθήμερο, δεκαεξασέλιδο, δίσηπλο, διαστάσεων 25x19,5 εκ. Αντιπρόσωποι του περιοδικού οριστήκαν στην Ελλάδα ο Γεώργιος Ιωαννίδης Βοσπορίτης, στη Σμύρνη αρχικά ο Δημήτριος Α. Δάλλας και από το 1903 οι «Βραχνός και Σία» και το πρακτορείο εφημερίδων, περιοδικών κ.λπ. στην οδ. Μαδάσας Χάνι 19, στη Μυτιλήνη στο Ελληνικό Γυμνάσιο αρχικά ο Ευστράτιος Αρ. Σάββας και από το πρώτο τεύχος του 1903 ο Παναγιώτης Αρ. Σάββας. «Τύποις Αφών Γεράρδων», Κιουτσούκ-Χενδέκ 29, 31. Το 1905 το τυπογραφείο άλλαξε διεύθυνση: Περμποτάζαρον*

17, 19. Την περ. Γ', εκδότης-διευθυντής ο Ιωάννης Π. Ιωαννίδης Βοσπορίτης. Προνομιούχος υπεύθυνος: Κ. Βλούσος. Άλλος υπότιτλος: *Δια τα μικρά, δια την νεολαίαν, δια την οικογένειαν*. Δεκαπενθήμερο, δεκαεξασέλιδο, δίσηπλο με συνεχή αρίθμηση, αύξανε σε δώδεκα φύλλα την έκτασή του, όταν τα τεύχη εκδίδονταν διπλά. Διαστάσεις: 27x20 εκ. «Τύποις Αριστοβούλου και Αναστασιάδου». Την περ. Δ' πρώτος εκδότης ο διβλιοπώλης Μηνάς Αλεξανδράτος· λίγους μήνες αργότερα ανέλαβε ο Γ. Καρατζάς ως διευθυντής και διαχειριστής. Προνομιούχος υπεύθυνος: Κ. Βλούσος. Άλλος υπότιτλος: *Δεκαπενθήμερον Εικονογραφημένον Περιοδικόν*. Δεκαπενθήμερο, οκτασέλιδο χωρίς συνεχή αρίθμηση κατά τη μετάβαση από το έτ. 1907 στο έτ. 1908, δίσηπλο, διαστάσεων 25x19,5 εκ. Αντιπρόσωποι του περιοδικού: Α. Μαλικιόπουλος (Μουδανιά), Σοφοκλής Κομνηνός (Γκιμουλτζήν) και Β. Μάνος (Θεσσαλονίκη). «Τύποις Κ. Ζιβίδου» στο τέλος του έτ. Β' για οικονομικούς λόγους η τυπογραφική εργασία ανατέθηκε στο τυπογραφείο του Ευάγγ. Βασιλειάδη, στην οδ. Κουρσομή χάνι. Γραφεία: αρχικά στεγάζονταν στο διβλιοπωλείο του Μηνά Αλεξανδράτου στην οδ. Κουλέ Καπού 673, στο Πέραν, στη συνέχεια μεταφέρθηκαν στο σπίτι του Γ. Καρατζά.

Είναι το πρώτο περιοδικό για παιδιά και εφήβους που εκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις

αρχές του 20^{ου} αιώνα και η διάρκεια κυκλοφορίας του επιτρέπει να χαρακτηριστεί ως το μακροβιότερο έντυπο αυτής της κατηγορίας για τα εκδοτικά δεδομένα της Πόλης έως και το 1922, όπου τυπικά σταματά η έκδοση εντύπων για παιδιά και νέους. Στην «Αγγελία» της έκδοσης με ημερομηνία 1 Οκτωβρίου 1898 και συντάκτη τον Τ. Α. Δεπάστα, η οποία αναδημοσιεύεται στο πρώτο τεύχος, περιγράφονται οι στόχοι του περιοδικού και επισημαίνεται: «Η ανάγκη εντροφήσεως της παιδικής διανοίας εις αναγνώσματα ηθολογικά και χρήσιμα, έξω κείμενα του κύκλου των ωρισμένων και απαιτητών γνώσεων της εν ταις σχολαίς διδασκαλίας, από πολλού εν Εσπερία κατανοηθείσα παρήγαγεν εν πάση χώρα και πόλει πλήθος περιοδικών χάριν των παιδών συγγραμμάτων, τα οποία κρατύνουσι την αντίληψιν και φωτίζουν την διάνοιαν του μικρού αναγνώστου, κοσμούσι το ήθος, εξευγενίζουν τον χαρακτήρα και διά ποικίλων ωφελίμων γνώσεων πλουτίζουν το πνεύμα, ου μόνον τέρποντα αλλά και ανεπαισθήτως διδάσκοντα».

Επιδιώξη του ήταν επίσης να συμβάλει στη διάπλαση χριστιανικών προσωπικοτήτων και ένθερμων ελληνοπόσιτων. Για τον λόγο αυτό στις σελίδες του δημοσιεύτηκαν θρησκευτικά αναγνώσματα, μυθιστορήματα, διηγήματα, ποιήματα, παραμύθια, διαγωνισμοί, γυμναστική του πνεύματος, αλληλογραφία και άλλη ποικίλου περιεχομένου ύλη, παισιωμένη με πλούσιο φωτογραφικό υλικό.

Κατά τα διάρκειά της περ. Β΄ έγινε αντιληπτό από τη διεύθυνσή του το φαινόμενο κατάχρησης των συνδρομών από ορισμένους αντιπροσώπους, γεγονός που επέφερε οικονομικά προβλήματα στο περιοδικό, καθώς η κυκλοφορία του στηριζόταν κατά βάση στις συνδρομές, ενώ φάνηκε και το πρόβλημα δυσπιστίας εκ μέρους των συνδρομητών, για στήριξη της κυκλοφορίας του εντύπου μετά τις συνεχιζόμενες καθυστερήσεις της έκδοσής του. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η αναμενόμενη και συνεχής πλέον ανωμαλία στην κυκλοφορία του, όταν το τχ. 17 και 18 συνεκδόθηκαν στις 17 Σεπτεμβρίου 1904 και μετά με μικρότερες καθυστερήσεις το τχ. 20 εκδόθηκε στις 28 Οκτωβρίου 1904. Στη συνέχεια μετά από δίμηνη παύση της κυκλοφορίας του το τχ. 21 εκδόθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1904, ενώ το τχ. 22 κυκλοφόρησε μαζί με το τχ. 7 του 1905 στις 2 Απριλίου. Το τχ. 23 θα εκδοθεί με το τχ. 8 του 1905 στις 15 Απριλίου και για το τχ. 24 υπάρχουν μόνο πληροφορίες ότι θα εκδιδόταν σύντομα, χωρίς να έχει εντοπιστεί από την έρευνα.

Συνεργάτες του ήταν ο Παπα-Σπύρος (Κωνσταντίνος Καλλίνικος), η Μαρία Παπαριστιέδου, η Νοεμή Ζωηρού, ο Αν. Φ. Ασημακόπουλος και άλλοι που υπέγραφαν με ψευδώνυμα ή αρχικά, όπως «Θησέας», «Ιχνογράφος», «Συνέσιος», «Χελιδών», «Δ.Φ.Σ.».

Στην περ. Γ΄, σύμφωνα με λιτή δήλωση του νέου εκδότη, Ι.Π. Ιωαννίδη Βοσπορίτη, σκοπός έκδοσης του εντύπου ήταν να συγκρατήσει τη νεολαία στα πατριарχικά ήθη και να δημιουργήσει για το κοινωνικό σύνολο κάτι ωφέλιμο: «Πολλά και μεγάλα πράγματα δεν υπόσχομαι. Γνωρίζω πόσον δύσκολον θα μου είναι να πραγματοποιήσω εις την εντέλειαν την απόφασίν μου αυτήν. Αλλά η αφοσίωσίν μου προς τον σκοπόν ελπίζω να μου εξασφαλίση ένα ευνοϊκόν μέλλον με καλούς φίλους και υποστηρικτάς» (αρ. τχ. 1, σ. 24). Στο πλαίσιο αυτό ο Ιωαννίδης προσπάθησε να δώσει στο περιοδικό αυτής της κατηγορίας και φιλολογική μορφή με την προβολή κειμένων των Αλ. Ζωηρού, Νοεμής Ζωηρού, Κ. Σπανοίδη, Σοφίας Σπανοίδη, Κ. Μαλέα, Ευρυδικής Αλεξανδρίδου, Αθηνάς Γαϊτάνου-Παντιού, Ιωακείμ Βαλαβάνη, της «Μαργαρίτας», του «Χριστόφορου» κ.ά., οι περισσότεροι εκ των οποίων δημοσίευαν και στο **Ημερολόγιον των Εθνικών Φιλανθρωπικών Καταστημάτων*, όπου το 1906 ο Ιωαννίδης διετέλεσε διευθυντής.

Με τις αναδημοσιεύσεις πεζών και ποιημάτων πολύ σημαντικών λογοτεχνών της εποχής, την προβολή γνωστών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και εκπαιδευτικών της Πόλης, τον περιορισμό της έκτασης της ψυχολογικής ύλης ανά τεύχος και την αύξηση της στήλης «Αλληλογραφία», που ουσιαστικά αποτελούσε την επικοινωνιακή διαύλο συνδρομητών και περιοδικού, κατάφερε να αποδώσει σε περιοδικό που απευθυνόταν κυρίως σε παιδιά και εφήβους τη δέουσα βαρύτητα, ώστε σταδιακά να αλλάξει η αντίληψη που επικρατούσε μέχρι τότε στο ευρύ κοινό σχετικά με τη μη ύπαρξη παιδικών περιοδικών στην Ελλάδα που να στηρίζονται σε πρωτότυπη ελληνική παραγωγή (αρ. τχ. 2, 25 Ιαν 1905, σ. 21). Η προσπάθεια αυτή αναγνωρίστηκε δημόσια από τον επόμενο εκδότη, Γ. Καρατζά, ο οποίος με δήλωσή του ανέφερε χαρακτηριστικά: «Πάντες οι μέχρι τούδε αναλαβόντες την έκδοσιν του *Παιδικού Κόσμου*, εκτός του αιδιόμου Ι.Π. Ιωαννίδου Βοσπορίτου, ο οποίος ομολογούμενος επεδίωκεν ένα σκοπόν, πάντες απέτυχον και κατέστησαν προβληματική την ύπαρξιν του περιοδικού δια πολλὰς αιτίας» (αρ. τχ. 3, 25 Φεβρ. 1907, σ. 23).

Στο πρώτο φυλλάδιο της περ. Δ΄ η διεύθυνσή του με δήλωσή της έκανε γνωστό στο αναγνωστικό

κοινό τον σκοπό έκδοσης του περιοδικού: «Οικογένεια και κοινωνία. Ίδού τα εμβλήματα και ο σκοπός του *Παιδικού Κόσμου*» (αρ. τχ.1, 1 Φεβρ. 1907, σ. 1). Με δημοσιεύσεις κειμένων από το «συγγενολόι» του *Παιδικού Κόσμου*, του «Φιλόκοσμου», του «Κοσμικού», του «Κοσμάκη», του «κηπουρού του *Παιδικού Κόσμου*», της «Δις Κοσμιότητας» κ.ά., καθώς και ποιμάτων του Αργύρη Κόρακα, του Σπύρου Κωνσταντινίδη και των ψευδώνυμων συνδρομητών «Μέλιπω», «Ελίς Τ.», «Ε.Γ.Ζ.», «Χ.Χ.» κ.ά., η διεύθυνση του εντύπου προσπάθησε να ανατρέψει την άσχημη προδιάθεση μερίδας αναγνωστών, οι οποίοι είχαν θέσει δέμα αμφισβήτησης της αξιοπιστίας του περιοδικού όσον αφορά στη συνέχιση της κυκλοφορίας του. Σε δημόσια απάντησή της δεν ζητούσε την ελεημοσύνη κανενός παρά τη στήριξη όσων την εμπιστευόνταν, ενώ δεν δίστασε να προβεί και στη διακοπή αποστολής εντύπων σε όσους συνδρομητές δεν είχαν τακτοποιήσει τις οικονομικές εκκρεμότητές τους.

Τα χρόνια 1909-1912 ο Τ.Α. Δεπάστας προχώρησε στην έκδοση και άλλου νεανικού περιοδικού με την ονομασία **Φάρος*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΠΙ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1830-1914)*. Καταγραφή. Αθήνα, ΓΓΝΓ/ΙΑΕΝ, 1987, σ. 146-149.

ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ ΚΑΡΑΒΑ

Παιδικός Κόσμος

Εβδομαδιαίο περιοδικό γι' αγόρια και κορίτσια, Αθήνα, 4 Δεκ. 1930 - Φεβρ. 1952, αρ. τχ. 1-506, Εκδότης: Περικλής Αγγελίδης. Μετά την αποχώρησή του για λόγους υγείας, το 1932, εκδότης διευθυντής γίνεται ο Γεώργιος Βλέσσας, έως το τέλος της έκδοσης. Άλλοι υπότιτλοι: *Δεκαήμερο περιοδικό γι' αγόρια και κορίτσια Εγκριθέν και συσταμένον υπό του Υπουργείου Παιδείας*, *Δεκαήμερο περιοδικό εγκεκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας (1937-1946)*, *Εβδομαδιαίο / δεκαήμερο (από το 2^ο έτος)*, δεκαοκτώ σελίδων και εικονογράφηση, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά έτος (σύνολο σελίδων 7440), διωστάσεων 27x20,5 εκ., με ολοσέλιδο έγχρωμο εξώφυλλο. Τιμή τεύχους: 2 δρχ. που φθάνει τις 2,5 δρχ. στο τέλος της πρώτης δεκαετίας. Συνδρομές: ετήσια 100 δρχ., εξαμηνιαία 55 δρχ. Στη δεκαετία 1942-1952 η τιμή τεύχους και οι συνδρομές παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις λόγω των προβλημάτων που ουσώρευσε ο πόλεμος και η Κατοχή. Τυπωνόταν αρχικά στη Σταύ Πάππου 16-20, ενώ τη δεκαετία 1942-1952 στην οδ. Εμμ. Μπενάκη 42. Τα γραφεία στεγάζονται στην οδ. Νίκης 10Α έως τον Σεπτ.

1934, οπότε μετακομίζουν στην οδ. Ακαδημίας 10, Τον Ιούν. 1937 μεταφέρονται οριστικά στην οδ. Μιλτιάδου 4. Κυκλοφορούσε στην Αττική αλλά και σε όλη την Ελλάδα κι έφθανε στην Κωνσταντινούπολη, την Κύπρο και την Αίγυπτο. Διατίθετο με το σύστημα των εξαμηνιαίων ή ετήσιων συνδρομών, πρακτική δοκιμασμένη και αποτελεσματική ώστε να εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη συνέχεια της έκδοσης. Στην Αθήνα επωλείτο και σε μεμονωμένα τεύχη σε κεντρικά σημεία πώλησης εντύπων ή σε βιβλιοπωλεία.

Η φιλοσοφία έκδοσης του περιοδικού συνοψίζεται στη φράση: «Γι αυτό και επιβάλλεται σε κάθε παιδί η μελέτη άλλων βιβλίων και περιοδικών, εκτός του σχολικού προγράμματος, που να επιτρέφουν στα παιδιά να φτάσουν λίγο μακρύτερα από το σκοπό του σχολείου» (αρ. τχ. 45, 8 Οκτ. 1931, σ. 797), δηλαδή να τα βοηθήσει να καλλιεργηθούν αισθητικά και να αναπτύξουν ελεύθερα τις δημιουργικές τους δυνάμεις. Ωστόσο από την αρχή της έκδοσης εντάσσει στους στόχους του το μορφωτικό στοιχείο, επιδιώκοντας να αποκτήσει ερείσματα στον σχολικό χώρο και να τύχει της έγκρισης της πολιτείας. Η αδιάλειπτη παρουσία του Γεωργίου Βλέσσα στο τιμόνι του *Παιδικού Κόσμου*, εξασφάλισε τη συνέχεια της έκδοσης. Από την αρχισυνταξία πέρασαν τρία πρόσωπα, η λογοτέχνης Γεωργία Δηληγιάννη τον πρώτο ενάμιση χρόνο, ο δημοσιογράφος και λογοτέχνης Σπύρος Καζάκης έως το 1940, και ο εκπαιδευτικός και λογοτέχνης, Ελευθέριος Δηληγιάννης έως το τέλος της έκδοσης.

Με βάση την κυκλοφορία του, το περιοδικό του Γεωργίου Βλέσσα γνώρισε τρεις εκδοτικές φάσεις. Η πρώτη, η δεκαετία 1930-1940, είναι η πλέον ανθηρή από πλευράς τακτικότητας της έκδοσης. Εκδίδονται 376 τεύχη των οποίων το κυρίαρχο γνώρισμα είναι η ποικιλία. Το Δεκέμβριο 1940 το περιοδικό αναστέλλει την έκδοσή του λόγω του πολέμου και της στράτευσης του εκδότη. Η δεύτερη εκδοτική φάση, που έχει χαρακτηριστεί από το ίδιο το περιοδικό ως «πολεμική φάση», περιλαμβάνει τέσσερα τεύχη μικρού σχήματος τα οποία εκδόθηκαν το 1941, εννέα μήνες μετά τη διακοπή λόγω του πολέμου. Τα τεύχη αυτά ομοιάζουν περισσότερο με βιβλία, δεν έχουν τη γνωστή ποικιλία ούτε συνεχή σελιδαρίθμηση. Η τρίτη φάση είναι από το 1942 έως τον Φεβρουάριο 1952. Το περιοδικό τότε επανέρχεται στο αρχικό του σχήμα και την ποικιλία της ύλης. Είναι μία περίοδος, στην οποία αντιμετωπίζει εκδοτικά προβλήματα λόγω του πληθωρισμού και της έλλειψης χαρτιού, αλλά από την άλλη, είναι μια εποχή ηθικής και πνευματι-

κής εγρήγορσης, που μεταφράζεται σε δημοσίευση πολλής και καλής ελληνικής λογοτεχνίας.

Το περιοδικό έχει άρτια μορφή με καλό χαρτί, φιλική και χρηστική διάρθρωση των στηλών και καλά τυπογραφικά στοιχεία. Εκείνο όμως το οποίο του προσδίδει ιδιαίτερη αισθητική αίγλη είναι η εικονογράφηση του· ήδη από τα πρώτα χρόνια ο ταλαντούχος φοιτητής της Σχολής Καλών Τεχνών Γιάννης Μόραλης φιλοτεχνεί πολλά από τα εξώφυλλα, ενώ εικονογραφεί και μυθιστορήματα στις εσωτερικές σελίδες. Στις εσωτερικές σελίδες δημοσιεύονται ξυλογραφίες του Α. Τάσσου, του Ν. Σημηριώτη και του Π. Βαλοσαμάκη.

Ο *Παιδικός Κόσμος* τηρεί ως έντυπο το γλωσσικό και ιδεολογικό μέτρο. Τάσσεται υπέρ της δημοτικής γλώσσας την οποία θεωρεί μονόδρομο στη λογοτεχνία, αλλά δεν υιοθετεί διχαστικές αντιλήψεις και μένει έξω από τις πολιτικές συγκρούσεις. Η ύλη του είναι ποικίλη και συγκροτείται με βάση το δίπολο ωφέλιμο-τερπνό. Η ποικιλία στην ύλη αναλύεται σε δημοσιεύματα που υπηρετούν την αγωγή, τη γνώση, την ψυχαγωγία, την επικοινωνία και την αισθητική των νεαρών αναγνωστών. Τα σχετικά δημοσιεύματα δεν έχουν σταθερή ποσοτική παρουσία μέσα στις σελίδες του περιοδικού, αλλά αυξομειώνονται ανάλογα με την εποχή, τις συνθήκες και τους επιμέρους στόχους που θέτει το περιοδικό. Σε εποχές συντηρητικές πλεονάζει το στοιχείο της αγωγής και του εγκυκλοπαιδισμού, ενώ σε εποχές πνευματικής εγρήγορσης όπως είναι ο πόλεμος και η Κατοχή, πλεονάζει η επικοινωνία και η λογοτεχνία. Μέσα στο περιοδικό, χιουμοριστικά κείμενα, παιχνίδια, ανιγμάτα αλλά και σημειώματα στις επικοινωνιακές στήλες, και δημοσιεύσεις των πρωτολείων κειμένων συγκροτούν τον θαλαρό κόσμο της παιδικής και νεανικής ηλικίας.

Ανάμεσα στους ψευδώνυμους αναγνώστες βρίσκονται πολλοί σύγχρονοι εκπρόσωποι του πνεύματος και του πολιτισμού. Ο Αντώνης Σαμαράκης, ο Παύλος Ζάννας, η Τατιάνα Γκρίτσι, ο Γεράσιμος Σταύρου, ο Γιάννης Αηδονόπουλος, ο Χρήστος Κουλούρης, ο Ριχάρδος Σωμερίτης, ο Κωνσταντίνος Δεμερτζής και ο Ηλίας Λαλαούνης είναι συνδρομητές του περιοδικού και συμμετέχουν στην κίνησή του με κείμενά τους. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η δημοσίευση συνεντεύξεων με εκπροσώπους του πνεύματος και της τέχνης, όπως είναι οι ποιητές Κωστής *Παλαμάς και Άγγελος Σημηριώτης, ο ζωγράφος Ουμπέρτος Αργυρός, ο γλύπτης Αντώνης Σώχος, η ηθοποιός Μαρίκα Κοτοπούλη, ο Παύλος Νιρβάνας, ο Νίκος Λάσκαρης, κ.ά.

Το 1933 ο *Παιδικός Κόσμος* σύστησε ένα θεατρικό σχήμα με την επωνυμία «Θέατρο του Παιδικού Κόσμου», επικεφαλής του οποίου τέθηκε η Αντιγόνη Μεταξά, η γνωστή «Θεία Λένα». Το σχήμα αυτό, στο οποίο συμμετέχουν οι μικροί ηθοποιοί Δημήτρης Χορν, Έλσα Βεργή, Λήδα Κροντηρά, ανεβάζει παραστάσεις σε κεντρικά θέατρα της Αθήνας τις οποίες παρακολουθούν προσωπικότητες, όπως ο Στρ. *Μυριβήλης, ο Μιλτ. Μαλακάσης, η Μυρτιώτισσα, και τις σχολιάζει ο αθηναϊκός Τύπος.

Η σημαντικότερη ωστόσο προσφορά του περιοδικού στο παιδικό αναγνωστικό κοινό είναι η λογοτεχνική ύλη την οποία δημοσιεύει. Στο διάστημα της έκδοσής του, δημοσίευσε 1878 λογοτεχνήματα όλων των ειδών, ποιήματα μυθιστορήματα, νουβέλες, διηγήματα, θεατρικά, παραμύθια, μύθος, Λόγια αυτά, 1225 είναι ελληνικές πρωτότυπες δημιουργίες και 653 είναι μεταφράσεις κυρίως ευρωπαϊκών μυθιστορημάτων (Βερν, Μαλό, Λανσέλ, Στήβενσον, Τολστόη, Ντίκενς, Τσέχοφ, Ντε Μοπασσάν, Λυφονταίν, Λάγερλεφ) και ποιημάτων (Χάινε, Πόε, Λόρκα, Λαμαρτίνος, Ουγκώ, Γκαίτε, Ρίλκε, Μπλαίικ, Κίπλιγκ, Ταγκόρ). Πολλά από τα ποιήματα μεταφράζουν οι καθηγητές Θεοφ. Βορέας και Ν. Χατζηδάκης. Στο σύνολο των ξένων λογοτεχνημάτων προστίθενται και 357 έργα τα οποία δημοσιεύονται ανυπόγραφα.

Οι έλληνες λογοτέχνες που δημοσιεύουν είναι πολλοί και καταξιωμένοι: Ηλ. Βενέζης, Στρ. Μυριβήλης, Δ. Βουτυράς, Γαλιτεία Καζαντζάκη, Φώτης *Κόντογλου, Λιλικά *Νάκου, Μυρτιώτισσα, Καλλιόπη Σφαέλλου, Γεωργία Δελιγιάννη, Θαν. Πετσάλης, Π. Χάρης, Πολυδ. Παπαχριστοδούλου. Τα 594 ελληνικά ποιήματα που δημοσιεύονται υπογράφουν-μεταξύ των άλλων- οι: Αλεξ. Πάλλης, Κ. Παλαμάς, Γ.*Δροσίνης, Αγγ. Σημηριώτης, Κ. Χατζόπουλος, Μιλτ. Μαλακάσης, Δ. Αθάνας, Ν. Πετιμεζάς-Λαύρας, Μυρτιώτισσα, Ρίτα Μπούμη, Ν. Χάγερ-Μπουφιδής, Τ. Άγρας, Ναπ. Λαπαθιώτης, Στ. Σπεράντσας, Γιανν. Περγιαλίτης, Λιλή Πατρικίου-Ιακωβίδη, Ιωάννα *Μπουκουβάλα. Από τους παλιότερους ξεχωρίζουν οι Αριστ. Βαλαωρίτης, Γ. Βιζηνός, Λορ. Μαδίλης, Κ. Κρυστάλλης, Δυο ξεχωριστές –και σπάνιες σε παιδικά περιοδικά– παρουσίες ποιητών είναι αυτές του Αγγ. Σικελιανού («Για τη Ρένα», αρ. τχ. 7, 1937, σ. 99) και του Τ. Παπατσώνη («Ιερές Γυναίκες»).

Πέρα ωστόσο από τον όγκο των λογοτεχνημάτων τα οποία δημοσιεύονται στον *Παιδικό Κόσμο* και τα ονόματα των συνεργατών του, εκείνο που έχει σημασία είναι το πνεύμα της φιλανθρωπίας το οποίο

καλλιεργεί στους αναγνώστες του. Θεωρεί το λογοτεχνικό διάβασμα «δικαίωμα του νου» (αρ. τχ. 4, 1946, σ. 45-46) και την ενασχόληση με τη λογοτεχνία για παιδιά έργο μεγάλης αξίας. Διακηρύσσει μέσα από τις σελίδες του ότι το εξωσχολικό (λογοτεχνικό) βιβλίο είναι «ο αφανής ζευγολάτης που καλλιεργεί την ευαισθησία και την αισθαντικότητα». Πιστεύει στην υψηλή αποστολή της λογοτεχνίας να προσφέρει χαρά και απόλαυση και προτρέπει τα παιδιά να διαβάζουν γιατί το διάβασμα τους προσφέρει κυρίως χαρά. Ο ιδεολογικός νους ο οποίος συγκρότησε και στήριξε τον «κόσμο» του *Παιδικού Κόσμου* υπήρξε αδιαμφισβήτητο ο θαλερός ως σήμερα, Γεώργιος Βλέσσας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΠ, ΕΝΣ, ΕΛΙΑ, Ιδιωτική συλλογή Γεωργίου Βλέσσα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσικνίκης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος 1915-1936 Καταγραφή*, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 474-478· Σοφία Χατζηδημητρίου-Παράσχου, *Το περιοδικό «Παιδικός Κόσμος» (1930-1952). Συμβολή στην Ιστορία του Νεοελληνικού Περιοδικού Τύπου*, αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2002.

ΣΟΦΙΑ ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ-ΠΑΡΑΣΧΟΥ

Παλαιολόγος, Αριστοτέλης Κ.

(Λευκωσία, 1852 - Λεμεσός, 1915). Δημοδιδάσκαλος, δημοσιογράφος, δικαστής. Φοίτησε στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας και υπηρέτησε ως δημοδιδάσκαλος στα χωριά Βάσα, Τορνάρηδες και Μόρφου. Δίδαξε για δεκαπέντε χρόνια στην Ελληνική Σχολή Λεμεσού και έγινε ένας από τους κύριους βοηθούς και συνεργάτες του σχολάρχου της Λεμεσού και περιφημου αγωνιστή της ελευθερίας και λόγιου Ανδρέα Θεμιστοκλέους. Αναμείχθηκε στα κοινά και τα πολιτικά πράγματα της εποχής του. Διετέλεσε πρόεδρος του ιστορικού σωματείου και αναγνωστηρίου της Λεμεσού «Ισότης». Από τη θέση αυτή ανέπτυξε έντονη δραστηριότητα μαζί με τον μητροπολίτη Κιτίου Κυπριανό και τον σχολάρχη Ανδρέα Θεμιστοκλέους εναντίον των άγγλων κατακτητών από τα πρώτα χρόνια της άφιξής τους στην Κύπρο. Αποτελούσε δραστήριο μέλος των αδιάλλακτων εθνικιστών, που ζητούσαν από την αρχή την εθνική αποκατάσταση των Κυπρίων, την ένωση δηλαδή με την Ελλάδα, και αρνούνταν τη συνεργασία με τη Βρετανική Διοίκηση του νησιού, γι' αυτό και εθεωρείτο από τους Άγγλους ως αντιδραστικός και θορυβητικός που προσαπατούσε συστηματικά να παρασύρει και άλλους Έλληνες της Κύπρου εναντίον τους.

Υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους εκδότες και δημοσιογράφους της πρώτης περιόδου της

κυπριακής δημοσιογραφίας. Τον Δεκέμβριο 1880 εξέδωσε στη Λεμεσό σε ιδιόκτητο τυπογραφείο την εβδομαδιαία εφ. *Αλήθεια που αποτελούσε όργανο προβολής και δημοσιοποίησης των απόψεων των εθνικιστών, ασκώντας έντονη κριτική στους άγγλους κυβερνήτες. Χρημάτισε επίσης μέλος του δημοτικού συμβουλίου Λεμεσού στα έτη 1892-1893 και 1893-1894. Εξελέγη δύο φορές μέλος του Κυπριακού Νομοθετικού Συμβουλίου (Βουλής) στις περιόδους 1890-1891 και 1895-1896, καθώς και πρόεδρος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού.

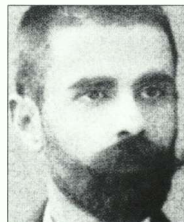
Το 1897 ο Αριστοτέλης Παλαιολόγος αποφάσισε να εγκαταλείψει το δημοσιογραφικό λειτουργήμα, αφού αποδέχτηκε διορισμό του από τους Άγγλους στη θέση του επαρχιακού δικαστή. Πώλησε την εφημερίδα του στον φίλο και συνεργάτη του Μενέλαο Δ. *Φραγκούδη και ανέλαβε καθήκοντα επαρχιακού δικαστή Κερύνειας. Ήταν πρόδηλη η πρόθεση των Άγγλων να τον απομακρύνουν από την εφημερίδα του και τον κύκλο των εθνικιστών της Λεμεσού. Στην Κερύνεια υπηρέτησε έως το 1904 και από τότε έως το 1909 ως επαρχιακός δικαστής Λάρνακας. Από το 1909 έως τον θάνατό του το 1915 υπηρέτησε ως επαρχιακός δικαστής Λεμεσού.

Εξέδωσε το 1900 στη Λευκωσία το νομικό σύγγραμμα με τίτλο *Κλεις της Κυπριακής Νομοθεσίας* και το 1907 το έργο *Πίναξ Οθωμανικού Αστικού (Μετξέλλε)* και *Ποινικού Κώδικος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. Π· Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Τύπου*, Λευκωσία 1995, σ. 177-178.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παλαμάς, Κωστής

(Πάτρα, 1859 - Αθήνα, 1943). Ποιητής, δημοσιογράφος. Από τους κορυφαίους του νεοελληνικού φιλολογικού Πανθέου αρχίζει τη σταδιοδρομία του στον αθηναϊκό Τύπο από την **Εφημερίδα του Δημητρίου Κορομηλά*, της οποίας υπήρξε για ένα βραχύ χρονικό διάστημα αρχισυντάκτης. Επίσης, από το θεωρείο της Βουλής το 1882, συνεργάζεται στην εφ. *Μηχανήσαι του Βλάση *Γαβριηλίδη και αργότερα στην εφ. *Ακρόπολις του ίδιου με τα ψευδώνυμα «Κάποιος», «Κουτρούλης», αλλά και με την υπγραφή «W» σε πολλά χρονο-

γγραφήματά του. Η αξιοσημείωτη επίδοσή του στο δημοσιογραφικό λειτουργήμα του αναδεικνύει πρῶτα την του κοινοβουλευτικού ρεπορτάζ.

Ο Γαβριηλίδης εκτιμούσε την ευσυνειδησία και το δημοσιογραφικό χειρόγραφο του νεαρού Παλαμά, άλλα καθυστερούσε συχνά να καταβάλλει τον μισθό του «εξ ενός πενταδράχμου». Ως εκ τούτου ο Παλαμάς αναγκάζεται να πάει στην Κυπριασία κοντά στον αδελφό του Χρίστο Παλαμά, που είχε ορισθεί έπαρχος Τριφυλλίας και κατόπιν νομάρχης Μεσσηνίας. Λίγο καιρό αργότερα ο Γαβριηλίδης, αναγνωρίζοντας το σφάλμα του, με επίμονη τηλεγράφημα τον εκλιταρχει: «Κώστα ελδέ τάχιστα πεντάδραχμον ευρέθη». Και ο Παλαμάς επιστρέφει στην Αθήνα, αλλά αγνοεί τον Γαβριηλίδη και πηγαίνει στην εφ. *Εμπρός του Δ. *Καλαποθάκη, όπου αναλαμβάνει τη στήλη του χρονογραφικού ήματος.

Στο ελεύθερο κοινοβουλευτικό ρεπορτάζ ο Παλαμάς διατυπώνει εντυπώσεις του από χαρακτηριστικές σκηνές της πολυτάραχης εποχής των Τρικυπ, Δηλιγιάνη και Δ. Ράλλη, με χιούμορ, οξύτητα παρατηρήσεων και επιτυχείς χαρακτηρισμούς γι' αυτό το —όπως γράφει— «αναιδές κωμειδύλλιον του πολιτεύεσθαι, το οποίον από καιρού παρίσταται εν τη ελληνική Βουλή». Παράλληλα οι εφ. *Εστία, Αθήνα, Εμπρός κ.ά. φιλοξένησαν στις στήλες τους επικριτικές, κριτικές αναλύσεις και χρονογραφήματά του, ενώ φιλολογικά άρθρα του δημοσίευσαν και τα π. *Ασμοδαίος και *Άστν.

Ο Παλαμάς υπήρξε από τα πρώτα μέλη της Ενώσεως Συντακτών (1914), που αργότερα μετονομάστηκε σε Ένωσις Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών. Επίσης, υπήρξε μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, της οποίας διετέλεσε πρόεδρος το 1930. Για την εν γένει προσφορά του στην πενηντατική ζωή του τόπου, η οποία του χάρισε παγκόσμια αναγνώριση, τιμήθηκε με τον Ανώτατο Ταξιδιάρχη του Φοίνικος και με άλλες ελληνικές και ξένες διακρίσεις.

Σε κείμενό του στις 29 Αυγούστου 1935, σε μια εκ βαθέων εξομολόγηση, σημειώνει ότι: «Ποιητή βέβαια με κράτηση να λογιζόμην το κυρίαρχο είδος της εργασίας μου, μα ποτέ δεν το ξεχώρισα και ποτέ δεν το διέκρινα από την άλλη μου κι' από την όλη μου την πλατεία, την πολυτρόπη δημοσιογραφική εργασία [...]. Είμαι δημοσιογράφος και δεν το παρατρέχω, ούτε μωρό να λησμονήσω το γένος μου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ίδρυμα Κωστή Παλαμά. Αλληλογραφία, τ. Α' (1875-1915), Αθήνα 1975· ΕΣΗΕΑ. «Αθήνα, 150 χρόνια πρωτεύουσα — 150 χρόνια Δημοσιογράφοι, 70 χρόνια ΕΣΗΕΑ», τρίπτυχο Έκδοσης Τύπου (2-18 Απρ. 1984), στην

αίθουσα συνεδρίων της ΕΣΗΕΑ· Κ. Σαρδελής. Ο ασάλευτος ταξιδιώτης, τ. Β' και Γ', Αθήνα, εκδ. Εστία, 1988 και 2000· Ν. Παπαδημητρίου. Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Γυθιάνη, 1989· Ν. Αλεξίου, «Ο ρεπόρτερ Παλαμάς», εφ. Το Βήμα, 20 Ιαν. 1991· Μ. Γ. Μερακλής, «Παλαμάς, Κωστής», Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, τ. 8, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1991, σ. 105-107.

ΠΑΝΟΣ ΚΑΡΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Πάλη

Θεσσαλονίκη, < >, περ. Α' και 28 Ιαν. 1918 - Μάιος 1919, περ. Β', Ίδρυται: Μιχ. Τριανταφυλλού, τυπογράφος και βιβλιοπώλης. Συμμετείχε ως χορηγός και ως εκδότης ο συγγενής του, Ν. Κώτσας, δικηγόρος, αργότερα βουλευτής και υπουργός με το Λαϊκό Κόμμα. Αρχισυντάκτης ήταν στην αρχή ο Ν. *Φαρδής και κατόπιν ο Κλ. Παναγιώτης, δήμαρχος, μετά από χρόνια, της Έδεσσας. Υπευθύνος: Μ. Παλλικαράκης (τον Μάιο 1918, για ένα μήνα). Υπότιτλος: Καθημερινή Εφημερίς (περ. Β'). Την περ. Β' είναι εβδομαδιαία / τριεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη, Κυριακή, με αλλαγή μορφής του τίτλου) / καθημερινή, διεύλιδη / τετρασέλιδη, πεντάστυλη, διαστάσεων 47x31 εκ. που παραλλάσσουν στη συνέχεια. Μεγίλωσε λίγο το σχήμα της αργότερα, αλλά δεν έφτασε το σχήμα των άλλων εφημερί-

δων της Θεσσαλονίκης. Λόγοι οικονομίας ή έλλειψης χαρτιού την αναγκάζουν να τυπώνεται σε χρωματιστό χαρτί (μπλε, κίτρινο κ.ά.). Τιμή φύλλου: 10 λ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 36 δρχ., εξωτερικού 18 δρχ., εξωτερικού 45 δρχ. Τυπογραφείο: ιδιόκτητο, οδ. Βασιλέως Καρόλου 69, αργότερα μεταφέρθηκε στη λεωφόρο Εθνικής Αμύνης 35 και τέλος στην οδ. Εγνατίας 326.

Δεν είναι γνωστό πότε πρωτοεκδόθηκε η πρώτη αυτή αντιβενιζελική εφημερίδα. Όπως φαίνεται από έρευνα στα αρχεία του υπουργείου Εξωτερικών δεν περιλαμβάνεται στις αναφορές του Γραφείου Τύπου με ταξί των εφημερίδων, που εκδιδόνταν τον Σεπτέμβριο και τον Νοέμβριο 1917, ενώ με τον χαρακτηρισμό της ως «νεοϊδρυθείσας» εξαιρέθηκε από τη χορήγηση δημοσιογραφικού χάρτη και τις διευκολύνσεις σε στρατιωτικές υποχρεώσεις του προσωπικού τους, όσων εφημερίδων εκδόθηκαν μετά τις 14 Ιανουαρίου 1918.

Στην αρχή είχε υποστηρίξει την κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου, όμως τα πρώτα φύλλα της έχουν πολλά «λευκά» από τις επεμβάσεις της λογοκρισίας. Στο πρώτο φύλλο της δεύτερης περιόδου, στη στήλη «Πενιές» αναγγέλλει με «μεγάλη χαρά» την επανέκδοσή της και παροτρύνει τους αναγνώστες να την υποστηρίξουν, υποσχόμενη ότι οι εργάτες για να καλύτερεύσουν τη θέση τους θα βρίσκουν στις σελίδες της «αρκετήν πνευματικήν τροφήν». Διαρρημίζει μάλιστα ότι σε λίγες μέρες θα δημοσιεύσει «το δαυμάσιον έργον του Ίωλστού *Ειρήνη και Πόλεμος*». Δεν αναφέρει εκτόσσο τίποτε άλλο για την πρώτη περίοδο· θα πρέπει να έγινε πριν από λίγους μήνες και να είχε μικρή διάρκεια. Είναι πιθανόν η πρώτη περίοδος να αναφέρεται σε «φιλολογικόν, παιδαγωγικόν και κοινωνιολογικόν περιοδικόν». «καλλιτεχνικώτατον και πρωτότυπον», με τον ίδιο τίτλο που ανακοινώθηκε ότι θα κυκλοφορήσει από τον εκδοτικό οίκο του Μιχ. Τριανταφύλλου τον Οκτώβριο 1916. Το περιοδικό αυτό δεν είναι γνωστό αν κυκλοφόρησε και πότε.

Στο ίδιο πρώτο φύλλο υπάρχει κύριο άρθρο με τίτλο «*Ηλθεν η ώρα*», που αναφέρεται στην αφύπνιση των Ελλήνων για την πραγματοποίηση των εθνικών πόθων. Στο προγραμματικό άρθρο σημειώνεται: «*Η Πάλη ειλικρινές άρμανον της ολότητος, προτίθεται να προσφέρη εν τω κύκλω της την συμβολήν της εις τον αγώνα του Κράτους, του Λαού, του ατόμου προς επικράτησιν των αρχών της ευγενούς εν τη ζωή αμίλλης, αίτινες τείνουσι εις την δημιουργίαν ειλικρινούς κοινωνίας μεταξύ των ατόμων, των φυλών, των Πολιτειών*». Συνεργάτες της ήταν οι:

Άριστος Χασήρ ή *Χασορτζόγλου («*Πάρσιφαλ*»), Βασ. Βασιλικός («*Βας.*»), Ι. Τσιτσιπάνης, Ευάγγ. Βόγας, Χρ. *Γουγούσης, Ν. *Φαρδής («*Νικ Φαρς*») και ο δικηγόρος Αφουξενίδης («*Αφούξ*»).

Παρ' όλες τις ευμενείς κρίσεις που διατυπώθηκαν γι' αυτήν—«*εμβριθέστατη και κομπογραμμένη*» κατά τον Α. Χασορτζόγλου, «*σσοβαρά εφημερίς που ηγωνίζετο από περιωπής*» κατά τον Αλ. *Ωρολογά— η εφημερίδα δεν κατόρθωσε να αποκτήσει κυκλοφορία και έτσι στις 10 Μαΐου 1919 αναγκάσθηκε να διακόψει την έκδοσή της. Προφανώς δεν είχε την αναγκαία απήχηση εκείνη την εποχή της επιτυχημένης βενιζελικής διακυβέρνησως μια αντιβενιζελική αρθρογραφία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (1918-1919, με πολλές ελλείψεις), ΒΒ (1918, ορισμένα φύλλα), ΒΛ, Ιδιωτική συλλογή Ολ. Τριανταφύλλου (Θεσσαλονίκη), Ιδιωτική συλλογή Μαν. Κινδυλική (ορισμένα φύλλα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άριστος Χασορτζόγλου, «*Ο Τύπος εν Θεσσαλονίκη επί Τουρκοκρατίας και σήμερον*», στον *Μέγα Οδηγό Θεσσαλονίκης 1932-1933*, σ. 40· Β. Μεσολογγίτης, «*Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκην*», εφ. *Ελευθέρος Μακεδονικός Τύπος*, 13-17 Μαΐου 1934· Αλ. Ωρολογάς, «*Ιστορία της Θεσσαλονίκης*», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 3 Νοε. 1961· Κινδυλικής, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β', σ. 225-234.

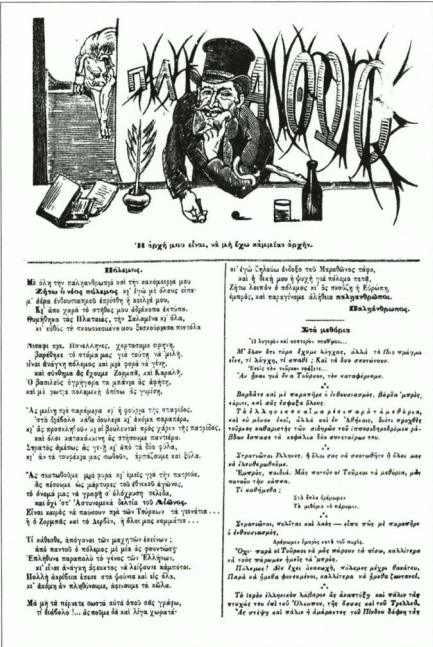
ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΥΔΑΚΗΣ

Παλιάνθρωπος

Η αρχή μου είναι να μην έχω καμμίαν αρχήν. Αθήνα, 1882-1887, αρ. τχ. 1-614, Εκδότης: Ιωάννης *Βερβέρης. Τρισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, διαστάσεων 34,5x24 εκ. Από το φ. 6 και για μερικά τεύχη, συμπληρώνει την προμετωπίδα του: «*Ο Παλιάνθρωπος είναι όλως ανεξάρτητος, ως το Βασίλειον της Ελλάδος, και όποιας νομίζει ότι εξαρτάται από άλλον, είναι τέρας θλακείας*». Στο φ. 50 επισημαίνει: «*ο Ιωάννης Βερβέρης είναι ο μόνος συντάκτης του Παλιάνθρωπου και σ' αυτόν πρέπει να στέλνονται όλα τα γράμματα των επιστολών*». «*Εκαστον φύλλον επωλείτο πέντε λεπτά εκ των οποίων δύο λεπτά ελάμβανον οι εφημεριδοπάλαι*» (Αύγ. 1883).

Σατιρική εφημερίδα με μεγάλη κυκλοφορία. Κατά το πρώτο έτος, 18 Αυγούστου 1882 - 15 Αυγούστου 1883 (αρ. φ. 1-140), σημειώνει: «*Για το παρόν ο Παλιάνθρωπος θγαίνει τρεις φορές την εβδομάς και τυπώνεται σε 7-8 χιλιάδες φύλλα για κάθε φύλλο*» και συμπλήρωνε: «*Κανένας δεν είναι δεχτός για συνδρομητής, αν δεν στείλει πρώτα τον παρά*».

Κατά το έτ. Β', 18 Αυγούστου 1883 - 1 Ιανουαρίου 1884 (αρ. φ. 141-195) ο Βερβέρης κάνει απολογισμό του πρώτου εξαμήνου κυκλοφορίας του περιοδικού

του, δίνοντας με απλοϊκά λογιστικά, χρήσιμες πληροφορίες για τον τρόπο έκδοσης και διεκπεραίωσης των λαϊκών περιοδικών εντύπων της εποχής του: «Στο διάστημα των εξ μηνών ετυπώθηκαν φύλλα ένα μιλιούνι και τρακόσες εβδομήντα εξ χιλιάδες (1376000). Από την πούληση αυτή των φύλλων εμαζέψαμε ένα μιλιούνι και τρακόσες εβδομήντα εξ χιλιάδες πεντάρες, που μας κάνουν δραχμές εξήντα οκτώ χιλιάδες και οχτακόσιες (68800). Καλές είναι, αλλά τώρα να δούμε τι μας έμειναν περίσσεμα. Πληρώσαμε για χαρτί ως καθώς είπαμε δρ. στον Αντωνιάδη 5858, για τύπο, δραχμάς στον κυρ Τρίμη 3612. Στους φτωχούς πωλητές των εφημερίδων δραχμές στρογγυλές προς δύο λεπτά το φύλλο που πέρνουνε για τα ξεποδαριάσματα τους και ξελαρουνιάματα δραχμές δεκατρείς χιλιάδες και εβδομήντα εξήντα. Για ζουραφίως των εικόνων του σκάλιου πληρώθηκε ο Β. Σάββας δραχμές 100 και ταχυδρομικά τρακόσες, τα γράμματα δε που έλαβε ο Παληάνθρωπος ως τα σήμερα συμποσούνται τον αριθμό 2683, που μπορούν να εξελεχθούν από το ταχυδρομείο. Εστείλαμε ως τώρα εξ έξιμισι που κοστίζουν παραπάνω από χιλιάδες παρασήμων του βασιλιά. Σούμα:

από τις 68800 δραχμές αφαιρώντας τις 23820 μας μένουν δραχμές 36980. Απ' αυτές κάτω κλέμνε εγώ, κάτω ο διανομέας και κάτω ο διεκπεραιωτής θα σου φάγαμε το ελάχιστο τη μια χιλιάδα».

Έως το έτ. Γ' (21 Αυγ. 1884 - 16 Αυγ. 1885, αρ. φ. 1-123), εκτός του Βερβέρη έγγραφε και ο Γ. *Σουρής («Souris») σε έκτακτες συνεργασίες, ενώ από το έτ. Δ' (26 Αυγ. 1885 - 18 Αυγ. 1886, αρ. φ. 1-141) ο Βερβέρης έμεινε μόνος υπεύθυνος συντάκτης και διαχειριστής καθιερώνοντας την αλληλογραφία ως τη μόνη αφορμή για να δίγει κυρίως σε πεζό λόγο, κοινωνικά θέματα με «γαργαλιτικό» περιεχόμενο. Οι «επιστολές» αποτελούσαν την κύρια πηγή πληροφόρησης του περιοδικού για θέματα κοινωνικά, πολιτικά ακόμα και σκανδαλοθηρικά. Με υποδείξεις και καταγγελίες, ακόμα και με κοινοστολιδιά. Στην αρχή δημοσίευε πληροφορίες από ετώνυμες καταγγελίες με συνέπεια τη συχνή παραπομπή του στα δικαστήρια, κατά το έτ. Ε' όμως, (21 Αυγ. 1886 - 16 Νοε. 1887, αρ. φ. 1-155) ο Παληάνθρωπος, δημοσίευε ανώνυμες έως φανταστικές πληροφορίες για πρόσωπα ανύπαρκτα εξασφαλίζοντας δικαστική εκεχειρία, αλλά και κυκλοφοριακή καθίζηση. Στο μεταξύ ο *Ρωμής τον οποίο είχε εκδώσει ο Σουρής είχε καταστεί ανταγωνιστικός. Η έλλειψη επίσης συνεργατών και ο κλονισμός της υγείας του Βερβέρη, που ακολούθησαν επέφεραν την φυσική διακοπή της κυκλοφορίας του Παληάνθρωπου.

Οι πηγές σε προς τον αριθμό των εκδόσεών του δίνουν αντιφατικές πληροφορίες και λόγω της έλλειψης πλήρους σειράς φύλλων στις μεγάλες βιβλιοθήκες, αλλά και λόγω της απαξίωσης των σύγχρονων του Βερβέρη μελετητών προς τα «χυδαία», όπως χαρακτηριστικά τα παρόμοια με τον Παληάνθρωπο, περιοδικά. Σύμφωνα με μία είδηση που δημοσιεύτηκε στις 9 Ιανουαρίου 1902 στην εφ. *Ακρόπολις φαίνεται ότι ένα χρόνο πριν από τον θάνατο του Βερβέρη, ο βουλευτής Σύρου Αντ. Βιτάλης ζήτησε από τον ανακριτή την ποινική δίωξη του εκδότη του Παληάνθρωπου επειδή δημοσίευσε σάτιρα υβριστική για τον Πάπα.

Κατά τον Κ. Μάγερ η εφημερίδα εκδόθηκε από το 1877 έως το 1883, σε δύο περιόδους και σύμφωνα με τη Στατιστική του Ελληνικού Έθνους κατά το έτος 1892, κυκλοφορούσε ακόμα το 1892.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νεκρολογίες για τον Βερβέρη από τον Βλ. Γαβριλίδη και Α. Κύρου στις εφ. Ακρόπολις και Εστία, 20 Ιουλ. 1903· Κρίτων Γ. Σουρής, Γεώργιος Σουρής και η εποχή του, Αθήνα 1949· Μάγερ, Ιστορία τ. Α', σ. 166-170·

Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της Πολιτικής Γεωλογογραφίας στην Ελλάδα*. τ. Α'. Αθήνα, 1978. του ίδιου, *Ιστορία της ελληνικής γεωλογογραφίας: 3000 χρόνια αμφισβήτησης*. Αθήνα, εκδ. Ποταμός, 2001.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Η Πάλη των Τάξεων

Όργανο της Κ.Ε. της Κομμουνιστικής Οργάνωσης Μπλοσεβίκων-Λενινιστών (Αρχειομαρξιστών)- (Ελλ. Τμήμα Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης). Αθήνα, περ. Α': 28 Οκτ. 1930-1936<; > και περ. Β': 1945-1949. Μότο: «Προλετάριο όλων των χωρών ενωθήτε». Την περ. Α' υπεύθυνος του οικονομικού, σύνταξης και τυπογραφείου ο Ηλίας Ξεινης. Άλλος υπότιτλος: *Όργανο του Κομμουνιστικού Αρχειομαρξιστικού Κόμματος Ελλάδας*. Την περ. Β', υπεύθυνος της ύλης ο Ν. Παπαδημητρίου. Μότο: «Προλετάριο όλων των χωρών ενωθήτε» (περ. Α'). Εβδομαδιαία (περ. Α' και Β', την περ. Β' αλλάζει διαρκώς ημέρα) / δισεβδομαδιαία (Τρίτη και Παρασκευή από το τχ. 95, περ. Α', 8 Μαρτ. 1932) / τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη και Σάββατο, από 19 Ιουλ. 1932, περ. Α'), τετρασελίδη (περ. Α' και Β') / δισελίδη (περ. Α'), διαστάσεων 48x33,5 εκ. (περ. Α') / 57x42,5 εκ. (περ. Β'). Τιμή τεύχους: 1 δρχ. (αρχικά), 20 δρχ. (περ. Β') Γραφεία: αρχικά οδ. Λυκούργου 18, από το τχ. III (3 Μαΐου 1932) οδ. Πειραιώς 34B, από το τχ. 199 (10 Δεκ. 1932) οδ. Καϊρή 6Γ. Κεντρικό πρακτορείο: στοά Δημητρακοπούλου 17 (περ. Β').

Εργατική κομμουνιστική εφημερίδα, με γλώσσα σύνταξης τη δημοτική. Στην πρώτη, τρίτη και τέταρτη σελίδα —η πρώτη είναι περισσότερο πολιτική και παρουσιάζει τα πιο σημαντικά ζητήματα της συγκυρίας, η τέταρτη σελίδα είναι περισσότερο ειδησεογραφική— η αρθρογραφία ασχολείται με εργατικά, συνδικαλιστικά, πολιτικά θέματα της συγκυρίας. Στην δεύτερη σελίδα συνήθως περιέχονται αποφάσεις και ντοκουμέντα οργάνων και συνδιασκέψεων της ΚΟΜΛΕΑ (Κομμουνιστική Οργάνωση Μπλοσεβίκων-Λενινιστών Αρχειομαρξιστών), θέσεις και απόψεις διαφόρων μελών της οργάνωσης, μεταφρασμένα θεωρητικά άρθρα κυρίως του Α. Τρότσκι ή ειδήσεις από τις πολιτικές και εργατικές εξελίξεις στο εξωτερικό (Ισπανία, Γερμανία, Κίνα κ.α.). Σημαντικό μέρος (συνήθως στην τρίτη σελίδα) καταλαμβάνουν οι ανταποκρίσεις, δηλαδή απόψεις, προβληματισμοί και καταγγελίες απλών εργατών μελών ή φίλα προσκείμενων στους αρχειομαρξιστές, που τονίζουν ακόμη περισσότερο τον εργατικό χαρακτήρα της εφημερίδας.

Γενικά η εφημερίδα προβάλλει την εικόνα των οργανωμένων και πολιτικοποιημένων εργατών για τη ζωή τους και παρουσιάζει όψεις της συνδικαλιστικής και πολιτικής δράσης τους κατά τον Μεσοπόλεμο. Αναδεικνύει μια ξεχωριστή αρχειομαρξιστική αντίληψη για τον τρόπο συνδικαλιστικής οργάνωσης, ενώ σε αυτήν διαφαίνεται η σημαντική επίδραση των απόψεων της Διεθνούς Αριστερής Αντιπολίτευσης του Α. Τρότσκι στην Ελλάδα. Συνολικά, αναδύονται πλευρές μιας εργατικής-ταξικής άποψης για την κοινωνία και την πολιτική του ελληνικού Μεσοπολέμου, αρκετά σημαντική για την κατανόηση της περιόδου. Μετά τη διάσπαση της ΚΟΜΛΕΑ συνεχίζει να εκδίδεται ως όργανο του ΚΑΚΕ (Κομμουνιστικό Αρχειομαρξιστικό Κόμμα Ελλάδας). Κατά τη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας εκδίδονται κάποια φύλλα παράνομα, αλλά δεν έχουν διασωθεί. Επανεκδίδεται άλλοτε πολυγραφημένη και άλλοτε τυπωμένη από το 1943 ως όργανο του ΚΑΚΕ. Το 1945 ξεκινά ένα νέο κύκλο. Το 1947 παρουσιάζεται ως όργανο του ΑΚΕ (Αρχειομαρξιστικό Κόμμα Ελλάδας) και τέλος του ΣΑΚ (Σοσιαλιστικό Αρχειομαρξιστικό Κόμμα). Αποτελεί το επίσημο όργανο της ηγετικής ομάδας του αρχειομαρξισμού την περίοδο 1943-1949 μέχρι την οριστική διάλυση της ομάδας στα τέλη της δεκαετίας του 1940 και στις αρχές του 1950.

Η ΚΟΜΛΕΑ την περίοδο 1927-1934 αναδεικνύεται σε μία πολύ μαζική και δυναμική κομμουνιστική

οργάνωση για τα δεδομένα της εποχής. Η *Πάλη των Τάξεων* η οποία σταδιακά αυξάνει την έκδοσή της σε τρισεβδομαδιαία φαίνεται μάλιστα να βρίσκεται σε αρνητική απήχηση. Οι αρχαιομαρξιστές συμμετείχαν σε πάνω από 100 εργατικά συνδικαλιστικά σωματεία πανελλαδικά σε όλες τις μεγάλες εργατικές πόλεις, ενώ υπολογίζεται ότι είχαν ελέγξει κατά καιρούς συνολικά γύρω στα 60 σωματεία. Κάποια από τα πιο δυναμικά και μαζικά σωματεία της Αθήνας και του Πειραιά (αρτεργάτες, υποδηματεργάτες) ελέγχονταν από τους αρχαιομαρξιστές για πολλά χρόνια. Από το 1930 έως το 1934 η ΚΟΜΛΕΑ αποτελεί το επίσημο τμήμα της ΔΑΑ (Διεθνής Αριστερή Αντιπολίτευση) του Λ. Τρότσκι στην Ελλάδα. Γραμματέας της οργάνωσης είναι ο Δημήτρης Γιωτόπουλος και σημαντικά στελέχη ο Γιώργος Βιστώρης και ο Πάνης Ποντίκης. Επιχειρεί να πετύχει ενιαίο μέτωπο με το ΚΚΕ αλλά αποτυγχάνει και αρχίζουν σημαντικές εσωτερικές διαφωνίες. Θεωρεί ότι η ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών) είναι ένα γραφειοκρατικοποιημένο εργατικό κράτος, την υπερασπίζεται και ελπίζει σε μία νέα επανάσταση που θα ανατρέψει τη γραφειοκρατική ηγεσία της. Το 1934 διασπάται σε εκείνους που ακολουθούν τον Βιστώρη και συμφωνούν με τον Λ. Τρότσκι (Οργάνωση Μαρξιστών Λενινιστών) και σε εκείνους που ακολουθούν τον Δ. Γιωτόπουλο και παραμένουν αρχαιομαρξιστές (ΚΑΚΕ, που συνδέεται και αποτελεί τμήμα του Διεθνούς Επαναστατικού Μαρξιστικού Κέντρου με έδρα το Λονδίνο).

Το ΚΑΚΕ κατά την περίοδο της Κατοχής άσκησε κριτική στο ΚΚΕ και το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) για εθνικιστική και σοβινιστική παρέκκλιση από τις αρχές του διεθνιστικού κομμουνισμού. Θεωρούσε ότι ο πόλεμος ήταν ιμπεριαλιστικός και όχι εθνικο-απελευθερωτικός. Παρ' όλα αυτά υπερασπίζεται την ΕΣΣΔ ως εργατικό κράτος και ζητά επίσημα δύο φορές την ένταξη του στο ΕΑΜ, αλλά το ΚΚΕ αρνείται. Πολλοί αρχαιομαρξιστές εντάχθηκαν στον ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) ή στο ΕΑΜ και την ΕΠΙΟΝ (Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νεολαίας) με σκοπό τη «μετατροπή του σε πραγματικό λαϊκό στρατό και κίνημα». Οι περισσότεροι από αυτούς όμως εκτελούνται από τον ΕΛΑΣ, κυρίως στην περιοχή του Αγρινίου, και κατόπιν το 1944 από την ΟΠΛΑ (Οργάνωση Προστασίας Λαϊκού Αγώνα).

Η *Πάλη των Τάξεων* υπερασπίζεται τα δικώμενα μέλη του ΕΑΜ, αγωνίζεται για δημοκρατικές ελευθερίες και καταγγέλλει την εμφυλιοπολεμική πο-

λιτική της ελληνικής κυβέρνησης και της Μεγάλης Βρετανίας. Παράλληλα, συνεχίζει να ασκεί κριτική στην πολιτική και τις θέσεις του ΚΚΕ από διεθνιστική και επαναστατική πλευρά καταγγέλλοντας ως κοινοβουλευτική, συναινετική και σοβινιστική τη μεταπολεμική στάση του ΚΚΕ για εθνική ενότητα. Γενικά, προσανατολίζεται σε μία δράση που θα ενισχύει τις εμφανιζόμενες τάσεις κριτικής στο εσωτερικό του ΚΚΕ.

Το 1945 το Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα μετατοπίζεται προς σοσιαλιστικές θέσεις. Θα πάψει πια να υπερασπίζεται την ΕΣΣΔ και θα ταχθεί εναντίον του νέου αντάρτου που αναπτύσσεται στο Δουλό. Θεωρεί το ΚΚΕ όργανο της ρωσικής πολιτικής, όπως και την κυβέρνηση όργανο των αμερικανών. Θα προτείνει τη συγκρότηση μιας τρίτης δύναμης, της σοσιαλιστικής, που θα εκφραστεί με την ίδρυση των Ενωμένων Ευρωπαϊκών Σοσιαλιστικών Πολιτειών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Καστρίτης *Ιστορία του Μπολσεβίκισμού – Τροτσκισμού στην Ελλάδα*, τ. Α' - Ε', Αθήνα, χ.χ., εκδ. Εργατική Πρωτοπορία· Δ. Κατσουρίδας – Δ. Λιθιεράτος – Κ. Παλούκης, *Ο ελληνικός τροτσκισμός, ένα χρονικό 1923-1946*, Αθήνα, εκδ. Φιλίστωρ, 2003· Σ. Μιχαήλ, *Τα αρχαία Τρότσκι στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Αλλαγή, 1982· Θ. Μπενάκης, *Δημήτρης Γιωτόπουλος, μια πορεία από τον επαναστατικό στο φιλελεύθερο σοσιαλισμό*, Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2003· του ίδιου, *Η άλλη όψη του ελληνικού εργατικού κινήματος (1918-1930)*, Αθήνα, Κούριερ Εκδοτική, 2003· Π. Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα, από το 1875 ως το 1974*, τ. Β', μέρος Β', Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1994· του ίδιου, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα, από το 1875 ως το 1974*, τ. Γ', Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1993· Κ. Παλούκης, «Η αριστερή αντιπολίτευση στο ΚΚΕ», στο Χ. Χατζηνιώσηφ (επιμ.), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα. Ο μεσοπόλεμος*, Β2, Αθήνα, εκδ. Βιβλιόραμα, 2003.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΛΟΥΚΗΣ

Πάλι

Ένα τετράδιο αναζητήσεων. Αθήνα, Φεβρ. 1964 - Δεκ. 1966, αρ. τχ. 1-6. Διευθύνεται από επιτροπή αποτελούμενη από τους: Νάνο Βαλαωρίτη, Γιώργο Μακρή, Τάσο Δεγνήρη, Μανώ Αραβαντινό, Παναγιώτη Κουτρομπόση, Δημήτρη Πουλικάκο. Αρχικά προγραμματιζόταν να κυκλοφορεί κάθε δυο μήνες, αλλά η κυκλοφορία του δεν ήταν σταθερή, μονόστιχο, διαστάσεων 20x14 εκ. Τιμή τεύχους: 20 δρχ. Συνδρομές: για τα 6 τεύχη 100 δρχ. Διεύθυνση: για την αποστολή χειρογράφων δίνεται άλλη σε κάθε τεύχος ανάλογα με το υπεύθυνο μέλος της επιτροπής. Τυπογραφείο: δεν αναγράφεται.

Στην αφετηρία της έκδοσης βρίσκονται τα σχέδια του Νάνου Βαλαωρίτη για ένα περιοδικό που

(1887), τελικά τετράσηλη, με συνεχή αρίθμηση. Τιμή φύλλου: 5 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: Αθηνών 14 δρχ., επαρχιών 16 δρχ., εξωτερικού 24 χρ. φρ.

Πολιτική εφημερίδα, από τις πρώτες που εκδίδονται μετά την έξωση του Όθωνα, διακηρύσσει ότι πρόγραμμά της είναι να ακολουθεί «την μέση οδόν» και να μην ανήκει σε κανένα κόμμα. Υπήρξε πράγματι μετριοπαθής και ψυχραιμη, ακόμη και κατά την περίοδο του δικοματισμού (τρικουπική το 1885 και το 1887, δηλιγιαννική στη συνέχεια), όταν το πολιτικό κλίμα ευνοούσε τον φανατισμό. Ως προς την κατάταξη της ύλης είναι πιο συστηματική από τις σύγχρονές της εφημερίδες, εκείνες που εκδίδονται την ίδια περίοδο και ανήκουν στην ίδια παράδοση ως προς την εμφάνιση και το περιεχόμενο. Στην πρώτη σελίδα εκτός από το κύριο άρθρο δημοσιεύει τηλεγραφήματα και ποικίλες ειδήσεις («Διάφορα»), οι τελευταίες ειδήσεις βρισκονται στην σ. 3 («Τελευταία Ορμ») και στην σ. 4 δημοσιεύονται αγγελίες και διαφημίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

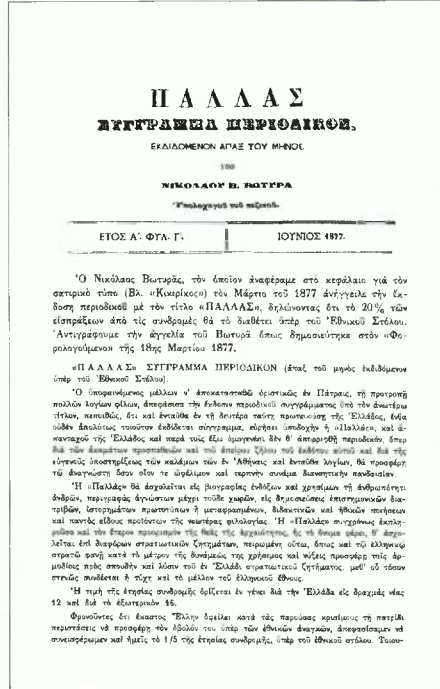
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Α. Πετρακάκου. *Ο Τύπος*. Αθήνα, εκδ. Δημητράκου, 1920. Ι. Μυτάλη-Κ. Μάγερ. *Ελληνική Δημοσιογραφία*, 1939. Μάγερ. *Ιστορία*, τ. Α', σ. 95. Νάση Μπάλα. «Η καρδιοδόρος αγωνία της κάλπης». *Τύπος και δουλειακές εκλογές την εποχή του Χαριλάου Τρικούπη 1881-1895*, προλ. Ηλ. Νικολακόπουλος, Αθήνα, εκδ. Βιβλιόραμα, 2001.

ΝΑΣΗ ΜΠΑΛΑ

Παλλάς

Σύγγραμμα περιοδικόν, εκδιδόμενον άπαξ του μηνός υπό Νικολάου Β. *Βωτυρά, υπολοχαγού του πεζικού, Πάτρα, Απρ. 1877-<>. Μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, δίσητλο, διαστάσεων 26x20 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 12 δρχ., εξωτερικού 16 δρχ. Τυπογραφείο: δεν αναγράφεται.

Ήταν το πρώτο πολυσέλιδο οικογενειακό περιοδικό με ποικίλη και ενδιαφέρουσα ύλη που εκδόθηκε στην Πάτρα. Ακολουθεί το ομότιτλο περιοδικό που είχε εκδώσει ο ίδιος ο Ν. Βωτυράς στην Ερμούπολη το 1871. Η αναγγελία της έκδοσής του, στην εφ. *Φορολογούμενος της 18^{ης} Μαρτίου 1877, δηλώνει τους στόχους του περιοδικού: την ενασχόλησή του με διογραφικές ενδόξων και χρήσιμων για την ανθρωπότητα ανδρών, με περιγραφές άγνωστων μέχρι τότε χωρών, με πρωτότυπες ή μεταφρασμένες εξιστορήσεις και δημοσιεύσεις επιστημονικών διατριβών, με διδακτικές και ηθικές ποιήσεις και κάθε είδους προϊόντα της νεότερης φιλολογίας. «Η Παλλάς», προσθέτει

ο Βωτυράς, «συχρόνως εκπληρούσα και τον έτερον προορισμόν της θεάς της αρχαιότητος, ης το όνομα φέρει, δ' ασχολήται επί διαφόρων στρατιωτικών ζητημάτων, πειραμένη ούτω, όπως και τω ελληνικώ στρατώ φανή κατά το μέτρον της δυναμείας της χρησίμως και νύξεις προσφέρει τοις αρμοδίως προς σπουδήν και λύσιν του εν Ελλάδι στρατιωτικού ζητήματος, μεθ' ου τόσοσιν στενωός συνδέεται η τύχη και το μέλλον του ελληνικού έθνους». Η προσγγελία περιείχε και δήλωση του εκδότη ότι θα διαδέθει υπέρ του Εθνικού Στόλου το ένα πέμπτον των εισπραξέων από συνδρομές. Μέσα σε λίγες μέρες γράφηκαν 88 συνδρομητές στην Πάτρα, 29 στην Κέρκυρα, 18 στον Πύργο και 6 στη Λιβαδειά. Δεν είναι γνωστό πότε διέκοψε το περιοδικό την έκδοσή του. Για την ενσχυσή του ο μεγαλέμπορος Θεμιστοκλής Γερούσης πρόσφερε 400 δρχ., γι' αυτό ο Βωτυράς του αφιέρωσε το γχ. Β'.

Δημοσιεύτηκε επίσης, πρωτοσέλιδα σε συνέχειες, η μετάφραση του έργου του Ερρίκου Θειρσίου [H. Thiersch], *Συνοπτική ιστορία της ελληνικής επα-*

ναστάσεως, που είχε ήδη αρχίσει να δημοσιεύεται στο π. *Παλλάς* του Βωτιρά στην Ερμούπολη με τον τίτλο «Αι τύχαι της Ελλάδος: Από της ενάρξεως του υπέρ ελευθερίας αγώνος μέχρι της παρούσης κρίσεως εν συνόψει διατετυπωμένοι».

Με τον τίτλο *Παλλάς* επίσης εκδόθηκε στην Πάτρα τον Οκτώβριο 1903 λογοτεχνικό περιοδικό, δεκαήμερο και σε δεύτερη περίοδο από τον αρ. 7 (20 Ιαν. 1904) δεκαπενθήμερο. Στην πρώτη περίοδο διευθυντές ήταν οι Ν. Δ. Δροσόπουλος και Μάκης *Αθανασίου. Στη δεύτερη μόνος ο Δροσόπουλος. Στο περιοδικό δημοσίευσαν συνεργασίες τους οι Σπ. Δε Βιάζης, Μαρίνος Σιγούρος, Γ. Παπανδρέου, Βάσος Ηλιόπουλος κ.ά. Τεύχη του υπήρχαν στη Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου και ίσως να έχουν διασωθεί.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΠατρ. (αρ. τχ. 1-6. Απρ.-Σεπτ. 1877).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατριάκoi τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984· Μάρθα Καρπούζηλου, «Από την άγνωστη εκδοτική δραστηριότητα του Νικολάου Β. Βωτιρά», στον τόμο *Από τον Λεονόρο στον Λουκή Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*, επιμ. Νάσος Βαγενάς, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 1997, σ. 257-268.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Η Παλλάς, Αθήνα, 1870-1872

βλ. *Εθνική Γνώμη*, Αθήνα, 1873-1882

Παμμακεδονική

Εφημερίς πρωινή εν Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη, 19 Αυγ. 1912-(<); >, αρ. φ. 1-39(<); >, Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κ. *Βελλίδης, Υπεύθυνος: Αδ. Βασιλείου, Αρχισυντάκτης: Β. *Μεσολογγίτης, Καθημερινή, πρωινή, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 56x40 εκ. «Τιμή εκάστου φύλλου 10 παράδες, Δια την επιρχίαν 20». Ορίζονται επίσης οι όροι των συνδρομών για τη Θεσσαλονίκη, το εξωτερικό, την Αμερική, Γραφεία: Φραγκομαχαλάς, οδ. Τοπ Χανέ «παραπλεύρως των γραφείων της [καπνοβιομηχανίας] Ρεζή».

Δέκα ημέρες περίπου μετά από την πύαση της εφ. *Μακεδονία και μόλις εκδόθηκε η νέα πρωινή εφ. *Εμπρός, ο Κ. Βελλίδης έπευσε να εκδώσει την *Παμμακεδονική*, στην οποία χρησιμοποίησε το προσωπικό, τα γραφεία και το τυπογραφείο της εφ. *Μακεδονία*. Δεν είναι γνωστό πότε και γιατί διακόπηκε η έκδοση της. Στο σύντομο βίο της είχε ως στόχο την πληροφόρηση του κοινού και όχι τη μαχητική αρθρογραφία, όπως η *Μακεδονία*. Παρά

την ειδησεογραφική αυτή βαρύτητα, η ύλη της και η αυστηρότητα των οθωμανικών αρχών προκάλεσαν τη δίωξη των εκδοτών των εφ. *Παμμακεδονική* του Κ. Βελλίδη, *Νέα Αλήθεια του Ι. Κούσκουρα και *Εμπρός* του Αντ. *Οικονομίδη, που οδηγήθηκαν στο στρατοδικείο, αλλά τελικά απαλλάχθηκαν. Μετά από την πύαση της δίωξής τους, τους ζητήθηκε να συνεχίσουν την έκδοση των εφημερίδων τους, αλλά και οι τρεις αρνήθηκαν.

Σε σύντομο άρθρο του πρώτου φύλλου σχετικά με την έκδοσή της και με τον τίτλο «Ως πρόγραμμα» αναφέρονται τα εξής: «Η εκτίμησις η μεγάλη, δια της οποίας το ελληνικόν κοινόν περιέβαλλε την δημοσιογραφική ημών δράσιν και η λύπη η θαθεία, την οποίαν εξεδήλωσαν επί τη απροόπτω διακοπή, μας εμψυσούν την φιλοδοξίαν και μας επιβάλλουν την υποχρέωσιν να καταβάλωμεν νέας δυνάμεις και νέον ζήλον, νέα ηθικά και νέα υλικά κεφάλαια όπως συνεχίσωμεν τον τίμιον όσον και βαρύν ημών δημοσιογραφικών αγώνα [...]. Το πολιτικόν της *Παμμακεδονικής* πρόγραμμα αποκρυσταλλούται εις τας λέξεις αυτάς: Εξυπηρέτησις των καλών εννοουμένων συμφερόντων της κοινής Οθωμανικής Πατριδος και προάσπισις των δικαιών του Ελληνικού Έθνους και των προνομίων της Μητρος Εκκλησίας. Με τοιούτον πολιτικόν πρόγραμμα και μακράν αυτής

κομματικά και προσωπικά και κατηλιικά και μπακαλιικά και κιτρινισμούς η *Παμμακεδονική* χαιρετίζει τους αναγνώστες της και ρίπτεται εις τον αγώνα».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μπήτος, «Η προοδευτική εξέλιξις του Ελληνικού Τύπου της Θεσσαλονίκης κατά τα τελευταία τεσσαράκοντα έτη», στο *Λεϊκόμα Βορ. Ελλάδος*, της Γεωργίας Νενέ, 1935· Άριστος Χασπρδζόγλου, «Ο Τύπος εν Θεσσαλονίκη επί Τουρκοκρατίας και σήμερον», στον τόμο *Μέγας Οδηγός Θεσσαλονίκης και Περιχώρων 1932-33*· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Α', σ. 202-211.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Η Πάμπροσφυγική

Ημερήσιον όργανον των προσφυγικών και αλυσωτικών συμπερερώντων. Αθήνα, 1922-1929. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Γεώργιος Κ. Βιολάκης, Ημερήσια, εξάστηλη, τρισέλιδη, Κυκλοφορούσε σε κοινή έκδοση με την εφ. *Προσφυγική Φωνή, η οποία ήταν γραμμένη στα καρμανιλίδικα. Η *Πάμπροσφυγική* κάλυπτε τις τρεις πρώτες σελίδες του ενιαίου τετρασέλιδου φύλλου, και στην τέταρτη σελίδα εξεδίδετο η *Προσφυγική Φωνή*. Η αρίθμηση των φύλλων ήταν διαφορετική για την κάθε εφημερίδα. Τα φύλλα που απόκεινται στη Βιβλιοθήκη της Βουλής αριθμούνται ως εξής: εφ. *Η Πάμπροσφυγική*, έτ. 5, αρ. φ. 375/115, 3 Νοε. 1925 έως έτ. 5, αρ. φ. 401/141, 29 Νοε. 1925. Τα αντίστοιχα όμως φύλλα της *Προσφυγικής Φωνής* αριθμούνται με τα στοιχεία: έτ. 2, αρ. φ. 140, Νοε. 1925 έως έτ. 2, αρ. φ. 167, 29 Νοε. 1925. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. (ενιαία τιμή). Γραφεία: οδ. Παπαρρηγοπούλου 15/3.

Προσφυγική εφημερίδα γραμμένη στα ελληνικά, την οποία ίδρυσε ο Γεώργιος Κ. Βιολάκης, από τη Σύλλη του Ικονίου της Μικράς Ασίας. Πρόκειται για μια ανεξάρτητη και μάλλον φιλελεύθερη εφημερίδα. Ο υποτίτλος της δηλώνει εύγλωττα τον σκοπό της ίδρυσής της: η ειδησεογραφία κατά πολύ μεγάλο μέρος αφορούσε στα προσφυγικά ζητήματα και συμφέροντα, στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι Ρωμιοί της Κωνσταντινούπολης και το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ωστόσο, δημοσιεύονται και εξωτερικές ειδήσεις για την κατάσταση στη Μέση Ανατολή, την Ιταλία του Μουσολίνι και τα βαλκανικά ζητήματα, καθώς και εσωτερικές ειδήσεις για την πολιτική ζωή. Αναφορές στην πολιτιστική ζωή είναι σπάνιες. Εξάιρεση οι διαφημίσεις για τα θέματα.

Η ύλη της κατανέμεται ως εξής: το κύριο άρθρο, αριστερά στην πρώτη σελίδα, καταλαμβάνει χώρο δύο στηλών και αναφέρεται σε διάφορα ζητήματα που αφορούν κυρίως στις σχέσεις Ελλάδας-Βουλγαρίας και στον ρόλο της ΚτΕ (Κοινωνία των Εθνών, πρόδρομος του ΟΗΕ / Οργανισμός Ηνωμέ-

νων Εθνών) μετά το ελληνοβουλγαρικό επεισόδιο, στη βαλκανική πολιτική της Σερβίας, στη συμβολή των προσφύγων στην εθνική και οικονομική ζωή του ελληνικού κράτους αλλά και στη βαλκανική ειρήνη, στην εκχώρηση της ακίνητης περιουσίας των Ρωμιών στη Τουρκία, στις σχέσεις Φαναρίου και Άγκυρας, αλλά και σε διάφορα πολιτικά, δημόσια, κοινωνικά και πολιτειακά ζητήματα. Ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένοι τίτλοι: «Βαλκανικά ζητήματα», «Το ελληνοβουλγαρικών επεισόδιον», «Η Ανακριτική Επιτροπή της ΚτΕ», «Δημόσια ζητήματα», «Η εθνική ενότης και οι πρόσφυγες», «Ο κίνδυνος του κομμουνισμού», «Μεταπολεμικά Προβλήματα», «Η αναδημιουργία της Ελλάδος δια των προσφύγων», «Πολιτειακά Ζητήματα», «Η Δημοκρατία κάλλιστον πολίτευμα», «Οι πολίται νόμο και ψήφω βασιλεύουσι». Στην ίδια σελίδα δημοσιεύονται και οι σημαντικότερες ειδήσεις για προσφυγικά ζητήματα (π.χ. η εξαγορά γαιών από πρόσφυγες, μέτρα υπέρ της ελληνικής ταπητουργίας και της συγκράτησης του μεταναστευτικού ρεύματος των μικρασιατικών τεχνιτών) και για θέματα εσωτερικής πολιτικής.

Άνω δεξιά στην πρώτη σελίδα, σε δίστιγλο άρθρο, αναδημοσιεύονται συχνά από ξένες εφημερίδες, όπως τη βρετανική εφ. *The Daily Telegraph*, κρίσεις ή σχόλια σημαντικών ευρωπαίων και αμερικανών πολιτικών ή δημοσιογράφων, για θέματα που αφορούν στην εξωτερική ή εσωτερική πολιτική της Ελλάδας. Οι εξωτερικές ειδήσεις είναι σύντομες και προέρχονται από ξένες εφημερίδες και πρακτορεία (Παρίσι, Λονδίνο, Βερολίνο, Βουκουρέστι). Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην πολιτική ζωή άλλων κρατών, κυρίως της Τουρκίας και της Ιταλίας, ενώ σχολιάζονται τα πολεμικά γεγονότα στη Συρία και η στάση της Γαλλίας. Επίσης αναλύονται σημαντικά ζητήματα της μεταπολεμικής περιόδου, όπως ο αφοπλισμός της Γερμανίας.

Στη δεύτερη και τρίτη σελίδα δημοσιεύονται ως επί το πλείστον άρθρα, σχόλια και ανακοινώσεις για ποικίλα προσφυγικά ζητήματα. Επίσης εσωτερικές ειδήσεις που αναφέρονται σε ενέργειες των κομμάτων, στις μετακινήσεις του Θ. Πάγκαλου και μάλιστα οι επισκέψεις του στη Μακεδονία, σε μεταβολές υπουργείων, σε δηλώσεις υπουργών, στις δημαρχιακές εκλογές καθώς και σε καταγγελίες για την αυθαίρετη συμπεριφορά προϊσταμένων εποικιστικών γραφείων στις επαρχίες. Στην τρίτη σελίδα δημοσιεύονται: οικονομικό δελτίο και σημαντικές οικονομικές ειδήσεις (π.χ. «Τα χρέη μας προς την Αμερική»), γνώμες και σχόλια για διάφορα προσφυ-

γικά ζητήματα (π.χ. τα χρέη των αγροτών προσφύγων και η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων, «Πρόσφυγες εκ Βουλγαρίας»), ανακοινώσεις του υπουργείου Πρόνοιας και Αντιλήψεως, ονόματα δικαιούχων ή κληρώσεις μονοκατοικιών σε διάφορους προσφυγικούς οικισμούς κ.ά. Επίσης, υπάρχουν λίγες διαφημίσεις για Τράπεζες, είδη ένδυσης, δέριμανης και θεάματα.

Ο διευθυντής της ήταν και ο κύριος συντάκτης. Υπήρχαν όμως και συνεργάτες και ανταποκριτές οι οποίοι είτε υπογράφουν με τα αρχικά τους είτε χρησιμοποιούν ψευδώνυμο (π.χ. «Παρισινός», στη στήλη «Γράμματα από το Παρίσι»). Σε ορισμένα φύλλα δημοσιεύονται, επίσης, επιστολές προσφύγων-αναγνωστών, ενώ μία σχεδόν μόνιμη στήλη στην πρώτη σελίδα καλύπτει το χρονογράφημα (το υπογράφει ο «περαστικός»).

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγιερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 368· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 267.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΝΤΟΠΟΙΡΗ

Παναθήναια

Δεκαπενθήμερη εικονογραφημένη περιοδική. Αθήνα, 15 Οκτ. 1900 - Ιαν. 1914 και Αύγ. 1914 - Φεβρ. 1915, αρ. τχ. 1-326. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κίμων Μιχαηλίδης (αρ. τχ. 1-316). Γεώργιος Αγγ. *Βλάχος (αρ. τχ. 317-326). Δεκαπενθήμερο (αρ. τχ. 1-312 και 320-326) / μηνιαίο (αρ. τχ. 313-319), δίσηλο, τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 25x18 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. Τυπογραφείο: Π. Δ. Σακελλαρίου (αρχικά).

Από τα πιο αξιόλογα περιοδικά των αρχών του 20^{ου} αιώνα, έκδοση εξαιρετική τυπογραφικά, πλουσιότητα εικονογραφημένη από περιώνυμους ζωγράφους, με πολυάριθμες προσωπογραφίες και φωτογραφίες από τόπους και γεγονότα. Η τακτική, επί δεκαπέντε έτη, δεκαπενθήμερη κυκλοφορία του αποτελεί περίπτωση μοναδική, αυτή την εποχή, για περιοδικό του είδους. Στην προαναγγελία της έκδοσής του ορίζεται ένα ευρύτατο πεδίο ενδιαφερόντων: «Χρονογραφία κοινωνική, καλλιτεχνική και πολιτική, Ποίσις, Θέατρον, Μυθιστόρημα, Δίηγημα. Αρχαιολογία και Ιστορία, Ψυχολογία, Κριτική και Βιβλιογραφία. Μελέται επί της καλλιτεχνικής παραγωγής της Ελλάδος και των άλλων χωρών».

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτο είναι το ότι περιέχει έναν ανεξάντλητο θησαυρό πληροφοριών και σχολίων γύρω από τη θεατρική, την εκδοτική, τη μουσική και τη λοιπή πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση, κα-

θώς οι τελευταίες σελίδες του (στην αρχή 4-6 και κατόπιν πολύ περισσότερες –σχεδόν το μισό κάθε τεύχους), είναι αφιερωμένες στην καταγραφή της επικαιρότητας. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται σε θέματα και ειδήσεις αρχαιολογικού ενδιαφέροντος που εμπλουτίζονται συνήθως με σχετικό φωτογραφικό υλικό. Το 1904 επιχειρήσει μερική ανανέωση: χωρίς να χάσει τον κατά βάση λογοτεχνικό και τον καλλιτεχνικό χαρακτήρα του, άρχισε να δίνει μεγαλύτερη από πριν σημασία στην πολιτική επικαιρότητα.

Η λογοτεχνική κριτική σπανίως αναφέρεται σε θεωρητικά ζητήματα ή σε γενικές θεωρήσεις: άρθρα όπως λ.χ. του Α.Π. Κουρτίδη, «Η κατάχρησις της σκέψεως και η ψυχολογική ανάλυσις» (Β') είναι ελάχιστα. Αντιθέτως, πολύ συχνά η κριτική αναφέρεται σε πρόσωπα από αφορμή κάποια επέτειο ή έκδοση. Στους τακτικούς κριτικούς του ανήκουν οι Π. Νιρβάνας, Γρ. *Ξενοπούλος, Ν. Επισκοπόπουλος, Πέτρος Ζητουνιάτης, Ι. Ζερβός, Άρ. *Καμπάνης, Ηλίας Π. Βουτιεριδής. Το μεγαλύτερο μέρος των κριτικών άρθρων αναφέρεται σε Έλληνες λογοτέχνες και σε έργα. Οι αναφορές στον Δ. Σολωμό είναι άφθονες: εκτός από τον έρανο που οργάνωσαν (κράτησε δέκα χρόνια) για την ανέγερση του ανδριάντα του, απιέρωσαν ένα τεύχος (τ. Δ') και δημοσίευσαν πολλά ακόμη άρθρα (τ. Στ', Ζ', Ι', ΙΓ', ΙΔ', ΙΖ', ΙΗ', ΙΘ', Κ'). Εδώ δημοσιεύεται και η περίφημη κριτική του Ξενοπούλου για τον Καβάφη, καθώς και η διάλεξή του για τον Εμ. *Ροϊδή (τ. Ζ').

Αντιθέτως, το ενδιαφέρον για την ξένη λογοτεχνία είναι σχετικά περιορισμένο. Ένα τεύχος αφιερώνεται στον Μορεάς (τ. Κ') και δημοσιεύονται άρθρα για τους Ουγκώ (τ. Γ'), Ζολά (τ. Ε'), Ουάλντ (τ. Θ'), Σίλλερ (τ. Ι'), Ερεντιά (τ. ΙΑ'), Φόσκολο (τ. ΙΑ'), Καρντούτσι (τ. ΙΓ'), ΚΒ'), Σουλλύ Πρυντόμ (τ. ΙΕ'), Ομάρ Καγιάμ (τ. Ιστ'), Πόε (τ. ΙΖ'), Γκογκόλ (τ. ΙΗ'), Βύρωνα (τ. ΙΘ'), Μπιγιόρνον (τ. Κ'), Τολστόι (τ. ΚΑ'), Χάνε (τ. ΚΒ'), Λευκάδιο Χερν (τ. ΚΓ'), Γκαίτε (τ. ΙΖ') κ.ά.

Συστηματικά καταγράφεται η εκδοτική κίνηση της εποχής: στα πρώτα έτη οι βιβλιοκρισίες είναι εκτενείς (οι περισσότερες ανήκουν στους Γρ. Ξενοπούλου και Παύλο Νιρβάνα), ενώ αργότερα επικρατούν τα βιβλιοκριτικά σημειώματα (κυρίως του Ηλ. Π. Βουτιεριδή). Τακτική είναι η θεατρική κριτική και τα άρθρα σε κάθε τεύχος: κρίνονται ανελλιπώς οι παραστάσεις των δύο κύριων θεατρικών σχημάτων της εποχής, της Νέας Σκηνής του Χρηστομάνου και του Βασιλικού Θεάτρου (κείμενα των Α.Π. Κουρτίδη, Γρ. Ξενοπούλου, Κίμων Μιχαηλίδη). Αξιοση-

29 ΑΠΡΙΛΙΟΣ, ΤΗΣ 20 Α ΓΥΝΑΙΩΝ 1923 — ΠΕΝΤΑ ΉΞΕΙΡ. ΕΤΟΣ 4' ΑΠΡΙΛ 12

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΗΝ ΣΥΝΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΩΝ

και τους ελληνοφίλους διανοητικούς ανθρώπους της εποχής μας, οι οποίοι μετράμε πολλά χρόνια κοινής ζωής με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων.

Είπα λοιπόν να θέσω μια τέτοια ετήσια έκδοση, η οποία να είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων.

Το όνομα της έκδοσης είναι Παναγύγνια. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων.

Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΗΝ ΣΥΝΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΑΒΑΛΩΝ

και τους ελληνοφίλους διανοητικούς ανθρώπους της εποχής μας, οι οποίοι μετράμε πολλά χρόνια κοινής ζωής με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων.

Είπα λοιπόν να θέσω μια τέτοια ετήσια έκδοση, η οποία να είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων.

Το όνομα της έκδοσης είναι Παναγύγνια. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων. Η έκδοση αυτή θα είναι κοινή με την πατρίδα μας, η οποία είναι η πατρίδα όλων των ελλήνων.

Επίσης, δημοσιεύονται ποικίλα άλλα άρθρα, πολιτικά, ιστορικά, κοινωνικά (το γυναικείο ζήτημα), αθλητικά (λχ. τους Ολυμπιακούς Αγώνες: τ. Β', ΙΑ', ΙΒ'), άρθρα για τη φωτογραφία (τ. Γ'), το Πανεπιστήμιο Αθηνών (τ. Θ', ΚΓ'), «Το φιλολογικόν σαλόνι του Σουρή» (τ. ΚΖ') κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (αρ. τχ. 1-312). ΒΒ. ΔΒΘ. ΕΒΕ. ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγια και τέχνες (1901-1940)*, τ. Α', σ. 58-67.

X.Α. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Παναγύγνια

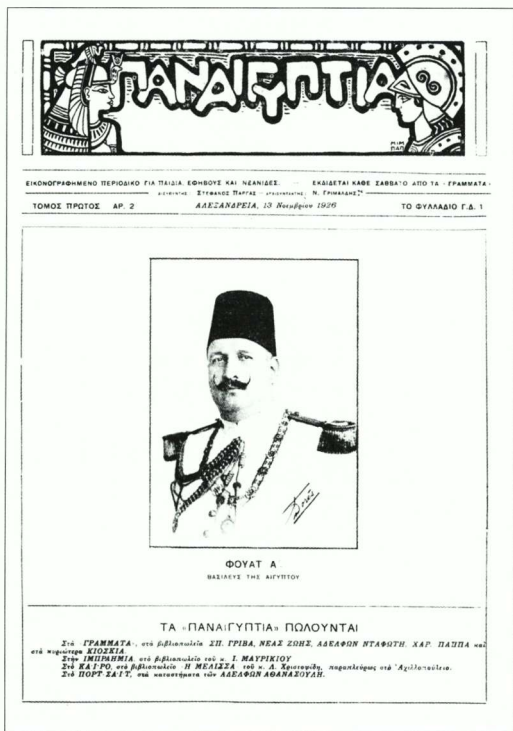
Εικονογραφημένο περιοδικό για παιδιά, εφήβους και νεώτερες. Αλεξάνδρεια, 6 Νοε. 1926 - 27 Οκτ. 1928, περ. Α', αρ. τχ. 1-104 και 1931-1938, περ. Β'. Υπεύθυνοι έκδοσης: Στέφανος *Πάργας (άλλοτε εμφανίζεται ως διευθυντής και άλλοτε ως ιδρυτής-διοικητής), Ν. Γριμάλδης (άλλοτε εμφανίζεται ως αρχισυντάκτης και άλλοτε ως διοικητής) και Ευτυχία Ζελίτα (τεχνικός σύμβουλος). Στα τχ. 35-104 ο υπότιτλος ήταν ελαφρά αλλαγμένος: *Εικονογραφημένο περιοδικό για παιδιά, εφήβους και κορίτσια*. Το έτ. Α' είναι εβδομαδιαίο, οκτασέλιδο, δίσηπλο, με συνεχή αρίθμηση (σ. 1-424+4 χ.α.), διαστάσεων 28x20 εκ., ενώ το έτ. Β' είναι εβδομαδιαίο, δίσηπλο, με συνεχή αρίθμηση (σ. 1-536+4 χ.α.), διαστάσεων 29,5x22 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 40 γρόσια διατίμησης. Σύμφωνα με τη Στατιστική του *Ελληνικού Περιοδικού Τύπου κατά το έτος 1927*, κυκλοφορούσε σε 1500 αντίτυπα. Τυπωνόταν στα Ηνωμένα «Τυπογραφεία Ταχυρόδρου» και «Εμπορίων» (αρ. τχ. 1-49).

Αποτελούν το αξιολογότερο ελληνικό νεανικό περιοδικό που εκδόθηκε στην Αίγυπτο κατά τον Μεσοπόλεμο. Οι στόχοι της έκδοσης αναλύονται στο άρθρο «Από το πρόγραμμα μας» (αρ. τχ. 1, σ. 1) το οποίο υπογράφεται από τον Στέφανο Πάργα και τον Ν. Γριμάλδη: «Ες όλα τα πολιτισμένα κράτη, σε κάθε φωτισμένο λαό, η μεγάλη προσπάθεια που καταβάλλεται για ν' αγαπήσει το παιδί το καλό και το ωραίο, με το περιοδικό και με το διβλίο, τόσον από συγγραφείς μεγάλους όσον και παιδαγωγούς, είναι κάτι τι που αποτελεί μίαν από τις πιο σταθερές βάσεις της πολιτείας. [...] Το περιοδικό αυτό, βασισμένο απάνω στα νεώτερα συστήματα και τέλεια ανταποκρινόμενο στις απαιτήσεις του σημερινού παιδιού, θα έχει επί πλέον το καθαρό χρώμα του τόπου εις τον οποίον ζει και μεγαλώνει και θα βαθίζει σύμφωνα με τις συνθήκες και τους όρους που υπάρχουν μέσα στο περιβάλλον του [...] ένα πολύμορφο περιβάλλον με διαφορετική νοοτροπία και ψυχροσύνδεση».

μείττα άρθρα: «Το νεοελληνικόν θέατρον από τον 1844-1854» (τ. ΙΖ' -ΙΗ'), «Το ελληνικόν θέατρον κατά το 1889» (αναφέρεται στην εισαγωγή και στη χρήση μουσικής κατά τις παραστάσεις, τ. ΚΗ'), το άρθρο για το πρώτο ελληνικό θέατρο (τ. ΚΗ'), το εγκωμιαστικό άρθρο του Παύλου Νιρβάνια για τη Μαρίκα Κοτοπούλη (τ. ΙΔ'), η εισήγηση του Γρ. Ξερόπουλου πριν από την παράσταση του έργου *Δις Τζούλια* του Στρίντμπεργκ (τ. ΙΖ').

Ιδιαίτερα μετριοπαδές στις γλωσσικές του πεποιθήσεις, δεν ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για το φλέγον ζήτημα της εποχής, το γλωσσικό. Περιορισμένο σχετικά είναι το ενδιαφέρον του και για θέματα μουσικής. Στα εικαστικά θέματα το ενδιαφέρον ελκύουν κυρίως οι μεγάλοι έλληνες καλλιτέχνες (Ύψης, Θεοτόκοςτουλος, Παρθένης, Ράλλης, Χαλεπάς κ.ά.).

Αξιοσημείωτες είναι και οι ταξιδιωτικές περιγραφές πόλεων, περιοχών ή χωρών, που γίνονται με διάφορες απορροές: ένα αρχαιολογικό ταξίδι σε νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και στη Μ. Ασία (Εφέσο, Χάλκη κ.α., τ. ΙΑ')· οι Βαλκανικοί Πόλεμοι δίνουν την ευκαιρία για γνωριμία με τις νέες ελληνικές πόλεις και περιοχές, όπως η Θεσσαλονίκη, η Καβάλα, τα Γιαννιτσά, η Μοσχόπολη, τα Βοδενά, το Παγγαίο, η Κορυτσά.

Η υποδοχή του από το ελληνικό νεανικό κοινό της Αιγύπτου ήταν μεγάλη. Στην πορεία όμως αντιμετώπισε αρκετές δυσκολίες. Τα έξοδα που απαιτούνταν αυξάνονταν. Προς στιγμή φαινόταν ότι συζητήθηκε η περίπτωση διακοπής της κυκλοφορίας του. Μια εικόνα των προβλημάτων που υπήρχαν παρουσιάζεται στο άρθρο «Πρώτη και υστάτη έκκληση» (αρ. τχ. 62, σ. 119). Η απειλή διακοπής της έκδοσης είχε ως αποτέλεσμα να δημοσιευτούν πολλές κρίσεις για το περιοδικό και την ανάγκη ενίσχυσής του. Μέρος των κρίσεων δημοσιεύεται στο τχ. 64 (σ. 143). Παρόλα αυτά η κατάσταση δεν βελτιώθηκε. Έτσι, σε νέο άρθρο, «Το απροχώρητο» (αρ. τχ. 102, σ. 519), επισημάνθηκε: «Αν αι έως της 31ης Δεκεμβρίου συνδρομαί δεν φθάσουν τον αριθμόν των εξακοσίων, ομολογούμεν ότι δεν έχομεν το δάρρος να επαναχίσωμεν. Θα επιστρέψωμεν τας συνδρομάς που θα μιν έλθουν και θα [...] απελπισθώμεν—διότι θα έχωμεν πλέον το δικαίωμα ν' απελπισθώμεν—και

προς την δυνατότητα οιαυδήποτε έργου ελληνικού σοβαρού και αληθινού εν Αιγύπτω». Και αυτή η έκκληση δεν έφερε αποτέλεσμα και έτσι, λίγο καιρό αργότερα, το περιοδικό ανέστειλε την έκδοσή του, ύστερα από κυκλοφορία δύο περίπου χρόνων.

Δημοσιεύτηκαν ιστορικά και εγκυκλοπαιδικά κείμενα, αθλητικά και προσκοπικά, που απευθύνονταν στα παιδιά. Ακόμη, διηγήματα, ποιήματα, ιστορίες και διαγωνισμοί. Υπήρχαν σελίδες με παιδικές συνεργασίες και αλληλογραφία. Τέλος, πολλές φωτογραφίες και σκίτσα συνεργατών (Γάκης Καλμούχος, «Μιμ.[ης] Παπ.[αδημητρίου]»). Για κάθε έτος του περιοδικού υπήρχε αναλυτικός κατάλογος περιεχομένων και συγγραφέων. Συνεργάζονταν πολλοί γνωστοί πνευματικοί άνθρωποι, όπως π.χ. οι Μικές Ανατολέας, Λουκάς Χριστοφίδης, Στρατής Τσίρκας, Ευγένιος Μιχαηλίδης, Ευάγγελος Παπανούτσος (καθηγητής τότε στην Αλεξάνδρεια), Κ.Ν. Γραμμενόπουλος, Μάκης Ανταίος, Ρίκα Σεγκοπούλου, Τ.Μ. Τσιχλάκις, Μίμης Βάλσις, Απόστολος Λεοντής, Ψυχάρης, Philéas Lebesgue. Περιλάμβανε και μεταφράσεις των Φ. Κούπερ, Ιων. Σουίφτ, Τολστόι, Ουγκό κ.ά.

Τα Παναγύπτια επανεκδόθηκαν τα χρόνια 1931-1938, ξανά από το Στέφανο Πάργα, ως *Εβδομαδιαίον Όργανον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού*, αλλά πλέον ως περιοδικό ποικίλης ύλης (βλ. το επόμενο λ/α).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ, ΣΝΕΦ/ΠΙ, Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Ζεβελάκη, Ιδιωτική συλλογή Λάκης Παπαστάθης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Γαλουράκης, «Τα “Παιδικά Παναγύπτια”», *εφ. Ταχυδρόμος (Αίγυπτος)*, 21 Απρ. 1957· Ευγ. Μιχαηλίδης, *Μητρών του Δημοσιογραφικού Περιοδικού Τύπου της Αιγύπτου υπό Αιγυπτιωτών Ελλήνων (1862-1963)*, Αλεξάνδρεια 1964, σ. 90· Μαν. Γαλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, Αθήνα, εκδ. Μητρόπολις, 1967, σ. 575-576 (6' έκδ. 2006)· Κ.Γ. Τσιγκάνης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, *Καταγραφή*, Αθήνα, εκδ. ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ, 1986, σ. 312-315, αρ. 125.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Παναγύπτια
Εβδομαδιαίον όργανον του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού (Hebdomadaire Grec: “Panegyptia”), Αλεξάνδρεια, 8 Ιαν. 1931 - 18 Ιαν. 1938, αρ. τχ. 458-470 (περ. Β' του

παιλιότερου π. *Παναγιύππια. 1926-1928). Διευθυντής: Στέφανος *Πάργας, Αρχισυντάκτης: αρχικά ο Σ. Πέτρος Πετριδής (1931), αργότερα ο Απόστολος *Λεοντής (1932) με τη συνεργασία της Ρίκας Σγκοπούλου, υπεύθυνη «επί της ύλης» την Ευτυχία Ζελίτα με εποπτεία του Χρ. Γερογιάννη στα 1933 κι από το 1934 με αποκλειστική ευθύνη του διευθυντή και τακτικό συνεργάτη τον Αντ. Χριστοδούλου. Ο υπότιτλος αναγράφεται και στα γαλλικά. Εβδομαδιαίο, δεκαέξι σελίδων, χωρίς συνεχή αρίθμηση, διαστάσεων 32x21,5 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 70 γρόσια διατίμησης. Τυπογραφείο: του «Εμπορίου», Αλεξάνδρεια (1931). Το 1932 το σχήμα μεγαλώνει (45,5x30 εκ.) «όπως προσφέρουμε εβδομαδιαία εφημερίδα», τα τεύχη γίνονται δωδεκάσελιδα και τυπώνει από το Πατριαρχικών Τυπογραφείων, ενώ οι συνδρομές ορίζονται σε 60 γρόσια διατίμησης, με τη δέσμευση ότι «οι συνδρομητάι θα λάβουν δωρεάν το *Εγκυκλοπαιδικόν Ημερολόγιον των Παναγιυπτίων*». Στα 1933 το περιοδικό μεταφέρεται στο Τυπογραφείο Βαλλινάκη, επανέρχεται στις δεκαέξι σελίδες, διαστάσεων 29,3x22 εκ. και σταθεροποιείται έως τα 1935. Από τότε ορίζεται ότι θα κυκλοφορούν 48 τεύχη ετησίως, με περισσότερες σελίδες (28-50 σ.), σε τόμους 500-600 σελίδων, τυπωμένα και σε πολυτελή έκδοση για όσους αποστείλουν συνδρομή 100 γρ. δ. Το περιοδικό μετά τον θάνατο του Πάργα (Φεβρ. 1937), συνεχίζεται με διευθύντρια τη σύζυγό του και κλείνει στις 18 Ιαν. 1938 (αρ. τχ. 458-470).

Οι προγραμματικές κατευθύνσεις της έκδοσης δέτουν δυο άξονες: κοινωνικό (προβλήματα του αιγυπτιώτη ελληνισμού, οργάνωσή του σε ένα είδος ομοσπονδίας με την αναγνώριση της ελληνικής κυβέρνησης, συνδέσμιση Ελλήνων και Αιγυπτίων) και πνευματικό («πιστοποίησης της υπάρξεως Νεωτέρας Αλεξανδρινής Σχολής» και επιβολή της «Σχολής αυτής εις την πανελλήνιον σκηνήν», ενθάρρυνση για διάλογο αραβόφωνης και νεοελληνικής λογοτεχνίας). Ο Πάργας θέλει το περιοδικό «το πιστώτερον κάτοπτρον και τον σοβαρώτερον οδηγήτην του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού» και προβάλει την ανάγκη μεθοδικής εργασίας και ομόθυμης συνεργασίας. Τις αρχές του οικειώνονται οι υπεύθυνοι του π. **Αλεξανδρινή Τέχνη* (Δεκ. 1930), αρκετοί από τους οποίους θα εξελιχθούν σε συνεργάτες του.

Συνεργάζονται: Αγησίλαος *Αριστοκλής, Αθανάσιος Πολίτης, Παύλος Γνευτός, Ευγένιος Μιχαηλίδης, Απόστολος Κωνσταντινίδης, Ιωάννης Γκίκας, Ντίνος *Κουτσούμης, Αγγελική Παναγιωτάτου, Γιώργος Παπουτσάκης, Ευάγγελος Παπανούτσος, Αντώνης Ιννίνος, Πέτρος Μάγγης, Κ.Ν. Κωνσταντινίδης, Λουκία Μάρβα, Μάριος Βαϊάνος, Ελισάβετ Ψαρά,

Σωκράτης Λαγουδάκης, Νικήτας Κλάδακης, Θ.Δ. Μοσχονάς, Γλαύκος Αλιθέρσης, Στρατής Τσίρκας, Χρ. Ι. Κυριακίδης, Φιλοξενείται σειρά άρθρων του Νάκεντ Ασρί για την αραβο-αιγυπτιακή λογοτεχνία, συνέντευξη με τον Αντρέ Μωρούα, ο Λεοντής μεταφράζει Βαλερύ, δημοσιεύονται κείμενα αθηναίων (*Παλαμάς, Βουτυράς, Άγρας κ.ά.), νεκρολογείται ο Καβάφης και το τχ. 251 είναι αφιερωμένο στο έργο του με υπεύθυνο τον Γ. Παπουτσάκη.

Τα *Παναγιύππια* γίνονται ένα ελεύθερο ήμμα συζήτησης ποικίλων θεμάτων και ανταλλαγής διαφόρων απόψεων (εμπορικά ζητήματα, όπως το βαμβάκι· κοινωνικά, όπως η καύση των νεκρών, η παροχή διευκολύνσεων σε άπορους φοιτητές· πολιτικά, όπως η κατάσταση στη Ρωσία, η στάση απέναντι στον φασισμό· εκκλησιαστικά που προκαλούν έντονες αντιπαράθεσεις με τον *Πάντανο κ.ά.) Από το 1935 και εξής παρουσιάζονται διαρκώς μαχητικότερα και πιο ζωντανά. Οι πολλές και διαφορετικές τάσεις που στεγάζουν, προσφέρουν, στην προεγγιση της φυσιογνωμίας του αιγυπτιώτη ελληνισμού, των διαφοροποιήσεων που επέτρεπαν να γίνεται λόγος για «Νεωτέρα Αλεξανδρινή Σχολή», αλλά και εγγενών παραγόντων ανασχετικών στην προσδοκώμενη, από λίγους καθώς φαίνεται, «επιβολή» της. Η αντιφασιστική στάση και η εναντίον της 4^{ης} Αυγούστου πολεμική του περιοδικού φέρνουν την απόφαση των Αρχών για απέλαση του Στέφανου Πάργα, ο οποίος πεθαίνει ενώ προσπαθεί να καθυστερήσει την εκτέλεσή της. Νεκρολογώντας και τον Πάργα τα *Παναγιύππια* παραδίδουν στην ιστορία δύο από τους σημαντικότερους συντελεστές της νέας αλεξανδρινής εποχής, την οποία και κλείνουν ως το τελευταίο αξιόλογο περιοδικό του ελληνισμού της Αιγύπτου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Παλουράκης. «Τα “Παιδικά Παναγιύππια”», εφ. *Ταχυδρόμος* (Αίγυπτος), 21 Απρ. 1957. «Ένα περιοδικό που το απασχολούσαν φιλολογικά και κοινωνικά ζητήματα», εφ. *Ταχυδρόμος* (Αίγυπτος), 11 Ιουν. 1957 - 12 Ιουλ. 1957. Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 239. Μαν. Παλουράκης. *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*. Αθήνα 1967 (2006), σ. 588-590.

ΜΑΡΙΑ ΡΙΤΑ

Πανατώλιον

Φύλλον Εβδομαδιαίων. Αγρίνιο, 1907-1916. Εκδότης-ιδιοκτήτης: Διονύσιος Καραγιάννης. Διευθυντής-συντάκτης: Ι.Ζ. Οικονομπουλος (1907-1910), Γ. Κουτσούμης (1910-1916). Ο τίτλος με κεφαλαία, πλάγι και

επικαλυπτόμενα γράμματα, κλείνεται είτε εκατέρωθεν είτε μόνο από την αριστερή πλευρά του φύλλου από τα υπόλοιπα στοιχεία: υπότιτλο, έτος έκδοσης, αρ. φύλλου, ημερομηνία, συνδρομές, συντάκτες, εβδομαδιαία, τετρασελίδη, τετράστηλη, διαστάσεων 40x29 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 δρχ. και εξωτερικού 15 δρχ. Τυπωτόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Εφημερίδα πολιτική και των ειδήσεων, με δεματική που αναφέρεται στα τοπικά θέματα και προβλήματα, όπως ο δι' ασετυλίνης φωτισμός της πόλεως Αργινίου και η επέκταση του σιδηροδρόμου Κρουνηρίου-Μεσολογγίου-Αργινίου προς την Άρτα (αρ. φ. 142/201, 19 Οκτ. 1909). Στις σελίδες της δημοσιεύονται ειδήσεις από ολόκληρο το νομό, όπως: «Προστατεύσατε την αλιεία» αναφερόμενο στην λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού και προκλώνοντας τον βουλευτή Κ. Τρικούπη να ενδιφευρθεί για την επιτήρηση και συστηματοποίηση της αλιείας: «Η δράσις του Κου Ξ. Μαυρομάτη βουλευτού Βονίτσας», «δια του εν Κατούνη ανταποκριτού», «Ο δρόμος της Μακρυνείας» (αρ. φ. 119/181, 22 Μαρτ.1909). Με καλή αρχιτεκτονική οργάνωση της ύλης σε όλες τις σελίδες διατηρεί στήλες με τίτλους: «Πανατωλική Επιθεώρησις», «Κοινωνική κίνησις», «Θρησκευτική στήλη», «Ιστορική στήλη» κ.ά. Δημοσιεύει δικαστικά έγγραφα, διαφημίσεις καταστημάτων και προϊόντων κυρίως της πόλεως του Αργινίου ή αγελίες πωλήσεων μαγαζιών, οικοπέδων, κτημάτων. Πέρα από τους ανταποκριτές στις άλλες πόλεις και χωριά, υπάρχουν συνεργάτες που υπογράφουν είτε με ψευδώνυμα είτε με αρχικά, όπως «Αιτωλός», «Σ.Β.» κ.ά.

Ο τίτλος είχε χρησιμοποιηθεί από τον Γ. Σταυρόπουλο τα έτη 1886-1888 επίσης με έδρα το Αργίνο, με εντελώς διαφορετικό κλισέ. Το *Πανατώλιον* του Διονυσίου Καραγιάννη εμφανίζεται με διπλό αριθμό φύλλου, το 1909, και πιθανόν προσμετρά 59 φύλλα της προηγούμενης έκδοσης του Σταυρόπουλου. Ο Διονύσιος Καραγιάννης είχε ξεκινήσει δύο εκδοτικές απόπειρες που μάλλον δεν ευδοκίμησαν πριν το *Πανατώλιον*: το 1904 εξέδωσε το *Αργίνιον* και αμέσως μετά, το 1904-1906, την *Πανατωλική*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας (4 φ. των ετ. 1909-1910).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Δυτικής Ρωμελίας (1821-1940)*, Αθήνα 1959.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Πανάς, Παναγιώτης

(Σπαρτιά Κεφαλονιάς, 1832 - Αθήνα, 1896). Λογοτέχνης, δημοσιογράφος, μεταφραστής και θεωρητικός του ριζοσπαστισμού. Μετά το λύκειο κατόρθωσε με την αυτοδιδασχά να πλουτίσει τις γνώσεις του ώστε πολλοί που τον γνώρισαν αργότερα να κάνουν λόγο για την πολυμαθείά του. Υπήρξε επίσης γλωσσομαθής, όπως φανερώνει το πλήθος των μεταφράσεων που πραγματοποίησε από πολλές γλώσσες (ιταλικά, ρουμανικά, γαλλικά, γερμανικά και αγγλικά). Νέος την εποχή των μαχητικών εκδηλώσεων εναντίον της Αγγλικής Προστασίας στα Επτάνησα (1815-1864), επηρεάστηκε καθοριστικά από τον Ιωσήφ *Μομφερράτο, που του μετέδωσε τις ιδέες του Ιταλού Ιωσήφ Ματαΐνι και άλλων δημοκρατικών επαναστατών. Μετά την ένωση της Επτανήσου έζησε κατά διαστήματα στην Κεφαλονιά, την Αθήνα, την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου και στη Βραΐλα και το Καλαφάτι της Ρουμανίας.

Τα έντυπα που ο ίδιος δημιούργησε και εκείνα με τα οποία συνεργάστηκε, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ξεπερνούν τα τριάντα. Στο Αργοςτόλι εξέδωσε τις εφ. *Ο *Κεραυνός* (1855, 1858-1859), **Αλήθεια* (1861-1862), τις δύο σατιρικές *Ο Διογένης* (1862) και *Η *Σφήκα* (1867-1868). **Εξέγερσις* (1874-1875), **Εργάτης* (1875 και Αθήνα, 1876), και **Εγερσις* (1893-1895). Στην Αλεξάνδρεια, την εφ. *Αιγύπτιος Αετός* (1866), στη Βραΐλα Ρουμανίας το π. *Κυκεών* (1876), στην Αθήνα την εφ. *Εμπρός* (1878) και το π. *Τέρψις* (1889). Συνεργάστηκε κυρίως με τις εφημερίδες της Κεφαλονιάς **Αναγέννησις* και *Αναμόρφωσις* του Ι. *Μομφερράτο. **Αποθήκη του Διαβόλου* ή *Διαολοπαθήκη* του Φ. *Όδη του Βουκουρεστίου. **Γρις* του Ζ. *Σαρδέλλη: τις αθηναϊκές: **Φως* του Σ. *Καρύδη, **Μέλλον* του Δ. Παπαθανασίου, **Τηλέγραφος* του Γ. Σιβιτανιδή, *Καρτερία* του Α. Δαμασκηνού, τη διγλώσηση *Ιταλός και Έλληνας (Italo Elleno)* του Α. Consolini, *Ο Εκλογεύς* του Αρ. Ρούκη, **Χρόνος* των Αθηνών του Κ. Δούνη, **Ασμοδαίος* και τα π. **Εθνική Βιβλιοθήκη*, **Εβδομάς*, **Εκλεκτά Μυθιστορήματα* κ.ά.

Σε όλη του τη ζωή αγωνίστηκε, παρά τα εμπόδια, τις ύβρεις, τις συκοφαντίες, τις επιθέσεις και τις δίκες, να δημοσιοποιήσει και να δικαιώσει τις ιδέες των λεγόμενων «αληθών» ριζοσπαστών της Κεφαλονιάς, και να προβάλλει την αλλαγή του πολιτεύματος της Ελλάδας σε δημοκρατικό. Ήταν ιδρυτικό μέλος του Δημοκρατικού Συλλόγου «Ρήγας» (1875) και είχε επαφή με μυστικές εταιρείες (όπως η «Εταιρεία της Δημοκρατικής Ανατολικής

Ομοσπονδίας», με στόχο την ένωση των βαλκανικών λαών σε ομόσπονδες δημοκρατίες), καθώς και με έντυπα και πολιτικές ομάδες στα Βαλκάνια και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Εξέδωσε, ακόμη, τέσσερις ποιητικές συλλογές: *Τα πρώτα μου προς την ποίηση θήματα*, 1855· *Στεναγμοί*, 1855· *Μέμων*, 1865 και *Έργα Αργίας*, 1883, χωρίς ιδιαίτερη πρωτοτυπία αλλά με οξεία κριτική και σατιρική διάθεση. Μετέφρασε Όσσιαν και πολλά έργα από την ιταλική, κυρίως, λογοτεχνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπ. Δε Βιάξης, «Π. Πανάς», π. *Ποιητικός Ανδών*, έτ. Α', αρ. 12 (30 Νοε. 1886), 188-191· Ηλ. Τσιτσέλης, «Π. Πανάς», *Κεφαλληνικά Σύμμικτα*, τ. Α', «Εν Αθήναις, τύποις Π. Λεωνή», 1904, σ. 507-510· Χρ. Θεοδωράτος, «Π. Πανάς (ο θεωρητικός του ριζοσπαστισμού - ο δημοσιογράφος - ο λόγιος - ο ποιητής)», π. *Νέα Εστία*, τ. 76 (Χριστούγεννα 1964), 168-176· Γερ. Λυκαριδόπουλος, «Μια περιπλάνηση: Π. Πανάς (1832-1896)», π. *Σημειώσεις*, αρ. 27 (Ιουλ. 1986), 19-26· Έρη Σταυροπούλου, *Πανεργιάτης Πανάς, (1832-1896), Ένας ριζοσπάστης ρομαντικός*, Αθήνα, εκδ. Επικαιρότητα, 1987· τής ίδιας, «Η Ελλάδα και η Ανατολική Ομοσπονδία. Οι περιπέτειες ενός οράματος το 19ο αιώνα», π. *Οινοπία*, αρ. 3 (Σεπτ.-Οκτ. 1992), 41-53· Π. Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα από το 1875 ως το 1974*, τ. Α' *Οι σοσιαλιστές διανοούμενοι και η πολιτική λειτουργία της πρώιμης κοινωνικής κριτικής (1875-1907)*, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1990.

ΕΡΗ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Πανδαισία

Ηθικόν, κοινωνικόν και εγκυκλοπαιδικόν φύλλον. Βάρνα Βουλγαρίας, 10 Ιαν. 1898 - 1905 <,>. Εκδόθηκε διευθυντής: δρ. Δημήτριος Χατζηδανιήλ. Τον πρώτο χρόνο κυκλοφορούσε τρεις φορές το μήνα και από το 1899 δύο φορές. Οκτασέλιδο (πλην του πρώτου μόνο φύλλου που ήταν εξασέλιδο) με συνεχιζόμενη σελιδαρίθμηση από τεύχος σε τεύχος και αυτοτελή αριθμηση φύλλων ανά έτος. Το 1898 κυκλοφόρησαν 27 φύλλα, ενώ 24 κυκλοφόρησαν το 1899. Ήταν δίσηλο, διαστάσεων 31x30 εκ. (έως το 1900)· το 1901 άλλαξε μορφή και κυκλοφορούσε μία φορά την εβδομάδα ως εφημερίδα, από την οποία όμως δεν έχουν σωθεί φύλλα. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 φράγκα, εξωτερικού 7 φρ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο Δ. Νίτσε.

Περιείχε ειδήσεις από την τοπική κοινότητα της Βάρνας και άλλες ελληνικές κοινότητες της Βουλγαρίας, για τα εσωτερικά ζητήματα της Βουλγαρίας και σε μικρότερο βαθμό ειδήσεις από τον υπόλοιπο κόσμο. Λόγω των σπουδών και των προσωπικών ενδιαφερόντων του εκδότη της περιείχε επίσης, σποραδικά, άρθρα και μεταφράσεις φιλοσοφικού και θεολογικού περιεχομένου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΙΒ, ΕΒΚΜ, ΕΒΠΣ.

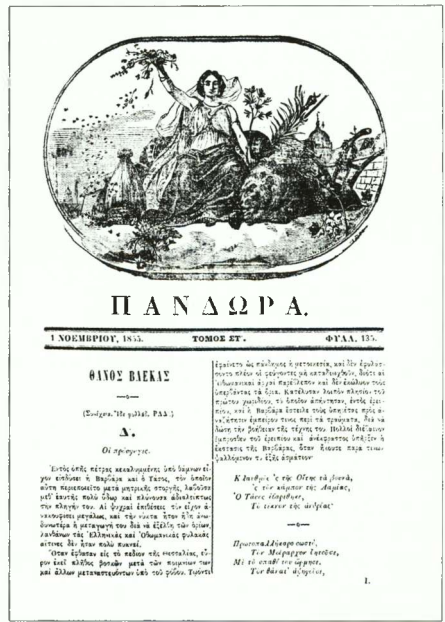
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Despina Loukidou-Mavridou, «An outline of the Greek Press in Bulgaria (1879-1906)», *Balkan Studies*, 2 (1978), 355· Ξανθίπη Κοτζαγεωργή, «Ο ελληνικός τύπος και η λοιπή εκδοτική δραστηριότητα», στο Ξανθίπη Κοτζαγεωργή (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας. Ένα ιστορικό τμήμα του περιφερειακού ελληνισμού*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 420-421.

ΞΑΝΘΙΠΗ ΚΟΤΖΑΓΕΩΡΓΗ-ΖΥΜΑΡΗ

Πανδώρα

Σύγγραμμα περιοδικόν εκδιδόμενον δις του μηνός. Αθήνα, 1850-1872, τ. 1-22, αρ. τχ. 1-528. Συντάκτες: Αλέξανδρος Ρίζος Ψαγκαλής, Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος, Νικόλαος Δραγούμης, Δεκατενδήμερο, συνήθως είκοσι τεσσάρων σελίδων με συνεχή σελιδαρίθμηση [ο αριθμός σελίδων ποικίλει ανάλογα με τις περιστάσεις, κυμαίνοντες αρ. σελ. ανά τόμο από 476 σ. (1868-1869) έως 648 σ. (1853-1854)], δίσηλο, 27x18 εκ. Ετήσιες συνδρομές: για την Ελλάδα 16 δρχ. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο του Χρ. Αναστασίου Δούκα και αργότερα στις εγκαταστάσεις του περιοδικού.

Ένα από τα σημαντικότερα και οπωσδήποτε το μακροβιότερο φιλολογικό-οικογενειακό περιοδικό του 19ου αιώνα, κυριολεκτικά μεσουραίνει στο εκ-

δοτικό στερέωμα της εποχής και αποτελεί σημείο αναφοράς για σύγχρονες και μεταγενέστερες εκδοτικές απόπειρες. Δημιουργήθηκε από μία ομάδα συντακτών του π. *Ευτέρπη που φιλοδοξούσαν να προσφέρουν στο αναγνωστικό κοινό τη μέση οδό, την ισορροπία ανάμεσα στις ακρότητες του «σοβαρού» και «ελαφρού», να επιτύχουν τον κατάλληλο συνδυασμό μεταξύ τερπνού και ωφέλιμου, να παρέχουν «διασκέδασιν ευγενή». Πρότυπό τους τα γενικά συγγράμματα, τα ονομαζόμενα εν Αγγλία και Γαλλία *revues*, «ώστε έκαστος να αναγνώσκη κατ' εκλογήν ὅ, τι επιθυμεί».

Γραμμένη σε αυστηρή καθαρεύουσα και με πλήρη αποστασιοποίηση από την πολιτική καθημερινότητα η *Πανδώρα* συνιστά το κατεξοχήν συντηρητικό οικογενειακό περιοδικό. Στα είκοσι δύο χρόνια της έκδοσής της οι όποιες αλλαγές στην ηγετική ομάδα καθώς και η προσωρινή μετονομασία της σε *Νέα Πανδώρα* (1852-1857) δεν επηρέασαν την προσεγμένη μορφή και τα πλούσια περιεχόμενά της. Αν και λόγω θέσης απευθυνόταν στη διαμορφούμενη αστική τάξη της εποχής, δεν παρέλειπε να τονίζει ότι επιθυμούσε να συμβάλει στην «κοινή ωφέλεια» και στην άνοδο του πνευματικού επιπέδου του λαού.

Ο σταθερός προσανατολισμός της καθ' ὅλη την πορεία της δεν επιτρέπει την εμφάνιση αποκλίσεων από τη συνήδη ύλη των οικογενειακών περιοδικών, την οποία άλλωστε, σε μεγάλο βαθμό, διαμόρφωσε η ίδια. Έτσι, τον κύριο κορμό αποτελούν διηγήματα πρωτότυπα και με μεταφρασμένα, περιγραφές τόπων και εθνών, βιογραφίες, τεχνολογικές ανακαλύψεις, βιβλιοκρισίες, ιστορικές και φιλολογικές μελέτες ενώ σε δευτερεύουσα θέση εμφανίζονται σχόλια για την επικαιρότητα και ποιήματα. Το στοιχείο που διαφοροποιεί την *Πανδώρα* από τους ανταγωνιστές της και την τοποθετεί σε ανώτερο επίπεδο είναι η ποιότητα των συνεργατών της που αποτελούν ὄ, τι πιο αξιόλογο έχει να επιδείξει η διάνοηση της εποχής.

Στα πρώτα χρόνια το κύριο βάρος της συγγραφής πέρτει στους ιδρυτές της Αλέξανδρο Ρίζο Ραγκαβή, Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο και Νικόλαο Δραγούμη. Σταδιακά όμως η συντακτική ομάδα πλαισιώνεται από έναν διαρκώς ανανεούμενο κύκλο συνεργατών που προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από πανεπιστημιακούς και Επτανήσιους. Διηγήματα και μυθιστορήματα δημοσίευσαν οι Α.Ρ. Ραγκαβής (*Ο αυδέντης του Μορέως. Ο Συμβολαιογράφος*), Παύλος Καλλιγιάς (*Θάνος Βλέκας*), Κ. *Ράμφος, Σπ. Ζαμπέλιος, ενώ σποραδικά αφηγήματα ανήκουν στους Άγγελο Βλάχο, Νικόλαο

Δραγούμη και Κωνσταντίνο Πώπ. Οι δύο τελευταίοι (μαζί με τους Ιωάννη Καμπάνη, Μ. Ανδριέττο, Δ. Λιναρδάτο κ.ά.) εμφανίζονται και ως μεταφραστές κυρίως γαλλικών μυθιστορημάτων. Οι ΑΙ. Dumas και Charles Dickens κρατούν τα πρωτεία στα μεταφρασμένα μυθιστορήματα, ενώ περιλαμβάνονται και έργα των Chateaubriand, Lamartine, Paul Feval, Eugène Sue καθώς και μια πλειάδα κειμένων άλλων ξένων λογοτεχνών του 19^{ου} αιώνα.

Η διαμάχη για την ωφέλεια ή μη των μυθιστορημάτων όπως εκφράζεται σε επίδεση που εξαπολύει εις βάρος της η εφ. *Αθνή το 1856, οδηγεί την *Πανδώρα* σε προσωρινή μείωση των μυθιστορημάτων και σε ανάδειξη του επιστημονικού –και αναντίρροπα κοινωφελούς– χαρακτήρα της μέσα από βιβλιοκρισίες και μελέτες. Την συγγραφή τους αναλαμβάνουν οι πανεπιστημιακοί Ι. Σούτσος, Κ. Παπαρρηγόπουλος, Σ. Κουμανούδης, Π. Αργυρόπουλος, Θ. Ορφανίδης και οι λόγιοι Α. *Μουστοξύδης, Σπ. Ζαμπέλιος, Π. Λάμπρος, Π. *Βράϊλας Αρμένης. Τέλος, η ποίηση αντιπροσωπεύεται από τους Επτανήσιους Διονύσιο Σολωμό, Γεώργιο Τερτσέτη, Γεράσιμο Μαρκορά ενώ εμφανίζονται και οι Ι. *Ισιδωρίδης Σκυλίσης, Γ.Χ. Ζαλοκώστας και Ι. Καρασούτσας. Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι συνεργάτες δεν περιορίζονται σε ένα συγγραφικό πεδίο αλλά κινούνται άνετα ανάμεσα στη συγγραφή ποικίλων δημοσιευμάτων.

Αν και η *Πανδώρα* δείχνει να αδιαφορεί για την τρέχουσα πολιτική επικαιρότητα, η πορεία της έκδοσής της καθορίζεται σε ένα βαθμό από τα γεγονότα της ταραγμένης εκείνης περιόδου. Έτσι παρά το σχετικά υψηλό τιράζ της (1100 σταθεροί συνδρομητές) οι πολεμικές συγκρούσεις, οι πολιτικές αναταραχές καθώς και η προσωρινή απαγόρευση της κυκλοφορίας της στην Οθωμανική Αυτοκρατορία δημιούργησαν οικονομικές δυσκολίες, αν και σε μια μακροσκοπική θεώρηση πρέπει να παρέμεινε επικερδές εγχείρημα. Πέρα, λοιπόν, από υποκειμενικές συνθήκες (όπως η κούραση και ο κοροσμός του τελευταίου διευθυντή της Νικόλαου Δραγούμη), η αιτία για τη διακοπή της κυκλοφορίας της το 1872 πρέπει να αναζητηθεί στις νέες κοινωνικές συνθήκες, από τις οποίες προέκυψε η γενιά του 1880, που συνετέλεσαν στην αρχή του τέλους του μοντέλου του οικογενειακού περιοδικού των προηγούμενων δεκαετιών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΖΒΙ, ΓΒ, ΒΠΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Μάργαρης, *Τα παλιά περιοδικά - η ιστορία τους και η εποχή τους*. Αθήνα, εκδ. Σιδέρη, [1954], σ. 13-54· Απ. Σαχίνης, *Συμβολή στην ιστορία της Πανδώρας και των παλιών περιοδικών*. Αθήνα 1964· Ζήσιμος Χ. Συνοδινός, «Ξεφυλλίζοντας τα περιοδικά του περασμένου αιώνα Πανδώρα και Χρυσαιλίδα», π. Περίπλους, 3(1986), 163-172· Μάρθα Καρπούζηλου, *Τα ελληνικά οικογενειακά - φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*, Ιωάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 1991.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

Πανελλήνιος Εφημερίς

Νέα Υόρκη, 7 Απρ. 1908-1913, Ιδρυτής: Σωκράτης Α. Ξανθάκης, Ελληνόγλωσσα, εβδομαδιαία / καθημερινή.

Εκδόθηκε κατά κύριο λόγο για να αντιπολιτευθεί τη φιλοβασιλική εφ. *Ατλαντίς πάνω σε ζητήματα ελλαδικής αλλά και ομογενειακής πολιτικής, με υποστηρίξη της δεινζελικής οργάνωσης «Πανελλήνιος Ένωσις» και ενός κύκλου επιχειρηματιών και κληρικών που ήταν δυσαρεστημένοι με την πολιτική γραμμή της Ατλαντίδος και τις θέσεις της πάνω σε ομογενειακά ζητήματα. Ο Ξανθάκης είχε διατελέσει συντάκτης της Ατλαντίδος για δέκα χρόνια αλλά διαφώνησε με τον εκδότη Σόλωνα *Βλαστό και αποχώρησε.

Το 1911 η εφημερίδα ανακοίνωσε πως η κυκλοφορία της είχε φτάσει τα 9.262 φύλλα σε αντίθεση με τα 17.014 της Ατλαντίδος. Μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων η κήμηψ των δραστηριοτήτων της Πανελληνίου Ενώσεως λόγω διάστασης που εκδηλώθηκε ανάμεσα σε μερίδα που ήθελε στροφή προς τα ομογενειακά ζητήματα και μερίδα που ήθελε την οργάνωση προσηλωμένη στα εθνικά ζητήματα συνέβηλε στην ελλειψη πόρων για την εφημερίδα και στο κλείσιμό της στις 23 Απριλίου 1913.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: NYPL.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Theodore Saloutos, *The Greeks in the United States*. Cambridge Mass., Harvard University Press, 1964.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΕΦ

Πανελλήνιος Κήρυξ / Hellenic Herald

Σίδνεϊ, 16 Νοε. 1926 έως σήμερα [2005], αρ. φ. I-4245. Εκδότες: Ιωάννης Στίλσος και Γεώργιος Μαρσέλλος. Αρχισυντάκτης: ο μυτιλιηνός Τάκης Καλδής (1970-1972), προηγουμένως (1969) αρχισυντάκτης της εφ. *Νέα Πατρίς, οπότε και αποχώρησε από τις εφημερίδες του συγκροτήματος του Θ. Σκάλλκου, Το 1931 αγοράσθηκε από τους Δημήτριο Λάλα και Αλέξανδρο *Γρίβα και το 1972 περιήλθε εξ ολοκλήρου στην ιδιοκτησία του Θεόδωρου Σκάλλκου. Αρχικά μόνο στα ελληνικά, αργότερα στα ελληνικά και τα αγγλικά. Υπότιτλοι: *Ανεξάρτητος προοδευτική εφημερίς των εν Αυστραλία Ελλήνων*. *Επίσημος εφημερίς της ελληνικής κοινότητας Ν[έας] Ν[οτίου] Ουαλίας / The leading Hellenic newspaper in Australasia. Official organ of the Community of New South Wales* (1928). Στον λογότυπο εμφανιζόταν δάδα με τη δίγλωσση ένδειξη: *Ανεξάρτητος προοδευτική εφημερίς των εν Αυστραλία Ελλήνων / The independent and progressive newspaper of the Greeks in Australia. Greek-Australian Journal. Εβδομαδιαία κοινωνική και εμπορική εφημερίς των Ελλήνων της Αυστραλίας / Weekly social and commercial newspaper* (από το φ. 439, 18 Απρ. 1935). Στη δεκαετία του 1980 ο τίτλος αλλάζει σε *Πανελλήνιος Κήρυξ* και το 2000 σε *Ελληνικός Κήρυξ*. Εβδομαδιαία / τρισεβδομαδιαία (Δευτέρα, Τετάρτη και Παρασκευή) / ημερήσια (από το 1982), οκτασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 63x41 εκ. Τιμή φύλλου: 6 πέννες. Ετήσιες συνδρομές: 1 λίρα και 5 σελίνια: «Εκάστη συνδρομή είναι προπληρωτέα». Γραφεία: 119-123, York Street, Σίδνευ.

Οι εκδοτικοί σκοποί της εφημερίδας διατυπώθηκαν στην αγγλική γλώσσα και με κάποιες παραλλαγές στην ελληνική ως εξής: «Οι εν Αυστραλία Έλληνες θα διερωτηθούν ίσως δια ποίον λόγον ενώ εξεδίδετο μία Ελληνική εφημερίς εν Σύνδνευ προστίθεται ήδη και άλλη τοιαυτη. Την έκδοσιν [...] επέβαλον λόγοι υπερτάτης εθνικής ανάγκης, της ανάγκης τουτέστιν να εξυπηρετηθή ο εν Αυστραλία Ελληνισμός ειλικρινώς, τιμώς και ανυστεροβούλως εις τις ποικίλας ηθικάς και κοινωνικάς ανάγκας δια της πλήρους διαφωτίσεως αυτού επί των γύρω του εξελισσομένων γεγονότων, και συγχρόνως να εξυπηρετηθώσι και αυτάι αι Ελληνικαί Κυβερνήσεις δια

The Largest and ONLY AUDITED Circulation Greek Language Newspaper

PETZEINA
ΠΑΡΑΓΕΤΗ
ΣΑΜΟΥ
FRAIGRONISATE
69-5503
Α. & Α. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΔΕΛΤΑΝΤΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞΑΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΚΗΡΥΞ

THE GREEK PAPER - HELLENIC HERALD

1926-1928 1716
1928-1935 1716
1935-1936 1716
1936-1937 1716
1937-1938 1716
1938-1939 1716
1939-1940 1716
1940-1941 1716
1941-1942 1716
1942-1943 1716
1943-1944 1716
1944-1945 1716
1945-1946 1716
1946-1947 1716
1947-1948 1716
1948-1949 1716
1949-1950 1716
1950-1951 1716
1951-1952 1716
1952-1953 1716
1953-1954 1716
1954-1955 1716
1955-1956 1716
1956-1957 1716
1957-1958 1716
1958-1959 1716
1959-1960 1716
1960-1961 1716
1961-1962 1716
1962-1963 1716
1963-1964 1716
1964-1965 1716
1965-1966 1716
1966-1967 1716
1967-1968 1716
1968-1969 1716
1969-1970 1716
1970-1971 1716
1971-1972 1716
1972-1973 1716
1973-1974 1716
1974-1975 1716
1975-1976 1716
1976-1977 1716
1977-1978 1716
1978-1979 1716
1979-1980 1716
1980-1981 1716
1981-1982 1716
1982-1983 1716
1983-1984 1716
1984-1985 1716
1985-1986 1716
1986-1987 1716
1987-1988 1716
1988-1989 1716
1989-1990 1716
1990-1991 1716
1991-1992 1716
1992-1993 1716
1993-1994 1716
1994-1995 1716
1995-1996 1716
1996-1997 1716
1997-1998 1716
1998-1999 1716
1999-2000 1716
2000-2001 1716
2001-2002 1716
2002-2003 1716
2003-2004 1716
2004-2005 1716

★ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ, ΘΑ ΝΙΚΗΣΗ

OFFICE	ΤΕΤΑΡΤΗ 10
HOME	ΜΑΡΤΥ 1967
PHONE	95 5503
FAX	WEDNESDAY
E-MAIL	MAY

ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΜΕΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΤΕΤΑΡΤΗ ● ΕΤΟΣ 1716

* Αρ. Φύλλο 42169

της διαφωτίσεως επί των εν Αυστραλία Ελληνικών ζητημάτων. Βεβαίως η έκδοσις μιας νέας εφημερίδος εις τόπον ξένον με ελληνικόν περιβάλλον περιωρισμένον και με τας δυσκολίας τας προερχομένας εκ της μεγάλης αποστάσεως μεταξύ Αυστραλίας και Ελλάδος, φυσικόν είνε να συναντήση δυσχερείας, και μάλιστα εις τα πρωτα αυτής βήματα. Είμεθα εν τούτοις βέβαιοι, ότι πάσαι αι δυσχερείαι αύται θα παρακαμφθούν και η εφημερίς ημών θέλει βαδίση σταθερώς και απροσκόπτως εις την επιτυχίαν του προγράμματός της, προγράμματος υποστηριζόμενου κρ' όλων των Ελλήνων, εκείνων των Ελλήνων, οίτινες διετήρησαν και διατηρούν εντός της ψυχής των τας παραδόσεις της πατρίδος των και έζησαν και ζουν με τας αναμνήσεις της μικράς αλλ' ενδόξου εκείνης χώρας, η οποία εξέδραψε και εγαλούχησε τον πολιτισμόν της ανθρωπότητος».

Με στόχο της να υπηρετήση την κοινοτική ιδέα κυκλοφόρησε τα δύσκολα χρόνια της έντονης διχοστασίας που αναπτύχθηκε μεταξύ του κοινού τότε μετώπου Μητροπολίτη και Γενικού Προξένου και των παλαιών κοινοτήτων της Μελβούρνης και του Σίδνεϋ. Από το πρώτο ήδη φύλλο της στράφηκε εναντίον του μητροπολίτη Χριστοφόρου και χάραξε αντιπολιτευτική γραμμή προς την εφ. *Εθνικόν Βήμα. Όταν το 1931 περιήλθε στα χέρια των Δημήτριου Αάλα και Αλεξάνδρου Γρίβα ακολούθησε ηπιότερη πολιτική χωρίς, όμως, ιδιαίτερες παρεκκλίσεις. Έτσι, ενώ υποστήριξε τον νέο μητροπολίτη Τιμόθεο (1932-1947) και την πολιτική του, δεν έτρεφε ιδιαίτερη εκτίμηση ούτε φερόταν με επιείκεια στο υπόλοιπο ιερατείο.

Καθιερώθηκε ως η δημοκρατική εφημερίδα του ελληνισμού της Αυστραλίας, υποστήριξε με πίσμα τον κοινοτικό θεσμό, εισήγηθηκε την ίδρυση Ομοσπονδίας Κοινοτήτων για να περιορισθεί και να συγκρατηθεί η εξουσία της Μητρόπολης, έριξε το σύνθημα της λειτουργίας Παγκοσμοτικού Συμβουλίου και γενικά ποδηγέτησε την ηγεσία της Κοινότητας του Σίδνεϋ. Κράτησε συνεπή ιδεολογική προσδευτική πορεία, αντιπολιτεύθηκε με πάθος τη στρατιωτική δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967 και τα διπλωματικά της όργανα στην Αυστραλία, κινητοποίησε αγώνες για την παλινόρθωση της δημοκρατίας στην Ελλάδα και ενίσχυσε τις συνδικαλιστικές οργανώσεις της χώρας ώστε να μπούκοτάρουν οικονομικά τη δικτατορία στα λιμάνια της Αυστραλίας. Στην περίοδο αυτή, έως το 1970, σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του εντύπου είχε ο λάκωνας δημοσιογράφος και λόγιος Δημήτριος Καλομοίρης, ο οποίος ως αρ-

χισυντάκτης καθιέρωσε τον *Κήρυκα* ως εφημερίδα υψηλής ποιότητας και έγκριτου δημοσιογραφικού οργάνου, με την παράλληλη αύξηση του αριθμού των μικρών αγγελιών και διαφημίσεων.

Στα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας του ο *Πανελληνιος Κήρυξ* περιοριζόταν σε τοπικές ειδήσεις, τις οποίες συνήθως μετέφραζαν από τα αγγλόγλωσσα έντυπα της εποχής. Σπάνια οι ειδήσεις αυτές είχαν ως θέμα αναφοράς τους την Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Κύριος χώρος αναφοράς η Βρετανία και οι κτήσεις της, καθώς και η ειδησιογραφία σχετικά με την Αυστραλία. Στα παροικιακά θέματα από την πρώτη του έκδοση στράφηκε εναντίον του κατεστημένου και επιτέθηκε εναντίον του τότε Γενικού Προξένου της Ελλάδας, Λεωνίδα Χρυσανδόπουλου για τη λειτουργία του «Πνευματικού Εστιατορίου», το σύστημα δηλαδή των διαλέξεων αρχαιογνωσίας που είχε καθιερώσει, του Μητροπολίτη αλλά και των «αυτοτιτλοφορούμενων αριστοκρατών της παροικίας» του Σίδνεϋ. Πήρε θέση ανοικτά υπέρ «των αφανών βιοπαλαιστών και εργατικών ηρώων οι οποίοι δεν έσπευσαν να κάψουν λιθωνωτόν και φιλήσουν χείρας, και να κύψουν δουλοπρεπώς την κεφαλήν των εις τους απεσταλμένους του Φαναρίου».

Το 1970, ο επιχειρηματίας Θεόδωρος Σκάλκος αγόρασε τις μισές μετοχές του *Πανελληνίου Κήρυκα* από τον Νέστορα Γρίβα (προς 66000 λίρες), διάδοχο και κληρονόμο του Αλεξάνδρου Γρίβα και το 1972 το υπόλοιπο μισό από τον Δημήτριο Καλομοίρη (προς 178000 λίρες). Από την εποχή αυτή αρχίζει μια νέα δημιουργική πορεία για τον *Κήρυκα*. Η εφημερίδα εξωρτίζεται, υιλλάζει δομή και σύστημα έκδοσης και κυκλοφορίας. Σπάξει τα προπολεμικά περιθώρια και αναδεικνύεται πλέον ως παναυστραλιανή εφημερίδα με γραφεία στη Μελβούρνη και στο Σίδνεϋ. Δέκα χρόνια αργότερα (1982) μετατρέπεται από τρισεβδομαδιαία σε πρώτη ημερήσια εφημερίδα του απόδημου ελληνισμού στον 21^ο αιώνα. Ο Θ. Σκάλκος εισήγαγε επίσης σημαντικές καινοτομίες ως προς τη συγκέντρωση της ύλης με την καθιέρωση ειδικών γραφείων ανταποκριτών στην Αθήνα με σύγχρονους μηχανισμούς μετάδοσης ειδήσεων και φωτογραφικού υλικού και, από το 1972, τη χρήση της σύγχρονης ηλεκτρονικής τεχνολογίας.

Την εφημερίδα στήριξαν από την αρχή οι έλληνες επιχειρηματίες της εποχής και εκείνοι που αντιδρούσαν στη συνεργία του μητροπολίτη Χριστοφόρου Κνήτη και του Γενικού Προξένου (Λ. Χρυσανδόπουλος) όσον αφορά την ανέγερση και δεύτερου Ορθό-

δοξου Ελληνικού ναού στο Σίδνεϋ, με το πρόσχημα της ίδρυσης σχολείου. Η βάση των επιχειρημάτων που στήριξαν την έκδοση του *Πανελληνίου Κήρυκα* ήταν οι Μάρκος Σταματελλάτος, αδελφοί Αρώνη, αδελφοί Μαρσελλου, Γιώργος Λυμπεριδής, Κοσμάς Ανδρόνικος, Πολυχρόνης Καλοπαϊδής, Κοσμάς Κασσιμάτης, Βασίλειος Γεωργόπουλος, Διονύσιος Βικτωράτος, Νικόλας Σταματελλάτος, αδελφοί Θεοδωράκη, Σπύρος Γραβιάς, Θεόδωρος Αλιφιέρης, Νικόλας Μπαίλος, Γεώργιος Χριστοδούλου κ.ά.

Στη διάρκεια της μακροβίαις κυκλοφορίας του φιλογέννησε δεκάδες έγκριτους δημοσιογράφους της ομογένειας. Ανάμεσά τους υπήρξαν οι Ι. Ταχμιτζής, Δημήτρης Λάλας, Γεώργιος Βοροπούλου, Κοσμάς Ανδρόνικος, Νικόλαος Σταματελλάτος, Αλέξανδρος Γρίβας, Νέστορας Γρίβας, Νίκος Κάρης, Λάμπης *Πασαλιάνης, Άγγελος Κούρλιος, Γιώργος Τσερβάνης, Μαρία Πολίτη, Θανάσης Χατζηγιάννης, Γιώργος Δημητριάδης, Τάσος Τάμης, Πάνος Γεωργίου, Βασίλειος Πασσάς, Νικόλαος Μάτσης, Μπάμπης Ράκης, Τάκης Ευστρατιάδης, Γιώργος και Τζέαν Μεσσάρη, Δημήτριος Καλομοίρης κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ(ελλ. σ. φ. τω ν.ε. 1928-1957). ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 196-Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria Australia, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115-Γ. Καναρίκης, *Ο Ελληνικός Έπος στους Αντίποδες*, *Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Πανεπιστήμιον

Εφημερίς των φοιτητών εκδοδιόμενη τρις της εβδομάδος, Αθήνα, 3 Σεπτ. 1892 - 7 Οκτ. 1892, αρ. τχ. 1-12. «Διευθυνταί: Κ.Γ. Μποσκλάκος - Ε.Γ. Νικολάϊδης, σπουδασταί». Τρισεβδομαδιαία, τετρασελίδη, τριήπινη, διαστάσεων 37x26 εκ. Παράλληλα, στις 24 Σεπτ. 1892 εκδόθηκε ένα έκτακτο παράρτημα. Συνδρομές: «Ετησίω Δρ. 10. Εξάμηνος Δρ. 5.50, Τρίμηνος Δρ. 3. Αι του εξωτερικού εννοούνται εις χρυσόν. Τιμή φύλλου Λ. 5». Τυπογραφείο: «Τύποις Γ. Σταυριανού» (αρ. τχ. 1-5), «Τύποις Διονυσίου Πατριαρχέα» (αρ. τχ. 6-12).

Οι στόχοι της έκδοσης καταγράφονταν στο αναλυτικό προγραμματικό σημείωμα «Σκοπός» (αρ. τχ. 1. σ. 1): στην αρχή του σημειώματος γινόταν λόγος για την πολιτική κατάσταση της εποχής και αποδοκιμαζόταν η τακτική που ακολουθούσε στην επίλυση των προβλημάτων η κυβέρνηση του Χαρίλαου Τρικούπη. Αυτή, θεωρούνταν ότι οδηγούσε τη χώρα στην πτώχευση και σπαταλούσε πολύτιμα

κρατικά κεφάλαια. Σχετικά με τον πανεπιστημιακό χώρο, στον οποίο επιχειρούσαν να παρέμβει το έντυπο, επισημαινόταν τα εξής: «Η σκοπία, από της οποίας δέλομεν εποπτεύει τα εν τη πολιτική σκηνή διαδραματιζόμενα, είναι η σφαίρα εις ην ανύψωσεν ημάς η επιστημονική σπουδή και η μέρμα του μετέλλοντος, ήμερος, γαληνία. επιτενομένη υπό της τερνήτης αύρας του ζευήρου της παραμυθίας και της ελπίδος. Η σφαίρα αυτή δεν γνωσκει ποτέ την παραφορμόν. Δεν δόσσομεν εις τους ευδαλείς αυτής λειμώνας πάθη άγρια και ορμητικά. Εκατέρωθεν ουσιώδους δέλει απασχόληση ημάς και αμείριστον δέλει ελκυστή την προσοχήν ημών το ανώτατον πνευματικόν ίδρυμα, ούτως τον ευχερή τίτλον εδαινειοδημην. Η κατάστασις του Πανεπιστημίου ημών δεν δύναται να είναι αλλοία της όλης πολιτειακής καταστάσεως. Πανεπιστήμιον εκ των ανθηροτάτων, περιλαμβάνον τετρακισχιλίους σπουδαστάς και κεκτημένον κολλοσοαίαν περιουσίαν, ελάχιστα δικαίω του Έθνους τας προσδοκίας. Η επί του ζητήματος της ανορθώσεως αυτού δράσης ημερών έσται ομοίως ενδελεχής, ανεπιρέαστος, οσανερά».

Στο περιοδικό δημοσιεύονταν άρθρα για τα προβλήματα του Πανεπιστημίου, την κυβερνητική πολιτική και τις αντιδράσεις των φοιτητών. Στις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους γινόταν αναφορά σε ελληνικά και διεθνή γεγονότα, πάντα σχετικά με το Πανεπιστήμιο, ενώ υπήρχαν στήλες με τα κοινωνικά και την αλληλογραφία.

Η έκδοση ήλθε σε μία περίοδο όξυνσης των φοιτητικών προβλημάτων. Γι' αυτό και δόθηκε μεγάλη έμφαση στην προβολή τους μέσω της αρθρογραφίας που δημοσιευόταν. Είναι χαρακτηριστικό ότι, για πρώτη ίσως φορά, δίγονταν ζητήματα όπως οι συταγματικές ελευθερίες, το πανεπιστημιακό άσυλο, ο φοιτητικός συνδικαλισμός, η καθηγητική στάση, οι φοιτητικές κινητοποιήσεις, η κατάσταση στα ξένα Πανεπιστήμια. Το έκτακτο παράρτημα της εφημερίδας ήταν αφιερωμένο στη μεγάλη διαδήλωση που οργανώθηκε στις 23 Σεπτεμβρίου 1892 εναντίον των εκπαιδευτικών τελών που είχε επιβάλει ο Χ. Τρικούπης. Στη διαδήλωση, στην οποία συμμετείχαν πάνω από χίλιοι φοιτητές, έγιναν τέσσερις συλλήψεις.

Όπως σωστά έχει τονιστεί, το Πανεπιστήμιον αποτελούσε από τα πρώτα ανατρεπτικά έντυπα στον φοιτητικό χώρο. Η ομάδα που είχε αναλάβει την έκδοση αποδεικνύεται ότι είχε διαμορφωμένη εικόνα για το Πανεπιστήμιο. Πολύ επιτυχημένα συνέδεε την επίλυση των φοιτητικών προβλημάτων με γενικότερα πολιτικά ζητήματα της εποχής. Η άσκηση δριμύτατης κριτικής από πλευράς του εντύπου στην κυβέρνηση του Χαρίλαου Τρικούπη και στα κακώς κείμενα του Πανεπιστημίου, φαίνεται ότι προκάλεσε αντιδράσεις. Κάτω από αυτές τις συνθήκες η συνέχιση της έκδοσής της στάθηκε αδύνατη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάρθα Καρπόζηλου, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1830-1914). Καταγραφή*, Αθήνα, ΓΓΝΓ/ΙΑΕΝ, 1987, σ. 136-141· Γ. Γιάνναρης, *Φοιτητικά Κινήματα & Ελληνική Παιδεία*, τ. 1, Αθήνα, εκδ. Ποντίκι, 1993, σσ. 267 και 321, σημ. 82-83.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

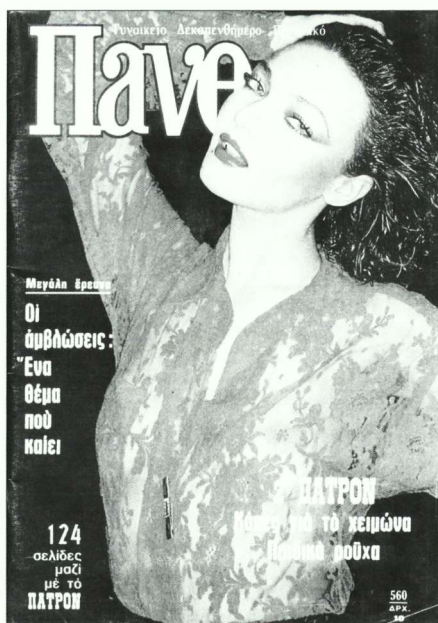
Πάνθεον

Εβδομαδιαία Επιθεώρησης ποικίλης ύλης. Αθήνα, 1961-1992. Εκδότης: Νίκος *Θεοφανίδης, Αρχισυντάκτης: Αλέκος Μακρόπουλος. Διευθύντριες: Πολύ Μηλιώρη και Ινώ Κωνσταντοπούλου (1975-1985). Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαίο περιοδικό ποικίλης ύλης* (από το τχ. 328, 6 Μαρτ. 1968)· *Δεκαπενθήμερο γυναικείο περιοδικό* (από το τχ. 434, Μάρτ. 1970). *Εβδομαδιαίο / δεκαπενθήμερο / μηνιαίο, εκατόν οκτώ έως εκατόν δεκαέξι σελίδων, στή-*

λες ποκίλες ανά σελίδα, διαστάσεων 28.5x20,5 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Γραφεία: οδ. Σταδίου 38.

Περιοδικό ευρείας κυκλοφορίας. Ο τίτλος που ανήκε σε προπολεμικό περιοδικό, αγοράστηκε από τον εκδότη Ν. Θεοφανίδη το 1961, προκειμένου να κυκλοφορήσει ως εβδομαδιαίο περιοδικό ποικίλης ύλης. Πράγματι, έως το 1970 εκδόθηκε έτσι, με συνεργάτες παλαιούς και δοκιμασμένους στο είδος, όπως ο Νίκος Τσιφόρος, η Ιωάννα *Μπουκουβάλα-Λαναγνώστου, ο Μίλτος Κανσής, ο Ανδρέας *Χάννας, ο Φρίξος Ηλιάδης κ.ά., μα και πρωτοεμφανιζόμενους, όπως η χρονογράφος Καίτη Σικορδιαλού και οι υπεύθυνοι για τις «νεανικές σελίδες» (καινοτομία στα περιοδικά ποικίλης ύλης) Νότης Κύταρης και Πολύ Θεοφανίδου-Μηλιώρη. Στη συντακτική και κυκλοφοριακή σκιά του *Ρομάντσου, περιοδικού της ίδιας εκδοτικής επιχείρησης, δεν κατάφερε να επιβιώσει ως ποικίλης ύλης και από τον Μάρτιο 1970 μετατράπηκε σε δεκαπενθήμερο γυναικείο περιοδικό. Ως γυναικείο περιοδικό με 22 χρόνια ζωής και 1000 τεύχη έπαιξε ρόλο στη διαμόρφωση των ηθών της ελληνικής κοινωνίας, εκλαϊκεύοντας τις γραμμές του κινήματος για την ισότητα των δύο φύλων.

Όταν το 1970 άλλαξαν ο αναγνωστικός στόχος

και το περιεχόμενο, στον εκδοτικό χώρο υπήρχε μόνον ένα ακόμα γυναικείο περιοδικό, και μάλιστα το αρχαιότερο και μακροβιότερο: η *Γυναίκα*. Το *Πάνθεον* κλήθηκε να σπάσει ένα μονοπώλιο. Το κατάφερε. απευθυνόμενο στις νεαρότερες γυναίκες, κυρίως στη νέα πραγματικότητά τους, όπως αυτή διαμορφωνόταν μεταπολιτευτικά. Διατηρώντας, με όσο το δυνατόν σύγχρονη ματιά, την παραδοσιακή «γυναικεία ύλη» (φροντίδα σπιτιού, ανατροφή των παιδιών, μόδα, ομορφιά) θεώρησε την αναγνώστριά του εργαζόμενη, πολιτικοποιημένη, χειραφετημένη. Στην πρώτη μετά τη στρατιωτική δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967 δεκαετία (1975-1985) στάθηκε «μαχητικά στο πλευρό της Ελλάδας», με άρθρα γραφικά υπέρ της εισόδου των γυναικών στα κέντρα λήψεως αποφάσεων, υπέρ της αλλαγής του οικογενειακού δικαίου, υπέρ της αποικονικοποίησης των αμβλώσεων, και όλων των σχετικών μεταρρυθμίσεων στη νομοθεσία. Κυρίως όμως συντάχθηκε με άρθρα, ρεπορτάζ, γελιογραφίες, συνεντεύξεις, ακόμα και με εξώφυλλα –στα εξώφυλλα της *Γυναίκας* πόζαραν μόνον φωτομοντέλα– στον αγώνα για την αλλαγή νοοτροπίας των αναγνώστριών. Η κυκλοφορία του έφτασε τα 80000 τεύχη το δεκαπενθήμερο, ενώ στη συνέχεια, παρόλο το «κύρος στα γυναικεία θέματα», μειωνόταν καθώς αυξάνονταν ο ανταγωνισμός (έκδοση *Cosmopolitan*, *Mia*, *Elle*, *Marie Claire*) και η κοινωνική πραγματικότητα υπέστελλε τις ιδεολογικές σημαίες και αφηρόταν στην ευδαιμονία της κατανάλωσης.

Δυο νεαρότατες γυναίκες, οι θυγατέρες του εκδότη, Πολύ Μηλιώρη και Ινώ Κωνσταντοπούλου, διέυθυναν την έκδοση. Συστηματικά επέλεγαν γυναίκες συνεργάτριες, δίνοντας την ευκαιρία και σε νέες, να δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους στη δημοσιογραφία. Από το φυτώριο του περιοδικού ξεκίνησαν ως μόνιμες και αποκλειστικές συντάκτριες οι Αλίκη Ξένου-Βενάρδου, η Φωτεινή Πιπιλή, η Έλενα Χουτούρη, η Αίμμη Μπακούρου κ.ά. Στη μυθολογική κατάσταση του 1975 καταγράφονται 14 γυναίκες δημοσιογράφοι και 16 άντρες, ενώ το 1983 η αναλογία είναι 23 γυναίκες, έναντι 9 ανδρών. Είναι ενδιαφέρον ότι από τους ανδροκρατούμενους ως τότε χώρους της γελιογραφίας και της ενημερωτικής φωτογραφίας, επιλέχθηκαν δύο γυναίκες: η Κατερίνα Σχοινά με τα «φεμινιστικά» της και η Αθηνά Λεκάκου με τον γρήγορο και υποκαλυπτικό φακό της. Αλλά και οι αρχικοί, βασικοί, νεαροί άντρες συντάκτες του, όπως ο Νίκος Μπακουράκης, ο Πάννης Κουτσοράδης, ο Παναγιώτης Βενάρδος, ο Νίκος Ζερβονικόλης, μετά

από τη μακρόχρονη συνεργασία τους, υπηρέτησαν τη δημοσιογραφία σε άλλα ΜΜΕ, μεταφέροντας την γνώση τους για το γυναικείο ζήτημα.

Μετά από την πρώτη (1970) αλλαγή περιοδικότητας, στόχου αναγνωστικού κοινού, στελέχωσης και περιεχομένου, το *Πάνθεον* άλλαξε πάλι το 1987, όταν η πλειοψηφία των μετοχών της «Ν. Θεοφανίδης ΑΕ» μεταβιβάστηκε στον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη. Η διευθυντική του ομάδα διαμορφώθηκε ως εξής: γενική διευθύντρια, Ρούλα Μητροπούλου· διευθύντρια σύνταξης, Ινώ Κωνσταντοπούλου. Το περιεχόμενο «γυναικείου προβληματισμού» υποχώρησε σιγά μα σταθερά. Συντάκτριες με πολιτικό προσανατολισμό (Αλίκη Ξένου-Βενάρδου, Μαρία Πολενάκη, Σοφία Μαλέζου, Αίμμη Μπακούρου, Πολύ Μηλιώρη) σταδιακά απομακρύνθηκαν. Και οι σελίδες που προωθούσαν το νέο πρότυπο ζωής (σεξουαλισμός και κατανάλωση) όλο και αυξάνονταν. Ίσπου, το 1991 (με κατανομή των θέσεων: Ρούλα Μητροπούλου εκδώτρια, Ινώ Κωνσταντοπούλου διευθύντρια, Όλγα Ιωάννου διευθύντρια σύνταξης) εντάχθηκε και αυτό στην πληθώρα των γυναικείων περιοδικών του τέλους του αιώνα: Μηνιαίο, πολύχρωμο, γεμάτο άμεσες και έμμεσες διαφημίσεις, κοσμικό και απαστράπτον. Έκλεισε τον Σεπτέμβριο 1992.

Ως ένδειξη στο *Πάνθεον* κυκλοφόρησε αρχικά, το 1979, το παιδικό περιοδικό *Παιδιά Γεια Χαρά*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πολύ Μηλιώρη. Από το *Ρομάντσο στο Πάνθεον, ένα χρονικό του ελληνικού περιοδικού τύπου*. Αθήνα, εκδ. Οδυσσεύς, 1993.

ΠΟΛΥ ΜΗΛΙΩΡΗ

Πανθεσσαλική

Εφημερίς Πολιτική. Βόλος, 2 Φεβρ. 1900-1912. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Σοφοκλής *Τριανταφυλλίδης, δικηγόρος και πολιτευτής του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Το 1905 εμφανίζεται διευθυντής ο Κ. Κριταΐμας και το 1906 ο Θεόδωρος Ζηργάνος. Άλλοι υπότιτλοι: *Καθημερινή εθνική εφημερίς* (από το φ. 18, 9 Ιουλ. 1903)· *Εφημερίς των λαϊκών ιδεών* (από το φ. 938, 11 Μαρτ. 1906). Ξεκίνησε ως δισεβδομαδιαία (Τετάρτη και Σάββατο) και τρισεβδομαδιαία (από 9 Μαρτ. 1902 - 31 Δεκ. 1903) και στη συνέχεια από το 1904 έγινε ημερήσια. Οι αλλαγές στην περιοδικότητα σηματοδοτούν τις οικονομικές δυσκολίες της έκδοσης που έφτασαν ορισμένες φορές και σε προσωρινή διακοπή της. Συνήθως τετρασέλιδη, διαστάσεων 53x36 εκ. Συχνόμες: ετήσια εσωτερικού 15 δρχ., εξωτερικού 25 φράγκα· εξαμηνιαία εσωτερικού 8

δρχ., εξωτερικού 13 φρ. «Όλας τας τυπογραφικάς σας εργασίας εις το Τυπογραφείον της Πανθεσσαλικής».

Πολιτική εφημερίδα του Βόλου, θεωρούνταν η δυνατή αγωνιστική έπαλξη εναντίον των πλουτοκρατών και των τσιφλικιάδων. Από την πρώτη σελίδα κίολας του πρώτου φύλλου, με άτιτλο ολοσέλιδο άρθρο, διατυπώνονταν προτάσεις σχετικά με τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν κατά την περίοδο εκείνη της «δεινотάτης κρίσεως και δοκιμασίας» που διερχόταν η Θεσσαλία. Το 1906 η «εφημερίς των λαϊκών ιδεών» εδημοσίευσε σε συνέχειας αποσπάσματα από το βιβλίο του Τριανταφυλλίδη περί των κολίγων της Θεσσαλίας. Εμβληματί του «Η γη ανήκει στους καλλιεργητάς». Τον Νοέμβριο 1900 ο Τριανταφυλλίδης είχε καταδικαστεί σε εικοσαήμερη φυλάκιση για εξύβριση ορκωτού δικαστηρίου. Από τη φυλακή εδημοσίευσε άρθρα παρουσιάζοντας την κατάσταση εκεί ως άδλια. Αργότερα, υποστήριξε το στρατιωτικό Κίνημα του 1909 υπό τον Ν. Ζορμπά καθώς και τον τοπικό Πολιτικό Σύνδεσμο, υπό τον Ι. Κουτσοδημήτηρ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΒΣΤΙΒ (λίγα φ. των ετ. 1905-1908).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», ανάτοπο από το Αρχαίον Θεσσαλικών Μελετών, τ. 5 (1979), 167-182· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 269-270· Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 212-222.

ΝΙΓΕΛΑ ΚΟΛΙΟΥ

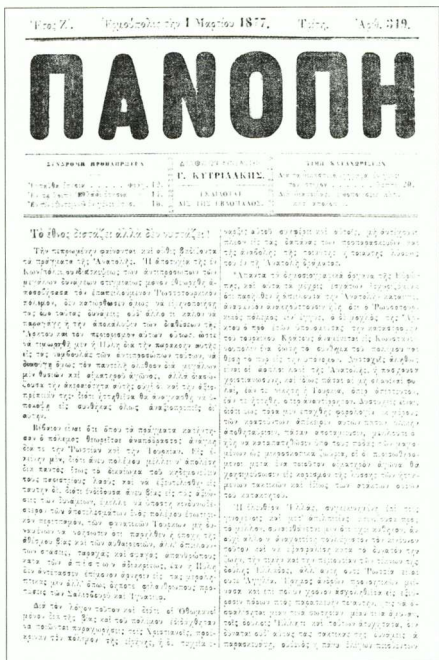
Πανόπη

Εφημερίς Πολιτική, Εμπορική και Βιομηχανική. Ερμούπολη, 1871-1886, έτ. Α' -ΙΣΤ', αρ. φ. 1-1248. Συντάκτης-υπεύθυνος: Γ. Κυτριλάκης, Ιωάννης Αργυράκης (από το 1877). Μότο: «Δει δε και τους Νόμους της Πατρίδος καθάπερ τινάς θεούς δευτέρους συντηρείν... και η παραβάνειν ή νεωυχεμίν επιχειρή, σπουδή πάση κωλύειν και πάντα τρόπον -εναντιούσθαι» (Ιεροκλής). Από το 1877 χωρίς τον υπότιτλο και το μότο. Εβδομαδιαία (αρχικά) / δισεβδομαδιαία (από 1877), τετρασέλιδη και σπανιότερα εξασέλιδη / οκτασέλιδη, δίστηλη / τετράστηλη, διαστάσεων 43x28 εκ. / 29x20 εκ. / 28x21 εκ. / 32x23 εκ. «Τιμή συνδρομής προπληρωτέας: Ετησία εντάθα δρ. διατ. 12, εξαμηνιαία δρ. 6. Εσωτερικού δρεχ. 14 ετησία, εξαμηνιαία δραχ. 7. Δια τα δημόσια και δημοτικά γραφεία φράγ. 20. Δια τους εν Τουρκία ετησία φράγ. 15, δια τους εν Ευρώπη φράγ. 16-20. Τιμή καταχωρήσεως προπληρωτέας: Δια πάσαν ειδοποίησιν μέχρι των 10 στίχ. δρ. 4. Δια τα δικαστικά έγγραφα τον στίχον λεπ. 20. Διατριβαί γίνονται δεκταί ευσχημώς γεγραμμένα και μη θανατώως ή χλευαστικός. Δια πάσαν διατριβήν τον στίχον... λεπτά 40». Τυπογραφείο: «Ερμούπολις», αδελφών Φρέρη, «κείμενον παρά τη εισόδω της Εκκλησίας των Καθολικών και τω Δημαρχείω». Τυπογραφείο: «Πανόπτης» (1877 κ.ε.).

Κυτ' εξοχήν πολιτική εφημερίδα, διατηρεί στενούς δεσμούς με τον επί πολλά χρόνια δήμαρχο Ερμούπολης Δημήτριο Βαφιαδάκη (1870-1887 και 1895-1898). Οι συντάκτες της, ο Γ. Κυτριλάκης και ο Ιωάννης Αργυράκης, έπαιζαν και οι δύο ενεργό ρόλο στα πολιτικά πράγματα στην Ερμούπολη Σύρου. Ο πρώτος είχε δώσει μάλιστα υποψηφιότητα στις εκλογές του 1874, ενώ ο δεύτερος ανέλαβε τη διεύθυνση του γραφείου της Δημαρχίας επί Δ. Βαφιαδάκη, το 1879. Η Πανόπη κινείται λίγο έως πολύ στην ίδια γραμμή με τις συριανές εφ. *Πατρίς* και *Αναγέννησις*, ενώ συγκρούεται κάθε τόσο με τους συντάκτες της επίσης ενόπιας εφ. *Ηλιος, η οποία αντιπολιτευεται τον γηραιό δήμαρχο Δ. Βαφιαδάκη.

Η εφημερίδα παρακολουθεί με αμείωτο ενδιαφέρον όχι μόνο τα του Δήμου, αλλά και την πολιτική που χαράζει η εκάστοτε κυβέρνηση της χώρας. Κατακρίνει ιδιαίτερα τις ενέργειες του πρωθυπουργού Δ. Βουλγαρη κατά την προεκλογική περίοδο του 1874 και τις θεωρεί πολύ προκλητικές. Ο συντά-

Α. Μακράκης αυτοφιλόσοφον και συντάκτης της Εφημερίδος του *Λόγος [...] παράφρονα και ακαταλόγηστον. Β' Συνιστώμεν τοις αρμοδίοις» [...]περί εισαγωγής του λυσισάντος ανθρώπου εις το εν Κερκύρα φρενοκομείον». Ατία για την έντονη ενόχληση του αποτέλεσαν οι ύβρεις του Μακράκη εναντίον του Κοραή στον Τύπο (αρ. φ. 330).

Στα τέλη του 1875 ο συντάκτης στρέφει την προσοχή του στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Σε πρωτοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Πολιτική νάρκη» (αρ. φ. 245) προσπαθεί να αφυπνίσει τους συμπατριώτες του και προτείνει οι Έλληνες πολιτικοί να στραφούν στη σωτήρια ιδέα της απελευθέρωσης των δούλων αδελφών τους, κατά το παράδειγμα των Ιταλών. Αυτή την προτροπή την απευθύνει «Προς την φίλην Εξέγερσιν», συριανή εφημερίδα η οποία επικρίνει τις απόψεις του Γ. Κυριλάκη για τα εθνικά θέματα. Το Ανατολικό Ζήτημα γίνεται επίσης αντικείμενο πρωτοσέλιδων άρθρων, και η σύνταξη κλίνει υπέρ της φιλοπόλεμης μεριδας. Κατά τα έτη 1877-1880 συνεχίζεται η αρθρογραφία για την επίλυση του Ανατολικού Ζητήματος, με συνασθηματικά φορτισμένους τίτλους: «Υποστηριζόμεν τον Μακεδονικόν αγώνα», «Το δικαίον υπέρ των Ελλήνων», «Νυν υπέρ πάντων αγών», «Η επανάστασις αγωνιά». Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1880 η Υψηλή Πύλη με αυτοκρατορικό φερμάνι απαγορεύει τη διανομή της Πανόπης «καθ' άπασαν την Τουρκικήν Αυτοκρατορίαν» (αρ. φ. 693)· λίγο αργότερα η εφημερίδα σχολιάζει πως «Η οθωμανική κυβέρνησις εφοβήθη ίσως τας καταχθονίους μηχανάς της Πανόπης ίνα μην ανατρέψωσιν την Αυτοκρατορίαν του Οσμάν»! Με το ίδιο ειρωνικό ύφος επιτίθεται και ο Ιωάννης Αργυράκης εναντίον της εφ. Ήλιος και των υπενδύνων της αδελφών Γ και Α. Χούμη.

Ο Γ. Κυριλάκης, αν και υπόσχεται να ποικίλλει τις δημοσιεύσεις της εφημερίδας με αναγνώσματα «κοινοφελή και τερπνά», τα αυτούσια κείμενα πολιτιστικού περιεχομένου σπανίζουν στις στήλες του φύλλου. Από τα λίγα που περιέχονται αξίζει να επισημανθούν οι βιβλιοκρισίες, οι οποίες αφορούν εργασίες λογίων συριανής καταγωγής. Ο ίδιος ο συντάκτης παρουσιάζει την *Ιστορία της νήσου Σύρου* του Τιμοθέου Αμπελά (αρ. φ. 169) και τη μελέτη του Κλ. Σ. Στεφάνου με τίτλο *Επιγραφαι της νήσου Σύρου* (αρ. φ. 194). Το 1877 καταχωρίζεται στην Πανόπη αντί του κυρίου άρθρου, η έκδοση του σχολάρχη στην Ερμούπολη, Α. Βλαστόυ σχετικά με τις αρχαιότητες οι οποίες αποκαλύφθηκαν κατά τις ανασκαφές στη Μήλο (αρ. φ. 328 και 329, Απρ.1877).

κτης της εφημερίδας γράφει τα εξής: «Άπασα η δημοσιογραφία, πλην των απολυτοφρονούντων συναδελφων, εξηγέρθη κατά της Κυβερνήσεως, διότι πράγματι υπερηκόντησε τας προσδοκίας και αυτών των φίλων αυτής, ως προς τα συνθητά μέτρα, άτινα εκάστοτε μετεχειρίζετο εν ταις Βουλευτικαίς εκλογαίς, προς αποκλεισμόν των αντιπάλων της και επιτυχίαν των εαυτής φίλων. Η Εθνική συνείδησις, το αμερόληπτον τούτο δικαστήριον του ζώντος Ελληνισμού, κατεδίκασεν ήδη την Κυβέρνησιν του κ. Βούλαργου» (αρ. φ. 177, 4 Ιουλ. 1874). Και λίγο αργότερα, στο κύριο άρθρο με τίτλο «Η κηδεία του Συντάγματος εν Ελλάδι», κατηγορεί την κυβέρνηση ότι παραβαίνει τον συνταγματικό χάρτη της χώρας κατ' επανάληψη (αρ. φ. 197). Την άνοιξη του 1875, όταν έπεσε η κυβέρνηση Βούλαργου, δημοσιεύεται στη Σύρο έκτακτο παράρτημα της συνασπισμένης δημοσιογραφίας. Το υπογράφουν στις 28 Απριλίου 1875 οι εφ. Πατρίς, Πανόπη, Άργος και Μασίξ.

Ο Κυριλάκης τοποθετείται επίσης αρνητικά απέναντι στον Απ. *Μακράκη, προτείνοντας μάλιστα το ακόλουθο ψήφισμα: «Α'. Κηρύττομεν τον

Το 1880 ανακοινώνεται η έκδοση του έργου *Λουκής Λάρας* του Δ. Βικέλα (αρ. φ. 607) και η εκτύπωση της μεταφράσεως από τον συριανό Μ.Α. Ευμορφόπουλου, του έργου *Απόλογοι* του Hans Christian Andersen.

Από το 1878 η σύνταξη στρέφει την προσοχή της πάλι στα δημοτικά θέματα. Προφανώς επειδή ο νέος συντάκτης Ιωάννης Αργυράκης καταλαμβάνει τη θέση του γραμματέα του δημάρχου, η κριτική του παύει να είναι αιχμηρή. Και το επάγγελμά του, του δασκάλου, αντικατοπτρίζεται τώρα στις στήλες της εφημερίδας: τα εκπαιδευτικά θέματα αφθονούν, ιδιαίτερα από το 1879 κ.ε. Ένα ολόκληρο φύλλο είναι αφιερωμένο στην εκπαίδευση, δημοτική/δημόσια και ιδιωτική, πρωτοβάθμια και μέση, ενώ και το κύριο άρθρο του αφορά τη λειτουργία νηπιαγωγείου στην Ερμούπολη (αρ. φ. 550).

Το 1883 δημοσιεύονται πολλά άρθρα σχετικά με τη δημόσια υγεία. Οι εκθέσεις της Εταιρείας Υγιεινής «περί των προσφορωτέων υγιεινών μέτρων προς περιστολήν και κατάσβεσιν της επικρατούσης εν Αθήναις και αλλαχού της Ελλάδος επιδημίας της ευλογίας» δημοσιεύονται σε τρία φύλλα (αρ. φ. 914-916). Επίσης, αρχίζει μία γόνιμη συνεργασία της εφημερίδας με τον ιατρό Ιωάννη Φουστάνο, ο οποίος ειδικεύεται στη Γαλλία και αποστέλλει από το Παρίσι κείμενά του με σκοπό να διαφωτίσει το αναγνωστικό κοινό της ιδιαίτερης πατρίδας του, για ιατρικά θέματα.

Πολλές επίσης ήταν και οι μόνιμες στήλες: «Ειδήσεις διάφοροι», «Εξωτερικά ειδήσεις», «Διάφορα», «Εργασία Βουλής», «Βουλή», «Ιδιαίτερα αλληλογραφία Πανόπης», «Ειδοποιήσεις», «Επιφυλλίς», «Βιβλιολογία», «Βιβλιογραφία», «Θεατρικόν δελτίον», «Εμπορικόν δελτίον», «Ποικίλα», «Τηλεγραφήματα», «Εμπορικόν τιμολόγιον», κ.ά. Ως συνεργάτες της εμφανίζονται τακτικά οι Α. Στέφανος, Ι. Φουστάνος, Α. Βλαστός, Φ.Π. Σαρρής, Ι. Μιχαήλ, Ερν. Νονώτ και ορισμένοι με ψευδώνυμα, όπως «Χαρίλαος», «Φερεκύδης» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΕ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 270.

ΤΑΪΝΑ ΧΙΕΤΑΛΑ

Πανεπιστοδαστική

Συντάσσεται και εκδίδεται υπό επιτροπής. Κυκλοφορεί ανά δεκαπενθήμερον. Αθήνα, 31 Μαΐου 1956 - Απρ. 1967, αρ. φ. 1-53. Εκδότης: Βασίλης Μαντέλης (αρ. φ. 1-41, 1956-1962). Διευθυντής-υπεύθυνος σύμφωνα με το

νόμο: Μανώλης Μυλωνάκης (αρ. φ. 25-41). Αρχισυντάκτες (κατά χρονολογική σειρά): Βασίλης Τσάνης, Γιώργος Ριζόπουλος, Στάθης Δαμιανάκος, Νίκος Αγκαθανάκης και Γιώργος Χατζόπουλος. Στα φ. 42-48 (Δεκ. 1962 - Μάιος 1964) αναγράφεται μόνο το όνομα του διευθυντή Μαν. Μυλωνάκη και του αρχισυντάκτη Γιάνη Γιανουλόπουλου, ενώ κατά την τελευταία περίοδο του εντύπου (αρ. φ. 49-53, Μάιος 1966 - Απρ. 1967) εμφανίζεται μόνο το όνομα της υπεύθυνης σύμφωνα με το νόμο, Μαρίας Μαρουλάκου. Οικονομικοί υπεύθυνοι ήταν κατά σειρά οι Βασίλης Μαντέλης, Νίκος Θεάκος και Μίμης Μανωλάκος. Άλλοι υπότιτλοι: *Δεκαπενθήμερον Πανοπιστοδαστικόν Όργανον*, *Συντάσσεται υπό επιτροπής σπουδαστών* (αρ. φ. 2-24) / *Δεκαπενθήμερη Σπουδαστική Επιδείωση* (από το φ. 25). Παρά το «δεκαπενθήμερη» στη σελίδα τίτλου, δεν είχε σταθερή περιοδικότητα: το 1956 κυκλοφόρησαν τρία φύλλα, το 1957 πέντε, το 1958 επτά, το 1959 έξι, το 1960 πέντε, το 1961 επτά, το 1962 επτά (εκ των οποίων δύο «διπλά»: αρ. φ. 37/38 και 39/40), το 1963 δύο (αρ. φ. 43/44 και 45/46), το 1964 δύο, το 1965 κανένα, το 1966 τρία, και το 1967 δύο. Διάσελιδο (αρ. φ. 1) / τετρασέλιδο (έως το φ. 19) / εξασέλιδο (αρ. φ. 20-23) / δωδεκασέλιδο (αρ. φ. 24) / δεκαεξασέλιδο (αρ. φ. 25 και 26) / και κατόπιν έως το φ. 31 είναι είκοσι τεσσάρων

σελίδων / δεκαέξι σελίδων και τέλος οκτώ σελίδων από το φ. 32 (Νοε. 1961) τυπώνεται με τη νέα τότε, τεχνική του offset σε δεκαέξι συνήθως σελίδες, ενώ τα διπλά φύλλα και τα αφιερώματα εκκείνεται σε είκοσι τέσσερις έως τριάντα δύο σελίδες· κατά την τελευταία περίοδο (αρ. φ. 49-53) ο αριθμός των σελίδων της ποικίλλει από είκοσι τέσσερις έως είκοσι οκτώ. Διαστάσεις: 36x26 εκ. (αρ. φ. 1-13) / 49x32 εκ. (αρ. φ. 14-24) / 42x30 εκ. (αρ. φ. 25-53). Τιμή φύλλου: 1.50 δρχ. (αρ. φ. 1-21). 2 δρχ. (αρ. φ. 22-32, 1960-1961), που στη συνέχεια έγινε 2.5 δρχ.- 3 δρχ. (1964) και 5 δρχ. (1966-1967).

Το σημαντικότερο ίσως φοιτητικό έντυπο που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα, είχε μία υπερδεκαετή πορεία που θα μπορούσε να χωριστεί σε τέσσερις περιόδους. Κατά το πρώτο διάστημα της έκδοσής της (αρ. φ. 1-24, 1956-1960), τα δύσκολα χρόνια της ημιπαρανομίας, αντιμετώπιζε τα ίδια προβλήματα κυκλοφορίας με εκείνα της εφ. *Αυγή. Οι συντάκτες της υπέγραφαν συνήθως με ψευδώνυμα ή με (παραπλανητικά) αρχικά, ενώ λόγω οικονομικών και άλλων δυσχερειών ήταν υποχρεωμένη πολύ συχνά να αλλάζει τυπογραφείο. Ο χαρακτήρας του εντύπου εκείνη την περίοδο ήταν ειδησεογραφικός και έντονα διεκδικητικός. Κυριαρχούσε η προβολή των φοιτητικών αιτημάτων (διδάκτρα, εξεταστέρα, συγγράμματα, φοιτητικό εισιτήριο) και το Κυπριακό. Παρακολουθούσε ωστόσο την πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση και οργάνωσε τον Α΄ Φοιτητικό Ποιητικό Διαγωνισμό. Ο Βασίλης Μαντέλης, που είχε ουσιαστική συμβολή στη σύνταξη των πρώτων φύλλων, πλαισιώθηκε από ομάδα συνεργατών η οποία, εκτός από τους κατά καιρούς αρχισυντάκτες, περιελάμβανε τους Αντώνη Βουγιούκα, Μάνθο Γκάνιο, Θωμά *Γκόρπα, Νίκο Αντωνάτο και (ανωνύμως) τους Ανδρέα Λεντάκη, Γιώργο Κατηφόρη, Διονύση Μπουλούκο, Άγγελο Μπενακόπουλο κ.ά. Σημαντική για την επιβίωση του εντύπου ήταν και η ομάδα, που είχε αναλάβει την οικονομική του στήριξη, όπου ανήκαν, μεταξύ άλλων, η Τζένυ Βρεττάκου, η Βαρέβια Βαγιάνη και ο Σωτήρης Χατζόπουλος.

Η δεύτερη περίοδος, η μεταβατική, αρχίζει με το φ. 25 (Δεκ. 1960). Η *Πανσπουδαστική* μετατρέπεται σε *Σπουδαστική Επιθεώρηση*, τυπώνεται σε διχρωμία, σε μεγαλύτερο σχήμα και σε περισσότερες σελίδες (συνήθως δεκαέξι) οι πιο πολλές από τις οποίες ανήκαν σε διακριτές θεματικές ενότητες: σελίδα κύριου άρθρου, σελίδα Θεσσαλονίκης, σελίδες έρευνας, σελίδες που αφορούν στον πολιτισμό και στις πολιτιστικές εκδηλώσεις, στο βιβλίο (συνεργάτες: Μάριος Μαρκίδης, Γεράσιμος Λυκαρδόπου-

λος), τον κινηματογράφο (Γιάνης Γιανουλόπουλος) και το θέατρο (Φίλιππος Βλάχος). Αρχισυντάκτες «αφανείς», εφόσον το όνομά τους δεν αναφέρεται, είναι ο Γιώργος Χατζόπουλος (αρ. φ. 25-27), που είχε διατελέσει και επισήμως αρχισυντάκτης κατά το τελευταίο διάστημα της πρώτης περιόδου (αρ. φ. 20-24) και ως στέλεχος της *Πανσπουδαστικής* από τα πρώτα της βήματα συνέβαλε καθοριστικά στην εξέλιξή της, και ο Στέλιος Ράμφος (αρ. φ. 28-31). Μέλη της συντακτικής επιτροπής έως το τέλος της μεταβατικής περιόδου (αρ. φ. 31, Οκτ. 1961) ήταν ο Γιάννης Καλιόρης (Γιάννης Καλεώδης), η Αγγελική Παπαθανασίου, η Άννα Τσιθάκου και ο Νίκος Θεάκος, και συνεργάτες (εκτός των προαναφερθέντων) η Χρύσα Γαλάνη ή Λαμπρινού (Χρύσα Προκοπάκη), ο «Νικηφορος Π.» [απανδρέου], ο Γιώργος Βότησης, ο Αριστείδης Μανωλάκος κ.ά. Με σκίτσα τους συνέδραμαν την έκδοση ο Μίνως *Αργυράκης και ο Μποστ (Μέντης *Μποστταντζόγλου).

Η τρίτη περίοδος (αρ. φ. 32-48, Νοε. 1961- Μάιος 1964), κατά την οποία η *Πανσπουδαστική* διεκδικεί την πρώτη θέση ανάμεσα στα καλύτερα, διεθνώς, φοιτητικά έντυπα, είναι η περίοδος της μεγάλης της ακμής και των μεγάλων κυκλοφοριών. Διευθυντής της, και βασικό στέλεχος, παραμένει ο Μ. Μυλωνάκης, υπεύθυνος και για τις χιουμοριστικές στήλες, και αρχισυντάκτες της είναι, διαδοχικά, ο «Δημήτρης Φωτεινός» (Στέλιος Ράμφος, αρ. φ. 32-41) και ο Γιάνης Γιανουλόπουλος (αρ. φ. 42-48). Το έντυπο σε εκτύπωση offset, κυκλοφορεί με πολύ καλαίσθητα (και κάποτε πολύ πρωτοποριακά) εξώφυλλα, αποκλειστικές φωτογραφίες και καλλιτεχνική σελιδοποίηση. Στην ελκυστική της εμφάνιση συνέβαλαν: ο φοιτητής της αρχιτεκτονικής στο ΕΜΠ (Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο) και ζωγράφος Αλέξης Καπόπουλος, ο γλύπτης Κώστας Κλουβάτος και οι ζωγράφοι (φοιτητές τότε της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών / ΑΣΚΤ) Γιάννης Βαλαβανίδης, Λευτέρης Γιαννουλόπουλος, Βαγγέλης Δημητριάς, Λευτέρης Ρόρρος και Γιάννης Ψυχοπαίδης, ενώ τις σελίδες της σχεδιάζαν η Έλλη Κιούση-Θεοδωράκη, ο Α. Κατόπουλος, η Α. Παπαθανασίου, ο Στ. Ράμφος και ο Γιαν. Γιανουλόπουλος.

Η αναβάθμιση της *Πανσπουδαστικής* σε έντυπο κύρους πολύ πέραν των φοιτητικών ορίων, που μεταξύ άλλων, δημοσίευσε κατά την περίοδο εκείνη ανέκδοτα έργα του Γιάννη Ρίτσου (αρ. φ. 35), του Οδυσσέα Ελύτη (με εικονογράφηση του Γιάννη Μόραλη, αρ. φ. 41), του Γιώργου Σεφέρη (αρ. φ. 42) και του Αντώνη Σαμαράκη (αρ. φ. 43/44), κυ-

κλοφόρησε δύο «διπλά» φύλλα - αφιερώματα στην παιδεία, και οργάνωσε το Β΄ Φοιτητικό Ποιητικό Διαγωνισμό (με κριτική επιτροπή τους Ν. Βρεττάκο, Οδ. Ελύτη και Γ. Ρίτσο), οφείλεται εν πολλοίς στον Στέλιο Ράμφο, που μετά την παράδοση της αρχισυνταξίας στον διάδοχό του, παρέμεινε για ένα διάστημα στη συντακτική επιτροπή, και κατά δεύτερο λόγο στον Γιάννη Καλεώδη, που υπήρξε βασικό της στέλεχος σε όλη την τριετία 1961-1964 (έως το φ. 47). Μέλη της συντακτικής επιτροπής κατά την ίδια περίοδο, με ουσιαστική συμβολή στην έκδοσή της, ήταν επίσης η Χρύσα Λαμπρινού και ο Νικηφόρος Παπανδρέου.

Τακτικοί συνεργάτες της υπήρξαν, μεταξύ άλλων, οι Ζιγή Κολυβά, Κ. Σπαντιδάκης, Α. Ζαβορίτης (Αντρέας Λεντάκης), Άννα Τσιβάκου, Μιχ. Παπαγιαννάκης, Γιάννης Κουμαριώτης (Σαράντος Καργάκος) και Λήδα Κομνηνού (Λήδα Τσιώμη). Έγραφαν επίσης οι Μανώλης Λαμπριδής, Μ. Μαρκίδης, Γ. Λυκιαρδόπουλος, Στέφανος Ροζάνης, Ρένα Χατζιδάκη, Σπύρος Μάνδρος, Βασίλης Κωστόπουλος, Θόδωρος Πάγκικος, Ανδρέας Θεοφίλου, Μπάμπης Γεωργαντίδης, Δανάη Αργυριάδη, Δημήτρης Τριανταφυλλόπουλος, Κοσμάς Ψυχοπαίδης, Νίκος Αργανιώτης κ.ά.

Οι γειογραφίες, τα σκίτσα και τα σχέδια που κοσμούσαν τις σελίδες της ανήκαν στον Δήμο Σκουλάκη (ΑΣΚΤ), στον, μιμητή τότε, Γιαννάκη Καλαϊτζή, στον Αλέξη Καπόπουλο και στον Ηλία Παπαγιαννόπουλο (Αρχιτεκτονική ΕΜΠ).

Κατά την τελευταία περίοδο της *Πανσπουδαστικής*, μετά από διακοπή 15 μηνών, εκδόθηκαν πέντε φύλλα (Ιαν. 1966 - Απρ. 1967). «Αφανής» αρχισυντάκτης, ουσιαστικά υπεύθυνος για την πολιτική του εντύπου, είναι ο Ανδρέας Λεντάκης (που αρθρογραφεί με διάφορα ψευδώνυμα) πλαισιούμενος από τον Θανάση Παπαρρήγα και τον Ηλία Νικολακόπουλο (που υπογράφει ως «H.N.»), Βασικοί συνεργάτες κατά την τελευταία αυτή περίοδο είναι οι Κώστας Παντελόγλου, Νικόλας Βουδέλης, Μπάμπης Γεωργούλας, Κωνσταντίνος Αλαβάνος και Δημήτρης Γιάννου.

Την καλλιτεχνική επιμέλεια έχει αναλάβει η Ξανθήπιη Μίχα που συνεχίζει την παράδοση των σελίδων και των εξωφύλλων υψηλής καλαισθησίας. Η ύλη του εντύπου δεν είναι τόσο πλούσια όσο εκείνη της αμέσως προηγούμενης περιόδου, εξακολουθεί όμως να περιλαμβάνει ενδιαφέρουσες «πρώτες δημοσιεύσεις» (ποιήματα του Νικηφόρου Βρεττάκου και του Νίκου Καββαδία, διήγημα του Αντώνη Σαμαράκη), ένα πο-

λύ καλό αφιέρωμα στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που επιχείρησε η Ένωση Κέντρου (με συνέντευξη του Ευάγγελου Παπανούτσου), ειδικές έρευνες και ειδικές σελίδες για τη μουσική, το βιβλίο, το θέατρο, και τον κινηματογράφο. Στην *Πανσπουδαστική*, που το 1966 οργάνωσε τον Γ΄ Φοιτητικό Ποιητικό Διαγωνισμό (κριτική επιτροπή: Ν. Βρεττάκος, Ν. Γκάτσος, Γ. Ρίτσος), συνεχίζει να δημοσιεύει γειογραφίες και σκίτσα του ο Δήμος Σκουλάκης, ενώ η ζωγράφος Ηρώ Κανακάκη (ΑΣΚΤ) συμμετέχει στην εικονογράφηση των διηγημάτων της δεύτερης σελίδας.

Ακριβή στοιχεία κυκλοφορίας δεν υπάρχουν. Το πρώτο φύλλο τυπώθηκε σε 1500 αντίτυπα και τα επόμενα (μέχρι το φ. 24) σε 2000-2500. Την *Πανσπουδαστική* την πωλούσαν οι οργανώσεις της Αριστεράς στις διάφορες Σχολές, και από το 1959 (αρ. φ. 18) υπήρχε και σε ορισμένα κεντρικά περίπτερα. Με τη μετατροπή της σε επιδεύρωση (αρ. φ. 25, 1960), τόσο το τιράζ όσο και η κυκλοφορία της αυξήθηκαν σημαντικά. Στις περιόδους, ιδίως, των μεγάλων φοιτητικών κινητοποιήσεων της δεκαετίας του 1960, είχε πολύ μεγάλη για σπουδαστικό έντυπο κυκλοφορία (περισσότερα από 5000 φύλλα) και καθάρα κέρδη, δεδομένου ότι όλοι οι συντελεστές της έκδοσης, πλην του τυπογραφείου ήταν άμισθοι.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΜΙΑΝ (ψηφιοποιημένη ανατύπωση του εντύπου, παρουσίαση: «Κάλβος»- «Ιός»- 2006).

ΠΗΓΗ: διαδραστικός δίσκος (DVD) αφιερωμένος στην Πανσπουδαστική από την εκπομπή της Ε11 «Παρασκευή», 20 Οκτ. 1987, έρευνα: Τέλης Σαμαντάς, σκηνοθεσία: Δημήτρης Δημογεροντάκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Η γενιά του 114. Τι απέγινε η νεολαία του 1956-1967», εφ. *Ελευθεροτυπία*, 24 Μαρτ. 1982 - 14 Απρ. 1982 (δημοσιογραφική έρευνα: Π. Μακρής). Στελ. Ράμφος, «Η γενιά του 114 και το 15%», π. *Αντί*, τχ. 206 (1982), 28-30. Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου-Π. Παπακωνσταντίνου - Καίτη Τοπάλη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης, θέματα πανεπιστημιακών παραδόσεων*, Αθήνα, Λιβάνης, 1994. Στο Καίτη Τοπάλη, Φοιτητικό κίνημα και Εθνική ανεξαρτησία (1956-1967), Αρχείο: ΕΜΙΑΝ, Βιβλιοθήκη: ΠΤΔΕ Αθήνας. «Το περιοδικό που σφράγισε το φοιτητικό κίνημα: *Πανσπουδαστική 1956-1967*», εφ. *Ελευθεροτυπία*, 9 Ιουλ. 2006 (δημοσιογραφική επιμέλεια: ομάδα Ιός). «Η Πανσπουδαστική και η εποχή της», εφ. *Κυριακάτικη Αυγή*, 10 Δεκ. 2006 (δημοσιογραφική Επιμέλεια: Στρ. Μπουρνάκος). Ίδρυμα Πολιτισμού και Εκπαίδευσης «Ανδρέας Λεντάκης», *Δρόμοι της νεολαίας στη δεκαετία του '60: Πολιτικές δράσεις και πολιτισμικές παρεμβάσεις Πρακτικά Α΄ συνεδρίου*, Στο Καίτη Ι. Τοπάλη, Φοιτητικά έντυπα της περιόδου 1956-1967, Καταγραφή, σ. 183-185, Αθήνα: Λιβάνης, 2006.

ΠΑΝΝΗΣ ΠΑΝΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Πανταζής, Δημήτριος

(Αθήνα, 1814-1884). Λόγιος, εκπαιδευτικός, συγγραφέας, μεταφραστής, εκδότης. Σταδιοδρόμησε στο Δημόσιο ως γραμματέας του δικοκλήτη Μεγαρίδας (1830-1831) και ως υπάλληλος του υπουργείου Δημοσίας Εκπαιδεύσεως από όπου αποχώρησε ως τμηματάρχης (1851-1884). Ενδιάμεσα δίδαξε στα εκπαιδευτήρια Χιλλ (1832-1840) και στο ιδιωτικό του «παιδαγωγείον» (1840-1850). Γιος του ο ζωγράφος Περικλής Πανταζής (1849-1884), δεμελιωτής του βελγικού ιμπρεσιονισμού, ο πρόωρος θάνατος του οποίου τον οδήγησε στον άκαυτο δικό του. Το 1868 του απονεμήθηκε ο Χρυσός Σταυρός για τις υπηρεσίες και την όλη δραστηριότητά του.

Το συγγραφικό του έργο, ευρύ και θεματικά πολύπλευρο, τον κατατάσσει στους διακριθέντες στην εποχή του. Ένα μεγάλο μέρος καλύπτουν τα σχολικά χειρίδια για όλα τα μαθήματα και τα παιδαγωγικά του έργα. Συνέγραψε μονογραφίες σε διάφορα θέματα, κυρίως αρχαιολογικά και κατέγινε με τη λογοτεχνία. Δύο έργα του, τα *Διηγήματα και μυθολογία* (1868) και το μεταθανάτια εκδοθέν *Συλλογή Παρέργων* (1884) προσέλκυαν την προσοχή του Κ.Θ. Δημαρά: «Ο Δημήτριος Πανταζής δημιουργεί ένα δικό του είδος: σύντομες αφηγήσεις εμπνευσμένες ιδίως από την αρχαιότητα, με μια προσπάθεια γλωσσικά αρχαϊκή, συνδυασμένη με επιδίωξη κομψότητας που φθάνει ως την δημοσφορία: τα μικρά του αφηγήματα είναι: ψυχρά, αλλά προετοιμάζουν κάποια στοιχεία του ειρωνικού πνεύματος που χαρακτηρίζει το έργο του Ροϊδή».

Η μεταφραστική δημιουργία του Δ. Πανταζή εμφανίζει διευρυμένα τα ενδιαφέροντά του και προς την ξένη λογοτεχνία. Δύο είναι οι σημαντικές συμβολές του: *Του Γιουγκη Ναρκισία... Νυχτερινά ποιήματα* (1835), από τη γαλλική, και *Λεξικόν της ελληνικής αρχαιολογίας* (1860), από την αγγλική. Από κάποια λανθασμένη εκτίμηση του Γ. *Βαλέτα, την οποία παρέλαβαν ανεξέλεγκτα ειδικοί μελετητές της παιδικής λογοτεχνίας, στον Δ. Πανταζή αποδόθηκε η πατρότητα των πασίγνωστων κάποτε διηγημάτων *Τα αυγά του Πάσχι* και *Το Εξωκλήσιον του δάσους*, γνωστά έργα του δημοφιλούς Johann Christoph von Schmid εξαιτίας της ανώνυμης κυκλοφορίας τους από το 1836.

Ως εκδότης δύο περιοδικών έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι στρέφεται προς την υποσιτιζόμενη του καιρού του νεολαία με ιδιαίτερα προοδευτικές θέσεις στον τομέα της παροχής γνώσης εξωσχολικών προδιαγραφών και της απόσπασης των αναγνωσμάτων για παιδιά από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του κρατούντος διδακτισμού. Το 1836, σε ηλικία 22 ετών, εκδίδει σε μια βάση συνδρομών το πρώτο ελληνικό παιδικό περιοδικό, την **Παιδική Αποθήκη* και το 1852 την μακροβιότατη εφ. **Εφημερίς των Μαθητών*, που το 1855 μετονομάζεται σε *Εφημερίς των Φιλομαθών* και συνεχίζει την κυκλοφορία της με τον νέο τίτλο έως το 1881, κλείνοντας έναν κύκλο 28 ετών. Η αλλαγή του τίτλου επιβλήθηκε από την αλλαγή πορείας των γραμμών της. Η αποδοχή των παιδιών-μαθητών οδήγησε στη διεύρυνση των θεμάτων και στην αναβάθμισή τους, ώστε να καλύψει ευρύτερες αναγνωστικές ανάγκες.

Ο Δ. Πανταζής υπήρξε αμφιλεγόμενο πρόσωπο, προφανώς για την ασυγχώρητη από λογίους της εποχής του έλλειψη πιστησοσύνης, όπως πρόβλεπε η συμβατική παιδεία. Δεν του συγχωρήθηκε το αυτοδίδακτο και η έντονη παρουσία και δραστηριότητά του στα πνευματικά. Ο Στέφανος Κουμανούδης τον αποκαλεί σε σκωπτικό στιχούργημά του «ο γνωστός κουφαρίδας». Ο Εμμ. *Ροϊδής τον ψέγει: «Τα υπό του αξιολόγου κυρίου Δ.Π. ανακαλυφθέντα αρχαία χωρία, άτινα προ αυτού πάντες οι ιστορικοί είχαν ανακαλύψει, ουδέν άλλο αποδεικνύουσιν...». Εντελώς αντίθετες οι μαρτυρίες άλλων. τον αναδεικνύουν ως ξεχωριστό άνθρωπο και ακάματο εργάτη: «μικρόν εφρόντιζεν περί των ιδίων τοις ολίγοις ακροούμενος». «εθλίβετο δε διορών ότι η παιδεία, η αληθής και ιερά πάσης πολιτείας κρηπίς, παραδίδεται έρμαιον μικρών και κομματικών συμφερόντων». Ο *Αιών σε ένα επιμνημόσυνο σημείωμά του καταλήγει: «ελικρινής, εύθυμος τους τρόπους, είρων εν μέτρω και προσηγής πάσι, τοις ευτυχίσαι να γνωρίσωσιν αυτόν. Ην τύπος αξίου Πολίτου και Έλληνος επιστήμονος» (24 Μαρτ. 1884).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Πανταζής, *Λόγιοι Επικήδεις εκφωνηθέντες τη 24^η Μαρτίου 1884...* Αθήνα 1884<> > «Πανταζής, Δημήτριος.», Μπαρτ και Χριστ. *Λεξικόν Εγκυκλοπαιδικόν*, 1896. τ. Ε', σ. 739· Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα 2000, σ. 428· Κυρ. Ντελόπουλος, *Η «Παιδική Αποθήκη» και ο Δημήτριος Πανταζής. Το πρώτο ελληνικό παιδικό περιοδικό και ο εκδότης του*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1995.

Πάνταινος, Εβδομαδιαίων Παράρτημα του «Εκκλησιαστικού Φάρου», Σεπτ. 1908

βλ. Εκκλησιαστικός Φάρος, Αλεξάνδρεια, 1908 έως σήμερα [2005]

Παντογνώστης

Επιθεώρησης πολιτική, κοινωνιολογική, οικονομολογική, νομολογική, λογοτεχνική, στατιστική. Αθήνα, 15 Δεκ. 1921 - 31 Μαρτ. 1926. περ. Α', αρ. τχ. 1-88 και 1 Φεβρ. 1928 - 1 Ιουλ. 1928. περ. Β', αρ. τχ. 1-13. Εκδότης: Γ.Ν. Ιωάννου. Διευθυντής: Γ.Ν. Ιωάννου (αρ. τχ. 1-12). Σπύρος Ν. Σαμαράτζης (αρ. τχ. 13-16), Ειρήνη Γ. Ιωάννου (αρ. τχ. 85-88). Διευθνήτης ύλης: Στ. Σπεράντσας (αρ. τχ. 49-72). Άλλοι υπότιτλοι: *Ελληνική επιθεώρησης* (αρ. τχ. 49-88)· *Περιοδικόν εκδιδόμενον κατά δεκαπενθήμερον* (περ. Β'). Δεκαπενθήμερο, δίστιγλο, διαστάσεων 30,5x22 εκ. Τιμή τεύχους: 1 δρχ. (αρχικά). Τυπογραφείο: «Παντογνώστου» (αρχικά).

Αυτοσυστήνητα ως όργανο του οποίου θα υπερασπιστεί «τα δίκαια της τάξεως εκείνης, ήτις, το ενδιόσκον κατέχουσα των πλουτοκρατικών και εργατικής τάξεων, υφίσταται αδιαιλείτως τα δεινά και τον αντίκτυπον των αενάων διαμαχών αυτών». Στην ύλη του περιλαμβάνονται διάφορα άρθρα, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά από την ελληνική και τη διεθνή ζωή. Η λογοτεχνία καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της ύλης· στη στήλη «Λογοτεχνικά - Τεχνοκριτικά» φιλοξενούνται ποιήματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, άρθρα, βιβλιοκρισίες, ειδήσεις και σχόλια από τη θεατρική και την καλλιτεχνική κίνηση. Η κριτική είναι ποσοτικά και ποιοτικά ισχυρή, ενώ ακόμη πιο ισχυρή είναι η θεατρική κριτική (συνήθως περιορίζεται σε αναγγελία των παραστάσεων με ελάχιστα σχόλια)· πολύ περιορισμένο είναι το ενδιαφέρον του για τις εικαστικές τέχνες και τη μουσική.

Κατά τον πρώτο χρόνο της κυκλοφορίας του, το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα άρθρα του τακτικού συνεργάτη Γρ. *Ξενοπούλου, με αντικείμενο διάφορα θέματα ή πρόσωπα: την «Αστική λογοτεχνία» (αρ. τχ. 2), την ακαταστασία στη γλώσσα των νεότερων λογοτεχνών (αρ. τχ. 9), τον Αθ. Κυριαζή (αρ. τχ. 19), τον Αρ. Βαλαωρίτη κ.ά. Άρθρα άλλων συνεργατών αναφέρονται στον Δ. Σολωμό (αρ. τχ. 32, 55 και 58), τον Γερ. Μαρκορά (αρ. τχ. 59), τον Δημοσθ. Βαλαβάνη (αρ. τχ. 51-52) τον Κ. Θεοτόκη (αρ. τχ. 5, 36), τον λόρδο Βύρωνα (αφιέρωμα στο τχ. 55), τον Βουτυρά κ.ά. Τον δεύτερο χρόνο, τις βιβλιοκρισίες αναλαμβάνει ο Στ. Σπεράντσας, που κρίνει, μεταξύ άλλων, *Το μοντέλο* του Κ. *Μπαστιά (αρ. τχ. 31) και το *Pedro Cazas* του Φ.

*Κόντογλου (αρ. τχ. 37). Αξιοσημείωτη είναι η πρωιμότερη θετική παρουσίαση του διηγηματογράφου Γ. Σκαριμά (αρ. τχ. 85) και η πρώτη αναφορά στον υπερρεαλισμό (αρ. τχ. 66 και 73).

Κατά την περ. Β', διατηρώντας τον χαρακτήρα της επιθεώρησης, υπόσχεται ότι «θα δημοσιεύονται μόνον έργα των αναδεδειγμένων επιστημόνων και λογοτεχνών», αλλά το αποτέλεσμα υπήρξε πολύ φτωχότερο των εξαγγελιών. Εκτός από τα λογοτεχνικά κείμενα, δημοσιεύεται σε κάθε τεύχος ένα κριτικό άρθρο· τακτική είναι η συνεργασία μόνον του Γ.Θ. Σταυροπούλου που, μεταξύ άλλων, ασχολείται με την κρητική ποίηση του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα (αρ. τχ. 1), τη δημοτική ποίηση της Κύπρου (αρ. τχ. 3-4), τον Αλ. Παπαδιαμάντη (αρ. τχ. 9) και τη σύγχρονη του ελληνική ποίηση (αρ. τχ. 10), όπου διαπιστώνει «εκτεταμένη» αλλά «ασήμαντη παραγωγή» και αναζητεί τα αίτια της «παρκαμής του συγχρόνου ποιητικού πνεύματος».

Από τον κατάλογο των συνεργατών ξεχωρίζουν οι Τέλλος Άγρας, Δημοσθένης Βουτυράς, Άγγελος Δόξας, Κ. Θεοτόκης, Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μιλτ. Μαλακάσης, Π. Νιρβάνας, Γρ. *Ξενοπούλου, Κ. Ουράνης, Κ. *Παλαμίδας, Κλέων Παράσχος, Γ. Σκα-

ρίμπας, Στ. Σπεράντας. Μεταφράζονται κείμενα των Ε.Α. Poe, Pushkin, Stendahl, Rab. Tagore, L. Tolstoy, Ivan Turgenev, Mark Twain κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ (αρ. τχ. 1-88), ΕΛΙΑ (αρ. τχ. 1-82, πλήν των τχ. 60, 68, 74 της περ. Α' και των τχ. 2-3 της περ. Β').

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (επιπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 315-320 και τ. Β', σ. 180-181.

Χ.Α. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Παπαγγέλου, Γιάννης

(Λάρνακα, 1899 - Λεμεσός, < ; >). Συγγραφέας, δημοσιογράφος, γνωστός και με το ψευδώνυμο «Γιάννης Λεύκης». Φοίτησε στο Εμπορικό Λύκειο της Λάρνακας (1913-1917) και κατόπιν εγκαταστάθηκε στη Λεμεσό. Εργάστηκε για 10 χρόνια (1917-1927) στην τότε Κετιβιακή Ταχυδρομική Υπηρεσία και από το 1927 μέχρι το 1953 στην ΚΕΟ (Κυπριακή Εταιρεία Ονομαστικών).

Την εμφάνισή του στον χώρο των γραμμάτων έκανε το 1917, όταν μαζί με τον Μελέτη*Νικολαΐδη, τον Παναγιώτη Κτωρίδη και άλλους εξέδωσε το φιλολογικό π. *Μούσα* στη Λάρνακα (εξεδόθησαν 4 τεύχη). Το περιοδικό αυτό κάτω από τη δική του καθοδήγηση χρησιμοποίησε τη δημοτική γλώσσα, για την καθιέρωση της οποίας ο Λεύκης αγωνίστηκε πολύ. Συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες της Λεμεσού (*Αλήθεια, *Σάλπιγξ, *Παρατηρητής, *Χρόνος, *Νέος Άνθρωπος κ.ά.). Ήταν ο εισηγητής της καθιέρωσης φιλολογικής σελίδας στην εφημερίδα του Στυλιανού*Χουρμούζιου *Σάλπιγξ. Μαζί με τον Αιμίλιο*Χουρμούζιο εξέδωσαν το 1924-1925 το σημαντικό φιλολογικό π. *Αθήνη με το οποίο συνεργάστηκαν και άλλοι σημαντικοί λογοτέχνες. Επίσης, κατά καιρούς διδάξε και σκηνοθέτησε αρχαίες ελληνικές τραγωδίες που ανεβάστηκαν από την Σχολή της Αθηναΐδας Λανίτου στα 1927, 1932, 1933, 1936, 1945, κι απετέλεσαν αξιόλογα πολιτιστικά γεγονότα της πόλης της Λεμεσού.

Από τη νεανική του ηλικία έγινε μέλος του αριστερού κινήματος και του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου και πρωτοστάτησε μαζί με άλλα στελέχη του κόμματος στην έκδοση του πρώτου δημοσιογραφικού του οργάνου, *Νέος Άνθρωπος, στο οποίο αρθρογραφούσε για λευτεριά και κοινωνική δικαιοσύνη.

Ο Γιάννης Παπαγγέλου εξέδωσε το πρώτο του βιβλίο το 1929. Επρόκειτο για μια πολυγραφημένη μελέτη του για την οικονομική και κοινωνικοπολιτική

κατάσταση στην Κύπρο. Το δεύτερο βιβλίο του, μια ποιητική συλλογή, κυκλοφόρησε το 1935. Εξέδωσε αργότερα μελέτες, ποιητικές συλλογές και άλλα έργα, περιλαμβανομένης μεταφραστικής του εργασίας. Εκδομένα έργα του είναι: *Η οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση στην Κύπρο* (μελέτη, 1929), *Στεναγμοί και πόθοι* (ποίηση, 1935), *Βασιλης Μιχαηλίδης, ο ποιητής της Κύπρου* (μελέτη, 1937), *Το τραγούδι των ξυπνημένων ανθρώπων κι άλλα ποιήματα* (1963), *Νερό χρειάζεται ο τόπος* (μελέτη, 1966), *Πως πρέπει να μελετηθεί η νεότερη κυπριότικη λογοτεχνία* (μελέτη, 1966), *Απ' αφορμή μια κριτική του καθηγητή Γ. Συκουτρή* (μελέτη, 1966), *Η Τριλογία της ζωής και του θανάτου κι' άλλα ποιήματα* (1967), *Ξένα τραγούδια με τη δική μου φωνή* (μεταφράσεις, 1967) και *Οι Ρίζες* (ιστορική μελέτη, 1984). Ποικίλα αξιόλογα άρθρα του βρίσκονται δημοσιευμένα σε εφημερίδες και περιοδικά. Εκτός από το ψευδώνυμο «Γιάννης Λεύκης», χρησιμοποίησε κι άλλα ψευδώνυμα: «Ο Εκείνος», «Προλετάριος», «Εργάτης», «Κόκκινος», τα αρχικά «Γ.Π.» κ.ά.

Πέρα από τα γραμμάτια, ο Γιάννης Λεύκης ανέπτυξε, ιδιαίτερα στην πόλη της Λεμεσού, έντονη πολιτικοκοινωνική δραστηριότητα, και μάλιστα σε χρόνια δύσκολα όπως ήταν η περίοδος της «Παλευροκρατίας», μετά την εξέγερση του 1931.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παναγιώτου – Π. Παρασκευάς (επιμ.), *Κύπριοι Συγγραφείς από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα*, Λευκωσία, εκδ. Χρ. Ανδρέου, τ. 2, 1883, σ. 736-738. Άντρος Παυλίδης, «Παπαγγέλου Γιάννης», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1Α', Λευκωσία 1989, σ. 78.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παπαγγελοπούτσος, Κωνσταντίνος Δημ.

(Κάτω Αχαΐα, 1893 – Πάτρα, 11 Αυγ. 1986). Δικηγόρος, δημοσιογράφος, Πατέρας του ήταν ο Δημήτριος Παπαγγελοπούτσος, που ασκούσε το επάγγελμα του δικολάβου. Φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο και το Ελληνικό Σχολείο Κάτω Αχαΐας και εν συνεχεία στο Β' Γυμνάσιο Πατρών. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και το 1918 διορίστηκε δικηγόρος στο Πρωτοδικείο Πατρών, όπου γρήγορα διακρίθηκε για την επιστημονική του κατάρτιση και την ευγλωττία του. Ήταν γραμματέας του Δικηγορικού Συλλόγου Πατρών το 1931, όταν εγκαταστάθηκε το Δικαστικό Μέγαρο. Αργότερα διορίστηκε υποθηκοφύλακας Πατρών.

Σε ηλικία 16 ετών αρθρογραφούσε στην εφ. *Πάτρα*, του Κυριάκου Τσερώνη και μετά το 1918, στην ημερήσια πατρινή εφ. *Το Φως*, των Μάκη

*Αδανασίου και Θέμη Σωτηρίου. Όσο υπηρετούσε στο στρατό, υπέγραφε τα άρθρα του με το ψευδώνυμο «Πελοποννήσιος» και από τις 29 Νοεμβρίου 1921, που απολύθηκε και επανήλθε στη δικηγορία, τα υπέγραφε είτε με το επώνυμό του, είτε με τα αρχικά Κ.Δ.Π. Το 1923 άρχισε η συνεργασία του με την εφ. *Τηλέγραφος* (που συνέχιζε την εφ. **Πελοπόννησος* μετά τη διακοπή της το 1917) και με την μετέπειτα εφ. *Πελοπόννησος* με την επανέκδοσή της *Πελοποννήσου* το 1944 ήταν ήδη καταξιωμένος αρθρογράφος και ο πλέον στενός συνεργάτης της.

Τον Δεκέμβριο 1951 απεβίωσε ο Χαράλαμπος Φραγκόπουλος, διευθυντής από το 1915 της εφ. *Πελοπόννησος* και τον διαδέχθηκε ο Κωνσταντίνος Παπαγεωλοτύσος, ο οποίος ανέλαβε διευθυντής και εκδότης της, αρθρογράφοντας συστηματικά, έως τον θάνατό του, επί πολιτικών θεμάτων.

Ως αρθρογράφος διακρίθηκε για τη χειμαρρώδη, αλλά και νηφάλια γραφή του και για τον άρτιο χειρισμό της απλής καθαρεύουσας, στην οποία διατύπωνε τις σκέψεις του. Ήταν άριστος γνώστης της πολιτικής τέχνης και της νεοελληνικής ιστορίας και με την γραφή του και τις δραστηριότητες που ανέπτυξε, καταξιώθηκε σε υπερτοπικό επίπεδο, για τους αγώνες του υπέρ των εθνικών ιδανικών. Επί των ημερών του, η *Πελοπόννησος* επεβλήθη ως ένα από τα πλέον έγκυρα επαρχιακά φύλλα, με μεγάλη απήχηση στο αναγνωστικό κοινό και τον πολιτικό κόσμο, γεγονός που της εξασφάλισε απρόσκοπτη συνέχεια μέχρι σήμερα.

Εκτός από τη δικηγορία και τον Τύπο, ο Παπαγελοτύσος ήταν και σημαντικός κοινωνικός παράγων των Πατρών, απολαμβάνων του σεβασμού και της εκτίμησής των συμπολιτών του. Διετέλεσε πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Γενικού Νοσοκομείου Πατρών, πρόεδρος του Πτωχοκομείου Πατρών κ.λπ.

Από το 1918 ήταν μέλος της τεκτονικής Στοάς Παλαιών Πατρών Γερμανός, στην οποία διετέλεσε και Σεβασμός. Με δικές του ενέργειες φυγαδεύτηκε το 1923 στο εξωτερικό, από το λιμάνι των Πατρών, ο Ιωάννης Μεταξάς, μετά το κίνημα Γαργαλιδή – Λεοναρδόπουλου. Όπως σημειώνει συνοπτικά στο Ημερολόγιό του στις 27 Οκτωβρίου 1923 ο Μεταξάς: «Αρχίζω να σκέπτομαι αναχώρησιν και φυγήν δια θαλάσσης. [...] Τα πάντα εχάθησαν. [...] Πρέπει να φύγωμεν αμέσως. Σχέδιον φυγής. Βοήθεια Παπαγελοτύσου και Κεφαλλήνων. Ιταλικόν δεν προφθάσαμεν. Σκέψεις δια ολλανδικόν. [...] Επί

του νορβηγικού Belize Stoltenhof.». Για την πράξη του αυτή ο Παπαγελοτύσος πέρασε από δίκη και καταδικάστηκε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ιωάννης Μεταξάς, *Το προσωπικό του Ημερολόγιου*, τ. 3, 1921-1932, επιμ. Παν. Μ. Σιφναίος, Αθήνα, Ίκαρος, 1964, σ. 278· Νίκος Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατραϊκού Τύπου 1840 – 1890*, Πάτρα 1984.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΘΑΝ. ΜΟΥΛΙΑΣ

Παπαγεωργίου, Δημήτριος

(Καρδίτσα, 1911-2000). Δημοσιογράφος, αρχισυντάκτης, συνιδιοκτήτης και διευθυντής εφημερίδων στην Καρδίτσα. Ο πατέρας του ήταν αξιωματικός του ελληνικού στρατού με καταγωγή από τα Στάγια Φθιώτιδος. Αποφοίτησε από το Γυμνάσιο Καρδίτσας το 1930. Υπρέτησε τη στρατιωτική του θητεία στο Πυροβολικό (1930-1932) και πολέμησε στο Αλβανικό Μέτωπο έως την κατάρρευσή του, συμμετέχοντας στη μεγάλη επίθεση της 23 Δεκεμβρίου 1940. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής εκλέχτηκε από τις επιστημονικές, επαγγελματικές και εργατικές οργανώσεις της πόλης πρόεδρος της «Παλλαικής Επιτροπής» για την αντιμετώπιση του επισιτιστικού ζητήματος, οργανώνοντας καθολική απεργία με κλείσιμο των καταστημάτων και παραμονή των κατοίκων της πόλης στα σπίτια τους για μία ημέρα, με αποτέλεσμα τη διανομή του αποθηκευμένου σουσαμιού στον πληθυσμό της πόλης που πεινούσε. Η πλούσια συλλογική και κοινωνική του δράση συνεχίστηκε έως τον θάνατό του: διετέλεσε δημοτικός σύμβουλος (1955-1959) και ενεργό μέλος της Λαϊκής Βιβλιοθήκης «Η Αθηνά», της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων και της Εταιρείας Προστασίας Αποφυλακισμένων. Λάτρης της δενδροκομίας, ποδοσφαιριστής του «Εθνικού» και μέλος της χοροδίας Καρδίτσας.

Ξεκίνησε τη δημοσιογραφική του καριέρα ως υπεύθυνος σύνταξης στην ημερησία εφημερίδα της Καρδίτσας **Καρδίτσα*, η οποία άρχισε να εκδίδεται το 1932 από μέλη του διοικητικού συμβουλίου της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καρδίτσας «Η Αθηνά», του σημαντικότερου πνευματικού σωματείου της πόλης (1933-1934). Στη συνέχεια εργάστηκε ως αρχισυντάκτης της ημερησίας εφ. **Θεσσαλική Φωνή* (1936-1942). Από τον Απρίλιο 1943, όταν το τυπογραφείο της αντιστασιακής εφημερίδας *Φωνή του ΕΑΜ* (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) μεταφέρεται στο βουνό, μετά την επιδρομή των Ιταλών στην πόλη και τις ομαδικές εκτελέσεις Καρδίτσιωτών, συνεργάζεται στην επανέκδοσή της εφημερίδας με τον

διακεκριμένο καρδιοτσιτάρι δημοσιογράφου Θανάση Τσουπαρόπουλο. Το 1945 συμμετέχει στην έκδοση της εφημερίδας του ΕΑΜ *Φωνή της Καρδίτσας* και από τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου αναλαμβάνει τη διεύθυνση της μακροβιότερης ημερησίας εφημερίδας της Καρδίτσας, του *Νέου Αγώνα*, στην οποία συνέχισε να αρθρογραφεί έως τον θάνατό του.

Διετέλεσε υπεύθυνος του τοπικού τμήματος της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδος και Ευβοίας, ανταποκριτής του ΕΙΡΤ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας - Τηλεόρασης) καθώς και των εφ. *Ταχυδρόμος και *Θεσσαλία του Βόλου, *Ερευνα των Τρικάλων και πλήθους αθηναϊκών εφημερίδων (*Αυγή, *Βήμα, *Καθημερινή, *Ελευθερία, *Τα* **Νέα κ.ά.*).

Το 1988 τιμήθηκε ως αντιστασιακός δημοσιογράφος από τον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Δημοσιογράφων Λαγωνιστών Εθνικής Αντίστασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδος, Ευβοίας, *50 χρόνια δημοσιογραφικές αναμνήσεις 1932-1982*, χ.τ. 1982, σ. 48, 50, 53-55· Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδος, Ευβοίας, *70 σκαλοπάτια... 1932-2002*, Βόλος 2002, σ. 170· Απ. Στρογγύλης, *Η πρωτεύουσα της ελεύθερης Ελλάδας*, Αθήνα, εκδ. Φυτράκη, 1988, σσ. 37-39, 157, 233· Αλ. Κωνιάς, *Πηγάς μιας τραγωδίας, Εμφύλιος Μάης-Οκτώβρης 1949 στη Νότια Πύδο*, Αθήνα, εκδ. Καπόπουλου, 1988, σ. 299.

ΠΕΤΡΟΣ ΚΟΜΠΟΡΟΖΟΣ

Παπαγιαννόπουλος, Ιωάννης Μιχ.

(Σπάρτη, 1896-1974). Δημοσιογράφος, βιβλιοπώλης. Ήταν γιος του Μιχαήλ Παπαγιαννόπουλου που είχε ιδρύσει το δεύτερο τυπογραφείο στη Σπάρτη το 1874 και χωρίς περίοδο διακοπής εξέδιδε και κυκλοφορούσε την εφ. *Ως έως

το 1916. Διαδέχθηκε τον πατέρα του στο βιβλιοπωλείο και τυπογραφείο, διατηρώντας την επιχείρηση έως τον θάνατό του το 1975, οπότε πέρασε στα χέρια του γιου του Ευάγγελου, τρίτη γενιά της οικογένειας Παπαγιαννοπούλων.

Έχοντας ζήσει εξ απαλών ονύχων την ατμόσφαιρα της εκδοτικής και δημοσιογραφικής δραστηριότητας στο εκεί γραφείο-τυπογραφείο, απέκτησε μεγάλη πείρα, την οποία και αξιοποίησε χάρη στην ολοκληρωμένη πνευματική του συγκρότηση. Το εκδοτικό του ντεμπούτο κάνει στα 1919 όταν, υπη-

ρετώντας τη στρατιωτική του θητεία στο Ναύπλιο, κυκλοφορεί ένα ευθυμογραφικό φύλλο, τη *Φασαρία*, που τυπώνεται στο οικογενειακό τυπογραφείο. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1923—πολίτης πλέον—κυκλοφορεί στη Σπάρτη μία ακόμη ευθυμογραφική εφημερίδα, τη *Μάσκα*.

Το 1926 έχοντας καταστήσει το βιβλιοπωλείο του μοναδικό σε ολόκληρη τη Λακωνία και φημισμένο σε ολόκληρη την Πελοπόννησο για τον πλούτο των εμπορευμάτων, την ποιότητα και τις συλλογές των βιβλίων του, αποφασίζει και φέρνει από τη Γερμανία ένα επίπεδο πιεστήριο, χειρονομία που ισοδυναμούσε με επανάσταση στην τυπογραφία της Λακωνίας, αφού έως τότε οι εφημερίδες της Σπάρτης τυπώνονταν σε ποδοκίνητα πιεστήρια ή «πρέσσοες» του Γουτεμβέργιου. Έτσι, τον χρόνο αυτό, συνειδέει με τον δικηγόρο Γεώργιο Γιατράκο τη *Νέα Σπάρτη*, εφημερίδα ειδησεογραφική, η οποία με τη συνεργασία εγκρίτων πολιτών της πόλης φθάνει έως το 1929, έχοντας ξεχωρίσει από την πρώτη στιγμή για τη σοβαρότητα παρουσίασης των θεμάτων, την εμπνευσμένη αρθρογραφία της, τις εύστοχες και με οραματισμό υποδείξεις προς τους δημοτικούς άρχοντες και τις κρατικές αρχές αλλά και την συνέπεια στην κυκλοφορία της. Το 1929 εκδίδει μία ακόμη, αποκλειστικά δική του εφημερίδα, τον *Κήρυκα της Λακωνίας*, διδοντας δημιουργική διέξοδο στο νεανικό του σφρίγος, την ευγενική διάθεση για δράση και το κληρονομημένο από τον πατέρα του δημοσιογραφικό πάθος.

Όμως τα εν συνεχεία εσωτερικά πολιτικά γεγονότα, ο πόλεμος και η Κατοχή, κουράζουν την ηρωική του διάθεση και ο Ιωάννης Παπαγιαννόπουλος εγκαταλείπει κάθε εκδοτική δραστηριότητα. Το πιεστήριό του ωστόσο δεν περνά στην απομαχία. Με την ευθύνη άλλων δημοσιογράφων, εξακολουθούν και τυπώνονται αρκετές εφημερίδες της Σπάρτης και της επαρχίας, έως τα χρόνια του Εμφυλίου. Σε όλο αυτό το διάστημα, ο «Μπάμπια Γιάννης», όπως φιλικά και με σεβασμό τον αποκαλούσαν οι άνθρωποι της δημοσιογραφίας, ήταν πάντα κοντά τους, προσφέροντας με αγάπη την πολύτιμη εμπειρία του και τις γνώσεις του σε κάθε πρόβλημα που ανέκυπτε, αφού πίστευε δογματικά πως ένα καλό έντυπο αντικατοπτρίζει ανάγλυφα την ποιότητα των ανθρώπων μιας κοινωνίας.

ΝΙΚΟΣ Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Παπαδέλου Αδελφοί (Χρήστος, Αναστάσιος, Γεώργιος και Ιωάννης)

(βλ. *Λαϊκή Φωνή Φθιώτιδος*, Λαμία, 1929-1941.

Παπαδημητρίου, Ευθύμιος [Ευθύμης / Π.Μιμ. / Παπ. Μιμ.]

(Αθήνα, 1895-1958). Ζωγράφος, χαράκτης, σκιτσογράφος, γελοιογράφος, Σπούδασε φυσικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και πήρε μαθήματα σχεδίου από τους Επαμεινώνδα Κοντιάδη και Βασίλειο Χατζή. Το 1913 εμφανίστηκε ως γελοιογράφος στον αθηναϊκό ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, υπογράφοντας ως «Μιμ. Π.» και «Μιμ. Παπ.». Δούλεψε και ως σκιτσογράφος και γελοιογράφος διαφημιστικών καταχωρίσεων. Από το 1917 επιδόθηκε στην Ξυλογραφία. Στο Παρίσι, κατά την περίοδο 1922-1929 παρακολούθησε μαθήματα σε ελεύθερες ακαδημίες, επισκεπτόμενος και μουσεία της Ρώμης, της Φλωρεντίας, της Βενετίας, του Λονδίνου κ.ά., ενώ στο διάστημα 1922-1944 δημοσιογραφούσε στην εφ. *Πρωία. Έμεινε για λίγο στην Αίγυπτο, όπου εργάστηκε ως εικονογράφος περιοδικών της ελληνικής παροικίας, όπως π.χ. το ολλοσέλιδο σχέδιο στο νέο εξώφυλλο του π. *Αργώ, με τον Ιάσονα στην Αργώ. Μελέτησε τη θυζαντινή τέχνη στην Κωνσταντινούπολη, το Άγιον Όρος και τον Μυστρό.

Τα ζωγραφικά και τα χαρακτικά του έργα παρουσιάστηκαν σε πολλές ατομικές και ομαδικές εκθέσεις από το 1918. Το 1958 εκλέχτηκε καθηγητής χαρακτηριστή στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, διδάσκοντας όμως μόνο λίγους μήνες. Έγραψε κείμενα για την τέχνη σε περιοδικά εικαστικών τεχνών (*Ζυγός).

Η χαρακτική και η ζωγραφική του κινούνται στο κλίμα του ρεαλισμού, του εξπρεσιονισμού και της αφάιρησης. Οι γελοιογραφίες και τα σκίτσα του έχουν σχηματοποίηση και άσπγο, λιτό σχέδιο. Έργα του βρίσκονται σε πινακοθήκες και μουσεία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, καθώς και σε ιδιωτικές συλλογές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαράκτες. 16^{ος} - 20^{ος} αιώνας*, τ. 3, Αθήνα 1999 (Ειρήνη Οράτη), όπου συγκεντρώνεται και η σχετική βιβλιογραφία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Παπαδόπουλος, Θαλής

(Λευκωσία, 1912-1959). Φαρμακοποιός, δημοσιογράφος. Φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και στη συνέχεια σπούδασε φαρμακευτική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πολύ νωρίς μπήκε στη δημοσιογραφία ως ανταποκριτής από τη Λευκωσία της εφ. *Χρόνος της Λεμεσού. Το 1935 προχώρησε μαζί με τον κουνιάδο του Λύσανδρο *Ταμίλλη στην έκδοση στη Λευκωσία της ημερήσιας εφ. *Κυπριακός Τύπος, η οποία επέ-

ζησε έως το 1946. Εκδότης και ιδιοκτήτης της εφημερίδας ήταν ο πεθερός του, Γιάγκος Αντωνιάδης. Η εφημερίδα αυτή λόγω του μικρού της μεγέθους πήρε το υποκοριστικό όνομα «Τυποΐδι» (το)· διώχθηκε επανειλημμένα από τους Άγγλους στη συγνή δικτατορική περίοδο της «Παλμεροκρατίας» και ανέστειλε μερικές φορές την έκδοσή της. Το 1947 προχώρησε μόνος στην έκδοση της απογευματινής εφ. *Ελεύθερος Τύπος*, η οποία επέζησε έως το 1950. Συνεργάστηκε στη συνέχεια με τις εφημερίδες της Λευκωσίας *Ελευθερία, *Φιλελεύθερος και της εβδομαδιαίας εφ. *Κύπρος, της οποίας υπήρξε αρχισυντάκτης.

Ο Θαλής Παπαδόπουλος υπήρξε σοβαρός, αντικειμενικός και μαχητικός δημοσιογράφος, άριστος χειριστής του δημοσιογραφικού καλμού, διακριθείς για τη σχολιογραφία και αρθρογραφία του. Ανήκε στην αριστερή ιδεολογία γι' αυτό και στα μαχητικά άρθρα του καταφερόταν εναντίον της βρετανικής αποικιοκρατίας, αλλά και υπέρ της αγροτικής και της εργατικής τάξης. Απεβίωσε το 1959 σε ηλικία 47 χρόνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1990, σ. 46.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παπαδόπουλος, Κωνσταντίνος Χρ.

(Λάρισα, 1894 - Σέρρες, 1 Μαρτ. 1964). Δημοσιογράφος και εκδότης. Σε πολύ μικρή ηλικία εγκατέλειψε τη γενέτειρά του τη Λάρισα ακολουθώντας την οικογένειά του στην Ανατολική Ρωμυλία, όπου ο πατέρας του ασχολήθηκε με το

εμπόριο Ξυλείας. Ο αδερφός του Νικόλαος μόνιμος αξιωματικός του ελληνικού στρατού, σκοτώθηκε στη μάχη του Λαχανά, το 1913. Ο πρόωφος θάνατος και του άλλου αδελφού του που ήταν δικηγόρος αλλά και της αδελφής του, σε συνάρτησή με οικονομικές ατυχίες του πατέρα του, του δημιούργησαν ανυπέριθλητες δυσκολίες. Έτσι το πρώι δούλεψε σε φαρμακείο και το βράδυ παρακολουθούσε μαθήματα σε νυκτερινό σχολείο. Η οικογένειά του, μαζί με άλλους θρακιώτες, εγκαταστάθηκε στις Σέρρες, μετά τη συνθήκη του Νεϊγύ, του 1919. Εγγράφηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών αλλά κατά το δεύτερο έτος την εγκατέλειψε για να καταταγεί εδελοντής στο μέτωπο της Μικράς Ασίας, όπου και τραυματίστηκε.

Μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία επέστρεψε στην Αθήνα και δήτησε στη δημοσιογραφία ως μαθητής του Βλάση *Γαβριηλίδη. Αρθρογραφούσε στην *Καθημερινή και διετέλεσε ανταποκριτής των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης *Φως και *Μακεδονία. Ειδικευόταν στο πολιτικό ρεπορτάζ. Δημόνη από τις 10 Απριλίου 1927 την εφ. των Σερρών *Πρωία. Ενώ κατά το 1928 τάχθηκε υπέρ των Ελευθεροφρόνων του Ι. Μεταξά, από τον Ιανουάριο 1930 μεταπήδησε στην παράταξη των Φιλελευθέρων. Στο τελευταίο φύλλο της *Πρωίας*, στις 3 Αυγούστου 1930, έγραφε: «Λυπούμαι ειλικρινώς ότι αποχωρίζομαι της αγαπητής μου ταύτης εφημερίδος ην επι τετραετίαν διηύδυνα και από των στηλών της οποίας ηγωνίσθην προς προσηλασίαν και εξυπηρέτησιν των συμφερόντων του Νομού Σερρών. Επειδή όμως δεν δύναμαι να εγκαταλείψω την δημοσιογραφικήν μου ιδιότητα ουδέ να παύσω αγωνιζόμενος δια τα ζητήματα του τόπου προήχθην εις την ιδέαν να ιδρύσω εφημερίδα ιδιόκτητην από της προσεχούς εβδομάδος». Πράγματι, στις 10 Αυγούστου βγήκε το πρώτο φύλλο της εφ. *Πρωινή* και κατάφερε να κυκλοφορήσει έως τις 24 Ιανουαρίου 1932. Ο ιδιοκτήτης της εμφανίστηκε ως θερμός υποστηρικτής του δημάρχου Επαμεινώνδα Τικόπουλου, την περίοδο που η υποψηφιότητά του το 1934 προκάλεσε διχοστασία στο χώρο των Φιλελευθέρων στις Σέρρες.

Μετά το κλείσιμο της *Πρωινής* ανέλαβε τη διεύθυνση μιας νέας εφημερίδας με τον τίτλο *Λαϊκή Φωνή* από τις 21 Φεβρουαρίου έως τον Ιούλιο 1932 που γύγχαν τα τελευταία φύλλα της. Από τις 27 Ιανουαρίου 1935 διηύδυνε, μαζί με τον Γ. Κόκκινο την εφ. *Νέος Δρόμος*, φιλελευθέρων αρχών, που οριστικά ολοκλήρωσε την κυκλοφορία της τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου. Ορίστηκε εκπρόσωπος Τύπου των επαναστατών του κινήματος της 1^{ης} Μαρτίου 1935, με συνέπεια μετά την καταστολή του κινήματος να συλληφθεί και να κατασχεθεί η διδιλοθική του. Οδηγήθηκε τότε, μαζί με τους πρωταγωνιστές του κινήματος, στις φυλακές του Επταπυργίου Θεσσαλονίκης (Γεντί Κουλέ) και παρέμεινε φυλακισμένος σε απομόνωση για δύο μήνες. Πέρασε από στρατοδικείο και αθώωθηκε. Αποφυλακίστηκε μαζί με άλλους Σερραίους. Η πλήρης αποχή του από εκδηλώσεις της δικτατορίας του Μεταξά του δημιούργησαν πολλά προβλήματα. Του απαγορεύθηκαν όλες οι ανταποκρίσεις σε εφημερίδες εκτός Σερρών με αποτέλεσμα να πιέζεται οικονομικά. Μετά την Κατοχή επανεκδίδει

την *Πρωία* που εκφράζει τους Φιλελευθέρους του Σοφούλη και στηρίζει τους βουλευτές Σερρών Δούμπα, Κοσμά Αλεξανδρίδη και Κ. Μουρατίδη.

Ως θρακιώτης πρόσφυγας διετέλεσε και πρόεδρος του Συλλόγου Τυρολοϊτών Σερρών. Χαρακτηρίσθηκε ως «ο πλέον ανεξίκακος» δημοσιογράφος. Παρόλα αυτά φαίνεται πως οι πολιτικές του παλινοδίες προκάλεσαν και την οικονομική του αποτυχία, στις εκδοτικές του δραστηριότητες. Έτσι απογοητευμένος κατέφυγε στο ποτό. Τα τελευταία χρόνια πριν από τον θάνατο του εργαζόταν στην εφ. Η *Πρόσδος. Το δημοτικό συμβούλιο Σερρών, κατά τη συνεδρίασή της 11^{ης} Μαΐου 1964, αποφάσισε ομόφωνα, με την υπ' αριθ. 124 απόφασή του, τη δωρεάν παραχώρηση οικογενειακού τάφου στην οικογένειά του «δια τας πολλές υπηρεσίας ας προσέφεραν ούτος ως δημοσιογράφος και εκδότης της εφημερίδος *Πρωία* εις την πόλιν των Σερρών και εις ολόκληρον τον νομό».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Τζανακάρης, *Χρονικό σερραϊκής τυπογραφίας 1878-1960*, Σέρρες, έκδ. π. Γατί, 1999, σσ. 28-30, 36, 44· Στ. Κοταμανίδης, «Σύγχρονοι λογοτέχνη και πνευματικοί άνθρωποι των Σερρών», π. *Σερραϊκά Χρονικά*, 5 (1970), σ. 766· του ίδιου, *Πενσερραϊκό Ημερολόγιο*, 20 (1994), 314.

ΠΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Παπαδόπουλος, Κώστας

(Βόλος, 1912 - Αθήνα, 1997). Δημοσιογράφος του Βόλου και της Αθήνας. Εργάστηκε από το 1929 έως το 1947 στην εφ. *Ταχυδρόμος (Βόλου) ως συντάκτης και αρχισυντάκτης. Από τον Ιούνιο 1947 έως τον Απρίλιο 1955 ήταν διευθυντής και εκδότης της εβδομαδιαίας εφ. *Θάρρος Βόλου. Συνδικαλίστηκε από ηλικίας 20 ετών. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος και διοικητικός σύμβουλος της Ένωσης Συντακτών Βόλου (1932) και της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ευβοίας (1939). Κατά την Κατοχή υπηρέτησε στον Τύπο της Αντίστασης.

Μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς του Βόλου (1955) εξαιτίας των οποίων η εφ. *Θάρρος* διέκοψε την έκδοσή της, εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου εργάστηκε σε ημερήσιες εφημερίδες ως συντάκτης και αρχισυντάκτης. Επίσης, ως μεταφραστής σε εβδομαδιαίες εκδόσεις. Από το 1955 γίνεται μέλος της ΕΣΗΕΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Β', σσ. 553-554, 559, 561-562.

ΝΙΣΤΑ ΚΟΛΙΟΥ

Παπαδοπούλου, Περσεφόνη

(Πάφος, 1888 - Πάτρα, 1948). Εκπαιδευτικός-παιδαγωγός, δημοσιογράφος, λογία και λογοτέχνιδα. Η πρώτη και η μόνη έως σήμερα κυπρία εκδότης εφημερίδας. Έλαβε τα πρώτα γράμματα στο δημοτικό σχολείο της Πάφου, απο-

φοίτησε όμως από το Παρθεναγωγείο της Αμμοχώστου λόγω μετάθεσης εκεί του πατέρα της που ήταν δημόσιος υπάλληλος. Στη συνέχεια φοίτησε στο Παρθεναγωγείο Φανερωμένης στη Λευκωσία, το οποίο διέδτε ημιγυμνάσιο καθώς και διετές Διδασκαλείο απ' όπου αποφοίτησε με άριστα το 1904. Το τρίτο έτος του Διδασκαλείου συμπληρώνει στο Διδασκαλείο Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε με άριστα τον Ιούνιο 1905. Λόγω του ξαφνικού και τραγικού θανάτου του πατέρα της επιστρέφει την ίδια χρονιά στην Κύπρο και διορίζεται δασκάλα στο Παρθεναγωγείο Αμμοχώστου, όπου υπηρετεί έως το 1919, και αναπτύσσει πλούσια εκπαιδευτική, κοινωνική και συγγραφική δραστηριότητα.

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου εκδίδει στην Αμμόχωστο την πρώτη κυπριακή γυναικεία εφημερίδα (1913-1915) με τίτλο *Εσπιάδες* και υπότιτλο «Φιλολογική Δεκαεπενήμερος Εφημερίς των Κυριών». Το πρώτο φύλλο της κυκλοφορεί στις 15 Νοεμβρίου 1913 και αφηγεί άριστες εντυπώσεις, αλλά και προκαλεί αντιδράσεις για τις επαναστατικές ιδέες και φεμινιστικές αντιλήψεις για την εκπαίδευση, τα δικαιώματα και τον ρόλο των γυναικών στην κοινωνία. Μπορεί να ληχθεί ότι η Περσεφόνη Παπαδοπούλου είναι η πρωτοπόρος του φεμινιστικού κινήματος στην Κύπρο. Η εφ. **Εσπιάδες* αποτελεί καθρέφτη της πολυσχιδούς κατάρτισης, των πολλών γνώσεων και ποικίλων αναζητήσεων της συντάκτριας και εκδότριας της. Σ' αυτήν η Περσεφόνη Παπαδοπούλου δημοσιεύει ποιήματα, διηγήματα, κριτικές λογοτεχνίας, ιστορικές, λαογραφικές και παιδαγωγικές-ψυχολογικές μελέτες και θέματα που ενδιαφέρουν και αφορούν τη γυναίκα.

Την ίδια περίοδο αναπτύσσει κοινωνική και φιλανθρωπική δραστηριότητα στην Αμμόχωστο ως αντιπρόεδρος του φιλοπρωτόχου γυναικείου συλλόγου της Αμμοχώστου «Ομάς Ενώσεως των Ελληνίδων». Από τον Οκτώβριο 1919 έως τον Ιούλιο 1921 αναλαμβάνει τη διεύθυνση του Ευρυδιάδειου Παρθεναγωγείου Λάρνακας. Στο διάστημα αυτό

εφαρμόζει εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, ιδρύει τη «Φιλόπρωχο Αδελφότητα Ελληνίδων Λάρνακας», συνεχίζει τη συγγραφική και πολιτιστική δράση της. Το 1921 εγκαταλείπει τη σταδιοδρομία της σε ηλικία 33 χρόνων και μεταβαίνει στο Παρίσι για πανεπιστημιακές σπουδές. Ύστερα από φοίτηση τριών χρόνων, κατά τη διάρκεια των οποίων κατέπληξε τους καθηγητές της, αποκτά τα πτυχία παιδαγωγικών του Πανεπιστημίου της Σορβόνης Παρισίων (1923), Φιλοσοφικής Σχολής Σορβόνης Παρισίων (1924), δίπλωμα θυζαντινών και νεοελληνικών σπουδών Πανεπιστημίου Σορβόνης Παρισίων και δίπλωμα δημοσιολογίας-δημοσιογραφίας από τη Διεθνή Σχολή Ανωτέρων Κοινωνικών Σπουδών των Παρισίων. Έτσι καθίσταται και η πρώτη Κυπρία (αλλά και Κύπριος) που απέκτησε δίπλωμα δημοσιογραφίας.

Μετά το πέρας των σπουδών της δέχεται πολλές προτάσεις για εργασία στη Γαλλία, το Αρσάκειο Αθηνών, το Αρσάκειο Κέρκυρας αλλά και στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τις οποίες απορρίπτει αποφασισμένη να επιστρέψει στην Κύπρο. Το 1924 διορίζεται καθηγήτρια φιλολογίας και παιδαγωγικών στο Παρθεναγωγείο και Διδασκαλείο Φανερωμένης και συνεχίζει να υπηρετεί σ' αυτό και μετά την αναγνώριση του ως ιδιαίτερου τμήματος του Παγκυπρίου Γυμνασίου, έως το 1935. Η δράση της και αυτή την περίοδο είναι μεγάλη και εντυπωσιακή. Δίδει σειρές διαλέξεων και ιδρύει το 1926 το σωματείο «Πνευματική Αδελφότης Ελληνίδων Κύπρου» του οποίου εκλέγεται πρόεδρος.

Η πλούσια δράση και οι προοδευτικές αντιλήψεις της για την εκπαίδευση και το ρόλο της γυναίκας συναντά αντιδράσεις από τους συντηρητικούς κύκλους της Κυπριακής κοινωνίας και δέχεται ποικίλες επιθέσεις. Πικραμένη και απογοητευμένη εγκαταλείπει την Κύπρο το 1935 και μεταβαίνει στην Πάτρα όπου διορίζεται Διευθύντρια της Αρσακείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας και Γενική Διευθύντρια των εκεί σχολείων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας. Και εκεί αναπτύσσει πλούσια εκπαιδευτική και πολιτιστική δράση, εισηγείται και εφαρμόζει εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής υπέστη τρομερές κακουχίες και ταλαιπωρίες με αποτέλεσμα να κλονισθεί η υγεία της και να πέσει επί των φεμάξεων ενώ δίδασκε δικό της θεατρικό έργο σε φοιτητριες του Αρσακείου Πατρών. Απέβωσε στις 15 Δεκεμβρίου 1948 και ενταφιάστηκε στο Α' Νεκροταφείο Πατρών.

Το τεράστιο συγγραφικό και δημιουργικό έργο της, επιστημονικό, λογοτεχνικό και παιδαγωγικό βρίσκεται κατεστραμμένο σε δεκάδες εφημερίδες και περιοδικά στην Κύπρο και στο εξωτερικό. Αυτοτελή έργα εξέδωσε μόνο τρία: *Εκπαιδευτικών Υπόμνημα*, *Η εν Ελλάδι μεταρρυθμιστική Κίνησης και τα κυριώτερα προβλήματα του Κυπριακού Σχολείου* (Λευκωσία 1930), *Πίνακες Μαθητικής Ωχρότητας και Καχεξίας* (Λευκωσία 1931) και *Η Φιλοσοφία του Μπερζόν* (1939).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Κυπριακή Γυμνασιακή Παιδεία*, τ. II, Λευκωσία 1989, σ. 88· Γιώτα Παρασκευά-Χατζηκόστα, «Περσεφόνη Α. Παπαδοπούλου: Βιογραφικά. Η Λογοτεχνική και φεμινιστική δράση της», *Επιστημονική Επετηρίς της Κυπριακής Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών*, τ. Δ' (Λευκωσία 1999), 249-294· Αρ. Λ. Κουδουνάκης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 282-283.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παπαευθυμίου, Θεμιστοκλής

(Μάκρη Φθιώτιδας, 1894 - Λαμία, 1963). Δημοσιογράφος, εκδότης. Ξενιτεύτηκε στην Αίγυπτο όπου εργάστηκε χειρωνακτικά, αλλά και φοίτησε στα εκεί σχολεία. Το 1914 έλαβε μέρος στον βορειοηπειρωτικό αγώνα ως εδελοντής και το 1925 εγκαταστάθηκε στη Μυτιλήνη, όπου συνεργάστηκε στην εφ. *Ελευθέρος Λόγος. Από τότε χρονολογείται και η φιλία του με τον πολιτικό Γεώργιο Παπανδρέου. Το 1927 εγκαταστάθηκε στη Λαμία, άνοιξε βιβλιοχαρτοπωλείο, το γνωστό στην περίοδο του Μεσοπολέμου, αλλά και αργότερα, ως το «βιβλιοπωλείο της *Επαρχίας*» που ήταν η πνευματική εστία στη Λαμία και την ευρύτερη περιοχή της. Ταυτόχρονα, ίδρυσε επίσης τυπογραφείο και άρχισε να εκδίδει την εφ. *Η *Επαρχία*, η οποία γνώρισε δύο εκδοτικές περιόδους: από το 1927 έως το 1941 και από το 1957 έως το 1973. Η εφημερίδα του συνέχισε να εκδίδεται μετά τον θάνατό του έως το 1973 από τον γιο του Νέστορα.

Εκλέχτηκε δημοτικός σύμβουλος στην ίδια πόλη και συνέβαλε αποτελεσματικά στην ίδρυση του Δημοτικού Θεάτρου Λαμίας. Τόσο ως δημοσιογράφος, όσο και ως δημοτικός σύμβουλος υπήρξε υπερασπιστής του κοινού συμφέροντος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΑΛ (Αρχείο εφ. *Η Επαρχία*)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Η Επαρχία*, II Δεκ. 1963 (νεκρολογία)· Δ.Θ. Νάτσιος, «Βιβλιοπωλεία της Λαμίας, 1836-2002», π. *Φθιωτικά Χρονικά*, τχ. 24 (Λαμία 2003), 28-32.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Παπάζογλου-Μάργαρα, Θεανώ [Θεοδοσία]

(Βάτικα Μ. Ασίας, 1906 - Σικάγο, 1991). Δημοσιογράφος και συγγραφέας, που έγινε η πιο γνωστή ελληνοαμερικανίδα αρθρογράφος του 20^{ου} αιώνα. Μετανάστευσε στις ΗΠΑ μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία, αφού έζησε για λίγα χρόνια στην Κωνσταντινούπολη. Εγκαθίσταται στο Σικάγο από όπου αρθρογραφεί σε διάφορες ομογενειακές εφημερίδες, ανάμεσα τους το *Εμπρός και την συνέχεια του, την *Ελευθερία, εφημερίδες της ελληνοαμερικανικής Αρστερίας. Συνέχισε να γράφει για ακόμη μεγαλύτερο κύκλο ομογενειακών εντύπων, ενώ παράλληλα δημοσιεύει θεατρικά έργα και διηγήματα. Κεντρικό θέμα των γραπτών της παραμένει η καθημερινή ζωή, τα θέματα, οι δυσκολίες και ο νόστος του μετανάστη, ιδίως του φτωχού μετανάστη στο Σικάγο. Το 1964 γίνεται η πρώτη διηγηματογράφος της διασποράς που λαμβάνει το Κρατικό Λογοτεχνικό Βραβείο Διηγήματος στην Ελλάδα. Το 1972 το Οικουμενικό Πατριαρχείο της απονέμει τον τίτλο της «Αρχόντισσας». Από το 1968 έως το τέλος της ζωής της έγραφε εβδομαδιαίο χρονικό στην εφημερίδα *Εθνικός Κήρυξ με τίτλο «Γράμμα από το Σικάγο».

Τα αυτοτελή έργα της είναι: *Η Ευτυχία και Άλλα Διηγήματα* (Σικάγο 1939), *Για μια Λεύτερη Ελλάδα* (θεατρικό, Νέα Υόρκη 1943), *Ένα Δάκρυ για τον Μπάριμπα Τζίμη* (Αθήνα 1957), *Πενιές του Σικαγού* (Σικάγο 1959), *Χρονικό του Χόλστεντ Στρήτ* (Αθήνα 1963, επανεκδοση: Νέα Υόρκη 1988, Εθνικό Βραβείο Διηγήματος, 1964), *Γιώργης Κουτουμάνος - Βιογραφία* (Νέα Υόρκη 1964), *Οι Περιπέτειες του Θεού Πλάτωνα* (Αθήνα 1972), *Η Ποιήτρια Διαλεχτή-Ζευγώλη Ζεύγου* (επιμ. Φώτιος Λίτσας) (Αθήνα 1986), *Δύο Κόσμοι - Διηγήματα* (επιμέλεια έκδοσης: Επιτροπή Εκδόσεων Έργων της Θεανώς Παπάζογλου Μάργαρα, Νέα Υόρκη 1993).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Δαλάπας, «Θεανώ Παπάζογλου Μάργαρα: Σύντομο Βιογραφικό», στο *Δύο Κόσμοι - Διηγήματα*, Νέα Υόρκη 1993· Vivian Margaris Kallen, «Theano Papazoglou-Margaris (1906-1991)», στο Elaine Thomopoulos (επιμ.), *Greek-American Pioneer Women of Illinois*, Σικάγο 2000.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΩΦ

Παπαϊωάννου, Χαρίλαος

(Κυθρέα, 1881 - Λευκωσία, 1954). Εκπαιδευτικός, συγγραφέας και δημοσιογράφος. Αποφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο το 1900 και στη συνέχεια σπούδασε στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, με υποτροφία της Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Το

1905 αναγορεύθηκε σε διδάκτορα της ίδιας Σχολής με βαθμό άριστα. Τον ίδιο χρόνο επέστρεψε στην Κύπρο όπου και εργάστηκε ως γραμματέας και ιεροκήρυκας της Αρχιεπισκοπής, ως καθηγητής των δρησκευτικών στο Παγκύπριο Γυμνάσιο (1906-1911) και ως καθηγητής στο Ιεροδιδασκαλείο της Λάρνακας (1911-1913). Κατά το 1911 εξέδιδε στην Λευκωσία το αξιόλογο μηνιαίο φιλολογικό-δρησκευτικό π. *Φως, ενώ κατά το διάστημα της παραμονής του στη Λάρνακα εξέδιδε τον *Εκκλησιαστικό Κήρυκα*, περιοδικό της Μητρόπολης Κιτίου του οποίου είχε την αρχισυνταξία.

Το τέλος του 1913 ο Χαρίλαος Παπαϊωάννου μετοίκησε στην Αθήνα, όπου υπηρέτησε ως καθηγητής σε διάφορα γυμνάσια έως την αφυπηρέτησή του, το 1950. Παράλληλα, ασχολήθηκε με την επιστημονική έρευνα επί δρησκευτικών και εκκλησιαστικών θεμάτων. Δημοσίευσε εργασίες του σε διάφορα ελλαδικά και κυπριακά περιοδικά. Υπήρξε υποψήφιος δύο φορές για έδρα καθηγητού στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Η επιστημονική του εργασία επικεντρώνεται στην κριτική της ερμηνείας της *Καινής Διαθήκης*, στην εκκλησιαστική ιστορία, στην εκκλησιαστική έρευνα και σε μεταφράσεις. Η μελέτη του «Συμβολαί εις την κριτικήν έκδοσιν της Καινής Διαθήκης» (στο *Χριστιανικόν Ημερολόγιον*, Αθήνα 1925, σ. 25-55) αποτέλεσε το πρώτο βήμα για την κριτική έκδοση της *Καινής Διαθήκης*.

Εκδομένα σε βιβλία έργου του είναι: *Κατάλογος των χειρογράφων της βιβλιοθήκης της Αρχιεπισκοπής Κύπρου* (1906), *Του εν αγίοις πατρός ημών Βασιλείου του Μεγάλου, αρχιεπισκόπου Καισαρείας. Προς τους Νέους...* (1909), *Ο Άγιος Λάζαρος* (1912), *Τακτικόν ήτοι αρχιερατικών ευχολόγιον της επισκοπής Καρπασίων...* και *Αμμοχώστου* (1913), *Το τέλος του κατά Μάρκον ευαγγελίου* (1923), *Το 2215^ε χειρόγραφον της Καινής Διαθήκης το εν τη μητροπόλει Κιτίου της Κύπρου* (1923), *Συμβολαί εις την κριτικήν έκδοσιν της Καινής Διαθήκης* (1926), *Η εν Κύπρω Ιερά μονή της Παναγίας του Μαχαριά* (σε συνεργασία με τον Σίμο Μενάρδο, 1929). Εξέδωσε επίσης μεταφράσεις: *Η αποστολική της Κυπριακής Εκκλησίας* (από το γαλλικό του F. Nau, 1907), *Ο Αντίχριστος* (τ. Α', «Αι πρώται ημέραι του Χριστιανισμού» από το αγγλικό του F.G. Ferrare, 1922), *Η Αποκάλυψις* (από το αγγλικό του F.G. Ferrare, 1929), *Μεταφράσεις Ψαλμών του Δαβίδ* (1931).

Είναι ιδιαίτερα γνωστός για τη μετάφραση και συμπλήρωση του έργου του Ιωάννου Χάκκεττ, *Ιστορία της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Κύπρου*, που αποτελεί αξιόλογο έργο το οποίο εξεδόθη στην ελληνική σε τρεις τόμους (τ. Α', 1923· τ. Β', 1927 και τ. Γ',

1932). Δημοσίευσε μεγάλο αριθμό άρθρων και μελετών του σε περιοδικά και στη *Φωνή της Κύπρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Παπαγεωργίου, «Χαρίλαος Παπαϊωάννου», *Κυπριακά Σπουδαία*, τ. 1Η' (Λευκωσία 1955), 165-168· Κ. Κούκος, «Χαρίλαος Παπαϊωάννου», *Κυπριακός Λόγος*, τ. Κ' (Λευκωσία 1955), 136-137· Αντρός Παυλίδης, «Παπαϊωάννου Χαρίλαος», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1Α' (Λευκωσία 1989, σ. 90-91· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001, σ. 284-285.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παπακαρύας, Δημήτριος

(Φουρνά Ευρυτανίας, 1909 - Αθήνα, 1996). Υπάλληλος του υπουργείου Οικονομικών, διαχειριστής Μονοπωλίου στο Καρπενήσι, τραπεζικός υπάλληλος (Αγροτική Τράπεζα). Πολέμησε στο Αλβανικό Μέτωπο, συμμετείχε στην Εθνική Αντίσταση και διώχτηκε επαγγελματικά επί δικτατορίας.

Στη δημοσιογραφία εμφανίζεται ως διευθυντής σύνταξης της εφ. *Το Βελούχι*, εκδιδόμενη στο Καρπενήσι (1931-1933), όπου υπογράφει με τα αρχικά «Μ.Π.» (Μήτσος Παπακαρύας), στα φ. 7-12.

Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη μελέτη λογοτεχνικών και ιστορικών κειμένων και επιδόθηκε στην ιστορική έρευνα για την Ευρυτανία και τα Άγραφα. Δώρισε την βιβλιοθήκη του –αποτελούμενη από 1500 και πλέον βιβλία– στη Βιβλιοθήκη Καρπενησιού του συνδέσμου «Ευγένιος ο Αιτωλός».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Χωριάτικο Αντίλαλο*, τ. 75, σ. 30 (νεκρολόγιο).

ΜΑΡΙΑ ΠΑΝ, ΠΑΝΑΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

Παπακωνσταντίνου, Θεοφύλακτος

(Μοναστήρι, 1905 - Αθήνα, 31 Μαρτ. 1991). Δημοσιογράφος και κοινωνιολόγος. Μεγάλωσε στην Καστοριά και σπούδασε φιλολογία, φιλοσοφία, ιστορία και παιδαγωγικά στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Πολύγλωσσος και πολυγραφότατος, ασχολήθηκε ενεργά με τη δημοσιογραφία και τη συγγραφή. Στα φοιτητικά του χρόνια εντάχθηκε στην ΟΚΝΕ (Ομοσπονδία Κομμουνι-

στικών Νεολαιών) και κατόπιν εκδήλωσε ενδιαφέρον για την τροτσκιστική αντιπολίτευση, όμως αργότερα απέριψε εντελώς τις αριστερές ιδέες και έγινε διαπύσιος κήρυκας του εγγύριου αντικομμουνισμού.

Το 1927 εκδίδει το π. *Μαρξιστική Βιβλιοθήκη*, το οποίο δημοσιεύει μεταφράσεις μαρξιστικών έργων. Μεταξύ 1933-1935 διατελεί συντάκτης επί της ύλης και συνεργάτης της εφ. *Ανεξάρτητος, ενώ από το 1935 έως το 1944 εργάζεται ως συντάκτης και αρχισυντάκτης της εφ. *Πρωία, για λογαριασμό της οποίας το 1941 βρέθηκε πολεμικός ανταποκριτής στο μέτωπο. Τη διάρκεια της Κατοχής εκδίδει την παράνομη αντιστασιακή εφ. *Μαχομένη Ελλάς* (Αυγ. 1942 - Οκτ. 1943). Διαφέρει στη Μέση Ανατολή και υπηρετεί ως διευθυντής Τύπου της Ελληνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών στο Κάιρο (1943-1944).

Τα μεταπολεμικά χρόνια είναι τα πιο δραστήρια της δημοσιογραφικής του καριέρας. Εργάζεται στη νεοϊδρυθείσα εφημερίδα του δημοκρατικού Κέντρου *Ελευθερία, ως αρχισυντάκτης μέχρι το 1949 και ως αρθρογράφος μέχρι το 1963. Στη συνέχεια και έως την εγκαθίδρυση της απριλιανής δικτατορίας εργάζεται ως αρθρογράφος στην εφ. *Μεσημβρινή. Παράλληλα, από το 1956 ξεκινά η συνεργασία του με το π. *Εικόνες. Μεταξύ 1950-1953 και 1959-1964 μεταδίδονται δικές του ομιλίες «διαφωτιστικού» περιεχομένου από τις συχνότητες του Ελληνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας. Η στρατιωτική δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου του παρέχει την ευκαιρία να αναμειχθεί στην πολιτική, πρώτα ως υφυπουργός Προεδρίας (1967) και μετά ως υπουργός Εθνικής Παιδείας (1967-1969). Συγχρόνως διακρίθηκε ως θεωρητικός υπερασπιστής του χουντικού καθεστώτος. Μεταπολιτευτικά δημοσίευσε κατά καιρούς άρθρα σε διάφορες εφημερίδες.

Έγραψε πληθώρα λημμάτων σε λεξικά και εγκυκλοπαίδειες (λ.χ. για τη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* του «Πυρσού» και την *Εγκυκλοπαίδεια* του «Ηλίου»). Στα νεανικά του χρόνια μετέφρασε έργα των Μαρξ, Φρόντ κ.ά. Το συγγραφικό του έργο υπήρξε μεγάλο. Τα σημαντικότερα βιβλία του είναι: *Αι παραπονήσεις του μαρξισμού εν Ελλάδι* (1931) που αποτελεί απάντηση στις απόψεις του Π. Κανελλόπουλου, *Ανατομία της Επανάστασης* (1952), για το οποίο βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών το 1953, και η *Πολιτική Αγωγή* (1970), έργο μεγάλης προπαγανδιστικής σημασίας για τη δικτατορία.

Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ από το 1935. Τιμήθηκε με τον Σταυρό των Ταξιαρχών του Βασιλικού Τάγμα-

τος του Φοίνικος, τον Μεγαλόσταυρο του Παναγίου Τάφου, τον Τίμιο Σταυρό Α΄ Τάξεως του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας και τον Ανώτερο Ταξιαρχό του Τάγματος του Γεωργίου Α΄.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεοφ. Παπακωνσταντίνου, *Η μεγάλη περιπέτεια*, Αθήνα, εκδ. Κάκτος, 1987· Μελέτης Μελετόπουλος, *Η Δικτατορία των Συνταγματαρχών: Κοινωνία, Ιδεολογία, Οικονομία*, Αθήνα, εκδ. Παπαζήσης, 1996.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΤΣΟΥΛΑΣ

Παπαμιχαήλ, Γρηγόριος

(Ιπτειος Μυτιλήνης, 1874 - Αθήνα, 1956). Θεολόγος, εκκλησιαστικός δημοσιογράφος και συγγραφέας. Σπούδασε θεολογία στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης (Κωνσταντινούπολη) και στη Θεολογική Ακαδημία της Πετρούπολης (Ρωσία). Γνώριζε πολλές γλώσσες: αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, ρωσικά, βουλγαρικά, ρουμανικά, σουηδικά, αραβικά, τουρκικά και άλλες. Δίδαξε δέκα χρόνια στη Θεολογική Σχολή του Σταυρού (Ιεροσόλυμα). Το 1908 με πρόσκληση του πατριάρχου Αλεξανδρείας Φωτίου ανέλαβε στην Αλεξάνδρεια τη διεύθυνση των π. **Εκκλησιαστικός Φάρος* και *Πάντανος. Το 1918 έγινε καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και ανέλαβε τη διεύθυνση των π. *Εκκλησιαστικός Κήρυξ* (1918-1920), *Κανή Διδαχή* (1923-1956), *Εκκλησία, *Θεολογία, *Επετηρίς Φοιτητικού Θεολογικού Συνδέσμου* (Αθήνα, 1933-1957). Συνεργάστηκε με πολλά περιοδικά, λ.χ. *Νέα Σιών Ιεροσολύμων, *Ελληνομίαι Αθηνών, εφ. *Νέα Ημέρα Τεργέστης, *Ποιμήν Μυτιλήνης. Ως εκκλησιαστικός δημοσιογράφος υπήρξε εξαιρετος, εκπαίδευσε και άλλους, όπως τον Εμμ. *Μυτιληναίο.

Υπήρξε πρόταγος του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1936-1937 (το έτος της εκατονταετηρίδος του), μέλος της Ακαδημίας Αθηνών και πρόεδρος της το 1954. Διετέλεσε και διευθυντής της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής τα έτη 1937-1940.

Ως συγγραφέας υπήρξε πολυγραφότατος. Τα άρθρα και οι μελέτες του υπολογίζονται σε πάνω από χίλια (μερικά με το ψευδώνυμο «Γιάννης Αγιάσος»). Εκλογή από τα βιβλία του: *Η κοινή ελληνική γλώσσα εν σχέσει προς την των Αγίων Γραφών και δη της Κ. Διαθήκης* (1904), *Η ελευθερία της βουλήσεως* (1908), *Περί του δευτέρου γάμου των κληρικών* (1908<;>), *Αποκαλύψεις περί της ρωσικής πολιτικής εν τη Ορθοδόξω ελληνική Ανατολή* (1909), *Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς* (1911), *Σοσιαλισμός και Χριστιανισμός* (1911), *Βουδισμός και Χριστιανισμός* (1911), *Πνευματικότητα και Χριστιανισμός* (1912), *Επιστήμη*

και Θρησκεία (1916). *Θεοσοφία. Ο Ιησούς Χριστός ως ιστορικό πρόσωπον* (1917-1918, τέσσερις εκδόσεις). *Ο Ρενάν και ο βίος του Ιησού* (1925). *Μαθηματική απόδειξη περί της υπάρξεως του Θεού* (1931). *Απολογητική Ψυχολογία* (1936). *Η ουσία και το θάθος του Χριστιανισμού* (πρυτανικός λόγος, 1937). *Ιστορικός Υλισμός* (1937). *Η τριάς των υψίστων αξιών, του αληθούς, του καλού και του αγαθού* (1946). *Η ανδραγαθική μονορροδοξία των Ρώσων του ΙΕ' Αιώνα* (1947). *Απολογητικά Πατέρων των πρώτων πέντε αιώνων* (1948). *Μάξιμος ο Γραικός ο πρώτος φωτιστής των Ρώσων* (1950).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Καρμίρης. *Θ.Η.Ε.*, τ. 9, σ. 1198-1201. Ν.Θ. Μπουγάτσος. *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου*, 1974. λ/α 188, 212, 285, 320, 480, 529.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Παπανδρόπουλος, Ιωάννης Π.

(Πάτρα, 1869 - 10 Οκτ. 1948). Πατρινός δημοσιογράφος, ιδρυτής της εφημερίδας *Νεολόγος Πατρών. Άρχισε τη δημοσιογραφική σταδιοδρομία του νεότατος. Το 1888, δύο χρόνια μετά την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο, εκδίδει το λογοτεχνικό π. *Χλόη*, που έζησε 18 μήνες. Το 1890 προτείνει στον διαπρεπή δικηγόρο και πολιτευτή Αχιλλέα Χοϊδά να εκδώσουν καθημερινή εφημερίδα. Αυτός του απαντά ότι η ιδέα του είναι «επιπολαία και ανεφάρμοστος». Τον Μάιο του ίδιου έτους σε ένα ταξίδι του στην Αθήνα συνδέεται με δική του πρωτοβουλία με την **Εφημερίδα του Δ. Κορομηλά* και αναλαμβάνει την ανταπόκρισή της. Οι καλογραμμένες ανταποκρίσεις του τον έκαναν γνωστό στον δημοσιογραφικό κόσμο της Αθήνας. Στα αμέσως επόμενα χρόνια εργάζεται ως τακτικός έμμοσος ανταποκριτής των εφημερίδων *Ακρόπολις του Βλ. *Γαβριηλίδη και *Άστρ του Μπ. *Άννινου.

Εντωμεταξύ, τον Απρίλιο 1893 η Πάτρα απόκτησε την πρώτη ημερήσια πρωινή εφημερίδα της, την *Πελοπόννησο. Το καλοκαίρι του 1894, χολωμένοι κατά της *Πελοποννήσου* για άγνωστη αιτία, οι Ι.Θ. Παπαλουκάς και Ι. Καϊδόπουλος, φίλοι του Ι. Παπανδρόπουλου, του προτείνουν να εκδώσουν και αυτοί καθημερινή εφημερίδα. Η νέα εφημερίδα στον πρώτο μήνα της έκδοσης της (15 Αυγ. 1894 - 14 Σεπτ. 1894) είχε έλλειμμα 255 δρχ. Τότε οι Παπαλουκάς και Καϊδόπουλος παραχώρησαν τα μερίδια τους

στον Παπανδρόπουλο, υπό τον όρο να αναλάβει και όλες τις οικονομικές υποχρεώσεις της εφημερίδας. Από τότε ο Παπανδρόπουλος έμεινε μόνος ιδιοκτήτης της *Νεολόγου* και στην έκδοσή του αφιέρωσε τα υπόλοιπα 54 χρόνια της ζωής του. Πολύγλωσσος, προλάβαινε το ευρωπαϊκό ταχυδρομείο που έφτανε νωρίς στην Πάτρα και δημοσίευε στην εφημερίδα του επίκαιρα νέα. Στην περίφημη δίκη της Λαμίας (20-22 Ιουν. 1922) δικάστηκε επειδή δημοσίευσε το «Δημοκρατικό Μανιφέστο». Οξυδερκής, φωτεινό και αεικίνητο πνεύμα, άφογος στην πολιτεία και το ήθος του και άριστος χειριστής του λόγου, κατά τον ιστορικό Κ. Τριανταφύλλου, επέτυχε να συγκυατάλεγεται ο *Νεολόγος* ανάμεσα στις πρώτες επαρχιακές εφημερίδες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Ν. Τριανταφύλλου. *Ιστορικών λεξικόν των Πατρών*. Πάτρα 1980 (έκδοση αναθεωρημένη και εκδοιογραφημένη). Ν.Ε. Πολίτης. *Χρονικό του Πατράϊκου Τύπου, 1840-1940*. Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Παπανικολάου, Ευαγόρας

(Βατυλή Αμμοχώστου, 1894 - Λευκωσία, 1951). Νομικός και δημοσιογράφος. Γιος του εφημερίου του Ιερού Ναού Φανερωμένης Λευκωσίας. Μεγαλύτερος αδελφός του δημοσιογράφου Χρήστου ή Χριστάκη *Παπανικολάου. Σπούδασε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Παγκύπριο Διδασκαλείο (1911) και κατόπιν νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Δημοδιδάσκαλος, δίδαξε στο Σχολαρχείο Αμμοχώστου έως το 1923. Άσκησε στη Λευκωσία το επάγγελμα του δικηγόρου. Δριστητήριο μέλος της ΕΡΕΚ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση Κύπρου), έλαβε μέρος στην εξέγερση κατά των Άγγλων, φυλακίστηκε και στη συνέχεια εκτοπίστηκε στην απομακρυσμένη πόλη της Χρυσούχης στην Πάφου.

Από τον Αύγουστο έως τον Δεκέμβριο 1933 εξέδιδε στη Λευκωσία την εβδομαδιαία εφ. *Πρωτεύουσα*, η κυκλοφορία της οποίας απαγορεύθηκε από τους Άγγλους, λόγω της μαχητικής και εθνικιστικής της αρθρογραφίας, η οποία χαρακτηρίστηκε από τους Άγγλους ως «στασιαστικού περιεχομένου». Υπήρξε επίσης αρχισυντάκτης της εφ. *Αδιάλλακτος*, εκφραστικό όργανο της ΕΡΕΚ που προετοίμασε την εξέγερση του Οκτωβρίου 1931. Η πρώτη έκδοση του *Αδιαλλάκτου* δεν κυκλοφόρησε γιατί σταμάτησε επί του πιεστηρίου από τις αποικιοκρατικές αρχές. Μετά την εξέγερση ο Ευαγόρας Παπανικολάου εξορίστηκε. Λόγω της διώξης του από τις αρχές εγκαταστάθηκε στην

Αθήνα, όπου άσκησε το επάγγελμα του νομικού και του δημοσιογράφου. Συνεργάστηκε με την *Καθημερινή Αθηνών και τα *Καθημερινά Νέα* ως αρχισυντάκτης.

Το 1946 επέστρεψε στην Κύπρο, ύστερα από πρόσκληση του δημάρχου Λευκωσίας Θεμιστοκλή Δέροβη και ανέλαβε την έκδοση του *Εθνους. Το 1947 προχώρησε στην επανέκδοση στη Λευκωσία της *Πρωτεύουσας*, αρχικά ως καθημερινής εσπερινής, έως τις 24 Απριλίου 1948, στη συνέχεια ως καθημερινής πρωινής, έως τις 5 Ιουλίου 1949, και στη συνέχεια ως καθημερινής απογευματινής, έως τις 19 Σεπτεμβρίου 1949. Στη συνέχεια η εφημερίδα έγινε εβδομαδιαία και εκδιδόταν έως τον θάνατό του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Αλήθεια*, 19 Ιαν. 1934· εφ. *Ελευθερία*, 31 Μαΐου 1951 και 1 Ιουν. 1952· εφ. *Εθνος*, 31 Μαΐου 1951 και 1 Ιουν. 1951· *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου*, τ. 1Ε', σ. 456-457· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001, σ. 285.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κλ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παπανικολάου, Χρήστος

(Λάρνακα, 1898 - Αθήνα, 1961). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, εκδότης. Γιος του εφημερίου του Ιερού Ναού Φανερωμένης Λευκωσίας, μικρότερος αδελφός του δημοσιογράφου Ευαγόρα *Παπανικολάου. Σπούδασε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας. Πολύ νωρίς ασχολήθηκε με εκδοτικές δραστηριότητες. Το 1918 εξέδωσε στη Λευκωσία το *Κυπριακόν Ημερολόγιον* που περιελάμβανε φιλοσοφικά κείμενα, ποιήματα, ιστορικές μελέτες και χρονογραφήματα από γνωστούς λόγιους της εποχής. Το *Ημερολόγιον* αυτό δεν είχε συνέχεια. Το 1919 εξέδωσε το δεκαπενθήμερο λογοτεχνικό π. *Μέλισσα*, του οποίου κανένα τεύχος δεν έχει διασωθεί.

Για να συνεχίσει τις σπουδές του το 1920 μετέβη στην Αθήνα, όπου εγκαταστάθηκε μόνιμα, ασκώντας το δημοσιογραφικό επάγγελμα. Συνεργάστηκε με 20 περίπου αθηναϊκές εφημερίδες. Εργάστηκε για πολλά χρόνια ως πολιτικός συντάκτης και ρεπόρτερ της εφ.**Καθημερινή Αθηνών*. Υπήρξε επίσης προϊστάμενος δελτίων ειδήσεων του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών. Υπήρξε μέλος της ΕΣΗΕΑ και εξελέγη για σειρά ετών μέλος της Εξελεγκτικής Επιτροπής και του Παιδαγωγικού Συμβουλίου της ΕΣΗΕΑ. Παράλληλα με τη συνεργασία του με διάφορες εφημερίδες, υπηρέτησε για 15 χρόνια ως τμηματάρχης στον Δήμο Αθηναίων, υπεύθυνος του Γραφείου Τύπου και του Φορολογικού Τμήματος και ως πρόεδρος Φορολο-

γικών Δικαστηρίων της Ενώσεως Δήμων και Κοινοτήτων. Την ίδια περίοδο χρημάτισε αρχισυντάκτης του μηνιαίου π. *Τοπική Αυτοδιοίκησης*, οργάνου της Πανελληνίας Ενώσεως Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων. Υπήρξε ακόμη τακτικός συνεργάτης της δεκαπενθήμερης επιθεωρήσεως *Φωνή Δήμων και Κοινοτήτων*.

Αναμίχθηκε στον ελευθεροτεκτονισμό και διετέλεσε αρχισυντάκτης του τεκτονικού π. *Πυθαγόρας. Τα δύο κύρια έργα που άφησε στον συγγραφικό τομέα σχετίζονται με τον τεκτονισμό. Αυτά είναι: *Σκοτεινός Θάλαμος* και *Τι πρέπει να γνωρίζει ο μύστης*. Κυκλοφόρησε επίσης σε φυλλάδιο το έργο *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ως μύστης*. Ασχολήθηκε επίσης με την κυπριακή διαλεκτική ποίηση. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής δημιούργησε την εκδοτική εταιρεία «Πήγασος», η οποία εξέδωσε με επιτυχία σειρά λογοτεχνικών έργων γνωστών ελλήνων συγγραφέων.

Διετέλεσε μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Κυπριακής Αδελφότητας Αθηνών, καθώς και ανταποκριτής από την Αθήνα της κυπριακής εφημερίδας *Πρωτεύουσα*. Απεβίωσε στην Αθήνα στις 24 Ιουνίου 1961.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Αλήθεια*, 15 Φεβρ. 1918· εφ. *Ελευθερία*, 28 Ιουν. 1961· Κύπρος Χρυσάνθης, *Μικρά Πορτρέτα Κυπρίων*, Λευκωσία, Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, 1993, σ. 56-62· Αρ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001, σ. 286· *Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου*, τ. 1Ε', σ. 457.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κλ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παπανικόλας, Στρατής

(Βρισιά Λέσβου, 22 Νοε. 1894 - Μυτιλήνη, 30 Οκτ. 1952). Δημοσιογράφος. Καταγόταν από τον Ασόματο όπου τελείωσε το δημοτικό σχολείο. Παρακολούθησε για έναν χρόνο μαθήματα στο ημιγυμνάσιο της Αγιάσου και μετά στο γυμνάσιο Μυτιλήνης. Αφού πήγε στη Ρουμανία για λίγο σ' έναν δείο του έμπορο, φοίτησε για έναν χρόνο στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, αλλά καθώς τα έξοδα ήταν δυσβάσταχτα για τον νερόπατέρα του αναγκάστηκε να διακόψει και να εργαστεί ως δάσκαλος στον Ασόματο. Από την αρχή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπηρέτησε ως στρατιώτης για πολλά χρόνια, έως το 1920.

Το 1920 μπήκε επαγγελματικά στη δημοσιογραφία. Στην αρχή ως συντάκτης και πολύ γρήγορα ανέλαβε τη διεύθυνση (1921) της μεγαλύτερης καθημερινής εφημερίδας της Μυτιλήνης, τον *Ελευθέρον Λόγον των αδελφών Σιφνιάων από τους οποίους

την αγόρασε το 1924. «Νέος δημιουργικός άνεμος έπνευσε τότε στην εφημερίδα με την οποία συνδέθηκε η δημοσιογραφική του καριέρα. Η επαναστατική παλληκαρία και άφοβη αρθρογραφία του, κάτω από το κλίμα του αντίθετου προς τις αρχές του θρασύτου καθεστώτος, η διεύρυνση της ειδησεογραφίας σε παγκόσμια κλίμακα με την καινοτομία του ιδιόκτητου ασύρματου, το καθημερινό χρονογράφημα, το πλούσιο ρεπορτάζ και ο σθεναρός και διαυγής σχολιασμός των πολιτικών και τοπικών γεγονότων, εδραίωσαν την εφημερίδα, και τον διευθυντή της, στη συνείδηση της κοινής γνώμης», σχολιάζει ο Δ.Π. *Λεοντής. Αυτά έως το 1929 που ο Παπανικόλας, κουρασμένος και από τον ανταγωνισμό των εφ. *Ταχυδρόμος και *Δημοκράτης των Στρατή *Μυριβήλη, Θειέλλη *Λεφκία και Τέρπανδρου *Αναστασιάδη, πουλά την εφημερίδα.

Ασχολείται στη συνέχεια για λίγο με το εμπόριο και στις 24 Δεκεμβρίου 1931 θγάζει το πρώτο φύλλο της εβδομαδιαίας σατιρικής εφ. *Τρίβλος. «Τον *Τρίβλο* τον έγραφε κάθε εβδομάδα με πολλή άνεση, συνήθως τις δύο τελευταίες νύχτες. Αργά μετά τα μεσάνυχτα. Τα πειράγματά του άκακα, η σάτιρά του ραφινάτη, οι τύποι του ζωντανοί, τα πολιτικά του σχόλια τσουχτερά και καιρία. Πειράζει τους πάντες. Αφήνει να διαφαίνονται τα ψεγάδια τους, πάντα όμως με καλή πίστη και μέσα σε πλαίσια πολιτισμένα» επισημαίνει ο Βαγγέλης Καραγιάννης. Η κυκλοφορία του σταμάτησε τον Αύγουστο 1941 όταν το υπό έκδοση φ. 419, λογοκρίθηκε ολόκληρο.

Με την Απελευθέρωση ο Παπανικόλας, που πήρε μέρος στην Αντίσταση με το ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο), αρθρογραφεί στις εαμικές εφημερίδες και παράλληλα προσπαθεί να ξαναβγάλει την εφημερίδα του. Αλλά δεν τον άφησαν οι παρακρατικοί· διέλυσαν το 1946 το τυπογραφείο του και τον ίδιο τον έδειραν αλύπητα, σχεδόν μέχρι θανάτου. Καταφεύγει τότε στην Αθήνα, εργάζεται για ένα διάστημα στη εφ. *Ελευθέρη Ελλάδα* και *Προοδευτικός Φιλελευθέρως*, αλλά δεν αντέχει την «ξενιτιά». Επιστρέφει στη Μυτιλήνη το 1952 και ξαναβγάζει τον *Τρίβλο* (αρ. φ. 419, 11 Ιούλ. 1952), αλλά η κουρασμένη του καρδιά δεν αντέχει και στις 30 Οκτωβρίου 1952 αφήνει την τελευταία του πνοή.

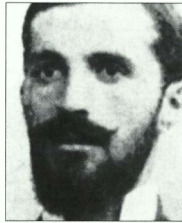
«Ο Στρατής Παπανικόλας, διεκδικεί περισσότερο από όλους τους εκπροσώπους της “Λεσβιακής Άνοιξης” τον τίτλο του εθνικού ποιητή της Λέσβου. Είχε το θαυμαστό προνόμιο, παίζοντας και γελώντας, να γίνει ο πατέρας και δημιουργός της λαϊκής διαλεκτικής λεσβιακής λογοτεχνίας, που δεν την έχει καμιά περιοχή της

Ελλάδας, εκτός από την παλιά Κρήτη του Κορνάρου και του Χορτάτζη, το Αγρίνι με τη μοναδική *Αγάπη στο χωριό* του Κώστα Χατζόπουλου και η Κύπρος με τους λαϊκούς βάρδους της Μιχαηλίδη και Λιμπέρτη. Απ’ αυτή την πλευρά ο Παπανικόλας είναι ο Μιστράλ της Ελλάδας», θα γράψει ο Γιώργος *Βαλέτας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Αφέρωμα στον σατιρικό Παπανικόλα», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 34 (Ιούλ.-Αύγ. 1976): Βαγγ. Καραγιάννης. *Ο “Τρίβλος” και η επαχή του*, Αθήνα 1977· Θ. Σαράφης-Καρτέρης, *Κείμενα*, Αθήνα 1988, σ. 47-50· Στρατή Παπανικόλα, *Θεατρικά και άλλα*, Μυτιλήνη 1996· Κ. Μίσιος, *Ανθολόγιο Λεσβίων Ποιητών*, τ. Β΄, Μυτιλήνη 1998, σ. 77-84.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Παπαντωνίου, Ζαχαρίας

(Καρπενήσι, 1877 - Αθήνα, 1940). Πεζογράφος, ποιητής, δημοσιογράφος. Τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στο Καρπενήσι και στη συνέχεια παρακολούθησε μαθήματα στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ασχολήθηκε επίσημα με τη ζωγραφική. Έτσι, παρά την αναγνωρισμένη ευρωμάθειά του, υπήρξε αυτοδίδακτος, χωρίς πανεπιστημιακή υποδομή.

Αρχισε την επαγγελματική του σταδιοδρομία ως δημοσιογράφος και εξελίχθηκε σε έναν από τους σημαντικότερους εκπροσώπους των νεοελληνικών γραμμάτων, σε διάφορα είδη του λόγου: ποίηση, πεζογράμματα (*Πολεμικά τραγούδια*, 1898· *Τα χελιδόνια*, 1920· *Πεζοί Ρυθμοί*, 1922· *Τα θεία δώρα*, 1931), διηγήματα (*Δηγήματα*, 1927· *Βυζαντινός όρθρος*, 1936· *Η Θυσία*, 1937 κ.ά.) και παιδική λογοτεχνία. Το αναγνωματάριό του *Τα ψηλά βουνά* (1918), γραμμένο στη δημοτική και καρπός της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1917, υπήρξε σταθμός στην ιστορία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας και εκπαίδευσης. Ο Παπαντωνίου ασχολήθηκε επίσης με το δοκίμιο (*Οδών, Άγιον Όρος*, 1934), το θέατρο (*Ο όρκος του πεδαμίνου*, 1929), τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις κ.ά. Θεωρείται από τους πιο ολιγογράφους Έλληνες λογοτέχνες, αφού οι αυτοτελείς εκδόσεις του έργου του είναι λιγοστές. Το κυρίως δημοσιογραφικό μέρος του έργου του όμως παραμένει διάσπαρτο σε εφημερίδες και περιοδικά. Διακρίθηκε στον ποιητικό λόγο και ως τεχνοκριτικός. Χαρακτηρίστηκε εστέτ και στυλίστας, για την αγάπη του προς την τέχνη

και το φραίο, για το ύφος του και την εξαντλητική επεξεργασία του λόγου του.

Κύρια επαγγελματική απασχόληση του Παπαντωνίου ήταν η δημοσιογραφία, την οποία υπηρέτησε ως ανταποκριτής φιλολογικών και καλλιτεχνικών ειδήσεων, αρχισυντάκτης, χρονογράφος, πολιτικός αρθρογράφος, κριτικός της λογοτεχνίας, της ζωγραφικής και του θεάτρου. Διακρίθηκε ιδιαίτερα για την ακριβολογία και την καλλιτέπεια του λόγου του ενώ στα χρονογραφήματά του χρησιμοποίησε εύστοχα την καθαρεύουσα, δίνοντας λόγοι χαρακτηρισρα σε λαϊκές εκφράσεις, προκειμένου να αποδώσει την απαραίτητη ευθυμογραφική τους διάσταση.

Πρωτοφανερώθηκε με σατιρικά επιγράμματα που δημοσίευε στο π. *Μηχανορραφία* του Ν. Λάσκαρη και του Ι. Δελιακατερίνη, με το ψευδώνυμο «Αβδηρίτης». Η επαγγελματική του σταδιοδρομία ωστόσο ξεκίνησε στην εφ. *Ακρόπολις του Βλ. *Γαβριηλίδη, όπου δημοσίευε χρονογραφήματα, και στη συνέχεια στην **Εφημερίδα των Συζητήσεων* του Λ. Δεληγιώργη. Το 1895 αναλαμβάνει συντάκτης στην εφ. *Σκριπ του Ευάγγ. *Κουσουλάκου, θέση που διατήρησε για ένδεκα χρόνια έως το 1900, όταν ανέλαβε για μια πενταετία την αρχισυνταξία, γράφοντας πολιτικά άρθρα και χρονογραφήματα. Στο *Σκριπ* δημοσίευε επίσης και θεατρικές κριτικές με το ψευδώνυμο «Ο άλλος». Ως χρονογράφος και πολιτικός συντάκτης συνεργάστηκε επίσης με τις εφ. *Χρόνος και *Εμπρός. Η τελευταία μάλιστα τον διόρισε ανταποκριτή της στο Παρίσι, όταν παρέμεινε εκεί για μια τριετία (1908-1911) και έστειλε στην εφημερίδα τα περίφημα «Παρισινά Γράμματα», σειρά ανταποκρίσεων της καθημερινής και πολιτιστικής επικαιρότητας με τη μορφή επιστολών. Στη γαλλική πρωτεύουσα συνεργάστηκε και με γαλλικές εφημερίδες: τις εφ. *Journal des Débats* και *Les Nouvelles*, όπου συνέτασσε το «Ανατολικόν Δελτίον». Η συνεργασία του με το *Εμπρός* συνεχίστηκε έως το 1912, όταν σταμάτησε τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα. Επίσης, συνεργάστηκε με τις εφ. *Πατρίς, *Εστία και *Ελευθερον Βήμα. Στο *Ελευθερον Βήμα* κρατούσε τη στήλη της τεχνοκριτικής, μέσα από την οποία καδικερίθηκε ως ειδικός της ζωγραφικής.

Στη συνέχεια υπηρέτησε ως κρατικός λειτουργός σε ποικίλες θέσεις: νομάρχης Ζακύνθου, Κυκλάδων και Καλαμάτας. Το 1918 έγινε διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης, την οποία πλούτισε με σημαντικά έργα. Το 1923 τιμήθηκε με το Εθνικόν Αριστείον Γραμμαίων και Τεχνών και αργότερα διορίστηκε καθηγητής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών. Το 1938 εξελέγη ακα-

δημαϊκός· ο εισιτήριος λόγος του, τον οποίο εξεφώνησε στη δημοτική γλώσσα, είχε ως θέμα τον Δομήνικο Θεοδοκόπουλο. Πέθανε ξαφνικά, στην Αθήνα, το απόγευμα της 1^{ης} Φεβρουαρίου 1940.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Νέα Εστία*, τ. 27, τχ. 319 (1940) κριτικόν· Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, *Τα πρόσωπα και τα κείμενα*, τ. Α' - Στ' (1943-1955)· Γ. Φτέρης, *Πρόσωπα και Σχήματα*, Αθήνα 1954· Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (εκδ.), *Ζαχαρίας Παπαντωνίου Παρισινά Γράμματα*, Αθήνα, Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία, 1956· Π. Χάρης, *Έλληνες Πεζογράφοι*, τ. Α' 1954, Αθήνα 21968· Δ. Γιάκος, *Λυρικοί της Ρούμελης*, Αθήνα 1958· Άλκη Θρούλος, *Μορφές και θέματα του θεάτρου*, τ. Α', Αθήνα 1961· Τέλλος Άγρας, *Κριτικά*, επιμ. Κώστας Στεργιόπουλος, τ. Γ', Αθήνα 1984· Βαγγ. Αθανασόπουλος, «Ζαχαρίας Α. Παπαντωνίου», *Η παλαιότερη πεζογραφία μας*, τ. ΙΑ' (1900-1914), Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1998, σ. 240-268 (όπου και πλήρης εργογραφία)· Κ.Θ. Δημαράς, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 2000· Αντ. Μπενέκος, *Τομές στην εξέλιξη της παιδικής μας λογοτεχνίας: Η περίπτωση του Ζαχαρία Παπαντωνίου: Συμβολή στη μελέτη των παιδικών βιβλίων*, Καστανιώτης, Αθήνα 2000· Φωτεινή Κεραμάρη, *Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου ως πεζογράφος: Δίληγμα, πεζογραφία, ταξιδιωτικά κείμενα, λογοτεχνική κριτική, τεχνοκριτική δοκίμιο*, Αθήνα, Εστία, 2001· *Ελληνικοί τόποι: Ζαχαρίας Παπαντωνίου, 1877-1940*, επιμ. Φ.Κ. Μπουμπουλιδίου, Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 2002.

ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΟΥΛΚΑΝΔΡΙΩΤΗ

Παπαπερικλής, Νίκος

(Σκαμίες / Πάνομος Προποντιδίας, 1908 - Αθήνα, 1988). Δημοσιογράφος χρονογράφος και διευθυντής εφημερίδας. Εγκαταστάθηκε νέος στην Έδεσσα (όπου συνεργάστηκε με την εφ. *Ταχυδρόμος) και μετά στην Αθήνα για να σπουδάσει νομικά, αλλά αποβλήθηκε από τη Σχολή. Ως χρονογράφος εργάστηκε στην εφ. *Ριζοσπάστης (1934-1946) και σε άλλες εφημερίδες. Μετά την Κατοχή και την έντονη συμμετοχή του στην έκδοση παράνομου αντιστασιακού Τύπου, αφού αποφυλακίστηκε στάλθηκε από το ΚΚΕ στη Θεσσαλονίκη για να παρακολουθεί την έκδοση της κομματικής εφ. *Λαϊκή Φωνή, στην οποία έγραφε και χρονογραφήματα με αιχμηρό και σαρκαστικό ύφος, όπως και στη *Φωνή του Εργάτη. Στην περίοδο 1945-1948 ήταν μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης

Αργότερα, το 1952, επέστρεψε στην Αθήνα και εργάστηκε σε επιστημονικά και φιλολογικά έντυπα και διακρίθηκε για τα χρονογραφήματά του σε εφημερίδες του αριστερού χώρου: *Ελευθερος*, *Ριζοσπάστης*, *Η Αυγή*, *Η Δημοκρατική* (κάτω από τη ρομπρκα «Για τη ζωή και την Ειρήνη» υπογράφει με το ψευδώνυμο «Νίκος Γλαύκος»), *Δημοκρατική

Αλλαγί κ.ά. Από τη δεκαετία του 1950 δημοσιεύονται αυτοτελώς τα χρονολογικά του (Αντίλαλοι της ζωής, 1953· Η ζωή όπως κυλά, 1958), τα διηγήματα (Γλυκοχαράζει, 1953· Επί γης ειρήνη, 1955), τα μυθιστορήματα (Γκισούρ, 1956, με θέμα τη ζωή του ελληνισμού της Μ. Ασίας· Χρυσή ζωή, 1973) και σε συνεργασία με τον Ασημάκη Γιαλαμά ένα βιβλίο, εκκονογραφημένο από γνωστούς γελοιογράφους της εποχής, που σατιρίζει την καθημερινή ζωή (Η εποχή μας: Στίχοι, σάτυρα, σκίτσα, 1961). Κατά τη δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967 κατέφυγε σε ανατολικές χώρες. Με την επιστροφή του δημοσίευσε ένα νέο βιβλίο με τίτλο: *Απόψε πεθανε ο φασισμός!* (1975).

Τα λογοτεχνικά κείμενά του, μερικά από τα οποία υπέγραφε και με το ψευδώνυμο «Φιλικός», επανεκδόθηκαν ή μεταφράστηκαν σε ξένες γλώσσες (ουκρανικά, τουρκικά, βουλγαρικά), ενώ ο ίδιος μετέφρασε ξένους συγγραφείς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. Ποιάνη, 1989, σ. 253· «Νίκος Παπαεφρακλής», π. *Τέταρτη Εξουσία* (Φεβρ. 1959)· «Υπρέττσα / 80 φουτενά χρόνια», εφ. *Ρίζοσπάστης*, 23 Ιαν. 1988 (νεκρολογία).

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Παπαστρατηγάκης, Μιχαήλ Π.

(Αθήνα, 1889-1965). Δημοσιογράφος. Από το 1908 αφοσιώθηκε στη δημοσιογραφία ως ρεπόρτερ, ως συντάκτης ύλης και αργότερα ως πολιτικός αρθρογράφος, σχολιογράφος, αρχισυντάκτης και διευθυντής σε αθηναϊκές εφημερίδες κυρίως με αντιβενιζελική τοποθέτηση (*Χρόνος, *Αθήναι, *Σκριπ, *Ελληνική, *Ο Τύπος, *Ημερήσιος Κήρυξ, *Ανεξάρτητος, *Εμπρός κ.ά.). Το 1925 εργάστηκε ως διευθυντής σύνταξης στην εφ. *Εσπερινά Νέα* και αργότερα στη φιλομοναρχική εφ. *Η Εθνική* (1936-1938) του Γ. Κ. Τζιρακόπουλου.

Λίγες εβδομάδες ύστερα από την έκδοση της φιλοναζιστικής εφημερίδας της Θεσσαλονίκης *Νέα Ευρώπη κλήθηκε να αναλάβει τη διεύθυνσή της μετά την άρνηση των τοπικών δημοσίων να αναλάβουν το έργο. Στη θέση αυτή παρέμεινε έως την αποχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων, τα οποία ακολούθησε κατά την αποχώρησή τους. Για τη δράση του αυτή καταδικάστηκε ερήμην σε ισόβια δεσμά από το Δικαστήριο Δοσιλόγων. Από το 1948, αφού επωφελήθηκε από νομοδεδειγμένη ρύθμιση του ζητήματος των δοσιλόγων, εργάστηκε σε αθηναϊκές εφημερίδες (*Ακρόπολις, *Απογευματινή), δημοσιεύοντας κριτικά σημειώματα, ιστορικά μελετήματα,

φιλολογικά άρθρα, συνεντεύξεις και μεταφράσεις ξένων κειμένων.

Κατά τη διαμονή του στη Θεσσαλονίκη και παράλληλα με τη δημοσιογραφική του δραστηριότητα ασχολήθηκε με φιλολογικά θέματα. Νεότετος κυκλοφόρησε το μυθιστόρημα *Οι Γίγαντες* (1914) και αργότερα το βιβλίο *Ο Αρχιστράτηγος Χατζηνανέστης, 1863-1922* (1927). Ιδιαίτερα ενδιαφέρθηκε για τη ζωή του ινδού πολιτικού, φιλοσόφου και κοινωνικού αναμορφωτή Μαχάτμα Γκάντι, τον οποίο παρουσίασε για πρώτη φορά στην Ελλάδα με το βιβλίο του *Ο Μαχάτμα Γκάντι. Η ζωή, ο αγών, οι αρχαί του* (1930). Το 1944 εκδόθηκε το βιβλίο του *Ο Γιάννης Καμπύσης και τα γερμανικά γράμματα*. Μετά τον θάνατό του η σύζυγός του συγκέντρωσε και εξέδωσε μέρος του ποιητικού του έργου (*Ποιήματα*, τ. Α', 1969).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Ποιάνη, 1989.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Παπαφλωράτος, Παναγής

(Σουλιά Ρουμανίας, 1922 - Ουέλλινγκτον Νέας Ζηλανδίας, 1988). Ιδιωτικός υπάλληλος, τυπογράφος, εκδότης. Από μεσοαστική οικογένεια εμπόρων, ο πατέρας του, Κεφαλλονίτης, ήταν έμπορος, ο δείος του είχε ναυτιλιακά γραφεία

και τα αδέρφια της μητέρας του, γεννημένοι στη Ρουμανία, είχαν μεγάλη κτηματική περιουσία και βιοτεχνία επεξεργασίας ψαριών. Τέλειωσε το ελληνικό δημοτικό σχολείο και φοίτησε στο ρουμανικό γυμνάσιο. Δεν ολοκλήρωσε όμως τις γυμνασιακές σπουδές γιατί τον πίεζε η οικογένειά του να αναλάβει τη διαχείριση των εμπορικών τους επιχειρήσεων άλλωστε, γνωρίζοντας, εκτός από τα ελληνικά, πολύ καλά ρουμανικά, γαλλικά, ρωσικά και λίγα αγγλικά, είχε δείξει κλίση και για το εμπόριο. Το 1949 με την επικράτηση του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Ρουμανία και την αδυναμία άσκησης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων όπως πριν, ανιγκάστηκε να καταφύγει οικογενειακά στη Χίο ως πρόσφυγας. Τελικά, δεύτερη φορά πρόσφυγας έφυγε πάλι, και με τη βοήθεια του προγράμματος του Διεθνούς Οργανισμού Προσφύγων (International Refugee Organisation) του ΟΗΕ (Οργανισμός Ηνωμένων

Εθνών) και της κυβέρνησης της Νέας Ζηλανδίας έφτασε, μαζί με την οικογένειά του, την 1^η Μαΐου 1951 στο Ουέλλινγκτον, όπου ύστερα από τρεις μήνες σε καταυλισμό προσφύγων, εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην πόλη αυτή.

Η εμπειρία που απέκτησε για εργασίες τυπογραφείου και εκτυπώσεις εργαζόμενος στην αρχή ως αποθηκάριος στο κρατικό τυπογραφείο του Ουέλλινγκτον αλλά και η ενθάρρυνση φίλων του προσφύγων από τη Ρουμανία, τον έκαναν να πάρει την απόφαση για την έκδοση δικού του εντύπου, του πρώτου στην ιστορία της Νέας Ζηλανδίας, την εφ. *Ελληνική Σάλπιγξ (1952-1988), αρχικά ως περιοδικό και από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ως εφημερίδα. Εκτός από την επιμέλεια και έκδοση του εντύπου του, πολύ συχνά δημοσίευε σε αυτό άρθρα παροικιακού και κοινωνικού ενδιαφέροντος, μερικές φορές δε και διηγήματα.

Διακρίθηκε για τη βαθιά αφοσίωσή του στην υπόθεση του ελληνισμού της Νέας Ζηλανδίας προσφέροντας υπηρεσίες όχι μόνο με την κυκλοφορία της *Ελληνικής Σάλπιγξ* αλλά και με την ενεργό συμμετοχή του σε παροικιακούς συλλόγους και οργανισμούς του Ουέλλινγκτον. Στις αρχές του 1961 ψηφίστηκε μέλος του παροικιακού συλλόγου Πανελληνίως Ένωσις (αργότερα Λέσχη του Πανελληνίου). Το 1964, λόγω του ενδιαφέροντός του για την ομογενειακή νεολαία και το μέλλον της, πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Ελληνικού Καλλιτεχνικού Οργανισμού Νέων Νέας Ζηλανδίας, ενώ παράλληλα υπηρέτησε και σε κοινωνικούς οργανισμούς των Ελλήνων της Ρουμανίας και άλλων χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής, όπως του Ελληνικού Μορφωτικού Συλλόγου «Απόλλων» ως μέλος του διοικητικού του συμβουλίου.

Πέθανε τον Μάιο 1988 σε ηλικία 65 χρονών, αφήνοντας πίσω του ένα αδιαφιλονίκητο τεκμήριο της πολύτιμης δημοσιογραφικής και εκδοτικής συμβολής του στην ομογένεια της Νέας Ζηλανδίας και της επιθυμίας του να υπηρετήσει τους συμπατριώτες του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καναράκη (Bathurst Αυστραλίας).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Φραγκιαδάκης, *Ο Ελληνισμός της Νέας Ζηλανδίας*, Ουέλλινγκτον 1990, σσ. 124, 128· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Έπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000, σσ. 155-157, 162-163.

ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Παπ(π)άς, Νίκος

(Τράνσβααλ Ν. Αφρικής 1890<;>- Λονδίνο, <;>). Με πατέρα Έλληνα και μητέρα Γερμανίδα, αυτοδίδακτος μάλλον, έζησε στην Αλεξάνδρεια, Γελοιογραφίες του δημοσιεύτηκαν και στα π. *Ίσις*, *Σατάν κ.ά. της Αλεξάνδρειας τη δεκαετία του 1920. Ασχολήθηκε επίσης με γελοιογραφίες που σατιρίζον τον ποιητή Κ. Καβάφη (1926-1928) σε διάφορες περιπτώσεις, όπως π.χ. στο κρεβάτι του, φορώντας σκούφο και ανησυχώντας για τις αλεξανδρινές εκδόσεις σχετικά με την ποιήσή του και ιδιαίτερα του κριτικού Τίμου Μιλάνου, με λεξάντα τη σακσπηρική ρήση «*To be or not to be*», ή την ταυτοχρονη παρασημοφόρησή του με την ισπανίδα χορεύτρια Αούρεα στην περίοδο της δικτατορίας του Παγκάλου κ.ά. Το 1942 ο Παπάς εξέδωσε ένα τείχος με σκίτσα του σχετικά με το «*Όχι*» του 1940 και κείμενα των *Άις Κριμ* (Ανδρ. Παλαιολόγου) και Ντ. Κουτσουμή.

Αργότερα έζησε στο Λονδίνο, όπου δούλεψε ως μόνιμος γελοιογράφος της εφ. *Guardian*. Τα γελοιογραφικά σκίτσα του από την κοινωνική ζωή είναι σχηματοποιημένα ρεαλιστικά με καλό σχέδιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μ. Χατζηφώτης, «Η προσφορά των Αιγυπτιακών Ελλήνων στα γράμματα και τις τέχνες», στον τ. *Οι Έλληνες της Αιγύπτου. Η άλλη πλευρά της Μεσογείου*, Αθήνα, έκδοση του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Αθηναίων, 2000, σ. 248· Δημήτρης Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας*, Αθήνα 2001, σ. 300 εικ. 644-645, και σ. 413 εικ. 910.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Παπάς, Σπυρίδων

(Αθήνα, 1878 - <;>), Συγγραφέας, δημοσιογράφος. Γιος του Γεωργίου Παπά και της Αδέλλας Ι.Β. Bertiny, εγκαταστάθηκε το 1887 με την οικογένειά του στο Παρίσι όπου παρακολούθησε τα εγκύκλια μαθήματα και σπούδασε κατόπιν πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης. Από νωρίς επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την έρευνα της νεοελληνικής ιστορίας, κυρίως στα γαλλικά Αρχεια, τη φιλολογία, τη δημοσιογραφία και το θέατρο. Με την επιστροφή του στην Αθήνα παντρεύτηκε την ποιήτρια και ηθοποιό Θεώνη Καρόλου Δρακοπούλου, γνωστή ως «Μυρτιώτισσα», με την οποία απέκτησε τον μοναχογιό τους Γεώργιο Παπά (1903), μετέπειτα καταξιωμένο ηθοποιό. Ο Σπ. Παπάς πρωτοστάτησε επίσης στην ίδρυση του Συλλόγου Ελλήνων Ηθοποιών.

Ήδη από το 1900, και ως το 1958, εμφανίζονται κυρίως στον γαλλόφωνο αθηναϊκό τύπο, αλλά και

σε εφημερίδες του εξωτερικού, περισσότερα από 150 άρθρα που για τη νεότερη ελληνική ιστορία και ειδικότερα για τις σχέσεις τις Ελλάδας με τη Γαλλία στην περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης και του Διευθυντηρίου καθώς και για τον γαλλικό φιλελληνισμό. Στο μεταξύ, το 1906 εκδίδει τη γαλλόγλωσση αθηναϊκή εφ. *Le *Monde Hellénique*, θέλοντας να γνωρίσει στο ξένο κοινό τα ελληνικά προβλήματα και τη νεοελληνική λογοτεχνική παραγωγή. Αργότερα, το 1916, εκδίδει μία δεύτερη γαλλόγλωσση εφ. *Le Drapeau*, ενώ ταυτόχρονα υπήρξε ανταποκριτής γαλλικών και ελβετικών εφημερίδων. Το ενδιαφέρον του για τον Τύπο εκφράζεται και με τις διαδοχικές αρμοδιότητες που ανέλαβε: στη Διάσκεψη της Λωζάννης υπήρξε διευθυντής της υπηρεσίας Τύπου της εκεί ελληνικής πρεσβείας, όπως και της ελληνικής πρεσβείας στο Παρίσι (1923) και στη συνέχεια, όταν εγκαταστάθηκε οριστικά στην Αθήνα, εργάστηκε ως ανώτερος υπάλληλος του υπουργείου Εξωτερικών, από όπου αποχώρησε το 1940.

Τακτικό μέλος της Εταιρείας των Ιστορικών Μελετών και της Διπλωματικής Ιστορίας του Παρισιού, είχε τιμηθεί με πολλά ελληνικά και ξένα παράσημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Κονόμος, «Αναγραφή δημοσιευμάτων Σπυριδώνος Παππα», π. *Ο Ερανιστής*, έτ. Γ', τχ. 55 (1972), 1-13.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Παρασκευαΐδης, Γεώργιος

(Βλάχα Κωνσταντινούπολης, 1901 - εν πλω από Μπουένος Άιρες προς Αθήνα, 1974). Ανώτερος ιδιωτικός υπάλληλος, ποιητής, δημοσιογράφος. Απόφοιτος της «Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου» της Κωνσταντινούπολης. Από νεαρή ηλικία ασχολήθηκε με τα γράμματα. Με το ψευδώνυμο «Σίμος Φανιάς» δημοσίευσε ποιήματα και διηγήματα στο φιλολογικό π. *Ο Λόγος* της Κωνσταντινούπολης, ενώ το 1919 εκδόθηκε η ποιητική του συλλογή *Χρυσάνθεμα*. Παράλληλα, συμμετείχε ενεργά στις εκδηλώσεις που οργάνωνε το φιλολογικό τμήμα του ελληνικού συλλόγου Βλάχικας «Απόλλων».

Το 1923 εγκαταστάθηκε στο Μπουένος Άιρες της Αργεντινής, όπου εργάστηκε ως ανώτερος υπάλληλος στη διεθνή εταιρεία ταπητοποιίας Oriental Carpet Company. Διατέλεσε διευθυντής της εφ. **Πατρίς* του Μπουένος Άιρες κατά τα έτη 1930-1933. Αργότερα εξακολούθησε να αρθρογραφεί περιστασιακά σε διάφορες παροικιακές εφημερίδες. Ασχολήθηκε με ποικίλα κοινωνικά ζητήματα, όπως

το θέμα της χειραφέτησης της γυναικας για το οποίο είχε γράψει άρθρα σε εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης και δώσει διαλέξεις. Διατηρούσε επαφές με ανθρώπους των γραμμάτων από την Ελλάδα, λ.χ. με τον Κωστή *Παλαμά, όπως διαφαίνεται σε χειροποίητη επιστολή του τελευταίου, το 1931, προς τον Παρασκευαΐδη και προς την ελληνική παροικία της Αργεντινής.

Διατέλεσε επίσης σχολικός έφορος για τα σχολεία που διατηρούσε η Ελληνική Κοινότητα Μπουένος Άιρες και συμμετείχε πολλές φορές στα διοικητικά συμβούλια των εκεί σημαντικότερων ελληνικών συλλόγων. Κατά τη δεκαετία του 1950 αγωνίστηκε για την προβολή του Κυπριακού Ζητήματος στην Αργεντινή, αρθρογραφούσε σχετικά με το θέμα στην αγγλόφωνη εφημερίδα του Μπουένος Άιρες *The Standard* και υπήρξε πρόεδρος της ελληνοαργεντινής επιτροπής «Φίλοι της Κύπρου» που συστάθηκε το 1954. Αργότερα, η σύζυγός του, Αγγελική Σπυριδωνίδη, ακολουθώντας και τη δική του επιθυμία, ίδρυσε το 1978 τον πολιτιστικό σύλλογο «Καρυάτιδες» με σκοπό την προώθηση του ελληνικού πολιτισμού σε αργεντινούς φιλέλληνες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Παρασκευαΐδης, «Το γυναικείον ζήτημα», εφ. *Πρόσδος* της Κωνσταντινούπολης, 3 Μαΐου 1920· Πρόγραμμα εκδηλώσεων του Ελληνικού συλλόγου Βλάχικας «Απόλλων», Μάρτ. 1922· Ανώνυμος, «Εγκριτοί ομογενείς εν Αργεντινή», εφ. *Πατρίς*, 11 Οκτ. 1935· Πλ. Φιλίππιδης, *Εμπορικός και Κοινωνικός Οδηγός των Ελλήνων της Νοτίου Αμερικής*, Μπουένος Άιρες 1938, σ. 125· Γ. Παρασκευαΐδης, «Cyrus in Flames», εφ. *The Standard*, 2 Αυγ. 1956. Ορισμένα από τα παραπάνω έγγραφα προέρχονται από το αρχείο της οικογένειας Παρασκευαΐδη.

ΜΑΡΙΑ ΔΑΜΗΑΚΟΥ

Παρασκευαΐδης, Μίλτης Χ.

(Σμύρνη, 18 Ιαν. 1911 - Αθήνα, 21 Δεκ. 1999). Εκπαιδευτικός, δημοσιογράφος, γελοιογράφος. Ο πατέρας του Χρίστος Παρασκευαΐδης από την Αγία Παρασκευή υπηρετούσε ως καθηγητής (φιλόλογος) στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης. Η μητέρα του, Αγγαία Καραλή, είχε γεννηθεί στη Μυτιλήνη και πριν από τον γάμο της (1910) είχε διδάξει σαν ελληνοδιδασκάλισσα. Έμεινε στη Σμύρνη έως το 1920, χρονιά που ο πατέρας του ζήτησε να μετατεθεί στη Μυτιλήνη, για να γεννηθεί εκεί το πέμπτο του παιδί. Μετά τα εγκύκλια μαθή-

ματά του, στη Μυτιλήνη, σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, εργαζόμενος –για ένα διάστημα– ως σκιτσογράφος στην εφ. *Βραδυνή. Πτυχιούχος, το 1935, θ' αποσυρθεί στο νησί όπου επιδιώκεται στη ζωγραφική μ' εξαντλητικούς ρυθμούς.

Από το 1936 ως το 1938 διδάσκει στο ελληνικό γυμνάσιο της Κοινότητας Γαλατσίου Ρουμανίας και εν συνεχεία, έως το 1941, στο γυμνάσιο της Κομοτηνής όπου η ηθογραφία του *Η χαρά (γάμος) της Δουκινώς*. Θρακική ηθογραφία σε 4 θεατρικές εικόνες (έκδ.: Κομοτηνή 1981) παιχθήκε στο στάδιο της πόλης στις 23 Ιουνίου 1940 και μνημονεύθηκε σε ολοσέλιδο άρθρο της εφ. *Μακεδονία. Το 1941 διδάσκει για πρώτη φορά στο γυμνάσιο της Μυτιλήνης, αφήνοντας έως σήμερα ανεξίτηλα τα ίχνη του στους μαθητές του. Εκδίδει τότε (μετά τις χειρόγραφες *Μαθητικές Σελίδες*) το π. **Λεσβιακά Γράμματα*, από τα καλύτερα του νησιού, με την υλική συνδρομή του ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) του οποίου ήταν μέλος. Οι συνέπειες από τη συμμετοχή του στο ΕΑΜ θα φανούν το 1947, όταν υπηρετεί στο ημιγυμνάσιο Προσοτσάνης. Συλλαμβάνεται τον Ιούνιο και εκτοπίζεται στην Καλλιράχη Θάσου, μετά στο Ανδρόνι Λήμνου, στην Ικαρία, στη Μακρόνησο.

Η σταδιοδρομία του ως καθηγητή τερματίζεται τότε και από το τέλος του 1948 ξεκινά εκείνη του δημοσιογράφου. Εργάζεται διαδοχικά ως εσωτερικός συντάκτης στις εγκυκλοπαίδειες του «*Ηλίου*», του «*Πυρσού*» και του «*Ελευθερουδάκη*». Από το 1952 έως το 1967 είναι συντάκτης αρχαιολογικών θεμάτων της εφ. *Καθημερινή και μετά του *Ελεύθερου Κόσμου, με το ψευδώνυμο «*Μηνάς Νησιώτης*». Σε θέματα αρχαιολογίας συνεργάστηκε με τη γερμανική εγκυκλοπαίδεια κλασικής αρχαιογνωσίας των Πάουλι-Βισσόβα-Τσίγκλερ (Pauly-Wissowa-Ziegler) της Στουτγάρδης και τη επιδιδώρησή του Παρισίου *Le Figaro-Littéraire*.

Από μαθητής κάνει κιόλας την εμφάνισή του στα γράμματα. Το 1925 μαζί με άλλους οχτώ συμμαθητές του –την ομάδα που έμεινε γνωστή ως «*Εννάδα*»– βγαίνουν τα τρία χειρόγραφα περιοδικά *Γερουσία*, *Καμπανάκι* και *Νιότης*. Λίγο αργότερα, το 1927, η σκιτσογραφική πορεία του θα ξεκινήσει από την εφ. *Ταχυδρόμος και θα είναι από τις αξιολογότερες –πανελληνίως– σε ομοιογραφικά σχέδια. Θα απαθανατίσει το σύνολο των λογίων και λογοτεχνών του νησιού, αντίστοιχους της Αθήνας, αλλά και πολιτικούς και άλλες προσωπικότερες καθώς και «*ανώνυμους*».

Επιδόθηκε και στην ελαιογραφία. Η ζωγραφική του εντυπωσιάζει για τη φωτεινότητα των χρωμάτων της και τη δυνατή –όσο και λεπτή– γραμμή της. Κοντά σ' αυτά, επιδιώκει στο συγγραφικό έργο. Ερευνητικά, τεχνοκρατικά, αρχαιολογικά, γραμματολογικά άρθρα του υπάρχουν σε δεκάδες έντυπα (από εφημερίδες μέχρι εγκυκλοπαίδειες) της Μυτιλήνης, της Αθήνας, της Γερμανίας, της Γαλλίας. Για τα βιβλία του βλ. το επόμενο λήμμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Βιογραφικό Λεξικό Προσωπικότητων. Who's Who*, Αθήνα 1979, σ. 543· *Βιογραφικό Λεξικό Λογοτεχνών Παγκοσμίως*, τ. Γ', Αθήνα 1977, σ. 276-277· *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, τ. 8, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 1987· Ν. Παπαδημητρίου, *Οι συγγραφείς της αθηναϊκής δημοσιογραφίας*, τ. 2, Αθήνα 1990, σ. 255-258· Κ.Γ. Μίσσιος, *Μυτιληναίο λόγοι και λογοτέχνες*, Μυτιλήνη 1994, σ. 378-381 («*Η δυναστεία των εξ Αγίας Παρασκευής Παρασκευαϊδών*»)· του ίδιου, *Η Λεσβιακή Άνοιξη εν καρποφορία*, Μυτιλήνη 1994, σ. 397-404 («*Βίος και Πολιτεία της Εννεάδας*»)· του ίδιου, *Βερναρδάκης, Ερπάλωτης, Μυριθήλης*, Μυτιλήνη 1994, σ. 326-341 («*Ο Μίλτης Παρασκευαϊδης όπως τον γνώρισα έφηβος και τον ξω ενήλιξ*»), και «*Η θαυμαστή πορεία του Μίλτη Παρασκευαϊδη στον κόσμο των γραμμάτων και των τεχνών*»)· του ίδιου, «*Τέσσερα γράμματα του Μίλτη Παρασκευαϊδη σταλμένα από τη Μυτιλήνη το καλοκαίρι του 1993*», π. *Λεσβιακών Ημερολογίων* (Αρ. Κοτζαμάνη), 91-117· του ίδιου, «*Ο Μίλτης Παρασκευαϊδης όπως τον έζησα από το σωτήριο έτος 1958 έως την αποδημία του την Τρίτη 21 Δεκ. 1999*», π. *Γιατί*, τχ. 298-299 (Απρ.-Μάιος 2000), 84-96· του ίδιου, *Βιογραφικά των Λεσβίων συνεργατών του περιοδικού Λεσβιακά της ΕΑΜ*, Μυτιλήνη 2001, σ. 147-153 (όπου και ικανή βιβλιογραφία).

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

ΠαρασκευαΪδης, Μίλτης Χ.

-- ως σκιτσογράφος-γελοιογράφος

Από το 1922 μαθήτευσε στο εργαστήριο του ζωγράφου, Ξυλογράφου, φωτογράφου και αιογράφου Παναγιώτη Πολυχρόνη και από το 1924 κοντά στον ζωγράφο, σκιτσογράφο και γελοιογράφο Αντώνη *Πρωτοπάτη (Pazzi). Άρχισε να δημοσιεύει σκίτσα και γελοιογραφίες του το 1927 στον *Ταχυδρόμο της Μυτιλήνης, περιοδικό του Στράτη *Μυριθήλη, και από το 1928, οπότε γράφεται στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, εργάζεται ως σκιτσογράφος και γελοιογράφος της εφ. *Βραδυνή. Εργάστηκε ως αρχαιολογικός συντάκτης από το 1952 έως το 1967 στην *Καθημερινή, καθιερώνοντας τη δημοσιογραφική ειδικότητα. Έγραψε τεχνοκριτικές σε εφημερίδες (*Ελεύθερος Κόσμος κ.ά.), έγραψε, εικονογράφησε και εξέδωσε τα βιβλία *Μορφές της Ρωμοσύνης*, 53 σχέδια με μολύβι (Αθήνα-Μυτιλήνη 1976), *Αντισωματικά και αντιρομποτικά*, 54 ζωγρα-

φικά σχέδια μολυβιού εμπνευσμένα από τη Λέσβο, την Εύβοια και την Αττική (Αθήνα-Μυτιλήνη 1977), *Μορφές της Ρωμιοσύνης* (1976). Αποσπάσματα δημοσιευμάτων του 1976 για τις *Μορφές της Ρωμιοσύνης* του Μίλτη Παρασκευαΐδη (1976), *Λεσβιακά χρονικά 1981 και βιβλιογραφικές σημειώσεις* (1982), *Ζωγραφίες και σχέδια μολυβιού* (1982), *Βιβλιογραφική αναδρομή εικαστικών και αρχαιολογίας* (1983), *Ζωγραφίες της παραδοσιακής Αγίας Παρασκευής Λέσβου* (Αθήνα-Μυτιλήνη 1998) κ.ά. αρχαιολογικού περιεχομένου. Εικονογράφησε με προσωπογραφικά σκίτσα του βιβλία άλλων συγγραφέων. Υπήρξε μέλος του Συνδέσμου Σκιτογράφων, της ΕΣΗΕΑ και της Ενώσεως Κριτικών Τέχνης Αθηναϊκών Εφημερίδων και Περιοδικών. Το σπίτι του, μονοκατοικία στους Αμπελόκηπους, το κληροδότησε στην Ομοσπονδία Λεσβιακών Συλλόγων Αττικής για να ιδρυθεί και να λειτουργήσει εκεί «Λεσβιακό στέκι» πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Παρουσίασε έργα του σε ατομικές εκθέσεις (1935, Μυτιλήνη, αίθουσα Δημαρχείου· 1992, Λέσβος, Πνευματικό Κέντρο Κοινότητας Αγίας Παρασκευής), ενώ έλαβε μέρος σε ομαδικές εκθέσεις (1929, Σύνδεσμος Σκιτογράφων· 1939, Μυτιλήνη, Λεσβιακή Έκθεση· 1997, Πινακοθήκη Δήμου Μυτιλήνης κ.ά.). Έργα του βρίσκονται στο Δημαρχείο Μυτιλήνης κ.α. Στη ζωγραφική, τη σκιτογραφία και τη γελιογραφία του παραμένει ρεαλιστής, αποδίδοντας τα πράγματα αλλά και το ήθος των προσώπων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Οι Έλληνες ζωγράφοι*, τ. 4, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1976-1977, σ. 334· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές. 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 4, Αθήνα 2000 (Δ. Παυλόπουλος), όπου συγκεντρώνεται και η έως τότε σχετική βιβλιογραφία· Δ. Παυλόπουλος, «Ο πολυσχιδής Λέσβιος Μίλτης Χ. Παρασκευαΐδης», εφ. *Η Εποχή*, 9 Ιαν. 2000· Αλεξάνδρα Μπουρέα, «Μίλτης Παρασκευαΐδης», εφ. *Η Καθημερινή*, 21 Απρ. 2000· της ίδιας, «Ένας ευπατριδής των Γραμματέων», εφ. *Η Καθημερινή*, 4 Ιουλ. 2000.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Παρασκευόπουλος, Κωνσταντίνος

(Παλούμπα Γορτυνίας, 1864 - Βόλος, 21 Μαΐου 1942). Εκδότης εφημερίδων και βιβλίων, ιδιοκτήτης πρακτορείου Τύπου, μεγάλου βιβλιοπωλείου και καλλιτεχνικού τυπογραφείου. Εγγονός του αγωνιστή του 1821 Παρασκευά Πλαπούτα, πήγε στην Αθήνα σε νεαρή ηλικία και εργάστηκε στο πρώτο κεντρικό πρακτορείο Τύπου, υπό τον Σπύρο *Τσαγγάρη. Το

1883 εγκαταστάθηκε στον Βόλο για να οργανώσει την πρακτόρευση του αθηναϊκού Τύπου στη Θεσσαλία. Παράλληλα, αναδείχθηκε βαθμύδον σε μεγάλο επιχειρηματία επεξεργασίας και εμπορίας χάρτου και σε εκδότη. Από το 1887 ήταν συνεκδότης με τον Ι.Ν. Δομέστιχο της εφ. *Ο Βόλος* και από το 1892 διαχειριστής της εφ. *Λαός*. Από το 1924 έως τον θάνατό του ήταν συνιδιοκτήτης της εφ. *Η *Θεσσαλία*.

Πολιτικά υπεστήριξε το Κόμμα των Φιλελευθέρων. Στην πολυκλαδική επιχείρησή του διαδέχθηκαν οι γιοί του Γεώργιος και Παναγιώτης Παρασκευόπουλοι, οι οποίοι την ανέπτυξαν περισσότερο, εκδόσαντες επιπλέον, το 1971, και την εβδομαδιαία εφ. *Πρωινή*. Οι αδελφοί Παρασκευόπουλοι διατήρησαν την επιχείρηση έως το 1990, οπότε τη μετεβίβασαν στον αλευροτομήχανο Κ. Λούλη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σσ. 110-113, 126, 137, 164, 191-192, 235, 252.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Τα Παρασκήνια

Δεκαπενθήμερο θεατρικό περιοδικό, Αθήνα, 2 Μαρτ. 1924· Ιαν. 1928: έτ. Α', αρ. τχ. 1-24· έτ. Β', αρ. τχ. 1-12· έτ. Γ', αρ. τχ. 1-12· έτ. Δ', αρ. τχ. 1-4. Ιδιοκτήτης: εκδοτικός οίκος «Τα Παρασκήνια». Διευθυντής: Ν. Παρασκευάς. Άλλοι υπότιτλοι: *Δεκαπενθήμερο θεατρικό και καλλιτεχνικό περιοδικό* (αρ. τχ. 10-22)· *Δεκαπενθήμερο θεατρικό, καλλιτεχνικό και φιλολογικό περιοδικό* (αρ. τχ. 23-24)· *Θεατρικό και φιλολογικό περιοδικό, Καλλιτεχνικό περιοδικό*. Δεκαπενθήμερο αρχικά, μηνιαίο (από το τχ. 5), δεκαοκτώ / είκοσι τεσσάρων / τριάντα δυο σελίδων, μονόστηλο (αρ. τχ. 1-24) / δίστηλο, διαστάσεων 28x17 εκ. / 28x21 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. (αρ. τχ. 1) και 2 δρχ. (αρ. τχ. 2-24). Συδρομές: ετήσια εσωτερικού 100 δρχ., εξαμηνιαία εσωτερικού 50 δρχ., ετήσια εξωτερικού 50 φρ. χρ., εξαμηνιαία εξωτερικού 30 φρ. χρ. Τυπογραφείο: «Καλλιτεχνικό». Ι. Καρανάσος.

Αποτελέσε σημαντικό σταθμό στη σειρά των θεατρικών εντύπων και η έκδοσή του εμπλουτίζει τη θεατρική αλλά και τη φιλολογική βιβλιογραφία γενικότερα. Στην αρχή κυκλοφορεί με καθαρά θεατρικό περιεχόμενο, περιέχει λίγες ειδήσεις για τη μουσική και τον κινηματογράφο και πολύ λίγα κείμενα για την λογοτεχνία· στη συνέχεια ως «θεατρικό και καλλιτεχνικό» και την τελευταία περίοδο ως καλλιτεχνικό, οπότε και υπερτερεί το λογοτεχνικό υλικό έναντι του θεατρικού. Κυκλοφορεί εικονογραφημένο σε όλη την διάρκεια της έκδοσής του. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίοδος της ενασχόλησής των συνεργατών του με καθαρά θεατρικά ζητήματα από

την ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου, αλλά και από την ελληνική ή ξένη επικαιρότητα.

Η ύλη είναι ποικίλη με θέματα που αφορούν την δραστηριότητα του Κ. Χρηστομάνου, του Θ. Οικονόμου (με αφορμή τον θάνατό του) και τον πρωτοεμφανιζόμενο Β. Λογοθετίδη, με αφιερώματα στις δύο ηθοποιούς την Κυβέλη και τη Μαρίκα Κοτοπούλη, ζητήματα σχετικά με την «καταγωγή του νεωτέρου θεάτρου» ή την καταγωγή της τραγωδίας, Κείμενα των Π. Χορν, Ι. Γρυπάρη, Κ. *Μπαστουνόπουλου και Μ. Κουνελάκη για το Εθνικό Θέατρο και την «καγεξία του δραματικού μας θεάτρου», καθώς και άρθρα σχετικά με τις προϋποθέσεις της θεατρικής κριτικής, τη θεατρική νομοθεσία, ή τα «προσόντα του καλού ηθοποιού» ακόμα και με τη «μόδα στο θέατρο» είναι ορισμένα από τα περιεχόμενα που αφορούν το ελληνικό θέατρο. Για το ξένο θέατρο (βαλκανικό και ευρωπαϊκό) δημοσιεύονται ανταποκρίσεις των συνεργατών του περιοδικού και σχόλια για την καλλιτεχνική κίνηση στα «παισινά θέατρα», για «Το θέατρο στην Τουρκία», «Το βουλγαρικό θέατρο», κριτικές παραστάσεων τουρκικών,

βουλγαρικών ρουμανικών, γαλλικών και άλλων θιάσων, άρθρα αφιερωμένα στην Ε. Ντούζε, στον Μπ. Σω. στον ολλανδό Χ. Χάιγερμανς και τον γερμανό Κ. Σπίτελερ.

Συστηματική είναι η παρακολούθηση και κριτική των ελληνικών παραστάσεων όπου αξιολογούνται τα περισσότερα από τα έργα που παίζονται στα αθηναϊκά θέατρα της κάθε περιόδου. Σημειώνονται ενδεικτικά οι κριτικές για την *Ηδονή της τιμότητας* του Λ. Πιραντέλλο, την *Νταλιανοπούλα* του Π. Χορν, την *Τριμορφη γυναίκα* του Γρ. *Ξενόπουλου, τα έργα *Αρχιτέκτων Σόλνες* του Ε. Ίψεν, *Ο φιλάργυρος* του Μολιέρου, *Η απάνθρωπη γη* του Φρανσουά ντε Κυρέλ, *Τ' αρραβωνιάσματα* του Δ. Μπόργκ, *Ένα ταξιδάκι στη Σελήνη* του Τ. Μωραϊτίν κ.ά. Από τα υπόλοιπα περιεχόμενα είναι ενδιαφέρουσες δύο πρωτότυπες δημοσιεύσεις σχετικά με τον Φρόνιτ, η ομιλία του Π. Ταγκόπουλου για τα 50χρονα του Κ. *Παλαμά, καθώς και οι βιβλιοκρισίες σχετικά με επίκαιρες εκδόσεις της εποχής.

Η ομάδα των συνεργατών εμφανίζεται γενικά διευρυμένη. Οι Ν. Λάσκαρης, Μ. Βάλσας, Γρ. Ξενόπουλος, Γ. Ναυπλιώτης, Π. Χορν, Ι. Γρυπάρης, Σπ. *Μελάς, Δ. Μπόργκς, Π. Νιρβάνας και Θ. Οικονόμου είναι ορισμένοι μόνο από τους επώνυμους ανθρώπους του θεάτρου που δημοσίευσαν σε τακτικά διαστήματα κείμενά τους, ενώ πολλοί υπέγραψαν με ψευδώνυμα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΘΜ (έτ. Α', αρ. τχ. 1-8, 10-11, 13-18, 21-24· έτ. Β', αρ. τχ. 1-4, 6-9 και έτ. Γ', αρ. τχ. 1). ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 355-362.

ΡΕΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

ΤΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ

ΜΕΓΟΥΝΤΗΣ: Ν. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Τα «Παρασκήνια» άρσενον Ελλήνων; έκπολιτισμός; Ένα πρόγραμμα και μία άποψη — ΒΙΒΛΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ: Αι Ιστορικές της Κριτικής Σχολής του Σάβ. Μπόλου — ΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΕΣ: Ένα κείμενο Ραβδί, έπιστολή προς τα «Παρασκήνια» — ΛΙΒΕ ΕΛΛΗΝΕΣ: Έργα από το «Μάγιο» και το «Σάβρο» — Ε ΜΕΛΙΣΣΕΣ: Το Σάβρο «Μάγιο» — ΑΠΟΛΥΤΗ ΑΙΣΙΑ: Τα Παρασκήνια — ΓΙΟΡΤΙΝΑ: Άνακτορας του «Παρασκήνιου» — ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ: Αι Μολύβιας Βραβεία του Ν. Χόρν — ΒΙΒΛΙΟ ΜΕΛΕΤΩΝ: Τι παύση εν ήμερα μας — ΛΙΒΕ: Σάβρο, από ήμερα — Μία σκηνή από τόν «Κόστος Γιάτρον».

ΤΕΥΧΟΣ

10ον

ΣΑΒΕΡΙΟΥ
AND N. KALAMAS

Τα Παρασκήνια

Εβδομαδιαία εικονογραφημένη θεατρική, κινηματογραφική και καλλιτεχνική εφημερίς. Αθήνα, 14 Μαΐου 1938 - 21 Δεκ. 1940, αρ. φ. 1-136. Ιδρυτής-εκδότης-οικονομικός διευθυντής: Δ. Μοσχονάς, Διευθυντής: Θ.Ν. Συναδινός, Διευθυντής σύνταξης: Κ. Βελμύρας, Ιδιοκτήτης: Θ.Ν. Συναδινός (αρ. φ. 39-136) με διευθυντή σύνταξης τον Ν.Θ. Συναδινό (αρ. φ. 39-129) και διευθυντή τον Β. Ρώτα (αρ. φ. 129-136). Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία έκδοσις ειδήσεων ερευνης και κριτικής της τέχνης. Θέατρον - Λογοτεχνία - Εικαστικές τέχνες - Μουσική - Κινηματογράφος - Ραδιόφωνον* (αρ. φ. 18-136). Εβδομαδιαίαι (Σάββατο), οκτασελίδη. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. (αρ. φ. 1-31) / 3 δρχ. (αρ. φ. 33-130) / 4 δρχ. (αρ. φ. 131-136). Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 100 δρχ., εξωμηνιαία εσωτερικού 60 δρχ., εξωτερικού: Αύγουστος 19

σελ., Αμερική: 3 δολ. Γραφεία: οδ. Λεωχάρους 19. Τυπογραφείο: οδ. Ρήγα Παλαμίδου 2.

Ήταν μία εξαιρετικά προσεγγιμένη εφημερίδα για τα δεδομένα της εποχής και πλουσιότητα εικονογραφημένη. Ο Μ. *Ροδάς χαιρετίζει την έκδοση από το πρώτο φύλλο και αναφέρει στο άρθρο του *Ο θεατρικός τύπος*: «Τα Παρασκήνια έρχονται να συμπληρώσουν ένα αισθητόν κενόν του νεοελληνικού θεάτρου. Ένα δημοσιογραφικόν όργανον με βάση την αντικειμενική, αμερόληπτη και απρόσωπη έρευνα, μελέτη και κριτική των θεατρικών μας ζητημάτων είναι απαραίτητο, έπειτα από την εξέλιξι του νεοελληνικού μας θεάτρου, έπειτα από δημιουργία πλείστον προβλημάτων γύρω από την θεατρική ζωή και ιδιαίτερα οικονομικών».

Ο τίτλος της εφημερίδας προιδαίζει για τη θέση που κατέχει το θέατρο. Ωστόσο, ο υπότιτλος δηλώνει τον προσανατολισμό της σε γενικότερα θέματα της καλλιτεχνικής πραγματικότητας. Οι θεματικές κατευθύνσεις σταδιακά διευρύνονται όλο και περισσότερο προς τη λογοτεχνία, τη μουσική, τον χορό και τις εικαστικές τέχνες. Η πρώτη σελίδα κάθε φύλλου φιλοξενεί τη στήλη «Πορτραίτα ηθοποιών», ένα μικρό αφιέρωμα με την έγχρωμη φωτογραφία γνωστών ηθοποιών της εποχής (Μαρίκα Κοτοπούλη, Κατίνα Παξινού, Κυβέλη, Σαφώ Αλκαίου, Κατερίνα Ανδρεάδη, Αιμ. Βεάκης κ.ά), ενώ από το φ. 18 η στήλη γίνεται «Οι καλλιτέχνιδές μας στο εξωτερικό» και από το φ. 26 η πρώτη σελίδα φιλοξενεί την «Πνευκοδόχη των Παρασκηνίων», όπου δημοσιεύονται πάντα φωτογραφίες επωνύμων της ελληνικής πνευματικής ζωής μαζί με τις απαραίτητες πληροφορίες για τον βίο και την πολιτεία τους.

Αυξημένες ποσοτικά σε όλη την διάρκεια της έκδοσης είναι οι συνεργασίες με θεατρικό ενδιαφέρον. Πιο συγκεκριμένα, δημοσιεύονται άρθρα γύρω από φλέγοντα ζητήματα της θεατρικής πρακτικής («Γιατί υποφέρει το θέατρό μας;», «Ποιά προσόντα πρέπει να έχει ένας κριτικός»), οργανώνονται συζητήσεις σε συνεχόμενα φύλλα με θέμα τη θεατρική κριτική («Υπάρχει θεατρική κριτική στην Ελλάδα;»), Συχνά καταγγέλλονται με τόλμη από τους συνεργάτες των *Παρασκηνίων* φαινόμενα θεατρικής πιαθογένειας, όπως ο πληθωρισμός των νέων συγγραφέων, η λογοκλοπή στο ελληνικό θέατρο ή τα «ύψη και τα βάρη» των μισθών των ελλήνων ηθοποιών. («Συγγραφείς και Συρραφείς», «Είνε λογοκλόποι λοιπόν όλοι οι επιδεωρησιογράφοι μας;», «Λαδροχειρία και οι νέοι συγγραφείς»). Ο

Κ. Βελύρας σε μία σειρά άρθρων του επισημαίνει την ανάγκη ενίσχυσης του παιδικού θεάτρου και παρουσιάζει σχεδόν συστηματικά τις ερασιτεχνικές κι επαγγελματικές δραστηριότητες σχετικά με αυτό. Ο Ν.Ι. Λάσκαρης και ο Γ. Σιδέρης καλύπτουν συστηματικά το κεφάλαιο της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου με θέματα που αφορούν τους παλαιμάχους ηθοποιούς του 19^{ου} αιώνα (Β. Ανδρονόπουλος, Α. Σίσυφος κ.ά.), τον φωτισμό των πρώτων αθηναϊκών θεάτρων, τις παραστάσεις αρχαίων δραμάτων από ερασιτεχνικούς διάσους ή την δραστηριότητα των πρώτων επαγγελματικών διασών στο εξωτερικό («Ο διάσος Μένανδρος στη Βιέννη»). Παράλληλα, οι συνεργασίες με θεωρητικό ειδικό ενδιαφέρον συνδυάζονται στις σελίδες της εφημερίδας με σχόλια για τη θεατρική επικαιρότητα, την κάλυψη των ειδήσεων σχετικά με τα έργα που διαπαιχτούν στην χειμερινή ή τη θερινή περίοδο, τις πρεμιέρες των αθηναϊκών παραστάσεων, το δραματολόγιο των διασών, τις περιοδείες τους και με συνεντεύξεις από γνωστούς πρωταγωνιστές της εποχής.

Όσον αφορά το ξένο θέατρο, διάφορα άρθρα αφορούν τη θεατρική κίνηση κυρίως στη Δυτική και

Νοτιοανατολική Ευρώπη και δημοσιεύονται αξιόλογες μελέτες σχετικά με το πώς λειτουργεί το γερμανικό θέατρο ή για το είδος του «λαϊκού» θεάτρου στη Γαλλία. Σε συνέχειες παρουσιάζονται στοιχεία για τον τρόπο διασκέδασης που προσφέρουν τα Καφέ-Σαντάν, τα Καμπαρέ και τα Βαριετέ σε διαφορετικές χώρες και πόλεις όπως στην Ιταλία, τη Ρουμανία και το Βελιγράδι. Από τον δεύτερο χρόνο της έκδοσης εγκαινιάζεται μία καινούρια στήλη, με τίτλο «Ομιλούν οι ξένοι προεσθευταί για την καλλιτεχνική κίνηση της χώρας των», όπου οι πρέσβεις κρατών όπως της Βουλγαρίας, της Πολωνίας, της Ρουμανίας σχολιάζουν τη θεατρική και λογοτεχνική ζωή του τόπου τους.

Σημαντικό μερίδιο στην κατανομή της ύλης σε όλη την διάρκεια της έκδοσης έχει ο κινηματογράφος. Η εφημερίδα αφιερώνει μία σελίδα με τίτλο «Ο κινηματογράφος», που περιλαμβάνει σταθερές στήλες για το «ελληνικόν» και «παγκόσμιον κινηματογραφικόν ρεπορτάζ» και άρθρα πληροφορικού κυρίως περιεχομένου για τη λειτουργία του χολλυμπιανού κινηματογραφικού συστήματος («Πώς λειτουργεί μία σχολή "αστέρων" εις το Χόλλυγουντ») και τις δραστηριότητες των διασήμων πρωταγωνιστών του.

Το ενδιαφέρον των *Παρασκηνίων* για τη λογοτεχνία εκδηλώνεται κυρίως με τη δημοσίευση των απόψεων για τη λογοτεχνική κι ευρύτερα την πνευματική ζωή του τόπου, ορισμένων αναγνωρισμένων αλλά και νέων συγγραφέων της εποχής, όπως των Γρ. *Ξενόπουλου, Τ. Μωραΐτη, Γ. *Πωπ, Ηλ. Βενέζη και Μεν. Λουντέμη. Η εφημερίδα παρακολουθεί κατά διαστήματα «την κίνηση του βιβλίου» και δημοσιεύει αρκετά συστηματικά ένα πρωτότυπο διήγημα στη στήλη «Ένα ελληνικό διήγημα κάθε βδομάδα»

Το ραδιόφωνο, ο χορός, το μουσικό θέατρο και οι εικαστικές τέχνες απασχολούν σε έναν μεγάλο βαθμό τους συνεργάτες της εφημερίδας. Είναι ενδεικτικό ότι δεν μένει ασχολίαστη η κρίση της ελληνικής оперέτας: παρουσιάζεται σε ειδική έρευνα «Το μελόδραμα και η ιστορία του» και διατυπώνονται σε διάφορα άρθρα προβληματισμοί για τις προοπτικές του είδους στην Ελλάδα. Σχετικά με τον χορό αναφέρονται ενδεικτικά δύο άρθρα: «Και ολίγη φιλολογία γύρω από τα ταγκό» και «Τα νέα ταλάνεα σχολών ρυθμικών χορών», ενώ η σχετική με τον χορό ούλη εξελικτικά εμπλουτίζεται. Όσον αφορά τη ζωγραφική και τη γλυπτική αφιερώνεται πολύ συχνά ολοκληρωτή στήλη με τίτλο «Οι γλύπται και οι ζωγράφοι» και υπότιτλο «Στα ατελιέ» γνωστών καλλιτεχνών,

όπως των Ο. Φωκά, Κ. Παρθένη, Δ. Πελεκάση, Χ. Στεφανοπούλου κ.ά. Σε κάθε φύλλο ανακαινώνεται το πρόγραμμα του ραδιοφώνου και πολύ αραιά υπάρχουν κείμενα σχετικά με το ραδιόφωνο στην Ελλάδα. Τα «Εύδυμα Παρασκήνια» καλύπτουν μία σελίδα όπου ψευδώνυμοι κυρίως συνεργάτες («Ο αδιάκριτος», «Ο ανταποκριτής», «Αριστοφάνης», «Θεατρικός» κ.ά.) γράφουν με χιουμοριστικό και σατιρικό τρόπο διάφορα ανέκδοτα, στίχους και πικάντικα σχόλια που αφορούν κυρίως στον κοσμικό χαρακτήρα της καλλιτεχνικής ζωής.

Από τους βασικούς συνεργάτες της εφημερίδας ήταν οι Κ. Νικολάου, Ν. Γιοκαρίνης, Α. Χατζηαποστόλου, Κ. Βελμύρας, Θ.Ν. Συναδινός, Γ. Πράτσιας, Μ. Μαντούδης, Δ. Παπαγιαννόπουλος, Δ. Παπαδήμας, Γ. Σιδέρης, Ν.Ι. Λάσκαρης, Β. Ηλιάδης, Δ. Σιατόπουλος, Κ. Δημητρίου, Π. Μοσχovitής, Χ. Ενεπεκίδης, Ι. Σκαρβαβίου, Α. Παυλίδης κ.ά.

Λόγω της ιστορικής συγκυρίας του ελληνοϊταλικού πολέμου, η εφημερίδα αλλάζει ύψος. Από τον Νοέμβριο 1940 κυκλοφορεί με τίτλο *Τα πολεμικά παρασκήνια*, με τέσσερις σελίδες και τη διεύθυνση αναλαμβάνει ο Β. Ρώτας καθώς ο ιδιοκτήτης και διευθυντής Ν. Συναδινός επιστρατεύεται στον πόλεμο. Έως τον Δεκέμβριο 1940 που διαρκεί η έκδοση, φιλοξενούνται άρθρα πατριωτικού κατά κύριο λόγο περιεχομένου, ενώ περιορίζονται οι ειδήσεις σχετικά με την καλλιτεχνική επικαιρότητα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΟΜ.

ΡΕΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Παρατηρητής / Observer

Δεκαπενθήμερος Σοσιαλιστική Επιθεώρησης, όργανον του Κυπριακού Εργατοαγροτικού Κόμματος. Λεμεσός, 14 Νοε. 1925-1927, 1 Σεπτ. 1928-1962 και 1965-1969. Εκδότης-διευθυντής: Πάνος *Φασουλιώτης. Δεκαπενθήμερη αρχικά, τετρασέλιδη, εξάσπληη, διαστάσεων 57,5x42 εκ., από 1 Σεπτ. 1928 γίνεται εβδομαδιαία, οκτασέλιδη, τρίσπληη, διαστάσεων 46x31 εκ., καθημερινή από το 1933, με ασταθή περιοδικότητα στη συνέχεια. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 10 σελ., εξωτερικού 12 σελ.. Τυπνόντα σε ιδιόκτητο τυπογραφείο.

Σημαντική εφημερίδα της Λεμεσού με πλούσιο περιεχόμενο, που έζησε για 40 περίπου χρόνια. Πρωτοποριακό για τα εκδοτικά δεδομένα της εποχής εκείνης είναι το γεγονός ότι κυκλοφόρησε ειδικό δισέλιδο φύλλο στις 22 Οκτ. 1925 για να προαναγγείλει την έκδοσή της. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του φύλλου αναφέρεται στο Εργατοαγροτικό Κόμμα

και τη Λαϊκή Συνεργατική Ένωση, της οποίας ήταν πρόεδρος ο Πάνος Φασουλιώτης. Στην πρώτη σελίδα του πρώτου κανονικού φύλλου και κάτω από τον τίτλο «Ποιοι οι σκοποί μας», γίνεται ανάλυση των στόχων, αρχών και επιδιώξεων του Εργατοαγροτικού Κόμματος. Στις σελίδες της περιελάμβανε ειδήσεις και προπαντός άρθρα (και στην αγγλική γλώσσα).

Με το ίδιο μέγεθος, περιεχόμενο και σχήμα συνεχίσει την έκδοσή της έως το 1927. Από την 1^η Σεπτεμβρίου 1928 επανεξεδόθη με νέα μορφή και σχήμα. Στις οκτώ σελίδες της περιελάμβανε πλούσια ειδησεογραφία, σχολιογραφία και αρθρογραφία με εσωτερικές και εξωτερικές ειδήσεις, ιστορικά αναγνώσματα, σελίδα του γεωργού, εγκυκλοπαιδικές γνώσεις και αγωνιστική γραμμή μόνο στην ελληνική γλώσσα.

Σε σχόλιο με τίτλο «Ο Παρατηρητής», στο πρώτο φύλλο της δεύτερης περιόδου, αναφέρει μεταξύ άλλων: «Ο “Παρατηρητής” έχων υπ’ όψει του την προοδευτική εξέλιξιν του τύπου, θα προσπαθήσιν ν’ ανταποκριθῆ τόσον εις εμφάνισιν όσο και εις ύλην, εις τας δικαίας απαιτήσεις του αναγνωστικού κοινού. Ένεκα τούτου ο νέος οργανισμός του “Παρατηρητού” δεν εφείσθη εξόδων δια τον καταρτισμόν ενός πρώτης τάξεως Τυπογραφείου, καθώς και δια την εξασφάλισιν τακτικής συνεργασίας γνωστών Ελλήνων λογίων και δημοσιογράφων και πυκνού δικτύου ανταποκριτών τόσον εις το εσωτερικόν, όσον και εις το εξωτερικόν».

Η δεύτερη περίοδος ζωής της εφημερίδας συνεχίστηκε έως το 1933, οπότε γίνεται καθημερινή με τον τίτλο *Χρόνος-Παρατηρητής*, αφού συγχωνεύθηκε με την άλλη εβδομαδιαία εφημερίδα της Λεμεσού *Χρόνος που εκδιδόταν επίσης από το 1925 από τον λεμεσιανό δημοσιογράφο και λόγιο Δημήτρη *Δημητριάδη, γνωστό με το ψευδώνυμο «Ντόριαν». Αργότερα, επανήλθε στον αρχικό της τίτλο ως δεκαπενθήμερη, στη συνέχεια έγινε και πάλιν εβδομαδιαία για να αναστείλει την έκδοσή της το 1962.

Επανεκδόθηκε το 1965 ως εβδομαδιαία για να συνεχίσει με διάφορες αναστολές και διακοπές μέχρι το 1969 υπό τη διεύθυνση του Μάριου Φασουλιώτη, γιου του ιδρυτή της Πάνου Φασουλιώτη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΠΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Παρατηρητής», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΑ', Λευκωσία 1989, σ. 109-110.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ, ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Ο Παρατηρητής

Εφημερίδα πολιτική και φιλολογική. Αθήνα, 1864 - 1 Ιαν. 1868, αρ. φ. 1-110. Συντάκτης: Π. Παπαδάκης, Γ. Καμπούρογλου (αρ. φ. 32, 12 Μαρτ. 1865), Δισεβδομαδιαία, αρχικά Τρίτη και Παρασκευή, αργότερα «εκδίδεται κατά Τετάρτην και Σάββατον» (αρ. φ. 57, 3 Ιουλ. 1865) και τέλος εβδομαδιαία («εκδίδεται κατά Κυριακήν»). Τετρασέλιδη, τρίστηλη, διαστάσεων 44x27,5 εκ. Τυπώτονα στα τυπογραφεία Δ. Δράκου, Ανδρέα Κτενά και Π. Σούτσου (αρ. φ. 11, 15 Δεκ. 1864), Κτενά (οδ. Ευριπίδου, αρ. φ. 54, 19 Ιουν. 1865).

Εφημερίδα που παρακολουθεί τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις και καταγράφει τις απαρχές μιας νέας ιστορικής εποχής για τη νεότερη ελληνική ιστορία. Σε άτιτλο πρωτοσέλιδο άρθρο της (αρ. φ. 4, 20 Νοε. 1864) περιγράφει γενικά το κλίμα αλλαγής και την ψήφιση του νέου Συντάγματος. Πολιτικά, από την αρχή της κυκλοφορίας της είναι φιλοκυβερνητική. Στηρίζει την κυβέρνηση Κ. Κανάρη («Το Υπουργείον Κανάρη όπερ ως εκ των πραγμάτων απεδείχθη, εμπειρείη στους κόλπους του στοιχείου νομιμοσύνης, δραστηριότητος και ικανότητος ου τυχοσύνης», αρ. φ. 5, 24 Νοε. 1864). Στα πλαίσια της φιλοκυβερνητικής της δράσεως δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει σκληρή γλώσσα εναντίον της εφ. *Νομιμόφρων (αρ. φ. 8, 4 Δεκ. 1864) και άλλων αντιπάλων εφημερίδων και συγκεκριμένα των εφ. *Ελπίς, *Παλιγγενεσία, *Νέα Γενεά και *Εθνοφιλάς (αρ. φ. 15, 17, 24, 27). Χαριτίζει την κυβερνητική αλλαγή (παράιτηση της

κυβέρνησης Κ. Κανάρη και ανάθεση σχηματισμού στον Αλ. Κουμουνδούρο, αρ. φ. 30, 4 Μαρτ. 1865), παρακολουθεί τις εκλογές του Μαΐου 1865 και δεν κρύβει τα φιλοκουμουνδουρικά της αισθήματα («Εις το Υπουργείον Κουμουνδούρου προώρισται η τιμή του να δώση εις το έθνος το πρώτον παράδειγμα του απολύτου σεβασμού προς το πολίτευμα και τας ελευθερίας του πολίτου», αρ. φ. 46, 11 Μαΐου 1865), ενώ δεν κρύβει τη χαρά της για την εκλογική νίκη του Κουμουνδούρου («εις εκ των ευφροεστάτων πολιτικών ανδρών και εκ των αρίστων οικονομολόγων εν Ελλάδι», αρ. φ. 55, 23 Ιουν. 1865).

νομοσχέδιο περί αποχρήσεως της Κωπαΐδος. Για τη διανομή των εθνικών γαιών δημοσιεύονται σε δύο διαδοχικά φύλλα (αρ. 68 και 69, 9 και 17 Σεπτ. 1865) το «Σχέδιον Νόμου περί διανομής και διάθεσεως της εθνικής γης», ενώ στο φ. 70 (25 Σεπτ. 1865) επιχειρείται μια ενδιαφέρουσα ανάγωση του εξωτερικού χρέους της χώρας.

Εκτός από το πρωτοσέλιδο άρθρο στην ύλη της περιλαμβάνονται οι στήλες «Διάφορα», «Εξωτερικά», «Τηλεγραφήματα», ενώ δημοσιεύονται ακόμα σχέδια νόμου, διατάγματα, ανακοινώσεις νομαρχιών, κοινοποιήσεις στις δικαστικές αρχές (εφέτες, πρωτοδικες, εισαγγελείς) κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. ο.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 271.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Πάργας Στέφανος [Νίκος Ζελίτας]

(Δρόβιανη Βορείου Ηπείρου, 1888 - Αλεξάνδρεια, 1938). Το πραγματικό του όνομα ήταν Νίκος Ζελίτας. Σε νεαρή ηλικία φθάνει στην Αλεξάνδρεια, για να εργασθεί στο εμπορικό γραφείο «Δρόσος και Σία» του θείου του. Συμμετέχει στο σύλλογο και αργότερα στη συντακτική επιτροπή του π. *Νέα Ζωή, όπου δημοσιεύει μεταφραστικά (1908-1910), ιδρυτικό μέλος του π. *Γράμματα, εκδότης και διευθυντής της έκδοσης, εμπνευστής του ομώνυμου εκδοτικού οίκου «Εκδόσεις-Βιβλιοπωλείο-Περιοδικό» στον οποίο υποδειγματικά θα αφιερωθεί. Στα 1926-1928 εκδίδει τα *Παναγίπτια, εβδομαδιαίο «εκονομογραφημένο περιοδικό για παιδιά, εφήβους και νεάνιδες» και επανέρχεται με τον ίδιο τίτλο στα 1931, δίνοντας τώρα ένα «εβδομαδιαίο όργανο του Αιγυπτιώτου Ελληνισμού», που γίνεται ελεύθερο δέγμα διαλόγου και ανταλλαγής προβληματισμών.

Συνέπεια αυτής της ελευθερίας είναι η αντίθεση στη δικτατορία του Ι. Μεταξά, που προκαλεί αντιδράσεις στην προεδρία και την απόφαση των αιγυπτιακών αρχών να απέλαση τον εκδότη του: «Επειδή η εν Αιγύπτω παρουσία του κ. Νικολάου Ζελίτα, άλλως Στεφάνου Πάργα, Ελληνικής Εθνικότητας, είνε αντίθετος προς την δημοσίαν τάξιν» (20 Ιαν. 1938). Με επέμβαση του Συνδέσμου Δημοσιογραφών Ξενογλώσσου Τύπου Αλεξάνδρειας η απέλαση αναστέλλεται προσωρινά. Επιχειρώντας να κερδίσει χρόνο, ο Πάργας εισάγεται στο ελληνικό νοσοκομείο για γαγγρίνη κήλης και πεθαίνει από εμβολή (Φεβρ. 1938). Τα *Παναγίπτια* θα κλείσουν λίγο αργότερα.

Εκτός από την πολιτική της αρθρογραφία δίγει το πρόβλημα της ληστοκρατίας (αρ. φ. 14, 29 Δεκ. 1864) και δημοσιεύει σχετικές εκδόσεις («Περί της εξοντωθείσης τετραμελούς ληστοσυμμορίας Ι. Αούλου, αρ. φ. 37, 31 Μαρτ. 1865). Δημοσιεύει ακόμα το κείμενο «της περί αποχρήσεως και καλλιέργειας της Κωπαΐδος συμβάσεως, της συνομολογηθείσης μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της αντιπροσωπευμένης υπό του κ. Μομφερριέρου Γαλλικής Εταιρείας» (αρ. φ. 64, 7 Αυγ. 1865), ενώ στο ίδιο φ. δημοσιεύεται και το

Ίδρυτικό μέλος του Εκπαιδευτικού Ομίλου Αιγύπτου και υποκινητής της δραστηριοποίησης του Γ. Σκληρού στην Αίγυπτο, συνέβαλε αποφασιστικά στην ανάδειξη του Κ.Π. Καβάφη και της εμβέλειας που δύναται να έχει ο περιοδικός Τύπος. Από το 1917 έως τον θάνατό του σχεδιάζει διαρκώς την έκδοση περιοδικών, από τα οποία κυκλοφορεί μόνο το *Grammata* (ένα τεύχος στα γαλλικά, 1922), *Cinéma* (εβδομαδιαία γαλλο-ελληνική εφημερίδα κινηματογραφικών και θεατρικών πληροφοριών, δεκατρία φύλλα, 1924), *Ο Φάρος της Αλεξανδρείας* (γελιογραφική ετήσια έκδοση, δύο τεύχη, 1933 και 1934, παράρτημα των *Παναγιυπτίων*), όπως και μία σειρά βιβλιογραφικών δελτίων του π. *Γράμματα*, τα οποία: «Μία ως δύο φορές τον μήνα εκδίδουν τη *Βιβλιογραφία* και τη στέλνουν δωρεάν σ' όποιον τη ζητήσει. Τυπώνεται σε 2000 αντίτυπα. Όσοι εκδότες επιθυμούν να περιλαμβάνονται τα βιβλία τους στη *Βιβλιογραφία* μας ως στέλνουν ταχτικά ένα αντίτυπο από τις καινούργιες εκδόσεις των. Το ίδιο κι οι εκδότες περιοδικών» (*Γράμματα, Παράρτημα «Βιβλιογραφίας»*, αρ. 15, 15 Απρ. 1923, οκτασέλιδο). Ο Πάργας ήταν κινητήρια δύναμη πολλών ακόμη φύλλων, όπως ο *Φοίνικας (1915-1918), τα *Προπύλαια* (1916-1918), το *Πασχαλινό Λεύκωμα* (1926), τα *Σημειώματα* (1927). Η προσφορά του έχει παρομοιασθεί με εκείνη των εκδοτών στην περίοδο της Αναγέννησης και ο ίδιος θεωρείται από τον Γ.Π. Σαββίδη ως «η προοδευτικότερη και δυναμικότερη πνευματική φυσιογνωμία της νεοελληνικής Αλεξάνδρειας από τις παραμονές των Βαλκανικών πολέμων ως τις παραμονές του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Φοίνικας» [Πάνος Σταυρινός]. «Μια ορειλή», π. *Φοίνικας*, τχ., 13-14 (Κάιρο, Μάιος 1918), 36-37 [Αωνύμιος]. «Η υπόθεση Στέφανου Πάργα», *Παναγιυπτία*, τχ. 456, (29 Ιαν. 1938 - 5 Φεβρ. 1938), 132-134. Γλαύκος Αλιθέσης, «Ο Στέφανος Πάργας», εφ. *Ημέρα*, Αλεξάνδρεια, 22 και 29 Νοε. 1951. Γ.Π. Σαββίδης, «Προλόγιο στα Καθαφικά του Γιώργου Βρισιμιτζάκη», *Μικρά Καθαφικά Β΄*, Αθήνα, εκδ. Ερμής, 1987, σ. 376. Δ. Δασκαλόπουλος, *Λογοτεχνικά περιοδικά της Αλεξάνδρειας (1904-1953)*, Αθήνα, εκδ. Διάττων, 1990, σ. 21-22.

ΜΑΡΙΑ ΡΟΤΑ

Παρίτσης, Νικόλαος

(Κωνσταντινούπολη, 19 Απρ. 1876 - Μυτιλήνη, 10 Σεπτ. 1942). Δημοσιογράφος, πολιτευτής. Ήταν εγγονός, από μητέρα, του πρωτεργάτη της Φιλικής Εταιρείας Εμμ. Ξάνθου και γιος του ιερέα Κωνσταντίνου Παρίτση, συγγραφέα και καθηγητή της

Μεγάλης του Γένους Σχολής και του Ζαπτείου Παρθεναγωγείου της Πόλης. Παρακολούθησε τα εγκύκλια μαθήματα στη γενεαίρά του. Τις πρώτες του επιστημονικές σπουδές έκανε στην Πετρούπολη, όπου για λίγο διάστημα έμεινε, και στη συνέχεια φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στην Κωνσταντινούπολη ίδρυσε δικηγορικό γραφείο και παράλληλα αρθρογραφούσε στις εκεί ελληνόγλωσσες εφημερίδες. Επίσης, χρημάτισε και ιδιαίτερος του έλληνα πρεσβευτή.

Το 1909 τον κάλεσε στη Μυτιλήνη ο επιχειρηματίας Μιλτιάδης Νικολαΐδης, που είχε δικό του τυπογραφείο, για να αναλάβει την διεύθυνση και αρχισυνταξία της εφ. *Σάλπιγξ, την οποία είχε ιδρύσει. Το 1912 ο Παρίτσης έγινε ιδιοκτήτης της και την ανέδειξε για μία εικοσαετία (1909-1929) ως μία από τις καλύτερες εφημερίδες της Ανατολής, με κύρος και κυκλοφορία στην Ελλάδα. Συνεργάτης της *Σάλπιγξ*, ο λόγιος δικηγόρος και δημοσιογράφος Γεώργιος Φωτίου παρουσιάζει τον Παρίτση ως έναν «Από τους λίγους χειριστάς του καλάμου, [που] έγραφε με μοναδική γλαφυρότητα τα ιστορικά του άρθρα και τας επιστημονικάς του μελέτας, που εσημείωναν τότε εποχήν. Χειριζέτο εξίσου άριστα την καθαρεύουσα αλλά και τη δημοτική. Ο γραπτός του λόγος, στην εφημερίδα, το βιβλίο, το δικόγραφο, απετέλει πάντοτε άριστον εντύπωμα ύψους, απαράμιλλον υπόδειγμα παρατηρητικότητας, επιχειρηματολογίας, κρίσεως και θετικότητας, αλλά και ο προφορικός του λόγος εδόνει τας αιθούσας των δικαστηρίων και του βουλευτηρίου, με την γλυκύτητα και καλλιτεία της φράσεως, την ζωντάνια των επιχειρημάτων και το σπινθηροβόλον του πνεύματος. Μεγάλος αληθινά στιλιώτας».

Ο Παρίτσης πολιτεύτηκε με το Κόμμα των Φιλελευθέρων, το οποίο πάντοτε υποστήριξε δια της εφημερίδας του, και συνδέθηκε φιλικά με τον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον οποίο υποστήριξε ανεπιφύλακτα. Έντονα δραστήριος, μορφωμένος και ικανός, έγινε ευρύτερα γνωστός και απέκτησε κύρος και δύναμη στον πολιτικό χώρο. «Αυτό του έδινε κάποιο προβάδισμα έναντι των άλλων πολιτικών παραγόντων, που δικαίως τον αναγνώριζαν σαν, κατά κάποιον τρόπο, τοποτηρητή του Κόμματος των Φιλελευθέρων στο νησί μας», σημειώνει ο Αντ. Πλάτων. Βουλευτής Λέσβου εκλέχτηκε κατά την Κ΄ Περίοδο, από 31 Μαΐου 1915 έως 10 Σεπτεμβρίου 1920, όταν για πρώτη φορά το νησί αντιπροσωπεύθηκε στη Βουλή των Ελλήνων, και κατά την «Γ΄ Εθνικήν Συνέλευσιν», από 1 Νοεμβρίου 1920 έως 21 Σεπτεμβρίου 1922.

Χρημάτισε ακόμα υπουργός, γενικός διοικητής Κρήτης (1924 και 1933) και νομάρχης Αττικοβοιωτίας (1931). Ήταν για μεγάλο διάστημα, μέλος της εξαμελούς διοικούσας επιτροπής του Κόμματος των Φιλελευθέρων. Κατά τον Γ. Φωτίου, «ο εκδοτικός οίκος της Βιβλιοθήκης Παπύρου εξέδωσε σε πέντε τόμους τα Πολιτικά του Αριστοτέλους, μεταφρασμένα στην ομιλουμένη μας γλώσσα και σχολιασμένα από το οξύ πνεύμα του διανοουμένου Παρίτη».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Νικόλαος Παρίτης», *Λεσβιακόν Λεγύκωμα* (Μ. Καλλοναίου), Αθήνα 1934· Γ. Φωτίου, «Νικόλαος Κ. Παρίτης», *Λεσβιακόν Ημερολόγιον* (Πάνου Σαμαρά, Μυτιλήνη 1956), 170-174· Αντ. Πλάτων, «Οι πρώτοι λέσβιοι βουλευτές στο ελληνικό κοινοβούλιο», *εφ. Αισχικά Νέα*, 19 Ιαν. 1991 - 27 Ιουν. 1991.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Το Παρλάν

Μέγα μηνιαίον εικονογραφημένον εβδομαδιαίον κινηματογραφικόν περιοδικόν, Αθήνα, 2 Μαΐου 1931 - 20 Φεβρ. 1932. Διευθυντές συντάξεις: Μανώλης Κανελλής-Σίσυφος και Γ.Ν. Μακρής, Εβδομαδιαίο, εικοσιτεσσάρων σελίδων/ τριάντα έξι σελίδων (αρ. τχ. 5-29) / είκοσι τεσσάρων σελίδων (αρ. τχ. 30-43), δίσπηλο, διαστάσεων 24x17εκ. (αρ. τχ.1-29) / 28x21 εκ. (αρ. τχ. 30-43). Ο τίτλος έγχρωμος. Στο εξώφυλλο των τχ. 1-29 επικολημένη φωτογραφία αστέρων του Χόλιγουντ, τετραχρωμία, που τυπώνεται στην «Ασιώπη-Ελκα». Από το τχ. 30 βινιέτες και κοσμικά σχέδια του Δομένικου Βαρδακώστα. Τιμή φύλλον: 3 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 175 δρχ., εξωτερικού 90 δρχ., εξωτερικού 1 λίρα, εγγύς Ανατολής 225 δρχ. «Τύπος Ι. Α. Αλευροπούλου και Σια», οδ. Αγησιλάου 23.

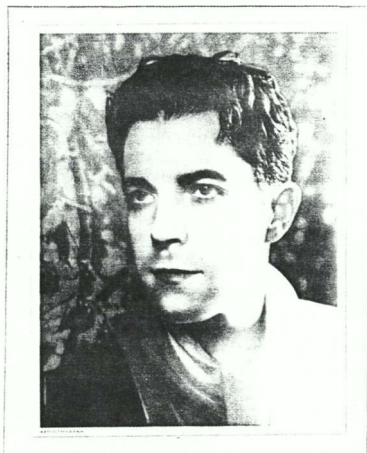
Βραχύβιο, αν και ένα από τα πλουσιότερα σε πληροφορίες κινηματογραφικά περιοδικά του Μεσοπολέμου, απευθυνόταν σε θεατές και φίλους του κινηματογράφου, όχι όμως και σε επαγγελματίες του χώρου. Συνήθως οι συντάκτες του χρησιμοποιούν ψευδώνυμα, όπως «Νοστράδαμος», «Σνομπ», «Μίκι Μάους», «Περαστικός», «Ρωμαντίνος», τα οποία αλλάζουν από το ένα τεύχος στο άλλο. Βασικός του συντάκτης είναι ο Αναστάσιος Μελετόπουλος, συνεργάτης του Ορέστη Λάσκου στο *Δάφνις και Χλόη* και ένας από τους κινηματογραφικούς παράγοντες της εποχής. Συνεργάτες είναι επίσης ο Νίκος Φ. Οικονόμου, Γ. Αλλαλούα, ο σκηνοθέτης Στάθης Λούπας (*Έτσι κανείς σαν αγαπήση...* 1931), καθώς και ο Α. Δημητριάδης, ανταποκριτής στο Χόλιγουντ. Την παρουσίαση των ταινιών της εβδομάδας υπογράφει ο «Μ.» (Μακρής<;), ο μετέπειτα κριτικός κινηματογράφου της *Νέας Εστίας*<;>).

Το μεγαλύτερο μέρος της ύλης αναφέρεται στους σταρ του Χόλιγουντ, μέσα από τις μόνιμες στήλες «Οι δημοφιλέστεροι αστέρες», «Παγκόσμιον κινηματογραφικόν ρεπορτάζ», «Η κίνηση των studio», «Τα έργα της εβδομάδος», «Τα φιλμ που θα παιχθούν», Μόνιμες στήλες είναι επίσης «Η τεχνική στήλη», με επιμέρους θέματα, όπως «Χηητικά τρυκ», «Το μακιγιάζ», «Το ραδιοθέατρον», «Τι είναι ένα φιλμ», «Επαρχιακή κίνησης» ή «Επαρχία και εξωτερικόν», «Γνώμαι και απόψεις», με σύντομα σχόλια στην ελληνική κινηματογραφική επικαιρότητα, «Κοσμικά σκίτσα», «Θεατρική κίνησης», «Ο ιατρικός», Στους αστέρες του Χόλιγουντ είναι αφιερωμένες επιπλέον σελίδες με συνεντεύξεις ηθοποιών ή άρθρα όπως «Ερωτες και πάθη των αστέρων» (αρ. τχ. 2), Παρουσιάζονται εθνικές παραγωγές, όπως η σοσιετική (αρ. τχ. 35, 39). Δεν λείπει βέβαια και η ελληνική κινηματογραφική κίνηση, με συνεντεύξεις ελλήνων ηθοποιών και σκηνοθετών (Δημήτρης Τσακίρης, Στάθης Λούπας), το πρόγραμμα των κινηματογράφων Αθήνας και επαρχιών, άρθρα για τον ελληνικό κινηματογράφο, ακόμα και μία ιστορική καταγραφή του από τις πρώτες ταινίες μέχρι τη *Στέλλα Βιολάντη* (1931) του Ιωάννη Λούμου.

Η κινηματογραφική ύλη διανθίζεται με τη δημοσίευση μυθιστορημάτων που έχουν κάποια σχέση με τον κόσμο του κινηματογράφου (Μ. Κανελλής-Σίσυφος, «Η αγαπημένη του σινεμά», «Η Λιλικά έχει φωτογένεια», «Το ρομάντσο», από το θεατρικό έργο του Έντουαρντ Σέλντον και την ομώνυμη ταινία της Γκρέτα Γκάρμπο). Άλλες κατηγορίες μυθιστορημάτων είναι τα αστυνομικά «Ποιος εσκότωσε τον Σάγκλετον», επίσης βασισμένο σε σενάριο ταινίας, «Οι τρεις θρυκόλακες του Μόντεγκκιου Σίγκλαϊρ» και τα περιπετειώδη «Ο ιπότης του κόκκινου οίκου», του Αλεξάνδρου Δουμά πατρός, «Στην εποχή της Πομπαιδούρ» του Αλφρέδ ντε Μυσσέ, που ωστόσο δεν ολοκληρώθηκαν, Δημοσιεύονταν επίσης διηγήματα: «Το πανδοχείον του Σατανά» του Γ. Γκούτρεϋ, «Το κρινό του προσατείου» του Αρνό Γκρίτμαν, «Ο πολυάσχολος» του Ανρί Αλλόρξ.

Όπως και άλλα κινηματογραφικά περιοδικά της εποχής του, το *Παρλάν* διεξάγει κινηματογραφικούς διαγωνισμούς, έναν για την ανάδειξη σοσιαλών σταρ της εποχής Ραμόν Νοβάρο και Μπριγκίτε Χελμ και έναν δεύτερο για τη συγγραφή σεναρίου χωρίς πραγματικούς νικητές. Ωστόσο, οι συνδρομητές κερδίζουν κάποια δώρα, όπως μία μηχανή Κόντακ ή ένα γραμμόφωνο Ακτοφών, ή μία Μεγάλη Κινηματογραφική Εγκυκλοπαίδεια.

ΤΟ ΠΑΡΛΑΝ

ΔΡ. 2

PARNASOS

ΔΡΧ. 3

Στα πρότυπα των λαϊκών περιοδικών ποικίλης ύλης της εποχής, το *Παρλάν* εστιάζει σε κινηματογραφικά θέματα, στοχεύοντας στο ειδικό κοινό των κινηματογοφύλων, με μια προσεγμένη έκδοση, που δεν είναι γνωστό γιατί δεν ξεπέρασε τα 43 τεύχη.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. τχ. 1-41), ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (25 τχ., συμπεριλαμβάνονται τα τχ. 42-43), (πλην τχ. 32, 42), ΤΕ (αρ. τχ. 1-29).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Καλαντίδης. *Ελληνική κινηματογραφική βιβλιογραφία, 1923-2000: οι κινηματογραφικές εκδόσεις στην Ελλάδα από το 1923 μέχρι τον Αύγουστο του 2000*. Αθήνα. Αντίκρος 2000.

ΕΛΙΖΑ ΑΝΝΑ ΔΕΛΑΒΕΡΟΥΔΗ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΣΤΡΑΤΟΣ

Παρνασσός

Σύγγραμμα περιοδικών κατά μήνα εκδιδόμενον. Αθήνα, 1877 έως σήμερα [2005]: 30 [αν. 1877-1895, περ. Α', αρ. τ. 17-1896-1939, περ. Β', αρ. τ. 17 με τίτλο *Επετηρίς* και 1959 έως σήμερα, περ. Γ', με τον αρχικό τίτλο. Την επιμέλεια της έκδοσης είχαν οι εκάστοτε πρόεδροι του Συλλόγου και η συντακτική επιτροπή. Συντακτική Επιτροπή περ. Α': Ειρ. Ασώπιος, Εμ. *Ροϊδης, Ι. Αραβαντινός, Π.Ι. Φέρμπος, με πρόεδρο Θρ. Αγγελόπουλο Αθάνατο, τον πρόεδρο του συλλόγου Μηνιαίο, ογδόντα σελίδων, μονόστηλο, διαστάσεων 24x18 εκ. Συνδρομές: εσωτερικού

14 φρ., εξωτερικού: 20 φρ. (αρχικά). Γραφεία: πλ. Αγίου Γεωργίου, Καρύτση 8, Αθήνα (περ. Β'). Τυπογραφείο: «εκ του τυπογραφείου του Παρνασσού, διευθυνομένου υπό Σ.Π. Οικονόμου» (αρχικά): Ι.Δ. Μυρτίδη, οδ. Σειζάνη 5, Αθήνα (περ. Β').

Φιλολογικό και επιστημονικό περιοδικό του ομώνυμου συλλόγου, ο οποίος ιδρύθηκε το 1865 από τον Σπυρίδωνα Λάμπρο (1851-1919). Πριν ακόμα ιδρυθεί ο σύλλογος και εκδοθεί το έντυπο περιοδικό είχε κυκλοφορήσει περιοδικό σε χειρόγραφη μορφή με τον ίδιο τίτλο (1861-1866).

Σκοπός του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός», σύμφωνα με το καταστατικό του, του 1875 «είναι η διά της διαδόσεως των γραμμάτων διανοητική ηθική και κοινωνική του λαού δελτίωσις». Ο σκοπός αυτός θα επιδιωχθεί μέσω δημοσίων μαθημάτων, αναγνώσεων διατριβών, εκδόσεων διδλίων και περιοδικού συγγράμματος, κατάρτισης διδλυθηκών και αναγνωστηρίων, συζητήσεων, σύστασης σχολείων και τέλος, προκηρύξεων διαγωνισμών. Καθώς λειτουργούσαν στον σύλλογο τέσσερα παράλληλα τμήματα («Φιλολογικόν-Αρχαιολογικόν», «Νομικόν-Πολιτικόν Επιστημών», «Φυσιογνωστικόν» και «Καλών Τεχνών»), η ύλη του περιλάμβανε και άρθρα σχετικά με το περιεχόμενο όλων των τμημάτων. Με εγκύκλιο προς τους γυμνασιάρχες στις 8 Οκτωβρίου 1877 το υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημοσίας Εκπαιδεύσεως ζητά την υποστήριξη των καθηγητών (συνδρομή) ώστε να ενισχυθεί η έκδοση του επιστημονικού αυτού περιοδικού, μιας και ο σύλλογος Παρνασσός με τις κοινωφελείς του εργασίες ενισχύει την Παιδεία, την παραγωγή και την διάδοση των γραμμάτων. Ο *Παρνασσός* και η *Επετηρίς* κάλυπταν επιστημονικά θέματα για τα οποία δεν υπήρχαν ειδικευμένα έντυπα. Με το πέρας του χρόνου, η ανάγκη αυτή ικανοποιήθηκε από άλλα όργανα, με αποτέλεσμα να ατονήσει η λειτουργία των τμημάτων, με εξαίρεση του Φιλολογικού-Αρχαιολογικού.

Δημοσιεύτηκαν μελέτες που αναφέρονται στη λογοτεχνική παραγωγή της εποχής, εργασίες που εξετάζουν το έργο συγκεκριμένων λογοτεχνών, διηγήματα, ποιήματα, μεταφράσεις ξένων λογοτεχνικών έργων και λιγότερα θεατρικά έργα. Μέλη του συλλόγου που δημοσίευσαν στο περιοδικό ήταν οι Αλέξανδρος Ρίζος *Ραγκαβής, Εμμανουήλ *Ροϊδης, Άγγελος Βλάχος, Α. *Λασκαράτος, Ευγ. Ζαλοκώστας, Γ. Στρατήγης, Χ. *Αννινός, Δ. Κορομηλάς, Ι. Καμπούρογλου κ.ά.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΕΥΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ Β' 1878

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ
ΔΕΚΕΤΕΜΒΡΙΟΥ ΜΗΝΟΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ
1878

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΒΦΣΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γερ. Γ. Ζώρας, «Οι Νεοέλληνες Λογοτέχνες και ο Φ.Σ. Παρνασσός», ομιλία κατά τον εορτασμό της 125^{ης} επετείου από την ίδρυσή του, ανάτυπο από το π. *Νέα Εστία*, τχ. 1529 (15 Μαρτ. 1991), 1-6· του ίδιου, *Οι Λογοτέχνες της Παλαιάς και της Νέας Αθηναϊκής Σχολής στον Φ.Σ. Παρνασσός: αρχαιολογική έρευνα*, Αθήνα, εκδ. Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός, 1993.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Παροδότης, Δήμος

βλ. Δήμος, Φώτης, Μυτιλήνη, 1892-1968

Παρναξία

Εφημερίς Πολιτική και των Ειδήσεων, Νάξος, Περ. Α': Φεβρ. < > 1898 – Ιαν. 1899 < >, αρ. φ. 1-43 < >, περ. Β': 2 Αυγ. 1903 – 9 Νοε. 1906, αρ. φ. 1-104 και περ. Γ': Απρ. < > 1909 – 3 Οκτ. 1912, αρ. φ. 1-124. Εκδότης: Γεώργιος Ν. Μανετάκης. Έως το φ. 7 της περ. Α' Διευθυντής και Συντάκτης της ήταν ο Αντώνιος Μ. Σωμμαρίπας, ο οποίος από το επόμενο φύλλο αφήνει και αυτόν τον τίτλο (πλην δηλαδή του εκδότη - ιδιοκτήτη) στον Μανε-

τάκη, που τον διατηρεί μέχρι του οριστικού τέλους της εφημερίδας. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη συνήθως, αλλά και δσέλιδη και δσέλιδη, τριςτήλη, διαστάσεων 37x24 εκ. Ετήσια συνδρομή: 8 δρχ. για την Επαρχία Παρναξίας, 10 για τη λοιπή Ελλάδα, 10 χρ. φρ. για το Εξωτερικό και 15 χρ. φρ. για την Τουρκία, αφού το εύρος της κυκλοφορίας της έφτανε έως τις κοιτίδες του ναξιακού παροικιακού μεταναστευτικού φαινομένου, τη Σμύρνη, την Πόλη και την Αλεξάνδρεια· η συνδρομή της στο Εξωτερικό μειώνεται στην αρχή της Γ' περιόδου σε 10 δρχ. και από τον Αύγουστο 1910 έως το 1912 παγιώνεται στις 12. Τυπωνόταν στο ιδιόκτητο τυπογραφείο του Μανετάκη, στη Χώρα Νάξου.

Από την πρώτη περίοδο κυκλοφορίας της έχουν διασωθεί μόνο 11 φύλλα αποκείμενα στο *Ιστορικό Αρχείο Νάξου*. Αν και δεν συμπεριλαμβάνεται σ' αυτά το πρώτο, εικάζεται ότι η εφημερίδα πρωτοκυκλοφορήθηκε στις αρχές Φεβρουαρίου 1898, αφού το 8^ο κατά σειρά (και πρώτο διασωθέν) έχει ημερομηνία 15 Μαρτίου 1898. Το ίδιο δυσχερής είναι ο χρονικός προσδιορισμός της έναρξης της Γ' περιόδου κυκλοφορίας της. Με δεδομένα όμως το εβδομαδιαίο της εκδόσεώς της και ότι το 9^ο φ. της είναι της 29^{ης} Μαΐου 1909, το 1^ο πιθανώς είδε το φως της δημοσιότητας στις αρχές Απριλίου του ίδιου έτους.

Ο εκδότης της Γεώργιος Ν. Μανετάκης, υπήρξε ο πρωτοπόρος της ναξιακής τυπογραφίας με την έκδοση της πρώτης εφημερίδας του νησιού, της *Νάξου (1890-1897). Ας σημειωθεί στο σημείο αυτό, προς αποφυγή παρερμηνειών, ότι σε πολλά πρωτοσέλιδα της *Παρναξίας* ο Μανετάκης επαναλαμβάνει τον στερεότυπο ισχυρισμό ότι αυτή «... *είνε η αρχαιότερα των εν Νάξω εφημερίδων ιδρυθείσα το έτος 1890. Έχει δε και μεγάλην κυκλοφορίαν εν τω Εξωτερικώ, Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη και Αγγλίπτω*», ορίζει, δηλαδή, ως έτος της πρώτης κυκλοφορίας της το 1890 και όχι το 1898 που αναφέρεται εδώ. Η φαινομενική αυτή «αβλεψία» ερμηνεύεται από το γεγονός ότι ο εκδότης της θεωρεί την *Παρναξία*, τη δεύτερη κατά σειρά εκδοτική του προσπάθεια, ως συνέχεια της *Νάξου*. Αποτελεί, είναι αλήθεια, τη φυσική συνέχειά της, με άλλο όνομα.

Στην πρώτη σελίδα της επιχωριάζουν το κύριο άρθρο, ένα ή δύο άλλα θέματα της τρέχουσας επικαιρότητας, τοπικού ή ευρύτερου ενδιαφέροντος, το χρονογράφημα και η επιφυλλίδα. Η τελευταία πάντοτε φιλοξενεί μυθιστορήματα ή διηγήματα, ελληνικής παραγωγής, ακόμα και Ναξίων συγγραφέων, π.χ. του Γ. Δελαστίκ («Ο Χαρίλαος», «Ο γέρον Χατζηγηρηγόρης»), αλλά τα περισσότερα, κατά

τον θυρμό της εποχής, είναι μεταφρασμένα από τα γαλλικά (π.χ., η «Υπνοβάτις» του Φ. Μαστριάνι, η «Ελισαβέτα» του Φ. Φραγκ). Τα χρονολογήματα της εφημερίδας, ανυπόγραφα μεν, αλλά ευκόλως αναγνωρίσιμα ως έργα της γραφίδας του Μανετάκη, χαρακτηρίστηκαν από τους μεταγενέστερους υποδείγματα του λογοτεχνικού αυτού είδους. Έχουν ποικίλη θεματογραφία, συμπυκνωμένο λόγο, ακριβή διατύπωση και αποκρυπτογραφούν έναν ευσεβή χριστιανό, έναν ένθερμο πατριώτη, συνετό δημοσιογράφο με ήπιο πολιτικό λόγο που είχε κερδίσει την εκτίμηση του Ναξιακού λαού και όχι μόνο.

Η θεματολογία του πρωτοσέλιδου κύριου άρθρου της σχετίζεται τόσο με τη γενικότερη πολιτική και κοινωνική κατάσταση του Ελληνισμού όσο και με Παροναξιακά τοπικά θέματα, ιδίως κατά την Β' και Γ' περίοδο της κυκλοφορίας της. Από τα πρώτα ξεχωρίζουν θέματα σχετικά με τη λειτουργία των κοινοβουλευτικών δεσμών στην Ελλάδα και στην Β' περ., λόγω των συγκεκριμένων ιστορικών συγκυριών, το Μακεδονικό και το Κρητικό Ζήτημα. Από τα τοπικά ξεχωρίζουν η ολοκλήρωση του «Ναξιακού γεφυριού της Αρτας», του λιμανιού της Χώρας δηλαδή, η ζωοκλοπή και το ομυριδικό.

Η δεύτερη και η τρίτη σελίδα καλύπτονται από μόνιμες ως επί το πλείστον στήλες Παροναξιακού ενδιαφέροντος, όπως «Επιτόπια», «Ειδήσεις», «Κοινωνικά», «Εκ Τραγαίας», «Εξ Απειράνθου», (οι δύο τελευταίες με ανταποκρίσεις από τα μόνιμα χωριά), από σοβαρές και «περίεργες» ειδήσεις του Εξωτερικού («Εκ του έξω κόσμου», «Εξωτερικά περίεργα», και οι δύο στήλες ανήκουν στην περ. Α'), θρησκευτικού περιεχομένου άρθρα σχετικά με το Πάσχα, τα Χριστούγεννα, τον πανελλήνιο εορτασμό της Εκατονταπυλιανής, την Παναγία την Αργοκοιλιώτισσα της Νάξου, τη σχέση νέων και εκκλησίας, το ζήτημα της εκλογής του νέου επισκόπου Παροναξίας μετά το θάνατο (1910) του Γρηγορίου Πακουμής, την εθνική δράση του Οικουμενικού Πατριάρχη Ιωακείμ του Γ', κ.ά., λαϊκή ποίηση (ερωτικού αλλά και κοινωνικού περιεχομένου, ιδίως για την ζωοκλοπή), κ.ά.

Στην τέταρτη σελίδα επιχωριάζουν οι διαφημίσεις και οι «Δηλοποιήσεις Πλειστηριασμών». Η φιλολογική κριτική, οι θιβλιογραφικές στήλες, οι ιστορικές και λαογραφικές καταγραφές από την πολιτισμική κληρονομιά της Νάξου, είναι ελάχιστες. Αν η απουσία των τελευταίων είναι ενσυνείδητη επιλογή του Μανετάκη, συμβάλλει και αυτή με την ειδική (λόγω συγκυριών) σημασία της στην πληρέστερη

σκιαγράφηση της ιδεολογικής του ταυτότητας. Το «Δικαστικό Παράρτημα» φαίνεται ότι απέφερε αρκετά σταθερά έσοδα, γιατί συνήθως κάλυπτε αρκετές από τις τελευταίες πρόσδετες σελίδες της.

Συνεργάτες της υπήρξαν πολλοί και «επώνυμοι» Νάξιοι. Πάριοι πνευματικοί και πολιτικοί άνδρες, αλλά και από τον υπόλοιπο ελληνικό χώρο. Μεταξύ αυτών ήταν ο Γ. Παπαπροκοπίου-Καρώνης (Αθηναίος), ο Μ. Χ. Σωμμαρίτας, ο Τάσος *Ζευγώλης, ο Πέτρος Ευριπαιός, ο Μάρκος Κορρές (Νάξιοι), ο Αθαν. Στυλιανόπουλος, ο Δημ. Π. Δημητρακόπουλος (Πελοποννήσιος), ο Νικηφ. Κυπραίος, ο Μιχ. Μαλαγαρδής (Πάριος), κ.ά. Κάποιοι από τους συνεργάτες δημοσίευσαν κείμενά τους με ψευδώνυμο, όπως «Ένας καλόγερος», «Νησιώτης», «Είς ακροατής», «Τραγαιάτης» (στην Α' περίοδο), «Στρατιώτης», «Φαέθων», «Πατριώτης» (και στα τρία τελευταία υποκρίπτεται ο Νικηφόρος Κυπραίος), «Νεοέλληνας», κ.ά.

Ο Γ. Μανετάκης της Παροναξίας δεν είναι αυτός της Νάξου. Αυτό που πρέπει να τονιστεί εδώ είναι ο συνετός, ήπιος και ξεχωριστός πολιτικός λόγος του: συνετός και ήπιος, επειδή αποφεύγει συστηματικά τις ιδεολογικές εξάρσεις, τις υπερβολές στις κρίσεις και τις αξιολογήσεις του, τις ύβρεις κατά των αντιπάλων πολιτικών: ξεχωριστός, γιατί, αντίθετα με το ύφος άλλων συγκαίριων ναξιακών εφημερίδων, αποφεύγει να προβάλλει κατά κόρον τα ιδεολογήματα της τότε εποχής, αποδεκτά από τη διαμορφωμένη προ πολλού «κυρίαρχη ιδεολογία», όπως π.χ. αυτά που σχετιζόνταν με τον βασιλιά Κωνσταντίνο, τη Μεγάλη Ιδέα, τον Ελ. Βενιζέλο, τον «εθνικό προορισμό», την ελλιπή πρόοδο του «Προτύπου Βασιλείου», κ.ά., καίτοι ο ίδιος υπήρξε διασώτης όλου αυτού του «πνευματικού εποικοδομήματος» και Βενιζελικός από το 1909 κ.ε. Δεν είναι τυχαίο ότι ορισμένες φορές (πριν το 1909) η Παροναξία χαρακτηρίστηκε εμμέσως από κάποιους αρεϊμάνιους μεγαλοϊδεάτες «αντιπάλους» της ως «αντεθνικός» φύλλο (βλ. *Αιγαίον). Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι μερικές από τις αναλύσεις του για τα εθνικά ζητήματα μπορεί τώρα, εκ των υστέρων, να χαρακτηριστούν εξόχως διορατικές, όπως π.χ. η επιφυλακτική (ή άκρως αντίθετη με την περιρέουσα τότε) άποψη του στην επανάσταση των Νεοτούρκων, στις φρούδες δηλαδή ελπίδες που γέννησε σε πολλούς η ανάληψη της εξουσίας απ' αυτούς, για μια δήθεν φιλελεύθερη πολιτική ένα-

ντι των Ελλήνων και των άλλων μειονοτήτων στην Τουρκία. Μέχρι το 1909 η εφημερίδα υποστήριζε το Θεοτοκικό κόμμα και τον Νάξιο πολιτικό Πέτρο Πρωτοπαπαδάκη, εναντίον του οποίου (ακόμη και όταν δεν προσεχώρησε στο *Ανορθωτικόν Κίνημα*), ουδέποτε στράφηκε με καταγγελίες και ύβρεις, αλλά διακριτικά και κοσμιότατα επεσήμανε το λανθασμένο της επιλογής του.

Απ' όσα αναφέρθηκαν φαίνεται ότι η *Παροναξία* κατέχει σημαντική θέση στην ιστορία του εφημεριδικού πολιτισμού του νησιού και σημαντικότερη, μαζί με το *Αιγαίον*, στην πρώτη περίοδο του ναξιακού Τύπου (1890-1915).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, Ιστορικό Αρχείο Νάξου. Ιδιωτική συλλογή Μανόλη Γ. Σέρρη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μ. Μαντζουράνης, «Τύπος και τυπογραφία στη Νάξο», *Ναξιακόν Αρχείον*, τχ. 2-3 (Φεβρ. – Μάρτ. 1947), 20· Γ. Στίνης, «Σύντομο χρονικό και ανατομία του Ναξιακού Τύπου (1890 – Ιούλ. 1992)», *Πρακτικά του Α' Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος δια μέσου των αιώνων»*, Φιλώτι 3 - 6 Σεπτεμβρίου 1992, Επιμέλεια Ιω. Προμιτώνης - Στέφ. Φαρμάς, Αθήνα 1994, σ. 1081· Μανόλης Γ. Σέρρης, *Εφημερίδες και Λαογραφία. Η ταυτότητα μιας Ναξιακής εφημερίδας. Διαβάσεις της Ιστορίας και της Ελληνικής κοινωνίας του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου}*, Αθήνα 2000.

ΜΑΝΟΛΗΣ, Γ. ΣΕΡΡΗΣ

Παροναξιακόν Μέλλον

βλ. *Ναξιακόν Μέλλον*, Αθήνα, 1936

Παρρέν, Καλλιρρόη

(Πλατάνια Αμαρίου, 1859 ή 1861 - Αθήνα, 1940). Δημοσιογράφος με πλούσιο όσο και ποικίλο συγγραφικό έργο, υπήρξε η σημαντικότερη φυσιογνωμία που ανέδειξε η ελληνική γυναικεία κίνηση του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αι-

ώνα. Η Καλλιρρόη Παρρέν, το γένος Σιγανού, αποφοίτησε από το Αρσάκειο και για ένα σύντομο χρονικό διάστημα δίδαξε σε ελληνικά παρθεναγωγεία της Οδησού και της Αδριανούπολης. Μετά τον γάμο της με τον μετέπειτα διευθυντή του Αθηνάϊκού Πρακτορείου δημοσιογράφου Ιωάννη Παρρέν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου εξέδωσε την **Εφημερίδα των Κυριών* (1887-1917), η οποία σύντομα θα λειτουργούσε ως πόλος συσπείρωσης λογίων γυναικών αποφασισμένων να ασχοληθούν συστηματικά με την υπόθεση του φύλου τους.

Με την πυκνή αρθρογραφία της στην *Εφημερίδα των Κυριών*, καθώς και στον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, διατύπωσε την πρώτη συνεκτική πρόταση για τη χειραφέτηση των γυναικών στην Ελλάδα, η οποία, παρότι εξαιρετικά μετριοπαθής, θα εξεσηκωνε δύολλα αντιδράσεων κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας του 19^{ου} αιώνα. Εύλογη ήταν το σημείο αυτό υπήρξε η διαμάχη μεταξύ του Εμμανουήλ *Ροΐδη και των ελληνίδων «γραφουσών» στα 1896, κατά την οποία η Καλλιρρόη Παρρέν ανέλαβε την υπεράσπιση του δικαιώματος των ομοφύλων της στην ανεμπόδιστη ενασχόληση με τη γραφή. Έχοντας εξασφαλίσει τη συμμαχία των λογίων που σύχναζαν στο φιλολογικό της σαλόνι, η εκδότρια της *Εφημερίδος των Κυριών* δεν δίστασε να καταγγείλει τον διάχυτο μισογυνισμό της εποχής της και να εμπλακεί σε ενίοτε σκληρές αντιπαράθεσεις με λογοτέχνες και πολιτικούς που εμφανίζονταν ως πολέμηοι του οράματός της για τη γυναικεία χειραφέτηση.

Αν και η αρθρογραφία συνιστά την κύρια πλευρά της συγγραφικής της δραστηριότητας, η Καλλιρρόη Παρρέν δοκιμάστηκε με αρκετή επιτυχία και σε άλλα είδη του γραπτού λόγου: μεταφράσεις, συνεντεύξεις, επιστολική αρθρογραφία, ημερολόγια, ταξιδιωτικές εντυπώσεις. Σημαντική υπήρξε ακόμη η πρωτοβουλία της να συνδέσει την *Ιστορία της γυναικός από κτίσεως κόσμου μέχρι σήμερα* (Αθήνα, 1889), μια εναλλακτική αφήγηση της ιστορίας του πολιτισμού με επίκεντρο τη γυναικεία εμπειρία. Έχοντας πειραματιστεί με τα ποικίλα αυτά είδη γραφής, επέλεξε στο γύρισμα του αιώνα τη μυδιστορηματική γλώσσα για να εκλαϊκώσει την ελληνική εκδοχή της χειραφέτησης που είχε ήδη επεξεργαστεί στα δημοσιογραφικά της κείμενα: στην τριλογία της *Τα βιβλία της Αυγής*, τα οποία δημοσιεύτηκαν στην *Εφημερίδα των Κυριών* σε επιφυλλίδες μεταξύ 1899 και 1903 (*Η Χειραφετημένη*, εκδ. Παρασκευάς Λεώνης, Αθήνα 1900, ανατύπωση από τις εκδ. Εκάτη, Αθήνα 1999, *Η Μάγισσα*, Αθήνα, 1901 και «Το Νέον Συμβόλαιον», *Εφημερίς των Κυριών*, αρ. τχ. 689-761, 23 Δεκ. 1901 - 28 Σεπτ. 1903) η χειραφέτηση των γυναικών προτείνονταν ως μια επώδυνη πορεία αυτογνωσίας, ικανή να αποδεσμεύσει τις γυναίκες από τις αρχαϊκές κοινωνικές συμβάσεις και να τις οδηγήσει σε μια νέα, ισοτιμη, συνδιαλλαγή με το άλλο φύλο. Ακολούθησαν άλλα τρία μυδιστορήματα που δημοσιεύτηκαν και αυτά στην *Εφημερίδα των Κυριών*: «Χωρίς όνομα» (αρ. τχ. 819-880, 16 Ιαν. 1905 - 4 Ιουν. 1906), «Το μαρμαρένιον κρίνον» (αρ. τχ. 906-987, 4 Μαρτ. 1907 - 15 Μαΐου 1910) και «Το άσπρο τριαντάφυλλ-

λο» (αρ. τχ. 1057-1105, 15 Ιαν. 1915 - 31 Ιαν. 1917). Τα δύο πρώτα μυθιστορήματα των *Βιβλίων της Αυγής* πρόσφεραν εξάλλου και το υλικό για το θεατρικό έργο *Η Νέα Γυναίκα. Δράμα εις πράξεις τέσσαρας* που παίχθηκε με επιτυχία στα 1907 και εκδόθηκε αυτοτελώς στα 1908. Στο συγγραφικό έργο της Καλλιρρόης Παρρέν περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων και τα εξής: «Απ' Αθηνών εις Σικάγον. Ημερολόγιον Ελληνίδος ταξιδιώτιδος», *Εφημερίς των Κυριών*, αρ. τχ. 311-378, 20 Ιουν. 1893 - 18 Δεκ. 1894· «Ο κ. Ροΐδης και οι γράφουσαι Ελληνίδες», *Ακρόπολις*, 12 Μαΐου 1896· *Ζωή ενός έτους. Επιστολαί Αθηναίας προς Παρισινήν, 1896-1897*, Αθήνα χ.χ.· *Έκθεσις των πεπραγμένων υπό της Ενώσεως των Ελληνίδων συνταχθείσα υπό Καλλιρρόης Παρρέν. Γενικής Γραμματέως της Ενώσεως των Ελληνίδων. Έτος 1897 και 1898*, Αθήνα 1899· *Ιστορία της γυναίκος. Σύγχρονοι Ελληνίδες 1530-1896*, Αθήνα χ.χ. [1903]· *Τα ταξείδια μου. Σουηδία, τ. Α'.*, Αθήνα χ.χ.· «Πώς έγινα δημοσιογράφος. Από την ομιλίαν της κ. Παρρέν εις το Λύκειον των Ελληνίδων», *Εφημερίς των Κυριών*, αρ. τχ. 1062-1063, 1-15 και 15-30 Απρ. 1915· *Φεμινιστάι και φεμινίστριαι. Ομιλία της κ. Κ. Παρρέν εις το Λύκειον των Ελληνίδων*, χ.τ., χ.χ.

Εξίσου πολυσχιδής με το συγγραφικό της έργο υπήρξε και η ενασχόληση της με τη γυναικεία κίνηση: η παράλληλη αυτή δραστηριότητα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων την ίδρυση φιλανθρωπικών ιδρυμάτων («Κυριακά σχολεία», «Άσυλον των Ανιάτων», «Άσυλον της Αγίας Αικατερίνης κ.ά.), τη διοργάνωση εκθέσεων γυναικείας χειροτεχνίας, την επεξεργασία αιτημάτων για τη βελτίωση της γυναικείας εκπαίδευσης και την άδεια εισόδου των γυναικών στις ανώτατες σχολές και σε διάφορα απαγορευμένα έως τότε επαγγέλματα, καθώς και την εκπόνηση νομοσχεδίων για την προστασία της γυναικείας εργασίας.

Στο πλαίσιο αυτό, ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η αρχική απόρριψη και η μεταγενέστερη σταδιακή διεκδίκηση του δικαιώματος της ψήφου, μια τακτική επιλογή της Καλλιρρόης Παρρέν με σοβαρές συνέπειες στην αργόσυρτη διαδικασία ένταξης των Ελληνίδων στην πολιτική. Αξιοσημείωτη στάθηκε ακόμη η παρουσία της σε διεθνή γυναικεία συνέδρια (Παρίσι 1889, Σικάγο 1893, Παρίσι 1900 και 1914 κ.α.), μέρος του συνολικότερου σχεδίου της για τη συμπόρευση της εγχώριας γυναικείας κίνησης με ένα ευρύτερο φεμινιστικό δίκτυο. Ιδιαίτερα, πάντως, έμφραση πρέπει να δοθεί στην πρωτοβουλία της να ιδρύσει την Ένωση των Ελληνίδων (1896) και το

Λύκειο των Ελληνίδων (1911), τις δύο οργανώσεις που σημάδεψαν τις εξελίξεις και διαμόρφωσαν το λεγόμενο πρώτο κύμα της ελληνικής γυναικείας αμφισβήτησης.

Η γονιμότερη αυτή περίοδος της δράσης της διακόπηκε με το κλείσιμο της *Εφημερίδος των Κυριών* (τέλος του 1917) και την εκτόπιση της εκδότριας της από την κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου στην Ύδρα. Το Γυναικείο Συνέδριο που διοργανώθηκε από το Λύκειο Ελληνίδων στα 1921 έμελλε να δεχθεί τα πυρά των φεμινιστικών οργανώσεων της νέας εποχής και θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί το συμβολικό τέλος της γυναικείας κίνησης που σφράγισε με την ισχυρή προσωπικότητά της η Κ. Παρρέν. Στο εξής θα εξέφραζε την πλέον μετριοπαθή τάση του μεσοπολεμικού γυναικείου κινήματος, καθώς το Λύκειο των Ελληνίδων, του οποίου παρέμεινε πρόεδρος έως τον θάνατό της, προσανατολιζόταν όλο και περισσότερο σε δραστηριότητες «εθνικού» και φιλανθρωπικού ενδιαφέροντος (Γιορτή του Σταδίου, Ημέρα της Μητέρας κ.ά.). Το γεγονός αυτό δεν απέτρεψε, ωστόσο, την συχνή συνεργασία της Καλλιρρόης Παρρέν με τις λοιπές γυναικείες οργανώσεις της εποχής, τη συστηματική συμμετοχή της στις απόπειρες για διαβαλκανική γυναικεία συνεννόηση ή τις ευκαιριακές επαφές της με τη δραστήρια Διεθνή Ένωση Γυναικών για την Ειρήνη και την Ελευθερία (WILPF), της οποίας υπήρξε η εκπρόσωπος στην Ελλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπούι [Δ. Χατζόπουλος]. «Σύγχρονοι Έλληνες συγγραφείς. Καλλιρρόη Παρρέν». *Το Άστυ*, 3-4 Απρ. 1893· Γρ. Ξ.[ενοπόλιος]. «Γράμματα. Τέχνη, Επιστήμη, Φιλολογία», *Παναθήναια*, Β', 15 Μαρτ. 1902, σ. 364· Κ. Παλαμάς. «Ινυακός μυθιστόρημα». *Άπαντα*, τ. 2, εκδ. Γκοβόστη, Αθήνα χ.χ., σ. 197-200· του ίδιου, «Η Γυναίκα. Ένα γράμμα προς την κ. Καλλιρρόη Παρρέν», στο Καλλιρρόης Παρρέν, *Η Νέα Γυναίκα. Δράμα εις πράξεις τέσσαρας*, Αθήνα 1908, σ. 72-91· Π. Χάρης, «Τα πενήντιχρονα της κ. Καλλιρρόης Παρρέν», *Νέα Εστία* 19/227 (1936), 794-795· *Εικοσιπενταετηρίς του Λυκείου των Ελληνίδων (1911-1936) Ή Πεντηκονταετηρίς της δράσεως της ιδρυτριάς και Προέδρου αυτού Καλλιρρόης Παρρέν (1886-1936)*, Αθήνα 1937· Αθηνά Τυροσόλη, «Καλλιρρόη Παρρέν», *Νέα Εστία*, ΚΖ /315 (1940), 173-176· Αμφιλία Καραβία, «Καλλιρρόη Παρρέν», *ΜΕΕ*, τ. 19, 2^η έκδ., σ. 746-747· Π. Νιρβάνος, «Το δηλυκόν ζήτημα», *Τα Άπαντα*, επιμ. Γ. Βαλέτα, τ. 5, εκδ. Γκοβόνη, Αθήνα 1968, σ. 214-217· Γρ. Ξενοπούλου, «Καλλιρρόη Παρρέν», *Άπαντα*, τ. 11, Αθήνα, εκδ. Μπίρη, 1971, σ. 20-23· Εμμ. Ροΐδης, «Αι γράφουσαι Ελληνίδες, Α' Αρσιονή Παπαδοπούλου», *Άπαντα*, τ. Ε', επιμ. Άλκης Αγγέλου, Αθήνα, εκδ. Ερμής, 1978, σ. 121-131· Μαριέττα Ιωαννίδου, «Γυναίκες πεζογράφου και άντρες κριτικοί στην ελληνική λογοτεχνία του παρασμένου αιώνα», *Δόξα*, 9 (1987), 224-232· Ελένη Μπόμπου-Πρωτοπαπά, *Το Λύκειο των Ελληνίδων*

δων 1911-1991. Αθήνα 1993· Ελένη Βαρίκα, *Η εξέγερση των Κυριών. Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα 1833-1907*, 2^η έκδ., Κατάρτι, Αθήνα 1996· Ράνια Πολυκανδριώτη, «Καλλιρρόη Παρρέν», στον τόμο *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τ. Ζ' (1880-1900), Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1997, σ. 338-363· Μαρία Αναστασοπούλου, «Feminist Awareness and Greek Women Writers at the Turn of the Century: The Case of Kallirroe Parren and Alexandra Papadopoulou», στο Philip Carabott (επιμ.), *Greek Society in the Making, 1863-1913. Realities, Symbols and Visions*, Χίτσουρ, εκδ. Variorum Ashgate, 1997, σ. 161-175 της ίδιας, «Φεμινιστική συνείδηση και λογοτεχνική αναπαράσταση στην καμπή του 19^{ου} αιώνα. Η τριλογία της Καλλιρρόης Σιγανού-Παρρέν», *Θέματα Λογοτεχνίας*, 8 (1998), 110-157· Αγγελικα Ψιφριά, «Μητέρα ή πολιτίς; Ελληνικές εκδοχές της γυναικείας χειραφέτησης (1870-1920)», στο Κέντρο Γυναικείων Ερευνών και Μελετών Διοτίμα, *Το φύλο των δικαιωμάτων. Εξουσία, γυναίκες και ιδιότητα του πολίτη, Ευρωπαϊκό Συνέδριο, Αθήνα 9-10 Φεβρουαρίου 1996*, Πρακτικά, Αθήνα, εκδ. Νεφέλη, 1999, σ. 90-107 της ίδιας, «Το μυθιστόρημα της χειραφέτησης ή η 'συνετή' ουτοπία της Καλλιρρόης Παρρέν» στο Καλλιρρόη Παρρέν, *Η Χειραφετημένη*, Αθήνα, εκδ. Εκάτη, 1999 (ανατύπωση).

ΑΓΓΕΛΙΚΑ ΨΑΡΡΑ

Παρησία

Εκδιόταται άταξ της εβδομάδος. Ρέθυμνο, 9 Μαρτ. 1885 - 28 Ιουν. 1889, αρ. φ. 1-175. Τον Μάρτ. και τον Απρ. 1885 κυκλοφορούν τα εννιά πρώτα φύλλα της εφημερίδας η οποία εμφανίζεται ως χανιώτικη που τυπώνεται στο Ρέθυμνο ελλείψει δικού της τυπογραφείου, με εκδότη τον Χανιώτη Γ.Ι. Συγγελάκη. Στη συνέχεια διακόπτεται η έκδοση για περίπου έναν χρόνο και επανακυκλοφορεί την 31^η Μαΐου 1886 ως αμιγώς ρεθυμνιώτικη με εκδότη και υπεύθυνο συντάκτη τον Νικόλαο Δρουλίσκο. Από το σημείο αυτό εμφανίζεται στην προμετωπίδα της το μύθο: «Πατρός τε και Μητρός και των άλλων προγόνων απάντων τιμώτερον έστιν η Πατρίς, και σεμνότερον και αγιώτερον (Πλάτων)», το οποίο διατηρείται έως το φ. 126 (7 Μαΐου 1888), οπότε αντικαθίσταται με τον υπό- τίλο *Εφημερίς του Κρητικού λαού πολιτική, κοινωνική και επιστημονική*. Από το ίδιο φύλλο και έως το φ. 150 (30 Νοε. 1888), παράλληλα με τον εκδότη Ν. Δρουλίσκο, εμφανίζεται ως συντάκτης ο Στυλ. Μ. Τσουδερός, Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίστιλη/ τρίστιλη (αρ. φ. 10 κ.ε.), διαστάσεων 43x30 εκ. Τιμή συνδρομής στα εννιά πρώτα φύλλα για την Κρήτη 1 μετζήτι και για το εξωτερικό 8 δραχμές. Από το δέκατο φ. 10 τιμή φύλλου 1 γρόσι και ετήσια συνδρομή για την Κρήτη 10 φράγκα και για τους εκτός Κρήτης συνδρομητές 15 φρ. Από το φ. 126 (7 Μαΐου 1888) η τιμή φύλλου περιορίζεται στους 50 παράδες ενώ η ετήσια συνδρομή στα 9 φράγκα για το Ρέθυμνο και 10 για την υπόλοιπη Κρήτη και το εξωτερικό. Από το φ. 152 (14 Δεκ. 1888) η τιμή φύλλου ορίζεται στο 1 γρόσι

και η ετήσια συνδρομή στα 30 γρόσια για το Ρέθυμνο, 45 για την υπόλοιπη Κρήτη και 10 φράγκα για το εξωτερικό. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο της εφ. *Αρκάδιου του Στυλ. Ε. *Κυλαϊτζάκη.

Στα εννιά πρώτα φύλλα που η εφημερίδα εμφανίζεται ως χανιώτικη, η θεματολογία των κειμένων της είναι χανιώτικου ενδιαφέροντος και η αρθρογραφία της κατά μέγα μέρος εξαντλείται σε αντιπαραθέσεις με την άλλη εφημερίδα των Χανίων *Λευκά Όρη, που εξέδιδε ο Κ.Κ. Μητσστάκης. Από το φ. 10, οπότε περιέρχεται στην κυριότητα του Ν. Δρουλίσκου, διατηρεί τη δομή της εφ. *Αρκάδιον* το οποίο διαδέχεται. Δηλαδή, στην πρώτη σελίδα συνήθως υπάρχει το κύριο άρθρο με θέματα που κατά κανόνα αφορούν την πολιτική κατάσταση του τόπου.

Μετά τις εκλογές του Απριλίου 1888 το ήδη τεταμένο κλίμα μεταξύ των δύο κομμάτων της Κρήτης, των «Καραθανάδων» και των «Ξυπόλυτων», οξύνεται ακόμη περισσότερο και το γεγονός αυτό προβάλλει με ενάργεια μέσα από τις στήλες της *Παρησίας*, η οποία είναι ταμμένη στο πλευρό των «Καραθανάδων». Πέρα όμως από την κομματική αντιπαράθεση η εφημερίδα κράτησε πατριωτική στάση απέναντι στην οθωμανική διοίκηση, στάση η οποία δικαιολογούσε τον τίτλο της και σήμερα προκαλεί έκπληξη και θαυμασμό. Το πόσο ενοχλητική υπήρξε για την εξουσία φαίνεται από το γεγονός ότι στα τρία χρόνια της κυκλοφορίας της υπέστη επανειλημμένες διώξεις και παύθηκε τρεις φορές.

Στις εσωτερικές της σελίδες υπάρχουν οι στήλες «Διάφορα», η οποία περιλαμβάνει την τοπική ειδησεογραφία, «Αλληλογραφία Αθηνών», «Εξωτερικά», «Τηλεγραφήματα», επιστολές και ανταποκρίσεις, αναδημοσιεύσεις άρθρων ελληνικών και ξένων εφημερίδων, αποσπάσματα από τις εργασίες της Κρητικής Βουλής, νεκρολογίες κ.ά. Οι διαφημιστικές καταχωρήσεις σπανίζουν, ενώ αντίθετα υπάρχει πληθώρα δικαστικών ειδήσεων (κυρίως πλειστηρισμών) στην τρίτη και τέταρτη σελίδα.

Τακτικός συνεργάτης δεν είχε η εφημερίδα. Τα άρθρα της, πολλά από τα οποία είναι σημαντικά, είναι ανυπόγραφα. Αναφέρονται ενδεικτικά μερικοί τίτλοι: «Κρητική αυτονομία», «Η ελευθερία του Τύπου», «Αναρχία. Η αληθής του τόπου κατάσταση», «Η παρ' ημών παιδείσεις» κ.ά.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η εφημερίδα ξεκίνησε ως χανιώτικη, αλλά μη βρίσκοντας διαδέσμο τυπογραφείο στα Χανιά τυπωνόταν στο Ρέθυμνο. Επειδή, όπως είναι προφανές, αυτός ο τρόπος έκδοσης δεν

Τελείωσε τη Φιλοσοφική Σχολή μέσα στα επόμενα δύο χρόνια. Την ίδια περίοδο έγραψε τη μελέτη του για τη γραμματική της ποιντακής διαλέκτου, η οποία θραβευτήκε από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινούπολης. Υπηρέτησε ως καθηγητής στη Ρόδο, στη Λάρνακα και στις Σέρρες. Μαζί με τον καθηγητή ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και γνωστό ιστορικό Σπυρίδωνα Λάμπρο επισκέφθηκε το Άγιον Όρος. Επιστρέφοντας το 1894 στην Τραπεζούντα εξέδωσε τη σειρά των αναγνωστικών βιβλίων, για τα οποία έγινε γνωστός. Ποις του ήταν ο εκπαιδευτικός και συγγραφέας Αθανάσιος Ι. Παρχαρίδης.

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΪΣΙΔΗΣ

Πασχαλίδης, Λάμπης

(Κάιρο, 1914 - Σίδνεϋ, 6 Αυγ. 2000). Ιδιωτικός υπάλληλος, δημοσιογράφος, εκδότης, λογοτεχνικός και θεατρικός συγγραφέας. Αποφοίτησε πρώτα από το Εμπορικό Τμήμα της Αμπετείου Σχολής Καΐρου και, στη συνέχεια, από το Γαλλικό Λύκειο Καΐρου, όπου σπούδασε γαλλική λογοτεχνία. Ακολούθησε η στρατιωτική του θητεία στην Ελλάδα και μετά επέστρεψε στο Κάιρο, όπου στα επόμενα χρόνια (1938-1941) δούλεψε σε εργοστάσιο οινοποιίας. Το 1941 προσλήφθηκε ως λογιστής στο ξενοδοχείο Μισρ του Σουέζ και τον ίδιο χρόνο έφτασε στον βαθμό του διευθυντή. Τον Φεβρουάριο 1942 επιστρατεύθηκε και υπηρέτησε με τις ελληνικές δυνάμεις στη Μέση Ανατολή έως το 1945. Μετά την Απελευθέρωση εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια, όπου ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και το θέατρο, ενώ παράλληλα διατηρούσε κατάστημα δίσκων και τηλεοράσεων. Το 1955 μετανάστευσε στο Σίδνεϋ.

Στην Αίγυπτο συνεργάστηκε με άρθρα και ανταποκρίσεις, μεταξύ άλλων, στις εφ. *Φως του Καΐρου (υπήρξε συντάκτης του επί πέντε χρόνια) και *Ταχυδρόμος της Αλεξάνδρειας. Στην Αυστραλία συνεργάστηκε στις εφημερίδες της Μελβούρνης *Αυστραλοέλλην. *Νέος Κόσμος και *Πυρός. Το 1958 ανέλαβε τη διεύθυνση και αρχισυνταξία της εφ. *Εστία του Σίδνεϋ. Στις 9 Αυγούστου 1959 παραιτήθηκε από την Εστία και άρχισε την έκδοση δικής του εφημερίδας, της εβδομαδιαίας *Κυριακή, που διατηρήθηκε έως το 1971. Τον ίδιο χρόνο που έπαψε να εκδίδεται η Κυριακή, ο Πασχαλίδης εξέδωσε ένα δεύτερο έντυπο, το εξαμηνιαίο σατιρικό π. Κορνίζες, το οποίο όμως, παρά την υψηλή ποιότητά του, δεν κυκλοφόρησε παρά μόνο σε δύο τεύχη.

Στην περίοδο 1971-1978 εργάστηκε ως δημοσιογράφος και αρθρογράφος στην εφ. *Πανελλήνιος Κήρυξ του Σίδνεϋ, στην οποία, εκτός των άλλων στηλών, είχε και την αρκετά δημοφιλή στήλη «Ντόπια, ελληνικά και διεθνή πρόσωπα και πράγματα». Από το 1978, καθιερωμένος πια δημοσιογράφος, συνεργάστηκε σε διάφορα έντυπα του Σίδνεϋ, όπως στις εφ. Νέο Κύμα (1978-1979) και Το Εθνικό Βήμα (1978-1981), στο οποίο κρατούσε και τη στήλη «Εκτακτα θέματα», καθώς και στα π. Ταχυδρόμος (1979-1981) και Αλλαγή (από το πρώτο τεύχος κυκλοφορίας του, Ιούν. 1982).

Ο Πασχαλίδης υπήρξε πολυτάλαντος. Εκτός από τη δημοσιογραφία, με τον ίδιο πάντα ζήλο δήτευσε στη λογοτεχνία και στο θέατρο. Στη λογοτεχνία ασχολήθηκε με την ποίηση, την πεζογραφία και τη λογοτεχνική μετάφραση. Η πρώτη του λογοτεχνική εμφάνιση έγινε το 1935 με ένα ποίημα και ένα διήγημα που έστειλε από την Ξάνθη, όπου υπηρέτούσε ως στρατιώτης, στο καιρινό π. Πανόραμα. Το 1937 χρονογραφούσε τακτικά στην επίσης καιρινή εφ. Κλειώ. Έκτοτε συνεργάστηκε με ποιήματα, πεζογραφήματα, χρονογραφήματα, τεχνοκριτικά και βιβλιοκριτικά σημειώματα στις εφ. Φως του Καΐρου και Ταχυδρόμος της Αλεξάνδρειας, καθώς και στο αλεξανδρινό π. Φιλοτεχνικές σελίδες. Τη λογοτεχνική του δραστηριότητα τη συνέχισε αργότερα και στην Αυστραλία με ποιήματα, πεζά και θεατρικά μονόπρακτα τα οποία δημοσίευσε σε εφημερίδες και περιοδικά κυρίως του Σίδνεϋ. Αρκετά συχνά κρατούσε και λογοτεχνικές στήλες.

Το 1978 εξέδωσε στον Πειραιά μία συλλογή αυτοβιογραφικών χιουμοριστικών αφηγημάτων, με τίτλο Με είδε ο Χάρος με τα μάτια του και άλλα αφηγήματα. Πολλά ποιήματα και πεζά του στα ελληνικά και γαλλικά παραμένουν αδημοσίευτα. Αρκετές φορές εκλέχτηκε μέλος κριτικών επιτροπών σε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς. Υπηρετήσε το θέατρο επί τριάντα ολόκληρα χρόνια ως «κονφερανσιέ», ηθοποιός, διασάρχης, σκηνοθέτης, μεταφραστής και θεατρικός συγγραφέας. Πολλά από τα θεατρικά του έργα (μονόπρακτα και επιθεωρήσεις) ανεβάζτηκαν με επιτυχία από δικό του θίασο στην Αίγυπτο, στη Συρία, στην Κύπρο και στην Αυστραλία. Η πρώτη παρουσίαση από σκηνής θεατρικού του έργου υπήρξε η επιθεώρησή του Ολα τα άπλυτα στη φάρα (που το 1947 απέσπασε το πρώτο βραβείο στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Επιθεωρησιογραφίας στην Αλεξάνδρεια) σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη. Εκτός από δικό του θεατρικά έργα, ανέβασε και

μη ελληνικών συγγραφέων σε δική του μετάφραση, όπως *Το μικρό καλύδι και Νινά* του Αντρέ Ρουσέν, *Η εξαδέλφη μου από τη Βαρσοβία* του Λουί Βερνέϋ, *Τοπάζ* του Μαρσέλ Πανιόλ κ.ά. Αλλά και ως ηθοποιός επανειλημμένα ερμήνευσε ποικίλους ρόλους τόσο δικών του όσο και ξένων έργων, μερικές φορές μάλιστα δίπλα σε διακεκριμένους καλλιτέχνες του ελληνικού θεάτρου, όπως τη Μελίνα Μερκούρη και τον Κάρολο Κουν στο έργο του Μπέρναρ Σω. *Ο Μπομπ και η Μάργκαρετ στη φυλακή* (1947-1948 στην Αλεξάνδρεια από το Θέατρο Τέχνης του Κάρολου Κουν) κ.ά. Επίσης, έγραψε και σκηνοθέτησε έργα για το ραδιόφωνο (Κρατικό Ραδιοσταθμό Αλεξάνδρειας, 2CH του Σίδνεϋ κ.ά.). Μεταπολεμικά στην Αίγυπτο, έγραψε πλήθος τραγουδιών, πολλά από τα οποία μελοποιήθηκαν από γνωστούς μουσικοσυνθέτες της εποχής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Γ. Καναράκη (Αυστραλία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: G. Kanarakis, «La presencia literaria griega en Australia». *Bizantion-Nea Hellas*, τ. 5, (Santiago 1981), 99- του ίδιου, *Η λογοτεχνική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστραλία*, Αθήνα, Ίδρυμα Νεοελληνικών Σπουδών, 1985, σ. 249-251- του ίδιου, *Greek Voices in Australia: A Tradition of Prose, Poetry and Drama*, Sydney, Australian National University Press, 21991, σσ. 38, 185-187- του ίδιου, *Ο ελληνικός τύπος στους Αντίποδες: Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρης, 2000, σσ. 29, 30, 109, σμ. 17.

ΠΩΡΤΟΣ ΚΑΝΑΡΑΚΗΣ

Πασχαλινόπουλος, Πάνος

(Βουτσά Σμύρνης, 1914 - Θεσσαλονίκη, 1971). Δημοσιογράφος, εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία. Στράφηκε από τη νεανική του ηλικία στη δημοσιογραφία και εργάστηκε στην εφ. **Ταχυδρόμος Βορ. Ελλάδος* (1934-1935) και σε άλλες, ενώ το 1936 διορίστηκε στο Γραφείο Τύπου του υπουργείου Β. Ελλάδος, στο οποίο εργάστηκε συνεχώς έως τον θάνατό του και έγινε διευθυντής του, ενώ παράλληλα συνεργάστηκε και με ορισμένες εφημερίδες. Το 1944 έγινε μέλος της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονία-Θράκης χωρίς να αναφέρεται αν εργαζόταν σε εφημερίδες. Ασχολήθηκε και με το θέατρο, δημοσιεύοντας ανώνυμα κριτικές, και φέρεται να έγραψε επιθεωρήσεις και βιβλία (π.χ. *Οι Βασιλείς μας και ο Λαός*, 1961). Για την υπαλληλική-δημοσιογραφική του δράση τιμήθηκε με τον Χρυσό Σταυρό του Τάγματος Γεωργίου Α΄ και τον Πολεμικό Σταυρό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Π. Πασχαλινόπουλος», εφ. *Ελληνικός Βορράς*, 9 Ιαν. 1971.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΑΥΑΚΗΣ

Πασχίδης, Θωμάς Α.

(Ιωάννινα, 1836 - Λιθύη, 1890). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, μεταφραστής, εκδότης, παιδαγωγός. Το 1852 αποφοίτησε από τη Ζωσιμαία Σχολή και στη συνέχεια από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και το Πανεπιστήμιο της Νεάπολης (1860). Η δημοσιογραφική του δραστηριότητα στο Βουκουρέστι είναι εξαιρετικά πλούσια. Ξεκίνησε το 1865, μαζί με τον Ζαχαρία Σαρδέλλη, ως συνιδρυτής και συνεκδότης της ελληνικής εφ. **Γρις*, στις σελίδες της οποίας αρθρογράφησε για πολύ καιρό. Το 1875 ίδρυσε μία άλλη εφημερίδα με τίτλο *Δεκέμβλος*, η οποία έναν χρόνο αργότερα μετονομάστηκε σε *Αθηνά*, αλλά φαίνεται ότι σταμάτησε σύντομα να εκδίδεται. Εξέδωσε επίσης το *Ελληνικόν Ημερολόγιον*, κατά τα έτη 1885 και 1887, όπως και το *Ημερολόγιον της Ανατολής*, του έτους 1879, τα οποία θεωρούνται τα παλαιότερα ημερολόγια του ελληνισμού της διασποράς.

Συνεργάστηκε και με άλλες ελληνικές εφημερίδες του Βουκουρεστίου, όπως *Ο *Θεατής* και η *Ηπειρος*, και με τις ρουμανικές εφ. *Reforma*, *Romanul*, *Rorogul*. Ήταν ανταποκριτής σε πολλές ελλαδικές εφημερίδες, όπως *Το *Μέλλον*, **Παλιγγενεσία*, *Στοά*, *Θράκη*, **Εφημερίς*. Κατά την περίοδο 1887-1888 εργάστηκε ως αρχισυντάκτης της εφ. *Επιθεώρησης* του Επαμ. Κυριακίδη στην Κωνσταντινούπολη. Ως δημοσιογράφος αγωνίστηκε σταθερά για τα εθνικά ζητήματα της Ελλάδας, κυρίως για την ανασυγκρότηση της χώρας. Το γεγονός τράβηξε την προσοχή των οθωμανικών αρχών και το 1888 ο Πασχίδης συνελήφθη μαζί με έναν άλλο Έλληνα δημοσιογράφο, τον Ν. Φιλιππίδη. Εξορίστηκε στο Φεζάν της Βαρβαρίας (Λιθίη) όπου βασανίστηκε και πέθανε δύο χρόνια αργότερα.

Σημαντική είναι η εκπαιδευτική δράση του με την ίδρυση το 1870 στο Βουκουρέστι του Ελληνικού Εκπαιδευτηρίου. Εξίσου σημαντική σε ποσότητα και ποιότητα είναι και η συγγραφική δραστηριότητά του, η οποία καλύπτει όλα τα είδη του λόγου. Ποιήματα (*Ποιήσεις υπέρ Ελλάδος μετά πεζογραφικών ποιητικών*, Βουκουρέστι 1885), δράματα (*Η Βασιλίσ Δωροθέα η*

Ο Ελληνισμός και ο Χριστιανισμός και Η Ιερδαίς, 1885), ταξιδιωτικές εντυπώσεις (Εκδρομή εις Άδω, που εκδόθηκε σε επιφυλλίδα στην εφ. *Ίρις*) και μια περιγραφή της Ρουμανίας (*Dacia sau Descrierea Synoptica in Sbor a Terei Daco-Romanilor*, Βουκουρέστι 1878).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα πολιτικά του δοκίμια, τα οποία θίγουν ζητήματα της επικαιρότητας: *La question helléno-turque* (1886), *L'Épire et la question grecque. Mémoire sur l'Épire en générale et particulièrement sur l'éparchie de Janina* (1879), *Το Ανατολικόν Ζήτημα και η μεγάλη ελληνική ιδέα ως λύσις αυτού* (μεταφράστηκε στα γαλλικά και μάλλον στα ρουμανικά, 1878). Για το εκπαιδευτήριο του εξέδωσε δύο εγχειρίδια: *Manuel épistolaire de poche* (1873) και *Manuel méthodique et précis grammatical de la langue française*. Από τις ασχολίες του δεν έλειψαν και οι φιλολογικές μελέτες· συνέταξε δοκίμια συγκριτικής φιλολογίας με τίτλο *Οι Πελάσγοι, Ελληνιστί και Αλβανιστί και Ρουμουνιστί και Οι Πελάσγοι εν τω Ελληνισμώ συν παραρτήματι περί Βλάχων και Βουλγάρων* (Αθήνα 1879), *Οι Ανατολικοί λαοί ως προς τον ελληνισμόν: ήτοι οι Ισραηλίται, οι Αρμένιοι, οι Μουσουλμάνοι εν τω Ελληνισμώ* («Πόλις της Παλλάδος» 1880) κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νέστωρ Γεωργίτσος, «Θωμάς Πασχίδης», *Ηπειρωτική Χρονικά*, τ. 2 (1927), 46-49· Αλκιβ. Μάνδος, *Ηπειρωσι δημοσιογράφοι στη Ρουμανία: Θωμάς Πασχίδης*, Αθήνα 1970· Ι.Φ. Χατζηφώτης, Θ.Α. Πασχίδης (1836-1890). Ο Λόγος, ο Εκπαιδευτικός, ο Αγωνιστής, ο Δημοσιογράφος, ο Έλληνας, ο Μάρτυρας, Η ζωή και το έργο του, Αθήνα, εκδ. των «Κριτικών Φύλλων», 1974· Β. Κραμπίτης, *Θωμάς Πασχίδης (1836-1890)*, Αθήνα 1978· Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Comunitatile grecesti din România în secolul al XIXlea*, București, εκδ. Omonia, 1996.

OLGA CİCANCİ – ANCA DOBRE

Πατέρας, Σωκράτης

(<>·><·>>). Δημοσιογράφος, εκδότης. Το 1957 ανέλαβε, μαζί με τους Γ. Λασκαριδής και Μ. Παπαδάτο, να συνεχίσει την έκδοση της μεγαλύτερης εφημερίδας του Καΐρου, *Φως, την οποία είχε ιδρύσει το 1897 ο Στ. Ευσταθιάδης. Από το 1963 ο Πατέρας παρέμεινε μόνος ιδιοκτήτης και αρχισυντάκτης της, συνεπικουρούμενος κατά καιρούς από ένα συντακτικό επιτελείο γνωστών από άλλες εφημερίδες δημοσιογράφων, όπως οι Ι. *Μπεθάνης, Ευ. *Σάμιος, Αρ. *Σεβαστόπουλος, Τ. Λαμπρόπουλος, Ζαχ. Χατζόπουλος, αδελφός του ποιητή Κ. Χατζόπουλου κ.ά.

Τα άρθρα του Πατέρα είχαν πολιτικό περιεχόμενο. Ασχολήθηκε περισσότερο με τα ελληνικά

παροικιακά ζητήματα της Αιγύπτου, καθώς και με θέματα των ελληνοαιγυπτιακών σχέσεων, ιδίως μετά τη διαδρομή του ελληνικού στοιχείου από την Αίγυπτο (1957 κ.ε.). Οι πολιτικές δέσεις της εφημερίδας υπήρξαν πάντοτε, στα 69 χρόνια της κυκλοφορίας της, συντηρητικές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Παλουράκης, *Η Αίγυπτος των Ελλήνων*, εκδ. Μητρόπολις, Αθήνα 1967, σ. 559-560 (22006)· Μιχαηλίδης, *Πανόραμα*, σ. 94.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ Θ. ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τα Πάτρια

Όργανο της Εταιρείας της Υπέρ των Πατριών Αμύνης, εκδίδεται κατά Σάββατο, Αθήνα, 16 Μαρτ. 1902 - 19 Νοε. 1916, αρ. φ. 1-52 (η αρίθμηση αλλάζει κατ' έτος). «Εκδιδόμενον τη επιμελεία επιτροπής αποτελουμένης εκ των κ.κ. Κ. Μητσοπούλου, Σ. *Βουτυρά, Ι. Μοσχάκη, Γ.Ν. Χατζηδάκι, Ι.Μ. *Δαμβέργη». Από το φ. 10, 18 Μαΐου 1902, έως το τελευταίο φύλλο, τη διεύθυνση αναλαμβάνει ο Ιωάννης Δαμβέργης. Αδιάλειπτη είναι και η συμμετοχή στην εκδοτική επιτροπή του Γ.Ν. Χατζηδάκι. Ο Κ.Γ. Ζησίου, ο αρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Παπαδόπουλος και ο Κ. Κοντομάνης διέτελεσαν επίσης μέλη. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, δίσηλη, διαστάσεων από 31,5x22,5 εκ. έως 30,5x22 εκ. «Εκτυπούται εις 20000 αντιτύπων και διανέμεται δωρεάν». Τυπογραφείο: Παρασκευά Λεώνα. Γραφεία: «της Εταιρείας εν τη Ακαδημία»· από το φ. 1, 12 Μαρτ. 1916. «της Εταιρείας-Διεύθυνσις των Πατριών οδ. Λυκαβητού 23».

Δημοσιογραφικό όργανο της Εταιρείας της Υπέρ των Πατριών Αμύνης που ιδρύθηκε στην Αθήνα στην 1^η Οκτωβρίου 1900. Αποφασιστικό ρόλο στην ίδρυσή της, τη λειτουργία και τη δραστηριότητά της έπαιξε ο Ιωάννης Δαμβέργης, Σκοπό της είχε «την ενίσχυση της ελληνοπρεπούς ανατροφής των νέων και την υποστήριξιν της πατρίου δρησκείας και γλώσσης» (α' άρθρο του καταστατικού της). Ένα από τα μέσα για να επιδιώξει την ευόδωση των στόχων της ήταν ο Τύπος.

Μετά από ένα στάδιο προπαρασκευής, *Τα Πάτρια* άρχισαν να εκδίδονται στις 16 Μαρτίου 1902 και συντάσσονταν στην καθαρεύουσα. Όπως ήταν επόμενο, ο γενικός σκοπός της εταιρείας καθόρισε και τη θεματική και την πολιτική του εντύπου της. Σύμφωνα με το πρόγραμμά τους, που διατυπώθηκε από τον Ιωάννη Δαμβέργη στο κύριο άρθρο του πρώτου φύλλου, η ύλη αφορούσε σε θέματα γλώσσας και δρησκείας που «υπήρξαν πάντοτε οι φύλακες άγγελιοι του Έθνους και του Γένους ημών». Τα μέλη της εταιρείας και συντάκτες *Των Πατριών*,

επειδή έβριναν «ότι παρά τω ελληνικώ λαώ υπήρχεν απόλυτος ανάγκη εθνικής και θρησκευτικής κατηχήσεως» (αρ. φ. 51, 25 Φεβρ. 1912), ανέλαβαν, με ιδεολογία αποκάλυπτα μεγαλοϊδεατική, πόλεμο εναντίον «της θρησκευτικής και εθνικής αδιαφορίας» (αρ. φ. 46, 31 Ιαν. 1904) με μακροπρόθεσμο στόχο «να οικοδομήσει [η Εταιρεία] το μεγαλίον της Πατρίδος» (αρ. φ. 32, 17 Οκτ. 1909).

Τα κείμενα που δημοσιεύονταν είναι ανυπόγραφα. Στην αριστερή στήλη της πρώτης σελίδας υπήρχε πάντα το κύριο άρθρο το οποίο συντάσσει ο Ιωάννης Δαμβέργης. Στη δεξιά στήλη με τον τίτλο «Το Άγιον Ευαγγέλιον» παρουσιάζονταν η περικοπή της Κυριακής, και από κάτω «Διδάγματα εκ του Ευαγγελίου» που συνεχίζονταν και στη δεύτερη σελίδα. Στην ίδια σελίδα περιεχόνταν συνήθως άρθρο για τη γλώσσα, συχνά κάποιο δημοτικό τραγούδι κάτω από τον τίτλο «Εθνική Μούσα», και άρχιζε άρθρο ιστορικού περιεχομένου που συνεχιζόταν και στην τρίτη σελίδα. Στην ίδια σελίδα, συχνά ανατυπώσσανταν επίκαιρα δέματα, ενώ στην τέταρτη συνεχίζονταν τα κείμενα της προηγούμενης σελίδας, δημοσιεύονταν διαφιμίσειες, προκηρύξεις κ.ά. Στην τέταρτη σελίδα επίσης, και κάποτε και στην τρίτη, καταχωρούνταν ειδήσεις από τη δράση της εταιρείας και από τον

αντίκτυπο της κυκλοφορίας των Πατρών στον Τύπο. Η δομή αυτή έμεινε αναλλοίωτη.

Ο συντάκτης του κυρίου άρθρου έπαιρνε αφορομή συνήθως από επίκαιρα δέματα, όπως ήταν οι εκλογές, οι εθνικές εορτές και οι διάφορες επέτειοι, ο Μακεδονικός Αγώνας, η ίδρυση ετεροδόξων σχολείων, η μετανάστευση κ.ά., για να στηλιτεύσει κακώς κείμενα ή να επαινέσει αρεστές πράξεις και συνήθειες και γενικά για ν' αναπτύξει την εθνική του κατήχηση «κηρύσσοντας τον λόγον της πίστεως και της πατρίδος εν τη ακραδάντω πεποιθήσει, ότι θα μορφώση ούτως εν προσεχί μέλλοντι γενεάς ικανάς να κατανώσι τ' αληθή αυτής συμφέροντα και υπηρετώσι ταύτα δια νομιμωτέρων μέσων» (αρ. φ. 24, 22 Αυγ. 1909). Με απλά λόγια, όλα τα κείμενα αποσκοπούσαν στη διαπαιδαγώγηση κυρίως των νέων σύμφωνα με τις ελληνικές παραδόσεις, ώστε να τους προετοιμάσουν για την πραγματοποίηση της Μεγάλης Ιδέας. Γι' αυτό ένα από τα δέματα που προβάλλονταν ήταν η ελληνίδα μητέρα, διότι στα χέρια της βρισκόταν η ανατροφή της νέας γενιάς. Άλλο δέμα ήταν η προβολή και η υποστήριξη του Βυζαντίου επειδή ήταν «θρόνος και άμβων του Χριστιανισμού» (αρ. φ. 6, 20 Απρ. 1902), επειδή ο απώτερος στόχος τους κατέτεινε στην «περιπόδητον ανάκτησιν της Βασιλευσύτης» (αρ. φ. 34, 6 Νοε. 1904) και επειδή αυτό υπηροθύμως την εθνική συνέχεια: «πατέρες οι άθλιοι εκείνοι μεσαιωνικοί Βυζαντινοί, πάπποι δε οι θαυμασίοι εκείνοι αρχαίοι Έλληνες» (αρ. φ. 7, 19 Απρ. 1903). Γενικά όλα τα περιεχόμενα απέβλεπαν στην ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης και συνιστούσαν, κατά την κρίση των ομοφρόνων, «εθνικόν ευαγγέλιον» (αρ. φ. 47, 30 Ιαν. 1916).

Με την άσκηση φροντίδα του Ιωάννη Δαμβέργη, ο οποίος θεωρούσε την έκδοσή τους το σημαντικότερο έργο της ζωής του, έγινε δυνατόν να εκδίδονται Τα Πάτρια αδιάλειπτα και χωρίς καθυστέρηση. Προωδούνταν με ομαδικές αποστολές προς διάφορους φορείς, σωματεία, σχολεία, κοινότητες, δημόσιες υπηρεσίες κ.ά. στο εσωτερικό της χώρας και προπαντός στις τουρκοκρατούμενες περιοχές και στις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού. Η ετήσια δαπάνη της έκδοσης ανερχόταν σε 15000 δραχμές και καλυπτόταν από τις προσφορές των ομοφρόνων πολιτών αλλά και από προσφορές δημοσίων φορέων, όπως ήταν το Πανεπιστήμιο, η Κρητική Πολιτεία, το υπουργείο Παιδείας, οι Δήμοι κ.ά.

Στη μεγαλύτερη διάδοσή τους συνέβαλε η επανάσταση των Νεοτούρκων (1908), γιατί μο-

στην πολιτιστική στήλη, όπου δημοσιεύονταν ιστορικές και κοινωνιολογικές μελέτες

Το 1906, εξαιτίας της απέλασης του εκδότη-διευθυντή της, η *Πατρίς* μετακόμισε στην Αθήνα, όπου συνέχισε να εκδίδεται υπό τη διεύθυνση του ιδίου Σπ. Σίμου. (Βλ. λήμμα *Πατρίς του Βουκουρεστίου*, Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Ι Απρ.1893 - 10 Δεκ. 1893), ΒΑΡ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 69-70· Δ.Β. Οικονομίδης, «Σημειώσεις δια την ιστορίαν των εν Ρουμανία Ελληνικών Εφημερίδων και πρώτων διδωσιτωαλείων», π. *Μνημοσύνη*, τ. 6. (1976-1977), 68-93· Olga Cicanci, *Presă de limbă greacă din România în veacul al 19lea*, București, ed. Omonia, 1995· Κ.Ν. Ράδος, *Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας*, μτφρ. από τα γαλλικά: Βασιλική Κοκκίνου, επιμέλεια: Ελένη Κεκροπούλου, Αθήνα, εκδ. Ενιάλιος, 2004· Γιούλα Κουτσοπαναγού, «Σπυρος Σίμος' newspaper *Patris*, Bucharest-Athens: a bridge of intellectual communication», στον τόμο P.M. Kitromilides - Anna Tabaki (επιμ.) *Relations gréco-roumaines: interculturalité et identité nationale*. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/ΕΙΕ, Αθήνα 2004, σ. 275-292.

OLGA CIGANCI – ANCA DOBRE

Πατρίς

Καθημερινή Εφημερίς του Κόμματος των Βενιζελικών Φιλελευθέρων, Ηράκλειο, 24 Ιουν. 1946 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-17701, Ιδρυτής-διευθυντής σύνταξης: Αθηναγόρας *Μυκωνιάτης, Ίδιοκτησία: «Διεύθυνσις Περιφερειακής Διοικήσεως Ηρακλείου Βενιζελικών Φιλελευθέρων, Ηράκλειον Κρήτης». Για ένα σύντομο διάστημα διευθυντής σύνταξης είναι ο Κωνσταντίνος Πολυχρονάκης (1949). Από το 1964 και τον θάνατο του ιδρυτή της διεύθυνει έως σήμερα ο γιος του Αλέξανδρος Μυκωνιάτης, Αρχισυντάκτης: Θρασύβουλος Σταυράκης (1959) και Ν. Επιτροπάκης (1960). Μότο: «Ο πολιτικός ανήρ πρέπει να λέγει πάντοτε την αλήθειαν και προς τα άνω και προς τα κάτω, Ελευθέριος Βενιζέλος» (1946)· «Η Κρήτη παραμένει η έπαλξις του Φιλελευθερισμού» (1964)· «Η Κρήτη πρωτοπόρος εις τον δριμάζον της Δημοκρατίας» (1966). Άλλοι υπότιτλοι: *Όργανον Φιλελευθέρων Δημοκρατικών αρχών* (1956)· *Επίσημον Όργανον του Κόμματος των Φιλελευθέρων* (1959)· *Καθημερινή Πρωινή Εφημερίς* (από το 1967 έως σήμερα), Ημερήσια, διεσέλιδη/τετρασελιδη/εξασελιδη, επτάστυλη, διαστάσεων 53x40εκ. και αργότερα σε μικρό σχήμα (ταμπλόιντ). Τιμή φύλλου: 500 δρχ. και σήμερα 75 λεπτά. Τυπογραφείο: «ΒΙΠΕ Ηρακλείου». Γραφεία: οδ. Θεσσαλονίκης 2. Ηλεκτρονική διεύθυνση: www.patris.gr

Κυκλοφόρησε μετά τις εκλογές και το δημοψήφισμα του 1946 για να ασκήσει αντικειμενική και νόμιμη αντιπολίτευση προς το Λαϊκό Κόμμα. Στο

πρώτο φύλλο της παρουσίασε τις προγραμματικές της αρχές: να αγωνιστεί για φιλαλήθεια, ειλικρίνεια, αντικειμενικότητα, ηθική, για την εγκαθίδρυση του δεσμού της αβασίλευτης δημοκρατίας, για την εξυπηρέτηση του έθνους και του συνόλου του ελληνικού λαού, για την αποκατάσταση της γαλήνης και της ομαλότητας, για να εφαρμόσει «αδυσώπητον και άτεγκτον πολεμικήν κατά του ΚΚΕ», να αγωνιστεί για τα τοπικά ζητήματα. Πρόβαλε με συνέπεια τις θέσεις του Σοφοκλή Βενιζέλου και του Κόμματος των Φιλελευθέρων, τάχθηκε υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας στο δημοψήφισμα του 1946, υποστήριξε τις θέσεις της αμερικανικής πολιτικής, ειδικά του σχεδίου Μάρσαλ και του Δόγματος Τρούμαν για την ανοικοδόμηση της χώρας, παρακολούθησε τις εξελίξεις του Εμφύλιου από την πλευρά των «εθνικοφρόνων» (δημοσίευε ανελλιπώς τα ανακοινωθέντα του Γενικού Επιτελείου Στρατού) και έκανε εκκλήσεις για την κατάπασή του, αναδημοσίευσε άρθρα αντισοβιετικού περιεχομένου από τον αμερικανικό Τύπο και συνέχισε τον αγώνα της υπέρ των Φιλελευθέρων μετά το 1950. Τάχθηκε σταθερά κατά της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις) και των τοπικών εφημερίδων που υποστήριζαν τις θέσεις της.

Στις στήλες της δεσπόζον αθήρα πολιτικού περιεχομένου με επικαιρικό κυρίως χαρακτήρα, ενώ στη στήλη «Σημειώματα» ασχολείται με τοπικά ζητήματα. Παράλληλα ευαίσθητοποιείται με διεθνή θέματα, όπως εκείνο της Κορέας. Η τοπική καθημερινή, κοινωνική και πολιτιστική ζωή αποτυπώθηκε στις οικείες στήλες. Από το 1964 έως σήμερα η στήλη «Το Καστρινό Εικοσιτετράωρο» παρακολουθεί την τοπική καλλιτεχνική κίνηση. Σε μικρότερη έκταση η εφημερίδα ασχολήθηκε με τη λογοτεχνία δημοσιεύοντας μυθιστορήματα και ποιήματα. Από το 1952 στη δεύτερη σελίδα της φιλοξενήθηκαν μεταξύ των άλλων οι ποιητές Ρώμος Φιλύρας, Ι. Γρυπάρης, Κ. Καρυωτάκης, Κ.Π. Καβάφης, Α. Παλαμάς, Δώρυ Μοάτσου, Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη, Μάρικα Αρναούτακη. Μια ιδιαίτερη νότα δίδουν από το 1959 οι σατιρικοί στίχοι του Ν. Επιτροπάκη στην πρώτη σελίδα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ιστορικές μονογραφίες του Ν. Σταυρινίδη αλλά και άλλα άρθρα ιστορικού περιεχομένου με τοπικό κυρίως χαρακτήρα, ενώ μετά το 1967 η εφημερίδα αποδυναμώνεται ως προς την αρθρογραφία και περιορίζεται στην ειδησεογραφία.

Η εφημερίδα προσέλκυσε τους σημαντικότερους δημοσιογράφους της εποχής και της πόλης. Ως συνεργάτες της εμφανίζονται μεταξύ άλλων οι

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ', σ. 189-190 (Σεν, Παγκάλιας, «Οι εφημερίδες του Ηρακλείου 1881-1983», *Πρωμηθεύς ο Πυρφόρος*, τχ. 36 (Οκτ.-Δεκ. 1983), 341-379: 369.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΠΡ. ΚΑΡΤΕΑΚΗΣ

Πατρίς

Κέρκυρα, 15 Ιαν. 1849 (και στη γαλλική, σύμφωνα με το νέο ημερολόγιο. «Cofrou, 27 Janvier 1849») - 13 Ιαν. 1851, έτ. Α' Β', αρ. φ. 1-104, αρ. σ. 1-764. Υπεύθυνος συντάκτης: Πέτρος Φωκάς. Μότο εντός κοσμημάτων: «Καλόν γ' αλήθης και ατενής παρρησία / αιδώς γαρ εν κακοίσι ουδέν ωφελέει». Από το φ. 11 (25 Μαρτ. 1849) καθιερώνεται η εκτύπωση χαλκόγραφης εικόνας -σχετικής με την 25^η Μαρτίου, εορτή εθνική, ένδεγμα τιμώμενη στα Επτάνησα. Παριστάνεται ένας άγγελος μέσου σε νέφη, το άγιο πνεύμα εν ειδει περισσότερας που εκφέρει δια της πνοής του τους ελληνικούς αριθμούς «αωκα'» (1821), εξόφθαλμα συνδεόμενος με την 25^η Μαρτίου και την Επανάσταση του 1821. Ο άγγελος κρατά σταυρό και χιαστί εντός αυτού αναγράφονται από τα αριστερά προς τα δεξιά και από επάνω προς τα κάτω: «ΧΑΡΑΝ + ΜΕΓΑΛ.», και από κάτω προς τα επάνω: «ΕΥΑΓΓ + ΓΕΛ. ΓΗ.» Εκδίδεται «άπαξ της εβδομάδος κατά Σάββατον», δίγλωσση, τετρασελίδη, με συνεχόμενη σελιδαριθμηση, τετράστιγλη, διαστάσεων 52x33,7 εκ. Συνδρομές: ετήσια εντός Επτανήσου 5 τάληρα, εξαμηνιαία 3 τάλ., εκτός αυτής 5 και 3 δίστηλα, αντιστοίχως. Τιμή καταχωρίσεων: 15 νέοι οβολοί ανά στίχο. Τυπογραφείο: «Ερμής», Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφείως.

Υπήρξε το κατεχογην όργανο των Μεταρρυθμιστών, τις ιδέες των οποίων πρόβαλε ευδαρώς και ευθέως. Άσκησε κριτική στην Αγγλική Προστασία, συχνά σκληρή, αλλά πάντοτε με επιχειρήματα. Παράλληλα, τάχθηκε κατά σύστημα εναντίον των επαναστατικών αλλαγών και συντέλεσε στη δημιουργία πολιτικών μεταρρυθμίσεων, έχοντας ως σταθερό, αν και απώτερο, στόχο την Ένωση.

Αγωνίστηκε για την ορθοδοξία, τον εθνισμό, τις φιλελεύθερες ιδέες, την ελευθεροτυπία, τη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών, τη δημοκρατική εφημεριδογραφία και τάχθηκε με πρωτοφανές πάθος υπέρ της κατάργησης της ιταλικής και της καθιέρωσης της ελληνικής γλώσσας στην παιδεία και τη δικαιοσύνη. Χαρακτηριστικό επ' αυτών είναι το πρώτο κύριο άρθρο της, η προγραμματική, τρόπον τινά, εξαγγελία της, «Η αποστολή της δημοσιογραφίας εν τη Επτανήσω», ένα ονειεί μεταρρυθμιστικό μανιφέστο, όπου τονίζει ότι «η κοινή γνώμη είναι των νεωτέρων κοινωνιών η βασίλισσα», ότι η εφημερίδα θα προαγάγει τις αρχές της με «εργηρικά και νόμιμα μέσα», ότι θα ακολουθήσει τον διάλογο κ.ά.

Αριστοτέλης*Γραμματικάκης, Εμμ. Γαλανάκης, Μιχ. Σκουλάς, Εμμ. Παπαδημητρόπουλος, Ν. Φωτάκης, Σοφ. Βενιζέλος, Ευγ. Ψαλλιδάκης, Ν. Σταυρινίδης, Ν. Σταυράκης, Σοφία Μαζαράκη, Κ. Λασσιδιωτάκης, Μαν.*Γαλουράκης, Βαγγ. Γρατσάς, Γ.*Καψής, Ν. Κρασαδάκης, Κ. Φραγκούλης, Στ. Καμπέλης, Γ. Κουκλινός, Ελ. Πλατάκης, Άρης Σταματάκης, Γ. Λαγουδάρος, Μ. Νικολιδάκης, Αλ. Α. Ανδρικήκης.

Η *Πατρίς* σφραγίστηκε από την προσωπικότητα του ιδρυτή της Αθηνάγορα Μυκωνιάτη που με τις ικανότητές του την κατέστησε ως μία από τις εγκυρότερες τοπικές εφημερίδες της εποχής της. Από το 1946 έως σήμερα συνεχίζει απρόσκοπτη την κυκλοφορία της και είναι η παλαιότερη εν ζωή εφημερίδα του Ηρακλείου. Πολυσελίδη πλέον, με ένδετα, σε μεγάλο σχήμα, έχει κερδίσει την αποδοχή των αναγνωστών. Εκτός από την ειδησεογραφία και την αμφορογραφία της, είναι γνωστή και για τις σελίδες με τις μικρές αγγελίες: Επίσης, για την προβολή εκπαιδευτικών ζητημάτων και τη φιλοξενία των νέων λογοτεχνών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΔΒΗ.

Τα άρθρα της δεν υπογράφονταν, είναι όμως γνωστό ότι το κύριο εξ αυτών ήταν του φιλόσοφου, καθηγητή, πολιτικού και δημοσιογράφου Πέτρου *Βρούλα Αρμένη, ο οποίος και υπήρξε από τους βασικούς συντελεστές και συντάκτες της (μαζί με τους Ι. Πετρισόπουλο, Ανδρ. *Μουστοξύδη και Ανδρ. Κάλλο), Σπάνια, ως εκ του επιστολιμαίου είδους της, υπογράφονται ορισμένα, πολύ λίγα, κείμενα (ένα, για παράδειγμα, από τον μετέπειτα μητροπολίτη Αθανάσιο Πολίτη).

Οι συντάκτες της έγραψαν σε καταγεγραμμένη και δαρεύουσα, εύληπτη, ώστε να είναι κατανοητή στον λαό, στον οποίο η εφημερίδα στήριξε τις δυνάμεις της, ευαγγελιζόμενη την εν καιρώ Ένωση με την Ελλάδα. Το όλο θεωρητικό-ιδεολογικό πλέγμα της βασίστηκε στην προβολή μιας γλώσσας μετριωπαδούς, του μέσου δρόμου, μιας απλουστευμένης κοραϊκής, της «εθνικής γλώσσας», όπως την αποκαλούσαν, με ταυτόχρονα ανοίγματα (και ανάλογα κείμενα) προς τη γλώσσα του λαού.

Εκτός από το κύριο άρθρο (που αφιερωνόταν σε θέματα γλώσσας, ελευθερών εκλογών, στην εν γένει πολιτική κατάσταση της Επτανήσου, στον «ριζοσπαστισμό» και τον «μεταρρυθμιστισμό», στο Ανατολικό Ζήτημα, στα περί εκλογικού νόμου, εφημεριδογραφίας και λαού, εκκλησίας, παιδείας) δημοσιεύονταν λόγοι και διαγγέλματα των αρμοστών, απαντήσεις της Νομοδελτικής Συνελεύσεως, ποιήματα, νεκρολογίες, λαϊκά κείμενα (βλ. το «Γραφείον του Μπάραπα Γερασίμου»), δημώδεις διδασκαλίες, δημοσιεύσεις ανέκδοτων ιστορικών εγγράφων, πληροφορίες για τους ριζοσπάστες και την Καμαρίλα, για τα Κεφαλληνιακά, Πρακτικά της Βουλής, η αλληλογραφία αναγνωστών, ανακοινώσεις πολιτικών, οικονομικά, εμπορικά και χρηματιστηριακά θέματα κ.ά.

Συγκεκριμένες τακτικές στήλες, όπως το «Βασίλειον της Ελλάδος», η «Ήπειρος», τα «Εξωτερικά», παρέιχαν ανάλογο με τον τίτλο τους πληροφοριακό υλικό. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εξαιρετικές «παραφυλλίδες» της, η γραφή των οποίων παραπέμπει προφανώς στον Π. Βρούλα Αρμένη, κυρίως όμως τα «Παραρτήματά» της, με σελίδες εκτός του συνήθους τετρα-

σέλιδου, με άλλη ημερομηνία κυκλοφορίας και με κρίσιμα συνήθως εμπереχόμενα.

Στο τελευταίο φύλλο (σ. 764) αναφέρονται οι λόγοι που έπαψε να εκδίδεται: α') λήξη του χρόνου «εφ' ον είχε συστηθή η εταιρία», β') αποχωρισμός των μετόχων, με την κρίσιμη προσθήκη γ') ότι δεν «υπάρχει η σύμπνοια και ομοφροσύνη» για μια ακώλυτη συνέχεια. Στο κείμενο, που μάλλον προέρχεται και αυτό από τη γραφίδα του Π. Βρούλα, πλανιάται καθαρά το φάσμα της διάσπασης των εταίρων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΚ, ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγάθη Νικοκάθουρα, «Η εφημερίδα Πατρίς στην Κέρκυρα», π. *Κερκυραϊκά Χρονικά*, τ. 26 (1982), 57-58· Θεοδ. Πυλαρινός, «Οι γλωσσικές θέσεις του Πέτρου Βρούλα Αρμένη», π. *Κερκυραϊκά Χρονικά*, περ. Β' , τ. Β' (2005), σ. 181-210· Αθανασία Γλυκοφρύδη-Λεοντοσίη, «Η συμβολή του Πέτρου Βρούλα Αρμένη στην πνευματική ζωή της Κέρκυρας», π. *Κερκυραϊκά Χρονικά*, περ. Β' , τ. Β' (2005), 169-180.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Πατρίς

Εφημερίς Πολιτικών, Εκκλησιαστικών, Κοινωνικών και Εκπαιδευτικών Ζητημάτων, Όργανον των Αληθών Συμφερόντων του Τόπου, Λευκωσία, 25 Ιουν./7 Νοε. 1907 - 21 Δεκ. 1923. Ιδιοκτήτης-συντάκτης: Αχιλλέας* Λιασιδής. Συνεργάται διακεκριμένοι λόγιοι και άλλοι δεξιοί χειρισταί του καλάμου». Μότο: «Μητρός τε Πατρός τε και των άλλων προγόνων απάντων τιμώτερον εστίη η Πατρίς και σεμνότερον και αγιώτερον». Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 56x40 εκ. Τα γραφεία της ήταν στην οδ. Κύκκου και η εκτύπωσή γινόταν στο τυπογραφείο της *Φωνής της Κύπρου.

Οι σκοποί και οι επιδιώξεις της τίθενται με σαφήνεια στο πρωτοσέλιδο άρθρο του Αχιλλέα Λιασιδή με τίτλο «Αντί Προγράμματος» που δημοσιεύεται στο πρώτο της φύλλο: «Ορμώμενος εκ της αρχής ότι πας Έλληνα καθήκον έχει να συντελή εν τω μέτρω των δυνάμεών του υπέρ της εν γένει ευημερίας της ιδιαίτερας αυτού πατρίδος χωρίς μηδαμώς να παραλείπη και τας υποχρεώσεις του προς την Μεγάλην Πατρίδα, απεφάσισα να χρησιμοποιή τον εκ των εργασιών μου υπολειπόμενον

χρόνον υπέρ του ιερού τούτου σκοπού εκδίδων εβδομαδιαίον φύλλον υπό τον πολυφίλητον τίτλον «Πατρίς». Η «Πατρίς» θα ασχοληθή περί τα αναφερόμενα εις την πράγμασιν της εθνικής αποκαταστάσεως της Νήσου, υποδεικνύουσα προς τούτο τα συντελεστικά και αποτελεσματικά μέτρα, την επέκτασιν και προαγωγήν της τε γενικής και της ειδικής πρακτικής παιδείσεως του Ασού, την ιεροπρεπή μόρφωσιν του Κλήρου και την αξιοπρεπή συντήρησιν αυτού, την ευόδωσιν των υλικών συμφερόντων της όλης Νήσου και των κοινοτήτων και των ατόμων δι' υποδείξεως μεθόδων και τρόπων συντελούντων εις την καθόλου ευημερίαν, την διαφώτισιν του δημοσίου περί πολλών άτινα εγένοντο από της αγγλικής κατοχής και εν προτέροις ακόμη χρόνοις και δι' α διάφοροι εκράτησαν και κρατούσιν ανακρίβεια».

Υποστήριξε φανατικά την υποφιλιότητα του Κυρηνείας Κυρίλλου για τον κενό αρχιεπισκοπικό θρόνο της Κύπρου, γι' αυτό αναμείχθηκε έντονα στο Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα (1900-1910), βρισκόμενη συστηματικά σε αντιπαράθεση και αντεγκλήσεις με την εφ. *Κυπριακός Φύλαξ του Νικολάου *Καταλιάνου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ, ΒΚΜ, ΙΑΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες της Λευκωσίας*, Λευκωσία 1997, σ. 52-54· Σοφοκλέους, *Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους*, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 753-816.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ., ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Πατρίς

Λευκωσία, 22 Δεκ. 1964 - 29 Ιουν. 1975, αρ. φ. 1-395, 18ιοκτήτης: «Εταιρεία Ακρόπολις Ltd» (διευθυντής της ο Σωκράτης Ηλιάδης, μετόχοι οι Ρένος Λυσιώτης, Φρίξος Μαρκίδης, Γλαύκος Κασουλίδης, Κώστας Χριστοδουλί-

δης, Χριστόφορος Σεραφείμ και Ανδρέας Χαλλούμας), Διευθυντής: Κώστας *Κώννας, Αρχισυντάκτης: Σπύρος Παπαγεωργίου, Υπεύθυνος σύνταξης: Διομήδης *Γαλανός, Ημερήσιαι, πρωινή, εξασέλιδη / οκτασέλιδη (το φ. 1), εννιάστυλη, διαστάσεων 61x41 εκ. Τιμή φύλλου: 15 μιλς. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 4,5 λίρες και εξωτερικού 15-50 λίρες (ανάλογα με τη χώρα). Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «ΓΕΚΑ».

Στο πρώτο φύλλο της δημοσιεύεται κύριο άρθρο με τίτλο «Η θέσις μας», στο οποίο τονίζεται ότι η μόνη ορθή λύση του Κυπριακού Ζητήματος είναι η ένωση με την Ελλάδα και αυτήν θα υποστηρίξει με φανατισμό η εφημερίδα: «Με πίστιν εις το μαχόμενον Έθνος και απαρασάλευτον προσήλωσιν εις τα ακατάλυτα εθνικά ιδεώδη, απτόητοι προ των απειλών, αδιάφοροι προ τον παντοειδών πιέσεων, έχοντες πλήρη επίγνωσιν των βαρυτήτων ευδυνών μας, εισερχόμεθα εις τον δημοσιογραφικόν στίβον εις καιρούς κρίσιμους διά το μέλλον της Κύπρου. [...] Δεν υπάρχουν πλέον περιδώρα διά νόδους ή προσωρινάς λύσεις. Και καθολική κατέστη σήμερον η συνείδησις ότι μία είναι η λύσις του Κυπριακού Ζητήματος, η μόνη ικανοποιούσα τας επιταγάς της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας, η μόνη παρέχουσα, εν τ' αυτώ, εγγύησιν μονίμου ειρήνης εις τον ανατολικόν χώρον της Μεσογείου: η ένωσις άνευ όρων ή δεσμεύσεων, άνευ οιουδήποτε ενδιαμέσου πολιτειακού σχήματος, άνευ ξένων βάσεων, άνευ οιουδήποτε αναβλητικών ή άλλων αιρέσεων. Η ιδέα διατηρήσεως ανεξαρτήτου Κυπριακού Κράτους, εις την οποίαν, προσφάτως ακόμη, έδθον ωρισμένοι γνωστοί κύκλοι, είναι ιδέα αυτόχρημα αντεθνική». Στο ίδιο φύλλο δημοσιεύονται ιδιόχειροι χαιρετισμοί του πρωθυπουργού της Ελλάδος Γεωργίου Παπανδρέου, καθώς και του Γεωργίου Γρίβα-Διγενή.

Εξέφραζε τις δυνάμεις εκείνες της Δεξιάς και των αγωνιστών του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών), που ενυπνίωνονταν στο ανεξάρτητο κυπριακό κράτος, όπως προέκυψε από τις Συνθήκες Ζυρίχης και Λονδίνου το 1960, και υποστήριξαν με φανατισμό την ένωση με την Ελλάδα. Γι' αυτό πολέμησαν άγρια και χωρίς δεοντολογικούς περιορισμούς τον πρόεδρο Μακάριο και την κυβέρνηση του και αργότερα υποστήριξαν τις παράνομες δραστηριότητες της ΕΟΚΑ Β' και το πραξικόπημα της ελληνικής δικτατορίας των συνταγματάρχων τον Ιούλιο 1974 κατά του Μακαρίου.

Στις σελίδες περιλάμβανε πλούσια ειδησεογραφία, αρθρογραφία και σχολιογραφία, κοινωνικά, εκπαιδευτικά, ιστορικά, καλλιτεχνικά και αθλητικά θέματα, μελέτες και έρευνες με έναν μεγάλο αριθμό συνεργατών. Τόσο η ίδια, όσο και οι εκδότες της, καταδικάστηκαν επανειλημμένα για λιβελογραφία και παράτρηση σε στάση, γι' αυτό και η έκδοσή της αναστέλλετο κατά καιρούς, μέχρι την οριστική παύση της τον Ιούνιο 1975.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΓΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Πατρίς». *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΑ', Λευκωσία 1989, σ. 128.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κλ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Πατρίς

Lowell Μασαχουσέτης ΗΠΑ. 1905-1925. Ιδρυτής: Μιχαήλ Ιατρού. Εβδομαδιαία. Ελληνόγλωσση.

Μία από τις πολλές εφημερίδες οι οποίες εμφανίστηκαν σε αυτή τη μικρή «υφασιματίνη» πόλη της Μασαχουσέτης, όπου συγκριτικά υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός Ελλήνων. Ο ιδρυτής της Μιχαήλ Ιατρού υπηρέτησε ως άμισθος πρόξενος της Ελλάδας στη Βοστώνη. Σύμφωνα με τον Burgess, ο Ιατρού, ένα μορφωμένο άτομο, περιλάμβανε σατιρικές περιγραφές της ζωής των Ελλήνων στην Αμερική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μπάμπης Μαλαφούρης, *Έλληνας της Αμερικής 1528-1948*. Νέα Υόρκη 1948. Thomas Burgess, *Greeks in America*. Boston: Sherman, French & Co. 1913.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΗΡΟΦ

Πατρίς / Patris

Όργανον των εν τη Νοτίω Αμερική Ελλήνων / Organon de los Helénos de la America del Sud. Μπουένος Άιρες, 1924 - 21 Φεβρ. 1972<>. Ιδρυτής-εκδότης: Γεώργιος Μαυρίδης, καπνοβιομήχανος, μικρασιατικής καταγωγής προερχόμενος από την Αίγυπτο. Διευθυντής: Νεοκλής *Τριανταφυλλίδης, από την Κωνσταντινούπολη. Αρ-

χισυντάκτης: Ιωάννης Παινέσης από την Αθήνα, τον οποίο διαδέχτηκε προσωρινά ο Στυρίδων Αναστασιάδης, Διαχειριστής της επιχείρησης: Ιωάννης Κασαπίδης, κωνσταντινουπολίτης. Μετά την αποχώρηση του Γ. Μαυρίδη (Αυγ. 1926) την εφημερίδα αγόρασαν συνεταιρικά οι Νεοκλής Τριανταφυλλίδης, Ιωάννης Κασαπίδης και Ανδρέας Φόνσος, από τη Σμίρνη· διευθυντής: Γεώργιος *Παρασκευαΐδης, κωνσταντινουπολίτης (1930-1933). Από το 1935 έως την παύση της, ιδιοκτήτης-διευθυντής είναι ο Αθανάσιος Βαΐρακλιώτης από τον Βόλο που εγκαταστάθηκε από το 1924 στην Αργεντινή. Από το φ. 1002 (25 Μαΐου 1935) έφερε τον υπότιτλο: *Η ελληνική εφημερίς της Νοτίω Αμερικής / El Diario Griego de la America del Sud*. Αρχικά εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη και μετά από λίγους μήνες δισεβδομαδιαία, εξασέλιδη και αργότερα οκτασέλιδη, πεντάστηλη. Συνδρομή: ετήσια 10 πέσος (1926). Τυπογραφείο: οδ. Tucumán 684, Μπουένος Άιρες (ιδιόκτητο). Υπεύθυνος τυπογραφείου: Ανδρέας Φόνσος, επί σειρά ετών επικεφαλής τυπογραφείου στη Σμίρνη όπου εκδιδονταν οι εφ. *Αρμονία*, *Ημερησία και *Ιμπαροσίλ*.

Στόχος των πρώτων εκδοτών-διευθυντών, έως το 1935, ήταν η δημιουργία μιας «σοβαρής» παροικιακής εφημερίδας γενικού περιεχομένου που θα αναλάμβανε τη συνολική εκπροσώπηση του ελληνικού στοιχείου στην Αργεντινή. Κατά την πρώτη δεκαετία της κυκλοφορίας της, τα περισσότερα άρθρα γράφονταν στα ελληνικά· σταδιακά άρχισαν να περιέχονται όλο και περισσότερα άρθρα γραμμένα στην ισπανική γλώσσα. Η εφημερίδα απέκτησε σε σύντομο χρονικό διάστημα αναγνώστες και ανταποκριτές σε όλες τις επαρχίες της Αργεντινής αλλά και σε άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής, όπως η Χιλή, η Ουρουγουάη και η Βραζιλία. Είχε συνδρομητές στην Ελλάδα, την Κωνσταντινούπολη, την Αίγυπτο και την Αυστραλία.

Στο διάστημα 1924-1935, όταν διευθυνόταν από τη μικρασιατικής καταγωγής εκδοτική ομάδα, στο πλαίσιο μιας γενικά μετριοπαθούς πολιτικής γραμμής, υποστήριξε τον Ελευθέριο Βενιζέλο, στρεφόταν κατά της βασιλείας και κατά του Θ. Πάγκαλου, ενώ παράλληλα τηρούσε αντικομμουνιστική στάση. Μετά την αγορά της από τον Αθανάσιο Βαΐρακλιώτη άλλαξε πολιτική γραμμή, πολώθηκε ιδεολογικά, υποστήριξε ένθερμα το μεταξικό καθεστώς και στη συνέχεια ανέλαβε τον αντικομμουνιστικό αγώνα και την προώθηση της δεξιάς ιδεολογίας στην παροικία.

Μεταξύ των συνεργατών της κατά το πρώτο διάστημα της κυκλοφορίας της συμπεριλαμβάνονταν πολλοί μικρασιάτες, οι οποίοι υπέγραφαν πολιτικά άρθρα, δοκίμια και λογοτεχνικές κριτικές. Τόσο οι

συντάκτες όσο και οι συνεργάτες της ήταν άτομα αξιόλογης μόρφωσης και είχε να επιδείξει μια πλούσια ύλη, με θέματα πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά, ενδιαφέροντα άρθρα γνώμης και στήλες που αφορούσαν στα παροικιακά νέα. Σχετικά με τα παροικιακά ζητήματα, κατά το πρώτο διάστημα της κυκλοφορίας της, η *Πατρίς* είχε αναλάβει την ένθερμη υποστήριξη της δημιουργίας μιας κεντρικής κοινότητας που θα εκπροσωπούσε το σύνολο του ελληνικού στοιχείου, θα διέδιδε τον ελληνικό πολιτισμό και θα συντελούσε στην ενσωμάτωση των ελληνών μεταναστών στην τοπική κοινωνία. Το 1926 οι εκδότες της εξέδωσαν το δίγλωσσο *Καλλιτεχνικό Λεύκωμα*, το οποίο περιείχε ενδιαφέροντα κοινωνικά, επιστημονικά και λογοτεχνικά άρθρα, φωτογραφίες, καθώς και κείμενα σχετικά με την ελληνική παροικία της Αργεντινής, ενώ παράλληλα σκέφτονταν την έκδοση ενός μηνιαίου καλλιτεχνικού, φιλολογικού και επιστημονικού περιοδικού καθώς και ελληνοισπανικών λεξικών.

Υπό τη διεύθυνση του Αθανάσιου Βαϊρακλιώτη, η εφημερίδα εκλαϊκεύτηκε και γενικά έχασε την υψηλή ποιότητα που παρουσίαζε έως το 1935. Από το 1942 κυκλοφορούσε σε τριπλή έκδοση μαζί με τις ελληνικές εφημερίδες της Αργεντινής *Ακρόπολις* και *Ελλάς*, και πήρε ενεργό μέρος στις πολιτικές διακρίσεις που έκτοτε χαρακτήρισαν την ελληνική παροικία του Μπουένος Άιρες. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 η συχνότητα της κυκλοφορίας της μειώθηκε και σταδιακά σταμάτησε να εκδίδεται.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (1924-1928, 1935-1970).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Η εν Αργεντινή Ελληνική Δημοσιογραφία». *Πατρίς*, *Ετήσιον Καλλιτεχνικόν Λεύκωμα*, 1926, σ. 25-«Παροικιακόν Αρχείον: Εφημερίδες και Περιοδικές Εκδόσεις την Παροικίαν μας», αφιέρωμα της εφ. *Ελλάς*, 19 Μαΐου 1960.

ΜΑΡΙΑ ΔΑΜΗΛΑΚΟΥ

Πατρίς

Πολιτική Εφημερίδα Καθημερινή Ανεξάρτητος. Πύργος, 7 Νοε. 1902 - 31 Δεκ. 2005, αρ. φ. 1-36534. Ιδρυτής-διευθυντής: Λεωνίδας Βαρουξής και μετά τον θάνατό του (22 Ιουν. 1953) τη διεύθυνση αναλαμβάνει ο ανιψιός του: Ελευθέριος Βαρουξής (έως το 1994). Έκτοτε εκδότης-διευθυντής ο Λεωνίδας Ελ. Βαρουξής και οικονομικός διευθυντής ο Κων. Ελ. Βαρουξής. Αποτελεί

ιδιοκτησία του δημοσιογραφικού οργανισμού Βαρουξή Ο.Ε. Άλλοι υπότιτλοι: *Β' αρχαιότερη καθημερινή εφημερίδα. Καθημερινή Ανεξάρτητος Εφημερίς (1905)· Η Β' αρχαιότερη καθημερινή εφημερίδα στην Ελλάδα (2005)*. Καθημερινή, στην αρχή δισέλιδη, τετράσελιδη, διαστάσεων 47x30 εκ. (1902), σήμερα έικοσι οκτώ σελίδων, διαστάσεων 58x38,5 εκ., ενώ το φύλλο της Δευτέρας 39,5x28,5 εκ. (2005). Τιμή φύλλου 5 λεπτά / 0,60 ευρώ Αθήνας, 0,90 ευρώ (2005). Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 15 δρχ. / 16 δρχ., εξωτερικού 8 δρχ., τριμηνιαία 4 δρχ. και ετήσια εξωτερικού 20 φρ., Αμερικής 4 δολ. ΗΠΑ (1908). Γραφεία: «παρά τω τυπογραφείω *Αιγλή*», «έναντι Γυμνασίου και οικίας κ. Στεφανοπούλου-αριθ. 943» (1905).

Είναι η πρώτη καθημερινή εφημερίδα στην Ηλεία. Στα πρώτα χρόνια της έκδοσης της πρωτοστάτησε στις κινητοποιήσεις των σταφιδοπαραγωγών και υποστήριξε πάντοτε τα αιτήματά τους. Το κύριο ενδιαφέρον της επικεντρώνεται στα τοπικά ζητήματα του νομού Ηλείας, όπως αγροτικά (ξωκολλές, το ζήτημα της ποιμνιοδοσκής, αργότερα -1957- η ανάγκη ίδρυσης γεωργικών συνεταιρισμών), η δημόσια ασφάλεια, το θέμα της υπαγωγής της Ολυμπίας στον νομό Ηλείας, το ζήτημα της διοικητικής διαίρεσης του νομού (1923), το οδικό δίκτυο, την ίδρυση Ολυμπιακού Σταδίου στην Ολυμπία και από το 1975 αγωνίστηκε για την κατασκευή στην Ηλεία του τηλεπικοινωνιακού περιφερειακού συγκροτήματος του ΟΤΕ που θα συμπεριλάμβανε τους Νομούς Ζακύνθου, Ηλείας και Μεσσηνίας. Ενδιαφέρεται, επίσης, σε καίρια κοινωνικά ζητήματα και στην πολιτική κατάσταση. Η δημοτολογία

της αφορούσε πάντοτε στο σύνολο της ελληνικής, αλλά και παγκόσμιας πραγματικότητας.

Στις αρχές του 1923 η επαναστατική κυβέρνηση απαγόρευσε την κυκλοφορία ορισμένων εφημερίδων που θεωρήθηκαν αντιδραστικές, μεταξύ αυτών και της εφ. *Πατρίς*. Η απαγόρευση προέβλεπε τη μη επανέκδοση υπάρχουσων εφημερίδων, αλλά και νέων, με την ίδια διεύθυνση. Έτσι, ο Λεωνίδας Βαρουζής, χωρίς να αναφέρεται το όνομά του, εκδίδει στο τέλος του 1923 νέα εφημερίδα με το όνομα *Κράτος. Καθημερινή ανεξάρτητη εφημερίς*. Η νέα αυτή εφημερίδα κάλυψε για σύντομο χρονικό διάστημα το κενό, αφού στις 4 Φεβρουαρίου 1924 (αρ. φ. 33) αναφέρει την προσεχή επανέκδοση της εφ. *Πατρίς*.

Κατά την περίοδο 1944-1952 η εφημερίδα αντιμετώπισε δυσκολίες λόγω του Εμφυλίου και στη συνέχεια της ανοικοδόμησης της χώρας. Η ειδησεογραφία της περιορίστηκε αποκλειστικά στα τοπικά ζητήματα. Μετά το 1952 όμως άλλαξαν οι συνθήκες ζωής και η εφημερίδα έγινε και πάλι ο λαϊκός μαχητής του Νομού. Η ειδησεογραφία της γίνεται

ευρύτερη και περιλαμβάνει ανταποκρίσεις από τα πολύ μακρινά χωριά της Ηλείας. Κατά την περίοδο 1967-1974 η *Πατρίς* συνεχίζει να προβάλλει τα τοπικά ζητήματα, χωρίς όμως να απαιτεί και να διεκδικεί μαχητικά όπως έκανε μέχρι τώρα τα αιτήματα του αγροτικού κόσμου.

Τη δεκαετία του '80-'90 επισημαίνει συχνά τις ελλείψεις και τα άλλα προβλήματα των νοσοκομείων Πύργου, Αμαλιάδας και Κρεστένων, το ζήτημα της αξιοποίησης των λουτρών του Καϊάφα, τα υδραυλικά έργα του Αλφειού, και δεν σταματά να αναφέρεται στις εγκαταλελειμμένες περιοχές του νομού. Συνεχίζει τις δημοσιεύσεις της υπέρ των συμφερόντων των αγροτών της Ηλείας, των τοματοπαρικών, σταφιδοπαρικών, φρυστικοπαρικών και των ελαιοπαρικών. Την ίδια περίοδο δημοσιεύει τις καταστροφικές συνέπειες που επέφεραν οι μεγάλες πυρκαγιές του 1981 και του 1985 με την καταστροφή πολλών καλλιεργημένων εκτάσεων. Επίσης, αναφέρεται στα απραγματοποίητα αναπτυξιακά έργα στην πόλη του Πύργου και το απραγματοποίητο όνειρο του σχεδίου «Καποδιστριας» για τη διοικητική συνένωση πολλών κοινοτήτων σε ένα δήμο. Η εφημερίδα περιλαμβάνει στις στήλες της πολιτιστικά θέματα και πολιτιστικές εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στον νομό.

Μόνιμες στήλες είναι: «Ποικίλα», «Ανά την πόλιν», «Μικρά Νέα», «Ποικίλη στήλη», «Πεννιές», «Ηλειακά», «Κοινωνική Ηχώ», «Τοπικά», «Τηλεφωνήματα», «Γελευταία ώρα», «Νυκτερινά τηλεγραφήματα της Πατρίδος» κ.ά. Δημοσιεύσε και λαϊκά μυθιστορήματα, όπως «Το ερωτευμένο τσοπανόπουλο και η Αμερικάνικη Νέλλυ», «Αι τελευταίαι ημέραι του Αλή πασά», «Έρωσ αδελφών», «Ο καπετάν Βρυκόλακας» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΠ, ΕΛΙΑ (όλα φ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βύρων Δάβος. *Η εφημερίδα Πατρίς Πύργου 1902-2002. Τα μεγάλα γεγονότα και η ζωή των κατοίκων του νομού Ηλείας μέσα από τις ειδήσεις και το ρεπορτάζ*. έκδοση εφημερίδας *Πατρίς*, Πύργος 2002.

ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Πατρίς του Βουκουρεστίου

Μεγάλη Καθημερινή Εθνική Εφημερίς, Αθήνα, αρ. φ. 1 / Βουκουρέστι Δεκ. 1889 (ή 1890)-1905 / Αθήνα, 20 Νοε. 1936-<>. Διευθυντής: Π. Χριστοδούλου, Σπύρος Μ. *Σίμος (1890), Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Σπ. Μ. Σίμος (1911), Διέκοψε την κυκλοφορία της τον Νοε. 1916 για τέσσερις μήνες. Την περίοδο του Α' Παγκοσμίου Πολέμου διετέλεσαν διευθυντές οι Γ. Βουτανιάς, Γ.*Βεντήρης

και με την επανέκδοσή της (9 Απρ. 1917) αρχισυντάκτης της ήταν ο Δημήτριος *Λομπράκης. Την περίοδο Ιαν. 1924 - Μαρτ. 1928, επανεκδόθηκε από τον Σπύρο Σίμο, με διευθυντή τον Νικ. Βενήρη, τον οποίο διαδέχθηκε το φθινόπωρο ο Κώστας Πολίτης. Τον Μαρτ. 1933 περιήλθε στον Κ. Πολίτη και στον Αλέκο Θεοδοσόπουλο, και από τις αρχές του 1935 στον Σπύρο Μπαβαβά. Διέκοψε την έκδοσή της επί δικτατορίας Μεταξά. Άλλοι υπότιτλοι: *Καθημερινή πολιτική και ανεξάρτητος εφημερίς* (1911)· από το 1906 προστέθηκε στον υπότιτλο η λέξη *Εικονογραφημένη λόγω της ωραίας και πλούσιας εικονογράφησης της*. Διατήρησε το διακριτικό της σήμα, που ήταν ο δικέφαλος αετός, έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1920. Από τον Σεπτ. 1937 συνεκδίδεται με την εβδομαδιαία οικονομική εφημερίδα *Οικονομική Πατρίς*. *Τράπεζα-Χρηματοπιστήρια-Εταρεία. Βιομηχανία-Εμπορίον-Παραγωγή. Πεντάστηλη / εξάστηλη, τετρασέλιδη / εξασέλιδη*. Τιμή φύλλου: 15 λεπτά (1893). Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 30 φρ. (1911)· ετήσια εξωτερικού 40 φρ. (1911). «εν Ρωσσία και Περσία ετησία. Ρουβλία 15» (1911). Γραφειοτυπογραφεία: οδ. Σταδίου 17 (1911).

Στην περίοδο που εκδιδόταν στο Βουκουρέστι, ένα σοβαρό ζήτημα το οποίο επηρέασε τις γενικά καλές ελληνορουμανικές σχέσεις ήταν το κουτσοβλαχικό. Η δημοσίευση από την εφημερίδα ενός χάρτη της Μακεδονίας που έδιγε «την φιλοτιμίαν την ρομουνικήν» έγινε αφορμή, σύμφωνα με την ίδια την εφημερίδα, για την εκδιώξη της από τις ρομανικές αρχές και την απέλωση του εκδότη-διευθυντή της.

Στο πρώτο φύλλο της που κυκλοφόρησε στην Αθήνα διατηρεί το διακριτικό σήμα του δικέφαλου αετού, τη συμβολική σημασία του οποίου επεξηγεί στο πρωτοσέλιδο φύλλο της 20^{ης} Νοεμβρίου 1905: «Μετεφέρθη λοιπόν η έδρα της *Πατρίδος* [...], και ο δικέφαλος θυζαντινός αετός [...] μετηνέχθη παρά τω θράχω της Ακροπόλεως. Ποία αισθήματα δεν γεννά εις τας καρδίας ημών [...] ο αετός αυτός ως σύμβολον της εθνικής ενότητος. Από το Βυζάντιον, όπου ως θυρεός ανεξάλειπτος υπό τον χρόνον κοσμήει την πόλιν του Οικουμενικού Πατριαρχείου, μεταφέρεται παρά τον Παρθενώνα δια της *Πατρίδος* και είδε να μη εκλείη μέχρις ού καταστή το αληθές σύμβολον ενός ενωμένου και κραταιού ελληνισμού. Εις το σύμβολον αυτό διαβλέπομεν μακροδεν ημείς και το πρόγραμμα της *Πατρίδος*».

Από την αρχή της έκδοσής της στην Αθήνα, έθεσε ως στόχο της την επισήμανση των αιτιών της εθνικής κακοδαιμονίας, τη σταθερή υπεράσπιση της «Μεγάλης εθνικής ιδέας», ενώ προέτρεψε, σε κύριο άρθρο της με τίτλο «Σωτήρ», στην άμεση ανάγκη

αναζήτησης ενός «σιδηρού ανδρός [...] με δέλφον και δύναμιν προς εργασίαν», ικανού να αντιπαρατάξει το ανάστημά του απέναντι στα προβλήματα της Ελλάδας. «Μόνον δια τοιούτου ανθρώπου σιδηρού καθ' όλα εδημιουργήθησαν εις κράτη αξιοσέβαστα η Δανία, η Ρωμανία, η Βουλγαρία και τόσα άλλα». Το πρόσωπο του «Σωτήρα» τείνιζε η εφημερίδα στον Ελευθέριο Βενιζέλο, τον οποίο υποστήριξε με δέριμη. Η *Πατρίς* θεωρείτο το ημιεπίσημο όργανο των Φιλελευθέρων έως την έκδοση της εφ. *Κήρυξ* το 1916 και ο εκδότης της, Σπύρος Σίμος, σουλετής Άρτας από το 1910, ήταν μεταξύ των βουλευτών που αποτέλεσαν την πρώτη κοινοβουλευτική ομάδα του Ελ. Βενιζέλου. Τάχθηκε υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας με αποτέλεσμα να δεχτούν τα γραφεία της πολλές φορές επιθέσεις βασιλοκρόνων, τις οποίες καταδίκασε ο δημοσιογραφικός κόσμος.

Τα θέματα που κατά κύριο λόγο απασχολούσαν την εφημερίδα, και όταν κυκλοφορούσε στο Βουκουρέστι αλλά και καθ' όλη τη διάρκεια της ελληνικής της έκδοσης, αφορούσαν κυρίως σε θέματα του έξω ελληνισμού και στα συμβαίνοντα στην Ανατολή. «Ιδιαίτερον όλως και υψηλότεραν αποστολή έχει αναλάβει η εφημερίς αυτή απέναντι του έξω ελληνισμού, ού μόνον του εν τη αλυτρώτω πατρίδι, αλλά και του εις τας μάλλον απομακρυσμένους γωνίας της Γης εγκατεσπαρμένον», τονίζει η ίδια η εφημερίδα σε κύριο άρθρο της. Οι τακτικές στήλες της ελληνικής έκδοσης ήταν: «Δελτίον και Επίκαιρα», με τρέχουσες ειδήσεις, «Από την Ανατολή», με ειδήσεις από τις χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, ο «Τηλέγραφος της *Πατρίδος*», με διεθνείς ειδήσεις, «Ώρα 3^η Πρωινή και Τελευταία Ώρα» με τις τελευταίες ειδήσεις της ημέρας και των πρώτων πρωϊνων της επόμενης. Οι χρηματιστηριακές ειδήσεις περιορίστηκαν στο μισό μιας στήλης στην τελευταία σελίδα. Όμως η εφημερίδα δεν έπαψε να θεωρεί απαραίτητη την πληροφόρηση των αναγνωστών της σε οικονομικά και εμπορικά θέματα. Από τις στήλες της δίνονται ειδήσεις αφενός μεν για τη ζωή των ελλήνων παροίκων στη Ρουμανία, αφετέρου δε των ενδιαφερόντων και των θέσεων της εφημερίδας απέναντι στα προβλήματα του ελληνισμού.

Η εφημερίδα εισήγαγε δύο σημαντικές καινοτομίες: η πρώτη αφορούσε στην απόκτηση, το 1908, δικών της λινοτυπικών μηχανών και τελευταίου τύπου ταχυτυπαστηρίου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αυξήσει τον αριθμό των σελίδων της σε οκτασέλιδες η εξασέλιδες με πολύχρωμες ολοσέλιδες εικόνες και γελιογραφίες. Ένα άλλο πλεονέκτημα των τεχνι-

κόν βελτιώσεων στην έκδοσή της ήταν η καθαρότερη εκτύπωση και η ταχύτητα στη διάδοση της ειδήσης. Αυτό συνέτεινε στην αύξηση της κυκλοφορίας της, εντός και εκτός Ελλάδας, με 25000 φύλλα ημερησίως, όπως αυτό αναγράφεται καθημερινά στην πρώτη σελίδα της. Η δεύτερη σημαντική ιδιαιτερότητα της εφημερίδας ήταν η ανάπτυξη και ύπαρξη ενός εκτεταμένου δικτύου αντιπροσώπων και ανταποκριτών για τη συλλογή διεθνών ειδήσεων καθώς και η άμεση άντληση ξένων ειδήσεων από τα υπάρχοντα εκείνη την εποχή διεθνή πρακτορεία ειδήσεων. Έτσι, τον Δεκέμβριο 1909, στο πανηγυρικό φύλλο για τον εορτασμό της εικοσαετούς διαδρομής της, θα γραφτεί σχετικά: «Η Πατρίς έχει σήμερα πλήρη τηλεγραφική συγκοινωνία μετά των μεγάλων κέντρων ειδήσεων της Δύσεως». Παράλληλα, μετά την εγκατάστασή της στην Αθήνα, η εφημερίδα ανέπτυξε ένα εκτεταμένο δίκτυο πληροφόρησης στις επαρχίες του ελληνικού κράτους. «Από της εγκατάστασής της εν Αθήναις η Πατρίς εκ των κυριωτέρων αυτής μελημάτων έταξε την εξέτασιν των ενδιαφερόντων τας επαρχίας του Κράτους ζητημάτων και των αναγκών αυτών. Σήμερα δε τακτικοί ανταποκριταί της εφημερίδος εγκατεστημένοι εις διάφορα επαρχιακά κέντρα κρατούν ενήμερους τους αναγνώστας της Πατρίδος περί πάντων των εν ταις επαρχίαις συμβαινόντων ταχυδρομικώς και τηλεγραφικώς».

Στη διάρκεια της τριακονταετούς παρουσίας της η Πατρίς καθιερώθηκε ως εφημερίδα κύρους με μεγάλη κυκλοφορία. Στο φύλλο της 28^{ης} Οκτωβρίου 1915 δημοσιεύει συγκριτικούς πίνακες ημερησίας κυκλοφορίας των βενιζελικών και των αντιβενιζελικών εφημερίδων της εποχής: η ίδια εμφανίζεται να έχει τον υψηλότερο αριθμό πωλήσεων (περί τα 12000 φ.). Στις στήλες της συνεργάστηκαν πολλοί πολιτικοί και οικονομολόγοι της εποχής, π.χ. Αλ. Παπαναστασίου, Αθ. Ευταξίας, Γεώργιος Παπανδρέου, Γεώργιος Βενιζήρας κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (20 Απρ. 1893 - 28 Δεκ. 1893, 20 Νοε. 1905-Οκτ. 1911 κ.ε.), σε ρουμανικές βιβλιοθήκες απόκεινται φύλλα για την περίοδο 1890-1891.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 69-86· Ελένη Μπελιά, «Ο ελληνισμός της Ρουμανίας κατά το διάστημα 1835-1878», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος*, τ. 26 (1983), 113-120· Δέσποινα Παπαδημητρίου, «Ο Τύπος και ο Διχασμός», στον τόμο *Ελευθέριος Βενιζέλος. Κοινωνία - οικονομία - πολιτική*, επιμ. Θ. Βερέμης - Γ. Γουλμής, Αθήνα, εκδ. Γνώση, 1989, σ. 388-438· Gioula Koutsorapanagou, «Sfyros Simos' newspaper Patris. Bucharest - Athens: a bridge of intellectual

communication", στον τόμο P.M. Kitromilides - Anna Tabaki (επιμ.), *Relations gréco-roumaines: interculturalité et identité nationale*. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ, Αθήνα, 2004, σ. 275-292.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Η Πατρίς
Εβδομαδιαία Πανηπειρωτική Εφημερίς. Ιωάννινα, 1959-1992, αρ. φ. 1-1722. Ιδιοκτήτης: Α. Γιάννας, Διευθυντής: Μιχ. Γιάννας, ο οποίος μετά το 1976 γίνεται ιδιοκτήτης-διευθυντής. Άλλος υπότιτλος: *Εβδομαδιαία Πανηπειρωτική Εφημερίς εν Ιωαννίνοις* (αρ. φ. 67 κ.ε.), Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 51x34 εκ. Τιμή φύλλου: 1,5 δρχ. Από το 1970 εμφανίζει συχνές ανατιμήσεις (2 δρχ. το 1970 και 3 δρχ. το 1975). Γυπνός-ταν αρχικά σε τυπογραφείο των Ιωαννίνων (οδ. Δαγκλή 10). Από το φ. 67 η έκδοση μεταφέρεται σε ιδιόκτητες τυπογραφικές εγκαταστάσεις.

Καθάρη πολιτική εφημερίδα με σαφή κομματικό προσανατολισμό, καθώς συντάσσεται και προπαγανδίζει την πολιτική της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση). Η ίδια, άλλωστε, δηλώνει ότι «ανήκει εις μίαν πολιτικήν παράταξιν και παραμένει με συνέπειαν εις αυτήν». Η προβολή του κυβερνητικού έργου της ΕΡΕ, και της δραστηριότητας των

τοπικών πολιτευτών της, πλαισιωμένη από έντονη πολεμική εναντίον της Ένωσης Κέντρου (ιδίως από τη στιγμή που γίνεται κυβέρνηση), αλλά κυρίως εναντίον της ΕΔΑ (Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά). Αυτός ο έκδηλος αντικομμουνισμός και συντηρητισμός οδηγεί την Πατρίδα σε άκριτη υποστήριξη της στρατιωτικής δικτατορίας της 21ης Απριλίου 1967, όπως φανερώνεται και από το κύριο άρθρο με το οποίο υποδέχεται την έλευσή της: «Ο καλός θεός της Ελλάδας επενέβη την υστάτη στιγμή και αναχάισσε την κατακρήμνισιν του Έθνους εις το χάος». Μετά το 1974 η εφημερίδα επιστρέφει στο στρατόπεδο του Κωνσταντίνου Καραμανλή, αν και στις σελίδες της φιλοξενούνται και ακραίες απόψεις όπως της ΕΔΕ (Εθνική Δημοκρατική Ένωση) του Π. Γαρουφαλιά. Η απήχρησή της όμως –ιδίως από τη δεκαετία του '80– σταδιακά περιορίζεται με αποτέλεσμα το 1992 να σταματήσει οριστικά την έκδοσή της.

Η πρώτη σελίδα φιλοξενεί το κύριο άρθρο (εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις) και σημείωμα της σύνταξης που εκφράζει τη θέση της εφημερίδας. Στην τέταρτη σελίδα συνεχίζεται το κύριο άρθρο αλλά παράλληλα εμφανίζονται μονόστιχες ειδήσεις από τον διεθνή χώρο. Στις εσωτερικές σελίδες, δεύτερη και τρίτη, η έκφραση δίνεται σε τοπικά νέα όχι μόνον της πολιτικής αλλά και της κοινωνικής ζωής, καθώς και σε ποικίλη ύλη: διηγήματα χριστιανικού περιεχομένου, χιουμοριστική στήλη, κοινωνικά νέα, αξιολογία, φωτογραφίες ηθοποιών και διασημότητες. Παράλληλα, δημοσιεύονται και καταχωρίζονται από διάφορους τοπικούς φορείς καθώς και ανακοινώσεις και διατάξεις των πολιτικών και στρατιωτικών αρχών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΗΜ, ΕΛΙΑ, ΖΒΙ, ΦΣΠΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κόντη, *Ηπειρωτική Βιβλιογραφία*, Β', σ. 72-73 (όπου και βιβλιογραφία).

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΛΟΣ

Πατριώτης

Ζάκυνθος, 14 Ιαν. 1893 - 31 Δεκ. 1899, περ. Α', αρ. φ. 1-357 / Αθήνα, 6 Οκτ. 1902 - 22 Απρ. 1903, περ. Β', αρ. φ. 358-373. Διευθυντής: Άγγελος *Βερικός, Μότο: «Μη εισενέγκησ ημάς εις πειρασμόν αλλά ρύσαι ημάς από του φατρισμού» (έως τις 31 Δεκ. 1899). Υπότιτλος: *Εφημερίδα Λαϊκή* (6 Οκτ. 1902 - 22 Ιαν. 1903), Εβδομαδιαία (1έμη στην αρχή, Τρίτη από τις 22 Ιαν. έως τις 22 Απρ. 1903), τετρασέλιδη, με μερικά ημίφυλλα εξασέλιδα / οκτασέλιδα, την περ. Α' είναι τρισέλιδη, διαστάσεων

29x20,5 εκ. έως 35x25 εκ., ενώ την περ. Β' είναι τετράσέλιδη, διαστάσεων 46,3x32,5 εκ. Ο τίτλος της σε ημικυκλική διάταξη στα φύλλα του 1893. Κυκλοφόρησε παραρτηματικά με προγράμματα πλειστηριασμών. Τιμή φύλλου: 15 λεπτά. Συνδρομές: «Δια την Ζάκυνθον τριμήνος δρχ. 2. Δια την λοιπήν Ελλάδα εξάμηνος δρχ. 4. Δια το εξωτερικόν ετησία φρ. 10». Για ειδοποιήσεις και άλλα δημοσιεύματα ήταν 30 λεπτά ο στίχος. Στην περ. Β': «Ετησία συνδρομή εσωτερικού δρχ. 8, εξάμηνος δρχ. 4 και ετησία εξωτερικού φρ. χρ. 10. Αι δημοσιεύσεις κατά συμφωνία και προπληρωμή». Τυπωνόταν στη Ζάκυνθο στο τυπογραφείο «Η Αυγή» του Ν. Κοτόγιωργα (έως τις 26 Ιουνίου 1897) και στο «Νέον Τυπογραφείον Ευσταθίου Φινομένου» (10 Ιουλ. 1897 - 31 Δεκ. 1899) στην Αθήνα, στο τυπογραφείο Σταυριανού (από τις 6 Οκτ. 1902 κ.ε.).

Γλώσσα της εφημερίδας είναι η δημοτική, η «γλώσσα του λαού που την καταλαβαίνουν και γραμματισμένοι και αγράμματοι διότι [...] γενικώς οι πολίτες πρέπει να μαθαίνουν τα πράγματα που αποβλέπουν την πατρίδα», με μία συνεργασία μόνο στην καθαρεύουσα για την οποία δηλώνεται η διαφωνία της εφημερίδας και δύο συνεργασίες (ποίημα και επιστολή) στα ιταλικά. Με σκοπό, όπως ανα-

φέρειται στο προγραμματικό άρθρο, «να αγωνισθεί όσο ημπορεί μήπως ξυπνήσει μέσα εις την καρδίαν του Λαού το αίσθημα του καθαρού πατριωτισμού το οποίον απονάρκωσε η φαρμακερή ενέργεια των κομμάτων και η φατριαστική διοίκηση των κυβερνήσεων», η εφημερίδα πατριωτική, όπως χαρακτηρίζεται, και όχι κομματική, εξέταζε κάθε ζήτημα «γενικόν ή τοπικόν» και έκρινε, όπως δήλωνε, «με την αυστηρότερη αμεροληψία».

Περιλαμβάνει ανυπόγραφα άρθρα πολιτικού, εκλογικού και κοινωνικού περιεχομένου κυρίως στην πρώτη σελίδα. Στις εσωτερικές σελίδες, άρθρα πολιτικά και σχόλια σχετικά με την τοπική και γενική επικαιρότητα, αναδημοσιεύσεις από αθηναϊκές εφημερίδες, νεκρολογίες και λόγους. Ιδιαίτερη στήλη με τίτλο «Τοπικά» στη σ. 2 ή 3, κοινωνικά, ποιήματα, καταχωρίσεις με ειδοποιήσεις, εκδόσεις, διαφημίσεις, λιγιστές εικονογραφημένες, ευχαριστήρια στη σ. 4, επιστολές αναγνωστών και διαλόγους ψηφοφόρου και «Πατριώτη» σε προεκλογικές περιόδους στη σ. 3 ή 4.

Στα φύλλα του 1902-1903 ιδιαίτερες στήλες, στη σ. 3 «Νεώτερα», «Τούτα 'κείνα» με ειδήσεις και σχόλια για την εξωτερική και εσωτερική πολιτική επικαιρότητα, ανταποκρίσεις με ειδήσεις απ' όλο τον κόσμο, στήλη «ο ιατρός σας» «Χρηματιστήριο Αθηνών» και «Ξένα και δικά μας», «Περιβόλι», «Του Δρόμου», διαλόγους «Κώστα και Θανάση» με πολιτικό περιεχόμενο. Ιδιαίτερα για τη Ζάκυνθο άρθρα, ανταποκρίσεις και σχόλια.

Δημοσιεύονται διηγήματα των Αργ. Ερταλιώτη και Γ. Βλαχογιάννη, μεταφράσεις έργων των Georges Puck, De Amicis και Frédéric Mistral, ποιήματα των Αριστέδη Καφοκεφάλου, Ναθαναήλ Ι.Ι. Δομενεγιάνη, Διον. Ι. Μάργαρη, Ι. Τσακασιάνου, Στέφανου και Ανδρέα Μαρτζώκη, Ι. Τσιλιμίκρα («Τι-μι-ρα»), Σπ. Πασαγιάννη, Γ. Πολίτη, Διαμαντή Πλακιώτη, Ι.Π. Ιωαννίδη Βοσποριδίη, επικηδέιοι λόγοι από τους Π. Χιώτη, Φρ. Καρρέρ, Δ. Δάση, Δ. Λάτα, Δ. Πλάισα κ.ά. Συνεργάτες της, εκτός των ανωτέρω υπήρξαν και οι Γ. Σφήκας και Μέμων Μαρτζώκης, με μεταφράσεις των συνεργασιών από τα ιταλικά, Δ. Αμπελοροάδης, Ν.Ι. Λεονταρίτης, Π.Ν. Αβούρης, Διον. Τρίκαρδος, Γ. Γέγλες και άλλοι με ψευδώνυμο όπως «Ανεξάρτητος», «Λάμα», «Ευδομορς», «Ιόνιος», «Κισσός», «Νυστεριώτης» και με αρχικά όπως «Σ.», «Δρ.», «Ο.Δ.Κ.», «Χ.Χ.Χ.», «Κ.Π.Μς» κ.ά.

Η εφημερίδα άσκησε οξεία δημοσιογραφία, έλεγξε και σχολίαζε τις αυθαιρέσεις της εξουσίας, ασχολήθηκε με τα πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά

και εκκλησιαστικά της Ζακύνθου, τα εθραϊκά του 1892, τον σεισμό του 1893, τη δημόσια ασφάλεια και τη δικαιοσύνη, το σταφιδικό νομοσχέδιο, τον φωτισμό, την υγιεινή της πόλης, προέταξε τα συμφέροντα του τόπου, προσπάθησε να προκαλέσει τη φιλανθρωπία της κοινωνίας για την ανακούφιση των φτωχών και έδωσε θήμα στους πολίτες να καταγγέλλουν τις αυθαιρέσεις απ' όπου κι 'αν προέρχονταν. Ιδιαίτερα ασχολήθηκε με τα Κρητικά, τα Μακεδονικά και τα Ηπειρωτικά.

Πολέμησε το τοπικό «λομβαρδιανό κόμμα» για το φατριασμό του και ουσιαστικά στήριξε το αντίπαλό του «κόμμα των Λιουραίων» και ιδίως τον αρχηγό του Αλέξανδρο Ρόμα, γιατί πίστευε ότι η πατριωτική δράση του αποτελούσε την εγγύηση για την πολιτική του ανεξαρτησία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΔΒΖ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και Λαογραφικών Ζακύνθου*, Αθήνα 1963, τ. Α', σ. 521· Ντ. Κονόμος, *Ζάκυνθος 500 χρόνια (1478-1978)*, τ. Γ', *Πολιτική Ιστορία* (ιρ. τχ. Δ', 1864-1978), Αθήνα 1986, σ. 161· Φ. Μπουμπουλίδης, *Συμβολή εις την Επτανησιακήν θιβλιογραφίαν. Περιοδικά και εφημερίδες Ζακύνθου*, Αθήνα 1956, σ. 145-148.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Πατιχής, Νίκος

(Λάρνακα, 1908 - Λευκωσία, 1974). Δικηγόρος, επιχειρηματίας και δημοσιογράφος. Φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας, στο Πρότυπο Γυμνάσιο Αθηνών, στη Δημοσιογραφική Σχολή της ΕΣΗΕΑ και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, όπου σπούδασε νομικά. Ακολούθησε το δημοσιογραφικό επάγγελμα από νεαρή ηλικία και εργάστηκε σε διάφορες αθηναϊκές εφημερίδες. Μετά την επιστροφή του στην Κύπρο το 1932 εξέδωσε στη Λευκωσία μαζί με τον Κυριάκο *Κακουλή την πρώτη καθημερινή εφημερίδα της πρωτεύουσας με τίτλο *Ημερήσια Νέα*. Η έκδοση αυτής της εφημερίδας έγινε μετά από αρκετή προετοιμασία και διαφήμιση, αφού εξασφαλιστήκαν οι υπηρεσίες σημαντικών συνεργατών, στην Κύπρο και το εξωτερικό (29 Ιουν. 1932 - 8 Αυγ. 1932). Τον ίδιο χρόνο εξέδωσε και την εφ. *Καθημερινά Φύλλα*, μετά την αναστολή έκδοσης της πρώτης λόγω διαφωνιών των συνταξίων, της οποίας ήταν διευθυντής και αρχισυντάκτης. Το 1933 εξέδωσε τον *Ημερήσιο Τηλέγραφο* και τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1937, την πρώτη απογευματινή εφημερίδα της Κύπρου με τίτλο **Εσπερινή*, η οποία είχε μεγάλη επιτυχία και έζησε 14 χρόνια αφού στο

μεταξύ συγχωνεύθηκε με την εφ. *Πρωτεύουσα* και κυκλοφορούσε στο τελευταίο στάδιο της ζωής της με τον τίτλο *Εσπερινή-Πρωτεύουσα*. Το 1947-1948 υπήρξε διευθυντής σύνταξης της απογευματινής εφ. *Πρωτεύουσα*. Το 1955 εξέδωσε την καθημερινή εφ. *Φιλελεύθερος τη μεγαλύτερη (από κυκλοφοριακής απόψεως) εφημερίδα της Κύπρου σήμερα, της οποίας διετέλεσε έως τον θάνατό του διευθυντής.

Τον Αύγουστο 1935 οργάνωσε στη Λευκωσία την πρώτη *Παγκύπριον Εμπορικήν και Βιομηχανικήν Έκθεση* και εξέδωσε το βιβλίο *Γενικός Οδηγός Κύπρου 1935*. Η έκθεση αυτή μετετράπη αργότερα από το 1953 σε *Διεθνή Έκθεση Κύπρου* και κατέστη ετήσιος θεσμός. Ο Νίκος Παττίχης θεωρείται ως ένας από τους πρωτοπόρους και πρωτεργάτες της ανάπτυξης και προόδου της κυπριακής δημοσιογραφίας, ως εκδότης και δημοσιογράφος, γιατί τόλμησε και άνοιξε νέους δρόμους σε δύσκολους καιρούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άντρος Παυλίδης, «Παττίχης Νίκος». *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1Α¹. Λευκωσία 1989, σ. 129· Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοκρατίας*, Λευκωσία 1990, σ. 40· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία⁴ 2001, σ. 293· Χρ. Χρυσάνθου, «Νίκος Χρ. Παττίχης, 1908-1974», εφ. *Ο Φιλελεύθερος*, 16 Φεβρ. 2005.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παυλίδης, Ανδρέας (1903-1980)

βλ. Περνάρης, Άντης

Παυλίδης, Κύριλλος

(Λευκωσία, 1870-1950). Εκπαιδευτικός, λογοτέχνης και δημοσιογράφος. Μετά την αποφοίτησή του από την Ελληνική Σχολή Λευκωσίας ακολούθησε το επάγγελμα του δασκάλου και δίδαξε στο Μένικο, στην Περιστερώνα, Γαλάτα και Κερύνεια. Με πρωτοβουλία του ιδρύθηκε το 1898 ο Κυπριακός Διδασκαλικός Σύνδεσμος, του οποίου υπήρξε πρόεδρος. Στη συνέχεια χρημάτισε διευθυντής της Ελληνικής Σχολής Αμμοχώστου (1899-1912). Από το 1903 έως το 1917 δίδαξε ελληνικά και αγγλικά στην Ανώτερη Σχολή Newham στη Λευκωσία, η οποία μετονομάστηκε αργότερα σε Αγγλική Σχολή Λευκωσίας.

Υπήρξε στενός συνεργάτης του εκδότη και διευθυντή της μεγάλης εφημερίδας της Λευκωσίας *Φωνή της Κύπρου του Γεωργίου *Νικόπουλου. Στην εφημερίδα αυτή αρθρογραφούσε τακτικά με το ψευδώνυμο «Γίμων». Μετά τον θάνατό του Γεωργίου Νικόπουλου, το 1912, ο Κύριλλος Παυλίδης ανέλαβε ως διευθυντής και εκδότης της εφημερίδας, με

μεγάλη επιτυχία, έως τον θάνατό του το 1950. Θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους κυπρίους δημοσιογράφους στον τομέα της σχολιογραφίας και αρθρογραφίας και στον καιρό του θεωρείτο ως ο «πρύτανης» του δημοσιογραφικού σώματος.

Ο Κύριλλος Παυλίδης ανέπτυξε πλούσια πνευματική και κοινωνική δράση και διετέλεσε μέλος της Σχολικής Επιτροπής Λευκωσίας (1921-1922) και μέλος του Εθνικού Συμβουλίου και του Εδναρχικού Συμβουλίου. Μαζί με τον F.D. Newham εξέδωσαν το βιβλίο *Elementary principles of Modern Greek as used in Cyprus* (Λευκωσία 1905). Εκτός από τη δημοσιογραφία ασχολήθηκε και με τη θεατρική συγγραφή. Εξέδωσε δύο θεατρικά έργα: *Δημαρχίας*, *Κωμωδία εις πράξιν μίαν* (Λευκωσία 1910) και *Τα ευχρηστίστρια*, *Κωμωδία εις πράξεις δύο* (Λευκωσία 1911).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Φωνή της Κύπρου*, 13 Απρ. 1950· εφ. *Ελευθερία*, 7 και 8 Απρ. 1950· Αρ. Α. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία⁴ 2001, σ. 294-295· Ν. Παναγιώτου και Π. Παρσιακενάς (επιμ.), *Κύπριοι Συγγραφείς από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, τ. 4, Λευκωσία 1983, σ. 1265-1266.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παυλίδης, Λεωνίδας

(Γερόλακκος Κύπρου, 1895 - Λονδίνο, 1956) Νομικός, ποιητής, δημοσιογράφος. Μετά την αποφοίτηση του από το Παγκύπριο Γυμνάσιο, σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαίδευθηκε στις πολιτικές επιστήμες στη Γενεύη. Στην πόλη αυτή συναντήθηκε με τον Βλαδ. Ιλ. Λένιν πριν από την Ρωσική Επανάσταση από τον οποίο επηρεάστηκε ιδεολογικά και δημοσίευσε στο π. *Νομιάς μία σειρά από οκτώ κείμενα με τίτλο «Το κοινωνικό πρόβλημα», τα οποία αφιέρωσε στη Ρωσική Επανάσταση (1917). Αφού συμπλήρωσε τις σπουδές του εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου κατά το διάστημα 1919-1922 εργάστηκε σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Εκεί εξέδωσε το βραχύθιο αλλά πρωτοποριακό π. *Λογοτεχνία* (1920), και για μια περίοδο το 1922 διηύθυνε την εφ. *Ρίζοσπάστης του ΚΚΕ.

Το 1922 επέστρεψε στην Κύπρο και εξέδωσε την καθημερινή εφημερίδα *Ημερήσιος Κήρυξ*, αρχικά μαζί με τον Ιωαννίδη (23 Οκτ. 1922 - 26 Νοε. 1922), και αργότερα μόνος του για ένα περίπου χρόνο, έως τις 11 Δεκεμβρίου 1923. Στην εφημερίδα αυτή δημοσίευσε ποιήματά του με τα ψευδώνυμα «Δεσμώντες» και «Ιννοκέντιος». Την ίδια περίοδο συνεργάστηκε με το λογοτεχνικό π. *Αθή της Λεμεσού και την εφ. *Ηχώ της Κύπρου του Μελή *Νι-

κολαΐδη. Στη συνέχεια μεταβαίνει στο Λονδίνο για περαιτέρω σπουδές και εκεί εργάζεται ως ανταποκριτής διαφόρων εφημερίδων. Το 1930 επιστρέφει στην Αθήνα απ' όπου υπήρξε για σειρά ετών ανταποκριτής της κυπριακής εφ. *Ελευθερία. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην ελληνική πρωτεύουσα συνεργάστηκε με τα έντυπα *Νέα Επιθεώρηση του Αιμίλιου *Χουρμούζιου, **Νεοελληνικά Γράμματα* και τις εφ. *Ριζοσπάστης* και *Καθημερινή.

Ακολουθεί η επιστροφή του στην Κύπρο, όπου συνεργάζεται με διάφορες εφημερίδες, και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η νέα μετάβασή του στο Λονδίνο, όπου και αποδνήσκει το 1957. Ο Παυλίδης είχε επανειλημμένα καταδιωχθεί για τα πολιτικά του φρονήματα τόσο από τις ελληνικές αρχές στην Αθήνα, όσο και από τις βρετανικές αρχές στην Κύπρο. Και η θυγατέρα του Κρήνη είχε καταδικαστεί σε θάνατο, επειδή ήταν κομμουνίστρια· η εκτέλεσή της όμως ματαιώθηκε μετά την έντονη παρέμβαση αριστερών προσωπικοτήτων στην Αγγλία.

Πριν από τον θάνατό του δεν είχε κυκλοφορήσει κανένα βιβλίο. Δημοσίευσε όμως φιλολογικές μελέτες και ποιήματα σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά στην Κύπρο και την Ελλάδα. Θεωρείται ο πρώτος κύπριος ποιητής που έγραψε ποίηση σε ελεύθερο στίχο. Ακολούθησε, κυρίως τα παλαμικά πρότυπα και η ποίηση του χαρακτηρίζεται από μουσικότητα και πλούσια εκφραστικά μέσα. Το 1996 οι Πολιτιστικές Υπηρεσίες του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου κυκλοφόρησαν ποιητική συλλογή του, με επιλογή και επιμέλεια του Κωνσταντίνου Γ. Παγκουλλή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ.Μ. Παπαϊωάννου, «Λεωνίδας Παυλίδης», π. *Νέα Εποχή*, αρ. 170-171-172 (Ιαν.-Ιούν. 1985), 280-286· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001· Ν. Παναγιώτου – Π. Παρασκευάς, *Κύπριοι Συγγραφείς από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα*, τ. 4. Λευκωσία 1983, σ. 1267-1270.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Παύλου, Ανδρέας (1903-1968)

βλ. Ανθίας, Τεύκος

Πάφος

Εβδομαδιαία πολιτική και φιλολογική εφημερίς, Πάφος, 1921-1926, 1931-1950, αρ. φ. 1-1154; περ. Α΄-Γ΄, 1921-1924), αρ. φ. 1-146· περ. Δ΄-Ε΄, 1924-1926, αρ. φ. 1-13 και περ. Στ΄-Ζ, 1931-1950, αρ. φ. 1-995. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Λοΐζος *Φιλίππου (1921-1931, 1934-1950). Ε. Μακρίδης (1931-1934). Άλλοι υπότιτλοι: *Εβδομαδιαία*

Εθνική Εφημερίς (1931)· *Εβδομαδιαία Εθνικό-Αγροτική Εφημερίς* (από 1 Ιαν. 1934)· *Ανεξάρτητος Πολιτική Εφημερίς* (περ. Γ΄)· *Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Εφημερίς* (περ. Ζ΄, 10 Ιαν. 1935-17 Αυγ.1950). Δεν κυκλοφορούσε πάντα σε τακτές ημέρες. Τετρασέλιδη / εξασέλιδη / δισέλιδη (ιδίως στα χρόνια 1942, 1943, 1944, 1946, 1947) / οκτασέλιδη (1932), τετράσπληη / πεντάσπληη / εξάσπληη, διαστάσεων 54x36 εκ. ή 51x34 εκ. / 49x35 εκ. ή 47x32 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 8 σελίνια, εξωτερικού 15 σελίνια. Τυπογραφείο: ιδιόκτητο πιεστήριο και τυπογραφεία, «Τύποις Πάφου», «Τύποις Προόδου» Κ.Δ. Χαμπιαούρη. Κατά τα έτη 1935-1936, χάρη στις νέες μηχανικές εγκαταστάσεις, τύπωνε και εγχρώμα φύλλα.

Σε περίοδο αναξωπύρωσης του ενωτικού κινήματος εκδίδεται με στόχο, που θα παραμείνει σταθερός σ' όλη τη μακρά διάρκεια της κυκλοφορίας της, την ανάπτυξη και την πρόοδο του τόπου καθώς και την εθνική του αποκατάσταση που θα επιτευχθεί μέσα από την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Χρησιμοποιώντας την καθαρειούσα αρχικά, τρέπεται σταδιακά προς τη δημοτική. Πυρκακουλδεί τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και συμμετέχει με εκτενή αρθρογραφία στα ελληνικά εθνικά θέματα. Ως φιλελεύθερη εφημερίδα εκφράζει τα φιλοβενιζελικά της αισθήματα. Με το ίδιο ενδιαφέρον παρακολουθεί και τις πολιτικές εξελίξεις στην Αγγλία, ως αποικιακής αρχής.

Στο εσωτερικό, επικρίνει την αναποτελεσματικότητα και την έλλειψη ενιαίας πολιτικής των έως τότε εντολοδόχων του κυπριακού λαού για την επίλυση των ζωτικών προβλημάτων του, όπως το εκκλησιαστικό, τη δεκάτη, την εκπαίδευση και το αγροτικό ζήτημα και προτείνει ότι μια «τίμια αντιπολίτευση» θα μπορεί να δείξει ότι «δεν είμαστε ανάξιοι για πιο πολλές ελευθερίες και ανάικανο να διευθύνουμε τους εαυτούς μας και να κατευθύνουμε τις τύχες μας». Στο πνεύμα αυτό κινείται η δεματική και η πολιτική της εφημερίδας έως την προσωρινή διακοπή της έκδοσής της, στις 20 Μαρτίου 1926.

Εκτός από την πολιτική επικαιρότητα, στη δεματολογία της συμπεριλαμβάνονται και θέματα φιλολογικά με ιδιαίτερη έμφαση στη λογοτεχνία και κυρίως στην ποίηση, ελλαδική και κυπριακή, ιδιαίτερα κατά την πρώτη περίοδο (1921-1923). Επίσης, διέδτε οαιρική στήλη, στήλη με ταξιδιωτικές εντυπώσεις, γλωσσολογικές μελέτες, μεταφράσεις, ιστορικές μελέτες, αρχαιολογία, θέματα θρησκευτικά και εκκλησιαστικά, πνευματική κίνηση και τρέχουσες εκδόσεις, οικονομικά θέματα, ιατρικά θέματα, αθλητικές ειδήσεις.

Ανάμεσα στους συνεργάτες αυτής της περιόδου ήταν οι Ν.Ι. Νικολαΐδης, (δικηγόρος, δήμαρχος), Σωτήρακης Σολομώντος Μαρκίδης (δικηγόρος), Κώστας Σολομώντος Μαρκίδης (δαταγράφος συγγραφέας), Ζήνων Νικολαΐδης (φρονητής νομικός, μόνιμος ανταποκριτής στην Αθήνα), Νικ. *Καστρινός (διευθυντής της εφημερίδας της Θεσσαλονίκης *Εφημερίς των Βαλκανίων, μόνιμος ανταποκριτής στη Θεσσαλονίκη). Ανταποκριτές επίσης διέδετε στο Λονδίνο, τη Λεμεσό και τη Λάρακα.

Επανεκίδεται στις 22 Μαΐου 1931. Για την ενίσχυση της εθνικής υπόθεσης της Κύπρου υποστη-

φροντίς της Κυβερνήσεως, της Εκκλησίας και της κοινωνίας, εν πραγματικά επιθυμούν να εκτοπίσουν τον Κομμουνισμό είναι να μεριμνήσουν δια την ανακούφιση της δυστυχίας και βελτίωση των όρων της ζωής των πτωχών αγροτών και εργατών». Για τον σκοπό αυτό προτείνει εκουγχροτισμό της εργατικής νομοθεσίας, εισαγωγή του θεσμού των κοινωνικών ασφαλίσεων και λύση του αγροτικού ζητήματος.

Τα γεγονότα του Οκτωβρίου 1931 και η κατάργηση του Νομοθετικού Συμβουλίου τον Νοέμβριο του ίδιου έτους οδηγεί σε μια εξαιρετικά αυταρχική αγγλική διοίκηση στην Κύπρο και η εφημερίδα εκφράζει την απογοήτευσή της για τη στάση αυτή μιας φιλελεύθερης χώρας. Σε κύριο άρθρο της (1 Σεπτ. 1933: «Πταίνουν οι Κύπριοι πολιτευόμενοι;») αντικρούει την κριτική της εφ. Ελευθερία ότι οι κύπριοι πολιτικοί από την εποχή των Οκτωβριανών και εξής δεν κατέβαλλαν προσπάθειες ώστε το πολιτεύμα να ρυθμιστεί πιο φιλελεύθερα. Αναρωτιέται ποια πολιτική θα πρέπει από δω και πέρα να ακολουθηθεί. Έως τον Οκτώβριο 1931 ήταν σε εφαρμογή η ενωτική πολιτική, η οποία στη συνέχεια απαγορεύθηκε και κάθε ενέργεια προς αυτή την κατεύθυνση θεωρείτο παράνομη. Απορρίπτει πάντως ένα ενδεχόμενο σχέδιο για αυτοδιοίκηση και εμμένει στην αρχική της θέση υποστηρίζοντας την ελληνικότητα της νήσου. Ένα εκτενές κείμενο με τίτλο «Ο εθνολογικός χαρακτήρ της Κύπρου» (περ. Γ', αρ. φ. 117, 1 Σεπτ. 1933) αποδίδεται στον Λοΐζο Φιλίππου. Σε ανοιχτή επιστολή προς τον νέο άγγλο κυβερνήτη (22 Δεκ. 1933), Sir Herbert Richmond Palmer, ο εκδότης καλεί την αγγλική διοίκηση «να εγκαταλείψει τη δικτατορική πολιτική και να συνεργαστεί μαζί με τους Κυπρίους για την ανόρθωση του τόπου».

Η Πάρος θεωρεί ότι η ελληνοτουρκική συνεργασία τόσο σε θέματα οικονομικής όσο και πολιτικής φύσης, αν και δεν υπήρξε «ειλικρινής και τιμία», μπορεί να αλλάξει και καλεί τις τουρκικές συνδηλώσεις της να προδιαδέσουν την τουρκική κοινή γνώμη για μια ειλικρινή συνεργασία με τους Έλληνες, γιατί αυτό απαιτεί το κοινό συμφέρον και η ευημερία της νήσου (8 και 22 Σεπτ. 1933). Την απασχολεί συστηματικά η εσωτερική, οικονομική, πολιτική, πνευματική κατάσταση της Κύπρου και ιδιαίτερα το θέμα της εκπαίδευσης, όπως και το Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα, και γενικότερα η εύρυθμη λειτουργία της Εκκλησίας της Κύπρου, η οποία μετά τον θάνατο του αρχιεπισκόπου Κυριλλου Γ', το 1933, διαταράχθηκε σοβαρά λόγω της απομύλησης της ανώτατης διοικήσεώς της. Παράλληλα παρακολουθεί τακτικά τις πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα και εκφράζει

ΠΑΦΟΣ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Τεύχος 41, Αριθ. 3
ΑΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΡΙΣΤΟΣ ΜΑΥΡΟΣ
Αρ. 1093

Ο ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Το θέμα, διαπραγμαζόμενο από τον κ. Νικολαΐδη, είναι το θέμα της εθνικότητας. Ο κ. Νικολαΐδης, στην εισήγησή του, αναφέρεται στην εθνικότητα ως στην ιδιότητα του ατόμου, η οποία προκύπτει από την καταγωγή του. Ο κ. Νικολαΐδης, στην εισήγησή του, αναφέρεται στην εθνικότητα ως στην ιδιότητα του ατόμου, η οποία προκύπτει από την καταγωγή του.

... (The rest of the text in the newspaper clipping follows a similar pattern of dense, small text columns.)

ΟΙ ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΤΟΥ Β. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

... (The rest of the text in the newspaper clipping follows a similar pattern of dense, small text columns.)

... (The rest of the text in the newspaper clipping follows a similar pattern of dense, small text columns.)

ΡΑΔΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ

... (The rest of the text in the newspaper clipping follows a similar pattern of dense, small text columns.)

... (The rest of the text in the newspaper clipping follows a similar pattern of dense, small text columns.)

ΑΙ ΔΥΟ ΕΠΙΧΩΡΑΙ

... (The rest of the text in the newspaper clipping follows a similar pattern of dense, small text columns.)

... (The rest of the text in the newspaper clipping follows a similar pattern of dense, small text columns.)

ρίζει τη διατήρηση του Νομοθετικού Συμβουλίου ως του οσιωδέστερου θεσμού του Κυπριακού Συντάγματος. Απορρίπτει το ενδεχόμενο παραχώρησης αυτοδιοίκησης στην Κύπρο και πιστεύει ότι μόνο μία πολιτική γραμμή πρέπει να τηρηθεί: της Ενώσεως με την Ελλάδα. Αναφερόμενη στη δράση του Κομμουνιστικού Κόμματος, που από το 1920 δραστηριοποιείται στην Κύπρο, υποστηρίζει ότι «η πρώτη

την άποψη της για αυτές. Τάσσεται, για παράδειγμα, υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας στην Ελλάδα και μεμφεται τον Ι. Μεταξά (13 Ιουν. 1935).

Η στήλη «Φωτογραφικό ρεπορτάζ», που καδιερώνεται από το φύλλο της 16^{ης} Μαΐου 1935, αποτελεί καινοτομία της περιόδου αυτής. Εκτός από τοπία, μνημεία και θέματα από την επικαιρότητα της Πάφου που δημοσίευε η εφημερίδα, το «φωτογραφικό ρεπορτάζ» θα επεκταθεί και στην παγκόσμια επικαιρότητα, πολιτική, πολιτισμική, επιστημονική. Από το φύλλο της 4^{ης} Ιουλίου 1935 η Πάφος φιλοξενεί διαφημιστικές καταχωρίσεις των αναγνωστών της με μειωμένες τιμές.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και οι μεταπολεμικές πολιτικές εξελίξεις θα απασχολήσουν την εφημερίδα σε σχέση μάλιστα με το κυπριακό εθνικό ζήτημα. Χαιρετίζει τις ελληνικές νίκες στο αλβανικό μέτωπο, την τελική νίκη των συμμάχων κατά του Άξονα και εξαίρει το «ρωσικό χείμαρρο, που παρασύρει με την ακατάσχετη ορμή του όλα τα εμπόδια απειλώντας με πλήρη συντριβή το Κράτος της ανομίας και της αδικίας» (Ιαν. 1945). Ενθουσιάζεται με τη νίκη των Εργατικών στην Αγγλία (Ιουλ. 1945) την οποία θεωρεί «γεγονός κοσμοϊστορικής σημασίας» που εγκαθιστά μία καινούργια εποχή στην Ευρώπη. Κατηγορεί για τη «συμφωρά της αδελφομαχίας» των Δεκεμβριανών τα ελληνικά κόμματα (7 Δεκ. 1944) και πιστεύει ότι «η μόνη λύσις του Ελληνικού εσωτερικού προβλήματος που απομένει είναι ο σχηματισμός Οικουμενικής Κυβέρνησεως, η αμνηστία του παρελθόντος και η εξασφάλις της συνεργασίας όλων των Ελλήνων για την ανόρθωσιν της πατρίδος τους». (1 Ιαν. 1947).

Το ίδιο κλίμα πόλωσης μεταξύ της Δεξιάς και της Αριστεράς διαπιστώνει και στην κυπριακή πολιτική σκηνή, καθώς και την αδυναμία να χωραχθεί ενιαία πολιτική γραμμή. Ρεαλιστική είναι η θέση της, η οποία αποτελεί και θέση της Αριστεράς σε αντίθεση με αυτή της Δεξιάς για «Ένωσιν και μόνον Ένωσιν». Κλίμα διχασμού κατά ανάλογο τρόπο συνταράσσει και την Εκκλησία της Κύπρου. Η εφημερίδα εύχεται να μην υπήρχε αυτός ο εσωτερικός διχασμός, τώρα μάλιστα που η τουρκική μειονότητα άρχισε να ζητά την παραχώρηση της νήσου στην Τουρκία (1 Ιαν. 1949). Δεν διατάζει επίσης να υποστηρίξει την άποψη ότι ο ενδεχόμενος για τον αρχιεπισκοπικό θρόνο είναι ο μητροπολίτης Κιτίου Μακάριος εξαιτίας των πνευματικών και ηθικών του προσόντων, της ευρείας του μόρφωσης, του ζήλου του για διάρθρωση των εκκλησιαστικών πραγμάτων, του συνετού πατριωτισμού και της μετριοπαθείας του» (20 Ιουλ. 1950).

Στην άκαμπτη άρνηση της Βρετανίας, όχι μόνο εθνικά να αποκαταστήσει την Κύπρο, αλλά ούτε να της δώσει πλήρη αυτοκυβέρνηση (1 Ιαν. 1950) απαντά με σκλήρυνση της γλώσσας της. Τώρα πλέον δεν είναι η «Κυπριακή Κυβέρνησις» αλλά ο «ξένος αφέντης», «ο κυρίαρχοί μας», ο «ξενικός ζυγός», «Πικρία, απογοήτευση και αγανάκτηση» προκαλεί όμως και η απρόθυμη στάση των ελληνικών κυβερνήσεων να εγείρουν το θέμα της Κύπρου «χάριν της διατήρησης της Αγγλοαμερικανόδουλης ύπαρξής τους» (1 Ιουλ. 1950).

Στο φύλλο της 17^{ης} Αυγ. 1950 ανακοινώνεται ο θάνατος του διευθυντού της Λοΐζου Φιλίππου που θα σημάνει και τη λήξη της έκδοσης της εφημερίδας, παρά το ότι, καθώς φαίνεται από το «Ευχαριστήριο» του Λοΐζου Φιλίππου που δημοσιεύεται στο φύλλο της 13^{ης} Απριλίου, την έκδοση της εφημερίδας είχαν αναλάβει από τότε οι συνεργάτες του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ (15 Σεπτ. 1921 - 20 Μαρτ. 1926, 22 Μαΐου 1931 - 25 Δεκ. 1947 και 1 Ιαν. 1949 - 17 Αυγ. 1950), ΙΑΜ (1931-1950: στο πρωτότυπο: 1921-1926: μικροφωτογραφημένη: 1931-1950: ανατυπωμένη), ΠΒ/ΝΓΠ (15 Σεπτ. 1921 - 20 Μαρτ. 1926, 22 Μαΐου 1931 - 17 Αυγ. 1950).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγδα Μ. Κιτρομηλίδου, *Το Μικρασιατικό ζήτημα στην εφημερίδα «Πάφος» της Κύπρου*, Λευκωσία 1994· της ίδιας, *Η εφημερίδα «Πάφος» της Κύπρου 1921-1950*, ΙΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2005.

ΜΑΓΔΑ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΟΥ

Πάφος

Μηνιαία φιλολογική έκδοση, Πάφος, Σεπτ. 1935 - Αύγ. 1947. Εκδότης-διευθνήτης: Λοΐζος Φιλίππου. Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαίο παγκύπριο λογοτεχνικό περιοδικό* (έτ. Β΄)· *Φιλολογική Πάφος*, *Τέχνη-έρευνα-κριτική* (έτ. ΙΒ΄). Κυκλοφόρησαν 134 τεύχη χωρίς συνεχή αρίθμηση. Μηνιαίο / διμηνιαίο (έτ. Γ΄) / τριμηνιαίο (έτ. Ζ΄, Η΄, Θ΄, Ι΄, ΙΑ΄), δεκαέξι έως εκατόν είκοσι τεσσάρων σελίδων ανά τεύχος με συνεχή σελιδαρίθμηση, μονόστηλο / δίστηλο, διαστάσεων 26x18 εκ. / 22x15,5 εκ. (έτ. Γ΄-Ι΄) / 24x16 εκ. (ΙΑ΄). Τιμή τεύχους: 3 γρόσια / 13,5 γρ. (έτ. Η΄-ΙΑ΄). Τυπογραφείο: αδελφών Βωνιάτη, Λευκωσία κ.α.

Ευθύς εξαρχής εξαγγέλλεται ότι η (Φιλολογική) Πάφος θα προβάλλει την κυπριακή πνευματική παραγωγή και θα δημοσιεύει κείμενα που είναι γραμμένα αποκλειστικά στη δημοτική. Η δηλωμένη προτίμηση προς την ιδεολογία του δημοτικισμού συνυφαίνεται με το αυξημένο ενδιαφέρον για τη λαογραφία και ιστορική έρευνα. Εκτός από λογο-

τεχνικές συνεργασίες, φιλοξενεί αρκετά ιστορικά και λογογραφικά μελετήματα (κυρίως του Λ. Φιλίππου) περί Κύπρου και συγκεντρώνει κείμενα της τοπικής δημοτικής και λαϊκής παράδοσης. Όμως, η έμφαση που δίνεται στην εγχώρια λογοτεχνία και παράδοση δεν αποκλείει συνεργασίες από τον ευρύτερο χώρο του ελληνισμού. Τα πέντε αφιερώματα (στους Π. Βαλδασερίδη, Δ. Λιπέρτη, Κ. *Παλαμά, στα πενήνταχρονα του δημοτικισμού και στη λαογραφία) συνοψίζουν ευδιάκριτα τα ενδιαφέροντα του περιοδικού.

Στα λογοτεχνικά κείμενα κυριαρχούν ο νεοπαλαμιμός και ο νεοσυμβολισμός στην ποίηση και ο ηθογραφικός ρεαλισμός στην πεζογραφία, ενώ προς το τέλος της δεκαετίας του 1930 εμφανίζονται νεότερικά κείμενα των Τ. Παπατσώνη, Μ. Κράλη και Ν. Βραχίμη. Συστηματικά προβάλλεται η ποίηση του ιδιωματικού Δ. Λιπέρτη. Περισσότερο τακτικός συνεργάτης είναι οι Γ. Μαρκίδης, Π. Δρουσιώτης, Π. Βαλδασερίδης, Λ. Γιαννίδης και κυρίως ο Α. *Περνάρης. Επίσης, φιλοξενούνται κείμενα των Τ. Άγρα, Λ. *Ακρίτα, Τ. *Ανθία, Μ. Βάλσα, Α. Δικταίου, Γ.Θ. Ζώρα, Ν. Καβάδα, Έ. Λαμπρίδη, Μ. Μητροπούλου, Κ. Μόντη, Γ. Σκαρίμπα, Ρ. Φιλύρα κ.ά. Από την παγκόσμια λογοτεχνία μεταφράζονται κείμενα των G. Apollinaire (Α. Δικταίος), Α. Chekhov (Π. Ροδινός), J. Keats (Ζ. Ρωσσίδης), Μ. Lermontov (Π. Λέφας), Α. Poushkin (Π. Λέφας), Α. Rimbaud (Α. Καρακάλου-Καρανικόλα), W. Whitman (Ν. Προεστόπουλος) κ.ά. Τη λογοτεχνική κριτική του περιοδικού την ασκούν κυρίως οι Α. Περνάρης και Λ. Φιλίππου, καθώς και οι Λ. Γιαννίδης και Κ. Λαβίδης, οι οποίοι συνήθως αποσιωπούν ή αγνοούν τις νεότερικές αναζητήσεις στην ευρύτερη νεοελληνική λογοτεχνία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΠαφ., ΙΑΜ, ΣΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Λοής, «Ευρετήριο του περιοδικού Πάρος», π. *Φιλολογική Κύπρος* (1965), 171-214· Κ.Γ. Ιεροκπιώτης, «Το φιλολογικό περιοδικό Πάρος (1935-1947)», π. *Πνευματική Κύπρος*, τχ. 306-307 (Ιούν.-Ιούλ. 1986), 149-153· Λευτ. Παπαλεοντίου, *Κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά κατά την περίοδο της αγγλοκρατίας*, Λευκωσία, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, 2001· Παπαλεοντίου, *Κυπριακά περιοδικά, 1903-1958*, σ. 99-126.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

Παιδαργία

Εβδομαδιαία Επιθεώρησης Πολιτικής, Οικονομικών και Τέχνης. Όργανον αγώνος κατά της δημογραφίας, Αθήνα, 20 Οκτ. 1929 - 5 Ιουλ. 1931, αρ. τχ. 1-53 (έτ. Α΄) και αρ. τχ. 1-38 (έτ. Β΄). Διευθυντής: Γεράσιμος *Λύχνος.

(ΕΤ. Ι. ΕΒΔ. 21)

ΚΥΡΙΑΚΗ, 27 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1929

ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΑΓΩΝΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΑΓΟΓΙΑΣ

ΑΘΗΝΑΙ: ΣΤΑΔΙΟΥ, 23 (Μεγαρον Κεραλάου) Αρ. Τηλ. 68-26

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΕΡ. ΛΥΧΝΟΣ

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑ ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ — Ο ΔΙΘΕΝΗΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΑΝΕΙΟΝ ΣΕΛΙΓΜΑΝ — Η ΚΡΙΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΟΥΔΑΙΩΤΕΡΑ ΑΥΤΗΣ ΑΙΤΙΑ — Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ — ΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΠΙΚΑΙΡΩΝ — ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΚΥΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ ΠΑΝΥΕΡ — ΑΝΑΤΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ — ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΟΙ ΕΣΠΟΙΣΜΟΙ — Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΕΙΣ — ΑΙ ΠΡΟΤΑΙ ΔΥΣΕΡΕΙΑΙ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ — Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΟΥ Κ ΜΠΡΙΑΝ — ΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΤΗΣ ΓΕΝΕΥΣΗΣ — Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ — ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΛΙΑ — Η ΘΕΡΙΝΗ ΒΕΛΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΟΓΗ — ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ — Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΣΕΜΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ — ΤΟ ΠΡΩΤΑΘΛΗΜΑ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΣΕΩΣ — ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΧΕΙΡΑΦΕΤΗΣΕΩΣ — Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ: 5 ΔΡΑΧΜΑΙ

Εβδομαδιαίο, τριάντα δύο σελίδων (έτ. Α΄) / είκοσι οκτώ σελίδων (έτ. Β΄), τρίστιγλο, διαστάσεων 22x31,5 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ.

Από τα αξιόλογα πολιτικά, οικονομικά και φιλολογικά έντυπα του Μεσοπολέμου. Ο «προκλητικός» υπότιτλος, όπως εξηγεί ο διευθυντής του, Γερ. Λύχνος, δηλώνει την πρόθεσή του να μην ακολουθήσει τη δημιουργική τακτική του Τύπου της εποχής του, αλλά με την έρευνα και την κριτική να προσφέρει στον λαό τις γνώσεις που θα αποτρέψουν κάθε προσπάθεια χειραγώγησής του, και σε επόμενο άρδρο του διεκρινίζει τη βασική του επιδίωξη να δημιουργήσει ένα όργανο στην υπηρεσία της δημοκρατίας και του κοινοβουλευτισμού.

Η ύλη του καλύπτει πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα, ελληνικά και διεθνή (αρθρογραφούν οι Ξενοφ. Ζολώτας, Αλ. Ι. Σβώλος, Αλ. Ζαΐμης, Αλ. Παπαναστασίου, Γ. Παπανδρέου, Ν. Πολίτης, Τ.Κ. Παπατσώνης κ.ά.), όπως θέματα γεωργίας και το γυναικείο κίνημα. Οι φιλολογικές σελίδες καταλαμβάνουν περίπου το 1/4 της ύλης του: υπό τον γενικό τίτλο «Θέατρον, Γράμματα, Μουσική και Τέχνη» στεγάζονται οι στήλες «Η κριτική», «Μουσική», «Το βιβλίο», «Τέχνη».

«Φιλολογικά σελίδες», «Επιστημονικά συναντήσεις», «Η νεωτέρα ξένη φιλολογία», «Επικαιρα», «Διάφορα». Από αυτές, οι «Φιλολογικές σελίδες», φιλοξενούν πρωτότυπα λογοτεχνικά δημιουργήματα ξένων συγγραφέων· κυριαρχούν οι νέοι ρώσοι συγγραφείς (λ.χ. Ευγένιος Ζαμιάτιν, Βλαδμήρος Μαγιακόφσκυ, Ισαάκ Μπάμπελ, Μπορίς Πιλνίκι, ακολουθούν οι βραβευμένοι με Νόμπελ (λ.χ. Thomas Mann, Lewis Sinclair) ή με το βραβείο Γκονκούρ (λ.χ. Marcel Arland) και οι νέοι αμερικανοί πεζογράφοι (λ.χ. Τζακ Λόντον, Λουί Μπρόμφιλντ, Έντουαρντ Ουάιτ, Κέρνερντον Στάν, Έρνεστ Χέμινγουαϊ).

Σημαντική θέση κατέχει ο κριτικός και δοκιμακός λόγος. Ενδεικτικά αναφέρονται η σειρά άρθρων των Νατ. Λαπαδιώτη και Κ. *Μπαστιά για τα γνωρίσματα της μεταπολεμικής εποχής και της μεταπολεμικής λογοτεχνίας, καθώς και κείμενα των Benedetto Croce, Φ. Πολίτη, Νατ. Λαπαδιώτη και Μ. Σπιέρου αναφορικά με τον ρόλο της κριτικής. Η στήλη «Η νεωτέρα ξένη φιλολογία» φιλοξενεί κείμενα θεωρητικού προβληματισμού για ρεύματα, πρόσωπα και έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, τα περισσότερα του «SER» (ΓΝ. Σερούσι). Μεταξύ άλλων εξετάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά και οι εκπρόσωποι της μεταπολεμικής λογοτεχνίας και κριτικής· συζητείται η επιστροφή στον ρομαντισμό· εξαιρείται το έργο των συγγραφέων Franz Werfel, Virginia Wolf, Joseph Conrad, Kathleen Mansfield, Claude McKay, Thomas Mann κ.ά.· παρουσιάζονται οι νέοι ρώσοι συγγραφείς και η επίδραση της Οκτωβριανής Επανάστασης στη ρωσική λογοτεχνία· σχολιάζεται το έργο του S. Freud και η κυριαρχία της σεξουαλικότητας στη λογοτεχνία και το θέατρο. Ενδιαφέρον έχουν τα δοκίμια ξένων συγγραφέων, όπως του André Maurois με τίτλο «Πώς γράφεται το μυθιστόρημα» και του L.ο Duce για τον φουτουρισμό, καθώς και η κριτική του Albert Thibaudet για το εξωτικό έργο του Henri Fauconnier *Η Μαλαισία*.

Πλούσια είναι η στήλη των διδικοκρισμών, όπου παρουσιάζονται ποικίλες νέες εκδόσεις. Αρχικά, την ευθύνη της έχει ο Α. Τραυλαντώνης (έτ. Α΄) και κατόπιν Ναπολέων Λαπαδιώτης· εικαστικά γράφουν οι Κ. Μπαστιάς, Κ.Θ. Δημαράς, Κ. Ουράνης κ.ά. Μεταξύ πολλών άλλων, επαινείται το δοκίμιο του Γ. Θεοτοκά *Ελεύθερο πνεύμα* (έτ. Α΄, αρ. τχ.12), *Η Ζωή εν πάφω* του Στρ. *Μυριβήλη, η *Ιστορία ενός αρχαλάτου* του Στρατή Δούκα και το *II π.μ. - I μ.μ.* της Γαλιτείας Καζαντζάκη.

Σημαντική θέση κατέχουν οι συζητήσεις για τον ρόλο του θεάτρου και τη θεατρική παραγωγή της εποχής (σε άρθρα των Φώτο Πολίτη, Κ. Μπαστιά, Μιχ. *Ροδά, Frank Choisy). Έμφαση δίνεται στις τριήμερες Δελφικές Εορτές, και αναπτύσσεται έντονος προβληματισμός για τις αιτίες της κρίσης του θεάτρου· χαιρέτιζεται η ίδρυση νέων θεατρικών σκηνών και του Εθνικού Θεάτρου και γίνονται συζητήσεις για την καλλιτεχνική αξία της νέας τέχνης του κινηματογράφου.

Πλούσια είναι η στήλη της κριτικής εικαστικών έργων, όπου σχολιάζονται όλα τα καλλιτεχνικά γεγονότα των ετών 1929-1931 από τους Φώτο Πολίτη, Λίνο Καρζή και σταθερά από τον Κώστα Ουράνη κ.ά. Ο Frank Choisy παρουσιάζει σε κάθε τεύχος τη μουσική και χορευτική κίνηση στην Αθήνα και την Ευρώπη. Άλλα θέματα που απασχολούν το περιοδικό είναι οι μεταφράσεις ξένων και αρχαίων έργων (Χρ. Ε. *Αγγελομάτης, Κωστής Μπαστιάς, Φώτος Πολίτης, Ντόλης Νίκβος), το γλωσσικό ζήτημα (Χρ. Ε. Αγγελομάτης, Μιχ. Ροδάς), η κρίση του ελληνικού βιβλίου (Χρ. Ε. Αγγελομάτης, Μιχ. Ροδάς, Κ. Μπαστιάς, Κ. Ουράνης, Απ. Β. Δασκαλάκης) και η εκπαίδευση (Α. Τραυλαντώνης). Φιλοξενούνται επίσης άρθρα ιστορικού, αρχαιολογικού και λαογραφικού περιεχομένου. Τέλος, η αξιολογική στήλη «Παγκόσμια Χρονικά» περιλαμβάνει σύντομες ειδήσεις και σχόλια από την πνευματική και καλλιτεχνική επικαιρότητα της Ευρώπης και της Αμερικής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εσπετεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β΄, σ. 467-489.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΠΑΝΝΟΥ

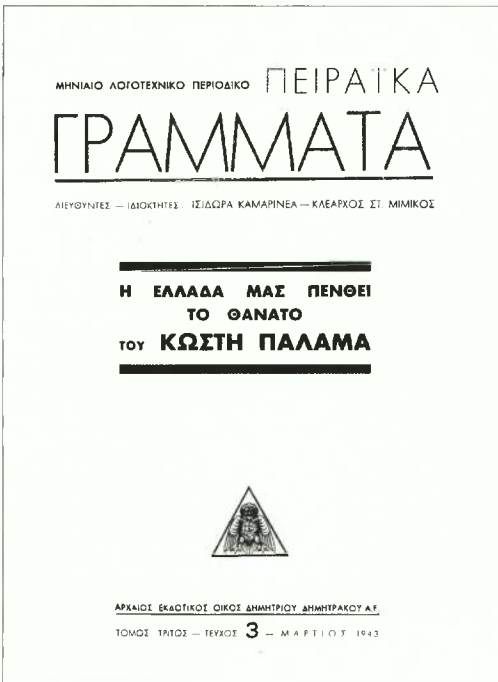
Πειραικά Γράμματα

Πειραιάς / Αθήνα, Ιαν. 1940 - Ιούν. 1943 / *Γράμματα*, Ιουλ. 1943 - Ιούν. 1947 / *Γράμματα - Grammata*, 1945-1947, αρ. τχ. 7-12. Επιμελητές: Ισιδώρα Καμαρινέα και Κλέαρχος Μιμικός· από τα τχ. 2-4 (1940) εμφανίζονται ως διευθυντές, με εναλλασσόμενες αρμοδιότητες, ενώ στο τέλος Ιουλ. 1942 εμφανίζεται ως διευθυντής έκδοσης ο Γεώργιος Κανελλόπουλος και αποσύρεται το όνομα της Ισιδώρας Καμαρινέα, για να επανέλθει στο επόμενο τεύχος. Από την περ. Β΄ (β΄ εξάμ. 1942-1947) το έντυπο περιέρχεται στον Κλ. Μιμικό, ο οποίος αναγράφεται ως ιδρυτής (αρ. τχ. 1-6, 1942-1945) και ως ιδιοκτήτης-διευθυντής στα άλλα τεύχη. Με την Ισιδώρα Καμαρινέα εμφανίζονται ως διευθυντές-ιδιοκτήτες για ένα διάστημα (αρ. τχ. 2-6, 1942 και αρ. τχ. 1-6, 1943) και κατόπιν ο Κλ. Μιμικός συνεχίζει μόνος. Η Ισιδώρα Κα-

μαρινεία ωστόσο παρέμεινε στο συντακτικό επιτελείο έως τις αρχές του 1944 (τελευταίο δημοσίευμα της στο τχ. 1, 1944 και τελευταία αναφορά στο όνομά της στο τχ. 4, 1944, σ. 195). Το πρώτο τχ. εκδόθηκε ως παράρτημα του Δελτίου του ΦΟΠ (Φυσιολατρικός Όμιλος Πειραιώς) και «χαρίζεται» ως πρωτοχρονιάτικο δώρο στους αναγνώστες του. Υπότιτλοι: *Τρίμηνο λογοτεχνικό περιοδικό* (αρ. τχ. 3-4, 1940)· *Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό* (αρ. τχ. 1-12, 1942-1946)· *Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό / Revue mensuelle de belles lettres* (αρ. τχ. 1-12, 1947). Το περιοδικό απαρτίζεται από 11 τόμους, έναν ανά εξάμηνο, με εξαίρεση τον πρώτο που είναι για ένα

φύλλα του 1943 οι διαστάσεις είναι λίγο μικρότερες: 24x16 εκ. Χορηγός η «Διοίκηση Πρωτευούσης» και ο Δήμος Πειραιώς. Μετά τη διακοπή λόγω πολέμου, τα οικονομικά για το 1942 αναλαμβάνει ο έμπορος Γ. Κανελλόπουλος, ενώ για το υπόλοιπο διάστημα το περιοδικό το επωμίζεται ο «Αρχαίος Εκδοτικός Οίκος Δημ. Δημητράκου Α.Ε.». «με τα' άρτια τεχνικά του μέσα» (αρ. τχ. 6, 1943, σ. 296). Η τιμή κυμαίνεται· εξ αιτίας της δραματικής νομισματικής αστάθειας ελάχιστες φορές κατόρθωσε να τη συγκρατήσει για περισσότερο από δύο φύλλα: αρ. τχ. 1-4 (1943) από 100 δρχ., αρ. τχ. 7-9 (1945) από 150 δρχ. και τα τχ. 4 ή 5 έως 12 από 1500 δρχ. Συνολικά έχουμε 31 ανατιμήσεις στη διάρκεια της έκδοσης. Συνέβη μάλιστα η τιμή του τχ. να διορθώνεται με σφραγίδα μελανιού, αφού η τυπωμένη τιμή έπανε να ισχύει προτού κυκλοφορήσει και έφθασε το 1944 (αρ. τχ. 8) στα 1000000000 δρχ. Η κατάσταση ήταν χειρότερη με τις προπληρωτέες συνδρομές (ετήσια, εξαμηνιαία), ειδικά από τον αρ. 6 (1943) όπου η ετήσια ήταν 500 δρχ. και μέχρι να εκνεύσει το έτος είχε ανέβει στις 36000 δρχ. στο τχ. 10. Οι εκδότες εκτιμώντας ότι η συνέχιση της τακτικής των συνδρομών δεν είχε νόημα, αφού ούτε οι ίδιοι γνώριζαν τι πρόκειται να ζητήσουν, αλλά και οι αναγνώστες τι πρόκειται να πληρώσουν, εγκατέλειψαν το σύστημα αυτό πληρωμής προτού λήξει το 1943. Τα τχ. 1, 3 και 4 του 1940 εκδόθηκαν και τυπώθηκαν στον Πειραιά. «Τύποις Δ. Τσουρουνάκη» (αρ. τχ. 1, 1940). Σ. Βαρβαρέσου (αρ. τχ. 3-4, 1940). Τα υπόλοιπα στην Αθήνα. Το τχ. 2 (1940) τυπώθηκε σε 3000 αριθμημένα αντίτυπα στο «Εργοστάσιον Γραφικών Τεχνών της Ελληνικής Εκδοτικής Εταιρείας Α.Ε.» και τα κλισέ έγιναν στο σιγγογραφείο Σγουράκη και Διαμαντοπούλου. Τα τχ. 1-3 (1942) «τύποις Γ.Β. - Χ.-Λ.», με προϊστάμενο τυπογραφείου τον Γεώργιο Ν. Γεωργιάδη, Καλλιθέα. Τα τχ. 4-6 (1942). «τύποις Ν. Απατζιδή, προϊστ. τυπ. Χριστόφορος Διγαλιέτος». Τα τχ. 1-6 (1943-1945) στον εκδοτικό οίκο Δημητράκου και προϊστάμενο τυπογραφείου τον Μ. Κασίμη. Στα υπόλοιπα, εκτός από τον εκδοτικό οίκο Δημητράκου, αναγράφεται τηλεφωνο τυπογραφείου: 90616 και αλλού 90606· το τελευταίο ανήκει στο «Εργοστάσιον Γραφικών Τεχνών», οδ. Ριτωιώτη-Γαριβαλάδη 17 (η καταχώριση στο τχ. 1, 1943).

Ουσιαστικά πρόκειται για ανθολογία πειραιωτών συγγραφέων. Τύπου ανθολογίας είναι και το δεύτερο τεύχος (Λεύκωμα), αφιερωμένο στο λουλούδι «προσφορά στο ποιητικό όραμα του Υπουργού Κ. Κοτζιά» που «είχε την έμπνευση να ζορτάση την Εβδομάδα των Ανθέων». Προγραμματικό κείμενο

έτος, και έναν εκτός σειράς το 1943 αφιερωμένο στον Κ. *Παλαμά. Η αναγραφόμενη στον υπότιτλο περιοδικότητα δεν τηρήθηκε παρά μόνο τα έτη 1940, 1942 και 1943. Η αρίθμηση δεν αντιστοιχεί σε ανάλογα σώματα εξ αιτίας των πολλαπλών τευχών. Ενώ δηλαδή εκδόθηκαν 69 τεύχη, τα σώματα είναι 51 με σύνολο σελίδων 2804, οι οποίες κατά κανόνα είναι δίσητες αλλά υπάρχουν και μονόσητες και μικτές. Διαστάσεις: 27x21 εκ. (αρ. τχ. 2, 1940) / 25x18 εκ. περίπου όλα τα άλλα. Στα

με την τρέχουσα αντίληψη δεν υπάρχει. Οι ιδιόμορφες συνθήκες κυκλοφορίας των δύο πρώτων τευχών δημιουργούν την εντύπωση ευκαιριακής έκδοσης που δεν προΐδεαι για συνέχεια. Αλλά και όταν αρχίζουν να διαγράφονται οι επιδιώξεις των εκδοτών, αυτό γίνεται πάντα στις τελευταίες σελίδες, στην «Επισκόπηση του τριμήνου» και αργότερα του «...μηνός», σε ανυπόγραφα σημειώματα πλην δύο-τριών που υπογράφονται από τον Κλ. Μιμίκο. Από το τχ. 3 (1940) υπάρχει μια πρώτη νύξη προγραμματικών δηλώσεων. Αυτές συνίστανται: α') στην πληρέστερη στο εξής «πνευματική και καλλιτεχνική ενημέρωση με κριτική ματιά, β') στην υποστήριξη της πνευματικής ζωής του Πειραιά, και γ') στη διαβεβαίωση ότι η έκδοση είναι «αυστηρά φιλολογική μορφής».

Με την επανακυκλοφορία (1942) και ως το τέλος σχεδόν, επαναλαμβάνονται λίγο-πολύ οι πάγιες θέσεις των συντελεστών για το περιοδικό τους. πιο τολμηρές μετά την άρση της λογοκρισίας το 1944: «όργανο αυστηρά και μοναδικά λογοτεχνικής μορφής» (αρ. τχ. 7, 1945, σ. 55), μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (αρ. τχ. 7, 1944, σ. 39), «έκφραση-επιθεώρηση της σύγχρονης κυριώτατα ελληνικής λογοτεχνίας» (αρ. τχ. 1, 1942, σ. 41), που επιδιώκει την «τόνωση της πνευματικής ζωής», την «προβολή της εθνικής πνευματικής δημιουργίας», την άσκηση αυστηρής κριτικής, αξιόπιστης χωρίς συμβιβασμούς (αρ. τχ. 7, 1944, σ. 35 και αρ. τχ. 6, 1946, σ. 225) και την ενημέρωση του κοινού γύρω από πνευματικά, καλλιτεχνικά, φιλολογικά και λογοτεχνικά συμβαίνοντα με σκοπό την ανύψωσή του (αρ. τχ. 12, 1946, σ. 217). Οι συντελεστές εκφράζουν την πίστη, πως τα *Γράμματα*, θα λειτουργήσουν ως παράγων για την «πνευματική αναμόρφωση του τόπου» (αρ. τχ. 5-6, 1944, σ. 242), και «όταν το ευνοήσουν οι περιστάσεις» θα συμβάλουν στη διαμόρφωση «πνευματικής συνείδησης» και στην «ανάπτυξη του ηθικού μας πολιτισμού» (αρ. τχ. 7, 1944, σ. 39). Ως βασικό μέλημα με την έννοια της εθνικής αποστολής προβάλλεται το πολιτικό αίτημα της «καταξίωσης της πνευματικής ελευθερίας μας» ως βασικής προϋπόθεσης του ευρύτερου πνευματικού εκσυγχρονισμού (αρ. τχ. 11-12, 1944, σ. 152).

Η ύλη καλύπτει όλο το φάσμα της περιοχής της λογοτεχνίας με τους κορυφαίους και άλλους σύγχρονους εκπροσώπους της. Ποίηση: πάνω από 65 ποιητές –μερικοί από τους οποίους συμμετέχουν και με πεζά ή άλλη εργασία. Πεζογραφία: 50 περίπου συγγραφείς, περισσότερα από 120 έργα, κυρίως διηγήματα αλλά και μυθιστορήματα. Ξένη λογοτε-

χνία: Apollinaire, Baudelaire, Byron, T.S. Eliot, Heine, Maeterlinck, Moore, N. Nekrassof, Rilke, Shelley, Valery, Verlaine, W. Whitman, Wilde κ.α. Μελέτες για συγγραφείς: π.χ. Κ. Καρωτάκης, Αλ. Παπαδιαμάντης, Αγγ. Σικελιανός, Ed. Moerike, M. Proust, και άλλα θέματα όπως το πρόβλημα της μετάφρασης, η ποιητική, η λογοτεχνία, η τέχνη, η γλώσσα, το θέατρο, το χρονογράφημα (εκτός από την ειδική σελίδα με τα «Χρονογραφήματα» του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου από τον Οκτώβριο 1944, το 1946 δημοσιεύεται ένα μελέτημα του Αδ. Παπαδήμα με τίτλο «Χρονογράφοι του αθηναϊκού τύπου» (αρ. τχ. 3-4, 1946). Φιλολογικές μελέτες γράφουν μεταξύ άλλων ο Ν. Βέης για τον Ι. Εμμ. Καστοριανό, του οποίου δημοσιεύεται ένα *Ωδάριον* του 1797 (αρ. τχ. 3, 1942), και ο Γ. Ζώρας για τον Α. Κάλβο και την Επτανησιακή Σχολή (αρ. τχ. 6, 1943). Βιβλιοκριτική ασκούν κυρίως οι Γ.*Βαλέτας (στον οποίο ανήκει και η «Βιβλιογραφία του Γρυπάρη» το 1942), Κλ. Μιμίκος, Λέων Παυλίδης και Αιμ.*Χουρμούζιος. Κριτική θεατρικών παραστάσεων γράφουν οι Ειρήνη Καλκάνη, Α. Κουκούλας, Μιχ.*Ροδάς, Μαν. Σκουλούδης, Αιμ. Χουρμούζιος. Για τα εκαστικά και τις μουσικές εκδηλώσεις ενημερώνουν κυρίως οι Π. Καραβίας, Μαν. Καλομοίρης, ενώ υπάρχουν και θεωρητικά άρθρα όπως του Ζαχ.*Παπαντωνίου, «Τα ωραία και το ωφέλιμο» (αρ. τχ., 1-3, 1945), του Γ. Λαμπιλέτ, «Η σύγχρονη μελοποίησης της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας» (αρ. τχ. 4, 1940), και του Αντ. Τραυλιαντώνη, «Η ζωή και η τέχνη» (αρ. τχ. 6, 1942).

Περιλαμβάνονται ακόμη βιβλιογραφικά σημειώματα ελλήνων και ξένων συγγραφέων, αναγγελίες νέων βιβλίων. Από τη «Επισκόπηση του μήνα/τριμήνου» διγόνται ή ανακινούνται: φλέγοντα ζητήματα της σύγχρονης πνευματικής και κοινωνικής ζωής (οι πάσυχτες καλλιτέχνες, η εμπορευματοποίηση του θεάτρου και μερικών εκλεκτών ηθοποιών κ.ά.), ασκείται έντονη κριτική σε κρατούντες, πανεπιστημιακούς και γενικά σε δημόσιους λειτουργούς και προβάλλεται η αντίθεση του περιοδικού προς κάθε μορφή βία απέναντι στο δημοκρατικό πολίτευμα. Από την ενδιαφέρουσα στήλη της «Αλληλοσυγγραφίας» παρακολουθεί κανείς όχι μόνο την κυκλοφορία του περιοδικού, αλλά και τις καλλιτεχνικές του προτιμήσεις μέσω των απαντήσεων σ' όσους στέλνουν έργα προς δημοσίευση. Εκεί πρωτοεμφανίζονται οι Μαν. Αναγνωστάκης και Τ. Σινόπουλος.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ (μόνο το τχ. 2 <Αναμνηστικά>), ΕΒΕ, ΕΛΙΑ (πλ. σ.), ΣΒΝΦ/ΦΣΠΑ, ΤΜΝΕΣ/ΑΠΘ.

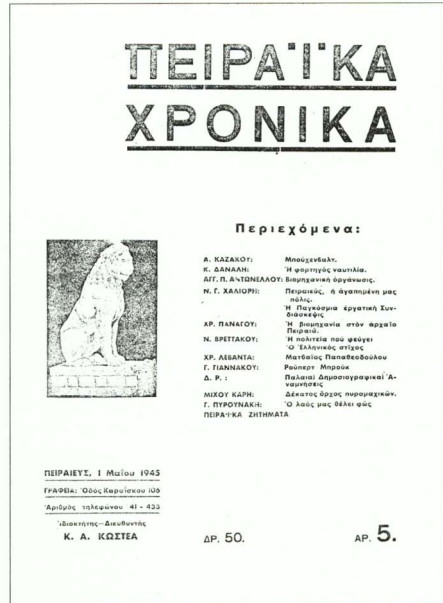
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: [Ανωνύμως]. «Ο πνευματικός Πειραιάς», *Ελληνική Επιθεώρησης*, αρ. 394-395 (Αυγ.-Σεπτ. 1940)· Μήτσος Παπανικολάου, «*Πειραιά Γράμματα*», Έκδοση Φυσιολατρικού Ομίλου Πειραιώς», π. *Νέα Εστία*, τχ. 317 (1940), 27· Π. Χάρης, «*Πειραιά Γράμματα*, αφιερωμένα στα λουλούδια», π. *Νέα Εστία*, τχ. 324 (1940), 27· Λέων Παυλίδης, *Παρασκήνια*, 1 Σεπτ. 1940· «-Ω-», «*Περιοδικά κι εφημερίδες*», π. *Νέα Εστία*, τχ. 329 (1940), 28 και τχ. 363-364 (1942), 32· εφ. *Πρωινός Τύπος*, 12 Σεπτ. 1942 και 31 Δεκ. 1942· εφ. *Πρωία*, 31 Δεκ. 1942· Βάκχος, «*Στα Πειραιά Γράμματα*», π. *Νέοι Δρόμοι* (Οκτ.-Δεκ. 1942)· Β. Ηλιάδης, εφ. *Αθηναϊκά Νέα*, 23 Δεκ. 1942· Γρ. Ξενοπούλος, εφ. *Αθηναϊκά Νέα*, 21 Ιουλ. 1942· Μιχ. Ροδάς, εφ. *Ελευθερον Βήμα*, 15 Αυγ. 1942· Στογιάννης, εφ. *Βραδυνή*, 31 Δεκ. 1942· Μένιος Κυδώνης, εφ. *Ακρόπολις*, 8 Ιαν. 1943· εφ. *Βραδυνή*, 1 Ιουλ. 1943· Γ. Χατζίνης, «*Περιοδικά του μεσοπολέμου*», *Αγγλοελληνική Επιθεώρηση*, τχ. 6 (Αύγ. 1946), 178· Λύντια Στεφάνου, *Γενικά και ειδικά για την ποίηση*, Αθήνα, Σοκόλης, 1993, σ. 80.

ΜΑΡΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ-ΓΙΑΟΥ

Πειραιά Χρονικά

Δεκαπενθήμερος Επιστημονική και Φιλολογική Επιθεώρησης, Πειραιάς, Μάρτ. 1945-1947, Ιδιοκτήτης: Τάκης Α. Ψυχογιός, Διευθυντής σύνταξης: Ν. Χατζάρας, Άλλοι υπότιτλοι: *Δεκαπενθήμερος Επιθεώρησης Επιστήμης - Εμπορίου - Βιομηχανίας - Ναυτιλίας - Λογοτεχνίας και Ελευθερο Βήμα της Φιλολογικής Στέγης*. Αρχικά κυκλοφορεί κάθε 15 μέρες (Μάρτ.-Απρ. 1945), στη συνέχεια γίνεται μηνιαίο (Μάιος-Ιούν. 1945) και τέλος διμηνιαίο (Ιούλ. του 1945 κ.ε.). Δεκατεσσάρων σελίδων (εξχωριστή αριθμηση σελίδων ανά τεύχος), δίσητλο, διαστάσεων 29x21 εκ. Η αριθμηση των τευχών ξαναρχίζει κάθε χρόνο στο τεύχος του Μαρτίου. Τιμή τεύχους: 50 δρχ. Συδρομές: ετήσια: 1200 δρχ., εξάμηνιαία 600 δρχ., τριμηνιαία 300 δρχ. Γραφεία: οδ. Καμαρίσκου 106, Πειραιάς.

Η έκδοση του περιοδικού, λίγο καιρό μετά την Απελευθέρωση, αποτελούσε για τους ίδιους τους δημιουργούς του, τους πειραιώτες επιστήμονες και λόγιους, μια πνευματική σταυροφορία. Παρά τις ευθύνες και τις δυσίες που θα απαιτούνταν θα προσπαθούσαν όχι μόνο να αντιμετωπίσουν αλλά και να εξέλθουν από το χάος που είχε προκαλέσει η Κατοχή και ο διχασμός, με πνευματική πυξίδα την κυκλοφορία της επιθεώρησης αυτής. Στόχος τους ήταν να αποτελέσει η παρούσα έκδοση «το ελεύθερο βήμα των ευθυνών εις τα πλαίσια της νέας Πειραιϊκής αναδημιουργίας και όχι ένα σύγγραμμα ωρισμένης ομάδος δια τας ώρας της ανίας». Δεσμεύονταν ότι τα *Πειραιά Χρονικά* θα ήταν βίωμα πειραιϊκό, θα αποταμείναν ιστορικά το παρελθόν της πόλης και θα συμμετείχαν ενεργά στην αναδημιουργία των νέων ιστορικών στοιχείων. Πρώτος σταθμός

αυτής της προσπάθειας θα ήταν η απόκτηση ενεργού ρόλου στο θέμα που είχε τεθεί για τη μεταφορά του λιμανιού από τον Πειραιά στο Φάληρο. Μέσω από τις σελίδες του περιοδικού θα αναπτύσσονταν οι απόψεις όλων των αρμοδίων: των ιστορικών της πόλης αλλά και των εκπροσώπων του ναυτικού και εμποροβιομηχανικού κόσμου.

Από τον Μάιο 1945 η ιδιοκτησία περιήλθε στην Κυβέλη Α. Κωστέα, η οποία μοιραζόταν την διεύθυνσή του με τον Γρ. Ν. Θεοχάρη. Η ύλη του συγκέντρωνε το σύνολο των θεμάτων που σχετιζόνταν με την πόλη: ιστορικές μελέτες από την αρχαιότητα έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και άρθρα σχετικά με τη ναυτιλία, τη βιομηχανία και τη διοίκηση. Μέσω στα *Πειραιά Χρονικά* συνυπήρχαν ποιήματα και διηγήματα του Κ. Καρωτάκη, του Χρ. *Λεβάντα και του Νικηφ. Βρεττάκου με άρθρα για την ακτοπλοΐα, κείμενα για την τέχνη αλλά και για τα εργατικά ζητήματα του Πειραιά. Δημοσιεύονταν επίσης, άρθρα από τον ξένο Τύπο. Στους πιο συχνούς συνεργάτες του συγκαταλέγονται οι Ν. Χατζάρας, Τ. Τζουνάκος, Ν. Γεννηματάς (π. πρόεδρος ΟΑΠ/Όργανισμός Λιμένος Πειραιώς), Π. Κάντζιας (πρόεδρος Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Ελλάδος), Χρ. Πανάγου, Ν.Γ. Χαλιώρης (καθηγητής), Α. Κωστέας,

Αλ. Γαλανός, Γρ. Θεοχάρης, Κ. Καρυωτάκης, Χρ. Λεβάντας και Νικηφ. Βρεττάκος. Δεν είναι γνωστοί οι λόγοι για τους οποίους σταμάτησε την έκδοσή του το 1947.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: 1ΑΔΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: ΓΕ. Χατζημανώλης. *Χρονικό της πειραϊκής πνευματικής ζωής (1835-1973)*. Πειραιάς 1973, σ. 154.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΑΜΑΡΤΙΟΥ

Πειρασμός

Σατυρική γελοιογραφική εφημερίς. Λεμεσός. 1921-1925: 1 Νοε. 1921 - 1 Δεκ. 1922, αρ. φ. 1-52, 6 Ιαν. 1924 - 15 Δεκ. 1924, αρ. φ. 53-80 και 27 Ιαν. 1925 - 7 Δεκ. 1925, αρ. φ. 1-96. Εκδότης-διοικήτης: Γεώργιος Ζήνωνος, γεωπόνος, Συνατάκης; Ευέλδων*Πιτσιλλίδης. Δεκαπενθήμερη, τετρασελίδη, τρίστηλη / δίστηλη / μονόστηλη (όταν στην πρώτη σελίδα δημοσιευόταν έμμετρο κείμενο), διαστάσεων 35x25 εκ. Ο τίτλος στην πρώτη σελίδα ήταν σε κόκκινο χρώμα. Από 1 Οκτ. 1924 (αρ. φ. 75) ο υπότιτλος αλλάζει: *Δεκαπενθήμερος Σατυρική και Λογοτεχνική Επιθεώρηση εν Λεμεσώ-Κύπρου*, και η εφ. γίνεται τετρασελίδη, τρίστηλη, διαστάσεων 46x33 εκ. Από τις 27 Ιαν. 1925 διευθυντής-υπεύθυνος ο Γ.Ν. Ζήνων και αρχισυντάκτης ο Ευσκίος Πεύκης. Διευθύνεται υπό Τριμελούς Συντακτικής Επιτροπής. Νέος υπότιτλος: *Δεκαπενθήμερος σατυρικο-πολιτική επιθεώρηση εν Λεμεσώ - Κύπρου*. Τρίστηλη, τετρασελίδη, διαστάσεων 43x29 εκ. Η τέταρτη σελίδα καταλαμβάνεται από διαφημίσεις. Τιμή φύλλου: 1,5 γρόσι (αρχικά). Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 σελίνια, εξωτερικού 10 σελίνια. Τυπογραφείο: Π. Χειμωνίδα. Λάρανακα.

Περιλάμβανε έμμετρα σατυρικά κείμενα που σχολίαζαν την επικαιρότητα, καθώς και έμμετρα ανίγματα και σατυρικά πεζά κείμενα και διαφημίσεις στην τελευταία σελίδα. Τα έμμετρα σατυρικά κείμενα ανήκουν στον γνωστό δικηγόρο, δημοσιογράφο και λογοτέχνη Ευέλδοντα Πιτσιλλίδη, την ψυχή της εφημερίδας, που χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο «Εύ-

σκίος Πεύκης». Σημαντική ήταν και η συνεισφορά του ζωγράφου Γεωργίου*Φασουλιώτη, ο οποίος θεωρείται από τους πρωτοπόρους κυπρίους γελοιογράφους και ιδρυτής του ξεχωριστού σατιρικού φύλλου *Γέλιο, καθώς και του άλλου σημαντικού ζωγράφου της Λεμεσού Βίκτωρα Ιωαννίδη.

Ο *Πειρασμός* είχε μεγάλη επιτυχία, άφησε εποχή και έμεινε αξιόχατος για την καυστική του σάτιρα προσώπων και καταστάσεων, αλλά και τη χιουμοριστική παρουσίαση και διακωμώδηση γεγονότων και χαρακτήρων της εποχής. Κατόρθωσε να επιβιώσει για δύο χρόνια. Επανεκδόθηκε στο ίδιο μέγεθος και σχήμα στις 6 Ιανουαρίου 1924 με ένα πανηγυρικό εξασέλιδο τεύχος, όπου «ευχαριστεί όλον τον Τύπον της Νήσου, όστις ανέγραψε την έκδοσιν του “Πειρασμού” μετά τώσων επαινετικών εκφράσεων και ευχών δια το έργον μας». Σε άλλο σημείωμα αναφέρει ότι «ο Αρχισυντάκτης της κ. Ευσκίος Πεύκης παν ό τι γράφει θέτει κάτωδι το όνομά του», για την αποφυγή παρεξηγήσεων.

Από την 1^η Οκτωβρίου 1924 αλλάζει μέγεθος και σχήμα. Στη δεύτερη σελίδα του νέου φύλλου και κάτω από τον τίτλο «Ο *Πειρασμός* μεταρρυθμίζεται ριζικώς» αναφέρεται στο πρόγραμμά του και υπογραμμίζει, ανάμεσα σε άλλα και τα ακόλουθα: «Ανετηρέαστοι από κόμματα και προσωπικές υποχρεώσεις, εξασφαλίσαντες την γερήν και συστηματικήν συνεργασίαν νέων και τακτικών συνεργατών, παρουσιαζόμεθα προ του Κυπριακού Κοινού με την ευγενική φιλοδοξία να συντελέσουμε εις την κατά το δυνατόν πρόοδον και βελτιώσιν του τόπου μας. Θα κτυπούμε και θα σατυρίζουμε κάθε άτομο, θα ντύνομε κάθε παράξενο με το ένδυμα του καλόπιστου πειράγματος, γιατί φρονούμεν ότι πολλά πράγματα διορθώνονται όταν τα γελωτοποιείς μάλλον παρά όταν τους δίνης τον χαρακτήρα της σοβαρότητος».

<p>ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ Το Κόμισ. Σελ. 6 Εξωτ. Τεσσάρων 10- ΣΚΙΤΣΟΓΡΑΦΟΙ Γ. Α. Φασουλιώτης Α. Μ. Τζαλαβάρης</p>	<h1>ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ</h1> <p>ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΣΑΤΥΡΙΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΛΕΜΕΣΩ - ΚΥΠΡΟΥ</p>	<p>ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ Αριστοκίς, Πέρσις, Κόσιος, Τεπικός, Ανάλακος, Σηγίς, Ρας-Τζαφάρ, Η Μανταίν, Π. Χρυσοκέρτης</p>
Διευθυντής και υπεύθυνος: Γ. Ν. ΖΗΝΩΝ — Αρχισυντάκτης: ΕΥΣΚΙΟΣ ΠΕΥΚΗΣ		
Περίοδος Δευτέρα	15η Οκτωβρίου 1924	Αριθμός φύλλου 76

Στη νέα αυτή περίοδο, τα έμμετρα σατιρικά κείμενα μειώνονται, ενώ αυξάνονται τα πεζά κείμενα από περισσότερους συνεργάτες, οι οποίοι υπογράφουν με ψευδώνυμα, όπως «Ασμοδαίος», «Τοπικός», «Κάσιος», «Σφιγξ», «Φοξ» κ.ά. Περιλαμβάνονται επίσης φιλολογικές, λογοτεχνικές και επιστημονικές στήλες, καθώς και χαριτωμένα χρονογραφήματα. Στη νέα φάση της η εφημερίδα είχε σύντομο βίο. Ανέστειλε την έκδοσή της την 15^η Δεκεμβρίου 1924, αφού κυκλοφόρησε 80 φύλλα.

Η τελευταία φάση της εφημερίδας διήρκεσε έναν χρόνο, από τις 27 Ιανουαρίου έως τις 7 Δεκεμβρίου 1925, όταν σταμάτησε οριστικά η έκδοση του *Πειρασμού*, αφού κυκλοφόρησε συνολικά 96 φύλλα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΚΜΛ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Συροκλέους, «Πειρασμός», *Μεγάλη Κιπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Π. Λευκωσία 1989, σ. 243.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΦΟΚΛΕΟΥΣ

Πελασγός

Εφημερίς Πολιτική-Εθνολογική & Φιλολογική, Κορυτσά, 7 Αυγ. 1910<> - 1916<> / Αθήνα, <>-1934<>. Διευθυντής-ιδιοκτήτης-υπεύθυνος: Κ.Χ. *Σκευδέρης. Μότο: «τον δ' ουν Λίνον φασί τοις Πελασγικοίς γράμμασι συνταξάμενον τας του πρώτου Διονύσου πράξεις[...]. Ομοίως δε τούτοις χρήσασθαι Πελασγικούς γράμμασι Ορφέα και Προναπίδην τον Ομήρου διδάσκαλον» (Διόδωρος 3.67). Άλλοι υπότιτλοι: *Εθνική, Πολιτική, Φιλολογική Εφημερίς. Όργανον του Λαού* (από το φ. 211/36, 24 Ιουν. 1915). Στα τείχη του 1916 σημειώνεται διπλή αρίθμηση, Τριμηνιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 43.5x29.5 εκ. / 41x27 εκ. / 31x22 εκ. Τιμή φύλλου: «Δια την πόλιν και τα περίχωρα μετζ. 1.5, διά το Οθωμανικόν Κράτος μετζ. 2, δια το εξωτερικόν: Φρ. Χρ. 10». Στο φ. 259/89: «Συνδρομή Εσωτερικού: Δρ. 7, Εξωτερικού: Φρ. 10, Αμερικής: Δολ. 2», Τυπογραφείο: Κ.Χ. Σκευδέρη του τυπογραφείου της εφημερίδας χρησιμοποιούσε, εκτός των ελληνικών, γαλλικά και τουρκικά στοιχεία, ενώ είχε τη δυνατότητα, μετά από αγορά διαφόρων καλλιτεχνικών στοιχείων και «cliché» από το Παρίσι, να εκτελεί ποικίλες τυπογραφικές εργασίες.

Στο πρόγραμμά της κηρύσσει ότι «αμεροληπίτως [θα] πολιτεύεται». Στο κύριο άρθρο του φ. 27 (21 Απρ. 1911) με υπογραφή «Πύρρος», η εφημερίδα απορρίπτει τη χρήση της αλβανικής γλώσσας στην Εκκλησία, μάλιστα σε καιρούς «δρησκευτικού φανατισμού», γιατί βαθμιαία θα οδηγήσει σε αποξένωση «από της πατρίου ημών δρησκείας» και από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την προστασία του. Πανηγυρίζει την είσοδο του ελληνικού στρατού «κο-

μίζον[τος] εις ημάς το φως [...] της ελευθερίας» και εκφράζει τη θερμή της ευγνωμοσύνη στον «πρώτερον της βαλκανικής συμμαχίας κ. Βενιζέλον, ο οποίος δια της οξυδερκειάς του, επέτυχεν το μέγα τούτο έργον» (κύριο άρθρο: «Και εγένετο φως !!», αρ. φ. 80, 24 Δεκ. 1912). Με τον ίδιο ενθουσιασμό υποδέχεται και την «δεύτερην φοράν» είσοδο του ελληνικού στρατού, ζητωκραυγάζοντας τον βασιλιά και την κυβέρνηση και δηλώνοντας την «ευγνωμοσύνην και αφοσίωσιν [της] προς τον ένδοξον Ελληνικόν θρόνον» (αρ. φ. 239/66, 27 Ιαν. 1916).

Ανάμεσα στον *Πελασγό* και στην εφ. *Κορυτσά αναπτύσσεται το 1915-1916 ένας διάλογος αντιπαράθεσων και αλληλοκατηγοριών. Κατηγορείται ο διευθυντής του *Πελασγού* ως φανατικός γερμανόφιλος («germanophile acharnés»), ότι εγκατέλειψε την Κορυτσά μετά την εκκένωσή της από τον ελληνικό στρατό, ότι η εφημερίδα του αντιγράφει ειδήσεις από άλλες εφημερίδες, ότι το τηλεγραφικό του πρακτορείο χαρακτηρίζεται για «μεροληψία» και ενώ «αι νίκαι των Συμμάχων δεν σημειούνται, αι ελάχισται πρόοδοι των Κεντρικών Δυνάμεων μεγαλοποιούνται», ότι καταφέρεται εναντίον των Σέρβων και ότι, τελικά, αποτελεί «κυβερνητικόν όργανον», ενώ η εφ. *Κορυτσά* είναι «της αντιπολιτεύσεως».

Η εφημερίδα διαψευδει όλες τις κατηγορίες. Σε κύριο άρθρο με τίτλο «Εγχώριος Τύπος.» του συνεργάτη Ε. Σώμου, αποτυπώνεται ανάγλυφα το κλίμα του διχασμού της εποχής: «Επεχειρήσεν πρό τινος και ο παρ' ημίν τύπος ηηλεύσας την δόξαν του της παλαιάς Ελλάδος συναδέλφου του ν' αυτονομασθή εις Ανταντικόν και Γερμανόφιλον, σπευσάσης της *Κορυτσάς*...[να διεκδικήσει] τον τίτλον της Ανταντοφίλου». Το γεγονός ότι η Αυστρία και η Γερμανία υποστήριξαν την Αλβανία καθιστά αυτόματα την πλειοψηφία «της πόλης μας» υπέρ της Αντάντ. Κατά τον συντάκτη υπάρχουν δύο ομάδες απόψεων. «Οι με απλοϊκοί» θεωρούν ότι με τον πόλεμο θα βρεθεί λύση, «οι δε μάλλον ανεπιτυχημένοι» πιστεύουν στις «πολιτικές συζητήσεις». «Πάντες όμως εκτός ελαχίστων εξημέρσεων εύχονται να παραμείνη η Ελλάς ενδετέρα [...] Δεν υποδέτω ότι η φιλουδετερότης είναι και φιλογερμανισμός, διότι εν τωούτω περιπτώσει πάντες έπερπεν να κατηγορηθώμεν ως φιλογερμανοί και ουχί μόνον ο κ. Διευθυντής του *Πελασγού*» (αρ. φ. 259/89, 14 Ιουλ. 1916).

Η εφημερίδα διέδette τηλεγραφική ανταπόκριση με την Αθήνα, μέσω ενός «είδους τηλεγραφικού πρακτορείου». Στα φύλλα της δημοσιεύονται κατηγορίες του ελληνικού κράτους, εμπορικές διαφημί-

σεις (π.χ. ασφαλιστικές εταιρείες ζωής, χρυσοχοεία, υποδηματοποιεία). Οι τοπικές ειδήσεις καλύπτονται μέσα από στήλες, όπως «Επαρχιακός Φάκελος», «Επαρχιακά», «Του τόπου μας», «Εβδομάς» (με τοπικές κοινωνικές ειδήσεις, θέματα κοινοτικής οργάνωσης), «Θεατρική Παράσταση» (με θεατρικές και καλλιτεχνικές ειδήσεις), «Δίκαια» (με νομικά θέματα), «Διαφημίσεις», «Νεκρολογίες». Η πολιτική ενημέρωση δίνεται στις στήλες «Εξ Αθηνών», «Νέα εξ Αλβανίας». Η φιλολογική ύλη καλύπτεται με χρονογραφήματα, επιφυλλίδες, δημοσιεύσεις ποιημάτων και διηγημάτων, νέες εκδόσεις από το βιβλιοπωλείο του Σκενδέρη κ.ά. Κυκλοφόρησε και Παράρτημα (8 Αυγ. 1915, 7 Οκτ. 1915, 18 Μαρτ. 1916, 25 Μαΐου 1916) με έκτακτες ειδήσεις.

Διέθετε, επίσης, ένα εκτεταμένο δίκτυο διανομής με αντιπροσώπους στην Αθήνα, Κατερίνη, Αργυρόκαστρο, Μπεράτι, Μπόγραδετς, Ερσέκα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Λάμπσο, Μοναστήρι, Πρεμετή.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΤ. ΙGH.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γιούλα Κουτσοπανάγου. «Ο ελληνόγλωσσος Τύπος στην Αλβανία: Πρώτη διερεύνηση στα αλβανικά και ελληνικά αρχεία και βιβλιοθήκες», στον τόμο *Ο Ελληνικός Τύπος, 1784 έως σήμερα. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα, εκδ. ΙΝΕ/ΕΙΕ, 2005, 454-462.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Πελεκίδης, Στρατής

(Δικελί Μικράς Ασίας, 1879 - Θεσσαλονίκη, 1957). Αρχαιολόγος, εκδότης. Σπούδασε στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και με υποτροφία της Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών συνέχισε τις αρχαιολογικές σπουδές στη Γερμανία (Μόναχο). Διετέλεσε σχολάρχης στην Ανδρίτσαινα (1900), καθηγητής στην Ευαγγελική Σχολή Σμύρνης, επιμελητής αρχαιοτήτων Ακροπόλεως με ανασκαφές στο Παλιό Φάληρο (1912-1917) και έφορος αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης (1917-1933) με ανασκαφές στην Άνω Τούμπα και στο Σαράπειο Θεσσαλονίκης και στην Αμφίπολη και την Έδεσσα. Με δική του επιλογή το Γενί Τζαμί έγινε χώρος του πρώτου αρχαιολογικού μουσείου Θεσσαλονίκης. Συνδιευθυντής, με τον Νικόλαο Λούβαρι, του επιστημονικού και φιλολογικού περιοδικού της Θεσσαλονίκης *Αυγή (1922-1924), όπου δημοσίευσε κείμενα για τη Σαπφώ, τον λόρδο Βύρωνα και τον *Υμνο στην Ελευθερία* του Δ. Σολωμού. Καθηγητής «Δημοσίου και Ιδιωτικού Βίου των Αρχαίων Ελλήνων» (1926-1938) και κατόπιν της αρχαιολογίας (1938-1952) στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ντ. Χριστιανόπουλος. *Λογοτεχνικά περιοδικά της Θεσσαλονίκης (1889-1954)*. Θεσσαλονίκη 1995, σ. 106.

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Πελλερέν, Γ.

βλ. Χατζή Πελλερέν Γ.

Πελοπόννησος

Εφημερίς εκδομένη κατά δεκαήμερον. Πάτρα, 10 Ιουλ. 1886 έως σήμερα [2005], με διακοπές. Ιδρυτής: Διονύσιος *Φραγκόπουλος, που τον Μάιο 1885 άλλαξε το επώνυμο του σε Βασιλειάδης. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς του λαού εκδομένη καθ' εκάστην* (Απρ. 1895)· *Εφημερίς του λαού καθημερινή* (1903)· *Ημερήσια εθνική εφημερίς. Έτος ιδρύσεως 1886* (1964). Τετρασέλιδη, μικρού σχήματος (26x20 εκ.), έπειτα από λίγα φύλλα, όπως εμφανίζεται από τους υπότιτλους της, έγινε εβδομαδιαία και από 4 Ιαν. 1890 διεβδομαδιαία. Στις 5 Απρ. 1895 (αρ. φ. Η' 416) έγινε ημερησία. Ετήσιες συνδρομές: 15 δρχ., (1893). Η τιμή της ήταν αρχικά 5 λεπτά, αλλά αυξανόταν όταν μεγάλωνε το σχήμα της εφημερίδας, ώσπου τον Μάιο 1925 έφτασε τη 1 δρχ., όσο και των αθηναϊκών εφημερίδων. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Φάρος», ιδιοκτησίας του ιδρυτή της και των αδελφών του Ηρακλή, Νικολάου και Χαράλαμπου Φραγκόπουλου.

Είναι η μακροβιότερη εφημερίδα της Πάτρας, η πρώτη πατρινή ημερήσια εφημερίδα και η πρώτη ημερήσια εφημερίδα που εκδόθηκε σε επαρχιακή πόλη της χώρας. Από την αρχή της έκδοσής της παρουσιάστηκε πολιτικώς ανεξάρτητη και κομματικά αδέσμευτη. Επηρεασμένος ο Βασιλειάδης από τις σοσιαλιστικές ιδέες των ουτοπιστών της εποχής, διακήρυξε ότι αγωνίζεται για τη μεταρρύθμιση του πολιτικού συστήματος της χώρας, ώστε να κατοχυρωθεί η διάκριση των εξουσιών, ν' αποκεντρωθεί η διοίκηση, να χειραφετηθούν οι δήμοι από τις κομματικές εξαρτήσεις, να καταστεί η δικαιοσύνη ανεξάρτητη κ.ά. Με συνέπεια προς τις διακηρύξεις της δεν υποστήριξε κανένα κόμμα, όσο επικρατούσε στην πολιτική ζωή της χώρας ο παλαιοκομματισμός. Από το 1910 έως το 1914 υποστήριξε ανεπιφύλακτα τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ενώ από το 1915 κι έπειτα, στη διάρκεια του Εθνικού Διχασμού, ήταν φανατική αντιβενιζελική εφημερίδα, με αποτέλεσμα να διακοπεί το 1917 η έκδοσή της με διαταγή των γαλλικών αρχών κατοχής της χώρας.

Η πολιτική μεταστροφή της *Πελοποννήσου* συνέπεσε με την αποχώρηση του Διονυσίου Βασιλειάδη από την ενεργό δημοσιογραφία. Το 1915 ο ιδρυτής

Περδίας Ιωάννης, Λευκωσία, 1882-1930.
βλ. *Μαστίγιον*, Λευκωσία, 1911-1929

Περδίας, Μίνως

(Λεμεσός, 1906 - Λευκωσία, 1981). Δημοσιογράφος. Σπούδασε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας (1925). Μετανάστευσε στην Αφρική όπου ασχολήθηκε με το εμπόριο. Επέστρεψε στην Κύπρο και χωρίς αναμείχθηκε στο αριστερό κίνημα. Το 1931 έγινε μέλος του ΚΚΚ (Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου) και αργότερα του ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού) και διετέλεσε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του. Το 1936 εισέρχεται στη δημοσιογραφία ως ανταποκριτής από τη Λεμεσό των εφημερίδων της Λευκωσίας **Κυπριακός Τύπος* και **Ανεξάρτητος*. Το 1937 κατηγορήθηκε από την αγγλική αποικιοκρατική κυβέρνηση της Κύπρου για κατοχή εγγράφων στασιαστικού περιεχομένου και καταδικάστηκε με πρόστιμο. Το 1943 κατατάχθηκε ως εθελοντής στο Κυπριακό Σύνταγμα που οργάνωσαν οι Άγγλοι για συμμετοχή στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εργάστηκε ως συντάκτης στις εφημερίδες της Αριστεράς *Ανεξάρτητος*, **Δημοκράτης* και *Νέος Δημοκράτης*, και στη διάδοχο τους **Χαραυγή* της Λευκωσίας, όπου μετακόμισε το 1944. Το 1943 κατηγορήθηκε από την αγγλική κυβέρνηση για δημοσίευση άρθρου στασιαστικού περιεχομένου στην εφ. *Δημοκράτης* της οποίας ήταν υπεύθυνος έκδοσης σύμφωνα με το νόμο και καταδικάστηκε σε τρεις μήνες φυλακή. Τον Δεκέμβριο 1955 συνελήφθη μαζί με πολλά άλλα στελέχη του ΑΚΕΛ από τις αγγλικές αρχές, μετά την εκδήλωση του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών) και κρατήθηκε ως πολιτικός κρατούμενος χωρίς δίκη για 16 μήνες σε διάφορα κρατητήρια.

Από τους ιδρυτές του Θεατρικού Ομίλου «Προμηθέας», που ιδρύθηκε στη Λευκωσία το 1944, υπηρέτησε ως μέλος του διοικητικού του συμβουλίου. Στην περίοδο 1960-1961 χρημάτισε διευθυντής του λογοτεχνικού π. **Νέα Εποχή*. Συνέχισε να εργάζεται στην εφ. *Χαραυγή* έως τα τελευταία χρόνια της ζωής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Παυλίδης, *Κυπριακή εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΑ΄, σ. 269· Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτες της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1968, σ. 107-108· π. *Νέα Εποχή*, αρ. 15 (1981), 49· Αρ.Π. Κουδουνάκης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 42001, σ. 298.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Το Περιοδικό μας

Εβδομαδιαία έκδοσις για μικρούς και μεγάλους. Εκδίδεται κάθε Παρασκευή. Αθήνα, Ιαν. 1939 - Ιούν. 1939, αρ. τχ. 1-25. Εκδότης: Εκδοτικός Οίκος Πέτρου Δημητράκου, οδ. Πεσματζόγλου 9. Διευθυντής: Σ. Καραβίνας, Διευθυντής συντάξεως: Ν. Κάπνας, Εβδομαδιαίο, είκοσι δύο έως τριάντα δύο σελίδων, τρίσηλο, με συνεχή αρίθμηση, διαστάσεων 29,4x22,4 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 125 δρχ., εξαμηνιαία 65 δρχ., ετήσια εξωτερικού 180 δρχ., εξαμηνιαία 100 δρχ. (αρ. τχ. 1-5) / 200 δρχ. και 100 δρχ. (αρ. τχ. 6-25). «Διεύθυνσις και Σύνταξις»: οδ. Φειδίου 11. Διευθυντής τυπογραφείου Στέφανος Κατσάνης, οδ. Δαμάρεως 4 (αρ. τχ. 1-13). Υπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Β. Παύλου, Ανδρονίκου 8 (αρ. τχ. 14-25). Καλλιτεχνική διεύθυνση: Ν. Κουσιανάκης (αρ. τχ. 1-12), Γ.Ν. Βελισσαρίδης (αρ. τχ. 13-25). Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωνε το περιοδικό.

Απέβλεπε στην ψυχαγώγηση των παιδιών. Στο προγραμματικό άρθρο «Προς τους αναγνώστας» (αρ. τχ. 1) τονίζονταν: «Η φιλοδοξία μας ήταν να δώσουμε ένα περιοδικό σαν τα καλύτερα Ευρωπαϊκά και Αμερικανικά και, για να την ικανοποιήσουμε, αποφασίσαμε να υποβληθούμε σε κάθε δυσία. Δεν εδωροήσαμε, εξ άλλου, ορθό να δώσουμε απειράριθμες σελίδες σε παραγεμιάματα. Επρομηθήσαμε την καλύτερευση του ποιού, εικοσιτέσσαρες σελίδες, αλλά με ύλη αξιανάγνωστη, τριανταδύο σελίδες σε τεύχη έκτακτα, όπως είνε και το σημερινό. Θα προσπαθήσουμε να κάμουμε το "Περιοδικό μας" απαραίτητο σ' όλους, ώστε να το περιμένουν σαν φίλο αγαπητό καθ' εβδομάδα. Αυτό είνε ο σκοπός μας και ο πόθος μας».

Δημοσιεύονταν διηγήματα, ποιήματα, μυθιστορήματα και αστυνομικές περιπέτειες. Ακόμη, παραμύθια, περιπετειώδεις σειρές συνεχείας, πνευματικές ασκήσεις και ανέκδοτα. Υπήρχαν σελίδες αλληλογραφίας, με αθλητικά και φιλοτελιστικά νέα και άρθρα με ειδήσεις γεωγραφίας. Τα περισσότερα αστυνομικά διηγήματα ήταν ξένων συγγραφέων. Λιγοστά ήταν τα ενυπόγραφα άρθρα. Μεταξύ των συνεργατών του ήταν και γνωστοί συγγραφείς της εποχής, όπως οι Χρ. Ε. *Αγγελομάτης, Γ. Ασπρέας, Ηλ. Π. Βουτιεριδής, Ιούλιος Καίμης κ.ά.

Η έκδοσή του ξεκίνησε με τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις. Αποτελούσε μία ακόμη απόπειρα του γνωστού Εκδοτικού Οίκου Πέτρου Δημητράκου να παρέμβει στον χώρο των παιδικών εντύπων. Είχαν προηγηθεί τα χρόνια 1932-1933

Ο *Θησαυρός των Παιδιών και τα χρόνια 1933-1934 Η *Παιδική Εγκυκλοπαίδεια. Και τη φορά αυτή καταβλήθηκε προσπάθεια για το καλύτερο αποτέλεσμα. Τα καλογραμμένα άρθρα που δημοσιεύονταν πλαισιώνονταν με φωτογραφίες και σκίτσα. Υπήρχαν ακόμη χρωματιστά κόμικς σε σελήδες. Στην αρχή φαίνεται ότι δεν αντιμετώπιζε ιδιαίτερα προβλήματα. Σ' αυτό βοηθούσε και η σύσταση που γινόταν από το υπουργείο Παιδείας για την ανάγνυσή του. Σταδιακά όμως, παρά τις μεγάλες δαπάνες για την ευπρόσωπη εμφάνιση της έκδοσης, η ανταπόκριση από την πλευρά των μικρών αναγνωστών κυρίως δεν ήταν η αναμενόμενη. Κάτω από αυτές τις συνθήκες το περιοδικό ανέστειλε πιθανότατα την έκδοσή του με τη λήξη του σχολικού έτους 1938-1939.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΝΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσικνάκης. *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*. Καταγραφή. Αθήνα. ΕΜΝΕ, 1992. σ. 187-190. αρ. 42.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Το Περιοδικό Μας

Δεκαπενθήμερος επιθεώρησης. Πειραιάς. 1900-1902: 1 Μαρτ. 1900 - 15 Ιουλ. 1901. περ. Α' . αρ. τχ. 1-34 και 1

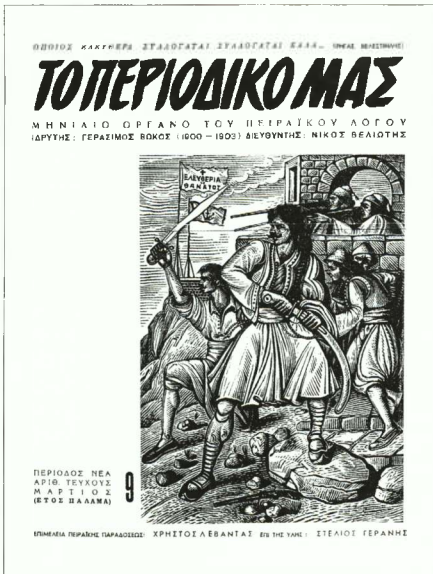
Σεπτ. 1901 - 1 Απρ. 1902. περ. Β' . αρ. τχ. 1-9. Εκδότης-διευθυντής: Γεράσιμος Βώκος. Δεκαπενθήμερο (περ. Α' και περ. Β' έως αρ. τχ. 3) / μηνιαίο (περ. Β' . αρ. τχ. 4-9). μονόστλο αρχικά. διαστάσεων 22,5x15 εκ. Τιμή τεύχους: 60 λεπτά (αρχικά). Τυπογραφείο: «Σφαιρα». Πειραιάς.

Ένα από τα πρώτα αμιγώς λογοτεχνικά περιοδικά στην Ελλάδα. Οι κυριότερες θεματικές κατηγορίες ύλης του είναι η λογοτεχνία, το γλωσσικό ζήτημα και οι κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις της εποχής. Οι λογοτεχνικές συνεργασίες, τα άρθρα και οι μελέτες για τη λογοτεχνία που φιλοξενήθηκαν απηχούν την τάση της ελληνικής λογοτεχνίας των αρχών του 20^{ου} αιώνα να παρακολουθεί τον γαλλικό συμβολισμό και τη λογοτεχνία των θόρων ευρωπαϊκών χωρών.

Δημοσιεύονται κείμενα των Δημ. Βουτυρά, Γερ. Βώκου, Ν. Επισκοπόπουλου, Γ. Καμπύση, «Μποέμ» (Μήτσου Χατζόπουλου), Π. Νιρβάνα, Κ.Π. *Παλαμά κ.ά. και μεταφράσεις κειμένων των Η. Heine, J. Moréas, Paul Verlaine κ.ά. Από τα δοκίμια ξεχωρίζουν του Κ. Παλαμά «Η Τέχνη και η Κοινωνία» (αρ. τχ. 3, 9) και του Η. de Régnier «Ποιητά της σήμερον και Ποίησης της αύριον» (αρ. τχ. 12, 14, 19), που εκφράζουν τις θέσεις του συμβολισμού. Στη στήλη «Τα Ωραία Γράμματα και αι Τέχναι» δημοσιεύονται σύντομες συνήθως, βιβλιοκρισίες του Κ. Παλαμά και του Π. Νιρβάνα, ενώ στις στήλες «Ξέναι Φιλολογίαι» και «Φύλλα του Δεκαπενθήμερου» σχολιάζονται ζητήματα της ελληνικής και ξένης λογοτεχνικής επικαιρότητας.

Στο περιοδικό αποτυπώνεται και ο προβληματισμός για τον καθορισμό της «εθνικής λογοτεχνίας». Διαφαινονται δύο τάσεις: του Μιλτ. Μαλακάση (αρ. τχ. 7) και του Γερ. Βώκου («Η αυθυπαξία της Ελληνικής Φιλολογίας», αρ. τχ. 31), που είναι επιφυλακτικοί απέναντι στις ξένες επιδράσεις, και του «Μποέμ» που προβάλλει «Το κοσμοπολιτικόν πνεύμα» (αρ. τχ. 22), την ένταξη της ελληνικής λογοτεχνίας στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας, της *Weltliteratur* του Goethe.

Η έκδοση του συμπύπτει με μια περίοδο όξυνσης του γλωσσικού ζητήματος: οι σελίδες του αποτελούν φιλόξενο χώρο για όσους δημοτικιστικές είχαν να εκφράσουν διαφορετικές από τις ψυχαικές απόψεις: ο Γ. Καμπύσης, π.χ., τακτικός συνεργάτης, δημοσίευσε το μελέτημα «Ο Ψυχαιρισμός κ' η Ζωή» (αρ. τχ. 2, 3, 5, 6), όπου θεωρεί ότι ο ψυχαιρισμός «μόνον την ανειλικρίνεια υποβάλλει»

(αρ. τχ. 6). Στη συζήτηση για το γλωσσικό που προκάλεσε η διεύθυνση (αρ. τχ. 10 κ.ε.) πήραν μέρος με κείμενα τους υπέρ της δημοτικής και οι Αλ. Πάλλης, Karl Dieterich, Ph. Lebesgue και Karl Krumbacher.

Μικρότερο είναι το ενδιαφέρον για τη φιλοσοφία (δημοσιεύονται κείμενα του Nietzsche και του Emerson, αρ. τχ. 27-32), το θέατρο (δημοσιεύεται η 6^η πράξη του έργου *Ο Αετιδής* του Rostand, αρ. τχ. 3, καθώς και επισκοπήσεις της ελληνικής δραματικής παραγωγής από τον Κ. Παλαμά, αρ. τχ. 10) και τη γερμανική ζωγραφική (άρθρο του Καμπύση, αρ. τχ. 8, II, 19).

Παρά την αρχική του δήλωση ότι «δεν αναμειγνύεται εις την πολιτικήν» (αρ. τχ. 1), δεν παρέμεινε αδιάφορο απέναντι σε πολιτικά και κοινωνικά θέματα. Φιλοενήθηκαν κείμενα, όπως ο άρθρο του Γερ. Βώκου «Ο σύγχρονος πολιτισμός και η αναρχία» (αρ. τχ. II), και οι απαντήσεις στην έρευνα με θέμα «Τα Ελληνικά Ιδεώδη και η Μεγάλη Ιδέα» (αρ. τχ. 29, 30), στην οποία πήραν μέρος, μεταξύ άλλων, οι Π. Νιρβάνας, Γρ. *Ξενοπούλος, «Μποέμ», Μιλτ. Μαλακάσης, Ν.Γ. Πολίτης, Κ.Π. Παλαμάς. Κατά τη δεύτερη περίοδο ο λογοτεχνικός του χαρακτήρας περιορίζεται σημαντικά, καθώς δίνεται προτεραιότητα σε θέματα που ενδιαφέρουν το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό.

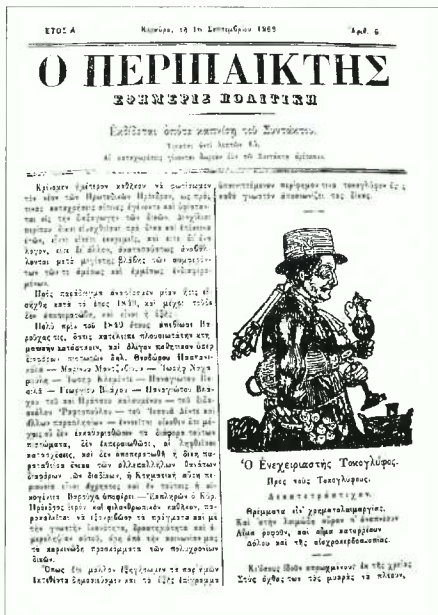
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (αρ. τχ. 1-24), ΒΒ (πλήν των τχ. 13, 34 της περ. Α' και των τχ. 1-9 της περ. Β'), ΓΒ (πλήν των τχ. 3-9 της περ. Β'), ΕΒΕ (πλήν του τχ. 34 της περ. Α' και των τχ. 1-9 της περ. Β'), ΕΛΙΑ (αρ. τχ. 1-34).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μιχ. Γ. Μπακογιάννης, «Το Περιοδικόν μας» (1900-1901), Θεσσαλονίκη 1994 («Ευρετήρια περιοδικών λόγων και τέχνης», 2), όπου ευρετήρια των τχ. 1-34 της περ. Α' και των τχ. 1-2 της περ. Β', καθώς και βιβλιογραφία Καραόγλου (εσποπτεία), *Περιοδικά λόγων και τέχνης* (1901-1940), τ. Α', σ. 53-57 και τ. Β', σ. 498-501.

ΜΙΧ. Γ. ΜΙΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ο Περιπαϊκτής

Εφημερίς πολιτική. Εκδίδεται άπασι της εβδομάδος. Κέρκυρα. 1869 - 1872. Υπεύθυνος συντάκτης: Δημοσθένης Ασπρέας. Άλλοι υπότιτλοι: *Εφημερίς Πολιτική. Εκδίδεται όποτε καπνίζει το συντάκτην* (από φ. 4, 31 Αυγ. 1869). *Εφημερίς πολιτική. Εκδίδεται άπασι της εβδομάδος* (από φ. 8, 28 Σεπτ. 1869). Αλλάξε τότε διηνετία και εμφάνιση. Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίσηλη, διαστάσεων 28x21. Τιμή φύλλου 15 λεπτά. «Τιμή συνδρομής ανά τριμηνίαν σελλιγγίον εν ήμισυ προπληρωτέον». «Αι καταχωρήσεις γίνονται δωρεάν εάν τω Συντάκτη αρέσουν». Τυπογραφείο «Η Ιονία».

Σατιρική εφημερίδα γραμμένη στην ελληνική γλώσσα με λίγα σχόλια στα ιταλικά. Η εφημερίδα χρησιμοποιεί σατιρικούς διαλόγους ως μέσο σχολιασμού της πολιτικής και τοπικής επικαιρότητας. Η κακή διαχείριση των οικονομικών του Δήμου, η μη καταβολή των μισθών στους εργαζομένους της εταιρείας φωταγωγικού αερίου, οι προσλήψεις και οι απολύσεις με πολιτική παρεμβάση αποτελούσαν τα πιο προσφιλή θέματα του συντάκτη της εφημερίδας. Η κριτική στην Καθολική εκκλησία και τους ιερείς της καθώς και στα «σχολεία της προπαγάνδας» όπως συνήδιξε να αποκαλεί τα σχολεία, δεν έλειπαν από τις σελίδες του εντύπου. Από την σάτιρα του συντάκτη δεν γλίτωσε ούτε η κοκεταρία των γυναικών, μιας και εκτενώς ασχολήθηκε στο τρίτο φύλλο της εφημερίδας με τη νέα μόδα στα χενιόματα.

Στην εφημερίδα αναδημοσιεύονταν κείμενα ή αποσπάσματα από άλλες εφημερίδες, όπως η *Κλειώ* και η *Κρήτη*. Στη στήλη De Profundis υπήρχε επιγραμματική αναφορά σε πολιτικές και δικαστικές εφημερίδες χωρίς σχολιασμό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΓΒ (3 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ανδρέας Χ. Καλογράς, *Η σάτιρα στην*

Κεφελονιά, Αθήνα 1952· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 281· Δημήτρης Σαϊπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελοιογραφίας*, 3000 χρόνια αμφισβήτησης, Αθήνα 2001, σ. 82.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΪΠΡΑΝΙΔΗΣ

Περνάρης, Αντῆς [Ανδρέας Παυλίδης]

(Λευκωσία, 1903-1980). Εκπαιδευτικός, λογοτέχνης και δημοσιογράφος. Το πραγματικό του όνομα ήταν Ανδρέας Παυλίδης. Σπούδασε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Παγκύπριο Διδασκαλείο (1922). Υπηρέτησε για πενήντα περίπου χρόνια ως εκπαιδευτικός αρχίζοντας ως δάσκαλος και διευθυντής σε διάφορα δημοτικά σχολεία της Κύπρου έως το 1943. Μεταπήδησε στη συνέχεια στη Μέση Εκπαίδευση, πρώτα ως καθηγητής στο Ελληνικό Γυμνάσιο Πάφου (1944-1947) και στο Διδασκαλικό Κολλέγιο Μόρφου (1947-1948). Από το 1951 έως το 1953 υπηρέτησε στο Γραφείο Παιδείας ως οργανωτής σχολείων και υπεύθυνος για τα οπτικοακουστικά μέσα διδασκαλίας. Το 1953 υπέθελε παραίτηση από τη δημόσια εκπαίδευση, η οποία βρισκόταν κάτω από τη διοίκηση και την εποπτεία της αποικιακής βρετανικής διοίκησης. Το 1956 επανήλθε ως καθηγητής στην ιδιωτική εκπαίδευση, την οποία υπηρέτησε για πολλά χρόνια, αρχίζοντας από το Ανώτερο Εμπορικό Λύκειο Λευκωσίας του Κ. Νεοκλέους και του διαδόχου του Γυμνασίου Νεοκλέους (1956-1964) και συνεχίζοντας στα εκπαιδευτήρια Α. Λαμπράκης (1964-1974) όπου και τεματίισε την εκπαιδευτική του υπηρεσία. Κατά το διάστημα 1959-1961 δίδαξε επίσης ιστορία του θεάτρου στην Ελληνική Μουσική Ακαδημία. Ως δάσκαλος προσπάθησε να εφαρμόσει τις νεότερες παιδαγωγικές αρχές και μεθόδους εισάγοντας και τα οπτικοακουστικά βοηθητικά μέσα. Αγωνίστηκε για την καθιέρωση στα σχολεία της δημοτικής γλώσσας και έγραψε αρκετά σχολικά εγχειρίδια, βοηθήματα και έργα παιδικής λογοτεχνίας.

Παράλληλα με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία. Η πρώτη εφημερίδα με την οποία συνεργάστηκε ήταν η **Φωνή της Κύπρου* της Λευκωσίας, ως ανταποκριτής της από τη Λάρνακα. Στη συνέχεια, ως συντάκτης, χρονολογικός, αρχισυντάκτης και διευθυντής, συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά, τα κυριότερα των οποίων ήταν οι εφ. **Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, **Λαϊκή*, **Νέα Λαϊκή*, **Κήρυξ*, **Πρωινή*, **Πρωία*, **Κυπριακό Μέλλον*, **Κυπριακός Τύπος*, **Εθνική* και **Πάφος*, και τα π. **Πάφος* και **Κυπριακά Γράμματα*. Συνεργάστηκε επίσης με την Κυ-

πριακή Ραδιοφωνία-Τηλεόραση του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου.

Ασχολήθηκε κυρίως με την κριτική θεάτρου, συνεντεύξεις προσωπικοτήτων, βιβλιοκριτική και μεταφράσεις. Καθιέρωσε για πρώτη φορά στην εφ. **Ελευθερία* ειδική σελίδα για πνευματικά λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά θέματα. Από το 1949 έως το 1962 διετέλεσε υποδιευθυντής, χρονολογικός, λογοτεχνικός συνεργάτης και πολιτικός συντάκτης της εφημερίδας αυτής, στην οποία δημοσίευσε ποικίλη λογοτεχνική ύλη, διηγήματα, θεατρική κριτική και χρονογραφήματα. Στην *Ελευθερία* είναι επίσης δημοσιευμένα πέντε ξένα μυθιστορήματα μεταφρασμένα από τον Αντῆ Περνάρη. Το 1935 πρωτοστάτησε στην ίδρυση του σημαντικού λογοτεχνικού π. **Πάφος*, μαζί με το γνωστό λόγιο της Πάφου Λαίτσο **Φιλίππου*, στο οποίο βρίσκονται δημοσιευμένες πολλές εργασίες του και του οποίου υπήρξε διευθυντής. Ο ίδιος εξέδωσε επίσης το 1962 και την εφ. *Κόσμος* καθώς και το παιδικό π. *Το περιοδικό μου* και ήταν τακτικός συνεργάτης των παιδικών π. *Το Κυπριόπουλο* και η *Χαρά των παιδιών*.

Πολυγραφότατος, διακρίθηκε ως ποιητής, συγγραφέας και κριτικός λογοτεχνίας. Εκτός από την ποίηση, ασχολήθηκε με τη συγγραφή διηγημάτων, θεατρικών έργων, δοκιμίων και μελετών, όπως *Η ποίηση στη ζωή μας* (Κύπρος 1936), *Η φύση στην ποίηση του Λιπέρτη* (Πάφος 1938), *Στοιχεία μελέτης και κριτικής της λογοτεχνίας* (Πάφος 1944), *Η διδασκαλία των Νέων Ελληνικών* (Λευκωσία 1961), *Στοιχεία αισθητικής του Λόγου* (1957, 1958, 1966), *Δημιουργός Λιπέρτης* (Λευκωσία 1967), *Λοκικής Ακρίτας*, *ο Λογοτέχνης και Αγωνιστής* (Λευκωσία 1973). Στα άρθρα του χρησιμοποίησε και διάφορα ψευδώνυμα, όπως Κουνούπι, Α. Νικουσίος, Ν. Αλσιόσος. Συνέγραψε επίσης πολλά σχολικά βοηθήματα.

Πρωτοστάτησε στην ίδρυση της Παγκύπριας Διδασκαλικής Οργάνωσης (1938) και διετέλεσε πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου από την ίδρυσή της το 1960 έως το 1977. Το 1970 τιμήθηκε με το Βραβείο Συνολικής Προσφοράς στη Λογοτεχνία από το υπουργείο Παιδείας της Κύπρου. Μετά τον θάνατό του εξεδόθη το 1982 από όσους εκτίμησαν το έργο του το βιβλίο *Αντῆς Περνάρης: Επιλογή από το έργο και βιβλιογραφία του*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Μνήμη Αντῆ Περνάρη», π. Πνευματική Κύπρος, αρ. 246-247 (1981)· Ν. Παναγιώτου – Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου – Νίκος Ορφανίδης, *Αντῆς Περνάρης: Επιλογή από το έργο και βιβλιογραφία του*, Λευκωσία 1982· Κλείτος Ιωαννίδης, *Ιστορία της Νεώτερης Κυπριακής Λογο-*

τεχνίας. Λευκωσία, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, 1986, σ. 158-161· Α. Παυλίδης, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 11, Λευκωσία, εκδ. Φιλόκυπρος, 1989, σ. 277-278· Π. Παρασκευάς, *Κύπριοι Συγγραφείς από την Αρχαιότητα μέχρι σήμερα*, Λευκωσία, εκδόσεις Χρ. Ανδρέου, 1983· Αρ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 1995.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΛ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Περραιβός, Κώστας

(Ελασσόνα, 1907 - Λάρισα, 1983). Δημοσιογράφος. Ξεχωριστό μέλος της Ένωσης Συντακτών Θεσσαλίας και πρόεδρος της κατά τα χρόνια 1954-1956 και 1960. Υπήρξε δραστήριος για την προώθηση θεσμικών θεμάτων του κλάδου. Κατά το ξεκίνημα του, στην εποχή των φιλολογικών πεσοτράγουδων και των ποιημάτων, υπήρξε και συνεργάτης των εφ. *Λαϊκή Φωνή και *Σημεία του Βόλου. Για μικρό διάστημα είχε εργαστεί και στην εφ. *Λαρισαϊκή* των αδελφών Ναού, καθώς και στο σατιρικό π. *Μπουρλότο*.

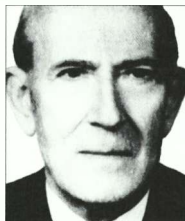
Ως δημοσιογράφος επί σαράντα χρόνια διέπρεψε στις εφημερίδες της Λάρισας. Ιδιαίτερα εργαστήκη στην εφ. *Κήρυξ του Αδαμ. *Νικολαΐδη, που είχε εκδοθεί το 1928 και από το 1937 πέρασε στην ιδιοκτησία του μαζί με τους Μιχ. **Χαδελ(λη)* και Γ. Ζάγουρα· στη συνέχεια διετέλεσε διευθυντής της. Στην Κατοχή επέδειξε αντιστασιακή δράση και υπέστη δίωξις. Αρθρογράφησε επίσης εναντίον της «Αυτονομιστικής Κίνησης για την ίδρυση Βλαχικού Κράτους της Πίνδου», με αρχηγό τον Αλκιβιάδη Διαμάντη που είχε την υποστήριξη των Ιταλών. Αρχότερα, το 1945, εργάστηκε στην εφ. *Ελευθερία, στην οποία έγινε και διευθυντής συντάξεως.

Διετέλεσε και πρόεδρος της Ένωσης Ιδιοκτητών Εφημερίδων Θεσσαλίας. Ίσως γι' αυτό άργησε να γίνει μέλος της Ένωσης Συντακτών Θεσσαλίας. Το 1964 εξελέγη βουλευτής με την Ένωση Κέντρου. Ανεξάντλητος ανεκδοτολόγος ο Κώστας Περραιβός, αφηγούνταν με γλαυρούτητα χιρτωμένα περιστατικά για ανδραγαδιήματα και παθήματα συναδέλφων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 70 *σκαλοπάτια ... 1932-2002*. Βόλος, Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Θεσσαλίας, Στερεάς Ελλάδας και Ευβοίας, 2002· Λάζ. Αρσενίου, *Ο Αναπιστευτικός Τύπος της Θεσσαλίας*, Λάρισα 2006.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΟΥΡΜΕΤΑΚΗΣ

Πετιμεζάς, Ηρακλής

(Αθήνα, 1903 - 15 Ιουλ. 1998). Δημοσιογράφος συγγραφέας. Γιος του πολιτικού, δημοσιογράφου και λογοτέχνη Νικολάου Πετιμεζά-Λαύρα και απόγονος της μεγάλης οικογένειας των αγωνιστών της Επανάστασης του 1821, από τα

Καλάβρυτα. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μιλούσε αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά.

Με την έναρξη της Κατοχής στην Ελλάδα, το 1941, διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο στην Εθνική Αντίσταση. Από τα ιδρυτικά στελέχη του ΕΑΕΣ (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος) τον Σεπτέμβριο 1941, πρόσφερε εξαιρετικές υπηρεσίες. Όταν ανέθηκε στο βουνοό συναγωνιστής και φίλος του, Ναπολέον Ζέρβας, ο Πετιμεζάς παρέμενε ως εκπρόσωπός του στην Αθήνα, με το ψευδώνυμο «Νικήτας», οργανώνοντας παράλληλα την ομώνυμη αντιστασιακή ομάδα δράσης, για τη συγκέντρωση πληροφοριών, πραγματοποίησης δολιοφθορών, οργάνωση παράνομου Τύπου κ.ά. Σε συνεργασία με τη σύζυγό του, Φωτεινή Νικολαΐδη, εξέδιδε την αντιστασιακή εφ. *Ελληνικός Αγών* και άλλα έντυπα, μεταξύ των οποίων και γερμανόφωνη εφημερίδα που ασκούσε συμμαχική προπαγάνδα στα γερμανικά στρατεύματα Κατοχής. Τον Μάρτιο 1944 συνελήφθη και βασανίστηκε από τα S.S., για να παραμείνει φυλακισμένος έως τις παραμονές της Απελευθέρωσης.

Κατά τη διάρκεια των «Δεκεμβριανών» είχε διαδραματίσει μεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στον ΕΛΑΣ (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) και τους Βρετανούς και μετά από πρωτοβουλία του συναντήθηκαν ο Μιλτιάδης Πορφυρογένης και ο στρατηγός Σκόμπι. Μετά την Απελευθέρωση διετέλεσε πρώτος γενικός διευθυντής του ΕΙΡ (Ελληνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας), απέρριψε βρετανική πρόταση για την ανάληψη της πρωθπουργίας και πήρε μέρος στην κυβέρνηση Θεμιστοκλή Σοφούλη (1945-1946) ως υπουργός Τύπου. Στον Εμφύλιο, διετέλεσε αντιπρόεδρος της υπό τον στρατηγό Οθωναίο Ένωση των Δημοκρατικών Συλλόγων, περιουδούντας σ' όλη τη χώρα και προασπίζοντας τις ατομικές και πολιτικές ελευθερίες. Μεταπολεμικά εργάστηκε ως δημοσιογράφος σε πολλές αθηναϊκές εφημερίδες (*Ελευθερία, *Ακρόπολις, *Απογευματινή, *Ελεύθερος Κόσμος κ.ά.).

Από το συγγραφικό του έργο αναφέρονται οι μελέτες του: *Εθνική Αντίσταση και Κοινωνική Επανάσταση - Ζέρβας και ΕΑΜ: ο αγώνας 1941-44 βάσει των αρχείων της αντιστασιακής ομάδας «Νικήτας»* (1991), *Το τέλος της Δημοκρατίας* (1993).

Ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ και διετέλεσε, από το 1982, αντιπρόεδρος του Πανελληνίου Συνδέσμου Δημοσιογράφων Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης 1941-1944. Είχε τιμηθεί με το βρετανικό μετάλλιο ανδρείας, παράσημα και άλλες διακρίσεις.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΕΤΙΝΑΚΗΣ

Πετροκόκκινος, Νικόλαος Π.

(Χίος, 1808-1885). Γόνος ισχυρής εμπορικής οικογένειας, ήταν ο έλληνας συνεργάτης των αμερικανών ιεραποστόλων στην τυπογραφική δραστηριότητα στον χώρο της Μικράς Ασίας. Εικάζεται ότι φοίτησε στη σχολή της Χίου, ενώ μετά τη σφαγή της Χίου (1822) μετοίκησε με την οικογένειά του στη Μάλτα. Επιλεγμένος από τους εκεί ιεραποστόλους, στάλθηκε με έξοδα της εταιρείας «Φίλοι των Νέων» (Society of Friends) για σπουδές στην Αμερική, στο Πανεπιστήμιο του Amherst. Η περίπτωση του δεν είναι μοναδική, καθώς συνδέεται με το πείραμα «σπουδές Ελλήνων νέων στην Αμερική», ενός πειράματος που αποτελεί έκφραση του εκπαιδευτικού προτεσταντικού κινήματος, με παγκόσμιες βλάνεις, η επιρροή του οποίου εξακολουθεί μέχρι σήμερα.

Ο Ν. Πετροκόκκινος αποτέλεσε μέλος μιας ομάδας νέων, ο αριθμός των οποίων κυμαίνεται από 40-130, οι οποίοι στάλθηκαν για σπουδές στην Αμερική με σκοπό τη δημιουργία μιας ελληνικής ηγέτιδας τάξης που θα διάκειται φιλικά και θα στηρίζει τις προτεσταντικές πρωτοβουλίες. Ανάμεσά τους καταλέγονται γνωστά ονόματα, όπως του Αλ. Πασπάτη, ιδρυτή του Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, του Χρ. Ευαγγελίδη, ιδρυτή και διευθυντή του ελληνικού Λυκείου της Σύρου, μαθητές του οποίου υπήρξαν ο Α. Συγγρός, ο Εμμ. *Ροΐδης, ο Δ. Βικέλας, ο Ελ. Βενιζέλος και ο Ευάγγ. Σοφοκλής, μετέπειτα καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Harvard.

Η επάνοδος του Πετροκόκκινου στη Μάλτα συνδέεται με την έναρξη της μεταφραστικής του δραστηριότητας, η οποία μαρτυρείται σε αλληλογραφία με τον Ν. Βάμβα. Η παραμονή του στη Σύμφη κατά τη δεκαετία 1835-1844 είναι συνυφασμένη με την έκδοση του π. *Αποθήκη των Ωφελείων Γνώσεων, ενός περιοδικού του οποίου καθόρισε τη φυ-

σιογνωμία, ερχόμενος μερικές φορές σε σύγκρουση με τους ιεραποστόλους και ιδιαίτερα με τον Daniel *Temple, όσον αφορά το ύψος των «πατριωτικών» άρθρων. Το 1844 με τη διοικητή της έκδοσης του περιοδικού επιστρέφει στη Χίο, όπου το 1850 «καθ' υπόδειξιν» του Καλλίνικου Κρεατσούλη, ορίζεται από την εφορία των Σχολείων της Χίου επιστάτης της πρώτης συλλογής των βιβλίων του Κοραή που απεστάλησαν στο νησί. Το 1867 γίνεται πρόξενος των ΗΠΑ στη Χίο.

Η περίπτωση του Ν. Πετροκόκκινου αποτελεί ένα γόνιμο παράδειγμα των τελεσφορών συγκερασμών που τελούνται στις νεοελληνικές συνειδήσεις του 19^{ου} αιώνα, ενώ καταλύει το απλοϊκό σχήμα του δέκτη που αφομοιώνει πλήρως και υπακούει στα κελεύσματα του πομπού. Ταυτόχρονα, φανερώνει με πόσους διαφορετικούς τρόπους ένα πνευματικό φαινόμενο φανερώνει την επίδρασή του, τρόπους που ξεφεύγουν από τα αυστηρά πλαίσια της θεολογικής επιρροής και ο αντίκτυπός τους συνεχίζεται έως σήμερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Παυλίνα Νάσιουτζικ, *Αμερικανικά οράματα στη Σύμφη τον 19^ο αιώνα. Η συνάντηση της αγγλαοισχυρικής σκέψης με την ελληνική*, Αθήνα, εκδ. Εστία, 2002.

ΠΑΥΛΙΝΑ ΝΑΣΙΟΥΤΖΙΚ

Πηγαδιώτης, Παναγιώτης

(Καλαμάτα, πρώτο μισό 19^{ου} αι. - < >). Εκδότης του λαϊκού σατιρικού π. *Αριστοφάνης και *Νέος Αριστοφάνης*. Εργάστηκε με επιτυχία σε όλες τις ειδικότητες, από τη συγγραφή έως την έκδοση και τη διεκπεραίωση των περιοδικών,

κοντά στον Σοφοκλή *Καριδίδη, και με τη μεγάλη πείρα που απόκτησε κατόρθωσε να ανταγωνιστεί με επιτυχία τον αστικό Τύπο επάνω στην πρώτη του ανάπτυξη. Ο ίδιος έχει υπογράψει αρκετά έμμετρα και πεζά σατιρικά κείμενα στα περιοδικά που κατά καιρούς είχε εκδώσει, έχει όμως αμφισβητηθεί η πατρότητά τους, επειδή το μεγαλύτερο μέρος απ' την ύλη τους συνήθως ήταν γραμμένο από τους δύο κορυφαίους για την εποχή τους σατιρικούς, Γεώργιο *Σουρή και Ιωάννη *Βερόβηρο.

Πολύ λίγες πτυχές από τη ζωή και τις δραστηριότητες του Πηγαδιώτη έχουν γίνει γνωστές, μερικές όμως από αυτές έχουν χαρακτηρίσει σκανδαλοθηρικό λόγω του ότι δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό του Κα-

ρύδη *Φως, ως λεπτομέρειες δικαστικών εγκλήσεων του τελευταίου για ποινικές πράξεις του Πηγαδιώτη σε βάρος του ίδιου και των επιχειρήσεών του. Έτσι, κατηγορήθηκε «επί αφετηρισμού» του τίτλου του *Αριστοφάνη* και επί «προσβολής της οικογενειακής του τιμής» όταν, αποχωρώντας από τις επιχειρήσεις του πήρε μαζί του και την υπηρέτριά του! Επειδή όμως, γενικός η στάση του Καρύδη απέναντι στο περιβάλλον του ήταν πάντα σχεδόν μεμψιμοιρος, και καταστροφολόγος, ο Πηγαδιώτης ενέταξε και τις εις βάρος του καταγγελίες στο πλαίσιο αυτό. Σε μια μπαλάντα για τα κακώς κείμενα της Αθήνας, γράφει στον *Εμπαικτη (22 Απρ. 1873): «Όλα εν γένει της Αθήνας, όλα θα τα πεις γελοία, / ό,τι είναι άμα τα ιδείς, / επειδή και βασιλεύει γενικώς παραλυσία / όπως λέγει κι ο Καρύδης».

Ο Πηγαδιώτης ως εκδότης χρησιμοποίησε τους σπουδαστές της χαρακτικής στο Βασιλικό Σχολείο των Τεχνών για να σκαλίζουν στο ξύλο τις ιδέες του για τις πολιτικές γελοιογραφίες που δημοσίευε στον *Αριστοφάνη*, επειδή όμως ήταν δύσκολο να ανταγωνιστεί τα μεγάλα σατιρικά-αστικά περιοδικά, όπως τον *Ασμοδαίο και το *Άστυ, αναγκάστηκε να ζητήσει βοήθεια από το εξωτερικό. Εκείνη την εποχή (1887-1900), όσες εικόνες δεν μπορούσαν να χαραχθούν στο ξύλο, παραγγέλλονταν στη Γερμανία ή στην Ιταλία για να φωτοτυπογραφηθούν μονόχρωμα ή να λιθογραφηθούν πολύχρωμα. Ήδη στη Μπολόνια της Ιταλίας ο μεγάλος λιθογραφικός οίκος του Αγγούστο Γκρόσσι αναπαρήγαγε λιθογραφικά τις κλασικές έγχρωμες εικόνες των ηρώων του 1821 του Peter von Hess (1792-1871) για λογαριασμό του π. *Αρματωλός* που κυκλοφόρησε στην Αθήνα το 1887. Ο Πηγαδιώτης, ενώ ακόμα κυκλοφορούσε τον *Αριστοφάνη* ταξίδεψε έως τη Μπζολία, μετέφερε τις προσωπογραφίες των πολιτικών προσωπικοτήτων και κάθε μήνα έστελνε τις ιδέες του σε λειζάντες με σχετικά ιχνογραφήματα, για να γίνουν πολύχρωμα «σαλόνια» για τον *Νέο Αριστοφάνη*.

Για να παρακολουδεί πάντα την επικαιρότητα διάλεγε θέματα διαχρονικά και κάθε εβδομάδα λάβαινε τη μία όψη ενός τετρασέλιδου λιθογραφημένη και την άλλη λευκή, για να τυπώνει στην Αθήνα τα κείμενα της υπόλοιπης ύλης. Το εγχείρημα κρίθηκε πολύ τολμηρό και το καλλιτεχνικό αποτέλεσμα δεν ήταν πάντα άρτιο, αλλά επιχειρηματικά είχε επιτύχει. Ο *Νέος Αριστοφάνης* επιβίωσε του ανταγωνισμού έως και το 1899.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Franco Cristofori. *Bologna come rideva: i giornali umoristici dal 1859 al 1924*. Bologna, Cappelli, 1973· Δ. Σαπρανίδης. *Ιστορία της Πολιτικής Γελοιογραφίας στην Ελλάδα*. τ. Α΄, Αθήνα, 1978· *Das neue Hellas: Griechen und Bayern zur Zeit Ludwigs I*, hrsg. von Reinhold Baumstark, mit Beiträgen Adrian von Buttlar, Mόναχο 1999.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Πηνιατόγλου, Λάζαρος

(Βατούμ Κουκάσου, 1909 - Αθήνα, 1945), Δημοσιογράφος, εκδότης και κοινωνικός επιστήμονας. Η οικογένειά του μετακόμισε στην Κωνσταντινούπολη μετά το ξέσπασμα της ρωσικής επανάστασης το 1917. Σπούδασε φυσικομαθηματικά, χημεία και θεολογία στο Παρίσι και παράλληλα με τις σπουδές του επιδόθηκε στη μελέτη της κοινωνικής ανθρωπολογίας και της ψυχανάλυσης. Μιλούσε γαλλικά, αγγλικά, γερμανικά, ρωσικά και τουρκικά.

Στην Αθήνα, το 1932, μπήκε στην ενεργό δημοσιογραφία και διακρίθηκε χάρη στην επιστημονική κατάρτιση και τη γλωσσομάθειά του. Επηρεάστηκε από τον διάσημο βρετανό κοινωνικό ανθρωπολόγο και λαογράφο, Sir James-George Frazer. Δημοσίευσε άρθρα σε διάφορα περιοδικά, όπως *Νέον Κράτος, *Ο Λόγος, *Νέα Γράμματα και *Νέα Εστία και στον *Ρυθμό ως θεατρικός κριτικός. Στο βιβλίο του *Μελέτες ψυχαναλυτικές και άλλες γύρω στον άνθρωπο, την κοινωνία και την τέχνη* συγκεντρώσε δέκα άρθρα της περιόδου 1931-1943, μερικά από τα οποία διακρίνονται για την πρωτότυπη θεματολογία τους (κοινωνική ανθρωπολογία και ψυχανάλυση).

Μαζί με τον Πηνιατόγλου, οι δημοσιογράφοι Κωνσταντίνος *Βοβολίνης και Ιωάννης Μήλιος ίδρυσαν τον Μάιο 1941 τη μικρή αντιστασιακή οργάνωση «Ελληνικών Αίμα». Πνευματικός καθοδηγητής θεωρήθηκε ο τότε αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος. Τον Ιούνιο 1942 ξεκίνησε η κυκλοφορία της παράνομης εφ. *Ελληνικών Αίμα. Παράλληλα με την εφημερίδα η αντιστασιακή αυτή ομάδα εξέδωσε κατά την περίοδο της Κατοχής τριάντα δύο αυτοτελή τεύχη, ξεκινώντας τον Ιούνιο 1943, με τα στοιχεία «ΕΕΑ» («Εκδόσεις Ελληνικού Αίματος»). Εννιά από τα φυλλάδια αυτά γράφτηκαν από τον Λάζαρο Πηνιατόγλου, από τα οποία οκτώ συγκεντρώθηκαν το 1945 σε έναν συλλογικό τόμο με τίτλο *Ελληνικά Προβλήματα: Οκτώ μελέτες εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής που κυκλοφόρησαν μυστικά κατά την κατοχήν* (εκδ. Ξένου). Σε αυτά τα κείμενα εκφράζει τις αντικομμουνιστικές του απόψεις.

Μετά την Απελευθέρωση, συνέχισε την έκδοση του *Ελληνικού Αίματος* με την μορφή ημερήσιας πρωινής εφημερίδας. Από τις στήλες της διεξήγαγε συστηματικό δημοσιογραφικό αγώνα κατά των κομμουνιστών και της Αριστεράς. Σε φύλλο της εφημερίδας, δημοσιεύθηκε τον Μάρτιο 1945 επιστολή του Νικολάου Πλαστήρα από τις 16 Ιουλίου 1941 προς τον Έλληνα απεσταλμένο στο Βισύ, Πέτρο Μεταξά. Η επιστολή, με την οποία ο Πλαστήρας σινιτισούσε την κατάπαυση του πολέμου με μεσολάβηση της Γερμανίας, συντάραξε την ελληνική πολιτική σκηνή και πρόσφερε την πρόφαση για την ανατροπή της κυβέρνησης Πλαστήρα. Πράγματι, αμέσως τότε ο αρχιεπίσκοπος και αντιβασιλέας Δαμασκηνός ζήτησε την παραίτηση της κυβέρνησης του Πλαστήρα, η οποία υποβλήθηκε στις 8 Απριλίου 1945.

Ανάμεσα στα έργα του αναφέρονται επίσης: *Η Αρχαϊκή μορφή του βασιλικού θεομού: δοκίμιον κοινωνικής ανθρωπολογίας* (1938), *Το πρωτεϊόν της οικογενείας: δοκίμιον κοινωνικής ανθρωπολογίας* (1939), *Μελέτες ψυχαναλυτικές και άλλες γύρω στον άνθρωπο, την κοινωνία και την τέχνη* (Αθήνα, εκδ. Λετός, 1943), *Αγγλικός πολιτισμός* (Αθήνα, ΕΕΑ, 1944).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Εκπαιδευτική *Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*. Εκδοτική Αθηνών, τ. 8, λμ «Λάzarος Πριιάτογλου», *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριάντικα*, τ. 49 (1981), 172· Heinz, Richter, *Η εμπέιαση των Αγγλων στην Ελλάδα. Από τη Βάρκιζα στον εμφύλιο πόλεμο. Φεβρουάριος 1945 - Αύγουστος 1946*, Αθήνα, εκδ. Εστία, 2003, σ. 125-126· Γ.Α. Λεονταρίτης, «Ένας αγνός και ιδεολόγος δημοσιογράφος. Λάzarος Πριιάτογλου», στο π. *Δημοσιογραφία και Τύπος*, τχ. 4 (Μαρτ.-Απρ. 2005), 66-72 (έκδοση της Εταιρείας «Αθήνα», Ίδρυμα Αθ. Β. Μπότση).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ

Πικρός, Πέτρος [Ιωάννης Γενάρουπος]

(Παντείχιον Μικράς Ασίας. 1894 - Αθήνα, 1956). Συγγραφέας, μεταφραστής, κριτικός λογοτεχνίας και θεάτρου, δημοσιογράφος. Το πραγματικό του όνομα ήταν Ιωάννης Γενάρουπος. Έλαβε τη βασική του εκπαίδευση στην Ελβετία, όπου θρέθηκε από νηπιακή ηλικία και στη συνέχεια σπούδασε ιατρική στη Γαλλία και διοχημεία στη Γερμανία. Εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα το 1920. Πέραν της ελληνικής μιλούσε γαλλικά και γερμανικά. Πραγματοποίησε μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων και μελετών των Émile Zola, Maxim

Gorky, Anatole France, Nicolas Ségur, Léon Trockjii, Lenin, Gabriele D' Annunzio, J. Vinchon κ.ά. Δεν εργάστηκε ως γιατρός. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την πολιτική ως μέλος του ΚΚΕ, διώχθηκε και φυλακίστηκε.

Υπήρξε δημιουργός των π. *Πρωτοπόροι (1930-1931) και *Νέα Ζωή* (1945), ενώ συνεργάστηκε στενά στην έκδοση άλλων όπως τα π. *Νέοι Βομοί (1924), **Λογοτεχνική Επιθεώρηση* (1927), *Νέα Επιθεώρηση (1928-1929). Υπήρξε τακτικός συνεργάτης επίσης των π. *Παιδική Χαρά* (1921-1931 και 1935), *Η Νεολαία* (1922), *Η* Παιδική Εγκυκλοπαίδεια* (1933), *Τικ-Τακ* (1931), *Εβδομάς* (1931-1933), *Α.Ο.Α.Ο.* (1936), *Ο Ήλιος* (1939-1948) καθώς και του ομώνυμου εγκυκλοπαιδικού λεξικού (1948-1952).

Κατά την πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου (1920-1930) είχε εκφράσει το φιλολογικό ρεύμα της «προλεταριακής λογοτεχνίας» με τα νατουραλιστικά έργα του, που στόχευαν στην απομυθοποίηση της αστικής κοινωνίας. Γνωστή είναι η *Τριλογία των χαμένων κορμιών*, που απαρτίζεται από τις συλλογές διηγημάτων του *Χαμένα κορμιά* (1922), *Σα θα γίνουμε άνθρωποι* (1924) και από το μυθιστόρημα *Τουμπεκί* (1927). Άλλα έργα του: *Ο άνθρωπος που έχασε τον εαυτό του* (1929), *Η εταίρα που κυβέρνησε την Ελλάδα* (1930), *Λένιν* (1936), *Αρθούρος Σοσενχάιουερ* (1943), *Στάλιν* (1945) κ.ά. Έγραψε και διβλία για παιδιά και νέους, όπως: *Ο Πιστικός και η παρά του* (1924), *Πετάει-πετάει... άνθρωπος!* (1931), *Από τον κόσμο που φεύγει στον κόσμο που έρχεται* (1933), *Μίκη-Μάους και Καραγκιόζης* (1939) κ.ά. Εντάχθηκε στον «Εκπαιδευτικό Όμιλο» και στη «Φοιτητική Συντροφιά», παρουσίασε σημαντική κοινωνική δράση ως γραμματέας της «Εργατικής Βοήθειας» και ήταν μέλος της ΕΣΗΕΑ και της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών.

Ως δημοσιογράφος υπήρξε αρχισυντάκτης της εφ. *Ριζοσπάστης (από 5 Ιουλ. 1923 έως 23 Οκτ. 1924), ενώ συνέχισε να γράφει και μετά την αποχώρησή του από την αρχισυνταξία της εφημερίδας, έως το 1928. Χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο «Πέτρος Πικρός», το οποίο από το 1935 το κατοχύρωσε και νομικά ως επίσημο όνομά του. Συχνά υπέγραφε και με άλλα ψευδώνυμα, όπως «Π.Π.», «Ω», «Π» κ.ά. Εργάστηκε και στις εφ. *Αθηναϊκή (1924-1925), *Εσπέρα* (1925), *Ελεύθερος Τύπος (1926-1927), *Ακρόπολις (1935 και 1938), *Βραδινή (1954). Στον *Ελεύθερο Τύπο* είναι γνωστές δύο σημαντικές δημοσιογραφικές του έρευνες, για τις ελληνικές φυλακές και για τη ληστεία της Πέτρας στην Ήπειρο.

Από τον Μάρτη 1929 εργάζεται στην εφ. *Πατρίς, όπου έως το 1935 δημοσιεύει σχεδόν καθημερινά σειρές άρθρων και ρεπορτάζ για ποικίλα κοινωνικά ζητήματα υπογράφοντας ως «Ω.». Για να επιτύχει ζωντανία και αμεσότητα ζούσε μεταμφιεσμένος από «μέσα» το πρόβλημα που επρόκειτο να περιγράψει. Έτσι έγινε κούστρος, κρεοπώλης, σεριβιτόρος, δάσκαλος κ.ά. Παράλληλα, στην ίδια εφημερίδα καλλιέργησε και τον τομέα του λαϊκού αναγνώσματος: «Ασπασία—Μια μεγάλη γυναίκα που εκυδέρνησε ένα μεγάλο αιώνα». «Οι θρυκόλακες του Γιλδίξ», «Θηλυκοί πειρατές» κ.ά., ενώ κρατούσε τακτικά και τη στήλη «Αι πρώται», όπου με το ψευδώνυμο «Κάθισμα 13» έγραφε θεατρική κριτική. Το 1936 ως βασικό στέλεχος της εφ. *Ελευθέρα Γνώμη*, γράφει άρθρα κοινωνικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος καθώς και το αντιπολεμικό λαϊκό ανάγνωσμα «Σκότσε τον αδερφό σου».

Υπήρξε από τους κύριους συντάκτες του π. *Ο Ηλιος*, στο οποίο έγραψε εκλαϊκευτικές φιλοσοφικές και επιστημονικές σελίδες με μόνιμους επίτιτλους «Φιλοσοφία» και «Ψυχολογία».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, «Ανήσυχα χρόνια - Η νεοελληνική πέζογραφία του Μεσοπολέμου», μέρος η', π. *Γράμματα* (πρώην *Πειραικά Γράμματα*), τ. Δ', αρ. τχ. 10 (Οκτ. 1943), 208-209 (αναδημοσιεύεται στο βιβλίο: *Τα πρόσωπα και τα κείμενα - Β' Ανήσυχα χρόνια - Η νεοελληνική πέζογραφία του Μεσοπολέμου*, Αθήνα, εκδ. Αετός, 1943, σ. 167-171): Π. Χάρης, «Πέτρος Πικρός (1900-1956)», (νεολογία), π. *Νέα Εστία*, τ. Ξ', αρ. τχ. 697 (15 Ιουλ. 1956), 1001· *Μαν. Παλουράκης*, «Πέτρος Πικρός», *Μεγάλη εγκυκλοπαίδεια της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, τ. ΙΑ', Αθήνα, εκδ. Χάρη Πάτσι, σ. 541-542· Ν. Κατηφόρης, «Ο νεκρός των παλιών "Πρωτοτύπων"», Πέτρος Πικρός», εφ. *Η Αυγή*, 5 Ιουλ. 1956 (αναδημοσίευση στο π. *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*, αφιέρωμα στον Π. Πικρό, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης, 1986, σ. 19-23)· Στ. Σπεράντσας, *Έλληνες γιατροί λογοτέχνες, από την Άλωση της Πόλης ως τα σήμερα*, Αθήνα, εκδ. Μ. Πechλιβανίδης, 1961, σ. 174· Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. Βιβλιοεκδοτική, 1962, σ. 612-613· Π. Χάρης, «Ένας ρεαλιστής - Μνημόσυνο του Πέτρου Πικρού», εφ. *Ελευθερία*, 23 Ιουν. 1966· Π. Χάρης, *Έλληνες Πεζογράφοι*, τ. Γ', Αθήνα, εκδ. Βιβλιοπωλείου της «Εστίας», 1968, σ. 171-179· Δ. Τσάκωνας, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, τ. Γ', Αθήνα, εκδ. Γ. Λαδιάς, 1981, σ. 1170-1172· Θ. Καραγιάννης, «Εργο-βιογραφικό χρονολόγιο Πέτρου Πικρού», π. *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*, αφιέρωμα στον Π. Πικρό, τ. Α', Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη, 1986, σ. 16-18· Μ.Μ. Παπαγιάννου, «Πέτρος Πικρός», ό.π., σ. 24-37· Χάρης Σακελλαρίου, «Ο Πέτρος Πικρός και το κοινωνικό παιδικό μιντιατόρημα», ό.π., σ. 51-71· Άλκη Τροπαϊτάς, «Ο Πέτρος Πικρός και οι πικραμένα», ό.π., σ. 45-46· Χάρης Σακελλαρίου, *Οι πρωτοπόροι της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας - Πεζογραφία*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1994, σ. 113-153· Αλ. Αργυρίου, «Πέτρος

Πικρός», *Η μεσοπολεμική πέζογραφία*, τ. Ζ', Αθήνα, εκδ. Σοκόλη, 1993-1996, σ. 206-251· Επ. Γ. Μπαλουχής, *Πεζογραφία του '20 - Μεσοπόλεμος*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1996, σ. 271-283.

ΓΙΑΝΝΗΣ Δ. ΜΠΑΡΤΖΗΣ

Πινακοθήκη

Μηνιαίο καλλιτεχνικό περιοδικό, Αθήνα, Μάρτ. 1901 - Νοέ. 1926, αρ. τχ. 1-290, Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Δ.Ι. Καλογερόπουλος. Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαίο φιλολογικό και καλλιτεχνικό περιοδικό* (αρ. τχ. 133 κ.ε.), *Μηνιαίο*, δώδεκα σελίδων / δεκαέξι σελίδων αρχικά, δίστιχο, διαστάσεων 28,5x19,5 εκ. Τιμή τεύχους: 1.20 δρχ. (αυξάνεται στη συνέχεια). Τυπογραφείο: Ανέστη Κωνσταντινίδη (αρχικά).

Εικαστικό περιοδικό, πλουσιότατα εικονογραφημένο και καλοτυπωμένο αφιερώνει, δευτερευόντως, μερικές σελίδες στη λογοτεχνία, το θέατρο, τη μουσική κ.ά. Σε σύντομο απολογισμό για τα δέκα χρόνια από την έκδοσή του υπογραμμίζονται οι αρχικοί του στόχοι: «Ονειροπολήσαμε από τον πρώτου τεύχους την *Πινακοθήκη* ως σημαιοφόρο της Αναγεννήσεως του Έθνους, όργανο τέχνης κατά πρώτιστον λόγον και γραμμάτων κατά δεύτερον, προδμισηθρόντες εν συνδυασμώ να εξυπηρετήσωμεν τη ευγενή Ιδεώδη, προς ά προσβλέπει η Ελληνική φυλή» (τ. Ι', σ. 224).

Μολονότι δημοσιεύει πολλές ειδήσεις από την ξένη εικαστική και την πνευματική κίνηση, είναι κατά βάση ελληνοκεντρικό· απορρίπτει λ.χ. τον συμβολισμό στη λογοτεχνία ως ξενικό στοιχείο. Αν και δεν αναμειγνύεται στην πολιτική, είναι φανερό η φιλοβασίλική τοποθέτησή του, ενώ γλωσσικά υποστηρίζει και χρησιμοποεί την καθαρεύουσα που «είναι ο αληθέςτερος και πραγματικώτερος δεσμός των διασπάρτων μελών του ελληνοισμού». Αρνητική επίσης είναι η στάση του απέναντι στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 (τ. ΙΗ' και ΙΘ'). Στη γλωσσικές αντιλήψεις του περιοδικού οφείλεται πιθανότατα η απούσια, από τον πίνακα των συνεργατών του, των περισσότερων αξιόλογων λογοτεχνών των αρχών του αιώνα. Από τους συνεργάτες του ξεχωρίζουν οι Άγγελος Βλάχος, Σπύρος Δε Βιάζης, Κώστας Καιοφύλας, Δ.Ι. Καλογερόπουλος, Μιλτιάδης Μαλακίσης, Στέφανος Μαρτζώκης, Παύλος Νιρβάνας, Γρηγόριος *Ξενοπούλος, Θωμάς Οικονόμου, Μαρίνος Σιγούρος, Χρ. *Χρηστοβασιλης, Α. Παρθένης κ.ά.

Η επίκαιρη ύλη αναδεικνύεται σε ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο του (προς το τέλος της έκδοσης

του, γίνεται το σπουδαιότερο), καθώς σε τακτικές πολυσελίδες στήλες δημοσιεύονται ειδήσεις και σχόλια από την εικαστική, τη θεατρική, τη μουσική και την εκδοτική κίνηση, μόνιμες επίσης είναι και οι αρχαιολογικές ειδήσεις.

Οι εικαστικές τέχνες βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του και καταλαμβάνουν το συντριπτικά μεγαλύτερο μέρος των σελίδων του. Δημοσιεύονται πολυάριθμα έργα ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, προσωπογραφίες λογοτεχνών, λογίων, καλλιτεχνών κ.ά.. Ελλήνων και ξένων, και αρκετά άρθρα και μελέτες πάνω σε θέματα των εικαστικών τεχνών, όπως, λ.χ., η σειρά των άρθρων του μόνιμου συνεργάτη του Σπ. Δε Βιάζη με επίκεντρο τα Επτάηψη και, ειδικότερα, τη Ζάκυνθο (τ. Β΄, Γ΄, Δ΄). Η παρουσία του εκδότη Δ.Ι. Καλογερόπουλου, σε κάθε σχεδόν τεύχος, είναι κάτι περισσότερο από εμφανής² δημοσιεύονται λογοτεχνικά κείμενά του και άρθρα για διάφορα θέματα, όπως «Η τέχνη κατά τον Μεσαίωνα» (τ. Α΄ και Β΄) και τα άρθρα του για τον Νικηφόρο Λύτρα (τ. Δ΄), τον Κ. Βολανάκη (τ. Ζ΄), τον Θωμά Θωμόπουλο (τ. ΙΔ΄) και τον Θ. Βρυζάκη (τ. ΙΕ΄). Το όνομα του Θεοτοκόπουλου επανέρχεται αρκετές φορές (τ. Στ΄, Θ΄, ΙΓ΄ και ΙΔ΄). Στην ύλη περιλαμβάνονται επίσης άρθρα για τον Ντελακρούά (τ. Στ΄), τον Κ. Παρθένη (τ. Η΄) και τον Γ. Ιακωβίδη (τ. Θ΄) κ.ά. Αντιθέτως, ο θεωρητικός προβληματισμός περιορίζεται σε ελάχιστα δοκίμια, όπως λ.χ. του Σ. Ζωγραφίδη «Το γυμνόν εν τη τέχνη» (τ. Γ΄) ή του Γ. Αναστασιάδη «Η τέχνη» που υποστηρίζει την αυτονομία της από την ηθική και την πολιτική (τ. Η΄).

Τα λογοτεχνικά κείμενα (ιδίως τα ποιήματα) είναι σχετικώς πολλά· όμως στην συντριπτική πλειονότητά τους ανήκουν σε ήσσονος σημασίας λογοτέχνες. Από τα πιο αξιόλογα δημοσιεύματα είναι η μετάφραση και η παρουσίαση από τον Σπ. Δε Βιάζη των ιταλικών ποιημάτων του Δ. Σολομού (τ. ΙΗ΄-Κ΄). Εδώ επίσης δημοσιεύεται η πρωιμότερη, από τις έως τώρα γνωστές, μεταφράσεις του Ρεμπό (τ. Ε΄). Μεταφράζονται επίσης έργα των Β. Bjørnson, H. Ibsen, G. Carducci, Gabriele D'Annunzio, J.W. von Goethe, H. Heine, R. Kipling, Jean Moréas, P.B. Shelley, Rab. Tagore, Oscar Wilde, καθώς και έργα ρώσων λογοτεχνών (Ant. Chekhov, Maxim Gorky, L. Tolstoy, Ivan Turgenev). Αξιοσημείωτη επίσης είναι η πρώτη παρουσίαση του F.T. Marinetti πριν από το μανιφέστο του φουτουρισμού (τ. Η΄), καθώς και η δημοσίευση (Μάρτ. 1909), πρώτη φορά στην Ελλάδα, ενός αποσπάματος του μανιφέστου του

φουτουρισμού, που όμως σχολιάζεται αρνητικά³ λίγο αργότερα δημοσιεύεται απόσπασμα και από το μανιφέστο των ιταλών ζωγράφων του φουτουρισμού (τ. Ι΄, βλ. και τ. ΙΒ΄).

Ανύπαρκτη σχεδόν είναι η συμμετοχή σε θέματα λογοτεχνικής κριτικής· δημοσιεύονται μερικά φιλολογικά άρθρα, ετήσιες επισκοπήσεις της λογοτεχνικής, θεατρικής και καλλιτεχνικής κίνησης και αναγγέλλονται νέες εκδόσεις με σύντομα σχόλια. Πάντως, φαίνεται πολύ καθαρά η αρνητική στάση του απέναντι στη σύγχρονη ποίηση (ιδίως των νέων). Συχνά μάλιστα το κριτήριο της καταδίκης των έργων είναι η χρήση της «μαλλιαρής γλώσσας». Από τα σχετικώς ενδιαφέροντα για το θέμα τους άρθρα είναι του Καλογερόπουλου «Οι Τυρταίοι» (επικρίνει την ποίηση που δεν εμπνέεται από τα σύγχρονα πολεμικά γεγονότα, τ. ΙΒ΄) και «Τέχνη και πόλεμος» (τ. ΙΓ΄).

Τα θεατρικά έργα είναι ελάχιστα αλλά άφθονες οι αναφορές σε παραστάσεις· συνήθως όμως έχουν τον χαρακτήρα όχι της κριτικής αλλά της «επιθεώρησης», δηλαδή της ειδήσης που συνοδεύεται από λίγα σχόλια. Από τα πιο αξιόλογα άρθρα είναι αυτό που αναφέρεται στην ίδρυση της Νέας Σκηνής (τ. Α΄), του ιστορικού του θεάτρου Ν.Ι. Λάσκαρη για το πρώτο ελληνικό θέατρο (τ. Β΄) και την πρώτη νεοελληνική κωμωδία τα *Κορακιστικά* του Ι.Ρ. Νερούλου (τ. Γ΄), ένα σφοδρό άρθρο του Θωμά Οικονόμου για την κατάσταση του σύγχρονου ελληνικού θεάτρου κ.ά. Από τα υπόλοιπα θέματα που απασχολούν το περιοδικό αξιοσημείωτα είναι δύο άρθρα για τη φωτογραφική τέχνη (τ. Β΄ και Στ΄), καθώς και η κριτική για τον «Πρωτομάστορα» του Καλομοίρη (τ. ΙΣΤ΄).

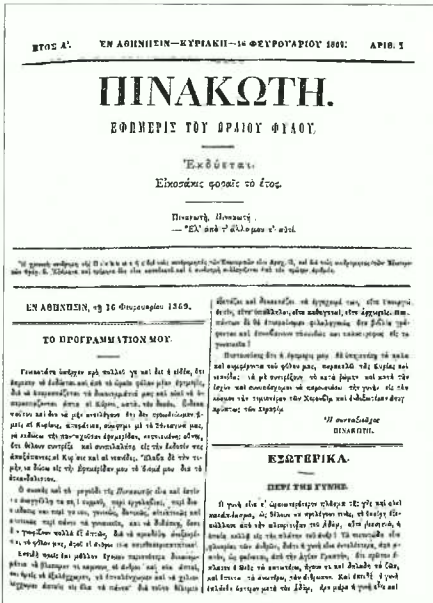
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ- ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΠ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Ζίας, «Τα περιοδικά των εικαστικών τεχνών 1900-1962», π. *Νέα Εστία*, 72 (1962), 1355 κ.ε.; Καράογλου (εσποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α΄, σ. 73-87, όπου και πληρέστερη βιβλιογραφία.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΟΓΛΟΥ

Πινακωτή

Εφημερίς του Ωραίου Φύλου, Εκδύεται εικοσάκις φοραίς το έτος, Αθήνα, 16 Φεβρ. 1869 - Απρ. 1869, Εκδότης: Σοφοκλής *Καρούδης. Κάτω από τον τίτλο σημειώνεται: «Πινακωτή, Πινακωτή!/- Ελ' από τ' άλλο μου τ' αντί», «Η χρονική συνδρομή της Πινακωτής δια τους συνδρομητάς των Εσωτερικών είνε Δραχ. 3, και δια τους συνδρομητάς των εξωτερικών φρουγ, 6 εξάμηνα και τρίμηνα δεν είνε καταδεκτά και η συνδρομή συλλογίζεται

φοραίς το έτος», δεν του εξασφάλισαν την βιωσιμότητα εκείνη, με την οποία θα πραγματοποιούσε, έστω και για έναν χρόνο, τις προκαθορισμένες εξαγγελίες της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 1. 16 Φεβρ. 1869).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της ελληνικής γελιογραφίας. 3000 χρόνια αμφισβήτησης*. Αθήνα 2001, σ. 102.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΑΠΡΑΝΙΔΗΣ

Πιπλιαγκόπουλος, Τάκης Μ.

(Βλάστη, 1907 - Πτολεμαΐδα, 3 Ιουν. 1936). Δημοσιογράφος. Μετά την αποφοίτησή του από το γυμνάσιο έδειξε την ιδιαίτερη κλίση του στη δημοσιογραφία, εργαζόμενος ως νεαρότατος ρεπόρτερ στην εφ.

**Μακεδονία της Θεσσαλονίκης και ως διευθυντής της εφ. Ηχώ της Κοζάνης. Ανιδιοτελής και έντιμος με ανυποχώρητη αποφασιστικότητα για τους κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες, καθώς και με την εμπειρία που είχε ήδη αποκτήσει, αναλαμβάνει να εκδώσει ένα τοπικό δημοσιογραφικό όργανο στην Πτολεμαΐδα, με τίτλο **Επαρχιακή Φωνή*. Απόφαση τολμηρή για τα δεδομένα της εποχής, αφού η περιόδη δεν αριθμούσε παρά 4-5 χιλιάδες κατοίκους. Η ενέργειά του όμως αυτή θρήκε ευμενή ανταπόκριση από τους κατοίκους της περιοχής. Παρά το επισφαλές του τολμήματος και του νεαρό της ηλικίας του, που ενεργούσαν ανασταλτικά για ένα τόσο σοβαρό εγχείρημα, η έκδοση επέτυχε και μάλιστα γρήγορα επιβλήθηκε στη ζωή του τόπου, ως κοινωνική ανάγκη για την πόλη και την επαρχία ολόκληρη.*

Ο φόρτος εργασίας και οι επιχειρηματικές δραστηριότητες δεν εμπόδιαν τον Τάκη Πιπλιαγκόπουλο να πραγματοποιήσει τη ζωηρή επιθυμία του να συμπληρώσει τις σπουδές του. Το 1932 γράφτηκε στη Νομική Σχολή του νεοσύστατου τότε Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ο πρόωπος, όμως, θάνατός του, στις 26 Μαΐου 1936, στέφωσε τη δημοσιογραφία της Βόρειας Ελλάδας από ένα δραστήριο μέλος της. Στην κηδεία του, που έγινε στις 3 Ιουνίου 1936 στον μητροπολιτικό ναό της Αγίας Τριάδας στην Πτολεμαΐδα, παραβρέθηκαν και τον τίμησαν εκπρόσωποι του Δικηγορικού Συλλόγου Κοζάνης, του Εμπορικού Συλλόγου Πτολεμαΐδας, της Νεολαίας Πτολεμαΐδας, καθώς και του Κόμματος των Φιλελευθέρων και του Λαϊκού Κόμματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Επαρχιακή Φωνή*, αρ. φ. 357, 7 Ιουν. 1936 (νεκρολογία).

ΚΩΣΜΑΣ Α. ΠΟΥΛΑΡΙΔΗΣ

από τον πρώτον αριθμόν». Τυπογραφείο: «του Φωτός Σοφοκλέους Κ. Καρύδου».

Είναι το τέταρτο σατιρικό περιοδικό της αυτής ενότητας με τους παρεμφερείς τίτλους του **Κόσκιου*, της **Κρησάρας* και του *Φούρνου* που κυκλοφόρησαν από τον Σοφοκλή Καρύδη πυράλληλα με το **Φως* και διέκοψαν συγχρόνως, τον Απρίλιο 1869. Η *Πινακωτή*, με τον υποτίτλο της, διεκδίκησε για δεύτερη φορά την ιδιότητα του πρώτου σατιρικού περιοδικού για γυναίκες. Η πρώτη απέτυχε με το *Κρινολίθο*, ύστερα από την κυκλοφορία μικρού αριθμού φύλλων, το 1859. Στο πρώτο φύλλο της 16 Φεβρουαρίου 1869 η «συνταξιοδότης Πινακωτή» όπως υπογράφει, σημειώνει σε επιτηθευμένη «λογία» γλώσσα στο εναρκτήριο άρθρο: «Πιστεύουσες ότι η εφημερίς μου θα υπηρετήσει τα καλά και συμφέροντα του φίλου μας, παρακαλώ τας Κυρίας και νεανίδας να με συντρέξουν το κατά ρώμη και κατά την ισχύ και συνυπόσχομαι να παρουσιάσω την γυνήν εις τον κόσμον την τιμιότεραν των Χερουβίμ και ενδοξωτέραν ασυγκρίτως των Σεραφίμ».

Ο δεύτερος υποτίτλος, «Πινακωτή, Πινακωτή / Έλ' από το άλλο μου τ' αυτί», μαζί με την αγγελία της συχνότητας έκδοσης: «εκδύεται εικοσάκις

Πίσω από το Παραπέτασμα

Μηνιαίον διαφωτιστικόν περιοδικόν. Αθήνα Ιουν. 1951 - Μάιος/Ιουν. 1953, αρ. τχ. 1-12. Από το 1953 προστίθεται στο εξώφυλλο η εντός παρενθέσεως φράση: «Κομμουνισμός και Ελευθερία». Εκδιδόταν από την «Εταιρία Ελληνικών Εκδόσεων» και διευθυνόταν από επιτροπή. Διευθυντής σύνταξης: Γρ. Γραμματικόπουλος. Αρχικά μηνιαίο, διμηνιαίο από το φ. 2, δίσηλο, με εκατό σελίδες ανά τεύχος, διαστάσεων 19,5x 13,5 εκ. Τιμή τεύχους: 3000 δρχ. και αργότερα 4000 δρχ. Συνδρομές: εξαμηνιαία 18000 δρχ., 12000 δρχ. για εκπαιδευτικούς, φοιτητές και κληρικούς και 30000 δρχ. για οργανισμούς. Τυπογραφείο: του «Πυραύου».

Σύμφωνα με τις προγραμματικές εξαγγελίες του, σκοπός του περιοδικού ήταν η συμβολή στην αντικομμουνιστική «διαφώτιση» του κοινού παρέχοντας πληροφορίες για την πολιτική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στη Σοβιετική Ένωση και στους «δορυφόρους» της στην Ανατολική Ευρώπη. Η πρωτοτυπία του ήταν ότι αλιεύει «στοιχεία αδιάβλητα» από τον Τύπο των κομμουνιστικών κρατών (ΕΣΣΔ / Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, Πολωνία, Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, Ουγγαρία κ.ά.), τα οποία καταχωρούσε σε διάφορες θεματικές ενότητες, όπως, «Ο Κομμουνισμός και ο

Πόλεμος», «Ο πολιτισμός του κνούτου», «Κομμουνισμός και Θρησκεία», «Στερήσεις», «Εργασία» κ.ά. Οι ειδήσεις αυτές έδιναν μια ζοφερή εικόνα των πολιτικών και οικονομικών συνθηκών (αλλά και της καθημερινής ζωής) στο ανατολικό μπλοκ. Εκτός από το κύριο άρθρο της σύνταξης, κάθε τεύχος αποτελείτο κυρίως από μεταφράσεις και περιλήψεις ξένων άρθρων. Δηλώνόταν ότι είναι ελεύθερη η αναδημοσίευση και χρησιμοποίηση στοιχείων και κειμένων από τους αναγνώστες.

Δεν παρέχονται πληροφορίες για τους συνεργάτες του περιοδικού (δημοσιογράφους, μεταφραστές). Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η έκδοση χρηματοδοτούνταν από μυστικά κρατικά κονδύλια που διαδέχονταν για παρόμοια προπαγανδιστικά εκδοτικά εγχειρήματα (όπως *Τα σύνορα των δύο κόσμων*, *Σοβιετολογία). Η αναστολή της κυκλοφορίας του περιοδικού συμπίπτει με την προσωρινή αποκλιμάκωση της έντασης του Ψυχρού Πολέμου μετά τον θάνατο του Στάλιν.

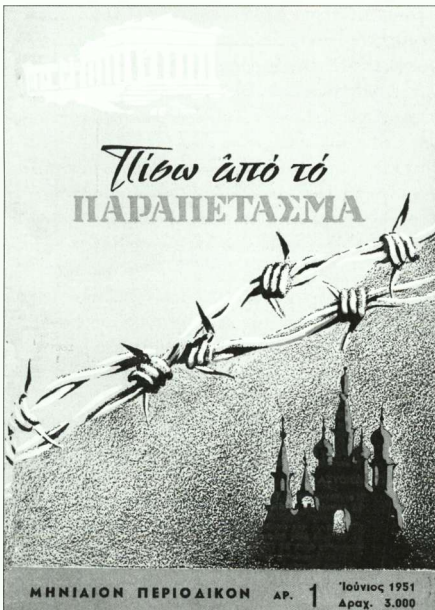
BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: BB.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΤΣΟΥΔΑΣ

Πιτσιλλίδης, Ευέλθων [Εύσκιος Πεύκης]

(Λεμεσός, 1887-1955). Νομικός, δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στη Λεμεσό σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα στη Λεμεσό από το 1910. Το 1912-1913 υπηρέτησε ως εθελοντής στον ελληνικό στρατό κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Υπηρέτησε τη γενέτειρά του και ως Έφορος των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Λεμεσού, ως μέλος της Επαρχιακής Εκπαιδευτικής Επιτροπείας Λεμεσού και ως μέλος της Εθνικής Οργανώσεως (για την ένωση με την Ελλάδα). Υπήρξε πρωτεργάτης στην ίδρυση των πρώτων συντεχνιών, όπως του Συνδέσμου Τεχνιτών, το 1910, και υπηρέτησε ως πρόεδρος της Συντεχνίας Ελλήνων Ξυλουργών Λεμεσού το 1910.

Γνωστός για το πηγαίο χιούμορ του προχώρησε μαζί με τον Γιώργο Ζήνων στην έκδοση στη Λεμεσό της σατιρικής εφ. *Πειρασμός στην περίοδο 1921-1922. Από το 1927-1930 εξέδιδε στη Λεμεσό την εβδομαδιαία πολιτική και φιλολογική εφ. *Ανατολή, της οποίας τα φιλολογικά κείμενα (ποιήματα, χρονογραφήματα, διηγήματα, δοκίμια) υπερίσχυαν των πολιτικών. Από το 1933 άρχισε την έκδοση άλλης σημαντικής εφημερίδας με τίτλο *Λαϊκόν Βήμα, η οποία, παρά τις οικονομικές δυσχέρειες και τις διώξεις των βρετανικών αρχών κατόρθωσε να επιβιώσει με διακοπές έως τον θάνατο του εκδότη της το 1955.

Στην περίοδο 1922-1928 συνεργάστηκε επίσης ως συντάκτης της σατιρικής εφ. *Μικρούλα* της Λεμεσού.

Εκτός από δημοσιογράφος διακρίθηκε και ως σατιρικός, λυρικός και πατριώτης ποιητής. Ποιήματά του έχουν δημοσιευθεί σε εφημερίδες και περιοδικά της Κύπρου. Ήταν πνευματώδης, πολυγραφότατος, με ρητορική δεινότητα και ευγλωττία. Από την πλούσια λογοτεχνική παραγωγή του εκδόθηκαν οι ποιητικές συλλογές *Σατιρικά Ποιήματα* (Λεμεσός 1935) και *Σκλάβια Ελλάδα* (Λεμεσός 1941).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: π. *Κυπριακά Γράμματα*, τ. Α' (1934-1935), 630-631· εφ. *Ελευθερία*, 24 Νοε. 1955· εφ. *Εθνος*, 24 Νοε. 1955· εφ. *Πατρισητής*, 24 Νοε. 1955· Α. Παυλίδης, *Κυπριακή εγκυκλοπαίδεια*, τ. ΙΑ', σ. 335-336· Ένωση Συντακτών Κύπρου, *Στυλοβάτης της Κυπριακής Δημοσιογραφίας*, Λευκωσία 1968, σ. 45· Αρ. Λ. Κουδουνάρης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2001, σ. 319.

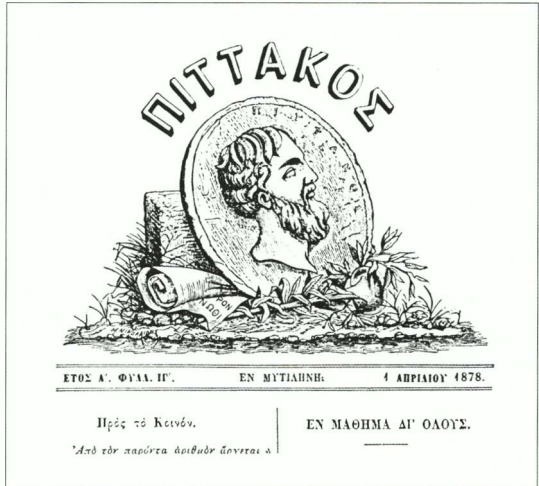
ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ, ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Πιττακός

Σύγγραμμα ποικίλων γνώσεων, Μυτιλήνη, 1 Οκτ. 1877 - 15 Σεπτ. 1879, υφ. τχ. 1-48. Εκδότης: Γαβριήλ Χαραλαμπίδη-Φίλιος. Μότο: «Δίδασκε και μάνθανε το άμεινον. Πιττακός». Δεκαπενθήμερο περιοδικό (1^η και 15^η κάθε μήνα), σε τεύχη των δεκαέξι σελίδων, με συνεχή αρίθμηση (384 σ. για κάθε χρόνο-τόμο), δίστιγλο, διαστάσεων 25x18 εκ. Τυπωνότιον αρχικά στο τυπογραφείο «Η Λέσβος» του Γ. *Αρχοντόπουλου, αργότερα σε άλλο τυπογραφείο.

Από το 1877 έως το 1881 κυκλοφόρησαν στην πόλη της Μυτιλήνης τρία περιοδικά, ανάμεσα στα οποία ο *Πιττακός* είναι το μακροτότερο· τα άλλα είναι τα π. *Πανδέκτης* του Χριστόφορου Λαίλιου (30 Απρ. 1879 - 30 Μαρτ. 1880, σε μηνιαία τεύχη) και *Σαφρώ του Γεωργίου Αρχοντόπουλου.

Ο *Πιττακός* του ελληνοδιδάσκαλου Γαβριήλ Χαραλαμπίδη-Φιλίου στους τρεις τόμους του περιέχει κυρίως ύλη εγκυκλοπαιδική, και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο εκδότής του: «*προς αναπλήρωσιν και επίρρωσιν της εκπαιδύσεως εν ταις κοινωνίαις προτιθέμεθα την έκδοσιν του συγγράμματος τούτου εις φυλλάδια, σκοπός του οποίου είναι να διαδίδη δι' ύφους απλού και εις πάντας καταληπτού αναγνώσματα την ηθικήν και διανοητικήν μόρφωσιν επιδιώκοντα, να υπομνησκη τα καθήκοντα του ανθρώπου*

προς τον Θεόν, τον πλησίον, εαυτόν, την Εκκλησίαν, την οικογένειαν και την Πατρίδα». Κυριαρχεί η ποίηση, αλλά υπάρχουν ακόμα αφηγήματα, ανιγμάτα, γρίφοι, ανέκδοτα και γενικά ψυχαγωγική ύλη.

Οι συνεργάτες του είναι δύσκολο να εντοπισθούν επειδή τα περισσότερα άρθρα είναι ανυπόγραφα ή με αρχικά. Πάντως εντοπίζονται εκτός από τον εκδότη και οι Δ. Βερναρδάκης, Μιχ. Γριμάνης, Γεώργιος Αριστειδής Πάππης, Σταύρος Τάξης, Σταύρος Καρυδώνης, Ι. Κόντος, Γρηγόριος Γώγος, Αριστομένης Σταυρίδης κ.ά.

Ο Γαβριήλ Χαραλαμπίδης κατάγονταν από το χωριό Φίλιου (απ' όπου και το Φίλιος του ονόματός του) της δυτικής Λέσβου και γεννήθηκε πιθανώς το 1849, ενώ είναι άγνωστο το έτος θανάτου του. Υπήρξε δάσκαλος σε ελληνικό σχολείο και γνώριζε ξένες γλώσσες, γι' αυτό και έχει δημοσιεύσει στο περιοδικό του αρκετές μεταφράσεις από τα ιταλικά και τα γαλλικά. Γράφει άρθρα μαχητικά γύρω από την ιστορία, την παιδεία, την οικονομία, την γεωργία, τη φυσική, και καθιερώνει στήλη με τον τίτλο «Μνημοσύνη» για τις γυναίκες και κατηγοριάζει τον κλήρο για τις αδυναμίες του. Σε ένα τέτοιο άρθρο με τον τίτλο «Λυτρηαί συνέπειαι» που καταφέρεται εναντίον των κληρικών φαίνεται ότι οφειλέται και το τέλος του περιοδικού, καθώς του επιστρέφονται πολλά τεύχη από τους κύκλους και συγγενείς του ιερωμένων. Ο εκδότης βλέπει το επερχόμενο τέλος και στο τελευταίο τεύχος ανα-

φ. 38). Το 1869 θα αντιπολιτευθεί την κυβέρνηση Θρ. Ζαΐμη (αρ. φ. 84), χαρακτηρίζοντας τον ίδιο «άστατο και ασυνεπή» (αρ. φ. 90), εγκalώντας τον ότι «εσφαγίασε τους εκλογείς» («Η ένοχος Κυβέρνησις», αρ. φ. 137), ενώ το πρωτοσέλιδο «Η ειδεχθής εικών του Ζαΐμη» (αρ. φ. 178) κοσμεείται με ακραίους χαρακτηρισμούς, όπως «επάρτατος, σπιθαιμαίος, μικρομέγας, φαύλος, διεφθαρμένος».

Πέραν των πολιτικών αγώνων και των κομματικών αντιπαραθέσεων παρακολουθεί και άλλα θέματα της εσωτερικής και διεθνούς επικαιρότητας, όπως το Ανατολικό Ζήτημα (αρ. φ. 22-29) που συσχετίζεται με τη «Μεγάλη Ιδέα» (αρ. φ. 24) και το Κρητικό Ζήτημα. Την ενημέρωση των αναγνωστών της για την Κρητική Επανάσταση την ενισχύει και με αναλύσεις «εμβριθών καλάμων», όπως του Δανιήλ Παλαβέρη (αναδημοσίευση από την εφ. Κλειώ στα φ. 39 και 40) αλλά και πολιτικών φίλων της χώρας, όπως του Ιουλίου Φάβρου σε λόγο που εκφωνεί στο νομοθετικό σώμα της Γαλλίας (αρ. φ. 44-45). Ασχολείται ακόμα με ζητήματα του ιερατείου και του κλήρου, καθώς με το ζήτημα της εκμετάλλευσης των εκβολάδων του Λαυριού. Καταγγέλλει επίσης τη λειτουργία του πολιτικού συστήματος και τους κομματάρες της εποχής: θα μείνει πιστή μέχρι τέλους στον Δ. Βούλγαρη και δεν θα παύσει να δημοσιεύει άρθρα εναντίον του Θρ. Ζαΐμη και της εφ. *Εθνοφύλαξ. Η πλούσια αρθρογραφία της συμπληρώνεται με τα «Εξωτερικά», τα «Διάφορα», τα «Διακαστικά», τους «Ισολογισμούς της Εθνικής Τραπεζής» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Πλάτων

Σύγγραμμα περιοδικών παιδαγωγικών και φιλολογικών, Αθήνα, Οκτ. 1878 - Δεκ. 1891, τ. Α - ΙΓ'. Υπεύθυνος: πενταμελής «εφορεία» αποτελούμενη από τους Εμμανουήλ Γαλάνη (διευθυντής), Χρήστο Παπαδόπουλο, Ιωάννη Αργυριάδη, Αριστειδή Σπαδάκη και Π.Π. Οικονόμου. Μότο: «Ουκ έστι περί ότου αν θειοτέρου άνθρωπος βουλευσαιτο ή περί παιδείας και αυτού και των αυτού οικειών. (Πλάτ. Θεαγής)». Μηνιαίο αρχικά και τετραμηνιαίο αργότερα, διαστάσεων 21,5x15 εκ. Ετήσιες συνδρομές: «Καθηγητής: 16 δρχ. Ελληνοδιδάσκαλοι: 12 δρχ. Δημοδιδάσκαλοι: 10 δρχ.». «Εκ του τυπογραφείου Χ.Ν. Φιλαδελφώς».

Εκδόθηκε ως όργανο του Ελληνικού Διδασκαλικού Συλλόγου, του πρώτου παιδαγωγικού σωματίου καθηγητών της Μέσης Εκπαίδευσης που ανέπτυξε επιπλέον μία έμμεση επαγγελματική (αλλά προ-

συνδικαλιστική) δράση. Στο πρόγραμμά του υπεραμύνεται ενός ευρωπαϊκού εκπαιδευτικού προσανατολισμού (συγκεκριμένα αναφορές στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες και ιδιαίτερος στη Γερμανία), τάσσεται υπέρ των εξισωτικών εκπαιδευτικών αντιλήψεων («θεωρούμεν ότι παιδείσεις εν γένει είνε μία και η αυτή μέχρι τινός εις πάσαν τάξιν ανθρώπων, και πλουσίων και πνήτων και αρχόντων και αρχομένων») και υπέρ μιας ανθρωπιστικής παιδαγωγικής αυτονομημένης τόσο από την πολιτεία όσο και κυρίως από την εκκλησία (ο αντικληρικαλισμός διανέμει ολόκληρο το κείμενο): «[Ο σκοπός της παιδαγωγικής επιστήμης είναι...] να μορφώσει άνθρωπον και ουχι πολίτην ταύτης ή εκείνης της πολιτείας, ουχι αποδόν ταύτης ή εκείνης της θρησκευτικής αιρέσεως [...] ο ύψιστος ούτος σκοπός πρέπει να επιδιώκεται υπό του παιδαγωγού αδιαφορούντος αν ευαρεστή ή ου τα μεγάλα πολιτικά ή θρησκευτικά συστήματα, αν ωφελή ή βλάπτει τους σκοπούς των». Θεωρεί, ωστόσο, ότι οι υπάρχοντες διδάσκαλοι δεν είναι παιδαγωγικά προετοιμασμένοι για να υποστηρίξουν ένα νεωτερικό σχολείο και υποστηρίζει ως μόνο κατάλληλο θεσμό για την μόρφωση και επιμόρφωσή τους τα διδασκαλεία: «ουδέν γυμνάσιον, ουδεμία άλλη σχολή, και αυτού του Πανεπιστημίου μη εξαιρουμένου, δύναται να αντικαταστήσει το διδασκαλείον».

Στην κατεύθυνση αυτή το π. Πλάτων θεωρεί ιδιαίτερος δετική την έναρξη της λειτουργίας του Διδασκαλείου Αθηνών (1878) και πιέζει να ιδρυσθούν τουλάχιστον δύο ακόμη: ένα στην Πάτρα και ένα στην Κέρκυρα. Τα διδασκαλεία, άλλωστε, ήταν ιδρύματα μέσης εκπαίδευσης και ως εκ τούτου οι επίλεκτοι καθηγητές-μέλη του Συλλόγου προσέβλεπαν στη στελέχωσή τους. Τον ρόλο του ως οργάνου του Ελληνικού Διδασκαλικού Συλλόγου επιβεβαιώνει ο Πλάτων και με τις προσεκτικές και ήπιες (αλλά διαρκείς) επαγγελματικές διεκδικήσεις: «Αλλ' ίνα αποκτήση ή πολιτεία καλούς και ικανούς διδασκάλους απαιτείται ου μόνον να τους μορφώσει, αλλά και να εξασφαλίσει την θέσιν αυτών εν τη κοινωνία. Η γλίσχρος ανταμοιβή είνε αναξία εις έθνος καυχώμενον επί πολιτισμώ και παιδεία: η ταπεινή θέσις εις ήν κατήλθαν οι διδάσκαλοι του γένους, δεν τιμά πολύ τους εκάστοτε την πατριδα κυβερνήσαντας. Εν τη παρούση εποχή δεν δύναται αντί 50 ή 80 δραχμών να ζήση εντίμως οικογενειάρχης διδάσκαλος, ούτε αντί 250 δραχμών δύναται να τηρήση αξιοπρεπή θέσιν ο καθηγητής, αλλά να φροντίση ή επαϊτών να προσπορίζηται τον άρτον του ή απεμπολών του υψηλόν του όφους».

Στα δημοσιεύματα του εντύπου κυριαρχούν οι παιδαγωγικές μελέτες (π.χ., Αρ. Σπαθάκη, «Περί των παιδαγωγικών θεωριών του Περιστάλτση», τ. Α΄), και ακολουθούν οι λογογραφικές (π.χ. Π. Παπαζαφειροπούλου, «έθιμα γάμων εν Βυτίνη της Πελοποννήσου», τ. Β΄), οι φιλολογικές (π.χ. Θ. Παπαδημητρακοπούλου, «Περί βωιωτικών γραφών», τ. Γ΄) και οι φιλοσοφικές (π.χ. Π. Ηλιοπούλου, «Η διαθήκη του Σωκράτους», τ. Δ΄). Στις τελευταίες σελίδες κάθε τεύχους δημοσιεύονται βιβλιοκρισίες, εκπαιδευτικές ειδήσεις και ζητήματα που αφορούν τη λειτουργία και δράση του Ελληνικού Διδακτικού Συλλόγου. Πίνακες περιεχομένων υπάρχουν στην αρχή ή στο τέλος κάθε τόμου (λείπει ο πίνακας του τ. Ζ΄, 1884, ενώ ο πίνακας του τ. Η΄, 1885, δημοσιεύεται στον τ. Θ΄, 1886).

Από τους πολλούς συνεργάτες του περιοδικού αναγράφονται εδώ, με αλφαβητική σειρά, όσοι έγιναν αργότερα ευρύτερα γνωστοί και όσοι εμφανίζονται ιδιαίτερος συχνά: Θεοδόσιος Βενιζέλος (καθηγητής), Μιλτιάδης Βρατσάνος (καθηγητής, αργότερα διευθυντής του Διδακταλείου), Εμμανουήλ *Γαλιάνης (καθηγητής), Μιχ. Γκιόλιας (καθηγητής του γυμνασίου Κεφαλληνίας), Γεώργιος Ι. Δέρβος (καθηγητής), Π.Δ. Ηλιόπουλος, Ιωάννης Θεοδωρόπουλος (ελληνοδιδάσκαλος), Νεοκλής *Καζάζης (καθηγητής), Ν. Κοντόπουλος, Κωνσταντίνος Σ. Κόντος, Ελευθ. Τ. Κούσης (γυμνασιάρχης «εν Κυθωνία»), Ιωάννης Μεσολωράς (καθηγητής), Θεμιστοκλής Μιχαλόπουλος (διδάκτωρ φιλοσοφίας, αργότερα διευθυντής Διδακταλείου), Σπ. Μωραϊτης (διευθυντής του Παιδαγωγείου του Συλλόγου προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων), Π. Οικονόμου (καθηγητής του Διδακταλείου, αργότερα διευθυντής), Χρ. Παπαδόπουλος (διευθυντής του Διδακταλείου), Νικόλαος Πετρής (γυμνασιάρχης), Δ.Γ. Πετριδης (γενικός επιθεωρητής δημοτικών σχολείων), Σ.Κ. Σακελλαρόπουλος (καθηγητής), Βλάσιος Σκορδέλης (διευθυντής Παρθεναγωγείου), Αριστειδής Σπαθάκης (καθηγητής), Ιωάννης Σταματέλος, Νικόλαος Χαλκιάπουλος (καθηγητής, αντιπρόεδρος του Συλλόγου), Γεώργιος Ν. Χατζιδάκις (καθηγητής, αργότερα καθηγητής του Πανεπιστημίου), Α.Κ. Χρηστομάνος. Δημοσιεύονται επίσης μεταφράσεις των Hippaux, Horwitz, Custau Taulors, W. Wundt, H. Tainer, Rehmke και Gallen, Dressler-Dresder, L. Carrau.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΕΛΙΑ, ΦΣΠΑ.

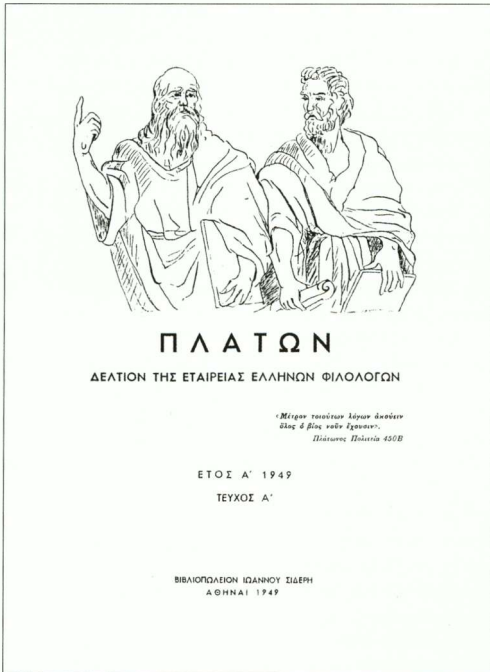
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991)*, Βιβλιογραφία (1831-1974), Α΄ Φάση, εποπτεία Αλέξης Δημαράς, εισ.-επιμ. Χάρης Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 380-384.

ΧΑΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

Πλάτων

Δελτίον της Εταιρείας Ελλήνων Φιλολόγων, Αθήνα, 1949 έως σήμερα [2005], αρ. τχ. 1-54 και τρία παραρτήματα (1951, 1958 και 1964). Εκδότης: Εταιρεία Ελλήνων Φιλολόγων. Άλλος υπότιτλος: *Εξαμηνιαίον περιοδικόν σύγγραμμα της Εταιρείας Ελλήνων Φιλολόγων*. Εξαμηνιαίο, μονόστηλο, με αριθμό σελίδων που ποικίλλει από 292 έως 520, διαστάσεων 24x17 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 50000 δρχ. (1949), 50 δρχ. (1953), 60 δρχ. (1964), 150 δρχ. (1974). Τυπογραφείο: Κωνσταντίνου Νικολάου, και από το 1971 τυπογραφείο του Ελ. Καστρινού.

Η Εταιρεία Ελλήνων Φιλολόγων ιδρύεται το 1949 και εκδίδει το π. Πλάτων που απευθύνεται κυρίως στην επιστημονική κοινότητα των φιλολόγων και όσων ασχολούνται με τις ανθρωπιστικές σπουδές. Οι συνεργάτες και συντελεστές του προέρχονται από τη

Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και την Ακαδημία Αθηνών. Το στίγμα της άποψης που θα υπερασπιστεί φαίνεται στο πρώτο τεύχος, από τη διαπίστωση περί «ολοκληρωτικής παραμελήσεως εις την χώραν μας των σπουδών των αναφερομένων εις τα Ελληνικά και Λατινικά γράμματα» και την «κατά τας τρεις τελευταίας δεκαετίας χαλάρωσιν εν τη χώρα μας των υπερχρονικών εκείνων δεσμών [...που] διασφαλίζουν την συνέχειαν της ιστορικής και πνευματικής ζωής του Έθνους μας».

Αποτελεί θήμα έκφρασης της «συντηρητικής» διανόησης κατά τη μεταπολεμική περίοδο, η δε σύγκρουση με τους φιλελεύθερους διανοούμενους –κυρίως με τον Ευ. Παπανούτσο– είναι έντονη και εντάσσεται στο γενικότερο μετεμφυλιοπολεμικό πλαίσιο, όπως χαρακτηριστικά φαίνεται στο ακόλουθο απόσπασμα: «του φουράματος των ανθρώπων οίτινες εις την χώραν μας έχουν μονοπωλήσει την διανοήσιν και την πρόοδον [...] τα αποτελέσματα της κακοποιού επί ετη δράσεως της συμμορίας των ψευδοδιανοουμένων αυτών κατεφάνησαν κατά το 1944, οπότε σύμπασα η δήθεν “πνευματική τάξη της προοδευτικής διανόησης” ευρέθη εις το πλεονρόν των εγκληματιών και κακούργων [...] σημεριν η ιντελιγκέντσια σύρει την παναθλίαν της ύπαρξιν ως κρυπτοφανής συνοδοιπορία». Η ανάπτυξη των ανθρωπιστικών σπουδών και η «βαδιά γνωριμία» με τον ελληνικό πολιτισμό συνδέεται με την ύπαρξη και συνέχιση του ελληνικού έθνους και αποτελεί δύναμη αντίστασης κατά των «οδνείων και ανελληνίστων ιδεών και κηρυγμάτων».

Αποτελεί τον βασικό ισχυρό αντιμεταρρυθμιστικό παράγοντα σε κάθε προσπάθεια εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης της περιόδου 1950-1974 υποστηρίζοντας τη διατήρηση και ανάπτυξη των ανθρωπιστικών σπουδών στην εκπαίδευση, κυρίως των αρχαίων ελληνικών και λατινικών. Στις περιόδους που συζητούνταν θέματα εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης (1951, 1958, 1964) εκδίδονται αντίστοιχα τρία παραρτήματα που εκφράζουν τις απόψεις του περιοδικού για την εκπαιδευτική πολιτική. Δημοσιεύει αξιόλογες πολυσέλιδες φιλοσοφικές, φιλολογικές, ιστορικές πραγματείες κυρίως για την αρχαία ελληνική και λατινική Γραμματεία και λιγότερες για τη βυζαντινή περίοδο. Επίσης, δημοσιεύονται κείμενα για την εκπαίδευση και την εργασιακή κατάσταση των φιλολόγων καθηγητών. Ειδήσεις και σχόλια αναφέρονται στην επικαιρότητα και στην κίνηση της Εταιρείας. Σε κάθε τεύχος υπάρχουν βιβλιοκρισίες και νεκρολογίες, οι οποίες παρουσιάζουν ενδιαφέ-

ρον ως πηγή βιογραφιών ανθρώπων των γραμμάτων και της διανόησης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΦΣΠΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας. *Ελληνικά Παιδαγωγικά Περιοδικά (1831-1991)*. Βιβλιογραφία (1831-1974). Α' φύση, επιμέλεια Αλέξης Δημάρας, εισ.-επιμ. Χάρης Αθανασιάδης, Αθήνα 2004, σ. 385-388.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΝΤΟΝΑ

Πληροφορική, Κέμπτον Παρκ, Γοχάνεσμπουργκ
βλ. *Ελληνικά Νέα Νοτίου Αφρικής*

Πνεύμα

Εβδομαδιαίον φιλολογικόν περιοδικόν, Καλαμάτα, 23 Απρ. 1917 - 22 Οκτ. 1917, αρ. φ. 1-22, Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Γεωργιος Αδ. Σταυρόπουλος, Εβδομαδιαίο («εκδίδεται κατά Κυριακήν»), οκτασέλιδο, δίστιλο, διαστάσεων 32x23 εκ. Τιμή φύλλου: 10 λεπτά. Συνδρομή ετήσια 6 δρχ. Τυπογραφείο: «Τύποις Θάρρους».

Στο κύριο άρθρο για τους σκοπούς του περιοδικού τονίζεται: «Ας θεμελιώσωμεν μόνον μίαν αρχήν φιλολογικής παραδόσεως έστω και ασημαντήν». Μεταξύ των πρώτων συνεργατών συγκαταλέγονται οι Γ.*Φτέρης (ψευδώνυμο του δημοσιογράφου και λογοτέχνη Πύργου Ταμπιδάρου), ο Πότης Ψαλτήρας, ο σχηματικός ποιητής της Καλαμάτας, ο νεαρός, τότε, Σταύρος Ι. Κωστόπουλος, μετέπειτα πολιτικός που χρημάτισε υπουργός των Φιλελευθέρων και άνθρωπος των γραμμάτων. Ο Κωστόπουλος παρουσίασε ποιήματά του και μεταφράσεις ποιημάτων του Victor Hugo υπογράφοντας με τα αρχικά «Σ.Ι.Κ.» ή με τα ψευδώνυμα «Σ. Κοράλλης» και «Στάβρος Κοράλλης».

Τακτικοί συνεργάτες που υπέγραφαν και με ψευδώνυμα ήταν και οι Διον. Ι. Βογόπουλος («Ακρίτας»), Γρηγόρης Ι. Βογόπουλος («Θάμυρις») και Γρηγόριος Ι. Βογόπουλος («Fullgor»). Στο τεύχος της 28^{ης} Μαΐου 1917 δημοσιεύεται η συνεργασία του «πατέρα» της ελληνικής λαογραφίας Νικόλαου Γ. Πολίτη, με τον τίτλο «Καλαμάτα». Πρόκειται για την ερμηνεία της παραγωγής του ονόματος της μεσσηνιακής πρωτεύουσας «εξ επισήμου τινός ναού ή μοναστηρίου υπάρχοντος βεβαίως εν τη πόλει και αφιερωμένου εις την Παναγίαν τιμωμένην υπό την επικλήσιν της *Καλαμάτας*». Ο Σταύρος Ι. Κωστόπουλος, εξάλλου, δημοσιεύει με το γνωστό του ψευδώνυμο, ένα οκτασέλιδο άρθρο με τον τίτλο «Η γλώσσα μας» με αναφορές στις θέσεις του Ελευθερίου Κ. Βενιζέλου για το γλωσσικό ζήτημα. Φέρει χρονολογία «Καλαμάτα 21 του Θερμότη 1917» που σημαίνει, ότι μόλις είχε τελειώσει το Γυμνάσιο.

Από το τχ. 18 (27 Αυγ. 1917), ιδιοκτήτης και διευθυντής του περιοδικού αναγράφεται ο Διον. Ι. Βογόπουλος. Ο κύκλος του π. Πνεύμα έκλεισε με το τχ. 22 (22 Οκτ 1917).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΛΒΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πότης Ψαλτήρας, Σχήματα (ποιήματα). Καλαμάτα;> 1929' Διον. Βογόπουλος. «Ξεδίπλωμα αναμνήσεων: Ντόνια» και «Μεσοησιακά Γράμματα», Καλαμάτα, έκδ. Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας, 1956, σ. 127-133' για την ποίηση και τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Σταύρου Ι. Κωστόπουλου, βλ. Π. Χάρης, Μνήμη Σταύρου Κωστόπουλου, ποιήματα-ταξιδιωτικές εντυπώσεις, σχέδια Δάφνης Κωστόπουλου-Εμπειρικού, Αθήνα, έκδ. Ικαρος, 1971' Αλκαίος-Νικήτας Στρατηγόπουλος, «Γρηγόρης Ι. Βογόπουλος», Μεσοησιακόν Ημερολόγιον, έτ Α', Αθήνα, έκδ. κφ. Ηχώ της Μεσοησίας, 1950, σ. 141-142.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΖΕΡΒΗΣ

Πνευματική Ζωή

Μηνιαίο λογοτεχνικό και βιβλιογραφικό περιοδικό, Αθήνα, Οκτ. 1936 - 25 Μαρτ. 1941, περ. Α', αρ. τχ. 1-75, 15 Μαρτ. 1952 - 15 Σεπτ. 1954, περ. Β', αρ. τχ. 1-24, 1988 έως σήμερα [2005], περ. Γ', αρ. τχ. 1-160, Διευθυντής: Μελίς *Νικολαΐδης (αρχικά), Εκδότης: Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών- Εκδοτικός Οίκος «Ανατολή», Ματθαίου Γερουφλή, Μηνιαίο αρχικά, δίστυλο, διαστάσεων 28x21 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. (αυξήθηκε σταδιακά). Τυπογραφείο: Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών (αρχικά).

Είχε μορφωτικό σκοπό και γι' αυτό δηλώνεται εξ αρχής ότι «δεν πρόκειται να κάμουμε "υψηλήν Τέχνην"» (αρ. τχ. 1). Η εθνικοσοσιαλιστική ιδεολογική θέση του παραμένει σταθερή σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής του- κατά την πρώτη περίοδο τίθεται στην υπηρεσία της «εθνικής αναδημιουργίας», εξυμνεί το μεταξικό καθεστώς και δημοσιεύει αποσιπάσματα λόγων του Μεταξά (αρ. τχ. 2 κ.ε.).

Οι κυριότερες θεματικές κατηγορίες ύλης είναι η λογοτεχνία, ζητήματα για το βιβλίο (έκδοση, κυκλοφορία, βιβλιογραφικό δελτίο κ.ά.), το γλωσσικό και η εκπαίδευση. Φιλοξενούνται πολλές συνεργασίες νέων λογοτεχνών, κυρίως ποιητών, με ψευδώνυμα, αλλά και κείμενα καθιερωμένων λογοτεχνών (Κ. Καρυωτάκης, Μιλτ. Μαλακάσης, Κ. *Παλαμάς, Αγγ. Τερζάκης κ.ά.). Συνεπές στον μορφωτικό του σκοπό, υποδείκνυε στους εκκολαπτόμενους λογοτέχνες την αξία κυρίως του παλαμικού έργου –σε βάρος της μοντέρνας ελληνικής ποίησης, και ειδικά του υπερρεαλισμού– και της ελληνικής πεζογραφίας του τέλους του 19^{ου} αιώνα. Από την πληθώρα αυτών των κειμένων, σημειώνονται ενδεικτικά οι μελέτες:

Κλ. Παράσχος, «Εισαγωγή στη σύγχρονη ελληνική λυρική ποίηση» (αρ. τχ. 1-4)· Γ. Καλαματιανός, «Λισθητική ανάλυση ποιημάτων του Κωστή Παλαμά» (αρ. τχ. 2, 8, 15) και Γ. Χατζήνης, «Γενεά ποιητών και γενεά πεζογράφων» (αρ. τχ. 17)· εξ άλλου, ο Ν. Λεπαδιώτης, στην τακτική στήλη του «Ζητήματα κι απόψεις» (αρ. τχ. 59-75), αναφέρεται στη σχέση παραδοσιακής και μοντέρνας ποίησης, υπερασπίζοντας την πρώτη.

Παρακολουθεί συστηματικά την εκδοτική παραγωγή, ειδικά τη λογοτεχνική. Η τακτική στήλη βιβλιοκριτικής του Γ. Χατζήνη ασχολείται περισσότερο με τις ποιητικές εκδόσεις, επικροτώντας σφες διακρίνονται για το λυρισμό τους, όπως Το τραγούδι της αδερφής μου του Γ. Ρίτσου (αρ. τχ. 11), η μετάφραση των Ποιημάτων του Ιουβε από τον Οδ. Ελύτη (αρ. τχ. 46) και οι Προσανατολισμοί του Ελύτη (αρ. τχ. 62). Νέες εκδόσεις από ένα ευρύ φάσμα της εκδοτικής κίνησης παρουσιάζονται κυρίως από τον Γ. Φουφάρα, στην τακτική στήλη «Βιβλιογραφικό Δελτίο», που μετονομάστηκε σε «Τα βιβλία του Δεκαπενθήμερου» και «Βιβλιογραφία του μηνός».

Το ενδιαφέρον του για την έκδοση, την κυκλοφορία και την απογραφή του ελληνικού βιβλίου είναι πολύ έντονο σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Στόχος

ήταν να προβληθούν τα εκδοτικά προβλήματα, κυρίως οικονομικά, της μεσοπολεμικής εποχής. Σημειώνονται ενδεικτικά τα πρωτοσέλιδα άρθρα του Μελή Νικολαΐδη για την ίδρυση λαϊκών βιβλιοθηκών (αρ. τχ. 3, 5) και τη διάδοση του βιβλίου (αρ. τχ. 40-42) και το άρθρο του Φ. Γιοφύλλη με τίτλο «Βιβλία, βιβλιοθήκες και βιβλιοθηκονομία» (αρ. τχ. 9-12). Προβάλλεται, ακόμα, η σημασία των βιβλιογραφικών εργασιών: λ.χ., φιλοξενούνται βιβλιοκρισίες του Φουσαρά για την *Ελληνική Βιβλιογραφία των Δ. Γκίνη – Β. Μέξα* (αρ. τχ. 61) και την *Ουγγροελληνική Βιβλιογραφία* του Α. Ηορνάθ (αρ. τχ. 70) και του Καλαματιανού για τη βιβλιογραφία Αλ. Παπαδιαμάντη από τον Γ. *Βαλέτα (αρ. τχ. 65).

Το ενδιαφέρον για τη θεατρική ζωή και τις άλλες μορφές τέχνης είναι πολύ περιορισμένο αρχικά. Από το δεύτερο έτος κυκλοφορίας, όμως, καθιερώνονται τακτικές στήλες κριτικής θεατρικών παραστάσεων, εικαστικών δραστηριοτήτων, μουσικής και κινηματογράφου.

Στο γλωσσικό υπερασπίζεται τη δημοτική. Ξεχωρίζουν η τακτική στήλη του Κ. Καρδαίου «Γλωσσικά Σημειώματα» (αρ. τχ. 39-50), το πρωτοσέλιδο άρθρο του Νικολαΐδη για τη διδασκαλία της δημοτικής στα σχολεία (αρ. τχ. 17), το άρθρο του Χατζίνη «Η Εθνική Γλώσσα» (αρ. τχ. 51) για την «καθαρή δημοτική» αλλά και το άρθρο-απάντηση του Αχ. Τζάρτζανου «Η κοινή ομιλούμενη μας γλώσσα» (αρ. τχ. 52). Επίσης, ενδιαφέρεται για θέματα εκπαίδευσης: λ.χ. ο Νικολαΐδης θέτει το πρόβλημα του αναλφαριθμητισμού και ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης το ζήτημα της ειδικής αγωγής στα σχολεία (αρ. τχ. 50).

Η κήρυξη του πολέμου και οι συνθήκες που δημιουργήθηκαν αλλάζουν τη φυσιογνωμία του. Η οικονομική κρίση επηρεάζει την έκδοσή του: μειώνεται δραστικά ο αριθμός των σελίδων ανά τεύχος και περιορίζονται ή και καταργούνται πολλές από τις τακτικές στήλες. Τα κείμενα της περιόδου Νοέμβριου 1940 - Μάρτιου 1941 αποσκοπούν στην τόνωση του ηθικού των Ελλήνων, με έμφαση στον Αγώνα του 1821.

Κατά τη δεύτερη περίοδο κυκλοφορίας, το περιοδικό δεν άλλαξε χαρακτήρα: εξακολούθησε να ενθαρρύνει τους νέους λογοτέχνες, να δείχνει ενδιαφέρον για το ελληνικό βιβλίο και για ζητήματα ευρύτερου πνευματικού ενδιαφέροντος.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΘ (πλην των τχ. 16-38 της περ. Α' και των τχ. 1-12 της περ. Β'). ΕΒΕ (πλην των τχ. 16-39 της περ. Α' και των τχ. 13-24 της περ. Β'). ΕΛΙΑ.

ΜΙΧ. Γ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ

Πνευματική Κύπρος

Γράμματα - Τέχνες - Επιστήμες. Μηνιαία πνευματική έκδοση. Λευκωσία, Οκτ. 1960 έως σήμερα [2005]. Πνευματική ομάδα: Φρίξος Βράχας, Κώστας Μόντης, Τάκης Φυλακτού, Ανδρέας Χριστοφίδης και Κύπρος Χρυσάνθης. Σταδιακά, τα μέλη της ομάδας αποχωρούν και όλο το βάρος της έκδοσης το αναλαμβάνει ο Κ. Χρυσάνθης. Κατά τα τελευταία χρόνια, την ευθύνη έκδοσης του περιοδικού την ανέλαβε η Λούλλα Κ. Χρυσάνθη με τη στήριξη επιτροπής, που την αποτελούν οι Ανδρούλα Ηλιοφότου, Μαρούλα Βιολάρη-Ιακωβίδου, Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου, Κίκα Ολυμπίου, Νίκος Παναγιώτου, Γ.Ν. Χατζηκωστής και Π.Κ. Χατζημάρκος. Μηνιαίο, συχνά όμως βγαίνει σε διπλά και τριπλά τεύχη, μονόστυλο / δίστυλο, συνεχής σελιδαριθμηση (αρ. σελίδων κατά τεύχος: 38-114 σ.), διαστάσεων 22x14 εκ. / 25x19 εκ. Τιμή φύλλου: 100 μιλς. Τυπογραφείο: Ζαβαλλής, Λευκωσία.

Από την αρχή της έκδοσής του, το «ελληνοκεντρικό» αυτό έντυπο τοποθετείται στο ζήτημα των σχέσεων με το «εθνικό κέντρο», που χαρακτηρίζεται ως «υπόθεση ζωής και θανάτου»: αφού «τυχόν απομόνωση της Κύπρου έναντι του υπολοίπου Ελληνισμού θα μας καταδικάσει σε επικίνδυνο ομφαλοσκοπισμό, θα υπονομιέσει τις ρίζες μας και θα ξεθωριάσει τη ζωή μας». Ανάλογα μηνύματα περνούν και στον χαιρετισμό του αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', με τον οποίο ανοίγει το πρώτο τεύχος. Λογοτεχνικό περιοδικό, «έρχεται να καλύψει και το κενό που άφησαν πίσω τους τα *Κυπριακά Γράμματα».

Κατά τη μακρόχρονη πορεία του συγκεντρώνει στις σελίδες του συνεργασίες από τον κυπριακό και κάποτε από τον ευρύτερο ελληνικό χώρο, καθώς και μεταφορές από την παγκόσμια λογοτεχνία. Αρκετά τεύχη του είναι αφιερωμένα σε λογοτεχνικά ή άλλα πρόσωπα και θέματα, όπως: Βαρόπουλος, Βρεττάκος, Κρανιδιώτης, Λιπέρτης, Μπάρον, Παπατσώνης, Σεφέρης, Θέατρο, Μικρασιατική Καταστροφή κ.ά.

Ανάμεσα στους συνεργάτες περιλαμβάνονται και οι Γλ. Αλιδέρας, Κ. Βασιλείου, Κ.Γ. Παγκουλή, Τ. Δόξας, Ν. Εγγονόπουλος, Γ. Κατσούρης, Μ. Κράλης, Ν. Κρανιδιώτης, Π. *Κριναίος, Σ. Λαζάρου, Π. Μηχανικός, Κ. Μόντης, Ν. Παναγιώτου, Θ. Παπαθανασόπουλος, Μαρία Παττίχη, Σ. Παυλέας, Α. *Περνάρης, Γ.Φ. Πιερίδης, Κ. Προυσής, Θέμις Σιαπκαρά-Πιτσιλλίδου, Ν. Σπανός, Φ. Σταυρίδης, Α. Χατζηπιδώμας, Κυρ. Χαραλαμπίδης, Ντ. Χριστιανόπουλος, Α. Χριστοφίδης κ.ά.

Ο τομέας των μεταφράσεων περιλαμβάνει αξιοσημείωτες επιλογές· μεταξύ άλλων επιλέγονται κείμενα των G. Apollinaire (Μ.Κ. Ιακωβίδης), W.H. Auden (Α. Χριστοφίδης), P. Celan (Όλγα Βότση), P. Eluard (Μ.Κ. Ιακωβίδης, Κ. Χρυσάνθης), R. Frost (Α. Χριστοφίδης), F.G. Lorca (Κ. Χρυσάνθης), A. MacLeish (Ν. Σπάνιας), E. Montale (Μαργαρίτα Δαλμάτη), E. Pound (Α. Χριστοφίδης), M. Proust (Ν. Δετζώρτζης), S. Quasimodo (Ν. Σπάνιας), A. Rimbaud (Α. Θεοχαρίδου), D. Thomas (Κ. Χρυσάνθης), G. Ungaretti (Μαργαρίτα Δαλμάτη), P. Valéry (Ν. Σπάνιας), P. Verlaine (Κ. Χρυσάνθης), W. Whitman (Κ. Χρυσάνθης), T. Williams (Χρ. Καμέρης), W.C. Williams (Κ. Χρυσάνθης) κ.ά. Είναι γεγονός ότι το περιοδικό εμφανίζεται με περισσότερες αξιώσεις στα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας του. Τιμήθηκε με έπαινο από την Ακαδημία Αθηνών (1980) με αφορμή τη συμπλήρωση είκοσι χρόνων εκδοτικής ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΠΚ, ΙΑΜ, ΣΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρ. Κυπριανού, *Ενρετήριο των έντε πρώτων τόμων (1960-1965) του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»*, Λευκωσία 1969· Ν. Παναγιώτου, «Αποδελτίωση εργασιών για νεοέλληνες λογοτέχνες (της Κύπρου και του ευρύτερου ελληνισμού) που δημοσιεύθηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* (1960-1980)», π. *Πνευματική Κύπρος*, τχ. 239-240 (Αύγ.-Σεπτ. 1980), 198-210· του ίδιου, «Αποδελτίωση των βιβλιοκρισιών που δημοσιεύθηκαν στους πρώτους είκοσι τόμους του περιοδικού *Πνευματική Κύπρος* (1960-1980)», π. *Πνευματική Κύπρος*, τχ. 242-243 (Νοέ.-Δεκ. 1980), 1-29 (προσάρτημα)· του ίδιου, *Μελετήματα*, Λευκωσία 1986, σ. 30-32· Κ. Χρυσάνθης, «Ο λογοτεχνικός περιοδικός τύπος της Κύπρου και η *Πνευματική Κύπρος*», π. *Η Λέξη*, τχ. 85-86 (1989), 720-727· Ανδρέας Χατζηθωμάς, *Αφιερώματα του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος»*: *αναλυτική παρουσίαση*, Λευκωσία 1992.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟΝΤΙΟΥ

Πνοή

Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό, Αθήνα, Οκτ. 1928 - Μάιος 1930, αρ. τχ. 1-18. Επιμέλεια ύλης: Άγγελος Τερζάκης, Λέαντρος Μιράντας (Ναπολέων Παπαγιωργίου), Ρένος Έλληνας (Κώστας Δαρρίγος) (αρ. τχ. 3-12) και Παύλος *Κριναίος (αρ. τχ. 3-5). Λογοτεχνική διεύθυνση: Άγγελος Τερζάκης, Κώστας Δαρρίγος, (από

το τχ. 13), Ναπολέων Παπαγιωργίου (αρ. τχ. 13) και Αλέκος Τζανετάκης (αρ. τχ. 15). Οικονομική διεύθυνση: Αριστείδης Ν. Μαυρίδης (από το τχ. 13). Στον τίτλο προστίθεται το άρθρο και γίνεται: **Η Πνοή** (από το τχ. 13). Μότο: «Ανάγκη για φως η εντολή της ζωής (Henrik Ibsen)». Άλλος υπότιτλος: *Μηνιαία λογοτεχνική έκδοση* (από το τχ. 13). Μηνιαίο, δεκαεξασέλιδο, μονόστηλο και δίσητλο, διαστάσεων 28.3x21 εκ. Τιμή τεύχους: 3 δρχ. αρχικά, 4 δρχ. (από το τχ. 4) και 3 δρχ. (από το τχ. 12). Τυπογραφείο: Αρ. Ν. Μαυρίδης.

Νεανικό λογοτεχνικό περιοδικό, που, όπως δηλώνει και ο τίτλος του, φιλοδοξεί να δώσει «πνοή» στη λογοτεχνική κίνηση της εποχής. Στο προγραμματικό σημείωμα αναφέρεται στη νωπή ακόμη εμπειρία του πολέμου, για να υπενθυμίσει τις δυσκολίες αλλά και το χρέος της νεότερης γενιάς να φανερίσει δημιουργική, δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη σύγχρονη ποίηση, πρωτότυπη και μεταφρασμένη, ενώ αντιθέτως, κριτική περιορίζει σε βιβλιοκρισίες λογοτεχνικών έργων και ελάχιστα άλλα άρθρα. Σταδιακά, προστίθενται στίλβες για το θέατρο, τη μουσική και την εικαστική κίνηση. Στο ζήτημα της γλώσσας, απορρίπτει την καθαρεύουσα αλλά συγχρόνως, παρότι αναγνωρίζει τη μεγάλη συμβολή του Γ. Ψυχάρη στη διαμόρφωση της δημοτικής, απορρίπτει και τις ψυχαρικές ακρότητες. Συνεχής είναι η αντιπαράθεσή του προς τον Γρ.

*Ξενοπούλου και τη *Νέα Εστία, την οποία μάλιστα ειρωνεύεται για τη «γεροκομειακή» της ύλη.

Τη στήλη της βιβλιοκριτικής κρατούν συνήθως οι Κώστας Δαρρίγος, Απ. *Μαγγανάρης και Μίνως Ζώτος (για την ποίηση), Άγγελος Τερζάκης και Ναπολέων Παπαγιωργίου (για την πεζογραφία). Προβάλλονται κυρίως οι σύγχρονοι ποιητές –ιδίως οι Μανώλης Κανελλής και Τεύκρος *Ανθίας–, αλλά και μερικοί παλαιότεροι –ο Jean Moréas και πρωτίτως ο Κ. *Παλαμάς. Αντιτίθεται με πάθος στον Κ.Π. Καβάφη και θεωρεί ότι στη φιλολογική κριτική που εκδηλώνεται θετικά για την ποίησή του υποκρύπτεται υπολογισμός και εμπάθεια προς τον Παλαμά (αρ. τχ. 8-9). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κριτική του Γιάννη Χονδρογιάννη για τις *Τρίλλες* που *σβήνουν* της Μαρίας Πολυδούρη, η οποία χαρακτηρίζεται με ενθουσιασμό ως η μόνη γυναίκα ποιήτρια που έχει να

δείξει η νεοελληνική λογοτεχνία (αρ. τχ. 3). Με παρόμοιους χαρακτηρισμούς εκφράζεται και ο Δαρρίγος για τη συλλογή της *Ηχώ στο χάος* (αρ. τχ. 15) ενώ το τχ. 18 είναι αφιερωμένο σ' εκείνη, με αφορμή τον θάνατό της. Από τους πεζογράφους, το περιοδικό ξεχωρίζει τον Στρατή Δούκα με την *Ιστορία ενός αιχμαλώτου* (αρ. τχ. 8-9), «πολεμικό» διβλίο που παραπέμπει σε αντίστοιχους ξένους συγγραφείς, όπως οι H. Barbusse, Roland Dorgelès, E.M. Remarque και Vsevolod Ivanov, τους οποίους επίσης προβάλλει. Κάποιο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το αφιέρωμα για τον ρομαντισμό (αρ. τχ. 16-17).

Στους συνεργάτες του συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων οι Τέλλος Άγρας, Φώτος Γιούφλλης, Έλλη Β. Δασκαλάκη, Αιμιλία Στεφ. Δάφνη, Στέφ. Δάφνης, Αναστάσιος Δρίβας, Αργύρης Ερταλιώτης, Λιλή Μ. Ιακωβίδη, Γαλάτεια Καζαντζάκη, Κ.Γ. Καρυωτάκης, Ναπολέον Λαπαδιώτης, Μιλτ. Μαλιακόσης, Απ. Μαμμέλης, Σοφία Μαυροειδή, Ρίτα Ν. Μπούμη, Μυρτώτιστα (Θεώνη Δρακοπούλου), Ντόλης Νίκβας, Ν. Πετιμεζάς-Λούριος, Άγγελος Σικελιανός και Γεράσιμος Σπαταλάς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εσποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β'. σ. 207-213.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Η Πινύξ

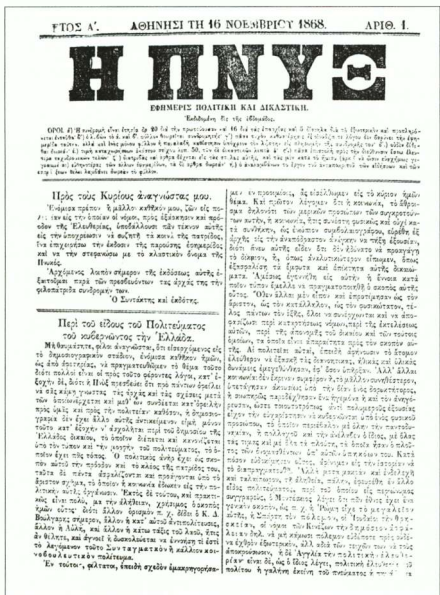
Εφημερίς πολιτική και δικαστική, Αθήνα, 16 Νοε. 1868 - 27 Οκτ. 1878, αρ. φ. 1-527. Συντάκτες: Ι.Ε. Κυρίσης και Τριαντ. Μανταφούνης. «Εκδιδομένη δις της εβδομάδος», τετρασέλιδη, δίσηπλη, διαστάσεων 30x21 εκ. Συνδρομές: «Ετησία δρ. 20 δια την πρωτεύουσαν και 16 δια τας επαρχίας και 5 δίσηπλη δια το εξωτερικόν και προληφόνεται ενάυθα». Τοπογραφείο: της «Θέμιδος» αρχικά, «Κοραής», Δ. Σηλυμβριώτου (από το φ. 102, 7 Ιαν. 1870), «Τύποις Ιω. Σκλέπα» (από το φ. 383, 5 Μαρτ. 1875) και «Τύποις Ραδαμάνθεως» (από το φ. 399, 15 Οκτ. 1875).

Τα κύρια άρθρα στις αρχές της εμφάνισής της έχουν έντονο κοινωνικό περιεχόμενο. Στο πρωτοσέλιδο «Το Σύνταγμα διαζόμενον», γράφει: «Αν πληρόνωμεν φόρους και φόρους βαρείς και δυσβάστακτους το κάμνομεν μόνον και μόνον υπέρ των αστικών και πολιτικών μας ελευθεριών! αν όμως δεν απολαύωμεν τούτων, α! τότε εκλείπει και πάσα ημών υποχρέωσις, ουδείς υφίσταται δικαιολογικός νόμιμος και συνταγματικός λόγος!» (αρ. φ. 2). Από το ίδιο πνεύμα κοινωνικού ελέγχου διέπεται και το πρωτοσέλιδο «Οι ιδιώτες μας» (αρ. φ. 4).

Με στερεότυπη δημοσίευση «Έχουμε ανάγκην κυβερνήσεως» αντιπολιτεύεται τον Θρ. Ζαΐμη (αρ. φ. 91) και τον κατηγορεί για τους χειρισμούς στο θέμα της σφαγής του Ωρωπού: «Η επέμβασις των ξένων εις τα του ημετέρου τόπου ισοδυναμεί με προδοσίαν του τόπου, με κατάργησιν σιωπηράν του Συντάγματος και των ελευθεριών μας και με αναμφισβήτητον σφραγίσιν των συμφερόντων μας» (αρ. φ. 127). Θα χαιρετήσει την πτώση Ζαΐμη και την ανάληψη της εξουσίας από τον Επ. Δεληγιώργη (αρ. φ. 140), αλλά θα τον ελέγξει και αυτόν σκληρά για αχρειότητα και φατριασμό: «Το Υπουργείον δεν ετελείωσε εισέτι παύον, διορίζον και μεταδέτον φατριαστικώς πάντα υπάλληλον, μη λαμβάνον υπ' όψιν του ούτε ικανότητα, ούτε αρχαιότητα, αρκεί μόνον να δύναται ο διοριζόμενος να εξυπηρετεί πιστώσ τους δολίους αυτού σκοπούς» (αρ. φ. 146, 22 Αυγ. 1870).

Από την επικριτική πένα της δεν θα διαφύγει ούτε ο Δ. Βούλγαρης. Το υπουργείο του «διακυβεύει οσημέραι και την εθνικήν τιμήν και την εθνικήν αξιοπρέπειαν» (αρ. φ. 386, 15 Μαρτ. 1875). Συμμετέχει στο κείμενο «Διαμαρτύρησις του τύπου της πρωτεύουσας» μετά τα γεγονότα της 19^{ης} Μαρτίου (παραβίαση του άρθρου 56 του Συντάγματος, αρ. φ. 388) και πανηγυρίζει «την επικατάρατον πτώσιν του υπουργείου Βούλγαρη» (αρ. φ. 390, 3 Μαΐου 1875). Την είσοδο του Χ. Τρικούπη στην πολιτική ζωή της χώρας συνοδεύει με πικρά σχόλια («Αν και μικρόν το δέμας, ένεκα του υδροκεφάλου υφ' ου έπασχε», αρ. φ. 399), αμφισβητώντας την ποιότητα των πολιτικών του προθέσεων: «και μόνος ο λόγος ότι ο Τρικούπης εισήλθεν εις την Κυβέρνησιν ουχι δια της θύρας, αλλά δια των παραθύρων, είναι τρανή απόδειξις της λύσεως του προς την εξουσίαν» (αρ. φ. 400, πρωτοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Η λύσσα προς την εξουσίαν»). Μετά από μία ομοβροντία αντικουμμουνδικών άρθρων (αρ. φ. 447-454, 2 Σεπτ. 1876 - 14 Οκτ. 1876) καταγγέλει να προτείνει κυβέρνηση Ζαΐμη «όστις φέρεει εν εαυτώ προσόντα, τας αρετάς ανδρός πολιτικού μετριόφρονος, μετριοπαδούς, εντίμου, εις το άκρον» (αρ. φ. 458, 1 Ιαν. 1876).

Γενικότερα εκδηλη είναι η απέχθειά της προς τον πολιτικό κόμο. Οι πολιτικοί χαρακτηρίζονται «ιδιοτελείς, αρχολίπαροι, αρχομανείς, φαύλοι, φαυλότατοι», ενώ ο λαός «ήσυχος εις το άκρον, ευπειθέστατος εις τους νόμους, φίλος της τάξεως όσον ουδείς άλλος» (αρ. φ. 411). Η εχθρική προς τον πολιτικό κόσμο στάση της εκδηλώνεται απροκάλυπτα

Κάθε τετρασέλιδη έκδοση της περιλαμβανεί τις στήλες: «Εκκλησιαστικά», «Επαρχιακά», «Διάφορα», «Δικαστικά», ενώ ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ετήσιοι απολογισμοί που δημοσιεύονται την Πρωτοχρονιά, όπου γίνεται επισκόπηση των γεγονότων της χρονιάς που διέρρευσε: λ.χ. «Επόψις του 1869» κ.ε. Τέλος, από το φ. 326 (14 Νοε. 1873) και σε πέντε επόμενα φύλλα (αρ. 327-331) δημοσιεύει ιστορικό ανάγνωσμα με τίτλο «Χρονικά της νέας Ελλάδος από του 1862 έτους μέχρι τέλους του 1873, ήτοι ένδεκα ετών πολιτικής βίος της Ελλάδος», στο οποίο καταγράφονται όλα τα κυβερνητικά σχήματα της περιόδου αυτής, όπως και οι πράξεις (γεγονότα, ψηφίσματα, κ.ά.).

Σύμφωνα με ειδοποίηση που δημοσιεύεται στο φ. 393 (20 Σεπτ. 1875) η έκδοση της είχε επί δύο μήνες σχεδόν διακοπή, «επίτιο το προσωπικόν αυτής από τον αγώνος, δια το κακάμου είχε μεταβεί εις το στάδιον της πάλης των αρχών ας υπερήσπισεν!».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 260· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 283.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

και σε επόμενα φύλλα τονίζοντας την ανάγκη ενός «Μωυσέως δια να εξαγάγη τον λαόν εκ της τυραννίας» (αρ. φ. 426).

Ο επαναστατικός αναβρασμός που επικρατεί στα Βαλκάνια αυτή την εποχή θα την οδηγήσει να σημάει σάλπιγμα γεγερτήριο: «Τι κάδοσθε, ω άνδρες των ρουσφετιών και των ατομικότητων θεραπευταί επί πανωλεθρία ολοκληρότου του ελληνομοσι;!! --Εγερωθίτε! (...) Εξυπνήσατε! (αρ. φ. 437). Παράλληλα παρακολουθεί με ευαισθησία το Κρητικό Ζήτημα ενώ την απασχολούν η διακοπή των σχέσεων Ελλάδος και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η πιθανότητα πολέμου μεταξύ των δύο χωρών και η σύνοδος των Παρισίων (αρ. φ. 6-11, 4-21 Εκ. 1868).

Στο Λαυριακό ζήτημα τάσσεται υπέρ του J.B. Serpieri (δημοσιεύει επιστολή διαμαρτυρίας του για τις κατηγορίες που διατιπώθηκαν εναντίον του). Αργότερα, σε πρωτοσέλιδο άρθρο «Τα θύματα της πολιτικής απάτης και του κυβερνητικού δόλου ολοκληύοντα εν το καρενείω της Ωραιο Ελλάδος» (αρ. φ. 322, 31 Οκτ. 1873) σχολιάζει την αγορά των μεταλλείων του Λαυρίου από τον Α. Συγγρό με 9,5 εκατ. δρχ., τη σύσταση εταιρείας με τον Σερπιέρι και τη μεταπώληση στο ελληνικό δημόσιο έναντι 20 εκατ. δρχ.

Ποδηλατική και Αθλητική Επιθεώρησις

Επίσημον όργανον του ποδηλατικού συλλόγου Αθηνών. Εικονογραφημενον περιοδικόν. Αθήνα. Οκτ. 1898 - Φεβρ. 1901. Γραμματέας: Α.Ξ. Τυπάλλος. Γενικός έφορος: Γ.Σ. Νικολόπουλος, Ταμίας: Π. Βερίοπουλος. Ι. Φραγκιάδης (από τον Ιούν. 1898). Άλλοι υπότιτλοι: *Μοναδικόν περιοδικόν εν Ανατολή, η συνδρομή και προστασία του Υπουργείου Παιδείας* (αρ. τχ. 5, 1898)· *Επίσημον όργανον του συνδέσμου των ελληνικών αθλητικών και γυμναστικών σωματείων* (αρ. τχ. 11, 1898)· *Εικονογραφημενον μηνιαίον περιοδικόν του ποδηλατικού συλλόγου Αθηνών, τη συνδρομή και προστασία του Υπουργείου Παιδείας* (Δεκ. 1900). Δεκαπενθήμερο / μηνιαίο (από το έτ. Β'), με συνεχή οεληδαριζήση και αρίθμηση τευχών ανά έτος (αρχιζόντων από τον Οκτ.), δίσηπλο, διαστάσεων 29x20 εκ. Στην περίοδο Μάρτ. 1900 - Απρ. 1900 κυκλοφόρησε ένα μόνο τεύχος. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 8 δρχ. (Αθήνα), 9 δρχ. (επαρχία)· εξωτερικού 9 φρ. Γραφείο: οδ. Αγγέλων 6 (έως τον Δεκ. 1900), οδ. Αριστείδου 10. Τυπογραφείο: Ν. Ταρσοπούλου, πλατεία Κάνιγγος 18.

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων σηματοδότησε και την εισαγωγή γενικότερα του αθλητισμού στην καθημερινή ζωή της εποχής. Ο Ποδηλατικός Σύλλογος Αθηνών επιχείρησε με την παραστα έκδοση να συμβάλει στην εδραίωση και διάδοσή του.

θεωρώντας ότι είναι αναγκαίος όχι μόνο για την υγιεινή του σώματος αλλά και του πνεύματος. Σύμφωνα με τις εξαγγελίες του πρώτου τεύχους, η *Ποδηλατική και Αθλητική Επιθεώρησης* θα αποτελούσε το δημοσιογραφικό όργανο που θα κατέγραφε κάθε αθλητική δραστηριότητα, τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού και θα έφερνε σε επαφή τον ελληνικό με τον ξένο αθλητισμό. Πλήθος αθλημάτων να αποτελούσαν αντικείμενο του εντύπου: «ποδηλασία αυτοκινήτων αμαζών, αθλητισμός ιππευτικής, κυνηγοσία, αλιεία, εκδρομές, σκοπευτική, πυγμαχία, πάλη, ξιφασκία, τένις, ποδοσφαιροβόλια, χόκεϊ, ενόργανη γυμναστική, κολυμβητική κ.ά.». Στόχος των εκδοτών του, αποτελούσε η ανάδειξη του σε «τελεία αθλητική εγκυκλοπαίδεια». Την παρούσα έκδοση χαριετίζουν με συγχαρητήριες επιστολές τους ο βαρώνος P. De Coubertin (πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής) και ο Δημήτριος Βικέλας.

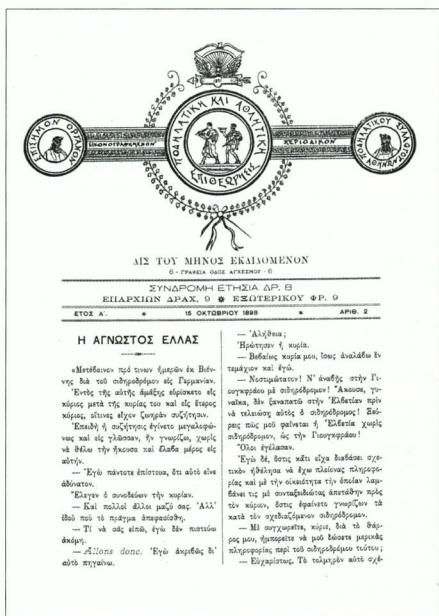
Αρχικά κυκλοφορεί δύο φορές τον μήνα σε 3000 αντίτυπα, ενώ τον δεύτερο χρόνο γίνεται μηνιαία, αυξάνοντας όμως τα φύλλα του σε 5000. Στους σταθερούς συνεργάτες του περιοδικού συγκαταλέγονται οι Ι. Χρυσάφης, Αλ. Σούτζος, Ν. Σαΐτας, Κ.Α. Οικονομίδης, Κ.Ν. Μανιάκης, Αθ. Ευταξίας και Luis Cauchois.

Η θεματολογία του εντύπου ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες και τους στόχους των εκδοτών του, μιας και επέτυχε να συνδυάσει πλήθος κειμένων που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον αθλητισμό: ενημέρωση για αγώνες και άλλες αθλητικές δραστηριότητες· κυρίαρχη η θέση των ποδηλατικών αγώνων, δημοσίευση εντυπώσεων από εκδρομές-περιηγήσεις σε μέρη με μεγάλο φυσικό πλούτο, αλλά και θεωρητικά κείμενα ελλήνων και ξένων συνεργατών του εντύπου για την αξία της άθλησης, τη συνεισφορά της στην διατήρηση της υγείας και στην επίτευξη της μακροβιότητας, για τον ρόλο του κράτους σε θέματα αθλητισμού. Δεν θα μπορούσαν να λείψουν οι εκτενείς ανταποκρίσεις από τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1900 στο Παρίσι. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα κείμενα-οδηγοί των αθλημάτων: πρόκειται για μια αναλυτική παρουσίαση των κανόνων διεξαγωγής του κάθε αθλήματος καθώς και τον ρόλο του αθλητή σε αυτό. Η παρουσίαση αυτή συνοδεύεται από πλούσια εικονογράφηση, η οποία συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση των οδηγιών. Η έκδοση διακόπηκε τον Φεβρουάριο 1901, για άγνωστους λόγους.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΟΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Κουλούρη, *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας: γυμναστικά και αθλητικά σωματεία*, Αθήνα, εκδ: ΙΑΕΝ/ΓΤΝΓ - ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1997, σ. 357-375.

ΕΛΕΝΗ ΚΥΡΠΑΜΑΡΤΙΟΥ

Ποιητική Έκδοση

Μηνιατική, Αθήνα, Σεπτ. 1913 - Μάρτ. 1914, αρ. τχ. 1-7. Ιδρυτές: Λίνος Καρζής, Κλέων Παράσχος, Κώστας Τουρνάκης. «Ύψιλος» (Αλ. Δελμούζος), Διευθυντής: Άμμων / Στέλιος Φέρης (Στέλιος Χιλιαδάκης, αρ. τχ. 2-7), Μηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση (σ. 1-80), μονόστλητο, διαστάσεων 24,5x14,5 εκ. Τιμή τεύχους: 30 λεπτά.

Περιοδικό ποίησης, όργανο των νέων λογοτεχνών· αν και δεν έχει την ίδια θαυρύτητα με τον πρόγονό του, την *Ηρωσό (1907), αποτελεί, όπως εκείνη, ένα είδος ανδολογίας που επιτρέπει, στην ανήνευση ποιητικών τάσεων της εποχής, όπως ο σεβασμός της μετρικής παράδοσης (στίχοι ισούλλαβοι, συνήθως ομοιοκατάληκτοι, σε κανονικά στροφικά συστήματα, λ.χ. συνέτα κ.ά.) και τα σύντομα ποιήματα στα οποία κυριαρχούν η υποβολή διαθέσεων και αισθησιασμού, ο ερωτισμός, η μεγαλοχολία κ.ά.

Σημαντικό μέρος της ύλης του κατέχουν οι μεταφράσεις ποιημάτων είτε από την αρχαία γραμματεία (Ανακρέων, Θεόκριτος, Πίνδαρος, Σαπφώ) είτε από τη νεότερη, κυρίως την ευρωπαϊκή: Fr. Corré, H. Heine, John Keats, Jean Moréas, P. B. Shelley, Rab. Tagore, Em. Verhaeren, Walt Whitman. Στους συνεργάτες του συγκαταλέγονται αρκετοί από τους πιο αξιολόγους νέους της εποχής: Δ. Γρ. Βερναρδάκης, Κλεαρέτη Δίπλα, Ναπ. Λαπαδιώτης, Μαν. Μαγκάκης, Πάνης Μηλιάδης, Λέαντρος Παλαμάς, Τάκης Παπατσώνης, Κλ. Παράσχος κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Βίκυ Πάτσιου, «*Ηγρώ*» (1907-1908), «*Ποιητική Έκδοση*» (1913-1914), Αθήνα 1992, όπου και ευρετήρια.

Χ.Λ. ΚΑΡΑΓΑΓΟΥ

Ποιητικός Ανθών

Κατά Κυριακήν εκδιδόμενος, Ζάκυνθος, 14 Σεπτ. 1886 - 13 Σεπτ. 1887, αρ. φ. 1-52. Ιδιοκτήτης-εκδότης-διευθυντής: Ι. Τσακασιάνος, Εβδομαδιαίο, δεκαεξασέλιδο (με συνεχή αρίθμηση σελίδων 1-832), διαστάσεων 22x16 εκ. Εξέδωσε δύο τόμους με τυπογραφικό κόσμημα στην προμετωπίδα, και αφιέρωση «εις τον αγαπητόν συμπολίτην μας Μιχαήλ Δαρείον» (τ. Α΄) και «Ιωάννη Καμπουρόγλου» (τ. Β΄). Ετήσια προπληρωτέα συνδρομή «δια τους εν Ελλάδι» ή «εν τη πρωτεύουση και ταις επαρχίαις» 8 δρχ. και «δια τους εν τη αλλοδαπή» 10 χρυσά φράγκα· συνδρομές Ζακύνθου: ετήσια 6 δρχ., εξαμηνιαία 3.50 δρχ. και τριμηνιαία 2 δρχ. Από 12 Οκτ 1886, συνδρομή προπληρωτέα και υποχρεωτική για έναν χρόνο. Τιμή τεύχους: 15 λεπτά αρχικά και 20 λ. από 16 Νοε. 1886. Τιμή προηγούμενων τχ. 25 λ. και 40 λ. τα αντίστοιχα χρονικά διαστήματα. Από 22 Μαρτ. 1887 έπαψε ν' αναγράφει τιμές τχ. και συνδρομής.

Ποιητικό περιοδικό, με γλώσσα σύνταξης την καθαρεύουσα καθώς και τη δημοτική, ενώ η τελευταία και ο δεκαπεντασύλλαβος προκρίνονται ως μέσα έκφρασης σε διαγωνισμούς που προκήρυσσε. Επίσης, δημοσιούνται κείμενα και μεταφράσεις στην ιταλική και ένα κείμενο στην αγγλική. Σκοπός του ήταν η παρουσίαση, προβολή και καλλιέργεια της ελληνικής ποίησης με την πεποίθηση ότι επιτελεί εθνικό έργο. Παράλληλα, επεδίωκε τη μόρφωση και την ψυχαγωγία, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της ύλης του καλύπτουν ποιήματα «όλων των ειδών και των εποχών»: δημοτικό τραγούδι και κρητικό θέατρο, πρόδρομοι, προσολωμικοί Φαναριώτες, Παλιά Αθηναϊκή Σχολή, Επτανήσιακή και Νέα Αθηναϊκή Σχολή, Δημοσιεύονται επίσης μεταφράσεις έργων

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΝΘΩΝ

ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ' ΤΣΑΚΑΣΙΑΝΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

14 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1886—8 ΜΑΡΤΙΟΥ 1887

Η ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΔΙ' ΕΝ ΤΟΥΣ

Διά τους εν Ελλάδι Έλλησι αρ. 8, και δια τους εν τη αλλοδαπή ου-τροσά 10

ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ

Ἐκ τῆς Τυπογραφεῖας τοῦ ΦΩΣΚΟΛΟΥ Σπ. Καβουρόγλου.
1887

ξένων ποιητών από δόκιμους και καταξιωμένους λογοτέχνες. Το πεζό μέρος περιορίζεται στη μετάφραση του έργου «Τελευταία επιστολαί του Ιακώβου Όρτις» του Φώσκολου από τον Γ. Σφήκα, σε βιογραφίες ελλήνων ποιητών από τον Σπ. Δεβιάζη και σε τρεις μελέτες για την ποίηση.

Στην πρώτη σελίδα κάθε φυλλαδίου προτάσσεται το περιεχόμενο και στην τελευταία δημοσιεύονται οι ειδοποιήσεις, οι αγγελίες νέων εκδόσεων, λίγες διαφημίσεις έμμετρης και η «Αλληλογραφία του Π. Ανθώνος», πολύ διαφωτιστική για την αποδοχή, την ευρεία εξάπλωσή του στο εσωτερικό και εξωτερικό, την ποιότητα και τον ρόλο του. Συνεργάτες του υπήρξαν γνωστοί, αλλά και νέοι ποιητές και λόγιοι, ζακυνθίνοι και άλλοι· ανάμεσά τους, οι Κ. *Παλαμάς, Ν. Καμπάς, Γ. *Δροσίνης, Ι. Πολέμης, ποιητές της γενιάς του 1880 που τότε βρισκόταν στο ξεκίνημά της. Πολλοί έγραψαν με ψευδώνυμα, όπως «Ετοιμόροπος», «Σπουργίτης», «Ιόνιος», «Οκτώβριος», «Θέογνης», «Καλόγερος», «Κακόκριος», «Λησμο-

νημένος», «Αίσωπος», «Εκατόγχειρ», «Tolbot», «ΔΗΜ-Ο-ΚΡΑΤΗΣ», «Ελένη», «Νιόδη», «Σ.αρδανάπαλος», «Ζηλιάρης» κ.ά. ή αρχικά όπως «Τ.Σ.», «Τ.», «Γ.Ν.Κ.», «Τ.Σ.», «Π.Μ.», «Δ.Π.», «Καλ. Δ.», «Ζ***», «Κυρία Μ***» ή με αστερίσκους.

Ο *Ποιητικός Ανθών* είναι το πρώτο αποκλειστικά ποιητικό ελληνικό περιοδικό, μοναδικό στο είδος του για την εποχή του, ουσιαστικά μία Εθνική Ποιητική Ανθολογία. Ενδάρρυνε τη γηνακεία παρουσία, υποστήριξε τους πρωτοεμφανιζόμενους και φιλοδόξησε να παρουσιάσει την ελληνική ποίηση στο σύνολό της. Λόγω οικονομικών δυσχερειών δεν μπόρεσε να επιβιώσει και, έτσι, μετά την αναγγελία δεκαπενθήμερης προσωρινής αναβολής της έκδοσής του «προς βελτίωσιν του φύλλου και τινα εξοικονόμησιν των ανοικονόμητων οικονομικών του», έταψε οριστικά την έκδοσή του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΖ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ. Μπουπουλίδης, *Συμβολή εις την Επτανησιακήν διδασκασίαν. Περιοδικά και εφημερίδες Ζακύνθου*, Αθήνα, 1956· Δ. Μάργαρης, *Τα παλιά περιοδικά Η ιστορία τους και η εποχή τους*, Αθήνα χ.χ. Α.Χ. Ζώης, *Λεξικόν Ιστορικών και λαογραφικών Ζακύνθου*, τ. Α2, Αθήνα 1963, σ. 539.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΟΚΑΛΑ-ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Ποικίλη Στοά της Νεολαίας

Δεκαπενθήμερον μαθητικών εγκυκλοπαιδικών περιοδικών, Αθήνα, 1927. Έκδοτες-ιδιοκτήτες: Αν. Ι. Τοτόμης και Δ.Ν. Παπαγιαννόπουλος. Δεκαπενθήμερο, είκοσι σελίδων (το τχ. 1 δεκαέξι σελίδων), δίστηλο, διαστάσεων 28.2x20,9 εκ. Είναι γνωστά 8 τχ. (25 Απρ. - 15 Αυγ. 1927). Τιμή τεύχους: 5 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού δρχ. 100· εξωτερικού 150 φράγκα Γαλλίας, Κύπρου 12 σελίνια, Αιγύπτου 15 σελίνια, Αμερικής 5 δολάρια. Σύμφωνα με τη *Στατιστική του Ελληνικού Περιοδικού Τύπου κατά το έτος 1927*, κυκλοφορούσε σε 3000 αντίτυπα. «Τύπος Καλλιτεχνικού Τυπογραφείου Βραδυνής» (αρ. τχ. 1-3)· στα υπόλοιπα τχ. δεν αναφέρεται τυπογραφείο.

Το περιοδικό, παρά το φιλόδοξο σχεδιασμό του, κυκλοφόρησε για σύντομο χρονικό διάστημα. Απευδυνόταν, όπως δηλώνονταν στο προγραμματικό άρθρο, «Προς τους μαθητάς, τους γονείς και τους διδασκάλους» (αρ. τχ. 1, σ. 1): «Εκδιδόμεθα, ουχί διά να αυξηθώμεν αριθμητικώς την δύναμιν του περιοδικού τύπου, αλλά διά να συμπληρώσωμεν αισθητόν και αναγκαίον κενόν, το κενόν όπερ αισθάνεται η μαθητώσα νεολαία διά της παντελούς ελλείψεως ίδιου περιοδικού, περιοδικού διδασκτικού άμα και τερπνού, περιοδικού όπερ ως μόνον σκοπόν θα έχη

την μόρφωσιν χαρακτήρων, χρηστών και ωφελίμων πολιτών, περιοδικού όπερ θα εξυπηρετή πολυτρόπως τον μαθητήν, τον γονέα, τον διδάσκαλον, αυτό τούτο το Έθνος».

Στους μόνιμους συνεργάτες του συγκαταλέγονταν γνωστά ονόματα της εποχής. Από το τχ. 3 (1 Ιουν. 1927) στο εξώφυλλο κάθε τεύχους δημοσιευόταν εγκύκλιος του υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων Α. Αργυρού προς τους γενικούς επιθεωρητές, γυμνασιάρχες, διευθυντές Διδασκαλείων, με την οποία συνιστούσε στους μαθητές την ανάγνωση του περιοδικού.

Στις σελίδες του δημοσιευόταν άρθρα με ιστορικό και λαογραφικό περιεχόμενο, ταξιδιωτικές εντυπώσεις και ιστορίες. Υπήρχαν σελίδες με αθλητικά νέα, ανέκδοτα, αλληλογραφία και μαθητικές συζητήσεις. Κι ακόμη, ένθετο λεξικό αρχαίων ελληνικών και ρωμαϊκών χρόνων και μυθιστορημάτων

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΛΙΑ, ΕΝΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ.Γ. Τσικνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΙΑΕΝ/ΓΓΝΓ 1986, σ. 349-351.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Ο Ποιμήν

Μηνιαίον Εκκλησιαστικόν Περιοδικόν, Εκδιδόμενον προνοία του σεβ. Μητροπολίτου Μυτιλήνης Κου Ιακώβου, Μυτιλήνη, 1 Ιαν. 1933-1942, 1946 έως σήμερα [2005]. Διευθυντές: π.θ. Ε. Κλεόμβροτος (έως το 1942), Εμμ. Γ. *Μυτιληναίος (1946-1950), πρωτοσύγκελλος Χρυσόστομος Γιαλούρης (1950-1954), ιεροκήρυξ-θεολόγος Γεώργιος Π. Σωτηρίου, που εξακολουθεί να το διευθύνει και σήμερα. Αν και προσδιοριζόταν ως μηνιαίο, συνήθως έβγαινε κάθε δύο μήνες, με κατ' έτος νέα αριθμηση (αρ. τχ. 1-12) και σελιδαρίθμηση, τριάντα δύο έως σαράντα οκτώ σελίδων (σε ειδικές επετειακές περιπτώσεις έβγαινε πολυσελίδο), διαστάσεων 24x17 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 40 δρχ., εξωτερικού 0.5 λ. Αγγλίας, 2 δολ. Αμερικής. «Τύπος Καλλιτεχνικού τμήματος Δημοκράτου».

Παραμένει το μακροβιότερο περιοδικό που εκδόθηκε στη Λέσβο, ανεξαρτήτως περιεχομένου. «Αφ' ης ημέρας, αφέντες εξ ανάγκης τον προσοχή και εν περιπετείαις πολλαίς και ποικίλαις συνδεθέντα ημίν Μητροπολιτικών θρόνων του Δυραχίου ανελάβομεν. Χάριτι Θεού, την διακυβέρνησιν της Εκκλησίας Μυτιλήνης, προ δετίας όλης, εις των μυχιωτάτων πόδων ημών υπήρξε και η έκδοσις δημοσκευτικού περιοδικού, δυναμένου να υποδοθήσῃ ημάς εις την εξυπνρήτησιν των δημοσκευτικών και

Πολεμικός, Εμμανουήλ του Αντωνίου

(Ρόδος. 1883 - 25 Φεβρ. 1937). Δημοσιογράφος και εκδότης. Έμαθε την τέχνη της τυπογραφίας εργαζόμενος στο ελληνικό τμήμα της εφ. *Αιγαίων* που από το 1896 κυκλοφορούσε στη Ρόδο, όταν βαλής (νομάρχης) του Αρχιπελάγους ήταν ο Αμπεντίν Πασάς (1894-1908), ο οποίος έφερε από τις Βρυξέλλες στη Ρόδο το πρώτο μηχάνημα επιπέδου πιεστηρίου. Μαζί με τον Γεώργιο Κοκκίδη (1876-1942) στις 11 Απριλίου 1909 εξέδωσαν την εφ. *Ρόδος* που τυπωνόταν αρχικά στο κρατικό οθωμανικό τυπογραφείο. Από τον Απρίλιο 1911 με τον τίτλο *Νέα Ρόδος* και έως το κλείσιμό της από τους Ιταλούς στις 16 Ιουλίου 1937, τυπωνόταν στο ιδιόκτητο επίπεδο πιεστήριο που ο Εμμανουήλ Πολεμικός έφερε από την Κωνσταντινούπολη, δημιουργώντας ταυτόχρονα και το πρώτο ελληνικό τυπογραφείο στο νησί, τον «Απόλλωνα».

Να σημειωθεί ότι η δημιουργία τυπογραφείων στο νησί της Ρόδου είναι γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό και με πολλαπλή σημασία και επιπτώσεις. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της έκδοσης από τα ελληνικά τυπογραφεία της Ρόδου σχολικών βιβλίων, όταν το 1927 ο τότε ιταλός διοικητής Mario Lago απαγόρευσε την εισαγωγή διδακτικών βιβλίων από την Ελλάδα, επιτρέποντας σκόπιμα το τύπωμα βιβλίων στα τυπογραφεία της Ρόδου. Δεν υπολόγισε όμως, ότι και από την τάξη των τυπογράφων και από την τάξη των δασκάλων θα βρίσκονταν άνθρωποι που σκληρά εργαζόμενοι, με οικονομική ζημία και κίνδυνο, θα αναλάμβαναν να καλύψουν το κενό της έλλειψης διδακτικών βιβλίων. Η προσπάθεια όλων αυτών συνετέλεσε ώστε να κρατηθεί η ελληνική γλώσσα και η ιστορία και να προστατευθούν οι νέοι από τη φασιστική λαίλαπα. Σ' όλη την περίοδο της τουρκοκρατίας και της ιταλικής κατοχής ο Εμμανουήλ Πολεμικός στάθηκε στην πρώτη γραμμή του αγώνα ενάντια στον κατακτητή και στα σχέδια του για αφελληνισμό των κατοίκων της Δωδεκανήσου. Για τη δράση του αυτή υπέστη πολλές δίωξεις.

Υπήρξε πρόεδρος του γυμναστικού συλλόγου «Δωριεύς» και ιδρυτικό μέλος του γυμναστικού συλλόγου «Διαγόρας», μέλος της εφορείας σχολείων και της δημογραφίας. Διετέλεσε μέλος της μοναστηριακής επιτροπής για την ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων μονών Σκιαδίου, Αρταμίτη κ.ά.

Ο Εμμανουήλ Πολεμικός και η σύζυγος του Ζωή Βλαχοπούλου, διευθύντρια του Καζουλλείου Παρθεναγωγείου και ιδρύτρια και πρόεδρος του Λυκείου

Εργάνη Αθηνά, πρόσφεραν ανεκτίμητες υπηρεσίες στον αγώνα για την εθνική αποκατάσταση των νησιών. Το όνομά του εδόθη τιμητικά με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου της πόλης της Ρόδου το 1992, σε οδό της πόλης

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΡοδ (Αρχείο της εφ. *Νέα Ρόδος*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Νικολάου, *Οδοιπορικό στην ιστορία της πόλης της Ρόδου, μέσα από τα ονόματα των δρομών της*, Ρόδος 1998.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΓΓΕΛΗΣ

Πολενάκης, Σταμάτης

(Αθήνα. 1908-1997). Γελοιογράφος, σκιτσογράφος, ζωγράφος και δημιουργός κινουμένων σχεδίων. Γεννήθηκε στο Μεταξουργείο. Με καταγωγή από τη Σίφνο, απόγονος του Κλεάνθη *Τριαντάφυλλου (εκδότη του γνωστού *Ραμπανά, του ομώνυμου σατιρικού περιοδικού του 19^{ου} αιώνα), πέρασε μέρος από τα παιδικά του χρόνια στην ιδιαίτερη πατρίδα του, στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Εκεί πήρε τα πρώτα μαθήματα ζωγραφικής από έναν ντόπιο, λαϊκό καλόγερο-αμοιόγραφο, που είχε προσλάβει η οικογένειά του για αυτό τον σκοπό. Το 1930 μπήκε μετά από εξετάσεις στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών, στο εργαστήριο του Σ. Βικάτου, όπου είχε για καθηγητή, ανάμεσα σε άλλους, τον Κ. Παρθένη. Αποφοίτησε το 1935 με άριστα. Από σπουδαστής έκανε σκίτσα σ' εφημερίδες και περιοδικά, στην *Απογευματινή, στη *Βραδινή κ.α., εικονογραφώντας κυρίως το δικαστικό ρεπορτάζ. Προικισμένος με οξύτατο χιούμορ, πέρασε σύντομα στη γελοιογραφία και έγινε ο βασικός γελοιογράφος της εφ. *Καθημερινή. Παράλληλα ζωγράφιζε.

Στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, κατέφυγε πάλι με την οικογένειά του στη Σίφνο. Εκεί ζωγράφιζε, κάτω απ' τη μύτη των Ιταλών, τη γνωστή σειρά των μεγάλων έγχρωμων σκίτσων του (τέμπερα), με θέμα τις περιπέτειες του Μουσολίни στην Ελλάδα. Τα πρωτότυπα της σειράς αυτής ανήκουν σήμερα στο Πολεμικό Μουσείο, που τα έχει εκδώσει σε βιβλίο. Με το ίδιο θέμα πάντα, έκανε την πρώτη σειρά κινούμενων σχεδίων στην Ελλάδα, που προβάλλεται πιο συχνά στην τηλεόραση, στην Εθνική Επέτειο.

Το 1945 εξέδωσε, μαζί με τον Νίκο Δεληπέτρο («Ασμοδαίος»), τη σατιρική εφ. *Ο λαουζτικός*, όπου λανσάρει τον τύπο του αφελούς, ευκολόπιστου μικροαστού, με το όνομα «Πίπης Πάπιας», αλλά και τον πιο γνωστό τύπο του «Σπαγγοραμμένου», που συνέχισε την καριέρα του στο π. *Ρομάντσο. Από το 1948 έως το 1950, μαζί με τους Φωκίωνα *Δημητριάδη, *Αρχέλαο, Ανδρέα *Βλασσόπουλο, Γιώργο *Γκέιβελη, Νίκο *Καστανάκη, Παύλο Παυλίδη, Ευάγγελο Τερζόπουλο διηύθυνε την εβδομαδιαία επιθεώρηση *Τράστ του Γέλιου*. Αργότερα συνεργάστηκε με πολλά περιοδικά και εφημερίδες, καλλιεργώντας επίσης, πλην της πολιτικής και το είδος της κοινωνικής γελοιογραφίας, πού τείνει να εκλείπει σήμερα. Η κύρια επαγγελματική απασχόλησή του όμως ήταν τα κινούμενα σχέδια για κινηματογραφικές διαφημίσεις, σε χιουμοριστικά σενάρια επίσης δικά του, που άφησαν εποχή. Μια άλλη ενασχόλησή του ήταν η μακέτα, όπου, επίσης, άριστευσε.

Έλαβε μέρος σε πάμπολλα, εγχώρια και διεθνή, γελοιογραφικά φόρουμ. τιμήθηκε με πολλά βραβεία, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, όπου είναι ευρύτατα γνωστός. Η λιτότατη γραμμή του σχεδίου του, σχεδόν μονοκοντυλιά, αναγνωρίζεται αμέσως. Υπήρξε μέλος τακτικό της ΕΣΗΕΑ και διατέλεσε πρόεδρος του Καλλιτεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος το 1975. Επιλογή των σκίτσων και έργων του μιας τεσσαρακονταετίας (1940-1970) δημοσιεύθηκε στο άλμπουμ *Η εποχή του Πολενάκη*, που εκδόθηκε από τον Εκδοτικό Οργανισμό Λιθάνη.

Όπως γράφει χαρακτηριστικά, για τις γελοιογραφίες του, ο Χρήστος Ξανθάκης (*Ε Οη – Line*, 14 Απρ. 1996) : « Αν υπάρχει κάτι που κάνει τον Πολενάκη να ξεχωρίζει από πολλούς άλλους σκιτσογράφους της γενιάς του, δεν είναι τόσο η ποσότητα της παραγωγής του ή η πρωτοτυπία της, αλλά ο ποιητικός παραλογισμός των σχεδίων του, η σουρεαλιστική λιτότητα των κόμικς στριπ του. Η μετεμφυλιακή Ελλάδα που υποδέχθηκε αμήχανα τα νέα ήθη κι έθιμα, ασπασμένη με τον τεχνολογικό πολιτισμό, που ονειρεύεται μεγαλεία κυκλοφορώντας με τρύπια παπούτσια, παρελαύνει το σύνολό της στις παράξενες γελοιογραφίες του Πολενάκη».

Από το 1970 επέστρεψε αποκλειστικά στην απηπλημένη του ζωγραφική. Έκανε πολλές ατομικές εκθέσεις και έλαβε μέρος σε ομαδικές. Προσφιλές του θέμα τα τοπία, ελληνικά ή ξένα, προϊόν της εμπειρίας του από τα συχνά ταξίδια που έκανε, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Άφησε πλήθος έργων, πολλά από τα οποία κατέχει η οικογένειά του και άλλα κο-

σμών πινακοθήκες ή ιδιωτικές συλλογές. Ιδιαίτερα σημαντικό κομμάτι της δουλειάς του είναι όμως οι προσωπογραφίες της πρώτης του ζωγραφικής περιόδου (1934-1940), ώριμα έργα που εντυπωσιάζουν για την άρτια τεχνική και το αίσθημα ζωντανίας που αποπνέουν.

Άφησε σενάρια κινηματογραφικά και θεατρικά έργα, μέχρι στιγμής άπαικτα. Εξέδωσε, τέλος, ένα βιβλίο με γελοιογραφίες και χιουμοριστικά κείμενα, μια άλλη πτυχή του ταλέντου του, με τίτλο : *Το βιβλίο του Πολενάκη. Φ.Χ.Ψ.* ² (Αθήνα 1976).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σ. Πολενάκης 1940 -41 (Άλμπουμ), Αθήνα, εκδ. Πολεμικού Μουσείου, 1975· « Η εποχή του Πολενάκη» (Άλμπουμ), Αθήνα, εκδ. Νέα Σύννορα / Α.Α. Λιθάνη, 1996, με εισαγωγή του Πέτρου Μαρτινίδη· *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών. Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτές. 16^{ος} - 20^{ος} αιώνας*, Αθήνα, εκδ. Μέλισσα, 1997· Γήσης Παπαγεωργίου, *Έλληνες γελοιογράφοι του 20^{ου} αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Αστράια, 2000 (βλ. κυρίως το κείμενο του Κ. Γεωργουσόπουλου)· Δ. Σαπρανίδης, *Ιστορία της Ελληνικής γελοιογραφίας. 3000 χρόνια αμφισβήτησης*, Αθήνα, εκδ. Ποταμός, 2001· Αρίσταρχος Παπαθανηλ, *Ελληνική Πολιτική Γελοιογραφία – Η Σοβιακή Πλευρά Μιας Αστείας Τέχνης*, Αθήνα, εκδ. Syllipsis, 2006 (6^η έκδοση, βελτιωμένη), με πρόλογο του Δημήτρη Ζαννίδη και εισαγωγή του Μάνου Στεφανίδη.

ΛΕΑΝΑΡΟΣ Σ. ΠΟΛΕΝΑΚΗΣ

Πολικός Αστήρ

Ναυτικός Περιοδικός Σύγγραμμα, Αθήνα, 15 Ιουν. 1842 - 15 Ιουλ. 1843, αρ. τχ. 1-9. Ιδρυτής- εκδότης-διευθυντής: Γεράσιμος *Ζωχιός. Μότο: «Το δε ναυτικών τέχνης εστίν, ώσπερ και άλλο τι, και οικ ενδέχεται, όταν τύχη, εκ παρήργου μελετάσθαι, αλλά μάλλον μηδεν εκείνω πάρεργον άλλο γίνεσθαι.» (Θουκυδ. Σπυ. α'). Το εξώφυλλο φέρει στη μέση της σελίδας κόσμημα που ήταν ελαφρά παραλλαγή του βασικού εμβλήματος: στην κορυφή αντί για το βασικό στέμμα είχε μια τρίαινα και στη μέση, αντί για τον βασικό θυρεό, ένα εξακτινο αστέρι. Κάτω υπάρχουν δύο άγκυρες χιαστί. Μηνιαίο, τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 20x12,5 εκ. «Ετήσιον της συνδρομής τμήμα Δραχμιά 24 προσπληρωτέμυ κατά τριμηνίαν». «Εκ της Τυπογραφίας Γ. Βάφα (Παρά τη οδώ Αδριανού)».

Είναι το πρώτο ελληνικό ναυτικό περιοδικό. Σε αναφορά προς την Υπηρεσία του με ημερομηνία 24 Φεβρουαρίου 1842 ο Γ. Ζωχιός εκδηλώνει την απόφασή του να εκδώσει μηνιαίο ναυτικό περιοδικό με τον τίτλο *Πολικός Αστήρ* και προδιαγράφει τα κύρια θέματα τα οποία θα απασχολούσαν τις σελίδες του: Ναυτική, Κυβερνητική, Ναυτική Τακτική, Ναυτικά Γυμνάσια, Ναυτική Νομοθεσία και Ναυτική Γλώσσα. Γενικότερο δε αντικείμενο θα είχε «την θεωρητικήν έρευναν των διαφόρων της Ναυτικής κλάδων, και την

πρακτικήν ερμηνείαν των δι' ημάς απλουστέρων και αναγκαιοτέρων ξένων κεινόνισμών». Στόχος του περιοδικού, σύμφωνα με την προκήρυξη που κυκλοφόρησε στις 31 Μαρτίου 1842, ήταν η πρόθεση να αναπληρώσει το κενό των ναυτικών σχολών, την έλλειψη δασκάλων της ναυτικής, και διδακτικών εγχειριδίων, καθώς «ουδείς άλλος δύναται να θεωρηθῆ κατά πάντα εντελής και δόκιμος ναυτικός, εἰ μὴ μόνον εκείνοι ὅσοι ἔλαβον μέρος ενεργῶν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ανεξαρτησίας αγώνα. Διότι μόνον αὐτοί, μαθητεύσαντες εἰς τὸ μέγα τῆς πείρας σχολεῖον, ἀπέδειξαν εμπράκτως ὅτι τὴν ναυτικὴν ὑπὲρ πάντα ἄλλον γνωρίζουσι κάλλιον, καὶ τὼν ναυμαχιῶν τὴν τέχνην καλῶς ἐξεμάθον. Ἀλλὰ καὶ οἱ ευάριθμοι οὔτοι ἀλίτρυτοι γέροντες ἐντὸς ολίγου ἢ ἀποσύρονται εἰς τὰ ἴδια, ἢ διαγράφονται διὰ παντός ἐκ τῶν ναυτικῶν καταλόγων».

Προκειμένου να αντιμετωπίσει ο Ζωχιός τα έξοδα της εκδόσεως ζήτησε τη συνδρομή της «ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματείας», η οποία ανταποκρίθηκε θετικά στην αίτησή του και με σχετικό βασιλικό διάταγμα το Δημόσιο γράφτηκε συνδρομητής για 20 ἔτη. Συγχρόνως, ἔκανε θερμὴ σύσταση τοῦ περιοδικοῦ στις ναυτικές και λιμενικές αρχές, τις οποίες προέτρπε να γραφοῦν συνδρομητρίες. Χαρακτηριστικές για τὴν ἐποχὴ εἶναι οἱ ἀπαντήσεις που πήρε ἀπὸ ὀρισμένους αξιωματικούς στη σύσταση αὐτή, ὡς π.χ. ἡ ἀκόλουθη: «Μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐπεδύμουν νὰ γίνω συνδρομητὴς εἰς τὴν ναυτικὴν ἐφημερίδα ο *Πολικός Ἀστήρ*, εἰάν ἐπαρκοῦσα διὰ τοῦ μισθοῦ μου εἰς τὰς ἀναποφεύκτους τῆς πολυμελοῦς μου οἰκογενείας ἀνάγκας, διὰ τὸ δυστύχημα λοιπὸν τοῦτο, ἀναγκάζομαι ἄκων νὰ ἐπιστρέψω τὴν προκήρυξιν ἀνεῦ συνδρομῆς». Ἄλλοι πάλι αξιωματικοὶ δικαιολογήθηκαν πὼς δὲν ἔξεραν γράμματα (πράγμα ὅχι καὶ τόσο ἀσυνήθιστο γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη) καὶ ἄλλοι πὼς ἦταν πολὺ γέροι καὶ δὲν ἐθρίσκαν οὔτε ἐνδιαφέρον, οὔτε ωφέλεια στὴ μελέτη.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ο *Πολικός Ἀστήρ* τοῦ Ζωχιοῦ κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο τεῦχος τὸν στίς 15 Ἰουνίου 1842. Στὴ δεύτερη σελίδα ἀναγράφονταν «Τεῖχος τριτογενεῖς ξύλινον δίδοι ευρύποτα Ζεὺς. Μόνον ἀπόρρητον τελέθειν τὸ σε τέκνον τ' ὀνήσει» (Ἡρόδοτ. Πολυμ.), που ἀποτελεῖ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν χρῆσμο τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν στους Ἀθηναίους πρὶν ἀπὸ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνος.

Ὡς κύριο ἄρθρο δημοσίευσε τὴν πρόσκληση τοῦ ἐκδότῃ στους αξιωματικούς γιὰ τὴ συνδρομὴ τους καὶ κατέληξε: «Γνωρίζω ὅτι τὸ ἔργον, τοῦ οποίου ἀναδέχομαι εἶναι μέγα καὶ υπερβαίνει τὰς ολίγας καὶ μικρὰς δυνάμεις μου, ἐλπίζω μ' ὅλα ταῦτα νὰ φανῶ

καὶ ωφέλιμος. Ἐν ἐλλείψει φάρου φωτοβόλου καὶ τηλεγράφου καὶ αμαυρὸς τὶς λιμένους πυρσὸς δὲν εἶναι πάντα περιττὸς ἢ ἀχρηστος».

Τὰ ἄρθρα που δημοσιεύονταν δὲν ἦταν, ὅπως ἴσως θὰ περίμενε κανένας, τέτοια που νὰ κρατοῦν τους αξιωματικούς τοῦ ναυτικοῦ σε ἐπαφὴ με τὶς ἐξελίξεις τοῦ καιροῦ τους ἢ με ἄλλα ἐγκυκλοπαιδικὰ ἢ ποικίλης ὕλης περιοδικὰ. Τὸ περιοδικὸ κινήθηκε στὸ πλαίσιο που εἶχε προαναγγεῖλει. Περιέλαβε ἀκόμη ἄρθρα γιὰ τὴ ναυτικὴ ἀστρονομία, τους ναυτικούς χάρτες, τὰ πληρώματα, πίνακες τῶν 32 ἀνέμων με τὴν κοινὴ ἐλληνικὴ καὶ ξένῃ ονομασίᾳ τους ἀλλὰ καὶ ἀναδιπλούμενους πίνακες ποικίλου περιχομένου («Πίναξ τῶν φάσεων τῆς σελήνης», «Περὶ συντάξεως ναυτικῶν καταλόγων», «Κατάλογος ἐπιβατῶν καὶ ἐπικουρῶν ἐπὶ τῆς κορβέτας “Ἀμαλία”» κ.ά.). Ὀλόκληρη ἡ ὕλη τοῦ περιοδικοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ μικρὰ ἄρθρα που ἔγραφε ὁ Α.Δ. Μισοῦλης, ἐπίσης αξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, γράφονταν ἀπὸ τὸν Ζωχιό. Ὁ λόγος που ὁ ἐκδότῃς ἔδινε στὸ περιοδικὸ τὸν μορφή αὐτὴ ἐξηγοῦνταν στὸ κύριο ἄρθρο που προαναφέρθηκε: «Ἀλλὰ ποῦ, πολλοὶ πλέουσι, εἶναι τὰ Ναυτικὰ Σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μαθητεύσωμεν; που δε οἱ τῆς Ναυτικῆς δόκιμοὶ διδάσκαλοι; που τέλος τὰ ἐπὶ τοῦτο διδακτικὰ βιβλία; Κατ' ἐμὲ τῆς μαθητείας ὁ καιρὸς παρήλθε πλέον δι' ἡμᾶς, δι' ἰδιαιτέρας μόνον μελέτης πρέπει νὰ φροντίξῃ ἕκαστος νὰ πολλαπλασιάξῃ τὰς γνώσεις του [...]. Τὴν δ' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων διδακτικῶν βιβλίων δύναται ν' ἀναπληρώσῃ, νομίζω, ἐν μέρει καὶ πρὸς τὸ παρὸν Ναυτικὴ τῆς ἐφημερίδος».

Ὁ *Πολικός Ἀστήρ* δὲν μακροημέρευσε. Δὲν μπόρεσε νὰ ζήσει οὔτε ἓναν χρόνο. Ὁ Γ. Ζωχιὸς δέχθηκε τὴν κριτικὴ τοῦ υποπλοίαρχου Ἐμμανουὴλ Α. Μισοῦλη δημοσιευμένη στὴν ἐφ. *Ἀνεξάρτητος*. Ὁ ἴδιος δὲν ἀπάντησε μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ του, ὅπως εἶχε ἀρχικὰ δηλώσει, ἀλλὰ τὸν Νοέμβριο τοῦ ἴδιου ἔτους κυκλοφόρησε ἀνεξάρτητο δεκαεξασέλιδο φυλλάδιο με τὸν τίτλο *Ἡ Ἀπάντησίς μου*.

Ὁ λόγος τοῦ πρόφρου τέλος τοῦ περιοδικοῦ, ἀσφαλῶς θὰ πρέπει νὰ ἦταν ὁ ἴδιος ἐκείνος που χαρακτηρίζε καὶ τὰ ἄλλα ἔργα του φωτισμένους κερκυραίου αξιωματικῶ. Ἦταν πάντοτε πολὺ μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του. Ὁ *Πολικός Ἀστήρ* δὲν μπόρεσε νὰ ἀντέξει στὴν πάλῃ ἀνάμεσα στὴν παλιὰ παράδοση καὶ στὸ νέο πνεῦμα τῆς ἐποχῆς που ὁ Ζωχιὸς ἐκπροσώποῦσε.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Γ. Φωκάς, *Χρονικά του Ελληνικού Β. Ναυτικού*, Αθήνα, εκδ. ΓΕΒΝ 1923, σ. ΙΙΙ-ΙΙ5· π. *Ναυτική Ελλάς*, τχ. 2 (30 Νοε. 1928), 29-30.

A.I. TZAMTZHE

Πολιτεία

Ανεξάρτητος Ημερησία Εφημερίς, Αθήνα, 12 Νοε. 1917-Αυγ. 1929 και 6 Δεκ. 1931 - 25 Μαρτ. 1933. Εκδότες: Σπ. Αλιμπέρτης (έως τον Αύγ. 1919) και Θεολ. Νικολούδης. Μετά την αντεπανάσταση του Οκτ. 1923 διέκοψε την κυκλοφορία της έως τον Ιαν. 1924 και αντ' αυτής στο διάστημα εκείνο ο Νικολούδης εξέδιδε την εφ. *Χώρα*. Τη διεύθυνση διατήρησε ο Νικολούδης, εκτός από την περίοδο μεταξύ 1926 και 1929, όταν την ανέλαβε ο αρχισυντάκτης της Δ. *Σβολόπουλος. Καθημερινή, τετρασελίδη / εξασελίδη, τριστήλη, εκδόθηκε το μεγαλύτερο διάστημα του βίου της στο τέταρτο σχήμα. Τιμή φύλλου: αρχικά 10 λεπτά. Τυπωτόταν στα τυπογραφεία της οδ. Κοραή 4.

Πρωινή εφημερίδα σοβαρής πολιτικής αρθρογραφίας. Εκδόθηκε σε συνθήκες κατά τις οποίες δεν μπορούσε, όπως εξηγήσους στο φύλλο της 12^{ης} Νοεμβρίου 1918, να έχει διαφορετική πολιτική στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής από εκείνη που ακολουθούσε η κυβέρνηση του εμπόλεμου κράτους. Προσέδεται ότι αν και δεν συμμεριζόταν τη συστηματική αντιπολιτευση της ελληνικής διπλωματίας, δεν θεωρούσε όμως ότι ο ελληνικός λαός έπρεπε να μένει άφωνος και να απεκδυθεί της προσωπικότητάς του. Έτσι, κατηγορήσε τον Ελ. Βενιζέλο για περιορισμό των ελληνικών αξιώσεων και αντιτέθηκε στην ανταλλαγή των πληθυσμών. Ο Σ. Αλιμπέρτης υποστήριξε εξάλλου ότι η βασιλεία απέρριξε από την κυριαρχία του λαού. Στην προεκλογική περίοδο, τον χειμώνα του 1920, εντόπισε εξάλλου η εφημερίδα τη γενέδλια συγκυρία του αγώνα υπέρ της ελευθερίας, υπέρ των λαϊκών δικαιωμάτων και υπέρ της λειτουργίας του πολιτεύματος εναντίον μιας αντιπάλου οργανώσεως (του βενιζελισμού) που διέδεται την υλική βία. Άσκησε ωστόσο κριτική και στις «μετανοεμβριανές» κυβερνήσεις και αποδέχθηκε τις πατριωτικές προδόσεις των αρχηγών της Επανάστασης.

Μετά την εγκαθίδρυση της αβασιλευτής δημοκρατίας, ο Νικολούδης επιχείρησε να πείσει τους αντιβενιζελικούς, ότι μόνον οι νέοι δετικοί πολιτικοί αγώνες και όχι η προσκόλληση στο παρελθόν μπορούσε να ωφελήσει. Κατηγόρησε όμως και τους δημοκρατικούς ότι υποσχέθηκαν μια δημοκρατία όλων των Ελλήνων για να οικοδομήσουν μια κομματική δημοκρατία. Υποστήριξε με συνέπεια το Κόμ-

μα των Ελευθεροφρόνων στο οποίο προσχώρησε ο Νικολούδης και κράτησε καταρχάς μετριοπαθή στάση απέναντι στη δικτατορία Θ. Παγκάλου, επιδοκιμάζοντας τη διάλυση της Δ' Εθνοσυνέλευσης. Η υπόδειξη κοινού υποψηφίου με τα δημοκρατικά κόμματα για την προετοιμαζόμενη από τον Πάγκαλο προεδρική εκλογή θρήκε σύμφωνο τον Νικολούδη, ο οποίος επιτέθηκε στους «ιεροφάντες της αντιβενιζελικής ορθοδοξίας» κατονομάζοντας τους Βοζίκη, Γούδα, Αργυρόπουλο, Σκουλούδη, Τσουκαλά, γιατί με την αδιαλλαξία τους διευκόλυναν τον Πάγκαλο

στους στόχους του. Η αρθρογραφία του Νικολούδη εναντίον του Παγκάλου εντάθηκε το καλοκαίρι του 1926, με αποτέλεσμα την πώση της εφημερίδας για λίγες μέρες (16-20 Ιουλ. 1926 και 29 Ιουλ. - 2 Αυγ. 1926).

Ο Νικολούδης εκλέχτηκε βουλευτής το 1926 και ανέλαβε το υπουργείο Παιδείας στη δεύτερη κυβέρνηση συνασπισμού υπό τον Αλ. Ζαΐμη που ορκίστηκε στις 17 Αυγούστου. Η *Πολιτεία* στήριξε έτσι τις «Οκομμενικές» κυβερνήσεις και επιτέθηκε δριμύτητα στον Ελ. Βενιζέλο ισχυριζόμενη ότι

ανέτρεψε μια κυβέρνηση που εγγυάτο την τάξη και την συνεργασία των Ελλήνων. Τον Ιανουάριο 1928 ο Νικολούδης απάντησε δια της αρθογραφίας του στην κατηγορία για παρανομίες που του αποδόθηκε από το *Ελεύθερον Βήμα.

Ευρείες επίσης διαστάσεις είχε πάρει μερικά χρόνια πριν ο ανταγωνισμός μεταξύ της Πολιτείας και της *Καθημερινής. Στο κύριο άρθρο της 6^{ης} Δεκεμβρίου 1931 ο Νικολούδης έγραφε ότι δεν πολιτευόταν πλέον, πεπεισμένος ότι ο δημοσιογράφος ασκούσε «μονιμότεραν και θιυδύτεραν λειτουργίαν του πολιτικού» και ότι η Ελλάδα χρειαζόταν ελευθέρους και ανεξάρτητες συνειδήσεις. Άσκησε κριτική στην κυβέρνηση Ελ. Βενιζέλου για την οικονομική της πολιτική πρωτίστως. Ο Νικολούδης ανέλαβε, ως γνωστόν, το υπουργείο Τύπου και Τουρισμού, επί δικτατορίας Μεταξά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΔΕΣΠΙΟΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η Πολιτεία

Εφημερίς πολιτική και επιστημονική. Αθήνα. 12 Μαΐου 1873 - 6 Νοε. 1875. αρ. φ. 1-133. Σύντακτες: Χ.Δ. Μελετόπουλος, Εβδομαδιαία (Σάββατο, έως το φ. 10, 2 Ιουλ. 1873) / «εκδόσιτα κατά Τρίτην» (αρ. φ. 11-23, 31 Ιουλ. 1873 - 7 Οκτ. 1875), τετραεβδομ. τετράσηλη, διαστάσεων 48x32 εκ. «Συνδρομιά: Δια το εσωτερικόν -ετσιας : δια μεν τους εν Αθήναις δραχ. 18, δια δε τους εν Επαρχίαις δραχ. 20. Δια το εξωτερικόν: Δια την Τουρκίαν και Αίγυπτον φρ. 32. Δια τας Ηγεμονίας και Ευρώπην φρ. 36. Δια την Ρωσίαν και Αμερικην φρ. 40. Τιμή καταχώρησης: δι' έκαστον στίχον Λεπ. 30». Στο φ. 123 (7 Οκτ. 1875) για να διαδώσει ευρύτερα τις ιδέες της, αποφασίζει να συμπράξει με τον Ευστάθιο Δ. Παπαδάκη, ο οποίος αναλαμβάνει και της διεύθυνσης. Η αλλαγή αυτή ακολουθείται με σμίκρυνση του σχήματος, με τρεις εκδόσεις εβδομαδιαίας και ελάττωση της συνδρομής περίπου στο ένα τρίτο της αρχικής. Υποπαραφεία: «Αγγ. Καναριώτη και Ζ. Γρυπάρ. Ελληνικής Ανεξαρτησίας επί της διασταυρώσεως των Αιόλου και Ακαδημίας» (από τις 9 Ιουν. 1873). «Παρθενώνας» (από τις 23 Απρ. 1874). Λαζ. Δ. Βιλαρά (από τις 23 Ιουλ. 1874). «Παρνασσός» (από τις 7 Ιουλ. 1875).

Στο προγραμματικό της άρθρο του πρώτου φύλλου διακηρύσσει ότι κατεβάνει στο δημοσιογραφικό στίβο διατηρώντας ίσες αποστάσεις και πολιτική ουδετερότητα: «ούτε αρχηγόν εχούσης, ούτε ως πολιτικόν κόμμα εμφανιζόμενης, ούτε ιδίαν πολιτικήν ατομικότητα, κεκτημένης». Σύντομα όμως (αρ. φ. 8, 7 Ιουλ. 1873) για μεν τον πρωθυπουργό Επ. Δεληγιώργη θα εκφραστεί λέγοντας: «νομιζομεν όμως

ότι αρκούντως κατηγορήθη δι' υπερβάλλοντα προς την εξουσίαν έρωτα, και ίσως η μομφή αυτή δεν ήτο άδικος». ενώ και στους κόλπους της αντιπολιτευσης διακρίνει «άνδρας διακρινόμενους και επί παιδεία και επί καταγωγή» (αρ. φ. 5, 16 Ιουν. 1873). Το ενδιαφέρον της για το πολιτικό παρελθόν του ελληνικού βασιλείου εκδηλώνεται με το δημοσίευμα «Η Διοίκηση εν Ελλάδι», όπου καταγράφεται η πολιτική των προηγούμενων κυβερνήσεων από την εποχή του Όθωνα (αρ. φ. 7-21, 11 Σεπτ. - 9, Οκτ. 1873). Δεν θα συμμετάσχει στο κείμενο «διεμαρτυρήσεως»

των αθηναϊκών εφημερίδων που θα καταδικάσει το πραξικόπημα Βουλγαρη και θα χεχθεί τα πυρά των συναδέλφων «μη ομοφρονούσα εν πάσι προς τους συναδέλφους ενόμιμεν ορθόν να αρκεσθῆ ἰν τῶν ἰδίων ἐκτίμησιν των γεγονότων» (αρ. φ. 96). Το πέμπτο κόμμα Τρικούπη – Λομβάρδου σχολιάζεται από μία σειρά άρθρων το 1875 (αρ. φ. 120, 121-124) και σαρκάζεται ο σχηματισμός του: «Ομολογούμενος όμως την κατά του Υπουργείου του κ. Τρικούπη αγανάκτηση συνάδευσε και μέγας κακαχυσία. Διότι

το υπουργείον τούτου δεν ηθύνοντο να διεγείρει άγρια αλλά ιλαρά αισθήματα» (αρ. φ. 124). Συμπάειθα θα εκφράσει για τον Αλ. Κομνηνούδου αρ' ης στιγμής θα κληθεί από τον βασιλιά στα ανάκτορα για τον σχηματισμό κυβέρνησης (αρ. φ. 125-126).

Καίρια θέση στη ζωή της εφημερίδας καταλαμβάνουν οι «παρφυλλίδες», η θεματολογία των οποίων είναι πολύ πλούσια και ικανοποιεί ένα ευρύ φάσμα αναγνωστικών ενδιαφερόντων: «Η αλήθεια περί της πνευματικής εν Γαλλία αναρχίας» (αρ. φ. 9), «Ο αποδιοπομάντις τράγος» (αρ. φ. 12), «Μονογραφία της εν Βερσαλλίαις εθνοσυνελεύσεως» (αρ. φ. 14), «Βίος Ιω. Καποδιστρίου (εκ του ανεκδότου 7ου τόμου των Παρραλλήλων βίων), υπό Αναστ. Γούδια» (αρ. φ. 18-29), «Μελέται περί του αρμόζοντος ημίν Πολιτεύματος. Υπό Α. Πάλλη, Καθηγητού» (αρ. φ. 44), «Υπόμνημα υπό Χαρ. Υ. Μελετοπούλου» (αρ. φ. 67-70), «Ο Δρόσυνεν. Περι του Μ. Φρειδεरिकου (υπό Ν. Πετρή)» (αρ. φ. 83-84), «Περί αγαιοεργίας» (αρ. φ. 101), «Η Μάχη του Μαραθώνος (εκ του Αγγλικού)» (αρ. φ. 103-107), «Ο Εδγάρδ Κυνεί (Edgar Quinet) και η Ελλάς (μετάφραση Κ. Πωπ)» (αρ. φ. 111-112), «Ο Πετράρχης και ο Δάντης (Υπό Geiger)» (αρ. φ. 119) κ.ά.

Δημοσιεύονται ακόμη τηλεγραφήματα, άρθρα ξένων εφημερίδων, παρουσιάσεις νέων βιβλίων και ενδιαφέροντα άρθρα: «Ναπισμός και Πανολαβισμός», πολύστηλη νεκρολογία του Β. Ουγκώ (αρ. φ. 32), «Η πολιτική ζωή στην Ιταλία» (αρ. φ. 85-86), κ.ά. Διατηρεί επίσης στήλες όπως: «Πολιτικόν Δελτίον», «Εξωτερικά», «Ποικίλα».

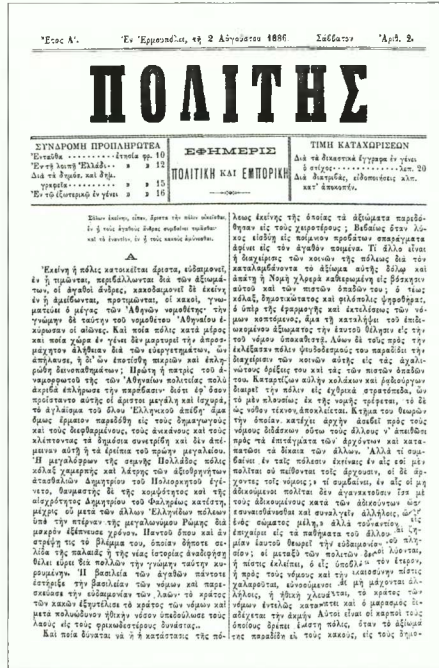
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στεφ. Κομνηνούδης, «Ελληνική Περιοδική Δημοσιογραφία», *Οικονομική Επιδείξις*, τ. 3, φ. 32 (Οκτ. 1875), 354· Μάγερ, *Ιστορία τ. Α'*, σ. 264· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 283.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Πολίτης

Εφημερίς πολιτική και εμπορική. Ερμούπολη, 1886-1887: εξέδωσε συνολικά 86 φ. σε ετήσια αριθμόση, αρ. φ. 1-56 (1886) και αρ. φ. 1-30 (1887). Δεν αναφέρεται ιδιοκτήτης-διευθυντής. Από το φ. 19 (15 Νοε. 1886) αλλάζει ο υπότιτλος: *Εφημερίς πολιτική και των ειδήσεων*. Εβδομαδιαία, στη συνέχεια δισεβδομαδιαία, δίσηλη, τεσσάρων / έξι / οκτώ σελίδων, διαστάσεων 30x22 εκ. «Συνδρομή προπληρωτέα. Ενταύθα ετησία φρ. 10. Εν τη λοιπή Ελλάδι φρ. 12. Δια τα δημόσ. και δημ. γραφεία ετησία φ. 15. Εν το εξωτερικό εν γένει ετησία φρ. 16. Τιμή καταγορήσεων Δια τα δικαστικά έγγραφα εν γένει

ο στίχος λεπ. 20. Δια διατριβάς, ειδοποιηθείς κλπ κτ' αποκοπών». Τυπογραμείο: Ρ. Πρίντλεχ.

Στόχος της είναι να καταπιάνεται με τα κοινά της πόλης, όπως αρμόζει σε επαρχιακή εφημερίδα, διότι δεν θεωρεί τον εαυτό της καινή να ασχολείται με θέματα της επικράτειας: «Κύριον ημών μέλημα έσονται τα κοινά της πόλεως». Η σύνταξη αρκείται να επισημάνει και να διακρίνει το δετικό και το αρνητικό του κυβερνητικού έργου. Την απασχολεί επίσης η διαμόρφωση ήδους στα πολιτικά πράγματα του τόπου. Το ύψος της είναι ηθικοπλαστικό, καμιά φορά και ειρωνικό. Αντιπολιτεύεται τον γηραιό δήμαρχο Ερμούπολεως Δημήτριο Βαφειαδάκη, ο οποίος αφού κατέχει ήδη επί δεκαεπτά χρόνια το αξίωμα αυτό, θεωρείται ότι βλέπεται πλέον να συμφέρουν της πόλης.

Οι μόνιμες στήλες της επιγράφονται: «Ειδήσεις εγχώριοι», «Ειδήσεις διάφοροι ή απλά Ειδήσεις» (συριανές, κυκλαδικές, αθηναϊκές κ.ά.). Πολιτιστικές στήλες: θεατρικά, μουσικά, μουσική. Περιέχει επίσης διαφημίσεις, ειδοποιηθείς, δικαστικά κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΕ.

ΤΑΙΝΑ ΧΥΤΑΤΑ

Ο Πολίτης

Εκδίδεται τρεις της εβδομάδος. Αθήνα, 24 Μαΐου 1871 - 14 Αυγ. 1876, αρ. φ. 1-506. Εκδότης: Μ. Νικολόπουλος. Τρισεβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίσητη, διαστάσεων 30x21 εκ. Συνδρομές: «ετήσια Δρ. 12, επαρχίας Δρ. 14, εξωτερικού φρ. 20», Τυπογραφεία: Λαζ. Δ. Βυλλάρη. αργότερα «Ο Κάβμος», «Παρθενών» (οδ. Σταδίου 17, από το φ. 15, 15 Ιουν. 1871). Αγ. Καναριώτου και Ζ. Γρυπάρη (από το φ. 150, 4 Νοε. 1872). «Λακωνίας» (από το φ. 156, 21 Νοε. 1872). Γ. Μελισσαγός Μακεδόνας (από το φ. 171, 24 Ιαν. 1873). «Κάβμος» (από το φ. 176/177, 16 Φεβρ. 1873).

Η ύλη της εφημερίδας περιλαμβάνει κυρίως πολιτικά θέματα. Αντιπολιτεύεται με σκληρή γλώσσα τον Αλ. Κουμουνδούρο («Ο τρόπος καθ' ον η φατρία του Κουμουνδούρου επανήλθεν ανεπίστως εις την εξουσίαν κατέστησε μάλλον αγέρωχος και αυθάδη η όσον εδείχθη άλλοτε» (αρ. φ. 1, 24 Μαΐου 1871, πρωτοσέλιδο άρθρο: «Η κατάσταση μας»). Το αντικουμουνδουρικό μένος της εκφράζεται και με επιθέσεις σε εφημερίδες που τον στηρίζουν, όπως η *Παλιγγενεσία (αρ. φ. 14, 24 Ιουν. 1871) και το *Εθνικόν Πνεύμα, ημιεπίσημο όργανο του εκ Καλαμών πολιτικού. Αντιθέτως, εκθειάζει τον Θρ. Ζαΐμη («Εν τω πολιτικώ του σταδίου διεκριθη πάντοτε δι' αρχάς συνταγματικάς σταθεράς και αμεταβλήτους, αρχάς βάσιν έχουσας την ηθικην και πρώτην αυτήν», αρ.

φ. 85, 4 Δεκ. 1871). Άρθρα με παρόμοιο φιλοζαΐμικό πνεύμα δημοσιεύονται πολύ συχνά, ενώ αναδημοσιεύονται επίσης άρθρα της εφ. *Εθνοφυλαξ, δημοσιογραφικού οργάνου του αχαιοού πολιτικού (αρ. φ. 241, 3 Νοε. 1873). Ο Πολίτης μάλιστα εκδίδεται και στο τυπογραφείο του Εθνοφυλάκου. Από τους άλλους πρωταγωνιστές της πολιτικής ζωής αυτής της περιόδου αντιπολιτεύεται τον Επ. Δηληγιώργη («Παρανομία και Φατριασμός», αρ. φ. 199, 12 Μαΐου 1873), αλλά στηρίζει τον Χ. Τρικούπη μετά τη δημοσίευσή του άρθρου του «Τις πταίει;» στην εφ. *Καιροί (αρ. φ. 306, 10 Ιουλ. 1874).

Εκτός της εσωτερικής πολιτικής επικαιρότητας στην αρθρογραφία της περιλαμβάνονται και άλλα τρέχοντα θέματα, όπως η ληστεία (αρ. φ. 2, 27 Μαΐου 1871), το Λαυριακό ζήτημα («Το γενήθ της τόλμης», αρ. φ. 10, 15 Ιουν. 1871), αλλά και θέματα της εξωτερικής πολιτικής όπως ο γαλλογερμανικός πόλεμος («Η κόκκινη των Παρισίων», αρ. φ. 6, 5 Ιουν. 1871 και «Εξοπλισμοί Γερμανίας», αρ. φ. 25, 17 Ιουλ. 1871).

Την ύλη του συμπληρώνουν, εκτός από το πρωτοσέλιδο άρθρο, οι στήλες «Διάφορα», «Εξωτερικά ειδήσεις», «Τηλεγραφήματα», «Τελευταία Ειδήσεις» και «Ειδοποιήσεις» (πρόκειται για τις διαφημίσεις της εποχής, όπου διαφημίζονται βιβλία, περιοδικά συγγράμματα, ενδοικασίες οικιών, πωλήσεις αγροτεμαχίων, οίνου κ.ά.).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στεφ. Κομνανούδης, «Ελληνική Περιοδική Δημοσιογραφία», Οικονομική Επιθεώρησης, τ. 3, αρ. φ. 32 (Οκτ. 1875), 353· Μάγερ, Ιστορία, τ. Α', σ. 262· Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 284.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Ο Πολίτης

Εφημερίς Πολιτική και Φιλολογική, Μεσολόγγι, 8 Ιουλ. 1860 - 10 Μαρτ. 1861, αρ. φ. 1-36 / Αργύρι, 1889-1893, αρ. φ. 1-169. Εκδότης-διευθυντής: Γεώργιος *Σταυρόπουλος (1860-1891) και Γεώργιος Βλαχόπουλος (1891-1893). Μότο: «Στέργε μεν τα παρόντα, ζήτη δε τα βελτίω». Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίσητη, διαστάσεων 28x21 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 δρχ, και εξωτερικού 10 δρχ,· καταχωρήσεις 20 λεπτά στο φύλλο, 10 λ. στο παράρτημα (1860-1861) και ετήσια συνδρομή 6 δρχ, νέες και καταχωρήσεις 40 λ. οι διατριβές, 20 λ. οι ειδοποιήσεις και 10 λ. οι δικαστικές δημοσιεύσεις (1889-1893). «Τυπογραφείον του Πολίτου» ιδιοκτησίας Γεώργιου Σταυρόπουλου, «Τύπος Γ. Σταυροπούλου» και «Τύπος Γ.Κ. Βλαχοπούλου» (1891-1893).

Το πρόγραμμα της παρουσιάστηκε στο πρώτο φύλλο το οποίο δεν σώζεται. ενώ στο δεύτερο φύλλο υπάρχει η «ειδοποίησις» προς τους συνδρομητές, τους οποίους εμμέσως θεωρεί συνεργάτες και ανταποκριτές της: «Παρακαλούνται οι συνδρομηταί του Πολίτου, συμμορφούμενοι προς το πρόγραμμα αυτού, ν' αναγγέλωσιν αυτώ πάσαν ανάγκην των επαρχιών, πάσαν αληθή, ενδιαφέρουσαν το κοινόν περίστασιν, ίνα ενεργή ότι το καθήκον υπαγορευεί». Στο φ. 6-7 (13 Αυγ. 1860) επανέρχεται στο πρόγραμμά της, διαμαρτυρόμενη για την αρνητική στάση του κοινού και τις επικρίσεις όπι υπηρτεί την πολιτική μερίδα των «υπουργικών»: «Ο Πολίτης υπηρτεί τον θεόν, την οικογένειαν αυτού και την πατρίδα του, υπηρτεί την αλήθειαν. Σέβεται τον θεόν, τον εαυτόν του, τους ομοίους του. Σέβεται την κυβέρνησιν της πατρίδος του, τα δικαιώματα όλων εξ' ίσου των συμπολιτών του, τα δικαιώματα της πολιτείας [...]. Δεν ανήκει λοιπόν εις ουδένα αποκλειστικώς, δεν είναι όργανον ουδενός, αλλ' ανήκει εις την προσφιλή του Ελλάδα, εις όλους τους Έλληνας [...]. Κόμματα, πατριάς, αδιότητας διαιρούσας ημάς πάντοτε δεν τα γνωρίζομεν, ούτε θέλομεν να τα ακούωμεν».

Διατηρεί σταθερές στήλες με τίτλο «Εσωτερικά», όπου το κύριο άρθρο αναφέρεται συνήθως στην πολιτική κατάσταση της χώρας, «Διάφορα», όπου περιλαμβάνονται τοπικές ειδήσεις, π.χ. αναφορές στη σιδηροδρομική γραμμή Μεσολογγίου-Αγρινίου (1890) ή στις ανασκαφές στην αρχαία Στράτο (1892), ενώ στη στήλη «Εξωτερικά Ειδήσεις» υπάρχουν τηλεγραφικές ειδήσεις και αναδημοσιεύσεις από ευρωπαϊκές εφημερίδες εστιάζοντας κυρίως στο Ανατολικό Ζήτημα. Επίσης, δημοσιεύονται σε μεγάλη έκταση δικαστικά έγγραφα εκδιδοντας σχεδόν σε κάθε φύλλο και παραρτήματα. Στη δεύτερη εκδοτική περίοδο περιλαμβάνονται περισσότερα κοινωνικά

θέματα και διαφημίσεις καταστημάτων κυρίως από την πόλη του Αγρινίου, όπου η εκδοτική της έδρα.

Πολιτικά, στα 1860-1861 κινείται σε χαμηλούς τόνους σε σχέση με την κυβέρνηση και τις εκλογές αν και κατακρίνονται οι παρεμβάσεις και ατσαθιλίες στην εκλογή των εφορευτικών επιτροπών στις βουλευτικές εκλογές του 1861 (αρ. φ. 31, 31 Ιαν. 1861) και δηλώνεται η επιθυμία της να είναι μακράν των αντιπαραθέσεων τονίζοντας τη θέση της έναντι των πολιτικών γεγονότων: «απέχομεν να υπηρτέωμεν την μίαν ή την ετέραν των μερίδων, διότι δεν βλέπομεν πόλεμον αρχών αλλά πόλεμον προσωπισμού και συμφέροντος. [...] θεωρούμεν αναγκαίαν την αντιπολίτευσιν, αλλ' αντιπολίτευσιν τοιαύτην, οποίαν την θέλει το Συνταγματικόν πολίτευμα. Κέρβερων των ελευθεριών του λαού, και ξίφος Δαμόκλειον κατά των παρανομιών και παρεκτροπών της εξουσίας». Στη δεύτερη εκδοτική της περίοδο εμφανίζεται αντιπολιτευόμενη προς τον Χαρ. Τρικούπη με άρθρα όπως: «Δεν είσδε πατριώται» (αρ. φ. 47, 23 Απρ. 1890), «Σανίς Σωτηρίας» (αρ. φ. 49, 7 Μαΐου 1890) θεωρούσα ως τέτοια τις εκλογές που πλησιάζουν και «Τα δάνεια του Πρωθυπουργού» (αρ. φ. 54, 23 Ιουν. 1890). Αξίζει να σημειωθεί άρθρο υπό τον τίτλο «Εσωτερικά» αναφερόμενο στον ρόλο του Τύπου, όπου δημοσιεύεται επιστολή με τίτλο «Η εφημερίς είναι ισχυρόν όπλον» την οποία υπογράφουν «Εν Μεσολογγίω 28 Οκτωβ. 1860, οι πολυπαθείς Γερωντες», υποστηρίζοντας ότι το 1822 [1824] τα «Ελληνικά Χρονικά» κατέστρεψαν τον στρατηγό Βερνακιώτη, το 1824 ο «Φίλος του Νόμου» άναψε τον εμφύλιο πόλεμο, το 1830-1832 ο «Απόλλων» δολοφόρησε τον Κυβερνήτη. Τα άρθρα που δημοσιεύονται είναι σ' ολόκληρο το διάστημα έκδοσής της πλην των επιστολών.

Εκδίδεται μέσα σε βαρύ κλίμα και έντονες αντιπαραθέσεις με τα *Ελληνικά Χρονικά, εκδότης των οποίων ήταν ο Σταυρόπουλος μέχρι που εξέδωσε τον Πολίτη. Έτσι η εκδοτική της ζωή την πρώτη περίοδο δεν κράτησε ούτε έναν χρόνο. Στο φ. 311 (12 Απρ. 1861) της εφ. Αι Πάτριι την οποία εκδίδει επίσης ο Σταυρόπουλος δημοσιεύεται ειδοποίηση: «Ένεκα περιστάσεων απροσδοκήτων η εν Μεσολογγίω περαιτέρω διαμονή μας έχει καταστεί αδύνατος. Μετενεγκόντες όθεν το Τυπογραφείον μας εις Πάτρας, όπου ανέκαθεν είμεθα αποκαταστημένοι, απεφασίσαμεν να εξακολουθήσομεν την έκδοσιν της

και άλλοτε εκδιδόμενης εφημερίδος *Αι Πάτριαι* αντί της *Ο Πολίτης*, ην εν Μεσολογγίω μέχρι τούδε εξεδίδομεν». Ωστόσο, ο Σταυρόπουλος επανέρχεται στο Μεσολόγγι κατά καιρούς, αφού εμφανίζεται εκ νέου ως εκδότης των *Ελληνικών Χρονικών* το 1863, εκδότης της εφ. **Αιολία* το 1880 και στο Αγρίνιο όπου εκδίδει το *Παναγιώτη* το 1886 και από το 1889 έως τον θάνατο του με τη δεύτερη εκδοτική περίοδο του *Πολίτη*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχεία Ν. Αιτωλοακαρνανίας (14 φ. των ετ. 1860-1861 και 7 φ. των ετ. 1890-1893).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θ. Θωμόπουλος, *Ο τύπος της Διπλής Ρούμελης (1821-1940)*, Αθήνα 1959· Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α'· Τάκης Λάπτας, *Ο Ρομειώτικος Τύπος 1821-1880*, Αθήνα 1959.

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΔΗΜΑ

Πολιτική Επιθεώρησις

Εβδομαδιαίον Πολιτικόν και Κοινωνιολογικόν περιοδικόν. Αθήνα, 2 Ιαν. 1916 - 3 Ιουν. 1917, περ. Β', αρ. τχ. 1-75, 1920-1921, περ. Γ', 1945-1946, περ. Δ', Ιδρυτές: Αλ. Καραπάνος, Ίων Δραγουμής, Γ. *Μπούσιος, Αθ. Σουλιώτης-Νικολαΐδης, Διευθυντής: Χρ. Χρηστουλάκης, Διαχειριστής: Α.Χ. *Χαμουδόπουλος (περ. Γ'). Εβδομαδιαίο, τριάντα σελίδων, με συνεχή σελιδαρίθμηση διαστάσεων 21x15,5 εκ. Συνδρομή εσωτερικού 12 δρχ., εξωτερικού 20 δρχ. Τιμή φύλλου: 20 λεπτά. Γραφεία: οδ. Βουκουρεστίου 12. Τηλεγραφική διεύθυνσις: «Πολιτική», Αθήνα. Τυπογραφείο: Γ. Η. Καλλέργη και Σία.

Παρότι η **Πολιτική Επιθεώρησις* της Κωνσταντινούπολης (περ. Α', βλ. το επόμενο λ/α) είχε την μορφή εφημερίδας και ως προς τη θεματολογία της διέφερε πολύ από την περιοδική έκδοση των Αθηνών, πρόκειται για συνέχεια της ίδιας έκδοσης όπως μαρτυρούν οι ιδρυτές της και η κοινότητα τίτλου, συνεργατών καθώς και η ιδεολογική συγγένεια.

Κατά τη δεύτερη περίοδό της η έκδοση διακόπηκε τον Ιούνιο 1917 εξαιτίας της εισόδου της χώρας στον ευρωπαϊκό πόλεμο. Η έκδοση των περ. Β' και Γ' είχε την ίδια θεματική, η οποία αναλύεται από τους εκδότες της σε προγραμματική τους δήλωση στο πρώτο τεύχος της περ. Β': «Η *Πολιτική Επιθεώρησις* θα περιέχει ύλην πολιτικήν, δημοσιονομικήν και κοινωνιολογικήν. Εκτός των κυρίων άρθρων και των εβδομαδιαίων επιθεωρήσεων των πολιτικών γεγονότων, εσωτερικών και εξωτερικών, και του τύπου ξένου και ημετέρου, θα καταχωρίζη και άρθρα συνεργατών, επί των οποίων έλεγχος ως προς τας ιδέας και την γλωσσικήν μορφήν δεν θ' ασκείται υπό της συντάξεως. Επίσης θα έχη ανταποκρίσεις εκ του εσωτερικού και εξωτερικού. Θα παρακολουθή τας εργασίας της Βουλής, την *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως*, και τα επίσημα δημοσιεύματα

του Κράτους. Υπό τον τίτλο "κίνησις της εβδομάδος" θ' αναγράφονται χρονολογικώς μικραί επίκαιροι ειδήσεις περί προσώπων και πραγμάτων. Τέλος θα έχη και στήλην εμπορικήν, χρηματιστικήν και ναυτιλιακήν. Των αποστέλλομένων εις τα γραφεία του περιοδικού νέων βιβλίων θα γίνεται μνεία.»

Πράγματι τα τεύχη αυτών των περιόδων ακολουθούν την ίδια δομή στα περιεχόμενα: κύρια άρθρα, εξωτερική και εσωτερική επιθεώρηση, μελέτες, άρθρα συνεργατών, ανταποκρίσεις εξωτερικού-εσωτερικού, οικονομολογικά χρονικά. «*Εφημερίς Κυβερνήσεως*», νέα βιβλία, Ενδεικτικά, μελέτες (πολλές από αυτές σε συνέχειες) και άρθρα που δημοσίευσε στην περ. Β' είναι: L. Barthes, *Περί των φυλακών εν Ελλάδι*: Γ. Κορινθιάς, *Η φορολογία των εκτάκτων κερδών του πολέμου και τα οικονομικά του κράτους*: Δ. Κυριαζής, *Η γλώσσα μας στα σχολεία της Μακεδονίας*: Δ.Ν. Αναστάσιεβιτς, *Η Μεσαιωνική Φιλολογία των Νοτιοσλαβών*: Γ. Παπαντωνιάκης, *Σελίδες από την διπλωματικήν ιστορίαν του Κρητικού ζητήματος*: Ι.Α. Σπετσιώτης, *Οικονομικά προβλήματα της επαύριον της ειρήνης και Ανάγκη ναυτιλιακής*

πολιτικής και ναυτικής διαπαιδαγωγήσεως" Γ.Π. Βουγιούκας. *Επί του προσφορωτέρου συστήματος των Σιδηροδρόμων μας*" Γ. Μπούσιος. *Το φορολογικόν καθεστώς του Ελληνικού κράτους*.

Από το ανακοινωθέν που δημοσίευσαν οι ιδρυτές της Ίων Δραγούμης, Γ.Α. Μπούσιος, και Αθ. Νικολαΐδης-Σουλιώτης στις 5 Απριλίου 1920 με αφορμή την έναρξη της περ. Γ' δείχνει ότι οι στόχοι του περιοδικού παρέμειναν ίδιοι και στις τρεις περιόδους έκδοσης του, παρότι η θεματολογία του διαφοροποιήθηκε αρκετά με την επανέκδοσή του στην Αθήνα: «*Η Πολιτική Επιθεώρησις* από της ιδρύσεως αυτής εργάζεται υπό ωρισμένου πολιτικού ιδανικού. Το ιδανικόν αυτό είναι ο συνασπισμός των Ανατολικών Εθνών της Μικράς Ασίας και της Βαλκανικής Χερσονήσου υπό τιναν τύπον Ανατολικής Ομοσπονδίας ή Συμπολιτείας, [...] την οποία θεωρούμε ως το μόνον μέσον υπάρξεως ημών των Ελλήνων ως ελευθεροί Έθνοιοι. Δια τούτο πάσαν πολιτικὴν μη τείνουσαν προς τον σκοπόν αυτόν θεωρούμεν ως πολιτικὸν κομπογιαννισμὸν [...]. Μανθάνοντες τα περί ημών και περί των άλλων εθνῶν της καθ' ἡμᾶς Ανατολῆς κατὰ ξένους κυρίως αντιλήψεις, ορμημένους φυσικά εκ ξένων ιδεῶν και συμφερόντων, προσέχοντες και υπερβάλλοντες, ἐνεκα των μεταξύ ημών παθῶν, ὅτι μας χωρίζει, παρα βλέποντες δε ὅτι μας ἐνώνει, τα ἔθνη της Μικράς Ασίας και της Βαλκανικής Χερσονήσου δεν γνωρίζομεν την ἀλήθειαν περί ημών αυτών και ἀλλήλων. Τούτο είναι μία ἀπό τας δυσκολίας της συνεννοήσεως ημών, η ἀρχικὴ μάλιστα. Η Πολιτικὴ Επιθεώρησις θα προσπαθήσῃ να ἀρή την δυσκολίαν αὐτήν, μεταδίδουσα ἀληθείς γνώσεις περί της καθ' ἡμᾶς Ανατολῆς και των λαῶν αὐτῆς, κρατούσα δε τους ἀναγνώστας ἐνημέρους της συγχρόνου κοινωνικῆς και πολιτικῆς κινήσεως ἐν τη Μικρᾷ Ἀσίᾳ και τη βαλκανικῇ Χερσονήσῳ. Ἐκαστον φιλοδόξῳν της Πολιτικῆς Επιθεωρήσεως θα περιέχῃ τα ἐξῆς: Κύριον ἄρθρον. Ἀνασκόπησιν των ἐν Ἑλλάδι πολιτικῶν και κοινωνικῶν γεγονότων της ἐβδομάδος, ὁμοίως περί των άλλων κρατῶν της Μικράς Ασίας και της Βαλκανικῆς Χερσονήσου δι' ἀνταποκρίσεων ἐκ των κέντρων αυτών, ὁμοίως περί των ξένων κρατῶν, ἐφ' ὅσον σχετίζονται προς την καθ' ἡμᾶς ἀνατολήν. Ταῦτα κατὰ το δυνατόν ἐξηκριβωμένα θα ἀποτελέσωσι σύγχρονον ἱστορίαν. Μελέτας γεωγραφικῆς, ἱστορικῆς, ἐθνογραφικῆς, κοινωνικῆς, οικονομολογικῆς και ὅσας ἄλλας τοιαύτας, ὥστε να ἀποτελέσωσι συν τῷ χρόνῳ ἐγκυκλοπαιδείαν τινὰ περί της καθ' ἡμᾶς Ανατολῆς και των λαῶν αὐτῆς. Πληροφορίας ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς, ναυτικῆς, χρηματιστικῆς κ.τ.λ. πρακτικῶς χρήσιμους».

Στην αθηναϊκή της περίοδο οι τακτικοί συνεργάτες Γ. Μπούσιος, Ίων Δραγούμης, Αθ. Σουλιώτης-Νικολαΐδης συνέχισαν να είναι εκφραστές μιας άλλης πολιτικής. Πολιτική που και το ελληνικό κράτος είχε ενστερνιστεί για ένα σύντομο χρονικό διάστημα, ασκώντας έντονη κριτική στην πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων και την πολιτική του Ελ. Βενιζέλου, την άνευ ὀρων δηλαδή υποστήριξη και ταύτιση με τους Συμμάχους, καθώς και στην πολιτική των Συμμάχων στην Ελλάδα (κυρίως στην ανάμειξη τους στα εσωτερικά του κράτους) αλλά και γενικότερα στον πόλεμο (βλέπε ἄρθρο για την ἡμερησιακή πολιτική της Αγγλίας). Συχνά ἀπαντούσε σε δημοσιεύματα του βενιζελικῆς ἐφ. *Κήρυξ υποστηρίζοντας το ἐπιτελεῖο του στρατοῦ και τον βασιλιά. Η μελέτη του Χ. Χρηστουλάκη, «Ποῖος πραγματικῶς εἶναι ο Βενιζέλος» που κυκλοφορήσε ως βιβλίο το 1917 εἶχε πρωτοδημοσιευτεί σε συνέχες στο περιοδικό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΕΝΣ, ΚΜΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Οργανώσεις Κωνσταντινουπόλεως*, Αθ. Σουλιώτης-Νικολαΐδης, εισαγωγή-επιμέλεια Θ. Βερέμης, Κ. Μπούρα, Αθήνα/Τιάνινα, Δωδώνη, 1984.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΑΧΑΛΑΔΗ

Πολιτική Επιθεώρησις

Εκδίδεται ἅπασι της ἐβδομάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κωνσταντινούπολη, 4 Ἀπρ. 1910 - 6 Ἰουν. 1910, ἀρ. φ. 1-10, 4 Ἰουλ. 1910 - 5 Ἰουν. 1911, ἀρ. φ. 11-59 και 10 Ἰουλ. 1911 - 18 Σεπτ. 1911, ἀρ. φ. 60-70. Στη συνέχεια η ἐφημερίδα μεταβάλλει ἀλληλοδιαδόχως ὀνομασίες, για να παρακάμψει την αυστηρὴ ὀθωμανικὴ λογοκρισία, ως ἐξῆς: *La "Tribune des Nationalités"* (5 Ἰαν. 1912 - 8 Μαρτ. 1912, ἀρ. φ. 1-10), *Ισοπολιτεία (20-27 Ἰουν. 1910, ἀρ. φ. 1-2, 19-26 Ἰουν. 1911, ἀρ. φ. 3-4, 25 Σεπτ. 1911 - 4 Δεκ. 1911, ἀρ. φ. 5-15 και 3 Ἰουν. 1912 - 14 Οκτ. 1912, ἀρ. φ. 16/99-35/118), καλύπτοντας τα κενὰ της *Πολιτικῆς Επιθεωρήσεως*, *Ελευθεροτυπία (11 Δεκ. 1911 - 1 Ἰαν. 1912, ἀρ. φ. 1/86-4/89, 21-28 Οκτ. 1912, ἀρ. φ. 5/119-6/120 και 25 Νοε. 1912 - 30 Δεκ. 1912, ἀρ. φ. 7/124-12/129), *Τα "Δέκατα των Εθνῶν"* (8-22 Ἰαν. 1912, ἀρ. φ. 1/90-3/92, 4-18 Νοε. 1912, ἀρ. φ. 4/121-6/123 και 31 Δεκ. 1912, ἀρ. φ. 7/120 -το ὀρθὸ μάλλον 7/130), *Φωνή (29 Ἰαν. 1912, ἀρ. φ. 1/98), *Δράσις (10 Φεβρ. 1912, ἀρ. φ. 1/94), *Συναδέλφους (19 Φεβρ. 1912 - 11 Μαρτ. 1912, ἀρ. φ. 2/95-5/98). Υπεύθυνος διευθυντής: Γ. Μπούσιος, Ἰδιοκτήτης: Γ. Θεοχαραΐδης, Ἐβδομαδαία (Κυριακὴ), τετρασελίδη, πεντάστηλη, χωρὶς σελιδαριθμηση ἀρχικά και με ἀσυνεχὴ σελιδαριθμηση ἀπὸ το φ. 60, ἀλλὰ με ἀσυνεχὴ ἀριθμηση των φύλλων. Ἀναγράφονται τα ἐτήσιου του ἐντύπου (Α' - Β'). Διαστάσεις: 56x40,5 εκ. Τιμὴ φύλλου: 1 γρόσι· ἀπὸ το φ. 50 η τιμὴ μειώνεται στους 20 παράδες. Ἐτήσιος συνδρομῆς: 54 γρόσια «ἐν Κωνσταντινουπόλει και ταις Ἐπαρχίαις» και 12,5 φράγκα «εἰς το

Εξωτερικών». Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Η Ανατολή» της Κωνσταντινούπολης, στο Πέραν, οδ. Γεμενιτή 29. Ορισμένες φορές η φήμα καταχωρίζεται και στη γαλλική ως Établissements Typographiques «L'Orient», Péra, Rue Yéménidji, No 29. Επισημαίνεται η καλή ποιότητα του χαρτιού και η προσεγμένη τυπογραφική εργασία. Γραφεία: στοά Συρίας 2, Πέραν.

Υπήρξε –ανεπίσημο και φυσικά μη δεδηλωμένο– έντυπο της μυστικής πατριωτικής «Οργάνωσης Κωνσταντινουπόλεως» (1908) των Ίωνα Δραγούμη και Αθ. Σουλιώτη-Νικολαΐδη, της οποίας πρόβαλε τις θέσεις: τόνωση του φρονήματος των ελληνικών πληθυσμών της Τουρκίας, στήριξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, καθιέρωση της ισότητας και της ισοπολιτείας των εθνότητων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η θέση της εφημερίδας προς τους Νεότουρκους ήταν επιφυλακτική και γινόταν δυναμική και λιάν επικριτική, όσο αθετούσαν αυτοί τις εκ του συντάγματος υποχρεώσεις τους. Στα κύρια θέματά της κατατάσσονται το Κρητικό Ζήτημα, το εκπαιδευτικό και το στρατολογικό ζήτημα στην Τουρκία, τα ακανθώδη θέματα του Πατριαρχείου και η νομοθεσία περί Εκκλησιών, η λειτουργία και το έργο της οθωμανικής βουλής, το θέμα της ιδιγένειας, το σύνταγμα και το εκλογικό σύστημα, το απογραφικό ζήτημα, το ζήτημα της Υεμένης, η παρουσίαση της πολιτικής κατάστασης των κρατών της Ανατολής, καθώς και η πολιτική των ευρωπαϊκών Δυνάμεων. Συνοπτικά, αποτέλεσε έντυπο από τις στήλες του οποίου αναδείχθηκε έντονα το όλο Ανατολικό Ζήτημα. Μαρτυρημένοι στόχοι του, σύμφωνα με την εξαγγελία του φ. 1 ήταν η πληροφόρηση επί «της πολιτικής κινήσεως εν τη Οθωμανική Αυτοκρατορία, εν τω Ελληνικό Βασίλειω, εν τοις λοιποῖς Βαλκανικοῖς Κράτεσι και γενικώς εν τη Ανατολή. Απώτερος στόχος, να αποσπάσουν οι λαοὶ της Ανατολής την κοινήν κληρονομίαν από την απληστίαν ξένων εκμεταλλευτῶν».

Γραμμένη στην καθαρεύουσα, παρουσιάζει εξαιρετικό γλωσσολογικό ενδιαφέρον για την επιβεβλημένη από τα πρίγματα χρήση τουρκικής ορολογίας (κυρίως νομικής και διπλωματικής φύσεως). Ακόμη, η γλώσσα της είναι σχετικά εύληπτη, γεγονός που μπορεί να υποκρύπτει γλωσσικές υποδείξεις του Ίωνα Δραγούμη. Η δομή του εντύπου, λόγω του βραχέος βίου του, δεν παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές. Περιεχόμενα: κύριο άρθρο ανώνυμο συνήθως, άλλα επίσης ανώνυμα λόγω της πολιτικής σημασίας τους κείμενα, η στήλη «Κοινοβουλευτική εβδομάδα», ενημερωτική για το νομοθετικό έργο και τις πολιτικές συζητήσεις στην τουρκική βουλή, στήλες τακτικές με ανταποκρίσεις εντός και εκτός Τουρ-

κίας με τους τίτλους «Ειδήσεις εξ Ελλάδος», «Εσωτερικαὶ εἰδήσεις» ή «Εξωτερικά», «Εξωτερικαὶ εἰδήσεις» ή «Εξωτερικά», οι οποίοι μεταβάλλονται αργότερα με τη χρήση μόνο του τοπικού εμπροθέτου «εκ Βιέννης», «εκ Λονδίνου», «εξ Ελλάδος», «εκ Θεσσαλονίκης», «εκ Βουλγαρίας» κ.ά. Στις σελίδες της έχουν καταχωριστεί και πολιτικά κείμενα ιστορικής σπουδαιότητας, όπως «Το προς την κυβέρνησιν υπόμνημα των ελλήνων βουλευτῶν», το 1910 (αρ. φ. 17) και «Το τακρίον του Οικουμενικού Πατριαρχείου» του 1911 (αρ. φ. 56).

Οι συνεργάτες της είναι ολιγάριθμα συγκεκριμένα πρόσωπα και επιδίδονται στην πολιτική αρθρογραφία, πράγμα που οδηγεί ευθέως στην άμεση σχέση τους με την «Οργάνωσιν Κωνσταντινουπόλεως». Ο βουλευτής του σαντακίου Σερβίων και αρχηγός της ελληνικής ομάδας στην οθωμανική βουλή Γ. Μπούσιος ελάχιστες φορές εμφανίζεται επωνύμως, όταν τα άρθρα του εμπεριέχουν ήδη γνωστοποιημένες από την τουρκική βουλή πολιτικές θέσεις του. Ωστόσο, πρέπει να εικάσει κανείς βάσιμα ότι η ανώνυμη, αλλά σημαντικότητα αρθρογραφία έχει σχέση με το άτομό του. Συνήθεις συνεργάτες είναι

οι βουλευτές Σερβίων Χαρίσιος *Βαμβακάς, Σερρών Δημήτριος Γ. Δίγκας, Λέσβου Μιχαήλ Α. Σάλτας (εμφανίζεται και με τα αρχικά «Μ.Α.Σ.»). Λίγες και ιστορικού περιεχομένου είναι οι συνεργασίες του βουλευτή Σμύρνης Π. Καρολίδη. Ψευδώνυμες δημοσιεύσεις συναντώνται με τα ονόματα «Τοξότης», «Κάσ(σ)ανδρος», «Π.Π.», «Ι.Χ.», «Ι.Π. Χρ.[υσανδόπουλος]», «Ι.Κ.», «Δ.Κ.» ή «Καρ.» ή «Καρχαλ.» ή «Δ. Καραχ.» που αποτελούν παραλλαγές συντμήσεων του ονόματος του Δ. Καραχάλιου, του γνωστού με το ψευδώνυμο «Λάμπρος Αστέρης» δημοσιογράφου και μετέπειτα προέδρου της ΕΣΗΕΑ, που μετά το 1897 εγκαταστάθηκε στη Βιέννη και επί είκοσι περίπου χρόνια εργάστηκε ως ανταποκριτής εφημερίδων. Δημοσιεύονται, επίσης, μελέτες ιστορικού περιεχομένου του René Pinon (σε συνεισίες), του Ουίλλιαμ Στάιτ, καθώς και άρθρα άλλων εφημερίδων, κυρίως ξένων συγγραφέων.

Η *Πολιτική Επιθεώρησης* είχε εμφάνι και επώνυμο βίο 17 περίπου μηνών με δύο θραυχίχρονες διακοπές. Την πρώτη, έπειτα από προσωρινή αναστολή έκδοσης, που την επέβαλε το οθωμανικό στρατοδικείο, την αντικατέστησε η εφ. *Ισοπολιτεία*, η οποία εκδόθηκε γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό, επιστρατεύοντας ως εκδότη της τον Χαρ. Βαμβακά, βασικό συνεργάτη του Γ. Μπούσιου. Τη δεύτερη, μετά από παύση που επέβαλε το Γραφείο του Τύπου. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι παύσεις συμπίπτουν με τον εορταστικό, για την ανακήρυξη του οθωμανικού συντάγματος, μήνα Ιούλιο. Το τελευταίο φύλλο της (αρ. 70), προοιωνίζεται στην 4^η σελίδα του τη διακοπή, με μία απάντηση (εν είδει ηρωικής εξόδου) του διευθυντή της. Από την επόμενη εβδομάδα κυκλοφόρησε τακτικά πλέον αντ' αυτής η *Ισοπολιτεία*, στην οποία ο Μπούσιος αρθρογραφεί επώνυμα, μη έχοντας την υπεύθυνη ιδιότητα του διευθυντή.

Η συστάχωση της *Πολιτικής Επιθεώρησης* με τις προαναφερθείσες εφημερίδες στη Βιβλιοθήκη της Βουλής, ως πρόσθετο στοιχείο «αλληλουχίας» των εντύπων αυτών, επιβεβαιώνεται και από το σώμα της βιβλιοθήκης μας, όπου συσταχώθηκαν άδετα φύλλα, τα οποία ανευρέθηκαν στο Μοναστηράκι συγκεντρωμένα σε σώμα, από τον πρώην κάτοχό τους. Η *Πολιτική Επιθεώρησης* συνέχισε την έκδοσή της με τον ίδιο τίτλο, στην Αθήνα από το 1916 (βλ. προηγούμενο λ/α).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Οργάνωση Κωνσταντινουπόλεως*, Αδ. σουλιώτης-Νικολαΐδης, εισαγωγή-επιμέλεια Θ. Βερέμης, Κ. Μπούρι, Αθήνα/Γάννα, Δωδώνη, 1984. Χριστόπουλος, *Εφημερίδες* σ. 14.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΟΥΣ

Πολυζώιδης, Αδαμάντιος Θ.

(Αθήνα, 1886 - Λος Άντζελες, 1969). Δημοσιογράφος, καθηγητής πανεπιστημίου. Μετανάστευσε στις ΗΠΑ το 1908, την ίδια χρονιά που αποφοίτησε από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και έγινε συντάκτης της εφ. *Ατλαντίς. Το 1916 γίνεται αρχισυντάκτης της εφημερίδας, θέση που διατήρησε έως το 1933. Ανέπτυξε πλούσια δραστηριότητα παράλληλα με τη δημοσιογραφική του απασχόληση στην εφημερίδα. Το 1915 ταξίδευσε στην Ευρώπη ως ανταποκριτής της εφ. *New York Times* για να καλύψει το βαλκανικό μέτωπο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Μετά τον πόλεμο δραστηριοποιήθηκε στον χώρο της μελέτης της εξωτερικής πολιτικής.

Το 1933 αποχωρεί από την *Ατλαντίδα* και ιδρύει την εφ. *Το Νέον Βήμα*, αρχικά εβδομαδιαία και το 1934 για λίγο διάστημα πριν κλείσει, καθημερινή. Το 1935 γίνεται καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Νότιας Καλιφόρνιας στο Λος Άντζελες και από το 1937 έως το 1960 αρθρογραφεί για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής στην εφ. *Los Angeles Times*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Α.Τ. Polyzides, Coast Columnist» (νεκρολογία), εφ. *New York Times*, 25 Ιουν. 1965.

ΓΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΥΡΩΦ

Πολυζώιδης Αναστάσιος

(Μελνίκο Μακεδονίας, 20 Φεβρ. 1802 - Αθήνα 1873). Δημοσιογράφος, λόγιος, πολιτευτής. Από γονείς εύπορους, έτυχε καλής μόρφωσης, δάσκαλόι του ήταν οι Άδαμος Ζαπέκος από το Μέτσοβο, Χριστόφορος Φιλιάς και Κωνσταντίνος

Μινωΐδης Μηνάς. Το 1818 (16 ετών) πηγαίνει για σπουδές στη Βιέννη όπου και παρέμεινε περίπου για δύο χρόνια. Γίνεται αμέσως συνεργάτης του π.*Ερμής ο *Λόγιος* με μια σειρά μεταφράσεων σε θέματα Φυσικής (π.χ. ο ζωικός μαγνητισμός και οι θεραπευτικές του ιδιότητες). Από τη Βιέννη μεταβαίνει στη Γοττιγγή (Göttingen) μαζί με τους Φρ. Μαύρο, Θ. Φαρμακίδη, Κ. Ασώπιο και άλλους, όπου συναντά τον Γ.*Ψύλλα και γνωρίζεται, πιθανώς τότε, με τον θερμό φιλέλληνα, γερμανό φιλόσοφο, καθηγητή του Πανεπιστημίου της Λειψίας, W. T. Κρυγ. Από τη Γοττιγγή συνεχίζει και τη συνεργασία του με το περιοδικό, αυτή τη φορά με μεταφράσεις κειμένων ιστορικού και φιλοσοφικού περιεχομένου.

Στη συνέχεια, με τους Φρ. Μαύρο και Γ. Ψύλλα θα περάσουν ένα χρονικό διάστημα (1820/21) σπουδάζοντας στο Βερολίνο.

Με την έκρηξη της επανάστασης εγκαταλείπει τις ιατρικές του σπουδές και ακολουθεί τους έλληνες φοιτητές που κατεβαίνουν στο θέατρο του πολέμου. Περνώντας από τη Λειψία οι φοιτητές παρακολούθησαν την Κυριακή των Βαΐων (Απρίλιος 1821) τον Κrug να εκφωνεί τον φιλελληνικό του λόγο τον οποίο, σε μορφή φυλλάδιου (*Griechenlands Wiedergeburt*, 1821), αφιερώνει στους «Κούμα, Μανούσση και Μαύρο», τους φοιτητές που τον είχαν παρακινήσει να το συνδέσει. Ο Πολυζωίδης, θα πρέπει την εποχή εκείνη να μετέφρασε στα ελληνικά το φυλλάδιο αυτό του Κrug, η μετάφραση ωστόσο παρέμεινε σε χειρόγραφη μορφή και τυπώθηκε ανώνυμα αργότερα στην Αθήνα, το 1861. Ο Πολυζωίδης και ορισμένοι άλλοι φοιτητές κατευδύνθηκαν προς τη Βλαχία με σκοπό να συναντηθούν με τον Αλ. Υψηλάντη. Η πορεία τους αλλάζει όταν πληροφορούνται την άτυχη έκβαση του επαναστατικού κινήματος στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Με πλοίο από την Τεργέστη ο Πολυζωίδης αποβιβάζεται τελικά στο Δραγαμέστο της Ακαρνανίας και, φθάνοντας στο Μεσολόγγι γνωρίζεται με τον Αλ. Μαυροκορδάτο. Η συνεργασία τους θα καθορίσει το μέλλον του φιλελευθέρου νέου: αν και θα κρατηθεί μακριά από τα πεδία της μάχης, παρευρίσκεται τακτικά στο επίκεντρο των πολιτικών και διοικητικών υποθέσεων. Ακολουθεί τον Μαυροκορδάτο στη συνέλευση της Επιδαύρου και συμβάλλει στη σύνταξη της διακήρυξης της Α΄ Εθνικής Συνέλευσης της Επιδαύρου (1822). Το 1823 συνοδεύει τον Μαυροκορδάτο στο Άστρος για τις εργασίες της Β΄ Εθνικής Συνέλευσης, ενώ συμμετέχει και στην Γ΄ Εθνική Συνέλευση στην Τροιζίνα (1827). Στο ίδιο διάστημα του ανατίθενται διάφορες αποστολές ή θέσεις: ως μέλος της επιτροπής των δανείων στο Λονδίνο (1824), υπεύθυνος για τη συλλογή των εθνικών εισοδημάτων από τη Γαστούνη, η-αποτυχημένη τελικά- αποστολή στη Μάλτα για τη στρατολόγηση μισθοφόρων (1825), η συμμετοχή του σε επιτροπή διαιτησίας καθώς και στη Διευθυντική επιτροπή του Αιγαίου Πελάγους κατά της πειρατείας, κ.ά. Αισθανόταν όμως ότι δεν ήταν πραγματικά χρήσιμος στον τόπο, η ιδιότητά του, του «λογιού», δεν ήταν σε όλους αρεστή· ο ίδιος συνεχώς ζητούσε τα οικονομικά μέσα για να ολοκληρώσει τις σπουδές του, στο Παρίσι αυτή τη φορά, ώστε να προετοιμασθεί για έναν ουσιαστικό πολιτικό ρόλο στην οργάνωση και διοίκηση του νέου κράτους.

Στο μεταξύ, στο Μεσολόγγι, είχε τυπώσει δύο,

σχετικά με τα ενδιαφέροντά του, βιβλία: το *Προσωρινόν πολέμια της Ελλάδος* (1824), όπου περιέλαβε επίσης το *Σχέδιον Οργανισμού των Επαρχιών*, όπως διορθώθηκαν και επικυρώθηκαν από τη Β΄ Εθνική Συνέλευση του Άστρους· πρόσδεσε επίσης στον τόμο αυτόν τα πολιτικά συντάγματα της Βρετανίας και των Ηνωμένων Επικρατειών της Αμερικής μεταφρασμένα από αγγλικά και γαλλικά έργα. Επίσης, τη *Θεωρία γενική περί των διαφόρων Διοικητικών Συστημάτων και εξαιρετικός του Κοινοβουλευτικού* (1825), βασισμένη πάλι σε «άριστα» αγγλικά και γαλλικά συγγράμματα», ανάμεσά τους και στα έργα του άγγλου πολιτικού φιλοσόφου Τζ. Μπένθαμ, στον οποίο άλλωστε, με την διαμεσολάβηση του Κοραή, είχε αποσταλεί το κείμενο του Προσωρινού Συντάγματος για να διατυπώσει τις παρατηρήσεις του. Στο βιβλίο αυτό ο Πολυζωίδης εκφράζει την πίστη του στην κοινοβουλευτική λειτουργία του πολιτεύματος και προτείνει ως πρότυπα τα πολιτεύματα της Βρετανίας και της Βορείου Αμερικής, των «Αγγλοαμερικανών», όπως παρότρυνε συχνά ο Κοραής τους Έλληνες.

Τον Ιούνιο 1824 ζητά από τον Γ. Κουντουριώτη διευκολύνσεις για να μεταβεί στο Παρίσι για σπουδές «πολιτικών μαθημάτων». Με τη μεσολάβηση του Μαυροκορδάτου, έφυγε τελικά τον Μάιο 1827 πραγματοποιώντας την επιθυμία να μεταβεί στη γαλλική πρωτεύουσα, όπου γνωρίστηκε και με τον Κοραή. Το καλοκαίρι του 1830 επιστρέφει στην Ελλάδα και αρχίζει πλέον η δυναμική δράση του.

Στη διάρκεια της Επανάστασης είχε δραματίσει δευτερεύοντα ρόλο, τώρα όμως έννοιθε αρκετά ικανός για ουσιαστικότερη παρουσία στο ελεύθερο πια κράτος. Η πολιτική κατάσταση στο μεταξύ αλλάζει: το Σύνταγμα της Τροιζήνης είχε ανασταλεί και όλη η εξουσία θρικούσαν στα χέρια του Κυβερνήτη Ι. Καποδίστρια. Παρ' όλο που σεβόταν τον Καποδίστρια και επιζητήσε να υπηρετήσει υπό τις διαταγές του στον κρατικό μηχανισμό, αναλαμβάνοντας υπεύθυνο δημόσιο λειτουργήματα, δεν ικανοποιήθηκε με τις θέσεις που του προτάθηκαν. Τις θεώρησε υποτιμητικές, κυτώτερες των προσδοκιών του, ιδίως σε σχέση με τις σπουδές που είχε κάνει και τη φιλελεύθερη πολιτική και πολιτειακή οργάνωση που φιλοδοξούσαν, αυτός και άλλοι πολίτες, να εφαρμοσθεί στο νέο κράτος. Οδηγήθηκε έτσι εκ των πραγμάτων στην αντιπολίτευση, που με τον καιρό εξελίχθηκε σε πολύ θύαη. Ως κατάλληλο μέσο να εκφράσει τα ιδεώδη του και να επιτύχει στον αγώνα του για τη συνταγματική τάξη επέλεξε τη δημοσιογραφία, χώρο

στον οποίο τον παρότρυναν οι φίλοι και ομοϊδέατες του. Ανάμεσα τους ο Μαυροκορδάτος και ο Κοραής. Το 1831 τυπώνει και κυκλοφορεί από την Ύδρα την πολιτική εφ. *Ο *Απόλλων*. Ο «σοφός γέροντας του Παρισίου», που πίστευε ακράδαντα στη σημασία του Τύπου, σε επιστολή του της 18 Μαΐου 1831, θα τον μακαρίσει για την απόφασή του: «ητύχησες να συγκαταλεχθής με τους διακόνους και ευαγγελιστάς της μεγάλης ταύτης και ιερής Δεσποίνης της τυπογραφίας [...] τοιούτος, δεν αμφιβάλλω, μέλλεις να κατασταθής και συ και όστις άλλος, κατά σε, επιθυμεί να συντάξη εφημερίδα Γραικικήν εις τας παρούσας περιστάσεις». Λίγες μέρες νωρίτερα (6 Μαΐου 1831), έχοντας λάβει τις Προκηρύξεις για την έκδοση της εφ. *Απόλλων* και έχοντας πληροφορηθεί τις δυσκολίες που είχε αντιμετωπίσει ο Πολυζωίδης για την έκδοση της εφημερίδας του στο Ναύπλιο, ο Κοραής του έγραψε: «Έκαμες καλά να ασφαλίσεις αυτού [στην Ύδρα] και το πρόσωπον και την εφημερίδα σου». Στο αντικαποδιστριακό μένος συνέβαλλαν κατά πολύ και οι αδελφοί Παναγιώτης και Αλέξανδρος *Σούτσοι με άρθρα και σάτιρες στον *Απόλλωνα*.

Το 1832 εκλέγεται πληρεξούσιος στη Εθνική Συνέλευση στην Πρόνοια του Ναυπλίου, όπου αντιτάχθηκε στη διάλυσή της και στην ανάρρηση στο θρόνο του Όθωνα χωρίς τη ψήφιση του Συντάγματος. Στα χρόνια της αντιβασιλείας διορίζεται πρόεδρος του Πρωτοδικείου Ναυπλίου. Στην περίπτωση δίκη του Θ. Κολοκοτρώνη και Ν. Πλαπούτα διορίζεται πρόεδρος του έκτακτου δικαστηρίου, όπου θα είναι μαζί με τον Γ. Τερτσέτη, οι δύο από τους δικαστές που δεν θα υπογράψουν τη θανατική καταδίκη των δύο μεγάλων αγωνιστών. Με την άνοδο του Όθωνα στο θρόνο διορίζεται αντιπρόεδρος του νεοσύστατου Άρειου Πάγου και Σύμβουλος Επικρατείας, θέση που διατήρησε έως το 1861. Τον Απρίλιο 1837 διορίζεται υπουργός Παιδείας και Εσωτερικών και με το αξίωμα αυτό συνέταξε και δημοσίευσε το νόμο περί Τύπου της 23ης Νοεμβρίου 1837. Μετά την εκθρόνιση του Όθωνα, διορίζεται από τον νέο βασιλιά Γεώργιο Α΄ νομάρχης Αττικοβιοιωτίας, που θα είναι και η τελευταία του δημόσια θέση. Κατόπιν ιδιώτευσε και έως τον θάνατό του ασχολήθηκε με τη συγγραφή. Πολυγραφότατος, δεν είδε όλα τα συγγράμματά του να δημοσιεύονται όσο ζούσε: *Τα Ελληνικά*, *Ήτοι ο βίος της Ελλάδος*, 2 τ., Αθήνα 1870· *Τα Νεοελληνικά*, *ήτοι Τα κατά την Ελλάδα κυριώτερα συμβάντα*, 146 μ.Χ.–1821 μ.Χ., Αθήνα 1874-1875· *Γενική Ιστορία από αρχαιοτάτων μέχρι καθ' ημάς*, Επι-

θεωρηθείσα και συμπληρωθείσα υπό Γ. Κρέμου, εις τέσσερεις τόμους, Αθήνα 1888-1890.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Λόγος εκφωνηθείς επί του τάφου Αναστασίου Πολυζωίδου*, 7 Ιουλίου 1873, υπό Ν. Σπετσεροπούλου· Α. Πολυζωίδου, *Τα Νεοελληνικά*, ήτοι *Τα κατά την Ελλάδα κυριώτερα συμβάντα και η κατάσταση της ελλ. παιδείας*,... 2 τ., Αθήνα 1874, τ. Α΄, σ. 6΄-η΄· Πρόλογος Δ. Μανασίδη, Π.Θ. Πέννας, «Ο Μακεδών Αναστάσιος Πολυζωίδης, ως δικαστής και ως άνθρωπος των γραμμάτων», *Σερραϊκά Χρονικά* 1(1953), 5-64· Τ.Ε.Ε. [υαγγελίδης] «Αναστάσιος Πολυζωίδης», ΜΕΕ· Κατερίνα Γαρδίκ, «Ο Αναστάσιος Πολυζωίδης και η Ελληνική Επανάσταση», *Μηνμων*, τ. 1(1971), 23-52· Χρ. Λούκος, «Η δίκη της εφημερίδας *Ο Απόλλων*», *Ο Ερασιστής*, τ. Θ΄ (1971), 200-218· Ρωζάνη Αργυροπούλου, «O W. T. Krug και οι Έλληνες. Η ελληνική μετάφραση του *Griechenlands Wiedergeburt*», *Ο Ερασιστής*, τ. Γ΄ (1972-1973), 267-273· Στέργιος Αλεξιάδης, *Αναστάσιος Πολυζωίδης 1802-1873*, Κομοτηνή 1983.

ΠΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Πουλάς, Ιάκωβος

(Κέρκυρα, 1825-1896). Λόγιος, κριτικός, μεταφραστής, πολιτικός και δημοσιογράφος με καταλυτική παρουσία στον κερκυραϊκό Τύπο από την ένωση της Επτανήσου έως τον θάνατό του. Ίδρυς αριστοκρατικής οικογένειας, έτυχε επιμελημένης αγωγής και παιδείας, και τον διέκρινε ευρεία γλωσσομάθεια. Για μικρό χρονικό διάστημα εγκαταστάθηκε στη Νεάπολη της Ιταλίας (1852-1853), λόγω ασθένειας της συζύγου του, όπου εντύφηνσε στη μελέτη των κλασικών και την ξένη λογοτεχνία. Αργότερα, υπό την επίδραση του Διον. Σολωμού, μυήθηκε στη γερμανική φιλοσοφία και φιλολογία. Το 1854 επέστρεψε στην Κέρκυρα, όπου άρχισε τη λαμπρή πνευματική παραγωγή του και αναμείχθηκε ποικιλοτρόπως στα κοινά.

Ως δημοσιογράφος, ο Πουλάς δεν φείσθηκε κανενός. Οι αλήθειες που υποστήριξε, ο ανιδιοτελής πατριωτισμός του, η υπερηφάνεια του, η άτεγκτη ειλικρίνεια του, που έπληξε τα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα, και ακόμη ο φανατισμός και η επιδεικτικότητα – με υπερβολικό συχνά τρόπο –, με τα οποία υπεραμυνόταν των θέσεών του, τον έκαναν μισητό και αποκρουστικό, και δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που δίχασε τον κερκυραϊκό λαό. Χαρακτηριστική είναι η εμπάθεια, με την οποία τον πολέμησαν οι αντίπαλοί του, θεωρώντας τον άλλοτε όργανο της ρωσικής προπαγάνδας και του πανσλαβισμού, και

άλλοτε άτομο με θεβαρημένο εθνικό παρελθόν. Η πληθώρα των δηκτικών παρωνυμίων («Αρλεκίνος», «Αστρίτας», «Ηθικόλογος», «Βρυκόλακας», «Ρηγάδοκλέφτης», «Πολυλέρας» κ.ά.), δηλωτικών, κατά περίπτωση ή από κοινού, της εξωτερικής εμφάνισης και του ήθους του, παρωνυμίων, με τα οποία τον «τίμησαν» οι αντίπαλοί του, αποτελεί εύλογη αποδέιξη της αξίας του και της κεντρικής θέσεως που κατείχε στην κοινωνική ζωή της Κέρκυρας.

Διετέλεσε συντάκτης της εφ. *Τα Καθημερινά* (1855-1858), του βουλευτή θείου του Αντ. Μ. Πολυλά, ενώ τις προοδευτικές θέσεις του τις υποστήριζε με πρωτοφανές πάθος, πείσμα και εριστικό τρόπο, μέσα από την εφ. *Αναγέννησις*, τον σατιρικό *Κώδωνα, φύλλο πολιτικοκοινωνικό, γραμμένο στην κερκυραϊκή δημοτική της εποχής του, και τον *Ρήγα Φεραίο*, εφημερίδα επίσης πολιτική, όργανο του ομώνυμου πολιτικού συλλόγου της Κέρκυρας. Εικάζεται θάσιμα, ότι αρθρογράφησε στη *Δημοτική* του Κ. *Λομβάρδου (1870), ενώ πιθανολογείται και συνεργασία του στην *Ενότητα*. Από τους πολιτικούς του αντιπάλους, εκλαμβάνεται ως ιδρυτής και της *Ευθύνης*. Επίσης, δημοσιογράφησε στον *Επόπτη* και ίσως στην *Πρωία του Θ. Δηλιγιάννη. Στον χώρο του περιοδικού εντύπου πρωτοστάτησε στη μη πραγματοποιηθείσα εν τέλει έκδοση του λογοτεχνικού π. *Εθνική Γλώσσα, στην οποία θα συνεργάζονταν τα μέλη της λεγόμενης οπαυδρίας.

Εργάστηκε ως υποδιβλιοθηκάρχος (1856) στη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Ιονίου Ακαδημίας και έπειτα ως διβλιοφύλακας στην ίδια θέση (1858-1860). Το 1869 εκλέχθηκε βουλευτής. Στην πολιτική εμφανίστηκε το 1852, ιδρύοντας την «Αναγέννηση», σύλλογο πολιτικό, με ομώνυμο έντυπο, του οποίου υπήρξε αρχισυντάκτης. Η ξενοκρατία, οι θρησκευτικές προπαγάνδες, η καταπολέμηση της «Καμαρίλας», η υποστήριξη των φιλελεύθερων αρχών, η ανάπτυξη των εργατικών τάσεων, ο ηθικός θίος, η εκκαθάριση της ιδιοκτησίας και η συνακόλουθη ανακούφιση των αγροτών αποτέλεσαν τα κύρια θέματα, στα ανυπόγραφα συνήθως, κατά το έδος της εποχής, αλλά μαχητικά άρθρα του.

Αρχικά, οπαδός του Τρικούπη (συμμετείχε, μάλιστα, στη σύνταξη της τρικουπικής *Ωρας των Αθηνών) και υπέρμαχος των αστικών αλλαγών, για λόγους που αντιστρατεύονταν το πολιτικό ήθος του πολιτεύθηκε με την παράταξη του Θ. Δηλιγιάννη, για να αποχωρήσει το 1892 από την ενεργό δράση, αν και έως τον θάνατό του ριθμίζε από το παρασκηνίο με ανθρώπους της εμπιστοσύνης του την πολιτική

κατάσταση της ιδιαίτερης πατρίδας του. Ο δυναμικός και αυταρχικός χαρακτήρας του και η φίλερις και συχνά προκλητική συμπεριφορά του έγιναν αιτία να αποκτήσει φανατικούς πολιτικούς αντιπάλους. Η σατιρική εφ. *Ο *Καθρέπτης* (του Ι.Δ. Πιέρρη, όπου έγραφαν οι Κουαρτάνοι και ο Ριβέλλι), αν και περιορισμένου δημοσιογραφικού κύρους και μονότονα αντιπολυλαδική, αποτελεί, παρά τις υπερβολές της, καθρέπτη των ελλειψμάτων του Πολυλά και των τρόπων, με τους οποίους τον αντιπολιτεύθηκαν οι αντίπαλοί του, αποδίδοντας με λίβελους, παρωδίες και την αναπαραγωγή σκωφαντιών, τα ίσα.

Ανήκει στον σολωμικό κύκλο, θεωρείται ο γνησιότερος εκφραστής της μετά τον Σολωμό επαναστατικής παράδοσης, ιδρυτής της ονομαζόμενης Κερκυραϊκής Σχολής. Υπήρξε οπαδός της δημοτικής (όχι όμως υποστηρικτής των ψυχρικών υπερβολών και ακροτήτων) και μετά την ένωση, της οποίας υπήρξε υπέρμαχος, θερμός υποστηρικτής της πλήρους διοικητικής αφομοίωσης της Επτανήσου. Πέρα από τα οξυδερκή και πρωτοποριακά κριτικά κείμενά του (ενδεικτικά μνημονεύονται: τα περίφημα «Προλεγόμενα» του στα *Ευρισκόμενα* του Σολωμού, 1859· η *Φιλολογική μετ γλώσσα*, 1892 και το πολεμικό-αντιρρητικό κείμενό του *Πόθεν η μυστικοφοβία του κυρίου Σπ. Ζαμπελίου; Στοχασμοί*, 1860), στα οποία συναντώνται η φιλολογική και κριτική δεινότητα με το δημοσιογραφικό σφρίγος· άφησε πλούσιο μεταφραστικό έργο (μετέφρασε Όμηρο, Τυρτάο, Σαίξπηρ κ.ά.), διηγήματα, ποιήματα και διάφορα θεωρητικά κείμενα για τη μετάφραση, τη γλώσσα, τη λογοτεχνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Ανδρέαδης, «Ιάκωβος Πολυλάς, Τα τελευταία χρόνια της πολιτικής του ζωής», στο *Έργα*, τ. III, *Ανάλεκτα*, Αθήνα, Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, 1940, σ. 149-156· *Πολυλάς Άπαντα τα λογοτεχνικά και κριτικά. Αναστυλιώσε Γ. Βαλετας*, Αθήνα, εκδ. Νίκα, 21959· Pierre de Broche des Combes, *Jacques Polyvas, journaliste et homme politique. Biographie et étude de l'œuvre*, 4 τ., Université de Paris III, Sorbonne, 1988 (ανεκδοτή διδακτορική διατριβή που αποτελείται στην Αναγνωστική Εταιρία Κερκύρας)· π. *Πόρφυρας*, αρ. φ. 84-85 (Κέρκυρα, Ιαν.-Μάρτ. 1998), 361-378; Αφιέρωμα: Ιάκωβος Πολυλάς, «Είς άλλοτε Κερκυραίο», Pierre de Broche des Combes, «Ο Πολυλάς δημοσιογράφος».

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Πολυμέρης, Γεώργιος

(Βόλος<>, 1811<> - <>, 1858). Τυπογράφος, εκδότης, συγγραφέας, διβλιοπώλης. Ηπειρωτικής καταγωγής, έμεινε ορφανός από πολύ νωρίς. Η πορεία του στα πρώτα χρόνια συνάγεται από προ-

φορικές μαρτυρίες και δικές του αυτοβιογραφικές αναφορές στα κείμενα των *Αυτοσχεδίων Διατριβών* που δημοσίευε κατά καιρούς. «Στερηθείς και γονέων και πατρίδος, ηναγκάσθην εξ αυτής της παιδικής μου ηλικίας να διέλθω τους ωκεανούς», σημειώνει στην *Αυτοσχεδίων Διατριβήν* του 1855. Σύμφωνα με την πρόσφατη ειδική έρευνα γύρω από το άτομό του τεκμηριώνεται έμμεσα, χωρίς να σώζονται ρητές αναφορές, ότι ενδέχεται να έφτασε στην Ερμούπολη μαζί με άλλους συμπατριώτες του που κατέφυγαν εκεί μετά τον ξεσηκωμό της περιοχής τους, το 1821, και στη συνέχεια να οδηγήθηκε στην Αμερική από αμερικανούς φιλέλληνες ή ιεραποστόλους, όπως συνέβη και με άλλα νεαρά άτομα. Σκοπός αυτής της μετανάστευσης ήταν να διασωθούν και να προστατευθούν τα παιδιά από τα δεινά του πολέμου και να τους δοθεί η ευκαιρία να σπουδάσουν. Φυσικό επακόλουθο ήταν να αποκτήσουν τότε τις νέες γνώσεις και παράλληλα να γνωρίσουν τη σκέψη του αμερικανικού προτεσταντισμού.

Ο Πολυμέρης, καθώς συμπεραίνεται από τη μέτεπειτα πνευματική του δραστηριότητα, σπούδασε νομικά στη Βοστώνη, αλλά και την τέχνη της τυπογραφίας. «Αφιερωθείς εκ της παιδικής ηλικίας εις τον Βιομηχανικών Κλάδον της Τυπογραφίας», έναν κλάδο χρήσιμο για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, Κατά πάσα πιθανότητα η προετοιμασία του γι' αυτήν την επαγγελματική δραστηριότητα οφείλεται στην παρακίνηση των αμερικανών ιεραποστόλων που σχεδίαζαν να μεριμνήσουν για την οργάνωση σχολείων στην Ελλάδα και την έκδοση των αναγκαίων εγχειριδίων. Ο νεαρός τυπογράφος παλιννοστεί το 1831 και στη συνέχεια, τον Φεβρουάριο 1833, καλείται να εργαστεί στην Αθήνα, στο τυπογραφείο των ιεραποστόλων της Προτεσταντικής Επισκοπιακής Εκκλησίας της Αμερικής, ως αντικαταστάτης του τυπογράφου Solomon Bingham που δέλησε να επιστρέψει στις ΗΠΑ. Καθώς φαίνεται ακολούθησε το τυπογραφείο αυτό στην Ερμούπολη όπου το μετέφεραν οι ιδρυτές του.

Έναν χρόνο αργότερα ιδρύει στην Αθήνα δικό του τυπογραφείο στο οποίο τύπωσε μόνο ένα φυλλάδιο. Παράλληλα το 1836, ανοίγει παράρτημα στη Σύρο —«εκ του αποσπάσματος της τυπογραφίας Γ. Πολυμέρη», όπως το δηλώνει στη πρώτη του συριανή έκδοση. Φιλοδόγησε τότε να εκδώσει σημαντικά συγγράμματα και διδακτικά εγχειρίδια. Όμως την ίδια χρονιά αναγγέλλει ότι μεταφέρει την τυπογραφία του στην Αθήνα «δεωρμένω τούτην

την πόλιν ως δέσιν κεντρικωτέραν και καταλληλωτέραν προς το κοινωφελές τούτο επιχείρημά μου». Ανάμεσα σ' αυτά που προγραμματίζει να ανατυπώσει, αλλά χωρίς να το επιτύχει τελικά, ήταν τα *Προλεγόμενα* του Αδ. Κοραή, τα διδάγματα και οι εκπαιδευτικές νουθεσίες του οποίου τον είχαν βαθιά επηρεάσει.

Όταν αποφάσισε τελικά να εγκατασταθεί στο νησί, το 1838, το τυπογραφείο του αναπτύσσεται σε πολύ δραστήρια επιχείρηση, με νέα πιεστήρια από τη Βοστώνη και τυπογραφικά στοιχεία Didot από το Παρίσι. Για να λάβει τη σχετική άδεια λειτουργίας του καταστήματός του, σύμφωνα με τον νόμο «περί Ύψου» πολιτογραφήθηκε στον Δήμο της Ερμούπολης. Από τα βιβλία και φυλλάδια που εξέδωσε ο Πολυμέρης, δέκα περίπου κυκλοφόρησαν από το αθηναϊκό του τυπογραφείο, έως το 1838, και άλλα περίπου ενενήντα από το συριανό, στο διάστημα της επόμενης εικοσαετίας.

Στο μεταξύ, ολοένα διαμαρτύρεται έντονα για τη μονοπωλίση της έκδοσης και διακίνησης των διδακτικών εγχειριδίων από το κράτος. Μέμφεται τον Έφορο του Βασιλικού Τυπογραφείου Δ. Ανελέμο, για τις εισηγήσεις του και για την ίδρυση του Βασιλικού Βιβλιοπωλείου* κατά τη γνώμη του το κράτος δεν ήταν πρόπον να λειτουργεί ως «κερδοσκοπικόν κατάστημα», που συνάμα έβλαπτε τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες στον χώρο του βιβλίου. Τα αλληπάλληλα διαθήματα και οι γραπτές αναφορές του, οι κινητοποιήσεις των συναδέλφων του τυπογράφων, καθώς και η σχετική συστηματική καμπάνια της εφ.
*Αθηνά έφεραν δετικά αποτελέσματα: το Βασιλικόν Βιβλιοπωλείον έκλεισε με νέο βασιλικό διάταγμα (7 Σεπτ. 1838) —φαίνεται ότι η πρώτη απόφαση είχε ληφθεί από τον Άρμανσπεργκ, κατά την απουσία του Όθωνα— και καταργήθηκε το κρατικό μονοπώλιο για την έκδοση διδακτικών βιβλίων. Την όλη αυτή περιπέτεια περιέγραψε ο Πολυμέρης αναλυτικά, συγκεντρώνοντας τα μαχητικά του φυλλάδια σε έναν τόμο, με τον τίτλο: *Αυτοσχεδίου Διατριβή. Τα κατά του εν Ελλάδι μονοπωλίου των διδακτικών βιβλίων* (Ερμούπολη 1857).

Πέρα από την εκδοτική του δραστηριότητα που επικεντρωνόταν στα πρώτα χρόνια στην παραγωγή χρήσιμων βιβλίων για την εκπαίδευση των νέων, ο Πολυμέρης δέλησε από πολύ νεαρά ηλικία να μεταδίδει τα μηνύματά του, πολιτικά, πατριωτικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά, μέσα από ένα μέσον ευρύτερης διάχυσης. Δραστηριοποιήθηκε για τον σκοπό αυτό και σ' έναν άλλο τομέα: στον περιοδικό

Τύπο. Την πληροφορία της πρόθεσής του να εκδώσει περιοδικό παρέχει η «Αγγελία» που δημοσιεύθηκε στην εφ. *Αθηνά* (αρ. 486, 10 Νοέ. 1837) και περιέγραφε τους στόχους του: να εξετάζει με ακρίβεια και αμεροληψία την «Ηθικὴν καὶ Πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Πατρίδος μας», να ερευνά «όλας τὰς πληγὰς τοῦ θεινῆς πάσχοντος σήμερον κοινωνικοῦ μας σώματος» και θα «εφεύρισκε» με τη φιλοτιμία και τη συνάμιλλα του Κοινοῦ τα πρόσφορα και κατάλληλα μέσα για τη θεραπεία τους.

Η πρώτη απόπειρα φαίνεται ότι δεν επέτυχε. Αντίθετα, οκτώ χρόνια αργότερα, εκδίδει στη Σύρο, για λίγο περισσότερο από έναν χρόνο, το μηνιαίο π. *Η *Μέλισσα των Κυκλάδων*. Η γραμμή του αντικατοπτρίζει όσα περιέγραφε η «Αγγελία» της προηγούμενης προσπάθειας, το ενδιαφέρον του δηλαδή για την προαγωγή της πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης, με επίκεντρο την ηθική διαπαιδαγώγηση του λαού. Τα περιεχόμενα μπορούν επίσης να παραλληλιστούν με εκείνα άλλων ξενόγλωσσων περιοδικών με «ωφέλιμες και χρήσιμες γνώσεις», που καλλιέργησε ο διαφωτισμός και ο προτεσταντισμός. Παρόμοια ελληνόγλωσσα, δίγλωσσα (ελληνικά και αγγλικά) ή ακόμα και καραμανλίδικα περιοδικά είχαν ήδη κυκλοφορήσει οι αμερικανοί ιεραπόστολοι στη Σμύρνη και στην Αθήνα. Ο Πολυμέρης άλλωστε το δηλώνει εξ υπαρχής: «Το περιοδικόν τούτο φύλλον θέλει ομοιάζει, ως προς την συλλογὴν μόνον, με την προ καιροῦ εκδιδομένην εἰς Σμύρνην *Αποθήκην των κοινοφελῶν γνώσεων*». Προφανῶς ο εκδότης έχει κάνει σύγκριση ανάμεσα στο π. **Αποθήκη των ωφελίμων γνώσεων* (Σμύρνη 1837-1844) με το σύγχρονο του αθηναϊκό π. **Ανθολογία των Κοινοφελῶν Γνώσεων* (Αύγ. 1836 - Δεκ. 1838), η έκδοση των οποίων συμπίπτουν με τον χρόνο της «Αγγελίας» στην εφ. *Αθηνά*.

Ο Πολυμέρης επιδόθηκε συστηματικά και σε μεταφράσεις ξένων κειμένων και άρθρων, ακολουθώντας και εδώ τις οδηγίες του Αδ. Κοραή για να μεταφέρονται στα ελληνικά αξιόλογα ξενόγλωσσα έργα. Παράλληλα ενθάρρυνε την εκμάθηση ξένων γλωσσών εκδίδοντας, λεξικό αγγλοελληνικό, αγγλοελληνικούς και γαλλοελληνικούς διαλόγους, γραμματική της ιταλικής γλώσσας κ.ά. Ιδιαίτερο θαυμασμό εξέφραζε στα «Προλεγόμενα» του αγγλοελληνικού λεξικού για τα πλεονεκτήματα της αγγλικής γλώσσας έναντι της «ωραίας» γαλλικής, η οποία κατά τη γνώμη του δεν «παρήγαγεν ωφελείας αναλόγως της επεκτασῆς της. Η διασπειρο-

μένη οσημέραι ανεπαισθήτως και εντέχνως εἰς τὰς κοινωνίας, εκ του ελαστικοῦ ὕφους τῶν πλημμυρούντων τον κόσμον μυθιστορημάτων αὐτῆς, επιπολαιότης και αστασία και ευκαμψία, δικαιολογεί αρκούτως τον ισχυρισμόν μου». Ενδεικτικό της θέσης του αυτής είναι ότι στα ένδεκα διηγήματα που δημοσιεύει στη *Μέλισσα των Κυκλάδων* προτάσσει κατά κανόνα του τίτλου τον χαρακτηρισμό «Ηθικὸν διήγημα».

Για να είναι σε θέση να ανταποκριθεί σε όλες αυτές τις επιχειρηματικές του δραστηριότητες ο λόγιος τυπογράφος ασχολήθηκε από το 1840 πιο συστηματικά και με το βιβλιεπιόριο. Είχε άλλωστε, δύο χρόνια πριν, παρ' ὅλη την αντιπαλοτήτά του με τον Δ. Ανσέλιμο—ίσως μάλιστα λόγω αυτής και ταυτόχρονα των σχέσεων και των δύο με τους ιεραπιστόλους—συγκαταλεγεί στον πίνακα των βιβλιοπωλών που είχαν επιφορτισθεί «την λιανικὴν πώλησιν των τυπωθέντων» από την Βασιλική Τυπογραφία και Λιθογραφία: «Εν Σύρῳ ο κ. Γ. Πολυμέρης» (*Ελληνικός Ταχυδρόμος*, 6 Νοε. 1838).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σόφη Παπαγεωργίου, «Η τυπογραφία στην Αθήνα στα πρώτα Οθωμανικά χρόνια», π. *Ο Ερανιστής*, τ. 12 (1975), 53-72· της ίδιας, «Το «Εξ Αμερικής Φιλελληνικόν Τυπογραφείον»», π. *Ο Ερανιστής*, τ. 14 (1977), 77-92· Ν.Ε. Σκιαδάς, *Χρονικό της Ελληνικής Τυπογραφίας*, τ. Β' και Γ', Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1981· Μάρθα Καρπόζηλου, *Τα ελληνικά οικογενειακά φιλολογικά περιοδικά (1847-1900)*, Ιωάννινα 1991· Αθανασία Κ. Αβδάλη, «Γεώργιος Πολυμέρης: ένας λόγιος τυπογράφος από την Ήπειρο (1811-1858)», π. *Δωδώνη*, τ. ΚΑ' (1995), 385-412· Παυλίνα Νάσιουτζη, *Αμερικανικά οράματα στη Σμύρνη τον 19^ο αιώνα. Η συνάντηση της αγγλοσαξωνικής σκέψης με την ελληνική*, Αθήνα, εκδ. Εστία, 2002.

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΣΙΑ

Πόντος

Μηνιαίον Περιοδικόν, Μερξίφυούν, 1910-1913: Μάρτ. 1910 - Μάιος 1910, έτ. Α', αρ. φ. 1-3· Σεπτ. 1910 - Δεκ. 1911, έτ. Β', αρ. φ. 1-10, Σεπτ. 1911 - Ιούν./Ιούλ. 1912, έτ. Γ', αρ. φ. 1-10/11, Αύγ./Σεπτ. 1912 - Ιούν./Ιούλ. 1913, έτ. Δ', αρ. φ. 25/26(1/2) - 35/36(11/12). Συντακτική επιτροπή: Δημήτριος Θεοχαρίδης, Καλλισθένης Γ. Χουρμούζιδης, Λεωνίδας Μ. Καζέζογλου, Διευθυντής-υπευθύνος: Ι.Γ. Στατηρόπουλος, Δ.Φ. Άλλοι υπότιτλοι: Μηνιαίον Δημοσίευμα Φιλολογικόν, Επιστημονικόν και Παιδαγωγικόν του Πόντου, Δεκαεξασέλιδο, με συνεχή αριθμηση ανά έτος, διαστάσεων 24x17 εκ., το κείμενο περιλαμβάνοντε σε δίσητη μορφή και είχε φωτογραφίες, Ετήσιες συνδρομές: Τουρκία 20 γρόσια, Ρωσία 2 ρούβλια, Αμερική 1 δολάριο, Ευρώπη και υπόλοιπες χώρες 5 φράγκα, Τυπογραφείο: Νέρσο και Σιραπιάν στο Μερξίφυον.

Περιοδικό του ομώνυμου συλλόγου «Πόντος». Εκδιδόταν από έλληνες μαθητές του Αμερικανικού Κολεγίου στο Μερξίφουντ του Πόντου. Της έντυπης έκδοσης προηγήθηκε, το 1909 και για έναν περίπου χρόνο, η κυκλοφορία του σε χειρόγραφη μορφή. Ο σκοπός του περιοδικού ήταν τριπλός. Η αθλητική, αισθητική και φιλολογική μόρφωση των μελών του συλλόγου που πραγματοποιούνταν με διαλέξεις, ποικίλες αναγνώσεις, συζητήσεις, διδασκαλία δραματικών έργων, αθλητικών αγώνων και επιδείξεων και μουσικών συναυλιών. Μεταφράσεις έργων από την αγγλική γλώσσα, άρθρα αρχαιολογικού περιεχομένου, ηθικοπλαστικές συμβουλές, εμπορικές και επιστημονικές ειδήσεις, λογοτεχνία και ποίηση, εκδόσεις πεπραγμένων του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου, νέα της περιοχής, συγκαταλέγονταν στην ύλη του περιοδικού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Π. Καϊσιδής, «Τα έντυπα του Πόντου», εφ. Δεσφός, Θεσσαλονίκη, αρ. φ. 16-17 (Σεπτ.-Οκτ. 1990) του ίδιου. «Ο τύπος στον Πόντο», Πρακτικά Α' Συνεδρίου για τον μικρασιατικό ελληνισμό, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 160-Βλάσης Αντζιτζής, «Ο ελληνικός Τύπος στον Ευρέσιον Πόντο», π. Τα Ιστορικά, τχ. 24-25 (Ιούν.-Δεκ. 1996), 271.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΛΙΑ ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Πορεία/Poreia

Έκδοση της «Ενώσεως των εν Παρισίσις Ελλήνων Σπουδαστών». Παρίσι, 1967-1970 (αρ. τχ. 1-14). Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο: Νίκος Χατζηνικολάου. Μηνιαίο / τριμηνιαίο (1968), στην ελληνική γλώσσα, δακτυλογραφημένο πολυσέλιδο, χωρίς σταθερό αριθμό σελίδων σε κάθε τεύχος, μονόστηλο, σε μεγάλο σχήμα. Δεν αναγράφεται τιμή. Γραφεία: 6, rue Charbonnais, στο Δεύτερο Διαμέρισμα του Παρισιού.

Άρχισε να εκδίδεται σχεδόν αμέσως μετά την επιβολή της δικτατορίας στην Ελλάδα τον Απρίλιο 1967. Απευθυνόταν κυρίως στους έλληνες φοιτητές του Παρισιού αλλά δεν αποτελούσε επίσημη έκδοση της «Εν Παρισίσις Ελληνικής Κοινότητας των Ελλήνων Φοιτητών» που αποτελούσε τον επίσημο φορέα των ελλήνων φοιτητών στην πόλη και ο οποίος εν πολλοίς ελεγχόταν από πράκτορες της ελληνικής αστυνομίας.

Ο χαρακτήρας του ήταν αντιστασιακός - αντιδικτατορικός και ενημερωτικός. Με ειδικό τετρασέλιδο σε κάθε τεύχος πληροφορούσε για τη δράση των αντιδικτατορικών οργανώσεων στην Ελλάδα και στην Ευρώπη κατά τον μήνα που προηγείτο. Παράλληλα, ενημέρωνε για τις εκδηλώσεις με αντιδικτατορικό περιεχόμενο που επρόκειτο να λάβουν χώρα στο Παρίσι και άλλοι. Αναδημοσίευε άρθρα του ελληνικού και διεθνούς Τύπου που αναφέρονταν στην ελληνική δικτατορία αλλά και στην εναντίον της αντίσταση στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Τα κείμενα που δημοσιεύονταν προέρχονταν από διάφορες οργανώσεις αλλά η πλειονότητά τους αφορούσε ανακοινώσεις των οργανώσεων «Δημοκρατική Άμυνα», ΠΑΚ (Πανελλήνιο Απελευθερωτικό Κίνημα) και ΠΑΜ (Πανελλήνιο Αντιδικτατορικό Μέτωπο).

Ειδικά αφιερώματα πραγματοποιήθηκαν στο τχ. 6 (Δεκ. 1967) σχετικά με τον Τσέ Κεβάρτα, στο τχ. 7 (Ιαν.-Μάρτ. 1968) σχετικά με την επιβολή της δικτατορίας και στο τχ. 8 (Απρ.-Ιούν. 1968) σχετικά με τις φοιτητικές και εργατικές κινητοποιήσεις του Μαΐου 1968 στο Παρίσι. Ιδιαίτερης μνείας αξίζουν τα δύο ειδικά τεύχη που κυκλοφόρησε η Πορεία τον Απρίλιο 1968 και τον Απρίλιο 1969, γραμμένα στη γαλλική γλώσσα, τα οποία αποτελούσαν επιλογή των σημαντικότερων άρθρων και κειμένων που είχαν δημοσιευτεί στα δέκα πρώτα τεύχη της ελληνόγλωσσης έκδοσης.

Μέλη της συντακτικής επιτροπής ήταν κυρίως έλληνες φοιτητές του Παρισιού. Ο μετέπειτα καθηγητής ιστορίας της τέχνης, Νίκος Χατζηνικολάου, εμφανιζόταν ως υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο. Οι συνεργάτες του εντύπου ήταν πολλοί και διαφορετικοί σε κάθε τεύχος. Υπήρξαν συνήδως με

τα αρχικά των ονομάτων τους ή των ψευδωνύμων τους. Τακτικός συνεργάτης σχεδόν σε όλα τα τεύχη υπήρξε ο σκηνοθέτης Θόδωρος Μαραγκός που υπέγραψε συχνά με τα αρχικά «Θ.Μ.». Το περιοδικό δημοσίευε επίσης και ενυπόγραφα κείμενα εναντίον της δικτατορίας επιφανών ελλήνων πολιτικών, διανοούμενων και καλλιτεχνών, όπως λ.χ. των Νίκου Σβορώνου, Μίκη Θεοδωράκη, Άγγελου Ελεφάντη, Ν. Παπατάκη, Γιάννη Ξενάκη, Ρένου Αποστολίδη. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ, ΒΔΙC (τχ. Ιούλ./Αυγ. 1967 - Οκτ. 1970).

ΛΑΜΠΡΟΣ Α. ΦΑΙΤΟΥΡΗΣ

Πορφύρης, Κ. [Πορφύρης Κονιδής]

(1935) και ανέπτυξε έντονη κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα. Φυλακίστηκε στην Ακροναυπλία

(Ζάκυνθος, 1910 - Αθήνα, 1967). Συγγραφέας, υπεύθυνος συντάκτης του π. **Επιθεώρηση Τέχνης*. Το όνομά του ήταν Πορφύρης Κονιδής. Προέρχεται από αστική οικογένεια της Ζακύνθου. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

από το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση, διώχθηκε, βασανίστηκε, εξορίστηκε στη Μακρόνησο, κινδύνεψε να θανατωθεί για τις πολιτικές του ιδέες. Από το 1954 εγκαθίσταται μόνιμα στην Αθήνα, στρέφεται στη λογοτεχνία κι αρχίζει τη συνεργασία του με πολλά περιοδικά της εποχής. Δημοσιεύει κριτικά, φιλολογικά, ιστορικά κείμενα και μελέτες. Παράλληλα, σχεδόν από το ξεκίνημα του εγχειρήματος, συμμετέχει στη συντακτική ομάδα του π. *Επιθεώρηση Τέχνης*, εξασφαλίζοντας τον σεβασμό και την αποδοχή όλων. Από το 1959 και έως τη διακοπή της έκδοσης εμφανίζεται ως «Υπεύθυνος συντάκτης» του περιοδικού, δημοσιεύοντας παράλληλα κείμενα και μελέτες γύρω από τους συντοπίτες του Α. Κάλθο, Δ. Σολωμό, Γρ. *Ξενόπουλο, Α. *Λασκαράτο, για το επανησιακό θέατρο κ.ά. Το 1964 ξεκίνησαν, με πρωτοβουλία του στη Ζάκυνθο, οι «Συναντήσεις μεσαιωνικού και λαϊκού θεάτρου».

Σημαντικότερα από τα έργα του: *Αυτοβιογραφία της Ελισάβετ Μουζιάν-Μαρτινέγκου (1801-1832)*, πρόλογος - εισαγωγή - σημειώσεις - γλωσσάριο, εκδ. Διγνήσις 1956 και έκδ. Κείμενα 1983· *Διονύσιος Σολωμός, Ένας ποιητής, ένας άνθρωπος, μια εποχή*, μυθιστορηματική βιογραφία, εκδ. Μίνωας, 1958· *Καλθικά διάφορα*, Αθήνα 1959-1960· *Λασκαράτος -ο αντιρατικός, ο ποιητής, ο πεζογράφος*, εκδ. Δίφρος 1962· *Ανδρέας Κάλθος ο αγέλαστος*, μυθιστορηματική βιογραφία, εκδ. «20^{ος} αιώνας» 1962· *Γρηγόρης Λαμπράκης ο αντρωμένος*, προλογικό κείμενο του Νικηφόρου Βρεττάκου, εκδ. «Βιβλιοθήκη Πρωτοπόρου - 20^{ος} αιώνας» 1963· *Ποιητική Ανθολογία 1650-1964*, πρόλογος Νικηφόρου Βρεττάκου, εκδ. «Τάκη Δρακάπουλου» 1964· *Άγγελου Σουμάκη «Το ρεμπέλι των Ποπολάρων του 1628»*, εισαγωγή - σχόλια Κ. Πορφύρη, εκδ. Επικαιρότητα 1973· *Ο Ανδρέας Κάλθος Καρμπονάρος*, εκδ. Θεμέλιο 1975.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: αφιέρωμα «Κ. Πορφύρης. Η υψική της Επιθεώρησης Τέχνης», π. *Περίπλους*, αρ. τχ. 5-6 (Ανοξη-Καλοκαίρι 1985).

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ

Πουλιόπουλος, Παντελής

(Θήβα, 10 Μαρτ. 1900 - Νεζερό Λάρισας, 6 Ιουν. 1943). Δικηγόρος, δημοσιογράφος, αφιερωμένος στην υπόθεση της σοσιαλιστικής επανάστασης. Πήρε μέρος στη μικρασιατική εκστρατεία και έπαιξε καθοδηγητικό ρόλο στους στρατιωτικούς κομμουνιστικούς πυρήνες, «στην έκδοση παράνομων αντι-

πολεμικών προκηρύξεων, φύλλων και φυλλαδίων που κατάγγελλαν τον ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα του πολέμου, στις αντιιμπεριαλιστικές εκδηλώσεις των φαντάρων». Για τη δράση του αυτή φυλακίζεται στις στρατιωτικές φυλακές του Μπαρτζόβα (περίχωρα της Σμύρνης). Θα περνούσε από έκτακτο στρατοδικείο με την κατηγορία της «εσχάτης προδοσίας», αλλά με την υποχώρηση του ελληνικού στρατού δραπέτευει από τις φυλακές.

Επιστρέφοντας στην Αθήνα, πρωτοστατεί στο παλαιοπολεμικό και εργατικό κίνημα «κα στην πλούσια τότε εσωτερική ζωή του ΚΚΕ» με αποφασιστική ένταξη στην αριστερή τάση του. Μετά την εκτόπιση της «οπορτουνοιστικής δεξιάς» τάσης από την ηγεσία του ΚΚΕ (Εθνικό Συμβούλιο του ΚΚΕ, Φεβρ. 1924), στέλνεται αντιπρόσωπος (μαζί με τον Σ *Μάξιμο και τον Θ. Μάγγο) στο 5^ο Συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς και εκλέγεται στο 3^ο έκτακτο Συνέδριο του ΚΚΕ (Νοέ. 1924) μέλος της ΚΕ (Κεντρική Επιτροπή) και αμέσως έπειτα γενικός γραμματέας του ΚΚΕ. Επακολουθούν οι διώξεις και οι δίκες εναντίον της ΚΕ του ΚΚΕ για το «Μακεδονικό» στο στρατοδικείο (1925-1929) όπου ξεχωρίζει η «απολογία» του που υπερασπίζει αδιάλλακτα τη σημαία του προλεταριακού διεθνισμού και γίνεται αμείλικτος κατηγορός του αστικού καθεστώτος. Εξορίζεται τότε στη Φολέγανδρο απ' όπου γυρίζει μετά την πτώση της παγκαλικής δικτατορίας. Για το «Μακεδονικό ζήτημα» ξαναφυλακίζεται στα 1928.

Στις 17 Δεκεμβρίου 1926 τίθεται εκτός κόμματος από την ΚΕ του ΚΚΕ, λόγω της άρνησής του να δέσει υποψηφιότητα στις εκλογές. Το Πολιτικό Γραφείο της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, με την αρ. 350 απόφασή του τον διαγράφει μαζί με τον Παστία Γιατσόπουλο, επίσης πρώην γραμματέα του ΚΚΕ, ως «εχθρούς του Κόμματος», απόφαση που δημοσιεύθηκε στην εφ. *Ρίζοσπάστης της 25^{ης} Σεπτ. 1927. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την εξάπλωση του σταλινισμού μέσα στο ΚΚΕ και ο Πουλιόπουλος μαζί με τον Γιατσόπουλο είναι οι πρώτοι που δίνουν τη μάχη «ενάντια στον ιδεολογικό και οργανωτικό εκφυλισμό του ΚΚΕ και γίνεται ο κύριος εκπρόσωπος της αριστερής αντιπολίτευσης μέσα στο ΚΚΕ».

Όταν διαγράφηκε οργανώνει την εξωκομματική αντιπολιτευτική ομάδα που πήρε τον τίτλο «Σπάρτακος», από το ομώνυμο περιοδικό που έβγαλε τον Ιανουάριο 1928. Δημοσιογραφικά, ήταν η ψυχή και ο κύριος αρθρογράφος και συντάκτης του *Σπάρτακου, όπως και πριν από τη

διάσπαση και τη διαγραφή του από το ΚΚΕ, στα έντυπα του κόμματος, αλλά και του παράνομου *Προλεταρίου* της ΕΟΚΔΕ (Ενιαία Οργάνωση Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδας), μετά το 1937 και έως το 1938, με τη σύλληψή του από τα όργανα της μεταξικής δικτατορίας.

Το 1930 έρχεται σε επαφή με τον Λ. Τρότσκι και διαπραγματεύεται την είσοδο του «Σπάρτακου» στη ΔΑΑ (Διεθνής Αριστερή Αντιπολίτευση), η οποία όμως δεν συμφωνεί γιατί ο Τρότσκι έχει ήδη αναγνωρίσει αυτή τη χρονιά ως επίσημο Τμήμα της ΔΑΑ στην Ελλάδα το «Αρχείο του Μαρξισμού» με την ονομασία ΚΟΜΛΕΑ (Κομμουνιστική Οργάνωση Μπολσεβίκων Λενινιστών Ελλάδας -Αρχιομαρξιστών). Στην περίοδο αυτή ταλαντεύεται, ωστόσο, ως προς την πορεία και το ρόλο του ΚΚΕ και μετέχει με τον «Σπάρτακο» στην κίνηση του Διεθνούς Αντιπολιτευτικού Γραφείου, κίνηση «κεντριστική», στην οποία μετέχουν οι ομάδες Λαντάου (Γερμανία), Ροσμέρ-Αρία-Ναβίλ (Γαλλία), Α. Νιν (Ισπανία) και Μονρούφ (Αυστρία). Από την αμφίσημη αυτή στάση του θα τον θγάλει η γερμανική καταστροφή (Ιαν. 1933), με την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία. Αλλά ισχυρό τράνταγμα γι' αυτόν στάθηκαν και οι αποφάσεις της 6^{ης} Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ (Ιαν. 1934), για τον χαρακτήρα της επερχόμενης επανάστασης στην Ελλάδα, που κατ' αυτή δεν θα ήταν σοσιαλιστική, αλλά αστικοδημοκρατική, δέση που σημαίνει εγκατάλειψη της σοσιαλιστικής προοπτικής του ελληνικού εργατικού επαναστατικού κινήματος, με συνέπεια μεγάλες ιστορικές καταστροφές και που η απάντηση του Πουλιόπουλου στο βιβλίο του *Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα*; αποτελεί μια από τις πρώτες σημαντικές και συστηματικές μαρξιστικές προσεγγίσεις της ελληνικής κοινωνίας.

Ο Πουλιόπουλος, ως δικηγόρος, υπεράσπιζε πάντα χωρίς αμοιβή κάθε διωκόμενο, τόσο στην Αθήνα, όσο και στη Θεσσαλονίκη που διατήρησε δικηγορικό γραφείο για λίγο καιρό και βρέθηκε εκεί στα γεγονότα της 15^{ης} Φεβρουαρίου 1933, όταν η χωροφυλακή επιτέθηκε στο Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης. Μνημειώδης έχει μείνει η αγόρευσή του στο κακοιουροδικείο Αργοστολίου, που υπεράσπισε τους εξεγερθέντες φυλακισμένους κομμουνιστές των φυλακών Άσσου Κεφαλονιάς. Μοναδική είναι επίσης η νομική του αντίκρουση στο δευτελικό ιδιώνυμο (Νόμος 4229), στο π. *Δικαιοσύνη* (τχ. του 1930). Πρόκειται για

τη νομαδική επιστημονική αντίκρουση αυτού του ανελεύθερου αντεπαναστατικού νόμου «περί μέτρων ασφαλείας του κοινωνικού καθεστώτος», από έναν κομμουνιστή νομικό.

Η μεταβατική πορεία του Πουλιόπουλου προς τον Τρότσκι και οργανωτικά, γιατί ιδεολογικά υπήρξε από την αρχή και κυρίως μετά το 1933, συντελείται μέσα στο 1934. Τότε ενώνεται η πλειοψηφία της ΛΑΚΚΕ (Λενινιστική Αντιπολίτευση του ΚΚΕ) του Μιχάλη Ράπτη (τότε «Σπέρου», αργότερα «Πάμπλο»), που προερχόταν από το «Αρχείο του Μαρξισμού», με την ομάδα του «Σπάρτακου», από την οποία είχαν αποχωρήσει ο Σεραφεϊμ Μάξιμος και κάποιοι άλλοι επαναστατώντας στο ΚΚΕ, αποτελώντας την ΟΚΔΕ (Οργάνωση Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδας), με όργανο την εφ. *Εργατική Προπορεία*. Το 1935 ο Πουλιόπουλος, απευθύνεται στον Τρότσκι με σύντομη αυτοκριτική του αναφορικά με το ΚΚΕ και αναγνώριση της ορθότητας των διεθνών του προβλέψεων, ζητώντας την ένταξη της ΟΚΔΕ στη ΔΑΑ. Παράλληλα είχε γίνει σχίσμα στο «Αρχείο» ανάμεσα στη «δεξιά» ομάδα του Δ. Γιωτόπουλου και στους κυρίως εργάτες, οπαδούς του Τρότσκι, που συγκεντρώθηκαν στην ομάδα του «Μπολσεβίκου». Τον Ιούνιο 1936 ο Τρότσκι θεωρεί επειγούσα την ανάγκη ίδρυσης της 4^{ης} Διεθνούς και ο Πουλιόπουλος του απαντάει πως συμφωνεί. Ο «Μπολσεβίκος» συμφωνεί ήδη από το 1933. Το 1937 ο «Μπολσεβίκος», η ΟΚΔΕ και η ομάδα του «Νέου Δρόμου» ενώνονται στην ΕΟΚΔΕ (Ενιαία Οργάνωση Κομμουνιστών Διεθνιστών Ελλάδας), που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο και αξιολογότερο τμήμα των τροτσκιστών σ' όλη την Ελλάδα (με όργανο τον παράνομο *Προλετάριο*).

Επικερυγμένος από τη δικτατορία του Ι. Μεταξά, ο Πουλιόπουλος συλλαμβάνεται το 1938, φυλακίζεται στην Αίγινα και μεταφέρεται στην Ακροναυπλία την άνοιξη του 1939, όπου μένει έως το τέλος Μαρτίου 1942, για να μεταφερθεί έπειτα στο Τμήμα Μεταγωγών του Πειραιά, στο νοσοκομείο και τελικά στο στρατόπεδο της Λάρισας, όπως αναφέρει ο Χρ. Αναστασιάδης. Η γεμάτη αγώνες, δίωξεις και θάσνα ζωή του τέλειωσε μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα των ιταλικών δυνάμεων Κατοχής στις 6 Ιουνίου 1943 στο Νεζερό της Λάρισας, μαζί με άλλους 103 εκτελεσθέντες αγωνιστές του κομμουνιστικού και αντιστασιακού κινήματος, που οι περισσότεροι τους ήταν, όπως και ο Πουλιόπουλος, παλιοί Ακροναυπλιώτες. Η παράδοσή τους

έγινε και με τη συνοχή της ηγεσίας της οργάνωσης του στρατοπέδου Ακροναυπλίας του ΚΚΕ, που την τελευταία στιγμή εμπόδισε και ματαίωσε τη δραπέτευση, όπως προκύπτει από βιβλία τότε έγκλειστων στο στρατόπεδο.

Το ηρωικό τέλος του Πουλιόπουλου δεν edίστασαν να λασπώσουν και να σπιλώσουν ορισμένοι, ενώ άλλοι τον παρουσιάζουν «σαν τον Λένιν της Ελλάδας» και «ότι κράτησε ηρωική στάση κατά την εκτέλεσή του». Λόγω των αντιδράσεων που προκάλεσε η ύβρις στη μνήμη του ηρωικού νεκρού, ο συγγραφέας αναγκάστηκε να αφαιρέσει την υβριστική υποσημείωση από επόμενες εκδόσεις του βιβλίου του, όπως προκύπτει από την 4^η έκδοσή του. (βλ. Βιβλιογραφία).

Μεγάλη είναι η συμβολή του Πουλιόπουλου στο θέμα της αντίκρουσης του σταλινικού «Λαϊκού Μετώπου», της συνεργασίας των τάξεων, στο οποίο αντιπαραθέτει το μαρξιστικό «Ενιαίο Μέτωπο Ταξικής Πάλης». Αλλά η μεγαλύτερη συνεισφορά του στο μαρξισμό είναι η αντιπαράθεσή του με τον Αγη Στίνα μέσα στην Ακροναυπλία για το χαρακτήρα της ΕΣΣΔ (Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών), αντιπαράθεση καταγραμμένη στα «Τετράδια της Ακροναυπλίας» από τον Χρήστο Αναστασιάδη. Μέσα στην ΕΟΚΔΕ, οι επαναστάτες εργάτες του «Αρχείου», που ο Τρότσκι πέτυχε από το 1930 να συνδεθεί μαζί τους και να τους μπολιάσει με τις ιδέες του, βρίσκουν επιτέλους, στο πρόσωπο του Παντελή Πουλιόπουλου τον θεωρητικό και πολιτικό τους ηγέτη.

Η εργογραφία του, εκκεδομένη και ανέκδοτη, είναι μεγάλη παρά τη σύντομη ζωή του, όπως και το μεταφραστικό του έργο. Ψευδώνυμά του «Φίλιππος Ορφανός» και «Π. Σαρκάτος», που είναι αναγραμματισμός της λέξης «Σπάρτακος».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Βαγγέλη Σακκάτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Γιαννόγιαννας, *Ακροναυπλία*, Δίφρος 1963, σ. 34· *Μαρξιστικό Δελτίο*, αρ. 29 (Ιούν. 1964), βλ. τώρα *Σοσιαλιστική Προοπτική*, αρ. 152, Μάιος 2000· Π. Πουλιόπουλος, *Δημοκρατική ή Σοσιαλιστική Επανάσταση στην Ελλάδα; Νέα φάση της κρίσης του κομμουνισμού στην Ελλάδα*, εισ. Χρ. Αναστασιάδης, Αθήνα, εκδ. Διαλεχτά Κείμενα, 1964· Γιάννης Μανουσάκας, *Ακροναυπλία*, (Θρύλος και πραγματικότητα), Αθήνα, εκδ. Κ. Καπόπουλος, 1975· Β.Γ. Μπαρτζώτας, *Κι άστραψε φως Ακροναυπλία*, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, 1977 και 4 1986· π. Αντί, τχ. 79 (3 Σεπτ. 1977), 38· εφ. *Αυγή*, 2-3 Απρ. 1980· π. *Σοσιαλιστική Προοπτική*, αρ. 152 (Μάης 2000).

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΣΑΚΚΑΤΟΣ

Πουρνάρας Ανδρέας του Ιωάννου

(Μεγάλο Χωριό Ευρυτανίας, 1896- Αθήνα, 24 Φεβρ. 1974). Εκδότης, συντάκτης και δημοσιογράφος συνέδεσε το όνομά του με μία πληθώρα εφημερίδων. Αφού τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο του χωριού του, φοίτησε στο Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο) του Προυσού, και συνέχισε την εκπαίδευσή του στο Γυμνάσιο της Λαμίας. Ως αριστούχος τελειόφοιτος επιλέχθηκε για το Πρότυπο Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης στην Αθήνα. Παράλληλα με την παρακολούθηση των μαθημάτων, εργαζόταν σε συμβολαιογραφείο ώστε να αντιμετωπίσει τα έξοδα των σπουδών του. Τελειώνοντας το Διδασκαλείο γράφηκε στη Νομική Σχολή Αθηνών.

Με την προτροπή του συμπατριώτη του Ζαχαρία *Παπαντωνίου παρουσιάστηκε στον διευθυντή της εφ. *Ακρόπολις. Βλίσση *Γαβριηλίδη, το 1914. Του ανατέθηκε η μετάφραση των τηλεγραφημάτων του εξωτερικού και των δημοσιευμάτων του γαλλόλογισσου Τύπου, καθώς είχε φοιτήσει στο Γαλλικό Ινστιτούτο, εργασία που προηγουμένως έκανε ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης έως το θάνατό του, το 1911. Στη συνέχεια, συνεργάστηκε στην εφ. *Χρόνος του Κωστή Χαϊρόπουλου και μεταπήδησε στη μαχητική φιλελεύθερη εφ. *Παρίς, του Σπ. *Σίμου. Διώχθηκε ως βενιζελικός και συνελήφθη μαζί με τους δημοσιογράφους Άδωνι *Κύρου και Δημήτριο *Λαμπράκη. Το 1916 ορίστηκε από τον διευθυντή της εφ. *Παρίς*, Γεώργιο *Βεντήρη, ως αρχισυντάκτης της, θέση που κατείχε έως τον Νοέμβριο 1920, οπότε κατέφυγε στο Παρίσι εξαιτίας των πολιτικών γεγονότων. Στο μεταξύ, ήταν ο εκδότης του π. **Νεοελληνική Επιθεώρησης*, το οποίο φιλοξενούσε συνεργασίες των Αλέξανδρου Παπαναστασίου, Γεωργίου Καφαντάρη, Αλέξανδρου Διομήδη, Κωνσταντίνου Τριανταφυλλόπουλου, Άριστου *Καμπάνη και άλλων, και βρισκόταν στον αντίποδα του π. **Πολιτική Επιθεώρησης* του Ίωνα Δραγούμη. Ακόμη, ο Ελευθέριος Βενιζέλος του είχε αναθέσει την έκδοση μιας καθημερινής εφημερίδας με τίτλο *Ανατολή* (Μάρτιος-Ιούνιος 1920).

Ο Α. Πουρνάρας παρέμεινε στο Παρίσι έως το 1922, οπότε επέστρεψε στην Ελλάδα. Συνεργάστηκε για ένα έτος με την εφ. *Απογευματινή Πρωτεύουσα* του Άριστου *Καμπάνη, καλύπτοντας το διπλωματικό ρεπορτάζ. Ο ίδιος εξέδωσε, το 1923, δύο ξενόγλωσσες εφημερίδες με σκοπό την ενημέρωση του ξένου κοινού: τη γαλλόγλωσση *Journal d' Athènes* και την αγγλόγλωσση *Athens Times*. Με τον επίσης δημοσιογράφο αδελφό του Δημήτριο *Πουρνάρα, άρχισε να εκδίδει την εφ. *Η *Δημοκρατία, Οργα-*

νον της Δημοκρατικής Ενώσεως της Ελλάδος, στις 21 Οκτωβρίου 1923, που λειτουργούσε ως επίσημο όργανο της «Δημοκρατικής Ένωσης» του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Το 1926 φυλακίστηκε για 40 ημέρες, με τον περί λογοκρισίας νόμο. Η *Δημοκρατία* επανεκδόθηκε την 1^η Ιανουαρίου 1927 αλλά έκλεισε στις 26 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους. Ο Πουρνάρας, στη συνέχεια, εξέδιδε επί τρία χρόνια την εφημερίδα *Εσπέρα*, με αρχισυντάκτη τον Κωστή *Μπαστιά. Το 1930 συνεργάστηκε με τη δημοκρατική εφ. **Ελευθέρος Άνθρωπος, Πρωινή Πανελληνια Εφημερίς Πολιτικής Κοινωνικής Πρωτοπορίας* (23 Νοε. 1930-27 Ιαν. 1938), του Κώστα *Αδάνατου. Συνεργασία που διέκοψε το 1933 για να αναλάβει τη θέση Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης στη κυβέρνηση Εθνικού Συνασπισμού του Ελ. Βενιζέλου.

Στις 26 Οκτωβρίου 1933 κυκλοφόρησε μαζί με τον αδελφό του Δημήτριο την πρωτοποριακή εφ. *Ανεξάρτητος, σχεδιασμένη σύμφωνα με τα πρότυπα των ευρωπαϊκών. Άλλη πρωτοποριακή ιδέα ήταν να δίνει στους αναγνώστες της βιβλία, λεξικά και εγκυκλοπαίδειες. Με τη δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά η εφημερίδα διέκοψε την έκδοσή της για να ξανακυκλοφορήσει με ταπολεμικά (25 Φεβρ. 1946-8 Ιουλ. 1956). Απομακρύνθηκε από τη δημοσιογραφία έως το 1940, δηλώνοντας με τη στάση του την αντίθεσή του με το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου. Στο μεταξύ, από το Δεκέμβριο 1936, ασχολήθηκε με την έκδοση των Απάντων των Αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων. Συνέστησε την «Επιστημονική Εταιρεία των Ελληνικών Γραμμάτων-Πάπυρος», η οποία εξέδωσε περίπου 450 τόμους σε συνεργασία με τετρακόσιους διακεκριμένους ανθρώπους του πνεύματος, ακαδημαϊκούς, καθηγητές πανεπιστημίου και επιστήμονες. Η σειρά σημείωσε μεγάλη επιτυχία και χαρακτηρίστηκε ως εκδοτικός σταθμός.

Στο δημοσιογραφικό πεδίο, διεύθυνε την ημερήσια εφημερίδα *Κοινωνία* (26 Φεβρ. 1940-25 Απρ. 1941, φ. 1-421) που διατύπωνε την αντίθεσή της στον φασισμό και τον χιτλερισμό. Ίδρυσε, ακόμη, την παράνομη εφ. *Ελευθέρος, Εβδομαδιαία Ανεξάρτητος Εφημερίς, Όργανο Πολιτικών Αγώνων* (28 Μαΐου 1945- 25 Μαρτ. 1946), η οποία συνέχισε την κυκλοφορία της και αργότερα ως απογευματινή εφημερίδα, με διακοπές από το 1954 έως το 1966. Στη δεκαετία του 1950 κατείχε διάφορες θέσεις στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών. Από το 1950 έως το 1953 ήταν Γενικός Διευθυντής εκπομπών, οπότε απολύθηκε από την κυβέρνηση Αλ. Παπάγου. Το 1955 διορίστηκε στο Ραδιοφωνικό Σταθμό ως ειδικός

σύμβουλος και ομιλητής για το Κυπριακό, αλλά παρατηρήθηκε το 1957, μετά από προσωπική διαφωνία με την κυβέρνηση για την πολιτική που ακολουθούσε στο Κυπριακό.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 προχώρησε στην ίδρυση της «Εταιρείας Εγκυκλοπαιδικών Εκδόσεων», η οποία σε συνεργασία με τον γαλλικό εκδοτικό οίκο Larousse, εξέδωσε λεξικά, εγκυκλοπαιδείες και γενικές και ειδικές ιστορίες.

Ο Α. Πουρνάρας είχε δραστηριοποιηθεί και στα δημοσιογραφικά όργανα. Το 1931, είχε διαδεχθεί τον Θεόδωρο *Βελλανίτη, στη θέση του προέδρου της «Ενώσεως Δημοσιογράφων Αθηνών», έως το 1934. Με δική του πρωτοβουλία η Ένωση αυτή μετονομάστηκε σε «Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών». Στην Κατοχή κατείχε την ίδια θέση έως ότου παύθηκε από τους Ιταλούς. Ανέλαβε, τότε, την προεδρία του Ταμείου Ανεργίας Δημοσιογράφων της Ελλάδας. Μετά την απελευθέρωση εκλέχτηκε πολλές φορές στη θέση του προέδρου και αντιπροέδρου της Ενώσεως Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών (ΕΣΗΕΑ)

Έγραψε ιστορικά βιβλία και μετάφρασε αρχαίους Έλληνες και ξένους συγγραφείς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 239-240· Μιχάλης Σταφυλάς, *Ανδρέας Ι. Πουρνάρας: μία ζωή δεμένη με την ιστορία και την παιδεία του τόπου*, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, 2000.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΑΙΑ ΜΗΤΡΑΚΟΥ

Πουρνάρας Δημήτριος του Ιωάννου

(Μεγάλο Χωριό Καρπενησίου, 1900 – Αθήνα, 1986). Δημοσιογράφος, ιστορικός και λογοτέχνης. Γράφτηκε στο Γυμνάσιο της Λαμίας και συνέχισε στο 5ο Γυμνάσιο Αθηνών, το 1914. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και στη Σχολή Πολιτικών Επιστημών στο Παρίσι. Η εισόδός του στη Νομική Σχολή της Αθήνας και ταυτόχρονα στο δημοσιογραφικό χώρο, στην εφ. *Πατρίς του Σ. *Σίμου, του επέτρεψε να διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες. Συνεργάστηκε, επίσης με τις εφ. *Ακρόπολις και **Βαλκανικός Ταχυδρόμος*. Το 1918, σε ηλικία 18 ετών, πήγε στο Παρίσι ως ανταποκριτής τριών μεγάλων εφημερίδων, του *Έθνους* του Σ. Νικολόπουλου, του *Έμπρός* του Δ. *Καλαποδάκη και του *Ριζοσπάστη* του Γ. Πετσούπουλου, ο οποίος εκπροσωπούσε τότε την Αριστερή Πτέρυγα των Φιλελευθέρων των Καφαντάρη. Παπαναστασίου και την σοσιαλιστική κίνηση που τότε είχε αρχίσει

να αναπτύσσεται με την ίδρυση του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος Ελλάδος (ΣΕΚΕ), του μετέπειτα ΚΚΕ. Στο Παρίσι συνεργάστηκε και με τις εφ. *Humanité* και *Populaire*. Το 1923 επέστρεψε στην Ελλάδα. Τότε άρχισε να τον απασχολεί έντονα το αγροτικό ζήτημα και γενικά το αγροτοσοσιαλιστικό κίνημα, με αποτέλεσμα, το 1928, με την ανάπτυξη του Αγροτικού Κόμματος να λάβει μέρος στη διοίκηση του, στην οποία διετέλεσε, για μεγάλο διάστημα, Γενικός Γραμματέας του κόμματος (1934-1946). Μάλιστα, το 1931, έγραψε το βιβλίο για την *Ιστορία του Αγροτικού Κινήματος εν Ελλάδι*, το 1932 το βιβλίο με τίτλο, *Η οικονομική θέσις των αγροτών στην Ελλάδα*, ενώ μεταξύ του 1932-1936 επεξεργάστηκε και εξέδωσε το βιβλίο, *Σοσιαλισμός, Κομμουνισμός και Αγροπισμός*. Τα προαναφερθέντα βιβλία τον καθιέρωσαν ως τον κατεξοχίην θεωρητικό της αγροτοσοσιαλιστικής κίνησης στην Ελλάδα.

Εν τω μεταξύ, την ίδια περίοδο ανέπτυξε και πλούσια δημοσιογραφική δραστηριότητα. Συγκεκριμένα, το 1924, όταν ο Κ. *Αθάνατος έφυγε από τη διεύθυνση της εφ. *Ελεύθερος Λόγος, ανέλαβε τη διεύθυνσή της. Το ίδιο συνέβη αργότερα, όταν αποχώρησε ο Σπύρος *Μελάς από τη διεύθυνση της εφ. *Η Δημοκρατία* που στήριζε τον Αλ. Παπαναστασίου και ανέλαβε τη διεύθυνσή της. Τότε κυκλοφόρησε, μαζί με τον αδελφό του Α. *Πουρνάρα, την απογευματινή εφ. *Εσπέρα*, η οποία διέκοψε την έκδοσή της με τη δικτατορία του Θ. Παγκάλου, το 1925, όταν μάλιστα συνελήφθη και φυλακίστηκε για ένα μήνα. Το 1927 έγινε αρχισυντάκτης και έπειτα διευθυντής σύνταξης της εφ. *Ημερήσιος Τύπος (έως το 1930) και από τότε έως το 1933 διευθυντής σύνταξης της εφ. **Ελεύθερος Άνθρωπος*. Εξέδωσε το θεωρητικό περιοδικό *Κοινωνική Έρευνα* και από το 1933 κυκλοφόρησε, με τον αδελφό του πάλι, την εφ. *Ανεξάρτητος, η οποία αποτέλεσε σταθμό στην ελληνική δημοσιογραφία και διέκοψε τη λειτουργία της με την επικράτηση της δικτατορίας του Ι. Μεταξά, στις 4 Αυγούστου 1936.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας έγραψε ορισμένα από τα καλύτερα βιβλία του, όπως: *Ιστορία του Διεθνούς Σοσιαλισμού* (2 τ. 1933), *Ιστορία της Γαλλικής επανάστασης* (2 τ., 1937), *Ιστορία των ρώσικων επαναστάσεων* (2 τ., 1938), *Χαρίλαος Τρικούπης. Η ζωή και το έργο του* (2 τ., 1939), *Ιωάννης Καποδίστριας. Η αληθινή φυσιογνωμία του* (1940) και πολλά άλλα. Τότε είναι που μετέφρασε και πολλά αρχαία συγγράμματα. Πολυγραφότατος, ασχολήθηκε επίσης με τη λογοτεχνία, όπως π.χ. *Ο Βενιζέλος και οι*

Χίτλερ των Ελλήνων. Αστροπελέκι έπεσε!... Ο τρελός, κ.ά., χρησιμοποιώντας από νέος το ψευδώνυμο «Π. Χαλκέντερος».

Κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1940. ανέλαβε για τέσσερις μήνες τη διεύθυνση της εφημερίδας Κοινωνία, μέχρι την είσοδο των Γερμανών στην Αθήνα. Εκείνη την περίοδο της Κατοχής (1941-1944), έγραψε δύο βιβλία: τη Γεωοικονομική ιστορία των Ελλήνων και το 150 χρόνια Δημοκρατικών αγώνων στην Ελλάδα, ενώ το 1945 έγραψε τη Δεκεμβριανή επανάσταση ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Μετά την Κατοχή, ο Δ. Πουρνάρας βρέθηκε εκδότης της εβδομαδιαίας εφ. Ελευθερος, από τις στήλες της οποίας άσκησε αυστηρή κριτική. Η εφημερίδα δέκοψε την έκδοσή της με την αποκατάσταση της Βασιλείας, όταν ανέλαβε το θρόνο ο Γεώργιος Β΄. Από το 1946 έως το 1951 διετέλεσε αρχισυντάκτης της εφ. Το *Βήμα. Από το 1974 συνεργάστηκε με τις εφ. *Ακρόπολις, Τα *Νέα, Αθηναϊκή και Ελευθεροτυπία. Υπήρξε συνεπής αγωνιστής της Δημοκρατίας και αυτό του στοίχισε διώξεις και φυλακίσεις σε όλες τις δικτατορικές περιόδους (1925, 1936-1940, 1967-1974). Στα χρόνια της Κατοχής, χρημάτισε αντιπρόεδρος και κατόπιν πρόεδρος της Ενωσης Συντακτών Αθηναϊκών Εφημερίδων (1941) και πρόεδρος του Ταμείου Ανεργίας προσωπικού εφημερίδων. Μετά την απελευθέρωση πρόεδρος του Επικουρικού Οργανισμού Δημοσιογράφων (1945-46). Επίσης, διατέλεσε γενικός διευθυντής των κρατικών ραδιοφωνικών σταθμών κατά την περίοδο 1950-1953 και πρωτοστάτησε στην αναδιοργάνωση και ανάπτυξη της κρατικής ραδιοφωνίας μέσα από τη δέση του Γενικού Διευθυντή εκπομπών και προγραμμάτων, υπό τη διοίκηση του στρατηγού Χ. Τσιγάντη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κυριάκος Κάσσης, *Ένας απόστολος της Δημοκρατίας (Δημήτρης Πουρνάρας)*, Αθήνα 1952· Νίκος Παυιδημητρίου, *Οι συγγραφείς της Αθηναϊκής Δημοσιογραφίας*, τ. Α΄, Γιοδάνης ΑΕΒΕ, Αθήνα 1989, σ. 225-228· Georgia Eglezou, *The Athenian Press on the Asia Minor Campaign and Disaster, 1919-1922*, University of Birmingham, 2005 (αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή).

ΜΑΝΩΛΗΣ ΔΡΑΚΟΣ - ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΚΑΤΣΟΡΙΔΑΣ

Πριμικίδης, Ιωάννης

(Λάϊστα Ηπείρου, 1901 - Καβάλα, 1989). Δημοσιογράφος, εκδότης. Σε ηλικία πέντε ετών εγκαταστάθηκε με τη μητέρα του στην Καβάλα, όπου ήδη εργαζόταν ο πατέρας του. Σπούδασε στο Γυμνάσιο Καβάλας.

Από τη νεαρή ηλικία του αποχλήθηκε με τη δημοσιογραφία και υπήρξε ανταποκριτής πολλών

εφημερίδων της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, συνεργάτης της *Σημείας και αρχισυντάκτης της *Καμπάνας* (1922). Κατά τα έτη 1925-1930, εξέδιδε την εφ. *Χρόνος* που υποστήριζε τον βενιζελικό δήμαρχο Καβάλας Ευγένιο Ιορδάνου. Μετά τη διακοπή της κυκλοφορίας της τελευταίας εφημερίδας εξέδωσε την εφ. *Ελευθερος Τύπος*. Το 1931 ιδρύθηκε η εφ. *Ταχυδρόμος* και έγινε διευθυντής έκδοσής του. Παράλληλα έγραψε τα έργα *Έτσι θα συνέβαινε και σήμερα* και *Γυμνάσιος Λαυριώτης, Όλη η ζωή του και 304 συνταγές του* (Αθήνα 1930) και δημιούργησε τον πνευματικό, πολιτιστικό, αθλητικό σύλλογο «Αισχύλος».

Κατά την περίοδο της βουλγαρικής Κατοχής (1941-1944), κατέφυγε στη Βέρροια, όπου ήταν και πρόεδρος του συλλόγου βαλκανιωτών προσφύγων. Επίσης, διετέλεσε πρόεδρος του Λιμενικού Ταμείου Καβάλας (1945-1985), ιδρυτής και πρόεδρος της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων (1976-1982) και περιφερειακός έφορος του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων. Πρωταγωνίστησε, τέλος, στην υλοποίηση του σχεδίου κατασκευής του νέου λιμανιού της Καβάλας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Φ. Βαμβούρη-Δημάκη, *Ιστορία του τύπου της Καβάλας από τις αρχές του 20ου αιώνα ως σήμερα*, ανέκδοτη μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 12-14, 18, 20-22· Γ.Β. Ιωαννίνης, *Ο τύπος της Καβάλας, Από τις Αρχές του Αιώνα μέχρι Σήμερα*, Καβάλα 1996, σσ. 23, 24, 29, 35, 44, 73.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΣΦ - ΠΩΡΙΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

Προμηθεύς

Εφημερίδα του Λαού, Αθήνα, 19 Δεκ. 1868 - 14 Ιαν. 1871, αρ. φ. 1-136. Εκδότης: Π. *Κανελλίδης, Δισεβδομαδιαία, τετρασέλιδη, τετράστηλη, διαστάσεων 30x23 εκ. Συνδρομές: «ετησία δια την πρωτεύουσαν δραχ. 12, δια τας επαρχίας δραχ. 14, δια το εξωτερικόν φρ. 24. Αι συνδρομαί γίνονται εν Αθήναις παρά τω τυπογραφείω του "Προμηθεύς". Εν τας επαρχίας και το εξωτερικό παρά τοις ανταποκριταίς αυτού, και δι' επιστολάν προς την Διεύθυνσιν. Καταχωρίσεις και ειδοποιήσεις επί πληρωμή». Από τις 18 Ιουλ. 1869 στις συνδρομές προστίθεται: «Την Ρωμανίαν και την Αγγλίαν φρ. 30» και από τις 9 Οκτ. 1869 «Την Ρωμανίαν και την Αγγλίαν φρ. 26». Τυπογραφεία: «Προμηθεύς», «Αγγέλου Καναριώτου, οδ. Χρυσοσπηλαιωτίσσης, αρ. 14» (από το φ. 88, 26 Νοε. 1869) και Α. Ψυλλιάκου (από το φ. 100, 11 Φεβρ. 1870).

Στην πρωτοσέλιδη «Ειδοποίησι» του πρώτου φύλλου ο εκδότης δηλώνει ότι αναλαμβάνει «την σύνταξιν της νέας ταύτης εφημερίδος υπό πνεύμα εντράπελον, δηκτικόν και σπουδαίον, σχετικώς προς την αισθημα-

ΥΠΟΣ Α' 1898 4

ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΟΥ ΛΑΟΥ
ΕΚΔΙΟΝΤΑΙ ΔΕ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΦΗΣ

<p>ΤΙΜΗ ΚΑΘΗΜΕΡΗΣ ΕΠΙΧΩ.</p> <p>Από τον εκδοτήρα... 10 «Από τον κ. Μάγερ... 15 «Από τον κ. Μάγερ... 15</p> <p style="text-align: right;">[Καταργείται από ελλείψεις: 100 αλόγων]</p>	<p>ΔΙ ΕΠΙΤΡΟΦΗΣ ΕΠΙΧΩ.</p> <p>«Από τον κ. Μάγερ... 15 «Από τον κ. Μάγερ... 15 «Από τον κ. Μάγερ... 15</p>
---	--

ΑΘΗΝΑ, 14 19 Δεκεμβρίου 1898.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Οι νόμοι... [Επισημάνσεις σχετικά με την εφαρμογή των νόμων, την καταβολή φόρων, και την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων της εποχής.]»

Ο Πόλεμος.

«Ο πόλεμος... [Αναφορά στην κατάσταση των σχέσεων με τις γειτονικές державы, τον κίνδυνο πολέμου, και την προετοιμασία του λαού.]»

φ. 119, 17 Ιουν. 1870). Ενώ η σκωπτική της διάθεση επεκτείνεται και σε διεθνείς εφημερίδων (π.χ. *Εκλεκτική*, *Εθνική Ασπίς κ.ά.).

Στα εθνικά ζητήματα στέκεται με σοβαρότητα και ευδυνή. Σε πρωτοσέλιδα «Η αντιπολίτευσις» καταγγέλλει τον πολιτικό κόσμο για τους χειρισμούς στο Κρητικό Ζήτημα «Κουμουνδούρε και Δεληγιώργη...υπάρχει άλλος τις;...[β]λέπομεν εκεί πέρα άψυχόν τινα σκιάν, περιβεβλημένην μεγάλου πατρός επωνυμίαν [ιταυινιμούς για τον Θρ. Ζαΐμη], ήτις ωσει γαλή, υποπίπτσει εις την ανδρακίαν χιμειρινής δερματώσεως και την έβραν του γραφείου...[α]ισθάνεσθε οποιών εισθε πρόξενον κακών εις το παντλήμον έθνος, ου αντιποιείσθε την χειραγωγίαν» (αρ. φ. 5, 4 Σεπτ. 1869). Συμμετέχει σε κοινή δήλωση των αθηναϊκών εφημερίδων διαμαρτυρούμενη για την τύχη της Κρητικής Επανάστασης, καταθέτοντας παραλλήλα πέντε προτάσεις («Δήλωσις του Ύψους», αρ. φ. 17, 16 Φεβρ. 1869), ενώ σε ύστερα πρωτοσέλιδα «Ο εξοπλισμός» (αρ. φ. 19, 27 Μαρτ. 1869) και «Επί τα έργα» (αρ. φ. 23, 14 Μαρτ. 1869) ολοκληρώνει τις προτάσεις του στο εθνικό αυτό ζήτημα.

Η «αιχμαλωσία των άγγλων υπηκόων υπό πολυαριθμού ληστοσυμμορίας» οπλίζει τον δημοσιογραφικό κάλαμο της για να αναζητήσει ευθύνες και να σχολιάσει τους χειρισμούς της Κυβέρνησης στα άρθρα «Η Αρσεία» (αρ. φ. 109), «Τις ο πταίων» (αρ. φ. 111), «Επί τίνος η ευδυνή» (αρ. φ. 112). Άρθρα εμπεριστατωμένα για ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γαλλία (αρ. φ. 39, 40), η Ρωσία (αρ. φ. 24), η Ιταλία (αρ. φ. 22), ο γαλλοπροσωσικός πόλεμος (αρ. φ. 123, 1 Ιουλ. 1870) αποκαλύπτουν τα ευρύτερα ενδιαφέροντά της.

Η έκδοση της διακόπηκε δύο φορές: την πρώτη για δεκαπέντε ημέρες εξαιτίας της προφυλακίσης του υπευδύνου «διευδύνοντος πάσαν υλικήν της εφημερίδος εργασίαν» (αρ. φ. 100, 11 Φεβρ. 1870) και τη δεύτερη για τρεις μήνες για την οποία και δίνονται σχετικές εξηγήσεις στο φ. 131 (20 Φεβρ. 1870). ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Α', σ. 260· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 268.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Προμηθεύς

Σύγγραμμα περιοδικόν των φυσικών και εφαρμοσμένων επιστημών. Αθήνα, 6 Ιαν. 1890 - 24 Νοε. 1891. Διευδυνση-εκδοτική επιμέλεια: Κωνσταντίνος Μητσόπουλος, καθηγητής της γεωλογίας και ορυκτολογίας στο Πανεπιστήμιον Αθηνών και το Εθνικό Μετσόβειο Πολυτε-

τικήν κατάστασιν του δημοσίου» και αφηρό παραδέσει στο πρωτότυπο στίχους από τον «Προμηθεά» του Οράτιου επικαλείται «την αρωγήν του δημοσίου». Η προγραμματική της δήλωση δμελιώνει τον χαρακτηρισμό που της αποδίδεται από συναδελφούς: «Οι συντάκτες του *Εθνικού Πνεύματος* και του *Αιώνος* καλούσιν σατυρικήν, τον Προμηθεά, τους δε συντάκτες του σατυρογράφου επί χλευασμό. Εχει καλώς! Ημείς δε σεμννομεθα επί τοιούτου τίτλου» (αρ. φ. 36).

Τη σατιρογραφική της δεινότητα την πενδύει σε μία άνευ προηγουμένου σκωπτική, ενίοτε χλευαστική, σκιαγράφηση όλου του πολιτικού κόσμου φιλοτεχνημένη με καυστικό χιούμορ και απαρμίλλη δηκτικότητα. Σατιρίζονται, πρωτοσέλιδα πάντα, ο Δ. Βούλγαρης (αρ. φ. 18), ο Α. Πετσάλης (αρ. φ. 28), ο Τιμολ. Φιλήμων (αρ. φ. 35), ο Θρ. Ζαΐμης (αρ. φ. 48), ο Κ. Λομβάρδος (αρ. φ. 57, 26 Ιουλ. 1869), ο Επ. Δεληγιώργης (αρ. φ. 58), ο Αλ. Κουμουνδούρος (αρ. φ. 61), ο Αρ. Βαλαωρίτης (αρ. φ. 114), ο Θ. Δεληγιάννης (αρ. φ. 85). Η ίδια εξομολογείται το δημοσιογραφικό της πάθος: «Αληθεύει, αναγνώστα, ότι αρεσκόμεθα εις χαριεντιμούς. Αγαπώμεν να παίζωμεν με τους πολιτικούς, ως αι γαλαί με τους συλλαμβανόμενους μιν. Αλλά όμως το φυσικόν τούτον αίσθημα ουδαμώς εκτρέπεται εις αδικίαν» (αρ.

χνείο. Τακτικοί συνεργάτες στην εκδοτική ομάδα ήταν οι Αλέξανδρος Δ. Βάλβης και Ν.Κ. Γερμανός, φυσικοί. Εβδομαδιαία έκδοση με συνεχή αρίθμηση ανά έτος και μεταβλητό αριθμό σελίδων σε κάθε τεύχος, δίσηπλη, διαστάσεων 28,5x 20 εκ. Τον πρώτο χρόνο εκδόθηκαν 52 τχ. (428 σ.) και τον δεύτερο 47 τχ. (376 σ.). Τιμή τεύχους: 15 λεπτά. Ετήσιες συνδρομές: 7 δρχ. για την Αθήνα, 7,5 δρχ. για την επαρχία και 8 δρχ. φράγκα για το εξωτερικό. Γραφεία: οδ. Φειδιού 13. Τυποποιήτο από τυπογραφείο Πάσσαρη και Βεργιανίτου.

Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα, το σημαντικότερο ίσως, περιοδικό φυσικών επιστημών κατά τον 19^ο αιώνα στην Ελλάδα. Σε προλογικό σημείωμά του στο πρώτο τεύχος του περιοδικού με τον τίτλο «Προμηθεύς», ο καθηγητής του Πανεπιστημίου και Πολυτεχνείου Αν. Χρηστομάνος ανέφερε ανάμεσα σε άλλα: «Κι ο Προμηθεύς το πάλαι εδωρήσατο εις την ανθρωπότητα το φως, ούτω προόρισται και το σήμερον εις την δημοσίωσιν τα παραδιδόμενον ομώνυμον περιοδικόν να διασκεδάση την εν πολλοίς καλύπτουσαν τας ημετέρας γνώσεις περί της φύσεως αγλύν». Ένα χρόνο αργότερα, στο πρώτο τεύχος του δευτέρου έτους όπου γίνεται ο απολογισμός της πρώτης χρονιάς από τον Σ. Βάλβη

σημειώνεται: «Ημείς λοιπόν συνιστάντες το περιοδικόν τούτο σύγγραμμα ένα μόνον υψηλόν είχομεν σκοπόν, ένα μόνον σκοπόν επεδιώξαμεν, και κατά τονόν εξετελέσαμεν, και ο σκοπός ημών ούτος ήτο και είνε να μεταδόμεν εις υμάς την προς την Φύσιν λατρείαν».

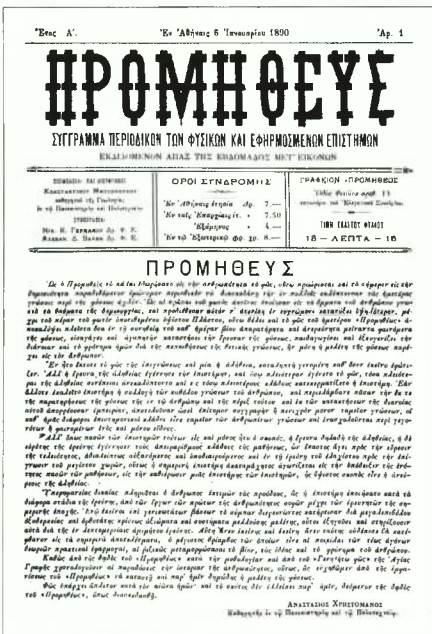
Τα άρθρα που δημοσιεύονται είναι σύντομες μονογραφίες, επιστημονικά νέα, περίεργα, χρονικά. Οι συνεργάτες του περιοδικού συγκαταλέγονται στους κορυφαίους έλληνες επιστήμονες εκείνης της περιόδου: Δημήτριος Χόνδρος, Γ. Αθανασιάδης, Α. Βουσάκης, Ν. Γεωργακόπουλος, Ορ. Δαλιέτιος, Π. Δημητριάδης, Κ. Ζέγγελης, Γ. Χατζηκυριακάκος, Λ. Χριστόβιτις, Χ. Καλοκαιρινός, Δ. Κοκκιδής, Κ. Παπανικητόπουλος, Π. Τρούκης, Σπ. Χασιώτης, Ν. Χλωρός. Πολλά σημαντικά άρθρα ήταν ιδιαίτερα εκτενή και δημοσιεύονταν σε συνέχειες, όπως των Κ. Μητσόπουλου, Α. Βάλβη και Ν. Γερμανού (λ.χ. «Η σπουδή της Φύσεως και αι εξ αυτής ωφέλειαι», «Ο κατακλισμός γεωλογικός εξεταζόμενος», «Γεωλογική διαμόρφωσις του Ελληνικού Εδάφους». Επίσης, ενδιαφέρον είναι το γεγονός της δημοσίευσης μετεωρολογικών στοιχείων από συστηματικές μετρήσεις στην περιοχή της Πάτρας για τα έτη 1887-1890. Κατά το δεύτερο έτος δημοσιεύτηκαν επίσης άρθρα του Νικολάου Χλωρός με έμφαση στην προστασία των δασών, όπως «Τα Δάση και η σπουδαιότης αυτών» και «Εγκυκλοπαίδεια της Δασολογίας».

Ο λόγος όμως για τον οποίο το περιοδικό έγινε γνωστό και θεωρήθηκε πρωτοπόρο για τα ελληνικά δεδομένα ήταν η σαφής υποστήριξη της δαρβινικής θεωρίας από τους συντάκτες του μέσα από μία σειρά άρθρων και μεταφράσεων που προκάλεσαν θόρυβο στην κοινωνία της εποχής και έναν έντονο διάλογο με την τάση που εκραβαζόταν από το δημοσκοπικόν κατευθύνσεων π. «Ανάπτυξις. Αρχικά, ο Στ. Βάλβης δημοσίευσε το άρθρο «Περί της Δημιουργίας του Ανθρώπου» και στη συνέχεια δημοσιεύτηκε σε συνέχειες, σε μετάφραση πάλι του Βάλβη το πόνημα του Ernest Haeckel «Ιστορία της Φυσικής Δημιουργίας ή περί της Θεωρίας της Εξελίξεως», που πραγματικά ξεσήκωσε θύελλα διαμαρτυριών τις οποίες με επιτυχία απέκρουσαν σε σχετική σημειωμάτά τους ο συντάκτες του περιοδικού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ο. Κρητικός, Η πρόσληψη της επιστημονικής σκέψης στην Ελλάδα. Η Φυσική μέσα από πρόσωπα, θεσμούς και ιδέες (1900-1930), Αθήνα, εκδ. Πατάση, 1995.

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΒΛΑΧΑΚΗΣ

Προμηθεύς

Ητοι Ερανιστής διαφόρων γνώμων και ιστοριών. Βόλος. Ιαν. 1889 - Ιουλ. 1902. αρ. φ. 1-161. Εκδότης-διευθυντής: Ζωσιμάς *Εσφιγμενίτης. Μηνιαίο περιοδικό και για λίγα διαστήματα δεκαπενθήμερο. κυκλοφορούσε σε οκτασέλιδα τεύχη. διαστάσεων 21x15 εκ. Τυπωνόταν σε διάφορα τυπογραφεία: Ν. Ρουσόπουλου (1889-1892), Ι. Φρ. Μπέμου (1893), Ι. Ν. Δομέστιχου (1894-1896), Ν. Ρουσόπουλου (1897-1900) και της εφ. Η Θεσσαλία (1901).

Η ύλη του ιστορικής, αρχαιολογικής, λαογραφικής και θρησκευτικής φύσης, ενώ μεγάλο μέρος καλύπτουν τα θέματα της τρέχουσας επικαιρότητας, οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις του εκδότη και μοναχού Ζωσιμά Εσφιγμενίτη, διάφορες εκκλησιαστικές του απόψεις, ακόμη και θέματα φιλολογίας και παιδείας. Υπάρχει επίσης στήλη αλληλογραφίας με το αναγνωστικό κοινό, ενώ παράλληλα σημειώνονται τα ονόματα των συνδρομητών. Πολύ συχνά στις σελίδες του περιοδικού φιλοξενούνται κείμενα συνεργατών, ακόμη και με αντίθετες θέσεις, με σκοπό τη δημιουργία επίκαιρο-δημοτικής συζήτησης. Τακτικότερο συνεργάτης ο ελληνοδιδάσκαλος Νικόλαος Σταυρίδης, ο τότε φοιτητής της ιατρικής Δημήτρης Σαράτσης, ο αρχαιολόγος Νικόλαος Γιαννόπουλος.

Οι πηγές του Εσφιγμενίτη είναι η Γεωγραφία Νεωτερική των «Δημητρίων» Κωνσταντά και Φιλίππιδη, ο αρχαίος γεωγράφος Στράβων, κλασικοί συγγραφείς, τα Αρχαία της Ελληνικής Παλαιογενεσίας, ο Κωνσταντίνος Σάδης, η Χωρογραφία της Θεσσαλίας του Λεονάρδου, η Περιήγησις ή Τοπογραφία της Θεσσαλίας του Νικολάου Μάγνητος, σύγχρονοι συγγραφείς (όπως ο Νικόλαος Γεωργιάδης), η επιτομία έρευνα, αλλά και πηγές που είτε ανακαλύπτει μόνος είτε του υποδεικνύουν φίλοι. Πάντοτε δηλώνει την πηγή των πληροφοριών του.

Στον Προμηθέα (όπως και στη Φήμη) πολλά κείμενα του Ζωσιμά αφορούν τις περιηγήσεις του στη Θεσσαλία και δίνει χρήσιμες πληροφορίες για τις ανθρώπινες δραστηριότητες, τις ασχολίες των κατοίκων, την οικονομική ζωή, τον πληθυσμό, τη δικαιοδική διαίρεση της Θεσσαλίας, τον αριθμό των σχολείων, το μαθητικό πληθυσμό. Οι κείριες παρατηρήσεις του είναι χαρακτηριστικές για την κοινωνία της Θεσσαλίας μετά την απελευθέρωση με τα κατάλοιπα και τις προλήψεις της μακράινης οθωμανικής κατάκτησης. Από την καυστική και φιλελεύθερη πένα του δεν ξεφεύγουν και τα κακώς κείμενα της Εκκλησίας.

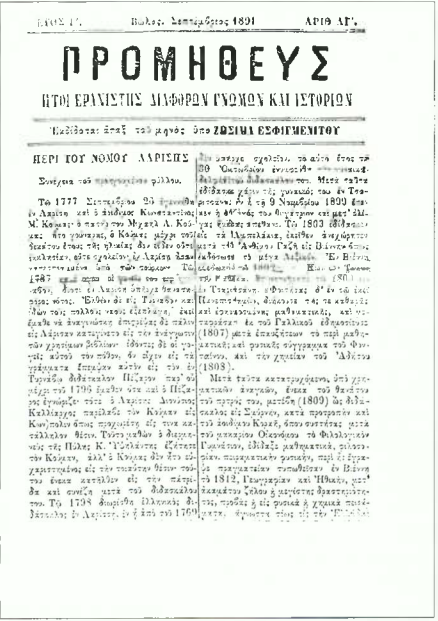
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (όλα φ.), ΒΣΤΙΒ, ΔΚΙΕΤΑΕΒ (αρ. τχ. 1-14), Ιδιωτική Συλλογή Γ. Δολιανίτη (Αθήνα, τχ. των ετών 1890, 1896, 1897, 1900).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Θ. Μπουγάτσος, Βιβλιογραφία Ελληνικού θρησκευτικού τύπου (1826-1966), Αθήνα 1974· Γ. Μουγοιάννης, «Ζωσιμάς Εσφιγμενίτης, ο κοσμοκαλόγερος του Βόλου» (1976)· Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», ανατυπο από το Αρχείο Θεσσαλικών Ερευνών, τ. 5 (1979), 167-182· Κολυτός, Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου, π. Α. σ. 113-120· Αννίτα Ν. Πρασά, «Η πόλη της Καρδίτσας μέσα από τα περιοδικά Φήμη και Προμηθεύς του Ζωσιμά Εσφιγμενίτη», Καρδιτσιώτικα Χρονικά, τ. 2 (Πρακτικά Α' Συνεδρίου Καρδιτσιώτικων Μελετών, Καρδίτσα, 1996), 69-92· της ίδιας, «Τα περιοδικά Φήμη και Προμηθεύς ως εργαλεία ιστορικής έρευνας», στο αφιερωματικό τεύχος Ζωσιμάς Εσφιγμενίτης, 1835-1902, Βόλος, Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών, Τεκμηρίωσης, Αρχείων και Εκδημάτων Βόλου, 1997, σ. 17-30.

ANNITA ΠΡΑΣΑ

Προμηθεύς / Prometheus

Σαν Φρανσίσκο, 1907-1942. Διευθυντής-διοικητής: Αλέξανδρος Κ. *Παβέλλας. Διευθυντής συντάκτης: Γεωργιος Δ. Παυλάδης. Από το 1922;> αναγράφει: «Η αρχαιότερα ελληνική εφημερίς των Δυτικών Πολιτειών, Βραβευθείσα δια Μεγάλου βραβείου υπό της Δ. Π. Εκδήσεως», Ελληνογλώσση, εθδομαδιαία εφημερίδα. Γραφεία: 725 Harrison Street, San Francisco, Ito-

σελίδα: http://www. Annunciation.org/photoarchiv/prometheus_articles.html

Αποτελεί συνέχεια της εφ. *Ειρηνικός* που ίδρυσαν, το 1906, στο Σαν Φρανσίσκο, οι Αλέξανδρος Παβέλλας και Μιχαήλ Αντωνακόπουλος. Οι διανοούμενοι ιδρυτές της είχαν σκοπό όχι μόνο τη διατήρηση της ελληνικής συνείδησης αλλά και την πνευματική εξέυωση του ελληνισμού της περιοχής. Ο Παβέλλας συνεργάστηκε στη συνέχεια με τον Γεώργιο Παλλάδιο-Παταγεωργίου και μαρτυρείται ότι το 1925 η εφημερίδα κυκλοφορούσε σε 12000 φύλλα.

Σπάνιο εκδος μομεγοιειακής εφημερίδας με πλουσιότατη ύλη σχετικά με τις τέχνες, τον πολιτισμό τη λογοτεχνία και την ποίηση, παράλληλα με την πολιτική και μομεγοιειακή ειδησιογραφία. Αντικατόπτριζε τους προβληματισμούς των Ελλήνων της δυτικής ακτής των ΗΠΑ, οι οποίοι είχαν λιγότερους δεσμούς με τα πολιτικά πάθη της Ελλάδας που εκδηλώνονταν πιο έντονα στις πόλεις της ανατολικής ακτής.

BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: SFSU.

BIBΛIOΓPAΦIA: George P. Daskarolis. «San Francisco's Greek Colony: An Evolution of an Ethnic Community 1890-1945». *California History Magazine*, τχ. 60 (1982), 114.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΙΤΡΟΦ

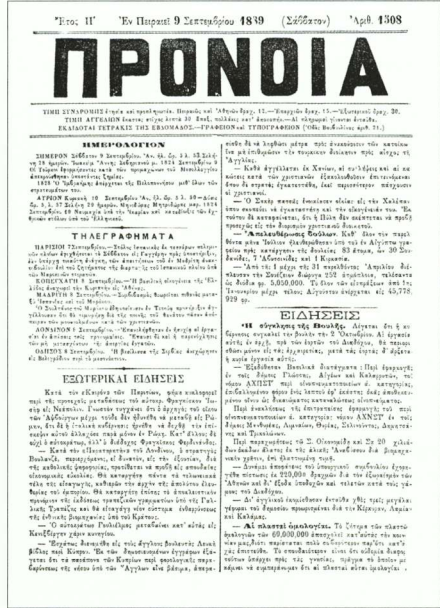
Πρόνοια (1896).

βλ. *Θάρρος*, Καλαμάτα, 1899 - σήμερα.

Πρόνοια

Πειραιάς, 1881-1905. αρ. φ. I-5238. Εκδότης-διευθυντής: Θ. Λυμπεράκης. Κυκλοφορούσε τέσσερις φορές την εβδομάδα (Δευτέρα, Τρίτη, Πέμπτη, Σάββατο), τετραεπίδη, δίσηηλη, διαστάσεων 28x20 εκ. Ετήσια προπληρωτέα συνδρομή Πειραιώς και Αθηνών 12 δρχ., επαρχίας 15 δρχ., εξωτερικού 20 φρ. «Τυπογραφείον της Πρόνοιας επί της οδού Μπουμπουλίας 21».

Πολιτική εφημερίδα σαφώς συνδεδεμένη με τη δράση και την ζωή του δημάρχου Πειραιά Θεόδωρου Ρετσίνα, είναι: ουσιαστικά η πρώτη εφημερίδα του Πειραιά που αναδεικνύει σε κεντρικά θέματά της τις εξωτερικές ειδησεις, ενώ εντάσσει σταθερά στη θεματολογία της την παρουσίαση και κριτική βιβλίων και περιοδικών. Παρ' όλα αυτά, η πορεία της καθορίστηκε από τις συνεχείς και αναλυτικές αναφορές στο έργο του δημάρχου Θεόδωρου Ρετσίνα και τις δραστηριότητες –κυρίως φιλανθρωπικές– της σύζυγού του Ασπασίας. Συχνά οι έριδες μεταξύ των παρατάξεων των αδελφών Μουτζόπουλου και του Ρετσίνα ξεσπούσαν με τη

δημοσίευση πύρινων άρθρων από τη *Σφαίρα και την Πρόνοια.

Δημοσίευε επίσης στήλη κοινωνικών και τα «Επιτόπια» για τις ειδησεις από την πόλη του Πειραιά. Συχνές ήταν οι αγγελίες για την ανεύρεση εργασίας ή κατοικίας, ενώ κατά περιόδους δημοσιεύονταν και δελτίο δημαγοιότητας. Οι διαφημίσεις τοποθετούνταν στην τέταρτη σελίδα, ενώ αρκετές φορές φιλοξενούνταν και στην τρίτη. Ήδη από το 1896 η Πρόνοια είχε εξασφαλίσει τη συνεργασία ανταποκριτή από τη Γερμανία, ενώ σε ορισμένα φύλλα δημοσιεύονταν σκίτσα προσωπικοτήτων της εποχής. Αν και τα κείμενα της ήταν ανυπόγραφα, η παρουσία του εκδότη Θ. Λυμπεράκη (έναν χρόνο πριν την έκδοση της Πρόνοιας, το 1880, είχε εκδώσει την εφ. *Ηχώ*) υπήρξε καθοριστική, κυρίως εξαιτίας της σύμπλευσής του με τον Θεόδωρο Ρετσίνα. Η έκδοση της Πρόνοιας διακόπηκε ξαφνικά στις 29 Δεκεμβρίου 1905 χωρίς καμία προηγουμένη σχετική ανακοίνωση προς τους αναγνώστες.

BIBΛIOΘΗKH-APXEIO: BB.

BIBΛIOΓPAΦIA: Γ. Χατζημανωλάκης. *Χρονικό της Πειραικής πνευματικής ζωής (1835-1973)*. Πειραιάς 1973.

KATEPINA ANESTH

Προοδευτική

Εθνική Εφημερίς εν Ξάνθη, Ξάνθη, 1932-1978<>. Διευθυντής-ιδιοκτήτης Σταύρος Κ. Βλαχόπουλος και από το 1968 η Σοφία Βλαχοπούλου. Προϊστάμενος τυπογράφου: Σαρκής Λουκισιάν και από το 1951 ο Σωτήριος Ελ. Στοϊδης. Από το 1973 ως αρχισυντάκτης αναφέρεται ο Κώστας Βλαχόπουλος. Στην προμετωπίδα απεικονίζει το ρολόι της Ξάνθης (1978-1980) ή φέρει, ψηλά πάνω από τον τίτλο, τη φράση «...χρόνια εθνικών και κοινωνικών αγώνων». Εβδομαδιαία (Δευτέρα), τετρασέλιδη / δισέλιδη, συνήθως οκτάσχηλη, διαστάσεων 46x32 εκ. / 56x34 εκ. / 57x38 εκ. Η πληρωμή γίνεται με τη μέθοδο των συνδρομών. Την περίοδο 1951-1952 η τιμή φύλλου είναι 1000 δρχ., από το 1954 αναπροσαρμόζεται σε 1 δρχ., 1.50 δρχ. και 3 δρχ. Συνδρομές: ετήσια 80 δρχ., εξαμηνιαία 40 δρχ., δήμεν-τραπέζων 500 δρχ., οργανισμών 300 δρχ. και κοινοτικών συνεταιρισμών 200 δρχ. (1968).

Υπήρξε ένα από τα μακροβιότερα έντυπα που κυκλοφόρησαν στην Ξάνθη. Σκοπός της έκδοσής της, όπως αναφέρεται στην πανηγυρική έκδοση του 8^{ου} έτους, υπήρξε «ανέκαθεν η ειλικρινής και σθεναρά εξυπρέτησις των ζωτικών ζητημάτων του τόπου, και η ενίσχυσις κάθε ευγενούς προσπάθειας ειουούσης εις την εξύψωσιν της αγαπητής Ξάνθης, εις ανώτερα επίπεδα πολιτισμού». Δίνει έμφαση στα τοπικά ζητήματα, αλλά παρέχει και μια γενική εικόνα της πολιτικής κατάστασης στον ευρύτερο ελληνικό χώρο.

Στην πρώτη σελίδα της δημοσιεύει ένα κύριο άρθρο πολιτικού περιεχομένου, το οποίο συνήθως υπογράφει ο Σταύρος Βλαχόπουλος. Περιλαμβάνει πολλές στήλες με κοινωνικά θέματα (π.χ. αλληλογραφία με τους αναγνώστες, σύντομες τοπικές ειδήσεις, δηλώσεις μετανοίας κομμουνιστών κατά τη διάρκεια της δικτατορίας Ι. Μεταξά και αργότερα Γ. Παπαδόπουλου), με λογοτεχνική ύλη και ειδήσεις της καλλιτεχνικής ζωής (ποίηση, ελληνικό διήγημα, περιοδείες αθηναϊκών διάσων στην Ξάνθη, ειδήσεις για προβολή αμερικανικών ταινιών, «Παγκόσμιο φωτογραφικό ρεπορτάζ»), με απολογισμούς έργων στη Θράκη, καθώς και στήλη με τίτλο «Σύντομοι ειδήσεις από τας Ηνωμένας Πολιτείας». Στη στήλη «Τι γράφει ο Θρακικός τύπος» παρουσιάζει συνοπτικά τα περιεχόμενα άλλων θρακικών εφημερίδων: του *Συναγεμίου* και του **Τύπου της Αλεξανδρουπόλεως*, της **Πρωίας*, της *Ελευθέρας Σκέψεως* και των *Θρακικών Νέων* της Κομοτηνής. Τέλος, στις σελίδες της καταχωρούνται και πολλές διαφημίσεις.

Η ίδρυση αντιφυμακτικού ιατρείου στην Ξάνθη, οι τρόποι αντιμετώπισης των αφροδισιακών νοσημάτων, της διφθερίτιδας και της φυματίωσης, το εξαγωγικό

πρόβλημα των ελληνικών καπνών, η κοινωνική ασφάλιση των αγροτών, η ύδρευση της πόλης, το ζήτημα του Κοτζιά Αρμάν και των ακτημόνων, ο εκλογικός διαχωρισμός των νομών Ξάνθης και Ροδόπης, το Κυπριακό Ζήτημα, η διαβίωση των μουσουλμάνων της Θράκης, η διεκδίκηση της έδρας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου από την Ξάνθη είναι κάποια από τα κεντρικά ζητήματα που κατά περιόδους προβάλλει.

Στα χρόνια της δικτατορίας Μεταξά, ο Στ. Βλαχόπουλος χριεται «συνεργάτης αργυρού σηματος της Ε.Ο.Ν. [Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας]» και προβάλλει το έργο της εθνικιστικής νεολαίας. Πρόσκειται φιλικά στο καθεστώς Μεταξά και μεταφέρει εύγλωττα το κλίμα της εποχής πριν από την έκρηξη του πολέμου στην Ελλάδα: απαγόρευση συζητήσεων για στρατιωτικά και πολεμικά ζητήματα σε δημόσιους χώρους, εγκώμια προς τον Μεταξά για την οχύρωση της Ελλάδας παραμονές της εισβολής των Ιταλών. Η νεκρολογία του δικτάτορα που δημοσιεύεται στις σελίδες της *Προοδευτικής* είναι ενδεικτική: τον αναμαίει «χαλυδώνιον Εθνικόν γένην, κοινωνικόν αναμορφωτήν, φωτιωτέρα φυσιογνωμία της συγχρόνου Ελλάδος, μέγαν δημιουργόν που επετέλεσε το μνημειώδες Ελληνικόν δαύμα, που διήνοιξε εις το Έθνος τον δρόμον της Νίκης και της Τιμής».

Την περίοδο που τη διακυβέρνηση της χώρας έχει αναλάβει το κόμμα του Ελληνικού Συναγεμίου υπό τον Αλ. Παπάγο, η πολιτική κατάσταση της χώρας παρουσιάζεται ευνοϊκά. Το 1954 ο εκδότης της *Προοδευτικής* κατεβαίνει στις εκλογές ως υποψήφιος δήμαρχος Ξάνθης και η εφημερίδα αφιερώνεται στον προεκλογικό του αγώνα, προβάλλοντας τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε συνοικία της Ξάνθης. Την περίοδο της απριλιανής δικτατορίας η στάση της απέναντι στο καθεστώς είναι μάλλον ουδέτερη, ενώ στα χρόνια της Μεταπολίτευσης την απασχολεί το Κυπριακό Ζήτημα και ο εκδημοκρατισμός του τόπου.

Εκτός από τον εκδότη, οι Ξενοφών Χατζησαράντος (δικηγόρος εξ Αθηνών), Μιχαήλ Μπακιρτζής, Χαρίλαος Βενιζέλος (γενικός επιδιωρητής δημοτικών σχολείων Ξάνθης) και Σπ. Ζωδιάτης (ευαγγελικός ιεροκήρυκας) έχουν μια μακρόχρονη συνεργασία με την *Προοδευτική*. Ο τελευταίος μέσα από τις σελίδες της προβάλλει το ευαγγελικό δόγμα και γίνεται αιτία να δεχτεί κριτική η εφημερίδα, την οποία όμως ο εκδότης της απορρίπτει.

Στις 19 Μαΐου 1974 ο ιδρυτής της *Προοδευτικής* πεθαίνει και η εφημερίδα που ήδη έχει αρχίσει να εμφανίζει σημάδια παρακμής –από το 1978 γίνεται δισέλιδη – βαδίζει προς το τέλος της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλίγκης, «Ο Τύπος του Νομού Έβρου», π. Τύπος (Φεβρ. 2001), 29-36· του ίδιου, στον τ. *Εφημεριδογραφία της Μακεδονίας και της Θράκης*, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 247-271.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΒΑΣΙΛΟΥΔΗ

Προοδευτική Λέσβος

Εβδομαδιαίον όργανον της Ε.Π.Ε.Κ. Μυτιλήνη, 29 Μαΐου 1950 - Νοέ. 1960 και 1977, με διακοπές. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Μίμης Γαληνός. Συνυπεύθυνος ύλης και τυπογραφείου (από 31 Μαρτίου 1960): Ελένη Γαληνού, σύζυγος του ιδιοκτήτη-διευθυντή. Άλλος υπότιτλος: Δισεβδομαδιαίον όργανον της ΕΠΕΚ (από τις 25 Σεπτ. 1950): Ανεξάρτητος Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών (από το 1955<;>). Εβδομαδιαία / δισεβδομαδιαία (από τις 25 Σεπτ. 1950), διερίλιδη, επτάστηλη, διαστάσεων 56x43 εκ. Τιμή φύλλου: 500 δρχ. / 1000 δρχ. (από τις 29 Μαρτ. 1951) / 1 δρχ. (από τις 31 Μαρτ. 1960). Ετήσιες συνδρομές: ιδιωτών 120000 δρχ. / 200 δρχ. (από τις 31 Μαρτ. 1960), δήμων 300000 δρχ. / 300 δρχ. (από τις 31 Μαρτ. 1960). Γραφεία: στοά Καλιγινάκη (κεντρική αγορά). Τυπογραφεία: «Ταχυδρόμου».

Στο προγραμματικό άρθρο της με τίτλο «Σκοπός και φιλοδοξία μας» δηλώνεται ότι η Προοδευτική Λέσβος δεν εκδίδεται για να προσθέσει ένα ακόμη

δημοσιογραφικό κομματικό όργανο στα ήδη υπάρχοντα, ούτε αποβλέπει να κάνει πολιτική διαφώτιση για να συγκρατήσει τους ψηφοφόρους της ή να προσελκύσει νέους. «Τα κόμματα, τους οπαδούς και τα ρεύματα τα δημιουργούν η πίστις και η ανάγκη. Και η ΕΠΕΚ [Εθνική Προοδευτική Ένωσις Κέντρου] αντλεί και στηρίζει τις δυνάμεις της στα στρώματα του βασανισμένου λαού, που ενεστερνήσθη και πίστευσε στα ηθικά και επικαίριως εθνικά κηρύγματα των κομμάτων που την αποτελούν, γιατί αυτή συγκεντρώνει την πρωτοποριακή και ρωμαλέα πολιτική δύναμη η οποία αναπτύχθηκε κάτω από τις συνθήκες ανάγκης που δημιούργησε η έξαλλη, η εγκληματική και εθνικά δοσίλογη υπερδεξιά... Η έκδοσίς μας είναι απόρροια μιας ανάγκης». Διακηρύσσεται ταυτόχρονα ότι θα συμπαρασταθεί δυναμικά στον λεσβιακό λαό και θα αγωνιστεί «για την μετουίωσι του φευγαλέου και χιμαιρικού ονείρου της λαϊκής ανακουφίσεως σε μίαν Αλήθεια».

Διακόπτει για ένα διάστημα την έκδοσή της, χωρίς αυτό να μπορεί να προσδιοριστεί επειδή δεν διασώζονται φύλλα της περιόδου αυτής στις δημόσιες βιβλιοθήκες και επανεκδίδεται, πιθανόν από το 1955. Διατηρείται έως τις 2 Σεπτεμβρίου 1959 (αρ. φ. 747) με υπότιτλο «Ανεξάρτητος Εφημερίς Δημοκρατικών Αρχών» και ξαναβγαίνει στις 31 Μαρτίου 1960 με νέα αρίθμηση. Και πάλι διακηρύσσει ότι με την επανεμφάνισή της θα συνεχίσει την αγωνιστική δημοσιογραφία της για την εξυγίανση της κοινωνικής ζωής και την υπεράσπιση των κατατρεγμένων και αδικουμένων, «κάτω από την σημαίαν της ηθικής».

Όμως, η επανεμφάνιση είναι σύντομη, σταματά στο φ. 43 της 17^{ης} Νοεμβρίου 1960. Μία ακόμα επανέκδοση θα κρατήσει μόλις ένα μήνα, από 20 Οκτωβρίου έως 17 Νοεμβρίου 1977. Με την εφημερίδα δεν συνεργάστηκαν λόγιοι και λογοτέχνες του νησιού.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Μίσσιος, *Εφημερίδες, περιοδικά, προγράμματα Μυτιλήνης*, Μυτιλήνη 1989, λ/α 37, σ. 22· Αντ. Πλάτων, «Η ιστορία της λεσβιακής δημοσιογραφίας», π. Μυτιλήνη, τ. Δ' (1991), 211, 212· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 218.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΣΙΟΣ

Πρόδος

Εβδομαδιαία τοπική εφημερίς εκδομένη εν Αλμυρό. Αλμυρός. 2 Αυγ. 1933 - 15 Δεκ. 1942. Τον πρώτο καιρό της κυκλοφορίας της υπεύθυνος συντάκτης ήταν ο Κ.Γ. Καραγιώργης. Αργότερα εμφανίζεται ως εκδότης-διευθυντής ο Στάθης*Καραγιώργης. Εβδομαδιαία, αρ-

γότερα δεκαπενθήμερη, τριήμερη, 8^{ου} σχήματος, Τιμή φύλλου: 1 δρχ., αργότερα 2 δρχ.

Ασχολούνταν με τοπικά κυρίως και λογοτεχνικά θέματα, έχοντας ως συνεργάτες τον λόγιο Κώστα Καλαντζή, τον αρχαιολόγο Ν. Γιαννόπουλο, τον Κωστή Λάμπρο κ.ά. Στο πρώτο φύλλο της επισμαίνει τη σημασία της δημοσιογραφίας για την πρόοδο ενός τόπου, ιδιαίτερα σε μια επαρχιακή πόλη που δεν διέθετε έως τότε τοπικό Τύπο, αλλά και τους κινδύνους της στις περιπτώσεις που γινόταν κακός της χειρισμός, «Πρέπει δε να παραδεχθώμεν», σημειώνει, «ότι αφ' ης εφημερίς, ως το ευηνότερον των εντύπων, ελαβεν τόσην διάδοσιν, ώστε να φθάση μέχρι της σπάνης του κτηνοτρόφου και μέχρι της αγροκατοικίας του γεωργού, εδημιούργησε αρκετά πλούσιον ενεργητικόν».

Στο δίμηνο Απριλίου-Μαΐου 1941 η *Πρόσδος* είχε διακοπή και στις 15 Δεκεμβρίου 1942 έβγαλε το τελευταίο φύλλο που κυκλοφόρησε με δύο λευκά κενά, 36 και 80 στίχων, λόγω της ιταλικής λογοκρισίας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΦΕΑΟ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κολιού, *Τυπο-φωτο- γραμικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 428-431.

ΝΙΤΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Πρόσδος

Όργανον Εθνικών και Λαϊκών Συμπερστων. Θεσσαλονίκη, 23 Απρ. 1922-;<.>. Εκδότες: Βασίλειος Μπαϊρακτάρης και Αντ.*Οικονομίδης, παλαιός εκδότης της εφ. *Εμπρός. Διευθυντής-υπεύθυνος: Βασίλειος Δ. Οικονόμου (αναφέρεται μόνο στο φ. 1). Καθημερινή, πρωινή, σχήματος 2^{ου}.

Όργανο του Λαϊκού Πολιτικού Κόμματος, με αντιβενιζελικές θέσεις. Διέκοψε την 1^η Μαΐου 1922, αλλά ξαναεκδόθηκε στις 5 Μαΐου, με «νέον ιδιοκτητήν και νέον πρόγραμμα». Η εφημερίδα συνέχισε την έκδοσή της επί τέσσερις μήνες περίπου και επρόκειτο για νέα ονομασία της εφ. *Πρωία του Οικονομίδη, που είχε διακοπεί στις 31 Μαρτίου 1922. Λίγες ημέρες μετά την επανέκδοσή της αποχώρησε ο Α. Οικονομίδης και απέμεινε μοναδικός ιδιοκτήτης ο Β. Μπαϊρακτάρης, ο οποίος ανακοίνωσε μέσω των εφημερίδων τη μεταβολή και τόνισε ότι «δεν αποτελεί η *Πρόσδος* ούτε συνέχειαν της *Πρωίας*, ούτε έχει σχέσιν με τας υποχρεώσεις και την κατεύθυνσίν της», αφού «αποτελεί ίδιον οργανισμόν, τελείως αυθυπόστατον, ελευθέρον και ανεξάρτητον ιδεολογικός και οικονομικός».

Ο Μπαϊρακτάρης ήταν απόστρατος λοχαγός, αξιωματικός της Εθνικής Άμυνας και υποψήφιος βουλευτής στις εκλογές του 1920, αργότερα δεν έγινε φιλοβασιλικός. Το όνομα του υπεύθυνου της εφημερίδας Β.Δ. Οικονόμου αφαιρέθηκε μετά από το πρώτο φύλλο από την προμετωπίδα της εφημερίδας. Λίγους μήνες αργότερα, κατά τις κρίσιμες ημέρες της ήττας του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία, ο Οικονόμου παραπέμφθηκε στο στρατοδικείο, γιατί μετέδωσε σε αθηναϊκές εφημερίδες, στις οποίες ήταν ανταποκριτής, ανυπόστατες και ανησυχητικές ειδήσεις. Δεν είναι γνωστό αν δικάστηκε και ποια ήταν η απόφαση του στρατοδικείου.

Δεν εκδόθηκε επί έξι ημέρες, μετά την κατάρρευση του μετώπου στη Μ. Λαία. Είναι άγνωστο πότε ακριβώς διέκοψε την κυκλοφορία της οριστικά, όμως σταμάτησε η έκδοσή της λίγες ημέρες μετά την έκλειση του υπευθύνου της μικρασιατικής ήττας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (ελλ. σ.), ΕΣΗΜΕΘ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β. Μεσολογγίτης, «Η Δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονικην», εφ. *Ελευθερος (Μακεδονικός) Τύπος*, 25 Μαρτ. 1934 - 12 Αυγ. 1934· Άριστος Χασής, «Εφημερίδες και Δημοσιογράφοι της Θεσσαλονίκης», εφ. *Νέα Ευρώπη*, 8 Αυγ. 1942· Β. Αιδυλής, *Αι παρεκτροπαι του Τύπου*, Θεσσαλονίκη 1966· Ι. Γεροντάκης [Γ. Χατζόπουλος], «Οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης από το 1904 μέχρι και σήμερα», εφ. Ο

Τεχνικός Τύπου. Δεκ. 1985· Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄, σ. 323-325.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Πρόοδος

Εβδομαδιαία εφημερίς Κιλκίς. Κιλκίς. 1935 ή 1939<; > -1941 ή 1942<; >. Εκδότες: Αντ. Νικολόπουλος και Αριστείδης Λευκίδης. Όταν αποχώρησε ο τελευταίος τη θέση του πήρε ο αδελφός του Βασίλειος που διατηρούσε πρακτορείο εφημερίδων στο Κιλκίς και τυπογραφείο στο οποίο εκδόθηκε και η εφημερίδα. Είχε βασικούς συνεργάτες τον Αρ. Λευκίδη και τον Πλάτωνα Λαβασά.

Η πρώτη ενημερωτική εφημερίδα του νομού Κιλκίς. Η ύλη της περιλάμβανε ρεπορτάζ για τοπικές εκδηλώσεις και θέματα που ενδιέφεραν τον –κατεξοχήν αγροτικό– πληθυσμό του νομού. Συνέχισε να εκδίδεται κατά τη δικτατορία του Ι. Μεταξά και κατά την Κατοχή, όταν για κάποια δημοσιεύματα με πατριωτικό περιεχόμενο οι Γερμανοί συνέλαβαν τον εκδότη και τον κράτησαν για ένα διάστημα στη φυλακή στη Θεσσαλονίκη, με συνέπεια να διακοπεί η έκδοση της εφημερίδας.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή κληρονόμων Αντ. Νικολόπουλου (λίγα φ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, τ. Γ΄, σ. 169· Π. Καϊσίδης, «Ο Τύπος στο Κιλκίς». *Κιλκισιακό Ημερολόγιο Κιλκίς* (1984), 117-119· Μαν. Κανδυλάκης, *Εφημεριδογραφία της Μακεδονίας και της Θράκης*, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 107.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Πρόοδος

Πρωινή Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει. Κωνσταντινούπολη. 11 Μαρτ. 1902 - 4 Φεβρ. 1924, αρ. φ. 1-6707. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Κωνσταντίνος Σπανούδης και μετά το 1912 Αυρήλιος Σταθάκης, δικηγόρος. Αρχισυντάκτης: Δημ. Δαμασκηνός, εκπαιδευτικός διευθυντής ενός σχολείου στο Φανάρι. Οικονομικός διχειριστής: Μιχαήλακης Σπανούδης, αδελφός του εκδότη. Άλλος υπότιτλος: *Πρωινή Εθνική Εφημερίς εν Κωνσταντινουπόλει*. Ημερήσια, πρωινή, τετρασέλιδη / εξασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 62x46 εκ. / 47x30,5 εκ. (κυριακάτικη έκδοση). Στα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, όπως οι περισσότερες εφημερίδες, κυκλοφόρησε σε μικρότερο σχήμα και με λιγότερες σελίδες εξαιτίας της έλλειψης χάρτου. Συνεργάστηκε μερικές φορές με την τουρκική εφ. *İkdam*, στις οποίες το τυπογραφείο τυπωνόταν. Τιμή φύλλου: 3 γρ. Τυπογραφείο: Πρόοδος Φοίνικος, Γραφεία: Σταυροδρόμι σε μία ξύλινη τριώροφη οικοδομή.

Από τις εφημερίδες με πολύ μεγάλη κυκλοφορία στην Κωνσταντινούπολη και η πρώτη που τυπωνό-

ταν σε ηλεκτροκίνητη τυπογραφική μηχανή που είχε φέρει ο Κ. Σπανούδης από τη Γαλλία. Στον προσανατολισμό της εφημερίδας σημαντικά επέδρασε η ένθερμη υποστήριξη του Σπανούδη στον πατριάρχη Ιωακείμ Γ΄. Ο Σπανούδης ήταν ένας από την τριμελή επιτροπή που πήγε στο Άγιον Όρος για να πείσει τον πατριάρχη Ιωακείμ, ο οποίος είχε παραιτηθεί ύστερα από κρίση που είχε ξεσπάσει, να επιστρέψει.

Μετά την ανακήρυξη του Συντάγματος από τους Νεότουρκους δεν έπαυσε να διακηρύσσει μέσα από τις σελίδες της ότι «υπηρετεί την ιδέα για ισότιμη και ειρηνική συμβίωση όλων των εθνοτήτων της αυτοκρατορίας και δημιουργία φιλικών σχέσεων μεταξύ αυτής και του ελληνικού κράτους». Μέσα από την αρθρογραφία της υπεράσπιζε τον πατριωτισμό των Ελλήνων και την αγάπη τους για την κοινή πατρίδα, καταδίκασε τις φυλετικές έριδες και προσπαδούσε να πείσει ότι οι διαμαρτυρίες των Ελλήνων για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους δεν υποκινούνται από το ελληνικό βασίλειο αλλά είναι έκφραση του γνήσιου ενδιαφέροντός τους για την αδελφοποίηση των εθνοτήτων και την πρόοδο του κράτους, αφού τα

ιδανικά της αυτοκρατορίας και των Ελλήνων ταυτίζονται. Επιδίωκε να πείσει τους Νεότουρκους να μην συνδέουν τα αιτήματα των Ελλήνων για εκκλησιαστική και εκπαιδευτική αυτостояρία με την Μεγάλη Ιδέα και να μην δυσπιστούν απέναντι στη προσπάθεια των Ελλήνων Οθωμανών για τη συναδέλφωση των εθνών και ότι αν τα δικαιώματά του δεν καταπατούνται το ελληνικό έθνος δεν έχει ανάγκη να στραφεί αλλού προς προστασία. Η εφημερίδα συνεχώς υποδεικνύει στους έλληνες βουλευτές πώς πρέπει να εργαστούν για μία ποιοτική αντιπροσώπευση του έθνους, σε συνεργασία πάντοτε με το Πατριαρχείο. Με το πνεύμα αυτό προσπαθούσε να διατηρήσει τόσο τον ελληνικό όσο και τον οθωμανικό χαρακτήρα της και πρότεινε συμφιλίωση με τους Τούρκους. Δεν παρέλειπε να αναφέρεται διεξοδικά στις παραβιάσεις εναντίον Ελλήνων και τη σημασία της ισοπολιτείας, επισείοντας τον φόβο του εμφύλιου πολέμου και της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης που θα μπορούσε να προκαλέσει την καταστροφή της χώρας.

Ανέπτυξε έντονη δράση για τον Τύπο. Αμέσως μετά το Σύνταγμα πρότεινε τη συνεδρίαση όλων των εγχώριων εφημερίδων με τον υπουργό Εσωτερικών για να θέσουν τις βάσεις μιας ειλικρινούς πολιτικής. Υπεράσπιζε σθεναρά και σταθερά το Σύνταγμα, την ισότιμη μεταχείριση των εθνοτήτων και ήρθε πολλές φορές σε ρήξη με τους Νεότουρκους και τα δημοσιογραφικά τους όργανα, ενώ αργότερα κατηγορεί την τουρκική καχυποψία. Διαμαρτυρόταν συνεχώς για τα δημοσιεύματα του τουρκικού Τύπου, κυρίως του δημοσιογραφικού οργάνου των Νεότουρκων *Tanin*, ο οποίος φραντίζε τους αναγνώστες του κατά των Ελλήνων παρουσιάζοντάς τους ως εχθρούς του κράτους και τους Νεότουρκους ως τους μόνους υπερασπιστές του Συντάγματος και της ελευθερίας. Αργότερα πέρασε σε αντιμετώπιση και επέκρινε τον τουρκικό σωθινισμό που αντιλαμβάνεται τη συναδέλφωση ως ισοπέδωση των εθνοτήτων και: απόλυτη κυριαρχία του τουρκικού έθνους, ενώ υποστήριζε ότι ήταν ουτοπία να πιστεύουν πως το τουρκικό έθνος θα κυβερνούσε όλα τα υπόλοιπα της αυτοκρατορίας, τα οποία αποτελούσαν πλειοψηφία και είχαν την υποστήριξη των εκτός της αυτοκρατορίας ομοεθνών τους και της Ευρώπης. Διαρκώς επεσήμαινε την ανάγκη αλλαγής της κυβερνητικής πολιτικής έναντι των εθνοτήτων και την υιοθέτηση μιας πολιτικής βασισμένης στον σεβασμό τους και την ισοπολιτεία.

Ο συνεργάτης της Στέφανος Παπαδόπουλος την χαρακτηρίζει «βενιζελικότατη» και επιπλέον

γράφει για την *Πρόοδο*: «Πολλά από τα άρθρα της “Πρόοδου” τα έγραψε ο αρχισυντάκτης της Δαμασκηνός, μόνο δε όταν απουσίαζε από την Πόλη ο Σπανούδης είχαμε εντολή του να δημοσιεύονται άρθρα ή σημειώματα του στενού φίλου του Αυρηλίου Σπαδάρη, υιού του καθηγητή της Μεγάλης του Γένους Σχολής Σπαδάρη, που αφορούσαν ζητήματα του Πατριαρχείου Φαναρίου». Όσον αφορά στη γλώσσα της εφημερίδας προσθέτει: «Αρκετά από τα άρθρα της “Πρόοδου”, όπως και σημειώματά της εγγράφοντο από τον Δαμασκηνό σε απλή γλώσσα. Είμεθα υπέρ της δημοτικής γλώσσας, που τότε ήρχισε να διαδίδεται στην Πόλη. Σ’ αυτό πολύ διαφέραμε από τον *Νεολόγο* του Σταύρου Βουτυρά, που τα άρθρα του υπέρ των ραγιάδων, [...] εγγράφοντο σε υπερκαθαρεύουσα, ακατανόητη από τον περισσότερο κόσμο των Ρωμιών της Τουρκίας». Πολλές φορές σε θέματα που αφορούσαν στον ελληνισμό της Πόλης, η *Πρόδος* πρωτοστατούσε. Ο Κωνσταντίνος Σπανούδης, όπως αναφέρει ο Παπαδόπουλος υποστήριξε την ίδρυση Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου. Ως κτίριο της χρησιμοποιήθηκε μια οικοδομή στα Σκαλάκια, το «Γιουσκέκ Καλντιρίμ» των Τούρκων, μεταξύ Γαλατά και Σταυροδρομίου.

Ο Ν. Δάμσας την χαρακτήρισε αντάξια των ευρωπαϊκών φύλλων ενώ τον Σπανούδη, αν και του καταλογίζει φανατισμό, τον χαρακτήρισε ως τον καλύτερο δημοσιογράφο της Πόλης. Υποστήριξε ότι η ποικιλία των θεμάτων της εφημερίδας καθώς και η αντίθεσή της στην υπερσυντηρητική εφ. *Νεολόγος του Στ.*Βουτυρά δικαιολογεί την τεράστια κυκλοφορία της.

Άλλοι συνεργάτες ήταν η σύζυγος του Κ. Σπανούδη, Σοφία, καθηγήτρια πιάνου και συγγραφέας πολλών δημοσιευμένων στην εφημερίδα μυθιστορημάτων, η οποία ήταν υπεύθυνη για τα καλλιτεχνικά, επιστημονικά και λογοτεχνικά νέα. Παρότι η γλώσσα της εφημερίδας ήταν καθαρεύουσα η Σ. Σπανούδη έγραφε σε δημοτική. Συντάκτες ήταν: ο Λεάνδρος Κοπανάρης (στο εκκλησιαστικό ρεπορτάζ), ο Παναράκης (στα οικονομικά θέματα και ως μεταφραστής γαλλικών κειμένων), ο Καρατζάς (δάσκαλος και μεταφραστής γερμανικών άρθρων), ο Αβέρκιος, (μεταφραστής από τα τουρκικά), ο Συμεών Αγγελίδης (στο ρεπορτάζ της βουλής και της γερούσιας) και ο Στέφανος Παπαδόπουλος, ένδεκα χρόνια στην υπηρεσία της *Πρόοδου* (στο αστυνομικό ρεπορτάζ και ως μεταφραστής βουλγαρικών άρθρων). Για το πολιτικό ρεπορτάζ συνεργαζόταν με Τούρκους και Αρμένιους.

Η έκδοση της εφημερίδας διακόπηκε από την τουρκική λογοκρισία για τα δημοσιεύματά της σχετικά με τον περιορισμό της ελευθερίας του Τύπου από την κυβέρνηση. Όταν παύεται από την Οθωμανική Διοίκηση αλλάζει και κυκλοφορεί από τις 6 Ιουλίου έως τις 20 Ιουλίου 1910 με τον τίτλο *Φωνή*, από τις 28 Ιουλίου έως τις 29 Αυγούστου 1910, από τις 6 Φεβρουαρίου έως τις 9 Φεβρουαρίου 1913 με τον τίτλο *Ηχώ* και από τις 2 Αυγούστου έως τις 17 Σεπτεμβρίου 1913, με τον τίτλο *Ημέρα*. Ο δε εκδότης της, Κ. Σπανούδης απελάθηκε δύο φορές, το 1912, λόγω άρθρου της εφημερίδας για τις εκλογές εκείνης της χρονιάς. Το 1924 την έκλεισαν οι Αρχές έπασαν την κυκλοφορία της, ενώ μέρος από τα τυπογραφικά μηχανήματα της κατασχέθηκαν για την *φ. Cumhuriyet*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΛΙΑ, ΕΝΣ. Ιδιωτική συλλογή Στρατή Ταρίνα, Αθήνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στ. Παπαδόπουλος, *Δημοσιογράφοι: Αναμνήσεις από την Πόλη*, επιμ. Δ. Καλούμενος – Θεμ. Χατζηδημητρίου, Αθήνα, έκδοση του Σωματείου Ελλήνων Υπηκόων Απελαθέντων εκ Τουρκίας, 1978, σ. 45-46· Α.Χ. Χαμουδόπουλος, *Από το Ημερολόγιο ενός Δημοσιογράφου 1908-1948*, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 681-682· *Οργάνωση Κωνσταντινούπολης*, Αθ. σουλιώτης-Νικολαΐδης, εισαγωγή-επιμέλεια Θ. Βερέμης, Κ. Μπούρα, Αθήνα/Γιάννενα, Δωδώνη, 1984· Ν. Δάμψας, «Δημοσιογραφικά πορτραίτα», *εφ. Πολίτης*, Φεβρουάριος 1968.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΑΧΛΑΔΗ

Πρόοδος

Εβδομαδιαία Πολιτική και Φιλολογική εφημερίς. Εκδίδεται κατά πάσαν Τετάρτην. Λιμνή Βαθέος Σάμου, 8 Ιουν. 1905 - 8 Μαΐου 1908. αρ. φ. 1-144. Εκδότης-διαχειριστής: Ιωάννης Δ. *Βακιρτζής. Διευθυντής: Ζήσιμος *Σίδερης. Συντάκτες: Ι.Α. Παννακάκης, Ι.Δ. Βακιρτζής. *Εβδομαδιαία* (Τετάρτη), τετρασέλιδη, τετράστηλη έως τις 14 Μαρτίου 1907 (αρ. φ. 84), οπότε συνεχίζει την έκδοσή της ως πεντάστηλη σε μεγάλο σχήμα. Διαδέχεται ποικιλία τύπων γραμμάτων, χωρίς φωτογραφίες ή σκίτσα, με εξαίρεση τα κλισέ ορισμένων διαφημίσεων.

στα οποία υπάρχουν σκίτσα ή θινιέτες. Συνδρομές (προπληρωτές): τριμηνιαία Σάμου 9 γρόσια, εξαμηνιαία εξωτερικού 6 χρ. φρ. και ετήσια εξωτερικού 10 χρ. φρ. Οι καταχωρήσεις και αγγελίες κατ' αποκοπή. Εκδίδεται αρχικά στο τυπογραφείο του Β.Ι. Καρυότογλου, το οποίο διεθύνεται από τον Βακιρτζή· τον Φεβρ. 1907 ο Βακιρτζής αγοράζει το τυπογραφείο.

Η εφημερίδα υποστηρίζει ανοιχτά και σε όλη τη διάρκεια της έκδοσης της το κόμμα του Θεμ. Σοφούλη, το επονομαζόμενο «Προοδευτικόν», το οποίο, τότε, διεξήγε σκληρό αγώνα για να κερδίσει τις εκλογές του 1905, ενάντια στο κόμμα του Ιω. Χατζηγιάννη, το επονομαζόμενο «Πατριωτικόν». Στο πρώτο της φύλλο, στο άρθρο υπό τον τίτλο «Το πρόγραμμά μας», δηλώνει ότι θα αφοσιωθεί στον αγώνα για την ευδαιμονία του σαμιακού λαού συμπράττοντας με συνεργάτες που διακρίνονται για την φιλοπατρία τους, την πνευματική ανάπτυξη και την ηθική τους συγκρότηση. Είναι η πρώτη εφημερίδα της περιόδου της Ηγεμονίας που αναφέρεται στα «εθνικά ιδεώδη» και που προσπαθεί να διεγείρει το εθνικό αίσθημα των Σαμίων κατά του υποτελούς στην Οθωμανική Αυτοκρατορία Ηγεμονικού καδεστώτος. Προβάλλει από τις στήλες της τα ελληνικά εθνικά ζητήματα, το Κρητικό και το Μακεδόνικο, διακινεί το Εθνικό Λαχείο για την ενίσχυση του Εθνικού Στόλου της Ελλάδος, ενθαρρύνει πρωτοβουλίες όπως αυτή του Δήμου Ν. Καρλοβάσου να στηθεί η προτομή του Λυκούργου Λογοδέτη, ηγέτη του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα του νησιού το 1821, καθώς και αυτήν των νέων του Βαδιού για μνημόσυνο στον Παύλο Μελά.

Στις σελίδες ένα και δύο δημοσιεύονται άρθρα πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού περιεχομένου που αφορούν, σχεδόν αποκλειστικά, τη Σάμο. Επίσης επιστολές αναγνωστών. Στην τρίτη σελίδα υπάρχουν ειδήσεις από το νησί, στη μόνιμη στήλη υπό τον τίτλο «της Εβδομάδος», καθώς και αναδημοσιεύσεις από άλλες εφημερίδες, κυρίως

ελληνικές, ειδήσεις και θέματα από την Ελλάδα (μόνιμη στήλη «Εξ Ελλάδος») και την οθωμανική επικράτεια, ιδιαίτερα τη Μικρά Ασία και τα Βαλκάνια, αλλά και τον διεθνή χώρο. Στην τέταρτη σελίδα κυριαρχούν οι διαφημίσεις και οι μικρές αγγιελίες. Το φιλολογικό μέρος της είναι ελάχιστο και δεν εκπροσωπείται σε κάθε φύλλο. Περιλαμβάνει πεπογράφματα ή διηγήματα σε συνέχειες, ενώ η εφημερίδα, όπως ανακοινώνει στο φ. 3, δεν δημοσιεύει επικήδειους λόγους και ποιήματα.

Ο συσχετισμός αυτός πολιτικού-φιλολογικού μέρους θα ανατραπεί υπέρ του δεύτερου μετά τον Δεκέμβριο 1906, που παύει ο Ζ. Σίδερης να διευθύνει την εφημερίδα και τον αντικαθιστά ο Ι.Δ. Βακιρτζής. Στην *Πρόοδο* αρθρογραφούσαν επίσης οι εξής: Δ.Ι. Φεδάς, Ι. Ιππ, Κωστάκης, Αλ. Κολυφάκης, Γ.Ν. *Καριτζάς, Ι. Κοκκούλης, Β.Δ. Θεοφανίδης, Άλκης Ανέστης, Ν. Καρπούσης, Α. Καραθανάσης κ.ά.. Υπάρχουν επίσης και άρθρα που υπογράφονται με ψευδώνυμο όπως: «Περεγρίνος», «G.», «Παλαιοκαρλοβασιτίτης», «Μεφι-στοδελής», «Ο πειρασμός», «Ο Ποιός» (πιθανόν ο Ζ. Σίδερης), «Θεατής», «Τάσος», «Θεολόγος», «Βαθιώτης».

Η παρουσία της εφημερίδας ενοχλεί πολλούς και προκαλεί την οργή τους. Οι αντίπαλοί της απειλούν να τη σύρουν στα δικαστήρια «εξ αιτίας της υπό των στηλών της κηρυττομένης επιστημονικής και πολιτικής αλήθειας». Στο φ. 21 καταγγέλλει ότι απηγορεύθη η κυκλοφορία της για μία μέρα, συνελήφθησαν δύο διανομείς της και ο εκδότης της κρατήθηκε σε κατ' οίκον περιορισμό με ασήμαντες δικαιολογίες. Στις 8 Μαΐου 1908, κατά την εξέγερση εναντίον του Ανδρέα Κοπάση, Ηγεμόνα της Σάμου, ο εκδότης της Ιωάννης Βακιρτζής συνελήφθη και η εφημερίδα σταμάτησε να εκδίδεται.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. 1-84), ΓΑΚ-Ιστορικό Αρχείο Σάμου (πλ. σ. έως τις 7 Μαΐου 1908), ΔΚΒΣ.

ΜΑΡΙΑ ΚΑΒΒΑΔΙΑ-ΒΟΙΚΑΗ

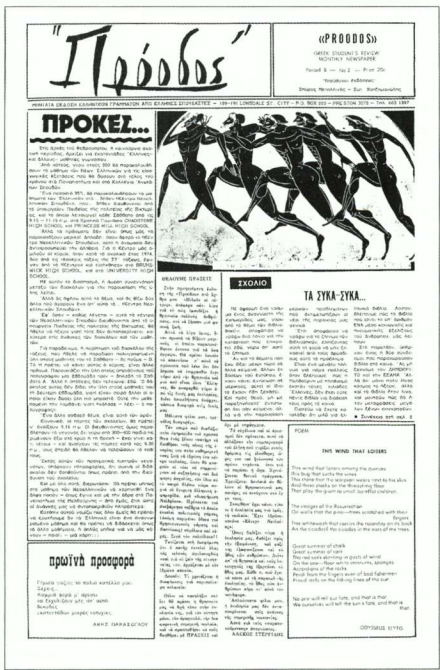
Πρόοδος

Greek Students' Monthly Review. Μελβούρνη, 1974-1976, αρ. φ. 1-15. Ίδρυτές-διευθυντές: Σπύρος Μεταλλινός και Σωτήρης Χατζημανώλης. Μηνιαία έκδοση, ωστόσο κυκλοφόρησε σε άτακτα διαστήματα, τεσσάρων έως οκτώ σελίδων, εξάστηλη, διαστάσεων 39x25 εκ. (tabloid). Τιμή φύλλου: 20 σεντς. Τυπογραφείο: αρχικά του Πέτρου Πετράνη και στη συνέχεια Bradford Printing (Ιαν. 1975), Stockland Press (από τον Απρ. 1975). Γραφεία: της δε-

ατρικής σχολής «Η Ήφυρα» του Νίκου Σκιαδόπουλου, 189-191 Lonsdale Street, Μελβούρνη.

Έκδοση ελληνικών γραμμάτων από έλληνες σπουδαστές. Στόχος της εφημερίδας, όπως τον περιέγραψαν οι εκδότες της, ήταν «να ενώσουμε τους Έλληνες μαθητές και φοιτητές της παροικίας μας και να τους γνωρίσουμε μεταξύ τους για την προβολή της ελληνικής κουλτούρας». Οι ίδιοι χαρακτήρισαν την εκδοτική τους πρωτοβουλία ως μία εκδοτική «μικροεπανάσταση».

Η εφημερίδα, παρά το πρόσκαιρο του χαρακτήρα της, έδωσε έμφαση στις απόψεις των νέων, στην ποιητική και λογοτεχνική τους δημιουργία, στην αλληλογραφία τους. Καθιερώθηκαν χρήσιμες στήλες για την προαγωγή της πολιτιστικής κίνησης ανάμεσα στους νέους με τίτλους, όπως «Νέες Εκδόσεις», «Έγραψαν και μας έστειλαν Έστειλαν», «Η αλληλογραφία μας», «Σπουδαστικά», «Συνέβησαν» κ.ά. Δόθηκε έμφαση στα γράμματα και στις τέχνες, στη μουσική και στο θέατρο, παρουσιάστηκαν μεγάλοι έλληνες ποιητές, διατυπώθηκαν απόψεις σε θέματα παιδείας και πολιτισμού. Στη διάρκεια της σύντο-

μνη εκδοτικής ζωής της δημοσίευσε συνεντεύξεις με ανθρώπους των γραμμάτων και της τέχνης από την Ελλάδα, μεταξύ των οποίων τον Αντώνη Σαμαράκη, τον εκδότη Ν. Ψαρουδάκη, τον δημοσιογράφο και σκηνοθέτη Νίκο Μάτσα, τον ποιητή Σ. Μελισσινό κ.ά. Παράλληλα, προέτρεπε τους αναγνώστες της να στηρίζουν τη θεατρική σχολή «Η Γέφυρα» του σκηνοθέτη Νίκου Σκιαδόπουλου και το θέατρο και να διαβάζουν τη φοιτητική εφ. *Στροφή*.

Συνεργάτες της υπήρξαν σχεδόν όλοι οι σπουδαστές της θεατρικής σχολής, όπως οι Γιώργος Πετρόπουλος, Κώστας Χατζημανώλης, Ροζαλία Λεονάρδου, Γιώτα Αργυροπούλου, Σάκης Φεοδογιάννης, Θεοδόσης Τσαλκικιτάκος, Βασίλης Καντής και ο Νίκος Μαρκεσίνης.

Η έλλειψη διαφημιστικών καταχωρίσεων και παρά τις συνεχείς εκκλήσεις των εκδοτών για υλική βοήθεια, και τη δημιουργία ευχαριστήριας στήλης όπου αναγράφονταν τα ονόματα των χορηγών και υποστηρικτών της, δεν έφεραν αποτέλεσμα και η εφημερίδα έπαισε οριστικά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Ίαμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Πρόοδος

Νάξος, 1907-1915<;>. αρ. φ. 1-207<;>. Εκδότης: Αριστόβουλος Βαρδής Το πρώτο από τα υπάρχοντα φύλλα της, το υπ' αρ. 9, έχει ημερομηνία 26 Ιαν. 1908 και ένδειξη έτ. Α'. Εβδομαδιαία. Τυπώθηκε στη Νάξο.

Οι τρεις μεγαλύτερες εφημερίδες που εκδίδονται στη Νάξο τις αρχές του 20^{ου} αιώνα (*Λιγαίων, *Παροναξία, *Πρόοδος*) κατά την περίοδο 1901-1915 στηρίζουν πολιτικά τον Πέτρο Πρωτοπαπαδάκη και προσβάλλουν το έργο του. Η εφ. *Πρόοδος* του Αρ. Βαρδή είναι η μόνη από τις τρεις που δεν μετεστράφη πολιτικά και κομματικά μετά την Επανάσταση στο Γουδί το 1909. Εξακολούθησε να τον στηρίζει, τουλάχιστον έως τις εκλογές της 11^{ης} Μαρτίου 1912 στις οποίες ο Π. Πρωτοπαπαδάκης απέτυχε καταγωγώς και τα επόμενα τρία χρόνια απείχε της πολιτικής. Τότε έπαισε να εκδίδεται οριστικά και η *Πρόοδος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Λογαράς, «Συμπληρωματικά στοιχεία για το Ναξικό κώπο», *Ναξιακά*, τχ. 17-18 (Οκτ. 1987-Φεβρ. 1988), 46· Μανώλης Γ. Σέρρης, *Εφημερίδες και Λογογραφία. Η ταυτότητα μιας Ναξιακής εφημερίδας*, Διαβάσεις της Ιστορίας και της Ελληνικής κοινωνίας του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου}, Αθήνα 2000.

ΝΙΚΟΣ Ι. ΛΕΒΟΠΑΝΗΣ

Πρόοδος

Τρίκαλα, 1886. Εκδότης-συντάκτης: Βασίλειος Ηλ. Βαμβέτσος. Εβδομαδιαία, τετρασέλιδη, δισέλιδη, διαστάσεων 30x20 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 δραχ., εξωτερικού 10 δραχ.

Στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας, που κυκλοφόρησε στις 16 Ιουλίου 1886, ο εκδότης της Β. Βαμβέτσος δηλώνει ότι επιχειρεί την έκδοση με σκοπό «την ανάπτυξιν των ιδεών και συζητησιν ζητημάτων εν γένει μεν προς βελτίωσιν των καθ' ημάς πραγμάτων [...] απέναντες όσον ούον τε πάσης πολιτικής ή μάλλον κομματικής αποχρώσεως». Ο Βαμβέτσος ήταν δάσκαλος και καταγόταν από τα Λαγκάδια της Γορτυνίας. Αρχικά υπηρετούσε στην Καρόιτσα αλλά γρήγορα παραιτήθηκε και εγκαταστάθηκε στα Τρίκαλα, όπου ίδρυσε το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο «Ο Πλάτων», προσφέροντας μεγάλες υπηρεσίες στα εκπαιδευτικά πράγματα του τόπου. Για την προσφορά του αυτή τιμήθηκε από τον Δήμο Τρικκαίων.

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι εν έτει 1886 η εφ. *Πρόοδος* δημοσιεύει σε συνέχειες λογοτεχνικά κείμενα σε μετάφραση από τα γαλλικά, όπως π.χ. «Η οικία του κορώεως»

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (3 φ.), ΑΚΙΠΚ (3 φ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαρούλα Κλιάφα. *Τρίκαλα. Από τον Σέι-φουλλάχ ως τον Τσιτσάνη*, τ. 1-3, Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1996.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΑΦΑ

Η Πρόοδος

Ημερησία πρωινή εφημερίς. Βόλος, 11 Μαΐου 1920 - 31 Δεκ. 1924, αρ. φ. 1-1341 (έως 14 Οκτ. 1924). Παλιότερα είχε εκδοθεί στη Λάρισα (*Η Πρόοδος, Ημερησία πρωινή εφημερίς*, 12 Ιουν. 1916 - 25 Μαΐου 1917). Εκδότης-διευθυντής από την αρχή ήταν πάντα ο λόγιος δημοτικιστής Κ. *Νταϊφάς. Αρχισυντάκτης: Κ. Κατσουλίδης και από τις 9 Αυγ 1922 αρχισυντάκτης-υπεύθυνος ανέλαβε ο Στάυρος Φωτεινός. Ημερήσια, τετρασέλιδη, διαστάσεων 54x36 εκ.

Πολιτική εφημερίδα, έντονα αντιβενιζελική. Ο εκδότης της υπήρξε στενός φίλος του πολιτικού Ίωνα Δραγούμη, του οποίου φιλοξένησε το άρθρο με τίτλο «Ειρηνική επανάσταση» (13 Μαΐου 1920). Ο Νταϊφάς αναφέρθηκε με πάθος στη δολοφονία του Δραγούμη, τον οποίο και νεκρολόγησε στο φύλλο της 27 Σεπτεμβρίου 1920, όπου δημοσιεύεται και σκίτσο του Δραγούμη φιλοτεχνημένο από τον Σ. Βανδώρο.

Προς την ιδιωτική ζωή των πολιτών έδειχνε επίσης μεγάλο σεβασμό: όταν πρωτοεκδόθηκε η εφημερίδα στη Λάρισα δημοσίευσε την ειδοποίηση: «Δεν γίνονται δεκτάι διατριβαί, καθαρτόμεναι της ιδιωτικής υποστάσεως ατόμων». Αντίθετα, στην παρουσίαση των πολιτικών θεμάτων έδειχνε μεγάλη οξύτητα. Πριν συμπληρωθεί μήνας από την έναρξη της έκδοσης στον Βόλο, ο Κ. Νταϊφάς καταδικάστηκε (7 Ιουν. 1920) από το έκτακτο στρατοδικείο σε φυλάκιση ενός μηνός με την κατηγορία ότι «ηρέθισε τους πολίτας εις διχόνοιαν». Συχνά η *Πρόοδος* κυκλοφορούσε με λευκά κενά. Ήσαν κομμάτια άρθρων που είχαν απαλειφθεί από τη λογοκρισία. Στην εφημερίδα αυτή έγινε σε συνέχειες, από τις 11 Μαΐου 1920, η πρώτη για την Ελλάδα δημοσίευση του μυθιστορήματος του Κ. Θεοτόκη, *Η ζωή και ο δάνατος του Καραβέλα*, το οποίο στη συνέχεια, τον ίδιο χρόνο, εκδόθηκε σε βιβλίο.

Από τον Μάιο 1926 έως τον Ιανουάριο 1927 εκδόθηκε στην

Αθήνα, με ιδιοκτήτη τον Κ. Νταϊφά και διευθυντή τον Δημ. Κόκκινο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (λίγα φ. του 1924). Ιδιωτική συλλογή οικογένειας Νταϊφά (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Παναγιώτου, «Ο Τύπος του Βόλου», ανάτυπο από το *Αρχαίον Θεσσαλικών Μελετών*, τ. 5 (1979), 167-182; Κολιού, *Τυπο-φωτο-γραφικό πανόραμα Βόλου*, τ. Α', σ. 314-320.

ΝΤΙΣΑ ΚΟΛΙΟΥ

Η Πρόοδος

Επιστημονικό σύγγραμμα παρά του ιατρού Π. Σοφριανόπουλου, εκδιδόμενον δις του μηνός. Αθήνα, 1 Ιουλ. 1836 - 1 Ιαν. 1854. Εκδότης: Παναγιώτης *Σοφριανόπουλος, λόγιος γιατρός. Από το 1838 ο αρχικός τίτλος αντικαθίσταται από άλλους παρεμφερείς, όπως *Η Νεοελληνική Πρόοδος, Η βασιλεία της Πρόοδου, Η ισότης της Πρόοδου, Ο Ευαγγελισμός της Πρόοδου, Η Πρόοδος του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, αλλά και από άλλους που δεν περιέχουν καν τη λέξη «Πρόοδος», όπως *Η Κωνσταντινούπολις και η Αίγυπτος, Η μεταμόρφωσις των θρησκειών, Ο βασιλεύς των Γάλλων*. Αρκετά τεύχη της *Πρόοδου* των ετ. 1839-1841 συνεκδίδονται με τον *Σωκράτη*, εφημερίδα που εξέδιδε ο Σοφριανόπουλος στα 1838-1848. Η συνέκδοση οφείλεται στο ότι κατά την ανωτέρω περίοδο είχε ανασταλεί η έκδοση του *Σωκράτη*. Εκδιδόταν δύο ή μία φορά τον μήνα, αλλά και αραιότερα, ενώ για μεγάλα χρονικά διαστήματα έπαυε να εκδίδεται. Δεκαεξασέλιδο στην αρχή, διαστάσεων 20x13,5 εκ., αλλά αργότερα και με περισσότερες ή λιγότερες σελίδες και αλλαγές στο σχήμα. Κυκλοφορούσε με συνδρομές αλλά διανεμόταν και δωρεάν. Η εκτύπωση του γινόταν αρχικά

στα τυπογραφεία του Ι. *Φιλήμονα και του Α. Κορομηλιά, και απο τον Ιαν. 1839 στην «Τυπογραφία της Πρόοδου» που ανήκε στον Σοφριανόπουλο: τα τελευταία γνωστά τεύχη (1848, 1851 και 1854) τυπώθηκαν στα τυπογραφεία του Χ. Νικολαΐδη-Φιλαδέφεια και των Φ. Καραμπίνη και Κ. Βάρα: τα τεύχη των ετ. 1836-1838 επανεκδόθηκαν από τον Σοφριανόπουλο σε δύο τόμους το 1839 με αναδιαρθρωμένη την ύλη τους, περικοπές και προσθήκες.

Ήταν ένα ιδιότυπο περιοδικό. Αποκλειστικός σχεδόν συντάκτης του ήταν ο Σοφριανόπουλος, όπως δείχνει άλλωστε και το ιδιόρρυθμο προσωπικό ύφος των κειμένων. Από το

1839 εμφανίζονται ως «συγγραφείς» στην τελευταία σελίδα του περιοδικού διάφορα πρόσωπα (Ν. Δρυμωσιάδης, Γ.Π. Παπαζαφειρόπουλος, Π.Δ. Σαλωνιτίδης, Μιλτ. Κυπαρίσσης, Ηλ. Στεφανόπουλος, Γ. Σπυριδώνος, Γ. Πανάς, Δ. Γεννησερλής, Θρασ. Γ. Σοβάτζογλου, Θ. Σακελλαρίου), Πιθανότατα όμως όλοι αυτοί δεν ήταν παρά «υπεύθυνοι συντάκτες», όπως απαιτούσε ο νόμος περί Τύπου, ενώ ορισμένοι διηύθυναν και την «Τυπογραφία της Προόδου». Η μη ομαλή έκδοση του περιοδικού οφείλεται στις συχνές διώξεις του συντάκτη του για παράβαση του νόμου περί Τύπου, αλλά και στην ενασχόλησή του με άλλες εκδοτικές δραστηριότητες. Στα 1838-1839 ο Σοφριανόπουλος φυλακίζεται με την κατηγορία ότι προσέβαλε την κυβέρνηση, ενώ το 1844 κατηγορείται για προσβολή της χριστιανικής θρησκείας και στιγματίζεται από την Ιερά Σύνοδο ως «όργανον του σατανά» και εχθρός του χριστιανισμού.

Μία άλλη ιδιαιτερία αφορά το χρονολογικό σύστημα της Προόδου. Από το 1838 και για αρκετά χρόνια ο Σοφριανόπουλος αντικαθιστά τις καθιερωμένες ονομασίες των μηνών με ονόματα προσώπων που διακρίθηκαν για τη σοφία και την αρετή τους. Έτσι ο Ιανουάριος ονομάζεται Αριστείδης, ο Φεβρουάριος Ρουσόφ, ο Μάρτιος Φραγκλίνος, ο Απρίλιος Οκονέλλος, ο Μάιος Βρουσσάιος, ο Αύγουστος Σωκράτης, ο Σεπτέμβριος Πλάτων, ο Οκτώβριος Ξενοφών, ο Νοέμβριος Θεμιστοκλής, ο Δεκέμβριος Χρυσόστομος. Οι καθιερωμένες ονομασίες των μηνών μπαίνουν σε παρένθεση. Η Κυριακή, όποτε δηλώνεται, ονομάζεται Αλήθεια.

Η θεματολογία του περιοδικού περιστρέφεται σε θέματα πολιτικής επικαιρότητας και κοινωνικής θεωρίας. Ενταγμένος στο γαλλικό κόμμα, ο Σοφριανόπουλος ασκεί έντονη κριτική στις αντίπαλες πολιτικές μεριδες, αλλά και γενικότερα σε όσους ασκούν ή άσκησαν στο παρελθόν πολιτική εξουσία: στους φαναριώτες και στους κοτζαμπάσηδες, στους Βαναρούς και στο καθεστώς της «ξενοκρατίας», σε πολιτικούς και υπαλλήλους του δημοσίου, κατηγορώντας τους, μεταξύ άλλων, για διαφθορά και καταχρήσεις.

Κυρίως όμως η Προόδος αποτελεί μέσο έκφρασης και διάδοσης της κοινωνικής θεωρίας του Σοφριανόπουλου, η οποία δανείζεται αρκετά στοιχεία από τον ουτοπικό σοσιαλισμό των γάλλων σαινισμονιστών. Η κοσμοθεωρία του Σοφριανόπουλου κινείται γύρω από το τρίπτυχο πρόοδος-οπισθοδρόμηση-στασιμότητα. Προσδεδυκό είναι ό,τι προάγει το κοινό καλό, οπισθοδρομικό ό,τι αποτελεί τροχοπέδη

στην ανάπτυξη της κοινωνίας, στάσιμο το αδρανές. Στόχος του περιοδικού είναι να αναζητήσει «ποίοι νόμοι, ποία συγγράμματα και ποία βιομηχανικά έργα χρησιμεύουν, ή εχρησίμευσαν εις την Πρόοδον των εθνών και ποία όχι».

Η πρόοδος είναι μια έννοια αρκετά ευρεία. Ταυτίζεται με τους συνταγματικούς δεσμούς και τις πολιτικές ελευθερίες, τη βιομηχανία, η οποία θα εξασφαλίσει την κοινωνική ευημερία και θα βελτιώσει την κοινωνική και ηθική κατάσταση του «χαμάλι λαού», την απελευθέρωση της γυναίκας από την καταπίεση της ανδροκρατούμενης κοινωνίας, Αντίθετα, οπισθοδρομικοί είναι οι καταπιεστικοί νόμοι, ο δεσποτισμός, η άδικη φορολογία, και σε ατομικό επίπεδο οι οπαδοί της απολυταρχίας, οι μη εργαζόμενοι (οι «κηφίνες»). Οπισθοδρομικές είναι επίσης και οι επαναστάσεις διότι οδηγούν σε ανθρώπινες και υλικές καταστροφές.

Μέσα από το σχήμα αυτό ο Σοφριανόπουλος κατασκευάζει ένα ιερατείο προσώπων που συνθέτουν με το έργο και το παράδειμά τους στην κοινωνική πρόοδο. Μεταξύ αυτών είναι ο Σωκράτης, ο Ιησούς, ο Μάρκος Αυρηλίου, ο Κολόμβος, ο Βολταίρος, ο Ρουσόφ, ο Φραγκλίνος, ο Θεόφιλος Καΐρης. Στον αντίποδα τοποθετεί όλους εκείνους που οδήγησαν την ανθρωπότητα σε μεγάλες καταστροφές: τον Μέγα Αλέξανδρο, τον Ιούλιο Καίσαρα, τον Ναπολέοντα. «Οι Λαοί δεν έχουν σκοπόν να σκοτώνονται και να εξοδεύονται, δια να μεγαλώνουν το βασίλειον του Αλεξάνδρου, την Αυτοκρατορίαν του Καίσαρος [...] Οι Λαοί θέλουν ψωμίον, ενδύματα, κατοικίαν, βιομηχανίαν, παιδείαν, Σύνταγμα και ειρήνην! [...] Δόξα, Πατρίς, Νίκη, Θθρίαμβος, Εχθρός, Εκδίκησις, Αυτοκράτωρ, είναι όλα Στάσιμα και Οπισθοδρομικά».

Πρόοδος και οπισθοδρόμηση θρίσκονται, κατά τον Σοφριανόπουλο, σε διαρκή πάλη, η οποία δεν μπορεί παρά να καταλήξει στην επικράτηση της πρώτης. Με την πεποίθηση αυτή προαναγγέλλει την καταστροφή όλων των σύγχρονων «πολιτικών κοινωνιών», επειδή εξυπηρετούν «το συμφέρον το μερικόν, και όχι το κοινόν του λαού», και οραματίζεται μια πρότυπη «βιομηχανική» κοινωνία με συνταγματικούς δεσμούς, ισονομία και δικαιοσύνη, όπου οι άνθρωποι θα εργάζονται «συντροφικώς» και η οποία θα εξασφαλίζει τη βιωτική, ηθική και νοητική βελτίωση όλων των μελών της. Στην οικοδόμησή της καλούνται να συνεισφέρουν όλες οι κοινωνικές ομάδες χωρίς εξαίρεση, «και αυτοί οι βασιλείς».

Οι ιδέες του Σοφριανόπουλου δεν συγκροτούν μια συνεκτική κοινωνική θεωρία. Χαρακτηρίζονται από ανακολουθίες, αντιφάσεις, εκκεντρικότητα και κυρίως μια έντονη τάση προς την παραδοξολογία. Αποκαλεί τον εαυτό του «Πατέρα της Προόδου» και τους οπαδούς του «Τέκνα της Προόδου» και εμφανίζεται να επιστέλλει μέσα από το περιοδικό του σε βασιλείς και ηγεμόνες. Κατά βάση πρόκειται για αποσπασματική, εκλαϊκευμένη μεταφορά στα καθ' ημάς ιδεών και συμβόλων του σαιναμονισμού, μολοντί ο ίδιος ο Σοφριανόπουλος δεν παραδέχθηκε ποτέ τη σχέση του με αυτόν: «Ημεις είμεθα Πατέρες της Επιστημονικής των Ελλήνων Προόδου και όχι Σαιναμωνιστάι!».

Οι απόψεις του Σοφριανόπουλου είχαν περιορισμένη απήχηση. Χαρακτηρίστηκαν «ασύρραπτες» και αλλοκοτες από τον Τύπο της εποχής και έδωσαν τροφή σε κωμωδίες, όπως η *Ερωτηματική οικογένεια* και ο *Εφημεριδοφόρος* (1837) του Ιάκ. Ρίζου Νερουλού. Ο ίδιος ο Σοφριανόπουλος άλλωστε, με εξαιρέση έναν μικρό κύκλο φίλων και ομοϊδεατών του, αντιμετώπιστηκε από τους συγχρόνους του ως ένας γραφικός άνθρωπος, παραδοξολόγος και βλάσφημος. Δεν έλειψαν πάντως και οι εκδηλώσεις συμπάθειας προς το πρόσωπο του: φιλελεύθεροι εφημεριδογράφοι και ποιητές, όπως ο Αλέξανδρος Σούτσος και ο Θ. Ορφανίδης, θα καταδικάσουν τις διώξεις του ως πλήγμα κατά της ελευθερίας του Τύπου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.), ΕΒΕ (ελλ. σ.), ΕΛΙΑ (αρκετά τχ.), ΚΘΔ-ΣΝΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κ. Λάππας, «Η "Πρόοδος" του Σοφριανόπουλου», *Ο Ερανιστής*, τ. 16 (1980), 199-228· Δ. Παλαιολογόπουλος, *Παναγιώτης Σοφριανόπουλος. Ο πρώτος ελληνικός οραματιστής του σοσιαλισμού (1786-1856)*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππότη, 1988.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΠΠΑΣ

Η Πρόοδος

Πολιτική και οικονομική εφημερίδα εκδιδόμενη εν Λαμία. Λαμία, 15 Αυγ. 1951-1964, περ. Α' και 1965 έως σήμερα [2005], περ. Β'. Ίδρυτής-εκδότης: Ιωάννης Ζαγγανάς. Διευθυντής-αρχισυντάκτης και από το 1957 ιδιοκτήτης-εκδότης-διευθυντής: Στυλιανός*Χατζηστυλιανός (Τέλος Ρουμανιάννας). Μετά τον θάνατό του (1966) ιδιοκτήτρια-εκδότρια-διευθύντρια η θυγατέρα του Ελένη Σ. Χατζηστυλιανού-Παπαευθυμίου. Εβδομαδιαία, αρχικά δισελίδη, διαστάσεων 60x40 εκ., σήμερα τετρασελίδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 40x30 εκ. Τιμή φύλλου: διαφορετική κατά καιρούς (1 δρχ., 2 δρχ., 20 λεπτά σήμερα). Συνδρομές: το 1951 για τα νομικά πρόσωπα 140000 δρχ. και για τους ιδιώτες 100000 δρχ., σή-

μερα: ετήσια για τους ιδιώτες 10 ευρώ, για τις τράπεζες και τους οργανισμούς 25 ευρώ. Τυπώνεται σε ιδιόκτητο τυπογραφείο του από το 1966 είναι κοινό με την εφ. *Το Φως* του Δημ. Παπαευθυμίου.

Εφημερίδα «χαμηλών τόνων», εκφράζει τη μετεμφυλιοπολεμική εποχή και σ' αυτήν «στεγάζονταν» όσοι δεν ανήκαν στον Ελληνικό Συναγερμό και μετέπειτα στην ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις), τα δύο ισχυρά πολιτικά κόμματα της περιόδου εκείνης. Στις στήλες της καταχωρίζονται ποικίλες ειδήσεις τοπικού κυρίως ενδιαφέροντος, άρθρα πολιτικού, κοινωνικού, εκπαιδευτικού, λογοτεχνικού περιεχομένου κ.ά. Επίσης καταχωρίζει διακρύψεις και διαρρημίσεις. Όταν ήταν διευθυντής και αρχισυντάκτης ο Στυλ. Χατζηστυλιανός, είχε κύριο άρθρο και μόνιμες στήλες: «Γνωμαί και κρίσεις», «Λαμιακό Δελτίον» (την οποία διατηρεί και σήμερα), «Απ' τη ζωή της υπαίδρου», «Η στήλη της γυναίκας», «Απ' τη ζωή», «Αθλητική κίνησης» κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Φθιώτιδος (πρώην Ιστορικό Αρχείο Λαμίας / ΙΑΛ, πλ. σ. των ετ. 1951-1958, 1975-2003 και σποραδικά φύλλα των ετ. 1959-1974).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Δ.Θ. Νάτσιος, *Κατάλογος Εφημερίδων και περιοδικών της Λαμίας, 1852 - 1979*, Λαμία 1979· Ιωάννα Θ. Αλαμπάνου - Δ.Θ. Νάτσιος, *Φθιωτικός Τύπος (1852-1999)*, Λαμία 2001.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Θ. ΝΑΤΣΙΟΣ

Η Πρόδος

Καθημερινή εφημερίς Πατρών, Πάτρα, 29 Σεπτ. 1929 - 23 Φεβρ. 1930, αρ. φ. 1-145. Διευθυντής: ο δημοσιογράφος Χρίστος Λαμπρόπουλος, αλλά το όνομα του στην προμετωπίδα της εφημερίδας αναγράφεται από το πεντηκοστό φύλλο και έπειτα. Καθημερινή, πρωινή, με τέσσερις ή έξι επίστιπλες σελίδες, διαστάσεων 58x44 εκ. Τυπωνόταν σε δικό της τυπογραφείο, σε κυλινδρικό πιεστήριο, το πρώτο που είχε εγκατασταθεί στην Πάτρα. Το είχε αγοράσει ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος από την εφ. *Εθνος των Αθηνών.

Όργανο του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου, αρχηγού τότε του κόμματος των Συντηρητικών Φιλελευθέρων, περιείχε ενδιαφέρουσα πάντοτε ύλη. Η πολιτική που ακολουθούσε ήταν συντηρητική, χωρίς φανατισμούς και προκαταλήψεις. Είχε πολυμελές συντακτικό προσωπικό και πλήθος συνεργατών. Μεταξύ αυτών ήταν και πολλοί από τους γνωστότερους αθηναίους λογίους, επιστήμονες, λογοτέχνες, πολιτικούς και δημοσιογράφους της εποχής. Τακτικός συνεργάτης της ήταν και ο σκιτσογράφος Φωκίων *Δημητριάδης.

Εκτός από την επικαιρότητα κάλυπτε επαρκώς και τα τοπικά ζητήματα, με λεπτομερείς έρευνες και παρακολουθούσε την πνευματική ζωή της χώρας. Δημοσίευε τακτικά σχόλια, άρθρα, αποκλειστικές δηλώσεις και συνεντεύξεις του Μιχαλακόπουλου, καθώς και ανυπόγραφα άρθρα για την εξωτερική πολιτική και τις σχέσεις της Ελλάδας με τις γειτονικές της χώρες.

Η έκδοση της αποτέλεσε σταθμό στην ιστορία του πατράϊκου Τύπου. Η ποιοτική υπεροχή της εξανάγκασε τις άλλες πατράϊκές εφημερίδες να αναθεωρήσουν τον τεχνικό εξοπλισμό τους, να αυξήσουν το συντακτικό προσωπικό τους και γενικότερα να βελτιωθούν ποιοτικώς. Όμως, η *Πρόδος* δεν κατόρθωσε να γίνει οικονομικώς αυτάρκης και διέκοψε την έκδοση της μετά από πέντε μήνες κυκλοφορίας.

Με τίτλο *Η Πρόδος* και υπότιτλο «εφημερίς του λαού» είχαν εκδοθεί στην Πάτρα άλλες δύο εφημερίδες. Η πρώτη τον Ιούνιο 1869 (ΒΒ, αρ. φ. 3 και 4). Η δεύτερη τον Φεβρουάριο 1886 με εκδότη τον Βλάση Τσέλιο και θεωρείται η πρώτη σοσιαλιστική εφημερίδα της Πάτρας, μετά την *Ελληνική Δημοκρατία* του 1877, που εξέδωσε μόνον το φ. 1.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΜΤΠ (το μόνο σωζόμενο πλήρες σώμα της εφημερίδας).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν.Ε. Πολίτης, *Χρονικό του Πατράϊκου τύπου, 1840-1940*, Πάτρα 1984.

ΝΙΚΟΣ Ε. ΠΟΛΙΤΗΣ

Η Πρόδος

Δημοσιογραφικόν όργανον Λαϊκού Κόμματος Νομού Σερρών, Διευθύνεται υπό επιτροπής συνεργατών, Σέρρες, 30 Ιουν. 1929 - 27 Οκτ. 1940, αρ. φ. 1-758. 15 Σεπτ. 1945 έως σήμερα [31 Δεκ. 2005], αρ. φ. 759-17759. Ήταν ιδιοκτησία του Λαϊκού Κόμματος, Διευθυντής σύνταξης-υπεύθυνος: Λεωνίδας Κουτούπης, Οικονομικός διαχειριστής-συντάκτης: Θωμάς Δρίτσιος, (από τον Νοέ. 1930), Διευθυντής: Γεώργιος Σγουραμάνης (από το φ. 106, 28 Ιουν. 1931· στα επόμενα φ. εμφανίζεται και ως ιδρυτής της). Μετά τον θάνατο του Γ. Σγουραμάνη, από τον Αύγουστο 1970 ανέλαβε την ιδιοκτησία της η Μαρία Κομητούδη, ενώ από το 1953 έως το 1974 τη διηύθυνε ο Ευάγγελος Τσαμπαζής. Τη θέση του κατέλαβε μετά ο Άγγελος Κολοκοτρώνης, έως τις 28 Ιουν. 1984. Από τότε έως σήμερα ιδιοκτήτης-διευθυντής παραμένει ο Κώστας Β. Κομητούδης, υπεύθυνος τυπογραφείου από το 1967. Στα χρόνια 1958-1963 συντάκτης της ήταν ο δημοσιογράφος Κώστας Σκούρας, μετέπειτα διευθυντής της *Ελευθεροτυπίας της Αθήνας, και στα χρόνια 1963-1971 ο Στ. *Κοτμανιδής. Το 1970, χρονιά που πάνω από τον τίτλο της φιλοξενεί ρήση του Γ. Παπαδόπουλου, δίπλα στον τίτλο της αναγράφεται: «Η Πρόδος είναι γνωστή δια τους εθνικούς αγώνες ανά το πανελλήνιον ως καθαρώς αντικομμουνιστική σοβαρά εφημερίς». Άλλοι υπότιτλοι: *Πολιτική εφημερίς εν Σέρραις* (από το φ. 172, 2 Οκτ. 1932)· *Δισεβδομαδιαία πολιτική εφημερίς εν Σέρραις* (από το φ. 232, 2 Νοε. 1933), με μικρές παραλλαγές στη συνέχεια, σχετικά με την περιοδικότητά της· από το φ. 533 (11 Οκτ. 1936) δηλώνεται ως *Η αρχαιότερα εφημερίς των Σερρών· Εφημερίς πολιτική και των ειδύσεων* (1945) και στη συνέχεια με ποικίλες παραλλαγές· από το 1954 δηλώνεται ως *Η αρχαιότερα καθημερινή ανεξάρτητος εφημερίς του Ν. Σερρών* κ.ε. με παραλλαγές, *Εβδομαδιαία / δισεβδομαδιαία* (από το φ. 230, 26 Οκτ. 1933) / *τρισεβδομαδιαία* (από τον Αύγ. 1935) / *δισεβδομαδιαία* (κάποια φ. έως τον Αύγουστο 1936) / *δισεβδομαδιαία / εβδομαδιαία* (έως τον πόλεμο του 1940) / *κατά το 1945 έως το 1950 αρχικά δισεβδομαδιαία και μετά τρισεβδομαδιαία / από τον Δεφρ. 1950 καθημερινή και στη συνέχεια χωρίς απόλυτα σταθερή περιοδικότητα*. Στην περ. Α' είναι διαστάσεων: 60x43 εκ. / 56x38 εκ. (από το 1933) / 58x43 εκ. (το 1951) / με μικρές παραλλαγές έως σήμερα. Τετρασέλιδη αρχικά, στην περ. Β', στις δύο πρώτες δεκαετίες διεσέλιδη και αραία τετρασέλιδη, στις επόμενες κυρίως τετρασέλιδη και την τελευταία δεκαετία κυρίως

εξασέλιδη. Πεντάστηλη αρχικά, εξάστηλη έως τα μέσα του 1937 και επτάστηλη στη συνέχεια: οκτάστηλη μεταπολεμικά. Τιμή φύλλου: 1 δρχ. αρχικά και 2 δρχ. το 1937· μεταπολεμικά 30 δρχ. και 50 δρχ. (1945), 80 δρχ., 200 δρχ. και 300 δρχ. (1946), 400 δρχ. (1947), 500 δρχ., (1948-1950), 1000 δρχ. (1951-1953), 1 δρχ. (1954), 1.50 δρχ. (1956 - Φεβρ. 1973), 2 δρχ. (1974), 3 δρχ. και 5 δρχ. (1975), 7 δρχ. (τέλος 1979), 10 δρχ. (Ιούν. 1980 - αρχές 1983), 15 δρχ. (έως το 1984), 20 δρχ. (1985 έως 1988), 30 δρχ. (1989), 40 δρχ. (1990-1992), 60 και 70 δρχ. (το 1992). Η εκτύπωση της γινόταν στο τυπογραφείο του Χρ. Γούσιου, ωστόσο αποκτήσει ιδιόκτητο τυπογραφείο. Προϊστάμενοι τυπογραφείου: Κ. Αθανασιάδης (1933-1935), Ευστράτιος Χαραλαμπίδης (μετά το 1935), Γ. Εσκιτζόπουλος (19 Μαΐου 1954 - 9 Νοε. 1961), Θ.Χ. Μουζαΐδης (Σεπτ. 1964 - 7 Δεκ. 1965 και 13 Μαΐου 1966-1967), Ν.Α. Αχσαλωτίδης (8 Δεκ. 1965 - 12 Μαΐου 1966). Το 1979 προμηθεύεται ταχυπεριστήριο και μηχανήμα για κλισέ. Από την 21^η Ιαν. 1992 τυπώνεται σε μηχανές όφσετ.

Ως όργανο του Λαϊκού Κόμματος διαθέτει σημαντικές δυνατότητες παρέμβασης στην πολιτική ζωή των Σερρών, κυρίως στα πρώτα της χρόνια. Ουσιαστικά αντιπροσωπεύει μια ιδιότυπη τάση εντός των τάξεων του Λαϊκού Κόμματος που καταυθύνεται από τον ιδρυτή της Γεώργιο Σγουραμάνη και από τους Γ.

Μόσχο, μετέπειτα δήμαρχο Σερρών και βουλευτή, Α. Μπουκουβάλα, Α. Φωτιάδη, Τηλ. Νοταρά και Β. Παπαλεξίου. Οι παραπάνω αποτελούν και την ομάδα των συνεργατών της, κατά την ίδρυσή της. Συγκρούεται με την επίσημη γραμμή του κόμματος, όσον αφορά τον καταρτισμό του ψηφοδελτίου στο νομό, με αποτέλεσμα την κάθοδο στις εκλογές της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 1932 των «περί την Πρόσοδο» με χωριστό ψηφοδέλτιο, γεγονός που καθόρισε την μετέπειτα πολιτική διαδρομή του ιδρυτή της αλλά και την πορεία της.

Εκτός από την περίοδο που ο ιδρυτής της δια αποσκοπήθηκε στο Κόμμα των Προοδευτικών του Σπ. Μαρκεζίνη, δια εκφράζει τις ιδέες και την πολιτική γραμμή των Λαϊκών, μετέπειτα της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσης), περισσότερο ως συνοδοιπόρος. Ο Γ. Σγουραμάνης αλλά και άλλα μέλη της πρώτης εκδοτικής ομάδας, όπως ο Γ. Μόσχο, δια βρίσκονται ουσιαστικά στη σκιά των πολιτικών εξελίξεων του χώρου τους, και κυρίως του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Χαρακτηριστικό της στάσης του Καραμανλή απέναντι στην Πρόσοδο είναι σχετικό δημοσίευμα άλλης εφημερίδας της 8^{ης} Ιουνίου 1947: «Κύριε Διευθυντά, σας παρακαλώ όπως αποφεύγετε να απαντάτε εις δημοσιεύματα της Προόδου, αφορώντα το πρόσωπόν μου. Αυτό θα ήτο εμού ανάξιον αλλά και της κοινής γνώμης του νομού μας, η οποία κωφώνει καλώς ότι η εν λόγω εφημερίς ύβρισε και στωκοφάντησε εκ περιτροπής όλους τους Λαϊκούς πολιτευομένους του νομού μας, βαρύτερον δε όλων τους σημερινούς συνεργάτας. Μετά τιμής Κ. Καραμανλής».

Στη διάρκεια της Κατοχής διακόπηκε η έκδοσή της. Οι εγκαταστάσεις της κατασχέθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν από τους Βούλγαρους για την εκτύπωση της εφ. «Βουλγαρικός Νότος» και στη συνέχεια από την εαμική αυτοδιοίκηση (ΕΑΜ / Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) για την εκτύπωση της αριστερής εφ. *Νίκη. Οι σχέσεις των Σγουραμάνη-Καραμανλή δια εξομαλυνθούν όταν ο πρώτος συμμετάσχει στο ψηφοδέλτιο της ΕΡΕ του νομού Σερρών, στις εκλογές του 1961. Στη διάρκεια της δικτατορίας του 1967 φιλοξενεί πολλά αντικομμουνιστικά δημοσιεύματα και μνημικά του καθεστώτος που υπογράφονται με ψευδώνυμα: Συνεργάτης «Π.», Π.Κ.» κ.ά. Από τη Μεταπολίτευση έως σήμερα ανήκει στον χώρο της λεγόμενης «λαϊκής Δεξιάς».

Στην πρώτη σελίδα διατηρεί μόνιμη στήλη με τον τίτλο «Γεγονότα και σχόλια» με κριτική σε συμβάντα της καθημερινής ζωής. Στα στοιχεία ταυτότητας της, κατά το 1935, αναγράφεται: «Δηλότατο ότι ο κ. Σγουραμάνης τυγχάνει υπεύθυνος μόνον δια την πο-

λιτικήν ύλη της *Πρόδου*. Δια τις λοιπές ειδήσεις και δημοσιεύματα της εφημερίδος την ευθύνη ποιητικήν και αστικήν φέρει ο αρχισυντάκτης». Στα πρώτα χρόνια της φιλοξενεί επιστολές του Αθανασίου *Αργυρού, παρά τη σύγκρουση μαζί του. Σε στήλη με τίτλο «Επιφυλλίδες» δημοσιεύονται σε συνέχειες μεταφρασμένα έργα ξένων λογοτεχνών. Επίσης, αναδημοσιεύονται χρονογραφήματα από αθηναϊκές εφημερίδες, Αφηγήματα και ποιήματα ντόπιων δημιουργών βρίσκουν θέση στη δεύτερη σελίδα της. Πολύχρονη ήταν η συνεργασία του γιατρού Ν. Βέλλιου, με άρθρα πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου. Φωτογραφίες συμπληρώνουν την εμφάνισή της.

Σημαντικές προσωπικότητες των σερραϊκών γραμμάτων όπως ο Π. Πέννας ήδη από το 1934, ο Τρ. Θεοδωρίδης από το 1935, οι λογοτέχνες Ευάγγελος Ασπιώτης, Γιώργος Καψταντζής, Αντώνης Τσακίρπουλος, ο ιστορικός ερευνητής Νίκος Νικολάου, ο γιατρός Ιπποκράτης Μακρής, από τη δεκαετία του 1950, καταδέχονται στις γραμμές της τον πνευματικό τους οβολό. Στους συνεργάτες της δεκαετίας του 1960 συγκαταλέγονται ο καθηγητής Δ. Σαμαράς, ο Κ. Παλιόγλου, ζωγράφος και γλύπτης, ο Επιφάνιος Σκανδάλης, ιεροκήρυκας της μητρόπολης. Από τον κόσμο των πολιτικών φιλοξένησε δημοσιεύματα των βουλευτών Πέτρου Ιακώβου και Αστέριου Χατζηδίνου. Με εννιά τουλάχιστον εκδόσεις βιβλίων τοπικού ενδιαφέροντος στο ενεργητικό της πριν το 1940, αλλά και με πάμπολλα ενδιαφέροντα άρθρα, προσελκύει έως σήμερα τους τοπικούς ερευνητές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΠΣ, ΑΠΓΣ, ΒΒ, ΓΑΚ - Αρχεία Νομού Σερρών, ΔΚΒ Σερρ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Καψταντζής, *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*, Σέρρες, έκδ. του Ομίλου Ορφεία Σερρών, 1983, σ. 58· του ίδιου, *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 447· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 288· Β. Τριανταφύλλου, *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, τ. 2, 1995, σσ. 447, 452-454· του ίδιου, *Πορεία μέσα στο χρόνο*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1984, σ. 207· του ίδιου, *Χρονικό σερραϊκής τυπογραφίας 1878-1960*, Σέρρες, έκδ. π. Γιατί, 1999, σ. 31-33· του ίδιου, *Οι βουλευτικές εκλογές στα Σέρρες 1915-1996*, σ. 49-57· του ίδιου, *Το θέατρο και ο κινηματογράφος εις την καλλίστην πόλιν των Σερρών, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι το λυκόφως του 20^{ου}*, Σέρρες 2003, σ. 162· του ίδιου, «Σέρρες '79», π. Γιατί, τχ. 31 (Ιαν.-Φεβρ., 1978), 23· Κ. Κομητούδης, «Τα 67 χρόνια της Πρόδου-Συνέντευξη», π. Γιατί, τχ. 252 (Ιούν. 1996), 27-32· του ίδιου, σ. 32· Ν. Μαρίνος, «Ο ρόλος του επαρχιακού τύπου και η καθημερινή σερραϊκή εφημερίδα "Η Πρόδος"» και «Πρόδος Σερρών, η 70χρονη ιστορία μιας επαρχιακής εφημερίδας», π. Μετά, τχ. 55-56 (Ιούλ./Αύγ. 1999), 12-13.

ΠΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ

Πρόδος των Τεχνικών του ΟΤΕ

Όργανο της Ανεξαρτήτου Συνδικαλιστικής Κινήσεως. Αθήνα, 12 Ιουλ. 1964-1967, αρ. φ. 1-34. Διευθύνεται υπό επιτροπή. Διευθυντής σύνταξης: Κωνσταντίνος Βάκρος (από το φ. 2, Αυγ. 1964). Άλλοι υπότιτλοι: *Μηνιαίο Όργανο της Πανελληνίου Ενώσεως Τεχνικών*, Μηνιαία, τετρασελίδη, πεντάστηλη, διαστάσεων 48x35 εκ. / 57x41 εκ. Τιμή φύλλου: 1,5 δρχ. Προσωρινά γραφεία: οδ. Λακωνίας 25 (αρ. φ. 1, Ιουλ. 1964), οδ. Γ' Σεπτεμβρίου 18 (αρ. φ. 2).

Σε γλώσσα απλή καθαρεύουσα στα κύρια άρθρα, δημοτική χωρίς ακρότητες στα υπόλοιπα. Το πρώτο φύλλο κυκλοφόρησε για να καλύψει την προεκλογική εκστρατεία της Ανεξαρτήτου Συνδικαλιστικής Κινήσεως. Μετά τη νίκη της στις εκλογές για την ανάδειξη νέας διοικήσεως στην ΠΙΕΤ-ΟΤΕ (Πανελλήνια Ένωση Τεχνικών ΟΤΕ), η Κίνηση χρησιμοποίησε τον ίδιο τίτλο για την εφημερίδα της, ΠΙΕΤ-ΟΤΕ.

Η ύλη του φ. 1 αποτελείται από άρθρα σχετικά με την τοποθέτηση της Κίνησης πάνω στα προβλήματα των εργαζομένων τεχνικών του ΟΤΕ. Στο κύριο άρθρο αναφέρεται η βασική θέση της για το μισθολόγιο: «Οικονομικά μας πρόγραμμα είναι [...] ένα νέο και

ικανοποιητικό μισθολόγιο για όλους τους θαθμούς ανάλογο με τις οικονομικές δυνατότητες του ΟΤΕ, μετά μίαν πενταετία. Η πρωτοτυπία μας έγκειται στο ότι θα ζητήσουμε την σταδιακή εφαρμογή του. Το ζητούμε τώρα που ο ΟΤΕ μας έχει ανάγκη. Γιατί κρατούμε στα χέρια μας το πενταετές. Το μισθολόγιο αυτό, αφάνταστα καλύτερο από το σημερινό, θα το παρουσιάσουμε στην στοργική τράπεζα, όπου με τα άλλα σωματεία θα συζητήσουμε το κοινό υπόμνημα, που θα υποβάλουμε στην διεύθυνση. Επειδή αυτό πιδανόν ν' αργήση, έχουμε και σειρά άλλη από οικονομικές διεκδικήσεις με *προσωρινές λύσεις*. Σ' αυτές δίδουμε μεγαλύτερη βαρύτητα στα αιτήματα των οικονομικώς ασθενεστέρων των τελευταίων θαθμών χωρίς να παραμελούμε τους άλλους».

Από το φ. 2 και ως όργανο, πλέον, της Πανελλήνιας Ενώσεως Τεχνικών, η ύλη της αποτελείται από διάφορα θέματα, παράπονα και αιτήματα επιμέρους υποκλάδων και ομάδων των τεχνικών. Επίσης, υπάρχουν νομικά θέματα, ανακοινώσεις της ΠΕΤ-ΟΤΕ. Σε επόμενα φύλλα εμφανίζονται καλλιτεχνικές στήλες με ποιήματα τεχνικών και άλλων εργαζομένων, χρονογραφήματα, στήλη φιλοσοφίας, ενώ κάνουν την εμφάνισή τους διαφημίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΠΕΤ/ΟΤΕ.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Πρόσπερος

Έκδοση λόγου και τέχνης του Βρετανικού Συμβουλίου. Κέρκυρα, 1949-1954, αρ. φυλλ. 1-9. Εκδίδεται από το Παράρτημα Κερκύρας του Βρετανικού Συμβουλίου σε τριακόσια πενήντα αντίτυπα. Κάθε τεύχος, διαστάσεων 22x17 εκ. αποτελείται συνήθως από τριάντα έξι σελίδες με συνεχή σελιδαρίθμηση (σύνολο σ. 1-352). Στην πρώτη σελίδα υπό τον τίτλο «συνεργάζονται» καταχωρίζονται τα ονόματα όσων γράφουν στο κάθε τεύχος. Το χαρτί είναι σχετικά καλής ποιότητας και εξαιρετική η τυποτεχνική εργασία, με ποικιλία τυπογραφικών στοιχείων και αλλαγές γραμματοσειρών. Τιμή: 5000 δραχ. και στο τελευταίο φυλλάδιο 10000. Τυπώνεται στο τυπογραφείο του Αντωνίου Γερομεριάτη, οδ. Καλοχαιρέτου 4, Κέρκυρα.

Αποτελεί πνευματική εκδήλωση ελληνοαγγλικής συνεργασίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όργανο του Βρετανικού Συμβουλίου, με στόχους την ανάπτυξη πνευματικών σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες και προβολή των δύο πολιτισμών. Είναι προσπάθεια για μετάγγιση της νεοτερικής ποίησης στην Κέρκυρα. Οι ελληνικές συνεργασίες σχετίζονται με επιτάνησιους και μάλιστα κερκυραίους συγγραφείς. Δημοσιεύονται κείμενα παλαιά, ιστορικού-περιηγητικού ενδιαφέροντος

πάντοτε για την Κέρκυρα, πληροφοριακό υλικό για την Αγγλία (θέατρα, πόλεις, μουσική, τέχνη), κ.ά. Έχει ιδιαίτερο λογοτεχνικό ενδιαφέρον και στήλες με υλικό της επικαιρότητας («Σχόλια στο περιδωρίο»), τη στήλη «Γράμματα από την Αγγλία», τα «Χρονικά» με πληροφορίες για διαλέξεις στην αίθουσα του Βρετανικού Ινστιτούτου Κερκύρας, για τις «μουσικές Τρίτες» και «φιλολογικές απογευματινές», για νέα βιβλία, εκδόσεις, εκθέσεις κ.ά. Αφιέρωμα στον Άγγελο Σικελιανό υπήρξε το τχ. 5 (1951), με περισσότερες σελίδες του συνήθους, με κείμενα του ποιητή και άρθρα των Ph. Sherrard, H.B. Forster, R. Liddell, E. Κορφιιάτη κ.ά.

Οι συνεργάτες είναι κερκυραίοι πνευματικοί άνθρωποι που συσπειρώθηκαν γύρω από τη σπουδαία πνευματική μορφή του Μ.Ι. Δεσύλλα, όπως η Μαρία Ασπιώτη, ο ποιητής Λάσων Δεπούνητς, ο μετέπειτα καθηγητής Τάσος Παπαναστασάτος, ο Μπάμπης Σ. *Αννίος, ο Π.Γ. Καλλίνκος, ο δημοσιογράφος Κ. *Δαφνης, η Π.[ίτσα] Αλ.[έκου] Δενδρινού, η Λιάνα Κουλούρη, η Δώρα Τσιλιμπάρη, ο Κ.Χ. Γρόλλιος, ο Θ. Στεφανίδης, ο Τάσος Κόρφης, ο Σπ. Νικοκάβουρας, ο Γερ. Χυτήρης, ο Θ.Δ. Φραγκόπουλος. Περιέχονται επίσης έργα παλαιών δόκιμων άγγλων λογοτεχνών, όπως οι Σαίξπηρ, T.S. Elliot, D.H. Lawrence, St. Spender, Walter de la Mare, B. Shaw, W.H. Auden, James Joyce, Oscar Wilde, αλλά και σύγχρονων άγγλων δημιουργών. Επισημαίνεται επίσης η εικαστική παρουσία της ζωγράφου Βιργινίας και του χαράκτη Ν. Βεντούρα, που αποτελούν συνέχεια της πλοΐσας και πρωτοποριακής εικαστικής παράδοσης του καλού π. *Κερκυραϊκή Ανθολογία. Τα εξώφυλλα, στα φυλλ. 1-8 φέρουν χαρακτηριστικό σχέδιο της Βιργινίας και στο τχ. 9 σχέδιο του Βεντούρα.

Η ιδεολογική-πνευματική τοποθέτηση του περιοδικού δίνεται σε μικρά κείμενα στις τελευταίες σελίδες των φυλλαδίων (βλ. φυλλ. 1) και σε δοκιμαϊκού χαρακτήρα άρθρα του Μ.Ι. Δεσύλλα. «Πνευματική παρουσία είναι ο Πρόσπερος. Σύμβολο και υπόσχεση, στο χώρο αυτό που θέλει διαρκώς να ανανεώνεται [...] με δημιουργίες, και αναδημιουργίες, που εις το σύνολό τους συνδέουν την παράδοση του ιδιότυπου πολιτισμού μας [...]», αναφέρεται στην αγγελία με την ταυτότητα του εντύπου. Οι εμφαιτικές αναφορές του στο ήθος και στον εξαγνιασμό υπονοούν με μετριοπάθεια το μετεμφυλιακό κλίμα και σχετίζονται πιστικά με το παρόν. Η σωλμική «Ιδέα», η σύζευξη κερκυραϊκής παράδοσης και μοντέρνων ιδεών με νέα εκφραστικά μέσα, ο αγώνας για επιβίωση και συνέχεια, η επσημάωση της ιδιότητας της Κερκύρας, που

η εντόπιοι την ταυτίζουν με την ιδέα, ενώ οι εξ Αθηνών ορμώμενοι την αποκάλεσαν κερκυραϊσμό, η Κερκυραϊκή Σχολή, της όψιμης φάσης, της οποίας είναι μαθητές οι στυλοβάτες του περιοδικού (Δεσύλλας, Ασπιώτη, Λευθεριώτης), η σημασία της πνευματικής ελευθερίας, η προβολή της νέας τέχνης και της νέας ποιήσης, αποτελούν την ουσία του εντύπου. Τέλος, εμφανίζονται επιδράσεις από τη μοντέρνα αγγλική λογοτεχνία στην Κέρκυρα, οι οποίες δεν είχαν σοβαρή απήχηση, ενώ η συχνή προβολή της ελληνικότητας αποτελεί αντανάκλαση των επιδράσεων της Γενιάς του '30 στην Κέρκυρα.

Στην Αθήνα και στην Πάτρα, αντιστοίχως, κυκλοφόρησαν τα αδελρά π. *Αγγλοελληνική Επιθεώρηση και: Συμπόσιο (1950), εκδόσεις του ίδιου βρετανικού φορέα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΚ. Ιδιωτική συλλογή Περικλή Παγκράτη, Ιδιωτική συλλογή Θεοδότη Δ. Πυλαρινού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεοδόσης Πυλαρινός, «Τα περιοδικά της Κέρκυρας και ο Πόρφυρας». Πρακτικά Δεκάτου Τετάρτου Συμποσίου Ποίησης, 1-3 Ιουλίου 1994, Πάτρα, Αχαΐκής Εκδόσεις, 1996, σσ. 354-367; 359; του ίδιου, «Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος και η Κέρκυρα» π. Πόρφυρας, φυλλ. 97 (Οκτ.-Δεκ. 2000), 503-518; 513, σμμ. 44.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Προσφυγική Φωνή

Ημερήσιον πρωϊνών ὄργανον των ανά την Ελλάδα προσφυγικών πληθυσμών. Αθήνα, 3 Νοε. 1925<;> - 29 Νοε. 1925<;>. Διευθυντής-ιδιοκτήτης: Χ. Πολάτογλου, δικηγόρος. Έως το φ. 193 (10 Ιαν. 1926) συνεξεδίδετο με την εφ. Η *Παμπροσφυγική στη συνέχεια μετέφρασε στα καραμανλήδικα τον τίτλο της Προσφυγική Φωνή, ο οποίος έκτοτε ήταν Μουχαδζήρ ἰδουα. Ημερήσια, εξίστηλη, μονοσέλιδη κυκλοφορούσε σε ενιαίο τετρασέλιδο φύλλο με την Παμπροσφυγική και αποτελούσε την τέταρτη και τελευταία σελίδα του. Στην αριθμηση των υπαρχόντων φύλλων παρατηρείται διαφοροποίηση: τα φύλλα της εφ. Η Παμπροσφυγική αριθμούνται με τα στοιχεία: έτ. 5^{ον}, αρ. φ. 375/115 (3 Νοε. 1925) έως έτ. 5^{ον}, αρ. φ. 401/141 (29 Νοε. 1925). Τα αντίστοιχα ὄμως φύλλα της Προσφυγικής Φωνής αριθμούνται με τα στοιχεία: έτ. 2^{ον}, αρ. φ. 140 (Νοε. 1925) έως έτ. 2^{ον}, αρ. φ. 167 (29 Νοε. 1925). Τιμή φύλλου: 1 δρχ. (ενιαία και για τις δύο εφημερίδες). Γραφεία: ὁδ. Παπαρηγοπούλου 15/3, Αθήνα, ενώ ως διεύθυνση για την αποστολή εμβασμάτων δηλώνονταν η διεύθυνση του δικηγορικού γραφείου του Χ. Πολάτογλου, ὁδ. Ευριπίδου 33. Η διεύθυνση των γραφείων των δύο εφημερίδων ήταν κοινή.

Προσφυγική εφημερίδα γραμμένη στα καραμανλήδικα (τουρκικά με ελληνικούς χαρακτήρες),

η οποία ιδρύθηκε από τον Χ. Πολάτογλου το 1924, με σκοπό την ενημέρωση των τουρκόφωνων Μικρασιατών, ανταλλαξιμών και προσφύγων, για θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, καθώς και για ζητήματα που σχετίζονταν με την κοινωνική ενσωμάτωση, την εκπαίδευση και την οικονομική τους ένταξη στην ελληνική κοινωνία κατά την περίοδο που συντελέστηκε, σε μεγάλο βαθμό, η αποκατάστασή τους (τη διεκπεραίωση των πολύπλοκων διαδικασιών που σχετίζονταν με την εγγραφή τους στα δημοτολόγια, την αποζημίωση και την εγκατάστασή τους σε περιοχές

του ελληνικού κράτους). Η πολιτική στάση της εφημερίδας ήταν ανεξάρτητη. Το σύνολο σχεδόν των κειμένων, που είναι κατά κανόνα ανυπόγραφα, είναι γραμμένα στα καραμανλήδικα, ενώ δημοσιεύσεις που αφορούν προκρίξεις διαγωνισμών, προσκλήσεις δήλωσης ενδιαφέροντος, ενημερωτικά δελτία των ελληνικών υπουργείων, πληροφορίες για θέματα -κίνηματογράφα και θέατρο- και ειδικές ανακοινώσεις, όπως τα μνημόσυνα, δημοσιεύονται στην ελληνική γλώσσα.

Η ειδησεογραφία αφορά κυρίως σε ζητήματα που έχουν σχέση με την Ελλάδα, την Τουρκία και σε πολύ μικρότερο βαθμό άλλες χώρες. Οι ειδήσεις γενικού ενδιαφέροντος που αφορούν στην Ελλάδα επικεντρώνονται σε ζητήματα εσωτερικής πολιτικής –π.χ. δημοτικές εκλογές, αλλαγές στο υπουργικό συμβούλιο, δηλώσεις υπουργών. Αναδημοσιεύονται επίσης ειδήσεις από τον διεθνή, ευρωπαϊκό και αμερικανικό, Τύπο. Η αναδημοσίευση εξωτερικών ειδήσεων εστιάζεται στην ενημέρωση για τα θέματα που σχετίζονται με την Ελλάδα ή την Τουρκία, τις μεταξύ τους σχέσεις καθώς και τις σχέσεις τους με τα γειτονικά κράτη –π.χ. στάση της Τουρκίας στο ζήτημα της Συρίας, κρίση στις σχέσεις Ελλάδας και Βουλγαρίας. Αρκετές από τις εξωτερικές ειδήσεις επιλέγονται για αναδημοσίευση γιατί αναφέρονται σε θέματα στα οποία εμπλέκονται με τον έναν ή τον άλλον τρόπο η Ελλάδα ή η Τουρκία –π.χ. δηλώσεις γάλλου βουλευτή για την τουρκική πολιτική στη Συρία, στοιχεία για τις γαλλικές στρατιωτικές δυνάμεις που εδρεύουν στη Συρία. Δεν λείπουν βέβαια εντελώς και οι εξωτερικές ειδήσεις που αφορούν αποκλειστικά άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα βουλευτικές εκλογές στον Καναδά.

Οι εσωτερικές ειδήσεις ειδικού ενδιαφέροντος στο μεγαλύτερο μέρος τους άπτονται ζητημάτων που αφορούν στα συμφέροντα και τα προβλήματα των προσφύγων, όπως ανέγερση σχολείων σε προσφυγικούς συνοικισμούς, ρύθμιση ζητημάτων προσφυγικών περιουσιών, αποζημιώσεις κ.ά. Επίσης, ένα σημαντικό τμήμα των ειδήσεων αναφέρονται σε θέματα που απασχολούν την ελληνική μειονότητα της Κωνσταντινούπολης, για παράδειγμα η στάση του τουρκικού κράτους προς τους Ρωμιούς, προβλήματα που αντιμετωπίζει το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η ενημέρωση για οικονομικά ζητήματα, όπως η κίνηση του συναλλάγματος, η άνοδος της τιμής των καπνών λόγω της αύξησης του σχετικού φόρου, συμπληρώνεται με τη δημοσίευση των αιτημάτων συγκεκριμένων εργασιακών κλάδων, όπως διεκδικήσεις των αρτοποιών και των ξενοδόχων. Ειδήσεις για πολιτιστικά θέματα σπανίζουν. Στα φύλλα της εφημερίδας που έχουν ερευνηθεί δημοσιεύεται σε συνέχειες μυθιστόρημα γραμμένο από τουρκόφωνο έλληνα συγγραφέα (Αλέκο Φαθίνη). Διαφημιστικές δημοσιεύσεις υπάρχουν ελάχιστα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 366.

ΕΙΣΑΓΕΤ ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗ

Προσφυγικός Κόσμος

Ανεξάρτητος Παμπροσφυγική Εφημερίς, Εβδομαδιαία Εφημερίδα, Αθήνα, 19 Ιουν. 1927 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-3391. Ιδρυτές: αδελφοί Μακάριος και Σωκράτης Σινανίδης, Ιδιοκτήτης-διευθυντής-εκδότης: Σωκράτης *Σινανίδης έως το 1975 και στη συνέχεια ο Παύλος Α. Κωνσταντινίδης, Αρχισυντάκτης: στα διαστήματα 1927-1929 και 1958-1974 ήταν ο Μακάριος Σινανίδης, Αρχικά υπεύθυνος ύλης ήταν ο Α. Γιαγτζόγλου. Από το 1973 συνενώθηκε με την Οικονομολογική και άλλαξε ο τίτλος της σε Προσφυγικός Κόσμος. Οικονομολογική, καθώς και το μότο. Άλλοι υπότιτλοι: Ανεξάρτητος Εβδομαδιαία Εφημερίς, Πολιτική, Φιλολογική, Οικονομική και των Προσφυγικών Συμφερόντων και Ανεξάρτητος Εβδομαδιαία Πολιτική Εφημερίς, Φιλολογική, Οικονομική

και των Προσφυγικών Συμφερόντων. Σημερινός τίτλος και υπότιτλος: Προσφυγικός Κόσμος, Δεκαπενθήμερη εφημερίδα-Αρχείο του Ελληνισμού της Ανατολής, Εβδομαδιαία (Κυριακή έως το 1957 και κατόπιν Σάββατο), πεντάστηλη, δεκαπενθήμερη από το 1992, τετρασέλιδη, και ενίοτε εξασέλιδη ή οκτασέλιδη (έως τον Απρ. 1957), τετρασέλιδη (από τον Μάιο 1957) και εν συνεχεία πάλι οκτασέλιδη, εξασέλιδη (από τον Ιούλ. 1976), αλλά κυκλοφορεί σε μικρότερο μέγεθος. Το σχήμα της

ποικίλλει: 86x58 εκ. (έως το 1952 περίπου) / 86x61 εκ. (έως το 1976) / 70x50 εκ.: σήμερα είναι οκτασελίδη με διαστάσεις 50x35 εκ. Κυκλοφορούσε και εξακολουθεί να κυκλοφορεί μόνο σε συνδρομητές. Ετίσιες συνδρομές: 25 ευρώ· κατά τη μεσοπολεμική περίοδο ήταν 50 δρχ. για να μπορεί να διαβάζεται από όλους τους πρόσφυγες. Γραφεία: οδ. Παπαρηγοπούλου 15, έπειτα στην οδ. Περικλέους 37 και το 1928 στην οδ. Μιλτιάδου 8, όπου στεγαζόταν η ΕΓΕ (Εταιρεία Γενικών Επιχειρήσεων) υπό την διεύθυνση των αδελφών Σινανίδη· στη συνέχεια μεταφέρθηκαν στην οδ. Τσώρτσιλ (Σταδίου) 65, όπου ήταν και τα τυπογραφεία της· έπειτα στην πλ. Καρύστη 12, στην οδ. Νίκης 25, στην οδ. Διδότου 45, στην οδ. Διδότου 49 και σήμερα είναι στην οδ. Χαρ. Τρικούπη 18.

Εκδόθηκε με σκοπό την ανάδειξη των πολλαπλών και σύνθετων προβλημάτων που σχετίζονταν με τη στέγαση, την αποζημίωση, την αποκατάσταση και ενσωμάτωση των προσφύγων στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου. Στο εναρκτήριο άρθρο του, με τίτλο «Διατί εκδιδόμεθα» και συντάκτη τον Μακάριο Σινανίδη, εξαγγέλλεται ότι «θα αγωνισθώ υπέρ των συμφερόντων και των δικαιωμάτων της πελώριας προσφυγικής μάζας των απροστάτευτων και απωρηφανισμένων οικογενειών, των δι' ένα κομμάτι ψωμί βιοπαλαιστών προσφύγων. [...] των αδικουμένων και πιεζομένων [...] έχω ως σύμβολον: το μεγαλύτερον όφελος δια τους περισσότερους». Στο δεύτερο φύλλο τονίζεται ότι οι ιδρυτές της θεωρούν την αποστολή της χρονικώς πεπερασμένη, αλλά ό,τι θα πρέπει να ληξει τότε μόνον όταν δεν θα παρίσταται πλέον η ανάγκη της χρησιμοποίησεως ειδικής ονομασίας «πρόσφυξ», ως δηλωτικού συγκεκριμένων δικαιωμάτων και συμφερόντων, «δια τους προσφυγόντας εκ της πέραν του Αιγαίου χώρας νέους Έλληνας πολίτας».

Εκτός από την ειδησεογραφία για τα προσφυγικά ζητήματα, και τις εκδηλώσεις προσφυγικών συλλόγων, σωματείων και λεισχών, από την αρχή της έκδοσής της επιδίωξε τη συγκέντρωση και δημοσίευση υλικού για την ιστορία, τη λαογραφία αλλά και τη γεωγραφία των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης. «μιας παραδόσεως αιώνων ολοκλήρων Ελληνικού πολιτισμού». Πρόσφερε από το 1927 θήμα σε όλα τα προσφυγικά σωματεία για να εκφράζουν τις απόψεις τους, να προβάλλουν τα αιτήματά τους και να υποδεικνύουν τα μέτρα για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στους συνοικισμούς των προσφύγων.

Στον Μεσοπόλεμο διεξήγαγε έρευνα, σε πρωτοεπίδη στήλη, για τα μέσα για τα οποία θα μπορούσε να αναπτυχθεί η διανοητική και καλλιτεχνική κίνηση

μεταξύ των προσφυγικών στρωμάτων, τόνισε τη σημασία που είχε για τους νέους η ίδρυση μορφωτικών συνδέσμων και αθλητικών σωματείων και υποστήριξε την πρόταση για «Ανέγερσιν μεγάρου των Προσφύγων Διανοουμένων». Μεταπολεμικά δημοσίευσε σε συνέχειες το έργο του ιατρού Χρυσόστομου Αγγ. Θεωδωρίδου, ιδρυτή και προέδρου της «Ενώσεως Ελλήνων Φοιτητών» και συμβούλου της προσφυγικής οργανώσεως «Εθνική Μνημοσύνη», με τίτλο *Διακριθέντες του Ξερριζωμένου Ελληνισμού, Μικράς Ασίας-Πόντου-Αν. Θράκης-Κωνσταντινουπόλεως* (Αθήνα 1976).

Στα γραφεία της εφημερίδας, όσο διάστημα ήταν διευθυντής ο Σωκράτης Σινανίδης, συγκεντρώνονταν βουλευτές και δήμαρχοι των προσφυγικών συνοικισμών και συζητούσαν για τα προβλήματα που υπήρχαν και τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για την επίλυσή τους, ορισμένες δε φορές συντάσσαν και σχέδια νόμων τα οποία υπέβαλαν στις εκάστοτε κυβερνήσεις. Ο πολιτικός της προσανατολισμός, παρόλο που η πολιτική ειδησεογραφία καταλαμβάνει μικρό μέρος, εντάσσεται για την περίοδο του Μεσοπολέμου στον χώρο των Φιλελευθέρων—στους οποίους αρνήθηκε την υποστήριξή της όποτε έκρινε ότι η πολιτική τους έθιγε τα προσφυγικά δικαιώματα (π.χ. στο φ. της 21^{ης} Απριλίου 1929, κάλεσμα για αποχή από τις εκλογές της Γερουσίας)—και μεταπολεμικά του Κέντρου. Η ποιότητα της εφημερίδας, η οποία συμπληρώνει ογδόντα έτη κυκλοφορίας, ήταν αρκετά υψηλή κατά την πρώτη πεντηκονταετία αλλά δεν μπόρεσε να διατηρηθεί.

Κατά την πρώτη, ήδη, δεκαετία της κυκλοφορίας της δημοσιεύει ειδήσεις για τα σημαντικότερα θέματα της ευρωπαϊκής πολιτικής και διπλωματίας στην πρώτη σελίδα, σε στήλη με τίτλο «Τα μεγάλα μεταπολεμικά ζητήματα». Κατόπιν διατηρεί στήλη με τίτλο «Ειδήσεις από όλον τον Κόσμον», στην οποία αναδημοσιεύονται σε μετάφραση πολιτικά και θεωρητικά άρθρα από σημαντικές ξένες εφημερίδες, κυρίως αμερικανικές και αγγλικές. Στην *Οικονομολογική* οι περισσότερες ειδήσεις οικονομικής φύσεως αφορούν στο εμπορικό επιμελητήριο. Δημοσιεύονται επίσης ισολογισμοί ανωνύμων εταιρειών και εταιρειών περιορισμένης ευθύνης, φορολογικοί νόμοι και αποφάσεις φορολογικών δικαστηρίων ή του Αρείου Πάγου. Επίσης, άρθρα για την αγροτική πολιτική της ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, πρόδρομος της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και την Ελλάδα, τα κεφάλαια κινήσεως των εταιριών διεθνών μεταφορών κ.ά. Μεγάλο μέρος καταλαμβάνουν ειδήσεις για τις εκδηλώσεις προσφυγικών ενώσεων και η αναδημοσί-

ευση υποσπασμάτων από βιβλία, κυρίως, με δέμα τον μικρασιατικό ελληνισμό. Απουσιάζουν εντελώς ειδήσεις για συνδικαλιστικά ή εργασιακά ζητήματα.

Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε σε πολιτιστικά θέματα. Καθιέρωσε τη στήλη «Το Ελληνικόν Διήγημα» (έργα των Ανδρέα Καρκαβίτσα, Αργύρη Εφταλιώτη, Φώτη *Κόντογλου κ.ά.) και δημοσίευε σε συνέχειες αποσπάσματα από έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας μεταφρασμένα στην ελληνική (Γκαίτε, Όσκαρ Ουάιλντ κ.ά.). Επίσης, ειδική στήλη ήταν αφιερωμένη στην κριτική παρουσίαση λογοτεχνικών βιβλίων και ποιητικών συλλογών, ενώ συχνά δημοσιεύονταν δοκίμια. Άλλες στήλες με ενημερωτικό ή ψυχαγωγικό περιεχόμενο: «Ταξιδιωτικά ή Οδοπορικά Εντυπώσεις», «Χρονογραφήματα», «Ευθύμες Ιστορίες» και «Ανέκδοτα». Από τη δεκαετία του 1970 εμφανίζονται και ορισμένες ειδήσεις για τα επιτεύγματα της ιατρικής επιστήμης ή τις συνέπειες από τη ραδιενέργεια. Μετά το 1975 ο διευθυντής Πάυλος Κωνσταντινίδης σχολιάζει διάφορα θέματα στη στήλη «Στην άκρη της πέννας». ενώ τακτική στήλη επιφυλλίδας ηθικοπλαστικού περιεχομένου διατηρεί ο Πιέρος Ολυμπίτης. Σε αρκετά φύλλα προσωπογραφίες ή νεκρολογίες (συνήθως με φωτογραφία) ή αφιερώματα σε σημαντικές μορφές των γραμμάτων και τεχνών. Οι διαφημίσεις περι-ορισμένες (γιατροί, δικηγόροι, ράπτες, ταξιδιωτικά γραφεία, οικοδομικοί συνεταιρισμοί).

Πολιτικός αρθρογράφος για μεγάλο χρονικό διάστημα κατά τη μεταπολεμική περίοδο ήταν ο Μιχαήλ Καλογερόπουλος, πρώην διευθυντής της εφ. **Εφημερίς των Βαλκανίων*. Συνεργάτες της εφημερίδας, από τα πρώτα χρόνια της κυκλοφορίας της, υπήρξαν προσωπικότητες του προσφυγικού κόσμου που κατέλαβαν υπουργικά αξιώματα ή διακριθήκαν για την πολιτική και κοινωνική δράση τους, καθώς και επιστήμονες και κάτοχοι πανεπιστημιακών εδρών οι οποίοι, ως επί το πλείστον, πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους αφιλοκερδώς στην εφημερίδα, όπως οι Χρήστος Σ. Σολομωνίδης, Αναστάσιος Μπακάλματσας, Νικόλαος Μηλιώρης, Αντώνιος Αθηνογένης, Δημήτριος Αρχιγένης (σφυρναίος λαογράφος-ιστορικός), Σταύρος Νικολαΐδης, Νικόλαος Μανούσης, Δημοσθένης Ελευθεριάδης, Δημήτριος Μαγκριώτης, Πάυλος Φλώρος, Χρυσόστομος Θεοδωρίδης (ιατρός), Ιωάννης Τζωρτζής, Πλάτων Κάππας, Τριαντάφυλλος Θεοδωρίδης (συγγραφέας και εκδότης), Κλεομένης Π. Οικονομόπουλος (τακτικό μέλος της Ενώσεως Ελλήνων Λογοτεχνών), Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, Γ. Φωτιάδης, Ι. Καμυλακίδης (ιατρός), Πάυλος Καραπέτρος, Κωνσταντίνος

Παναγιωτάκης, Κώστας Τρικατζής, Αράδας Αργαίος, Ανδρέας Χατζηνικήτας, Δημήτριος Γ. Αργυρόπουλος (Τάκης Μώμος), Ευστάθιος Χρύσης (πολιτευτής Αθηνών), Νίκος Καραράς, Γ. Κανδηλάπτης-Κόνεως, Αντώνιος Τζίτης, Ε. Φαλαβιάνος, Δ.Κ. Κυριακίδης, Στυλιανός Κασαμάτης, Κωνσταντίνος Γιαβάσσογλου (πρώην υπουργός), Π.Α Κωνσταντινίδης, Νικόλαος Μανούσης (πρώην υπουργός Εργασίας) κ.ά. Επίσης, οι Αμάλια Ν. Χάππα, Νίνα Κανουπάκη-Παννακίδου και Μαίρη Γκαγκιλίτση. Είχε και μερικούς συνεργάτες οι οποίοι προτίμησαν να τηρήσουν την ανωνυμία τους, όπως ο «Έλληνας εκ Ρωσίας» που διατηρούσε τακτική στήλη στην πρώτη σελίδα.

Οι συνεισφορές όλων των παραπάνω για τους δεσμούς, τις εκδηλώσεις του πνευματικού βίου, την κοινωνική ιστορία και τις ποικίλες αποχρώσεις του συλλογικού βίου των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων της Μικράς Ασίας, όσο και για την τραγική μοίρα και τις περιπέτειες του προσφυγικού πληθυσμού μετά τον ξεριζωμό του 1922 αλλά και για τη συμβολή τους στην πνευματική δημιουργία του ελληνισμού κατά τον 20^ο αιώνα, αποτελούν σημαντική πηγή για τον ερευνητή, πράγμα που υποδηλώνεται και από τον τελευταίο υπότιτλο της εφημερίδας: «Αρχείο του Ελληνισμού της Ανατολής».

Προσφυγική ανεξάρτητη, η εφ. *Προσφυγικός Κόσμος* ήταν η μεγαλύτερη σε κυκλοφορία απ' όλες τις προσφυγικές, ήδη από το 1928. Έως το 1960 διέθετε 35000 συνδρομητές των οποίων ο αριθμός κατόπιν μειώθηκε σημαντικά και από το 1974 μέχρι το 1990 εξέδιδε 2000 φύλλα. Σήμερα έχει 300 συνδρομητές.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΕΠΚ (68. Χ. Τρικούτη 18, πλ. σ.), ΒΒ, ΚΜΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 84.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΝΤΟΠΟΡΗ

Προσωπείον

Άπαξ της εβδομάδος εκδίδεται, Αθήνα, 20 Ιουν. 1871 - 12 Φεβρ. 1876<>, αρ. φ. 1-181<>, Εκδότης: «Γ.Π.Ι.», μάλλον πρόκειται για τον δημοσιογράφο Γ.Π. Ιωάννου («Φωστήρ»). Μότο: «Πολιτευτού αείποτε ψευδόμενος και πλουτήσις (Αλέξανδρος εδωφ. Λαυρίου παραγρ. Σιδηρόδρομοι - κεφ. Διανομή γαιών)». Από το φ. 51 (31 Δεκ. 1872) αλλάζει ο υπότιτλος: *Εκδίδεται άπαξ της εβδομάδος και πολλάκις εν παραρτήματα*, Εβδομαδιαία, τετρασελίδη, δίσηηλη, διαστάσεων 28x20 εκ. «Τιμή συνδρομής προληρωτέας εν Αθήναις εσωτερικόν Δρ. 10, εξωτερικόν Φρ. 16». Γραφεία: 16». Καλαμπότου 55.

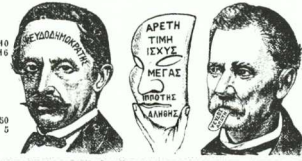
Πρόκειται για σατιρικό φύλλο του οποίου ο λογό-τυπος συνοδεύεται πάντοτε από γραφική παράσταση

ΕΤΟΣ Α ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 14 ΙΟΥΛΙΟΥ ΑΡΙΘ 4

ΠΡΟΣΩΠΕΙΟΝ

ΤΙΜΗ ΣΥΚΚΡΟΥΣΗΣ
ΠΡΟΣΩΠΕΙΟΝ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ
ΕΠΙΤΡΟΦΙΚΟΝ . . . . . Δρ. 10
ΚΑΤΕΠΕΙΛΟΝ . . . . . Δρ. 16

ΤΙΜΗ ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΕΩΣ
ΠΡΟΣΩΠΕΙΟΥ
Δρ. 100
Δρ. 150
Δρ. 200

* Απαξ της εσδομάδος εισιδοσται

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟΝ ΝΟΜΟΚΛΕΙΟΝ
* Αποφ. του Παισιου κατ' αφευθ. Πρωτοδικου δ Κωνσταντινου
* Αποφ. του Παισιου κατ' αφευθ. Πρωτοδικου δ Κωνσταντινου
* Αποφ. του Παισιου κατ' αφευθ. Πρωτοδικου δ Κωνσταντινου
* Αποφ. του Παισιου κατ' αφευθ. Πρωτοδικου δ Κωνσταντινου

... λους τινεσ περιεχομενους, δ κα γνωστικωσιν
... οστωσ παρακτισ αφηροσ τωσ Τωρικων αυτωσ
... κρατοσ, κατ τωσ επωσ δαξωσ τωσ ποσ, οσ ε
... ομωσ τωσ δωσ παλαιοσ, οτωσ αφηροσ αφηροσ
... μεν τωσ αφηροσ, τωσ δωσ παλαιοσ τωσ
... αφηροσ τωσ μετ' αφευθ. τωσ αφηροσ
... γωσται, τωσ δωσ παλαιοσ τωσ αφηροσ
... κατ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ δ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ

... ο Σιδωροσ φησικωσ δ αφηροσ τωσ αφηροσ
... κατ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ

... Ηδη δωσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ
... τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ τωσ αφηροσ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στεφ. Κομμανοδης, «Ελληνική Περιοδική Δημοσιογραφία», Οικονομική Επιθεώρηση, τ. 3, φ. 32 (Οκτ. 1875), 354· Μάγερ, Ιστορία, τ. Α', σ. 262· Χριστόπουλος, Εφημερίδες, σ. 291.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΚΑΡΙΑΤΟΓΛΟΥ

Προυσαίος ή Προυσανίδης, Ιωάννης (Αργυρούπολη Πόντου, 1855 - Τραπεζούντα, 1894). Συνδιευθυντής από το 1885 –μαζί με τον Θ. Χ' Ευδ. *Γραμματικόπουλο –του π. Αστή του Πόντου της Τραπεζούντας, μετά την αποχώρηση του Ιωάννη Αδ. *Παρχαρίδης για σπουδές στην Αθήνα. Σπούδασε στο Φροντιστήριο της Αργυρούπολης. Ταξίδεψε στη Ρωσία, μετά το τέλος των σπουδών του το 1877 για αναζήτηση εργασίας. Μετά τη συνεργασία του με το π. Αστή του Πόντου, ταξίδεψε στη Σμύρνη και στην Κωνσταντινούπολη και εγκαταστάθηκε για αρκετό χρονικό διάστημα στην Αθήνα, όπου αφοσιώθηκε στη δημοσιογραφία και στην ποίηση. Γνωστά του ποιήματα είναι τα: *Παναλαιαίος και Ελληναίος* (1879). *Γιατί δεν με ελκει και Ο Βρυκόλακας*. Τα ποιήματά του διακρίνονταν για την τεχνική του στίχου και το περιεχόμενό τους.

ΠΑΝΟΣ Γ. ΚΑΙΣΙΔΗΣ

σατιρίζουσα τους πρωταγωνιστές της πολιτικής ζωής. «Το προσωπίο ως εκ της ιδιότητός του θα εισέρχεται απαραίτητο εις πάντα τα δημοσία γραφεία, όπου θα εποπτεύη ακαμάτως πάσας τας πράξεις των δημοσίων λειτουργών, και θα σπληνιτεύη πάσαν πράξιν αυτών τείνουσαν να βλάβη τα συμφέροντα του δημοσίου» (από το πρωτοσέλιδο άρθρο «Αι Αρχαί μου», αρ. φ. 1, 20 Ιουν. 1871). Δεν σατιρίζει μόνο πολιτικούς αλλά και δημοσιογράφους. Καταπολιτικό είναι το πρωτοσέλιδο δημοσίευμα του φ. 33, με τίτλο «Έκτακτος συνεδρίασις όλων των εν Αθήναις δημοσιογράφων προς λύσιν διαφόρων ενδικών ζητημάτων, εξ ων, η ευημερία του έθνους ημών εξαρτάται και προς πρόληψιν του επικαιρουσιν αυτό κινδύνου». Στις υπόλοιπες σελίδες έχει σατιρικές στήλες, π.χ. «Κάτοπτρον κινωσικών», του οποίου τα ανέκδοτα ή ευφρολογήματα δύσκολα θα τα διεκδικούσε ευφυής κάλαμος. Να σημειωθεί τέλος ότι κυκλοφορεί με τίτλο *Ψευδοδημοκράτης* (αρ. φ. 140, 19 Μαΐου 1874).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (ελλ. σ.).

Πρωία
Αθήνα, 1879-1905. Διευθυντής σύνταξης: Ι. Αντωνόπουλος, από το 1894: Κ.Ν. Ράδος. Το 1902 φέρει τον υπότιτλο: *Εφημερίς καθημερινή, κοινωνική και πολιτική*. Καθημερινή, τετρασέλιδη, δίσηπλη/τετράσηπλη (μετά το 1902), μικρού σχήματος. Τιμή φύλλου 5 λ. (1902). Συνδρομές: ετήσια Αθηνών 15 δρχ. (1885), 15 φρ. (1892), εξαμηνιαία 8 δρχ. (1885), 8 φρ. (1892)· επαρχιών 16 δρχ. (1885), 20 φρ. (1892)· ετήσια Αθηνών και επαρχιών 20 δρχ. και εξαμηνιαία 12 δρχ. (1892)· ετήσια εξωτερικού 20 φρ. (1885), 25 φρ. χρ. (1892, 1902) και εξαμηνιαία 15 φρ. (1902). Γραφείον Σοφοκλέους 33. «Εκ του τυπογραφείου της Φιλακαλίας».

Όργανο του «Εθνικού Κόμματος» (του «Κορδοβιού») του Θ. Δηλιγιάννη. Εφημερίδα γνώμης με ύλη αποκλειστικά πολιτική και έμφαση στην αρθρογραφία. Αυστηρή ως προς την εμφάνισή και το περιεχόμενο, διατηρεί το μικρό δίστιχο σχήμα και το ύψος της χωρίς αλλαγές έως το τέλος, χωρίς να αποκτήσει ποτέ μεγάλη κυκλοφορία. Ως συντάκτης της αναφέ-

δηκτικά— δημοσιεύονταν κάτω από τον σταθερό τίτλο «Φαινόμενα και πράγματα», ήταν δε συχνά εμφανής η επέμβαση της λογοκρισίας στη στήλη. Λίγες ημέρες μετά την έκδοσή της, αφαιρέθηκε ολόκληρο δίστιχο άρθρο της και δημοσιεύθηκε μόνο η ένδειξη «Λογοκρισία».

Αντιμετωπίζοντας εργατική κινητοποίηση, αναγκάσθηκε να διακόψει για μερικές ημέρες την έκδοσή της τον Απρίλιο 1922. Στις 6 Μαΐου αγγέλθηκε η επανέκδοσή της ως «αποκλειστικού οργάνου του Λαϊκού Πολιτικού Κόμματος», αλλά φαίνεται ότι τελικά δεν επανεκδόθηκε. Άλλωστε, στις 16 Οκτωβρίου 1922 πέθανε ο Αντ. Οικονομίδης, «ιδιοκτήτης και διευθυντής της Πρωϊάς». Έτσι, έσθησε η ζωή μιας πολυτάραχης προσωπικότητας του Τύπου της Θεσσαλονίκης, η οποία εμφανίστηκε το 1911 ως διευθυντής του *Φάρου της Θεσσαλονίκης και αργότερα ως εκδότης του Εμπρός και συνεχίστηκε με την επιστροφή της έδρας του από την Καβάλα, όπου εκδιδόταν η εφημερίδα του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ (ελλ. σ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Κούμενος, «Η εφημεριδογραφική κί-

νησις της Θεσσαλονίκης», στο ημερολόγιο Διάττων Αστήρ, 1924: Ι. Μπήτας, «Η προοδευτική εξέλιξις του Ελληνικού Τύπου της Θεσσαλονίκης κατά τα τελευταία τεσσαράκοντα έτη», στο Λεβκόμα Βορ. Ελλάδος, της Γεωργίας Νενέ, έτους 1935· Κωνδυλάκης, Εφημεριδογραφία της Θεσσαλονίκης, τ. Β', σ. 320-323.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Πρωϊα

Καθημερινή Εφημερίς εν Κομοτηνή. Κομοτηνή, 1925-1996: 1926-1941, περ. Α' και 1946-1996, περ. Β'. Ιδιοκτήτης-διευθυντής: Απόστολος Κ. Αντωνιάδης. Από τις 23 Μαρτ. 1959 έως το τέλος της έκδοσης της διεύθυνση αναλαμβάνει η κόρη του Ελένης Αντωνιάδου. Από το 1952 αναφέρεται ως διαχειριστής ο Κ. Κωνσταντόπουλος. Άλλος υπότιτλος: Εφημερίς τοπικών συμφερόντων (από το 1936). Προπολεμικά ήταν καθημερινή ενώ μεταπολεμικά εκδιδόταν άλλοτε μία και άλλοτε δύο φορές την εβδομάδα (συνήθως εβδομαδιαία). Η διακοπή της έκδοσής της την περίοδο του πολέμου αποδίδεται σε ληλασία των τυπογραφείων της από τους Βούλγαρους. Προπολεμικά τετρασέλιδη, από το 1946 έως το 1954 δισελίδη και από τις 29 Απρ. 1954 τετρασέλιδη. Οι διαστάσεις της ποικίλλουν. Συνήθως 56x41εκ., αν και την πρώτη περίοδο έως το 1936 κυκλοφορούσε σε μικρό σχήμα (46x30 εκ.). Η τιμή της ποικίλλει επίσης: προπολεμικά τιμάται 2 δρχ., μεταπολεμικά ξεκινά από 200 δρχ., ανεβαίνει στις 500 το 1948, για να φτάσει στις 1000 το 1950 το 1954 με την προσαρμογή της δραχμής σταθεροποιείται στη 1 δρχ. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητο τυπογραφείο από την αρχή της έκδοσής της. Σε προεκλογικές περιόδους κυκλοφορούσε με περισσότερες σελίδες και μετατρέπταν σε πολιτικό προπαγανδιστικό έντυπο. Σε επετειακές εκδηλώσεις εκδιδόταν σε πολυχρομία, συνήθως σε μπλε και κόκκινο. Με φωτογραφίες από το 1930 και διαφημίσεις. Μετείχε της Ενώσεως Δημοσιογράφων Επαρχιακού Τύπου Βορείου Ελλάδος, όπως αναφέρεται στην προπολεμική έκδοση.

Η πιο μακρόβια εφημερίδα της Κομοτηνής, με τοπικές κυρίως ειδήσεις και πολιτική ειδησεογραφία. Σταθερά προσεχόμενη σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής της στον συντηρητικό χώρο και τη βασιλεία. Τη δεκαετία του 1920 υποστηρίζει το Λαϊκό Κόμμα και από το 1936 τον Ι. Μεταξά. Στη διακήρυξη του 1937 στην επέτειο των 11 χρόνων έκδοσης τονίζεται ότι: «η προσπάθεια θα στραφεί όπως και εις το παρελθόν εις την μόρφωση πραγματικής εθνικής συνειδησίας συμφώνως προς τα μεγάλα παραδόσεις και τα υψηλά ιδανικά της ελληνικής φυλής».

Τα αγροτικά θέματα, η κοινωνική και η οικονομική ζωή της πόλης καθώς και οι δηλώσεις των κυβερνητικών παραγόντων για τη Θράκη αποτελούν τα μόνιμα θέματα της εφημερίδας. Την περίοδο 1936-

1940, που είναι η καλύτερη περίοδος για την εφημερίδα πριν από τον πόλεμο, εκδίδεται τετρασέλιδη, πεντάστηλη, συχνά σε πολυχρωμία, με εικόνες από τη ζωή στη Ροδόπη ή φωτογραφίες των μελών της βασιλικής οικογένειας και της κυβέρνησης. Ιδιαίτερα έμφαση δίνεται σε θέματα ανασυγκρότησης του κράτους, στην οργάνωση της κρατικής πρόνοιας, τα συσσίτια, την οργάνωση της νεολαίας, τα γεωργικά θέματα, τη διοργάνωση των πανδρακικών αθλητικών αγώνων και την προβολή των δέσεων του ελληνικού κράτους. Η δεύτερη σελίδα οργανώνεται σε στήλες με τους εξής τίτλους: «Ο αντίλαλος της ζωής μας», «Η κίνηση της εβδομάδος», «Ιστορικοί φράσεις», «Με λίγα λόγια», «Συζήτηση με τις κυρίες», «Ελληνικοί στίχοι» κ.ά. Εκεί δημοσιεύονται επίσης οι διακηρύξεις, που αποτελούν το κύριο έσοδο της εφημερίδας, οι ανακοινώσεις και τα κοινωνικά. Στην τρίτη σελίδα δημοσιεύονται ειδήσεις και άρθρα που απευθύνονται στους κτηνοτρόφους, τους καπνοπαραγωγούς κ.ά., ενώ στην τέταρτη σελίδα τα «πρωινά τηλεγραφήματα και οι ειδήσεις της νύκτας».

Με την επιστράτευση του ιδιοκτήτη Αποστόλου Αντωνιάδη το 1940, η εφημερίδα κλείνει. Στη διάρκεια της βουλγαρικής Κατοχής το τυπογραφείο λεηλατείται και τμήμα του μεταφέρεται στη Βουλγαρία. Επανεκδίδεται μεταπολεμικά, λίγο πριν από το δημοψήφισμα για τη βασιλεία, τον Αύγουστο του 1946 και παίρνει θέση υπέρ της βασιλείας και των εθνικών συμφερόντων. Γνωστή στο πανελλήνιο, όπως ισχυρίζεται δεν πρόκειται να δώσει υποσχέσεις τις οποίες εύκολο θα είναι να παραβεί. «αφρού επί μία ολόκληρη εικοσαετία βροντοφωνεί περί της εφημερίδας αυτής και του λαμπρού έργου της [...] αλλά προσέρχεται να ενταχθεί εις τας τάξεις των Ελλήνων εκείνων οι οποίοι αγωνίζονται δια την εξασφάλισιν της εσωτερικής ομαλοποίησης και γαλήνης και την ικανοποίησιν των εθνικών μας διεκδικήσεων». Προτρέπει τους ανιχνώστες να προσέλθουν στα εκλογικά τμήματα την 1^η Σεπτεμβρίου 1946 «με το ψηφοδέλτιο τον φέρουν υπομεινόμεν τας λέξεις: Βασιλεύς Γεώργιος, ο ήρωας βασιλεύς, ο οποίος μας ωδήγησε εις τους δαφνώννας της Β. Ηλείου και εις την τελικήν νύκην».

Παρά την ανοικτή θέση που παίρνει στη διάρκεια του Εμφυλίου, υποστηρίζει λεκτικά την ουδετερότητα, την ένωση και την συμφιλίωση: «Η προς τας πολιτικές αρχάς του τόπου ανεξαρτήτως πολιτικών αποχρώσεων στάσις της *Πρωΐας* υπήρξε η ενδεδειγμένη. Ουδέποτε τα πολιτικά πάθη εδόλωσαν την κρίσιν της εφημερίδος». Στον ίδιο τόνο, ζητώντας τη συνδρομή των αναγνωστών υποστηρίζει

ότι η εφημερίδα «δεν πρέπει να επιχορηγείται από οικονομικούς οργανισμούς ή πολιτικές καταστάσεις, διότι ούτω θα υποδουλωθεί εις αυτούς και θα υποστηρίξει τα συμφέροντά των». Καθώς αναφέρεται λεπτομερώς στις μάχες του Εμφυλίου στην περιοχή, από τον Δεκέμβριο 1946 έως τον Σεπτέμβριο 1949, αποτελεί σημαντική πηγή πληροφόρησης για την παρακολούθηση των στρατιωτικών γεγονότων του Εμφυλίου στην περιοχή της Ροδόπης. Ενδεικτικά αναφέρεται στη μάχη της Γρατινής τον Δεκέμβριο 1946, στο «παιδομάζωμα», στις μάχες της Ξυλαγανής, την επίθεση στην Κομοτηνή και τις Σάπες, τις κινήσεις του στρατού, στη δράση της χωροφυλακής καθώς και στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι κάτοικοι της Ροδόπης στη διάρκεια του Εμφυλίου: περιδίωξη «ανταρτοπληκτών», «παιδομάζωμα», διανομή τροφίμων, εθελοντικά σώματα προστασίας θερισμού, επαναπατρισμός «συμμορτοπληκτών» Πομάκων, κλείσιμο των συνόρων, ναρκοπέδια. Αναφέρεται επίσης στα προβλήματα των μουσουλμάνων, στις σχέσεις μουσουλμάνων-κομμουνιστών και σε θέματα ισονομίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Την ίδια περίοδο προβάλλει έναν αιξανόμονο φιλοαμερικανισμό με ανταποκρίσεις από την Αμερική, φωτογραφίες και άρθρα για την αμερικανική βοήθεια.

το σχέδιο Μάρσαλ κ.ά. Το 1948 για παράδειγμα δημοσιεύονται σε κάθε φύλλο στη στήλη «Το φωτογραφικό μας ρεπορτάζ», φωτογραφίες, με θέματα όπως: ορφανά που φιλοξενούνται στη Νέα Υόρκη, ο πρόεδρος Τρούμαν υπογράφει τον ιστορικό νόμο, στρατιωτικές αμερικανικές βάσεις κ.ά. Ο εκδότης της ήταν ανάμεσα στους δημοσιογράφους που προσκλήθηκαν να επισκεφθούν τις Ηνωμένες Πολιτείες τη δεκαετία του 1950. Στα εξωτερικά θέματα τηρεί μια αντισοβιετική και αντιβουλγαρική στάση, ενώ αντιμετωπίζει δετικά τον Τίτο. Προβάλλει επίσης τις καλές σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία, καθώς και τις κινήσεις για την προσέγγιση των δύο λαών που γίνονται στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και ιδιαίτερα τις εξελίξεις στα ζητήματα της εκπαίδευσης, όπως τις επισκέψεις των τούρκων εκπαιδευτικών και δημοσιογράφων και την ανέγερση του τουρκικού γυμνασίου Τζελάλ Μπαγιάρ το 1952 στην Κομοτηνή.

Σε όλη τη διάρκεια της έκδοσής της υποστηρίζει σταθερά τις θέσεις του κόμματος του Εθνικού Συναγερμού καταρχήν και της ΕΡΕ (Εθνική Ριξοσπαστική Ένωσις) στη συνέχεια καθώς και τους ηγέτες τους Αλ. Παπάγο και Κ. Καραμανλή αντίστοιχα, ενώ κατά τη δεκαετία του 1960 στρέφεται με τα Γ. Παπανδρέου. Σε προεκλογικές περιόδους μετατρέπεται σε κομματικό έντυπο, με φωτογραφίες, προκηρύξεις και πολιτικούς λόγους. Η νοσταλγία για το μεταξικό καθεστώς είναι διάχυτη την περίοδο 1946-1960. Εξάλλου, στη διάρκεια της απριλιανής δικτατορίας εκφράζεται υπέρ του καθεστώτος με άρθρα αντικομμουνιστικής προπαγάνδας.

Μεταξύ των τοπικών θεμάτων που προβάλλονται σε αυτή τη δεύτερη περίοδο είναι: θέματα εξυγίανσης της πόλης (ανασυγκρότηση, στέγαση, ύδρευση, εγγειοβελτιωτικά, δρόμοι, ηλεκτροφωτισμός), προβλήματα κατοίκων ορεινών περιοχών, λειτουργία δημόσιων υπηρεσιών. Ιδιαίτερη σημασία δίνει στην προβολή ζητημάτων της μειονότητας, υποστηρίζοντας σταθερά την ελληνoturκική φιλία και τις καλές συνθήκες διαβίωσης των μουσουλμάνων στην περιοχή. Τη δεκαετία του 1950 αναφέρεται συχνά σε αγροτικά ζητήματα της Ροδόπης. Από τα διεθνή θέματα προβάλλονται όσα έχουν σχέση με την περιοχή των Βαλκανίων (βουλγαρικές αποζημιώσεις, Μακεδονικό, Κυπριακό, ελληνoturκικές σχέσεις) και με την υποστήριξη των αμερικανικών θέσεων. Η ύλη εμπλουτίζεται με στήλες για την κοινωνική ζωή («Ζωή και κινήσεις της πόλεως μας», «Κοινωνική ζωή»), τα ιατρικά και τα υπαλληλικά, άρθρα για τον τουρισμό, διαλέξεις καθηγητών, χρονογραφήματα, αθλητικά, μικρές αγγελί-

ες και προκηρύξεις. Οι σημαντικότερες συνεργασίες ήταν του Στίλπωνα Κυριακίδη για την ιστορία της Κομοτηνής. Από το 1948 δημοσιεύει διαφημίσεις, γελοιογραφίες και σκίτσα, καθώς και φωτογραφίες από την προεκλογική περίοδο. Από τη δεκαετία του 1980 άρχισε να φθίνει, ώσπου έκλεισε το 1996, οπότε πουλήθηκε και το τυπογραφείο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ. Ιδιωτική συλλογή Ελένης Α. Αντωνιάδου.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Πρωΐα

Λευκωσία, 30 Αυγ. 1937 - 29 Νοε. 1938, αρ. φ. 1-136. Ιδιοκτήτης διευθυντής: Κυριάκος Σ. *Κακουλλής. Εβδομαδιαία (Δευτέρα), τετρασέλιδη (το πρώτο φ. εξασέλιδο), επτάστυχη, διαστάσεων 62,5x45 εκ.· από τις 15 Αυγ. 1938 γίνεται καθημερινή, τετρασέλιδη, πεντάστυχη, διαστάσεων 47x31 εκ. Τιμή: 1 δεκάρα (από 15 Αυγ. 1938). Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Κόσμος».

Παγκύπρια εφημερίδα, που αποτέλεσε συνέχεια της καθημερινής εφ. *Πρωινή, η οποία ανέστειλε την έκδοσή της το 1936. Περιλάμβανε πλούσια ειδησεογραφία και αρθρογραφία με τοπικές και διεθνείς ειδήσεις, καθώς και καλλιτεχνικές και φιλολογικές στήλες. Με την καθημερινή της έκδοση εισήγαγε μία καινοτομία: μείωσε την τιμή της σε μία δεκάρα (η τιμή των άλλων εφημερίδων ήταν ένα γρόσι), με αποτέλεσμα να προκαλέσει αναστάτωση στις άλλες εφημερίδες της εποχής και στους πράκτορες των εφημερίδων που δεν ήθελαν να τη διαδέχονται γιατί περιοριζόταν το ποσοστό κέρδους τους. Ο πόλεμος αυτός εναντίον της οδήγησε τελικά στην αναστολή της έκδοσής της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Να «Πρωΐα»*, *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1Β', Λευκωσία 1990, σ. 47-48.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ.Α. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Η Πρωΐα

Ημερησία Εφημερίς εν Αθήναις, Αθήνα, 1925-1944. Εκδότες: οι αδελφοί Γεώργιος και Στέφανος Πεσμαζόγλου. Το 1941 ο Γεώργιος Καρατζάς διαδέχθηκε τον Στέφ. Πεσμαζόγλου στη διεύθυνση της εφημερίδας με αρχισυντάκτη τον Πέτρο Παπακωνσταντίνου. Συγχωνεύθηκε με τις άλλες πρωινές εφημερίδες σε κοινή έκδοση τον Σεπτ. 1944, ενώ μετά την Απελευθέρωση δεν επανέλαβε την έκδοσή της. Καθημερινή, επτάστυχη, εξασέλιδη, σε μεγάλο σχήμα. Τιμή φύλλου: αρχικά 1 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: εξωτερικού 380 δρχ., εξωτερικού 3 λίρες αγγλ. ή 15 δολ. Τυπογραφείο: στοά Πεσμαζόγλου.

Ημερήσια εφημερίδα που εκδόθηκε επί δικτατορίας Θ. Παγκάλου, την 1^η Νοεμβρίου 1925. Στο πρώτο φύλλο δήλωνε ότι θα συνιστούσε όργανο των συμφερόντων του ελληνικού συνόλου, ενώ θα παρέμενε ξένη προς όλα τα κόμματα και απαλλαγμένη από κάθε προκατάληψη και πολιτικό πάθος. Στη στοχοθεσία της ανήκε η προστασία των λαϊκών ελευθεριών και της αλήθειας, η οποία δεν θα έπρεπε να αναζητηθεί στην προσήλωση σε ένα παρελθόν που καθόρισε ο «δεκαετής εμφύλιος παραγμός». Εκτιμούσε ωστόσο, μαζί με τις άλλες αντιβενιζελικές εφημερίδες, ότι η ψήφος της 1^{ης} Νοεμβρίου 1920 αποκατέστησε τις λαϊκές ελευθερίες που είχαν ανασταλεί από τον Ιούνιο 1917. Η νομιμότητα του παγκαλικού καθεστώτος απέρρευε κατά τη γνώμη της από το γεγονός ότι αποτελούσε κυβέρνηση «αδυσωπήτου ανάγκης» προορισμένη να διεξαγάγει εκλογές, να επιβάλει τη μετριοπάθεια και να εφαρμόσει το πρόγραμμα ριζικών οικονομιών.

Στήριξε τον Ι. Μεταξά και την οικουμενική έως το καλοκαίρι του 1927, όταν άσκησε κριτική σε αυτήν για ανεπάρκεια και αναβλητικότητα στην επίλυση των κρίσιμων προβλημάτων. Ο Ι. Μεταξάς αναφέρεται στο προσωπικό του ημερολόγιο αλλά και οι μεταξικές εφημερίδες έγραφαν ότι ο Γ. Περμαζόγλου εστράφη εναντίον του, γιατί δεν τον υπουργοποίησε

στην κυβέρνηση συνασπισμού που συγκροτήθηκε τον Αύγουστο μετά την αποχώρηση των Λαϊκών. Στα μέσα της δεκαετίας του 1930 προέβαλε ιδιαίτερα την αναγκαιότητα της συνεννόησης των «αστικών» κομμάτων για τη διασφάλιση του «αστικού καθεστώτος» από κάθε «επαναστατική ανατροπή».

Οι αξίες που κατεχοχόν προέτασσε ήταν η «εθνική ενότητα», ο «κατευνασμός των παθών», η «ηθική γαλήνη», η «ψυχική ενότης του Έθνους», η «τάξις» και η «πειθαρχία». Έτσι θεωρούσε ότι η βασιλευομένη δημοκρατία, την επανίδρυση της οποίας υποστήριζε ο αντιβενιζελικός πολιτικός κόσμος, μπορούσε να εγγυηθεί την εσωτερική σταθερότητα και να εξισορροπήσει την τάση των βενιζελικών προς τα κινήματα και τις αυθαρεσίες. Μετά την παλινόρθωση συνέστησε την αποκατάσταση των εκκαθαρισθέντων βενιζελικών μετά το κίνημα της 1^{ης} Μαρτίου 1935, με πνεύμα ωστόσο δικαίου, έτσι ώστε να μην επανέλθουν όσοι δημόσιοι υπάλληλοι αποδεδειγμένα είχαν συμμετοχή σε αυτό. Συνέχισε την κυκλοφορία της επί της δικτατορίας Μεταξά κατά την οποία στήριξε το καθεστώς.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ι. Μεταξά, *Το προσωπικό του Ημερολόγιο*, τ. 7, Αθήνα, εκδ. Ίκαρος, 1984.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η ΠρωΪα

Καθημερινή πολιτική και οικονομική εφημερίς. Δράμα, 1933 - Απρ. 1941. Διευθυντής: Δήμος Ομηρίδης. Υπεύθυνος: Ν. Κουλιάνδρου. Διαχειριστής: Δ. Παπαδημητρίου. Μετέπειτα ιδιοκτήτης και οικονομικός διευθυντής ο Δ. (Τάκης) Παπαδημητρίου και διευθυντής ο Ν. *Καραδάνος. Άλλος υπότιτλος: *Ημερήσια πρωινή εφημερίς εν Δράμει*. Ημερήσια, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 60x39,5 εκ. αρχικά, παρουσιάζει στη συνέχεια αλλαγές στον αριθμό στήλων και στο σχήμα. Τιμή φύλλου: 2 δρχ. Ετήσιες συνδρομές: 400 δρχ. Τυπωνόταν σε ιδιόκτητες εγκαταστάσεις.

Αντιβενιζελική και βασιλική, υποστήριξε με πάθος στα πρωτοσέλιδά της το δικτατορικό καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου. Ωστόσο, στα κύρια άρθρα της δεν παρουσίαζε μόνο το έργο της κυβέρνησης του Ι. Μεταξά, αλλά και θέματα σχετικά με τον καπνό.

Τα κύρια άρθρα της και διάφορα «Σχόλια» αποτελούν τα περιεχόμενα της πρώτης σελίδας. Η δεύτερη σελίδα περιλαμβάνει στήλες ποικίλης ύλης («Ενώ διαβαίνη η ζωή», «Από πρωΪας εις πρωΪαν») και, μερικές φορές, χρονογραφήματα σε συνέχειες. Στην τρίτη σελίδα δημοσιεύονται κυρίως τοπικές

Η Πρωία

Δισεβδομαδιαία πολιτική και οικονομική εφημερίς, Σέρρες, 1927-1950<;>: 10 Απρ. 1927 - 3 Αυγ. 1930, περ. Α΄ και 18 Μαρτ. 1945 - Μάρτ. 1950<;>, περ. Β΄. Ιδιοκτήτης: Κωνσταντίνος Νάσιουτζικ (μεγαλοεπιχειρηματίας). Διευθυντές: Κ.Χ. Παπαδόπουλος και στη συνέχεια Κ. Μουρατίδης, Β. Παπαβασιλείου, Β. Χατζηακάβου. Άλλοι υπότιτλοι: *Βασιλοφρόνων Αρχών* (1927)· *Εθνικοφρόνων Αρχών* (1928)· *Εβδομαδιαίων πολιτικών θήμα του λαού* (1945)· *Εβδομαδιαίων πολιτικών θήμα του λαού, όργανον του κόμματος των φιλελευθέρων* (περ. Β΄, αρ. φ. 33). Δισεβδομαδιαία (Πέμπτη, Κυριακή, στην πραγματικότητα συχνά ήταν μόνο κυριακάτικη) / εβδομαδιαία (Κυριακή, 1945), τετρασελίδη / δισελίδη (1945), διαστάσεων 37x35 εκ. / 51x34 εκ. (1945) / 54x38,5 εκ. Τιμή φύλλου: 1δρχ., 20 λέδα (1945). Τυπογραφείο: της *Νίκης* / της *Προόδου*.

Υποστήριζε το Κόμμα των Ελευθεροφρόνων του Ιωάννη Μεταξά. Από το 1930 προσχώρησε «στις αρχές της Δημοκρατικής Ενώσεως» προσθέτοντας πως είναι «όργανον των λαϊκών συμφερότων». Ο ιδιοκτήτης της Κωνσταντίνος Νάσιουτζικ ήταν ιδιοκτήτης της υδροηλεκτρικής εταιρείας η οποία τροφοδοτούσε με ηλεκτρικό ρεύμα την πόλη των Σερρών και μέρος της περιφέρειας. Η συντακτική της επιτροπή απαρτιζόταν «εξ επιλεκτών Νομομαθών, Οικονομολόγων και πολιτικών επιστημόνων». Ήταν η μόνη σερραϊκή εφημερίδα που διατηρούσε τακτική φιλολογική στήλη, η οποία πολλές φορές καταλάμβανε μία ολόκληρη σελίδα. Δημοσίευε ποιήματα, λογοτεχνικά κείμενα, ιστορικές μελέτες, αθλητικά νέα, κριτική θεάτρου και κινηματογράφου κ.ά.

Στην εφημερίδα έγραφε επώνυμα ο Βλάσης Γ. Βλασσόπουλος, ο Ιωάννης Κανάκης (κυρίως χρονογραφήματα), ενώ με το ψευδώνυμο «Αίτυπος Σκληρής» αρθρογραφούσε ο δικηγόρος Γεώργιος Σκληρής. Από την Κυριακή 27 Νοεμβρίου 1927 αρχίζει να δημοσιεύεται σε συνέχειες το μυθιστόρημα «Η Αγνή», του Βλ. Γ. Βλασσόπουλου, με θέμα τη ζωή στη μεταπολεμική Αθήνα και «τη σύγκρουση δύο κόσμων, του κόσμου του αυθηματικού και αληθινού, του κόσμου με τες παλιές ιδέες και του κόσμου με τες καινούριες τες υλιστικές». Από το φ. 79 πρωτοτυπεί ακόμη περισσότερο, δημοσιεύοντας σε συνέχειες και σε σχήμα διηλίου το θεατρικό έργο του Βλασσόπουλου «Το φως που σκοτώνει» και το έργο «Αι τραγικά περιπέτεια ενός έρωτος, υπό Α.Α. και Χ.Η.».

Στο τελευταίο φύλλο αυτής της περιόδου, ο ιδιοκτήτης της εξηγεί ότι εξαιτίας «της οικονομικής κρίσεως και των συνεπειά ταύτης οικονομικών αι-

ειδήσεις («Χώ της πόλεως», «Ειδήσεις της πόλεως»), κοινωνικά, προκηρύξεις και διαφιμίσσεις, ενώ στην τελευταία σελίδα αποκλειστικά «Νυκτεριναί ειδήσεις και τηλεγραφήματα». Αρκετοί συνεργάτες της υπογράφουν τις στήλες τους με αρχικά («Χ.») ή με ψευδώνυμα («Ο Άλλος», «Νέος», «Πρωινός», «Φοίβος»). Μερικοί μόνο αρθρογράφοι της σημειώνουν τα ονόματά τους (Κ.Δ. Γκαρίπης, Νέστωρ Λάσκαρης).

Η εφημερίδα δήλωνε στον τίτλο της, το 1933, ότι αποτελούσε «μετοχικό οργανισμό ανεξάρτητο οικονομικώς». Την επόμενη χρονιά, όμως, αναφέρεται ως ιδιοκτησία του Δ. Παπαδημητρίου και προφανώς το σύνολο των μετοχών της περιηλθε στα χέρια του αρχικού διαχειριστή της. Η κυκλοφορία της σταμάτησε μάλλον με την κατάληψη της Δράμας από τους Βούλγαρους (Απρ. 1941). Το 1949 εκδόθηκε στη Δράμα μια άλλη ομώνυμη εφημερίδα.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΙΛΑΚ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Β.Κ. Πασαλιδής, *Δραμινά ιστορικά, 67 Μελέτες για τη Δράμα και την περιοχή της*, Δράμα 1992, σ. 125-126, 128.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΥΔΟΜΕΤΩΦ – ΠΩΡΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

μοραγίων» η εφημερίδα σταματά την έκδοσή της. Επανακρίθεται σε δεύτερη περίοδο με σαφή φιλελευθερο-προσανατολισμό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΓΣ.

ΒΑΣΙΛΗΣ Ι. ΤΖΑΝΑΚΑΡΗΣ

Πρωϊνά Νέα

Ανεξάρτητος Πρωϊνή Πανηπειρωτική Εφημερίς. Ιωάννινα, 1964 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-3075. Εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Ν. Κόκκινος. Διαχειριστής: Γ. Μαυριάς. Καθημερινή (χωρίς δευτεράτικο φύλλο), αρχικά δισέλιδη, οκτάστυχη, μεγάλο σχήματος, με ορισμένες απόπειρες τετρασέλιδης έκδοσης (αρ. φ. 209-237). Από το φ. 606 καταλήγει σε τέσσερις επτάστυχες σελίδες, ενώ από το φ. 2287 κάθε Τρίτη κυκλοφορεί με έξι σελίδες. Η τιμή φύλλου παρέμεινε σταθερή για πολλά χρόνια (1,5 δρχ.) ενώ από το φ. 2764 αυξάνεται σε 2 δρχ. Αντίστοιχα, οι ετήσιες συνδρομές από 480 δρχ. γίνονται 700 δρχ. Τυπωτώντα σε τυπογραφείο των Ιωαννίνων, στην οδ. Δαγκλή 6.

Ο Ι. Κόκκινος εξέδιδε από το 1957 την καθημερινή εφ. *Πρωϊνός Λόγος* που ήταν συνδεδεμένη με τον τοπικό βουλευτή της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση) Ευάγγελο Αβέρωφ. Το 1964 ύστερα από οξεία αντιπαράθεση των δύο αντρών—που κορυφώθηκε με επίθεση στα γραφεία της εφημερίδας και αίτηση ασφαλιστικών μέτρων από την πλευρά του Αβέρωφ—ο *Πρωϊνός Λόγος* ανέστειλε επί δεκάμηνο τη λειτουργία του. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν τον Ι. Κόκκίνο, στα τέλη του 1964, στην έκδοση της εφ. *Πρωϊνά Νέα*, με σκοπό «την εξυπνετήσην τοπικών συμφερόντων και των δικαίων αιτημάτων όλων των τάξεων» (αρ. φ. 308).

Στα ταραγμένα χρόνια πριν από την επιβολή της δικτατορίας η νέα εφημερίδα αρθρώνει έναν συντηρητικό πολιτικό λόγο, χωρίς όμως να εμφανίζεται συνδεδεμένη με την ΕΡΕ. Στην περίοδο των «Ιουλιανών» καταδικάζει τις «ταραχές» και επιδίκεται σε συστηματική πολεμική εναντίον του Ευάγγελου Αβέρωφ με σχεδόν καθημερινά σημειώματα που φέρουν τον τίτλο «Βαρωνείας τέλος!». Μετά τα γεγονότα της «αποστασίας» προβάλλεται συστηματικά το πρόσωπο του Κωνσταντίνου Μητσάκη και ενόψει των εκλογών του 1967 φιλοξενούνται δηλώσεις του αλλά και ο «διακήρυξις του Φιλελευθερου Δημοκρατικού Κέντρου (ΦΔΚ) προς τον Ελληνικόν Λαόν» (αρ. φ. 687). Το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου γίνεται αποδεκτό με αισθήματα ανακούφισης από τα *Πρωϊνά Νέα* («Ο στρατός δια της επανάστασως εξέφρασε την θέληση του λαου», αρ. φ. 770), τα οποία στη συνέχεια προπαγανδίζουν έντονα το κυβερνητικό έργο

εκφράζοντας παράλληλα έναν έντονο αντικομμουνισμό («Πολιτικοί πρόσφυγες εξ Ελλάδος δεν υπάρχουν-υπάρχουν μόνο μερικοί χιλιάδες προδοτών», αρ. φ. 797). Η πολιτειακή μεταβολή του 1974 οδηγεί την εφημερίδα σε εκ νέου στήριξη του Κωνσταντίνου Καραμανλή, αλλά και νέων τοπικών πολιτευτών της Νέας Δημοκρατίας.

Στην πρώτη σελίδα φιλοξενούνταν οι σημαντικές πολιτικές ειδήσεις της εσωτερικής αλλά και πολύ συχνά της διεθνούς επικαιρότητας (πολεμος στο Βιετνάμ, κρίση στη Μέση Ανατολή, αποστολή κοσμοναυτών). Καθώς σπάνια εμφανίζονταν άρθρα γνώμης, η εφημερίδα έχει κυρίως ενημερωτικό χαρακτήρα, αναδημοσιεύοντας αυτούσια τα τηλεγραφήματα των ειδησιογραφικών πρακτορείων. Έντονο είναι το ενδιαφέρον για τοπικά ζητήματα που φιλοξενούνται στην στήλη σχολίων «Ανά την πόλιν» («Διατί να μη χτυπά το υρολόγιον της πλατείας;», αρ. φ. 92). Σε τακτά χρονικά διαστήματα πραγματοποιούνται έρευνες στα χωριά της ευρύτερης περιοχής και καταγράφονται τα ιδιαίτερα προβλήματά τους. Οι ειδήσεις της πρώτης σελίδας συνεχίζονται, κατά κανόνα, στην τέταρτη σελίδα, η οποία παράλληλα φιλοξενεί πολυάριθμα μονόστυχα ειδησάρια.

Η υπόλοιπη εφημερίδα μπορεί να χαρακτηριστεί ποικίλης ύλης. Στη δεύτερη σελίδα κάτω από τον τίτλο «Ηπειρωτικοί αντίλαοι» υπάρχουν κοινωνικές ειδήσεις, μικρές αγγελίες και ανακοινώσεις τοπικών αρχών. Η ύλη της περιέχει επίσης ανέκδοτα, αθλητικά, νέα του Πανεπιστημίου, το κήρυγμα της Κυριακής, μελέτες ιστορικές («Η ιστορία της Πρέβεζας», αρ. φ. 2063) και λαογραφικές («Οι καλλικάντζαροι», αρ. φ. 2165). Κατά καιρούς δημοσιεύονται δηγήματα των Αλ. Παπαδιαμάντη, Γρ. Ξενοπούλου, Γ. Βιζηνοπού κ.ά., σε συνήθειες. Επίσης, εκ περιτροπής εμφανίζονται «Ειδικές στήλες» όπως της γυναίκας («Περδικόστηδες τώρα οι Αμερικανίδες», αρ. φ. 606) ή του αυτοκινήτου, ενώ δεν λείπουν και οι ιατρικές συμβουλές («Η πολυφυαία δεν ενδείκνυται», αρ. φ. 656). Πολυάριθμες είναι οι διαφημίσεις για καταναλωτικά αγαθά, τράπεζες, μέντιουμ και θεάματα, που συνήθως συνοδεύονται από φωτογραφίες και εικονογραφήσεις και καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος των εσωτερικών σελίδων. Παράλληλα, σε κάθε φύλλο υπάρχουν «φωτοεπορτάζ» με θέματα της επικαιρότητας, αξιοπερίεργα θεάματα και αστέρες του κινηματογράφου. Τέλος, από το φ. 2847 (2 Απρ. 1974) επεκτείνονται στην Πρέβεζα και τη Λευκάδα. Μια ολόκληρη σελίδα (σ. 3), δηλαδή το ένα τέταρτο της εφημερίδας αριερώνεται «αποκλειστικώς εις

την υπηρεσίαν του λαού του Αμβρακικού και των προβλημάτων του», με καθημερινές ανταποκρίσεις από δημοσιογράφους της περιοχής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΗΜ, ΕΑΙΑ, ΖΒΙ.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΑΟΣ

Πρωινή

Παγκύπριος πρωινή εφημερίς. Λευκωσία, 4 Σεπτ. 1932 - 31 Δεκ. 1936, αρ. φ. 1-1353. Εκδότης-διευθυντής: Κυριάκος Σ. *Κακουλής, Αρχισυντάκτης: Κώστας Α. Ασιώτης, Καθημερινή, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 52x36 εκ. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Τυπωθέντα στο τυπογραφείο «Κόσμος» των Γιάννη και Θωμά Κυριακίδη.

Μεγάλη παγκύπρια καθημερινή εφημερίδα, η κυκλοφορία της οποίας προετοιμάστηκε καλά και αποτέλεσε σημαντικό εκδοτικό και πνευματικό γεγονός της εποχής εκείνης. Πλαισιωνόταν από εκλεκτό επιτελείο συντακτών και δημοσιογράφων ανάμεσα στους οποίους διακρίνονταν οι Λουκής *Ακριτάς και Τεύκρος *Ανδίας.

Περιλάμβανε πλούσια αρθρογραφία, σχολιογραφία και ειδησεογραφία, διακρινόταν όμως ιδιαίτερα για τις καλλιτεχνικές, λογοτεχνικές και επιστημονικές της συνεργασίες. Πολλοί από τους συνεργάτες της έγραφαν με ψευδώνυμα, όπως «Πρωϊνός», «Φ.», «Rosalind» (που έγραφε τα καθημερινά χρονογραφήματα), ο λαογράφος που υπέγραφε με το ψευδώνυμο «Ερωτόκριτος», η «Antoinette» και άλλοι. Ενυπόγραφοι συνεργάτες ήσαν οι Αντώνης Αγκαστινιώτης, Αντρέας Ρολάνδης, Ιερόθεος Κυκκώτης, Πάνος Ταλιαδώρος, Β.Γ. Γανώσης, Δρ. Ε. Ζεμενίδης, Σόλων Μιχαηλίδης κ.ά. Ανέστειλε την έκδοσή της στις 31 Δεκεμβρίου 1936, αφού έζησε πέντε χρόνια και την διαδέχθηκε η εφ. *Πρωΐα, που εξέδωσε και πάλι ο Κ.Σ. Κακουλής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, *Μα «Πρωινή», Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 1Β', Λευκωσία 1990, σ. 48.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ, ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Η Πρωινή

Καθημερινή εφημερίς εν Καβάλα. Καβάλα, Αττρ. 1952 έως σήμερα [2005]. Την πρωτοβουλία για την έκδοσή της είχαν παράγοντες της Καβάλας, που δημιούργησαν εκδοτική εταιρία και ανέθεσαν την έκδοσή της στον παλιό εκδότη εφημερίδων Περικλή *Μπακλαβά. Αρχισυντάκτης ήταν ο Νίκος Στυλίδης, ενώ εργάστηκαν αρχικά στην έκδοσή της οι Γ. Δοσριδής, Χαρ. Σωτηρέλλης, Χαρ. Μεσίσης, Π. Πριονιάς, Θ. Δοβεστάς και Δ. Ζιώγας. Καθημερινή, συνήθως εξασελιδη, πυκνοτυπωμένη, με εννέα στήλες, μεγάλου σχήματος. Σύντομα απέκτησε λινοτυπικές μηχανές και σύγχρονο ταχυειστήριο και ίδρυσε γραφεία στην Αθήνα.

Καθημερινή πολιτική, ανεξάρτητη εφημερίδα εθνικού, κοινωνικού, πολιτιστικού και αθλητικού

περιχομένου, δημοκρατικών αρχών. Χαρακτηρίζεται ως η πρώτη μετοχική εφημερίδα και υπήρξε σταθμός στη δημοσιογραφία της Καβάλας. Είναι μαχητική (υπερφηρανεύεται ότι στα πενήντα χρόνια αντιμετώπισε 2000 μηνύσεις και πρωτόδικες καταδίκες 200 χρόνων). Έδωσε μεγάλη σημασία στα τοπικά ζητήματα, εξασφάλισε συνεργασία με αξιόλογες προσωπικότητες της Καβάλας, δημοσίευσε επιφυλλίδες με κριτικές και με πνευματικά θέματα, πρόσεξε ιδιαίτερα τη σελιδοποίησης της και σύντομα ο Περ. Μπακλαβάς απέκτησε την πλειονοψηφία των μετοχών της εταιρίας και επιχείρησε νέο εκσυγχρονισμό του τεχνικού εξοπλισμού και του ταχυπαικτηρίου, ενώ αποκτώντας τηλετύπο είχε μεγάλες δυνατότητες ειδησεογραφικής καλύψεως.

Μετά το θάνατο του Περικλή Μπακλαβά, την έκδοση της εφημερίδας ανέλαβε η κόρη του Μαρία με διευθυντή τον σύζυγο της Μανώλη Γενικόπουλο. Από την αρχή της δεκαετίας του 1980 στοιχειοθετείται και σελιδοποιείται με ηλεκτρονικό σύστημα, εκτυπώνεται σε κυλινδρικό πιεστήριο με το σύστημα όφσσετ σε δεκαέξι σελίδες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ιωαννίδης, *Ο Τύπος της Καβάλας*, Καβάλα 1996.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Πρωϊνός Λόγος

Ανεξάρτητος Καθημερινή Πανεπιστημική Εφημερίς, Ιωάννινα, 1957 έως σήμερα [2005], αρ. φ. 1-14193. Εκδότης-διευθυντής: Ιωάννης Ν. Κόκκινος (περ. Α΄). Αρχισυντάκτης-διευθυντής: Ι. Ζώης (περ. Β΄) και την ευθύνη της έκδοσης η «Εκδοτική Ηπειρού ΕΠΕ». Άλλος υπότιτλος: *Καθημερινή εφημερίδα της Ηπείρου*. Καθημερινή, τετράσελιδη (και σε ειδικές περιστάσεις εξαεσέλιδη), οκτάστηλη (στην περ. Α΄) / τετράστηλη, μεγάλου σχήματος. Τιμή φύλλου: 1,5 δρχ. και 2 δρχ. από το 1974. Ετήσιες συνδρομές: 480 δρχ. και 700 δρχ. από το 1974. Τυπωτόν στα Ιωάννινα, αρχικά στην οδ. Δαγκλή 7 (περ. Α΄) και στη συνέχεια στην οδ. Δαγκλή 12 (περ. Β΄).

Από την αρχή της έκδοσής του, ο *Πρωϊνός Λόγος* συνδέεται με το πρόσωπο του Ευάγγελου Αβέρωφ, ηπειρωτή βουλευτή και υπουργού που είχε προσχωρήσει το 1956 στην παράταξη της ΕΡΕ (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωση). Η υποστήριξη της ΕΡΕ και ειδικά του Αβέρωφ είναι συνεχής, καθώς σύμφωνα με τον *Πρωϊνό Λόγο* ο «εκλεκτός του ηπειρωτικού λαού», «ο Ηπειροπατέρας [...] συνέβαλεν αποφασιστικώς εις την επίλυση των τοπικών προβλημάτων»

(αρ. φ. 961). Η έκδηλη αυτή πολιτική στράτευση εντείνεται ιδιαίτερα πριν από τις κρίσιμες εκλογικές αναμετρήσεις της εποχής (1958, 1961, 1963), οπότε η εφημερίδα κυκλοφορεί με έξι σελίδες, δίχρωμα εξώφυλλα και πηχιαίους τίτλους («Η Ε.Ρ.Ε. αρχίζει την μάχη της νίκης», αρ. φ. 1184). Η εκλογική ήττα της ΕΡΕ το 1963 δεν κλονίζει ιδεολογικά την εφημερίδα που εκδίδει και έκτακτο μονόφυλλο, πανηγυρίζοντας για την παραίτηση της κυβέρνησης της Ένωσης Κέντρου (24 Δεκ. 1963).

Πάντως, από τα μέσα του 1964 η στενή σχέση της εφημερίδας και του Αβέρωφ φαίνεται να κλονίζεται, χωρίς ωστόσο να υπάρχει κάποια ευθεία επίθεση προς το πρόσωπο του μετοχίτη πολιτικού. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, χωρίς καμία προειδοποίηση, σημειώνεται διακοπή 10 ημερών (16-26 Οκτ. 1964) στην έκδοση της εφημερίδας. Το φύλλο της 27^{ης} Οκτωβρίου (αρ. φ. 2121) είναι αποκαλυπτικό καθώς οι υπεύθυνοί της καταγγέλλουν ότι ο Αβέρωφ «διέταξε» την καταστροφή των τυπογραφικών εγκαταστάσεών τους χρησιμοποιώντας «μανόμνη μάζα ανθρώπων» υπό τις διαταγές δικαστικού κλητήρα και αστυνομικών. Είναι προφανές ότι η επίθεση είχε νομικό προκάλυμμα την κατάσχεση των τυπογραφικών εγκαταστάσεων της εφημερίδας. Στο φύλλο αυτό δημοσιεύεται κυρίο άρθρο που εκδότη με τον τίτλο «Βαρωνίας τέλος!», όπου εξαπολύεται δριμύεια επίθεση εναντίον του Αβέρωφ του οποίου «απεκαλύφθη ο πραγματικός εαυτός», ενώ ταυτόχρονα δηλώνεται ότι η εφημερίδα θα εξακολουθήσει παρά όλα τα εμπόδια, παραμένοντας «εις την παράταξιν που ανήκαμεν, εις την Ε.Ρ.Ε.». Παράλληλα υπάρχει πλούσιο φωτορεπορτάζ από το –όντως– ληλατημένο τυπογραφείο. Εξαιτίας των συνεχιζόμενων νομικών εμποδίων, η έκδοση του *Πρωϊνού Λόγου* αναστέλλεται στις 11 Νοεμβρίου 1964. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε τον εκδότη Ιωάννη Κόκκينو σε νέο εκδοτικό εγχείρημα, την εφ. *Πρωϊνά Νέα.

Μετά από δεκάμηνη διακοπή την 1 Οκτωβρίου 1965 αρχίζει η περ. Β΄ του *Πρωϊνού Λόγου* με νέα διεύθυνση. Αφού καταγγέλλεται ο παλαιός *Πρωϊνός Λόγος* ως εφημερίδα που «ουδέν προσέφερε από πλευράς ενημερότητας» και «ήτο άχρηστος» δηλώνεται ότι «ανήκομεν εις την εθνικοφόρωνα παράταξιν». Το πρώτο αυτό φύλλο φιλοξενεί άρθρο του Π. Κανελλόπουλου ειδικά γραμμένο για την εφημερίδα, καθώς και μήνυμα στήριξης των ηπειρωτών βουλευτών της ΕΡΕ. Αυτή η σταθερή πολιτική ταυτότητα διατηρείται και μετά την Μεταπολίτευση, καθώς ο *Πρωϊνός Λόγος* ταυτίζεται πλέον με τη Νέα Δημοκρατία και τον Ευάγγελο Αβέρωφ. Κατά τη

μπληρώνεται στην πρώτη σελίδα με λαογραφικές μελέτες, «Ηπειρωτικά ἦδη και ἔθιμα» («Οἱ Ἰησαΐα στην Ἡπειρο», αρ. φ. 814) και ιατρικά ἄρθρα («Ο ἀντιφυματικός ἀγὼν εἰς τὴν Ἡπειρον», αρ. φ. 696).

Ἡ δεύτερη σελίδα που ἀρχικά τιτλοφορεῖται «Ἡπειρωτικοὶ ἀντίλαλοι» και ἀργότερα «Ἀπὸ τὴν ζῶν τῆς πόλεως και τὸν κόσμον του πνεύματος» φιλοξενεῖ τοπικά κοινωνικά νέα (γεννήσεις - θανάτους - ἀφίξεις και τα συναφή), ἀνέκδοτα, ἀθλητικές εἰδήσεις, ἱστορικά μυθιστορήματα σε συνέχειες (π.χ «Ναπολέον») και ἐγκυκλοπαιδικές γνώσεις. Ἰδιαίτερο εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον για τις κοινότητες των μεταναστών με σχετική στήλη («Οἱ Ἕλληνίδες δεν προτιμοῦν τους γερμανοὺς ἄνδρας», αρ. φ. 2094) και συχνές οἱ ἀναποκρίσεις ἀπὸ τις ἠπειρωτικές παροικίες της Ευρώπης και της Ἀμερικής.

Ἡ ὑπόλοιπη ὕλη καταλαμβάνεται ἀπὸ σύντομες εἰδήσεις κυρίως κοινωνικές («Ἐτεκε πεντάκις») ἢ ἀπὸ τὸ ἀτυνομικό δελτίο («Ἐφρόνυσε με πολεμικὸν ὄπλον τὸν πατέρα του και τὸν ἀδερφὸν τῆς συζύγου του ἀδερφού του»), ἐνὼ συχνὰ δημοσιεύονται παράδοξα νέα που συνοδεύονται ἀπὸ σχετικές φωτογραφίες. Τέλος, κατὰ καιροὺς εμφανίζονται διηγήματα σε συνέχειες, ἐνὼ ἐντόνη εἶναι και ἡ παρουσία εἰκονογραφημένων διαφημίσεων.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΕΒΕ, ΕΗΜ, ΕΛΙΑ, ΖΒ.

ΚΩΣΤΗΣ ΚΑΡΠΟΖΗΛΟΣ

διάρκεια τῆς ἐπτάχρονης δικτατορίας η εφημερίδα κυκλοφορεῖ ἀπρόσκοπτα.

Στὴν πρώτη σελίδα φιλοξενούνται εἰδήσεις ἀπὸ τὴ διεθνή και ἐσωτερική επικαιρότητα, ἐνὼ παράλληλα ὑπάρχει και κύριο ἄρθρο γνώμης ὅπου συχνὰ εκφράζεται ἐντόνη πολεμική ἐναντίον τῆς Ἀριστερᾶς και τῆς Ἐνωσης Κέντρου που κορικρῶνεται τὴν περίοδο των «Ιουλιανών». Στὸ πνεῦμα αὐτό, για παράδειγμα, ἐπὶ πέντε συνεχῆ φύλλα δημοσιεύεται «ἀντίκρουσις του μανιφέστου των Λαμπράκηδων» (αρ. φ. 258 κ.ε). Τὸ πανόραμα τῆς ἐνημέρωσης συμπληρώνεται ἀπὸ πολλές μονόστηλες και σύντομες εἰδήσεις συνήθως χωρὶς κανέναν σχολιασμό.

Ἰδιαίτερη ἐμφαση δίνεται στα τοπικά ζητήματα («Γιαννίτικα ζητήματα») και συχνὰ πραγματοποιούνται ἐρευνες στα χωριά με παράλληλη καταγραφή των προβλημάτων τους. Στὸ πνεῦμα αὐτό δημοσιεύονται και ἐρευνες για τὴν ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς («Τὸ γάλα: η ἐκβιομηχάνισις και ἡ ἐπίδρασις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οικονομίας τῆς Ἡπείρου», αρ. φ. 907). Ο τοπικός χαρακτήρας τῆς εφημερίδας συ-

Πρωινὸς Λόγος

Καθημερινὴ Εφημερίδα των Τρικάλων, Τρίκαλα, 13 Δεκ. 1970 ἕως σήμερα [2005]. Εκδότες: οἱ τυπογράφοι-λινοτύπες ἀδελφοὶ Μιχάλης και Βασίλης Τσαρουχᾶς. Πρώτος διευθυντὴς ὁ Στέφανος Μάντζαρης, συνταξιούχος διευθυντῆς του ΟΤΕ. Καθημερινή, τετρασέλιδη / οκτασέλιδη / πολυσέλιδη, οκτάστηλη, σε μεγάλο σχῆμα, ἐνὼ ἔχει ἤδη καθιερώσει τὸ μικρό. Στον λογιότυπο ἀριστερὰ φέρει τὴν εἰκόνα του μεγάλου ρολογιῦ στο χώρο του βυζαντινοῦ φρονιμίου. Τιμὴ φύλλου: 0,80 ευρώ (σήμερ). Διαδέτει ἄριτες τυπογραφικές εγκαταστάσεις (λινοτυπικές μηχανές, κομπιούτερ, φωτὸσύνθεση και κυλινδρὸκο πιεστήριο) και ἡ ἐμφανισὴ τῆς εἶναι σύγχρονη και πρωτοποριακή για τὸν ἐπαρχιακό Τύπο. Παράλληλα, στις εγκαταστάσεις τῆς γίνεται ἡ τεχνική ἐπεξεργασία και ἡ ἐκτύπωση εφημερίδων και ἄλλων ἐντύπων τῆς ευρύτερης περιοχῆς. Διευδυνσι: οδ. Θεμιστοκλέους 34.

Πολιτικά κινεῖται στον χώρο τῆς συντηρητικῆς παράταξης, δίνει ὅμως ἐμφαση στα τοπικά προβλήματα.

Σταύρος Καρτεπελής και Χάρης Νιζαρλίδης. Όταν το 1959 ο Χαρ. Χρυσόχοου εκλέχθηκε δήμαρχος Δράμας τον αντικατέστησε ο Σταύρος Καρτεπελής, που από το 1970 έως το 1978 ανέλαβε και διευθυντής συντάξεως. Το τέλος του 1974 αναγνωρίστηκε ως ιδιοκτήτης της εφημερίδας ο Ι. Σταυρίδης. Καθημερινή, τετρασέλιδη, μεγάλο σχήματος (82x56 εκ.). Τυπωνόταν στην Καβάλα έως το 1982, οπότε απέκτησε ιδιοκτησία τυπογραφεία (λινοτυπία) σήμερα τυπώνεται με το σύστημα όφσετ. Γραφεία: οδ. Γεωργίου Ζερβού 3, Δράμα.

Ασχολείται με τοπικά κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, αθλητικά και άλλα θέματα, ενώ ενδιαφέρεται και για γενικότερης σημασίας ζητήματα. Είναι μια πλήρης καθημερινή εφημερίδα με 3-4 συντάκτες και με συνεργάτες τον Β. Πασχαλίδη σε θέματα πολιτικά, οικονομικά και ιστορικά, τον Φώτη Τριάρχη με χρονογραφήματα και τον Γ. Χατζόπουλο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΚΒΔ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μαν. Κανδυλάκης, «Οι εφημερίδες του Νομού Δράμας», π. Τύπος (Φεβρ., 2000), όπου διδύλογραφία.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΝΔΥΛΑΚΗΣ

Πρωτεύουσα

Εβδομαδιαία Γενική Επιθεώρησης. Πολιτική, Διπλωματική, Κοινωνική, Εμπορική, Φιλολογική, Στρατιωτική, Βιομηχανική, Εκκλησιαστική, Θεατρική, Καλλιτεχνική, Χρηματιστική, Επιστημονική, Σατιρική, Δικαστική κλπ. Αθήνα, 1902-1903. Ίδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Πολύβιος Δημητριάκοπουλος. Άλλος υπότιτλος: Δεκαπενθήμερος Γενική Επιθεώρησης (από τις 15 Δεκ. 1902). Εβδομαδιαία (Κυριακή) / δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη / εξασέλιδη / οκτασέλιδη, τρισηλίτη, διαστάσεων 42x28 εκ.

Στο πρωτοσέλιδο της απεικονίζεται πέτρινο τοίχιο στο οποίο εγγράφεται ο τίτλος της εφημερίδας, ενώ κλαδί δεντρολίβανου υπογραμμίζει, κατά κάποιο τρόπο, σε σχήμα καμπύλης, τον τίτλο. Παραπλεύρως, αριστερά σε στρογγύλο πλαίσιο εικονίζεται η Ακαδημία Αθηνών με επιγραφή στο κάτω μέρος του πλαισίου «Αθήνα». Η τιμή της κυμαίνεται από 10 έως 35 δρχ., ανάλογα με τον αριθμό των σελίδων της. Αποστέλλοταν σε συνδρομητές στην Αθήνα, στην Πειραιά, στην Πελοπόννησο και στην Αίγυπτο. Για όσους θα προλήφταν την συνδρομή τους προβλέπονταν κάποια προνόμια – προσφορές εκ μέρους της εφημερίδας, όπως για παράδειγμα η δωρεάν διανομή των

Είναι μία από τις αρτιότερες σήμερα τεχνικά τρικαλινές εφημερίδες με πολυάριθμο προσωπικό (συντάκτες και τεχνίτες) και ειδησεογραφική πληρότητα. Περιλαμβάνει πολλές εγχρωμες διαφημίσεις ακόμα και στην πρώτη σελίδα. Γενικά η εμφάνισή και το περιεχόμενο της εξασφαλίζουν σημαντική κυκλοφορία.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΔΒΤ, ΕΒΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Νίκη Καμπόση, *Η Ιστορία του Τρικαλινού Τύπου και η δημοσιογραφία*, Τρίκαλα 1989.

ΕΥΘ. ΓΡ. ΑΛΛΗΣ

Πρωινός Τύπος

βλ. *Ο Τύπος, 1934-1941*

Πρωινός Τύπος

Ημερησία ανεξάρτητος εφημερίς της Δράμας. Δράμα, 1951 έως σήμερα [2005]. Εκδότης: Ν. Καραθανάσης. Αρχισυντάκτης: στην αρχή ο Πελ. Πινάτσης (του λίγο αργότερα εκλέχθηκε βουλευτής του Ελληνικού Συναγερμού) και στη συνέχεια ο Χαρ. Χρυσόχοου. Συντάκτες:

συγγραμμάτων του εκδότη Π. Δημητρακόπουλου, η *Σιδηρά Διαθήκη* και η *Χρυσή Διαθήκη*. Ως τόπος γραφείων της εφημερίδας αναφέρεται «άνωθεν Χρηματιστηρίου».

Την εποχή που εκδίδεται γνωρίζει «ασύγκριτον υπεροχήν κυκλοφορίας» μεταξύ των εντύπων της Αθήνας, όπως η ίδια διακηρύσσει στην πρώτη σελίδα του φ. 11 (17 Νοε. 1902). Καλύπτει μια ποικιλία θεμάτων πολιτικών, κοινωνικών, επιστημονικών και πολιτιστικών τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού, με χαρακτήρα ειδησεογραφικό, αλλά και ψυχαγωγικό-μορφωτικό. Ο διευθυντής και εκδότης της εφημερίδας, Π. Δημητρακόπουλος (1864-1922), θεατρικός συγγραφέας, πεζογράφος, ποιητής και δημοσιογράφος υπογράφει τα περισσότερα άρθρα είτε με το όνομα του είτε χρησιμοποιώντας διάφορα ψευδώνυμα, μεταξύ των οποίων «Γελωτοπιός», «Paul Arcas», «Ζλαπ», «Σχάϊ», «Κόντε Κουρούπης», «Κόγκ» κ.ά. Υπογράφει κείμενα πολιτικού σχολιασμού της επικαιρότητας, διηγήματα σε συνθέσεις και ποιήματα.

Συνεργάτες της εφημερίδας, μεταξύ των οποίων και σημαντικές πνευματικές φυσιογνωμίες της εποχής, είναι οι Χ. *Αννινος, Κ. Αντωνίου, Π. Αζιώτης, Φ. Αριστεύς, Θ. *Βελλιανίτης, Φ. Βιρβίλης, Σ. Βλαβιανός, Α. Βλάχος, Σ. Βουτυράς, Κ. Βυζαντινός, «Dick», Χ. Δαραλέξης, Σ. Δεληκατερίνης, Π. Δημητρακόπουλος, Κ. Καιροφύλας, Δ. Καμπούργουλος, Π. Καρολίδης, Μ. Κατσαράς, Σπ. Λάμπρος, Ν. Λάσκαρης, Μ. Λαυράγκας, Μ. Μαλακάσης, Τ. Μωραϊτίνης, Παύλος Νιρβάνας, Ο. Νομικός, Γρ. *Ξερόπουλος, Ζαχ. *Παπαντωνίου, Ι. Πολέμης, Α. Προβελέγγιος, Γ. *Πωπ, Εμμ. Ρέπουλης, Σ. Ρόκκος, Γ. *Σουρής, Σ. Στεφάνου, Γ. Στρατήγης, Γ. Τσοκόπουλος, Γ. Χατζόπουλος, Αλ. Φιλαδέλφους, Κ. Χαρόπουλος. Στα φύλλα που σώζονται απαντούν κυρίως άρθρα του Π. Δημητρακόπουλου αλλά και των Κ. Αντωνίου, Σμ. Βλαβιανού, Γ. *Σουρή. Πολλά άρθρα υπογράφονται με ψευδώνυμα.

Η εφημερίδα διαθέτει ανταποκριτές στην Πάτρα (τον Δ. Αρσένη), στο Παρίσι (τον Κ. Ξένο), στο Λονδίνο (τον Ν. Λαμπελέτ), στο Βερολίνο (τον Ι. Χατζηλουκά), στη Βιέννη (τον Δ. Καραγάλιο), στην Λίμπκτο (τον Θ. Στάδη) και στην Κωνσταντινούπολη διακεκριμένους ομογενείς που επιθυμούν να ενημερώνουν την εφημερίδα για κάθε σπουδαία διπλωματική κίνηση.

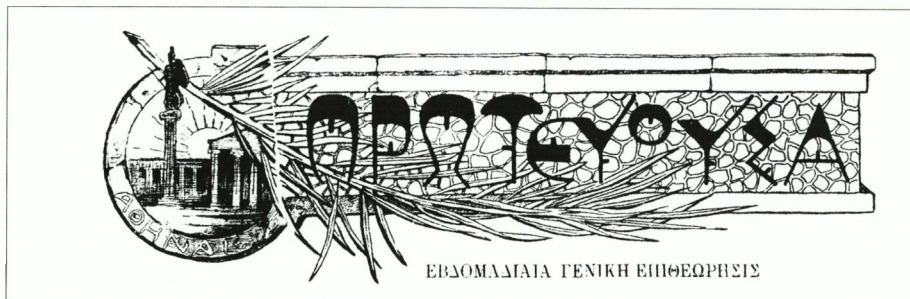
Οι συντάκτες της εφημερίδας ως προς την αρθρογραφία πολιτικών θεμάτων προσπαθούσαν να τηρούν ουδέτερη στάση. Δεν ακολουθούσαν τη

γραμμή κάποιου συγκεκριμένου κόμματος ή πολιτικού συστήματος. Για παράδειγμα, ο συντάκτης της στήλης «Πολιτικών Δελτίων» στην πρώτη σελίδα του φ. 11 (17 Νοε. 1902), εν όψει των εκλογών, προτρέπει τους ψηφοφόρους να υποστηρίξουν τους ικανούς και άξιους υποψηφίους. Συγκεκριμένα αναφέρει: «Εφ' όσον όμως και μία στιγμή καιρού μένει, παν υγιούς πολιτικής δημοσιογραφικών φύλλον πρέπει να κηρύξει δια στεντορίας φωνής το ευαγγέλιον της εκλεκτικότητας, ανεξάρτητον παντός κομματισμού και παντός πολιτικού συστήματος: διότι πολιτικά συστήματα εν Ελλάδι ούτε υπάρχουν, ούτε υπήρξαν ποτέ, ιδία από του θανάτου του αιμνήστου Τρικούπη».

Σε αυτό το σημείο βέβαια είναι σαφής η προτίμηση για την πολιτική του Τρικούπη. Έκτοτε δεν υπήρξε κανένας αντάξιος συνεχιστής εκείνου, καθώς παρακάτω συνεχίζει να διηγεί τα κακώς κείμενα της πολιτικής των διαδόχων του. Επ. Δηλιγιάννη, Γ. Θεοτόκη, Αλ. Ζαΐμη, Αν και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «τρικουπικής απόχρωσης», επιδιώκει να υπερκεράσει τις αντιπαλότες των κομμάτων προκειμένου να αναδειχτούν μέσα από τη διαδικασία των εκλογών οι ικανότεροι υποψήφιοι τους. Παρακάτω, άλλος συντάκτης της στήλης «Εβδομάς» αναλύοντας τα τεκταινόμενα της εβδομάδας που πέρασε και δεσμευόμενος από την ουδετερότητα που θέλει να υπερασπιστεί η εφημερίδα, χαρακτηριστικά σημειώνει: «Η διεύθυνσις της *Πρωτευούσης* επιδιώκουσα απόλυτον αμεροληψίαν, περιορίζει τας πολιτικάς μου ιδέας, ώστε δεν δύναμαι να σας είπω τί φρονώ».

Οι μόνιμες στήλες της εφημερίδας, για όσο διάστημα είναι εβδομαδιαία, είναι το «Πολιτικών Δελτίον» και η «Εβδομάς» που καταλαμβάνουν την πρώτη σελίδα της. Το μεν πρώτο σχολιάζει τα τρέχοντα πολιτικά δρώμενα, το άλλο κάνει μια ανασκόπηση της εβδομάδας που διανύθηκε. Άλλες μόνιμες στήλες στις εσωτερικές σελίδες είναι τα «Γεγονότα και Ζητήματα», που περιλαμβάνουν ποικίλα νέα από το εσωτερικό και εξωτερικό, τα «Μυστηριώδη Πνευματιστικά Φαινόμενα», με διάφορες ιστορίες για παράξενα ψυχικά φαινόμενα. Σε συνέχειες δημοσιεύεται το διήγημα του Π. Δημητρακόπουλου «Αυτόχειρ».

Δεν είναι γνωστή η διάρκεια κυκλοφορίας της εφημερίδας, αφού δεν είναι σαφές αν το φ. 19 (19 Μαρτ. 1903) είναι το τελευταίο. Συγκεκριμένα, στο φύλλο αυτό αναγγέλλεται η διαφοροποίηση της δημοσιογραφίας, με την ένταξη στη φιλολογική ύλη

του, τη μελέτη διάφορων κοινωνικών ζητημάτων μέσω συνεντεύξεων. Για τον λόγο αυτό, μάλιστα, η εφημερίδα προσέλαβε τακτικό αρχισυντάκτη τον Τ. Λαμπρόπουλο ως ειδικό απεσταλμένο στην Αίγυπτο, αφενός για την επιτόπου μελέτη των προαναφερθέντων ζητημάτων, αφετέρου για την προώθηση της εφημερίδας στην Αίγυπτο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (αρ. φ. II-12, 14-19).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη*, τ. 4, Αθήνα 1928, σ. 429· *Μάγερ, Ιστορία*, τ. Γ', σ. 353· *Παγκόσμιον Βιογραφικόν Λεξικό*, τ. 3, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, σ. 265· *Εγκυκλοπαίδεια Μπριτάνικα Πάτρους Λαρούς*, τ. 20, σ. 176· Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 293.

ΕΘΝ ΠΟΛΙΤΗ

Πρωτεύουσα

βλ. *Εσπερινή*, Λευκωσία 1937-1951

Το Πρώτο Σκαλί

Περιοδική έκδοση νέων, Κέρκυρα, 1 Ιουν. 1954 - Μάρτ. 1956, αρ. τχ. 1-8. «Συντάσσεται υπό επιτροπής». Διευθυντής: Αντώνιος Κυριάκης, που αναφέρεται στη συνέχεια ως ιδιοκτήτης-διευθυντής. Από το τχ. 2 ο τίτλος συμπληρώνεται: «Στη φιλολογία, στη δημοσιογραφία, στην τέχνη, στην επιστήμη». Μότο: «Κι' αυτό ακόμα [...] εις των ιδεών την πόλη» (Κ. Καβάφης). Ο αριθμός σελίδων ποικίλλει ανά τεύχος. Διαστάσεις: 23,5x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: 6 δρχ. και από το τχ. 610 δρχ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 120000 δρχ., εξαμηνιαία 60000 δρχ., για οργανισμούς, σωματεία και ανώνυμες εταιρείες 200000δρχ., ετήσια εξωτερικού 6 δολ., αργότερα, ετήσια εσωτερικού 60 δρχ., εξαμηνιαία 30 δρχ., για οργανισμούς κ.λπ. 100 δρχ., ετήσια εξωτερικού 3 δολ. και από το τχ. 65 δολ. Το εξώφυλλο (που αλλάζει μορφές) φέρει τον τίτλο, σε αναπαράσταση κλίμακας με βαθμίδες της τα γράμματα της λέξεως «Σκαλί» και τέρμα της τις λέξεις «Το Πρώτο». Εμπορικές διαφημίσεις τυπώνο-

ναν στο οπισθόφυλλο. Τυπογραφείο: Δημ. Ζούλα, οδ. Αβραμίου-Κέρκυρα (υπεύθυνος Γ. Κόραρος)· Μπαλού - Κόραου, οδ. Αγίων Πάντων (υπεύθυνος Σ. Μπαλός)· Σ. Λοΐσιου (υπεύθυνος Λ. Λοΐσιος). Η αλληλογραφία και οι συνδρομές αποστέλλονταν στον Λ. Λοΐσιο, στο κερκυραϊκό βιβλιοπωλείο «Κάδμος».

Ο τίτλος παρμένος από το ομότιτλο καθαφικό ποίημα δηλώνει ποιες επιδράσεις έχουν δεχθεί οι εκδότες του, αλλά και τις ιδεολογικές αναζητήσεις τους. Στην ανακοίνωση του τχ. 1 αποκαλύπτεται το νεαρό της ηλικίας των συντελεστών και οι πνευματικές επιδιώξεις τους, που σχετίζονται με την προβολή της κερκυραϊκής «επαρχιακής σκοπιάς», για την επίτευξη της οποίας επιζητούν τη συνεργασία καθιερωμένων ήδη λογοτεχνών. Στα τχ. 2-3 καταχωρίζονται γνώμες για την έκδοση. Το άχρωμο πρώτο τεύχος, θα το διαδεχθούν τεύχη στα οποία το περιοδικό αποκτά σταδιακά τη δική του προσωπικότητα, κυρίως χάρη στις εξ Αθηνών συνεργασίες δόκιμων λογοτεχνών (Ηλ. Βενέζης, Στρ. *Μυριβήλης, Ν. Βρεττάκος, Άγρις *Θέρος, Κ. *Παλαμάς, Τάκης Σινόπουλος κ.ά.). Δοκιμασμένοι κερκυραίοι συνεργάτες είναι οι Κατίνα Παπά, Ειρήνη Δεντρινού, Μαρ. Σιγούρος, Μαρία Ασπιώτη, Μ.Ι. Δεσύλλας, και νέοι, μερικοί από τους οποίους ευδοκίμησαν σε διάφορους τομείς, είναι οι Φίλ. Βλάχος (ο μετέπειτα εκδότης των «Κειμένων»), ο ποιητής Σπ. Κατσίμης (και «Σ.Κ.»), βασικός συνεργάτης του εντύπου, ο Αλέξης Ζακυθηνός, με ποιητικά και κριτικά κείμενα, ο Λουκιανός Ζαμίτ, ο ποιητής Ιάσων Δεπούνητης, ο Γερ. Χυτήρης, ο ποιητής Ορ. Αλεξάκης, ο Λέων Αυδής, ο Γ.Θ. Ρωμαίος, ο Γ. Κάρτερ, Κ. Βρυώνης, Σ.Α. Μεταλληνός, Γιάννης Εγνάτης κ.ά.

Φιλοξένησε ποιήματα, διηγήματα, φιλολογικές μελέτες, μεταφράσεις λογοτεχνικών και επιστημονικών κειμένων, εγκυκλοπαιδικά δέματα, σε μια

προσπάθεια κάπως ερασιτεχνική να συνδυάσει τη λογοτεχνία με την επιστήμη και την τέχνη με τη γενική γνώση. Οι συνήθειες στήλες του ήταν το «Δεκαπενθήμερο», που αποκαλύπτει τις διαθέσεις για συχνή περιοδικότητα και που σύντομα μετονομάστηκε «Από έκδοση σε έκδοση» με άρθρο εντόπιο και γενικό υλικό, το «Ανά τον κόσμο», τα παλαιομοδίτικα «Σοφά λόγια» και οι «Γνώμες», για μικρό διάστημα κ.ά.

Πρόκειται για προσπάθεια άπειρων νέων, χωρίς υποδομή και με συγκεχυμένους στόχους, χαρακτηριστική ωστόσο, των ανησυχιών των νέων της επαρχίας. Το πρώτο τεύχος είναι ανεπιτυχές κράμα οικογενειακού και λογοτεχνικού περιοδικού που επιδιώκει το συγκερασμό παλαιού και μοντέρνου ετεροκλήτου υλικού. Για τον κερκυραϊκό χώρο αποτελεί ξύπνημα των νέων και πολλοί από τους συνεργάτες του αναδείχθηκαν αργότερα στην Αθήνα. Παράλληλα εκφράζει την πνευματική ασφυξία της επαρχίας, που αναζητεί απονοημένα να εκφραστεί, και επιδιώκει την προβολή της κερκυραϊκής πνευματικής παραγωγής. Στο πρώτο τεύχος η ημερομηνία έχει αποτυπωθεί με σφραγίδα πάνω στην τυπωμένη 15^η Απριλίου 1954, προφανώς λόγω καθυστέρησης της έκδοσης.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΚ. Ιδιωτική συλλογή Περικλή Παγκράτη, Ιδιωτική συλλογή Θεοδόση Δ. Πυλαρινού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Θεοδόσης Πυλαρινός, «Τα περιοδικά της Κέρκυρας και ο Πόρφυρας», *Πρακτικά Δεκάτου Τετάρτου Συμποσίου Ποίησης, 1-3 Ιουλίου 1994*, Πάτρα, Αρχαϊκές Εκδόσεις, 1996, σ. 354-367: 359 και 366, σημ. 69.

ΘΕΟΔΟΣΗΣ Δ. ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ

Πρωτοπάτης, Αντώνης

(Ακλειδιού Μυτιλήνης, 1897 - Αθήνα, 1947). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, μεταφραστής, ζωγράφος. Το 1912 αρχίζει να στιχουργεί με το ψευδώνυμο «Μήτρος Ακλειδιανός», μεταφράζοντας παράλληλα και τον Μπωντλαίρ, που ιδιαίτερα αγαπούσε (50 ποιήματα, Μυτιλήνη 1944), καθώς και έργα των Η. Heinrich, Fr. V. Schiller και Gérard de Nerval, που όλα πρωτοεκδόθηκαν στην Κωνσταντινούπολη το 1921. Το 1915 μαζί με την παρέα του (Στρατής Ελευθεριάδης Τετιάδης, Στρατής Δούκας, Θείελπης *Λεφκιάς, Στρατής Παρασκευαΐδης κ.ά.) εκδίδει το π. *Ελπίδες και πραγματοποιεί περιοδεί-

ες στη Λέσβο για λαογραφικές μελέτες. Το 1917 με τους Π. Κεφάλια, Π. Νικήτα και Μ. Ψαρρό τυπώνει το μαυρόστο των «Μαλλιαρών της Μυτιλήνης», ενάντια στην καθαρεύουσα με τον σπαρταριστό υπότιτλο: «όποιος θέλει μπορεί να το γυρέψει απ' τους εκδότες, οι μαλλιαροί είναι καλομίλητοι άνθρωποι και δεν τρώνε τον κόσμο». Το 1919, η ίδια περίπου συντροφιά, βγάζει το π. *Τα *Νιάτα*, από τα καλύτερα που κυκλοφορήσανε ποτέ στο νησί. Ως το 1921, η συμμετοχή του στην αναπτυσσόμενη τότε «Λεσβιακή Άνοιξη» είναι πρωταγωνιστική. Γράφει, ζωγραφίζει, σκισσάρει, παίζει θέατρο, μεταφράζει. Διευθύνει την εφ. *Ελεύθερος Λόγος. Μαζί με τον Στρ. *Μυριβήλη είναι οι αναμφισβήτητοι ηγέτες.

Από το 1921 έως το 1924 έει στο Παρίσι, όπου δημοσιεύει *Le journal* με το ψευδώνυμο «Pazzi», κυρίως στην εφ. *Κίτσα και θεωρείται από τους καλύτερους γελοιογράφους, όπως έγραψε και ο Φώτης Γιοφύλλης. Το 1924 επιστρέφει στη Μυτιλήνη, για λίγο, εκδότη πίνακες ζωγραφικής στο Δημαρχείο και μαζί με τα μέλη της «Ορδής των Βασιβουζούκων» (της ομάδας των διανοουμένων που είχαν αρχηγό τον Μυριβήλη) σηκώνει νέο ενδοουσιαστικό κύμα για την «Λεσβιακή Άνοιξη». Την ίδια χρονιά εκδότη στο ξενοδοχείο Σπλέντιτ της Αθήνας και δημοσιεύει στην εφ. *Βραδινή σκίτσα πολιτικών, λογοτεχνών κ.ά., ενώ τον επόμενο χρόνο συνεργάζεται με την εφ. *Ελεύθερος Τύπος*. Ως το 1928 ζει μεταξύ Μυτιλήνης και Αθήνας και για ένα διάστημα θα εκλεγεί πρόεδρος του «Συνδέσμου σκισσογράφων και γελοιογράφων Αθηναϊκών εφημερίδων». Το φθινόπωρο του 1928 ξαναπηγαίνει στο Παρίσι όπου συνεργάζεται με πολλές εφημερίδες, συμμετέχει σε ομαδικές εκδόσεις και πραγματοποιεί μία ατομική έκδοση που έλαβε ενδοουσιαστικές κριτικές (Charlotte Chabrier, Francis de Croisset).

Επιστρέφει στη Μυτιλήνη το 1930, εκδότη στο «Άσυλο Τέχνης» στις 25 Οκτωβρίου 1930 και στο «Δημοτικών Θέατρον Πειραιώς» στις 30 Νοεμβρίου 1930. Κριτική για τη δουλειά του γράφουν οι Κ. Ουράνης, Ο. Μπέκας, Α. Περδικίδης, Ζοχ. *Παπαντωνίου, Κ. *Βάρναλης κ.ά. Τότε είναι, που παθιασμένος από αγάπη για το νησί του και γοητευμένος από το φούντωμα της ανεπανάληπτης –και πρωτόγνωρης σε πανελλήνιο επίπεδο– πνευματικής άνθησης, που ονομάστηκε από το Μυριβήλη «Λεσβιακή Άνοιξη», δίνει την ομότιτλη διάλεξή του, με την φροντίδα της Φιλολογικής Στέγης.

Το 1931 επισκέπτεται για τρίτη φορά το Παρίσι. Μεταφράζει στα γαλλικά, μαζί με τον Louis Carle

Bonard, τη *Ζωή εν Τάρω* του Μυριβήλη, ζωγραφίζει, σκιτσάει – παρακολουθεί όπως πάντα την πνευματική ζωή της Μυτιλήνης, στέλνοντας διάφορα κείμενα στις εφημερίδες και τα περιοδικά της. Θα επιστρέψει στη Μυτιλήνη το 1939, αποφασισμένος να παραμείνει οριστικά εκεί. Άλλωστε, είναι ο ουσιαστικός πνευματικός ηγέτης του νησιού· ο Μυριβήλης και ο Βενέζης ζουν πια στην Αθήνα. Οι μέρες που ακολουθούν θα είναι δύσκολες για όλους. Πόλεμος, Κατοχή. Ο Πρωτοπάτης ζωγραφίζει πορτραίτα παστέλ παίρνοντας για αμοιβή μόνον τρόφιμα και επιδίδεται πάντα στη μετάφραση του Μπουντλαίρ. Το 1944 περνά στη Σμύρνη κι από εκεί στην Κωνσταντινούπολη, όπου παραμένει έως το 1945, που επιστρέφει στην Αθήνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: «Ο τίμος αγωνιστής», εφ. *Ριζοσπάστης*, 17 Απρ. 1947· «Αφιέρωμα στον Αντώνη Πρωτοπάτη», *Αιολικά Γράμματα* τχ. 8, (Μαρτ.-Απρ. 1972)· Αργ. Αρβαβανόπουλος, «Ο Έντασιασμός του Μπεγιατή και η *Ταφή* του Πρωτοπάτη», π. *Αιολικά Γράμματα*, τχ. 30 (Νοέ.-Δεκ. 1975), 487· Π. Ευαγγελινός, «Προσφορά στη μνήμη του Αντώνη Πρωτοπάτη», στο βιβλίο *Σοβαρά και γελάει*, Μυτιλήνη 1975, σ. 157-181· Γιώργης Πετρίης, «Αντώνης Πρωτοπάτης – ο ζωγράφος και ποιητής», π. *Ηρδιδανός* τχ. 2 (Οκτ.-Νοέ. 1975), 79-91· Μίλτης Παρασκευαΐδης, «Χρονολογικός Πίνακας της ζωής και του έργου του ζωγράφου και λογοτέχνη Αντώνη Πρωτοπάτη-Ραζζί», στο βιβλίο *Αντισοσιαλιστικά και αντιρομποστικά*, Αθήνα και Μυτιλήνη 1977· Στρατής Μολίνος, *Ο Αντώνης Πρωτοπάτης και το έργο του*, Αθήνα 1990· Κ.Γ. Μίσιος, «Αντώνης Πρωτοπάτης, Ο ωραίος απόστολος του νεοελληνικού πολιτισμού», εφ. *Νέο Εμπρός*, αρ. φ. 78, 22 Απρ. 1993 και άλλες δύο συνέχειες.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΜΙΣΙΟΣ

Πρωτοπάτης Αντώνης [Ραζζί] -- ως ζωγράφος γελιογράφος, σκιτσογράφος, χαράκτης.

Σπούδασε το 1914 στο Σχολείο των Τεχνών της Αθήνας με καθηγητές τους Σπύρο Βικάτο και Γεώργιο Ροϊλό. Συμμετείχε έντονα στην πνευματική ζωή της Μυτιλήνης τη δεκαετία του 1910. Το 1919 παρακολούθησε στη Γενεύη τις συνεδριάσεις της Κοινωνίας των Εθνών και σχεδίασε τους αντιπροσώπους των κρατών. Από το 1921 εργάστηκε ως σκιτσογράφος σε εφημερίδες και περιοδικά του Παρισιού (*Le Figaro*, *Comedia*, *Paris-Midi*, *L' Intransigeant* κ.ά.). Συνέβαλε στην ίδρυση του Συνδέσμου Ελλήνων Σκιτσογράφων-Γελιογράφων Αθηναϊκών Εφημερίδων, του οποίου υπήρξε και πρόεδρος· φέρεται μάλιστα εισηγητής του όρου «σκιτσογράφος». Από το 1925 έως το 1947 δημοσίευσε σκίτσα του σε εφημερίδες και περιοδικά (*Ελεύθερος Τύπος*, *Μαχή*, *Πολιτεία*, *Ριζοσπάστης, *Ριζος της Δευτέρας*, *Ελεύθερη Ελλάδα*). Το 1929 εξέδωσε το λεύκωμα *Μερικές εκφράσεις και στάσεις του κ. Ελ. Βενιζέλου* με ξέτι

χαλκογραφίες του. Το 1939 εγκαταστάθηκε στη Μυτιλήνη, όπου ίδρυσε σχολή ζωγραφικής. Μετέφρασε και εκκονοφόρησε βιβλία.

Παρουσίασε έργα του σε ατομικές και ομαδικές εκθέσεις από τη δεκαετία του 1920. Έργα του βρίσκονται στην Εθνική Πινακοθήκη, στην Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων κ.α. Ήταν μέλος του Καλλιτεχνικού και Επαγγελματικού Επιμελητηρίου και του Συνδέσμου Σκιτσογράφων. Τα σκίτσα και τα χαρακτικά του έχουν θανυμαστό σχέδιο και δημιουργούνται με γρήγορες αλλά σίγουρες γραμμές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, Ζωγράφοι - Γλύπτες - Χαρακτες, 16^{ος}-20^{ος} αιώνας*, τ. 4, Αθήνα 2000 (Νίκος Γρηγοράκης), όπου συγκεντρώνεται και η σχετική βιβλιογραφία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Πρωτοπορία

Περιοδικό για την καλλιτεχνία και τη λογοτεχνία, Αθήνα. Ιαν. 1929 - Αύγ. 1931, αρ. τχ. 28· δεν κυκλοφόρησε τον Απρ., τον Ιούν. και τον Ιούλ. 1931. Ιδιοκτήτης διευθυντής: Φώτος Πορφύλλης. Μηνιαίο, με συνεχή σελιδαρίθμηση ανά έτος (έτ. Α' , 1929, αρ. τχ. 1-12, σ. 1-320· έτ. Β' , 1930, αρ. τχ. 1-12, σ. 1-288 και έτ. Γ' , Ιαν.-Αύγ. 1931, αρ. τχ. 25/1-28/4, σ. 1-112), είκοσι τεσσάρων περίπου σελίδων, διτθίλο και μονότθλο, διαστάσεων 22,5x16,5 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δραχ.

Περιοδικό λόγου και τέχνης που φιλοδοξεί να αποτελέσει όργανο των πρωτοπόρων λογοτεχνών και καλλιτεχνών. Αν και η έννοια της πρωτοπορίας δεν διευκρινίζεται με σαφήνεια, ο εκδότης Φώτος Πορφύλλης – ο οποίος στο παρελθόν είχε δώσει μερικά από τα ελάχιστα δείγματα ελληνικής φουτουριστικής ποίησης – στηρίζει τις νέες τάσεις. Αισθητή γίνεται μια γενικότερη διάθεση ρήξης με το παρελθόν. Η αποδέσμευση από την παραδοσιακή στιχομορφία και τη θεματολογία χαρακτηρίζει μερικά ποιητικά κείμενα, αλλά η σχέση με την «πρωτοπορία» είναι εμφανέστερη στις εικαστικές συνεργασίες. Αν και μένει μακριά από την πολιτική, η αριστερή ιδεολογική θέση του γίνεται σχετικά σαφής.

Το γλωσσικό και, ειδικά, η πρόταση για καθιέρωση του λατινικού αλφαριθμού είναι το κύριο ζήτημα όπου επικεντρώνεται η κριτική του. Ιδιαίτερα στενή είναι η σχέση του με τον Ψυχάρη, για τον οποίο αποτελεί, ίσως το μοναδικό, αυτήν την εποχή, βήμα έκφρασης των απόψεών του στην Ελλάδα. Εδώ δημοσιεύει λογοτεχνικά έργα και άλλα κείμενά του (έτ. Α' , αρ. τχ. 6), ενώ ένα τεύχος είναι αφιερωμένο σ' εκείνον με αφορμή το θάνατό του (έτ. Α' , αρ. τχ. 11).

Οι πολυάριθμες διβλιοκρισίες αφορούν στην πλειονότητά τους λογοτεχνικές εκδόσεις. Η άποψη που καθορίζει την κριτική στάση του Φ. Γιοφύλλη είναι ότι ο μοντέρνος λυρισμός πρέπει να αντανακλά τα αισθήματα του σύγχρονου ανθρώπου, να αποδίδει τον ρυθμό της εποχής και να χαρακτηρίζεται από χιούμορ, σατιρική και ειρωνική διάθεση. Έτσι, κρίνοντας τη συλλογή του Κ. *Παλαμά *Ο κύκλος των τετράστων*, αφενός εκφράζει την εκτίμησή του στο έργο του ποιητή, αφετέρου όμως υπογραμμίζει ότι πρόκειται για μια ποίηση «παλαιά» (έτ. Α', αρ. τχ. 12)—όπως και του Δ. Σολωμού (έτ. Β', αρ. τχ. 1). Ο ίδιος δεν ικανοποιείται ούτε από συλλογές νεότερων, όπως η *Ηχώ στο χάος* της Μαρίας Πολυδούρη (έτ. Β', αρ. τχ. 3).

Την ανάγκη ανανέωσης της λυρικής ποίησης τονίζει παρουσιάζοντας τον Κ.Γ. Καρυωτάκη ως σύγχρονο ποιητή (έτ. Β', αρ. τχ. 8): μάλιστα, στην «Αισιοδοξία» του βρίσκει την απόλυτη έκφραση του «μοντέρνου» και του «πρωτοποριακού» (έτ. Α', αρ. τχ. 8). Ο Γιοφύλλης αναζητά τον ανανεωμένο θεματικά λυρισμό, με τη λεπτή σάπιρα—στοιχεία που εντοπίζει στις συλλογές *Παράφρωνος αυλός* και *Δώδεκα σκυθρωπές μάσκες* του Καίσαρα Εμμανουήλ (έτ. Α', αρ. τχ. 5 και έτ. Γ', αρ. τχ. 3). Ελπιδοφόρα θεωρεί την πρώτη ποιητική συλλογή της Μελισσάνδης *Φανές εντόμου* (έτ. Γ', αρ. τχ. 3), αλλά, σύμφωνα με τις απόψεις του, η ανανέωση του ποιητικού λόγου δεν μπορεί να φτάνει στην εξάρθρωση του στίχου και του νόηματος, όπως στη συλλογή *Στου γλυτωμού του χάζι του Θ. Ντόρρου* (έτ. Γ', αρ. τχ. 2).

Την πρωτοτυπία και την ανανέωση αναζητά και στην πεζογραφία. Ξεχωρίζει την *Ιστορία ενός αιχμαλώτου* του Στρατή Δούκα (έτ. Α', αρ. τχ. 6), τα διηγήματα *Η καλή συντρόφισσα* του Νίκου Νικολαΐδη (έτ. Β', αρ. τχ. 3) και *Πολύχρωμα φώτα* του Π.Ν. Καραβία (έτ. Β', αρ. τχ. 10). Ωστόσο, η προσπάθεια νεωτερισμού του Γιάννη Μπεράτη στη *Διασπορά* αντιμετωπίζεται πολύ επιφυλακτικά (έτ. Β', αρ. τχ. 10) και μένει ανενοησιασμένος από το *Ελευθερο πνεύμα* του Γ. Θεοτοκά (έτ. Β', αρ. τχ. 1).

Ο Κ. *Βάρναλης εκφράζει αξιολογες απόψεις για τη συναγωγή κειμένων του Ψυχάρη Ένας τόπος που δε δέλει τη γλώσσα του (έτ. Α', αρ. τχ. 1), για την κρίση της νεοελληνικής λυρικής ποίησης (έτ. Α', αρ. τχ. 1) και αναγνωρίζει την αξία που έχουν τα *Ταξίδια* του Φώτη *Κόντογλου (έτ. Α', αρ. τχ. 2) και ο *Μανόλης Λέκας* του Ηλία Βενεζή (έτ. Α', αρ. τχ. 3). Αυτή η τελευταία διβλιοκρισία του Βάρναλη είναι αξιολογητική και διότι δείχνει πώς αντιλαμβάνεται την «κοινωνική αποτελεσματικότητα» της λογοτε-

χνίας. Τέλος, αρνητικά κρίνεται το *Λεμονοδάσος* του Κοσμά Πολίτη ως «ρομαντική» απόπειρα, που δεν μπορεί να συγκινήσει (έτ. Γ', αρ. τχ. 4).

Η δευτερεύουσα κριτική είναι τακτική, συχνά αναλυτική και αξιολογή. Γράφεται συνήθως από τον Κωστή Βελγύρα και στο στόχαστρο βρίσκεται ο Φώτος Πολίτης και η σκηνοθετική του αντίληψη, ενώ σχολιάζονται θετικά οι Δελφικές Γιορτές του Άγγελου Σικελιανού. Είναι το μόνο λογοτεχνικό περιοδικό της εποχής του που ασχολείται με κινηματογραφικά θέματα και παρακολουθεί συστηματικά τις πρόοδοι της ελληνικής κινηματογραφίας και τις προβολές ελληνικών και ξένων ταινιών. Αξιολογία είναι τα σχετικά άρθρα της Ίριδος Σκαραβαίου. Σημαντική είναι και η παρουσία των εικαστικών τεχνών: φιλοξενούνται πολυάριθμα εικαστικά έργα, συχνά από τα πρωτοποριακά ρεύματα του αιώνα, άρθρα και κριτική εκδόσεων. Τακτικά δημοσιεύονται και μουσικοκριτικά σημειώματα, από τους Γιάννη Φραγκόπουλο και Σοφία Κενταύρου-Οικονομίδου.

Στους συνεργάτες του συγκαταλέγονται οι Τάσος Αθανασιάδης, Τ. Ανθίας, Μ. Βάλας, Δημοσθένης Ν. Βουτυράς, Άγγελος Δόξας, Αναστάσιος Δρίδας, Κ.Γ. Καρυωτάκης, Μαριέττα Μινώτου, Ρίτα Ν. Μπούμη, Παύλος Νιρβάνας, Τ. Παπατσώνης, Π. Πρεβελάκης, Λιλή Πριονιστή, Αιμίλιος Ριάδης, Άγγ. Σικελιανός, Σωτήρης Σκίπης, Γερ. Σταταλάς, Μ. Φιλήντας, Ν. Χάγερ-Μπουφιδής, Στρατής Τσίρκας, Περιλαμβάγονται εικαστικά έργα των Γιώργου Α. Βαλταδώρου, Γιάννη Βάσου, Δημ. Γιολλάδη, Γ. Γουναρόπουλου, Διαμαντή Διαμαντόπουλου, Γιάννη Μηταράκη, Ερασμίας Μπερτσά, Γ. Στέρη και Μιχ. Τόμπρου.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ, ΔΘΘ, ΕΒΕ, ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καράογλου (εποπτεία). *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 216-230.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ—ΚΩΣΤΑΣ ΦΡΟΥΖΑΚΗΣ

Πρωτοπόροι

Ζωντανή τέχνη - Κριτική - Μελέτη. Αθήνα, Φεβρ. 1930 - Μάρτ. 1930, περ. Α', αρ. τχ. 1-2 και Φεβρ. 1931 - Ιαν. 1932, περ. Β', αρ. τχ. 1-12. Έκδοση-διαχείριση: Κ. Γκοβόστης (περ. Α'). Θανάσης Γκογκάνης (περ. Β', αρ. τχ. 1-10). Διεύθυνση: συντακτική επιτροπή (περ. Α'), ομάδα πρωτοπόρων (περ. Β', αρ. τχ. 1-10). Φιλολογική διεύθυνση-σύνταξη: Πέτρος *Πικρός (περ. Β', αρ. τχ. 11/12). Αρχισυντάξια: Γαλάτεια Καζαντζή (περ. Β', αρ. τχ. 1-10). Καλλιτεχνική επιμέλεια: Αγήνωρ Ασπεριάδης (περ. Α' και περ. Β', αρ. τχ. 1). Μότο εσωφύλλου: «Ομυδική προσπάθεια. Μηνιαίο όργανο της προχωρημένης διανοησε». Μηνιαίο, δίσηλο, διαστάσεων

27,5x20 εκ. Τιμή τεύχους: 5 δρχ. (περ. Α΄) και 7,50 δρχ. (περ. Β΄). Τυπογραφείο: Α.Ν. Μαυρίδη (αρχικά).

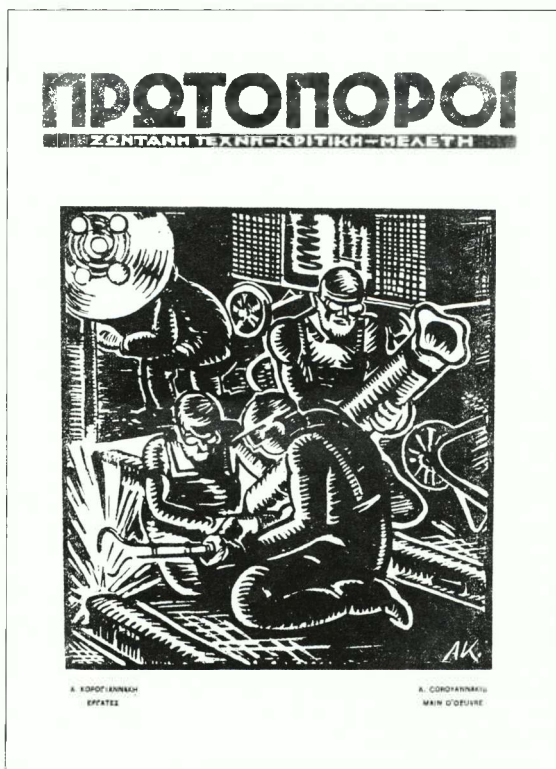
Περιοδικό λογοτεχνίας και κριτικής, συνεχίζει την παράδοση των **Νέων Βωμών* και της **Λογοτεχνικής Επιθεώρησης* και διεκδικεί στον χώρο της αριστερής διανοήσης τη θέση της **Νέας Επιθεώρησης*. Διακηρύσσει την πίστη του στην «ελεύθερη σκέψη» και απευθύνει ανοιχτή πρόσκληση σε κάθε νέο, κυρίως, προοδευτικό διανοούμενο να προσχωρήσει στις γραμμές του και δηλώνει ότι επιθυμεί τη συνεργασία ακόμη και όσων παρεκκλίνουν από τις δικές του ιδεολογικές κατευθύνσεις. Πιστεύει στη ζωτικότητα της μάζας και θέλει να είναι «πραγματικά λαϊκό περιοδικό»: επιθυμεί να συντονίσει τα αριστερά επαρχιακά έντυπα σε μια ενιαία και πειθαρχημένη αριστερή δράση και επιδιώκει την οργανωτική σύνδεση με την «Προλεταριακή Λεύτερη Σκέψη» στο εξωτερικό.

Το οργανωτικό πλαίσιο λειτουργίας του ακολουθεί προφανώς πολιτικά πρότυπα της Αριστεράς: υπάρχει μία Κεντρική Ομάδα στην οποία αντιπροσωπεύονται όλες οι Περιφερειακές και Τοπικές Ομάδες. Οι επιμέρους Ομάδες αναλαμβάνουν να οργανώνουν καλλιτεχνικές συγκεντρώσεις, μορφωτικές διαλέξεις, παραστάσεις, φιλολογικές απογευματινές, χορευτικές εσπερίδες, εκδρομές, εκλαϊκευτικά μαθήματα. Σκοπός αυτής της εκπολιτιστικής δράσης είναι η καταπολέμηση των προλήψεων και του αναλφαριθμησιμού ανάμεσα στις εργατικές και αγροτικές μάζες και η εξοικείωση των λαϊκών στρωμάτων με τις αισθητικές απολαύσεις και την τέχνη. Ξεχωριστό ενδιαφέρον επιδεικνύει και για πληθυσμιακές ομάδες, κοινωνικές ή φυλετικές, που υφίστανται καταπίεση: τις γυναίκες (αρ. τχ. 2-5), τους εβραίους (αρ. τχ. 6), τους μαύρους (αρ. τχ. 9).

Οι λογοτεχνικές προτιμήσεις γίνονται ευθύς εξ αρχής σαφείς: αμέσως μετά το προγραμματικό σημείωμα, φιλοξενείται, σε περίοπτη θέση, «Ο Οδηγητής» από το *Φως που καίει* του Κ. Βάρναλη. Γενικά καταδικάζει τις μοντερνιστικές τάσεις. Επιδοκιμάζει τα ποιήματα του Τεύκρου *Ανδία και σαρκάζει τον Άγγελο Σικελιανό: μάλιστα, προκηρύσσει «διαγωνισμό» για την κατανόηση των θεωρητικών του σκέψεων (περ. Α΄, αρ. τχ. 2).

Ακόμη, περιλαμβάνονται άρθρα για τις σύγχρονες λογοτεχνίες ξένων χωρών, όπως της Γιουγκοσλαβίας, της Κίνας, της Ρωσίας, της Βουλγαρίας, της Τουρκίας. Για το γλωσσικό ζήτημα διατυπώνεται η άποψη ότι η επίλυσή του έχει πράξει πλέον από την αστική τάξη και τους εκπροσώπους της – ανάμεσά τους κατατάσσουν τον Γ. Ψυχάρη – στη δικαιοδοσία του προλεταριάτου (περ. Β΄, αρ. τχ. 2). Το περιοδικό δείχνει ενδιαφέρον και για την εκπαίδευση, για τα διοικητικά της όργανα και τις κινητοποιήσεις των φοιτητών.

Από τις ειδικές στήλες, περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα «Φύλλα πορείας», με διάφορες μαρτυρίες κυρίως, η στήλη «Προς νέες μορφές», όπου συνήθως δημοσιεύεται ένα είδος πεζογραφίας με εμφανή δραματικά και λυρικά στοιχεία, και η στήλη «Οι πρω-

τοτόροι που ξεκινούν», με ποιήματα και πεζά έργα αναγνωστών. Στην πορεία εγκαινιάζεται και στήλη χρονογραφημάτων. Στο πλαίσιο της «σοσιαλιστικής ανοικοδόμησης» απασχολεί το θέατρο—μάλιστα μέσω της σχετικής στήλης προωθούνται και επαγγελματικά αιτήματα των ηθοποιών—, ο κινηματογράφος, η μουσική και η εικαστική κίνηση. Στις «Εκλαϊκευτικές σελίδες» μεταφράζονται: «Από τον πύθηκο στον άνθρωπο» του Φρειδερίκου Ένγκελς (περ. Β', αρ. τχ. 1-3), η θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάιν (περ. Β', αρ. τχ. 2-4)—η δημοσίευση της θεωρίας δεν ολοκληρώνεται, επειδή «μια μεγάλη μερίδα προλετάρια και αγρότες πυραποινούνται πως μ' όλη την καλή δέληση δεν είναι δυνατό να παρακολουθήσουν»— και οι «Αμοιβαίες σχέσεις μαρξισμού και δαρβινισμού» του Γ.Α. Γκουριέφ (περ. Β', αρ. τχ. 5-11).

Ανάμεσα στους συνεργάτες, από τους οποίους ζητά να μην χρησιμοποιούν ψευδώνυμα, για να μην μεταδίδουν πνεύμα συννοτισμού, συγκαταλέγονται οι Τ. *Ανδίας, Βάσος *Βαρίκας, Ρήγας Γκόλφης, Γιόσηφ Ελιγιά, Γαλάτεια Καζαντζίκη, Τάκης Κλαδεντής, Μπάμπης *Κλάρας, Αλ. Μινωτής, Λιλίκα *Νάκου, Νίκος Νικολαΐδης, Α. Πανσέληνος, Νικήτας Ράντος, Β. Ρώτας και Στρατής Τσίρκας. Εικαστικά έργα τους δημοσιεύουν μεταξύ άλλων οι καλλιτέχνες Αγίγνω Αστεριάδης, Σπύρος Βασιλείου, Μίμης Βισώρης, Δ. Γιολδάσης, Γ. Γουναρόπουλος, Άγγ. Θεοδωρόπουλος, Φώτης *Κόντογλου, Α. Κορομάννακης, Κ. Πάγκαλος, Αντώνης Παπαλουκάς, Γ. Τάσος και Μ. Τόμπρος.

Την έκδοση ανέλαβε αρχικά, για δύο χρόνια, ο εκδοτικός οίκος Κ. Γκοδόστη. Όμως η συνεργασία αυτή διατηρήθηκε μόνο στα δύο τεύχη της πρώτης περιόδου. Όταν, ύστερα από διακοπή ενός χρόνου, επανακυκλοφορεί, γίνεται λόγος για τις ιδεολογικές διαφορές με τον παλιό εκδότη του. Θεωρείται ότι η διακοπή της έκδοσης οφειλόταν στο επίσημο κράτος, που επικαλούμενο ένα παλιό παγκυλικό διάταγμα, αρνήθηκε τα μέτρα κυκλοφορίας του, αλλά στην πραγματικότητα συγκάλυπτε έτσι τους φόβους του για τη δράση του. Στο δέκατο τεύχος, ο Πικρός και ο Θανάσης Γκογκώνης καταγγέλλουν την επέμβαση ανθρώπων ξένων προς το περιοδικό, και στο επόμενο τεύχος, που είναι και το τελευταίο, στη διεύθυνση και τη σύνταξη αναγράφεται μόνον το όνομα του πρώτου. Μάλιστα εκεί ο Πικρός υποστηρίζει πως η έκδοση ήταν προσωπική του πρωτοβουλία, στην οποία αρχικά δεν είχε ανάμιξη το ΚΚΕ, ότι οι εγκαθιστά κομματικοί μόνο προβλήματα δημιουργούσαν στην έκδοσή του, καταγγέλλει, μεταξύ άλλων, τον Γκογκώνη για διπλοπροσωπία, απολογείται

για τις εις βάρος του κατηγορίες για την οικονομική διαχείριση και παρουσιάζεται αποφασισμένος να εξακολουθήσει την έκδοση.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ (σε μ/φ), ΒΒ (περ. Β'), ΕΒΕ (περ. Β', αρ. τχ. 2-12), ΕΛΙΑ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστίνα Ντουνιά, *Λογοτεχνία και πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο*. Αθήνα, εκδ. Καστανιώτης, 1996, σσ. 145-174· Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Β', σ. 266-281.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΔΗ

Πρωτοπόροι

Μηνιαίο φύλλο Τέχνης και Διανόησης. Αθήνα, Αύγ.—Δεκ. 1943, αρ. τχ. 1-5. Συντακτική επιτροπή: Μάρκος Αυγέρης, Νίκος Καρθούνης, Μέλιω Αξιώτη, γραμματέας της ο Γιώργης Λαμπρινός. Μηνιαίο, δεκαεξασέλιδο, δίστυλο, διαστάσεων 25x17,5 εκ. Περίοδος Νέα: Τιμή 300δρχ. Τυπωνόταν σε μυστικό τυπογραφείο.

Το περιοδικό είχε αρχικά κυκλοφορήσει νόμιμα στην Αθήνα από το 1928 έως τον Ιούλιο 1936. Η παράνομη έκδοσή του περιοδικού *Πρωτοπόροι*, τον Αύγουστο του 1943, αποτέλεσε μια πράξη αντίστασης των Ελλήνων λογοτεχνών που είχαν προσχωρήσει στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο). Στο κύριο άρθρο του πρώτου τεύχους με τίτλο «Οι *Πρωτοπόροι* στον αγώνα» εξέθεσαν τις θέσεις και τους στόχους τους: «καθήκον της τέχνης είναι να ριχτούν οι ιερωφάντες της στον αγώνα με πάθος άδολο, με πίστη και αγάπη φλογερή προς την Ελλάδα και το λαό της. [...] Ας πάρουμε μέρος στον αγώνα για την εθνική λευτεριά, για τη λαοκρατία. [...] Γιατί πιστεύουμε στην Ελλάδα, στον ελληνικό λαό και ένα κομμάτι του είναι άνθρωποι των Γραμμάτων και της Τέχνης. Για αυτό και ξαναθαίνουμε και οι 'Πρωτοπόροι' για να δείξουν ότι η φυγή απ' τον αγώνα δεν είναι ο δρόμος των δυνατών».

Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού προσπάθησε να συνδυάσει τη λογοτεχνία, την ποίηση, την τέχνη με τη στράτευση για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Τα άρθρα, τα διηγήματα, τα ποιήματα και τα χρονογραφημένα ακολουθούσαν την παραπάνω πολιτική απόφαση— όλα ήταν στρατευμένα σε αυτό το σκοπό, και οι τίτλοι τους είναι απλά ενδεικτικοί: «Η κηδεία», «Προχωρείτε!...», «Το γράμμα του πνιγμένου», «Οι ανάπηροι». Από την έκδοση δεν έλειπε η κριτική στο θέατρο, τον κινηματογράφο και τα βιβλία. Και στα πέντε τεύχη που κυκλοφόρησαν οι συντάκτες συνέχιζαν να καλούν σε συστράτευση τους προοδευτικούς ανθρώπους

του τόπου και να καταγγέλλουν όσους τάσσονταν στο πλευρό των κατακτητών. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η κριτική στο σύλλογο λογοτεχνών: «δεν είναι πραγματικό λογοτεχνικό σωματείο αλλά φωλιά αντιδραστική που την έμπλεξαν γνωστοί τυχοδιωκτικοί τύποι με τις ευλογίες του Υπουργού των κατακτητών Λούβαρη».

Οι περισσότεροι από τους συνεργάτες του περιοδικού χρησιμοποιούσαν ψευδώνυμα, όπως π.χ. 'Μ. Στεφανίδης' ο Μάρκος Αυγέρης, 'Αιολικός' ο Ασημάκης Πανσέληνος, 'Α. Ταπεινός' ο Νίκος Καβδίας που δημοσιεύει για πρώτη φορά (τχ. 5) ένα ποίημά του για την Αντίσταση.

Για τη διακοπή της έκδοσης ο Τάσος Βουρνάς αναφέρει: «Το πέμπτο ήταν και το τελευταίο φύλλο των *Πρωτοπόρων*. Φαίνεται πως λόγοι οργανωτικοί, σε συνδυασμό με το πλάτημα του ΕΑΜ και συνεπώς την ανάγκη χρησιμοποίησης παράνομων τυπογραφείων για άλλου είδους εκδοτική διαφωτιστική δουλειά, η μετάβαση του Καρβούνη στο θουλό ή και ακόμα κανένα «χτύπημα» στον εκδοτικό μηχανισμό, το κλείσιμο του Λαμπρινού στο Χαϊδάρι, έφριξαν πίσω τους *Πρωτοπόρους* με αποτέλεσμα να σταματήσουν την έκδοσή τους».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τάσος Βουρνάς, «Οι *Πρωτοπόροι*. Αύγουστος-Δεκέμβριος 1944. Το όργανο των Λογοτεχνών του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου». *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 87-88 (Μαρτ. - Απρ. 1962), 319-321· Π. Νούτσος, *Η σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα 1875-1914*, Αθήνα 1990, σ. 87, 441.

ΠΩΡΓΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Πρωτοπόρος

Μηνιαία έκδοση του ελληνικού συνδικαλιστικού τμήματος της ΚΣΕ-ΑΥ Βελγίου, Σαρλερουά, Βρυξέλλες, 1959-1964 / Αθήνα, 1964-1967 / Βρυξέλλες, 1967 έως σήμερα [2005]. Εκδότης: Χριστιανικό Συνδικάτο, ελληνικό τμήμα από το 1990 συνεκδίδεται και από το Ελληνικό Κέντρο Επιμόρφωσης και Διάπλωσης (μετέπειτα Διαπολιτιστικό Κέντρο), Διευθυντής-αρχισυντάκτης: Ιωάννης Πιανερίδης (1959-1980)· στην έκδοση τον βοηθούσε όλα αυτά τα χρόνια η σύζυγός του Βάντα· σύμφωνα με το τελευταίο φύλλο που συνέταξε το ζεύγος Πιανερίδη, από ένα σημείο και πέρα την πλήρη ευθύνη της σύνταξης και έκδοσης του εντύπου είχε αναλάβει ουσιαστικά η Βάντα Πιανερίδη· 1981 έως σήμερα: Σάκης Δημητράκοπουλος, Αρχικός τίτλος: *Η εφημερίδα μας*, Μηνιαία ή διμηνιαία και σταθερά διμηνιαία από τον Ιαν. 1981 έως σήμερα, τετρασέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 43x30,5 εκ. Συνδρομές: δωρεάν στα μέλη του ελληνικού

τμήματος του Χριστιανικού Συνδικάτου και, προφανώς, σε συμπαθούντες ή γνωστούς (από τον Ιουν. 1965 κ.ε.). Αρχικά πολυγραφημένη (Βέλγιο, 1959-1964), Αργότερα, και για ένα σύντομο διάστημα, τυπωνόταν στην Αθήνα (1964-1967), τα 2000 αντίτυπα της μεταφέρονταν κάθε μήνα δωρεάν από τη βελγική αεροπορική εταιρεία με αντάλλαγμα διαφημιστική καταχώριση στα φύλλα της. Από το 1967 έως σήμερα τυπώνεται στις Βρυξέλλες αρχικά σε τυπογραφείο ειδικευμένο στην έκδοση αρχαίων ελληνικών κειμένων, Γραφεία: Chaussée de Haecht, 579, Βρυξέλλες, Ιστοσελίδα: www.users.skynet.be/centrehellnique

Το Χριστιανικό Συνδικάτο του Βελγίου το 1958-1959, λόγω της αύξησης του αριθμού των ελλήνων εργατών στα βελγικά ανθρακωρυχεία, αποφάσισε να οργανώσει ελληνικό τμήμα του. Στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής υποστήριξε την έκδοση εφημερίδας στα ελληνικά.

Από το 1965 στην πρώτη σελίδα της δημοσιεύονταν κείμενα που αφορούσαν το ελληνικό τμήμα του Χριστιανικού Συνδικάτου (συνελεύσεις των συνδικαλιστών, θέματα επιμορφωτικών σεμιναρίων, αιτήματα κ.ά.), τους ξένους μετανάστες (εκδηλώσεις, σχετικοί νόμοι, διεκδικήσεις κ.ά.) ή το συνδικαλιστικό κίνημα του Βελγίου (απεργίες, ομιλίες στελεχών, εκλογές για εργατικές επιτροπές κ.ά.) και, συνήθως, ένα χρονογράφημα. Τα πρωτοσέλιδα άρθρα δεν ήταν απλώς ενημερωτικά, αλλά έντονα παραινετικά. Στις εσωτερικές σελίδες δημοσιεύονταν: πληθώρα ειδήσεων και πληροφοριών σχετικά με το ύψος των ημερομισθίων σε διάφορους κλάδους, τη διακύμανση των επιδομάτων και περιγραφή των διαδικασιών για τη χορήγηση συντάξεων, αδειών κ.ά.: ενημερωτικά κείμενα για τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα πολιτικά δικαιώματα των ξένων και των βέλγων εργατών και σχόλια για τις απεργίες· νέα από την ελληνική παροικία του Βελγίου και ιδιαίτερες πληροφορίες για τις επιμέρους δραστηριότητες του ελληνικού τμήματος του χριστιανικού συνδικάτου (εκδηλώσεις, σεμινάρια, μαθήματα, λειτουργία βιβλιοθήκης, επιτυχίες ελληνόπουλων στο σχολείο, θέματα, αθλητικά κ.ά.)· νέα από τη ζωή των ξένων εργατών σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες· παρουσίαση των δραστηριοτήτων διεθνών ή ευρωπαϊκών συνδικαλιστικών οργανώσεων· στήλη της Ελληνίδας· από το 1969 και το 1970 αντίστοιχα, κείμενα σε πολλές συνέχειες με τίτλο την «Ιστορία του εργατικού κινήματος» και τις «Κοινωνικές θεωρίες που επηρέασαν το εργατικό κίνημα»· αφιερώματα για τις εθνικές επετείους της 25^{ης} Μαρτίου

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΔΙΚΑΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΟΣΕ - ΑΣΥ ΒΕΛΓΙΟΥ

ΕΚΠΑΙΤΗΚΗ

ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ

Όργανο των Ελλήνων Εργαζομένων και Μέλων • Χρόνος 17ος • Τόμος 4ος • Άρματα • - Απρίλ 1976

ΚΡΙΣΗ ΔΟΜΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

Το οικονομικό σύστημα που κινείται προς την κρίση είναι το σύστημα που, όπως είπαμε, είναι το σύστημα που κινείται προς την κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση...

Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση...

Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση...

Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση... Η κρίση είναι η κρίση...

ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΑΙΩΝΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς... Η μορφή της δουλειάς είναι η μορφή της δουλειάς...

Ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών Η ΚΑΤΑΛΗΤΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ «PRESTIGE» ΑΝΙΟ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών...

Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών...

Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών...

Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών... Η ομάδα των «αυθεντικών» Ισπανικών δημοκρατών...

ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΘΗΤΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ

Η ενθουσία των εργατών... Η ενθουσία των εργατών... Η ενθουσία των εργατών... Η ενθουσία των εργατών... Η ενθουσία των εργατών...

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση...

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση...

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση...

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση... Η εργατική κίνηση...

και της 28ης Οκτωβρίου· διηγήματα και ποιήματα Ελλήνων και ξένων λογοτεχνών (Κ. *Βάρναλης, Ν. Βρεττικός, Α. Κρίστι, Α. Τσέχωφ, κ.ά.)· αλληλογραφία των αναγνωστών· διαφημίσεις κυρίως ελληνικών ελεύθερων επαγγελματιών (καρφενέλων, μπακάλικων, τυπογραφείου και διβλιοπωλείου), αλλά και άλλες, όπως του αυστραλιανού κράτους για τη δυνατότητα μετανάστευσης στη χώρα.

Τα πρώτα φύλλα της εφημερίδας περιλάμβαναν και μια «Στήλη της Εκκλησίας», σταδιακά όμως οι σχέσεις της Εκκλησίας με το ελληνικό τμήμα του Χριστιανικού Συνδικάτου επιδεινώθηκαν. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας ο *Πρωτοπόρος* κατήγγειλε πλέον ανοιχτά ιερεις που υπηρετούσαν στο Βέλγιο, κυρίως όσους κατείχαν αξιώματα, ως συνεργάτες και όργανα της χούντας. Δημοσίευσε όμως πάντα κείμενα για το νόημα του χριστιανισμού και άρδρα υπέρ των δημοκρατικών ιερών, του π. Γ. *Πυρουνάκη και της εφ. *Χριστιανική Δημοκρατία του Ν. Ψαρρούακη.

Από το 1964 έως το 1967 στην τελευταία σελίδα δημοσιευόταν στήλη με τίτλο «Νέα από την Πατρίδα». Στη στήλη αυτή δεν υπήρχαν πολιτικές ειδήσεις ή σχόλια, παρά μόνο πληροφορίες για την οικονομία, τα αθλητικά και για στρατολογικά ζητήματα. Η εφημερίδα, όπως και τα υπόλοιπα έντυπα του Χριστιανικού Συνδικάτου, καταφερόταν με κάθε τρόπο και σχεδόν σε κάθε φύλλο από την έκδοσή της έως τις αρχές του 1969 εναντίον της πολιτικής και αποδάρνυνε τους μετανάστες από την ενασχόληση με αυτή. Θεωρούσε την πολιτική υπεύθυνη για τη διάσπαση των εργατών, την ανάπτυξη διχόνοιας και εντελώς ξένη από τη συνδικαλιστική δράση. Ο Γιαννιέρης, είτε συμμερίζονταν είτε υιοθέτησε αυτή τη στάση αναγκαστικά ως στέλεχος του συνδικάτου, απέφυγε συστηματικά κάθε αναφορά στην πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, του Βελγίου έως το 1969, Τα «Ιουλιανά», οι αλλαγές των ελληνικών κυβερνήσεων, ακόμα και η επιβολή δικτατορίας στην Ελλάδα το 1967 αποσιωπήθηκαν πλήρως. Από το 1967 έως το 1973 έπαιψε να υπάρχει στήλη με νέα από την πατρίδα.

Κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της δικτατορίας, η εφημερίδα εξίσωσε τις ενέργειες του στρατοκρατικού καθεστώτος της Αθήνας με αυτές των αντιδικτατορικών μεταναστευτικών οργανώσεων στο Βέλγιο χαρακτηρίζοντάς τις αδιάκριτα ως «ακραίες». Το 1969 το βελγικό συνδικάτο, αλλά και ορισμένοι διεθνείς συνδικαλιστικοί φορείς, καταδίκασαν επισήμως τη χούντα στην Ελλάδα. Παράλληλα, το Συμβούλιο της Ευρώπης και η ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, πρόδρομος της Ευρωπαϊκής Ένωσης) κατήγγειλαν το στρατοκρατικό καθεστώς. Τότε μόνο άρχισε και ο *Πρωτοπόρος* να παίρνει ανοιχτά θέση κατά της χούντας και να υιοθετεί, προοδευτικά, μια πιο σταθμισμένη στάση απέναντι στην πολιτική. Δημοσίευσε νέα από τη δίκη της αντιστασιακής οργάνωσης Δημοκρατική Άμυνα στην Ελλάδα το 1970, ομιλία του Α. Παπανδρέου, «αρχηγού του ΠΑΚ [Πανελλήνιο Απελευθερωτικό Κίνημα]», σε συνέδριο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας το 1972 και σχόλια για τα γεγονότα του Πολυτεχνείου τον Νοέμβριο 1973. Την ίδια χρονιά καθιερώθηκε μία στήλη με τίτλο «Ελλάδα μέσα και έξω». Σχόλια και ειδήσεις, με πολιτική ειδησεογραφία και, μετά τη

Μεταπολίτευση, με επικριτικά ως επί το πλείστον σχόλια για την οργάνωση και τις δραστηριότητες των συνδικάτων στην Ελλάδα. Η εισβολή στην Κύπρο αποτέλεσε, επίσης, ένα από τα κεντρικά θέματα πολλών φύλλων μετά το 1974. Εξαρχής, ο Γιαννερίδης κατέκρινε τις επιλογές της μεταπολιτευτικής κυβέρνησης Καραμανλή και προέσπιζε θέσεις που προσέγγιζαν αυτές του ΠΑΣΟΚ.

Από το πρώτο του φύλλο έως το 1980, η συνολική στάση του *Πρωτοπόρου* έναντι των ελληνικών κυβερνήσεων και της πολιτικής του ελληνικού κράτους για τους μετανάστες ήταν αρνητική, με εξαίρεση το διάστημα της κυβέρνησης του Γ. Παπανδρέου. Αντιθέτως, επεσήμαινε και επαινούσε κάθε ενέργεια του βελγικού κράτους υπέρ των μεταναστών, υπογράμιζε την οικονομική ανάπτυξη του Βελγίου και τη βελτίωση του επιπέδου ζωής όλων των κατοίκων του, γηγενών και ξένων. Πιο εκτεταμένες ήταν, βέβαια, οι αναφορές στους αγώνες των συνδικάτων και του συνδικαλιστικού κινήματος για τα δικαιώματα των μεταναστών, ενώ δεν έλειπαν σχόλια για τη δράση άλλων βελγικών φορέων υπέρ των ξένων εργατών. Μόλις κατά τη δεκαετία του 1970 εμφανίστηκαν άρθρα που κατήγγελλαν την ξενοφοβία και τον ρατσισμό και έκαναν λόγο για διακρίσεις εναντίον των ξένων.

Έως τη Μεταπολίτευση και, κυρίως, έως την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, αφενός, δεν ήταν εύκολο να βρει κανείς στο Βέλγιο ελληνική εφημερίδα και, αφετέρου, κανένα άλλο ελληνικό έντυπο, από αυτά που εξέδιδαν κατά καιρούς ομάδες ή οργανώσεις Ελλήνων στο Βέλγιο, δεν μπορεί να συγκριθεί σε εμφάνιση, διακίνηση, διάρκεια και τακτικότητα έκδοσης με τον *Πρωτοπόρο*. Ως το μόνο ελληνόφωνο έντυπο στο Βέλγιο επί πολλά έτη και το μόνο που εκδίδεται σταθερά επί δεκαετίες, υπήρξε ένας μοναδικός τρόπος πρόσβασης των ελληνών μεταναστών σε πληροφορίες που αλλιώς θα παρέμεναν απρόσιτες γι' αυτούς. Σήμερα ο *Πρωτοπόρος* αναρτάται και στο διαδίκτυο και το περιεχόμενό του έχει προσαρμοστεί στο νέο αναγνωστικό κοινό του. Η εφημερίδα έχει πλέον άλλη λειτουργία μιας και η σύνδεση του ελληνικού πληθυσμού στο Βέλγιο έχει αλλάξει ριζικά και η τηλεόραση παίξει πια πολύ σημαντικότερο ρόλο στην πληροφόρησή του.

BIBΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΤΧΣ (ελλ. σ.: 1972 κ.έ.), ΒΒ (ελλ. σ., μεταπολιτευτικής περιόδου), Ιδιωτική συλλογή Ε. Κατσάρα (Βρυξέλες, σχεδόν πλ. σ.: 1αν. 1965 - τέλη 1971).

ΑΙΝΑ ΒΕΝΤΟΥΡΑ

Πτίνης, Κώστας

(Σάμος, 1912-1996). Δημοσιογράφος, συγγραφέας, Μαθητής ακόμη, έγραψε τη μονογραφία *Η Σάμος και το '21*, την οποία τύπωσε το 1948. Ασχολήθηκε πολύ νωρίς με τη δημοσιογραφία. Παρακολούθησε μαθήματα της Νομικής

Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και ως φοιτητής εργάστηκε σε αθηναϊκές εφημερίδες. Το 1943, στη διάρκεια της προσωρινής απελευθέρωσης της Σάμου (Σεπτ. - Νοέ.) υπήρξε διευθυντής σύνταξης της εφ. *Σαμακόν Βήμα*. Στη συνέχεια διέφυγε στη Μέση Ανατολή (1943-1945) και υπηρέτησε στο ελληνικό τμήμα του εκεί αγγλικού υπουργείου Πληροφοριών. Ήταν υπεύθυνος έκδοσης εντύπων για τον ελληνικό στρατό και διευθυντής του περιοδικού *Ελλάς*, των Ενόπλων Δυνάμεων. Με την Απελευθέρωση επιστρέφει στη Σάμο και αναλαμβάνει το πρακτερίο Τύπου και το τυπογραφείο του πατέρα του Ιωάννη Πτίνη, όπου και εκδίδει την εφ. **Ελλάς* (1945-1977), της οποίας υπήρξε διευθυντής και κύριος συντάκτης. Διατηρούσε συγχρόνως βιβλιοπωλείο και τυπογραφείο.

Ασχολήθηκε επίσης με τη λογοτεχνία και την ιστορία του νησιού του. Το πρώτο βιβλίο του που κυκλοφόρησε ήταν η ποιητική συλλογή *Πρώτο ταξίδι* (1939). Συνέγραψε δεατρικές ηθογραφίες, ορισμένες από τις οποίες παίχτηκαν από ερασιτεχνικούς θιάσους της πόλης της Σάμου και αρκετά βιβλία με θέμα την ιστορία της Σάμου: *Η Σάμος και το '21* (1948), *Μια άλλη Σάμος, Διαλέξεις: η παιδεία στη Σάμο στα χρόνια της ηγεμονίας* (1981), *Επιφανείς Σάμοι κληρικοί. Αγώνες ελευθερίας, Χρόνια κατοχής* (1985), *Ηγεμόνες της Σάμου, Σαμακά* (1992), *Ιστορία της Σάμου* (1992), *Μορφές και Σχεδιάσματα, Σάμος: Τουριστικός περίπατος, Facts about Samos, SAMOS Insel mit vielen namen, Θεμιστοκλής Σοφούλης - πρωθυπουργός της Ελλάδος*. Κείμενα με θέμα την ιστορία της Σάμου δημοσίευσε και σε αθηναϊκές εφημερίδες.

Πρωτοστάτησε στην πνευματική ζωή του νησιού. Το έτος 1969 επανιδρύεται ο ΦΟΣ (Φιλοτεχνικός Όμιλος Σάμου), του οποίου διετέλεσε πρόεδρος επί εικοσαετία. Στις ενέργειες του ΦΟΣ οφείλεται η λειτουργία του αρχαίου θεάτρου στο Πυθαγόρειο της Σάμου και η καθιέρωση του εορτασμού της 11ης Νοεμβρίου ως ημέρας της ενώσεως της Σάμου με

την Ελλάδα. Προσκεκλημένος διαφόρων οργανώσεων στο εξωτερικό, έδωσε πολλές διαλέξεις με θέμα τη Σάμο και την ιστορία της. Διετέλεσε επίσης, επί δεκαετία πρόεδρος της Ολλανδίας στη Σάμο.

Τιμήθηκε με πολλές διακρίσεις: χρυσό σταυρό από τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας Χριστόφορο (1945), έπαινο από το βρετανικό υπουργείο Πληροφοριών για τη βοήθεια που του προσέφερε το π. Ελλάς (1945), αναμνηστικά μετάλλια εθνικής αντίστασης και εκστρατειών 1941-1944 από την Ελληνική Δημοκρατία (1988), από τη Σχολή Εθνικής Αμύνης, από το Πολεμικό Ναυτικό, από την Επιτροπή Μνήμης Αλύτρωτων Πατρίδων, αναμνηστική πλακέτα από την Ανώτατη Σχολή Πολέμου (1990), τιμητικές διακρίσεις από τους συλλόγους των Σαμίων στην Αθήνα και στο εξωτερικό. Τέλος, τιμήθηκε με έπαινο από την Ακαδημία Αθηνών για την προσφορά του στη γενέτειρά του (1980).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μ.Γ. Βαρβούνης, «Κ. Πτίης, 1912-1996», εφ. *Σαμιακόν Βήμα*, αρ. φ. 3045, 2 Σεπτ. 1996· Αγγέλα Χατζημυζάλη, «Ο Κώστας Πτίης κι εμείς», π. *Απόλλους, Σαμιακών γραμμάτων και τεχνών περήνηση*, τ. 17 (Σάμος 1997), 30-31· Χρ. Λάνδρος, «138 χρόνια σαμιακού 'Υπνου», στον τόμο *Ο Ύπνος στη Σάμο, αναταρασάσεις της τοπικής κοινωνίας, 19ος-20ός αι.* Πρακτικά συνεδρίου, Σάμος 9-10 Νοε. 2001, Αθήνα, εκδ. ΓΑΚ-Αρχαία Ν. Σάμου, 2003, σ. 23-40.

ΑΓΓΕΛΑ ΧΑΤΖΗΜΥΖΑΛΗ

Πυθαγόρας

Σύγγραμμα περιοδικών όργανων των ελευθέρων τεκτόνων, Αθήνα, 1882-1896, 1897, 1923-1931, 1932-1941 (με αλλαγές τίτλων). Εκδότης: Εμμανουήλ *Γαλάνης, Μηνιαίο (1882) και στη συνέχεια με αραή έκδοση (έως τα τέλη του 1896). Τρίαντα δύο σελίδων με συνεχή σελιδαρίμηση, μονόστηλο, διαστάσεων 22x15 εκ. Διανέμεται δωρεάν στα μέλη. Τυπογραφείο: «εκ του τυπογραφείου της Ενώσεως» (1882). «εκ του Τυπογραφικού Καταστήματος Σπυριδιανός Κουσουλίνου, Πλατεία Αγίων Θεοδώρων». Αναλυτικά: η περ. Α' της έκδοσης είναι από τον Ιαν. 1882 έως τα τέλη 1896· επανεκδίδεται τον Ιαν. 1897 για 1 τεύχος (σαράντα σελίδων). Η κρίση που περνούσε ο τεκτονισμός στην Ελλάδα, την εποχή εκείνη, οδήγησαν στην παύση της έκδοσης. Τεκτονικές πηγές αναφέρουν ότι επανεκδόθηκε μετά την ενοποίηση των τεκτονικών κινήσεων το 1908 και διήρκεσε έως το 1912, αλλά δεν έχουν βρεθεί τεύχη της περιόδου αυτής. Είναι πιθανόν οι ανωτέρω πηγές να θεωρούν ως *Πυθαγόρα* άλλες εκδόσεις τεκτονικών περιοδικών της περιόδου. Νέα περίοδος: Ιαν. 1923 - Νοε. 1931. Υπότιτλο: *Ε**Τ**εκδιδομένον εν Αθήναις κατά μήνα (1923-1926)*: *Όργανο πνευματικής επικοινωνίας των απανταχού Ελλήνων Τεκτόνων*, Ιδρυτής: Εμ. Γαλάνης. Διευθυντής: Α.Π. Αλεξανδρόπουλος. Εκδιδε-

ται σε τεύχη των τριάντα δύο ή σαράντα οκτώ σελίδων και ακόμα σε διπλά τεύχη των εξήντα τεσσάρων ή ογδόντα σελίδων, διαστάσεων 22x15 εκ. Διανέμεται δωρεάν στα μέλη. Τυπογραφείο: «Ύπνοι: Γ.Η. Καλέργης και Σία. Πανεπιστημίου 22» / «Ύπνοι Α.Θ. Αμυροπούλου, 13 Κολοκοτρώνη». Περιέχει διαφημίσεις επαγγελματικών δραστηριοτήτων τεκτόνων. Αντικαθίσταται από το π. *Γνώμων*. *Επίσημον μηνιαίο όργανον της Μεγάλης Ανατολής της Ελλάδος*, «εκδιδομένον τη επιμελεία πενταμελούς συντακτικής επιτροπής», Αθήνα, Ιαν. 1931 - Δεκ. 1931, αρ. τχ. 1-12. Διευθυντής σύνταξης: Στάμος Μπρανιάς. Διεύθυνση: Αχαρνών 19, Μηνιαίο, τρίαντα δύο σελίδων, διαστάσεων 22x15 εκ. Συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ., εξωτερικού 0.10 λίρες Αγγλίας ή 3 δολ. ΗΠΑ. Αντικαθίσταται από το π. *Πυθαγόρας-Γνώμων*, *επίσημο όργανον του Υπάτου Συμβουλίου του 33° - και της Μεγάλης Ανατολής της Ελλάδος*, «εκδιδομένον τη επιμελεία εξαμελούς συντακτικής επιτροπής», Αθήνα, Ιαν. 1932 - Ιαν.-Μαρτ. 1941, Διευθυντής σύνταξης: Στάμος Μπρανιάς. Διεύθυνση: Αχαρνών 19, Συνδρομές: εσωτερικού 100 δρχ., εξωτερικού 0.10 λίρες Αγγλίας ή 3 δολ. ΗΠΑ. Η ύλη των ανωτέρω παρόμοια με εκείνη του *Πυθαγόρα*.

Οργανωμένη και πανελλαδικής εμβέλειας μορφή πήρε ο ελληνικός τεκτονισμός το 1868 όταν η «Μεγάλη Ανατολή» της Ιταλίας επέτρεψε στις υπό την αιγίδα της ελληνικές Στοές να σχηματίσουν ανεξάρτητη ελληνική τεκτονική οργάνωση, τη ΜΑΕ (Μεγάλη Ανατολή της Ελλάδος). Σύντομα, το 1872, ένα ακόμη τεκτονικό σώμα ιδρύθηκε, το Ύπατο Συμβούλιο της Ελλάδος, υπό τη σκέπη του οποίου εντάχθηκαν τα μέλη της ΜΑΕ που συνέχισαν στους βαθμούς του Αρχαίου Αποδεδεγμένου Σκωτικού Ύπνου. Τα δύο σώματα κατά κανόνα βρίσκονταν σε συνεργασία και αλληλεξάρτηση στη διάρκεια της περιόδου από το 1872 έως και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αν και δεν έλειπαν οι περιπτώσεις εξαιρετικά έντονων συγκρούσεων.

Ο Εμμανουήλ Γαλάνης, ιδρυτής του περιοδικού, ήταν φιλόλογος. Μυθήθηκε στον τεκτονισμό το 1868 και αφιέρωσε τη ζωή του σε αυτόν. Το 1882 αναγνωρίζοντας την έλλειψη «θεωρητικής παιδείας» ανάμεσα στους έλληνες τέκτονες, αποφάσισε να εκδώσει, με την αρωγή των μελών της Στοάς «Πυθαγόρας», το ομώνυμο περιοδικό στο οποίο σκόπευε να περιέχονται «θεωρητικά» άρθρα, ανακοινώσεις της ΜΑΕ και των Στοών καθώς και τεκτονικά νέα από το εξωτερικό.

Το 1893, ο Αθανάσιος Βρυζάκης είχε εκδώσει, ως Σεβασμιος της Στοάς «Αθηνά», το π. *Αθηνά*, του οποίου η κυκλοφορία σύμφωνα με τεκτονικές

πηγές διήρκεσε έναν περίπου χρόνο. Αντίτυπα του δεν είναι γνωστό εάν έχουν διασωθεί.

Το 1895 ο ελληνικός τεκτονισμός διασπάστηκε και μπήκε σε περίοδο θαδιάς κρίσης, με αποτέλεσμα την εξαφάνιση κάθε είδους τεκτονικού εντύπου. Μετά την επανένωση των τεκτονικών κινήσεων, το 1907, η Γαληνοτάτη Μεγάλη Ανατολή της Ελλάδος (ΓΜΑΕ), το ενιαίο σώμα που προέκυψε, θα εκδώσει το *Δελτίον*. Το περιοδικό αυτό η ΓΜΑΕ ήθελε «εκδιδόται τετράκις του έτους». Διασώθηκε το τχ. 2 (Απρ.-Ιουν. 1908). Ολόκληρο το τεύχος με 88 σελίδες περιέχει ένα μόνο άρθρο, του Αλέξανδρου Π. Αλεξανδρόπουλου, με τίτλο «Συμβολή εις την ιστορίαν του ελληνικού ελευθεροτεκτονισμού ή ιστορική και τινά αλήθεια αφορώσαι την νόμιμον υπόστασιν των εν Ελλάδι ιδρυμένων τεκτ.: Δυνάμεων».

Ένα ακόμη περιοδικό αναφέρεται ότι εκδόθηκε μετά την επανένωση του 1907, ο *Υψηλάντης*, κατά πάσα πιθανότητα με πρωτοβουλία των μελών της ομώνυμης Στοάς. Αντίτυπα του δεν είναι γνωστό εάν έχουν διασωθεί. Ο υπεύθυνος του περιοδικού για την περίοδο 1923-1931, Α.Π. Αλεξανδρόπουλος, ήταν Πρόσδετος Μέγας Διδάσκαλος της ΓΜΑΕ στην περίοδο 1908-1912. Το διάστημα που ανέλαβε την επανέκδοση του περιοδικού δεν κατείχε θέση στη διοίκηση του τεκτονικού σώματος.

Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου ο ελληνικός τεκτονισμός απέκτησε αίγλη, πολλά μέλη, ανάμεσα στα οποία γνωστούς επιστήμονες, επιχειρηματίες, δημοσιογράφους και πολιτικούς. Βελτίωσε τις σχέσεις του με άλλα τεκτονικά σώματα στο εξωτερικό και συμμετείχε στον Διεθνή Τεκτονικό Σύνδεσμο, μία προσπάθεια συντονισμού των τεκτονικών σωμάτων διεθνώς.

Χάρη σε αυτή την ανάπτυξη του τεκτονισμού στην Ελλάδα, ο *Πυθαγόρας* κατάφερε να εκδίδεται τακτικά κάθε μήνα, αντλώντας πόρους από τις συνδρομές των μελών αλλά και από τη δημοσίευση διαφημίσεων επαγγελματικών ή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων των μελών της ΓΜΑΕ. Στις σελίδες του δημοσιεύονται «θεωρητικά» και ιστορικά τεκτονικά άρθρα και μελέτες, άρθρα γύρω από κοινωνικά θέματα, ομιλίες που έκαναν τέκτονες στις Στοές τους, ανακοινώσεις της ΓΜΑΕ, πληροφορίες για τη ζωή των Στοών, αποτελέσματα των αρχαιρσιών των Στοών στην Ελλάδα και των ελληνόφωνων Στοών στην Κύπρο, την Κωνσταντινούπολη και την Αίγυπτο. Ενδιαφέρουσα υπήρξε η συζήτηση που άνοιξε η Στοά «Θέμις» το 1924, γύρω από το εάν οι ιδιότητες του τέκτονα και του κομμουνιστή ήταν

συμβατές ή όχι, μεγάλο μέρος της οποίας δημοσιεύθηκε στα τεύχη του περιοδικού.

Έλος, την περίοδο 1932-1933 εκδόθηκε ένα ακόμη περιοδικό, η *Τεκτονική Ηχώ*. «περιοδική τεκτονική επιθεώρησης εκδιδομένη εγκρίσει της Γαλ. Μεγάλης Ανατολής και του Υπάτου Συμβουλίου του 33^{ου} της Ελλάδος», με διευθυντή τον Γεώργιο Ι. Σώκο. Η ύλη της αποτελείται από ιστορικές μελέτες, ομιλίες σε Στοές και τεκτονικούς εορτασμούς, άρθρα πάνω σε τεκτονικά θέματα, μυστήρια και μεταφυσική.

Συμμεργάτες του *Πυθαγόρα* υπήρξαν οι Αντώνης Αδριανόπουλος, ο δημοσιογράφος Νικόλαος Καρβούνης, ο διομήχανος Μιλτιάδης Πουρής, ο Σπυρίδων Νάγος, ο Διονύσιος Καλογερόπουλος κ.ά.

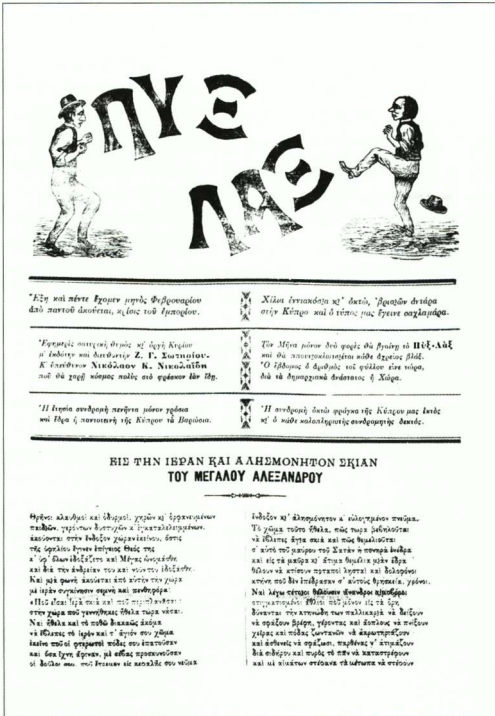
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΓΒ, ΕΚΠΑ (τχ. Ι. 1872). Ιδιωτική συλλογή Θ. Μπενάκη.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΕΝΑΚΗΣ

Πυξ-Λαξ

Λευκωσία/Βαρόσια/ Αμμόχωστος, 1907-1925, με αρκετές διακοπές: περ. Α΄, Λευκωσία, Νοέ. 1907 - Νοέ. 1908, αρ. φ. 1-24· περ. Β΄, Λευκωσία, Μάρτ. 1912 - 26 Αυγ. 1912, αρ. φ. 1-13 και Βαρόσια, Αύγ. 1912 - Φεβρ. 1913, αρ. φ. 14-25· περ. Γ΄, Λευκωσία, Ιαν. 1920 - Νοέ. 1922, αρ. φ. 1-35 και Βαρόσια, Νοέ. 1922 - Δεκ. 1922, αρ. φ. 36-40· περ. Δ΄, Αμμόχωστος, Ιαν. 1925 - 8 Οκτ. 1925, αρ. φ. 1-17. Την περ. Α΄ εκδότης-συντάκτης είναι ο Ζαχαρίας Γ.* Σωτηρίου (δημοσιογράφος και λογοτέχνης), Δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη, δίσητη, διαστάσεων 33x24 εκ. Ετήσιες συνδρομές: 50 γρόσια για το εσωτερικό και 8 φράγκα για το εξωτερικό. Τυπογραφείο: της εφ. *Φωνή της Κύπρου*, Λευκωσία. Την περ. Β΄ παραμένει δεκαπενθήμερη, τετρασέλιδη, δίσητη, διαστάσεων 41,5x26 εκ. Τον Αύγ. 1912 αποκτά ιδιόκτητο τυπογραφείο και εκδίδεται και πάλι δεκαπενθήμερη στο Βαρόσια ενώ τον Φεβρ. 1913, Την περ. Γ΄ γίνεται εβδομαδιαία και τυπώνεται στο τυπογραφείο Κ.Χ. Ήνσγου, ενώ από το φ. 32 (20 Οκτ. 1922) εκδίδεται τρισεβδομαδιαία. Την περ. Δ΄ κυκλοφορεί τρεις φορές το μήνα (δεκαήμερη), επανέρχεται στο μικρό μέγεθος (32x23 εκ.) και οι ετήσιες συνδρομές είναι 6 σελίνια για την Κύπρο και 10 σελ. για το εξωτερικό. Τυπογραφείο: της *Νέας Σαλαμίνας*, Αμμόχωστος.

Σατιρική, έμμετρη κυπριακή εφημερίδα με ακανόνιστη κυκλοφορία, σημαντική λόγω της προσωπικότητας αλλά και της ποιητικής σύλληψης, της οξείας παρατηρητικότητας και του πηγαίου και δηκτικού χιούμορ του συντάκτη της, Σατίριζε βρετανούς αξιωματικούς, κόμματα και θουλευτές, άλλους επώνυμους, εκκλησιαστικούς αξιωματούχους, καθώς και κοινωνικές καταστάσεις της εποχής του. Πολλά από τα έμμετρα σατιρικά του κείμενα

Πυροσβεστική Επιδείωση, 1973
 βλ. Ματιές στις φλόγες

Πυροσβεστική Ηχώ

Μηνιαίο περιοδικό όργανο του Πυροσβεστικού Σώματος, Αθήνα, Μάρτ. 1948-1956, αρ. φ. 1-112. Ιδρυτής-εκδότης-διευθυντής: Σωτήριος Γλυκοφρύδης, δημοσιογράφος, Μηνιαίο, κατά κανόνα είκοσι τεσσάρων σελίδων και σπάνια τριάντα δύο σελίδων, διαστάσεων 33x24 εκ., με έγχρωμο εξώφυλλο. Συνδρομές: «εσωτερικού ετήσιες: 50000 δρ., εξεμηνιαίες: 25000 δρ., Δήμων και νομικών προσώπων: ετήσια 100000 δρ., εξωτερικού ετήσιες: 16 δολ. Γραφεία-τυπογραφεία: οδ. Σάμου 76.

Στα επτά χρόνια της έκδοσής της περιέλαβε στις πάντα φροντισμένες σελίδες της εκατοντάδες επώνυμα και ανώνυμα άρθρα πυροσβεστικού περιεχομένου, καλύπτοντας και την πυροσβεστική επικαιρότητα της εποχής της. Έδωσε με πύρινα λόγια, μάχες για τα δίκαια αιτήματα των τότε πυροσβεστών (βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους, συνταξιοδοτικό, ανανέωση του πυροσβεστικού εξοπλισμού του Πυροσβεστικού Σώματος). Δημοσίευσε ακόμη λογοτεχνικά κείμενα.

Το περιοδικό βρήκε θερμή ανταπόκριση από αναγνώστες πέρα από τα μέλη του Πυροσβεστικού Σώματος. Ένας σύγχρονος σατιρικός στιχουργός θα παρουσιάσει

αναφέρονται στο εθνικό ζήτημα της Κύπρου, στις δημαρτυριακές και βουλευτικές εκλογές.

Το πιο κάτω απόσπασμα από σατιρικό ποίημά του, όπως δημοσιεύτηκε στο φ. 19 (7 Αυγ. 1908) με τίτλο «Στην Κομματιασμένην Κύπρον», είναι χαρακτηριστικό του σατιρικού του στιλ: «Κύπρος, νησί κομματικό. Κύπρος διηρεμένη, / το άθλιο σου κειδωστός επί πολύ θα μένη; / Ω πότε απερίσκεπτε πατρίς των θερμοαίμων, / π' αφέδης στη διάδραση των δώδεκα ανέμων, / Κύπρος πτωχή που έγινης πηγή των αποπαιών, / χείμαρρος ύβρεων αισχροών, εστία των κομμάτων, / τόπε, όπου σε έφαγε ο Άγγλος και το κόμμα / σε ατενίζω πάντοτε μ' εν δάκρυ όλως όμμα / και απορώ πώς έγινης εστία των παδών, / ο άλλοτε αειδαλής Ανατολών ανδρών».

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σοφοκλέους, Συμβολή στην Ιστορία του Κυπριακού Έθνους, τ. Γ', Μέρος Β', σ. 817-856.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

το ενδιαφέρον αυτό με τους ακόλουθους στίχους: «'Χοι ηχούν απ' την Ηχώ του φίλου Γλυκοφρύδη, / Ηχούν εις τον πλανήτη μας ηχούν εις την Σελήνη, / Ο ήχος της ηχεί παντού, ήχους γλυκούς σκορπάει, / Κι οι Πυροσβέστες τρέχουνε / ποιος να την πρωτοπάει, / Ποιος ν' αγοράσει την Ηχώ του φίλου Γλυκοφρύδη / που η κυκλοφορία της έφτασε στο... Μενίδι, / Βρέθηκαν πλείστοι συγγραφείς τας γνώσεις τους να γράψουν, / κι αν την Ηχώ φαλήσουν μοιραίως πια θα πάψουν, / να γράφουνε τας γνώσεις τους και τις φιλοσοφίες / θέματα τόσο σοβαρά και άλλες ποικιλίες». Δεν είναι γνωστοί οι λόγοι που σταμάτησαν την έκδοσή της.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΒΕ, ΕΠΒ/ΠΣΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χρήστος Κων. Μητροπέτρος, «Περιοδικές Πυροσβεστικές Εκδόσεις», π. Πυροσβεστική Επιδείωση, τχ. 26 (Μάρτιος-Απρίλιος 1991), 8-11.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΩΝ. ΜΗΤΡΟΠΕΤΡΟΣ

Πυρουνάκης, π. Γεώργιος Θ.

(Αδάμαντας Μήλου, 1910 - Αθήνα, 16 Μαΐου 1988). Θεολόγος, κληρικός, δημοσιογράφος και συγγραφέας. Από οικογένεια κρητικής καταγωγής, μεγάλωσε στον Πειραιά, όπου τελείωσε τις εγκύκλιες σπουδές.

Αποφοίτησε από τη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1932 και δίδαξε σε ιδιωτικά σχολεία. Ενδιαφέρθηκε σε όλη του τη ζωή για την εκπαίδευση των νέων και ιδιαίτερα των εργαζομένων παιδιών και εφήβων. Το 1932 ίδρυσε με άλλους έξι νέους τη «Φιλική Εταιρία Νέων Πειραιώς», η οποία δραστηριοποιήθηκε έντονα για να οργανώσει νυκτερινά σχολεία για την εργαζόμενη νεολαία, επαγγελματικές σχολές, «Λαϊκό Πανεπιστήμιο», τις πρώτες κατασκηνώσεις στο Πέραμα και ποικίλες εστίες συγκέντρωσης νέων («Σύνδεσμος Νέων Πειραιώς», «Φιλικές Εστίες», «Σπίτια Στοργής», «Φιλικά Αναρωτήρια» κ.ά.). Το 1935 διεύθυνε την κατασκήνωση της ΧΑΝ (Χριστιανική Αδελφότης Νέων) Αθηνών στη Σαλαμίνα. Το 1939 αποποιείται την πρόταση του Ι. Μεταξά να ασχοληθεί με τη νεολαία του κόμματος, με αποτέλεσμα το δικτατορικό καθεστώς να διαλύσει το σωματείο του, το οποίο ωστόσο επανιδρύθηκε το 1941. Για την προσφορά του στους νέους βραβεύεται στις αρχές του 1940 από την Ακαδημία Αθηνών. Στην περίοδο της Κατοχής δραστηριοποιείται και πάλι έντονα για τη φροντίδα των νέων και των ενηλίκων: οργανώνει συσσίτια για μικρούς και μεγάλους, αναρρωτήρια και κατασκηνώσεις, έχοντας συνειδητοποιήσει από πολύ νωρίς τη σημασία των κατασκηνώσεων για τους νέους ανθρώπους. Το 1946 διεύθυνε τη Δημοτική Επαγγελματική Σχολή Πειραιώς. Την ίδια περίοδο παύεται από πρόεδρος της «Φιλικής Εταιρίας Νέων» και τότε στρέφεται προς την Εκκλησία. Από τον γάμο του είχε αποκτήσει οκτώ παιδιά.

Το 1949 χειροτονείται ιερέας, γίνεται πρωτοπρεσβύτερος και υπηρετεί στην Ελευσίνα. Εκλεκτός και δραστήριος, ασυμβίβαστος πρωτοπόρος κληρικός, μετέχει στους κοινωνικούς αγώνες, πιστεύοντας ότι οι αλλαγές μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω της πίστης και της εκκλησίας. Στο πλαίσιο αυτό ασχολείται με τους φυλακισμένους, σε συνεργασία με την Αποστολική Διακονία, με τους απόρους και οργανώνει πάλι κατασκηνώσεις για παιδιά. Την ίδια περίοδο εκδίδει και διεκθινεί τέσσερα περιοδικά

στην Ελευσίνα και το 1957 το π. *Ενοριακά Χρονικά*, στην Αθήνα το 1966 τα *Εκκλησιαστικά Προβλήματα*. Χρησιμοποιεί τη δημοτική, προοδευτικά συστήματα και νεανικό παλμό. Η κριτική του για τα κοινωνικά και εκκλησιαστικά προβλήματα ήταν ενδιαφέρουσα. Αρθρογραφεί σε περιοδικά και εφημερίδες, λ.χ. π. *Νέα Ζωή* (Καματερό Αττικής). Την περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών μετατίθεται από την ενορία της Ελευσίνας στον Άγιο Στέφανο Αττικής, μακριά από το ποιμνίο του, χωρίς αυτό να αναστείλει το θεολογικό και κοινωνικό του έργο και την παρηρσία του στα θέματα που τον απασχολούσαν. Επανερχεται στην Ελευσίνα το 1974 και συνεχίζει τη δράση του, παίρνοντας θέση στα κοινωνικά και εκκλησιαστικά προβλήματα της εποχής, γεγονός που προκαλεί ακόμα και τη δίωξή του.

Εξέδωσε αρκετά βιβλία, από τα οποία αναφέρονται ενδεικτικά τα ακόλουθα: *Απολογισμός είκοσι χρόνων φιλικής μου δράσεως ανάμεσα στα παιδιά του Πειραιά: 1924-1944* (1946), *Ο Χριστιανισμός και η πολιτική* (1962), *Ο Χριστιανισμός και το κοινωνικό πρόβλημα* (1963), *Απόψεις επί της προσεγγίσεως των Εκκλησιών Ανατολικής και Δυτικής* (1964), *Η Εκκλησία και το χρέος της* (1965), *Αναδιοργάνωση των εκκλησιαστικών πραγμάτων* (1966), *Με τους νέους* (2 τ. 1970-1972), *Γράμματα στους σεβ. Ιεράρχες της εκκλησίας μας* (1973).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Λ. Ζαχαρίας, *Να* «Πυρουνάκης Γεώργιος», *ΘΗΕ*, τ. 10, σ. 742-743· Ν.Θ. Μπουγάτσος, *Βιβλιογραφία Ελληνικού Θρησκευτικού Τύπου*, 1974, λ/α 247, 404, 445, 613.

Ν.Θ. ΜΠΟΥΓΑΤΣΟΣ

Πύρρος, Λουκάς Αρ.

(Αθήνα, 1886-1963). Δημοσιογράφος. Γόνος παλαιάς αθηναϊκής οικογένειας, ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία από πολύ νεαρά ηλικία. Συντάκτης των εφ. **Εστία* και **Εμπρός* στις αρχές ήδη της δεκαετίας του 1910, στα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου πηγαίνει στη Γενεύη και στο Παρίσι ως ανταποκριτής του αθηναϊκού Τύπου (**Σκριπ* κ.ά.). Το 1916 ιδρύει στη Γενεύη τη γαλλόγλωσση εφ. **Journal des Hellènes*, και συνεχίζει την έκδοσή της στο Παρίσι έως το 1935. «Πρόγραμμα» του εντύπου, όπως λέει ο ίδιος ο Πύρρος το 1954 σε ραδιοφωνική ομιλία του για τις ελληνικές εφημερίδες στο Παρίσι, «ήτο η καλλιέργεια και η ανάπτυξις των ελληνο-γαλλικών σχέσεων και η προσέλκυσις της προσοχής των ξένων επί των ποικίλων εκδηλώσεων της ελληνικής προσαπείας εις την

πολιτική, τας τέχνας και την οικονομίαν». Το 1936 επιστρέφει στην Αθήνα, όπου υπηρετεί στο υπουργείο Τύπου (ως τμηματάρχης) και στο ραδιόφωνο, με σειρά τακτικών εκπομπών από τα θραχέα (1953-1958). Παράλληλα συνεχίζει να αρθρογραφεί σε διάφορες αθηναϊκές εφημερίδες.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Λουκά Πύρρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: εφ. *Εστία*, ΙΙ Ιουν. 1963 (νεκρολογία). π. *Νομικός Βήμα*, ΙΙ/15 (1-15 Σεπτ. 1963), 912 (νεκρολογία).

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗ

Πυρσός

Μηνιαία λογοτεχνική έκδοση, Αθήνα, Ιούν. 1917 - Απρ. 1919, αρ. τχ. 1-20. Εκδότες: Πάνος Δ. Ταγκόπουλος, Κωστής Βελμύρας (αρ. τχ. 1-12), Πάνος Δ. Ταγκόπουλος (αρ. τχ. 13-20). Διευθυντές: Πάνος Δ. Ταγκόπουλος (αρ. τχ. 3-8), Πάνος Δ. Ταγκόπουλος και Κωστής Βελμύρας (αρ. τχ. 9-10). Μηνιαίο, με συνεχή σεληνιακή έκδοση ανά τόμο (τ. Α', Ιούν. 1917 - Νοέ. 1917, αρ. τχ. 1-6, σ. 1-150· τ. Β', Ιαν. 1918 - Ιουλ. 1918, αρ. τχ. 7-12, σ. 1-136 και τ. Γ', Σεπτ. 1918 - Απρ. 1919, αρ. τχ. 13-20, σ. 1-136), μόνοστιχο, διαστάσεων 13x19,5 εκ. Τιμή τευχούς: 50 λεπτά (αρχικά). Τυπογραφείο: της εφ. *Το Κράτος*.

Αμιγώς λογοτεχνικό περιοδικό, αποτελεί συνέχεια του *Νουμά, που είχε διακόψει την έκδοσή του τον Μάιο 1917. Την ύλη του αποτελούν ποιήματα, πεζά, λυρικές πρόζες και θεατρικά έργα. Η λογοτεχνική κριτική καταλαμβάνει αρκετές σελίδες, ενώ η θεατρική κριτική είναι περιορισμένη. Επίσης, άφθονα είναι τα σχόλια και οι πληροφορίες από την ελληνική λογοτεχνική επικαιρότητα, ενώ ανέπτυξε και ευρύτερη δραστηριότητα: διοργάνωσε «Φιλολογικά Σαββατόβραδια», στο φιλολογικό καφενείο «Μαύρος Ίππος», όπου οι λογοτέχνες διάβαζαν ανέκδοτα έργα τους, συζητούσαν και έδιναν διαλέξεις.

Πρότυπό του είναι ο Γ. Ψυχάρης, του οποίου το όνομα αναφέρεται συχνά με θαυμασμό, ενώ οργάνωσε και πέντε διαλέξεις για τον συγγραφέα, με ομιλητές τους Ρήγα Γκόλφης, Πάνο Ταγκόπουλο, Κώστα Παρορίτη, Κωστή Βελμύρα και Δ.Π. Ταγκόπουλο. Ψυχαρικές είναι και οι γλωσσικές αντιλήψεις και επιλογές του. Έτσι, παρά τον σεβασμό που τρέφει προς τον Κ. Παλαμά, τον επικρίνει, όταν διαπιστώνει ότι δεν ανήκει πλέον στους «ορθόδοξους» δημοτικιστές (αρ. τχ. 19-20). Γενικά, πάντως, ο Παλαμάς στέκεται ψηλά στη εκτίμησή του, ενώ από τις σχετικές συνεργασίες ενδιαφέρον έχει η μελέτη του Άλκη Οφρύλου «Το τραγούδι της διπλομναξιάς», για τους *Βωμούς* (αρ. τχ. 4-6). Από τους παλαιότερους λογοτέχνες,

εκτιμάται επίσης ο Μιλτιάδης Μαλακάσης για τους μουσικούς στίχους του (αρ. τχ. 13-14), ενώ αρνητική είναι η στάση απέναντι στους Γ. *Δροσίνη (αρ. τχ. 8) και Ι. Πολέμη (αρ. τχ. 9-10), καθώς θεωρείται ότι κινούνται σταθερά μέσα σε έναν πολύ περιορισμένο, επιφανειακό και κοινότοπο, ποιητικό χώρο. Αρνητικό στέκεται και απέναντι στην ποίηση του Κ.Π. Καβάφη που χαρακτηρίζεται «σκοτεινή και αρθρογραφική» (αρ. τχ. 15-16), ενώ ο Π. Ταγκόπουλος επικρίνει, από τους νεότερους, τον Ρώμο Φιλύρα, ότι «ζητάει μια κοσμική επιτυχία» και αδιαφορεί για τη μορφική αρτιότητα του έργου του (αρ. τχ. 15-16).

Σε άρθρο του ψευδώνυμου «Λογοτέχνη» (αρ. τχ. 15-16), διακρίνονται δύο σύγχρονες ποιητικές σχολές: α') οι «νεοκλασικοί», που επιδιώκουν το καθαρό νόημα, τη βαθιά αίσθηση, τον δουλεμένο στίχο· εδώ κατατάσσονται οι σημαντικότεροι συνεργάτες του περιοδικού, Ρ. Γκόλφης, Κ. Καρθαίος, Λέων Κοκουλάς, Λέαντρος Παλαμάς, Π. Ταγκόπουλος κ.ά.· β') αυτοί της «ελεύτερης τάσης», οι οποίοι διακρίνονται για τον μυστικισμό, τη ρομαντική διάθεση, τον φραστικό πλούτο και την υποβλητική συγκίνηση· εδώ κατατάσσονται οι Μάρκος Αυγέρης, Γ. Δούρας, Ναπολέον Λαπαθιώτης, Τάκης Παπατσώνης, Κλέων Παράσχος, Αγγ. Σικελιανός κ.ά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΠΘ, ΒΒ (αρ. τχ. 1-12), ΕΒΕ (αρ. τχ. 1-7 και 9-10).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Καραόγλου (εποπτεία), *Περιοδικά λόγου και τέχνης (1901-1940)*, τ. Α', σ. 257-260.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΛΟΥΛΗ

Πυρσός

Δίμηνο εικονογραφημένο εκπολιτιστικό μορφωτικό περιοδικό, Δρέσδη, 1961-1968, αρ. τχ. 1-43. Υπεύθυνη έκδοσης: Μαρίκα Μινεέμη. Συντακτική επιτροπή: Τάκης Αδάμος, Νίκος Ακριτίδης, Μαρίκα Ακριτίδη, Έλλη Αλεξίου, Μέλπω Αξιώτη, Θ. Βασιλόπουλος, Θεοδόσης Πιερρίδης, Στρ. Σαρατζίδης, Δημήτρης *Χατζής και Φούλα Χατζιδάκη. Κυκλοφορούσε κάθε δύο μήνες με σαράντα περίπου σελίδες διστίχες και τριστίχες, εικονογραφημένες, ασπρόμαυρες και έγχρωμες, διαστάσεων 25x21 εκ., με εξώφυλλο σε γυαλιστερό χαρτί. Σε κάθε τεύχος υπάρχει ένθετος ο *Πυρσός των παιδιών*, με 8 σνήθως σελίδες, εικονογραφημένες, έγχρωμες. Συνδρομές, τυπογραφείο δεν αναφέρονται.

Περιοδικό ποικίλης ύλης η έκδοση του οποίου εκπορεύεται και ελέγχεται συστηματικά από την Επιτροπή Διαφώτισης της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, Βασικός στόχος του *Πυρσού*—πέρα από την παρουσίαση των

επιστημονικών επιτευγμάτων και των πολιτιστικών δρώμενων στις ανατολικές χώρες, η οποία καταλάμβανε μικρό τμήμα της ύλης – ήταν να καλύψει το κενό της ενημέρωσης των εκπατρισμένων Ελλήνων γύρω από την πολιτική, την κοινωνική και πολιτισμική ζωή της σύγχρονης Ελλάδας.

Οι κύριοι άξονες της αρθρογραφίας αφορούσαν όψεις από τη νεώτερη και σύγχρονη ελληνική ιστορία, τοπικά ήδη και έθιμα, την πολιτική, τον κοινωνικό προβληματισμό, την πνευματική κληρονομιά και τη σύγχρονη δημιουργία στην Ελλάδα. Εκτός από την πρωτότυπη αρθρογραφία που γραφόταν από τη συντακτική επιτροπή και άλλους πολιτικούς πρόσφυγες, αναδημοσιεύονταν από ελληνικές εφημερίδες και περιοδικά ρεπορτάζ, συνεντεύξεις και έρευνες με αντικείμενο τα σύγχρονα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα στην Ελλάδα. Υπήρχαν, παράλληλα, μόνιμες στήλες για την εσωτερική αρχιτεκτονική και διακόσμηση, τη μόδα, τη γυναικεία χειροτεχνία, τη μαγειρική, κριτικές βιβλίων και θεάτρου, καθώς και πνευματικά παιχνίδια. Ο *Πυρσός των παιδιών* περιελάμβανε ελληνικά παραμύθια, ανιγμάτα και παιχνίδια, εκτεταμένα αποσπάσματα από την ελληνική μυθολογία, την ιστορία και τη

λαογραφία, καθώς και εκλαϊκευμένες διηγήσεις για τα επιτεύγματα της διασημικής, κυρίως, επιστήμης στη Σοβιετική Ένωση.

Στην επτάχρονη διαδρομή του –έως το απριλιανό πραξικόπημα και τη διάσπαση του ΚΚΕ–, ο *Πυρσός* υπήρξε, σε αντίθεση με το επίσημο κομματικό όργανο, τον **Νέο Κόσμο*, η καλοστημένη βιτρίνα της προσφυγικής ζωής και δημιουργίας προς τα έξω, και παράλληλα το παράθυρο της σύνδεσης του κόσμου των πολιτικών προσφύγων με τη σύγχρονη Ελλάδα και την «ελληνικότητα». Ούτως ή άλλως, η κυκλοφορία του περιοδικού συμπορεύεται με το κύριο αίτημά τους την εποχή αυτή για τον οριστικό επαναπατρισμό.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (με ελάχιστα κενά).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Άννα Ματθαίου – Ποπη Πολέμη, *Η εκδοτική περιπέτεια των ελλήνων κομμουνιστών: από το θουλό στην υπερορία, 1947-1968*. Αθήνα, εκδ. Βιβλιόραμα/ΑΣΚΙ, 2003.

ANNA MATTHAIΟΥ – ΠΟΠΗ ΠΟΛΕΜΗ

Πυρσός

Εφημερίς Σοσιαλιστική Όργανο του Κυπριακού Εργατικού Κόμματος, Λεμεσός, 19 Δεκ. 1922 - 19 Ιαν. 1925. Εκδότης-διευθυντής: Πάνος *Φασουλιώτης, που ήταν και ο κύριος αρθρογράφος της. Μότο: «Κύπριοι γεωργοί και εργάται ενωθήτε». Από το φ. 5 (12 Φεβρ. 1923) φέρει στην προμετωπίδα στίχοσ άνδρα που κρατά πυρσό. Εβδομαδιαία, δισέλιδη / τετρασέλιδη (από το φ. 5) τετράστηλη, διαστάσεων 46.5x31 εκ. Από 21 Ιαν. 1923 (αρ. φ. 29) δεκαπενθήμερη, δισέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 56x40 εκ. Ετήσιες συνδρομές: εσωτερικού 6 σελίνια και εξωτερικού 12 σελ. Τυπογραφείο: «Λεμεσός». Χρυσόστομος Σταυρίδης.

Στην πρώτη σελίδα του πρώτου φύλλου δημοσιεύεται κύριο άρθρο με τίτλο «Η έκδοσις του Πυρσού»: «Το πρόγραμμά μας, ο σκοπός και οι προσπάθειές μας είναι να οργανωθούν οι εργατικές και αγροτικές τάξεις, διότι μόνον διά της οργανώσεως θα κατορθωθή η δεμελιώσις Σοσιαλιστικής πολιτείας. Ξεύρουμε δε, πως μόνη Σοσιαλιστική πολιτεία μπορεί να εγγυηθή την οικονομική ανεξαρτησίαν εις όλους γενικά, χωρικούς και πολίτες, πως μόνον οικονομική ανεξαρτησία όλων εξασφαλίζει την πνευματικήν και ηθικήν ανύψωσιν [...]. Δια καταλλήλων διαλέξεων, μαθημάτων και δημοσιευμάτων θα κάμουμε τον Κύπριον εργάτην ν' αποκτήση συνείδησιν τάξεως. Η έκδοσις της εφημερίδος μας είνε το μεγάλο ξυπνητήρι που θα σημάνη το ξύπνημα της εργατικής ψυχής. Ο "Πυρσός" είνε ο νέος ήλιος της

χαράς, της δικαιοσύνης, που θα κἀμῃ ν' αναγαλλιάσουν οι ψυχές των ειλώτων της Κύπρου».

Στο φ. 5 με το άρθρο «Εφημερίδα» αιτιολογείται η έκδοσή της με τα ακόλουθα: «Ίδρύσαμε το Εργατικό Κόμμα πριν από 5 χρόνια και το αναδιοργανώσαμε τώρα πάλι, για να υποστηρίξουμε τα συμφέροντα των εργατών και ακτημόνων αγροτών, των μικροαστών κι' όλων των καταδυναστευομένων, που αποτελούν το 90% των κατοίκων της νήσου για να προσπαθήσουμε να γιατρέψουμε τας πέντε πληγές που μας μασιτίζουν και να προπαρασκευάσουμε τον Κυπριακό λαόν για την πραγματική ελευθερία. Φροντίσαμε και τους δώσαμε στο χέρι τον "Πυρσό" για να μπορέσει με το φως ν' ανασκαλέψη στο σκοτάδι που τον βυθίσαμε και να γνωρίση τα κάλπικα σας λόγια, τα νόθα σας κατασκευάσματα. Θα εργαζόμαστε και θα αγωνιζόμαστε, ώσπου ν' αφαιρέσουμε από το σώμα του τα κουρέλια που τον περιβάλατε, και θα τον ντύσουμε με την γιορτινή φωτοστολή για να ετοιμασθή να υποδεχθή τον Νυμφίον της Σωτηρίας που έρχεται και όλο έρχεται».

Σύντομα όμως συναντά την αντίδραση της αστικής τάξης εναντίον της. Διώκεται για λιβελογραφία και καταδικάζεται σε πρόστιμα. Στο φ. 34 (22 Ιουλ. 1924) που είναι μικρό και μονόφυλλο δημοσιεύεται έγγραφη απολογία και δημόσια συγγνώμη της εφημερίδας προς τον Νικόλαον Κλ. Λανίτην ύστερα από απόφαση του δικαστηρίου. Η έκδοσή της αναστέλλεται και επανεμφανίζεται με ένα μόνο φύλλο στο ίδιο μικρό μέγεθος, στις 19 Ιανουαρίου 1925, για να κλείσει πλέον οριστικά.

Με τον ίδιο τίτλο κυκλοφόρησε ακόμη μία εφημερίδα στη Λεμεσό τον Οκτώβριο 1944, με υπότιτλο: «Όργανον των υγιών εθνικών και κοινωνικών μας αρχών». Διευθυντής και ιδιοκτήτης της ήταν ο Ζήνων Χρ. Σάβως. Ήταν τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη, Σάββατο), δισέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 48x31 εκ. Εκτυπωνόταν στο τυπογραφείο «Ζαβαλλή» στη Λευκωσία. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Πολιτικά και ιδεολογικά υποστήριζε το νεοϊδρυθέν Κυπριακό Εθνικό

Κόμμα της δεξιάς παράταξης. Το τελευταίο φύλλο φέρει αρ. 159 και ημερομηνία 1 Ιανουαρίου 1946.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΚΜ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Πυρσός», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 12, Λευκωσία 1990, σ. 70.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κλ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Πυρσός

Όργανον των υγιών εθνικών και κοινωνικών μας αρχών. Λευκωσία, Ιουλ. 1944 - Δεκ. 1945, αρ. φ. 1-151. Εκδότης: Ζήνων Χρ. Σάβως, Καθημερινή / τρισεβδομαδιαία (Τρίτη, Πέμπτη και Σάββατο), πρωινή / απογευματινή (από τον Ιουλ. 1945), δισέλιδη, εξάστηλη, διαστάσεων 48x31 εκ. Τιμή φύλλου: 1 γρόσι. Τυπωνόταν στο τυπογραφείο «Ζαβαλλή Ltd», Λευκωσία.

Χαρακτηριζόταν από τη μαχητική εθνικιστική και μαχητική αρθρογραφία και σχολογραφία της ιδιαίτερα στο εθνικό θέμα της Κύπρου. Ήταν εκφραστής των δεξιών εθνικοφρόνων κύκλων και υποστήριξε το Κυπριακό Εθνικό Κόμμα, ιδρυτής του οποίου ήταν ο δήμαρχος Λευκωσίας Θεμιστοκλής Δέρβης, εξάδελφος του εκδότη της. Στρεφόταν κυρίως εναντίον του αριστερού κόμματος ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού), αλλά καντηρίαζε και την απάθεια της αστικής τάξης.

Στενός συνεργάτης και αρθρογράφος της ήταν ο δημοσιογράφος και πολιτευτής Πολύκαρπος *Ιωαννίδης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η δημοσιογραφική συζήτηση που διεξαγόταν μέσα από τις στήλες της με άλλες εφημερίδες της εποχής, αριστερών τάσεων, όπως ο *Ανεξάρτητος, ο *Κυπριακός Τύπος και η *Πάφος. Λόγω της αντικουμμουνιστικής πολιτικής της δέχθηκε επιθέσεις και απειλές, κυδώς και άγριο οικονομικό πόλεμο από την Αριστερά με αποτέλεσμα να αναστείλει την έκδοσή της τον Δεκέμβριο 1945.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΛΕΓΤΠ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α. Κλ. Σοφοκλέους, «Πυρός», *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 12, Λευκωσία 1990, σ. 70-71.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑ. ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Πυρός / The Torch

Εβδομαδιαία ανεξάρτητος εφημερίς του Ελληνισμού Αυστραλίας και Νέας Ζηλανδίας / Greek National Weekly Newspaper. Μελβούρνη, Αυγ. 1958-1974. Ιδρυτής: Γιάννης *Λίλλης. Εκδότης-διευθυντής: Μιχαλάκης *Μιχαηλίδης. Μετά από σύντομη πάυση της κυκλοφορίας (αρχές 1959), λόγω νομικών και διαπροσωπικών προβλημάτων μεταξύ του ιδρυτή και του εκδότη, επανακυκλοφορεί στις 6 Μαρτ. 1959 με διευθυντή και εκδότη τον Μιχάλη Μιχαηλίδη και συνεκδότη τον Χ. Παύλου. Από τον Απρ. 1959 εκδότης-διευθυντής ο Μιχαλάκης Σ. Μιχαηλίδης, αρχισυντάκτης ο Αθανάσιος Χάνος και υπεύθυνος διεκτεπραίωσης ο Χ. Παύλου. Από το 1969 αναλαμβάνει τη διεύθυνση φίλος υποστηρικτών της Αρχιεπισκοπής από τον ιδεολογικά συντηρητικό χώρο της ομογένειας, με αρχηγέτες τους Αλφρέδο Κουρή, Αθανάσιο Χάνο και Δ. Λυκιαρδόπουλο. ενώ στη θέση του αρχισυντάκτη παραμένει ο Αθανάσιος Χάνος. Στα τέλη του 1970, ο Ερνέστος Σμιθ (Χρίστος Τσακναρης), μέντιουμ, αγόρασε την εφημερίδα, και ο Πυρός πέρασε σε μια περίοδο κρίσης διακυβδονίας, το κύρος και το γοήτρό του. Την εφήμερη διετή παρουσία του Ερνέστου Σμιθ διαδέχθηκε ο Κώστας Αλεξιάδης (1972-1974), ο οποίος αργότερα πούλησε την εφημερίδα στον δημοσιογράφο και εκδότη Δημήτρη Παπαεωργίου. Εβδομα-

διαία (Πέμπτη για τη Μελβούρνη και Παρασκευή για την επαρχία) / δισεβδομαδιαία (Τρίτη και Παρασκευή, από το 1962) / επανέρχεται σε εβδομαδιαία (Παρασκευή, από το 1966), οκτασέλιδη (αρχικά) / δεκασέλιδη (από το 1966) / δεκατετρασέλιδη (από το 1969) / δεκαεξασέλιδη (στο τέλος). Αρχικά ήταν εξάστυλη διαστάσεων 40,5x26 εκ., εικονογραφημένη, από τον Απρ. 1959 γίνεται επτάστυλη, διαστάσεων 46x31 εκ. και 56x37 εκ. (από το 1962) και δεκασέλιδη. Τιμή φύλλου: 6 πέννες, 1 σελίνι (1962). Ετήσιες συνδρομές: 1 λίρα και 10 σελίνια, και αργότερα 5 λίρες (1962). Τυπογραφείο: ιδιόκτητο, 303 Exhibition Street, Μελβούρνη.

Μία από τις σημαντικότερες σε κυκλοφορία και αποδοχή μεταπολεμικές εφημερίδες του ελληνισμού της Αυστραλίας. Στην επανέκδοσή του Μαρτίου 1959 δηλώνεται ότι «από σήμερα αρχίζει νέα περίοδος δια την εφημερίδα μας κατά την οποία ο Πυρός θα δημιουργήσει νέον σταθμόν εις την ιστορίαν του ελληνικού τύπου του εξωτερικού». Οι προσδοκίες των εκδοτών δεν διαψεύθηκαν. Αρχικά στράφηκε κατά του εκκλησιαστικού επεκτατισμού και της εθνοποίησης των ελληνικών κοινοτήτων, από το 1969, όμως, με την αλλαγή της ιδιοκτησίας

και της διεύθυνσης, η εφημερίδα υιοθετεί ακριβώς την αντίθετη θέση. Συντηρητικό έντυπο που διατήρησε σκληρή αντικομμουνιστική κομματική γραμμή σ' όλη τη διάρκεια της κυκλοφορίας του.

Αυτό που ξεχώρισε τον *Πυρσό* ήταν η ποιικιλία και η υψηλή ποιότητα της ύλης. Πρωτοποριακή σε θέματα οργάνωσης της ύλης διέθετε επαγγελματικό επιτελείο δημοσιογράφων, απέδιδε τις ειδήσεις αδρομερώς, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγάλη ειδησεογραφική ποιικιλία, ενώ οι ειδήσεις της τελευταίας στιγμής καταχωρούνταν στη στήλη «Αι τελευταίαί Ειδήσεις» και «Τηλεγραφήματα». Υπήρχαν, ακόμα, ειδήσεις από την παροικιακή κίνηση στη Μεμβούρνη και στο Σίδνεϋ και ξεχωριστή «Φιλολογική Σελίδα» όπου εμφανίζονταν τα πρώτα έργα ελληνο-αυστραλών λογοτεχνών, κυρίως ποιήματα και διηγήματα. Οι αθλητικές ειδήσεις, με έμφαση στα παλαιστικά και λιγότερο στα ποδοσφαιρικά δρώμενα, αποτελούσαν μέρος της κύριας ύλης και δεν δημοσιεύονταν σε ειδικό τμήμα της εφημερίδας.

Μαζί με τον διευθυντή και αρχισυντάκτη Μ. Μιχαηλίδη, δραστήριος συνεργάτης ήταν ο θεσσαλονικίος Αθανάσιος Χάνος που είχε το παροικιακό και το κοινωνικό σχόλιο, και ο δημοσιογράφος Βάσος Σμυρναίος που έγραφε τις στήλες «Αντίλαλοι της Εβδομάδος» και «Περίπατοι». Τη στήλη «Καλλιτεχνικά Νέα» επιμελούνταν ο Τάκης Ευστρατιάδης, ο οποίος, αργότερα, καθιερώνει πρωτοποριακά το ερευνητικό ρεπορτάζ με θέματα για τις κοινότητες, τους αθλητικούς συλλόγους και τις αδελφότητες των Ελλήνων. Η εφημερίδα διατηρούσε κανόνι τους συντάκτες στο Σίδνεϋ με κύριο ανταποκριτή τον Γ. Φλώρο. Ο Θεόδωρος Πατρικαρέας αναλαμβάνει ανταποκριτής της εφημερίδας στο Σίδνεϋ με τη στήλη του «Όσα βλέπω και ακούω».

Δύο χρόνια αργότερα (1962), στο έμφυχο δυναμικό της εφημερίδας προστίθενται νέοι συντάκτες και ανταποκριτές, για παράδειγμα ο Βύρων Δόξας στη Αδελαΐδα, ο Ε. Συνοδινός στη Νέα Νότια Ουαλία καθώς και η στήλη «Αθλητική Γωνιά» στην τελευταία σελίδα. Το 1966 θα προστεθούν νέοι συνεργάτες, όπως ο Α. Χριστάκος στη Νέα Νότια Ουαλία, ο Ε. Χριστοφόρου στη στήλη «Τα Κοινωνικά της Μεμβούρνης», κ.ά. Το 1969 η νέα διεύθυνση της εφημερίδας προσλαμβάνει νέο δημοσιογραφικό προσωπικό, επαναφέρει, μετά από διάστημα 14 ετών το ερευνητικό ρεπορτάζ με την Βίβιαν Μόρις, το οποίο είχε διακοπεί, ενώ ο Χρήστος Χαράλαμπος ορίζεται μόνιμος ανταποκριτής για την επαρχία της Βικτωρίας, και ο Νίκος Κιτσάκης αναλαμβάνει τα

κοινωνικά και αθλητικά θέματα. Χαρακτηριστικό των εκδόσεων πλέον ήταν οι πλούσιες και ποικίλες αναδημοσιεύσεις από τον ελλαδικό Τύπο.

Τελικά, ο εκδότης Δημήτρης Παπαγεωργίου μεταβίβασε την εφημερίδα του στην εφ. *Νέος Κόσμος και έκτοτε ο *Πυρσός* κυκλοφόρησε με τον τίτλο *Νέα Ελλάδα*.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΚΕΜΕ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Α.Μ. Τάμης, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Αυστραλίας*, τ. 2, Victoria, Ellikon Press, 2000, σ. 101-115· Γ. Καναράκης, *Ο Ελληνικός Τύπος στους Αντίπαδες, Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2000.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Μ. ΤΑΜΗΣ

Πυρσός

Περιοδικό Γραμμάτων και Τέχνης. Σταμπούλ, Οκτ. 1954 - Σεπτ. 1962, αρ. τχ. 1-93. Περ. Α΄: Εκδότης-διευθυντής: Παναγιώτης Αρματζής, βοηθούμενος από ένα επιτελείο από τους Αλέξη Πάλαμ, Κώστα Β. Γερασίμου και Λευτέρη Παλαμίδη. Αριθμός τευχών: κατά τα έτη β΄, γ΄ και ζ΄ εξέδιδε 11 τχ. για 12 μήνες και το έτος η΄ 4 τχ. για 9 μήνες. Το διάστημα Οκτ.-Δεκ. 1955 διεκόπη προσωρινά η κυκλοφορία της. Διπλά τεύχη κατά τα έτη: β΄ (αρ. τχ. 13/14, Ιαν./Φεβ. 1956), γ΄ (αρ. τχ. 61/62, Ιαν./Φεβρ. 1960), ζ΄ (αρ. τχ. 74/75, Φεβρ./Μαρτ. 1961) και η΄ (αρ. τχ. 88-89, 90/91, 92/93, Απρ./Μάιος, Ιουν./Ιουλ. και Αύγ./Σεπτ. 1962). Τριπλό τεύχος: αρ. τχ. 85/87, Ιαν./Μαρτ. 1962. Κάθε τεύχος από 1-2 τυπογραφικά φύλλα, τα πολλαπλά με ανάλογα τυπογραφικά φύλλα, όσοι οι μήνες που καλύπτονται, και τα καλοκαιρινά τεύχη δεκαεξασελίδα. Ο τ. Α΄ από τον Οκτ. 1954 έως τον Σεπτ. 1955 και οι επόμενοι από τον Ιαν. έως τον Δεκ. κάθε έτους. Μηνιαίο περιοδικό, με συνεχή σελιδαρίθμηση κατά τόμο, διαστάσεων 24x17 εκ. Συνδρομές: ετήσια εσωτερικού 7.50 λίρες Τουρκίας (πρώτος χρόνος), 10 λ.Τ (δευτέρου χρόνος) και 20 λ.Τ (από τον Νοε. 1958 κ.έ.), εξωτερικού 4 δολ. ΗΠΑ (πρώτος χρόνος). Κάθε τεύχος τυπωνόταν σε 1000 αντίτυπα. Η έκδοση τυπογραφικά παρουσιάζει ατέλειες, από τις οποίες οι πιο σημαντικές είναι τα παροράματα και η σύγχυση στη σελιδαρίθμηση. Τιμή τεύχους: 75 γρ. (πρώτος χρόνος), 100 γρ. (1 λ.Τ., δεύτερος χρόνος) και 2 λ.Τ (από τον Νοε. 1958). Οι συνδρομητές του δεν ξεπέρασαν τους 500. Τυπογραφείο: τα τχ. 1-12 (Οκτ. 1954) και 36 (Δεκ. 1957) στοιχειοθετήθηκαν στο τυπογραφείο Ιορδάνη Ορφανίδη, και τα τχ. 13/Ιαν. - Φεβ. 1956 -και το τελευταίο- αρ. τχ. 92/93 (Αυγ./Σεπτ. 1962) στο τυπογραφείο Nur, Mueyyet Sok 31/1, Beuoglu. Τα τχ. 1 (Οκτ. 1954) και 36 (Δεκ. 1957) τυπώθηκαν στο τυπογραφείο των αδελφών Τσιτούρη και τα υπόλοιπα, από το τχ. 37 (Ιαν. 1958) έως το τελευταίο, στο τυπογραφείο Hermon. Περ. Β΄: Κωνσταντινούπολη, 19 Οκτ. 1998 - 11 Οκτ. 1999, αρ. φ. 1-47. Εκδότης-διευθυντής: Παν. Αμπα-

τής. Εβδομαδιαία δεκαεξαεπίδη, διαστάσεων 41x29 εκ. Τιμή φύλλου: 250000 λ. Τ. 400.000 λ.Τ. Συνδρομές: εσωτερικού 6500000 λ.Τ. και εξωτερικού 75/60 δολ. ΗΠΑ. Τυπογραφείο: Yenilik Rasimevi San. Ve Tic. Ltd. Sti. Kasatura Sok. I. Beyoglu.

Το μακροβιότερο μεταπολεμικό λογοτεχνικό περιοδικό της Πόλης. Στόχος του ήταν η συνέχεια της «φιλολογικής και καλλιτεχνικής παράδοσης» της Πόλης, η έκφραση όλων των πνευματικών της δυνάμεων, η δημοσίευση συνεργασιών «που επιδιώκουν να καθρεπτίζουν αποκλειστικά και μόνο την Πολιτική πνευματική παραγωγή», η προσπάθεια για την «τουρκοελληνική πνευματική προσέγγιση» και η «έκδοση σειράς πρωτοτύπων λογοτεχνικών βιβλίων», για να εξυπηρετηθούν «με τρόπο ευρύτερο, ουσιαστικότερα και γονιμότερο τα Πολιτικά γράμματα». Η γλώσσα όλων των συνεργασιών είναι η δημοτική, με μορφές και μονοτονικές, και η απλή καθαρεύουσα.

Η ύλη οργανωνόταν σε στήλες, όπως «Πολίτες διηγηματογράφοι», «θέματα του λόγου», «έργα και πάρεργα», «οι νέοι μας», «τουρκική διηγηματογραφία», «διήγημα», «η ποίησή μας», «Πολίτες ποιητές», «μελέτη», «τουρκική πεζογραφία», «το σύγχρονο τουρκικό θέατρο», «τουρκική ποίηση», «λησμονημένες σελίδες» και «νέες εξορμήσεις». Επίσης, υπήρχαν στήλες για τη καλλιτεχνική και πνευματική κίνηση, όπως «Τα βιβλία», «το θέατρο», «ζωγραφική», «μουσική», «ειδήσεις», «βιβλία που λάβαμε», «διαλέξεις και συζητήσεις».

Το περιοδικό είχε πολλούς συνεργάτες ανάμεσα στους οποίους αναφέρονται οι Χρυσ. Αγγέλου, Κρ. Αθανασούλης, Π. Αμπατζής, Π. Αναστασιάδου, Φ. *Ανατολέας, Ιω. Άννα, Ι.Μ. Αρβανίτης, Α. Αστέρης, Χ. Βαΐος, Β. *Βαρίκας, Π. Βαρλαμής, Α. Βαρσάμη, Δ. Βάσου, Ν. Βεζάνης, Β. Βενέτης, Α. Βεντούρη, Η. Βιγγόπουλος.

Στη σειρά των εκδόσεων του Πυρσού, σε τομίδα αυτοτελή, κυκλοφόρησαν τα ακόλουθα: Ορχάν Βελή, *Είκοσι ποιήματα*, μτφρ. Αλέξανδρου Μπάρρα («Σταμπούλ» 1954), Κώστα Β. Γερασίμου, *Διηγήματα* («Σταμπούλ» 1957), Ν. Παλαιόπουλου, *Άχρονη δίκη*, ποιήματα («Σταμπούλ» 1958), Πέτρος Χρονά, *Σφενδόνη*, ποιήματα («Σταμπούλ» 1959), Κ.Α. Γρίβα, *Ιστορικά σημειώματα περί του ιερού ναού της Κοιμήσεως της Υπεραγίας Θεοτόκου του «Παλίνου»* («Ισταμπούλ» 1959), Αίγλη Ζωγράφου-Σιμαλιρίδου, *Περίπατοι*, ποιήματα («Πόλη» 1960), Αθηνά Γερασίμου, *Η Σταχτοπέπελη*, Παιδικό δράμα, σε 4 πράξεις («Σταμπούλ» 1960), Κ. Α. Καραβία-Γρίβα, *Η Βλαχέρνα* (Σταμπούλ 1961), Φερντίνου Νιρίμτεκιν,

Η εκκλησία η ευρισκόμενη πλησίον της Αγίας Σοφίας, κατά τον υπό του Νασουχί Ματρακτσή φιλοτεχνηθέντα χάρτην, μτφρ. Κ. Α. Γρίβα («Σταμπούλ» 1961). Από τις εκδόσεις αυτές η έκτη, ένατη και δέκατη είναι ανάτυπα του περιοδικού. Η διακοπή της έκδοσης με το τχ. 92/93 (Αύγ./Σεπτ. 1962) οφείλεται στην έλλειψη αναγνωστών και συνεργατών.

Ο Πυρσός τήρησε με πολλή συνέπεια την καταστατική του αρχή να δημοσιεύει συνεργασίες μόνο Πολιτών. Πέτυχε να πραγματοποιήσει τους περισσότερους στόχους του. Στέγασε όλες τις πνευματικές δυνάμεις της Πόλης, ενίσχυσε με επιτυχία τους νεοφώτιστους της λογοτεχνίας, δημοσίευσε, σε μετάφραση, πολλά τουρκικά λογοτεχνήματα, επιχείρησε την έκδοση ενός «τριμήνου περιοδικού, στο οποίο θα δημοσιεύονται έργα ελλήνων συγγραφέων μεταφρασμένα στα ελληνικά».

Στη δεύτερη περίοδο έκδοσής του το περιοδικό «κατέγραψε απόψεις, υπογράμμισε ότι αυτοί που έπρεπε να έχουν, δεν έχουν άποψη και ολοκλήρωσε ένα κύκλο».

Η σημερινή πορεία των Πολιτών ανθρώπων των γραμμάτων, στην Αθήνα, με τα π. *Δεξαμενή* και *Κινοτάρα*, συνεχίζεται χάρη στην υποδομή των π. *Τέχνη (1944-1950) και *Πυρσός* (1954-1962).

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: Ιδιωτική συλλογή Αδ. Ανεστήδη (Αθήνα), Ιδιωτική συλλογή Στρ. Ταρίνα (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αδ. Στ. Ανεστήδης, «Το περιοδικό Πυρσός της Πόλης (1954-1962)», π. *Απόψεις*, τ. Ε' (1989), 261-363· του ίδιου, «Τα λογοτεχνικά περιοδικά της Πόλης από το 1923 και ύστερα», στο *110ή και Παιδεία. Η ελληνική παιδεία στην Κωνσταντινούπολη τα τελευταία 200 χρόνια*, Αθήνα 1997, σ. 75-92.

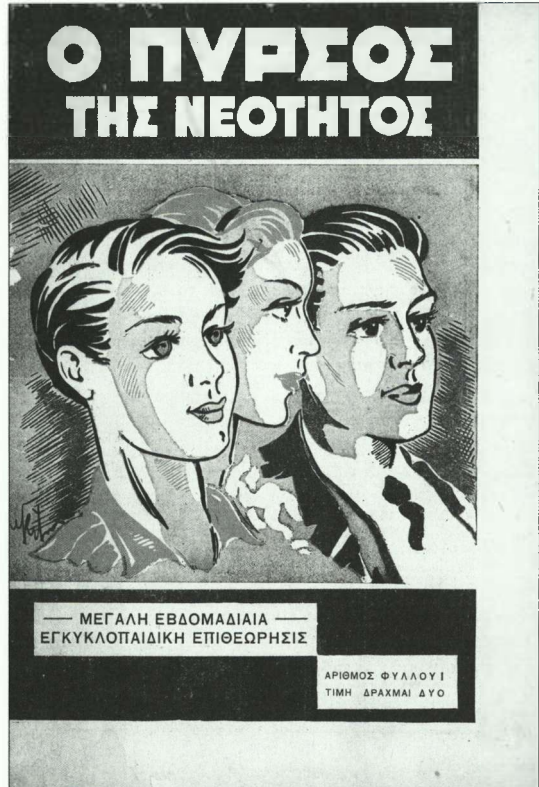
ΔΑΔΑΜΑΝΠΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Ο Πυρσός της Νεότητας

Μεγάλη Εβδομαδιαία Εγκυκλοπαιδική Επιθεώρησης, Αθήνα, 18 Νοε. 1937 - 6 Φεβρ. 1938, αρ. τχ. 1-12. Διευθυντής: Ε.Κ. Μποτουνάκης, Χρυσοντάκης: Στ. Κατωλιέρης (αρ. τχ. 12). Άλλοι υπότιτλοι: *Εκδίδεται κατά Πέμπτη* (αρ. τχ. 1-11)· *Εκδίδεται κατά Κυριακή* (αρ. τχ. 12). Εβδομαδιαίο, τριάντα δύο σελίδων, τρίστηλο, διαστάσεων 31x21,5 εκ. Τιμή τεύχους: 2 δρχ. «Συνδρομαί: Διά τα νομικά πρόσωπα, οργανώσεις κλπ. Ετησίω δρχ. 200. Διά τας σχολικούς βιβλιοθήκας Ετησίω δρχ. 150. Διά τους Διδασκάλους, μαθητάς και Προσκόπους Ετησίω δρχ. 110. Εξάμηνος δρχ. 60. Τρίμηνος δρχ. 30». Σε όλα τα τεύχη επισημαίνεται: «Αι συνδρομαί απαραίτητως προπληρώνονται». Γραφεία: οδ. Σωκράτους 43. Μέγαρον Εταιρείας Ελληνικού Τύπου (Α' όροφος, γραφ. 5). Δεν είναι γνωστός ο αριθμός των αντιτύπων που τύπωσε το περιοδικό.

Οι στόχοι του εντύπου περιγράφονται αναλυτικότερα στο προγραμματικό άρθρο «Η έκδοσίς μας» (αρ. τχ. 1): «Από καιρό τώρα μας έλειπε ένα συγχρονισμένο περιοδικό που να απευθύνεται αποκλειστικά στη νεολαία και να πάλλεται από τις ελπίδες, τους πόθους, τη ζωή της [...]. Και τώρα δύο ακόμη λόγια για το περιεχόμενό του: Η γραμμή που ακολουθήσαμε στη σύνταξί του είναι αφ' ενός μεν να δώσουμε στον σημερινόν νέον την απαραίτητη πνευματική τροφή που του έλλειπε –και που, φυσικά, δεν μπορούσε να βρη, ούτε στο σχολείο, ούτε στα άλλα περιοδικά, αφ' ετέρου δε να τον οπλίσουμε με τα αναγκαία εφόδια για την ζωή. Δεν παραλείψαμε να του δώσουμε συγχρόνως κάθε τι που θα μπορούσε να τον διασκεδάσει και να ξεκουράσει ευχάριστα το μυαλό του». Στο ίδιο άρθρο, ειδική μνεία γινόταν για τη προβολή των προσκοπικών ιδεών, μέσω των σελίδων του περιοδικού: «Με ιδιαίτερη στοργή περιβάλλουμε μέσα στις σελίδες μας τον προσκοπισμό. Η καταπληκτική διάδοσίς του κατά τον τελευταίο καιρό και η ζωηροτάτη κίνησις που εδημιουργήθη γύρω από τις προσκοπικές ομάδες παρέχουν το μέτρον της μεγίστης ηθικής δυνάμεως, εις την οποίαν εξειλήχθη το Σώμα των Ελλήνων Προσκοπών, ως ζωντανός οργανισμός διαπαιδαγωγήσεως της νεολαίας μας. Γι' αυτό και η ακόμη μεγαλύτερη ανάπτυξις του και η βαθύτερη διείσδυσις του μεταξύ των σχολικών ιδία νεολαίων, θα είναι μια από τις κυριώτερες προσπάθειες και κατευθύνσεις μας». Και το προγραμματικό άρθρο κατέληγε: «Ελληνική Νεολαία! Πρόσκοποι! Μαθηταί! Συσπειρωθείτε γύρω από το περιοδικό σας και αγαπήστε το».

Δημοσιεύονταν διηγήματα, ποιήματα, εγκυκλοπαιδικά άρθρα και περιπέτειες. Υπήρχαν πολλές μαθητικές συνεργασίες (εκθέσεις, ποιήματα, ανέκδοτα, γρίφοι, κουίζ). Παρουσιάζονταν επίσης αναλυτικά οι δραστηριότητες διαφόρων προσκοπικών ομάδων. Από τα περιεχόμενα ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνέντευξη του Γρ. *Ξενόπουλου στον Μάριο Βαϊάνο (αρ. τχ. 5, 16 Δεκ. 1937). Επίσης, η έρευνα που δημοσιεύτηκε στο τχ. 6 (23 Δεκ. 1937) με το ερώτημα «Ποια είναι η προσφιλέστερη ανάμνησις της παιδικής σας ηλικίας», στην οποία

απάντησαν οι Γ.*Δροσίνης, Σπ. *Μελάς, Ζαχ. *Παπαντωνίου, Στέφ. Δάφνης, Μαρ. Σιγούρος, Μάρκος Τσιριμώκος και Αγγελική Παναγιωτάτου.

Οι συνεργάτες του περιοδικού υπήρξαν δεκάδες. Ανάμεσά τους αρκετοί καθιερωμένοι συγγραφείς (Κωστής Βελμύρας, Πάυλος Νιρβάνας, Κωστής *Παλαμάς, Σωτήρης Σκίπης, Χρ. *Χρηστοβασιλῆς κ.ά.), αλλά και πολλοί νέοι μαθητές που θα διαπρέψουν αργότερα (Ντίνος Δημόπουλος, Ιάκ. Καμπανέλλης κ.ά.).

Παρά το βραχύ διάστημα κυκλοφορίας του, αποτελεί από τα αξιολογότερα παιδικά έντυπα της εποχής. Η ύλη του, αυστηρά επιλεγμένη, όπως και η εμφάνισή του. Το εξώφυλλο κάθε τεύχους ήταν πολύχρωμο με φωτογραφίες ή σκίτσα. Στις εσωτερικές σελίδες δημοσιεύονταν πολλές φωτογραφίες, κυρίως από προσκοπικές δραστηριότητες, σχέδια και σκίτσα. Σε ορισμένα μάλιστα τεύχη υπήρχαν καλλιτεχνικές φω-

τογραφίες της Nelly's. Φαίνεται όμως ότι, λόγω του γενικότερου πολιτικού κλίματος που κυριαρχούσε, δεν ενδοκίμοσαν ανάλογες πρωτοβουλίες. Για λόγους κυκλοφοριακούς το περιοδικό, αντί της Πέμπτης που κυκλοφορούσε αρχικά, επιχειρήθηκε από το τχ. 12 να εκδίδεται Κυριακή. Δεν υπήρξαν όμως αποτελέσματα και, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, διέκοψε την έκδοσή του. Αξίζει να σημειωθεί πάντως ότι το περιοδικό παρουσιάζει ενδιαφέρον για έναν επιπλέον λόγο. Σε μια κρίσιμη περίοδο για τον ελληνικό προσκοπισμό –αφού είχε ανασταλεί η έκδοσή του π. Προσκοπική Ηχώ (Αθήνα, 1932-1937) που αποτελούσε το επίσημο όργανο του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων– κάλυψε με επιτυχία το κενό που δημιουργήθηκε, προβάλλοντας τις δραστηριότητές του.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΕΙΑΑ (αρ. τχ. 1-9), Ιδιωτική συλλογή Γιώργου Ζεβελάκη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Μάγερ, *Ιστορία*, σ. 276· Κ.Γ. Τσικνάκης, *Ελληνικός Νεανικός Τύπος (1915-1936)*, Καταγραφή, ΙΑΕΝ, Αθήνα 1986, σ. 205· Αγγελική Πανοπούλου – Κ. Τσικνάκης, *Ελληνικός νεανικός τύπος (1936-1941)*, Καταγραφή, Αθήνα, ΕΜΝΕ, 1992, σ. 127-132, αρ. 25.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΚΝΑΚΗΣ

Πωπ Γεώργιος

(Σάμος, 1874 - Αθήνα, 1946). Δημοσιογράφος, νομικός, πολιτικός, λογοτέχνης. Σπούδασε νομικά και αναγορεύτηκε διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Εργάστηκε ως συντάκτης και αρχισυντάκτης στις εφ.

*Καιροί του Π., *Κανελλίδη και *Ακρόπολις του Βλ.

*Γαβριηλίδη, καθώς και σε ορισμένες άλλες. Τον Οκτώβριο 1902 έβγαλε δική του εφημερίδα με τον τίτλο *Αθήναι* (1902-1922, 1925-1926), στην οποία συνεργάζονταν σημαντικά πρόσωπα της εποχής. Αν και στην αρχή ήταν ακριβότερη από τις άλλες εφημερίδες, απέκτησε μεγάλη κυκλοφορία χάρη στα ποιοτικά της κείμενα και την καλλιτεχνική της εκτύπωση. Στο διάστημα 1907-1912 εξέδιδε και μηνιαίο φιλολογικό παράρτημα, με γαλλική περίληψη που εντάχθηκε κατόπιν στο σώμα της εφημερίδας ως διατμήλο κείμενο με τις κυριότερες ειδήσεις. Ο θίος της εφημερίδας ακολούθησε τις πολιτικές θέσεις και αντιλήψεις του εκδότη της: ως δημοσιογράφος ακολούθησε φιλελεύθερες συντηρητικές αρχές ενώ χαρακτηριζόταν από ένα σατιρικό ύφος. Κατά του

παιλαοκομματισμού από παλαιότερα, υποστήριξε ένθερμα τον Ελευθέριο Βενιζέλο όταν πρωτοεμφανίστηκε στο ελληνικό προσκήνιο, υποστηρίζοντας ότι ήταν ο ένας, ο μοναδικός «και μετά από αυτόν το κενόν». Δική του ήταν η πρόταση να ονομαστεί το νέο κόμμα: «Κόμμα των Φιλελευθέρων».

Το 1910 εκλέχτηκε για πρώτη φορά ως ανεξάρτητος βουλευτής Νέων Ψαρών και στη συνέχεια επανεκλέχθηκε βουλευτής άλλες πέντε φορές. Πικραμένος επειδή ο Βενιζέλος δεν τον υπουργοποίησε, στράφηκε επικριτικά εναντίον του και τον κατηγορήσε «κατ' επανάληψιν [...] δια τον παρελθόντα πολιτικόν [του] βίον [...] επί ανελευθερία» και ότι έγινε «εισηγητής απολυταρχίας». Ο Βενιζέλος δέωρησε αναγκάιο να απαντήσει στις κατηγορίες του Γ. Πωπ σε αγόρευση του στη Βουλή (Συνεδρία 99, 27 Μαΐου 1911), καταλήγοντας ότι «δεν επιτρέπεται εις τον χθεσινόν μου φίλον, τον απομακρυνθέντα από εμέ ουχί δια σοβαρά, να ζητήση να με πικράνη, ίνα είπει ότι έχω πλαττωμένη την θέσιν εν τω περιβάλλω τούτω από του Ελληνικού λαού».

Ο Πωπ μετέβαλε στο μεταξύ την πολιτική του τοποθέτηση· η εφ. *Αθήναι* εξελίχθηκε σε έντονο αντιβενιζελικό φύλλο. Ο Πωπ κατέκρινε επίσης και την πολιτική του Δημ. Γούναρη. Το 1915 υποστηρίζοντας ότι η κυβέρνηση Γούναρη πρόδωσε τους αντιβενιζελικούς αγώνες, κατηγορήσε το γουναρικό κόμμα ότι ταυτίστηκε με το βενιζελικό, καθότι δεν εναντιώθηκε στην ελληνοσερβική συνθήκη συμμαχίας. Το 1917, επίσης, παραπονέθηκε για τη μη υπουργοποίησή του (στην κυβέρνηση Γούναρη αυτήν τη φορά) παρόλο που, όπως ο ίδιος διατεινόταν, υποστήριξε με την εφημερίδα του τον Γούναρη. Η εφημερίδα, αν και διακήρυσσε ότι ήταν ανεξάρτητη από κομματικούς συνδυασμούς, απέπτυξε στενές σχέσεις με το ελληνικό Επιτελείο και ιδιαίτερα με τον Ι. Μεταξά, του οποίου πρόβαλλε τις απόψεις με την αρθρογραφία της. Στις 19 Ιουλίου 1926, κατά την περίοδο της παγκαλικής δικτατορίας, ο Πωπ διετέλεσε για μικρό χρονικό διάστημα υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων στην κυβέρνηση Αθ. Ευταξία.

Συνέγραψε μυθιστορήματα, θεατρικά έργα, επιθεωρήσεις, επιγράμματα και σατιρικά ποιήματα που διακρίνονται για το δηκτικό τους χιούμορ και το εκλεκτική ποιότητα λεπτό πνεύμα τους. Ανάμεσα στα θεατρικά έργα του συγκαταλέγεται το *Πικ Νικ: Μια κωμωδία* (1903) από κοινού με τον Νικόλαο Λάσκαρη (1868-1945), καθώς και το γνωστό *Σιφιρ Φαλέρ*, από κοινού με τους Ν. Λάσκαρη και Μ. Λιδωρίκη (το έργο ανέδθηκε το 1916, στο Θέατρο της Εταιρείας του

Σιδηροδρόμου στο Νέο Φάληρο και πραγματοποιήσε 133 παραστάσεις). Ο μουσικός θίασος *Ξιφίρ Φαλέρ* με έντονο το αριστοφανικό στοιχείο της σάτιρας, πλούσιες σκηνογραφίες του Πάνου Αραβαντινού και μια πλειάδα παγκόσμιας φήμης καλλιτεχνών (Έλσα Ένκελ, Ανσέλμι, Κανίλιο) συνιστούσε την πιο πολυξοδη επιθεώρηση που είχε παιχτεί ως τότε και ενδεικτική καλλιτεχνική έκφραση της αστικής τάξης της Αθήνας εκείνης της εποχής.

Παράλληλα, διέπρεψε και ως δικηγόρος (ποινι-κολόγος) στα δικαστήρια της πρωτεύουσας. Απεβίωσε στην Αθήνα σε ηλικία 82 ετών.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ (Μητρώον Βουλευτών).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ν. Λάσκαρης – Γ. Πωπ, *Πικ-νικ: Κομωδία*, Αθήνα, εκδ. Φέξη, 1903· Θ. Βελλιανίτης, «Γεώργιος Πωπ», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. Κ', Αθήνα, χ.χ., Σπ. Β. Μαρκεζίνη, *Πολιτική ιστορία της Νεωτέρας Ελλάδος*, τόμος τρίτος «Η μεγάλη εξόρμησις, 1909-1922», Αθήνα, Πάπυρος, 1966, σ. 62-63 κ.α.· *Η Αθηναϊκή Επιθεώρηση*, επιμ. Θόδωρος Χατζηπανταζής, Λίλα Μαράκα, Αθήνα, Ερμής, 1977 (ανατύπωση: εκδ. Εστία, 2003), Δέσποινα Παπαδημητρίου, «Ο Τύπος και ο Διχασμός», στον τ. *Ελευθέριος Βενιζέλος. Κοινωνία – οικονομία – πολιτική*, επιμ. Θ. Βερέμης – Γ. Γουλιμής, Αθήνα, Γνώση, 1989, σ. 388-438.

ΠΑΝΟΣ ΚΡΟΚΙΔΑΣ

καλλιτεχνικά, παιδικά, επιστημονικά, δρα-
σκευτικά, γυναικεία, παιδαγωγικά, επαγγελ-
ματικά κ.ά.) καθιστά πληρέστερη την εικόνα
αυτού του «πανοράματος» του Τύπου.

Στα 700 περίπου λήμματα για τα πρόσωπα
που ενεπλάκησαν στην παραγωγή των εντύ-
πων, παρουσιάζονται όχι μόνο οι σημαντικότε-
ροι και γνωστότεροι εκδότες, δημοσιογράφοι
και γελοιογράφοι, αλλά και οι λιγότερο γνω-
στοί, αυτοί των εντύπων της περιφέρειας και
του εξωτερικού, που κατέβαλαν τις δικές τους
προσπάθειες για την ανάπτυξη του Τύπου.

Το έργο ολοκληρώνεται με Παραρτήματα.
Στο πρώτο, παρουσιάζονται τα σύντομα ιστο-
ρικά των ενώσεων και σωματείων του Τύπου
που με τη δράση τους συνέβαλαν καθοριστι-
κά στη διαμόρφωσή του, καθώς και την κατο-
χύρωση των δικαιωμάτων όσων εργάζονται
στον χώρο αυτό. Η σχολιασμένη Γενική
Βιβλιογραφία που ακολουθεί, παρουσιάζει
τον Τύπο ως αντικείμενο έρευνας και αποτε-
λεί πολύτιμο βοήθημα για τους ανριανούς
μελετητές του θέματος. Στη συνέχεια, η
σύντομη παρουσίαση της νομοθεσίας περί
Τύπου από την ίδρυση του νεοελληνικού
κράτους, καταγράφει τις «περιπέτειές» του
και τους δύσκολους δρόμους της αυτονόη-
της, σήμερα, ελευθεροτυπίας. Τέλος, το
φωτογραφικό ένθετο των τελευταίων σελίδων
απεικονίζει το «ταξίδι» των εντύπων προς
τον τελικό αποδέκτη τους, τον αναγνώστη.

ISBN 978-960-7916-52-5
ISBN Γ' τόμος 978-960-7916-55-6

